[illegible]

[illegible]

DE PROBATIS SANCTORVM HISTORIIS, PARTIM EX TOMIS ALOYSII LIPOMANI, DOCTISSIMI EPISCOPI, PARTIM ETIAM EX EGREGIIS MANVSCRIPTIS CODICIBVS, QVArum permultæ antehàc nunquàm in lucem prodière, nunc recèns optima fide collectis per F. LAVRENTIVM SVRIVM CARTHVSIANVM,

TOMVS QVINTVS,

COMPLECTENS SANCTOS MENSIVM

SEPTEMBRIS ET OCTOBRIS.

COLONIAE AGRIPPINAE,

Apud Geruinum Calenium & hæredes Quentelios, Anno M.D.LXXIIII.

Cum gratia & priuilegio PII V. Pontificis Maximi, & CAESAREAE Maiestatis in decennium.

PIVS PAPA V.

DILECTO FILIO F. LAVRENTIO CARTHVSIANO.

DILECTE fili, salutem & Apostolicã benedictionem. Librũ, sanctorum Patrum vitas continentem, à te nupèr editum, atque ad nos missum, libentissimè accepimus: qui quidem eo gratior etiam nobis fuit, quòd opus in se continet à nobis semper desideratum, & ad refellenda hęreticorum in easdem sanctorum Patrum historias maledicta, aptissimum. Laudamus vehementer pium hunc laborem tuum, teque, quòd coram Dominò vacuus apparére nolueris, sed in eius Domum, pro facultate tibi ab eo concessa, quicquid potueris, vltrò obtuleris, debitis in Domino laudibus commendamus: cuius tamen laudabilis laboris tui gloriam inprimìs ei tribuendam esse memento, à quo accepisti & velle & perficere: quod & à nobis, & ab omnibus pijs & Catholicæ religionis studiosis meritò laudaretur. Hortamur autem te, vt huiusmodi opere prosequendo, & de Ecclesia Dei benemereri, & tibi apud omnipotentem Deum merita augere nè desistas, securus, te à Redemptore nostro laborum tuorum centuplum esse fructum percepturum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die 2. Iunij, M.D.LXX. Pontificatûs nostri Anno Quinto.

T. Aldobrandinus.

PIVS

PIVS PAPA V. DILECTO FILIO GERVINO CALENIO TYPOGRAPHO COLONIENSI.

DILECTE fili Salutem & Apostolicam benedictionẽ. Cùm tu, sicut accepimus, nonnullos de probatis Sanctorũ historijs à dilecto filio Laurentio Surio optima fide collectis, necnon alios Tomos seu libros dilecti filij Petri Canisij presbyteri seu religiosi Societatis IESV, de doctrina siue Institutione Christiana inscriptos, vnà cum certis Annotationibus, nõdùm impressos, tua impensa imprimi facere desideres: Nos tibi, quem in excudẽdis huiusmodi Tomis seu libris graues impensas subire necesse est, nè ex beneficio omnibus Christi fidelibus collato detrimentum aliquod sentias, opportunè prouidere, ac te in tuo laudabili & Reipublicæ Christianæ perutili proposito confouere volentes, & à quibusuis Excommunicationis, suspensionis & interdicti, alijsq; Ecclesiasticis sententijs, censuris & pœnis à iure vel ab homine quauis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibèt innodatus existis, ad effectum præsentium duntaxàt consequendum, harum serie absoluentes, & absolutum fore censentes: Motu proprio non ad tuam vel alicuius pro te nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed ex certa scientia & mera deliberatione nostris tibi Tomos seu libros præfatos per te vel alium seu alios imprimendi, & impressos vendendi licentiam & facultatem plenam & liberam Apostolica authoritate per præsentes concedimus: Necnon omnibus & singulis impressoribus, librarijs, & mercatoribus tam in Italia quàm extra Italiam constitutis, in virtute sanctæ obedientiæ & sub Excommunicationis sententiæ, necnon in terris sanctæ Romanæ Ecclesiæ mediatè vel immediatæ subiectis, sub amissionis Tomorum seu librorum huiusmodi ac mille ducatorum auri de Camera, pro vna Cameræ Apostolicæ, & altera medietatibus tibi, tuisque hæredibus & successoribus irremissibiliter loco damnorum applicandorum pœnis, per alios absque tuì & hæredum vel successorum tuorum expresso mandato aut licentia habita excudentes, seu imprimentes, aut vendentes, toties quotiès id fecerint, eo ipso incurrendis, nè eosdem tomos seu libros infra decennium proximè futurum ab illorum impressione computandum, in quibusuis literarum characteribus, aut parua, mediocri, seu magna, vel alia quacunque forma alicubì imprimere, neque per alios impressos vendere absque expressa tuì vel hæredum & successorum præfatorum licentia vel consensu audeant vel præsumant, & ità per quoscunque iudices & commissarios quauis authoritate fungentes, sublata eis & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, interpretandi facultate & authoritate, iudicari & diffiniri debere: Ac quicquid secùs super his à quoquam quauis authoritate scienter vel ignoranter attentari contigerit, irritum & inane decernimus: Mandantes nihilominùs Motu simili sub interdicti Ecclesiastici & ingressus ecclesiarum Venerabilibus Fratribus nostris Coloniens. & quorumuis aliorum ciuitatum & locorum Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filijs illorum vicarijs seu officialibus, legatis, vel Vicelegatis, ac sub primò dictis pœnis, Gubernatoribus, Potestatibus, & alijs quibusuis iudicibus quibuscunque authoritate & officio fungentibus, quatenùs quotiès pro parte tua, & successorum tuorum, vel alicuius

eorum huiusmodi fuerint requisiti in præmissis, efficacis defensionis præsidio assistentes, faciant authoritate nostra inhibitionem præfatam inuiolabiliter obseruari: ac te, tuosque hæredes & successores præfatos huiusmodi, illorumque singulos concessione pacificè frui & gaudere: Ac impressores, librarios, mercatores, fautores, scientes & non reuelantes, quos inhibitioni præfatæ contrauenisse eis constiterit, excommunicationis & alias sententias, censuras & pœnas huiusmodi incurrisse declarent, ac pro talibus publicè nunciari mandent, & faciant contradictores quoslibet & rebelles per easdem censuras & pœnas, appellatione postposita, compescendo: inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij secularis: Non obstantibus Constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, Priuilegijs quoque, Indultis, & literis Apostolicis super imprimendorum Tomorum facultate quibusuis personis cuiuscunque dignitatis & præeminentiæ existentibus etiam motu & scientia similibus, ac sub quibusuis tenoribus & formis, necnon clausulis & decretis concessis: Quibus omnibus etiamsi de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & indiuidua: non autem per clausulas generales idem importãtes mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc seruãda foret, illorum tenores, àc si de verbo ad verbum insererentur, præsentibus pro expressis habentes, illis aliâs in suo robore permãsuris, hac vice duntaxàt specialiter & expressè derogamus: Aut si impressoribus, librarijs, & mercatoribus præfatis vel quibusuis alijs, communiter vel diuisim ab Apostolica sit Sede indultum, quòd interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas non facientes plenã & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Volumus autem & eadem authoritate decernimus præsentium literarum transcripta in ipsis Tomis impressa in iudicio & extra sufficere, & plenam fidem facere, regula contraria non obstante. Datum Romæ apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die XXIIII. Septembris, M. D. LXIX. Pontificatus nostri anno quarto.

Cæ. Glorierius.

ILLV-

ILLVSTRISS. PRINCIPI AC DOMINO, D. ALBERTO COMITI PALATINO RHENI, ET VTRIVSQVE BAVARIAE DVCI, DOMINO SVO CLEMENTISSIMO, S. P. D.

IAMPRIDEM ego accepi ab hominibus fide dignis Illustrissimam Celsitudinem tuam, Princeps celeberrime, summoperè delectari historijs Sāctorum, quas hactenùs edidi, idque adeò, vt quibusdam doctis viris eas Germanicè, & quidem accuratè conuertendi negocium dederit, quô etiam ad Germanos illiteratos earum fructus vberior possit peruenire. Satìs hac re declarat I.C.T. admirari se & suspicere atq; etiam singulari studio & amore complecti in Sanctis DEI charismata & dona Spiritussancti, multifarias virtutes, vitæ sanctitatem, mirabilem abstinentiam, propè incredibiles vigilias, precādi indefessam assiduitatē, corporis durissimas castigationes & afflictiones, insignia miracula, multaque id genus alia, quæ in illorū historijs passìm occurrunt. Hoc ipso autem, id est, dum ea in Sanctis amat & veneratur I.C.T. eorum se efficit participem: quodque in seipsa fortassìs non habet, in illis ità obtinet, vt eorum fructum quendam etiam in se deriuari ambigere non debeat: quemadmodùm in humano corpore etsì non eadem insunt membris omnibus, attamen quicquid est in singulis, eorum vtilitas quædā in omnia redundat, quæ quidem communis illius vitæ & vigoris, quæ ab anima in totum corpus diffunduntur, expertia nō sint. Ità sanè in magno illo & mystico corpore Christi, quod est Ecclesia Catholica, cuius membra sunt omnes boni & pij, quotquot à mundi exordio fuêre, sunt & erunt vsq; ad supremum illum diem, quo Christus venturus est ad iudicādos viuos & mortuos, tametsì magna est diuersitas membrorum, id est, hominum ad eius corporis societatē pertinentium, dum tamen inter se mutua charitate cohærent, nec se ab illo corpore separari patiuntur, aut sponte sua separant, non possunt non gaudere participatione quadam illorum bonorum, quæ in totius eius corporis membra à Christi spiritu, vndè totum corpus illud viuit, dimanant ac proficiscūtur. Vndè fit, vt quicquid in ijs omnibus inest dignitatis, præstantiæ, felicitatis, vigoris, virtutis, pulchritudinis & ornamenti, eo sic singula gaudeant & gratulentur, tanquàm si ipsis insit. Sciunt enim ad totius corporis pertinere gloriā, splendorem & felicitatem, quicquid vspiàm in vllo membro dignitatis & honestatis inest. Quæ res sanè felicissimos efficit omnes illos, qui in eo toti sunt, diligenterq; in eam curam & cogitationem incumbunt, vt per veram fidē, firmam spem & indiuiduam charitatem, semper maneāt in Christi corpore my- 1. Tim. 3.
stico, quod est Ecclesia Dei viui, quæ est columna & firmamētum veritatis: sicut ediuersò non possunt non esse infelicissimi, & omni prorsùs vitali succo viuificantis gratiæ destituti, qui ab hac Ecclesia per schismata & hæreses se segregant. Vt enim illi, qui in Christo manent, omnibus illis bonis fruuntur, quæ Christus vniuerso suo corpori & eius singulis membris hactenùs impertijt, & momentis omnibus incredibili benignitate impertit: ità qui exeunt ab Ecclesia, (quod non est aliud, quàm à Christo deficere) nihil in se vitalis vitæ habēt,

sed dæmonum ludibrijs expositi, miris modis ab illis occæcantur, & in varios pertrahũtur errores, plerunq; ità absurdos, vt etiã ab amẽtissimis & omni mentis luce priuatis meritò respuendi sint. Est igitur, q in Domino gratulemur illustrissimæ Celsi. T. Princeps serenissime, eam hãc à benignissimo Christi spiritu habere gratiã, vt delectetur historijs Sanctorum, hoc est, vt delectetur illis donis & charismatis, illis virtutum & miraculorũ splẽdoribus, quibus Sanctos ornauit Christus, Sanctorũ omniũ caput. Nõ enim facilè ijs delectaretur, nisi esset eius corporis membrũ, cuius illi quoq; membra sunt. Est'ne autem in hac vita quicquã perindè optandũ homini Christiano, q vt sit in corpore Christi, id est, vt in huius mundi horrendis diluuijs, quibus pereũt quotquot ab eo corpore præcisi sunt, semper in arca, q̃ fuit vnicæ Ecclesiæ typus, permaneat, non
Gen. 7. periturus sanè aquis diluuij, si in ea se ità vt par est, continuerit: periturus, si extra illã putet vllam sibi salutis spem relictam? Hæc enim Ecclesia, vt iam antè diximus, Christi corpus mysticum est, viuitque de spiritu eius. Cuius spiritûs gratia & operatione fit, vt omnes fideles suaui animorũ consensione inter se in-
1. Cor. 1. Phil. 2. vnius eiusdemq; fidei confessionẽ conspirẽt, vt idẽ sapiant, idẽ dicant omnes, quod tam ardenter à credentibus expetit beatus Apostolus, & non sint in eis schismata. Qua in re, vt in alijs multis, Christiano homini magno studio complectẽdis, nobis p̃clarè admodũ prælucent Sancti illi, quorũ Vitas euulgamus. Ij enim omnes, tametsi & locis & tẽporibus non pauci ex ijs longissimè fuêre separati, non nisi vnius sunt labij, quòd ad fidei vnitatem attinet, atq; in ea fide omnes diligentissimam bonis exercendis operibus, vitijs profligandis, virtutibus consectandis nauârunt operam: vt nemo iam ambigere possit, hãc esse viam, qua sit eundũ ad Christũ, ipso Christo huius viæ duce, quẽ sancti omnes inuicta animi virtute secuti sunt, sublata in humeros cruce libẽtib' animis. Nõ erãt illi tales, quales sunt hodiè querulosi, vt Iudas Apostolus loquitur, & murmuratores, atq; secundũ sua desideria ambulantes, qui sanctæ matris Ecclesię p̃cepta & instituta, q̃ tamen bonis filijs facilia videntur, tanq̃ iugum ferreum à se abijciunt, miseramq; plebem abijcere docent: quibus confessio peccatorũ, quã tamen Christus ipse instituit, vbi ait, Quæcunq; alligaueritis super terrã, erunt
Matt. 18. ligata & in cælo: & quęcunq; solueritis super terrã, erunt soluta & in cælo: quędam carnificina est: qui delectum ciborum magno & sapientissimo iudicio indictum, statas ferias, aliaq; id genus apud vulgus odiosè traducunt: quasi verò in eam libertatẽ à Christo vindicati simus, vt iam nobis licere debeat, quicquid libet, & Christus eo nomine passus sit tam multa acerba & indigna, vt nos genio indulgere debeamus, cùm tamen Apostolus Petrus clarissimis testetur ver-
1. Pet. 2. bis, Christũ passum esse pro nobis, & reliquisse nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Id quod sancti oẽs ardẽtissimo amore fecerunt, parumq; eis visum est, si cõmunibus Ecclesię ieiunijs & alijs quibusdã institutis contenti essent: imò verò longè his plura & veteri homini molestiora sibi ipsi indixêre, et quicquid carni blandiri posset, vltrò repudiârũt: quicquid crucifigẽdæ cum vitijs & concupiscẽtijs carni accommodũ videri, cupidè cõplexi sunt. Feruebant enim spiritu, q nullus est in istis carnalibus & animalibus pseudoeuangelistis: & præ amore parũ sibi facere videbantur, etiam cùm facerẽt maxima: cùm ediuersò carnales & animales semper quiritentur, ieiunia & corporis castigationes, quas tamen Ecclesia summa moderatione indixit, tanq̃ pestem quandã & hypocri-

sin fugiant, non ob aliud sanè, quàm quod nullus in eis spiritus est, nullus Christi amor. Et libenter quidē hanc carnis libertatem amplectūtur homines, sed apud nos pondus nullum habere debet, quicquid à Christi & Sanctorum eius doctrina & exemplis discrepat. Pessima illa libertas est, quæ carni militat: vera autem illa libertas est, cùm animus, excusso durissimo peccati iugo, Christo seruit in iustitia & sanctitate. Hoc autē fieri non potest, nisi bellum indicatur vitijs & prauis cupiditatibus, & diligens adhibeatur conatus virtutibus obtinendis, ad quod nos paucissimis verbis hortatur Propheta, cùm dicit, Declina à malo, & fac bonū: quibus verbis summatim ferè cōprehenditur vniuersa doctrina Christiana. Psal. 36. Et ne posset quis vllā vel impossibilitatis, vel nimiæ difficultatis prætexere caluā excusationē, relicta sunt nobis clarissima exempla multorum sanctissimorum vtriusq; sexûs hominū, in quibus multi reges & principes, multæ tenerrimę & nobilissimę matronę & virgines, multi senes, pueri, nobiles, opulenti & fortunatissimi homines fuêre, omnes quidem vnius religionis & fidei, omnes domestici Dei, intra vnū Ecclesię Catholicę ouile sese cōtinentes, idem omninò sentientes, quod nos hodiè sentimus, qui à prodigiosis de sub scamno, hoc est, ab ipsis tartari tenebris producti pseudoeuāgelij buccinatoribus Papistæ vocamur: planè & vita & factis & dictis & modis omnibus eam doctrinā execrātes, quā isti imperitæ cōcioni pro puro Dei verbo obtrudunt. A quorū dulcissima societate absit vt nos auocent viles apostatæ & desertores Catholicæ ecclesiæ, qui suis teterrimis mēdacijs dementāt & fascinant rudē plebeculā, libertatē illi permittentes, cùm sint ipsi serui corruptionis. Quod quidē etiā tua illustrissima Celsitudo cùm haud obscurè pro sua eximia prudentia intelligat, nō vult eos pati in ditionibus suis, illi doctrinę cōstantissimè adhęrens, quam accepit à Maioribus suis spectatissimis Bauarię principibus, qui in ea fide cum summa laude permanserunt, quā Bauaria accepit à Corbiniano primo Frisingēsi, & Emmerammo vel Heimerāmo Ratisponēsi Episcopo & martyre, qui sunt ditionis tuæ clarissima lumina, quorū vitas, sicut & Vuolfgangi ęquè Ratisponensis antistitis, in hoc Tomo V. tua illustris. Celsi. inueniet: vt mihi sanè opportunissima vel hoc nomine videatur oblata occasio Tomū hunc T.I.C. dedicādi, quod tot egregij ditionis eius episcopi illo cōpręhendantur. Quorū vitā non dubito quin I.C.T. libentissimè lectura sit, si fortè hactenùs ignorauit. Sunt enim grauiter à certis authoribus cōscriptę, nisi quod Vuolfgangi historiā qui scripsit, nomen suū suppressit: quanquā verisimile est, id librariorū incuria accidisse, qui præfationem nō adscripserint. Sunt aūt & alię permultę in hoc Tomo Sanctorū historię, quas scio I.C.T. fore gratissimas. Equidē quicquid in hoc conficiendo Tomo operę & studij posui, sub I.C.T. nomine in lucē prodire volui, vt hoc ipso apud omnes testatū efficerē, me nō esse immemorē singularis & beneuolētiæ & benignitatis, qua me hactenùs prosecuta est I.C.T. pro cuius salute & diuturna incolumitate & me & pios omnes æquum est feruenter deprecari præpotentem Deum. Oro autem maiorē in modum, vt I.C.T. hos qualescunq; labores meos & solita humanitate complecti, & authoritate aduersùs maleuolos obtrectatores tueri velit. Christus Iesus Deus & Dominus noster, Sanctorū omniū caput & gloria, I.C.T. Ecclesię suæ, hac temporū labe multis modis afflictæ & laboranti, diù conseruare dignetur. Ex Carthusia Coloniensi 19. Martij, Anno 1574.

I.C.T. obsequentiss. clientulus

F. Laurentius Surius Carthusianus.

PIO ET CANDIDO
LECTORI S.

Quòd plùs moueant, fortiusq; ad Christianam pietatem extimulent exempla quàm verba, pleniusq; sit opere docere, vt inquit Magnus ille Leo Pontifex, quàm verbo, testantur tam multi sancti & eruditissimi Patres, qui Sanctorũ vtriusque sexûs hominum Vitas describendas sibi sumpserunt,
Lib.8,ca.6. *& cum ineffabili fructu ad posteritatis notitiam transmiserunt. Nouimus ex D. Augustini Confessionibus, quantùm illi adhuc vacillanti contulerit audita vita beatissimi Antonij Eremitæ: nec dubium, quin innumeris alijs idem euenerit. Nostri instituti primus author & patriarcha Dominicus, Patrum exemplis summoperè delectatus, ad supremam vitæ spiritalis & religiosæ perfectionẽ peruenit. D. Thomas Aquinas, sui patris Dominici vestigijs insistens, eiusmodi lectione haud vulgariter afficiebatur: nec id sanè absque ingenti fructu. Quòd si verò his solidiora petimus, non desunt nobis ne ipsius quidem scripturæ diuinæ testimonia. Iesus Syrach à cap. 44. vsq; ad quinquagesimumprimum in suo Ecclesiastico quid aliud, quàm*
1. Mach, 2. *Sanctorum, qui in hac vita Deo placuerunt, exempla cõmemorat, eaq; nobis ob oculos spectanda & imitanda proponit? Matathias ille legis eximius zelator cùm ab hac vita esset abiturus, filios suos nulla re alia magis, quàm recitandis Patrum gestis, ad agendum fortiter pro Deo eiusq; sanctissimis legibus, exhortatur & confirmat. Sed & in nouo Testa-*
Heb.11. *mento D. Paulus prolixus est in præcedẽtium sanctorum Patrum celebranda fide. Possent huius generis permulta alia adduci: sed res per se adeò illustris & perspicua est, vt superuacaneum videri possit, illi docendæ rationes & argumenta adhibere. Itaque non possum non approbare, atque etiam commendare tam pium studium R. Patris D. Laurentij Surij Carthusiani, qui non paruo labore has Sanctorum Vitas ex diuersis authoribus & egregijs manuscriptis exemplaribus collegit, & tanquàm rarum quendam thesaurum Catholicæ Ecclesiæ hominibus contulit: quàm spectabilis viri D. Geruini Licentiati vtriusq; Iuris, diligentiam & sedulitatem, tum in ponenda sua in MS. exẽplaribus conquirendis opera, tum in excudendo opere tam pio & Ecclesiæ salutari. Tu itaq; his fruere, Lector amice, nihil ambigens, quin eorum lectio non solùm detrimentum nullum aut perniciem, sed ingentes potiùs & vberrimos tibi sit fructus allatura. Vale.*

F. Theodoricus Buscoducensis, fratrum Dominicanorum intrà Coloniam Prior & Apostolicus Inquisitor.

INDEX

INDEX GENERALIS VITARVM IN TOMO HOC QVINTO COMPRAEHENSARVM.

SEPTEMBER.

OCTOBER.

De S. Ia-

INDEX COPIOSVS IN QVINTVM HVNC, DE SANCTORVM VITIS, REBVS GESTIS AC MARTYRIIS TOMVM,

qui recēns ex diuersis authoribus ac bibliothecis collectus, duos menses Septembrem & Octobrem complectitur.

Restituantur in ipso exemplari suis locis numeri sequentes hi: 291. 463. 511. 635. 656. 905. 961. 969. 972.

altiuil-

con-

 cru-

ep-

d Hiber-

Ima-

agit

san-

S. Vr-

ALPHABETICVS ORDO TOMI HVIVS SVRIANI DE SANCTIS quinti, nomenclatura mensium, SEPTEMBER & OCTOBER, appellati.

a, b, c, d, e. A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z. Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Sf, Tt, Vu, Xx, Yy, Zz. Aaa, Bbb, Ccc, Ddd, Eee, Fff, Ggg, Hhh, Iii, Kkk, Lll, Mmm, Nnn, Ooo, Ppp, Qqq, Rrr, Sff, Ttt, Vuu, Xxx, Yyy, Zzz. Aaaa, Bbbb, Cccc, Dddd, Eeee, Ffff, Gggg, Hhhh, Iiii, Kkkk, Llll, Mmmm, Nnnn, Oooo, Pppp. Singulæque connexiones sunt aut signant terniones seu trifolia, exceptis bifolijs quatuor, videlicet, a, b, c, d.

SEPTEM-

·15·19·

VITA S. LVPI SENONENSIS EPISCOPI, MVTATO STYLO EX PERVETVSTO MS. CODICE PER F. LAVR. SVRIVM DESCRIPTA. AVTHORIS NOMEN

non extat, sed est fide digna.

SANCTORVM res præclarè gestas literis commen- Septēbris j. Tob. 12.
dare, Raphaël Archangelus nos docet, dicens ad Tobiā:
Sacramentum regis abscōdere, bonum est: opera autem
Dei reuelare & confiteri, honorificū est. Prouocat etiam Hieronymus, lucerna mundi.
nos ad hoc lucerna mūdi Hieronymus exemplo suo: qui
præter interpretationem noui & veteris Testamenti, vitas anachoretarum Pauli, Hilariōis, Malchi & aliorum,
florentissimo exaratas stylo, ad posteritatis notitiā trāsmisit. Etsi autem humanis encomijs nō indigent sancti,
quos Christi præsentia illustrat, & aula paradisi Angelicaque societas obtinet: at fidei tamē propagantur incrementa, cū Christus per fideles seruos suos magna popu- S. Lupi genus.
lis miracula declarâsse docetur. E quibus etiam est Lupus beatissimus, cuius vitam
commemorare instituimus: qui inclytis parentibus & quadam ex parte genus suū ad
reges referentibus ortus est in territorio Aurelianensi, ad Ligerim flumen sito. Pater Parentes.
eius Betto, mater Austregildis dicta est, cui ab auunculo Aigę cognomentum accessit.

Cumque ex diuina reuelatione cognouissent, quòd proles ex ipsis nascitura, quandoquè in dignum Deo pontificem euaderet, mox editum in hanc lucem paruulū, mater lactis alimonia enutriuit. Cunarum autem exacto tempore, studijs literarū admouendum curârunt: vbi tum breuì in illo lampas cælestis gratiæ adeò se declarauit, vt
omnes suos condiscipulos anteiret, & tum splendore sapientiæ, tum facundiæ vberta- Quidam, haud scio, quàm benè, volunt hos ipsius S. Lupi fuisse fratres.
te longè superaret. Erant verò matri eius fratres duo, Austrenus & Aunarius, venerādi antistites, ille Aurelianensis, hic Antisiodorensis, qui etiam virtutum signis clarus
extitit. Ij cernentes puerum Lupum sacræ religioni addictum, & erga Christi iussa exequenda studiosum, in Clerum eum cooptârunt. Itaque ætate increscente cœpit diuina
officia accuratè persoluere, ore mellifluo sacras cantiones depromere, multa abstinentia rebellem carnem edomare, assiduis precibus sanctorum martyrū sepulcra frequētare, afflictorum dolere inopia, sectari hospitalitatem, charitate feruere, in eleemosynas incumbere, mundum aspernari, ac toto pectore ad cælestem illum paradisum adspirare.

Crescente interim fama sanctitatis illius, & longè lateque peruagāte, boni omnes
magno eius amore afficiebantur. Mox igitur, vt Arthemius Senonum Episcopus de- S. Lupus creatur Senonū Episcopus.
sijt esse in humanis, Clerus & populus eius vrbis egit apud regem, vt S. Lupus ei successor institueretur. Ità ergò nutu diuino in ea sede collocatus, virtutibus egregiè pollere, & miraculis coruscare visus est. Quamobrèm omnes agebant gratias clementissi-
mo Deo, quòd Senones talem accepissent antistitem, virtutibus insignem, Clero po- Virtutes eius.
puloque charum, iustitia conspicuum, virginitate venerabilem, ieiunijs deditum, eleemosynis largum, vigiliarum patientissimum, doctrina sancta copiosum, deniquè corpore quidem degentem in terris, sed iam meritis inter Angelos versantem.

Accidit autem nocte quadam, vt peruigil in precibus staret ad limina basilicæ beati Aniani. Fores enim diligētia custodum templi firmiter obseratę, cum ab ingressu ar-

cebant. Proſtratus igitur in ipſo limine, pias Domini aures pulſat precibus attentiſſimis: & ecce derepente cælitùs amotis repagulis, pateſcunt valuæ, cuſtodes excitati, vident intrantem ſanctum virum vultu roſeo, oculis claritate ſuperna radiantibus.

Cùm eccleſiæ prædia in Aurelianorum territorio perluſtraret, (Erat enim magna illi erga Sanctorum titulos dilectio, præcipuè verò S. Columbæ, quæ duplicē à Chriſto obtinuit coronam, virginitatis & martyrij) animi ſui beneuolentiā non ſolùm in amicos, ſed in ipſos etiam hoſtes egregiè declarabat: & quia Apoſtolus veriſſimè dixit, Omnes, qui volunt piè viuere in Chriſto, perſecutionem patiuntur: quoſcunque compeririſſet inuidentia ſtimulante obtrectationis feroces dentes in ipſum acuëre & defigere, illis ſingulari quadam humanitate conſulere volens, optima quæque fercula & pocula illis curabat apponi, vilioribus ſibi retentis, vt ſe pacis ſtudioſum oſtēderet, Chriſti Saluatoris iuſſis obtemperans, præcipientis diſcipulis ſuis, vt inimicos diligerent.

2. Tim. 3.

Benignitas eius in obtrectatores.

Matt. 5.

Inuitârat quandoquè permultos ad cōuiuium: ſed cùm vinum omne in vſus pauperum diſtribuiſſet, non niſi vnus vini modius ſupererat. Inter bibēdum igitur, quòd frequentes eſſent conuiuę, didicit ex pincerna vinum exhauſtum. Tum ille multa fiducia fretus, ait coram omnibus: Credo equidē, quòd Dominus meus Ieſus Chriſtus, qui nos in ſancto Euangelio iubet conſiderare volatilia cæli, quòd neque ſerant, neq; congregent in horrea, & tamē paſcantur à Deo, vt noſtram poſſimus complere charitatem, citiùs nos conſolabitur. Vix ea locutus erat, cùm ecce nuncius à matre eius adeſt, dicens ei ad ciuitatis portas adeſſe viginti plauſtra, quæ quingentos vini modios aduehant, à matre ipſius miſſos. Itaque fide confirmatus, non ſine lachrymis & animi compunctione hortatur conuiuas, vt diſcant benè ſperare in Domino: ſimulq; iubet vinum recumbentibus inferri.

Matt. 6.

Per id tempus Theodoricus rex cum Brunichilde auia, Burgundię regnum adminiſtrabat. Ex eius aula venit ad ſanctum Epiſcopum Fulcarius vir illuſtris & Aurelianorum Comes, ea cauſa beato viro præcipuè addictus, quòd pater eius Betto ipſum è ſacro fonte ſuſcepiſſet: indicauitque illi, quòd in palatio audiſſet quoſdam de illo ſiniſtrè loquentes, tanquàm qui ancillam Dei Veroſiam, anteceſſoris eius Arthemij filiam, immoderatiùs amare videretur. Cui vir ſanctus aduersùm illa obtrectationum tela, Euangelici ſermonis ſcutum oppoſuit, commemorans illam ſententiam Saluatoris: Beati eritis, cùm maledixerint vobis homines, & dixerint omne malū aduersùm vos, mentiētes. Gaudete & exultate: quoniam merces veſtra copioſa eſt in cęlis: moxq; inſpectante Comite illo, eandem Chriſti ancillam deoſculans: Nihil, inquit, nocēt homini dicta aliorum, quem propria non maculat conſcientia. Ego verò, qui regis æterni amore iſtam ex animo diligo, terrenum principem ea cauſa mihi haudquaquàm puto formidandum. Cùm enim vir ſanctus non ignoraret Chriſti eam virginem Dominū feruenter amare, mente caſtiſſima corā oculis Dei diligebat eam. Nec voluït propterea hominibus placere, cui ſummoperè curæ erat, vt intrinſecùs Domino placeret, ſciens ab Apoſtolo dictum: Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Nec poterat pudore affici aut erubeſcere, quem inuiolatæ conſcientiæ teſtis defendebat.

Matt. 5.

Contemnit hominum obtrectationes.

Galat. 1.

Mortuo autem Theodorico principe, rex Clotarius in Burgundiam veniens, hoſtili manu armatum Blidebodem ducem miſit in Senones. Illo ergò tela atrociter in oppidum vibrante, ſanctus Epiſcopus in Domino fidēs, ad protomartyris Stephani ædem ſe contulit: cumque ad conuocandum populum ſignum eccleſiæ tangeret, viribus hoſtes deſtituti, tantoque ſunt terrore correpti, vt nullam ſibi ſalutis ſpem ſupereſſe putarent, niſi fuga ſibi conſulerent. Ità vir ſanctiſſimus, dum inſtàr Moyſi ad cælum tollit manus, hoſtes profligat. Tua ſunt hæc opera, Domine Ieſu, cuius in ſanctis omnibus eſt prædicanda virtus & potentia, qui in te ſperantes, abſque clypeo & haſta ſeruas clementia tua. Poſtquàm verò Clotarius Burgundiæ regnum obtinuit, Farulphum virum multa ſeculi dignitate pollentem, ob regia negocia curanda eò ablegauit. Is à regis latere digreſſus, eius iuſſa quamprimùm executurus, vbi prope Senones venit, multa animi indignatione cœpit permoueri, quòd ſanctus antiſtes ei cum muneribus obuiàm non procederet. Deindè intrà vrbem ſuſceptus, toruo vultu beatum virum intuebatur: ſed audiuit ab eo: Oportet ſemper obedire magìs Deo, quàm hominibus. Sacerdotis eſt, plebem regere, & principes ſeculi diuina præcepta docere.

Precibus fugat hoſtes.

Exod. 17.

Act. 5.

Principes ſa

Itaque

Itaque par est, illos ad eum potiùs accedere. Farulphus irâ & furore percitus, multa ad regem de sancto viro falsa retulit, adiutus etiam opera hominis nequissimi Medegisili, qui in S. Remigij suburbio monasterium tenens, sancti Episcopi locum occupare conabatur. Ijs ergò nefarijs viris regias aures incantãtibus, Clotarius rex commotus, beatum antistitem iubet exulare Vinemagi, qui est Neustriæ pagus. Traditus autem est Duci pagano Bosoni Landegisilo, qui eum relegauit in villam Andesaginam ad flumen Auciam, vbì erant templa prophana, quę à decurionibus colebantur. cerdotibus deferre debent. Vir sanctus cogitur exulare.

Ad eum locum vbì peruenit vir Dei, fruebatur in ea peregrinatione solatijs patriarcharum, eorum exempla commemorans, specialiter sancti Ioseph, cuius manus in cophino seruiêrunt. Gaudebat igitur in Domino, sentiens se à Deo missum ad populum incredulum rectè instituendum. Cùm enim cęcum quendam illic illuminâsset, superbum illum, quem diximus, Ducem sanctæ Crucis signo subdidit, vndisque salutaribus expiauit: permultos quoquè è Francorum exercitu, qui etiamnùm gentilismi erroribus tenebantur, sacro baptismo illuminauit. Psal. 80. Multos cõuertit.

Intereà temporis, diuina dextera id agente, ciues Senonenses zelo Dei permoti, dolentes impia crudelitate sibi ablatum pastorem suum, in basilica S. Remigij supradictum Medegisilum, Iudę sectatorem in magistri proditiõe, acerba morte affecerunt. Atque ità infelix ille, pœnitẽdi nullo spatio relicto, ad inferos demigrauit. Eâ tempestate in Tricassina ciuitate florebat sanctus Vuinebaudus, in basilica antiqui præsulis Lupi, apud eandem vrbem quiescentis, Abbatis fungens ministerio sanctitate mirabili. Porrò Senonicæ ecclesiæ Archidiaconus Ragnegisilus, populi precibus, immò verò Christi amore incitatus, à sancto Vuinibaudo precibus contendit, vt à rege Clotario peteret, sancto Lupo ab exilio reuocari vt liceret, adque sedem reuerti suam, nè plebs pastore orbata, luporum faucibus exposita videretur. Fecit Vuinibaudus, vt rogatus erat: rex eius precibus flectitur, mutat odium in beneuolentiam, mittit à latere suo virum Dei Vuinebaudum, qui sanctum Episcopum reducat. Vbì in mutuos venêre conspectus Lupus & Vuinebaudus, præ gaudio pariter fleuerunt. Vuinebaudus doluit ea sancti antistitis calamitate, eumque dolorem inter mutua colloquia testabatur: audiuit verò rursùs ab eo illud ex Apostolo: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriã, quæ reuelabitur in nobis: itemq; illud: Qui volunt piè viuere in Christo, persecutionem patientur. S. Vuinebaudus. Rom. 8. 2. Tim. 3.

Deindè simul se dant itineri, & beatus Vuinebaudus sanctissimum præsulem lętus regis obtutibus repræsentat. Lętatur rex, & proceres omnes gratulantur tanti antistitis præsentia: contemplatusque eum rex, pietate flexus, ad pedes eius humì prosternitur, veniamque ab illo deprecatur. Cernens verò eum afflictum, corpus eius macie confectum, caput intonsum, barbamque minimè rasam ob cumulandum abstinentiæ rigorem: tremens & eiulans rex, cum multo gemitu eius miseriæ se reum fatetur, & sancti viri delatoribus dira imprecatur: iubetque eum honorificè tractari, comamque & barbam tonderi. Postquàm autem suus ei decor redditus est, eius Clerum voluit rex conuiuio interesse. Ibì tum, Christo agente, repentina cõuersione cernere erat regem ex persecutore factum ministrum beati viri, & suis manibus ei cibum porrigentem, qui anteà illi penuriam attulerat. Rursùs verò petens sui facinoris veniam, à sancto Episcopo leuatur è puluere, multaque ei offert munera, ecclesiæ vsibus profutura: atque ità demùm iubet eum ad suam vrbem se recipere. Quanuis autem beatus vir Senones se conferret, at tamen Andesaginam, eius exilij locum, CHRISTVS ob eius merita, virtutum gratia crebrò illustrauit: ità vt etiam illo iam paradisum obtinente, etiamnùm virtus diuina illic operetur. Restituitur ecclesiæ suę S. Lupus. Rex ad pedes eius se abijcit &c.

Porrò autem inclyti sacerdotes Lupus & Vuinebaudus, regi & proceribus eius valedicentes, sanctitatis inter se coniuncti nexibus, Luteriam pertranseunt: & eccè multa reorum turba vinculis constricta, aut carceribus inclusa, eorum virtute soluitur, eisque obuiàm progreditur. Vincti soluuntur diuinitùs.

At postquàm ad sua redijt beatus antistes, in castro Mileduno opportuna se illi mansio obtulit: sed repentè horreum, vsque ad summum plenum, immanis flamma corripuit, nec potuit quisquam vllum tanto malo afferre remedium. Tum vir Dei in orationem prosternitur, fulmen in flammas illas vibrari cernitur, mox sopitur in- Ignem precibus pellit.

 cendium,

cendium, horreum nihil accipit detrimenti, Christus in pontifice laudatur, sacerdotis meritum agnoscitur. Obuiàm deinde beatis viris Lupo & Vuinebaudo plebs Senonica egreditur cum hymnis & canticis, permultis præ gaudio flentibus, & in suas ædes sanctus Episcopus introducitur.

Erat vir beatus in familiari colloquio iucundus, in obiurgatione seuerus, ad exhortandum efficax, prudens & moderatus in omnibus. Condolebat mœrenti, fouebat inopem, confirmabat iustum, inuisebat ægrotum, subleuabat miserum, denique nullum ab opere Dei vacuum sibi tempus abire sinebat. Quodam Dominico die in * Obordone prædio Eucharistiæ mysterium illo consecrante, coram sacerdotibus & Leuitis gemma cælitùs labebatur in calicem inter manus illius, corporis & sanguinis Domini commixtionem celebrantis. Quæ gemma radio micante pulcherrima, diù apud Senones conseruata, rege iubente, inter reliqua sanctorum pignora in eius palatio reposita est. Apparet hinc, quàm Christus eum charum habuerit, inter cuius manus præclarissimum edidit miraculum.

*Bardone

Gemma cælitùs labitur in eius calicem.

Clotarius rex vbi comperit signum vel campanam S. Stephani sonum edere gratissimum, iussit eam Parisios transferri, vt eius tinnitu sępiùs oblectaretur. Displicuit ea res beato Episcopo. Itaque mox vt ablata est à Senonibus, omnem soni gratiam amisit. Id rex intelligens, ocyùs iubet suo illam loco restitui. Vbi autem ad pontem *Syriacum ventum est, rediit illi pristinus sonus, & ob sancti viri merita septimo milliario auditus est. Ilicò vir beatus in vrbe residēs, se dat itineri, progrediensq́; in occursum eius cum psallentium choris, quam dolens amiserat, cum gaudio excipit, gratias agens Deo.

Nota de campana.

Nocte quadam cùm vir sanctus vigilans psalleret, antiquus hostis adfuit, multaque eum siti afflixit. Iubet ergò ministro aquam frigidam adferre, & inimici dolos sentiens, signatum puluinar suum strictìm applicat ad os vasculi, & dæmonem includit. Is verò tota nocte, donèc sol radiās clara se lampade terris infudit, varijs vlulans vocibus, quis esset, ostendit: & qui tentare venerat, confusus abscessit.

Dæmonem pudefacit.

Habebat à Deo vir sanctus, vt esset vigiliarum patientissimus. Itaque ex more, vno comite contentus, basilicas visitabat, & penè singulis noctibus, non solùm intrà vrbis muros, sed etiam extra ciuitatem vicina sanctorum adibat loca. Id verò ea animi alacritate & strenuitate faciebat, vt ea hora, qua Clero incumbebat matutina peragere solennia, ipse suis manibus signum vel campanam ecclesiæ pulsaret. Cùm autem quadam nocte à basilica sancti Remigij ad domum ecclesiæ tenderet, duos inter se Clericos corrixantes audiuit, idque ea causa, quòd cum fœminis rem habere constituissent. Etsi autem præsens adesset, ea tamen hora ostendere se illis noluit, nè ipso absente, ad conceptum facinus redirent. Consultius autem ei visum est, vt sanctis precibus eorum casum subleuaret. Festinus igitur abit ad Ecclesiam, fundit pro eis breuiter preces: mox sancti Stephani signum manu tangit, quo Clerus ad matutinas laudes celebrandas conuocetur. Rem dicimus admiratione dignam: simulatquè signum eorum aures attigit, omnis ille fæcæ libidinis ardor extinctus est. Properant cum alijs ad ecclesiam, debita persoluunt officia: expleta psalmodia, ab eo repræhensi, veniam petunt, rectioris vitæ propositum concipiunt. Ità virtus diuina per beati viri patientiam iam ruituros seruauit à fouea inimici.

Vide, vt cātus vir sacra inuisat loca

Vir nobilis Herlefridus ad Ciciocum villam inuitauit beatum antistitem, vt cum ipso pranderet Dominico die. Ille verò oblato sacrificio, cùm ad vicum abiret, equo insidens, audito cæli quodam fragore vel sonitu, diù fixus vno in loco substitit. Interim cælo intentus, inter Angelicos choros decantari audit orationem Dominicam. Meritò enim illi patebant arcana cęlorum, cuius mens perpetuò cælestibus affixa erat. Tum verò sufficere ille sibi putans, quòd in Christi præsentia laudes supernas audiuisset, noluit cœpto pergere itinere.

Audit Angelicas cātiones.

Sedente illo aliquādò in vrbe Senonica ad prandium, per spiritum sanctum cognouit virum Dei Vuinebaudum in ecclesiam S. Stephani ingressum. Surgit ergò à mensa, relicto prandio, alacer ei pergit obuiàm, quem nemo ei adueniente nunciauerat, eum inter ecclesiam beatissimæ Marię & S. Stephani euntē, absoluta oratione pacis osculo excipit, & ad suum prandium secùm abducit. Multa alia ab eo perpetrata sunt,

ta ſunt, dum viueret, quæ nimìs longum ſit ſingulatìm enarrare. Multos curauit languidos, cæcis lumen reſtituit, ſurdis auditum.

Tandèm ſentiens adeſſe tempus diſſolutionis ſuæ, in prædio Briennonenſi aduerſa correptus valetudine, ſacerdotibus ad ſe accitis, ſanctis eos ſermonibus exhortatur, cunctiſque qui aderant lachrymas fundentibus, ſanctum Domino ſpiritum reddit. Eius felix obitus. Mox adeſt virtus diuina, & ad demonſtrandam pontificis gloriam, ſuauiſſimos excitat odores, qui ab illius corpore haud ſecùs fundebantur, quàm ſi multis eſſet aromatibus conditum. Indè corpus impoſitum feretro, diuinis canticis cingitur, ſequitur plangentium magna caterua, &, vt ipſe iuſſerat, in ſtillicidio baſilicæ ad pedes S. Columbę traditur ſepulturæ. Non enim auſi erant ſecùs, atquè ille iuſſerat, facere. Ibì verò manus Domini virtutum ſigna cumulatè edidit.

Mulier quædam triginta annorum cæcitate mulctata, cùm eò aduenisset, deterſa caligine, ex fide abſceſſit videns. Contracta recepit membrorum vſum & incolumitatem. Miracula ad tumulũ eius. Betzela mulier nobilis, integra hebdomada neque comedens, neque dormiens, nimio dentium dolore eam mirè diſcruciante, ex puluere ſepulcri eius, ſputo permixto, locum doloris perunxit, & ilicò ſe ſenſit liberatam. Lector eius eccleſiæ, à medicis deſperatus, quòd morbi importunitate vexatus, ſeptem diebus nihil alimonię ſumpſiſſet: in grabato allatus ad ſancti ſepulcrum, vtì cum fide aduenerat, ità medicinam ex puluere percepit. Mulier quædam in ſomnis, diabolo eam inſtigante, multos ſibi ipſi colaphos infringebat, direque ſe verberabat: ea ſtatìm vt adſpexit ſanctum ſepulcrũ, turpiſſimum hoſtem euomuit.

Improbus quidam Epiſcopus, beati viri ſepulcrum proteruè cõculcans, mox contractis neruis, caduco morbo ſe ſenſit grauiſſimè torqueri. Pœna Epiſcopi eius ſepulcrum conculcantis. Petit igitur humiliter à ſancto remedium, & impetrat: oſtenditque in eo virtus diuina geminam potentiam, tum vindictæ, tum veniæ.

Mulier quędam à primo ortu tota paralyſi diſſoluta, à parentibus apportatur ad beati antiſtitis monumentum, & ſimulatquè illud conſpicatur, membra inculta vigent, & diſſoluta ſolidantur. Repentè igitur ſanata per Dominum, ſuis pedibus repetit domum ſuam. Sacerdos quidam ad S. Vuinebaudi ſepulcrum ſeruiens, è ſcala ruens, & per eius gradus aſperos admodùm contritus, ad beati Lupi monumentum adductus eſt, & ſanitati reſtitutus. Multa alia illic miracula ex fide petentibus Chriſti benignitate exhibentur.

O verè inclytum ſacerdotem, qui in corpore degens, Chriſto accuratè ſeruiuit: & nunc in cælum receptus, & requie fruens in aula ſemper vernantis paradiſi, ob duplicata talenta ingreſſus eſt in gaudium Domini ſui, & Angelicis iunctus carminibus, victor ex hoſte triumphat: ſociatuſque martyrum purpuratis agminibus, & à Domino coronatus, regnat in gloria, expectans diem Domini ſanctamque reſurrectionem, ſuſcitandus ab Agno, id eſt, Domino noſtro Ieſu Chriſto: qui coronis laudibuſque afficit ſanctos ſuos, & inſtàr radiantis cryſtalli, ſplendore admirabili odoreque incomparabili beatiſſimi confeſſoris ſui Lupi triumphos muneratur: Cui eſt honor & gloria cum patre & ſpiritu paracleto in Trinitate perfecta & vnitate perenni, in cuncta ſecula ſeculorum, Amen.

VITA S. IVSTI LVGDVNENSIS EPISCOPI, VT HABETVR IN ANTIQVIS MS. EXEMPLA-*ribus,quibus vetuſtiſsima Martyrologia adſtipulantur.*

Stylum hincindè modicè elimauimus.

VITAM beati Iuſti Lugdunenſis Epiſcopi cogimur ad-
Septēbris 2. iurati vel breuiter exponere:qui Lugdunenſis quondàm
vrbis ſacerdos, nunc eius apud Chriſtum patronus eſt.
Cuius cùm mecùm reputo inexpugnabilem in operi-
bus fidem,pręcipuum in victu rigorem & parſimoniam,
diuturnā in ſolitudine habitationem,eò ſanè adducor,vt
incunctanter affirmare non dubitē,eum, licèt pro Chri-
ſto martyrium non obiērit, tamen complêſſe martyriū.
Martyrium obitur multis modis. Nō enim martyrium perficit ſola ſanguinis effuſio, nec
ſola confert fidei palmam illa exuſtio flammarum, aut
funeſta manus carnificum: nec occaſu duntaxàt & in-
ternecione,ſed contemptu quoquè corporis venitur ad
coronam: & (quod citra vllam beatorum martyrum, qui in perſecutiōibus ſunt de-
functi,iniuriam dictum volumus) carnem afflixiſſe,de mundo triumphâſſe, diabolū
protriuiſſe,martyrium eſt. Vt enim hæc ipſa rerum comparatione altrinſecùs inter
ſe conferamus,martyr vincit ſubitum tortoris ignem: beatiſſimus Iuſtus edomuit
flammas quotidianas: Martyr breuem ſuſcipit cum perſecutore conflictum: beatus
Iuſtus longum habuit aduersùs vitia carnis certamē.Martyr in ſtrenua & virili col-
luctatione,Iuſtus in diabolica infeſtatione conſeruauit patientiā. Martyr pro Chri-
ſto patitur,quia pati deſiderat: voluit verò etiam beatus Iuſtus pati.Martyr abnegans
idola,verum Deum confitetur: Iuſtus vt præclariùs Chriſtum confiteretur, ſeipſum
abnegauit ſibi. Poſtremò, martyris certamen omne mors illata conſummat: beati
verò Iuſti auctum eſt certamen,dum mors negatur.Audi Apoſtolum dicētem: Mihi
Galat.6. mundus crucifixus eſt,& ego mundo.

Ac primùm quidem,vt de nomine beati antiſtitis pauca dicamus, vſitatum eſt in
ſacris literis,vt ipſa nominum impoſitio ſiue enunciatio, quædam ſit annunciatio
futurorum.Ità ergò & Iuſti noſtri ſubſequentis vitæ gratiam iam indè ab incunabu-
lis impoſitum nomen expreſſit,dum inſtinctu diuino pręſe ferens id,quod futurum
Viator, miniſter & diſcipulus S. Iuſti. erat,proprium accipit vocabulum à teſtimonio meritorum.Vndè etiam factum ar-
bitror,vt ille ſanctus adoleſcens tam virtutis,quàm itineris eius particeps futurus,
nomen Viatoris acciperet.Porrò Iuſtus, Viennenſis primùm Diaconus,poſteà ve-
rò Lugdunenſis eccleſiæ antiſtes conſecratus eſt.Quam ille eccleſiam tanta purita-
S.Iuſt9 Epiſcop9 Lugdunenſ. te,integritate, modeſtia,pietate,patientia per multos rexit annos,tanta quoq; pau-
perum cura,tanta diuinorum mandatorum obſeruatione, vt etiam magnificos &
præſtantes Domini ſacerdotes omni virtutum gratia anteiret.

Sed cùm ità intentus functioni ſuæ & plebis profectui,illi eccleſiæ pręſideret,ad
eum expellendum frementis diaboli exarſit inuidia. Nam cùm in ea vrbe quidam
ſubitò mentis furore correptus,in publicum ſe proripiens,obuios ignaroſq; con-
fodiſſet,ac pro atrocitate rei excitato tumultu,hinc atque indè premeretur ab infe-
ſta multitudine,eodem,quo in ſcelere vſus erat,telo ſe defendens, in eccleſiam, non-
nihil iam ſibi reſtitutus,confugit: obſeratiſque ſacratarum ædium valuis, diù reue-
rentia loci inſanientis populi furorem à ſe amouit.Sed cùm ſeditio increſcens, iam
etiam templo Domini ignes minaretur,beatus Iuſtus Epiſcopus,neceſſitate cōpul-
ſus,accepta à quodam viro primario ſacramenti fide,quòd nihil homini illi periculi
intentarent,ſed tantiſpèr duntaxàt in cuſtodia aſſeruarent, donèc populo eſſet ſatiſ-
factum,reum extra eccleſiæ clauſtra dimiſit. Eum verò turba, quæ in tumultu nihil
alicuius penſi habet, pedibus colligatum trahens, vltimo mortis ſupplicio affecit.
Tum ille vir DEI, ſanctitate memorabilis, admiſſum facinus adſcribit ſibi, alie-
num crimen ſibi imputat, tam ſeuerus vltor culpæ, vt putabat, ſuæ,quàm pius diſ-
ſimulator alienæ. Cùm enim fraus ſæuientis diaboli, ſuo ſceleri populi fu-
rentis adminiſtram manum adhibuiſſet, totum illud facinus beatiſsimus antiſtes in ſe
re-

retorsit, omnes alios absoluens, sibi vni non ignoscens. Sed quid mirũ, si iustus in primordio sermonis, accusator est sui? O quàm venerabilis est sanctitatis & pietatis confessio. Prou. 18.
Cùm impudentia in alios soleat culpam conferre suam, hic vir beatus alienum crimen ceu proprium confitetur. Peccauit incondita plebs, & quidem Satanæ instinctu peccauit: Iustus aũt quid fecit? Confidebat ille in Domino, & dicebatur animæ eius, Transmigra in montem sicut passer. Tetenderat antiquus ille peccator arcũ nequitiæ suæ, vt sagittaret in occultis immaculatum arte calliditatis suæ: sed quia manus Domini auxiliabatur ei, nihil profecit inimicus in eo. Psal. 10.

Nam Iustus ille, qui fuerat magnus sacerdotio, factus est maior voluntario exilio. Officio enim sacerdotali se statuit abdicare, & loca peregrina animo latitandi expetere. Reuersus igitur ex quadam Italiæ Synodo, ad quam fuerat euocatus, quod vix sine lachrymis commemorari potest, non Lugdunum venit, nè totius plebis amore obstrictus, liberam non haberet discedendi facultatem: sed apud Torrontem residens, si qui amici ad valedicendum ipsi eò excurrere vellent, sustinuit. Multis verò lachrymantium turbis eò accurrentibus, veritus nè multitudine oppressus retineretur, clàm solus & præter omnem expectationem recessit: nec quisquam ei se adiunxit comitem, præter vnum Viatorẽ, cuius suprà mentio facta est, egregiè sanè indolis puerum, qui tum in ecclesia Lectoris munere fungebatur. Is solus, inquam, beatissimi senis latere cupientis vestigijs inhæsit, & iam Arelate & Masiliæ agenti, nauemque conscendere volenti non sine admiratione se ei obtulit. Illo ergò in peregrinationis solatium recepto, eremũ sitiens, in Aegyptum nauigauit, soli ac vni illi adhærens, qui est spes omnium finium terræ, & in mari longè. Et cùm à facie furoris satanici instàr Eliæ, Iezabelis minas fugientis, se subducere vellet, in deserta secessit, Aegyptijs illi alimoniam suppeditantibus: immò, vt planiùs dicam, coruis illi, vt Eliæ escas ministrãtibus. Quotiès enim per manus peccatorum sanctis victus affertur, totiès suos Dominus coruorum opera pascit, quorum sanè atrum colorem iniqui non immeritò à suis vitijs induunt. Vir sanctus clàm deserit episcopatũ, & fugit in Aegyptum. Psal. 64. 3. Reg. 19. 3. Reg. 17.

Postquàm autem Episcopus, & nomine & meritis Iustus, eò peruénit, inter sanctos illos eremitas degens, diù se celauit, vt tum nomine, tum dignitate suppressa, summæ humilitatis opus exercere posset, non iam Clericis duntaxàt, sed etiam monachis & laicis se inferiorẽ exhibens. Cumque non breui tempore ità tectus latuisset, accidit aliquandò, vt in pręcipuo monachorum sanctorum conuentu à quodam fratre, qui ex hac prouincia eò tum peregrinus aduenerat, agnosceretur: isque ad eius genua prouolutus, cunctis stupentibus, & quid id rei esset sciscitantibus, sanctum Episcopum Iustum, illum esse confiteretur. Quod vbì cognitum est ab illis, omnes tantæ humilitatis virum admirantes, culpantesque ignorantiæ suæ temeritatem, quòd pontifici sese quanuìs nescij præposuissent, superiorem erga illum negligentiam recenti honoris exhibitione compensârunt. Horum itaque vitæ particeps Iustus noster, noctes atque dies precibus & ieiunijs transigens, in conspectu Domini perpetuus erat pro suis Lugdunensibus deprecator. Nam tametsi corpore ab illis aberat, at precibus aderat: neque illos reliquisse censendus est, ad quos suas preces referebat. Expetierat lachrymis opportuna loca, vt soli Deo vacans, quę pro illis peteret, efficaciùs impetraret. Agnoscitur à monachis.

Eo autem tempore, quo sanctus Episcopus in eremo morabatur, sanctus Antiochus, tunc presbyter Lugdunensis, pio incitatus officio, ad visendum pręsulem suum peregrè proficisci deliberabat, vir sanè vitæ seueritate præcipuus, & qui non immeritò posteà in ea sede beato Iusto successerit. Cùm igitur tanti præsulis desiderio terras ac maria transmitteret, beatus Iustus aduentum eius adeò prænunciâsse fertur, vt etiam, quibus diebus quæ loca adiret, exprimeret, ità dicens: Charissimus Antiochus noster hodiè illic moratur. Immò verò illum ipsum diem, quo venturus esset ad eum, indicauit. Porrò cùm annis aliquot in eremo Angelis proximam egisset vitam, & tantorum laborum dignus adesset finis, regna cælorum scandenti, & in extremis agenti, flens & animo consternatus dixit Viator: Cui me Domine relinquis? Beatus Iustus respondit: Nè turberis fili, tanquàm solatio destitutus. non ità diù pòst tu me sequéris. Quam eius prædictionem, à diuina reuelatione manantem, veram fuisse sanctissimi iuuenis obitus declarauit. Antiochus Iusti succeßor. S. Iusti obitus. Itemq; Viatoris.

Hoc sanè loco silentio premere nolim Lugdunensium ciuium ergã sanctissimum antistitem suum, studium & amorem, vt qui ob absportandum sacrum eius corpusculum

in Aegyptum vſque profecti ſint, atque illic penè inacceſſas præ ardoribus ſcrutati ſolitudines, ab ipſo ſolis occaſu in Orienti vicina loca profecti, totum ferè orbem pietatis ſuæ teſtem effecêre: quantumque ſe abdiderat atque remouerat verecundiſsimi ſenis fuga, tantùm ſe illorum præclara ſtudia intenderunt eius reducendi cauſa. Nouerunt illum eius fugæ cupidum fuiſſe, nec quòd ipſos deſeruiſſet, ei imputare voluêrunt. Neque enim diſceſſerat ab eis aliquo illorum contemptu, ſed compunctione animi, ob eam, quam ſuprà diximus, culpam ſuſcepta. Et certè oſtenderunt Lugdunenſes ſe tam præclaro non indignos antiſtite, cùm gratiæ eius magnitudinem officij gloria æquipârunt: cùm egregij ſacerdotis & ſancti ſenis oſſa reuerenda fideliſsima plebs à longinquis regionibus cum multa alacritate & religione reduxit, & cum lachrymis præ gaudio fuſis ea exceperunt: dederuntque operam, vt qui ſpiritu cum ipſis erat, eſſet & corpore, in honorem Domini noſtri Ieſu Chriſti: cui eſt poteſtas & gloria cum patre & ſpiritu ſancto in ſecula ſeculorum, Amen.

Nota ſtudium Lugdunenſium erga eius ſacrum corpus.

VITA ET MARTYRIVM S. AIGVLPHI ABBATIS LIRINENSIS ET SOCIORVM EIVS. HABETVR *in MS. exemplaribus, ſed F. Laurent. Surius, mutato ſtylo, reddidit aliquanto ſuccinctius. Eſt hiſtoria lectu digna.*

PROLOGVS AVTHORIS.

Sacrarum hiſtoriarum vtilitas.

1 INuictiſsimorum Chriſti militum præclara certamina, quibus è diabolo & mundo triumphârunt, literarum monimentis ad futurorum notitiam tranſmittere, nemo dubitat eſſe officij haud vulgaris. Talibus enim & rudimenta tyronum Chriſti, fideique initia roborantur: qui verò iam progreſsi ſunt in pietatis ſtudijs, ſpei fiducia animantur, & perfecti charitatis ſuauitate perfunduntur. His Chriſti athletæ, nè ſuccumbāt, quaſi oleo quodam perunguntur, & ſi ſint delaſſati, ceu medicamento quodam priſtinę illorum inſtaurantur vires. Tum verò per hæc illecti & inuitati, ſanctorum ſocietati, quos iam tenet beatitudinis ſinus, nobis adhuc præcluſus, crebrò adiungimur & interſumus: quippe quos nobis charos efficiunt, non tam externa corporum lineamenta, quàm ornamenta & prærogatiuæ meritorum. Ex horum collegio nos vnius Aigulphi vitam & agonem ſcripto comprehendimus, eius charitate nos impellente, cuius amore ille ſic & vixit, & paſſus eſt. Erunt autem fortaſsis, qui nobis obijciant, nos hîc ceu martyrem proponere & prædicare, quem tamen ob fidem Chriſti nemo iugulârit: antiquitùs fuiſſe martyres, hodiè non item. Sed de his non debet idem eſſe iudicium, quod de vinis, quæ quo ſunt antiquiora, eò præſtantiora. Etsi enim Aigulphum noſtrum perſecutor ob Chriſti nomen non interfecit, non fit tamen indè conſequens, non poſſe eum martyrem dici: niſi quis forſan etiam beatiſsimum Chriſti baptiſtam Iohannem martyrij gloria ſpoliare velit: quem vtiquè impius rex non propter Chriſtum occidit, ſed quòd eius libidini aduerſaretur, & veritatem, quæ Deus eſt, conſtanter ei proponeret.

VITA.

Septembris 3.

VIdemus hoc & apud veteres & modernos ſcriptores ità vſu comparatum, vt cuius res geſtas ſcribere inſtituant, eius priùs & genus & patriam explicent. Quem morem nos haudquaq̃ reſpuentes, beati Aigulphi patriam & parentes indicabimus. Bleſenſe caſtrum ad montis cuiuſdam latus ſitum eſt, quem Liger fluuius præterfluit, eo loco ſanè piſcoſus inprimis, & magnam illi adferens vini atq; frumenti, cæterarumq; rerum, homini nutriendo neceſſariarum, fertilitatem. Huius pagi & caſtri incolas fuiſſe beati Aigulphi parentes, certiſsima relatione didicimus, non quidem ſuperbo ſtemmate valdè inſignes, nec opibus affluentes, ſed tanta prole beatos. Poterat enim

Pagum & caſtrū, pro vrbe dicere videtur author.

enim & de Aigulpho dici: Infirma mundi & contemptibilia,& ea quæ non sunt, elegit Deus. Vt verò pueritiæ annos exegerit, difficilè possit enarrari: putà, quàm sedulò ecclesiæ limina triuerit, sacerdotibus officiosè seruierit, vigilijs operam dederit, pauperes pro viribus adiuuerit, totumque se quotidiè Deo hostiam sanctam & placentem in ara sui pectoris immolârit. 1. Cor. 1. Aigulphi sancta pueritia.

Postquàm autem ad adolescentiæ annos pertigit, cœpit ei molesta & inuisa esse vita secularis, immò & habitus ipse. Versabat igitur animo, quonam pacto ruptis sæculi nexibus, in Christi suaues compedes suos posset pedes injicere. Cumq; hæc multa apud se maturitate deliberaret, Mummoli Abbatis Floriacensis fama celebris ad eum perlata est: moxque ad eum profectus, animi sui æstum ei aperit: rogat obnixè, velit ipsum in eorum numerum, quos in schola Christi instituebat, admittere. Audiens id beatus Mummolus, cùm priùs laudatissimo disciplinæ regularis more eum probâsset, in sanctæ sodalitatis suæ contubernium tanquàm benè idoneum admisit. Tum ille, sancti spiritûs gratia in eo operanre, re ipsa cœpit ostendere animal se mundũ esse. Magna in eo renitebat nouæ cuiusdam innocentiæ puritas, magna in proprij corporis membra authoritas & potestas, inuicta aduersùm dæmones fortitudo, simplicitas columbina, mentis & corporis mundissima castitas. Nouerat in lege Mosaica illud animal mundum censeri, quod vngulam finderet, & ruminaret. Studebat igitur obtinere discretionem boni & mali, & eorum, quæ sunt hominis interioris: ruminabatque & meditabatur assiduè in lege Domini, non immemor etiam illius sententiæ Saluatoris: Oportet semper orare, & non deficere: itemque eius in Psalmo: Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. Deniquè omniuaria virtutum gratia instructus videbatur, eiusque tuendæ & conseruandæ gratia, quod de beato viro scribitur, meditabatur die ac nocte in lege Domini: in cuius sanè exercitatione vsque adeò profecit, vt non solùm eius prouinciæ hominibus, sed etiam exteris doctrina eius admirationi esset. Fit monachus Floriacensis. Deut. 14. Luc. 18. Psal. 33. Psal. 1.

Voluit autem Deus, quàm ei gratus esset, euidenter demonstrare. Iampridèm vir sanctissimus & toto orbe celebrandus Benedictus, in Cassinensi cœnobio vita functus & sepultus erat: & vt ipse prædixerat, diù posteà à Longobardis illud cœnobium in solitudinem est redactum. Volens autem Deus sacras beatissimi Benedicti reliquias eo, quo par erat, honore affici, & Gallias earum aduentu consolari, per visum præcepit beato Mummolo Abbati, vt Aigulphum Cassinum mittat, sanctissimi Benedicti ossa indè deportaturum. Facit ità Abbas, & Aigulphus, diuina ope fretus admirabiliter, Cassinum peruenit: quod quærebat, nullo negocio reperit, & ad patrem Mummolum lætissimus adducit. Extat hac de re libellus conscriptus. Hinc verò, licèt nihil ille tale curaret, magna apud regê & aulicos sanctitatis opinio beato Aigulpho comparata fuit. Cumque ea fama increbresceret, & dignus videretur, qui super candelabrum poneretur, monachi Lirinenses eò aduenîunt, spiritalem patrem sibi dari postulantes. Nam tametsi illud Lirinense monasterium multa floruit antiquitùs celebritate, ità vt eius magisterio permulta sint instituta cœnobia: at tamen ea tempestate, malo dæmone discordiam illic excitante, res eius miserè vacillabant. Vbi autem ad regem & proceres illorum monachorum est relata petitio, rexque suos consuleret, quid faciendum putarent, vna omnium vox fuit, beatum Aigulphum vel maximè idoneum, qui Lirinensibus fratribus Abbas daretur, qui sine dubio & collapsa erigere, & neglecta in antiquum statum reuocare posset. Aigulphus S. Benedicti reliquias ad ducit in Gallias.

Itaque beatus Aigulphus, licèt multùm obluctans, coràm adducitur, Lirinensis cœnobij cura ei demandatur, lætante rege & proceribus eius, quòd talem suo gregi pastorem Dominus adhiberet. Etsi verò sanctus vir longè magis silentio delectaretur & quiete, tamen sciens illud Apostoli, omnem animam potestatibus sublimioribus subditam esse debere, æquo animo patitur illud sibi onus imponi, & ad fratres Lirinenses proficiscitur: qui sanè, quòd eum fama iam nôssent, amanter eum excepêre. Deindè sæpè eos hortatur vitia profligare, virtutes colere, oculos interiores repurgare, quòd mundissimus Deus non nisi mundo corde possit videri: iram atque odium extirpare, libidinem non solùm à corpore, sed etiam ab ipsis cogitationibus prorsùs arcere. non enim posse habitare spiritũ sanctum in pectore spurcitiei dedito, immò verò procùl ab illo recedere: mundum & omnia, quæ mundi sunt, ab animo penitùs Fit Abbas Lirinensis. Rom. 13.

penitùs excludere: nihil in corde, vbi est Dei sedes & domicilium, nisi quod ille velit, id est, Dei & proximi amorem integerrimum retinere. Si quis enim, inquit, aliò velit conferre amorem suum, non effugiet illam Prophetæ sententiam: Perdidisti omnes, qui fornicātur abs te. His & id genus alijs sermonibus tanquàm peritus medicus non solùm præsentibus medebatur malis, sed etiā futuris occurrere nitebatur. Aderat autem Dominus eius conatibus, tantamque eius verbis vim & efficaciā præstitit, vt non modò præsentes eum cupidè audirent, sed illi etiam, qui à monasterio recesserant, magno cum desiderio redirent. Excipiebantur tum à sancto viro, quotquot se aut monachos esse, aut fieri velle declararent. Porrò multi seculares sua prædia donabant beato viro, pro spiritalibus, quæ illis seminabat, sua carnalia refundentes.

Psal. 72.

Sed his mirè torquebatur ille tortuosus serpēs, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum. Videbat & tabescebat, excludi se ab illis, quos dudùm sibi habuerat obsequentes. Itaque ad suas veterator artes sese conuertit, explorat, num quis inter illos sit suarum partium, num quis lupus inter agnos delitescat, ceu inter Apostolos Iudas. Et ecce reperit illic duos, egregios suæ nequitiæ administros, Arcadium & Colūbum, quorum opera serebat inter fratres discordiæ pestifera semina, totusque in id incumbebat, vt beatus Aigulphus è monasterio extruderetur: vt pastore sublato, liberiùs posset sęuire in oues. Celabant aūt diù Arcadius & Colūbus consilia sua, atq; interìm quos poterant, clàm ad suas partes adiungebant. Tandèm verò, cùm iā & numero confiderent, & sui pectoris rabiem diutiùs celare non possent, instàr flammę diù pressæ, subitò erumpunt, & ægrè quidem à sancti viri & eorum, qui illi adhærebant, cęde manus abstinent. Id vbi animaduertunt illi, quibus periculum creabatur, ad ecclesiam S. Iohannis confugiunt, Deo sua corpora & animas cōmendantes. At beatus Aigulphus, pro singulari mansuetudine & patientia sua, accedit ad eos, & blandissimis verbis eos volens emollire, Quid est, inquit, charissimi fratres, quòd ità in patrem & fratres vestros incurritis, omnis humanitatis obliti? An nescitis Satanam ob superbiam & discordiæ studia è cælis deturbatum? Facessant ergò simultates, & audiamus eum, qui dicit in Euangelio: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Quòd si propter me hęc fiunt, dico vobis Ionæ verbis: Tollite me, & mittite in mare. Satius enim mihi est, à vobis corpore separari, quàm vestra dissensione apud vos discruciari.

Sap. 2.

Arcadius & Columbus pseudomonachi persequuntur S. Aigulphum.

Matth. 11.
Ion. 1.

Hac ille oratione visus quidem est ad tempus illorū turbulentos animi motus compressisse, & sedâsse furorem, adeò vt culpam suā faterentur, & satisfactionem offerrent: sed hoc dolo tegebant neqtiam suā. Interìm toto anno in latebris pectorum illorū sub ea simplicitatis simulatione serpens antiquus delitescebat, nec potuit quanuis crebris sancti viri adhortationibus indè extrahi, illis perpetuò machinantibus, vt quod animo conceperant, id ad effectum perducerent. Et iam per multorum ora isthuc volitabat, & ad regias vsque aures peruenit, ità vt non parùm formidarent eius conspirationis authores, nè regis seueritas in ipsos animaduerteret. Itaque egérunt inter se, vt alter ipsorum, nempe Arcadius, è monasterio exiens, se ad ciuitatis Clerum & populum adiungeret: alter verò, id est, Columbus intrà monasterium residens, eos qui à sancto viro desciuerant, in suscepta perfidia confirmaret, & si quos posset alios, ad se adduceret. At verò sanctus Aigulphus semper doctrinæ insistebat, proponens eis illud ex sacris literis, Dominus vnanimes habitare facit in domo: atque indè concludēs, eos, qui vnanimitatis hostes sint, alienos esse ab habitatione domûs Dei, & in partes Satanæ concessisse. Quamobrèm, inquit, charitatis inter nos vinculis connectamur, nec vllis scissionibus disiungamur.

Psal. 67.

Illo hæc dicente, & hunc in modum sese gerente, Arcadius redit ad monasterium, fictis verbis & simulata humilitate pollicetur se correcturum perperàm hactenùs admissa, oratque sibi licere degere in monasterio. At vir Dei pestilentem hominis animum sentiens, fratribus annitentibus, non modò non annuit petenti, sed etiam è cœnobio illum expulit. Id ille ferre non sustinens, ad quendam se confert * Nuceriæ ciuitatis principem, Mummolum nomine: hortatur eum, vt se ad monasterium conferat, multas illic pecunias reperturus. Ille cupiditatis flamma incensus, incunctanter capessit iter, venitq; ad virū Dei Aigulphū: qui, quòd sæpè cum illo de rebus animæ salutaribus colloqui consueuisset, nihil veritus, eum lauto cōuiuio excipit, tametsi ex Audoeno Episcopo iam cognouerat insidias, quæ ipsi parabantur. Mummolo

igitur

igitur cum conspirationis socijs prandente, subitò Arcadius instàr Iudæ turbis stipatus S. Aigulph captus verberatur.
aduolat, beatum virum compræhendi, ligari, fustibus cædi iubet. Id cùm fieret, vir sanctus Dominicam passionem commemorans, omnia tranquillo animo perferebat, dicens Dominum Iesum non sua, sed nostra causà etiam maiora perpessum: multaque cum fiducia cantabat: Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Psal. 115.
Ità ergò laceratus, & vinctus atque ludibrio habitus est, donèc sol occumberet. Tum verò ministri satanæ eos, quos sancto viro familiariùs adhæsisse nouerant, extra monasterij claustra educunt ad eum, tanquàm pariter cum illo audiendos, immò verò cum illo perimendos. Nolebat enim Dominus solum pastorem pati, sed cum illo vnà gregem quoquè illius passus est interfici. Et illi quidem sancti viri, spiritûs sancti virtute firmati, tanquàm confestìm ensibus iugulos daturi, inuicèm vltimum sibi vale dicunt: ruentesque in mutuos amplexus, Domino se commendant, cum ingenti fiducia dicentes: Propter te, Domine, morte afficimur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis. Psal. 43.
Atque his & id genus alijs verbis tum noctis tenebras, tum suas solabantur ærumnas, seque vicissìm confirmabant, nè quis infirmior animo frangeretur, illud ex Apostolo referentes: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Rom. 8.
Interìm præ mœrore, vt se habet humanæ naturæ imbecillitas, & vincti, & custodes, arctiori somno corripiuntur. Vnus verò è custodibus misericordia permotus, tectum carceris aperit, eosque ad fugam capessendam hortatur. At sanctus Aigulphus gratias quidem agit eius humanitati, sed minimè páret consilio, ità dicens: Siue viuimus, Domino viuimus: siue morimur, Domino morimur: Rom. 14.
cuius prouidentiæ cùm semèl nos permiserimus, eius voluntati haudquaquàm reluctabimur. Fiat de nobis, quod vult ille.

His dictis, Arcadius totius mali huius caput, aduenit, blandis verbis sanctorum dolores lenire volens. Arcadij simulatio.
At vnus ex illis, Trucharius nomine, iusto dolore commotus, quod suggerebat animus, in faciem ei obijcit: Doleo, inquit, te imitatione filium esse satanæ, qui cùm in exitium omnes impellat, etiam consolator vult videri. Doleo te fratrem esse Iudæ proditoris, qui instàr illius pro ficto osculo sermones profers, blanditijs quidem mellitos, sed succis venenatis refertos. Sed perfricta frons, cum animi crudelitate coniuncta, obiurgatione non retunditur, sed importunè perstat in sententia, se consolatorem simulans. Vtque magìs etiam fidem faceret, se non fecisse, quæ fecerat, ad horam tertiam sanctis viris cibos & pocula offert, & tanquàm illorum dolores miserans, hortatur vt se reficiant. At illi licèt extrinsecùs angerentur, non tamen propositi & regularis consuetudinis obliuiscuntur: respondent Nolũt sancti viri statis frangere ieiunia.
sibi fas non esse venire contra regularia instituta, quæ hoc tempore iuberent in horam vsque nonam ieiunia produci. Itaque amotis escis, ad canonicam horam dilata refectio est. Quæ cùm aduenisset, pariter orant pro Arcadio, & sic ab eo oblatum capiunt cibum.

Porrò Mummolus, quem diximus, simulans se illis, quæ fiebant, offensum, à monasterio iam recesserat: sed tertia die rediens, instantissimè à singulis cœpit pecunias extorquere. Respondent illi, nunquàm sibi sub Aigulpho licuisse habere aliquid proprij, ne ipsa quidem propria vti voluntate: sed esse ipsis omnia communia. Cernens Mũmolus diripit res monasterij.
ille ab spe se excidisse sua, aliò se vertit: & cùm priuatìm nihil posset obtinere à singulis, ad publica se transfert, nec quicquam omninò reliqui facit ex omnibus, quæ erant in monasterio, quæ cupiditas hortaretur vt raperet.

Postquàm autem discessit, beatus Aigulphus & cæteri pro voluntate Arcadij & Columbi custodiebantur in ergastulo, vbi ad decem dies eorum corpora conficiebantur: sed scripturę sacrę sententijs se consolabantur, quòd per multas tribulationes oporteat Act. 14.
nos introire in regnum Dei. Deindè diaboli satellites Arcadius & Columbus eos naui imponunt, & cum illis mari se credunt. Iam verò certissimè comperientes sancti viri se neci destinatos, mutuò sese cohortabantur, nè quis vel amore præsentis vitæ, vel timore mortis, hostibus cederet. Proponebant sibi æterna supplicia impiorum, & sempiternam felicitatem iustorũ, constanter vsq; ad mortem Domino fidẽ conseruantiũ. Atq; his & alijs consimilibus cõmunicebant sese athletę Christi aduersùs Satanę insidias & eius furiosos administros. Vbi autem nauis in altum processit, existunt venti contrarij,

coguntq;

Nota, vt diuinitùs retardantur conatus improborum.

coguntque nauim aliò tendere, quàm vellent homines maligni. Atque hunc in modum, quod dictu quoquè mirum sit, ad dies quadraginta iactabantur in mari, toto illo freto oberrantes, ità vt nec ipsi litus attingere, nec nauis mergi posset: credo equidem, satis indicante Deo, quid impij illi mererentur. Sed nè pro meritis paterentur sontes, insontes impedimento erant, vt ipsa quoquè elementa propemodùm clamare viderentur: Par erat, furciferos istos repentinis absorberi fluctibus, nî mixti illis essent, qui id non merentur.

Sanctorum linguæ præciduntur.

Sine linguis loquuntur.

Oculis orbantur.

Psal. 122.

Videns igitur Columbus mare sibi negare exitum, simulque metuens, si terram appræhendant, & sanctorum innocentiam, & suam crudelitatem patefactum iri, illorum linguas iubet præcidi. Sed illi præcisis linguis non minùs, quàm integris psallunt, Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. At miser Columbus nihil tãto motus miraculo, instàr Pharaonis obdurescit, præcipitque linguas eorum radicitùs excindi. Nihil efficis, nihil proficis sæua crudelitas. Edunt verba sancti sine linguis perfectissimè. Audiens id Columbus, addit scelus sceleri, & eorum oculos iubet effodi, illis interìm nihil à laudibus Dei cessantibus. Orbati luminibus corporis, interioris hominis oculos, quibus Deus videtur, sanos habentes, fidenter cantabant: Ad te Domine leuauimus oculos nostros, qui habitas in cælis. Atquì immanitas Columbi & Arcadij nec sic reprimitur. Iubent eos nudari vestibus suis, & alijs sordidis atque vilissimis indui: non attendẽtes miseri, qui Christum indutus sit, eum externo, licèt sordido, habitu minimè deturpari. Cùm sic autem per multos dies iactati essent, tandèm ad insulam Caprariam in die Cœnæ Dominicæ appellunt, in qua erat ingens numerus monachorum, qui eos humanissimè, & vt par erat monachos à monachis, exceperunt: & cùm didicissent, quas essent maris molestias perpessi, quibus poterant modis, eos recreârunt. In ipso autem sacratissimo Paschatis die, sub Missæ sacrificio infelicissimus & mortalium omnium flagitiosissimus Columbus, Diaconi functus est ministerio, & cùm ad id loci ventum esset, quo corporis & sanguinis Christi sacramenta percepturi, inuicem se osculantur, ille impurus non dubitauit tam crudeliter à se mulctatis oscula præbere. At beatus Aigulphus & eius socij cum summa exultatione Deo gratias agebant, quòd tam benignè à fratribus eius loci haberentur.

Expleta solennitate Paschali, Columbus Ephesum proficiscitur, homo seculi secularibus negocijs operam daturus: iubetque Aigulphum & socios eius suũ in monasterio illo reditum opperiri. Eo absente, tantam beato Aigulpho Dominus verbi gratiam contulit, vt auditores & expleret abundè, & tamen ad audiendum auidos & alacres dimitteret. Qui enim gratiam ei dederat, vt sine lingua posset loqui, etiam addidit gratiam, vt gratiùs audiretur. Reuersus autem Columbus ab Epheso, sanctos viros à monasterio abstractos, rursùs naui imponit: & cùm sustulissent à portu, & aliquousquè progresi essent, obuiam habuêre nauim, ab Africa venientem, cui sanctos martyres imposuerunt, mandâruntque satellitibus suis, vt ad insulam *Amatunam, quæ est inter Corsicam & Sardiniam, venientes, sanctos iugularent. Vbì eò peruentum est, carnifices parant se ad cædem, sancti orant, paulispèr vt precari ipsis liceat: post preces, quibus Domino animas suas prolixè commendârunt, surgunt, & cum omni fidutia & alacritate inter verba orationis & Domini laudes capite cæsi, spiritum reddunt tertio Nonas Septembris. Appáret sanè, malignissimum dæmonem id molitum esse, vt sancti viri sic interimerentur, vt eorum esset ignota passio, nec haberent homines è propinquo exẽpla, quibus ad patientiæ capessendas coronas animarentur. Ingens enim ad virtutem incitamentum est, sodalium & proximorum cognoscere inuictam animi constantiam: pudetque apparére degeneres, dum cernitur paris conditionis homo per labores & certamina ad cælestia præmia contendisse. Inuidebat etiam hominibus nequissimus serpens beneficia, ab eorum reliquijs diuinitùs profectura. Sed quàm verè de illo dicatur, Draco iste, quem formâsti ad illudendum ei, hîc licuit animáduerti.

Capite cæduntur.

Psal. 103.

Briconius euadit cædem.

Cùm enim truces illi carnifices in sanctorum nece occuparentur, vnus ex sanctis illis, Briconius nomine, scapham nactus, indè se subducit. Eum sanè in id diuinitùs reseruatum credimus, nè sanctorum perpessio occulta maneret. Eius enim relatu & modus perpessionis eorum in notitiam fidelium peruénit, & corpora ad nostram consolationem

tionem reuelata sunt, atque ad fines nostros reducta. Fas autem est credere, non eum priuari fraterna gloria, quem non timor à martyrio retraxit, sed Deus ob tantam vtilitatem seruauit. Vbi autem Briconius ad monasterium redijt, iam beato Aigulpho substitutum reperit virum venerandæ vitæ Rigomirum, cui nuncius tam atrocis cædis, itemque fratribus magnum attulit luctum & mœrorem. Sed licèt carni condolerent, at spiritibus congratulabantur, non ambigentes eos, positis luteis tabernaculis, in domum æternam non manufactam, & in ciuitatem illam, cuius rex & conditor est Deus, ingressos. *Heb. 11.* Simul autem eius rei certiorem faciunt Abbatissam Angarismam, quæ in vicino monasterio præerat sanctimonialibus, à viro sancto, ab ineunte ætate tam in scripturis diuinis, quàm disciplina monastica, benè institutam. Itaque communi consilio & ope naues parant, mittuntque homines, qui sanctorum corpora aduehant ad monasterium. Abeunt illi secundo vento, perueniuntque ad locum, in quo martyrum præclaræ iacebant exuuiæ, hominum quidem custodia destitutæ, sed diuinitùs conseruatæ. Alacriter igitur & reuerenter eas in naues important, propereque ad suos redire contendunt. *Sanctorum corpora reducuntur ad monasteria Lirinense.* Iam verò ad Lirinense monasterium accedentibus, & sacra corpora eò inferre volentibus occurrit ea, quam diximus, Abbatissa obnixè orans, vt corpus beati viri & magistri sui liceat intrà suum monasterium sepelire. Sed cùm incomparabili eius apud se retinendi desiderio flagrarent fratres, extitit inter Abbatissam & illos amicabilis quædam contentio, quam tamen charitas facilè diremit. Tandèm enim id effectum est, vt Abbatissa contenta esset capite & brachio dextro sancti viri, & reliquum corpus cum aliorum fratrum reliquijs monachi intrà suum monasterium sepulturæ mandarent.

Nec verò sanctæ Abbatissæ deuotio caruit fructu suo. Erat enim in monasterio eius soror quædam, cuius oculos palpebræ compresserant, & omni videndi facultate priuârant. Ea plena fide cum alijs ad sacras reliquias tota nocte in precibus & laudibus diuinis perseuerans, manè sentit redditam sibi lucem, iucundoque animo videt orbem solis radijs illustratum. Quo miraculo omnium cernentium ità exhilarata sunt pectora, vt *Cæca monialis lumē recipit.* iam non dolerent se corpore amisisse patrem, quem per miracula adeò sibi præsentem esse comperirent. Nec modò deuotis sibi & diuina per ipsum beneficia poscentibus pater beatus aderat, sed ipsi etiam persecutori suo opem tulit. Columbus enim, author cædis eius, cùm ea nocte, quæ diem martyrij eius sequitur, in lectulo se quietis causa reposuisset, mox ei adstitit vir Dei, cur immeritum se tantis affecisset malis, & innoxiorum sanguinem fudisset, cum obiurgatione inquisiuit: atq; ijs dictis, guttam fusi sanguinis tulit, eaque in pectore & dorso eius circulum pinxit. Tum miser ille tremebundus corruit ad pedes eius, rogauitque inuictam & solitam mansuetudinem & pietatem eius, nè ipsum tanto sceleri obnoxium, diuino iudicio seruaret. *Visio terribilis Colūbo offertur.* Eius precibus flexus vir beatus, alterum expunxit circulum, alterum abolere noluit, dicens id fieri non posse, donèc apud Clodoueum regem & Ebroinum maiorem domûs, publicumque Francorum iudicium, ei remedium afferretur. quod etiam factum est. Nam iussu regis quæsitus & comprǽhensus, in vincula coniectus est, lataque in eum sententia, diris pœnis affectus, & tandèm interfectus est. *Columbus dat pœnas atrocitatis suæ.* Possumus autem haud obscurè per sanguinē martyrum fusum intelligere, innocentiam, vim passam, iustam expetere vltionem: Effigiem circuli sanguine expressam, ineuitabilem diuini iudicij animaduersionem: Geminum circulum pectoris & dorsi, præsens & futurum supplicium: Alterius circuli abolitionem, æternæ pœnæ remissionem, sancti viri precibus ei impetratam: Alterius permāsionem, necem temporariam, qua affectus est. Etsì enim sancti impetrant persecutoribus suis, nè æternùm puniantur: at nolunt tamen prorsùs impune abire, quod vel in Deum, vel in proximos scelerate admisêre. Peccauit Dauid sanctus rex, atque à propheta eo nomine reprǽhensus, Peccaui, inquit, Domino: moxque audire meruit: Dominus transtulit peccatum tuum. *2.Reg.12.* & tamen quot ille modis posteà propter illud peccatum afflictus & vexatus sit, nôrunt, qui sacras literas non ignorant. Hoc eò facit, vt nos quoquè, tametsì per sacerdotes simus à peccatis absoluti, haudquaquàm pœnas nos euasuros sentiamus, nisì ità vt par est, Deo & hominibus, qui à nobis læsi sint, satisfaciamus. Deus enim ait de seruis suis: Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei. *Zach.2.* Immò verò etiam honore afficiamus eos, in quibus per fidem & bonorum operum exercitia Christum habitare cognoscimus, vt quandoq; audiamus ex eo: Venite benedicti patris mei: *Matth.25.* cum quo & spiritu sancto regnum & imperium obtinet sempiternum, Amen.

MARTYRIVM S. SERAPHIAE VIRGINIS, EX VETVSTO MS. CODICE, PER F. LAVRENT. SVRIum, *mutato hincindè stylo descriptum. Consentiunt antiquiss. Martyrologia.*

Septembris 3. licèt passa sit 29. Iulij.

CVM terribilis persecutionis dies Christianis innotuisset, multi etiam per orbem terrarum pro CHRISTO cæderentur, sancta virgo Seraphia apud oppidum Vindinense in domo illustrissimæ Sabinæ morabatur, cùm esset ciuis Antiochena. Effecit autem hortationibus suis, vt Sabina crederet in Dominum IESVM, cresceretque in fide & sancta conuersatione. Misit autem ad eam Beryllus Præses, qui sanctam Dei virginem Seraphiam raperent ad ipsius tribunal. Sed cùm ei se comitem adiunxisset S. Sabina, Præses eam reueritus, dimisit vnà cum illa etiam S. Seraphiam. Primò quidem, nè à militibus raperetur Seraphia, impedire conata fuit Sabina, sed paulò pòst ait ad eam Seraphia: Domina mater, patere me abire cum istis: tu tantùm ora Deum, & confide Domino IESV CHRISTO. Credo enim, licèt indigna & peccatrix sim, præstiturum mihi Dominum IESVM, vt efficiar ancilla ipsius. Cùm ergò sic domum reuertissent, post triduum Præses trans pontem iubet apparari tribunal supra arcum Albini, vbi solebant iudicia exerceri: præcipitque officio, vt Seraphia adducatur. Eam igitur rapiunt officiales, & pedibus suis sequitur illam S. Sabina. Sed cùm cerneret se illam eripere non posse, exclamans ait ad Præsidem: Canis rabide Asiatice, noli in tuam perniciem sanctam Dei virginem & Dominam tuam iniurijs afficere. Propè est enim CHRISTVS Deus noster, qui te & Imperatores tuos afficiet pœnis sempiternis propter maleficia tam multa, quæ excogitâstis in eos, qui seruiunt Deo viuo. His dictis, abijt lachrymans in domum suam.

(Seraphia. Sabinam conuertit.)

(Sabina præsidem obiurgat.)

Tum verò Præses ait ad Seraphiam: Sacrifica dijs immortalibus, quibus sacrificant domini Imperatores. S. Seraphia dixit: Ego timeo & colo omnipotentem Deum, qui fecit cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt. Quos tu verò adorare me iubes, ij non sunt dij, sed dæmones, quos mihi adorare non licet, cùm sim Christiana. Præses ait: Accede igitur, & sacrifica CHRISTO tuo. Seraphia respondit: Ego illi quotidiè offero sacrificia, adorans illum & deprecans die ac nocte. Præses ait: Vbi est templum CHRISTI tui, & quodnam illi offers sacrificium? Seraphia dixit: Hoc est illud sacrificium, vt meipsam mundam illi exhibeam studio castitatis, vt per eius misericordiam alios ad eam professionem adducam. Præses ait: Hoccine ergò est templum & sacrificium CHRISTI tui? Illa respondit: Nihil est præstabilius, quàm verum nôsse Deum, & piè viuendo illi seruire. Præses dixit: Tuipsa igitur, vt ais, templum es Dei tui. Seraphia respondit: Si eius freta auxilio mundam me conseruauero, illius vtiquè templum ego sum, cùm dicat scriptura: Vos estis templum Dei viui, & spiritus Dei habitat in vobis. Præses ait: Si ergò violata fueris, desines esse templum Dei tui? Seraphia respondit: Si quis templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. At Præses id non intelligens, iussit eam duobus lasciuis Aegyptijs iuuenibus tradi, vt ea tota nocte abuterentur. Accipiunt ergò illam impuri iuuenes, abducuntque in cubiculum valdè obscurum. Illa verò in cubiculo stans, sic orabat Dominum: Te inuoco Domine IESV CHRISTE, qui es verus custos & conseruator: te inuoco Domine IESV CHRISTE, qui es lumen & gaudium sempiternum, qui sanctos Apostolos tuos in custodia detentos, clausis ianuis visitâsti & corroborâsti: adesto mihi, obsecro, & miserere peregrinæ ancillæ tuæ Seraphiæ, & libera me ab impuro desiderio iuuenum istorum. Obscurentur, quæso, oculi eorum, vt non possint attingere ancillam tuam in te confidentem, nec contaminent corpus meum, tua consecratione consignatum. Pudefiat eorum impudentia, nec me sinas coinquinari: sed potiùs iubeas me venire ad te. Adsis autem Sabinæ ancillæ tuæ,

(Constantia S. Seraphiæ.)

(1. Cor. 3.)

(Ibidem.)

tuæ, confirmes eam tua virtute bone Iesu, nè gaudeat de illa teterrimus hostis diabolus: multa enim sustinuit mea causa propter nomen sanctum tuum. Domine Iesu Christe, exaudi me, qui es benedictus & gloriosus & superlaudabilis cum patre & spiritu sancto in secula seculorum, Amen.

Eccè autem iuuenibus illis, sub primam noctis horam contra propositum sanctæ virginis ad eam accedentibus, subitò magnus factus est sonus & terribilis terræmotus, ità vt toto oppido sentiretur: caduntque iuuenes illi penè exanimes in terram, membris omnibus dissolutis. Cernens autem virgo castissima diuinum adesse auxilium, extensis manibus Domino gratias agit, noctem illam in precibus exigens. Summo manè adsunt missi à Præside, qui sciscitentur ex iuuenibus, num suam expleuerint libidinem. At illi ingressi, conspiciunt sanctam virginem orantem, iuuenes verò prostratos humi ceu mortuos, quibus nullæ suppeterent vires vel exurgendi, vel etiam loquendi, solis oculis apertis. Fit igitur magnus hominum concursus, & Præses, vt audiuit, iubet parari tribunal, & coram se sisti ancillam Dei, cui ità dixit: Quid est, Seraphia? Satisne factum est desiderio tuo, an adhuc ferues libidine? S. Seraphia respondet: Tu quidem pro peruersitate mentis tuæ, quam occupat diabolus, irridens hæc loqueris: ego verò eos, quos tu dicis, iuuenes nec sensi, nec apud me fuisse scio. Præses ait: Itáne hac illi nocte apud te non fuêre? Seraphia respondit: Mecùm ille fuit, cuius ego sum, & qui me sibi vendicat. Præses dixit: Quisnam est ille? Seraphia respondit: Custos & conseruator meus Dominus Iesus Christus. Præses ait: Quid adeò per multa vagaris? Dic mihi, quibus maleficis artibus iuuenes eneruâsti. Seraphia dixit: Nobis Christianis fas non est artes magicas exercere. Quos autem vos per maleficia vestra interficitis, eos noster & omnium Dominus Christus IESVS inuocatus vitæ restituit. Præses ait: Si ergò CHRISTVS tuus maleficas artes omnes superat, inuoca illum, vt his iuuenibus pristinas reddat vires: ex quibus tum discere poterimus, quid tota nocte egerint apud te. Ego verò certissimè sic sentio, idcircò quibusdam malis artibus te illos dementâsse, nè tuam turpitudinem proderent. Seraphia dixit: Deus, cuius ego ancilla sum, omnipotens est, nec quicquam ei est impossibile. Præses ait: Fac igitur, vt iuuenes ad se redeant, & loquantur. Seraphia dixit: Tu quidem suspicaris magam me esse: sed ego artem magicam ignoro: preces autem offero Deo meo, propter quas non mihi soli præstat quod peto, sed etiam omnibus toto corde eum inuocantibus. Pręses ait: Vt vt visum tibi erit, facito: tantùm da operam, vt loquantur iuuenes: & ità cernemus integritatem tuam. Seraphia respondit: Iam tibi dixi, artium maleficarum me imperitam esse: orate autem me Deum, vt annuat. Præses dixit: Abi igitur ad locum, vbi sunt iuuenes, & precare pro illis Deum tuum. Seraphia respondit: Nè alij vel miraculo fraudentur, vel malè sentiant, vt tu, nihil attinet cò me accedere. Tu potiùs iubeto eos huc perferri.

Lasciui iuuenes diuinitùs puniuntur.

Iussit ergò Præses adduci iuuenes ad tribunal, qui sic erant constituti, àcsi nunquàm habuissent linguas, neque pedes, neque manus: adeò erant membris omnibus dissoluti. Cunctis verò admirantibus, Præses ait: Seraphia, precare nunc Deum tuum pro horum salute. Tum illa in cælum extensis manibus, ità dixit: Domine Deus omnipotens, qui fecisti cælum & terrã, mare & oĩa, quæ in eis sunt: qui per sanctos Apostolos tuos mortuos excitâsti, leprosos mundâsti, mutis loquelam reformâsti, & surdis auditum: exaudi me ancillam tuam in te confidentem, nec dissimules propter hunc infelicem & incredulum: sed sana iuuenes istos sub horum omnium id expectantiũ conspectu, vt erubescat amens iste, qui insania percitus, vexat in te credentes. Accelera Domine, vt cognoscant isti, quia tu es Deus solus, qui facis mirabilia, & non est alius præter te. His dictis, accessit & tetigit iuuenes, aitque ad illos: In nomine Domini nostri Iesu Christi surgite in pedes vestros. illi repentè exilientes, constiterunt & locuti sunt. Populo id non immeritò admirante, Præses dixit: Vidistis non potuisse eam explere artem magicam, nisi eos manibus attrectaret? deinde ad iuuenes ait: Quonam pacto hæc fœmina & mentis & membrorum officio vos priuauit? Illi responderunt: Domine Præses, nos, vt eramus iussi à celsitudine tua, simulatque ad eam ingressi sumus, iuuenis quidam aduenit, prçstanti cor-

Preces S. Seraphiæ.

Sanat iuuenes pessimè mulctatos.

 po-

poris forma, & instàr solis totus radians, isque inter puellam hanc & nos se interposuit medium: nos verò præ nimio eius splendore tremor & caligo & defectio apprehendit, atque ex eo tempore vsque in præsens mentis compotes non fuimus. Nóueris igitur, eam aut magam esse, aut D E V M eius reuerà magnum esse. Præses ad Seraphiam ait: Dic mihi Seraphia, quibus artibus isthuc effeceris, & quamprimùm te dimittam. Seraphia respondit: Ego malas artes odi: immò Christiani omnes,

Contemnit minas Prǽsidis. C H R I S T I expresso nomine, incantationes omnes profligabunt, nec quicquam eis officient. Præses dixit; Vel nunc cognoscam, si qua sit vis incantamentorum tuorum: si non sacrificaueris, caput tuum auferam. Seraphia respondit: Fac vt lubet, ego dæmonibus non sacrifico, nec facio voluntatem patris tui satanæ: quia Christiana sum.

Lampades ei admotæ extinguuntur. Iussit ergò Præses duas ei ardentes lampades admoueri: sed mox extinctæ sunt, & qui eas applicabant, cecidére supini in terram. Sancta verò Seraphia, sublatis ad cęlum oculis: Domine IESV CHRISTE, inquit, erubescant & conturbentur omnes

Psal. 69. inimici mei: auertantur retrorsùm, & confundantur valdè velociter. Præses dixit: Sacrifica dijs, nè moriaris. Seraphia respondit: Ego verò ea causa non sacrifico dæmonibus vestris, nè moriar. Præses dixit: Audi malefica & biothanata pręceptum Imperatoriũ, & sacrificans dijs immortalibus, libera te à supplicijs & interitu. Seraphia respondit: Biothanati & malefici vos estis, qui negatis D E V M viuum & verum, & dæmonia adoratis, cum ipsis pariter perituri. Ego autem D E O immortali meipsam offero sacrificium, si tamen me dignatur suscipere, etsi peccatricem, at certè Christianam. Tum Præses

Cæditur fustibus. iussit eam fustibus cædi. Quod cùm fieret, subitò extitit ingens terræmotus, & fragmentum quoddam è fuste, quo cædebatur sancta virgo, insilijt in dextrum Præsidis oculum, & triduò pòst eius lumine orbatus est. Tum ille furore correptus, hanc in eam tulit sententiam: Seraphiam non solùm præcepta Imperialia contemnentem, verumetiam in tantis depræhensam maleficijs, gladio percuti iubemus. Atque ità ca-

Capite punitur. pite cæsa est trans arcum Faustini, iuxta aream Vindiciani, quarto Calendas Augusti. Porrò illustrissima Sabina colligens sanctæ virginis reliquias, pro more venerabiles celebrauit exequias, & vt thesaurum sempiternum vel preciosam margaritam reposuit in monumento suo, quod ipsa sibi magno studio parauerat.

VITA

VITA S. REMACLI EPISCOPI TRAIECTENSIS, (QVI EPISCOPATVS POSTEA LEOdium translatus eſt) *authore Notgero Leodienſi Epiſcopo, viro ſanè doctiſſimo: cuius tamen difficilem & duriuſculum ſtylum in gratiam lectoris ferè mutauit Frater Laurentius Surius: dempta epiſtola ad Abbatem Vuerinfridum, in qua nihil mutatum eſt. Clarui Notgerus anno ſalutis 850.*

NOTGERI EPISCOPI LEODIENSIS AD VVERINfridum Abbatem Epiſtola nuncupatoria.

NOtgerus, quem, etsì indignum ſanctæ Mariæ ſanctique Lumberti mancipium, prædicant tamen Epiſcopum: Vuerinfrido venerabili in Chriſto patri & conſacerdoti, ſalutis æternæ ſubſidium. Omnis antiquitas, vt ait Oratorum maximus, quo propiùs aberat ab ortu & diuina progenie, hoc meliùs ea fortaſsè, quæ erant vera, cernebat. Verùm, Angelo Danieli narrante, nouimus, quia pertranſibunt *Dan.12.* plurimi, & multiplex erit ſcientia: In antiquis vtiquè vigente ratione, veritatis indagatrice, & perſpicacia futurorum: in modernis verò fide credulitatis quamprimùm pollente, cum plurima ſcientia præteritorum. Illis diuturnitas vitæ vetuſtatis obducens callum, cognitionem præſtitit omnium rerum: nobis contrà, quos calidus ſanguis, quos rerum inſcitia verſat, vtinàm nō auolet ob breuem vitā & curam ſolicitudinum, antiquorū memorare inuenta virorum. Vixêre fortes ante Agamemnona multi: ſed omnes illachrymabiles ignotique, vrgentur longa nocte, carent quia vate ſacro. Hæc, vt credo, perpendens Abbatum reuerendiſſime, & quia neceſsè eſt, quanto iuniores, tanto eſſe perſpicaciores: obtuliſti libellum de vita tam noſtri, quàm veſtri ſpecialis patroni, domini ſcilicet Remacli, conqueſtus propter incuriam tamen prædeceſſorum veſtrorum breuiùs, quàm vt res expoſtularet, pro magnitudine geſtorum eius eſſe * eruditam. Simulque viſus es, *for. * editā* vt nè dicam precari, ſed potiùs exhortari, vt eam non modò exemplari, verùm aliquanto lepidiùs mandarem poliri: tum quòd geſtorum illius aliundè ſumptorum ſuppetat copia: tum quòd temporum, quorum diuerſitas nunc maximè ſcitu opùs eſt, ex chartulario veſtro non deſit notitia. Sed ad hæc dum te cum tuis omnium artium præſulem eſſe conſtaret, illudque Pierium animo occurreret, In ſyluam nè ligna feras: &, In mare quid piſces, quid aquas in flumina mittis? ſuſpenſam intereà librare ſilentia mentem cœperant, cùm eccè memoriam offendebat, quia vires, quas imperitia denegat, charitas miniſtrat, & quia incepto tantùm opùs eſt, cætera res expediet. Igitur adorſus ſum, & vt verbis cuiuſdam ſapientis vtar, & ex illo, quantum res poſcit, aceruo tollam, exhortatione tua, quæ & præſentis honeſtate propoſiti, & futuræ ætatis vtilitate coniuncta eſt, nihil antiquius exiſtimaui, & nè authoritatem diffugere viderer, ei muneri libentiùs acquieui. Præſumenti enim authoritas datur, cùm credit præſtari poſſe, quod petitur: & parére ſcire, æqualis eſt gloria cum imperante.

Fecerant hoc idem iamdudùm ætate venerabiles viri Hilduinus Abbas in paſſione S. Dionyſij: Hincmarus Archiepiſcopus in vita S. Remigij: & alij quamplurimi in non paucorum compilandis geſtis ſanctorum: quibus authoribus obtinere poſſumus optimis, quod in omnibus cauſis & ſolet & debet valere plurimùm. Nam nunquàm ità *Terent.in Adelph.* quiſquam benè ſubducta ratione ad vitam fuit, quin res, ætas, vſus ſemper aliquid apportet noui. Et nè hic labor, qui te adhortante ſuſceptus eſt, inferaciter fiat, non eius modò cuius meminimus, ſancti ſcilicet Remacli: verùm cæterorū noſtræ Sedis Pontificum tempora & geſta, quæ vndecunquè potuêre corradi, ad noſtra vſque tempora col- *Notgerus ſcripſit res*

gestas Episcoporum Leodien. legi,& cuius potiſſimùm anhelabas deſiderio, vitam indè exceptam votis tuis porrexi. Longè quidem mea ſententia ab oratoris primi excellentia me ratus differre, qui plurima paucis abſoluere,pauca plurimis protelare,vel magna extenuare, máxima è minimis efficere,lata anguſtè,anguſta latè,vulgata decenter,decentia intellectualiter, noua vſitatè,vſitata nouè,& id genus plurima valeat delibare.Cui & à poëta præcipitur: Aut famam ſequere,aut ſibi conuenientia finge.Nec vt ſcholares poſito themate, quibus verbis vti potuit,qui iniuriam paſſus eſt: vel ille, qui intulit, aliquid finximus friuolum: immò nec creperum.Quòd etſi eloquentiſſimum quendam dicentem, Quòd ſi hæc, inquit,vterque non dixit,tamen in voto habuit,&in actu oſtendit, ſectari contenderem, nullius vtiquè iudicium extimeſcerem.verùm hæc aliâs.Miſi,inquam, charitati tuæ munus,quod minùs quidem efficientiæ ſecuritate, maximè autem ſuſceptum eſt amicitiæ præſumptione.Magnas etenim in difficillimi operis curſu vires,amicitiæ contemplatio ſupplet,& placere cupiētibus multa ſæpè rerum copia ſuppeditat.Vndè licèt verear, nè, dum imperato muneri par eſſe nequeam, deficientis culpa in adhortantis cedat iniuriam: tamen cùm tuam ſpecto beneuolentiam,fit omne pronum & facile, & (vt ità dicā) voluntarium,quod in tuæ iucunditatis impēditur præſcriptum.Hoc autem munere impenſo,ſolicitum te reddere cupio: quia ſi quid operum tuorum quandoquè expoſtulauero,iniurius mihi fueris, ſi negabis. Quiſquis magna dedit, voluit ſibi magna remitti. Sed non arroganter magna,quippe tuis meritis & noſtris votis imparia.Quapropter oblatrantis morſus timeo inuidiæ,quia in difficili re facilè ſolet liuor præiudicium importare.Deniquè non omnes eadem mirantur,amantque. Ergò non iſthic obliquo oculo mea famina quiſquam limet,non odio obſcuro morſuq; venenet.Sed tu pater beatiſſime,mei laboris tuæque adhortationis aſſertor,caueas ſecurum me peractum reddat officium,cùm tibi pudor amici digniùs poſſit conuenire,ſi diſplicet.Vale.

Quòd nec vota pati,nec fingere ſomnia poſſunt,
Gaudens ſemper habe:gaudent præ nomine molles
Auriculæ: tibi me virtus tua fecit amicum. Iterùm vale.

PRAEFATIO AVTHORIS.

OMnipotens Dominus,qui diues eſt in miſericordia, cuius natura bonitas,cuius voluntas potentia,cuius opus miſe-Rom.9. ricordia eſt,ſuſtinuit vaſa iræ, apta in interitum, in multa patientia:Tandèm verò,ſicut à reatu primæ præuaricationis nullum liberum reperit,ità liberandis omnibus venit, diuitias bonitatis & longanimitatis omnibus prærogauit, voluntatis omnipotentiam in ingratos & eius gratiæ reſpectu indignos,efficaciſſimè exercuit,quandò opus ſaluatricis miſericordiæ,vt reparari poſſet, clementiſſimè antè procurauit.Forti illi armato arma,in quibus confide-Luc.11. bat,abſtulit: vaſa,quæ poſſidebat,diſtribuit: vt,ſicut priùs propter peccata,iræ vaſa, ità per eius gratiam fierent vaſa miſericordiæ.Vt enim non eſt credendum,ad ſalutem aliquem pertingere, niſi D E O inuitate: ſic nec inuitatum quidem operari ſalutem ſuam, niſi D E O auxiliante: nullum voluntate D E I perire, ſed permiſſu, pro arbitrij electione: nè facultatis libertas & ingenuitas ſemèl homini attributa, ad ſeruilem quandam neceſſitatem redigatur.Ità ergò initium ſalutis noſtræ Deo miſerante habemus.Vt autem ſalutiferæ inſpirationi acquieſcamus, noſtri eſt arbitrij. Porrò vt adipiſcamur id.quod monitioni diuinæ acquieſcentes appetimus,diuini eſt muneris. Vt labamur,noſtræ eſt poteſtatis & ignauiæ. Vt non labamur ſalutis munere adepto, noſtræ quidem quodam modo eſt ſolicitudinis,ſed omni modo adiutorij cęleſtis. Atque ei ſpei fortiſſimè innitentes,beatos eſſe reipſa comperimus:qui cùm Chriſtum in carne tanta

efficientem non viderint, audita constanter credere non dubitârunt: è quibus etiam multos fecisse opera, quæ ille fecit,& iuxta eius promissionem maiora quoquè fecisse, Ioan.14.
non solùm vicini confitentur, sed illi etiam prædicant, qui sunt vltra Sauromatas, & glaciale attingunt mare, & insulas habitant Fortunatas. Libenter igitur tanto bono subditi simus, delectetque tanto seruire Domino: qui non modò fautor & adiutor est eorum, qui proficiunt: sed etiam remedia prouidet lapsis: dum & Angelica nobis præstat suffragia non deesse, & Sanctorum confert patrocinia, quos pro nostris culpis intercessores implorare non dubitemus. Quos licèt passim diuersis largitus sit prouincijs, generatim & communiter honorandos: at tamen singulis quibusque locis speciales quosdam attribuit, etiam specialiter amplectendos & propensiùs exorandos. E quibus nobis beatum Remaclum adhibuit: cuius vt suffragijs plurimùm innitimur, ità eius vitam & gesta pro captu virium narrare aggredimur. Nota de Sanctorum patrocinijs.

VITAE HISTORIA.

FRANCORVM regnû ab ipso suo exordio semper inuictum, tum vel maximè præ cæteris ei vicinis regnis florere visum est, cùm iugo Dominicæ fidei colla supposuit, & quod priùs adorârat, exussit: quod exusserat, adorauit. Ingens autem accepit incremẽtum, & sub eo firmum Ecclesia DEI statum, cùm Clotarius rex legitima successione quartus, trium regnorû factus est monarcha, & eùm principatûs sui annum agebat quadragesimum, quem Heraclius sanctæ Crucis recuperator Imperij decimumquartum. Is Clotarius nullum ex vicinis regibus passus est suæ ditioni arma inferre, sed omnes Hispaniæ, Galliæ & Germaniæ reges & populos suis habenis studuit coërcere. Septemb.3. Clotarius & Dagobertus reges propagant Christianismû.

Porrò inclytum filium suum Dagobertum Austrasianis præfecit, eique etiam Germaniæ ditiones voluit esse subiectas. Eorum temporibus felicissimis vsqueadeò Christianismus excreuit, vt penè nulla hodiè aut rara intrà limites regni ipsorum ecclesia inueniatur, quę non alicuius eius tempestatis sancti patrocinijs illustretur. Atque vt innumeros prætermittamus, Eligius & Audoënus viri sancti, palatij ministerijs fungebantur, beatus Arnulphus & Romaricus regijs consilijs adhibebãtur, sanctus Amandus & beatissimus Remaclus, sanctusque Goar Aquitaniam ortu suo illustrabant. Eam Aquitaniam quidam volunt ferè tertiam esse Galliarum partem, & ab obliquis Ligeris aquis, qui maxima ex parte eam alluit, ac penè in orbem circundat, ità nuncupatam. A Circio habet Oceanum, qui Aquitanicus sinus dicitur: ab occasu Hispanias: à septentrione & oriente Lugdunensem prouinciam: ab Euro & meridie Narbonensem. Riuulis & fluminibus piscosis, solo fœcundissimo, pascuis pecorum vberrimis, vinetis nectareis, memoribus copiosis, magna fructuum abundantia celebris, auri, argenti, aliorumque metallorum ferax, vectigalium prouentu opulenta, sed præ alijs prouincijs voluptatum omnium luxuriæ dedita, deniquè viris fortibus, bellicosis & ferocibus instructa. Habet ea, prӕter castra & loca munita, ciuitates quatuordecim prægrandes, easque populosas & celeberrimas: è quibus duę sunt metropoles, vna Burdegalensis, magnis semper viris conspicua: altera Bituricensis, cuius tum Archiepiscopus fuit sanctus Austregisilus, & beatus Sulpitius Archidiaconus, Austregisili in episcopatu successor. In quorum parœcia per id tempus Remaclus in hanc lucem editus est, patre Albutio, Matrima matre: qui ambo pro seculi dignitate, & opibus & generis nobilitate pollebant. Testantur id magnæ possessiones eius, tam nostræ ecclesiæ, quàm vestro monasterio, siue ab ipso, siue à Maioribus eius, vel etiam à regia sublimitate donatæ: quemadmodùm doceri potest ex literis, quæ etiamnùm in vtriusque ecclesiæ archiuis asseruantur. Aquitaniæ situs & magnitudo. S. Remacli patria & parentes.

Educatus verò est bonæ indolis puer Remaclus sub beato Sulpitio, in cuius honorem Instituitur à S. Sulpitio.

rem constat ab eodem sancto viro posteà permultas in nostra diœcesi ecclesias dicatas.
Commendatur S. Eligio. Vbi autem adoleuit, & proùt ea ferebat ætas, totius integritatis & probitatis fructus protulit, beato Eligio commendatus est, viro inter eius ætatis homines meritorum gratia facilè primo. Is verò in Solenniacensi monasterio, quod ipse in suo fundo construebat, eum sacris monasticæ disciplinæ institutionibus exactè imbuit. Intantùm autem pius adolescens eius monitis obtemperauit, vt, Diuina in eo gratia exuberante, omnibus in eo monasterio CHRISTO militantibus, religiosæ conuersationis de se exempla præberet. Erat in vigilijs assiduus, in precibus pernox, in abstinentia præcipuus, in vniuersa morum integritate præclarus. Cernens id beatus Eligius, cui traditus erat à parentibus, eius profectui animi quadam alacritate congratulans,
Præficitur monasterio. curam gregis sibi commissi in eum transtulit, suas ei vices demandans, eumque sibi substituens. Compellebatur enim redire ad palatium regis, & suam ei operam nauare.

Posteà verò longè lateque sparsa est fama sanctitatis vitæ eius, & ad ipsos etiam aulę proceres peruenit. Itaque, diuina id agente prouidentia, non potuit lucerna, diuinæ gratiæ accensa ignibus, sub propriæ considerationis modio latére: sed vt desides in fidei proposito ab ea lumen acciperent, candelabro imposita est. In aula regis promulgatur, tantum virum regis præsentiæ deesse non debere, vt eius prudentia regni nego-
Cogitur in regis aula versari. cia disponantur, cuius tam illustria meritorum insignia cernerentur. Euocatur ergò, vt par erat, honorificè, atq; in regis palatium introducitur, magno deinceps, vt rei pòst euentus docuit, omnibus solatio futurus.

Per idem fermè tempus beatus Iohannes Tungrensium vel Traiectensium ecclesiam feliciter gubernans, hominem exuit. Porrò inclytus rex Dagobertus, qui patri Clotario in monarchia successit, beatum Amandum, qui ad prædicādum, vt tum moris erat, factus fuerat Episcopus, ad se accersiêrat: & quia cum iniuria eum expulerat, ab illo ob quædam facinora repræhensus, nitebatur arctiùs illum deuincire sibi per Si-
S Amādus fit Episcopus Traiectensis. geberti filij sui baptismum, atque in Traiectensi eum cathedra collocare. Et ille quidem vir sanctus per triennium vicos & castra perlustrans, verbum vitæ disseminauit: sed nihil se proficere cernens, immò verò etiam ipsos sacerdotes & Leuitas sibi insulta-
Lucæ 9. re animaduertens, puluerem pedum, quemadmodùm Dominus iubet, in illos excussit, atque ad loca alia, vt priùs fecerat, sese prædicandi causa contulit. Incompertum verò est, quanto tempore plebs Traiectensis tum sine pastore permanserit, donèc Sigebertum pater regem Austrasianis dedit, & in Mediomatricum vrbe sedem habere voluit. Ei verò Traiectenses ex communi sacerdotum electione, magnatū multa frequentia, & omnium ordinum postulatione, eiusmodi preces offerunt, neminem ipsis, nisi beatum Remaclum, Episcopum præfici debere: qui sit & DEO & hominibus charus, nulli eius ætatis sanctitate secundus, Angelicis spiritibus gratus, cunctis mortalibus suspiciendus & reuerendus. Eius se multa expertos beneficia, crebrò & apud regem & proceres multùm ipsis eius profuisse suffragia commemorāt. Nec eius obscuram esse pruden-
1.Tim.3. tiam, qui non rarò regijs consilijs adhibitus sit. Suppetere ei scientiam scripturarum, vndè possit & vetera & noua proferre. Deniquè nihil ei earum rerum deesse, quibus Apostolus Episcopum instructum esse velit. Ijs sermonibus rex comitèr & propenso animi fauore assentiens, eorumque studijs obsecundans, statuit prętare, quod rogabatur. Accersit igitur ad se beatum Remaclum, & ea de re cum eo confert sermonem: & certè dici vix queat, quanta orationis suauitate ad ei persuadendum vsus sit, quamque illi modis omnibus vir sanctus obluctatus sit. At rex sacerdotum & procerum fretus consilio,
Traiectensem sedem inuitus obtinet S.Remaclus. ab intentione sua non destitit. Tandèm vir Dei veritus, nè diuinę resisteret voluntati, inuitus quidem septimus & vicesimus Tungrensi vel Traiectensi ecclesię antistes datur: vt verbi diuini semina, quæ hactenùs apud se celauerat, pluribus impertiret.

Qua verò religione, qua integritate illud munus executus sit, nos explicare nequimus, cùm mox in ipso ordinationis eius initio tantam ei verbi gratiam Christus largitus sit, vt omnes promptissimos sese ad obtemperandum exhiberent, nemo esset, qui non ex animo eum diligeret: vnusquisque ad eius se doctrinam cōformare pro viribus
Catalogus virtutū eius. niteretur. Nulla in eius moribus arrogantia, sed totum illum sibi sancta humilitas vendicabat. Superbi eum reuerebantur, vt superiorem: humiles amplectebantur, vt fratrem.

Erga

Erga omnes communi erat animi beneuolentia & amore. In terris degens corpore, habitu & moribus cælestem se declarabat. Adspectu Angelicus, incessu compositus, actione sanctus, integerrimus corpore, solertissimus animo, in opere circunspectus, ingenio excellens, magnus consilio, fide Catholicus, spe patientissimus, charitate diffusus. Cuius apud DEVM meriti esset, facta eius testabantur. Mira in eo cernebatur morum suauitas & facilitas, atque inter diuites & pauperes ea nouerat moderatione se gerere, vt pauperes eum suæ sortis, locupleres verò sui ordinis arbitrarentur. Non ille personas potentum, sed morum elegātiam perspitabat, tanto quenq; propensiùs honorans, quanto eum didicisset sanctiùs viuere. Quod ore dicebat & adstruebat, nunquàm actione vel opere destruxit: sed factis ostendit, quid voce doceri oporteret. Quod ei diuina gratia contulit, id in posteros deriuauit. Vndè illud consecutum est, vt non eius modò gesta nobis hodieque proficiant: sed etiam discipulorum eius, & qui ab eo fideliter educati sunt: quorum actus & opera nobis exemplo sunt, & ad imitandum nos inuitant.

Multorum ille cœnobiorum & fundator & rector fuit, in quibus vsque in hunc diem CHRISTO seruientium agmina increscunt. Discipulorum complurium pater fuit & institutor: quorum vt ille Christo lucratus est animas, sic & ipsi, & eorum successores, multorum animas ad Christum adduxêre: quorum sanè merita in illum redundant. In ijs fuit beatus Theodardus, ab eo proculdubiò disciplinis ecclesiasticis informatus, quippè quem sibi successorem designârit: qui ad extremum martyr abscessit è vita. Itemque sanctus Lambertus, qui iridem sua tempestate martyrem egregium se exhibuit. Beatus quoque Adelinus, in Aquitania natus, & peregrinarionis eius, vt fertur, comes: qui ei quandoquè in loco secreto digna DEO studia & opera exercenti per visum apparuit, vultu venustus, capillis reuerendus, statura reliqua præstantissimus, futuræque conuersationis & perpetuæ quietis locum, fontemque humanis vsibus opportunum indicauit. Quæ res hodieque omnibus minimè obscura est, quandò in eodem loco corpore quiescit, & spiritu præsens, innumera illic quotidiè credētibus beneficia præstare non cessat. *Multa cœnobia condit.* *Theodardus & successor.* *Item S. Lambertus &c.*

Porrò autem in sancti Trudonis electione non difficulter potest animaduerti, qua intentione sanctus vir caulis & custodię Dominici gregis inuigilauerit, quàm ei nō defuerit prophetiæ spiritus, quàm denique in illo CHRISTI amore flagrante, cupiditates omnes extinctæ fuerint. Pastorali ille solicitudine parochiam suam pro more visitabat, & quos poterat, è luporum faucibus extrahebat, summoque pastori lucrifacere conabatur. Bonis adminiculo erat, vt fierent meliores: desides atque torpentes, vt ad meliorem se frugem reciperent, hortabatur. Intereà sanctus Trudo etiamnùm puer, primos iam virtutis fructus proferebat. Cumque Is superbi sanguinis multa generositate polleret, maior tamen ei diuini amoris & virtutum ardor atque studium inerat, adeò vt quandoquè voto se obligaret, si CHRISTO opitulante sacras didicisset literas, se in fundo suo ecclesiam exædificaturum, illic Domino perpetuò seruiturum, & quos posset, ad DEI cultum & ministerium sibi socios aggregaturum. Atque eo flagrans desiderio, nocturna visione afficitur, & Angelica consolatione hunc in modum confirmatur: Nóueris frater, inquit Angelus, ea vota, quæ CHRISTO puer nuncupâsti, illi esse grata, precesque illum admisisse tuas: nec dubites, quin quod præueniens tibi adspirauit, etiam adiuuando sit prosecuturus, & affectum perducturus in effectum. Ille, inquam, sapientia sua imbuet cor tuum, & erudiet te præceptis suis, & legem suam inseribet pectori tuo. Porrò autem etiam ad Ecclesiasticæ dignitatis munia euehéris, multosque CHRISTO & Ecclesiæ eius filios tuis verbis & exemplis generabis. Atque vt de his certior efficiaris, beatum Remaclum adito, qui non procùl hinc abest. Illi Deus reuelauit, quid tibi faciendum sit. Ille diriget eò gressus tuos, quò tu tantoperè adspiras. *S. Trudonis pietas.* *Visio.*

Surgit ocyùs beatus Trudo, nihil de Angelica visione hæsitans, eoque, quò iussus fuerat, ire contendit. Sanctus Remaclus tum occupatus erat pascendis & curandis ouibus suis; & cùm propiùs beatus Trudo accederet, ille diuina reuelatione edoctus, Surgite, inquit, properè, & viro Dei, qui nos inuisere venit, obuiàm itote: reuerenter illū excipite, & cū honore ad me introducite. En propè est: occurrite illi celeriter.

Faciunt

S. Trudo venit ad S. Remaclum. Faciunt illi, vt erant iussi, & sanctum Trudonem ad beatum Remaclum, domi cum suis manentem, adducunt. Cernens illum pius pater, surgit, & præ gaudio flens, in eius oscula ruit: volentem ad ipsius pedes se abijcere, retinet, moxque erigit, & ab intimo pectore gratias agens Deo: Sit tibi, inquit, Iesu bone per spiritum sanctum cum æterno patre visitator animarum, gloria, laus & iubilatio, qui voluisti nos hac die consolari aduentu huius famuli tui, in quo tu habitas. addiditque: Et tu fili mi, sis benedictus à Domino, qui te dignatus est mittere ad nos, & desiderium animi tui occulta inspiratione nobis significare. Scito igitur deinceps te mihi charitatis iure filium fore, meque semper tibi patris spiritalis officia præstiturum. Mihi enim seruo suo reuelauit Dominus, quid pro animæ tuæ salute faciendum tibi sit, & ex me disces, quemadmodùm possis compos effici voti tui. Cognoui, Domino me docente, in pueritia te vouisse, si tibi sacrarum cognitio literarum quandoquè obtingeret, ecclesiam in fundo tuo te cōstructurum, atque illic Domino, dum vixeris, famulaturum. Isthuc autem hoc ordine te nóueris completurum. S. Remaclus futura prędicit. Sancto protomartyri Stephano apud vrbem Metensem tuas possessiones offeres, & ab eius loci habitatoribus scripta diuina doceberis. Id vbi consecutus fueris, ad me redibis, & ecclesiam quo voles loco, vt es pollicitus, ædificabis.

Deindè cùm ei benè precatus esset, dedit ei literas suas ad Metensis vrbis Episcopum, qui eum, vt diuinitùs ipsi reuelatum erat, institueret ac erudiret. Præerat tum Clodulph' Meteń Episcopus. Metensi ecclesiæ Clodulphus, beati Arnulphi, vt carne filius, ità virtutum meritis in Pontificatu successor dignissimus. Is humanissimè beatum Trudonem excipiens, non solùm eius ipsius causa, sed etiam propter sancti Remacli egregiam commēdationem, causis aduentûs eius cognitis, sacris eum literis & diuina lege erudiendum curauit, & quas obtulit sancto Stephano possessiones, suscepit. Multis verò annis illic moras trahentem benè habuit, diligenterque instructum & sacerdotio initiatum, sancto patri Remaclo remisit. Is percontans ex eo, quid Dominus ipsi præstitisset, & num prospero itinere vltrò citroque vsus esset, vbi comperit eum in sacris literis benè eruditum, immensas D E O gratias agit, ità dicens: Laus tibi pater, Domine cæli & terræ, quòd complere dignatus es ea, quæ mihi de tuo famulo reuelâras, eumque ad me, tuis præceptis tuæque legis eruditione instructum & ornatum, incolumem reuocâsti. Permisit autem beato Trudoni, in sua dioecesi prædicare verbum D E I, Missas in quibus vellet S Trudo aliquandiù degit apud S. Remaclū. ecclesijs celebrare, deniquè oratorium, vt promiserat, in proprio fundo extruere. Permansit igitur aliquandiù apud eum, viuens sanctissimè, ac tandèm Episcopali percepta benedictiōe, natale reuisit solum, & quod iampridèm animo cōceperat, reipsa effecit, oratorium extruens in prædio suo, vbi multos D E O seruituros collegit, atque ad extremum à beato Remaclo eius oratorij consecrationem & petijt, & impetrauit: In quo etiam post multiuarios huius vitæ labores tumulatus est, & permulta illic perpetrans miracula, vsque in hodiernum diem commoda illic efficit habitacula monachorum.

Libet hîc paucis considerare, quàm in beato Remaclo, vt diximus, cupiditatum omnium ignis consopitus fuerit, quàm ille omnium nostræ ætatis sacerdotum merita excesserit, omnes nostri temporis Episcopos suî comparatione damnârit: quibus si fortè is casus offerretur, qui beatissimo viro oblatus fuit, secùs proculdubiò facturi videntur: non solùm non hortaturi homines pios, vt facultates suas non suæ, sed alteri ecclesiæ donent: sed etiam, si qui vltrò id facere velint, eos dehortaturi potiùs, atque vt sibi eas largiantur, persuasuri, non sine fraude aliorum, quod pace eorum dixerim. Quod sanè quanto in nobis est culpandum magìs, tanto meritum beati Remacli, id planè recusantis, maiori est laude & prædicatione efferendum. Et hæc quidem de sancto Trudone aliquanto fusiùs commemorare voluimus, vt etiam prophetiæ donum beato Remaclo non defuisse ostenderemus. Cùm enim Trudo ab ipso primùm recederet, Metim petiturus, propter viliorem habitum eius, domestici beati Remacli illum contemnentes, molestè ferebant, quòd hominem tam malè vestitum, apud se collegisset Episcopus. Id verò ille ex diuina reuelatione cognoscens, seuerissimè eos obiurgauit: sed cùm eos poeniteret id fecisse, in gratiam illos recepit, admonens vt deincèps cautiores essent. Sed de his aliâs.

Quàm

Quàm verò post hæc sanctè & religiosè beatus Remaclus vixerit, quis satis cōmemorare queat? Quis eius erga cōmissum ipsi gregē solicitudinē explicet? Monebat oēs, vt à blandientis mundi lenocinijs sibi cauerent, à curis mundi huius se subducerent, fraternæ paci & cōcordiæ studerēt, viā mandatorū Dei inoffenso pede tererēt, mundū & eius cupiditates fastidirent, & ceu fœni florem breui exarescentem promptis animis calcarent, cælestia mente & actione consectarentur & appeterent. Cumq; in his versaretur, maiori cœpit ardere desiderio liberiùs vacandi Deo, vt posset, quàm suauis sit Dominus, gustare. Optabat verò aliquam sibi rationem ostendi, qua faciliùs id obtineret. Per id tempus Sigebertus rex loca diuino cultui mancipanda, in quibus non erant locis, cum ingenti animi deuotione condebat: condita vel à se, vel superiorum temporum regibus, benignissima largitate & opibus sustentabat, atque nè debitus Deo cultus illic negligeretur, tam beati Remacli, quàm cæterorum sacerdotum vigilantia curabat.

Optimè fideles instituit S. Remaclus

Sigebertus rex multa condit cœnobia.

In eo loco, quem Casæcongidunum vocant, ad Sesmarum fluuium, idem rex procerum consilio in honorem Apostolorum Petri & Pauli atque Iohannis cœnobium condidit, quòd aptus videretur is locus monachorum habitationi & instituto: idque sua liberalitate ditauit, egregios Dei seruos in illud adduxit, quorum beatum Remaclum voluit esse prouisorem, atq; etiam magistrum & institutorem, vt ex eo discerent conueniēter sanctorum patrum traditioni viuere. Extat hodieq; locus orationis, eius opera in rupe excisus, in quo etiamnùm malè habentibus præstantur beneficia curationum. Illic enim vir sanctissimus Deo sese hostiam, ieiunijs & vigilijs maceratam, aliquandiu obtulerat, & Christo familiariùs coniunctus, diuinæ contemplationi se dediderat, atq; salutaris doctrinę pluuijs subditorum pectora irrigârat. At eius tandèm loci pertęsum, incertum quam ob causam, nisi quòd fama sparsit, locum illum multas persensisse molestias à potentioribus, qui circuncircà morabantur. cumq; nō haberet rex in propinquo, vndè posset is locus dilatari, beatum virum accessisse regem, eique dixisse: Celsitudinem tuam, inclyte princeps, admonendam censui, quòd cùm multa passim tua munificentia, D E I & sanctorum eius cultui dicata sint monasteria, sola Arduenna, in arduis sita montibus, nulla adhuc cœnobia obtinet. Iubeat igitur serenitas tua etiam illic nonnulla ædificari: aderit volenti ex D E I benignitate facultas, & nostræ Sedis vicinitas non deerit. Nec verò difficile erit eá augere & instruere rebus necessarijs, cùm loca omnia illi adiacentia, tuæ ditioni subesse dubium non sit. Ad hæcità rex respondit: Tuum est, pater beatissime, nobis hac in re consilium dare: nostrum erit, tuo consilio accommodare consensum, & maturè illud exequi. Tu igitur huius rei curam suscipe, & in opus incumbe: nos loca opportuna, quæ tu elegeris, & impensas tibi non negabimus. Deindè conuocauit rex fideles viros, sanctum Cunibertum Episcopum, Atrelanum, Theodefridum & Gislochardum Episcopos: optimates quoque suos Grimoaldum maiorem domûs, Folcoaldum, Bobonem: itémque domesticos suos Clodulphum, Ansigisilum & Berselanum: ijsque dixit: Ex voluntate D E I, & vestro cæterorumque nobis fidelium consensu, duo statuimus condere monasteria intrà fines Arduennæ, in quibus degant viri religiosi, monasticæ vitæ cultores, qui pro nostra & successorum nostrorum incolumitate, & totius regni stabilitate & tranquillitate, atq; eorum, qui curis regni distinentur, conseruatione, Deum omnipotentem deprecentur. Eius verò rei procuratorem & hortatorem Remaclum Episcopū, ipsi operi præesse volumus.

Cunibertus Colonien. Episcopus.

Vide quid olim demonachis etiā reges sensêrint.

Itaque regia authoritate & necessarijs comitibus munitus sanctus Episcopus, Arduennam syluam, paludibus & montibus impeditam, petit: Vuarchinnam riuulum accedit: inuenit illic certa indicia, loca illa quondàm idololatriæ fuisse mancipata. erant illic lapides, Dianæ & id genus portentosis nominibus inscripti, vel effigies eorum habentes: fontes etiam, hominum quidē vsibus apti, sed gentilismi erroribus polluti, atq; ob id etiamnùm dęmonū infestatiōi obnoxij. Igitur adhibita adiuratiōe per Christi nomē, & S. Crucis signo expresso, locū illū à dęmonum incursatiōe vindicauit & ex-

&expiauit, moxque aqua ab ipso suo meatu guttatim dilapsa euanuit. Videns autem vir sanctus locum illum tum piscosis aquis, tum pascuis vberrimis commodam præbere habitationem, prolixè super fontem precatus, eum benedixit, lapidi signum Crucis insculpsit, plumbũ in foramina infundens. Et eccè subitò erumpunt aquæ largissimæ, quę vsque in pręsens dictis nostris fidem faciunt eas cernentibus. Et quia locum illum à malorum spirituum infestatione mũdauerat, Malmundarium, quasi à malo mundatum, placuit eum appellare. Extruxit autem illic oratoriũ, itemque habitacula in vsus seruorum Dei, auxitque ea, quæ ad Dei cultum spectarent.

Malmundarium cur sic appellatũ, eiusq; origo.

Sed cùm is locus in Agrippinensi parochia situs esset, cœnobium suscepit cõstruendum, quod suę diœcesis limitibus contineretur. Procedens igitur indè quasi ad duo milliaria versùs occidẽtem, Callam riuulum, qui parochijs conterminus est, transijt, & ad Amblauam fluuium in cuiusdam montis confinio substitit: atque ibì aliquandiù commoratus, multa de se sanctæ conuersationis exempla dedit, quemadmodùm possunt, qui volunt, nôsse ab incolis id referentibus. Etsì autem locus ille multos haberet fontes, tamen quòd angustus esset, nec officinis necessarijs sufficeret, ad Orientem reflectit gressus, parumperque procedens, videt locum spatiosiorem, futuroq; operi accommodatiorem. Ibì ergò labori cœpit instare attentiùs, aderatq; illi, vt in talibus solet, diuina virtus, qua factum est, vt voluntatem effectus sequeretur. Porrò quòd feræ eò vndique ceu ad stabulum vel potûs, vel pastûs causa confluerent, antiquitùs ille locus Stabulaus dictus fuit. Quod nomen vir sanctus minimè censuit immutãdum, sed & dici & esse voluit stabulum fidelium animarum, eò tanquàm ad ęternæ vitæ pascua deincèps properaturarum. Porrò fratribus, quos illic vir Dei ad pręsens congregauerat, non paruum sæpè terrorem attulit strepitus ferarum, eò cateruatim accurrentium: ità vt cum horrore quodam ad beatum Remaclum illi operi insistentem confugerent, quidque sibi aduersùm eas diaboli machinas præsidij capiendum esset, inquirerent. Quos ille benignè consolans & confirmans: Credite, inquit, in Domino filioli fideliter: eius mandata sectamini inuiolabiliter: mentem à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, seruate liberam: animas vestras castificantes, Domino puram impendite seruitutem: sine intermissione orate: vespere, manè & meridie psallite: lectioni sępissimè vacate: frontes vestras Crucis communite signo, eius virtutem vestris imprimite animis: & confestìm insidię & machinamenta tetri hostis in nihilum redigẽtur, & ferarum, per quas putat se ad vos oppugnandos inuenisse aditum, horror omnis facesset. His enim modis etiam ante nos infestabat Aegypti, Thebaidis & Nitrię eremos incolentes, quorum vtinàm nos vel qualescunque possimus inueniri sectatores. Habet ille mille nocendi artes, nec desunt ei innumerę fallendi vię. Sed nos non ignoramus dolos & fraudes eius, qui etiam per muscas quandoquè nos impugnat. Nos verò Christi serui, quo illius incursatione crebriùs premimur, eo magìs assurgimus, fortiter illi resistentes. Expertus satanas, pertimescit initia rectè viuere instituẽtium, vigilias, orationes, ieiunia, mansuetudinem, patientiam, voluntariam paupertatem, vanæ gloriæ contemptum, humilitatem, misericordiam, & præcipuè purum erga Christum amorem. Quamobrèm vt leo in spelũca insidiatur ab occulto, vos vt à proposito deterreat. His & eius generis alijs verbis eorum animos ad Dei cultum promptiores effecit, & aduersùm tentationes omnes confirmauit.

Stabulense monasteriũ conditur, & eius nominis etymologia.

Diabolus q̃ reformidet.

Posteà institutis operum præfectis, quid agerent, exposuit, atque ità Tungros vel Traiectum se recipiens, ad pastoralis officij curas animum intendit. Non multo pòst rex ea didicit constructa monasteria, & immensas omnipotenti Deo gratias egit: & quia ecclesiæ recèns ędificatę, Episcopali benedictione indigebant, beatũ Remaclum accersiens, tam eam, quę erat Coloniensis parœciæ, annuente venerabili Cuniberto Episcopo, quàm illam, quæ nostræ diœcesis est, ab eo voluït solenniter consecrari: vt cuius dispositione & ingenti studio conditæ erant, eius etiam opera pontificali benedictione afficerentur. Nec verò ad has res vir sanctus vllas moras attulit: qui sanè & regi, & proceribus adeò charus erat, tantęque apud eos existimationis, vt nihil, quod magni esset momenti, absque eius consilio fieret. Atque ea causa, Missarum peractis solennijs, vtrunque monasterium Grimoaldus maior domûs, illius tradidit solertię & industriæ gubernandum: simul indicãs ei, si qua essent monachis necessaria, ea regem suppeditaturum, vbì per ipsum de ijs certior esset factus.

Ità

Ità nimirùm ſanctus ſacerdos remotioris vitæ ſectandę & captandę ſolitudinis, vtì ſemper optârat, Deo annuente, occaſionem adeptus eſt: & licèt ſumma cum difficultate, impetrauit tamen tandèm à rege, vt alius ipſi ſucceſſor daretur, ipſe verò diù expetitam poſſet eremum adire, vbì remotus à curis ſecularibus, liberiùs rebus diuinis & cæleſtibus inhiaret. Propoſuit regi & optimatibus S. Theodardum, cuius erat vita probata, óráuitque vt is ſuas expleret vices, & ſibi ſubrogaretur antiſtes. Tum verò, dici vix queat, quantus ob eius receſſum luctus extiterit, quàm mœſtos & afflictos reliquerit, quibus vitę ſemina prębuerat: cùm viderent illi ſe tali patre, tantoque doctore orbari. Omnis ætas, vterque ſexus dolorem animi teſtabatur lachrymis, & eum abeuntem deducentes, magnis vocibus dicebant: Heu miſeros nos, quidnam acturi ſumus, qui tanto paſtore deſtituimur? Vndè nobis ſuppetet conſolatio illo amiſſo, qui miſeriarum noſtrarum fuit præcipuum leuamentum? Quis porrò nobis medebitur, quandò ille nos deſerit, qui doloribus noſtris pręcipuè nouit facere medicinam? Quæ nobis ſalutis ſpes reliqua eſt, tanti patris pręſentia cariturìs?

S. Remaclus monaſticam ſectaturus vitam, Theodardum ſibi petit ſubſtitui.

Eorum verò lachrymis & querimonijs permotus vir Dei, his ferè verbis eos conſolabatur: Nolite, quęſo, filioli animi mei propoſitum veſtris lamentis retardare. Habetis Deum paſtorem & patrem intrà vos, qui benigniſſimè conſolabitur vos in rebus duris & aduerſis. Nè quid autem etiam extrinſecùs deſideretis, prouidimus vobis filium noſtrum Theodardum, in omnibus probatum, qui diligentiſſimè ſaluti veſtrę inuigilabit, & tritici menſuram vobis ſumma fide diſpenſabit. Cuius prudentiam cùm vobis nō dubitē ſufficere, cupio optatę me dare ſolitudini, & in pręſentia illius maieſtatis omnia contemplantis habitare mecùm. Ad hæc reſponderunt, qui inter eos erant prudentiores: Vide etiam atque etiam, pater beatiſſime, quid agas: attende, qua nos ignominia afficias. Gregem, quem ſemèl paſcendum ſuſceperas, vt habent ſanctorum Patrum ſtatuta, niſì infirmitate cogente, & niſì ſponte tua id facias, relinquere tibi nō licet. Nam dum Epiſcopus viuit, quem ab officio ſuo valetudinis imbecillitas, non crimen, reuocat, alium illi ſubrogari, niſì ipſe priùs recuſet, & petitionem ſcripto probet, nulla ratio permittit. Etiam mente capto, ſi ægritudo ſuam habeat per interualla remiſſionem, non debet alius ſubſtitui, niſì ipſe annuat. Quòd ſi nunquàm fit mentis compos, perſona fidelis ac probatæ vitę eligēda eſt, quę, dum ille vixerit, vices eius impleat, & defuncto tandèm ſuccedat. Hanc patrum viam ſi quis tenere nolit, is & vxorem dimiſſam mœchari facit, & ei, qui ſic dimiſſam duxerit, adulterij notam inuret. Hac igitur ratione vide pater ſanctiſſime, quantùm grauetur iudicium tuum, quídve noſtra fama accipiat detrimenti. Crimen tibi nullum intenditur, ob quod, ſi cōuictus ſis, deponaris. Morbus te non premit, cuius cauſa tanquàm repudium exhibens, à tuo miniſterio ſuſpendaris. Itaque petitionem tuam, qua cupis tibi functionem hanc abrogari, licèt ſcripto confirmes, reijcimus: alium, qui tuas gerat vices, prorsùs non admittimus: tantum abeſt, vt alium tibi viuēti ſuccedere patiamur. Pater tu nobis datus es legitima ſucceſſione: nos non adulterini, ſed legitimi filij & dici & eſſe percupimus.

Epiſcopo viuēti num liceat aliū ſubrogare.

Aduertiſti iam, vbì pręgrauetur iudicium tuum: accipe, quęſumus, vndè exiſtimationi noſtræ ignominiæ nota inuratur. Vt nos rectè atque ordine deſeras, nullę tibi cauſæ ſuppetunt: Primùm, quod minimè ſumus adulterini, vt iurè nos relinquas. In Catholicæ matris gremio à te ſumus excepti: nunquàm credulas aures peruerſo dogmati adhibuimus. Et ſi fortaſsìs etiam ea in parte peccâſſemus, tu nobis mederi debueras. Deindè vt aliò te conferas, nulla te noſtra perſecutio compellit. Quòd ſi verò Dominus permittit fugere, dum ſęuit perſecutor, certè infirmorum, nec ſatìs perfectorum eſt ea conſolatio. Multi ſancti patienter tolerârunt malorum improbitatem, & ſua patientia illos curârunt. Poſtremò tum fugiendi, nō ęquo animo ferendi ſunt mali, cùm nulli adſunt boni, quibus prodeſſe queas. Sed heu miſeros nos, qui dum tua hominis perfectiſſimi pręſentia deſtituimur, in eam infamię ſuſpicionem vocamur, te non modò ſtudiorum noſtrorum pertęſum eſſe, ſed etiam prauis actionibus noſtris expelli, tuo tanti viri receſſu haud obſcurè ſignificante, nullum apud nos bonum ſupereſſe. Nihil iam reliquum eſt, niſi vt calumnientur obtrectatores, augurentur malédici, ſucceſſores tuos nō modò eijciendos, ſed etiam morte afficiendos, quandò & tu te à nobis ſubducis, & beatus Amandus, deceſſor tuus, puluerem pedum in nos excutiēs, à nobis receſſit. Verùm Deus omnipotēs, facilis ad ignoſcēdum, cùm obiurgauit Prophetam ob ederam ſubitò

Matth. 10.

Mali ſubditi quandò deſerendi.

Ionæ 4.

 are-

arescentem malè contentum, satìs declarauit se longè ęgriùs laturum, si pereat creatura ipsius, seque mâlle pœnitentiam peccatorum, quàm mortem.

Ezech. 18.

His verbis commotus vir Dei, tacitus apud se cogitans aliquandiù, tandèm in hęc verba prorupit: Nolite fratres mei, id genus verbis me perstringere. Equidem non molestè fero deplorare vos apud me dispendia vestra: sed ferre non possum, quòd tanquàm iniuria affecti, mecùm expostulare vultis. Non ego vos adulterinos haberi volo, & quòd ea causa discesserim à vobis: nec tam malè sentio de vobis, vt existimem me nullum apud vos fructum posse proferre, atque idcircò aliò me transferam, vbì fructûs maior spes affulgeat. Sed neque mihi id tribuo, perfectum me esse: tantum abest, vt perfectissimus videri velim. Nec meo iudicio perfectorum est, à cœptis non discedere, & se extendere in anteriora: actuosæ vitæ cum Martha insistere, ad contemplatiuam verò cum Maria feruenter non adspirare: & si se offerat occasio, actuosæ vitæ potiùs renunciare, quàm contemplationi non cupidissimè incumbere. Domino me adiuuante, vos mihi commissos, vt potui, gubernaui: vt labor meus in vobis fructuosus esset, magna instantia rogaui. Nec me tædio afficiunt studia vestra, nec offendit prauitas, quæ nulla est, actionum vestrarum. Hoc vnum superest, vt talentum, quod in vobis gaudeo cumulatum, aliò conferam, magìs magisque cumulandum, vt vestra abundantia illorum inopiam suppleat. Fecerunt hoc ante nos etiam sancti homines, quorum vtinàm nos vel extrema merita æquare possimus: è quibus pleriq; maioris vtilitatis causa, ad alias ecclesias se transferri passi sunt: nonnulli spe vberioris meriti vltrò commigrârunt. Posteà verò, si se sentirent vel parùm proficere, vel suam operam non admodùm necessariam, sese subduxêre, & ad maiores labores suscipiendos obtulêre: quippe qui vt fortissimi pugiles Christi intrà quietis claustra teneri nollent, sed in apertum certaminis campum vltrò prosilirent: nō desertores pugnę spiritalis effecti, nec instàr mercenariorum ad luporum conspectum fugientes, sed fortiter congressuri, eò spontè sese ingerentes, vbì aut rarior esset aduersùs hostes certantium numerus, aut ipsi hostes acriùs & propiùs imminerent. Nec tamē ego, filioli, horum mihi virtutem arrogo: non me illorum meritis parem temerè asseuero. Quòd si verò successoris nomen ferre non potestis, sit sanè cooperator meus. Neque me putetis vobis absentem fore, qui tametsì ad alios instituendos proficiscor, non tamen extra hanc diœcesim excessurus sum. Non longè à vobis abero: si quis casus euenerit, licebit consilij causa ad me accedere: vbì & pro peccatis vestris intercessorem, & omnium, quæ vobis necessaria sint, quęque vos angant, tanto soliciti ùs memorem habebitis, quanto ero à curis popularibus remotior, & propterea ad diuina contemplanda expeditior & studiosior. Olìm Moyses in monte stabat, & Israële cum Amalechitis pugnante, non armis, sed precibus certabat, efficiebatque, vt tanto esset in conflictu Israëliticus populus superior, quāto ipse Deo in oratione propinquior, & à strepitu pręliantium remotior. Et mihi, charissimi, deliberatum est illic diuinę contemplationi attentiùs inhęrere, vbì me seculares tumultus minimè interturbent. Ad hanc rem me incitat beatus Iohannes Baptista, qui etiam in tenera ætate mâluit inter feras degere, & earum cibo vesci, quàm apud suos manere ciues, nè vel ocioso sermone se contaminaret. Habeo etiam ad hanc vitam egregium ducem Moysem, cui optatius fuit in vasta eremo diuinis frui colloquijs, quàm Aegyptiorum opibus & delicijs eneruari. Elias quoquè & Eliseus, cęterique Prophetę, studio contemplationis insignes, etiam reges domuerunt. Abraham, omnium pater credētium fide effectus, huc me inuitat, cuius iam anteà secutus exemplum, contempto natali solo, res facultatesq; omnes abieci. Deniquè ipsius Domini Saluatoris exemplo prouocor, qui cum teterrimo hoste cōflicturus, solitarius ad eremum abscessit. Cuius misericordia & benignitate vtinàm fiat, vt & ego illic improbi hostis fraudes proterere, de illic instituendis lucra cumulare, & vestrę saluti meis precibus aliqd vtilitatis adferre queam. Ità B. Remaclus dolores suorum leniuit, & querimonias sedauit, ac deindè suo perrexit itinere.

Exod. 17.

Insignes eremitæ, S. Iohannes Baptista, Moyses, Elias, Eliseus, Abraham.

Matth. 4.

Multi sunt monachi sub S. Remaclo.

Postquàm autem ea res innotuit, tum propè, tum procùl degentibus religiosis viris, quorū Deus animos permouit, cœperunt vndiquè ad eum ceu apes ad aluearia confluêre, nōnulli se omnipotentis Dei seruituti addicere, & leui Saluatoris iugo colla supponere: quidam liberos suos liberalibus, immò verò monasticis imbuendos disciplinis, atque illic Christo perpetìm seruituros offerre: multi de suis facultatibus & redditibus, sanctis necessaria ministrare. Inter quos etiam dominus & pater Papolenus ad eum inuisen-

uisendi quidem causa venit, sed eius inhęrere magisterio, quàm domum redire, māluit. Susceptus est à B. Remaclo officiosissimè, & vixit apud eum sine offensione: quiq; instruendus eò venerat, complures suis exemplis ad virtutis studium incitauit. Cernēs id beatus Remaclus, secumq; cogitans ea causa missum eum fortassis à Domino, rogauit eū, ne ab ipso discederet: tum prętereà ob fratres in disciplina continēdos, Malmundariensi cœnobio, cuius monachi S. Benedicti instituto viuebant, salua in omnibus authoritate sua, eum pręfecit. Atque indè Stabulaus reuersus, ad maiora virtutum opera se accinxit, suisq; exemplis permultos ad sui imitationem pertraxit. *Papolenus præficitur cœnobio Malmundariensi.*

Quis apud illum tristitiam non mutauit in gaudium? Quis iram animi tranquillitate & pace non depulit? Quis orbitatis luctum, ad eius conspectum non cohibuit? Quis nō paupertate pressus, eius sermonibus ità subleuatus est, vt & diuitum opes despiceret, & sua inopia lętaretur? Quis laborum onere pręgrauatus, eius non est adhortatione erectus? Quis adolescens sæuientis libidinis igne succensus, non confestìm ad eius admonitionem saluberrimam, pudicitię cultor extitit? Curabat vexatos à dæmonio: illicitis cogitationibus æstuantes, ab opere malo retrahebat, docens eas ad petram Christum allidere. Nouerat quo quisque laboraret morbo, & ex vitæ meritis singulos existimans, pro ratione morborum, adhibebat repręhensiones. Intereà crescebat illic diuini amoris studium & ardor, monasticæque disciplinę rigor inflexibilis. Quàm verò in cęteris eius monasterij officinis omnis fuerit peccandi interdicta facultas, testis est vel solus dormitorij locus. Testis est & sanctus Lambertus, qui è sua pulsus sede, eò potissimùm confugit, quòd non esset nescius, illic vel maximè sanctę religionis vigere cultum. Testis quoquè est Crux lapidea, ad quam ob strepitum labentis calcei, quo fratrum quies fuit interrupta, ire iussus noctè media, vsque in crepusculum sub illa stetit, psalmodiæque & precibus vacans, atque frigus contemnens, & niues calcans, sanctitatis suę certa indicia dedit. Sed de his aliàs. *S. Lambertus cōfugit ad Stabulense monasterium.*

Porrò autem crescente religione, creuēre etiam ecclesię illius prouentus. Vbi enim rex Sigebertus eum audiuit fratrum feruorem erga Christi cultum, beatum Remaclum euocans, pręter ea, quę prius dederat, & vir illustrissimus Grimoaldus obtinuerat, vndè etiam hactenùs fratres vixerant, ex cōsensu fidelium suorum, tam Episcoporum, quàm procerum suprà dictorum, in honorem Dei & cultum sanctorū Petri & Pauli Apostolorum & beati Martini, quibus ea loca dicata erant, permisit beato Remaclo, vt in vsus seruorum D E I, quò deinceps quietiùs viuerent, & absque vicinorum impressione soli Deo liberiùs vacarēt, per vtriusque monasterij circuitum duodecim leucę designarentur, intrà quarum limites quicquid haberetur, ab solis vtriusque cœnobij colonis excoleretur. Dicitur autem leuca apud Gallos, spatium mille quingentorum passuum, id est, duodecim stadiorum. Eam donationem testamento confirmatam, & annuli regij impressione consignatam, sanctus vir libenter accepit, & reuerenter conseruauit. Deindè anno decimoquarto regni sui idem rex testamento legauit beato Remaclo quędam in Aquitania, purà telonium in portu Vetraria ad fluuios Taunacum & Ittam: itemque portum Sellis, & Vogatium ad flumē Ligerim, cum omnibus ad eum attinētibus. Quod quidem testatur scriptum, eius manu subsignatum: Sancta, inquit, ac venerabilia monasteria, Stabulaus siue Malmundarium cognominata, vbi vir venerabilis Remaclus Episcopus & Abba, Christo auspice, pręesse videtur, quę vir illustris Grimoaldus maior domûs in honore sancti Petri, ac sancti Pauli, vel sancti Martini, seu cęterorum sanctorum suo opere in vasta eremi Ardennensis construxit, quemadmodùm nos loca ipsa ad ipsa monasteria ædificanda pro nostra pręceptione ex foreste nostra concessimus: quę licèt gratia Christi sint ditata, mundanam tamen substantiam cernuntur parumpèr habere. Ideò diuina inspiratione cōmoniti, decreuimus aliquātulùm de fisco nostro ad ipsa monasteria respicere & cōsolari: & cętera, quę in eodem scripto (author vocat pręceptum) sequuntur. Deniquè ex fiscis, quę monasterijs illis adiacent, decimas illi dedit, quas criamnùm ea monasteria obtinent. *Sigeberti regis liberalitas.* *Leuca Gallis quid sit.* *In hoc scripto nihil de stylo mutatum est.*

Posthęc rex ille, cùm Austrasię regnum pręclarè rexisset, diem clausit extremū. Porrò Grimoaldus maior domûs, siue pręfectus palatij, vel, vt alij volūt, magister equitū, sub prętextu munerum accipiendorū, à Clodouco fratre Sigeberti Parisios euocatus, illic retētus est, quòd filium domini sui Sigeberti, quem in suam fidē susceperat, vt eum patri in regno substitueret, Clericum effecisset siue totondisset, suum filium regem volens con-

ſtituere. Clodoueo quoquè defuncto, Clotarius filius eius in Occidente, frater Clotarij Childericus in Auſtraſia regnârunt. Hunc ergò beatus Remaclus adijt, & quod patruus ipſi donâſſet, vt confirmaret, petijt. Rex libens annuit, & vt vir Dei petierat, eius ſucceſſorem Theodardum & Odonem domeſticum, iuſſit eiuſdem menſurę ſolum remetiri: cuius partem dimidiam ſibi rex ſeruauit, reliquam vſibus ſeruorum Dei teſtamẽto addixit & confirmauit. Quod quidem virum Dei prudenter admodùm feciſſe conſtat, vt ſi fortaſsis ſucceſſores eius aliquandò minùs poſſent, minori negocio, quod minus eſſet, ſine inuidia & infeſtatione vicinorum, liberiùs ſibi vendicarent. Obijt verò etiam Clotarius rex, & ad Childericum monarchia deuoluta eſt. At ille poſteà propter morum inſolentiam interfectus, fratrem Theodoricum habuit in occiduis regni partibus ſucceſſorem, cui magiſter equitum fuit Ebroinus. Horum tyrannidem auerſati Auſtraſiani, Pipino principi ſtudebant & parebant. Is vbi didicit, in ſuprà dictis monaſterijs cultũ religionis augeri, duas ex fiſcis ſuis villas in vſus menſę ſeruorũ Dei, vnam in Haſbanio, alteram in Arduenna, pro Dei & S. Remacli amore, attribuit. Sub horum tempore ferunt eum Romam profectum, ſancti Petri aliorumq; ſanctorũ ſuffragia imploraturum; atq; illic tandiù in preces & ieiunia incubuiſſe, donèc diuina & Angelica cõſolatione fretus, quandam reliquiarũ eiuſdem beatiſſimi Apoſtoli partem meruit obtinere: quę quidem apud nos auro gemmisq; ornatę, pręcipuo cum honore aſſeruantur. Quod licèt quibuſdam fortaſsè incredibile videatur, nos, qui incomparabilem illum veneramur theſaurũ, multa in earum pręſentia diuinitùs vidimus beneficia pręſtari: quę poterit, qui volet, in libro virtutum ſiue miraculorum eius, lectitare.

Pipin⁹ duas villas largitur monaſterijs S. Remacli.

Iam verò ſenior beatus Remaclus, ſed moribus tamẽ, quàm annis maturior, diem vocationis ſuæ ſentiens imminere, tempusq; aduentare, quò compẽſaret honor in cælis, quod labor triuiſſet in terris, ſubditos ſuos ad ſe accerſit, & tum ipſius obitu, tũ ſua deſolatione mœrentes, ità conſolatus eſt: Eccè patres ſanctiſſimi, eccè fratres chariſſimi, quos habeo affixos intimis viſceribus meis, pars dimidia animę meę: ego viam vniuerſę carnis ingredior, nec ad vos deincèps rediturus ſum. Veſtra itaq;, quos deſero, ſolitudo me habet ſolicitũ, non mea abitio, qui Deo me cõſolante confirmor. Non me terret cõditio cõmunis mortalium, oĩm, quandò etiam tota ſapientis vita, quædã debet eſſe mortis cõmentatio. Non poteſt fœda mors accidere viro forti, nõ immatura ſapiẽti, nõ miſera eam prouidẽti. Veſtra me teneritudo, quos adhuc expediret ſolidioribus informari diſciplinis, nõ parùm mouet: vobis prorsùs timeo, nè, ſi lupi rapaces incurrãt, nemo ſit, qui eos repellat. Equidẽ hęc monaſteria Deo & ſanctis eius dicaui, veſtrisq; vſibus accõmodaui, veſtra in hoc vſus opera forti & fideli. Quid aũt in poſterum euenturum ſit, incompertũ eſt mihi. Videtis ſanè, quo loco res noſtrę ſint, & q̃ ſit hic mundus in maligno poſitus. Si quid igitur poteſt apud vos oratio mea, curate, obſecro, nè ab ea integritate, quam in vobis efficere voluĩ, vllo vnq̃ errore abducamini: ſed ſitis ſemper in Chriſto cõiuncti & vnanimes, quemadmodùm & patrum traditiõe, & ſcripturarũ ſanctarũ lectione, & mea ſolicita adhortatione accepiſtis. Ex veſtris manibus nunq̃ deponatur ſacra lectio, ſed in ea ſit vobis iugis meditatio. Vt enim ager, quanuìs fertilis, ſine cultura nõ poteſt eſſe fructuoſus: ità nec ſine doctrina animus. Nôſtis illud, docto & erudito homini viuere, eſſe cogitare. Orationi frequenter incumbite: pro culpis humana fragilitate admiſſis, Deum deprecamini: nec ſolùm precemini, nè alias deincèps admittatis, ſed etiam accuratè, nè id fiat, inuigiletis. Si quis enim ſocordię & ignauiæ ſe dedat, fruſtrà ille Deum implorauerit. Vobis virtus ſit, vitium fugere: & ſapientia prima, ſtultitia caruiſſe. Pudor, iuſtitiæq; ſoror incorrupta fides, nudaq; veritas, veſtris in cordibus ſibi domicilium vendicent, vt qui facta veſtra conſpiciunt, ad imitationem prouocentur. Veram peccatorum confeſſionem faciatis Deo & prælatis veſtris: tentationum impreſſiones in ipſo primo aditu detegatis. Stultorũ enim præpoſterus pudor, dum celat vlcera, illis maiores ſubminiſtrat vires. Obedientiam maioribus exhibete, eorũ inſtitutionibus animos accõmodate. Tum enim quiſq; rectè viuit, ſi curat id eſſe, quod audit. Ab omnibus, quæ ira ſuggerit, vobis temperate. ſolus enim eſt triumphus innocẽtię, nõ peccare cùm poſſis. In optimis quoq; temperantiam quandã adhibete. Eſt enim modus in rebus, ſunt certi deniq; fines, quos vltra citraq; neqt cõſiſtere rectũ: & metiri ſe quiſq; ſuo pede, ſuoq; modulo debet. Nemo alteri iniurius ſit: accipere enim, q̃ facere, præſtat, iniuriam. Patientiam, quæ miſeriarum portus eſt, amplectimini. nemo enim adeò barbarus eſt, vt nõ poſſit mi-

Vita ſapiẽtis, commentatio mortis.

Sacræ lectionis vtilitas.

Pudor, Fides, Veritas.

Peccatorũ confeſsio.

Obediẽtia.

Temperantia ſiue Modus.

Patientia.

mitescere, modò culturę patientem commodet aurem. A nullo labore, qui sit à pręfectis vestris vobis impositus, absterreamini: quia omnes etiam duri labores, contentione fiũt tolerabiles, & vsus siue cõsuetudo laborũ, etiã dolores facit magis patibiles. Segnitiem prorsùs fugite. nõ enim ignauas mẽtes facilè comitatur virtus. Superbiã vel maximè respuite, vt vera possitis libertate potiri. Non enim ille liber censendus est, cuius animum superbia occupat. Castitatẽ sectamini. omnis nanq; ponderatio, vt ait scriptura diuina, non est digna continẽtis animæ. Prosperi successus, qui etiam sapientũ animos fatigant, non vos delectent. nam qui plùs nimio delectatur rebus secundis, in diuersas mutatis quatietur. Ante omnia pacem & concordiam seruandam admoneo, vt sicut in duobus estis monasterijs congregati, ità gemina in vobis ferueat dilectio, Dei & proximi: cumq; sit vnus vobis pastor pręfectus, nullo vnquàm scandalo aut schismate vos diuidi patiamini. Non vos ossa consũmẽs vastet inuidia. nanq; inuidus alterius rebus macrescit opimis, & inuidia Siculi non inuenêre tyranni maius tormẽtum. Si minores fortasse adsint facultates, nolite conqueri. Pauper enim non est, cui rerum suppetit vsus: & ipsa nos natura quotidiè admonet, quàm paucis, quàm vilibus, quàm paruis egeat. Non opibus mentes hominum curęq; leuantur.

Castitas. Eccli. 26. Cõcordia.

Hęc sunt, charissimi, quorum vos admonitos voluï, tanquàm vltimum vale vobis dicens, iam iamq; è vita abiturus. Vos curate, vt tãto arctiùs vestris inhęreant pectoribus, quãto maiorem ex meo recessu molestiam capitis. Quæ si apud vos fructum aliquem effecerint, maximo me gaudio afficietis. Simul aũt cogitetis, vos quoq; morituros, & ità tempus pœnitẽtię agẽdæ collatum, nè, quęso, inaniter labi patiamini. Veniet, veniet ille dies, cùm frustrà desiderabitis vel vnius horæ vsuram. Dum ergò tempus est, operamini bonum ad oẽs. Labuntur enim anni fugaces, dieq; truditur dies. Iam mortalia non speranda monet annus, & album quæ rapit hora diem. Mors vltima linea rerum est. Perpetuus nulli datur vsus, & hæres hęredem alterius velut vnda superuenit vndam. Puluis & vmbra sumus: omnes vna manet mors, & calcanda semèl via leti. In bonis aũt operibus & rectè factis si hinc decesserimus, beati erimus, vnà cum corporibus etiam omni cupiditate & æmulatione absoluti.

His suauissimis, ijsq; extremis sermonibus mœrorem illorum leniuit. Deindè modica correptus febre, cù m se sacrosancti corporis & sanguinis Domini viatico cõfirmâsset, inter charissimorũ filiorum manus animã reddidit creatori, post diuturnã Christo exhibitam seruitutem. Verus Israëlita, egressus ex Aegypto, spoliato vicino, aucta talenta reportauit. Corpus eius honorificè curatũ, cum multa psalmorum & hymnorum melodia in beati Martini oratorio, quod ipse extruxerat, humatũ est: vbì etiam aliquãdiù iacuit, miraculis interìm testatum efficiẽs, se apud Dominum viuere. Successit illi dominus Papolenus, vir Apostolicus, cuius suprà fecimus mentionem: Papoleno Sigolinus, beati patris iudicio æquè approbatus: Sigolino Goduinus, annis & morum maturitate grandæuus, qui sancti viri corpus transtulit, & in ecclesia beati Petri reposuit, lectumque illius auro & argento ornãdum curauit. Vbì pereius merita multa vsq; in pręsens Dominus miraculorum signa efficit, quæ illic conscripta habentur in laudem & gloriam præpotentis Dei, qui est benedictus in secula, Amen.

Felix beati viri obitus. Primi Abbates Stabulenses & Malmundarienẽ.

LIBER PRIMVS DE MIRACVLIS BEATI REMACLI,

eodem Notgero authore: sed ob lectoris vitandum tædium, multa F. Laurentius Surius in compendium redegit.

PROLOGVS AVTHORIS.

POST gloriosissimi agonis omnibus seculis laudabilem triumphũ, quo deposito carnali indumẽto, immarcescibilem glorię idem nactus est coronam, ad comprobandum quanti meriti, quantæque sanctitatis beatus vir iste fuerit, noluit pius Dominus occultum manere, quod apud illum non latebat: sed fieret hominibus quoquè clarũ, quanta gloria ille polleat in cęlis, cui tanta miracula, quę nostris adspectibus cõcessa sunt videre, pręstat agere in terris. Non enim audemus silere, quæ nouimus, nè quasi desides & tardi ad opera Christi enarranda vel miranda, dijudicemur. Nec alia, nisi ea, quę relatu veracium hominum didicimus, vel ipsi oculis perspeximus, dicere volumus, nè culpa mendacij arguamur.

De contracto sanato. Cap. 1.

EO tempore,quo ecclesię nostrę altare construebatur, adfuit illic Ioseph quidam adeò contractus,vt in genua presso capite,nō posset cælum suspicere, nec tamen caput vno in loco diù retinere. Id mali tum sibi accidisse referebat, cùm in agro vicini sui gramina ipsius equus iniustè carperet. Tum enim fulgure percussum, sensisse se tantam adustionem,vt mox deposito capite contraheretur. Quadam autem Dominicæ nocte,fratribus diuinum officium persoluentibus, ille in pauimentum templi proruens, magnis clamoribus complet templum, adeò vt præ horrore illi, qui vigilijs illis intererant,fugerent, & in altaris locum irreuerenter irrumperent. Monachi verò suo more matutinos hymnos sublimiter depromentes, abeunt ad hominē clamātem,videntque eum integerrimæ sanitati restitutum. Percontantur, quî id factum sit: ille respondet vidisse se ceu faculam ardentem à lecto beatissimi Remacli vibratam, ipsum subitò irradiare, & malum omne à corpore depellere. Ibì tum cernere mirum erat,quicquid fulguris ignis adusserat,simul atquè abstersum esset,non solùm simile esse carni reliquæ,sed candidius etiam atque vegetius. Monachi solennes laudes offerunt Deo & sancto patrono. Seruantur autem lignea instrumenta, quibus tum ille, tum alij, qui illic sanantur,vsi fuêre,& ad templi fores suspenduntur, vt sint monimēta virtutum Christi,& ea videntes,enarrent magnalia eius.

Cap. 2. Vincula cuiusdam rumpūtur.

Alius quidam ferro vinctus,vbi cancellos attigit, mox sentit dirumpi vincula,seque liberatum. Mirantur omnes, qui aderant: & ille gratias agens Deo,domum lætus reuertitur.

Cap. 3. Cæca videt.

Cæca quædam, cùm diù luminibus orbata fuisset, per visum nocte admonetur, vt aquam è sancti viri fonte haustam bibat, eaque oculos abluat. Pàret illa, & repentè fit sana.

Cap. 4.

Amulgerus quidā tēpore messis Dominico die, nō dans honorē Deo, plaustra onusta cum sua cōiuge domum adducebat.Et eccè festuca eius oculo infixa,luscum reddit hominem:atque ex eo dolore,etiam alterius oculi lumen amittit.Tandèm de misericordia Dei cōcepta fidutia,alterius ductu permulta obit sanctorum loca, eorum suffragia implorans.Interìm quadam nocte audit,si velit effici incolumis,vt ad memoriam beatissimi confessoris Remacli properet. Lætus surgit è lecto, multisque peragratis locis, tandèm sabbato venit eò,quò iussus erat. Nocte sequēti fratribus vespertinos hymnos cōcinētibus,ille clamoribus implet ecclesiam.Fratres sentiētes virtutem adesse diuinam, magna vocum contentione laudant Deū.Absolutis precibus, veniunt ad hominē iam clarè videntem,audiuntque ex eo,à mausoleo beati viri instàr radiorum solis lucernam coruscantem,omne ipsius caput concussisse, lumenque ipsi redîsse.

Itèm cęc⁹.

Cap. 5.

Non diù pòst res gesta innotuit Ludouico inuictissimo principi & proceribus eius, Perductusque ad eum cæcus, narrauit ei ordine rem omnem. Imperator immensas Deo gratias agens,multumque exultans,ipsius temporibus tanta fieri miracula,lumina cæco diuinitùs restituta deosculatus est.

Cap. 6.

In eo loco,quem incolę Deruum vocant, Abbas noster,qui per id tempus vtriq; loco præerat,summoperè connitebatur, vt regularis augeretur cultus. nam hactenùs instàr Canonicorū illic vixerāt. Itaque è nobis seniores fratres ibì cōmorari voluït, qui hortarentur eos ad regularis siue monasticæ vitæ studium. Iam aduentabat festus dies pijssimi doctoris nostri Remacli, & illi à nostris de eius rebus gestis edocti, statuunt noctem illam vigilijs celebrem ducere. Eccè aūt opportunè adest quidā membris omnibus cōtractus,cuius plantæ femori adiunctæ visebātur. Is ait, diuinitùs sibi dictum,monachos beati Remacli illic adfuturos, & ea nocte vigilias celebraturos, seque illic sanatum iri. Permissum est illi in templo permanere : porrò simul atquè omnes quieti se dederunt, ille repentinis clamoribus eorum quietem interturbat.Surgunt ergò,& ad celebrandū diuinum noctis officium properant.Eo absoluto,accedunt hominem,eumq; saluum cōspiciunt.Laudatur magnis vocibus Deus,ꝙ etiam ipsis procùl degētibus sancti memoria nō desit.Deindè percontantur ex eo,quo pacto curatus sit:respondet,vidisse se pontificem,vultu Angelico & splendida specie,in templū ingredientē, ipsiq; manum porrigentem: moxque membra omnia suis locis & officijs restituta.

Contractus sanatur.

Cap. 7.

Rodlindis fœmina , ab ipso ortu prorsùs muta, peruigil erat in templo, cùm apud nos dies festus sanctissimi Remacli ageretur. Vbi fratres omnes ad nocturnum cum multa deuotione, magno studio & contentis vocibus persoluendum officium

con-

conuenêre,vt Dominus illorum confirmaret fidem & actus pios, illa misera, quam immundus spiritus à natiuitate adeò mutam reddiderat,vt nec verbum posset eloqui,subitò tam perfectè sanata est,nobis id coràm cernentibus,vt nullus nostrûm rectiùs verba formare posset. Muta loquitur.

Homo quidam improbus ausus fuit beati viri terram sibi vendicare.Admonetur à nostris blandis verbis,non decere illum,vt per vim vsurpet res tanti patris.Ille nihil cunctatus,cum suæ partis defensoribus venit ad locum illum: adducit falsos testes, qui sanctè iurare non dubitant,eam terram eius ditionis potiùs esse,quàm ecclesiæ nostræ. Ille verò etiam hunc in modum sibijpsi imprecatur:Ità mihi adsit in afflictis rebus meis sancti huius meritum,& sic in capite & barba mea pili maneant, quemadmodùm ego rectè asseuéro terram hanc me iure obtinere.Eadem nocte acerba premitur corporis valetudine,vnguesq; & pili eius à capite & barba prorsùs auelluntur.Territus tam dira omnipotentis Dei castigatione,non solùm quod abstulerat reddit,sed duplo plus etiam addit de suo.at tamen quoàd vixit,nec capillos,nec barbam recuperauit. Cap.8. Vltio diuina in vsurpantê bona monasterij.

Alius quidam arietem vouerat sancto viro,iamque eum ducebat ad eius ecclesiam. Vbi autem in monasterij conspectum venit, tentante eum satana, mutat sententiam, mactatoq; ariete,ea nocte egregiè epulatur,totamque pecudem cum suis deuorat. Sed non dormitat cælestis vindicta.Nam misero illi os & vultus ferè ad aures retorquentur, talique deformitate affectus,clamat se voti reum: sicque discedens, non priùs eo vitio caruit,quàm vita. Cap.9. Item in votifragum.

Ermenrada ad tres menses cæca,in somnis monetur, vt votum aliquod nuncupet beato Remaclo,nec dubitet se lumen recuperaturam. Illa rebus pauper, fide integra, cùm nihil haberet aliud,cereolum iubet ad sepulcrum beati viri accendi, donec consumptus sit.Ardet cereus,illoque absumpto,lux reddita est mulieri. Cap.10. Cæca illuminatur.

Ante hoc biennium Lungulfus quidam rogatus à coniuge sua grauissimè decumbente,vt fibulas argenteas ad beatissimi antistitis locum deferret, & pro animæ ipsius salute precaretur: promisit se facturum, quod peteret: sed post eius obitum promissi immemor,diuino timore & amore posthabito,argentum in suos conuertit vsus. Eam temeritatem non ferens occultorum cognitor Deus, perfidum illum sex mensium cæcitate damnauit.Sciscitantibus cognatis,vndè illi tam repentina accidisset cæcitas,confessus est ob argentum fraude retentum, eam sibi euenisse. Hortantur ergò eum, vt præstet, quod vxori promiserat. Páret ille, & properè ad monasterium abiens, fatetur culpam suam,& coniugis iussa exequitur. Deindè nocte tota orans ad sepulcrū beati viri, sub auroram sentit lumen sibi restitutum. Cap.11. Punitur fraus cuiusdam.

Nupèr quidam ex familia nostra Gotherus,dæmonum vexatione per somnium surdus effectus,per visum iussus est adire limina sacra beati Remacli. Ille dubius animi, tamen cœpit proficisci, adferens certam farris mensuram, quam monasterio debebat. Cumque non longè abesset à monasterio,bos illius vel ob nimiam lassitudinem, vel ob aliam aliquam molestiam, immotus substitit. Ea causa afflictus homo,mansit illic ea nocte.Post noctis medium in somnis videt senem quendam ad se venientem sanè splendidum,virgamque manu gestantem,caputque & aures ipsius ea cædentem,& indè abeuntem.Itaque expergefactus,comperit se rectè valere,ac paulò pòst etiam bouem, penè moribundum,iam prorsùs restitutum. Cap.12. Surdus audit.

Eiusdem familiæ Theodradus terram aratro proscindens, hora sexta vidit senem sub clerici forma ad se venientem,rogātemque,vt ipsum ad monasterium perduceret,summoperè illuc ire cupientem. Negat ille se posse cœptū opus intermittere. Sępiùs ità roganti ille semper negat assensum. Nocte aduentante, cùm se sopori dedisset, rursùs eadē forma senex ei appáret,idem orans,quod iā crebrò anteà.Illo prorsùs renuente,percussit eū manu in faciem,eumq; ictum mox surditas secuta est. Post dies paucos abit humiliter ad sacratissimum sancti viri tumulū,& pernox orat apud eum.Et eccè, sicut ipse nobis narrare solebat,cernit lucem ab altari procedere, eundemque senem lucernam manu tenentem,signū Crucis ipsi imprimere,moxq; membra affecta sanare. Cap.13. Item alius.

In villa pagi Fulminensis,quam Marram vocant,quæque in ecclesiæ monasterij nostri dotem cessit,nupèr indigenæ oratorium condere instituerunt. Habuit ea structura celerem progressum,erat enim lignea.Deindè rogant antistitem,vt cōsecret ædē,cùm priùs è monasterio reliquias S.Remacli,vt eius nomini templum dicaretur, petijssent & Cap.14.

accepissent, quas etiam Episcopus reuerenter opportuno loco reposuit. Expletis autem vigilijs & cęteris dedicationi congruentibus, vbi ventum est ad altare tegẽdum, Grimuara matrona venerabilis, linteum offert antistiti, quo altare operiretur, idque sub testificatione, nè vnquàm nisi lotionis causa indè amoueretur: cuius lotionis ministerium sibi relictum voluit, credens sibi profuturum, si quid officij præstitisset sancto confessori. Non diù pòst sanctimonialis, quæ illic se seruituram deuouerat, oblita propositi sui, ea palla vel linteo ab altari sublato caput tegit, & abit, diabolico instinctui satisfactura. Sed confestìm adest vltio. nanque domum reuersa, dæmone eam exagitante, aquam calidam parat, eaque caput abluens, prædicto linteo se tergit. Eodem momento adeò capilli omnes à capite defluunt, vt nec vestigium eorum vllum appareret. Ità quæ alienum sibi præter fas velamen vsurpârat, naturale capitis tegumentum perdidit. Huc accessit totius capitis pruritus, & magna pediculorum vis. Tandèm à fratribus monasterij oratum est pro illa, facinus suum agnoscẽte & accusante, & capilli renati sunt. Potest hoc disci exemplo, res sacras minimè temerandas. Huius verò rei tot sunt testes, quot eius prædij tum fuère habitatores.

Vide vltionẽ cælestẽ in abutentẽ altaris linteo.

Cap 15. Visum est aliquandò fratribus, quædam circa venerabile beati viri sepulcrum emendari oportere. Aduocantur artifices, indicant illi, quid fieri debeat: deindè ad certum diẽ adsunt cum rastris & malleis, humum sepulcri effodiunt, foribus obseratis: in fodiendo magnam sentiunt difficultatem ob soli tenacitatem. Vbi autem superior terra nõnihil amota fuit, tanta ex sepulcro manauit odoris suauitas, àc si aromata omnia illic cremarentur. Terrentur artifices, fugamque capessunt. At templi custos, diuinam intelligens adesse virtutem, confirmat eos, dicens certò indè liquere, adesse præsentem beatum virum, ipsorumque labori fauere. Pergunt igitur, vt cœperant, fodere: porrò odor ille foràs erumpens, locum omnem complet, ità vt ad omnium notitiam perueniret, quod fratres celatum volebant.

Mira odoris suauitas è sepulcro S. Remacli.

Cap.16. Calcus villa monasterij nostri, ad Mosam sita est, in qua, ob piscandi commoditatem, monachus, de cuius fide & conuersatione nihil dubitaretur, constitui solebat, vt captos pisces certo tempore in monasterium inferret. Fuit hoc muneris quandoquè demandatum Leutfrido grandæuo fratri: qui diuina benedictione fretus, vtplurimùm magnam pisciũ copiam in monasterium adducebat. Interìm adest festus beati Remacli dies. Leutfridus sedulò dat operam, vt possit fratribus gratificari. Itur ad Mosam, trahuntur retia, nullum piscandi genus omittitur, nec tamen quicquam capitur. Tum senex ille contristatus, nescit quid agât. Trahit amor, vt nè desit solennitati: retrahit pudor, nè vacuus veniens ad monasterium, pateat contemptui. Vincit tandèm amor, & naui conscensa, abit ad cœnobium. Inter nauigandum autem ità secùm tacitus cogitat: Placétne tibi beate confessor, vt ex tam multo labore nullum mecùm ad fratres fructum apportem? Quod facinus meum, ob quod omnis piscandi industria elusa est? Mallem equidem in his perire aquis, quàm vt fratres ex me vllum capiant detrimentum. Hæc illo intrà se dicente, subitò ex aquis in nauim irruentibus magnus piscis exilit: quem vnus è nautis ad litus tradidit fratribus deferendum. Lætatur senex frater, & ad monasterium veniens, alijs rem totam exponit. Prudẽti deindè consilio decretum est, vt singulis fratribus singulę ex eo pisce portiones apponerentur, vt scirẽt sibi nunquàm defutura beati Remacli suffragia, si ipsi eius seruitio non deessent.

Piscis magno miraculo fratribus præbetur.

Cap.17. In pagi Mosaliacensis prędio Maranco quidam hydropisi vexatus, atque omni medicorum opera nihil adiutus, nocte in somnis admonitus fuit, vt ad tumulum beati Remacli preces fundat. Ille mox indicat cognatis visionẽ, petit summoperè eò se adduci, ꝓmittitq; se quandã vineę partem sancto daturũ, si salus amissa redeat. Párent amici, & cũ cereis ducunt hominẽ ad locũ optatũ: adeunt tumulũ reuerenter, incendunt cereos, orãt diutissimè, & morbo se sentit homo liberatum. Vineã, vtì pollicitus erat, tradit monasterio, & redit ad sua. Sed paulopòst iam securus de salute corporis, dolet se vineam beato Remaclo dedisse, nec dubitat eam rursùs vendicare sibi, & vinum ex ea collectum, in sua cella condere. Sed eccè redit ad miserũ hydrops pristinus, adeoq; eũ exagitat, vt vitæ spem omnem abijceret. Dat igitur vexatio intellectũ auditui, & sacerdoti atque cognatis exponens temeritatem suam, ducitur ab eis infelix vnà cum vino illo ad tumulum beati viri, multũ trepidãtibus illis, nè etiã ipsi eius sceleris pœnas luerent. Rogãtur indè fratres monasterij, vt orẽt ꝓ illo, iubent eũ fratres ad Ecclesię fores expectare sancti cõfesso-

Hydropicus curatur.

Cælestis vindicta in sacrilegũ.

fessoris virtutem, orantesque pro eo nocte illa, manè videt hominem sanatum. Huius rei testes sunt plurimi.

Quidam à matris vtero surdus & mutus, à parentibus commendatus est homini, qui eum ad sanctorum memorias circunduceret. Iam multum temporis illi confecerant diuersis adeundis locis, cùm tandèm ad nostrum monasterium perueniunt. Excepti à nobis, in xenodochio ad dies octo humanitatis studio sustentãtur. Dominico autem die, q tum erat ante Christi natiuitatem octauus, pulsabantur signa ad preces vespertinas, & populo ad Ecclesiam confluente, miser ille excitatur, & licèt, quid ageretur, nescius esset, tamen intrat cùm cæteris in templum, & in quendam se abdit angulum. Nobis diuinum officium reuerenter exequentibus, vbì ventum est ad Antiphonam, O sapientia, ille humì collabitur, sanguineque ex auribus & gutture manante, instàr furiosi vociferatur, non vulgum duntaxàt, sed nos etiam rei adhuc ignaros perturbans. Laudibus Dei absolutis, imus ad eum, totum pauimentum cruore infectum, & miserum propè exanimem conspicimus. Tum verò agnita patroni nostri virtute, à terra eleuatum & aqua lotum, ad sacrum tumulum perferendum curamus: cunctisque pulsatis signis, Te Deum laudamus, concinimus. Indè ille sumpto cibo, adeò confirmatus est viribus, vt ad quoduis opus nemo illo promptior esset. Porrò instàr infantis didicit formare verba, non aliud proferre valens, quàm quod antè ab alio pronunciatum esset. Vndè satìs constat, eum hactenùs nec audiuisse, nec locutum esse. Vbì ea res ad regem allata est, cùm apud nos esset, iussit eum ad se adduci, sibique prandenti assistere: adeoque in eo veneratus est sancti Remacli virtutẽ, vt hominis illius & os, & oculos, & aures exoscularetur. Cap. 18. Surdus & mutus restituitur.

Quodam tempore annonam ad nos aduehentibus quibusdam è famulis nostris, pro consuetudine certa illis in poculo quodam potus mensura apponebatur. Vbì ad vltimũ ventum est, cernens ille abesse ministrum, qui potum offerebat, poculum in suam sarcinam conijcit, secùm ablaturus. Itaq; iungit quatuor boum paria ad plaustrum suum, cupiens cum socijs abire domum. Eccè autem loco illi plaustrum adeò affigitur, bouesque tãto rigore constringuntur, vt prorsùs moueri non possent. Rogant socij, quid ipsi acciderit: fatetur furtum suum, & summo cum dolore reddit poculum. Mox abscedunt boues gressu liberrimo. Poculum illud siue vasculum pòst diligentiùs seruatum est, donèc huius rei fama allata est ad Airicum Abbatem * Indæ monasterij: qui magnis precibus id á nobis impetratum, in beati Remacli memoriã, auro includi & catenis argenteis ad sanctissimi Hermetis martyris monumentum suspendi iussit. Eius enim præclari martyris sacras reliquias per Lotarium Imperatorem à Romanæ Ecclesiæ partibus impetrârat, & summo honore prosequebatur. Cùm autem cognouisset nostra incuria penè in obliuionem abijsse beati Remacli miracula, obiurgauit nos, quòd ea in scripta nõ essent redacta, dicens cum aliorum iniuria id fieri, quos ea laterent. Me verò precibus & authoritate sua eò adegit, vt ea conscriberem. Ità ego obedientia fretus, feci vt potui. Lector dabit veniam imperitiæ, si minùs cultus sermo videbitur. Pauca autem volui annotare ex pluribus, nè nimietas dictis fidem abroget. Cap. 19. Pœna furis.

LIBER II. DE CERTISSIMIS MIRACVLIS S. REMACLI EPIscopi, *quæ F. Laurentius Surius itidèm ob vitandã prolixitatem contraxit.*

CArolo tertio Imperatore, Anno salutis octingentesimo octogesimotertio, inuisa gens Danorum, magna instructa classe, in Gallias de improuisò irrupit, ijsque peruagatis, cædibus, incendijs & direptione omnia vastauit. Indè transmisso Mosæ flumine, Arduennam syluam mirè populantur, euertunt villas, incendunt oppida, regias arces & monasteria destruunt. Ventum est etiam ad nostrum cœnobium, cuius situm clàm noctù explorantes, ità nos includere constituunt, vt nemo possit euadere. Sed diuino nutu & patroni nostri meritis eorum consilia nobis quidam fuga elapsus patefecit. Nos metu perculsi, sublatis beati Remacli reliquijs, licèt serò, fugæ nos mandamus. Nocte intempesta montem ascendimus, & illic respirandi causa subsistimus. Tum verò immẽsum lumen igneæ columnæ effigie videmus descẽdere in loculũ, sacra ossa retinentem. Lux illa longè fuit lunari splẽdore illustrior. Erat tum frigus ingẽs: at nos ità suaui quodam calore afficiebamur, vt vernum tempus agi videretur. Interim nos inuicèm respe- Cap. 1. Dani Gallias populantur. Lux cælitùs descendit in

ctan-

sacras B. Remacli reliquias.

ctantes, stamus attoniti, nihil loquentes, & tantæ rei finem expectantes: cùm post vnius fermè horæ spatium lux illa cælos repetijt. Nos ergò ire pergimus, atque ità illæsi à patrono illo nostro in tam præsenti hostilis persecutionis periculo conseruati sumus, vt nullus ferè barbarorum ense iugulatus sit.

Cap. 2.

At durante illa procella, coacti sumus aliò commigrare. Itaque in villa beati Remacli, quam Bouiniacum vocant, vbi tum ab hostibus nonnulla quies dari videbatur, cum sacro eius corpore consedimus, donèc ab Imperatore profligatis barbaris, patriæ nostræ pacem redditam didicimus. Interìm in villa illa precibus sancti patroni nostri, semper omnia nobis abundè subministrabantur. Pace autem reddita, iam nihil morati, domum contendebamus: & eccè perfertur ad nos tristissimus nũcius, totum monasterium nostrum voracibus flammis absumptum. Ea res nos valdè consternauit: tandèm visum est adire prædiolum Caleum, quod penè solum in ea vastatione nobis relictum erat. Sed illic tãta grassabatur lues, vt humandis vix superstites sufficerent cadaueribus, & quod dictu quoquè fœdum est, plerunquè duo vel tres in vno sepulcro conderentur. Ea res fratrum animos in diuersa rapuit, alijs dicentibus exilium tam præsenti exitio anteferendum: alijs contrà asserentibus, nullum mortem euasurum, qui ea peste ex Dei voluntate sit periturus: fidendum virtuti beati confessoris, & incunctanter ad locum destinatum eundum: quorum sententia obtinuit, itumque est & breuì peruentum ad prędiolum. Mira dicturus sum, sed fidem adhibeat, qui credit nihil impossibile Deo. Ad introitum nostrum omnis illa pestis, sancti Remacli meritis adeò extincta est, vt qui ea nõdùm laborassent, nihil ab ea mali paterentur: ex ijs autem, qui correpti ea erant, permulti sanarentur, cùm hactenùs quisquis eam sensisset, certam sibi mortem impendere non dubitaret. In eodem loco erat puella paralytica, quam ab ineunte ætate morbus lecto perperuò affixerat. Ea nullo prorsùs cibo, nisi lacte duntaxàt & paucis fructibus, vtebatur, solius aquę & dulcis potionis, quàm rustici bracisam vocant, & in primis vindemijs recentis musti potu contenta. Iam viginti & duobus ferè annis ità victitârat. Nobis verò indè recedentibus ad monasterium nostrum, cuius iam quædã tecta à nostris instaurata erant, illa mãsit paralytica: sed paulò pòst monetur quidam per visum, vt dicat matri puellę, vt eam benè lotam apportet ad tumulum S. Remacli. Ille se illusum putans, negligit iussa. Iterùm iterumque admonitus, tandèm facit, vt erat iussus. Mater verò puellæ eum confinxisse hęc existimans, nihil se mouet. Tandèm puella ipsa per visum iubetur ocyùs petere oratorium S. Remacli. Illa mox multo clamore matrem excitat, dumque eius opera conatur è lecto surgere, ilicò sanam se comperit, suisq; pedibus intrat ecclesiam, gratias actura. Mater autem accensis cereis, signa pulsat, plebs concurrit, ingens omnes occupat stupor & gaudium, Deus laudatur & benedicitur ab omnibus: Benedictus es, inquiunt, Domine, & benedicta opera tua, qui erigis elisos, & sanas contritos: qui mirabiliter sanctos glorificas tuos, mirabiliùs ipse eorum virtute glorificaris: Qui viuis & regnas trinus & vnus in secula seculorum. Eodem die puella citra vllam nauseam panem, carnes, vinũ & quicquid ei appositum esset, edit & bibit, & suis pedibus, licèt paululùm nutante gressu, ambulabat quocunquè vellet. Viuit illa vsque in pręsentem diem.

Stabulense monasteriũ concrematum.

Pestis depellitur.

Paralytica reualescit.

Psal. 145. & 146.

Cap. 3.

Alio tempore rursùs barbaris illis incursantibus, è monasterio egressi, sumpto nobiscum omnium laborum solatio beati Remacli corpusculo, ad Castrum Lonniam profecti sumus. Eò mulier mente capta, totoque colligata corpore, adducta est. Mirè illa conuicijs, morsibus, ictibus quos poterat, vexabat. Orantibus autem pro illa, qui eam adduxerant, ad fores ædis, in qua beati pontificis corpus repositum erat, post triduum ferè perfectè curata est.

Insana redit ad sanitatem.

Cap. 4.

Per idem tempus à Capręmontis castello, quò nos vt conferremus, Normãnica rabies compulerat, ad monasterium propter imminentẽ patroni nostri solennitatẽ redire ꝑperabamus. Vbi paululùm extra pagũ Solomanniam ꝓcessimus, multa nos hominum turba prosequente, cerei, qui ante loculum, quo beati Remacli corpus asseruabatur, ferebãtur, paulò antè vi ventorũ extincti, rursùs accensi sunt diuinitùs. Nolebat id credere agrestis turba, sed nunq̃ extinctos cereos affirmabat. Nos rei indignitate cõmoti, cereos extingui iubemus, beatoque Remaclo supplices preces offerimus. Mox adest manus præpotentis Dei, & cęlitùs lapso lumine, denuò cerei accenduntur. Adeò verò lux illa totum illustrabat locum, vt nemo posset ambigere cælestem eam esse. Tum omnes pariter protumpimus in laudes Dei, mittuntur nũcij ad ecclesiam, qui nobis interìm psal-

Cerei diuinitùs accensi.

lentibus

lentibus pulsent signa: & ecce totum oratorium vident illi Diuinis completum splendoribus, qui nobis abeuntibus pariter disparuêre.

Cap.5. Mulier paupercula non ità pridèm miserè contracta, ire non poterat. Monetur per visum petere sepulcrum beatissimi Remacli. Pijs quibusdam eam adiuuantibus, venit ad monasterium vehiculo: & quia non facilè apud nos, nisì certa ex causa, fœminæ admittuntur, ante fores cœnobij deponitur: rogat custodes, vt liceat ipsi in basilicam venire. Tandèm monasterij Præfectis annuentibus, manibus reptans venit in templum, prosternit se coram tumulo, diuinam imploratura clementiam. Exacto ferè triduo, nobis publicè Missam celebrantibus, pijssimi confessoris sedulis pulsata precibus adest virtus. Erigit se mulier, & primùm innitens baculo, ingredi tentat: paulò pòst integram est sanitatem adepta. Contracta erigitur.

Cap.6. Fiscus Ledernaus nostro monasterio addictus est. In eo ecclesia est, sancti Simetrij & aliorum virtutibus illustris. Digressi nos à castello Longia, quod æquè nostræ ditionis est, ad eum fiscum diuertimus. Habebamus apud nos preciosum corpus patroni nostri, quod in S. Simetrij ecclesia ea nocte voluimus conseruari. Vigilabat tum illic frater quidam, isque ante gallorum cantum vidit è cælo lucem descendere, & per fenestras templi penetrans, feretro, quo sacrum corpus vehebatur, incumbere: simulque tenebras dispelli omnes, feretrum commoueri, campanas cælesti vi impulsas sonum edere. Fratres & vicini expergiscuntur, re insolita obstupescunt, & licèt molestum esset præter morem surgere, at tamen surgunt ad nocturnas persoluendas preces. Vbì ad ecclesiam ventum est, & compertum quid accidisset, animaduertunt sancto corpori non deesse Diuina officia atque ministeria. Itaq; laudibus celebrant Christum, qui tam mirabilis est in sanctis suis. Frater autem ille, qui hæc viderat, præ nimio timore, penè extra sese fuit. Quod idcircò illi accidisse suspicor, quòd fortaßis vitiorum suorum formis & imaginibus reuerberaretur. Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt spiritûs Dei. Cùm ergò interdùm humana mens supra se ducitur ad aliquid videndum, neceßè est, vt vas fictile, corpus, inquam, ferre tantum pondus non sustinens, infirmetur. Possumus autem nos ex hac visione colligere, quòd ea nocte coniunctis inter se S. Simetrij & beati Remacli reliquijs, etiam spiritu se reuelare voluerint. Sancti enim cùm suos in terris ciues inuisunt, luculenti appárent, vt sunt in cælis. Ait enim S. Gregorius: Debent ea, quę ministrant, ad eius similitudinem tendere, cui ministrant: vt quę inuisibili seruiunt, esse inuisibilia non dubitentur. Hæc autem quæ esse credimus, nisì sanctos angelos & spiritus iustorum? Nota rem miram. Psal.67. 1.Cor.2.

Cap.7. Longobardus quidam filiam habuit, cuius plantæ cum suris, ità corpori superiori adhærescebant, vt penitùs ingredi non valeret. Itaq; ducebant eam ad multa sanctorum patrocinijs celebria loca, etiam in exteras regiones, sed nihil impetrabat. Nec tamen abijcere spem voluit, sed audiens apud nos magna diuinitùs præstari beneficia, de sancti patroni nostri benignitate concepta fiducia, venit ad nos, & filiolam suam cum cunis posuit in templo. Quodam autem Dominico die puella vagitu suo adeò molesta fuit sub Missæ sacrificio, vt extra templũ eã efferre oporteret. Latebat tunc nos & etiam patrẽ eius, quid diuina in ea virtus operaretur. Pater ergò ducit eam ad hospitium, & cùm nihil de vagitu remitteret, ille quadam molestia affectus, volẽs certiùs nôsse, quid haberet, pannos, quibus inuoluta erat, dissoluit, eosque videns sanguinolẽtos, palpat loca ea, quæ diximus, sentitq; eius membra redintegrari, iam tibijs prorsùs extensis. Laudat ergò omnipotentem Deum, & patronum nostrum sanctum Remaclum. Idem nos facimus, postquàm ab eo didicimus, quid actum esset. Contracta infantula sanatur.

Cap.8. Erat apud nos monachus, ecclesiæ nostrę custos: qui cùm carnis abominãdis vitijs esset addictus, non dubitabat id officij exercere: & licèt sese non corrigeret, tñ impudẽter & obstinato animo apud sanctorum pignora & Deo sacratas aras versabatur impurus. Nõ attẽdebat, qd accidisset filijs Eli sacerdotis, qd filijs Aaronis, ignẽ alienũ offerẽtibus: vndè tñ facilè animaduertere potuisset, si illæ veteres cęremonię neglectę, tã diris supplicijs addixêre eos, quos dixim⁹, sobriè & iustè ac religiosè & salubri cũ terrore Christi sacramentis inseruiendũ. Voluit aũt sanctus patronus noster eũ à detestãdis facinoribus reuocare. Sanctorum enim animæ omnipotẽtis Dei claritatem intuentes, quæ foris agũtur, cælesti beneficio agnoscũt. Appáret igitur rustico cuidã, mœstus ei exponit monachi temeritatẽ, iubet eũ accedere, & suis verbis eũ deterrere. Tũ quoq; monet, vt 1.Reg.4. Leuit.10. Sancti nôrunt res hominum.

iubea-

iubeatur monachos perscrutari conscientiam suam, vt hac ratione ad se reuersus, corrigat sese, nè diuinitùs puniatur. Rusticus facit, quod erat imperatum, venit ad monachum, ducit eum seorsùm, humì coram illo se abijcit, orat, vt quod reuelatione didicit, secùm perpendere velit. At ille postquàm audiuit rustici sermones, non se erigit contra se, non in seipsum descendit, sed instàr fanatici verborum fulminibus verberat miserum, ait phantasmatibus ipsum delusum, præ nimia miseria incidisse in insaniam. Rusticus abscedit, & miser monachus contempto illo, tanquàm indigno, cui aliquid diuinitùs reueletur, pergit more suo licentia effrenata. Non cogitat sæpè abiectos & viles homines etiam ad potentes mitti, nec despici ab eis contemplatione illius, à quo

Num. 23. missi sunt. Non venit ei in mentem, olìm prophetâsse Balaam pessimũ, prophetâsse Saulem

1. Reg. 19. tum, cùm sanctum Dauid persequeretur, denique etiam Caipham acerrimũ Christi

Ioan. 11. hostem, futura prædixisse: vndè colligere debebat, spiritum Domini & animas iustorum non per bonos tantùm, sed etiam per malos efficere, quæ multorum saluti prosint. Dum ergò non vult agere pœnitentiam, totum corpus eius lepra sibi vendicat, & prurigo, vndè tantus exhalabat fœtor, vt etiam amicis toto animo subuenire ei cupientibus, intolerabilis redderetur. Ducitur ergò in domicilium quoddam extra cœnobium, & illic res necessariæ affatim ei suppeditantur. Sed fœtor incredibilis omnem fratrum accessum ab eo excludit, cogiturque is, qui cibum ei apportabat, escas in scamno apud ostium deponere, & velocissimè abire, quòd fœtor tolerari nullo pacto posset. Ea miseria diù vehementer afflictus, è vita abijt, nec cuiquam adhuc compertum est, num pœna illa temporaria, peccati castigatio fuerit, vel initium sempiternæ. Scimus ex scri-

Ierem. 17 pturis, duplici contritione conteri peccatores, & temporales afflictiones prodesse alijs, alijs obesse. Ex hoc verò, & id genus alijs miraculis discimus, quàm graue sibi iudicium paret, qui vitæ integritate & castimonia posthabita, non ea, qua par est, in Deo dicatis oratorijs reuerentia versatur.

Percutitur lepra monachus irreligiosus.

Cap. 9. In fisco, quem Brattin vocant, cuiusdam Domini seruus familiam ecclesiæ nostræ multis vexabat modis, nec ab ea amentia & importunitate vllius admonitione poterat reuocari. Interìm aduentante celebritate patroni nostri, in ipsis eius ferijs, pro more multi vtriusque sexûs & diuersorum ordinum homines, pia deuotione confluunt: adest etiam seruus nequam, quem diximus, nihil etiamnùm correctus, sed in sua malitia perseuerans: intrat in templum, cum alijs beneficia petiturus ab eo, quem in eius familia lædebat. Sed breuì apparuit, quàm perniciosa sit temeraria confidentia & incauta securitas. Cùm enim inter alios staret intrepidus, repentè corruit, amentia corripitur, & membra eius miserandum in modum coram omni populo contrahuntur. Tum nos accersiti, cum Odilone Abbate nostro eò accedimus, & postquàm multorum relatu, qualis fuisset, comperimus, citra vllam ambiguitatem diuinitùs eum castigatum animaduertimus, præsertìm cùm non ignoraremus plerisquè alijs id genus temeratoribus similia accidisse. At tamen curàmus eum ad caput sancti Remacli deportari: vt, num sit malum immedicabile, quamprimùm experiremur. Cumque illi condonâssemus, quod in nos scelerate admiserat, & pro eo precati essemus, indè recessimus. Post paucas horas custos ecclesiæ alacer ad nos aduolat, hominem sanatum indicat. Nos eo nuncio nõ mediocriter exhilarati, celeriter ad eum redimus. Videns autem Abbas eum tam præsenti Dei virtute obstupefactum, confestìm in pedes erigit illum. Sentiens verò quodam adhuc languore teneri eum, quærit num sibi velit potum porrigi. Illo annuente, deponitur calix beati cõfessoris, qui supra altare pẽdebat, & vino repletus ei offertur. Eo hausto, & vires recepit, & quod est pstantius, mores mutauit. Multi eius subita castigatione pmori, ad meliorẽ se frugẽ recepère, & à beati viri domesticis vexãdis, aut contumeliosè exagitandis, sibi deinceps temperârunt. Eius autem domini seruus noluit posthàc eius vti ministerio, sed ad altare beati confessoris eũm obtulit, monasterio perpetuò seruiturum.

Homo temerarius diuinitùs castigatur.

Curatur in vtroq; homine.

Cap. 10. Collegit quandoquè Abbas argentum, quo volebat cuiusdam aræ tabulam ingentem pro decore domûs Dei vestiri. Redigitur argentum in laminas, laminæ inaurantur, exculpuntur, & effinguntur vario opere in ijs imagines, custodique seruandæ traduntur. is alia re impeditus, ponit eas super reuerendum altare beatissimæ virginis, paulò pòst tutiori loco repositurus. Erat tum in monasterio nostro clericus quidã sanè officiosus, nobisque haud vulgariter charus. Cernens ille laminas tam malè asseruatas, cupiditate inflammatus, vnam ex eis aufert. Vbi animaduersum est deesse laminam, fit quidem dili-

gens

gens inquisitio, sed nihil certi deprehenditur. Tandèm anathemate percellitur, qui id sacrilegium perpetrâsset: multumque sudatur, vt possit ad rem certam perueniri. Ille manet in scelere obstinatus, nec adducitur vlla re, vt prodat crimen suum. Sed vltio diuina prodit sacrilegum. Arreptus enim à dæmone, passim ab illo raptatur: atque interim crebriùs repetito clamore, testatur se laminam subduxisse. Cùm sic autem diù à nequam spiritu exagitatus, viribus corporis destitueretur, in lecto reponitur, & ex ipso languore, mira Dei dispensatione, in terrorem aliorum ad horam fit rursùs compos mentis, & suum facinus confitetur, ità dicens ad amicos & cognatos, qui lectum eius circunsistentes, eum consolabantur: Meritò tam seuerum vltorem experior sanctum Remaclum, quandoquidem ex eius æde argentum miser, iamdiù anathemate plexus, abstuli. Multa mihi in eius monasterio præstita erant beneficia, quæ me facilè, nè id facerem, retrahere potuissent. Sed quia pro illis omnibus etiam tantum maleficium reddere volui, verbera verberibus cumulaui, atque in animæ & corporis me summum conieci discrimen. His dictis, iterùm mente captus, furere perrexit, & posteà sine fructu pœnitentiæ in ea furia excessit è vita. Hæc quisquis legit, caueat, nè simili se scelere obstringat. Perpendat animo, quo in cœno iniquitas volutetur, quæ virtutis & probitatis lux sit: vt virtus ipsa præmium quoddam sit suî studiosorum, & iniquitas improborum supplicium. Quid verò clerici huius horrendum iudicium, aliud nobis innuit, nisì vt sanctos locum hunc incolentes reuereamur? Sicut enim illi ante Dominum assistentes, pro culpis nostris benignè intercedunt: ità interdùm, nostris maleficijs exacerbati, nos accusant. Sacrilegi terribilis castigatio. Nota.

Fuit apud nos alius quidam clericus, à puero educatus, monasterio nostro ad multa vtilis & accommodus. Is in nostro contubernio viuebat nobiscùm familiariter, & nobis erat impensè charus. Contigit interim Comitissam quandam venerabilem pro salute sua non parui precij fibulam auream ad cœnobium nostrum (ità enim vouerat) mittere. Indè malignus dæmon, qui diligenter hominum animos explorat, in quæ vitia procliuiores sint, occasione arrepta, clerici huius mentem pertentat. Ille verò nequissimam suggestionem non grauitatis consilio, nec virtutis constantia respuens, oculos ad fibulam adijcit, eamque clàm suffuratur. Nô diù pòst Abbas noster Rauengerus dum quosdam è nobis ad sacros ordines vult promoueri, ad Episcopum nos mittit, adiuncto nobis etiam clerico, de quo nunc agimus. Erat tum Quadragesima. Etsì autem ille tanti sacrilegij sibi esset conscius, nulla tñ id neq; confessione, neque pœnitentia expiauit, sed confidenter nobiscùm proficiscens, Diaconus ordinatus est, non attendens, quod scriptum est: Mundamini, qui fertis vasa Domini: cùm vtiquè eos, qui corporis & sanguinis Dominici vasis tractandis adhibentur, mundos & probatis moribus esse oporteat. Absoluto deindè sacrificio & precibus vespertinis, nos ad hospitium imus, eousquè producta ieiunia soluturi. Ibì inter edendum ille confrater noster cadit, frendet dentibus, mirè ac miserè se collidit, nosque admirabiliter obstupefactos, cogit laboranti sibi adesse. Mox à mensa surgimus, permulta remedia summa beneuolẽtia adhibemus: sed frustrà omnia, diuino iudicio in eum ius sibi diabolo vendicante. Tota nocte discruciamur animis, & valdè affligamur. Tandèm benignus Deus, nolens apud exteros tam fœdum casum nobis cedere ad ignominiam, profligato dæmone, præstitit vt nobiscùm incolumis rediret. Et integra tum hebdomada nullam sensit maligni illius infestationem: qua Dei benignitate ille abusus, noluit facinus suum confiteri: eaque incuria hostem reddidit valẽtiorem. Nam cùm Completorij preces Dominico die persolueremus, acriùs à dæmone arripitur, nec iam succurrebat nobis, quo pacto ei opitularemur, quòd incerti essemus, num satanæ vexatio illa esset. At tamen præ fraterna commiseratione noctibus vicissim apud eum vigilabamus, visusque est nobis crebriùs quàm olim Saul, exagitari. Interim brachium dextrum quo rapuerat aurum, penitùs exarescit: Nobis dubitãtibus, an casu id acciderit, vel diuina animaduersione, Abbas noster rem altiùs perpendens, nequaquàm censuit casui tribuendum, sed hominem dixit diaboli laqueis constrictum teneri. Mouebat eum, quòd statim à sacris acceptis ordinibus diuinitùs punitus esset, & vndè animæ remedium capiendum erat, id ei versum esset in perniciem. Nouerat scriptum, grauiùs eum condemnari, qui indignus suscipit, quod nô meretur. Sicut ergò in Iudam temerè percipientem corpus Domini satanas intrauit, quem constat furem fuisse: ità colligebat Abbas etiam hunc fortasse aliquo sacrilegio contaminatum, quòd ea ferè hora atrociùs cruciaretur à dæmone, qua fuisset sacris initiatus: hortabaturq; fratres, vt cùm Cap. 11. Esa. 52. Itèm alterius sacrilegi horrẽda pœna. 1. Reg. 16. Iohan. 12. & 13

 se

se illa vexatio remitteret, cautè ab eo expiscarētur, num quid eius conscientiā grauet. Fratres Abbatis iussa capessunt, clanculò ex eo sciscitantur, si quid habeat, quod animū angat. Ille ad voces eorum modò rubore, modò pallore suffunditur: tandemque licèt pudibundus, suam culpam & agnoscit & purè confitetur, orans vt apud Abbatem pro ipso velint intercedere. Fratres referunt omnia ad Abbatem, Abbas iustitiam misericordia temperat, nec vult addere afflictionem afflicto: prohibet etiam, nè eius crimen in publicum proferatur: indicit fratribus, vt pro illo ieiunijs & precibus & Missarum celebrationi incumbant. Quid multa? Reualescit frater, restituitur brachiū, dæmon ab eo prorsùs eliminatur: nosterque mœror multiplex, multa consolatione permutatur.

Cap.12. Est hodieque apud nos frater quidam faber ferrarius. Is cùm in itinere duos comites suos ex leui causa ad summam contenrionem ex largioribus poculis peruenisse cerneret, ità vt iam ad arma prosilirent, non sine ingenti periculo se medium interponit, cupiens eos inter se conciliare. Tum alter ex eis, omisso aduersario suo, in hunc furibundus incurrit, multisque eum vulneribus conficit, vt penè exanimis videretur. Ea re nos valdè commoti, maximè quòd fidā eius opera sæpè vsi essemus, statìm medicos ei adhibemus. Curantur facilè vulnera omnia, dempto illo, quod in brachij iuncturam illatū erat, in quo curando chirurgi erranit industria. Et tamen egit ille, vt extrinsecùs vulnus sanatum videretur, cùm intùs maneret morbus. Accipit ergò pactam mercedem, & tanquàm suo officio probè perfunctus, abscedit. Fabrum rursùs inuadit dolor, nihil potest illo brachio exercere operis, immò nec manum ad os ducere. Vbì nihil proficit humana medicina, ad huius loci sanctos confugit. Accidit verò, vt tum nos cuiusdam afflictionis causa cum crucibus & sanctorum reliquijs Malmundarium peteremus, sanctorum eius loci merita imploraturi, multa nos hominum, vt moris est, turba comitante, in quibus & faber ille fuit, qui etiam iter nostrum anteuertit. Cumque procùl nos aduentantes cerneret, oculis in cælum sublatis, & genibus flexis, rogat Deum, vt per sanctorum illorum merita sibi opituletur. Ità orans, subitò quasì mentis quendam stuporem patitur, moxque se in pedes erigere volens, nutante vestigio, in cubitum relabitur, sicque brachij illa pars, quæ perniciosè suo loco mota erat, indè resiliens, in pristinum statum reuocatur, & homo totus fit sanus, vsque in præsens nobis vtiliter seruiens.

Vide quid prestet sanctorum inuocatio.

Cap.13. In villa proxima, nobis cernentibus, paruulus quidam fuit manibus ab ipsa natiuitate planè contractis. Dolebant summoperè parētes, & eorum vicem miserabantur vicini, hortabanturque eos, vt cum paruulo eant ad nostrum monasterium, nec dubitent se non frustrà id facturos: quòd ob illustrandum sanctum suum, permulta illic Deus miracula operetur. Non surdus auditor pueri pater, facit quod admonent. Erat tum solennitas natiuitatis beati Iohannis, vidimusque eum offerentem munus ad altare sancti patroni nostri. Iam enim preces Vespertinas absolueramus, & propter nimiam populi aduenrantis impressionem, mansimus in choro. Interìm audimus puerum clamitātem, miramur insolitum vulgi strepitum, cupimus scire quid rei sit, subitoque puer ad nos afferrur iam planè curatus. Laudamus omnes vno ore Christum, confessorem eius prædicamus, ad cuius sepulcrum id genus quotidianis consolationibus recreamur.

Contractus puer restituitur.

Cap.14. Inter magnam malè habentium turbam, qui ad nos confluebanr, venit cæcus quidam, qui iam multa sanctorum loca adierat frustrà, Domino eius curationem differēte, vt sancti nostri merita magis innotescerent. Sub ipsis autem Missarum solennijs in nostram ecclesiam introductus, apud altare nobis cernentibus se prosternit, atque posteà eleuatus, perspicuè videt, Deumque in sancto eius, ità vt par erat, mirificè laudat & prædicat, nos quoquè compellens exultare in Domino, & gratias agere.

Cæcus lumē recipit.

Cap.15. Villa Vuademias nobis subiecta est, nec à monasterio nostro longè abest. In ea rusticus quidam adhuc superstes degit, qui primo Rogationum die, cùm deberet diuino cultui vacare, contra fas abijt ad syluam, & ligna cecidit in vsus domûs suæ. Galliarum ecclesiæ ex præscripto beati Mamerti Episcopi Viennensis, triduo illo litanias concelebrant, ieiunijs se macerant, pio affectu à mundi illecebris abstinent, animarum potiùs quàm corporum alimoniæ student. Ea consuetudo hodieque perseuerans ob multas auertendas clades, non debet ob friuolas quasdam occasiones violari.

Dies Rogationum.

Sed id rusticus negligens, dieiq; sanctificationis reuerentiā non exhibens, diuinā sensit vltionem. Fascem enim lignorum humeris impositum domum absportat, baculo se sustentans: dumque onus deponit, manus curuatis digitis adhæret baculo, nec ab vllo po-

Vltio cælestis.

tuit

tuit amoueri. Aduocantur vicini, mirantur omnes: rogant, vt quid egerit, exponat. Ille non dissimulat, fatetur peccatum suum: orat, vt baculum oblongum ex vtraque parte amputent, nè eius onere prægrauetur. Deindè admonitus ab illis, sedulò inuisit diuersa sanctorum templa, diù noctuque eorum suffragia implorans. Ità accidit, vt veniret etiam ad nos, qui tam insolita perspecta vltione, putabamus hominem aut periurij, aut sacrilegij dare pœnas. Cùm autem secretò eum examinaremns, negauit se vnquàm vel sacrilegum, vel periurum fuisse. Et nobis sanè visus est vera dicere. Iussimus autem, vt apud aram sancti Remacli se prosterneret. Posteà verò nobis Missam solenniter celebrātibus, cùm euangelium legeretur, ille vociferatur, & surgit à pauimento. Tum verò nobis & permultis alijs adspectantibus, lignum è manu eius elabitur: rursusque ille tanquàm mentis stuporem patiens, quod nobis maximæ admirationi fuit, humì collabitur, suisque clamoribus efficit, vt Euangelium audire non possemus. Nec diù pòst sanatus est. Nos verò lignum illud iussimus suspendi ad fores monasterij nostri.

Pauca alia miracula omisimus, nè fastidiosi lectores habeant vndè conquerantur.

S. MOYSIS VITA, A PHILONE HEBRAEO TRIBVS LIBRIS CONSCRIPTA, PETRO FRANCISCO *Zino Veronensi interprete. Extat in eius operibus Græcè scriptis.*

LIBER I.

MOsis apud Iudæos legislatoris, vt quidam volunt, vel, vt alij censent, sacrarum legum interpretis, viri in rebus omnibus summi, atque hominis planè perfecti absolutique vitam, nè ignoretur ab ijs, qui eius cognitione sunt digni, scribere constituimus. Nam legum quidem, quas reliquit, gloria per vniuersum orbem peruagata, ad extremos vsq; terrarum fines peruenit: Ipse autem quinam verè fuerit, haud ità multis est notum. Etenim qui ciuitatibus leges condiderunt, propter inuidiam fortassè, & quòd ipse non paucis in rebus ab institutis ipsornm dissentiret, noluerunt, vt inter eos, qui apud Græcos celebres erāt, numeraretur. Quorum plerique, quam ex literarum studijs adepti erant facultatem, monumentis tum carmine, tum soluta oratione conscriptis dedecorârunt, peruulgatas comœdiæ Sybariticæque nequitiæ turpitudines componentes. Quos exercere ingenia in virorum præstantium vitis explicandis oportebat, vt nec præclarum quicquam, quod illustrari posset, silentio prætermissum, obliuione deleretur: nec ipsi, potioribus omissis argumentis, cognitione indigna prætulisse viderentur, cùm accuratè scelera ad flagitiosorum hominum gloriam promulgarēt. At ego, neglecta istorum inuidia, quæ de hoc viro vel ex sacris libris, quos ipse tanquàm admiranda sapientiæ suæ reliquit monumenta, vel ex gentis senioribus didici, memoriæ tradam. Semper enim auditis lecta coniunxi atque contexui: Quo factum est, vt diligentiùs, quàm cæteri, quæ ad vitam eius pertinent, videar persecutus. Exordiar antem, vndè principium ducendum est necessariò.

4. Septēbris

Nomē Mosis cur minùs celebre apud exteros.

Moses genere quidem Hebræus fuit, sed in Aegypto genitus, & educatus. Illuc enim maiores eius, cùm Babylon & loca finitima diuturna fame premerentur, victûs quærendi gratia vniuersi commigrauerant. Ea quippe regio campestris & plana, & cùm rerum omnium, quibus indiget humana vita, tum frumenti potissimùm feracissima. Nam huius flumen vigente æstate, quo tempore non torrentes solùm, sed perennes fluuij minuuntur, exundat, atque agros fœcundos reddit: qui cùm imbre non egeant, magnam omnium fructuum copiam quotannis afferunt, nisi propter redundantem incolarum

Mosis gens & patria.

Aegypti fertilitas.

impietatem iratus DEVS eos intercipiat. Parentes sui ordinis optimos habuit, qui licèt tribules essent, concordiæ tamen vinculo magis, quàm generis necessitudine, deuincti erant. Septima ætate fuit hic post illum primum, qui cùm esset aduena, totius Iudæorum gentis dux extitit. Regia autem educatione nutritus est ob hanc causam:

Aegypti rex cùm huiusce gentis hominum multitudo vehementer cresceret, veritus nè aduenæ numero indigenas superantes, validiore manu cum illis de imperio contenderent, robur ipsorum tollere nefarijs consilijs machinabatur. Permittens igitur, vt fœminas, quæ nascerentur, suscipi atque educari liceret, (siquidem fœmineum genus, propter naturæ imbecillitatem, ineptum est ad bellum gerendum,) iussit vt interficerentur mares, ne per ciuitates propagarentur & crescerent. Nam virorum propugnaculum haud facilè capi euertiq; potest. Natus itaq; puer, augustiorem, q̄ pro priuato homine, indolem prę se tulit. Quarè parentes, quoàd fieri potuit, edicta Tyranni negligentes, eū clàm domi tribus mensibus nutrièrunt. Verùm, quoniam in regnis non desunt, qui illa etiam, quæ in penetralibus gerūtur, diligenter explorent, vt noui semper aliquid ad Regem afferant, veriti, nè, dum vnius saluti conantur consulere, vnà cum illo perirent, lachrymantes filium propter fluminis ripam exposuerunt, gementesque recesserunt, miserantes tum vicem suam, qui proprijs manibus filium cogerentur occidere, tum iniquissimum ipsius interitum. Deindè tanquàm in alieno negocio se, vt maioris calamitatis authores, incusabant. Cur enim eum (aiebant) non simul àc in lucem est editus, exposuimus? Quandoquidem qui non peruenit eò, vt mansuetioris victûs particeps esset, eum multi ne hominem quidem existimant. Nos autem superuacaneam adhibentes curam, tres menses illum enutriuimus, atque ità vberiorem tum nobis molestiam, tum ipsi acerbitatem exhibuimus: quippe qui ad ea, quæ iucunda molestáve sunt, diutiùs toleranda iam idoneus, acerbiore malorum sensu perimitur. Ac illi quidem futuri euentûs ignari, miserabili dolore affecti discesserunt: Soror autem infantis expositi, fraterna affectione ducta, paulo longiùs, quid euenturum esset, obseruabat. Quæ mihi videntur omninò prouidentia DEI, cui puer curæ erat, accidisse.

Pharaonis crudelitas.

Moses infans exponitur.

Regionis Rex charam & vnicam habebat filiam. Hæc, vt fertur, cùm iam diù nupta esset, nunquàm conceperat, quarè prolis præsertìm masculæ, quæ opulentam paternæ felicitatis ac principatûs hęreditatem caperet, erat admodùm cupida, nè deficiente sobole, ad alienos perueniret. Quamobrèm eo die quammaximè tristis atque solicita, licèt domi manere, nec porta pedem efferre solita esset, tamen curarum onere fatigata, se cum ancillulis ad flumen contulit: eumque balneo vsura esset, in carecto densissimo puerum conspicata, vt ad se afferretur, imperauit: eumquę à vertice ad pedes vsque contemplans, pulchram habitudinem & formam commendauit: cumque lachrymantem cerneret, non aliter, àc si proprius fuisset filius, materna affectione miserata est. Sciens autem illum esse filium Hebræorum, Regis edictum metuentium, quomodò tolli educarique posset, consulebat. Neque enim tutum existimabat, eum statim in regiam ferri. Adhuc igitur ambigenti, soror pueri, quæ tanquàm è specula dubitationem ipsius conijciebat, accurrit, & rogat, an eum à mulieribus Hebræis lactari velit: illaque annuente, suam & infantis matrem tanquàm alienam, adduxit, quò promptiùs libentiùque animo occasionem arriperet, seque illum mercede nutrituram polliceretur, DEO sic prouidente, vt prima alimenta puer germana perciperet. Tum ipsum verè Mosem appellârunt, quòd ex aqua sublatus esset. Aquam enim Aegyptij Mos vocant.

Filia Pharaonis cur Mosen adoptârit.

Moses à sua matre nutritur.

Cùm autem maiora continenter incrementa, quàm pro ratione temporis, acciperet, citiùs à mamma depulsus est, & à matre eademque nutrice, cùm nō egeret ampliùs lacte, redditus ei, quę ipsum lactandum tradiderat. Erat autem generosâ liberalique forma prędítus. Itaque videns eum perfectiorem, quàm ætas pateretur, ex ipsoque adspectu magìs, quàm anteà diligens & charum habens, adoptat sibi, eùm priùs artificio tumorē ventris simulâsset, quò verus, non autem suppositítius, esse putaretur. Omnia autem quæ Dèus vult, quanuis difficilima sint, facilia reddit. Regio igitur cultu atque institutis educatus, non vt planè puer rebus ridiculis & leuibus oblectabatur, licèt ij, quorum fidei

Filia Pharaonis simulat se matrē Mosis.

dei & curæ commissus erat, permitterent, vt animum relaxaret, & nihil ei triste aut seuerum ostenderent: sed pudorem ac grauitatem præ se ferens, ijs audiendis & spectandis vacabat, quæ animo erant profutura.

Iam præceptores vndiquè conuenerant, partìm è locis propinquis, Aegyptiǫ; præfecturis sponte sua, partìm è Græcia magnis præmijs accersiti: quorum ille facultates haud ità longo tempore, ingenij præstantia doctrinam & præcepta ipsorum anteuertens, adeò superauit, vt reminisci, non discere, videretur. Quin etiam, quæ cognitu difficilima erant, ipsemet excogitabat. præclara enim ingenia per se multa noua reperiunt. Ac quemadmodùm athletarum magistros solicitudine liberant ea corpora, quæ rectè valent, & omnibus partibus benè compacta, & agilia sunt, quippè quæ nihil aut parùm eis curæ præbeant: atque itèm agricolas felices generosæque arbores, quæ sponte sua meliores fiunt: sic egregius animus præripiens, quæ dicuntur, per se ipse potiùs, quàm Doctorum opera, iuuatur. Arrepto nanque aliquo scientiæ principio, tanquàm equus, vt aiunt, per campum excurrit. Numerandi igitur dimetiendique rationem, orationisque numeros, concentum & modos, vniuersamque musicam, quæ vel instrumentorum vsu, vel vocibus continetur, & philosophiam, quæ per comparationes & coniecturas in literis, quas sacras vocant, ostenditur, ex commendatione animalium, quibus diuinos honores tribuunt, & quæ artibus ac doctrinis his leuioribus compræhenduntur, ex Aegyptiorum sermonibus didicit. Græci autem aliam disciplinarum seriem tradiderunt. At illi, qui è locis finitimis venerant, tum Assyrias literas, tum Chaldaicam de rebus cęlestibus scientiam docuerunt. Hanc tamen ab Aegyptijs etiam accepit. Mathematicæ enim facultatis inprimis studiosi sunt. Diligenter igitur ab vtrisque didicit, & in quibus inter se vel conuenirent, vel discreparent. Sine contentione autem lites & controuersias præteriens, veritatem inquirebat. Natura enim ipsius nihil falsi poterat admittere: cui vitio sunt affines, quicunque pro partibus pugnant, & propositi, qualecunque fuerit, defensores, vtrùm probabile sit, néne, nihil explorantes: similes patronis operam suam mercede vendentibus, qui nihil curant, an causæ, quas suscipiunt, iustæ sint.

Moses mirè proficit in literis.

de propl- ... ingenijs

Aegyptij inprimis student mathesi.

[illegible]

Cùm autem è pueritiæ terminis excederet, prudentior euadebat: nec, vt quidam solent, adolescentiæ cupiditatibus indulgebat: licèt innumerabilibus illecebris accenderetur ex occasionibus, quas regna cumulatè suppeditant: sed ipsas continentia ac temperantia, tanquàm quibusdam habenis coërcens, earum impetum cohibebat. Nam reliquas ægritudines animi, quæ ad iram mœrorémve commouent, natura mitigans & leniens moderabatur. Quòd si quicquam animus tantummodò perculsus & afflictus esset, rationis castigatio grauiorem adhibebat animaduersionem. Ac primos omninò animi motus atque impetus, vt ferocem & indomitum equum obseruabat, veritus, nè rationem, quæ aurigæ munere fungi debet, præcurrentes omnia perturbarent. Sunt enim bonorum malorumque causæ: bonorum quidem, cùm párent rationis imperio: malorum autem, cùm contumaces sunt, nec ei volunt obtemperare. Quibus ex rebus fiebat, vt & qui cum illo versabantur, & reliqui omnes, meritò noui spectaculi admiratione affecti, dubitarent, vtrùm illustris illa, quæ corpus eius incolebat, mens diuina esset, an humana, an ex vtroque composita. Animaduertebant enim aliarum non esse similem, sed eminere, & ad magnificentius quiddam extolli. Ventri enim, præter necessarium tributum, quod natura præscripserat, nihil impertibat. Voluptatum autem, quæ sub ventre sunt, ne meminerat quidem, nisi quandiù liberis operam daret. Parsimoniæ verò præcipuè studiosus erat. A molli enim delicataque viuendi ratione, vt si quis alius, abhorrebat: quippè qui animo tantùm viuere cupiebat, non corpore. Philosophiæ præcepta ex quotidianis actionibus ostendebat, sic loquens, vt sentiebat: ità se gerens, vt ad orationis vitęque concentum dictis facta congruerent, vt qualis sermo, talis vita: & qualis vita, talis sermo reperirentur: vicissimque sibi, tanquàm in instrumento musico concinentes, responderent.

Mosis summa temperantia in adolescentia.

Contemptꝰ voluptatū.

Iam cùm multi, si prosper aliquis fortunę flatus eos paulispèr prouexerit, inflati magnos spiritus tollant, & humiliores despiciant, eosque quisquilias, sordes,

Res secūdæ vt plerosq; inflent.

 incom-

incommoda, inutilia terræ pondera, & alijs id genus nominibus appellent, non aliter, àc ſi commutabilem ipſi fortunæ conditionem apud ſe in tuto ſtabiliqúe loco concluſam obſignatamqúe contineant,cùm ne poſtridiè quidem eodem fortaſsè futuri ſint ſtatu, (Quid enim fortuna mutabilius, quæ humana cuncta ſursùm deorsùm verſans, vno eodemqúe die ſæpè excelſo loco poſitum deprimit, abiectumqúe ſublimem tollit?) Hæc iſti cùm ſemper fieri videant, planeqúe intelligant, domeſticos tamen atque amicos contemnunt, legesqúe, ſecundùm quas geniti educatiqúe ſunt, violant, & mores atque inſtituta patria, quæ meritò repræhendi non poſſunt, mouent atque diſſoluunt, rerumqúe præſentium ſtudio, nullius veterum memoriam retinent.

Moſes hæres regni Aegyptij.

Ille verò felicitatis humanæ faſtigium aſſecutus, cùm tanti Regis nepos, auitiqúe regni ſic, vt nullus vnquàm filius magìs, hæres omnium ſpe exiſtimaretur, atque adeò Rex iuuenis vocaretur: diſciplinam tamen, in qua natus erat, à Maioribus traditam ſtudioſè coluit, eorum, qui ſe adoptauerant, bona, licèt temporibus ſplendidiora eſſent, aliena tamen adulterinaqúe putans, eorum verò, à quibus fuerat procreatus, quanuìs exiguum ad tempus obſcuriora forent, propria tamen germanaq; iudicans, tanquàm incorruptus quidam iudex, vtrorunq;, hos amore beneuolentiaqúe promptè proſequebatur, illos vt de ſe benè meritos, grata voluntate remunerabat: idqúe perpetuò præſtitiſſet, nisì nouum & nefarium à Rege ſcelus, in ea regione patratum adſpexiſſet.

Hoſpites enim, erant Iudæi. (Nam maiores, vndè genus ducebant, vt anteà diximus, ex Babylone atque alijs regnis penuria victûs in Aegyptum demigrauerant, & ſupplices quodammodò ad Regis fidem indigenarumqúe miſericordiam, tanquàm ad ſacrum aſylum confugerant. Hoſpites enim apud eos, à quibus ſuſcipiuntur, meo quidem iudicio ſupplices ſunt. Nec ſupplices ſolùm erant & amici, ſed incolæ iam ad parem cum vrbanis honorem adſpirantes, ac propè ciues, ab ipſis indigenis parùm differebant) Hos, qui proprijs ſedibus relictis, in Aegyptum tanquàm in alteram patriam conceſſerant, regionis princeps non ſecùs, àc ſi eos aut bello cepiſſet, aut emiſſet à dominis, quorum in ædibus vernæ nati eſſent, ſeruitute opprimebat: eosqúe vt mancipia tractabat, qui non ſolùm liberi erant, ſed hoſpites, & ſupplices, & incolæ, & Deum liberis, hoſpitibus, ſupplicibus, familiaribus præſidentem, taliumqúe facinorum inſpectorem ac vindicem nihil veritus aut reformidans.

Pharaonis in hoſpites Iudæos ſęuitia.

Ad hæc eos nouis quotidiè laboribus premens, maiora, quàm ſuſtineri poſſent, onera imponebat. Ea ſi quis propter imbecillitatem detrectaret, ferrum præſtò erat. Operibus homines immitiſſimos ac ſæuiſſimos, neminiqúe ignoſcentes præfecerat, qui ex ipſa re operum exactores appellabantur. Lutum alij conflandis lateribus conficiebant: alij paleas vndiquè comportabant: Laterum enim vincula, ſunt paleæ: alij domos, muros, vrbes extruebant: alij excindebant lapides, materiam ipſi die noctuque, nullis ſuccedentibus, exportantes. Nulla dabatur quies, adeò, vt ne ſomnum quidem capere liceret. Omnia & opificum & miniſtrorum munera obire cogebantur. Itaque breuì priùs animi concidebant, tum corpora defatigabantur: atque ità tanquàm peſtilenti lue correpti, alij poſt alios interibant. Hos inſepultos extra fines abijciebant, & tam miſerabiliter defunctis propinquos aut amicos non ſolùm puluerem inijcere, ſed ne illachrymare quidem permittebant: vt animi etiam affectionibus, quas propè rerum omnium ſolas natura liberas eſſe voluit, ſeruitutem intolerabili grauioris neceſſitatis onere affligentes impij minitarentur.

Hæc ille ferens iniquo animo, vehementerqúe dolens, cùm nec iniurios vlciſci, nec læſis opitulari poſſet, oratione, quantùm poterat, adiuuabat, præfectos monens, vt moderatè ſe gererent, & mandatorum acerbitatem mitigarent atque remitterent: operarios autem cohortans, vt præſentem fortunam fortiter ferrent, ſeqúe viros præſtarent: nec, ſi corpora fatigarentur, animis deficerent, ſed poſt aduerſam, proſperam expectarent. Rerum enim, quæ in mundo ſint, omnium eſſe viciſſitudinem. Cæli perturbationem in ſerenitatem conuerti: ventorum violentiam, in placidum aëris ſtatum: turbulentam maris tempeſtatem, in quietam tranquillitatem:

Moſes conſolatur Iudæos afflictos.

res

res itèm humanas sic agi, atque eo magìs, quo sunt mutabiliores. Hisce rationibus se grauissimos eorum morbos vt bonus medicus lenire, ac leuiores reddere existimabat. At illi paulispèr mitigati, rursùm irruebant, & ex respirandi interuallo nouum aliquod omninò & grauius malum afferebant. Erant enim ex præfectis quidam planè implacabiles, atque ità rabidi, vt à venenatis carnemque vorantibus bestijs crudelitate nihil differrent, ferę sub humana figura, quæ corporis formam ad mansuetudinis speciem venandi decipiendique causa gestabant, ferro adamanteque duriores. Horum vnum immanissimum, cùm admonitionibus non mitior, sed asperior fieret, iussaque tanta diligentia ac manuum celeritate facientes, vt ne spatium quidem haberent respirandi, ad necem vsque contumeliosè flagris cęderet, de medio sustulit: æquum esse iudicans, vt qui pernicie atque interitu hominum pascebatur, ipse perderetur ac interiret. Præfecti operũ crudelissimi. Ex ijs vnum occidit Moses.

Hoc audito, Rex indignatus est, & grauiter tulit: non quòd vnus iustè, an iniustè necatus occidisset, sed quòd è filia natus, à se dissentiens, non eosdem, quos ipse, inimicos atque amicos iudicaret: sed odisset, quos ipse diligeret: diligeret, quibus ipse infensus esset, in eosque se mitem misericordemqne pręberet, quos summo ipse odio prosequeretur ac sempiterno. Hanc magistratus semèl occasionem nacti, cùm scirent adolescentem scelerum ipsorum esse memorem, eaque opportunè vindicaturum suspicarentur, innumerabiles hincindè calumnias in apertas aui aures intulerunt, vt etiam amittendi regni timorem inijcerent. Id molietur, dicebant. nihil enim humile sapit, semper aliquid machinatur, ante tempus affectat regnum. Quosdam blanditijs allicit, alios deterret minis, alios necat indicta causa: quos tibi charissimos animaduertit, aspernatur. Quid iam cunctaris? an expectas, vt cogitata perficiat? Magni momenti est apud eos, qui insidias struunt, eorum cunctatio, qui petuntur insidijs. Magistratus inflamant animum Pharaonis in Mosen.

Istorum criminationibus in Arabiam finitimam secessit: vbì tutò commorabatur, DEVM obsecrans, vt miseros è difficilimis incommodis liberaret: eos autem, à quibus nihil in ipsis discruciandis omittebatur, meritis supplicijs afficeret, sibique duplicatam hanc gratiam concederet, vt vtrunque posset intueri. Hoc eius bonorum studium, & malorum odium diligens DEVS, ipsius audijt vota, nec eorum, quę illic patrabantur, in longum, vt ipsum decebat, iudicium distulit. Interìm se in stadio virtutis Moses exercebat, ciuilique ratione magistra, optima vitæ genera, quæ tum in contemplatione, tum in actione versantur, cum laude colens vtebatur: & philosophiæ decreta versans, studioseque animo repetens, ità memoriæ commendabat, vt nunquàm obliuisceretur: eaque statìm factis exprimens, laudem inueniebat apud omnes. Quanquàm non videri, sed esse laudabilis studebat. Sibi enim tanquàm signum proposuerat rectam naturæ rationem ac legem, quæ sola virtutum est & principium & fons. Aliâs ergò implacabilem inexpiabilemque Regis iram fugiens, ac tum primùm in alienam regionem profectus, incolarum mores ignorans, nec planè sciens, quibus rebus delectarentur, aut à quibus abhorrerent, etsì quietam & vulgo incognitam vitam agens, latère potiùs voluisset, quàm in publicum sese conferre: eos tamen, qui potentia atque opibus plurimùm possent, officiorum assiduitate rationibus suis studuisset adiungere, vndè subsidium & opem expectaret, si qui vim aduenientes sibi conarentur inferre. Ille verò diuersam à communi sententia viam ingrediebatur, saniora animi consilia sequens, nec supplantari se, aut decipi patiebatur. Quamobrèm maiores nonnunquàm viribus animos tollebat, iustitiam satìs per se firmam atque expetendam existimans: eaque incitatus, imbecillioribus vltrò ferebat auxilium. Quæ autem eo etiam tempore gesserit, dicam. Licèt enim parua videri queant, non à parua tamen sapientia profecta sunt. Moses fugit in Arabiam. Studet non videri, sed esse laudabilis.

Apud Arabes mos est, vt armenta gregesque pascant, non viri solùm, sed fœminæ: nec pueri tantùm, sed virgines: non modò obscuris, sed illustribus ortę parentibus. Septem igitur puellę sacerdotis filię gregem duxerant ad quendam fontem, vrnasque funibus vinctas vna ab alia, quo labor in singulas ex æquo dispertiretur, ordine excipientes, alacriter admodùm canales in propinquo sitos implebant. Accedentes autem alij Apud Arabes pascũt greges etiã illustres virgines & pueri.

paſtores, contempta virginum imbecillitate, eas vnà cum grege conabantur expellere, gregesque ſuos ad paratum potum adducentes, alieni percipiebant laboris fructum. Quod intuens Moſes, qui non procul aberat, ſed propè ſtans, morem & inſtitutum illud attentè conſiderabat: Ab iniuria, inquit, non temperabitis? Auaritiæ'ne veſtræ ſuffragari ſolitudinem exiſtimatis? Nónne erubeſcitis, quia brachia & vlnas inertes alitis? Vos ſetæ profundæ, ac ventres eſtis, non homines. Illæ quidem virgines animos viriles gerunt, quæ nihil eorum, quæ agenda ſunt, negligunt: Vos autem iuuenes delicijs muliebribus vacatis. Faceſſite hinc, atque illis cedite, quæ priores aduenerunt. Vos'ne, quos æquius erat illis aquæ copiam haurire, hauſtam ab eis, vultis intercipere? At per cælum iuſtitiæ oculum, ea, quæ vel in maximis geruntur ſolitudinibus, perſpicientem, non auferetis. Me nanque præbuit adiutorem, qui iſtud non expectem, ſed illis iniuria affectis opem feram cum magna manu, quam auaros adſpicere nefas eſt. Sentietis autem eam ex occulto vos vulnerantem, niſi ſententiam mutatis.

Defendit puellas à paſtorū importunitate.

Hæc illo dicente, veriti, nè vaticinaretur, & oracula funderet, (ſiquidem numine afflatus, & in prophetæ ſpeciem mutatus videbatur) ab incepto deſiſtunt, ac párent, & virginum gregem, ſuis poſthabitis, priorem ad canales ducunt. Illæ verò vehementer lætæ, domum reuerterunt, & quæ præter ſpem acciderant, ſic enarrârunt, vt magno hoſpitis deſiderio patrem affecerint. Reprǽhendebat autem eas, quòd ingratæ fuiſſent: Cur, inquiens, eum dimiſiſtis, quem oportebat ſtatìm adducere, & reſiſtentem obſecrare? Ecquid inhumanitatis in me depræhendiſtis? Nullos vobis ampliùs iniuriam facturos ſperatis? Defenſorum præſidio neceſsè eſt beneficiorum immemores indigere. Verùm, quandò peccatum adhuc corrigi poteſt, recurrite feſtinantes, & hominem, cui gratia debetur, aduocate, vt hoſpitio ſuſceptum remuneremus. Properant virgines, & eum non procul à fonte reperiunt: mandatumque patris exponentes, perſuadent, vt domum veniat. Cuius adſpectum ille ſtatìm, & paulò poſt ſapientiam admiratus, (egregia enim ingenia perſpicua ſunt, nec ad ea cognoſcenda longum tempus eſt neceſſarium) e filiarum pulcherrimam in matrimonium dat, ex vnico officio in illo eſſe conijciens omnium virtutum decus. Honeſtum enim per ſe amabile eſt, nec alterius eget commendatione, ſed proprijs inſignibus ſplendet.

Ducit vxorem filiā ſacerdotis.

Poſt nuptias autem acceptos paſcebat greges, atque ità ad gerendum imperium erudiebatur. Præfuturus enim manſuetiſſimo hominum gregi, paſtorali cura ad regnum adminiſtrandum antè inſtituitur & exercetur, vt illi, qui natura bellicoſi ſunt, venatorijs artibus. In his enim exercituum duces futuri præmeditantur, quæ ſint agenda, exercitationiſque materiam ex animalibus ratione vacantibus ſumunt: vt prædiſcant, quæ vtroque imperij tempore, tum belli, tum pacis, præſtare oporteat. Nam agreſtium inter venandum inſectatio, eſt hoſtium perſequendorum inſtitutio. Cicurum autem cura & gubernatio, eſt regia ſubditis imperandi diſciplina. Quamobrem non contumeliæ, ſed inſignis honoris cauſa, populorum paſtores Reges appellantur: mihique non ex vulgi opinione, ſed ex ſententia eorum, qui rem ad veritatem explorant, (rideat, qui velit) ſolus ille videtur Rex perfectus futurus, qui ſcientię paſtoralis peritus, in deterioribus animalibus didicerit, quę pertinēt ad pręſtantiora. Magna enim perfici nequeunt ante parua.

Reges cur vocētur paſtores.

Cùm igitur paſtorum, qui tunc erant, optimus euaſiſſet, idoneuſque ad ea miniſtranda, quæ pecori ſunt vtilia: quoniam nullum laborem refugiebat, ſponteque ſua libens & præſens munere ſuo cum lætitia ſynceraque fide fungebatur: ſic greges auxit, vt illi iam reliqui paſtores inuiderent, cùm gregibus ſuis nihil ſimile viderent contingere, quibuſcum ſatis præclarè agebatur, ſi in eodem ſtatu permanerent: at illius greges, niſi quotidiè augerentur, videbantur imminui propter magna incrementa, quæ ſuſcipere conſueuerant, tum pulchritudinis ex magnitudine & pinguedine, tum multitudinis ex fœcunditate & ſalubritate. Ducebat autem greges in locum irriguum & herboſum, vbi magna pabuli copia ſuppetebat. Profectus igitur in quoddam nemus, ſpectaculum vidit admirabile. Rubus (eſt autem rubus planta quædam ſpinoſa atque humilis) repentè, cùm nullus ignem intuliſſet, multa tanquàm ex aliquo fonte manante flamma, totus à radice ad ſummum

Moſes egregius ouium paſtor.

Rubus quid ſit.

mum circunfusus exardebat, & manebat tamen incolumis, nec comburebatur, perindè quasi res esset, quę lædi non posset, nec pabulum ignis ipse foret, sed igne nutriretur. In medio autem flammę cernebatur forma omnium pulcherrima, quę nullius similitudinem præferebat, imago planè diuina ac singularis, lux clariorem igne splendorem emittens, quam coniecisset quispiam esse effigiem D E I. Vocetur autem Angelus, quoniam adspectu magnifico futura denunciabat, silentio propè clariùs, quàm voce. Rubus etenim ardens significabat eos, qui afficiebantur iniuria: ignis verò vrens, illos, qui iniuriam inferebant. Quòd autem ardens non combureretur, indicium erat, iniuria affectos, ab inferentibus non deletum iri: sed horum quidem vim atque impetum, inanem ac vanum fore, illis autem insidias non obfuturas. Nam Angelus ipse prouidentiam D E I, res graues & formidolosas præter omnium spem in lenes ac placidas commutantis, indicabat. Sed imaginem hanc diligentiùs expendamus.

Rubus ardet, nec côburitur.

Rubus, planta, vt dictum est, maximè imbecillis, sed aculeis tamen ità munita, vt solo tactu vulneret, ab igne, qui exurendi vim habet, non consumebatur: sed contrà potiùs seruabatur ab eo, talisque manens, qualis erat antè, quàm incenderetur, ac nihil prorsùs abijciens, lucem acquirebat. Quibus omnibus ea describitur consolatio, qua tunc in calamitate constitutos sustentabat, hanc tantummodò vocem non edens: Nolite animos despondere. Imbecillitas vestra vis est, quæ feriet & vulnerabit innumerabiles: ab illis, qui vos euertere cupiunt, muniemini potiùs, quàm adolebimini: mala vobis obesse non poterunt. Quinetiam cùm quis vos penitùs oppressos existimabit, tum gloriam vestram maximè illustratam adspiciet. Ignis rursùm, qui corrumpendi vim habet, crudeles arguit, ac monet, nè proprijs viribus elati, confidant: sed robur imbelle redditum atque sublatum conspicientes, resipiscant. Vis enim in flamma comburendi, vt lignum accenditur: Quod autem in ligno naturam habet vt comburatur, perspicuè tanquàm ignis accendit.

Exponit, qd rubus ardēs significârit.

Hoc mirifico portento velut euidentissima admonitione Mosi futura præmonstrat Deus, & oraculis incipit adhortari, vt populi curam defensionemque suscipiat: quippè qui non solùm libertatis eius minister, sed etiam demigrationis ex eo loco dux haud ità multò pòst sit futurus: polliceturque, se in omnibus præstò futurum. Afflictorum enim & intolerabiles iam diù contumelias tolerantium, nullo homine nec subleuante, nec miserante, Ego, inquit, misertus sum. Etenim, cùm & priuatim singuli, & vniuersi vno consensu precantes & supplices ad me confugerint, à me decet auxilium expectare. Sum autem natura mitis, & veris supplicibus misericors. Ad regionis Regem proficiscere, nihil omninò reformidans. Prior enim, à quo insidiarum metu aufugeras, defunctus est: qui autem nunc rerum potitur, nihil succenset tibi. Seniores ergò, qui sunt in populo, tecùm adducens, dic, eum oraculo à me euocatum esse, vt ex patrio more atque instituto, trium dierum itinere indè progressus sacrificet.

Moses autem non ignorans, sibi nec suos, nec alios fidem habituros: Si me, inquit, interrogauerint, ecquod sit nomen illius, qui miserit me, ego autem id expedire nequiuero, nónne videbor eos decipere? Primùm, inquit, illis respondeto, me esse illum, qui est: vt cùm intellexerint discrimen, quod est inter Esse atque Non esse, simul etiam discant, nullum reperiri nomen, quod propriè cōgruat mihi, cui soli adest ipsum Esse. Quòd si ingenij imbecillitate percipere non valebunt, & requirent, quomodò appellet, dicito, Me non solùm esse Deum, sed trium virtute insignium virorum Deum, nempè D E V M Abraham, & D E V M Isaac, & D E V M Iacob. Quorum primus sapientiæ, quæ doctrina traditur: alter illius, quæ natura percipitur: tertius eius, quæ exercitatione comparatur, exemplar est. Quòd si nondùm crediderint, tribus portentis, quæ nemo priùs nec adspexit, nec audiuit, edocti cedent. Portenta autem illa erant eiusmodi:

Egó sum, qui sum, nomen Dei.

Abraham, Isaac, Iacob.

Virgam, quam habebat, iubet in solum proijcere. Quæ confestìm animata, repebat, ac inter serpentes excellens, ingentis magnitudinis draco fit absolutissimus, à quo celeriter recedens Moses, seque præ timore vertens in fugam, reuocatur, iussuque D E I fiduciam & animum subministrantis, cauda draconem apprehendit. At ille, qui adhuc conuoluebatur, ad tactum stetit, & in longitudinem

Virga mutatur in serpentem.

sese

ſeſe concinnè componens, ſtatìm in ipſam virgam reuerſus eſt. Vtraque profectò commutatio admiratione digna: vtra verò mirabilior fuerit, iudicari non poteſt, cùm animi cogitatio ad vtranque pariter obſtupeſcat. Ac portentum quidem hoc, primum fuit.

Manus repentè mutatur.

Alterum autem haud multò pòſt ſubſecutum eſt. Præcipit, vt manum condat in ſinu, eamq́ue proferat paulò pòſt. Quo iuſſa faciente, manus è veſtigio niue candidior appáret. Rursùm autem eam in ſinu condenti, rurſumq́ue proferenti, in ſuum ſe colorem conuertit, & formam propriam recipit. Hæc ſolus à ſolo docebatur, vt domeſticus apud præceptorem, ſecùm habens portentorum inſtrumenta manum & virgam, quibus inſtructus erat. Tertium porrò, non minorem habiturum admirationem, nec edi, nec prędoceri neceſsè fuit. In Aegypto enim illud oportuit inchoari. Erat autem tale: Quantum, inquit, aquæ ex flumine hauſtum, in terram fuderis, ſanguis nigerrimus euadet: ſic autem nec colore ſolùm, verùm natura & vi commutabitur. Hoc ſanè credibile videbatur non modò propter dicentis, qui non mentitur, authoritatem: ſed etiam propter illa, quæ tum in manu, tum in virga mirabiliter iam fuerant demonſtrata.

Quanuìs igitur crederet Moſes, munus tamen recuſabat, ſe tenuitate vocis, & linguæ tarditate, atque orationis inopia laborare dicens, præſertìm ex quo DEVM loquentem audiuerat. Hominis enim in dicendo facultatem cum veritate comparans, infantiam exiſtimabat. Præterea cùm ad homines ſuperbos ac tumidos modeſtus & verecundus ipſe mitteretur, onus id grauius eſſe ducebat, quàm vt ei ſuſtinendo par eſſe poſſet. Precabatur igitur, vt alium eligeret, qui ad ſingula mandata perficienda foret idoneus. At ille pudorem ac modeſtiam eius commendans: Si ignoras, inquit, quis homini os tribuerit, & linguam arteriamq́ue, atque omnia humanæ vocis inſtrumenta fabricatus ſit, is ego ſum. Quamobrèm nihil metuas. Ad nutum enim meum cuncta reddentur concinna, & mutabuntur in melius: nec quicquam impediet, quo minùs verborum fluxus, atque orationis copia, tanquàm ex puro fonte, facilis leniſq́ue decurrat. Quòd ſi opùs erit interprete, os fratris tibi ſubſeruiet: vt ille quidem, quæ ex te audièrit, multitudini nunciet: tu autem illi, quæ à me acceperis.

Moſes redit in Aegyptũ.

His auditis, quoniam perpetuò contradicere, nec tutum erat, nec periculo vacabat, diſcedens, in Aegyptum cum vxore & liberis proficiſcitur, occurrentiq́ue ſibi in itinere fratri exponit reſponſa DEI, ſeq́ue vt ſequatur, perſuadet. Huic autem animus ad parendum ex diuino conſilio ſic affectus fuerat, vt nihil hæſitans ea collaudaret, promptuſq́ue ſequeretur. Cùm igitur vna ſententia atque vno animo in Aegyptum perueniſſent, maioribus natu ex populo ſecretum in locum coactis, oracula nunciant & declarant, DEVM miſericordia commotum, velle ſaluti ipſorum conſulere, eoſq́ue indè ad meliora loca transferre. Ad ea autem Moſes illis ſe ducem profitetur. His ità conſtitutis, Regem non verentur conuenire, vt populum ſacrificaturum extra fines dimittat. Oportere enim ſe à maioribus inſtituta facere ſacrificia, non communi aliorum hominum ritu, ſed ſingulari quodam more & lege à reliquis abhorrente. At ille, qui iamindè ab ipſis incunabulis maiorum ſuperbia ſuum animum inquinauerat, nec vllum DEVM pręter eos, qui cernerentur, eſſe cenſebat, renuit: contumelioſeq́ue reſpondens, Ecquis eſt, inquit, iſte, cui me parére neceſsè ſit? Ignoro nouum iſtum, quem dicitis, Dominum. Nec populum, per celebritatis & ſacrificiorum ſimulationem à me deficere cogitantem, dimittam. Tum, vt erat difficilis, iracundus & inexorabilis, iubet Pręfectos operum caſtigari, quòd remiſſionem ociumq́ue cõcederent. ſolutioris enim ocioſiq́ue animi eſſe, de celebritatibus & ſacrificijs cogitare, quę ne in mentem quidem veniant ijs, qui neceſſarijs laboribus ſunt occupati: ſed illis, qui in voluptate delicijſq́ue verſantur.

Loquitur regi de dimittendo populo.

Duriùs premũtur Hebræi.

Grauioribus ergò, quàm antè, calamitatibus oppreſſi, cùm & Moſis nuncijs vt deceptoribus, ſuccenſerent, & partìm clàm, partìm apertè maledicta conijcerent, atq; impietatem eorum accuſarent, quòd viderentur Deum mendacem conſtituere: præſtare incipit Moſes portenta, quę didicerat, exiſtimans eos, qui illa conſpexiſſent, abiecta incredulitate, in qua verſabantur, fidem ijs, quę dicerentur, habituros. Demonſtrata autem portenta ſunt, diligenter tum Rege, tum magiſtratibus Aegyptiorum ſpectantibus.

Miracula edit Moſes.

tibus. Etenim cùm omnes in regiam confluxissent, Mosis frater arreptam virgam admodùm manifestè concutiens, in solum proijcit, eaque draco protinùs efficitur. At illi, qui circùm spectabant & admirabantur, præ metu recedentes aufugiebant. Sapientes autem & magi, qui aderant: Quid, inquiunt, admiramini? nec nos talium rerum ignari sumus: sed earum effectricem artem callemus. Tum proiectis, quam quisque tenebat, virgis, serpentes totidem apparuerunt, qui circa primum illum vnum obuoluebantur. Ille verò cùm diù oberrâsset, se sublimem excitat, dilatat pectora, fauces aperit, attractuque spiritûs atque impetu vehementissimo cunctos tanquàm piscium iactum vndiquè colligit, collectosque deuorat & absorbet, atq; in pristinam virgæ naturam redit. Mosis draco absorbet serpentes magorum.

Iam magnifico victi spectaculo magorum animi, coarguebantur suspicati, hæc non esse hominum figmenta, nec artes ad fallendum excogitatas: sed diuina virtute fieri, cui omnia factu facilia sunt. Verùm cùm perspicuo rerum euentu sic cogerentur confiteri, nec tamen minùs audactèr in sua inhumanitate atque impietate, tanquàm in maximo aliquo bono perstarent, nec iniusta seruitute oppressos miserarentur, nec quæ verbis mandabantur, efficerent: cùm voluntatem suam DEVS pottentis & signis clariùs iam, quàm per oracula, declarâsset, grauioribus remedijs vti necesse fuit, & plagis, quibus solis stulti, qui oratione doceri non possunt, emendantur. Decem autem regioni illatæ sunt plagæ, vt qui absolutè peccauerant, absoluto item afficerentur pœnarum numero. Quæ quidem animaduersio inusitata fuit ac noua. Totius enim orbis elementa, quibus ipse mundus compactus & perfectus est, iudicante Deo, ad impiorum regionem euertendam atque vastandam incumbunt: vt eius imperij potestas ostendatur, qui, quæ salubriter ad rerum omnium procreationem fecit, eadem, quandò vult, ad impiorum conuertit interitum. Decē plagæ Aegypti.

Sic autem supplicia diuidit, vt terna ex crassioribus elementis, terra & aqua, vndè corporeæ etiam qualitates confectæ sunt, Mosis fratri permittat: Terna rursùs ex purioribus, animorumque semina continentibus, Mosi tantùm assignet. Vnum vtrique commune septimum tribuat. Terna reliqua, ad eum numerum conficiendum, reseruet sibi.

Iam aquæ supplicia primùm aggreditur, vt quam Aegyptij rerum omnium ortûs principium existimant, ideoq; summo in honore ac precio habent, in ea primò puniantur, admirationemque atque admonitionem percipiant. Cùm igitur diuino mandato Mosis frater fluuium virga percussisset, ille dictum ac factum ab Aethiopia vsque ad mare in sanguinem vertitur, paludesque simul & fossæ, & fontes, & putei, quicquid deniquè in Aegypto ex aqua constabat, naturam sanguinis subit. Quamobrèm penuria potûs obstructis puteis, qui apud ripas erant, alios effodiebant: sed incisæ venæ non aliter, quàm in sanguinis missione, torrentium more fluenta sanguinis iaculabantur; cùm nulla aquæ lucidæ eliceretur stilla. Interibant igitur omnia piscium genera, cùm id, quod vitam eis suppeditabat, exitium & perniciem afferret. Itaque frequenti corruptorum corporum multitudine passìm cuncta fœtebant, magnusque hominum numerus siti moriebatur. Iacebant in triuijs cadauerum cumuli, cùm propinqui non possent in sepulcra defunctos inferre. Septem enim dies calamitas sæuijt, donèc & Mosem Aegyptij, & Deum Moses obsecrauit, vt pereuntium misereretur. Is autem natura benignus ac mitis, sanguinem in dulcem aquam conuertit, fluminique pristina pura ac salubria fluenta reddidit. At illi paulispèr recreati, ad eandem sæuitiam & iniquitatem reuerterunt, non aliter, quàm si aut iustitia penitùs ex hominibus sublata esset, aut qui vno supplicio affecti essent, nō solerēt iterùm verberari. Quapropter, vt puerorum insipientium mos est, vapulando didicerunt non esse contumaces. Pœna enim, quæ ponè sequens, & cunctantium inhærens vestigijs tardior est, ad flagitia properantes accurrens consequitur & apprehendit. Aquæ quā tū tribuant Aegyptij. Aquæ mutantur in sanguinem. Pisces moriuntur. Itemq; homines.

Frater igitur Mosis iterùm iussus est virgam super riuos, & stagna, & paludes extendere, ad eiusque extensionem tanta ranarum exilijt multitudo, vt non solùm fora, & quæ sub dio sunt loca: sed villas, & domos, & templa, & quicquid deniquè priuatum ac publicum erat, complerent: Tanquàm si genus vnum bestiarum aquatilium natura in aduersariorū regionē quasi coloniam deducere cogitâsset. terra enim aduersatur aquæ. Quamobrèm cùm nec domo egredi possent, (quoniam angiportus obsidebatur,) Ranæ existunt innumeræ.

 nec

nec domi manere, (quia iam ad summa vsque fastigia intima quæque erant occupata) in maximis molestijs & salutis desperatione versabantur. Quarè rursùs ad eosdem confugiunt, pollicente Rege, se permissurum, vt exeant Hebræi. Precibus igitur eorum placato Deo atque annuente, ranæ partìm in fluuium recesserunt, partìm interiêrunt statìm, earumque cumuli erant in triuijs, quós augebant, alias ex ædibus efferentes. Quarè fœtor intolerabilis proficiscebatur ex cadaueribus earum, quæ etiam dum essent viuæ, magnam sensibus molestiam afferebant.

Cæterùm cùm à supplicio parumpèr respirâssent, quemadmodùm in certaminibus athletæ colligunt vires, vt fortiùs pugnent, malorum, quæ antè perpessi fuerant, obliti, ad solitam malitiam reuersi sunt. Deus autem omissis pœnis, quas inferebat ex aquis, eas, quas illaturus erat ex terra, aggressus est, adhibito eodem punitore, à quo, vt iubebatur, virga percussum solum effudit cyniphum copiam, quę diffusa velutì nebula, vniuersam Aegyptum occupauit. Hoc autem animal licèt minimum sit, est tamen molestissimum. Neque enim summam tantummodò cutem lædit, & vellicans incitat, quòd molestè acerbeq; pruriat: sed in nares & aures penitùs ingreditur, & in oculorum etiam pupillas inuolat, nisì custodias. Quæ verò aduersùs impetum eius possit esse custodia, præsertìm si Deus puniat?

Cyniphes vexant Aegyptios.

Quærat fortasè quispiam, cur tam abiectis animalibus regionem vastari, cùm vrsis, leonibus, pardis, & alijs eiusdem generis feris indomitis & immanibus, quę humana carne vescuntur, vtì potuerit, aut certè Aegyptijs aspidibus, quarum morsus sine mora necare solent. Hic igitur illud primùm, si verè nescit, discat, regionis incolas Deum admonere potiùs, quàm interimere, voluisse. Nam si eos funditùs perdere decreuisset, nō animalium opera ad eam rem vsus esset, sed supplicijs solitis, fame & pestilentia. Deindè documētum illud percipiat, quod in omnem vitam necessarium est: homines cùm bellum gerunt, sibi validissimum quodque præsidium exquirere, quod imbecillitatem suam admirabilem reddat. Deum verò, qui summa & maxima potentia est, si ad irroganda supplicia velit quibusdam tanquàm instrumentis vti, non fortissima & amplissima, quorum ipse robur minimè curat, sed tenuia paruaque deligere, quibus inexpugnabiles & inuictas opes euertens, sceleratos puniat atque vlciscatur. Id quod tunc etiam egit. Quid enim Cyniphe vilius aut abiectius? Qùo tamen tota Aegyptus exclamare & cōfiteri coacta est, id esse digitum Dei. Nam Dei manum ne vniuersa quidem terra, quàm longè lateque patet, immò verò ne totus quidem orbis sustinere queat. Atque hęc quidem per fratrem Mosis supplicia fuerunt illata. Quæ autem ipse, & ex q̄bus naturæ partibus irrogârit, deinceps considerabimus.

Cur Deus Aegyptios abiectis animantibus castigârit.

Aër igitur & cælum, purissimæ partes vniuersi, aquæ & terræ in Aegypto, cuius arbiter constitutus erat Moses, castiganda succedunt. Cœpit autem priùs aërem permouere. Aegyptus enim sola præter morem regionum, quæ ad Austrum vergunt, vnā ex anni tempestatibus hyemalem non suscipit, ob eam fortasè causam, quòd, vt ferunt, à cingulo, qui semper ardore torretur, non procùl abest: vndè calor continuò fluit, & omnia, quæ sunt in circuitu, calefacit: aut fortè, quia cùm ad æstiuas solis conuersiones flumen augeatur, omnes nebulas attrahit atque consumit. Aestatis enim principió incipit crescere, & desinit ad eius finem. Quo tempore contra ora Nili Etesiæ perflant, à quibus prohibitus in mare, quod ea ventorum vi intumescit, ingentesque fluctus tanquàm muros opponit, defluere, intùs voluitur: cumque & vndæ occurrant ipsi sursùm à fontibus decurrenti, &, cùm per ostia egredi debeat, propter impedimenta reuertenti, nec vtrinquè coërcentibus ripis dilatari queant, vt par est, tollitur in sublime. Ac fortè hyemem in Aegypto fieri superuacaneum esset. Flumen enim stagnans idem commodum affert, quod ex imbrium copia solet proficisci, vt annui fructus proueniāt. Natura autem nihil frustrà molitur: quod eueniret, si pluuiam terræ non egenti suppeditaret: & multiplici variaque operum scientia delectatur, quippe quæ vniuersi concentum ex contrarijs effecerit. Itaque pluuiæ commoda tum sursùm è cælo, tum deorsùm ex fontibus fluminibusque subministrat.

Aegyptus hyemem non habet.

Cùm igitur Aegyptus ità constituta sit, & hybernis temporibus ver agat, atque illæ duntaxàt partes, quæ mari proximæ sunt, tenuibus guttis pinguescant: quæ verò supra Memphim Aegypti Regiam sunt positæ, nunquàm omninò niue conspersæ fuerint, repentè sic immutatus est aër, vt quæ difficilima hyemis tempora solent afferre,

cuncta

cuncta simul ingruerint, imbrium copia, grauis ac multa grandinis vis, ventorum inter se decertantium & collidentium impetus, quo nubes effringebantur, fulgura tonitruaque sibi vicissim respondentia, perpetua fulmina, quæ spectaculum maximè formidandum prębebant. per grandinem enim, quę pugnacem naturam obtinet, cursitantia, nec eam liquefaciebant, nec ab ipsa restinguebantur, sed oberrando, grandinem conseruabant. Quorum omnium cùm immensa copia, tum insolentia, in summam desperationem habitatores adducebat. Suspicabantur enim, id quod res erat, ea, quæ contingebant, immitti ab ira diuina, quę noua & post hominum memoriam inaudita ratione ad arborum fructuumque interitum & exitium aërem immutaret. Simul etiam non pauca animalia partìm frigore, partìm grandinis ad lapidum similitudinem ingruētis pondere obruta, quędam ab igne vel combusta, vel semiusta, vulnerum à fulminibus illatorum notas, ad inspectantium monitionem pręferebant. Imbres, grādo, venti, fulgura, tonitrua puniunt Aegyptios.

Verùm cùm calamitas paululùm cessâsset, Pharaoque rursùm eiusque familiares superbè se gererent, iubente DEO, Moses in aërem virgam tollit: statimque ventus violentissimus Auster exortus est, totamque diem ac noctem perflans, vehementiùs intendebatur: qui cùm magno per se detrimento esset, (exiccat enim, caput lædit, aures obtundit, molestiasque & dolores affert, pręsertìm in Aegypto ad Australes partes exposita, per quas cùm versentur stellæ, quæ lucem ferunt, fit, vt excitato solis ardore, ipsæ quoquè simul excitentur) tum innumerabilem locustarum multitudinem importauit: quę quidem animalia difficilia, plantisque perniciosa, fluminis instàr à fulminibus grandineque relictas arbores obliguriêrunt, vt nullum in tanta regione germen cerneretur. Tum demùm magistratus, grauiore domesticorum incommodorum solicitudine commoti, ad Regem accedunt: &, Quousquè, inquiunt, exitum hominibus differs? An nondùm ex ijs, quæ contigerunt, Aegyptum perditam & vastatam intelligis? Quibus ille, quò videretur indulgere, cuncta, si calamitas auferretur, pollicebatur. Quarè precante Mose, ventus exortus è mari, locustas disiecit ac dissipauit. Quo tamen facto cùm Rex de populo dimittendo nihil leniùs consuleret, eccè tibi malum, quod pręterita mala magnitudine superabat. Locustę vastant Aegyptum.

Repentè cùm dies clarus eluceret, offunduntur tenebræ solito obscuriores, vel quòd sol ipse deficeret, vel quòd nubes continuæ & densissimæ, inter se coactę coniunctæque, radios eius interciperent, vt dies à nocte nihil discreparet: quę tamen nox longissima, trium dierum totidemque noctium spatium exæquaret. Tunc quidem, aiunt, Aegyptios in lectulis proiectos, non ausos esse consurgere: aut si qua naturę necessitas coëgisset, parietibus, aut alij cuipiam adnitentes rei, velutì cęcos vix potuisse progredi. Nam vtilis ignis splendor aut vi tempestatis extinctus erat, aut tenebrarum densitate vincebatur. Quamobrèm maximè necessarius videndi sensus, aliorumque sensuum princeps, defecerat: cumque homines videre non possent, nec reliquis sensibus vti poterant, qui tanquàm mortuo duce erant profligati. Nec enim loqui, nec audire, nec cibum capere quisquam valebat: sed omni sensuum carentes vsu, calamitateque correpti, silentio & inedia cuncti vitam produxerunt, quoàd misertus eorum Moses, orauit DEVM: qui pro tenebris lucem, & pro nocte diem clarum serenumque reddidit. Tenebræ densissimę. Visus sensuum princeps.

His plagis Aegyptios à Mose solo afflictos dicunt fuisse, grandine ac fulminibus, locustis & tenebris, quæ nullam lucis speciem reliquerunt. Vnam autem intulit simul cum fratre, quam statìm explicabo. DEI iussu manibus è camino cinerem sumunt, eumque Moses in aërem spargit. Tum ex improuiso puluis sublatus, hominibus atque animalibus ratione carentibus inhęrens, totam ipsorum cutim & pellem molestè ac turpiter exulcerat, corporaque confestìm efflorescentibus purulentis papulis scatebant, quas occultè intùs accensas coniecisset aliquis ebullire. Quapropter doloribus & molestijs ex vlceribus illis affecti excruciatique, non minùs animis, quàm corporibus laborabant, Vnum enim à vertice ad calcem perpetuum vlcus vidisses, cùm sparsæ pustulæ in vnam & eandem formam coalescerent: donèc legislatoris precibus, quas pro laborātibus fudit, morbo subleuati sunt. Hęc animaduersio conuenienter vtrique commissa fuit, fratri quidem propter puluerem, qui sublatus adhęserat: quoniam ipse eorum, quæ ex terra contingebant, procurationem sortitus fuerat: Mosi verò propter aërem, ad affligendos incolas commutatum: quia plagarum, quę ex aëre & cęlo fiebant, ipse erat Vlcera in corporibus Aegyptiorum.

E mini-

minister. Reliqua tria supplicia sponte sua, neutro administrante, contigerunt, quę singulatim pro viribus exponam.

Cynomyia affligit Aegyptios. Primum autem ex his fuit ab animali, omnium, quæ natura tulerit, audacissimo cynomyia. sic enim aptè sapientes, à quibus nomina rebus imposita sunt, illud appellârunt, ex duobus impudentissimis animalibus vocabulum componentes, musca nimirùm & cane, altero ex ferarum, altero ex volucrum genere. volitat enim musca, cursitat canis sine timore, & quanuis repellantur, pertinacissimè contēdunt, donec sese hic carne, illa sanguine saturauerit. Cynomyia autē, seu musca canina, audaciam ab vtroque mutuata est. Est enim mordax & insidiosum animal. Nam è longinquo tanquàm sagitta stridens eū strepitu irruit, & magno cum impetu superueniēs sese applicat. Tunc autem diuinitùs immissa, grauius damnum inferebat, cùm non solùm à natura instructa, sed etiam à diuina prouidentia, quę ferocitatem illius ad incolarum cruciatum excitauerat, armata, conduplicatis viribus vteretur.

Cynomyia describitur.

Animalia moriuntur. Post muscam caninam, secutum est alterum sine opera humana supplicium, nempe animalium internecio. Siquidem ouium caprarumque greges, & omnia iumētorum armentorumque genera vno die, tanquàm vna sententia passim occiderunt. Qua quidem significatione interitus hominum, qui paulò pòst erat futurus, portendebatur, id quod in pestilentia fieri consueuit. Antequàm enim lues ac morbi pestilentes in homines sæuiant, improuisi brutorum interitus accidūt. Decimum posteà, postremumq́; atque omnium, quę precesserant, grauissimum iudicium fuit cædes Aegyptiorum, non omnium quidem, (neque enim regionem penitùs euertere, & in solitudinem redigere decreuerat Deus, sed admonere) nec vniuscuiusq; ætatis virorum & fœminarum. Nam reliquos permittens viuere, solos primogenitos morte mulctauit, initium faciens à natu maximo filiorum Regis, finem autem in filio obscurissimæ mulierculæ, quę molebat in pistrino.

Itèm Aegypti primogeniti.

Etenim circa mediam noctem, qui primùm patres & matres appellauerant, quiq́ue vicissim ab eis filij vocati fuerant, cùm integra ac firma valetudine essent, omnes cuiuscunque ætatis, nulla id exigente causa, improuisò vitam amiserunt: nullamque domū calamitatis expertem fuisse dicunt. Cùm autem dilucesceret, videntes singuli prçter expectationem defunctos charissimos filios, quibuscum ad vesperam vsque simul eundem capientes cibum, ad eandem mēsam discubuerant, omnia luctu compleuerunt. Ex quo factum est, vt in cōmuni calamitate simul omnibus vna voce exclamātibus, quàm longè lateq́; regio habitabatur, vnica lamentatio resonaret. Ac quandiù singuli in suis ędibus constiterunt, vicinorū malum ignorantes, suam tantummodò vicem lugebant: cùm verò egressi, cognoscerent idem cęteris accidisse, duplici mœrore sunt affecti: ad priuatum enim & leuiorem publicus & grauior accedebat, quo spes etiam consolationis auferebatur. Nam quis alium consolaretur, qui egeret ipse consolatione?

Cùm igitur pręsentia, quod in eiusmodi rebus fieri solet, grauiorum initium esse dubitarent, viuentibusque metuerent, ad regiam lachrymantes concurrerunt, scissisq; vestibus contra Regem vociferabantur, quòd ipse malorum omnium author extitisset. Nam si eùm primùm Moses, aiebant, eum conuénit, exire populum permisisset, nihil eorum omninò, quę pertulimus, experti essemus. Cęterùm Rege solita peruicacia cōcedente, vt importunę contentionis pręmia celeriter caperent: Hebręos, alium alius, omni studio cohortabantur, vt ex omni regione confestìm recederent. in eorum enim vnius diei, immò verò vnius horę mora, damnum incredibile formidabant. At illi expulsi vexatique, nobilitatis suę cogitationem susceperunt. Itaque facinus aggressi sunt, liberis hominibus, & qui non essent immemores eorum, quę iniustè pertulerant, dignum. Ingentem enim pręda m tum sibi, tum iumentis impositam, exportârunt: non auaritia ducti, nec, vt iniquior aliquis diceret, quòd aliena vllo modo concupiscerent: sed primùm quidem, vt necessariam totius temporis, quo seruiērant, mercedem ferrent: deindè, vt quas seruitute oppressi iniurias acceperant, non pari, sed leuiori, ratione vlciscerentur. Quid enim simile habet pecunię detrimentum & iactura libertatis, pro qua non facultates solùm, sed vitam ipsam profundere sapientes non dubitant? Vtranque igitur ob causam rectè fecerunt, vel vt in pace mercedem reciperent, quam diù ab inuitis extorquere non potuerant: vel vt in bello res hostium auferrent, atque vterentur iure Victorum. Nam illi quidem iniquo dominatu hospites & supplices, vt antè

Iudęi coguntur exire ex Aegypto.

Cur Aegyptios spoliarunt.

antè diximus, in seruitute tanquàm mancipia detinuerant: ipsi verò, data occasione, dupliciterque sibi in apparatu bellico, iustitia opem atque auxilium ferente, se vindicârunt.

Tot plagis atque supplicijs Aegyptus castigata & commonita fuit: quorum nullum attigit Hebræos, licèt in eisdem vrbibus, & vicis, & ædibus versarentur, insectantibus eos terra, aqua, aëre, igne, partibus naturæ, quę vitari non potest. Quod profectò fuit maximè admirandum, vt eædem res, ijsdem in locis & temporibus alios euerterent, alios conseruarent. Fluuius in sanguinem vertebatur, sed non Hebręis. Cùm enim ipsi volebant haurire, aquam potui idoneam prębebat. Ranę, quę de flumine exilientes, plateas, stabula, domos implebant, à solis Hebręorum ædibus recedebant, tanquàm dijudicare sciret, quos punire, quos non, oporteret. Cyniphes, musca canina, locusta, quę fruges, & fructus, & bestias, & homines magnis afficiebant detrimentis, ad Hebręos non accedebant. Imbrium, grandinis, fulminum perpetui impetus ad Hebręos non appropinquabant. Vlcera, quę grauissimas afferebant molestias, Hebręi ne in somnis quidem patiebantur. Cùm densissimę reliquis tenebrę essent circunfusæ, his in luce pura versantibus, dies splendebat. Sublatis Aegyptiorum primogenitis, Hebræis nullus interijt: & meritò quidem, quandò nec cæterorum animantium interitus vllum perdidit gregem Hebræorum. Quamobrèm si cui fortè contingebat interesse ijs, quæ gerebantur, is, opinor, Hebræos nihil aliud, quàm malorum, quæ alij perferebant, existimabat esse spectatores. Ex quo religionem ac pietatem, qua nulla disciplina pulchrior est aut vtilior, edocebantur. Nunquàm enim tam euidens iudicium in bonos & malos factum est, vt, quemadmodùm eo tempore, perniciem malis, bonis salutem afferret.

Iudęi non sensere Aegypti plagas.

Sexcenta hominum millia, qui ætate firma virilique erant, & eo ampliùs emigrârunt. Reliqua senum, puerorum, fœminarumque multitudo haud facilè numerari posset. Accessit aduenarum seruorumque colluuies, quæ tanquàm adulterina turba germanam sequebatur. Erant autem hi ex mulieribus Aegyptijs geniti, & si qui peregrini admiratione & studio diuini cultûs tenebantur, & qui frequentium suppliciorum multitudine & magnitudine resipuerant, ad melioremque frugem sese receperant. Quorum omnium dux & imperator communi consensu Moses delectus est, non eorum more, qui principatus armis & fraudibus, & equitum ac peditum copijs, & classibus per vim sibi vendicant: sed virtute, probitate & beneuolentia in omnes, quam perpetuò conseruauit, & nutu DEI, qui virtuti honestatique fauens, meritum ei munus honoremq; tribuit. Etenim cùm Aegypti dominatum sceleribus, quę in ea regione committebantur, offensus, reliquisset, quòd eius, qui tunc regnabat, nepos esset, multamque salutem, animi nobilitate & magnitudine, naturalique vitiorum adductus odio, dixisset spei, quę proponebatur: visum est ei, qui cuncta moderatur & regit, eum remunerare, Regemq; constituere gentis, tum hominũ numero, tum virtute pręstantioris, quam sibi ex omnibus gentibus electurus erat, quę pro genere humano preces assiduè funderet, calamitates auerteret, res secundas ac prosperas impetraret.

Sexcenta millia Hebræorũ fortium.

Dux Hebræorum Moses.

Adeptus autem imperium, non in eam curam incubuit, vt plerique solent, vt familiam suam locupletaret, aut filios (habebat enim duos) ad potentiæ atq; opum amplitudinem proueheret, vt eos & viuens imperij participes faceret, & decedens relinqueret successores. Omnibus enim in rebus & paruis & magnis, candido synceroque animo sese gerens, naturalem in filios propensionem beneuolentiamque vincebat, & tanquàm bonus iudex incorrupta ratione vtebatur. Nam finem illum maximè necessarium sibi proposuerat, vt de subditis benè mereretur, omniaq; tum facta tum dicta ad eorum vtilitatem referret, nec vllam omitteret occasionem, qua communibus commodis consuleret. Hic post hominum memoriam solus inter principes fuit, qui nec aurum, nec argentum cumulauit, nec exegit tributa, nec domos, nec prædia, nec greges, armentáve, aut seruos domesticos, aut preciosam supellectilem, aut facultates vllas possedit, cùm tamen posset omnibus copijs abundare. Pusilli enim & egentis animi existimabat, caducas istas diuitias admirari. Quamobrèm eas vt obscuras & cęcas aspernabatur: illustrium verò ac cernentium naturę diuitiarum, vt si quis alius, studiosissimus erat & cupidissimus. In vestitu & victu, & reliquo cultu nihil magnificẽtius aut arrogãtius ostentabat, sed priuati hominis frugalitatem simplicitatemque sequebatur. In ijs autem, in

Exemplum boni principis.

Nota singularem Mosis principatum.

Vestitus & victus eius.

quibus decebat principem antecellere, magnificentiam verè regiam prę se ferebat. Cuiusmodi sunt, quæ continentiam, prudentiam, fortitudinem, modestiam, solertiam, laborem, tolerantiam, voluptatum despicientiam, iustitiam, cohortationem ad optima, repręhẽsiones legitimas, tum in malos animaduersiones & supplicia, tum in bonos laudes & pręmia requirunt.

Nuncium igitur auaritiæ, & superbis apud homines diuitijs remittenti, maximas perfectissimasque diuitias largitus est DEVS, parem nimirùm potestatem & imperium in vniuersam terram, & mare, & flumina, & quæcunque ex alijs elementis concreta sunt. Nam cùm vellet eum ditionis suę participem declarare, totum orbem vt hęredi congruentem possessionem commisit. Quamobrèm elementa singulam vim, quam habebant, commutantia, ei tanquàm domino parebant, & mandatis eius obtemperabant. Quod fortè mirandum non est. Etenim, si omnia, vt in prouerbio est, amicorum communia sunt: propheta autem Dei amicus fuit, consentaneum est, vt rerum eius, quantùm opus erat, particeps esset. Deus enim nullius egens, omnia possidet. Vir autem sapiens nullius rei, ne suî quidem ipsius dominus est: diuinis tamen muneribus, quoàd fieri potest, vtitur, sed nũquàm iure suo. Mundi enim ciuis est. Qua de causa nulli vni ascribi debet orbis ciuitati. Siquidem non alicuius partis, sed vniuersi orbis hęreditatem obtinet. Quinetiam, quod maius est, ipso Deo rerum omnium parente authoreque fruitur, eodem effectus etiam dignus nomine. Nam totius gẽtis appellatus est Deus & Rex, & in eam nebulam, in qua erat Deus, ingressus esse dicitur, hoc est, in rerum vniuersitatis exemplar, quod corporis expers, oculis videri cernique nõ potest. Quæ autem perspiciuntur, natura caduca & mortalia esse cõsiderans, se vitamque suam, veluti pulchrè depictam tabulam, in medium afferens, præclarum ac diuinum opus omnibus ad imitandum tanquàm exemplum proposuit. Beati autem, quicunque similitudinem eius in animis suis expresserunt, aut exprimere studuerunt. Ferat igitur mens perfectam virtutis imaginem: aut si non habet, firmo saltem ac certo illius obtinendæ teneatur desiderio. Iam illud fieri quis ignorat, vt subditi obscurique homines principes & illustres viros imitentur, & ad ea, quibus eos viderint delectari, omnem suam curam studiaque conuertant? Ex quo fit, vt si princeps mollissimam viuendi rationem amplexus, cœperit voluptatibus indulgere, populus, etsi nulla necessitas vrgeat, ventris & eorum, quæ sub ventre sunt, cupiditatibus vniuersus inuoluatur, nisi qui naturæ animo non inimico, sed beneuolo & propitio prędíti sint. Sin grauius aut durius vitæ genus secutus fuerit, etiam illi, qui sunt delicatiores, vel metu, vel pudore ad illud se accommodant, & temperantiam complectuntur, vt videantur esse similium sectatores. Nunquàm enim deteriores meliorum instituta, ne insanientes quidem, improbabunt. Fortè etiam, quia legislator erat futurus, multò antè factus est ipse lex animata, rationisque compos, diuina prouidentia, quæ ipsum nec opinantem legislatorem constituit.

Elemẽta ei pârent.

Principem ferè imitãtur subiecti.

Posteaquàm igitur ità Deo decernente atque annuente, totius populi consensu ac studio delatum suscepit imperiũ, coloniam deduxit in Phœniciam, & Syriam, quæ Cœle dicitur, & Palęstinam, quę tunc Chananęorum dicebatur, cuius fines trium dierum itinere ab Aegypto distabant. Ducebat autem eos non breuiore itinere, vel quòd verebatur, nè si habitatores occurrerẽt, metuentes, nè suis è sedibus expellerentur, contraq; arma ferrent, rursùm eadem via ab hostibus nouis ad veteres in Aegyptum redirent, atque ità derisui ac ludibrio forent, & prioribus grauiora acerbioraque paterentur: vel vt experiretur, quomodò per longam solitudinem ducti se gererent, imperioque obtemperarent, cùm non abundè suppeterent, sed paulatim deficerent res necessariæ. Diuertens igitur à recto itinere, & viam obliquam nactus, ad mare rubrum vsque tendere cõstituens, cœpit proficisci. Aiunt autem rem admirandam, nec post hominum memoriam priùs auditam contigisse. Nubes enim, ad ingentis columnę similitudinem conformata, die quidem Solis splendorem, nocte autem flammam ignis emittẽs, populum antecedebat, nè aberrarent in via, sed sine vllo errore sequerentur itineris ducem. Erat aũt fortassè ex principibus magni Regis Angelus aliquis, qui nullis corporeis oculis conspicuus, in ea nube latitans viam premonstrabat.

Moses cur non rectà perduxerit populũ in Palęstinam.

Columna nubis.

At Aegypti Rex, cùm vidisset eos itinere deuio, per loca aspera, deserta, incultaque proficisci, errore ipsorum lætabatur, existimans conclusos esse, nec exitum reperire.

Pòst

Pòst autem illos dimisisse pœnituit. Itaque conatus est insequi, sperans se vel timore multitudinem reducturum, redacturumque iterùm in seruitutem, vel, vt à se prorsùs desciscentem, deleturum. Coacto igitur omni equitatu, & funditoribus ac sagittarijs, leuique armatura, attribuensque sexcentos falcibus instructos currus ijs, qui in magistratu erant, vt in exercitu cum dignitate militarent, egressus est: omnemque celeritatem adhibuit, vt ex improuiso imprudentes opprimeret. Nam & malum, quod præter spem accidit, grauius est, quàm id, quod expectatur: & quæ negligenter custodiuntur, faciliùs inuadi possunt, quàm ea, quæ cum solicitudine seruantur. Sic animatus ille persequebatur, existimans eos à se cum clamore statìm circunuentum iri. Ipsi verò castris in litore positis cibum erant capturi, cùm primùm ingentem tot hominum iumentorumque properè aduentantium strepitum audire, tum pro castris effusi, quinam accederent, circunspicere & auscultare, paulopòst intueri sublimem hostium globum, & aciem instructam ad prælium. Quamobrèm repentino terrore consternati, cùm nec ad repugnandum essent idonei propter exiguam armorum copiam, (quippe qui non ad bellum, sed in coloniam deducebantur) nec saluti possent fuga consulere, quòd à tergo pelagus esset, à fronte hostis instaret, ab vtroque latere profunda atque inuia solitudo protenderetur, malorum magnitudine conturbati, inopesque consilij, Ducem, quod in eiusmodi calamitatibus fieri solet, incusabant: Quoniam in Aegypto (dicebant) non erant sepulcra, quibus mortui contegeremur, ideò nos adduxisti, vt contrucidatos in hac solitudine sepelires? Nónne quæuis seruitus morte lenior est? Libertatis spe tanquàm esca captos, in grauissimum vitæ discrimen induxisti. Nostram simplicitatem, an Aegyptiorum acerbitatem & odium ignoras? Nónne malorum, quę vitari non possunt, magnitudinem cernis? Quid agendum est? pugnabimus' ne cum armatis inermes? an capiemus fugam, vndiquè tanquàm retibus circunclusi ab hostibus immanissimis, vastis solitudinibus, pelago, quod nauigari non potest? atque etiamsì posset, quę nauium nobis ad traijciendum copia? Murmurat populus cõtra Moysen.

Hęc ille audiens, tum ipsis ignoscebat, tum oraculorum recordabatur. Itaque mentem orationemque diuidens, eodem tempore mente quidem secretò DEVM orabat, vt calamitatem auerteret, quæ humano consilio vitari non posset: oratione verò vociferantes confirmabat & consolabatur, Nolite, inquiens, animos despondere. Non eodem modo, quo homines, vlciscitur DEVS. Cur verisimilibus & probabilibus tantùm rationibus confiditis? nullo opùs est apparatu. Deus enim adiutor est, cuius proprium est, è summis difficultatibus exitum facilimum exhibere: cui, quæ superant vires humanas, perquàm facilia sunt. Hæc adhuc sibi ipse constans prosequebatur: paululùm autem sermonem intermittens, numine afflatur, & solito spiritu plenus, oraculum edit eiusmodi: Quem cernitis instructum exercitum, nunquàm ampliùs videbitis contra vos arma ferre. funditùs enim concidet vniuersus, & submersus ità delebitur, vt nullę eius in terra conspiciantur reliquiæ: idque fiet non longo temporis spatio, sed nocte proxima. Sic ille vaticinabatur, cùm Nothus statìm occidente Sole vehementissimus flare cœpit, eiusque impetu pelagus, quod turgere consueuerat, recedebat, & quo magìs compellebatur ad litora, eo magìs tanquàm in voraginem & charybdim aliquam subtrahebatur. Densæ pręterea atræque nubes totum cælum obtegebant, & nox erat obscurissima ad perterrefaciendos hostes, qui insequebantur. Moses autem ità iussus, mare virga percussit, atque illud in duas partes diuisum est: quarum altera in sublime sublata, & instàr muri compacta, firmaque quieuit & constitit: Altera cohibita ac refrenata, quasi habenis quibusdam, quę non cernerentur, coërcebatur. Medium verò spatium, vbì facta erat confractio, exiccatum, latam amplamque viam prębuit. Quod Moses intuens & admirans, lętabatur. Moses eos cõsolatur. Mare rubrũ diuiditur.

Gaudio igitur plenus, cohortabatur suos, vt mouerent castra. Quod quidem cùm essent facturi, signum admirabilius ostensum est. Nubes enim, quę dux anteà pręcesserat, post extremum multitudinis agmen concessit, vt inter vtrunque exercitum interiecta, oppugnatos tanquàm auriga dirigens, saluos incolumesque præmitteret: oppugnantes autem atque irruentes, propelleret & arceret. Quibus rebus exterriti Aegyptij, tumultu cuncta perturbare, ordines prętimore confundere, sese mutuò implicare, & fugam incassùm quærere. Hebræi enim summo diluculo per siccam semitam cum mulieribus & liberis adhuc infantibus traiecerunt: Illos verò dissectæ pelagi

Aegyptij in mari pereunt.

partes, vtrinquè reuertentes ac recurrentes, in mari, quod Boreę flatibus ęstuans, fluctus maximos excitabat, vnà cum curribus & equis sic inuoluerunt ac demerserunt, vt qui repentinæ calamitatis nuncium in Aegyptum ferret, nullus relictus fuerit. Magnum hoc opus admirantes Hebręi, pręter spem victoriam incruentam reportârunt. Sed cùm improuisum hostium interitum momento temporis conspexissent, duobus choris, vno virorum, altero fœminarum, in litore constitutis, Deo gratias agentes, laudes ipsius decantârunt, cùm Moses viris, & soror eius fœminis pręesset. Fuerunt enim hi chororum duces.

Motis autem castris, aliquantulùm à mari progressi sunt, nihil ampliùs terrores aduersariorum formidantes. Verùm cùm tribus diebus potu caruissent, rursùm in mœrore propter sitim versabantur. Itaque perindè quasi nullum antè beneficium accepissent, cœperunt iterùm conqueri. Semper enim præsentium malorum dolor, pręteritæ bonorum voluptatis memoriam tollit. Conspectis autem fontibus, læti ad hauriendam aquam accurrerunt. Verùm ignorantes eas esse amaras, cùm degustâssent, re inopinata offensi fractique, & corporibus & animis conciderunt, non tam suam, quàm filiorum dolentes vicem, quos potum flagitantes intueri non poterant. Quidam etiam eorum petulantiores, nec ità benè in religione confirmati, pręterita calumniabantur, tanquàm accidissent, non vt beneficio, sed grauioribus afficerentur calamitatibus: Satiùs fuisset, dicebant, manibus hostium non semèl, sed tèr occidi, quàm fame interimi. Celeritas enim discessûs è vita sine molestia, apud eos, qui sapiunt, idem est, àc si non occideres. Ea verè mors est, cùm mori sine diuturno dolore non potes. Nihil enim in morte formidolosum est, sed in eo, cùm tibi ad ipsam accedere videare. Sic illis conquerentibus, Moses ad DEVM supplex redit: oratque vt cùm sciat animalium omnium, sed hominum inprimìs, imbecillitatem ex alimento pendére, corporaque necessariò difficilium dominarum famis & sitis imperio seruire, afflictis ignoscat, & omnium inopiæ non longo temporis spatio, sed diuino præsentique munere medeatur. Naturalem enim mortalium negligentiam remedij celeritatem postulare. At ille benigna potentia sua anteuertens, vigiles supplicantis oculos aperuit, lignumque demonstrauit, ac iussit, vt illud in fontes conijceret. quo quidem, vt iussum erat, coniecto, siue à natura haberet eam vim, sed incognitam: siue tum primùm ad illũ vsum eam accepisset, aquæ adeò dulces, & ad potandum idoneæ è fontibus effluxerũt, vt nunquàm amarę fuisse viderẽtur. nullam enim ad pristini saporis amari indicium guttam stillámve retinuerunt.

Rursùs murmurãt Iudęi.

Aquæ amaræ dulcescunt.

Extinguentes igitur sitim duplici cum voluptate, (magìs enim delectant bona, quę pręter spem eueniunt) repletos etiam vtres, tanquàm è conuiuio atque hilari epulo absportauerunt, ebrij non ebrietate illa, quę vino excitatur, sed qua pręgustatas aquas à pietatis pręfecto imperatoreque suo sumentes affecti fuerant. Secundis castris in Elem peruenerunt, locum irriguum ac nemorosum, vbì duodecim fontes defluebant, iuxta quos erant tenerę palmarum plantæ, numero septuaginta pulcherrimæ. Quæ mentis aciem intendentibus bona, quę ad gentem pertinebant, argumentis signisque perspicuis demonstrabant. Gentis enim sunt tribus duodecim, quarum singulæ religiosi fontis, perennes pietatis aquas, atque honestas perpetuasque actiones suppeditantis, rationem obtinent. Generis autem septuaginta propagatores, palmę arborum pręstantissimę iurè comparantur, quę & adspectu pulcherrima est, & fructuosissima. Habet autem vitalem vim, non, quemadmodùm reliquæ arbores, in radicibus defossam, sed sursùm insitam, & cordis instàr in medio ramorum, à quibus tanquàm verè dux vndiquè stipatur, constitutam. Talem & mens eorum, qui pietatem gustârunt, naturam habet. Superiora suspicere versareque didicit, cęlestia contemplatur, diuinorumq; pulchritudinem inuestigans, humana contemnit & pro nihilo ducit: hęc ludicra adumbrataq; bona, illa solida veraq; iudicat.

Palma, arborũ præstantissima.

Verùm non multò pòst, deficiente annona, fame laborabant, tanquàm à necessitatibus inter se mutuò succedentibus oppugnarentur. Graues enim molestæque dominæ, fames & sitis, dispertitis affligendi muneribus vicissìm irruebant. Quapropter accidit, vt cùm altera leuati essent, altera eos adoriretur. Quod quidem erat afflictis maximè intolerabile. Etenim cùm paulò antè siti liberati viderentur, in malas famis insidias inciderunt. Non solùm autem pręsenti penuria, sed rerum necessariarum in futurum

turum desperatione premebantur. Mœrebant enim vehementer, cùm profundam illam & vastam & infrugiferam solitudinem cernerẽt, in qua nihil aliud erat, nisi aut asperæ præruptæq; rupes, aut salsa planities, aut montes lapidosi, aut arenæ ꝓfundę in summam tendentes altitudinem: nullus fluuius, nullus torrens, nullus fons: non herba, non arbor vlla, vel domestica, vel syluestris; nullum animal nec volatile, nec terrenum, nisi quæ ad perniciem hominum venenata serpunt, vt angues & scorpiones. Tum Aegypti fertilitatem vbertatemque in memoriam reuocantes, & rerum omnium copiam, quæ illic erat, eum præsenti omnium inopia comparantes, ęgrè ferebant, atque inter se talia obloquebantur. Qui libertatis spe adducti iter suscepimus, ne viuendi quidem liberam habemus potestatem. Qui promissis imperatoris eramus beati, factis omnium sumus hominum infelicissimi. Ecquis erit istius tam longæ immensæque viæ finis? Omnibus, qui vel mari, vel terra iter suscipiunt, terminus aliquis propositus est: alijs mercatus & portus, alijs oppidum aut regio aliqua: nobis autem inuia solitudo, itineris difficultas, acerbaque desperatio. Progredientibus enim tanquàm apertum & profundum, ad nauigandumque difficilimum pelagus ostenditur, atque in dies singulos dilatatur. Extulit inflauitque nos oratione magnifica, & aures nostras impleuit inani spe, qui ne victui quidem necessaria subministrat. Deducendæ colonię nomine tantam deecepit multitudinem: ex celebri cultaque regione, in desertam incultamque duxit, hinc ad inferos, quæ vitę via vltima est, præmissurus.

Rursùs murmurat populus.

Eiusmodi contumelijs affectus, non tam criminibus in se collatis, quàm mentis eorum imperitia mouebatur. Innumerabilibus enim rebus admirandis, inusitatisque edocti, nulla debebant ampliùs ratione probabili, aut verisimili commoueri: sed illi fidem habere, quem nulla in re mendacem tot euidentissimis argumentis cognouissent. Verùm cùm ei veniret in mentem inopiæ & famis, quo nullum hominibus maius est malum, ignoscebat: prę sertìm cùm sciret multitudinem esse natura inconstantem, & rebus pręsentibus, quę pręteritarum obliuionem iniiciunt, ad quas desperatio quoquè futurarum accederet, commoueri. Cùm igitur omnes in maximis angustijs versarentur, & extremam calamitatem, quam imminere, & iamiamque adesse putabant, expectarent, D E V S vel naturali clementia & amore, quo prosequitur homines, adductus, vel vt quem constituerat ducem, honoraret, & magis adhuc institueret, vt in rebus certis & incertis religionem pietatemque retineret, miseratus est, & eam repulit calamitatem. Noua autem beneficia excogitauit, vt clarioribus iam testimonijs erubescerent, nõ patienter ferre, si quid ex eorum sententia non continuò succederet, ęquoq; & constãti animo meliora in posterum sperarent.

Quid igitur accidit? Postridiè exoriente aurora, magna roris copia circa vniuersum exercitum apparuit, quam tacitè pluuiam insolitam & commutatam demiserat D E V S. Etenim nec aqua, nec grando, nec nix, nec glacies erat, quæ hybernis tempestatibus, nubium mutationibus fiunt: sed minutissimum quoddam, vt milij granum, & candidissimum: quo passìm decidente, cumuli ante tentoria coacti erant, spectaculum incredibile: quod admirati, Ducem interrogabant, quænam esset ea pluuia, nulli hominum anteà visa, & quam ob causam decidisset. Ille verò spiritu concitatus, diuinoque afflatus numine, vaticinans ità respondebat: Mortalibus terra profunda proposita est, quam findunt in sulcos, arant, & serunt, & reliqua agricultvræ opera faciunt, vt fructus ad vsus necessarios ferant: D E O autem non vna mundi pars, sed mundus vniuersus subiectus est, & eius partes illi, ad quencunque velit vsum, inseruiunt. Quapropter nunc ei placuit, vt aquę loco nutrimentum aër præberet. Quandoquidem & terra sæpè pluuiam attulit. Nam quod in Aegypto est flumen, cùm singulis annis excrescens atque exundans, agros oblimat & lætificat: quid aliud est, quàm pluuia deorsùm veniens? Hoc per se quidem erat admirabile, sed alijs rationibus factum est admirabilius. Afferentes enim, alius aliundè, vasa complebant, & iumentis aut humeris absportabant, eo consilio, vt in longum tempus sibi necessaria conderent, quæ tamen condi seruarique non poterant. D E V S enim noua quotidiè munera volebat elargiri. Itaque cumulabant illi quidem cum voluptate, quæ præsenti vsui ac necessitati satìs essent: sed nihil eorum, quæ in posterum diem relinquebantur, integrum reperiebant. Commutata enim ac fœtida scatebant eiusmodi animalibus, qualia ex putri corruptio-

Deus pluit manna è cælo.

ne generari solent: Quamobrèm illis abiectis, alios inueniebant paratos cibos, qui cum rore quotidiè defluebant. Eximium verò sacrę diei septimę munus erat. Etenim quoniam ea die nihil fieri licebat, sed iussum erat, vt ab omnibus tam paruis, quàm magnis operibus abstineretur, quia tunc nefas erat cibos colligere, eos pridiè duplicabat DEVS, iubebatque colligi, quantum duorum dierum spatio satis esset futurum. Collecti autem, integri remanebant, ac nihil omninò, vt antè, corrumpebatur.

Sabbati feriæ.

Dicam autem, quod hoc erit etiam admirabilius: Annis quadraginta (quo quidem longo temporis interuallo peregrinati sunt) commeatus, quo diximus ordine, suppeditauit non secùs, àc si ab aliquo annonæ præfecto dimensus vnicuique distribueretur. Prætereà diem optatissimum didicerunt, qui dies mundo natalis fuit, in quo rerum vniuersitas absoluta est: quem cùm ex patribus & maioribus exquisiuissent, nec vnquàm intellexissent, vix tandèm potuerunt percipere, non oraculis solùm edocti, sed argumento perspicuo. Nam cùm id, quod cæteris diebus supererat, vt dictum est, corrumperetur, quod die septimum diem antecedente defluebat, non modò manebat integrum, sed etiam altero tanto plus erat. Vsus autem ipsius erat huiusmodi: Summo manè delapsum colligebant, molebantque, aut terebant. Deindè cocto vescebantur, vt suaui & ex melle confecto cibo. Nec verò dapibus exquisitis indigebant. Quandoquidem haud ità multò pòst ijs etiam, quæ delicatiori vitę conueniunt, abundârunt, nòn aliter, quàm si in celebri copiosaque regione versarētur. Volebat enim Deus, vt in ea solitudine abundè cuncta suppeterent. Quamobrèm cùm aduesperasceret, coturnices è mari conuolantes, præ multitudine totis castris tenebras offundebant, volatuque proximè se demittebant, vt facilè comprahenderentur. Captas igitur, vt cuique placebat, cōdientes, carne suauissima vescebantur, seque in conuiuijs oblectabant obsonio necessario. Atque his quidem copijs nunquàm deficientibus abūdabant.

Quo die cōditus sit mundus.

Coturnices aduolāt in castra Iudęorum.

Cæterùm grauis aquæ penuria eos rursùm inuasit. Quarè cùm de salute iam desperarent, Moses sumpta sacra illa virga, qua signa in Aegypto præstiterat, diuino impulsu duram silicem percutit. At ipsa siue opportunè, cùm priùs fons subesset, incisa vena: siue tum primùm obscuris cauernis in eam statìm aqua confluxerit, abundeque emanârit, torrentis instàr aquas effudit: vt non præsenti tantùm siti mederetur, verùm etiam diù copiosum tot hominum millibus potum præberet. Nam vt antè ex fontibus, qui cùm amari essent, diuina prouidentia dulces effecti sunt, omnia vasa repleuerunt. Hæc autem si quis non credit, is DEVM nec nouit, nec quæsiuit vnquàm. Hæc enim quæ mirabilia videntur & rationem exuperantia, ludum esse DEO protinùs intelligeret, certoque cognosceret, si ad ea, quæ verè magna ac studio digna sunt, oculos conuertisset, cæli ortum, errantium inerrantiumque stellarum choreas, lucis splendorem diurnum à sole, nocturnum à luna proficiscentem, terrę firmitatem in medio mundi loco constitutę, eminentes continentis insularumque moles, innumerabilia animalium & plantarum genera, marium ęstus, fluminum atque torrentium impetus, perēnium fluēta fontium, quorum alij frigidas, alij calidas effundunt aquas, annuas distinctasque temporum varietates, & alia tam multa pulcherrima, vt non modò singulatìm omnia recensenti, sed absolutiorem aliquam mundi partem explicanti tempus sit defuturum, licèt ei vita omnium longissima contigerit. Nos autem hæc verè admiranda, quoniam in promptu sunt, negligimus: quæ verò non nisì raró fiunt, rerum nouarum studio peregrinis opinionibus augentes admiramur.

Eximia Dei opera, quæ tamē pauci aduertūt.

Multum iam teterrimę vię confecerant, cùm termini quidam & habitatę regionis suburbia apparuerunt. Hęc à Phœnicibus incoluntur. Illuc igitur contendebant, sperantes se vitam quietam tranquillamque traducturos: quę quidem spes eos fefellit. Nam Rex, qui illic rerum potiebatur, veritus vastationem, euocata è ciuitatibus iuuentute illis occurrit, eo quidem potissimùm consilio, vt à finibus suis ipsos arceret: sin conarentur vim inferre, copijs vlcisceretur, & nullo labore profligaret, vt homines tunc primùm bellum gerentes, & itinere penuriaque victûs & potûs fatigatos, quibus ipse singulis esset instructissimus. Moses autem cùm hostium exercitum è speculatoribus haud procùl esse didicisset, delectis ijs, qui vigebant ętate, ijsque Iosue, vno ex legatis, duce

duce constituto, ad maius ipse auxilium festinauit. Solitis enim purgationibus adspersus, celeriter in proximum collem conscendens, D E O supplicabat, vt subsidium, vires, victoriamque largiretur Hebræis, quos grauioribus è bellis, alijsque difficultatibus liberâsset, cùm ab eis non solùm impendentes ab hominibus calamitates auerteret, verùm etiã quas elemẽtorum immutatio nouas in Aegypto, quasq; acerbissima in itinere sitis & fames afferebant. Iam manus erant conserturi, cùm admirabilis quædam affectio manibus eius accidit. Vicissim enim fiebant modò leuissimæ, modò grauissimæ. Quandò igitur leues in sublime tollebãtur, confirmabãtur milites sui, strenueq; se gerentes, superiores erant. Quandò autem graues deorsùm ferebantur, vincebant aduersarij. Quo quidem signo demonstrabat Deus, horũ hæreditatem esse terram, atq; infimas partes: illorum autem, sacratissimas ætheris sedes: & quemadmodùm in mundo terræ cęlum præstat & antecellit, sic Hebræorum gentem aduersarijs suis fore superiorem. Quandiù igitur manus velutì lances nunc leues, nunc graues fuerunt, tandiù anceps quoq; certamen fuit. At vbì repentè sine pondere digitis tanquàm pennis vtentes, atque vt animalia, quæ naturalibus alis instructa in aëre versantur, excelsæ sublimesq; perstiterunt, nullus hostium resistere potuit. Quamobrèm Hebręi, contrà quàm æquum esse videbatur, nulli parcentes ætati, (iustas enim repetebant pœnas) omnibus occisione occisis, victoriam sunt assecuti. Tunc & Moses extructa ara, quam ab euentu Dei Refugium appellauit, victimas immolauit, gratias egit, votaq; persoluit.

Iudæi modò vincunt, modò vincuntur ab hostibus.

Post hanc pugnam censuit regionem, in quam populum deducebat, lustrari oportere. Alter autem annus instabat, ex quo iter susceperant. Nè igitur locorum ignaros, vt fieri solet, intulisse bellum pœniteret, voluit ea priùs explorare, vt illis perspectis & cognitis possent, quid sibi faciendum esset, iudicare. Quarè duodecim probatissimos viros singulos ex singulis tribubus legatos eligit, vt nulla pars plus, minúsve ferens præstaret, omnesque ex profectis suis, si vera vellent referre, quæ ad incolas pertinerent, ex æquo possent intelligere. Hos ergò delectos sic allocutus est: Certaminum & periculorum, quæ ad hanc vsq; diem subiuimus atque pertulimus, præmia proposita sunt, loca à nobis occupanda, sorteque diuidenda: qua quidem spe maximam hanc hominum multitudinem, quam in colonias deducimus, falli nequaquàm velim. Est autem locorum & hominum, & rerum cognitio maximè vtilis, contraque multùm obest ignoratio. Quamobrèm vos elegimus, vt opera vestra hæc perspecta & cognita haberemus. Tot hominum millium vos oculi auresque estis ad ea, quæ necessariò perspicienda discendaque nobis existimamus: Quæ verò scire cupimus, tria sunt. Primum, quanta sit habitantium multitudo & robur. Deindè situs oppidorum, naturáne aut manu munita sint, an contrà. Postremò, qualis sit ipsa regio, agríne pingues & fœcundi, & ad omnia frugum fructuumq; genera ferenda apti: an exiles, maligni, & minimè fructuosi: Vt incolentium numero & robori pares copias instruamus: Munitis autem oppidis expugnandis machinas comparemus. Nam & quod ad regionem ipsam pertinet, scire necessè est, vtrùm placeat, néene. Pro sterili enim vltrò se periculis offerre, dementis est. Cæterùm arma, machinæ & omnis nostra vis, in ea sola re sita sunt, vt Deo credamus, & spem in eo nostram collocemus. Hoc enim muniti præsidio, nihil erit tam formidandum, cui succumbamus. Hoc viribus, robore, audacia, scientia, multitudine præstantes, inuictosque, longo interuallo superabimus. Hoc nobis in vasta solitudine rerum omnium, quibus ciuitates abundant, copiam subministrauit. Tempus autem ad regionis vim cognoscendam est admodùm opportunum. Ver enim appetit: quo tempore quę sata sunt, fruges fundunt, arboresque gignere incipiunt. Nec alienum erit, ad æstatem vsque summam illic manere, vt fructus tanquàm felicis regionis indicia perferatis.

Mittuntur duodecim exploratores.

His acceptis mandatis, ad speculandum profecti sunt, vniuersa multitudine deducente, verenteque, nè capti perirent, duoque indè grauissima incommoda sequerentur, nempè cædes virorum, qui erant singularum tribuum lumina: & ignoratio rerum, quæ ad insidiantes hostes pertinerent, quarum vtilis foret cognitio. Accipiunt igitur itineris exploratores & duces, eosque sequuntur, & veniunt ad loca propinqua: conscensoque monte altissimo, obeuntes regionem circumlustrant. Erat planities magna, hordei ac tritici ferax, & herbosa. Montes vitibus & alijs plantis consiti: tota verò syluis nemoribusq; conferta, & aquis tum ex fluminibus, tum ex fontibus quibus distinguebatur, exuberans: vt omnes montium partes, à radicibus ad summos vertices, opacis

Exploratores circumlustrant regionem.

essent

essent arboribus contextæ, sed colles inprimis, & quæ natura erant demissiora. Ad hæc cernebãt oppida dupliciratione, tum locorum opportunitate, tum operibus, communita. Incolas autem considerantes, animaduertebant esse multitudine innumerabiles, statura proceros, gigantes, aut ad gigantum magnitudinem proximè accedentes, & corporum non minùs robore, quàm mole, præstantes. His cognitis, vt certiora possent referre, diutiùs morati sunt. Species enim rerum facilè ex animo defluunt, & tempore vix infiguntur & conseruantur. Præterea cupiebant fructus non tum primùm editos, sed planè iam maturos, & qui non facilè corrumperentur, vniuersæ multitudini ostendendos absportare. Inprimis autem vitis fructum admirati sunt. prægrandes enim erant racemi, &, quod quidem spectaculum est incredibile, malleolos ac palmites magnitudine superabant. Vnum igitur decerpserunt, ingentique fuste medium suspendentes, ita gestârunt, vt eum vtrinque bini sustinerent, &, quoniam pondus erat grauissimum, sibi vicissim recentes prioribus fessis succederent. De rebus autem necessarijs dissentiebant, multæque inter eos fuerunt pugnæ, & in itinere, antequàm reuerterentur, leuiores tamen, nè si formidinem præ se ferrent, & alia alij nunciarent, seditionem in populo commouerent: grauiores autem, posteaquàm reuersi sunt. Alij enim vrbium munitiones, & singularum frequentiam commemorantes, & verbis amplificantes omnia, timorem audientibus inijciebant. Alij singula extenuantes cohortabantur, nè dubitarent ad occupandas sedes proficisci: extemplò enim victores fore, nec vllam vrbem tot copiarum repentè irruentium impetum posse sustinere, quin tanta mole oppressa cadat. Addebant autem auditorum animis, vt ipsi affecti erãt, vel metum, si ignaui: vel audaciam & spem, si fortes & strenui. Sed hi quinque partibus pauciores erant timidis & aufugientibus: illi contrà quinque partibus plures generosis atque magnanimis.

Prægrãdes botri in terra sancta.

Paucorum virtus multorũ obscuratur ignauia.

Verùm paucorum virtus, multorum obscuratur ignauia. Quod tunc etiam ferunt accidisse. Etenim cùm duo tantùm optima proponerent, decem autem contrà sentirẽt, hi tanto superiores extiterunt, vt in sententiam suam adduxerint multitudinem vniuersam, eamque sibi à duobus illis abalienatam adiunxerint. De regione verò ipsa, eadem omnes retulerunt, campestris, montosæque pulchritudinem explicãtes. Quid nobis, exclamârunt, aliena prosunt bona, tam strenua præsertim defensa manu, vt auferri non possint? factoque in duos impetu, eos propemodùm lapidibus obruerunt, anteponentes aurium voluptatem vtilitati, veritatique mendacium. Quibus rebus imperator indignabatur, simulque metuebat, nè calamitatem aliquam immitteret Deus in eos, qui adeò timidè diuinis responsis diffiderent. Quod & factum est. Ex speculatoribus enim decem ignaui cum illis omnibus, qui ex multitudine spem abiecerant, pestilenti morbo sublati sunt, & illi duo tãtùm seruati, qui vt ad occupandas sedes audacter accederent, adhortabantur. Hoc enim fidei, quam oraculis habuerant, singulare præmium acceperunt, vt vnà cum reliquis non interierint. Hæc fuit causa, vt in eam terram, in quam deducebantur, tam serò peruenirent. Etenim cùm altero anno post discessum ex Aegypto possent Syriæ ciuitatum hæreditatem inter se diuidere, omissa compendiaria, quæ rectà illuc ducebat, via, difficilia & longa & deuia itinera, alia post alia reperientes, immensisque tum animorum, tum corporum laboribus necessarias impietatis luentes pœnas, octoque & triginta annos præter id tempus ætatis, quod antè quisque transegerat, sursùm deorsùm oberrantes, vastasque solitudines dimetientes, vix quadragesimo tandèm anno ad ipsius regionis fines, ad quos priùs etiam venerant, appropinquârunt.

Vitio diuinam in exploratores & populum.

Habitabant hîc & alij populi, quibuscum sanguine coniuncti erant, quos item bello persequi in animo habebant, & eorum sedes occupare, nisi sic armis abstinerent, vt neutri parti ferrent auxilium: tunc enim ab eis temperaturos. Hebræus enim populus, & qui loca illa finitima incolebant, ab eisdem Maioribus ducebant genus. Fratres duo fuerant eodem patre, eadem matre, eodemque partu geniti, quorum familiæ, cùm filijs ac nepotibus plurimis abundarent, sic auctæ sunt, vt magnum vtraque populum celebremque perfecerit. Sed altera sibi domicilium illis in locis constituit, altera fame compulsa, vt antè dictum est, in Aegyptum concessit, & longo post tempore reuersa est. At quanuis diù seiuncta fuisset, beneuolentiam tamen in consanguineos, licèt nec mores, nec instituta patria retinuissent, sed planè viuendi rationem peruertissent, conseruabat. Quamobrèm æquum esse censebat, vt in homines natura mansuetos necess-

Esau & Iacob ex Isaac & Rebecca.

necessitudinis gratia leniorem se commodioremque praeberet. Illi verò moribus, sermone, consilijs, factisque inimicis & hostilibus omnia amicitiae iura violantes, paternas inimicitias persequebantur. Author enim generis ipsorum, cùm ius primogeniti fratri vendidisset, paulopòst è pactione recedens, id vnde cesserat, repetebat, eique mortem, nisi redderet, minabatur. Veteres has inimicitiae causas, tot iam transactis seculis, gens altera renouabat. Esau repetit ius primogeniti.

Caeterùm Hebraeorum Imperator Moses, cùm posset eos statim opprimere atque delere, propter generis, quam antè diximus, necessitudinem noluit. Postulabat tantummodò, vt sibi per eorum regionem liceret iter facere, amicè se transiturum promittens, non vastaturum agros, pecora non abacturum, non acturum praedam: aquam, & si quid aliud opùs esset, empturum precio. At illi pacificis consilijs aduersari, minari bellum, si agros ingrederentur, aut tantùm attingerent: & post acerba responsa, ad vltionem iam & arma spectare. Quibus ipse è loco, vnde exaudiri poterat: Iustas, inquit, ô viri, succensendi causas habemus, qui cùm in istos beneuolentiae atque humanitatis signa praetulerimus, tam à nobis alienos & feros eorum animos experti sumus. Verùm licèt illi sint digni, qui crudelitatis dent poenas, non tamen ob propinquitatem conuenit, vt nos eas persequamur. Sed hac irèm in re nos bonos ab improbis differre declaremus, dum consideramus, non solùm puniendi ne sint, verumetiam vtrùm à nobis puniri debeant. Tunc indè diuertens, per aliam viam populum duxit. Sciebat enim, ab illis omnia regionis itinera praesidijs interclusa teneri, non quòd vllam iniuriam accepissent, sed quòd breuiore via se progredi nollent: quo quidem argumento clarissimo dolorem indicabant, quo propter populi libertatem afficiebantur, laetitiamque, quam capiebant, dum is in Aegypto acerba detineretur oppressus seruitute. Nam qui dolent rebus secundis propinquorum, eorum aduersis, licèt id fateri nolint, gaudeant necesse est. Eis autem, vt amicis atque idem consulentibus, quae sibi aduersa iucundaque contigerant, aperuerant: ignorantes eos vltrò tantum maleuolentię atque odij concepisse, vt molestiam ex commodis suis, voluptatem autem ex incommodis essent accepturi. Patefacta verò eorum maleuolentia, ab imperatore suo phibiti sunt manus cum illis conserere. Qua quidem re duo pulcherrima praestitit, prudentiam & humanitatem. Prudentiae fuit, prouidere, nè quid inferretur detrimenti: in consanguineos autem non saeuire, humanitatis. Illorum igitur oppida transgressus est. Moses non sinit populū bellū inferre Idumaeis.

At Rex quidam regionis finitimae, quę * Chanane appellatur, cùm ex speculatoribus accepisset, exercitum haud procùl iter facientem abesse, existimans illum passim vagari, nulloque negocio, si à se priùs inuaderetur, oppressum iri, cum benè instructa domesticorum iuuenum manu excurrens quos primùm offendit, vt ad ineundum praelium imparatos, in fugam vertit & cepit: prosperoque successu inflatus, progrediebatur, sperans se omnes in potestatem suam redacturum. Ipsi verò praecedentium iactura minimè fracti, sed magis quàm anteà confirmati, cupientesque patres eorum explere, acri animo festinantes, sese mutuò cohortabantur, nè labori succumberent: Excitemur, aiebant: nunc regionem inuadamus: fine metu cum audaci praesidio manus conseramus: Initijs extrema saepè iudicantur. Cùm simus in eorum finibus, incolas perterrefaciamus: interceptisque fructibus, rerum necessariarum penuriam, quam ex solitudine attulimus, inferamus. His verbis concitati, Regis vrbes, earumque ciues, primitias deuouerunt Deo: qui votis annuens, Hebraeis animos & vires addidit, vt hostiū exercitum profligarent. Quo superato, vota persoluerunt, nihil in proprios vsus ex pręda connertentes, sed oppida & ciues & opes dicantes Deo. Ab ipso autem euentu, totū regnū anathema vocauerunt. Quemadmodùm enim homines pij ex fructibus annuis, quos ex praedijs suis colligunt, primitias offerunt: sic populus vniuersus magnę regionis, in quam commigrabat, magnam partem, nempe regnum primò captum, veluti colonię primitias consecrauit. Neque enim fas esse ducebat, aut terram diuidere, aut ciuitates incolere priùs, quàm primitias nuncuparent. * Is est rex Arad, vt habes Nū. 21.

Paulopòst autem vberrimum fontem inuenerunt, qui vniuerso populo potum abundè praebuit. Erat autem in puteo fons, & in ipsius regionis finibus *. Quare, quasi merum ex eo, non aquam, hausissent, recreati sunt, & prae laetitia & gaudio choros circa puteum statuentes, Deo sedium largitori coloniaeque Principi, nouum canticum celebrarunt,

brârunt,egeruntque gratias,quòd ex solitudine primùm in locum celebrem atque habitatum,quem possessuri essent,egressi,reperissent aquarum copiam:nec sine aliquo momento & testimonio fontem sibi transeundum existimârunt. Etenim non priuatorum,sed regum manibus excisus fuerat: qui sibi honori cupiebât esse,non solùm quòd fontem inuenissent,verumetiam quòd puteum extruxissent:id,quod ex operis impensa conijci poterat.erat enim planè regium,authoresque principes & magnificos indicabat.Lætus igitur Moses rebus, quę perpetuò prosperè succedebant, hoc ordine castra mouit, vt iuuenum robore in primum extremumque agmen distributo, senes,& mulieres,& pueros in medio collocaret,vt eorum præsidio,seu antè,seu retrò manus hostium inuaderet,vtrinquè tuti forent.

Puteus, regum opera extructus.

Paucis autem pòst diebus, cùm in Amorrhæorum regionem ingressus esset, legatos ad Regem,qui Seon vocabatur,misit,idem ei suadens, quod consanguineo antè suaserat.Quibus ille non solùm contumeliosè respondit,sed,nisi obstitisset ius gentium, illos occidisset.Coactis igitur omnibus copijs processit, sperans se prælio superiorem fore: quo tamen inito,facilè sensit, sibi non cum imparatis aut inexercitatis certamen esse: sed cum pugnatoribus bello prorsùs inuictis,qui pauloantè multa præclaraque facinora edidissent,tum viribus,tum scientia,tum virtute præstantes:quibus eos,qui sibi obstitissent, superantes,ex præda nihil attigissent,sed prima belli præmia Deo consecrâssent.Et tunc igitur instructi,fortiter occurrerunt,cùm consilijs suis apparatibusq; confisi, tum inexpugnabili iustitię præsidio confirmati.quo se clariores & prōptiores in pugna pręstiterunt.Id ex eo facilè intelligi potuit,quòd altero prælio non opus fuit. Primo enim & solo euncti aduersarij fusi,fugati,penitusque deleti sunt. Ciuitates autem vno eodemque tempore vacuę, plenæque apparuerunt: Vacuæ veteribus incolis, victoribus plenæ. Villæ itidèm & agri,antiquis spoliati dominis & colonis,viros omnibus partibus meliores acceperunt.

Seon rex cũ suis cęsitur.

Hoc bellum cùm omnibus Asię gentibus,tum præcipuè finitimis,quòd damna celeriùs expectabant,magnum terrorem iniecit. Vnus autem è vicinis regibus Balaces nomine,qui amplam frequentemque Orientis partem, antequàm manus cōfereret, obtinebat, quum armis occurrendum illis non censeret, quòd vastationem ex aperto bello metueret,ad auguria & vaticinia confugiēdum existimauit,sperans se inuictam Hebræorum potentiam execrationibus quibusdam euersurum.Ariolus quidam ea tempestate celeberrimus erat in Mesopotamia, qui omnes quidem diuinādi artes callebat,sed in augurandi facultate potissimùm probatus,& mirabilis putabatur, quòd multis & sæpè res incredibiles & magnas ostendisset.Alijs vigente æstate pluuias,alijs in media hyeme calores ardoresque prædixerat:alijs in vbertate inopiam, aut contrà in penuria & fame copiam & abundantiam:quibusdam exundationes,exiccationésve fluminum, & pestiletium curationes morborum,aliaque id genus innumerabilia: quæ singula cùm ità prænunciaret,vt edere oracula videretur, longiùs in dies fama peruagante, magnam erat gloriam assecutus. Ad hunc ex socijs quosdam misit, ad se vti veniret, rogans: muneribusque partìm missis,partìm promissis, causam, quamobrèm accerseretur, explicauit. Ille verò,vt qui non generoso constantique animo esset,& plerunque astutè se gereret, tanq̃ ex ꝓbatis prophetis genus duceret,ac sine diuinis respōsis nihil omninò facere cōsueuisset,recusauit,asserens se à diuino numine prohiberi. Quamobrèm ad regem, infecta re,qui missi fuerant,reuersi sunt.Alij rursùs eandem ob causam probatiores nuncij deliguntur,qui & pecuniæ plus afferant,& maiora polliceantur munera.Et præsentium quæstu,& futurorum spe captus, & accersentium veritus dignitatem, causa iterùm in numen,falsò tamen,collata,cessit:reiectoque in diem posterum abitu,visa sibi in quiete narrauit:quibus manifestò perterritus,manere ampliùs non posset, sed cogeretur nuncios sequi.

Ariolus celeberrimus Balaam.

Iam igitur iter ingressus,perspicuo portento commonetur in via, causam, propter quam proficisceretur,turpem & iniquam esse. Iumentum enim, quo fortè insidens res tà vehebatur ipse,repentè primùm consistere: deindè,tāquàm vi ab aliquo repelleretur, aut ꝓhiberetur,procūbere:rursumq; dextrorsùm ac sinistrorsùm ferri, atq; huc & illuc oberrans,nō posse quiescere,quasi vino ebrium debaccharetur:adeoq; verbera negligere,dum vapularet,vt insidentem propè deijceret,vicissimque læderet. Erant in propinquo sepes & dumi,quibus iumento se collidente, domini afflicti oppressique genua,& suræ,

suræ,& pedes dilacerabantur:Erat autem,vt verisimile est,diuina aliqua species, cuius irruentis præsentiam dudùm animal extimescebat.Eam homo,quo suam inscitiam ac stuporem agnosceret,non videbat,vincebaturq; ab animali rationis experti is, qui se nõ modò mundum,sed mundi opificem cernere iactitabat. At aliquandò tandem Angelum conspicatus non quòd tali spectaculo dignus esset, sed vt se nullius precij esse cognosceret,supplex ad preces confugit, sibique non spontè, sed per imprudentiam peccanti,vt ignosceret,orauit. Verùm cùm redire tunc oporteret,rogauit angelum,domum nè sibi reuertendum esset.Ipse verò simulatiõe perspecta,indignatus, (Quid enim percontatione opùs erat in re adeò per se manifesta,vt verborum testimonio non indigeret? nisi fortè maior auribus,quàm oculis,aut dictis,quàm factis fides haberi debet) Perge,inquit,quò cupis ire. nihil enim proficies.Ego enim præter sententiam tuam dicenda suggeram,& vocis instrumenta,quà æquum & vtile erit,conuertam. Ego te imprudente,singula vaticinabor ex ore tuo. Angelũ videt Balaã.

Rex autem, cùm audiuisset eum appropinquare, ei satellitibus stipatus obuiàm processit: in ipsoque congressu primùm,vt fit,amanter salutauit, benigneque complexus est: tum subaccusauit tarditatem,& quòd nõ venisset animo promptiore. Post hoc lautissimum preciosis dapibus celebratur conuiuium, & omnia, quæ hospitibus honorificè accipiendis parari solent,ambitione regia magnificentiùs & cumulatiùs instruuntur.Postridiè autem benè manè Balaces vatem adduxit, vbi dæmonis cuiusdam simulacrum erat, quod incolæ adorabãt.Hinc pars exercitûs Hebræorum despiciebatur, & tanquàm è specula ostendebatur mago.Quam ille intuitus,Tu,inquit,ô Rex,septem aras ædifica,& ad earum singulas immola singulos vitulos, & singulos arietes : ego autem secedens,exquiram à Deo,quæ dicenda sunt.Digressus igitur,numine statim afflatur,diuino adueniente spiritu,qui ex animo eius omnem ariolandi artem expulit. Neq; enim simul inesse possunt sacratissimum numen,& præstigiæ magicæ.Deindè reuersus, & victimas cernens,atque ardentes aras,velut interpres alterius suggerentis,hęc edidit oracula: Balaces accipit Balaã regio conuiuio. Balaã magus.

Ex Mesopotamia Balaces accersiuit me,vt longo confecto itinere, diris execrationibus Hebræos deuouerem ac perderem.Ego verò quomodò execrabor eos, qui Deo non sunt execrabiles? Ipsos equidem oculis despiciam ex altis montibus, cogitationeq; compræhendam: populo tamen obesse non potero, qui habitabit ab aliorum populorum numero separatus, non locorum & regionis hæreditate & portione attributa, sed præstantium gentium proprietate, quæ patrijs institutis & viuendi ratione cum alijs nõ commiscentur. Quis accuratè primam eorum generis originem inuenit? Corpora quidem illorum ex humano semine coaluerunt: animi verò diuinitùs conflati sunt. Itaque Deo sunt affines. E vita corporea decedat animus meus,vt iustorum animorum numero asscribatur,quales horum sunt animi.Hæc audiens Balaces,angebatur. Fine autem facto,dolorem ferre non valens:Cùm ad execrandos hostes,inquit, aduocatus sis, illis fausta precari non erubescis? Te mihi amicum existimans,profectò deceptus sum,nesciens te cum hostibus occultè coniunctum esse.Id quod res ipsa declarat. Idcircò differebas aduentum tuum,quòd ad illorum auxilium animus tuus propensus erat:à me autem & à meis,alienus. Perspicuis enim (vt vetus habet prouerbium) significantur obscura.At ille,qui non ampliùs à numine detinebatur: Iniustissimum,respondit,in me crimen conijcitur.falsò enim accusor,quippe qui,nisi Deo suggerẽte,nihil loquor. Quod neque ego nunc primùm dixi,neque tu audiuisti:sed & anteà,cùm nuncios misisti, quibus eadem respondi. Prophetia Balaam.

Cùm igitur Rex opinaretur,aut vatem fallere,aut Deum mutari,& locorum mutationibus mentis constantiam verti,in alterum locum ipsum adduxit,eique ex præcelso montis fastigio partem quandam exercitûs aduersariorum demonstrauit, constructisque rursùm septem aris, factisque, vt anteà, totidem sacrificijs,illum ad agenda auguria,faustaque responsa accipienda dimisit.Qui, vt solus fuit,extemplò correptus numine,& tanquàm amota ratione nihil intelligens,ea,quæ subijciebantur,protulit,vaticinans ad hunc modum:Surge rex,& hæc arrectis auribus accipe:Deus, quẽadmodùm homines,falli non potest:neque vt filij hominum,immutatur, aut non præstat, quæ semèl locutus est.Nihil omninò loquetur,quod non ratum ac firmum futurum sit.Verba enim ipsius,sunt opera.Ad benedicendum ego, non ad maledicendum, adductus sum.

Nullus erit Hebræis labor, nulla molestia. Deum enim suum habent propugnatorem, qui calamitatum Aegypti confracto discussoque impetu, tot hominum millia, vt hominem vnum, eduxit: auguria negligunt, omnemque spernunt diuinandi facultatem, vno mundi principe ac duce confisi. Populum vt leonis catulum exurgētem, vt leonem exultantem adspicio. Saturabitur feris, & vulneratorum sanguinem bibet: expletusque somno non opprimetur, sed præconiū canet. Periniquo ferens animo rex, quòd sibi cōtrà, quàm sperabat, vaticinia cederent, Et dira, inquit, ô vir, & fausta precari omittas. Satiùs est enim silere, quàm iniucūda loqui. Cùm hæc dixisset, tanquàm eorū, quæ dixerat, oblitus ob mentis inconstantiam, in alium locum abduxit vatem: ex eoque vti partem Hebræorum exercitûs detestaretur, adhortabatur. At ille suasore deterior, cùm illata crimina vera defensione refelleret, quòd nihil proprium diceret, sed ab altero subiecta, correptus & afflatus numine interpretaretur, ideoque Regem non ampliùs sequi, sed domum reuerti deberet: alacriùs quàm ille, qui accersierat, antecurrit, tum quòd ingentiū malorum metu premebatur, tum quòd licèt lingua execrationes explicare non posset, cogitatione tamen cupiebat execrari.

Malignitas Balaam.

Conscendens igitur in montem prioribus sublimiorem, celeriter iubet idem sacrificium instaurari: constructisq; rursùm septem aris, quatuordecim victimas mactari, binis ad singulas vitulis & arietibus immolatis. Ipse verò non iam, vt erat solitus, ad respōsa & auguria confugit, sed artem ipsam vituperans, quòd tempore, vt lex abrogata, exoleuisset, hebetiorque facta non posset certa conijcere: nec considerās propositum Regis, à quo mercede conductus fuerat, à Dei consilio discrepare, ad solitudinem oculos cōuertit, videtq; Hebræorum castra per tribus disposita. Tunc non vt exercitûs, sed ciuitatis multitudinem & ordinem admiratus, afflatusque, talia locutus est: Dicit homo, qui vera cernit, qui mentis oculis non dormientibus manifestum Dei visum in quiete perspexit: Quam pulchræ sunt domus tuæ, exercitus Hebræorū: tentoria tua sicut valles vmbrosæ, sicut viridaria ꝓpter flumen, sicut cedri iuxta aquas. Egredietur olim vir è vobis, & multis gentibus imperabit, eiusq; regnum in dies magìs propagabitur, atque extolletur in sublime. Hic populus ab Aegypto discedēs, Deum semper habuit itineris ducem, qui in vno cornu multitudinē duxit. Multas hostium gentes comedet, earumq; pinguedinē ad medullas vsque percipiet. Sagittis perdet aduersarios, requiescet dormiens vt leo, vt leonis catulus securè admodùm, ac neminem timens, sed alijs timorem inijciens. Infelix quicunq; commotum excitauerit. Qui fausta precantur tibi, faustis precationibus digni sunt: qui detestantur autem, sunt detestabiles.

His vehementer indignatus Rex, Ad execrādos, inquit, hostes accersitus, benè illis ter iam precaris? Fuge hinc quàm citissimè, nè, quoniam ira præceps est perturbatio, cogat in te nouum aliquod exemplum edere. Quanta pecunia, quantis muneribus, quāta gloria teipsum, homo stultissime ac mente capte, spoliauisti? peregrè reuerteris, nec aliud domum, nisi magnam ignominiam & dedecus afferes. Ars enim ista, qua priùs aliquid esse videbaris, irridebitur & contemnetur. Tum ille: Quæ, inquit, hactenùs cōtigerunt omnia, responsa sunt & oracula: Quæ autem dicentur, ea ipsa coniectura prænunciabo. Et dextera regis apprahensa, solus cum solo consultabat, quibus rationibus hostiū exercitus adduci posset, vt nefario & maximo scelere admisso læderetur. Quid tu, inquiet aliquis, ex te respondes, & ea consulis, quæ sunt oraculis contraria? nisi fortè cōsilia tua maiorem vim habent, quàm diuina responsa? Sed agè præclaras istius admonitiones, quæ certam eorum, qui semper victores sunt, stragem moliuntur, perpendamus.

Nequissimū scelesti Balaā cōsilium.

Cùm sciret Hebræos nullo pacto, nisi violarent leges, offendi posse, per magnum libidinis & incontinentiæ flagitium ad maius impietatis scelus, voluptatis esca proposita, allicere studuit. Sunt in his locis, inquit, ô Rex, fœminæ forma omnium præstantissimæ. Homines autem nulla re faciliùs, quàm fœminarum pulchritudine, capiūtur. Quamobrem si permiseris, vt formosissimæ quæstum faciant, pudicitiamque publicè prostituant, iuuentutem aduersariorum inescabunt. Ipsis tamen cauendum erit, nè statim cuilibet corporis sui copiam faciant. vrbanitas enim cupiditates quasi titillans, magìs amores accendet atque inflammabit. At illi cupiditatibus elati, audebunt omnia & facere & pati. Amatori autem sic affecto aliqua earum, quæ ad hanc venationem instructæ fuerint, Non licet, inquiet, mea frui consuetudine priùs, quàm relictis patrijs institutis, ad nostra transeas, & ea colas, quæ ego. Quod abs te factum esse planè perspiciam, si libationum

&

& sacrificiorum particeps esse volueris, quæ nos imaginibus, & statuis, & reliquis simulacris facimus. Ipse verò multis nimirùm retibus circundatus, pulchritudine, blandis illecebris ac suasionibus, nihil repugnabit: sed deuicta ratione, miser faciet imperata, & cupiditatis seruus asscribetur. Ità cōsulebat ariolus: Rex autem ea, quæ dicebantur, minimè absurda iudicās, abrogata lege de adulterijs, atque illis, quibus incesta & stupra interdicebantur, ità sublatis, vt si nunquàm fuissent scriptæ, edixit, vt mulieribus liceret cum quibuslibet habere consuetudinem.

Populus fornicatur cū fœminis ethnicis.

Impunitate concessa, multitudinem adolescentium allexerunt, eorumque animos priùs decipientes, ad impietatem compulerunt, donèc principis sacerdotum filius, rei grauissimæ indignitate permotus, quòd eodem tempore & corpora & animos traderēt in seruitutem, corpora quidem voluptatibus, animos autem impietate corrumpentes, præclarum adolescens & nobili ac probo viro dignum facinus confecit. conspicatus enim quendam è genere ad scortum ingredientem, nec oculos præ pudore defigentem humì, nec operam dantem, vt lateret multitudinem, nec, vt fieri solet, ingressum occultantem, quinetiam impudenter audacterque turpitudinem ostendentem, ac re fœdissima tanquàm honesta gloriantem, valdè concitatus, iustaque ira plenus accurrit: amatoremque ac meretricem in lectulo adhuc iacentes ambos confodit, & genitales partes amputauit, quòd nefandæ rei operam dabant. Hoc exemplum intuentes quidam eorū, qui continentię pietatisque studio tenebantur, iubente Mose, imitati sunt, & omnibus, qui simulacris immolauerant, propinquis atque amicis omnium ætatum contrucidatis, sumptoque supplicio populum expiârunt, seruantes eos, qui manifesta defensione religionem & innocentiam suam ostendebant: damnatorum autem ignoscentes nemini, nec eorum crimina misericordia prætereuntes, eosque puros existimantes, qui suis illos manibus interfecissent. Ex quo fiebat, vt nullum daretur effugium, cùm ea res afferret ipsis interfectoribus verissimam laudem. Occisa fuisse ferunt vno die quatuor & viginti hominum millia. Atque ità sublatnm est scelus, quod exercitum coinquinauerat.

Phinees interficit duos pariter cōcūbentes

24000. cæsa vno die.

Peracta iam expiatione, quærebat Moses dignis præmijs afficere sacerdotum principis filium, qui primus ad vlciscendum aggressus fuerat: sed oraculo Deus anteuertit, & largitus est pacem munus amplissimum, quod mortalium nullus præbere potest, & omnem sacerdotij dignitatem dedit ipsi & posteris eius hæreditariam. Cùm autem intestini mali nihil amplius reliquum esset, omnibus, qui transfugæ aut proditores videbantur, interfectis, Mosi visum est tempus opportunū, vt Balacę bellum indiceret, homini, qui plurima detrimenta tum inferre conatus esset, tum etiam intulisset. conatus quidē erat inferre per Ariolum, cuius execrationibus Hebræorum potentiam deletum iri sperabat: intulerat autem per incontinentiam & impudicitiam fœminarum, quæ rem secùm habentium corpora libidinibus, animos autem impietate corruperāt. Omnibus tamē copijs gerendum bellum non censuit. Videbat enim nimiam multitudinem sibiipsi esse impedimento. Prætereà vtile iudicabat, sociorum relinqui subsidium, quod fessis opitularetur. Duodecim igitur fortissimorum iuuenum millia (tot enim sunt tribus, ex singulis mille) delegit, Phineesque, qui iam militaris audacię specimē dederat, ducem constituit. Hos armis instructos dimittens, sic allocutus est:

Oratio Mosis ad eos, quos mittebat contra Madianitas.

Non de imperio præsens certamen est, neq; vt opes alienas adipiscamini, quæ vel solę, vel præcipuæ solēt esse bellorū causæ: sed pro religione & pietate estis pugnaturi, à quibus consanguineos & amicos vestros auerterunt aduersarij, atque ità interitûs eorum authores extiterunt. Absurdum igitur esset, vos qui domesticos à legibus recedentes interfecistis, ab hostibus, qui grauiùs peccauerunt, temperare: sustulisseque illos, qui peccare discebant, & eis ignoscere, qui se ad peccandum impulsores & magistros præbuerunt, & malorum omnium, quæ ab illis admissa perlataque sunt, fuerunt authores. His cohortationibus confirmati, & quicquid roboris in animis suis ingenitum erat excitantes, tanquàm explorata victoria, ad bellum inuicti contenderunt. Conferentesque manus, tanto superiores & virtute & viribus extiterunt, vt cunctis aduersarijs cæsis, ipsi omnes incolumes, ne vno quidem suorum vulnerato, nedùm occiso, redierint. Quamobrèm si quis rem ignorans, eos redeuntes adspexisset, non ex acie, aut prælio, sed ex spectaculo, aut belli simulacro redire arbitratus esset. Solent enim eiusmodi in pace ludi celebrari, vt exercitationis gratia inter amicos vera geri prælia videantur.

F 2 Vrbes

Vrbes igitur aut euertentes, aut incendentes ità deleuerunt, vt nullum earum vestigium relictum sit, quo illic vnquàm fuisse cognosci possent. Ex incredibili captiuorum numero tam viros, quàm fœminas occidendas iudicauerunt: Viros, quòd struxissent insidias, prioresque lacessissent: Fœminas, quòd Hebręorum iuuentutem pręstigijs corrupissent, eorumque nequitiæ, & impietatis, & mortis causam attulissent. Pueris & virginibus, ætatis habita ratione, pepercerunt. Grandem admodùm prædam tum ex regijs, tum ex priuatis ædibus, tum ex villis, (neq; enim in agris, quàm in vrbibus, minor erat) omnesque hostium diuitias in castra comportârunt.

Cùm Moses & Ducem & milites collaudâsset, tum quòd strenuè se fortiterque gessissent, tum quòd proprijs commodis consulentes, in rem suam non studuissent prædam conuertere, sed in medium contulissent, vt ij quoquè, qui in castris mansissent, eius participes fierent: iussit eos extra castra dies aliquot commorari, expiarique à cæde per magnum sacerdotem. Licèt enim hostes legitimè occidantur, is tamen, qui interficit hominem, quanuìs & iure, & se defendens, & lacessitus id faciat, tamen propter summam & communem hominum inter se coniunctionem, non videtur penitùs innoxius. Quapropter interfectores expiatiõe ab ea culpa, cuius videbãtur affines, existimauit indigere. Posteà verò ità diuisit prædam, vt illis, qui bellum confecerant, partem dimidiam tribueret: (erant autem numero pauci) alteram illis, qui in castris manserant. Aequum enim putabat, vt etiam ipsi essent vtilitatis participes, qui, si minùs corporibus, animis certè pugnâssent. Milites enim, qui in præsidijs manent, non virtute aut certandi cupiditate, sed tempore tantùm & sorte vincuntur.

Nota.

Prædæ ex Madianitis captæ distributio.

Cùm igitur illi pauci, qui pericula subierant, plus accepissent, plures autem, qui in castris manserant, minus: visum est necessarium, vt totius prædæ primitiæ dicarentur. Obtulerunt autem quinquagesimam partem, qui permanserant in castris: illi verò, qui bellum gesserant, quingentesimam. Atque horum quidem primitiæ, magno sacerdoti sunt attributæ: priorum autem, ministris, qui Leuitæ appellantur. At tribuni & centuriones, manipulorumque & reliquorum ordinum ductores, pro sua sociorumque salute, præclareque parta victoria, sponte sua singulares primitias obtulerunt, & quę quisque ornamenta aurea, vasaque preciosa in pręda reperit. Quæ ex auro constabant, Moses accepit, collaudataque offerentium religione, reposuit in sacro tabernaculo, vt piæ gratæque ipsorum voluntatis monumentum essent. Egregia fuit hæc primitiarum distributio: primitias eorum, qui virtutis dimidium, nempe promptum animum ostenderant, non autem facta, sacerdotibus assignauit: Illorum autem, qui & corporibus & animis se periculis obiecerant, perfectam fortitudinem exhibẽtes, sacerdotum antistiti, magno sacerdoti: præfectorum verò munera, vt à ducibus & principibus profecta, omnium duci & principi Deo. Omnes isti deuicti sunt aduersarij priùs, quàm Iordanem regionis fluuium traiecissent ad incolas felicis fœcundæque terræ, in qua planities erat, frumenti pabulique pro pecoribus feracissima.

Hanc regionem cùm adspexissent duæ tribus, id est, sexta exercitûs pars, quæ pecudibus abundabant, rogârunt Mosem, vt sibi permitteret illic hæreditatis partem capere iam pridèm constitutam. Loca enim illa esse gregibus & armentis aptissima, quippe quæ & irrigua essent, & herbæ copiam spontè ferrent At ille, putans eorum postulata eò spectare, vt vel partem suam pręmiaque ante tempus accipientes, honore præstarent, vel bellorum, quæ instabant, laborem subterfugerent, cùm plures adhuc Reges imminerent, qui intrà fluminis regionem incolebant, valdè indignatus atque ægrè ferens: Vos igitur, inquit, hìc turpiter ociosi inertesque considebitis, dum propinquos & amicos vestros reliqui hostes diuexabunt, vobisque solis vt optimè meritis præmia tribuentur; alij verò prælia, labores, molestias, summaque pericula sustinebunt? minimè ęquum est, vt vos pace, pacisque commodis perfruamini, cæteri verò in bello & innumerabilibus ęrumnis versentur. Nec conuenit, vt totum pro partibus, sed contrà potiùs, vt partes pro toto hæreditatem exquirant. Omnes vos estis æquales, eodem genere, ijsdem orti parentibus: vna domus, ijdem mores, eædem leges, & alia innumerabilia, quorum vos singula deuinciunt, & ad beneuolentiam compellunt. Cur igitur, cùm in rebus maximis maximeque necessarijs pares sitis, in diuisionibus non eritis pares, sed tanquàm principes subditos, aut domini seruos contemnetis? Oportebat vos quidem alienis verberibus erudiri: Sapientis est enim, non expectare dum ad se damna perueniant. Nunc autem cùm

Moses obiurgat eos, qui volunt sibi tradi regionem cis Iordanem.

dome-

domestica exempla habeatis, patres nimirùm, qui regionem hanc speculati sunt, calamitatesque tum ipsorum, tum aliorum omnium, qui simul cum illis desipuerant, cùm, duobus exceptis, omnes interierint, ideoque cauere debeatis, nè in vllo simili timore depræhendamini: eos, ô stulti, tanquàm non faciliùs capiendi sitis, æmulamini, atque illorum, qui se viros fortes ac strenuos præstare decreuerunt, alacritatem frangitis, animosque promptos dissoluitis? Atqui ad peccandum properantes, ad supplicia simul festinabitis. Iustitia enim vix moueri solet: at cùm semel mouetur, sic accelerat, vt fugientes facilè consequatur. Quandò, cunctis hostibus deiectis, nullum ampliùs bellum imminebit, socij autem ità se gesserint, vt nec ordines, nec exercitum deseruisse, nec quicquam aliud, vt ignaui aut victi, fecisse reprehendi possint: sed animis corporibusque, à principio belli ad exitum vsque permanserint, & regio vacua erit ijs, à quibus obtinebatur, tum distribuentur munera, tunc virtutis præmia tribubus ex æquo diuidentur.

Admonitionem hanc illi, vt à patre admodùm beneuolo proficiscentem, tanquàm ingenui filij, æquis animis pertulerunt. Sciebant enim illum non efferri imperij potestate, sed omnium curam & rationem habere, iustitięque & ęquitatis amantem esse, nec ignauiam insectari, vt ignominia quemquam afficeret, sed vt ij, qui meliores fieri possent, excitati resipiscerent, & ad bonam frugem sese reciperent. Itaq; sic ei responderunt: Tu quidem meritò indignaris, si nos tales existimas, qui socios deserẽtes, velimus ante tempus vacatione donari. Verùm haud ità res habet, Nihil enim cum virtute coniunctum adeò laboriosum est, vt id formidemus. Virtutum autem opus existimamus, & tibi tali imperatori parére, & in laboribus subeundis nemini cedere, probarique in omnibus futuris bellis, donec res felicem exitum consequantur. Omnibus, vt anteà, armis instructi, traijciemus Iordanem, nec vlli militum manendi occasionem dabimus. Filij tantùm infantes, & filiæ, & vxores, & greges armentaque, si permiseris, relinquentur. Instruemus autem filijs & vxoribus domos, & pecoribus stabula, nè, si in locis non communitis sine præsidio maneant, ex incursionibus patiantur aliquid aduersi. Ipse verò benigno vultu humanaque oratione: Vobis, inquit, vera dicentibus certa manebunt præmia, quæ postulâstis. Relinquite igitur, vt dixistis, fœminas, & pueros, & pecudes: vos autem in agmine cum reliquis iter facite, sic instructi, vt statim, si opus fuerit, prælium ineatis. Vbi autem omnes hostes victi deletique fuerint, & parta pace victores regionem diuident, vos item ad domesticos vestros reuertemini, vt conuenientibus bonis & parte, quam elegistis, perfruamini.

Moses assentit, vt habeant duæ tribus id, quod petebant.

Hæc cùm dixisset ac pollicitus esset, lætitia gaudioque pleni, domesticos suos & pecora in locis tutis & inexpugnabilibus, quorum plurima communita erant opera & manu, reliquerũt: Ipsi verò sumptis armis, alacriùs, quàm reliqui socij, excurrebant, tanquàm aut soli, aut inprimis bellum essent gesturi. Nam qui munus aliquod priùs accepit, ad ferendum auxilium promptior est: se enim non dare, sed reddere beneficium putat: quod quidem officium est necessarium. Hactenùs, quæ in imperio gesta sint à Mose, commemorauimus: quæ autem idem in administrando sacerdotio, quæque in ferendis legibus gesserit, quas item, vt imperio maximè congruẽtes, facultates obtinuerit, deinceps exponemus.

LIBER II.

SVperiore libro Mosis ortum, educationem, disciplinam & imperium, quod non modò sine repræhensione, sed magna cum laude administrauit, explicauimus. Prætereà quæ vel in Aegypto, vel in itineribus, vel in rubro mari, vel in solitudine omnem dicendi vim superantia gesserit, quosque labores præclarè sustinuerit, & quomodò militum parti sedes assignârit, persecuti sumus. Nunc autem, quæ ordine sequuntur, adiungemus.

Minimè aberrant, qui tum demùm ciuitates felices asserunt, cùm aut Reges philosophantur, aut philosophi regnant. Constat autem, Mosem non modò regia & philosophica facultate, sed etiam tribus alijs, quarum vna in legibus constituendis, altera in administrando sacerdotio, postrema in prophetia vaticinioque versatur, præstitisse, de quibus mihi nunc necessariò dicendum existimaui. Etenim cùm ipsi putem omnia congruere, quòd diuina prouidẽtia fuerit & rex, & legislator, & sacerdos, & propheta, declarandum est, cur hæc illi omnia conueniant.

Ciuitates quæ sint felices censendæ.

Moses rex, legislator, sacerdos, propheta.

Regis est pręcipere, quæ recta sunt, prohibere contraria. Legis autem proprium est, vt quæ agenda, fugiendáve sint, præscribat. Ex quo fit, vt & Rex lex animata, & lex Rex iustus esse videatur. Regi porrò & legislatori non humana solùm, verumetiam Diuina contemplanda sunt. Nam sine Diuina prouidentia nec Regum, nec populorum res benè gubernantur. Quamobrèm illi & primò opùs est sacerdotio, vt perfectis sacrificijs absolutaque diuini cultûs scientia, tam sibi, quàm subditis, tum malorum depulsiõem, tum largitionem bonorum impetret à Deo, qui propitius est, & votis ac precibus annuit. Quomodò enim quæ rogantur, non tribuat ille, qui natura benignus est, & eos, à quibus verè syncereque colitur, præcipuè amat? Cæterùm quoniam ipsi & Regi, & legislatori, & sacerdotijs plurima vel humana vel Diuina sunt incognita: (quanuìs eñ tot tantisque dotibus excellat, genitus tamen, moriturusque est) idcircò prophetiæ quoquè tenet facultatem, vt quæ ratione humana non potest assequi, diuina consequatur. Etenim quæ mens non capit, prophetia compræhendit. Eximia verò, valdeque concinna est harum quatuor facultatum coniunctio. Inter se enim copulatę connexęque, chorum conficiunt, mutuaque sibi vicissim commoda subministrantes, virgines Gratias imitantur, quæ immutabili naturę lege sciungi nequeunt. De quibus meritò dici potest id, quod de virtutibus dicitur, omnes habere, qui vnam habeat. Primùm autem de legum constituendarum potestate dicendum est.

Nota.

Virtutes oẽs habet, qui vnam habet.

Non ignoramus eum, qui sit optimus legislator futurus, perfectis & absolutis virtutibus omnibus vti oportere. Verùm quemadmodùm in familijs, licèt alij genere coniunctissimi sint, alij non ità coniuncti, omnes tamen inter se cognati sunt: Sic etiam in virtutibus, cùm alijs rebus aliæ magìs minúsve cohæreant, legum ferendarum facultati tanquàm sorores, & summa necessitudine deuinctę sunt hæ quatuor: Humanitas, Iustitia, Honestatis amor, & Improbitatis odium. His enim excitatur, quicunque tenetur legum condendarum studio, cùm & humanitas doceat, vt quæ sentit Reip. profutura, in medium afferat: & iustitia, vt æquabilitatem colat, tribuatque præmia cuique pro dignitate: & honestatis amor, vt quæ natura honesta sunt, complectatur, & ad vsum omnium, qui digni sunt, patefaciat, abundeque præbeat: & odium improbitatis, vt eos, qui virtutẽ despiciunt, negligat, & tanquàm communes generis humani hostes insectetur. Horum, quæ dicta sunt, si quis vnum aliquod habet, magnus est: qui verò simul omnia est consecutus, ille nimirùm admirandus.

Humanitas. Iustitia. Amor honestatis. Odium improbitatis.

Huc autem Moses solus videtur peruenisse, vt virtutes, quas diximus, in rebus à se gestis & cõstitutis expresserit. Quod quidem perspicuum est illis, qui sacros libros perlegerunt: quos ille, nisì talis fuisset, nunquàm conscripsisset dictante Deo, nec tradidisset ijs, qui digni sunt vti, rem pulcherrimam, & eorum, quæ in animo sunt, exempla illustria continentem, quorum effigies & imago sunt leges, quæ commemoratas virtutes apertissimè declarant. Quòd autem ipse legislatorum, qui post hominum memoriam vel apud Græcos, vel apud Barbaros extiterunt, fuerit omnium optimus, illud est argumentum clarissimum, quòd si quis aliorum leges consideret, inueniet eas vel bello, vel seruitute, vel alijs de causis, quæ fortunæ vicissitudine inuehuntur, commutatas. Nimiæ etiam sæpenumerò deliciæ, & abundantia, & copię leges euerterunt, cùm fortunam valdè secundam multi ferre non possent, sed satietate petulantes contumeliosique fierent: quod quidem vitium legi contrarium est. Mosis autem leges, ex quo scriptæ sunt, ad hunc vsque diem, firmę, ratæ, stabiles, tanquàm signo naturæ ipsius obsignatæ permanserunt, & in posterum, spes est, permansuras seculis omnibus immortales, quoàd sol, luna, vniuersumque cælum erit, atque orbis terratum. Gens quidem ipsa quum tam multis rerum & prosperis & aduersis cõmutationibus vsa sit, nihil vnquàm omninò ab earum pręscripto recessit, cùm omnes grauitatem ipsarum colerent, & obseruarẽt. Quas igitur nec fames, nec pestis, nec bellum, nec Reges, nec tyranni, nec animi, aut corporis, aut perturbationum, aut vitiorum impetus, aut aliæ, quæ vel à DEO, vel ab homine proueniunt, calamitates dissoluere potuerunt, nónne eę maximè expetendæ sint, præstantioresque iudicandæ, quàm vlla oratione dici queat?

Verùm ne id quidem admirandum, ac per se verè magnum putandum est, quòd omni tempore firmæ ratęque manserint. Id potiùs admiratione dignum videri potest, quòd non Iudęi solùm, verùm etiam alij propè omnes, inprimisque illi, apud quos virtus in maiore precio est, eas excoluerunt & cõmendârunt. Hæc enim est illarum pręcipua

pua laus, cuius nullæ aliȩ leges participes sunt. Atque hoc quidem ex eo colligi potest, quòd nulla, vt ità dicam, nec Grȩcorum, nec Barbarorum ciuitas est, quȩ alterius ciuitatis leges obseruet & instituta: immò verò quȩ sua ipsius perpetuò tueatur, ac non ea pro temporum & rerum varietate commutet. Athenienses Lacedȩmoniorum mores institutaque despiciunt, Lacedȩmonij rursùs Atheniensium. Idem à Barbaris fit. Neque enim Aegyptij Scytharum obseruant, nec Scythæ Aegyptiorũ, nec (vt breuiter omnia complectar) qui Asiam incolunt, eorum, qui Europam, aut contrà: sed omnes, quæ sunt ab oriente ad occidentem solem, regiones, gentes, ciuitates, à peregrinis legibus abhorrent, seq; legum suarum authoritatem & existimationem, si reliquas despexerint, aucturos putant. Nostræ verò haud ità se habent: sed Barbaros, Grȩcos, in continenti, in insulis habitantes, omnes deniquè gentes ad ortum, occasum've, Europam, Asiam, totumque ad extremos vsq; terminos orbem terrarum incolentes, ad se alliciunt atque conuertunt.

Diuersæ leges & mores apud diuersas nationes.

Quis enim sacram illam diem septimam nō colit, requiem & ocium sibi suisq; non liberis solùm, sed seruis ac iumentis etiam tribuens? Hæc enim vacatio, & tanquàm induciæ, ad omne etiam animalium genus perueniunt, quȩ ad hominis vsum genita sunt, vt ei tanquàm naturali domino seruiant: immò verò pertingũt etiam ad omnia arborũ plantarumque genera. Etenim nec germen, nec ramum, nec folium licet excindere, aut fructũ vllum decerpere. Sed ea die nemine edictum publicum violãte, rebus omnibus indulgetur, ac permittitur quodammodò libertate frui. Quis ieiunium (sic enim dicitur) non admiratur ac suscipit, illud præsertìm, quod statis anni temporibus agitur grauiori seueriorique ratione, quàm ij, qui celebrantur singulis mensibus, festi dies? In his enim & multum merum, & mensæ magnificæ, & omnes deniquè ad edendum bibendumque suppetunt copiȩ: quibus auctæ insatiabiles ventris voluptates, excitãt etiam cupiditates, quæ sub ventre sunt. In illo autem nec cibum, nec potum afferri licet. Quarè cùm nullæ corporeæ perturbationes, quales ex ingluuie prouenĩũt, puras mentes impediant, ità celebrant festos dies, vt conuenientibus votis & precibus placent parentem vniuersi, veterumque veniam peccatorum, & variam bonorum recentium copiam postulent. Quòd autem sacrum legum harum decus non modò apud Iudȩos, sed apud alios omnes fuerit admiratiõi, cùm ex ijs, quȩ dicta sunt, tum ex ijs, quȩ dicturi sumus, perspicuum est.

Septima dies ab omnibus colitur.

Ieiunium omnes mirantur: sed hæretici illud explodunt.

Principiò leges hæ Chaldaica linguà conscriptȩ sunt, in eaque sola tandiù permanserunt, quoàd retexerunt alijs hominibus pulchritudinem suam: quæ simul atquè animaduersa est, earumque gloria longè lateque percrebruit, (licèt enim egregiæ res propter inuidiam paulispèr premantur, obscuræque iaceant, opportuno tamen tempore propter naturæ beneuolentiam emergunt ac splendent) quidam indignam rem existimantes, quòd apud dimidiam hominum, eorumq; Barbarorum partem vigerent leges, earumq; Grȩci semper expertes forẽt, ad eas Grȩcè interpretandas animos appulerũt. Quam quidem prouinciam, quoniam magna erat, & ad communem vtilitatem spectabat, nō homines priuati, nec principes, quorum magnus est numerus: sed Reges, atque adeò Regum probatissimus cepit. Ptolemȩus hic fuit, cognomento Philadelphus, tertius ordine inter eos, qui ab Alexandro Aegyptum acceperunt: virtutibus autem & imperio non sui temporis solùm, sed omnium, qui antè fuerãt, prȩstantissimus. Cuius gloria nunc etiam post tot secula celebris est. Ea nanq; magnificentiȩ exempla monumentaq; per ciuitates ac regiones reliquit, vt in prouerbij consuetudinem venerit, vt egregia opera magniq; apparatus, ab illo appellentur Adelphæi. Familia quidem Ptolemȩorum regnis alijs antecelluit: inter Ptolemȩos autem prȩstitit Philadelphus. Tam multa enim ipse præclarè gessit, quot vix à reliquis omnibus gesta sunt: fuitq; quodammodò Regum caput, quȩ pars in animali obtinet principatum.

Ptolemæus Philadelphus regũ præstantissimus.

Hic igitur talis ac tantus Rex, legum nostrarum cupiditate ac desiderio incensus, sibi faciendum putauit, vt eas ex Chaldaica in Grȩcam linguam vertendas curaret. Itaque statìm ad Iudȩȩ sacerdotem ac Regem, (vnus enim tunc, atque idem erat) legatos misit, consilium aperiens suum, & rogans, vt optimos viros eligeret, qui leges interpretarentur. At ille meritò lætus, existimansque non sine diuina prouidentia Regem id tam vehementer expetere, dispicit quinam apud se Hebræi sint probatissimi, qui patriæ disciplinæ Græcam adiunxerint, eosque libenter mittit. Cùm igitur ad

Is curat Biblia Græcè conuerti.

hospitium venissent inuitati, vrbano sapientiq; orationis conuiuio ipsi vicissim hospitem acceperunt. Rex enim non vsitatas, sed nouas quæstiones proponens, singulorum sapientiam explorabat. At illi rectè scite que, cùm tempus pluribus verbis vti non permitteret, eas breuiter dissoluebant. Probati autem, confestim pulchro legationis munere fungi cœperunt. Porrò secùm ipsi considerantes, quantum negocium esset, diuinitùs datas leges ità religiosè interpretari, vt nihil adimas, nihil addas, nihil immutes: sed germanam ipsarum formam & figuram conserues, purissimum regionis locum extra ciuitatem inuestigabant. Quæ enim mœnibus includebantur loca, vt diuersis animantibus plena, propter morbos & obitus, & valentiū actiones haud ità sanctas, suspecta erant. Obiecta est Alexandriæ Pharus insula, cuius dorsum subligatum ad ciuitatem versùs protendirur, marique non admodùm profundo, sed ferè vadoso, decliue alluitur. Hunc ex omnibus locis finitimis iudicauerunt aptissimum, in quo tranquillè quiescerent, & animis vacuis in leges solas incumberent.

In Pharo insula 72. Interpretes versati.

Hic igitur manserunt, sumptisque libris sacris, vnà cum ipsis sustulerunt manus in cœlum, Deo supplicantes, nè se à proposito signo aberrare permitteret. Votis eorum annuit Deus, vt plurimis, atque adeò vniuersis hominibus prodesset, qui ad rectam vitæ institutionem sapientissimis ac pulcherrimis pręceptis essent vsuri. In secreto igitur loco considentes, nullo pręsente, pręter terram & aquam & aërem & cœlum, quorum procreationem primùm erant demonstraturi, (Legum enim principium mundi fabricam complectitur.) tanquàm numine afflati, non aliud alij diuinârunt, sed easdem voces, eademq; omnes verba, non aliter, àc si interpres occulrè singulis illa suggessisset, protulerunt. Quis autem nescit, omnem linguam, & Gręcam inprimìs, vocabulis abundare, & fieri posse, vt eandem sententiam idem interpres sæpenumerò aliter atque aliter varijs dicendi rationibus describat atque explicet? Quod tamen in his tradunt non accidisse, sed in idem ità collata fuisse propria cum proprijs nominibus, Gręca cum Chaldaicis, vt verba rebus explicatis maximè congruerent. Quemadmodùm enim, quæ de Geometria & Dialectica conscripta sunt, variam interpretationem non suscipiunt, sed vt à principio composita fuerunt, manent incommutabilia: sic hi verba rebus quadrantia inuenerunt, quę res quamsignificantissimè essent explicatura. Cuius rei certissimum argumentum est, quòd si quis Chaldęus linguam Gręcam teneat, aut Gręcus Chaldaicam, & vtranque scripturam in manus sumat, & Chaldaicè scriptam, & Gręcè versam, tanquàm sorores, immò verò vt vnam eandemque in rebus ac vocibus, admiratur & colit: nec eos interpretes vocat, sed prophetas & vates, quibus contigerit vera germanaq; oratione cum purissimo Mosis spiritu conuenire. Idcircò nunc etiam mos est, vt singulis annis in insula Pharo celebrentur festi dies, eóq; non Iudęi solùm, sed alij quamplurimi nauigent, vt & locum ipsum honorent, in quo primùm eluxit interpretatio: & Deo propter vetus beneficium, cuius memoria semper est recens, gratias agant. Post preces autem & gratiarum actiones, alij quidem in litore figentes tabernacula, alij in arena litoris accubantes, sub dio cum domesticis & amicis conuiuia celebrant, eoque tempore regijs apparatibus litus esse magnificentius arbitrantur. Ex quo tam priuati, quàm principes, se legum studiosos certatim ostendunt, licèt cum ipsa gente longo iam tempore haud præclarè agatur. Quòd si rebus non ità prosperè succedentibus, nullo modo leges sunt obscuratæ, quantam, si ad splēdidiorem fortunam aliqua detur occasio, accessionem futuram credimus? Equidem leges proprias omnes relicturos, multamque salutem patrijs institutis dicturos, seque ad has solas excolendas conuersuros arbitror. Gentis enim felicitate leges effulgentes, alias, vt sol exoriens stellas, obscurarent. Ac magna quidem ex ijs, quæ dicta sunt, legislatoris laus appàret: sed multo maior est illa, quam sacri complectuntur libri: ad quos iam sermonem cōuertimus, vt scriptoris virtutem demonstremus.

Miro modo transferunt Biblia.

Horum igitur alij quidem res gestas continent, alij præcepta atque interdicta, de quibus posteà dicemus, cùm ordine pręcedentia priùs explicauerimus. Qui complectuntur historiam, partim mundi creationem persequuntur, partim hominum genera & origines. atque hic quidem tum de supplicijs impiorum, tum de iustorum tractatur pręmijs. Quam autem ob causam hinc scribendi principium duxerit, & posteriore loco præcepta interdictaque collocârit, dicendum est. Neque enim, vt historicus aliquis, studuit rerum priscarum memoriam literis consignatam posteris relinquere, vt eorum

Libri scripturæ diuinæ qui tractent.

eorum animos inutili delectatione oblectaret: sed iamindè ab ipso procreati mundi principio exorsus,vt duo declararet inprimis necessaria, nempe eundem esse parētem, effectoremque mundi,ac veritatis legislatorem,& eum, qui legibus vsurus esset,ex naturæ vniuersique ordine sic vitam institu turum,vt ex verborum cum factis, factorumq; cum verbis conuenientia,concentus & harmonia proueniret. Aliorum igitur legislatorum quidam statim,quæ facienda vitandáve essent,præcipientes, pœnas constituerūt in eos,qui à præscripto suo recessissent: quidam verò, qui meliores videntur, non indè sumpserunt initium, sed ciuitatem priùs oratione construxerunt & exædificârunt, tum aptissimam ei viuendi rationem,latis legibus,accommodârunt. Moses autem & priorum institutum hominibus non vt liberis, sed seruis imperandi sine vlla cohortatione,putans ad tyrannos dominosque spectare: & posteriorum quanuis accuratum, non tamen absolutum, nec omnibus suffragijs comprobandum: vtrisque se rectiùs & præclariùs gessit. Nam in praeceptis interdictisque magis monet & adhortatur, quàm iubet,dum & in principijs, & in conclusionibus plurima & maximè necessaria studet exponere,vt persuadeat potiùs,quàm cogat. Et scriptiōis initio ciuitatem manufactam constituere,rem nimis abiectam atque humilem existimans, nec legum dignitati conuenire, quarum magnitudinem pulchritudinemque acutissima mentis acie præstantiorem ac diuiniorem esse cernebat, quàm vt ijs præfinitus aliquis in terra locus congrueret:magnæ ciuitatis fabricam enarrauit, existimās,leges similimam mundi administrationis imaginem continere.

Si quis igitur singulatim præceptorum vim & potentiam volet expendere, inueniet eam mundi concentum imitari, & sempiternæ naturæ rationi congruere. Quamobrèm qui digni sunt,affluunt bonorum copijs,quæ vel ad valetudinem,vel ad opes,vel ad gloriam,& reliqua spectant externa commoda. At qui virtute neglecta, nec vlla impellente necessitate,sed spontè fraude,iniustitia & reliquis vitijs se obstringūt, pro magna vtilitate in maximum detrimentum incurrunt.Eos enim non vt hominum, sed vniuersi cæli terræque hostes supplicijs affici dicunt, non ijs, quæ sunt in vsu, sed nouis & insolitatis, quæ à iustitia sceleris inimica, Deoque proximè assidente irrogātur, aqua & igne, elementorum efficacissimis sic eos inuadentibus,vt temporum conuersionibus partim eluuione demersi pereant,partim combustione deleantur. Nam & ciuitates in planitie sitas inflata & tumescentia maria,fluuijque & torrentes obruerunt, & in montibus exædificatas imbrium die nocteque perpetuò ingruentium impetus euerterunt. Posteà verò cùm ex ijs,qui relicti fuerāt,genus hominum auctum propagatumq; numero fuisset, nec maiorum calamitate commoniti posteri resipiscerent, sed intemperantiæ dediti,flagitiosa eorum instituta imitarentur,eos DEVS igne perdere constituit. Tunc igitur, vt indicāt sacra volumina,fulmina è cælo demissa, impios & ciuitates eorū combusserunt. Cuius quidem calamitatis certa nunc etiam in Syria demonstrantur indicia, ruinæ,& cinis,& sulphur,& fumus, & obscura flamma, tanquàm ardentis ignis. Ac eodem quidem tempore & nefarij homines pœnis,quas diximus,affecti sunt, & boni merita virtutis præmia acceperunt. Etenim cùm fulminis incendio tota regio cum incolis deflagraret,vnus vir aduena solus diuina prouidentia conseruatus,qui incolarum flagitia vitauerat, licèt incolumitatis causa colere soleant aduenæ ciuium instituta. Ab illis enim sine periculo abhorrere non possunt. Tali autem munere ille dignus est habitus, non propter naturæ perfectionem,vt qui ad sapientiæ fastigium peruenisset:sed ob id solùm, quod populo, qui mollissimam vitam complexus, voluptates ac libidines omnes delicijs,tanquàm sulphure materiaque flammis adiecta,incendebat, non consenserat. Cæterùm magnæ eluuionis tempore, cùm propemodùm omne genus hominum abolitum videretur,familiam vnam ab omni malo immunem fuisse,proditum est: quoniam ipsius familiæ natu maximus & princeps, nullo se voluntario crimine obstrinxerat. Modum autem quo saluti consuluit,& sacri libri commemorāt, & ego propter rei magnitudinem dignum puto, qui literarum monumentis commendetur.

Pœnæ eorum, qui scelerate viuunt.

Gene.19.

Lot euadit pœnas Pentapolis.

Gene.7.

Hic igitur idoneus iudicatus, qui non modò communis calamitatis expers esset, verumetiam alterius hominum prolis origo atque principium foret, diuinis mandatis, quibus oracula declarabantur, ligneum ædificium fabricatus est, cuius longitudo erat trecentorum cubitorum, latitudo quinquaginta, triginta autem altitudo. Continua intùs cubicula inferiora superioraq;,triplicia quadrupliciaq; construxit,& cōparatis ci-

Noë dicit.

Arca fabricatur.

barijs,

barijs, ex omni genere animantium tam terrestrium, quàm volatilium, marem ac fœminam intulit, vt semina venturis seculis instaurandis conseruaret. Sciebat enim Deum natura benignum esse. Etsì animalia singula corrumperentur, genera tamen incorrupta mansura, tum propter similitudinem cum Deo, tum quia nihil eorum, quæ consilio nata essent, solutum vnquàm fuisset. Omnes igitur animantes parebant ei, & quæ anteà immanes feræque fuerant, cicures fiebant, illumq; vt pastorem gregisque principem mansuefactæ sequebantur. Si quis autem pòst omnium ingressum, plenum illud domicilium adspiciens, terræ totius æmulum appellauisset, neutiquàm aberràsset. Gestabat enim animalium genera, quorum numerum infinitum vniuersa terra iam tulerat, rursumque erat latura. Quæ autem ille coniecerat, non multo pòst tempore euenerunt. Nam & affectio leuabatur, & eluuionis corruptio in dies singulos imminuebatur, cùm & imbres cohiberentur, & quę per vniuersam terram refusa fuerat aqua, partìm solis ardore consumeretur, partim in alueos & valles, & alias terrę cauitates rediret. Omnis enim natura, tanquàm Deo iubente, quasi æs alienum, vt erat opùs, suscipiebat: mare, & fontes, & flumina. Fluenta enim ad sua quæq; loca reuertebantur. Verùm pòst eorum, quæ sunt infra lunam, expurgationem, abluta renouataque terra, atque in eum statum, in quo erat initiò, quādò cum vniuerso creata fuit, restituta, ex ligneo ædificio ipse cum vxore, & liberis, & ipsorum coniugibus, totaq; familia egreditur, & gregatìm quæcunq; simul ingressa fuerant animalium genera, ad suî similia gignenda procreandaq; exeunt.

Noë egreditur ex arca.

Hæc sunt bonorum virorum præmia ac beneficia, quibus non solùm ipsi cum suis maxima pericula, quæ ex elementorum renouatione cunctis vbiquè creabantur, declinantes, salutem sunt assecuti: verumetiam noui generis duces, alteriusque circuitûs principes extiterunt, relicti tanquàm semina optimi animalium generis hominum. Homo enim eorum, quæ versantur in terra, semel principatum obtinuit, estq; Dei potestatis imitator, imago conspicua & genita illius naturæ, quę non cernitur, & est sempiterna.

LIBER III.

DVabus vitæ Mosis partibus, quarum altera pertinet ad regnum, ad legum sanctionem altera, iam absolutis, tertiam, quæ ad sacerdotium spectat, adiungemus.

Hic igitur, quod amplissimum est, sacerdotumq; principi maximè necessarium, pietatem ac religionem inprimìs coluit. Felici erat ingenio prędítus, quod tanquàm bonum agrum philosophia susceptum, præceptis ac disciplinis suis excoluit, & longè felicius reddidit, nec priùs dimisit, quàm perfectos virtutis fructus tum verbis, tum factis gigneret. Quamobrèm cum paucis alijs Dei amantissimus, Deoque charissimus fuit. Cælesti enim amore inflammatus, mundi Principem singulariter honorauit, & ab eo ipse honoratus est. Honor autem ille sapienti conuenit, vt id, quod verè est, colat. Sacerdotium verò tradidit cultum Dei. Hoc munere, quo nullum maius bonum reperitur, donatus est, & oraculis edoctus singula, quæ ad sacrificia sacraque ministeria pertinent. Verùm oportebat priùs, vt animum corpusque lustraret, seque nullis perturbationibus obnoxium redderet, sed ab omnibus illis affectionibus vacuum & purum, qbus obstricta est natura mortalis, vt cibo & potu, & cum fœminis consuetudine. Quanquàm hanc quidem iampridèm neglexerat, & ferè ex quo primùm diuinare vaticinarique cœpit. æquum enim censebat, vt se ad diuina responsa semper paratum exhiberet. Cibum verò & potum ad quadraginta continuos dies spreuit, meliores nimirùm ex contemplationibus escas habens: quibus sursùm afflatus è cęlo, mentem primùm meliorem reddidit: deindè etiam corpus, quod per animum & robore & valetudine sic confirmauit, vt intuentibus posteà incredibile videretur. Etenim cùm in montem illius regionis altissimum sacratissimumque, qui tam inuius erat, vt superari vix posset, ascendisset mandato DEI, secumque nihil victui necessarium attulisset, & quadraginta dies, vt dictum est, ibì mansisset, adspectu pulchrior multo descendit, quàm erat, cùm ascenderet. Itaque conspicientes eum, obstupescebant & admirabantur, nec diutiùs in illum poterant aciem oculorum intendere, quoniam tanquàm fulgenti solis splendore pręstringebatur.

Nota, quibus abstinere debeāt sacerdotes.

Exod. 19.

Dum autem adhuc sursùm commoraretur, in omnibus ad munus pontificium pertinentibus erudiebatur, ac primùm in ijs, quę ordine prima erant, quęque ad templum

&ap-

& apparatum eius spectabant. Templum enim in ea regione, in quam commigrabant, quamque iam ceperant, ędificari oportebat in loco purissimo, & preciosis lapidibus exornari, magnosque circùm muros extrui, & complures sacerdotibus domos, qui sanè locus sacra ciuitas appellaretur. Verùm cùm adhuc in solitudine vagarentur, nec firmas constituissent sedes, templum, quod gestaretur, extruxit: vt in itineribus & castris victimas immolarent, & nihil, quod ad sacrificia pertineret, pręetermitterent, nec vllius rei expertes essent, quę in ciuitatibus habitantes pręstarent. Tabernaculum igitur opus sacratissimum, cuius formam in monte per diuina responsa Moses didicerat, ædificare vi- sum est, cùm eorum corporum, quæ fabricanda erant, species incorporeas contemplaretur, quas veluti depicta exemplaria, & formas mente conceptas oportebat imitari in ijs operibus fabricandis, quæ sensibus percipi possent. Decebat enim, vt verè sacerdotum principi apparatus templi committeretur, quò multo antè apta conuenientiaque muneribus publicis sacrificia faceret. Quamobrèm exempli species in animo Prophetæ sine vlla materia spectabili occultè descripta insculptaque fuit. Opus autem ad exemplar effectum est, cùm opifex in apta materia singula effingeret. Atque apparatus quidem erat eiusmodi: *Tabernaculũ Moses ædificat.*

Octo & quadraginta columnæ ex cedro non putrescente, magnis è plantis excisæ, profundo auro obuoluebantur, earumque singulis bases argenteæ binæ, & caput argenteum aptabatur. Quadraginta igitur in longitudinem ità disposuerat artifex, vt vtrinquè viginti essent: in medio autem nullum relictum erat spatium, sed perpetua serie cõiunctæ ità cohęrebant, vt muri speciem pręberent. Intrinsecùs autem reliquas octo, sex quidem in medio loco, duas autem vtrinquè in angulis, vnam dextrorsùm, alteram sinistrorsùm. Ad introitum verò quatuor alias ijs, quæ ex aduerso positæ erant, similes, nisi quòd pro duabus basibus vnam habebant, post quas extrinsecùs aliæ quinque, solis basibus differentes: erant enim ex ære. Quapropter omnes tabernaculi columnæ pręter duas illas, quæ non videbantur, erant quinque & quinquaginta perspicuæ, ab vnitate vsque ad decadem, perfectionis numerum absoluentes. Si quis autem velit illas quinque seiungere, quæ sub dio collocatæ erant in atrio, quod vestibulum vocauit, relinquentur quinquaginta: quo quidem numero sacratissimo continetur vis trianguli orthogonij, qui rerum omnium ortûs principium est. Expletur autem ex columnis, quæ intùs erant, quadraginta quidem in vtroque latere ità dispositis, vt vtrinquè viginti essent, sex autem in medio pręter illas, quæ iuxta angulos occultabantur, & quatuor ex aduerso, super quibus velum expandebatur. Cur autem quinque cum quinquaginta coniungam & separem, declarabo. *Figura Tabernaculi.* *Numerus quinquagenarius sacratissim*.*

Quinarius numerus, est numerus sensuum, qui sanè sensus partìm ad externa respiciunt, partìm ad mentem, cuius ministri sunt, naturæ lege reflectuntur. Quamobrèm & regionem mediam quinque illis tribuit, quæ tum intrò spectant, tum ad tabernaculi penetralia versæ sunt: & significant ea, quæ animo percipiuntur, quemadmodùm ex ijs, quæ sub dio sunt, & contra vestibulum, sensibus obnoxia declarantur. Quocircà & basibus differunt. Sunt enim æneæ. Sensuum autem, qui in nobis sunt, caput & princeps est mens. Extrema verò, & tanquàm bases, sunt ea, quæ sensibus comprehenduntur: & idcircò hæc æri dicuntur similia, mens autem auro. Porrò mensura columnarum hęc est: Decem cubitorum longitudo, quinque autem cum dimidio latitudo, vt tabernaculum omnibus partibus æquale videatur. Pulcherrimis verò & varijs telis ex hyacintho, & coccino, & purpura, & bysso contextis ipsum ornauit. Decem enim cortinas (sic eas vocat in sacra scriptura) ex hisce, quæ modò diximus, generibus confecit. Harum singulis longitudo erat octo & viginti cubitorum, latitudo ad quatuor cubitos extendebatur, vt & denarium haberent numerum, quo perfectio continetur, & quaternarium, quo denarius ipse conficitur, & octonarium, ac vicenarium perfectum, suis partibus æqualem, & quadragenarium maximè vitalem, quo in naturę officina formari hominem tradũt. Octo autem & viginti cubiti cortinarum ità distribuuntur, vt decem fastigium tęgant, (tanta enim est tabernaculi latitudo) reliqui latera: noueni vtrinquè ità columnas operiant, vt vnius cubiti spatio distent à solo, nè pulchra sacraq; textura laceretur. Quadraginta verò connumerantur ex decem cortinarum latitudine. Quorum triginta recipit longitudo, (tanta enim est & tabernaculo) nouem posterior pars: reliquum id, quod est iuxta vestibulum, vt totius operimenti *Numerus quinarius.* *Sensuũ caput, mens.* *Exod. 26.*

vin-

vinculum sit. In vestibulo autem velum: sunt autem vela cortinæ quodammodò, non solùm quia fastigium & parietes tegunt, verumetiam quia ex eisdem generibus, nempe hyacintho, purpura, coccino & bysso, velum, & id, quod operimẽtum dicitur, contexta sunt: hoc quidem intùs ad quatuor columnas, vt adytum tegat: illud autem forìs iuxta quinque, vt nullus eorum, qui non sunt initiati, ex specula possit sancta conspicere. Porrò materiam, quam optimam iudicauit, ex innumerabilib9 delegit, numero parem elementis, ex quibus constat vniuersum, id est, terra, aqua, aëre & igne, rationeque singulis respondentem. Byssus enim respondet terræ: purpura aquæ: hyacinthus aëri, quippe qui natura niger est: coccinum igni, quoniam vtrũque puniceum. Oportebat enim, vt qui mundi parenti ac principi templum fabricabant, earum rerum similes caperent, quibus ipse mundum construxerat.

Byssus. Purpura. Hyacinth9. Coccinum.

Hac igitur ratione tabernaculum, vt sacrum templum, ædificatum est. In eius autem ambitu delubrum extructum erat longitudinis centum cubitorum, latitudinis quinquaginta, quod columnas habebat sexaginta, æquo quinque cubitorum interuallo distantes inter se, atque ità collocatas, vt per longitudinem quadraginta essent, per latitudinem viginti, vtrinquè nimirùm dimidia pars. Earum materia intrinsecùs erat è cedro, extrinsecùs autem ex argento. Omnium bases æneæ, altitudo ęqualis quinq; cubitorum. Visum enim est aptum artifici, toto dimidio contrahere altitudinem atrij, vt duplo sublimius tabernaculum videretur. Tenues autem cortinę columnis per longitudinem & latitudinem cohęrebant, velis similes, vt nullus profanus introiret. At situs erat eiusmodi: In medio tabernaculum longum triginta cubitis, latum decem cum profunditate columnarum. Ab atrio autem tribus partibus, ęquis interuallis distabat, hoc est, ab vtroq; latere, & à parte posteriore: interuallum autẽm erat viginti cubitorum. Cõtra vestibulum verò maius erat interuallum, id est, quinquaginta cubitorũ, & meritò quidem propter ingredientium multitudinem. Atque ità centum explebantur, cùm viginti posterioris partis, & triginta tabernaculi, cum his ingressuum quinquaginta coniungerentur. Vestibula enim tabernaculi medium velutì terminum obtinebant, cùm quinquageni vtrinquè essent tam ab Oriente, vbì erant introitus, quàm ab Occidente, vbì longitudo tabernaculi, & posterior ambitus.

Vestibulũ pulcherrimum. Sed aliud pulcherrimum maximumq; vestibulum erat exædificatum in principio ingressûs ad atrium per quatuor columnas, in quibus velum varium extendebatur, eodem pacto, ex eademque materia confectum, qua illa, quę in atrio erant, constabant. Simul

Altare. etiam aderant sacra vasa, arca, lucernæ, mensa, thuribulum, altare. Atque altare quidem

Arca. ædificabatur sub dio, è regione ingressûs tabernaculi, tanto distans interuallo, quanto sacerdotibus opùs erat ad facienda quotidiana sacrificia. Arca verò in loco abdito, quò

Exod. 25. Propitiatorium. adiri nõ poterat, intrà vela, magnificè intùs & forìs inaurata, cuì quoddam velutì operculum imponebatur, quod in sacris libris dicitur propitiatorium. Huius longitudo latitudoque indicatur, sed nulla profunditas ad geometricę superficiei similitudinem: quod quidem naturali nota significat propitiam Dei potestatem: morali autem, propitiam rursùs Dei mentem, quę opinionem elatam ac tumidam modestię amore deprimere, sciẽtiaq; expurgare dignatur. Sed arca est legum receptaculum. in hac enim reponuntur oracula. Cæterùm operculum illud, quod propitiatorium appellatur, est basis

Cherubim. duorum alituum, qui patria quidem lingua dicuntur Cherubin, Gręcè autem cognitio & scientia multa vocarentur. Hos autem, quoniam ex aduerso sese vicissìm contuentur, quidam vtriusque hemisphęrij, tum illius, quod est sub terra, tum eius quod est supra terram, dicunt esse notas. volucre enim est vniuersum cęlum. Ego verò dicerem significari duas antiquissimas & maximas Dei potestates, effectricem, & moderatricem. Quarum altera, effectrice nimirùm, qua constituit, & perfecit, & ornauit Vniuersum, appellatur Deus: moderatrice verò, qua res factas perpetua iustitia gubernat, & regit, & tuetur, Dominus vocatur. Solus enim ipse, qui verè est, sine mendacio & effector est: quandoquidem ab eo res omnes habent, vt sint: & natura Rex, quoniam rebus procreatis nullus procreatore iustiùs imperat.

Antetemplum. Iam in eo spatio, quod inter quatuor & quinque columnas intercedebat, & Antetemplum vocari potest, duobusque velis vno intrinsecùs, altero extrinsecùs tegebatur, tria

Thuribulũ. reliqua ex vasis, quę antè diximus, ità collocabantur, vt thuribulum locum medium obtineret: Significaret autẽ terram, & aquam, & quas gratias agere debeamus pro ijs, quę

in

in vtraque genita sunt. Mediam enim mundi regionem hęc duo elementa sortita sunt. Candelabrum autem ad Austrum, per quod indicatur lucentium stellarum motus. sol enim,& luna, & reliquę multùm à septentrione distantes, australes conuersiones conficiunt. Quarè sex radij ex medio ducti candelabro, septenarium numerum reddunt. super omnibus autem lumina & lucernę sunt septem, quę septem illas stellas, à naturalibus Errantes nuncupatas, indicant. Sol enim in medio constitutus, quartum locum tenet,& tam superioribus, quàm inferioribus lucem affert, ęquè accommodatum, vt musicum, planeq; diuinum instrumentum. Mensa verò ad septentrionem locatur, vbi panis & sal. Boreas enim indè flat, qui venrorum omnium maximè ad gignendum conducit:& quoniam è cælo & terra fruges proueniunt. Siquidem & cælum demittit pluuias, & terra pluuiarum irrigationibus semina fœcunda reddit. Cæli autem & terræ adsunt, vt dictum est, notæ: Cæli quidem, candelabrum: terræ verò, vndè fiunt exhalationes, thuribulum, quod ex re ipsa Gręcè dicitur thymiamaterium. Altare itidèm, quod sub dio est, à Gręcis ideò rhysiasterium vocatur, quòd seruet & custodiat sacrificia, quę consumuntur. Significat autem non membra aut partes hostiarum, quę igne confici consueuerunt: sed propositum & voluntatem offerentis, cuius hostiæ, si ingratus iniustusq; sit, inuisæ sunt,& sacrificia execrabilia,& preces detestabiles, quę prorsùs abolētur. Etenim quandò videntur fieri, non peccatorum solutionem ac veniam impetrant, sed memoriam renouant: sin pius & iustus, sacrificium firmum atque integrum manet, etiamsi carnes consumantur: immò verò licèt nullam adducat victimam. Nam vera victima, est animi Deum amantis pietas, euius gratissima affectio immortalitate donatur, monumentisq; notata apud Deū, cum sole,& luna, atq; vniuerso mundo permanet ad omnem æternitatem.

Candelabrum. Mensa. Vera victima.

Vestimenta deinceps pulcherrimam maximeq; variam texturam habentia, confecit artifex ei, qui futurus erat princeps sacerdotum. Erāt autem duplicia, nempe tunica,& quod superhumerale appellatur. Tunicæ forma simplicior erat, quippe quę tota ex hyacintho constabat, pręter infimas atque extremas oras, quę mális Punicis aureis, & tintinnabulis, & textura florida distinguebantur. Superhumerale verò, præclarissimum opus & artificiosissimum, perfectissima scientia fiebat ex generibus commemoratis, hyacintho,& purpura,& bysso,& coccino, auroque intertexto. Laminæ enim in tenuissimos veluti crines diuidebantur, & cum reliquis filis contexebantur. Humeris autem summis preciosi lapides aptabantur, smaragdi duo lucidissimi, quibus duodecim præfectorum tribuum nomina, sena singulis, erant insculpta. Et super pectus alij lapides preciosi, coloribus differētes, sigillisq; similes,& terni in ordines quatuor distributi, quibus id, quod Rationale dicitur, exornabatur. Rationale autem quadrangulum duplex efficiebatur, tanquàm basis, vt duarum virtutum Declarationis & Veritatis imagines gereret. Totum verò duabus catenulis aureis superhumerali suspendebatur, nè decideret. At lamina aurea, in coronæ speciem effecta, quatuor nominis sculpturas continebat: quod quidem nomē nec audire, nec legere cuiquam omninò in sanctis licebat, nisi qui aures & linguam expurgatas habebat. Tetragrammaton, hoc est, literis quatuor comprehensum, illud appellat Theologus, vt fortasè sint primorum numerorum notę, vnitaris, binarij, ternarij,& quaternarij. In quaternario enim omnia continērur, punctum, & linea,& superficies,& corpus, quę sunt rerum omnium mensuræ:& qui sunt in musica concentus optimi, tum per quatuor in sesquiterria proportione, rum per quinque in sesquialtera, tum per omnia in duplo, tum per omnia in quadruplo. Verùm & alias habet virtutes innumerabiles quaternarium, quarum plurimas in libro de numeris perfectis sumus. Cęterùm mitra erat sub ipso, nè lamina caput attingeret. Cidaris item parata est, quā Reges in Oriente pro diademate gestare soliti sunt. Talis erat amictus summi Pontificis. Quid autem & totus,& singulæ partes significent, silentio pręrereundum non est. Totus igitur, est imago & effigies mundi: partes, singularum mundi partium similitudinem præferunt.

Vestes principis sacerdotum. Tunica. Superhumerale. Rationale. Lamina aurea. Nomē Dei tetragrammaton. Quaternarij virtutes. Mitra. Cidaris.

Exordiendum autem est à tunica: quæ quidem vestis tota hyacinthina, aërem refert. Natura enim niger est aër, qualis est quodāmodò & ipsa tunica. Aër ab ipsa, quæ post lunam est, regione ad terræ terminos vsque passìm diffunditur. Quapropter & tunica à pectore ad pedes vsque per totum corpus diffusa est. Quòd autem in eius fimbrijs sunt flores,& mála Punica,& crepitacula: Flores quidem indicant terram, ex qua florent,& pul-

Quid significet Tunica. Flores.

Mála Punica.
Crepitacula.

pullulant omnia. Mála Punica,propter humorem designant aquam. Crepitacula verò, vtriusque concentum & harmoniam. Etenim nec terra sine aqua, nec aqua sine terræ materia ad gignendum est idonea : sed vtriusque coniunctio atque concretio est necessaria. Quinetiam locus ipse,testis est huiusce rei locupletissimus. Quemadmodùm enim in extremis orîs tunicæ sunt mála Punica,& flores,& tintinnabula: sic etiam aqua & terra, quarum notas illa pręferunt, infimam in mundo regionem sortitæ sunt, vniuersiq́ue harmoniæ congruẽtes, certis temporum conuersionibus & conuenientibus tempestatibus,vires ostendunt suas. Trium igitur elemẽtorum, ex quibus & in quibus omnia mortalia caducaq́ue genera consistunt,aëris,aquæ, terrę significationem habere tunicam cum illis,quę ex ipsa suspensa pendent, demonstrauimus. Quemadmodùm enim vna est tunica, sic & dicta elementa vnius generis sunt : quandoquidem omnia luna inferiora,mutationibus & inuersionibus sunt obnoxia. Et quemadmodùm ex tunica pendent mála Punica & flores,sic ex aëre quodammodò pendet aqua & terra. Harum enim vehiculum est aër.

Superhumerale.
Duo smaragdi.

Superhumerale verò cælum indicare, probabilibus vtentes coniecturis declarabimus. Primùm quidem duo rotundi lapides ex smaragdo,significant,vt quidam putant, inter stellas diei noctisq́ue principes solem & lunam : vel, vt quis ad veritatem propiùs accedens diceret,duo hemisphęria,quæ,vt ipsi lapides, & ęqualia inter se sunt, tam illud quod infra terram est,quàm illud,quod est supra terram: & neutrum illorum,vt luna,minuitur aut augetur. Hoc etiam vsus ipse confirmat. Cęli nanq; species smaragdo videtur similis.

12. Nomina.

Necessariò autem in vtroque lapide sena insculpuntur nomina : quoniam & vtrunque hemisphęrium in duas partes signiferum secans,sena recipit signa.

12. Gemmę.

Prętereà duodecim lapides pectori appositi, coloribus inter se dissimiles, & quadrifariàm in ternos distributi,quid aliud significãt, quàm signiferi circulum: qui quatuor in partes,terna signa singulas continentes,diuisus,quatuor anni tempora conficit, ver,æstatem,autumnum,& hyemem? quatuor cõuersiones, quarum vniuscuiusq; terminus terna signa agnoscit,solis motu ex certa & fixa,vereq́; diuina ratione numerorum? Quamobrèm illi etiam aptantur, quod conuenienti nomine vocatur Rationale.

Rationale.

præfinita enim cõstantiq́ue ratione conuersiones & anni horę consistunt,&,quod maximè mirandum est,opportuna commutatione statum suum indicant sempiternum. Benè etiam ac pręclarè quadrat,quòd duodecim lapides coloribus inter se discrepãt, nec vnus alteri similis est, quandò singula quoquè in signifero proprium quendam tum in aëre, terra, aqna, ipsorumq́ue affectionibus, tum in omnibus animalium plantarumq́ue generibus colorem efficiunt. Nec ab re duplex est Rationale. Duplex enim est ratio,tum in vniuerso,tum in hominis natura. In vniuerso qdem altera incorporearum exemplariumq́; formarum, ex quibus mundus intelligibilis compactus est, altera visibilium, quę illarum imagines ac similitudines sunt,& ex quibus mũdus hic sensibilis est confectus.

Duę in homine rationes.

In homine verò vna quidem intima, ex qua tanquàm ex fonte altera fluens emanat. atq; illa quidem in regione sua consistens,principatum obtinet: hęc autem emittitur, & ad enũciandum,linguam & os,& reliqua omnia proposita habet vocis instrumenta.

Figuram Rationali quadrangularem adiunxit artifex,scitè admodùm innuens,& naturæ & hominis rationem quacunq; incedere,nec vsquàm concuti aut dimoueri. Quocircà duas etiam illi virtutes tribuit, Declarationem,& Veritatem. Nam & naturæ ratio vera est,& cuncta declarat: & illius imitatrix humana ratio atqne oratio,meritò debet ab omni mẽdacio prorsùs abhorrere, ac veritatis esse studiosissima, & inuidia nihil obtegere, aut obscurare, quorum declaratio prodesse discentibus queat. Duabus item rationibus,quę in nobis singulis sunt,ei nimirùm, quę per orationem effertur, & illi,quę intrinsecùs manet, duas virtutes proprias, priori quidem in eloquendo, declarationem, alteri autem in cogitando, veritatem assignauit. Oportet enim, vt nihil falsi cogitatio suscipiat, & interpretatio nihil impediat, quo minùs omnia diligẽtissimè declarentur. Rationis autem honesta pręclaraq́; grauiter explicantis nulla vtilitas est, nisì facta consequantur orationi consentanea.

Humerali cur adiunctum Rationale.

Quamobrèm Humerali suspendit Rationale, nè laberetur: absurdum esse iudicãs,si verba à factis seiuncta essent. Humerum enim, actionis effectionisq́ue notam constituit. Quæ igitur per sacrum amictũ significantur, hæc sunt.

Cidaris.

Cidarim verò loco diadematis imponit,indicans, Deo sacrificantem, quandiù quidem

dem sacrificat, cunctis præstare: nec solùm priuatis hominibus, verumetiam Regibus. Verùm aurea lamina supraponitur, in qua literæ quatuor incisæ sunt, quibus eum, Qui est, indicari tradunt, quoniam fieri nequeat, vt sine Dei inuocatione quicquam consistat. Ab eius enim bonitate, propitiaq; potentia rerum omnium harmonia dependet. Sic exornatus sacerdotum princeps ad sacrificandum accedit, vt quandò supplicaturus, & hostias immolaturus ingreditur, simul cum ipso ingrediatur mūdus vniuersus, cuius partium singularū similitudines secum affert: aëris qdem, tunicam: aquę verò, malum Punicum: terrę, florem: ignis, coccinum: cæli, superhumerale: duorū hemisphæriorum, duos in summis humeris smaragdos, senas sculpturas singulos continentes: signiferi, duodecim lapides ordinibus quatuor, singulis ternos comprehensos: rationis, vniuersum complectentis & gubernantis, Rationale. Necessarium enim erat, vt qui mundi parenti sacrificaret, ad peccatorum veniam, affluentemque rerum omnium abundantiam & copiam impetrandam, aduocatum virtute perfectissimum filium adhiberet. Illud etiam fortasse præmonetur minister Dei, vt, si mundi opifice non potest, mūdo saltem pro viribus continēter dignum se prębeat. Etenim cùm eius imaginem induat, debet etiam animo statìm illius exemplum gestare, & in mundi naturam quodammodò ex hominis natura sese conuertere, atq; ità, si fas est dicere, (cur autem nefas sit, de veritate disserentem non mentiri?) *exiguus mundus euadere.

Aurea lamina.

Mūdus vniuersus exprimitur habitu sacerdotali.

for. *exiguum mundū

Extra vestibula, iuxta introitus erat vas æneum, quod artifex non ex rudi materia, vt fieri solet, conflauerat, sed ex vasis ad alium vsum accuratè cōfectis, quę studiosè promptèq; obtulerant mulieres, de pietate cum viris contendentes. Honestum enim religionis certamen cùm illis suscipere cogitauerant, &, quoàd fieri poterat, operam dare, nè in eo ab ipsis vincerentur. Specula igitur, quibus ad se comendas & ornandas vti erant solitæ, nullius mandato, sed sponte sua, & continētiæ, casteque colendi matrimonij studio, (quippe quę honestissimas animi pulchritudinis primitias sacrauerant) obtulerūt. Hęc artifex cùm accepisset, conflanda existimauit, & nihil ex ijs conficiendum, nisì labrum, quo sacerdotes, in sacrum templum ad constituta sacrificia facienda ingressuri, pedibus & manibus abluendis vterentur: eoque signo commoniti, animi innocentiam præstarent, vitamq; purè honestis officijs & actionibus instituerent, nec per asperam, vel, vt veriùs dicam, inuiam vitiorum, sed planam & publicam virtutis viam incederent. Meminerit, inquit, qui abluēdus est, specula huiusce vasis materiam fuisse, vt ipse quoq; mentem, atq; animum suum tanquàm in speculo contempletur, & si qua macula ex perturbatione rationi contraria apparuerit, quòd aut voluptate pręter naturam inflatus efferatur, aut contrà dolore contractus deprimatur, aut metu à recta via declinans aberret, aut cupiditate ad ea, quæ non habet, appetenda incitetur & compellatur, eam abstergat ac deleat, veramq; & germanam acquirat pulchritudinem. Corporis enim pulchritudo, quę in apta membrorum compositione, & coloris quadam suauitate consistit, exiguum ad tempus floret: At animi forma, quę in opinionum harmonia, virtutumq; concentu sita est, non marcescit longitudine temporis: sed assiduè renouatur ac viget, refulgetq; ornata colore veritatis, & consensu factorum cum dictis, dictorumq; cum factis, & consiliorum cum vtrisque.

Vas æneū, siue labrū è speculis.

Inuia vitiorum via.

Pulchritudo corporis.

Animi.

Verùm ei, qui exempla sacri tabernaculi didicerat, docueratq; eos, qui mentis acie & naturæ bonitate præditi valebant perspicere perfectionem operum, quę templi constructi decori conuenientia fieri oportebat, sacerdotes idonei cooptandi, erudiendique erant, quonam modo victimas adduci, atque immolari conueniret. Itaque fratrem ex omnibus optimum iudicauit, qui sacerdotum princeps crearetur, & filios eius sacerdotes constituit. Nec generis necessitudine adductus est, vt eis munus illud tribueret, sed religione & pietate, quibus illos insignes intuebatur. Id eo argumento perspicuè confirmari potest, quòd neutrum filiorum suorum (duos enim habebat) ei muneri præfecit, vtrunque necessariò cooptaturus, si quicquam in ea re propinquitati tribuisset. Constituit aūt illos ex consensu totius populi, vt monebant oracula, inusitata ac noua quadam ratione, & digna quę monumentis literarum commendetur.

Aarō & filij eius fiūt sacerdotes.

Lauat eos primùm aqua fontis purissima & viua. Deindè sacra omnia induit vestimenta, fratri quidem tunicam & superhumerale, tanquàm thoracem, opus maximè varium, & simulacrum Vniuersi. Fratris autem filijs amictus lineos, & cingulos, & feminalia. Cingulos quidem, vt amictuum defluentium constrictis finibus, expediti promptique

Cinguli.

Feminalia. ptique essent ad sacra ministranda. Feminalia verò, vt nullæ corporis partes, quæ honestè latent, aperirentur ascendentibus illis super altare, aut descendentibus, seduloque omnia, & cum celeritate peragentibus. Quod nisi propter incertos euentus, & assiduam in sacrificijs velocitatem, prouisum esset, eas denudâssent, nec munditiam rebus sacris conuenientem seruare potuissent. Verùm cùm eos induisset vestimentis, vnguentum odoratissimum vnguentarij arte confectum sumēs, ea primùm, quę sub dio erant, altare & labrum, adspersit septiès. Deindè tabernaculum, & singula vasa, arcam, & cādelabrum, & thuribulum, & mensam, & libationis pocula, & phialas, & quęcunque sacrificijs sunt necessaria, aut vtilia. Postremò fratrem adduxit, & oleo multo vnxit caput eius. His sanctè confectis, vitulum & duos arietes adduci iubet. Vitulum quidem, vt immolaret pro venia peccatorum, ea re significans, nihil procreatum esse tam bonum, cui non vel ex eo, quòd genitum est, propensio ad peccandum insita sit: ideoque precibus & sacrificijs Deum illi placandum esse, nè ad vlciscendum concitetur. Arietum verò vnum in holocaustum, ad agendas gratias pro rerum omnium gubernatione, cuius pro congrua cuique portione participes, fructus percipimus ex elementis: ex terra quidem habitationem & cibum: ex àqua potum, ablutionem, & nauigationem: ex aëre respirationem, & sensuum vsus, (omniū enim instrumētum est aër) & annua tempora: Ex igne vel quo vtimur, coquendi, calefaciendiq; commoditates: vel cęlesti splendorem, videndiq; ea, quę cerni possunt, facultatem. Alterum autem ad perfectionem castę expurgationis eorum, qui sacrabantur, quem propriè consecrationis arietem appellauit. Eo nanq; cęremonię consecrandis sacerdotibus & ministris Dei conuenientes fieri debebant. Huius sanguinem partìm fudit in altaris circuitu, partìm excepit phiala, eoque tres corporis partes initiandis sacerdotibus vnxit, summam aurem, summam manum, & summum pedem: dextra tamen hęc singula, vt indicaret, initiatum & verbis, & factis, & tota vita purum esse oportere. Auris enim verba, manus facta, pes totius vitæ progressum significat. Nam quòd extremę dextræq; partes inunguntur, in his singulis cumulum & incrementum declarat. Dextrum enim & summum, felicitatis & finis sunt notæ, quò festinare & actiones omnes dirigere necessarium est, & quemadmodùm in iaculando signum, sic vitę propositum finem intueri.

Vnguntur altare, labrum &c.

Itē Aaron.

Ex elemētis quos fructus capiamus.

Leuit. 8.

Ibidem. Cùm igitur puro vnius victimæ, quę consecratio appellata est, sanguine tres, quas diximus, sacerdotibus partes iam vnxisset, rursùm ex eo, quod erat apud altarè sumens, & ex omnibus constabat, & ex immolatis, & ex dicto vnguento, quod fecerant vnguentarij, miscensq; oleum sanguini mixturæ, sacerdotibus & vestimentis ipsorum inspersit, volens eos nō solùm foris, & sub dio, verùm etiam in adytis esse participes sanctitatis. Siquidem & intùs erant sacrificaturi. omnia autem intùs oleo illita fuerant. Sed post priores victimas cùm alię fuissent oblatæ, tum à sacerdotibus pro se, tum à senatu pro vniuersa multitudine, Moses in tabernaculum ingreditur, & fratrem secùm adducit. Octaua erat, extremaq; consecrationis dies. Septem enim prioribus diebus sacrificans, etiam fratris filios initiauerat. Ingressus igitur, vt bonus interpres, docilem domesticum erudiebat, qua ratione sacerdotum principem intùs sacrificare oporteret. Deindè egressi ambo, extēsis manibus ante caput, pura piaq; mēte preces populo cōuenientes effundunt. Illis autem adhuc precantibus, res accidit maximè admirabilis. Ex adytis enim siue particula purissimi ætheris, siue repentina flamma, aëre naturali elemētorum mutatione in ignem conuerso, statìm exilit, celeriquè impetu fertur ad altare, & quæ super ipso erant, cuncta consumit, vt nihil sine diuino consilio, quemadmodùm puto, fieri constaret. Munus enim eximium par erat sanctis tribui, cuius quidem non homines ministri essent, sed purissimus naturæ ignis: nec ignis, qui apud nos in vsu est, vtpotè cædibus innumerabilibus inquinatus, altare contingeret. Attingit enim non solùm animalia rationis expertia, dum ad iniquam miseri ventris expletionem assantur, aut elixantur: verumetiam homines, qui per insidias interimuntur, non tres, aut quatuor, sed frequentes cœtus. Nam & magnæ iam classes coniectis iaculis ardentibus combustę sunt, & totæ ciuitates deflagrauerunt: quæ funditùs euersæ, in cineremque redactæ, ità deletæ sunt, vt ne vestigium quidem earum vllum relictum sit. Hac ego de causa communem hunc nostrum ignem, vt contaminatum, à sacratissimo altari fuisse reiectum arbitror, æthereumque ignem è cælo pluisse, vt à sanctis prophana, & humana à diuinis distinguerentur. Decebat enim, vt sacrificijs incorruptior natura

Ignis cælitùs lapsus absumit sacrificiū.

ignis

ignis tribueretur, quàm illa, quæ vitæ vsui & commodis seruit.

Verùm cùm multæ quotidiè victimæ necessariò, præsertìm diebus festis & celebribus, immolarentur, & priuatìm pro singulis, & publicè pro vniuersis, vt innumerabiles & variæ in maximo populo religioniq́ue dedito causæ contingunt, maiore sacerdotum numero rebus sacris administrandis opùs erat. Itaque noua insolitaque ratione delectus est institutus. Moses enim vnam ex duodecim tribubus, quam optimam censuit, cooptauit, egregio & pio illius facinori tribuens id munus. Facinus autem fuit eiusmodi: Cùm Moses in montem propinquum ascendisset, multosq́ue dies priuatìm versaretur cum Deo, illi qui natura instabiles erant, nacti ex absentia ipsius occasionem, & tanquàm nullus adesset princeps, soluti ac liberi ad impietatem animos conuerterunt, oblitiq́ue pietatis erga D E V M, imitati sunt Aegyptiorum figmenta. Aureum enim taurum fabricârunt, simulacrum animalis, quod in ea regione sacratissimum putabatur: & hostias impias immolârunt, & choros execrabiles constituerunt, cantusq́ue cecinerunt, nihil à lamentationibus differētes: meroq́ue obruti, & duplici tum ex vino, tum ex insipientia ebrietate correpti sunt, atque integras noctes in lasciuis saltationibus consumentes, nullaque rerum futurarum solicitudine affecti, in perniciosis voluptatibus versabantur. Iustitia enim in insidijs posita, se non intuentes cernebat, & quibus digni supplicijs essent, considerabat. Sed cùm frequentes cœtus celebrantium clamores assidui tam longè progrederentur, vt ad montis vsque verticem strepitus perueniret, perculsus Moses, quidnam ageret, hæsitabat. Etenim, vt Dei simul & hominum studiosus, nec institutū cum Deo sermonem volebat omittere, (familiariter enim solus cum solo loquebatur) nec multitudinem negligere, quæ imperio destituta, sese flagitijs obstringebat. Tumultum enim agnoscebat, quippe qui ex incerta confusaq; voce obscuras & incognitas alijs animorum affectiones conijcere poterat, atq; intelligere perturbationem illam ex vinolentia proficisci, cùm satietas ex intemperantia orta esset, & ex satietate contumelia.

Tribus Leuitica asciscitur ad sacrorū ministerium.

Bos Aegyptijs sacratissim⁹, adoratur à Iudæis.

Cùm igitur vtrinquè traheretur, & modò huc, modò illuc inclinaret, & dubius in ancipiti penderet, oraculum audit eiusmodi: Vade celeriter, & hinc discede. Populus ad iniquitatem festinauit. Manufactum, tauriq́ue formam habentem, & à se conflatum deum, non Deum, adorant & colunt, omnium, quæ viderunt & audiuerunt, ad religionem pertinentium obliti. Commotus ergò, coactusq́ue credere i js, quæ videbantur incredibilia, vt internuncius & conciliator, non protinùs discessit, sed priùs pro populo supplex orauit D E V M, vt peccatis eius ignosceret. Placato autem Deo, gaudens simul & dolens reuertebatur. Gaudebat enim, quòd ille propitius esset: dolebat autem & angebatur propter populi iniquitatem. In castrorum autem medio constitutus, repentinamq́ue multitudinis defectionem admiratus, quę tantam pietatem tanto mendacio commutâsset, cùm videret morbum non omnes inuasisse, sed quosdam esse sanos, & ab illo alienissimos, velletq́ue cognoscere, qui perditi desperatiq́ue essent, & quos admissi facinoris pœniteret, edictum proponit, quo tanquàm Lydio lapide mentes omnium explorarentur, vtrùm à pietate starent, an contra. Si quis, inquit, Domini est, ad me veniat. Breue quidem edictum, sed magna illius vis. Significabat enim: Si quis nec manufacta, nec procreata, deos putat, sed vnum esse rerum omnium Deum, ad me accedat. Cùm igitur alij, Aegyptiaca superbia tumidi, imperium detrectarent, edictumq́ue negligerent, alij fortasse supplicij metu non auderent accedere, veriti Mosis animaduersionem, aut impetum multitudinis, quę secùm non consentientes semper oppugnat, ex omnibus tribubus vna illa, quæ dicitur Leui, promptum paratumq́ue incitati animi ad pietatem studium pedum celeritate declarans, tanquàm signo dato, accurrit. Hanc intuitus Moses: Vtrùm corporibus solùm, inquit, an mentibus etiam sitis concitati, id statìm res ipsa comprobabit. Vnusquisque vestrûm educto gladio eos, qui milliès morte digna commiserunt, quiq́ue relicto D E O vero, falsos sibi confinxerunt, rebusq́ue caducis & procreatis immortalis & ingeniti nomen attribuerūt, licèt propinqui amicíve sint, interficiat, & solam bonorum virorum pietatem, amicitiam ac propinquitatem existimet. At illi cohortationem alacritate superantes, quippè qui abalienatis animis erant, ex quo viderant ipsos à legibus defecisse, ad * tria millia eorum, quos paulò antè charissimos habebant, promiscuè trucidârunt. Iacentibus autem in medio foro cadaueribus, multitudo qdem misericordia commouebatur, sed pręsen-

Tribus Leui percutit vituli cultores.

sentes interficientium animos, ardentesque adhuc & ira plenos conspiciens, metu resi-puit. Moses verò illorũ virtute collaudata, prœmium illis dignum & perpetuum tribuit. Decebat enim, vt qui pro Dei honore bellum susceperant volũtarium, sacerdotij munus ad eum excolendum obtinerent.

Discreti ordines sacris ministrantium.

Cęterùm quia non vnus erat sacratorum ordo, sed alijs quidem mandatum fuerat, vt supplicationibus & hostijs, cæterisque præessent sacrificijs, & vsque ad adyta accederent: alijs verò, quos ministros quidam appellant, nihil eiusmodi, sed vt templum tantummodò, & quę in templo erant, die noctuq; curarent & custodirent, quę multis plerunq; multorum malorum causa esse solet, inter eos exorta est de principatu contentio. Ministri enim in sacerdotes consurgentes, munus eorum sibi vendicare conabantur, idque, quoniam prębtabant numero, facilè successurum sperabant. Ac, nè viderẽtur rerum nouarum studio commoti, spontè rem ipsam tentare, sibi duodecim tribuum antiquissimam adiungunt, quam plerique è vulgo sequebãtur, vt principatùs dignitatem assequi possent. Coniurationem illam cõtra se fieri Moses nõ ignorabat. Fratrem enim, oraculis adductus, sacerdotum principem creauerat. Obijciebatur autem, quòd ementitus oracula, eum propter sanguinis coniunctionem & fraternam beneuolentiam cooptâsset. Quamobrèm dolens fidem suam tot argumentis approbatam, in dubium vocari, prętertìm in rebus, quæ ad diuinum honorem spectarent, in quibus solìs, etsi in alijs solitus esset mentiri, vera dicere oportuisset, (veritas enim Dei ministra est) sibi faciendum non putauit, vt cooptationem à se ritè factam fuisse comprobaret. Videbat enim vix fieri posse, vt de sententia, in qua obstinatè perstabant, oratione deducerentur: sed ad Deum supplex confugit atque orauit, vt manifestis indicijs declararet, nihil à se in eo cooptando fraudis admissum esse.

Ille duodecim virgas pro numero tribuum sumi iubet, & aliorum, qui principes tribuum erant, nomina vndecim virgis inscribi, vni verò fratris sacerdotumque principis nomen, easque in templum vsq; ad adyta inferri. Quod ille cùm fecisset, euentum expectabat. Postridiè autem oraculo admonitus, adstante vniuerso populo, ingreditur, & virgas profert, alias quidem tales omninò, quales illatæ fuerant: eam verò, in qua nomen fratris inscriptum erat, mirabiliter immutatam. Etenim, vt fœcunda planta, tota recèns germinauerat, & onusta erat fructuum copia. Fructus autem erant amygdala, quæ diuersam à reliquis fructibus naturam habent. In plerisque enim, vt vua, olea, & mảlo, differunt semina ab eo quod comeditur. Nam quod comeditur, fòrìs est: semen autem intùs continetur. Amygdali verò & semen, & quod editur, idem est, cùm vnam vtrunque formam sortitum sit, vt vnum locum intimum duplici putamine, tanquàm vallo, communitum, altero quidem profundo, altero autem nihil à ligno differente. Quo perfecta virtus indicatur. Quemadmodùm enim in amygdalo idem est principium & finis: principium enim est semen, finis autem fructus: sic etiam in virtutibus fit, vt singulæ sint & principium, & finis: principium, quia non ex alia facultate, sed ex semetipsis proficiscuntur: finis, quoniam ad ipsas vita cõuenienter naturæ instituta contendit. Ac vna quidem causa hęc est, qua tamen altera significantior traditur.

Virga Aaronis admirabiliter fructus protulit.

Amygdali putamen exterius, amarum est: quod autem interius, vt ligneum circumijcitur, austerum ac durum. At fructus in vtroque conclusus non facilè eruitur. His animum, qui in virtutis studio se exercet, significat, eumque sic ad ipsam virtutem existimat incitandum. Labores enim priùs subeundi sunt necessariò. Amarus autem, & resistens, atque asper est labor, qui bonum parit. Quarè desidiæ atque inertiæ non est incumbẽdum. Nam qui labores fugit, bona fugit. Qui autem forti strenuoq; animo aspera & difficilia subit ac sustinet, ad beatitudinem properat. Virtus enim cum mollibus, qui quotidianis & immensis delicijs animo & corpore effœminati corruptiq; sunt, non cõmoratur: sed ab ijs malè accepta vexataque, consurgit, vt ad principem rationem rectam confugiat. Quòd si vera dicenda sunt, augustissimus prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis & iustitiæ chorus ad studiosos currit, quiq; asperam ac duram viuendi rationem colunt, & continentiam ac tolerantiam amplectuntur cum frugalitate, & rerum paucarum desiderio. His enim regina omnium, quæ in nobis sunt, ratio valetudinem integram acquirit, & robur suum ac vires auget, grauemque corporis impetum & oppugnationem repellit, cui opitulatur & fauet ebrietas, edacitas, libido,

Qui labores fugit, bona fugit.

Virtus non est in delicijs.

Virtutes quibus insint.

libido, aliæque inexplebiles cupiditates, quæ solertiæ inimicam obcsitatem pariunt. Porrò quòd amygdalus arborum, verno tempore germinantium, prima florere, fructuum prouentûs nuncia, postremaque folijs destitui, atque annuam prosperæ senectutis viriditatem longissimè producere conseruareque dicitur, vtrunque tribum sacratissimam indicat, quæ vniuersi hominum generis prima, atque vltima florebit, quandiù quidem videbitur Deo, vernis conuersionibus vitam nostram similē reddere, sublato pernicioso pestilentique malorum fonte auaritia.

Quoniam igitur perfectissimo imperatori diximus adesse quatuor oportere, regnum, condendarum legum facultatem, sacerdotium, & prophetiam: vt legibus quidem, quæ agenda fugiendáve sint, præscribat: sacerdotio autem non humana solùm, sed diuina etiam exequatur: prophetia verò prouideat, quæ humana ratione comprehendi non possunt; & tribus partibus explicatis, Mosem optimum fuisse tum Regem, tum legislatorem, tum sacerdotem, ostendimus: reliquum est, vt præstantissimum etiam prophetam fuisse demonstremus. Etsi non ignoro, esse diuina responsa & oracula, quæcunque in sacris libris continentur: dicam tamen ea, quæ magis propria sunt: si priùs illud exposuero, omnia diuina oracula vel ex Dei persona dici, interprete diuino propheta: vel per interrogationem & responsionem pronunciari, vel ex persona Mosis efferri, à seipso vaticinantis. Prima igitur omninò sunt diuinarum virtutum indicia misericordiæ beneficentiæque: quibus cùm omnes homines, tum præcipuè populū suū cultorem, ad virtutem & honestatem inuitat, atque erudit, viamque ad benè beateque viuendum ducentem, struit. Quæ autem secundo loco posita sunt, permixtam & communem vim habent. Interrogat enim propheta, de quibus dubitat: Deus autem respondet, ac docet. Vltima tribuuntur legislatori, cui Deus elargitur diuinandi potestatem, qua futura prænunciat. Prima prætereamus: maiora enim sunt, quàm vt ab vllo homine laudari possint, eorumque commendationem vix cælum ipsum, & terra, atque omnes naturæ partes capiūt. Quanquàm dicuntur etiam quasi per interpretem. Interpretatio verò & prophetia differunt. De secundis autem statim dicam, & illis adiungam tertium genus, quo loquentis animus afflatus apparet, eoque potissimùm & propriè nominatur propheta. Verùm, vt promissa persoluamus, sic exordiendum est:

Imperator perfectissimus quibus instructus esse debeat.

Quatuor sunt modi per interrogationem & responsionem oraculis assignati, qui mixtam habent potestatem. Nam & propheta afflatus interrogat, & pater vaticinatur, verba responsaque suggerens. Primum autem, quod non Mosem solum, omnium, qui vnquàm fuerint, sanctissimum virum, sed quenuis aliquo modo pietatis studiosum commouisset atque irritâsset, fuit homo quidam spurius, ex parentibus dissimilibus genitus, patre quidem Aegyptio, matre verò Iudæa: sed maternæ gentis neglectis moribus atque institutis, ad patris impietatem declinauit. Aegyptij ferè populorum omnium soli, cælo terram anteponunt. Etenim cùm hanc diuinis honoribus dignam putent, illi nullum eximium munus tribuunt, tanquàm oporteat regijs præcelsisque sedibus abiectissimas atque infimas anteferre. In mundo enim cælum est regia: terra verò sordidum & humile domicilium. Hæc per se considerata, non videtur aspernanda: at si eum æthere comparetur, tantùm ab eo differt, quantùm à luce tenebræ, nox à die, caducæ res ab æternis, à diuinis mortales.

Quatuor modi diuinorū oraculorū per interrogationē & responsionem.

Aegyptij q̄d terræ tribuant.

Cùm igitur Aegyptus, non, quemadmodùm reliquæ regiones, imbribus irrigetur, sed fluminis exundationibus quotannis oblimetur ac fœcunda reddatur, fingunt Aegyptij diuinum esse Nilum, cælique æmulum, & de regione sua gloriantur. Nothus ergò ille cuidam ex genere sacro peritoque indignatus, atque iræ impotens, & falsæ religionis Aegyptiacæ studio concitatus, à terra in cælum impietatem contorsit, impioque & nefario atque inquinato animo & lingua, & omni vocis instrumento grauissima maledicta coniecit in eum, cuius laudes non ab omnibus celebrari fas est, sed ab optimis tantùm viris, qui initiati sint & expurgati. Incredibilem istius furorem & audaciam admiratus, & generoso quodam animi impetu concitatus Moses, manibus suis hominem suspendere cupiebat: sed veritus est, nè leuius de ipso supplicium sumeretur.

Quanquàm quod tantæ impietati par supplicium ab homine possit excogitari? Etenim si qui Deum non colit, is nec parētes, nec patriā, nec de se benè meritos colit: quinō

modò non colit, sed audet eum incusare, quonam is vel immanissimo scelere non obstringetur? Sed incusare leuius est, quàm execrari. Vbi verò lingua petulans, & os effrenatum, cogitationibus impijs inseruiunt, nouum omninò ac nefarium facinus admittitur. Execratur quis aliquem deum, vocát ne alium deum ad execrationem confirmandam, an eundem deum contra semetipsum? Procùl absint prophanæ atque impiæ cogitationes. Abluere expiareque oportet infelicem animum, qui voce illa coinquinatus est, cæco aurium sensu ministro adhibito. Nec lingua detestabile maledictum proferentis impedita fuit, nec aures eorum, qui erant audituri, occlusæ sunt: ità fortè iustitia prouidente, quæ nec excellentia bona, nec mala insignia celari permittit, vt virtus & vitium clarè pateant, meritaque illi præmia, huic supplicia tribuantur.

Blasphemia in Deũ quàm sit immanis culpa.

Idcircò Moses illum in carcerem trudi, & vinculis adstringi iubet: Deum autem obsecrat, vt sensuum necessitatibus ignoscat, quibus qui de impio peregrinoque quæstionem habet, vt detestabile atque execrandum scelus depræhendat, videre cogitur, quæ adspicere nefas est, & intelligere, quę audire non licet. Tũ lapidibus obrui sceleratũ imperauit, vt conuenienti nimirùm supplicio afficeretur, qui cor durum lapideumque gestabat, puniretur que ab omnibus, qui ex illa gente erant, quos rem grauiter tulisse, & inferendæ cędis cupidos animaduertebat. Solum autem eiusmodi supplicium poterat à tot hominum millibus irrogari.

Blasphem' lapidibus opprimit.

Homine impio pestiferoque, sublato, lex noua, quæ nunquàm præscripta fuerat, lata est. Noua enim scelera, nouis legibus reprimenda cohibendaque sunt. Itaque statim huiuscemodi edictum proponitur: Quicunque maledixerit Deo, peccati reus esto. At quicunque nomen Domini nominauerit, morte mulctetur. O vir sapientissime, qui solus synceram & solidam sapientiam assecutus es, grauius existimâsti esse nominare, quàm maledicere, vt in eum, qui grauissimè peccâsset, lenior esses ac mitior: illum verò, qui se leuiori peccato obstrinxisset, summo supplicio mortis afficeres? An edictum hoc non principem illum authorem rerum omnium DEVM significat, sed falsos gentium deos, à pictoribus statuarijsque confectos? statuis enim, & imaginibus, & eiusmodi simulacris plenus est orbis terrarum: à maledictis etiam in hos, abstinere necessarium est, nè quis familiarium Mosis assuescat omninò DEI nomen negligere. Est enim augustissimum, maximeque venerandum. Si quis autem in hominum deorumque Dominum non dico maledicta congesserit, sed ausus fuerit temerè nomen ipsius appellare, capite plectatur. Neque enim filij, quibus parentum honor curæ est, nomina propria eorum, à quibus procreati sunt, licèt mortales sint, vsurpant: sed sua in eos pietate, illa reticẽtes, naturę vocabulis patres & matres appellãt, quibus vocibus maxima illorum in se beneficia statim declarant. Ad hoc vsque tempus impunè licuerit, sanctissimum ac diuinum nomen impetu linguę in sermonibus protulisse.

Leuit. 24.

Post rerum omnium conditoris honorem, in sacra die septima obseruanda se grauiter gessit propheta. Nam eximium decus ipsius in cælo atque vniuerso orbe descriptum & obsignatum, acutioribus mentis oculis intuebatur. Reperiebat enim eam primùm sine matre genitam, non à fœmina, sed à patre solo sine semine procreatam, & sine partu editam, Deindè videbat, eam non modò pulcherrimam, & sine matre, sed semper virginem: nec ex matre susceptam, nec matrem esse, nec ex corruptione, nec corruptum iri. Postremò diligenter considerans, animaduertebat esse mundi natalem diem, celebrarique & à cælo, & à terra, gaudentibus & lætantibus absolutissimo illius concentu. His de causis Moses, omnibus in rebus magnus, æquum esse censuit, vt sacræ Reipub. adscripti ciues, naturæ sequerentur instituta, & cum animi voluptate diem septimam celebrantes, abstinerent ab omni opere & negocio, quod vel ad quæstum, vel ad parandum victum pertineret: factisq; inducijs, & laboribus ac solicitudinibus intermissis, vacarent, non, vt quidam, iocis & ludis, aut mimorum saltatorumque spectaculis, quibus digladiantes immoriuntur, qui theatri studiosi sunt, mentemque natura reginam, principibus sensuum visui & auditui seruam efficiunt: sed philosophiæ, non quam Rhetores sophistæque traduut, dum dicendi viuendique præcepta nõ aliter, àc res, quæ in foro venales sunt, vendunt, & philosophia contra philosophiam (ô tempora, ô mores) perpetuò abuti non erubescunt: sed veræ philosophiæ, quę ex tribus in vnum redactis, & ad benè beateq; viuendũ ducentibus contexta est, cõsilijs, verbis, & factis. Edictũ hoc quidam

Septima dies, mundi natalis.

Sabbati feriæ cur institutæ.

Vera philosophia ex tribus contexta.

quidam aspernatus, cùm etiam oracula illa personarent, quæ sine propheta Deus ipse de sacra die septima, voce (quod inprimis admirandum est) adspectabili, & oculos magis, quàm aures excitante, protulerat, ad colligēda ligna per media castra egressus est, cùm omnes videret in tabernaculis quiescentes. Sed in ipso crimine deprehensus est: latere enim non potuit. Etenim cùm extra castra in solitudinem progressi quidam essent, vt in loco purissimo & tranquillissimo precarentur, ligna gestantem conspicati, indignatiq; ipsum interfecissent, nisi impetum iræ cohibuissent, nè viderentur, cùm priuati homines essent, in aliquem, præsertim indicta causa, priùs, quàm ipsi magistratus, animaduertere, licèt peccatum esset manifestum, néve illius, qui diem sacram violauerat, cæde quanuis iustissima se inquinarent.

Comprehensum igitur adducunt ad principem, cui sacerdotes assidebant, & vniuersus populus ad audiendum adstabat. Mos enim erat, & quotiès dabatur occasio, & præcipuè septima quaque die, vt antè diximus, ità philosophari, vt Princeps quidem ipse dissereret, & facienda dicendaque præciperet: populus autem audiendo proficeret, moribusque & vita melior euaderet. Patrium hoc philosophandi institutum nunc etiam retinent Iudæi, vt tempus illud in rerum naturæ scientia contemplationeque consumant. Quid enim aliud sunt templa per ciuitates constructa, nisi gymnasia prudentiæ, fortitudinis, temperantiæ, iustitiæ, pietatis, sanctitatis, omniumque virtutum, quibus diuina atque humana rectè administrantur? Tunc igitur scelestus ille in carcerem truditur. Templa ad quid sint.

Hæsitās autem Moses, quonam pacto puniendus esset, (sciebat enim mortem esse commeritum, sed dubitabat, quod mortis genus conueniret) mentis arcano ad arcanum tribunal accedit, & rogat eum, qui antequàm audiat, intelligit omnia, quidnam decernendum sit. Ostendit ille & morte mulctandum hominem, & lapidatione id fieri debere: Num. 15. quandoquidem & is, quemadmodùm prior, animum in surdum lapidem conuertisset, eo perpetrato, quo reliqua ferè omnia inuehuntur, quibus propter diei septimæ celebritatem est interdictum. Quid ità? Quia artes non solùm sordidæ, sed aliæ quoquè, atque inprimìs illæ, quæ sunt quæstuosę, quæque ad victum parandum pertinent, aut per ignē, aut non sine igne tractantur. Quarè diebus septimis ignem accendi sæpiùs vetat, quòd eo Exod. 35. nulla sit potior causa, aut opus antiquius: atque illo quiescente verisimile sit, etiam reliqua singulatim conquiescere. Ligna porrò sunt ignis materia. Quamobrèm qui ligna colligit, & qui ignem accendit, fraterna & affinia peccata committunt. Prior autem dupliciter peccat, quoniam & fert, cùm indicta sit quies: & ea fert, quæ sunt ignis artium authoris materia.

Quæ igitur commemorauimus, impiorum supplicium complectentia, per interrogationem & responsionem sanciuntur. Sunt autem alia duo non eiusdem generis, sed diuersa: quorum vnum ad hæreditatis successionem pertinet, alterum ad sacrificium, quod præter tempus videtur fieri, de quo priùs dicendum est. Aequinoctij verni principium Moses in anno constituendo primum mensem ponit, non tempori magis, vt Martium quidam, quàm naturæ in homines beneficijs primas tribuens. Tunc enim & sata fru- mēsem cur ges victui necessarias edunt, & pubescentes arbores concipiunt fructus, qui secundum Moses primum sortiti locum, serò geniti dicuntur. Semper enim, quæ natura non sunt valdè necessaria, mum posuerit. posteriora sunt ijs, quæ magìs necessaria sunt. Vehementer autem necessarium est triticum, & hordeum, & omnia ciborum genera, sine quibus vita traduci non possit. Oleum autem, & vinum, & arborum fructus non sunt necessarij: quandò sine his ad longissimam vsque senectutem, & multorum annorum spatium, homines viuunt. Ad quartum decimum igitur huius mensis diem, cùm luna suum orbem implente, futurum est plenilunium, Transitus, quod Chaldaica lingua Pascha dicitur, publica solēnisque celebritas Pasch. agitur, in qua priuati non adducunt hostias ad altare, vt eas immolent sacerdotes: sed legis mandato populus vniuersus sacrificat, cùm suam vnusquisque victimam adducat atque immolet. Populus igitur gaudebat & lętabatur, cùm singuli sacerdotij munere fungerentur. Sed quidam ob recentem propinquorum obitum in luctu & squalo- Num. 9. re versabantur, duplicique mœrore affecti erant, quòd & domesticorum desiderio torquebantur, & sacrificij lætitia atque honore se priuatos videbant: quia luctu, quo impediebantur, nondùm absoluto, expurgari & expiari non poterant. Hi mœrore tristitiaq; pleni, ad principem accesserunt: & quę sibi acciderant, enarrārunt, hoc est, recentem domesticorum obitum & luctum, in quo versantes necessariò, Transitus celebritatis, &

sacrifi-

ſacrificij non potuiſſent eſſe participes. Deindè rogabant, nè pateretur ſe deteriore eſſe conditione,quàm cæteros,néve calamitatem,quæ ſibi ex propinquorum obitu contigiſſet, in criminis loco numerari, & pro miſericordia ſupplicium afferre permitteret. Arbitrari enim ſe grauiora, quàm ipſos defunctos,pati. Nam illis nullum eſſe ſenſum calamitatum: ſe verò viuentes viſum iri,mortem ſenſu minimè carentem appetiſſe.

Hæc audiens ille, nec orationem eorum abſurdam,& excuſationem, quòd anteà nō ſacrificâſſent,legitimam & commiſeratione dignam eſſe cognoſcebat, animo tamen ancipiti & tanquàm in trutina pendenti,quòd altera ex parte miſericordia & iuſtitia premeret: ex altera,lex Tranſitûs celebritatis, qua primi menſis quartadecima dies ad ſacrificandum præſcribebatur,vrgeret:dubitans,vtrùm negaret,an concederet,quod po-

Ibidem. ſtulabant,obſecrat Deum,vt iudicet,atque oraculo ſententiam ferat.Audiens ergò reſpondit,non ſolùm ad ea,quæ contigerant,ſed quæ in poſterum erãt euentura, ſi qui vel iiſdem,vel alijs etiam cauſis impediti, ſimul cum ipſo populo ſacrificare non poſſent. Quæ verò fuerint ipſa reſponſa,declarandum eſt.Naturalis,inquit,luctus in propinquorum obitu neceſſarius eſt,nec adſcribendus eſt crimini. Quandiù igitur luctus erit in mora,à ſacris muris arceto,quos non ſolùm à voluntaria, verùm etiam ab omni labe, quæ præter ſententiam euenerit,expiare oportet. At vbi dies luctûs expleti fuerint, ad parem ſacrificiorum honorem admittantur,nè defunctorum numerum viuentes augeant. Eant igitur poſteriores quartadecima die menſis ſecundi, eodémque modo atque eádem lege,qua priores,ſacrificent. Idem etiam concedatur illis, qui non luctu, ſed longa peregrinatione prohibiti,ſimul cum vniuerſo populo ſacra facere nō potuerunt.Qui enim peregrinantur,aut alijs in locis habitant, non peccant, vt æquo & pari honore priuari debeant,præſertìm cùm vna regio totam gentem non capiat pre multitudine,& multis in locis coloniæ fuerint conſtitutæ.

Hactenùs de illis,qui legitimas ob cauſas impediti, cùm Tranſitûs ſacrificia vnà cum populo celebrare nequiuerint,licèt ſerò,neceſſariò tamen ſtuduerunt officio prætermiſſo ſatisfacere. Nunc extremum illud, quod ad hæreditatum ſucceſſionem ſpectat,aggredior: eſt autem mixtum hoc quoque, & ex interrogatione reſponſioneque

Num.27. conſtat.Erat quidam nomine Salphaat,vir probus & ex tribu minimè obſcura. Hic filium nullum,filias quinque genuerat: quæ poſt obitum patris dubitantes, ſe bonis paternis ſpoliatum iri,quòd hæreditas ad mares tantummodo perueniret,verecundè, quem-

Filiæ Salphaad verecundè proponūt Moſi cauſam ſuam. admodùm virgines decet,non vt diuitias venarentur, ſed vt patris nomen & dignitatem conſeruarent,ad Principem accedunt: &,Pater, inquiunt, noſter defunctus eſt,qui in nulla fuit illarum ſeditionum,in quibus contigit innumerabiles interire. Vitam priuatam & quietam egit: niſi fortè crimini vertendum eſt illi, quòd filium marem nullum procreârit. Nos certè ab illo genitæ ſumus: quæ tametsi parente videmur orba-

Princeps ſubditorū parens. te,patrem tamen reuerà te,Princeps,habebimus.Princeps enim legitimus, ſubditis ſuis coniunctior eſt pater,quàm ille ipſe,qui genuit.

Virginum ille prudentiam,& pietatem earum erga patrem admiratus, ſe tamen à reſpondendo ſuſtinuit,quoniam cogitabat hæreditates à viris adeundas,quippè qui militiæ & bellorum,quæ geſſiſſent,præmium eſſent accepturi. Naturam autem,quæ mulieribus eiuſmodi certaminum immunitatem dediſſet, eorundem itèm præmia non elargiri. Quamobrèm cùm mens eius dubia & anceps, meritò diuerſas in partes diſtraheretur, quæſtionem ipſam ad DEVM retulit, quem ſolum controuerſias non falſis nec errantibus iudicijs diſtinguere,& pro veritate iuſtitiaque dirimere nō ignorabat.Ipſe verò rerum omnium effector,mundique pater,qui terram,& cælum,& aquam, & aërem,atque omnia ex his concreta continet & moderatur, qui deorum & hominum Dominus eſt, virginibus orbis reſpondere non recuſauit. Reſpondens autem, plus,quàm à iudice poſtularetur,tribuit ipſe benignus & clemens, qui beneficentia poteſtateque ſua cuncta prorsùs impleuit. Virgines enim collaudauit. (ô Domine, quis laudes efferet tuas? quo ore, qua lingua,quo vocis inſtrumento,qua animi parte præſtantiſſima? Aſtrorúm ne chorus eas pro dignitate celebrabit? cælúm ne vniuerſum vocem emittens, tuarum virtutum partem vllam poterit explicare?) Rectè, inquit,

Num.27. locutæ ſunt filiæ Salphaat.Hæc laus teſtimonio DEI comprobata, quanta ſit, quis non videt?

Ade-

Adeste nunc, homines superbi, qui rebus secundis elati, supra naturam ceruicem tollitis,& supercilium contrahitis,apud quos fœminarum viduitas risus est, misericordia malum,& quod miserabilius est,pupillorum solitudo deluditur. Videte eos,qui humiles calamitosique iudicantur,non negligi aut despici à Deo,cuius imperij pars despectissima,sunt omnia regna orbis terrarũ.Totus enim ambitus terræ, operum ipsius infimum est: & necessariò tandem resipiscite.Attamen cùm postulata virginum laudâsset, nec sine munere dimisit,nec parem cum viris propugnatoribus honorem habuit. His enim hæreditates,vt laboribus eorum digna præmia tribuit: illis verò non præmium, sed gratiam & benignitatem impertiuit. Quod ex ipsius verbis intelligitur apertissimè, cùm dicit,donum & munus,non autem merces & præmium. Hæc enim accipientium, illa sunt largientium propria. *Omnia regna terræ, pars despectissima imperij Dei.*

Cæterùm cùm ad ea,quæ rogauerant virgines,respondisset,communem de hæreditatum successione legem tulit,filios primùm vocans ad hæreditatem.Quòd si filij desint, filias: quibus ait hæreditatem adiungi, vt ornamentum extrinsecùs, non vt propriam possessionem.Quod enim adiungitur,cum eo,quod ornatur,nullam habet necessitudinis coniunctionem, sed ab illo seiunctum & alienum est. Tertio loco post filias,fratres vocat.Patruos ordine quartos constituit. Ex quo significat, parentes quoquè filiorum hæredes esse.Stultum enim esset,existimare eum,qui filij fratris hæreditatem tribuit fratri patris propter necessitudinem, quam habet ille cum patre, à successione patrem ipsum excludere.Verùm quoniam naturæ lege filij parentibus succedunt, non contrà, quod infaustum erat,reticuit,nè pater & mater ex acerbo liberorum obitu viderentur non consolabilem dolorem percipere: tacitè autem ipsos vocauit,dum patruos vocat, vt vtrunque complecteretur, nè vel contra decus fieret, vel bona ad aliorum manus peruenirent. Quinto loco vocat eos, qui genere proximi sunt, quorum primis semper hæreditatem adiudicat.Hæc de oraculis,quæ mixta sunt,necessariò percurrimus: nunc ea,quæ per prophetam afflatum edita sunt, explicabimus. Sic enim me facturum promisi. *Lex de hæreditatum successiõe.*

Idem Mosi diuini afflatûs,& populo felicitatis initium fuit.Etenim cùm plurima hominum millia ex Aegypto ad Syriæ ciuitates in coloniam deduceret, iamque & viri & fœminæ, inuia longaque solitudine superata,ad mare, quod rubrum appellant, peruenissent,in magnis difficultatibus versabantur,cùm nec traijcere possent ob nauium inopiam,nec per eandem viam regredi,tutum existimarent.Grauius ad hæc malum afflictis addebatur.Nam Aegyptiorum Rex egressus, cum non contemnenda equitum & peditum manu properè sequebatur,vt exitum,quem manifestis oraculis adductus concesserat,vlcisceretur.Inconstans enim improborum hominũ voluntas,tanquàm in trutina collocata, paruo occasionum momento in contraria declinat. Inter hostes igitur & mare conclusi,de salute sua ità desperabant,vt alij satiùs esse ducerent,manibus hostium interfici,alij mortem obire voluntariam mâllent,quàm hostibus ludibrio esse.itaque se in mare deijcere cogitabãt, & oneribus quibusdam comportatis in litore considebãt, vt simul àc hostes appropinquantes adspexissent,desilientes celeriùs in profundum demergerentur.Sic igitur difficultate necessitatis exterriti, torquebantur. Sed propheta cernens, præ stupore populum vniuersum,vt piscium iactum congregatum,non ampliùs apud se consistens,sed numine correptus,vaticinatur in hunc modum: *Inconstans malorum hominum voluntas. Exod.14.*

Timor quidem necessarius, & terror propinquus,atque ingens periculum est. Ex aduerso enim immensum pelagus,nulla ad fugiendum via,nulla nauium copia: à tergo insidiæ, & hostium acies celerrimè persequentium. Quonàm te vertas? quò te subducas?omnia vndiquè repentè irruunt: terra, mare, homines, elementa naturæ. Vos tamen confidite,nec animos despondete, nec deterremini, sed inuictum à DEO auxiliùm expectate:spontè iam aderit:ex occulto, quemadmodùm sæpiùs experti estis,pro vobis pugnabit. Cerno manum, quæ vobis opitulatura est, aduersariorũ ceruicibus laqueos inijcientem. Detrahit eos in mare: instàr plumbi collabuntur in profundum. Vos quidem illos viuentes animaduertitis: ego verò iam mortuos perspicio. Hæc ille spem omnem superantia vaticinabatur. Ipsi verò re ipsa vaticinij veritatem experti sunt. Namquæ fabulis videbantur magis incredibilia,diuina potentia contigerunt. Maris confractio,vtriusque sectionis disiunctio, vndarum per totum profundum ad partem fractam confirmatio,vt magnificæ viæ sectio esset pro muro validissimo.

His

His enimcongelatis,sublime patebat iter multitudini,tutò per mare, non secùs àc per siccam semitam & solum lapideum, incedenti. Arena enim exiccata, in naturam solidam coaluerat,cùm hostes velocissimè persequentes,ad proprium exitium festinarent. Extremum agmen,tanquàm auriga,nubes dirigebat,in qua diuina quædam erat facies, ignis splendorem emittens.Pelagi fluctus,qui compressi seiunctiq́ue fuerant,refluebāt, partibus non ampliùs exiccatis,sed colliquescentibus: ex quo repentina exundatio,& hostium interitus, quos muri iam congelati corruentes, & maris æstus,in ipsam viam tanquàm in vallem delati,obruerunt.

Aegyptij submerguntur in mari.

Erant indicium exitij cadauera supernatantia,quæ maris superficiem constrauerāt, & vehemens procella,quæ aceruatìm illa in aduersum litus eiecit. Spectaculum necessarium populo conseruato,qui non modò periculum euaserat,sed etiam videbat aduersarios,non humana,sed diuina vi grauiùs punitos,quàm vlla ratione dici queat. Quamobrèm Dei laudes,à quo tantum beneficium acceperat,iurè celebrantes,ei gratias egérunt.Moses enim populo in duos choros distributo,vni,qui ex viris constabat, ipse dux erat: alteri autem,qui ex mulieribus,sororem præfecit,vt patrem & tanti beneficij authorem collaudarent,mutuis harmonijs concinentes,cùm & animi,& voces ipsæ conuenirent: animi,quoniam ad eandem gratiarum actionem tendebant: voces,quoniam ex grauissimo & acutissimo sono constabant. Virorum enim vox grauis, fœminarum acuta.Quapropter si rectè componantur,suauissimus ex illis & iucundissimus cantus efficitur.Tot autem hominum millia rebus incredibilibus & admirādis,quas commemorauimus,adducta sunt,vt idem sentirent atque concinerent. Lętabatur enim Moses, & perspecto multitudinis gaudio,voluptatem cohibere non poterat. Itaque canticum inchoauit,chori autem audita retinebant.Hoc est principium & exordiū prophetiæ Mosis,per afflatum numinis editę.

Exod.15.

Deindè vaticinatus est de primo & maximè necessario cibo, quem terra non edidit, sterilis nimirùm & infœcunda: sed cælum demisit,nō semèl,sed annis quadraginta quotidiè summo manè,fructum æthereum,minutissimo rori persimilem.Hunc Moses intuitus colligi iubet,& Deum obtestatus,ait,Eos,qui diuinam benignitatem in rebus fidē superantibus experti essent,ipsi Deo credere oportere.Quarè cibaria hæc,inquit,nè cōdantur,aut reponantur.Nullam eorum partem in crastinum diem quispiam conseruet. His auditis,quidam in religione non ità confirmati, existimantes fortassè ea non esse oracula,sed principis monita,relinquunt aliquid in posterum diem:quod quidem corruptum,fœtore primùm impleuit totum exercitum:deindè in vermes, qui ex corruptione nascunt,eōuersum est.Quæ perspiciens Moses, incredulis meritò succēsuit.Quis eñ nō succēseret hominibus imperitissimis,qui cùm tot tantaq; vidissent facilè cōfecta esse diuina prouidentia,quę nulla ratione quisquā fieri posse existimaret,non solùm dubitarent, sed omninò nō crederēt? At ipse pater duobus euidētissimis signis ꝓphetæ vaticinium cōprobauit.Quorum vnū statim ostendit,cùm id, quod condiderant, corrūperetur,fœteret,& in vermes animalia abiectissima conuerteretur.Alterum autem postridiè demonstrauit.Semper enim, quod supererat, posteaquàm necessarium absportauerat multitudo,solis radijs liquefiebat,& liquefactum consumebatur. Secundum haud ità multò pòst vaticinans oraculum edit de sacra die septima: quæ quidem dies, quam prærogatiuam haberet,non solùm ex quo mundus conditus est,verūetiam antequàm conderetur,homines ignorabant,ob eam fortassè causam,quòd propter continuas euersiones,quæ tum ex aqua,tum ex igne contigerant,non potuissent à maioribus suis accipere monumenta rerum,quæ certa temporum serie atque ordine essent consecutæ.Arcanum id Moses vaticinans aperuit oraculo,quod signo perspicuo rem testabatur. Signum illud fuit eiusmodi:

Exod.16.

Prioribus diebus ex aëre minor copia defluebat: sexta autem die,duplo maior. Ac prioribus quidem diebus si quid seruabatur,ità liquefiebat,vt in humorem omninò rediGeretur.Tunc autem nullam commutationem accipiens, in eodem statu permanebat. Hæc admiratus Moses,non magìs coniecit, quàm,diuino numine afflatus, vaticinatus est septimam diem. Quanquàm eiusmodi coniecturæ prophetiæ propinquæ sunt. Neq; enim mens tam rectè rem ipsam attingeret,nisi diuinus spiritus eam perduceret ad veritatem.Res autem admirabilis apparebat non solùm ex eo,quòd cibus duplicabatur,aut quòd præter morem integer permanebat:verumetiam ex eo,quòd sexta die vtrunque

Sexto die bidui annonam pluit.

contin-

contingebat, quam quidem diem sacratissimus septimæ diei numerus sequebatur. Quæ si quis expendisset, reperisset eodem ordine cælestem cibum suppeditari, quo mundus ipse fuisset genitus. Primo enim ex sex diebus & mundus condi, & cibus ille dimitti cœpit. Est autem apposita & congruens similitudo. Nam vt absolutissimum mundi opus ex nihilo fecit, sic in solitudine copiam præbuit, elementis ex præsenti vsu commutatis, vt aër pro terra sine vllo labore aut molestia cibos abundè subministraret illis, qui eos sibi per ocium parare non poterant. Tum edidit tertium oraculum inprimìs admirabile: Septima, inquiens, die solitum cibum aër non exhibebit, nec quicquam vel exiguum in terram ex more deferetur. Id quod res ipsa comprobauit. Pridiè enim hęc pronunciauerat, cùm Hebræorum quidam, vt consueuerant, ad colligendum profecti sunt, sed spe sua falsi, & re infecta rediêrunt, se, qui non credidissent, accusantes, vatemque & diuinũ, & qui solus obscura incertaque perspiceret, appellãtes prophetam. Hæc sunt, quę numine afflatus de cęlesti cibo vaticinatus est. Exod.16.

Alia necessaria, licèt admonitionibus magis, quàm oraculis similia videantur, ordine prosequamur. ex quibus & illud est, quod aduersùs eos, qui instituta patria violauerant, gessit, de quo & anteà diximus, cùm taurum aureum ad superbię Aegyptiacę imitationem fabricati, choros constituerunt, & aras ædificârunt, & victimas immolârunt, Dei veritatem obliti, & Maiorum nobilitatem, quę religione sanctitateque creuerat, abolentes. Quamobrèm Moses incredibili affectus dolore, primùm quòd populus vniuersus, qui semper anteà omnium acutissimè perspexerat, cęcus euasisset: deindè quòd falsum & commentitium simulacrum potuisset extinguere veritatis lucem, quam nec sol ipse deficiens, nec totus astrorum chorus obscuraret. fulget enim proprio suo diuino & incorporeo splendore, cui hæc, quæ sensibus percipiuntur, comparata, idem esse videantur, àc si cum die nox comparetur. Et facie igitur, & mente commutata, Moses, quasi ipse non esset, diuino furore correptus: Si quis, inquit, errore nõ est deceptus, nec externo flagitio religionem violauit, me sequatur. Cùm autem vna tribus non minùs animo, quàm corpore ad eum accessisset, quæ pridèm contra nefarios & impios incitata, ducem & imperatorem cupiebat inuenire, qui iustum vlciscendi tempus rationemque præscriberet, eamque Moses indignatam & gemẽtem, animoque promptam & paratam adspexisset, magìs adhuc inflammatus, Vnusquisque vestrûm, inquit, stricto gladio per medium exercitum ruat: nec alienos solùm, sed amicos & sanguine coniunctissimos pasìm interficiat, & facinus hoc pro veritate diuinoque honore susceptum, pro quibus pugnare & decertare leuissimus est labor, sanctissimũ putet. At illi cum clamore * tria hominũ millia statìm interficiunt, inprimisque illos, qui fuerant impietatis authores. Nec solùm defensi sunt, quòd scelus nõ attigissent: sed etiam optimorũ ac generosissimorũ numero adscripti, munus rebus à se gestis dignum, nempe sacerdotium, acceperunt. Aequum enim erat, eos religionis custodes efficere, qui pro religione pugnãtes, se fortissimè gessserant. Exod.32. Ibidem.

Habeo dicere oraculum adhuc admirabilius, de quo priùs etiam verba feci, cùm loquerer de prophetę sacerdotij principatu, quod, cùm ab ipso item numine afflato pronunciatum fuisset, non longo pòst tempore, sed confestim euentu confirmatum fuit. Eorum, qui templi res tuentur & curant, duo sunt ordines: Vnus sacerdotum, qui præstantior est: alter ministrorum, qui est inferior. Erant autem eo tempore tres sacerdotes: ministrorum verò multa millia. Hi, quòd numero multitudineque præstarent, elati sacerdotum paucitatem aspernabantur, eaque re se duplici peccato obstringebant. Nam & dignitate superiores deprimebant, & extollebant inferiores, vt si subditi inuaderent principes, ob confusionem ordinis populo charissimi. Tum facta conspiratione, contra prophetam vociferabantur, quòd cognatione propinquitateque adductus, fratri, fratrisque filijs sacerdotium tribuisset, & eorum cooptationem ementitus esset, tanq̃ diuina prouidentia non esset constituta, vt ipse loquebatur. Hæc ille periniquo animo ferens, magnoque dolore affectus, licèt mitissimus esset & mansuetissimus, tamen ob scelerator ũ odium iustissima ira sic se exarsit, vt supplicauerit Deo, vt ipsorum sacrificium auerteret: non quòd impiorum sacrificia iustissimus iudex esset suscepturus, sed quòd etiam Deum amantis animus, quantùm ad se attinet, non tacet, sed solicitus est, ne impijs res prosperè cedãt, sed eos semper sua frustretur spes. Adhuc igitur ardẽs, legitimaq; indignatione accẽsus, numine afflat, & in prophetã cõuersus, vaticinatur ad hũc modũ: Ministrorũ tẽpli apud Hebræos duplex ordo. Num.16.

Grauis & periculosa defectio est incredulis,quos solos non verba,sed facta erudiunt. Isti vapulantes,me non esse ementitum intelligent,quandò discentes intelligere noluerunt.Exitus ipsorum è vita, planum hoc faciet.Nam si morte solita naturali peribunt, ego sum ementitus oracula : sin noua atque insolita morte auferentur, me vera dixisse constabit.Profundissimam terrę dehiscentis voraginem cerno,frequentesque cognationes pereuntes,& familias, quæ sibi dignitatis successionem arrogant, detractas & absorptas,viuosque homines in tartara descendentes. Vbi tacuit,terra motu concussa dehiscit,in ea potissimùm parte,in qua impiorum erant tabernacula, quæ protinùs è medio sublata sunt.Partes enim terrę, quę secesserant, re perfecta, quamobrèm disiunctæ fuerant,rursùs coniunctæ sunt.Ducentos autem & quinquaginta defectionis authores fulmina immissa statìm omnes sustulerunt,nulla parte cadauerum relicta,quæ posset affici sepultura. Insignis hęc & celebris suppliciorum successio,& magnitudo, ꝓphetę religionem declarauit,comprobante Deo veritatem ipsius,qua in pronunciandis oraculis vtebatur.Nec illud consideratione indignum est,quòd terra & cęlũ,ꝑcipuę mũdi partes, supplicia sceleratis intulerũt.Scelus eñ ipsorum in terra radices egerat,& in sublime sic efferebatur,vt ad cęlũ vsque conscenderet. Quamobrèm ab vtroque elemẽto sic vindicatum est,vt terra quidem patefacta atq; dehiscens, eos,vt grauia sibi tunc pondera,corriperet atque absorberet : cælum autem nouo ignis imbre demisso, nefarios combureret,in nihilumque redigeret.Idẽ verò,& absorptis à terra,& à fulmine deletis,exitus fuit. Neutri enim vllum vestigium reliquerunt.Illi enim terra obruti sunt, hiatu ad exęquãdum solum concludente: Hi fulminum igne deleti penitùs,atque consumpti.

Non tum migrauit Moses in cælũ,sed cũ Christo mi graturus erat. Deut.33.

Cæterùm cùm hinc in cælum esset migraturus,relictaque vita mortali,immortalitatẽ adepturus, euocatus à patre, qui ipsum à se ex duobus,corpore nimirùm animoq; compactum,in naturam vnam redacturus erat,totumque prorsùs in mentem, vt solem,lucidissimam translaturus,tũc afflatus numine,non iam in vniuersum toti populo vaticinari videbatur,sed vnicuique tribui singulatìm,quæ tum ipsis,tum posteris erant euẽtura. Quæ partìm iam contigerunt,partìm expectantur.Quapropter ex ijs,quæ facta sunt, futurorum fides confirmatur. Eos enim, qui & paterno, & materno præsertìm genere,& consilijs,& vitæ institutis,& alijs rebus innumerabilibus differebant,ità deuinxit & conciliauit,vt tanquàm vnius hæreditatis diuisio,rationibus oraculisque conueniens inueniretur.Admiranda quidem sunt hæc,sed admirabilius multo extremum illud sacrarum literarum,quod totius legislationis est,veluti caput in animali.Iam enim sese colligens, & tanquàm è carceribus cursum dirigẽs,in cælum euolaturus, numine afflatur, & de se, viuens adhuc,vaticinatur vti defuncto, quòd mortuus esset,cùm nondùm esset mortuus,quòd sepultus nullo pręsente,non mortalibus nimirùm manibus, sed immortalibus potestatibus,quòd non in Maiorum sepulcro conditus, nempè monumentum præstantius consecutus,à nullo mortalium perspectum:quòd integrum mẽsem populus ipsum lachrymans defleuerit,proprium communemque luctum ostendens ob perpetuam eius tum in singulos,tum in vniuersos beneuolentiam & studium.Mosis & Regis, & legislatoris,& sacerdotum principis,& prophetæ talem fuisse tum vitam,tum obitum,sacrarũ literarum monumenta commemorant.

MARTYRIVM S. MARCELLI, QVI APVD CABILONEM PRO CHRISTO PEREMPTVS EST.

Habetur in antiquis MS. codicibus, & vetustißima Martyrologia cõsentiunt. Stylum paßim nonnihil correximus.

4. Septembris.

CVm sub Antonino Imperatore per omnes prouincias & ciuitates aduersùm Christianos impiæ persecutionis edicta penderent, ea prouinciarum præfecti & iudices non tam obtemperandi studio, quàm veræ religionis odio,tanta contentione exequi videbantur, vt vbiuis locorũ vltra humanam crudelitatem, in Christianorum sanguinem belluina quadam immanitate sæuirent. Per id tempus Lugduni vehementer persecutionis feruebat rabies, vt cùm ex populi sęuiẽtis arbitrio vterque sexus & omnis ætas atque conditio raperetur ad pœnam,quinquaginta viri sacræ religionis cultui deditis,

Sęuitia in Christianos.

diti, diuersis suppliciorum generibus excruciandi, iussu præsidis in ergastulis detinerentur. E quibus primarij fuêre beatissimi Marcellus & Valerianus, qui patefacto diuinitùs carcere, vt habet doctrina Euangelica, ad aliam ciuitatem clàm aufugerunt. Quod quidem diuina prouidentia ità factum nemo ambigit, vt ad illa loca properarent, vbi erant pro Christo passuri: & gentiles ab illis ad Dominum conuertendi, exemplis martyrij eorum corroborarentur. Porrò cùm sic persecutionis turbinem declinarent, non mente, sed flumine: non fide, sed itinere separati sunt. Valerianus enim Augustudunum petijt, Marcellus Sequanæ territorium: vt vtriusque ripæ accolas ad verum Dei cultum diuinis sermonibus conuerterent: vt non solùm proprij sanguinis effusione, sed etiam multorum ad Christianam religionem traductione, de diabolo triumpharent.

Matt. 10.

Cumque sanctus Marcellus latendi studio viam occulti itineris conficeret, Dominus noster Iesus Christus cōfessorem suum diutiùs latêre passus non est. Quidam enim Lationus abimprouisò eum hospitio accepit, qui statuam Martis equestrem, Mercurij etiam & Mineruæ simulacra, ex quodam metallo fabrefacta, in ipso vestibulo collocata, peculiari cultu prosequebatur. Cuius prophanæ superstitionis errorem cùm sanctus Dei non sine multo animi dolore vidisset, admonet hospitem, vt ab hac miserabili superstitione discedat: asserens, saxa sensu carentia nō posse cuiquam opitulari, sed illos aut brutis pecudibus comparandos, aut non multùm à saxis distare, qui deos crederent, quos humana manus ad dæmonum similitudinem effinxisset. Ea obiurgatio tantam apud Lationum vim habuisse fertur, vt breui tempore tota eius domus, contempto errore, ad fidem Christi conuersa sit. Cùm autem non irrito labore aliquandiù illic Marcellus hæsisset, audit feruere locis omnibus persecutionis procellam. Itaque relicta vrbe Cabilonensi, Argentomagensis aggeris vicum petit, vbì in Priscum Præsidem, solenni epularū apparatu, profana sacrificia numinibus suis immolantem incurrit, & ab illo hospitalitatis studio ad conuiuium inuitatur. Sed sanctus Dei martyr ab illis epulis abhorrens, conuiuias obiurgandos potiùs censuit, quàm vitandos. Ea verò repræhensione vt Christianum se esse declarauit, omnium ea sententia fuit, nouis eum supplicijs excruciādum, & ad arboris ramos naturâ diffusos, toto corpore duris restibus alligandum, atque ità vi adductis ramis, & posteà laxatis, membris omnibus discerpendum. Sed sancto martyre fidei constantia in confessionis suæ proposito fortissimè perdurāte, cruento persecutori nequissimę crudelitatis consilio illud atrocius visum est, vt sub populi conspectu diuersis pœnarum generibus conficeretur. Iubet itaq; eum ad Saturni statuam duci, quę Araris ripæ imminebat, & ad Solis simulacrum, quod ab alia fluminis parte colebatur: quibus si nolit sacrificium offerre, gladio caput eius amputari. At fides martyris, cælesti virtute confirmata, frangi non potuit: sic verò quotiès esset interrogatus, respondit: Quisquis Deum viuum totis animi viribus & perfecta cordis fide complexus est, insensibilibus idolis nunquàm sacrificabit: quæ cùm sint ex ęre & saxis confecta, nefas planè est, animam cælitùs datam, vitæ suæ authore neglecto, ea colere: quod quidem diabolus in humani generis certissimam perniciem hortatur. Se verò nunquàm eò adductum iri, vt tam prophanis sacrificijs contaminetur, vtpotè qui Christo quotidiè hostiam syncceram offerat: potiùs verò præcedentium sociorum exempla secuturum, cum quibus se speret æternæ beatitudinis præmia adepturum. Cernens igitur Præses eum nec minas, nec supplicia reformidantem, furentis iracundiæ stimulis incitatus, inaudito crudelitatis genere defodi eū cingulotenùs & rectum stare iubet: vt sepultura viuo esset ad pœnam, quæ vita functis impenditur ad requiem.

Marcellus hospitem suū repręhendit, & ad Christū conuertit.

Inuicta S. Marcelli cō stantia.

Nota insolens immanis supplicij genus.

Atque in hunc modum inuictus Dei martyr, secundo à Cabilone milliario, viuēs in Christo, sepelitur, & in tertium diem in Dei amore & laudibus perseuerans, impollutū Domino reddit spiritum, sancti corporis exuuias nobis ad patrocinium derelinquens.

MARTYRIVM SANCTORVM MARTYRVM EVDOXII, ROMVLI, ZENONIS ET MACARII, *authore Simeone Metaphraste.*

5. Septẽbris.

TRaiano impio Imperatore in execrandum errorem simulacrorum magnum quidem studium conferente, valdè autem & atrociter spirante aduersùs pios: & alij sacrificare dæmonibus, & ante omnes cogebantur milites. Literæ enim Imperatoriæ mittebantur in omnes partes, vrgentes ad impietatem, & Christianos cogentes vel sacrificare, vel varijs subijci supplicijs. Quæ quidem postquàm venerunt ad exercitum, qui erat in Oriente, illi quidem eo tempore ea comparantes, quę ad bellum pertinebant, continuisque & grauibus se exercentes militiæ meditationibus, alioqui autem religionem amplectentes, nihil curabant literas illas Imperatorias. Qui, cùm magna pugna eis esset exorta, præclaram aduersùs inimicos obtinent victoriam. Hoc fuit relatum ad Imperatorem Traianum. Ille autem propterea, quòd sua edicta despexerant, ne communis quidem omnium boni, nempè victoriæ, vllam ducit rationem: sed eos, qui Imperatorias contempserant constitutiones, (erant autem numero vndecim millia) relegat in Armeniæ Melitenam, & loca, quę circa eam sita sunt. Reliquus verò exercitus erat in metu propter eorum relegationem, nè dolore affecti, molirentur res nouas, & eis aliquid mali afferrent, vt qui nec Christianismi, neque propter Christum susceptæ relegationis fuissent eis socij. Verùm illi nihil tale fecerunt, aut cogitârunt: sed vt qui erant discipuli eius, qui est verè mitis, fuerunt etiam imitatores mansuetudinis & lenitatis magistri, & placidè ferebãt exilium, & minimè ægrè ferebant contumeliam.

XI. millia Christianorum militũ releganter in Armeniam.

Romulus autem, aulæ Imperatoriæ tunc Prępositus apud Traianum imperatorem, neque ei, neque ciuitati omninò dicebat expedire ea, quæ facta fuerant. Ille autem, cùm oporteret Romulo agere gratias, vt qui beneuolè esset in eum affectus, stultè & ingratè se gerens, eum potiùs maledictis insectabatur, & ei irascebatur, & tanquàm crimen obijciebat, pietatem. Romulus verò verba illius ne tantillùm quidem curans, gloriabatur potiùs contumelijs propter Christum susceptis: & ardentissimo eius zelo in animo accensus, liberè quidem & effusè illius deos probris insectatur: Christum autem apertè cõfitetur, & pietatem audacter profitetur. Magis itaque iritatus Traianus, iubet eum extendi, & virgis cædi. Romulus autem magno & forti animo plagas accipiens: Nunc scias me maximo affici beneficio, exclamabat ad Traianum. Corpus enim, quod hoc rubro mihi sanguine circunfluit, abluit sordes, quas contraxi ex nidore simulacrorum: & induitur anima munda tunica incorruptionis. Non tulit hæc Traianus, sed maiori ira percitus, ei celerem comparat liberationem, & breue efficit martyrium: & decernit, vt caput Romuli amputetur. Atque ille quidem lubenter ensem adspexit proprer Christum, & iucundissimè subijt stadium martyrij.

Romuli p̃fecti Palatij egregia virtus.

Plectitur capite.

Cùm multum autem intercessisset temporis, Diocletianus quidem sanguine intestino & tyrannide inuadit imperium: contendit autem eos, qui præcesserant, Tyrannos crudelitate superare & impietate, & ostendere illorum sæuitiam fuisse humanitatẽ. Vndè etiam ad eos, qui illius parebant Imperio, edicta veniebant frequentia, vt omnes vel cum eo communionem impietatis susciperent, vel mors esset eis pœna inobedientiæ. Christiani itaque propter sęuam & immanem illius iram, alij quidem malebant cum feris habitare in solitudinibus, quàm simul cum hominibus: Alij autem montes, & speluncas, & quæcunque celare poterant, subeuntes, studebant, quoàd eius fieri poterat, vel ipsum Solem latere. Eo tempore defertur quidã vir pius, & planè indignus, qui lateret. Ei nomen erat Eudoxius, aut Marianus: erat enim vtrunque ei nomen proprium. A dignitate autem primiceriatûs expulsus propter amorem Christi, descenderat ad inferiorem Comitum dignitatem: quam quidem etiamsi non fuisset consecutus, satis tamen habuisset eum solum sequi, quem desiderabat. Defertur autem ad eum, qui tunc erat Pręses Melitenę. Qui cùm de eo singula intellexisset, qui ipsum adducturi essent, emittit protinùs. Hoc autem cùm non latuisset Eudoxium, viliori veste indutus, nè esset manifestum

Diocletiani immanitas.

Eudoxius primò Primicerius, indè Comes.

festum quisnam esset, se ostendit ijs, qui missi fuerant. Cùm eum ergò conuenissent, & nondùm eum illum esse putâssent, vbinàm versaretur Comes Eudoxius, eum rogârunt. Ille autem: Si meum tectum subire volueritis, eis dixit benignissimè, & à labore itineris vos parùm recreare, mensæque & salis mecùm esse participes, ego ostēdam vobis eum, quem quæritis.

Cùm ergò parâsset conuiuium, eos excipit liberaliter. Illis autem mensa satis exhilaratis, & promissum indè exigentibus, & rogantibus, vt eum ostenderet, quem quærebant, ille cōtinuò eum, qui erat intùs, aperit Eudoxium, dicens: Ego sum, quem quæritis. Hoc gladio vehementiùs illorum percutit animum. Et respondentes, dixerunt: Non te prodemus, qui nos accepisti conuiuio, neque pro hospitalitate tam malè referemus gratiam. Sed hoc ad nostram sufficiet excusationem, quòd cùm in quærendo multùm laborauerimus, non potuimus tamen inuenire Eudoxium. Illi quidem pro hospitio has Eudoxio retulêre gratias: ille autem, qui & sciebat latére, cùm opùs esset, & rursùs nō latére, quādò huius rei esset tempus, (diuina enim quæ aderat gratia, & docebat athletam, iussit vt eos sequeretur) cùm vxorem vocâsset Basilissam, aut si velis Mandanem: nam ea quoquè duplici nomine vocabatur: ei mandat, quæ spectant ad familiam. Et cùm omnia eius curæ commisisset, hoc quoquè postremum & germanū ei dat mandatum, nè eius defleat decessum, neque propter mortem eius lamentetur: sed lampadibus & alia lætitia potiùs illum diem honoret. Statìm ergò suam quidem cognationem despicit Eudoxius: obliuiscitur autem propter Christum sui amoris in filios, validi & ineuitabilis vinculi parētibus. Vt enim illum lucrifaciat, omnia damnum existimat & stercora, & vadit ad Præsidem.

Seipsum indicat, qui sit.

Is autem cùm ipsum vidisset: Salue, inquit, Comes Eudoxi. Ille autem ei vicissìm reddit salutem, dicens: Tu quoquè salue, Præses. Præses autem rursùs: Tuam inquit, accersiuimus claritatē, vt iussis pârens Imperatoris, & dijs, vt par est, offeras sacrificiū, & maximè patri omnium deorū magno Ioui, & Phœbo Apollini, & charę virgini Dianę. Martyr aūt: Mihi vnū est, inquit, sacrificium, sacrificium veri Dei, qui hoc produxit vniuersum: & ei sacrificabo sacrificiū laudis, qui est Deus in Trinitate personarū: vitæ aūt suppeditator, & veræ salutis dispensator. Quos autem deos nominas, ligna eos video & lapides, nihil differentes penitùs à quauis alia inanima materia. Ad hæc ille non valens intueri, (Quomodò enim, qui dormiebat oppressus profunda crapula impietatis?) Ego te, inquit, sum hortatus, vt exequereris iussa Imperatoris, & dijs faceres ea, quæ solent fieri: Sed tu, vt video, & deos despicis, & Imperatorem, vt qui, quos ille quidem colit deos, tam impudenter probris affeceris & contumelijs: nouam autem præter hanc introducas religionem, & vt eam suscipiant, (vt ad meas aures peruenit) multis persuadeas. Hæc dicebat Præses, multis militibus circunsistētibus. Quos ille interim toruè & ferociter intuitus: Quicunque ex vobis, inquit, iussa regia non sequimini, vos militaribus tunicis exuentes, cognoscite esse nudos ab insignibus dignitatis. Cur hoc autem dicebat ille impro bus? Vt si qui propter militiæ societatem benè vellent Eudoxio, & essent in eâdem, in qua ipse, sententia, erubescerent ipsi soli deficientes in tanta multitudine, existimabat enim eos omninò esse paucos: & simul quidem volēs pudore afficere Eudoxium, qui sic videretur sentire diuersa à toto exercitu: & si solum eum inuenisset, de eo faceret quod vellet. Sed qui apprǽhendit sapientes in astutia eorum, id, quod excogitârat, conuertit in eius caput. Nondùm enim totam absoluerat orationem, & egregius ille Eudoxius (Tunc enim erat indutus insigni magistratûs) zona statìm ablata, eam proijcit in faciem Præsidis. Hoc autem visum est alijs adhortatio & zelus: & totus, qui circunstabat, numerus, qui erant mille, centum & quatuor, bono exemplo protinùs vtentes Eudoxio, ij quoquè proiecerunt zonas in faciem illius.

Eius præclara vox.

Iob. 5. 1. Cor. 3.

1104. milites abijciūt zonas militares.

Dubitans autem Præses de multitudine, rem defert ad Diocletianum. Ille autem authores quidem tantæ audaciæ iubet grauissimis affici supplicijs: sententiam autem de alijs ferendam, relinqui senatui. Hanc cùm ille accepisset potestatem ab Imperatoris amentia, generosum Eudoxium sistendum curans pro suo tribunali: Stultas, inquit, quæstiones, & linguæ mittens contradictiones, tua sponte dijs sacrifica. Nam alioquì, vt id inuitus facias, omninò coget acerbitas suppliciorum. Et statìm enumerauit vincula, & plagas & carcerem, & ignem, & quæcunque vel solo auditu sunt grauissima. Caligâstis vos quoquè, sat scio, hæc audientes, & anxij estis de narratione eorum, quæ deinceps se-

quuutur, num scilicet ea oratio conturbârit athletam. Sed estote bono animo. Maiorem enim ei flammam accendit pro pietate, quòd putaret se sic longè præclariorem esse consecuturum coronam victoriæ. Ei itaque dicit martyr: Ludis, Præses. Hæc ego existimo puerorum terriculamenta, adspiciens ad eas, quæ sunt illinc remunerationes, & pendens à sola munifica dextera mei Agonothetæ Christi. Nam me terret ille ignis, qui sopiri non potest, & stridor dentium, & quæcunque alia acerbissima sunt parata ijs, qui Deum aspernantur, & ei non obediunt. Hæc autem tua, sunt mihi planè ludus: & ignis, quem mihi minaris, est vel ipsa aqua frigidior. Ensis autem me afficiet beneficio: me enim mittet ad ea, quæ desidero: & pro hoc quidem Sole, qui occidit, & citò absconditur, reddet mihi Luciferum illum, qui nunquàm occidit, & suauem radium emittit & ineffabilem: & pro hac mundana, & quæ paulò pòst non erit, visione, ea quæ sunt firma ac stabilia, & perpetuò permanent: deos autem existimare, lignum & lapidem, & aurum, & argentum, quod manus formauit, & ars polijt, oculosque & manus, & reliqua membra eis insculpsit, quomodò non est magnæ amentiæ?

Virile Eudoxij pectus.

Excipiens autem Præses: Videtur, inquit, tanta mea lenitas & mansuetudo te ad tantam adducere stultitiam & audaciam. Sed tuam quidem in nos contumeliam, quod ad nos quidem attinet, tolerabimus: ipsos autem deos, & Imperatorem pati à te contumelia affici, planè est stultum, & non multùm abest ab amentia. Deindè martyr: Immò verò, inquit, sunt hæc grata ijs, qui sapiunt, & non sunt emotæ mentis. Hoc maiori furore concitat Præsidem: & statim iubet athletã extensum, à quatuor hoībus recentibus loris verberari crudeliter. Cùm autem iamdiù cæsus, incorpoream ostenderet philosophiam in mortali corpore, & se primùm turpiter irrisum vidisset Tyrannus, martyrem quidem relaxauit à plagis, conijcit verò in carcerem. Cùm autem aliquot dies moratus fuisset in carcere, rursùs eum iubet sisti, &, Num te, inquit Præses, aliqua subijt pœnitentia, & resipuisti ab illa rabie & insania? Ille autem generosus: Nondùm, inquit, vt video, intellexisti res nostras: sed benè scio, fore vt intelligas, & eas, licèt tardè, discas, quandò magis fueris periclitatus, & me acerbioribus subieceris supplicijs. Hanc non ferẽs Præses irrisionẽ, sed longè acriore percitus insania, ferreis globis cõterit ceruicẽ, & eius emouet articulos, quod quidem est omnibus mortibus acerbius. Adhibita est ergò hęc noua & insolita athletæ machinatio. Ille autem stabat tanquàm turris, quæ non potest expugnari, ne tantillùm quidem labefactatus illius insultibus. Præses itaque cùm non ferret se tam turpiter ab eo superari, cum morte condemnat. Satis enim ducebat, si vel sic ab eo liberaretur.

S. Eudoxius loris cæditur.

Atrocissimè cruciat.

Cùm eum ergò accepisset multitudo lictorum, postquàm peruenerunt ad locum supplicij, martyr manus & oculos simul tollens ad cælos: Domine Deus, inquit, qui Abelis suscepisti sacrificium, Abrahæ oblationes: eorum, qui fuerunt à seculo, martyrũ & iustorum sanguinem, longosque labores, & admirabilem tolerantiam: tu quoq; nunc benignis oculis meum vide sacrificium, & nè despicias Domine hunc paucum propter te effundendum sanguinem, qui feruentissimo animo tibi sacrificatur. Eccè enim, vt vides, animam propter te hodiè depono. Deindè rursùs adijciens: Consequantur, inquit, benigne Domine, à te auxilium, qui propter me tuum sanctum nomen inuocant. Memento hæreditatis tuę, quam acquisisti, & nè eis deficiat, Domine, tua misericordia. Hæc cùm Deo dixisset, illinc conuersus videt coniugem: & cùm quæ ei priùs iusserat, reuocâsset in memoriam, & fidem ab ea accepisset se omnia rectè executuram, hoc postremò ei mandat, vt ei fossam fodiat in loco, qui dicitur Amimna, & in eo corpus eius sepeliat.

Gen. 4. & 15

Nota has sancti preces.

Cùm autem eum non parua circunsisteret multitudo, videt quendam in medio stantem, nomine Zenonem, ei valdè amicum & familiarem, illius mortem plangentem. Cui ille, ô chare Zeno, tu quidem, inquit, sat scio, nostram fles separationẽ: sed Deus, cui ego seruio, & in quem confido, non nos à nobis inuicèm sei unget, quos vehemẽs amicitia, & ardens in ipsum amor coniũxit: sed perindè àc in vna scapha, nos vitam trãsmittemus. His Zeno corde accensus & inflammatus, sumpsit audaciam, & continuò omnibus videntibus & audientibus, se statim esse martyrem est protestatus. Interim autem dum sic clamabat liberè, eum comprehendentes lictores, vt eis iusserat Tyrannus, caput illi adimunt. Itaque Eudoxij prædictio tam citò effectum est sortita, & ipse amicum Zenonem statim videt consummatum martyrio. Cùm sic amico prouidisset, quo-

Prędicit Zenonis martyrium.

Zeno decollatur.

quoniam eum quoquè vox quędam eueſtigiò vocabat: ipſe verò tanquàm conuiuium quoddam mortem poſcebat, beato ſuo capite enſi dato, moritur poſt amicum. Eius aũt coniunx non ſolùm corpore, ſed etiam animo, cùm vidiſſet maritum propter Chriſtum interfectum, neque eum neglexit, neque illiberale aut effœminatum aliquid eſt locuta: ſed quamprimùm accurrens, in lanæ quidem vellere ſuſcipit athletæ ſanguinem: hoc enim ei mandârat maritus. Cùm autem ſuſtuliſſet corpus, id honorificè ſepelit, vbi iuſſa fuerat, nec alia quidem illius mandata negligens, non quòd eum amiſiſſet, ſed quòd non vnà cum eo exceſſiſſet, reputans viduitatem.

Itèm Eudoxius.

Vndè etiam ad Tyrannum accerſita, ſtatìm à ſeipſa accedens, irridebat illius deos, & habebat ludibrio, ne ipſum quidem dimittens immunem à contumelia, qui eos ſuſtineret honorare. Sed tu quidem, inquit Tyrannus, hæc facis volens à me interfici, & ſtudens venire ad maritum: vt aliquod nomen aſſequaris apud hos impios Galilæos: Ego autem nequaquàm tibi mortem afferam, etsì ſis digna pluribus mortibus: nè exiſtimes fore, vt id à me aſſequaris. Illa autem: Cor meum, inquit, videt meus Dominus, & mentem accipit ante facta. Non ergò fruſtrata ſum coronis, quòd à te non fuerim interfecta: ſed quòd prompto animi ſtudio meipſam ſacrificaui, ero cũ marito particeps eorundem præmiorum, & paribus fruar remunerationibus. Eam, cùm hæc dixiſſet, expellit è tribunali.

Eius vxor flagrat deſiderio mariti.

Nondùm autem tranſierant ſeptem dies, cùm glorioſus martyr Eudoxius in ſomnis apparens coniugi, iubet vt mittat ad prætorium Macarium, ſuum familiarem & amicum. Ea autem cùm renunciâſſet Macario viſionem, ille quamprimùm venit in prætorium. Et cùm ſatellites, quiſnam eſſet, cognouiſſent, eum ſtatìm compræhendunt, & ducunt ad Præſidem. Ille autem ſtatìm eum interrogauit, quænam eius eſſet religio, & quod genus. Is verò: Sum, reſpondit, Chriſtianus: deos autem gentium, & profundam eorum deceptionem, iam olìm didici contemnere, cùm me hoc admirandus docuiſſet Eudoxius. Hinc fit, vt ego contendam meipſum ſacrificare hoſtiam vero D E O, per quod potero citò ad Dominum meum peruenire Eudoxium. Præſes autem poſtquàm nomen audiuit Eudoxij, & hunc cognouit eſſe illius diſcipulum, ille mirandum in modum animi dubius, (ſciebat enim ſe nihil ampliùs effecturum in diſcipulo, quàm feciſſet in magiſtro.) Huic quoque, inquit, infelici Macario ſceleratum caput enſe quamprimùm amputetur. Lictores autem protinùs fecerunt, quæ iuſſi fuerant. Sicque Macarius fit re vera Macarius, quod eſt beatus. Et hi generoſi viri tale trophæum erexerunt aduersùs communem hoſtem naturæ, in ipſo Chriſto D E O, & patre principij experte, & ſancto & bono ſpiritu: Quoniam cum decet gloria & potentia, honor & adoratio nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Macarij p. clara confeſſio.

Cædes.

VITA SANCTI VICTORINI EPISCOPI VRBIS AMINTERNINAE ET MARTYRIS, ex *Martyrologio Adonis Epiſcopi Treuirenſis.*

IN ſuburbano Romæ natale beati Victorini martyris. Fuerunt autem duo fratres, Victorinus & Seuerinus. Hi poſt vtriuſque parentis obitum ſe inuicèm pædagogantes, pari cuſtodia ſe mutuis obſequijs æmulantes, germanitatis vinculo probabiles, Deo ſeipſos hoſtiam viuam obtulerunt. Cumq; intantùm excreuiſſent, vt ſua omnia perfectionis intuitu relinquerent, & vendentes res ſuas, cenſum earum pauperibus erogâſſent, Deo expeditiùs ſeruituri, nudi facultatibus omnibus remanſerunt. Alter itaque ſeruiens alteri, mutua vice & æmula charitate ſeruiebat. Imperium, libertas. Nihil deerat illis, cùm nihil haberent.

Septẽbris 5.

Victorinus & Seuerinus fratres.

Vendunt res ſuas.

Igitur Victorinus spirans altiùs, & idipsum, quòd sibi parebant, imperfectum computans, nec satis sibi factum, si alteri liceret in altero, aut alter alteri seruitium exhiberet: eremum ingreditur, seditque in specu excelsæ rupis, quam subterfluentis aquæ geminum sinuârat abruptum, vni tantùm hospitium viro, vt sedens somnum caperet: vel si reciperet alterum, stans oraret. Texerat ostiolum vimine: assiduus in lectione & oratione manebat. Cernit interim inuidus omnis boni, profectum viri, & ferre non valens, simulat se puellam, & ante fores viri gementia verba ingeminat: Heu, inquit, me miseram, syluis, errore, & tenebris vagam. Locus non agnoscitur, iter quæritur. Quisquis es loci huius incola, cælum vndiquè & syluæ famam virtutum tuarum, opusq; ferent: eripe me à frendentibus apris, eripe à sæuientibus lupis, & à rictibus vrsorum. Quòd victura sum, tuum erit: si moriar, tuum. Satis superq; sufficiat operiri limine tuo. Non longum quæro habitaculum: vnius tantùm noctis hospes ero.

Victorinus petit eremum.

Vide insidias diaboli.

Reserat Victorinus cellam, & hostem, dum miseretur, secùm includit. Vix horæ spatium intercesserat, dum inter mollimina & assiduum corporis motum, protenso pede tetigit hominem Dei, & velut compungens vulnere, noxio calore succendit. Addit igniculum dulcedo sermonis: vrget facinus solitudo. Quid moror? Facit casum columna arboris, alta radice quę diù fundata steterat. Furtiuus amor scelus perficit. Exclamat iam victor Victorini diabolus: Quid agis, inquit, vir perfectissime, cui etiam frater grauis fuit? Iam iungeris alteri, qui recessisti à tuo? Quid agis, qui nouum dogma syluis constituens, suadebas scopulis castitatem? Hæc iactans, ex oculis decepti velut fumus euanuit. At is, qui ceciderat, velut exanguis iacuit. In se autem aliquandò reuersus, syluas deseruit, ad fratrem Seuerinum repedauit: pudore diù vocem supprimens, tandem causam facti exposuit, ipse pœnam sibi statuens.

Ruit vir sanctus, dū non cauet periculum.

Findens nanque arborem, manusque per fissuram inserens, præduratam cuneis & pessulo cicatricem arboris claudit. Sed mox Seuerinus factum pœnamque fratris Episcopo suo nunciat. Ille veniens, primùm eum soluere tentat: sed vt repugnantem vidit, orat, benedicit, consolatur, discedit. Vir autem Domini, qui se grauissima pœnitentia damnauerat, Dominica tantùm die modicum panis & aquæ coactus à fratre percipiebat: qui etiam se simili cibo & ieiunio macerabat. Igitur in huiusmodi constrictione triennium voluitur: cumque iam omnes penè mouisset eius in Christo imitanda humilitas, Episcopus ciuitatis rediens, vix agere potuit, vt sese à pœna, qua ille memor tremendi iudicij se damnauerat, absumptis penè carnibus, permitteret resolui.

Agit egregiam pœnitentiam.

Vide iudiciam.

Quantæ autem sanctitatis posteà fuerit, quamque potens in miraculis, non facilè lingua alicuius explicabit. Electus deindè ab vniuerso populo, * Aminterninæ vrbis sacerdotium adipiscitur. Indè postmodùm sub Imperatore Nerua, cum alijs Dei seruis Eutyche & Marone, ab Aureliano iudice primò relegatus in sexagesimo milliario ab Vrbe via Salaria: Deindè apud eum locum, qui Cotilias appellatur, vbi putentes aquæ manant & sulphureæ, in ipsis capite deorsùm per horas tres suspensum teneri, ab impio iudice iussum est. Quod cùm per triduum pro Christi nomine passus fuisset, gloriosè coronatus, migrauit ad Dominum. Cumque vna die, iussu Aureliani, corpus eius inhumatum iacuisset, venerunt Aminternenses populi Christiani, & rapientes, in suum territorium transtulerunt, & honorifica sepultura condiderunt Nonis Septembris.

*Aminterninæ

Creatur Episcopus.

Dirè cruciatur.

Decedit.

VITA

VITA SANCTI BERTINI ABBATIS, EX
QVODAM EGREGIO MS. CODICE,

paulò latiniori & pressiori stylo per Fratrem Laurentium Surium descripta. Sunt, qui putent à Folchardo Bertiniensi conscriptam.

SANCTVS Abbas Bertinus post beati Audomari obitum multos in Dei seruitute durauit annos, cœtumque monachorum ipsi à Domino creditum, diligens pastor multa animi solicitudine sub districto sacrę regulę iugo conseruabat, sciens scriptum esse, cui plus commissum sit, plus etiam ab illo exigendum. Proponebat illis quotidiè Dominica & Apostolica præcepta, ijsque in seuera viuēdi ratione proficientibus, religiosis actibus suis præclara de se prębebat exempla, conuenienter illi sententiæ Saluatoris: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est: nè, quemadmodùm Apostolus ait, alijs prædicans, ipse reprobus efficeretur. Cernens autem benignissimus bonorum operum compensator Deus, indefessam militis sui aduersùs diaboli tentationes pugnam & certamen, tum etiam erga gregem ipsi commendatum curam egregiam, admirandis eum signis & virtutibus illustrauit, è quibus nos pauca duntaxàt annotabimus. Septēbris 5. Lucæ 12. Matth. 5. 1.Cor.9.

Fuit quidam spectabilis Comes Vualtbertus, cuius vxor Rogentrudis dicebatur. Horum vtrique à sacris confessionibus erat beatus Bertinus, immò verò etiam compater, vt vocant, ex laudabili Christianorum more, quo inter se fraterni amoris fœdera quædam ineunt. Vtrique vir D E I sæpè prædicabat verbum D E I: qua causa vir pius Vualtbertus crebrò ad eum ventitabat, vt ex eo Diuina præcepta cognosceret, & post corporis & sanguinis Dominici communionem, sacri oris eius benedictione potiretur. Quodam autem die veniens ad ecclesiam, in qua beatus Audomarus quiescit, cùm preces absoluisset, quadam re necessaria vrgente, ad beatum Bertinum non accessit, sed incautus domum abijt. Id vbi animaduertit viri Dei discipulus Dodo, ait ad eum: Equidem valdè, venerabilis pater, admiror, quid sit, quòd tuus in Christo fidelis amicus Vualtbertus ad beati Audomari basilicam venit, & tamen te insalutato, absque benedictione tua recessit. Beatus Bertinus plenus prophetico spiritu, respondit: Fili, crede mihi, priusquàm ille domum redeat, quò nunc magna contentione festinat, multùm dolebit se sine nostra benedictione reuertisse. Et eccè eodem die, cùm iam Sol occubuisset, nuncius velox à Vualtberto venit ad hominem Dei, eiusque vestigijs aduolutus, tremula voce ait: Dominus Vualtbertus singularis amicus tuus, mi domine, cum ipsa iam ferè morte colluctans, obnixè rogat, vt pro se Deum depreceris, quò possit tam præsens discrimen euadere. Cùm enim hodiè à basilica sancti Audomari properè abscederet, in medio itinere subitò ex equo collabens, in petrosam humum dēcidit, multisque quassatis membris, & femore penitùs confracto, se confestìm putat moriturum, nisì precibus tuis, quod fore sperat, diuinitùs liberetur. Agnoscit autem idcircò in hoc se coniectum discrimē, quòd callidi hostis machinatione ob rem necessariam hinc, non munitus benedictione tua, abierit. Cuius etiam delicti veniam petit, oratque vt potum, tuo ore & manibus benedictum & consignatum, ad eum mittere nè graueris. Comes Vualtbertus, magnus S. Bertini amicus. Summum Vualtberti periculum.

His auditis, venerabilis senex commotus tam acerbo casu amici, pręcipit Dodoni discipulo, vt vinum in sacrario repositum proferat, laborāti Vualtberto ocyùs mittendum. Ille verò respondit: Mensis totus, vt reor, pater beatissime, iam intercessit, ex quo in eo vasculo vix parùm vini relictum est. At vir beatus, fide perfectus & charitate feruens, ait ad eum: Abi fili mi ad vasculum illud: credo enim Deū, cui nihil impossibile est, qui adest adiutor in opportunitatibus, & ꝓpè est omnibus inuocantibus eū, nostro tam malè affecto amico salutarem indè potū prębiturum. Páret Dodo, & veniens in sacrarium, cernit vas plenum optimo vino, & eius odore admirabili totam domum sentit comple- Psalm. 9. Psal. 144.

tam.

tam. Eo nuncio accepto, sanctus Christi confessor immensas agit gratias omnipotenti Deo, dicitque ad ministrum Vualtberti Comitis: Ex hoc vino perfer celeriter ad herum tuum. Ille nihil moratus, eádem nocte lætissimus redit ad dominum suum: narrat ei quid gestum sit, vinumque illi bibendum offert. Posteaquàm ille bibit è vino sacrato, eádem hora sanatur, & mirificè laudans Deũ authorem salutis suæ, bonam possessionum suarum partem Deo & beato Bertino largitur: vt qui pro Christi amore patriam parentesque reliquerat, posset etiam in hoc seculo centuplum recepisse videri.

Vualbertus hausto vino benedicto sanat.

S. Bertini obitus.

At postquàm vir sanctissimus totum vitæ suę tempus in Dei timore exegit, perfectus in operibus bonis & plenus spiritu sancto, Nonis Septembris migrauit ad Dominum, & cum multo monachorum luctu sepultus est in monasterio Sithin, quod ipse construxerat in honorem beatissimæ matris Dei & sancti Petri principis Apostolorum. Ad eius tumulum orantibus quotidiè præstantur à Domino immensa beneficia. Sed hîc Lectorem admonitum volumus, permulta eius miracula, quæ, cùm adhuc esset in corpore, perpetrauit, antecessorum nostrorum negligentia non esse scripto compręhensa: & quanuìs ex ijs nonnulla ex illustribus viris, qui hodieque supersunt, discere possemus, at tamen ea reticere mâlumus, quàm res dubias proferre. Non enim ille eget incertis testimonijs, cùm eum Dominus præclaris operibus continenter illustret: è quibus vnum adscribemus, quod nos ab illis accepimus, qui se vidisse testati sunt.

Tres industrij piscatores apud monasterium beati Mauricij martyris, cuius erant serui, Dominicæ resurrectionis nocte in Rhodanum, conscensa naui, retia iactârũt. Tum verò non vtì consueuerant, sed ingentem piscium multitudinem ceperunt, ità vt pluribus annis neque tam magnos, neque tam multos pisces illic se cepisse faterentur. Læti ergò, nauim appellunt eo loco, quo soliti erant, sed ex ea exire non possunt. Duo enim ex ipsis manuum & pedum officio priuati, toto corpore contriti erant. Tertius verò & claudus & surdus effectus est: diuina in eos vltione animaduertente, quòd Dominicæ resurrectionis noctem violâssent. Porrò is, qui & audiendi, & gradiendi vim omnem perdiderat, duobus se sustentans scipionibus, & aliorum etiam opera adiutus, sanctorum loca visitat, & apud venerabilia seruorum Dei sepulcra diuinam implorat misericordiam, vt eorum præclaris meritis possit amissam recuperare sanitatem. Cùm iam autem multa peragrâsset loca, venit etiam ad beati Bertini monasterium Sithin, vbì corpus eius quiescit: & fratribus eius loci nocte Dominicæ resurrectionis in ecclesia vigilias celebrantibus, ille acerrimo correptus morbo, à socijs precandi causa in ecclesiam introducitur: atque illic cum multis lachrymis salutem à Domino per beati Bertini merita petens, cùm sacrosanctum Euangelium recitaretur, videt apud se quędam ardere lumina, & ità sensìm morbo recedente, subitò se curatum sentit coram fratribus. Post synaxim autem gratias immensas agens Deo & sancto Bertino, lętus indè digressus est.

Nota cælestem vltionem in prophanatores sacratissimæ noctis.

Curatur surdus & claudus.

Sunt complures alij apud beati viri sepulcrum restituti, quemadmodùm testantur vsque in præsens pendentia ad ecclesiæ aditum diuersorum morborum instrumenta vel symbola: sed cùm Maiores nostri, quod diximus, non annotârint ea miracula, nos certam de illis historiam texere non possumus. Ex his verò indicijs perspicuum fit nobis, quàm magna & ineffabilis sit in regis æterni conspectu Sanctorum gloria. Illorum enim animæ inter innumeras cælestium spirituum fulgent cateruas: illorum veneranda corpora inter homines quiescentia, ab Angelis visitantur, & admirandis signis & virtutibus in multorum populorum notitiam se inferentes, magno honore afficiuntur. Omnia prætereunt. Gloria Sanctorum manet in Christo sine fine, Amen.

De hoc beato viro inueniet Lector nonnulla in Vita S. Audomari Episcopi, quæ habetur infrà 9. Septembris.

VITA

VITA ELEVTHERII SERVI DEI, PER D. GREGORIVM PAPAM SCRIPTA,

Lib. 3. Dialogorum, Cap. 33.

Septēbris 6.

ELeutherius pater monasterij beati Euangelistæ Marci, quod in Spoletanę vrbis pomœrijs situm est, diù mecùm est in hac vrbe in meo monasterio conuersatus, ibique defunctus est. Quem sui discipuli referebāt plorando mortuum suscitâsse. Vir autem tātę simplicitatis erat & compunctionis, vt dubium non esset, quòd illę lachrymę ex ea humili simpliciq; mente editę, apud omnipotentem Deum multa obtinere potuissent. Huius ergò aliquod miraculum narrabo, quod inquisitus mihi simpliciter & ipse fatebatur.

Eleutherius mortuū excitat.

Quadam nanq; die dū iter carperet, facto vespere cùm ad secedendum locus deesset, in monasterium virginum deuenit: in quo quidam puer paruulus erat, quem malignus spiritus omni nocte vexare consueuerat. Sed sanctimoniales fœminæ vt virum Dei susceperūt, eum rogauerunt, dicentes: Tecùm, pater, hac nocte puer iste maneat. Quem ipse benignè suscepit, secumq; eum nocte eadem iacere permisit. Facto autem manè, cœperunt sanctimoniales fœminæ eundem patrem vigilanter inquirere, si quid ei puer, quem dederant, nocte eadem fecisset. Qui miratus cur ità requirerent, respondit, Nihil. Tunc illę eiusdem pueri innotuerunt causam, & quòd malignus spiritus nulla ab eo nocte recederet, indicauerunt, summoperè postulantes, vt hūc secùm ad monasterium tolleret, quia iam vexationem illius videre ipsæ nō possent. Consensit senex: puerum ad monasterium duxit. Qui cùm multo tempore in monasterio fuisset, atque ad hunc antiquus hostis accedere minimè pręsumpsisset, eiusdem senis animus de salute pueri immoderatiùs per lætitiam tactus est. Nam coràm positis fratribus dixit: Fratres, diabolus sibi cum illis sororibus iocabatur: at verò vbi ad seruos Dei ventum est, ad hunc puerum accedere non pręsumpsit. Postquàm vocem emisit, hora eadem ac momento idem puer coram cunctis fratribus, diabolo se inuadente, vexatus est. Quo viso, senex se protinùs in lamentum dedit. Quem dum lugentem diù fratres consolari voluïssent, respondit, dicens: Credite mihi, quia in nullius vestrûm ore hodiè panis ingreditur, nisi puer iste à dęmonio fuerit ereptus. Tunc se in orationem cum cunctis fratribus strauit, & eousquè oratum est, quousq; puer à vexatione sanaretur. Qui tam perfectè sanatus est, vt ad hunc malignus spiritus accedendi ausum vlteriùs non haberet.

Vide vim Orationnis communis, & q̄ grata sit Deo.

Petrus. Credo, quòd ei elatio parua surrepserat: sed eius discipulos omnipotens Deus facti illius esse voluït adiutores.

Gregorius. Ità est. Nam q̄a pondus miraculi solus portare non potuit, diuisit hoc cùm fratribus, & portauit.

Huius viri oratio quantę virtutis esset, in memetipso expertus sum. Nam cùm quodam tempore in monasterio positus, incisionem vitalium paterer, crebrisque angustijs per horarum momenta ad exitum propinquarem, quam medici molestiam Gręco eloquio syncopin vocant: & nisi me frequenter fratres cibo reficerent, vitalis mihi spiritus funditùs intercídi videretur, Paschalis superuenit dies. Et cùm sacratissimo sabbato, in quo omnes & paruuli pueri ieiunant, ego ieiunare non possem, cœpi plùs mœrore, quàm infirmitate, deficere. Sed tristis animus consilium citiùs inuenit, vt eundem virum Dei secretò in oratorium ducerem, eumque peterem, quatenùs mihi, vt die illo virtus ad ieiunandum daretur, suis apud omnipotentem Dominum precibus obtineret. quod & factum est. Nam mox vt oratorium ingressi sumus, humiliter sese cum lachrymis in orationem dedit, & post paululùm completa oratione exijt, & ad vocem benedictionis illius, virtutem tantam meus stomachus accepit, vt mihi funditùs à memoria tolleretur cibus & ægritudo. Cœpi mirari quis essem, quis fuerim: quia & cùm ad animum rediBat infirmitas, nihil in me ex his quæ memineram, recognoscebam. Cumque in dispositione monasterij mens occupata fuisset, obliuiscebar funditus ægritudinis meæ. Si verò (vt prædixi) rediret ægritudo ad memoriam, cùm tam

Nota de ieiunio sabbati sancti.

Precū sancti viri mira virtus.

fortem

fortem me esse sentirem, mirabar si non comedissem. Qui ad vesperam veniens, tantæ me fortitudinis inuéni, vt si voluissem, ieiunium vsq; ad diem alterum transferre potuissem. Sicque factum est, vt in me probarem ea etiam de illo vera esse, quibus ipse minimè interfuissem.

Petrus. Quia eundem virum magnæ compunctionis fuisse dixisti, ipsam lachrymarum vim largiùs addiscere cupio. Vndè quęso, vt quot sunt genera compunctionis, mihi edisseras.

Multa compunctionis genera. Gregorius. In multas species compunctio diuiditur, quandò singulæ quęque à pœnitentibus culpæ planguntur. vndè ex voce quoquè pœnitentium Hieremias ait: Diuisiones
Thren. 3. aquarum deduxit oculus meus. Principaliter verò compunctionis genera duo sunt: quia Deum sitiens anima priùs timore compungitur, pòst amore. Priùs enim sese in lachrymis afficit: quia dum malorum suorum recolit, pro his perpeti æterna supplicia pertimescit. At verò cùm longa mœroris anxietate fuerit formido consumpta, quædam iam de præsumptione veniæ securitas nascitur, & in amore cælestium gaudiorum animus inflammatur: & qui priùs flebat, nè duceretur ad supplicium: postmodùm amarissimè flere incipit, quia differtur à regno. Contemplatur etenim mens, qui sint illi Angelorum chori, quę ipsa societas beatorum spirituum, quę maiestas æternę visionis Dei: & ampliùs plangit, quia à bonis perennibus deest, quàm fleuit priùs, cùm mala æterna metuebat. Sicque fit, vt perfecta compunctio formidinis, tradat animum compunctioni dilectionis.

Quod benè in sacra veracique historia figurata narratione describitur, quę ait, quòd
Iudic. 15. Axa filia Caleph sedens super asinum suspirauit. Cui dixit pater suus: Quid habes? At illa respondit: Da mihi benedictionem: terram Australem & arentem dedisti mihi: iunge & irriguam. Deditq; ei pater suus irriguum superius, & irriguum inferius. Axa quippe super asinum sedet, cùm irrationabilibus carnis suæ motibus anima præsidet. Quæ suspirans, à patre terram irriguam petit: quia à creatore nostro cum magno gemitu quęrenda est lachrymarum gratia. Sunt nanque nonnulli, qui iam in dono perceperunt liberè pro iustitia loqui, oppressos tueri, indigentibus possessa tribuere, ardorem fidei habere: sed adhue gratiam lachrymarum non habent. Hi nimirùm terram Australem & arentem habent, sed adhuc irrigua indigent: quia in bonis operibus positi, in quibus magni atque feruentes sunt, oportet nimirùm vt aut timore supplicij, aut amore regni cælestis
Irriguũ superius & inferius mysticè. mala etiam, quæ anteà perpetrauerunt, deplorent. Sed quia (vt dixi) duo sunt compunctionis genera, dedit ei pater suus irriguum superius, & irriguum inferius. Irriguum quippe superius accipit anima, cùm sese in lachrymis cælestis regni desiderio affligit. Irriguum verò inferius accipit, cùm inferni supplicia flendo pertimescit. Et qdem priùs inferius, ac pòst irriguum superius datur. Sed quia compunctio amoris, dignitate præeminet: necesse fuit, vt priùs irriguum superius, & pòst irriguum inferius commemorari debuisset.

Petrus. Placet, quod dicis.

MARTYRIVM SANCTI MARTYRIS SOZONTIS, AVTHORE SIMEONE METAPHRASTE.

7. Septẽbris. CVM Maximianus esset Præses Ciliciæ, & impietatem augere & extollere, conuenienter edicto Imperatorum, magno studio contenderet, venisset autem in ipsam quoquè Ciliciæ Pompeiopolim, & aureum, quod illic colebatur, simulacrum splendido sacrificio & alio studio honoraret, & sic ostentaret suam falsam religionem: quidam adolescens, patriam habens Lycaoniam, & ab ortu quidem Tarasius, in diuino autem baptismo Sozon denomi-
Sozon, pastor ouium. natus, cum priore vita amisso quoquè nomine, cùm esset pastor ouium, fit etiam nihilominùs pastor hominum. Nam in quibus locis degebat in pastione, illic omnes excipiebat conuiuio verbi pietatis, & introducebat in Dei mandram. Hic vir cùm esset moribus quidem hilaris & mitis, in lege autem Domini haberet

beret voluntatem,& in ea noctes & dies meditaretur,ea ratione nec prophetica frustratur beatitudine.

Cùm autem fuisset aliquandò Sozon in quodam loco, qui habebat fontem, & fonte herbaque,quæ nata erat iuxta fontem,gregem pasceret, cum valdè opportunus & suauis somnus inuasit, & diuina quædam ad eum accedit visio. Visio autem eum magis cōfirmat,& ei animum addit ad pietatem.Deindè etiam reuelat gratiam,quę ad locum erat desupèr deuolatura. Erit enim,inquit,hic præsens locus multis vtilis,& apud ipsum salutem inuenient,& glorificabunt Trinitatem. Cùm illinc autem surrexisset egregius ille pastor,venit Pompeiopolim, & cùm in ea quidem vidisset florere impietatem, contemptas autem esse res Christianorum, & summè neglectas, non potuit id ferre placidè: sed cor illius repentè inuasit impetus,& cùm venisset ad templum,in quo stabat aurea statua, confringit manum eius dexteram: & cùm eam vendidisset, succurrit multis, qui illic erant,egentibus. Non latuit hoc æditu os: sed propterea quòd nescirent quis fecisset, multi statim comprehendebantur miseri, qui nihil tale fecerant, & accusabantur sacrilegij, reputati maleficorum omnium sceleratissimi, vt qui suffurati essent dei imaginem.Nemo autem eis opem ferebat:sed qui erāt priùs amici, eos auersabantur:& custodes carceris(ità enim existimabant se dijs esse gratificaturos) grauiter affligebant eos,qui capti fuerant.

Visio eius.

Vaticiniū.

Egregius zelus.

Generosus autem Sozon liberè volens profiteri pietatem, & eos liberare, qui nihil sciebant ex ijs,quæ facta fuerant: seipsum defert, veniens ad æditu os, & dicens se eum esse,qui maleficium admisit in imaginem. Postquàm autem hoc dixit, abductus protinùs fuit ad Maximianum.Ipse verò in alto sedēs tribunali,cùm eum curâsset sistendùm, & cum quanto potuit fastu apparuisset, primùm quidem nomen, deindè religionem,& postremò patriam, quę eum tulisset,rogauit. Ille autem: Patria quidem mihi est Lycaonia: ea enim me tulit: Parentes verò ab ortu mihi nomen imposuerunt,Tarasius: Sozontem autem in diuino me vocārunt baptismate. Sum enim Christianus, Christum solum verum Deum adorans,qui creauit cęlum & terram.Cuiusnam autem rei vsus,inquit Maximianus,te huc adduxit? Pręsum,inquit Sozon,gregi ouium: & quę mihi loca florida,& aqua abundantia,& ad pascendum herbida anni tempora ostenderunt, ad ea ago oues.Deindè,Quomodò autem,inquit Maximianus, eò processisti audaciæ, vt dei dextram abstuleris?

Magna animi fortitudo.

Excipiens verò Sozon: Quòd non audacis quidem cœpti sit, quod factum est, neque id peccato debeat imputari,tuus quoquè,vt mihi quidem videtur,deus testatur. Neque enim ægrè fert, nec tanquàm iniuria affectus, asperè quicquam loquitur. Quòd si vox quoquè ei aliqua adesset, videtur mihi potiùs vos esse accusaturus, & apertè repręhensurus,quòd relicto omnium opifice,inanimam suspiciatis materiam,& eam Deum esse existimetis,vos in benefactorem ostendentes ingratos & immemores.Sed si vis,inquit Pręses,non solùm cōsequi veniam,sed aliquam etiam remunerationem, missis his nugis, serua teipsum Sozon,& accedens dijs sacrifica. Et quomodò, inquit, non essem vel ipso vestro deo minùs sensu pręditus, si eum statuerem colere, qui nec si ei aliquid fiat, se potest defendere,neque vocem aliquam emittere,neq; vocare eos, qui sint opem laturi,neque,quod est omnium miserrimū,qualia patiatur, protestari? Est itaque in tua potestate, qui hęc colis, deos quotidiè fingere, & alios rursùs refingere, cùm in arte manuum ponas deorum fabricationem.

Irridet cōmentitium Deum.

Maximianus, cùm his ei efferbuisset animus, tradit martyrē grauibus & acerbis cruciatibus.Et primùm quidem ferreis eum laniat vnguibus.Quoniam autem Sozon,etsì tormentum quidem ad ipsa vsque ossa peruadebat,Dei tamē inuocans auxilium,ità ferebat leuiter, vt videretur habere corpus ex ferro compositum: conuertitur rursùs ad alia Maximianus,& calceis acutis clauis confixis induit athletam:& cum ipsis eum cogit ambulare.Ille aūt currebat,tanquàm super rosas incedens:& videns riuos sanguinis descendentes ex pedibus,videbatur suauibus rebus circunfluere: Tyranniq; & eorū,qui circunstabant,irrisiones ducebat esse laudationem: & ea re magis gloriabatur athleta, quàm ille chlamyde dignitatis. Deindè eum illudens Maximianus: Tibia,inquit,cane Sozon,cràs magna procedente dea:& per illam ipsam iuro,quòd ab omni examinatione & cruciatu statim liberaberis.Martyr aūt: Tu me,inquit,irridēs hęc loqueris,ea maligno dęmone in nos tibi suggerēte. Ego aūt & priùs quidem tibia in agro rectè cecini,

Immanissimè laniatur.

Clauatis calceis induitur.

congregans & reuocans meas oues: & nunc quoq; cano Domino meo canticum nouum, eius salutare omnibus annuncians. Tua autem dea fuerit omninò, vt est in prouerbio, asinus ad tibiam, vt quæ sit planè inanima, & nullo sensu prædita.

Horrendis afficitur pœnis. His Maximianus magìs in eum irritatur, & prioribus vehementiores ei plagas imponit: vt sic quidem ei mouerētur articuli, & dissoluerētur compages, & intestina, tanquàm aqua, diffluerent. Deindè cùm ignem etiam accedisset, si quod reliquum esset membrū, id quoq; se minabatur combusturum, vt nec q̄dem omnium communem assequeretur sepulturam. Sic ergò se parabat Maximianus, & sic faciebat: & martyri quidem carnes plagis laniabantur, & interna aperiebantur viscera: Ille aūt tanquàm in herbido prato versans, & vernos flores decerpens, erat affectus, & lętus Deo reddit animam. Mira patientia.

Cùm autem iam flamma in altum esset sublata, terribile & horrendum tonitru resonans, multumque imbrem & grandinem simul deijciens, lictores quidem depulit & dispersit: Amici autem martyrum, & maximè ij, qui erant diligentiores, securè colligebant martyris reliquias. Interìm autem cùm nox quoquè aduenisset, non fuit retardatum illorum promptum & alacre studium. Neque enim erat nox ampliùs: sed lux clarissima protinùs illucescens, ea reddebat manifesta; quæ non oportebat latère, & præstabat vt ea facilè tollerentur, & colligerentur à pijs. Quæ quidem omnia sanctè collecta septimo Septembris, prȩclaram & magnificam assecuta sunt sepulturam. Lux enim illa etiam vsque ad ipsum venit sepulcrum, & permansit in sepultura reliquiarum. Deindè reuersa est nox ad suam naturam: & vbiquè fuit Sozon prȩdicatus victor prȩclarus: Ad gloriam Dei patris, & Domini nostri IESV Christi: Quem decet honor, gloria & potentia in secula seculorum, Amen.

VITA SANCTI EVORTII EPISCOPI AVRELIANENSIS, EX PERVETVSTO MS. CODICE, MVtato passim stylo, per F. Laur. Surium descripta. Adstipulantur antiquiss. Martyrologia.

7. Septēbris. Desinianus Episcopus Aurelianensis.

POsteaquàm vir beatissimus Desinianus Aurelianensis antistes, ministerium ipsi diuinitùs demandatum strenuè absoluit, & pro humanæ conditionis necessitate è vita abscessit, ob eligendum successorem in vrbe illa dissensiones enatæ sunt: ità vt non solùm vulgus ignotum studia in contraria scinderetur, sed proceres quoquè, & authoritate ac potestate prȩditi. Indè verò id consecutum est; vt non ad Dei voluntatem & instinctum, sed pro affectu duo à diuersis partibus eligerentur: quorum ambitione multo tempore adeò tumultuatum est in populo, vt etiam sanguis fusus sit, & horror vbiquè & luctus & plurima mortis imago cerneretur. Cumque eæ cædes & seditiones Constantinum Imperatorem latère non possent, ille subditis populis consulere volens, Porphyrium quendam Præfectum, qui eos tumultus comprimeret, cò misit. Is cognitis rebus omnibus, sapienti consilio Episcopos Galliarum ad illud DEI negocium pertractandum sibi adsciuit. Episcopi accersiti, in vrbem Aurelianensem adueniunt, & comperta populi discordia, aiunt, Episcopi electionem non hominum esse, sed Dei. Deindè communi omnium sententia indicunt triduanum vniuersæ plebi ieiunium, non quæ sua sunt quærentes, sed quæ DEI: scire cupientes, quem velit Dominus habere eius loci Episcopum: quod etiam certis quibusdam signis sibi declarari precabantur. Triduanū ieiuniū indicitur ob Episcopi electionē.

Cùm sic ergò triduo illo omnes in ecclesia conuenirent, precibusque & ieiunijs vacarent pueri, senes, viri, fœminæ, sexus vterque & omnis ætas, DEVS, qui & Imperatoris & Episcoporum permouerat animos, vas electum perseuerantis gratiæ suæ ad illos misit Euortium, qui captiuorum perquirendorum causa ab vrbe Roma egressus,

altero

altero indicti ieiunij die Aureliam venit habitu non valdè superbo. Cumque more Christianorum, eorum præsertim, qui in Clero numerantur, Dominum in ecclesia oràsset, egressus substitit, paululùm circunspectans, num quis ipsum hospitio recipere dignaretur. Vidẽs id ecclesię ostiarius, ait ad eum: Dic, quęso te, serue Dei, quonam honore prędìtus sis, vndè veneris, & quò iter intendas. Respondit Euortius Subdiaconus: Equidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ Clericus sum, & has prouincias peragro, cupiens peruenire ad eos, quos mihi hostis vi abstulit. Ostiarius ait: Si velis illorum edicere nomina, fortassìs poteris ex nobis de ijs certior fieri. Euortius Subdiaconus respondit: Quos ego requiro, fratres mei sunt: & alter quidem Eumorphius, alter verò Cassius appellatur. Ostiarius dixit: Veni, oro, in cellulam meam, & mane apud me hodiè: cràs proficiscéris. Ingresso illo in tugurium ostiarij, pro religiosa consuetudine mox ostiarius parat aquam, lauat eius pedes & tergit, & eo humanitatis officio persoluto, simul tenui victu reficiuntur. Altera luce Euortius valedicit ostiario, & abscedit. At ostiarius, Domino eum permouente, clamat post tergum eius: Amice Dei, reuertere ad me: est, quod tibi indicatum velim. Redit Euortius, & ostiarius ad eum: Nostíne, inquit, quid his diebus in hac vrbe gestum sit? Illo se id scire negante, pergit ostiarius: Beatissimus Desinianus Episcopus noster ante hoc biennium defunctus est. Ciues autem nostri suis affectibus indulgentes, nòn minimas excitàrunt turbas, in quibus etiam cædes perpetratę sunt: resque ad Imperatoris aures peruénit, qui mox à suo latere misit virum, qui turbas compescat, & antistitem Deo gratum instituendum curet. Aiunt eum Vrbis esse Præfectum. Is verò sola authoritate sua minimè contentus, Episcopos ad se acciuit, qui prudenti consilio per preces & ieiunia constituerunt de instituendo successore Desiniani, Domini explorare voluntatem. Et eccè hodiè tertius est dies, ex quo litanias celebrant. Itaque sustine parumpèr, mi frater. forsitan indicabit Deus voluntatem suam. Ità enim poteris tu rem tantam, quocunquè perueneris, explicare. Beatissimus Euortius respondit: Benè tu quidem admones, sed mihi interìm moræ inijciuntur. At tamen vt fiat quod vis, ad ecclesiam eamus.

Nota more Christianorum.

Vbì eò ventum est, Euortius tanquàm ignotus stat iuxta ostiarium. Paulò pòst iubent Episcopi obserari fores, & ipsi humì prostrati, cum multo gemitu & lachrymis rogant Deum, vt indicet, quem velit ordinari Episcopum. Coniungebat verò etiam suos gemitus populus vniuersus, iurgiorum finem petens à Domino, & expectans quid dicturi essent Episcopi. Illis ergò sic orantibus & plangentibus, columba diuinitùs missa, per fenestram mirabili splendore radiat: atq; in ecclesiam inuolans, cum alarum strepitu totam ferè ædem peruagatur, tanquàm inuestigans quippiam. Cernens autem beatum Euortium ianuæ inhærentem, in eius capite residet. Ille verò manibus eam abigit. Eo signo valdè permotus populus, tanto instantiùs orabat Dominum, vt illum spiritum mitteret, qui in columbæ specie in Christum baptizatum descendit. Columba autem, vt se suo functam ministerio ostẽderet, per ostium, quo ingressa erat, rursùs auolauit. Tum verò perstrepens populus, lætitia effertur: Episcopi verò & Ordines omnes accuratè perquirunt, quisnam ille sit, in cuius capite columba sederit. Ibì rursùs quædam extitit & sermonum & hominum discrepantia, alijs dicentibus, ostiarium esse: alijs verò, non ostiarium, sed eius similem quendam. Iterùm ergò ad preces redeunt sacerdotes, rogantque Dominum, vt iubeat redire denuò columbam. Non spernit Deus illorum preces: columba redit, per omnem ferè ecclesiam circunuolitat, & tandèm in caput beati Euortij aduolat. Ille rei nouitate perterritus, rursùs eam repellit, eaque repulsa, exit è templo. Exoritur populi strepitus, iubẽt Episcopi hominem, in quo tantum miraculum visum esset, ad se accedere, rogant ab eo, qui bus ex locis eò venerit, aut quò proficisci velit. Respondet ille, quemadmodùm iam antè responderat ostiario. Illi igitur se exauditos à Domino, sentientes, gratias ei agunt, quòd ex ea Vrbe ad ipsos pastorem miserit, ex qua priscis temporibus religionis propagandæ causa piissimos prædicatores misisset.

Columba in capite S. Euortij residet, sed ab eo repellitur.

Matth. 3.

Rursùs ei capiti insidet columba.

Deindè præcipiunt beatissimo Euortio, vt cum ipsis ad orationem se submittat, & in altare caput immittat: orantque Dominum, vt tertio miraculo ostendere velit, num ille sit, quem elegit ad ecclesiam illam tuendam ac fouendam. Nondùm finierant preces, & eccè columba plausu ingenti alas concutiens, ad locum, in quo priùs vir Dei steterat, se confert, & eum non inueniens, tanquàm inquirẽs vbì sit, coram omnibus circunuo-

litat. Erant tum ibì non pauci Episcopi, qui dicerent acciri debere etiam eos, quorum electio ecclesiam illam vulneràsset, vt viderent, num illis præsentibus ad Euortium columba se reciperet. Acciti sunt igitur, & cùm starent cum Euortio inter Episcopos, columba circunuolitans, sensìm ferebatur in sublime, tandemque se submittens, in vnius Euortij capite requieuit. Tum omnes acclamârunt, dignum illum esse sacerdotio, quippè quem ipse Dominus eligeret. Episcopi autem silentium indicentes, vota cuiusq; gradûs & ordinis inquirunt, omnibusq; in Euortium sua suffragia conferentibus, pro illius ciuitatis more eunt cũcti ad beatissimi Marci basilicam, & Euortius Leuita ordinatur. Indè ducitur ad ciuitatem cum hymnis & canticis spiritualibus. Denique sacerdos & Episcopus cęlis gratulantibus consecratur.

Tertiò in eius capite quiescit columba.

Ordinatur sacerdos & Episcopus.

Porrò Deus, qui tot signis eum sacerdotio dignum declarârat, maiora per eum cœpit operari in populo, curare morbos, & varijs pressos calamitatibus, infinitis afficere beneficijs. Sed ijs sanitatum & virtutum signis prætermissis, quæ per eum ille efficiebat spiritus, cui soli cognita sunt, illa referamus, quæ vniuerso penè mundo innotuerunt. Post anniuersarium ordinationis eius diem, casu quodam tota vrbs Aurelianensis flammis correpta est. Id conspicati ciues omnes, currunt ad beatissimum Episcopum, clamant voce magna: Vir Dei, vir Dei, succurre vrbi cum ignibus colluctanti. Episcopus id audiens, properat ad ecclesiam, prosternit se in preces, & dicit: Domine Deus Israël, qui tres sanctos pueros tuos in fornace ardenti illæsos seruâsti: tu hanc ciuitatem ex his sæuientium flammarum globis eripere digneris. Necdùm ille compleuerat preces, & incendium omne sopitum est. Erat tum angusta adhuc ecclesia, in qua cum populo Dominum deprecabatur. Ait ergò ad illos: Eccè Dominus liberauit nos pro sua misericordia à voracibus flammis. Spontè ergò vos vestra conferte pecunias, vt ecclesię huius spatia augeantur. Omnes vno animo responderunt: Fiat voluntas Dei. egressique è templo, pro suarum modulo facultatum pręparârunt sese ad structuram illam prouehendam. Vbì autem aduénit dies, qui erat operi indictus, pro quarundam prouinciarum consuetudine beatus Episcopus arrepto sarculo, & signo Crucis edito, fodere cœpit. Iam penè ad tres pedes foderat, & eccè cernit ollam clausam atque bituminatam, Dei prouidentia illi structuræ absoluendæ seruatam. Aperta olla, videt multos nummos, Neronis pulcherrimum signum impressum habentes. Gratias agit Deo, vocansq; Archidiaconum suum, dicit ei: Accipe frater thesaurum hunc, & perfer ad Imperatorem. Non enim decet nos, qui populo pręfecti sumus, eum celare. Archidiaconus iussa eius capessens, Romam proficiscitur. Postquàm eò peruénit, petit ad Imperatorem introduci. Imperator iubet eum quamprimùm ad se accedere, quæritque ex eo, qua causa eò venerit. Archidiaconus primò literas ei offert sui sacerdotis, deindè thesaurum: simulq; commemorat, quæ sint Aureliæ gesta, & vt thesaurus ille eo loco repertus sit, qui construẽdæ ecclesiæ designatus erat. Mox per regiones ista Romanis annũciantur: gratias illi agunt omnium bonorum largitori Deo, precesq; offerunt ei, qui adest omnibus in se sperantibus.

Precib. extinguitur vrbis incẽdium.

Inuenit multam pecuniam.

Altera die Imperator iubet adesse Mansuetum Archidiaconũ, qui thesaurum attulerat, aitq; ei: Quicquid huc attulisti, refer ad sacerdotem tuum, & cum bona pace abito. Sed dic mihi, obsecro, quot cubitorum erit ecclesia, quam condere instituistis? Ille respondet: Nos ea in re tantum præstabimus, quantum ferent paupertas ecclesiæ nostræ & ciuium facultates. Nóuerit autem maiestas tua, eius loci habitatores penè omnes pauperes esse. Tum Imperator accito ad se Anatolio Præfecto, dicit: Restitue huic Archidiacono, quicquid huc apportauit. Dei enim præparatio est, nõ Imperij nostri. Volumus autem his duplo maiorem adiungi pecuniam, quæ fabricandæ ecclesiæ sufficiat. Ipsam verò ecclesiam iubemus in longum extendi ad cubitos centum septuagintaseptem: in latum, ad quadragintaduos, & ad Crucis figuram, eam exædificari. Ea autem causa tam amplam eam esse volumus, quòd in dies Christiana religio propagatur, vt ad Dei habitaculum frequens fiat concursus populorum. Volumus etiam, vt tria in ea sint altaria: è quibus illud, quod amplissimum videbitur, sanctissimæ Crucis lignum habeat, per quod mundo vniuerso salus parta est. Porrò ad ipsius ecclesiæ ministerium offerimus lances auri purissimi septem, & calices eiusdem metalli septem: in quibus dum diuinum peragitur ministerium, nostri quoquè memoria habeatur. Tum quoquè omnibus, qui sunt eius territorij, remitti volumus censum facultatum suarum trienniò, vt possint cum

Imperator Constantinus mittit pecuniam, qua ecclesia extruatur Aureliæ.

ſacerdotibus & nobiſcùm Deum continuis placare precibus, & ad ſtructuræ complementum de rebus ſuis impertiti. Poſtremò illud etiam noſtræ ſerenitati placet, vt ſex habeat arcus, tres à dextris, totidemque à ſiniſtris: quorum inter ſe coniunctione, vna exiſtat eccleſia. His ità ab Imperatore demandatis, & pecunia numerata, ſummaque eius ſacris literis comprehenſa, Archidiaconus cum ingenti lętitia domum abijt.

Libet his etiam illud adiungere, beatiſſimum Euortium fratres ſuos, quos quærere inſtituerat, poſt annos quadraginta inueniſſe. Nam Deo inſtigante, Sueſſionēſis Epiſcopus quandoquè ad tumulos beatiſſimorum martyrum Criſpini & Criſpiniani orandi cauſa profectus eſt: cumque ſe in preces proſtrauiſſet, audit voces eiuſcemodi: Teſtes Chriſti & amici, pręſtate nobis ante diem obitûs noſtri fratrem noſtrum Euortium ſubdiaconum non ſolùm cernere, ſed etiam amplecti. Iterùm autem eædem voces repetuntur, & Epiſcopus ſublatis oculis, videt viros religioſo habitu indutos, & ſacros tumulos ambientes. Vocat igitur illos ad ſe, & qui ſint percontatur. Reſpondent ciues Romanos ſe eſſe: tres fuiſſe fratres: ipſos duos in prædam ceſſiſſe hoſtibus, tertium fratrem manſiſſe in Vrbe. Eius videndi ſummo ſe deſiderio teneri. Agere autem ſe iam in ſeruitio religioſæ viduæ lubianæ. Hæc autem omnia lachrymabundi Epiſcopo referebant, ità vt ipſe quoq; fleret perindè, ac ſi eàdem captiuitate premeretur. Scripſit autem hęc per Leonem Archidiaconum ſuum. Ità ergò caſu quodam beatus Euortius didicit ex his literis de captiuis fratribus ſuis: atq; vno die diuinitùs illi pręſtitum eſt, vt gemino quodam gaudio afficeretur, quandò & Manſuetus Archidiaconus eas, quas diximus, Imperatoris literas, & Leo æquè Archidiaconus, de inuentis eius fratribus nuncium apportârunt. Illud verò gaudium mox ad omnes diffunditur, fitque publicum, quod fuerat ſingulare. Concurrunt Aurelianenſes omnes ad Epiſcopum ſuum, cupiunt videre quæ Imperator miſerit, & cognoſcere de captiuis Epiſcopi fratribus. Mittitur ilicò precium redemptionis, extrahuntur è iugo ſeruitutis, priſtina libertate donati. Quis verò fuit ille dies, quo poſt annos quadraginta fratres illi ſibi ſunt repræſentati? quę illę lachrymæ, ab immenſo animi gaudio expreſſæ, cùm in mutuos venêre complexus?

Orare ad tumulos martyrum.

S. Euortius recepit captiuos fratres ſuos.

Porrò autem ædificata eccleſia eſt pro principis Conſtantini deuotione, opuſque illud tanta celeritate confectum eſt, vt euolutis annis tribus, quinto Nonas Maias eius dedicatio acta ſit, eo ipſo ſcilicet die, quo ligni Crucis inuenti certis partibus habetur celebritas generalis. Poſt dedicationem autem miſſi ſunt in loca diuerſa, qui ſacras reliquias afferrent: alij Hieroſolymam pro ſancta Cruce, alij Romam pro beatiſſimorum Apoſtolorum Petri & Pauli & ſanctorum martyrum reliquijs adducendis. Omnes autem voto potiti ſuo, Aureliam reuerſi ſunt, gratias agentes Deo. At verò beatus Euortius, conuocatis Epiſcopis, cum tremore & exultatione eas reliquias in eccleſiam intulit: cumque offerendi ſacrificij hora veniſſet, quo peracto ſolent condi reliquiæ, inuitati Epiſcopi deprecantur ſanctum Euortium, vt ipſe in primo altari ſacrificium faciat tum ſenectutis, tum ordinationis cauſa. Diù autem illo recuſante, & tandèm illorum voluntati cedente, eccè ipſa hora confractionis panis cæleſtis, cùm ex more ſacerdotali hoſtiam eleuatis manibus tertiò DEO benedicendam offerret, tanquàm nubes ſplendida apparuit ſuper caput eius, & manus porrectis digitis tertiò oblatam benedicens. Ritè autem peracto ſacrificio, dixit vir ſanctus ad eos, qui aderant, incipiens ab Epiſcopis vſq; ad extremum è plebe: Dicite, quæſo, beatiſſimi fratres, num quod miraculum ſub ſacrificio videritis. Illis negantibus, ſubdiaconus Baudilius, cuius tum erant miniſterij vices, Vidi ego, inquit, ſed prę timore vix auſus ſum eloqui. Videbatur mihi, te eleuante hoſtiam, manus de nube, quæ operuerat caput tuum, tertiò benedicere DEO oblatam. Epiſcopus ait: Beatus es, frater chariſſime, cui tanta ſunt myſteria oſtenſa. E populo quoquè duo reperti ſunt, tantæ viſionis participes: Eleuſinus pœnitens, & Procopia caſtimonialis: quibus Epiſcopus dixit: Beati eſtis etiam vos: quia non caro & ſanguis hęc reuelauit vobis, ſed DEVS, qui in cęlis eſt. His verò compertis, omnis eccleſia clamauit: Gratias tibi agimus Domine Deus noſter, qui abſcondiſti hęc à ſapientibus & prudentibus, & reuelâſti ea paruulis, quorum Angeli te ſemper vident in cælis ſedentem: & feciſti nobiſcùm mirabilia, ſicut locutus es per os ſanctorum tuorum prophetarum, qui à ſeculo ſunt. Hac benedictione completa, reliquias ſacratiſſimæ Crucis, in laudibus Domini tripudiantes, in altari medio collocârunt: in dextera parte, propter reditum fratrum, ſyncerę venerationis

Celebritas inuentionis S. Crucis.

Procopia caſtimonialis.

Matt. 18. Lucæ 1.

cultu, Crispini & Crispiniani martyrum: à sinistris verò beatissimorum Petri & Pauli Apostolorum. Visionis autem supradictæ miraculum longè lateque diffusum est, & eius odore pagani illecti, ad DEI gratiam percipiendam aduolabant, ità vt intrà triduum septem ferè millia baptismum perceperint. Non debet autem mouere lectorem, quòd vir sanctissimus de miraculo viso inquirere voluit. Non enim ille hoc arrogantia fecit, neque suam, sed Christi gloriam spectans.

7000. baptizantur.

Ecclesiæ structura omni absoluta, & sacris reliquijs depositis, populus ad beatum Episcopum pro suis vtilitatibus confluebat: alij Dei gratiam adipisci cupiētes, alij contagijs nequissimis carere cupientes. Atque ità quotidianis horis vel momentis, Christi gloria per eum de sanitatis beneficijs splendescente, reuertebantur suo potiti optatę salutis desiderio. Surdis auditum, cæcis visum, mutis loquendi officium, claudis gressum, paralyticis curationem membrorum, deniquè omnibus omnia, per os & impositionem manûs Episcopi, septiformis spiritus largiebatur. Cumque id genus multa ille perpetrâsset, & omne penè genus hominum gratias ageret Deo, quòd tantum ecclesię suæ pręfecisset sacerdotem, *vicesimus ordinationis eius elapsus est annus: quos annos omnes in charitate, sanctitate & puritate mentis in eo populo exegerat. Quodam autem die diluculò ad concinendos in ecclesia psalmos consurgens, statuit apud se fratribus indicare diem obitûs sui, quem ipsi Dominus reuelârat. Completis igitur matutinis mysterijs, in secretarium est ingressus, & cōuocans vniuersam fraternitatem, quosdam etiam ex laicis, exposuit sibi diuinitùs factam reuelationem, aitque se Dominica die migraturum à corpore. Deindè subiecit: Precor vos, vt exhortationem meam sereno animo accipiatis. Vereor enim, & perpetua me habet solicitudo, nè rursùs, me defuncto, dissensio existat de substituendo successore. Scitis autem vos, quæ in hac vrbe ante meum aduentum gesta sint. Itaque nè similia fiant in populo Christiano, suadeo vobis, vt post decessum meum, fratrem & compresbyterum atque Abbatem Anianum, cuius vita per multa experimenta vobis notissima est, vobis Episcopum deligatis: idque, si fieri potest, me necdùm sepulto, nè dilatio fomes sit altercationum.

Multa efficit miracula S. Euortius.

Mihi prorsùs mendū esse videtur in hoc annorum numero.

Prædicit obitū suū.

Per id tempus in ciuitate Aurelianensi magna erat nobilium copia tam in Clero, quàm in populo: & dum plerique suis vel propinquis vel amicis cuperent gratificari, sicut præsaga mens Episcopi prędixerat, iterùm dissensionis semina ob eligendum antistitem pullulârunt. Cumque hæc inter presbyteros natalium splendore inflatos, & laicos eodem morbo laborantes agerentur, ad beatissimi Episcopi Euortij aures quidam pertulerunt. Rursùs igitur conuocat eos, quos suprà diximus, aitque ad illos peramanter: Charissimi & vnanimes fratres, vosque excellentissimi filij, iampridèm antè prospiciens ego, quid euenturū esset, admonui vos de Aniano eligendo. Neq; id feci humano erga illum ductus affectu, sed Dei timore perurgente. Si qui igitur pręceptis, immò verò admonitionibus meis parére nolint, aliud quippiam patientissimè cogitemus, vndè possit omnibus satisfieri. Tres, vt audio, sunt, propter quos noui tumultus in populo extitêre. Sed cùm fas non sit tres vnius vrbis esse Episcopos, consulamus hac de re Dominum, nocte hac vnanimiter congregati, & in hymnis ac lectionibus vigilantes: tribusque chartulis horum trium nomina inscribamus, & eæ maneant in altari tota nocte: peractisque cràs legitimo tempore Missis, puerulum innocentem adducamus, qui eas chartulas ex intimo altari extrahat: & si nec id sufficiat, proponantur Psalterium & Euangelia: & si tria hęc inter se consentiant, ille, quem designauerint, ordinetur Episcopus. Placuit cunctis sermo prudentiæ eius: celebrantur vigiliæ, Missæ peraguntur, innocens puer adducitur, per quem Dei voluntas monstretur: is ad trahendas chartulas dexteram extendens, vnam digitis compręhensam profert, & tanquàm prophetans, exclamat: Anianus, Anianus, Anianus, solus dignus est huius vrbis Episcopatu. Completum ibi est, quod Psalmus habet: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Aperitur deindè Psalterium, & statìm offert se versus ille: Beatus quem elegisti & assumpsisti Domine: inhabitabit in tabernaculo tuo. Deniq; in Euāgelijs hic textus occurrit: Tu es Petrus, & super hāc petrā ædificabo Ecclesiā meam.

Psalm. 8.

Psal. 64.

Matth. 16.

His ergò euidentissimis admoniti documentis, beatum Anianum designant Episcopum, aiuntq; ad S. Euortium: Nobis semper cōpertum est, dicta beatitudinis tuę diuinis pręceptis esse planè cōsentanea. Tum vir beatissimus de diuina dispositione lętus, cunctis valefaciens, & successorem suum Clero ac plebi cōmendans, domum hilari vultu

se

ſe recepit. Indè correptus febribus, die illo, qui diuinitùs ei indicatus fuerat, corpus terræ, animam cælo reddidit. Obijt ſeptimo Idus Septembris, ſpiritali eius doctrina in mundo florente atque vigente. Quo autem tempore Aurelianenſis Epiſcopus creatus eſt, beatus Syluester præſul Apoſtolicæ Sedis fuit. Poſt obitum ſepultus eſt in conſpectu ciuium ſuorum à Tetradio viro præfectorio in agro ipſius ad Orientem ſito. Condidit verò idem Tetradius ſuper ſepulcrum eius cellulam exiguam, non paupertate, ſed neceſſitate, quòd gentiles per omnem Galliam graſſarentur, nec cuiquam libera eſſet viuendi facultas. In eo autem ſepulturæ eius loco diuerſa fiunt, eaque crebèrrima, miracula, operante Ieſu Chriſto Dei filio, qui viuit & regnat per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Migrat à corpore ſanctus Epiſcopus.

VITA STEPHANI PRIMO CARTHVSIANI, INDE EPISCOPI DIENSIS. EAM VITAM

cùm rhythmicè quidam ſcripſiſſet, & idcircò obſcurè, alius proſa reddidit, cuius nomen me latet. Eſt autem hiſtoria lectu digna. Stylum vbi viſum eſt, nonnihil expoliuit Frater Laurentius Surius.

LVgduni, quę eſt Galliarum vrbs pręclara & celebris, Stephanus ortus eſt. Cuius Pater domin' de Caſtellione, & ſanguinis & religionis nobilitate fuit inſignis, quemadmodùm & vxor eius. Itaque tales & tam boni parentes, talem nobis filium procreârunt. Solet enim arbor bona ſuauiores proferre fructus. Porrò ab ipſis incunabulis ſignis quibuſdam oſtenſum eſt, qualis quandoquè Dei ſeruus eſſet futurus: quę non abſurdum fuerit paucis annotare. Priùs enim cœpit cum Chriſto crucifigi, quàm quicquam poſſet eloqui. Etsi autem fortaſsis incredibile videatur, tamen conſtat eum adhuc infantem, cùm nutricis lacte aleretur, ſextis ferijs prorsùs eam alimoniam recuſâſſe, ijsque diebus ieiunum permâſiſſe. Quod vbi parentes & noti didicêre, & ſuis quoquè oculis conſpexêre, manum Domini iam in eo operari cernentes, quod olim de beatiſſimo Domini Baptiſta dictum fuit, cogebantur etiam ipſi dicere: Quid putas puer iſte erit? Indè verò abſtractus ab vberibus, in ipſa pueritia à parentibus perdiſcendis literis eſt admotus. Ibi beatus puer & gratia plenus, & ingenio pollens naturali, in ſcholis non ſolùm ſupra ætatem prę coętaneis ſuis, magnos habebat in ſtudijs progreſſus, verumetiam mirum in modum docilem, modeſtum, humilem & amabilem omnibus ſe exhibens, vitę futurę perfectionem quaſi naturaliter inchoare videbatur. Bibebat quotidiè aquas ſapientiæ ſalutaris, & in dies ſeipſo fiebat prudentior. Annis puer, moribus ſenex & moratus, omnis laſciuię puerilis ignarus. In ipſa autem morum diſciplina & virtutum profectu, docête eum & imbuente ſua vnctione Spiritu ſancto, etiam eos omnes, à quibus docebatur, excelluit.

7. Septembris. *Patria Stephani.* *Parentes nobiles.* *Sextis ferijs infans abſtinet ab vberibus.* *Luc. 1.* *Mirè proficit in literis & pietate.*

Poſtquàm verò à pueritia migrauit ad adoleſcentiam, manifeſtiùs apparêre cœpit, quid eſſet in eo, & gratia Dei in illo vacua non videri. Cùm enim re ipſa comperiret, religioſus & nobilis adoleſcens, in maligno & quodam vitiorum pręcipitio mundum hunc poſitum eſſe: illud quoque Apoſtoli perpenderet, Eſcam ventri, & ventrem eſcæ, Deum autem & hunc & hanc deſtructurum: prorsùs ſibi eſu carnium voluit eſſe interdictum. Stupebant omnes, raram admirabantur virtutem, eoque magìs, quo illa minùs eſſet inter ſeculares, pręcipuè nobiles & diuites, vſitata. Videre tum licebat multorum cordium reuelari cogitationes. Alij enim, ijque ſanum ſapientes, adoleſcentis abſtinentiam & animi conſtantiam ſuſpiciebant. Plerique, quę carnis ſunt, ſapientes,

1. Cor. 6. *Abſtinet à carnibus.*

ab animi leuitate illud institutum proficisci suspicabantur. Verùm ille sine consilio nihil agebat. Consultorem habebat prophetam, ità dicentem: Bonum est viro, cùm portauerit iugum ab adolescẽtia sua. Quod enim multis prohdolor accidere solet in illa feruescente ætate, vt mentem blandæ suggestionis vento pulsante, pudoris naufragium faciant: id ille pauidus anteuertit, iampridèm castitatis amore medullitùs concepto, vt pectus virtutibus munitum, nulla turpi cogitatione contaminaretur. Addebat verò virtutes virtutibus, & continenter turrim ædificabat, cuius in ipsis cunis iam fundamenta collocauerat. Crescebant virtutum frutices, quos in eius pectore Christi gratia plantauerat, & fructus ferebant in vitam sempiternam. Ieiunabat propensiùs & orabat, & quãtùm licebat, in misericordiæ opera & officia incũbebat. Interim verò tametsi benè viuẽdi formam in seipso ostenderet, non tamen seipsum ostentabat. Morum grauitas etiam in ipso vultu relucebat: animi summissionem & modestiam incessu & habitu fatebatur.

Thren.3.

Iam verò contemplationis desiderio & amore flagrabat, quippè qui semper bonis meliora, potioribus optima adijcere conaretur. Quasì obitèr iam gustauerat, quoniam suauis est Dominus, & totis animi medullis vni Deo vacare cupiebat: vt suauitatem illam non iam delibaret, sed pleno mentis gutture hauriret. Adolescentia igitur in iuuentutem abeunte, Dauidis instàr cum tartareo Golia singulare certamen inire cupiens, locumque ei certamini opportunum inquirẽs, priùs tentare cœpit, posset'ne Saulis, id est, mundanæ nobilitatis, armis indutus incedere. Cernens autẽ ea arma magìs oneri sibi esse, quàm adiumento, (Non enim eorum habebat vsum aut consuetudinem) & locum & arma mutauit. Animaduertens se iam annos natum sex & viginti, animoque & corpore virilem, cum Dauide quinque lapides è torrente in sua pera reposuit, id est, stigmata Domini Iesu cum Apostolo in corde & corpore tulit, baculumque pastoralem, id est, moderationem siue discretionem, qua & vitia coërceret, & seipsum prudenter regeret, fundamque manu tenẽs, id est, scripta diuina re & opere exequi volens, ad palæstrę campum properauit. Audiens autem Carthusiam Portarum huic certamini aptam, (Iam enĩ plerique alij eo in loco Goliam strauerant) eò se contulit, exploraturus num verus ad ipsum rumor allatus esset. Comperit autem famam re ipsa inferiorem, mirificeque exhilaratus, maiores animo vires concepit. Inter cæteros enim didicit ibì duos fuisse athletas fortissimos, eosdemque eius loci Priores siue Præfectos, qui de Golia illustribus aucti victorijs, sempiternæ felicitatis amplissima præmia reportâssent. Ex ijs alter fuit Bernardus, cuius hortatu beatus Bernardus Abbas Claraeuallensis exposuit Cantica canticorum: quique post suum obitum in ea Carthusia sepultus, multis claruit miraculis: Alter verò non imparis meriti sanctus fuit Anthelmus, qui primò primariæ Carthusiæ Prior cùm fuisset, indè factus est Portarum Carthusiæ Prior: posteà verò Episcopus Bellicensis: cuius vitæ sanctitatem multa & viuentis & defuncti miracula testantur. Atque horum duorum præcipuè exemplis animatus Stephanus, nõ difficilem sibi de antiquo hoste diabolo victoriam pollicebatur. Aperit igitur eius loci Priori & fratribus propositum suum: magna instantia orat ab ipsis recipi in monachum & seruum omnium propter Deum. Illi verò propensis animis assentiuntur, & pacis osculo, vt habet eius instituti consuetudo, peramanter acceptum, hortantur vt si quas habeat cum aliquo controuersias, priùs eas expediat, de rebus suis constituat & ordinet, certumque expromat diem, ad quem rursùs adesse velit, & monasticum habitum induere. Sed cui ille quicquam deberet vel obnoxius esset, qui sine querelis semper vixerat? Breuem igitur præfigit terminum, vt interim vestes & alia necessaria præparentur.

1. Reg. 17.

Ibidẽm.

Gal. 6.

Bernardus Prior Carthusianus.

Anthelmus Prior primariæ Carthusiæ.

Deindè tempore illo euoluto, adest pugil fortissimus, cominùs cum hoste teterrimo præliaturus: statimque habitum monasticum induens, cum ingenti feruore id vitæ genus auspicatur: ità vt breui eius instituti regularibus disciplinis & exercitijs instructus, de seipso cunctis viuendi specimen præberet. Nam tametsì complures illic inuènit miræ sanctitatis & pœnitentiæ viros: at tamen breuì per multa sanctitatis opera seipsum exhibuit religionis exemplum: seque totum offerens DEO in holocaustum, studebat mundo emori, vt Christus in ipso viueret. Domabat corpus suum vigilijs, ieiunijs, flagellis, & pro more Carthusiani instituti, veste cilicina, potuque aquæ & pane arido. Nihil de monasticæ disciplinæ austeritate omittebat, quàm communis Regula vel Maiorum exempla admitterent. Cùm enim singulis hebdomadibus ex

Induit Stephanus monasticũ Carthusianorũ habitum.

Affligit corpus suum

Canonis sui præscripto Carthusiani tribus diebus solo pane, aqua & sale victitent, ille præ cæteris Ordinis instituta cum vsura quadam exequi cupiens, pro maiori temporis parte ad mensam suam vix quicquam præter panem & aquam admisit. Et panis quidem ab vna parte ponebatur, ab altera codex: dumque vicissim ad ea oculi distraherentur, vtrique homini alimonia præbebatur. Aderat verò etiam scutella cum aqua, quæ potum & salsilaginē ministraret. Eiusmodi epulis seruus Dei contentus, vix quicquam vnquàm præterea mensæ suæ inferebat. *Eius abstinentia.*

Porrò erga venerabile altaris sacramentum tanta ei deuotio & attentio inerat, vt totus lachrymis madens, cum ipso Christo ad crucem affixus videretur. Sanè omnis eius vita, ingens quoddam miraculum fuit. Propriam voluntatem modis omnibus studuit proterere, ocium animæ inimicum & exitiosum vitare, orationi, meditationi, contemplationi, sacrorum psalmorum perscrutationi diu noctuque vacare, labori manuario & corporalibus exercitijs horis ab Ordine statutis incumbere: deniquè nullum omninò prætermittere tempus, quo non vt bonus agricola in Dominico agro laboraret. Indè verò in dies augebatur eius amor & feruor erga D E V M, opinioque sanctitatis eius inter fratres, & celebre nomen intùs & foris, sed ità tamen, vt fama esset veritate & re ipsa minor. Omnes Stephanum Christi militem prædicabant, omnes laudibus efferebant, omnes de eo loquebantur, omnes eum suspiciebant & admirabantur. Et vt de interiori eius homine taceamus, cuius pulchritudinem, puritatem, constantiam, & fortitudinem satis indicabant mores & vita: semper exteriorem hominem tanta modestia, tamque decenter componebat, vt nil prorsùs in eo appareret, quod posset intuentium animos offendere. Quis verò nisi coram D E O & Angelis eum crederet conuersari? Et vt dictis fidem conciliemus, vnum è multis non admirandum duntaxàt, sed etiam imitandum commemoremus. Nam omnia eius prçclarè & sanctè gesta, numerari vix queant. Orabat quandoquè coram Crucifixi imagine, & contemplationi inhærebat: & eccè subitò Angelus Domini in humana effigie, qua solet à sanctis hominibus conspici, assistit ei, operibus & studijs eius delectatus. Testes eius rei sunt, qui suis oculis vidêre, homines profectò religiosi valdè & fide dignissimi, qui Deo disponente, vt testimonium perhiberent de homine, casu eò aduenerant. Est autem verisimile, crebrò illi eiusmodi obtigisse: sed celabat talia accuratè, nè humanæ laudis aura subreperet. *Magna eius deuotio erga Eucharistiam.*

Cùm iam verò multis annis vixisset solitarius in cella, & hostem tartareum egregiè debellâsset, dignus & idoneus visus est, qui alijs regendis præficeretur. Nam defuncto vel absoluto Carthusiæ illius pastore, ab omnibus, licèt inuitus & repugnans, electus est in Præfectum eius cœnobij. Qua verò prudentia & strenuitate, quàm solicitè & zelosè atque ad monastici canonis normam, illam Dei domum gubernârit, vitia extirpando, virtutes serendo, non facilè quis possit explicare. Non enim verbis tantùm, sed etiam exemplis pugnando cum hoste importunissimo, non immeritò dux populi Israëlitici videbatur effectus. Haud secùs enim, àc propriam salutem, suorum in omnibus profectum & pacem sitiebat & procurabat. Ab ipsius doctrina & magisterio cunctis eius loci habitatoribus perfectæ religionis exempla promebantur, ità vt omnes indè sanas institutiones & piæ deuotionis incitamenta haurirent. Qua re factum est, vt repentè, non solùm per eam regionem, tam sancti pastoris suauis odor spargeretur, sed eius etiam limites excederet. Nec verò subditis duntaxàt suis, sed & multis alijs prodesse conatus est. Aduentantibus enim hospitibus, animarum salutem expetentibus, quorum erat ad illam domum frequens concursus, cibum vitæ porrigebat: vndè non pauci eius monitis ad viam salutis reducti sunt. *Præficitur Carthusiæ Portarum.*

Interìm D E V S volens lucernam tantam super candelabrum poni, ad altiora eum prouehi curauit, vt luceret omnibus, qui erant in Ecclesia D E I. Accidit tum, vt ecclesia Diensis suo pastore destitueretur, & collegium eius ecclesiæ de successore tractaret. Erant varia Canonicorum vota, & nunc hunc, nunc illum, pro suo quisque iudicio, statuunt eligendum. Quidam inter eos moderatiores, sed ij pauci, in magnum illum Carthusianum Stephanum sua suffragia conferunt, commendant mirificè eius sanctitatem, prudentiam siue discretionem, affabilitatem, religionem. Quid multis? Omnes illis assentiunt, omnes lætantur, etiam illi, qui propensiores erant erga alios eligendos. Quem igitur ex omni æternitate Deus ad hoc munus elegerat, illum etiā homines eligunt tēpore diuinitùs prçstituto. Sed ꝙ nō ignorarēt, sine multa vi eum ab eremo *Eligitur in Episcopum Diensem.*

aueIli

auelli non posse, ad summum Pontificem pro obtinenda confirmatione properant, ipso interim in sua Catthusia latitante, & quid de ipso alij machinarentur, prorsùs ignorante. Vbi autem Romanus Pontifex audiuit quem elegissent, impensè lætatur: ait eos tali pastore beatos fore, atque eius eligendi consilium à DEO manâsse. Iam enim sanctitas vitæ eius apud omnes erat peruulgata, & ad ipsius quoquè Pontificis aures peruenisse videtur. Mox igitur electio à Pontifice authoritate Apostolica confirmatur, & Stephano præcipitur atque mandatur, vt ecclesiæ Diensis, cui, Domino disponente, esset destinatus, regimen nulla occasione suscipere cunctetur. Aduolant cum ijs mandatis Canonici Dienses, ostendunt Stephano literas Apostolicæ confirmationis: eum totius ecclesiæ Diensis nomine rogant, vt electioni assentiatur. Ille, perlectis Pontificis literis, & verbis Canonicorum auditis, sic eos compellat: Miror viros sapientes in hominem idiotam & incultum eremi cultorem, rerum politicarum vel secularium prorsùs imperitum, tanti oneris sarcinam conijcere voluisse. Cessate, quęso, cessate. neque enim hac in re poteritis vnquàm voto potiri. Illis ediuersò instantibus, rogantibus ac postulantibus, vt suo assensu ipsos consoletur, tandèm verbis beati Hugonis, quondàm monachi Catthusiani & Lincolniensis Episcopi, sic eos fertur allocutus: (Is eñ beatus Hugo iam ferè biennio antè decessetat è vita, multis miraculorum signis coruscãs) Certum habetote, non esse in meo situm arbitrio, vt fiat id quod vultis. Nouistis me esse monachum, & alterius voluntati subiectum, nempe Prioris Catthusiæ, cui ad mortem vsque obediendi mihi incumbat necessitas. Tum verò ratio non admittit, vt domûs huius cura abiecta, alteram ecclesiam suscipiam gubernandam.

Recusat Episcopatum.

Carthus ã primariam intellige.

Hoc illi responso accepto, cùm viderent se nihil apud illum posse proficere, alijs literis Pontificis impetratis, quibus mandabatur Priori Carthusiæ, vt eum compelleret obedire, Carthusiam adeunt. Id vbi beatus Stephanus resciuit, cernẽs nullam sibi tanti oneris euadendi viam superesse, fugæ præsidium captat. Assidua enim contemplatione Deo inhærens, nullo modo ferre poterat à tantis animi delicijs se auocari. Postq̃ autem literæ Pontificis domino Iacelino Priori Carthusiæ sunt oblatæ, ille mox vt vir prudẽtissimus & magnæ virtutis, Pontificis mandatum exequi studuit. Quæsitus igitur Stephanus & repertus, à Priori Iacelino precibus & præcepto cogitur electioni consentire. Deductus verò à Canonicis illis cum multo gaudio & honore Viennam, illic à tribus Archiepiscopis solenniter est consecratus anno gratiæ millesimo ducentesimo octauo. Redditus indè sponsæ suæ ecclesiæ Diensi, & cum multa celebritate & exultatione in Episcopi cathedra collocatus, monastica instituta, morum grauitatem, virtutis constantiam, aliaque suæ religionis exercitia non solùm non omisit, sed etiam aliquid ad ea adijcere studuit. Solus autem DEVS, qui ei præstitit, & ipse, qui accepit, compertum habent, quàm ab eo tempore præuentus sit in benedictionibus dulcedinis diuinæ, quàm sit gratia electionis repletus, quantùm inebriatus ab vbertate domûs Dei.

Diuinũ officiũ cũ Canonicis persoluit.

Ab ipso autem Episcopi ministerio suscepto, diuinum officium non in sacello suo, vel loco secreto, sed in summa æde cum Canonicis suis deuotissimè persoluebat: & quotidiè ferè salutarem Deo hostiam offerẽs, multa deuotione affectus, magnos lachrymarum imbres fundebat. Mirabantur omnes hominem contra humanæ consuetudinis vsum, ex humili monasterio repentè ad summa prouectum, plùs humilitate quàm dignitate, plùs religione quàm dominatione creuisse. Ille verò nihil tale de se sentiens vel cogitans, ad cordis sui custodiam & melioris propositi constantiam tuendam, hoc semper apud se tacitus versabat: Stephane, Stephane, ad quid venisti? Vide & accuratè perpende, quam sis de tam illustris sponsæ coniunctione DEO rationem redditurus, si eo, quo par est, honore, studio, labore & diligentia illam nõ fueris amplexatus. Et quemadmodùm de Domino Saluatore legitur, quòd cœperit facere & docere: à primo die illius desponsationis suæ, illa in seipso agere curauit, quæ erat alios docturus. Cùm autem iam concionando, exhortãdo, visitando cœpisset exercere munus suum, & totius populi cum multo zelo studere saluti, inuẽnit gentem illam miseram, & exectabili consuetudine cæcam, non honorare diem Dominicum: immò verò contra DEI pręceptum diabolo illum dedicare, quòd illo solo die exercerentur nundinæ, tabernæ, choreę, ludi, luxus, & perniciosa spectacula. Quamobrèm ad populum concionatus, blandis & mellitis verbis, apertissimisque rationibus ostendit eis peccati illius enormitatem, diuinæque maiestatis offensionem & contemptum. Sed gens belluina & cæca, non solùm

Act. 1.

Prophanatio Dominicæ diei.

lùm non admisit sermones eius, sed etiam per cõtemptum eos audire recusauit. Dolens autem seruus Dei tam proteruos illos ad corrigendos mores, ad ritus impios tam planè barbaros, tam erga religionem Christianam insolentes, tam vita prophanos, acriùs insistendum existimauit. Itaque intelligens se non mercenarium esse, sed pastorem, constituit opportunè, importunè prædicationi incumbere, si fortassis possent resipiscere à diaboli laqueis, à quo captiui tenebantur. At surdas illorum aures sermo diuinus minimè penetrabat. Tum verò magno animi dolore concepto, Apostolicum virum referens, & sui Apostolatûs signa euidenter ostendens, præcepit dæmonibus, qui ad ea, quæ diximus, facinora illos incitabant, & quorum voluntati parebant, vt sine vlla cuiusquam læsione palàm se eis visendos exhiberent. Mox pàrent illi dæmones, quem homines pertinaces audire nolebant. Videre tum licebat, horrendum & terribile spectaculum, dæmones procèra & immani statura, nigerrimos, cornutos, fœtorem & flammas spirãtes, ad viri imperium apparère cunctis, rursumque recedere, nec quenquam lædere posse. Cœpit ergò occæcata gens aperire oculos, vitam & mores corrigere. Sed quid mirum, si tam mira effecit vir admirabilis? immò verò non ipse, sed Deus in illo? Alioqui Tu es Deus, inquit, qui facis mirabilia. *Cogit dæmones se visibiles exhibere populo, quem deceperãt.* *Psal. 76.*

Ad Portarum Carthusiam, vndè assumptus fuerat, pro spiritali recreatione crebrò se conferebat, & instàr aliorum degebat in cella solus, orationi & contemplationi attentissimè vacans. Nihil ibi de Episcopi maiestate præ se tulit, sed humilem monachum subiectione exhibuit. Vestibus & lectuli operimentis non alijs, quàm cæteri, vtebatur, cilicio semper nudum corpus atterente. Deniquè solo pontificis annulo excepto, ab aliorum consuetudine in nullo discrepabat. Sępiùs etiam inuisebat loca religiosa ipsi familiaria, conuocatisq; fratribus, mellifluis sermonibus eos exhortabatur & instituebat, ab eisque recedens, illorum precibus humiliter se commendabat. *Vide humilitatem.*

Quàm erga peccatores humanus, benignus, & misericors fuerit, vno exemplo, cæteris prætermissis, satis sit declarâsse. Quidam ex subditis eius ægrotans, diabolo illum possidente, vultu, voce, alijsque signis se desperare significans, & peccata sua confiteri renuens, à nemine voluit audire verbum DEI. Vbi id cognouit vir Dei, dolens miseri hominis vicem, ad eum accedit, hortatur ad faciendam cõfessionem, Dei misericordiam & clementiam pollicetur: sed, diabolo tenaciùs pectus illud occupante, emollire cum non potest. Videns igitur alijs vtendùm armis, ad solitas preces cum lachrymis se conuertit. Et eccè ęger homo dæmone purgatus, ad virum Dei se vertens, peccata sua integrè confitetur, absolutionem impetrat, expetit sacrosanctam Eucharistiam & Extremam vnctionem: & vtràque percepta, mox spiritum exhalat. O oliuam fructiferam in domo Dei. O oleum iucunditatis, vngẽs & lucens: quandò & orationis vi expulit diabolum, & suauitate beneficij vnxit infirmum, eique mox morituro salubriter confitẽdi & communicandi obtinuit facultatem. *Hoĩem desperantẽre. uocat ad salutem.*

Alium quendam ægrotum, diuturno morbo oppressum, manùs suæ contactu statìm integrę restituit sanitati. *Aegrum sanat.*

Orta quandoquè immani grandinis tempestate, ità vt regio illa in pręsens discrimen conijci videretur, signum Crucis contra illam edidit: & confestìm reddita est tranquillitas. Quædam mulier diœcesis eius ob sua, vt videtur, maleficia à diabolo præfocata, subitò expirauit. Eius rei peruenit rumor ad virum Dei, qui tum non longè indè aberat. Is miseratus casum tam acerbum infaustæ mulieris, venit ad locum, vbi iacebat exanimis. Assistunt multi, narrant repentinum fœminæ interitum, condolent omnes, petunt ab illo suffragium. Ille verò summa pietate commotus, magnam fundit lachrymarum vim: orat pro ea Dominum, implorat eius misericordiam. Posteà illa velut à graui somno euigilans, surgit: narrat Christi erga se misericordiam ob merita viri Dei, sibique restituta, exiliens & exultans, laudat Deum. Id populus conspicatus, stupore & ecstasi repletur. *Signo Crucis pellit tẽpestatem.* *Excitat mortuam.*

Nec minor eius fuit erga viuos, quàm defunctos, misericordia. Quis enim in inopes, miseros, afflictos, calamitosos homines tam benignum se exhibuit? Exemplo sancti Iob, foris non mansit peregrinus: ostium eius cum liberali manu patuit indigentibus. Præter victum enim moderatum, quo ipse cum suis sustentabatur, omnia in pauperes erogabat. Eodem tempore, quo excessit è vita, pacem populo suo conciliauit à quibusdam eius aduersarijs, qui multis modis eum affligebant. *Iob. 31.*

Immu-

Imminente autem vitæ huius termino, quo Dominus eum à labore ad requiem perducturus erat, in morbum incidit, & extrema gaudij Diensis ecclesiæ luctus occupauit. Videres tum ecclesiæ suæ filios cursitantes cum multis & religiosis & popularibus, humanitatis studio ei sua officia exhibentes, sui quisque profectûs gratiam promereri cupientes, circa frequens ministerium solicitos, pharmaca comparantes & fomenta: sed seruo Dei nihil horum curæ erat: quippe qui sciret adesse migrationis tempus. Vrgentibus autem ecclesiæ suæ filijs, vt testamentum faceret, Non est, inquit, necessè, cùm omnia sint sponsæ meæ, quam gubernandam suscepi. Benedictionem & consilium petentibus non negabat: de mutua charitate & concordia omnes pariter admonebat. Porrò quædam ægrota mulier, quæ nulla medicorum arte poterat curari, vt audiuit virum Dei decumbere, pro recuperanda salute, eius benedictionem summoperè expetijt. Tandèm ad illum intromissa, benedicitur, & sana recedit. Ità ille vir sanctus, cuius memoria in benedictione est, dum corporis aduersa valetudine contabescit, alijs sanitatem impetrat.

Sanat benedictione sua ægrotam.

Videns autem adesse supremum vitę diem, confitetur peccata sua, petit Ecclesiastica sibi porrigi sacramenta, cunctisque ritè atque ordine confectis, inter verba orationis migrat ad Dominum Septembris die septimo, anno salutis millesimo ducentesimo tertiodecimo, ætatis suæ quinquagesimooctauo, Episcopatûs sexto. Conditus est in ecclesia beatissimæ Mariæ sponsæ suę, quemadmodùm ipse iusserat: regnante Dño nostro Iesu Christo, cui est cum patre & spiritu sancto eadem laus, honor, virtus & potestas in infinita secula, Amen.

Feliciter abit è corpore.

Postquàm autem ex huius vitæ tenebris ad illam lucem profectus est sempiternam, Dominus multis miraculorum signis illum voluit illustrare. Postridiè enim eius diei, quo sanctissimum corpus eius humatum est, cùm beatissimæ Mariæ virginis natiuitas in ea ecclesia solenniter celebraretur, filia Lamberti hominis Diensis, quæ ad tres menses luminibus orbata fuerat, ad sepulcrum eius adducta, mox visum recepit. Eodem die filia Martini cuiusdam, quæ diuturnis vexata febribus, vnius lateris sanitatem amiserat, ab amicis ad idem apportata sepulcrum, post fusas preces & febribus liberata est, & lateris obtinuit pristinas vires: recessitque pedibus suis gaudens, quæ paulò antè aliorum manibus cum dolore apportata fuerat.

Miracula post obitũ eius.

(Obitèr hìc nouerit Lector, si liber fortassè suus non ità habuerit, superiùs aliquanto legendum sibi, pagina f.18. lin. 10. charitati Ibid.lin.42. inuitante Ibid.lin.47. id, Pag.19.lin.xix cùm Ibid.lin.xx. cum ibi .lin. 38. nemoribus)

DE SANCTAE VIRGINIS DEIPARAE GENEALOGIA, DE'QVE EIVS LAVDIBVS ET *commendatione, Sermo beati Ioannis Damasceni, ex 4. lib. de Orthodoxa fide, cap 15.*

Septẽbris 8.

DE sancta & superlaudabili semper Virgine & Deipara Maria, in prætactis mediocriter tractauimus, & quod maximè opportunum visum est, repræsentauimus, quòd propriè Deipara & est, & nominatur: nunc reliqua compleamus. Ipsa enim ante secula pręcognitiuo Dei cõsilio prædiffinita est, & diuersis similitudinibus & oraculis prophetarum per Spiritumsanctum figurata & prædicata, in prædiffinito tempore ex Dauidica radice pullulauit, propter factas ad ipsum promissiones. Iurauit enim, inquit, Dñs Dauid veritatem, & non frustrabitur eum: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Et rursùs: Semèl iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit: & thronus eius vt sol in conspectu meo, & vt luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis. Et Esaias: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Enimuerò quòd Ioseph ex Dauidica tribu descenderit, Matthæus & Lucas sacratissimi Euangelistæ dilucidè monstrârunt. Sed Matthæus quidem ex Dauid per Salomonem deduxit Ioseph, Lucas autem per Nathan:

Psal.131.

Psal.88.

Esa.11.

Matt.1.
Luc.3.

San-

Sanctæ verò virginis generationem ambo siluerunt. Decet autem scire, nõ fuisse morem Hebræis,neque diuinæ scripturæ,genealogias texere mulierum. Nam lex fuit, tribum non desponsare ex alia tribu. Atqui Ioseph ex Dauidica descendit tribu, & iustus erat. Hoc enim de ipso diuinum testatur Euangeliũ. Non igitur præter legem,sanctam virginem ad desponsationem duxisset, nisi ex eius sceptro descendisset. Cùm igitur ostenderit Euangelista descensum Ioseph, satisfactum esse putandum est. Num. 36. Matt. 1.

Præterea id nequaquàm latére par est, quòd lex erat, viro moriente sine prole, fratrem eius,defuncti coniugem sibi nuptijs copulare, & suscitare semen fratri. Quod igitur partu edebatur, secundùm naturam, secundi,id est, illius,qui genuit,erat:secũdùm verò legem,eius,qui obierat diem. Ex serie igitur Nathan filij Dauid, Leui genuit Melchi & Panthera. Panther genuit Barpanthera, sic ab eo denominatum. Hic Barpanther genuit Ioachim,Ioachim verò genuit sanctam Deiparam. Ex serie Salomonis filij Dauid, Matthan duxit vxorem,ex qua genuit Iacob. Mortuo autem Matthan,Melchi,qui erat ex tribu Nathan,filius Leui, frater verò Pantheris,nupsit vxori Matthan, matri quidem Iacob,& genuit ex ea Heli. Erãt igitur fratres vterini Iacob & Heli,Iacob quidem ex tribu Salomonis, Heli verò ex tribu Nathan. Defuncto autem Heli ex tribu Nathan sine liberis, accepit Iacob frater eius ex tribu Salomonis, vxorem eius, & suscitauit semen fratri suo, & genuit Ioseph. Iosephigitur natura quidẽ est filius Iacob ex descensu à Salomone: secundùm verò legem, filius Heli ex Nathan. Ioachim ergò venerandam & dignam laude Annam in matrimonium duxit: sed quemadmodùm vetus Anna sterilis facta, per votum & repromissionem habuit Samuelem, hunc in modum & hæc per supplicationem & repromissionem à Deo, Deiparam profert: vt & in hoc nulla illustrium & gloriosarum posterior habeatur. Deut. 25. 1. Reg. 1.

Parit ergò gratia (Anna enim hoc interpretatur) Dominam, quod profectò indicat Mariæ nomen. Nam reuerà Domina facta est omnium creaturarum,cùm conditoris omnium effecta est mater. Editur partu in domo ouilis Ioachim, & adducitur in templum.Deindè in domo Domini plantata, & impinguata spiritu, velutì oliua fructifera, omnis virtutis habitaculum facta est,ab omni seculari vita & carnali cõcupiscentia procùlmentem sequestrans, & sic virginem animam cum corpore conseruans, vt decebat eam, quæ in sinu Deum susceptura esset. Sanctus enim existens, in sanctis requiescit. Sic igitur sanctificationem omnem exercet, & templum sanctum & admirabile altissimi Dei dignè demonstratur. Quia ergò obseruabat virgines nostræ salutis inimicus, propter Esaiæ prædictionem, dicentis: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod est, interpretatum, Nobiscum Deus: vt deciperet eum, qui semper in sapientia gloriatur, ipse qui depræhendit sapientes in astutia eorum: in desponsatione puella Ioseph à sacerdotibus traditur, vt nouus liber literas scienti. Nam desponsatio, custodia Virginis erat, & virgines obseruantis depulsio. S. Maria, omniũ creaturarum Domina. Esa. 7. Matt. 1. Iob 5.

Quandò autem venit plenitudo temporis, missus est Angelus Domini ad ipsam, annuncians Domini conceptionem: & sic concepit filium Dei, consubstantialem Patris virtutem, non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, id est, ex congressu & semine, sed ex Patris bona voluntate, & cooperatione spiritûs sancti, suppeditauit creatori creari, & plasmatori plasmari, & filio Dei & Deo incarnari, & humanari ex puris & illibatis carnibus eius & sanguinibus, primæ matris absoluẽns debitũ. Nam quemadmodùm illa sine commixtione ex Adam plasmata est: sic ista nouũ Adam lege partûs in vtero tulit, quem peperit super natiuitatis naturam. Natus est enim ex muliere sine patre, & ex patre sine matre. Et quoniam ex muliere, lege partûs: quoniam sine patre, super naturam est natiuitatis. Et quoniam cõsueto in tempore (nam nouem menses complens, & decimum attingens nascitur) illud fit lege partûs: quòd autem sine dolore matris, supra legem partûs est. Cuius enim voluptas non præcessit, neque patiendi dolor subsecutus est, secundùm Prophetam, dicentem: Priusquàm dolorem partûs sentiret, peperit. Et rursùs: Priusquàm adueniret tempus dolorum partûs, effugit, & peperit masculum. Luc. 1. Esa. 66.

Natus est igitur ex ea filius Dei, & Deus incarnatus, non Deifer homo, sed Deus incarnatus: non vt propheta actione vnctus, sed totius vngentis præsentia: vt homo quidem fiat, quod vngit, & Deus quod vngitur, non transmutatione naturæ, sed vnione secundùm hypostasim. Idem enim erat vngens, & qui vngebatur, vt Deus vngẽs seipsum

vt hominem. Quomodò igitur non est Deipara, quæ Deum incarnatum ex se genuit? Sic propriè & verè Dei genitrix, & Domina, quæ omnium creaturarum dominatrix, ancilla & mater omnium conditoris effecta est. Quemadmodùm verò qui conceptus est, Virginem concipientem seruauit: sic & natus, ipsius virginitatem seruauit illæsam: solus transiuit per eam, & clausam seruauit ipsam. Per auditũ quidem conceptio, sed natiuitas per consuetum parientium egressum, tametsi nonnulli fabulantur, per la-
Ezech.44. tus diuinæ matris ipsum editum fuisse. Non enim impossibile illi erat per clausam portam transire, & illius non lædere signacula. Manet igitur & post partum virgo, & semper virgo. Nullo modo enim vsque ad mortem, viri admisit cõtactum, etsi scriptum est:
Matth. 1. Et non cognouit eam, donèc peperit filium suum primogenitum.

Sciendum autem, quòd primogenitus est, qui primus genitus est, etsì etiam vnigenitus fuerit. Hoc enim primogenitum, primùm natum esse ostendit, non omninò autem commanifestat & aliorum generationem. Hoc autem vocabulum, Donèc, deter-
Matt.28. minati temporis præfinitionem significat, non autem nunciat quod posteà. Dicit enim
1. Thes. 4. Dominus: Eccè ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: non quòd post seculi consummationẽ separandus sit. nam ait diuinus Apostolus: Et sic semper cũ Dño erimus, post communem resurrectionem intelligens. Quomodò enim quæ genuit Deum, & ex consequentium experientia miraculum agnouit, viri consortium admisit? Absit hoc. Non modestæ cogitationis est talia cogitare, nè dicam agere. Sed ipsa beata, & super naturam donorum digna effecta, dolores partûs, quos effugit pariens, illos tempore passionis sustinuit, ex materna compassione viscerum, lacerum reparturiens. Et quem Deum per natiuitatem agnouit, illum vt maleficũ interfectum videns, tanquàm gladio, cogitationibus discerpitur. Et hoc est: Tuam ipsius animam pertransibit gladius: quemadmodùm illi prædixerat Dei expectator Simeon, Dominũ gestans
Luc.2. in vlnis. Sed commutat tristitiam gaudium resurrectionis, Dominum carne mortuum rediuiuum prædicans.

DE SANCTA VIRGINE MARIA DEI GENITRICE SERMO BEATI IOHANNIS DAMASCENI, *ex lib.* 3. *de Orthodoxa fide, cap.* 12.

Immensa S. Mariæ dignitas. DEiparam, Dei genitricem, Deíque parentem & propriè, & verè, sanctam virginem celebramus. Nam vt verus Deus est, qui ex ipsa natus est: ità vera Dei genitrix verum Deum ex ipsa incarnatum genuit. Deum enim dicimus ex ipsa natum esse, non vt diuinitate principium Verbi, vt Verbum esset, ex ea accipiente: sed vt ipso Dei verbo ante secula sine initio ex Patre genito, & sine initio & sempiternè existente cum Patre & Spiritu sancto, in nouissimis temporibus propter nostram salutem in vtero eius inhabitante, & ex ipsa incommutabiliter incarnato & genito. Non enim hominem nudum genuit sancta virgo, sed Deum verum: non nudum, sed incarnatum: non ex cælo corpus traducentem, & vt per canalem per ipsam transeuntem, sed consubstantialem nobis carnem suscipientem, in seipso substẽtatam. Si enim cælitùs corpus acceptum est, & non ex ea natura, quæ secundùm nos, sumptum est, quæ vtilitas humanationis?
Cur Deus homo factus. Humanatio enim Dei verbi propter hoc facta est, vt ipsa, quæ peccauit, & cecidit, & corrupta est, natura vinceret eum, qui seduxerat, tyrannum: & sic à corruptione libe-
1.Cor.15. raretur, quemadmodùm diuinus inquit Apostolus: Quoniam per hominem mors, & per hominem resurrectio ex mortuis. Si primum verum, & secundum: siquidem dicit:
Ibidem. Primus Adam ex terra terrenus, secundus Dominus ex cælo. Non corpus dicit ex cælo, sed ostendit, quòd non nudus homo est. Eccè enim & Adam ipsum nominauit, & Dominum, & vtrunque simul significauit. Adam enim interpretatur terrigena. Terrigena autem insinuat, quòd hominis natura ex terra plasmata est: Dominus verò, diuinæ substantiæ est insinuatiuum.

Rursùs-

Rursùs autem inquit Apostolus: Misit Deus filium suum vnigenitum, natum ex mulierc. Non dixit, Per mulierem, sed, Ex muliere. Significauit igitur diuinus Apostolus, quòd ipse est vnigenitus filius Dei, & Deus, qui ex Virgine natus est homo. Et ipse qui ex virgine natus est, filius Dei & Deus est. Natus quidem corporaliter, secundùm quod homo factus est, non in præplasmato homine inhabitans, quẽadmodùm in Prophetis: sed ipse substantialiter & veraciter factus homo, id est, in sua hypostasi animatam carnem anima rationali & intellectuali sustentans, & ipse factus est illi hypostasis. Hoc enim designat, Natum ex muliere. Quomodò enim ipsum Dei verbum sub lege factum est, si non homo nobis cõsubstantialis factum est? Vndè iure optimo & pro veritate, Deiparam incontaminatam nominamus Mariam. Hoc enim nomen omne dispensationis mysterium commendat. Nam si Deipara est quæ genuit, reuerà Deus est qui ex ipsa genitus est, reuerà etiam & homo. Quomodò enim ex muliere genitus, natusque Deus est, ante secula hypostasim habens, nisi homo factus est? Si autẽ ipse, qui ex muliere natus est, Deus est: vnus profectò est & qui ex Deo Patre natus est secundùm diuinam & sine initio substantiam, & qui in nouissimis temporibus ex Virgine natus est, secundùm initium habentem & temporalem substantiam, id est, humanam. Hoc autem vnam hypostasim, & duas naturas, & duas natiuitates Domini nostri Iesu Christi significat. Galat. 4.

Christiparam autem nequaquàm dicimus sanctam Virginem, quia ad renuendum vocabulum Theotocos, id est, Deiparæ, & Dei genitricis, scelestus & odibilis & cum Iudæis sapiens Nestorius id adinuénit, vt vas contumeliæ in contumeliam solius verè honoratæ super omnem creaturam, tametsì ipse cum patre suo diabolo disrumpatur. Nam & Dauid Rex, Christus dicitur, & Aaron princeps sacerdotum. Vngebatur enim & regnum, & sacerdotium. Et omnis Deifer homo, Christus, id est, vnctus dici potest, sed non natura Deus. Vndè & Deo odibilis Nestorius, natum ex Virgine, Deiferum dicere anhelauit. Nobis autem absit, Deiferum ipsum aut dicere, aut cogitare, sed Deum incarnatum. Ipsum enim Verbum caro factum est, conceptum ex Virgine, præueniens quidem ipsam carnẽ & in assumptione Deus, & ipsa iam ab ipso Deificata, quasi tribus simul factis vnà cum deductione eius ad esse, assumptione, existentia, & Deificatione eius à Verbo. Et sic intelligenda & dicenda Deipara Virgo, non solùm propter naturã Verbi, sed etiam propter Deificationẽ humanæ carnis. Quorum simul conceptio, & existentia miro operata sunt modo: conceptio quidẽ Verbi, carnis autem in ipso Verbo existentia, ipsa Dei matre ineffabiliter suppeditante plasmationem plasmatori, & humanationẽ Deo factori vniuersi, & Deificanti quod assumpsit, saluãte vnione ea, quæ vnita sunt, talia qualia vniebantur. Non quidem diuinum dico solùm, sed & id, quod humanum Christi, & quod super nos, & quod secundùm nos. Neque enim factum prius secundùm nos, posterius factum supra nos: sed semper ex præcipua hypostasi ambo substitêre, propterea quòd ex ipso conceptionis articulo in ipso Verbo existentiam habuit. Quod igitur humanum est, secundùm propriam naturam tale est: Dei verò & diuinum, ineffabiliter & super naturam. Prætereà & carnis animatæ proprietates gessit, illas autem suscepit, dispensationis motus naturalis ratione, ordine secundùm veritatem naturaliter obseruato. Nestorij commentum. S. Maria vt sit Deipara.

BEATI PETRI DAMIANI SERMO PRIMVS DE NATIVITATE BEATISSIMAE VIRGInis Mariæ: *vt habetur in Tomis Aloysij.*

8. Septembris. DE gaudijs properamus ad gaudia, & feruentem stylum gloriosa materia facit feruentiorem. De Virgine venímus ad Virginem, & de Maria ad Mariam recurrimus. Bonum est nos hîc esse, melius immorari, optimum permanere. Felices Angelici spiritus, qui beatæ Virginis habent præsentiam. Nos interìm memoriam abundantiæ suauitatis suæ eructamus. Illi præsentiã, nos memoriam. Si sic dulcis est memoria, quid est præsentia? Et illi quidem abundantiori rore diuinitatis infusi, genitum, & genitricem visione mirabili contuentur, Regis & Reginæ gloria cumulati. Nos verò, quos carcerariç mortalitatis çrumna contorquet, memoria pascimur, scripturis releuamur: & quod illi vident, nos legimus. Vtinàm veniat, qui nos in lucem reponat, dies, vbì non legere liceat, sed videre. Interìm consolemur nos suauitate memoriæ, donèc dulcedine præsentiæ satiemur.. Hodiè nata est illa, per quam omnes renascimur, cuius
Psal. 44. speciem concupiuit omnipotens, & in qua Deus posuit thronum suum. Ipsa est thronus ille mirabilis, de quo in Regnorum historia legitur in hæc verba: Fecit Rex Salo-
3. Reg. 10. mon thronum de ebore grandem, & vestiuit eum auro fuluo nimìs. Per sex gradus ascendebatur ad eum. Rotũdus erat in posterioribus. Duodecim leunculi stabant super gradus, respicientes ad thronum. Porrò duæ manus tenebant hinc & indè sedile. Duo leones stabant iuxta brachiola. Non est factum simile opus in vniuersis regnis. Sed iam verba proposita producamus in lucem, & aquam eliciamus de petra, ipsa loquente in nobis, de qua loqui vobis proponimus.

Salomonis in scripturis tria nomina Christo applicãtur. Fecit, inquit scriptura, Salomon Rex thronum de ebore grandem. Tribus nominibus in scripturis Salomonem vocatum legimus, & vbiquè regio nomine titulatum, videlicet Salomonem, Ecclesiasten, Ididam. Filius Regis, immò & Rex: nec solùm filius Dei, sed etiam Deus: Salomon, id est, pacificus, est nobis in hoc exilio: Ecclesiastes, id est, concionator, erit in iudicio: Idida, id est, gloriosus, erit in regno: in exilio amabilis, in iudicio terribilis, in regno admirabilis. In exilio pius, in iudicio iustus, in regno gloriosus. Vide autem, si non vbiquè Rex. In exilio rector imorum, in iudicio discretor meritorum, in regno præmiorum distributor: simulque considera, quia non Ecclesiastes, non Idida, sed Salomon tam gloriosum opus facere prænotatur. Auerte oculos tuos ab illius terreni Regis delicijs: qui licèt fuerit sapientia singularis, sublimis gloria, rebus affluens, pace securus, non tamen tale opus facere potuerit, quale factum non sit in vniuersis regnis. Nunquid sacræ scriptor historiæ omnia opera mundi, & gloriam eorum intuitu diligenti prospexerat, vt hoc statìm tota deliberatione, non vni, sed omnibus anteferret? Inania sunt hæc, si non recurramus ad intimos cælestis disciplinæ recessus, si non deuiemus à via literatoriæ qualitatis: Salomon noster non solùm sapiens, sed
Ephe. 2. & sapientia Patris: non solùm pacificus, sed & pax nostra, qui fecit vtraque vnum, fe-
Thronus Christi. cit thronum, vterum videlicet intemeratæ Virginis, in quo sedit illa maiestas, quç nutu concutit orbem. Hanc sessionem Filij & probauit, & cognouit Pater, ipso dicente:
Psal. 138. Tu cognouisti sessionem meam: &, Thronus tuus Deus in seculum seculi: &, Thronus
Psal. 88. Psal. 9. iste sicut Sol in conspectu tuo. Sedes, inquit scriptura, super thronũ, qui iudicas çquitatem. Quid enim iustius, quàm vilem & transfugam seruum, & conserui sui sedulum deceptorem, perpetuis ignibus assignare, & illum, quem fefellerat, suo resignare principio? Ait ille alter filius Virginis: Et vox de throno exiuit, dicens: Laudem dicite Deo
Apoc. 5. nostro omnes sancti eius. Et ex hoc throno laus Angelorum prorumpit, & hominum: quia dum hic restituitur, & ille resarcitur, vtrique gratiarum debent deuotionem. Nô-
Apoc. 21. sti quidnam dicat, qui sedet in throno? Eccè, inquit, noua facio omnia. Felix thronus, in quo sedet dominator Dominus, in quo, & per quem non solùm omnes, sed omnia renouantur. Parco verbis, quia quosdam vestrûm sentio præuolare, & currentis styli

prçue-

prçuenire pauperiem. Meritò ergò tale opus non eloquenti, non glorioso, sed pacifico scribitur assignatum: quia venit Iesus instaurare & quę in cęlis, & quę in terris, pacemque & concordiam inter homines & Angelos, medianre Virgine, reformare.

De ebore, inquit. Quid est, quòd aurum, & argentum, & lapides preciosi, & omnis deniquè preciosioris materiæ prætermittitur gloria? Sola ebotis substantia capax est tantæ compositionis, & fabricatur in ea, quod omnibus operibus præferatur. Ebur enim & mirabili candore relucet, & multa pręminet fortitudine, frigidiorisque naturæ sortitur auspicium. Et quid candidius illa virginitate, quæ singularis adspectûs sui gratia supercælestem curiam allicit ad videndum? Quid fortius illa fortitudine, per quam Domini fortitudo vasa diripuit fortioris? Quid frigidius illa substantia, quam obumbrauit virtus Altissimi, & ab æstu peccati defendit superuenientis spiritûs plenitudo? Ex hoc ebore (nisi fallor) fiunt illę domus eburneæ, de quibus dicit Psalmista: Myrrha, & gutta, & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis. Psal. 44.

Sequitur, Grandem. Quid grandius virgine Maria, quæ magnitudinem summæ Diuinitatis intrà sui ventris conclusit arcanum? Attende Seraphin, & in illius superioris naturæ superuola dignitatem, & videbis quicquid maius est, minus Virgine, solumque opificem opus istud supergredi.

Et vestiuit eum auro fuluo nimis. Aurum omnibus metallis preciosius, intellige Diuinitatem Dei, omni præminentem mundo, omnia gubernantem. Hac vestita est, immò superuestita mater Altissimi, totamque Virginem tota illa indiuisibilis natura largiori gratia superfudit. Quid est autem, quòd dicit, Fuluo nimis? Hîc aliquid requirendum reliquit nobis Spiritus ille multiplex: & vtinàm possim explicare quod sentio. Quatuor modis inest Deus omnibus creaturis. Primo modo essentialiter tam bonis, quàm malis, nihilque intercludit Deitatis essentiam, per quam esse omnia acceperunt. Indè est, quòd nusquàm, & in omni loco esse legitur, cùm omnibus pręsentialiter assistat, & à nullo compręhendatur. Habet etiam & mali Dei pręsentiam, sed non gaudent, cùm inanimata quęlibet hoc possint priuilegio gloriari. Secundo modo inest bonis operatione: agit enim in eis virtus operatiua, vt operentur opera Dei: nec ociosè creati sunt inter creaturas, sicut & mali, qui elegerunt arescere, vt sempiternis ignibus alimenta ministrent. Inest & plerisque bonis illuminatione, quos de futurorum cognitione nobilitat, & participes suorum efficit secretorum. Quarto modo inest vni creaturæ, videlicet Mariæ Virgini identitate, quia idem est, quod illa. Hîc taceat & contremiscat omnis creatura, & vix audeat adspicere tantę dignitatis & dignationis immensitatem. Dominus tecum, inquit Archangelus. Habitat in Angelis Deus, sed nõ cum Angelis: quia cum illis eiusdem non est essentiæ. Habitat Deus in Virgine, habitat cum illa, cum qua vnius naturę habet identitatem. Hoc est ergò aurum fuluum nimis, quo thronus est vestitus: quia tali modo Deus Virginem induit, & in Virgine indutus est, vt meliori non posset.

4. modis Deus rebus creatis inest

Nota hanc immensam S. Mariæ dignitatẽ.

Sequitur: Per sex gradus ascendebatur ad eum. Elige meditari quę sancta sunt: quia peruersę cogitationes separant à Deo: & primum gradum ascendisti. Insuesce linguam tuam benè loqui, & subsilisti ad secundum. Iustè, quod iustum est, operare, & tertium ascendere meruisti. Doce iniquos vias Domini, & consolare omnes lugenres, & ad quarti sublimitatem raptatus es. Relinque mundum, & ea, quę in mundo sunt, & ad quinti cacumen euolâsti. Teneat te perseuerantia in motu, perseuerantiam non relinquas, & sextum gradum viriliter attigisti. Ex hoc subsilire licet in cęlum, & ad illam gloriam adspirare, in qua Regina gloriosior Angelicam reuerberat dignitatem.

Sap. 1.

Sex gradus, quibus cælũ scanditur.

Sequitur: Rotundus erat in posterioribus. Posteriora Virginis, Assumptionẽ eius intellige, in qua finem vitę mortalis accepit, quæ vitam reddidit orbi. Et nota cum quanto sacramento transitum Virginis scriptura compararet rotunditati. In rotũdo nec principium, nec finem poteris inuenire. Ità & gloria, quę eam de hoc mundo transeuntem excepit, principium ignorat, nescit finem: de qua nil aliud possumus dicere, nisi quia gloriosa dicta sunt de te, gloria Dei. Sequitur: Duodecim leunculi stabant super gradus. Duodecim leunculi, duodecim Apostoli sunt, qui pręfixis gradibus validiùs insistentes, Reginam cæli non sine maximo stupore demirantur, & dicunt: Quæ est ista, quę ascendit sicut aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt castrorum acies ordinata? Porrò duę manus, quę tenebant hinc & indè sedile, acti-

Psal. 86.

Cant. 6.

uam & contemplatiuam vitam ſignificant, quę matrem Virginem propenſiori diligentia ambiêrunt, adeò vt nec actio contemplationem minueret, & contemplatio non deſereret actionem. Recordare, quia non erat ei locus in diuerſorio, quomodò filium ſuum proprijs vberibus lactauerit, & omnes deniquè vagientis paruuli ſuſtinuerit actiones: & tunc intelliges, quia plurimùm miniſtrauit. Conſidera quia ipſa eſt, quæ in contemplatiuæ dignitatis ſuperuecta dulcedinem, in ipſius Dei ſubſtantiam lucidiores infixit obtutus. Lęua, inquit, eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

Luc.2.

Cant.2.

Duo leones ſtabant iuxta brachiola. Duo leones ſunt Gabriel Archangelus, & Iohannes Euangeliſta: quorum alter dexterę Virginis, alter ſiniſtrę cuſtos deputatus eſt. Gabriel enim mentem, Iohannes carnem peruigili ſolicitudine ſeruauerunt. Qui benè leones dicuntur propter rugitum altiſonę vocis: duo enim verba nunciauerunt orbi terræ, qualia nec dicta ſunt, nec dicentur, & in quorum comparatione omnia muta debeant apparére. Aue Maria, gratia plena, Dominus tecum: ait Archangelus. Audís ne in hoc verbo incarnationem Dei, redemptiónem hominum, renouationem mundi? In principio erat Verbum, dixit Euangeliſta. Animaduertis hîc Verbi diuinitatē, Eccleſiæ fidem, hęreticorum ſilentium, locum quietis, ſecretum ſolitudinis, luminis arcanum, habitaculum pacis? Ob hanc fortaſsìs cauſam vocauit Iacobum & Iohannē Boanerges, id eſt, filios tonitrui.

Luc.1.

Iohan 1.

Mar.3.

Non eſt factum ſimile opus in vniuerſis regnis. Nihil verius, nihil ſublimius, nihil dulcius miſeræ mortalitati, & mortali miſeriæ. Nā etsì multa magna facta ſunt in creaturis mundi, nihil tamen tam excellens, tam magnificum fecerunt opera digitorū Dei. Virgo Dei genitrix, cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur. Súbueni Domina, clamantibus ad te iugiter. Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere, reuertere, vt intueamur te. Tu benedicta, & ſuperbenedicta, reuertere primò per naturam. Nunquìd quia ità Deificata, ideò noſtræ humanitatis oblíta es? Nequaquàm, Domina. Scis in quo diſcrimine nos reliqueris, vbì iaceant, quantùm delinquant ſerui tui: non enim conuenit tantæ miſericordiæ, tantam miſeriam obliuiſci: quia etsì ſubtrahit gloria, reuocat natura: non enim ità memoraris iuſtitiæ Dei ſolíus, vt miſericordiam non habeas: neque ità es impaſſibilis, vt ſis incompaſſibilis. Naturam noſtram habes, non aliam: & iuſtum eſt, vt de rore tantæ pietatis diffuſiùs infundamur. Reuertere ſecundò per potentiam. Fecit in te magna, qui potens eſt, & data eſt tibi omnis poteſtas in cęlo & in terra. Quid tibi negabitur, cui negatum non eſt, Theophilum de ipſis perditionis faucibus reuocare? Infelicem animulam, totum illud, quod in te factum eſt, proprio charactere denegantem, de luto fæcis & miſerię ſubleuâſti. Nil tibi impoſſibile, cui poſſibile eſt deſperatos in ſpem beatitudinis releuare. Quomodò enim illa poteſtas tuæ potentię poterit obuiare, quæ de carne tua carnis ſuſcepit originem? Accedis enim ante illud aureum humanę reconciliationis altare, non ſolùm rogans, ſed imperans: Domina, non ancilla. Moueat te natura, potentia moneat: quia quanto potentior, tanto miſericordior eſſe debebis: poteſtati enim cedit ad gloriā, iniurias vlciſci nolle, cùm poſſit. Reuertere tertiò per amorem. Scio, Domina, quia benigniſſima es, & amas nos amore inuincibili, quos in te, & per te, filius tuus & Deus tuus ſumma dilectione dilexit. Quis ſcit, quotiès refrigeras iram Iudicis, cùm iuſtitiæ virtus à præſentia Deitatis egreditur? Reuertere quartò per ſingularitatem. In manibus tuis ſunt theſauri miſerationum Domini, & ſola electa es, cui gratia tanta conceditur. Abſit vt ceſſet manus tua, cùm occaſionem quęras ſaluandi miſeros, & miſericordiam effundendi: neque enim tua gloria minuitur, ſed augetur, cùm pœnitentes ad veniā, iuſtificati ad gloriam aſſumuntur. Reuertere ergò Sunamitis, id eſt, deſpecta, cuius animā pertranſiuit gladius, quæ fabri vxor appellata fuiſti. Ad quid? Vt intueamur te. Summa gloria eſt, poſt Deum te videre, adhærere tibi, & in tuæ protectionis munimine demorari. Audi nos: nam & Filius nihil negans honorat te: Qui eſt Deus benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Cant.6.

De hoc vide Tomo j. Februarij 4. die.

Luc.2.

Rom.9.

EIVSDEM

EIVSDEM BEATI PETRI DAMIANI SERMO SECVNDVS IN NATIVITATE IPSIVS BEAtissimæ Virginis: vt habetur in Tomis Aloysij.

NAtiuitas beatissimæ & intemeratæ genitricis Dei, fratres charissimi, meritò præcipuum & singulare præbet hominibus gaudium, quæ totius extitit humanæ salutis exordium. Sicut enim omnipotens Deus ineffabili prouidentiæ suæ intuitu, antequàm homo fieret, hominem periturum diabolica machinatione præuidit: sic etiam redemptionis humanæ consilium ante secula in immensæ pietatis suæ visceribus habuit. Et non solùm qualiter redimeret, modum & ordinem in profundissima sapientiæ suæ ratione constituit: verumetiam, quandò redimeret, certũ temporis articulum pręfiniuit. Sicut ergò impossibile erat, vt humani generis redemptio fieret, nisi Dei filius de Virgine nasceretur: ità etiam necessarium fuerat, vt Virgo, ex qua Verbum caro fieret, nasceretur. Oportebat quippe priùs ædificari domum, in quam descendens cælestis Rex habere dignaretur hospitium, illam videlicet, de qua per Salomonem dicitur: Sapientia ædificauit sibi domum, excîdit columnas septem. Septem itaque Virginalis hæc domus suffulta columnis extitit: quia venerabilis mater Domini septem Spiritûs sancti donis, id est, sapientiæ & intellectûs, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, atque timoris Dei dotata fuit. Quam vtiquè æterna sapientia, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, talem construxit, quæ dignificaretur illum suscipere, & de intemeratæ carnis suæ visceribus procreare. Necessè erat priùs erigi thalamum, qui venientem ad nuptias sanctæ Ecclesiæ susciperet sponsum. Cui Dauid exultans in spiritu epithalamium canit, dicens: Tanquàm sponsus Dominus procedens de thalamo suo.

[Margin notes: Septembris 8. — Pro. 9. — Sap. 8. — Psal. 18.]

Meritò ergò hodiè profusis gaudijs totus vbiquè terrarũ orbis exultat, meritò vniuersa sancta Ecclesia, nascente sponsi sui genitrice, (vt ità pręgaudio dixerim) Fescennini carminis laudes alternat. Exultemus, inquam, in hac die præcipua, & totis visceribus in Domino delectemur, in qua dum redemptoris nostri recolimus matrem, reliquarum festiuitatum celebramus originem. Quæ enim cunctis solennitatibus est antiquior tempore, nequaquàm esse debet inferior dignitate. Nam si Salomon cum Israëlitico populo in dedicatione templi ex lapidibus facti, tam copiosum & magnificum sacrificium solenniter cęlebrauit, quale quantumq́ue gaudium beatæ Mariæ natiuitas populo Christiano debet afferre, in cuius vterũ, velut reuerà sacratissimũ templũ, Deus ipse descendens, & humanam naturam ex ea suscipere, & cum hominibus dignatus est visibiliter habitare? Licèt enim & in illud Salomonis templum Deus descendisse credendus sit, in hoc tamen rationabili sanctuario, hoc est, in beatissimæ Virginis vtero, multo mirabiliùs, multoq́ue feliciùs dignatus est manere pro nobis, in quo Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. De illo quippe, antiquo videlicet templo, scriptum est: Factum est cùm exîssent sacerdotes de sanctuario, impleuit nebula domum Domini, & non poterant sacerdotes stare propter nebulam. Impleuerat enim gloria Domini domum Domini. Quæ omnia (sicut egregius Prędicator dixit) in figura contingebant illis. Gloria quippe Domini intelligitur Christus, cuius fide repletus est mundus. De qua gloria, cùm pro obdurato Iudęo deprecaretur Dominum Moyses, vt parceret populo peccatori, respondit Dominus: Propitius ero illi. Veruntamen viuo ego, & viuit nomen meum, quia implebitur gloria mea omnis terra. Et Psalmista: Implebitur, inquit, gloria eius omnis terra. Quòd autem nebula impleuit domum Dei, & non poterant sacerdotes ministrare propter nebulam, hęc sententia superbos Iudęorum pontifices ac doctores insinuat, qui dum incarnationis Christi sacramenta inuestigare despiciunt, debitum fidei suę ministerium per erroris nebulam perdunt. Ità enim eorum mentes infidelitatis caligo repleuit, vt proprijs exigentibus meritis, non agnoscant debitum credulitatis. Ad illud ergò templum Dominus in nebula descendit, vt cæcam Iudaicæ infidelitatis caliginem designaret: in hoc (sicut scriptum

[Margin notes: Nota quanto studio Ecclesia Dei colat natalem diem S. Mariæ. — 3. Reg. 8. — Ibidem. — 1. Cor. 10. — Num. 14. — Psal. 71.]

 est)

Psal. 18. est) in Sole posuit tabernaculum suum, vt sedentes in tenebris & vmbra mortis illuminaret. Illi deniquè templo Deus omnipotens gloriam quidem sui aduentùs contulit, sed nihil ex eo in sua natura suscepit: in beatissimæ autem Virginis vterum non solùm dignatus est descendere, sed ex eo etiam perfectã sibi substantiam nostræ mortalitatis vnire. Quanto igitur nostri tẽpli maior est dignitas, tãto gloriosior debet esse solẽnitas.

Quis isthuc hæreticis persuadeat?

Sed quo pacto eius solennitatẽ dignè celebrare valet infirmitas hominũ, quæ gaudium parere meruit Angelorũ? Qualiter eã laudare poterit mortale hominis transitoriũ verbũ, quæ illud de se protulit Verbum, quod manet in æternũ? Quæ lingua in eius laude inuenitur idonea, quæ illũ genuit, cui omnia benedicunt, & cum tremore obediunt elementa? Nam dum cuiuslibet martyris fortia facta extollere cupimus, dum virtutis eius insignia ad redemptoris gloriã prædicamus, etiãsi ad cogitandum tardior sensus impediat, vel ad loquendũ balbutiens lingua nõ suppetat, verborum tamen copiã ipsius rei materia subministrat. Cũ verò genitricis Dei laudes scribere volumus, quia noua & inaudita sunt, quæ tractanda suscipimus, nulla inuenimus verba, quibus ad hæc dignè exprimenda sufficere valeamus. Tollit enim facultatem sermonis materia singularis. Quæ enim lingua explicare sufficiat, vel quę ratio humana nõ obstupescat, cũ cogitare cœperit, quia creator oritur ex creatura, factor fit ex factura? Quòd in Virginea puellę matrice cõcipitur, qui vastissima totius mũdi amplitudine nõ tenetur? Quòd iacet intrà materna viscera paruulus, qui cũ coęterno Patre rerũ omniũ iura gubernat immensus? O beata vbera, quę dũ tenue lac puerilibus labris infundũt, Angelorũ cibũ & hominũ pascũt. Exiguũ exprimũt liquorẽ, & mũdi reficiũt creatorẽ. Qui suæ virtutis imperio mariũ procellas mitigat, qui fluminibus indeficientẽ aquarũ impetũ subministrat, qui aridam terram innumeris vbiq; fontibus irrigat, raras de virgineo pectore guttas lactis expectat. Manat liquor ex vberibus Virginis, & in carnem vertitur Saluatoris.

Hic, dilectissimi fratres, hîc, rogo, perpendite, quàm debitores sumus huic beatissimę Dei genitrici, quantasq; illi post Dominum de nostra salute gratias agere debemus. Illud siquidem corpus Christi, quod beatissima Virgo genuit, quod in gremio fouit, quod fasciis cinxit, quod materna cura nutriuit: illud, inquam, absq; vlla dubietate, nõ aliud, nũc de sacro altari percipimus, & eius sanguinẽ in sacramentũ nostræ redẽptionis haurimus. Hoc catholica fides habet, hoc sancta Ecclesia docet. Nullus ergò humanus sermo in laude eius inuenitur idoneus, de qua Mediator Dei & hominum cognoscitur incarnatus. Impar est illi omne humanæ linguę præconium, quę de intemeratæ carnis suę visceribus cibũ nobis protulit animarum, illum videlicet, qui de semetipso perhibet, dicens: Ego sum panis viuus, qui de cęlo descendi: si quis ex hoc pane manducauerit, viuet in ęternum. Per cibum nanque à paradisi sumus amœnitate deiecti, per cibũ quoq; ad paradisi gaudia reparati. Cibũ comedit Eua, per quem nos æterni ieiunij famem mulctauit: cibum Maria edidit, qui nobis cælestis conuiuij aditum patefecit.

Nota hæc de veritate corporis Christi in Eucharistia.

Iohan. 6.

Hîc etiã, obsecro dilectissimi fratres, hîc lineã nostrę redẽptionis attendite, & q̃ circa nos diuinæ pietatis viscera fuerint inrẽta, cordis aure pensate. Fecit Deus hominẽ, vt ità dixerim, mortaliter immortalem, videlicet vt si custodire vellet pręceptũ obedientiæ, in æternũ viueret: si verò cõtemneret, mortis mox imperio subiaceret. Quid plura? Peccauit homo, diabolo suadẽte, & tota humani generis arbor venenata est in radice. Cecidit infelix pater per gulam, & eius progenies rea facta est per naturam, dicente Apostolo: Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri. Factus est itaque Adam fermentum, & vniuersam corrupit multitudinem filiorum: quia dum ille pestifero serpentis vitiatur afflatu, tota in illo humani generis massa corrumpitur. Vndè mediante iam nouę gratiæ splendore, per egregium nobis Prædicatorem dicitur: Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio. Sed pius & misericors Deus noluit omnimodò perire creaturam suam, quam formauerat ad imaginem & similitudinem suam. Ex omni itaque multitudine nationum vnum sibi elegit, Israëliticum videlicet populum, cui & legem dedit, & sacrificia sibi diuersorum animalium offerre præcepit. Sed lex illa, vt homo per eam perfectè saluaretur, nequaquàm erat idonea. Sicut enim per Paulum dicitur, Nihil ad perfectum adduxit lex. Quia enim rudis adhuc ille populus, superbus & rigidus erat, ad portandum perfectæ legis iugum ceruicem cordis humiliare non poterat. De quo nimitùm populo ad Moysem Dominus dicit: Cerno, quòd populus iste duræ ceruicis sit. Danda ergò illi fuerat huiusmodi lex, quæ nec omninò à diuinis obse-

Gen. 3.

Ephe. 2.

1. Cor. 5.

Heb. 7.

Exod. 32.

quijs

quijs liberum ire permitteret, nec tamen præcipiendo summa & grauia, deterreret. Sacrificia autem, quæ tunc offerebantur, ad emundationem carnis aliquatenùs prodesse poterant: ad conferendum verò animabus salutem, sufficere non valebant, dicente Apostolo: Si enim sanguis taurorum, aut vitulorum, aut cinis vitulæ adspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per spiritum sanctum se obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientias nostras ad seruiendum Deo viuenti? Cùm enim ad emundationem carnis sacrificia illa prodesse denunciat, purgationem animabus cõferre nequaquàm potuisse designat. Neque enim irrationalis creatura ad sanctificandam rationalē esse poterat valida. Sed nec ipsi sacerdotes sanctificare populū poterant: quia & ipsi pro suis reatibus offerre hostias indigebant. Neq; delictis obnoxij delictorū valebant vincula soluere, vel peccatores peccatorem iustificare. Necesse ergò erat, vt talis sacerdos inueniretur, qui dū in alijs peccatorum sordes ablueret, ipse in se abluendum aliquid non sentiret: & dū alieni reatûs contagia tergeret, in semetipso aliquam lepræ maculam non haberet. Sed huiusmodi homo in humano genere inueniri non poterat: quia vnusquisque cū Propheta hunc versiculū veraciter decātabat: Eccè enim in iniquitatibus cõceptus sum, & in delictis peperit me mater mea: & sicut per Apostolū dicitur, Omnes peccauerūt, & egent gloria Dei. Heb. 9. Psal. 50. Rom. 3.

Obsecro, dilectissimi fratres mei, hanc vestræ, immò nostræ salutis historiam diligenter attendite, & humanæ restaurationis ordinem etiam in vestris cordibus ordinate. Corda vigilent, oculi nõ dormitent. Cùm igitur huiusmodi homo in humano genere inueniri non posset, nè in peccato suo periret homo, creator hominum de beatissima Virgine carnē sumens, sine peccato factus est homo, sine peccato cõceptus in Virginis vtero, sine peccato est cõuersatus in mūdo. Eià, fratres, intēdite. Intēdite, inquam, & ineffabile redēptionis nostrę mysteriū vigilāter audite. Eccè iā sacerdos, fratres, nulla ipse habēs peccata: & idcircò dignus & potēs, vt sacrificiū offerens, aliena mūdaret peccata. Ille videlicet, cui per Prophetā dicitur: Tu es sacerdos in ęternū secūdùm ordinem Melchisedech. Sed, sicut per Paulum dicitur, necesse est sacerdotē aliquid habere, quod offerat. Veruntamen (sicut superiùs dictum est) impossibile erat, vt brutorum carnes animalium sanctificarent animas hominum, & irrationalis hostia ratione vtentium sufficeret abolere peccata. Vndè ex persona Filij ad Patrem per Psalmistam dicitur: Sacrificium & oblationem noluisti: Holocausta etiam pro delicto non postulâsti. tunc dixi: Eccè venio. Oportebat ergò, vt rationalis hostia fieret, quę creaturam rationabilem expiaret. Sed peccator aliquis homo, sicut indignus erat vt sacrificiū offerret, sic etiam nihilominùs, vt ipse sacrificiū fieret. Quid ergò sacerdos noster faceret? Quò se verteret? Quod redemptionis nostrę consiliu inueniret? Vndè Mediator Dei & hominū placationis hostiā sumeret, qua pacem inter Deum & hominē reformaret? Omnis quippe terrena creatura, si rationalis erat, peccati virus de primi parentis radice contraxerat: si irrationalis, rationalem iustificare nõ poterat. Quid ergo faceret Mediator pacis, & pax ipsa? Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem macetię soluens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis euacuans, vt duos cõderet in semetipso in vnū nouum hominem, faciens pacem, vt reconciliaret ambos in vno corpore Deo per Crucē, interficiens inimicitias in semetipso, & veniens euangelizauit pacē his, qui longè, & pacē his, qui propè. Quid, inquā, faceret? Considerate, fratres mei, diligenter, considerate ineffabilis viscera pietatis, perpendite immensum & inæstimabile pondus diuinæ charitatis. Quia enim in rebus inueniri non poterat precium nostrę redemptionis, redēptor noster semetipsum obtulit patri pro nobis hostiam in odorem suauitatis. Sic ipse factus est sacerdos & sacrificium: ipse redemptor & precium. Vndè rectè per Paulū dicitur: Talis enim decebat, vt nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus, qui non habet quotidiè necessitatem, quemadmodùm sacerdotes, priùs pro suis delictis hostias offerre, deindè pro populo. Hoc enim fecit semel se offerendo Dominus noster Iesus Christus. Psal. 109. Heb. 8. Psal. 39. Ephe. 2. Heb. 7.

Audistis itaq; nunc, dilectissimi, breuiter reparationis nostræ mirabile sacramentum, audite etiam salutis nostrę opportunū valdè consilium. Tradidit semetipsum pro nobis Christus ad mortem: mortificemus & nos pro eius amore omnem in nobis terrenę cõcupiscētiæ voluptatē. Quòd enim subire Crucis patibulū voluit, viā nobis, qua redire valeamus ad patriam, strauit: vt qui voluptatibus delectati discessimus, fleti- Iter ad caelū per poenitentiam.

bus

bus amaricati redeamus: & qui per illicita defluendo cecidimus, etiam à licitis nosmetipsos adstringendo surgamus: & quod deiecerat elatio superbiæ, erigat dilectio
1.Pet.2. humilis vitæ. Vndè & Pastor Ecclesiæ clamat, dicens: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Et Paulus: Imitatores, inquit, Dei
Ephe. 5. estote, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.

Degustemus ergò nunc, dilectissimi, cum Christo temporalem momentaneç; mortis amaritudinem, vt ad ęternam postmodùm resurrectionis eius mereamur peruenire dulcedinem. Quod enim fecit pro nobis, hoc etiam fieri quęrit à nobis, testante Propheta,
Psal.115. qui dicit: Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Pro nostra etenim redemptione non aurum dedit, non argentum appendit, non pecuniam numerauit: sed semetipsum tradidit, preciosum sui corporis sanguinem fudit, propriam pro nobis animam posuit. Vndè &
1.Pet.1. Petrus ait: Non corruptibilibus argento & auro redempti estis de vana vestra conuersatione paternę traditionis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati & incontaminati Christi.

Expedit ergò, vt redemptori suo semetipsum offerat, quicunque ad eius consortium peruenire festinat. Illius vestigia imitetur in via, qui cum eo gaudere anhelat in patria. Illum sibi ducem faciat in itinere, qui ei particeps esse desiderat in peruentione.
Rom.8. Si enim compatimur, & conglorificabimur: si commorimur, & conuiuemus. Et iterùm idem dicit Apostolus: Si complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & re-
Rom.6. surrectionis erimus. Nemo se, fratres mei, inaniter seducat: nemo se vanę spei securitate decipiat. Non enim possumus hîc gaudere de seculo, & illic regnare cum Christo. Eccè intemerata & gloriosa Virgo Maria, cuius hodiè splēdidissima natiuitate vniuersa per orbem sancta illustratur Ecclesia, in lege pręfigurata, in Patriarcharū & Prophetarum oraculis prænunciata, ab Angelo singulari honorificentię priuilegio salutata, thronus Dei, solium Diuinitatis, palatium Regis ęterni, gazophylacium thesauri, quo sumus de cruenti prędonis seruitio comparati, nobis proponitur in exemplum.

Hęc tam singularis, tam incomparabilis Virgo, si non sequeretur humilitatem Christi, nunquàm pertingeret ad celsitudinem Christi: si iniuncta mandata contemneret, ad promissa pręmia nullatenùs perueniret. Nam dum, prędicante eo, quędam mulier
Luc.11. extolleret vocem de turba, dicens: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quę suxisti: respondit: Quinimmò, beati qui audiunt verbū Dei, & custodiunt illud. Alibi etiam cùm quidam sibi propinquos secundùm carnem adesse nunciaret, dicens: Eccè mater
Matth.12. tua & fratres tui forìs stant, quęrentes te: respondit: Quę est mater mea, & qui sunt fratres mei? & extendens manus in discipulos suos, dixit: Eccè mater mea, & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cęlis est, ipse meus frater, soror, & mater est. Notate, fratres, notate dignitatem vestram, si adimplentes legem Dei, frangitis voluntatem vestram. Eccè beata & venerabilis Virgo Maria, secundùm carnem quidem mater Christi fuit, frater non fuit, soror non fuit. Nam quicunque aliquid horum secundùm carnalis iura propinquitatis extiterit, aliud sibi esse omninò non valebit, vt nimirùm si mater fuerit, frater, vel soror esse nō possit: si verò frater extiterit, mater non sit. Nos autem hęc simul omnia Christo per spiritum sumus, si voluntatē Chri-
Iohan.3. sti, quę illi semper cum patre communis est, adimplere satagimus. Sed quod natū est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est: quia Deus spiritus est. Ex illa ergò parte, qua redēptor noster Deus est, propinqui sibi tam multipliciter sumus, quātùm illi beata Virgo, ex qua nasci dignatus est, secundùm carnem esse non potuit. Proprium & singulare fuit illi beatissimę Virgini, Christum in vtero concipere: commune verò & vniuersale est omnibus electis, in cordis cum deuotione portare. Felix illa, & nimiùm beata fœmina, quę illum nouem mensibus gestauit in ventre. Felices etiā nos, si illū assiduè portare studeamus in mente. Mirabile quidē fuit, Christum concipi in vtero carnis: sed non est inferius, si deferatur in ergastulo pectoris. Vndè & per Iohannē te-
Apoc.3. statur, dicens: Ego sto ad ostium, & pulso: si quis aperuerit mihi, intrabo ad illū, & cœnabo cum illo, & ipse mecùm. Notandum verò, quia priùs se cœnaturū narrat: deindè cœnam daturum, grata vice pronunciat: quia cuius nunc bonis operibus pascitur,

cum eo ſimul poſtmodùm in æterni conuiuij dapibus epulatur. Hîc etiam,dilectiſſimi, conſiderandum eſt, quanta ſit dignitas noſtra, quantaque nobis ſit proportio cum Maria. Concepit Maria Chriſtum in matrice carnis: deferimus & nos in viſceribus mentis. Reficiebat Maria Chriſtum, cùm teneris labris lac exprimeret vberum: reficimus & nos varijs bonorum delicijs operum. *Chriſtus bonis hominũ operibus paſcitur.*

Libet autem nunc, dilectiſſimi, pro ædificatione noſtra in regula diuinæ iuſtitiæ parumpèr radios mentis infigere, & qualiter omnipotens Deus electos ſuos deprimi temporaliter ſinat,quos extollere in æternum decreuerit,indagare. Vt enim nunc de cæteris ſileam,hæc eadem beatiſſima Virgo,cuius hodiernam natiuitatem debitis veneramur obſequijs, ante conſtitutionem mundi in conſilio æternæ ſapientiæ electa & prælecta,licèt de regali fuerit ſtirpe progenita,nulla tamen humanæ dignitatis altitudine floruit,nullis rerum temporalium diuitijs abundauit.Præſepium quippe parturientis indicat,quia diuerſorium,in quo pareret, non habebat. Solent autem homines naſcentibus pueris futuri ſucceſsùs læta promittere, & ex eorum auſpicijs proſpera matribus nunciare.Beata verò Maria,cùm filium ad templum deferret,& hunc Simeon in vlnis acciperet, audiuit: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius: ac ſi apertè diceret: Dum filius tuus ſenſerit paſſionem Crucis in corpore, te etiam transfiget gladius compaſſionis in mente. *Luc. 2.* *Ibidem.*

Studeamus & nos,dilectiſſimi,ſeculi huius blandimenta deſpicere,rerum terrenarum affluentiam deuitare,carnis incentiua reprimere,Crucem Chriſti aſſiduè in mente portare: quatenùs dum nunc gladio Mariæ transfigimur, cum ipſa poſtmodùm de æternæ felicitatis dulcedine ſatiemur. Quod ipſe præſtare dignetur, qui ex Patre ante ſecula genitus,ex ipſa naſci dignatus eſt in fine ſeculorum, Amen.

EIVSDEM BEATI PETRI DAMIANI SERMO TERTIVS DE NATIVITATE IPSIVS BEATISſimæ Virginis Mariæ: vt habetur in Tomis Aloyſij.

INitium ſancti Euangelij ſecundùm Matthæum: *Septembris 8.*
Liber generationis IESV Chriſti, filij Dauid, filij Abraham. Et reliqua. *Matth. 1.*

Homilia lectionis eiuſdem.

Audiſtis, fratres chariſſimi, Dominicæ incarnationis ineffabile ſacramentum. Audiſtis in genealogia beatiſſimæ genitricis Dei, reparationis humanæ myſterium. Audiſtis,quia creator Angelorum dignatus eſt propagari de ſtirpe mortaliũ. Audiſtis, quia proauos habere eſt dignatus in terris,qui fons & origo omnium rerum iura gubernat in cælis. Ait enim beatus Euangeliſta: Liber generationis Ieſu Chriſti,filij Dauid,filij Abraham.

Deſiderantur nonnulla.

Hinc,fratres,hinc,rogo,perpendite,quibus laudibus digna ſit beata & glorioſa Virgo Maria, quæ illum nobis de caſtiſſimis ſuis viſceribus genuit, qui nos de tã profundo gutture auidiſſimi draconis eripuit.Ad eius nanque efferenda præconia nõ rhetoricorum diſerta facundia,non dialecticorũ ſubtilia argumenta, nõ acutiſſima philoſophorũ apta reperiuntur ingenia.Et quid mirũ,ſi hæc ineffabilis Virgo in ſuis laudibus modum humanæ vocis exuperat, cùm & ipſam humani generis naturam, excellentium meritorum dignitate tranſcendat? Non deniquè excellentiſſimus ille Patriarcharum chorus,non prouidus Prophetarum numerus, non iudex Apoſtolorũ ſenatus,nõ Martyrum victor exercitus,non aliquis antiquorũ,non quiſquam ſequentium patrum,huic beatiſſimæ Virgini poterit comparari. Quid enim ſanctitatis, quid iuſtitiæ, quid religionis,quid perfectionis ſingulari huic Virgini deeſſe potuit,quæ totius diuinæ gratiæ chariſmate plena fuit? Sic nanque ab Angelo, dum ſalutaretur, audiuit: Aue gratia plena,Dominus tecum. Quid,rogo,vitij in eius mente vel corpore vendicare ſibi potuit locũ,quæ ad inſtar cæli,plenitudini totius Diuinitatis meruit eſſe ſacrarium? In Chriſto enim, *Nemo poteſt pro dignitate laudare matrẽ Dei* *Luc. 1.*

Coloss. 2. enim, sicut per Paulum dicitur, habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Nec mirum, si cunctorum merita transcendat mortalium, quæ & ipsam superexcedit celsitudinem Angelorum. Per hanc enim beatissimam virginem non solùm amissa olim vita hominibus redditur, sed etiam beatitudo Angelicæ sublimitatis augetur: quia dum homo ad superna reducitur, illorum numerus, qui diminutus fuerat, reparatur. Hoc nempe Angelorum multitudo illa signauerat, quæ pastoribus audientibus in redem-
Lucæ 2. ptoris nostri natiuitate clamabat: Gloria in excelsis &c. Cùm enim priùs dicitur, Gloriam esse Deo in excelsis: deindè additur, Et in terra, patenter ostēditur, quia ineffabilis intemeratæ virginis partus, non solùm terris, sed & ipsis nihilominùs generabat gaudium cælis. Hoc etiam illa beatorum puerorum indoles asserebat, qui veniente ad pas-
Matth. 21. sionem Domino, concordi voce cantabant: Osanna in excelsis: benedictus qui venit in nomine Domini.

O mirabiliter fœcunda virginitas, quæ nouo & inaudito miraculo & Mater dici possit, & Virgo. Qui toto mundo non capitur, puellæ innuptæ membris infunditur. Sentiebat quidem pondera ventris, quæ pudorem non amiserat castitatis. Mirabatur partùs insignia, quæ nulla nouerat viri contagia. Erat spes in partu, cùm non fuisset voluptas in coitu. Immensum concepit, æternum genuit, genitum ante secula parturiuit, qui sibi & munus fœcunditatis attulit conceptus, & decus virginitatis non abstulit natus: qui antequàm nasceretur, talem creauit eam, vt ipse dignè nasci posset ex ea. De
Psal. 86. qua Propheta Dauid multò antè prædixerat: Mater Sion, dicet homo, & homo natus est in ea, & ipse fundauit eam Altissimus. Creatus est ex ea, quam creauit: portatus est manibus, quas formauit: suxit vbera, quæ repleuit. Puellæ confouebatur in gremio, quem vastissima cæli non recipit latitudo. Puerilibus fascijs cingebatur, qui immensitatem orbis terræ pugillo complectitur. Matris parebat arbitrio, qui omnium rerum iura suo gubernat imperio. Vagiebat in cunabulis, qui Angelorum gaudium est in cælis. Vilibus tegebatur crepundijs, qui electos suos stola induit immortalitatis. Imperabat illi puella, cui cuncta obtemperant & obediunt elementa. Sic nanque in Euangelio scri-
Lucæ 2. ptum est: Quia venit cum parentibus Nazareth, & erat subditus illis. Meritò itaq; beata Maria dicitur Parens Parentis, fons fontis viui, origo principij: quia ille ex ea prodijt per materiam carnis, qui caput est & initium omnium rerum per essentiam Deitatis.

Ezech. 44. Hæc est porta illa, de qua Ezechiel testatur, dicens: Conuerti me ad viam portæ sanctuarij exterioris, quæ respiciebat ad Orientem, & hæc erat clausa: & dixit Dominus ad me: Porta hæc, quam vides, clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eam, & semper erit clausa. Verè semper clausa, quia semper incorrupta. Incorrupta ante partum, incorrupta post partum: concipiens virum, nesciens virum, sicut per Iere-
Ierem. 31. miam dicitur: Faciet Dominus nouum super terram, & ecce mulier circundabit virum. Gaudeamus itaque, dilectissimi, & exultemus in natiuitate Virginis Dei genitricis, quæ nouum mundo nunciauit gaudium, & totius extitit humanæ salutis exordium. Exultemus, inquam, & sicut gaudere solemus in natiuitate Christi, ità etiam gaudeamus in natiuitate matris Christi.

Hodiè nata est Regina mundi, fenestra cæli, ianua paradisi, tabernaculum Dei, stella maris, scala cælestis, per quam supernus Rex humiliatus ad ima descendit, & homo, qui prostratus iacebat, ad superna exaltatus ascendit. Hodiè apparuit stella mundo, per
Num. 24. quam Sol iustitiæ illuxit mundo, illa videlicet, de qua per Prophetam dicitur: Orietur stella ex Iacob, & exurget homo de Israël. Hodiè nata est splendidissima illa Virgo, ex qua processit speciosus forma præ filijs hominum, tanquàm sponsus de thalamo suo. Hodiè prodijt ex vtero matris, quæ templum fieri meruit diuinitatis. Hodiè impleta est prophetia illa, quam eximius prophetarum ille Esaias, quasi præco factus ad aduentum
Esa. 11. Reginæ mundi, magna voce clamabat, dicens: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et benè hæc incomparabilis Virgo virga dicitur, quæ per intensionem desiderij ad superna emicuit, non per siccitatem boni operis distortæ nodositatis vitium incurrit. De qua virga redemptor noster, quasi flos ascendit, qui martyribus & confessoribus suis totius orbis campos, velut rosis & lilijs decorauit. Singularis
Cant. 2. nanque flos sanctæ Ecclesiæ ipse est, sicut de semetipso in Canticis canticorum loquitur, dicens: Ego flos campi, & lilium conuallium. Hoc lilium non in montibus, sed in conuallibus nascitur: quia superbis Deus resistens, in humilium cordibus inuenitur.

Lilium

Lilium vocatur Christus, lilium dicitur & mater Christi, sicut in eodem Cantico subinfertur: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Sicut lilium inter spinas, sic beatissima Virgo Maria enituit inter filias: quæ de spinosa propagine Iudæorum nata, eandescebat munditia virgineæ castitatis in corpore, flammescebat autem ardore geminæ charitatis in mente, fragrabat passim odore boni operis, tendebat ad sublimia intentione continua cordis. Ibidem.

Deest aliquid.

Aue, inquit Angelus, gratia plena, Dominus tecùm: benedicta tu in mulieribus. O dulce, ô admirabile nuncium. O nouum & inauditum Angelicæ salutationis obsequium. Plenam appellat gratia, quia ipse in eam descendebat, per quem omni mundo collata est gratia. Dominus, inquit, tecùm: quia ille in te est, qui talem fecit te, vt & ipse fieret ex te. Benedicta tu in mulieribus. Per mulierem infusa est maledictio terræ, per mulierem redditur benedictio terræ. Per cuius manus potus mortis amaræ porrigitur, per eam quoquè dulcis vitæ poculum exhibetur. Largissimum benedictionis nouæ fluentum, totum detersit maledictionis antiquæ contagium. Sed quid ad hæc Maria? Nunquid delato sibi cælitùs nuncio, in immoderatæ se lætitiæ risum soluit? Nunquid in superbię fastum ceruicem mentis erexit? Nunquid nō, antequàm responderet, ipsum Angelicę salutationis pondus librata mentis lance pensauit? Ait enim Euangelista: Quę cùm audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat, qualis esset ista salutatio. Vbi sunt illę, quę dicunt: Ego sum virgo, Ego sum virgo: ventosę, contentiosę, suspiciosę, deliciosę, veste compositę, moribus dissipatę? Ego sum virgo. Nescio enim virum, ignoro coniugium. O virgo, quàm felix esses, si quod habes in carne, seruares in mente, custodires in actione. Quid enim prodest, solius carnis integritatem seruare, & malignorum spirituum stupris mentis interiora corrumpere? Quid iuuat virginem esse, & exigentibus actionum meritis, nequaquàm ad virginale prēmium peruenire? Virgo carne, non animo, virginitatis prēmio non potitur. Aliud enim est, tentationum fortiter illecebris contraire: aliud, eisdem blandè irrepentibus, etsi non corpore, mente tamen eneruiter cedere. Luc. 1. Ibidem. In virgines superbas & dissolutas.

Non ergò cuiquā sufficit ad capessenda prēmia solus pudor virgineus, nisi & alijs fuerit ditata virtutibus. Iohanni quippe in Apocalypsi per Angelum dicitur: Hi sunt, qui cum mulieribus coinquinati non sunt: sequuntur Agnum, quocunquè ierit. Agnus enim noster, ille videlicet, qui tollit peccata mundi, charitatem habuit: quia pro salute hominum proprium sanguinem fudit. Gratia humilitatis emicuit: quia humiliauit semetipsum vsq; ad mortem, mortem autem Crucis. Patientiam seruauit, quia cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur. Mundanę dignitatis altitudinem spreuit: quia, sicut per Iohannem dicitur, cùm vellent illum Regē constituere, montis latibulum petijt. Inimicos dilexit, pro quibus & in cruce positus exorauit, dicens: Pater, ignosce illis, &c. Ille itaque Agnum, quocunquè ierit, sequitur, qui non sola virginitate eius vestigia, sed per omnes quoquè virtutum semitas, inquantùm prę ualet, imitatur. Ille Agnum sequitur in peruentionis requie, qui illum imitari studuerit in itineris aduersitate. Apoc. 14. Iohan. 1. Phil. 2. 1. Pet. 2. Iohan. 6.

Sed plerunquè conuersatione coningatorum, vita confunditur virginum, cùm illi vltra habitum assumunt opera, & isti iuxta ordinem proprium non excitant corda. Vndè & per Prophetam dicitur: Erubesce Sidon, ait mare. Quasi enim per vocē maris ad verecundiam Sidon adducitur, quandò per comparationē vitę secularium, atque in hoc mundo fluctuantium, eius, qui munitus & quasi stabilis cernitur, vita reprobatur. Sępè enim nonnulli ad Dominum post carnis peccata redeuntes, tanto se ardentiùs in bonis operibus exhibent, quanto damnabiliores de malis videntur. Et sæpè quidam in carnis integritate perdurantes, dum minùs se respiciunt habere quod defleant, plenè sibi sufficere vitę suę innocentiam putant, atqne ad feruorem spiritùs nullis se ardoris stimulis inflammant. Et fit plerunquè Deo gratior amore ardens vita post culpā, quàm securitate torpens virginis innocentia. Vndè & voce Iudicis dicitur: Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multùm. Et iterùm: Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Esa. 23. Luc. 7. Luc. 15.

Illa ergò virginitas perfecta est, quę reliquis virtutibus cingitur, quę vera mentis hu- Virginitas perfecta quæ sit.

tis humilitate conditur, quæ non solùm illibatam se seruat in carne, sed etiam pudicam custodit in ore. Vndè & beata virgo Maria, audito Angelicæ legationis mysterio, solitum modesti silentij rigorem tenuit: & licèt ipsa intrà se discutere non posset, qualis esset illa salutatio, verbis tamen inquirere superfluum deputauit. Sed mox tacendo audire meruit, quod inquirere non præsumpsit. Ait enim Angelus ei: Nè timeas, Maria:
Luc. 1. inuenisti enim gratiam apud Dominum. Eccè concipies, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Quod Propheta multò antè venturũ prædixit, hoc præsens adesse eisdẽ
Esa. 7. verbis Angelus nunciauit. Dicit enim, vt præmissum est, Esaias: Eccè Virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Illic Iesus, qui Saluator dicitur: hîc Emmanuel, qui, Nobiscùm Deus, interpretatur.

Qua lætitia, quo tripudio, fratres mei, Mariæ mens impleta esse potuerat, quandò hæc prophetica & Angelica verba intrà se inuicèm conferebat? Maria enim, inquit
Luc. 2. Euangelista, conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. In quanta se excellentia super humanum genus sublimari conspexerat, quæ se creatoris sui matrem fieri audiebat? Sed quæ tanto apud Deum fastigio crescere meruit, quanta se apud seipsam humilitatis deiectione substrauit? Ait enim: Eccè ancilla Domini: fiat mihi secũdùm verbum tuum. Dei mater ab Angelo dicebatur, & ipsa se ancillam Domini fatebatur. Et verè Mater simul & ancilla. Ancilla siquidem per communem conditionis humanæ naturam: Mater verò, per ineffabilem diuini muneris gratiam. Mater in eo, quòd genuit: ancilla in eo, quòd genita fuit. Nondùm Euangelium scriptum erat, & iam Euange-
Eccle. 3. lica præcepta seruabat. Præcepit enim Dominus: Quanto maior es, humilia te in omnibus. Quid enim maius matre Domini? Quid humilius ancilla Domini? Eccè ancilla Domini: fiat mihi secundùm verbum tuum.

Aliquid desideratur.

Esa. 19. Eccè, inquit Propheta, Dominus ascendit super nubem leuem. Sol quippe cùm nube tegitur, ab humanis visibus occultatur. Sic nimirùm, sic Saluator noster, sumpta ex Virgine se carne vestiuit, in qua diuinitas latens, humano intuitu videri non potuit. Quæ nubes idcircò leuis dicitur: quia beatissima Virgo nullo viri semine grauida, sola sancti Spiritûs gratia fœcundatur. Quæ & dignitatem genitricis obtinuit, & virginalem pudicitiam non amisit. Quæ sine contaminatione concepit, & sine dolore filium procreauit. Non secutus est dolor partum, quia non præcessit libido conceptum. Dictum nanque fuerat Euæ: In dolore paries filios. Quæ sententia in alijs matribus viguit, in
Gen. 3. Maria verò modum sui iuris amisit. In mulieribus fixa perstitit, in Virgine præualere non potuit. Quæ enim Virgo permansit concipiendo, dolorem sentire non potuit pariendo. Ille quippè, qui ex ea ineffabiliter prodijt, claustrum virginalis pudicitiæ non corrupit. Virginem deniquè veniens introiuit, virginem nihilominùs exiens dereliquit.
Cant. 4. Hæc enim est hortus conclusus, fons signatus: quæ & fructum fœcunditatis edidit, & virginitatis meritum non imminuit.

O mirabilis, ô singulariter nobilis caro beatissimæ Virginis, in qua mulieribus natura mutatur, humana conditio non tenetur. Per coitum quidem est genita, sed nõ per efficaciam coitûs enixa. Edita communi nascentium iure, edidit singularis gratiæ nouitate. In humano deniquè genere ille nobilis dicitur, qui claris Maiorum titulis insignitur: Beata verò Maria, licèt de generosa sit patrum stirpe progenita, ab illo tamen trahit excellentissimæ nobilitatis genus, qui de illa est nouo nascendi genere procreatus, & per clarissimam sobolem, omnem humani stemmatis excedit nobilitatem. Clara proauorum titulis, sed incomparabiliter clarior generositate prolis. Filia siquidem Regum, sed mater Regis Regum.

Psal. 86. Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. Sed quicquid de te à mortali homine dicitur, celsitudinis tuæ meritis non æquatur. Quam enim excellens gratia super Angelos eleuat, ad eius dignè efferenda præconia humana fragilitas non adspirat. Rogamus te, clementissima ipsius pietatis & misericordiæ Mater, vt qui tuæ laudis insignia frequentare gaudemus in terris, tuæ intercessionis auxilia habere mereamur in cælis: quatenùs sicut per te Dei filius dignatus est ad nostra descendere, ità & nos per te ad eius valeamus consortium peruenire, qui cum patre & spiritu sancto viuit & gloriatur per infinita secula seculorum, Amen.

ILLV-

ILLVSTRE MARTYRIVM SANCTI ADRIANI ET ALIORVM XXIII. VT HABETVR IN ANTIQVIS MS. *codicibus, quibus vetustißima Martyrologia adstipulantur. Stylum paßim nonnihil expoliuit F. Laur. Surius.*

IN diebus illis cùm tyrannus Maximianus ingrederetur Nicomediam, Christianos perditurus, misit persecutores per loca singula, vt interficerent in Christum credentes. Intrans autem vrbem, properè abijt ad templum, & prócidens in faciem, adorauit deos suos, statimque eis iussit sacrificium offerri. Vbi id populus cognouit, festini offerebant alij tauros, alij vitulos, plerique oues & arietes, & hircos, & volatilia. Erat enim plena idolis ciuitas, adeoq; per omnes eius regiones sacrificabant, vt omnia sacrificiorum nidoribus complerentur. Aderant etiam præcones, qui voce magna clamarent, vt præstò essent omnes ad offerendas dijs suis hostias: si qui verò id contemnerent, ij tormentis excruciarentur. Quòd si quispiam Christianus reperiretur, ignibus combureretur. Quidam etiam designati sunt, qui omnem illam ciuitatem accuratè inquirerent, & si quos vel viros, vel fœminas in Christum credentes, depræhenderent, cautè eos ad iudicem perducerent: quibus etiam varia supplicia & flammas atrocissimas minabantur, si quē occultarent: porrò præmia à tyranno promittebantur, si eos proderent & indicarent. Tū verò vicini vicinos, amici amicos, propinqui propinquos, partim præmijs illecti, partim pœnarum metu tradere cœperunt. Pœnæ enim terribiles constitutæ erant in eos, qui celâssent Christianos.

Septembris 8.

Sæua Christianorum persecutio.

Accedebant interim ij, qui Christianis inuestigandis præpositi erant, ad militiæ principem, dixeruntque ei: Quidam Christiani latitant in spelæo, quos nos nocturnis vigilijs psallentes audiuimus. Id vbi audiêrunt, qui erant in palatio, cum magna militum manu specū vallârunt, compræhensosque eos, qui intùs erant, per omne corpus ferro vinctos adduxerunt in ciuitatem, in qua erat rex. Cùm autem procederet rex ad adorandos deos suos, & hostias immolandas, obtulerunt eos illi, atque dixerunt: Ecce, rex, omnem nos perlustrantes vrbem, inuenimus omnes cultores magnorum deorum, & iussis tuis obtemperantes. At hi soli reperti sunt tua iussa contemnentes, & deos tuos irridentes. Mox ille iubet stare curtum, & Christianis propiùs accedentibus ait: Vndè estis? Respondent illi: Nos quidem hîc nati sumus, at religione Christiani sumus. Rex dicit ad eos: Non audîstis, quæ supplicia constituta sint in huius religionis cultores? Respondent illi: Audiuimus quidem, sed irrisimus tuam stultissimam iussionem, mentemque peruersam, & ipsum quoquè satanam, qui operatur in filios infidelitatis, quorum princeps tu es. Rex ait: Et audetis vos stulta dicere iussa nostra? Equidem, per deos magnos, tormentis acerbissimis conficiam corpora vestra. dixitque ad principes: Extendantur, & cædantur virgis: videamusq; num venturus sit Deus eorum, vt opituletur eis, & eripiat ex manibus meis. Adducti sunt ergo tres quæstionarij, qui eos crudis neruis cæderent. Martyres dixerunt: Adde his etiam alios tres impijssime hostis Dei. quo enim plùs auxeris tortores, tanto plures nobis adijcies coronas.

Christiani vincti offerantur Maximiano.

Contēnunt eius impia edicta.

Ephe.2.

Cæduntur neruis.

Maximianus tyrannus dicit ad eos: Infelicissimi mortalium omnium, iam ego iubeo præcidi vobis ceruices, & vos coronas expectatis? Abiurate hanc vanam doctrinam vestram, nec frustrà perdatis vosipsos. Martyres respondent: Perdet te Deus, qui sine causa affligis seruos eius, nulli culpæ affines. Maximianus ait: Lapidibus rotūdis eorum contundite ora. Quæstionarij, arreptis lapidibus, eorum maxillas verberârūt. Martyres dicunt: Quia vidisti nos rectè agentes, idcircò sine misericordia nos iubes itá torqueri. Sed Angelus Domini percutiet te, & omnem impijssimam domum tuam. Præuaricator & inimice Dei, necdùm satiatus es pœnis nostris, quibus affecisti nos, nec exhorruisti tot horis nequissimè sæuire in nos? Sed certè maiora te manent supplicia, quàm sint nobis abs te illata. Neque cum animo tuo reputare voluisti, corpore circundatos nos esse, quemadmodùm & tu es: quanquàm corpus tuum pro tua volūtate pro-

Maxillę lapidibus cōtunduntur.

phanum eſt & impium. Acutiſſimi lapides tui non potuerunt conterere maxillas noſtras. Agnoſce, fili diaboli, & vide omnia ſic ſe habere, vt loquimur. His auditis, Tyrannus immodico furore pércitus, ait ad eos: Per magnos deos iuro, iuſſurum me, vt excindantur linguæ veſtræ, vt ex vobis diſcant mortales omnes non contradicere dominis ſuis. Chriſti martyres dixerunt: Audi nequiſſime tyranne: Si tu eos, qui ſeculares dominos ſuos contemnunt, odio habes & ſubdis tormentis: qua tandèm ratione cogis nos venire contra Dominum Deum noſtrum, vt iam meritò patiamur ea, quæ tibi parata ſunt, tormenta? Maximianus reſpondit: Quæ verò mihi ſunt parata ſupplicia? Martyres dixerunt: Quæ præparauit Deus diabolo, & angelis eius, & vaſis eius, quę eſtis vos impijſſimi: id eſt, ignis inextinguibilis, & vermis immortalis, tormenta nunquàm deſitura, pœnæ ſempiternæ, locus perditionis, exteriores tenebræ, vbì eſt fletus oculorùm & ſtridor dentium, pluraque alia. Maximianus ait: Iam verò faciam excindi linguas veſtras. Martyres dixerunt: Stulte, etiamsì organum præcíderis, quo laudamus Deum, meliùs aſſcendent ad DEVM gemitus cordis noſtri, meliusque ad Deum clamabit cor noſtrum. Immò & ſanguis noſter, quem temerè effundis, habet os vocis ingentis, præ tuba clamantis ad Dominum, quòd iniuſtè hæc patimur.

Eſa. 66. Matth. 8. 13. 22, 24, 25.

His verbis immaniter exacerbatus Maximianus, ait: Annotate ſingulorum reſponſa, ferroque per omne corpus conſtrictos, abducite in cuſtodiam, & omni ex parte affligite eos, vt ſicut opto, pœnis eos conficiam. Non enim ſolo gladio puniendi ſunt, ſed eorum exemplis omnem hanc regionem corrigi oportebit. Porrò Adrianus, qui erat primus in officio, videns eorum conſtantiam & vnanimitatem aduersùs tormenta, dixit ad eos: Adiuro vos per Deum veſtrum, pro quo hæc patimini, vt dicatis mihi veritatem, & quæ ſit remuneratio vel gloria, quam pro his cruciamentis expectatis. Videntur enim mihi magna quædam & admiranda eſſe, quæ expectatis. Sancti martyres dixerunt: Nec dici poteſt, nec os noſtrum exprimere poteſt, nec aures capiunt ea, quæ nos recepturos ſperamus. Adrianus ait: Itáne nihil de his didiciſtis neque ex lege, neque ex prophetis, neque ex alijs ſcripturis? Sancti martyres reſponderunt: Nec ipſi prophetæ hæc perfectè cognouerunt. Homines enim erant, ſimiliter Deum colentes, & quęcunque à ſpiritu ſancto acceperunt, ea locuti ſunt. De illa autem gloria ſic ſcriptum eſt: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſſcendit, quę pręparauit Deus diligentibus ſe. Hęc vt audiuit Adrianus, ſtatìm exiliens, ſtetit in medio eorum, & dixit exceptoribus: Annotate etiam meam confeſſionem cum his ſanctis & athletis Dei. ſum enim & ego Chriſtianus. Confeſtìm exceptores hęc in palatio renunciant regi. Vbì autem eos vidit rex, ſuſpicabatur aliquā accuſationem ſcripſiſſe Adrianum aduersùs ſanctos martyres, aitque: Legatur quamprimùm relatio, quam miſit ad nos chariſſimus noſter Adrianus. Exceptores dixerunt: Non putet pietas tua illum accuſare eos: ſed ipſe quoquè ſe Chriſtianum profitetur. Rogauit autem nos, vt nomen eius in damnatorum numerum referremus.

Eſa. 64. 1. Cor. 2.

Adrianus credit in Chriſtum.

Id audiens Maximianus, iratus eſt valdè, iuſſitque eum celeriter ad ſe adduci. Poſtquàm autem aduénit, dixit ei: Inſanis Adriane? Num & tu vis vitam tuam malè perdere? Adrianus reſpondit: Non inſanio, rex, ſed à multa inſania reuerſus ſum ad ſanam mentem. Maximianus dixit: Quid multa loqueris? Pete à me veniam, & dic ſub omnium conſpectu, ſubrepſiſſe tibi, vt ità loquereris, & expunge quę dictâſti exceptoribus, vt nomen tuum cum damnatis annotarent. Adrianus reſpondit: Equidem deincèps à Deo petam veniam malefactorum meorum, & ſuperioris vitę errorum. Maximianus hęc audiens, furore inflammatus, iuſſit eum ferro vinctum pertrahi ad carcerem cum ſanctis martyribus, certum pręfigens diem, quo & illum & ſanctos martyres audire vellet. Vnus verò è ſeruis Adriani properè domum abiens, nunciauit Natalię vxori eius, Adrianum dominum ſuum ferro vinctum, ductum in carcerem. Illa hoc audiens, ſcidit veſtem ſuam, & eiulans ait ad ſeruum: Quid culpę admiſit dominus meus, vt carceri traderetur? Reſpondit ſeruus: Quoſdam vidi torqueri propter nomen eius, qui dicitur Chriſtus, & illis nō acquieſcentibus, vt ſacrificarent dijs, aut regis pręceptis obedirent, etiam ille dixit ad exceptores, vt ſcriberent ipſum cum eis, libentiſſimè cum illis moriturum. Natalia dixit: Scis'ne, qua cauſa illi pœnis affecti ſint? Reſpondit ſeruus: Dixi iam tibi, ea cauſa eos excruciatos, quòd nollent ſacrificare. Id audiens Natalia, valdè

Ducitur cū alijs in cuſtodiam.

valdè exhilarata est, vesteque mutata, quam lacerauerat, celerrimè se contulit ad carcerem. Erat ipsa parentibus nata Christianis, & filia sanctorum: & anteà quidem non se ausa fuerat declarare, quòd esset Christiana, propter persecutionis immanem acerbitatem. Cùm autem venisset in carcerem, prócidens ad pedes viri sui, osculabatur vincula eius, & ait: Beatus es mi domine Adriane: siquidem inuenisti opes, quas tibi non reliquerunt parẽtes tui. Sic verò benedicetur, qui timet Dominum. Verè, mi domine, congregâsti tibi diuitias in iuuentute tua, quas alioquì non inuenisses in senectute tua. Reuerà nunc securus pergis ad illud seculum, recondens tibi thesauros, quos inuenies necessitatis tempore: quibus tunc certè carebunt illi, qui nunc amplas possident facultates: & abundabũt, qui modò pauperes sunt: quandò non erit ampliùs fœnerandi tempus, nec mutuum accipiẽdi: cùm iam nemo poterit liberare à supplicijs gehennæ, nec adiuuare aliquem: non pater filium, non filiam mater: nec opes frustrà coaceruatę suũ possessorem: non seruus herum, non amicum amicus. Vnusquisque enim suum onus portabit. Tua verò omnia, mi domine, tecùm proficiscentur ad Christum, vt ab eo percipias promissa, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se. Itaque securus perge ad illum, nihil timens mala futura, vt accipias iustam à Domino mercedem. Iam enim superâsti ignem inextinguibilem & alia tormenta. Peto autem abs te, mi domine, vt permaneas in hac vocatione, qua vocatus es, nè pulchritudo tua te reuocet, neque affines, neque parentes, non diuitiæ, non possessiones, non pueri, non puellæ, nec quicquam omninò terrenum. Omnia enim hæc veterascunt & corrumpuntur. Ea sola nunc tuos versentur ob oculos, quæ sunt æterna, nec respicias ad ista caduca breuique peritura: non te dissoluant amicorum adulationes, nec tibi fidem suffurentur tuam sua blandiloquentia. Immò verò detestare illorum blandimenta: contemne impia & nefanda consilia. Ad eos solos attende, qui tecùm sunt, sanctos: eorum imitare constantiam, sectare patientiam. Nec te frangat furor tyranni, non varia tormentorum genera reformides: non te perturbet hic ignis, non flamma perterreat.

Vide fœminæ virilem animũ.

Gal. 6.

Esa. 64.

1. Cor. 2.

Hæc cùm Natalia dixisset, obticuit. iam enim hora erat vespertina. Ait autem ad eam Adrianus: Abi nunc domum, soror mea, & cibo te refocilla. Vbi cognouero nos vocari ad quæstionem, mittam qui te vocet, vt cognoscas finem nostrum. Tum illa surgens à pedibus eius, omnes sanctos accedebat, & illorum vincula osculabatur. (Erant autem omnes viginti tres:) dicebatque eis: Rogo vos, serui Christi, confirmate hanc ouem Christi: præbete ei patientiæ consilia: proponite illi præmia parata illis, qui in fide permanent. Vos enim ipsum sanguinem vestrum obtulistis sacrificium in afflictione vestra. Hic est fructus tormentorum vestrorum: hi dolores vobis salutem parient sempiternam. Itaque & huius animam lucramini cum animabus vestris, vt Christum vobis debitorem efficiatis: sitisq; vos ei parentes loco illorum, quos secundùm carnem habuit impij ssimos. Confirmate animum eius monitis sanctissimis, vt futura credẽs, compleat agonem. His dictis, abiecit se ad pedes illorum, & adorauit vincula, quibus stringebantur, rursusque se contulit ad Adrianum, in interiori custodia manentẽ, & ad lignum extensum, aitque ad eum: Vide, mi domine, nè te moueat elegans forma corporis tui, neque decor iuuentutis tuæ. Hęc enim omnia esca vermium sunt. Non tibi imponat aurum vel argentũ, non vestes preciosæ, non possessiones, & id genus alia impedimenta. Nihil enim hæc proderunt in illo tremendo iudicij die, omnia enim hîc remanent. Nec quisquam ibi vel dabit munera pro anima sua, vel ea oblata recipiet. Sola animarũ sanctarũ munera suscipiet Deus. Hęc cũ locuta esset, valedicens ei, abijt in domũ suã.

Martyrum vincula osculatur S. Natalia.

Adorauit, pro, venerata est.

Post dies aliquot audiens Adrianus ad tribunal se cum alijs vocatum iri, ait ad sanctos martyres: Si licet mihi cum bona venia vestra, domini mei, ibo domum, & adducam ancillam vestram, sororem meam, vt adsit agoni nostro. Promisi enim ei cum iuramento, quòd hora passionis nostræ ipsam accersirẽ. Sanctis martyribus assentientibus, dedit munera eis, qui custodiæ præerant, & abscessit, pro se fideiussores relinquens eosdem martyres. Cumque iam esset in itinere, vidit eum quidam è ciuibus, moxque præcucurrit ad Nataliam vxorem eius, dixitq; ei absolutum esse Adrianum, & iam aduentare. Illa id audiens, nolebat credere. Quis enim, inquit, potuit illum à vinculis absoluere? Mihi verò non contingat, vt absoluant eum, & separetur à sanctis. Hæc illa loquente, domesticus puer eius adueniens, dicit ei: Nóueris dominum meum dimissum: & eccè

 venit.

venit. Tum illa suspicata fugisse eum martyrium, incredibili affecta dolore est, & fleuit amarissimè. Cumque eum conspexisset, surgens proiecit è manibus, quæ tenebat, & clauso ostio, exclamauit: Facessat hinc procùl à me, qui defecit à Domino, & mentitus est Deo suo. Non mihi contingat loqui ori illi, quo Dominum suum abnegauit: nec audiam verba linguæ fallacis, quæ dolosè egit in conspectu Dei sui. vertensque se ad illum, ait: O sine Deo, mortalium omnium miserrime. Quis te coëgit aggredi opus, quod perficere nequires? Quis te separauit à sanctis illis? Quis te seduxit, vt recederes à conuentu pacis & quietis? Dic mihi, quæ te res in fugam compulit, necdùm inito certamine? Quid ità abiecisti arma, necdùm hoste conspecto? Quomodò vulneratus es, nulla adhuc missa sagitta? Mirabar ego, si ex gente, quæ est sine Deo, & è ciuitate impiorum quippiam boni Deo posset offerri. Et quînam fieri possit, vt ex gente homicida hostia munda Deo consecretur? Neque enim ex impurissimis, & qui delectantur fundendo sanguine, purum thymiama potuit offerri Deo. Quid igitur faciam infelicissima, quæ coniuncta sum huic ex impijs impio? Non mihi concessum est vnius horæ spatio, vt dicerer vxor martyris potiùs, quàm transgressoris. Breuis fuit exultatio mea, sed per secula durabit opprobrium meum. Ad horam lætata sum inter mulieres: at nunc cum ignominia versabor inter illas.

Pijssima fœmina mirè dolet, dum putat maritum suū à Christo defecisse.

Interìm beatissimus Adrianus his eius sermonibus valdè delectabatur, immò & confirmabatur, ità vt ardentiùs cuperet implere, quod promiserat. Mirabatur autem ex eius fœminæ ore illa verba proficisci, quæ & iuuenis, & nupèr nupta esset. Nam intrà menses tredecim illi fuerat coniuncta. Cernens autem eam immodicè cruciari & vehementer affligi, ait ad eam: Aperi mihi, domina mea Natalia. Non enim, vt tu putas, martyrium subterfugi: absit hoc ab animo meo: sed véni, vt mecùm eas, & præsens intersis certamini nostro, quemadmodùm promiseram tibi. Illa non credens, respondit: En vt me in fraudem vult impellere transgressor: en vt mentitur alter Iudas. Recede à me: alioquì meipsam interficiam, vt vel sic satieris. Sed cùm nollet aperire, dixit ad eam Adrianus: Aperi ocyùs, ego enim recedo, vltrà te non visurus. Posteà verò lugebis, quòd non víderis me ante decessum meum. Fideiusserunt pro me sancti martyres, & si ego inuentus non fuero à custodiæ præfectis, cum suis pariter & meas luent pœnas, nec ferre poterunt, cùm sint iam penè illatis à tyranno supplicijs exanimati. Hæc audiens Natalia, statìm reserauit fores, & mutuò sibi prostrati sunt. Ait autem ad eam Adrianus: Beata es inter mulieres, quoniam tu sola cognouisti Deum, vt saluum faceres maritum tuum. Verè tu sola palàm apparuisti in terra amans virum tuum. Benedicta corona tua, quæ es fructus victoriæ, & martyrum consors, etiamsì non patiaris tormenta. Deindè assumpta illa, abijt. Inter eundum autem dixit ad eam: Dic, quæso, soror mea, quid constitueris de facultatibus tuis. Illa respondit: Noli, domine mi, noli meminisse eorum, quæ sunt mundi huius, nè animum tuum illiciant. Id solùm cogita, ad quod vocaris. Excidant ab animo tuo omnia mundi huius corruptioni obnoxia: ad ea sola videnda festines, quæ non deficiunt, quæ sunt reposita tibi & sanctis illis, cum quibus ambulas in via Domini.

Sanctissimę admonitiones Nataliæ.

Vbì ad carcerem ventum est, Natalia ancilla Dei properè se prostrauit ad pedes sanctorum, & adorauit vincula eorum. Videbat enim corpora eorum iam à supplicijs putrefacta, ità vt vermes ex eorum vulneribus exciderent: inclinansque sese, putredinem omnem abstergebat. Misit verò etiam puellas suas, quæ adferrent ei lintea eius & multa & valdè preciosa. Erat enim prima inter clarissimas fœminas, & tam suorum, quàm mariti sui parentum natalibus insignis. Allata autem à puellis lintea accipiens, extersit suis manibus plagas sanctorum, alligabatque manus & pedes eorum, (Erant enim illorum dissoluti artus pondere vinculorum ferreorum) mansitque cum eis in carcere diebus septem, studiosè sanctorum martyrum vulnera curans. Vbì autem aduénit dies, illis audiendis præstitutus, Maximianus iussit eos coram se exhiberi. Mox aduolant ministri ad carcerem, iubentque eos exire. Cùm autem viderent eos pœnis dissolutos, instàr pecudum portant eos, ingredi non valentes. Omnes enim vigintitres vna erant constricti catena. Porrò Adrianus athleta Christi sequebatur eos, vinctis à tergo manibus. Cumque ad tribunal appropinquâssent, is, qui negocijs præfectus erat, eos conspicatus, nunciauit Maximiano, adesse condemnatos illos. Tyrannus verò dixit: Subligaculis ad verenda præcincti, introducantur

Nota pœnas martyrum.

Item Nataliæ erga illos sedulitatem.

ducantur omnes pariter, vt suos inuicèm videant cruciatus. Commentariensis dixit ad regem: Illi, qui priùs cruciati sunt, non possunt nunc ad quæstionem vocari: sed Adrianus introducatur, qui cùm sit etiamnùm recens, potest quæstionem omnem perferre. Aliorum autem putrefacta sunt corpora, ità vt costæ eorum appareant: & si rursùs quæstio inter illos exerceatur, mox animas reddent, nec durare poterũt ad supplicia eis præparata. Nos enim nolumus, vt quodam pœnarum compendio finem vitæ accipiant, tanquàm qui nihil peccârint. Sed habeant inducias quasdam paucorum dierum, & tum dignas dent facinorum suorum pœnas. Si ergò iubes, introducatur nunc Adrianus, qui ad omnem perferendam quæstionem adhuc satìs habet roboris. Maximianus dixit: Tectum subligaculo, introducite eum. Expoliant ergò eum vestibus, & ferentem suis manibus eculeum, eum sistunt coram tyranno. Eunti autem illi dixêre sancti martyres: Eccè Adriane, dignus effectus es, vt tollas crucem tuam, & sequaris Christum. *Martyres confirmant Adrianum euntem ad supplicia.*

Vide ergò, nè frangaris timore, & abeas retrorsùm, mercesque tua euanescat, & thesaurum tuum diabolus suffuretur. Non te perterreant ea, quæ videntur, tormenta, sed contemplare animo ea, quę expectas: & fidenter accedens, pudore affice tyrannum. Non sunt condignę passiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis. *Rom. 8.*

Porrò Natalia dicebat ei: Vide, mi domine, vt in solo Deo defigas mentem tuam, nec cor tuum ad vllam rem expauescat aut trepidet, vbì videris tormenta tibi intentari. Labor exiguus est, sed manebit te laus sempiterna. Breuis est afflictio, sed quies erit perpetua. Ad breue tempus feres dolores, at paulò pòst cum Angelis exultabis. Quòd si terreno regi militans, propter exigua stipendia vapulabas: multo iam constantiòri animo ferre debebis, quicquid tibi pœnarum illatum erit, propter regna cælorum. *Itèm Natalia.*

Vbì autem introductus fuit Adrianus, cùm eum vidisset tyrannus, ait ad eum: Adhuc permanes in insania, & vis malè exire ab hac vita? Adrianus respondit: Iam tibi dixi me ab amentia recessisse: & ideò paratus sum hanc vitam profundere. Maximianus ait: Non ergò sacrificas, nec adoras deos, sicut ego & cęteri omnes? Adrianus respondit: Cùm tu in errore verseris, cur alios in errorem inducis, & tum teipsum perdis, tum omnem hunc populum, cui persuades, vt adoret eos, qui sine anima sunt, relinquantque Deum, qui fecit cęlum & terram, mare & omnia, quę in eis sunt? Maximianus dixit: Itáne exigui tibi videntur dij nostri, qui magni sunt? Adrianus respondit: Ego verò nec exiguos, nec magnos eos dico, cùm sint planè nihil. Audiens id tyrannus, iratus iubet eum lignis contundi. Vbì autem cognouit beatissima Natalia, quòd cœpissent eum cędere, continuò sanctis martyribus indicans, ait: Eccè dominus meus iam inchoauit martyrium. Illi verò sese prosternentes, pro eo Dominum deprecabantur. Tyrannus autem dixit ad eos, qui illum cędebant: Dicite ei: Noli blasphemare deos. Adrianus ait: Si ego sic crucior, dum blasphemo eos, qui non sunt dij: quæ tibi ferenda erunt cruciamẽta, qui Deum viuum & verum blasphemas? Maximianus dixit: Hæc verba ab illis impostoribus didicisti. Adrianus ait: Cur tu illos impostores vocas, qui duces nobis sunt ad vitã æternam? Vos potiùs estis seductores, qui homines in perditionis laqueos inducitis. *Adrianus lignis tunditur.*

Tum verò Maximianus furore percitus, iubet eum à quatuor cædi lictoribus magnis fustibus: dicit autem ad eum Adrianus: Quanto tu mihi, tyranne, numerosiora adhibes supplicia, tanto mihi plures conficis coronas. Omnia verò, quæ aut tyrannus interrogâsset, aut Adrianus respondisset, beatissima Natalia sanctis martyribus renunciabat. Maximianus tyrannus dixit: Vel nunc confitere deos, & parce tibi atque iuuentuti tuæ. Quid ità temerè teipsum perdis? Iuro tibi per magnos deos, non sine commiseratione adspicere me pulchritudinem tuam. Adrianus respondit: Equidem parco mihiipsi, nè totus peream. Maximianus ait: Ergò confitere deos, vt tibi sint propitij, teque honoratum restituant in locum pristinum. Non enim comparandus es cum illis, qui tecùm vincti sunt. Tu enim benè nati & honesti viri filius es, & licèt iuuenis sis, tamen magnis honoribus dignus es. *Magnis fustibus cæditur.*

Cæteri pauperes sunt, atque è rusticis & malesanis prognati. Adrianus respondit: Nôsse te patriam & genus atque auos meos non dubito. Verùm si scires benè illorum sanctorum genus, opes & patriam, quam expectant, quamprimùm abijceres te ad illorum pedes, rogaresque, vt pro te deprecarentur: quin & manibus tuis confringeres deos tuos. Ad has voces ira immensa inflammatus Maximianus, iubet à quatuor viris fortissimis eius ventrem verberari. Cumque videret effundi viscera eius, iussit parci illi. Erat enim beatus Adrianus iuuenis & corpore tener, annos natus plùs minùs viginti octo: dixitque ei sæuissimus tyrannus: Animaduertis, quantùm tibi parcam. Si ergò sola voce inuocâris deos, mox iubebo accersiri medicos, vt curent vulnera tua, & hodiè mecùm eris in palatio meo. Adrianus respondit: Tametsì tu mihi promittis & operam medicorum, & honores, & tuam in palatio familiaritatem, dicisque deos tuos se mihi propitios fore polliceri: at velim tamen, vt ipsi mihi dicant ore suo, quid mihi præstituri, quo me beneficio affecturi sint. Ità enim fiet, vt ego eis hostias offeram, eosque adorem, quemadmodùm tu vis. Maximianus ait: Non possunt isti loqui. Adrianus respondit: Quid ergò eis sacrificas, impijssime, qui loqui non possunt?

Eius venter verberatur, & viscera effundûtur.

Valdè commotus tyrannus, iussit eum cum cæteris sanctis ferro constrictum, mitti in carcerem, diem præfiniens, quo omnes simul ad tribunal producerentur. Itaque milites eos in custodiam abduxerunt: & alios quidem trahebant: alios verò, quos pœnæ dissoluerant, portabant. At Natalia beatissima solicitè confortabat Adrianum, & missa ad ceruicem eius manu, eumque palpans, ait: Beatus es, domine mi, quandoquidèm sanctorum consortio dignus effectus es. Beatus es, lumen meum, qui pateris eius causa, qui pro te passus est. Proficiscere nunc dilectissime ad videndam gloriam eius. Qui enim communicauerit passioni eius, etiam gloriæ eius particeps erit. Deindè in carcere inclusi sunt. Porrò sancti martyres, qui cum eo vincti erant, accedentes ad eum, salutabant eum, ingenti lætitia perfusi. Qui autem humi iacebant, nec pedibus ingredi poterant, reptantes manibus, festinabant offerre ei osculum pacis. Beata autem Natalia extergebat sanguinem eius, & eo perungebat corpus suum. Cumque oscularentur eum sancti martyres, dicebant ei: Lætare in Domino, dilectissime: quoniã nomen tuũ inter perfectos Dei seruos annotatũ est. Adrianus respondit: Vos gaudete. vestra enim corona, est labor vester. Pro me verò potiùs orate, vt nihil aduersùm me possit diabolus. multùm enim iam corpore defeci. Sancti martyres dixerũt ad eum: Confide in Domino. non enim præualebit aduersùm te satan. Procùl illum repellet patientia tua. Nos equidem timebamus tibi, cùm adhuc esses homo. At nunc, quandò naturam humanam excessisti, non poterit deincèps tibi præualere inimicus. Nihil ergò formides. Christus enim est victoria tua. Interim Diaconissæ, & aliæ mulieres piæ & Deo notæ, permanebant in carcere, curantes vulnera sanctorum: & aliæ quidem medebantur vulneribus, aliæ verò suis stolis, quibus indutæ erant, abstergebant putredinem à vulneribus: partiebanturque inter se sanctos, vt scirent singulæ, quibus suam operam & curam impénderent.

Reducitur in carcerẽ.

Religiosæ matronę sollicitè curãt martyres.

Vt autem resciuit tyrannus multas etiam valdè honestas matronas ad eos confluere, magno dolore affectus, vetuit, nè cuiquam illarum pateret aditus in carcerem. Cernens hoc sancta Natalia, non licere fœminis ministrare eis, totondit capillos suos, & sumpto viri habitu, ingressa est in carcerem, & omnium vulnera fouebat sola. Et cùm erga omnes suum explêsset ministerium, veniebat ad Adrianum, sedensque ad pedes eius, ait ad eum: Obsecro te, mi domine, sis memor coniunctionis nostræ, & quomodò ego in hoc martyrio tibi adstiterim, teque in hoc agone confirmârim, hasque tibi coronas præparauerim. Deprecare igitur Dominum nostrum Iesum Christum, vt me tecum accipiat: vt quemadmodùm communicauimus in hac vita misera & plena peccatis, ità simul esse possimus in illa beatissima vita, quæ est omnis doloris expers. Oro te, mi domine, vt has primas preces offeras Deo. Scio enim præstiturum tibi Deum, quicquid ab eo petieris. Amat enim & gratum habet, si quid ab ipso petas. Nôsti peruersitatem ciuium vrbis huius, & regis impietatem: nè fortè quandoquè ab aliquo suggeratur tyranno illi, vt me homini impio coniungat, & polluatur ab eo torus tuus & sancta coniunctio nostra. Quæso, serua coniugem tuam, sicut ab Apostolo didicisti.

Vide S. Nataliæ facinus.

sti. Dona mihi hanc mercedem continentiæ, vt permaneam tecùm, & discant ex me omnes mulieres obtemperare viris suis, comperta erga me cura & solicitudine tua. His dictis, surrexit, & prout cuiusque necessitas postulabat, singulis curam adhibebat martyribus. Proponebat eis simplices, cosque delicatos cibos. Erant enim intolerandis affecti doloribus, quòd vulnera iam inciperent redire ad sanitatem. Vbi autem aliæ fœminæ perceperunt Nataliam præcisis capillis in veste virili seruire martyribus, amputârunt etiam illæ sibi pilos capitis, & virili se habitu tegentes, ingressæ in carcerem, ministrabant sanctis. Fecerunt idem etiam seculares & honestę matronæ. *Alię matronæ imitantur Nataliã martyribus ministrantem.*

Quod posteaquàm Maximianus comperit, tum etiam, quòd iam deficerent viribus martyres, iussit incudem adferri, & eorum pedibus supponi, & vecte ferreo manus ac tibias illorum confringi, ità dicens: Dabo operam, vt non instàr aliorum hominum communi morte finiant hanc vitam. Fecerunt lictores, vt erant iussi, vasaque & incudem cum vecte ferreo attulerunt in carcerem. Id vt vidit beata Natalia, occurrit eis, rogauitque vt ab Adriano inciperent, nè pœna atrocissima sanctis illata terreretur. Obtemperârunt ei carnifices, & cùm imposuissent Adriani tibiam super incudem, beata Natalia pedem eius apprehendens, extendit super incudem. Carnifices verò multa vi cædentes, amputârunt pedes eius, & crura confregerunt. Porrò beata Natalia ait ad eum: Precor te, mi domine, serue Christi, dum adhuc in te hæret spiritus, extende etiam manum, vt amputent eam, vt sanctis martyribus similis efficiaris per omnia. Maiora enim illi tormenta perpessi sunt, quàm tu. Extendit ergò manum beatissimus Adrianus, & porrexit eam Nataliæ. Illa verò imposuit eam incudi, & carnifices amputârunt. Deindè amouent ab illo incudem, & mox spiritum reddidit. *Excedit è vita beatissimus Adrianus.*

Ad alios porrò martyres euntes illi cum incude & vecte ferreo, crura eorum confregerunt, illis suos pedes extendentibus etiam ante aduentum carnificum, sicque dicentibus: Domine Iesu, accipe spiritum nostrum: & sub his verbis sanctas Domino animas reddidêre. Maximianus autem iussit corpora eorum flammis exuri, dicens, Nè fortè veniant Galilęi, & tollant ea. At beatissima Natalia abscondit manum sancti Adriani in sinu suo, nè ignibus absumeretur. Itaque carnifices ad tyranni voluntatem absportabant côrpora martyrum, vt ea concremarent in fornace ardenti, quæ iam parata erat. Sequebatur autem eos beata Natalia, excipiens stillantem à martyrum corporibus sanguinem, atque eo suum corpus liniens. Sequebantur etiam aliæ mulieres religiosæ, & honesto loco natæ, martyrum sanguinem in lintcamina & purpuram suscipientes: atque alię in sinu suo sanguinem illum abscondebant. Ipsas quoquè carnificum vestes, quæ sanctorum martyrum sanguine infusæ erant, clarissimę fœminæ multo auro & gemmis preciosisque ornamentis sibi comparârunt. Vbi ad fornacem ventum est, per eius os superius iactârunt carnifices corpora martyrum in ignem, fœminis illis cum lachrymis ità clamantibus: Mementote nostrî, domini, in requie vestra. *Itemq; alij martyres.* *Nota hinc, quanti fecerit antiquitas reliquias sanctorũ.*

Porrò Natalia, facto impetu cum magna voce, volebat seipsam conijcere in ignem. Sed cùm martyrum corpora in fornacem iniecta essent, repentè extitére tonitrua magna, & pluuiæ, & grandines, & fulgura, atque terręmotus, ità vt haud secùs atquè in diluuio nataret ciuitas, & loca omnia aquis replerentur, ipsaque fornax vi imbrium & tempestatis extingueretur. Eam Dei iram terribilem cernentes carnifices, aufugerant: alij cadentes in facies suas, expirârunt. Qui autem illic aderant homines fideles, cum Natalia & alijs religiosis fœminis sanctorum martyrum rapuerunt reliquias, adeò prorsùs nihil ab igne lęsas, vt ne capilli quidem combusti essent.

At verò homo quidam religiosus loci illius, cum coniuge sua procidens ad vestigia Natalię & fratrum, qui aderant, ità dicebat: Ecce nos apud vrbem hanc manebamus in loco secreto, abominantes eorum impietatem & sanguinis profusionem, quam in hac ciuitate exercuit impius rex. At nunc recessuri sumus Byzantium, odio habètes hęc loca nostra. Date igitur nobis corpora sanctorũ martyrũ, & ea imposita in nauiculam nobiscùm absportabimus, atq; apud nos recondemus, donèc moriatur hic impijssimus tyrãnus. Tum verò huc ea transferemus, vt ab omnibus adorentur. Quòd si ea hic relicta fuerint, rex impius ea tollet, & rursùs côcremabit, & inueniemur *Adorare, pro venerari, frequens est in sacris historijs & patribus.*

nos

nos proditores eorum corporum, quæ Deus ab igne seruauit per tonitrua, terræmotus & tempestates. Placuit is sermo omnibus, & intulerunt corpora in nauim, quæ ea vexit Byzantium, flante vento in puppim.

Natalia autem mansit in domo sua, habens apud se manum beatissimi Adriani martyris: quam purpura obuolutam & myrrha perfusam, reposuit ad caput lecti sui, nemine id sciente. Post dies aliquot tribunus ciuitatis venit ad palatium, orauitque regem, vt eam sibi coniugem acciperet. Erat enim Natalia opulenta valdè, & facilè prima etiam inter clarissimas fœminas, formaque corporis elegantissima. Misit autem ad eam tribunus honestas matronas, vt de coniugio eam solicitarent. Quibus beata Natalia respondit: Multùm ego lætor hoc nuncio. Quis enim mihi præstitisset, vt coniungerer tali viro? Hoc vnum peto, vt dentur mihi tridui induciæ, vt interìm me præparem. non enim putâram me ab aliquo ad nuptias vocandam. Hæc illa dicebat quidem, sed animo fugam meditabatur, habitare volens apud corpora sanctorum martyrum: atque hac ratione fefellit mulieres, ad ipsam missas à tribuno. Illis ergò recedentibus, abijt in
Psal. 33. cubiculum suum, vbì erat manus sancti Adriani, prócidens in faciem suam, sic precata est cum lachrymis: Domine Deus noster, Deus afflictorum, qui iuxtà es ijs, qui tribulato sunt corde, respice me ancillam tuam, & nè sinas inquinari torum Adriani martyris tui. Rogo Domine, nè obliuiscaris eorum, quæ pro te passus est ille seruus tuus. Miserere Domine, miserere: nè sis immemor vinculorum eius, quæ pertulit propter sanctum nomen tuum. Misericors Domine, memineris amputatorum pedū & præcisæ manûs eius, nec patiaris inania fieri tormenta eius & miserias, quas viderunt serui tui, qui excruciati sunt propter te. Adspice Domine, & libera me. Memor esto Domine famuli tui Adriani, & eripe me à consortio inimicorum tuorum, nè multiuarius hostis polluat torum Adriani serui tui. Tu Domine, qui liberâsti sanctos martyres tuos ab illo igne, libera me ab expectatione impij hominis.

Visio S. Nataliæ. Hæc cùm precata esset, præ multo mœrore obdormiuit, & ecce vnus è sanctis martyribus illis adstitit ei, dicens: Pax tibi Natalia, ancilla Christi. Confide: non te despexit Deus, neque nos obliti sumus laborum, quos suscepisti propter nos. Mox autem vt peruénimus ad conspectum CHRISTI, rogauimus eum, vt citò venias ad nos. Beata Natalia respondit: Dic mihi sancte martyr, num vobiscùm coram Christo apparuit sanctus Adrianus dominus meus. Martyr ait: Immò verò ante nos ille peruénit ad Christum. Sed exurge iam, & conscensa naui, proficiscere ad locum, in quo habentur corpora nostra. Ibì enim visitabit te Deus, & perducet ad nos. Expergefacta Natalia, vbì ad se redijt, relictis omnibus suis, solam Adriani manum tulit secùm, & profecta est Byzantium. Conscensa autem naui, inuénit illic multos vtriusque sexûs, fugientes à conspectu tyranni. Postquàm autem tribunus de eius abitione cognouit, petijt à Maximiano militarem manum, & aliam ingressus nauim, persequebatur eam. Sed cùm iam ad mille stadia progressus esset, ventus contrarius compulit eum cum suis retrocedere. Quidam autem ex eis, mortui sunt & fluctibus obruti. Porrò nocte media nequam spiritus apparuit nauigantibus cum beata Natalia in naui quadam, in qua etiam epibatæ esse viderentur, dixitque eis tanquàm naucleri voce: Vndè venitis, aut quò ire pergitis? Illis respondentibus, se Nicomedia Byzantium proficisci, rursùs ait mendax ille: Erratis planè, in partem sinistram dirigite nauim. Hoc verò dicebat, vt eos in pelagus pertractos perderet. At illi persuasum habentes nautas eos esse orientales, aliorsùm pandebant vela, ituri, quò iussi erant. Confestìm autem apparuit eis beatus Adrianus, magna voce dicens ad eos: Pergite, vt cœpistis, nec audiatis istum, qui vobis interitum afferre molítur. Repentè disparuit impostor ille spiritus. Exurgens autem Natalia, vt vidit antecedentem ipsos sanctum Adrianum, mirè exhilarata est. Ventus quoquè secundus existens, perduxit eos Byzantium antequàm dilucesceret. Egressi verò è naui, properè se contulerunt ad eas ædes, in quibus asseruabantur corpora sanctorum martyrum, qui pro Christi amore tormenta omnia perpessi erant.

Porrò beata Natalia manum sancti Adriani posuit super corpus eius, & flexis genibus orauit. Posteà surgens ab oratione, in interius cubiculum se recepit, & fratres sororesq; omnes salutans, rogauit, vt pro ipsa orarent. Illic enim multi fideles conuenerant, qui rogârunt eam, vt parumpèr quieti se daret. Valdè enim ex nauigatione defatigata erat.

Quiescen-

Quiescenti autem mox apparuit beatus Adrianus, dicens ei: Benè huc aduenisti in pace ancilla Christi & filia martyrum. Veni ad nos in requiem tuam. Veni, & percipe ea, quæ tibi debentur. Illa euigilans, visionem indicat fratribus: rursumque obdormiens, reddit spiritum. Volentes autem eam excitare fideles, comperiunt vita functam. Surgentes igitur orant, ac deindè ponunt eam apud corpora sanctorum martyrum: & precibus post eam depositionem absolutis, domum illam obsignârunt, in qua multi vtriusque sexûs commorabantur, qui contemptis & repudiatis omnibus, quę sunt huius mundi, Domino seruiebant: Cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen. S. Natalia in pace reddit spiritũ.

VITA S. CORBINIANI, PRIMI EPISCOPI FRISINGENSIS, EDITA AB ARIBONE, *quarto Frisingensi Episcopo.*

PRAEFATIVNCVLA AVTHORIS.

DVm cupimus ad ædificationem audientium, vitam beati Corbiniani stylo breuissimo explicare, virtutesque, quas per eum fecit Dominus: primò necesse est sancti spiritûs implorare suffragium, quatenùs eius adiuuante gratia, dignè possimus tanti viri Dei & vtiliter miracula enarrare.

HISTORIA.

VEncrandus igitur Dei famulus Corbinianus, ortus fuit ex regione Melitonẽsi, natus in vico, qui dicitur Castrus, ex patre Vualdekiso, & matre Corbiniana. Quo nōdùm nato, genitor eius languore correptus, rebus excessit humanis. Eo itaque post obitum patris nato, mater eius, genitoris sui nomine ex sacro cum fonte fecit ablutum appellari: at posteà illius amore compuncta, nomẽ eius mutauit, cumque vocauit Corbinianum. Qui dum bonæ indolis puer excreuisset, diuina inspiratione compunctus, sacræ religionis officium viriliter diligebat, cœpitque diuinæ scripturæ sagacissimus indagator existere, psalmodiam diligere, ieiuniũ amare, vigilijs & orationibus sanctis insistere, pauperes, quantùm potuit, recreare, hospitalitatem sectari, & in boni operis cultu studiosè persistere. Ad hoc quoque diuino est perductus amore, vt omnem mundi concupiscentiam ab ipso iuuentutis relinqueret flore, & sanctæ continentiæ sanctæque castitatis solertissimus custos existeret. Porrò ad beati confessoris Christi Germani ecclesiam, in eodem castro constructam, deuotissimè se contulit, atque iuxta eam paruum sibi construxit ergastulum, tantùm solitudine delectatus, vt nihil aliud possideret, nisi tantùm ministros, qui sibi exterioris necessitatis solatium exhiberent. Quos quotidiè sacris studuit disciplinis instruere, vt suæ imitatores existerent vitæ. Multa quoque cœpit ad illum credentium populique turba confluere, & sacra eius monita diligenter excipere. Quicquid autem ex oblatione fidelium suscepisset, excepto victu necessario, pauperibus erogabat.

8. Septembris. Caput 1. Patria & parentes S. Corbiniani. Virtutes pueri.

Vindemiarum quoquè tempore, cùm quidam ei vindemiarum primitias afferrent, ministri eius in cellario vas indè non modicum impleuerunt. Contigit autem cuiusdam noctis silentio, vt musto vehementer intumescente, magni feruoris vim vas sufferre nequiret, spinamque tam fortiter reijceret vt eius sonitus in cellula ad aures viri Dei perueniret. Qui statìm intelligens quod gestum fuerat, sese in orationẽ fixis in terra genibus proiecit, silentiũ suũ vt seruaret, ministris hoc indicare distulit, sic pernoctans in orando, vsquedùm matutinas Deo laudes persolueret. His peractis, ex more Cap. 2.

tintin-

tintinnabuli signo ministros conuocans, suspicionem, quam de vino habuit, eis indicauit. Tunc ergò frater, qui cellario præerat, nomine Ansericus, arrepta claue festinè cellarium reserauit, & in introitu spinam pede inuenit, & in manus tulit, ad vas accessit: res mira apparuit, quia tam incolume mustum inuentum est, vt nec gutta quidem foràs exiret. Quod dum viro Dei nunciauit, omni cautela iussit silere miraculum.

Magno miraculo vinũ in vase conseruat.

Cap. 3. Quadam verò die fur quidam, instigante diabolo, mulam viri Dei foris reperiens abstulit, eamque asscendens, propinqui saltûs se immergebat latibulis. Ministri verò viri Dei, vespera appropinquante, mulam quęrentes, inuenire non poterant, huc illucque quærendo discurrentes per latera montium, & ima conuallium, syluarumque latibula, necnon & ea loca perscrutantes, vbì priùs mula solita erat pasci, vsque dum eis nox ità tenebresceret, vt coacti vacuique domum reuerterentur, & damnum de mula viro Dei referrent. Ipse autem leniter consolatos dimisit, seque in oratione prostrauit: sicque orando permansit, vsque dum matutinarum solennijs debitas Deo laudes impleuit. Ac deindè cùm ad refocillationem lassi corporis paululùm quiesceret, Angelus Domini in ipso matutinali crepusculo ei per visum apparuit, furemque cum mula aduenturum prædixit. Ille autem à somno excitatus, grates Deo retulit & laudes, atq; etiam beato Germano, in cuius ecclesiæ foribus tunc ipse manebat. Apertaque fenestra cellulæ, signo ex more tintinnabuli suos ad se conuocat ministros. Quibus adstantibus pręcepit, vt venientem furem cum mula, minimè læderent. Sed hoc nequaquàm appetitu vanæ gloriæ ministris prædixit, sed vt eorum mentis insaniam mitigaret, nè furore coacti, Dei virtutem in suam mutarent insaniam, aut vt rei sanguinis in eius persecutione non fierent. Vix verba pręcipiendo compleuerat, & eccè ostium cellulæ, vbì vir sanctus cum discipulis loquebatur, mula ingressa, super se sedentem obtulit furem rigidum, & quasi exanimem, dorso illiùs adhęrentem perindè àc si ligatus super eam esset, ità vt si vellet, descendere nequiuisset. Qui dum viri Dei iussione depositus, & humì esset proiectus, instàr ligni vel lapidis, amens & sine sensu iacebat. Cœpit autē eum vir Dei tam increpatione, quàm admonitione, à sua nequitia quasi à graui somno suscitare. Qui cùm ceu dormiens expergefactus esset, timorem dimisit animi, & confitendo atq; pauendo malum, quod viro Dei fecerat, professus est se ampliùs non peccaturum, etiamsi præ inopia periturus sit. Eo ergò sic prostrato iacente, & promittente vitæ mutationē, eum vir Dei de humo iussit surgere. Mox ille tam celeriter surrexit, quasì rigidus atque contractus minimè fuisset: & sic suæ miseriæ referebat historiam, quomodò in dorso mulæ pernoctâsset, tot montium summitates atque ima conuallium, syluarum atque veprium densitates perambulâsset, & quasì à mula vinctus fuisset. Quibus dictis fidem vulnerata facies conciliabat. Deniquè ab irrationali animali adductum se inscientem ad virum Dei fuisse professus est, & quòd intempestę noctis silentio viam euadendi vel latēdi reperire minimè potuisset. Sed quid mirum, quòd orationes iustorum, Deo largiente, valeant vincula reprobis inijcere, & à mentis eos reuocare industria, cùm tantam Deus electis suis præstet gratiam, vt cùm rerum necessitas exposcit, mira quoquè aliquandò ex prece faciant, aliquandò verò ex potestate, cũ Iohannes dicat: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri? Quia ergò filij Dei ex potestate fieri possunt, quid mirum, si signa facere ex potestate valent? Et quid mirum, si signa per orationes facere valent, cùm Dominus suis fidelibus promiserit, dicens: Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & fient vobis? Orationis nanque virtute semper sunt signa ostensa, mirabilia demonstrata. Nam Moyses per orationem Pharaonem superbum regem in mare rubrum demersit, Aegyptios deleuit, & Dei populum liberauit. Iosue occidentem solem tandiù orando stare fecit, donèc hostes pugnando deleuit. Elias tribus annis cælum & mensibus sex ab imbre coërcuit, & cùm voluit, orando pluuiam tribuit. Iste itaque vir sanctus oratione alligauit reum, vt à nequitia suæ animæ solueretur, & ad pœnitentiam reuerteretur: eique tres argenteos dedit, atque admonuit, vt nec coactus furtum faceret. Et ille accepto munere, lętus recessit.

Visio Angelica. Prædicit futura. Nota vim precũ eius. Nota historiam mirabilem. Ità ferè Gregorius Papa lib. 2. Dialog. cap. 30. Marc. 11. Exod. 14. Iosue. 10. 3. Reg. 17. & 18.

Cap. 4. Cœpit itaque longè lateque fama sanctitatis eius crescere, & fidelium ad eum, nobilium & ignobilium, vtriusque sexûs turba confluere, æternæ vitæ ex ore illius verba libenter audire. Tantumque excellentia vitæ illius percrebuerat, vt ad summum Maiorem domûs Pipinum rumor sanctitatis eius perueniret. Is verò vnum ex charissimis

Pipinus ma

mis sibi optimatibus ad viri Dei cellulam transmisit, seque humilimè eius precibus commendauit. Multique ad eum senes & nobiles concurrentes, vt pro ipsis oraret, rogabant. Alij autem sua ei munuscula orationis causa mittebant. Tunc vir Dei crebris aduenientium colloquijs occupabatur, sed mens eius magno indè tædio affecta, magnis fletibus atque lamentis se abstrahere nitebatur: tactusque dolore cordis intrinsecùs, suspirijs & gemitibus crebris deplorabat, quòd tranquillitatem, quam quæsierat, & solitudinem, quam desiderauerat, se amisisse perspiceret, & paupertatē, quam amauerat, sibi deesse valdè pertimesceret, & adesse sibi diuitias, quas noluerat, orationis studium se vltra consuetudinem amittere, responsis aduenientium, & acceptione dantium, & dispensatione egentium occupatum. His verò tribulationibus fatigatus, quartumdecimum in sua cellula impleuerat annum. Tunc demùm iniens consilium, ad limina sacratissima beatorum Apostolorum Petri & Pauli orationis causa ire decreuit, & ibi se Apostolici viri doctrinæ & orationibus commendare, &, si fieri posset, impetrare ab eo sibi & suis qui cum eo venirent, in quodam angulo latitandi facultatem, vt ad sanctorum Apostolorum patrocinia posset secretiùs peruenire, & ibi sub sanctæ conuersationis regula liceret ipsi vitam ducere.

Magister equitum cū veneratur.

Affligitur hominum fauoribus.

Cap. 5. It Romam.

Mouit autem vir sanctus comitatum suum cum vniuersis supellectilibus, & incolumis cœptum perfecit iter. Oratione autem facta in confessione beatissimi Apostolorum principis Petri, ad beatæ memoriç Gregorij Papç pedes se prostrauit, eique secretum animi sui diligentissimè explicauit, & quibus necessitatibus coactus, suum amisisset secretum, & quomodò tranquillum per humanos fauores perdidisset portum, & quibus rerum secularium tumultibus quasi nauis in medio mari iactaretur fluctibus, vt vix solitudinis marginem recolendo prospiceret. Et plùs etiam formidanda adiecit, quia temporalia à multis sibi concessa munera, sibi potiùs ad perditionis cumulum euenire posse timeret, quàm ad præsentis vitç solatia. Venerabilis autē Papa Gregorius audiens viri Dei verba, intellexit zelum animi eius, qualiter & quàm magnam in Dei opere haberet animi puritatem. Erat enim vir Dei valdè facundus, & humanitate præcipuus, conuersatione inter omnes prçclarus, contra vitia ad irascendum facilis, velox ad ignoscendum conuersis, non piger in bona operatione, deditus orationi, studiosus psalmodiæ, prçclarus in vigilijs, frequens in ieiunijs, largus in eleemosynis, ad omne bonum semper promptissimus, vir mitis atque modestus, nulli pietate secundus. Sed quid de eo dicendum est, quem omnibus benè volentibus, simulque indigentibus, omnis boni adiumentum, quantum potuit, fuisse non dubium est? Itaque vir Dei spiritusancto repletus, vnicuique congruens erat sexui vel ætati, vt per sanctæ conuersationis studium posset vnicuique sanctarum exempla virtutum ostendere. Sed hæc beatissimus Papa Gregorius intuens, cœpit cum suis inire consilium, nè tanti luminis fulgor absconderetur sub modio, sed vt secundùm dicta veritatis, supra candelabrum posito illo, multi ab eo illuminarentur: cogitauitque, vt ex authoritate beati Petri Apostoli sacerdotalem ei honorem conferret. Itáque in viro Dei, quæ consultando tractauerat, opere perficiens, per singulos gradus ad summum vsque pontificalem eum prouexit honorem.

Catalogus virtutum eius.

Matth. 5.

Ordinatur à Papa Episcopus.

Vir itaque sanctus, quanuìs coactus, tamen dono Dei & diuini muneris largitori consentiens, Psalmistæ non immemor, timens nè tali fraudaretur honore, dicentis, Quia noluit benedictionem, elongabitur ab eo: quanuìs honorem fugiendo humilitatem continere voluisset, obeditionem tamen maiorem iudicauit, nè patrem resistendo contristaret, vel diuinæ voluntati contraire videretur. Coactus ergò, sacerdotalem suscepit benedictionem, accepto etiam pallio cum benedictione & adiutorio beati Petri Apostoli, vt vbiquè prædicationis officium exercere in toto orbe posset, & tanti patris concessu potestatem haberet. Tanto autem accepto honore & priuilegio, in Galliam reuersus est: cœpitque diuinum largiter ex ore eius emanare verbum, & melliflua instàr viui fontis in aures audientium effundi prædicatio: atque per vniuersam Galliam verbum doctrinç illius in virorum ac mulierum sanctis creuit moribus, & tam in sacrarum virginum ac viduarum, quàm & monachorum & clericorum pectoribus diffusum est. Ipse verò verbum Dei administrans, ceu prudens dispensator ecclesiæ Christi, vnicuique mensuram tritici hilari vultu largitus est.

Caput 6.

Psal. 108.

Vsus antiquus pallij.

Prædicat in Gallijs.

Luc. 12.

Intereà contigit, vt maior domûs in Gallia, qui erat Pipinus, virum Dei ad se accersiret.

Cap. 7.

cerſiret. Illo verò ad palatium proficiſcente, in via quidam reus ad damnationis vltimę ſuſpendium ducebatur propter latrocinium, nomine Adalbertus, manibus poſt tergum vinctis, & reſtis in collo illius pendebat. Et hi qui funem tenebant, iam eum trahere ad damnationem conabantur. Cœpit autem vir Dei totis viribus feſtinare, & ſub teſtificatione diuina alta voce clamare, vt eius expectarent aduẽtum. Cùm autem appropinquaret, ſtatim ex equo proſiliens, ad reum ipſum cucurrit, & principes huius operis qui eſſent, omnibus modis inquiſiuit: eoſque inueniens, cœpit humilimè poſtulare fixo in terram capite, vt ſibi reum donare dignarentur, vel pœnas differre, vſquedum ad Maiorẽ domûs citiſſimè peruenire poſſet. His minimè petitioni illius obtemperantibus, dicentibusque publicam ſe functionem nullo modo audere prætermittere, nè fortè illius punirentur pœna, qui tanta & talia commiſiſſet crimina, nè regales ad ſuę damnationis exitium commouerentur aures: vir Dei reum admonere ſtuduit, aſſiſtenteſque longiùs amouit, vt omnem ei putredinem & vulnus animæ ſuæ confeſſione puriſſima aperiret, tam in factis, quàm in locutionibus atque cogitationibus prauis: eumque arripiens, vt omnis malitiæ ſuæ pœnitentiam puriter ageret, admonere curauit. Ipſe autem reus promiſit ſe vitam & mores correcturum, ſeculum relicturum, admiſſa deploraturum, futura euitaturum. Tunc vir Dei ſigno Crucis æternæque ſalutis, caput illius & pectus muniuit, lachrymabili vultu reuerſus, equũ aſcendens, ſub omni feſtinatione cœptum carpebat iter. Quod cùm eodem die perficere minimè poſſet, ſecundum diem ad perfectionem ipſius itineris complens, tandèm ad ſolis occaſum ad palatium peruénit, & ex caballo ocyùs deſcendens, ſummique ſe principis pedibus aduoluens, humilima prece popoſcit, vt qualitercunquè de ſuſpenſo illo actum ſit, corpus eius ſibi donare non dedignaretur: ſimul etiam quomodò miniſtros eius pro eo rogâſſet, & ijs negantibus quanto indè cum mœrore abijſſet, pleniter expoſuit.

Nota de cõfeſſione ſacramẽtali.

Cap. 8. His dictis, princeps præfatus compaſſus eſt, & eum, quem viuentem tantus pontifex à miniſtris obtinere nõ potuerat, quemque vltimo ſupplicio affectum nemo non mortuum crederet, Epiſcopo præcepit reddi. Nuncij vtrorunque directi, domini venerandi Pipini & beati Corbiniani Epiſcopi epiſtolam deferebant. Qua accepta, tandèm die tertia veſperaſcente (O inauditam & valdè incredibilem rem) ità viuens inuentus eſt latro pendẽs in patibulo, vt eum venerabilis vir Corbinianus muniuerat ſigno Crucis ſanctiſſimo. Sed quid mirum, ſi ſanctus vir Dei, eius vitam à Domino impetrauit oratione & lachrymis ad gloriam Dei, vt nec corporis pondere collum eius diſſolueretur, nec reſtium compreſſio guttur eius ſuffocaret? Qui vtrùm fidelis vel infidelis fuerit, ignoratur. Quid mirum, ſi iſte vir Dei in virili ſexu exaudiebatur, quandò in fragili ſexu fœmineo beatam Chriſti virginem Scholaſticam, à Deo ità exauditam legimus, vt ea, quæ à ſanctiſſimo fratre Benedicto Abbate petijt & obtinere non potuit, diuina ei virtus poſcenti miniſtraret? Volens nanque ipſa virgo caſtiſſima, vt frater eius cum ea pernoctaret in oratione, quod ab eo minimè potuit obtinere, petijt à Domino, & tantam vim ventorum & imbrium impetrauit, vt ex eodem tecto, in quo loquendo conſederant, nullus omninò egredi valeret: & ità qui ibì rogatus noluit manere, manſit inuitus. Si ergò à tam fragili ſexu ſanctus vir Dei Benedictus orando potuit retineri, quid mirum, ſi beatus Corbinianus infideles, aut etiam fideles orando potuit ſaluare, qui ſe à diuino tramite nunquàm abſtrahebat? Sicque factum eſt, vt de pœnis depoſitus Adalbertus, non tantùm viuus, ſed etiam illæſus inuentus ſit, & ad palatium ab his, qui miſſi fuerant, deductus. Ad cuius intuitum quaſi ad ingens ſpectaculum multitudo nimia confluebat, & non modò incolumem, ſed etiam valentem contemplabantur, & à multis habebatur inſigne. Tunc idem Adalbertus, quaſi paſſer ereptus à laqueo pœnarum, habitum mutauit, & in ſanctæ conuerſationis vita ſub magiſterio viri Dei poſt multa temporum ſpatia finem viuendi fecit.

Suſpenſum in patibulo conſeruat incolumẽ.

Cap. 9. Ex eo tempore vir Dei Corbinianus venerabatur ab omnibus: maximè verò à domeſticis fidei. At ille gloriam ſeculi pertimeſcere, honoris ambitionem expaueſcere, tranquillitatem ſecreti, quod perdiderat, multipliciter lamentari, diuitias ſibi locupletatas, haud ſecùs àc auari amiſſas, deflere. Ad priſtinum ergò redijt ergaſtulum in foribus beati Germani eccleſiæ, ibique ſub protectione eius proprium quæſiuit ſecretum, turbas hominum deuitauit, paucoſque ſecùm clericos retentauit, quos admonendo & docendo deſerere non valebat. Quibus ſub operationis ſuæ cura victum ſuppeditauit,

Vir ſanctus fugit mundi applauſus.

peditauit, & verbi Dei semina quotidiè eorum pectoribus infudit. Ibique continuis septem annis permanens, eò aduenientibus secumque commorantibus verbum Dei sedulò ministrauit. Sed quanto secretiùs se in ima loca contulit, eo ampliùs fama eius sanctissima altiùs eminebat in publicum, & quotidiè superuenientium turbas sustentare non valens, & quasì concussam cellulam, & conquassatam medij maris fluctibus nauiculam deflens, ad pristinum se contulit orationis auxilium, iterumque Romam pergere disponebat, & à tanti patris munimine absolutionem percipere, & secreta monasterij petere, atque alterius magisterio se commendare pertractans, si eum summus Papa sub patrocinio, vt priùs poscebat, beati Petri militare sub manuum suarum concessisset sudore. Qui non iam publicum à Gallorum partibus arripiens callem, sed secretiorem eligēs viam, in Alemaniam peruenit, deindè in Germaniam: & sic in Noricum veniens, ibì aliquandiù demoratus, verbi diuini seminauit doctrinam, & nonnullorum sacra verba penetrabant, gratia Dei, corda in augmentum fidei Christi. Quæ gens adhuc rudis erat, & nupèr ad Christum conuersa.

In Norico prædicat verbū Dei.

Caput 10.

Eo nanque tempore erat ibi deuotissimus Theodo Dux, insignis potentia, & virilis virtute, filijs ornatus, & nobilium virorum alacritate præcipuus. Cuius cùm longè lateque felix fama increuisset, prouinciam ipsam sibi & liberis in quatuor partes diuisit, chariquе ibì habebantur sacerdotes, vt solet apud nouitios. Qui dum virum Dei Corbinianum aduenisse cognouit, ad se inuitauit, eumque humillimá supplicatione flectere conabatur, vt ab ipso honores sibi debitos acciperet. Sed obtinere non potuit: quòd vir Dei mâllet paupertatem tranquillam sectari, quàm diuitijs frui perituris. Itaque multa ei munera largitus Dux, permisit abire. Illo autem relicto, in partes filij eius, nomine Grimoaldi, venit: qui eum honorificè recepit, & de tanti pontificis gratulabatur aduentu: nec tantùm ipse, sed etiam vniuersa turba, quę erat in ditione eius. Cùm autem gustâsset dulcedinem doctrinæ illius, cœpit multis blanditijs ei supplicare, & nimijs insistere precibus, vt eum nequaquàm desereret. pollicebatur enim eum comparticipem facere filiorum suorum. Sed vir Dei ad eius promissionem ab statu suæ mentis minimè declinauit, sed immobilis ad explendum iter arreptum permansit, & se nequaquàm recedere ab huius tramitis perfectione professus est. Idem verò Grimoaldus munera illi non modica largitus, fecit ei copiam abeundi, direxitque ministros, qui eum cum summo honore deducerent à finibus Noricensibus vsque in Italię partes. Qui iussa complentes, sub debito honore benedictionem petentes, reuersi sunt. Sed silenter, ignorante quidem viro Dei, iubente autem eodem principe, actoribus vel habitatoribus Alpium mandauerunt, tam Venusticæ vallis, quàm alijs circunquaquè, vt si quandò eum reuerti in illas partes contingeret, eum à finibus Baioariorum nequaquàm paterentur abire, nisì ad iam dictum principem perueniret.

Theodo Bauariæ insignis Dux.

Grimoaldus filius Theodonis

Cap. 11.

In ipso autē itinere Romā pergendo, cùm Breones perueniret, iuxta syluam quandam in castris manebat. Sed dum custodes equorū incautè obdormirent, ità vt nullus vigilaret, vrsus è sylua egrediēs, sagmarium viri Dei discerpens comedit. Manè autem facto, dum expergiscebantur custodes, inuenerunt eundem vrsum super ipsum sagmarium iacentem, & comedentē illum. Quod dum Ansericus prædictus viri Dei minister agnouit, beato Corbiniano dixit. At vir Dei patiēter ferens, dixit eidē Anserico: Tolle flagellū istud, & vade ad eum, & fortiter illū verbera, & castiga pro delicto suo, quo nobis nocuit. Quod dum ille agere formidaret, dixit ei vir Dei: Vade, & noli timere eum: sed, vt dixi tibi, fac, ac posteà mitte super eum sellam sagmariam, & sterne illum, & sagma super illum impone, & duc cum aljs caballis in viam nostram. Ipse verò Ansericus fecit, sicut præceperat ei vir Dei. Porrò impositam sibi sagmam ipse vrsus quasì domesticus equus Romam vsque perduxit, ibique à viro Dei dimissus, abijt viam suam.

Vrsum cogit ferre sarcinas Romam vsq.

Cap. 12.

Cùm autem ad Tridentinum castrum vir Dei peruenit, vbì tunc à Longobardorum rege comes nupèr erat positus, nomine Husingus: is cùm viri Dei emissariū valdè decorum forma vidisset, emere concupiuit: Sed cùm vendere nollet, furto clàm tollere iussit. Cuius rei vindictam cælestem ad tempus narrationis & ordinē reseruamus. Igitur vir Dei sanctus Papiam veniens, à pręcellentissimo Longobardorū rege & Deo deuoto cum omni veneratione susceptus est, & septem ibì diebus propter sacram prædicationem verbi Dei, quæ ex ore illius inundabat, retentus est. Eius se orationibus hu-

Honorificè accipitur à Longobardorū rege.

millimè idem rex commendauit, munera largitus non modica, & vale dicentem abire permisit, atque in eius comitatum cuiusdam ciuitatis præfectum ire iussit, & vsque ad portum amnis Padi deducere, & virum Dei cum omni comitatu suo diligenter trāsponere: & indè vsque ad Romanos fines alios cum eo pergere fecit, vt darentur ei per viam totius necessitatis solatia. Cùm autem peruenissent ad portum Padi fluminis, is, qui cum eo missus fuerat, videns elegantem equum viri Dei, animo hærens, emere concupiuit. Sed vir Dei minimè se daturum prædixit, summo Romanæ vrbis Pontifici ducendum insinuans. Ille verò antiqui hostis peruicacia accensus, ad suæ damnationis cumulum, ad vltimum transeuntibus amnis portum reseruare suis silenter equum præcepit, Dei quoquè viro transposito, subitò se equo imponens, cursu velocissimo in vicinam syluam se immergens cum suis, huc illucque discurrens, simulabat latronem se quærere. Tunc demùm vacuus reuertens, raptorem se non nôsse testatus est. Viri quoquè Dei prouolutus vestigijs poposcit, vt pro negligētia sua ad regales aures eum minimè accusaret. At vir sanctissimus patientiæ suæ custos, hilari vultu ei valefaciens, à se dimisit, diuinæ vindictæ non ignarus. Cuius rei finem diuino adiutorio ad posterum narrandi ordinem reseruamus. Nam vir sanctus tramite arrepto, cœptum carpebat iter.

Aequo animo tecit fraudē cuiusdam.

Cap. 13.

Cùm autem quadam die ad Tusciæ partes peruenisset sexta feria ieiunij, in qua abstinere oportebat ab esu carnium, videntes hi, qui præerāt itineri, quòd hora gustandi tardiùs protrahebatur, & quòd caballi calorem toto diei spatio sub pondere nequirent sustinere, dixerunt vt vel paululùm repausarent. His dictis, is, qui alimenta ad mensam pontificis ministrabat, dixit se ad esum Episcopi nihil præter carnem habere, quam eo die non comesturum Episcopum nouerat. Hoc eo dicente, vir Dei sursùm adspiciens, vidit aquilam in aëris altitudine volantem, & ait: Ecce auis, per quam nobis Dominus misericordiæ suæ largitate daturus est alimenta. His dictis, ab intuentium oculis longiùs aquila recessit, & de tanta altitudine oculorum acie piscem in maris fluctibus videns, submissis alis, arreptum ad litus perduxit. Illis ergò pergentibus, quidam cocus pontificis more itinerantium hoc videns, ad litus cucurrit, inuenit aquilam in piscis adhuc viui capite sedentem, piscemq; palpitantem. Qui cùm aduenisset, aquila piscem dimisit, & auolauit. At cocus arreptum piscem obtulit pontifici, & factū aquilæ enarrauit. Magnitudo verò piscis tanta erat, vt non solùm pontifici sufficeret, sed etiam cunctis, qui apud illum comederunt. Res mira & valdè inaudita, excepto antiquo miraculo, quo Paulo & Antonio coruus ministrauit escam. Tanta enim diuinæ pietatis est largitas, vt nusquàm suos seruos permittat inopia confici, dicente Psalmista: quia Inquirentes Dominum non deficient omni bono. Magna autem erat eodem loco amœnitas, magnaque herbarum copia, & fons largus. Quid ergò ibi aliud datur intelligi, nisi quòd omnipotens Deus, qui suum dignatus est pascere seruum, subuectioni eius necessariam præbuit alimoniam? Sed nequaquàm aliud eius miraculum prætereundum esse videtur.

Nolenti sexta feria vesci carnibus, diuinitùs grandis piscis offertur.

Psal. 33.

Cap. 14.

Octauo nanque die ab eo, quem diximus, similiter sexta feria quidam ex conuiatoribus ad litus maris cucurrit. Est enim delectabilis callis iuxta mare euntibus vndarum molibus depressus. Is dum iret per litus, vidit secus litus natantem piscem non modicæ magnitudinis, quasi pedum vndecim. Quem dum deambulando intueretur, clamore valido auribus viri Dei indicauit. Itaque cuncti, relicto calle, ad litus quasi ad ingens spectaculum cursitabant. Vir autem Dei, cùm natantem conspexit, intrà semetipsum tacitè cogitans, nè fortassis sibi in esum, vt erat, à Deo transmissus esset, quendam suum ministrum, nomine Anserium, cuius longè iam superiùs mentionem fecimus, ex nomine vocat, scienseum peritiam habere natandi. Ei præsenti exui indumentis, nihil diffidentiæ in animo habere, pugionem in manus sumere præcipit. Ipse verò verbis eius confisus, vestimentis exutus, imperterritus quasi per humum mare ingrediens, (erat enim viribus strenuus, alacer ingenio) in mare mersus, in interiora se contulit, sinistra manu pernatans, dexteram super vndas eleuans, ferro summis nisibus piscem tam fortiter percussit, vt ferrum sequeretur capulus. Pisce verò statim ad altiora maris se torquente, ipse summitatem tenens, ferrum secutus est. Cumque diù per mare natando piscis se fatigâsset, & nihilominùs persequendo eum percussor torqueret, ad litus eum conuertere nitebatur. His ità decertantibus, iam longiùs eductus fluctibus,

Anserici magna fiducia de sanctitate beati viri.

bus, ità vt vix iam litus adſpiceret, confiſus tamen verbis viri DEI, ſumebat fiduciam. Quod dum piſcatores quidam intuerentur, ex latere retia releuantes, his relictis, certatim ad periclitantis adnauigauerunt ſpectaculum. Qui dum vulneratum piſcem intuerentur, totis viribus feſtinabant, atque ab æquore eum in nauim voluërunt attrahere. Sed dum idem viri Dei miniſter brachium in ſummitatem puppis immitteret, cœperunt piſcatores pugnis & percuſſionibus reuerberare, vt ex tanta præda reuerteretur vacuus ad litora. Sed cùm alacer pedem puppi immitteret, ad flagella intrepidus, viriliter ſe erigens, arrepto vnius ex manibus remo, cœpit percuſſores ſuos cædere. Qui ilicò timore perculſi per orationes viri Dei, illius pedibus ſe ſubmittentes, nauim vſque ad litus traxerunt cum præda. Tunc vir Dei & qui cum eo erant, immenſas Deo referebant laudes, locaque ad applicandum aptiſſima perſpicientes, caſtra illic metati ſunt. Cumque tantæ eſſet abundantiæ gratia, vt piſcem eundem nequaquàm cunctus comitatus illius conſumere poſſet, reſidua ſalientes, in vaſa condiderunt. Refectis autem omnibus, hi qui aliena rapere conabantur, dignis ſunt verberibus caſtigati, atq; à viro Dei admoniti, nè vlteriùs principis Apoſtolorum beati Petri peregrinis nocere vllo modo auderent. Duos etiam eis treſſes dare præcipiens, nè de operatione diei vacui recederent, abire illos permiſit.

Ingẽs piſcis magno miraculo capitur ſexta feria, qua nõ licebat carnibus veſci.

Ipſe verò iter perſequens, Romam vſque peruenit, & oratione facta ad vtraque beatorum apoſtolorum Petri & Pauli limina, ad ſummi pontificis beati Gregorij præſentiam veniens, ad eius ſe ſtrauit veſtigia. At ille ſurgere illi imperans, ſedemq; iuxta ſe poni faciens, ſedere præcepit. Qui cùm ſediſſet, non modica dona tanto Dei viro obtulit, & cuncta ſibi de ſua conuerſatione diſplicentia enarrauit, quomodò videlicet & quibus quasì immenſis fluctibus quateretur huius mundi honoribus, & quomodò ei nec murorum clauſtra tranquillitatem præſtare potuiſſent, & quantũ huius mundi formidaret diuitias, quippe qui nec vnum vellet habere colonum. Secretum ergò petens, vt ei omnes perturbationes animi ſui atque anguſtias liberè poſſet referre, lachrymis fuſis, flebili voce deplorat, vt ſuum ſecretum impoſito honore perdiderit, in priſtina petitione perſiſtens, vt ad cœnobium ipſum ire permitteret, vel in quandam cellulam includeret, vel in aliqua ſecreta ſylua ad operationem ipſi concederet agellum. His auditis, tantam humilitatem eius miratus eſt ſummus Papa: eoque à ſe dimiſſo, ad ſecreta neceſſaria ſynodum congregauit, & in eo conuentu iſta recitauit. Quibus illi auditis, vna voce omnes eum reuerti debere proclamabant, multis teſtimonijs ſcripturarum id confirmantes. His ità dicentibus, virum Dei in medium venire iuſſit. Quorum verbis ſe victum conſiderans, vt iniunctum ſibi à tanto patre officium nullo modo omitteret, & à lucro vacuus rediret ad aream, cum ſummo ibì aliquantùm temporis retentus honore, benedictione accepta, valefaciens omnibus, triſtis receſſit. Cap. 15.

Dolet ſe nõ impetràſſe ab Epiſcopatu abſolutionem.

Cùmque reuertendo Papiam perueniſſet, ad portã vrbis feretro impoſitum cuiuſdã mortui corpus efferebatur, quem vniuerſus ſequebatur vrbis magiſtratus. Qui mox vt virum Dei conſpexêre, ſubtiliter de perſona eius atq; vocabulo ſciſcitabantur. Erat autem cadauer eius viri, qui caballum illius anteà rapere auſus fuerat. Eos autẽ omnes pauor ingens inuaſit, quia ille deſperatus à medicis, facinus ſuum non abſcondit, ſed publicè confeſſus eſt. Tunc quoquè vir ſanctus cum omni humanitatis reuerentia à rege receptus, regalem deducebatur in aulam: quia nequaquàm principem latebant diuinæ virtutis miracula, quæ per viarum ſpatia ab eo & per eum fuerant geſta: & proptereà miles Chriſti ampliorem ab omnibus recipiebat honorẽ, quamuìs ille ea omnia libentiſſimè voluiſſet ſilentio premi. Sedente autem rege, & cum eo viro Dei, mulier ipſius tunc defuncti orbata viro & viduata, flebili vultu veſtigijs viri Dei prouoluta eſt, adducẽs viri Dei caballum, à viro ſuo machinis diabolicis & nefandis raptum inſidijs, forma & ſpecie decorum quasì de obitu viri ſui mortis reum: inſupèr ducentos ſolidos viro Dei obtulit, dicens virum ſuum eadem die percuſſum fuiſſe, qua illecebroſis machinis viam viri Dei impedire præſumpſit, & vt ab eadem percuſſione languor quotidiè dolori fomitem miniſtràſſet, & vt iam à medicis deſperatus ſibi præcepiſſet, vt omni diligentia ipſum cuſtodiret caballum, & viro Dei, ſi, Deo donante, eò reuerſus eſſet, omninò redderet, & eius facinus illi confiteretur, & inſupèr debitæ impenſionis ei aurum afferret, vt pro eius anima vir ſanctiſſimus deprecari diuinam clementiam dignaretur. Quibus dictis, compaſſus eminẽtiſſimus rex, & dolore ac tremore compunctus, Cap. 16.

Nota vltionem diuinã in eum, qui abſtulit equum viri Dei.

Nota regis

erga eum reuerentiā. statim ex throno prosiliens, genibus prouolutus est Episcopi, rogans nè hoc sperneret, quod mulier obtulit, & insupèr suum reciperet, quod amisit. Vir autem Dei, nè totam eminentiæ eius familiam contristaret, quam ob mortem tanti viri flentem conspexit, & in magna esse desperatione animæ illius, vniuersis petentibus ad suscipienda, quæ mulier obtulerat, tandèm coactus consensit: regem, vt surgeret, petijt, leniterque eum consolari cœpit, eumque rogauit, nè aliam quis pro ipso reatu vltionem reciperet, di-
Nahum 1. cens, quia non vindicat Dominus bìs in idipsum. suisque illum orationibus, vt valeret, adiuturum professus est. Fide recepta ex viri Dei verbis, viduata mulier recessit. Non longè pòst pontifex, cum summo ibì detentus honore & reuerentia, nec modicis ditatus muneribus, à rege dimissus est, & rebus necessarijs abundè instructus, ad Tridentinos peruenit fines.

Cap. 17. Cùm autem non longè à castro venisset in prata, quæ appellabantur Rumanniana, quidam ex comitibus eius emissarium, quem ibì viro Dei fraudulento consilio ipsius principis, qui tunc ibì erat, ministri abstulerant, conspiciens quoddam iumentum sequentem, & multa macie deformem, ità vt vix cognosceretur, viroque Dei indicare curauit. Qui eum se dissimulans agnoscere, suis omninò indè silere præcepit. Cùm aūt vrbis portæ appropinquaret, eccè iam anteà dictus comes Husingus ei obuiàm veniens, pedibus illius aduolutus, commissum à se facinus non abscondit: sed humiliter confitebatur damnum, quod ei fecerat ex caballo, & illecebrosę machinationis furtum per ordinem confessus est, qualiter propter decoram nobilitatem eius suis iumen-
Alia cælestis vltio ꝑpter equū viro Dei ablatum. tis ad propagationem eum immittere concupiuisset, & in posterum reseruare: asserens, quòd hoc facto, diuina consecuta illum sit vindicta, ità vt ferè quadragintaduo ex ipsis iumentis elephantino morbo perierint, excepto vno superstite, quod tunc sequebatur. Et cùm hæc confiteretur, duos, quos optimos habuit, caballos viro Dei obtulit, & insupèr ducentos solidos auri, humili voto deposcens, vt vir Dei pro emundatione delicti in ipsum admissi accipere non sperneret, & sibi delictum remitteret. Quibus auditis vir Dei arrisit, & ob satisfactionem illius condonauit ei. Ille autem cum magno honore per ministros suos eum vsque ad fines Baioariorum deducendum curauit.

Caput 18. Cùm autem Magiense castrum intrâsset, à custodibus captus est, sicut longè superiùs diximus à Grimoaldo duce præceptum esse: nec vlteriùs eum abire sinebant, nisi ad eorum principem se iturum promitteret. Ibique nolens & coactus tamdiù de-
Orat ad sepulcrum S. Valentini. tentus est, vsquedum ab eis missus Grimoaldo hoc nūcians reuerteretur. Quæ vir Dei impedimenta viæ suæ diligenter pertractans, considerauit diuinæ virtutis gratia vacua non fuisse. Tunc enim ad beati Valentini confessoris CHRISTI sepulcrum, situm in eodem castro, sanctæ orationis causa se contulit. solicito animo vniuersam montanam regionem, vrbi illi confinem circuiuit, viditque terram fructiferam & syluosam. Inuenit etiam inter duos riuulos locum secretum & purum absque habitatoris tramite, qui appellabatur vsitato nomine Camina. Intellexit ergò non sine diuino nutu & voluntate ibì se esse detentum: consideransque locum secretum, & ad sanctæ religionis cultum valdè commodum, eum magno amauit affectu: cogitauitque sibi secretum ibì hospitiolum construere, si eum condigno posset precio comparare. Perquisiuit ergò diligenter, cuius vel quorum is esset proprius, vt accedente opportunitate temporis, propter vicinitatem sancti Valentini ecclesiæ, sibi ad secretum hospitium eum vindicaret. Intereà illi, qui ad Grimoaldum ducem pro annunciando aduentu eius missi fuerant, reuertebantur, cum summa eum veneratione rogantes, vt ad eum venire non dedignaretur. Adiecerunt etiam, vt si spontè venire nollet, datum sibi esse præceptum, vt inuitum eum deducere deberent. Intellexit vir Dei illorum insidias, & in prædicto castro relictis sarcinis suis, ad dictum principem mœstus perrexit.

Cap. 19. Cùm autem ad palatium prædicti principis peruenit, per quendam dilectum eius cubicularium eidem principi demandauit, nequaquàm se faciem illius videre velle,
Grimoaldꝰ ducit vxorē defuncti fratris sui. antequàm lasciuam coniugem à se expelleret, quam sibi tunc copulauerat post obitum fratris sui Theodoaldi, viduam. Quæ quidem secundùm huius carnis putredinem pulchra videbatur & decora, nomine Pilidrud, & genere præclara, ex Galliæ partibus genitricem secuta, istas peruenerat in partes. Sed cùm Episcopi dictis consentire nollent, ipse in sua perseuerauit sententia, eisque egregij prędicatoris Pauli
1.Cor. 6. ea verba demādauit inter cætera, Quia neq; adulteri, neq; fornicatores regnū Dei possidebunt.

debũt.Illa aũt funestę Herodiadis sequẽs exẽplũ,de morte viri Dei cũ maleuolis qui-
busdã tractare cœpit. At vir Dei pro tali crimine meminerat Iohānẽ increpāsse Herodẽ Matth. 14.
& Herodiadẽ,quã tulerat fratri suo viuenti vxorẽ,atq; ob hoc ab Herode interẽptũ esse:
ideoq; nullatenùs in tantũ facinus se cõsentire prędixit,antè se esse potiùs moriturum.
Sic ergò quadraginta diebus ab eorũ se subtraxit obtutibus,eosq; per suos ingiter ad-
monere nō destitit,vt tã execrabile cõiugiũ relinquerẽt: congruisq; tẽporibus,iã qui- Vide sancti viri zelum.
dẽ si conuerterēturad pœnitẽtiam, blãdis sermonibus Dei regnũ promisit:porrò si per-
maneręt in malitia,terrorẽ magni iudicij Dei,æternũq; eis citò venturũ minabatur sup
pliciũ.Tandeq; Dei omnipotẽtis cõsolāte clemẽtia, perduxit eos ad ꝓmissionẽ separa-
tionis suę.Tunc vir sanctus in Domini Christi Iesu cõfisus gratia,eos fecit ad suã venire
pręsentiã.Qui veniẽtes,humì se ꝓstrauerūt ãbo,& extẽsis ad pedes eius brachijs,se gra- Ecce insigne exemplum pœnitentiæ.
uiter peccâsse,se nimiũ reos esse confessi sunt:& ità pura cõfessione ad pœnitẽtię cõfu-
gerūt remedia. Quorũ capitibus vir Dei manus imponẽs,signo ęternę salutis eos mu-
nire curauit,ex humo eos erigẽs tam grauiter lapsis pœnitẽtiã designauit,viã eis salutis
ostẽdit,remediorũ solatia eleemosynarũ largitate,ieiuniorũ & orationũ frequẽtia adi-
piscẽda mōstrauit,& vt ampliùs peccare cauerẽt,solicitè ꝑmonuit. Sicq; domum ingres-
si,communiter sumpserunt cibum.Sicut autem à mensa principis vir Dei alimoniã cor-
poris sumpsit,ità illis alimoniam animarum, prædicando verbum Domini, ministrauit.

Tũc quoq; vir sanctus locũ amœnũ in cõfinio Magiensi, cuius superiùs mentionem Cap. 20.
fecimus,Grimoaldo principi à possessoribus iusto precio emere ꝑsuasit,vt haberet iusto
labore adeptũ, vndè animę suę remedium acqrere posset.Ei verò princeps libẽti animo
obediuit,eoq; cum beato Corbiniano veniẽs,cõuocauit ad se possessores loci illius,qui
vulgò adhuc dicitur Camina,inter duos riuulos Timonẽ & Finalẽ: & dato iusto precio,
emit à viris nobilibus tam agros, q̃ prata & vineas cum parte Alpiũ. Illi verò venditores
cũ testimonijs & testibus hoc illi confirmauerūt,sicut mos est,in ꝓprieta tẽ. Quo facto, Ecclesiæ S.
ex consilio fideliũ & Deo deuotarũ personarũ tradidit hoc ipsum per manus beati Cor- Mariæ Fri-
biniani Deo & sanctę Dei genitrici Marię ad ecclesiã eius,sitã in castro Frisingẽsi super singæ quid
fluuium Isaram, & coram testibus eidem perpetuo iure seruiturum firmauit. Tunc dederit dux
quoquè vir Domini Corbinianus habitaculum sibi construere illic festinauit: basili- Grimoaldus.
cam ædificauit,& sancti Valentini atque beati Zenonis in ea patrocinia collocauit, &
in eorum dedicauit honorẽ, vineasq; ibi plantans pomiferis ornauit arboribus,& ali-
moniam pauperibus præparauit.Cœpitque fama sanctitatis eius spargi latè per orbem,
à cuius ore laus Dei iugiter emanabat.

Fuitq; indè nō lōgè manens quedã vidua, nomine Fausta,cũ duabus filiabus,bonam Cap. 21.
habẽs substantiã.Quæ Fausta diuidẽs cũ filiabus possessionem,portionẽ suã Grimoaldo
principi eo pacto tradidit,vt vsq; dum illa viueret,eã tueretur & custodiret,& post eius
decessum eã sibi haberet propriã in loco,qui dicitur Chories,cũ omnibus rebus eò per-
tinentibus. Post eius verò obitum beatus Corbinianus dedit Grimoaldo principi non-
gentos auri solidos,quos ei dudũ Pipinus Maior domûs Francorũq; princeps,pro elee-
mosyna largitus erat,& cõparauit hoc ipsum in Chories:& ambo pariter posteà,beatus
Corbinianus Episcopus & Grimoaldus princeps,tradiderūt Deo hoc & S. Marię ad ꝓdi- S. Corbinianus Episcopus Frisingensis.
ctã ecclesiã in castro Frisingas,vbi tũc beatus Corbinianus cathedrã tenuit pontificalẽ.

Quadã verò die vir Dei beatus Corbinianus cũ præfato principe recũbens ad pran-
diũ,apposita mẽsa,salutifero crucis Christi signo cũ laude suppositã cõsignauit alimo- Cap. 22.
niã.Prędictus verò princeps ex mẽsa dilecto sibi cani panẽ per incuriã ꝓiecit.Quod vbi Nota antiquum morem cibos
vir Dei cõspexit,dextro pede tripodi calcẽ impegit,& mẽsam euertit,ità vt argẽtea va- appositos
scula per pauimentum huc illucque spargerentur: & ex scamno prosiliens,aiebat eum benedicendi.
tanta benedictione indignum,quam cani non veritus esset proijcere: domûque illius
egressus,dixit se ab eius cura omninò se abstrahere, & nequaquàm cum eo vlteriùs pa-
nem communem sumere velle.Tum verò mulier de morte viri Dei cœpit tractare, in-
uidię facibus succensa,eò quòd à viri sui illicito concubitu per verba eius separata es-
set, incessanterque in aures viri sui inuidiæ & odij fomitem ingessit contra virum Dei,
dixitque in principis ignominiam hoc egisse Episcopum, ideoque mortis esse reum.
At rem ipsam princeps idem diligenter perpendens, patientiæ seruans custodiã,aditum
claudi iussit, nè tantus à se vir DEI recederet ira permotus. Ipseque cum primati-
bus suis palatium egressus, viri DEI prouoluebatur vestigijs, satisfactionem spo-

 pondit,

Nota, optimi principis exemplum. pondit, magnisque precibus atque blandirijs, necnon & muneribus motum mitigault Episcopum, & tandem ægrè pacis osculum à beato promeruit Episcopo: & sic iterùm pariter communem sumpserunt cibum. Cœperunque viro Dei diuitiæ, quas non amabat, quotidiè accrescere, & loca augescere.

Cap. 23. Cùm quadam die in Episcopio Frisingæ sederet, molestia corporis correptus, more solito in vicinum montem ad oratorium beati Stephani martyris venire nequiuit ad matutinas Deo persolnendas laudes. Clerum itaque excitans, illuc ire præcepit. Illisque ascendentibus, vox psallentium in ecclesia obuiàm illis venit: tantaque concordia modulaminis magis ac magis in aures audientium se intulit, quanto ad ecclesiam propinquiùs accedebant. Ex fenestris quoquè & tecto tanta vis clari luminis radiabat per latera eiusdem montis, vt claritatem diei superaret. Illis ergò festinantibus, & ecclesiæ ianuam ingressis, tantus claritatis fulgor euanuit: odor tamen incredibili suauitate ibi triduò permansit. Clerici quoquè nimio timore perterriti, & velut mortui corruerunt in terram, alij ante fores, alij limina ecclesiæ ingressi. Vbi tandem vires recepêre, domum cucurrerunt, & omnia viro Dei indicârunt. His ille auditis, se illuc deferri præcipiens, ibi ad manendum domum sibi construi iussit exiguam.

Audiuntur melodiæ cælestes apud templum.

Cap. 24. Cùm aũt ministri de aquarum penuria propter altitudinẽ montis, quòd ibidem quotidiè ferendo lassarentur, murmurare cœpissent, vir Dei quodam die diluculò consurgens, solus montis latera circumiens, in plaga meridiana ad orationem se humi prostrauit. Qua completa, baculum, quo sustentabatur, in terram defixit. Cumque paululùm perfodisset, tanta mox ex eadem fouea aquarũ emanauit abundantia, vt ad totius cellulæ ministeriũ sufficeret, insupèr & vsque ad montis imã crepidinẽ deflueret, & eo viuente nunq̃ deesset. Cùm autem vir Dei obijsset, & eius corpus à nobis ablatum fuisset, per quadraginta annos sine aqua humus arida remansit. Eo à nobis iterùm adducto, pristinam abundantiam aquarum fons ipse ministrabat. Huic nostræ assertioni fons ipse intuentium oculis testimonium præbet. Sed ad historiæ narrationem redeamus.

Fontẽ precibus largissimum impetrat.

Nota rem miram.

Cap. 25. Cùm quadam die vir sanctus vespertina hora ad ecclesiam beatæ Mariæ in castro Frisingensi ad persoluendas Deo laudes veniret, eccè quædam mulier rustica cum muneribus ei obuiàm perrexit, quæ de maleficij suspicione iam anteà viro Dei fuerat delata. Ibant cum ea onusti carnibus viri, & animal viuum secùm ducebant. Quod vir Dei cernens, subtiliter inquisiuit, quinam esset illius aduentus. Ad hæc mulier dolosa quandam in iuuentutis flore principis sobolem quibusdam illusionibus dæmonum asserebat fuisse commotam, seque suo carmine suisque artibus ad salutem perduxisse gloriabatur: & indè hæc xenia apportare. Quibus auditis, vir Dei vehementer expauit, & ex equo prosiliens, tanto commouebatur zelo, vt ipse eam proprijs non parceret manibus cædere, & cuncta, quæ cum ea portabantur, xenia ad portam ciuitatis, domum reuertens, pauperibus distribuens, perfidiam principis non cessaret deflere. Socia verò antiqui hostis, vt serpens in paradiso, sparsis crinibus, receptis viribus, cruentata facie, principis se offerebat obtutibus. Quam cùm ità flentem incesta vxor principis videret, diabolico instinctu furore incensa, vultu mutato, vim veneni, quam in corde ferebat, adspicientibus demonstrauit, vitã Episcopo auferre volens. Quod tamen viro indicare distulit: sed clàm ei insidias in suam perniciẽ præparare, non distulit, cuidam secretario suo, nomine Nino, occultè præcipiens, vt cùm ab eadem villa recessisset Episcopus, collectis famulis, eum interimeret.

En quàm execratur artem magicam.

Cap. 26. Cumq; ad aliam pergere vir Dei disponeret villã, quidã Deũ timens, per fratrẽ ipsius Episcopi beatæ memoriæ Erimbertum ei demandare curauit, quòd in eadem nocte nequissimo mulieris consilio occideretur, nisi se mutationẽ loci studiosè seruaret. His dictis fidem Episcopus adhibuit, & intempestæ noctis silentio occultè se ad aliam contulit villam. Indè sequente crepusculo eccè Ninus ille collectis famulis domũ viri Dei circuncinxit, & eũ diligentissimè inquirentes, vt interficerent: sed minimè reperiẽtes, cunctis ędificijs euersis, vacui & confusi reuersi sunt. Episcopus aũt, sumpto secũ clero, locũ reliquit, ad Magiẽse castrũ perrexit, per quendã ex suis principi demãdauit, quòd sub omni celeritate ipsa maligna mulier in foueã, quã ipsi parauerat, corrueret, & ipse citò vitam finiret. Eas insidias suæ cõiugis, vbi Grimoaldus cognouit, & abscessum viri Dei, misit & humiliter eum, vt rediret, rogauit. Ille aũt minimè assensit, sed Iezabelis pessimæ mulieris insidias oportere cauere dixit. Quę verò tales insidias fuerit secuta vindicta, silentio non est premendum. Filius

Necem sibi structam euadit.

Filius eius,quem nefando carmine,vt diximus,machinis diaboli mulier incanta- Cap.27.
uerat, rebus excessit humanis. Eoque mortuo, Grimoaldus ab insidiatoribus interfe- Grimoaldi principis
ctus est. Prædictus verò Ninus,qui necem Episcopo afferre voluit,probrosa morte vi- interitus.
tam finiuit. Cùm enim ventrem purgaret,lancea percussus interijt. Ad vltimum verò
Piltrud Carolum in Gallias sequens, pro meritis suis ab eo repudiata, omnem hono- Item aliorum, qui
rem & gloriam perdidit, proprijsque exuta substantijs, nouissimè nihil nisi vnum asel- virum Dei
lum ad subuectionem possidens, in Italia vitam finiuit. Natiq; eius, qui ex illius prodie- perdere voluere.
rant vtero,cum multa tribulatione regno priuati,vitalem amiserunt flatum.

Hucbertus autem cùm regnare cœpisset,humanissimè & summo cum honore vi- Cap.28.
rum Dei ad se reuocauit, eumque tanto venerabatur studio, vt sanctis eius meritis di- Hucbertus
gnum erat: atque etiam sacro fontis lauacro eum sibi sociauit. princeps.

Cumque exitus viri Dei appropinquaret, temporis obitûs sui non ignarus, fra- Cap.29.
trem suum Erimbertum in Italiam ad Longobardorum direxit principem,postulans fir-
mitatem suæ possessionis iuxta Magias, quam sanctæ Mariæ tradiderat, nè indè aufer-
retur, & vt suum corpusculum ad sepeliendum ibidèm recipi iuberet,quod illic beato
Valentino commendauit viuus: In eo enim castro dominabantur ea tempestate Lon-
gobardi. Hoc igitur octauo ante obitum suum die mandare curauit, & horam egres-
sionis suæ prædicens,alium ex discipulis suis ad Hucbertum principē direxit, suum obi-
tum ei nunciaturum: poscens,vt cadauer illius deferri iuberet,vbì viuus promiserat.

Veniente autem iam exitûs sui die,balneum sibi præparari iussit,& ex more ablu- Cap.30.
ens corpus,capillos sibi tonderi fecit,caput & barbam radi: sicque vestibus sacris indu- Nota,vt sub mortē
tus,Deo sacrificium obtulit,& viaticum proprijs manibus recepit. Missarum solennita- se gesserit
te completa,domum ingressus,post perceptionem corporis & sanguinis Christi, vinum vir sanctus.
sibi adduci iussit, modicumque degustans, nihil doloris præ se ferens, signum crucis
Christi capiti impressit,& Deo spiritum reddidit,atque à ministris in beatæ Dei genitri- Felix eius
cis Mariæ ecclesia traditus est sepulturæ. obitus.

Sed tanta mox pluuia secuta est atque procella triginta diebus & noctibus, vt nec Cap.31.
vna hora vnquàm cessaret. Vbì apertè mōstrabatur,quòd ibì requiē corporis sui habere
nollet: sed in loco,vbì popofcerat viuus. Missi verò,à principe Hucberto, reuersi attu-
lerunt mandatum,vt beatissimi viri corpus Magias apportaretur,sicut ipse viuus fieri
disposuerat,vt ibi in ecclesia sancti Valentini sepeliretur.

Itaq; tricesimo obitûs sui die de humo eleuatus,tali repertus est forma,vt viuus esse à Cap.32.
multis putaretur, & quasì rectè valēs dormiret. Cōfluebat nāq; ibidē magna multitudo Nota de
virorū ac mulierū,quasì ad ingens spectaculū, q tāti pōtificis lamētabantur decessum. eius corpore.

Cumq; corpus eius plaustro imponerēt,in ea hominū multitudine quędam puella, Cap.33.
nomine Magata, nō longè indè secretè cū socia stabat. Cūq; ex illa socia inquireret,qd
de Episcopo ageretur,nefandū valdè ꝓtulit sermonē,suę lasciuię atq; immūditię sociū
illū fuisse. Quod ideò tā improuidè dixit,quòd sociā suā deludere vellet. At statim diui-
nę virtutis est vindicta secuta. Nā femur eius dextrum ità incuruatum est,vt vsq; ad pe-
des obrigesceret. Atque in ea claudicatione permansit,vsq; dū vixit,& binis sustęntaba-
tur baculis, vnius pedis vtebatur gressu, tametsi in luctu & pœnitentia & iugi confes-
sione peccatorum suorum, atque sanctę orationis studio vitam multis duxisset annis.

Pergentibus itaque illis, atq; deportantibus corpus Episcopi,cœpit de naribus eius Cap.34. Ex eius iā
emanare sanguis tā calidus,vt de corpore viuo solet effluere. Quē colligētes in vasculū pridèm de-
fictile,deportauerūt vsq; ad castra,vbì cū sancto corpore vigilādo illa nocte manserunt, functo cor-
& vas plenum ipsius sanguinis in eodem loco infoderunt in terram, & cooperuerunt. pore manat calidus san

Cū aūt aduenissent in partes Vallenensiū,cū sancto corpore eius, quidā nobilis Ro- guis.
manus,nomine Dominicus,Veronensis ciuis,magnis vexabatur febribus. Is ad viri Dei Cap.35.
corpus cū venisset, de meritis sancti viri sanitatē se recipere posse cōfidens, subter cor-
pus eius se submisit altero quidē latere, surrexitq; pristinę sanitati restitutus tā valenter,
vt in propriū insiliens equū, Dei omnipotentis virtutē & beati viri merita collaudans,
domū sanus reuerteretur. Ministri verò viri Dei cū ad castrū Magiense cū eius corpore
venissent, ab ipsa porta vrbis à custodibus Longobardorū repulsi sunt, dicentibus,quòd
hoc nequaq̄ viri Dei corpus esset,sed machinari ipsos insidias,vt vrbē capere possēt. His
ità dicētibus,literæ Longobardorum regis à Papia eò peruenerūt,quæ tanti viri corpus
præcipiebant cum summo honore recipi. Eo suscepto,vasculum aperuerunt,vt experi-
mento discerent veritatem. Cumque

Cap.36. Rursùs calidus fluit sanguis ex naribus diù defuncti.

Cumque pallium super corpus eius expansum, & sudarium, quod fuerat super caput eius, abstulissent, iterùm sanguis ex naribus viri Dei egrediebatur calidus, qui inter tot montium spatia fuerat adportatus, & pulchritudo faciei illius tali inueniebatur colore, vt priùs fuerat illo viuente. Tunc omnes vna voce magnificabant Deum in sanctis eius, & sanctum corpus eius in ecclesia sancti Valentini confessoris Christi, vt ipse dispofuerat, sepulturæ tradiderunt.

Cap.37. Cerei diuinitùs ardētes.

Post sepulturam verò, tertia nocte media magni luminis cerei ardentes visi sunt in eadem ecclesia, ità vt diei vincerent fulgorem, & candorem superarent niuis: magnusque ibidèm & optimus secutus est odor, qui illic permansit vsque ad matutinarum solennia.

Cap.38.

Quadam verò die puer paruulus in nocte ipsius viri Dei solennitatis secus muros ciuitatis incautè cucurrit, & pede lapso, in præcipitium décidit. Erat autem ibì tantæ altitudinis spatium, vt intuentes magnus pauor inuaderet: atque ad ima montis ipsius, Passaris amnis magnis intumuerat fluctibus. Quis verò aliud de illo expectaret puero, nisì mortuum esse, & inter saxorum scopulos ingentes diruptum? Et quanuìs ad ima montis peruenisset, nequaquàm fluuium euadere potuisset. Cùm autem irent ad cadauer quærendum, amne per pontem transgresso, contemplabantur puerum saxo cuidam inhærentem. Qui arreptis funibus, per saxorum asscendebant cauernas, vsque dum ad iacentem puerum peruenirent. Qui ob merita viri Dei non tantùm viuus, sed etiam illæsus repertus est: qui diuinæ largitatis munere, illi posteà episcopatui multis diebus præfuit.

Insigne miraculū.

Cap.39.

Intereà verò, dum à Longobardorum gente corpus beati Valentini confessoris Christi de eodem castro ablatum fuisset, & in Tridentinam vrbem deportatum, ac posteà à venerando Thassilone Duce in Patauium ciuitatē, cum summo reuocatū honore: cœpi ego Aribo, hæres licèt indignus, ipsius Frisingensis sedis Episcopus, cogitare, quid de tanti patris corpore agerem, qui sine debito honore & absque sancto illic iacebat officio: atque ea causa debitus ei honor præstari non poterat. Ad diuinum itaque me contuli consilium, atque cum coëpiscopis meis, & cæteris approbatis ecclesiasticis viris tractare cœpi, vt ad suam sedem, vbì Episcopus fuerat, ad gloriam Dei translatus, sibi debito afficeretur honore. Sanctorum autem virorum corroboratus consilio, generali synodo congregata, cogitationes vel consilium beatorum virorum in medium protuli, visum illis esse, vt sanctum corpus viri Dei ad suum locum reduceretur. Pariterque tractabamus, nè sanctus vir curæ nostræ sublatus, sine sancto officio, & nobis ob tantam absentiam sine lumine remaneret: & quòd beati Valentini corpus indè ductum fuisset, ob quem iste vir Dei suum corpus eò adduci voluerat. Inito ergò generali concilio, triduanum ieiunium decreuimus per totam diœcesim illam celebrandū, psalmodiamque sine intermissione ab omnibus generaliter agendam, atque per Missarum celebrationes quotidiè diuinam clementiam ab omnibus vnanimiter cum summa deuotione & humilitate inuocandam, vt per suam misericordiam alicui suam indè aliquo modo dignaretur Christus ostendere voluntatem: vtrùm ad pristinum locum deberet adduci, vel illic expectare vltimi & magni diei resurrectionem, nè improuidè contra diuinum veniremus cōsilium. Triduano deniquè peracto ieiunio, antequàm abinuicèm corporali secederemus præsentia, septem viris ex nostris diuinæ largitatis gratia in somnis est reuelatum, sicut tractauimus, ità perfici debere, vt ad suum locum viri Dei corpus reduceretur. Omnesque ergò nos humilimè collaudauimus clementiam Dei, & vale dicentes, abinuicèm recessimus.

Nota priscam, erga sanctorum corpora deuotionem.

Cap.40.

Tunc quoquè cum consilio omnium coëpiscoporum nostrorum, cæterorumque ecclesiasticorum, & ipsius venerandi principis Thassilonis, ad repetendum viri Dei corpus probos atque prudentes ecclesiasticos viros cum alijs direximus.

Cap.41.

Cumq; ad prædictam vrbem Magiensem venissent, & orationes suppliciter implêssent, die declināte in vesperam, inito consilio, quosdam in ecclesia dimiserunt: alij vero ad percipiendam alimoniam domum ingressi sunt. Et eccè subitò in ecclesia sonus factus est magnus, ità vt validi tonitrui vim superare videretur, & vniuersam non solùm ecclesiam, sed etiam vrbem commoueret. Tanta verò diei fuerat serenitas, vt nubes minimè apparére videretur. Tantus ergò omnes, qui in ecclesia erant, timor inuasit, vt nimiùm perterriti, in terram corruerent, & quasì exanimes iacerent. At post paululùm viribus

Ingens sonus diuinitùs excitatur in ecclesia.

viribus receptis,ostium ecclesiæ conati sunt egredi.Et eccè hi,qui erant in domo,obuiàm illis aduenerunt: & sic omnes cum ingenti pauore ecclesiam ingressi,cum omni reuerentia pernoctauerunt in vigilijs vsque in crastinum. Sed quid mirum,si tali sonitu vir Dei voluit ostendere, suam in reuocando ipsius corpore fieri voluntatem,quandò etiam Israëlitico populo ad mouenda castra conuocando,diuino iussu prolixiùs perstrepebat buccina? Num. 10.

Manè autem facto, magna cum supplicatione accedentes, & tumulum aperientes,inuenerunt sancti viri corpus tam pulchrum, eaque elegantia coloris, vt leniter dormiens putaretur.Eleuatusque de eodem loco cum omni gloria & honore,& feretro impositus, cum magna pedestrium virorum religiosorum adducebatur celeritate, ità vt equites vix eos sequi possent. Superatis autem transalpinis iugis, cùm ad portum Oeni fluminis cum tantis reliquijs viri religiosi peruenissent: magna turba clericorum & laicorum vtriusque sexûs ibidèm obuiam sancto viri Dei corpori facta est, & cum multa litaniarum sedulitate illud excepit. Cap. 41. Res mira in sancti viri corpore diù humato.

Cumque indè in quendam opportunum campum venissent, & illic quiescerent, quidam vir manu arida à teneris annis,eò accessit, atque sub feretrum sacri corporis se submittens,de Dei misericordia & beati viri meritis confidens,eam manum ità tetraxit sanam,vt erat altera. Cap. 43.

Eadem nocte quidam eò venit à dæmonio arreptus,tanta insania exagitatus,vt vix à fortissimis viris posset retineri, magnisque & perturbatis perstrepens vocibus, clamabat immaniter. Cumque à fidelibus viris subter feretrum corporis beati viri immissus esset,ità suffragante gratia Dei & intercessionibus sancti viri,immundus spiritus ex eo profligatus est, vt nunquàm deincèps illi nocere potuerit. Cap. 44. Dæmoniacus curatur.

Contigit autem,vt apportando sancto corpore ad eum venirent locum, vbi iam olìm è Frisinga cum eodem corpore pergentes substiterant, & collectum eius sanguinem, vt suprà dictum est, in vase fictili, imposita illi tabula,defoderant. Ibi verò sanctæ crucis baiulus super ipsum vasculum imprudens & insciens crucem defixit,inuentusq; est sanguis viri Dei eo colore ac decore, acsi eodem die ex viuentis corpore effluxisset. Itaque hymnos,laudes & grates Deo lætantibus animis omnes depromentes,& iterùm eundem illic sanguinem honorificè reponentes, cum multa festinatione ecclesiam ibi condiderunt: vbi innumera Dei omnipotentis clementia ad honorem & gloriam sancti nominis sui dignata est multarum sanitatum operari miracula,per merita & intercessiones beatissimi viri. Cap. 45. Ingens miraculum in sanguine viri Dei.

Indè autem moto sacro corpori omnis cœtus pontificum & ecclesiasticorum turba immensa,vnà cum Thassilone Principe obuiàm occurrentes,cum omni ecclesiastico obsequio, cum hymnis & canticis spiritalibus, cum multa omnium laude & prædicatione, in ecclesia sanctæ Mariæ, vbi primò fuerat humatus,ad honorem & gloriam nominis Christi,& ad totius spem Christianæ plebis,eius suffragia postulantis,est honorificè exaltatus. Atque per eius merita & preces magnas ibi virtutes diuina potentia quotidiè efficere dignatur, & multis in Deum verè credentibus & fideliter petentibus sanitates ingiter illic conferuntur: Præstante & miserante Domino Iesu Christo: qui cum Deo patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus per omnia secula seculorum, Amen. Cap. 46.

DE

DE SS. DOROTHEO ET GORGONIO AC SOCIIS MARTYRIBVS, EX HISTORIAE ECCLESIAST. EVsebij *Cæsareens. lib.8. interprete Iohanne Christophorsono Angliæ Episcopo.*

9. Septembris.

Ex cap. 1. Imperatorum gentilium erga Christianos humanitas.

QVantum splendoris doctrina veræ pietatis in DEVM omnium rerum gubernatorem, mundo per Christum patefacta, apud omnes homines, Græcos simul ac Barbaros, ante istam persecutionis tempestatem, quæ nostra ingruit memoria, obtinuerit, & quàm liberè inter eos prædicata fuerit, maius quiddam est, quàm quod nos nostra in dicendo tenuitate satis pro dignitate explicare possimus. Cuius rei argumento esse poterit singularis Imperatorum humanitas, qua nostros tam benignè exceperunt, quibus quidem tum prouinciarum præfecturas gratuitò impertiêrunt: tum propter incredibilem beneuolētiam, quam erga nostræ religionis professionem habebant, omni afflictatione & molestia, quam pro Dei amore homines Christiani solent perpeti, eos penitùs liberârunt. Quid de his attinet dicere, qui sunt in Imperatorum palatio magnam dignitatem adepti: deque ipsis Imperatoribus, qui domesticis suis pro sermone diuino propagando, & pia vitæ ratione degenda, ipsi velut inspectantes, copiam fecerunt liberè & ingenuè dicendi: atque adeò suis ipsorum vxoribus, liberis & seruis, quasi palàm de mira fidei libertate gloriandi exultandique potestatem permiserunt? Quos certè chariores habuerunt, & magis eximiè dilectos, quàm reliquorum seruorum turbam: vt Dorotheum illum, qui præter cæteros erga illos & beneuolentiam summam ostendit, & fidem non minorem: ac proptereà præ alijs, qui magistratus & præfecturas in imperio gerebant, amplissimum honoris gradum adeptus est: vt Gorgonium, qui non dissimili fama & celebritate enituit: vt alios non paucos, qui propter Dei verbum sunt parem cum illis dignitatem consecuti.

Dorothei amplissimus honos.

Itèm Gorgonij.

Nota, quo in precio apud ethnicos fuerit Christiani, cùm sanctè se gererent.

Aut quid commemorem, qua humanitate, cultu & beneuolentia, non illa quidem vulgari & contemnenda, prouinciarum præfecti & rectores, ecclesiarum præsides & Episcopos, vt manifestò cernere licebat, amplexati fuerint? Aut quomodò quisquam conuentus illos, infinita hominum turba frequentatos, multitudines in singulis ciuitatibus coactas, illustres hominum in templis concursus, poterit oratione explicare? Vndè cùm in antiquis illis ædificijs non satis loci haberent, ampliores ecclesias in vniuersis vrbibus, fundamentis earum ad maiorem laxitatem dilatatis, erexerunt. Et quandiù diuina ac cælestis Dei manus populum suum, vtpotè auxilium eius promerentem, obtexit, suoque muniuit præsidio: tandiù neque vlla hominum inuidia, quò minùs istæ res vnà cum tempore in dies maiores progressiones facerent, incrementoque & magnitudine augescerent, omninò potuit obsistere: neque vesanus ille & perditus dæmon, vel suoipsius conatu eas in inuidiam rapere, vel hominum insidijs vlla ex parte impedire.

Itèm quid mores deprauati effecerint.

Verùm cùm nos præ nimia quadam licentia, in mollitiem delicatam & dissolutam segnitiem essemus prolapsi: cumque alij alijs inuidere, maledictis insectari, & propè nosipsi inter nos petulantibus linguis, tanquàm mutuis armis, oppugnare, & casu aliquandò verborum contumelias velut hastas vnus in alium intorquere, & præsides ecclesiarum alter alterius vires infringere, & populus in populum seditionem concitare occiperet: cumque ficta & adumbrata sanctitatis species, quæ oratione nequit exprimi, & simulatio fronte occultata ad immensam quandam prauitatem serpsisset, diuina vltio, dum permagna adhuc Christianorum vbiquè versabatur frequentia, parciùs, aliquandò remissiùs & moderatiùs, vt solet, primò persecutione ex fratribus, qui militiam exercebant, inchoata, cœpit in nos animaduertere. Sed vbi, veluti sensibus orbati, & præstricti mente, nulla cura aut cogitatione incubuimus, vt diuinum Numen in nos incensum, beneuolum & placatum efficeremus: sed tanquàm impij, nostras res à Deo nec curari, nec animaduerti arbitrati, alia vitia alijs aceruatim adiecimus: & pastores nostri, depulsa repudiataque pietatis regula, dissidio & contentione inter se exarserunt: quin-

quinetiam nullas alias res, præterquàm discordias, minas, æmulationem, inimicitias & odium, inter ipsos mutuò adaugere studuerunt: & animis ambitionis æstu incensis, tyrannorum more principatum obtinere laborârunt: tunc demùm, iuxta illam Ieremiæ sententiā, obscurauit in ira sua Dominus filiam Sion, & deiecit de cælo gloriam Israël: non recordatus est scabelli pedum eius in die iræ suæ: sed demersit Dominus omnem decorem Israël, & demolitus est omnes sepes eius, &c. Thren. 2.

Anno decimonono Imperij Diocletiani, mense Dystro, qui à Romanis Martius nominatur, cùm salutaris passionis Dominicæ festum iam pro foribus esset, omnibus in locis per Imperatorias literas palàm edictum fuit, vt tum deturbarentur ecclesiæ, soloq; æquarentur: tum scripturæ absumerentur igni: tum qui honorem fuissent adepti, de gradu turpiter deponerentur: tū priuati, si modò in professione Christiana perstarent, libertate penitùs priuarentur. Ac primum edictum contra eos editum, tale fuit. Non longo tempore pòst, alijs literis exeuntibus mandatum est, vt omnes ecclesiarum præsides vbiquè gentium primùm conijcerentur in vincula: deindè omnibus machinis adhibitis, idolis victimas immolare cogerentur. Ex cap. 3. Impium decretum Imperatorum contra Christianos: item aliud contra Episcopos.

Simul atquè edictum, contra ecclesias Christi editum, in Nicomedia propositum erat, vir quidam non obscurus & ignobilis, sed, vt hominum fert opinio, longè illustrissimus, incredibili amore erga Deum & ardenti fide incitatus, ocyùs prodit in medium, & illud in aperto & publico loco affixum, tanquàm profanum & maximè impium, manu auellens dilacerat: idque, cùm duo ex Imperatoribus in ciuitate adessent: quorum alter ętate præ cæteris prouecta, primum Imperij gradum, alter quartū ab eo obtinuit. Atque iste primus martyrum, qui tum occubuerunt, ad hunc modum eximiè nobilitatus, taliaque cruciamenta perpessus, qualia erat verisimile eum, qui fuisset in eiusmodi facinore depræhensus, subiturum, tum constanti & virili animo, tum pacato & tranquillo, ad extremum vsque spiritum constitit. Ex cap. 5.

Ex omnibus, qui vnquàm vel apud Græcos, vel apud Barbaros propter animi magnitudinem illustres, & hominum sermone celebrati sunt, nullus cum diuinis & eximijs nostri temporis martyribus Dorotheo & suis sodalibus, Imperatorum ministris, comparari potest. Qui quidem cùm summum honorem apud dominos adepti fuissent, & amore essent apud illos liberis proprijs & ingenuis non inferiores, probra & afflictationes pro pietate corporibus impositas, noua & multiplicia mortis genera contra ipsos excogitata, splendidiores reuerà existimârunt diuitias, quàm gloriam, quàm delicias, quibus hominum vita soleat diffluere. Mortem igitur vnius ex illorum numero, qualis fuerit, commemorare placet, eamque lectoribus spectandā relinquere: vt indè, quæ reliquis etiam eius sodalibus contigerint, animaduerti possit. Quidā illorum in ciuitate suprà commemorata coram Imperatoribus, quos diximus, in medium adducitur. Qui cùm iussus idolis immolare, omninò recusaret, mandârunt nudum in sublime tolli, ac flagellis eousquè toto corpore dilaniari, quoàd supplicio euictus, etiam animo inuito, quod erat imperatum, præstaret. Sed vbi ista perpessus, constans & immutabilis persisteret, de reliquo ossibus eius iam carne denudatis, acetum sale permistum in corporis membra, cruciatu attenuata & propè contabefacta, infuderunt. Atque vt istos dolores protriuerat, & velutì pedibus conculcârat, indè craticula & ignis vnà in medium trahuntur, & reliquię eius corporis, tanquàm carnes ad comedendum paratæ, ignis incendio non raptim, vt breuì è vita decedens, omni dolore liberaretur, sed paulatim absumptæ fuerunt. Neque qui eum imposuerant in rogum, etiam post tot tamque grauia cruciamenta ei vllum respirandi locum dare in animo habebant, nisi priùs ipsorum imperata factutū annueret. Sed ille proposito suo mordicùs adhærescens, victor in tormentis animam efflauit. Tale vnius regiorum famulorum martyrium extitit, appellatione sua (Petrus enim nominatus fuit) reuerà dignum. Cæterorum autem sociorum eius martyria, quæ non inferiora sunt, quô orationis terminemus modum, missa in præsentia faciemus. Tantùm autem exponemus, quo pacto Dorotheus & Gorgonius vnà, alijque non pauci ex Imperatoris familia, post varia certaminum genera, laqueo vita deposita, diuinæ victoriæ præmia reportârunt. Ex cap. 6. Eximia virtus S. Dorothei &c. Horrendi cruciatus Petri martyris.

MARTYRIVM SANCTI ET MAGNI MARTYRIS SEVERIANI, AVTHORE SIMEONE *Metaphraste.*

9. Septembris. Licinio impio imperante, Lyſſias, qui tunc erat Dux, properabat è Cæſarea venire Sebaſten. Eum enim vocabat tempus martyrum Chriſti: illorum, inquam, victoria inſignium Quadraginta. Poſtquàm autem illis ad finem peruénit martyrium, Seuerianus quoquè ad Ducem defer-
Seueriani præclara virtus. tur. Fuit autem hic vir inſignis virtute. Nunciabatur verò, quòd hic Seuerianus non ſolùm Chriſtianam teneret religionem, & cultum gentium probris ac contumelijs apertè afficeret: ſed etiam multos ex gentibus decipiens, ad ſuum Deum adduceret. Præter hæc etiam alias intentabāt ei criminationes, nempe quòd Quadraginta illorum, qui pauloantè viriliter decertauerant, & neque tormentorum experientiæ, neque bonorum promiſſis ceſſiſſent, ſed eundem ſtatum vſque ad mortem præ ſe tuliſſent, Seuerianus fuerit præcipua cauſa eorum tolerantiæ: & quòd cùm multas haberet facultates, nullum ſineret egere ex ijs, qui erant eiuſdem ſententiæ: Quinetiam eos, qui includebantur in cuſtodijs, propterea quòd mutârint religionem, non ſineret, propter rerum neceſſariarum indigentiam, meliorem ſuſcipere ſententiam: ſed affatìm eis ſuppeditans, redderet impudentiores. Et hæc quidem inuidia, ex veritate ſumens occaſiones.

Lyſiæ Ducis crudelitas. Quæ verò nunciabantur, Dux audijt, partìm quidem lætus, partìm autem ad iram protinùs incitatus. Nam lætabatur quidem, quòd mox eſſet puniturus, quod propter ſummam crudelitatem erat ei iucundiſſimum: Ira autem concitabatur, quòd intelligeret omninò eſſe aliquem, qui auderet deſpicere tantam eius inſaniam. Volebat enim vel ſola fama auditionis eos, qui Chriſtum adorabant, ipſum formidare, & in extremis latére penetralibus & latibulis. Nè autem temerè appellaretur Lyſſias, (Erat enim vehementi rabie pércitus aduersùs Chriſtianos) mittit quoſdam cum iuſſu terribili, qui Seuerianum mox arriperent, & ad ſe adducerent. Quid autem Chriſti miles? Ne expectauit quidem eos, qui miſſi fuerant: ſed eorum aduentum anticipans, acceſſit ad Du-
Seueriani conſtantia. cem, & reputans eſſe tempus loquendi liberè: O Lyſſia, inquit, non ſufficit tibi ſolum perire, & in teipſum enſem impellere: ſed noſtras vis quoquè perdere animas, & eas tanquàm lucrum aliquod tuis præbere dæmonibus? Sed ſcias nunc te incidiſſe in viros
Philip. 1. fortes, & qui non ſunt puſilli & abiecti animi. Mihi enim (vt ait meus doctor Paulus) viuere eſt Chriſtus, & propter illum mori, lucrum eſt maximum.

His athleta amentiæ arcem ſtatìm labefactauit huius cacodæmonis, partìm quidem, quòd præter ſpem omnem, ne expectauit quidem vt vocaretur: partìm autem, quòd dum comparuit, incredibili vſus eſt audacia. Siluit itaque aliquantulùm, planè animi dubius & perplexus. Deindè eos, qui aderant, horribiliter intuens, & manu mar-
Cæditur neruis crudis. tyrem oſtendens: Crudis, inquit, neruis quamprimùm laceretur, vt ſciat, quidnam conciliet liberè loqui non in tempore. Atque ille quidem, dum ſic verberabatur, lætabatur
Pſal. 128. tormentis, quæ ſuſtinebat propter Chriſtum, & illud Pſalmicum, tanquàm ſalutare remedium, afferens carmen, cantabat ad vulnera: Supra dorſum meum, dicens, fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem ſuam: & plagas ducebat eſſe incitamentum ad Chriſti dilectionem. Tyrannus autem cùm videret eos quidem eſſe feſſos, qui flagris cædebant: martyrem verò eſſe vultu alacriorem luce ſpiritûs, iubet eum relaxari à verberibus. Deindè cùm traductus eſſet ad prætorium: Non es, inquit Dux, miles ignauus, quantùm poteſt intelligi ex prima experientia, ſed fortis & ſtrenuus, & qui potes audacter adire pericula. Potes autem ſcire ex præſentibus, quòd nullam lætitiam, neque proſperam aliquam fortunam tibi Chriſtus conciliet. Martyr autem animo magìs confirmatus, & vt qui rerũ aſperarum perpeſſione linguam magìs acuiſſet: Si oculi,
Egregiè reſpondet tyranno. inquit, animæ tuæ non eſſent hebetati tenebris impietatis, oſtendiſſem tibi, quàm multa bona mihi conciliâſſet id, quod mihi intuliſti ſupplicium. Nunc autem quid agam cæco

prælu-

præluceens,& surdo canens? Si enim non sic affectus esses, ô Iudex, intellexisses Christi gratiam & virtutem,quæ me cõfirmat. Num enim putas sine ea tam facilè affectum iri erga tormenta carnem & sanguinem? Si ergò sic sentis,si ea, quæ sunt præ pedibus, non potes intueri,quomodò non sunt omnia tua surda,& cæca,& dijs tuis similia?

Dux autem valdè ridens, etsi martyr nondùm cessâsset dicere: Tantum abest, inquit,vt te rectè sentire existimem, & credam ijs,quę à te dicuntur, vt futuris tormentis sim effecturus,vt modestior reddaris & sapientior. Rursùs autem dicit martyr: Hæc verba te magnæ arguunt amentiæ: sed quoniam confidis in tormentis,& credis fieri posse, vt his me persuadeas,ego quidem sum propè: manus autem lictorum non sunt procul. Iob 7.
Liberè ergò loquar in necessitate spiritûs mei, &,vt air diuinus Iob,aperiam os meum, quod amaritudine animæ coarctatur: & videbis me quauis statua solidiorem,& patibili natura superiorem. Apud Deum enim meum est virtus & potentia mea, & in ipso est spes mea & auxilium. Cùm hæc verba accepisset Lyssias: Es, inquit, audax concionator, & in nos fluens magna dicendi copia, & aduersùs deos glorians te iactitas. Tuám ne mentem fugit,te alloqui Præsidem, qui tuæ vitæ habet potestatem, cùm sis vnus ex multis,& relatus sis in numerum militum? Ille verò: Non ignoro, inquit, sed in Christum pietas,dat mihi tantam audaciam, & loquendi libertatem. Angor autem animo, quòd non sit aliquis sine affectione,simul & sapienter iudicaturus.Fortè enim,ô Lyssia, Dei omnium effectoris agnouisses virtutem,& deos falsos contempsisses.Sed cur studium nostrum nihili fecisti? In quonam autem ipse tibi places,& præclarè de te sentis? Es enim Præses,& ex sublimibus: non id negauerim: nihil tamen à nostra differs communi natura.Nam tu quoquè es homo,in quem mors cadit & interitus. In nos autem absolutam non habes potestatem, præterquàm in solum corpus. Ipsa autem me docent diuina eloquia,non timere eos,qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: sed illum potiùs extimescere,qui corpus & animam potest gehenna condemnare: quæ te accipiet,licèt nunc immodicè gloriantem,cum ipsis dijs tuis & dæmonibus in æternum puniendum. Matth. 10.

His magis ad iram concitatus Lyssias, iubet martyrem trabi appensum ferreis laniari vngulis. Postquàm autem martyr sensit tormentum grauius,(Quomodò enim essent coronæ,nisi exciperent labores & dolores?) Iesu Christe,exclamauit,qui solus facis à sæculo mirabilia,qui suspensus fuisti in Cruce,& sic superbum deiecisti: qui in hodiernum vsque diem magnis & extolleris propter õpera tua admirabilia: veni ad me seruandum: & brachium quidem peccatoris & maligni contere, meorum autem membrorum articulos dissolutos colliga,& vni,ô bone: & concede mihi,vt possim peragere hoc certamen martyrij. Solue autem etiam eam,quæ tuo gregi imminet,caliginem. Vides quàm sit in altum elata,& quemadmodùm omnia ferè compræhendit. Atque sic quidem precabatur martyr suspensus. Tyrannus autem alios post alios mittebat lictores,grauiores ex hoc dolores machinans. Postquàm autem vidit sanctum immutabili & constanti vultu ferentem ea,quæ intentabantur,animi dubius,iubet eum quidem relaxari à vinculis,conijci autem in carcerem. Martyr ergò dum abducebatur, & gloriabatur quodammodò plagis,per mediam clamabat ciuitatem: Qui athletarum Christi vides vulnera,eorum remunerationes cogitate & præmia. Neque enim mente comprehendi,neque verbis exprimi possunt bona,quæ Rex immortalis,& nunc dat ijs, qui pro ipso patiuntur, & in cælis reseruantur in posterum. Quinetiam ipsum quoquè pro ipso pati,est iucundum: propter ipsum autem mori,est iucundius. Eum autem multi sequebantur, & maior affluebat turba, quæ ab eo docebatur ea, quæ sunt salutaria,donèc ascendit in custodiam,& ipsam est ingressus.

Ferreis laniatur vngulis.

Magna animi fortitudo.

Ducitur in custodiam.

Quintus dies præteriêrat, ex quo coniectus fuerat in custodiam, & athletam rursùs curat adducendum Lyssias: & impudenter se mitem esse simulans, sic eum moliebatur traducere à pietate: &,Sciant omnes dij,dicebat,Seueriane,valdè miror,reputans quòd vir quidem adeò forma elegans,& quòd videri potest,fortis,& qui rerum tantam nactus es experientiã,aperta morte à suaui hac luce discedas. Laudo tuam stabilitatem & constantiam,si ea vsus esses aduersùs hostes. Cum ferro autem,igne,bestijs & lapidibus decertare,est planè stultum, & nonnihil affine insaniæ. An non vides si nihil aliud, robur quidem tuum esse fractum & dissolutum: ipsum autem corpus iam diffluere & perire? His Lyssias callidè conabatur eius eneruare constantiam. Ille autem: Nè consideres, inquit,

Versutia Iudicis.

quit,carnes consumptas flagellis: quas si tu non consumpseris,at mors adueniens minimè omninò eis parcet. Sed est mihi libera animi voluntas, quam neque minæ terrebunt,neque tormentum attinget: contrà autem,eam magìs omninò pro Christo confirmant,promptioremque efficiunt & alacriorem. Quocircà non solùm flagris cæde, suspende & lacera: sed etiam obrue lapidibus,& iace in ignem,& quicquid,quod vis & potes facere,in me nè cuncteris intentare. Nam tu eris citiùs defessus puniendo, quàm ego mihi parcam propter Christum. Quisnam autem te mihi grauior futurus sit inimicus,non possum perspicere: qui nō solùm eminùs iacularis,ac telum in corpus immittis: sed studes ipsam spoliare animam,& eam omninò nudare armis pietatis, & seruam abducere & captiuam.

Egregia martyris constantia.

Hæc cùm Dux audijsset,continuò personam & scenam abijcit,& rursùs erat Lyssias cum solita crudelitate & immanitate,& iubet lapidibus conteri os martyris, & deindè etiam ei dictitari: Noli Christum crucifixum in lingua circunferre, neque illum commemorando esse molestus Ducis auribus. Sed strenuus athleta etiam decertans cum tali supplicio, tamen responsionem quoque adiecit: Miser,dicens,qui tuam animam semèl fecisti dæmonum habitaculum, meritò ne solo quidem auditu potes ferre Christi mei nomen. Adhæc rursùs Dux: Ego,ô Seueriane,existimās te factum esse moderatiorem tormentis præcedentibus, & sermonem impertij, & quæ opùs sunt, quòd ad me quidem attinet,suasi. Quoniam autem ipse magis contendis vincere priora secundis, & quæ præcesserunt perpessiones, exuperatione delere posteriorum: vt aliquam referas gloriam à Christianis, qui æquè àc tu sunt stulti, te omninò docebo experientia,quòd te tuus Christus ne tantillùm quidem iuuerit. Tunc Seuerianus, qui ipse quoquè,sicut diuinus Paulus,erat plenus diuino spiritu: Nos, inquit,non ea, quæ videntur, ò Iudex, sed ea etiam,quæ non videntur,consideramus. Veniet autem,qui liberat,& sanctus è cælo visitabit: & quæ à te in me intentantur supplicia, omnia efficiet inania,vt sunt re vera. Hæc cùm martyr respondisset, Dux conuersus ad circunstantes: Quoniam,inquit,Seuerianus præsentium malorum expectat remunerationes, interìm pendeat sublimis in ligno: & huius latera vngulæ ferreæ consumant. Sint autem etiam circa eum satellites,vt vehementiùs lanietur,& nobis aliquas fortasè agat gratias,qui sic etiam authores sumus plurium bonorum.

Os lapidibus eius cōteritur.

2.Cor.4.

Hæc ille quidem dixit, velutì subsannans: multitudo autem lictorum statìm circunsistens,& eum sublimè tollens,latera lacerabat crudeliter. Ille autem: Vnam hanc, dicebat,plagam grauem existimo,quæ me à Christo disiungit. Sunt verò hę omnes mihi potiùs voluptati. Me enim ab ijs, quæ sunt in terra,separantes,soli Christo coniungunt. Interìm autem Dux quidem dicebat: Dijs sacrifica, Seueriane, & liberare à supplicijs. Ille verò ipsius verba ne tantillùm quidem curans,neque eum aliqua dignans responsione, apud se tacitè loquebatur: Non sunt dignæ passiones huius temporis, quæ conferantur cum gloria reuelanda. Dux itaque martyris silentium,contemptum,sicut erat,arbitratus,grauiora in eum excogitabat: & cùm eum de ligno deposuisset, deducit ad murum: cumque duos lapides maximos & grauissimos,vnum quidem collo,alterum autem alligâsset pedibus, & martyrem fune cinxisset, demittit è muro sublimè pendentem: vt lapidum pondere membris ei diuulsis,violenter abrumpat animam. Sed reuerà in te sperauit,Domine, & non est affectus pudore. Nam membrorum quidē forma à sua compage diuellebatur,& ossa nudabantur carnibus: Voluntas autem & liberum animi institutum erat omninò impatibile. Eum autem ex alto ludificans Lyssias: Sustine,dicebat, Seueriane. fortasè enim sic apud Christum erit tibi maior merces. Martyr autem cùm iam deficeret, & extremum ageret spiritum: Si scires, Tyranne, dicebat, quænam pro his mihi concilies, ipse quoquè desiderares pati eadem: quid aliud hinc significans, quàm quòd maiora cupiebat propter Christum? Admirans itaque Lyssias tantam eius tolerantiam & fortitudinem, & maximè quòd tam opportunè,etiamsi talibus esset malis implicatus,respondisset: Existimabam,ô Seueriane,inquit,te esse hominem rudem,& ignarum literarum,vt qui sis miles,& in bello te semper exerceueris: sed, vt video, es facundus, & summa vi dicendi præditus. Ad hæc respondens sanctus: Deus,inquit,cui ego seruio,qui potest facere,vt omnia consistant,cùm sit omnipotens, si virum rudem acceperit, eum reddit sapientem: si mutum,tardæque & impeditioris linguę,eum efficit disertum & elegantem oratorem. Hęc dixit,&cùm manus

Latera eius immaniter lacerantur.

Rom.8.

Horrēdum supplicium.

nus paululùm extendiſſet: Ago tibi, inquit, gratias Domine Deus, quòd me confirmâſti, & poſuiſti arcum æneum brachia mea, & eripuiſti animam meam ab impia rhomphea, ab inimicis manûs tuæ, & ab ijs, qui inſurgebant aduersùs me, extuliſti me. Et nunc in atrijs tuis, Domine, in bonis domûs tuæ colloca me. Quoniã lætantibus omnibus habitatio eſt in te. Cùm has preces edidiſſet Domino, ſimul etiam ei reddit ſpiritum nona menſis Septembris.

Feliciſsimè reddit inuictum ſpiritum.

Sequenti autem die quidam ex pijs, quibus martyr viuus ſuam mandârat ſepulturam, ſimul conuenientes, cùm martyricum illud corpus magnificè compoſuiſſent, & ſuper id hymnos ceciniſſent, & quæcunque ſolent Chriſtiani, peregiſſent, deſiderantibus ſimul & colentibus manibus elatum, media nocte tulerunt in patriam martyris. Cùm autem veniſſent in quendam locum, illinc quidem patriæ ſignificatur aduentus reliquiarum. Cogitabat verò vnuſquiſque eis ire obuiàm: & omnes ſimul egreſſi ſunt, neque fuit vllus, qui non venerit, non ſenex, non puer, non infirmus, non natura tardus: ſed exiſtimabat vnuſquiſque ſe prærepturum eſſe benedictionem, ſi modò priùs occurriſſet reliquijs. Sic ergò omnibus alacriter feſtinantibus, mortui ſerui coniunx ſola relicta fuerat, (Deceſſerat enim eo tempore quidam ex ſeruis martyris) erantq́; vxori acerba omnia, mariti damnum, & eius, qui eam conſolaretur, ſolitudo: & quòd neſciret quonam modo poſſet ire obuiàm martyri. Sola ergò intùs relicta, quoniam quæſijt, qui eam conſolaretur, & non fuit, & qui ſimul doleret, & non inuenit: mortui coniugis corpore appoſito, plangebat, gemebat, lamentabatur, mortuum perindè àc viuum alloquebatur, Surge, ô marite, ſurge, dicens, eamus obuiàm domino noſtro, nè videamur ſoli pigri & deſides, neque quiſpiam nos negligentiæ accuſet in noſtrum dominum. Sensìm autem & tangebat tunicam, & lachrymas cum voce emittebat. Hæc poſtquàm breui tempore ſuggeſſit, & dixit coniugi, etiam corpus martyris mox erat aduenturum, repentè (ô miraculum) viuus cernitur, qui erat mortuus, & ijs abiectis, quæ erant ei impoſita, cùm ſe protinùs cinxiſſet, ipſe quoquè vadit obuiàm martyri. Quod inſigne miraculum, & tulit athletæ teſtimonium de maiore eius fiducia ad Dominum, & ad maius deſiderium accendit omnium animos. Non enim quod factum fuerat, erat eiuſmodi, vt poſſet reijci, neque de eo poterat eſſe vlla dubitatio: ſed quos deceſſus habuit ſpectatores, & qui curam geſſerant funeris, fuerunt ij quoquè teſtes reſurrectionis.

Nota priſcorum reuerentiam erga ſacras reliquias.

Mortuus quidam reuiuiſcit.

Cùm longo autem tempore aſſediſſet famulus ſepulcro martyris, decimoquinto anno ab illo tempore, & paulò plùs, ipſe quoquè exceſſit è vita. Atque tũc quidem conſiderantibus omnibus, qui ad hoc congregati fuerant, vbinàm ab eis martyricum corpus deponeretur, quoniam dubitationis non dabatur ſolutio, meliori & diuiniori prouidentiæ id ſtatuendum reliquerunt, & coronam ex floribus contextam imponunt reliquijs. Protinùs autem tanquàm ab aliquo miſſa, deſupèr aduolans aquila, accepit coronam, & ſensìm mouit pennas, & eas minùs pernices habuit ad volandum. Sed illam quidem ſtatìm ſequebatur populus. Ipſa autem quodam modo eum ducebat, tantùm ante eos volans, vt non eſſet multùm remota ab oculis. Et cùm veniſſet ad propinquam ſyluam, & deindè coronam ex alto demiſiſſet in pulchro loco montis, & volare cœpit celeriùs, & profecta eſt ad ſuam habitationem. Hoc illi conijcientes diuinam eſſe indicationem, cum voluptate & magno ſtudio concurrentes, ſacrum illud & diuinum corpus illic ſanctè & diuinè deponunt. Quo in loco in hodiernum vſque diem ſanctus illic frequentes operatur curationes, & multa miracula, cuilibet roganti benignè appârens, & eius curam gerens, in Chriſto Ieſu Domino noſtro: Cui gloria & potentia cum patre & ſancto ſpiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Nota de corona ex floribus.

Multa miracula ad eius ſepulcrum.

VITA S. AVDOMARI EPISCOPI MORINENSIS. NOMEN AVTHORIS ANTIQVVS MS. CODEX

non habet. Est grauiter scripta, sed stylum passim mutauit F. Lauren. Surius. Videtur ab eodem scripta esse, à quo etiam vita S. Bertini Abbatis edita est, nempè à Folchardo Bertiniensi.

9. Septembris. Cap. 1. Patria & parentes S. Audomari.

BEatus Audomarus antistes, ex nobilibus & secundùm seculi dignitatem inclytis, atque in fide catholica eruditis, ortus est parentibus haud ità procul à Constantia, eo loco, qui Aurea Vallis nuncupatur. Pater eius Friulphus, inter suos clarus fuit: mater verò Domita est appellata. Ij verò religiosi parentes Audomarum puerum, pro Christianæ religionis ritu & consuetudine, diuina suffragante gratia, ab ipsis incunabulis, catholicis enutrière disciplinis. Erat enim illis vnicus filius. Porrò Friulphus post obitum Domitę coniugis suæ, puero iam & ætate crescente, & gratia, suaui iugo Christi & leui sarcinę collū supposuit, hortante ad id & corroborante eum filio Audomaro.

Cap. 2. Ambo igitur, & Friulphus parens, & Audomarus egregię indolis puer, accuratè
Matth. 19. implent, quod Saluator ait: Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & veni, sequere me. Atq; ità mundo mortui, Deo viuentes, à rebus caducis inopes, cælestibus locupletes, Deo subditi, maligni dæmonis hostes, ætate dispares, animo pares, ad Christi militum illud celeberrimum sese contulère monasterium, quod Luxouium vocant, à sanctæ memoriæ beato Columbano Abbate, in Burgundionum regione in Christi honorem ædificatum.

Cap. 3. Præerat tum illius cœnobij sanctæ multitudini beatus Eustachius, cui vnanimiter sua religiosa ac pia indicârunt vota, accommodantes se illi diuinæ scripturæ sen-
Deut. 32. tentiæ: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Cernens autem sanctus Abbas Eustachius eos diuino flagrare amore, atque in beati Audomari tum vultu, tum sermone cælestem gratiam animaduertens, salutare atque perfectum ex sacræ scripturæ sententijs eis consilium præbuit, modò vtrosque simul, modò separatim singulos adhortans, vt sub disciplina monastica siue regulari, cum ipso in
Audomarus cum patre suo fit monachus. Dei seruitio perseuerarent. Ambo igitur diuino inflammati amore, spiritalis patris Eustachij consilium sequentes, sanctæ regulæ iugum mente deuota susceperunt. Indè verò beatus Eustachius immenso repletus gaudio, eos in sanctorum monachorum sodalitatem admisit.

Cap. 4. Porrò Audomarus spiritali gratia plenus, ætate tener, fide robustus, monastici canonis rigorem complexus, in illo beato monachorum cœtu institutus, omnibus Dei seruis, Christo illic militantibus, diuina id efficiente gratia, charus & amabilis fuit. Erat enim mente & corpore castus, obedientia atque humilitate præcipuus, diuina scientia refertus, charitate & mansuetudine conspicuus, parsimonia seuerus, ieiunijs deditus &
Luc. 12. prolixis noctium vigilijs, animo commemorans illud ex Euangelio, Beati sunt serui illi, quos, cùm venerit, Dominus inuenerit vigilantes.

Cap. 5. Intereà fama eius longè lateque diffusa, vsque ad Dagoberti Francorum regis
Matth. 5. notitiam peruénit. non enim potest abscondi ciuitas supra montem posita. Multis indè labentibus annis, ab eodem rege & omni populo vocatus & electus, sancto
S. Audomarus fit Episcopus. Aichario Nouiomensi agente Episcopo, ad instituendum & gubernandum Taruanensis vrbis populum, cum multa animi humilitate Episcopi sedem & dignitatem suscepit. Tum verò diuini verbi semina in credentium pectora deijciens, animarum & corporum languores sanans, captiuos & vinctos redimens, viduarum ac inopum vel maximè curam gerens, plebem sibi à Domino commissam, ad æterna promerenda præmia incitabat.

Igitur

Cap. 6. Fuſcianus & Victoricus prædicant apud Morinẽſes.

Igitur plebs Taruanenſis, licèt longè ante eius aduentum, à beatiſſimi martyris Dionyſij ſocijs Fuſciano & Victorico, verbum DEI accepiſſet eo tempore, quo egregius CHRISTI martyr Quintinus apud Ambianenſes prædicabat: at multa tamen Taruanẽſium turba etiamnum idolorũ cultum conſectabatur. Cùm enim Fuſcianus & Victoricus à Taruanenſibus profecti, in Ambianenſi territorio martyrium obijſſent, mox Taruanenſes ad dæmonum cultum relapſi fuêre: nec ij duntaxàt, qui nomen Domini anteà recipere noluerant: ſed illi etiam, qui à ſanctis martyribus baptizati fuerãt, pari errore implicati, idola colebant.

Cap. 7. S. Audomarus conuertit Taruanenſes.

Itaque CHRISTI antiſtes Audomarus in eam vrbem ingreſſus, ſalutifera ſcripturæ cæleſtis præcepta ſtolidis paganorum pectoribus inſtillabat, menteſque horridis ignorantiæ tenebris occæcatas, illuſtri ſermonis Euangelici lumine colluſtrauit, ſimulacra euerſa igni tradidit, ſacrilegum eorum cultum ab ea vrbe funditùs exturbauit, ac ſalutaribus baptiſmi vndis eius populum expiauit.

Cap. 8.

Cùm autem die quodam in oppido, quod Bononiam (alij Boloniam) vocant, præſens adeſſet, poſt nocturnas vigilias more ſuo diluculò exurgens, ad eccleſiam ſe contulit, vt diuina animum contemplatione reficeret, lachrymiſque & precibus vacaret. Poſtquàm autem ſacroſancta Miſſarum celebrauit ſolennia, ſub meridiem defeſſos artus in lectulo collocauit, aliquantæ quietis captandæ cauſa. Acceſſit autem quidam ad eum iuuenis ex adſtantibus, petens copiam eundi ad litora mari propinqua, & ludo illic ſeſe exercendi. Reſpondit autem ei vir ſanctus ore prophetico: Non expedit tibi, fili mi, ſine me quoquàm abire. Itaq; nulla tibi datur à me facultas exeundi, donèc me videris à ſomno ſurgere. Præuidit enim prouidus ſui gregis cuſtos, erranti iuueni quippiã mali euenturum. Dormiuit igitur iam laſſus venerabilis ſenex: at iuuenis patroni ſui iuſſa contemnens, vt ſolet iuuentus negligere præcepta maiorum, celeri curſu ad mare ſe proripit.

Cap. 9.

Cernens autem nauiculam ad litus conſiſtentem, qua ſolebant incolæ paruum tranſmittere flumen, quod Elnam appellãt, ſtultè ac temerè, amore inepti ludi dementatus, in eam ſe recipit, volens in vicinis litoribus ludo operam dare. Eccè autem ludentem illum mox abimprouisò ventus vehemens protrudit in mare, & ſæua tempeſtas ab alto exiſtit pelago, nauiſque nimiùm tumeſcentibus quaſſata vndis, ſimulque & gubernatore deſtituta & remige, errabunda huc illucque vagatur. Talibus ergò ille miſer implicatus periculis, tandèm acerbè deplorat ſancti patris ſe monita cõtempſiſſe, & iam nec propriæ, nec alienæ regionis litora conſpiciens, vltima mortis diſcrimina pertimeſcit. At verò diuina miſeratio audiens illum merita ſancti Audomari implorantem, nauim ad Saxonum regionem appulit. Sed metuens ille, nè fieret præda raptorum, ſeque ob almi patris contemptum reum agnoſcens, pectuſque crebrò tundens, ad nauiculam ocyùs ſe recipit. Et eccè benigniſſima Domini miſericordia, & beati Audomari meritis adiutus, proſpero curſu pelagus emetitur, donèc ad eum redit portum, vndè illum valida venti vis extruſerat, vbi Elna fluuiolus in mare euoluitur. Multùm proindè exhilaratus ſe in natiuo conſiſtere ſolo, immenſas Domino gratias agit, & ad oppidum properans, reperit ſanctum præſulem eo loco, quo illum reliquerat. Toto ergò corpore proſtratus, temerarios auſus ſuos illi confitetur, & vt miſerandum in modum iactatus ſit in pelago, atque ipſius meritis tandèm liberatus. Eum verò repræhendens vir ſanctus, benignè reſpondit: Nónne ego prohibuerã, fili, nè aliquò te conferres? Sed tu verba patris paruipendenda putãſti. At nunc quandò diuina miſericordia è tantis periculis te extraxit, præcipio tibi, nè cuiquam iſthuc reueles, donèc ego ſuperſtes ero. Et ſiluit quidem adoleſcens, quandiù vir ſanctus ſuperuixit: ſed poſtquàm ille cælos petijt, res ſub modio abſconſa, vbiquè celebris euaſit.

Pœna immorigeri iuuenis.

Ingens miraculum.

Cap. 10.

Eſt aliud miraculum, quo Dominus voluit omnibus teſtatum efficere, quantis ornatus ſit meritis antiſtes beatiſſimus Audomarus: Abiens quandoquè ad propinqua vrbi viſitanda loca diœceſis ſuæ, circa horam diei ſextã ſub patulę arboris tegmine dedit ſe ſopori haud procùl à villa, quę Iortiacus dicitur. Indè poſt breuẽ quietẽ ſurgens, iubet ex ligno fieri Crucis effigiem, eamq; ſub eadẽ arbore defigi. Proxima nocte eo in loco refulſit lux immenſa. quo factum eſt, vt ab eo tempore vſque in præſens lo-

Effigiem Crucis iubet vir ſanctus fieri.

cum illum ceu sacrum venerentur, & multi hodieque illic homines morbidi optata salute potiantur.

Cap. 11. Per idem tempus tres venerabiles viri, & in CHRISTO pia animorum conspiratione fundati, Mummolinus, Bertramnus & Bertinus ex territorio Constantiensi ad sanctum venêre Audomarum, cupientes cum beato præsule verbo vitæ perfrui, & pro sanctæ Trinitatis amore, contempto paterno solo & cunctis vitæ oblectamentis, nudi sanctę regulę institutum amplecti. Eos vir beatus, & in illis CHRISTVM cum multa animi exultatione & erga Deum gratiarum actione suscepit, DEVM laudans, quòd tales ipsi misisset adiutores, qui subditis ei populis æternæ salutis sacramenta declararent. Erant enim eruditione præclari, & in catholica fide benè maturi. Tum quoquè feruebat in illis charitas Christi, qui eos, quos visitat, omni virtute confirmat & munit.

Cap. 12. Cùm sic ergò præsul sanctissimus Morinensem ecclesiam gubernaret, & fœdissimum paganismum cælesti doctrina extirparet, Adroaldus quidam rebus locuples, stemmate mundanæ nobilitatis clarus, beato Audomaro in diuinis laborante triumphis, catholicæ fidei doctrinæ aures mentemque accommodat, planè detrectans ceruicem deincèps dæmonum inclinare simulacris. Eum vir sauctus baptismo expiauit, æternæ salutis immensas opes, & horrendas inferorum tenebras ei inculcans.

Adroaldũ virum nobilem conuertit S. Audomarus.

Cap. 13. Itaque Adroaldus admixtus iam turmis fidelium, ecclesiæ limen, quod anteà valdè erat detestatus, religiosè frequentat, Christumque veneratur & adorat. Hinc amoris diuini studio, ad cælestes opes inhians, omnes facultates suas & villam Sithiu Christo & sancto Audomaro transcribit. O te præclarum Christi opibus Adroaldum, qui dum terrenis facultatibus te exhæredem fecisti, cælestis paradisi hæres es institutus. Natura quidem te vteri fructu priuauit, vt dum nulla tibi superesset in sobole posteritas, ipse Christus tuæ hęres fieret hæreditatis.

Cap. 14. Porrò sanctus Audomarus, dum extirpatis spinis & vepribus, mundat Christi messem, etiam horrea prępararevolens, egregium templum in Sithiu magnis sumptibus extruit in sanctissimæ Dei genitricis & perpetuæ virginis honorem, sanctorum patrocinijs illud muniens. At sancti illi diuinæ religionis cultores, Mũmolinus, Bertramnus & Bertinus, in Domino conspirantes, cœnobium condunt, quod Vetus Templum dicitur. Atque illic fraterna concordia Angelicam instituit monachorum vitam, & cęlestem adunauit in Christi laudibus sodalitatem.

Extruit tẽplum in Sithiu.

Cap. 15. Sed cùm animaduerterent locum illum monasticæ quieti minùs accommodum, explorare instituunt, habeántne vicina loca monasticæ disciplinæ situm opportuniorem. Est verò illic stagnum, marinos æstus imitans, cùm flat Eurus vehementior. Eò se conferunt tres illi milites CHRISTI: nauim intrant sine remige, vt eò tendant, quò sit visum spiritui sancto. Excipit eos nauis in stagni gurgite, nullo neque remigio, neque remigis arte instructa, non ventorum acta flatibus, nullas neque merces, neque commeatum ferens, sed solos habens electos CHRISTI ministros, fidei feruore adeò communitos, vt nulla corporei victûs habita ratione, nequaquàm se in terram exituros affirmarent, donèc adspirante ipsis Spiritu sancto, tum demùm nauis ad litus diuina virtute & gubernatione ad eum pertingeret locum, quem Christus ipsis daturus esset, cùm ipsi psallendi ordine in Dauidico Psalterio ad eum versum peruenissent: Hæc requies mea in seculum seculi: hîc habitabo, quoniam elegi eam. Quid multa? Nauicula errabundo radit iter tramite, eamque mira fidei vis regit per vndas. Sancti benè sperant, & confidunt DEO: orant, vigilant, cælo intenti psallunt.

Sine remige & ventis nauigant sancti viri.

Psal. 131.

Cap. 16. Cùm autem iam psalmodia recto ordine ad eum perduceretur versum, Hæc requies mea, ad litus nauicula mira celeritate appellitur, Angelico, vt credimus, ducta moderamine. Ità vno eodemque temporis puncto, quod est dictu admirabile, & versus psalmi & litus attingitur. Tum verò sancti viri hymnum Deo promentes, & gratias toto pectore agentes, ab hospita excipiuntur tellure.

Vide miraculum.

Cap. 17. Exeuntes autem è cymba in terram, diuino ipsis munere datam, Angelicos ciues hospita terra miratur, sancto propediem monachorum cœtu ornanda. Illi verò magno

magno pectoris feruore sese accommodant ad extruendum illic monasterium. Congratulatur illis Apostolicus Christi antistes Audomarus, fauet eorum studijs, vrgetque conatus. Multi confluunt artifices, templum conditur ad * Agmonem fluuium. Necdùm operi suprema erat imposita manus, & iam monastico structa apparatu, fortissima castra religiosorum virorum implet multitudo. Itaque sacerdos Domini Audomarus in his omnibus Dominum benedicens, Mummolinum illi cœnobio præficit. Is verò pastoris munus adeptus, cælestis doctrinæ semina discipulis depromit, dæmonum virus linguæ fulminibus profligat.

*Aginoum

Conditur monasteriũ Sithiense.

Caput 18. Et iam Deo plenus, instàr cedri Libani, virtutum suarum longè latèque diffundit odorem suauissimum. Vndè factum est, Domino id agente, vt post decessum Aicharij, ipse illi in Nouiomensis ecclesiæ cathedra successerit: in quo pontificatu sex & viginti annis strenuè se gerens, iam vltima ætate, deposito fragilis carnis pondere, Angelicis ciuibus adiunctus est.

Mummolinus creatur Episcopus Nouiomẽsi

Cap. 19. Porrò in Episcopum electo Mummolino, sanctus Audomarus pastoralem curam Sithiensis monasterij beato Bertino demandauit: qui illo ministerio probè fungens, talem se omnibus exhibuit, vt à cunctis amari posset potiùs, quàm timeri. Itaq; in eius venerandi patris amorem conspirant illa Dei agmina, & magna concordia tam egregio duci adhęrent, quem in cunctis moribus suis serpentis prudentiam, cum columbæ simplicitate coniunctam, consectari viderent.

S. Bertinus fit Abbas Sithiensis.

Cap. 20. At ferax Euangelicæ vitis palmes sacer Audomarus, cùm iam eos virtutum ferret fructus, vt per eum lex vitæ omnem illam regionem sanctificaret, fides intemerata sceptrum sibi vendicaret, mortis iura abolerentur lauacri diluuio, cœpit corpore debilitari, & vt pia mens diuinis propinquior fieret, vtroque oculorum lumine orbatus est. Itaque prouidus ille speculator inter Christicolas versatur corpore cæcus, sed lucis præclara de se exempla prębet. Porrò autem mente perlustrans illam sempiternę lucis arcem, miratur Angelicos Ordines: paradisum quoquè illuminatis cordis oculis contemplans, nectareo ligni vitalis fructu se satiat. Felix sanè ea corporeæ lucis amissio, quę menti cęlestis luminis adfert copiam maiorẽ, quo Christus Iesus conspicitur, cęli ostia reserantur.

S. Audomarus fit cæcus.

Cap. 21. Postquàm autem Morinensis siue Taruanensis cathedra triginta annorum spatio tanto esset potita præsule, columna illa Dei corporeis destituta viribus, acri cœpit febre pulsari, concuti, atque discruciari. Tandèm victa membra lecto affiguntur, sed mens inuicta pristinum conseruat fidei tenorem. Deniquè quinto Idus Septembris rumpit vincula corporis, cum Christo victura in secula seculorum.

Obitus S. Audomari.

Cap. 22. Sub mortem autem pastor Apostolicus ad limina matris ecclesię debilis progreditur, suscipiunt lugentia mœnia patrem. Deindè ad faciendum sacrificium beatus senex accedit, lachrymæ ab imo pectore erumpunt, offert DEO fragrantia precum thura, animo ad cęlestia suspensus, corpore humì prostratus. Posteà sacrosancta corporis & sanguinis CHRISTI accipiens sacramenta, pectus suum communit supremis illis epulis, & abiturę animę Diuinum prębet viaticum. Adstat ipse sacris altaribus hostia viua, sancta, Deo accepta, atque hunc in modum precatur: Agne Dei, per istas ęterni panis delicias, suscipe pro tua pietate vota supplicantis. Eccè ad te venio, relinquo eos, quos mihi commisisti: miserere figmenti tui: me iam cęlestis excipiat gratia, & tuos tua seruet miseratio: vt te in paterno solio regnantem videamus, nec vnquàm de membris tuis hostis triumphet.

Sub mortẽ offert sacrificiũ Missæ.

Cap. 23. Ijs verò omnibus peractis, rursùm lecto excipitur, ęterni panis suauitate refectus. Et eccè cęlesti melodia euocatur anima è corpore, digna quæ diuinis conspectibus pręsentetur. In eius egressu quę illic fuerit odoris fragrantia, quis pro dignitate explicet? Vincebat ea aromata omnia, omnes balsami & thuris odores.

Cap. 24. Non latebant hęc beatum Bertinum: sed de ijs diuinitùs edoctus, absque mora venit ad ędes, in quibus iacebat funus, discipulorum caterua stipatus: tollitque illud corpus nulla vnquàm libidine pollutum, & absportat ad monasterium perpetuę Virginis & matris Domini, quod beatus Audomarus in Sithium primò condiderat, ipsique Bertino & omni ecclesię Sithiensi mandauerat, vt illic corpus suum humarent. quod & factum est.

Ità

Cap. 25. Miracula ad eius sacrũ corpus.

Ità sanctus Pontifex, cælestia scandens regna, in sinibus Abrahæ requiescit: eius sacræ exuuiæ terreni corporis multis virtutibus coruscant. Lampas apud eius sepulcrum suspensa, cælitùs accensa est, & benedictio Christi oleum illi suppeditauit, quo longo arsit tempore. Aptè sanè ipsas signorum primitias dedicauit cæleste oleum, pacis symbolum vel luminis, vt beatus Audomarus ab his euocatus tenebris, lucidissimis Angelorum ordinibus credatur insertus. Ab eo enim tempore ex illo venerando beati antistitis loculo morborum omniũ multiuaria est curatio profecta, & quibuslibet corporum infirmitatibus sancti præsulis pietas medicatur.

Cap. 26.

Post eius felicem obitum casu quodam duo inter se conuenêre, alter simplici & aperto, alter vafro & versuto ingenio. Rogat fraudulentus simplicem, vt argenti solidum mutuò sibi det: iureiurando affirmat, se bona fide redditurum. Homo simplex pietate ductus, facit quod ille petit, cùm spopondisset ad certum diem se persoluturum. Iam dies aderat: commonefacit hominem, vt reddat debitum. Ille tanquàm pręter ius fasque reddere iussus, quod non deberet, stomachatur: bonum virum toruis oculis intuetur, & multa comminiscens, ait se nescire quid velit: se ne teruncium quidem ab illo vnquàm accepisse.

Respondet alter: Eamus ergò ad venerandum Audomari patris sepulcrum, & si per eum nostræ regionis procuratorem, non dubitaueris iurare verum esse, quod nequiter fingis, immunis eris à solidi persolutione. Eunt pariter ad sacrum beati Audomari corpus, & cùm non longè abessent, dicit creditor debitori: Cur ipsum quiescentis patris turbabimus loculum? Deus iustus iudex vbiquè est, & solus implet omnia, nec virtus beati Audomari intrà sepulcrum inclusa est. Hoc ergò in loco, quo nunc sumus, illius sancti patris nomen testificare, & mihi erit satisfactum. Ille miser semper æstuantis auaritiæ cæcatus libidine, verso ad sacrum templum vultu, & ad cælum sublatis manibus, dum vult commotis labris periurio se obstringere, confestìm corruit & ad extrema perducitur. Oculi crepantes suis mouentur locis, nerui membrorum omnium dissoluuntur, spiritus per immensos extortus cruciatus, tertio die excedit è corpore.

Vltio cælestis in peierare volentem.

Cap. 27. Vinct⁹, diuinitùs soluitur.

Quidam ob perpetrata facinora proscriptus, & catena ad collum vinctus, manicisque ferreis constrictus, cùm iuxta beati Audomari fores traheretur, mox vinculis omnibus absolutus, celeri cursu solus ad eius sacrum tumulum se recipit, multum ibì lachrymarum imbrem fundens. Sanctus verò pontifex magistri sui vestigijs insistens, qui se dicit nolle mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat: clementissimum se illi exhibet, quem permulta flagitia damnabant. Ingens verò stupor obtinet tortores, captiuique vestigia sequentes, vident eum beati Audomari sepulcro inhærere: nec ausi vlteriùs torquere hominẽ, tam præsenti sancti antistitis virtute liberatum, faciunt ei copiam liberè, quò velit, recedendi.

Ezech. 18.

Cap. 28. Nota antiquam deuotionem.

Iam verò potentes seculi cateruatìm ad limina tanti patris venerabundi aduolant, & quia inter primos in cælesti aula eum residere, & profusa benignitate prælargum illum non dubitant, sancta cum illo commercia instituunt: donant & offerunt Deo atque beato Audomaro pro maximis exigua, pro cælestibus terrena, vineas & agros plurimos pro semper vernantis paradisi campis & hortis amœnissimis. Eiusmodi sanctis desiderijs flagrantes & finitimi & longinqui, eum sibi pariter patronum conciliant. In quibus Franci non pauci, diuina gratia permoti, cùm tam pijs feruerent desiderijs, vineta sua in ius beati Audomari transfudêre, additis etiam agris & alijs rebus, & donationes suas dignis testimonijs confirmârunt.

Cap. 29.

Per id tempus, cùm iam vineæ maturos, eosque copiosos, ferrent botros, Hekkinus quidam in beati Audomari vineam ingressus, abstulit indè vuas non paucas: furtiuoque lætus onere, ad socios redijt pascendis pecoribus occupatos. Rogant illi, vt è spolijs nonnihil ipsis impertiatur. Mox annuit infelix: sed dum immissa in sinum dextra, quem sinistra pandebat, vult proferre botros, subitò eius brachia obrigescunt, vt moueri non possent, & os retrò contortum, omnem amittit loquendi facultatem. Id socij eius conspicati, miseratione quadam affecti, hominem diuinitùs percussum, mox ad herum eius adducunt, causamque omnem eius mali exponunt. Ille verò famuli vicem miseratus, toto animo cælestem ei studet conciliare medicinam.

Punitur sacrilegus.

dicinam. Itaque ferens secùm vini optimi certam mensuram, & munuscula, quæ tum ad manum erant, puerum percussum secùm ducit ad basilicam pagi, quem Gebuualdesdorp vocant, & illic munera sacræ aræ imponens, vnà cum puero totus humi prosternitur, tacitisque lachrymis & precibus Dominum & sanctum Audomarum interpellans, orat vt ægri membra sanentur. Ibi pius sacerdos adeò eius precibus annuit, vt mox incolumis surgeret tam malè mulctatus seruus. Cui herus congratulans, deuota mente nomen Christi benedicit, & annua ei vouet munera, quæ etiam quoàd superuixit, religiosè persoluit. Omnes verò eo miraculo adeò sunt perterrefacti, vt nullus deinceps ausus fuerit lædere patrem venerandum, & non modò non ingredi quisquam conatus sit in vineas eius septis munitas, sed ne gramina quidem agrorum eius contingere voluerit, nisi id fratres permisissent. Gloria tibi, Christe, qui sic percutis aduersos, & misereris resipiscentium. Diuinitùs curatur.

Eodem ferè tempore sub festum Dominicæ Ascensionis, cùm more recepto triduanæ fiunt Supplicationes siue Rogationes, & sacrosanctæ Crucis vexilla totius Ecclesiæ proles deuoto pectore sequitur, nudis pedibus incedens: vbi maxima populi multitudo decora processione, peractis officijs, ad sanctam reuersa fuit ædem, in qua beatissimi Audomari sacra ossa quiescunt, quædam mulier cum filiabus duabus adfuit: è quibus minor natu, intolerabili sitis ardore vexata, cum lachrymis id indicat sorori, vt solet ætas puerilis. Illa verò dolens vicem eius, ducit eam ad puteum S. Audomari, qui in eius crypta est, altitudine pedum sexaginta. Sed cùm restis deesset, qua haurirent aquam, puella tandiù siti cruciata, hærebat ad os putei, seque genibus voluntans, suaue ducebat vel vidisse diù concupitam aquam. Interim præceps ruit in puteum. Id cernens eius soror, magno clamore & eiulatu totum populi cœtum eò pertrahit. Inquirunt omnes, quæ tantarum sit causa lachrymarum. Respondet illa: Huc ego accessi cum sorore mea & matre. At soror siti æstuans, malecauta in medias labitur aquas, & nunc sitibunda mortem bibit sub aquis. Tractant inter se omnes, qua possint ratione cadauer extrahere è puteo, & mandare sepulturæ. Immittitur restis, eaque puer illigatur, qui è profundo educat puellam, & puteum à cadaueris futura putredine seruet, quem beati Audomari præclara virtus sanctificet. Sed cùm fons ille morbis omnibus salutarem adferret medicinam, nullis sordibus inquinari potuit. Deniquè inuenta est puella viua instàr anseris natare super aquas. Eam puer secùm attulit, capillis quidem eius protsùs ab aqua intactis, sed limbis vestis nonnihil madefactis. Tanto igitur miraculo conspecto, summam & sacrosanctam Trinitatem in beati Audomari meritis plebs vniuersa benedixit. Cap. 30. Nota antiquã deuotionem in diebus Rogationum. Insigni miraculo illæsa seruatur puella in puteũ lapsa.

Hæc nos pauca ex innumeris sanctissimi Audomari miraculis & virtutibus conscripsimus, qui sanè etiam præcipuis sanctis æquiparandus videtur pietate, signis, virtutibus & meritis. Ad eius tumulum cunctis ritè venerandum omnis generis salutaris medicina exhibetur: cæcis lumen, surdis auditus, mutis loquendi facultas restituitur, nerui contracti laxantur, dæmones pelluntur, ad laudem & gloriam omnium Creatoris & Redemptoris Domini nostri Iesu Christi: cui est cum æterno patre & spiritu sancto æqualis honor & eadem gloria per immortalia secula seculorum, Amen. Cap. 31. Miracula ad tumulũ S. Audomari.

DE

DE SANCTIS EPISCOPIS ET MARTYRIBVS, NEMESIANO, FELICE, LVCIO, ITEM *altero Felice, Litteo, Poliano, Victore, Iadere, Datiuo &c. Epistola 77. beati Cypriani Episcopi Carthaginensis: vel, vt alij habent, libri tertij Epistola 25.*

Cyprianus Nemesiano, Felici, Lucio, alteri Felici, Litteo, Poliano, Victori, Iaderi, Datiuo coëpiscopis: itèm compresbyteris & Diaconibus, & cæteris fratribus in metallò constitutis, Martyribus Dei patris omnipotentis, & Iesu Christi Domini & Dei conseruatoris nostri, æternam salutem.

10. Septembris. S. Cyprianus exul ꝓpter Christum.

GLoria quidem vestra poscebat, beatissimi ac dilectissimi fratres, vt ad conspectum atque ad complexum vestrum venire ipse deberem, nisì me quoquè ob confessionem nominis relegatum, præfiniti loci termini coërcerent. Sed quomodò possum, repræsento me vobis, & ad vos, etiamsì corpore & gressu venire non datur, dilectione tamen & spiritu venio, exprimens literis animum meum, quo in istis virtutibus & laudibus vestris lætus exulto, participem me computans vobis, etsì non passione corporis, consortio charitatis. An ego possim tacere, & vocem meam silentio premere, cùm de charissimis meis tam multa & gloriosa cognoscam, quibus vos diuina dignatio honorauit: vt ex vobis pars iam martyrij sui cōsummatione præcesserit, meritorum suorum coronam de Domino receptura: pars adhuc in carcerum claustris, siue in metallis & vinculis demoretur, exhibens per ipsas suppliciorum moras corroborandis fratribus & armandis maiora documenta: ad meritorum titulos ampliores tormentorum tarditate proficiens, habitura tot mercedes in cælestibus præmijs, quot nunc dies numerantur in pœnis? Quæ quidem vobis, fortissimi ac beatissimi fratres, pro merito religionis ac fidei vestræ accidisse non miror, vt vos sic Dominus ad gloriarū sublime fastigium clarificationis suæ honore prouexerit, qui semper in Ecclesia eius custodito fidei tenore viguistis, conseruantes firmiter Dominica mandata, in simplicitate innocentiam, in charitate concordiam, modestiam in humilitate, diligentiam in administratione, vigilantiam in adiuuandis laborantibus, misericordiam in fouendis pauperibus, in defendenda veritate constantiam, in disciplinæ seueritate censuram.

Nota qui mores prouehant ad martyrij gloriam.

Ac nè aliquid ad exemplum bonorum factorum deesset in vobis, etiam nunc in confessione vocis & passione corporis fratrum mentes ad diuina martyria prouocatis, duces vos exhibendo virtutis: vt dum grex pastores suos sequitur, & quod fieri à præpositis cernit, imitatur, paribus obsequiorum meritis à Domino coronetur. Quòd autem fustibus cæsi priùs grauiter & afflicti, per eiusmodi pœnas initiâstis confessionis vestræ religiosa primordia, execranda nobis ista res non est. Neque enim ad fustes Christianum corpus expauit, cuius est spes omnis in ligno. Sacramentum salutis suæ Christi seruus agnouit: redemptus ligno ad vitam æternam, ligno prouectus est ad coronam. Quid verò mirum, si vasa aurea & argentea in metallum, id est, auri & argenti domicilium dati estis, nisì quòd nunc metallorum natura conuersa est, locaque, quæ aurum & argentum dare antè consueuerant, accipere cœperunt? Imposuerunt quoquè compedes pedibus vestris, & membra felicia ac Dei templa infamibus vinculis ligauerunt: quasì cum corpore ligetur & spiritus, aut aurum vestrum ferri contagione maculetur. Dicatis Deo hominibus, & fidem suam religiosa virtute testantibus, ornamenta sunt ista, non vincula: nec Christianorum pedes ad infamiam copulant, sed clarificant ad coronam. O pedes feliciter vincti, qui non à fabro, sed à Domino resoluuntur. O pedes feliciter vincti, qui itinere salutari ad paradisum diriguntur. O pedes in seculo ad præsens ligati, vt sint semper apud Dominum liberi. O pedes compedibus & transuersarijs interìm cunctabundi, sed celeriter ad Christum glorioso itinere cursuri.

Sancti martyres fustibus cæsi. 2. Tim. 2. Damnati ad metalla. Vincti cōpedibus.

Quantùm

Quantùm vult hîc vel inuida crudelitas, vel maligna, nexibus vos suis & vinculis teneat: citò à terris & pœnis istis ad cælorum regna venietis. Non fouetur in metallis lecto & culcitris corpus, sed refrigerio & solatio Christi fouetur. Humi iacent fessa laboribus viscera: sed pœna non est, cum Christo iacere. Squalent sine balneis membra, situ & sorde deformia: sed spiritaliter intùs abluitur, quod forìs carnaliter sordidatur. Panis illic exiguus. at non in solo pane viuit homo, sed in sermone Dei. Vestis algentibus deest: sed qui Christum induit, & vestitus abundanter & cultus est. Semitonsi capitis capillus horrescit: sed cùm sit caput viri Christus, qualecunque illud caput deceat necesse est, quod ob Domini nomen insigne est. Omnis ista deformitas, detestabilis & tetra gentilibus, quali splendore pensabitur? Secularis hæc & breuis pœna, quàm clari & æterni honoris mercede mutabitur, cùm secundùm beati Apostoli vocem, transformauerit Dominus corpus humilitatis nostræ, conformatum corpori claritatis suæ? Deut. 8. 1. Cor. 11. Philip. 3.

Sed nec in illo, fratres dilectissimi, aliqua potest aut religionis, aut fidei iactura sentiri, quòd illic nunc sacerdotibus Dei facultas non datur offerendi & celebrandi sacrificia diuina. Celebratis, immò offertis sacrificium Deo & preciosum pariter & gloriosum, & plurimùm vobis ad retributionem præmiorum cælestium profuturum, cùm scriptura diuina loquatur & dicat: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicit. Hoc vos sacrificium Deo offertis, hoc sacrificium sine intermissione die ac nocte celebratis, hostiæ facti Deo, & vosmetipsos sanctas atque immaculatas victimas exhibentes, sicut Apostolus adhortatur & dicit: Oro ergò vos fratres per misericordiam Dei, vt constituatis corpora vestra hostiam viuam, sanctam, placentem DEO: nec configuremini seculo huic, sed transformamini in renouatione sensûs, ad probandum quæ sit voluntas DEI bona, & placens, & perfecta. Hoc est enim, quod præcipuè Deo placeat: hoc est, in quo maioribus meritis ad promerendam voluntatem Dei, opera nostra proueniant: hoc est, quod solum Domino de beneficijs eius grandibus & salutaribus fidei ac deuotionis nostræ obsequia retribuant, prædicante in Psalmis & contestante Spiritusancto: Quid retribuam, inquit, Domino pro omnibus, quæ tribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Preciosa in conspectu Domini mors iustorum eius. Quis non libenter & promptè calicem salutis accipiat? quis non appetat gaudibundus & lætus, in quo aliquid & ipse Domino suo retribuat? quis nō preciosam in conspectu Domini mortem fortiter & constanter excipiat, placiturus eius oculis, qui nos in congressione nominis sui desupèr spectans, volentes comprobat, adiuuat dimicantes, vincentes coronat, retributione bonitatis ac pietatis paternæ remunerans in nobis, quicquid ipse præstitit, & honorans quod ipse perfecit? Ipsius enim esse, quòd vincimus, & quòd ad maximi certaminis palmam subacto aduersario peruenímus, declarat & docet Dominus, in euangelio suo dicens: Cùm autem vos tradiderint, nolite cogitare quomodò aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora qd loquamini. Nō em̄ vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. & iterùm: Ponite in cordibus vestris non præmeditari excusare. Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere aduersarij vestri. In quo quidem & credentium magna fiducia est, & culpa grauissima perfidorum, non credere ei, qui se opem suam daturum confitentibus pollicetur: nec rursùs eundem timere, qui æternam pœnam negantibus comminatur. Nota de Missæ sacrificio. Psal. 50. Rom. 12. Merita operum. Psal. 115. Matt. 10. Luc. 21.

Quæ vos omnia, fortissimi ac fidelissimi milites Christi, insinuâstis fratribus nostris, implentes factis, quod verbis antè docuistis, futuri maximi in regno cælorum, pollicente Domino & dicente: Qui fecerit, & sic docuerit, maximus vocabitur in regno cælorum. Denique exemplum vestrum secuta multiplex plebis portio, confessa est vobiscùm pariter, & pariter coronata est: connexa vobis vinculo fortissimæ charitatis, & à præpositis suis nec carcere, nec metallo separata. Cuius numero nec virgines desunt, quibus ad sexagenarium fructum cêtenus accessit, quasque ad cælestem coronam gloria geminata prouexit. In pueris quoquè virtus maior ætate, annos suos confessionis laude transcendit, vt martyrij gregem & sexus & ætas omnis ornaret. Qui nunc vobis, dilectissimi fratres, conscientiæ victricis vigor? quæ sublimitas animi? quæ in sensu exultantia? qui triumphus in pectore? vnumquemque vestrûm stare ad promissum Dei præmium? de iudicij die esse securum? ambulare in metallo, captiuo quidem corpore, sed corde regnante? scire Christum secùm esse præsentem, gaudentem tolerantia ser- Matt. 5. Multi martyres promiscui sexûs & ætatis.

uorum suorum, per vestigia & vias suas ad regna æterna gradientium? Expectatis quotidiè læti profectionis vestræ salutarem diem, & iam iamque de seculo recessuri, ad martyrum munera & domicilia diuina properatis: post has mundi tenebras visuri candidissimam lucem, & accepturi maiorem passionibus omnibus & conflictationibus claritatem, Apostolo contestante & dicente: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturam claritatem, quæ reuelabitur in nobis. Planè quia nunc vobis in precibus efficacior sermo est, & ad impetrandum quod in pressuris petitur, facilior oratio est: Petite impensiùs & rogate, vt confessionem omnium nostrûm dignatio diuina consummet, vt de istis tenebris & laqueis mundi nos quoquè vobiscùm integros & gloriosos Deus liberet: vt qui hîc charitatis & pacis vinculo copulati, contra hereticorũ iniurias & pressuras gẽtilium simul stetimus, pariter in regnis cælestibus gaudeamus. Opto vos, beatissimi ac dilectissimi fratres, in Domino benè valere, & nostrî semper & vbiquè meminisse. Valete.

Rom. 8. — *Tenebrę & laquei huius mundi* — *Nota.*

MARTYRIVM SANCTARVM VIRGINVM, MENODORAE, METRODORAE, ET *Nymphodoræ, authore Simeone Metaphraste.*

10. Septembris. — *Sanctæ virgines Menodora, Nymphodora & Metrodora.*

NEC mulieribus quidem, nec puellis clausum est stadium martyrij: sed & eæ mortem contemnunt, & decessum habent pro ludo: immò verò ipsum honorant & amplectuntur, ex eo pulchras sibi merces comparantes, nempè regnum cælorum. Proptereà admirabilis quoquè trinitas martyrum, & virginum, Menodora, inquam, & Nymphodora & Metrodora, quæ verè erant dona virginitatis, prompto & alacri animo ad hoc venerunt, & cum voluptate mortem susceperunt fortissimè, non quæ ad inferos deducit, vt mors solet impiorum: sed ad æternos thalamos & sacros porticus, & ad ipsum iucundum sponsum Christum transmittit alacriter.

Atque modestè quidem & liberaliter fuerunt educatę in Bithynia, (ea enim tanquàm generosos aliquot ramos has tulit virgines) & eas circumuolârunt gratiæ virginitatis: simul autem exortus est etiam flos in vultu, & rubor in genis. Nam & iucundissimum exhibebant spectaculum, & per speciem corporis animæ nobilitas sensìm in eis relucebat: & erant pulchrę citra curiositatem. Paulatim autem eis excurrebat ætas, & amantes virginitatem, fugiebant hominum consuetudinem, & desiderabant solitudinem. Propter Christum ergò relicta, quæ eas tulerat, patria, veniunt in quendam tumulum non procùl à Pythijs thermis, & temperanter in eo viuebant, & in omni alia virtutis exercitatione studiosæ erant & diligentes. Cùm autem procedente tempore admisissent omnem gratiam diuini spiritûs, bonis resplendebãt operibus & miraculis, & copia gratiarum erant reuerà ciuitas sita supra montem. Et ideò citò euadunt manifestæ, & multi ad eas confluebant: qui non solùm liberabantur à morbis & à malis spiritibus, sed fiebant etiam diuites luce animæ & salute. Hæc perueniunt etiam ad aures Frontonis, cuius fidei commissa fuerat regionis illius administratio, Maximiano tenente Romanorum imperium: & continuò mittit Fronto suum assessorem cum multis ministris & satellitibus, iubens vt quæreret virgines.

Fugiunt hominũ cõsuetudinem. — *Multis clarent miraculis.*

Cùm autem inuentæ fuissent: Vndenàm, dicebat iudex, tanta est vobis audacia, vt, mitto cætera, Deum colatis, quem neque ipse magnus Maximianus, neque nos honorantes in hodiernum vsque diem conspecti sumus? Nequaquàm autem perturbatæ, sed in eodem animæ statu manentes virgines: Nos, ô Iudex, dixerunt, non humano decreto Deum nôsse didicimus: sed eum vtriquè, qui semper est, & vniuersum intuetur, confitemur: qui etiam hunc continet ordinem vniuersorum, & potestate, nõ essentia, mente comprehenditur: qui munda vita delectatur, & virtute, & ijs qui sic ex virtute vitam agunt, suæ bonitatis gratia solet apparere: & sub quo reges imperant, & Tyranni terrã sua obtinent ditione. Virgines hæc valdè constanter & concinnè respondentes Præses in-

Constans earum confessio.

intuens,& modestiam valdè est admiratus,& responsorum sapiētiam. Diù itaque tacēs, & hæc ducēs pro miraculo, vix tandèm secundam intulit interrogationem, rogans quęnam essent earum nomina,& quæ patria. Illę autem: Primùm quidem, à Christo vocatæ sumus, dixerūt. Quòd si etiam nomen à baptismo impositum oporteat addere, vna quidem Menodora, altera autem Metrodora, deindè tertia Nymphodora, dicimur. Patria autem nobis est Bithynia. Ex eodem verò semine productæ sumus,& ab eadē matre sumus educatę, & ab eisdem parentibus dilectę sumus, & eandem matrem, & eundem patrem appellauimus. Eandem quoquè vitę rationem secutæ sumus,& eandem adhuc tenemus sententiam.

Morum itaque & verborum liberalitatem ille silentio admiratus, curiosè admodùm & callidè vafer ille conatus est protinùs virgines seducere: Nè ergò, dicens, quæ dij ad concordiam bona dederunt, vos, ô charę puellæ, reddatis vana & inania: sed super hæc etiam alia ędificate,& mihi parentes, dijs quoq; communiter sacrificate,& tanquàm sorores in beneuolentia erga eos consentite protinùs, nec sustineat altera alteram sororē videre, turpissima, ô dij,& acerbissima patientem,& florem pulchritudinis probris & cōtumelijs miserabiliter affici. Hęc ergò, vt qui, quę oportet, dicam & vobis vtilia, à me accipite,& mihi paréte, tanquàm patri, in vos paternam seruāri affectionem. Sic enim Imperatoris beneuolētiam assequémini,& gloriam,& vos excipiet affluentia & mare bonorum,& meritò felices semper existimabimini,& memoriæ mandabimini. Sin minùs, immane & crudele supplicium consumet pulchram vestram & teneram speciem. Ad hæc excipiens Menodora: At nobis, inquit, ô iudex, nec quæ tu promittis, videntur esse magna: nec quę tu rursùs minaris, possunt vllum terrorem incutere. Nam frui quidem diuitijs,& delicijs,& gloria,& alijs iucundis, quo maiorem habet ad tempus voluptatem, eo stabilius ac diuturnius illic habet supplicium. Supplicia autem,& huius, in quod cadit interitus, corporis afflictio, nos quidem hîc fortaßè molestia afficiunt,& efficiunt, vt dolor aliquis sentiatur: lætitiam autem conciliabunt, quæ nunquàm est desitura. Nam malum quidem, quod à te infertur, est ad tempus:& bonum, quod confertur, prętcrit: nostri autem Domini & id, quod affert molestiam, est ęternum:& id quod lętitia afficit, semper manet. Sic & magìs videbimur sorores, & sorores animis potiùs, quàm corporibus, si sicut nos venter vnus peperit, ità etiam mors consummet pro pietate, & idem suscipiat thalamus. Sic non dissoluetur nobis amicitia, neq; à nobis inuicèm separabimur: sed perpetuam seruabimus nobis fraternitatem & coniunctionem, si ei, qui nos finxit sorores, exhibeamus etiam sororias voluntates. Sed te non negabimus, sponse Christe, corā hominibus. Nec tu ergò nos neges coram patre nostro, qui est in cælis. Castiga itaque, ô Iudex, hunc tibi pulchrum florem corporis,& consume flagellis. Nullum enim ornamentum pulcherrimum, neque aurum, neque tegumentum vllum magnificum & varium, ità ornauerit corpus, vt tuæ plagæ, tua flagella, quæ nos iamdiù sitimus propter Christum,& quæ adhuc magis desideramus.

Primùm callidè agit iudex.

Addit minas.

Sapientissimè respondent virgi. nes.

Hæc non moderatè tulit iudex, sed omnem iram in hanc immisit virginem: & statìm iubet, alijs duabus abductis, exutam Menodoram cędi à quatuor lictoribus,& sic exclamare pręconem: Deos cole: bonis verbis & laudibus prosequere Imperatorem: latas leges noli iniuria afficere. Illa autem, cùm duabus horis cęderetur, nullum sensit dolorem. Nam propter insignem generositatem ne plagis quidem ingemiscebat. Vultûs autem rubor nihil omninò expalluit: toto enim oculo adspiciebat ad futura, spéq; suspensus & erectus erat eius animus. Stultus autem Iudex, qui hæc perspicere nō poterat, (occæcatos enim habebat oculos animę) existimabat se propter tormenta molliorem habiturum martyrem,& ad ea, ad quę priùs, eam hortabatur,& iubebat rursùs sacrificare. Illa verò, Et quodnam, inquit, aliud, prærer hoc, opus à me factum est? An nō vides, quòd me totam Deo meo sacrificaui? Quęnam enim est meo sanguini vtilitas, dum descendo in interitum, si nō eum priùs meo sponso sacrificauero? Hæc cùm veluti quædam scintilla cecidissent in animum assessoris, eum magis accenderunt, & eius furorem vehementiùs inflammârunt,& armauerunt contra sacram illam animam. Et virgis ossa conterebātur, & confrigebantur genę roscę martyri, quæ non mouebatur omninò, nec cōcidebat. Erat enim omni ex parte alligata valido ac firmo Christi desiderio. Deindè spōso suum aduentum significat. Et cùm magna voce clamâsset, Domine Iesu Christe, mea exultatio, meus amor, ad te spem meam cōfugio, accipe in pace meam animā: & ipsum

Menodora cæditur.

Non sentit dolorem.

O felicē sanctissimę virginis decessum.

emisit spiritum,& præclarè ascendit ad sponsum, quem diligebat, pro ipso susceptis stigmatibus & vulnerum cicatricibus exornata,& quouis flore speciosiùs & iucundiùs variata.

Post quartum autem diem cùm apud se consultâsset assessor,nè ab alijs quoquè eius sororibus vinceretur, & animum versâsset in omnem partem, & mentis quodammodò intima explicâsset penetralia, Metrodoram quidem & Nymphodorā ducit ad tribunal. Eas autem ille quidem miser sub suū ꝓducit conspectū,& ponit ante pedes virginales pulchrum illud corpus sororis,quod non habebat amictum,non integumentum, totum tumidum & confectum vibicibus, apertaque flagrorum & plagarum vestigia ferens in omni membro,& quasi sentibus obsitum vulneribus,mirabile quoddam spectaculum, & nec ipsis quidem oculis credibile.Sic enim existimabat fore, vt eas obstupefaceret, & metum eis afferret,timentibus,nè eis tale aliquid eueniret.Sed illius quidem corpus sic fuit propositum,& omnes qui circunsistebant,animo perturbabantur,& manifestas effundebant lachrymas,& eo spectaculo mouebantur ad misericordiam, præter sæuam & immanem animam iudicis.Eum enim non misericordia, sed ira potiùs subibat & indignatio.Illę autem trahebantur quidem à proprijs visceribus ad lachrymandum: sed id eis nequaquàm permisit conscientia.Sciebant eñ & martyrem esse sororem,& ipsas quoq; hoc posteà futuras,& ad ipsam mox esse venturas per consummationem.Itaq; sic fuerūt affectæ,perindè ac si venissent ad thalamos sororis:erantque valdè lętę & plenę voluptate,vt quæ eam deducerent ad thalamos,in quos nō cadit interitus,& vt nec ipsæ ab ijs essent remotæ,ꝓperarent. Sed Iudex etiamsi tam forti & tam excelso fuissent animo ad conspectum sororis,non desperauit tamen se eas esse persuasurum: sed (vt est in prouerbio) omnem mouit lapidem,partìm quidem minis tormentorum tentans earum labefactare animum:partim autem bonorum promissis illicere: &,Si sacrificaueritis,inquit, scribam statim ad imperatorem.Ille autem pecunijs & opibus multis vos donabit,vosq; viris genere & dignitate clarissimis coniunget matrimonio,& inuenietis spōsos dignos vestra pulchritudine.

Sorores eius victoria lætantur.

Contēnunt iudicis blādimenta.

Et is quidem hæc:illæ autem, Quousquè,dicebant,non cessabis miser,non nostro solùm scopo,sed etiam tibijpsi dicere contraria? & nunc quidē nos vocare sorores huiùs beatę,nunc autem nos aggredi,tanquàm alienas,& quæ facilè possunt vinci? Si nos ergò credidisti esse sorores genere, hanc quoque ꝓ pietate constantiam, & nihil abiectum & illiberale,neque tali sorore,neque illa,ex qua tres rami orti sumus, radice indignum inuenturum existima.Sin autem vis scire,qualis sit nostra constantia,ex ea quę ꝓcessit,ac eutatè intellige.Si enim ea,cùm nullum haberet exemplar propositum, tantam ostendit virtutem:quidnam fecerimus nos,tale exemplar,nempè sororem,adspicientes? An non vides,quemadmodùm illa vel iacens nos adhortatur, & cognationem reuocat in memoriam,& ad talem zelum nobis addit animum,seipsam præbēs pulchrum exemplar decertationis? A qua certò scias nos non esse discessuras, neque illius nobilitatem habitutas contemptui.Non fallemus parentes,illius solius parentes esse persuadentes,si in periculum veniamus de pietate. Valeant diuitię,valeat gloria, & hęc,quæ sunt è terra, & rursùs in terram reuertuntur. Valeant proci,in quos cadit interitus. Habemus nos Christum nostrum sponsum,quem valdè amamus,& cui eùm dotem solùm dederimus,eam,quam pro ipso subimus, mortem, sacros immortales & æternos accipiemus thalamos,& pręclarè apud ipsum regnabimus.

Metrodora lāpadibus vritur.

Ex his intelligens Iudex se nihil quidem effecturum,feruenti tamen irę indulgens, secundam sororem seorsùm dat secundo loco torquendam.Et sublimè quidem in ligno pendet mulierum fortissima Metrodora, lampades autem ignis eam vrebant ex omni parte: & cùm spatio duarum horarum hoc graui premeretur supplicio,solùm suum clamabat amatorem,& eius inuocabat auxilium. Sed neque idolorum negligebat deceptionem,sed & eam subsannabat,&,id quod erat reuerà,turpē ostendebat & ridiculam. Deincèps autem generosam quidem illam virginē illinc deducit,ferreis verò vectibus subijcit,& vniuersum eius corpus premit & confringit.Illa autem defatigatam iam sentiēs naturam, sponsum dilectum alloquitur,vt quæ per mortem ei appropinquaret,& sibi parat thalamum.Deindè animam suam credit manibus Angelorum,& tota ad ipsum excedit. Iniquus autem,ille iudex spem omnem abijciens,& non valens ferre summum dedecus,sibi tamen quandam relinquebat consolationem,nempè tertiam sororem. Et eùm

Ferreis vectibus conteritur.& abit ad spōsum suum.

pro-

producendam curâsset Nymphodoram, mansuetudinem & hilaritatem impudenter simulauit, & ei dixit: Mihi morem gere, ô pulchra adolescentula, quam ego plùs, quàm alias (deorum amicæ id sciunt gratiæ) & admiror propter pulchritudinem, & ætatis misereor. Morem mihi gere, qui non minùs, quàm germanę filiæ tuo incendor amore: & accedẽs (quidnam est hoc graue?) deos solùm adora, & statìm maximam quidem tibi gratiam habebit Imperator: dabit autem pecunias & honores, & quod est longè maximum, apud ipsum fiduciam. Sin minùs, hei mihi, tu quoq; ipsa malè peribis: neq; hæc mors acerba tibi quicquam omninò proderit, quomodò nec tuis profuit sororibus.

Cùm sic dixisset Iudex, postremò autem eam & prudentem & cęteris vocâsset sapientiorem, illa alia eius verba non magìs curãs, quàm nugas, id autem solùm quòd eam vocabat prudentem, excipiens: Non te pudet, inquit, nec erubescis, nũc quidem nominare prudentem, nunc autem verum Deum relinquentem, iubere ad tuos accedere dęmones? Et quonam modo, inquit, extremæ non fuerit hoc insaniæ, & mentis planè emotæ, à communi Domino & vniuersorum opifice deficientem sequi manuum opera, quæ carent sensu & intelligentia, & ea colere, tanquàm deos? Quænam ex eis possim sperare, & quænam lucrifacere, dic mihi, & accipio. Ostende mihi, quid boni sis consecutus ex tua in illos spe, & parebo. Sed nihil potes dicere. Reuerà enim simulacra gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum. Similes illis fiant, qui colunt ea. Et ideò nè parcas ea, quæ velis, facere. En tibi carnes paratæ pati propter Christum, & magìs, quàm tu nos punire. Tunc ignorans scelestus, quid ageret, & quamnã spem appræhenderet, (per oĩa eñ fuerat repulsus) hãc quoquè sublimem in ligno extollit, & ferreis eam discerpit vngulis. Sed illa ad hoc nullam neq; vocem, neq; gemitum emittebat: apertè autem ostendebat, se cum Deo colloqui. Et hoc docebant & labra, quæ mouebantur, & oculi, quos ad cęlum extollebat. Ille autem stolidus rursùs quoquè verbis eam est aggressus, non citra violentiam, & per præconem iussit eam sacrificare, & liberari à tormentis. Illa verò dicebat: Me Domino meo sacrificaui, propter quem vel pati est voluptas, & mori lucrũ. Illud autem iniusto iudici maiorem accendit furorem. Deindè autem eam quoquè ferreis contriuit & confregit vectibus. Sed huius quoquè omninò curam similiter gerebat Deus vt sororum, & efficiebat, vt immane vinceret supplicium, & aduersùs ipsam fortis staret naturam. Deindè eam quoquè ad se accersit, & virgo libenter deponit animam in sinũ amatoris.

Nymphodora iudicẽ pudefacit.

Psal. 113.

Ferreis vngulis discerpitur.

Vectibus ferreis cõteritur, & migrat in cælos.

Impius autem iudex iræ vtens auxilio, etiam in ipsa mortua corpora bellum gerit: & cùm accendisset fornacem, eamque aluisset multa & apta materia, in ipsam iaculatur corpora martyrica. Deus autem amator animarum, nec corpora quidem neglexit: sed magna vis repentè erumpens tonitruum & fulgurum, pręuenit ignem fornacis, & ipsum iudicem, &, quæ ei seruiebat, multitudinem in fauillam redigit & fuliginem. Et hoc inuenerunt prooemium gehennæ, quæ nunquàm desinit, qui erant illa sola reuerà digni. Vehemens autem repentè erumpens pluuia, extinguit fornacem: & cùm statìm auidis manibus virginum corpora pij sustulissent, magnificeque ornâssent & composuissent, foderunt eis sepulcrũ in loco earum consummationis: Deo hoc quoquè prouidente admirabiliter, vt quas vnus pepererat vterus, eis quoquè vnũ daretur sepulcrum: & quarum animæ vnum & eundem sunt thalamum consecutæ, earum ne surdus quidem cinis separaretur: sed sorores in vita, sorores in cælis, sorores etiã in terra ostenderẽtur. Templum autem in hodiernum vsque diem positum est in earum sepulcro, instàr cuiusdam fluuij intùs effundens miracula.

Vltio diuina in impium iudicem. &c.

Innumera miracula ad sepulcrũ harum martyrum.

Hęc audiant sorores, & vniuersæ mulieres, tã virgines, quàm quæ sunt coniunctæ matrimonio. Et illæ quidem sic se inuicèm diligant: hæ autem suam non condemnent naturam. Nam foeminis quoquè aperta est ianua martyrij. Omnes autem similiter & mortem & omnia contemnant, vt similia quoquè consequantur ab eius bonitate & benignitate. Quæ detur nobis omnibus consequi gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi: cum quo patri simul cum sancto spiritu gloria, honor & potentia, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

DE S. SALVIO EPISCOPO, EX HISTORIAE FRANCORVM GREGORII TVRONEN.

Lib. 7. Cap. 1.

10. Septembris. LIcet sit studium historiam prosequi, quam priorum librorum ordo reliquit: tamen priùs aliqua de beati Saluij Episcopi obitu exposcit loqui deuotio, qui hoc anno obijsse probatur. Hic diù, vt ipse referre erat solitus, in habitu seculari commoratus, cum iudicibus seculi mundiales causas est executus: nunquàm tamen se in his concupiscentijs obligans, quibus adolescentum animus solitus est implicari. Iam cùm diuini spiramenti odor interna viscerum attigisset, relicta seculari militia, monasterium expetiuit, (S. Saluius fit monachus.) intellexitque vir iamtunc diuinitati deditus, melius esse paupertatem cum Dei timore, quàm seculi prætereuntis lucra sectari. In quo monasterio diù sub regula à patribus instituta versatus est. Iam verò cùm in robore maiori tàm intellectûs, quàm ætatis euectus (Indè Abbas.) esset, defuncto Abbate, qui huic monasterio præerat, alendi gregis suscipit officium: & qui se magis fratribus publicum pro correctione reddere debuerat, fit assumpto honore remotior. ilicò nanque sibi secretiorem cellulã quærit. In priore verò, vt ipse asserebat, ampliùs quàm nouem vicibus, nimia exesus abstinentia, pellem corporis demutauit.

Deniquè accepto honore, cùm solita parsimonia orationi & lectioni vacaret, illud plerunquè reuoluebat, melius sibi fieri, si esset inter monachos occultus, quàm accepto (Degit inclusus.) nomine Abbaris, in populis. Quid plura? Includitur valedicens fratribus, sibique ipsis valedicentibus. In qua inclusione in omni abstinẽtia magis, quàm priùs egerat, commoratur, studens pro charitatis obsequio, vt cùm quisque venisset extraneus, & orationẽ tribueret, & eulogias gratia plenissima ministraret, quæ multis infirmis plerunquè salutem integram detulerunt.

Quodam autem tempore, febre nimia exhaustus, anhelus iacebat in lectulo. Et eccè (Abitè vita.) subitò magno lumine cellula clarificata contremuit. At ille extensis ad cælum manibus, cum gratiarũ actione spiritum exhalauit. Mixto igitur vlulatu monachi cum ipsius genitrice corpus defuncti extrahunt, aqua abluunt, vestimentis induunt, & feretro superponunt, atque in psallentio fletuque labentem exigunt noctem. Manè autem facto, funeris officio præparato, corpus moueri cœpit in feretro. Et eccè malis rubescẽtibus, vir (Reuiuiscit.) quasi de graui somno suscitatus excutitur, apertisq; oculis, & manibus eleuatis, ait: O Domine misericors, quid fecisti mihi, vt me in hunc tenebrosum mundanæ habitationis locum redire permitteres, cùm mihi melior esset in cęlo tua misericordia, quàm istius mundi vita nequissima? Stupentibus autem suis & interrogantibus, quid fuerit tale prodigium, nihil eis respondit. Surgens autem de feretro, nihilque malè sentiens de incommodo, quo laborauerat, triduò absque cibi ac poculi perstitit alimento. Die autem tertio conuocatis monachis & matre, ait: Audite, ô dilectissimi, & intelligite, quia nihil est, quod cernitis in hoc mundo, sed iuxta id, quod Salomon propheta cecinit, omnia (Eccle. 1.) vanitas. Felix verò est ille, qui ea agere potest in seculo, vt gloriam Dei cernere mereatur in cælo. Et cùm hæc diceret, dubitare cœpit, vtrùm loqueretur ampliùs, an sileret. Quo tacente, coactus fratrum precibus, vt quid vidisset exponeret, ait:

(Mirabilis eius visio.) Cùm me ante hos quatuor dies, contremiscente cellula, exanimem vidistis, apprehensus à duobus Angelis, in cælorum excelsa sublatus sum, ità vt non solùm hoc squalidum seculum, verumetiam nubes, lunam, solem & sidera sub pedibus habere putarem. Deindè per portam luce ista clariorem, introductus sum in illud habitaculum, in quo omne pauimentum erat quasi aurum argentumque renitens, lux ineffabilis, amplitudo inenarrabilis: quam ità multitudo promiscui sexûs obtexerat, vt longitudo ac latitudo cateruæ prorsùs peruideri non posset. Cumque nobis via inter comprimentes ab his, qui præcedebant, Angelis pararetur, peruenimus ad locum, quem iam de longinquo cõtẽplabamur, eique superpendebat nubes omni luce lucidior, in qua nõ sol, non luna, non astrũ cerni poterat, sed super his omnibus quiddã naturali luce splendidius effulgebat.

bat. Et vox procedebat de nube, quasi vox aquarū multarum. Ibi etiam me peccatorem humiliter salutabat viri in veste sacerdotali, ac seculari, eosque mihi, qui præcedebant, enarrauerunt esse martyres, ac confessores, quos hîc summo excolimus famulatu. Nota, Summo excolimus famulatu martyres &c.

Stans igitur in loco, in quo iussus sum, operuit me odor nimiæ suauitatis, ità vt ab hac suauitate refectus, nullum adhuc cibum potumq; desiderem. Et audiui vocem dicētem: Reuertatur hîc in seculum, quoniā necessarius est Ecclesijs nostris. Vox aūt solùm audiebatur: nam q loqueretur, penitùs cerni nō poterat. Et ego prostratus super pauimentum, cum fletu dicebā: Eheu, Domine, cur mihi hęc ostendisti, si ab his frustrādus eram? Eccè hodiè eijcis me à facie tua, vt reuertar ad seculū fragile, & huc vltrà redire nō valeam. Nè, quęso, Domine, auferas misericordiam tuam à me, sed deprecor, vt permittas me hîc habitare, nè illuc decidens peream. Et ait vox, quę loquebatur mihi: Vade in pace: ego enim sum custos tuus, donèc reducam te in hunc locum. Tunc relictus à comitibus meis, descendens cum fletu per portam, qua ingressus fueram, huc sum regressus.

Hęc eo loquente, stupentibus cunctis, qui aderant, cœpit iterùm sanctus Dei cum lachrymis dicere: Væ mihi, quia tale mysterium ausus sum reuelare. Eccè enim odor suauitatis, quam de loco sancto hauseram, & in quo per hoc triduum sine vllo cibo potuque sustentatus sum, recessit à me. Sed & lingua mea grauibus est operta vulneribus, & ità tumefacta, vt omne os meum videatur implere. Et scio, quia nō fuit beneplacitum Domino Deo meo, vt hæc arcana vulgarentur. Sed tu nôsti, Domine, quia in simplicitate cordis hęc feci, non in iactantia mentis. Sed quæso indulgeas, & non me derelinquas iuxta pollicitationem tuam. Et hęc dicens, siluit, & accepit cibum ac potum.

Ego verò hęc scribens, vereor nè alicui legenti sint incredibilia, iuxta id, quod Salustius historiam scribēs ait, vbì de virtute atq; gloria bonorū tractat: Quæ sibi quisq; facilia factu putat, æquo animo accipit: supra ea veluti ficta pro falsis ducit. Nam testor Deum omnipotentem, quia ab ipsius ore omnia, quę retuli, audita cognoui. Post multum verò tempus ipse vir beatus cellula sua extractus, ad Episcopatū electus, & inuitus est ordinatus. In quo, vt opinor, decimum annum cùm ageret, inualescente apud Albigensem vrbem inguinario morbo, & maxima iam parte de populo illo defuncta, cùm iam pauci de ciuibus remanerent, vir beatus tanquàm bonus pastor, nunquàm ab illis recedere voluit, sed semper hortabatur eos, qui relicti erant, orationi incumbere, ac vigilijs instanter insistere, & bona semper tam in operibus, quàm in cogitatione versare, dicēs: Hęc agite, vt si vos Deus de hoc mūdo migrare voluerit, nō in iudicium, sed in requiem introire possitis. Nota bonā boni pastoris doctrinam.

Cùm aūt, vt credo, iam reuelante Domino, tempus suę vocationis agnosceret, ipse sibi sarcophagum composuit, corpus abluit, vestem induit, & sic intentum semper cælo beatum spiritum exhalauit. Fuit aūt magnę sanctitatis, minimæq; cupiditatis, aurū nunq̄ habere volens. Quod si fortè coactus accepisset, protinùs pauperibus erogabat. Huius tempore cùm Mummolus patritius multos captiuos ab ea vrbe duxisset, prosecutus ille, oēs redemit. Tantamq; ei Dominus gratiam cum populo illo tribuit, vt ipsi etiam, qui captiuos duxerant, & de precio ei concederent, & iniquum minuerent. Sicque patriæ suæ captiuos libertati pristinæ restaurauit. Multa alia de hoc viro bona audiui, sed dum ad historiæ cœptum reuerti cupio, plurima prætermitto. Abit in cælos.

Ex eiusdem Historiæ lib. 5. cap. 50.

ET licèt de beati Saluij Episcopi collocutione superiùs memorare debueram: sed quia mentem excessit, esse sacrilegum non arbitror, si in posterum scribatur. Igitur cùm vale post synodum memoratam regi iam dicto, ad propria redire vellemus, nō antè discedere placuit, nisì hūc virum libatis osculis linqueremus. Quem quæsitum, in atrio Brinnacensis domûs reperi. Cui dixi, quòd iam eram ad propria rediturus. Tunc remoti paululùm, dum hincindè sermocinaremur, ait mihi: Vidésne super hoc tectum, quæ ego suspicio? Cui ego: Video enim supertegulum, quod nupèr rex poni præcepit. Et ille: Aliud, inquit, nō adspicis? Cui ego: Nihil, inquam, aliud video. suspicabar autem aliquid ilocaliter loqueretur: & adieci: Si tu aliquid magìs cernis, enarra. At ille attrahens suspiria, ait: Video ego euaginatum iræ diuinæ gladium, super domum hanc dependentem. Veruntamen non fefellit dictio sacerdotem. Nam post dies viginti, duo filij regis, quos superiùs mortuos scripsimus, obiêrunt. Visio sancti viri.

VITA SANCTI THEODARDI EPISCOPI TRAIECTENSIS ET MARTYRIS, AVTHO-

re, nî fallor, Sigeberto Gemblacensi. Is enim testatur se eius vitam vrbaniori stylo meliorâsse: sed codex MS. nomen eius non habebat.

10. Septembris.

BEATVS Theodardus natus in Gallia, clarebat pro nobili parentum prosapia, regni decus & Ecclesiæ gloria futurus. Eo tempore regnum Francorum regebat Chilperici filius Clotarius, nomine & fortitudine referēs auum suum Clotarium, filium * Ludouici, qui gentem Francorum, secùm à beato Remigio baptizatam, fecit adscribi ad æterni regis militiam. Igitur sub Clotario secūdo Theodardus à pueritia vsq; ad biuium adolescētiç prouectus, contempsit latam viam, in qua multos vocatos, sinistrorsùm euagari videbat: & elegit arctam viam, per quā pauci electi ad vitam dextrorsùm tendūt. Ex deuotione quippe parentum suorum mancipatus monasteriali disciplinæ, voluntariè portabat leue iugum Christi. Et quia iuxta vocem Dominicam, non poterat arbor bona fructus malos facere, ostendebat in flore crescentis ætatis, quàm suauem & quàm vberem fructum daret in tempore suo. Nempè gratia Dei, quç eum prçuenerat, vt bona vellet: subsequebatur etiam, vt perficere posset. Sicut enim arridente tempore, bona aëris temperie, vberiùs terra fructificat: ità tempore regis Clotarij, arridente rerum tranquillitate, sancta Ecclesia in sanctis D E I vberiùs fructificabat, quos exteriùs nulla aut rara rerum procella inquietabat. Nam feruentibus bellis per totum penè orbem terrarum, Longobardis Italiam vexantibus, quam recenti tempore inuaserant: Asiam verò & Africam modò Persis, modò Saracenis incursantibus, solæ, quas Franci incolebant, Galliæ firma pace gaudebant, & cçteris gentibus pro salute pugnantibus, Franci pro gloria pugnabant.

* Is etiam Clodoueus dicitur.

S. Theodardus efficitur monachus.

Matth. 7.

Longobardi vexant Italiam.

Sed hoc non tantùm humanæ virtuti, quantùm diuinæ pietati est adscribendum, quæ tunc temporis proceres regni & Ecclesiæ armauerat prudentia & fortitudine, sanctitate & sapientia, vt per eos longè latèque prosperaretur regnum & Ecclesia. Quos quanti fecerit D E V S, totus penè mundus sensit, in hoc maximè, quòd eo tempore Heraclius Imperator Romanorum, victis Persis, Crucem Christi, quam Persæ, incensa Hierusalem, absportatam, annos quindecim tenuerant, reuexit in Hierusalem, & diem Exaltationis eius celebrari edixit. Vt sciamus autem, qui fuerint illi, quorum exemplo vel instituto Theodardus meliora charismata æmulabatur, à paucis multos, à vicinis longinquos, à notis colligamus ignotos. In ijs prçminebat Arnulphus, ex Maiore domûs, Metensium Episcopus: Eligius, ex aurifice pòst Nouiomensis Episcopus: Iohannes, etiam Tungrensis ex laico in Episcopum eodem signo, quo primus Aaron, à Deo electus, dum huius quoquè virga, quam manu gestabat, in terram iussu Angeli defixa, reuiruit, fronduit, floruit, fructificauit. Tales Theodardus imitando, gemina scientia proficiebat: horum lateri adhærens, Palatinis principibus notus & charus erat.

Heraclius Imperator Crucē Christi recipit à Persis.

Num. 17.

Iam fama de nomine eius ascenderat ad solium Dagoberti, post patrem Clotarium regnantis, & post famam veritas rei ad animum quoquè regis illum admittebat. Iamq; Deus, qui potens erat, vt in seruo suo Theodardo omnem gratiam abundare faceret, parabat causam, vt inter multi nominis viros, hunc quoquè multo nomine dignum faceret. Siquidem sub Dagoberto, pro feliciori temporis illius successu, multo plures accendebat gratia Spiritussancti, vt pro lucrandis Deo animabus, operam darent in fundandis monasterijs. Primus horum occurrit nobis Landolinus: qui ex prædone in præconem fidei alteratus, Lobiense cœnobium fecit esse fundamentum suæ deuotionis. Aldegundis thalamum suç virginitatis sponso suo Christo in Malbodiensi cœnobio locauit. Soror eius Vualdetrudis, sexagesimum continentiæ fructum in monasterio Castrilocēsi seminauit, cuius spōsus Vincētius Dux, triumphato mūdo, vexillū

Sub Dagoberto multa conduntur monasteria.

Deo

Deo in Alto monte erexit. Ecquid verò opùs est prædicare nobilitatem Gertrudis Niuellensis, cuius nominis gloria est diffusior, quàm tota Gallia? His cultoribus fidei Dominum messis rogantibus, vt in multam messem multos operarios mitteret, peregrinos operarios direxit à transmarinis partibus, Bertuinum, Ettonem, & alios, Foillanum cum fratribus suis Vltano & Furseo: ex quibus Foillanus Fossense cœnobium fundauit, & martyrio suo sacrauit.

Præuidit verò diuinæ dispensationis oculus, nè inter tot & tales viros dilecto suo Theodardo deesset locus, in quo & ipse, erecto fornice triumphali, victorias suas depingeret, & spolia de hostibus capta affigeret. Sigebertus post patrem suum Dagobertum regnans in * Austria, potentiam regalem honorificabat affectu diuinę religionis, vt probaret non esse ociosum, quod Deus de eo ostenderat, miraculum. Nam cùm sanctus Amandus catechizaret eum, vix quadraginta dies à natiuitate habentem, finita oratione, cùm nemo circunstantium responderet, Amen: aperuit Deus os eius, & cunctis audientibus, clara voce respondit, Amen. Hic Deum adoptans sibi rerum suarum hęredem, constituit monasteria: sed in fundando Stabulensi cœnobio impensiùs instabat, cooperante sibi Maiore domûs Grimoaldo in ædificando monasterio in loco, qui dicitur Malmundarium. Hi communicato consilio cum Remaclo Tungrensium Episcopo, & Cuniberto Coloniensi Episcopo, ad quorum diœceses loca illa appendebant, nullum magìs Theodardo, idoneum inuenerunt, quem locis illis pręficerent, vt superponeret spirituale fundamentum in summo angulari lapide Christo Iesu. *Austrasia* *Sigebertus rex duodecim condit monasteria.* *Theodardus fit Abbas.*

Theodardus verò sciens, quòd onus, non honor, imponitur præesse nescienti, malebat esse, quàm vocari Abbas, vt omnia omnibus factus, oēs lucrifaceret. Postremò talem se exhibuit, vt à regno & ab Ecclesia meritò diceretur ei: Maior est sapientia tua, & maiora opera tua, quàm rumor, quem de te audiuimus. Remaclus interìm pro regimine Tungrensis Episcopatûs paterna quidem solicitudine laborabat, sed hoc cum malè habebat, quòd malè sibi responderent prouentus fructuum. Vndè pertæsus laborum, recurrebat animo ad portum solitariæ vitæ, vndè à rege Dagoberto extractus, nauim ecclesiæ susceperat regendam. Itaque regem Sigebertum adit, & impossibilitatis suę caussas prætendens, missionem sibi dari, & ecclesiæ canonica authoritate pastorem substitui petit. Res à palatio ad Ecclesiæ indicium defertur, Ecclesia palatio assentitur. Remaclus onere Episcopalis sarcinæ expeditus, & de naufragio mundi se enatâsse lætatus, portum Stabulensis cœnobij expetijt, & contemplationi vacans, habitauit secùm. De Episcopo substituendo in commune facta deliberatione, ad Theodardum recurritur, & ex omnibus solus placet, qui dignè omnibus præesse debeat. Quia enim, secundùm Apostolum, benè ministrauerat, bonum gradum sibi acquisiĕrat. Pari ergò consensu Ecclesiæ & palatij, & vnanimi applausu Cleri & populi Theodardus electus, & à Cuniberto Episcopo in Episcopum consecratus, præsedit ecclesiæ Traiectensi, vicesimusoctauus à Materno, primo Tungrensium Episcopo. Et quoniam vt dę virtute in virtutem ibat, ità de honore ad honorem promotus fuit, pro speculo proponebat sibi in animo Paulum Apostolum: qui qualis debeat esse Episcopus, viua adhuc voce eloquitur. Hoc magisterio, quia se omnibus conformabat, omnium in se affectus transferebat: & quanuìs omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus erat. Porrò etiam potens erat exhortari in doctrina sana, & contradicentes redarguere: quia quod docebat verbo, ostendebat exemplo. Præcepto enim & exemplo Domini I E S V, quia maior erat omnium, erat omnium seruus & minister: ante omnia indutus armaturam D E I, succinctus lumbos suos in veritate, indutus loricam iustitiæ, calceatus pedes in præparatione Euangelij pacis: galea salutis, & scuto fidei, & gladio spiritûs, quod est verbum D E I, munitus, confortabatur in Domino, & in potentia virtutis eius, vt posset stare aduersùs insidias diaboli, & debellare spiritualia nequitiæ in cælestibus. *S. Remaclus abdicato Episcopatu, confert se ad Stabulenſ monasterium.* *1. Tim. 3.* *Theodardus creatur Episcopus.* *1. Tim. 3.* *Optima docendi ratio.* *Lucæ 22.* *Ephes. 6.*

Cumque vrgeret eum instantia sua quotidiana, solicitudo scilicet omnium ecclesiarum, nihil remissi patiebatur, nullum locum dabat desidiæ, sed nocte ac die salutem suam operabatur. Attendens etiam, quòd Deus per Ezechielem prophetam comminetur pastoribus, qui semetipsos & non gregem Dei pascunt: pascebat gregem Dei secundùm Deū, non turpis lucri gratia, sed voluntariè: non dominās in Clero, sed forma factus gre- *Ezech. 34.* *1. Petr. 5.*

gregis ex animo: vt cùm veniret princeps paſtorum, perciperet immarceſcibilem gloriæ coronam.

S. Lambertus inſtituitur à Landoaldo.

Lambertus bonę indolis hoc tempore in bonam ſpem adoleſcebat, quem pater eius vir illuſtriſſimus Aper commiſerat viro Dei Landoaldo, Amandi Epiſcopi Archipreſbytero: vt eius pueriles annos diſciplina regulari & doctrina liberali imbueret. Pater gaudens filium rudimentis vtriuſque ſcientiæ à Landoaldo ad votum ſuum eſſe initiatum, commiſit eum etiam Theodardi magiſterio: vt quo ampliùs de multorum hauriret ſcientia, eo ampliori proficeret gratia. Vt verò argentum tum fit melius, cùm ab aurifabro inauratur: ità Lambertus naturalis ingenij argento reſplendens, dum ex addito Theodardi magiſterio melioratur, quaſì ex ſuperpoſita auri materia ampliùs decoratur. Theodardus porrò in ſeipſo expertus, quoniam diligentibus DEVM omnia cooperantur in bonum, gaudebat omnia ſibi proſperè cedere, & laborem ſuum bonus prouentuum fructus alleuiabat. Cùm ergò multa per Dei gratiam & ſuam induſtriam reſtauraret, hęc cura eum remordebat acriùs, quòd poſſeſſiones eccleſiæ ſuę à domeſticis hoſtibus & iniquis raptoribus direptas nouerat, & multo iam tempore ab eccleſiæ alienatas iure, in ius iniquorum ceſſiſſe. Hoc accidiſſe dolebat ex nota temporum, & Maiorum ſuorum negligentia. Ex nota temporum, quia ſecuritas ex longo pacis odio contracta, multos à reſpectu diuini timoris auertebat, & ex rerum affluentia irrepſerat bonorum morum negligentia, & ceſſantibus externis bellis, inteſtinis animorum bellis periclitabantur. Indè paſsìm contra Eccleſiam Dei dominante iniuſtitia, quæ ſemper primos impetus erexit contra bonorum innocentiam, non opitulabatur Eccleſiæ Dei alicuius iuſtitia, nulla ei principum patrocinabatur potentia. Hic dolor non paruus Theodardo prę ſuli incumbebat, Traiectenſem eccleſiam magna poſſeſſionum ſuarum quantitate eſſe mutilatam, & per triginta circiter annos, nullum pro Eccleſię Dei iure repugnâſſe, vel ſaltem reclamâſſe.

Itèm à Theodardo.

Rom. 8.

Poſſeſſiones Tūgrenſ eccleſiæ ab improbis occupatę.

Amandus enim, cuius ſanctitas paucis laudari non debet, pro eo quòd regem Sigebertum baptizauit, & de fonte ſuſcepit, coactus eſt Dagoberti regis precibus, vt Iohanne Epiſcopo defuncto, Epiſcopatum Traiectenſem ſuſciperet. Sed irruentibus vndiquè in Eccleſiæ nauim tempeſtatum procellis, cogitans quod ait Apoſtolus, quia nemo militans DEO, implicat ſe negocijs ſecularibus: poſt triennium Epiſcopatu relicto, in portum optatę quietis ſe recepit. Cuius vices Landoaldus Archipreſbyter eius, opportunè per nouem annos executus, pro Eccleſia ſtare nō potuit, quia nihil Pontificalis iuris habebat. Ea verò omnia raptoribus opportuna erant. De Remaclo, quòd non potuerat brachia tendere contra torrentem inundantium malorum, Theodardus ſuis oculis & auribus credebat. Ipſe ſuſcepto Dominicæ nauis gubernaculo, inconſtantiæ notam timebat, ſi periculis impulſus, loco cederet. Nè ergò diutina iniuſtitiæ impúnitas ampliùs inoleſceret, accinxit ſe viriliter, & ſtans pro caſtris Eccleſię, clamare non ceſſabat: quaſì tuba exaltans vocem ſuam, annunciabat populo ſcelera eorum, & raptoribus peccata eorum. Quaſì aquila ſtans ſuper domum DEI, acumine oculorum verſutias iniquorum præuidebat, & vnguibus ſe defendebat. Et quia erat ei integritas vitæ, & verbum ſanum & irrepręhenſibile, is, qui ex aduerſo erat, reuerebatur eum, nihil habens mali de eo dicere. Tutabatur etiam eum contra omnes fauor Sigeberti regis, qui amator diuinę religionis, oculos habebat columbinę ſimplicitatis. Quo defuncto, regnum Auſtraſiæ, quod tenuerat, dedit frater Clodoueus filio ſuo Childerico. Tum verò omnis malitia & iniuſtitia in regno prę ualuit, & cōtra Eccleſiam grauis domeſticę tempeſtatis turbo intonuit.

2. Tim. 2.

Sigeberti regis encomion.

Mortuo Sigeberto, impietas regnat.

Theodardus autem, quia mercenarius non erat, non fugit à facie luporum, ſed pro ouibus ſuis conſtantiùs exaduersò ſtetit. Et quia paſtor eſſentialiter bonus dixerat, Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis: nec in hoc ſurdus auditor fuit, paratus pro òuibus animam ponere. Sed ne quid inexpertum relinqueret, deliberat regem Childericum adire, & ante eum ſuper iniurijs eccleſię illatis, legaliter expoſtulare, ſi fortè per cenſuram regalem eccleſia poſſeſſiones ſuas reciperet: atq; diuinitùs edoctus à mentis ſuę oraculo, imminere ſibi tempus paſſionis, diſpoſuit domui ſuæ, & omnibus vltimum vale dicens, oueſque ſuas illi commendans, qui ſibi illas commendauit, duce mentis conſtantia, cum paucis iter arripuit.

Iohan. 15.

puit. Porrò filij Belial, qui pre duritia impœnitentis cordis thesaurizabant sibi iram, nullo modo potuerunt adduci ad aliquam resipiscendi viam. Qui scientes, quia in nullo sibi responderet iustitia, si de præsumptis rebus Ecclesiæ coram Palatinis ageretur controuersia, mala malis accumulant, & ex desperationis periculo de morte innocentis præsulis tractant, & iter eius diligenter explorant. At vir sanctus iusti propositi tenax, quem armabat viuus & efficax sermo Dei dicentis, Nolite timere eos, qui occidunt solùm corpus, iam diœcesis suæ terminos longè excesserat, & in pago, quem Alisatiam vulgò dicunt, bonis adhuc prouentibus gradum fixerat. Et ecce cuneus inimicorum Dei de insidijs emergens, arrectis lanceis, in necem innocentis proruit. Ille munitus tuto patientiæ clypeo, eos ad pacis bonum inuitare volebat. Sed quia non erant filij pacis, pax non inueniens in eis vbi requiesceret, ad amicum pacis reuersa est. Tum verò vt lupi agnum, impij circunstabant plum, illumque oculos ad cælum tollentem, & pro eis orantem exemplo IESV in Cruce pendentis, contumelijs afficiunt, humi prosternunt. Et quia nequit iram explere potestas, caput sancto oleo perunctum in frusta secant, corpus sanctum membratim dilaniant. Matth. 10. Luc. 23. S. Theodardus ab impijs crudeliter necatur.

Terra quidem sic data est in manus impiorum: spiritus autem ab omni terræ rudere excoctus per ignem passionis, & vt aurum in fornace probatus, rediit ad Dominum, qui fecit illum. Fides nimirùm, quæ protomartyri Stephano aperuit cælos, vt videret Iesum stantem ad auxiliandum sibi: hæc quoquè Theodardo martyri cælos aperuit, eumque ferentem stigmata IESV, in albo vitæ eum martyribus ascribi fecit. Deus, qui notauit incredulitatem Iudæorum, quandò dixit, Nisi signa & prodigia videritis, non creditis: notat nostram quoquè incredulitatem, qui merita DEO placentium non æstimamus ex virtute operum, sed ex ostensione signorum. Signa enim non faciunt hominem beatum, sed eum beatæ vitæ ostendunt, & ex nouitate rerum nos ad venerationem sanctorum adducunt. Ecce Theodardus, qui fuit organum spiritussancti, ab impijs interfectus, iacebat quasi vilis & despectus, & quasi percussus à Deo & humiliatus. Sed diuina pietas totum de eo scandalum hominibus abstulit, dum ad testimonium sanctitatis eius euidentia signa ostendit. Iob 9. Acto. 7. Iohan. 4.

Puer è famulitio sancti præsulis, qui solus, cæteris in fugam versis, excubabat ad corpus exanime, dolens esse disiecta à se beati corporis membra, nitebatur vt ea quoquo modo vniret: & membrum quidem membro, aut partem parti coaptans, non habebat, vndè ea colligaret: nempè inimici iustitiæ, scelere perpetrato, omnes etiam sarcinas diripuerant. Quod igitur potuit puer, fecit, & quotquot membra vnire potuit, instituis suis colligabat. Sed cùm ei suæ non sufficerent institæ, cœpit animo deficere: & multa secum reuoluens, ex consilio animo sui villam, quæ proxima erat, petijt, sperans DEI auxilium sibi non defuturum. nec spes eum fefellit. Nam inter eundum offendit mulierculam, in cura pascendarum ouium occupatam, & nendo diducentem de colo fila. Mulierem compellat, & sibi fila dari supplex postulat, & cur postulet, causam dicit, remque omnem ordine pandit. Audiens illa execrandi sceleris acerbitatem, primò horrescens stupuit. Deindè humanitatis affectu penè ad lachrymas adducta: Quod petis, inquit, ô puer, libens darem, sed est certa causa, vt denegem. Matrisamiliàs quippè, cui ancillor, diurnum pensum debeo: quod si fuerit minoratum, non impunè feram, nec damnum effugiam. Dixit, & tamen animi compassionem præponens timori, dedit voluntariè fila petenti. Compos voti puer, repedabat quantocyùs: & nè eum pigeret laboris, maiorem voto consolationem accepit diuinitùs. Inuenit nanque duo luminaria, ad caput & pedes martyris altrinsecùs lucentia. Quis non miretur tua Christe magnalia? Quia Theodardus lux in Domino fuerat, & vt filius lucis ambulauerat, tu lux vera, omnem hominem illuminans, obsequium luminis per Angelicum ministerium procurâsti exequijs illius, quem de mundi tenebris ad veram æternamque lucem vocaueras. Nota cædis eius crudelitatem. Duo luminaria diuinitùs posita ad caput & pedes S. Theodardi.

Hoc miraculum maiori miraculo virtus diuina confirmat, vt citiùs & diffusiùs nomen & meritum martyris innotescat. Mulier, quæ pensum suum pro obsequio illius minorauit, vesperi reuocatis ad caulas ouibus, pensum diurnum dominæ reddidit. Quod quia minoratum sensit domina, fraudis ancillam arguens, caput illius graui ictu percussit. Sed Dei pietas ancillam fraudis excusat. Domina enim subita oculorum cæcitate percussa, exclamat cum eiulatu ad familiam, exclamabat & familia, suam miserando

rando dominam. Res publicatur per familiam: fama rei totam villam facit attonitam. Ancilla coram cunctis causam cęcitatis illatę exponit, & vt culpa hęc fiat venialis, hortatur, vt pręsulem sibi reconciliet, vt lumen, quod offensa sibi abstulerat, impetrata à Deo venia restauret. Cogit dominam angustia, vt verbis ancillæ credula, consulat suæ miseriæ. Duce ancilla, venit domina ad locum, vbi iacebat corpus venerabile, quod ità videre difiectum, erat cunctis miserabile. Domina pro cæsa ancilla culpam fatetur, & vt mereatur impetrare veniam, votis & donis placat sancti martyris gratiam. Quandò vero fuit Deo difficile exaudire preces miserorum, fideliter ad se clamantium? Mulier, impetrata venia, gaudet rediuiuo lumine: & videns mēbra sancti corporis suis filis colligata, agnoscit tandem quantùm peccauerit, quæ ancillam innocentem, & martyri sanctodeuotam, percusserit. Fletur ab omnibus præ lætitia, Deo laudes, Deo gratias clamantibus cunctis: crescit debita martyri reuerentia, fama volat per totam viciniam, discurrit longiùs per totam quoquè prouinciam. Quaquauersùm oculos flecteres, concurrentium turbas cerneres. Materfamiliâs, quæ causa & testis erat tanti miraculi, totam se reijciebat in gratiam sancti martyris, verbo & exemplo inuitans omnes ad obsequium celebrandi funeris. Docebat rerum vicissitudo dolere pro extraneo, ac insita homini naturæ pietas, eliciebat & lachrymas. Quis enim posset videre sine lachrymis, quòd etiam sepultura egeret vir tantæ quondàm apud seculum nobilitatis, tantęin Ecclesia dignitatis, tantę apud Deum sanctitatis?

Cæca mulier ad corpus S. Theodardi recipit visum.

Instatur ergò ab omnibus, vt decenter iusta sepulturæ expleantur. Isti vulnera mollibus pannis exiceant, isti vestes sanguine sancto infectas ad suū patrocinium reseruant, membra satis defecta in gestatorio ponunt, & preciosa velamina superponunt. Materfamiliâs locum sepulturæ condicit, & iuxta suum conditum in loco, qui dicitur Nec, tumbam disponi facit. Leuato corporis loculo, nunc isti, nunc illi gaudent succedere vicissim oneri corporis ferendi. Alij verò pręcedendo, planas vias baiulis ostendūt. Cum tanta omnis ordinis & ætatis & promiscui sexûs frequentia, cum tali humanitatis & deuotionis reuerentia celebrantur sancti martyris exequiæ, & corpus honorificè tumulatur. Iam lachrymas omnium & causa repressit, quòd gaudendum sibi esse credebant se tanti apud Deum haberi, quòd insperatò eis patronum tanti meriti misisset, qui sibi contra omnia aduersa præsidio vel remedio esset. Coëunt vndiquè infirmorum agmina, per merita noui martyris sperantium consequi à Deo morborum medicamina. Quot ibì pietatis opera, quot sanitatum beneficia, quàm frequentes cęcorum illuminationes, quot febricitantium curationes ibì prouenerint per Theodardi patrocinia, testantur multa paralyticorum & claudorum subsellia, & plurima rerum monumenta, quę pendent ibì ab incolis affixa: vt per hęc recenseat memoria posterorum, quanta ibì per nomen Theodardi claruerit gratia Dei. Fama longè lateque euagando, subintrat Vangionum vrbem, quæ nunc Vuormatia nuncupatur: & postquàm popularium aures & linguas multo impleuit susurrio, ad ipsum quoquè vrbis præsulem viam sibi fecit. Præsul excessu beati patris audito, post longa ab imo pectore ducta suspiria, diuersis sibi agitabatur, nanque tristabatur & lætabatur. Tristabatur propter perpetratum intrà suam diœcesim immane scelus: porrò lætabatur propter collatam cælitùs diœcesi suæ patrocinium noui martyris. Progressa vlteriùs fama, attigit vrbem Spiram, quam antiquitas Nemetum appellabat: nec subtraxit pedem ab vrbe Argentina, quam Strasburg nominat Teutonica lingua. Totam regionem, quam alluit Rhenus, perlabitur fama vēto velociùs, nec celeriùs aut longiùs defluit vnda Rheni, quàm decurrit fama huius rei: nec citerioris ripæ spatio contenta vagari, Germanię terminos vtrinquè attigit.

Nota quæ fuerint priscorū Christianorum erga sacras reliquias deuotio.

Innumera miracula ad tumulū eius.

Vangionum præsul præ cunctis super hac re suspensus, inuitat ad se vicinarum vrbium præsules, conuocat totius prouinciæ primates & optimates: quid faciendum sibi sit super hoc verbo, quod Dominus fecit & ostendit eis, eorum consilio committit, liceat'ne sibi corpus sancti pręsulis amouere ab indigniori loco, & ad maiorem ecclesiam transportare. Facile est eò transferre consilium, vbi in vnum * transpirat voluntas omnium. A communi consilio vnum concipit assensum deuotio omnium, ad maiorem martyris gloriam corpus eius esse indè transferendum. Die ad hoc condicto ab omnibus cōcurritur, & numerus confluentis populi non erat certior numero stellarum cęli. Iam se accingebāt operi, iam tumulus sancti martyris debebat aptari. Sed nō est ratio, non est consilium contra Dominum: quia natura rerum, militans pro Domino rerum,

Prou. 21.

rum, obsistit ipsi obsistentibus. Cęlum subitò inhorruit, & horrore suo terram tremefecit: pręnunciant tempestatem pręcurrētia ventorum murmura: pręstringit oculos pręsens fulgurum coruscatio: aures & animos omnium exterrent tonitrua solito grauiora: proruit tam procellosa nimborum inundatio, vt si fuisset diutina, posset sufficere faciendo diluuio. Tot rebus pręsentem mortem intentantibus, diffugerunt omnes: desistunt ab incepto, quod de corde suo faciebant: super quo quia os Domini non interrogauerant, se contra Deum sensisse intellexerunt. Quis vnquàm consiliarius Dei fuit? Vt hoc quoquè miraculo longè lateque clarescceret Theodardi gloria, de longè & latè tot populorum millia in vnum contraxerat: vt dum omnes vnius merita prędicarent, per nomen eius benediceretur ab omnibus. *Non patitur Deus moueri loco corpus S. Theodardi.* *Esa. 40. Rom. 11.*

Traiectenses interim certificati de nece sui antistitis, ostendebāt ex quantitate sui doloris, quo amore erga eum feruerent. Insidebat enim altiùs in corde cunctorū pia eius paternitas: recurrebat ad eos magna patris pro ecclesiastica vtilitate sedulitas, pro qua vsq; ad sanguinem restiterat inimicis. Sua cuiq; causa aderat, pro qua de morte pręsulis singulariter plangere habebat. At Lambertus, qui viuente Theodardo erat spes altera Traiectensis ecclesiæ, ex prouentu bonę indolis eò peruenerat, vt defuncto pręsule suo, tota ecclesia in eum reclinata incumberet. Hic plùs omnibus mortem magistri deflebat: quia plùs omnibus magister eum amauerat. Sed post vulnus doloris inflictum cordi, assumens scutum constantiæ, totus ad hoc ferebatur, vt saltem corpus magistri reciperet. Longam viam celeri voluntatis volatu emēsus, venit ad locum, vbi corpus defuncti patris peregrinabatur. Vbi postquàm soluit lachrymas, quas debebat filius patri, pandit incolis terrę causam sui aduentûs, & petit nè quis eorum suo desiderio contradicat de referendo corpore patris. Vno omnium ore contradicitur Lamberto. Conclamabant enim omnes, esse suum iure Theodardum, quem sibi pro patrono Deus vltrò miserit, quibus per eum tot miracula ostenderit, & magno rerum miraculo vetuerit, nè ab Episcopis prouincię corpus sanctum aliò transportaretur. *S. Lambertus proficiscitur, vt recipiat corpus S. Theodardi.* *Non potest obtinere.*

Ità Lambertus impos voti, Traiectum redit, vt cum Clero & populo ea de re agat. Clerus verò & populus totius pondus rei Lamberto imponit. Lambertus alia via vincere aggressus, multos sumptus & commeatus vię apparat, multum auri & argēti & aliarum specierum congregat: & iactans spem in Domino, optatum locum repetit. Itaq; indigenæ pro tam celeri eius reditu suspēsi, excipiunt eum fauorabili affectu, & ex vultu & habitu eius attendentes, quę reuerentia deberetur ei, officiosè illi adhęrēt. Lambertus verò eos pietatis affectu sibi conciliat, causamq; viæ eis ingeminās, addit preces, vt corpus patris sui non vltrà sibi denegent: dicens absurdum esse, patrem filijs & Episcopum ciuibus denegari: sufficere eis, quòd terram eorum sanguine suo consecrauerit: non defuturum ipsis sancti patris patrocinium, quem tanti habuerint, vt honorificè tumularent. Iam rigor eorum flectebatur: quia vir Angelicus suo mellifluo ore eos mollierat. Quos vt ampliùs ad animum suum attraheret, aperto suæ largitatis sinu, singulos eorum honorat donis competentibus: nec ab inualida plebe manum suam retrahit: & senibus & pueris singulos, prægnantibus verò mulierculis geminos porrigit nummos. Tali affectu & industria victos, vt eos fecit esse suos, pro libitu suo vsus est eorum cordibus. *Denuò reuersus, impetrat sacrū corpus.*

Igitur illis iam non obsistentibus, sed ad omnia officiantibus, amabile patris corpus tulit, & cum hymnis & laudibus reuexit, & in villa publica Legia tumulauit cum honore, qualis decebat martyrem. Quis non videat hîc Dei dispensationem? Operabatur in Lamberto Dei prouidentia, quandò præordinauit decorari Legiam tumulo Theodardi. Quia enim Lamberto ibi designatus erat locus passionis, & ipsa Legia per Lambertum in vrbem ampliari, & Episcopalis sedis honore habebat exaltari, nolebat Deus longè à se disiungi tumulo, quos solos è numero Tungrensium Episcoporum sibi æquales per martyrij gloriam præuidebat, æquales fore etiam per meritorum gratiam. Pręripuit tantummodò Theodardus Lamberto, nè primus in hac ecclesia esset martyr: præripuit Lambertus Theodardo, nè solus in hac ecclesia foret martyr. O te Legia felicem. Quorum pari decoraris martyrio, eorum pari ante Deum adiuuaris patrocinio. Nos Deum magnificemus per sanctorum suorum gloriam, vt sanctorum meritis illius impetremus gratiam: Qui viuit & regnat in secula seculorum, Amen. *Legia, hodie Leodium.* *E Tungrēs. Episcopis duo tātùm martyres.*

VITA SANCTI NICOLAI TOLLENTINI, ORDINIS FRATRVM EREMITARVM SANCTI

Augustini, bona fide à quodam Augustiniano conscripta, tametsi MS. codex eius nomen non habet. Est relatus in Sanctos anno Christi 1446. Stylum, vbi visum fuit, nonnihil expoliuimus.

Septembris 10.
Cap. 1.

GLORIOSVS Deus in sanctis suis: qui cùm eos ad vitam eligit sempiternam, non modò finem aut medium, sed eorum etiam exordia sanctificare dignatur. Enimuerò beatum Nicolaum, venerandum patrem ex Ordine Eremitarum sancti Augustini, in castro sancti Angeli territorij Firmanæ ciuitatis, quæ est in Marchia Anconitana, procreatum, volens ad gloriam & honorem cælestis patriæ prouehere, Angelica visione sanctissimum ortum eius indicare & cohonestare dignatus est. Mater eius Amata, cùm iam multo tempore vixisset cum marito suo, & instàr sterilis nullos pareret liberos, magno ardens desiderio prolis, sicut & vir eius, quemadmodùm Anna illa veteris

1. Reg. 1.

Testamenti, Samuelis mater, in templum intrans, erga beatissimum Nicolaum Episcopum magna animi deuotione concepta, fleuit largiter, & votum Domino nuncupauit, ità dicens: Domine IESV Christe, qui omnia potes, respice pietatis oculis ancillam tuam, & aufer à me sterilitatis opprobrium, præstaque mihi, vt filium concipiam, futurum seruum tuum, cumque pariam in laudem & gloriam nominis tui. Sed quia preces meæ paruæ sunt & exiles in conspectu maiestatis tuæ, sanctum Nicolaum antistitem tuum suppliciter deprecor, vt eius orationibus merear à te DEO omnipotente consolationem percipere. Polliceor enim, me celeberrimum eius tumulum adituram, vnà cum marito meo, seruo tuo. Deindè quiescente illa pariter cum viro suo in lecto, Angelus Domini apparuit eis, iussitque vt ad sanctum Nicolaum Barrensem properarent, cognituri illic, quis ex eis propedièm nasciturus esset. Mira sanè Dei dignatio. An forsan Samson hîc, cuius matri dictũ est: Sterilis es, & absque liberis: sed concipies & paries filium?

Votũ matris S. Nicolai Tollentini.

Visio partũ eius.

Iudic. 13.

Cap. 2.

Expergefacti igitur coniuges illi, & tanta visione valdè exhilarati, mox surgunt è lectulo, gratias agunt bonorum omnium largitori DEO. Nihil verò de Angelica promissione hæsitantes, cùm res & facultates suas commendâssent cognatis & amicis, sanctum iter arripiunt, habitumque peregrinorum & institutum suscipiunt. Vbì autem ad beati Nicolai Barrensem ecclesiam venerunt, piè & religiosè Christo & sancto Nicolao ità vt par erat, gratias agunt: oblatisque muneribus, peregrinationis labore fessi, ante altare beati Nicolai obdormiunt. Et eccè mox eis in pontificis habitu apparet sanctus Nicolaus, dicitque ad illos: Angelus, qui vobis nunciauit filium vobis nasciturum, dixit mihi, vt ad vos tanta peregrinatione fatigatos, in meam ecclesiam venirem, confirmaremque meis verbis edituros vos filium, qui Nicolai nomen sit habiturus, quippè qui, me impetrante, nascetur. Erit autem ille Domino IESV Christo gratus & seruus charissimus, religiosamque & asperam ducet vitam, fungeturque sacerdotio, & Deo patri gratissimum sacrificium offeret. Eius vita sublimis, miraculorum signis erit illustris. Securi igitur & certi exauditas esse preces vestras, & vera Angelum vobis nunciâsse, domum abite. Surgunt à somno religiosi peregrini, indignosque se ea visione & filij nascituri benedictione censentes, gemunt lætabundi, & lætantur non absque mœrore. Non enim, inquiunt, digni nos sumus, Domine IESV, qui tanta gratia & consolatione gloriemur. Sed quia redire iubemur, nec est, qui tuæ possit resistere voluntati: dirige, quæsumus, gressus nostros in beneplacito tuo, & visita nos, vt promisisti, in salutari tuo. Atque ità redeunt ad propria: vxor fit grauida, & demùm parit filium. Is pia solicitudine ducitur ad baptismum sacrosanctum, & Nicolaus à parentibus

Alia eorũ visio.

Nascitur S. Nicolaus.

rentibus appellatur. Crescit indè paruulus, & literarum studijs adhibetur. Mulierum & puerorum leuium non modò lasciuiam, sed etiam consortia vitans, religiosorum hominum exempla sectatur. Pauperes in domo paupere cupidissimè recipit, rebus diuinis libentissimè interest. Verbum DEI auscultat attentissimè, ac si iam matura ætate esset. Mirantur id homines castri sui, & quasi prophetico spiritu, inter se loquuntur: Si huic paruulo Dominus vitam donauerit, sanctus erit. In ecclesia adeò pium & deuotum animum suum erigebat in DEVM, vt etiam corporeis oculis Christum in iuuentute sua conspexisse credatur. In ipsa iuuentute cuiusdam nobilis Ecclesiæ, putà S. Saluatoris, Canonicus effectus est: sed quia rerum omnium mundanarum contemptum iam appetebat, secùm deliberabat, quod vitæ institutum complecteretur, in quo ad eam sanctitatem pertingeret, vt ipso mundus dignus non esset.

Vitat pueros & mulieres.

Videt Christum.

Fit Canonicus.

Intereà quidam frater Ordinis Eremitarum sancti Augustini monasterij, quod in memorato sancti Angeli castro erat, Prior creatus, verbo doctrinæ & vita ac moribus populo erat charus atque gratissimus. Is etiam in platea concionem habens ad populum, vbì maxima aderat multitudo hominum, inter cætera ait: Nolite diligere mundum, neque ea quę in mundo sunt. transit enim mundus, & concupiscentia eius. Quæ sententia adeò mentem iuuenis penetrauit, adeoque inflammauit, vt mox à concione fratrem illum obnixè rogaret, vellet ipsum in suam sodalitatem & Ordinem recipere, mundum iam deserere cupientem. Illo autem recusante eius precibus sine parentum consensu annuere, nè materia gaudij, doloris occasio fieret, parentes interrogantur, & eis filij voluntas explicatur. At illi ea filij voluntate lætantur, Deumque laudant, quòd in ipsorum filio promissa sua cumulatè compleret. Admittitur igitur à fratre illo, & tempore probationis euoluto, obedientiæ, paupertatis & sanctissimæ castitatis vota solenniter edit, & inter professos admirabili sanctitate & feruore conuersatur. Intelligens verò standum esse promissis, nec fas esse vota non soluere, castitatemque seruari non posse, nisì corpus castigetur & in seruitutem redigatur: cœpit præ cæteris fratribus vitam agere seueram. Itaque ieiunijs, precibus, duris corporis castigationibus semper incumbens, omnem vitam suam inter mundi huius tentationes puram & castam exegit. Interrogatus autem, quìnam posset carnis tentationibus & libidini resistere, nihil respondebat. Nouerat enim vir sanctus, hostem antiquum magna calliditate semper id agere, vt quem non possit voluptate vincere, vanę glorię laqueis implicatum elidat.

Cap. 3.

1. Iohan. 2.

Amplectitur Augustinianorũ institutum.

Duriter accipit corpus suum.

Cùm iam autem vita eius & scientia probata esset & explorata satìs, sacerdotio initiatur, & ad Eremum Vallimauensem, quę est iuxta Pisas, à Prouinciali Priore transmittitur. Vbì eximia pietate & deuotione promptus & solicitus, manè quotidiè Missam celebrabat. Cùm verò nocte Dominicę proximè sequentis, quo die pro hebdomadario erat summum sacrificium oblaturus, in lectulo parumpèr obdormîsset, spiritus quidam voce magna & multo eiulatu vocat eum, ità dicens: Frater Nicolae, vir DEI, respice in me. Ille respiciens in eum, & quia viuentem nouerat, agnoscere eum studens, sed non valens, ocyùs percontatur, quisnam sit. Respondit spiritus: Ego sum anima peregrini Auxiniensis, quem viuentem nouisti seruum tuum, cruciorque in hac flamma. DEVS enim non despiciens contritionem meam, non pœnis sempiternis, quas vt homo fragilis commerueram, sed locis Purgatorijs pro sua misericordia me addixit. Te igitur impensiùs oro, vt pro mortuis Missam celebres, vt eripiar ex his flammis. Vir beatus ait: Adiuuet te Saluator meus, cuius sanguine redemptus es. Ego enim, qui ad summum sacrificium solenniter faciendum hoc præsertìm Dominico die, cuius officium mutare non licet, deputatus sum, Missam pro defunctis dicere non possum. Tum ille: Veni, inquit, venerande pater, & vide, num te deceat precibus tantæ tamque miseræ multitudinis, à qua missus sum, assensum negare, meque miserum tam inhumaniter repellere. Duxit ergò eum ad alteram Eremi partem, paruamque illam apud Pisas planitiem ei ostendit. Et eccè videt promiscui sexûs, diuersæ ætatis, & ordinis innumeram multitudinem, hunc in modum ipsum deprecantem: Miserere pater, miserere turbæ, tuum auxilium expectantis. Si enim pro nobis dignatus fueris Missas celebrare, maxima pars nostrûm ex his tormentis atrocissimis eripietur. Euigilans autem vir sanctus, magna cõmiseratione permotus, cum multis lachrymis pro illis omnibus Saluatorẽ omnium deprecabatur. Manè verò coram Priore loci illius prostratus reueren-

Cap. 4.

Fit sacerdos.

Visum videt.

Alia visio.

ter,vt iactantiam vitaret,non rem totam,vt viderat, sed illorum importunas preces exposuit, orans, vt ipsius bona venia liceret ei tota illa hebdomada pro mortuis Missas celebrare. Victus Prior importunis eius precibus, alium loco eius substituit. Ità ille tota hebdomada & sacrificium obtulit pro defunctis, & die ac nocte pro multitudine, quam viderat, cum lachrymis instantissimè Dominum rogauit. Itaque ea hebdomada transacta, rursùs illi apparet spiritus peregrini supradicti, & pro impetrata misericordia gratias agit, asserens bonam illius multitudinis partem, cum ipso diuina misericordia & ipsius sacrificijs precibusque ac lachrymis à pœnis acerbissimis liberatam, in cęlos feliciter euolâsse.O virum eximium,cuius sanctę vitę primordia atque initia meritorum,in electorum Dei liberationem cesserunt.

Magna vis sacrificiorũ & precum eius.

Cap. 5. At verò tam pręclarę sanctitatis initijs hostis antiquus inuidens,vt olim primum hominem per Euam,ità sanctum virum per eius cõsobrinum euertere conatus est. Erat is cõsobrinus cuiusdam monasterij Pręfectus siue Prior prope Firmanam vrbem, quod monasteriũ, Sancta Maria Iacobi, appellatur. Cùm ergò videret ille Prior sancti Nicolai consobrini sui paupertatem,nuditatem,vitę austeritatem,& egestatem,dolens eius vicem,ait ad eum: Cur tantam pateris miseriam?Consule iuuentuti tuæ, & huius monasterij bonis mecùm fruere.Cùm enim sanguine tibi coniunctus sim,non possum ferre iuuentutem tuam diutiùs tanta miseria affici. Intellexit vir sanctus sagittam diaboli, & in eius monasterij ecclesia ad deprecandum Dominũ totum se contulit, scutum aduersùs satanæ iacula corripiens.Porrò cælestis agricola,cui non placet,vt qui semèl manum ad aratrum miserunt, ij respiciant retrò, illi flexis genibus & sursùm eleuatis manibus dicenti, Dirige Domine in conspectu tuo viam meam, mox præstò fuit. Vidit enim viginti iuuenes, ceu in duos distributos choros, vestibus albis, faciebus rutilantibus sibi assistere, atque vna voce ter clamare: Tollentini, Tollentini, Tollentini erit finis tuus. In ea vocatione, qua vocatus es, permaneas: in ea nanque erit salus tua. Intelligens ille spiritu, non homines eos esse, sed cælestes spiritus, quemadmodùm diù posteà ipse fratribus humiliter indicauit, cognoscensque se illic, id est, Tollentini, moriturum, quantunlibèt eum deinceps consobrinus blandimentis alliceret, à vitæ suæ asperitate reuocaret, laxioris instituti complexum suaderet, non passus est animum suum vllis eius vel blanditijs,vel terriculamentis commoueri:sed satisfacturus diuinæ visioni,ilicò Tollentinum properauit.

Consobrinus ei⁹ malè consulit.

Cælitùs admonetur permanere in statu suo.

Cap. 6. Reuersus autem eò, mox in virum alium mirabiliter est immutatus. Triginta enim annis illic degens, nunquàm carnes, oua, pisces, nunquàm pinguia vel lactaria, nunquàm poma siue sanus siue ægrotus comedit. Cumque in morbum quandoque incidisset, & ob eius debilitatem fratres de vita illius dubitarent, medicos vocarunt, quos ille vitare volebat,spem suam in summo medico Christo I E S V reponens. Adueniunt medici, desperant vitam eius, hortantur vt carnibus vescatur. At ille consilio eorum prorsùs non assentiens, eos à se dimittit. Prior autem siue Præfectus monasterij, cernens eius periculum, crebrò admonet eum, vt pareat medici consilio. Vir autem D E I respondet humiliter: Cur mihi, Pater, molestus esse pergis? Itáne nescius es, corpus hoc miserrimum ad semèl gustatam escæ suauitatem, pro captanda delectatione importunè rursùs anhelare? Parce ergò mihi. Præstat enim carni huic frenum inijcere, quàm ei laxare habenas, nè ruat in foueas peccatorum. Animaduertens Prior se beatum virum à sententia deducere non posse, Priorem generalem, qui tum illic aderat, accedit, exponit ei omnia: orat,vt sanctum virum præcepto adigat ad medicorum consilia sectanda. Prior generalis nòn dubitans imminere ei periculum, adit eum, multa illi exempla adhortationis causa proponit, tandèm etiam præcipit, vt carnes edat, ad medicorum consilia sese accommodans. Tum vir sanctus non ausus venire contra obedientiam, & tamen carnes respuens, accersit Priorem, dicit se non posse non obedire Patri generali. Hoc est, inquit, quod promisi, hoc Saluatori meo, eius pijssimæ matri, & sancto Augustino me facturum recepi: hoc est, quod ad mortem vsque præstare appeto. Parantur itaque carnes, Prior & custos ægrotorum offerunt eas beato viro edendas. Ille verò inter conscientiam & obedientiæ votum ceu duo prælia constitutus, diuersarum cogitationum prælijs exercetur. Tandèm post multam deliberationem,parua carnis sumpta particula,semèl tantùm gustauit,& dixit: Ecce feci,quod iussus sum,iam porrò gulę iritamenta mihi apponere nolite.Sic illo obtem-

Nota rarã eius abstinentiam.

Vix tãdem coactus,gustat modicè carnes.

temperante potioris & cęlestis medici consilio, Dominus Iesus Christus, tantam sui ser- Christus cũ sanat carnes respuentem.
ui videns constantiam, solitis escis, nulla pinguedine perfusis, absque vllis pharmacis ce-
leriter morbum eius curauit. Nanque præter eam, quam diximus, abstinentiam, nisi
morbus grauis obstaret, secunda, quarta, & sexta feria, & in honorem beatissimæ Vir-
ginis etiam sabbato, semel tantùm reficiebatur, solo pane & aqua contentus. Sed
quid me de eius ieiunijs attinet dicere, quandò etiam septimo ætatis suæ anno, tribus
cuiusque hebdomadę diebus noluit cibum sumere, sanctum Nicolaum pontificem imi-
tatus, qui quarta & sexta feria materna vbera recusabat?

Nec verò ieiunio duntaxàt & inedia, sed etiam verberibus & cruciamentis cor- Cap. 7. Corp' verberat.
pus suum redegit in seruitutem. Tunicas habebat asperas & consutas: corporisque
delicias vitans, ferrea catenula carnem castigauit. In precibus verò vsqueadeò assiduus
fuit, vt à Completorio ad gallicinium, & post nocturnam psalmodiam vsque manè: à Precũ eius assiduitas.
Missa, nisi esset confessionibus audiendis occupatus, vsque ad Tertiam: à Nona, nisi
obedientia aliò vocaret, vsque in vesperam, ijs perpetuò vacaret, pręter illas oratio-
nes, quas Canonicas vocant, in quibus semper primus inueniebatur. Orabat autem,
non solùm in eo oratorij loco apud altare, vbi nunc humatus est: sed etiam in cellula
sua, in qua duo erant saxa, in quorum altero curuabat genua, ad alterum extendebat
brachia, nimio precandi labore delassata: quæ si lassa non essent, saxi frigidi contactu
affligebantur. Eius verò religiosis precibus Tartareus dæmon inuidens, non solùm
malignis suggestionibus & tentationibus, sed duris etiam verberibus & horribilibus for-
mis, quibus ei apparebat, eum infestabat. Cùm enim aliquandò in oratorio ante id, Impedire eum conatur inuidus satan.
quod diximus, altare feruenter precaretur, lampadem accensam teter spiritus non so-
lùm extinxit, sed etiam humi depressam confregit: stansque super oratorij tectum, di-
uersarum belluarum fingebat voces, imbricesque omnes soluens, tectum euertere vi-
debatur. Sed vir sanctus ludibria eius intelligens, maiori animi contentione in preces
incumbebat. Tum improbus ille cum furca & magno terrore ad orantem accedens,
adeò eum cecidit, vt per multos dies vulnerum vestigia toto eius corpore cerne-
rentur.

Consuënte illo aliquandò tunicam, malignus hostis partem quandam clàm abstu- Cap. 8.
lit: quam cùm vir sanctus vellet suo loco assuëre, & non inueniret, diù frustrà quæ-
rens, tandèm ait: Ecquis, bone I E S V, ità mihi illudere potuit? Planè fecit hoc ille,
qui nec nominari dignus est. Mox ad hæc sancti viri dicta satan respondit: Verum di-
cis, domine: sed ego rursùs illudam: at tamen quandò sic te non possum superare, ali-
ter tecùm agam. Vir sanctus ait: Quisnam es tu? Ille respondit: Ego sum belial, da-
tus tibi in stimulum carnis tuæ. Vir beatus dixit: Dominus mihi adiutor: non timebo, Psal. 117.
quid faciat mihi homo. Cumque nollet nocturnas preces suas omittere, clauso ostio
oratorij, (Nam præuenerat fratrum vigilias) cogitauit ingredi in refectorium, vbi erat
Crucifixi picta imago. Et eccè in ipso ostij limine ab illo belial tam est atrociter eli- Atrociter eum elidit improbus dæmon.
sus, & in terram prostratus, vt vix spiritus in ipso remaneret. At tamen confirmat sese,
& in nomine Crucifixi surgens, vult cœptum iter prosequi. Sed rursùs verberatur
& prosternitur. Cogitur tandèm indè recedere, & inter eundum, ad quendam angulum
dirè allidi tur. Deo autem sic volente, auditur strepitus dæmonum, cum viro sancto
confligentium, excitatique fratres accurrunt: elisum erigunt, & cùm pedibus consiste-
re non posset, ad pauperculum cubile deportant. Vbi confortatus à Christo, protinùs
surgit, & baculo se sustentans, solitas absoluit preces, & Christo Saluatori gratias &
laudes agit.

Quemadmodùm autem D E O per preces placere studuit, ità proximo gratifi- Cap. 9.
cari operibus charitatis. Visitabat ægrotos, quibus adeò condolebat, vt quicquid Officia charitatis erga proximos.
habere posset earum rerum, quæ delectant, id eis largiretur: immò tanta erga eos ani-
mi beneuolentia afficiebatur, quòd cùm sine scipione ingredi non posset propter ver-
bera dæmonum, non tamen committere voluït, quin illos visitaret, & diuinis confir-
maret eloquijs, quæ ceu electas quasdam sagittas in suo pectore circunferebat. Ho-
spites fratres libenter excipiebat tanquàm Angelos D E I: mœstos exhilarabat, affli-
ctos consolabatur, diffidentes conciliabat, laborantes refocillabat, pauperes fouebat,
captiuis egregiè opitulabatur. Verba eius, quandoquidem à cordis charitate profici- Verba eius.

ſcebantur, nihil ocioſum, nihil ſuperfluum, nihil ambitioſum reſpiciebant: ſed omnia ædificante pietate & honeſtate redundabant. Et quia tanta ſanctitas latére non potuit, rationi conſentaneum fuit, vt ſanctiſſimi viri merita præclara aliquo ſingulari præſagio declararentur. Ille igitur, qui olim Ioſeph patriarchæ in ſomnis ſolem & lunam & ſtellas vndecim ipſum adorantes oſtenderat, etiam huic inclyto viro luculentum oſtendit ſidus, miraculorum & admirandæ ſanctitatis eius documētum. Nam nocte quadam poſt longas preces in cella ſua nonnihil obdormienti, in ſomnis apparuit ſidus radiantiſſimum, idemque maximum, quod rectâ lineâ mouebatur, ſitu verò non longè à terra aberat. Videbatur autem ei ex Caſtro ſancti Angeli, vndè ipſe originem traxerat, proficiſci, & rectà tendere Tollentinum ad altare, quod eſt à tergo Chori, (quod tum quidem vergebat ad monaſterium, vbi ipſe crebrò ſolebat manè ſacrificare, & interdiù non raro precibus immorari) atque illic conſiſtere & permanere: Ad eius autem rei ſpectaculum diuerſarum & linguarum & regionum homines confluere. Hoc ſigno ſanè ſtupendo non ea duntaxat, ſed multis etiam alijs noctibus certior factus, magno ſtupore affectus eſt: cumque tantæ rei exitum auidiùs nôſſe percuperet, cuidam fratri bonæ exiſtimationis & non contemnendæ eruditionis, familiari colloquio eam viſionem explicauit. Ille verò ſermone prophetico reſpondit, ſidus illud eius ſanctitatem ſignificare, nec ſe ambigere, quin vbi illud gradum fixiſſet, illic corpus eius humatum iri. Ob multa autem miracula ibidèm perpetranda, aduenturos populos ex omnibus locis, qui tamen ipſum non nouerint, & ſanitatis impetrandæ cauſa, pſius tumulum admodùm reuerenter adoraturos. His auditis, vir beatus præ humilitate, quæ ſemper ei inerat, ità reſpondit: Faceſſat iſthæc de me opinio, chare frater. ego enim ſemper inutilis ſeruus ſum IESV Chriſti. Ipſe verò Deus mihi reuelet huius viſionis ſignificationem, quam tu non es aſſecutus. Indè paucis exactis diebus, more ſolito ingrediente illo die in oratorium, ſtella quædam directo motu antecedebat eum vſque ad altare ſuprà dictum. Cumque id quotidiè fieret, ſpiritu intelligens ſtellam hanc illius, quam in ſomnis viderat, quandam eſſe effigiem vel repræſentationem: experiri voluit, num quæ frater memoratus dixerat, à vero minimè diſcreparent. Alio itaque die rurſus intrans in oratorium, ſtella, vt priùs, illum antecedebat: & eùm reuerentiam coram altari exhibuiſſet, & nonnihil precatus eſſet, per oratorium gradiebatur: ſed tum ſtellam minimè videbat. Ad altare autem reuertens, mox eam illic cernebat apparentem. Multis igitur annis ante obitum ſuum certa eius rei veritate ſæpiùs comperta, cùm iam ægrotaret, & mortem impēdére ſentiret, fratribus amanter præcepit, vt eo in loco ipſum ſepelirent, nec vllo vnquàm tempore indè remouerent. Et multis ſanè annis continuis, ipſo die obitûs eius, quo homines innumeri è diuerſis locis, ad reuerendum corpus eius obtinendæ ſanitatis cauſa confluebant, non autem vel antè, vel poſteà, ſtella illa viſebatur: vt liquidò daretur intelligi, beatum Nicolaum nō modò in terris clarere miraculis, ſed etiam in cœlis gloria frui ſempiterna.

Gene. 37. — *Viſio beati viri.* — *Adoraturos, pro, veneraturos.* — *Vide ſancti viri humilitatem.* — *Stella certo die ad eius tumulum quotannis videtur.*

Cap. 10. Luxit autem beatus vir in hac vita non ſolùm egregio ſanctitatis ſplendore, ſed etiam miraculorum illuſtribus ſignis. Bernardus quidam Tollentinus in quoddam oppidum tranſmarinum profectus, vxorem ſuam Margaretam reliquit grauidam, quæ ante eius reditum puerulum peperit incolumem & elegantem. Sed poſteà idem ipſe infans correptus morbo, excedit è vita, & ingenti matris dolore ſepelitur. Ex eo dolore id incommodi contraxit mater, vt poſteà non niſi abortiuos fœtus ederet. Eo vitio annos duodecim laborauit, cùm interìm ſæpè eſſet grauida. Secùm autem cogitans fruſtrà ſe proles concipere, quas ſemper informes pareret, multùm doluit. Id vbi cognouit vir ſanctus, illius calamitatem miſerans, multis diebus pro ea Dominum deprecatus eſt: ac deindè tanquàm certus de futuris eius prolibus, ait ad illam: Confido in Domino, te poſthàc nihil eiuſmodi paſſuram. Propediem enim naſcetur tibi filia, habens animam à CHRISTO Domino creatam: & ego eiuſdem Domini benignitati confidens, audeo tibi affirmare, te deinceps nunquàm vel filium vel filiam animæ expertem parituram. Ex ijs beati viri verbis mulier conſolatione accepta, expectat eius promiſſum.

Propheticè ſdicit fœminæ felices partus.

Adueniente itaque partûs tempore, filiam parit viuam & incolumem: atque ità deinceps ſemper vitales fœtus enixa eſt, quemadmodùm vir ſanctus prædixerat. Sentiens

ens autem fœmina virtute precum eius id impetratum esse,bonorum omnium largitori Deo & eius seruo Nicolao gratias egit pro viribus.Multa eius alia sunt miracula.Fœminam quandam, fluxum sanguinis patientem annis quinque, signo Crucis sanauit. Paruulũ cuiusdã mulieris filium in ignem lapsum, & ab adustione luminibus orbatum, itidèm signo Crucis sanum restituit.Veridiana mulier adeò laborabat ex oculis, vt nihil videre posset.Adhibebantur medicorum fomenta varia: sed indè intantùm excreuit dolor,vt & mente & mouendi facultate destitueretur. Super eius caput vir beatus Dominicam orationem dixit,& cruce eam consignauit, moxq́ue sanata est. Quidam nostri instituti frater Iohannes de Monticulo, casu quodam ruptus, interdùm viscerum siue interaneorum descensum patiebatur. Accersiuit ille virum sanctũ, indicauitq́ue ei, quid sibi accidisset.Edito signo Crucis,vir beatus tangit rupturæ locum, & confestim interanea in suum se recipiunt locum,& frater se sentit curatum. Multa eius alia miracula,prolixitatis vitandæ causa,pręterimus.

Multa alia eius miracula.

Non solùm autem pro laboris eius præmio quodam id ei præstitit præpotens Deus adhuc in corpore degenti,sed etiam ob maiorem futuræ gloriæ concipiendam spem, eam illi voluit reuelare. Nanque ante suum obitum mensibus sex qualibet nocte ante preces nocturnas,auribus suis cantiones audiuit Angelicas longè suauissimas, adeòque delectabiles, vt diceret: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Ex eo autem tempore vitæ suæ terminum aduentare cognoscens,prædixit suum à vita decessum. Cumq; à memorata dæmonis flagellatione semper claudus & debilis fuisset,etiam nunc maiori se sensit infirmitate grauatum: & sicut anteà scipione, ità nunc ipsius loci adminiculis se sustentare cogebatur.Eo autem sic ex morbo decumbente, multi ad eum inuisendum aduentabant. Inter quos etiam Blunda mulier venit, quæ annis quindecim grauissimo capitis dolore vexata,sæpè nec operari,nec audire vel videre potuit. Rogauit autem illum,vt manu sua caput ipsius attingere dignaretur. Tetigit ille, & Cruce consignauit, atque repētè dolor omnis cessauit.Alia quædam fœmina ob mortem fratris sui Thomę, nostri instituti monachi, adeò se lachrymis cōfecerat, vt licèt oculos haberet, tamē sanguine concurrente, videre non posset: cumq́ue medici operam negligeret, quædam vitia in vtroque oculo nata sunt. Venit igitur ad beatum Nicolaum,alijs eam ducentibus, isq́ue pietate commotus, misertus cæcitatis eius, etiam propter fratris Thomæ mortem, signo Crucis edito, tetigit eam, dicens: Dominus & DEVS meus IESVS Christus misereatur tristitiæ tuę,& tibi restituat sanitatem. His verbis mulier recreata, è cella eius recessit, & in ecclesiam intrans, noua quadam luce videre sibi visa est illustrari oculos suos. Itaque sine duce domum reuersa est, laudans Deum & beatum Nicolaum.

Cap. 11.

Audiuit multo tempore Angelorũ melodias.

Signo Crucis sanat duas fœminas.

Et quia bonarum mentium est, ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est, morte appropinquante, accitos ad se fratres ità allocutus est : Etsi nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc iustificatus sum. Itaque si cuiquam ex vobis iniuriam irrogaui,parcite,quæso,erratis meis,vt & vobis à Domino remittantur peccata vestra. Te verò,pater Prior,obnixè rogo,vt quamprimùm legas mihi absolutionem omnium peccatorum meorum,& matris Ecclesiæ sacramenta mihi ministres, maximè autem corpus Saluatoris,vt tanto viatico munitus, non deficiam in via, ad patriam cælestem profecturus : & si ob demerita mea improbus belial hostis meus mihi occurrerit, possim fidenter dicere : Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Porrò circunstantibus hincindè fratribus, & vnà cum illo orantibus, solenni absolutione percepta,cum profusissimis lachrymis corpus Dominicum sumpsit, ità dicens: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

Cap. 12.

Sub morte petit veniã à fratribus, licèt nihil sibi cõscius.

Psal. 117.

Post hæc ait ad Priorem siue monasterij Præfectum : Crucem argenteam, quam huius castri homines pij, me deprecante, suis pecunijs conficiendam curàrunt, cui,me vidente, vera particula sanctissimæ Crucis CHRISTI imposita est, quæso, vt ante mortem hisce meis oculis inspiciendam offeratis, vt eius virtute, ceu baculo altissimæ potestatis fultus, Iordanem huius mundi liberè transmittere, & ad paradisi gaudia facilè peruenire queam. Eius petitioni Prior annuens, sanctam Crucem reuerenter apportari iubet. Quam vt vidit vir sanctus, vt potuit, in lectulo in genua incumbens, & flens largiter, dixit : Salue Crux preciosa, quæ digna fuisti porta-

Cap. 13.

Vide quid iam moriturus tribuat S. Cruci.

portare mũdi preciũ,quod in te quieuit,& ſedit,& paſſionis ęſtu roſeum ſanguinẽ ſudauit,latroni miſericordiam implorãti pepercit,ſuam matrẽ virginem virgini diſcipulo cõmendauit, Deumque pro ſe crucifigentibus rogauit. Ille me per te defendat in hac hora ab hoſte maligno. Exoſculata deindè Cruce ſanctiſſima, ſeſe vt priùs repoſuit, & miniſtrum ſuũ vocans, Vide,inquit,nè ceſſes pronunciare in aures meas: Dirupiſti Domine vincula mea: tibi ſacrificabo hoſtiam laudis: vt ſi debilitatis viribus proprio ore quicquam enunciare non queam,mente ſaltem poſſim loqui cum Deo meo. Videntes interìm fratres eum tardiùs mori, modò accedebant, modò recedebant ab eo. Illis verò recedentibus,vox exultantis audiebatur.Nec mirum ſanè,vocem illius,qui per ſpeculum Dominum videns,laudare eum conſueuerat, nunc maiori iucunditate eius laudes promere,quandò ille per ſpeciem eum videt.Cùm enim quærerent ex eo,quid gaudij ex viſione cepiſſet,attonitus reſpondit: Dominus meus Ieſus Chriſtus, ſuæ matri & noſtro patri Auguſtino innitens,dicit mihi: Eugè ſerue bone & fidelis,intra in gaudium Domini tui. Indè verò colligentes fratres iam ad extrema eum perductum, & mortem imminere, ſolitis precibus Deum & ſanctos eius inuocant. Ille verò dicens, In manus tuas, Domine, commendo ſpiritum meum: iunctis ſursùm manibus, & oculis ad Crucem ipſi propoſitam ſublatis, iucũdo & hilari vultu animam efflauit, anno ſalutis milleſimo tricenteſimo ſexto, quarto Idus Septembris.

Pſal.115. Moriturus videt Chriſtum. Matth.25. Migrat in cælum.

Cap.14. Dominus autem ſicut in eius in hunc mundum ingreſſu, ac deincèps in vitæ progreſſu & exitu, ità multo etiam magìs poſt deceſſum eius, illum mirificare dignatus eſt. Multa enim admiranda per eum ſigna effecit, quorum tanta eſt copia, vt referri omnia vix poſſint,opusque ſit calamo ſcribæ illius velociter ſcribentis, qui virtutis ſuæ digito in monte tabulas lapideas exarauit.Nec eſt,quòd quiſquam procaciter aſſeuéret ea eſſe impoſſibilia, quæ Dominus pro ſua benignitate facere voluit. Vt minimũ, certè annis viginti,perpetuis diebus innumera miraculorum genera in fidelibus ſuis effecit is, qui facit mirabilia magna ſolus.

Miracula poſt obitũ eius. Pſal.44. Exod.31.

Martyrium SS. Proti & Hyacinthi quærat Lector die 25.Decembris,in S.Eugenię virginis & martyris hiſtoria.

VITA SANCTAE THEODORAE ALEXANDRINAE, AVTHORE SIMEONE METAPHRASTE.

Eſt autem hæc Theodora diuerſa ab illa, cuius fit mentio 28. *Aprilis.*

11. Septembris.

ZEno quidem Romanum iam tenebat imperium, Gregorius autem Pręfecti gerebat magiſtratum in Alexandrina Aegypti ciuitate. Alexandria autem nullo ex omnibus alijs tantùm gloriabatur, quantùm Theodora,vt quæ eſſet eius mater, & quæ eam pepererat patria, & ramum edidiſſet tam pulchrum, & omnibus adeò ſcatentem gratijs. In ea enim ſuam mundanam habebat conuerſationem iſta verè veneranda,& ornata moribus,cum viro coniuncta legitimo matrimonio,ei quidem eum,qui maritis debetur,honorem tribuens: maximè autem ab eo dilecta, quòd eſſet caſtiſſima omnium,quæ erant in ciuitate, beneuoleque & fideliter in eum eſſet affecta,& purum ei ſeruaret amorem,& nullis turpibus immixtum deſiderijs. Quoniam verò ij, quibus placet viuere citra reprehenſionem, fieri non poteſt, vt non oppugnentur maligni inſidijs, grauis quoquè in eam ab ipſo excitatur tentatio. Ille enim tunc videns huius mariti moderationem, & huius ſanctæ inuidens honeſtati,adhibuit omne ſtudium & diligentiam, vt hanc reſcinderet coniunctionem.

Caſtitas eximia S. Theodorę.

Quendã itaq; iuuenẽ,pecunijs & opibus onuſtũ,quibus rerũ copia ſuppeditabat materiam

riam ad stimulum amoris, incitauit ad eam amandam propter florentem eius speciem. Illa autem non nutum, nõ gestum, nec quicquam tale omninò sustinente, nullus non lapis ab eo mouebatur, vt ad effectum omninò deduceret id, quod desiderabatur: adeò vt eius familiares & vicinas, ad hoc ei inseruientes, assiduè transmitteret, quicquid erat desiderabile & blandiens cupiditati, se daturum pollicẽs. Illa autem his verbis & illecebris opponebat diem iudicij & timorem gehennæ: Quin etiam, Erubesco, dicebat, vel ipsum solem habere testem talis flagitij. Quod quidem verbum cùm appræhendisset vna ex lenis, mali accessionem habens artẽ magicam, hoc ei proposuit probabiliter: Sed hoc, inquiens, à te fiat post solis occasum, & nullus erit, qui te cognoscat: neque futurus est vllus omninò testis apud Deum, aut apud homines. Hæc audiuit, & fuit cor eius protinùs illectum & seductum. Erat enim mulier, quæ natura facilè capi potest & decipi, & maximè quòd futurum esset, vt factum Deum lateret, per fraudem audiuerat, & crediderat. Et sic ad effectum deductum est malum eius consilium.

Vide insidias satanę.

Detestabilis mulier eã impellit in ruinam.

Postquàm autẽ re facta, quàm turpis & indecora res sit peccatum, agnoscit, acerbos habens stimulos, & valdè compuncta conscientia, cruciari animo cœpit, & amara duci pœnitentia, dicens: Ex quali honore ad quantam transij ignominiam? Putruerũt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientię meæ: &, Conuersa sum in ærumnam, dum infixa est mihi spina. Hæc dicebat, & lachrymarum emittebat fontes callidos, sic peccati abstergens fœtorem & deformitatem. Coniunx autem ignorans causam eius tristitiæ, omnia dicebat & faciebat, eam consolans, & pro viribus eã conans recreare. Sed illa peccato, tanquàm quodam vlcere, interna depascente, & cogitationem non sinente quiescere, erat inconsolabilis, & nullam attẽdebat orationem, quæ eam recrearet. Propterea statuit venire ad vnum ex sacris monasterijs, in quo piæ exercebantur fœminæ, & sic aliqua ratione parare sibi consolationem. Cùm ergò abijsset, & eius, quæ præerat, pedes appręhẽdisset, eam valdè rogabat & petebat, vt quamprimùm afferretur diuinum Euangelium. Causa autem erat, vt hinc certior fieret, an quod vesperè ei factum fuerat, euasisset euidens Dei oculis. Et quid, ait ei Præfecta, est Deo incognitum? Num enim (sicut ait diuinus Dauid) qui plantauit aurem, non audit? aut qui finxit oculum, non considerat, cui vel ipse primus & exilis cordis nostri motus euadit manifestus? Sed si dolorem nolis habere intensiorem, mihi expone quidnam sit, quod tuum mordet animum: & fortasse nobis non deerit remedium. Illa autem recordatione eius, quod factum fuerat, commota ad lachrymas, quod ab initio petierat, denuò petijt Christi Euangelium. Quod quidem cùm primùm euoluisset, simul atquè iniecit oculos, inuenit illud scriptum: Quod scripsi, scripsi. Et simul graui animi dolore sauciata, & manibus suam pulsans faciem: Hei mihi miserę, magna voce exclamauit: O errorem, ô audax facinus: violaui viri cubile. Hæc dicens, & cor quidem confusione, solum autem replens lachrymis, & nec ad cælum quidem audens oculos attollere, sed etiam ab hoc dicens se arceri, vt quę nefario suo flagitio ipsum etiam aërem polluerit, statuit deinceps non ampliùs manere in mundo, & in ijs, quæ sunt mundi, sed sapientissimis cogitatis supplantare eum, qui deceperat.

Redit ad se & valdè dolet.

Psal. 37.

Psal. 31.

Psal. 93.

Ioan. 19.

Virili autem induta habitu, vt lateret eos, qui eam persequerentur, (Sciebat enim fore, vt ipsa marito magnę esset curę, & eam non cessaret quærere) accedit ad virorum cœnobium, quod decem & octo milliaria distat Alexandria. Et cùm esset extra vestibulum, rogabat, vt intrò admitteretur, & esset ex numero eorum, qui exercebantur. Illi autem dixerunt, se non priùs eam esse intromissuros, etsi vir ab eis existimaretur esse, & nõ fœmina, nisi tota nocte illic maneret sub dio, & tolerantiæ experimentum sic pręberet fratribus. Illa autem lubenter accepit, quod dictum fuerat: idque cùm non ignoraret, quòd noctù multę bestiæ ingrediebantur per locũ desertum & admodùm agrestem: sed etiam deduxit ad opus id, quod imperatum fuerat: & sic pernoctauit, manens ante vestibulum. Quamobrem qui olìm Danieli leoninam mansuefecit crudelitatem, ipse quoq; sciens ad quantam virtutis altitudinem sit sancta peruentura, conseruauit eam, nè à feris caperetur. Quod cùm monachi ipsa didicissent experientia, iudicârunt esse DEO gratum, vt cum eis versaretur. Ea ergò lubenter admissa, Præfectus monasterij eam seorsùm allocutus, diligenter eam rogauit quisnam esset, & quanam de causa venisset ad monasterium. Num, inquit, fœnore grauatus, aut factæ cædis conuictus, aut cùm nõ haberes, vndè filios aleres, statuisti mundanum deponere habitum? Propter nullum horum, ô Pa-

Virili sumpto habitu, petit virorum monasterium.

Dan. 6.

ô pater, dixit Theodora: sed vt solus quietem agam à mundano tumultu, & mea defleam peccata. Quomodò autem, subiunxit magnus Præfectus, appellaris? Dixit autem illa generosa mulier: Est mihi nomen Theodorus. Ille autem: Nè existimes, inquit, ô frater Theodore, citra laborem tibi futuram eam, quæ est hîc, conuersationem: sed si velis revera subire iugū obedientiæ, scias te inseruiturū fratribus in omnibus, quæ sunt necessaria, non solùm in monasterio, vt qui sis curaturus plantas & olera, & ministraturus in aqua exportanda, & hortum irrigaturus: sed foris etiam seruiturus, & quādò vsus exegerit, vt eas in ciuitatem, minimè recusaturus. Neque tamen hoc prætextu contemptui habebis labores exercitationis: sed oportet nihilosecius vacare ieiunio & orationi, & de more psallere, vespertinamque & matutinam glorificationem quotidiè peragere: præterea autem nec horarum, quæ vocantur, vllam prætermittere: quinetiam in genibus flectendis laborare, & sic corpus affligere propter insidias eorum, qui bellum gerunt. Atque beata quidem, cùm hæc omnia accepisset auribus, & ea esse putâsset, tāquàm aliquas animæ delicias, cum magno & alacri animi studio se ea esse facturam est pollicita. Et sic admittitur in eundem ordinem cum egregio illo choro monachorum.

Vide monachorū exercitia, & horarū, quas canonicas vocāt, vsū.

Quoniam autem eius cum Deo pacta conuenta futura erant vera, & à mendacio aliena, valere iubens omnem carnis prudentiam, se statim exuit ad certamina, nullam moram, neque prætextum vllum afferens, quò minùs ministraret. Cùm ergò octo annos quotidie perseueraret in irrigatione plantarum & olerum, quæ vsum præbebant ijs, qui erant in monasterio, molendique & pinsendi frumentum, & ad panem præparandi munus nihilosecius exequeretur, & coqueret olus, quo se alebant, qui corpus studebāt mortificare: nunq̄ tamen abfuit à synaxi, quę peragebatur in ecclesia: sed in ea quoquè pium suum ostendebat animum. Sed licèt ità degeret, & vitam elegisset tam laboriosam, præcedentis delicti cogitatio non sinebat eam omninò quiescere: sed nocte, quæ sequebatur hæc diurna ministeria, quandò & somno & mediocri oportebat quiete frui, pectus pulsans, & animam mouens ad lachrymas: Cōdona mihi peccatum, dicebat, Domine, quod perdidit decus meæ continentiæ. Cùm monachis autem aliquandò defecisset oleum, iubetur vt accipiat camelos, & veniēs in ciuitatem, eis afferat oleum, quo sibi erat opùs. Cùm autem iam iter esset ingressa, accidit vt pręter expectationem maritum adspiceret, diuina huic omninò opem ferente prouidentia. Nam cùm seipsum consolari non posset eius maritus, vt qui esset à tali coniuge separatus, & ea de causa absque intermissione effunderet lachrymas, & nec tempore quidem posset extinguere animi ægritudinem, petijt à Deo, qui nouerat telum, quod eius cor sauciabat, vt sibi manifestū fieret, an Theodora statuerit alium virum sequi. Hoc enim suspicabatur, & propterea maior flamma cordis alebatur.

Inter monachos viuitt ignota.

Magna eius pœnitētia.

Qui contritis ergò mederur animis, ad eum mittit Angelum, qui eius suspicionis depelleret molestiam: Si velis, inquiens, venire in eius conspectum, fac vt manè surgas, & vadas rectà ad martyrium Petri Apostoli, & attendas vultū eius, qui tibi primò est occursurus, & te compellaturus: Sic enim fiet, vt nequaquàm frustreris eo, quod quæris. Audiuit ille, & fecit sicut iussus fuerat. Et conueniunt aduersis frontibus, & se inuicèm adspicientes. Sed vndenàm posset ille conijcere eam esse suam coniugem, cùm id, quod ei apparebat, videret esse virum, & virili veste indutum, maximè cùm vestis esset monastica, & iam ei emarcuisset species immodica afflictione & asperitate exercitationis? Illa autem cùm eum solùm vidisset, & ei indicaret vultus, quisnam esset qui videbatur, (seruabat enim illius figura indicia immutabilia) recordata est protinùs sui in eum amoris & peccati: &, Hei mihi, ô marite, flens & humili voce dixit, ad quantos me labores tradidi, dum mei in te delicti quæro medicinam, & studeo multis illud delere lachrymis? Et cùm ei fuisset propiùs, & ei, Salue, dixisset, quamprimùm præterijt. Ille autem eam quoq; simili voce resalutauit. Præterijt autem veluti oblitus eorum, quæ ei dixerat Angelus, vt qui figurę mutatione & vultûs dissimilitudine fuisset omninò deceptus.

Maritus ei obuiàm veniens, eā nō agnoscit.

Multa itaque afflictus animi ægritudine, vt qui frustratus fuisset promissione: Cur me, Domine, despiciens, dicebat, non deduxisti ad finem ea quæ promissa fuerant? Sed rursùs accedens is, qui ei apparuerat: Non fuisti deceptus, dixit: Nam qui tibi pridiè occurrit monachus, & dixit tibi, Salue, is ipse erat illa tua coniunx, quæ à te studiosè quæritur. Et sic quidem soluta fuit ei suspicio, quòd ea ad alterum virum nō accessisset: quod quidem significabat amictus monasticarū vestium. Ille tamē deinceps manebat dolore affe-

affectus & cruciatus propter priuationem coniugis. Beata autem Theodora amore Do-
mini magìs accensa, vt quæ iam gustârat eius suauitatem, & parara erat seipsam in ma-
iora conijcere certamina, & semèl in die comedens, corpus castigabat: deindè adijciēs
laboribus, secūdo quoq; die cibū sumebat: & sic paulatìm aggrediens magìs laboriosa,
cùm peruenisset ad habitū summę abstinētiæ, mouet monachos, qui cum ea exercebā-
tur, vt à Præfecto peterent ei permitti, vt cibum semèl tantùm sumeret in hebdomada. Semel in
Sed cùm id quoquè esset, vt volebat, consecuta, ad alteram adspexit petitionem, nempe hebdoma.
vt corpus cōtineret cilicio, veluti vlciscens eam, quæ ipsam sauciârat, voluptatem. Non- da sumit ci-
dùm enim nec post tam multa quidem certamina poterat eam capere obliuio illius pla bū, & vel-
gę: sed semper pergebat adijciendo labores, ferire eum, qui percusserat, & ei maiorem tur cilicio.
inurere ignominiam ea, quam passa fuerat: fœmina eum, qui multos viros vicerat: & car-
nem gestans, eum fundens ac profligans, qui erat incorporeus.

Vt autem glorificaretur Deus, qui est magnus & copiosus in misericordia, & co-
gnosceretur illius vita admirabilis, fit tale miraculum, dignum quod scribatur & man-
detur memorię. Erat quidam lacus prope monasterium. In eo habitans crocodilus, in
quencunque incidisset hominem vel bestiam, seu paruam seu magnam, eam protinùs
exedebat. Ijs itaque, qui in ea regione habitabant, erat malum adeò terribile, vt ipse Prę-
fectus ciuitatis (erat autem hic ille Gregorius, quem, quæ pręcessit, significauit oratio) in
eo loco statuerit milites ad arcendos eos, qui illàc transibant. Cùm ergò sciuisset Pręfe-
ctus monasterij, qualis esset vita Theodoræ: & quòd propè conferri posset cum ipsis An-
gelis, & quòd non esset expers diuinæ gratiæ, eam accersiuit, & ei dixit: Fili Theodore,
tolle vrnam, & propera nobis aquam afferre ex hoc lacu. Illa autē ex Apostolico præce- Rom. 13.
pto sciens esse parendum ijs, qui pręsunt, impleuit quod iussa fuerat. Et multis iubenti- Heb. 13.
bus illam è loco excedere, si non mortem cuperet apertissimè, illa tamen freta fide in
Deum, & peragens opus obedientiæ, quæ nouit vitam conciliare, non mortem, cùm ef- Insignis
fugisset omnes, qui arcebant, accedit ad lacum: & (O admirabilia tua opera, ô Domine) obedientiæ
conspecta fuit vehi à bellua: & cùm aquam hausisset, & implêsset vas, quod erat in ma- insigne mi-
nibus, vecta rursùs ab illa bellua, terrę redditur. Et sic illa quidem in terra conseruatur raculum.
illæsa: Bellua autem, cùm sancta ipsam increpâsset, luit pœnas eorum, quę ad hoc vsque
tempus admiserat, & eo in loco statìm cernitur mortua. Euadit ergò res alijs quoq; ma-
nifesta, vtporè quòd qui percepissent oculis, eam multorum auribus tradere voluërint:
& propterea Deo omnes egérunt gratias.

Erat autem hîc quoquè inuidia factura, quę ei conueniunt, & eius sunt propria.
Quidam enim ex monachis (Nemo enim est, qui non appetatur inimici insidijs) inuiden
tię stimulis icti, quòd viderent beatam venire ad summum virtutis, insciente Præfecto,
eam mittunt in quoddam procùl remotum monasterium, tradentes ei epistolam, specie Fratrū quo-
quidem, vt quę haberet aliquid, quod vrgeret, & postularet celeritatem: reuerà autem rundā erga
ità structę fuerant insidię, quoniam hoc noctù fiebat, vt deuoraretur à bestijs. Erat enim eam male-
illa via deserta, & in qua solę alebantur ferę. Sed frustrà has insidias molitus est aduersa- uolentia.
rius: & secùs euenit, quàm ipse machinabatur. Ad sanctam enim in via errantem accedit
quędam bestia, fitque ei dux vię non fallax, donèc eam deduxit ad monasterium, ad quod
fuerat missa: immò verò ne tunc quidem discessit. Cum ea enim ingressa, ipsa quoquè
introijt: et cùm illa iuisset, vt pfecto redderet literas, ingressa est fera ad ianitorem: cumq;
mox erat discerptura, nisi ille clamâsset: & cùm ex clamore conuersa beata cognouisset Nota hic
quisnam esset tumultus, offendit virum, qui iam exedebatur à bestia. Illa ergò statìm, ap- res admirā-
prehenso eius gutture, ipsum liberat ab interitu. Oleo autem membra lęsa inungens, & das.
Christi nomen super ea cantans, cum quidem, sicut priùs, reddit sanum: efficit autem, vt
bestia protinùs caderet, & disrumperetur.

Hæc illa quidem volebat latére, & post reditum nihil aperiebat monachis: qui
autem beneficium fuerant assecuti, statìm ipsi id, quod factum fuerat, renunciant, dicen
tes: Precibus Theodori liberatus est homo à graui morte, & bestiæ gula nobis restituit
eum, qui iam cœptus erat deuorari. Quorum verbis obstupefactus Præfectus mona-
sterij, quisnam eum miserit, dubitans interrogabat. Postquàm autem omnes negâssent,
beatam intuitus: Quis est, inquit, ô Theodore, qui, cùm esset manifestum periculum,
te intempesta nocte impulit, vt illuc proficiscereris? Mihi verò considera rectæ animæ
figmentum. Sibi enim attribuens simplicitatem, & conseruans fratres tanq̄ nulli cri-
mini

Insignis animi candor in Theodora. mini affines: Tunc, inqt, tam interni, quàm externi oculi erant mihi somno adeò grauati, vt non possim nominatim dicere eos, qui miserunt. Aegerrimè autem ferebat diabolus, videns ipsam quidem supplantatam, talibus victorijs à se dedecus repulisse: se autem vi esse superatum. Mittens ergò clanculùm insidiari, apertè ad eam accedens, minatus est se non cessaturum intentare tentationes, donèc effecerit, vt ipsa cadat, quæ habetur ab omnibus in admiratione. Dixit: & non siuit multùm intercedere temporis: sed cùm laboraret monasterium inopia frumenti, iubet præfectus beatæ, nè cunctetur: sed accipiens rursùs camelos, & vadens in ciuitatem, eis emat frumentum. Porrò autem hoc quoquè ei imperatum fuerat, quòd si ea non posset redire ante vesperam, diuersaretur in monasterio nono, & efficeret, vt cameli illic requiescerent. Reuertens ergò è ciuitate, quoniam iam solem videbat in occasu, venit ad nonum monasterium, sicut ei fuerat imperatum: & petijt sibi & camelis dari locum ad quiescendum. Quod cùm factum esset, ipsa requiescebat ad pedes camelorum.

Hinc ergò oritur belli in ipsam principium. Qui enim improbis factis delectatur dæmon, & aduersùs sanctos semper molítur excitare tentationes, in ipsam autem maiorem etiam ostentans rabiem, vt quę post venationem effugisset illius manus, non neglexit facere, quæ sunt sua: sed quandam adolescentulam, quæ tunc versabatur cum quibusdã monachis ratione cõsanguinitatis, incitat ad stimulũ libidinis: quæ beatam illam ex ijs, quæ videbat, arbitrata esse virum, inuitabat vt secùm dormiret, deposito omni pudore & ex vultu, & ex animo. Postquàm autem vidit eam nõ obedire, & malle in nudo solo dormire prope camelos, non valens illa extinguere latentem intùs ignem libidinis, dat se vni ex ijs, qui illic dormiebant, qui ipse quoquè erat viator, & in transitu diuersatus erat in monasterio. Cùm is ergò, qui fecerat iniquitatem, sub auroram recessisset è monasterio, & sancta reuersa esset in eum locum, vndè processerat, procedens tempus iam intumescentem ostendebat vterum virginis. Quę à cognatis interrogata, à quo hoc factum esset, dixit, Theodorum monachum octauidecimi monasterij cum ea coiuisse. Ijs, quæ dicta fuerant, statìm credũt monachi. Nam qui beatæ minatus fuerat tentationes, docuit etiam puellam hoc dicere, & illos credere. Deindè cùm accessissent ad monasterium, vbì se exercebat illa beata, cum magna vociferatione & tumultu dicebãt: Theodorus, qui est apud vos monachus, non veritus est tantum admittere flagitiũ. Rogata autem à Præfecto, an rem fecisset tam abominandam, ipsa dixit ei se non habere rem vllam, cuius iure teneretur. Atque illi quidem tunc reuersi sunt ad suum monasterium.

Impudens puella hortatur eam ad turpitudinem.

Nolentẽ infamat.

Postquàm autem infans iam editus fuit in lucem, eum tollentes, proijciunt in medium monasterium, in quo erat illa beata. Hoc autem erat insidiæ & artificium inimici, studentis ei inijcere animi ægritudinem, & eius impedire institutum. Sed frustrà rursùs à te, ô maligne, paratæ sunt insidiæ: immò verò non frustrà, sed eas in teipsum es machinatus, te feriente generosa muliere illis ipsis telis, quibus te eam sperabas sauciaturum. Quid enim hinc consequitur? Infantis esse pater creditur Theodora: silentiò autem accipit eam, quæ ipsam condemnat, sententiam: & simul cum infante expellitur è monasterio. Ipsa itaque fit nutrix, & tanquàm pater, eum cogitur alere, lacte quidem ouium (neque enim poterat aliter) infantem nupèr natum nutriens: lanas autem petens etiam à pastoribus ad vsum vestis, eas puero contexit. Sed quisnam animus acceperit adeò grauem calumniam? Quænam autem manus non ægrè tulisset tam molestum ministerium? Spatio enim septem annorum afflicta fuit hæc beata. O Dei, qui cuncta intuimini, oculi, inani & falsa oppressa calumnia, & è monasterio eiecta, nihil pusilli & abiecti animi aut fecit, aut est locuta: sed talis probri delegit ignominiam, vt quod turpe fecit volens, rursùs voluntario tegeret dedecore: & quos non latuit oculos priùs malum faciens, placaret rursùs, eos solos habens testes, cùm rei improbę sustineret calumniam. Quali autem viuendi ratione vtebatur cum alijs? Illi enim nutrimentum erant herbæ agrestes: potus autem erat aqua, quę è lacu vtcũquè ab ea hauriebatur, nisì mâlis dicere, eius lachrymę. Nullùm enim erat tempus, quo eę non effluerent ex eius oculis, adeò vt Psalmus in ea impleretur: Et potum meum cum fletu miscebam. Sic ergò cùm corpus ei liquesceret, & negligeretur, erant quidem vngues prolixi, & quibusdam feris bestijs magìs congruentes: Pili autem densi & sordidi, & valdè similes saltibus. Vultus autem, propterea quòd nulla re intercedente, eum ferirent radij solis, iam tostus, Aethiopis instàr niger eua-

S Theodora patitur sibi crimen imputari, quod non admiserat.

Eius esca & potus.

Psal. 101.

euaserat,& mutata erant supercilia intensa necessitate vigiliarum. Et tamen sic perseuerans,& cum malis,quæ intentabantur,sic luctans,& niuibus non aëris solùm, sed etiam tentationum vexata,ne tantillùm quidem sustinuit discedere à monasterio, sed sic permansit tugurio fixo in vestibulo,& lubentes in eo abijci(vt ait Propheta)sustinens. Vita durissima. Psal.83.

Quid autem rursùs bonorum aduersarius? Num,cùm eam in tales iniecisset tentationes, illum cœpit eam inuadendi satietas, idque cùm vinceretur? Nequaquàm, sed præter ea,quæ præcesserant,hoc quoquè est machinatus. Eius enim mariti formam suscipiens,& in conspectum eius veniens,lachrymas emittebat ex oculis, & ijs verbis vtebatur,quibus visus fuerit maritus ad charam suam accedens coniugem, eam dicens suũ luminare,exultationem,voluptatem,lucem oculorum, solatium malorum: &, Agè, inquit,ô domina, siste mihi luctum tot annorum tua causa susceptum,promptoque & alacri animo domum reuertere. Cùm autem illa putaret re vera esse maritum, id dedit responsi, quod illum oportuisset audire, si id fuisset quod putabatur,& non visum, quod cernebatur: Ego, dicens, qui renunciaui vanis rebus huius mundi, non possum rursùs cum illis congredi. Quomodò autem tanta potero esse impudentia, vt tecùm habitem, cui sola fugæ causa fuit à me factum in te peccatũ? Cùm autem illa eorum recordata, manus in cælum sustulisset,se totam ad preces conuertens,licebat illum videre fugientem,& nec valentem quidem ferrre speciem orationis. Et tũc cognouit sancta quisnam is esset,qui accesserat,& quàm essent multiplices eius in illam insidiæ,& quàm varia machinatio. Aliæ hostis insidiæ.

Rursùs autem aliquandò omnes simul bestiæ,tam quæ habitant in mari,quàm quæ in terra,videbantur eam inuadere: reuerà autem non ità erat:sed erant spiritus malitiæ, qui formam illorum induerant. Post hæc autem homo apparens, iussus est ad sanctam accurrere,& eam deuorare. Illa verò,tanquàm armis,Dauidico vtẽs cantico,postquàm solùm dixit: Circundantes circundederunt me,& nomine Domini vltus sum eos,visum statim euanuit. Obijcit malignus aliam quoquè tentationem. Rursùs enim cernebatur ab ea ingens exercitus. Eius autem princeps cum magna multitudine superbè incedebat: quem quidem vt adoraret, iubebant eius ministri. Cùm ipsa autem dixisset, Deum solùm esse adorandum,iussit princeps ei plagas infligi. Et iussus ad effectum est deductus. Id enim declarabãt & plagæ,quę apparebant,& ipsa visa mortua ijs,qui adspexerãt. Fuerunt autem hi pastores, qui iuerunt in monasterium, & dixerunt, Theodorum esse mortuum,& oportere eum mandare sepulturæ. Sed beata illa,cùm media nocte ad se redijsset,sibi adscribebat causam,& id quod acciderat,dicebat esse sui delicti disciplinam. Cùm se ergò munijsset armis orationis, petijt inducias tentationum: O Deus meus,dicens,Domine vniuersi,oblitus mei peccati, libera me ab insultu inimici, qui tuo inuidet figmento. Cùm eam autem precantem vidissent, qui illic erant pastores, quæ ab eis paulò antè visa erat mortua,Deum quidem laudârunt,monachis autem,quòd reuixisset, annunciârunt. Aliæ dæmonis præstigiæ. Psal.117. Cęditur à dæmonib.

Statuit verò Præfectus monasterij infantem recipere,reputans quàm diuturna fuisset sanctę afflictio. Non enim eam parua afficiebat molestia errans puer per aspera loca solitudinis. Sed ne sic quidem destitit hostis eam inuadere,Deo sic ꝑmittente,vt ea sibi plures coronas contexeret. Ei enim rursùs visum est aurum humì proiectum. Aderat autem magna virorum multitudo,quę illud colligebat. Id verò non erat aliud,quàm visio inanis. Nam vt eam solùm deciperet,& vt aurum amaret efficeret,id totum erat machinatus. Non multi dies prætericrant,& ei rursùs visa est adesse seruorum multitudo, ei in manus tradentium obsonia variè condita,quę ei dixit: Qui tibi plagas imposuit,his te donat obsonijs. Quæ quidem in nihil,sicut erant,dissoluit, cùm se signâsset luce vultûs Domini. Cùm ex his eam vidisset inuictam is,qui minatus erat se terram & mare esse deleturum, cumque ex bello, quod aduersùs eam gesserat, pudore esset affectus, statuit discedere. Itèm alię præstigiæ.

Cùm autem septem anni præterijssent, monachi Laureæ noni monasterij, qui illati stupri eam accusauerant,eam esse mulierem ignorantes cum omnibus supplices petunt à Pręfecto monasterij,vt in quo loco ea priùs se exercebat,eã rursùs admitteret,& referret in numerum cæterorum monachorum. Satis enim, aiebant,luit pœnas, qui tanto tempore fuit extra monasterium, & in ipso aditu totos septem annos trãsegit. Adijciebant autem, per diuinam quoquè apparitionem sibi factam esse fidem, quòd iam sit

Recipitur in monasterium. peccatum remissum Theodoro. Quorum ille cedens precibus, relaxat Theodoram ab iniusta illa condemnatione, iubens eam decæterò manere in intima cella, & nunquàm progredi, neque vllum ei committi ministerium monasterij. Duo deindè anni præterierant, ex quo ea sic maiore exercebatur continentia, & intensioribus precibus. Deindè cùm orta esset siccitas, & cisternæ, quæ erant in cœnobio, ostenderent se ne minimum quidem habere aquę humorem: quoniam & ijs, quæ audierat, & ijs quæ ipse viderat Pręfectus monasterij, certior factus erat beatam esse consecutam donum miraculorum, eam accersit, & in cisternam iubet demittere amphoram, & haurire aquam. Illa autem, quę didicerat cedere verbis patris, nihil curiosè inquirens, nec differens, facit quod Magnum miraculũ. fuerat imperatum, & protinùs aqua plenam extulit amphoram. Qua ex re aliæ quoquè cisternę conspectæ sunt aqua plenæ.

Cùm pauci autem dies præterijssent, ea tollens infantem in conspectu multorum, cùm iam esset vespera, & seipsam includens, cœpit eum adhortari non secùs, àc pater germanum filium. Hoc cùm resciuisset Præfectus monasterij, mittit quosdam ex fratribus accuratiùs audituros verba, quę diceret puero. Qui cùm aurẽ ostio admouissent, & mentem diligenter adhibuissent, audiebant ea, quæ dicebantur. Hęc autem erant, quæ Optimè instituit puerum. puero præcipiebat, eum deosculans: Tempus vitæ meæ, fili mi charissime, iam spectat ad finem, & decæterò festino ire ad seculum, quod illic est. Ego autem te patri orphanorum, & Deo commendo, & domino huius nostri monasterij. Habebis autem monachos quoquè, qui in te seruabunt fratrum affectionem. Quid ergò? Quæres fortasè nobilitatem? Illa autem non aliundè tibi cognoscatur, quàm vndè vera apparet nobilitas. Nè adspexeris ad honorem hominum. Neque enim is eos, qui honorantur, potest beatos efficere. Sed neque ignoraueris, quòd eam, quę est in Domino, beatitudinem illi magìs consequuntur, qui hominum ferunt probra & contumelias, & falsa, quæ in ipsos feruntur, testimonia. Si tenearis autem aliquo desiderio omninò assequendi honoris, ipse primùm dilige honorem exhibere. Somnum odio habe. Duram & asperam viuendi rationem amplectere. Renuncia mollibus vestimentis. Consuetas preces nunquàm neglexeris, neque horas, quæ sunt constitutę fratribus ad conueniendum, Matutini, inquam, Vide hic numeratas horas canonicas. Tertiæ, Sextæ, & Nonæ, & Vesperarum. Abstine ab alienis. Accusare fratres ne tibi quidem veniat in mentem. Interrogatus responde, respiciens in terram. Alterius casum nè irriseris. Luge, vt consolationem consequaris. Aliquos audiens malè viuentes, nè negligas pro eis precari. Ire ad eos, qui sunt infirmi, nè recuses. Et vt semèl dicam, omne malum declinans, vendica tibi virtutem. serui fratribus, tanquàm dominis, vt euadas Christi amicus, qui pro te serui formam induit. Assiduè precare, nè incidas in tentationem. Felicissimè obdormit in Domino Quòd si incideris, ei fortiter resiste: & rursùs precare, nè supereris. Si sic viuas, ô dilecte, non procùl aberit, qui tibi opem ferat, & qui bello appetito tibi sit porrecturus dexteram. Cùm hæc suasisset puero, iucundè in Dei manus tradidit spiritum.

Et puer quidem statìm lugebat, & plangebat, & vociferatione plena erat domuncula. Quæ audierant autem ij, qui ad hoc missi fuerãt, declarauerunt ei, qui miserat. Qui Visio Abbatis. postquàm audiuit, ipse quoquè id, quod viderat in somnis, dixit suis monachis: Existimabam, inquiens, me videre duos viros, qui me in altum extollebant. Altitudo autem erat tanta, quanta conijci non poterat. A me autem visi sunt ordines Angelorum, & vox in meis auribus resonuit: Vide, dicens, qualia bona sunt parata sponsæ meæ Theodorę. Prę ter hęc, mihi quoquè apparebat lectus, fidei Angeli creditus, & thalamus pulchritudine ineffabilis. Cùm autem significarem de lecto illo & thalamo doceri, & quænam esset illa, cui hæc parata essent, & de ijs rogarem eos, qui inducebant, statìm mihi apparuit chorea Prophetarum, Apostolorumque & martyrum cum alijs iustis. Chorea autem mediam habebat mulierem, gloria diuiniore ornatam, quæ & medium ingrediebatur thalamum, & mihi videbatur sedere in medio lecto. Qui eam autem abducebant, dicebant eam esse Abbatem Theodorum, cuius etiã confictum fuerat crimen stupri, & quæ sustinuit potiùs totos septem annos è monasterio eiecta affligi, & censeri esse patrem filij, qui erat alterius, eumque suscipere alendum & educandum, quàm quęnam esset ipsa, significare, & simul à tanto liberari dedecore & afflictione: & ideò assecuta est, dicebant, eam, quam vides, lætitiam. Hæc cùm vidissem, me remisit somnus, & me conuerti ad mea deflenda peccata.

Hæc cùm narrâsset, peruenit statìm ad cellam sanctę, monachis quoquè eum sequen-

quentibus: & cùm pulsâsset ostium, excitauit puerum. Iam enim multo luctu eum oppresserat somnus. Surrexit ergò, & aperto ostio, eis dedit aditum. Illi autem ingressi sunt, & eam, quæ est verè viua, vident mortuam: & accedentes, in sacrum corpus distillârunt lachrymas. Porrò autem Præfecto visum est intempestiuum, innotescere miraculum, donèc eos accersijsset, qui accusationem in eam construxerant. Qui cùm venissent, ostensis aliquibus partibus sacri corporis: Videte, dixit eis, hoc spectaculum nouum & inauditum, qualis sexus quali esca tenebrarum conculcauit principem. Obstupuerũt omnes spectaculo: & metus quidem stuporem, metum autem lachrymæ sunt consecutę, dum reputabant, aduersùs quos labores decertare oporteat eos, qui sunt implicati corporis affectionibus. Innotesc. omnibus quòd fuerit mulier.

Quoniam autem nec maritum quidem oportebat omninò sancta frustrari, qui purum ac syncerum in eam amorem perpetuò conseruauerat, Angelus accedens ad Prefectum monasterij, iubet vt mitteret ad ciuitatem quendam ex monachis equitem, & iuberet ei, vt in equo suo collocet eum, qui primus ei occurrerit, & sic eum adducat quamcitissimè. Verumenimuerò eum quoquè diuina ad hoc quædam incitabat apparitio, & sua sponte veniebat ad monasterium. Cùm ergò ei factus esset obuiàm monachus, & rogâsset cur curreret, ille respondit: Cùm meam vxorem longo tempore non viderim, & eam nunc è vita excessisse resciuerim, vado eam extremò defleturus. Cùm eum ergò in equum sustulisset, duxit in monasterium, in quo iacebat diuinum illud tabernaculum. Ad quod cùm irruisset, sanctam vocabat nominatìm, acerbas simul fundens lachrymas, adeò vt omnes, qui erant congregati, (conuenerant enim multi ex ijs, qui habitabãt circuncircà, monachis) prouocaret ad lachrymas, & deduceret ad eorum vitæ recordationem. Itaque erant omnia, tam quæ videbantur, quàm quę audiebantur, conscientiæ refrigerátio, & reuerà animæ medicina. Maritus ei venit ad eã.

Cùm luctus autem vix tandèm desijsset, psalmi & hymni statìm luctum sunt consecuti. Et sic iustis factis illi laborioso & sacrosancto corpori, id sinu terræ abscondunt, cuius spiritum sinus Abrahę, si intelligentia spectetur, exceperunt. Quidnam est hæc consecutum? Fit rerũ illius maritus eius successor: & cùm rebus omnibus huius mundi renunciâsset, & seipsum retulisset in numerum monachorum, & captus esset amore quietis & silentij, cellam accipit Theodorę: & cùm bonâm vitam, & ex virtute agendam elegisset, bono fine vitam claudit. Cùm ergò vidissent monachi eum sic vitam egisse, nihil alienum existimârunt, esse amborum vnum & idem sepulcrum: propterea communiter, & in eodem loco deposuerunt amborum reliquias. Porrò autem puer quoquè eò processit virtutis, vt etiam pręfuerit illi monasterio, iusto eorum iudicio, qui vitam illius cognoscebant, & eum sibi pręfici desiderauerant. Fit monachus, & feliciter decedit.

Talis fuit finis laborum huius beatæ, & hæc est narratio eius præclarorum certaminum. Si ergò verum est, & verum quidem certè, quod dicit Paulus, Vnumquenq; accepturum propriam mercedem secundùm proprium laborem: quemadmodùm non est beata, & re vera Dei donum Theodora, quæ mercedem accipit tot laborum? 1.Cor.3.

Cuius intercessionibus concedatur, vt nos quoquè simus è numero eorum, qui salui fiunt, gratia & clementia Christi veri DEI nostri: cui gloria & potentia nunc, & in secula seculorum, Amen.

S. PATIENTIS LVGDVNENSIS EPISCOPI ENCOMION, AVTHORE SIDONIO *Aruernorum Episcopo. Lib. 2. Epist. vltima.*

11. Septembris.

SIdonius domino papæ Patiēti, salutem. Aliquis aliquem, ego illum pręcipuè puto suo viuere bono, qui viuit alieno: quique fidelium calamitates indigentiáque miseratus, facit in terris opera cælorum. Quorsùm isthæc, inquis? Te sententia quammaximè, papa beatissime, petit, cui non sufficit illis tantùm necessitatibus opem ferre, quas nóueris: quique vsque in extimos terminos Galliarum charitatis indage porrecta, priùs soles indigentium respicere causas, quàm inspicere personas. Nullius obest tenuitati debilitatique, si te expetere non possit. Nam præuenis manibus illum, qui non valuerit ad te pedibus peruenire. Transit in alienas prouincias vigilantia tua, & in hoc curæ tuæ latitudo diffunditur, vt longè positorum consoletur angustias. Et hine fuit, vt quia crebrò te non minùs absentum verecundia, quàm præsentum querimonia mouet, sæpè térseris eorum lachrymas, quorum oculos non vidisti.

Patiētis benignitas p̄dicatur.

Omitto illa, quę quotidiè propter defectionem ciuium pauperatorum irrequietis toleras excubijs, precibus, expensis. Omitto te tali semper temperamento, sic semper humanum, sic abstemium iudicari, vt constet indesinenter regem præsentem prandia tua, reginam laudare ieiunia. Omitto te tanto cultu ecclesiam tibi creditam conuenustare, vt dubitet inspectio, meliúsne opera noua consurgant, an vetusta reparentur. Omitto per te plurimis locis basilicarum fundamenta consurgere, ornamenta duplicari: cumq; multa in statu fidei tuis dispositionibus augeantur, solum hæreticorum numerum minui, teque quodam venatu Apostolico feras Photinianorum mentes spiritalium prædicationum cassibus implicare, atque à tuo barbaros iam sequaces, quotiès conuincuntur verbo, non exire vestigio, donèc eos à profundo gurgite erroris felicissimus animarum piscator extraxeris. Et horum aliqua tamen cum reliquis forsan communicanda colligis: illud autem deberi tibi, vt iurisconsulti dicunt, præcipui titulo, nec tuus poterit ire pudor inficiás: quòd post Gothicam depopulationem, post segetes incendio absumptas, peculiari sumptu inopiæ communi per desolatas Gallias gratuita misisti: cùm tabescentibus fame populis nimiùm contulisses, si commercio fuisset species ista, non muneri. Vidimus angustas tuis frugibus vias: vidimus per Araris & Rhodani ripas non vnum, quod vnus impleueras, horreum.

Eius abstinentia.

Studiū erga condēda & ornāda tēpla.

Photiniani hęretici ab eo cōuersi.

Mira ei⁹ liberalitas famis tēpore.

Fabularum cedant figmenta gentilium, & ille quasì in cælum relatus pro reperta spicarum nouitate Triptolemus, quem Gręcia sua cæmentarijs, pictoribus, significibusque illustris, sacrauit templis, formauit statuis, effigiauit imaginibus. Illum dubia fama conciliat, per rudes adhuc & Dodonigenas populos duabus vagum nauibus, quibus poëtę deincèps formam draconum deputauerint, ignotam cōtulisse sementem. Tu, vt de mediterranea taceam largitate, victum ciuitatibus Tyrrheni maris erogaturus, granarijs potiùs tuis duo flumina, quàm duo nauigia, complêsti. Sed si fortè Achaicis Eleusinæ superstitionis exemplis, tanquàm minùs idoneis, religiosus laudatus ostenditur, seposita mystici intellectûs reuerentia, venerabilis patriarchę Ioseph historialem diligentiam comparemus, qui contra sterilitatem, septem vberes annos insecuturam, facilè prouidit remedium, quod prę uidit. Secundùm tamen sententiam, nihil, iudicio meo, minor est, qui in superueniente simili necessitate, non diuinat, & subuenit. Quapropter etsì ad integrum conijcere non possum, quantas tibi gratias Arelatenses, Rhegiēses, Aueniocus, Arausionensis quoquè & Albensis, Valentinęque, necnon & Trecassinæ vrbis professor exoluat: quia difficile est eorum ex asse vota metiri, quibus nóueris alimoniam sine asse collatam: Aruerni tamen oppidi ego nomine vberes perquàm gratias ago: cui vt succurrere meditareris, non te communio prouinciæ, non proxima ciuitas, non opportunitas fluuij, non oblatio precum adduxit. Itaque ingentes per me referūt grates, quibus obtigit per anni tui abundantiam, ad suî sufficientiam peruenire. Igitur si mandati

Gen. 41.

dati officij munia videor satìs implêsse, ex legato nuncius ero. Ilicèt scias volo, per omnem fertur Aquitaniam gloria tua: amaris, laudaris, desideraris, excoleris omnium pectoribus, omnium votis. Inter hæc temporum mala bonus sacerdos, bonus pastor, bonus es, quibus operępretium fuit, fieri famem suo periculo, si aliter esse non poterat tua largitas experimento. Memor nostri esse dignare domine papa.

Itèm de eodem beatißimo Patiente Episcopo, ex eiusdem Sidonij Libri 2. Epistola 10. ad Hesperium

Ecclesia nupèr extructa Lugduni est, quæ studio papæ Patientis ad summum cœpti operis accessit, viri sancti, strenui, seueri, misericordis, quique per vberem munificentiam in pauperes humanitatemque, non minora bonæ conscientiæ culmina leuet. Huius igitur ædis extimis, rogatu pręfati antistitis, tumultuarium carmen inscripsi trochæis triplicibus, adhuc mihi, iamque tibi perfamiliaribus: Lugduni sanctus Patiens miro opere cōdit ecclesiam.

Quisquis pontificis patrisque nostri
Collaudas Patientis hîc laborem:
Voti compote supplicatione
Concessum experiére, quod rogabis.
Aedes celsa nitet, nec in sinistrum
Aut dextrum trahitur: sed arce frontis
Ortum prospicit æquinoctialem. Tēpli frons ad ortū ęquinoctialem.
Intùs lux micat, atque bracteatum
Sol sic solicitatur ad lacunar,
Fuluo vt concolor erret in metallo.
Distinctum vario nitore marmor,
Percurrit cameram, solum, fenestras:
Ac sub versicoloribus figuris
Vernans herbida crusta, saphiratos
Flectit per prasinum vitrum lapillos.
Huic est porticus applicata triplex,
Fulmentis Aquitanicis superba. Triplex porticus.
Ad cuius specimen remotiora
Claudunt atria: porticusque sedem
Et campum medium procùl locatas
Vestit saxea sylua per columnas.
Hinc agger sonat, hinc Arar resultat,
Hinc sese pedes atque eques reflectit.
Stridentum hinc moderator essedorum,
Curuorum hinc chorus helciariorum,
Responsantibus alleluia ripis,
Ad Christum leuat amnicum celeusma.
Sic sic psallite nauta, vel viator.
Nanque iste est locus omnibus petendus,
Omnes quo via ducit ad salutem.

VITA S. GVIDONIS CONFESSORIS, ANDERLACI QVIESCENTIS, QVAE ETIam ante annos octogintaquinque typis excusa habetur, bona fide, vt apparet, conscripta. Stylum Frater Laurentius Surius passim nonnihil correxit.

12. Septembris. Humili loco natus S. Guido.

Pietas eius adhuc pueri

VIR venerabilis Guido in pago quodam Brabantensi tugurio rustieano & paupere domo natus & educatus est: atque in ipsis primæ ætatis initijs penuriam diuitias putabat, vt quantùm illa patiebatur ætas, è pusillo Christi grege esse totis viribus contenderet. Suffurabatur iamtum parentum oculis certas horas, quibus ecclesiã oraturus adiret, vel infirmis quicquid ex facultatibus suis habere poterat, impertiret. nec eum hilarem vlla vidit dies, qua non priùs aut in preces incubuisset, aut eleemosynã præstitisset. Stupebat genitor, vicini admirabãtur, & diuinum aliquid iam omnes in eo venerabantur. Peruenit tandèm ad villulam Lakensem: vbi cùm ecclesiam in sanctissimæ matris Dei honorem consecratam didicisset, ad illum precaturus accessit. Retinuit autem illum apud se ea nocte presbyter, & manè abire volentem rogauit, vt in eius ecclesiæ seruitio maneret. Aduertebat enim in illo quandam venusti vultûs grauitatem, verborum parcitatem, animi mãsuetudinem, & cor sine intermissione Deo semper intentum. Libenter autem vir sanctus presbyteri precibus annuit, quòd iam seipsum relinquere, & ad alterius voluntatem se confirmare deberet.

Seruit in ecclesia Lakẽsi, idq; accuratè sanè.

Dabat igitur sedulò operam, vt altare niteret, testudo nihil haberet sordium, pauimentum scopis repurgaretur, sacrarium mundum esset, & vasa luculenta: deniquè, vt è cæremonijs nihil prætermissum aut neglectum videretur. Si quis eum quæreret, in templo reperiebat. Diuersi generis floribus & arborum comis cancellos & thecas sanctorum vestiebat: vt quicquid in illa æde vel adspectu, vel dispositione placeret, eius laborem & studiũ testaretur. Inuidiam humilitate superare, nulli vnquàm obsceno sermoni locum dare, non contra euangelij doctrinam duas habere tunicas, potiusque ad alienas fores stipem emendicare, quàm se petentem sine eleemosyna dimittere studebat.

Luc. 9.

Corpus domat.

Corpus omne domabat & conficiebat ieiunijs, crebrò in ecclesia pernoctabat, &, quod sanè difficillimum est, absque suæ animæ detrimẽto, omnibus placebat. Nunquam in ore eius risus, aut pueriliu levitate effusus, aut muliebri petulantia fractus. Peccata quotidiana, & sine quibus vita præsens nullo modo ducitur, tãta lachrymarum vi diluere solebat, vt immanium scelerum reus videri posset.

Mercator quidam Bruxellensis ad eum veniens, officiosè, vt semper, ab eo acceptus est. Is cùm eius erga pauperes liberalitatem, & erga omnes benignitatem miraretur, primùm cœpit de vestimentorum eius vilitate conqueri: deindè quasi pia quadam commiseratione, nè quandoquè præstandis eleemosynis sumptus desint, formidare: interim tamen polliceri eiusmodi consilium sese ei præbiturum, quod si sequi velit, nunquàm defuturam piam eleemosynam, sed semper eius liberalem dexteram abundè habituram. Multis indè sermonibus persuadere ei conatur, vt mercaturam exerceat. Quid hîc ageret miles Christi? Consentit tandèm, & non sine omnium admiratione, repentè nouum se mercatorem exhibet. Sed vt scriptum est, Compræhendam sapientes in astutia sua: hanc serui sui secularem prudentiam Dominus mox castigauit, quantumque ipsi ea negociatio displiceret, euidenti signo ostendit. Nam in medio flumine, pleno vtroque litore, carina in sicco ponitur, præsensque periculum minatur. Cumque Guido contum subrigendæ naui aptaret, adeò eius manibus lignum adhæsit, vt nullo modo extorqueri posset. Ad se igitur reuersus, reum se iam intelligẽs, & ignobili mercaturæ animum se appulisse dolens, redijt ad ecclesiam, quam reliquerat, malè à se factorum culpam deploraturus. Nec verò vllam aut oculis à lachrymis, aut ori à precibus requiem

Decipitur à quodã mercatore.

1. Cor. 3.

Diuina castigatione reuocatur in viam.

em dedit, donèc lignum illud, quod manibus inhærebat, in terram decidisse videret. Ità ergò, quandoquidem mercatura raro aut nunquàm sine culpa exercetur, cùm ad eam beatus Guido instinctu mali dæmonis à quodam eius administro pertractus esset, non est passus Dominus eum illa coinquinari: sed vt ab illa animum reuocaret, & superioris vitæ tranquillitatem & quietem repeteret, pio correctionis flagello eum admonuit. Ille verò perindè àc si teterrimum perpetrâsset scelus, & eo ipso omnes prioris vitæ labores perdidisset, maioribus ieiunijs, precibus, lachrymis operam dedit.

Nec diù pòst, pro viribus ad iter rebus necessarijs comparatis, Romam profectus est, beatissimorum Apostolorum limina visitaturus, atque indè Hierosolymam, loca sacra aditurus: ac deincèps per septennium sanctorum ecclesias toto penè orbe inuisit. Cumque Deo duce Romam reuertisset, virum venerabilem Vuonedulphum, in pago Brabantensi Decanum, cum alijs itineris eius comitibus Hierosolymam petituris, inuenit: quos ille quidem agnouit iam olìm notos, sed non est cognitus ab eis. At verò nominatìm eos salutans, humaniter appellauit. Tandèm agnitum eum in terram prostrati adorant, & submissè admodùm his eum verbis deprecantur: Quandoquidem, pater sanctissime, te sola huc, vt credimus, DEI gratia adduxit, & adhuc peregrinationes suscipere, & multa pro Deo perpeti paratus es: obsecramus te, vt nobiscùm Hierosolymam proficiscaris. Itinera enim & idiomata harum gentium tu meliùs nôsti, quàm nos. Id ille audiens, vt erat pijssimus: Charissimi, inquit, fratres mei, nō solùm vobiscùm ire Hierosolymam, sed & ipsam animam, si res postulet, vestra causa amittere paratus sum.

Romam proficiscitur. Indè Hierosolymam.

Ità eius sancti viri consortium adepti, post multos itinerum labores & fatigationes, tandèm Hierosolymam & ad alia sancta loca perueniunt: ijsque pro voto circunquaquè perlustratis, sani & incolumes ad patriam reuerti contendunt: cùm ecce, Deo illos vocante, qui eos in suo famulatu deuotissimos, vitæ huius sordibus ampliùs coinquinari noluit, primò Vuonedulphus, indè eius comites terræ corpora, sanctas cælo animas reddunt, beato Guidone eorum funera religiosè curante. Porrò dominus Vuonedulphus ante obitum leni affectus febre, sanctum Guidonem ad se vocat, se moriturum significat, sicque dicit: Ego, pater amantissime, DEO omnipotenti, qui sperantium in se semper complet vota, ore & corde toto gratias ago, quòd etiam vltra omnem spem nostram expleuit desideria nostra. Tibi verò pro humanitatis & misericordiæ officijs, quæ nobis præstitisti, in vita ille beata restituat. Ipse mihi indigno & infirmo seruo suo reuelare dignatus est, quòd iam adest tempus emigrationis meæ à corpore. Te verò in pagum Brabantensem atque eum locum, vbì Dominus vult quiescere ossa tua, nòueris reuersurum. Itaque valdè oro eam, quam habes à DEO, fidem & benignitatem tuam, vt amicis & cæteris reditum meum præstolantibus indices decessum meum, eis hunc meum annulum ostendens, nè dubitent vera esse, quæ dicis. Hæc & pleraque alia cùm dixisset, oculos & manus ad cælum dirigens, seque totum Domino commendans, in beatorum Angelorum, qui illic aderant, manus tradidit spiritum. Quanto autem honore illum Dominus in cælo extulisset, hominibus mox declarare dignatus est. Ad eius enim tumulum, beato Guidone & multis alijs cernentibus, tres claudi & duo cæci curati sunt. Nanque adhuc viuens, præ multa animi pietate & commiseratione, pauperes & egenos innumeris affecerat beneficijs, quę partìm illi diuinitùs tum compensata fuêre. Vasa enim, quæ studio eleemosynarum exhauserat, rursùs inspici, & si quid fortè in eis remansisset, id pro DEI amore dari iubebat. Quod cùm fieret, plena reperta sunt. Eius quoquè famuli cùm in Autumno semina portarent, in eius agrum spargenda, diuina id agente prouidentia, agrum illum vberrimis segetibus refertum inuenerunt.

Rursùs it Hierosolymam.

Vuonedulphi decani obitus.

Ad tumulū Vuonedulphi miracula.

Porrò beatus Guido eius viri Dei præcepta minimè sibi negligenda intelligens, cœpit in patriam redire: sed priusquàm ad locum diuinitùs ipsi destinatū perueniret, multas molestias perpessus est à fame, siti, frigore & inedia. Tandèm labore & sanguinis fluxu penè confectus, Anderlacum venit: vbì cuiusdam pauperis hospitio vtens, multa de suo itinere commemorauit: simul exponens, quemadmodùm dominus Vuonedulphus cęlo reddidisset animā, & quę in ei⁹ sepulturę die miracula cōtigissent. Cumq; ea res in-

notuisset vicedecano, sine mora is cum quibusdam è Clero, venit ad ædes illas, & cùm omnia accuratè inquisijsset, & annulum aureum beati Vuonedulphi agnouisset, gratias DEO cum lachrymis agens, ipsum hominem Dei Guidonem secùm domum abduxit, vsque ad obitum eius diligenter eius curam gerens. Sed Domino iam nolente vt huius seculi diuturnioribus ærumnis fatigaretur, primæ diei Dominicæ nocte ante corporis eius dissolutionem, cunctis, qui aderant, adspectantibus, lumen cælitùs fusum super DEI seruum in columbæ specie descendit, cuius splendore tota domus illustrata fuit: & cùm aliquandiù apud illum hæsisset, audita eiusmodi vox est: Veniat dilectus noster ad percipiendam æternæ iucunditatis coronam: quia fidem seruauit. Mox aduolantes ij, qui in domo erant, Dei famulum in cælestem mansionem commigrâsse cernunt. Eius verò sacrum corpus illius loci Canonici honorificè tumulârunt, vbi vsque in præsens, diuina operante gratia, plurima per eum miracula fiunt.

Lumen instàr colûbæ cælitùs descendit in Guidonem.

Abit in cælos vir sanctus.

Multo indè tempore, eo in loco quiescente corpore beati viri, à nullo ea, qua par erat, reuerentia afficiebatur: quandò non solùm aliundè aduentantes, sed etiam loci eius incolæ, per medium illius sepulcrum ingrediebantur. Pecora quoquè ad pastum euntia & indè redeuntia, in eius tumulo accumbebant: sed ex ijs quædam à dæmone correpta, tandiù vexabantur, donèc expirarent. Ea re permotus villæ dominus, duobus rusticis præcepit, vt beati viri sepulcrum sepe communirent. At illi, malo dæmone agente, in risum concitati: Agè, inquiunt, senem istum iampridèm defunctum, nè fortè à nobis effugiat, intrà sepem includamus, tanquàm ex eo aliquid emolumenti habituri. Vix verba ediderant, & viribus corporis cœpêre sensìm destitui: conquerentesque se totum ferè diem inani opere consumpsisse, domum sunt regressi. Media autem nocte alter ex ijs cum magnis cruciatibus animam expirauit: alter quasi amens, vultum lacerabat suum, conuiciaque in beatum Guidonem à se iactata aduentantibus confitens, postridiè excessit è vita. Eorum interitus multis tum propè, tum procùl degentibus causa salutis fuit, cùm iam diù diuersis laborâssent morbis. Alij nanque in somnis admoniti, alij amicorum manibus, alij vehiculis adducti, cereos ad beati viri sepulcrum apportârunt, atque illic in preces non diuturnas humiliter incumbentes, optatam reportauêre salutem, domumque rediêrunt, laudantes Dominum.

Nota vltionem in irreuerentiam erga eius tumulum.

Idem in petulantes rusticos.

Multa miracula.

Tum verò pro loco & tempore religiosi viri supra eius tumulum ædem condiderunt, donèc diuina præstante gratia, digna illi basilica extrueretur. Quod cùm posteà factum esset, (Qui enim illic ad sancti viri tumulum sanabantur, munera apportabant) Clerus & populus, mandante Episcopo, triduanum celebrârunt ieiunium: atque ità ad sacrum sepulcrum accedentes, ossa beati viri è terra effoderunt, & cum magno tremore ad fontem ea abluentes, in media ecclesia in congruum loculum reposuerunt. Ad eam translationem multa è vicinis pagis confluxit turba, & quotquot vel febribus, vel alijs vexati morbis, ex aqua, qua sacra eius ossa abluta fuerant, gustârunt, mox incolumes effecti sunt. Eleuata sunt posteà ossa eius ab Odardo Episcopo in sancti Iohannis Baptistæ natiuitate. Et hæc quidem ad eius declaranda merita paucis commemorâsse satìs sit. Obijt autem vir sanctus anno Christi millesimo centesimo duodecimo, quarto Idus Maij, vt habet historia vitæ eius: cùm Martyrologium testetur eum decessisse duodecimo Septembris die.

Nota reuerentiam erga eius sacra ossa.

MAR-

MARTYRIVM SANCTI MARTYRIS AVTONOMI, AVTHORE SIMEONE METAPHRASTE.

AEquè esse absurdum existimo, & loqui ea, quæ non oportet, & quę sunt pulchra & honesta, mādare silentio. Quantùm enim auditorum lædit animos is, qui narrat ea, quæ non sunt honesta: tantùm is, qui silentio præterit bonas actiones, priuat pios vtilitate, quam erāt ex eis perceptu-ri. Ea de causa religiosissimam Autonomi vitam, quæ ad nos vsque peruénit, statuimus non tegere silentio: sed studuimus eam tradere pijs auribus. Etenim ad nos peruenerunt res martyris, partìm quidem à quodam, qui eas scripsit ante nos: cuius fuit quidem bona mens, non adfuit autem ei lingua, quæ posset consequenter suam explicare sententiam: immò propter inscitiam multa confundebat, & contegebat: partìm autem à viris, qui in sacrum ordinem erant allecti in sacro templo martyris, & qui rerum ipsarum veritatem diligentiùs inquisiérant & collegerant.

12. Septembris.

Res gestas sanctorum qui tacent, multū obsunt pijs.

Hic ergò diuinus Autonomus, strenuus athleta veritatis, ac Episcopali dignitate ornatus in Italia, postquàm tempore Diocletiani cognouit acre & vehemēs bellum erupisse aduersùs Christi Ecclesiam, recordatus diuinorum eius mandatorum, per quæ iubet, vt qui expelluntur ex vna ciuitate, fugiant in aliam, (Nam qui manet quidem, præter id, quod non potest docere verbum, ipse quoquè peribit. Quòd si fuerit remotus ab ijs, qui persequuntur, poterit literis, aut etiam lingua conuenire quandoquè gregem Christi, eumque exhortari & confirmare ad pietatem: quinetiam eos, qui errant in tenebris impietatis, deducere ad lucem veritatis) relicta Italia, venit in Bithyniam: & diuinum nutum sequēs, venit in locum quendam, cui nomen quidem erat Soreæ: situs est aūt ad dexteram ei, qui nauigat in sinum Nicomediæ: & hospitio excipitur à quodam nomine Cornelio. Apud quem cùm longo tempore fuisset versatus, eum quidem perficit doctrina: Dei autem oratoria æde ædificata, quæ dedicata est Michaeli principi, in ea ordinat Cornelium dignitate diaconatûs: & cùm ei curam mandâsset fidelium, proficiscitur in Lycaoniam & Isauriam, desiderans ipse quoquè fieri præco pietatis. Deindè reuersus ad Cornelium, cùm à se deiectum semen inuenisset produxisse multiplicem fructum Dei cognitionis, eum prouehit ad gradū presbyteratûs. Postquàm autem cognouit Diocletianum venire Nicomediam, qui Christianorum quidem omne genus, & ætatem omnem studebat excindere, præcipuè autem & admodùm solicitè quærebat Autonomum, is enauigauit Mantinium, & Claudiopolim, (Sunt autem hę vrbes positæ in ponto Euxino) hìc quoquè seminare studens verbum pietatis. Postquàm verò, Deo adiuuante, ei processerunt omnia ex sententia, reuertitur ad Soreos, visitaturus Cornelium & eius Ecclesiam. Quam cùm rursùs inuenisset multiplicatam, Corneliū quidem ad dignitatem prouehit Episcopalem, ipse autem regionem obit Asianorū, erroris quidem spinas euellens radicitùs, pia autem semina diligenter deijciens. Diuina autem gratia imbribus Autonomi ostendente magnam segetem pietatis, redit rursùs ad Cornelium & eius gregem. Illinc venit Limnas. Est autem hic locus prope Soreos. Cuius habitatores cùm videret teneri profundis tenebris ignorantiæ, eos quoquè ducit ad lucem agnitionis. Non multum tempus ab eo consumptum fuit ad eos in viam deducēdos, qui conuertebantur: sed & breuì operata est gratia in animos permultorum, & salutare baptisma requirentes, sacro gregi Christi accesserunt.

S. Autonomus Episcopus Italiæ.

Matth. 10.

Fugit in Bithyniam.

Multis locis prædicat Christum.

Cùm hæc ergò Dei benignitate, vt martyri erat in votis, effecta essent, accidit, vt qui tenebantur errore impietatis in dicto loco, in quodam dæmonis festo, quod ab eis celebrabatur, simulacris offerrent libamina, & ea facerēt, quæ faciunt animæ furore percitæ à dęmonibus. Hæc sæpè videntes fieri ij, qui erant gregis Christi, & diuino zelo repleti, (Illo autem die peragebatur cum maiori rabie) ad iustam iram incitantur, & se inuicèm adhortati, inuadunt simulacra: & cùm omnia protinùs contriuissent, & in puluerem & cinerem redegissent, ostenderunt illis cultoribus imbecillitatem eorum, qui colebantur. Hoc gentiles tunc quidem stupore affecit & metu, qui lamentationis po-

Christiani euertunt simulacra dęmonum.

potiùs esse tempus putabant, quàm vindictæ. Cùm autem obseruâssent diem, quo Dei seruus Autonomus mysticum celebrabat ministerium, lignoq; & ferro armâsset vnusquisque dexteram, repentè simul irruunt in oratorium, quod erat Soreis: & eos quidem vertunt & fundunt, qui inciderant: armis autem, quæ habebant in manibus, sanctum interficiunt, ad ipsam sacram mēsam fuso sanguine, quomodò priùs diuini Zachariæ, qui ad Deum magìs clamabat, quàm Abelis sanguis iniustè fusus. Et ideò eorum quidem, qui interemerunt, in æternum testatur impietatem, eos igne pro cęde vlciscens, & non breui tempore dolorem prębens, sed æternum cruciatum: Martyri autem, quę non desinit, lætitiam, vitam perpetuam, & regnum Dei conciliat.

Autonomus occiditur. 2. Paral, 24.

Sed Pontificis quidem, & pręconis veritatis hunc gloriosum exitum habuit martyrium: sanctissimæ autem eius reliquię à quadam Maria, quæ Diaconatûs dignata fuerat charismate, cùm simul cum ijs, qui ex propinquis emporijs non solùm sibi vendicabant pietatem, sed etiam virtutem, illis pręclarè & sanctè iusta fecisset, mandatę sunt sepulturæ, honorificè in capsa depositæ. Procedente autem tempore, quandò Constantinus inprimìs pius Imperator, sceptra Romana diuina potiùs manu, quàm exercitu & armis fretus, tenebat: Seuerianus quidam, Alexandriæ accepta rectione, cùm metu maris per viam, quę est circa sinum, iter faceret, venit quidem prope sacram capsam Autonomi, retinetur autem virtute, quę non cadebat sub adspectum: cùm muli quidem scuticis cęderentur, tantillùm autem non mouerentur, sed tanquàm lapides starent immobiles. Seueriano autem mirante id, quod factum fuerat, quidam vir pius & religiosus, & qui gratiam soluendi ænigmata à Deo acceperat, suam profert sententiam, mulorum statum hoc significare, oportere eum, qui vehitur, hîc sistere, & excitare templum diuino martyri. Quòd autem recta esset admonitio, ostendemus euestigiò. Si enim, inquit ille, solùm operi annueris, videbis salientes protinùs, qui sunt immobiles. Et ille quidem annuit prompto & alacri animo: ingrediebantur autem muli maximo impetu. Protinùs verò Seuerianus iussit ædificari oratorium, & viam est ingressus. Cùm autem reuerteretur, templum dedicat, & efficit, vt posteris sit martyris perpetua memoria.

Nota rem miram.

Cùm non parùm autem temporis interìm pręterfluxisset, inuitaret autem memoria martyris, vt in diuino templo fieret incruentum sacrificium, accedit quidem ad sacrum is, qui tunc fungebatur munere sacerdotali, sacra mystica peracturus. Aqua autem ex tabulatis, quę iuxta ascensum posita erant, effusa, arbitratus hoc fuisse factum ad contumeliam, sacrum quidem ministerium peragit illo die: deindè cùm illud diruisset oratorium, ædificat alterum in locis, quę sunt prope mare, nesciens quòd supra religiosam thecam martyris Seuerianus olìm extruxit oratoriū, quod ipse diruerat. Cùm sexaginta autem anni prætercijssent vsq; ad tempus mortis Zenonis, qui fuit Imperator Romanorum, Iohannes quidam miles, qui erat in numero eorum, qui vocantur Excubitores, vt Imperatori aliqua in re deseruiret, versabatur in his locis circa Soreos & Limnas. Et cùm corpus aliquandò exerceret, egressus est ad venationem: & cùm fuisset in eo loco, in quo martyricæ sepultæ fuerant reliquiæ, leporem arcu feriens, prædam sua manu occidit. Deindè cùm etiam alia venatus esset animalia, reuertitur, & in somnis videt martyrem ei præcipientem, vt in loco, in quo erat venatus leporem, tabernaculum figeret ad habitandum, & permaneret illic ei vicinus. Cùm is autem citò perfecisset id, quod iussus fuerat, post aliquot annos ei martyr apparet euidentiùs, & docet, quisnam sit, & quòd sub illius tabernaculo conditæ sunt sacrę suę reliquiæ. Miles verò non esse à periculo remotum arbitratus eorum, quæ sibi diuinitùs significata fuerant, silentium, hæc aperit Imperatori. Is autem erat Anastasius, qui nolebat quidem purè ac syncerè esse pius: pietatem autem sæpè simulans, captabat hominum beneuolentiam. Quam ob rem ab illo quidem construitur, quæ nunc est, ædes oratoria: dedicatur autem ab eo, qui post ipsum obtinet Imperium, pio, inquam, Iustino. Quæ nunc quoquè permanet, & in ea liberantur homines à multis malis. Atque hęc quidem sunt, quæ de magno narrantur Autonomo.

Vide Missam appellari incruentum sacrificium.

Sanct. martyr reuelat reliquias suas.

Ego autem videns athletam etiam post mortem vincentem naturam, exurgo ad Deum glorificandum. Inijciens enim aliquandò oculos in sepulcrum martyris, adspexi sacras eius reliquias, quæ inuictæ manserant à mortis viribus. Quæ enim vniuersam animalis compositionem se trium dierum spatio gloriatur dissoluturam, iam ducentîs annis nō valuit pręclari illius viri vel pilū corrūpere: Sed & coma capitis est densa & illæsa, & for-

& formæ character consistit integer, pelle firma & intensa, ne amissis quidem pilis labri superioris. Est autem ei orbis quoque apertus oculorum. Per quos intuēri mihi videbatur, quòd legem tantùm mortis ipse reueritus, silentium simularet. Stat autem vniuersa quoque figura eius corporis suam conseruans compagem, & nec eius capitis ruptum est aliquid, nec reliquarum corporis partium facta est vlla à se inuicem disiunctio. Sic enim munificus Dominus scit vicissim glorificare eos, qui suis membris voluērūt eum glorificare: Quoniam cum decet gloria, honor & adoratio, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen. *Sancti martyris per annos plurimos incorruptum corpus.*

RES GESTAE ET CONSVMMATIO SANCTI CORNELII CENTVRIONIS, EX SIMEONE *Metaphraste.*

POST salutarem Verbi in terram aduentum, Crucemque & mortem pro nobis sua sponte ab eo susceptam, & in cælos ascensionem, vndè descenderat ad ædificādum Dauidis tabernaculum (vt cum Prophetis dicam) quod ceciderat, vnus erat ex cohorte Italica Centurio Cornelius, ex ijs, qui ipsum quærebant, & faciebant, quæ illi placebant, & qui multa bona faciebat opera (etiam si nondùm diuina Christi gratia, neq; vocatiōe ad ipsum esset dignatus hic vir pius) vt qui Deum timeret ipse, & tota eius familia, & ijs, quæ habebat, impertiret egentes: rursusque Deum precaretur assiduè. Ad eum agentem Cæsareæ (vt diuinus Lucas de ipso refert apertissimè) venit Angelus circa nonam horam diei, & dixit ei: Corneli, orationes & eleemosynæ tuæ ascenderunt ad monimentum in Dei conspectum: & nunc mitte viros Ioppen, & accerse Simonem, qui appellatur Petrus. Is cùm venerit, loquetur tibi verba vitæ. Hæc cùm ille quidem mandâsset, non ampliùs apparebat. Cornelius autem statìm duobus vocatis famulis, & forti quodam ac pio milite, eis aperit, quæ viderat, & eos mittit Ioppen. Illic enim versari Petrum dixit Angelus apud quendā Simonem Coriarium. Petrus autem, qui oēm terram & mare obibat prędicando, & veritatem vbique annunciabat (Erat enim reuerà positus in lucem gentium, & salutem multorum) ingressus ad sanctos, qui habitabant Lyddam, cùm quendam Aeneam, qui octo annis iacebat paralyticus, fecisset surgere, Ioppen autem venisset, & in Tabitha, quæ vocatur Dorcas, fecisset magnum illud miraculum, hîc degebat apud Coriarium. Sed nec eum quoquè dimisit Deus signarum mysterij, quo erat initiandus Cornelius: aut potiùs Cornelij iustitiā & preces nō despexit.

13. Septembris iuxta Metaphrasten, Latina Martyrologia habet cum 2. Februarij. *Act. 10.* *Act. 9.*

Sed quoniam ij, qui erant ex circuncisione, diffidebant abijs, qui habebant præputium: nè Petrus eos, qui missi erant à Cornelio, vt qui haberēt præputium, incassùm rursùs remitteret, propterea quòd nefas sibi putaret congredi cum alienigena, aut ad eum accedere, cùm illi Cæsarea profecti, nō procùl essent ab Ioppe, ostendit ei Deus Cornelij virtutem & agnitionem. Cùm itaque ascendisset in domunculam, vt, quæ hora sexta fiebant, preces redderet, se cibo reficere opùs habuit, & esurijt. Interìm autem dum Petro parabatur conuiuium, videt cælum apertum, & vas quoddam, tanquàm magnū linteum, quatuor initijs in terram demitti, & ad ipsum venire. Vas autem continebat bestias, tam omnes terrę quadrupedes, & reptiles, quàm volucres cęli. Voxque ex illo visa est ad eū existere, dicens: Surge Petre, macta, & comede. Deindè cùm is dixisset, Nequaquàm Domine: & deindè etiā causam adiecisset, (Nunquàm enim, inquit, comédi omne cōmune aut immundum) vox ei tursùs respondit, dicens: Quæ Deus mundauit, tu nè dixeris cōmunia. Cumque hoc ter factum esset, vas rursùs assumptum est in cęlum. Hoc aūt significabat conuersionem Cornelij, & eorum, qui erāt cum ipso. Nam esuries quidem, qua laborabat Petrus, significabat illius in pietatē propositū & studium: & ꝙ is nihil adeò esuriebat & desiderabat, atque infideliū agnitionē, & eis omninò dare verū Dei cultū & prędicationē Euangelij. Quadrupedes aūt & volucres, erāt signū multitudinis eorū, qui erāt cōuertēdi cū Cornelio. Vas aūt è cælo ter demissum, significabat ternā in ba-

Act. 10. *Visio S. Petri Apostoli.*

baptiſmo demerſionem. Mundatas autem eas eſſe à Deo, ſignificabat Cornelij iuſtitiam & miſericordiam cum vniuerſa domo: & quòd ij quoq; Deo accepti euaſerunt. Cogitante autem Petro, & non valente viſionem conijcere, qui miſſi fuerant à Cornelio, iam ad fores venerant. Et protinùs aduolans ſpiritus, & illorum aduentum ſignificat, & iubet Petrum eos conuenire minimè hęſitantem. Atq; ei quidem, cùm ad eos deſcendiſſet, quæ vidiſſet Cornelius, & quę ab Angelo audiuiſſet, omnia renunciant. Itaque die ſequenti ſimul veniunt Cæſaream.

Cùm eis aūt obuiàm proceſſiſſet Cornelius, & ꝓcidiſſet ad eius pedes, erigit eum Petrus, dicens: Ego quoq; ſum homo. Deindè cùm in eo ſemināſſet verbum pietatis, & in animis eorum, qui conuenerant, poſtquàm vidit ſpiritûs gratiam ad eos aduolantem, & baptiſmum pręcipientem, eos deducit ad veritatem, & baptiſmo initiat. Cum diſperſis aūt ab Hieroſolymis Apoſtolis poſt dolorem acceptum propter Stephanum, ſimul aderat etiam Cornelius, & venit vſq; in Phœniciam, & Cyprum, & ipſam Antiochiam: & rursùs profectus eſt vnà cum Petro & Timotheo: & nec Epheſi quidem ab eis abfuit. Cùm aūt accepiſſent Scepſæorum ciuitatem eſſe ſubiectam cultui ſimulacrorum, conſultabant quiſnam eò iret: & rem permiſerunt ſortibus. Cùm ſors aūt veniſſet ad Cornelium, ille quidem rectà vadit ad ciuitatem. Eius aūt Pręfectus erat quidam Demetrius, qui erat Philoſophus, & in Gręcis diſciplinis eruditus, horrendum ſpirans aduersùs piam fidem Chriſtianorum, & alios gētium colens deos, maximè aūt Apollinem & Iouem. Is cùm accepiſſet de aduentu Cornelij, eum ſtatìm accerſijt: & cur veniſſet, & vndè, & quodnam eſſet eius ſtudium, interrogauit. Ille autem: Sum qdem, inquit, ſeruus Dei viui. Véni aūt huc miſſus, vt te reuocem à ꝓfundiſſimis tenebris ignorantiæ, deducamq; ad lucem veritatis, & purum radium agnitionis immittam in tuam animam. Horum ille ne pauca quidem intelligens, ira ilicò fuit repletus, ſæuiq́; repentè loquitur & ferociter: Alia te rogaui: tu aūt alia mihi reſpondes. Per deos oēs, ſi non ſingula dicis ad propoſitū, ſi nō moderatè & diligēter reſpondes, non parcam tuę ſenectuti, non ignoſcam tuę ætati, non reuerebor canitiem: Sed dic, & cui milites, & quanam de cauſa acceſſeris.

S. Petrus conuertit Cornelium & amicos eius.

S. Cornelius venit Scepſim.

Sęuitia Demetrij præfecti in eū.

Cornelius autem: Si velis, inquit, ſcire quænam ſit mea militia: ſum qdem Centurio: & rursùs apertiùs euoluit & explicauit ea, quæ priùs dicta ſunt. Nam cùm, inquit, accepiſſem, quòd ipſe, & vxor tua, & quicquid eſt in tua ditione, in magnum errorem incideritis, venio vos liberaturus à deceptione, & vos deducturus ad viam veritatis, & ſoli viuenti Deo reconciliaturus, qui fecit cęlum & terram, & à quo producta ſunt, quæcunque ſunt in ipſis, & cuius nutu ducuntur. Ad hęc Demetrius: Video te, inquit, iam ſenio eſſe confectū, & me tuî miſeret propter ætatē. Prolixas ergò nugas iubēs valere, (paucis enim tecū agam) accede, & dijs ſacrifica. Cùm ille aūt rogāſſet, quibuſnam dijs: Quibuſnam alijs, inquit Præfectus, niſi Ioui & Apollini? Sin aūt recuſaueris, ſcias fore, vt grauibus ſupplicijs & tormētis tradaris: neque vllus, præter eos, erit deus adeò potens, qui te ſit à meis erepturus manibus. Ille autem: Poteſt, inquit, Deus meus me non ſolùm à malis cōſeruare illæſum, & efficere, vt ſim hominum iniurijs & inſultibus ſuperior: ſed eos etiam deſtruere, quos tu deos nominas, euertereq́ue & confringere illorum ſimulacra, eaque in puluerem redigere & in cinerem, & te vana, quam de illis concepiſti, ſpe priuare, & per agnitionem ad ſe traducere. Hęc cùm reſpondiſſet Cornelius: Iam iuraui per omnes deos, inquit Demetrius, quòd niſi moderatè reſpondeas, & niſi dijs obtuleris ſacrificium, te grauia ſupplicia accipient & cruciatus: & nondùm mihi credis? Rursùs ergò dixit pręclarè Cornelius: Me rectè dicētem audi, ô Iudex: Dæmonibus, & ſurdis ac inanimis ſimulacris ego nunquàm ſacrificauerim. Scriptum eſt enim: Dij, qui cęlum & terram non fecerunt, pereant. Et rursùs: Adorabis Dominum Deum tuum, & ei ſoli ſeruies. Ego igitur véni, vt det vobis quoquè Deus pœnitentiam ad agnitionem veritatis: & reſipiſcatis à diaboli laqueo ad illius voluntatem. Sin autem tibi videtur, eos, quos dicis deos, oſtende mihi.

Ierem. 10. Deut. 6.

Hoc cùm ille audijſſet, valdè lætatus eſt cum ijs, qui cum ipſo erant, & bona ſpe ſunt repleti, putātes ſtulti, ſe mox eſſe viſuros Cornelium ſacrificantem. Eis itaque mox fuit apertum templum Iouis, vt qui putarent Cornelium ſtatìm eſſe deo ſacrificaturū. Cùm itaque veniſſet in templum Cornelius, omnes illuc celeriter confluxerunt, non ſolùm Demetrius, & ij, qui eum aſſectabantur: ſed eius etiam coniunx Euanthia, & filius Demetrius. Nam ipſe quoquè ſic vocabatur. Cùm itaq; ad Orientem genuflexiſſet, dixit ex

ani-

animo Cornelius: Deus, qui conturbas terram, & montes transfers in corda maris, qui tempore Danielis famuli tui Belum euertisti, & draconē sustulisti, & ora obstruxisti leonibus, vt tuum seruares famulum: tu quoq; nūc euerte hęc simulacra, tam fusilia, quàm sculptilia: & agnitionem præbe tuo populo, & sciant tuum esse brachium cum potentia. Tu es nostrę potestatis gloriatio. Cùm hęc esset precatus, egreditur è templo: simul aūt cum eo egreditur etiam Demetrius, & quęcunq; alia gentium conuenerat multitudo. Euanthia aūt & filius Demetrius adhuc manebāt intùs. Repentè verò maximo quidem terræmotu Deus concutit ciuitatem: templum aūt mox deburbatum, simulacra cōfringit, & in cinerem cōminuit & in puluerem: Demetriumq; filium & matrem Euanthiam intùs intercipit. Cùm pater ergò Demetrius templi adspexisset euersionem, nondùm aūt accepisset vxorem & filium fuisse intùs interceptos, ducitur quidem in iudicium diuinus Cornelius, cogendus vtiquè dicere causam euersionis. Ille autē lætus ingreditur, Deum alloquens, qui ei dabat vires, & magìs sibi placens propter hoc miraculum incredibile, quàm propter thronum Demetrius, & propter illud excelsum & sublime tribunal. Præueniens aūt interrogationem: Vbì nunc sunt, inquit, ô Demetri, magni tui dij? Ille autem continuò: Quibusnam, inquit, magicis artibus & pręstigijs templum euertisti, & statuas confregisti? Sed te grauissimis, sciant omnes dij, subijciam supplicijs. Et statìm consultabat, quidnam agens, eum acerbissimo afficeret supplicio.

Dan. 14.

Ingens terræmotus subruit tēplū, & perdit dæmonum simulacra.

Cùm iam autem aduentâsset vespera, iubet sanctum ligatis simul pedibus & manibus suspendi in custodia, & ità totā noctem manere suspensum. Hęc dixit: & statìm sanctus fuit coniectus in carcerem. Protinùs aūt venit properè quidam ex domesticis, nomine Telephon, dicēs: Domine, domina mea & filius tuus vnigena perièrunt, cùm terræmotu concussum fuit templum. Demetrius aūt cùm primùm hoc audiuisset, scidit vestem, & magno fuit luctu oppressus. Interìm aūt iussit suis puluerem quamprimùm exportare: Donèc meæ bonæ, inquit, & fidelis coniugis, & suauissimi vnigenæ filij ossa inuenta, in meas manus portaueritis. Hęc simul eis dicebat, & cum voce effluebant lachrymæ, & grauissimè ingemiscebat & lugebat, & deos suos accusabat, quòd viuus ad hoc vsque tempus esset conseruatus, vt audiret tam acerbum nuncium. Cùm ei aūt assedissent primates ciuitatis, & partìm quidem simul lamentarentur, partìm aūt etiam consolarentur, & quoàd eius fieri posset, dolorem studerent extinguere, & iam ab eis esse mortuus putaretur Cornelius, essetq; perfectum monimentum, in quo sepelienda erat coniunx cum filio, pontifex quidam deorum gentium, nomine Barbatus, cui commissa fuerat templi repurgatio, ꝓperè venit ad famulos Demetrij, (nō enim permittebatur ad eum accedere propter luctum) renuncians, ex aggere fuisse auditam vocem Euanthiæ & filij: vocem aūt hęc significare: Magnus Deus Christianorum, qui nos eripuit ex hoc periculo per famulum suum Cornelium, & nō nos dedit omninò exitio. Festina ergò tu quoquè, Demetri, & virum hunc sanctum educ è custodia, & adora eum cum omnibus, qui sunt in domo nostra, & ijs, qui sunt nobis propinqui: & roga ipsum, vt veniens in hoc habitaculum, nos seruet, & educat ex hoc aggere, & è profundo, nè pereamus penitùs: magna enim Dei hìc videmus miracula, & videmur audire Angelos clamantes: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas.

Demetrij vxor & filius credūt in Christū.

Lucæ 2.

Cùm hęc audijssent ministri, currūt protinùs cum Barbato pontifice ad Demetrium, & ei singula diligenter renunciant. Ille autem, cùm accepisset esse adhuc superstitem vxorem & filium, cor plenum habuit lætitia: & cursìm veniens in custodiam, offendit diuinum Cornelium ambulantem, & librum in manu tenentem, & sic Deum laudantem, (Angelus enim ad eum accedens, ipsum soluerat à vinculis) & cum multitudine, quæ simul concurrerat, cadens ad eius pedes: Magnus est Deus, clamauit, Cornelij, qui meam coniugem Euanthiam & filium Demetrium liberauit à templi euersione: & simul sanctum orauit, dicens: Serue Dei altissimi, credimus in Crucifixum, quem tu prædicas, & ipse, & omnes, qui sunt mecùm, si véneris, & vxorem viuam, & filium illinc eduxeris. Ille autem: Accipite, inquit, priùs Christi signaculum, & tunc veniam vobiscùm, & dabitur vobis cordis vestri desiderium. Protinùs itaque Demetrius cum omnibus, qui cum ipso erant, cùm, Magnus est Deus Christianorum, rursùs dixissent, baptismum suscipiunt. Deindè cùm eos assumpsisset Cornelius, stetit super habitaculum, & ad Orientem oculos tollens in cęlum, inquit: Domine Deus virtutū, qui respicis super terram, & facis eam tremere; qui adspectu tuo montes liquefacis, & visitatione tua exiccas abys-

Etiam Demetrius credit.

ſos: ipſe es, Domine: ipſe exaudi gemitum vinctorum, & educ è terra Euanthiam, & nè auertas faciem tuam à filio eius: ſed attende animæ eorum, & libera eos propter nomen tuum. Hęc cùm precatus eſſet Cornelius, & qui circunſtabant, dixiſſent, Amen, cōtinuò terra diuiſa, incolumem matrem emittit cum filio. Et ilicò clamârunt cum circunſtantibus: Magnus es Deus Chriſtianorum, qui nos à deceptione, & ab hac acerba morte liberâſti per tuum famulum Cornelium, & tuā pótentiam & brachium nobis notum reddidiſti. Simulque ducenti & ſeptem Chriſto acceſſerunt.

Credūt etiam 207.

Exhinc autem ad Cornelium ſedentem in quodam loco, qui vocatur Stadium, & docentem eos, qui accedebant, Demetrius & Euanthia ventitabant cum filio. Sed & reliqui quoquè Gentiles, ſpinis incredulitatis à corde ſuo expurgatis, ſuſceperūt ſemen pietatis, & baptiſmo fuerunt obſignati. Atque ille quidem, poſtquàm Chriſto vniuerſam obtuliſſet ciuitatem, & errorem expuliſſet, & verbum pietatis in ea ſeminâſſet, effectus plenus dierum, feruētiùs vacabat orationi, & totus in ea verſabatur, ad nihil ex ijs, quibus in præſenti vita ſtudetur, ſuos attollens oculos. Deincèps autem ei quoquè ſuus reuelatur exceſſus, ad quē toto animę oculo ſpectabat, & erat paratus: & è ſuperis vocem audit dicentem: Corneli, veni ad me: Eccè enim eſt tibi parata corona iuſtitiæ. Quid deindè? Cùm omnes, quos obtulerat, Chriſtianos conuocâſſet, & eos perfectiùs pietatem docuiſſet, & firmiter doctrinę adhęrere pręcepiſſet, & ſe poſtremò totū ad precandum collegiſſet, flectit genu, &, Domine Deus noſter, inquit, qui me, vt fidem cōſeruarem, es dignatus, & vt certamen peragerem, & vincerem aduerſarium, ago tibi gratias: ſed ad tuos ſeruos è cęlo adſpice, & eos ſuſcipe è ſancta tua altitudine, & eos tua confeſſione & nomine ſtabili & confirma, vt ſine intermiſſione ſanctiſſimum tuum nomē glorificent nunc & in ſecula ſeculorum. Et cùm omnes, Amen, cōtinuò acclamâſſent, ſpiritum lubens ei, qui vocabat, tradidit.

S. Cornelius totus vacat precibus.

Excedit è vita.

Atque Demetrius quidem & Euanthia, cum filio & Chriſtianis omnibus congregatis, & preſbytero Eunomio, cùm magiſtri exceſſum, vt par erat, deplorâſſent, & deindè cereos accendiſſent, & hymnos, qui dici ſolent in exceſſu, cecíniſſent, & quæcunque de more Chriſtiani faciunt, peregiſſent: apud ipſum euerſum Iouis templum eum in nouo loculo depoſuerunt, qui priùs à Demetrio fuerat conſtructus coniugi. Rubum autem maximum terra continuò edidit, & in orbem texit loculum, adeò vt nullus ſciret decæterò, quòd intùs eſſet loculus, præter eos ſolos, qui cum Demetrio tunc inſeruiêrunt ad ſepulturam. Qui quidem ad rubum quotidiè ventitantes, ſacra canebant cantica, ſuffitibusque & bono odore replebāt, qui ſuper ipſum erat, aërem. Atque miracula quidem illinc frequenter ſcatebant, adeò vt multis videretur, qui neſciebant intùs iacére martyrem, nunc quoquè diuinū aliquid rubus ſignificare, ſicut tempore Moſis priùs factum fuerat. Non multo pòſt aūt è vita etiā exceſſit Demetrius, & multi ex ijs, qui à Cornelio fuerāt diuino initiati baptiſmo, ipſi quoquè partìm è viuis deceſſerūt, partìm aūt profecti ſunt in alias regiones. Itaq; cuidam Syluano, viro pio, & q virtutē amplectebatur, & erat Epiſcopus Troadis, cùm veniſſet aliquādò in ciuitatē Scepſæorū, diuinus in ſomnis appárens Cornelius: Longo, dixit, tempore hîc habito, & nullus me viſitauit, pręter eos ſolos, qui à me fuerunt baptizati. Cùm itaque interdiù hęc mente conſideraret Epiſcopus, & quid ſibi vellet ſomnium, non poſſet conijcere, nocte ſequenti ad eum rursùs veniens ſanctus: Ego ſum, inquit, Cornelius Centurio: eſt autem mihi domus prope templum Iouis in rubo. Sed tu ædifica alterum oratorium prope locū Demetrij ſerui Dei. Vocatur autem locus Pandochium: quo in loco ſita ſunt multa corpora ſanctorum fratrum iam conſummatorum.

Nota de cereis ad funus accenſis.

Itèm de ſuffitibus.

Exod. 3.

Manè ergò Epiſcopus quidem, propterea quòd in Pandochio eſſent omni ex parte infoſſa multa ſepulcra, in animo habuit templum alibì ædificare: ſed ſanctus non permiſit. Cùm ergò clerum, qui ſub eo erat, congregâſſet: Filij, inquit, mihi magnus reuelatus eſt theſaurus: ſed adeſte, eū tollamus. Hoc cùm illi audijſſent, prompto & alacri animo omnes proceſſerunt, & Epiſcopum lubenter ſunt ſecuti. Cùm autem perueniſſent ad rubum, ſtatìm dixerunt clerici Epiſcopo. Gratia quædam, dixerunt, huc aduolat diuina, ô Domine, & multos ſcimus huc cōfluxiſſe, & fuiſſe liberatos à morbis, & malis dęmonibus, & aſſcripſiſſe rubo ſanationem. Sed ſiue ſit in rubo, ſeu ſub rubo theſaurus, quis eum, dixerunt, potuerit excindere, & eū tollere, cùm fieri non poſſit, vt ſecetur propter magnitudinem, & alioquì nec ſit attrectatu facilis, vt qui ſit multis terribilis propter

Multa miracula ad tumulū S. Cornelij.

pter miraculorum operationem? Cùm autem precatus esset Episcopus, & Crucem fixisset in terram, & manum rubo iniecisset, ipsas excidit radices. Animo itaque confirmati Clerici, opus continuò sunt aggressi: & conuellebatur rubus, tanquàm herba quædam mollis: neque erat ampliùs rubus, sed & capsa continuò apparebat, & adhuc valdè instabat Episcopus vrgens fossionem. Cùm autem iam aduectâsset vespera, precatus Episcopus rursùs iubet Clero nocturnâ cantare Psalmodiam, hymnisque, lampadibus, & suffitibus honorabant capsam. *Crux figitur in terra.* *Nota de hymnis, lāpadibus & suffitib⁹ ad capsam S. Cornelij.*

Cùm verò sumptuum quoque inopia ad ædificandum templum, solicitum & animo perplexum teneret Episcopum, eam quoquè soluit sanctus dubitationem: & cuidam ex diuitibus viro pio apparens, cui nomen erat Eugenius, mandat ei templi ædificationem, & describit ei ædificij figuram & magnitudinem. Manè ergò Eugenius veniens ad Episcopum, ei renunciat visionem, & operi statim præficit ædificatores, cùm eis priùs descripsisset & significâsset templi altitudinem & longitudinem, & aditum altaris eis iussisset latitudine fieri capsæ æqualem: ei enim visum fuerat deponere capsam intrà aram. Postquàm autem templum fuit citò perfectum, hoc quoquè Deo faciente miraculum, in locum, q dicitur Trigoni, venientes ędificatores, (Hic enim Syluanus Episcopus peragebat festum beati Andreæ Apostoli) ei significant perfectum esse ædificium: &, iam tempus est, aiunt, transferri capsam, priusquàm ingressui imponatur superliminare. Sic enim faciliùs introduceretur. Continuò ergò Episcopus, cùm simul cum pio Eugenio sacrum sumpsisset Euangelium, fusis priùs precibus, simul & ter sanctum hymnum cœpit canere, & cum eo omnes simul concinebant: & egressi sunt supplicantes: Deindè etiam capsa, (ô magna tua, Domine, miracula) secuta est tanquàm animata, nemine omninò eam mouente, nec tangente. Et omnes quidem primò propter summam admirationem nec miraculo quidem, quod cernebant, volebant credere. Deindè quasi essent adducti in ecstasim, exclamauerunt: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, qui per famulum tuum Cornelium miracula tua & virtutes nobis aperuisti. Hinc factū est, vt qui remanserant ex gentibus, crederent. Et rursùs in templum processit supplicatio, & capsa sequebatur. Postquàm autem venerunt in templum, illi quidem hinc & illinc constiterunt, videntes quonàm esset capsa processura, & vbinàm statura. Illa autem per ipsos medios & obliquam portam veniens, quæ erat à dextera, stetit propè aram: cui omnibus adhibitis machinis, vt ea transferretur ad aram, illa manet immobilis vsque in hodiernum diem, miraculorum thesaurus non deficiens, ex quo percipitur magna spiritalis vtilitas & gratia. Cùm aūt Syluanus decessisset Episcopus, Troadensium quidem episcopatui Athanasius, Philostorgius autem Scepsæorum, præficiuntur. Postquàm verò pius quoquè ille Eugenius excessit è vita, quendam pictorem hortatur Philostorgius, vt & totum templum depingat, & Cornelij effigiem in eo diligenter exprimat, & quàm fieri posset accuratissimè ornet, nempè vt is etiam senex pingeretur, & illi ipsi omninò similis. Rogabat ergò sanctum Encrarius, (hoc enim erat nomē pictori) vt ei suam reuelet speciem, quò eam aptè & accuratè depingeret: & simul ægrè ferebat mandatū Episcopi, & quasdam non nimis honorificas voces emittebat in sanctum, animo ex omni parte perplexus, & valdè tristis, & propterea quòd nesciret illius speciem, & quòd non posset cōsequi characteres & figuras vultûs. Cùm itaq; aliquādò cecidisset è scalis, quas ascenderat, iacebat non spirans: & vermes alij quidem per os proreptabant, alij autem rursùs ingrediebantur. Visa sunt autem hæc esse fructus illorum verborum maledicorum, quæ dolore affectus pictor dixerat. Sed ipse es omninò, ô Corneli; qui Demetrio grauiter in te priùs spiranti, vxorem & filium donâsti. Quapropter nō sustinuisti, vt huic pictori ampliùs produceretur supplicium. Cùm enim die sequēti ei apparuisset, & manum eius dexteram apprehendisset, eum surgere fecit, velut dormiētem: & hęc duo fecit maxima. Nam & intemperātem eius linguam castigauit, & curauit dolorem ac ęgritudinem, quam acceperat, propterea quòd nesciret, quomodò pingeret: non in figura, imagine & similitudine, sed verè cum eo cōgressus, & forma quali esset ostendens. Quinetiam ipse pictor visus est rursùs sanus & saluus, & omninò liberatus à vermibus, & rursùs artem suam est aggressus. Hinc factum est, vt eum talem pingeret, qualem viderat, ipsam planè veritatem cum arte inijciens in picturam, Gratia & clementia Domini nostri I E S V Christi, cum quo patri simul cum sancto spiritu, gloria, potentia, honor & adoratio in secula seculorum, Amen. *Insigne miraculum.* *Nota rem miram.* *Vltio cælestis in maledicum.* *Ecce antiquū vsum imaginū in Ecclesia.*

*Maurilionis

VITA SANCTI *MAVRILII EPISCOPI ANDEGAVENSIS, CVIVS AVTHOREM DVO MS. CO-

dices non habebãt: sed cùm constet ex Tritthemio, Fortunatum eius beati viri vitam scripsisse, & stylus consentiat, Fortunatum esse authorem, non facilè quisquam negauerit.

13. Septembris. Cap. 1. Patria S. Maurilij.

MAurilius Mediolanensis oppidi indigena extitit, parentibus splẽdidissimis, & ab ipsis penè cunabulis à beato Martino, qui illis temporibus Mediolani sibi monasterium collocauerat, sacris literis institutus est. Sed beato Martino Arrianorum perfidia de ciuitate illa expulso, sanctus Maurilius ibidèm demoratus est, quousque à beato Ambrosio, ipsius ciuitatis Episcopo, officium Lectoris accepit. Intereà patre eius, qui totam Hesperiam penè regebat, defuncto, secundùm præceptum Euangelicum, relicta matre, omniumque rerum suarum cupiditate habendi, sub * Iuliano tunc Cęsare Martinum, qui tunc Turonicam regebat metropolim, expetijt, & tandiù cum eodem moratus est, diuinis occupatus officijs, vsque dum cęteros ecclesiasticos gradus, gratiamque sacerdotij inuitus, Martino cogente, susciperet. Adepto itaque sacerdotij honore, arctiorem, quàm inter monachos, ducere diligẽs vitam, vt solus solum liberiùs Dominum sequi valeret, Martini admodùm doctrinis eruditus, & æquè benedictionibus roboratus, sese inuicèm osculantes & multùm flentes, ab eodem ipso nolente discessit, & Andegauorum aggressus est vrbem. Audiens autem haud longè ab ipsa super Ligerim fluuium in villa quadam fanum fore antiquissimum, diuersis idolorum culturis dedicatum, ibidèm aduénit. Videns autem, quòd humana virtute non posset euelli, ad Dominum mente conuersus, orabat, vt ipse fanum, vbi diuersis erroribus mentes fraudabantur humanæ, quod ipse non poterat, destrueret. Mox ergò diuinitùs ignis è cælo demissus, quicquid simulacrorum & immunditiæ ibidèm reperit, sub momenti hora consumpsit. Eliminata igitur omni spurcitia, honorabilem Christi fundauit Ecclesiam, ipsamque postmodùm fore vicum instituit. Ibi bissenis degens annis, multis se ieiunijs & orationibus sedulè Domino mancipabat: vbi etiam virtutibus multis claruit.

Matth. 19. Est mẽdum librarij. Legẽdum forsasis, Valentiniano.

Fanum dæmonum diuinitùs cõcrematur.

Cap. 2.

Nam in prædio, quod Pontiacense vocatur, erat vir quidam, Saturnus nomine, quem ex vtero matris suæ ambas manus aridas habentem, in hanc vitam natura produxerat. Qui dum eleemosynis sustentatus, ad plenam peruenisset ætatem, quadam nocte per visum admonitus, audiuit vocem dicentem sibi: Vade ad virum Dei Maurilium, & deprecare ipsum, vt signum sanctæ Crucis super manus tuas faciat: & statim sanaberis. Expergefactus, cucurrit ad virum Dei: prouolutusque pedibus eius, totus infusus lachrymis, suppliciter deprecabatur, vt sibi manum imponeret, exponens illi visionem. Tunc beatus Maurilius tota die & tota nocte ieiunans, & in precibus solo prostratus perseuerans, pro ægroto fideliter precabatur. Manè autem sequenti Crucis signum super manus infirmi deposuit, & extemplò sanas reddidit.

Nota de signo S. Crucis.

Cap. 3.

Non multo pòst tempore, mulier quędam Nannetensis incola, malè à dęmonio vexabatur: quam toto corpore debilem, sed & cæcam, lumine priuato, reddidit. Quæ geminis vincta catenis, à fidelibus ad virum Dei deducta est. Altera verò die, vbi in eam sanctus sua lumina direxit, mox illam dęmonium deseruit. Tunc Crucis signo lumen reddidit, & quę catenis vincta, ad beati viri deducta fuerat ecclesiam, libera & incolumis repedauit ad propria.

Dæmoniaca cæca signo Crucis sanatur.

Cap. 4.

Sub ipso ferè tempore, dum quidam pastores in eadem regione dominorũ suorum pecora pascerent & vigilarent, eorum vnus dum noctù pecora custodiret, mordetur à vipera. Cuius virus se repentè per omnes pueri venas infudit, & totum hominem in tumorem conuertit. De quo cùm nihil aliud prę̈stolaretur, nisi interitus, quia iam semiuiuus iacebat extensus: tunc cęteri pastores fide commoniti, pręsentiæ deferunt confessoris. Tunc sanctus oculos ad cælum erigens, vniuersa pueri membra signauit, & in

ipso

ipso vultusculo, per quod viperæ virus influxerat, de propria saliua signum Crucis impressit. Statimq́; ex omnibus corporis partibus reuocatũ virus, cucurrit ad ipsum, per quem se immiserat, locum, & integrę sanitati redditus est puer. Vide vim mirabilem signi Crucis.

Quædam Andegauensis territorij matrona, vinculo coniugali nexa, ex tempore suæ copulationis sterilis permanebat. Quæ dum pro adipiscenda prole Dominum deprecaretur assiduè, & nequaquàm votũ suum obtinere valeret, ac procederet matura in annos desperationis * adepturę iam prolis, ad beatum virum se tota cõuertit, vt quod ipsa non merebatur, ille apud Dominum suis meritis obtineret. Et, si suis precibus filium seni fœminę impetrare potuisset, ipsum se Domino oblaturam, ei perpetuò seruiturum, tota fide ac voto pollicebatur. Intuens autem vir beatus mulieris fidem ac lachrymas, Dominum pro ea deprecaturus accessit. Exaudiuitq́; Dominus virum sanctum, & deprecanti fœminæ conceptum dedit & partum. Quem illa, sicut promiserat, Domino consecrauit habendum. Cap. 5. for. * adipiscendæ. Sterilis parit.

Non longè à vico Calonnæ, quem vir beatus incolebat, erat quidam collis Præsciacus nomine, diuersis idolorum titulis decoratus. Maurilius verò dolens illam longiùs manere superstitionem, vbi diuersarum animarũ credebat inesse perditionem: quadam die, adhibitis secùm paucis fidelibus viris, perrexit ad locnm. Cumq́; peruenisset ad idolum, vt illud euerteret, dęmonia, quæ ibi latebant, clamare cœperũt, dicentia: Quid nos & hic Maurili persequeris? In his regionibus nullus est locus, quo te euadere valeamus. Ilicò autem in aduersum signo sanctæ Crucis opposito, dæmonia repentè, eleuato magnó rugitu, non sine immenso fœtore fugerunt. Ille autem omnium idolorum simulacra coadunari pręcepit, & ignibus ea concremans, in fauillam redegit. Deindè mundans diligentiùs locum, ibidèm honorabile monasterium statuit: quod ad gloriam Christi, & laudem nunc vsque permanet confessoris. Cap. 6. Fugantur dæmões signo Crucis. Condit monasterium vir sanctus.

Monachus quidam, Clemens nomine, per tres iugiter annos quaternis febribus vrebatur. Atterebat enim nimiùm æstus cum frigore, & erat ei horror cibi, quoniam defecerat virtus stomachi. Cumq́; tali dolore deficeret, iamq́; de vita desperaret, amicorum monitu ad beatum virũ se trãsferri pręcepit. Qui vt eius pręsentiam videre promeruit, eulogias salutis sibi dari ab eodem fideliter postulauit. Quas dum sanctus sanctificatas ex more porrigeret, languor vt fumus euanuit: moxque omni virtute roboratus, sanus ad propria remeauit. Cap. 7. Pellit quartanam febrem.

Proximis sanè exindè diebus, dum negociatores inter diuersas merciũ copias, * scucos vtriusque sexûs iuuenes venales haberent, & cum eisdem ad Hispaniam tenderent, per Calonnę prędium iter agebant. Prætereuntibus aũt secus ædem beati viri, vnus eorum, qui venundandi ducebantur, magno prosiliens impetu, ecclesiam ingressus est: & prouolutus cum lachrymis pedibus confessoris, orabat, vt suis precibus aut precijs sese pro Dei amore redimeret, secumq́; retineret, qui furtìm de ꝓpria captiuatus patria, vendendus duceretur in alienam. Cuius verbis & fletibus suum patrocinium recognoscẽs, cõmotus pia mente sacerdos, sine mora pro captiuo ipsius domino supplicaturus egreditur. Sed cùm dominus ipsius summa obstinatione id fieri posse negaret, innuit suis, vt ipsum de ecclesia velociter extraherent. Cædentibus aũt ministris, vimq́; facientibus, ac domini sui pręceptum exequentibus, immẽsis captiuus clamare cœpit vocibus: Miserere & succurre serue Dei, quem deuotus liberandus expetij. Sacerdos verò flexis solo paululùm genibus, eleuatisque in cælum manibus, inquit: Domine Deus omnipotens, qui in angustia constitutis, & de tua misericordia verè cõfidentibus succurris: subueni huic captiuo, pro quo te supplex exoro. Ad hanc vocem tanta vis febrium dominum ipsius arripuit, vt antequàm pœnitere succurreret, spiritum exhalaret. Tunc tanta formidine cęteri percelluntur, metuentes nè sese viuos terra absorbeter, vt vnanimes expeterent sacerdotem, flebiliter expostulantes, quatenùs & sibi indulgentiam, & defuncto suis meritis acquireret vitam. Vir verò beatus nimiùm metiens, nè ipse occasio & causa illius esset perditionis, prostratus terræ, immensis singultibus inuocat Christum, vt defuncto redderet animam. Nec anteà surrexit à solo, donèc & defuncto vitam, & captiuo acquireret libertatem. Negociatores deniquè, vt retroacta pręsumptio indulgeretur, multis donarijs ipsum honorauerũt locum: quæ propè omnia beatus vir in vsus pauperum deputauit. Cap. 8. for. * Italos. Precibus à Deo obtinet captiui missionem. Excitat defunctum.

Nimirùm prætereà, vt necessitudo cogit humana, nauis Argo haud modica, mercibus Cap. 9.

bus referta per Ligerim vehebatur. Quæ contra Calonnam cùm accederet, subitò turbato cum flamine ponto, nauis in vertiginem rotabatur: frangitur antenna, & nunc prora subrigitur eleuata in fluctus, nunc puppis deprimitur inter vndarum hiatus. Victi ergò nautæ, tantæque tempestatis timore perterriti, de præsenti iam desperantes salute, omnia nauis armamenta iecerunt in litus, solum præstolantes interitum. Tum repentè immensis vocibus clamare cœperunt, dicentes: Miserere vir Christi Maurili: succurre nostro naufragio. potes enim obtinere à Christo, qui vitam acquisisti defuncto. Ad quorum voces exurgens ab oratione Maurilius, festinè cucurrit ad litus, & eleuato in aduersum Crucis signo, imperat procellæ, nè sæuiret. Cedunt mox deposito rigore spiramina: tumescentes vndæ vertuntur in æquora, subsequiturq́; serena tranquillitas, illæsiq́; nautæ ad portum optatum feliciter peruenerunt.

Signo Crucis sedat tempestatem & multos à morte seruat.

Cap. 10. Erat familiare beato viro, vt nunc ecclesias, nunc infirmos tanquàm verbi Dei fidelissimus dispensator circumiret. Et nè vltra modum fatigatus deficeret, habebat humilis sessor asellum, quo sæpiùs vtebatur. Quem nocturnis latro temporibus furari nō metuit. Sed infelix, dum furatur asellum, arripitur à dæmonio, & sic deuians, per totam noctem illuditur vagabundus. Manè autem reddito, ante fores beati viri exsensis ipse adfuit cum asello, crimen, quod commiserat inuitus, confitetur. Deindè arreptus à dæmonio, fugere nititur, nè curetur. Sed vir beatus furiosum per exorcismi gratiam priùs à dæmone liberauit, & pòst à crimine, recepto asino, absoluit. Et quia necessitate cœperat furari, non vitio, tres insupèr illi aureos dedit, ac dimisit.

Exsensis, pro, amēte. *Sanat dæmoniacū.*

Cap. 11. Matrona quędam nobilis, prædiues, senatorio ex genere oriunda, Amelia nomine, graui cœperat incommodo vrgeri. Quod cùm per duodecim annos pertulisset, omnesq́; res suas in medicorum artes expenderet, nullum incolumitatis remedium assequi merebatur: & quanto curiosiùs totum artis suę ingeniū in illam impénderе studuissent, tanto semper deteriùs incōmodo grauabatur. Cùm aūt de eius sanitate desperātes, parentes de solis sepulturę necessarijs admonerent, ait illa amicis: Ite, currite quantocyùs ad beatum virum Maurilium: & si obtinere potueritis, vt ab illo merear visitari, confido quòd per ipsum restituar sanitati. Tunc parētes ac amici perpete cursu pro fœmina beatum virum adiêrunt, pijs precibus postulantes, vt ægrotam sua miseratione visitaret. Ille vbi hoc audiuit, reminiscens illud dicentis Domini: Infirmus fui, & visitâstis me: statìm proficiscitur cum eisdem. Veniens autem in domum, more suo priùs prostrauit se ad orationem. Deindè benedicti olei liquore mulieris membra perunxit: quæ statìm omninò incolumis surrexit.

Matth. 25. *Oleo benedicto restituit à medicis desperatam.*

Cap. 12. Intereà dum talibus beatus vir in vico Calonnæ floreret meritis & virtutibus, vrbs Andegaua proprio pastore viduatur. Tunc plebs vrbana & vniuersa nobilitas, collectis etiam vndiquè sacerdotibus, in vnum venêre consilium, conquirentes, quis eorum substitui deberet in pontificale ministerium. Sed reuerà aut nobilitatis ventoso fauore, aut pecunijs subrogati ad tanti culminis dignitatem, quidam alios præferebant: ideòque in vnum non valebant venire decretum, eò quòd scriptum est: Quod non est ex DEO consilium, non poterit vnquàm stabiliri, sed solui. Dum ergò hæc inuicèm voluerent, nec diffinire valerent, subitò sanctissimum Turonicæ sedis Archiepiscopum nunciatur adesse Martinum. Huius dum penè omnes sententiam pręstolarentur, air: Viri fratres, audite & attendite consilium bonum. Qui à Deo vobis electus est pontifex, ipsum suscipite sacerdotem. Sanè Maurilius Calonnensis ecclesiæ presbyter, erit pontifex vester. Quod audientes, mirati sunt: sed quia Maurilij iam nouerant virtutes & merita, postposita iam priori ignorantia, statìm pari mente ac voto in vnam venêre sententiam: acceptoque domini Archiepiscopi præcepto, celerrimè dirigunt ad virum Dei: quem, sibi Episcopi authoritate, de propria raptum ecclesia, Martini pręsentiæ nolentem sistunt. Qui dum cum B. Martino ecclesiam ingrederetur, statìm ad declaranda tanti sacerdotis merita, niueo candore columba diuinitùs elapsa, super caput ipsius descendit ac sedit. Quod videntes multi, vnanimes vna voce conclamauerunt, Maurilium Episcopatu dignissimum, non ab hominibus tantùm, sed ab omnipotente electum & demonstratum. Tunc Maurilius miraculo ac precibus victus, implēs pręceptū, suscepit sacerdotiū. Nam, vt multi videre meruerunt, quotiès beatus Martinus ad sacram consecrandi sacerdotis benedictionem super caput eius extendisset manum, semper ei pręfata aditum dabat columba. Sicq́; B. Maurilio pontifice constituto, & B. Martino ad propriam sedem regresso, sanctus

Actor. 5. *Inuitus rapitur ad Andegauensem Episcopatum.* *Nota de eo testimoniū.*

sanctus Martinus referre solitus erat, quòd ad benedicendum sanctum Maurilium pontifice in columbæ specie non solùm spiritus sanctus, sed etiā adfuerit Angelorū exercitus. *S. Martini, cum consecrantis.*

Ordinato itaque ad custodiam Christi ouium Maurilio pontifice, tanta in eo Domini gratia rutilabat, vt non minora per eum, quàm dudùm per Apostolos, signa & miracula fierent. Nam tantùm verbis dæmones effugabat, ægrotos sola oratione curabat, cæcis signo Crucis visum reddebat, paralyticos ad pristinam sanitatem medicante merito reuocabat. Sunt etiam eius plurima miracula alia: quæ licèt scripta non inueniantur, tamen quia vera sunt, deficere non possunt, sed multorum ore celebrantur. Talibus igitur vir Dei Apostolica simplicitate redimitus, cordisque puritate perlucidus, sine intermissione pro sibi commisso Christi grege, in vigilijs & orationibus atque ieiunijs totum se Domino mancipabat: vt antiquus hostis diabolus ecclesiam nullam ex sibi creditis ouibus tentando posset lædere, aut auferre. *Cap. 13.* *Ingentia edit miracula.*

Proximo autem post acceptam Episcopij dignitatem tempore, dum de basilica beati Petri egrederetur, vbi peruigil in oratione totam noctem insomnem duxerat, obuium habuit quendam cæcum, ex vtero matris suę carentem lumine. Quod cùm sibi à Domino tribui per merita beati Maurilij fideliter postularet, beatus antistes paulispèr erubuit: sed cùm super oculos ipsius signum sanctæ Crucis imprimeret, erumpēte mox sanguine cum dolore, lumen habere promeruit. Tum homo ipse pro amore beati Maurilij, eidem beati Petri traditus basilicæ, quandiù in reliquum aduixit, fideliter seruiuit. *Cap. 14.* *Signo Crucis curat cæcum.*

Sequenti die beato Maurilio Episcopo in eadem beati Petri basilica sanctā solennitatē celebrante, aduenit cum moriente puero matrona, cui quondàm sterili eundem, vt nasceretur, ante Episcopatum apud Dominum suis meritis obtinuerat: postulans, vt filio suo, quem Domino habendum obtulerat, manuum suarum impositione spiritum sanctum daret, antequàm obiret. Sed remorante in sancta corporis & sanguinis Christi consecratione paululùm præsule, puer excessit. Expleto autem sanctæ solennitatis mysterio, & obitu pueri, qui absque chrismatis dono excesserat, percognito, totum id suæ desitudini deputauit, lachrymis multo tempore irremediabilibus suæ culpam lugēs inobedientiæ. Cui cùm nec ista sufficerent, diù multumque quid ageret, secùm animo colluctante tandem reperit, quòd inter conciues tantæ negligentiæ piaculum plenè expiari nequiret, nisi singularis elapsus, patriam ciuesque relinqueret. Tali igitur reperto consilio, occultè semetipsum exindè eripuit, ex sanctorum reliquijs, quibus ecclesia Andegauensis decorabatur, secùm claues deportans. Cùm autem peruenisset ad mare, diuina prouidentia qui manebat in litore, diem transitûs sui exarauit in lapide: sicque ascēsa puppi, inchoati itineris cœpit maturator existere. Cumque processisset in altum, & quare claues reliquiarum secùm detulerit cogitaret, insidiāte humani generis inimico, vt dolorem sancto viro super dolorem imponeret, repentè claues de manibus elapsę submerguntur in æquore. Tunc cum lachrymis id fertur exclamâsse Maurilius, quod posteà probauit euentus: Nisi has iterùm, inquit, claues videre meruero, patriam vrbemque nunquàm reperam, quā effugio. Transmisso igitur mari, quò, quis esset, absconderè potuisset, mutato habitu, vni regionis principum adhæsit, professus se hortulanum fore, quatenùs corpus proprio labore castigaret. Qui cùm tali proficeret ministerio, tantam copiam eius meritis Dominus oleribus dabat, vt omnibus, quibuscunque necessè fuerat, ex eisdem sufficienter ministraret, & tamen olera nūquàm deficerent. Vndè perpluribus placebat, & benè ab omnibus amabatur. *Cap. 15.* *Nota de sacramento Cōfirmationis omisso quātùm doleat vir sanctus.* *Fit principis cuiusdā hortulanus tantus vir.*

Intereà plebs Andegauorum, cęlitùs sibi quondàm cōmisso viduata pastore, non minimo pauore percellitur, crebrisq; visionibus minatur, ꝑsępè etiam admonetur, vt proprium pastorē circunquaq; perquirerent, & nisi Maurilius inuētus suæ redderetur ecclesię, vrbē Andegauā celeriùs fore subuertendam. Vndè eiusdem regionis tota nobilitas, sed & vulgaris immēsitas, collatione facta, in vnū venêre decretū, eligētes è conciuibus quatuor diffusę virtutis & fidei viros. Quibus, qui necessarij ad tāti itineris erāt supplenda negocia, sumptibus ex voto collatis, præcipiunt, nè vnquàm reuerterentur, nisi priùs proprium inuenissent patronum. Qui functi legatione, vrbes oppidaque & vicos omnes prætergressi, omnique ferè Europa circumita, septimo tandem anno in partes Galliæ reuertentes, & minimè, quem quærebant, inuēto, diuino ductu ad portum Oceani maris, qui in Britannia manet minori, peruenerunt, quatenùs cis mare quem inuenire non poterant, trans mare quęrere niterentur. Præstolantes igitur nauem, cum qua *Cap. 16.* *Minatur, passiuè.* *Septē annis tota ferè Europa peragritur.*

cœptum explere valerent obsequium, dum residerent in litore, scriptum, quod supra diximus, inuenerunt in silice: Hic transijt Maurilius Andegauorum Episcopus. De tam euidenti igitur alacres effecti indicio, trans pontum abiêre securi. Cumque in medio tranquilli æquoris mari essent, eccè repentè emersus è gurgite piscis immanis, prosiliuit in nauim. De quo cùm Deo gratias retulissent, ipsumque piscem exenterare cœpissent, reliquiarum claues, quas Maurilius in mari perdiderat, in piscis iecore repererunt. Quas recognoscentes, nimiùm mirantes turbabantur attoniti, metuentes ne cùm ipsis Maurilius naufragium passus, hominem *exisset. Demissis igitur de naui ancoris, in hoc stantes, vt de mari reuerterentur, asserentibus nautis, Maurilium esse defunctum: singuli sequenti nocte vnum eundemque visum, Domino tribuente, viderunt, in quo dictum est eis: Nolite metuere, nec reuertamini de itinere: cœptum maturate negocium: proculdubiò diù quæsitum vestrum inuenietis desiderium. Manè autem reddito, quid singuli viderant, inuicèm referebant. Vndè admodùm roborati, iter, quod ceperant, auidiùs peragebant. Vndè factum est, vt Angelico ductu ad domum principis, cum quo Maurilius habitabat, recto itinere ducerentur. Ingressi autem, ilicò vocari Maurilium, vt cum oleribus, quibus rex vti consueuerat, accurreret, audiêrunt. Oculorum autem aciem in partem, qua illum inclamari audiêrant, dirigunt: nec mora, cum oleribus accurrere Maurilium conspexerunt. Quem vt cognouissent, prostrati pedibus ipsius, cum magno fletu rogabant, vt propriè subueniret ecclesiæ atque ciuitati. Ad quorum fletum, cùm se negare non posset, obstupefactus, cum lachrymis repugnare cœpit obnixiùs, dicens: Voto memet ac iuramento constrinxi, nunquàm in patriam reuersurum, nisi claues videre mererer iterùm, quas amisi. Quas statim exhibētes, quicquid in mari viderant vel pertulerant, ex ordine referebant. Statim hæc fama peruolat, ipsumque solicitat regem. Mirantur cuncti, & quem vt hortulanum habuerant, nunc vt beatissimum præsulem venerantes adorant, multis cum muneribus honorare certantes. Tunc Maurilius tot precibus, vt regrederetur, & miraculis victus, dum solicitior cunctaretur, & vigilijs atque orationibus insomnem ducere sequentem disponeret noctem, tandèm fatigatus, paululùm obdormiens, vidit Angelum dicentem sibi: Surge Maurili, & populorum te requirentium exequere votum. Eccè enim tuis precibus & meritis tibi commissas seruauit Dominus oues, pro quibus rogâsti, & insupèr reddidit tibi puerum, quem diutiùs plorans quæsisti. Quid multis? Manè reddito, concurrentibus vndiquè populis, cum magno honore ducitur ad nauem, & traductus, non minori gloria excipitur à patria propria. Taliterque propriam regressus ad vrbem, nimirùm expectantibus turbis, de Domini promissione securus, venit ad pueri tumulum. Quo rastris discooperto, inuocat diutissimè planctibus Christum. Tandèm autem expleta cum lachrymis oratione, vtrique consurgunt, Maurilius de oratione, & puer de morte. Quem septiformis spiritûs gratia consecratum, ex euentu vocauit Renatum: qui diuinis cultibus ilicò mancipatus, & à beato Maurilio diligenter eruditus, tantis promeruit florere virtutibus, vt post Maurilium pontificalem Andegauensis ecclesiæ cathedram posthumus sortiretur & hæres. Quod si quis fortasis æstimauerit fabulosum, Andegauam recurrat ad vrbem. Ibi enim inueniet preciosissimum confessorem Christi Maurilium immensis virtutibus florentem, & nec minùs Renatum antistitem, successorem ipsius, miraculis coruscantem.

Vide rem stupendã.

Tádèm inuenitur vir beatus.

Nota hic, lector, diuinã prouidentiam.

Eccè rē profectò stupēdam de puero tot annis mortuo

Cap. 17.

Sanctissimo igitur sacerdotum Maurilio, propriæ sedi restituto, quid proximis adhuc exindè diebus contigerit, dicamus. Vir quidam auarus, instigatus cupiditate, arrepta securi, die Dominica auidus operator extiterat. Quem securis manubrio manibus inhærente, vltio statim diuina subsecuta est. Idem tamen cogentibus doloribus, post menses quinque Maurilium expetens, suæ ordinem culpæ flebiliter confitebatur. Cuius cùm vir beatus pœnitudinem vidisset, commotus spiritu, dolere cœpit. Sed cùm sanctus Maurilius manubrium tetigisset securis, ilicò laxatis neruis & erectis digitis, omnique fugato dolore, manus integrè reformantur, & sospes cum gaudio est regressus.

Miraculũ.

Cap. 18.

Pœna violãtis Paschę sacratissimũ diem.

Alter quidam, Belgicus nomine, primo die Paschæ proprias segetes seruis proprijs temerario iure mundare præceperat. Mancipia autem cùm reniti cœpissent ac dicere, contra authoritatē fore, vt tali die opera agerētur seruilia, dominus eorum, vt id agerēt, inuitos coēgit. Sed cùm segetes ingressi, lolia & quæcunq; inutilia sarrire tētâssent,

mox

mox Belgicus oculorũ cæcitate percussus, cœpta desererent, immensis vocibus clamabat inuitus. Cùm autem per tres annos in ea cæcitate permansisset, dum beatum Maurilium pro commissi sibi populi saluatione, vt Episcopis moris est, vicos ac villas circuisse audisset, cogentibus continuis doloribus, sedulus ac deuotus expetebat, vt ei vel vestimentum tangere sacerdotis concederetur, confidens per hoc se posse statim sanari. Quod cùm præparantibus amicis tangere meruisset, mox merito sacerdotis lumen amissum recipere meruit. Cæcus recipit visum tactu vestis eius.

In pago, cui nomen est Commonia, erat rupes quædam excelsa, diuersarum arborum generibus nemorosa, ad quam, nõ toto adhuc paganorum ritu discusso, stultorum turba conueniebat, sacrorum suorum solennia anniuersario ordine celebrare. Vbi per septem dies epulando & choros ducendo atque debacchãdo, solennia sua quasi iure debito persoluebant. Sed quod fieri in vino plerunquè & epulis solet, orta seditione, multi vulnerabantur, nonnulli etiã de more ibi iugulabantur. Et idipsum cùm accidisset, ineuitabili fato fieri proclamabant. Quod vbi Maurilius comperit, nec mora eum religiosis quibusdam fratribus ad locum perrexit. Vbi cùm ieiunio & oratione vna nocte peruigilâsset, gallorum cantu tantus fœtor de loco surrexit, vt vix vir beatus ibidèm habitare cum suis posset. Manè autem reddito, etiam qui superstitionem loci illius anteà seruabant, intelligentes se diuina virtute perterritos, nè episcopo repugnarent, ipsi cum eodem omne nemus succidere & igni concremare festinabant. Ità autem per ignẽ mundato loco, ædificauit ibi statim in honore beatæ Mariæ genitricis Christi basilicam: & locus ille, qui antè rupes vel lucus Martis appellabatur, Castrum petræ nomen accepit. Cap. 19. Nota vim ieiunij & preci eius.

Accidit ijsdẽ diebus, vt beatus Maurilius inter quosdam discordes ob reformandam pacem Cenomannicam vocaretur ad vrbem. Quò cùm sine mora venisset, &, pace inter discordes restituta, regredi cœpisset, antequàm ad põtem Leugæ peruenisset, incolæ loci illius, vt benedictionibus præsulis firmari mererentur, eius aduentum deuotiùs præstolabantur. Inter quos parentes cuiusdam pueri filium suum nimia infirmitate ex tempore infantiæ grauatum, secus viam, per quã transitum Episcopi fore cognouerant, posuerunt, dicentes: Poterit, si voluerit, nostri infantuli obtinere salutem, qui mortuo puero vitam obtinuit etiam post sepulcrũ. Erat nanq; puer ille tam graui infirmitatis dolore constrictus, & omnium membrorum contractis neruis, quasi in circulum inuolutus, ità vt glomeris rotulam potiùs imitari cerneretur, quàm hominis formam. Adueniente autem Episcopo, inter benedictionis flagitationem cuncti cateruatìm ad pedes eius ruentes, orabant, vt infirmi pueri pictatis studio misereretur. Coactus ergò precibus, prostrauit se statìm in oratione cum lachrymis: nec anteà ab oratione surrexit, donèc distortis tibijs, cœpissent se singula pueri membra distendere. Tunc surgens ab oratione, apprehensaque manu pueri, extemplò incolumem reddidit parentibus: sicque beatus Maurilius iter, quod ceperat, explicauit. Cùm autem ad portum Lidi fluminis peruenisset, nullam ibidèm nauim reperit, sed omnes ex parte altera tenebantur. Nec etiam nauta parebat, qui nauigium adduceret. Qui dum prestolaretur, & nemo esset, qui transduceret, repentè omnes carinæ, diuina iussione semotæ à litore, ad obsequium præsulis in partem alteram deducuntur. Vndè cùm omnipotenti Deo gratias retulisset, ingressi naues, Deo solo gubernatore, ac absque humanorum nautarum adminiculo transierunt. Veruntamen nautis, qui accurrerant, quasi si illorũ labore transisset, naulum non expetitus dari præcepit. Cap. 20. Miserè contractus puer sanatur. Nota ingẽs miraculũ.

Villam quandam Geriacum nomine, ad alimenta captiuorum, viduarum, pupillorum, necnon subsidia Clericorum ac pauperum profuturam, vir beatus ex rebus ecclesiæ comparauerat. Quam dum quadam die, vt ibidèm quiddam operis faceret, cum fratribus circumiret, repentè cornupeta vitula, instinctu dæmonis acta, cum ingenti mugitu ac toruis furibunda luminibus, in eum rotatìm cum magno impetu accurrebat. Contra quam cùm beatus Episcopus signum Crucis opponeret, mox diabolus de capite eius in specie corui egrediens, euolauit, & subitò sicut fumus euanuit. Multi enim fidelium, qui comitabantur cum eo, oculis hæc corporeis videre meruerunt. Bucula verò gregi suo statìm mitior se ouc immiscuit, & deinceps neminem læsit. Cap. 21. Signo Crucis pellit dæmonem.

Quadam die, cùm per Medianæ fluuium naualí subuectione in Ligeris alueo securè descẽderet Maurilius, ieiunio fatigatus & oratiõe, in nauis puppi paululùm obdormiẽrat: Cap. 22.

rat: cùm subitò, humani generis insidiante inimico, cœperunt gurgitis intumescere fluctus: ità vt cadentibus desupèr lymphis, submergi nauis au tumaretur in vndis. Tunc discipuli timore perterriti, excitauerunt eum, dicentes: Exurge quantocyùs, & succurre in supremę mortis naufragio constitutis. Expergefactus autem, illis clementiùs ait: Quid me quæritis? vos fratres satisfacere poteratis. Tunc accepta, quæ benedicti liquoris erat vasculum, ampulla, mox vt oleum cum oratione & signo Crucis in gurgitem respersit, illa sæuiens tempestatis procella, temperatis flatibus, extemplò cessauit. Læti ergò & incolumes peruenerunt ad portum.

Sacrato oleo & signo Crucis sedat tempestatem.

Cap. 23. Adolescens quidam catechumenus de numero ecclesiæ sibi commissæ, absente Maurilio, tam vehementem febrem incurrerat, vt antequàm sacri fontis baptismate regenerari potuisset, spiritum exhalaret. Nec mora, parentes ipsius non sine immensis lachrymis, dum locus funeri pararetur, eum ad ecclesiam detulerunt, cùm subitò beatus Maurilius adesse nunciatur. Qui comperto, quòd sine baptismatis remedio, vltimo fungeretur officio, ingemuit. Tunc sentiens per spiritum sibi adesse virtutem, egredi omnes cellulam, in qua corpus iacebat, præcepit. Vbi singularis cum puero remanēs, de more prostrauit se in oratione cum gemitu. Et rigans lachrymis solum, vix tantùm spatio vnius horæ intergresso, vidit defunctum paulatim omnibus membris commoueri. Quem statim, vt de oratione surrexit, parentibus, qui pro foribus adstiterant, viuum & incolumem reddidit, ac sacro baptismate consecrauit. Duos deniquè leprosos, sub ipso tempore peruarijs vulneribus obsessos atque fœdatos, dum salutis remedium à beato postularent, illos, verbo tantùm medicante, sub momento curauit.

Vitę reddit puer mortuus.

Cap. 24. Peregrinus quidam dum hyemali tempore, pœnitentis habitum gerens, medicinam animæ suæ quærendo, vicos & vrbes plurimas circuiret, beatum Maurilium, cuius iam bonitatis famam audierat, quatenùs ab ipso verbum salutis audire potuisset, lōgiùs exul à patria, cum alijs peregrinis* itinerator auidus expetebat. Sed antequàm ad ipsum peruenire potuisset, repentina morte in via præuentus, occubuit mortuus. Vbi cùm peregrinorum aliqui, multique ex vicinis partibus ad peregrini obitum conuenissent, accidit vt electus Dei sacerdos, qui prò supplendis commissi sibi gregis necessitudinibus, infatigabiliter laborare certabat, à vico Saponaria reuertens, ad iusti & sancti peregrini hominis cadauer Maurilius aduenisset. Qui cùm debitum de more pro absolutione animæ funeris officium exoluisset, & populis sermonem de religione conferret, mirum dictu, subitò se palam omnibus defunctus erexit, & cum reliquis Deo gratias referens, quòd per beatum Maurilium Dominus eum resuscitauerit, euidēter omnibus patefecit. Quod videntes & audientes turbæ, in cælum voces laudum extulerunt.

Habitus pœnitētis. *iterator

Debitū funeris officiū pro animæ absolutiōe.

Moriu^s resuiuiscit.

Vt autem finaliter dicatur, indicibilia Maurilij multa sunt opera, nec in eo quod diuina virtus operata est, sensus comprehendere potest humanus. Breuiter tamen aliquid de eius quotidiana conuersatione narremus ad ædificationem audientium. Sanè ab exordio Episcopatûs sui vsque ad terminum vitę, vt canonicam adimpleret sententiam, semper victum pauperem & aquam breuem, ac supellectilem vilem habuit. Cùm autem sanctæ Quadragesimæ dies aduenirent, per omne tempus afflictionis erat ei, vt dictum est, aridus & vespertinus die tertia cibus, aqua tepida, & modicum salis, ac panis hordeaceus. Pedem non proferebat his diebus in publico, cilicio semper interiùs tectus & cinere. Verūtamen robustus semper in corpore erat, faciesque eius vt rosa rubebat. Nam cùm ad senilem ætatem peruenisset, non caput, non dentes, non visum, non stomachum, non cætera membra dolebat, non viscerum cruciabatur doloribus, non sicca humus iacentia super se ipsius membra confregerat: sed totus semper sanus corpore, mente quoquè sanior, in vtrisque semper robustior apparebat. Nam bonum, quod Maurilius elegit, tenuit: nec dimisit, sed compleuit. Nihil erat illius seueritate iucundius, nihil iucunditate seuerius. Erat sermone silens, & silentio loquens. Erat neglecta illi munditics, & inculta vestis.

Cap. 25.

Sūma quædam vitæ sancti Maurilij.

Mira ei^s in summa abstinētia incolumitas.

Cap. 26. Talibus ergò cùm ab ipsa pueritiæ suę ętate floreret virtutibus, & appropinquare cerneret sui transitûs diem, haud longè ab Andegaua vrbe ad Septētrionalem eiusdem vrbis partem, duplicem sepulturæ suæ cryptam ædificari præcepit. Qua completa, quadam die Dominica, dum sanctæ solemnitatis officiū de more complēsset, modica pulsatus infirmitate, conuocauit omnem clerum, commendans illis vltimam transitûs sui diem, dicēs: Ego ingredior viā vniuersę carnis: vos aūt admoneo, seruate charitatē, custodite

dite dilectionem,diligite castitatem,patientes estote ad omnes, & mementote semper precio sanguinis Christi vos omnes esse redemptos. Intereà etiam tantę conuenerũt ex vicinis vndiquè partibus visitationis studio populorum cateruæ, quantùm vrbs Andegaua recipere poterat, mœrentes & multùm flentes, cur tanto viduarentur patrono. Quos omnes patrum pijssimus deuotiùs in summo mortis articulo constitutus absoluens, & benedictionibus corroborans, septima incommoditatis die, vltimoque totius ætatis suæ anno nonagesimo, Episcopatûs tricesimo,pius pastor & doctor Maurilius, qualem de sacri fontis baptismate sumpsit, talem Idibus Septembris,coram multis adstantibus populis & psallentium choris,omnipotenti Deo animam reddidit. *Innocentē animam vir sanctissimus reddit Creatori.*

Cùm autem sanctum eius corpusculum die altera portaretur ad tumulum, gemini ex vtero matris cæci,vt sancti corpusculi loculum tangere potuerũt,lumen, quod nunquàm habuerant,ad declaranda antistitis merita,ilicò recipere meruerunt.Quidam etiam è ciuibus, paralysis distentus incommodo, per triginta annos tenebatur in lectulo. Qui cùm psallentium chorum deferentium Maurilium audîsset,è lectulo statim exiliens quasi ceruus,nemine prohibente,beati Maurilij peruenit ad corpus: tactoque & osculato beati funeris feretro,pristinam recipere sanitatem meruit extemplò. In tanti igitur honoris gloria sepultus,quanti qualisque meriti apud Dominum fuerit, dum quotidianis virtutibus & miraculis eius exornat tumulum, Dominus ostendit omnibus post sepulcrum: Qui est benedictus in secula seculorum, Amen. *Cap. 27. Duo cæci ad tactum loculi eius sanantur. Itèm paralyticus.*

VITA S. AMATI PRESBYTERI ET ABBATIS MONASTERII ROMARICI, PRIMVM

scripta à quodam eius, vt appàret, æquali. Nomen authoris MS. codex egregius non habebat, sed est historia fide digna. Stylum ferè mutauit Frater Laurentius Surius. Consentiunt vetustissima Martyrologia.

TEmporibus Dagoberti regis, vt moribus egregius, ità & sanctitate,re & nomine Amatus extitit. Ortus est autem præclarę indolis puer in suburbio ciuitatis Gratianopolitanæ,ex parentibus, Romanæ stirpis nobilitate claris. Pater eius,Theodorus dictus est, vir Christianæ religioni addictissimus,& Deo deuotissimus. Promisit autem se filium Amatum monasterio traditurum. Itaque beati Mauricij liminibus,id est, Agaunẽsi cœnobio,pius adolescẽs munus Deo gratissimum oblatus est.Ibì initiò inter scholasticos imbutus,in bonis facilè primus habebatur. Sed cùm iam annos triginta, monasticis institutis & disciplinis perpetuò incumbens, totum se virtuti dedisset, maioris solitudinis secessum expetens, clàm è monasterio egressus est, & nõ procùl ad cuiusdam excelsi mõntis rupem se cõtulit.Interìm ab Abbate & fratribus magno studio quęritur, & tandèm triduano exacto ieiunio, ægrè inuenitur. Latebat enim homines, sed præstò erat Deo.Repertum orant fratres,vt ad monasterium redeat,quòd Abbas & cęteri eius causa anxij & mœsti essent: rogant etiam, quid sibi ea secessio velit.Quibus ille incunctanter respondet : Sinite, fratres, sinite me, obsecro, in hoc angusto loco lugere peccata mea,& redemptori meo sedulò inseruire.Cùm ergò non possent eum à sententia deducere,aiunt ad eum : Vel id saltem indicato nobis,quam tibi velis alimoniam huc adferri. Ille respondet: Panis & aqua post triduum prębeatur mihi, donèc Domino visum erit hoc me affici ieiunio.Lautiores alios cibos non appeto : & ipse panis quem dabitis, oro vt hordeaceus sit.Abeunt fratres,indicant Abbati repertum Amatum,& quid ex illo audierint. Mox ab Abbate designatur frater Berinus,qui officiosè illi ministret.Is accepto pane, vrceoque aqua pleno, pergit ad virum D E I, & cùm ea illi obtulisset,recedit. *13. Septembris. Cap. 1. Patria & parentes S. Amati. Fit monachus. Petit locũ desertum. Victus eius.*

Cùm

Cap. 1. Maligni dæmonis vexatio ei fit materia virtutis. Cùm autem vir Dei orationi vacaret, tentator in corui specie adfuit, ablatoque pane, aquam effudit. Id vbi post orationem animaduertit Amatus, Gratias tibi, inquit, ago Domine Iesu Christe, qui me vis productiori ieiunio exerceri. Erit hoc mihi magno emolumento, quandoquidem nihil in hoc mundo geritur absque prouidentia tua. Non diù post angustam ei cellulam vel specum ædificârunt. Artifex autem mensuram cubiculi non tenens, accedit ad virum Dei, aitque ad eum: Sequere me, vir Dei, ad locum, vbi ligna cæduntur, quæ mihi aliquanto breuiora esse videntur, quàm poscat structura. Vir sanctus respondet: Noli, fili, ità existimare: sed reuertere, rursusque metire. Sis

Miraculũ. autem firmus in fide. Reuertitur ille, & cùm dimensus esset, videt tantum nunc ad ligna accessisse vltra mensuram, quantum priùs deerat. Mox redit ad Amatum, narrat quid gestum sit. Tum ille: Sile, inquit, & ne resceces illud, quod excedit. Donum enim Dei est. Ego enim testis sum, me extra tectum vidisse eam lignorum accessionem & incrementum.

Cap. 3. Aliud miraculum per eũ Dominus patrauit. Cùm iam annum vnum aqua illi à ministro Berino allata fuisset ex vallium amnibus, ille fratrum penuriam miseratus, ait: Accedamus, fratres, ad hoc saxum, & oremus. potest enim Deus etiamnùm è petra aquam

Ex petra elicit fontem aquarum. producere. Finitis precibus, surgunt à terra, & vir Dei baculo, quem manu gestabat, percutit petram, & mox erumpit aqua, perpetuò illic fluitãs. Iubet ergò vir Dei è plumbo illic aquarum receptaculũ fieri: quod quidē aqua redundans, & perpetim eam euomēs, vidisse se testatur is, qui primus beati viri conscripsit vitam. Posteà verò in eâdem rupe exiguum terræ spatium vir Dei inueniens, excisis virgultis, agellum effecit, tertiam modij partem capientem: atque illic hordeum serere solebat, iustum existimans, vt suo quisque labore victitet. Porrò infra cellulam etiam molam habuit, quam tum consue-

Luctatũ cũ somno. uit versare manu, cùm canenti ei & defatigato somnus obrepebat. Calceis eo in loco nunquàm vtebatur. Illud autem spatium, in quo molendi causâ pedes extendere solebat, minutis ijsque peracutis lapillis plenum erat. Itaque hoc in more apud illum positum erat, vt carnis tentationes & corporis somnum labore molendi abigeret.

Cap. 4. Cùm aliquandò in agello, quem excolere solebat, nonnihil foderet, ab excelsa montis rupe saxo immani ruente, vidit cellulæ suæ repentinum imminere excidium. Puto equidem satanæ astu & machinis id ità accidisse. Sed vir Dei, Crucis signum ex-

Mirabilis signi Crucis virtus. primens, In nomine Domini nostri IESV CHRISTI, inquit, præcipio tibi, nè vlteriùs descendas. Iam non longè à tecto mansiunculæ aberat saxum, moxq; figens gradum, monti inhæsit. Pendet verò etiamnùm à latere, montique adhærescens, nihil prorsùs lædit domicilium. Et crebrò sanè diabolus accedens cum satellitibus suis, minabatur se cellulam funditùs euersurum. At ille fortissimus Christi mi-

Psal. 117. les inconcusso & intrepido animo respondit: Dominus mihi adiutor: non timebo, quid faciat mihi homo.

Cap. 5. Loci illius Episcopus familiarissima ei charitate deuinctus erat, & cum crebrò illi libenter adesset, sæpiusque inuiseret virum Dei, pro CHRISTI amore paupertatem sectantem, statuit quandam pecuniæ summam pro eius consolatione illi largiri, in eius arbitrio relinquens, an seruare sibi, vel pauperibus distribuere vellet. Ait autem illi vir beatus: Quæ tu mihi offers, optime antistes, ea illis tribuenda sunt, quos maior premit inopia. Ego verò spretis mundi huius impedimentis, sicut nudus egressus sum è terra, ità nudus reuertar in puluerem. Episcopus nihilo minùs instat importunè, vt munus oblatum non respuat: sed cùm cerneret inexorabilem, egredi-

Ecce quantùm abominatur vir sanctus pecuniam. ens clàm, pecuniam imposuit altariolo, in quo sacrificare consueuerat. Cùm autem nocte exacta ad sacra peragenda mysteria vir Dei hora legitima accederet, repertos nummos tanquàm hostis Tartarei insidias execrans, in profundam vallem magna vi abiecit, ità dicens: Dominus pars hæreditatis meæ: ego his non indigeo.

Cap. 6. Vestis ei erat ex veruecum pellibus. Porrò in Quadragesima, pro quotidiana re-

Vestis eius. Cibus in Quadragesima. fectione post vespertinas persolutas laudes, quinque nucum nucleis cum exiguo aquæ poculo, vilis quidem, sed DEO grata illius mensa instruebatur. Interdùm verò triduana, & sæpè etiam prolixiora sibijpsi ieiunia indicens, membris quidem fessis, sed sancti spiritûs gratia plenus, Christo perpetuum exhibebat famulatum. Balnearum somentis bìs tandèm toto illic anno vtebatur, ante Saluatoris natalem diem, & eius sacram resurrectionem. Atq; hæc illi erat sui corporis cura. Pleraq; aũt ab eo tum perpe-

perpetrata miracula, non satis comperta sunt.

Per id tempus in Vosagi partibus vir egregius & religione celeberrimus Abbas Eustachius morabatur. Is quandoquè Italiam petiturus, venit ad Agaunense cœnobium, cœpitque inquirere, quisnam illic sanctitate cæteris antecellere videretur. Dictumq; est illi: Itáne ignotus tibi est sanctus vir Amatus, qui in hac celsissima rupe iam triennium ferè duram & asperam agit vitam? His auditis, per arctam & penè præcipitem ad eum tetendit semitam: inuentumque virum Dei tanta charitate complexus est, vt nullo pacto eum sibi deesse pateretur. Reuersus nanque ab Italia, eum Luxouium perduxit, asserens lucernam non sub modio, sed super candelabrum poni oportere, vt omnibus in domo Domini lumen suppeditet: eumque perfectius vitæ sectari genus, qui proprias sedes reliquerit. Vbi autem in eo monasterio beatus Amatus aliquandiù versatus fuit, omnibus charus & amabilis effectus est. Erat enim vultu serenus, facie hilaris, præclarus eloquio, cautus & constans consilio, compunctioni deditus, multa lachrymarum copia præditus, in secundis rebus moderatus, in aduersis iucundus & mansuetus, moribus spectabilis, sanctitate eximius, abstinentia haud vulgaris, charitate semper & vbiquè egregiè instructus. Deniquè bonis omnibus locuples, instàr præclari cuiusdam sideris lucebat in mundo. Cap. 7. Abbas Eustachius eū secum ducit Luxouium.

Contigit autem, vt ea tempestate missus à fratribus, quasdam Austrasianorum vrbes perlustraret. (multa enim concionandi gratia præditus erat.) Fuit tum vir nobilis in palatio, & in populo honoratus Romaricus, habitu quidē laicus, sed animo religiosus. Ad eius ædes nutu diuino sanctus Amatus diuertit. Eum intuens Romaricus, inprimìs reuerenter & honorificè excepit. Cumque iam mensa apparata esset, inter epulas hortabatur eum, vt expetenti & desideranti sibi verbum salutis proponeret. Mox ille, vt erat promptus & circunspectus in sermone, ità loquutus est: Cernis hunc discum argenteum? Quàm multos ille & antehàc habuit, & deincèps habiturus est seruos? Et tu ipse, velis nolis, nunc seruus illius es. siquidem seruandi eius causa eum possides. Et ille quidem nunc ex se edentibus æqualem nauat operam, sed à te, qui eum nunc seruas, de illo quandoquè ratio exigetur. Scriptum nanque est: Aurum & argentum vestrum æruginauit, & ærugo eorum in testimonium vobis erit. & ipse Dominus ait: Væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Hæc cùm S. Amatus dixisset, Romaricus ait ad eum: Obsecro sanctitatem tuam, vt aliquot diebus apud me maneas, dicasq; quid faciendum mihi sit. Quod enim iam olìm anxius concupiui, Dei benignitate nunc completum iri gratulor. S. Amatus respondit: Cùm sis generis nobilitate sublimis, opibus pollens, magno ingenio præditus, demiror te ignorare illud, quod Dominus respondit sciscitanti, quid faciendo vitam æternam possideret. Dictum est illi: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: quæ cùm ille à sua iuuentute se custodiuisse responderet, subiunxit Dominus: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Hæc vt audiuit vir Domini Romaricus, amore & desiderio Dei inflammatus, paucis euolutis diebus, spreuit diuitias, & quicquid hic mundus habet, & factus est monachus. Posteà verò ex instinctu diuino beatus Amatus vnà cum Romarico discipulo suo puellarum monasterium condidit. Interìm contractus quidam, nullo pedum officio frui potuit: rogauit autem S. Amatum, vt pristinas vires sibi impetraret. Vir Dei ait ad eum: Habeto fidem, & Dominus dabit tibi id, quod petis. Paulò pòst ità ille se sibi sentit restitutū, vt qui diù alienis esset manibus gestatus, iam suis pedibus graderetur. Caput 8. Iacob. 5. Luc. 6. Matth. 19. Romaricus vir illustris fit monachus. Cōdit monasterium virginum.

In eo autem puellarum cœnobio quædam sanctimonialis absque senioris permissu ausa fuit pomum comedere. Et eccè mox à diabolo arrepta, miserè cœpit ab illo nequissimo spiritu discerpi: sed vir Dei eum profligauit. Et cùm sanata esset sanctimonialis, vir Dei ait ad omnes illas: Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Ità ille vir sanctus, quod suis orationibus à Domino impetràrat, semper aliorum meritis tribuere solebat. Cap. 9. S. Amatus eijcit dæmonem. Iacob. 4.

In eodem cœnobio vir sanctus quandam elegit, quæ sororibus præesset. Ea Mactesildis dicebatur, quam cæteris imitandam proposuit, vt ab ea sanctitatis exempla caperent. Sed ea post biennium excessit è vita. Vna autem è sororibus præcedente nocte per visum miræ molis stellam è monasterio vidit egredi, & cęlos penetrare. Ità ergò sancta illa anima ex hac luce migrauit ad Dominum. Cap. 10.

Cap. 11. Porrò sanctus Amatus semper deserti loci secretum appetens, in vastis Vosagi spatijs castrum reperit, vbi multas virgines collegit, easque in septem turmas distributas, noctu diuque per vices sine intermissione psallere voluit, ità vt semper duodecim virgines in vnaquaque turma essent. Ipse verò in obliqua montis parte concauum reperiens saxum, angustum illic sibi vni habitaculum construxit, vbi etiam lectulum habuit, ipsius corpori accommodatum. Nec enim specus ampliùs aut longiùs porrigebat sese. Superiùs autē immanis hærebat rupes, ex qua minister eius, tintinnabulo ad funem ligato, exiguam panis particulam & parùm aquæ in vasculo ei submittebat. Dominicis verò diebus indè progrediens, fratribus vel sororibus scripturas sanctas proponebat. Erat sanè dandis consilijs humanissimus, & quorundam etiam cogitationes prodebat. Fratrem quendam furti arguens: Surge, inquit, & age pœnitentiam, memor illius sententiæ Apostolicæ: Qui furabatur, iam non furetur.

Nota de monasterio virginum, sine intermissione per vices Deum laudantium.

Ephe. 4.

Cap. 12. Die quodam sanctimonialibus examen apum excipere volentibus, vir Domini aderat: & duobus vasis in eum vsum apparatis, cùm illæ vellent apes in altero excipere, vir sanctus iussit, vt non in illo, sed in alio reciperent. At illæ dictis eius non parentes, in vas, quod elegerant, eas admiserunt. Apes autem intrà dies quinque nec indè euolare, nec è floribus mella colligere voluērunt. Tandèm sanctimoniales memores eorum, quæ dixerat vir sanctus, eum adeunt, & omnia exponunt. Tum ille: Abite, inquit, & immittite apes in vas à me designatum. Quod cùm illæ fecissent, mox apes ad paranda mella euolārunt, & magno illis fuēre emolumento.

Pœna inobedientiæ.

Cap. 13. Ante annum vnum quibusdam fratribus obitum suum vir sanctus prædixit. Erat tum quidam frater familiariter ei charus, cui ità dixit: Si meministi, qua ego te charitate enutrierim, volo, vt quæ iussurus sum, cautè & secretò exequaris, certus iam propinquare illum diem, quo sum è vita decessurus. Socium autem tibi adhibeas Castorium presbyterum nostrum, & cum illo eas in syluam hanc: collectoque cinere, è cilicio culcitram mihi efficias, eamque cinere completam ponas in lectulo meo. agenda enim mihi est ob quædam errata mea pœnitentia. Respondit frater: Quînam fieri potest, domine, vt id toleres in corpore tuo, longa abstinentia & multis afflictionibus & molestijs confecto? Sed tamen, vt iusserat, ità factum est, & post paucos dies coram fratribus culpas suas, quas se admisisse meminit, voce publica confessus est, in cilicio & cinere prostratus. Cùm igitur in ea esset pœnitentia, incommoda corporis affectus valetudine, perpetuo cruciabatur dolore. Sed ille sciēs tempus adesse, quo ipsius peccata purgarentur, in illis doloribus mirificè exultabat.

Prædicit obitū suum S. Amatus.

Vide mollē eius culcitram.

Cap. 14. Iam annum in eo cilicio & cinere egerat, die ac nocte iugiter precibus vacans, cùm præ nimio membrorum cruciatu, cute & carnibus exesis, nuda ossa paterent. Interìm ille nihilo minùs cum lachrymis semper Domino loquebatur. Cùm autem finem adesse sentiret, cuidam fratri ait: Affer epistolam Leonis Papæ, quam ille ad sanctum Flauianum scripsit, in qua catholicæ fidei plenissima ratio continetur. Allata est epistola, & cùm illi legeretur, ità dixit: Sic credo, ô Trinitas ineffabilis: ità confiteor DEVS omnipotens: ità de te sentio, fili Dei Christe IESV: sic de te intelligo, spiritus sancte, æterne DEVS: atque ità vnum DEVM in Trinitate, trinumque in vnitate confiteor.

Cap. 15. Cùm autem summa esset humilitate præditus, indignum se putauit, qui intrà ecclesiæ septa sepeliretur. Iussit igitur sibi fodi sepulcrum in ipso aditu basilicæ matris Dei, & hoc epitaphium, quod ipse composuit, ei imponi: Omnis homo Dei, qui in hunc locum sanctum ad orandum introieris, si merueris obtinere, quę postulas, pro anima Amati pœnitentis hîc sepulti, Domini misericordiam deprecari digneris: vt si quid mea paruitas de meis peccatis obtinere non potuit tepidè pœnitendo, obtineat vestra tantorum charitas, sedulè Domini misericordiam deprecando.

Epitaphiū sancti viri, ab ipso cōpositum.

Cap. 16. Interìm verò congregati fratres & sorores, non sine multo luctu sustinebant eius excessum è vita, legentes Euangelia, psalmosque & hymnos apud lectulum eius decantantes. Sub his autem vocibus ille veniam ab omnibus petens, eisque valedicens, animam expirauit. Tum verò luctus omniū ortus est, quòd vir sanctus obijsset. Sepultus verò est eo loco, quo ipse iusserat: tertioq; die fratribus per visum apparēs, Nè contristemini, inquit, certi me absolutū à peccatis meis, & comiter acceptum à Domino meo, qui post dies non multos omnibus bonis abundare vos faciet. ijsq; dictis, disparuit.

Excedit è viuis.

Posteà

Posteà verò rex pro ſua munificentia quamprimùm illis ducentos ferè aureos miſit: eumq́ue iam anni eſſet euolutus circulus, & propter eius ſolennitatem nocturnæ eſſent vigiliæ celebratæ, ijs expletis, denuò cuidam fratri reuelatum eſt, vt ſacrum eius corpus ocyùs intrà beatiſſimæ matris Dei baſilicam conderetur. Quod ità quoquè celeriter factum eſt eum multa reuerentia: atque ad eum locum quotannis populorum cateruæ propter eius ſolennitatem properantes, per eius interceſſionem ſperant ſe ſalutis compotes fore: præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui viuit & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum, Amen. *Cap. 17.* *Eius ſolennitas.*

VITA S. AMATI EPISCOPI SENONENSIS, INCERTO QVIDEM AVTHORE,

ſed grauiter conſcripta. Stylum F. Laur. Surius mutauit in gratiam Lectoris.

BEatus Amatus parentes habuit non modò Chriſtiana religione initiatos, ſed etiam pios, qui eum piè educârunt, & in tenera ætate literis erudiendum tradiderunt. In quibus ille perdiſcendis coætaneos ſuos facilè excelluit, & quod præſtantius multo eſt, cum doctrina pietatem coniungens, Chriſti mandatis ſeſe accommodare, die ac nocte illi ſeruire, ab omni vitio & peccato immunem ſe ſeruare ſtuduit. Ità verò conſtitutus, in Clerum allectus eſt: in quo ità ſe comparauit, vt vix quiſquam illi ſimilis inueniretur, qui conſeruaret legem excelſi. Ex beato verò ſemper beatior effectus, tam merito ſanctitatis, quàm maioris dignitatis acceſſione, ſingulis eccleſiæ gradibus ſuſceptis: cùm nō eſſet neſcius, quanto quis eſt honore præſtantior, tanto erga Deum feruentiorem eſſe debere, & ſibijpſi magnam adhibebat cautionem, & alijs fiebat imitatione admirabilis. *13. Septembris.* *S. Amatus puer multū proficit in pietate literata.* *Fit clericus*

Intereà Senecio Senonenſium Epiſcopo è vita ſubtracto, ab Epiſcopis & populis ſanctus Amatus eligitur, & licèt inuitus, Senonenſis epiſcopus conſtituitur. Ea igitur auctus Apoſtolica dignitate, populum ſibi creditum ſanæ doctrinæ pabulis reficiebat, benedictione cōfirmabat, peruigili cura cuſtodiebat, in omnibus ſeipſum exemplū operū bonorum præbens. Adeò verò dæmonibus erat terribilis & infeſtus, vt ad eū tētandum accedere formidarent. Hac tempeſtate Theodoricus Clodouei filius, & Dagoberti nepos, erga Francorum primores tyrannidem exercere conatur, ab ijsq́ue captus & iniurijs affectus, vi in monaſterium detruditur, & Childericus frater ei ſubrogatur. Sed illo quoquè propter inſolentiam à Francis interfecto, in regnum Theodoricus reſtituitur. Apud quem tum nimìs credulum à maleuolis, qui ſemper ſolent inuidere bonis, accuſatus eſt Amatus Epiſcopus. Ille mox inauditum iubet præter ius faſque abire in exilium. At pius pontifex oues ſuas Domino commendans, ad locum deſtinatum libentiſſimè proficiſcitur, iuſſuque tyranni Peronam pagum Veromanduorum perductus, ſub egregio Abbate Vltano in cuſtodia permanet. Is Vltanus frater fuit Furſei & Foillani Epiſcoporum, qui ex Hybernia regio ſtemmate orti, in Franciam peregrini venerant. Sub illo venerabili Abbate beatus Amatus non breui temporis ſpatio permanſit, patientiſſimè ferens diuturnum exilium, verbis gratiæ & alimoniæ ſubſidijs à beato Vltano confirmatus, illud Apoſtolicum commemorans: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: itemq́ue illud Iacobi Apoſtoli: Omne gaudium exiſtimate, fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis. *Fit Senonēſi Epiſcopus.* *Relegatur in exilium.* *Rom. 8.* *Iacob. 1.*

Per id tempus clara proſapia editus Maurentus, Adalbaldi & S. Rictrudis primogenitus, in aula regis inſignis habebatur. Eum beatus Amandus Epiſcopus clericorum Abbatem inſtituit, & Diaconum ordinauit. Is itaque in fundo ſuo, qui Broilus dicitur,

in sancti Petri honorem monasterium construxit: atque Vltano Abbate viam vniuersæ carnis ingresso, rex Maurontum ad se vocat, iubetque, vt sanctum Amatum Episcopum, Peronæ exulantem, sine mora secùm abducat, & in suo monasterio custodiendum seruet. Facit Maurontus, vt erat iussus, Peronamque veniẽs, sanctum virum cum omni eius apparatu secùm ducit. Cùm autem in itinere Cameracum venissent, S. Amatus captiuus & exul solus precandi causa in beatissimæ virginis Mariæ ædem ingreditur, cucullum suum à collo deponit & vtranque manicam, atque ad solis radium nescius suspendit, tam præclaro signo Domino eius sanctitatem demonstrante. Non diù pòst venit ad templum etiam Maurontus, vidensque admirabile signum, obstupescit, atque ad sancti Episcopi vestigia collapsus, humiliter petit veniam, quòd talem ac tantum virum ausus esset custodiendum suscipere. At verò sanctus antistes comiter ei respondet: Non tibi acerbum aut triste videatur, frater, quòd tecùm huc ego perueni, qui paratus sum, quocunquè iusserit, & in carcerem, & in mortem ire. His dictis, in mutui amoris argumentum, in mutuos ruunt amplexus & oscula pacis. Quæ verò deincèps illis fuerit animorum communis lætitia, quis dicendo possit consequi? Vbi autem iter confecêre, haud procùl à Martianis, qui locus est ad Scarpam fluuium situs, aliquantispèr in Hamatico cœnobio hæserunt. Ea enim duo cœnobia, Martianense & Hamaticum, opportuna sibi vicinitate coniuncta, sub vno canone & amica societate degebant: atque in eorum altero S. Gertrudis, beati Adalbaldi auia, cum sua pronepte & virgine Eusebia: in altero pari studio florebat Ionatus, sancti Amandi discipulus, & Rictrudis cum filiabus duabus. In vtroq; autem grex erat plurimus, præclaris virtutum ornamentis illustris.

Maurontus extruit in Broilo monasterium. *Nota miraculum.* *Monasterium Martianẽse & Hamaticum.*

Eiusmodi ergò cœtibus adiunctus est beatus confessor Amatus, omnesque pariter vna animi intentio ad sublimis iustitiæ culmina euehebat. Cùm autem in beato antistite Amato totius perfectionis gratia reluceret, visum est tandèm bono dispensatori Mauronto, & eius sanctæ matri Rictrudi, Broilensi monasterio eum præficere, & se & prędium suum per illum Domino offerre. Coactus igitur ab illis & toto monasterio vir Dei, cùm eis benè precatus esset, eò profectus est, totisque viribus illic Domino sanctè & religiosè inseruiens, subditis de se præbuit humilitatis exempla, tam verborum doctrina & institutione, quàm vitæ simplicis eximia puritate. Habebat verò iuxta templum cellulam, orationis causa illi extructam, vbi cælestibus inhians, tanquàm in quadam æternæ quietis specula, diuinorum contemplationi vacabat: & quia diù vitæ actuosæ laboribus insudârat, proximis suis pro viribus ministrans: iam contemplationi sic inhærebat, vt vni viuens Deo, mundo mortuus videretur. Tandèm vt iam emeritus miles labore omni absolueretur, à Domino vocatus, in pace quieuit. Fecerat autem adhuc viuens ferream catenam sanè immanem, eaque corpus suum constrinxerat. Hæc derepentè ab eius exanimi corpore soluta, multis attulit remedia sanitatis: præstante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in secula seculorum.

S. Amatus suscipit curam Broilẽsis cœnobij *Ferrea catena ad corpus eius.*

ANDREAE

ANDREAE EPISCOPI CRETENSIS HIEROSOLYMITANI, DE PRECIOSAE ET VIVIFICAE Crucis venerabili exaltatione. *Habetur in Simeone Metaphraſte.*

Poteſt verò hæc oratio etiam legi in feſto Inuentionis S. Crucis, ad quam etiam propriè pertinet.

CRucis feſtum celebramus, & illuſtratur totus Eccleſiæ cœtus. Crucis feſtum celebramus, & gaudij fulgoribus reſplendet facies orbis terrę. Crucis feſtum celebramus, per quam expulſæ ſunt tenebræ, & lux eſt introducta. Crucis feſtum celebramus, & ſimul cum Crucifixo extollimur, inferiùs terra relicta cum peccato, vt ſuperna poſſideamus. Crux extollitur, & ſimul extollit humì iacentem humanitatem. Crux extollitur, & terreſit dæmonum elatio. Crux extollitur, & ſatanæ aduerſa potentia décidens, cedit & contrahitur. Crux extollitur, & ciuitates feſtum diem agunt, & populi libant lætitiam. Crucis enim meminiſſe, eſt apertũ gaudij argumentum, & contractio triſtitiæ. Vel Crucis autem cerni figuram, quantum eſt? Fit enim magnanimitatis cõciliatrix, & à timore liberatio ei, qui eam adſpicit. Talis eſt magna illa Crucis poſſeſſio: & qui eam poſſidet, poſſidet theſaurum.

14. Septembris.

S. Crucis feſtum antiquum in Eccleſia.

Crucis figura cõſpecta quid præſtet.

Auri fortaſsè putatis me dicere theſaurum, aut margaritarum, & Indiæ gemmarum longè precioſiſſimarum? Ego autem id, quod eſt omnium bonorum optimum ac pulcherrimum, reque & nomine longè magnificentiſſimum, meritò theſaurum appellauerim, in quo, & per quem, & in quem vniuerſa noſtræ ſalutis ſumma repoſita, fuit correcta, & in ſtatum priſtinum reſtituta. Si non fuiſſet crux, Chriſtus non fuiſſet actus in crucem. Si non fuiſſet crux, non fuiſſet vita ligno affixa. Et ſi non fuiſſet affixa, non ex latere ſalientes riui incorruptionis manâſſent ſanguine & aqua, quæ mundum expurgant, non fuiſſet ruptum peccati chirographum, nõ aſſecuti fuiſſemus libertatem, non ligni vitæ fructum percepiſſemus, non apertus fuiſſet paradiſus, non verſatilis rhomphæa ceſſiſſet è via Eden, non latro habitâſſet paradiſum. Et quid hæc dico? Si non eſſet crux, non fuiſſet Chriſtus in terra. Si non fuiſſet Chriſtus in terra, non fuiſſet virgo: & ſi non fuiſſet virgo, non fuiſſet Chriſti ſecunda generatio, non fuiſſet Deus in homine, non partus, non præſepe, non faſciæ, non octauo die circuncíſio, non parentibus ſubiectio, non ætatis proceſſus, non corporis incrementum, non apparitio, non baptiſmi participatio, non effectio miraculorum, non Iudas proditor, non Pilatus iudicans, non Iudæorum audacia clamans crucifigi innocentem. Si non eſſet Crux, mors non fuiſſet conculcata, non fuiſſent ſpoliati inferi, non morte affectus fuiſſet ſerpens acerbus. Propterea Crux res eſt magna & precioſa. Magna quidem, quòd multa bona per ipſam rectè geſta fuerint, & eo plura, quòd Chriſti miracula & perpeſſiones aduersùs omnem rationem obtinent victoriam: Precioſa autem, quòd Dei paſſio & trophæum eſt Crux. Paſſio quidem, propter voluntariam in ea mortem eius, qui eſt impatibilis: Trophæum autem, propterea quòd per ipſam ſauciatus fuerit diabolus, cum illa verò fuerit quoquè victa mors: contrita autem fuerint etiam clauſtra inferorum, & poſtremò fuerit Crux commune totius mundi ſalutare.

Iohan. 19.

Crux, Dei paſſio & trophæum.

Crux, ſpes Chriſtianorum, ſeruatrix deſperatorum, portus eorum, qui tempeſtate iactantur, medica infirmorum, expultrix vitiornm, datrix ſanitatis: eorum, qui morte affecti fuêre, vita: impietatis proſcriptio, blaſphemiæ obſtructio. Crux, arma contra inimicos, ſceptrum regni, diadema pulchritudinis, figura non ſcripta, virga potentiæ, fidei propugnaculum, baculus ſenectutis, dux cæcorum, lux eorum, qui ſunt in tenebris, eruditrix inſipientum, magiſtra infantium, peccati deletio, pœnitentiæ indicatio, vitæ conciliatrix, mortis ſolutio, interitûs alienatio, ignis extinctio, apud Deum fiducia, clauis regni cælorum. Crux, cuſtos in nocte, in die turris, in tenebris deductrix, reconciliatrix, refugium ſupplicibus, ſolatium amicis, patrona, tutatrix, adiutrix, in tentationibus opitulatrix, in periculis ſeruatrix, in neceſſitatibus auxiliatrix, in mari guberna-

Mira S. Crucis encomia.

trix, in ærumnis refrigeratio. Crux noctù seruat dormientes, simul vigilat cũ vigilantibus, vnà quiescit cum ijs, qui laborârunt. Crux, robur imbecillorum, requies laborantium, alimentum esurientium, vires ieiunantium, aliptes athletarum, tegumentum nudorum, comes hospitum, castigatrix diuitum, pauperum procuratrix, protectrix viduarum, tutrix orphanorum. Crux, honor magistratuum, potentia Regum, belli ducum victoria, sacerdotum gloria, monachorum adiutrix, virginum cohabitatrix, signaculum castitatis, vinculum coniugij. Crux, custos ciuitatum, tutela domorum: quæ amicitiam coniungit, inimicos vlciscitur, resistit hostibus, gentes persequitur: quę est stimulus Barbarorum, pacis distributrix, charitatis administratrix, mundi reconciliatio, finium descriptio, cæli altitudo, terræ profunditas, creatæ naturæ coagmentatio: terræ, quæ apparet, longitudo: latitudo orbis terræ, &, vt paucis dicam, Crux, caput & summa Christi perpessionum: miraculorum, quę in nos facta fuêre, coronis. Hæc & Christi gloria vocatur, & Christi appellatur altitudo. Hæc & desiderabilis calix intelligitur, & pro nobis susceptarum perpessionum conclusio.

Crux, Christi gloria & altitudo.

Quòd autem sit Crux Christi gloria, audi eum dicentem: Nunc clarificatus est filius hominis, & Deus clarificatus est in eo. Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso, & continuò clarificabit ipsum. Et rursùs: Clarifica nomen tuum. Venit ergò vox de cælis, dicens: Et clarificaui, & iterùm clarificabo: illam innuens clarificationem, quę tunc facta est propter Crucem, elementorum, inquam, mutationem, & commiserationem, ac consensionem. Oportebat enim simul cum creatore per consensum res quoquè creatas affici. Quòd autem Christi quoquè altitudo sit Crux, audi quid ipse dicat: Quandò ego exaltatus fuero, tunc omnes ad me traham. Quomodò etiam alibi dicit: Et sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ità oportet exaltari filium hominis. Quamobrèm? Vt omnis, qui credit, inquit, in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Vides Crucem esse Christi gloriam & fortitudinem? Vis scire, quòd vbi est altitudo, illic adest etiam gloria? Audi Dauid dicentem: Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua. Et Esaiam rursùs, tanquàm à facie CHRISTI: Nunc exurgam, dicit Dominus: nunc exaltabor, nunc glorificabor.

Iohan. 13. Iohan. 12. Ibidèm. Iohan. 3. Psal. 107. Esa. 33.

Quoniam ergò gloria est altitudo, Crux autem hodiè in altum extollitur, Christus profectò glorificatur. Si enim Crux est gloria Domini, Christus ergò est altitudo Crucis. Crux ergò hodiè in altum extollitur, vt Christus glorificetur. Non in altum extollitur Christus, vt Crux glorificetur. Glorificatur Christus, vt nos secùm simul extollat. Crux ergò in altum extollitur, & piorum spiritum ac mentem simul extollit. Glorificatur Christus, & simul glorificat eos, qui ipsum glorificant. Crux in altum extollitur, & dæmonum detrahit supercilium. Glorificatur Christus, & eorum, qui propter peccata ceciderunt, delet ignominiam. Crux in altum extollitur, & cadunt simulacra. Glorificatur Christus, & ferítur diabolus. Crux in altum extollitur, non solùm quòd Christus fuit in altum elatus, sed quòd manifestus euasit tempore Imperatorum, qui crediderunt in Christum. Hoc autem non ità fecit, vt qui anteà simulatione & probabilitate quadam ad se multos attraxerunt, sed diuina & synçera virtute, ac veræ fidei solida & stabili firmitate.

Postquàm enim post mortem in cruce susceptam, vitæ & mortis Dominus post tres dies reuixit, inuidiæ stimulis puncti Iudęi, & timore affecti, nè quid ex rebus illis sacrosanctis, quæ fuerunt in illa veneranda & beata passione, seruatum, Iudęos quidem vlciscendi esset instrumentum, custodiendi autem eos, qui crederent in Christum, ea defoderunt in intimis terræ finibus, illic deponentes in primis preciosum thesaurum, Crucem, inquam, & omnia, quę ad crucem pertinent, nempè clauos, & lanceam, &, quem in Cruce Pilatus scripsit & affixit, titulum. Deindè cùm Deus tradidisset Christianis sceptra Imperatoria, & totum Romanum Imperium, ei tunc placuit per piam mulierem, mulierem regiam, & quę regios habebat spiritus, tunc filio imperante Christianis, sine labore, & diuino, vt ità dicam, instinctu sapientem reddere: quę partìm quidem grauitate principali, partìm autem nonnunquàm communibus blãditijs, regaliter autem omnia faceret, quę inflexibile Iudęorũ poterant cor flectere. Et citò quærenti Imperatrici communis apparuit thesaurus, Deo celeriter donum porrigẽte mulieri, hanc dico Domini Crucem, quæ in vniuerso mundo hodiè extollitur: cum qua etiam omnia, quibus

Iudæi defodiunt Cruc. clauos, lanceam & titulũ Crucis.

Crux in vniuerso mun

quibus

quibus beata illa, & toti mundo salutaris fuit passio dispensata, extolluntur. Propterea ergò hodiè diem festum celebramus: propterea frequentes conuenimus, quòd sanctum illud, quod olim latebat, hodiè euasit manifestum: quòd thesaurus, qui fuerat absconsus, ex terræ metallis refulsit, sicut aurum: quòd id, quod erat in terra infossum, reuelatum est maximè insigne opus Imperij Christianorum: quòd cessauit procella dæmonum, cùm Crux euasisset manifesta: quòd qui aduersùs inimicos à Christo fabricatus fuerat gladius, è terra euasit manifestus: quòd suum ornamentum hodiè accepit Ecclesia: quòd quam illa perdiderat drachmam, regale inuenit imperium. do hodiè extollitur.

Hæc est Crux Domini: signum Dominicum: arma salutaria: regia potentiæ: victoriæ trophæum: inter superna & inferna intermedium: eorum, qui firmiter credunt, vexillum: coronis Apostolica: specula prophetica: martyrum corona: eorum, qui Christum adorant, arrha. Ex quo enim Crux, Christus adoratur. Ex quo Crux, filius Dei est agnitus. Ex quo Crux, cum patre filium adoramus. Ex quo Crux, abolitæ sunt res Iudæorum: extinctæ res gentilium: liberati sumus à sanguine, qui fundebatur in altaribus, cultum gustauimus incruentum. Ex quo Crux, liberati sumus à nidore dæmoniorum: participamus spiritalem bonum odorem vnguenti effusi. Ex quo Crux, euanuerunt fabulosæ deorum genealogiæ. Ex quo Crux, principio superius principium, quod processit ex principio, quod est expers principij, didicimus. Ex quo Crux, didicimus fidem in patrem, & filium, & spiritum sanctum: & inanium fabularum gentium excussimus perniciem. Ex quo Crux, typicorum signorum vmbras expulimus, & luci veritatis, quæ est in gratia, sumus reconciliati. Ex quo Crux, mors fuit habita contemptui, obstupefacti sunt dæmones: confracta sunt simulacra: conculcata fuerunt animalium sacrificia: euersa sunt idola: vbiquè ecclesiæ: altaria: psalmodiæ: stationes nocturnæ: theologiæ: baptismata: fidelium consensio: scripturarum agnitio: terræ contemptio: cæli acquisitio: Dei participatio. Quid opùs est multa dicere? Ex quo Crux, versantur homines simul cum Angelis: & ipsum cælum patet ijs, qui sunt in terra: & Deus ab hominibus capitur, & cum eis congreditur ac coniungitur.

Sed ô Crux, Christi & nostra valdè preciosa gloriatio. O lignum insigne, in quo Christus est extensus: planta immortalitatis, ex qua Christus botrus nobis potum produxit viuificum. O Crux, per quam peccati ruptum fuit chirographum: & scriptus fuit contractus libertatis. O Crux, thesaure bonorum innumerabilium: paradisi conciliatrix: regni largitrix: peccatorum solutrix: rectè factorum datrix. Te Christus, in te crucifixus, effecit lignum immortalitatis. Te Christus, in te affixus, effecit scalas viæ, quæ ducit ad cælum. Te Christus, in te suspensus, benedictionis fecit conciliatricem. Te Christus, in te extensus, fecit relaxare vincula eorum, qui erant in catenis. In te Christus sua sponte in altum eleuatus, mundum quoquè vnà secùm extulit. In te Christus pro nobis in altum sublatus, in altum sublatum æneum serpētem publicè notauit. Non ampliùs mordens in via serpens obseruat calcaneum. Non ampliùs serpens æneus, si prospiciatur, facit cessare morsus mordentium serpentium. Non est ampliùs maledictus omnis, qui pendet in ligno. Quomodò, & quanam ratione? Cùm benedictus filius Dei Iesus maledictionem mutârit in benedictionem. Non est ampliùs Crux execranda, cùm maledictum Cruci fuerit affixum: & Christus maledictum abstulerit, & eius loco nobis induxerit benedictionem. Num. 21. Gen. 49. Deut. 21.

Hæc Crux Domini omnia nobis bona introduxit. Hæc Crux Domini fuit multis appellata nominibus. Vocatur Crux virga rectitudinis, regni, virtutis, hereditatis: Thronus tuus, Deus, in seculum seculi: Virga rectitudinis, virga regni tui. Virgam virtutis emittet tibi Dominus ex Sion. Baculus: Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Lignum vitæ: Lignum vitæ est omnibus suscipientibus eam: vt quæ in Domino sit firma ac stabilis. Lignum plantatum, dicit alicubi Dauid, secus decursus aquarum. Quos decursus? Quarumnam aquarum? Scripturarū à Deo inspiratarum. Scabellum: Exaltate Dominū Deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quoniam est sanctū. Locus: Ingrediemur in tabernacula eius: adorabimus in loco, vbi steterunt pedes tui Domine. Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem: Et requiem temporibus meis, donèc inuenero locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Crucis Christi multa nomina. Psal. 1. Psal. 98. Psal. 131.

Hanc Crucē tacitè significans Iacob Patriarcha, vicissim aliquandò manus impo-
Gen.48. nens nepotibus, symbolicè præsignificauit. Hanc idem præfigurans in fastigio virgæ Io-
seph adorauit. Crucis figuram obtinuit virga eiusdem Patriarchæ Iacob, quādò transijt
Gen. 32. Iordanem. Dixit enim: In virga mea transij Iordanē. Et paulò antè Crucis signū Abra-
Gen. 22. hæ ostendit id, quod erat figuratum in medio cornuum arietis, quandò eam hostiam, quæ erat in figura posita ad indicandum Crucifixum, per ouem mysticè peregit. Crucis figurā Isaac quoquè impleuit, qui acceptis lignis sacrificij, patrem, qui properabat eum sacrificare, alacriter sequebatur. Crucis potestatem habuit virga Mosis mutata in serpentem; & transformans virgas Aegyptiorum: quæ has quidem scilicet deuorauit, illis aūt fluuij fluentum effecit cruentum, nè biberent: & aliquandò quidē ranas ex aquis proserpere, aliquandò autem locustas, & bruchos, & palpabiles tenebras, & quæcunq; Aegyptiorum ostendūt calamitates. Crucis figuram obtinuit ipsa virga Mosis, quandò mare rubrum diffecanti, murus ei & populo solidus ac firmus fuerunt aquæ. Crucis figuram obtinuit columna ignis & nubis, quibus errantem Israelē, qui fugiebat ex Aegypto, deduxit Deus. Crucis figuram conseruabat ipse quoquè Moses, in monte manus in
Exod. 17. altum extollens, quandò, oppugnante Iesu Amalec alienigenam, ille quidem sustentabatur ab Aarone & Hur: confirmatus autem & corroboratus Israel, euasit superior. Crucis figuram obtinuit virga, quæ petram percussit in solitudine, & effecit, vt ipsa pa-
Num. 17. reret fluuium. Quid verò virga, quæ produxit nuces, Crucem nō apertè describit? Quid verò Esaias, qui serra lignea in duas partes diuiditur, non typum Crucis significabat? Mitto dicere Aggæum fuisse in crucem actum: & Sisaram fuisse palo affixum: quæ
4. Reg. 2. Crucem apertè præsignificant. Quinetiam Eliæ pellem ouillam dixerim ego Crucis virtutem indicare, quandò, Iordanis fluento diuiso in duas partes, ingressus est tanquàm
4. Reg. 6. super terram aridam. Elisei autem vbinàm ponam miraculum, quandò, aquæ imposito ligno, securis ex profundo fluuij ferrum sustulit, id, quod est graue, tollens eo, quod est leue? Reuerà res magna est Crux, de qua & multis in locis fert scriptura testimoniū, & eorum, quæ in ea præfigurātur, quæque per ipsam quotidiè peraguntur, miraculorum priùs describit indicia.

Crux adoranda est. Est itaque Crux adoranda, quoniam per ipsam Dominum cognouimus. Crux est adoranda, quoniam in ipsa Dominum benedicimus. Crux est adoranda, quoniam cùm per ipsam amarum ligni inobedientiæ gustum euomuissemus, dulcedinem salutis gustauimus. Benedictum est lignum, per quod benedictæ sunt gentes. Benedictum est lignum, in quo Deus extensus fuit corporaliter. Quid est autem admirabilius, quàm Deum videre in Crucem actum, idque cum latronibus? Benedictum est lignum, per quod latro paradisum habitauit: & ligni gustus, amarum gustum expulit. Quid est admirabilius, quàm quòd quem clausit deceptus Adam, eum aperuit latro cùm agnouisset? & à quo ille fuit exterminatus, hic vocatus, inscriptus fuit eius? O conuenientem mutationem. Egressus est fur, & in eius locum introductus est latro: ille quidem propter transgressionem, hic autem propter agnitionem: ille quidem seductus ab eo, qui supplantauit: hic autem simul crucifixus cum eo, qui creauit. Benedictum est lignum, ex quo qui comedit latro, dignus fuit habitus delicijs: ex quo Adam, qui non gustauit, mortem priùs cum vita commutauit, vt qui nimia temeritate attigisset lignum cognitionis. Verùm cùm huius fuisset particeps, sensit posteà dulcedinem, & accepit reuocationem. Benedictum est lignum, per quod Reges excitant trophæa, & Duces exercitùs simul inferunt spolia: & Barbarorum bello capitur multitudo. Benedictum est lignum, per quod vires arcuum contritæ confringuntur, & clypei ab igne consumuntur. Benedictum est lignum, per quod brachium superbum inflectitur: & colla inimicorum submittuntur, & terga vertit Barbarus, & fugit Scytha nemine persequente.

Hodiè ergò mihi vocem extollite, & cum scriptura Crucis thesauro acclamemus
Thesaurus Crucis, Christus. scripturæ eloquia. Thesaurum autem Crucis dico Christum filium Dei, ad quem magìs decet nostra dirigi eloquia, dicendo: Omnes gentes, quas fecisti, venient, &
Psal. 85. adorabunt ante te, Domine, & glorificabunt nomen tuum: quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia: tu es Deus solus. Moueamus hodiè, ô dilecti, labra tanquàm lyram. assumamus psalteriū & citharā: Psallamus Deo, psallamus sapiēter: canamus quæ sunt gloriosæ exaltationis. Ostendamus in quot locis scripturę effertur exaltatio,

vt

vt videamus, quomodò hîc possumus discere Crucis exaltationem, quæ est & magna & supermundana: & eius inuentionem non temerè celebrari in Dei ecclesijs, quæ sunt in vniuersa terra. In altum ergò è terra Crux manifesta extollitur. Quæ paulò antè propter inuidiam celabatur, in altum Crux extollitur. In altum Crux extollitur, non vt gloriam accipiat, (Quamnam enim maiorem consequi posset gloriam, cùm in ea Christus fuerit affixus?) sed vt Deus in ipsa glorificetur, & per ipsam prædicetur. Crux ergò in altum extollitur: vt cornu nostrum simul in ipsa illa erigat & extollat. Crux in altum extollitur, vt superbum deprimat, & humilem efficiat. Crux in altum extollitur, vt liget fortem, & per nos vasa eius diripiat. Crux in altum extollitur, vt ostendat inanem Iudæorum inuidiam: nè lateat sepultus in terra vitæ thesaurus: vt nos margaritam accipiamus, quam qui in Crucem egerunt, vel inuiti manifestam reddiderunt. Tota orbe celebratur festum S. Crucis.

Quoniam enim fieri non poterat, vt perpetuò lateret vitæ thesaurus, multifariàm autem multisque modis miseri examinati, & à sua ipsorum conuicti malitia, non poterant perpetuò latere oculum, quem nihil latet: quid facit Deus, qui in ipsa, & per ipsam totius mundi salutem fecit in terræ medio? Imperatrici quidem, vt pauloantè diximus, ardens immisit desiderium: illis autem immittit timorem, totam eorum vitam conturbans. Qui postquàm viderunt fieri nô posse, quin perquireretur, ostendentes se sua sponte facere, quod faciebant inuiti, inprimìs venerandum Domini signum manifestum reddiderunt. Illa autem, tanquàm ex aliquo alio processit firmamento, nempè terrę penetralibus, instar Solis emittens radios Dominicos. Processit itaque è terræ adytis signum Domini, per quod inferorum concussa latibula, absoluerunt animas, quæ illic detinebantur. Processit, tanquàm ex thalamo sponsus, ex terrenis, inquam, cubilibus Crux Domini: per quam Christo desponsa, quæ est ex gentibus Ecclesia, deposuit multiplicem gentium impietatem. Processit intelligibilis illa fidelium margarita, coronæ Christi tanquam lampas infixa, vt vniuersam faciat coruscare. Processit ornamentum Ecclesiæ Crux Christi, vniuersam terrenam creatam naturam decorans. Processit velutì è custodia innocens, vt reos reuocaret: Et vinculis is, qui nec vinci, nec teneri potest, vt vinctos redderet facilè solubiles. Ex tenebrosis locis lucerna lucis, vt, ablata nocte ignorantię, luceret lux agnitionis. Meritò ergò Ecclesia gaudens, Cruce Domini suam ornat tunicam: & aperiens sponsi pulchritudinem, de huius diei facie gloriatur, eamque iactat & magnifacit. Meritò hîc quoque populus frequens hodiè conuenit, vt & videat Crucem in apertum prolatam, & Christum in ea elatum in altum adoret suspiciens. In apertum enim prolata fuit, vt extolleretur. In altum autem tollitur, vt in apertum proferatur. Quænam ea? Quæ paulò antè quidem in loco abscondebatur, nunc autem vbiquè adoratur. Hunc diem festum hodiè celebramus. Hac de ca usa frequentes conuenimus. Hoc est caput, & summa festi præsentis. Hæc est mysterij declaratio. Psal. 72. Inuentio S. Crucis. Crux Christi ornamentum Ecclesiæ.

Sed iam tempus est ipsius Crucis in altum elationem scripturæ confirmare testimonijs. Hoc enim sumus paulò antè polliciti. Nam præcurrens oratio prætermisit ea, quæ media erant. Cùm enim oporteret illud occultum & viuificum lignum, in apertum prolatum, & sublimè sublatum, tanquàm ciuitatem aliquam super montem positã, aut lucernam super candelabrũ, toti mundo ostendi, ea de causa cùm primi primitùs Christiani prima regni sceptra suscepissent, eũ triumpho totius simul Ecclesiæ velutì ex excelsa quadam specula, iusserunt eã in altũ extolli, & ostendi toti cœtui. Et hoc est, quod nunc faciunt, qui clauum suscepêre pontificium. In excelsum ecclesiæ locum conscendentes, & hanc gloriosissimam & vel maximè adorandã Crucem in altũ extollentes, & sæpè sublimè extendentes, ostendunt populis, propemodùm clamantes: Ecce inuentus est, qui fuerat absconsus, salutis thesaurus. Ecce signaculum, in quo signati sumus. Ecce Crux, per quam cogniti fuimus Crucifixo. Ecce cornu, in quo inimicos nostros ventilabimus: in quo illæsi transimus laqueos inimici: quo freti, infantiũ tela putamus plagas dæmonum. Ecce hodiè videmus oculis vitã ex aduerso pendentem. Audiamus ergò Prophetã dicentem: Extollite vocem in virtute: extollite: nè timete. Extollite Dominum Deum nostrum: & adorate scabellum pedum eius, quoniam est sanctum. Rursùs cum Dauide modulemur: Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua. Exaltare qui iudicas terram. Exaltetur manus tua: nè obliuiscaris pauperũ tuorum in fi- Psal. 43. Esa. 40. Psal. 98. Psal. 107. Psal. 93.

in finem: sed in beneplacito tuo exaltetur cornu nostrum. Ingrediamur in ipsum scripturæ paradisum. Colligamus veluti flores tempori conuenientissimos. Accipiamus viæ duces Prophetas, qui præsignificant Crucis exaltationem.

Num. 21. Sit autem primus Moses Dei seruus, & legislator, qui in altum æneum illum extulit serpentem: non vt glorificaretur, sed vt publicè notaretur: & vt cum æris rubigine vitij virus opponendo conferens, veluti in iudicio ostenderet mali conuenientiam. In altum ergò sublatus fuit serpens ille æneus: non vt qui esset præfiguratio aut figura Exod. 17. Crucis: sed vt exemplar figuræ, aut figura sumpta tropicè. Extulit ipse quoquè Moses aliquandò manus in figuram Christi Crucifixi & Crucis, quæ nunc in altum extollitur. Iosue 10. Stet Sol in Gabaon, & Luna in valle Ailon, precatus est aliquandò Iesus, consumens Amalec: non vt solùm diem Crucis significaret, in quo tenebræ fuerunt diffusæ per totam terram: neque solùm vt Dei virtutis altitudinem, & aduersùs inimicos elatum brachium illo die probaret: sed etiam vt Crucis præsignificaret exaltationem: & in Gen. 22. ipsam Solis gloriæ ascensum præfiguraret. Adducit etiam Abraham in figuram mystici miraculi sacrificium: sed ex alto data voce statìm persuasus, arietem, qui adspectus fuit in planta Sabec, in excelso montis fastigio symbolicè sacrificauit, præfigurans cru-Dan. 3. cis in altum elationem. In altum manus extulit Azarias cum suis, orans in igne fornacis Babyloniæ, & flammam ignis in altum elatam extinxit, manuum extensione Crucem in altum elatam significans. Extulit Ionas aliquandò vocem, manibus quoquè in altum sublatis: & ex alto statìm attraxit virtutem, illæsus è bellua euomitus. Extulit aliquandò præclara Iudith acinacem aduersùs caput Holofernis dormientis, Crucis præfigurans exaltationem: & effecit salutem Israëli. Extulit aliquandò Daniel vocem in lacu leonum ad altissimum, præfigurans Crucis exaltationem, quandò prandium ei attulit propheta Habacuc raptus momento temporis. Quid autem videtur Hieremiæ cùm loqueretur ex persona eorum, qui Dominum occiderunt, dicenti-Ierem. 11. um: Venite, inijciamus lignum in panem ipsius, & deleamus è terra vitam eius? Quid Esa. 53. autem Esaiæ sibi volunt ea, quæ dicit similiter, aliquandò quidem: Tanquàm ouis ductus est ad occisionem: & tanquàm agnus coram ipsum tondentibus obmutuit: &, In humilitate eius sublatum est iudicium: quoniam tollitur è terra vita eius. Aliquandò autem, Et ipse tulit peccata multorum? Vbi, nisi in ligno Crucis: in quam cùm panem immisissent, non priùs dimiserunt, quàm in altum sustulissent ad testimonium videntium, & figuram propositæ exaltationis? Hoc autem quidnam esse dixerimus, nisi exaltationem Crucis, & ostensionem? Quomodò etiam ouis occisionem in Crucem sublatæ, quæ mundi peccata elisit. Quod ipsius quoquè Crucis apertè ostendit exaltationem.

Et satis quidem fuerit hactenùs adduxisse scripturæ testimonia, quæ significant Crucis exaltationem: nè oratio multis afferat satietatem. Nos autem Christum in ea adorantes, consideremus eius virtutis magnitudinem: quæ per ipsam in nos saluta-Psal. 73. ria perfecta sunt miracula, sicut ait diuinissimus Dauid: DEVS autem Rex noster ante secula, operatus est salutem in medio terræ. Quòd autem in medio terræ positus fuerit Caluariæ locus, nemo dubitet. Oportebat enim tanquàm in plani circuli descriptione, per mediam vniuersam terram infigi lignum salutare: vt veluti quidam alius Sol lucens in cælo, tanquàm ex quodam Crucis firmamento, luminosos suos radios emitteret in Cruce occidens, ijs, qui in terræ tumulis detinentur. Hæc Crux & lignum est adspectabile, & signum vocatur in scriptura multis in Psal. 85. locis. Quid enim est, quod dicit Dauid: Fac mecùm signum in bonum: &, Signetur su-Psal. 4. per nos lumen vultus tui, Domine: Et, Dedisti significationem timentibus te, vt fugi-Psal. 59. ant à facie arcus? Et quod ipse quoquè Dominus clamat in Euangelijs: Et tunc vide-Matth. 24. bunt signum filij Dei: Et ante hoc: Signum quærit hæc generatio, & signum non dabi-Matth. 12. tur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ? Quod ipsum quoquè per Crucem ostenditur. Simeon autem Dei susceptor, quod dicit virgini benedicens, quandò infantili specie Do-Luc. 2. minum suscepit, quid sibi vult: Hic positus est, inquiens, in ruinam & resurrectionem multorum in Israël, & in signum, cui contradicetur? An non per signum Crucem vult apertè significare?

Quinetiam Crux vocatur potentia. Quid enim dicit Dauid: Notam fecisti in Psal. 73. populis potentiam tuam. Sed & brachium quoquè: Redemisti in brachio populum tuum.

um. Quòd autem Chriſti virtus ſit Crux, audi Paulum dicentem: Verbum crucis 1. Cor. 1. pereuntibus quidem eſt ſtultitia: nobis autem, qui ſalui ſimus, Virtus Dei eſt. Porrò autem ipſum quoquè Chriſtum audi dicentem Moſi: Indurans indurabo cor Pharaonis, vt in ipſo oſtendam omnem meam virtutem: Virtutem hîc ſignificans, eam, quæ per virgam Moſis in figuram Crucis demonſtrata fuit, multæ magnæque virtutis oſtenſionem: per quam ei oſtendit miracula, quæ ſuperant opinionem. Sic nos de Cruce intelligere & ſentire didicimus. Sic fidelem Dei populum Crucem honorare & colere perpetuò adhortamur. Per eam in ſagenam inductæ ſunt gentes: & fides vbiquè fuit diſſeminata. Hac enim cùm diſcipuli, veluti aratro, humanam naturam coluiſſent, & vberem Eccleſiæ ſegetem oſtendiſſent, eorum, qui in Chriſtum crediderunt, magnam meſſem reportârunt. Hac confirmati, & huic procidentes martyres verberârunt eos, qui feriebant. Per ipſam Chriſtus fuit agnitus: & fidelium Eccleſia ſcripturam perpetuò explicans, eundem inducit Chriſtum Dei filium, & ipſum per ſe Deum, & ipſum per ſe Dominum, magna voce clamantem: Si quis vult poſt me venire, tollat Crucem ſuam, Luc. 9. & ſequatur me. Per ipſam florent res Chriſtianorum, & in omnem partem extenduntur. Per ipſam regnum roboratur: Reſpublica ſtabilitur: cadunt inimici: ſupercilium Barbarorum deprimitur: Iſmaël interficitur: dæmones fulmine feriuntur. Quoniam in ipſa & per ipſam nos ſaluos eſſe credimus: & in ipſa omnis, ſicut ſcriptum eſt, caro Eſa. 52. videbit ſalutare Dei noſtri: & videbunt Iudæi, in quem confixerunt. Nos autem, qui in Zach. 12. eius lumine ambulauimus, cum ipſo glorificabimur, & cum Deo regnabimus, circa Trinitatem cum Angelis choreas ducentes: Quæ adoratur in patre, & filio, & ſpiritu ſancto, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

BEATI PETRI DAMIANI SERMO DE EXALTATIONE SANCTAE CRVCIS: VT HABETVR *in Tomis Aloyſij.*

DE Virga Ieſſe deuenimus ad virgam Crucis, & principi- 14. Septembris. um redemptionis fine concludimus. Ex illa Ieſus Chriſtus virgo virga virgine mirabiliter eſt generatus: in iſta Martyr, martyrum caput, & martyrij forma turpiter eſt appenſus. Illa virga directionis, virga regni tui: ait illud Pſal. 44. familiare Spiritûs ſancti organum: quia nihil Virgine rectius, ſubtilius nihil. Audi & de alia: Virgam virtutis tuæ Pſal. 109. emittet Dominus ex Sion. Profectò Crux fuit virga virtutis, in qua Dominus virtutum viriliter pugnauit, & vicit. Aſſumpſi mihi duas virgas: (ait Propheta) vnam vo- Zach. 11. caui decorem, & alteram funiculum. Virga pulchritudinis, vterus Virginis: (Pulchra, inquit, vt Luna) virga funi- Cant. 6. culi, lignum patibuli, diſterminans vtraque regnum Dei & diaboli, imponens frenum malitiæ eius, latamque eius peruagationem validiſſima poteſtate coërcens. In hac confoſſum eſt latus innoxium, & ad horam crucifixus eſt innocens manibus, & mundo corde. Terribilis ille latro, cuius manus plenæ ſunt ſanguine, in hac itèm confoſſus eſt, & confectus. Sed Chriſtus aliter, aliter ipſe: Chriſtus ad momentum, ille in æternum. Debellauit aëreas poteſtates, (ait Apoſtolus) & affixit eas Cruci Coloſ. 2. ſuæ. Ex altera parte crucifixus eſt Redemptor noſter, ex alia ſummus ille prȩuaricator. Rex Hai (vt narrat hiſtoria) ſuſpenſus eſt in gemino patibulo: ità rex mortis in Ioſue 8. iuxta 70. duplici patibulo ſuſpenditur: quia dum Chriſtum interficit, in ipſa Cruce crucifigitur, quam inuenit.

Magnum ſacramentum Crucis, nec eſt aliquid hoc ſacramento ſacratius. Reſpice Crucem ſtantem, & vide quàm recta cacuminatione de terris erigatur ad cȩlum, & veritatem rei ipſa imagine proteſtetur. Nónne tibi videtur figura eius cȩlum & terram ſublimi continuatione coniungere? Hȩc eſt firmiſſimum ac indiſſolubile gluten,

gluten, quo conglutinantur rationales creaturæ, vt ex vtriſque fiat illa ciuitas, cuius
Pſal. 121. participatio eius in idipſum. Vide etiam quomodò quadrifaria ratione quatuor mundi
climata compræhendat, & omnem ad ſe pertrahat creaturam. Adſtat Ieſus in medio,
Pſal. 129. quadrifaria ſui corporis parte diſtentus, & expanſis manibus, omnibus ad ſe ex omni
parte venientibus ampliſſimum miſericordiæ ſinum oſtendit. Nam apud Dominum
miſericordia, & copioſa apud eum redemptio. Prorsùs copioſa, non ſtricta: quia largiter vnda ſanguinis de corpore Chriſti per quinque partes emanauit. Sufficeret ad redemptionem orbis vel vna precioſiſſimi ſanguinis gutta: ſed data eſt copia, vt virtus diligentis in beneficij redundatione clareſcat. Sed nè fortè occurreret tibi, vt vbiquè terrarum currens, Redemptorem tuum inuenire non poſſes, à quaque mundi parte procedas, ſiue ab Oriente, ſiue ab Occidente, ſeu à Meridie, vel à Septentrione, paratus eſt ipſe ſuſcipere venientem, & blanda confouere dulcedine. Sed attende, quid tibi exprimitur de corde altiſſimi. Venis ad hominem crucifixum: Crucifixus venias, aut cru-
Gal. 5. cifigendus. Qui enim Chriſti ſunt, crucifixerunt carnem ſuam cum vitijs & concupiſcentijs. Sic dignum Chriſto, neceſſarium tibi. Sed iam aſſcende mecùm ad Verbi huius celſiora faſtigia, & vide quidnam ſit quod egreditur.

3. Reg. 17. Scriptum eſt in Regnorum hiſtoria, quia beata illa mater ait ad Eliam: En colligo duo ligna. Duo ligna, duo Crucis brachia ſunt. In his duobus humanam & Angelicam naturam intellige. Et illud quidem lignum, quod recta ſublimitate tendit ad cælos, ſuperiorem accipe naturam, quæ ſtetit in rectitudine, & officioſiſſima deuotione voluntati Dominantis adhæſit. Illud verò, quod tranſuerſum eſt, humanam deſignat, quæ tranſuerſa, immò (vt veriùs dicamus) euerſa, ſtatûs ſui perdidit æquitatem. Intuere cum quanto ſacramento iungantur. In vtroque ligno fit ſciſſio, & ex occaſione vulnerum iunctior iunctura componitur. Supercæleſtes ſpiritus non mediocre vulnus acceperunt, cùm Deus in Angelis ſuis reperit prauitatem: nec contemnenda plaga, cùm eam reſarciri oporteat: quia non reſtituto ſociali numero, numeroſitas cadens facta videtur in vanum. Inferior verò natura à planta pedis vſq; ad verticem, ita venenifera fermentatione infecta eſt, vt neſciat vndè veniat, aut quò vadat. Vtrorunque ſpirituum igitur vtriſque vulneribus non mediocriter hiantibus, impreſſio facta eſt iuncturalis, quæ Chriſto coniungente ità eſt reſarcita, vt nihil vulniferum videatur ineſſe. Chriſtus enim in vtriſque, & pro vtriſquè confixus, vtroſque cauilla corporis ſui validiùs nectit, & corpus proprium iuncturis opponit, nè valeant reſilire. Crux igitur iungit cælum & terram: Chriſtus in Cruce trahit omnia: leo rugiens ibì ligatur: Angelus confœderatur & homo: totumque per eam reficitur, quicquid fecit manus altiſſimi.

Excede ergò pauliſpèr ſenſus carnis, & irruentia corporearum phantaſmata vo-
Christus crucifixus vt cogitandus. luptatum, & intuere diuinæ naturæ bonitatem, ſuauitatem, dignationem. Meditare poſitionem crucifixi corporis. Vide ſi aliquid eſt in eo, quod non peroret pro te apud Patrem. Diuinum illud caput, multiplici ſpinarum denſitate denſatum, vſque ad cerebri teneritudinem confixum eſt, dum cōfigitur ſpina. Spinis peccatorum ſuorum, ait Dominus per Prophetam, circundedit me populus iſte. Ad quid hoc? Nè doleret caput tuum, nè tua vulneraretur intentio. Caligauerunt in mortem oculi ſui, & illa luminaria, quæ illuminant orbem, ad horam extincta ſunt. Nónne illis obtenebrantibus, tenebræ factæ ſunt per vniuerſam terram, & illa duo magna luminaria cum illis luminaribus ſubmota ſunt? Hoc autem totum factum eſt, vt auerterentur oculi tui, nè viderent va-
Eſa. 6. nitatem: & ſi viderent, nō adhærerent. Aures illę, quę in cęlis audiunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth: audiêrunt in terris: Dæmonium habet. &, Crucifi-
Iohan. 7. ge, crucifige eum. Vt quid iſtud? Nè aures tuæ obſurdeſcerent ad clamorem pauperis, nè reciperent auditum vanum, nè detractionis virus apertis propitijſque auribus ſuſciperent. Specioſa illa facies ſpecioſi forma præ filijs hominum, ſputis illita eſt, afflicta co-
Matth. 26. laphis, addicta deluſionibus: ſic nanque ſcriptum eſt: Cœperunt conſpuere in eum, & percutere faciem eius, & illudere ei, dicentes: Prophetiza, quis eſt, qui te percuſſit? Quarè hoc? Vt facies tua illuminaretur, illuminata confirmaretur, & diceretur de te: Vul-
1. Reg. 1. tus eius non ſunt ampliùs in diuerſa mutati. Os illud, quod docet Angelos, homines inſtruit: quod dixit, & factum eſt: parumpèr obmutuit, vt veritatem & iudicium loqueretur os tuum, & confiteretur Dominum Deum ſuum. Manus illæ, quæ fundauerunt cælos, extenſæ ſunt in Cruce, clauisque tranſuerberatæ duriſſimis, vt manus tuæ extenderentur

rentur ad inopem,& dicere posses: Anima mea in manibus meis semper. Quod tenemus Psal. 118.
in manibus, non facilè obliuiscimur: sic & qui animam suam bonæ operationi imprimit,non tradit eam obliuioni. Pectus illud,in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & sci- Colos. 2.
entiæ Dei absconditi,lancea militari perfossum est: vt pectus tuum à prauis cogitationibus mundaretur, mundatum sanctificaretur, conseruaretur sanctificatum. Pedes illi, quorum scabellum adorare debemus,quia sanctum est,dura transfixione cõfixi sunt,nè Psal.98.
pedes tui festinarent ad malum, sed currerent viam mandatorum Domini. Quid plura? Foderunt eius manus, & pedes: & dinumerauerunt omnia ossa sua: pro te carnem & animam suam posuit,vt corpus & spiritum tuum sibi vendicaret. Toto se totum te comparauit. Quid vltrà debuit facere, & non fecit? Absoluit vinctum,illuminauit cæcum: quia Dominus soluit compeditos, Dominus illuminauit cæcos. Reduxit erroneum, Psal.145.
reconciliauit reum, qui te portauit in humeris suis, qui pro te Patri proprio sanguine satisfecit.

Attende ergò consilium Dei tui,non solùm cum Patre regnantis,sed & dulcissimi amici tui in Cruce pendentis: nec enim falli potest, quia Sapientia est: nec fallere te vult,pro quo ignominiosam sustinet pœnam. Si quis,inquit,vult post me venire,abne- Luc.9.
get semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Audi consilium, non præceptum. Si enim præceptum esset,quicunque effectui non manciparent, cruciatus possent expectare perpetuos. Sed cùm dicit, Si quis vult,in nostra posuit voluntate,vtrùm ex ęquo cum eo currere festinemus. Grandis profectò labor,sed præmium incomparabile. Post me,inquit. Post eum eundum est, quia ipse est Veritas,nè decipiamur: per eum,quia ipse est Via,nè aberremus: ad eum,quia ipse est Vita,nè moriamur. Ego sum, Iohan.14.
ait, Via, Veritas, & Vita. Sequitur, Abneget semetipsum. Primus ille parens præfixis obedientiæ legibus coarctatus,in campum malæ libertatis exiuit. Acceperat in præcepto,vt voluntatem Creatoris præponeret suæ: sed vsus,immò abusus propria voluntate,cùm habere se voluit, perdidit semetipsum. Depulsus ergò ab illa felici hæreditate, exilium sortitus est pro patria,mortem pro vita,pro gloria ignominiam. Si vis ergò ad tuam hæreditatem reuerti, tuam abnega voluntatem. In hac abnegatione duo solummodò sunt,aduersùs quæ pugnare,& expugnare oporteat,elatio in mente,voluptas in corpore. Fuge regem,& regis exercitum, superbiam, & superbię prolem: & illum secutus, immò consecutus es,qui dixit: Discite à me,quia mitis sum,& humilis corde. Pre- Matth.11.
ciosa vestis,epulæ lautiores, & voluptas secretior longè sint à te, & carnes tuas timore Domini confixisti. Abnegatio igitur voluntatis,hæreditatis est recuperatio.

Sequitur, Tollat crucem suam. Si non cecidisset Adam,& in illa suî statûs dignitate mansisset, esset tamen aliàs euocandus, & in ordinem promouendus Angelicum. ob duplicem enim causam factus erat, & ad resarciendum numerum imminutum, & Homines
ad illum implendum, qui deerat, si Angelus non cecidisset. Quia igitur per abre- cur creati.
nunciationem propriæ voluntatis nobis hæreditas redditur, consequenter per crucis portationem grata illa beatorum spirituum societas reparatur. Duo verò notabilia sunt, quæ in hac crucis portatione nos habere oporteat, vt læsi non lædamus, & benefaciamus lædentibus. Magnum quidem, & vltra hominem est, asperitatem verborum & verberum non solùm pati, sed & non reddere. Illud verò maius est, & diuinum quiddam sapit, benefacere his, qui oderunt te. Magister noster & Dominus, Christus filius DEI, & lædentes patienter pertulit, & benefecit lædentibus, dicens: Pater, ignosce illis: quia nesciunt quid faciunt. Considera benefici- Luc.23.
um: dum fel ori, claui manibus, lancea lateri apponerentur ab inimicis: os, & manus, & latus agebant pro inimicis. Vide ergò, si Angelicæ dignitati iustè hæc assignemus. Hæc enim duo, illorum proprietati sunt propria. Quotidiè illos ad nostrî custodiam deputatos multipliciter offendimus, & offensam negligentia cumulamus. Ipsi autem, licèt à nobis frequenter iniurias patiantur,sustinent tamen,& com- Nota An-
patiuntur peccantibus: nec minor illorum circa nos custodia,immò maior solicitu- gelorum
do,cùm boni custodis sit, infirmis magìs, quàm sanis, operam exhibere. erga nos beneuolentiam.

Subiungitur: Et sequatur me. Cùm in suî abnegatione reuocetur hęreditas, & in tollendo crucem dignitas Angelorum, in imitatione Christi summa nobis felicitas reseruatur. Hîc est virtutum consummatio, finis cursûs, principium præmiorum.

Sed in hac imitatione duo ſunt adimplenda, videlicet, vt magiſtrorum ſubdaris impe-
Iohan.5. rijs,& perſeuerantiam non amittas.Irà planè poteris ſequi Chriſtum, qui non vénit fa-
cere voluntatem ſuam, ſed eius, qui miſit illum, & qui pro eadem voluntate non
Iohan.12. timuit ponere animam ſuam. Quo fructu,qua vtilitate,quo præmio? Vt vbì ego ſum,
inquit,illic ſit & miniſter meus. Quanta dignitas eſſe cum Deo,beatis intereſſe ſpiriti-
bus,& in illum cæleſtem conuentum perpetuò numerari?

Vide ergò,nè rursùs tibimetipſi crucifigas Filium Dei, oſtentui habeas, rursùs fabricans crucem, in qua crucifigatur ille,qui reſurgens ex mortuis,iam non moritur. Intuere,nè mortiferam crucem efficias, in qua facias Filium Dei amaris doloribus interire. Superbia ſuperiùs, inferiùs luxuria, à dextris proſperatio iniquitatis,à ſiniſtris aduerſitatis deſperatio, ſpinas,clauos, & lanceam filio Virginis repræſentant. Cùm enim eleuans te, & ambulans collo extento, caput altiſſimi ſpinarum multiplicitate contorques, & hic à ſuperioribus ſuperari moleſtè fers,immò ſuperiores potiùs ſuperare contendis, illi ſimilis es, qui ſe ſimilem Altiſſimo cogitauit. Scriptum eſt enim:
1.Pet.5. Deus ſuperbis reſiſtit,illis videlicet,qui cum eo ex æquo ſtare contendunt. Cùm ponis oculos tuos,vt non reſpicias cælum, & voluptuoſis carnis tuæ motibus moueris & traheris,durioribus clauis tuis pedes omnipotentis tranſuerberans, ab inferiori infers ſupplicium,dum momentanea voluptate voluntatem Dominantis excludis.Cùm preſperaris in iniquitate, & fœtidiori curſu rerum peccata peccatis acenmulans, clauum ponis in illius dextera, quem de ſuis bonis perſequi non deſiſtis. Cùm verò abundantiori triſtitia abſorberis, & tuam impietatem pietati Dei præponderas, ſiniſtram eius transfigis,& conceptum furorem furore tuæ deſperationis amplificas. Deniquè cùm præſumis defendere quod feciſti,lancearem ictum lateri Saluatoris intorques, nihilque grauiùs ingeris Crucifixo, quàm tueri quod odit: de hoc enim peccato ſcriptum eſt:
Pſal.58. Non miſerearis omnibus,qui operantur iniquitatem. Vides iam,quanta differentia inter vtranque crucem perambulet. Relinque ergò crucem,quam tibi fabricâſti,& gloriare in Cruce Domini Dei tui, qui eſt benedictus in ſecula, Amen.

EIVSDEM PARACTERICVM CARMEN DE IPSA SANCTA CRVCE.

VNica ſpes hominum, Crux,ô venerabile ſignum,
Omnibus eſto ſalus, vnica ſpes hominum.
Baiula tu precij,quod mundi debita ſoluit,
Quo meruit redimi, baiula tu precij. Vnica.
Tartara victa tuis ſpolium ceſsêre triumphis:
Lugent vexillis tartara victa tuis.
Pandis & aſtra pijs, proprio quos ſtigmate ſignas:
Das requiem feſſis,pandis & aſtra pijs. Vnica.
Chirographum vetiti pepigit quod cautio ligni,
Diluis & pomi chirographum vetiti.
Lux,honor,imperium,laus,gloria,doxa per æuum
Sit tibi,trine Deus, lux,honor,imperium. Vnica.

HISTO-

HISTORIA BREVIS CORNELII ROMANI PONTIFICIS ET MARTYRIS SANCTISSIMI, EX *libro Pontificali Damasi Papæ.*

CORnelius natione Romanus, ex patre Castino, sedit annos tres in Episcopatu, & dies decem. Hic sub Cæsare *Decio martyrio coronatur. Sub huius Episcopatu Nouatus Nouatianum extra Ecclesiam ordinauit, & in Aphrica Nicostratum. Hoc facto, confessores qui se separauerant à Cornelio, cum Maximo presbytero, qui cum Mose fuit, ad Ecclesiam sunt reuersi, & facti sunt confessores fideles. Post hoc Cornelius Episcopus Centumcellas pulsus est, & ibi scriptam epistolam de sua confirmatione, missam à Cypriano (quam Cyprianus in carcere subscripsit, & dedit Celerino lectori) suscepit. Hic temporibus suis, rogatus à quadam matrona Lucina, corpora Apostolorum beatorum Petri & Pauli è Catacumbis leuauit noctù. Primùm quidem corpus beati Pauli beata Lucina posuit in prædio suo via Ostiensi, ad locum vbi decollatus est. Beati verò Petri corpus accepit beatus Cornelius Episcopus, & posuit iuxta locum, vbi crucifixus est, inter corpora sanctorum Episcoporum in templo Apollinis in Vaticano palatij Neroniani, in monte aureo, tertio Calendas Iulij.

14. Septembris.

**Alij volunt sub Gallo & Volusiano.*

Nouatus hæreticus.

Post hoc Cornelius ambulauit Centumcellas. Eodem tempore audiuit Decius, quòd epistolam accepisset à beato Cypriano Carthaginensi Episcopo. Qui misit Centumcellas, & adduxit beatũ Cornelium. Quem iussit sibi cum præfecto vrbis in Tellude noctù præsentari: cui ità dixit: Sic definisti, vt nec deos consideres, nec præcepta principum audias, nec nostras minas timeas, vt contra rempublicam literas accipias, & dirigas? Cornelius Episcopus respondit, dicens: Ego de corona Domini mei literas accepi & direxi, & non contra rempublicam, sed magìs per spirituale consilium ad animas redimendas. Tunc Decius iracundia plenus, iussit os beati Cornelij cum plumbatis cædi, & præcepit cum duci ante templum Martis, vt adoraret. Quod si non fecerit, dicens, capite truncetur. Post hoc, id est, tertio Nonas Martij, antequàm passus est, omnia bona Ecclesiæ tradidit Stephano Archidiacono. Hoc factum est. Qui cùm adorare nõ vellet, decollatus est In loco supradicto. Cuius corpus nocte collegit B. Lucina cum clericis, & sepeliuit in crypta iuxta cœmeterium Calixti in prædio sua via Appia, decimooctauo Calendas Octobris. Et cessauit Episcopatus dies *trigintaquinque.

S. Cornelius sistitur coram tyranno.

Os eius plũbatis cæditur.

Capite punitur.

**66.*

In vetusto quodam exemplari sic legitur:

Hic iam ante passionem suam omnia Ecclesiæ tradidit Stephano Archidiacono suo. Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrium, & ordinauit presbyteros quatuor, diacones quatuor, Episcopos per diuersa loca numero septem. Epistolas atque decreta Episcopis & catholicis viris per diuersa loca direxit.

EX EPISTOLA BEATI CYPRIANI AD ANTONIANVM DE EODEM SANCTISSIMO PONtifice, *quæ est libri 4. Epistola 2.*

VEnio iamnunc, frater charissime, ad personam Cornelij collegæ nostri, vt Cornelium nobiscùm veriùs nóueris, non de malignorum & detrahentium mendacio, sed de Domini Dei iudicio, qui Episcopum fecit, & coëpiscoporum testimonio, quorum numerus vniuersus per totum mundum concordi vnanimitate consensit. Nam (quod Cornelium nostrum charissimum Deo & Christo, & Ecclesiæ eius, itèm consacerdotibus cunctis laudabili prædicatione commendat) non iste ad Episcopatum

scopatum subitò peruenit, sed per omnia officia ecclesiastica promotus, & in diuinis administrationibus Dominum sæpè promeritus, ad sacerdotij sublime fastigium cunctis religionis gradibus ascendit. Tū deindè episcopatū ipsum nec postulauit, nec voluit, nec vt cęteri, quos arrogantię & supbię suę tumor inflat, inuasit: sed qetus & modestus, & quales esse consueuerunt, qui ad hunc locum diuinitùs eliguntur, pro pudore virginalis conscientiæ suæ, & pro humilitate ingenitæ sibi & custoditę verecundię, non vt quidam, vim fecit, vt episcopus fieret: sed ipse vim passus est, vt episcopatum coactus exciperet. Et factus est episcopus à plurimis collegis nostris, qui tunc in vrbe Roma aderant: qui ad nos literas honorificas, & laudabiles, & testimonio suę prędicationis illustres, de eius ordinatione miserunt.

Nota de officijs, id est, Ordinibus ecclesiasticis.

S. Cornelius virgo.

Factus est autem Cornelius episcopus de Dei & Christi eius iudicio, de clericorum penè omnium testimonio, de plebis, quę tunc adfuit, suffragio, & de sacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio: cùm nemo ante se factus esset, cùm Fabiani locus, id est, cùm locus Petri & gradus cathedrę sacerdotalis vacaret. Quo occupato Dei voluntate, atque omnium nostrûm consensione firmato, quisquis iam episcopus fieri voluerit, forìs fiat necesse est: nec habeat ecclesiasticam ordinationem, qui ecclesię non tenet vnitatem: quisquis ille fuerit, multùm de se licèt iactans, & sibi plurimū vendicans, profanus est, alienus est, foris est. Et cùm post primum secundus esse non possit, quisquis post vnum, qui solus esse debeat, factus est, non iam secundus ille, sed nullus est.

Vtinàm hæc attenderent nostri seculi nouatores.

Tum deindè post episcopatum non exambitum, nec extortum, sed de Dei, qui sacerdotes facit, voluntate susceptum, quanta in ipso suscepto episcopatu suo virtus? quantū robur animi? qualis firmitas fidei? Quod nos simplici corde & pspicere penitùs, & laudare debemus: sedisse intrepidū Romę in sacerdotali cathedra eo tēpore, cùm tyrānus infestus Dei sacerdotibus, fanda atq; infanda cōminaretur, cū multo patientiùs & tolerabiliùs audiret leuari aduersùs se ęmulū principē, q̄ constitui Romę ęmulū sacerdotem. Nònne hic, frater charissime, summo virtutis & fidei testimonio prędicādus est? nònne inter gloriosos cōfessores & martyres deputādus, qui tantū temporis sedit, expectās corporis sui carnifices, & tyrāni ferociētis vltores, qui Cornelium aduersùs edicta feralia resistētē, & minas, & cruciatus, & tormēta fidei vigore calcantē, vel gladio inuaderent, vel crucifigerent, vel igne torrerēt, vel quolibet inaudito genere pœnarū viscera eius & mēbra laniarēt? Etiamsì maiestas Domini protegētis & bonitas sacerdotem, quem fieri voluit, factū quoquè protexit: tamen Cornelius, quantū ad eius deuotionem pertinet & timorē, passus est quicquid pati potuit, & tyrannū armis & bello postmodùm victū, prior sacerdotio suo vicit. Quòd aūt quędā de illo inhonesta & maligna iactatur, nolo mireris: cùm scias hoc esse opus semper diaboli, vt seruos Dei mendacio laceret, & opinionibus falsis gloriosum nomen infamet: vt qui conscientię suę luce clarescūt, alienis rumoribus sordidētur. Exploràsse aūt collegas nostros scias, & verissimè cōperisse, nulla illū libelli, vt quidā iactāt, labe maculatū esse: sed neq; cū episcopis, qui sacrificauerūt, cōmunicationē sacrilegā miscuisse: sed eos demùm, quorū causa audita, & innocentia cōprobata sit, cōiunxisse nobiscùm. Nā & de Trophimo, de quo tibi scribi desideràsti, non ità res est, vt ad te pertulit rumor & mendaciū malignorum. Nam sic ut antecessores nostri sæpè fecerunt, colligendis fratribus nostris, charissimus frater noster Cornelius necessitati succubuit: & quoniam cum Trophimo pars maxima plebis abscesserat, redeūte nunc ad ecclesiā Trophimo, & satisfaciēte, & pœnitētia deprecationis errorē pristinū confitente, & fraternitatē, quā nupèr abstraxerat, cum plena humilitate & satisfactione reuocāte, auditæ sunt eius preces, & in ecclesiā Domini non tā Trophimus, q̄ maximus fratrum numerus, qui cū Trophimo fuerat, admissus est: qui omnes ad ecclesiā regressuri nō essent, nisi cū Trophimo comitāte venissent. Tractatu ergò illic cū collegis plurimis habito, susceptus est Trophimus: pro quo satisfaciebat fratrum reditus, & restitura multorū salus: sic tamē admissus est Trophimus, vt laicus communicet, non secundùm quod ad te malignorū literæ pertulerunt, quasi locum sacerdotis vsurpet. Sed & quòd passim communicare sacrificatis Cornelius tibi nunciatus est, hoc etiā de apostatarū fictis rumoribus nascitur. Neq; enim possunt laudare nos, qui recedunt: aut expectare debemus, vt placeamus illis, qui nobis displicentes, & contra ecclesiam rebelles, solicitandis de ecclesia fratribus violenter insistunt. Quarè & de Cornelio, & de nobis quæcunque iactantur, nec audias facilè, nec credas, frater charissime.

S. Cornelij eximia virtus & constantia.

Opus diaboli, seruis Dei obtrectare.

Nota lector, quid tribuendū sis apostatis, dum catholicis detrahunt.

VITA

VITA ET MARTYRIVM BEATI CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS ET MARTYRIS illustrißimi, authore Pontio eius Diacono.

Cyprianus religiosus Antistes, ac testis Dei gloriosus, tametsi multa conscripsit, per quæ memoria digni nominis superuiuat, etsi eloquentiæ eius ac Dei gratiæ larga fœcunditas ità se copia & vbertate sermonis extendit, vt vsque in finē mundi fortaßè non taceat: tamen quia operibus eius ac meritis etiam hæc prærogatiua debetur, vt exemplum suum in literas dirigatur, placuit summatìm pauca conscribere: non quòd aliquem gentilium lateat tanti viri vita, sed vt ad posteros quoquè nostros incomparabile & grande documentum in immortalem memoriam porrigatur. Certè durum erat, vt (cùm maiores nostri plebeijs & catechumenis martyrium consecutis, tantum honoris pro martyrij ipsius veneratione dederint, vt de passionibus eorum multa, aut, propè dixerim, penè cuncta conscripserint, vt ad nostram quoquè notitiam, qui nondùm nati fuimus, peruenirent) Cypriani tanti sacerdotis & tanti martyris passio præteriretur: Qui & sine martyrio habuit, quæ doceret, & quæ dum vixit gesserit, non paterent: quæ quidem tanta atque tam magna & mira sunt, vt magnitudinis contemplatione deterreat, ac imparem me esse confitear ad proferendum dignè pro meritorum honore sermonem: nec posse sic prosequi facta tam grandia, vt quanta sunt, tanta videantur: nisi quòd numerositas gloriarum sibimetipsa sufficiens, alieno præconio non eget.

[14. Septembris.] [Historiæ martyrum conscriptæ.]

Accedit ad cumulum, quòd & vos de eo multum, aut, si fieri potest, totum desideratis audire, cōcupiscentes ardore flagrāti vel facta eius cognoscere, etsi interìm viua verba tacuerunt. In qua parte si dixero vos opibus facundiæ defici, minùs dico: facundia enim ipsa deficit digna facultate, quæ desiderium vestrum pleno spiritu satiet: Ità vtrinquè grauiter vrgemur: Ille nos virtutibus suis onerat, vos nos precibus fatigatis. Vndè igitur incipiam? Vndè exordium bonorum eius aggrediar, nisi à principio fidei, & natiuitate cælesti? Si quidem hominis Dei facta non debēt aliundè numerari, nisi ex quo Deo natus est: Fuerint licèt studia, & bonæ artes deuotum pectus imbuerint: tamen illa prætereo: nondùm enim ad vtilitatem, nisi seculi, pertinebant. Postquàm & sacras literas didicit, & mundi nube discussa, in lucem sapientiæ spiritalis emersit, si quibus eius interfui, si qua de antiquioribus comperi, dicam: Hanc tamen petens veniam, vt quicquid minùs dixero, (minùs enim dicam necesse est) ignorantiæ meæ potiùs, quàm illius gloriæ, derogetur.

Inter igitur fidei suæ prima rudimenta, nihil aliud credidit Deo dignum, quàm si continentiam tueretur. Tunc enim posse idoneum fieri & pectus & sensum ad plenam veri capacitatem, si concupiscentiam carnis robusto atque integro sanctimoniæ * vigore calcaret. Quis vnquàm tanti miraculi meminit? Nondùm secunda natiuitas nouum hominem splendore toto diuinæ lucis oculauerat, & iam veteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura vincebat. Deindè, quod maius est, cùm de lectione diuina, quædam iam, non pro conditione natiuitatis, sed pro fidei festinatione didicisset, statìm rapuit, quod inuenit promerendo Domino profuturum. Distractis rebus suis ad indigentiam multorum pauperum sustentandam, tota prædia precio dispensans, duo bona simul iunxit, vt & ambitionem seculi sperneret, qua perniciosius nihil est: & misericordiam, quam Deus etiam sacrificijs suis prætulit, quam nec ille, qui legis omnia mandata seruâsse se dixerat, fecit, impleret: & præpropera velocitate pietatis, penè antè cœpit perfectus esse, quàm disceret. Quis, oro, de veteribus hoc fecit? Quis de antiquissimis in fide senibus, quorū mentes & aures per plurimos annos diuina verba pulsauerant, tale aliquid impendit, quale adhuc rudis fidei homo, & cui nondùm forsitan crederetur, su-

[En tibi preclarum cōtinentiæ exemplum, hæreticis valdè inuisum.] [* rigore.] [Matth. 19.] [Res suas elargitur pauperibus.] [Osee 6.]

pergressus vetustatis ætatem gloriosus & admirandis operibus perpetrauit? Nemo metit statim, vt seuit: nemo vindemiam de nouellis scrobibus expressit: nemo adhuc vnquàm de nouiter plantatis arbusculis matura poma quæsiuit. In illo omnia incredibilia
* messis. cucurrerunt. Præuénit, (si potest dici, res enim fidem non capit) præuénit, inquam * tritura sementem, vindemia palmitem, poma radicem.

Aiunt Apostoli literæ, debere neophytos præteriri, nè stupore gentilitatis non-
.Tim.3. dùm fundatis sensibus adhærente, aliquid in Deum nouitas inerudita peccaret. Ille fuit primus, & puto solus exemplo, plùs fide posse, quàm tempore promoueri. Sed & si in
Act. 8. Apostolorum Actibus Eunuchus ille describitur, quia toto corde crediderat, à Philippo statìm tinctus, non consimilis comparatio. Ille enim & Iudæus erat, & de templo Domini veniens, prophetam legebat Esaiam, & sperabat in Christo, etsì nondùm eum venisse crediderat: Hic de imperitis gentibus veniens, tam matura cœpit fide, quanta pauci
S. Cyprianus fit sacerdos. fortasse perfecerint. Mora deniquè circa gratiam Dei nulla, nulla dilatio. Parùm dixi: Presbyterium & sacerdotium statim accepit. Quis enim non omnes honorum gradus crederet tali mente credenti?

Multa sunt, quæ adhuc plebeius, multa quæ iam presbyter fecit, multa quæ ad veterum exempla iustorum, imitatione consimili prosequutus, promerendo Dominum totius religionis obsequio præstitit. Nam & sermo illi de hoc fuerat vsitatus, vt si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri, propter quæ facta Deo placuisset. Si Iob Dei testimonio gloriosus, dictus est verus Dei cultor, & cui in terris nemo com-
Iob.1. pararetur, faciendum docebat ille, quicquid Iob antè fecisset, vt dum & nos paria facimus, simile in nos Dei testimonium prouocemus. Contemptis ille dispendijs rei fami-
Magnus cōtemptus rerum caducarum. liaris, tantùm exercitata virtute profecit, vt nec temporalia damna sentiret. Non illum penuria, non dolor fregit, non vxoris suadela deflexit, non propria corporis dira pœna concussit: permansit in suis sedibus fixa virtus, & alijs radicibus fundata deuotio, nullo diaboli tentantis impetu cessit, quo minùs Dominum suum fide grata etiam
Mira charitas & benignitas erga miseros. inter aduersa benediceret. Domus eius patuit cuicunque venienti: nulla vidua reuersa est sinu vacuo: nullus indigens lumine, non illo comite directus est: nullus debilis gressu, non illo baiulo vectus est: nullus nudus auxilio, de potentioris manu non illo tutore protectus est. Hæc debent facere, dicebat, qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrens, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

Erat sanè illi etiam de nobis contubernium viri iusti & laudabilis memoriæ Cæcilij, & ætate tunc & honore presbyteri, qui eum ad agnitionem veræ diuinitatis à seculari errore correxerat. Hunc toto honore atque omni obseruantia diligebat, obsequenti ve-
* coæqualis sectæ, sed vt neratione suscipiens, non iam vt amicum * animæ coæqualem, sed tanquàm nouæ vitæ parentem. Deniquè ille demulsus eius obsequijs, intantùm dilectionis immensæ merito prouocatus est, vt de seculo excedens, arcessitione iam proxima, commendaret illi coniugem ac liberos suos, & quem fecerat de sectæ communione participem, postmodùm faceret pietatis hæredem.

Longum est ire per singula, cuncta eius facta onerosum est enumerare. Ad probationem bonorum operum solum hoc arbitror satìs esse, quòd iudicio Dei & plebis fa-
Eligitur Episcopus adhuc neophytus. uore, ad officium sacerdotij & Episcopatûs gradum adhuc neophytus, &, vt putabatur, nouellus electus est: quanuìs in primis fidei suæ adhuc diebus, & rudi vitæ spiritalis ætate, sic generosa indoles reluceret, vt & si nondùm officij, spei tamen fulgore resplendens, imminentis sacerdotij totam fiduciam polliceretur.

Non præteribo etiam illud eximium, quemadmodùm cùm in dilectionem eius & honorem totus populus, adspirante Domino, prosiliret, humiliter ille secessit, antiquioribus cedens, & indignum se titulo tanti honoris existimans, vt dignus magìs fie-
Recusat Episcopatum. ret: magìs enim dignus efficitur, qui quod meretur, recusat. Quo tunc ardore plebs æstuans fluctuabat, spiritali desiderio concupiscens (vt exitus docuit) non tantùm Episcopum, sed in eo, quem tunc latentem diuinitatis præsagio taliter flagitabat, futurum etiam martyrem requirebat. Obsederat fores domûs copiosa fraternitas, & per omnes
Act.9. aditus solicita charitas circuibat. Potuisset fortasse tunc illi Apostolicum illud euenire, quod voluit vt per fenestram deponeretur, si cum Apostolo etiam ordinationis honore simi-

ſimilaret.. Erat videre cæteros omnes ſuſpenſos, anxio ſpiritu expectare venturũ, cum gaudio nimio excipere venientem. Inuitus dico, ſed dicam neceſsè eſt: Quidam illi reſtiterunt, vt & vinceret: quibus tamen quanta lenitate, quàm patienter, quàm beneuolenter indulſit, quàm clementer ignouit, amiciſſimos eos poſtmodùm, & inter neceſſarios computans, mirantibus multis? Cui enim non poſſet eſſe miraculo, tam memorioſæ mentis obliuio?

Exindè quemadmodùm ſe geſſerit, quis referre ſufficiat? quæ illi pietas, qui vigor miſericordiæ, quanta cenſura? Tantum ſanctitatis & gratiæ ex ore eius lucebat, vt confunderet mentes intuentium. Grauis vultus & lætus, nec ſeueritas triſtis, nec comitas nimia: ſed admixta vtrinquè temperies, vt eſſet ambigere, vereri plùs, an diligi mereretur, nisì quòd & vereri & diligi merebatur. Sed nec cultus fuit diſparà vultu: temperatus & ipſe de medio: non illum ſuperbia ſecularis inflauerat, nec tamen prorsùs affectata penuria ſordidârat: quia & hoc veſtitûs genus à iactantia minus non eſt, quàm oſtentata taliter ambitioſa frugalitas. Quid autem circa pauperes Epiſcopus faceret, quos catechumenus diligebat? Viderint pietatis Antiſtites, ſeu quos ad officium boni operis inſtruxit ipſius ordinis diſciplina, ſeu quos ſacramenti religio communis ad obſequium exhibēdæ dilectionis arctauit. Cyprianum de ſuo talem accepit cathedra, non fecit. ſtatìm denique pro talibus meritis etiam proſcriptionis gloriam conſecutus eſt. Nec enim aliud oportebat, quàm vt eum, qui intrà ſecretam conſcientiæ latebram, religionis & fidei toto honore florebat, etiam publicè celebrata gentilium fama titularet. Sanctitas vitæ eius in Epiſcopatu. Veſtitus eius. Propter opera benignitatis proſcribitur.

Potuiſſet quidem tunc pro velocitate, qua ſemper omnia conſecutus eſt, etiã martyrij circa eũ debita corona properare, maximè cùm & ſuffragijs ſæpè repetitis ad leonem poſtularetur: nisì per omnes ordines gloriarum tranſeuudum illi eſſet, & ſic ad ſumma veniendum: & nisì imminens ruina, ope tam fœcundi pectoris indigeret. Finge enim tunc illum martyrij dignatione tranſlatum. Quis emolumentum gratiæ per fidem proficientis oſtenderet? Quis virgines ad congruentem pudicitiæ diſciplinam & habitum ſanctimonia dignum, velut frenis quibuſdam lectionis Dominicæ coërceret? Quis doceret pœnitentiam lapſos, veritatem hæreticos, ſchiſmaticos vnitatem, filios Dei pacem, & Euangelicæ precis legem? Per quem gentiles blaſphemi, repercuſſis in ſe ijs, quæ nobis ingerunt, vincerentur? A quo Chriſtiani mollioris affectûs circa amiſſionem ſuorum, aut (quod magìs eſt) fidei paruioris, conſolarentur ſpe futurorũ? Vndè ſic miſericordiam, vndè patientiam diſceremus? Quis liuorem, de venenata inuidię malignitate venientē, dulcedine remedij ſalutaris inhiberet? Quis martyres tantos exhortatione diuini ſermonis erigeret? Quis deniquè tot confeſſores frontium notatarum ſecunda inſcriptione ſignatos, & ad exemplum martyrij ſuperſtites reſeruatos, incentiuo tubæ cæleſtis animaret? Benè, benè tunc & verè ſpiritaliter contigit, quòd vir tam neceſſarius, tam multis & tam bonis rebus à Martyrij conſummatione dilatus eſt. Vultis ſcire ſeceſſum illum non fuiſſe formidinem? Vt nihil aliud excuſem, ipſe poſtmodùm paſſus eſt: quam paſſionem vtiquè ex morte vitaret, ſi & antè vitâſſet. Fuit verò formido illa, ſed iuſta formido, quæ Dominum timeret offendere: Formido, quę pręceptis Dei mallet obſequi, quàm ſic coronari. Dicata enim in omnibus Deo mens, & fides diuinis admonitionibus mancipata, credidit ſe, nisì Domino latebram tunc iubenti paruiſſet, etiam in ipſa paſſione peccare. Virginum habitus, ſanctimonia dignus.

Puto deniquè etiam nunc aliqua de dilationis vtilitate diſſerenda, tametsì iamdudùm pauca perſtrinximus. Per hæc enim, quę videntur poſtmodùm ſubſecuta, ſequitur, vt probemus, ſeceſſum illum non hominis puſillanimitate conceptum, ſed, ſicuti eſt, verè fuiſſe diuinum. Vaſtauerat Dei populum perſecutionis infeſtæ inſolens atque acerba graſſatio, & quia omnes decipere vna fraude non poterat artifex hoſtis, quacunquè miles incautus prodiderat latus nudum, diſpari genere ſæuiendi ſingulos diuerſa ſtrage deiecerat: debebat eſſe, qui poſſet ſaucios homines, & varia expugnantis inimici arte iaculatos, adhibita medicinæ cæleſtis medela, pro qualitate vulneris, vel ſecare interìm, vel fouere. Seruatus eſt vir, ingenij præter cætera etiam ſpiritaliter temperati, qui inter reſultantes collidentium ſchiſmatum fluctus, Perſecutio acerba Chriſtianorum.

Ecclesiæ iter medium liberato limite gubernaret. Non hæc, oro, diuina consilia sunt? Hoc fieri sine Deo potuit? Viderint, qui putant posse fortuitò ista contingere. Ecclesia illis clara voce respondet, dicens: Ego sine Dei nutu necessarios reseruari non admitto.
Sæua pestis grassatur. Percurramus tamen cætera, si videtur.

Erupit postmodùm lues dira, & detestabilis morbi vastitas nimia, innumeros per diem populos à sua quenque sede abrupto impetu rapiens, continuatas per ordinem domos vulgi trementis inuasit. Horrere omnes, fugere, vitare contagium, exponere suos impiè, quasi cum illo peste morituro, etiam mortem ipsam aliquis posset excludere. Iacebant interìm tota ciuitate, non iam corpora, sed cadauera plurimorum, & misericordiam in se transeuntium, contemplatione sortis mutuæ flagitabant. Nemo respexit aliud, præterquàm lucra crudelia. Nemo similis euentûs recordatione trepidauit. Nemo fecit alteri, quod sibi fieri voluit. Quid inter hæc egerit Christi & Dei Pontifex, qui pontifices mundi huius tanto plùs pietate, quanto religionis veritate præcesserat, Egregiè erudit sanctus Episcopus plebem sub illa lue. scelus est præterire. Aggregatam primò in loco vno plebem de misericordiæ bonis instruit, docens diuinæ lectionis exemplis, quantùm ad promerendum Deum prosint officia pietatis: tunc deindè subiungit, non esse mirabile, si nostros tantùm debito charitatis obsequio foueremus: eum perfectum posse fieri, qui plùs aliquid publicano vel ethnico fecerit, qui malum bono vincens, & diuinæ clementiæ instàr exercens, inimi-
Matt. 5. cos quoquè dilexerit, qui pro persequentium se salute, sicuti Dominus monet & hortatur, orârit. Oriri facit Deus iugiter solem suum, & pluuias subindè nutriendis seminibus impertit, exhibens cuncta ista non suis tantùm, sed etiam alienis: Et qui se Dei filium profitetur, cur etiam non exemplum patris imitatur? Respondere nos decet natalibus nostris, & quos renatos per Deum constat, degeneres esse nō congruit, sed probare potiùs in sobole traducem boni patris, æmulatione bonitatis.

Multa alia, & quidem magna prætereo, quæ temperandi voluminis ratio non patitur prolixiore sermone replicari. De quibus hoc tantùm dixisse satìs est, quòd si illa
Efficacia sermonis eius. gentiles pro rostris audire potuissent, forsitan statìm credidissent. Quid Christiana plebs faceret, cui de fide nomen est? Distributa sunt ergò continuò pro qualitate hominum atque ordinum ministeria. Multi, qui angustia paupertatis beneficia sumptûs exhibere non poterant, plùs sumptibus exhibebant, compensantes proprio labore mercedem, diuitijs omnibus chariorem. Et quis non sub tanto doctore properaret inueniri in parte aliqua talis militiæ, per quam placeret & Deo patri, & iudici Christo, & tam bono interim sacerdoti?

Gal. 6. Fiebat itaque exuberantium operum largitate, quod bonum est ad omnes, non ad solos domesticos fidei. Fiebat plus aliquid, quàm Tobiæ incomparabili pietate signatum est. Ignoscat ille, & ignoscat iterùm, & frequenter ignoscat, aut, vt veriùs dixerim, meritò concedat, tametsi ante Christū plurimùm licuit, plus aliquid licuisse post Chri-
Tobi. 2. stum, cuius temporibus plenitudo debetur. Necatos ille à rege & proiectos sui tantùm generis colligebat: ijs tam bonis & tam pijs actibus superuenit exilium. Hanc enim vicem semper repræsentat impietas, vt melioribus peiora restituat. Et (vt quid sacerdos
S. Cyprianus exulat. Dei Proconsule interrogante, responderit taceam, sunt acta, quæ referant) excluditur interìm è ciuitate ille, qui fecerat boni aliquid pro ciuitatis salute. Ille, qui laborauerat, nè viuentium oculi paterentur infernæ sedis horrorem: ille, inquam, qui excubijs pietatis inuigilans, prò nefas, ingrata bonitate prouiderat, nè omnibus terram ciuitatis faciem relinquentibus, multos exules deserta respublica ac destituta patria sentiret. Sed viderit seculum, cui inter pœnas exilium computatur. Illis patria chara nimis, & totus affectus est in parentes: nos & parentes ipsos, si contra Dominum suaserint, abhortemus. Illis extra ciuitatem suam viuere grauis pœna est: Christiano, totus hic mundus, est vna domus. Vndè, licèt in abditum & abstrusum locum fuerit relegatus, admi-
Exilium Christianus nō sentit. xtus Dei sui rebus, exilium non potest computare. Adde quòd Deo integrè seruiens, etiam propria in ciuitate peregrinus est. Dum enim se à carnalibus desiderijs continentia sancti spiritûs abstinet, conuersationem prioris hominis exponens, etiam inter ciues suos, aut, propè dixerim, inter parentes ipsos, vitæ terrestris alienus est. Accedit, quòd etsi hæc talia, pœna possent videri, in huiusmodi tamen causis atque sententijs, quas ob approbandæ virtutis experimenta perpetimur, nō est pœna, quia gloria est.

est. Sed esto sanè nobis pœna exilium: illis vltimum crimen & pessimum nefas etiam ipsorum conscientia testis asscribat, qui possunt ignoscentibus irrogare, quod putant pœnam.

Nolo nunc describere loci gratiam, & deliciarum omnium paraturam interim transeo. Fingamus locum illum situ sordidum, squalidum visu, non salubres aquas habentem, non amœnitatem viroris, non viciniam litoris: sed rupes vastas syluarum, inter inhospitas fauces desertæ admodùm solitudinis, auia mundi parte summotum: Posset licèt talis locus habere nomē exilij, quò Cyprianus sacerdos Dei venerat, nónne si hominum ministeria deficerent, vel alites, vt Eliæ, vel vt Danieli Angeli ministrarēt? 3. Reg. 17.
Absit, vt credat aliquis cuilibet minimo, dūmodò in confessione nominis Christi constituto, aliquid defuturum. Dan. 14. Tantum abest, vt Dei Pontifex ille, qui misericordiæ semper rebus insistierat, horum omnium opibus indigeret.

Iam nunc, quod secundo posueram loco, cum gratiarum actione repetamus, prouisum esse diuinitùs, etiam pro animo tanti viri, aptum & competentem locum, hospitium pro voluntate secretum, & quicquid apponi eis antè promissum est, qui regnum & iustitiam Dei quærunt. Matt. 6. Atque vt omittam frequentiam visitantium fratrum, & ipsorum indè ciuium charitatem, quæ repræsentabat omnia, quibus videbatur esse fraudatus, admirabilem visitationem Dei non præteribo, qua antistitem suum sic in exilio esse voluit de secutura passione securum, vt imminentis martyrij pleniore fidutia nō exulem tantummodò Curubi, sed & martyrē possideret. Eo enim die, quo primùm in exilij loco mansimus, (nam & me inter domesticos comites dignatio charitatis eius delegerat exulem volūtarium: quod vtinàm & in passione licuisset) Apparuit mihi, inquit, nondùm somni quiete sopito, iuuenis vltra modum hominis enormis, qui cùm me quasì ad prætorium duceret, videbar mihi tribunali sedentis tum Proconsulis admoueri. Visio S. Cypriani in exilio.

Is vt in me respexit, annotare statìm cœpit in tabula sententiam, quam non sciebam: nihil enim de me solita interrogatione quæsierat. Sed enim iuuenis, qui à tergo eius stabat, admodùm curiosus legit, quicquid fuerat annotatum: & quia verbis proferre non poterat, nutu declarante monstrauit, quid in literis tabulæ illius haberetur. Manu enim expansa & complanata ad spathę modum, ictum solitę animaduersionis imitatus, quod volebat intelligi, adinstàr liquidi sermonis expressit. Intellexi sententiam passionis futuram: rogare cœpi & petere continuò, vt dilatio mihi vel vnius diei prorogaretur, donèc res meas legitima ordinatione disponerem. Et cùm preces frequenter iterâssem, rursùs in tabula nescio quid cœperat annotare: Sensi tamen de vultûs serenitate, Iudicis mentem quasì iusta petitione commotam. Sed ille iuuenis, qui iamdudùm de passionis iudicio gestu potiùs, quàm sermone, prodiderat, clandestino identidèm nutu concessam dilationem, quæ in crastinum petebatur, contortis pòst inuicèm digitis, significare properauit. Ego quanuìs non esset lecta sententia, etsì de gaudio dilationis acceptæ læto admodùm corde gauderem, metu tamen *impetrationis incertæ sic tremebam, vt reliquię formidinis cor exultans adhuc toto pectore pulsarent. *interpretationis.

Quid hac reuelatione manifestiùs? quid hac dignatione felicius? Antè illi prædicta sunt omnia, quęcunque postmodùm subsecuta sunt. Nihil de Dei verbis imminutum, nihil de tam sancta promissione mutilatum. Singula deniquè secundùm quod ostensa sunt, recognoscite. Dilationem petit crastini, cùm de passionis sententia cogitaretur, postulans, vt res suas die illo, quem impetrauerat, ordinaret. Hic dies vnus significabat annum, quo ille post visionem acturus in seculo fuerat. Nam vt manifestiùs dicam, eo die post exactum annum coronatus est, quo hoc illi ante annum fuerat ostensum. Visionis eius interpretatio. Diem autem Domini, etsì non annum in diuinis literis legimus, promissioni tamen futurorum debitum illud tempus accipimus. Vndè nihil interest, si sub diei significatione solus annus ostensus est: quia illud plenius debet esse, quod maius est. Quòd verò nutu potiùs, & non sermone, explanatum est, repręsentationi temporis seruabatur sermonis expressio. Solet enim tunc verbis quodcunque proferri, quotiès quicquid profertur, impletur. Nam & verè nemo cognouit, quarè hoc ei ostensum fuisset, nisì postquàm eodem die, quo viderat, coronatus est. Medio nihilominùs tempore imminens passio pro certo ab omnibus sciebatur: passionis tamen dies certus ab

Luc.1. eisdem omnibus, quasi ignorantibus tacebatur. Sanè & in scripturis tale aliquid inuenio. Nam Zacharias sacerdos, promisso sibi per Angelum filio, quia non crediderat, obmutuit: ità vt filij nomen scripturus potiùs, quàm relaturus, nutu tabulas postularet. Meritò & hîc, vbi Dei nuncius passionem Antistitis imminentem nutu potiùs expressit, & fidem admonuit & sacerdotem muniuit. Dilationis autem petendæ ratio, de ordinatione rerum, & de voluntatis dispositione veniebat. Quæ verò res illi, aut quæ voluntas ordinanda, nisi ecclesiastici status? Suprema idcircò accepta dilatio est, vt quicquid circa pauperum fouendorum curam supremo iudicio disponendum fuerat, ordinaretur. Et puto propter nihil aliud, immò verò propter hoc tantùm, etiam indulgentia ab ipsis, qui eiecerant, & qui occisuri erant, admissa est: vt præsens præsentes pauperes nouissimæ dispensationis extremis, & vt pleniùs dixerim, totis sumptibus releuaret.

Xisti Pontificis martyrium. Ordinatis ergò tam piè rebus, & sic volútate disposita proximabat dies crastinus. Iam de Xisto bono & pacifico sacerdote, ac propterea beatissimo martyre ab Vrbe nũcius venerat. Sperabatur iam iamque carnifex veniens, qui deuota sanctissimæ victimę colla percuteret: Et sic erant omnes dies illi quotidiana expectatione moriendi, vt corona singulis posset asscribi. Conueniebant interim plures egregij & clarissimi ordinis & sanguinis, sed & sæculi nobilitate generosi, qui propter amicitiam eius antiquam secessum subindè suaderent: & nè parùm esset nuda suadela, etiam loca, in quæ secederet, offerebant. Ille verò iam mundum suspensa ad Deum mente neglexerat, nec suadelis blandientibus annuebat. Fecisset fortasè tunc etiam, quod à plurimis & fidelibus petebatur, si diuino imperio iuberetur. Sed nec illa sublimis tanti viri gloria sine pręconio transcunda est, qua iam sæculo tumescente, & de fiducia principum infestationem nominis anhelante, ille seruos Dei, prout dabatur occasio, exhortationibus Dominicis instruebat, & ad calcandas passiones huius temporis contemplatione superuenturæ claritatis animabat. Videlicet tanta illi fuit sacri cupido sermonis, vt optaret sic sibi passionis vota contingere, vt dum de Deo loquitur, in ipso sermonis opere necaretur. Et hi erant quotidiani actus destinati ad placentem Deo hostiam sacerdotis.

Cùm ecce Proconsulis iussu ad hortos eius, (ad hortos, inquam, quos inter initia fidei suæ venditos, & Dei indulgentia restitutos, pro certo iterùm in vsus pauperum vendidisset, nisi inuidiam de persecutione vitaret) cum militibus suis princeps repentè subitauit, immò (vt veriùs dixerim) subitâsse se credidit. Vndè enim posset tanq̃ subitari improuiso impetu mens semper parata? Processit ergò iam certus expungi, quod diù fuerat retardatum. Processit animo sublimi & erecto, hilaritatem præferens vultu, & corde virtutem. Sed dilatus in crastinum, ad domum principis à prætorio reuertebatur, cùm subitò per Carthaginem totam sparsus rumor increbuit, perductum esse iam Tascium, quem præter celebrem gloriosa opinione notitiam, etiam de commemoratione præclarissimi operis nemo non nouerat. Concurrebant vndiqueuersùm omnes ad spectaculum, nobis pro deuotione fidei gloriosum, gentilibus & dolendum. Receptũ eum tamen & in domo principis constitutum, vna nocte continuit custodia delicata, ità vt conuiuæ eius & chari in contubernio ex more fuerimus. Plebs interim tota solicita, nè per noctem aliquid sine conscientia sui fieret, ante fores principis excubabat. Concessit enim diuina tunc bonitas verè digno, vt Dei populus etiam in sacerdotis passione vigilaret.

Ad passionem virsan ctissimus imperterritus proficiscitur.

Forsitan tamen quærat aliquis, quæ causa fuerit à prætorio reuertendi ad principem: & volunt hoc scilicet quidam de suo, tunc Proconsulem noluisse. Absit, vt in rebus diuinitùs gestis segnitiem siue fastidium Proconsulis conquerar. Absit, vt malũ hoc intrà conscientiam religiosæ mentis admittam, vt de tam beatissimo martyre ructus hominis iudicaret. Sed crastinus dies ille, quem ante annum dignatio diuina prædixerat, verè crastinus esse debebat.

Illuxit deniquè dies alius, ille signatus, ille promissus, ille diuinus, quem si Tyrannus ipse differre voluisset, nunquàm prorsùs valeret, dies de conscientia futuri martyris lętus, & discussis per totum mundi ambitum nubibus, claro sole radiatus. Egressus est domum principis, sed Christi & Dei princeps, & agminibus multitudinis mixtæ ex omni parte vallatus est. Sic autem comitatui eius infinitus exercitus adhęrebat, quasi ad expugnandam mortem manu facta veniretur. Eundi autem interfuit transi-

tus stadij. Benè verò, & quasi deindustriâ factum, vt & locum congruentis certaminis præteriret, qui ad coronam iustitiæ consummato agone currebat. Sed vbi ad Prætorium ventum est, nondùm procedente Proconsule, secretior locus datus est. Illic cùm post iter longum nimio sudore madidatus sederet, (sedile autem erat fortuito linteo tectum, vt & sub ictu passionis Episcopatûs honore frueretur) quidam ex tesserarijs, quondàm Christianus, res suas obtulit, quasi vellet ille vestimentis suis humidis sicciora mutare: qui videlicet nihil aliud in rebus oblatis ambiebat, quàm vt proficiscentis ad Deum martyris sudores iam sanguineos possideret. Cui ille respondit, & dixit: Medelas adhibemus querelis, quæ hodiè forsitan non erunt. Mirum si cōtempsit laborem corpore, qui mortem mente contempserat? Quid plura? Subitò Proconsuli nunciatus est. Producitur, admouetur, interrogatus de suo nomine, se esse respondit: Et hactenùs verba. Legit itaque de tabula iam sententiam Iudex, quam nupèr in visione non legerat, sententiam spiritalem non temerè dicendam, sententiam Episcopo tali & tali teste condignam, sententiam gloriosam, in qua dictus est sectæ suæ signifer, & inimicus deorum, & qui suis futurus esset documento, & quòd sanguine eius inciperet disciplina sanciri. Nihil hac sententia plenius, nihil verius. Omnia quippè, quæ dicta sunt, licèt à gentili dicta, diuina sunt. Nec mirum vtiquè, cùm soleant de passione pontifices prophetare. Signifer fuerat, qui de ferendo signo Christi docebat. Inimicus deorum, qui idola destruenda mandabat. Documento autem suis fuit, qui multis pari genere secuturis, prior in prouincia martyrij primitias dedicauit. Sanciri etiam cœpit eius sanguine disciplina. sed martyrum, qui doctorem suum imitatione gloriæ consimilis æmulati, ipsi quoquè disciplinam exempli sui proprio cruore sanxerunt. Et cùm exiret Prætorij fores, ibat comes militum turba: & nè quid in passione deesset, centuriones & tribuni latus texerant. Ipse autem locus in æquali est, vbi pati contigit, vt arboribus ex omni parte densatis, sublime spectaculum præbeat: sed per enormitatem spatij longioris visu denegato per confusam nimis turbam pressuram personæ facientes, in ramos arborum repserant, nè vel hoc illi negaretur, vt ad Zachæi similitudinem de arboribus videretur.

Plebs numerosissima stipat ad mortem euntem.

Nota, quæ in sanctum virum sententia lata cōtinuerit.

Luc. 19.

Sed iam ligatis per manus suas oculis, moram carnificis vrgere tentabat, cuius munus est ferrum: & labente dextera, gladium vix trementibus digitis circuibat, donèc ad perpetrandam preciosi viri mortem clarificationis hora matura Centurionis manum, concesso desupèr vigore firmatam, permissis tandèm viribus, expediret. O beatum Ecclesiæ populum, qui Episcopo suo tali & oculis pariter, & sensibus, & quod est amplius, publicata voce compassus est: & sicut ipso tractante semper audierat, Deo iudice, coronatus est. Quanuis enim non potuerit euenire, quod optabant vota cōmunia, vt consortio paris gloriæ plebs tota pateretur: quicunq; sub Christi spectantis oculis, & sub auribus sacerdotis ex animo pati voluit, per idoneum voti sui testem legationis quodammodò literas ad Deum misit. Sic consummata passione perfectum est, vt Cyprianus, qui bonorum omnium fuerat exemplum, etiam sacerdotales coronas in Aphrica primus imbueret: quia & talis esse post Apostolos prior cœperat. Ex quo enim Carthagini Episcopatûs ordo numeratur, nunquàm aliquis, quanuis ex bonis sacerdotibus, ad passionem venisse memoratur: licèt semper Deo mancipata deuotio, dicatis hominibus pro martyrio deputetur. Cyprianus tamen etiam ad perfectam coronam Domino cōsummante, profecit, vt in ciuitate ipsa, in qua taliter vixerat, & in qua prior fecerat multa preclara, prior etiam sacerdotij cælestis insignia glorioso cruore decoraret.

Plebs tota cupit cū eo pati.

S. Cyprianus primus martyr in Carthaginensi Episcopis.

Quid hoc loco faciam? Inter gaudium passionis, & remanendi dolorem, in partes diuisus animus, & angustum nimis pectus, affectus duplices onerāt. Dolebo, quòd non comes fuerim? sed illius victoria triumphanda est. De victoria triumphabo? sed doleo, quòd comes non sim. Verum vobis tamen & simpliciter confitendum est, quod & vos scitis, in hac me fuisse sententia. Multùm, ac nimis multùm de gloria eius exulto: plùs tamen doleo, quòd remansi.

ITEM PASSIO EIVSDEM BEATISSIMI CYPRIANI, VT HABETVR IN VETVSTIS MS. *codicibus, ex qua citantur quædam ad verbum à B. Augustino.*

Constans responsum beatissimi martyris.

IMperatore Valeriano quartùm, & Gallieno tertiùm cõsulibus, tertio Calendarum Septembrium, Carthagine in secretario Paternus procõsul Cypriano Episcopo dixit: Sacratissimi Imperatores Valerianus & Gallienus literas ad me dare dignati sunt: quibus præceperunt eos, qui Romanam religionem non colunt, debere Romanas cęremonias recognoscere. Exquisiui ergò de nomine tuo. Quid mihi respondes? Cyprianus Episcopus dixit: Christianus sum, & Episcopus. Nullos alios deos nôui, nisi vnum & verum Deum, qui fecit cælum & terram, mare & quæ in eis sunt omnia. Huic Deo nos Christiani deseruimus: hunc deprecamur diebus ac noctibus, pro nobis, & omnibus hominibus, & pro incolumitate ipsorum Imperatorum. Paternus proconsul dixit: In hac ergò voluntate perseuêras? Cyprianus Episcopus respondit: Bona voluntas, quæ Deum nouit, immutari non potest. Paternus proconsul dixit: Poteris ergò secundùm præceptũ Valeriani & Gallieni, exul ad vrbem Curubitanam proficisci? Cyprianus Episcopus dixit: Proficiscor. Paternus proconsul dixit: Non solùm de Episcopis, verumetiam de presbyteris mihi scribere dignati sunt. Volo ergò scire ex te, qui sint presbyteri, qui in hac ciuitate consistunt. Cyprianus Episcopus respondit: Legibus vestris benè atque vtiliter censuistis, delatores nos non esse. Itaque detegi & deferri à me non possunt: in ciuitatibus autem suis inuenientur. Paternus proconsul dixit: Ego hodiè in hoc loco exquiro. Cyprianus dixit: Cùm disciplina prohibeat, vt quis se vltrò non offerat, & tuæ quoquè censuræ hoc displiceat: nec offerre se ipsi possunt, sed à te exquisiti inuenientur. Paternus proconsul dixit: A me inuenientur. & adiecit: Præceperunt etiam, nè in aliquibus locis conciliabula fiant, nec cœmetria ingrediantur. Si quis itaque hoc tam salubre pręceptum non obseruauerit, capite plectetur. Cyprianus Episcopus respondit: Fac quod tibi præceptum est.

Deportatur in exilium.

Tunc Paternus proconsul iussit beatum Cyprianum Episcopum in exilium deportari. Cumque diù ibidem moraretur, successit Aspasio Paterno proconsuli Galerius Maximus proconsul, qui sanctum Cyprianum Episcopum ab exilio reuocatum, sibi iussit præsentari. Cumque Cyprianus sanctus martyr, electus à Deo, de ciuitate Curubitana, in qua exilio præcepto Aspasij Paterni tunc proconsulis datus fuerat, regressus esset, ex sacro præscripto in hortis suis manebat. Indè quotidiè sperabat veniri ad se, sicut illi ostensum fuerat. Et cùm illic demorarentur, repentè Idibus Septembris, Tusco & Basso consulibus, venerunt ad eum principes duo: vnus strator officij Galerij Maximi proconsulis, qui Aspasio Paterno successerat: & alius equistrator à custodijs eiusdem officij: qui & in curriculum eum leuauerunt, in medioque posuerunt, & in Sexti perduxerunt: vbi idem Galerius Maximus proconsul bonæ valetudinis recuperandæ gratia secesserat. Et ità idem Galerius Maximus proconsul in aliam diem Cyprianum sibi reseruari præcepit. Et eo tempore beatus Cyprianus ductus ad principem, & stratorem eiusdem officij Galerij Maximi proconsulis, clarissimi viri, secessit, & in hospitio eius cum eo in vico, qui dicitur Saturni, inter Veneriam & Salariam mansit. Illuc vniuersus populus fratrum conuênit. Et cùm hoc sanctus Cyprianus comperisset, custodiri puellas præcepit: quoniam omnes in vico ante ianuam hospitij principis manserant. Et ità altera die, octauadecima Calendarum Octobrium, manè multa turba conuênit ad Sexti, secundùm præceptum Galerij Maximi proconsulis. Et ità idem Galerius Maximus proconsul eadem die Cyprianum sibi offerri præcepit, in atrio Saucialo sedenti.

Reuocatus manet in hortis suis.

Vide in sancto Episcopo vigilantiam pastoris erga puellas seruandas.

Cumque oblatus fuisset, Galerius Maximus proconsul Cypriano Episcopo dixit: Tu es Thascius Cyprianus? Cyprianus Episcopus respondit: Ego sum. Galerius Maximus proconsul dixit: Tu Papam te sacrilegæ mentis hominibus præbuisti? Cyprianus Episco-

Epiſcopus reſpondit: Ego. Galerius Maximus procõſul dixit: Iuſſerunt te ſacratiſſimi Imperatores cæremoniari. Cyprianus Epiſcopus dixit: Non facio. Galerius Maximus ait: Conſule tibi. Cyprianus Epiſcopus reſpondit: Fac quod tibi præceptum eſt. in re tam iuſta, nulla eſt conſultatio. Galerius Maximus collocutus cum conſilio, ſentẽtiam vix ægrè dixit verbis huiuſmodi: Diù ſacrilega mente vixiſti, & plurimos nefariæ tibi conſpirationis homines aggregâſti, & inimicum te dijs Romanis & ſacris legibus conſtituiſti, nec te pij & ſacratiſſimi principes Valerianus & Gallienus Auguſti, & Valerianus nobiliſſimus Cæſar ad * ſectam cæremoniarum ſuarum reuocare potuerunt. Et ideò cùm ſis nequiſſimorum criminum auctor & ſignifer depræhenſus, eris ipſe documẽto his, quos ſcelere tuo tecùm aggregâſti: ſanguine tuo ſancietur diſciplina. Et his dictis, decretum ex tabella recitauit: Thaſcium Cyprianum gladio animaduerti placet. Cyprianus Epiſcopus dixit: Deo gratias. Sententia in eum ꝓlata. * cõſenſum

Poſt hanc verò ſententiam turba fratrum dicebat: Et nos cum ipſo decollemur. Propter hoc tumultus fratrũ exortus eſt, & multa turba eum proſecuta eſt. Et ità idem Cyprianus in agrum Sexti perductus eſt, & ibi ſe lacerno birro expoliauit, & genu in terram flexit, & in orationem ſe Domino proſtrauit. Et cùm ſe dalmatica expoliâſſet, & diaconibus tradidiſſet, in linea ſtetit, & cœpit ſpiculatorem ſuſtinere. Cùm veniſſet autem ſpiculator, iuſſit ſuis, vt eidem ſpiculatori vigintiquinq; aureos darent. Linteamina verò & manualia à fratribus ante eum mittebantur. Poſteà verò beatus Cyprianus manu ſua oculos ſibi texit. Qui cùm lacinias manuales ligare ſibi non potuiſſet, Iulianus preſbyter & Iulianus ſubdiaconus ei ligauerũt. & ità beatus Cyprianus paſſus eſt, eiuſq; corpus propter gentilium curioſitatem, in proximo poſitum eſt cum cereis & ſcholaribus, in areis Macrobij Candidi procuratoris, quæ ſunt in via Mappalienſi iuxta piſcinas, cum voto & triumpho magno. Poſt paucos autem dies Galerius Maximus proconſul deceſſit. Paſſus eſt autẽ beatiſſimus Cyprianus martyr die octauadecima Calendarum Octobrium, ſub Valeriano & Gallieno Imperatoribus: regnante verò Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen. 25. aureos iubet dari ſpiculatori. Nota corpꝰ eius poſitũ cum cereis.

SERMO BEATI AVGVSTINI EPISCOPI DE S. CYPRIANO EPISCOPO ET MARTYRE. *Eius Sermonis meminit Poßidius in Indiculo operum S. Auguſtini.*

SErmonem à nobis debitum auribus & cordibus veſtris, exigit tam grata & religioſa ſolennitas, qua paſſionem beati martyris celebramus. Triſtis proculdubiò tunc Eccleſia fuit, non damno cadentis, ſed deſiderio recedentis, ſemper cupiens videre præſentem tam bonum rectorem atque doctorem. Sed quos afflixerat ſolicitudo certaminis, conſolata eſt corona victoris: & nunc non ſolùm ſine vlla triſtitia, verumetiam cum ingenti lætitia, cuncta, quæ tunc geſta ſunt, legendo recolimus: diéque iſto nobis gaudere conceſſum eſt, non timere. Neque enim formidamus terribiliter venientem, ſed expectamus hilariter redeuntem. Placet itaque, vniuerſam illam fideliſſimi, & fortiſſimi, & glorioſiſſimi martyris paſſionem, cum exultatione recordari prærteritam, quam tunc fratres ſuſtinuêre futuram. Primò igitur, quòd pro fide confeſſionis Chriſti, in exilium Curubin miſſus eſt, nõ ſancto Cypriano aliquid nocuitum, ſed multùm illi præſtitum ciuitati. Quò enim ipſe mitteretur, vbi ille non eſſet, propter cuius teſtimonium mittebatur? Chriſtus ergò, qui ait: Ecce ego vobiſcùm ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi, in omni loco membrum ſuum excipiebat, quocunque furor inimici pellebat. O ſtulta infidelitas perſequentis. Si quæris exilium, quò Chriſtianus iubeatur ire, priùs, ſi potes, inueni, vndè Chriſtus cogatur exire. De patria ſua in alienũ te arbitraris excludere hominem Dei, in Chriſto nuſquàm exulem, in carne vbiquè peregrinum. Solennitas tam antiqua S. Cypriani. Curubitanũ exilium eius. Matt. 28.

Sed iam commemorare & conſiderare delectat poſt illud, quod Cyprianus nõ ſenſerat, ſed inimicus putabat exilium, quid ex ordine paſſionis ipſius conſecutũ ſit. Cùm enim Cyprianus ſanctus martyr, electus à Deo de ciuitate Curubitana, in qua exilio

præcepto Aſpaſij Paterni proconſulis miſſus fuerat, regrederetur, in hortis ſuis manebat: & indè quotidiè ſperabat veniri ad ſe, ſicut oſtenſum erat illi. Quid iam fremeret perſecutoris impetus aduersùs cor ſemper paratum, accedente etiam Domini reuelatione firmatum? Quandò enim deſereret patientem, qui non eſt paſſus præoccupari neſcientem? Iam ergò quòd ad eum paſſioni exhibendum duo miſſi ſunt, qui eum etiam ſecùm in curriculum leuauerunt, in medioque poſuerunt: & hoc diuinæ admonitionis fuit, vt gaudens recoleret, ad eius ſe corpus pertinere, qui inter iniquos reputatus eſt. Chriſtus namq; inter duos latrones ligno ſuſpenſus, ad exemplum patientiæ præbebatur: Cyprianus autem inter duos apparitores ad paſſionem curru portatus, Chriſti veſtigia ſequebatur. Quid illud, quòd cùm in alium diem dilatus, apud cuſtodes eſſet, atq; illuc ſe multitudo fratrum ac ſororum congregans, pro foribus pernoctaret, cuſtodiri puellas præcepit, quanta intentione conſiderandum, quanta laude prædicādum, quanto præconio commendandum eſt? Vicina corporis morte, non moriebatur in animo paſtoris vigilantia paſtoralis, & cura tuendi Dominici gregis vſque ad extremum vitæ huius diem mente ſobria tenebatur: nec excutiebat ab animo diligentiam fideliſſimi diſpenſatoris manus tam proxima cruenti carnificis. Ità ſe martyrem cogitabat futurum, vt eſſe non obliuiſceretur Epiſcopum: magis curans, quam rationem paſtorum principi de commiſſis ſibi ouibus redderet, quàm quid infideli proconſuli de fide propria reſponderet. Amabat quippe eum, qui Petro dixerat: Amas me? Paſce oues meas. Et paſcebat oues eius, pro quibus ſanguinem fundere, illum imitans, properabat. Cuſtodiri puellas præcepit, ſciens ſe non ſolùm habere ſimplicem Dominum, ſed etiam verſipellem aduerſarium. Itaq; aduersùs leonem apertè frementem, in confeſſione virile pectus armabat: aduersùs inſidiantem lupum gregis, ſexum fœmineum muniebat.

Paſſio eius diuinitùs illi reuelata. — *Eſa. 53.* — *Exemplum boni paſtoris.* — *Iohan. 20.*

Ità verè ſibi conſulit, qui Deum iudicē cogitat, apud quem cauſam geſtæ huius vitæ, atque ab illo ſibi muneris iniuncti quiſque dicturus eſt. Vbi omnis homo recipit, ſicut teſtatur Apoſtolus, quæ per corpus geſſit, ſiue in bonum, ſiue in malum. Ità ſibi conſulit, qui ex fide viuens, & ſatagens ne ab extremo præoccupetur die, extremum computat omnem diem, & ſic Deo placitos mores perducit vſque ad extremum diem. Ità ſibi beatus Cyprianus Epiſcopus miſericordiſſimus, & martyr fideliſſimus conſulebat: & non ſicut cum lingua ſubdola diaboli per os poſſeſſi à ſe impij iudicis monere videbatur, dicens: Conſule tibi. Cùm enim eius immobilem mentem videret, quandò ei dixit, Iuſſerunt te principes cęremoniari: reſponditque ille, Non facio: adiecit, & ait: Conſule tibi. Ipſa eſt lingua ſubdola diaboli, etsi nō huius, qui neſciebat quid loquebatur, illius tamen, qui per eum loquebatur. Loquebatur enim proconſul, non tam ſecundùm principes homines, quorum iuſſa ſibimet iniuncta iactabat: quàm ſecundùm principem poteſtatis aëris, de quo Apoſtolus dicit: Qui operatur in filios diffidentiæ. Quem per huius quoquè linguam operari Cyprianus nouerat, quod ipſe non nouerat. Nouerat, inquam, Cyprianus, cùm à proconſule audiret, Conſule tibi: quod caro & ſanguis dicebat ſtolidè, hoc diabolum dicere ſubdolè: atq; intuebatur in vno corpore duos, iſtum oculis, illum fide. Nolebat eum iſte mori, nolebat ille coronari. Proindè circa iſtum placidus, circa illum cautus: huic apertè reſpondebat, illum occultè vincebat. Fac, inquir, quod tibi præceptum eſt. In re tam iuſta nulla eſt conſultatio. Conſulit enim, qui conſilium vel impertit, vel quęrit. Sed proconſul non à Cypriano conſilium accipere volebat, ſed eum potiùs, vt à ſe acciperet, admonebat. At ille: In re, inquit, tam iuſta, nulla eſt conſultatio. Non adhuc conſulo, quia non adhuc dubito. Abſtulit enim mihi dubitationem ipſa iuſtitia. Iuſtus autem, vt ſecurus moriatur in carne, certus viuit in fide. Præceſſerant Cyprianum multi martyres, quos flagrantibus exhortationibus ſuis ad vincendum diabolum accenderat: & erat vtiquè iuſtum, vt quos veridicus loquendo præmiſerat, patiendo intrepidus ſequeretur. Ergò in re tam iuſta, nulla eſt conſultatio. Quid ad hæc dicamus, quid ad hęc exultemus tanta conceptione gaudiorum? In quid erumpat cor noſtrum & os noſtrum, niſi in ipſam venerabilis martyris vltimam vocem? Cùm enim Galerius Maximus decretum ex libello recitâſſet, Thaſcium Cyprianum gladio animaduerti placet: reſpondit ille, Deo gratias. Habentes igitur de re tanta memoriam pręſentis loci, feſtiuitatem ſolenniſſimi diei, propoſitionem ſaluberrimi exempli, omnibus medullis noſtris dicamus & nos, DEO GRATIAS.

2. Cor. 5. — *Optima præparatio ad mortē.* — *Ephes. 2.* — *Deo gratias, dicit fortiſſimus martyr, dū cædi capite iubetur.*

MAR-

MARTYRIVM SANCTI ET MAGNI MARTYRIS NICETAE, AVTHORE *Simeone Metaphraſte.*

VIctricia martyris Nicetę hodiè celebramus certamina,non 15. Septembris.
quem princeps Apoſtolorum Petrus erudijt, & qui Pontificis Clementis fuit ſocius, & quem Commodus Tyrannus propter Chriſtum illato conſummauit martyrio. Non conueními⁹, vt huius celebremus certamina: ſed quem (Quod ad laudem quidem eſt præclarius & præſtantius) regio tulit barbara. Sciũt omnes fluuium Iſtrum,magnitudine quidem inter fluuios clarum,quem lingua eius regionis appellat Danubium. Gotthos autem, qui illo tempore Gotthi Danubij accolæ.
exceſſerant è patria, fluuius habebat accolas. Hic ergò admirãdus Nicetas, natus è Gotthicis ſeminibus,& primum honorem apud illos nactus, tam propter claritatem generis, quàm propter aliam animi & corporis indolem & dexteritatem, non erat vita Gothus, nec moribus, nec fide. Nam genus quidem vincebat ingenium: amor autem in Chriſtum,barbaram opinionem: ſtudium verò virtutis,intemperantiam Gotthicam & feritatem.

Hic autem in adoleſcentia hauſerat ſacra fluenta doctrinæ Theophili. Quem quidem Theophilum, cùm eius fidei fuiſſet commiſſus Gotthorum Pontificatus, accepi- Theophil⁹ Gotthorũ Epiſcopus.
mus interfuiſſe primæ ſynodo Nicenæ, manuq́ue & lingua apud omnes confirmâſſe dogmata pietatis. Cùm autem non multum interceſſiſſet temporis, & in gente Gotthorum bella erupiſſent inteſtina, & eſſent diuiſi in duas partes,& vni quidẽ præeſſet *Phri- *Fridigernes.
tigernes,altera autem valdè terribili parẽret Athanaricho, hic Athanarichus,ſuſcepta maximis copijs expeditione aduersùs Phritigernem, qui erat quidem eiuſdem generis, ſed erat ab eo auulſus,victoria parta,erigit trophæum. Quamobrèm Phritigernes in rebus ſuis afflictis ſpectauit ad Romanam dexteram, & veniens transfuga, petiuit auxilium. Valens autem Chriſti inimicus, eo tempore tenebat ſceptrá Romana. Qui cùm iuſſiſſet ijs,qui erant in Thracia, militibus ferre opem exuli, Phritigernes,Thracio exercitu accepto, & eo, qui ſibi remanſerat, tranſmittit Iſtrum. Itaque ferentes diuinam Chriſti Crucem, præcedentem omnes ſuas copias, prælio confligunt cum aduerſarijs, & eum, qui vicerat,facilè vincunt, & illius multitudo partìm quidem cæditur, partìm Nota S. Crucis vim.
capitur, cùm Athanarichus turpiſſimè cum paucis ſuæ vitæ fuga cõſuluiſſet. Hæc fuit cauſa & occaſio, cur multi ex ijs, qui præceſſerunt, Gotthis, religionem amplexi ſint Chriſtianam.

*Vrphilus autem fuit Theophili ſucceſſor in munere Pontificali,qui cum eo quo- *Vlphilas
què ſynodo Nicenæ interfuerat eadem ſentiens, & poſteà conſederat cum ijs, qui Conſtantinopoli in ſecunda ſancta ſynodo fuerunt congregati. Hic cùm eſſet vir prudens & doctus, inuénit figuras literarum, & ſonos Gotthicæ voci conuenientes, & cùm in eis ſacram noſtram & diuinitùs inſpiratam ſcripturã è Græca in linguam Gotthicam vertiſſet, omni ſtudio & diligentia effecit,vt eam diſcerent,qui erant ſuæ gentis.Quamobrèm magnũ incrementum accipiebat pietas apud barbaros,& indiès proficiebat.Athanarichus autem cùm procedente tempore ſe à damno, quod acceperat, recreâſſet, & in locum priſtinum reuertiſſet,non peruénit tamen ad pietatem & veram religionem:ſed Athanarichus perſequitur Chriſtianos.
multos quidem ex Chriſtianis Gotthicis & Barbaris ſubijciebat ſupplicijs: magìs autem mouebatur aduersùs generoſum Nicetam, qui & generis claritate, & pietate ſuperabat eos, qui erant ſui generis. Gratiano autem pio & clementi Romanum ac paternum adminiſtrante Imperium, impius & cædem ſpirans Athanarichus,ipſe per ſe aduersùs pios cædem parabat, & efficiebat, vt qui ei parebant, ipſum imitarentur.Iſti ergò Dei hoſtes execrandi, cùm pietas martyris in dies prædicaretur, ægrè ferebant, minabantur, indignabantur, aggrediebantur eum de medio tollere. Quæ quidem Nicetas parùm curans, nihilominùs pergebat prædicare pietatem. Tandèm in iram apertam erumpentes, repentè martyrem inuadunt eo tempore, quo prædicabat, ipſumq́ue rapiunt,& vi trahunt,& vrgent,vt fidem abiuret.Sed ille quidem nec verbis,nec factis de-

ſiſtens à pietate,& à libera Chriſti confeſſione,ludum & irriſionem eſſe oſtendebat illorum inuaſionem.Illi autem cùm contriuiſſent partes eius corporis,(ô inſaniam)cum etiam in ignem inijciunt. Sed ſic quoquè patiens ſanctus, neq; lingua deſiſtebat Deum hymnis celebrare,neque corde in eum credere. Quocircà ad finem vſq; immobilē ſeruans confeſſionem,cum multis alijs,qui erant eiuſdem generis & fidei, dignus fuit habitus coronis martyricis, anima ſua in manus Dei tradita.

S. Nicetas in ignem mittitur.

Abit ad cælos.

Marianus autem quidam vir pius, Cilix genere,ex ciuitate,quæ illic eſt,ortus,nomine Mopſueſtia, illo tempore verſans in locis, quæ ſunt circa Iſtrū, propter fidei coniunctionem & morum ſimilitudinem, quæ quidem magna ex parte inter ſe conueniūt, euaſerat martyri familiaris & amicus,& degebat in eiſdem ædibus.Hic poſtquàm ille finem accepiſſet martyricum, cōſiderabat,& multas apud ſe verſabat cogitationes, quonam modo poſſet corpus amici accipere, maximè tali fine ornatū. Cùm ergò ſic conſideraret, tandèm intempeſta nocte propter metum Athanarici,(ipſe enim nō permittebat,vt acciperetur corpus martyris) accedens in eum locū,in quo erant proiectæ ſanctorum reliquiæ, quoniam ignorabat, quodnam eſſet, quod quærebatur, ab eo docetur,à quo Magi didicerunt illius adorationem. Virtus enim quædam cæleſtis & incorporea, ſtellæ forma ſuſcepta, bonum præcedebat Marianum apertè & euidenter, neq; deſtitit hoc facere illa ſtella, quę apparebat, donèc oſtendit id, quod deſiderabatur. Id autem erat non reliquię aliquæ & pars, ſed corpus integrum illius verè beatæ animæ. Quod quidem apparuit igne fuiſſe potentius, ſicut etiam volebat eius appellatio, niſi quòd ſolùm quędam ſeruabat veſtigia, neq; ea aperta, ſed vt tantùm apparéret, id cum igne eſſe congreſſum. Hoc ergò ſacrum corpus cùm thecæ impoſuiſſet, martyricis, vt oportet,& ſacris id honorans orationibus, transfert in ſuam patriam, & tunc ipſum domi ſuæ deponit.

Matt.2.

Nota rem miram.

S. Nicetæ corp' ignis non læſit.

Sed quanuìs illud ità ſe haberet,& maneret in domo priuata, publicas tamē effundebat curationes. Etenim cùm eſſet domus bonæ animæ,non ſatìs habebat vnis ędibus ſua circunſcribere miracula: ſed erat communes deliciæ Mopſueſtanorum,immò verò eorum quoquè, qui aliundè ventitabant,vſusfructus, qui non conſumebatur. Procedente autem tempore, templum quoquè excitatur martyri, & ipſum corpus ſuſcipit venerandum, apertiſſima decętero conferens beneficia; & reſiſtens omnibus morbis & vitijs. Illa tamen domus, quę athletam primò accepit hoſpitio, ditatur pollice ſacrę illius domûs,& hanc propriam gratiam amico Mariano dat ille egregius Nicetas, honorans amicitię leges & hoſpitalitatis. Quod quidem nulli alij ſinit facere, in hoc quoquè amico gloriam tribuens.Etenim Auxentius,qui erat dictę ciuitatis Epiſcopus,cùm aggreſſus eſſet eius corporis aliquid diuidere & accipere, nihil quidem accepit eorum, quę volebat: eum autem non paruus inuaſit metus,nec eiuſmodi,vt non in apertū prodiret, aut lateret, ſed quo eius quoquè anima fuerit valdè agitata, & alios docuerit ijs, quę vidit, & terrore, quo eſt affectus, vt nemo deincèps manum audacem porrigeret, neque vllam partem eius corporis, cùm eſſet præter ipſius ſententiam,auelleret. Quonam modo autem metus hic acciderit, & quibuſnā verbis prohibitus fuerit, nè aggrederetur, explicabimus.

Templum S. Nicetæ.

Excitauit hic quidem Pontifex, amicus martyrum, templum victoria inſignibus martyribus, Taracho, Probo & Andronico, quod poſitū eſt ante muros ciuitatis Mopſueſtiæ. Cùm autem ipſorum ſanctorū ei deeſſent reliquię ad cōſecrationem templi ædificati, eas autem haberet vrbs illi propinqua, nomine Anabarza, ei promiſſa parte reliquiarum huius præclari Nicetæ, illorum martyrum accipit reliquias. Cùm itaque oporteret impleri id, quod promiſſum fuerat, & ſepulcrum fuiſſet effoſſum, & ſublatus eſſet lapis,qui fuerat impoſitus, protinùs quidem confringitur marmor,nulla apparente cauſa: appáret autem mortuus, habens membra honeſtè compoſita, & corpus à priori corpore nihil differēs. Cùm ergò eum oporteret accipere partem corporis, & illud tetigiſſet manus eius, qui ſepulcrum effoderat, nihil quidem ea accipit, fit autem mox arida, metusque & tremor ſtatim inuadit eum, qui id auſus fuerat. Deindè fit terręmotus, & erumpunt tonitrua, & frequentia micant fulgura, ijs, qui aderāt, afferentia metum intolerabilem. Quod quidem cùm ſacroſanctus adſpexiſſet Auxentius,(ſatìs enim intelligebat, quid Deus ſignificaret) eius quidē, qui paſſus fuerat, manum aridam adducit ad reliquias, non vt rurſùs aliquid accepturam, ſed potiùs vt tacitè petituram veniam

Nota antiquū morē adhibendi reliquias in templorū conſecratione.

Nota Lector.

veniam audaciæ,& consecuturam curationem. Est enim, dicebat, tibi, ô sancte, multo facilius, cùm sis bonus,& boni imitator, curare, quàm lædere: Et si illud vel nolens præbuisti, quomodò non hoc magis dabis ex tui animi sententia? Curatur itaque affecta manus,& prædicat virtutem & bonitatem eius, qui curauerat. Deindè verò Pontifex, cùm sacrum eius sepulcrum honorâsset hymnis & glorificationibus, ei pristinã figuram restituit, nulla in re mutato, nisi quòd se habebat meliùs & honestiùs.

Sic glorificat Deus eos, qui ipsum glorificāt: sic magnificat eos, qui ipsum magnificant. Non vniuersum hîc donans: minimè: sed ex his futura præbens conijcienda. Nam quæ hîc dantur, etsi inter omnia sensilia sint præstantissima, auribus tamen significantur,& oculis compræhenduntur: Quæ autem illic sanctis manent, neque oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascenderunt. Talia enim sunt, vt dicimus, quæ à Deo parata sunt ijs, qui ipsum diligunt. Quæ detur nobis omnibus cōsequi gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, Cui gloria & potentia in secula seculorum, Amen. Esa. 64. 1. Cor. 2.

MARTYRIVM SANCTAE ET MAXIME BENEDICTAE MARTYRIS EVPHEMIAE, *authore Simeone Metaphraste.*

Diocletiano tenente sceptra Romani Imperij, Prisco autem Asiæ Proconsule, aduersùs Christianos grauis spirabat persecutio, sæuaque & formidabilis. Erat autem Prisco assessor quidam Sophista, nomine Apellianus, fungens munere sacerdotij dei, qui apud eos falsò nominatur, Martis. Cùm ergò huius adulterini dei festum instaret anniuersarium, literæ & edicta per vniuersam venerūt Chalcedonem. In ea enim peragebantur sacrificia, nam ibi erat templum Martis, & insigne illius simulacrū. Vocabāt autem edicta ciues ad festum,& eos, qui habitabant circa Chalcedonem. Minabantur verò mortem & supplicia ijs, ad quos erant ventura, si non persuaderentur, vt adorarent dæmones. Tubæque clarè sonantes & terribiliter, erant signum conueniendi ad templum. Quibuscunque ergò execranda quidē sacrificia & abominanda eiusmodi religio erat odio, econtrà autem firma erat sanctitas, & pietas, & fides in Christum, ij vitantes congressionem cum impijs & concilium vanitatis, per quasdam classes se in domibus includentes, aut in solitudinibus, vacabant precibus & orationibus, veròque & soli Deo cultum offerebant rationalem. Quorum vnus quoquè erat chorus, qui inprimis benedicta & clara martyre Euphemia decorabatur. 16. Septembris. Festū Martis apud Chalcedonem.

Euphemia, inquam, quæ conuenienter suo nomini vniuersum orbem terræ sua fama erat complexa. Quæ patrem quidem habebat quendā è senatu, & qui aliquot gesserat magistratus: erat autem ei nomen, Philophron: matrem verò valdè piam & honestam, quę vocabatur Theodorosia: quę etiam à Deo donū data fuerat omnibus egentibus, illorum faciens omnia, quæ sua erant,& cuius erat in eos manus larga & munifica. Ex quibus orta Euphemia, apparuit germen radici conueniens, ramus annuens ad pietatem veramque religionem, & longè pinguissimus fructus misericordiæ. Cùm illud ergò dæmonum peragerctur sacrificium, non negligendum, sed maximè curandū ducens hunc cœtū piorū Apellianus, cùm de eo diligenter inquisijsset, & certior esset factus, ea significat Proconsuli. Protinùs autem compræhenditur cùm multa alia multitudo Christianorū, tum ipse quoquè diuinus chorus, in quo erat præclara hæc virgo Euphemia, quæ & corporis pulchritudine, & virtutis specie, & ætatis flore, & generis claritate, inter eos lucebat veluti stella lucidissima. Ad quadraginta autem & nouem, congregatorū erat ille sacer chorus. Qui cùm fuissent compræhensi, producti sunt in conspectum Proconsulis. Ille autem eos priùs inducens admonitione, conabatur abducere à pietate, bonis terræ volens eos demulcere, qui cupiebant cælestia: dicebat enim: Sacrificate magno deo Marti, vt eius beneuolentia,& ab Imperatoribus danda felicitate vos dignos efficiatis,& plurima consequamini munera & honores. Cui diuinus ille chorus, tanquàm vno animo & vno ore: Nos, dixerunt, ô Procōsul, Deū verum S. Euphemiæ parentes. Euphemia cum alijs cōprehēditur.

Constantia martyrum. colere didicimus,cuius verbo ex ijs,quę non erant,constitutũ est vniuersum,cælum,& terra,& omnia,quæ sunt in eis: neq; vllum aliũ deum scimus, præter hunc, neque adorare (Absit, Rex CHRISTE) sustinebimus. Tua autem dona & honores, alios alliciant, eosq;,qui sunt pusillanimi,& parua concupiscũt,deliniãt.Hęc enim à nobis paruifiunt, & vix vllam eorum ducimus rationem,cùm solùm amemus honorem, qui est in cælis, quem,vitam immortalem & regnum Dei vocamus. Sic quidem dixit ille gloriosus exercitus, qui habebat ducem benedictam Euphemiam.

Tyrannus autem ne sic quidem desperãs fore, vt eis persuaderet, sed sibi bonam de eis spem prębens,(admirabatur enim illos adspiciens,&videns illorum liberale ingenium, & generosos spiritus, neque volebat tam pulchrum & ornatũ cœtum pœna affici) fecit rursùs periculum martyrum constantiæ, & pro viribus studuit eos à sua traducere sententia: Cùm videam,dicens,in vobis multam elucere intelligentiam,de vestra mutatione nondùm spem abijcio,sed scio fore,vt mihi credatis cõsulenti ea, quę sunt bona & vtilia, & non pro honore eligatis ignominiam, & pro delicijs & gloria dedecus, & videre tam pulchram iuuẽtutem & florem corporis, quæ sunt omnibus hominibus iucundissima,grauibus tormentis affici & laniari. Ad hæc rursùs liberè sancti: Nos, dixerunt,ô Proconsul,eadem rursùs dicimus,quòd maximum existimamus dedecus,si cùm mentem & intelligentiã à Deo acceperimus,deos nominemus ea, quæ non sunt solùm muta & surda,sed etiam mente & sensu vacua.Quæ autem nobis inferes supplicia, tantũ abest vt ea existimemus terribilia, vt contrà magìs timeamus,nè,si sint leuia & moderata, non possint esse satìs accuratum testimonium Dei in nos virtutis & potentiæ. Sed nè prolixiori vtaris oratione, fac eius rei periculum: & tunc scies apertè, nos faciliùs laturos esse cruciatus,quàm tu sis intentaturus.

Ecce quid efficit magnus Christi amor.

Ad iram Tyrannum accendit hæc oratio, & statìm tormentis subiecti fuêre martyres. Tormenta aũt fuerunt nõ parua,neq; paruo tempore durârunt, sed ad nouendecim dies fuêre producta. Sciunt autẽ omninò, quicunq; rerum asperarum & tristium faciunt periculũ,quòd plagis corporis rursùs accedentes aliæ, cùm prior dolor nõdùm emarcuerit,sed sit adhuc in ipso vigore,ijs,qui patiuntur,efficiunt grauem sensum & intolerabilẽ.Atque tribunal quidẽ martyres,qui cędebantur,producebat quotidiè,velutì in theatrum. Deindè post plagas eos quoquè excipiebãt carceres, alia afflictio accedẽs afflictioni,& dolorũ additamentũ.Tantum autem aberat,vt illi ea dolorem existimarẽt & molestiam,vt etiam gauderent dupliciter, & quòd propter Christum punirentur, & quòd propter rerum molestarum augmentum,bona quoquè quę erant in spe,accessionem acciperent. Cùm iam autẽ dies adesset vigesimus,à Tyranno rursùs viri accersuntur pręclari,cum quibus gloriosa quoq; aderat Euphemia,velutì in medio stellarũ luna toto orbe plena, pulchrè & iucundissimè resplendens. Quid ergò eis Tyrannus? Ea, inquit, experti, quę nunquàm putâstis fore vt experiremini, an aliquod salutare & vobis vtile consilium ceperitis,dicite.Satius est enim,vt relicta hac vana & noua glorię cupiditate,& mittentes soli vestræ vitę malo vestro repugnare,quod omnes faciunt, id vos quoquè faciatis,& accedentes sacrificetis. Christi autem fortis exercitus simul cum benedicta Euphemia: Quousquè,dixerunt, ô Iudex, teipsum decipis, res aggrediens, quæ non possunt fieri? Putare enim posse te nos à nostra traducere sentẽtia, perindè est, acsì putes posse te trãsmouere stellas à sua statione vel motione, aut trãsferre aliquid ex ijs, quæ sunt immobilia.Quamobrèm satius est,vt à tuo errore conuertaris,& verum Deum agnoscas,qui fuit tuæ salutis optimus dispensator.

Dirè cruciantur martyres.

Lætantur in pœnis.

Cæduntur loris vultus martyrum. Maiori ira percitus Priscus,iubet crudis loris feriri vultus sanctorum, pro bonis verbis mala facta rependens stolidus.Illi autem hoc quoquè nouũ fortiter ferẽtes tormentum, euaserunt facie splendidiore, sanguine quidem è carne defluente, opificis autem gratia reddente pulchros & elegantes eos vultus,quos effinxerat.Cõtrà autem,qui flagellabant defessi, ceciderunt in terram semimortui. Sed alij quidem sancti iussu Iudicis rursùs conijciuntur in carcerem, donèc eos transmitteret ad Diocletianum,(sic enim cõstituerat Apellianus) benedicta autem ante tribunal eius stabat Euphemia: existimabat enim fore,vt sola sic facilè induceretur. Cùm itaq; curâsset, vt ea proximè sisteretur, vt se familiaritate magìs insinuaret: Crede mihi, aiebat, tibi optimè consulenti, ô Euphemia, & accedens magno deo Marti sacrifica. nam sic quidem & liberaberis ab omnibus molestijs,citra laborẽ autẽ lucraberis,quæ sunt maximè optanda, nempè vt & diui-

Iudex blanditur S. Euphemiæ.

diuitijs,& gloria potiatis,& agas deinceps vitam beatam & felicem. Christi autem martyr: Mulierem quidem videns, ô Iudex, inquit, putas posse facilè decipere: Videbis verò me non esse, vt existimas, mulierem tuis insidijs expositam. Confido enim in Christum, quòd adiutricem habens inuictam eius dexteram, tuas callidas superabo insidias. Postquàm ergò sic respõso victus fuit Tyrannus, & qui solo adspectu putabat se posse quod volebat efficere, ab vna contemnebatur fœmina, pudore quidem fuit affectus: pudor autem mouit iram. Res est enim eiusmodi supercilium, cui accessit potestas. Deindè perindè ac ea, quæ præcesserant, tormenta parua esse arbitratus, & quæ imponere non possent necessitatem, noua excogitauit: & iubet construi rotas inauditis quibusdam machinis, quæ carnes premere, & ab ossibus exprimere, & ipsa confringere possent violentissimè, & in eas sapientissimam inijci Euphemiam. Irridetur ab ea.

Postquàm autem ipsæ machinæ dicto citiùs fuerunt constructæ, & martyr in eas erat inijcienda, validis continuò in se paratis armis, nempe diuina Crucis figura, ac ea signata, aut, vt meliùs dicam, munita, aduersùs rotas processit, nullam quidem vultu ostendens tristitiam, sed seuero & honesto vultu, Deumque benedicens, & apertè ostendens se ijs, quæ pro ipso patiebatur, admodùm gaudere. Quinetiam proferens aliquid generosum & valdè dignum eius candore: Tuæ rotæ, dicebat, ô Tyranne, & hæ imbecillæ tuæ machinationes, maius mihi accendunt Christi desiderium. Hæc audientes ministri, rotas versabant, quàm poterant fortissimè, grauiorem sensum doloris martyri afferentes. Quamobrèm eius quidem membra & partes confringebantur, & disrumpebantur, & diuellebantur omnes compages: mens autem non abscedebat à Christo: sed in cælum tollens oculos, vndè se sperauit habituram auxilium: Domine mi, clamabat, Iesu Christe, animæ meæ illuminatio, fons vitæ, qui das salutẽ eis, qui in te confidunt, adsis nunc mihi adiutor, & cognoscatur ab omnibus, quòd tu es Deus solus, certa spes eorum, qui in te habent fidutiam, & quòd non accedent mala, neque appropinquabit flagellum tabernaculo eorum, qui te altissimum suum posuerunt refugium. Sic quidem martyr est precata: Deus autem effectum reddidit, quod precabatur. Cælestis enim continuò adueniens virtus, momento temporis facit hæc omnia. Eam quidem soluit à rota: corpus autem curat à plagis adeò pulchrè, vt ne minimum quidem vulnerum vestigium in eo apparêret. Deindè etiam ministros iniquitatis specie terrens terribili, facit vt non operentur. E rotis verò egressa gloriosa certatrix, non solùm conspecta fuit integra & sana, sed etiam vultu alacris, (O admirabilem tuam, Christe, virtutem) cùm alijs etiam patientibus, sæpè insit tristitia in vultu eorum, qui spectant, & sunt humaniores. Figura diuinæ Crucis, valida arma Christianorum. Horrendũ supplicium. Psal. 90.

Sed Aethiops non dealbatur, & lignum incuruum non dirigitur, & cancer rectè ingredi non docetur. Hæc Priscus sceleratus, & cuius nullo modo poterat curari vitium. Nam cùm diuinitùs factum esset tale signum, ille, vt qui esset suis dijs cæcior, nõ solùm nihil intellexit, sed minatus est etiam se esse viuam exusturum martyrem. Illa autem nequaquàm se reprimens: Ad tempus quidem est, inquit, O Tyranne, ignis, quem mihi nunc minaris: & citò quidem accenditur, citò etiam à volente extinguitur: neque ego sum tam pusilli & abiecti animi, vt hunc ignem formidem. Non, per sacra certamina eorum, qui se pro Christo strenuè & fortiter gesserunt, hoc quidem mihi vllum affert timorem: sed illum ignem extimesco, ille mihi vel solùm in mentem veniens ignis est terribilis, qui manet eos, qui Christum negant, vt qui æternam habeat operationem, & ne tantillùm quidem desinentem. Itaque Tyrannus quidem ad effectum deducens ea, quæ minatus fuerat, iubet accendi fornacem, quæ valdè aleretur pice, sulfure, stuppa & sarmentis. Et alta quidem erat flamma quadraginta & quinque cubitos. In ignem autem inijcienda martyr, induit arma trium puerorum, nempè preces: & contra ignem accendit ignem orationis, & oculos in cælum tollens: Deus, inquit, qui in excelsis habitas, & humilia intueris: qui Babylone tres pueros, propter tuam legem igni traditos, per sanctum Angelum tuum à malis illæsos conseruâsti, & eis rorem desupèr immisisti, tu quoquè mihi tuæ ancillæ adsis adiutor, quæ pro tua, ô Christe, decerto gloria. Sic dixit: & cùm figura Crucis rursùs, tanquàm alijs armis, seipsam armâsset, stabat parata, expectans iussum Tyranni. Psal. 137. Dan. 3.

Cùm autem ille iussisset eam in ignem conijci, & eam manus essent lictorum cõpræhensuræ, Victor & Sosthenes, qui præerant ijs, qui ad hęc inseruiebãt, ad Priscum

accedentes: Quòd ijs quidem, quæ imperas, prompto & alacri animo inseruiamus, aiunt, etsì multos habeamus testes, non alios, quàm tuos oculos producimus. Nunc autem non possumus tangere corpus huius virginis. Videmus enim viros stantes adspectu formidabiles, nos quidem toruè admodùm intuentes, & paratos virginem defendere, & eam efficere flamma superiorem. Quid enim aliud sibi vult, quòd ignem huc & illuc dispergūt? Postquàm autem hæc audiuit Priscus, eos quidem, vt qui iam à cultu deorum defecissent, mittit in carcerem: Cæsarem autem ac Varium (sic enim vocabantur) sufficit in eorum ministerium. Et illi quidem prompto & alacri animi studio egregiam virginem Euphemiam, cedente diuina virtute Angelorum, (neque enim poterant ipsi mutationem suscipere ad pietatem) inijciunt in fornacem. Sed eos continuò arguebant res inanimæ, & puniebantur impij. Ignis enim repentè efferuescens, & in orbem circunfusus, quomodò priùs Babylone, vltus est eos, qui iniecerant: Gloriosa autem virgo, perindè acsì non ad supplicium, sed ad recreationem tradita esset & delicias, mansit quidem aliquandiù ab igne illæsa: securissimè autem mouebat labra ad hymnos diuinos, aura molli & roscida eam refrigerante.

Visio torquentium sanctam virginem. *Dan. 3.*

Postquàm autem & flamma contabuit, & in Cæsarem & Varium diuinitùs immissum supplicium alios ministros procùl dispersit, egreditur martyr adeò integra & illæsa, vt ne in tunica quidem ignis vllum seruaret vestigium. Sed ipsam quidem rursùs vinctam tenebat custodia. Die autem sequenti educit Proconsul Victorem & Sosthenem, & iussit eos sacrificare dijs suis. Illi autem: Nos, aiebant, O Proconsul, magno priùs errore implicati, quomodò tu quoquè hucusquè, nunc tandèm bono Dei nutu resipiscentes, digni habiti sumus, qui veritatem agnosceremus per hanc virginem. Scias ergò nos neque dijs inanimis sacrificaturos, (Absit, vt simus adeò emotæ mentis) neque tuis esse cessuros edictis. Postquàm hæc dixissent, abducti sunt in stadium, & iussi sunt pugnare cum bestijs. Illi autem imperatum lubenter accipiebant, & exultabant, non solùm quòd existimarent esse satiùs decertare cum feris, quàm cum tam malis hominibus: sed etiam quòd per dentes ferarum erant illi contracturi maxillas bestiæ, quæ caret carne. Quod quidem cùm precati essent, audiêrunt de cælo vocem, quæ significabat fuisse auditam eorum orationem. Cùm ergò immissæ fuissent bestię in martyres, & in eos insilijssent, graui flagello incitatæ, nempè fame, & eos solùm momordissent, & bibissent sanguinem, (Oportebat enim ad effectum deduci illorum preces) abstinuerunt à corporibus, & ea nullo modo deuorârunt. Nam neque tunc negligens erat gratia, quæ priùs Danieli frenauit ora leonum: & sic breue pro Christo martyrium pertulerunt athletæ. De ipsis autem sacris corporibus curæ fuit ijs, qui ex pijs erant paulò studiosiores, vt ea tollerent, psalmisque & hymnis mandarent sepulturæ.

Nota rem admirandā. *Victor & Sosthenes conuertuntur.* *Ingens miraculum.* *Dan. 6.*

Die autem sequenti pro iudiciario tribunali præsidens Tyrannus, gloriosam Euphemiam educit è carcere. Et erat quidem læta vultu, animo autem lætior. Submissè verò canebat accedens ad Iudicem hæc cantica Dáuidica: In via testimoniorum tuorum delectata sum, tanquàm in omnibus diuitijs: In iustificationibus tuis meditabor, non obliuiscar legis tuæ: & quæ deincèps consequuntur. Dicit ergò ei Tyrannus: Quousquè te adeò afflictam despicis, & deos quidem molestia afficis, & ipsum ad iram prouocas Imperatorem? Fac aliquid sapienter, & persuadere dijs offerre sacrificium. Illa autem: Suades, inquit, nobis ô Iudex, vt aliquid sapienter faciamus: & quidnam fecerit quispiam sapientiùs, quàm non persuaderi, vt lapides inanimos & surdos, deos existimet? quomodò contrà persuaderi, plenum est stultitia, & nec liberum quidem ab insania. His dictis ira pércitus Tyrannus, ad nouum conuertitur supplicium. Lapides autem & ferrum tale tormentum instruxerunt. Illi quidem à tormentorum instrumentis suspensi per angulos, ferrum autem violentia lapidum susque deque assiduè attractum, sic lacerabant corpus virginis. Cùm autem sic cruciaretur virgo, nec muliebre aliquid præ se ferret aut illiberale, sed Deo etiam ageret gratias, propter quem hæc ferebat, defessæ quidem erant lictorum manus, machina trahentes lapides, rursùs verò lapides qui vi trahebantur, contriti erant, & in minuta fragmenta dissoluti. Martyr autem in his omninò cernebatur illæsa.

Psal. 118. *Atrox supplicium S. Euphemiæ.*

Sed ne sic quidem Priscus iram remisit & supplicia, graue quidem esse arbitrans & ridiculum, si videretur superari à fœmina. Sed ignorabat stolidus, quòd non

non eô, quòd vim afferret, superior, sed eô, quòd non persuaderet, victus potiùs videretur. Iubet ergò in medio stadio effodi magnam cisternam, aqua autem impleri, & in eam inijci, quęcunque animantia carniuora alit mare. Deindè iussit ijs, qui aderant, vt martyrem quamprimùm adducerent, & in eam inijcerent, sic protinùs exedendam à bestijs. Postquàm ergò cognouit hoc beata, sua sponte adstans, exprobrabat Tyranno, quòd res aggrederetur adeò inefficaces aduersùs Christi seruos: & quòd videretur improbus, & haberetur ludibrio. Deindè cùm manus in cęlum sustulisset, & oculos implêsset lachrymis: Lux mea, dixit, Iesu, mea gloriatio, mea vita, adiutor meæ imbecillitatis, qui in rebus dubijs facilem exitum inuenis: qui belluę quidem ventrem, Ionæ pulchrum fecisti thalamum: leonum autem ora, reuereri Danielem: tu me, Domine, valida & inuicta tua conserua dextera, vt sim quidem argumentum gloriæ ijs, qui tuam colunt potentiam: vultus autem impiorum, dedecore impleam & ignominia. Cùm sic precata esset, & se toto signâsset corpore, in aquam forti & generoso animo insiluit. Itèm aliud. Ion. 2. Dan. 6. Toto corpore se cruce consignat.

Bestiæ autem protinùs quidem cum magno impetu accesserunt: postquàm verò fuerunt prope corpus martyris, cibi omninò sunt oblítæ, & functæ sunt munere satellitum: & martyrem excipientes, eam dorsis suis sustinebāt, perindè acsì eius curam gererent, nè quid ei graue eueniret in aquam descendenti.

Priscus autem apud se conijciens, quæ fiebant admirabiliter, erat quidem animi dubius, & admirabatur: cùm adspicere autem ad lucem veritatis, & intelligere quęnam esset eorum, quæ fiunt, virtus, non posset, vndenàm hoc esset, rogabat Apellianum. Eccè enim, vt vides, & ignis, & plagæ, & rotæ, & bestiæ, ab vna fœmina victa sunt omnia. Ille autem (Quid enim aliud existimâsset scelesta anima, & ad diuinam lucem planè cæcutiens?) præstigijs & artibus magicis adscribebat vniuersum, & eam sic dicebat efficere, vt esset superior. Cui Proconsul, perindè àc mentis profunda penetrans, & altiorem inducens interrogationem: Cur autem, inquit, non vlti sunt eam dij, cùm malos odio habeant? Ille verò cùm non posset veram reddere rationem, imbecillitatem nominabat benignitatem: Cùm sint, inquit, clementes, ei pepercerunt. Interim martyr, cùm integra & illæsa emersisset ex aqua, videntibus omnibus, adstitit coram Proconsule. Tyranni autem simul inter se disserebant, non in occulto, sed palàm: ità vt qui aderant, audirent, & aliquid lucrifacerent ex ijs, quæ dicebantur, suos deos aut dęmones defendentes: & pręstigia & artem magicam attribuebant martyri, & ea dicebant ipsam aquas superâsse. Propter hęc cùm Priscus simul cum assessore perplexo essent animo, & nescirent quidnam facerent ampliùs, tanquàm in consilium suam adhibentes sęuitiam, ad puniendum rursùs se contulerunt. Quid enim possent aliud facere, cùm essent discipuli eius, qui fuit homicida ab initio? Illi ergò rursùs exsculpserunt lapides, & effecerunt acutos ferreosque obeliscos, & serras sunt fabricati: deindè iusserunt etiam fodi fossam, quę acutos hos lapides, & obeliscos, & serras latentes infixas esset habitura, pauca terra ei desupèr infusa, vt procedens martyr, in eam imprudens incideret, & sic interiret. Existimabant enim stolidi, eam illa solùm posse vincere arte magica, quorum iam accepisset priùs cognitionem: & ideò studebant efficere, vt non esset ei manifestum periculum. Eos autem latebat, quòd tu, Domine, qui corda hominum seorsùm finxisti, es cum ipsis, & intelligis omnia opera ipsorum. Diuina virtus tribuitur artibus magicis. Iohan. 8. Psal. 32.

Certè cùm eam vrgerent ministri, vt per eum locum transiret, in quo fossa facta fuerat, illa quidem, cùm nihil omninò pręuidisset, quę autem cohabitabat gratia, ipsam subleuaret, percurrit supra constructam fossam, perindè acsì terram non tangeret, sed alata sublimè ferretur. Deindè quid fit? Res iusta, & per quam cognoscitur Deus indicia faciens, & factum reverà dignum ea, quæ omnia intuetur, prouidentia. Quidam enim ex ijs, qui martyrem traducebant, fortè ignorantes paratas insidias, & volentes, postquàm illa sine lapsu transijt, eodem vti transitu: vt id totum, quod à diuino Dauide dictum est, esset pręedictio eius, quod tunc factum est: nempe illos quidem fodisse foueam, & in eam fossam, quam fecerant, cecidisse: cùm repentè fracta esset, quæ in superficie disiecta erat terra, inciderunt in foueam: & cùm in illa acuta incidissent instrumenta, celeriter interiêrunt. Sancta autem cecinit hymnos, quibus Deo agebat gratias: Quis loquetur, dicens, potentias Domini, auditas faciet omnes laudes tuas, Domine? Psal. 56. Vide mirabile iudiciũ Dei. Psal. 105.

Domine? Quoniam flagellatam ancillam tuam à flagris illæsam conseruâsti. Quoniam ab igne rapuisti. Quoniam à bestijs, & aqua, & rotis custodijsti: & à fossa conseruâsti. Et nunc, Domine misericors, libera animam meam è manu eius, qui à priscis temporibus est hostis naturæ. Peccata iuuentutis meæ, & ignorantias meas nè memineris: sed guttis tui sanguinis, quæ pro me fluxerũt, expurga sordes meæ carnis & spiritûs. Tu es enim purgatio, sanctificatio & illuminatio seruorum tuorum. Et illa quidem hęc est precata, & non fuit fraudata sua petitione.

Priscus autem rursùs aliam fossam martyri excogitat, quæ non afferebat interitum corporis, sed animæ, & circa fidem creabat periculum. Nam cùm eam accersiuisset, & iracundiam quidem & superbiam deposuisset: denso autem vellere lupum texisset, & maximam simulâsset lenitatem: Tu quidem, inquit, falsa es: nec est mirum: es enim fœmina: Sed nos quoquè in te præclaram virginem: quod vtinàm factum non esset, nimìs fuimus petulantes. Quorum nobis dans veniam, sacrifica magno deo Marti: & te tantæ excipient diuitiæ, & tantum mare bonorum, vt omnium illorum oblita, honestè deincèps viuas & iucundè, vt talem decet virginem, tam pulchram, & tam claram genere. Reuerà autem benedicta Euphemia Tyrannum generosè & viriliter intuens: O vafra, inquit, anima, dolo plena & amaritudine: O mens dæmoniaca, humanam imitata speciem, nunquàm cessabis nugari, & frustrà scelerata inire consilia, & aduersùs Christi seruos laqueos tendere innumerabiles? Ego nunquàm sacrificabo dæmonibus & simulacris, maximè cùm me Dominus totiès defenderit, cùm tam multis operibus demonstrârit veritatem, cùm tam apertè & citra vllam controuersiam, vestram arrogantiam dedecore affecerim, & eorum, quæ colitis, arguerim imbecillitatem, atque aduersùs errorem tam præclaram adepta sim victoriam. Iudicarer ego tibi planè ridicula, vel potiùs digna lachrymis apud eos, qui rectè sentiunt, & timent Dominum. Ablata ergò scena, & agno, quem arte suscepisti, & simulata mansuetudine, ipsum solitum nobis Priscum ostende eum, quæ est ei grata, sæuitia & audacia: & illa fac, quæ sunt tibi cordi facere: aut potiùs, quę magister & præceptor tuus tibi suggerit diabolus.

Iudex sanctam virginem fraudenititur euertere.

Egregiè ab ea contemnitur.

Priscus propter hæc ira repletus (Breuì enim depræhensa fuit simulatio, & feles exuit crocoton) iubet martyrem virgis verberari grauissimis. Cùm autem virgis cæsa, plagas simul irrideret, & Tyrannum, is ad maiorem iram accensus, proponit quidem serras acutas, & ferreas sartagines: iubet autem serris quidem in duas partes secari corpus martyris, sartaginibus verò dissectas carnes valdè eliquari, vt vsque ad ipsa ossa dissoluerentur in cinerem. Cùm autem serræ adducerentur ad corpus virginale, perindè atque si adamantinam aliquam tangerent materiam, eis quidem obtundebatur acies, & secandi vi priuabantur: ignis autem extinguebatur, & martyr conseruabatur illæsa. Sed quid hæc ad animam, quę est sua sponte surda, & non potest vllam piam suscipere cogitationem? Etenim cùm hęc fierent, Priscus idem esse pergebat, & non cessabat aduersùs Deum bellum gerere. Nam lux quoquè, quę est amica omnibus, non est amica, sed inimica ęgris oculis. Quamobrèm rursùs producit in stadium benedictam Euphemiam, & iubet eam decertare cum bestijs. Illa autem, vt quę quòd non citiùs ad suum sponsum excederet, sed vincula corporis adhuc ferret, ęgrè ferens, manus simul, & mentem, & oculos tollens ad Christum: Domine, inquit, omnis principatûs, ostendisti in me tuam inuictam potentiam, & dexteram inexpugnabilem: arguisti dęmonum imbecillitatem, tyrannorum amentiam: me tormentis & plagis effecisti fortiorem: nunc quoquè sicut eorum, qui pręcesserunt, cędem suscepisti & sanguinem, meũ quoquè suscipe sacrificium in anima contrita tibi oblatum, & in spiritu humilitatis: & in tabernaculis sanctorum, & choris martyrum meam acceptam animam fac requiescere. Quoniam es benedictus in secula.

Cæditur virgis atrocissimè.

Obijcitur bestijs.

Ea sic precante, in ipsam immittuntur quatuor leones, & tres vrsę. Quę diuisìm & preces illius exauditas fuisse, & magnum à Deo factum in ea miraculum ostenderunt. Nam leones quidem & duę vrsæ, cautè simul & reuerenter ad eam accedentes, plantas eius pedum humanè deosculabantur: tertia verò ex vrsis, cùm parùm quidem momordisset carunculam, vulnus quidem nequaquàm fecit, fuit tamen occasio eius ad Deum decessûs sextodecimo Septembris. Vox autem è cęlis resonans, admirabilẽ vocabat Euphemiã ad diuina tabernacula: Accurre, dicens, ad datorẽ coronarũ,

Reddit Christo purissimam animam.

quę

quæ pulchrum certamen decertâsti, & iam cursum perfecisti, acceptura præmia tuorum certaminum. Voce adhuc resonante, magnus terræmotus conquassabat ciuitatem, & magis, quàm vllas res creatas, corda eorũ, qui inhabitabant. Vndè etiam illius parentes opportunitatem nacti & potestatem, non flentes, sed lætantes, illud martyricum & preciosum corpus, non aliorum manibus, sed suis credentes, in loco quodam non procùl à ciuitate Chalcedone, honorificè simul & piè sepeliêrunt: pulchram accipientes mercedem eius educationis, quòd dicerentur patres talis filiæ, & darent Deo fructum, benedictione & oblatione quauis sacratiorem. Quoniam eum decet omnis honor, gloria & adoratio nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Meminerit Lector, præhabitam de S. Euphemia historiam, interfestinandum sequenti erroneè antepositam. Postponi enim, haud anteponi, debuerat, cùm sequens hæc ad 15. Septembris diem, præhabita verò ad 16. mensis eiusdem pertineat.

VITA BEATISSIMI AICHADRI ABBATIS *GEMMETICENSIS, AVTHORE FVLBERTO. FVIT AVtem hic Aichadrus post S. Philibertum Abbas, & nunc in Præpositura Hasprensi quiescit prope Valencenas in Hannonia, atque illic cum S. Hugone Archiepiscopo Rothomagensi dæmones ab obsessis expellit.

*Gimesiensis.

PROLOGVS AVTHORIS.

DOminis suis, * Gimesiensis cœnobij scilicet fratribus sanctissimis, Fulbertus peccator salutem. Quòd in vita beati Aichadri manũ mittere totiès à vobis iussus, totiès distulisse accusor, si causam vobis libeat discutere, non irrationabiliter, vt mihi videtur, tanti oneris sarcinã subterfugisse reperiar. Nam, vt vera fatear, vitæ ipsius textum, casu mihi repertum, aliquandò percurri, quem per loca sanè verborum inanibus flucturis, vt ità dicam, impregnatum offendi. Quas si iuxta mandatum vestrum demere voluissem, & locum vacantem sine additamento dimisissem, dum interrupta verborum series malè cohærentes efferret sententias, non castigatum, sed decurtatum potiùs, & totum inconueniens opus reliquissem. Nam vestimentum, quod sub feriis ad solennem vsum seruatur, si fortè tineis demolientibus, aut quouis modo diruptum, hiantem scissuram effecerit, vlteriùs ad antiqui decoris speciem non valet reparari, nisi quis ex consimili materia & conformi opere pertusum hiatum subtili etiam arte ità repleuerit, vt nec commissuræ signum vllum in eo appareat, néve intuitu oculi quis possit aduertere, quòd à pristina soliditate aliquid defuisset. Ego igitur tam subtilis ingenij peritiam in me vigere non sentiens, decreui aut ex toto omittere, aut ex toto, si fas esset, innouare. Sed istud superbum, illud arduum videbatur. Nam iussa vestra prætermittere, superbum erat: quod supra vires est attentare, temeritas, non ratio, fuerat. Verùm diù mihi super hoc hæsitanti, proxima nocte visa est quædam venerãda canitie superueniſſe persona, vna quidem manu virgam, altera codicem gestans. Virgam, qua puerorum errata corriguntur: codicem verò, hunc ipsum, vt mihi videbatur, quem casu mihi oblatum percurrisse me superiùs intuli. Cum his verò & alia, quæ ad vsum artis scriptoriæ quæri assolent. Intendere in eum iubeor. Ille motu indignantis, me in hunc modum coërcuit: Vsquequò, inquit, serue piger, vsquequò ignauiter agis? Vsquequò inobediens eris? Sic minaci me fronte increpitans, codicem cum his, quæ tenebat, præter virgam, mihi iactare visus est, ità dicendo: Accipe, & nè vltrà dissimules: alioquì venio tibi, & non virgis, sed scorpionibus te vt ignauum & pigritantem cędam alumnum. Mox interrumpente diluculo, stupore simul & horrore consternatus, à lecto dissilui, & ad opus iniunctum, (quid enim aliud facerem?) quamlibèt imparem me accinxi. Super quo lectorem, quisquis ille est, obsecro, vt si quid in eo absonũ, aut, quod ęstimo, rustico stylo editum inuenerit, non obliquo zelo fatuũ damnet scriptoris ingeniũ, sed iubentis venereturimperium. Nec delectetur pasci amara salsugine cauillationis exemplo eorũ, quibus familiaris est vsus, seu tectum, seu prauum quid ab homine audierint, infestis

*Gemmeticensis.

Visio Authoris, cunctantiùs ad hanc scribendam historiam accedentis.

illud

Nota quid pariat mali inuidentia.

illud odijs impugnare. Nam cùm persona per inuidiam displicet, nec recta, quæ protulerit, placent. At contrà bonorum corda, quibus in odium non venit persona, sed culpa, sic praua dijudicant, vt recta, quæ dicuntur, assumant. Discernendis enim sententijs æquissimi arbitri resident, & sic malè prolata respuunt, vt tamen approbent, quę ex veritate dicta cognoscunt. Solet nanque inter spinarum multitudines de frugis semine spica succrescere. Cauta ergò manu operantis agendum est, vt dum spina tollitur, spica nutriatur: quatenùs qui studet eradicare, quod pungit, nouerit seruare, quod reficit. Hanc ergò lector si mihi veniam præstet, incipiam.

VITA.

15 Septembris.

Vbertas soli Pictauiensis.

INter nobilissimas Aquitaniæ vrbes, Pictauis ciuitas caput attollit, quæ hinc murali ambitu circunsepta, hinc copijs militaribus suffulta, & suos fouet ciues interiùs, & hostiles procùl pellit incursus. Nam præter cæterorum gratiam elementorum, etiam soli vbertas & publicam famem repellit, & annuis successibus affluentis vindemiæ germina grata refundit. Felix hac rerum opulentia freta ciuitas, sed longè felicior patrocinijs sanctorum præmunita. Huius intrà mœnia miles quidam alto parentum sanguine ortus, prædiues opibus, inter conciues suos, quod rarum esse constat, sine inuidia pollebat, nomine Anscharius. Huic erat vxor cognomento Ermena, claris & ipsa orta natalibus, quæ generosi sanguinis prosapiam egregia morum dignitate longè superabat. Cui circa pauperes & peregrinos officiosa sedulitas, multiplicem apud Deum & homines gratiam acquirebat. Eius Dominus operibus complacatus, filium illi dedit nomine Aichadrum. Qui sacro fonte innouatus, & intrà patrios lares enutritus, mox vt annos intellectuales attigit, superna illustratione præuentus, quod ætas immatura non dederat, multiplici decore virtutum clarus emicuit, sanctis studijs deditus, in quibus est animæ nobilitas, morum honestas, decus naturæ, laus disciplinæ. De illo pater & mater vario inter se sermone conferebant, quo videlicet cultu, aut quo viuendi ordine se puer egregius gerere deberet: an in patrijs armis se ad militiam secularem accingeret, an sub clericali toga in sortem Domini computari deberet. Pater siquidem sub rege Clotario militando, crebris expeditionibus & armorum bellica sarcina perfractus, iam ab ingrato labore, si fas fuisset, quiescere præoptabat: sed ex decreto legis patriæ hoc vnum necessarium illi incumbebat, vt si terrena patrimonia inconcussè seruare maluisset, ipse resumptis armis ob defensionem patriæ ad bella procederet, aut ipse se vicariæ opis auxilio tueretur. Hac legis obseruatione præstrictus pater, filium militaribus negocijs assuescere præmonebat, vt tali in tempore filius inter armatas legiones militaturus, patrem supportaret annosum. Mater verò econtrà mariti consilium longè aliò inflectere nitebatur, protestata se pro filio votis insolubilibus esse obligatam. Nam eo tempore, quo ipsa partu imminente crebris doloribus quatiebatur, affirmabat, si saluo partu, cæli Dei adiutorio mortis periculum euasisset, affirmabat, inquam, se quicquid pepe risset, diuinis cultibus deuouisse. Hanc igitur sibi pręstari à marito indulgentiam postulabat, nè retractata promissione voti ream efficeret, néve filius pro hac re aliquandò iudicio Dei periclitaretur. Verùm dum pater multa obstinatione votum mulieris improbaret, nec ipse à proposito suo emolliri potuisset, eccè ad dirimendam litem inter eos medius illis filius interuenit, dicens patri, nulla se rerum mortalium ambitione tenéri, & ideò nulla inanis militię pompa delectari. Christi, inquit, pater, me militem esse decreui: me, nisi mors, à militia Christi nemo auellere pręualebit, dum tamen, quo id implere valeam, me interim à catholicis authoribus liceat addiscere. Videns pater filium immutabilis propositi tenere constantiam, noluit eum vltrà turbare: quin potiùs se & filium voluntati Dei attribuit, vt quò filium superna inspiratio euocâsset, eò & libenter pater annueret.

Parentes S. Aichadri.

Virtutibus pollet adhuc paruulus.

Votū matris eius parturientis.

Magnus cōtemptus mundi in Aichadro puero.

Erat eo tempore in finitima regione senior quidam, vitę honestę actibus deditus, in stu-

in ſtudijs liberalibus fundatus: qui quanto ſolerti erat fretus ingenio, tanto æq ui & recti erat conſtantiſſimus defenſor. Huic familiaris erat conſuetudo, auditores ſuos de contemptu mundi, de beata vita ſuccedentibus exemplis informare, ſeipſum alijs continentiæ ac ſobrietatis ſpeculum exhibere. Porrò de remotis ac vicinis partibus huic ad inſtruendum diuites & nobiles filios ſuos tranſmittebant, quia ipſe eo loci, totius diſciplinæ arcem tenebat: de quibus poſtmodùm Apoſtolici ſacerdotes, venerabiles abbates, & animarum rectores in ſancta Eccleſia claris emicuerunt exemplis. Quid plura? Huius egregia fama excitatus puer bonæ indolis, venerabilem virum adijt, expoſtulans ab eo intimæ conuerſationis ipſius ſibi locum non negari. At ſenior cauſam itineris, generis quoquè & rerum ex ordine ſeriem percontatus, puerum gratanter ſuſcepit, ſummaque diligentia tractauit. Inprimìs diuinæ Pſalmodiæ iuſſit puerum præguſtare dulcedinem, quam mira celeritate addidicit. Nec mora, nouitius ſcholaſticus infra breue tempus in omni genere ſacræ diſciplinæ adeò perfectus emicuit, vt cunctos non ſolùm præiret ſcientia, ſed virtutum quoquè ſuperexcelleret gratia, potens in ieiunijs, patientia fortis, humilitate fundatus, cæterarum etiam virtutum gratia decenter ornatus. Erat adhuc decem, vt videbatur, annorum.

Tradit ſe in diſciplinam cuidā ſancto viro.

Mirus eius profectus in literis & virtutibus.

Intereà ſubit cogitatio, vt quia confluentem turbam vitare non poterat, quæ ſecretum amantibus permoleſta eſt, locum quemlibet deſertum, quemlibet remotum quæreret, in quo à mundi turbine remotam vitam in arcem ſummæ contemplationis & quietis ſolidaret. Hæc illi cogitanti auditus eſt locus celeberrimus, cui nomen Anſionis, in quo monachorum non minima turba regularis vitæ diſciplinam ſeruabat. Hunc ille valdè appetens, iam duodennis eò properare voluit, ſumpta priùs à magiſtro licentia, & parentibus ſalutatis, qui eum ſummoperè ab ea intentione reuocare conabantur. Quibus cùm ille nulla ratione perſuadere poſſet, vt paterentur ipſum Deo ſeruire, quod & mater & ipſemet quoquè Deo vouiſſent, illis inuitis ad locum memoratum abſceſſit. Quò cùm deueniſſet, cum omni reuerentia à fratribus monaſterij excipitur. Dehinc exploratis ſingulorum officijs, huius humilitate, illius obedientia, alíus charitate, cæterorum quoquè digna conuerſatione, à patre monaſterij & fratribus venerandus adoleſcens expetijt, vt intrà ſanctum eorum collegium aliquandiù ipſum licuiſſet commorari, & eorum exemplo ſanctæ religionis habitu informari. Nec illud difficilè impetrauit, profitentibus cunctis, ſe communione eius delectari. Suſceptus itaq; intrà caulas Dominici gregis agnus innocens, memoranda de ſe virtutum exempla cunctis exhibuit. Quis enim humilitatis, quis obedientiæ & patientiæ ipſius documenta valeat explicare? Ibì coma capitis depoſita, iugũ Chriſti ſuaue ſuſcepit. Nec Chriſtus lucernã ſuam ſub modio diù latére paſſus eſt: verũ cęci & claudi, & varia clade depreſſi, monitis Angelicis ad eũ ire iubentur. Nec mora: quocunq; genere morbi vexati tenebantur, celerem reportabant ſalutem. Quod ille factum à notitia hominum, ſi fas fuiſſet, occultare nitebatur: ſed magnalia Chriſti per vicos & plateas vox publica perſonabat, quæ in aduentu Aichadri præſentem regionem à Deo viſitatam eſſe aſſerebat. Nam etſi homines ex iuſſu viri Dei ſilere voluiſſent, tamen ex obſeſſis corporibus dæmones eiecti, fateri cogebantur. Mirantur ſenes, mirantur iuuenes tantam in eo virtutum gratiam ſubitò emicuiſſe. Mirantur ciues, mirantur agricolæ inauditam fertilitatis gratiam terris infuſam.

Recipitur in monaſterio quodam.

Tondetur coma capitis eius more monaſtico.

Morbidos omnes ſanat.

Iam viginti annorum curſum venerandus expleuerat adoleſcens, cùm quadam die à fratribus obedientię onus impoſitum expleturus, longiùs à monaſterio digrederetur, diuinę Pſalmodię curſum ex more ſolus decantans: & eccè repentè vox illi cęlitùs emiſſa huiuſmodi inſonuit: Ibunt ſancti de virtute in virtutem. Hinc ille circunſpiciens, dum loquentis perſonam nullam intuetur, vocis tamen dulcedine oblectatus, mirari cœpit qui ſolitarius incedebat, à quo vel ad quem vox hęc perſonuiſſet. Curioſè igitur perluſtrans, dum neminem comparuiſſe videret, intellexit ſe cęleſtis oraculi voce portendi: vt per innocentię ſemitam gradiendo, de imis ad alta ad virtutum proficeret, donèc intimę contẽplationis oculo ſupernę viſionis lucem penetraret. Iam certus vir Domini, intelligit pręcedentis versûs finem ſibi ſeruari, & conſequenter adiecit: Videbitur Deus deorum in Sion. Huius rei ſignum nulli in vita ſua mortali pandere voluit, niſi cuidã probatiſſimo ſeniori, & fidelis ſilentij viro, quem, vt & ipſe celaret hoc, ſummo niſu obteſtatus eſt. Sed quanuis quotidianis incrementis anteà in Chriſti famulatu

Pſal. 83.

Audit vocem cælitùs lapſam.

latu profecisset, ex hoc tempore arctioribus ieiunijs & vigilijs carnem domare studebat: vt nulli dubium foret noua de cælo mandata suscepisse, quem sic repentè ab anterioris vitæ vsu immutatum videbant.

Intereà de sua parentumque salute solicitus, cœpit meditari, qualiter patris animum attētare valeret, vt de rebus hæreditarijs suis Ecclesiam Dei hæredem faceret, & in sumptus seruorum Dei partem aliquam transscriberet. Egressus igitur, patrem sic alloquitur: Tu quidem pater charissime, ante hos annos me hortabaris, vt relicto proposito, ad terrena & caduca patrimonia me cōferrem, nè alienus hęres in ius mihi debitū subintraret. Qua in re si tuo fractus imperio à Christi militia apostatâsse, & ad mortale seculum & carnale me conferrem matrimonium: obsecro te, quam tibi animæ beatitudinem exindè venturā prçuideras, dum ex nobis filij & agnati progeniti, in conuiuia, aut certè in vanam & pompaticam militiam effundentes, omne patrimonium deperderent? Quocunque verò anima tua pœnali ergastulo teneretur, nihil illi sanè curarent, dum illis in delicijs & voluptatibus iucundam sibi vitam agere licuisset. Proindè si patrimonium vestrum in ęterno testamento vultis adscribi, talem ego vobis quæro hæredem, per quem illud & nunquàm amittere, & semper habere possitis: per quem illud & temporaliter habere, & æternaliter valeatis possidere: Hęredem, inquam, qui vobis pater & mater sit, qui vos nec in hac vita deserat, & æternæ vos patriæ ciues efficiat. Si quæritis, quis iste tantus, vel quo parente editus: ęst reuerà diuini genitoris vnica proles, noui & æterni testamenti author potens, Ecclesię sponsus immortalis: quē si rerum caducarum vestrarum vultis habere consortem, nec mundana potestas, nec quæ cuncta subruit mors ęmula, vobis eas adimere poterit. At si eas retinere vobis satiùs videtur, videte, nè, dum securè tenere eas confiditis, irrumpente mortis articulo cuncta penitùs amittatis. Porrò vita breuis breuibus suppeditatis alimentis, nec quæ diù stare non potest, longęuis stipendijs eget. Reuocemus, si fas est, ab inferis illos diuites, illos potentes, tuos videlicet progenitores, quos nobilis sanguis, alta potentia regius cultus florentes inter suos conciues exhibebat: reuocemus, inquam, & quæramus, quæ illis apud inferos constat potentia, quæ dignitates, qui ornatus: illis, inquam, quorum corpora tabe & putredine consumpta, intrà sepulcra sua seruantur ad illum magni iudicij diem, quo recepturi sunt de benè gestis pręmia, aut de malis supplicia æterna. Vos igitur si ea, quæ sanctis promittitur, beatitudo delectat, salutaris consilij viam arripite: & quæ inuiti amissuri estis, æternaliter seruare contendite. Ecce quæ mihi præstantiora ad vestram æternam memoriam videntur, audîstis: vos deliberate, quæ vobis animo potiùs constet sentētia. Verùm pręmonitos vos esse volo, vt si meo acquiescitis consilio, nè differatis vsque ad exitum vestrum: quia non reputabitur in præmium, quod non potestis ferre vobiscùm.

Hortatur parentes, vt ecclesiam ædificent.

Adhæc pater tale filio dedit responsum: Quis, ô fili charissime, quis nisì mente captus hoc consilium nō credat non ab homine, sed à Deo inspiratum? Licèt hucusquè tua inuenta pro nihilo reputauerimus, iam nihil superest, in quo nostra tibi voluntas contraire debeat. Tu qui es monitor, tu etiam huius fueris operis ordinator, tu procurator adesto. Tu ergò in quocunque nostri patrimonij loco ecclesiam Deo instaurare volueris, nostrum erit ex proprijs sumptibus ędificare, & ex terris, & cęteris, quę in vsus famulorum Dei competere videntur, munifica largitate ditare. Tu nôsti haud procùl à nobis quendam hęreditarium nobis vicum * Quintianum, in quo monasterium in honorem sancti Petri fundatum, dominus Philibertus regulari disciplina communiuit: sed pro exigua rerū appendentium possibilitate, raro famulantiū numero coarctauit. Tu ergò vnum, quod vis, è duobus elige: aut eundem locum de rebus facultatum nostrarum ampliorare contende: aut tu alterum in honorem sanctę Marię in proprio territorio nostro ędificare nè differas: & nos illud terris & vineis, pratis & pascuis vberrimis amplificare promittimus. Nec mora, de promissione patris hilarescens, maturiùs explere ardebat, quod animo conceperat. Sed reputans, quòd inconsulto Episcopo illicitum foret sibi in qualibet diœcesi monasterium construere, Ansolaldum Pictauensem Episcopum impiger adijt, (nam in parochia sua pręfatus ager erat) & super huiusmodi assensum ipsius gratanter impetrauit. Ipse Episcopus libens annuit, ipse primus operi manum apposuit, ipse perfectum oratorium in honore beatę Marię dedicauit, ipse collata donaria sub testamento scripta roborauit. Quam dedicationis diem solennibus

Parentes libenter eius consilium amplectuntur.

Nota antiquorum studium erga condenda & ditanda monasteria.

bus officijs peractam, nō sine diuinæ authoritatis nutu expletam, qui affuerant, cognouerunt. Nam dum peractis officijs venerandus Episcopus & beatus Aichadrus ad horam refectionis cum cæteris fratribus ad mensam discubuissent, lector aperto codice, primò sibi oblatum versum Dauidicum intulit: Hęc dies, quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea. Mox vir Apostolicus ex prophetali versu sumpta occasione, beatū Aichadrum intuens, iam prę gaudio silentium rupit, & spiritu exultante, Frater, inquit, charissime, nunquid audis, qualiter nos ad exultandum & lætandū diuina psalmodia pręstringit? Credo etenim, nec vana fides, non fortuitù lectori prophetalem versum ad manum venisse: sed nutu ipsius, qui cuncta ordinat, factum esse constat, vt intelligeremus nos prophetico spiritu pręmoneri, vt qui ad supernam Hierusalem festinamus, præsentis ecclesiæ solennem diem exultantibus animis celebrare curemus. Dubium sanè nulli credenti esse potest, quin hodiè super hanc domum, quam licèt indigni Deo dedicauimus, supernę ciuitatis pateant ianuę, & ipse Dominus, licèt semper vota & preces fidelium libens suscipiat, hodiè tamen cunctis se præsentiùs exorabilem præbeat. Vndè & nos, qui filij Ecclesiæ sumus, matris nostrę hunc diem festum ab anno in annum cultu celebriori renouare studeamus. Ità ordinatis omnibus, quæ loci & temporis opportunitas exigebat, abeunte pontifice, ipse dominus Aichadrus in loco resedit. In quo probatas personas sub regularis disciplinæ titulo constituit: ipse signifer diuinæ militiæ, ipse forma vitæ & speculum sobrietatis & iustitiæ, subiectis suis ad patriam cælestem verbo & exemplo ducatum præbebat intantùm, vt crescente religione, infra breue tempus locus ille famę celebrioris nomen obtineret.

Hac tempestate venerandus Dei sacerdos & Abbas Philibertus, Gimesiensis cœnobij ecclesiam regebat, vir mirę abstinentiæ & doctrinæ, ac vitæ meritis decoratus: de quo liber vitæ editus, inter cætera, quæ ab eo gesta narrat miracula, patientiā & longanimitatē ipsius tantā enumerat, vt si ratio temporū & occasio carcerem, aut ignem, aut certè gladium exhibuisset, hic certè tenebrosi carceris ergastulū non diffugisset, hic pœnalis incendij flammam, aut ferientis gladium intrepidus subiret. Enimuerò quantas ab impijs insidias, quantas à falsis fratribus vsque ad carcerem pertulit iniurias, cùm tamen nullis ad odium iniurijs, nullis ad vltionem molestijs victrix patientia vnquàm potuit incitari? Vigebat sanè in eo virtus authoritatis, qua reges & principes malè agētes libera fronte corripiebat, longè ab eorum distans consortio, quales nostro hoc tempore in Ecclesia Dei conspicimus, quod non sine dolore dicimus: quibus mos est prauorum principum mores aut omninò tacendo approbare, aut adulatoria arte demulcere. Vndè & ipse ab Ebroino, qui maior in aula regia, aduersùs Francorum principes furiali mente cōspirauerat, quique beatum Leodegarium, varijs pœnis cruciatum, fecit interfici: vndè ab eodem, inquā, Ebroino infestis odijs insectabatur, hac maximè causa, quòd eum ad monasterium, de quo pręuaricator exiërat, redire monebat. Quod cùm ille minùs audiret, beatus Dei athleta eum à communione fidelium, velut reprobum & apostatam, extorrem fieri debere iudicabat. Nam is Ebroinus sub rege Clotario Maior domûs extiterat, & quia apud regem præ cunctis familiaris gratiæ locum obtinebat, multos Francorum nobiles sublatis exhęredauit patrimonijs, varijsq; perturbare non destitit iniurijs, Verùm defuncto rege Clotario, cùm germanum ipsius Theodoricum in regnum fratris contra voluntatem Francorum substituere idem Ebroinus moliretur, Franci veteris iniurię memores, metuentes si eius dispositio pręualuisset, ipse in eos rediuiuę crudelitatis animo perniciosiùs efferberet, perturbato ipsius consilio, Childericum sibi regem fecerunt.

Magna S. Philiberti virtus & sanctitas.

Nota, cur Ebroinus S. Leodegarium persecutus sit.

Eo terrore consternatus Ebroinus, transfugio sibi consulere satagebat. Sed cùm effugij tutum non reperiret consilium, postulat à rege, vt relictis omnibus, quę possederat, in monasterio sub regulari disciplina sibi viuere liceret. Rex autem alta mēte retractans studia ipsius, quibus aduersùm se Ebroinus machinatus fuerat, quô à regno Francorum extorrem faceret, vix ad hanc conditionē inflecti potuit, nisi beatus Leodegarius, quem rex idem suo consilio pręfecerat, multa id prece obtinuisset. Ità Ebroinus in monasterio Luxouio monachum professus euasit. Sed non multò pòst audiens Childericum defunctum, & Theodoricū in regnū sublimatum, vt leo ruptis retibus elapsus, ità rupto proposito, è monasterio furibundus se exemit: dehinc regis amicitiā emeritus, in gradum priorē restituitur. O rerū miseranda conuersio, O dolenda libertatis noxię cōditio. Nam

Ebroinus fit monachus.

Vilis apostata redit ad vomitum.

hic, de quo sermo est, Ebroinus videns ad arcē suę nequitiæ regis adspirare potentiā, se in omnem iram collegit aduersùs hos, quos contra se de regis electione olìm contendisse meminerat, & maximè aduersùs sanctū virū Leodegariū. Hūc sanè feralibus odijs persequebatur, nulla ipsius alia causa offensus, nisi quòd apostasię ipsius secretò repræhendebat errorē, ac vt pater filiū de reditu blandè admonebat. Sed puersa mens nō poterat viri iusti correctionē sustinere: immò furiali spiritu accēsus, psequi monitorē suū nō destitit, donèc oculis effossis, lingua succisa, tandē Christi martyrē gladio interfecit.

Leodegarium occidit.

Porrò beatus Philibertus, cū pro causa monasterij ad palatiū properâsset, ibì pfatum Ebroinū cōspiciens, tētabat ferū animū blandis allocutionibus ad resipiscendi consiliū inflectere, aut si id non procederet, vel exēplo beati Leodegarij felici vitā morte finire. Igitur vir Dei cùm ferā pestē à proposito malitiæ nequiret auertere, iā stimulis acrioribus durū pectus cœpit pungere, & quędā de imminentibus animę supplicijs prædicere. Videns aūt callidus hostis in viro Dei tantā mentis constantiā, qua eum à se nullo modo posset auertere, arte quadā moliebatur, si fas fuisset, eū ab increpatione deflectere, offerens ei auri & argenti preciosa talenta cū ingentibus ornamentis. Quæ vir Dei alto consilio reprobās, dicebat nulli Christiano fas esse suis donis cōmunicare. Fremens ergò rabidus lupus, ad nocumētum viri iusti se animosiùs accinxit. Percontatus itaque, cuius diœcesanus esset, dū cōperisset ex Rothomagensis coloniæ monasterio esse, perquirere cœpit argumēta, quibus virū Dei aut penitùs extinguere, aut cœnobiū ipsum Gimesiense funditùs posset euertere. Literas itaq; arte cōpositas B. Audoëno, qui tunc tēporis pontificalē cathedram regebat, transmisit, tanq̄ ex nomine Philiberti ad regem missas, qbus ipsum pontificē reum maiestatis incusaret, necnon auri & argenti pondus enorme thesauris regijs eū accumulâsse: per quod regis animū sibi conciliaret: vt sanctum pontificē à sede propria extorrem, perpetuo exilio damnaret, & se in locū ipsius subrogaret. Ad fidem igitur cōmenti huius faciendam, viros nequissimos subornabat, qui B. Audoënum, licèt longè abhorrentē, tandèm, dum dolū nō pręuidet, importunis monitis ad credendū impellunt, adeò vt sanctū Abbatē carcerali ergastulo recluderet: vbì per aliquod tempus demoratus, anterioris patientię virtutē non amisit. Beatus verò pōtifex, mox vt accusationem ex inuidia confictā intellexit, & vndè inter Ebroinum & sanctū Philibertum causa odiorū emerserat, recognouit, pœnitentia ductus, virum innocentem nō sine honore de carcere eduxit, & monasterio suo decenter relocauit. At vir Domini Philibertus, timens, nè pro vnius suî odio bestialis animus in totū gregem feritatis suę procellam intorqueret, dum iam terras & possessiones monasterij longè positas assiduis incursionibus vastare non cessabat, decreuit longiùs à loco, quem regebat, abire, vbi eremiticam vitam agere potuisset: Sed valdè sibi videbatur indignum, gregē sibi commissum sine pastorali regimine reliquisse. Erat ei paulò antè de beato Aichadro fama * præconita, per alienos audita, per suos legatos certiùs exquisita: quòd apud Quinciacum Pictauensis coloniæ vicū, in sancta cōuersatione nulli inferior claruisset. Hunc, si ità nutu Dei pordinatū foret, suo in loco subrogare nitebatur: vt vel hinc tam sancto viro reuerentiā pfatus aduersarius exhiberet, & à loco suę tyrānidis inuidiā refrenaret. Instabat ei & alia, sed ad id efficiendū causa opportuna. Siquidē memoratæ vrbis Episcopus, Ansoaldus nomine, in insula * Erio maris nūcupata, monasteriū cōstruxerat, quod de rebus suis hęreditarijs plenè ditauerat: in quo monasticā regulā instaurare præoptabat: & ea gratia multo ex tēpore B. Philibertū eò attrahere conabatur. Cōcurrentibus itaq; causis, hinc videlicet Ebroino psequente, hinc Episcopo postulāte, tertiò aūt pro beati Aichadri expeditione, B. Philibertus sumpta profectione, Pictauos vsque peruenit. Ibidèm de iniurijs Ebroini, & monasterij sui incōmodis, multa & vera cōquestus est, quæ vir Apostolicus Ansoaldus primò quidē ægro animo accepit, sed opportunū votis suis euentū gratulatus, viro Dei respōdit: Audisti pater amantissime, qualiter Dominus & magister noster cælestis discipulos suos, cū de mūdi eos persecutione pmuniret, dicebat: Cùm persecuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite in aliā. Exigit ergò tēpus, vt diabolo exercendę crudelitatis locum adimas, nè in gregē Dominicū crudelitatis procella effusiùs incūbat. Prouideat sanctitas tua de monasterio fratrem idoneū, qui oneris huius in se curā suscipiat, quì mores & studia magistri in cōdiscipulis rependere sobriè nôrit. Egò sanè non absq; Dei benigna ordinatione actū esse profiteor, quòd nostris impulsus partibus applicuisti, quē multo ex tempore videre optabā: vt de tua institutione

S. Philibertus contemnit munera.

Vide insignē Ebroini fraudē.

Vide quid possint linguæ mendaces.

Ansoaldus Pictauorū Episcopus condit monasterium.

Matth. 10.

tutione nostri monasterij, quod Erio maris in insula cõstruximus, patrẽ habere potuissemus. Nunc quia teipsum, grata tẽporũ occasio nobis condonauit, nè tu, quæso pater, diuinæ, vt vides, ordinationi contraire studeas: sed locũ, quẽ tibi offerimus, regendum suscipe, vt & de cęteris negocijs, quę curę pastoralis solicitudine indigent administrari, te secũdũ adiutorẽ habeã. Cui B. Philibertus: Prouidebit sibi, inqt, Dominus iuxta volũtatẽ suã loci ipsius moderatorẽ, nec diutiùs sine pastorali regimine lãguere patietur locũ sibi dicatũ: tu mihi tantùm causam, pro qua beatitudinis tuæ sedẽ apperij, nè patiaris (obsecro) mihi negare: Frater & dominus noster Aichadrus apud Quintianũ vestrę diœcesis vicũ, moderno ex tẽpore monasteriũ regit. Hũc si vestra paterna gratia ad regendũ locũ nostrũ dare dignabitur, quanuis mihi onerosum sit huiusmodi regimẽ vltrà appręhẽdere, non tamen diffugiã subire, quodcunq; onus mihi imponitis. Alioquin quodcunq; periculũ mihi subeundũ sit, locum mihi cõmissum nec metu mortis deserã. Hinc venerãdus pręsul, velut alto vulnere saucius: O, inqt, pater charissime, quantũ hoc vno verbo me turbatũ reddidisti, quo dilectũ nostrũ & vniuersæ patrię necessariũ ab hac ꝓuincia quęris remoueri. Qua in re si cõsensum adhibeo, quãta (putas) plebis in me maledicta cõgessero? Nam vt de cęteris virtutibus ipsius silcã, testãtur agricolæ, fatetur plebs vniuersa, ex quo B. ille frater habitationis suæ in hac diœcesi sedẽ delegit, morbus & tẽpestas, fames & gladius, grãdo & sterilitas, & noxia vis ꝓcellarũ, ab hac regione aufugerũt, quæ annis singulis pagũ istũ damnosa infusione populabãtur. Omittenda tibi igitur est, frater, hęc petitio: hoc à nobis potiùs tibi expetendũ est, in quo mihi, non vniuersæ plebi, incõmodus fueris. Verũtamen sup his diuinę volũtatis experimentũ capiamus, vt si à Deo authore hęc ista sit ꝓmotio, nõ intractabilẽ, sed beneuolũ se nostris ꝓbeat consultibus. Si aũt inexorabilẽ offendimus, sciamus nos aduersùs Dei voluntatẽ quęrere à loco suo mouere hominẽ. Nè tu itaque, frater mi, dissimulãdi studio me talia cõfingere credas, ꝓperemus ad virũ Dei, & sciscitemur voluntatẽ ipsius. Talia inter se his duobus patronis conferentibus: ꝓxima nocte beatũ virũ vox emissa præmonuit, nè obstinatiùs aspernaretur mandata, quæ sibi ꝓximo manè delata forẽt. Diuinitùs aũt ad regimẽ Gimesiensis cœnobij præordinatus extiterat. Mox subsequẽter illi duo viri Dei, Episcopus Ansoaldus, & B. Philibertus, in somnis B. Aichadro apparuerũt: Episcopus virgã pastoralem, B. verò Philibertus regulã S. Benedicti porrigebat, ambo quasi ex vno ore dicẽtes: Surge frater, & officiũ, quod tibi à Deo imponitur, obedienter suscipe. Accipe virgã, per quã subditorũ errata corrigas, & ad rectum disciplinæ reduceas. Librũ etiam, vt tu primò quæ in eo exarata sunt custodias, & in his tibi subiectos informare nè desistas. Manè aũt facto, vir Dei tacitus intrà se visionis vẽtilabat arcanũ, cũ equo in cursu fatigato legatus à ꝑfatis patribus missus, ante præsentiã ipsius aduenit, & reuerenter consalutato, mox adfuturos patres nũciauit. Animaduertens vir sanctus visionis suæ effectum non longiùs differendũ, ait: Adiutoriũ meũ in manu tua Deus meus. Si tanti oneris mihi instat sarcina amplectẽda, fiat tuo adiutorio: & quodcunq; illud fuerit, tua ope, tuo munimine, cõplacito tibi fine expleatur. Nec mora, superuenientibus patribus tota loci ipsius cõgregatio cũ Crucibus & textis Euãgelicis & solennis pompę ornatu obuiàm venit, dicẽs: Benedicti, qui veniũt in nomine Domini. Paratis deniq; omnibus, quæ ius hospitalitatis exigit, dũ eos vir Dei ad mensam vocaret, venerãdus Episcopus cũ B. Philiberto illũ paulò ad remotiorẽ locum educunt, & aduẽtûs sui causam simul & petitionẽ exponunt: cũ de verbis eorũ interim tacitus ad modernã visionẽ animus ipsius recurrit, & colloquẽtibus ait: Si est, patres mei & domini, si est, inquã, hoc ex Deo consiliũ, quis ego sum, qui diuinę dispositioni cõtraire debeã? Vos aũt miror tot patres venerandos, consilio & prudẽtia sublimes ꝑtermisisse, & me vnũ nouitiũ, me, inquã, fatuũ, nulla virtutum gratia pollentẽ, ad tanti regiminis onus delegisse. Tu, inquiunt, pater sancte, nè dixeris. Nã etsi ità foret, vt dicis, potens est ille, cuius nutu nos huc aduenisse cõfidimus, potens certè omnẽ gratiã tibi infundere, qui aridã terræ faciẽ fluẽtis cęlestibus inebriare, & fructum vberiorẽ de sterili humo producere valet. Quòd autem nobis obijcis, prætermisisse nos viros illustres, meritis & prudentia ornatos, & te nouitium & fatuum elegisse: super his tibi verum responsum damus, quòd diù quæsitis & ꝑscrutatis omnibus, omnes in te vno cõspicimus, & singula singulis gratiarum dona dispertita, tibi multipliciter infusa cognoscimus. Nè nos igitur diutiùs ꝓtrahas, néve cælestc decretum euertere pręsumas: sciens quia non hominibus, sed Deo contraisse videberis, si inconsolatos super

Nota Dei beneficia propter S. Aichadrũ toti regioni collata.

Admodùm viliter de se sentit S. Aichadrus.

his

his nos à te remiseris. Hinc venerabilis heros: Nō equidem vobis cōtraire volo: immò Christo in vobis obedire gratāter exopto. Verū quod superest diei, nobiscùm Deo authore peracturi estis,& manè facto,cōsiliū hoc fratribus nostris reuelabitis: quia inconsultis *illicitū est nobis & illos deserere, & ad alia loca demigrare. Quod & ipsi libenter annuunt. Et iam dies crastina illuxerat: fit conuentus fratrum, panditur eis consilium. Quis verbis explicare queat,quantus dolor,quanta suspiria? Tanq̃ filij paterni funeris nuncium audîssent,dolor internus nullo cōsolationis verbo leniri poterat,donèc gregis Dominici curam sub regimine B.Philiberti constituit,& sub eo,quem ipsi ex fratribus voluîssent patrem habere,eligendi liberam donauit optionem.Ità,Deo inspirante, vnanimes facti omnes, communi voto,quod quærebatur,assentiunt. Nec mora: Eligitur quidam venerabilis frater, Probus nomine & moribus, qui ab Eipscopo consecratus,à B.Aichadro institutus,pręfatum locum,quoàd vixit,strenuè rexit. Data itaq; pace,& valedicentes fratribus,venerandus pontifex cum B.Philiberto sanctū Dei Aichadrum in Neustriam prouinciam vsq; deducunt. Hinc Rothomagensis sedis pontificē,B. Audoënū videlicet,adeunt, cui B.Aichadri & genus & nomen, immò vitæ sanctitatem notificantes,summa prece depostulāt,vt quia per inuidiā Ebroini Gimesiense cœnobium sine pastore esse nouerat,hunc talē virū ipse loci ipsius rectorē substitueret.Quod & dominus Archiepiscopus libens annuir, simulq; descendens cū eis,virū Dei Aichadrū pfato monasterio subrogauit. Nec poterat talis cōmutatio sine gaudio esse,& dolore. Mœrent illi, quòd amittunt sanctissimum patrem: gaudent isti, quòd recipiūt consolatorem pijssimum. Substitutus ergò in loco memoratus pater Aichadrus, qualem se quantūq; in omni genere virtutū exhibuit,nō est præsentis negocij p singula explicare.

[Margin: sor.* eis,]

[Margin: S. Aichadrus præficitur monasterio Gimesiēsi.]

Iam dies aduenerat,quo fratres monasterij ad opus obedientiæ causa necessaria promouebat. Beatus verò pater intrà septa oratorij contemplationis secretum agens tenebatur. Sensit per spiritum vir sanctus,diaboli insidias circa fratres intentari.Qui festinus ad locum properauit.Stabat in medio aggere annoso robore arbor,tendens in aëra, sub quam fratres collecti, saxum ingens à loco (quia serendis frugibus impedimento erat) certatìm eruēre luctabantur.At verò diabolus,qui per interdictę arboris fructum homini mortē propinauit, ipse fratres sub ruina arboris cōprimere moliebatur. At pater eximius diabolum,* infanda securi arborem incidentem, eminùs intuitus,voce & manu,qua poterat,innuebat fratribus, quantocyùs secedere.Stupebant fratres,patrem sic cursu & clamore festināntem,sed causam penitùs ignorabant.Ille triumphale signum Crucis à longè contra ferale monstrum emittens,inimicum aufugere coëgit, & sic ab instanti periculo seruos Dei liberauit. Vt autem ad fratres peruenit,cœperunt percontari, quid sic exanimatus accurrisset. Ille inquit: Parcat vobis, fratres,omnipotens Deus: Non videratis inimicum ex aduerso stantem, & præsentem arborem ignea securi concidentem, vt abscissam super vos impingeret, quatenùs de ruina seruorum Dei, apud principem suum singularem palmam obtineret? Intuemini igitur in præsenti stipite cæsuræ lethiferum signum,quàm tenui discrimine,nisi Dei præuenisset custodia, omnes vos vnus penè interitus inuoluerat. Hinc fratres, circuncisi roboris monstrosam ambustionem contuentes, stupore simul & timore confusi, seipsos desperabant, nec se viuere credunt, sed somnium putant: Cernentes ingentem cæsuram ex se tetrum odorem emittere, velut igne sulphureo perustam: poma verò, quæ pauloantè autumnali decore formosa paruerant, à sui decoris specie in carboneam nigredinem conuersa horruerant: quæ si quis manu attrectâsset,in cinerem mox intolerabili cum fœtore soluebantur. Clamant fratres, funeream arborem erui debere, nè vltrà per eam fraus diabolica mortalibus valeat insultare. At pater sobrius: Licèt, inquit, pars aduersa in ea artis suę nequitiam attentare voluērit,ego potiùs hanc in memoriam nostram & vestram seruandam iudico, vsquequò vetustate consumpta,aut ventorum impulsu victa succumbat; vt ipsa nobis semper timorem incutiat,& cautos esse contra insidias diaboli pręmoneat. Vnum superest dignum memoratu, quod ad incutiendam cunctis formidinem valdè vtile est: nè vanę securitati dediti, dum in minimis peccare non timent, in magnis fiducialiùs offendant. Sanè pater eximius pro causis monasterij agendis,per quoddam sabbatum occupatus tenebatur, adeò vt nec puncto temporis ab instāti negocio posset se eximere.Immemor ergò suî, dū cęteri fratres ex consuetudine nouitia agerēt,ipse sub horā nonā tardiùs agebat. Accito itaq; tonsore,

[Margin: Signo Crucis abigit dæmonem.]

[Margin: Cauenda etiam minima peccata.]

tonſore, capillos capitis forcipe iuſſit ſibi æquari. Quod cùm ageretur, vidit humanæ ſalutis aduerſarium, q̃ promptus ſit ad nocẽdum, quomodò de noſtris offenſionibus exultet. Et eccè diabolus intrà tenebroſum cellæ angulum ſe cõtinebat, nefandam cautionem in manibus tenens, & ſemper, vt attonſa coma deorsùm influebat, ipſe colligere, & in numerum capillaturã omnem redigere videbatur. Res tremenda, & ſolicitè penſanda. Vt ergò vir Dei viſu pererrante cellæ habitaculũ cœpit attentiùs perluſtrare, inuiſam mox faciem recognouit, malignum artificẽ mox cum indignatione interrogauit, dicens: Quid tu animarum prędo hoc noſtri habitaculi diuerſoriũ inſidiaturus obſediſti? O nequiſſimè, quod tibi pręmium theſaurizare confidis de ſeductione ſeruorum Dei, cui de propria nequitia conſtat ęterna perditio, & de ſubuerſione iuſtorũ pœnalis creſcit cruciatus? Ad hęc verba viri Dei impurus miniſter reſpondit: Quid tu velut rerũ ignarus requiris? Si neſcis, meũ eſt officium, ſeruorũ Dei habitacula reuiſere, & offenſas ſingulorũ breuiario meo adnotare, & ſic principi noſtro referre, nè ad concilium ipſius reuertentem vacuũ, ſupplicijs durioribus iubeat excruciari. Nam huius miniſterij ſors, mihi de te ſingularem hodiè palmã apud principem meum obtinebit, dum te Dominicæ noctis feſtiuum tempus illicito opere trãſgredi renuncio, qui te formã & ſpeculum religionis cæteris exhibere debueras, & gaudia feſtiua temerarius incuruas. O reum noſtro concilio Abbatem. O virũ noſtris legibus obnoxiũ. O paſtoris egregium exemplũ, qui ſequaces ſuos in abruptũ offenſionis pręcipitiũ ipſe ſignifer immergit. Nôrũt principes noſtri, quę ſit noctis huius potentia, & monachi ſcire contemnunt. Nox hęc noſtrum captiuauit imperiũ, & Chriſticolæ ipſius grãde reprobant ſacramentũ. Sed quid ego à noxiali opere quęro hominẽ auertere, vt expiato errore reparetur ad veniam? Immò minimè à tonſione, minimè, inquam, ceſſa: vt de numero capillorum, noſtrę cautionis abacus accumuletur. Hîc vir prudens, licèt fallacis, hoſtis tamen ſententiam haud aſpernatus ſuſtinuit, & mox opus imperfectũ in medium remiſit. Dehinc nequitiæ miniſtro taliter reſpondit: Iurè tibi contigit, latro nequiſſime, ꝙ dum ſeruos Dei culpis noxialibus irretire moliris, tibi potiùs pœnales cruciatus emercaris. Nam apud Dominum meum Ieſum Chriſtum veniale eſt, quodcũq; ſimplici mente à ſuis cultoribus agitur: dum videlicet in cauſis ſibi dicatis occupati, tardiùs mundandis corporibus curam impendimus. Igitur vndè tu palmam tibi paratam gloriaris, indè tibi pœnam prænuncio inferendam: quia quantumcunq; eſt genus hoc delinquendi, hîc hîc remitto non ſine damnoſa ſorte tui iudicij: quia mox vt confeſſus pœnitẽtiam egero, videbis fraudis tuę chirographum adeò elimatum, adeò eraſum, vt nec ferali mẽte recolligere poſſis, quod cõmiſi. Sed ego vſquequò impuriſſimum monſtrũ ſuſtineo? Arrepto itaq; baculo & triumphali ſigno Crucis, vir Dei in hoſtẽ curſu cum verbis huiuſmodi inuehitur: Exi hinc immunde ſpiritus, & ad latebras tuas redi quãtocyùs, nec vltrà ſeruorum Dei habitacula infeſtare pręſumas. Mox hoſtis improbus, imperioſa verba non ferens, ſe è cella proripuit, fœda poſt ſe veſtigia relinquens. Hinc vir Domini conuocatis fratribus rem ex ordine aperit, culpam fatetur, veniam poſcit. Ità omnibus in commune pro exceſſu patris Dominum orantibus, mira res, tonſura nulla, nec capilli inciſio vlla comparuit. Qua ex re indubitanter credimus, quia ſicut in capite viri Dei, tonſurę ſignũ nuſquàm comparuit, ità iuxta verbum ipſius, de infideli charta character omnis euanuit.

Officium impuri dæmonis.

Vide impotentis dæmonis procacem inſultationẽ.

Nota confeſſionis & pœnitentiæ vim.

Alio ſanè tempore fratres ad opus agendum ire neceſſaria cauſa monebat. Quibus nè hoſtis callidus inſidiaretur, pater venerabilis illos eueſtigiò ſubſequi deliberabat; & tanto ſtudioſiùs, quanto circa ſe & illos antiquum aduerſarium meminerat dimicaſſe. Aſſumptis itaque ſecùm duobus fratribus, vſque ad locum progreditur, ſeque ſocium laboris, non vt patrem, ſed vt cooperarium accinxit. Nec multò pòſt, dum paululùm laboris ſupereſſe videretur, ipſis itidèm duobus aſſumptis, ad quoddam diuerticulum oraturus ſeceſſit. Iubet eos interìm aliquantulùm ſubſiſtere, denuncians, nè propiùs accedant, néve myſticis ſecretis ſeſe intermiſceant. Ipſe longiuſculè procedit, & incertum, quid diuinum ſolus tractabat. Ipſi tamen, quid acturus foret, curioſiùs contemplabantur. Et facta hora, dum genua flectere inciperet, chirothecas, quas manibus geſtabat, poſt tergum reiecit. Mira res. Cùm orbita ſolaris tota ſub nube vmbroſa tegeretur, repentè ſe è nube radius erumpens, tanquàm ad obſequium miſſus, chirothecas excepit, & tandiù officioſus ſuſtinuit, quandiù vir ſanctus orationi incubuit. At fratres inſolita rei nouitate concuſſi, dum

Chirothecę viri ſancti pendent in ſolis radio.

inter stuporem & admirationem hæsitarent, eccè tanto maius, quanto mortalibus insuetum miraculum subsequitur. Nam mox vt ab humo exurgens, manus & oculos in sublime erexit, desupèr emissa lucis eum mira circunsepsit coruscatio, cuius fulgureus

Lux mira eum cingit.

ignis procùl stantibus fratribus tantum terrorem incussit, vt penè exanimati, in terram corruerent. Lux hæc tunc vnius horę spatio circumplexum virum iustum intrà se continebat, cùm præfati duo fratres nondùm exurgere à terra pręsumentes, tamen recepta mente, intrà concauā lucis nubem quoddā subtile murmur auribus captabāt, sed collo-

Audiuntur voces.

quentium verba arcana discernere nequibant personarū: alternantes sonos intelligebant, sed verborum sensum nequaq̄ hauriebāt. Hęc alternatio ducta eousq; perstitit, donèc globus ipse igneus paulatìm se in tenuem aërem immiscens, hominem in apertum emisit. Hic vir Dei semèl, bìs & tertiò flexus, postq̄ dulcia terrę oscula arctiùs impressit, & se à loco lachrymis perfusus amouit, inuenit, quas pauloantè abiecerat, chirothecas, radio subministrāte, pendentes in aëre. Quo ex facto gratias iterùm agens, eas suscepit, fratribus hęc omnia eminùs intuentibus: quibus planè hęc ipsa occultare quęrebar, sed lucis author sub tenebris ignorantię lucernā suam visibus humanis noluit abscondere. Siquidem fratres ad locū, quo eos antè subsistere iusserat, reuisens, ex visionis magnitudine stupentes simul & admirantes offendit. Et dum causam illis patuisse intelligit, ad celandi argumentum cōuersus, illos summè obtestatur, nè hoc in vita sua ad publicum

Matth. 17.

efferrent, exemplo summi magistri, qui transfigurationis suæ visionem discipulis, nè

Semper vidit dæmonem.

propalarent, interdixit. Nec illud silendum arbitror, ꝙ diabolus semper illi conspicuus, circa eum artis suæ nequitiam efficaciter operari nequibat. Insultare quidem viro Dei multis argumentis laborabat, sed tentationis suę inania spicula cōfusus reportabat. Erat planè viro Dei familiaris consuetudo, cū fratres post labores diurnos corpora placido somno recrearēt, vt pastor solicitus supra gregem Dominicum vigilias insomnes duceret, & claustra monasterij & singula familiæ Dei habitacula pererrando muniret,

Nota de Cruce & aqua benedicta.

gestans secùm crucē Dominicā, & aquam exorcizatam ad effugandas importuni hostis insidias. Quadam itidèm nocte dum lustratis singulis, lassos artus lectulo paululùm recreandos dedisset, & remotis curis, placitā sibi dare quietem expectaret, sensit per spiritum circa fratres diabolū aliquid machinari. Fugiebat ab eo nimirū somnus, & curis mordacibus magis ac magis incitabatur, nè puncto horę in somnum oculi clauderentur. Stupet vir sanctus, & visu locum omnē, quo fratres quiescebāt, à summo vsq; deorsùm percurrebat: cùm interìm versùs meridianam plagam oculos intendens, vidit visu horribilis & deformis monstri imaginē, intrà latebrosum angulum se comprimētem. Considerat ergò attentiùs, quid latro impius machinetur. Nihil sanè fratribus metuebat, ꝙ pars aduersa in eos aliquantulum præualuisset, quos ipse recenti nocte collustratos, signoq; viuifico pręmunitos, Domino cōmendârat. Luctabatur hostis improbus fratres quiescētes adire, sed velut mirabili machina repulsus, infra circum, quem sancti viri pedes lustrauerant, se intromittere nequibat. Sed dum sibi sublata nocendi argumenta videt, cœpit eminùs torres iactare ambustos, vt saltem lucernā, quæ in medio triclinij seruis Dei lumen ministrabat, subtuere, aut saltem extinguere posset. Quid plura? Tantas

Crux Domini premit diabolum.

insidias hostis vir sanctus vltrà non ferens, arrepto ligno Dominico, in hostem cursu inuehitur, & de loco ad locum fugientem coarctabat. Cui cùm nec fugiendi pateret aditus, nec resistendi facultas vlla daretur, conspicatus est fenestrā, quam fortè prætergressus vir Domini, dum cętera muniret, signare haud meminit. Hanc, dum fugientē miles Christi calcatiùs insequitur, coactus hostis vitream cratem cōminuens transiliuit, & innocuas auras fœtore intolerabili cōmaculans, ad latebras notas effugit. Sono excitati quidā è fratribus, mirantur patrem talibus horis deambulantē, & anhelis pulsibus expirantem. Causam ergò signis interpretantibus se cupiunt edoceri. Quibus pater venerabilis notis itidèm signis responsum reddit, in crastinum conuentum reseruari.

Die verò crastina fit ex more conuentus: postulant sibi fratres exponi conflictum nocturni certaminis. Quod dum seriatìm illis pater sanctus exponeret, cœperūt singuli animo contabescere, & tanquàm præsentem hostem intuerentur, perturbari. Quos vt vidit pater egregius deiectis animis, cœpit eos consolatorio huiusmodi sermone releuare: Rem istam, filioli, quę corda vestra noua formidine sauciauit, expedit vobis peruigili mente retinere, nè vana securitate torpentes, hostis vos præoccupet improuisus. Sed neq; ex hoc deijci vos animo decet, si vobis aduersarius permolestus est, scientes

quia

quia ſublimiora ſtudia diabolus ſubtilioribus infeſtare non deſinit inſidijs. Carnalibus nanq; & huius mundi amatoribus, quos in pręſentis vitæ voluptuoſa latitudine ambulantes comperit, quaſi parcendo blanditur: quia nimirùm de his ſecurus, ad ſpirituales ſe conuertit, & his acriùs inſtat more latronum, ad prædam feſtinantium: qui dum fugientem innocuam turbam inſequuntur, quoſcunq; curſu ſuperant, hos tranſilientes à tergo relinquunt: in eos verò, quos præ oculis conſpiciunt eminùs fugientes: in eos, inquam, ſtudio conſequendi vires totas effundũt, & impetu maiore proſequuntur. Veruntamen ſi reliquis captis, ex omni turba vnus euaſerit, ex hoc vno inter eos ſæpiùs magìs querulofa fit recitatio, q̃ ex vniuerſis captiuis exultatio. Hanc vos, fratres mei, præ oculis geſtare figuram pręmoneo, nè veſtrorum quemlibet ſcandalizet, ſi antiquus aduerſarius contra ſeruos Dei ſęuit inuidia acriori, dum carnales quoſque, quos iam ſuis mancipauit ditionibus, parcendo in delicijs fouet, nutrit atque demulcet: quos reuerà vana ſecuritate torpentes, poſtmodùm ęterno igne cruciandos reſeruat. Vos autẽ, qui contemptum mundum ex toto abdicantes, ad patriam feſtinatis, dum intrà mundi retia vos iterùm nequit implicare, infeſtis non deſinit oppugnare conflictibus. Ipſe à mundi exordio genus humanum inſectatus, perdere molítur: ſed tanto nunc inſtantiùs, quanto viciniùs mundi exitum agnoſcit. Vos igitur non turbari, neq; diſſoluta mente deijci, fratres mei, cõuenit, ſi habitacula noſtra feralis miniſter inſidiando circunuenit: quia, vt teſtis eſt vox Apoſtolica, aduerſarius noſter diabolus tanq̃ leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Erigite igitur animos, & virili mente cõtra hoſtem communẽ pugnate: nè languentibus dextris ad pugnam, inſultet vobis paratam ſe ademiſſe coronã. Inquantùm ſanè mihi mortali homini viſum eſt, hucuſquè vitę pręſentis ſtadium ſobriè & iuſtè viuendo, Deo authore, cucurriſtis: ſupereſt, vt curſus veſter felici conſummatione, id eſt, per quotidiana incrementa virtutũ, optatum tendat ad brauium, nè militiæ diuinæ ſoluto propoſito, honeſtum principiũ turpis exitûs obſcuretur opprobrio. Nam rerum omnium conſummatio maiorẽ quęrit laborem. Et quidem nauis ipſa, quãdò aduerſas aluei vndas contrario curſu ſuperat, ſi nautæ laſſas ad modicum manus remiſerint, mox retroacto curſu, nauis deflui amnis, inuitis nautis, ſequitur vndam. Sed nec rarò contigiſſe videmus, vt toto libera currat nauis mari, etsì non ſemper à puppi ventorũ ſpirent flamina, gubernator tamen velorum ſinus obliquat, & ſine refragio ſcinditur fretum. Sed vbì ad portum venitur, opportuna aurarũ temperies neceſſaria eſt, & anguſto ingreſſus nauium coërcetur limite. Maior itaque periculi cura, vbì ſpes propinqua. Aedificantibus quoq; plana exordia ſunt fundamẽtorum, ſed ardua celſorum opera faſtigiorum. Et plerunquè in ipſo claudendi operis fine, mercedis ſuę munere defraudatur miſerandus faber, aut culminis lapſu obrutus, aut inſtabili deceptus veſtigio, vt ad inferiora décidat. De agricola quid dicam? Cui procinctus laborioſior meſſis, quàm ſegetis, & vindemię, quàm putationis: & adultis frugibus grauiora ſemper metuẽda pericula. Nihil ergò nouum, ſi adhuc vos in ipſo portu conſummandi curſûs periculũ manet, quibus per anguſtam viam iter agendum inſtat ad patriam, in quam Imperator ille fortiſſimus militem ſuum recipere neſcit, niſì victorẽ: non fugitiuum, ſed conſtantem: non deſidioſum, ſed probatum. Apud ipſum nemo coronatur, niſì qui legitimè certauerit. Colluctatio noſtra non eſt contra viſibiles hoſtes, ſed cõtra occultũ aduerſarium: qui dum corpora quolibet immunditię nęuo cõmaculat, lethali animã vulnere ab occulto ſauciat: & frequenter corpore intacto, mentem interiùs vitiorũ vulnifico ſpiculo traijcit. Summa igitur vigilantia vnicuique noſtrûm obſeruandum eſt, vt quia quãtùm nos mors vicina manet, penitùs ignoramus, omnes in cõmune conſciẽtias noſtras confeſſionis & pœnitentię antidoto expiemus, & Dominũ, vt importunũ hoſtem, qui habitationẽ noſtram circunuolat, à nobis auertat, exoremus, nè de huius Dominici gregis damno temerarius hoſtis inſultet. Hac venerandi patris exhortatione peracta, videres omnes ad lamenta ſeſe proſternere, in confeſſione flebili mentium occulta aperire, vigilijs corpora & arduis ieiunijs macerare.

Diabolus quibus magìs infeſtus ſit.

Itèm quib' blandiatur.

1. Pet. 5.

Dãda ſemper opera, vt bona vita bono fine claudatur.

2. Tim. 2.

Confeſſione & pœnitentia cõſcientię expiandæ.

Multa ſunt huius viri & admiranda geſta, atque ad ædificationem poſterorũ vtilia: quę, dum miſerę vanitatis vitabat iactantiã, nè ad hominũ notitiã perueniret, perpetuo ſtuduit commendare ſilentio. Quæ autem vel fama referẽte, vel etiam virorum illuſtrium authore teſtimonio, ad nos vſque peruenêre, ne hæc quidem vniuerſa ſtylo compræhendere poſſumus. Verùm vnum, vnum, inquam, ſtupendum quidem relatu, ſed

memoria

memoria dignum refero, ex quo vir iste sanctissimus, quantus apud summum iudicem sit, indubitanter agnosci potest, vel ad obtinenda quæcunque poposcerit, seu ad exterminanda quęcunque vitauerit. Quadam die intrà cellulam, in qua familiare contemplationis secretum agere consueuerat, solitarius residebat, vbì hæc ipsa, quę eum vrgebat sine cessatione, cura super grege Dominico, tunc quoquè animum ipsius cœpit vehementer agitare, quòd viribus exhaustis veterana ętas ad regendam tantam Christi familiam, iam sibi sufficere non videbatur. Erat sanè, sicut textus vitæ beati Philiberti commemorat, qui in loco eodem præcesserat, nongentorum monachorum. Quod sanè nulli mirum videri potest. Nam patris huius egregia fama, & loci circunquaquè effusa religio, de remotis terrę partibus homines velut apes ad mellea castra, conuersionis amore ad hunc vnum locum attraxerat. Dum ergò supra vires vnius hominis sibi negocium inesse considerat, hęret incertus animo, quam in partem pronior inclinare se debeat. Nam multi eum ea tempestate à labore desistere, & tranquillam sedem quietis suadebant eligere. Quod ille alto consilio respuerat, dicens, illam boni operis victimam nequaquàm ante oculos interni iudicis placere, quam finis boni non approbat consummatio: quod in lege caput & cauda offerri iussa, pręfigurāt. Alij aūt intolerabilem multitudinē, in breuiorē summā redigi hortabantur. Et hoc quoq; vehementer deuitabat, clamans huiusmodi hortamentum de cælo nequaquàm inspiratum, vt sacræ familiæ numerus dirimendo minuatur, qui Angelici ordinis formā vel ipsa numeri similitudine præ se ferre videbatur. Nam centenarius nouiès multiplicatus, quid aliud innuere videtur, nisì, vt ità dicam, illos ciuium supernorum nouem ordines, ad quorum societatem ipsa numeri tetragona forma præsentem familiam inuitabat? Hac interna speculatione animatus vir Domini, quanlibèt senio perfractus, aduersùm se semetipsum erigens, tanquàm coniurationem init, & de infirmitate virtutem, de imbecillitate constantiam exerit, nè sacri collegij beata societas, nisì Christo vocante, summè potentis numerum amittat. Nam & cùm aliquandò corporis incommodo tardaretur, paterni zelo amoris vincebat corporeæ molestiam passionis. In quo illud animaduertendum, quòd qui languentibus alijs potenter medelam præstare consueuerat, seipsum curare penitùs refugiebat: quia dum flagella Dei libens amplectebatur, gaudebat vberiùs de verbere Dei humiliari, quàm de virtutum potentia gloriari. O nostra in hac parte infelicitas, quibus si magnum aliquid egisse contigerit, mox ad populares aures & publicas stationes efferri gratulamur, nihil tunc, quod egimus, arbitrantes, nisì à vulgi opinione nobis Apostolici meriti nomen acquiramus, illud cæcis oculis malè intuentes, quòd signa & prodigia etiam peccatores in nomine Domini facere vidētur. Sed nos ad propositum redeamus.

Nongenti monachi in cœnobio Gimesiesi.

Leuit. 5.

Porrò vir Domini cùm per spiritum intellexisset vitę sibi terminum imminere, timens nè grex Dominicus post mortem suam rursùs mundi illecebris irretiretur, petiuit à Domino, vt hos corporeo vinculo absolutos in pace susciperet, aut si pro ouibus suis inter mundana discrimina aliquantulùm eum laborare iuberet, ipsa quauis consilij sui prouida dispensatione, tanti oneris sarcinam alleuiaret. Nec multò pòst, sole occidēte, dies clauditur: illi ad reficienda somno corpora, in dormitorium se contulerunt. Quos pater venerabilis postquàm omnes consignâsset, & ipse delectabili sibi stratu cilicino accubuisset, rursùs curæ prioris stimulantes aculeos abijcere à se nequibat, donèc diuinę psalmodię cursu arrepto, curas mordaces tali ventilabro abigere à se videbatur: cùm inter agendum oculos ad meridianam plagam intendens, vidit angelum miro adspectu & habitu coruscantē, virgam manu gestantem: alterum verò ex aduersò stantem teterrimum, qui flammantibus oculis igneas emittebat scintillas, aliâs sanè monstrum horribile & deforme, quale ad puniendas animas reorum figmenta poëtica depingunt. Cui prior ille: Quid tu, inqt, immūda bellua seruorū Dei habitacula insidiat⁹ subintrâsti? Nūquìd tuū esse aliquid hìc arbitratus aduenisti? Quid tibi & familię Dei? Nulla tibi licētia ad percutiēdū datur hìc aut potestas. Ille econtrà: Si, inquit, annales veteres & modernos inspicis, quę fuit ab initio gēs vlla sortis nostrę ditione adeò libera, vt in ea licēter nobis operandi potestas vlla, deesset? Nā primi terrigenę, quid fraus nostra valeret, experti sunt. Sed vt plura sileam, nunquìd non gens Hebræa denos septiès annos captiuitatis deplorans, nostræ dominationis sensit iniuriam? Enimuerò quis fuit dux, & totius feralis consilij architectus, quandò in atrio Caiphæ mors CHRISTI tractabatur: quis fuit, inquam,

Visio S. Aichadri.

Genes. 3.

Iohan. 11.

inquã, nisi ego? In his tam sublimibus causis, quod meũ erat licuisse, nõ defuit: & nunc à loco isto & familia, nè aliquid mihi liceat, eijciar? Non igitur sanè hinc taliter abscedam, vt non quouis modo imminentem transmigrationem studeam perturbare. Ad hęc sanctus Dei Angelus dixit: Quid tu nequissime Christum hîc nominare præsumis? aut quid tu nefarium consilium in mortem ipsius concitâsse glorians? Nam mors Christi tibi ademit mundi imperium. Mors Christi, vita est credentium, sed tibi & principi tuo æternale supplicium. Quòd verò in primis terrigenis nocendi accepisti potentiam, inobedientia promeruit: qui concessa arbitrij libertate dum malè abusi sunt, exsortes à paradisi delicijs, & immortalitatis gloria nudati, indigebant Christi morte reparari. Tu in hac parte nihil tuum inuenies hîc, in quo fraudis tuæ nequitiam exercere tibi liceat: quia in istis obedientia, in istis humilitas, in his charitas regnat: quæ talia, merentur vitæ pręmium, non exilium. Quòd autem de Hebręorum captiuitate susurras, in illis pręuaricatio meruit exterminationem, exterminatio captiuitatem, captiuitas confusionem. In his verò quia non præuaricatio, sed legis CHRISTI obseruantia: non offensio, sed obedientia: non inuidia, sed charitas regnat: idcircò transmigratio, qua vocantur ad præmia, non erit illis ad confusionem, sed ad remunerationem: non ad Babylonem, sed ad Hierusalem cęlestem: non sub Chaldęorum rege, sed sub cælorum dominatore. Ad hęc insidiator malignus ait: Ergò hinc ego inanis abibo? Respondit Angelus, dicens: Non sic abiturus es. Habebis hîc ministerium, illis quidem fructuosum, sed non tibi proficuum: illis ad expiationem, sed tibi ad cõfusionem. Ad hęc ille: Nunquid ego his aut vllis Christicolis debitor sum ad salutem? At ille: In hoc, inquit, istis debitor es, quia si quid in eis est, quod resecari debeat, horrore visionis tuę purgabitur. Ille econtrà: Abeam, inquit, hinc inanis potiùs & deceptus, quàm ex visione meî medicinale antidotum illis terror infundat. Hæc inter se illis altercantibus, verba singula vir Domini captans, terrore simul & gaudio concutiebatur. Cui propiùs Angelus Domini assistens, ait: Tu frater de his, quæ audîsti & vidisti, nè terrearis: sed potiùs constans esto, & viriliter age quod cœpisti: quia exaudita est deprecatio tua. Nam in proximo est horum fratrum vocatio: sed & nomina eorum scripta sunt in ordine eorum, qui sequuntur agnum. Tu ergò primo diluculo conuocatis ad te omnibus edicito, vt internas mentium conscientias per confessionem funditùs exhauriant, & quantũ superest diei, pœnitentiæ se arctiùs submittant: dehinc sumpto corporis & sanguinis Dominici viatico, solicitè vocationis horam expectent, parati ad cœnam agni venire.

Libertas arbitrij.

Conscientias per confessionē funditùs exhaurire iubentur ab Angelo fratres

Hinc vir Dei: Qui sunt hi, inquit, & quanti ex familia, qui vocantur? Et Angelus: Media pars horum, inquit, iam ad hanc expeditionem ascripta est, & hi ex nomine, quos hac virga designari mox considerabis. Tu diligenter animaduerte, & hos nominatim iube mox esse paratos. Hinc vir Domini: Si, inquit, isti vocantur ad regnum, quid non exeo cum illis? Cur pater filijs consocius non procedit? Ego igitur senex, & viribus exhaustis impotens, quousquè ad laborem & ęrumnosam vitam post hos reseruor? O si me ex luteo corpore isto dissolui expediat, & esse cum Christo. O si me cum his fratribus meis exire, & ad beatas sedes patrię cęlestis venire donetur. Ad hæc illi Angelus: Venies quidem, venies, sed non modò: Venies, sed non iniussus, & nisi vocatus. Superest tibi adhuc in vinea Domini laborare aliquãtulùm, & lucrari Deo animas, quæ nondùm se satis ad cultum diuinitatis applicuerunt. Quas cùm perfectè climatas ad Christi horrea emiseris, tu quoquè cum multiplici fructu in senectute bona plenus dierum migrabis ad Dominum. Et quę putas tunc erit tibi lętitia, cùm videris tibi obuiàm venire cum psalmis hos ipsos, quos antè pręmiseris? Ibi erit tibi & illis communis de alterutra beatitudine lętitia. Tu ergò nè molestè feras, si his ad pręmia euntibus, tu interim ad laborem reseruaris. Nec tibi labor ingratus esse debet, cui pręmia maiora succedunt: maximè cùm alter nec coronam tuam subripiet, nec tibi tua pręmia decrescêt: quin potiùs vbi singuli horum propriam mercedem laborum accipient, tu cum singulis, & præter singulos remuneraberis. Hi enim sunt fructus certaminis tui, hi manipuli, quos mittis ad aream Christi.

Ecce quæ dicta sunt tibi, memoriter tene, & quæ nunc ago, diligenter intuere. Nam quos tactu virgæ huius attigero, hi sunt, qui vocantur à Domino. Quos verò pertransiens intactos relinquo, hi reseruantur ad tempus vocationis suæ. Hæc fatus, fratres

placidę

placidæ quietis ſomno affectos aggreditur,& coràm deambulans, alios tangebat, alios præteriens reſeruabat. Quæ omnia vir Domini ſolicitè intuitus, horum, qui vocabantur, nomina memoriter in pectore recondebat. Vt autem deambulatione expleta Angelum ſanctum vir ſanctus abire æſtimauit, clamabat ad eum, dicens: Si nos hinc abiturus ità relinquis domine, quem familiæ tuæ cuſtodem in his relinquis, aut quod ad officium exterminatorem hunc nobis reſidere maluiſti? Cui Angelus: Nè verearis,inquit, à facie eius: nulla ei in hac Chriſti familia ad nocendum data eſt poteſtas, præter quòd animabus è corpore exituris viſio illius expiabilem terrorem incutiet, vt ſi in eis aliquid eſt, quod reſecari debeat, vel horrendæ illius viſionis terrore expietur. Sed neque ego locum iſtum ex die, qua fundandi ſumpſit exordium, deſerui, nec deſero. Ad hæc dicta continuò diſparuit. Ille autem, qui procùl ſpectabat, ſpiritus horribilis, vt vidit ſibi ſublatam nocendi potentiam, triſtis ab eo abſceſſit & confuſus. At noctem illàm vir Domini totam inſomnem ducens, prima luce fratres in auditorium collegit. Quibus circunſedentibus, & de incerta cauſa quærentibus, pater affabilis cœpit ab eis ſciſcitari, ſi quid nocte illa vidiſſent vel audiſſent. Cui reſpondentes alij, dicebant vidiſſe ſe tanquàm Paſchali feſto procedere ad eccleſiam, inæſtimabilis altitudinis arce fundatam, gemmarum multicoloria varietate pulchrè diſtinctam. Alij referebant audiſſe fratres ad cœnā magni principis inuitatos, cum quibus & ipſi procedere optabant: ſed is, qui illos vocauerat, dicebat iſtis, nè ad præſentem cœnam exire deberent iniuſſi: deberent potiùs modicum tempus ſuſtinere, donèc militiæ ſuæ curſu peracto, & ipſi ex nomine vocarentur.

Dæmonis horridus adſpectus purgat animas fratrū morientiū.

Viſiones fratrum.

Hinc vir Domini paulò ſilentium tenens intrà ſe, tandèm altè ſuſpirans, ait: Non ſunt hæc, fratres mei, vana ſomnia, nec illuſio phantaſtica: ſed ſunt certi myſterij documenta, quę vobis nouæ tranſmigrationis proprietatem propedièm prænunciant affuturam: vobis, inquam, quos de ærumnis huius ſeculi ad ſupernam Hieruſalem Paſchali tranſitu prædocent euehendos, vt ad cœnam illius magni principis & æternum conuiuium cum electis ſuis diſcumbere, & donis cæleſtibus vberiùs perfrui valeatis. Nè autem vos ſuper hoc myſterio ſuſpenſos teneam, qui Paſchalis lætitię feſtum acturi, ad montem procedere videbantur, hi ſunt, quos præparari diuina vocatio iubet, vt de ergaſtulo carnis emigrantes, in ſuperna cęli arce lętum Paſcha cum ciuibus cęleſtis Hieruſalem concelebrent. Qui autem ex vobis reſidere ad tempus iuſſi ſunt, nè ad inſtantem cœnam ire debeant, hi ſunt, quos adhuc in hoc mortali corpore retineri iubet, donèc carnis tentamina pleniùs euincant, & contemplationis arcem compræhendant: & tandèm ſuperatis hoſtibus, ad palmam cæli emigrabunt victorioſi. Quarè agitè, fratres mei, & filij chariſſimi: vtcunquè pigra inertia hucuſque veſtrî immemores & ſomnolentos vos effeciſſet, nunc tamen hora eſt iam vos de ſomno ſurgere,& inſtantem vocationis veſtræ exitum ſubſidijs auxiliaribus præmunire, nè quid in vobis pars aduerſa inueniat, quo curſum veſtrum præpedire, aut à beatæ regionis ſede vos valeat auertere. Proindè acceleranda vobis ſunt medicinalis pœnitentiæ remedia, & tanto inſtantiùs in lachrymis & confeſſione quęrenda, quanto inducijs pręfinitis nulla ſuperſedet ſpes reſidua. Pręoccupemus igitur faciem, quam offendimus, iudicis magni, vt ſicut Niniuitarum veteres offenſas triduana lamenta expiârunt, ità continuatis triduò ieiunijs errata noſtra expiantes, noſipſos Domino in cinere & cilicio mactare feſtinemus: quatenùs animas ab omni corruptionis labe emundatas illi reddere valeamus. Iam fratres aliquantulùm turbati,(necdùm enim illis vir Dei viſionē expoſuerat) cœpêre ſciſcitari ab eo, quid hę induciæ, quid portenderet totiès repetita vocatio. Quibus ille, nè vltrà manerent incerti, ex ordine cuncta, quę viderat, exponit. Tum verò videres homines, tanquàm alto vulnere ſauciatos, in planctū erumpere cum luctuoſa huiuſmodi querimonia: Quid audimus, dominator Domine, quid audimus? Hęccine nobis inſtat inaudita calamitas? Siccine nos rapit mors repentina? O rerum ſumme Deus, nunquìd tuo ſic iudicio pręfinitum eſſe cōſtat, vt ex vna familia tot repentè funera efferantur,& mater Eccleſia tot filijs orbata remaneat? Enimuerò ſi eſt hęc ira furoris, quę ſcelerum noſtrorū exigat vindictam, aut certè magnę pietatis gratia, quę nos de ęrumnis vitę mortalis ad requiem transferri iubeat. Nos quid ſumus, Domine, qui te in cauſam vocare debeamus, aut quarè hoc facias, quærere habeamus? Sit, ſit potiùs, Domine, libera tibi in omnibus, quæ agis, potentia: & ſi leniri non poteſt

Vir ſanctus exponit viſiones fratrum.

Rom. 13.

Ionæ 3.

de

de nobis præfinita iudicij censura, nō nobis, Domine, nō nobis, sed nomini tuo da gloriā. *Psal. 113.* Sit nobis fas vel sub ipsa mortis expectatione optare à te celerē peccatorū indulgentiā, q potēs es sub hora multi tēporis reparare negligentiā, dum nimirùm pœnitētia apud te nō tempore annorum pensatur aut mensiū, sed profunditate luctûs & lachrymarum.

His dictis, quis, obsecro, tam saxeum pectus haberet, qui se à fletu & lachrymis continere potuisset, cùm videret famulos Christi in terram prosternere corpora nuda, virgis cædere, pugnis conscia pectora tundere, culpas voce lachrymabili damnare? Nec minùs erat videre proprios lectos, nè quid furtiuum inter paleas lateat, penitùs euerte-re, tanto adeò studio, vt si pilus cilicinus inueniatur, mox coram fratribus in medium proferatur. Sed neque hoc sibi impunitum transire optabat is, qui attulerat. Sic sancta illa Christi familia vniuersa in luctu & amaritudine persistens, superuenturum diem expectabat. Flebant isti, quòd fratres charissimos amittebant: illi, quòd ab istis separabantur: & tamen dolendi affectus istis & illis æqualis esse non poterat, dum illi vocantur ad præmia, isti ad laboriosam militiam retinentur. Sed quis dicere sufficiat, quanta se pœnitentiæ asperitate aliâs affecerint, cùm totum illud triduum, atque etiam quartum expectati sui obitûs diem absque vllo corporeo alimento transegerint? Etenim cui poterat delectare ciborum refocillatio vlla, vbi ad protelandum vitam cibi comestio nulla suppetebat? Et iam quarti diei aurora illuxerat, & fratres vniuersi in monasterium conueniunt, diuini sacramēti percepturi viaticum. Qui vt Missam Dominicam & sacra mysteria expleuerunt, à beatissimo patre suo absolutionis sacræ pignus extremum acceperūt. Dehinc sacramentis cælestibus communicati, pacem sibi osculantes dederunt, sicq; in capitulare sessorium se, subsequente patre, contulerunt. ibi se suasque animas sibi inuicèm commendauerunt. Cùm nihil superesset, nisi horam vocationis expectare, vir sanctus singulis adhibuit custodes, qui eos attentiùs obseruarent, & exitū eorū diuinis psalmodijs præmunirent. O dignū memoria spectaculū. Etenim ante ipsum aīæ exitū videres facies singulorū indicibili claritatis specie clarescere, vt nulli dubitādum foret, in eis iam futuræ resurrectionis gloriā de mutatę carnis specie demōstrari. Iā hora diei tertia inclaruerat, & ecce pars vna, tanq̄ somno quietis resoluta, dulci quieuit in pace. Hora aūt sexta, pars altera manibus in cælum erectis, seipsam Dño cōmendauit. Simili modo hora diei nona pars tertia expirans, obdormiuit in Dño. Vespere aūt facto, subsequenter pars, quæ residua erat, facta oratione, spiritum reddidit. Nos sanè felicis huius transitûs horas non ab re enumerare iure putabit, qui hos, de quibus loquimur, corporis Christi verè membra esse crediderit, qui caput suum sequentes, hora, qua Christus ad passionē ductus est, & qua Crucis sustinuit patibulum, & qua etiam spiritum emisit, immò qua sanctum corpus eius sepulcro tumulatum est, ipsi quoque terræ corpora, beatas Christo animas reddiderunt. Nec illud quæri opus est, quantam obseruantiam circa exequias defunctorum hi, qui remanserant, exhibuerunt. Instauratur per octonos dies celeberrimo cultu sepultura sanctorum. O felix locus, ô tellus, ô ager preciosus, tot beatorum corporum thesauro ditissimus. Nescit appreciare humanum genus, quanta in re virtus, quàm salutaria mentis & corporis medicamenta in re lateāt, si fides exigat.

Fratres egregiè se præparāt, ad mortem ipsis imminentem.

Quatriduana se inedia afficiunt.

Nota rem miram.

Moriuntur fratres multi valdè feliciter vno die.

Expletis aūt sacræ sepulturæ diebus, suggestum est beato Aichadro de quibusdā fratribus, qui se inconsolabili dolore afficiebāt, ꝙ defunctis superuixissent. Quorū alij morbo, alij senio affecti, ingratā vitam suspirātes, dicebant se longè esse à memoria Dei: alij à primæua ætate Christi militiam assumpsisse, & nec inter extremos consortes mercedem recepisse: alij longa carnis tentamina tolerāsse, carnem in vigilijs & ieiunijs prolixis maceràsse, & tanto se tempore à regno differri cōdolebant. Quæ cùm pater venerabilis audisset, iubet fratres coram se adduci, & moderata eos increpatione coërcuit in hunc modum: Stulta, inquit, hæc est, fratres, quam de vobis audio, querimonia, & vereor, nè, dum vobis consulere quæritis, Deo contraire inueniamini: & vndè ad præmia festinatis, indè à præmijs longè efficiamini: quasi & nos quoque, si esset ratio, non idem optaremus. Quis enim animam suam nolit ex isto corpore mortis, si liceat, absolui? Sed non licet absoluere nisi ei, qui ligauit. Naturę vinculo anima coniuncta est corpori. Sed qs author naturæ, nisi omnipotēs Deus? Et quis hoc animæ & corporis nostri Deo complacitū contubernium interrumpere aut dissociare audeat? Non quia vosipsi propria manu vobis mortem inferre velitis, sed quia vnum quodammodò esse videtur, & vitę finem optare, & mortem sibi accelerare. Sed quis à Domino suo depositum sibi

S. Aichadrus reprehēdit eos, qui se dolent non vnà cū alijs euocatos.

ob custodiam thesaurum, antequàm reposcatur, eijciat? Nónne is graui pulsâsse iniuria dominum suum condemnabitur? Dei possessio sumus, Deo seruitium debemus: quasi serui expectemus imperiũ: quasi fideles depositũ custodiamus. Nõ recusemus vitæ istius munus, quod dedit nobis: non refugiamus donum cęleste. Ab ipso accepimus, quod sumus: ipsius quoq; debet esse, vt quàm diù velit, simus. Vtrunq; enim ingrati est, & citiùs discedere, quàm velit: & diutiùs viuere velle, quàm velit ipse, qui vitam donauit. Reuerà qui animas corporibus infudit, non erit piger, non erit ad repetendum immemor, cùm repetere depositũ ei placuerit. Nunquid antè festinauit Abraham, quàm audiret, Exi de terra tua, & de cognatione tua? Nunquid antè ascendit Moyses, quàm diceretur ei: Ascende in montẽ Abarim? Sed ascende, dictũ est: & ascendit, & mortuus est quasi bonus seruus, qui expectauerat Domini sui pręceptũ. Enimuerò quid interest, vnumquenque nostrûm sibi manus inferre, aut vitam ingratam velle superuentu mortis abrumpere? Deus omnipotens thesaurum, vt dixi, nobis optimum dedit, atque inclusum in hoc vase fictili & consignatum commisit nobis custodiendũ, quoàd ipsi placeat reposcere. Nónne vtrunq; crimen est, & reijcere depositum, non reposcente eo, qui dedit, vel reposcenti negare? Si hominis depositum abijcere, infamię est: quanto magìs, reijcere depositum Dei? Sed querelarum satìs sit. Audio quosdam nostrûm, fratres assumptos nimìs ęgrè tulisse. quibus & ego dico, infantilem hanc esse molestiam. Non enim amisistis fratres, sed pręmisistis intercessores. Diuitibus seculi mos est, quandò in hostem mouent, aut ad curiam regis processuri sunt, ante se viros industrios pręmittere, qui hospitales casas, & cæteros, qui sunt necessarij, apparatus strenuè procurare festinent. Ità & vobis quãdoquè egressuris, gratũ vobis esse debet, tales viros à seculo vos pręmisisse, qui interìm & apud summum principem vobis sint placidi oratores, & in quibus vos suscipiãt postmodùm, sidereas pręparent mansiones. Neq; enim æmulos vestros emisistis, qui vsurpent pręmia vestra, sed qui ampliora efficient beneficia vestra. Nolite ergò indignari, quòd iuniores vos pręcesserunt: sed instanter elaborate, vt vel serò cum iunioribus assumi in regno mereamini, scientes quia ante patres antiquos paradisum latro introiuit.

Gen. 12. *Num. 27.* *Sancti sunt nostri apud Deũ intercessores.* *Luc. 23.*

Postquàm his verbis fraterna pectora à concepto dolore compescuit, ipse mox de se, sibi documentum exhibuit. Permultorum est genus hominum, qui minùs sibi ad consulendũ prouidi sunt, quàm alijs, & aliorum causam longè meliùs tractare nôrunt, quàm suam. At hic vir sanctus, postquàm fratres ad soluenda defunctis officia à se emisit, ipse ad oratorium familiare secessit. Ibì de sic inaudito casu fratrum multæ & variæ cogitationes mentem commouêre, cùm sibi ad memoriam redit illa dudùm expetita oratio, quam pro fratribus ipsis tantoperè profuderat: super quibus petierat, vt aut de hac vita ęrumnosa ad regnum eos Deus propediem susciperet, aut quoquo modo tanti oneris sibi sarcinam alleuiaret. Tum verò audires hominem se reum vniuersorũ clamare, se solum fraternę cladis & omnium interitûs authorem esse, hominẽ pestiferum, hominem morte dignum: non qui criminosorum aliorum simili morte plectendus sit, sed qui tantos filios Dei scelerata prece vitali luce priuauerit. Me miserum, inquit, vt quid contigit primę habitationis pauperem locum deseruisse, vt ditioris cœnobij sublimem thronum appeterem: quem dum nec sensu regere nôssem, nec ad regẽdum melioribus locũ pręberem, is ego, qui subditis iter esse debuissem ad salutem, is, inquam, author extiti & dux ad mortẽ. Sed nî ex verbis tuis, quisquis es, Angele Dei, assumptos in gloriam nôssem, optare mihi iurè poteram, vt pro innocente familia ego anathema fierem. In hoc saltem tu mihi conscius eris, quòd non, vt interitum eorum optarem, hæc mihi inerat causa orationis: sed nè sublato pastore, grex destitutus, rursùs cœnosa mundi voragine irretiretur, optaui eos meliùs in patriã ęternę mansionis assumi. Cùm ergò tãta mentis amaritudine sese vir sanctus accusaret, ecce Angelus Domini adstitit illi, dicens: Quid est, famule Dei, ꝙ sic in luctu & mentis amaritudine teipsum cruciare voluisti? Si Abraham vnicum filium suum Domino negare noluit, tu quis es, qui Deo seruos repetenti reddere nolles? An tu iudicium Dei immutare tentabis, vt cùm ille vellet milites suos ad coronã vocare, tu ei resisteres, & velut ille quõdàm Pharao, aduersùs eum vesano militares furore? Sed esto, animas eorum à te requirendas arbitraris, pro eo quòd incõsiderata petitione, dum lapsum eorum metuebas, eos de mundo tolli pręoptâsti. Verùm super hac re nõ te habes cruciare. Nõ enim fuit zelus odij, sed paterni insigne amoris. Nã etsì tibi hoc, qualecunq; est, imputandum metuis, lętandũ tibi potiùs est, quòd illi assumpti

Valdè se corã Deo accusat vir sanctus. *Rom. 9.* *Angelus eũ consolatur.* *Gen. 22.* *Exod. 5. 7. 8. &c.*

in gloriam, cùm Deo viuũt,& tu importabili oneris fasce leuatus, hos qui residui sunt, expeditiùs regere & obseruare valebis. Nam nè super his ambigua te cõfundat opinio, non erit ingratum Deo, si & hos, qui adhuc supersunt, ex hac laboriosa vita assumi in patriam poposceris. Veruntamen de eorum assumptione, Dei voluntatem habes expectare, quoàd ipsi placeat, & quo ordine iubeat hos de mundo transire, & cũ fratribus suis in regno quiescere. Tu verò quoniam felici consummatione militiæ sacræ cursum peregisti, quod superest vitæ, dignis operibus & exemplis salutaribus impende, sciens quia in proximo est tempus vocationis & remunerationis tuę. Et hoc tibi signum: Hodie nóueris tibi superuenire nunciũ de obitu fratris & coabbatis tui Philiberti, quem Dominus rebus humanis exemptum, felici transitu de hoc mundo vocauit in regnum. Indicat ei ab Angelo obit' S. Philiberti.

Ad hæc verba Angeli vir Domini Aichadrus, licèt charissimi viri obitu turbatus, tamen de gloria ipsius exhilaratus, ait: Gratias tibi ago, Domine Iesu Christe, qui me seruum tuum per Angelum tuum consolari dignatus es, vt quem mœror & tristitia de occasu famulorum tuorum affecerat, audita eorum gloria, releuaret: insupèr & glorioso transitu patris Philiberti supernus nuncius noua me exultatione recrearet. Postquàm verò instantem diem vocationis meę mihi innotescere voluisti, hunc precor, hunc obsecro Deus meus quãtocyùs accelera, & debilem senem corporis huius vinculis absolue, cui nihil est in terra, nisì te desiderare, te concupiscere, qui solus es vita mea, gloria mea, desideriũ meum, salus & beatitudo mea. Hos ergò, quibus me seruum tuum p̄esse voluisti, tuæ, pastor bone, custodiæ commendo: tu eos Domine ab immundis spiritibus, & ab omni turbinis inquietudine defende, nè pars aduersa nequitiæ suæ fraudem aliquã in eis exercere pręualeat. Ità fatus, fratres ad se conuocari iussit, quos paterna exhortatione allocutus, ait: Aduertite, fratres, quæ dico. Transiturus ex hoc mundo ad patrem Dominus, dum electos sibi alumnos p̄ceptis euangelicis informaret: Hæc, inquit, mando vobis, vt diligatis inuicèm, sicut dilexi vos. Et iterùm: In hoc cognoscent omnes, qa mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicèm. Ego igitur, non Dominus, sed seruus seruorum eius, antequàm separer à vobis, exemplo cælestis magistri nostri hanc vobis semper habendam, hanc firmiter tenendam præ omnibus dilectionẽ instituo. Dehinc vos præmunitos esse præmoneo, vt quia humani generis aduersarius locum istum, vt ipsi experimento didicistis, incursare non desistit, vos contra nequitiæ ipsius machinamenta summam appræhendite vigilantiam, per quam multiformes ipsius dolos vitare possitis. In hoc versutiæ ipsius consideranda sunt vestigia, vt quem vitiorum oblectamine nõ potest subiugare, hunc falsa virtutum specie decipere contendat. Ad huius refellendas igitur insidias appræhendenda est vobis illa, qua electos suos Dominus armauerat, serpentina prudentia: vt dum vobis iactantiæ pedem iniecerit, intrà vosmetipsos cogitate, quia superbia de cælo angelos, & homines de paradiso deiecit. Si vobis inuidię virus aut odij infundere tentauerit, mementote quia inuidia diaboli humano generi mortem infudit. Si vos ad iram prouocauerit, audite patrem vestrum dicentẽ: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Si quem vestrûm de peccato in desperationis foueam mergere tentauerit, consideret quàm multos per pœnitentiam & emẽdationem Dominus à perditione liberauerit, dicens: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Ipse est enim qui per prophetam ait: In quacunq; die conuersus peccator ingemuerit, saluus erit. Si vobis cupiditatis aut auaritiæ vitium obiecerit, memores estote illius in euangelio diuitis, & quæ sit illi in inferno causa supplicij. Si ventris ingluuiem promouerit, audite Euangelij diuinum mandatum: Attendite, nè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate. Contra verbositatem tenete *Apostoli verbũ, dicentis, Quia in multiloquio peccatum non deerit. Si fornicationis aut alicuius luxuriæ immunditia vos polluere tentauerit, audite scripturam dicentem, quia neq; fornicarij regnum Dei possidebunt. Tali itaque armatura Dei assuescite contra vitiorum acies bellare, sciẽtes quia non coronabitur, nisì qui legitimè certauerit. Hæc, filij mei charissimi, hęc obsecro peruigili mente retinete, scientes quòd haud longo me tẽpore vobiscùm habebitis. Eccè vos mihi testes estis, qualiter ab adolescentia mea inter vos conuersatus sum. Si qua vos in re aut verbo, aut prauę vitę exẽplo offendi, ignoscite mihi. Tali diuini verbi exhortatione fratres per septem dies pręmuniens, ædificare non destitit. Septimo verò die acutis febrium pulsibus sine intermissione cœpit vrgeri, atq; ità circunstantibus fratribus ait: Iam non vos vltrà longo detineo sermone, fratres mei. Nam etsì hucusq;

Iohan.13. Ibidèm. Mat.10. Remedia aduersùs tẽtationes. Luc.21. Ezech.18. Luc.16. Luc.21. Prou.10. 1.Cor.6. 2.Tim.2.

contra vim morbi luctatus, vobis silere doloris stimulos, intrà præcordia furentes, tentaueram: iam quia dolor ad vitalia vsque prorumpit, dissimulare vltrà non valeo. Vnum hoc vobis, præq; omnibus vnum denuncio, nè odium inter vos ille author mali serere, & fraternam pacem rumpere præualeat. Ipsi scitis, quia odium hominē separat à Deo, à cælo deijcit, à paradiso excludit. Odium nec passione adimitur, nec martyrio expiatur, nec fuso sanguine emundatur. Quam pestem à vobis Deus omnipotens auertat. Et ego colligor ad patres meos. vos corpus meum intrà sepulturam fratrum nostrorum recondite. Gen. 49. Hæc locutus, collegit se in lectulum cilicio constratum, & eleuatis in cælum oculis, spiritum cælo reddidit, decimo septimo Calendas Octobris: regnante Saluatore & Domino nostro Iesu Christo: Cui est honos & gloria per immortalia secula seculorum, Amen.

ILLVSTRE MARTYRIVM SS. LVCIAE ET GEMINIANI, AVTHORE ADONE TREVIRORVM *Archiepiscopo.*

16. Septēbri. ROmæ natalis sanctorum Luciæ & Geminiani, Imperatore Diocletiano, iudicibus Abosrasio & Megalio. Manserat autem beata Lucia in viduitate annos xxxvj. Totius autem vitæ eius fuerunt anni septuagintaquinque.

A suo filio S. Lucia accusatur. Quæ accusata à filio suo Euprepio, quòd Christiana esset, iussit eam Diocletianus Imperator sibi adduci, & dixit ei: Audio, quia reum illum Crucifixum confiteris, & deos nostros derides. Nunc ergò si parata es viuere, parati sunt dij omnipotentes, vt eis offeras thura, vt possint tibi esse propitij, & viuas. Sancta Lucia respondit: Nec sibi sunt propitij, nec cultoribus suis. nam mihi propitiabitur Dominus meus Iesus Christus, pro cuius amore parata sum Eius fortis animus. ignem, vincula, & quas volueris, pœnas sufferre. Audiens Diocletianus constantiam fidei eius, iussit eam trahi ad carcerem: vbi consolationem diuinam promeruit.

Reducta autem iterùm ante Diocletianum sedentem pro tribunali, extensa est glo- Fustibus cæditur. riosa fœmina, & fustibus diutissimè verberata. Et ecce terræmotus subitò factus est, & templum Iouis ità subrutum, vt nec lapis super lapidem ædificij remanserit. Diocletianus autem ollam æream adduci fecit, eamque pice & plumbo iussit impleri, & in circuitu ligna aggregari, & succendi, sanctamque Luciam infra ollam demergi: vbi sancta Dei psallens, triduò vixit.

Illæsa manet in feruē ti plumbo. Mittens verò Diocletianus, qui renūciaret ei, si tota iam in cinere esset resoluta, is qui missus fuerat, intimauit rediens Imperatori, quòd absq; vlla læsione sana viueret. Tūc impius tanto miraculo nullo modo ad credendum Christo incitatus, iussit vt onerata ferro & plumbo, per ciuitatis plateas duceretur.

Peruenit autem ante domū hominis præpotentis, nomine Geminiani, in cuius domo dæmonum simulacra innumera erant. Dumq; sancta Lucia domum ipsam pertransisset, subitò columba alba velut nix descendit de cælo, & super caput Geminiani, tertiò figu- Geminianus cōuertitur. rans crucem, resedit. Geminianus respiciens, vidit sibi patére cælum, & statim arripiens cursum, peruenit ad locum, vbi iam sancta Dei torquebatur. Et prosternens se pedibus eius, cœpit narrare quod viderat, & baptismi lauacrum expetere. Reducta est igitur beata Lucia in carcerem.

Erat verò quidam sacerdos, Protasius nomine, cui nocte apparens Angelus Domini, Baptizatur. monuit vt iret ad carcerem, & Geminianum, qui fontem salutis requirebat, baptizaret. Qui cùm ei vigilâsset, festinus abijt, & beatum virum aqua salutari lauit. Post diem terti- Dirè cruciatur cum S. Lucia. um exhibita est sancta Lucia Diocletiano, & cum ipsa Geminianus, de quo iam Imperator audierat. Quos ille pœnis grauissimè afflictos, diuq; tortos, tradidit cuidā peruersissimo indici, vt quod deerat pœnarum, ipse suppleret.

Qui primò iussit ceruices eorum fustibus contundi. Et mox terræmotu facto, camera domus iudiciariæ cecidit, & iudicem impiū oppressit. Deindè S. martyres exhibiti sunt 75. martyres. Abosrasio, sub quo & lxxv. martyriū impleuêre, q visis miraculis, quæ circa sanctos suos Dominus operabatur, crediderant. Hic iudex impijssimus post sanctorum horum martyrum

tyrum necem, ob equum eius à diabolo incitatum, de lapideo ponte præcipitatus in flumen est. Corpus eius posteà nullo loco repertum. Deindè beata Lucia, & sanctus Geminianus, à Megalio viro consulari arctati, post laudabilem victoriam martyrij gladio animaduersi sunt xvj. Calendas Octobris. Quorum corpora rapuit quædam mulier Christiana, nomine Maxima, & vt decuit martyres, sepeliuit.

VITA S. EDITHAE VIRGINIS, REGIS ANGLORVM EDGARI FILIAE, GRAVITER SCRIpta, *sed nonnihil hincindè mutato stylo per Fratrem Laurentium Surium.*

BEata virgo Editha, filia fuit Edgari regis, & Vulftrudis re- 16. Septēbr.
gij ducis filiæ: quam quidem Vulftrudem rex sibi perpetuo regni consortio coniungere statuerat, sed illa à partu S. Edithę parentes.
absoluta, deincèps continēter viuere, quàm illecebris seruire, maluit, Christi amore eam inuitante. Itaque monacharum habitū apud Vuilthoniā è manibus sancti Ethel- Eius mater
vuoldi Episcopi accepit, exemplisque & virtutibus pro- fit monialis.
ficiens, virginibus mater spiritalis pfecta est. Porrò beata Editha sub matris cura relicta, tandèm rege assentiente, in eodem monasterio monasticam vestem induit. Eam verò mater non auro, non monilibus, non multiuario ornatu, Itèm Edi-
sed literarum ac virtutum splendore instruxit. Inter mul- tha.
ta autem sanctorum hominum exempla, quæ tum in codicibus lectitabat, tum coràm intuebatur, aut auditione discebat, cognatorum præsertìm & propinquorum suorum, vehementiùs accēdebatur virgineæ integritatis palma sanctissimæ amitæ suæ Edithę, quæ Edgari regis & patris eius germana soror erat, & in monasterio Pollelvuortēsi prouinciæ Vuervuici, meritorum signis, perindè vt ipsa Vuilthoniæ, clarebat.

Sororibus quidem Martham, Christo verò se Mariam exhibebat. Erga omnes offici- Eius virtu-
osam se ministerijs impendendis prębebat: hospites omnes in Christi visceribus com- tes.
plectebatur, ità abstinentiæ dedita, acsì epulis interesset: ità ad epulas accedens, vt à frugalitatis studio non deflecteret. Terrenos fauores prorsùs deuitans, morbidis ac humana ope destitutis sese impendebat, liberisque regijs leprosos anteferebat: & quanto quisque videbatur morbis deformior, tanto illa propensiori animi commiseratione erga illum humanior & ad inseruiendum promptior erat. Rectè ea dici poterat cæcorum oculus, debilium adminiculum, indigentium vestis & alimonia, desolatorum omnium solamen.

Cilicio asperrimo ad nudam carnem vtebatur, interìm nitidis vestibus extrinsecùs Cilicio affli
induta. Cumque beatus Ethelvuoldus quandoquè vidisset eam ornatiori habitu ingre- git corpus.
dientem, ait ad eam: Non his, filia mea, indumentis itur ad Christi thalamum, nec externo cultu corporis delectatur sponsus cælestis. Illa verò interni conscia habitatoris, ità respondit: Crede mihi, pater, nequaquàm deterior mens, DEO adspirante, sub hoc te- Hęc sancta
gmine deget, quàm sub pelle caprina. Habeo Dominum meum, qui non tam vestem, virgo dicit
quàm mentem attendit. Sensit ergò vir Dei in virgine gratiæ authoritatem, nec ausus vt celet san
fuit in ea contristare summum iudicem Deum. Lætabatur potiùs Dominum in sanctis ctitatē suā,
suis omnia pro sua voluntate moderari, puramque mentem & in purpura & in sacco cùm esset asperrimo
placere Deo. cilicio induta.

Vbicunquè Editha ingrediebatur, Crux Christi illi comes aderat: Crucem in fronte, in pectore, in itinere, in omni opere suo præferebat. Cùm aliquandò escas suo more in disco efferret, in sinu pauperis condendas, à latere puer accurrit eleemosynam petens. Porrexit ea cum solito Crucis signo: mox ille puer disparuit, ità vt prorsùs ab illa nō videretur. Quindecim annos natam pater eius rex Edgarus tribus monialium monaste- Nō vult esse
rijs, Vuintoniensi, Berckingensi, & tertio cuidam Abbatissam præfecit: sed ea ab illa do Abbatissa.
mo, in qua Deo seruire cœperat, auelli non potuit: effecit autem, vt singulis illis monasterijs spiritales matres tanquàm magìs idoneæ pręponerentur, mâlens matri subesse,

 quàm

quàm alijs præesse: potiusq́; timere matrē, quàm alijs imperare. Defuncto aūt patre Edgaro, & succedente ei filio Edouardo adhuc infantulo, in somnis vidit sancta oculum suum dextrum sibi excidisse. Idq́; sororibus referens, simulq́; exponens: Videre mihi, inquit, videor hanc visionem fratris mei Edouardi portendere casum. Nec diù pòst Edouardus, dum cupit inuisere fratrem suum Ethelredum, à filijs iniquitatis, vt in eius historia videre licet, occisus est. Cumq́; regni proceres virginem sanctam è monasterio extrahere, & in paterno solio, vti plerisque nationibus fœminæ dominantur, collocare vellent, & tandem etiam vim intentarent, adeò illa non assensit, vt faciliùs saxa in plūbum verti, quàm virgo Christi à suo proposito & Dei seruitio abduci posse videretur.

Edouardi regis cædes.

Respuit regnum.

Cùm autem in honorem beati Dionysij ecclesiam cōdidisset, & sanctū Dunstannum ad eius dedicationem inuitâsset, vidit is sanctus pontifex sacram virginem crebrò pollicem dexterū extendere, & eo signum Crucis pingere in frōte sua. Quo ille delectatus, apprehensa dextera manu virginis, dixit: Nunq̄ putrescat hic digitus. Paulò pòst inter Missarum solennia in lachrymas vir sanctissimus prorupit, rogantiq́; Diacono suo cur fleret, suspirans, & ab imo pectore trahens vocem: Hæc, inquit, Deo dilecta anima, hæc gemma siderea, ad patriam sanctorū ab illuuie terrena & hac ęrumnosa vita rapietur. Neque enim flagitiosus hic mundus tanræ lucis pręsentia dignus est. Tertio & quadragesimo abhinc die òccidet nobis hæc stella luculenta. Ecce autem tolluntur ex ergastulo nostro sanctorum lumina, & nos in tenebris & vmbra mortis sedemus. Nos pigros senes damnat ætas immatura, dum nobis dormitantibus, illa cælos penetrat.

S. Dunstannus prædicit S. Edithæ obitum.

Appropinquante verò hora, qua de mundo erat migratura ad Dominum, adest S. Dunstannus, & exhortationibus atq́; precibus animam eius communiens, à corpore excedentem manibus Domini commendauit. Interim soror quædam trepida, è S. Dionysij ecclesia, vbi sancta virgo obijt, ad monasterium currit, auditque in choro tanquàm psallentium magnam frequentiam. Itaque hærenti ei occurrit quidam eleganti vultu & habitu insigni, aitque ad eam: Noli huc propiùs accedere. Angeli enim sancti Godam puellam (Itá enim maiori gratia eam appellabat, quæ patria voce Bona cognominabatur) hinc secùm absportaturi sunt ad gaudia sempiterna, vt cum hac melodia cęlestis exercitùs in aulam perpetuæ iucunditatis ingrediatur. Sicque anno vicesimotertio ætatis suæ, decimosexto Calendas Octobris, migrauit ad Christum circa annum Domini nongentesimum octogesimumquartum: sepeliuitque eam beatus Dunstannus in ecclesia S. Dionysij, quam ipsa extruxerat. Hunc autem locum præsaga mente virgo sancta crebrò inuiserat, dicens: Hic locus est requietis meæ: eumque assiduo lachrymarum imbre irrigans. In ipso autem atrio monasterij xenodochium, in quo hodieque tredecim pauperes reficiuntur, instituit.

Obitus eius.

Porrò tricesimo ab obitu suo die apparuit virgo sancta matri suę Vulfrudi, formosa valdè & hilaris, atque lumine sicut vestimento amicta & splendida, dixitque illi, se regi suo benè charam in gloria sempiterna: satanamque, ipsam coram illo accusâsse, sed sanctorum Apostolorum patrocinijs se contriuisse caput eius, & cruce Domini Iesu eum se prostrauisse, atque ex illo triumphâsse. Eodem tricesimo die nata est ex illustrissimis parentibus infantula, de qua ante eius obitum rogata beata Editha, vt eam è sacro fonte susciperet, respondit se suscepturam, quemadmodùm Domino visum foret. Sed cùm ipsa priùs nata esset cælo, quàm puella mundo: allata est puella ad ecclesiam, & sancto Elphego Episcopo illam baptizante, & cereum ei offerente atque dicente, Accipe puella lampadem, cum qua introëas ad nuptias Domini: subitò quasi sancta Editha illam puellam tenente, palmulam tenerrimam porrigens, cereum suscepit ac tenuit. Mox verò sanctus Episcopus Elphegus intellexit admirandum hoc esse diuinę electionis pręsagium, aitque parentibus puellæ: Hanc infantulam soli Deo desponsandam nutrite, & post ablactationem monasterio eam tradite. Ea puella Brithgina appellata est, & apud Vuilthoniam posteà Abbatissa effecta, in sanctitate vitam suam finiuit.

Apparet matri suæ.

Insigne miraculum.

Post decessum sanctæ Edithæ tredecim elapsis annis, illa beata Dunstanno Archiepiscopo apparuit, dicens: Reminiscens Dominus miserationum suarum, assumpsit me, placetq́; ineffabili bonitati illius, vt apud homines in salutem fidelium eius, honore afficiar, cùm ille me apud Angelicos ciues in cælis honorârit. Ito ergò Vuilthoniam, diuinaque iussa capessens, corpus meum è terra eleuato. Nè dubites, nec vllo te phantasmate deludi putes. hoc enim tibi veritatis erit signum, quòd præter officia membrorum, quibus in puel-

Apparet S. Editha Dūstanno, iubetq́; corpus suū eleuari.

puellari leuitate abusa sum, putà oculorum, manuum, pedum, reliquũm corpus meum vti illibatum, ità & incorruptum inuenies. Libidinis enim & crapulæ expers semper fui. Pollicem quoq; dextræ manûs, quò mihi assiduè sanctæ crucis signum impressi, illæsum videbis, vt appareat clementia Domini in parte seruata: & paterna castigatio, in parte absumpta. Dunstannus ergò cùm apud Sarum prope Vuilthoniam pernoctaret, per visum transfertur in ecclesiam Vuilthoniæ vsque ad tumulum sanctę virginis: & eccè videt Angelica claritate sanctum Dionysium altari assistere, & virginem Editham, luce & candore conspicuam, dilectum patronũ hisce compellare verbis: Scis pater, quid de me diuinæ gratiæ placeat. Tu ergò summi consilij interpres, & diuinę volũtatis legate, huic aduenę, qua fide & authoritate ipsum huc inuitauerim, expone. S. Dionysius ait: Animaduerte frater, visionem, quam nupèr vidisti, veram esse de huius dilectæ dominæ declaratione. Digna est enim, quam terrigenæ venerentur, quæ inter cælicolas meruit coronari. Dignum est honore hoc corpus, hoc templum virginalis pudicitiæ, in quo amator virginitatis regnauit Dominus rex gloriæ. Eius etiam gratissima Christo suffragia, mortalibus sunt necessaria. Ità ergò tertio Nonas Nouembris corpus sanctum è terra leuatur, & omnia sic, vt prædictum erat, inueniuntur. Visio S. Dunstãni.

Monachus quidam Glasconiæ, Edulphus nomine, collectam temerè in rugam à corpore sancto tunicam præscidit, simulq; sanctum corpus ferro percussit. Confestìm sanguis indè copiosus, perindè vt solet ex vena incisa, prorupit, atque in vestes & pauimentum manauit. Territus frater temerarius, ferrum cum sacra rapina proijciens, in faciem ruit, admissum facinus lachrymis expiare cõtendit. Surgens indè, nullum prorsùs cruorem vidit. Itemq; soror quædam, vt conata est de vitta sacri capitis partem abscindere, miro modo impedita est, vitali capite se attollente, & temerariam illam minaci indignatione deterrente. Sanguis multus ex eius defunctæ corpore manat.

Clerici Pictorum in capsa circunferebant sanctum confessorem Iuuium, atque in sanctæ virginis cœnobio honorificè suscepti, in altari beatæ Edithæ sacras reliquias deposuerunt. Cumq; indè recedere vellent, tanto pondere reliquiæ illæ altari inhæsêre, vt nulla ratione possent amoueri. Plorant igitur aduenæ, eiulant, vestes scindunt, capillos vellicant. Tandèm re desperata, receptis duobus millibus solidorum à Vulftrude Abbatissa, in sua tristes abiêre. S. Iuuius.

Canutus rex in sacra Pentecoste apud Vuilthoniam inter edẽdum crebrò cachinnum sustollens, nunquàm se crediturum aiebat, Editham filiam regis Edgari, sanctam esse, cuius pater libidini semper ac tyrannidi addictus fuisset. Contradixit autẽ illi Ednotus Archiepiscopus, qui tum aderat, statimque virginis tumulum aperuit. Illa verò cingulotenùs se erigens, in contumeliosum regem impetum facere visa est. Tum ille præ metu consternatus animo, humì ceu exanimis corruit. Tandèm autem respirans, lætus erubuit, suæque temeritatis veniam poscens, sanctam virginem deincèps in multo honore habuit: ortaque quandoquè in mari tempestate, eam inuocauit, & serenitate reddita, ad portum optatum appulit. Aldredus quoquè Eboracensis Archiepiscopus, in mari Adriatico in magnum coniectus discrimen, sanctam virginem inuocauit, eaque mox visibiliter ei apparens, Ego sum, inquit, Editha. & quamprimùm tranquillitas restituta est. Nota miraculum.

Vsurpauerat quidam terram sanctæ Edithæ, & morte obrutus, sine pœnitentia decesserat è vita. Paulò pòst autem surgens, dixit: Succurrite amici, subuenite omnes fideles Dei. Eccè sanctæ Edithæ indignatiò intolerabilis, ab omni plaga cæli & terræ hanc infelicem animam excludit, suique iuris inuasorem nusquàm consistere permittit, & neque in hoc corpore durare, neque mori me sinit. Reddita autem terra, quam abstulerat, confestìm animam expirauit. Vide quid patiantur vsurpatores rerum Deo dicatarum.

VITA SANCTI LAMBERTI EPISCOPI TVNGRENSIS ET MARTYRIS, AVTHORE STEPHANO *Episcopo Leodiensi, qui claruit Anno salutis 910. Stylum nonnihil correxit, ubi visum fuit, F. Laurentius Surius.*

PROLOGVS AVTHORIS AD HERMANNVM *Archiepiscopum Coloniensem: in quo non est stylus mutatus.*

Tungrēses Episcopi, hodiè Leodienses dicuntur.

DOMINO patri Hermanno Archipræsuli Stephanus humilis Tungrorum Episcopus. Cùm quotidiè aliorū explorari concertetur actio, ac si quid reprǽhensibile infuerit, maculare nō differat probrosa intentio: detergenda penitùs diffinitur culpata contagio, per quam & blasphemantium iam cesset cachinnalis irrisio. Nam à quibusdam nobiscùm agentibus festum sancti Lamberti, qui literaria videbantur sibimet scientia præditi, non minimùm sumus despectuosis risuum iniurijs lacessiti, quandoquidem priscorum haudquaquàm cato eloquio edita legebatur apud nos præfati patris vita & passio, atque nulla propria officiorum cantabatur modulatio. Abhinc sanè frequenti fratrum nostrorum precamine rogatus, sæpissimis vicibus extiti coactus omnia ea suscipere innouanda proprij impensione sensûs, notamque huius infamiæ à nobis propellendam omnibus. Illis verò super hoc multimodè argumentantibus, & agendum quamplurimorum similitudine stipulantibus: animum reuocans restiti, mente affixus, idque quod moneret, an bonum foret, procera hæsitatione intrà memetipsum questus. Eccè tandèm anguis syllogismicus per flexos globos latè sinuatus, linguisque trisulcis squamea colla tumidus, lumina mei cordis infundendo mersus, huiusmodi dialecticæ nuncius mihi adstitit, fatus: Omne, inquit, bonum, vtile: & omne vtile, bonum. Vtile bonum, nullum malum: nullum malum, vtile bonum: nullum bonum, omne malum: omne malum, nullum bonum. Ergò creatorem in suis sanctis laude celebratum, celebranti creaturæ in suis studijs vtile bonum: quodque meliorando optimum, nullum probatur existendo malum. Econtrà, quod absit, (nam forsomnia versat) negligendo relictum amborum esse, nullum continet bonum. Tum equidem ei veraciùs credens, quæ vera à falsis iugi more solet esse secernens, aliquid monitæ vtilitatis consequi ex eo malui gestiens, quàm muti tenacitate silentij, laboris fructu carere negligens. Hoc itaque deliberatiui generis consilium magìs eligendo pertractans, inuoco non Dryades nymphas, nec clamito Naiades,

Dialectica docet vera à falsis secernere.

Carmina quæ prodant, versus & commata dedant.
Nec peto Mercurium lingua, sermone superbum,
Qui pennata * ferat citiùs discudere verba:
Sed verum Dominum, cunctorum supplico regem,
Omnia qui tribuit, nunquàm dispendia sentit.
Famine cuncta lubet, nil prorsùs iussa retardant.
Arce poli residet, terram pontumque gubernat.
Omnia sic penetrat, ceu pugno cuncta recludat.
Is pater & proles, necnon & spiritus almus:
Subsistens trinus, sed substans creditur vnus.
Personas numerat nam subsistentia ternas:
Esse tamen proprium numerat substantia nullum,
Det pedibus lucere meis, det lumina cordis.
Auxilium misero dignetur dédere vernæ.

In Deo tres subsistentiæ siue personæ, & vna substantia.

Enimuerò neque fastu superbiæ tumens, neque quenquam patrum contemptui habens: quinimmò prælibatæ vtilitati parére libens, stylo pręspollentioris ingenij eandem acceleraui comens. Exindè musicæ artis ratione authentica, subnectuntur cum antiphonis responsoria noua, in quibus ordini lectionum respondet series tonorum, quatenùs sibi æquādo extendi queat numerus horum. Adhuc etiam animi nisu extat delectabile, in tanti patroni immorari laude:

Can-

Cantica quapropter, Musæ decompta lepôre,
Succinctim replicant, ac eius gesta renarrant.
Quæ omnia pater tuo sensui corrigenda committo,
Notitia veri, quo nunquàm fallere, nôsti:
Falsa sed exuris: prosternere cuncta moliris,
Quæ maiore fide debent, quàm sensus, haberi.

Quocireà in soliditate tui pectoris iam requiescat meæ vacillatio mentis, viritim defensa, si quidem meretur, pedo tuę pastoralitatis: sin autem, secretim castigata leni virga tuæ paternitatis.

VITAE HISTORIA.

ILLVSTRIS martyr Lambertus, æterno regi sacerdos charissimus, ex insigni prosapia in oppido Traiectensi ortus est. *Septembris 17.* Porrò puerulus apud parentes Christianissimos degens, cùm iam esset bona indole, illam teneram ætatem, sacri baptismatis vnda expiatam, Christo Domino consecrauit, seque totum, quantùm quidem pro eius ætatis captu & nôrat, & poterat, ad Diuinam studuit cõformare & accommodare voluntatem. *Cap. 1. De Traiecto ad Mosam dicit.* Quam ob rem, diuina id agente gratia, cognati eius vna animi sententia statuerunt, vt quem ab ipsis primæ ætatis initijs viræ sanctimonia commendaret, literis discendis adhiberetur, & scientiæ authoritas adminiculo ei esset ad attingendum summæ perfectionis apicem. Hoc itaque consilio atque hac deliberatione, diuina clementia eam moderante, puer forma conspicuus, ingenio mirè docilis, viris doctissimis traditur literis instituendus. Itaque ecclesiastica religione admodùm fit insignis, & cælestium mysteriorum fet nenti amore medullitùs inflammatur: tantoque celeriùs liberalium artium fluenta epotauit, quanto ardentiùs totum sese in Dei amorem transfuderat. *Adhibetur discendis literis.* Nec eum latére potuerunt etiam obscura quæque, quandoquidem ad discendum nulla intercedit mora, vbi doctor est spiritus sanctus.

Tandèm Diuinis literis eruditus, & monasticis disciplinis præclarè instructus, puer pius & bonus, apud se constituit ad paternam redire domum. *Cap. 2.* Itaque reuertentem ad se parens humanissimus comiter excipiens, animaduertit eum animi pietate & religione non mediocriter pueritiæ annos excedere. *Primo præceptore vsus est S. Landoaldo.* Lætabantur ambo: Lambertus honore patris, & pater filij sui Lamberti rectè factis. Porrò sanctus & strenuus puer totis viribus in id incumbens, vt posset in virum perfectum euadere, quemadmodùm Psalmographus ait, ibat quotidiè de virtute in virtutem, præparans sese ad illa quandoquè suscipienda & peragenda, quæ incommutabilis D E I prouidentia ex omni æternitate per illum fieri voluit. *Psalm. 83.* Etsi autem ætate esset iuuenis, at morum tamen grauitate & maturitate grandæuus videri poterat: vitabat iactantiam, pompam & fastum seculi magno animo calcabat: quicquid habere poterat, in pauperes erogabat, in cęlo thesauros suos condens, vt illic eos possideret, cùm vita hac caduca feliciter absolutus, illa semper duratura feliciùs perfrueretur.

Per id tempus sanctus antistes Theodardus, CHRISTI clarissimus martyr futurus, vir sacerdotali reuerentia plenus, & in conspectu D E I sacerdos meritò prædicandus, apud Traiectenses pontificiam obtinebat dignitatem. *Cap. 3.* Ei memorabilis adolescens Lambertus, nobilitate eximius, corporis forma elegantissimus, in regia aula educandus traditus est, vt instàr lapidis preciosi multis modis expolitus, idoneus & aptus fieret cælestibus capiendis ornamentis. *Traditur S. Theodardo Episcopo.* Tum verò Lambertus, Christi columba, fellis expers, alumnus laudabilis, solerter se accommodauit magisterio antistitis Theodardi, venerans eum tanquàm dominum, diligens vt patrem charissimum, in omnibus illi morem gerens, vt decebat seruum D E I. Ex tanti enim patris conuictu & consuetudine augebatur propensiùs cælesti gratia, ditabatur locu-

locupletiùs sapientia, quotidiana meritorum accessione crescebat. Quod sanctus antistes tacitè contemplans, subtili indagatione perscrutabatur, facileque conijciebat, qualis & quantus futurus esset. Atque ea causa omni animi beneuolentia & amore eum complectebatur, vtpotè futurum quandoquè gratissimum sibi successorem. At ille tanti sacerdotis amore fruens, & ab illo præclarè diuinis literis imbutus, geminæ charitatis præceptum accuratè implebat, diligens tota mente Deum, & syncero amore proximos complectens sicut seipsum. Præsentia ducebat pro nihilo, quemadmodùm etiam puer se facturum promiserat, nec quicquam alicuius pensi habebat, nisì quatenùs saluti æternæ conduceret. Cælestibus verò animo inhiabat, seque illi holocaustum offerre gestiebat, qui ipsum singulari quodam suî desiderio affecerat, ità vt extra illum nihil appeteret.

Cap. 4. Vide vitã S. Theodardi suprà 10. Septembris.

Postquàm verò ab impijs interfectus, beatitudinis palmam Theodardus obtinuit, fidelis Traiectensis ecclesiæ populus, pio pastore orbatus, magno studio inquirere cœpit aliquem illi sanctitate parem, quem in eius locum subrogaret. Diù omnibus & accuratè perquisitis, Lamberto nullus sanctior repertus est. Eum igitur sanctimoniæ honore cumulatum, parsimoniæ illustrem ornamentis, sancti spiritûs gratia operante, vniuersa Traiectensis plebs Episcopum elegit, & in magistri locum succedere voluit. Regia quoquè celsitudo & palatij proceres, eius fama comperta, sine mora censuêre eum in cathedra pontificia collocandum. At vir pius & mansuetus, omni bonitate refertus, & in vera humilitate à Christo benè fundatus, tanta se functione indignum, multis modis docere conabatur. Grandis honor est, inquit, fratres mei, Episcopi ministerium, sed eius honoris graue est pondus. Ego verò me illo honore prorsùs indignum pronuncio, nec possum suscipere, quod vultis. Non mihi vires suppetunt, non adsunt opera sanctitatis. Vitæ innocentis tramitem me minimè tenere agnosco, & idcircò Ecclesiasticæ rectitudinis gubernacula sumere reformido. Ad eiusmodi autem excusationum argumenta plebs Traiectensis respondit in hunc modum: Generis nobilitate polles, meritorum splendore conspicuus es, moribus ornaris, pietate excellis, nemo te est præstantior. itaque pastor noster eris. Deindè vulgi more frementes, & strepitu populari in eum irruentes, simul omnes dixerunt: Lambertus ciuis noster, operum bonorum copia celebris, velit nolit, Episcopus noster erit. Sic est voluntas Dei: sic regni principes statuerunt. Illum omnis elegit Clerus, populus vniuersus acclamauit. Sed cùm vir humilimus needùm totus his precibus assentiret, acriùs commoti & diuino instinctu accensi, à maximo vsque ad minimum, vna voce omnes dixerunt: Non nos, Lamberte, diutiùs protrahas: sed pro certo nôris, te etiam inuitum fore Episcopum nostrum, & pastorem Traiectensium. Ità ergò omni Clero exclamante, & vtroque sexu vociferante, voces in cælum tollebantur, & Lamberti animus nonnihìl de suo rigore remittebat. Tandèm assentit eorum precibus, & munus pontificium suscipit, nè venisse videatur contra obedientiam, quæ solet cæteras virtutes habere comites.

S. Lambertus recusat Episcopatum.

Coactus tãdèm assentit electiõi.

Cap. 5.

Ità ergò Dei dextera exaltatus, & Episcoporum benedictione consecratus, beatus Lambertus Traiectensis ecclesiæ factus est Episcopus. Eum autem perpetuæ religionis apicẽ adeptus, pietatis studuit augere opera, põtificia dignitate auctus. Mactabat quotidiè holocaustum Domino, non ex pecoribus, sed è suo ipsius corpore. Nec intermittebat Missarum solennia, salutiferæ passionis Christi memoriam celebrans, offerensq; DEO pro illis sacrificium, pro quibus se illi nouerat rationem redditurum. Erat facie iucundus & hilaris, mente serenissimus, sermone suauissimus, conuersatione mitissimus, terrenis oblectamentis emortuus, diuitijs spiritalibus florens. In domo eius erat veritas & gloria: in operibus eius relucebat æquitas & iustitia. Continuis erat concionibus habendis intentus, eos, qui peccauerant, sermonibus veritatis coarguens. Desides obiurgabat multa adhibita in repræhendendo moderatione: virtutum studiosos & rectè agentes obsecrabat, paternas eis adhortationes adhibens. Multa erat in illo eleemosynarum largitas, multa miraculorum copia. Admonebat omnes doctrina salutari, exemplis informabat. Nec scribendo quisquam, nec dicendo satìs explicare poterit, quæ bona vir fortis & strenuus verbis docuerit, rebus & factis executus sit.

Episcopus factus, viuit sanctissimè.

Cap. 6. Cùm autem nõ posset lucerna cælitùs candelabro imposita, latére sub modio, cœpit inter

inter suos haberi præcipuus. Intereà longè lateque sanctitatis eius fama sese diffundente, ad notitiam quoquè Childerici regis peruenit, qui ea tempestate apud Francos regno potiebatur, Lambertum Traiectensis ecclesiæ Episcopum, in Christi famulatu & cultu neminem in terris parem habere. Indè adeò factum est, vt rex ille præcipuo eum honore & veneratione prosequeretur, & inter amicos illius primas Lambertus obtineret. Erat princeps amabilis in regni palatio: antistes Lambertus amabilis in regis consilio. Principis prouidentia procerum facta dirigebantur: antistitis prudentia ea tractabantur, quæ essent reipublicæ salutaria. Meritò prædicandus rex & eius exercitus, quòd tanti prçsulis iussis parérent. Verumenimuerò *Est charus inprimis Childerico regi Francorum.*

Quanuis multa Deo seruirent, crimine victo:
At tamen hortator scelerum, per corda malorum
Effudit virus, gaudens in peius abire
Omne genus hominum, cælos nè possit adire.

Eam ob rem commouit odia, excitauit iurgia, turbauit Ecclesiæ pacem, posuit firmamentum regni formidinem, rabie crudelitatis hominum pectora adeò incendit, vt iam non viderent cçlum, nec recordarentur iudiciorum iustorum.

Cùm ergò id genus multiplex virus per satanæ administros admodùm effusum esset, princeps regni Childericus rex inclytus occisus est: moxque inuidiæ pondus & hostile odium in Christi seruum Lambertum concitatum est: eaque inimicorum rabie magis magisque grassante, & inuidia diaboli nequiter exardescente, Lambertus eximius Christi sacerdos, honore & dignitate sua priuatur, è sede sua exturbatur sine causa, proh dolor, regia prosternitur celsitudo, impiorum iniquitas præualet, sacerdotalis sanctitas ignominia afficitur, iustitia profligatur. Eheu cogor scriptis depromere, rem tum reuerà gestam. Traiectensis ecclesiæ cathedram latro Pharamundus inuasit, curam & ministerium pontificium homo miserrimus ad mundi pompam, non ad vitæ sempiternæ obtinendam palmam, accommodauit. Vsurpauit præsulatum, dominium sibi vendicauit: latro animarum, Ecclesiæ publicus prædo effectus, temerauit sacramenta Dominici corporis, contaminauit fastigium Canonicæ integritatis & rectitudinis, violauit sanctuatium, prophanauit sacerdotium, confudit religionem, immutauit ordinem, æquitatem oppugnauit, à iustitia prorsùs abhorruit: noluit habere benedictionem, nec timuit sibi maledictionem asciscere. Nullum facinus execratus est, nullum flagitium in se non admisit. Verbis & factis satìs declarauit, qua animi intentione & consilio ecclesiæ regimen sibi vsurpâsset. Plura referre pudet ex ijs, quæ homo fallax & dolosus gessit. *Cap. 7. Childericus rex interficitur. S. Lambertus è sua sede pellitur. Pharamundus eam occupat, homo flagitiosus.*

At Lambertus Christi athleta, moderatè ac placidè omnia ferens, sedem suam reliquit, curam ouium illi commendans, qui eas & baptismate abluerat, & sanguine redemerat. Cumque discederet vir mitissimus, tametsi conuicia in eum iactarentur, & iniurijs afficeretur, nunquàm ira commotus est. Porrò omnis populus eius abitum lugebat, Clerus totus lamentabatur, pariterque eum cum multo gemitu prosequentes, dicebant: Cui nos committis pastor vigilantissime? Cur nos deseris sacerdos sanctissime? Quid ità relinquis gregem tibi addictum, & supplicem Clerum? Quis iam nos ab hostis insidijs tuebitur? Quis orabit Deum pro nobis? Quis pestes depellet? Inuadent nos lupi rapaces, dilaniabunt hostes ferocissimi. Nemo erit, qui abigat: nemo, qui profliget. Tu stabilitas fortium, instaurator debilium, in aduersis propugnator, in prosperis decus: tu consolator pauperum, adiutor orphanorum, viduarum perfugium. Te planè comitabimur omnes: tecùm pariter moriemur vniuersi. Si superbi te despiciunt, si filij Belial persequuntur: nos oues tuç, te & diligimus & veneramur. Fit cælo clamor fratrum, lachrymæque gementum. Tunc pater euictus, lachrymis ità fatur abortis: Pro re pauca loquar. Non pastor deerit vobis, non cura salutis. Vnum est, quod mando, repetens iterumque monebo: O filij charissimi, & oues illius summi pastoris, seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Declinate à malo, & facite bonum: vt adsit vobis fortissimus adiutor, qui est veracissimus in promissis: nec sinat perire, quos redemit passione sua Christus Iesus Dominus noster, qui est benedictus in secula. *Cap. 8. Clerus & populus multùm dolet eius abitu. Psalm. 2.*

His dictis, sacras manus sustollens, & oculos ad cælum dirigens, benedixit Clero & populo, Christi eos signo communiens: exosculatisque omnibus, cum paucis comi- *Cap. 9.*

Exul degit sanctissimè in cœnobio Stabulensi.

comitibus profectus est ad monasterium Stabulense: vbi vir memorabilis, separatus à custodia Dominici gregis, cum senatoribus cæli intrà terrestris paradisi curiam versabatur. Degebat tum illic sub disciplina regulari monachorum cœtus, quorum conuersationem in cęlis esse, multarum virtutum documēta prodebant. Inter quos etsi ille ordine extremus, at sanctitate primus fuit; vltimus numero, præcipuus pietatis ac deuotionis studio. Eum patres monasterij haud aliter atquè charissimum parētem colebant: fratres vniuersi ceu domino & patri reuerenter assurgebant: & quem Dominus Iesus sua gratia perfuderat, omnibus bonis charus & amabilis erat. Ille verò degēs in eo monasterio, totis viribus Domino seruiebat, summoperè cupiēs illi placere, cui se templum dedicauerat. Incumbebat in preces creberrimas, idq; tanto liberiùs, quanto à cura pastorali absolutior. Qua ille erga prælatos humilitate, qua erga omnes comitate & benignitate vsus sit, nemo neq; verbis exprimere, neq; scriptis comprehendere potest. Frugalitatē verò & abstinentiam in eo prædicari quid attinet, quandò eam adeò sectatus est, vt ipsa corporis macies eum Domino testaretur in omnibus gratum & acceptum in odorem suauitatis?

Cap. 10.

Quid verò ad cumulum perfectionis eius, Dei omnipotentis benignitas ostendere voluerit, non est silentio premendum, sed succinctè commemorandum. Quadam nocte, simul illo cum fratribus quiescente in dormitorio, visum ei fuit clàm è lectulo surgere, vt attentiori animo posset diuturnis precibus vacare. Cùm autem alterum è calceis acciperet, alter è manibus lapsus & pauimentū feriēs, fratrum quietem interturbauit. Expergefactus igitur cœnobij pater, & huius arcani ignarus, Quisquis, inquit, ille est, cuius culpanda temeritate isthuc modò accidit, pro nostra consuetudine mox se conferat ad Crucem, & quod negligentia admisit, obedientia expiet. Mox B. Lambertus sacerdos patientissimus, spe firmissimus & lætissimus, Abbatis præcepto libēter paruit, & ad Crucem tranquillo & prompto animo properauit: nec quicquam tulit secùm, quo aduersùs immane frigus se muniret, præter vnicum, quo indutus erat, cilicium. Et quidem nox illa erat gelidissima, & multa glacie ac niue asperrima. Sed ardebat in pectore beati viri flamma spiritûs sancti: quo fiebat, vt externi frigoris cruciatum contemneret. Cùm sic autem sub Cruce staret illa sacrosanctæ Trinitatis hostia, & sine intermissione Dominum Saluatorem deprecaretur, cælum, vt certò nobis persuademus, eius purissimis patuit precibus, & ad diuinæ maiestatis aures illæ penetrârunt: cumque illud Dauidicum mente psalleret, & ore depromeret: Quandò veniam & apparebo ante faciem Dei? actum est diuinitùs, vt gallorum cantus tempus solitum anteuerteret. Surrexerūt itaque fratres religiosi, vt more solenni vigilias agerent. Tandèm omni officio conuenienter expleto, omnes è templo egressi sunt, cupientes ignem struere, vt acerrimi frigoris iniuriam à se propulsarent. Eo structo, auidi ad eum omnes accurrūt, atque omni ex parte eum ambientes, sese calefaciunt. Interim Abbas cunctos circunspectans, videt beatum Lambertum non adesse. Quærit ex alijs, vbinàm sit sacerdos venerabilis. Respondent fratres, illum esse, qui iussus sit sub Crucem se recipere. Tum Abbas humanissimus multo stupore affectus, grauiter suspirat, imoque ducens à pectore vocem, ait: Heu me nimiùm infelicem, quę me dementia cepit, vt innocentem damnarem, & sacerdotem gelu horridissimum perpeti cogerem? Id planè facinus est execrabile.

Vide humilitatem tanti viri & insignē patiētiam.

Psal. 41.

Cap. 11.

Sic dixit mœrens: deindè versus ad adstantes: Ite fratres, inquit, ite celeriter, rogate obnixè patrem nostrum, vt ad nos quamprimùm se recipiat. Mox illi properè abeuntes, inueniunt virum sanctissimum & mitissimum sacerdotem in frigore & nuditate Domino mirabiliter psallentem: Cor contritum & humiliatum Deus non spernis: sed benignè sacrificium nostræ seruitutis accipias, vt ædificentur muri Hierusalem ad tui nominis gloriam, quod est benedictum in secula. Cumq; cōstantissimus Domini confessor, gratū spiritûs sancti sacrarium, ad ea, quæ in Psalterio sequuntur, animi sui intentionem dirigeret, fratres assistunt, omnium nomine veniam petunt, Abbatis iussu sic ei dicunt: Dulcissime pater, orat & obsecrat Abbas, vt ad fratres ocyùs accedas. Non recusat beatus antistes, sed cum eis properat ad domum, in qua fratres erant pellendi frigoris causa. Postquàm autem domûs limina attigit, facies eius beatissima mirè resplenduit. Tum Abbas cum fratribus vniuersis ad eius vestigia aduolutus, Ignosce, inquit, pater venerabilis, ignosce fratribus tuis, nec imputes nobis, suppliciter rogatus à nobis, quod insipienter aduersùm te egimus. Miserere deprecantibus, da veniam dolētibus. Ad quæ sanctus

Psal. 50.

Abbas cum fratribus petunt veniam à sancto viro.

ctus Episcopus respondit: Nè, quæso, charissimi, nè sic loquamini. Surgite ocyùs, & meis potiùs erratis vos ignoscite. Nihil in me peccâstis, quod ego vobis condonare debeam. Ità ergò illis erectis, & multùm adhuc anxijs, lætus & iucundus dixit pater ille amabilis: Quæso, patres, facessat perturbatio omnis. Non me fregit aut terruit frigoris acerbitas. Adfuit enim mihi protector vitæ meæ, custodiẽs me in ea afflictione, & pro sua indulgentissima misericordia audiuit preces meas. Quamobrèm gratias illi agite, & sanctum nomen eius benedicite. His dictis, manibus in cęlum sublatis, fratrum collegio benè precatus est, ità dicens: Vir sanctus fratribus benè precatur.

O Deus omnipotens, cælestia lumine complens,
Qui cælum, terras, pontum ditione gubernas,
Vt sint cuncta tuis in tempore subdita votis:
Hos, exposco, tuos benedic per secula seruos:
Protege ab insidijs, serua virtutibus almis,
Donèc te videant, & cæli regna capessant,
Te tribuente, Deus, qui nunc & semper in æuum
In triplici virtute tuî benedictus haberis.

Postquàm omnes responderunt, Amen: sic fiat, DEVS: facilè perspexêre vniuersi, non mediocribus virtutum ornamentis diuinitùs instructum beatum Lambertum. Cupientes autem illi charitatis officia exhibere, & post durum & intolerabile illud cum frigore certamen, amantissimum patrem recreare volentes, balneum illi apparârunt, & nitidis eum vestibus induerunt. Ità fortissimus Christi miles & patientissimus antistes, post obedientiam honoratur, post victoriam sublimatur: nec tamen quãtùm commeruerat illa tolerantię synceritas, sed vt potuit mortalium facultas.

In huiusmodi virtutum insignijs degebat illic Lambertus Christi victima, sacerdos Dei & hostia quotidiana in odorem suauitatis, mundo huic crucifixus, viuens DEO redemptori suo: à pestiferis hominibus deiectus, à beatissimis cælestis patriæ ciuibus erectus: expulsus è ditione pontificia, in æternitatis collegium ascitus: ouium curam coactus deserere, & ad cæli palatia inuitatus. Interìm verò infelix Pharamundus, qui Traiectensem ecclesiam inuaserat, filius iniquitatis, falsò dictus pastor ouium, rectiùs appellandus angelus tenebrarum, propter flagitia sua, multis eum criminantibus, non solùm à sede illius ecclesiæ eiectus, sed etiam à tota prouincia illa exclusus est. Septem annis solo nomine Episcopus ibì fuit, nullo bono opere Episcopum se exhibens: vt non immeritò illum fideles in terra persecuti sint, qui manifestè erat DEO inuisus & contrarius. Sub eo autem plebs valdè dilacerata, & tandèm Dei miseratione clementer liberata, summoperè in eam cogitationem & curam incubuit, vt egregium antistitem & humanissimum patrem suum Lambertum recuperaret. Per id tempus Pipinus apud Francos principatum obtinebat, vir armis strenuus, & diuinæ religionis cultor præcipuus. Is beati Lamberti comperta sanctitate & mansuetudine, misit legatos ad Stabulense monasterium, qui sanctum Lambertum repeterent, orarentque eum, nè grauaretur ad regem se conferre, & suam occupare sedem. Legati vbì ad eum venerunt, ità eum appellârunt: Te, pater, rex obsecrat, omnisque populus flagitat, vt à monasterio egrediens, gregem, quem ante hos annos relinquere compulsus es, recipias, opusque Domini abs te inchoatum, ad finem perducas. Tum vir sanctus cum lachrymis ità respondit: Fateor me ecclesiam meam non sic gubernâsse, vt par erat: nec ità vixisse, vt debui. Non sum itaque dignus, qui posthàc pastoris fungar ministerio: nec sanè præesse appeto, qui nulli prodesse queam. Legati dixêre ad eum: Te virorum nobilissime, te sacerdotum doctissime per amorem Dei obsecramus, per proximorum charitatem obtestamur, vt nobiscùm reuertaris, & ouium tuarum curam recipias. Ille verò altiùs suspirans, rursùs respondit: Equidem refutare non audeo, fratres mei, quod dicitis: regis iussa contemnere non debeo, proximis meis inseruire, vbì res postulat, cupio. Itaque incunctanter ibo vobiscùm, & quod iubetis, aggrediar. Potest autem Deus id perficere, & ad optatum perducere finem.

Cap. 12. Pharamundus è tota ditiõe pellitur.

Ità demùm beatissimus confessor Lambertus, iam multiuaria examinatione probatus, ad propriam sedem reuersus est: & exul sacratissimus, insigni patientia conspicuus, gregem recepit suum, eumque & præclarè defendit, & infatigabili studio custodiuit. Quanta verò, illo redeunte, apud omnes extiterit exultatio, nec doctissimus quisque

Cap. 13. S. Lambertus redit ad sedem suã.

que possit pro dignitate explicare. Exultabant etiam ipsi supernæ Hierusalem ciues, sacrosanctæ Trinitati gratias agentes immensas. Gaudebat omnis illa regio: laudantesque Deum, non tam excelsa voce, quàm mente pia & deuota, dicebant omnes: Agamus Deo gratias: quoniam visitauit nos oriens ex alto, & restituit nobis Dominus pastorem nostrum & custodem vigilantissimum. Erat hæc & regis & populi, diuitum & pauperum communis gratulatio, & vbiquè audiebatur vox laudis & gratiarum actio: emeritusque miles, multiplici afflictione purgatus, ouium suarum laude & prędicatione efferebatur, & in Traiectensi sede honorificè reponebatur.

Cap. 14. Catalogus virtutum eius.

Pristino igitur honore affectus, tanta sanctitate enituit, quanta decebat Dei pontificem pollere. In eius pectore synceritas & diuinæ legis plenitudo: in ore eius veritas & mansuetudinis pulchritudo: in consilio vigor & prudentia: in actionibus æquitas & multa copia: in conuersatione innocentia & castitas. Erat fide constantissimus, spe firmissimus, charitate integerrimus, singulari prudentia, temperantia, fortitudine & iustitia ornatus, bonorum operum studio eximius, doctrina & virtutibus admirabilis. Auxerat eum cælestis pater vitæ meritis, & miraculorum gloria illustrârat. Non respiciebat ille personas potentium, sed morum potiùs elegantiam attendebat. Quos nouerat religiosiùs viuere, eos maiori honore prosequebatur. Omnibus omnia factus erat, vt omnes lucrifaceret. Intrà septa domûs eius, nunquàm ornabatur sedile illius, sed humili mente apud se reuoluebat, quid in vita futura possessurus esset. Vestibus non adeò preciosis vtebatur. Primus eius amictus, erat saccus cilicinus. Conabatur enim corpus humiliare in terris, vt anima posset in cęlis exaltari. Inuisebat villas & oppida diœcesis suæ, noueratque inuenire homines & Domino lucrari, quos æternæ hęreditatis consortes efficeret.

Sacco cilicino ad nudam carnē induitur.

Cap. 15. Texandria ethnicismo laborat.

His igitur studijs intentus, & huiusmodi iustitiæ esurie semper ardens, in Texandriam profectus est, gentilismi erroribus adhuc deditam, & idolorum spurcitijs contaminatam. Cumque illic magna sermonis gratia cœpisset serere fidem catholicam, eius regionis homines in vnum collecti, veritatis præconem volunt discerpere, & post illata conuicia & contumelias atque ludibria, ignominiosa morte afficere. Eos verò ira & crudelitate feruentes, & satanico spiritu bacchantes, confessor Domini Lambertus forti & inconcusso animo sic affatur: O viri fratres, quandoquidem mente & ratione præditi estis, audite quæso diligenter, & quæ dicturus sum, animis vestris sapienter affigite. Omnipotens DEVS pater ingenitus, cuius ego seruus sum, quique solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem, vnum de se genuit sine tempore Verbum, per quod ex nihilo fecit omnia, quæ sunt in hoc mundo. Quam quidem & initij & finis nesciam generationem, mente & intelligentia suspicere & admirari possumus, at oculis corporeis conspicere nequimus. Nec pater anterior filio, nec patre filius posterior est. Ex his autem duabus personis, atque vna eademque inseparabili essentia procedit spiritus sanctus, patri & filio maiestate æqualis, & indiscreta diuinitate consubstantialis. Hæc verò in personis Trinitas, in essentia vna diuinitas, postquàm ex nihilo creauit orbem vniuersum, è limo terræ finxit primum hominem, eique dormienti extraxit costam, & ex ea formauit mulierem, vt ex illorum immaculata sobole desertorum spirituum ruinæ instaurarentur. Posuit autem eos in paradiso deliciarum, fecitque eis potestatem ex omni ligno vescendi, solo ligni scientiæ boni & mali esu eis interdicto: vtì per eam obedientiam, creatoris sui amore exhibitam, sine morte carnis ad cælestem Angelorum patriam quandoquè transferrentur. Sed pròh dolor inuidia serpentis homo cupiditate illectus, à lege sui conditoris discessit: atque ità morti factus obnoxius, ex paradiso eiectus est: nec solus meritam sensit iram, sed omnem sui generis propaginem in mortiferi facinoris acerbitates & pœnas secùm pertraxit. Sicque princeps mundi huius, ius sibi tyrannicum in homines vendicans, eos sibi subdidit, donèc is, qui condidit carnem, ex Virgine carnem sumpsit, qua hominem redimeret ab eo præuaricationis reatu, callidi hostis malignitate euersum. Is ergò, quem ex patre dixi genitum sine tempore, ex intemerata virgine Maria in tempore natus est, atque in vtraque natura subsistens, DEVS cum patre permanet, & ob redimendum humanum genus ex Virgine matre mortalis homo factus est. Atque ex virginis vtero verus DEVS & homo verus prodiens, vt homo circuncisus est, ab Ioanne in Iordane baptizatus, discipulos sibi asciuit, plurima fecit miracula, & quod reuerà erat, mundo

Illic concionatur S. Lābertus.

1. Tim. 3.

Gen. 1. & 2.

palàm

palàm declarauit. Ad extremum voluntatis suæ potestate animam suam posuit in Cruce, vt nos suo sanguine redimeret, quos diabolus à prima mundi origine captiuitatis iugo premebat. Peracto tandem passionis mysterio, & mortis imperio destructo, tertia die rediuiuus surrexit, naturæ priuilegium nobis restituens, quod in primo parente amiseramus. Deindè per dies quadraginta suis apparens discipulis, eos tandem in orbem vniuersum ire iussit, & peccatorum annunciare remissionem, & quod ab ipso didicissent, in omnium gentium perferre notitiam. Ijs dictis, in cælum ascendit illis adspectantibus, victorque mortis ad patris dexteram sedet. Porrò discipuli sancti spiritûs charismatis impleti, per orbem totum dispersi sunt, & hanc fidem omnibus prædicârunt, quam nos veram esse credimus sine vlla hæsitatione, eamque vobis in eius nomine & pro illius amore constanter prædicamus. Hæc & id genus alia beatissimo Lamberto prosequente, & mirabiliter euangelizante, conuersi sunt ad Dominum, quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Tum verò egregius doctor & facundissimus concionator idola euertit, populum vndis salutaribus expiauit, ecclesias condidit, presbyteros ordinauit, totamque regionem illam Christo consecrauit. Acto. 1. Marc. 16. Multi in Texandria conuertuntur, & tota regio Christo consecratur.

Cap. 16. In eiusmodi pietatis certamine illo forti & inuicto animo versante, & bella immortalis regis gerente, ad triumphalem martyrij palmam, eo donante, peruenit. Erant duo fratres, homines scelesti, Gallus ac Rioldus, qui famulos beati viri multis modis affligere & vexare non dubitârunt. Eos antistes patientissimus summissè admodùm rogabat, sæpè etiam obiurgabat, volens eos ad meliorem frugem reuocare. At illi tanto pertinaciùs infestabant Ecclesiæ familiam, quanto id, ceu oues CHRISTI, moderatiùs ferebant, qui ab eis vexabantur. Itaque pontificis clientes & cognati, qui erant generis nobilitate insignes, & rebus valdè locupletes, animi dolore & zelo permoti, illas subditorum iniurias sibi nulla ratione ferendas, sed maleficos illos oppressores persequendos statuunt, sancto Episcopo id ignorante. Illorum igitur proteruia crescente, viri clarissimi & armis strenui, bello illos petunt, & vtrunque interficiunt. Quæ res pessimè habuit Dodonem infelicem, illis sanguinis affinitate valdè propinquum. Quamobrèm eis in infando crimine succedens, superbia tumidus, consilio hebes, armis rigidus, cædem machinatur beato antistiti, quotidianasque ei insidias comparat. Adiungit ad eam rem socios sibi, homines audaces & flagitiosos, in armis egregiè exercitatos. Cum ijs petit Leodium, vbì tum fortè morabatur Episcopus. Eâdem nocte, mox futurus martyr, beatus Lambertus, domi relictis socijs dormientibus, ad offerendas Domino preces solus exiuit, in easque diutissimè incumbens, indefesso animo ad orientem ferè solem eas produxit, totam spem suam in Domino reponens. Igneus astrigeras iam Sol migrabat ad arces, Crinibus & roseis tenebras aurora fugabat, cùm vir sanctissimus domum repetit, comites suos excitat, matutinarum precum officium secùm persoluere iubet. Ijs strenuè & religiosè peractis, iam vigilijs, ieiunijs & precibus vir beatus planè defessus, famulis hortantibus, lectulum petit, paulispèr quieturus. Sed frustrà illic leuamentum quærebat, vbì nullam solebat ferre mollitiem. Corpus enim suum, quod diurnis ijsque perpetuis macerabat laboribus, noctibus etiam, sine intermissione affligebat. Necdùm autem obdormierat, & ecce vnus è famulis domo egressus, videt hostes eminùs aduentantes. Mox redit intrò, narrat socijs quid viderit. Illi omnes multo timore correpti, non tamē audent excitare pontificem. Diù ergò intrà silentium se tenent, donèc iam propè adessent inimici. Dodo insidiatur vitæ S. Lamberti.

Non puto equidem omittendum hoc loco, quod omnipotens Deus quibusdam à tergo exercitum sequentibus ostendit. Viderunt enim signum admirabile, Crucis Dominicæ effigie supra Episcopi domum rutilare, tanta luminis claritate & splendore, vt nec conspici facilè posset, nec vllis verbis exprimi. Quod sanè Christus Dominus idcircò mortalibus apparére voluit, vt per id liceret perspicuè animaduerti, sanctum Episcopum mundo huic & eius cupiditatibus atque desiderijs esse crucifixum. Postquàm autem Dodo ferocissimus cum socijs peruenit Leodium, (author villam vocat) cœpit armis perstrepere, socios prouocare, sanctum Dei sacerdotem hincindè perquirere. Eius ergò vesani satellites, dictis eius parentes, effringunt fores, discindunt sepes, in chortem atrociter irruunt, haud secùs àc lupi in agnos. Eo armorum strepitu excitatus Episcopus, surgit è lecto, manu corripit gladium, contra hostes sese defensurus. Sed confestim sententiam mutans, abijcit gladium, Dominumque sic precatur: Eripe Cap. 17. Vidēt quidam signū Crucis supra sancti viri domū. Irruentibus hostibus ar-

Z 2 me

reptū gladium vir sanct⁹ mox abijcit. me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me: quoniam neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine, propter quod insurrexerunt aduersùm me fortes & iniqui. Eccè synagogæ potentium quæsiêrunt animam meam: quam, oro, vt in pace suscipias, qui es miserator & misericors Dominus.

Cap. 18. Hæc cum lachrymis illo orante, impij latrones procaciter insultabant, lanceasque in parietes desigentes, in domum irrumpere nitebantur. Sed duo beati viri nepotes, Petrus & Andolerus, fortiter sese illis opponebant. Ait autem Episcopus: Si me, filij, hactenùs verè amâstis, obtemperate nunc consilio meo, & peccata vestra confitemini, atque orate pro inuicèm, vt saluemini. Respondit Andolerus: Ignem, pater charissime, in nos immittere conantur, vt nos pariter exuramur. Vir sanctus ait: Nolite, filij, timere ignem illorum. Potest dextera Domini nos eripere ab hoc præsenti discrimine. Illos autem, vt vereor, sempiterna excipiet ignominia. At tamen vos, qui eius cædis participes fuistis, sententiam vltionis libentibus animis excipite. Satius est enim temporarias luere pœnas, quàm apud inferos puniri igni sempiterno. Cùm sic omnes confirmâsset, & sacerdotali authoritate corroborâsset, nepotes iussit foràs egredi, vt possent se Domino hostias immolare. Párent illi pontifici, exeunt ad hostes intrepidi, cæduntur ab impijs, à CHRISTO in cælis eorum animæ coronantur.

Duo eius nepotes trucidantur.

Cap. 19. Deindè pater egregius & antistes constantissimus, in pauimentum pronus prosternitur, brachijs instàr Crucifixi expansis, & Dominum attentissimè deprecatur. Interìm intrò ingrediuntur furentes aduersarij, ad vnum omnes interficiunt, quos illic inuenêre. Vnus autem ex illis immanissimi furoris œstro percitus, in tectum ascendit, & sanctum antistitem humì prostratum cernens, telo eum percutit. Ità vir beatissimus felici martyrio coronatus, ad patriam cælestem diù concupitam migrauit. Eius sacrum corpus pauci tandèm, qui illorum sicariorum manus euaserant, naui celeriter imposuêre, & Traiectum aduehentes, in Apostolorum principis ecclesia honorificè tumulârunt. Vbì tum sanè odor suauissimus sentiebatur, omnium aromatum vincens fragrantiam. Nec Angelorum officia eius sepulcro defuêre, qui illud custodientes, cælestia illic carmina deprompserunt. Crebrò autem, qui propiùs habitabant, eò se conferebant, vt possent certiùs experiri, quid illa sibi vellet melodia, quinam essent illi cantores, & quidnam canerent. Sed quo curiosiùs explorare cupiunt, eo cantus ille fit remotior: retrò autem illis abeuntibus, voces percipiunt suauissimas. Porrò omnis ferè prouincia eò aduentans, luxit eius absentiam suprà quàm dici queat. Cæsus est martyr eximius quintodecimo Calendas Octobris, regnante Deo viuo & vero in secula seculorum.

Et alij multi.

S. Lambertus interficitur.

Ad sepulcrū eius auditur cælestis melodia.

F. Laurentius Surius pio Lectori.

AVthor huius historiæ sequens eum, qui primus scripsit beatissimi antistitis & martyris Lamberti vitam, non satis exprimit veram causam cædis eius. Sunt, qui scribant, primum authorem historiæ huius, eam noluisse aperire, quòd tum adhuc superesset Carolus Martellus & alij propinqui Pipini principis, propter cuius pellicem occisus est. Itaque pauca hîc libuit ex Sigeberto & alijs adscribere, vt certiùs nôrint, si qui ignorant, quam ob causam vir tantus occisus sit.

Sigebertus Chronici sui anno 698.

Vera causa cædis S. Lāberti. SANCTVS Lambertus Pipinum principem increpare ausus, quòd pellicem Alpaidem Plectrudi legitimæ vxori suæ superduxerit, à Dodone fratre ipsius Alpaidis Leodij martyrizatur, & Traiecti tumulatur. Idem ferè testatur in Chronicis suis Regino Abbas, & Marcellinus presbyter in Vita sancti Svuiberti, quæ est Tomo 2. die prima Martij.

APPEN-

APPENDIX AD VITAM S. LAMBERTI, QVAM EX QVODAM MS. EXEMPLARI COLLEGI, IN QVA

pleraque habentur, in superiori historia partim omissa, partim obscuriùs annotata. Sunt autem fide digna, & cum alijs historijs consentiunt.

SAnctus Lambertus patrem habuit Aprum, matrem Herisplindem, ambos multa nobilitate conspicuos. Paret in regis palatio inter illustres viros excelluit. Dagobertus tum apud Francos rerum potitus, regnum Austrasiæ filio Sigeberto tradidit, adhibẽs ei quasi tutores Cunibertum Coloniensem Episcopum, & Pipinum primum, S. Gertrudis & Beggæ parentem. Porrò ab ipsis incunabilis gratia Dei haud vulgaris puerum Lambertum ornauit, vt indè liceret animaduerti, qualis quandoquè futurus esset. Pater autem eius non ingratus Deo, qui tanta ipsi promitteret de filio, commendauit eum literis & pietate imbuendum beato Landoaldo, viro & sapientia, & doctrina, & sanctitate claro. Is Romanæ Ecclesiæ presbyter fuit, à Martino Pontifice beato Amando Traiectensi Episcopo missus adiutor in ministerio verbi: à quo ordinatus Archipresbyter, eo absente, nouem annis rexit eam ecclesiam, vsque ad S. Remacli Episcopatum. Quæ aũt bonus puer Lambertus apud eum egerit, vtque ab eo institutus fuerit, in vita B. Landoaldi Lector inueniet, quę est Tomo II. 19. Martij. S. Lamberti parentes. Vide vitã S. Landoaldi in 2. Tomo, quæ his consentit.

Posteà aũt à beato Landoaldo ad patrem reuersus, ad S. Theodardum Episcopum ab eo adductus est, quippe cuius multa & in Ecclesia, & in aula regis authoritas & admiratio esset. Apud quem sanctus adolescens adeò profecit, vt omnibus nõ solùm exemplo, sed etiam admirationi esset: volebatq; S. Theodardus eum sibi ex nomine designare successorem, nisi Canonũ authoritas obstitisset. Et tamen, Deo sic volente, illi successit ab impijs interempto, fuitq; inprimis charus regi Childerico, qui non dubitaret pectus eius domicilium esse spiritus sancti, & linguam veritatis organum. Totum quoquè Austrasiæ regnum & regis aulici, eum suspiciebant & reuerebantur. Cæso aũt Childerico, iussus est abire in exilium. A quo post septennium honorificè reuocatus per Pipinum magistrum equitum, strenuè functus est, vt anteà, munere suo, & à pseudochristianis luxatam & corruptam Ecclesiasticæ institutionis disciplinam reformauit. Vt verò Landradam sanctissimam virginem tumulârit, in eius Landradę historia, quę Tomo 4. die 8. Iulij habetur, dictum est. S. Lambertus cogitur exulare: pòst reuocatur.

Porrò Pipinus Princeps, cætera egregius, vno malo tam multa bona corrumpebat, contempta legitima vxore, Alpaidi pellici nimiùm addictus. De eo sanè hic Author testatur, cùm nihil ad gloriam, nihil ad potentiam vel felicitatem ei deesset, nunquàm eius industria fortunã fuisse superiorem. Et tamẽ cùm multis esset auctus victorijs, seipsum vincere nõ potuit, molli libidinis telo prostratus. Id verò, cęteris ferè Episcopis dissimulantibus, Lambertus prę zelo domûs Dei ferre nõ sustinens, opportunè, importunè arguebat principẽ: qui si vt in cęteris, ità & in hoc libenter audisset rectà monentem Episcopum, rectiùs cõsuluisset sibi. At illa maligna mulier, molestè ferẽs Pipinũ à suì amore reuocari, Dodonem fratrem suum, Pipino familiarem, genere & opibus præstantem, hortatur, vti nè sinat Lambertũ tantum posse apud Pipinũ, vt cogatur ipsa ab eo recedere in dedecus natalium suorum. Ille verò agit cum suis, datq; operam, vt Episcopi conatus impediat. Sed vidẽs eum perstare in sentẽtia, nec cõtra iustitiam cuiusquam faciem vereri, amicis quibusdã sororis vltionẽ permittit. Ex ijs Gallus & Rioldus cũ omnibus suis valdè cœperũt vexare Episcopi familiam, nullum calumnię aut molestię genus pretermittentes, vt vel sic Episcopus suorũ causa cessaret molestus esse Pipino ꝓpter Alpaidem. Sed vir iustus, vt leo confidens, iustitię patrocinium nulla ratione deseruit. Tandem improbi illi ab Episcopi cognatis cæsi sunt, molestissimè id ferẽtc Dodone, & causam cædis in sanctum conferente. S. Lambertus obiurgat Pipinũ propter Alpaidem.

Per id tempus Pipinus princeps in Iopiliam villam aduenit. Venit etiã eò vir sanctus, ab eo tanꝙ pro regni tractandis negocijs euocatus. Ibi tum & Pipinus & pellex animos iratos vultu sereno tegunt, alij iram dissimulant, alij lætitiam simulãt, plerique pro suo quisque arbitratu in varias se formas transmutant. Valdè aũt pellex in id incumbebat, vt per aliquẽ posset Episcopi animũ sibi cõciliare, vt vel inprę sentiarùm abstineret à principis reprehensione. Apparatur conuiuium, Episcopus inuitatur, lętantur aulici omnes.

Princeps oblatũ ſibi à pincerna poculum, innuit epiſcopo offerẽdum, benedictionis loco habiturus,ſi à cõſecrata manu ipſe poculũ acciperet,quod Maximũ Imperatorẽ olìm nouerat expectâſſe à beatiſſimo Martino epiſcopo.Et epiſcopus illud quidẽ Pipino tradidit,cuius principis reliqui proceres ſecuti exemplũ, optabant à ſancta epiſcopi manu ſibi poculũ porrigi. Cunctis igitur certatìm id expetẽtib⁹, & cõfusè ſeſe ingerẽtibus,vt alij alios anteuertãt,ipſa quoq; pellex clàm ſuã inſerit manũ,vt vel ſic poſſit ex ſancti viri manu poculum accipere.Sed ille fœminę inſidias deuitãs, & ad Principẽ cõuerſus, de mulieris temeritate cõqueritur,ꝙ calliditate quadã conetur notã ipſi inurere inuiſę Deo cõmunionis. Surgensq; à mẽſa, ab aula vult recedere, & oĩs illa cõuiuij iucunditas perturbatur. Nec ſic tamẽ quieſcit verſutia mulieris, ſed veſperì volẽti recedere epiſcopo mãdat princeps,illa ſuggerẽte,nè inſalutata ſua coniuge recedat. At epiſcopus magna animi cõſtãtia:Ego verò,inquit,ô princeps,teſtor Ieſum ſpem vitę meæ, me nunq̃ adulterę cõmunicaturum,ꝓhibente Apoſtolo,nè cõmiſceamur fornicarijs.Te veró illi cõmunicare valdè doleo,te nolle reſipiſcere moleſtè fero,& timeo ſanè impendére tibi irã Dei.Cernẽs ergò pellex,ſi diutiùs viuat Lãbertus,timẽdũ ſibi eſſe,nè à Pipino ſeparetur, oĩa Dodoni ſignificat,& oleũ camino addẽs,obteſtatur eũ, vt ocyùs eũ tollat è medio.

Vide quàm abominat vir ſanctus pellicis cõmunionẽ.

1.Cor. 5.

Ità ergò & cognatorum cędem & ſororis diſcrimen vlturus Dodo, totũ ſe accingit ad perdẽdum ſanctum epiſcopum,q iam prę ſciebat necem ſuã. Deindè perpetratum eſt illud immane parricidium, quemadmodùm ſuperior hiſtoria cõtinet. Pauci aũt ex epiſcopi ſocijs fuga elapſi, corpus ſacrum abſportârunt Traiectum. Volat mox fama per populos,pauor & horror occupat oẽs:pauor,nè principis animum offendãt:horror,ob cædem tanti viri.Lugent Traiectenſes ſe pio patre orbatos,& tamẽ vix audent debitam illi p̃ſtare reuerentiã,vix lugere charos eũ illo peremptos,vix execrari homicidas. Expoſito in portu ſacro corpore, immẽſus fit populi cõcurſus, & quanti eum oẽs fecerint, teſtatur communis oĩm planctus.Indè infertur in S.Petri baſilicam cum Pſalmis & canticis,Clerus populusq; agit vigilias.Cupiunt oẽs ſacra lambere veſtigia,magno ſe beneficio auctos credunt,q̃bus datum ſit ſacra membra exoſculari.Interìm miri quiddam cernere licebat,quemadmodùm à maioribus accepimus,cunctis ſine repulſa ad oſculãdum admiſſis,ſi qua pellex accederet,quaſì turbine quodam exagitatã,retrocedere compelli.Apparebat indè, q̃ inuiſa Deo & ſancto martyri eſſet illa pellex deteſtabilis. Tanta aũt formido iniecta eſt Traiectenſibus,eam repulſam cernentibus, vt dignum tãto viro monumentum parare nõ auderent.Itaq; eum in paterno ſepulcro religiosè condiderunt.

Cęditur epiſcopus in gratiã pellicis.

Nota, ſacrũ eius corpus nulla pellex poteſt contingere.

Mox verò diuinitùs declarari cœpit,quanta apud Deum ſanctus martyr gratia flagraret in cęlis. Apparuit enim nocte Amalgiſilo theſaurario, & blandè eum compellans: Romam,inquit,iuimus:Roma redimus,viſitaturi Dodonem & complices eius:Sanguis enim innocentum,qui mecùm pro Chriſto effuſus eſt,à Deo vindictam expetit. His dictis, euanuit. Veram autem fuiſſe viſionem, res ipſa declarauit. Dodonis enim viſcera omnia ſtatìm computruêre,eaque mirè fœtentia per os reiecit: ac tandèm propter nimiam fœtoris intolerãtiam corpus eius in Moſam proiectum eſt, vermibus & tabe corruptum. Qui autem ſanctum epiſcopum interfecerat telo ſuo, cum fratre ſuo congreſſus,illum occidit,& pariter ab illo peremptus eſt.Deniquè intrà anni ſpatium vix quiſquam euaſit ex ijs, qui eius cędis participes fuerant: ſi qui verò ſuperfuêre, illi adeò aut ſenſibus,aut cenſu & rebus deſtituti ſunt, vt illos felices ducerent, qui celeri morte abſumpti fuerãt. Leodij,vbì ſanctus epiſcopus occiſus eſt, in cubiculo illo,vbì ſanguinem fudit,ſæpiùs viſa ſunt luminaria diuinitùs accenſa,ità vt tota domus tanto compleretur ſplendore,vix vt oculi in eum poſſent intendere.Secuta ſunt indè multa miracula,è quibus pauca annotabimus. Leoduuinum quendam vir ſanctus ſemèl atque iterùm per viſum admonuit,vt pectinem ipſius optimũ,ab vxore eius ſublatum,reſtitueret. Sed cùm tertiò admonuiſſet,nec mulier reſtitueret, ictu inſanabili percuſſit eum in pectore,& ſic pectinem recepit ab inuito.

Idem teſtatur Sigebertus in Chronicis.

Miracula.

Aldigiſius quidam ad martyrij eius locum per viſionem excubare iuſſus,& Raginfredus eundem locum emundare,ambo amiſſum oculorum lumen receperunt.

Virgo Oda itidèm cęca,cum multa fide veniẽs eò,cùm iam eſſet loco proxima,inuocato martyre, pro voto obtinuit,quod volebat. His alijsq; augebatur recens veneratio noui patroni, & accenſa populi pietas ac deuotio, baſilicam ei extruxit. Lectum etiam fabrefactum in eo loco repoſuerunt,in quo telo percuſſus occubuit.

Extruit ei baſilica.

DE

De translatione S. Lamberti.

ISta verò Leodiẽsiũ deuotio adeò grata fuit Deo, vt iam crebris admonerẽtur visionibus hoĩes fideles, vt S. martyr Leodio, vbi cæsus erat, restitueret. Porrò S. Hubertus, martyris discipulus & successor, nõ sibi contemnendã ratus Dei & martyris volũtatem, anno Episcopatùs sui tertiodecimo sarcophagũ sancti patris aperiens, corpus integrũ & incorruptũ & miros spirans odores inuenit, vestes mutauit, & priores seruãdas sigillo cõmuniuit: sicq; sacrũ corpus Leodium trãstulit. Eam translationẽ Deus miraculorum signis approbauit. Niuellę enim populo quiescẽte, cæcus lumẽ recepit. Paulopòst apud Harualt paralyticus ad feretrum sanatus est: quibus in locis mox cõditæ sunt basilicæ in S. martyris honorẽ. Cùm aũt Leodio propinquarent, quę illic cleri & populi fuerit processio, quãta vndiq; confluentiũ exultatio, q̃ profusa omnium liberalitas in offerẽdis S. martyri muneribus, quanta deniq; fideliũ precandi & vota nuncupãdi puritas, faciliùs possunt viri sapientes secùm reputare, quàm quisquã oratione vel scripto explicare. Habes, Leodiũ, tuũ gaudium: obtines speciale patrocinium: atq; hinc cœpit tui profectûs initiũ. Per hunc in vrbẽ euecta, è filia proueheris in matrẽ. Per hunc in pontificiam promota sedem, in omnem profecisti honestatem. Plerisq; alijs vrbibus in senium quodãmodò abeuntibus, tu per hunc effloruisti in pulchræ iuuentutis statum. Protegit te enĩ suis suffragijs S. martyr, qui te hucusq; ꝓuexit, vt inter vrbes merito & nomine prædicéris. Ab eo verò tẽpore tot illic edita sunt miracula, vt numerari nõ possint: quãdò omnibus per beati Lamberti merita Deum illic inuocantibus in veritate, nunquàm non patuit diuinę misericordiæ ostium.

Corpus eius post 13. annos incorruptum.

Leodij encomion.

VITA S. HILDEGARDIS ABBATISSAE IN MONTE S. ROBERTI PROPE BINGIVM, TRIBVS LIbris compræhensa: *Authore Theodorico Abbate Benedictino. Claruit is Anno 1200. estq; diuersùs à Theodorico Abbate S. Trudonis.*

PROLOGVS AVTHORIS.

DOminis venerabilibus Ludouico & Godefrido Abbatibus, Theodoricus humilis seruorum Dei seruus, Salutem cum deuotis orationibus.

Authoritatis vestrę pręceptũ accepi, vt post Godefridũ virũ ingenio clarum, vitã S. ac Deo dilectę Hildegardis virginis, (quam ille honesto stylo inchoauit, sed nõ perfecit) in ordine redigerẽ, & quasì odoriferis floribus serta contexens, visiones eius, gestis suis insertas, sub diuisione librorũ, in vnius corporis formã redigerẽ. Visum est mihi hoc opus viribus meis nimìs arduũ, quin etiã & verecundũ, vt scilicet quasì quidã arbiter sederem, & de alieno opere sententiã tenerẽ, cùm ecce dubio & anxio influxit animo, ꝙ vires quas imperitia denegat, charitas ministrat: & melius esse, cũ pudore hoĩm ferre ridiculũ, q̃ inobediẽtię subire periculũ. Itaq; paruï eo modo, vt præfati viri liber, primæ positionis locũ obtinẽs, nullam suę dispositionis patiatur iacturã: Deindè secũdus liber, visionũ pulcherrimũ & admirabilẽ textũ: Tertius, miraculorũ quę mirabilis Deus per eã operari dignatꝰ est, à nobis digestã, diuisam & ordinatã contineret scripturam. Ità præcedentis Scriptoris non minuetur gloria, & ad verã sapientiã, cælestemq; visionem & diuinã virtutẽ legentiũ incitabitur memoria. Quis enim bonus non magìs incitabitur magnis effectibus ad vitam perennẽ, sanctè & piè & iustè viuendo, anhelare, cùm viderit gemmã præclarã, tot ornamentis virtutũ, videlicet virginitatis, patientię simul & doctrinę, tã insigniter radiare? Idcircò dedimus operã, nè in absconso vel sub modio accensa lucerna Christi poneretur, quasì occultãda, sed sup candelabrũ posita, luceret omnibus qui in domo Dei sunt, vitę, verborũ, & morum splendifluis exemplis imitãda. Quòd si quid in hac re indocta obsequẽtis peccauit temeritas, benigna iubentiũ Dominorũ indulgeat charitas: totumq; suo delictũ ascribat studio, quæ tã graui nos imbecillos voluït onerare operis negocio. Igitur vt qualitas eiusdẽ operis clariùs elucescat, hæc epistola ei cum subiectis capitulis præscribitur, vt quid vbì lector inuenire debeat, citiùs agnoscatur.

Matt. 5.

ARGVMENTA CAPITVM PRIMI LIBRI.

1 De natiuitate, oblatione, & educatione S. virginis, & quomodò ad scribendum illustrata sit claritate Diuini luminis.

2 Quomodò in monaſtica profeſſione ſub ſacro velamine profecerit, quanuìs continuos languorum dolores ſæpè ſuſtinuerit.
3 Quòd, cùm ſcribere reuelata ſibi in ſpiritu dubitaret, infirmabatur: cùm verò ab Abbate ſuo adhortata ſcriberet, rursùm ſanabatur.
4 Quòd Papa Eugenius à Treberi nuncijs & literis ſuis eam viſitauit, & ad ſcribẽdum ea quæ in ſpiritu videbat, eam animauit.
5 Quòd infirmitate languit, cùm locum cęlitùs oſtenſum, cum puellis ſuis adire demorata fuit.
6 Quòd totiès inualitudine laborauit, quotiès ſupnæ viſionis iuſſa perficere tardauit.
7 Quòd locũ ſuũ precio & concambio à proprietarijs abſoluẽs, Moguntinũ Epiſcopũ defenſorem elegit: iterumq; correpta, iuit, & eum ab eccleſia ſancti Diſibodi abſoluit.
8 Quòd actiuæ vitæ ſeruans laborem, contemplatiuæ partem prælegit meliorem: & quòd de ſpeculatione ſua ſcripſit ad monachum Guibertum Gemblacenſem.
9 Quòd ſpeculationis modum mirum habuit & valdè rarum, & quòd modò in actiua, modò deſudabat in contemplatiua,

LIBER PRIMVS VITAE S. HILDEGARDIS DEO DILECTAE VIRGINIS.

CAP. I.

17. Septẽbris

Parentes S. Hildegardis.

Viſiones eius in tenera ætate.

IN Romana republica regnante Henrico, fuit in Gallię citerioris partibus virgo, tam generis q̃ ſanctitatis ingenuitate illuſtris, nomine Hildegardis, patre Hideberto, matre Mechtilde progenita. Qui licèt mundanis impliciti curis & opulentia conſpicui, creatoris tamen donis non ingrati, filiã prænominatã Diuino famulatui mancipârunt, eò quòd iam ineuntis ætatis eius præmatura ſynceritas, ab oĩmi carnaliũ habitudine multùm diſſentire videretur. Mox nanq; vt poterat primam tentare loquelã, tam verbis q̃ nutibus ſignificabat his qui circa ſe erant, ſecretarũ viſionũ ſpecies, quas p̃ter cõmunẽ cæteris adſpectũ, ſpeculatione prorsùs inſolita intuebatur. Cùm iã ferè eſſet octo annorũ, conſepeliẽda Chriſto, vt cum ipſo ad immortalitatis gloriã reſurgeret, recluditur in mõte S. Diſibodi, cũ pia Deoq; deuota fœmina Iutta, quæ illã ſub humilitatis & innocẽtiæ veſte diligẽter inſtituebat, & carminibus tantùm Dauidicis inſtruẽs, in pſalterio decachordo iubilare præmonſtrabat. Cæterùm præter ſimplicem pſalmorum notitiam, nullam literatoriæ vel muſicę artis ab homine percepit doctrinam, quanuìs eius extent ſcripta non pauca, & quędam non exigua volumina. Verùm hoc ex ipſius potiùs dictis in p̃mptu eſt declarare. Ait enim ſic in libro ſuo, qui Sciuias p̃notatur: Cùm quadraginta duorum annorũ, ſeptemq; menſiũ eſſem, maximę coruſcationis igneũ lumen aperto cælo veniẽs, totũ cerebrũ meũ transfudit, & totũ cor, totumq; pectus meum, velut flamma, non tamen ardens, ſed calens, ità inflammauit, vt ſol rem aliquã calefacit, ſuper quã radios ſuos ponit. Et repentè intellectum expoſitionis librorum, videlicet Pſalterij, Euangelij, & aliorum Catholicorũ, tam veteris quàm noui teſtamenti voluminum ſapiebam, non autem interpretationem verborũ textûs eorum, nec diuiſionem ſyllabarum, nec cognitionem caſuum aut temporum habebam.

Induit habitũ monaſticum. Hæc Iutta fuit ſoror Meginhardi Comitis Spãheimẽſis potentiſſimi.

Mirè diuinitùs illuſtratur.

CAP. II.

SEd vt ad propoſitum redeam, virgo Chriſti voto monaſticę profeſſionis & ſacri velaminis benedictione prouecta, creſcebat, & ibat de virtute in virtutem, annitente & cõgaudente p̃uectibus eius ſuprà p̃nominata matre venerabili, quæ iam ex diſcipula magiſtram ac præuiam ſemitarum excellentium, eam fieri cum admiratione cernebat. Flagrabat ſiquidem in eius pectore charitatis benignitas, quæ nullum à ſua latitudine excluderet. Turrim quoquè virginitatis, murus tuebatur humilitatis: hinc cibi potusq; parſimonia, veſtium vilitate fouebatur: indè tranquillitas cordis pudibunda, ſilentio ac verborum parcitate monſtrabatur: quæ omnia ſanctarum monilia virtutum, ſummi fabricata manu artificis, patientia cuſtos in ſpõſa Chriſti exornanda ſeruabat. Sed quoniam

Eius preclaræ virtutes.

niã vaſa figuli probat fornax,& virtus in infirmitate perficitur:non defuerunt ei ab ipſa fere infantia crebri & pene continui languorũ dolores,ità vt pedũ inceſſu perraro vteretur: & cùm tota carnis materia fluitaret,vita illius eſſet quædã precioſæ mortis imago.Quantum vero exterioris hominis viribus deerat,tantum interiori per ſpiritum ſcientiæ ac fortitudinis accedebat : & corpore tabeſcente, mirum in modum feruor ſpiritus inęstuabat.

Eccl.27. 2.Cor.12. Perpetuis fere morbis laborat.

CAP. III.

CVmque in ſancto propoſito multis annis ſuccreſcens, ſoli Deo complacere ſatageret,iamque tempus inſtaret,quòd ad multorum prouectum vita eius ac doctina pateſceret,cõmonetur diuinitùs,voce ad eam facta, vt decæterò quæ videret & audiret,ſcribere non cunctaretur. Illa verò per fœmineam verecundiam,& vulgi vaniloquia, & temeraria hominum iudicia trepidante,cùm quæ oſtenſa ſunt cælitùs ſecreta, reuelare ſtimulo acriori coarctaretur non hæſitare, tandemque dum longa ægritudine tabefacta decubuiſſet, primò cuidam monacho, quem ſibi magiſtrum propoſuerat, & per eum Abbati ſuo,cum metu & humilitate cauſam huius flagelli aperuit. Ille rei nouitatem inſolitam mente pertractans,quanquàm Deo nihil impoſſibile eſſe cognoſceret, adhibitis de collegio prudentioribus, experiendum iudicauit quod audiebat: ac de ſcripturis & viſionibus eius quædam ſciſcitatus, ea quæ Deus daret, monuit declarare. Mox vt illa ſcribendi opus, quod non didicerat, attentauit, redeunte virium ſibi ſolita poſſibilitate,de lecto languoris erigitur.Tunc abbas,accepta inuſitati miraculi certitudine,non ſuo cõtentus iudicio,rem ad publicã notitiam vidit eſſe proferendã: veniensq; ad matricẽ ſedẽ Moguntinã,corã venerabili archipræſule Henrico & capitaneis eccleſiæ, quod cognouerat,expoſuit. Scripta quoq; quæ virgo beata nuper ediderat, oſtẽdit.

Nota. Iuſſa reuelata diuinitùs ſcribere, dũ non páret, flagellatur à Deo. Redeũt vires,dum páret.

CAP. IIII.

PEr idem tempus S. Romanę ſedis antiſtes felicis memorię Eugenius, celebrato Rhemis vniuerſali concilio, per Adelberonẽ Treuirorum archiepiſcopum deuocatus,Treuiri morabatur.Viſum eſt pontifici Moguntinæ ciuitatis & maioribus cleri, ad Apoſtolici cognitionẽ eſſe veniendũ, quatenùs ipſius authoritate noſceretur,qd de compertis recipiendũ aut refutandũ foret. At Papa ſummæ diſcretionis, auditu tantæ nouitatis attonitus, çùm Deo ſciret cuncta eſſe poſſibilia, rẽ diligẽtiùs inueſtigare geſtiẽs,venerabilẽ Virduni præſulẽ,& cũ eo Adelbertũ primiceriũ,aliasq; pſonas idoneas dirigit ad cœnobiũ,ſub quo eadẽ virgo tot annis degebat incluſa,vt ſine ſtrepitu vel curioſitatis acumine,quid rerũ eſſet,ab ipſa ſciſcitarentur. Quibus humiliter ingrentibus, cùm illa ſimpliciter q̃ de ſe erãt,apuiſſet,ad Apoſtolicũ redierũt,& magna ipſius,magna cunctorũ adſtantiũ expectatione,q̃ audierant,retulerunt. His Papa recognitis, iubet repræſentari ſcripta beatę Hildegardis,quæ ſibi de pręfato cœnobio perlata ſuſceperat,& ea manibus ꝓprijs tenẽs,ipſeq;recitatoris vice functus, archiepiſcopo & Cardinalibus, omnibusq;qui de clero aderãt,publicè legit,ac reſponſa virorũ, quos ad hęc indaganda miſerat,pronũcians,oĩum mentes & voces in laudẽ conditoris & congratulationẽ excitauit.Aderat etiã ibidèm ſanctæ recordationis Bernardus Abbas Clareuallis,quo mediante,cæteriſq; annitẽtibus,monebatur ſummus pontifex, nè tã inſignẽ lucernã ſilentio tegi pateretur,ſed gratiã tantã,quam tẽpore ipſius Dñs manifeſtare vellet,ſua authoritate confirmaret. Ad hęc reuerẽdus pater patrũ,tam benignè,q̃ & ſagaciter aſſenſum præbens,literis ſalutatorijs beatã virginẽ viſitauit,in quibus conceſſa ſub Chriſti & beati Petri nomine licẽtia proferẽdi,quæcunq; per ſpiritum ſanctũ cognouiſſet,eã ad ſcribendũ animauit.Sed & locũ,quo illa fouebatur,honorauit,datis ad Abbatem & fratres cœnobij gratulatorijs ex ſuo nomine literarum apicibus.

Concilium Rhemenſe. Nota. S.Bernard⁹. Eugenius Papa eã hortatur ad ſcribendũ reuelationes ſuas.

CAP. V.

IGitur beata Hildegardis cùm fiducia humilima verbis,quæ non ab homine, neq; per hominem acceperat,aperuit & perfudit tam ſanctæ opinionis odorem bonum longè lateq;fragrantem,tunc confluebant ad eum filiæ nobilium non paucæ, ſub habitu religionis,regularibus ſemitis inſtituendæ.Cumque omnes vnum recluſionis habitaculum vix caperet, iamque de transferendis & ampliandis earum manſionibus conſilium verſaretur: demonſtratur illi per Spiritum locus, vbi Naha fluuius Rheno confluit,videlicet collis à priſcis diebus ſancto Ruperto confeſſori ex nomine attitulatus, quem ille olim patrimonij iure poſſederat, ibique cum beata genitrice ſua, Bertha nomine, & S. Vui-

Multæ nobiles virgines fiũt monachæ.

Vuiberto confeſſore,vitam feliciter in Dei opere ac famulatu cõſummauit,* ac de ſepultura eius ac reliquijs,loco nomen inhæſerat. Itaque dum virgo Dei locum tranſmigrationis,quem non corporalibus oculis,verùm intima viſione cognouerat, abbati ſuo & fratribus deſignaret: ſed illis hęſitantibus, cò quòd diſceſſum eius moleſtè ferrent, nè iuſſum Dei peragere impediretur: décidit,vt pridèm,in lectum prolixi languoris,de quo non anteà ſurrexit,quàm Abbas & cęteri Diuino ſe nutu vrgeri conſpicerent ad conſentiendum,nec obſtarent,ſed pro poſſe anniterentur. Ex quibus Arnoldus ex laico monachus,qui forti obſtinatione renitendo,cęteros ad obſiſtendum videbatur animare,dum eſſet in prędio Eccleſiæ villa Vuilara, tanta vexatione ſubitò percuſſus eſt corporis, vt de vita quoquè deſperaret, linguamque in immenſum turgentem, ore continere non poſſet. Poſtulauit ergò nutibus quibus poterat, vt ad ſancti Roberti eccleſiã deferretur: moxque vt illic vouit, quòd vlteriùs non obſtaret, ſed pro poſſe anniteretur, protinùs recepta incolumitate,cœpit adiutor eſſe præparantium mãſiones,& proprijs manibus diſſipare vineta,vbi domus ædificarentur,ſanctimonialium receptaculis aptæ.Ipſa verò cuius migrationi hæc habitacula pręparabantur, dum propter moras Diuinæ viſionis exequendæ,iaceret greſſuum penitùs officio deſtituta,& tanquàm ſaxea rupes,de lecto in quem deciderat,nullatenùs moueri poſſet, non ſatìs credulus Abbas referentibus, intrauit vt videret. Cumq; totis viribus per ſe conaretur, vel de capite illam ſuſtollere, vel de latere in latus reclinare,nihilque conando penitùs efficeret,tam inſolito ſtupefactus miraculo,cognouit non paſſionis humanæ, ſed diuinæ correptionis eſſe quod gerebatur:nec vlteriùs contraeundum fore cæleſti edicto,nè deterius quippiam & ipſe pateretur.Quoniam verò locus pręnominatus,partim ad Moguntinæ Eccleſiæ canonicos pertinebat,& fundus cum oratorio S.Roberti,poſſeſſio erat comitis Bernhardi de Hildensheim,facta per interuentum fideliũm legatione, virgo Dei præſcia, licentiam ſibi & ſororibus ſuis obtinuit illic inhabitandi.

Virgo ſancta iacet lecto immobilis.

CAP. VI.

IGitur poſt longam gradiendi defectionem, dum iam vtrinquè deliberatum eſſet, vt cum conſororibus dimitteretur ad locum,quem in ſpiritu præuiderat,ingreſſus Abbas ad iacentem & afflictam,dixit,vt in nomine Domini ſurgeret,abitura ad mãſionem ſibi cælitùs prædeſtinatam. Tunc illa dicto citiùs ſurgenre, tanquàm nihil tam prolixo tempore debilitatis ſenſiſſet,ſtupor & admiratio cunctos qui aderant,appræhendit. Nec immeritò,cùm & ea quę circa decumbentem fieri viſa erant, non minùs eſſent ſtupenda,quia ex quo locum mutandi cælitùs accepit mandatum,quotiès res ad effectum tendere videbatur,totiès illa leuamen paſſionis in ſuo corpore ſentiebat: ac vice mutata, quotiès obnitentium contradictione caſſari negocium cernebatur,totiès iſta,licèt abſens, intenſiore grauamine laborabat. Aliquandò de ſtratu repentè conſurgens, cunctosque recluſionis angulos & habitacula perambulans, loqui omninò non poterat: rurſumque ad lectum rediens,deficiente greſſu,loquebatur vt priùs.Quo languoris genere non tunc ſolùm laborauit: ſed & quotieſcunquè fœminea trepidatione tardâſſet, vel dubitâſſet ſupernæ volũtatis peragere negocia,hoc certitudinis in ſe capiebat argumentum.

Nota res admiratione dignam.

CAP. VII.

TAndèm ergò Dei famula cum decem & octo puellis Deo*ſanctis,priſtinæ habitationis loco decedẽte,quantum his quos deſerebat, doloris & luctûs derelinquebat, tantum regioni ad quam accedebat,gaudij & exultationis afferebat.Fuerant nanque illi de Bingenſi oppido & contiguis villis multi Honoratorum, & de plebe non exigua multitudo,qui eam cum grandi tripudio & diuinis laudibus exceperunt. At ipſa cum ſuo (immò Chriſti) grege puſillo,paratum ſibi locum ingreſſa,Diuinam,quę cuncta diſpenſat,ſapientiam deuota cordis alacritate magnificabat,& commiſſas tutelæ ſuę ſanctimoniales virgines,materno affectu fouebat,& regularibus inſtitutis prudẽter imbuere nõ ceſſabat.Et nè alieni iuris poſſeſſionem videretur inuaſiſſe vel occupare, de donarijs fidelium,quę fama nominis eius adducti deferebãt,locum ſuæ habitationis, partìm dato precio, partìm facto concambio, à proprietarijs prædictis obtinuit. Quem quia liberum ſuſcepit, liberum manere perpetuò conſtituit, ità vt patrocinio tantùm Mogun-

*for. * ſacratis.*

Præficitur Bingenſi monaſterio

guntinæ Ecclesiæ subiectus,non alium, quàm sedis ipsius archiepiscopum haberet defensorem,nè,si laicum aduocatum assumeret,ouili lupum videretur inducere:quo ferè generali morbo per orbem plurimę vexantur ac vastantur Ecclesiæ. Erga prelatos cœnobij de quo migrauerat,hoc tantùm subiectionis sibi suisque filiabus retinuit,vt quæ de spiritualibus,hoc est, de ordinis tenore & de monachatûs professione quærenda essent,ab eis potiùs quàm aliundè susciperent: & prout res & tempus posceret, sacerdotes de ipso cœnobio susciperent, quos propria & libera electione nominatim expertiussent:qui eas tam in cura animarum ac Diuinis exequendis officijs, quàm in temporalium procuratione sustentarēt. Quæ omnia nō solùm permissu,sed & cōsulto venerabilis Henrici atque Arnoldi Moguntinæ metropolis archipręsulum,sed & scriptis eorundem cum consensu Abbatum,decreta & confirmata sunt:& nè quid potestatis in prædia S. Ruperti sibi vsurparet Ecclesia S. Disibodi,priuilegiorū authoritate,immò,vt pressiùs dicam,superni numinis interdicto vetitum est: siquidem hæc ipsa virgo, dum reuelatione intima cognosceret, pro tali negocio eundum sibi esse ad idem cœnobium, & instàr Ionæ prophetæ trepidatione quadā detineretur,Diuinæ castigationis flagello tacta, pene languit vsque ad mortem. Quo verbere commonita,se fecit in oratorium deportari,ibique se,quò Deus iubebat,ituram, si correptio cessaret,deuouit. Deindè petijt, vt equo imposita,& manibus sustētata deduceretur:moxque vt viæ pauxillùm deducta est, receptis viribus lætabunda procedebat. Perueniensque ad montem prenominati cōfessoris,cur venire compulsa esset,exposuit, atque locum suę habitationis cum allodijs ad se pertinentibus, ab illius cœnobij fratribus absoluit, relicta illis plurima portione possessionum, quæ illi cum sororibus susceptis, traditæ fuerant, & insupèr pecuniarum non modica quantitate,nè quid vsquàm iustæ querelę relinqueretur.

Nota.

Ion. 1.

Inobediencia punitur.

Obedientia pœnas auertit.

CAP. VIII.

VErùm vt ea quæ series narrationis exigit,repetam,B.Hildegardis quanuis in se Lię parturientis crebros dolores sustineret,nihilominùs speciosæ Rachelis oculos claros lumine speculationis internę pascebat: & quæcunque interiùs adspexisset, dictis & scriptis,prout nouerat expedire,pandebat. De quo genere speculandi seu videndi modo (qui perrarus ac pluribus etiam excellentium sanctorum noscitur in hac mortalitatis vmbra incompertus fuisse)res poscit vt aliqua dicantur:quod ipsius verbis potissimùm, quantùm vel ipsa pandere potuit,cognoscatur. Sic enim dicit in epistola, qua ad * Vuibertum Gemblacensem monachum,de his quæ de ea relatu famę audierat,sciscitantē, rescripsit: Deus (inquit) vbi vult,ad gloriam nominis sui,& non terreni hominis,operatur. Ego quidem trementem timorem habeo, quoniam nullam securitatem vllius possibilitatis in me scio. Sed manus meas ad Deum porrigo, quatenùs velut penna, quę omni grauedine virium caret,& quæ per ventum volat,ab ipso sustinear: nec ea quæ video, perfectè scire possum,quàm diù in corporali officio sum, & in anima inuisibilis, quoniam in his duobus homini defectus est. Ab infantia autem mea,ossibus & neruis ac venis meis nondùm confortatis, visionem hanc in anima mea vsque ad præsens tempus semper video,cùm iam plusquàm LXX.annorum sim: animaque mea,prout Deus vult, in hac visione sursùm in altitudinem firmamēti,& in vicissitudinem diuersi aëris ascēdit,atque inter diuersos populos se dilatat, quanuis in longinquis regionibus & locis à me remoti sint.Et quoniam hæc tali modo in anima mea video,idcircò etiam secūdùm vicissitudinem nubium & aliarum creaturarum ea conspicio. Ista autem nec exterioribus oculis video, nec exterioribus auribus audio, nec cogitationibus cordis mei, nec vlla collatione quinque sensuum meorum percipio: sed tantùm in anima mea,apertis exterioribus oculis,ità quòd nunquàm in eis defectum ecstasis passa sum,sed vigilanter die ac nocte ea video.

*Guibertū

Nota admirandā eius visionem, eamq; perpetuam.

CAP. IX.

ITaque sicut ex verbis præcedentibus colligimus,verè mirus & perrarus huic sanctæ virgini speculationis adfuit modus.Nempe ad similitudinem sanctorum animalium, quæ vidit Ezechiel,ipsa certum pennatum animal ibat,& non reuertebatur: & iterùm ibat,& reuertebatur: quia ab actiua vita quam apprehenderat, ad quælibet infima non reuertebatur : & à contemplatiua, quam, carne obsita, iugiter tenere non poterat,

Ezech. 1.

in actinam vitam reuertebatur. Quasi enim ei de actiuæ vitæ modo diceret Deus, Non
Iosu.1. te deseram neque derelinquam, à bono proposito non permisit eam redire. & iterùm,
Can.6. quasi de contemplatiuæ vitæ modo ei diceret, Auerte oculos tuos, quia ipsi me auolare fecerunt: de speculatione suæ incomprehensibilis maiestatis, ad actualis vitę laborem eam permisit redire. Auerte (inquit) oculos tuos à mea contemplatione, quia ipsi me auolare facinnt, dum me in hac vita ad perfectum comprehendere non sufficiunt. Vnde & Psalmista ait: Accedit homo ad cor altum, & exaltabitur Deus: quia quo altiùs
Psal.63. Nota. puro corde quæritur, eo sublimiùs, quàm sit incomprehensibilis, comprehenditur. Eo modo beata virgo in carne adhuc posita, & per actiuam laborabat, & per contemplatiuam in ipsam Diuinitatis lucem totis desiderijs inhiabat. Sed hîc primo libro ponentes terminum, benedicamus Dominum, qui ancillam suam, ab ipso ortûs sui principio electam respexit, & eam dilectam vsque ad claritatem visionis suæ prouexit.

Prologus in librum secundum.

GRandem quidem materiam ingenia parua non sufferunt: sed charitas & obedientia, quibus me totum semper vobis debere profiteor, Ludouice & Godefride abbates optimi, mētem meam etiam de impossibilibus ad possibilem facultatem efferunt. Vndè quanuìs nullo fretus ingenio, tamen præceptis vestris in charitate Christi obtemperaui, & libellum secūdum de vita B. Hildegardis virginis, secretis & arcanis visionibus quasi quibusdam amoenis floribus respersum, ab eo loco, quo præcedentem librum Godefridus bonæ memoriæ terminauit, ordinare & perficere, Deo fauente, curaui. In quo ex verbis ipsius Deo dilectæ virginis tanta elucet claritas prophetiæ, vt nihil minus ab antiquis patribus videatur percepisse gratiæ. Nempe sicut legitur de Moyse, quòd indesinenter fuerit in tabernaculo, sic & ipsa in visionum cęlestium morabatur vmbraculo: videlicet vt sicut ille, sic ista à Deo, vt aliquid disceret, aut auditores suos aliquid doceret. An non morabatur in cælesti tabernaculo, & transcenderat nebulam totius carnalitatis, cùm dictatum & verba Euangelij Iohannis, In principio erat verbum, & cætera, eam docuit spiritus veritatis? Ipse enim spiritussanctus, qui in cor Iohānis profluxit, quādò hanc profundissimam reuelationem de pectore Iesu suxit, per diuisiuam suæ dignationis gratiam hoc istam voluit discere, quod ille dignus fuit dicere. Sed de his interim loqui differamus, & proposita, adspirante ipso spiritu, differamus. Nec moueat lectorem, quòd quædam; quæ in præcedenti libro vitę eius præscripta sunt, eadem in subsequenti etiam opere visionum eius, nihilominùs descripta sunt: quia dignū iudicauimus, vt & qualitas ordinis in recitatione historię eius seruaretur, & authoritas vel integritas verborū, quæ per spiritum sanctum prolata sunt, in descriptione visionum eius nullatenùs mutilaretur. Inprimìs autem & huic libello capitula præfigātur, vt locis suis ea quæ sequuntur, faciliùs inneniantur.

De Iosue hoc legitur Exod.33. Nōta. Ioan.1. Ioan.13.

ARGVMENTA CAPITVM LIBRI SECVNDI.

1 De his, quę scripto, cantu, literis & lingua insolita expressit, & quis ea grammaticè disposuit.
2 Quòd in prima visione, de suo scribit timore, & de Papę benedictione, & scribendi permissione.
3 De sententia libri, Cantica Canticorum, quòd frequenter tangebatur per spiritum.
4 Quòd ad se venientes exhortans, abdita mentium humiliter propalauit meritorum.
5 De secunda visione, pro qua cęcitatem incurrit, quia eam celauit, & quòd multa aduersa pertulit.
6 Quòd ipsa cum loco, quem sibi Dominus elegit, Delborę qnondàm prophetissæ & loco suo comparata sit.
7 De tertia visione & loci sui mancipatione, & quòd Deus eam liberauit de instanti tribulatione.
8 Quòd Deus eam sępè confortabat, quandò eam vel diabolus, vel homo vexabat.
9 De quarta visione, in qua bonos & malos angelos vidit.
10 Quòd languens per triennium, Cherubim prauos à se propellentem angelos igneo gladio, adspexit.

11 Quòd

11 Quòd languore & dæmonum terrore non solùm non est superata, sed & defensione angelica est glorificata.
12 Quòd philosophus conuersus, Deum in ea laudauit: & quòd suas puellas à dæmonum vanitatibus castigauit.
13 Quòd nec prosperis eleuabatur, nec aduersis deprimebatur.
14 De quinta visione, vbi agit de carnis & spiritûs colluctatione, & sanctorũ patrum laudabili exemplificatione.
15 De sexta visione, in qua turres & diuersa habitacula vidit.
16 De septima, in qua dicit, quomodò Iohannis Euangelium didicit.
17 Quòd spiritus specialis gratiæ, fonte eam potauit sapientiæ.

LIBER SECVNDVS, IN QVO INSERTAE SVNT VISIONES S. VIRGINIS HILDEGARDIS.

CAPVT I.

IGitur beata virgo in loco, ad quem visu Diuino migrauerat, librum visionum suarum, quem apud montem S. Disibodi inchoauerat, consummauit, & quædam de natura hominis & elementorum, diuersarumque creaturarum, & quomodò homini ex his succurrendum sit, aliaq; multa secreta prophetico spiritu manifestauit. Pater etiam, quàm eleganter epistolis, de diuersis prouincijs ad se directis, responderit, si quis tenorem verborum eius, ex reuelatione Diuina prolatorum, altiùs considerate voluerit, Sunt tamen in vnum volumen compilatæ & suæ, & illæ, quæ ad se fuerant destinatæ. Quis verò non miretur, quòd cantum dulcissimæ melodiæ mirabili protulit symphonia, & literas non priùs visas, cum lingua edidit anteà inaudita? Præter hæc, Euangelia quædam exposuit, aliasque typicas expositiones composuit: quæ omnia, quia ei clauis Dauid aperuit, gratulari meritò & cantare animę suæ licuit, quòd eam rex in cellaria sua introduxerit, vt inebriaretur ab vbertate domûs suæ, & potaretur torrente voluptatis suæ: vndè & ipsa, sicut scriptum est, à timore Domini concipiens, pareret spiritum, & salutes super terram faceret. Magnum est etiam illud & admiratione dignum, quòd ea, quæ in spiritu audiuit vel vidit, eodem sensu & eisdem verbis circunspecta & pura mente, manu propria scripsit & ore edidit, vno solo fideli viro symmysta cõtenta, qui ad euidentiam grammaticæ artis, quam ipsa nesciebat, casus, tempora & genera quidem disponere, sed ad sensum vel intellectum eorum nihil omninò addere præsumebat vel demere. De hoc certè etiam ad Adrianum Papam scripsit, quòd sic in cælesti visione sibi dictum audiuit: Cùm desupèr tibi ostensa ad formam humanæ consuetudinis non protuleris in Latina lingua, quia hęc consuetudo tibi non est data, ille qui limam habet, ad aptum sonum hominum explere non negligat. Congruum autem videtur, vt hoc in loco scripta visionum eius aliqua inseramus: & ex his, quàm conuenienter sententia illa de Canticis, Dilectus meus misit manus suas per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius, sibi adaptari queat, videamus. Hæc scripta ità se habent.

Multa diuinitùs scit diuinitùs. Apoc. 5. Cant. 1. Psal. 35. Esa. 26. Nescit literas, & tamẽ scribit, non sine magno miraculo. Cant 5.

CAP. II.

IN mystica (inquit) visione & in lumine charitatis de sapiẽtia, quæ nunquàm deficiet, verba hæc sic audiui & vidi: Quinq; toni iustitię humano generi à Deo missi intonãt, in quibus salus & redemptio credentium constat. Et hi quinq; toni excellentiores omnibus operibus hominum sunt, quia omnia opera hominum de his nutriũtur, qui sunt qui in sonis nõ eunt, sed eum quibus omnia opera hominis, in quinq; sensibus corporis eius perficiuntur. Et de illis talis ratio est: Primus tonus per fidele Abel sacrificium, quod Deo immolauit, opere completus est. Secundus autẽ, quandò Noë per præceptum Dei arcam ædificauit. Tertius verò per Moysen, quandò ei lex data est, quę * punctũ circuncisionis Abrahę fuit. Sed in quarto tono verbũ summi patris in virginis vterum descen-

Gene. 4. Gene. 6. Exod. 40. for. * passio

Aa dit, &

Gen. 1. & 2. dit,& carnem induit: quia idem verbum cum aqua limū coagulauerat,& sic hominem formauerat: vndè & omnis creatura per hominem ad ipsum clamauit,qui eam fecerat, sicq; propter hominem Deus omnia in se portauit. Alio enim tempore hominem creauit,alio autem ipsum portauit: vt omnes quos consiliū serpentis perdiderat, sibi attraheret. Quintus autem tonus perficietur,cùm omnis error & irrisio finietur: & tunc homines videbunt & cognoscent, quòd nullus citra Dominum quicquam facere possit. Iudicium extremum. Hoc verò in quinq; tonis à Deo missis,vetus & nouum testamentum perficietur,qu(æ) mirificus numerus hominum complebitur. Et post hos quinq; tonos filio Dei quoddā lucidum tempus dabitur, ità quòd ab omni carne palàm cognoscetur. Posteà Diuinitas in semetipsa operabitur,quandiù vult. Sapientia quoq; in lumine charitatis docet,&iubet me dicere, quomodò in hac visione constituta sum. Et ego verba hæc non dico de me, sed vera sapientia ista dicit de me,& sic loquitur ad me: Audi,ô homo, verba hæc, & dic ea non secundùm te, sed secundùm me: & docta per me, hoc modo dic de te: In prima formatione mea,cùm Deus in vtero matris meæ spiraculo vitæ suscitauit me, visionem Nota 1100. istam infixit animæ meæ. Nam post incarnationem Christi anno M.C. doctrina Apostolorum & ardens iustitia, quam in Christianis & spiritualibus constituerat, tardare cœpit,& in hęsitationem vertebatur. Illis temporibus nata sum,& parentes mei cum suspirio Deo me vouebant, ac tertio ætatis meæ anno tantum lumen vidi, quòd anima mea contremuit: sed præ infantia de his nihil proferre potui. In octauo autē anno ætatis meæ in spiritualem conuersationem Deo oblata sum,& vsq; in quintumdecimū annum fui multa videns,& plura simpliciter loquens,ità quòd & admirabātur, qui hęc audiērunt, *intrà vndè venirent,& à quo essent. Tunc & ego in me ipsa admirata sum,quòd cùm *infra in Nota & intùs & foris eam vidisse eodē tempore. anima vidi,exteriorem etiam visum habui: & quòd hoc de nullo homine audiui,atq; visionem, quam in anima vidi,quantùm potui,celaui: multaq; exteriora ignoraui,de frequenti ęgritudine,quam à lacte matris meæ hucusquè passa sum,quę carnē meam macerauit,& ex qua vires meę defecerūt. His valdè fatigata, à quadam nutrice mea quęsiui,si aliqua,exceptis exterioribus,videret: & nihil mihi indè respōdit, quoniam nihil videbat. Tunc magno timore correpta,non audebā hęc eniquam manifestare, sed tamen plura loquendo, dictando, de futuris solebam enarrare. Et quandò hac visione pleniter perfundebar,multa quæ audientibus aliena erant,loquebar. Sed cū vis visionis aliquantulùm cessit, in qua me plùs secundùm mores infantis, quàm secundùm annos ętatis meę exhibui,valdè erubui,& sępè fleui: & multotiès libenter tacuissem, si mihi licuisset. Prę timore autem,quem ad homines habebam,quomodò viderē,nulli dicere audebam. Sed quędam nobilis fœmina,cui in disciplina eram subdita,hæc notauit, & cuidam sibi notæ monachę aperuit. Eidem fœminę Deus per gratiam suam quasi riuulum ex multis aquis infudit,ità quòd bonis operibus quietem non tribuit,quousquè bono fine pręsentem vitam finiuit, cuius etiam merita Deus per quędam pulchra ostēdit signa. Post cuius finem ità permansi videns in quadragesimum ętatis meę annum. Tunc in eadem visione magna pressura coacta sum palàm manifestare ea,quę viderā & audierā. Sed valdè timui & erubui proferre, quę tam diù siluerām. Venę autem medullę meę tūc plenę virium erant,in quibus ab infantia & iuuentute mea defectum habebam. Ista cuidā monacho magistro meo intimaui, qui bonæ conuersationis & diligentis intentionis ac veluti peregrinus à sciscitationibus morum multorū hominum erat. Vndè & eadem miracula libēter audiebat,qui admirans mihi iniunxit,vt ea abscōnsa scriberem, donèc videret,quę & vndè essent. Intelligens autē ꝙ à Deo essent, abbati suo intimauit, magnoq; Intelligit prophetas &c. docta à Deo. desiderio deincèps mecùm in his laborauit. In eadem visione scripta prophetarū, Euangeliorū,& aliorum sanctorum quorundam philosophorū,sine vlla humana doctrina intellexi,ac quędam ex illis exposui,cùm vix notitiam literarū haberem,sicut indocta mulier me docuerat. Sed & cātum eum melodia in laudem Dei & sanctorū absq; doctrina vllius hominis protuli & cantaui,cùm nunquā vel neumam,vel cantum aliquē didicissem. Hęc ad audientiam Moguntinę Ecclesię allata cùm essent & discussa,omnes ex Deo esse dixerunt,& ex prophetia,qua olìm prophetę prophetauerāt. Deindè scripta mea Eugenio Papæ,cùm Treberi esset,allata sunt,qui ea gratanter coram plurimis legi fecit,ac per seipsum legit,multumque de gratia Dei confidens,benedictionemque suā cum literis mihi mittens, præcepit vt ea quæ in visione viderē vel audirē, scriptis attentiùs cōmendarem.

CAP. III.

Itaque

ITtaq; beatæ virginis pulcherrima visione, & sui timoris, quē ad accessum Spiritussan-
cti capiebat, recitatione, de Apostolici quoq; benedictione, & de percepta ab eo scri- Cant. 5.
bendi permissione, pariter colligimus, ꝙ ille dilectus suus sponsus cælestis Iesus Chri-
stus verè misit manum suam, i. operationē & inspirationē spiritussancti per foramē, hoc
est, per occultam gratiam suam, & venter eius, scilicet mens sua, ad tactum eius, hoc est,
ad infusionē gratiæ suæ intremuit, ob insolitum vigorem spiritûs, & pondus quod inte-
riùs sensit. Quid aptius? quid conuenientius? Certè sicut per illum in Helia sibilum auræ 3. Reg. 19.
tenuem frequentior visitatio signatur: ità Diuini Spiritûs saporem totiès degustabat
mens eius, quotiès in contemplationis sublimitate suspēdebatur. Et quid fecit? Surrexi, Cant. 5.
inquit, vt aperirē dilecto meo. O verè beata virgo, quæ, sicut scriptū est, quia dilexit cor- Prou. 22.
dis munditiam, propter gratiā labiorum suorum habet amicum regem, i. Christum, à
quo tale percepit donū. Secundùm mensurā enim, quam sibi dare Spiritussanctus voluit,
(nam sicut spirat vbi vult, sic etiam diuidit singulis prout vult) quin surgeret & dilecto Ioan. 3.
aperiret, recusare non poterat: & nunc voce, nunc literis, pessulum ostij sui aperiens di- Cant. 5.
lecto, foris exequebatur, quod intùs audiuit. Quid intùs audiuit? Deriuentur foràs fontes
tui, & in plateis aquas tuas diuide.

CAP. IIII.

Prou. 5.

IGitur dum ad hunc modum bonorum operū riuis affluentibus quasi paradisi flumini-
bus irrigaretur, non modò tota vicinia, verùm etiā ex omni tripartita Gallia atq; Ger-
mania confluebant ad eam vndiquè vtriusq; sexûs populorū examina, quibus per gra-
tiam Dei vtriusq; vitæ affatìm accommoda impendebat exhortamina. Ad salutem enim
animarū suarum proponebat eis & soluebat quæstiones sanctarum scripturarū. Plurimi
consilium ab ea percipiebant necessitatum corporalium, quas patiebantur: nonnulli
quoq; benedictionibus suis à languoribus alleuiabantur. Quia verò prophetico spiritu Videt homi-
cogitationes & intentiones hominum cognoscebat, quosdam peruersa & friuola men- num co-
te ad se, quasi ad explorandum, accedentes redarguebat: qui dum spiritui qui loqueba- gitationes. Acto. 6.
tur, non valerent resistere, correpti & emendati, cogebātur à prauo incepto desistere. Sed
& Iudęos, dum ad se venirent causa interrogationis, conuictos de lege sua, ad Christi fi-
dē exhortabatur verbis piæ admonitionis. Omnibus enim, iuxta Apostolū, omnia facta, 1. Cor. 9.
extraneis quidem aduentantibus, quāuìs repræhensibilibus, blandè & leniter, prout eis
videbat competere, loquebatur. Secùm autē commorantes puellas, cum multo dilecti-
onis ac maternę dulcedinis affectu castigabat, quotiès vel rancor cuiuslibet controuer-
siæ, vel dolor secularis tristitiæ, siue desidia, aut negligentia in eis oriebatur. Deniquè vo-
luntates, intentiones & cogitationes earum intantùm perspiciebat, ꝙ in officijs etiam
Diuinis, secūdùm qualitatem cordis sui, proprijs benedictionibus eis respondebat. Prę-
uidebat enim in spiritu vitam hominū & cōuersationem, necnon & vitę pręsentis quo-
rundam consummationem, ac secundùm qualitatem morum & meritorum, gloriam &
poenas animarum eorū: quę tamen tanta mysteria nulli pręterq̄ illi soli homini reuela-
bat, cui (vt prædiximus) omnia secreta sua manifestabat. Sicut deniq; tempus tacēdi, ità Eccle. 3.
nouerat, quid & vbì, & cui, & cur, & quomodò, & quandò tempus esset loquendi. In his
autem omnibus summā omnium virtutum seruabat humilitatem. Et sciens, quia Deus
superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, semper gratię Diuinę omnipotentē lau- Iaco. 4. 1. Pet. 5.
dabat benignitatem.

CAP. V.

TAntis ac talibus gratiarum adornatam dotalibus sponsus cælestis, sponsam suā di-
lectam, licèt crebris inuiseret visitationibus, tamen vt scriptum est, quantò magna Eccl 3.
erat, humiliaret se in omnibus, permisit eam sæpè varijs ægritudinū vexari passionibus.
Quod vt euidentiùs pateat, textus visionum eius producatur in medium, vt & virtus in
infirmitate perfecta non lateat, & lectoris etiam, dum alternis vti delectatur, alleuietur 2. Mac. 15.
tædium: Vis scire quid perpessa fuerit pro eo, ꝙ non manifestauerit ostensam sibi cæli-
tùs visionem, propter suam de loco, in quo tunc erat, in alium transmigrationem? Au-
di ipsam ità scribentem: Quodam (inquit) tempore ex caligine oculorum nullū lumen
videbam, tantoq; pondere corporis deprimebar, ꝙ subleuiari non valens, in doloribus
maximis occupata iacebam: quæ ideò passa sum, quia non manifestaui visionem, quæ
mihi ostensa fuit, quòd de loco in quo Deo oblata fuerā, in alium cum puellis meis mo- Poena ce-
ueri deberem. Hæc tam diù sustinui, donèc locum in quo nunc sum, nominaui: & ilicò latæ visio-
visu recepto, leuiùs quidem habui, sed tamen infirmitate nōdùm ad plenum carui. Ab- nis.
bas autem meus, & fratres & populus eiusdē prouinciæ, cùm percepissent de hac mu-

 tatione,

tatione, quid hoc esset, quod de pinguedine agrorum & vinearum & de amœnitate loci illius, ad inaquosa, vbì nulla essent commoda, ire vellemus, mirum habuerunt: & nè hoc fieret, sed vt nobis resisterent, in inuicèm conspirauerunt. Me quoquè quadam va-
Psal.72. nitate deceptam esse dicebant. Cumque hęc audîssem, cor meum contritum est, & caro mea & venæ aruerunt: & per dies plurimos lecto decumbens, vocem magnam audiui, me prohibentẽ, nè quicquam ampliùs in loco illo de visione hac proferrem vel scriberem. Tunc quædam nobilis Marchionissa nobis nota, archiepiscopum Moguntinum adijt, & ei hæc omnia, alijsque sapientibus manifestauit. Qui dixerunt, quòd nullus locus, nisì per bona opera sanctificaretur: vndè & hoc, vt fieret, cõueniens videtur. Tunc
A multis irridetur. antiquus deceptor per multas irrisiones me excribrauit, ità quòd multi dixerunt: Quid est hoc, quòd huic stultæ & indoctæ fœminæ tot mysteria reuelantur, cùm multi fortes & sapientes viri sint? In dispersionem itaq; vertetur. Multi enim de reuelatione admirabantur, vtrùm à Deo esset, an de inaquositate aëreorum spirituum, qui multos seducunt. Et ità in isto loco cum viginti puellis nobilibus & de diuitibus parentibus natis, mansi, nullam habitationem seu habitatorem hìc inueniens, excepto veterano quodam
Multa patitur. & vxore eius ac filijs. Tanta quoquè aduersitas tribulationũ & pressura laborum super me cecidit, velut cùm tempestuosa nubes solem obtegit, ità quòd valdè suspirans & lachrymas fundens, dixi: O ô, Deus nullum confundit, qui in ipsum confidit. Sed iterùm Deus gratiam suam mihi adhibuit, quemadmodùm cùm sol recedentibus nubibus apparet, & velut cùm mater flenti infanti lac præbet, vndè ipse post fletum gaudet. Tunc in vera visione vidi, quòd tribulationes istæ in exemplo Moysis super me venissent: quia cùm ille filios Israel de Aegypto trans mare rubrum duceret in desertum, ipsi contra
Exo.16. Deum murmurantes, Moysen quoquè valdè afflixerunt, quanuìs eos Deus mirificis signis illustrâsset. Ità Deus aliqua parte me affligi permisit à communi populo, à propinquis meis, & ab aliquantis qui mecùm manserunt, cùm eis necessaria defuerunt, nisì quantum nobis per gratiam Dei in eleemosynis dabatur: quia sicut filij Israel Moysen afflixerunt, ità & isti super me caput mouentes, dixerunt: Quid prodest, quòd nobiles & diuites puellæ, de loco in quo eis nihil defuit, in tantam penuriam deuenerunt? Nos verò gratiam Dei nobis succurrere expectabamus, qui hunc locum nobis ostenderat.

Dominus eam consolatur. Post pressuram doloris huius gratiam suam Deus super nos pluit. Nam multi qui nos priùs contemnentes, inaquosam inutilitatem nominauerant, venerunt ad nos vndiquè, adiuuantes & benedictionibus nos replentes. Multi etiam diuites, mortuos suos in honore apud nos sepelièrunt. Plurimi quoquè visionem hanc in fide cognoscentes,
Esa.60. magno desiderio ad nos venerunt, sicut per prophetam dictum est: Venient ad te, qui detrahebant tibi. Tunc spiritus meus reuixit, & quæ priùs in dolore fleueram, nunc quia Deus in obliuionem me non duxisset, præ gaudio fleui, cùm locum istum extollendo, &
Non sinit Deus, vt vnq̃ plena gaudeat in hoc mundo securitate. multis vtilibus rebus & ædificijs multiplicando confirmauit. Sed tamen Deus noluit, quòd in plena securitate constanter perseuerarẽ, sicut ab infantia mea in omnibus causis meis fecerat, cùm nullam securitatem gaudij vitæ istius mihi dimisit, per quod mens mea eleuari posset. Nam cùm librũ Sciuias scriberem, quandam nobilem puellam su-
Philip.2. pradictæ Marchionissæ filiam, in plena charitate habebam, sicut Paulus Timotheum, quæ in diligenti amicitia in omnibus se mihi coniunxerat, & in passionibus meis mihi condoluit, donèc ipsum librum compleui. Sed post hæc propter elegantiam generis sui, ad dignitatem maioris nominis se inclinauit, vt mater cuiusdam sublimis Ecclesiæ nominaretur: quod tamen non secundùm Deum, sed secundùm honorem seculi huius quæsiuit. Hæc in alia regione à nobis remota, postquàm à me recessit, vitam præsentem cum nomine dignitatis citò perdidit. Aliæ etiam quædam nobiles puellæ similiter fecerunt, se à me separantes: ex quibus quædam posteà tam negligenter viuebant, quòd multi dixerunt, quia opera earum ostenderent, quòd in spiritum sanctũ, & in hominem, qui de spiritusancto loquebatur, peccâssent. Ego autem & diligẽtes me, admirabamur, cur tanta persecutio super me veniret, & Deus consolationem mihi non adhiberet, cùm in peccatis perseuerare non vellem, sed bona opera, Deo adiuuante, perficere desiderarem. In his librum Sciuias compleui, sicut Deus voluit.

CAP. VI.

EX præcedẽti visionis descriptione & beatæ virginis liquet afflictione, quòd locum, quem sibi præmonstratum & pro quo retardantem cæcitate castigauit: ipse Dominus

minus elegit & prælegit in hęc editatem sibi, vt nomen suum sanctum impensiùs glorificaretur ibi, tum propter S. Ruperti meritа & secum ibi in Christo quiescentiũ, tum propter professum sanctæ virginis & secum illuc venientium. Inter hæc subit mentem veteris historiæ recordatio, & pulchra se nobis offert de Delbora prophetissa & loco in quo sedit, ad nostram prophetissam & locum nostrum comparatio. Sic enim Origenes dicit: Præstat non minimam consolationem mulierum sexui, & prouocat eas, nè pro infirmitate sexûs desperent, etiam prophetiæ gratiæ capaces se fieri posse: sed intelligant & credant, quòd meretur hanc gratiam puritas mentis, non diuersitas sexûs. Delbora quippe, quæ apes interpretatur, in prophetiæ forma versatur. Certum nanque est, quòd omnis prophetia suaues cælestis doctrinæ fauos & dulcia Diuini eloquij mella componat, vt Dauid dicit: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. Hæc inter Rama & Bethel sedere dicitur: & Rama, excelsa: Bethel, domus Dei interpretatur. Nihil enim humile, nihil deiectum erga prophetię sedem reperitur. Sicut & apud Salomonem sedes sapientiæ, vel in portis ciuitatum consistit, vel in murorũ mœnibus habitat, vel in turribus liberè agit. Hoc modo prophetia in B. Hildegarde inter domum Dei & excelsa dicitur habitâsse, quod nũc videri etiam in promptu sit localiter: potest tamen accipi & spiritualiter. Docet enim te, ô sancta anima, quęcunque ibi habitas, quę super terram sunt, respuere, & quæ in cælorum excelsis sunt, vbi Christus in dextera Dei sedet, quęrere. Illuc te prophetia eius hortatur ascendere, illuc auditores suos molitur imponere. Benedicta ergò gratia Dei de loco suo, de cuius emancipatione, quam in Spiritu pręuidit beata virgo, dicit ità in scripto suo.

Iudic. 4. & 5.
Delbora.
Origenes.
Puritas mentis.
Psal. 118.
Prouerb. 31.
Col. 3.
Ezech. 3.

CAP. VII.

Vidi in visione, & docta, & coacta sum, vt prælatis meis reuelarem, quòd locus noster cum suis pertinentijs, à loco, in quo Deo oblata fueram, absoluendus esset, prę terquàm quòd subiectionem & obediẽtiam Deo ibi seruientibus deberemus, quandiù bonam fidem erga nos inueniremus. Hęc Abbati meo intimaui, sed infirmitate correptus, nihil indè disposuit, quoniam & post paucos dies vitam finiuit. Ad Abbatem verò succedẽtem & Moguntinum Archiepiscopum & maiores Ecclesię cùm hęc peruenissent, in fide & charitate ea susceperunt, atque ità fieri cum sigillo scripturę confirmauerunt. Inter hęc à quibusdam multas infestationes pertuli, sicut Iosue, quem præ alijs victorem, inimici conabantur ducere in confusionem: sed sicut Deus ipsum adiuuit, ità me & filias meas liberauit. Sed sicut Ioseph fratres sui inuidebãt, quòd à patre plùs alijs amaretur, ac ipsum vendentes, tunicam eius scissam patri retulerunt, dicentes, quòd fera illum deuorauerit: ità & quidam maleuoli tunicam gratię & laudis Domini in nobis scindere volebant: sed Deus nobis succurrit, sicut Ioseph in honorẽ restituit. Quanuis autem multam pressuram haberemus, tamẽ per gratiam Dei augmentabamur, sicut & filij Israel, qui quanto plùs opprimebantur, tanto magìs crescebant. In gaudio itaque cordis mei ad Deum adspiciebam, & quia in tribulationibus mihi adstiterat, secura esse volebam.

Gene. 37.
Gene. 41.
Exod. 1.

CAP. VIII.

Hic opportunè considerare possumus, quòd beata virgo, licèt corpore infirmitatis attritione, diabolicæ quoquè & humanæ infestationis prægrauaretur vexatione, semper tamẽ Diuina roborari & confirmari meruit consolatione. Siquidem Spiritussanctus gratiam suam multis profuturam, in electo vase suo volens conseruare, omnis fæculentiæ rubiginem lima correctionis in ea studuit elimare, vt ex castigatione proficiens, voluntatem Domini diligenter inuestigaret: & iuxta Apostolũ, rationabile obsequium Deo reddens, totum vitæ suæ cursum ad eius sententiam ordinaret: & meritò. Gratuito enim suo dono, naturę & gratię simul illustrans eam bono, præparabat ei gratiam in abundãtia magna & gloria, gratiam in terris, gloriã in cælis, gratiam sublimium meritorum, gloriam ineffabilium prę miorum dabat. Indè est quòd à terrenis castigabatur, sicut scriptum est: Flagellat Deus omnem filium quem recipit, vt in ea meritorum augerentur merita, sicut & in subsequenti visione declaratur, quam describit ità:

Rom. 12.
Heb. 12.

CAP. IX.

In lectum ægritudinis quodam tempore mè Deus strauit, & aëreis pœnis totum corpus infudit, ità quòd venæ cum sanguine, caro cum liquore, medulla cum ossibus in

Miro afficitur morbo.

me aruerūt, velut anima mea à corpore eximi deberet. In isto strepitu triginta dies fui, ità quòd ex calore aërei ignis venter meus feruebat. Vndè quidam hanc ægritudinem pro pœna computabant. Virtus quoquè spiritûs mei, carni meæ infixa, defecit, nec ex hac vita translata, nec pleniter fui in ea. Corpus etiam meum immutatum sternebatur in terram super cilicium, nec tamen vidi finem meum, cùm & prælati mei, filię & proximi, cum planctu magno venirent, & obitum meum viderent. At ego in vera visione aciem magnam angelorū, humano intellectui innumerabilem, per hos dies interdùm vidi, qui de exercitu illo erant, qui cum Michaële contra draconem pugnabant, & hi sustinebāt quid de me Deus fieri iuberet. Sed vnus fortis ex eis, clamabat ad me, dicens: Ej Ej, aquila, quarè dormis in scientia? Surge de dubitatione. Cognoscéris. O gemma in splendore, omnes aquilæ videbunt te, sed mundus lugebit, vita autem æterna gaudebit: & ideò aurora ad solem surge. Surge surge, comede & bibe. Mox acies tota clamabat voce sonora: Vox gaudij, Nuncij siluerunt, Nondùm venit tempus transeundi: puella ergò surge. Statim corpus meum & sensus mei ad præsentem vitam mutabātur. Quod filiæ meæ, quę priùs fleuerant, cernentes, de terra me leuantes, in lectum reposuerunt, & sic pristinas vires recepi. Pœnalis autem infirmitas à me pleniter non recessit: sed tantùm spiritus meus de die in diem plùs, quàm priùs, in me confortabatur. Nam pessimi aërei spiritus, quibus pœnales cruciatus hominum iniuncti sunt, pœnam hanc, quæ mihi ab eis, vt Deus permisit, inferebatur, subministrabant, sicut & tortores fecerunt, quæ B. Laurentio & alijs martyribus prunas apponebant, qui & ad me festinantes, voce magna clamabant: Seducamus istam, vt de Deo dubitet & blasphemet, cur eam tantis pœnis implicet. Sicut enim in Iob permissione Dei factum est, quòd satan corpus eius ità percussit, quòd vermibus scateret: ità aërius ignis subintrans, carnem meam consumpsit: quod & Ieremiæ accidit, qui dolorem suum flebiliter planxit. Sed diabolus ei persuadere non potuit, quòd Deum blasphemaret. Ego verò mollis in carne, timida in mente, de pœnis istis plurimùm terrebar. Sed Deus me confortauit, quòd eas patienter ferebam, atque in spiritu meo dixi: O ô Domine Deus, omnia per quæ me tangis, bona esse scio, quoniam cuncta opera tua, bona & sancta sunt, quoniam hęc ab infantia mea promerui. Sed tamen confido, quòd animam meam in futura vita sic cruciari non permittas.

Visio eius. Apoc. 11. Iob 1. Thre. 3. Laudat Deum in pœnis suis.

CAP. X.

CVmque in his doloribus adhuc laborarem, in vera visione admonita sum, vt ad locum in quo Deo oblata eram, irem, & verba quæ Deus mihi ostenderat, proferrem: quod & feci, ac in eodem dolore ad filias meas redij. Ad alia quoquè loca congregationum iter arripui, ac verba quæ Deus iussit, explanaui. In his omnibus vas corporis mei quasi in clibano coctum est, sicut & Deus multos probauit, quos verba sua proferre iussit; vndè laus sibi sit. Qui & magnum auxilium in duabus filiabus meis & alijs mihi præbuit, quòd passionibus meis infatigabiliter cōdolebant: vndè & suspirans Deo gratias egi, quòd homines tædium meî non habebant. Si enim tantam pressuram dolorū, qui à Deo non essent, in carne mea habuissem, tam diù viuere non potuissem. Quanuis autem in his cruciarer, in superna visione tamen dictaui, cantaui, ac scripsi, quę spiritussanctus per me proferre volebat. In his autem languoribus triennio finito, vidi quòd Cherubim in flagrante igne, in quo speculum mysteriorum Dei est, aëreos spiritus qui me torquebant, quasi igneo gladio insequebatur, ità quòd à me fugerent, clamantes: Ah Ah, Væ Væ. Num ista, ista sic abibit, quòd eam non rapiemus? Mox spiritus meus in me pleniter reuixit, corpusque meum in venis & medullis recreatum est, sicque tota conualui.

Verè mirabilis Deus in sanctis suis.

CAP. XI.

ECcè qualiter sancta virgo duplici modo nunc languorum doloribus cruciata, nunc dæmonum terroribus vexata, sub defensione angelica glorificabatur. Deniquè ex vna parte, qua laborabat infirmitate, fœmina miræ innocentiæ muniuit se virtute patientiæ, & quasi eius molestię sermo Diuinus blandiretur, Sufficit, inquiens, tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficietur: libenter gloriabatur in infirmitatibus, vt inhabitaret in se virtus Christi: & eo pręsumebat se diligi, quo merebatur argui. At ex altera parte, qua dæmonū iritabatur atte, bellatrix egregia iterùm se doctrinæ Apostolicæ armauit custodia. Qua? Galeam, inquit, salutis assumite, & gladium spiritûs, quod est verbum

2. Cor. 12. Ephe. 6.

verbum Dei. Et iterùm: Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersùs insidias Ibidem.
diaboli, quia non est nobis colluctatio aduersùs carnem & sanguinem, sed aduersùs
principatus & potestates tenebrarum harum. Hac itaq; magna bellandi arte, & his armis
propugnatrix inuicta decertabat: & adhuc carne inclusa, & in terris posita, contra
spiritualia nequitię in cælestibus dimicabat. Quapropter & ipsi principes tenebrarum
horruerunt, quandò tanta arte instructam & omni armatura fortium vallatam fœminam
contra se procedere viderunt. Horruerunt, inquam, & Væ suũ conclamantes, cum
confusione fugerũt, quoniã timor & tremor super eos venerunt, cùm viderunt Cherubin Can. 6.
terribilem vt castrorũ aciem ordinatam, famulam quidem Dei protegentem, se
autem flammea framea, nè eam vexarent, prosequentem. Itaq; admirati sunt, conturbati Psal. 47.
sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos, ità vt dicerent: Castra Dei sunt hæc, Gen. 32.
fugiamus Israëlem. Et statìm fugerunt. Ità inter superos & inferos spiritus athleta Dei
luctabatur, ꝓpulsatisq; aduersarijs, læta semper victoria gloriabatur. Nec illud silendum,
quòd cùm quadam vice febribus laboraret, quosdam sanctos vidit qui dicebant:
Vindica Domine sanguinem sanctorum tuorum. Et alij ad ipsam: Dolorem, inquiunt, Apo. 6.
quem pateris, bona voluntate sufferre debes. Et ecce alij sancti ità inter se conferebant:
Nobiscum ibit, an non? Et alij respõdebant: Præterita, pręsentia, & futura nondùm permittunt
eam: sed tamen cùm opus suum perfecerit, nobiscùm eam tollemus. Tunc simul
omnes clamabant: O felix anima & certissima, surge, surge sicut aquila, quia sol te
produxit, & nescisti. Et ilicò conualuit.

CAP. XII.

NEc solùm cùm molestiam languorum vel sęuitiam dęmonum, sed etiam cùm infectationes
incurrit hominum, affuit ei Dominus: & corda aduersariorũ conuertit in melius,
sicut ipsa describit de conuersione philosophi, primò sibi, immò Deo contrarij,
in quo verè posteà facta est mutatio dexteræ excelsi: & cùm vanitates, quæ per Psal. 67.
deceptionem satanæ oriebantur in cordibus puellarum suarũ, remouit exhortationibus
sanctarum scripturarum, de quibus ità dicit: Quidam philosophus de diuitijs honoratus,
cùm de his quæ videram, diù dubitâsset, tandèm ad nos venit, & locum nostrum
ædificijs, allodijs, & alijs necessarijs valdè ornauit: vndè anima mea exhilarata fuit, quia
Deus in obliuionem nos non adduxit. Acri enim scrutatione, sed sapienti, exquisiuit,
quæ essẽt vel vndè essẽt visionis huius scripta, donèc inspiratione Diuina pleniter credidit,
& qui priùs malitiosis verbis nos spreuerat, cùm Deus iniustitiã in corde eius suffocâsset,
maioribus benedictionibus ad nos conuersus fuit: sicut & Pharaonem Deus in Exod. 14.
mari rubro submersit, qui filios Israël capere voluit. De huius immutatione multi admirati,
magis crediderunt, & per ipsum sapientem Deus benedictionem suam super nos
fudit, sicut vnguentũ, quod descendit in barbã barbã Aaron. Vndè & omnes nos eũ pa- Psal. 132.
trem nominauimus. Hic & qui tantus princeps in nomine suo fuit, petijt, vt apud nos
sepeliretur, & ità factum est. Tunc mens mea solidata est, & curam egi filiarum mearum
in necessarijs tam corporum quàm animarum, sicut à magistris mihi erat statutum. Ad
veram ergò visionem adspiciebam magna solicitudine, quomodò aërei spiritus contra
nos pugnarent: vidiq; quòd ijdem spiritus quasdam nobiles filias meas per diuersas vanitates
quasi in rete perplexerant. At ego per ostensionem Dei, eis hoc innotui, ipsasq;
verbis sanctarum scripturarum & regulari disciplina, bonaq; conuersatione circunfodi
& muniui. Sed quædam ex eis, toruis luminibus me adspicientes, verbis occultè me
laniabant, dicentes quòd importabilem strepitum regularis disciplinę, quo eas cõstringere
vellem, sufferre non possent. Sed Deus in alijs bonis sapientibusq; sororibus, quæ
in omnibus passionibus meis mihi adstiterunt, solatium adhibuit, sicut in Susanna factum Dan. 13.
est, quam Deus à falsis testimonijs liberauit. Quanuìs autem huiusmodi tribulationibus
frequenter fatigarer; tamen librum vitæ meritorum diuinitùs mihi reuelatum,
per gratiam Dei ad finem perduxi.

Philosoph. resipiscit, & benè de ea sentit.

CAP. XIII.

SIc inter aduersa & prospera se agebat virgo Deo deuota, vt nec in prosperis eleuaretur,
nec in aduersis deprimeretur: sed in vtroque vnũ & eundem seruans vigorem,
nec vituperio concutiebatur, nec laude seducebatur. Intentum enim, tanquàm arcum,
animũ ad omnẽ disciplinam habebat: quo non languescente, authoritate modò mansueta,
modò seuera, se suosque regebat. Erat quippe in ea, comitate condita grauitas;

Nec aduersis nec prosperis mouetur.

& ex eius lingua melle dulcior orationis profluebat suauitas. Habebat verò in omnibus sanam doctrinam, sicut de natura hominis, de conflictu carnis & spiritûs, de sanctorum patrum exemplis scribit, quod percepit per reuelationem Diuinam.

CAP. XIIII.

De duabus naturis hominum.

IN vera, inquit, visione vidi figuram hominis, qui quanuis in duabus naturis sit animę & corporis, vnum tamen ædificium est, velut cùm homo ex lapidibus domum componit, de cinerosa quoquè materia eam tegit & confirmat, nè cadat & confundatur. Homo enim opus Dei est, & cum omni creatura est, ac omnis creatura cum ipso est. Sed opus hominis, quod sine vita est, operi Dei, quod vita est, simile non est, sicut vas figuli, ædificationibus fabri simile non est. Natura verò animæ, ad infinitam vitam adspicit: corpus autem caducam vitam amplectitur: nec vnanimes sunt, quia quanuis simul sint in homine, in duo tamen diuiduntur. Hac similitudine cùm Deus spiritum suũ per propheriam & sapientiam, vel per miracula in hominem mittit, carni illius sæpè dolores infligit, quatenùs spiritussanctus ibi habitare possit. Si autem eam doloribus non constringit, tunc secularibus moribus facilè admiscetur: sicut in Samsone & Salomone alijsque accidit, qui in suspirijs spiritûs defecerunt, ad delectationem carnis se inclinantes: quia prophetia, Sapientia & miracula, in gaudio iucunda sunt. Sed cùm homo interdùm delectationem carnis per suggestionem diaboli colit, sæpè dicit: *Ah immundo foetore fæcis foeteo.* Quid est quòd spiritus carnem affligit? quia ipse spiritus gustum peccati ex natura sua odio habet. Cùm autem caro desideria animæ frangit propter frequentem delectationem, in qua per foetorem peccati se inuoluit, ità quòd spiritus propter eandem molestiam suspirare non potest, tunc caro affligit spiritum, & afflictio hæc in duas partes per gratiam Dei diuiditur. Conflictus verò iste, qui dictus est de figura, quæ homo est, in Abel incepit, quem frater suus odio habuit: & in Noe, qui à filijs suis iniuriam pertulit: & in Abraham, qui de amicis opprobria sustinuit: Et in Iacob, qui propter fratrem suum profugus fuit: atque in Moyse, qui ab amicis afflictus est, quia inimicis consenserunt. Hęc afflictio quoque inter discipulos Christi erat, quia propter duritiam infidelitatis, caro vnius spiritum suffocauit, Cæteri autem cum spiritu in afflictione contra carnem erant. Zachæus quoquè Euangelicus, cum spiritu in afflictione contra carnem fuit. Iuuenis autem qui in Euangelio cum Christo loquebatur, contra carnem cum spiritu in afflictione non erat. vndè & à filio Dei fugit. Saulus etiam in incredulitate sua spiritum primitùs continuit. Sed Deus malum hoc in ipso dissipauit, sicut de cælo satanam in abyssum proiecit, & de Saulo Paulum fecit. Abel autem, qui in affluenti desiderio animæ immolauit, sanctificatus est: Cain autem repudiatus, quia caro spiritum eius per odium suffocauit. Noe etiam iustificatus, quia Deo sacrificauit. Sed filius eius, sputcitiæ carnis, patrem deridendo, respondit: & ideò libertate caruit, nomine filij indignus, seruus vocatus est. Abraham quoquè multiplicatus est, quoniam Deo obediens, carnem suam contra carnis iura diligenter affligebat. Hic in alienam gentem conuersus est. A filijs autem & amicis eius libertas illorum qui sibi resistebant, euanuit: à filijs quippe Israël eiecti sunt, qui liberi exriterunt. Iacob quoquè Deo dilectus, quia in desiderio animæ iustitiam semper bibit, in benedictionibus Dei perseuerauit. Esau aũt frater eius, benedictione spoliatus est, propter odium quod ad ipsum habuit. Moyses famulus & amicus Dei, quæ in mysterijs & miraculis habuit & seruauit, responsum carnis in se oppressit. Vnde qui eum odio habebant, periẽrũt, nec in terram promissionis peruenerunt. Apostoli carnem suam opprimebant. Sed Iudas in desiderio animæ totus cæcus fuit, quia Christum magis sequebatur, vt à populo honorificaretur, quàm vt in eum crederet. Sicut & discipuli qui desiderium animæ pleniter non habebant, doctrinam quidem Christi libenter audiẽrunt, sed quoniam in spiritu tædiosi erant, cùm perfectionem iustitiæ eius sufferre non possent, ab eo fugẽrunt. Zachæus in iucunditate carnis, afflictionem spiritûs contra carnem habuit, ità ꝙ opera sua sibi displicuerunt. vndè cùm de filio Dei audisset, quòd iustus esset, ilicò ad eum cucurrit, & in eum credidit, quia peccata sua priùs per spiritũ plãxit. Sed iuuenis In Euãgelio positus, diuitijs oneratus, famã rerũ libenter audiens, ad Dei filiũ venit, quærens qd facturus esset: sed cùm pfectũ responsum accepisset, in tristitiã corruit: & qa caro spiritũ suffocauit, à Christo recessit. Saulus quoq; importunus, corde indurato contra fidem Christi cornua superbię erexit: sed Deus illũ strauit, carnis voluntatẽ in eo mortificauit, & ad bonũ eũ cõuertit. Ego

Cur Deus homines castiget.
Iudic. 16.
3. Reg. 11.
Abel.
Noe.
Abraham.
Iacob.
Moyses
Iudas.
Zachæus.
Luc. 19.
Matth. 19.
Act. 9.
Gen. 4.
Gen. 9.
Ioan. 6.
Luc. 19.
Matth. 19.
Act. 9.

Ego autem paupercula forma, hos præcipuè dilexi & inuocaui, qui carnem suam in spiritu afflixerunt, & ab his declinaui, qui se contra spiritum indurauerunt, & eum suffocauerunt. Nec vnquàm requieui, sed in tribulationibus plurimis fatigata fui, donèc rorem gratiæ suæ super me pluit, sicut familiari suo dixit: Inimicus ero inimicis tuis, & affligẽtes te affligam, & præcedet te angelus meus. Et iterùm: Famulo meo præstiti honorem magnũ, & omnes inimicos eius humiliaui. Sed & in plurimis iniurijs Deus ità me constrinxit, quòd cogitare non audebam, quanta benignitas gratiæ eius erga me foret, cùm tamen magnas contrarietates illis occurrere videbam, qui veritati Dei resistebant. Et de tribulationibus & pœnis, quas de aëreo calore passa sum, corpus meum ità conculcatum est, sicut limosa terra, cùm aqua conglutinatur. Magnæ profectò esset vtilitatis, indagare obscuritatem eloquiorum tantæ subtilitatis, si non esset nobis indictũ, potiùs textum visionum sanctæ virginis scriptis exarare, & historiam vitæ eius aliquibus verbis explanare. Exercet enim sensum nostrum, vt fatigatione fieret dilatatus: & quod capere non posset ociosus, caperet exercitatus. Nunc verò quia ad alia festinamus, visiones eius carptìm intento calamo perscribamus. Ait enim: Exod. 23.

CAP. XV.

TRes turres in visione adspiciebam, per quas sapientia, quædam occulta mihi manifestauit. Prima tria habebat habitacula. In primo nobiles puellę cũ quibusdã alijs erant, quæ in ardenti charitate verba Dei ex ore meo audiebant, atq; in hoc quasi esuriem semper habebant. Sed in secundo aliæ quędam stabiles & sapientes fuerunt, quę in cordibus suis veritatem Dei amplectebantur, dicentes: O, quandiù ista nobiscùm perseuerabit? Et ex hoc fatigatæ nõ sunt. In tertio verò habitaculo fortes armati ex communi populo erant, qui vehemens ad nos iter facientes, in admirationem de prædictis miraculis ducti sunt, magnoq; desiderio ea amauerunt, & hoc sępè faciebant, sicut communis populus in firma & forti turri alicuius principis defensionem quærit, vt ab inimicis muniatur. In secunda verò turri tria habitacula erant, quorum duo arida in siccitate fuerunt, & eadem siccitas quasi densa nebula apparebat. Et qui in his duobus habitaculis fuerunt, in vnum consentientes, dixerunt: Quæ & vndè sunt ista, quæ hæc quasi de Deo loquitur? Durum est nobis aliter viuere, quàm qui nos præcesserunt, aut qui adhuc viuunt. Quapropter ad illos qui nos cognoscunt, conuertemur, quia in alijs perseuerare non possimus. Sicque ad præfatum communem populum * & nec in illo, nec in præfata turri vllius vtilitatis erant. Et in vera visione audiui vocem ad ipsos dicentem: Omne regnum in se ipsum diuisum, desolabitur, & domus supra domum cadet. In tertio autem eiusdem turris habitaculo cõmunis populus fuit, qui multiplici amore, verba Dei quæ de vera visione proferebã, dilexit, ac in tribulationibus mihi adstitit, quemadmodùm publicani Christo adhæserunt. Sed & tertia turris tria propugnacula habebat, quorum primum ligneum fuit, secundum ex fulgentibus lapidibus ornatum, tertium de sepi factum. Aliud autem ædificium in visione mihi occultatum est, ità quòd verba de eo nunc non dico: sed in vero lumine audiui, quòd futura scriptura, quæ de illo exarabitur, fortior & excellentior pręcedentium erit.

Alia eius visio.

*deest, conuersi, aut aliquid simile.

Luc. 11.

CAP. XVI.

SVbsequenti demùm tempore mysticam & mirificam visionem vidi, ità quòd omnia viscera mea concussa sunt, & sensualitas corporis mei extincta est, quoniam scientia mea in alium modum conuersa est, quasi me nescirem. Et de Dei inspiratione in scientia animæ meę quasi guttę suauis pluuię spargebantur: quia & spiritussanctus Iohannem Euangelistam imbuit, cùm de pectore Iesu profundissimam reuelationẽ suxit, vbi sensus ipsius, sancta Diuinitate ità tactus est, quòd absconsa mysteria & opera aperuit: In principio, inquiens, erat verbũ, &c. Nam verbum quod ante creaturas sine initio fuit, & quod post eas sine fine erit, omnes creaturas procedere iussit, & opus suum in ea similitudine produxit, sicut faber opus suum fulminare facit: quia quod ante ęuum in prędestinatione sua fuit, modò visibiliter apparuit. Vndè & homo opus Dei cũ omni creatura est. Sed & homo operarius Diuinitatis, & obumbratio mysteriorũ Dei esse, atque in omnibus S. Trinitatẽ reuelare dicitur, quẽ Deus ad imaginẽ & similitudinẽ suã fecit. Sicut enim lucifer in malignitate sua Deum dispergere non potuit, ità nec statum hominis destruere valebit, quanuis in primo homine id tentauit. Omnẽ itaq; dictatum & verba Euangelij huius, quod de initio operis Dei est, prædicta visio me docuit, & me explanare fecit.

Itèm alia visio.

Ioan. 1.

Diuinitùs docta, ex.

planat Euangelium. S. Iohânis. fecit. Vidique quòd eadem explanatio initium alterius scripturę (quę necdùm manifestata erat) esse deberet, in qua multę scrutationes creaturarum Diuini mysterij quęrendę essent.

CAP. XVII.

Eccè quantùm, scribentes, progressi sumus, tantùm nobis insignium visionum, actuum & verborum sanctæ virginis auctus est cumulus. In quibus summæ gratiæ tanta exuberat doctrina & veritas, vt eam summo opere non amplecti, omni conamine non venerari, ingēs sit obstinatę mētis temeritas. Quis enim nisi spiritus Diuinus, gratiarũ largitor optimus, tam profluo fonte sapientiæ salutaris eam potauit, quòd affluentia spiritualis doctrinæ, quasi flumē aquæ viuę tam largiter de eius corde emanauit? Penna siquidem internæ contemplationis, in ipsa abdita volauit supernæ visionis, vbì didicit Euangelium Iohannis. Et quis sapiens ambigat, hanc sanctam sedem fuisse æternæ sapientiæ, cui reuelauit Deus tantum thesaurum internæ scientiæ? Certè moralis disciplinæ honestas, quæ sibi familiaris fuit, ità naturales animi sui motus composuit, vt amore Cant. 1. Diuinæ speculationis, rationabili progressu ad superna proueheretur, vbì læto cordis Apoc. 15. iubilo, sponso suo Christo proclamare delectaretur, Trahe me post te, curremus in odore vnguentorum tuorum: vbì inter habentes tres citharas, caneret canticum Moysis serui Dei, & canticum agni, legis scilicet & Euangelij. Et nos igitur secundi libri termino hîc fixo, etiam canticum laudis Domino canamus, dum tam vastum pelagus visionum sanctæ virginis enauigamus. Interìm autem respiremus, & ad miraculorum eius libellum describendum, vela nauigij nostri, Spiritusancto fauente, reparemus.

PROLOGVS IN LIBRVM TERTIVM DE MIRACVLIS S. VIRGINIS HILDEGARDIS.

Decursis iam duobus libris superioribus de B. Hildegardis virginis Vita & Visionibus, subsequenter de Miraculis eius & Virtutibus scribere vlteriùs mihi quidem non est pigrum, vobis autem necessarium, ô Ludo- Phil 3. uice & Godefride Abbates clarissimi. Itaque hunc tertium aggredior ordinare librum, non securitate efficientiæ, sed præsumptione susceptum obedientiæ. Sed quarè vobis necessarium? Vtiquè, quia valida causa est amor sanctus, quo sicut eam in vita dilexistis, ità & in morte ab ea non separari pio affectu proposuistis. Hoc itaque sancto amore affectis vobis fuit necessariũ, quòd per me vestrum vicarium, gesta eius ad notitiam peruenirent futurorum hominum, vt pro his glorificarent Dominum, qui in sanctis suis mirabilis, mirabiliter in ea operatus est, vt in omnibus bonis esset immutabilis. Quicquid enim de ea dici potest, totum est iucundum & amabile, totum decorum, vtile, & honorabile: quia non solùm omnī morum sanctitate, vel mysteriorum Dei interna contemplatione, verùm etiam spectabilis Innumera eius miracula. fuit & est miraculorum insignium operatione, quorum numerum excedens tanta habetur copia, quòd eam verbis vix possunt extollere etiam præclara ingenia. Sed tamen ad enarranda pauca de pluribus, si vobis orantibus Dominus dignetur nobis in altum ductis, spiritûs sui auram prosperam dare, secundo verbi cursu portum salutis speramus intrare. Valete.

CAPITVM LIBRI TERTII ARGVMENTA.

11. Quòd

11. Quòd ex capillorum eius circuncinctione, vxor Scolteri in Binga, partûs ſoluta eſt diuturno labore.
12. Similiter aliæ duæ, reſti eadē capillorū eius circūcinctæ, liberatæ ſunt à ſimili labore.
13. Quòd aliæ duæ, mentis amentia captę, ſenſum receperunt.
14. Quòd iuuenem, qui ſe ſuis orationibus commendauit, per viſum ab inſidijs inimicorum liberauit.
15. Quòd militi in extremis poſito viſum eſt, quòd ei manus impoſuit, & ſtatim cõualuit.
16. Quòd presbytero expoſuit literas, in palla altaris inuentas: vndè ille correptus & correctus, monachus eſt effectus.
17. Quòd multis ciuitatibus & monaſterijs verbum Dei annunciauit.
18. Quòd cæco puerulo viſum reſtituit.
19. Quòd quendam hominem à caduco liberauit morbo.
20. Quòd inter cætera virtutū inſignia, dæmones eijciendi ei affuit gratia: & deſcriptio ipſius de quadam dæmoniaca, & de arte & fumoſitate diabolica.
21. De Epiſtolis ad ſe, & à ſe miſſis pro præfata dæmoniaca.
22. Quòd poſt ſeptem annos ad ſe ducta, octauo tandèm meritis eius eſt curata.
23. Quòd XL. diebus grauiter infirmabatur, & cùm verba Dei ad quoſdam ſpirituales deferret, alleuiabatur.
24. Quòd pulcherrimum iuuenem vidit, qui dæmones à ſe & omnem infirmitatem fugauit.
25. Quòd rogata ab Abbate ſuo & fratribus, ſcripſit vitā S. Diſibodi in viſione oſtenſam ſibi.
26. Quòd librum Diuinorum operum & multas ſcripturas reliquit, & quòd quinque dęmoniacas liberauit.
27. De felici tranſitu ſuo, & de ſignis quæ apparuerunt in obitu ſuo.

LIBER TERTIVS DE MIRACVLIS S. HILDEGARDIS.

IGitur curationum tam potens gratia in virgine enituit beata, vt nullus ferè ægrotus ad eam acceſſerit, quin continuò ſanitatem receperit. Quod ex ſubiectis ſatis patebit exemplis. Puella quædam nobilis Hildegardis, parentes, domum & ſeculum, reliquerat, & ſanctæ Hildegardis piæ matris magiſterio ad votum adhæſerat. Hæc quodam tempore, cùm tertianis febribus vexaretur, nec vllo remedio curaretur, vnicum ſibi incidit conſilium, vt ſanctæ virginis imploraret auxilium. Quæ iuxta verbum Domini, Super ęgros manus imponēt, & benè habebunt: manum ſibi imponens cum benedictione & precibus, ſanauit eam propulſatis febribus. Cap. 1. Mat. 16.

Subſequenti tempore, quidā frater Roricus, qui in quadam cella ſub monachico habitu & propoſito religioſè conuerſabatur, ſimili modo tertianis acriter torquebatur. Qui audiens in prædicta ſorore factum miraculum, deuotè & humiliter eius petijt & obtinuit benedictionis ſignaculū: ex quo ſtatim febris fugata eſt, ægrotus curatus eſt. Cap. 2.

In eodem cœnobio Bertha quædam ancilla ſororibus ſedulè ſeruiebat, quam tumor colli & pectoris vehementer angebat. Siquidem ad hoc dolor ꝓceſſerat, quòd nec cibum, nec potum capere, nec ſaliuam deglutire poterat. Hæc ad famulam Dei adducta, ſignis potiùs quàm verbis, morbi, morti iam proximi, flagitauit remedia. Cui illa compatiens, etiam propter boni ſeruitij ſui aſſiduitatem, ſigno S. Crucis locis dolentibus contrectatis, optatam reddidit ſanitatem. Cap. 3.

Sueuus quidam de vico Daleuingun, toto corpore intumuit: & audita fama eius, emenſo magno itinere ad eam veniens, ſpe ſua fruſtratus non fuit. Deniquè per aliquot dies charitatiuè eum ſecùm detinuit, & manibus ſuis languidum contrectans & benedicens, per gratiam Dei priſtinæ incolumitati reſtituit. Cap. 4.

Infans quidā de* Rudenesheim Simon, ſeptem hebdomadas natus, miſerabili motu membrorum omnium fuit agitatus: qui à nutrice ſua delatus, precibus eius, Deo annuente, eſt ſanatus. Cap. 5.

Non

Cap. 6. Non solùm autem vicinis, sed etiam subueniebat longè positis. Quidam enim Arnoldus de Vuacchemeim, olim sibi notus, guttur ità dolens, quòd halitum suum difficultèr trahebat, quia per se nō poterat, orationum eius suffragia deuotè expetebat. Quæ confidens de Dei misericordia, aquam benedixit, amico misit: quam vt gustauit, dolor (Dei dono) eum dimisit.

Cap. 7. Mulieris cuiusdam Hazcchæ filia in Binga infirmabatur, & post triduum nihil loquebatur. Cumque mater currens pro filia, sanctæ virginis auxilium peteret, nihil aliud quàm aquam benedictam ab ea accepit: qua illa gustata, statim vocem & vires recepit.

Cap. 8. In eodem castro iuuenis tanta ægritudine detinebatur, quòd iam in extremis esse putabatur: huic præfata mulier, cuius filia conualuerat, quam adhuc reliquam habuit aquam, in potu dedit, & faciem indè abluit: & protinùs receptis viribus conualuit.

Cap. 9. In episcopatu Treuirorum Lutgardis quædam nobilis puella, eùm adolescentuli cuiusdam ad carnem speciosi, vehementi amore deperiret, quia copiam explendæ voluptatis suæ præ suî custodia habere nequiret, parentes eius, causa rescita huiusmodi defectionis, consilium & auxilium sanctæ virginis per nuncium fideliter expetiêrunt: & pro desiderio cordis sui efficaciter exaudiri meruerunt. Ipsa enim oratione præmissa ad Deum, panem profusis lachrymis benedixit de sua mensa, quem puellæ misssum cùm dedissent ad comedendum, ilicò ardoris illius penitùs in ea refriguit incendium.

Cap. 10. Matronam etiam Sibyllam de ciuitate Lausanensi trans alpes, quæ eius adiutorium per nuncium expostulauit, missis ei subiectis literis, à profluuio sanguinis liberauit. Hæc, inquit, verba circa pectus & vmbilicum tuum pones in nomine illius, qui omnia rectè dispensat: In sanguine Adæ orta est mors, in sanguine Christi extincta est mors: In eodem sanguine Christi impero tibi, ô sanguis, vt fluxum tuum contineas. Itaque vt dixit vnus, matrona præfata hoc modo est liberata.

Cap. 11. Nec hoc prætereundum, quòd cùm particulæ crinium vel vestimentorum eius quibuscunque languidis apponebantur, pristinæ incolumitati restituebantur. Deniquè vxor Scolteti Bingensis, cùm partu diutiùs laboraret, & de vita iam desperaret, ad monasterium virginis Dei ocyùs curritur: si aliquid ad subueniendum esset tantoperè laboranti, quæritur: puellæ eius, restem capillorum eius, quam aliquandò seruauerant, obtulerunt: & vt hac ad nuda circuncingeretur, admonuerunt. Quod vt factum est, illa partu feliciter edito, morte liberata est.

Cap. 12. Similiter & aliæ duæ matronæ per eandem restim liberatæ sunt simili parturitionis labore.

Cap. 13. Nec minùs profuit duabus de Sudernesheim mulieribus, quas propter mentis amentiam, cùm parentes ad loca sancta circunducerent, & nihil proficerent, tandèm vt à puellis transmissis ipsa resti circuncinctæ fuerunt, ilicò sospitatem mentis & corporis receperunt.

Cap. 14. Quid illud, quòd eadem virgo etiam per visum eos præmunire in necessitatibus voluit, quos in orationibus commendatos habuit? Iuuenis de Ederich Rudolphus, noctù in parua villa fuit hospitatus: qui cùm tempore quietis cubitum iret, suffragia sanctæ virginis fuit precatus. Mira res. Illa eodem schemate & habitu, quo in corpore fuit, per visum ei apparuit, & quòd periculum vitæ ab insidiantibus sibi inimicis incurreret, si non citiùs recederet, aperuit. Qui statim vt de loco cum quibusdam socijs discessit, quosdam illic remorantes hostium phalanx circa manè oppressit: qui se stultè egisse cognouerunt, quia tempestiuè ad visionem eius non recesserunt.

Cap. 15. Quanuis sit miraculosum, non tamen est incredibile, quòd sanctę virgini adhuc in carne degenti, hominibus impendere beneficia in spiritu fuit possibile, cùm ad declarandum eius meritum, Christus ei tam absentium quàm pręsentium desideria reuelare dignatus est per spiritum. Nam militem quendam iuxta Andernacum in extremis iacentem, cùm amici eius inuiserent, & de rebus suis consultarent, fortè affuit hora, vt signo audito, relicta ad custodiam sola fœmina, ipsi ad ecclesiam properarent. At ille silentium nactus, toto corde altis suspirijs Deum inuocauit, & vt per merita huius sanctę virginis sanitatem sibi conferret, suppliciter postulauit. Nec mora: finita oratione, recreari meruit tali visione: Videri sibi videbatur venerabilem virginem ad se ingredientem, &, si sanus fieri vellet, blanditer inquirentem. Quod vt oppidò se desiderare retulit, illa capiti

suo manum imponens, subintulit: In nomine eius qui dixit, Super ægros manus imponent, & benè habebunt, infirmitas hæc à te recedat, & esto sanus. Quo dicto, visio disparuit: & æger de lecto surgens, cum admiratione omnium qui cognouerant, conualuit. Mar. 16.

Non abs re videtur etiam referre, quod de presbytero quodam factum est, quia & quędam sanctæ virginis virtutum in eo portio est, & res digna miraculo rectè memoriæ in exemplũ mandatur, quô, negligẽter quilibet viuẽs, Deo volẽte, emendetur. Res in Sueuia vico Rudesheim ità gesta est: Presbyter ille quadam vice, peracto iam die cùm nox instaret, intrauit Ecclesiam, vt lumen sanctis daret, cùm eccè vidit super altare duas cãdelas ardẽtes radiare. Venerat secùm vnus iuuenis scholaris, in adiutoriũ Diuini seruitij sibi assiduus & familiaris. Ad quẽ cùm diceret, quarè cãdelas extinguere neglexisset, & ille respõderet, ꝙ eas extinxisset: accessit sacerdos ad extinguẽdũ, & inuenit pallã altaris explicatã, sicut euoluitur ad Diuinũ sacramentũ agendũ. Cũq; staret stupefactus, iuuenis ille corruẽs in terrã, clamauit, & ipse in ecstasi factus: Gladius Domini occidit nos. Quẽ cùm presbyter percussum putaret, festinauit vt eũ à terra leuaret. Sed ille nullam habens læsionẽ, protulit hunc sermonẽ: Si literas quæ in palla altaris sunt, viderimus, non moriemur. Existimans autem eum hoc præ timore ignoranter clamare, accessit iterùm ad altare: & in loco quo sacra conficiuntur, inuenit in palla quinque literas in modum crucis absque humano opere scriptas, scilicet in expansione, A. P. H. in erectione, K. P. D. his visis, & diligenter notatis, iuuenis viribus receptis erigitur. Sacerdos, palla complicata, & candelis extinctis, domum stupidus reuertitur. Literæ septem diebus durauerunt, octauo die & deincèps nõ comparuerunt. Quod secùm mirans, religiosis & sapientibus factum innotuit. Sed quid portenderet, à nullo homine experiri potuit, donèc post sedecim tandèm annos, cùm fama toti mundo B. Hildegardem spiritu sancto illustratam diuulgaret, veniens ad eam, cognoscere meruit, sicut ipsa per spiritumsanctum didicit, quid tantum oraculum designaret. Sicut enim quondàm Daniel in pariete visas, sic ipsa in palla descriptas, in hunc modum exposuit literas: K. Kyrium. P. Presbyter. D. derisit. A. Ascendat. P. Pœnitens. H. Homo. Quod ille audiens, timore correptus, peccatricem accusat conscientiam: & correctus & monachus effectus, pręteritæ vitæ negligentias emendare aggreditur per pœnitentiam, & sicut sancta virgo literas exposuit, ad altiorem & districtiorem vitam ascendens, perfectum Dei seruum se in sancta conuersatione exhibuit. Cap. 16. Mira visio cuiusdam sacerdotis. K. A. P. H. D.

Inter hæc etiam illud de ipsa est notabile, quòd Coloniam, Treuerim, Metim, Herbipolim, Babenberg, spiritu Diuino non modò acta, sed coacta veniens, clero & populo quæ Deus voluit, annunciauit, & in monte S. Disibodi, Siberg, Euerbach, Hirsaugia, Zuifelden, Mulenbrunnen, Rudenkyrchen, Kitzingen, Crutendal, Herde, Vverde, Andernacho, In monte S. Mariæ in Elsim & Vvinkelo, quæ ad vtilitatem animarũ pertinebant, iuxta ea quæ ei Deus reuelauerat, manifestauit. Cap. 17. Nota vt multis locis, iussa diuinitùs, Dei voluntatem annuciârit.

Intereà cùm iuxta villam Rudesheim, Rheni fluenta nauigio sulcaret, & ad contiguum monasterium sanctimonialium properaret, quædam mulier cæcum puerulum gestans in vlnis, naui appropinquauit, & vt ei sanctas manus imponeret, flebiliter acclamauit. Quæ pio affectu memor illius qui dixit, Vade ad natatoria Syloe, & laua, aquã fluuij sinistra hausit, & benedixit manu dextera: quam vt oculis pueri iniecit, Diuina fauente gratia, visum recepit. Cap. 18. Ioan. 5.

Alio tempore homo quidam, qui caducum morbum acriter patiebatur, venerabilem virginem, vt sibi subueniret, anxius deprecabatur. Quæ, salubri benedictione ità eum consignauit, quòd à die illa & deincèps idem morbus ampliùs eum non grauauit. Quod cùm domi nunciâsset in se factum miraculum, gauisi sunt domestici eius, Deoque gratias egérunt. Cap. 19.

Inter cætera autem virtutum insignia, data est à Domino sanctæ virgini ab obsessis corporibus dæmones eijciendi gratia, sicut de quadam nobili & adhuc teneræ ætatis fœmina, describit factum ipsa venerabilis mater. ait enim: Posteà quàm me visio docuit dictatum & verba Euangelij Iohannis, in lectum ægritudinis décidi, de cuius pondere nullo modo me leuare potui. Hęc de flatu australis venti in me afflata est, vndè corpus meum tantis doloribus conterebatur, quòd anima vix sustinebat. Post dimidium annum idem flatus, corpus meum ità perforauit, quòd in tanto agone fui, quasi anima mea de hac vita transire deberet. Tunc alius ventosus flatus aquarum huic calori se ad- Cap. 20.

 miscuit:

miſcuit: vndè caro mea aliqua parte refrigerabatur, nè ex toto combureretur. Sic per integrum annum afflicta ſum, ſed tamen in vera viſione vidi, quòd vita mea in temporali curſu necdùm finiretur, ſed adhuc aliquantulùm protraheretur. Intereà mihi relatum eſt, quòd in inferioribus Rheni partibus à nobis remotis, quædam nobilis fœmina, à diabolo eſſet obſeſſa. Nuncij quoquè de hac ad me ſæpiùs venerunt. At ego in vera viſione vidi, quòd ipſa permiſſione Dei, quadam nigredine & fumo diabolicæ congloboſitatis obſeſſa erat & obumbrata, quæ totam ſenſualitatem rationalis animæ illius opprimebat, nec eam eleuato intellectu ſuſpirare permittebat, velut vmbra hominis aut alterius rei vel fumus oppoſita obtegit & perfundit: vndè hæc rectos ſenſus & actus perdebat, & inconuenientia ſæpiùs clamabat & faciebat. Sed cùm hoc malum iuſſione Dei in illa attenuabatur, tunc leuiùs grauabatur. Et me cogitante & ſcire volente, quomodò diabolica forma hominem intraret, vidi, & reſponſum audiui, quòd diabolus in forma ſua vt eſt, hominē nō intrat, ſed cum vmbra & fumo nigredinis ſuę obūbrat & obtegit. Si enim forma illius hominē intraret, citiùs mēbra eius ſoluerētur, quàm ſtipula à vento diſpergatur. Quapropter Deus non permittit, quòd hominem in ſua forma intret. Sed ſupradictis perfundens, ad inſaniam & inconuenientia euertit, & per eum quaſi per feneſtram vociferatur, & membra illius exteriùs mouet, cùm tamen in eis in forma ſua interiùs non ſit, anima interìm quaſi ſopita, & ignorante quid caro corporis faciat. Deindè vidi prædictæ artis & peruerſitatis agmen malignorum ſpirituum, qui totum mundum pertranſeunt, quærentes vbì inueniant eos, per quos ſchiſmata & diuerſitates morum faciant. Hi ab initio vt creati ſunt, coram iuſtiſſimis angelis Deum contempſerunt, dicentes: Quis eſt iſte, qui tantam habet poteſtatem ſuper nos? hoc in inuidia, odio & irriſione dicentes, adhuc in his perſeuérant, & omnia in his faciunt, quia errorem irriſionis primi inceperunt. Quoniam verò Deus populum per iſtos purgare vult, permiſſione & iuſſione eius ſtuporem in aëre commouent, ac per ſpumam aëris peſtilentiam euomunt, atque inundationes & pericula in aquis faciunt, bella excitant, aduerſitates & mala producunt. Hęc Deus tunc fieri permittit, cùm homines per arrogantiam criminibus ac homicidijs inuoluuntur. Sed cùm Deus populum ſuum ſic purgauerit, eoſdem ſpiritus in confuſionem ducit, ſicut in præfata muliere contigit. Cùm enim nequam ſpiritus, Deo permittente, plures per eam, propter prauos mores & peccata, quæ eis perſuaſerat, palàm confunderet, quibuſdam exterritis, & per hoc pœnitentibus, idem malignus ſpiritus confuſus eſt. Nam Deus amicos ſuos aduerſitatibus & infirmitatibus affligi permittit, vt à malis purgentur, vndè inimici confunduntur, cùm electi per purgationem fulgentiores lapides coram Deo efficiuntur. Cumque mulier illa per plurima loca ad ſanctos eſſet deducta, ſpiritus qui eam oppreſſerat, deuictus meritis ſanctorum & votis populorum, vociferabatur, quòd in ſuperioribus Rheni partibus vetula quædam eſſet, per cuius conſilium expellendus foret. Quod amici eius percipientes, octauo anno fatigationis ſuæ ad nos eam, ſicut Dominus voluìt, perduxerunt.

Quomodò diabolus intret hominem.

Cauſa malorum.

Cap. 21. Operę precium eſt, hoc in loco antequàm verba virginis Chriſti vlteriùs perſequamur, epiſtolas inſerere, quas abbas de Brunvuilre ſibi, & ipſa viciſsìm illi de hac dæmoniaca voluìt mittere, vt ex his apertiùs intelligatur & diaboli nequitia, & laudentur propenſiùs, licèt occulta, ſemper tamen iuſta, Dei iudicia. Cùm enim poſt ſeptem annos ipſa mulier Brunvuilre adduceretur, vt ibì meritis S. Nicolai liberaretur, nequam ſpiritus coniuratus, dixit, ſe ſuum non relicturum vaſculum, niſi per cuiuſdam vetulę in ſuperioribus Rheni partibus, ſicut ipſa ſuprà dixerat, conſilium & auxilium, nomen eius euertens, & quòd Scrumpilgardis vocaretur, deridens. Itaque conſilium iniêrunt, & literas deprecatorias in hunc modum ei miſerunt: Hildegardi dominæ & matri venerandæ, totiſque viſceribus amplectendę Chriſti ſponſæ, & regis altiſſimi filiæ, G. qualiſcunque Brunvuilarenſ. cœnobij prouiſor, cum ſuis fratribus in valle lachrymarum ſedentibus, vt poſſunt, in orationibus omnimodę dilectionis deuotum famulatū. Quanuìs amantiſſima domina, facie nobis ſitis incognita, virtutum tamen veſtrarum fama nobis eſtis celeberrima: & licèt abſentes ſimus corpore, ſpiritu tamen vobis pręſentes ſumus aſſiduè, & qualis ſit erga vos noſtrę dilectionis affectus, nouit ſcientiarum Dominus. Auditum eſt itaque in terra noſtra, & celebri ſermone vulgatum verbum hoc, quod factum eſt de vobis à Domino, qui fecit vobis magna qui potens eſt, & ſanctum no-

Epiſtola abbatis Brunvuiler.

Luc. 1.

nomen eius. Sed quibus quantisque miraculis in vobis clarescat fons viuidę lucis, tam nomen, tam clerus, q̄ populus & rerum protestatur euentus. Nam in vobis fulget opus non humanum, sed Diuinum, gratia pręcedens, donum prępollens, quod nō dictat humana ratio, sed quod procedit ex fonte lucidissimo. Sed quid moramur? Flere magis libet, quàm loqui. Ergò sanctitatis vestræ, ô Domina pijssima, dulcedo non reputet temeritati, quòd in simplicitate cordium, sed nimia necessitate compellente, aperire vobis causam necessitatis nostræ præsumimus, quoniam à vobis bonum consilium recipere non dubitamus. Nam quædam nobilis fœmina à maligno spiritu per aliquot annos obsessa, per amicorum manus ad nos deducta peruénit, quatenùs adiutorio B. Nicolai (sub cuius patrocinio sumus) ab hoste imminenti liberaretur. Sed versutia & nequitia callidissimi & nequissimi hostis, tot hominū ferè millia duxit in errorem & dubium, quòd Ecclesiæ sanctæ maximum timemus detrimentum. Nam omnes nos cū multitudine populi pro liberatione fœminæ istius iam per tres menses multis modis laborauimus, & quod sine mœrore dicere non possumus, peccatis nostris exigentibus, nihil profecimus. Omnis itaque spes nostra, post Deum, in vobis est. Dæmon enim iste nunc quadam die coniuratus, tandèm manifestauit nobis mulierem hanc obsessam liberandam esse per virtutem vestræ contemplationis, & magnitudinem Diuinæ reuelationis. Nunquid & magna in eius liberatione intendit Deus? Vtiquè. Itaque largissima benignitas nostri redemptoris laborem nostri negocij & mœroris, sed & lætitiæ & exultationis, per vos plenissimè consummare dignabitur, vt & omnis error & infidelitas hominum adnihiletur, & obsessa famula Dei liberetur, vt cum propheta dicamus: A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Psal. 117. & : Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Psal. 123. Quidquid ergò Deus de his vobis insinuauerit, seu visione reuelauerit, nobis sanctitas vestra literis designare studeat, obnixè & humiliter deprecamur. Vale.

Cumque B. Hildegardis literas istas suscepisset, diligenterq; perspexisset, rogantibus piè condolens, omnes sorores monuit, vt pro præfata necessitate publicis & priuatis orationibus humiliter insisterent: ipsaque, oratione præmissa, oculos mentis ad Dominum eleuabat: & responsum hoc, secundùm quod in vera visione vidit & audiuit, & non per alium, quàm per inexhaustam sapientiam dictatum, ità rescribit:

G. Ecclesiæ Brunvuillarensis abbati, H. Cùm flagellis Dei sim lōga & graui ægritudine constricta, vix aliquantulùm petitioni vestræ respondere valeo. *Responsum Hildegardis.* Hæc à me non dico, sed ab illo qui est. Diuersa genera malignorum spirituum sunt. Hoc verò dæmonium, de quo quæritis, has artes habet, quæ moribus hominum in vitijs assimilantur: vndè & cum hominibus libenter manet, ac ideò etiam Crucem Domini & reliquias sanctorum ac cætera, quæ ad seruitium Dei pertinēt, aliquantùm negligit & deridet, nec multùm pertimescit. *Nota genera malignorum spirituum diuersa.* Ea quidem non diligit, sed fugere dissimulat, velut aliquis stultus & negligens homo, verba & minas quæ sibi à sapientibus inferuntur, paruipendit: quapropter & difficiliùs, quàm aliud dæmonium, expellitur. Nam nisi in ieiunijs, flagellis, orationibus, eleemosynis ac ipso iussu Dei * eijcietur. Matth. 17. *Deesse videtur, non. Audite ergò, & non responsum hominis, sed ipsius qui viuit. Eligite septem boni testimonij, & quos vitæ meritum probat, sacerdotes in nomine & ordine Abel, Noe, Abraham, Melchisedech, Iacob, & Aaron, *Mirabile consilium.* qui viuenti Deo sacrificium obtulerunt, septimum in nomine Christi, qui seipsum Deo patri in cruce obtulit: & ieiunijs, flagellis, orationibus, eleemosynis, & Missarum celebrationibus pręmissis, humili intentione & habitu sacerdotali cum stolis ad patientem accedant, & eam circunstantes, vnusquisque eorum virgam in manu teneat, in figura virgę qua Moyses Aegyptum, mare rubrum, petramq; pręcepto Dei percussit, vt sicut Deus ibì per virgam miracula ostendit, ità & hìc pessimo hoste virgis eiecto, seipsum glorificet. In figura septem donorum Spiritussancti, septem sacerdotes erunt, vt spiritus Dei, qui in initio ferebatur super aquas, & qui inspirauit in faciem hominis spiraculum vitę, Gen. 1. & 2. spiritum immundum ab homine fatigato exufflet. Et primus qui in nomine Abel erit, virgam in manu tenens, dicat: Audi maligne & stulte spiritus, quicunque in homine isto habitas, audi verba hęc non per hominem pręmeditata, sed per illum qui est, & qui viuit, manifestata &c. Cumq; sancta virgo literas istas, spiritusancto reuelante, perfecisset, per manus eius, qui occultè quęsierat, sicut in libro Sciuias dicit, ad monasterium, vbì mulier tenebatur, misit, vt super eam humiliter recitarentur. Cumq; venisset lector ad locum illum, vbì in fine scriptum est, Et ego indocta & paupercula fœminea forma, ô bla-

populo quanuis inuitus, protulit: vndè multi fortiores ad fidem, multi promptiores effecti sunt ad peccatorum emendationem. Sed vbi illum falsa proferre in vera visione vidi, illum statim redargui: vndè mox conticescens, dentibus in me frendebat: loqui verò illum propter populum non prohibui, cùm vera proferebat. Denique sabbatho sancto cùm fons baptismatis consecraretur, per flatum sacerdotis, quem in fonte mittit, cum verbis quæ spiritussanctus rationalitati hominis & doctoribus Ecclesię infudit, quoniam in prima creatione spiritus Domini aquas mouit, sicut scriptum est: Spiritus Domini ferebatur super aquas: mulier illa præsens ibi erat, atque timore magno correpta, ità contremuit, quòd terram pedibus perfodit, & de horribili spiritu, qui eam oppresserat, sufflatum sæpè emisit. Mox in vera visione vidi & audiui, quòd vis altissimi, quæ sanctum baptisma obumbrauerat, & semper obumbrat, ad diabolicam conglobositatem, qua fœmina illa fatigabatur, dixit: Vade satana de tabernaculo corporis mulieris huius, & da in eo locum spirituisancto. Tunc immundus spiritus per verenda loca fœminæ cum egestione horribiliter egressus est, & ipsa liberata est, ac deincèps sana in sensibus animæ & corporis permansit, quàm diù in præsente seculo vixit. Quod postquàm in populum diuulgatum est, omnes cum canticis laudum & verbis orationũ dicebant: Gloria tibi Domine. Itaque vt Deus permisit, quòd satan totum corpus Iob horrore & fœtore vermium perfunderet, & vt ille æstimabat, quòd per deceptionem suam, qua honorem Dei abnegauerat, istum etiam superare posset, Deo animam eius custodiente, tangere eum non potuit, quia Iob Deum in fide non dereliquit. vndè & confusus ab eo discessit, quia Deus per ipsum, satan superauit, vt sciret quoniam Deo nullus præualere posset. Sic & hæc mulier cùm maligno spiritui ad vexandum tradebatur, Deus non permisit, quòd anima eius in bona fide deficeret. vndè & inimicus in ea confusus est, quia à iustitia Dei eam auertere non potuit. His & huiusmodi verbis, virgo Dei Diuinæ misericordiæ opera, propter se & per se celebrata, nihil sibi attribuens, leniter, suauiter, verecundè & humiliter referebat: quia virtutum iactantiam fugere, virtutis loco ducebat.

Nota de fontis baptismatis consecratione &c. *Gene. 1.* *Iob 1.* *Iob 1.*

Vndè & post huius virtutis tam humilem & nihil omninò de se præsumentis recitationem, quasi cum Apostolo diceret, Nè magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet, statìm subnectit eam, quæ subsecuta eam fuit quasi verè stimulus contra extollentiam, totius carnis suæ debilitationem. Post hæc, inquit, nimirùm post mulieris illius liberationem, magna ægritudo iterùm inuasit me, ità quòd venæ meæ cum sanguine, ossa cum medullis emarcuerunt, & viscera mea infra me distracta sunt, totumq; corpus meum ità elanguit, sicut herbæ viriditatem suam in hyeme perdunt. Et vidi, quòd nequam spiritus indè irridebant, cachinnando dicentes: Vah ista morietur, & amici eius flebunt, cum quibus nos confudit. Ego autem exitum animæ meę adesse non vidi. Infirmitatem autem istam plusquàm quadraginta dies & noctes patiebar. Inter hæc in vera visione mihi ostensum fuit, quòd quasdam congregationes spiritualium hominum virorum ac mulierum inuiserem, eisq; verba, quæ Deus mihi ostenderet, manifestarem. Quod dum tandèm facere tentarem, nec vires corporis haberem, infirmitas mea aliquantulùm lenita est: & præceptum Dei exequens, dissensiones, quas quidam inter se habebant, sedaui. Has vias quas Deus mihi præcepit, cùm negligerem propter populi timorem, dolores mihi corporis sunt augmentati, nec cessabant quousquè obediui: sicut & Ionę contigit, qui valdè afflictus fuit, quousquè ad obedientiam se reclinauit.

Cap. 23. *2. Cor. 12.* *Ion. 2.*

Supernam post hęc sponsa Christi meruit visitationem, qua tantam percepit consolationem, vt ex eius delectatione diceret se repletam fuisse inæstimabilis gaudij exultatione. Pulcherrimus, inquit, & amantissimus vir in visione veritatis mihi apparuit, qui tantæ consolationis fuit, quòd omnia viscera mea velut odore balsami eius adspectus perfudit. tunc gaudio magno & inæstimabili exultabam, semperq; eum prospicere desiderabam. Et ipse his qui me afflixerunt, præcepit, vt à mé discederent, dicens: Abscedite, quia nolo vt ampliùs eam sic torqueatis. Qui cum magno vlulatu recedentes, clamabant: Ah quòd huc vénimus, quia confusi recedimus. Mox ægritudo, quę me inquietauerat, velut aquæ, quæ per procellosos ventos inundatione cõmouentur, ad verba viri me dereliquit, & vires recepi, quemadmodùm peregrinus cùm in patriam reuertitur, possessiones suas recolligit, atque venę cum sanguine, ossa cum medullis in me re-

Cap. 24. *Visio eius iucundissima.* *Subitò mirabiliter reualescit.*

parata sunt, quasi de morte suscitata fuissem. At ego tacui in patientia, silui in mansuetudine, & sicut pariens post laborem, ità loquebar post dolorem.

Cap. 25. Post hæc ab Abbate meo & fratribus humilima instantia & deuotione coacta sum, vt vitam sancti Disibodi, cui priùs oblata eram, vt Deus vellet, scriberem, quia nihil certi indè haberent. Et oratione cum inuocatione spiritussancti præmissa, ad veram sapientiam, in vera visione commonita prospexi, ac secundùm quod ipsa me docuit, vitam & merita ipsius sancti conscripsi.

Hãc vitam offendet lector Tomo 4. Iulij 8.

Cap. 26. Deindè librum Diuinorum operum scripsi, in quo vt omnipotens Deus mihi infudit, altitudinem, profunditatem & latitudinem firmamenti vidi, & quomodò sol & luna, stellæ & cætera in illo constituta sunt.

Multa & alia scripturarum monumenta & insignia prophetię gratiæque documenta sancta virgo confecit, sicut superiùs diximus, in quibus eruditæ à spiritu sancto eius animæ ac Diuinis deditæ indicia colligimus. Plurimùm enim emolumenti in eis inuenire possunt, qui amorem doctrinæ & scientiæ gerunt, vtpotè quæ à Deo ordinata, & per ipsam hominibus sunt propalata, in qua Dei sapiētia, quasi in solio potentiæ sublimi authoritate sedebat, & per eam mirabilia faciens, rerum iudicia decernebat.

His, prout possibilitas ingenioli suppetebat, à nobis digestis, calamū ad verba sanctarum filiarum eius vertamus: & quæ de ipsa memoratu digna scripserunt, maximè quæ de beato transitu eius sunt, videtūt & audiērunt, & manibus suis tractauerunt, adiuuante Domino, fideliter & veraciter huic operi annectamus.

Mulierem, inquiunt, quandam acriter à dæmonio muto vexatam, super quam & fratres de Lacu, plurimùm laborauerant, cùm ad se magno labore virorum in lecto deportata esset, pia mater, audacię & præsumptioni dæmonis, verbis à spiritusancto prolatis confidenter resistens, ab orationibus & benedictionibus non cessauit, quousquè per gratiam Dei ab hoste maligno eam liberauit.

Simili modo & alia mulier, quæ propter furorem insaniæ, diris vinculis ligata fuit, cùm ad se adducta fuisset, solui eam monuit, & statìm sub admiratione omnium, qui aderant, sanitate mentis & corporis recepta, cum gratiarum actione remeauit ad propria.

Item de claustro Schefeneburch, sororem quandam diabolus ad sancta opera, orationes, vigilias & ieiunia, ad perceptionem quoquè Sacramentorum, simulans se esse angelum lucis, hortabatur, & criminalium confessione, quibus nunquàm subiacuerat, confundere eam nitebatur. Inter quæ etiam ità eam afflixit, quòd nomina & adspectum quorundam hominum & animalium intantùm abhorrebat, quòd ipsis visis vel auditis, horribili voce per longam horam perstrepebat. Hęc à Priore & Conuentu cum literis ad sanctam virginem missa, ab ea & confortata, & à diaboli errore est liberata.

Eadem virtute alias duas mulieres à dæmonio obsessas, liberauit, quarum vna cùm esset paupercula & cæca, in eleemosynam eius recepta, in spirituali habitu vitam feliciter consummauit.

Cap. 27. His itaque præmissis, quia ad finem operis huius festinamus, finem quoquè vitæ sanctæ virginis, quibus signis Deus illustrauerit, sicut præfatæ sorores eum describ͏erunt, videamus. Cùm beata, inquiunt, mater Domino multis laborum certaminibus deuotè militâsset, vitæ præsentis tædio affecta, dissolui & esse cum Christo quotidiè cupiebat. Cuius desiderium Deus exaudiens, finem suum sicut ipsa pręoptauerat, spiritu prophetię ei reuelauit, quē & Sororibus predixit aliquandiù, itaque infirmitate laborans, octogesimosecundo ętatis suę anno, XV. Kal. Octobris, ad sponsum cęlestē felici transitu migrauit. Filię autem ipsius, quarum omne gaudium & solatium ipsa erat, funeri dilectę matris amarissimè flentes assistebant. Nam licèt de pręmijs & de suffragijs sibi per ipsam conferendis non dubitarent, propter discessionem tamen, per quam semper consolabantur, maximo cordis mœrore afficiebantur. DEVS verò, cuius meriti apud se esset, in transitu suo euidenter declarauit. Nam supra habitaculum, in quo sancta virgo primo crepusculo noctis Dominicę diei, felicem animam Deo reddidit, duo lucidissimi & diuersi coloris arcus in firmamē to apparuerunt, qui ad magnitudinē magnę plateę se dilatauerunt, in quatuor partes terrę se extēdentes, quorū alter ab aquilone ad austrum, alter ab oriente ad occidentē procedebant. At in summitate, vbi hi duo arcus iungebātur, clara lux ad quantitatē lunaris circuli emergebat, quę latè se proten-

Phil. 1.

Excedit è vita virgo sanctissima.

protendens, tenebras noctis ab habitaculo depellere videbatur. In hac luce Crux rutilans visa est, primùm parua: sed crescendo posteà immensa, circa quam innumerabiles varij coloris circuli, in quibus singulis singulæ rutilantes Cruciculæ oriebātur cum circulis suis, priore tamen minores, conspiciebantur. Et cùm hæ in firmamento se dilatâssent, latitudine sua ad orientem magìs pertingebant, & ad terram versùs domum, in qua sancta virgo transiĕrat, declinare visæ, totum montem clarificabant. Et credendum quòd hoc signo Deus ostendit, quanta claritate dilectam suam in cælestibus illustrauerit. Nec defuerunt, antequàm sepeliretur, miracula meritum sanctitatis eius attestantia. Nam duo homines, qui sanctū corpus eius spe bona tangere præsumpserunt, à graui infirmitate conualuerunt. Exequijs igitur venerabiliter à reuerendis viris celebratis, in venerando loco est sepulta, vbi meritis eius, omnibus pio corde quærētibus præstantur multa beneficia. Odor quoquè miræ suauitatis de sepulcro eius redolens, dulcedinis suæ fragrantia aliquorum hominum nares perfudit & pectora. Speramus itaque & indubitanter credimus, apud Deum eius esse memoriam immortalem, qui in hac vita donorum suorum prærogatiuam ei contulerat specialem, cui laus sit & honor in secula seculorum, Amen.

Duo morbidi contactu corporis eius sanantur.

MARTYRIVM S. FERREOLI TRIBVNI,

EX PERVETVSTIS MS. CODICIBVS: QVIBVS *adstipulantur antiquissima Martyrologia.*

Septembris 18.

CVM per vniuersas prouincias genus Christianorum, Deo charum, inuisum diabolo, à ministris satanæ sacrilegis ritibus seruire cogeretur, Crispinus quidam, temporis illius Præses, in Viennensi ciuitate iuxta Imperatorū præceptum cœpit ad sacrificandum Christianos compellere. Sedens ergò pro tribunali, cùm detestabili consilio honoraret obtemperantes, contradicentes autem puniret, atque in cunctos Dei seruos per ministrum furoris sui officium acerbissimè grassaretur: inter alios etiam beatissimum martyrem Ferreolum, habitu solo, non officio, militantem, quòd esset proditus Christianus, sacrificare compulit, dicens: Parēre te ante omnes necesse est, Ferreole, inuictissimorum principum legibus, quibus & pro militiæ stipendijs fidem debes, & pro maiestate reuerentiam, & pro honoris augmento parendi irrepræhensibilem deuotionem. Oportet igitur obtemperare te consilio, nè dissimulantem pœna castiget. Sacrifica ergò dijs. Quid moraris? S. Ferreolus respondit: Christianus sum: dijs sacrificare non debeo. Imperatoribus, quandiù salua religione licuit, militaui. Opera mea, cùm tibi parui iussus, legibus diaboli sacrilegis nunquàm seruiui. Aduersùs noxios, non aduersùs Christianos, militare constitui. Stipendia, quæ commemoras, non requiro. Pascat sacrilegum militem sacrilegus Imperator. Temporalis vitę lucra non ambio: mihi sufficit, si, salua religione, liceat viuere Christianum. Quòd si id non liceat, paratus sum mori.

Ferreolus hortatur præses, vt sacrificet.

Ille verò contemnit.

Præses dixit: Vndè tibi Ferreole isthæc tanta moriendi fiducia? Fortassis post iniuriam legum, post contumeliam principum, vitæ desperatio te inuasit. Sed patitur hoc planè abolitum esse humanitas nostra, quod in deos & principes contumaciter protulisti, modò dictorum tuorum te pœniteat, & legibus satisfacias repudiando sectam Christianorum, & numinibus sacrificando. Ferreolus respondit: Humanitatem tuam & indulgentiam, quam promittis, tibi vel Imperatoribus tuis deincèps militaturus expectet: quorū legibus iniuriam non facit, qui legem Dei eis anteponit. Ille potiùs reus est, qui diuinitati detrahit, qui insensibilia & caduca veneratur. Ego creatorē, nō creaturā, adoro. Deū non in manufactis quętendū, ipse loquitur, qui cuncta formauit, cuius testes sunt cęlū, terra, & quęcunq; vel deorsùm iacent, vel desupèr fulgēt: q̄ etiā omnia

Adhuc blanditur diabol' in præside.

Rursùs contemnitur.

Acto. 7.

 propter

propter nos creauit, nobis vtiquè profutura, non dominatura nobis. Vos potiùs rectè ordinata perturbatis, præponendo temporalia æternis, mortua viuentibus, ſcientibus bruta, mendacium veritati: & propterea in ſuperbiam lapſi, atque in perpetuũ damnati eſtis cum ſpiritibus malignis. Deus verò, qui vniuerſorũ Dominus eſt & æternus Imperator, dedit ſeruis ſuis per Ieſum Chriſtum filium ſuum fiduciam morіẽdi. Per quem etiam donat nobis reſurgendi ſpem, vt ad amplioris vitæ incrementa, præſentis vitę detrimenta nobis profutura credamus.

Præclara martyris vox.

Præſes ait: Vt video, iacturam vitę iam feciſti. At dignum eſt tamen, vt etiam tormenta contemnat, qui conſilij humanitate non flectitur: quæ tu, niſì ſacrificaueris, quàm ſint acerba, cognoſces. Sed cùm minis cerneret haudquaquàm permoueri beatiſſimum Ferreolum, ſiſti eum præcepit, & acriùs verberari. Cumq́ue nec ſic, ſuccedentibus ſibi ex more tortoribus, eum flecti poſſe videret, iuſſit eum oneratum ferro includi in carcere, dicens: Rebellem hunc ſqualidus & omnem pœnam excedens carcer includat: reum ſe ſentiat maieſtatis: careat luce contemptor deorum. Compedito ſtare non liceat: ſedentem quoquè ferri deprimant pondera: iacentem etiam ipſa, quæ ſtringit, vaſtior catenarum colligatio conſumat, donèc ſeueriori quæſtioni præparatus, omnia, quę in criminoſos cõſtituta ſunt, ſupplicia percurrat. Quibus dictis, ſtatìm miniſtri præſidis beatiſſimum Ferreolum oneratum ferro, in carcerem coniecerunt, adhibitisq́ue cuſtodibus, eum ſeruare cœperunt denuò præſentandum.

Venitur ad minas. Ad verbera. Ad carcerẽ.

Illic verò biduo exacto, tertia die manè, vt fit, arctiori ſomno oppreſſis cuſtodibus, ſpontè ſolutis vinculis, liberum ſe ſentit Dei ſeruus, & lento gradu accedens ad oſtium, illud patére ſibi cernit. Itaque ſecũdùm Euangelium perſecutionem fugiens, ad extraneam properat regionem. Egreſſus autem extra portam Lugdunenſem, ancipiti defixus conſilio, ſubſtitit, quęrens ſecùm, cui potiſſimùm vię inſiſteret, & vt poſſet nulla relinquere indicia ipſum inſecuturis. Prӗmiſſa itaque oratione, difficili natatu Rhodanum tranſmittere inſtituit. Sed quęnam ſeruis Dei elementa non ſeruiant? aut quandò martyris precibus non quęlibet aduerſa miteſcant? Armatus igitur fide, & Domini promiſſione ſecurus, amnem fidus ingreditur: quem ſibi incumbentem, deductis blandè vorticibus, leni tergo ſolidior vnda ſuſpendit: atque ità cum beatus martyr natandi conatu paucis traijcit impulſibus, & in vlteriorẽ ripam ſecutus exit. Dehinc concito gradu ingreſſus aggerem publicum, vſq; ad larem fluuium percucurrit. Vbì cùm à perſecutoribus comprӗhenderetur, & reuinctis poſt tergũ manibus duceretur in eum locum, in quo ſepulcrum ſancti corporis eius veneramur, ſubito inſtinctu crudelitatis percuſſus, occubuit. Quem fidelis religioſorum ciuium deuotio, ad præſidium ciuitatis non longè à Rhodano cum ſumma veneratione tumulauit. Cuius beneficia per ciuitates ſicut expetuntur votis, ità beneficijs frequentibus approbãtur: Præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui eſt virtus in ſecula ſeculorum, Amen.

Matt. 10.

Cæditur ſanct' martyr, & abit ad Chriſtũ.

DE S. SATYRO FRATRE BEATISSIMI AMBROSII, ORATIO FVNEBRIS EIVSDEM AMbroſij Epiſcopi Mediolanenſis. *Habetur Tomo 3. Operum eius.*

18. Septembris.

DEduximus, fratres dilectiſſimi, hoſtiam meam, hoſtiam incontaminatam, hoſtiam Deo placentem, dominũ & fratrem meum Satyrũ. Memineram quippe eum eſſe mortalem, nec fefellit opinio, ſed ſuperabundauit gratia. Itaque nihil habeo quod querar: ſed habeo, in quo Deo gratias agã: quia ſemper optaui, vt ſi quę perturbationes vel Eccleſiam, vel me manerent, in me potiùs ac meam reciderent domum. Deo igitur gratias, quia in hoc omnium metu, cùm omnia motibus ſint ſuſpecta barbaricis, communem mœrorem priuato dolore tranſegi, & in me conuerſum eſt, quicquid omnibus timebã. Atque vtinã hîc conſummatum ſit, vt dolor meus publici doloris redemptio ſit. Nihil quidem habui, fratres chariſſimi, in rebus humanis tanto fratre precioſius, nihil amabilius, nihil charius. Sed præſtant priuatis publica. Ipſius quoquè

ſi quis

si quis sententiã sciscitaretur, mallet occidi pro alijs, quàm sibi viuere. Propterea enim Christus pro omnibus secundùm carnem Christus est mortuus, vt nõ nobis solis viuere disceremus.

Christus cur pro omnibus mortuus.

Accedit illud, quòd ingratus diuinitati esse nõ possum. Lætandum est enim magis, quòd talem fratrem habuerim, quàm dolendum, quòd fratrem amiserim. Illud enim munus, hoc debitum est. Itaque perfunctus sum, quandiù licuit, cõcesso mihi fœnore: qui deposuit pignus, recepit. Nihil interest, vtrùm abiures depositum, an doleas restitutum. In vtroque enim fidei ambiguum, vitæ periculũ est. An si pecuniam neges, culpa est: si hostiam neges, impietas non est: cùm pecuniæ fœnerator illudi possit, naturæ author, & necessitudinis creditor fraudari non queat? Itaque quanto vberior fœnoris summa, tanto gratior sortis vsura. Vndè ingrati de fratris morte esse non possumus, quia quod naturę communis fuit, reddidit: quod gratiæ singularis est, meruit. Quis enim communem conditionem recuset? Quis doleat proprium sibi pignus ereptũ, cùm ad solatium nostri filium suum vnicum pro nobis pater tradiderit ad mortem? Quis exceptum se putet esse debere à conditione moriendi, qui non sit exceptus à conditione nascendi? Magnum pietatis mysterium, vt mors corporis nec in Christo esset excepta: ac licèt naturę Dominus, carnis tamen, quam susceperat, legem non recusaret. Et mihi necesse est mori: illi necesse non fuit. An qui de seruo dicit, Si cum volo sic manere donèc venio, quid ad te? non potuit Ipse sic manere, si vellet? Sed perpetuitate vitę huius sibi precium, mihi sacrificium perdidisset. Quod igitur maius est solatium nostri, quàm quòd secundùm carnem & Christus est mortuus? Aut cur ego vehementiùs fleam fratrem, cùm sciam illam mori non potuisse pietatem? Cur solùm prę cęteris fleam, quem fletis omnes? Priuatum dolorem communi dolore digessi: præsertim cùm meę lachrymę nihil prosint: vestrę autem lachrymę fidem adstruant, consolationem afferant. Fletis diuites, & flendo probatis nihil opitulari repositas diuitias ad salutẽ: cùm pecuniæ precio mors differri non queat, & pari vsu diuitem, inopemque dies supremus eripiat. Fletis senes, quòd in hoc liberorum sortem pauetis. Et ideò quia vitam corporis producere non potestis, instituite liberos non ad vsum corporis, sed ad virtutis officium. Fletis & iuuenes, quòd naturę finis non sit maturitas senectutis. Fleuerunt & pauperes, & quod multo est preciosius, multoque vberius, lachrymis suis eius delicta lauerunt. Istæ sunt lachrymæ redemptrices, isti gemitus, qui dolorem mortis abscondunt: Iste dolor, qui perpetuę vbertate lętitiæ, veteris sensum doloris obducat. Itaq; licèt priuatum funus, tamen fletus est publicus: Et ideò nõ potest fletus esse diuturnus, qui vniuersorum est affectibus consecratus.

Nõ recusat Dominus legem carnis propter nos.

Liberi vt à parentibus instituẽdi.

Nam quid te, mi frater amantissime, fleam, qui mihi sic ereptus es, vt esses omnium? Non enim perdidi vsum tuî, sed commutaui. Antè corpore inseparabilis, nunc indiuiduus affectu. Manes enim mecũ, ac semper manebis. Et quidẽ cùm viueres nobiscùm, nunquàm te patria eripuit mihi, nec ipse mihi vnquàm patriam prętulisti, & nunc alteram pręstitisti. Cœpi enim hîc iam nõ esse peregrinus, vbi melior meî portio est. Nunq̃ enim totus in me fui, sed in altero nostrî pars maior amborum: vterq; autem eramus in Christo, in quo & summa vniuersitatis & portio singulorum est. Hic mihi tumulus genitali solo gratior, in quo nõ naturæ, sed gratię meę fructus est. In isto corpore enim, quod nunc exanimum iacet, præstatior vitæ meæ functio: quia in hoc quoquè, quod gero, corpore, vberior tuî portio. Atq; vtinam vt memoriæ, vt gratiæ, ità etiam vitę tuę hoc quicquid est, quod spiramus, spirare possemus, dimidiumq; meorũ decideret temporũ, quod ad tuorum proficeret vsum. Par enim erat, vt quibus indiuisum semper fuit patrimoniũ facultatũ, non esset vitæ tempus diuisum. Vel certè qui indistincta semper habuimus viuendi consortia, non haberemus distincta moriendi. Nunc verò, frater, quò progrediar, quóve conuertar? Bos bouem requirit, seq; non totũ putat, & frequenti mugitu piũ testatur affectum, si fortè defecerit, cum quo ducere collo aratra consueuit: & ego te frater non requirã? Aut possim vnq̃ obliuisci tuî, cum quo vitę huius semper aratra sustinui? Labore inferior, sed amore cõiunctior, nõ tam mea virtute habilis, q̃ tua patientia tolerabilis: qui pio semper solicitus affectu, latus meũ tuo latere sepiebas, charitate vt frater, cura vt pater, solicitudine vt senior, reuerentia vt iunior. Ità in vnius necessitudinis gradu, complurium mihi necessitudinum officia impendebas, vt in te non vnum, sed plures amissos requiram: in quo vno ignorata adulatio, expressa est pietas,

Mira charitas talium fratrum.

pietas. Neque enim habebas, quod simulatione adderes, qui totum pietate comprehenderas, vt nec incrementa reciperes, nec vicem expectares.

Sed quo immemor officij, memor gratiæ, immodico dolore progredior? Reuocat Apostolus, & tanquam frenos mœroris induit dicens, sicut nuper audistis: Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, vt non tristes sitis, sicut & cæteri, qui spem non habent. Date veniam, fratres charissimi: Neque enim omnes possumus dicere: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, Sed ad imitandum, si authorem quæritis, habetis quem possitis imitari. Non omnes ad docendum idonei: vtinam omnes ad discendum habiles. Non grauem lachrymis contraximus culpam. Non omnis infidelitatis, aut infirmitatis est fletus. Alius est naturæ dolor, alia est tristitia diffidentiæ: & plurimum refert desiderare, quod habueris, & lugere quod amiseris. Non solus dolor lachrymas habet, habet & lætitia lachrymas suas. Et pietas fletum excitat, & oratio stratum rigat, & precatio iuxta propheticum dictum, lectulum lauat. Fecerunt & fletum magnum sui, cum patriarchæ sepelirentur. Lachrymæ ergo pietatis indices, non illices sunt doloris. Lachrymaui ergo, fateor, etiam ego: sed lachrymauit & Dominus. Ille alienum, ego fratrem. Ille in vno lachrymauit omnes: ego in omnibus lachrymabo te frater. Ille nostro, non suo, lachrymauit affectu. Neque enim diuinitas lachrymas habet: sed lachrymauit in eo, qui tristis fuit: lachrymauit in eo, qui crucifixus est, qui mortuus, qui sepultus. Lachrymauit in eo, de quo hodie nobis insinuauit Propheta, dicens: Mater Sion, dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus: In eo lachrymauit, quod matrem Sion dixit, genitus in Iudæa, susceptus ex Virgine. Matrem autem secundum diuinitatem habere non potuit, qui author est matris. Ille factus est non diuina generatione, sed humana: quia homo factus est, Deus natus est. Sicut & alibi habes: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. In puero enim nomen ætatis, in filio plenitudo diuinitatis est: factus ex matre, natus ex patre: idem tamen & natus & datus, non diuersum, sed vnum putes. Vnus enim Dei filius, & natus ex patre, & ortus ex Virgine, distanti ordine, sed in vnum concurrente nomine, sicut & præsens lectio docet, quia & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus: homo vtique corpore, altissimus potestate. Etsi Deus & homo diuersitate naturæ, idem tamen, non alter, in vtroque. Aliud ergo speciale naturæ suæ, aliud commune nobiscum, sed in vtroque vnus, & in vtroque perfectus. Non igitur mirandum est, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus. Fecit ergo Iesum eum, vtique qui ex corpore nomen accepit. Fecit eum, de quo etiam patriarcha scribit Dauid: Quia mater Sion, dicet homo, & homo factus est in ea. Dissimilis, vtique non diuinitate, sed corpore: nec discretus à patre, sed exceptus in munere: manens in consortio potestatis, segregatus in mysterio passionis.

[1.Thes.4. — 1.Cor.4. — Psal.6. — Iohan.11. — Psal.86. — Esa.9. — Act.2. — Psal.86.]

Plura loci huius tractatus exposcit, quibus possimus ostendere authoritatem Patris, proprietatem filij, Trinitatis totius vnitatem: sed consolandi hodie, non tractandi partes recepi, quanquam abducere à mœrore animum intentione tractandi, consolationis vsus sit. Sed temperandus mihi mœror*, quam alienandus affectus est: vt mulceantur magis desideria, quam sopiantur. Non libet enim abire à fratre longius, & occupatione subduci: cum velut comitandi eius gratia hic sermo susceptus sit, vt diutius sensu prosequar proficiscentem, & quem oculis teneo, mente complectar. In illo enim totam oculorum aciem figere libet: cum illo totis animorum officijs immorari, illum toto blanditiarum ambire obsequio, dum stupet animus: nec amissum credo, quem adhuc cerno præsentem: nec mortuum puto, cuius adhuc officia non requiro: quibus ego vitæ meæ vsum, & spirandi omne munus addixeram. Quid enim referam tantæ gratiæ, tanto labori? Ego te, frater, hæredem feceram: tu me hæredem reliquisti. Ego te superstitem optabam: tu me superstitem dimisisti. Ego pro muneribus tuis, vt compensarem beneficia, vota referebam: nunc & vota perdidi, sed tamen tua beneficia non amisi. Quid agam mei successor hæredis? Quid agam meæ vitæ superstes? Quid agam exors huius, quod * cupio, luminis? Quas grates, quæ munera referam tibi? Nihil à me, præter lachrymas, habes. Aut fortasse securus meriti tui, quas solas superstites habeo, lachrymas non requiris. Nam etiam cum adhuc viueres, flere prohibebas: mœroremque magis nostrum, quam tuam mortem, tibi esse testabaris dolori. Prohibet vlterius prodire lachrymæ, fletusque reuocant. Prohibet etiam tui gratia: ne, dum nostra deflemus, de tuis meritis desperare videamur. At certe, vt nobis etiam mœroris istius minuisti acerbitatem, non habeo

[*for. potius. — *capio]

beo quod timeam, qui timebam tibi: Non habeo, quod mihi iam mundus eripiat. Etsi sancta supersit soror Marcellina, integritate venerabilis, ęqualis moribus, non impar officijs: tibi tamen ambo plùs timebamus, in te vitæ huius iucunditatē repositam putabamus. Propter te viuere delectabat, propter te non pigebat mori. Te enim ambo superstitē precabamur, tibi nos superuiuere non iuuabat. Quandò non cohorruit animus, cùm metus huiusmodi titillaret? Quomodò cōsternata mens erat ęgritudinis tuę nuncio? V ę miserę opinioni: putabamus redditum, quem videmus dilatum. Tuis enim votis apud sanctum martyrem Laurentium impetratum esse nunc cognoscimus commeatum, atque vtinàm non solum commeatum, sed etiam prolixum vitæ tempus rogâsses. Potuisti annos plurimos impetrare viuendi, qui potuisti commeatum impetrare veniendi. Marcellina soror S. Ambrosij, virgo sanctissima.

Et quidem tibi, omnipotens ęterne Deus, gratias ago, ꝙ vel hęc nobis suprema solatia non negâsti, quòd amantissimi fratris ex Siculis Africanísve regionibus exoptatum nobis reditū contulisti. Ità enim maturè, postquàm venit, ereptus est, quasi propter hoc solum videretur esse dilatus, vt ad fratres rediret. Habeo planè pignus meum, quod nulla mihi peregrinatio iam possit auellere. Habeo quas complectar reliquias. Habeo tumulum, quem corpore tegam. Habeo sepulcrum, super quod iaceam: & cōmendabiliorē Deo futurum esse me credam, quòd suprà sancti corporis ossa requiescā. Vtinàm sic potuissem aduersùs mortem quoquè tuam meum corpus obijcere. Si gladijs petítus esses, me pro te potiùs suffigendum dedissem. Si exeuntem potuissem reuocare animā, meam potiùs obtulissem. Nihil mihi profuit vltimos hausisse anhelitus: nihil flatus in os inspirâsse morienti. Putabam enim, quòd aut tuam mortem ipse susciperem, aut meā vitam in te ipse transfunderem. O infelicia illa, sed tamen dulcia, suprema osculorum pignora. O amplexus miseri, inter quos exanimum corpus obriguit, halitus supremus euanuit. Stringebam quidem brachia, sed iam perdideram, quem tenebam: & extremū spiritum ore relegebam, vt consortium mortis haurirem. Sed nescio quomodò vitalis ille mihi halitus factus est, & maiorē gratiam in ipsa morte redolebat. Atque vtinàm si tuam nequiui meo spiritu vitam producere, vel vltimi anhelitûs tui vigor transfundi potuisset in meam mentem, & illam tui animi puritatem atque innocentiā noster spirâsset affectus. Hanc mihi hæreditatem, frater charissime, reliquisses, quæ nō lachrymabili dolore percuteret affectum, sed memorabili gratia commendaret hęredem. Vide quid tantus vir tribuat sacris reliquijs. Puritas & innocentia S. Satyri.

Quid igitur nunc agam, cùm omnes vitæ istius suauitates, cuncta solatia, cuncta denique ornamenta amiserim? Tu enim mihi vnus eras domì solatio, forìs decori. Tu (inquam) in consilijs arbiter, curæ particeps, deprecator solicitudinis, depulsor mœroris. Tu meorum assertor actuum, cogitationumque defensor: tu postremò vnus, in quo domestica solicitudo resideret, publica cura requiesceret. Testor sanctam animam tuam, me in publicis Ecclesiæ id sæpè veritum esse, nè displicerem tibi. Deniquè vbì redîsti, obiurgâsti moram: ità domì forisque eruditor quidam & arbiter sacerdotis, vt domestica cogitare non sineres, publica curare censeres. Vt vereor, nè videar arroganter dicere. Hæc enim laudis tuæ portio est, quia sine offensione vlla & gubernâsti fratris domum, & commendâsti sacerdotium. Sentio equidem, quòd repetendis officijs tuis, recensendisque virtutibus afficiatur animus, sed tamen in ipsa meì affectione requiesco: atque hæ mihi recordationes etsì dolorem renouant, tamen afferunt voluptatem. An ego possum aut non cogitare de te, aut vnquàm sine lachrymis cogitare? Et potero vnquàm, aut tanti non meminisse fratris, aut sine lachrymabili quadam meminisse gratia? Quid enim mihi vnquàm iucundum, quod non esset ex te profectum? Quid vnquàm mihi sine te, aut tibi vnquàm sine me voluptati fuit? Quis non vsus nobis, & propè visus ipse somnusque cōmunis? Quæ discreta vnquàm voluntas? quod non commune vestigium, ferè vt cùm gradum tollerem, vel tu meum, vel ego tuum corpus videremur attollere? Quòd si quandò sine altero prodeundum fuit, intectum latus putares, affectum vultum cerneres, mœstum animum iudicares: non assueta gratia, non vigor solitus pręnitebat: suspecta omnibus solitudo metum alicuius ægritudinis afferebat. Ità nouum videbatur omnibus nos diuidi. Ego certè fraternę oblítus absentiæ, quasì pręsentem, reflexa sępiùs ceruice, quęrebam, & coràm alloqui atque adspicere videbar mihi. Sed tanquàm suspensum collo iugum, vbì speratis excideram, trahere me putabam: difficilis progredi, verecundus videri, & re- Satyrus gubernauit domū S. Ambrosij. Mira amborū inter eos consensio.

& redire deproperans, quòd sine te procedere non liberet. At verò vbi ambobus prodeundum fuit, non plura in itinere vestigia, quàm verba, nec incessus, quàm sermo crebrior, nec ambulandi cura, sed colloquendi gratia. Vterque enim nostrûm ex alterius ore pendebat. Nō intento adspectu legere iter, sed mutuò solicitos excipere sermones, hau-
Nota virtutes S. Satyri rire oculorum gratiam, spirare fraternæ imaginis voluptatem. Quàm virtutes tuas tacitus mecùm ipse mirabar? Quàm plaudebam mihi, quòd tali me Dominus fratre donauerat, tam pudico, tam efficaci, tam innocenti, tam simplici: vt cùm tuam innocentiam cogitarem, efficaciam desperarem: cùm efficaciam cernerem, innocentiam non putarem: sed vtrunque mira quadam virtute iungebas. Deniquè ea, quæ ambo nequiueramus cōcludere, solus implêsti. Plaudebat sibi, vt audio, Prosper, quòd sacerdotij mei occasione redditurum se, quæ abstulerat, non putabat: sed vehementiorem tuam vnius efficaciam expertus est, quàm duorum. Itaq; soluit omnia, nec moderationi ingratus tuæ, nec illudens pudori, sed & modestiæ gratus, nec insolens efficaciæ. Sed cui, frater, illa quæsisti? Nos enim idem volebamus laborum tuorum esse præmium, quod documentū erat. Peregisti omnia, & vbì perfunctus omnibus reuertisti, tu solus nobis, qui omnibus es præferendus, eriperis: quasi ideò mortem distuleris, vt consummares pietatis officium, palmam efficaciæ reportares. Quàm nec ipsi nos, frater charissime, seculi huius delectabant honores, quòd nos à nobis inuicèm diuidebant: quos ideò adepti sumus, non quia fuit eorum expetenda perceptio, sed nè vilis dissimulatio videretur. Aut fortassè ideò sunt tributi, vt quia immaturo tuî obitu, nostræ futurus erat voluptatis occasus, sine nobis iam viuere disceremus. Equidē præsagæ mentis agnosco formidinem, dum repeto sæpè, quæ scripserim. Reuocabam te, frater, nè ipse Africam peteres, ac potiùs aliquem destinares: timebam te committere viæ, fluctibus credere, & solito metus maior incesserat animum. Sed & peregrinationē explicuisti, & rem ordinâsti, & veteri & sentinoso (vt audio) nauigio iterùm te fluctibus credidisti. Nanque dum celeritatem aucuparis, cautelam prætermisisti, auidus nostræ gratiæ, dissimulans periculi tui. O fallax lætitia, ô incerta humanarum rerum curricula. Ex Africa redditum, ex mari restitutum, ex naufragio seruatum, putabamus iam nobis non posse eripi: sed grauiora naufragia in terris positi sustinemus. Nam quem nō potuerunt naufragia maris ad mortem deducere, strenuis natatibus euitata, eius mors cœpit nobis esse naufragio. Quid enim superest suauitatis, quibus tam prędulce decus, tam charū in his mundi tenebris lumen extinctum est, in quo non nostræ solùm familiæ, sed totius patriæ decus occidit?

Dolor publicus mors S. Satyri. Habeo sanè vobis, fratres dilectissimi, plebs sancta, maximam gratiam, quòd non alium dolorem meum, quàm vestrûm putatis, quòd vobis accidisse hanc nostrî creditis solitudinem, quòd fletum totius ciuitatis, ętatum omniū, ordinum omnium, vota noua quadam pietate defertis. Non enim misericordiæ priuatæ dolor, sed quoddam publicæ officium & munus est gratiæ. Aut si qua vos meî tangit misericordia, quòd talem fratrem amiserim, habeo fructum vberem, habeo vestri pignus affectûs. Mâllem fratrem viuere: sed tamen publicum officiū in secundis rebus iucundius est, in aduersis gratius.
Act. 9. Neque verò mihi mediocre meritum tāti videtur officij. Neq; enim ociosè vel in Acti-
Luc. 7. bus Apostolorū Thabitam mortuam flentes viduæ describuntur: vel in Euangelio mota lachrymis viduæ prosequens turba funus adolescentis inducitur, cui resurrectio debebatur: illam tamen Thabitam viduæ, hunc tota ciuitas fleuit. Non ergò dubium est, vestris lachrymis Apostolorum patrocinium comparari, nō (inquam) dubium est, Christum misericordia motum, cùm vos flentes videret, etsì nunc non tetigit loculum, suscepit tamen commendatum spiritum: Etsì non appellauit corporis voce defunctum, diuinæ tamen potestatis authoritate à cruciatibus mortis, & nequitiæ spiritalis incursionibus eius animam liberauit. Etsì non resedit in loculo, qui erat mortuus, tamen requieuit in Christo. Etsì non locutus est nobis, tamen ea, quæ supra nos sunt, cernit, & quæ potiora sunt nobis, iam se videre lætatur. Per ea enim, quæ in Euangelio legimus, quæ futura sunt intelligimus: & pręsentium species, indicium est futurorum. Nō opùs fuit ei resurrectione temporali, cui æterna debetur. Quid enim in hanc miseram & ærumnosam recideret labem, atq; in hanc flebilem vitā rediret, quem raptū magìs esse ex tam imminētibus malis, vrgentibusq; periculis gaudere debemus? Nā si pacato seculo,
Gene. 5. bellisque cessantibus, raptum Enoch nemo defleuit, sed magìs propheta laudauit, sicut
Sap. 4. de illo scriptura dixit: Raptus est, nè malitia mutaret cor eius: quanto magìs nunc iurè di-

rè dicendum est, cùm ad seculi lubricum vitæ accedat ambiguum? Raptus est, nè manus incideret barbarorum? Raptus est, nè totius orbis excidia, mundi finem, propinquorum funera, ciuium mortes: nè postremò sanctarum virginum atque viduarum, quod omni morte acerbius est, colluuionem videret? Ego verò te, frater, tum vitæ tuæ flore, tum mortis commoditate beatum arbitror. Non enim nobis ereptus es, sed periculis: non vitam amisisti, sed ingruentium acerbitatum formidine caruisti. Nam qua eras sanctę mentis misericordia in tuos, si nunc vrgeri Italiam tam propinquo hoste cognosceres, quantùm ingemisceres, quàm doleres, in alpium vallo summam nostræ salutis cõsistere, lignorumq; concędibus construi murum pudoris? Qua afflictione mœreres, tam tenui discrimine tuos distineri ab hoste impuro atq; crudeli, q̃ nec pudicitiæ parceret, nec saluti? Quonam, inquã, hæc modo ferres, q̃ nos perpeti, & fortasse, quod grauius est, spectare cogemur: rapi virgines, & auulsos à complexu parentum paruos liberos supra tela iactari, incestari sacrata Deo corpora, & senilẽ viduę maturioris vterum, in vsus desuetos onerum redire, non pignorum? Quonã, inquam, modo ista tolerares, qui etiã vltimo spiritu, tuî iam fortasśis oblitus, & adhuc nostrî non immemor, de cauenda incursione barbarorum nos sæpiùs admonebas, commemorans non frustrà te dixisse fugiendum: fortasśè ideò, quòd nos destitui tua morte cernebas: quod non infirmitate animi, sed pietate faciebas: Etsì infirmus pro nobis, tñ firmus tibi. Qui cùm à viro nobili reuocareris Symmacho tuo parente, quòd ardere bello Italia diceretur, quòd in periculum tenderes, quòd in hostem incurreres: respondisti hanc ipsam tibi causam esse veniendi, nè nostro deesses periculo, vt consortem te fraterni discriminis exhiberes. Felix igitur tam opportuno obitu, quia non es in hunc seruatus dolorem. Certè felicior, quàm sancta soror, quæ tuô solatio destituta, de suo pudore solicita, duobus nuper beata germanis: nunc ex duobus fratribus ærumnosa, neque alterum sequi potest, neq; alterum derelinquere: cui tumulus hospitium tuus, & corporis tui sepulcrum est domus: Atque vtinàm vel hoc tutum diuersorium. Cibus in fletibus, potus in lachrymis. Cibum etenim dedisti nobis panem lachrymarum, & potum dedisti nobis in lachrymis in mensuram, aut fortasśè vltra mensuram. Nam quid de me loquar, cui neque mori licet, nè sororem relinquam: neque viuere libet, nè à te reuellar? Quid enim mihi sine te potest esse iucundum, in quo omnis semper fuit nostra iucunditas? Aut quid diutiùs in hac vita degere iuuat, atque in terris morari, in quibus tandiù iucundè viximus, quandiù simul viximus? Etsì esset, quod hîc delectare nos posset, sine te delectare non posset. Etsì quandò voluissemus impensè vitam producere, iam tamen sine te esse nollemus. Hæc intolerabilia. Quid enim tolerabile sine te tanto vitæ comite, tanto laborum meorum officiorumque consorte? Cuius ego casum, quô esset tolerabilior, nec præmeditari potui: ità pauebat animus de illo tale aliquid cogitare, non quô conditionem ignorarẽ: sed quidam votorum vsus sensum communis fragilitatis obduxerat, vt de illo, nisì secunda omnia cogitare nescirem. Psal. 77.

Deniquè proximè cùm graui quodam, atque vtinàm supremo, vrgerer occasu, hoc solum dolebam, quòd nõ ipse assideres lectulo, ac votiuum mihi cum sancta sorore partitus officium, morientis oculos digitis tuis clauderes. Quid optaueram? Quid rependo? Quæ vota deficiunt? Quæ ministeria succedunt? Aliud præparabam: aliud exhibere cõpellor, non iam ipse ministerium funeris, sed minister. O dura oculorum lumina, quæ potuistis fratrem videre morientem. O immites & asperæ manus, quæ clausistis oculos, in quibus plùs videbam. O durior ceruix, quæ tam lugubre onus, consolabili licèt obsequio, gestare potuisti. Hæc tu, frater, mihi iustiùs exhiberes. Hæc ego à te expectabam. Hæc ego officia desiderabam. Nunc verò ipse meæ vitæ superstes, quod sine te solatium capiam, qui solus mœrentem solari solebas, excitare lætitiam, mœstitudinẽ propulsare? Qualem te nunc ego, frater, adspicio, iàm nulla mihi verba referentem, iam nulla offerentem oscula? Quanquàm ità mutuus semper vtriq; nostrûm insederit amor, vt interiore potiùs foueretur affectu, quàm forensi blanditia diuulgaretur. Neq; enim aliorum quærebamus testimonium, qui tantã nostrî gratiã tenebamus. Ità virilis se vtrique nostrûm germanitatis succus infuderat, vt non blanditijs probare amorem, sed cõscia mente pietatis interno amore contenti, fucum blanditiarum non requirere videremur, quos & ipsa in amorem mutuum imago formaret. Nescio enim qua expressione mẽtis, qua corporis similitudine alter in altero videbamur. Quis te adspexit, qui non me Mira simi-

litudo vulgi in ſanctis fratribus.

viſum putaret? Quotiès aliquos ſalutaui, qui quoniam te priùs conſalutauerant, ſe à me iam dicerent ſalutatos? Quanti tibi dixerunt aliquid, qui ſe mihi dixiſſe memorarent? Quæ mihi hinc gaudia, quanta frequenter oborta lętitia, ꝙ eos errare in nobis cernere? Quàm gratus error, quàm iucunda prolapſio, quàm religioſa fallacia, quàm ſuauis calumnia? Neque enim de tuis erat aliquid aut factis, aut ſermonibus, quod timerem, qui mihi tua lætabar aſſeribi. Tamen ſi vehementiùs contenderent, quòd ſe mihi aliquid intimâſſe memorarent, reſpondebam ridens & gaudens, Videte nè fratri dixeritis. Nam cùm oĩa nobis eſſent noſtra cõmunia, indiuiduus ſpiritus, indiuiduus affectus: ſolùm tamen commune non erat ſecretum amicorum: non quô conferendi periculum vereremur, ſed tenendi ſeruaremus fidem. Sanè ſi conſilio pendenda res eſſet, erat ſemper commune conſilium, non ſemper commune ſecretum. Nam etsì amici ità alteri noſtrûm dicerent, vt dicta ſua ad alterutrum peruenirent: tamen ſcio plerunquè ità fidem ſecreti eſſe ſeruatam, vt nec fratri committeretur. Erat enim fidele indicium, & extraneo nõ eſſe proditum, quod non eſſet cum fratre collatum. His igitur tantis ac talibus bonis in exceſſum quendam, fateor, mentis elatus: ſupeſtitem me timere deſieram, quòd illum vita crederem digniorem. Et ideò excepi plagam, quam ferre non poſſum. Tolerabiliora enim tanti doloris præmeditata, quàm inexplotata, vulnera.

Quis iam mœſtum ſolabitur? Quis afflictũ leuabit? Cum quo participabo curas? Quis me ab iſtius mũdi vindicabit vſu? Tu enim actor negociorũ, cẽſor ſeruulorum, arbiter fratrũ: nõ litis, ſed pietatis arbiter. Nam ſi qñ aliqd cũ ſancta ſorore mihi conferendũ fuit, vtra melior videret ſentẽtia, te iudicẽ ſumebamus: q nullius læderes os, atq; vtriq; ſatisfacere geſtiens, & amandi affectũ tenebas, & cẽſendi modũ: vt & vtrunq; gratum dimitteres, & vtriuſq; tibi gratiam vindicares. Aut ſi ipſe aliquid diſceptandum deferres, quàm grata contentio tua? quàm ſine felle ipſa indignatio? quàm ſeruulis ipſis coërcitio non amara? cùm te fratribus magìs deferte, quàm ex affectu diceres vindicare. Nobis enim profeſſio repreſſit ſtudia coërcendi. Immò tu frater, ab omni nos abducebas coërcitionis affęctu, vindicare pollicens, & lenire deſiderans. Non mediocris igitur pruden-

Prudentiæ definitio.

tię teſtimonium, quę ità à ſapientibus definitur: Bonorum primum eſſe, Deum ſcire, & verum illud atque diuinum pia mente venerari: illam amabilem & concupiſcendã ęternę pulchritudinem veritatis, tota mentis charitate diligere. Secundum autem, in proximos à diuino illo fonte atque cæleſti naturæ deriuare pietatem. Quod etiam mundi ſapientes noſtris hausêre de legibus. Neque enim deriuare iſta in hominum diſciplinas, niſì de cæleſti illo diuinæ legis fonte potuiſſent.

Quid igitur obſeruantiam eius erga Dei cultum prædicem? qui priuſquàm perfectioribus eſſet initiatus myſterijs, in naufragio conſtitutus: cùm ea, qua veheretur, nauis ſcopuloſo illiſa vado, & vrgentibus hinc atque indè fluctibus ſolueretur, nõ mortem metuens, ſed nè vacuus myſterij exiret è vita, quos initiatos eſſe cognouerat, ab his diuinum illud fidelium ſacramentum popoſcit: non vt curioſos oculos inſereret arcanis,

Nota de Eucharistiæ vna ſpecie.

ſed vt fidei ſuæ conſequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit collo, atque ità ſe deiecit in mare, non requirens de nauis compage reſolutam tabulam, cui ſupernatans iuuaretur, quoniam fidei ſolius arma quæſierat. Itaq; his ſe tectum atque munitum ſatìs credens, alia auxilia non deſiderauit. Simul fortitudinem eius ſpectare licet, qui fatiſcente remigio non quaſì naufragus tabulam ſumpſerit, ſed quaſì fortis, ex ſeipſo adminiculũ ſuæ virtutis aſſumpſerit. Nec deſeruit ſpes, nec fefellit opinio. Deniquè primus ſeruatus ex vndis, & in portum terrenæ ſtationis euectus, præſulẽ ſuum, cui ſe crediderat, recognouit: ſtatimque vbì etiam cæteros ſeruulos ſuos, vel ipſe liberauit, vel liberatos comperit, negligens facultatum, nec amiſſa deſiderans, DEI eccleſiam requiſiuit, vt ageret gratias liberatus, & myſteria æterna cognoſceret, pronuncians nullum referendæ gratiæ maius eſſe officium. Quòd ſi homini non referre,

Ingratitudinis immane vitium.

ſimile homicidio iudicatum eſt: quantum crimen eſt, non referre DEO? Eſt ergò prudentis, agnoſcere ſeipſum, & quemadmodùm à ſapientibus definitum eſt, ſecundùm naturam viuere. Quid enim eſt tam ſecundùm naturam, quàm referre authori gratiam? Adſpice cælum hoc, nónne authori refert gratiam, cùm videtur? Cæli enim

Pſal. 18.

enarrant gloriam Dei, & opera manuũ eius annunciat firmamentum. Mare ipſum cùm ſedatum atque tranquillum eſt, diuinę ſerenitatis teſtatur indicium: cùm mouetur, indignatio ſuperna terrori eſt. Nónne omnes Dei gratiam iurè miramur, cùm aduertimus

quòd

quòd insensibilis natura quadam sensibili ratione suos fluctus coërceat, & fines suos vnda cognoscat? Nam de terris quid loquar,quę diuino obedientes præcepto, omnibus spontè animantibus pabulum subministrant:atq; id quod acceperint agri,velut crescentibus vsuris,multiplicatū,cumulatumq; restituunt?Ergò ille,qui natura duce diuini rationem operis igneo mētis vigore perceperat,sciuit primò omnium seruatori suo gratiam esse referendam. Sed quia referre non poterat,habere poterat. Est enim huiuscemodi gratię vis,vt & cùm refertur,habeatur:& habēdo referatur. Referebat igitur gratiam,deferebat fidem. Nam qui tantum mysterij cælestis inuoluti in orario præsidium fuisset expertus,quantum arbitrabatur si ore sumeret,& toto pectoris hauriret arcano? Quàm maius putabat fusum in viscera,quod tantùm sibi tectū orario profuisset? Sed nō ità auidus fuit,vt esset incautus. Scimus enim plerosq; auiditate studij ꝑtermittere cautionem. Aduocauit ad se Episcopum,nec vllam verā putauit,nisi verę fidei gratiā: percontatusq; ex eo est, vtrumnàm cū Episcopis catholicis,hoc est,cum Romana ecclesia cōueniret. Et fortè,& ad id locorū in schismate,regionis illius ecclesia erat. Lucifer enī se à nostra tunc temporis communione diuiserat: & quanquàm pro fide exulâsset,& fidei suæ reliquisset hæredes,non putauit tamen fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent,tamen erga Dei ecclesiam non tenerent:cuius patiebantur velut quosdam artus diuidi,& mēbra lacerari. Etenim cùm propter ecclesiam Christus passus sit,& Christi corpus ecclesia sit,nō videtur ab his exhiberi Christo fides,à quibus euacuatur eius passio,corpusq; distrahitur. Itaq; quanuis gratiæ fœnus teneret,& metueret tanti nominis debitor nauigare: tamen eò transire maluit,vbi tutò posset exoluere. Iudicabat enim diuinę solutionem gratię in affectu ac fide esse: quam quidem statìm vbi primùm copia liberior ecclesię fuit,implere non distulit. Dei gratiam & accepit desideratā,& seruauit acceptam. Nihil igitur ea prudentia sapientius,quę diuina & humana secernit. Nam quid spectatam stipēdijs forensibus eius facundiā loquar? Quàm incredibili admiratione in auditorio præfecturæ sublimis emicuit? Sed mâlo illa laudare,quę perceptis mysterijs Dei,duxit humanis esse potiora. Fortitudinem quoq; eius si quis pleniùs spectare volet,consideret quotiès post naufragiū inuicto quodam cōtemptu vitę huius maria transfretauerit,diffusasq; regiones obeundo peragrârit. Postremò,quòd hoc ipso tempore periculum non refugerit,sed ad periculum venerit,patiens iniuriæ, negligens frigoris,atq; vtinàm solicitus cautionis:sed hoc ipso beatus, quòd dum licuit vigore vti corporis,inoffenso àd exequenda quæ vellet functus iuuentutis officio,vitam vixit,debilitatem ignorauit. Qua verò prosecutione simplicitatem eius edisseram? Ea est enim quædam morum temperantia,mentisque sobrietas.

Nota de Romana ecclesia.

Simplicitas quid sit.

Date,quęso,veniam,& permittite dolori meo,vt de eo mihi paulo vberiùs liceat loqui,cum quo iam non conceditur colloqui. Certè & vobis proficit,vt aduertatis nō fragilitate quadam vos hoc officium,sed iudicio detulisse: nec misericordia mortis impulsos,sed virtutum honorificētia prouocatos. Anima enim benedicta omnis simplex. Tantæ autem simplicitatis erat, vt conuersus in puerum, simplicitate illius ætatis innoxiæ, perfectæ virtutis effigie,& quodam innocentium morū speculo reluceret. Intrauit igitur in regnum cælorum,quoniam credidit Dei verbo:quoniam sicut puer artem repulit adulandi,iniurię dolorem clementer absorbuit, quam clementiùs vindicauit,querelæ, quàm dolo,prōptior:satisfactioni facilis,difficilis ambitioni,sanctus pudori: vt frequenter in eo superfluam magis verecundiam prædicares, quàm necessariam quæreres. Sed nunquā superflua fundamenta virtutis. Pudor enim non reuocat,sed commendat,officiū. Itaq; velut quadam virginali verecundia suffusus ora, cùm vultu affectum proderet, si fortè aliquam subitò veniens offendisset parentem,velut depressus & quasi demersus in terram,licèt in ipso nequaquàm dissimilis cœtu virorū,rarus attollere os, eleuare oculos,referre sermonem:quod pudico quodā mentis pudore faciebat,cum quo castimonia quoq; corporis congruebat. Etenim intemerata sacri baptismatis dona seruauit, mundus corpore,purior corde,non minùs adulterini sermonis opprobrium,quàm corporis,abhorrescens : non minorem ratus pudicitiæ reuerentiam deferendam integritate verborum, quàm corporis castitate. Deniquè intantùm castimoniā dilexit,vt nec vxorem expeteret:licèt in eo non solùm castitatis appetētia fuerit, sed etiam pietatis gratia. Miro autem modo & coniugium dissimulabat, & iactantiam declinabat : tantaque erat dissimulatio,vt nobis quoq; vrgentibus, differre magis consortium, quàm refugere videre.

Præclara B. Satyri simplicitas.

Magna verecundia.

Seruauit baptismi innocentiā.

deretur. Hoc vnum itaq; fuit, quod nec fratribus crederet, non aliqua cunctationis hæsitantia, sed virtutis verecundia.

Quis igitur non miretur virum inter fratres duos, alteram virginem, alterum sacerdotem, ætate mediũ, magnanimitate nõ imparem, ità inter duo maxima munera pręstitisse, vt alterius minoris castitatem, alterius sanctitatem referret, non professionis vinculo, sed virtutis officio? Ergò si libido atque iracundia, reliquorũ vitiorũ educatrices sunt, iure castitatem atq; clementiam dixerim quasdam virtutũ parentes: Quanq̃ pietas quoq;, vt omnium principatus bonorum, ità etiam seminarium virtutum est cæterarum. Nam de parsimonia quid loquar, & quadam habendi castitate? Is enim non quærit aliena, qui sua seruat: nec inflatur immodicè, qui contentus est proprio. Nihil ergò aliud, nisi propriũ recuperare voluit, magìs nè fraudaretur, quàm vt ditaretur. Nam eos, qui aliena quęrũt, rectè accipitres pecunię nominabat. Quòd si radix malorum omnium auaritia est, vtiq; vitia exuit, qui pecuniam non requirit. Non vnq̃ accuratioribus epulis, aut congestis ferculis delectatus est, nisi cùm amicos ad epulas rogaret: quantũ natura satis esset, non quantum voluptati superesset, requirens. Et certè erat non pauper opibus, sed tamen pauper spiritu: quoniam ipsorum est regnũ cælorũ. De istius beatitudine nequaquàm vtiquè dubitare debemus: qui neque vt opulens exultauit in diuitijs, neque vt pauper exiguum quod habuit, iudicauit.

Libido & ira, vitiorũ nutrimēta.

Pecunię accipitres qui sint.

1.Tim.6.

Matt.5.

Superest vt ad conclusionem cardinalium virtutum, etiam iustitiæ partes in eo debeamus aduertere. Nam etsi cognatæ sint inter se, cõcretęq; virtutes, tamẽ singularũ quędã forma & expressio desideratur, maximeq; iustitiæ. Ea enim sibi parcior foris tota est: & quicquid habet, quadam inclementia suî, dum rapitur amore communi, trãsfundit in proximos. Sed huius multiplex species. Alia erga propinquos, alia erga vniuersos, alia erga Dei cultum, vel adiumentum inopum. Itaque qualis in vniuersos fuerit, prouincialium, quibus pręfuit, studia docent; qui parentẽ magìs fuisse proprium, quàm iudicẽ loquebantur, gratum piæ necessitudinis arbitrum, constantem æqui iuris disceptatorem. Inter fratres autem qualis fuerit, licèt omne hominum genus beneuolẽtia complecteretur, indiuisum patrimonium docet, nec distributa, aut delibata, sed reseruata hæreditas. Etenim pietatem sibi causam esse negauit testandi. Nam hoc quoq; vltimo sermone signauit, cùm quos dilexerat commendaret, sibi nec vxoris arbitrium fuisse ducendæ, nè à fratribus diuelleretur: nec testamẽnti faciendi voluntatẽ, nè nostrũ in aliquo arbitrium lęderetur. Deniquè & oratus, & obsecratus à nobis, nihil tamen condendũ putauit, non oblitus pauperũ, sed tantũ obsecrans esse tribuendũ, quantum nobis iustum videretur. Quo vno satìs & diuini timoris expressit indiciũ, & humanę edidit religionis exemplum. Nam quod pauperibus contulit, Deo detulit. Quoniam qui largitur pauperi, Deo fœnerat: & postulando quod iustum est, non exiguũ, sed totũ, reliquit. Hęc enim est summa iustitiæ, vendere quæ habeas, & conferre pauperibus. Qui enim dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in ęternum. Ergò dispensatores nos, non hæredes, reliqt. Nam hęreditas successori quæritur, dispensatio pauperibus obligaẗ. Vndè nõ immeritò quantus fuerit, hodiè quoquè per vocem lectoris paruuli spiritussanctus expressit: Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vanum animã suam, nec fecit proximo suo dolũ. Hęc est generatio requirentium Deũ. Hic ergò & in montem Domini ascendet, & in tabernaculo habitabit Dei: quia ingressus sine macula, operatus est iustitiã, locutus est veritatem, non decepit proximum: nec pecuniam fœneratus est suam, qui semper voluit recuperare hęreditariam. Agnosco oraculum: quod enim nulla ordinauit dispositio, spiritus reuelauit.

Iustitia S. Satyri.

Noluit testamentum facere.

Prou.19.

Psal.111.

Psal.23.

Quid verò illud recensẽã, quòd supra ipsam iustitiam pietate progressus, cùm quędam incubatori communiũ fructuũ, mei cõtemplatione muneris putaret essę tribuenda, largitatis me iactabat authorem, portionis suæ lucrũ ad cõmune consortiũ conferebat? Hęc & alia, quæ mihi tunc erant voluptati maximę, nunc recordatione doloris exaspe rant: Manent tamen, eruntq; semper, nec tanq̃ vmbra prętereunt, neq; virtutis gratia cum corpore occidit, nec idem naturę meritorumq; finis: licèt ipsius naturę vsus nõ in æternũ occidat, sed temporali quadã vacatione requiescat. Talibus igitur perfunctũ virtutibus, ereptũ periculis, desiderio magìs quàm amissiõe flebo. Suadet enim ipsa opportunitas mortis, vt prosequendũ magìs gratia, quàm dolendũ putemus. Scriptũ est enim, in cõmuni dolore propriũ vacare debere. Neq; enim prophetico sermone vni illi mulieri,

Non idẽ naturę atque meritorum finis.

ri, quæ figuratur, sed singulis dicitur, cùm ecclesiæ dictum videtur. Dicit ergò & ad me, & dicit scriptura cęlestis: Hoccine doces, sic instituis Dei plebē? An nescis, quia exemplū tuū, periculum cęterorū est? Nisì fortè exauditū non esse te quereris. Primum istud arrogātis est impudentię: mereri non velle, quod multis etiā sanctis negatū nóueris, cùm scias quia non est personarum acceptor Deus. Nam etsì misericors Deus, tamen si semper exaudiret oēs, nō iam ex voluntate libera, sed ex quadā velut necessitate facere videretur. Deindè cùm oēs rogent, si exaudiret omnes, nemo ergò moreretur. Pro quātis quotidiè rogas? Nunquìd cōstitutio Dei, contēplatione soluenda est tuî? Cur ergò non impetratū aliquandò doles, quod nō semper impetrabile esse cognoscis? Stulta, inquit, super omnes mulieres, nónne vides luctū nostrū, & quæ nobis cōtigerunt? Quoniā Sion mater nostra omniū, in tristitia cōtristatur, & humilitate humiliata est. Lugete validissimè & nunc, quoniam oēs lugemus: & tristes estote, quoniā omnes cōtristati sumus. Tu enim contristaris in fratre. Interroga terram, & dicet tibi, quoniā hæc est, quę debeat lugere tantorū superstes germinum: Et ex ipsa, inquit, initiò oēs nati: & alij venient, & eccè penè omnes in perditionē ambulant: & in exterminium fit multitudo eorum. Et quis ergò debet lugere magìs, nisì quæ tam magnā multitudinē perdidit, quàm tu, qui pro vno doles? Absorbeat igitur nostrū dolorē cōmunis dolor, & acerbitatē proprij mœroris excludat. Non enim dolere debemus eos, quos cernimus liberatos. Neq; enim ociosè tam sanctas hoc tēpore animas corporeis vinculis reminiscimur absolutas. Nanq; velut diuino iudicio tam graues viduas ità vno tēpore defunctas videmus, vt profectionis quidam videatur excessus, non mortis occasus: nè veterana emeritis stipendijs pudicitia dubium diù seruati pudoris incideret. Quos gemitus mihi, quos dolores tam acerba excitat recordatio? Et si mœroribus non vacabāt, tamen in ipso dolore priuato, in ipso tantorum amisso flore meritorū, cōmunis quędam naturę me cōditio solabatur: defixusq; in vno dolor, acerbitatē publici funeris domesticę specie pietatis obduxerat. 4. Esdr. 10.

Repeto ergò, sacra scriptura, solatia tua. Iuuat enim tuis pręceptis, tuis sentētijs immorari. Quia facilius est cęlū & terrā ꝑterire, quàm de lege vnū apicem cadere. Sed iam audiamus, quę scripta sunt: Nunc, inquit, retine apud temetipsum dolorē tuū, & fortiter fer qui tibi cōtigerūt casus. Si enim iustificaueris terminum Dei, & filium tuum recipies in tempore, & in mulieribus collaudaberis. Si hoc ad mulierē, quanto magìs ad sacerdotē? Si de filio, non vtiq; absurdum etiā de fratrum amissione talia memorari: quanq̄ si mihi fuisset filius, nunq̄ eū ampliùs dilexissem. Nam sicut in obitu liberorū effusi labores, suscepti frustrà dolores, mœrorē videntur augere: ità etiā in fratribus consuetudinis vsus atq; collegij, acerbitatem doloris accendūt. Sed eccè dicentē scripturā audio: Noli facere hunc sermonē, sed cōsenti persuaderi. Qui enim fles casus Sion, & consolarè ꝓpter dolorem Hierusalē. Vides enim, quia sancta nostra contaminata sunt, & nomen, quod nominatū est sup nos, penè ꝓphanatū est: & iuuenes nostri contumeliā passi sunt, & sacerdotes nostri succensi sunt, & Leuitę nostri in captiuitate fuerūt, & mulieres nostrę cōtaminatę sunt, & virgines nostræ vim passæ: & iusti nostri rapti, & paruuli nostri proditi sunt, & iuuenes nostri seruiêrunt, & fortes nostri inualidi facti sunt. Et quod oīm maius signaculū Siō, quoniā resignata est de gloria sua nunc, & tradita est manibus eorū, qui nos oderunt. Tu ergò excute multā tuā tristitiā, & depone abs te multitudinem dolorū, vt tibi repropitietur fortis, & requiē faciat tibi altissimus requietione dolorū. Luc. 6. 4. Esdr. 10. ibidèm.

Cessabūt igitur lachrymæ. Parendum est enim remedijs salutaribus, quia debet aliqd inter fidos & perfidos interesse. Fleant ergò, q spem resurrectionis habere non possunt: quam non sententia Dei eripit, sed fidei inclementia. Intersit inter Christi seruulos, idolorumq; cultores: vt illi fleant suos, quos in ꝑpetuum existimant interîsse. Illi nullas habeāt lachrymarū ferias, nullā tristitiæ requiē cōsequantur, qui nullā putāt requiē mortuorum. Nobis verò, quibus mors non naturę, sed vitæ istius finis est, quoniā in melius ipsa natura reparatur, fletus omnes casus mortis abstergat. Certè si illi sibi aliqua solatia repererunt, qui finem sensûs defectumq; naturę, mortem arbitrati sunt: quanto magìs nos, quibus meliora post mortē ꝓmia bonorum factorū cōscientia pollicetur? Habēt gentiles solatia sua, qa requiē malorū oīm, mortē existimant. Et vt vitę fructu carēt, ità etiā caruisse se putāt omi sensu & dolore pœnarū, quas in hac vita graues & assiduas sustinem⁹. Nos verò vt erectiores ꝓmio, ità etiā patientiores solatio esse debemus. Nō enī amitti, sed pręmitti videntur, quos non absumptura mors, sed æternitas receptura est. Mors pijs nō naturę, sed vitę huius finis est.

 Cessā-

Cessabunt ergò lachrymæ, aut si cessare non poterunt, in communibus lamentis flebo te, frater; & sub dolore publico, domesticos gemitus tegam. Nam cessare qui poterunt, cùm ad omnem sonum nominis tui lachrymæ surrepant, vel cùm vsus ipse recordationem excitat, vel cùm affectus imaginem repræsentat, vel cùm recordatio dolorem renouat? Quandò enim dees, qui tãtis officijs repręsentaris? Ades, inquam, & semper offerris: & toto te animo ac mẽte complector, adspicio, alloquor, osculor, comprehendo, vel in ipsa quiete nocturna, vel in clara, cùm reuisere & solari dignaris mœrentem. Deniquè ipsæ iam noctes, quæ quasi molestiores, viuẽte te, videbantur, quòd mutui conspectûs copiam denegarent: ipse iam somnus, colloquiorum nostrorum dudùm interruptor inamabilis, dulcis esse iam cœpit, quia te mihi reddidit.

Etiã clara luce sæpè S. Satyrus appáret fratri suo.

Non igitur miseri, sed beati, quorum nec præsentia deficit, nec cura minuitur, & augetur gratia. Etenim somni similis imago mortis. Quòd si in qete nocturna vinculis adhuc corporeis inhærẽtes, & quasi inter carceraria religatę claustra mẽbrorum, possunt tamen animæ altiora & discreta perspicere: quanto magis spectant hæc, cùm iam puro æthereoque sensu, nulla corporeę labis impedimenta patiuntur? Meritoque mihi conquerenti, vrgente quodam iam in occasum die, quòd non reuiseres quiescentem: totus omni tempore indiuiduus, affuisti, ità vt illo perfusus sopore membrorum, cùm ego vigilarem tibi, tu viueres mihi, dicerẽ: Quid est mors, frater? Nam certè nullis à me separare momentis. Ità enim vbiquè præstò eras, vt quam in istius vitæ vsu habere copiam nequibamus, nunc nobis semper & vbiq; pręstò sit. Nam tunc vtiquè omnia pręstò esse non poterant: nec enim complexiones nostræ, conspectusq; & osculorum corporaliũ suauitates, locis omnibus & omnibus temporibus suppetebant. Animorum imagines semper nobiscum erant, etiam quandò non eramus vnà: quę ne nunc quidem occiderunt, assidueque aduolant, quo maiore desiderio, eo maiore copia. Teneo igitur te, frater, nec mihi te aut mors, aut tempus auellet. Ipsę dulces lachrymæ sunt: ipsi fletus iucũdi, quibus restinguitur ardor animi, & quasi relaxatus euapórat affectus. Neque enim sine te esse possum, aut tuî non meminisse vnquàm: aut meminisse sine lachrymis. O amari dies, qui interruptam copulam próditis. O flebiles noctes, quę tam bonum cõsortem quietis, & indiuiduum mihi comitem perdidistis. Quas ederetis cruces, nisi se offunderet imago pręsentis, nisi visiones animi repręsentarent, quem species corporis denegaret? Iamiam frater animo meo charissime, quanquàm immaturo decesseris obitu, beatus tamen qui ista nõ sustines, nec amissum fratrẽ mœrere compelleris, quẽ absentem diù ferre non poteras, sed recursu celeri reuisebas. Quòd si tunc solitudinis meæ tædia repellere, mœstitiam fraternę mentis alleuare properabas: quanto nunc crebriùs afflictum animum debes reuisere, & ex te conceptum, per te lenire, mœrorem? At mihi tamen dat aliquas officij vsus inducias, & obsequij sacerdotalis intentio abducit animum.

De sancta verò sorore quid fiet? Quę licèt diuino metu pietatem temperet, rursùs tamen ipsum pietatis dolorem studio religionis accendit. Strata humì, & totum gremio suî complexa tumulum, laborioso fessa incessu, tristis affectu, dies noctesque mœrorem integrat. Nam licèt fletum plerunquè sermone suspendat, in oratione renouat. Et quanuis scripturarum memoria consolationes ferentibus præcurrat, flendi tamẽ desiderium precandi assiduitate compensat, lachrymarum vbertatem tunc præcipuè, quandò nemo interrumpere possit, instaurans. Ità quod miserearis, habes: quod repræhendas, non habes. Flere enim in oratione, virtutis est. Et quanquàm istud familiare virginibus, quibus mollior sexus, tenerior affectus contuitu communis fragilitatis, in lachrymas etiã sine domestici sensu doloris exuberat: tamen cùm maior causa mœrendi est, finis mœroris excluditur. Deest igitur consolandi via, quia suppetit excusandi gratia. Neq; enim possis prohibere, quod doceas, præsertìm cùm religionis adstruat lachrymas, nõ doloris: & communis seriem deplorationis, metu pudoris obtexat. Consolare ergò, qui potes adire animum, penetrare mentem. Cernat te esse præsentem, sentiat non esse defunctum: vt cuius secura de merito, eius functa solatio, discat pro eo non grauiter dolere, qui se admonuerit non esse dolendum.

Marcellina valdè dolet obitu fratris Satyri.

Sed quid ego te morer, frater? quid expectem, vt nostra tecùm commoriatur & quasi consepeliat oratio? Licèt ipsa species & exanimis corporis forma soletur, oculosq; manens gratia & permanens figura demulceat: nihil, inquã, moror. Procedamus ad tumulũ.

Sed

Sed priùs vltimum coram populo vale dico, pacem prædico, osculum soluo. Præcede ad illam cõmunem omnibus & debitam, sed iam mihi præ cęteris desiderabilem, domum. Para hospiti consortium: & quemadmodùm hîc omnia nobis fuêre communia, ità illîc quoquè ius diuiduum nesciamus. Nè, quæso, cupientem tuî diù deseras: properantem expecta, festinantem adiuua: & si diutiùs morari tibi videbor, accersi. Neque enim vnquàm prolixiùs absfuimus à nobis: tu tamen solebas reuisere. Nunc quoniam tu redire iam non potes, nos ad te ibimus, æquum est vt officium rependamus, subeamus vicem. Nunquàm nobis fuit vitæ conditio discretior. Semper aut sanitas, aut ægritudo communis, vt cùm alter ægresceret, alter in morbum incurreret: cùm alter reualesceret, vterque consurgeret. Quomodò ius nostrum amisimus? Et nunc consortium ægritudinis fuit, quomodò mortis consortium non fuit? Tibi nunc, omnipotens Deus, innoxiam commendo animam: Tibi hostiam meam offero. Cape propitius & serenus fraternum munus, sacrificium sacerdotis. Hęc meî iam liba pręmitto. In hoc ad te pignore venio: non pecuniæ, sed vitę pignore: nè me diutiùs residere facias tanti fœnoris debitorem. Non mediocris est fraterni amoris vsura, nec vilis naturę sors, quam cumulauit incrementum virtutis. Possum ferre, si citò cogar exoluere.

MARTYRIVM SANCTORVM MARTYRVM TROPHIMI, SABBATII, ET DORYMEDONTIS: *authore Simeone Metaphraste.* 1

IMPIO Probo tenente sceptra Imperij Romanorum, Vicarij magistratu Antiochiæ fungebatur Atticus, quem etiam vocabant Heliodorum. Cùm perageretur aũt exitialis natalis Daphnæi Apollinis, Antiochia quidem, vt est consentaneum, in tripudijs, ebrietatibus & sacrificijs totum diem transigebat. Illo autem die ex externa regione aduenientes Trophimus & Sabbatius, viri pij & adoratores veritatis, sed quorum nondùm erat manifesta pietas, cùm animarum tantam adspexissent captiuitatem, grauiter & ex imo pectore suspirans Trophimus: Deus, exclamauit, (voci quoquè commixtis lachrymis) qui verbo quidem ex ijs, quæ non erant, vniuersum constituisti, hominem autem ad imaginem tuam propria manu es fabricatus, tu benignè nunc adspice, & eripe istos à manu aduersarij. Hæc Deo dixit Trophimus. Repentè autem eum cum Sabbatio compręhendunt quidam ex gentilibus, & ducunt ad Vicarium. Qui cùm eum coràm curâsset sistendum, loco quidem statìm separat à se inuicèm, quos non poterat spiritu seiungere. Rogat autem priùs Trophimum, quodnam esset ei nomen, quę vitę conditio, & quę religio. Vir autem diuinus: Nomen quidem meum, dixit, ab ipso ortu est Trophimus. Cùm verò ab initio ingenuus essem & liber natus, non sine probro ac dedecore seruij peccato: sed rursùs mei Christi baptismate recepi primã illam ingenuitatem & libertatem. 2

19. Septembris.

Natalem Apollinis colunt Antiocheni.

Trophimus & Sabbatius comprehenduntur.

Vicarius verò, Quamnam autem, inquit, sequeris religionem? Iam quidem dixi, inquit Trophimus. Sed audi adhuc apertiùs: Sum Christianus, Christi seruus: & vtinàm Christi essem victima. Ille autem: Hospséne es, inquit, an indigena? Hospes, qui erat verè mundi hospes, respondit. Legisti, inquit Præses, quæ Imperatoria decreuit potentia? Legi, inquit Trophimus: Sed hæc nihil ad nos: nam inter dæmonum deceptionem, & pietatem multum interest: & tantum, quantum, vt arbitror, inter diem & noctem. Hęc ira replent Heliodorum: & statìm iubet eum nudatum, à quatuor extendi, & verberari vehementiùs. Atque ei quidem, fera quauis crudeliùs, corpus flagellis excedebant: illinc autem fluentes riui sanguinis, subiectum solum altè reddebant purpureum: & interìm, Sacrifica infelix, dicebat Heliodorus, neque maledictis in esse deos & Imperatorem. An ne carnes quidem tuas vides paulatim dissolui, & diffluere? Ille autem: Te, inquit, intuens, magìs misereor tuæ calamitatis, quòd cùm sis homo, habes animam feris agrestiorem, nullam in tuam cognationem ostendens humanitatem. Ego autem

Libera S. Trophimi confessio.

Verberatur durissimè.

quomodò potui Christi mei virtute, ferre plagas citra molestiam, & cum gaudio: ità etiam horum spectaculum existimo esse oculorum delicias, eorum, quæ sperantur, expectatione, sensum dolorum auferente. Et alioqui animam scit expurgare ab omni macula hic sanguis, qui propter Christum effunditur, qui est ei veluti quoddam diuinum lauacrum. Hæc cùm in ipso tempore tormenti vidit Vicarius philosophãtem martyrem, cum quidem in presentia punire statuit intermittere: suasione aũt potiùs eum aggredi & adhortationibus.

Cùm itaque eum curâsset coram ipso sistendum: Dijs sacrifica, dicebat, Trophime: alioquì te ad Dionysium Perẽnium, Phrygię Salutaris præsidem, trãsmittam. Erat enim is crudelitate insignis. Non mea referet, inquit Trophimus, à tene, an ab illo interimar. Nam seu Heliodorus, seu Dionysius me puniat, eadem mors me manet. Idem enim est vtrisque scopus & institutum, punire & de medio tollere eos, qui constituerunt colere pietatem. His vehementer commotus Heliodorus, in ligno suspendit Trophimum: &

Atrocissimè eius latera dilacerantur.

eum circunsistentes protinùs carnifices, illius latera immaniter discerpebant: & subibãt ad ipsa vsque interna viscera. Ille autem magìs conseruabat accuratum characterem philosophiæ: Domine, fer opem famulo tuo, leniter dicens & placidè. Preses itaque Heliodorus videns insignem athletę fortitudinem, cùm non posset lucem illius verborum intueri, vt qui animę cęcutiret oculis: Vbì est, dicebat, ô Trophime, Christus tuus? Ille autem: Meus, dicebat, Christus neque à me discedit, & semper adest omnibus, qui cum inuocant in veritate. Est autem hoc quoquè ex eo euidens, quòd nos facilè feramus dolores. Quî enim fieret, vt humana natura ferret tam graues cruciatus, si non ei diuinum

In carcere immaniter cruciatur.

adesset auxilium? Hæc cùm dixisset, athletam carcer suscipit: in quo tum alia cruciatur afflictione, tum etiam extenditur in quatuor foraminibus ligni ad torquẽdum comparati, vt ne minimum quidem posset respirare.

Ad tribunal autem post ipsum introducitur egregius Sabbatius. Ei autem statìm dicit Præses: Non rogo, an sis Christianus, (Hoc enim verbum adeò auersabatur, vt ne id vellet quidem audire, quoniam nec æger oculus sustinuerit videre lucem gratam omnibus) sed dic primùm, quænam sit tua dignitas. Sabbatius autem: Mihi, inquit, ô Iudex, & dignitas, & patria, & gloria, & facultates Christus est Dei filius semper viuens, cuius pro-

Iudex impingit alapam Sabbatio.

uidentia hoc vniuersum regitur & gubernatur. Iudex autem libero martyris responso arbitratus se esse extrema affectum cõtumelia, ei impingit alapam, acclamans: Responde ad propositum: & priusquàm tormentorum facias periculum, procede, & dijs sacrifica. Postcà enim sacrificare et ingratum, & non adeò acceptum, & alioquì præcedens tormentũ detrahit de gaudio, quod posteà cõsequitur. Sabbatius verò: Caducæ, inquit, & fluxæ voluptatis, ô Iudex, vel sola perceptio est lubrica & periculosa. Quòd si etiam consequentem habet impietatem, quantum malum? Quamobrèm sunt mihi meliora, quæ suscipiuntur propter Christum, supplicia. Ea enim reseruant, & habent perpetuas, & quæ semper manent, remunerationes. Res autem vestræ quo maiori afficiunt voluptate, tanto maiori dolore afficient. Atque vtinàm pari tempore: sed breuì quidem tempore, atque adeò momento temporis delectant, immortali aũtem & sempiterna afficient molestia.

His efferatur & acri ira mouetur Præses: & in ligno qdem sublimè tollit athletam, at-

Sabbatij latera discerpuntur.

que vngulis ferreis discerpit latera: Ossa autem emouet & elocat: & ipse tangit intestina. Propter hęc ergò tristem & dolore affectum contemplatus martyrem: Si est tibi, inquit, ô Sabbati, iucũdum pati propter Christum, vndenàm sunt gemitus, & hę calidæ lachrymæ? Vt scias, inquit martyr, quantùm ego rem sitio, & quanti facio pati propter illum. Nam etsì accipiam sensum grauissimi doloris, adeò vt & apertè mihi erumpant lachrymæ, & feram grauiter, adhuc tamen vehementiori eius amore teneor, & ne sic quidem volo desistere à suscipiendis pro ipso laboribus. Hęc dicebat, & corpus dilaniabant

O crudelem tyrannum.

vngulæ, acriorque & vehemẽtior dolor cor penetrabat. Cùm aũt iam ad terram carnes defluxissent, & nuda ossa essent relicta, & ventrem tormentũ confecisset & intestina, nec haberent carnifices, quid tangerent, cùm non esset subiectum, è ligno quidem deduci-

Sabbatius reddit animam.

tur athleta. Cùm aũt parùm abductus esset extra stadium, Deo tradit animam.

Cùm ergò tam pręclarè decertâsset Sabbatius, & longo interuallo euasisset superior, ideò de Trophimo spem abijciens Pręses, ad Perennium Dionysium, Phrygię Salutaris Pręsidem, cuius etiã priùs meminimus, cum statuit mittere. Et cùm quot tormẽtis ab eo sub-

subiectus esset scripsisset, & quemadmodùm lictoribus longè euasisset fortior, & quòd solum Christum colens, illorum deos rideret & nihilifaceret: cumque calceos ferreos clauis acutis & subtùs, & ex obliquo confixos, martyricis illis Trophimi pedibus priùs subijci iussisset, & clauos per pedes transegisset, iubet deindè agi in Phrygiam. Hîc enim dicebatur versari Dionysius. Ille autem lubenter, & cum gaudio clauos sibi subijciens, longè præcedebat consequentes pedites, & simul currentes equites. Non enim dolor pedum potuit generosum illius animũ vincere: sed leues potiùs ei addebat alas, firmioremque reddebat & constantiorem.

Nota insignem crudelitatem.

Itèm S. Trophimi fortitudinem.

Confecto itaque trium dierum itinere, veniũt Synadem Phrygiæ ciuitatem. Hîc cùm Heliodori literas legisset Dionysius, & intellexisset quemadmodùm se haberent singula, iussisset autem martyrem sisti ad suum tribunal: Tu es, inquit, Trophimus? Martyr verò, Ego, inquit, Trophimus vocor, sumque seruus Christi veri Dei, in quem qui crediderunt, nequaquàm afficiẽtur pudore. Quid tu, inquit ille, in his adhuc persistis: inanemq; & vanum hũc inuocas Christum, qui multis fuit causa mortis? Sed & si non priùs, at nũc saltem, dimissa in ipsum fiducia, dijs sacrifica, mortem effugiens: & lucrare vitam præsentem. Generosus autem excipiens Trophimus: Mortem quidem, inquit, nec si velim effugerim: Nam etsi nõ tu eam, at natura omninò afferet, & ei, quæ debẽtur, exoluam, cùm sim homo. Licet aũt ea vitam comparare perpetuam, quæ longo interuallo superat hãc fluxam & caducam, quod ad voluptatem attinet & beatitudinem: adeò vt quę sunt illius vitæ, nec possint cerni oculis, nec audiri auribus, nec in cor hominis ascendere. Huius ego vitæ sum nunc magno amore captus: & magnas tibi habeo gratias, quòd me illuc transire properantem, vrgeas per eam, quam minitaris, mortem. 1. Cor. 2.

Tunc totus in eum iram spirans Dionysius, iubet à quatuor extensum crudis boum neruis verberari: & continuò dum verberaretur (Nescit enim vitium differre & cunctari) Dic solùm, aiebat, Trophime, dijs sacrificabo, & ilicò à malo liberaberis. Ille autem verba illius existimabat, tanquàm vocem spinarum sub lebete. Sciebat enim, quòd quanto grauiora essent sua certamina, tanto se victorem futurum clariorem, & eo splendidiorem habiturum coronam. Quid ergò facit ille? In eum excogitat nouum modum insidiarum, vt inusitato supplicio perturbaret athletam. Cùm acetum sinapi contemperâsset, infundit naribus martyris. Ille autem apertè ostendit se nullam omninò accepisse mutationem ex acerbissima illa temperatione. Dedecus ergò non ferens scelestus, ligno alligauit athletam per eos, qui inseruiebant eius iniquitati, & latera dilaniauit: & cùm in eis profundos sulcos dissecuisset, sanguinis deduxit fluuios. Ille autem quo altiùs sublatus erat è terra, eo magìs videbatur Deo esse propinquus: &, multæ, dicebat, afflictiones iustorum, & ex eis omnibus liberabit eos Dominus. Dionysius autem cùm hæc audiuisset: Vana te spes, inquit, Trophime, & leuis cogitatio malè perdunt. Quis enim ad te veniet è cælis, à præsentibus malis liberaturus? Sed multa, tibi suadeo, verba dimittens, & vanam, quam dicis, felicitatem, accedens dijs sacrifica. Sic enim tibi proderis, & non aliter. Nam hæc sunt solùm strepitus, qui effunduntur in aures. His ille auditis, irridebat Pręsidis improbitatem, &, Nũquàm, aiebat, ô Dionysi, dum ero apud me, meum Deum, qui est verus & viuus, negauerim. Si est ergò tibi facile trãsformare homines, & alios facere ex alijs, expecta fore, vt ex me aliquid fortè audias contrarium. Nam ego quidem dum sum idem, qui nunc, Trophimus, obliuiscar citiùs esse homo, quàm meum ignorauerim Dominum & creatorem.

S. Trophimus neruis cæditur.

Inusitatum supplicij genus.

Latera martyris sulcantur.

Psal. 33.

Mira constãtia eius.

Præses autem: Perindè nobis respondes, ô Trophime, atquè si tibi suaderemus, non desistere à confessione: sed in eisdem perseuerare, & amplecti Christianismum. Et conuersus ad lictores: Vehementiùs, inquit, si quo modo tandèm ab his desistat nugis. Ille autem patiebatur quidem, & corpus ei consumebatur: vigebat verò ac florebat alacri promptoque animi studio, & pro pietate decertabat vehementer. Eum autem ludificans Præses: Nondùm, inquit, sensisti, ô Trophime, tormenta? Martyr autem: Iam, inquit, scio te magìs sentire perpessionem: apertè enim ostendis, iram in te magnam exercere tyrannidem. Mihi verò quo magìs corpus consumitur, eo magìs soluitur à vinculis, liberaturque omninò, & fit anima diuinior. Non enim manens in corpore vnà cum eo moritur: sed transit ad ea quæ desiderat, & propriam recipit hæreditatem. Ille quidem hæc dicebat: lictores autem se inuicèm alter alterum excipientes, ei grauiores dolores afferebant. Ille autem: Adspice de cælo, & me libera, dicebat,

Noui cruciatus.

Deus, de laqueo venantium. Quoniam tu es patientia mea Domine. Et hoc solo verbo valdè percussit caput Præsidis, & in beatum suum caput vniuersam vim illius mouit & insaniam. Itaque cùm salem iniecisset in acetum, & huius acrimoniam illius temperâsset salsedine, iussit ea infundere in vulnera martyris, sic arbitrans se expugnaturum athletam pietatis. Quòd si non expugnauero, aiebat, at imbecilliorem eum reddam ad futura. Sed qui comprehendit sapientes in astutia eorum, id, quod excogitauerat, conuertit aduersùs illius malitiam. Et martyr: Sic, dixit, ô Præses, corpus meum non diffluet, nec peribit: immò contrà, sal quidem ipsum conseruabit sanum, & confirmabit, & corroborabit aduersùs tuos insultus, adeò vt ipsos superet, & calliditatem vincat aduersarij. Tunc cùm seipso Iudex euasisset sæuior, iubet lampades admoueri lateribus egregij martyris: Vt quę restant, aiebat, carnes ignis consumat. Atque igne quidem minuebatur & consumebatur caro: martyri autem magis vigebat, crescebatque animi institutum. Et videbatur quidem sentire externam flammam: flagrabat autem cor eius maiore Christi desiderio.

Sal aceto immixtū, in martyris vulnera inijcitur.

Lampades vrunt eius latera.

Hęc postq̃ oĩa simul fortiter tulisset Trophimus, admirationeq; ac stupore totũ affecisset Dionysium, è ligno qdem deponitur: traditur aũt carceri, ne eum quidẽ benignum assecutus, sed in ligno inclusus, & nec tibias qdem valens extẽdere. Quidã aũt Dorymedon, vir q & colebat pietatẽ, & exercebat virtutẽ, & inter senatores primũ tenebat locũ, ingrediẽs in carcerẽ, & curã gerebat martyris, & abstergebat vulnera, & saniem emũdabat: deindè linteis inuoluebat & alligabat, atq; ei oẽm aliã adhibebat curationem. Et aliquo quidẽ tẽpore latebat hęc faciẽs: posteà aũt cùm venissent Dioscoria, id est, festũ Castoris & Pollucis, & Synade dies festus pręclarè celebraretur, festo qdem intererat vniuersus Senatus, solus aũt aberat Dorymedon. Deindè cùm Pręses eum accersisset, ne sic quidem accessit, significans ꝙ, cùm esset Christianus, minimè eum oporteret sacrificare simulacris & dęmonibus. Cùm ergò fuissent hęc renũciata Dionysio, vel inuitum eum adducit per satellites, & rogat causam, propter quam nõ venisset ad festum, idq; ab eo accersitus. Ille autem: Ad alia quidem, inquit, ô Pręses, in quibus nihil detrimenti acceptura est anima, nunquàm non veni, si tu me vocâsti, neq; vllam attuli excusationem: Vbi autem res spectat ad detrimentum animæ, & à Deo alienationem, non ego, qui non accessi, sum causa quòd non accesserim, sed is, qui ad ea vocat.

Dorymedon Senator pijssimus.

Cùm hæc autem audijsset Præses, quæ de Dorymedonte ne sperâsset quidem vnquàm, ne si Deus quidem prædixisset, valdè quidem fuit obstupefactus. Et cùm propter rem inopinatam ne plures quidem potuisset cum eo conferre sermones: Interim, inquit, eum teneat custodia. Cràs verò considerabimus, quomodò res eius se habeant. Atque ille quidem venit in carcerem, tanquàm in quandam palæstram: Dionysius autem, quibusdam ex suis ad eum missis, conabatur adducere eum ad pœnitentiam. Quos toruè & truculenter martyr intuens: Discedite à me, dixit, omnes qui operamini iniquitatem: & continuò tacuit, & erat tanquàm homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Die autem sequenti cùm sedem iudicialem ascendisset Dionysius, accersit Dorymedontem: &, Indignè, inquit, Senator, quidnam herì tibi accidit, aut quid tibi venit in mentem, vt & deos abiurares, & edicta respueres Imperatoria? Turpéne tibi esse videtur in eundem, in quem nos, referri ordinem, & deos honorare communiter, & huius Senatûs videri primus, cuius si vel minimam partem fuerit assecutus aliquis valdè ambitiosus, præclarè secùm actum esse duxerit? Sed non sunt hæc, inquit ille, magna ei, qui Deum solum diligit, & visione appræhendit eam, quæ est apud ipsum, pulchritudinem & splendorem, qui manet sanctos. Quid enim mea refert Tyranni appellatio, & chlamys florens alienis coloribus, & in Senatu elatè loqui & cum authoritate, & deus inanimus, & dea cum eo cohabitans, lapis fortasse, vel æs, artificio manuum fabricata, sedens fortasse, vel stans: quòd si velit etiam artifex, iacens, & pariens, aut in alio etiam manens habitu? Sunt hæc turpia, si vel solùm veniant in mentem, & quæ nec satis quidem vituperari possint pro meritis: vt sileam mala, quæ hinc proficiscuntur: animarum, quæ ea colunt, interitum: quæ eas manet, ignis gehennam: tenebras, quæ verbis explicari nequeunt: vermem, qui durat in æternum: dolorem illum inconsolabilem: & alias, quę intentantur, minas ijs, qui verum Deum non agnoscunt & colunt. Quid hęc enim ad regnum cęlorum, quod idem promisit ijs, qui ipsum diligunt?

Dorymedon it in carcerem.

Psalm. 6.

Psal. 37.

Sistitur coram iudice.

His

His magis obstupefactus Dionysius: Vndenàm, inquit, tantam nactus fiduciam, & loquendi libertatem, tam audaci ore in nos inueheris? Quòd verax sit, ô Præses, is, qui dixit: Quandò autem vos tradiderint regibus & præsidibus, nè soliciti sitis, quid loquamini: dabitur enim vobis in illo die os & sapientia, cui non poterunt contradicere oēs, qui vobis aduersantur. Propter hæc furiosè spirans Dionysius, & valdè efferatus: At ego, inquit, igne exsiccabo linguæ tuæ fluentum: & protinùs iubet candentibus obeliscis vri latera martyris. Eo autem ne minimùm quidem cedēte, sed Christi auxilium inuocante, ignis ille Dionysij nō repressit insaniam. Itaque cùm ligno suspendisset athletam, latera obeliscis assata ferreis discerpit vnguibus: &, Videam, inquit, an Christus veniet opem tibi laturus. Atque ille quidem intensiùs Deum alloquebatur, & adhuc magìs inuocabat nomen eius, quem desiderabat. Sed nec deos quidem Dionysij negligebat. ipsos enim contumelijs afficiebat & maledictis, hisque densis & crebris vulneribus vicissìm sauciabat Præsidem. Dionysius autem erat animo valdè perplexus, & multùm suos insectabatur milites, quòd non possent vnam linguam vincere. Hinc procedebant vngues ad genas martyris: & scrutabantur maxillas, & dentes effodiebant, sed non poterant etiam labefactare turrim eius animi. Deindè ignis quidem substernitur, deducitur autem miles pietatis: & pedibus quidem in igne ingreditur, caput verò & barbam manu tenebant lictores, & pilos vellebant acerbissimè. Tunc martyr videbatur quidem stare supra rosas: caput verò tam placidè præbebat, quàm q coronatur: & barbam, quàm cui supplicatur: & experientia quidem sustinebat præsentia, animo aūt erat paratus aduersùs omnia supplicia. Sed ille quidem rursùs conijcitur in carcerem.

Lucæ 21.

Candenti- bus obeliscis vruntur latera S. Dorymedōtis.

Sæuissimi carnifices.

Miranda virtus martyris.

Non multo autem interiecto tempore, cùm de eo quoquè spem abiecisset Dionysius, transit rursùs ad Trophimum. Eum enim spes fallebat, forta sè illum esse lucrifacturum, quem priùs magìs mulctauerat. Cùm eum ergò è carcere curâsset producendum: Si nec tantum, inquit, tempus relaxationis, vt muteris & conuertaris, persuasit, te omninò castigabunt bestiæ, qui es præditus ratione, & te multis exemplum facient, vt ex eo quòd sis extrema passurus, alijs magnū lucrum concilies. Martyr autem: Idem ego tibi nunc sum Trophimus, inquit, immò verò eo, quod intercessit, tempore effectus sum longè in pietate feruentior, vt qui seorsùm apud me fuerim, & quænam sim percepturus bona, reputauerim. Perge ergò facere quicquid placet: nam ego quidem lubenter velim esse exemplo ijs, qui me sunt consecuturi, vt si me adspexerint, simile martyrium non deferant. Quid deincèps? Martyr rursùs in ligno suspenditur, & ab vltimis corporis partibus totus discerpitur vnguibus: & candentibus obeliscis ei eruuntur oculi: & omni ex parte continuæ ei admouentur machinæ, vt videretur, an multiplici supplicio superaretur, & aliquid de sua remitteret constantia. Sed ille: Ago tibi gratias, Christe Saluator, dicebat, quòd tibi placuerit, vt ego sacrificarē prima membra mei corporis, & offerrem tibi primitias totius sacrificij, qui me totum eram sacrificaturus pro te, & tuo glorioso nomine. Hęc dixit, dum ei eruerētur oculi. Et rursùs traditus fuit in custodiam.

Rursùs Trophimus miserè cruciat.

Breui interiecto tempore, Præses dato signo, & frequentissimo congregato theatro, in excelsa sede præsidet ipse princeps spectator, & cùm Trophimum & Dorymedontem in medium produxisset, primùm quidem in eos emittit vrsam fame priùs validè industriâ armatam. Illa autem, donèc quidem appropinquâsset martyribus, & cursu, & ira, & alijs fera erat & vrsa immanissima. Postquàm autem propè venisset, oblita est & naturę, & famis, & os eis præbuit placidum & mansuetū, & ex diametro repugnans feritati Præsidis: & eius aurem tangente Dorymedonte, & sic eam ad se mouente, illa quidem eum reuerebatur. Præses autem feris omnibus agrestior, dicens vrsam nimìs esse mansuetam & humanam, in eos emisit pardum. Ipse autem illius quoquè arguit crudelitatem, & vrsa vsus est magistra. Non enim impudenter insilijt, non toruis adspexit oculis, sed lingebat eorum tibias, & abstergebat saniem, & præ se ferebat se eos honorare, & in omni habere reuerentia. Hęc circunstans quidem populus admirabatur, & inflammabatur ad pietatem. Qui autem theatrum coēgerat Dionysius, nō animaduerterat se eos, qui aderant, contra se congregâsse: & sui potiùs dedecoris spectatores, quàm certaminis martyrum conuocâsse. Propter quæ ipse magìs efferabatur, & ei, qui curam gerebat bestiarum, mortem minabatur grauissimam. Ille autem timore affectus, leonem quoquè immisit in martyres. Sed nec is fuit minùs placidus, quàm priores bestiæ. Contrà

Vrsa mansuescit.

Itèm pardus.

Itèm leo.

autem rem fecit præclaram in eum, qui illius curæ præerat. Nam ille quidem ſenſim, & caput deorsùm inclinans, accedit ad ſanctos: Is autem ipſum iritabat acriter exclamãs, & exhortabatur aduersùs ſanctos. Leo autem in eum repentè inſiliens, lacerat & diſcerpit protinùs.

Omni itaque ſpe abiecta, Dionyſius eos condemnat, vt gladio eis mors afferatur: & ira pércitus iubet carnificibus, vt irrumpentes in ſtadium, præclarorum martyrum capita amputarẽt. Tunc autem erat nonuſdecimus Septembris. Et Christi martyres propter ipſum hunc finem aſſecuti, in illius manus ſuas tradiderunt animas. Martyrica autem eorum corpora cùm magno ſtudio, occultè tamẽ propter metum Præſidis, quidam pij ſuſtuliſſent, & ea honorificè compoſuiſſent, depoſuerunt, glorificantes patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Sancti martyris capite cæduntur.

VITA THEODORI ARCHIEPISCOPI CANTVARIENSIS, AVTHORE VENERABILI BEDA PREſbytero, *lib. 3. & 4. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Anglorum.*

Septembris 19. Li. 3. ca. 29.

Romana, Catholica & Apoſtolica Eccleſia.

REGES Anglorum nobiliſſimi, Oſuui prouinciæ Nordan Humbrorum, & Ecgberr Cantuariorum, habito inter ſe conſilio, quid de ſtatu Eccleſiæ Anglorum eſſet agẽdum, (intellexerat enim veraciter Oſuui, quãuìs educatus à Scotis, qa Romana, eſſet catholica & Apoſtolica Eccleſia) aſſumpſerunt cũ electione & cõſenſu ſanctę Eccleſiæ gentis Anglorum, virum bonũ & aptum Epiſcopatu preſbyterum, nomine Vuigardum de Clero Deuſdedit Epiſcopi: & hunc Antiſtitem ordinãdum, Romam miſerunt: quatenùs accepto ipſe gradu Archiepiſcopatûs, catholicis per omnem Britanniam Eccleſijs Anglorum ordinare poſſet Antiſtites. Verùm Vuigardus Romam perueniẽs, priuſquàm conſecrari in Epiſcopum poſſet, morte præreptus eſt, & huiuſmodi literæ Regi Oſuui Britanniam remiſſæ ſunt.

Literæ Vitaliani Papę ad Oſuui regem.

Domino excellentiſſimo filio Oſuuio Regi Saxonum, Vitalianus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Deſiderabiles literas excellentię veſtrę ſuſcepimus, quas relegentes, cognouimus eius pijſsimam deuotionem feruẽtiſſimumq; amorem, quem habet propter beatam vitam: & qa dextera Domini protegẽte, ad veram & Apoſtolicam fidem ſit cõuerſus, ſperans vt ſicut in ſua gente regnat, ità & cum Christo in futuro conregnaturus ſit. Benedicta igitur gens, quę talem ſapientiſſimum & Dei cultorem promeruit habere regem: quia non ſolùm ipſe Dei cultor exiſtit, ſed etiam omnes ſubiectos ſuos meditatur die ac nocte ad fidem catholicam atque Apoſtolicam pro ſuę animę redemptione conuertere. Quis enim audiens hęc ſuauia, non lætetur? Quis non exultet & gaudeat in his pijs operibus? quia & gens veſtra Christo omnipotenti Deo credidit ſecundùm diuinorum prophetarum voces, ſicut ſcriptum eſt in Eſaia: In die illa radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabuntur. Et iterùm: Audite inſulę, & attendite populi delongè. Et poſt paululùm: Parùm, inquit, eſt vt mihi ſis ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fęces Iſraël conuertendas: Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremũ terrę. Et rursùm: Reges videbunt, & cõſurgent principes, & adorabunt. Et poſt puſillum: Dedi te in fœdus populi, vt ſuſcitares terram, & poſſideres hæreditates diſſipatas, & diceres his qui vincti ſunt, Exite: & his qui in tenebris, Reuelamini. Et rursùm: Ego Dominus vocaui te in iuſtitia, & appræhendi manum tuam, & ſeruaui, & dedi te in lucem gentium, & in fœdus populi, vt aperires oculos cæcorum, & educeres de concluſione vinctum, de domo carceris ſedentem in tenebris.

Eſa. 11. Eſa. 49. Eſa. 42.

Eccè excellentiſſime fili, quàm luce clarius eſt, non ſolùm de vobis, ſed etiam de omnibus prophetatum gentibus, quòd ſint crediture in Christo omnium conditore. Quamobrèm oportet veſtram celſitudinem, vtpotè membrum exiſtens Christi, in omnibus piam regulam ſequi perenniter principis Apoſtolorum, ſiue in paſcha celebrando, ſiue

siue in omnibus, quæ tradiderunt sancti Apostoli Petrus & Paulus, qui vt duo luminaria cæli, illumināt mundum, sic doctrina eorum, corda hominum quotidiè illustrat credentium. Traditiones Apostolorum.

Et post nonnulla, quibus de celebrando per orbem totum vno vero pascha loquitur: Hominem denique, inquit, docibilem, & in omnibus ornatum antistitem secundùm vestrorum scriptorum tenorem, minimè valuimus nunc reperire pro longinquitate itineris: Profectò enim dum huiusmodi apta reperta; persona fuerit, eum instructum ad vestram dirigemus patriam: vt ipse & viua voce, & per diuina oracula omnem inimici zizaniam ex omni vestra insula cū diuino nutu eradicet. Munuscula, à vestra celsitudine beato principi Apostolorum directa, pro æterna eius memoria suscepimus, gratiasque ei agimus, ac pro eius incolumitate iugiter Deum deprecamur cum Christi clero. Itaque qui hęc obtulit munera, de hac subtractus est luce, situsque ad limina Apostolorum: pro quo valdè sumus contristati, cùm hîc esset defunctus. Veruntamen gerulis harum nostrarum literarum vestris missis, & beneficia sanctorū martyrum, hoc est, reliquias beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & sanctorum martyrum Laurentij, Iohannis, & Pauli, & Gregorij, atq; Pancratij fecimus dari, vestrę excellentię profectò omnia contradenda. Nam & cōiugi vestræ, nostrę dilectę filiæ, direximus per pręfatos gerulos Crucem & clauem auream, habentem de sacratissimis vinculis beatorum Petri & Pauli Apostolorum. De cuius pio studio cognoscētes, tantùm cuncta sedes Apostolica vnà nobiscùm lætatur, quantùm eius pia opera coram Deo flagrant & vernant. Festinet igitur, quæsumus, vestra celsitudo, vt optamus, totā insulam suam Deo Christo dicare. Profectò enim habet protectorem humani generis redemptorem Dominū nostrum Iesum Christum, qui ei cuncta prospera impartiet, vtì nouum Christi populum coaceruet, catholicam ibi & Apostolicam constituens fidem. Scriptum est enim: Quærite primùm regnum Dei & iustitiam eius, & hęc omnia adijcientur vobis. Nimirùm enim quærit & impetrabit, & ei omnes suę insulæ, vt optamus, subdentur. Paterno itaque affectu salutantes vestram excellentiam, diuinam iugiter precamur clementiam, quæ vos vestrosque oēs in omnibus bonis operibus auxiliari dignetur, vt cum Christo in futuro regnetis seculo. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat. Magni cetè fecit antiquitas sanctorum reliquias, quas impij contēnunt. Matt. 6.

Eodem tempore prouinciæ Orientalium Saxonum post Gvuidhelmum, præfuêre Reges Sighere & Sebbi, quanuis ipsi, Regi Merciorum Vulfhere subiecti: quæ videlicet prouincia cùm præfatę mortalitatis clade premeretur, Sighere cum sua parte populi, relictis Christianæ fidei sacramentis, ad apostasiam cōuersus est. Nam & ipse Rex, & plurimi de plebe, siue optimatibus, diligentes hanc vitam, & futuram non quærentes, siue etiam non esse credentes, cœperunt fana, quæ derelicta erant, restaurare, & adorare simulacra, quasi per hęc possent à mortalitate defendi. Porrò socius eius & cohæres Regni eiusdem Sebbi, magna fidem perceptam cum suis omnibus deuotione seruauit, & magna vitam fidelem felicitate compleuit. Ex cap. 30. Multi in Anglia relabuntur in Ethnicismum.

Quod vbi Rex Vulfhere comperit, fidem videlicet prouinciæ ex parte prophanatam, misit ad corrigendum errorem, reuocandamque ad fidem veritatis prouinciā Iarumannum Episcopum, q successor erat Trumhere. Qui multa agens solertia, iuxta quod mihi presbyter, qui comes itineris illi, & cooperator verbi extiterat, referebat, (erat enim religiosus & bonus vir, longè lateque omnia peruagatus) & populum & Regem præfatum ad viam iustitię reduxit, adeò vt relictis siue destructis fanis arisque, quas fecerant, aperirent ecclesias, ac nomen Christi, cui contradixerant, confiteri gauderent, magis cum fide resurrectionis in illo mori, quàm in perfidiæ sordibus inter idola viuere cupientes. Quibus ità gestis, & ipsi sacerdotes doctoresque eorum, domum redière lætantes. Redeunt ad fidem.

Anno memorato eclipsis solis, & mox sequentis pestilentiæ, quo & Colman Episcopus vnanimi catholicorum intentione superatus, ad suos reuersus est, Deusdedit sextus Ecclesiæ Dorouernensis Episcopus, obijt pridiè Iduum Iuliarum. Sed & Ercónbert rex Cantuariorum, eodem mense ac die defunctus, Egberto filio sedem regni reliquit, quam ille susceptam per nouem annos tenuit. Tunc cessante non pauco tempore Episcopatu, missus est Romam ab ipso simul & à rege Nordan Humbrorum Osuni, vt iam diximus, Vuighart presbyter, vir in Ecclesiasticis disciplinis doctissimus, de genere Anglorum, petentibus pro Ecclesia Anglorum Episcopum ordinari, missis pariter Apostolico Papæ donarijs, & aureis atque argenteis vasis non paucis. Qui vbi Romam per- Lib. cap. 1.

uenit, cui sedi Apostolicæ tempore illo Vitalianus præerat, postquàm itineris sui causam præfato Papę Apostolico patefecit, non multò pòst & ipse, & omnes penè, qui cum eo aduenerant socij, pestilentia superueniente, deleti sunt.

At Apostolicus Papa, habito de his consilio, quæsiuit sedulus, quem Ecclesijs Anglorum Archiepiscopum mitteret. Erat autem in monasterio Niridano, quod est non longè à Neapoli Campaniæ, Abbas Adrianus, vir natione Apher, sacris literis diligenter imbutus, monasterialibus simul & Ecclesiasticis disciplinis institutus, Græcę pariter & Latinæ linguæ peritissimus. Hunc ad se accitum Papa iussit, Episcopatu accepto in Britanniam venire. Qui indignum se tanto gradu respondens, ostendere posse se dixit alium, cuius magis ad suscipiendum Episcopatum & eruditio conueniret, & ætas. Cumque monachum quēdam de vicino virginum monasterio, nomine Andream, Pontifici offerret, hic ab omnibus, qui eum nouère, dignus Episcopatu iudicatus est. Verùm pōdus corporeę infirmitatis, nè Episcopus fieri posset, obstitit. Et rursùm Adrianus ad suscipiendum Episcopatum actus est. Qui petijt inducias, si fortè alium, qui ordinaretur Episcopus, ex tempore posset inuenire.

Adrian᷒ insignis Abbas recusat Archiepiscopatum.

Erat ipso tempore Romæ monachus Adriano notus, nomine Theodorus, natus in Tharso Ciliciæ, vir & seculari & diuina literatura Græcè & Latinè instructus, probus moribus, & ætate venerandus, id est, annos habens ætatis sexagintasex. Hunc offerens Adrianus Pontifici, vt Episcopus ordinaretur, obtinuit, his tamen conditionibus interpositis, vt ipse eum perduceret in Britanniam, eò quòd iam bis partes Galliarum diuersis ex causis adijsset, & ob id maiorem huius itineris peragendi notitiam haberet, sufficiensque esset in possessione hominum propriorum: & vt ei doctrinæ cooperator existens, diligenter attenderet, nè quid ille contrarium veritati fidei, Græcorum more, in Ecclesiam, cui præesset, introduceret. Qui subdiaconus ordinatus, quatuor expectauit menses, donèc illi coma cresceret, quò in coronam tonderi posset. Habuerat enim tonsuram more Orientalium sancti Pauli Apostoli. Qui ordinatus est à Vitaliano Papa anno Dominicę incarnationis sexcentesimo sexagesimooctauo, sub die septimo Calendarum Aprilium Dominica. Et ità vnà cum Adriano sexto Calendas Iunias in Britanniam missus est.

Theodorus monachus ordinatur Romæ Archiepiscop᷒ Cātuarieñ.

Qui cùm pariter per mare ad Massiliam, ac deindè per terram Arelatem peruenissent, & tradidissent Iohanni Archiepiscopo ciuitatis illius scripta commendatitia Vitaliani Pontificis, retenti sunt ab eo, quousquè Ebroinus Maior domûs regiæ copiam pergendi quoquò vellent, tribuit eis. Qua accepta, Theodorus profectus est ad Agilbertum Parisiorum Episcopum, & ab eo benignè susceptus, & multo tempore habitus est: Adrianus verò perrexit primùm ad Emme Senonum, & posteà ad Pharaonem Meldorum Episcopos: & benè cum eis diutiùs fuit. Coëgerat enim eos imminens hyems, vt vbicunquè potuissent, quieti manerent. Quod cùm nuncij certi narrâssent regi Ecgberto, scilicet Episcopum, quem petierant à Romano Antistite, in Regno Francorum esse, misit illò continuò Redfridum præfectum suum ad adducendum eum. Quò cùm venisset, assumpsit Theodorum cum Ebroini licentia, & perduxit eum ad portum, cui nomen est Quentauuic: vbi fatigatus infirmitate, aliquantispèr moratus est. Et cùm conualescere cœpisset, nauigauit in Britanniam. Adrianum autem Ebroinus retinuit, quoniam suspicabatur eum habere aliquam legationem Imperatoris ad Britanniæ reges aduersùm Galliæ regnum, cuius tunc ipse maximam curam gerebat. Sed cùm tale nihil illū habere vel habuisse veraciter comperisset, absoluit eū, & post Theodorum ire permisit. Qui statim vt ad illum venit, dedit ei monasterium beati Petri Apostoli, vbi Archiepiscopi Cantiæ sepeliri solent. Pręceperat enim Theodoro abeūti Dominus Papa Apostolicus, vt in diœcesi sua prouideret & daret ei locum, in quo cum suis aptè degere potuisset.

Peruenit autem Theodorus ad ecclesiam suam secundo, postquàm consecratus est, anno, die sexto Calendarum Iuniarum Dominica: & fecit in ea annos viginti & vnum, menses tres, dies viginti sex. Moxque peragrata Insula tota, quaquauersùm Anglorum gentes morabantur, (nam & libentissimè ab omnibus suscipiebatur, atque audiebatur) rectum viuendi ordinem, ritum celebrandi paschæ canonicum, per omnia comitante & cooperante Adriano, disseminabat. Isque primus erat in Archiepiscopis, cui omnis Anglorum Ecclesia manus dare consentiret. Et quia literis sacris, simul &

Ex cap. 1. Theodorus venit ad sedem suam Cantuariensem.

& fecularibus, vt diximus, abundanter ambo erant instructi, congregata discipulorum caterua, scientiæ salutaris quotidiè flumina, irrigandis eorum cordibus emanabant: ità vt etiam Metricæ artis, Astronomicæ & Arithmeticæ Ecclesiasticæ disciplinam, inter sacrorum apicum volumina suis auditoribus contraderent. Indicio est, quòd vsque hodiè supersunt de eorum discipulis, qui Latinam Græcamque linguam æquè vt propriam, in qua nati sunt, nôrunt. Neque vnquàm prorsùs, ex quo Britanniam petiêrunt Angli, feliciora fuêre tempora, dum fortissimos Christianosque habentes reges, cunctis Barbaris nationibus essent terrori, & omnium vota ad nupèr audita cælestis regni gaudia penderent: & quicunque lectionibus sacris cuperent erudiri, haberent in promptu magistros qui docerent. Sed & sonos cantandi in ecclesia, quos catenùs in Cantia tantùm nouerant, ab hoc tempore per omnes Anglorum Ecclesias discere cœperunt: Primusque, excepto Iacobo, de quo suprà diximus, cantandi magister Nordan Humbrorum Ecclesijs Eddi cognomento Stephanus fuit, inuitatus de Cantia à reuerendissimo viro Vuilfrido, qui primus inter Episcopos, qui de Anglorum gente essent, catholicum viuendi morem Ecclesijs Anglorum tradere didicit. Felicissima Britanniæ tempora.

Itaque Theodorus perlustrans vniuersa, ordinabat locis opportunis Episcopos, & ea, quæ minùs perfecta reperit, his quoquè iuuantibus corrigebat. In quibus & Ceadda Episcopum cùm argueret non fuisse ritè consecratum, respondens ipse voce humilima, dixit: Si me, inquit, nôsti Episcopatum non ritè suscepisse, libenter ab officio discedo: quippe qui neque me vnquàm hoc esse dignum arbitrabar, sed obedietiæ causa iussus subire, quanuis indignus, consensi. At ille audiens responsionis eius humilitatem, dixit non eum Episcopatum dimittere debere: sed ipse ordinationem eius denuò catholica ratione consummauit. Eo autem tempore, quo defuncto Deusdedit, Doruernensis ecclesiæ Episcopus quærebatur, ordinandusque mittebatur, Vuilfridus quoquè de Britannia in Galliam ordinandus est missus. Et quoniam ante Theodorum redijt, ipse etiam in Cantia presbyteros & diaconos, vsque dum Archiepiscopus ad sedem suam perueniret, ordinabat. At ipse veniēs, mox in ciuitate Rhofi, vbi defuncto Damiano, Episcopatus iamdiù cessauerat, ordinauit virum magis Ecclesiasticis disciplinis institutum, & vitę simplicitate contentum, quàm in seculi rebus strenuum, cui nomen erat Putta, maximè autem modulandi in ecclesia more Romanorum, quem à discipulis Papę Gregorij didicerat, peritum. Theodorus reprehēdit Episcopum non ritè cōsecratum. Putta Episcop. Rofensis.

Intereà Colmanus, qui de Scotia erat Episcopus, relinquens Britanniam, tulit secùm omnes, quos in Lindisfarorum insula congregauerat Scotos: sed & de gente Anglorum viros circiter triginta, qui vtrique monachicæ conuersationis erant studijs imbuti: Et relictis in ecclesia sua aliquot fratribus, primò venit ad Insulam Hu, vndè erat ad prædicandum verbum Dei Anglorum genti destinatus. Deindè secessit ad Insulam quandam paruam, quæ ad Occidentalem plagam ab Hibernia procùl secreta, sermone Scotico Inhisbouinde, id est, insula vitulæ albæ, nuncupatur. In hanc ergò perueniens, construxit monasterium, & monachos inibi, quos de vtraque natione collectos adduxerat, collocauit. Quicùm inuicèm concordare non possent, eò quòd Scoti tempore æstatis, quo fruges erant colligendæ, relicto monasterio, per loca sibi nota vagarentur: at verò hyeme succedente, redirent, & his, quæ Angli præparauerant, communiter vti desiderabant: quęsiuit Colmanus huic dissensioni remedium, & circumiens omnia prope vel longè, inuenit locum in Hibernia Insula aptum monasterio construendo, qui lingua Scotorum Magio nominatur: emitque partem eius non grandem ad construendum ibi monasterium à Comite, ad cuius possessionem pertinebat, ea cōditione addita, vt pro ipso etiam, qui eis locum commodaret, consistentes ibi monachi Domino preces offerrent. Et constructo statim monasterio, iuuante etiam Comite, & vicinis omnibus, Anglos ibidèm collocauit, relictis in præfata insula Scotis. Quod videlicet monasterium vsque hodiè ab Anglis tenetur incolis. Ipsum nanque est, quod nunc grande de modico effectum, Iniugeo consuetè vocatur: & conuersis iamdudùm ad meliora instituta omnibus, egregium examen continet monachorum, qui de prouincia Anglorum ibidèm collecti, ad exemplum venerabilium patrum sub regula & Abbate canonico in magna continentia & sinceritate proprio labore manuum viuunt. Cap. 4. Colmanus Episcop. in Hibernia condit monasterium.

Anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo septuagesimo, qui est annus secun- Cap. 5.

dus, ex quo in Britanniam venit Theodorus, Osuui rex Nordan Humbrorum pressus est infirmitate, qua & mortuus est anno ætatis suæ quinquagesimo octauo: qui intantùm eo tempore tenebatur amore Romanę & Apostolicæ institutionis, vt si ab infirmitate saluaretur, etiam Romam venire, ibique ad loca sancta vitam finire disponeret: Vuilfridumque Episcopum ducem sibi itineris fieri, promissa non parua pecuniarum donatione, rogaret. Qui defunctus die decimoquinto Calendarum Martiarum, Ecgfridum filium regni hæredem reliquit. Cuius anno regni tertio Theodorus cogit Concilium Episcoporum vnà cum eis, qui canonica patrum statuta diligerent, & nôssent, magistris ecclesię pluribus. Quibus pariter congregatis, diligenter ea quę vnitati pacis Ecclesiasticę congruerent, eo, quo pontificem decebat, animo cœpit obseruāda docere. Cuius synodicę actionis talis textus est:

Synod. Britanniæ, vel Angliæ.

In nomine Domini Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, regnante in perpetuum ac gubernante suam Ecclesiam eodem Domino nostro Iesu Christo, placuit conuenire nos iuxta morem canonum venerabilium, tractaturos de necessarijs ecclesiæ negocijs. Conuenimus autem die quartadecima mensis Septembris, indictione prima, in loco, qui dicitur Herudford. Ego quidem Theodorus, quanuis indignus, ab Apostolica Sede destinatus Dorouernensis ecclesiæ Episcopus, & consacerdos ac frater noster reuerendissimus Bisi Orientalium Anglorum Episcopus, affuimus: cum quibus etiam frater & consacerdos noster Vuilfridus Nordan Humbrorum gentis Episcopus, per proprios legatarios affuit. Affuerunt & fratres & consacerdotes nostri Putta Episcopus Castelli Cantuariorum Rhofescestir, Leutherius Episcopus Occidentalium Saxonum, Vuinfridus Episcopus prouinciæ Merciorum. Cumque in vnum conuenientes, iuxta ordinem quiq; suum resedissemus: Rogo, inquam, dilectissimi fratres, per timorem & amorem redemptoris nostri, vt in communi omnes pro nostra fide tractemus, vt quęq; decreta ac diffinita sunt à sanctis ac probabilibus patribus, incorruptè ab omnibus nobis seruentur.

Decreta sanctorum patrum seruanda.

Hæc & alia complura, quæ ad charitatem pertinebant, vnitatemque Ecclesiæ conseruandam, prosequutus sum. Cumque explêssem prolocutionem, interrogaui vnumquemque eorum per ordinem, si consentirent ea, quę à patribus canonicè sunt antiquitùs decreta, custodire. Ad quod omnes consacerdotes nostri respondentes dixerunt: Optimè omnibus placet, quæ diffiniêrunt sanctorum canones patrum, nos quoquè omnes alacri animo libentissimè seruare. Quibus statim protuli eundem librum canonum, & ex eodem libro decem capitula, quę per loca notaueram, quæ maximè nobis necessaria sciebam, illis coràm ostendi, & vt hęc diligentiùs ab omnibus susciperentur, rogaui.

X. Canones sanctorum Patrum.

Primum capitulum, vt sanctum diem paschæ in commune omnes seruemus Dominica post quartamdecimam lunam primi mensis. Secundum, vt nullus Episcoporum parochiam alterius inuadat, sed cōtentus sit gubernatione creditæ sibi plebis. Tertium, vt quæque monasteria Deo consecrata, nulli Episcoporum liceat ea in aliquo inquietare, nec quicquam de eorum rebus violenter abstrahere. Quartum, vt ipsi monachi non migrent de loco ad locum, hoc est, de monasterio ad monasterium, nisi per missionem proprij Abbatis: sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conuersionis promiserunt. Quintum, vt nullus clericorum relinquens proprium Episcopum, passim quolibèt discurrat, neque alicubi veniens absque commendatitijs literis sui pręsulis suscipiatur. Quòd si semèl susceptus est, & noluerit inuitatus redire, & susceptor, & is qui susceptus est, excommunicationi subiacebit. Sextum, vt Episcopi atque clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato; nullique eorum liceat vllum officium sacerdotale absque permissu Episcopi, in cuius parochia esse cognoscitur, agere. Septimum, vt bis in anno synodus congregetur. Sed quia diuersę causę impediunt, placuit omnibus in commune, vt Calendis Augusti in loco, qui appellatur Clofeshooh, semèl in anno cōgregetur. Octauum, vt nullus Episcoporum se pręferat alteri per ambitionem, sed oēs agnoscant tempus & ordinem consecrationis suæ. Nonum capitulum in commune tractatum est, vt plures Episcopi, crescente numero fidelium, augerentur. Sed de hac re ad pręsens silemus. Decimum pro coniugijs, vt nulli liceat nisi legitimū habere connubium: nullus incestum faciat, nullus cōiugem propriam, nisi, vt sanctū Euangeliū

Matt. 5.

docet, fornicationis causa relinquat. Quòd si quisquam ꝓpriam expulerit coniugem, legiti-

gitimo sibi matrimonio coniunctam, si Christianus esse rectè voluerit, nulli alteri copuletur, sed ità permaneat, aut propriæ reconcilietur coniugi.

His itaque capitulis in commune tractatis ac diffinitis, vt nullum deinceps ab aliquo nostrûm oriatur contentionis scandalum, aut alia pro alijs diuulgentur, placuit vt quæque diffinita sunt, vnusquisque nostrûm manûs propriæ subscriptione confirmet. Quisquis igitur contra hanc sententiam iuxta decreta canonum, nostra etiam consessione, ac subscriptione manûs nostræ confirmatam, quoquo modo minuere, eamque infringere tentauerit, nouerit se ab omni officio sacerdotali, & nostra societate separatum. Diuina nos gratia in vnitate sanctæ Ecclesiæ sinè viuentes, custodiat incolumes. Nota pœnâ eorum, qui sacros canones violât.

Facta autem est hæc synodus anno ab incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimotertio: quo anno rex Cantuariorum Ecgberr mense Iulio obierat, succedente in regnum fratre Lothere, quod ipse annos vndecim & menses septem tenuit. Bisi autem Episcopus Orientalium Anglorum, qui in præfata synodo fuisse perhibetur, ipse erat successor Bonifacij, vir multæ sanctitatis & religionis. Nam Bonifacio post decem & septem annos Episcopatûs sui defuncto, Episcopus pro eo, Theodoro ordinante, factus est. Quo adhuc superstite, sed grauissima infirmitate ab administrando Episcopatu prohibito, duo sunt pro illo Acci & Baduuine electi & consecrati Episcopi. Ex quo vsque hodiè prouincia illa duos habere solet Episcopos.

Non multo post hæc elapso tempore, offensus à Vuinfrido Merciorum Episcopo per meritum cuiusdam inobedientiæ Theodorus Archiepiscopus, deposuit eum de Episcopatu, post annos accepti Episcopatûs non multos, & in loco eius ordinauit Episcopum Sexuulfum, qui erat constructor & Abbas monasterij, quod dicitur Medeshamstedi, in regione Giruiorum. Depositus verò Vuinfridus, redijt ad monasterium suum, quod dicitur Aetbearne, ibique in optima conuersatione vitam finiuit. Cap. 6.

Quartus Occidentalium Saxonum Antistes Eleutherius fuit: siquidem primus Birinus, secundus Agilbertus, tertius extitit Vini. Cumq; mortuus esset Conuualch, quo regnante idem Eleutherius Episcopus factus est, acceperunt subreguli regnum gentis, & diuisum inter se tenuerunt annis circiter decem. Ipsisque regnantibus, defunctus est ille, & Episcopatu functus Heddi, q pro eo cõsecratus est à Theodoro in ciuitate Londonia: cuius Episcopatûs tempore deuictis atque amotis subregulis, Ceadualla suscepit imperium. Et cùm duobus annis hoc tenuisset, tandèm superni regni amore compunctus, reliquit, eodem adhuc præsule ecclesiam gubernante: ac Romam abiens, ibi vitam finiuit. Cap. 12.

Anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo septuagesimoseptimo, cùm Edilred rex Merciorum, adducto maligno exercitu Cantiam vastaret, & ecclesias ac monasteria sine respectu pietatis, vel diuini timoris, fœdaret, ciuitatem quoquè Rhofi, in qua erat Putta Episcopus, quamuis eo tempore absens, communi clade absumpsit. Quod ille vbi comperit, ecclesiam videlicet suam rebus ablatis omnibus depopulatam, diuertit ad Sexulfum Merciorum Antistitem, & accepta ab eo possessione ecclesiæ cuiusdam, & agelli non grandis, ibidèm in pace vitam finiuit, nil omninò de restaurando Episcopatu suo agens, quia magis in Ecclesiasticis, quàm in mundanis rebus erat industrius: sed in illa solùm ecclesia Deo seruiens, & vbicunquè rogabatur, ad docenda Ecclesiastica carmina diuertens. Pro quo Theodorus in ciuitate Rhofi, Vuilhelmum consecrauit Episcopum. Sed illo post non multum temporis præ inopia rerum ab Episcopatu decedente, atque ad alia loca secedente, Gebmundum pro eo substituit Antistitem. Edilredus rex vastat ecclesias & monasteria.

Anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo septuagesimooctauo, qui est annus Imperij regis Ecgfridi octauus, apparuit mense Augusto stella, quæ dicitur cometa, & tribus mensibus permanens, matutinis horis oriebatur, excelsam radiantis flammæ quasi columnam præferens. Quo etiam anno orta inter ipsum regem Ecgfridum, & reuerendissimum Antistitem Vuilfridum dissensione, pulsus est idem Antistes à sede sui Episcopatûs, & duo in locum eius substituti Episcopi, qui Nordan Humbrorum genti præessent: Bosa videlicet, qui Deirorum: & Eata, qui Berniciorum prouinciam gubernaret: hic in ciuitate Eboraci, ille in Hagustaldensi siue in Lindsfarnensi ecclesia cathedram habens Episcopalem, ambo de monachorum collegio in Episcopatûs gradum adsciti. Cum quibus & Eadhedus in prouinciam Lindisfarorum, quam nuperrimè rex Ecgfri- Vuilfridus Episcopus pellitur è sede sua.

 dus,

dus, superato in bello & fugato Vulfhere, obtinuerat, ordinatur Episcopus: Et hunc primum eadem prouincia proprium accepit præsulem, secundum Edeluinum, tertium Eadgarium, quartum Cimberthum, quem in præsenti habet: habebat enim ante Eadhedum Antistitem Sexuulfum, qui etiam Merclorum, & mediterraneorum Anglorum simul Episcopus fuit. Vndè & expulsus de Lindissi, in illarum prouinciarum regimine permansit. Ordinati sunt autem Eadhed, Bosa & Eata Eboraci ab Archiepiscopo Theodoro: qui etiam post tres abscessionis Vuulfridi annos, horum in numero duos addidit Antistites, Tumbertum ad ecclesiam Hagustaldensem, remanente Eata ad Lindisfarnensem, & Trumuini ad prouinciam Pictorum, quæ tunc temporis Anglorum erat imperio subiecta. Eadhedum de Lindissi reuersum, eò quòd Edilredus prouinciam recepisset, Rhipensi ecclesiæ præfecit.

Cap. 17. His temporibus audiens Theodorus fidem Ecclesiæ Constantinopoli per hæresim Eutychetis multùm esse turbatam, & Ecclesias Anglorum, quibus præerat, ab huiusmodi labe immunes perdurare desiderans, collecto venerabilium sacerdotum, doctorumque plurimorum cœtu, cuius essent fidei singuli, sedulus inquirebat, omniumque vnanimem in fide catholica reperit consensum. Et hunc synodalibus literis ad instructionem memoriamque sequentium commendare curauit. Quarum videlicet literarum istud exordium est:

Synod. Angliæ Episcoporum.

Literæ Synodicæ. In nomine Domini nostri Iesu Christi Saluatoris, imperantibus dominis piissimis nostris, Egfrido rege Humbronensium, anno decimo regni eius, sub die decimoquinto Calendarum Octobris, Indictione octaua; & Edilredo rege Mercinensium, anno sexto regni eius: & Alduulfo rege Estranglorum, anno decimoseptimo regni eius: & Lodhario rege Cantuariorum, regni eius anno septimo: præsidente ipso Theodoro, gratia Dei Archiepiscopo Britanniæ insulæ, & ciuitatis Dorouernis, vnà cum eo sedentibus cæteris Episcopis Britanniæ insulæ, viris venerabilibus, propositis sacrosanctis Euangelijs, in loco, qui Saxonico vocabulo Hedtfeld nominatur, pariter tractantes, fidem rectam & orthodoxam exposuimus, sicut Dominus noster Iesus incarnatus tradidit discipulis suis, qui præsentialiter viderunt & audiêrunt sermones eius: atque sanctorum patrum tradidit symbolum: & generaliter omnes sancti docuerunt & vniuersales synodi, & omnis probabilium catholicæ Ecclesiæ Doctorum chorus. Hos itaque sequentes nos piè atque orthodoxè, iuxta diuinitùs inspiratam doctrinam eorum professi, credimus consonanter & confitemur secundùm sanctos patres, propriè & veraciter, patrem & filium, & spiritum sanctum Trinitatem in vnitate consubstantialem, & vnitatem in Trinitate: hoc est, vnum Deum in tribus subsistentijs vel personis consubstantialibus, æqualis gloriæ & honoris. Et post multa huiusmodi, quæ ad rectæ fidei cõfessionem pertinebant, hæc quoque sancta synodus suis literis addidit:

V. Synodi generales. Suscipimus sanctas & vniuersales quinque synodos beatorum & Deo acceptabilium patrum, id est, qui in Nicæa congregati fuerunt, trecentorum decem & octo, contra Arrium impijssimum & eiusdem dogmata: Et in Constantinopoli centum quinquaginta contra vesaniam Macedonij & Eudoxij, & eorum dogmata: Et in Epheso primò ducentorum contra nequissimum Nestorium, & eiusdem dogmata: Et in Chalcedone ducentorum & triginta contra Eutychem & Nestorium, & eorum dogmata: Et iterùm in Constantinopoli quinto congregati sunt concilio, in tempore Iustiniani minoris contra Theodorum & Theodoretum & Ibæ epistolas & eorum dogmata, contra Cyrillum. Et paulopòst: Et synodum, quæ facta est in Vrbe Roma in tempore Martini Papæ beatissimi, indictione octaua, Imperante Constantino pijssimo anno nono. Suscipimus & glorificamus Dominum nostrum Iesum Christum, sicut isti glorificauerût, nihil addentes vel subtrahentes, & anathematizamus corde & ore, quos anathematizauerunt: & quos susceperunt, suscipimus, glorificantes Deum patrem sine initio, & filium eius vnigenitum, ex patre generatum ante secula, & spiritum sanctum procedẽtem ex patre & filio inenarrabiliter, sicut pdicauerunt hi, quos memorauimus suprà, sancti Apostoli, & prophetæ, & doctores. Et nos omnes subscribimus, qui cum Theodoro Archiepiscopo fidem catholicam exposuimus.

Processio Spiritus. sancti ex patre & filio.

Cap. 18. Intererat huic synodo, pariterque catholicæ fidei decreta firmabat, vir venerabilis Iohannes Archicantor ecclesiæ sancti Apostoli Petri, & Abbas monasterij beati Martini, qui nupèr venerat à Roma per iussionem Papæ Agathonis, duce reuerendissimo

mo Abbate Biscopo, cognomine Benedicto. Cùm autem idem Benedictus construxisset monasterium Britanniæ in honorem beatissimi Apostolorum Principis, iuxta ostium fluminis Vuyri, venit Romam cum cooperatore ac socio eiusdem operis Ceolfrido, qui post ipsum eiusdem monasterij Abbas fuit, (quod & antè sæpiùs facere consueuerat) atque honorificè à beatæ memoriæ Papa Agathone susceptus est: petijtque & accepit ab eo munimentum libertatis monasterij, quod fecerat, epistola priuilegij ex authoritate Apostolica firmatum, iuxta quod Ecgfridum regem voluisse, ac licentiam dedisse nouerat: quo concedente, & possessionem terræ largiente, ipsum monasterium fecerat. Accepit & præfatum Iohannem Abbatem in Britãniam perducendũ, quatenùs in monasterio suo Cursum canendi annuum, sicut ad sanctum Petrum Romæ agebatur, edoceret. Egitque Abbas Iohannes, vt iussionem acceperat Pontificis, & ordinem videlicet, & ritum canẽdi ac legendi viua voce præfati monasterij Cantores edocendo, & ea, quę totius anni circulus in celebratione dierum festorum poscebat, etiam literis mandando: quæ hactenùs in eodem monasterio seruata, & à multis iam sunt circunquaquè transscripta.

Monasteriũ S. Petri construitur.

Nota de annuo canendi Cursu.

Non solùm autem idem Iohannes ipsius monasterij fratres docebat, verùm de omnibus penè eiusdem prouinciæ monasterijs ad audiendum eum, qui cantandi erant periti, confluebant. Sed & ipsum per loca, in quibus doceret, multi inuitare curabant. Ipse autem, excepto cantandi vel legendi munere, & aliud in mandatis ab Apostolico Papa acceperat, vt, cuius esset fidei Anglorum Ecclesia, diligenter edisceret, Romamq; rediens referret. Nam & synodum beati Papæ Martini, centum quinque Episcoporum consensu, non multò antè Romæ celebratam, contra eos maximè, qui vnam in Christo operationem & voluntatem prædicabant, secùm veniens attulit, atque in præfato religiosissimi Abbatis Benedicti monasterio transscribendam commendauit. Tales nanque eo tempore Constantinopolitanæ Ecclesiæ fidem multùm turbauerant. Sed Domino donante, proditi iamtunc & victi sunt. Vndè volens Agatho Papa, sicut in alijs prouincijs, ità etiam in Britannia, qualis esset status Ecclesiæ, quomodò ab hæreticorum contagijs castus, ediscere, hoc negocium reuerendissimo Abbati Iohanni, in Britanniam destinato, iniunxit. Quamobrèm collecta pro hoc in Britannia synodo, quam diximus, inuenta est in omnibus fides catholica inuiolata, datumque illi exemplar eius Romã perferendum. Verùm ille patriam reuertens, non multo pòst, quàm Oceanum transijt, arreptus infirmitate, ac defunctus est, corpusque eius ab amicis propter amorem sancti Martini, cuius monasterio præerat, Turonis delatum, atque honorificè sepultum est. Nam & benigno ecclesiæ illius hospitio, cùm in Britanniam iret, exceptus est, rogatusque multùm à fratribus, vt Romã reuertens, illo itinere reuerteretur, atque ad eam diuerteret ecclesiam. Deniquè ibidèm adiutores itineris & iniuncti operis accepit, à quibus, etsì in itinere defunctus est, nihilominùs exemplum catholicę fidei Anglorum, Romam perlatum est, atque ab Apostolico Papa, omnibusque, qui audiêre vel legêre, gratantissimè susceptum.

Synodus Martini Papæ.

Anno Ecgfridi nono, conserto graui pręlio inter ipsum & Edilredum regem Merciorum iuxta fluuium Treanta, occisus est Elbuini frater Regis Ecgfridi, iuuenis circiter decem & octo annorum, vtrique prouinciæ multùm amabilis. Nam sororem eius, quæ dicebatur Osthridi, rex Edilred habebat vxorem. Cumque materies belli acrioris, & inimicitiæ longioris inter reges populosque feroces videretur exorta, Theodorus Deo dilectus Antistes, diuino fretus auxilio, salutifera exhortatione cœptum tanti periculi funditùs extinguit incendium, adeò vt pacatis alterutrùm regibus ac populis, nullius anima hominis pro interfecto regis fratre, sed debita solummodò mulcta pecuniæ regi vltori daretur. Cuius fœdera pacis, multo exindè tempore inter eosdem reges eorumq; regna durârunt.

Cap. 21.

Anno aũt post hunc, quo Cędualla Romæ defunctus est, proximo, id est, sexcẽtesimo nonagesimo incarnationis Dominicę, Theodorus beatæ memoriæ Archiepiscopus, senex & plenus dierũ, id est, annorũ octoginta & octo, defunctus est. Quem se numerum annorum fuisse habiturum, ipse iamdudùm somnij reuelatione edoctus, suis prædicere solebat. Mansit autem in Episcopatu annis vigintiduobus, sepultusque est in ecclesia sancti Petri, in qua omnium Episcoporum Doronernensiũ sunt corpora deposita. De

Ex lib. 5. cap. 8.

Obitus Theodori Episcopi.

Eccl. 44. quo vnà cum consortibus eiusdem sui gradûs, rectè & veraciter dici potest, quia corpora ipsorum in pace sepulta sunt, & nomen eorum viuet in generatione & generationē.

Vt enim breuiter dicam, tantum profectûs spiritalis, tempore præsulatûs illius Anglorum Ecclesiæ, quantum nunquàm anteà potuêre, ceperunt. Cuius personam, vitam, ętatem & obitum, Epitaphium monumenti ipsius, versibus heroicis triginta & quatuor palàm ac lucidè cunctis illò venientibus pandit. Quorum primi sunt hi:

Epitaphiū eius.

Hîc sacer in tumba pausat cum corpore præsul,
Quem Theodorum nunc lingua Pelasga vocat.
Princeps Pontificum, felix, summusque sacerdos,
Limpida discipulis dogmata disseruit. Vltimi autem hi:
Nanque diem nonamdecimam Septembris habebat,
Cùm carnis claustra spiritus egreditur.
Alma nouæ scandens felix consortia vitæ,
Ciuibus Angelicis iunctus in arce poli.

COMMEMORATIO SANCTI APOSTOLI ET EVANGELISTAE MATTHAEI, AVTHORE *Simeone Metaphraste.*

21. Septēbris

SI præceptum illud, quod ab eo, qui nos formauit, iniunctum nobis fuit, seruare voluissemus, beata illa paradisi habitatione & vita frui nobis licuisset, omniaque corporea commoda negligentes, solis diuinis rebus mentem occupatam haberemus, ac eas assiduis cogitationibus semper meditaremur. Cùm verò ille, qui à diuina familiaritate, simul atque à gloria excidit, in qua priùs erat, generi humano inuideret, ob idq; ad suam ruinam secùm vnà omnibus machinis illud præcipitare studeret, author fuit homini, vt primi illius præcepti obliuisceretur. Itaque homo ipse, qui omnium primus à Deo formatus est, miserabili quodam modo, proh dolor, paradiso priuatus fuit. Nō tamen ipsius, qui nos formauit, benignitas patiebatur, vt ad tantam ruinam prolapsi despiceremur, neque vt, prima illa dignitate amissa, tam ignobili statu condemnati relinqueremur.

Inuidia diaboli.

Christi immēsa erga nos charitas.

Ille igitur ipse, qui ab initio cum patre semper fuit, qui coęternus est, ex paterno sinu descendens, seipsum exinaniuit, & propter humani generis salutem, matrem virginem subijt, carnem gestauit, & humana omnia sustinuit; præter peccatum: humana enim oīa suscepit, vt peccatum mundi tolleret, & his, qui sunt in terra, nouum quendam ad cælos aditum præpararet. Quoniam verò eius rei ministros habere oportuit, per quos diuinæ dispensationis & mysteriorum disciplinam Deus patefaceret, atque homines ipsos ad salutis viam perduceret, ob eam causam vocati sunt Andreas, Petrus, Iacobus, Iohannes, & Matthęus, de quo nobis hoc loco dicendum est.

Matthęus publicanorū princeps.

Hic, inquam, Christi discipulus, olìm fuerat publicanus, pecuniarum exactor & ratiocinator, quippè qui omnes quæstûs faciendi vias & artes nouerat, mentis acrimonia, multoque rerum vsu ità præstans, vt inter publicanos principem locum teneret. Posteà verò quàm pro salute mundi CHRISTVS DOMINVS in terra versari cœpit, (Videte, quęso, repētinam, celerem, admirabilem & planè diuinam hominis conuersionem) eùm pręteriret aliquandò, & intimas cordis partes inspiceret hominis in telonio sedentis, cumq; virtutis studium, atq; ardorem in eius animo latentem, & rerū occultarum cognitor, & cordis perscrutator benè cognosceret, & qualis nam ex eo, qui tunc erat, posteà futurus esset, optimè pꝛospiceret, illum vocauit, ac secum

Matt. 9.

qui se iussit. Sic enim de illo scriptum legimus: Cùm transiret Iesus, vidit publicanum, nomine Leui, in telonio sedentem, eique dixit: Sequere me. Ille verò non pecuniarum copia, non eorum, qui circunstabant, multitudine, non terrena & fragili huius mundi gloria detentus est: nihil deniquè illorum omnium curauit, quæ in terris humanam mentem seruituti subijcere, & ad se attrahere solent: sed ità vt erat, statim surrexit, & secutus est Dominum. Non longa oratione illi opùs fuit, neque multo tempore,

re, non miraculorũ ſpectatione, non deniq; diligentiore, aut diuturniore conſuetudine, ſed cùm primùm optabilem illam & iucundam vocem audiuit, Sequere me, ſtatìm telonium dereliquit, & exigendæ pecuniæ ſocios, omnemq́ue honoris priſtini cupiditatẽ abiecit, ac toto illo argento & auro, quod anteà poſſidebat, precioſam margaritã mercatus eſt. Ità qui Leui anteà dicebatur, cùm mores priſtinos admirabiliter mutauiſſet, appellatione quoquè ſuperiore mutata, Matthęus dictus eſt, qui deincèps cum ipſo Ieſu verſabatur, ità vt cùm poſteà Chriſtus ipſe in eius domo recumberet, vnà cum illo & Matthęus diſcubuerit. Qua de re cùm Phariſæi dubitarent, & ab eius diſcipulis quærerent, curnàm eorum magiſter cum publicanis cibum ſumeret: ille, his auditis, reſpondit: Non opùs habent medico, qui benè valent, ſed qui malè ſe habent. item illud: Euntes diſcite, quid ſit, Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Qua re declarauit, ſe veniſſe, non vt iuſtos omninò, ſed vt peccatores ad pœnitentiam inuitaret.

Prompta S. Matthæi obedientia. — *Matt. 6.* — *Oſee 6.*

Ex illo tempore Matthęus ità mundum dereliquit, vt & ipſi mundo, & omnibus mundanis cupiditatibus, cruce ſuſcepta, renunciauerit, ſoli Deo viuens, & eius veſtigia ſequens, omniumq́ue ſignorum ac miraculorum ipſius ſpectator & particeps factus: quppe qui per totum diſpenſationis diuinæ tempus vnà cum Ieſu verſatus fuit, cum ſummis eius diſcipulis connumeratus, & cum temporis progreſſu faciens virtutis progreſſionem. Cùm verò tẽpus illud ſalutare aduenìſſet, quo Ieſus Crucem paſſus eſt, & Domini corpus poſt Crucem ipſam ſepulturæ traditum fuit, & ille poſt reſurrectionem aliquandò Diſcipulis ſuis apparuiſſet, ſæpiùs verò illorum oculos latuiſſet, poſtremò in cælum aſſumptus eſt, & Spiritum paracletum illinc ſub ignea linguarũ ſpecie ad Apoſtolos ſuos miſit, vt per eius ipſius Spiritùs afflatum gentibus gratiam nunciaret. Tunc Diſcipuli, aliò alij, profecti ſunt ad totius orbis terrarum gentes, prout vnuſquiſque ab illo ipſo ſpiritu ducebatur.

Mira eius conuerſio.

Cùm igitur hæc ità ſe haberent, & Diſcipuli regiones alias alij aggreſſi fuiſſent, tunc admirabilis & magnus Apoſtolus Matthęus, tantarum bonarum rerum ſolus particeps eſſe noluit, ſed alijs etiam beneficium impartiuit. Itaque cùm ſe totum collegiſſet, Euangelium ſuum & religionis ac pietatis doctrinam, literarum monumentis conſignauit, vt videlicet quæ alij ore ac lingua docuiſſent, ea ipſe ſcriptis mandaret. Altiùs igitur indè vſque ab ipſo Abrahamo C H R I S T I originem exorſus, atque ità deincèps progreſſus, primùm C H R I S T I originem ſecundùm carnem nobis nunciauit, deindè quemadmodùm baptizatus fuit, diſcipulos elegit, tentationes ſuperauit, & ipſe à Ieſu vocatus eſt, quemadmodùm etiam ſacra diuinarum rerum myſteria edocuit, partìm parabolis, partìm apertè diſcipulis & turbis ea pronuncians. Scripſit idem miracula ſupra humanæ naturæ captum ab eodem Ieſu facta, itèm ægrotãtium curationes, eorum qui à dæmonibus vexabantur, liberationes, panes illos quibus ipſe benedixit, & multos pauit, quemadmodùm per mare pedibus ambulârit, & in monte Thabor in aliam quandam formam ſe transtulerit. Deindè alterum eius aduentum diligenti oratione conſcripſit: quęque de myſtica eius cœna, & de ipſius proditione facta erant, perſtrinxit. Ad hęc falſum illud Pilati iudiciũ, & eius, qui venit vt iuſtè alios iudicaret, iniquam condemnationem, ſepulturam, reſurrectionemq́ue, & quemadmodùm apud Galilæam apparuit Apoſtolis, quo tempore datam ſibi dixit omnem poteſtatem in cælo & in terra.

Scribit Euangelium. — *Mat. 28.*

Cùm igitur, vt ſummatim dicam, totam Chriſti diſpenſationem explicauiſſet, Parthos adijt, qui nondùm Perſarum imperio adiuncti erant, ipſiſque ſalute nunciata, Palęſtinę regionis fines peragrauit, vbì cum ingenti multitudine varijs linguis prædita congreſſus eſt, cum fame, ſiti & crebris ærumnis ac periculis luctatus, quorum alia ſuperſtitioſæ impietatis præſides, alia acerbiſſimi populorum Tribuni crudeliſſimè afferebant. At ille nihilominùs tamen Saluatorem C H R I S T V M, & mente & voce libera prædicabat, & eos, qui errore decepti fuerant, ad diuinam cognitionem perducebat, ab erroris fallacia remotos, & ad veritatis cognitionem tranſlatos. Impia igitur gentium ſuperſtitione de medio ſublata, omnes homines vero & ſoli D E O adiunxit, neque ſuę prędicationis doctrinam illis tantùm finibus contineri voluit, ſed ad Aethiopiam, quam ſortitus fuerat, peruénit: cuius regionis homines cùm ad veritatis notitiã perduxiſſet, Chriſtianæque fidei gymnaſium, illic conſtituiſſet, & quoſcunque potuit, prædicationis ſuæ retibus incluſiſſet, multaque miracula, C H R I S T I ope adiutus, effeciſſet,

Apud Aethiopes prędicat Chriſtum.

ciſſet, & eos, qui ad Dei fidem conuerſi erant, per aquam & ſpiritum Chriſto adiunxiſſet, eccleſiam ſanctam ipſi ædificandam curauit, preſbyterosq; ac diaconos conſtituit, ſingulis diebus concionem habens, partim ad veritatem retinendam illos adhortans, partim myſteria tradens: eos verò, qui languoribus & morbis, vel dæmonum malitia oppreſſi, de vita periclitabantur, verbo & manûs attactu ab omnibus moleſtijs ſtatim liberabat.

Miraculis coruſcat.

Poſteà verò quàm opus exegit ſua vocatione dignum, & debitum opus compleuit, ad quod vocatus fuerat, per martyrium in Domino quieuit, & nobis, qui verſamur in terris, corpus reliquit gloria & hymnis ornatum, eosque, qui memoriam eius celebrant, viciſsim multo ſplendore ornans, ac ſanctos efficiens: id quod multi ex eorum numero qui per Apoſtolū ipſum ſalute digni facti ſunt, ſacris orationibus cōſuetam & ſanctam eius celebritatem honorificè admodùm proſecuti, memoriæ prodiderunt. Ipſe verò ſine interuallo aliquo, puro adſpectu Domini Ieſu Chriſti faciem cōtemplatur, & in eius immenſę gloriæ corona decoratur, atque cum eo ſimul verſans, exultat perpetuò: Cui conuenit omnis gloria, honor, adoratio & magnificentia, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Obit martyrium.

BEATI PETRI DAMIANI SERMO DE SANCTO MATTHAEO APOSTOLO ET EVANgeliſta, *vt habetur in Tomis Aloyſij.*

21. Septēbris

Heb. 4.

SOlennitatis hodiernæ lętitia, dilectiſſimi, omnem deſperationis aculeum de noſtris mentibus amputat, ad præſumendum de diuina miſericordia, ritubantia corda confirmat, atque vt adeamus cum fidutia thronum gratiæ, (ſicut & Apoſtolus hortatur) inuitat. Quis enim audiens publicanum à Domino non modò in clientelam diſcipulatûs electum, ſed in ſenarûs inſupèr Apoſtolici conſcendiſſe faſtigium, non protinùs animetur ad conſequēdam ſuorum veniam peccatorum? De telonio quippè cumulandæ pecuniæ, in cathedram transfertur Eccleſię: & qui priùs exigendi vectigalis fungebatur officio, conſtitutus eſt fidei diuitiarumque cæleſtium miniſtrare theſauros: quique tunc turpis lucri quæſtu ſatagebat implere marſupium, nunc per mundi latitudinem ſpargit cæleſtis eloquij ſacramentum.

Inter omnes planè ſanctos, qui cæleſti gloriæ de triumphato mundo victoriæ titulos intulerunt, beatus Matthæus mihi videtur inſignis atque conſpicuus, & quendam inter eos dignitatis obtinere primatum: atque, vt clariùs dicam, nemo poſt Chriſtū eſt, cui magis debeat ſancta vniuerſalis eccleſia. Nam quòd mūdus viuit, hæc eſt cauſa, quia lux nobis Euangelica coruſcauit. Conſtat autem, quia primus omnium Matthæus Hebraico ſtylo Euangelium ſcripſit, ſicque his, qui erant ex circūciſione, fidelibus neotericæ fidei quoddam quaſi ſpeculum procurauit. Quia igitur ad ſanctum Euangelium deſcribendum primus iſte proruпit, ſcribendi cæteris Euangeliſtis viam præceſſor aperuit, & tanquàm dux vexillum ſequentibus prætulit, ſuoque eos exemplo vt ſcriberent, incitauit. Illi ergò debemus Euangeliū, quem Euangelicæ narrationis conſtat intuliſſe principium: & quem aliorum nouimus primum, non ambigimus inter eos cuiuſdam priuilegij tenere primatum. Vnuſquiſque nimirùm trium Euangeliſtarum, beati Matthæi librum, antequàm ſuum inciperet, nouit, & (ſicut ſibi diuinitùs inſpiratum eſt) non ſuperfluam cooperationem ſui laboris adiūxit. Eorum quippè fuerat, præparare fideliter animos ad ſcribendum: Dei autem erat, in id, quod vellet, dirigere ſtylum.

S. Matthęus Euangeliū ſuū Hebraicè ſcripſit.

Porrò ſicut Moyſes & prophetis nō abſurdè præponitur, & omnibus, qui aliquid ſcripſerunt in veteri teſtamēto: ità beatus Euangeliſta Matthæus omnes iurè prçcellit, qui ſcripſiſſe reperiuntur in nouo. Sicut enim ille naſcentis mundi texit originem: ſic iſte, tanquàm ſpiritalis cuiuſdā mundi, oriētem deſcribit eccleſię nouitatē. Vndè ſpiritu ſancto cala-

calamum temperante prouisum est, vt vterque non diuersum, sed vnum idemque suis libris præmitteret initium, dicens: Liber generationis. Sed illa generatio filios protulit iræ, ista filios parturit gratiæ. Illa generatio sortita est paradisum terræ, fertilium quidem arborum & herbarum decore vernantem: sed ista cælestem meruit paradisum, incomparabilium deliciarum copijs affluentem. Ex illo tamen paradiso, primus homo per lignum posteritatem sui generis expulit: secundus homo per Crucem cęlestibus nos pascuis introduxit. Ille, dum narrat Deum dixisse, Fiat lux, ostendit conditam lucem: iste Gen.1. Christum de virgine natum perhibens, exortum lucis insinuat cōditorem. Moyses itaq; veterem Adam atque terrenum, veterem mundum, vetus digerit testamentum: Matthęus autem pro veteribus noua, pro terrenis siue carnalibus spiritualia, pro temporalibus introducit ęterna. Pro Adam siquidem Christum, pro lege veteri Euangelium, pro mundo vel terra, herbis arboribusque florente, sanctam describit Ecclesiam, diuersa spiritualium fructuum victualia germinantem. Primus enim homo, sicut Apostolus ait, de terra terrenus, secūdus de cælo cælestis. Factus est primus Adam in animam viuentem, 1.Cor.15. nouissimus Adam in spiritum viuificantem. Non enim prius quod spirituale est, sed quod animale: deinde quod spirituale. Moyses ergo describit, quomodo visibilia quæq; sunt originaliter condita: Matthęus autem docet non modò terrena, sed & cælestia per mediatoris DEI & hominum gratiam nouiter instaurata, sicut idem dicit Apostolus: Ephe.1. vt notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ secundùm beneplacitū eius, quod proposuit in eo in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quę in cælis, & quæ in terris sunt in ipso.

Hanc mundi renouationem Dauid præuidebat, cùm aliquandò coram Domino constitutus oraret. Nam cùm illi per Nathan Prophetam clementia diuina promitteret, ex eius semine nasciturum, qui sibi sacrosanctum construeret templum, & Christum manifestè denuncians, adiecisset: Ego ero illi in Patrem, & ipse erit mihi in Filium: 2.Reg 7. moxque Ecclesiam, quæ corpus est Christi, qualiter esset futura, depromeret, dicens: Et fidelis erit domus tua, & regnum tuū vsque in ęternum ante faciem meam, & thronus tuus erit firmus iugiter: ille gratias agens, inter cætera orationis suæ verba sic ait: Sed & parùm visum est in conspectu tuo, Domine Deus meus, quia dilexisti me, nisi loquereris etiam de domo serui tui in longinquum. moxque subiunxit: Ista est enim lex Adam, Domine Deus. Ac si perspicuè dicat: Sicut in terreni mundi huius exordio Adam constituisti posteritatis secuturæ parentem, atque ex hac radice totius humani generis decreuisti pullulare propaginem: ità nūc mundum renouare disponens, me quasi nouum Adam facis, dum Christum ex meo semine nasciturum, qui est author & caput ecclesię, polliceris. Ista est, inquit, lex Adam: quia sicut ille erat in filijs suis hunc mundum visibilem possessurus, ità & ego populi spiritualis in Christo pater efficior, cum illo, qui in cælis est, perpetuò regnaturus. Sicut enim de costa illius formata est viuentium mater Eua; ità de latere Christi, qui ex me nasciturus est, victura perenniter egredietur Ecclesia. De hoc nouo & spirituali mundo scriptum est: Domini sunt cardines terrę, & posuit 1.Reg.2. super eos orbem. Orbis enim super terræ cardines ponitur, cùm sancta ecclesia tāquàm super bases doctrinis Euangelicis solidatur. De qua & alibi dicitur: Fundamenta eius in Psal.86. montibus sanctis. Qui enim illic cardines, hîc appellati sunt montes.

Euangelistarum planè numero congruit & mundi situs, & temporum cursus: quia & quatuor mūdi partes, & totidē sunt temporū diuersitates. Non igitur mirū, si spiritualis mundus inuisibili huic conferatur, dum nonnullas inuicèm habere similitudines vterque dignoscitur. Et notandum, quia summus architectus, videlicet omnipotens Deus, dum huius spiritualis mūdi, hoc est, sanctæ vniuersalis Ecclesię fabricam super quatuor Euangelistas, quasi super columnas totidem construit, duas potiores & egregias altrinsecùs ordinat, quibus scilicet omne surgentis machinæ pondus incumbat: duas autem minores in medio statuit, sicque cęlestis fabricę pulchritudinem alterna varietate distinguit, vt pluralitas ad fundamentum, diuersitas pertineat adornatum: & diuinum opus sic robore permaneat inconcussum vt sit etiam varietate conspicuum. Hæ deniq; quatuor sunt colūnę, de quibus ad Moysem dicitur, cùm in typo ecclesię tabernaculū Exod.27. figeretur: Facies columnas quatuor, & bases earum vestitas argento. In argento enim quid aliud, quàm claritas diuini sermonis accipitur? sicut scriptum est: Eloquia Domini, Psal.11. eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terrę. Bases ergò argento vestitæ

qua-

quatuor columnas tabernaculi sustinent: quia prædicatores Ecclesiæ diuino eloquio decorati, vt in cunctis se exemplum præbeant, quatuor Euangelistarum dicta & ore & operibus portant.

Matthæus itaque primum obtinet locum, Iohannes vltimum. Qui nimirùm in Apostolico sunt culmine constituti, & in ijs, quæ scripserunt, non auditu duntaxàt, sed visu
1.Iohan.1. potiùs atque contactu sunt præsentialiter informati. Sicut vnus eorum dicit: Quod audiuimus, quod vidimus, quod oculis nostris perspeximus, quod manus nostræ tractauerunt de verbo vitę. Marcus aũt & Lucas, qui Euãgelici catalogi meditulliũ sortiuntur, nõ quidẽ sunt Apostoli, veruntamen præcipuorũ Apostolorũ, alter Petri, alter Pauli, relationibus sunt edocti. Omnes nihilominùs sancti Euangelistæ, vnius sunt authoritatis, vnius sunt fidei, nec in aliquo dispares in texẽda syncerissimæ linea veritatis, ac p oẽm suæ descriptionis articulũ inexpugnabile simul erigunt propugnaculũ, aduersùs oĩa
Psal.18. & 23. quarumlibet hæreseon iacula præmunitum. Hæc est enim quadriga illa, in qua Rex gloriæ exultans vt gigas, & potens in prælio, principi mundi huius, qui genus humanum captiuum tenebat, occurrit, & lorica carnis armatus, illum superueniens vicit, eiusque
Luc.11. vasa distribuit. Hanc porrò quadrigam, verumque Cherubin Ezechiel Propheta se con-
Ezech.1. spexisse commemorat, cùm ait: Similitudo autẽ vultûs eorum, facies hominis, & facies leonis à dextris ipsorum quatuor: facies autem bouis à sinistris ipsorum quatuor, & facies aquilæ desupèr ipsorum quatuor. Quos profectò nonnulli catholicorum patrum
Gregorius in Ezechielis hunc locum. hoc ordine discreuêre, vt quia ab humana generatione cœpit, iure per hominem Matthæus: quia verò à clamore in deserto, rectè per leonem Marcus: quia à sacrificio exorsus est, benè per vitulum Lucas: quia à diuinitate verbi cœpit, dignè per aquilam Iohannes videatur designari. Qui nimirùm, dicens: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: dum in ipsam substantiam diuinitatis intendit, quasì more aquilæ oculos in solem fixit.

Sed ij, qui sanctos Euangelistas per animalium figuras sub hac varietate distinguunt, magìs considerare videntur Euangelij cuiusq; principium, quàm continuum sequentis historiæ textum. Nam qui seriatim cunctas Euangelicæ narrationis curiosiùs atque minutiùs indagauêre sententias, beato Matthæo non hominis, sed figuram decreuerũt
Prou.30. adscribendam esse leonis. Leo enim (vt ait scriptura) potentissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. Et quia rex animalium dicitur, non incongruè beato Matthæo, qui regiam CHRISTI cernitur texuisse personam, leonis species deputatur. Vndè &
Apoc.5. in Apocalypsi Dominus cum ipsa tribu regia leo commemoratus est, vbì dictum est: Vicit leo de tribu Iuda. Matthæus igitur in declaranda regia stirpe Domini familiariùs vacat, & sicut ab hac narrationis exordium sumpsit, sic in eadem intentione totam styli sui seriem ad finem vsque perducit. Generationis quippe lineam texens, ad Dauid peruenit: deindè per Salomonem transiens, cęteros reges in enumeranda generis successi-
Matt.2. one percurrit. Et paulò pòst refert, quòd ab Oriente Magi veniunt, & Iudæorum regem natum solerter requirunt: simul etiam quòd rex Herodes turbatus est, dum audit, quòd rex præter se in Iudæorum populo natus est. Deindè subiungit parabolam, vbì Dominus
Mat.22. ait: Simile est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Sed & instante sa-
Mat.25. lutiferæ passionis articulo, narrat eum dixisse: Quia cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suę, congregabuntur ante eum omnes gentes: & quia tunc dicet Rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Postremò destructo per mortem suam mortis imperio, & beatæ resurrectionis coruscante triumpho, narrat
Mat.28. eum dixisse discipulis: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

His & huiusmodi clarescentibus in Euangelica descriptione sententijs, liquet beatũ Matthæum in prosequẽda regia stirpe Domini tenaciùs, quàm cæteri, fuisse versatum. Vnusquisque siquidem sanctorum Euangelistarum, proprium ac specialem ordinẽ seruat, & in eius, qua cœpit, intentionis custodia persenerat. Nam Iohannes propẽsiùs occupatur ad declarãdam in Christo diuinitatis essentiam. Matthæus autem, vt dictum est, ostẽdit regiam dignitatem. Marcus verò, tanquàm assecla siue breuiator eius esse videtur, dum per eius vestigia subsequens graditur, & sic illi siue eisdem verbis, siue eodem sensu in omnibus penè concordat, vt tanquàm à præcedentis se tramite non recedat. Lucas etiam proprium modum & ordinem tenet, dum sacerdotalem Domini stirpem describit atque personam, & sic per totam styli sui seriem in hac intẽtione perdurat, vt di-
uersa-

uersari circa templum & sacerdotes vsque ad finem Euangelij nō omittat. Nam ipsum quoquè suæ narrationis exordium quid aliud coacervat, quàm diuersorum nomina sacerdotum? Fuit, inquit, in diebus Herodis regis Iudeæ, sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia, & vxor illius de filiabus Aaron. Luc.1. Eundem postmodùm Zachariam in templo ante altare constituit. Mariam quoquè virginem domui sacerdotis inducit. Quadragesimo antē natiuitatis die puerum cum muneribus ad templum portat. Luc.2. Duodennem quoquè in templo audientem & interrogantem, cum doctoribus inthronizat. Deindè parentes Domini narrat pēr omnes annos ascendisse Hierusalem ad templum in die solennitatis Paschæ. Demùm Euangelium suum hoc fine conclusit, vt diceret: Ipsi adorātes regressi sunt Hierusalem, & erant quotidiè in templo, laudantes Deum, & Luc.24. benedicentes Dñm. Mediator quippè Dei & hominū, secundùm humanā naturā vnus Christus rex idemque Rex esse voluit & sacerdos, vt per vires nos regalis apicis regeret, & per sacer- & Sacerdos. dotis officium expiaret. Hæ siquidem duę personę in figura Christi specialiter sunt à patribus commendatæ, cui principaliter ac singulari prerogatiua dedit Deus sedem Dauid patris eius, vt regni eius non esset finis, & vt sacerdos esset secundùm ordinē Melchisedech. Psal.109.

Vtriusque ergò ministerij dignitatem Matthęus & Lucas ità inter se inulcèm diuidunt, vt alter Christi regnum, alter describat sacerdotium. Spiritus enim sanctus per organa sua sic propriæ potestatis iura dispensat, vt dum per duos vnus eloquitur, idem sententium quædam in verbis diuersitas exprimatur. Vndè cùm Matthæus, qui regalem Domini personam susceperat describendam, in genealogiæ contextu reges enumeret, Lucas ad ipsum Dauid, non regium schema prosecutus, sed per eos qui reges non fuerant, ascendit ad Nathan filium Dauid, qui nec ipse rex fuit. Vndè diuinitùs actum est, vt non habeat socium subsequentem, qui styli sui teneat seriem: quoniam sacerdos in sancta sanctorum solus intrabat: atque idcircò hic sine comite est, quia se circa Domini Heb.9. sacerdotium specialiter occupat. Matthæus autem, vt prędictum est, breuiatorem Marcum atque pedisequum habuit: quia Christi regiam dignitatem, reges enumerando, descripsit. Regiæ quippè sublimitatis est, vt non sine comitum gradiatur obsequio.

Hunc ducem & nos sequamur, dilectissimi fratres mei, non Euangelium breuiando, sed Euangelica præcepta seruando. Hūc ad vitam sequamur itineri præuium. Huius salutiferum imitemur exemplum, qui mox, vt vocantis se Saluatoris audiuit imperium, Mat.9. non cunctatus est, non sua disponendi quęsiuit inducias, non amicorum petenda consilia: sed ilicò diuitias spreuit, necessarios abdicauit, carnalium affectuum nexus abrupit: sicque solutus, post Christi vestigia lęrus & impiger properauit, & tanquàm post naufragium delatus in portum, diuinum illud celeuma cantauit: Dirupisti, Domine, vincula Psal.115. mea: tibi sacrificabo hostiam laudis. Vel illud, quod sponsa modulatur in Canticis canticorum: Paululùm cùm pertransissem eos, inuéni quem diligit anima mea: tenui, nec Cant.3. dimittam eum, Amen.

MARTYRIVM FORTISSIMORVM MARTYRVM, MAVRICII ET SOCIORVM EIVS,

ab Eucherio Lugdunensi episcopo conscriptum.

Epistola Eucherij Lugdunensis Episcopi ad Syluium Episcopum.

DOmino sancto & beatissimo in Christo Syluio Episcopo, Eucheri' Episcopus. Misi ad beatitudinem tuam, scriptam nostrorū martyrum passionem. Verebar nanque, nè per incuriam tam gloriosi gesta martyrij ab hominum memoria tempus aboleret. Porrò ab idoneis authoribus rei ipsius veritatem quæsiui, ab his vtiquè, qui affirmabant se ab Episcopo Geneuensi sancto Isaar, hunc, quem protuli, passionis ordinem cognouisse: qui, credo, rursùm hæc à viro temporis anterioris acceperit. Itaq; cùm alij ex diuersis locis atq; prouincijs in honorem officiumque sanctorum, auri atque argenti, diuersarumque rerum munera offerant, nos scripta, si vobis suffragantibus dignantur, offerimus: vtiquè exposcentes pro eis intercessionem omnium delictorum, atque in po- Nota antiquā deuotionē, & caue hereticorū in sanctos blasphemias.

 sterum

ſterum iuge præſidium patronorum ſemper meorum. Mementote vos quoquè noſtri in conſpectu Domini, ſanctorum ſemper officijs inhærẽtes, Domine ſancte & meritò beatiſſime frater.

Eiuſdem Prologus in Martyrium S. Mauricij & ſociorum eius.

SAnctorum paſſionem martyrum, qui Agaunum locum glorioſo ſanguine illuſtrant, pro honore geſtorum ſtylo explicamus: ea vtiquè fide, qua ad nos martyrij ordo peruẽnit. Nam per ſuccedentium relationem, rei geſtæ memoriam nondùm intercepit obliuio. Et ſi pro martyribus ſingulis loca ſingula, quæ eos poſſident, vel ſingulæ vrbes inſignes habentur: nec immeritò, quia pro Deo ſummo precioſas animas refundunt: quanta excolendus eſt reuerentia ſacer ille Agaunenſiũ locus, in quo tot pro Chriſto martyrũ millia ferro cæſa referunt? Nunc ipſam beatiſſ. paſſionis cauſam loquamur.

HISTORIA.

22. Septēb.

DIocletianus Romanæ reipublicę princeps, cùm ad Imperium totius orbis fuiſſet electus, omneſque prouincias turbari quorundam præſumptione perſpiceret: ad conſortium Imperij vel laboris, olìm ſibi commilitonem Herculeum Maximianum, Cæſarem fecit: eumque contra Amandum & Aelianum, qui in Bagaudarum nomen

Bagaudarũ tumultus.

prę ſumptione ſeruili arma commouerant, ad Gallias deſtinauit. Cui ad ſupplementum exercitùs, legionem Thebæam ex orientalibus militibus ire præcepit. Quæ legio ſex millia, ſexcentos ſexagintaſex viros validos animis, & inſtructos armis, antiquorum Romanorum habebat exemplo. Hi igitur milites Chriſtianæ religionis ritum orientali traditione à Hieroſolymitanæ vrbis Epiſcopo ſuſceperant, fidemq́ue ſacram virtuti & armis omnibus pręponebãt. Ad vrbem quippe Romam itinere attingentes, eandem Chriſtianitaris fidem, quam acceperant, apud beatum Marcellinum prædictæ Romanę vrbis Pontificem, confirmauerunt: vt antè gladio interirent, quàm ſacram fidem Chriſti, quam acceperant, violarent. Recepti igitur à Diocletiano Cæſare, iubentur vt poſt Maximianum collegam iter, quod ceperant, ad Gallias tenderent.

Virtuti, pro viribus.

S. Martyres Romę ſuã cõfirmant fidem.

Maximianus Cęſar vſu quidem militiæ bellis aptus: ſed idolorum ſpecialis cultor, ferus animo, auaritia crudelis, libidini deditus, cæteriſque vitijs obſeſſus, ſerenitatem Imperatoriam nimia crudelitate polluerat. In Galliam properans, ad Alpium Pœninarum aditum venit. Tranſmeantibus iter Alpium, poſt arduam & horridam viam, ſubitò æqualis loci campeſtris occurrit & grata planities. Quo in loco oppidum factum eſt, quod Octodorus nomen accepit: circa quod irrigua fluminibus prata, & agrorum fertilis cultura porrigitur: pręcipuè deindè Rhodani fluminis validus curſus offertur. Tranſcenſis igitur Alpibus, Maximianus Cæſar Octodorũ venit: ibique ſacrificaturus idolis ſuis, conuenire exercitum iuſſit, atroci propoſita iuſſione, vt per aras dæmonibus conſecratas iurarent, æqualibus ſibi animis contra Bagaudarum turbas eſſe pugnãdum: Chriſtianos verò, velut inimicos dijs ſuis, ab omnibus pſequendos.

Octodorus eſt in Sabaudia.

Quod vbi primùm peruẽnit ad notitiam Thebęæ legionis, pręteriens Octodorenſe oppidum, ad locum, cui Agauno nomen eſt, celeriter properauit: vt octo millium ſpatio ab Octodoro ſeparata, neceſſitatẽ committendi ſacrilegij præteriret. Quo in loco ità vaſtis rupibus Rhodani fluminis curſus arctatur, vt commeandi facultate ſubtracta, cõſtratis pontibus viam fieri itineris neceſſitas imperaret. Vndiquè tamen imminentibus ſaxis, paruus quidem, ſed amœnus irriguis fontibus, campus includitur: vbi feſſi milites legionis Thebęæ, poſt laborem tanti itineris reſederant. O quanta reuerentia excolendus eſt ſacer locus iſte, in quo tot pro Chriſto martyrũ millia ferro Cæſaris puniuntur.

Maximianus Cæſar, dum ad ſacramenta ſuperiùs memorata, cunctos in exercitu ſuo cogeret, agnouit, vt diximus, pręter greſſam legionem. Subitò iracundiæ furore completus, ſatellites mittit, vt legionem ad ſacramentorum ſuorũ ſacrilegia reuocarent. Erat in eadem legione primicerius Mauricius, & ſignifer Exuperius, & Candidus ſenator: qui ità cõmilitonibus ſuis præerant, vt amore potiùs diuinitatis, quàm terrore militari, obedi-

obedienda præciperent. Viri in rebus bellicis strenui, & virtute nobiles, sed fide in Deū nobiliores: erga Imperatorem fortitudine, erga Christum deuotione certabant. Euangelici præcepti sub armis custodes, reddebant quæ Dei erant, Deo: & quæ Cæsaris, Cæsari restituebant. Requirunt itaque, quid Maximianus Cæsar, ira dictante, mandâsset. Dictum est ab ijs, quos Cæsar miserat, milites omnes immolâsse hostias, libâsse sacrificia, & sacramenta phanatici ordinis prębuisse: iubere Cæsarem, vt legio festinanter reuertēs, commilitonum pareret exemplo. Tunc hi, qui præerant legioni, miti affatu dedêre responsum, ob hoc prętergressos se Octodorum, quia iam fama ad eos sacrificiorum ordinem detulisset: fas sibi visum, esse, nè dæmonum aris Christiani contaminari viderentur, Deum viuum colere, traditam Orientali more religionem vsque ad diem vitæ vltimum perenniter custodire. Ad bellorum vsum paratam legionis esse virtutem: ad committenda verò sacrilegia, sicut Cæsar pręcepit, Octodorum non redire.

Virtute, & viribus & fortitudine

Matt. 22.

Thebæi martyres noluêt dæmonibus sacrificare.

Reuersus itaq; satelles, nunciat obstinatos esse animos legionis, nec velle præceptis Imperatoris obedire. Tunc Maximianus Cæsar iracundiæ nimietate succensus, ad hanc vocem subito furore prosilijt, dicēs: Ergóne milites mei Imperatoria præcepta & sacrorum meorum ordinem spernunt? Sanciēdum erat vindicta publica, etiamsi tantùm maiestatem regiam contemnere voluissent. Iungitur despectui meo cęlestis iniuria, & mecùm pariter religio Romana contemnitur. Sentiat contumax miles, me non solùm mihi, sed etiam dijs meis, dare posse vindictam. Iam fidissimorum meorum turba festinet: decimum quenq; morti funesta sors prębeat. Discant æquali nece, quos ordo præmiserit moriēdi, qualiter Maximianus vel sibi, vel dijs suis hac seueritate dederit vltionem.

Post hanc vocem ad apparitores iussio infausta porrigitur, ad legionem velociter properatur, crudelia pręcepta reserantur: traduntur neci, quos ordo reperit numerandi. Læti percussoribus ceruices prębent, solaque inter eos est de gloriosæ mortis occupatione contentio. Perfecto itaque scelere, vt Octodorū legio redeat, iubetur. Tunc Mauricius primicerius, paululùm à satellitibus regijs segregatus, cōuocat legionem, & hac oratione sanctiores alloquitur:

Decimus quisq; ex illis trucidatur.

Gratulor virtuti vestræ, commilitones optimi, quòd amore religionis, nullam vobis Cæsaris præceptum attulit formidinem. Gaudentibus quodammodò animis tradi ad necem gloriosam commilitones vestros vidistis. Quàm timui, nè quisquam, quod armatis facile est, specie defensionis beatissimis funeribus manus obuiàm afferre tentaret. Iam mihi ad huius rei interdictum CHRISTI nostri parabatur exemplum, qui exemptum vagina Apostoli gladium, propriæ vocis iussione recondidit: docens, maiorē armis omnibus Christianæ confidentiæ esse virtutem. Hic Deus Christus planè mentes vestras manusque prohibuit, nè quisquam diuino operi mortalibus dextris obsisteret, quinimmò cœpti operis fidem perenni religione compleret. Hactenùs exēpla sacris inserta codicibus legebamus: iamnunc per nosmetipsos, quos sequi debeamus, adspeximus. Ecce vallatus sum commilitonum meorum corporibus, quos de latere meo funestus satelles abstraxit. Adspersus sum cruore sanctorum, & sacri sanguinis reliquias vestibus meis porto: & dubito eorum sequi necem, quorum gratulās admiror exemplum? & vacat cogitare, quid Imperator iubeat, qui sorte mortalitatis æqualis est? Si habere aliquid virium Imperatoria pręcept[illegible] potuissent, circa beatissimorum trium puerorum corpora regis Chaldæorum valuisset incendium: nec ora leonum lacu clausus euadere propheta potuisset. Sacramenta olìm dedisse nos memini, quòd contemptu lucis istius & desperatione vitæ defensare rempublicam deberemus. Iamtunc promisi mei corporis vilitatem, & spopondi hanc Imperatoribus fidem: nec tamen vllus mihi tunc regna cælestia promittebat. Quid, Christo spondente, faciendum est, si hoc potuimus militiæ deuotione promittere? Quinimmò fortissimi commilitones, olim deuotas animas subdamus preciosissimç passioni. Sit nobis virilis aīus, fides inuiolata permaneat. Iam cerno ante tribunal Christi stantes eos, quos nec i paulò antè satelles regius deputauit. Illa vera gloria est, quæ æternitatem beatam vitæ huius breuitate mercatur. Aequali omnes animo, vna voce responsum satellitibus demus, & id nūciemus: Milites quidem, Cęsar, tui sumus, & ad defensionē reipublicę Romanę arma suscepimus: nec vnquàm aut desertores bellorū, aut proditores militiæ fuimus, aut ignauę formidinis meruimus subire flagitium. Tuis etiam obtemperaremus præceptis, nisi institutis legibus Christianis, dęmonum cultus & aras semper pollutas sanguine vitaremus. Comperimus pręcepisse

Oratio prę-clara S. Mauricij ad suos.

Mat. 26.

Sacri sanguinis reliquiæ.

Dan. 3.

Dan. 7.

Vera gloria.

te,vt aut ſacrilegijs pollueres Chriſtianos,aut de denis interfectis nos velis terrere. Non inquiras longiùs latitantes: nos omnes Chriſtianos eſſe cognoſce. Habebis poteſtati tuæ ſubdita omnium corpora: anthorem verò ſuum reſpicientes Chriſtum animas, non tenebis.

Rursùs decimus quiſque cæditur.

Hæc vir ſanctus dixerat: legionis probatur aſſenſio, & Cæſari per ſatellites nũciatur. Inclementi præcepit iuſſione, vt iterùm decimum renouatę crudelitatis ordo conſumeret. Poſt hanc vocem ad legionem velociter properatur, crudelia pręcepta peraguntur: reliqui verò, vt Octodorum redeant, iubentur. Tunc Exuperius, quem antè principem vel campi ductorem ſuperiùs memoraui, correptis legionis ſuæ ſignis, hac circunſtantes oratione confirmat:

Egregia S. Exuperij oratio.

Tenere me, cõmilitones optimi, ſeculariũ quidem bellorum ſigna perſpicitis: ſed non ad hæc arma prouoco, non ad hęc bella animos veſtros virtutemque compello. Aliud nobis genus eligendum eſt præliorum. Non per hos gladios poteſtis ad regna cęleſtia properare. Robur nobis opùs eſt animorum, inuictaque defenſio: fidem, quam Deo promiſimus, in vltimis cuſtodite. Iam de commilitonum noſtrorum gloria, quæ diuinum cernit obtutum, glorioſus vir Mauricius eſt locutus: ego vobis victoriam plenam, ſi Chriſto creditis, repromitto.

Sancti diuinũ cernunt obtutum.

Proijciant dexteræ noſtrę arma iſta cum ſignis militaribus: præſtabit hoc Chriſtus, vt mox in ipſo cæleſti, ſicut promittitur, regno alia vobis Exuperium veſtrum videatis ſigna monſtrare. Vadat quinimmò funeſtus ſatelles, & hæc truculẽto regi nunciet: Milites ſumus, Imperator, tui: ſed tamen ſerui, quod liberè fatemur, Dei. Tibi militiam debemus, illi innocentiam. A te ſtipendium laboris accepimus: ab illo vitę exordium ſumpſimus. Sequi Imperatorẽ in hoc nequaquàm poſſumus, vt authorem noſtrum negemus Deum: authorẽ, velis nolis, tuum. Non nos aduersùm te, Imperator, armauit ipſa, quæ fortiſſima eſt in periculis, deſperatio. Tenemus ecce arma, & nõ reſiſtemus: quia mori magìs, quàm vincere, volumus: & innocentes interire, quàm noxij viuere, præoptamus. Si quid in nos vltrà ſtatueris, ignẽ, tormenta, ferrum: ſubijci parati ſumus. Chriſtiani ſumus, perſequi Chriſtianos nõ poſſumus. Inexpugnabiles legionis iſtius animos, Cæſar, agnoſce. Tela proijcimus: exarmatas quidem dexteras ſatelles tuus, ſed armatum fide catholica pectus inueniet. Occíde, proſterne: ſecãdas gladijs percuſſoribus ceruices prębemus intrepidi. Hęc nobis iucũdiora ſunt, dummodò te cum ſacrilegijs tuis contemnamus, ad regna iamnunc cæleſtia properantes. Flagrabat enim iamtunc in beatiſſimis viris martyrij glorioſus ardor.

Hæc mandata legionis remeans ad Maximianum Cæſarem ſatelles nunciat. At ille cùm talia audîſſet, obſtinatosque in fide Chriſti cerneret animos virorum, deſperans glorioſam eorum conſtantiam poſſe reuocari: quaſì nihil iterato fuiſſet ſcelere perpetratum, ire properè exercitum iubet, & circunfundi imperat legionem, nullumque de tanto ſanctorum exercitu præcipit relinqui. Ventum itaque eſt. circunſiſtit beatam legionem turba carnificum. Omnis ætas ſine diſcretione perimitur, laniantur que beata corpora, & deuotas Deo animas fideli mortis profeſſione commendant.

Cæduntur ad vnũ oẽs reliqui martyres.

Operta eſt terra illic procumbentibus in morte corporibus iuſtorum, fluxeruntque precioſi ſanguinis riui. Quæ vnquàm rabies abſque bello tantam humanorum corporum ſtragem dedit? Quę feritas ex ſententia ſua tot ſimul perire vel reos iuſſit? Nè iuſti punirentur, multitudo nõ obtinuit, cùm inultum eſſe ſoleat, quod multitudo delinquit. Hac igitur crudelitate immaniſſimi tyranni confectus eſt ſanctorum populus, qui contempſit rem pręſentium ob ſpem futurorum. Sic interfecta eſt illa planè Angelica legio: quæ, vt credimus, cum Angelorum legionibus iam collaudat Deum in cęlis. Peracta tandèm cęde, inter omnes ſanctorum percuſſores præda diuiditur. Nanque Maximianus facultatem dederat, vt quiſquis legionis illius militem iugulâſſet, interempti ſpolijs vteretur. Diuiſa igitur omni pręda, ad veſcendum epulandumque victrix turba conſedit.

Intercà veteranus quidam, vltimę ętatis ſeniò fatigatus, nomine Victor, ad contaminatum cędibus locum itineris neceſſitate deductus eſt. Dum ad epulas pro ętatis veneratione ab omnibus rogaretur, requirere cœpit, quęnam eſſet cauſa lętitię, quòd inter tot corpora interemptorum, gaudentes exultantesque poſſent milites epulari: dictum à quodam eſt, quòd legio Chriſtianę ſtudio legis, cęremonias Romanas cultumq; deorum pariter cum Imperatorijs iuſſionibus contemnere voluiſſet, datamque neci eſſe, vt diſciplinę militaris traditus ordo, ſeueriùs teneretur. Tunc Victor altè gemitum trahẽs, grauiterque ſuſpirans, deteſtatus conuiuas, deteſtatusque conuiuium, exclamat: Heu me,

me,qui per tot annorum militiam ad hanc ætatem véni,& in hac legione militare non merui. Quàm benè inter tales,gloriosę mortis honore donatos,finem vitę inuenire potuissem? Saltem si commilitare indignus eram, vel me ante has duas horas viandi necessitas detulisset,vt senilis pectoris cruor,tantorum virorum victimis misceretur. Obtuleram corpus hoc neci,dummodò tantę laudis consortio non carerem. Talia dicentem prophanorum statìm turba vallauit,quæ,vtrùm Christianus esset,respõdere minaciter iubet. At ille paululùm oculos ad cęlum erigens,tali percontantibus sermone respondit: Longus me viuendi vsus ad hanc,quam videtis,perduxit ętatem. Quæcunque in hoc mundo aguntur,aut studium reperit, aut rerum volubilitas agit, aut varius semper casus infestat. Quodcunque volumus,optamus, scimus aut cupimus,totus mundus caligine submersus, tenebris circunfluentibus latet, nisì nobis aut viam Christus ostẽderit, aut lumen Christi affulserit. Quod ego fideli mente perpendens, vtinàm vltimo contester affectu; quòd si me ad tempus paulò antè trucidatę legionis itineris necessitas detulisset,conuiuijs & epulis vestris horum funerum consortium pręrulissem. Sed iamnunc pręstabit Christus,vt Christianum me,vel ob professionem meam, transire vlteriùs per beata funera non sinatis. Hæc cum loquentem subita percussoris obtruncat insania. Ità vir sanctus consortium sanctorum celeri confessione promeruit, cæterisque martyribus in eo loco,sicut morte,ità est honore coniunctus.

Victoris veterani militis vitalis vox.

Capite S. Victor truncatur.

Hæc nobis tantùm de numerosa istorum multitudine martyrum comperta sunt nomina,beatissimorum Mauricij,Exuperij,Candidi,atque Victoris. Cætera verò nomina nobis quidem incognita,sed in libro vitę sunt scripta. Nam ex eadem legione fuisse dicuntur Vrsus & Victor,quos Solodoro passos fama confirmat. Solodorus verò castrum est super Arulam flumen, non longè à Rheno positum. Neque illud silendum,quem deindè Maximianus progressus exitum consecutus est. Cùm dispositis insidijs genero suo Constanti, tunc regnum tenenti, mortem moliretur, depręhenso dolo illius, apud Massiliam captus, nec post multum strangulatus, impiam vitam digna morte finiuit.

Constans Chlorus pater Constantini Magni. Maximiani interitus.

Neque hoc omittendum est, quòd post longum temporis tractum beati Innocentij martyris membra Rhodanus reuelauit. Iugi quippe alluuione vicinum in se cęspitem vergens, religiosa quadam soli pernicie ad sepulturam martyris famulatrix vnda peruenit. Prolatas nanque reliquias leniter lambens, non ideò à sinu terræ protulit, vt in gurgitis sui procellam demergeret: sed ob gloriosam deuotionem, quasì intrà ambitum basilicæ cæteris martyribus sepultura pręciperet sociari. Cuius translationem à sanctæ recordationis Domitiano Geneuensi, & Grato Augustanæ vrbis, vel Protasio, tunc temporis illius Episcopo, celebratam recolentes, quotidiana deuotione & laudibus frequentamus.

At verò beatissimorum Agaunensium martyrum corpora, post multos passionis suę annos, sancto Theodoro illius loci Episcopo reuelata traduntur. In quorum honorem cùm extrueretur basilica,quę vastę tunc adiuncta rupi,vno tantùm latere accliuis iacebat,sed nunc,iubente pręclaro meritis Ambrosio,loci illius Abbate,denuò ædificata,bicliuis esse dignoscitur,quid miraculi tunc apparuerit,nequaquàm tacendum putaui. Accidit, vt inter reliquos artifices,qui inuitati conuenisse ad hoc opus videbantur, quidam esset aurifex,quem adhuc gentilem esse constaret. Hic cùm Dominico die,quo cęteri ad expectanda diei eius festa abscessetant, in eádem domo, in qua artem agebat, solus substitisset,in illo secreto se subitò manifestantibus sanctis, hic idem aurifex rapitur,atque ad poenam vel ad supplicia distenditur. Et visibiliter turbam martyrum cernens,verberatus etiam increpatur,quòd vel die Dominico solus ecclesiæ deesset, vel illum ornatũ operis sancti suscipere gentilis auderet. Quod ideò misericorditer à sanctis factum constitit,vt artifex ille consternatus & territus,salutare sibi nomen posceret, statimque Christianus effectus est.

Thebęorũ martyrum corpora reuelantur.

Poena sabbatantis Dominico die.

Neque illud in sanctorum miraculis prætermittendum, quod per eadem loca omnibus notum est. Materfamiliâs Quinti,egregij atque honorati viri, cùm ità paralysi fuisset abstracta,vt etiam pedum vsus negaretur,à viro suo, vt illuc per multum itineris spatium deferretur,poposcit. Quò cùm peruenisset,sanctorum martyrum basilicæ famulantium manibus illata,pedibus ad diuersorium redijt,ac sanitatis de præmortuis membris miraculum suum ipsa circuntulit. Hæc duo miracula passioni sanctorum inseren

Paralytica sanatur.

Multa fiũt quotidiè miracula.

da credidi. Cęterùm ſatis multa ſunt, quę vel in expugnatione dęmonū, vel in reſtauratione claudorum, aut ſanitate febrium, cęteriſque infirmantibus quotidiè per ſeruos ſuos virtus Domini operatur: quę multa narranda ſunt, ſi per ſingula ſcribantur. Tamē fidelium cordibus abſque lectione cognita eſſe noſcuntur, quæ & quanta & qualia miracula per ſeruos ſuos ad honorem & gloriam nominis ſui, Dominus operari non deſinit. Pro eo ipſo, die noctuque pſalmorum hymnorumque decantatio non deſiſtit: quod iubente ſancto & præclaro Christi martyre beato Sigiſmundo rege inſtitutum, hinc vſq; hodiè, Deo protegente, eſt conſeruatum. Proptereà laudes ſerui Dei canentes, ore perſoluunt illi, cui eſt honor & gloria, imperium & poteſtas, per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Ex Gregorij Turonen. de gloria Martyrum Lib. I. *Cap.* 76.

Guntrannus rex multa largitur eccleſijs & pauperibus.

CVM Guntrannus rex ità ſe ſpiritualibus actionibus mancipâſſet, vt relictis ſeculi pompis, theſauros ſuos eccleſijs & pauperibus erogaret: accidit, vt miſſo presbytero, munera fratribus, qui ſanctis Agaunēſibus deſeruiunt, ex voto tranſmitteret, prçcipiens presbytero, vt ad eum rediēs, ſanctorum ſibi reliquias exhiberet. Igitur dum expleta regis prçceptione, regrederetur cum pignoribus, Lemanni laci, per quem Rhodanus influit, nauigium petijt. Extenditur autem lacus ille in longitudine quasì ſtadijs quadringentis: in latitudine verò ſtadijs centum quinquaginta. Deniquè reuertens presbyter, vt diximus, cùm nauigium hoc fuiſſet aggreſſus, ſubitò tempeſtas exorta, fluctus tollit ad ſidera, ſurgunt vndarum montes, & nunc puppis nauiculæ, prora dehiſcente, fertur in altum: nunc iterùm demerſa puppi, prora tollitur in ſublime. Turbantur nautæ, & nihil aliud, nisì ſola mors in hoc periculo præſtolatur. Tunc presbyter, cùm videret ſe his fluctibus obrui, & ſpumis vndarum ipſarum grauiter operiri, extractam à collo capſulam, quæ ſanctorum pignora continebat, vndis tumentibus fidus obiecit, ac ſanctorū præſidium clara inuocat voce, dicens: Nè peream in his fluctibus, virtutem veſtram deprecor, martyres glorioſi: ſed potiùs qui iugiter pereuntibus præbetis auxilium, mihi (quæſo) dexteram ſalutis porrigere dignemini: fluctus opprimite, noſque ad litus optatum veſtri adiutorij ope deducite. Et hæc dicens, ceſſante vento, decedentibus vndis, ad litus euecti ſunt. Hęc ab ipſo cognoui presbytero. In hoc ſtagno ferunt tructarum piſcium magnitudinem vſque ad centum librarum pondera trutinari.

Lemannus lacus.

Nota ſacrarū reliquiarum vim.

Fragmentum Epiſtolæ Decani & Canonicorum Caſtri noui in Gallijs, ad reuerendiſſimum Archiepiſcopum Colonienſem Philippum.

DVM beatus Martinus cum paucis admodùm comitibus ſub habitu peregrini, Roma egrediens, in mente haberet orare in loco tanta excolendo reuerētia, in quo tot pro Christo martyrum millia precioſum ſanguinem effudiſſent, Agaunum venit. Et completa oratione, à monachis (Nam monachi tunc temporis locum poſſidebant) de reliquijs eorundem martyrum aliquid ſibi deuotè donari petijt. Qui perſonam adumbratam ſchemate non cognoſcentes & repellentes, dare prorsùs renuerunt: non fortè charitatis fonte in eis exhauſto, ſed verentes, nè homini incognito & aduenæ aliquid de tanto credētes theſauro, offenſam incurrerent: maximè autem Deo in hac repulſa id prouidente, vt Solem, paupertatis amictum cilicio, occultationis abſterſa nube reuelaret, & claritatis eius radios per regionis illius ſpatia diffunderet: quiſque vel quantus eſſet Martinus, coruſcatione mirabili illius partis orbi terræ illuceſceret. Abiectus igitur ab hominibus ſacerdos, vt ſemper, & hîc patientiam amplectens, nihil motus, ad diuinum more ſuo ſe contulit præſidium, & ab incolis ſaltem locum, roſeo quodàm cruore purpuratum, ſibi oſtendi obtinuit: vbi flexis genibus, corde, vultu & manibus in cælum directis, cum ſumma deuotione dominatorem terræ & mortis orauit, cui nec capillus de capite noſtro perit, vt qui in die nouiſſi-

S. Martinus inuiſit Agaunēſes martyres.

nissimo totam hominis substantiam in ictu oculi reparaturus est, aliquid ex sanguine militum suorum, pro gloria sui nominis illic effuso & absorpto, de abyssis terræ, ad laudem suę maiestatis & martyrum honorem, dignaretur refundere.

Deindè exempto vagina cultello, altera manu virentis coma graminis comprehensa, mox vt altera in gyro, id est, in modum coronæ cæspitem incisum sustulit: mirum dictu, & inauditum hactenùs miraculum: densus ab ipso cæspite copiosi sanguinis imber distillare cœpit. De quo Martinus, quantum diuina largitas contulit, cum summa veneratione & gratiarum actione lætus suscipiens, per vascula, ad hoc deindustriâ facta, dispertiuit, & reditum cum exultatione maturans, cum suis iter arripuit. Sed vt Martinus abiectus, Martinus electus DEI pontifex appareret, iter quidem inchoare, sed occulta vi quadam prohibitus, promouere non potuit: donèc inspiratione secreta voluntatem largitoris intelligens, Agaunum reuersus, quod gestum fuerat, referaret, & auaros illos monachos, quos inopes copia faciebat, redarguens, & quis esset, aperiens, data parte sanguinis cælitùs adepti, & cultello illis, quo cæspitem præciderat, dimisso, participes tantæ benedictionis efficeret. Quibus ad hæc tremefactis, & culpam duritiei suæ fatentibus, veniam clementer indulsit, omnia ei sua seque exponentibus. Ipse, quæ Deus sibi præbuerat, arbitratus sufficere, vale facto illis, & accepta à Deo facultate progrediendi, Turones rediit. Vbi cum maximo Clericorum & ciuium vniuersorum tripudio & applausu, vt pastor & dominus, luxque patriæ, solenni processione susceptus, ipsum, quem deferebat, sanguinem omni rosa & obtizo venustiorem, per quotquot voluit vascula diuisum, locis, quibus iudicabat oportere, decenter composuit: eiusdem metropolis principalem ecclesiam, sed & Andegauensem illi subiectam, tantorum pignorum parte aliqua nobilitans, in honorem eorundem martyrum Mauricii sociorumque eius consecrauit. Cuius susceptionis memoria solenniter in vrbe nostra quotannis agitur quarto Iduum Maiarum &c. Deindè paucis intericctis:

Insigne & stupendum miraculū.

Intantùm autem prędictorum Thebęorum martyrum sanguinem veneratus est Martinus, vt ampullam ex eo completam, secùm perenniter habendam retineret, & in locum requietionis suæ, cùm hominem exuisset, reponi præciperet.

Nota quid tantus vir tribuerit sanctorum reliquiis.

FORTVNATI CARMEN DE EISDEM *beatissimis Martyribus.*

Tvrbine sub mundi cùm persequerentur iniqui,
 Christicolasque daret sæua procella neci:
Frigore depulso, succendens corda, peregit
 Rupibus in gelidis feruida bella fides.
Quò pie Mauriti, ductor legionis opimæ,
 Traxisti fortes subdere colla viros:
Quos, positis gladijs, armâsti dogmate Pauli,
 Nomine pro Christi dulcius esse mori.
Pectora belligero poterant quæ vincere ferro,
 Inuitant iugulis vulnera chara suis.
Hortantes se clade sua sic ire sub astra,
 Alter in alterius cæde natauit heros.
Adiuuit rapidas Rhodani fons sanguinis vndas,
 Tinxit & Alpinas ira cruenta niues.
Tali fine polos felix exercitus intrans,
 Iunctus Apostolicis plaudit honore choris.
Cingitur Angelico virtus trabeata senatu,
 Mors fuit vndè priùs, lux fouet indè viros.
Eccè triumphantum ductor fortissime regum,
 Quatuor hic procerum pignora sacra iacent.
Sub lureo tumulo latitat cæleste talentum,
 Diuitiasque Dei vilis arena tegit.

Cæleste talentū & diuitiæ Dei, martyrum reliquiæ.

Qui faciunt sacrum paradisi crescere censum,
Hæredes Domini luce perenne dati.
Sidereo chorus iste throno cum carne locandus,
Cùm veniet iudex, arbiter orbis erit.
Sic pia turba simul festinans cernere Christum,
Vt cælos peteret, de nece fecit iter.
Fortunatus enim per fulgida dona tonantis,
Nè tenebris crucier, quæso, feratis opem.

ASTERII EPISCOPI AMASEAE, IN SANCTVM CHRISTI MARTYREM PHOCAM, NARRATIO.

Habetur in Simeone Metaphraste.

Septēbr. 22. SAcer quidē est & diuinus vniuersis generosorum ac fortium Martyrum catalogus, passione, quam pro passione debent, referens gratiam: ac sanguine, quæ pro sanguine debetur, Saluatori omnium persoluens remunerationem. Sed in hisipsis non est vna omnium gloria: neque vna mensura cunctis æqualia attributa sunt præmia: sed primum & secundum ne sanctorum quidem effugit catalogus. Huius autem rei, vt arbitror, causa est, quòd sit iudex accuratus, & qui inflecti nequeat. Intuetur enim & suppliciorum magnitudinem, & tolerantiæ constantiam: & examinans certamen, pro meritis athletis tribuit remunerationes. Neque verò est mirandum, si sic apud Deum honoratur iustitia, cùm nec apud nos quidem Imperatores & agonothetæ æqualiter tractent eos, qui fortiter pugnant, aut qui decertant: sed vnicuique pro rei rectè gestæ modo, dona decernunt conuenientia. Hæc autem retuli, vt ostendam, quòd qui hodiè nobis præbuit huius conuentûs causam, alijs, qui in certamine fuerunt socij, est illustrior. Nam alij quidem neque omnes cognoscuntur apud omnes, neque sermone hominum celebratam habent virtutem: Phocam autem nemo est qui ignoret: sed quomodò Solis radius patet omnibus oculis: ità etiam huius martyris fama aures omnium circunsonuit. Cùm primùm enim accessi in venerandam eius ædem, & tango sacram capsam corporis, ex ipso loco impleor memoria omnium narrationum, quæ de ipso dicuntur. Adspicio olitorem, eius studium, simplicem & minimè fictum animum, hospitalitatem, maritimę regionis eximium splendorem, mediterraneæ regionis benefactorem, & fio testis martyris, ad vltima vsque pericula discens seruare pietatem. Verumenimuerò relictis, si videtur, ijs, quæ sunt communia, & multis cognita, eximias martyris narrationes vobis recensebo, qui estis amantes & studiosi martyrum.

Prēmia dat Christus martyribus ꝓ meritis.

S. Phocę veneranda ædes & sacra capsa.

S. Phocæ patria. Hunc sanctum virum tulit, quæ magnum est Christianorum commodum, vicina Sinope, ciuitas antiqua & nota, præclarorum virorum ferax & philosophorum. Vitæ au-
Vitę studiū. tem studium ei erat horti cultura, quem ibì ante portam ciuitatis in ostio Isthmi possidens, diligenter colebat, vt sibi & indigentibus esset vitæ solatium. Hospitibus autem
Hospitalitas. prompto & alacri animo aperiebat paruam & pauperem domum. Cùm habitaret autem in via publica, ea, quæ habebat, ijs, qui aduentabant, proponebat communia: & cùm esset nouus Lot, nō Sodomitarum, sed Sinopensium, procedente tempore, inuenit mandatum minimè carens mercede. Nam ex hospitalitate lucrifecit viuificę mortis occasionem. Vndè verò, & quonam modo, audite paulò altiùs repetentem. Cùm verbum nostræ pietatis fuisset annunciatum, & admirabilis prędicatio exijsset ad omnes aures,
Psalm. 2. & notum reddidisset Christum & illius mysteria, fremuerunt gentes, vt ait Psalmista, & reges & principes conuenerunt in vnum, & populi erroris irati fuerunt, Christo regnante. Quærebatur autem quilibet Christianus, tāquàm maleficus: & qui propè erat, puniebatur: & qui procùl erat, inuestigabatur. Quamobrèm Phocā quoquè neq; vile studium, nec hortus celauit: sed is quoquè, vt germanus Christi mysta, fuit delatus. Atq; ad

ipsum quidem venerunt, qui ab hac misera & fluxa vita iussi erant eum adducere citra iudicium,& non dicta causa. Crimen enim erat pietas,q̃ clara voce confitebatur eum, qui omnia fecerat: & nullo quidem rogante,& verbis & factis ostendebat, rogante aũt clamabat alacriter.

Cùm ergò venissent lictores,illius supplicij & festi nostri authores,diuersati sunt apud eum ipsum,quem quærebant, neque eum cognoscentes, neque cogniti. Interim verò celantes causam sui aduentus, vt cùm priùs accepissent ex ijs, qui habitabant extra ciuitatem, quisnam esset Phocas, & vbi degeret, repentè inuadentes eum comprehenderent,vt Iudæi aliquandò cum Iuda in horto Dominum.Ignorabant autem se prædam habere intrà retia,canes agnum,lupi ouem, & simul cum pardis requiescebat hœdus,& pascebatur agnus simul cum lupis, & leones simul cum vitulo commune inibant conuiuium.Postquàm autem,vt solet fieri,mensa & consuetudo effecerant,vt sibi inuicèm confiderẽt, martyr ex eis rogauit,quinam essent, & quanam de causa ad suam venissent ciuitatem.Illi verò reueriti eius promptam & alacrem largitatẽ & hospitalitatem, cùm præcepissent, nè, quod dicendum erat, alicui enunciaret, ei arcanum aperiunt, & quæ comparabantur,insidias enunciant,& quòd Phocam quærũt ad supplicium. Quarè etiam præter hospitalitatem, hoc quoquè volebant ab eo affici beneficio, vt eos sua adiuuaret opera ad venandum eum,qui quærebatur. Audiuit DEI seruus, & cùm immoto & constanti animo accepisset,quod dixerant,nihil abiectum,& quod pusillum indicaret animum,passus est aut locutus,neque periculo exterritus spectauit fugam,idq; cùm eius magna ei daretur potestas:quoniam nondùm sciebant eum esse, qui quærebatur: sed contrà fecit omninò,vt qui se fortiter gerere,nõ fugere,statuerit.Eorum itaq; precibus annuit,&,Ego quoquè,inquit,vobiscùm aggrediar id,quod est propositum. Virũ enim nôui,& facilè eum quæram & inueniam: Nõ diù autem abhinc,sed crastino die eum vobis ostendam.Solùm vos requiescite in hoc meo paupere habitaculo. Matt.26. Esaiæ 65.

Cùm sic eis suum confirmâsset promissum, rebus se duabus dispertit, nempe & accipiendis suis occisoribus,& parando sepulcro. Cùm autem parâsset fossam, & ea,quę ad sepulturam erant necessaria,ad eos accedens postridiè, Diligenter,inquit, vobis quæsiui Phocam,& iam parata est præda,&,si vobis videtur,comprehendatur. Cùm illi autem præ gaudio dixissent,Et vbi is est?Non procùl est,inquit,sed vobiscùm: ego verò sum ille ipse.Eam rem itaque exequimini,viræq; & laboris scopum implete.Obstupuerunt animis illi homines,& eo audito diriguerunt, salem & mensam reueriti, munificumq; & liberalem in paupertate dominum conuiuij.Ille autem prętereà eos adhortabatur,vt audacter ipsum interficerent:& iubebat, nè quicquam dubitarent, dicens, illorum manus minimè fieri cædem,sed eam esse susceptam ab illis,qui iusserant.Dixit,persuasit,passus est,& capite truncatus:Deoq; grata fuit oblatus hostia,columna & sustentaculum diuinarum orbis terræ ecclesiarum. S. Phocas interficit.

Ab illo tempore in hodiernum vsque diem, hunc habemus virum, & est is martyrum clarissimus, habens ipse primas partes inter optimos.Is omnes publicè ad se attrahit ad suum habitaculum,& plenæ sunt viæ publicæ ijs, qui ex vnaquaque regione cõtendunt ad locum orationis.Atque est quidem magnificum illud templum,cui obtigit,vt sacrosanctum haberet corpus martyris,eorum,qui affliguntur,relaxatio: eorum,qui morbis laborant,medicamentum & mensa esurientium.Abundantiùs enim nutrit Phocas nũc mortuus, quàm priùs in Aegypto viuens Ioseph. Nam ille quidem frumentum permutabat pecunia, hic autem gratis largitur egentibus. Sic mendicorum & errantium genus accurrit ad Isthmum Sinopes, tanquàm ad commune aliquod penarium. Sed illic quidem sic. Si autem etiam alibì per paucas suĩ reliquias, veluti coloniam aliquam ex metropoli deductam,martyr sibi habitaculum constituit,est is quoquè locus admirabilis, & magno habetur studio apud omnes Christianos: quomodò is,qui est apud nos,sacer locus, est habitaculum eorum,qui festum celebrant. Preciosa enim coram Domino est mors sanctorum eius. Itaque multis in locis diuisæ reliquiæ, integram beato sancto vbiquè seruant laudationem. Eius templũ magnificum, præclara miracula. Psal. 115.

Sic ergò etiam in regia ciuitate Italiæ,principe & totius mundi regina, celebratur & honoratur martyr, & extructa est ei ædes insigni pulchritudine. Non minùs autem colunt Romani Phocàm,quàm Petrum & Paulum.Quamobrèm,sicut docet oratio,caput martyris diligẽter comparauerunt, scelerate Herodiadi cõtraria suscepta sentẽtia. Nam

Matt. 14. illa quidem sanguinem iustum sitiens, caput venerandum poposcit ad contumeliam: illi autem honoris causa & suæ vtilitatis, caput martyris dignè sibi vendicârunt. Qui vbiquè autem sunt nautæ, non solùm qui pontum nauigant Euxinum, sed qui etiam mare proscindunt Adriaticum, & feruntur super Aegeum, & qui Occidentalem nauigant Oceanum, & sulcant sinus maris Orientalis, consueta celeusmata, quibus finiunt laborem nauigationis, transtulerunt in nouam laudem martyris: & est eis omninò in lingua Phocas, qui decantatur: præbet enim auxilij signa euidentia. Nam sæpè visus est nunc quidem noctù, cùm expectaretur tempestas, excitans gubernatorem ad clauum dormitantem: aliquandò autem rursùs extendens rudentes, & veli curam gerens, & è prora

Lex apud nautas de S. Phoca. breuia prospiciens. Vndè etiam lex facta est apud nautas, vt Phocam haberent conuiuam. Et quoniam fieri non potest, vt qui nunc est incorporeus, sit conuiua & mēsæ particeps, discite quemadmodùm pia consideratio excogitauit ratlonē, qua id fieret, quod non potest fieri. Quotidiè enim partem obsoniorum ex æquis partibus eorum, qui comedunt, martyri attribuunt. Eam aūt emens vnus ex conuiuis, deponit pecuniam, & die sequenti alius, & aliâs alius. Et hęc sors emptionis omnes obiēs, dat quotidiè emptorem partis. Postquàm aūt portus eos exceperit, diuiditur pecunia esurientibus. Et hoc est pars Phocæ, pauperum beneficentia.

Eum reges quoquè admirantur, qui fuit fortissimus & pius, præclarisque & magnificis exornant muneribus ædem suscipiendi pauperis. Contendunt autem, qui accedunt, superare veteres. Nec est mirandum, si Imperij Romanorum viri pij, quorum vita regitur moribus & legibus, vsque adeò reuerentur martyrem, cùm etiam vsque ad barba-

Nota quàm celebris fuerit hic martyr. ros peruenerit admiratio, & omnes vel maximè feri Scythæ, qui habitant continentem ex aduerso Ponti Euxini, accolæ lacûs Mæotidis, & fluuij Tanaidis: & quicunque habitant Bosphorum, & ad Phasidem vsque fluuium extenduntur, omnes, inquam, munera offerunt olitori. Cùm omnibus autem moribus & studijs à nobis differant, in hoc solùm nobiscùm consentiunt, vt eorum feritas morum, mansuefiat à veritate. Vnus

Nota hæc de rege barbaro. certè illinc princeps & rex, coronam capitis deponens, quæ auro resplendebat & gemmarum floribus, & loricam exuens bellicam diuitis materiæ, (est enim superba & luxuriosa Barbarorum armatura) ea Deo misit per martyrem offerēda donaria, consecrans occasionem potestatis & dignitatis. Clarum est enim, quòd corona quidem missa sit ad agendas pro regno gratias: lorica autem, pro virtute bellica.

Quæ autem propter hæc continenter eueniunt beneficia, per visiones in somnis, & per curationes, quas consequuntur ij, qui ægrotant, quomodò narrauerit quispiam, cùm ad singulas narrandas operationes accedere non possit oratio? Nos ergò hîc desinentes, DEO Saluatori gloriam offeremus, cuius serui fideles tantam sunt gloriam consecuti, vt in omni indigentia & omni casu, conuenienter dono, quod est eis donatum, conseruis suis benefaciant, idque postquàm hinc excesserint, & à corpore fuerint separati. Quorum memoria cum opere quotidiè peruadit ciuitates & vicos, vbiquè prędicans benefactorem Dominum: quem decet omnis gloria, honor & potentia, sanctitas & magnificentia, nunc & in secula seculorum, Amen.

DE S. IOHANNE ABBATE, EX GREGORIO TVRONENSI DE GLORIA CONFESSORVM, CAP. 87.

Septēbr. 22. FVit in Tornodorensi pago in parochia Lingonicensi vir sanctitate pcipuus Iohannes Abbas, iuxta sui nominis etymologiam, diuina gratia pręuētus. Deniquè fertur, qā cùm monasteriū ædificare vellet, quod Reomaus nuncupatur,

Basiliscum precibus necat. & fratres nimiam aquę penuriā paterētur, reperit puteum immani profunditate altum, vbi pessimus serpēs basiliscus habitabat. Hic itaque diuina inuocatione perempto serpente, ac mundato puteo, puteum potabilem fratribus reddidit: de qua aqua & nos, cùm Lugdunum pergeremus, à fratribus illius monasterij benignè suscepti, causa miraculi hausimus: cuius etiam haustu plurimi frigoretici curantur.

Fer-

Fertur & de præfato viro tale miraculum: Quidam fratricida pro enormitate criminis, ferreis circulis alligatus, præceptum habuit, vt septem annis loca sanctorum peragrando circuiret. Hic cùm Romam venisset, reuelatione diuina comperit, non aliter se posse absolui, nisi ad sancti corporis reliquias Iohannis Reomaensis Abbatis perueniret. Hic ergò passim lustrando loca, tádem peruenit ad basilicam, vbi haud longè à monasterio sacratissimum corpus eius locatum est. Ibiq; orationibus ac vigilijs incubans, vinculis omnibus absolutus est. Vixit vir hic iustus & vir religiosus, sicut legislator Moyses, centum viginti annis, cuius nec oculus caligauit, nec dens motus est. Fuit autem institutor viri memorabilis, de quo in suo loco narrabimus.

Nota pœnam fratricidæ.

Grādis ætas beati viri.
Deut. 34.

VITA SANCTI HEIMERAMMI VEL EMMERAMMI, RATISPONENSIS EPISCOPI ET MARTYris,

ab Cyrino æquè Ratisponensi Episcopo ante multa secula conscripta. Stylum F. Laurentius Surius passim nonnihil mutauit, paucis omissis, quæ deprauatè scripta, intelligi non potuêre.

REgnante in perpetuū Domino nostro IESV Christo, qui sanguine suo seruos suos liberare dignatus est, & eius passione longè lateque per mundum fama diuulgata, etiam Europæ non modica pars Christianismi religione insignita floruit, & tot Occidentis populi, Angli, Britanni, Hyberni, Galli, Alemani, Germaniæ pars, paulatim miris modis in Dei confessione & laude constanter excreuêre: Gothia etiam, & Hispania, & Aquitania cum habitatoribus suis, reiecta idololatria, vnicum DEI filium colere cœperunt. In cuius quidem Aquitaniæ partibus Pictauium vrbs antiqua sita est, ex qua ortus est puer Heimerammus: qui in ipsa puerili ætate cœpit mundum despicere, & gloriam eius ceu quisquilias calcare, atque ad sacrum liberalium literarum studium sese applicare, ità vt, superno iudice agente, ad summum Episcopatûs honorem perueneriт.

22. Septembris.

S. Heimerammi patria.

Pietas adhuc pueri.

Erat autem statura procerus, forma decorus, vultu syncerus, eleemosynis præstandis præcipuus, ieiunijs valdè addictus, castitate & continentia præclarus, sermone facundus, ad eradicanda vitia sagax, ad irriganda & conserenda subditorum pectora solers. Eius ex ore, perindè vt aquæ fluminis in imas conualles profluentes, psalmodia perpetuò erumpebat, donèc pro more psalterium omne deprompsisset. Atque etiam subditorum, vt diximus, animos cælesti imbre irrigare non cessabat, ità vt nullum penè ocium daret ori suo. Pes erat claudo, oculus cæco: recreator pauperum, pater pupillorum, defensor viduarum, gementium consolator. Porrò Dominicas pascendi oues tanta eius pectori cura inerat, vt per vrbes Gallorum & pagos, vicos quoquè & fidelium domos, huc illucque discurrens prædicando, sapientibus eructaret arcana, imbecillis lac offerret. Quod autem ore docebat, exemplis suis confirmabat, ità vt à cunctis diligeretur. Confluebant ad eum regni Gallorum nobiles, ignobiles, locupletes & inopes: quibus ferè omnibus pro illorum necessitate abundanter largiri non recusabat, alijs indumenta, alijs alimenta, plerisque ornamenta, quibus indigere videbantur, vultu iucundissimo impertiens: magis tamen in eam curam intentus, vt intrinsecùs animos omnium ornaret & ædificaret.

Virtutes & dotes eius.

Optimū docēdi genus.

Cumque vir prudentissimus tot bonis floreret, peruenit ad eum fama, in quibusdam Europæ partibus, Pannoniæ populum prorsùs excæcatum, & à luce veritatis, quæ Christus est, auersum, idolis inseruire. Ea re seruus Dei valdè contristatus, secùm cogitare cœpit, vt ad eam gētem ꝓficiscens, Christū illic ꝑdicaret. Relicta igitur domo & immēsis facultatibus, nobilibusq; parētibus & cognatis, in sede iamdictæ ciuitatis aliū cōstituit Episcopū, & instàr Abrahami patriarchæ, exijt è terra & cognatione sua. Adiunctisq; sibi aliquot ꝓ suo arbitratu comitibus, trāsmisso amne Ligeri, ꝑ Gallias spargēdo fidei

Proficiscitur in Pannoniam.
Gene. 12.

Prædicat in Germania per interpretem.

fidei femina, carpebat iter, donèc ad Germaniæ fines & Rheni fluenta perueniēs, in Germaniam ingressus est. Cùm autem eius gentis linguam nesciret, per interpretem religiosum presbyterum Vitalem, cum Auditorum profectu multa præclara illic verbi semina iactauit. Erat enim sermo eius in audientium pectoribus quasi imber temporaneus, verno rore arida infundens arua: ex cuius infusione reuiuiscunt segetum radices, & genus omne herbarum virescit, ità vt tellus tanquàm à mortis quodā excitata somno, ad pristinam sui decoris reuocetur amœnitatem.

Theodo Bauariæ Dux.

Hac autem solicitudine iter agens, ad Austrum se vertit, & ad Danubium Baioariosque peruenit, vrbemque Ratisponensem ingressus est, sectis extructam lapidibus, & eius gentis metropolim, quam per id tempus dux gentis Baioariorum, vir alacer, Theodo regebat. In eam ergò ciuitatem ingressus beatus vir, & Theodoni principi oblatus, animi sui arcanum consilium ei aperuit, dicens se constituisse, diuina subnixum ope, ad robustam Auarorum gentem in Pannoniam proficisci, ibique vel pro Christo mortem oppetere, vel illo protegente in pace vitam finire. Sed cùm ea tempestate inter Auaros siue Hunnos & Bauaros orta esset discordia, ità vt apud Anisum fluuium vastātium manibus depopulatæ & penè desertæ vrbes viserentur, bestiarumque illic domicilia aucta essent, quòd humana fragilitas vltrò citroque commeare formidaret: nam etsi iureiurando obstrictus quis esset, insidiæ tamen potiùs structæ timerentur, quàm exhibita humaniras: dux Theodo ait non sibi conuenire cum Auaris, atque ea causa ferre se non posse, vt eò proficiscatur: rogabat verò, vt tantus & talis Deo notus antistes apud ipsum & ipsius gentem remaneret. Nam posteaquàm saluberrimas eius institutiones percepisset, aiebat se consentire non debere, vt indè recederet. Offerebat etiam illi sereno vultu possessiones, orabatque vt ipsorum esset pontifex: aut saltem pro humilitatis studio, eius prouinciæ monasterijs Abbas præesset.

Theodo Dux nō sinit, vt eat in Pannoniam.

Respondit autem Christi seruus, se ea causa à Gallorum finibus egressum esse, vt gētes Hunnorum, quæ ignorant Deum cæli, hoc est, Christum crucifixum, conuertere studeret. At quandò nūc, inquit, experior cœptum iter mihi prosequi non licere, supplicanti tibi assentior. Erat sanè regio illa egregia, nemoribus locuples, vini ferax, ferro abundās, auro, argento & purpura affluens, viros habēs statura proceros & robustos, humanitate & beneuolētia cōspicuos. Erat eius humus fertilis, iumētis & pecoribus abūdans, ità vt ipsa terræ superficies, mellis & apium copia cooperta videretur. Piscosi illic amnes & stagna, pspicui fontes & riui, nec salis inopia. Ipsa vrbs inexpugnabilis videbatur, quadris extructa lapidibus, sublimes habēs turres, abundās puteis: ad cuius partem septētrionalem Danubius suo impetu cōtra Orientē cōtendit. Montes illic pascuis opportuni, herbis copiosi. Syluæ abundāt feris, ceruis, bubalis, capreis, ibicibus, & omne genus bestijs. Sed eius habitatores neophyti, p id tēpus idololatriā necdùm radicitùs extirpauerāt, & patres filijs suis calicem Christi & dæmonū promiscuè offerebāt. Quæ res permouit sanctū antistitē, vt idololatriā illam funditùs eradicare constitueret: & cùm iam terræ eius populis fidei semina cōmendâsset, frumentum doctrinæ multiplicatum in horreis conderet, atque ad extremum ijs locis gloriosa posset morte occumbere, vt regio, in qua morabatur, ad certaminis sufficeret campum.

Amœnus situs Ratisponæ.

Bauari adhuc neophyti.

Triennio studiosissimè exequitur pastoris munus apud Bauaros.

Hæc secùm versans, trienniò per eius principis vrbes, pagos, vicos & fidelium domos cursitans, instantissima cura, in aliorum pectoribus spargebat fidei semina, ex alijs prudenti sermone vitia radicitùs excindebat. Aduersùm mites humilis erat: contra potentes superbia tumidos erectus, leonem præ se ferebat. Quicquid autem, exceptis corporis indumentis, à fidelibus ipsi esset oblatum, id cum gratiarum actione pauperibus distribuebat. Cumq; in his diù versaretur, & in omnes penè eius regionis latebras doctrinæ suæ lucem inuexisset, vir sanctissimus per spiritumsanctum præuidēs finem vitæ suæ iam appropinquare, & præpotentem Deum, ab omni labore absolutum ipsum sempiterna beatitudine remunerare velle, ceu intrepidus & robustus athleta, in certaminis campo clypeo inuisibili munitus, suæ vocationis sacræque remunerationis expectabat diem: & nihilominùs certis temporibus die noctuq; in antiquum hostem orationis tela contento brachio vibrare non cessabat. Porrò autem à cunctis habitatoribus copiam petere cœpit, orationis studio Romam vt sibi petere liceret. Erat enim ei erga viros & fœminas imitatione digna cōsuetudo, vt eorum ex intimis animi recessibus accuratè curam ageret: ità, vt pro viribus singulatim eorum doctrina salutari irrigaret pectora, &

vbi

vbi communis non sufficeret diligẽtia, priuatim & secretò eos admoneret: ità vt penè nullus exceptus videretur, in cuius pectore vel scintillam diuinam non accendisset.

Per id tempus filia illustris Theodonis Ducis filia Ota vel Vta, libidine & diaboli incitamentis victa, è Sigibaldo cuiusdam iudicis filio prolem concepit. Ambo verò magno animi dolore ob facinus perpetratum affecti, cùm iam res diutiùs celari non posset, communicato inter se consilio, sanctissimi Heimerammi Episcopi pedibus aduoluuntur: fatentur se in stupro depræhensos, nec vlla ratione posse deuitare supplicia, nisi per ipsum supernus iudex lapsis manum porrigeret. Plùs enim, vt solent peccatis implicati, præsentes extimescebant pœnas, quàm æternos gehennæ cruciatus. Audiens vir sanctus, miseratur eorum vicem: at tamen acriter repræhendit eos, quòd tantum in se flagitium admiserint: ait animæ damnationem potiùs eos debere pertimescere, quàm supplicia temporaria: indictaque eis satisfactione, nolens eis humanitatis & pietatis negare subsidia, secretò eis mandat, vt in ipsum illud crimen conferant, quò sic faciliùs possint euadere pœnas. Nouerat enim venerandus pontifex, si crimen illud publicatum esset, nullo pacto à patre puellæ se illis veniam impetraturum. Itaque crimen alienum sibi imputari voluit, vt pœnam, quam reformidabant, ab illis auerteret.

Ota principis Theodonis filia à quodã violatur.

Vir sanctus sibi vult illud facinus imputari.

Porrò à principe impetrata ad Vrbem proficiscendi facultate, salutatis omnibus, mox iter ingressus est. Eo verò discedente, magnus apud omnes eius ciuitatis luctus ortus est, tam diuites, quàm pauperes, quòd tanto pontifice orbarentur. Habuit autem in comitatu suo nonnullos è clero. Vt verò lectori fides fiat, etiam prophetiæ spiritu virum sanctissimum haudquaquàm caruisse, quid ille de se prædixerit, huc adscribam, multis eius alijs propheticis prædictionibus omissis: Cùm ab vrbe Ratisponẽsi exiret, Vuolffletum religiosum presbyterum ad se accersiuit, eique secretò dixit: Attende, dilectissime frater, quę dicturus sum, nec me viuente ea cuiquam reueles.

Vbi diuersis cruciamentis ob scelus cuiusdam vitam me finiuisse audieris, omnibus in sacris constitutis Ordinibus, denunciare studeas, nè quisquam eorum à rectè viuendi proposito discedat, nec me huius criminis reum existimet, atque ità tanquàm meo prouocatus exemplo, è suo statu decidat. Doctoris enim repræhensionem libenter sublatam volumus, & quanuis ille nulli crimini affinis sit, tamen exemplis sectantium atque obtrectantium, animas in peccato fouet, cùm se à prauorum exemplis minimè abscondit. Liquet ex his, prophetiæ spiritum eum habuisse, quemadmodùm etiam is, quem diximus, religiosus presbyter post gloriam remunerationis beati põtificis, ad cunctos, quos inuenire potuit sacris ordinibus initiatos, hoc secretum pertulisse testatus est, eum ab hoc crimine, cuius causa cæsus est, prorsùs immunem fuisse.

Prædicit cędem suam.

Deindè venerabilis Episcopus, vt erat pollicitus, simulat se ad beatorum Apostolorum limina proficisci: sed minimè ignorans, quid ipsi esset euenturum, cùm iam trium dierum iter confecisset, & ad optatum martyrij locum peruenisset, ab eo se mouere noluit. Erat illic fons, perspicuas emanans aquas, vbi concupiti certaminis campum sibi delegit. Interim præ se fert quippiam à se expectari, discipulis eius admirantibus, cuius rei cura in pontificis pectore inesset.

Postquàm autem Ducis Theodonis filia in stupro iam apertè depręhensa fuit, & patris pręsentaretur obtutibus, atque coram adstantibus inquisitum ab ea est, quis rem tam nefariam perpetrare, & tanti viri filiam violare ausus esset, illa exterrita & nimio pauore perculsa, Episcopi commixtione id factum ait. Tum pater eius, temporali gloria indomitus, vehementissima accensus ira, vix à suis teneri potuit, nè proprias in eam manus mitteret, suamque sobolem suo ense iugularet. Sed cùm id cerneret sibi non permitti, filiam rebus & facultatibus omnibus priuatam, in Italiam exulatum ire iussit, in qua damnatione illa vsque ad obitum permansit. Erat autem ei germanus, Lantbertus nomine, qui sororis suæ cernens ignominiam, nimio furore percitus, in suam perniciem comites sibi adiungens, vt animi sui nequissimam expleret voluntatem, velocissimo cursu post venerabilem DEI seruum iter explicare conatus est, donèc ad pagum Helffendorffum peruẽnit, in quo beatus Episcopus animam suam Deo per martyrium offerre decreuerat. Stans verò miles Christi in certaminis campo corde intrepidus, diei illius (vt Author loquitur) hymnificabat Tertiã. In ea domo clypeus parieti infixus erat, ad quem suspensis patrocinijs, accensa lucerna, studiosissimã cum suis ad Dominũ fundebat orationem. Audientes verò socij Deo deuotissimi Episcopi currentium

Theodo princeps vult sua manu filiã interficere.

Eam exhæredat & proscribit.

Nota Tertię preces.

 impe-

impetum, & magnos equorum strepitus, clypeorumq; commotionem, cùm nescirent, quid ea sibi vellent, vnus ex eis ad aditum domûs accurrit, cernensq; eam multitudinem proteruis animis intrà domûs septa ingredi, magna voce coram socijs id beato magistro & Episcopo indicauit. At vir sanctus illorum volens confirmare animos, ità ait: Isti, qui huc venerunt, non in nostri condemnationem huc venêre, sed per illos mihi remuneratio præparatur.

Vt autem comperit Lantbertus Ducis filius, adesse illic venerabilem Episcopum, desilijt ab equo. Erat enim in medio vestibulo petra posita, in quam, vt solent equum ascendentes, & ab eo descendentes, sese transferês, virgæ innixus, Episcopum ad se iubet adduci, adductumque, seculari fastu elatus, ex oblatæ rei occasione ità compellat: Salue Episcope, affinis noster. At sanctus Episcopus Deum testem adhibens, ait se ex carnali commercio nullum nôsse affinem. Sed princeps eius verba cõtemnens, multis eum affecit iniurijs, multaq; côuicia in cõspectu adstantium illi in faciem dixit, creberrimeq; illi exprobrauit, quòd tam honorificè tam lõgo tempore in Ducis ditione habitus, tanta contumelia eum affecisset, & tanti viri summiq; principis filiam pessimo ad alios exemplo constuprâsset. Contrà autem sanctissimus vir D E I, hilari vultu, modestis & sedatis sermonibus excusabat sese, dicebatque: Romam me iturum promisi, vt supplex inuisam Petri Apostolorum principis limina, cuius Ecclesia Euangelica authoritate fundata esse dinoscitur, cuius sub mundi thalamo censorem adesse dubium nõ est, qui Deo authore, Petri successit in honorem: Apostolicus vir & sanctissimus tenet primatum in sacris constitutus Ordinibus. Mitte ergò quem vis, prudentẽ aliquem virum, vt mecum præsentetur in conspectu tanti pontificis hac de re me accusaturus, vt illic Canonicam excipiam sentẽtiam, nè huius criminis reus existimer. Quod equidem charitate permotus tibi consulo, tametsi non ignoro te mihi non obtemperaturum: non quòd timeam cruciatus tuos, sed quòd doleat mihi tuî cõdemnatio, cùm certum sit, te animæ tuę magnam perniciem & detrimentum afferre.

Lantbertus princeps insultat S. Episcopo.

S. Episcop⁹ ꝓuocat ad summũ Põtificem.

At contumax tyrannus, veritatis verbis colla supponere detrectans, mentis lumine orbatus, clausis oculis cordis, arreptum baculum, cui incumbebat, nihil reformidãs, in tanti pontificis pectus adegit, moxq; suis pręcepit, vt in eum manus inijcerent. Id eius Clerici conspicati, immenso correpti timore, in ædium latebras sese abdiderũt, vt in eos etiam quadraret illud, quod de Christo iam olìm ꝓpheta prędixerat: Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Milites verò nõ pauci acriter in S. Episcopum manus inijcientes, vt furentis domini animum mitigarent, eius iussu spoliatum chlamyde & stola, in hospitis horreum, vbì condebantur frumenta, abduxerunt, ibiq́ue ad scalam funibus alligârunt. Tum ille attentissimè Dominum orans, Domine Iesu Christe, inquit, qui manus ad Crucẽ extendisti, & tuo me sanguine redemisti: tibi ingentes gratias ago, quòd me ex tot regionibus ad hũc locum deducere dignatus es, & ab hoc crimine alienum, pro tuî amore me vis sanguinem profundere. Eo sic orante, quinq; electi sunt, qui eius membra amputarent. E quibus duo tremefacti, pallida facie, ab imo pectore isthæc verba proferebant: Domine Iesu Christe, de nostris manibus huius sanguinem non requiras. Tu enim scis non spontè, sed imperio coactos nos facere id, quod facturi sumus. Audiens hoc vir sanctissimus, ait ad Dominum: Domine, da tu illis secundùm corda illorum. At reliqui tres carnifices pectoris sui impietatem apertis indicijs declarabãt, ità dicentes: Quidni crudeliter eum attrectemus, qui impudenter libidinem suam in tanti principis filia expleuit, ità vt ille omnibus exemplum statuatur, ex eoq; discant omnes, si quis pręter fas in fœminam manus inijciat, illi manus amputari debere? His dictis, digitos eius articulatìm pręciderunt. Deindè furentis principis vrgẽte imperio, oculos radicitùs euulserunt, nares amputârũt & aures. In ijs verò cruciamẽtis, sanctus Dei martyr instàr fontis perspicui manans, nõ intermisit cursum suum, hymnos & psalmos offerens Deo. Factus est enim in tam immani agone ex superna virtute robustus, vt ne gemitus quidem vllus ab eo ad adstantiũ aures perferretur: sed hilari vultu synceraq; mente Deo, vt diximus, indesinenter preces funderet.

Zacha. 13. Matt. 26.

Immanissimo supplicij genere sanct⁹ Episcopus afficitur.

Needùm verò tot pœnis exatiati carnifices, pedes vtrosq; cum palmis, quarum iam digitos absciderant, detruncârunt, atque ipsa etiam verenda impudenter abstraxerũt. Interìm pergebat sanctus martyr, licèt exili iam voce, in laudib⁹ Dei & psalmis Dauidicis. Cernentes verò carnifices eum pœnis afflictum, membris iam destitutum, ipsius linguæ mini-

Magna ei⁹ patientia.

ministerio inuidētes, cam ferro in os iniecto præciderūt: atq; ità corporis trunco relicto abiêrunt. Remansit aūt in certaminis campo, sanguine suo inuolutus, victor triumphalis exultans. Postquàm aūt hostes abiêre, è suis latibulis ad venerabilem Christi martyrem Clerici cum vicinis mulieribus aduolârunt, à quibus vir sanctus pro suî refrigerio aquam petebat. Dixit aūt ad eum Vitalis presbyter & interpres eius, vir pius & religiosus, cuius anteà meminimus: dixit verò nō sine lachrymis, quas ab eius oculis exprimebant tanti sui magistri cruciatus: Quid vis refocillari, cùm sis membris corporis destitutus? Meo qdem iudicio rectiùs tibi mortem optàris, quàm tot affectus iniurijs, vitam producere velis. Cernens aūt Dei martyr presbyteri sui animum secùs affectum, quàm expediret, collecto spiritu, abscissa lingua verba, vt potuit, explicans, ità ait ad eum: Non tibi in mentem venit, sæpè me dixisse, neminem ad mortem festinare debere, sed potiùs optare vt differatur, vt possit pijs intercessionibus faciem Domini præoccupare, vt detur spatium infirmis ad agendam pœnitentiam propter ea, quæ humana infirmitas perpetrauit? An verò pigritiæ tuæ molestum videtur, cruentū refrigerare pectus? Eccè nunc temporarię vitę hāc ego propono pœnam, vt quotiès potum ori tuo applicueris, mentis inops fias, nec tamen cuiquam noceas, sed inobedientiæ exemplum de te præbeas. Dixit hoc vir sanctissimus, & vt dixit, ità factum est. Loqui sine lingua. Prædicit presbytero pœnam inobediētiæ.

Is enim presbyter Vitalis in ea ciuitate, ad quam corpus martyris perlatū est, diù post magistri obitum vixit, & quandiù ieiunabat, magna de se præclarę virtutis exempla præbebat, ità vt penè nullus abiret dies, in quo Missarum solēnia cum psalmodijs & hymnis nō compleret, sequēs vestigia magistri sui B. Heimerammi, & ardua virtutis itinera calcans, vt eum iam in cælis degere dubitari non possit: quippè qui etiam eleemosynarum esset studiosus, & quod factis præstare non poterat, voluntate præstiterit, orationibus quoquè & vigilijs nō mediocriter intentus, charitate & hospitalitate insignis fuerit. At nihilò minùs completum in eo fuit, quod vir sanctus prędixerat. Cùm enim, peracto ieiunio, certis temporibus alimentum sumeret, cuiuscunq; potionis genus ore percepisset, mox destitutus mente, à spiritu immūdo arripiebatur: commutataq; facie, cum immensis stridoribus huc illucq; discurrens per plateas ciuitatis, per terrę voragines, per dirupta petrarum loca, per sepulcra mortuorum, per diuersa locorum spatia, nefanda & turpia proferebat verba: nec tamen cuiquam nocebat. Aliquotiès etiā per sublimes cursitabat turres, nec tamen vllum sensit præcipitium. Nota admirandum Dei iudicium.

Porrò beati antistitis truncatos artus eius loci incolę collegerunt, & in arbore, quam spinam albam vocant, condiderunt. Erat nanq; à medicis nō paucis diuulgatum, si cuiusquam membra abscissa & humo operta essent, eius reliquum corpus nullius medici arte curari posse. Sed hoc fideles in exemplum & imitationem trahere non debent: potiùs verò propheticum illud sequi, vt iactent curam suam in Deum, & ipse eos enutriet. Eodem nanque die, non longo interiecto spatio, duo ignoti ijdemq; pulcherrimi viri, publica via equitantes, è quibusdā aratoribus sciscitabantur, vbinàm sacra martyris membra condita essent. Quibus aratores post longas ambages tandèm indicârunt, in quadam arbore esse reposita. Tum illi, cunctis cernentibus, ad eum locum se contulêre, nec deincèps ab illis visi sunt. Tot verò huius rei testes sunt, quot eius loci habitatores. Itaq; admiratione affecti illi propter incognitos viros, & ꝙ ità ab eorum oculis euanuissent, ad arborē contenderunt, sed ea, quę illic abdiderāt, sancti martyris membra neutiquàm inuenerūt. Res profectò mira, & nostris temporibus valdè stupenda: maximè ꝙ etiamnùm humanę infirmitati incompertum est, à quibus ea sublata, quòve trāslata sint. Equidem quid de ijs sentiendum sit, ignorare me fateor, nisi quòd per diuinam dispensationem id datur intelligi, quibus sanctus martyr dignus esset laudibus, quandò præsecta & cruenta membra, adhuc illo viuente, per diuinam cognitionem ab eo loco assumpta, gloriosè & honorificè alicubì proculdubiò condita sunt: tametsì, vt diximus, ad hominum notitiam needùm peruenerunt. Fortaſsis autem idcircò latent, quòd cùm per suos actus capiti inuisibili, quod est Christus, ministrâssent, proprijsq; calcatis voluptatibus, pauperibus inseruijssent, atq; intrepidè pro Christo contumelijs affecta essent, cùm illorū spes & caput esset Christus, ad ædificationem viuentium nec sperantia in illum membra eo, quo par erat, honore afficerentur: atq; idcircò ab incognitis ablata viris, in cognitione capitis, id est, diuinitatis, non mediocri cum gloria condita sunt. Psalm. 54. Truncata eius membra tolluntur ab ignotis, mox disparētibus.

Postquàm ea res habitantibus illic innotuit, magno timore correpti sunt: & quanuìs

parùm apertis oculis, at tamen beati viri cognoſcebant ſanctitatem. Porrò viri, qui erãt cum eo, gloria martyrij triumphantẽ ex certaminis campo, id eſt, ex area, quę tum frumento preciosiore margaritis purgati tritici, id eſt, cruore conſperſa iacebat: ſublatum plauſtro impoſuerunt, reducentes eum certatìm ad pagum publicum, quem Aſchaim vocant, duodecimo ferè milliario indè diſtantem, vbì eccleſia B. Petri Apoſtoli conſtructa erat, in quã tantum virum & Dei martyrẽ inferre cupiebãt, nè in eorum vilibus ædificijs vitalem efflaret ſpiritum. Etsì enim paulò antè in eorũ oculis nõ ſolùm deſpectus, ſed etiã nece affectus erat, at tunc, vt par fuit, magna illius apud eos excreuerat veneratio. Sed & mulieres ex vicinis locis cum ducẽtis viris pietate cõmotæ, plauſtrum ſtipantes vndiquè, ob veneratione̅ martyris Chriſti, eum comitatę ſunt. Cùm aũt in campum veniſſent, diſtantẽ ab eo loco, ad quẽ proficiſcebãtur, tribus milliaribus, venerãdus Epiſcopus voce, vt potuit, eiulare cœpit, innuẽs horã remunerationis ſuę in cęleſtibus iam adeſſe, nec illum locum excedere debere. Itaq; vnus ex ijs, qui erãt cum eo, ex diuina inſpiratione cęteris tanq̃ ſubiectis imperauit, vt eum à plauſtro deponerẽt. Illi cõfeſtìm depoſitũ in amœno gramine, campeſtri planitie collocârũt. Tum ſancta illa anima è corpore egreſſa eſt, & cunctis, q̃ aderãt, quasì lux immẽſa ex ore eius, pcedere viſa eſt & cęlos penetrare, inſtàr fulminis adſpicientium facies perſtringens. Vndè non immeritò adeò timore perculſi fuêre oẽs, vt vix ſancti viri corpus in plauſtrum ſuſtollere auderent.

Sanctiſſima ei⁹ anima ad Chriſtum commigrat.

Nota viſionem hanc.

Huius verò loci, in quo ſpiritum reddidit, vt mihi videtur, non eſt ſilentio premendum miraculum. Fuerat enim multo tempore incultus, & quasì obliuioni traditum erat, quòd talem ex ſe Domino obtuliſſet animam. Sed cunctis illi vndiquè adiacentibus locis ſigno quodam antelatus eſt.

Inſigne miraculum loci, vbì deceſſit.

Cùm enim in Germania id vſitatum ſit, vt humum eius immẽſa nix operiat tota hyeme, eaque in cubiti altitudinem plerunquè excreſcat: eo tamẽ in loco minimè permanſit, ſed inſtàr alicuius viatoris citò prætereuntis abolita fuit, totoq; anno verni temporis decorem & amœnitatem locus ille repręſentauit. Atq; ità factum eſt, vt idem locus immunis eſſet ab imbribus & procellis, nec elementorum ditioni vellet eſſe ſubiectus, qui Angelicorum ſpirituum præſentię in tãti martyris animę à corpore remigratione conſecratus eſſet. Erat autem illic quadriuium: vndè id euénit, vt miraculum illud longè lateque diuulgaretur: & cùm nonnulli ex illis, qui circuncircà habitabant, accuratiùs de eo inquirerẽt, mox per illud quadriuium ijs, qui tunc aderãt, in memoriam redijt, quòd illic ſancti martyris Chriſti Heimerammi anima, huius exilij nexibus expedita, in cęlòs ſubuolâſſet. Quamobrèm eccleſiam ibì conſtruxêre in eius martyris honorẽ, in qua innumera eius meritis miracula eduntur.

Eccleſia S. Heimerãmi cõditur, vbì innumera fiunt miracula.

Sed dum in huius rei mentionem incidimus, mira mirandis ſuccedunt. Venit enim in mentem, iam longè ſuperiùs dixiſſe nos de duobus carnificibus, Dominum illos eſſe deprecatos, vt pro ſua benignitate ipſis non imputaret, quòd non ſua voluntate, ſed iuſſu domini ſui, tanto Epiſcopo cruciatus inferrent: neque ea cauſa in die iudicij eius ſanguinem ab ipſis requireret: ipſumque virum Dei, cùm illorum animos vidiſſet, Dominum pro illis rogâſſe, vt ſecundùm fidem illorum redderet eis. Iſti ergò duo in pacis tranquillitate ſuæ vocationis expectârunt diem. At reliqui tres, qui crudeliter in ſanctum virum ſuas manus iniecerunt, diabolica æmulatione incenſi, & improperia atque contumelioſa verba in faciem ei dicere non erubuerunt, tanquàm miſeris ad damnationem non ſufficeret nequiſſima cędes, nisì in ſuę nequitię augmẽtum, cordis malitiam ore quoquè teſtarentur, Chriſto dicente, Ex abundantia cordis os loquitur: ij tres, inquam, intrà ſeptem dies immundis arrepti ſpiritibus, ad id vſque longa vexatione perducti ſunt, vt intempeſtæ noctis ſilentio è domibus ſuis aufugientes, ad deſerta loca confugerent, & per cacumina montium & concaua vallium, per loca inhabitata & hominibus incognita diſcurrerent, ità vt miſerorum cadauera nulli poſteà reperta ſint. De quibus quid aliud ſentiendum eſt, nisì iuſto Dei iudicio, qui impijs & ferocibus animis tam dictis, quàm factis, in tantum ſacerdotem ſui cordis nequitiam exercere veriti non fuêre, eorum animos, in damnationem illorum, feris comparari debuiſſe: vt mente deſtituti, ſuis ipſi corporibus perniciem afferrent? Quid verò de ſanctis viris dicendum eſt, nisì id, quod Apoſtolus ait: An neſcitis, quia templum DEI eſtis, & ſpiritus ſanctus habitat in vobis? vbì ſubiungit, quòd huius templi violatores diſperdet Deus.

Nota de carnificibus, à quibus interemptus eſt.

Matt. 12.

1. Cor. 3.

Quod quidem etiam in Lantberto eorum domino probatum eſt, quandò in exilio

vitam

vitam finiuit,atque in eius posteros adeò tanti viri sanguis vindicatus est,vt nullus ex eis relinqueretur: & ædes amplissimæ, in quibus de suo facinore gloriabatur,ità iam euersæ sint, vt illic vrticæ & platani longè diffusis ramis propagentur: & qui virulentum pectoris sui furorem in templum D E I euomere non est veritus, suas ædes venenatis serpentibus relinquere coactus sit etiam inuitus: ità vt in sibilum & exemplum sint intuentibus: atque etiamsi verbis prætereuntibus non dicant, tamen re ipsa prædicent, & quædam suî contemplatione ab illis suspiria exprimant, vt possint etiam ipsi cauere, nè in sanctos Dei sacerdotes aliquid temerè admittant: nè & illorum hæreditas euacuata posteritate, sicut ea loca conspecta testificatur, in Alpinm obscuram redigatur habitationem, & coaceruata humus in testimonium viuentibus permaneat. Cauenda nanque est hominibus ira iustorum, nè & illius in se iram concitent, qui illorum corporum habitator est, & de quibus per seipsum Veritas dicit: Qui vos spernit, me spernit. Etsi enim gladium visibilem non ostendunt sancti, non tamen inulti permanent: cùm vnusquisque iustus gladio inuisibili præcinctus sit acutissimi sermonis Dei, qui vltionem infert ijs, qui sibi non proponunt ipsum veritatis spiritum in D E V M: sed eius templum ictibus destruunt: & vbi manus noxias non immittunt,obtrectationis virus clàm seminare non reformidant: atque ità spiritumsanctum,templi sui habitatorem,ad iracundiam prouocant, non attendentes quod scriptum est: Qui illum non habet placatum, nunquàm euadit iratum. Quid ergò mirum etiam istos perijsse, qui tam sanctum interemêre virum, quandò etiam in illo loco commorantes, vbì venerabilis Dei Episcopus triumphans victor extitit, qui in eius necem consenserunt, adeò ex eodem loco dissipati sunt, vt nemo eorum illic remanserit: destructaque sunt ædificia, & campus certaminis multis annis desertus permansit. Vbì tamen res mira & ad multorum ædificationem præclara contigit. Cœpit enim humus excrescere, vbì beatus Episcopus membrorum sectionem passus fuerat, vt in cubiti altitudinem sese coaceruaret, & neque niues, neque hyemis asperitatem admitteret, satis hoc ipso declarans, quanti apud Dominũ meriti sit martyr inuictus, dum elementa suam in eum locum vim exercere non possunt, sed vsque ad tempus suam retineret amœnitatem. Quod cùm nonnullis innotuisset, & iam longè lateque commorantes ad videndum locum amœnissimum sese conferrent, atque illic sancta Christianitatis religione in honorem beati martyris preces Deo funderent,res tandèm cunctis innotuit,quicquid illic fidenter peteretur,id etiam impetrari. Atque ea causa inito consilio,Christiani in eodẽ loco ecclesiam in honorem ipsius martyris Christi extruxerunt, vbi perenniter innumera coruscant miracula.

Lambertus princeps in exilio decedit, & eius posteritas ois perit.

Luc. 10.

Sancti iniuria affecti, non manẽt inulti.

Vltio in eos, qui cõsensere in necẽ sancti Episcopi.

Nota rem miram.

Alia S. Heimerammi ecclesia, & miracula innumera.

Est autem in eodem loco fons perspicuus,distãs ab hac ecclesia ad lapidis iactum,cuius aqua iuxta ecclesiam labitur.Humus autem hincindè exaltatis deprimitur ripis,vt se aqua longiùs effundere non possit: sed infrà, deprimente ripa, laxato sinu lacum efficit pulcherrimum.Ad cuius plagã septentrionalem elegantibus muris in martyris laudem constructa ecclesia est,vbi innumeri cæci recipiunt visum,& claudi gressum:multorum quoquè linguæ,suis nexibus expeditæ,loquendi recipiunt facultatem. Sed si de his locis & illorum miraculis ordine dicere velimus,& quãta iam illic per Dei dispensationem in beati martyris Christi Heimerammi gloriam edi proprijs cõspexerim oculis, siue etiam fidelium narratione didicerim,dies me citiùs deficiet,quàm sermo.Nè quod aũt lectori fastidium afferam, quid de sancti martyris corpore gestum sit, priùs breuiter exponam.

Itèm alia eius ecclesia, & miracula.

Cùm enim,vt iam diximus,sancti viri anima,quauis huius orbis luce splẽdidior,cunctis qui aderant cernentibus,corporis absoluta vinculis,cælum petijsset, æternis fruitura gaudijs pro meritis suis: ij, qui aderant, cum magno timore & reuerentia sanctum viri corpus feretro imponentes, iter cœptum persecuti sunt, & tandèm ad ecclesiam beati Petri Apostoli in pagum publicum Aschaim peruenerunt, atque intrà eius ecclesiæ septa, adiunctis sibi vicinis loci illius habitatoribus, honorificè eum tumulàrunt, atque indè recesserunt. Sed ille minimè volebat illic resurrectionis expectare diem. Vt enim superiùs diximus, ciuitatis Ratisponensis ei placuit amœnus situs: nec dubium est id ei quoquè placuisse, vt corpus eius eò deportaretur, post ruinam suam illic remunerationis suæ diem expectaturum. Et ecce rem miram. nam aër etiam illius obtemperauit voluntati. Commotus enim est à plaga Occidentali Fauonius,isque impetu suo nubes cogens,cœli faciem obscurauit,pluuiaq; copiosa in terram effusa est,& fulgu-

Dies 40.cōtinenter pluit.

gura discurrentia extitêre, ità vt per dies quadraginta sine cessatione plueret, atque ex pluuiæ assiduitate torrentes in amnes excrescerent, ijque terræ superficiem planè operirent: & nisì tanti viri & martyris corpus in vrbem Ratisponensem esset allatum, aquarum inundationes regioni illi excidium minarentur. Est aūt quibusdam fidelibus tum diuinitùs per nocturnas visiones reuelatum, vt corpus sancti pro ipsorum adiutorio in vrbem eam importarenr. Princeps igitur & sacerdotes, communicato inter se consilio, per quosdam fideles viros martyris corpus ab eo loco, vbì humatum erat, auferri iussêrunt, illudq; ad fluuium Isaram deducentes, naui impositum, cereis accensis vsq; ad Danubium prosecuti sunt. Qui fluuius cùm contra Orientem tendat, tantam illis præbuit per tot spatia contra eius tractū nauigandi celeritatem, àc si passis velis & flantibus ventis id iter conficerent.

Lampades nulla vi extinguūtur, quibus sacrū corpus prosequuntur.

Accidit aūt illic res mira, & fidelium contemplationi cumprimìs honorificè tradenda. Nam inter tot ventorum flatus, & procellarū fluctus, aquarumq; promiscuam inundationem, & imbrium infusionē, fluminisq; tumescentes vndàs, lampades minimè sunt extinctæ: sed tāta securitate quietissimas luminis sui flammas sursùm extulêre, acsì intrà clausum cubiculum sine vlla aëris cōmotione consisterent. Itaq; qui circa illud flumen morabātur, cùm tātum in lampadibus nō extinctis sui martyris meritum cernerēt, percutiētes pectora sua, & in facies suas ruentes, Deū cęli adorauerūt. Cùm aūt venissent viri cum corpore martyris ad ciuitatē, quò tendebāt, & ibì, vt erāt docti, salubrem eligerent stationem, obuiàm illis factus est princeps terrę cum satrapis & sacerdotibus, vexilla & thuribula portantibus. Aderat verò etiā innumerabile vulgus virorum ac mulierum, Deo hymnos cōcinentium voce sublimi, ità vt ab ijs vocibus tam prę gaudio, quàm timore, tellus tremere videretur. Porrò sacerdotes sacrum corpus in ædem S. Georgij intulêre, atq; illic summo cum honore, vt dignū erat, sepulturę mandârūt. Eodem autem momento tanta redijt cęli serenitas, vt nullę vsquàm nubes apparérent.

Nota antiquam erga Sanctos deuotionem.

Multo pòst tempore visum fuit sacerdotibus, vt corpus sancti martyris ab eo loco mutarerur. Itaq; acciti sunt cęmētarij, qui sua arte ex marmore & gypso ei monumētum cōstruerēt. Quo opere absoluto, exclusa è tēplo plebe, fores obserârūt sacerdotes. Ei rei tum præerat intrà ecclesiā venerabilis Dei cultor *Gaubaldus, ciuitatis Radasponæ (sic enim etiā antiquissimus manuscriptus codex habet) Episcopus, cū presbyteris & diaconis, quorū multi adhuc supersunt. Cùm aūt humū remouissent à monumēto, (erat enim immēsę magnitudinis lapis superpositus, quē cū timore clāculùm amouere cupiebāt, omni ex parte sepulcrū ambiētes) & saxū quoq; abstulissent ad mensurā palmi & semis, oēs magn⁹ inuasit timor, ità vt ex eorū manibus lampades laberētur, atq; eo terrore cōsternati, dissolutis viribus, supini corruerēt. Vnus tamē ex eis, qui aderāt, à dextris saxo pectore incumbēs, permāsit. Eccè aūt rem mirā, & in Dei laudē eximiè venerandā. Saxū tam immensi ponderis, aëre suffultū, tādiù ab vno sustentatum est, donèc illi sic exterriti & ꝓstrati vires reciperēt, & manus adiutrices porrigerēt. Quod qdē saxū si martyris merita nō sustinuissent, nihil erat expectandū aliud, nisì vt ossa eius in sepulcro iacētia cōminuerentur. Neq; dubitandū est, nō alia causa tāto timore correptos illos fuisse, q tum huic rei intererāt; nisì vt his indicijs p̄sens beati viri corpus declaratū, cūctis testatū efficeret, quo honore ei⁹ anima in cęlis frueretur. Tū verò tāta celeritate & securitate saxū remouerūt, acsì nullū ei pōdus inesset. Deindè sublatū corpus, Dño hymnos depromentes, in locū, quē extruxerāt, deposuerūt: iussūq; principū acciti permulti artifices, ex auro & argento sancti martyris monumentum confecerunt, gemmis & margaritis interlucentibus, & sculpturæ adhibita varietate, vti hodieque cernere licet.

*Gauinbaldus

Insigne miraculum.

Aliud miraculum.

S. Episcopi monumentum principes ex auro, argento, gēmis & margaritis conficiunt.

Nostra ætate cuiusdam rustici coniunx ex morbo quodam lumen oculorum amisit. Eam ergò vir eius ob cęcitatē despiciens, contra summi Dei mandatum, aliam sibi matrimonio sociauit. Quod vbì nos cōperimus, cùm essent ambo nostrę parœciæ & diœcesis, obiurgaui eos ob admissum adulterium, & pœnitentiam suscipiendam indicaui: at tamen fœminam ex ædibus viri eijcere non potui: quandoquidem ambæ simul apud illum morabantur, nec palàm cum adultera facinus perpetrabat, licèt clanculùm ab ea pedem, instigante diabolo, non retraheret. Cùm autem adultera quodam die ad beati martyris Heimerammi solennitatem vellet accedere, alijs eò pergentibus comitem se adiunxit. Postquàm autem peruénit ad locum, qui Iuuarus dicitur, à beati martyris ecclesia ducentis passibus distantem, mox vt forinsecùs templum

plum

plum inruita eſt, in ſuo ſcelere depræhenſa, cœpit tremere, membrorum compages diſ-
ſolui, ipſa humi ſe proſternere, & ſi rursùs eſſet erecta, pedem ad carpendum iter mi- Adultera di
nimè poſſe proferre. Si autem vellet redire domum, confeſtim membrorum iunctu- uinitùs caſtigatur.
ræ inſtaurabantur. In his ergò anguſtijs ea ſic deſudante, contigit quendam ſuperue-
nite ſacerdotem: qui cùm in eius vitam & mores accuratè inquireret, illa coram adſtā-
tibus fatebatur, adulterij cauſa ſe iſthuc perpeti. Admonuit ergò eam ille vir Dei, vt ad
nos reuerteretur. Ad nos igitur reuerſa, cum lachrymis ſeſe abiecit ad pedes noſtros, &
ſuam miſeriam coram omnibus alta voce cōfeſſa eſt, moxque adiecit in hoc ſe veniam
à Domino impetraturā, quòd cum illo viro deincèps ſub vno tecto minimè permane-
re ſtatueret, cui adulterina commixtione fuiſſet ſociata. Cùm autem noſtræ admoniti-
onis & increpationis verba accepiſſet, & ob perpetrata pro noſtro iudicio pœnitentiam
egiſſet, tanta ſecuritate ad beati martyris eccleſiam acceſſit, acsi nullum vnquàm mem
brorum dolorem ſenſiſſet. Puto equidem ſupernam pietatem id voluiſſe exempli ſtatu-
ere, vt palàm liceret intelligi, quantùm à regno Dei adulteri ſeparentur, quandò in ele- Adulteri q̃ inuiſi Deo.
ctorum eius eccleſias ingredi non ſinuntur. Sed dum huius fœminę facinus commemo-
ro, in mentem reducitur mihi ille ſermo veritatis, à propheta Eſaia prolatus: Quærite
Dominum, dum inueniri poteſt: inuocate eum, dum propè eſt. vbì rectè ſubiungitur: Eſa. 55.
Derelinquat impiùs viam ſuam. Quomodò enim poſſit quis inuenire Dominum, niſì ab
iniquitatis via diſcedat? Hic enim non videbit, ſed tamen propè eſt: ille autem videbit, &
propè non eſt, ſicut & hæc mulier, cùm in ſua immunditia martyris eccleſiam cerneret,
propè non erat, quandoquidē propiùs accedere non potuit. Vbi aūt longiùs retroceſſit
confeſſionē factura, iam propè erat, ſiquidē ob admiſſum facinus agebat pœnitentiam.

Mirabilibus miranda ſuccedunt. Audiui ego, quę dicturus ſum, à quodam religioſo &
cordato viro. Is enim cùm die quodam ad S. Heimerammi eccleſiam pro ſuis peccatis
deprecaturus vellet accedere, ſolus iter ſuſcepit. Vbi autem in ſolitudinem venit, quam
Feronifaidum mutato vulgari idiomate vocant, incidit in latrones: qui eum expoliatū,
& vinctis manibus, atque ore catenis obſtructo, nè poſſet verba edere, ex illis finibus ex-
portatum, genti Francorum vendiderunt. Porrò quidam ex eius emptoribus, in parti-
bus Aquilonaribus Thuringorum, genti cuidam vendidit eum, quę eſt cōfinis * Porath-
tanis, qui ignorant Deum. Cernens ergò ſenex ille ſe gentilibus, idolorum cultoribus
propinquum, domino ſuo & prę́ſenti & abſenti pro viribus fideliter inſeruiuit. Erat enim
egregius artifex, & domino ſuo inſignem molam cōfecit, miroq́; opere eius ædes com-
muniuit, ſiue munitionibus inſtruxit. Quibus rebus illius ſibi gratiam conciliauit. Iam Superſtite
triennio eiuſmodi operam illo nauante, nec interim à cultu Dei recedente, ſed ieiunijs vxore ſua
& orationibus incumbente, quidam ex conſeruis eius vita functus eſt, relicta coniuge vir prius in
iuuencula, & ſecundùm carnis huius putredinem pulcherrima, nullaq́; ex ea prole ſuſ- captiuitate nō vult al-
cepta. Iuſſit ergò dominus ſeni huic, vt eam acciperet vxorem, & omnes eius faculta- terā ducere.
tes ſibi vendicaret. At religioſus ſenex reſpondit: Ego in mea gente habeo vxorem, quā
coactus ſum relinquere, propter innumera peccata mea in captiuitatem abductus, & in Hinc poteſt colligi, hi-
hunc locum adductus. Ea igitur viuente, quo pacto poſſum aliam ducere vxorem? Audi- ſtoriā hanc
ens hoc herus eius, aſperrimis in eū verbis inuectus: Niſì eā acceperis, inquit, hęc addat ſcriptā ante
mihi Dńs, & hęc faciat, ſi nō tradidero te gēti Saxonū, qui tot idola colūt. Certus enim Carolū Ma-
ſum, ſi apud me nolis vxorē accipere, te haudquaq̃ hîc permanſurum, ſed potiùs de fuga gnum.
cogitaturum. Atq; ità fiet, vt ego frauder precio, quo te mihi comparaui.

Cùm ergò diù inter ſe colluctarētur, & ſenex facilè animaduerteret, ſe dńi ſui imperi-
um contemnere non poſſe, modò nè captiuus tradi vellet genti Deum ignoranti, cuius
vitam, quę ex vicinitate ei innotuerat, ceu mortis pręcipitia pertimeſcebat: neceſſitate
cōpulſus, ait ſe iuxta dńi ſui voluntatem eam ſibi velle deſponſare. Tum herus, apprę̄hē-
ſa mulieris dextera, manu pallio obuoluta, vt habet mos nuptiarū, corā adſtantibus cō- Nota hunc
ſeruis, cōiuge & prole, hilari vultu collocauit eam illi in matrimoniū. propter enim artis morem.
eius peritiā impēſè eū amabat. Deindè religioſus ſenex cū ſocia illa ſua ingreſſus in do-
miciliū eius, ſumpto pro nuptiarū cōſuetudine cibo, ad lectū, quē ipſa inſtruxerat, cū il-
la ſe cōtulit, cœpitq́; , vt potuit, ſalutaribus eā admonitionibus inſtituere, ità dicēs: Vi-
de chariſſima ſoror, nè iſta cōmixtione ſummū illū amatorē & rerū oīm ꝑpotentem cō-
ditorem offendamus. Tēporalis enī vitę voluptuoſa gaudia intrà paucos dies finē acci-
piūt, & æterna animarū detrimēta parturiūt. Fruere igitur in iucūditate artificij mei lu-

cris: tantũ hoc mihi largire, vt nè me huius copulę iugo, viuẽte adhuc cõiuge mea, ꝑcipites in interitũ aĩæ meæ. At illa carnalibus aſſueta voluptatibus, ſocij ſui monitionibus nõ cõſentit, ſed quę ab illo prudẽter dicta erant, ſe ſuo dño indicaturũ minatur. Cernens ergò venerãdus ſenex ſe nihil profeciſſe, ſocię ſuæ laſciua & voluptuoſa deſideria blãdis ſermonibus delinire ſtudet: Prouidendum nobis eſt, inquiens, ſoror chariſſima, nè gentilium more Chriſtianas nuptias inchoëmus: abſtinendum potiùs triduo eſt, & Dominus cum lachrymis deprecandus, vt iuſtas nobis det proles. mulier enim non propter libidinem accipienda ẽſt, ſed propter ſobolis procreationem.

Hæc omnia ille ſurdæ cantabat, adeò vt illo contempto, faciem ad parietem verteret mulier, & ſub lecti operimento triſtis ſe ab illo auerteret, ſomnoque oppreſſa obdormiret. Ille autem cum lachrymis ex intimo corde indeſinenter Domino fundebat preces, vt ipſius anguſtię ſubueniret, & nè ſineret obliuiſci ſuî tantum virum & martyrẽ Heimerammum, cuius cauſa, cùm ad eius eccleſiam vellet proficiſci, in tantas anguſtias incidiſſet: ſed ipſe miſericors Deus, miſero miſericordiam impénderet. Hãc eius orationem tanta celeritate miſericordia Domini ſubſecuta eſt, vt ſtatim obdormienti illi quidam vir pulcherrimus & proceræ ſtaturæ, ad lectum adſtaret, & virga, quam manibus tenebat, latus dormientis tangens, diceret: Surge, & abi ad beati martyris Heimerammi eccleſiam, quò ire conſtitueras. Reſpondit ſenex: Et quînam ſine alimento tantum iter conficiam? Ait illi vir: Surge, nè hæſites: ſed tolle panem, qui eſt in ſuperiori cœnaculo, is tibi ad cibum ſatìs erit, donèc iter peragas. Tum illę tanta viſione expergefactus, vbì ad ſe redijt, dubitare cœpit, num vigilanti vel dormienti facta eſſet ea admonitio. At tamen, vt erat iuſſus, ſurrexit, & in ſuperiori cœnaculo elegantiſſimum inuenit panem, quem nunquàm illic poni conſpexerat, nec tam elegantem panem ea nocte cum illa muliere in nuptiarum conuiuio comederat. Eum itaque in ſinu condens, relictis omnibus, quę illic habere videbatur, & nè de proprio ſuo lucro quippiam auferendo, domino ſuo damnum irrogaret, nulla re ſecùm ablata, dempta veſte & penna, quam manu ferebat, celeriter abijt ad ſolitudinem, ſine intermiſſione cum lachrymis orans Dominum, vt per merita beati martyris ſui, ipſi in ſe ſperanti proſperum iter largiretur.

Viſio pij ſenis.

Nota miraculum.

Ità ergò in ea profectione quindecim continuis exactis diebus, tanta proſperitate & ſecuritate ſummus opifex eum deduxit, & vnius panis alimonia quotidiano labore eius delaſſata membra refecit, vt ſequentis diei hora tertia in monte ſteterit in vincis, quæ ſunt inter confluentes Danubij & *Imbris. Atq; indè contemplabatur S. martyris Heimerammi eccleſiam & vrbem deſideratam, mœnibus & turribus munitam. Quas vt agnouit, magnas Deo gratias agens, è monte deſcendebat ad portum fluminis. Erat tũ dies Dominicus, ob cuius ſolennitatem Miſſarumque celebrationem, qui illic degebãt, cum multa deuotione contendebant ad ſancti martyris ędem: quibus religioſus ſenex clàm ſe comitem adiunxit: cumque ad portum perueniſſet, conſcenſa naui, traiecit flumen, atque indè, vt erat per viſum iuſſus, ad martyris eccleſiam progreſſus eſt: vbì ſe humì proſternens, cum lachrymis ingentes Deo laudes dixit, qui ſperantem in ſe ex tot anguſtijs ob ſui martyris merita eruiſſet. Expleta autem Miſſarum ſolennitate, religioſus ſenex ab eccleſia egreſſus, panem, quem ſecùm abſportauerat, cuius eſu tam longa itineris ſpatia emenſus erat, è ſinu protulit, & cũm abundè illi per viam ſuffeciſſet, tertiam tantùm eius partem ſe vidit abſumpſiſſe. Itaq; quod ſupererat, coram omnibus in pauperes diſtribuit, meritaque S. martyris per Dei prouidentiam quid ipſi contuliſſent, palàm indicauit.

*for. * Amberi.*

Certè ꝑclarũ hoc eſt miraculum

Sed dum his referendis in martyris gloriam intentus ſum, repentè animo ſuccurrit aliud, quod iam commemoro. Puella quædã diœceſis S. martyris, primo diluculo egreſſa ad paſcenda pecora patris ſui, à quodam mihi incomperto ſpiritu arrepta, nihil neque cibi, neque potûs accipere voluit. Cumque ſic ad multos perduràſſet dies, complures ex propinquis eius ad eam venêre, & tũ precibus, tum obiurgationibus ad id eã adducere voluêre, vt cibũ ſumeret. Sed illa modis oĩbus id recuſabat, aſſerẽs ſe nullo cibi deſiderio affici. Illi ergò vi parùm aliqd cibi ei in os ingeſſerũt, putà lac aqua ꝑmixtum. Quod cùm illa inuita accepiſſet, ſtatim erecto capite, illud ſanguine ꝑmixtũ euomuit. Cernẽtes igitˋ parẽtes eius, ſe nihil ꝓficere, miſſam eã fecerũt, interìm id inter ſe cõſilij capiẽtes, vt eã Epiſcopo offerrẽt, ſub cuiˀ paſtorali cura degebat. Ità ergò deceſſori noſtro beatæ me-

Puella toto anno nihil comedit.

memoriæ Ioseppo Episcopo, cui Deo authore ego in honore successi, pręsentata est. Is verò eã rephendens, illis præsentibus iussit, vt parùm alimẽti acciperet. At illa dicebat se edendi necessitate quasi quisquilias sensisse in membris suis, nec tamen vllã famẽ pertulisse. Et est sanè admiratione dignum, quòd totum annum absque vllo alimẽto exegit, nihil interim de manuum opere omittens, in sola facie pallorem præ se ferens, quem inedia illi conciliabat. Porrò cuidam tunc secreta adspiratione Deus reuelauit, vt eam ad beati Heimerammi ecclesiam adducendam curarent. Sed cùm id alij recusarẽt propter laboris & itineris difficultatem, assensi tamen sunt, vt eam ad venerandum illum locum perducerent, in quo beatus pontifex gloriosum consummauit martyrium. Vbi illa in templum ingressa, prostrato corpore orauit, & ilicò sensit in stomacho edendi appetentiam: moxque vt potuit, præ auiditate surgens, panem sibi adferri petijt, eumque oblatũ cum gratiarum actione accepit, & tanta promptitudine comẽdit coram adstantibus, acsi nullam vnquàm edendi difficultatem pertulisset. Ex qua re quid aliud colligendum est, nisi Dominum martyris sui merita palàm omnibus declarare voluisse? quemadmodùm etiam in Euangelio eum dixisse legimus de cæco nato, nec parentũ, nec illius culpa factum, vt cęcus nasceretur: sed vt opera Dei in illo manifestarentur ad gloriam Dei. Quod idem de hac puella sentiendum existimo. Atque etiam, vt hîc liquidò posset intelligi, sanctum martyrem in miraculis, quibus prævalet de supernæ pietatis prouidentia, se poscentibus intercedendo dimittere peccata, vt per visibilia exempla in ecclesijs ipsius quæ coruscant miracula, remitti, ipso intercedente, peccata. Sed si ea, quæ p memetipsum didici, huius viri miracula, aut quæ fidelium narratione cognoui, quibus adhuc quotidiè apud corpus eius tot insignes declarantur virtutes, explicare velim, stylus scribenti nõ sufficiet. Quæ autem deprompsimus pro reuerentia sancti martyris, ea veneramur, ipsique prępotenti Deo deuoti supplicamus, vt misero subueniat Cyrino.

Hic habes, huius historiæ authorẽ Cyrinũ fuisse Ratispon. Episcopum.

Iohan. 9.

Hic author prodit nomen suum.

VITA S. LVTRVDIS VIRGINIS SANCTIMONIALIS, EXCERPTA, VT OPINOR, EX EA, *quam scripsit Theodoricus Episcopus Treuirensis circa Annum Christi 950. Non enim puto fuisse ab eo tam breuiter conscriptam.*

Beata Lutrudis in Gallia pago Partensi Catalaunensis diœcesis claris orta parentibus, patre videlicet Signiaro, matre ęquè Lutrude, bonis & Deo deuotis: vnà cùm sex suis sororibus in lege Dñi per Eugenium sacerdotẽ sanctum edocta, & demùm per Alpinum Catalaunensem Episcopum, sumpto velamine, virgo Domino consecrata est. Cui pater moriens, quia eam prę cęteris dilexerat, locum solitarium, quem ei in quodam mõte præparauerat, assignauit. In quo quàm austerè & quàm sanctè vixerit, vix posset lingua referre. Habebat autem in omnibus pręfatũ Eugenium presbyterũ confortatorem & excitatorem ad bona opera & laudes Domini spiritalem. Cum quo etiam Romam orandi gratia, & vt sanctorũ reliquias indè afferret, deuota perrexit. Quò cùm peruenisset, cuidam Iustinę, famosę sanctę fœminę, se coniunxit: cum qua continuis insistens psalmodijs, suę sanctæ conuersationis odorem & opinionem latè dispersit, omnibus pię vitę se prębens exemplum.

22. Septemb.

Patria & parẽtes S. Lutrudis.

Vitæ eius austeritas.

It Romã.

Tribus verò mensibus sic Romę peractis, appárens ei Angelus Domini, dixit eam reliquias, quas petebat, ibì non assecuturam: sed vt ad propria rediens, & transgressis Alpibus, ad martyrium B. Mauricij diuertens, eius reliquias obtineret, atq; eas in locum paternũm deferens, basilicam in honorem B. Mauricij construeret. Narrata igitur visione S. Eugenio, manè iter arripuerunt: & cùm ad vrbem Rauennatum peruenissent, & in domo cuiusdam ciuis, filiam vnicam habentis, per id tẽpus infirmã, & ferè iam mortuã ac voce triduò destitutã, hospitio recepti essent, B. Lutrudis precib⁹ matris mota, accessit ad lectulũ puellæ, & eam, oratione præmissa, manu appræhẽdens, sanam erexit. Quæ tantum miraculum in se experta, rogauit S. Lutrudem, vt sacrum velamen sibi imponeret,

ret, secumq; cunctis diebus manere permitteret. Sancta autem primum concessit, alterũ verò, propter multam iuuenculæ pulchritudinem, nè periclitaretur, non admisit. Deduxerunt tamen parentes cum filia sanctam Lutrudem vsque ad proximam ciuitatem.

Puellā monibūdam sanat.

Quibus dimissis, peruénit ad optatum monasterium S. Mauricij: vbi à custode Georgio, castitatis opinione admirabili, cum omnibus suis omni humanitatis studio suscepta est, cui etiam virgo angelicam retulit visionem, pignora sibi S. Mauricij promittētem. Custos itaq; visionem à Deo fuisse percipiens, virginis beatę conscius sanctitatis, ei petitas obtulit deuotè reliquias. Quas illa cum magno gaudio suscipiens, in locum paternum absportauit, atque super eas decentem construens ecclesiam, eam per proprium Episcopum in honorem beati Mauricij curauit dedicari. Cui basilicæ hærentem sibi condidit cellulam, in qua die noctuq; Domino seruiens, hostiam viuam se ei iugiter exhibebat. Proprios enim redditus pauperibus tribuens, cilicio vestita, panem hordeaceum tantùm cum aqua sumebat, semèl dunraxàt, aut bìs in hebdomada reficiens.

Semper antiquitas magno in precio habuit sacras reliquias.

Nota vitæ duritiē.

Per idem tempus Pusinna, soror virginis, quæ in vico Basionēsi floruerat, ad mortem ægrotabat. Quod cùm B. Lutrudi nunciatum fuisset, putà sororem eius in extremis agere, tota nocte orans obtinuit à Domino, vt non migraret à corpore, donèc eam videre mereretur. Manè igitur assumpto beato Eugenio, perrexit ad sororē, & inuénit eam iam per quinq; dies sine voce iacentem. Ilicò autem reddita est ei loquela: & cùm Domino gratias retulisset, post sancta colloquia, inter mutuos amplexus sororum & oscula, Pusinna feliciter expirauit. Beata verò Lutrudis, expletis de more sororis exequijs, rediēs ad propriam cellam, & de bono in melius semper proficiens, cùm tempus suæ vocationis adesset, plena dierum & sanctitate sublimis, migrauit ad Dominum ipsa die, qua passus est B. Mauricius: & sepulta est in basilica, quam ipsa, vt prędictum est, in honorem eius construxrat.

S. Pusinna.

Felix obitꝰ S. Lutrudis

HISTORIA S. TECLAE VIRGINIS, EX ADONIS TREVIRENSIS EPISCOPI MARTYROLOGIO,

cui etiam longè antiquiora Martyrologia consentiunt.

23. Septēb.

IN Iconio natale S. Teclæ virginis apud Seleuciam quiescentis: quæ de eadem ciuitate Iconio, à B. Paulo Apostolo instructa est. Quam mater eius cernens Christianam, & nuptum repudiare, malentem Christo sponso adhęrere, q̃ corruptioni carnis subiacere: pergens ad iudicem, accusauit virginem, filiam suam Christianam esse dicens, viuam eam, vt cæteræ mulieres terrerētur, ardere debere. Quam sibi cùm iussisset iudex adduci, & propositum castitatis eius didicisset, rogum fecit parari, vt illam incenderet. Rapta igitur ab apparitoribus, vt in focum iactaretur, spontè pyram ascendit, & signo Crucis facto, virili animo inter medias flammas stetit. Subitoq; facta inundatione pluuiarum, ignis extinctus est, & B. virgo illæsa, virtute superna erigitur.

Mater accusat filiam Teclam.

S. Tecla nihil ab igne læditur.

Iterùm cùm ieiunijs, vigilijs, & orationibus vacaret, à quodam viro potente compræhensa, perducta est ad Pręsidem, quòd se Christianam diceret. Quam idem procōsul interrogās, si verum esset quod accusabatur, respōdit omninò Christianā se esse. quā continuò præses ad bestias damnauit. Interìm tamen, quô subrigeretur, commendatur cuidam nobili fœminę, quę propinqua Cęsaris erat, nomine Tryphęna. Sequenti die productæ sunt bestiæ de caueis: sistitur beata Tecla in arenis medijs, stupente populo, quòd eam bestiæ minimè tangerent.

Nec à bestijs.

Reducitur B. Tecla ad domum Tryphęnæ, vt in crastinũ iterùm feris obijceretur. Quā ministri cùm de domo repeterēt, Tryphęna doloris plena seqtur eam vsq; ad spectaculũ, vbì clamor vulgi & tumultus erat immensus, B. Teclam spectantium. Nudata verò beata virgine, dimittuntur ei leones pariter & vrsi: sed nulla ferarũ eam lędere pręsumpsit. Deindè in fossam aqua plenam, vbì serpentes adunati & collecti fuerant, à furentibus populis cùm vrgeretur, signo Crucis munita, insiliuit: sed nec ab eis vllo pacto læsa. Iterùm atrociores bestię parantur: sed vllo modo tangere eam non sunt permissæ. Verùm nec adhuc sibi crudelitas modum ponit. Alligatur duobus tauris ferocissimis, ferro cādente

Neq; à serpentibus,

dente ſtimulatis, vt eam diſcerperent. Qui funibus diruptis, vagabundi huc illucque diſcurrunt, ac martyrem nullum malum paſſam relinquunt.

Accerſitam deniquè proconſul eam requirit, quę aut vndè eſſet, quia nulla beſtiarum eam lędere potuiſſet. Beata Tecla reſpondit: Dei viui tantùm ſum ancilla. Territus autem proconſul, quòd tantę virtutis eſſet, induta ea veſtibus, edixit ſententiam: Teclam, inquit, pietatis ac Dei cultricem relaxo. Dimiſſa verò, reuerſa eſt in domum Tryphęnæ: vbi requieuit paucis diebus, docens Tryphęnam & domum eius in fide Domini noſtri Ieſu Chriſti. Indè egreſſa, venit Seleuciam, ibique exemplo & conuerſatione vitę, atque etiam doctrina plurimos erudiens, poſt multa certamina duplicis coronæ, virginitatis & martyrij, requieuit in pace. *Iudicis ſententia abſoluitur. Obdormit in Domino*

DE EADEM SANCTA VIRGINE, EX D. AMBROSII *Epiſcopi Lib. 2. de Virginibus.*

TEcla copulam fugiens nuptialem, & ſponſi furore damnata, naturam etiam beſtiarum, virginitatis veneratione mutauit. Nanque parata ad feras, cùm adſpectus quoq; declinaret virorum, ac vitalia ipſa ſæuo offerret leoni, fecit vt qui impudicos detulerant oculos, pudicos referrent. Cernere erat lingentem pedes beſtiam, cubitare humi, muto teſtificantem ſono, quòd ſacrum virginis corpus violare non poſſet. Ergò adorabat prędam ſuam beſtia, & proprię oblita naturę, naturam induerat, quam homines amiſerant. Videres quadam naturę transfuſione homines feritatem indutos, ſęuitiam imperare beſtiæ: beſtiam exoſculari pedes virginis: docere, quid homines facere deberent. Tantum habet virginitas admirationis, vt eam etiam leones mirētur. Non impaſtos cibus flexit, non citatos impetus rapuit, non ſtimulatos ita exaſperauit, non vſus decepit aſſuctos, non feros natura poſſedit. Docuerunt religionem, dum adorant martyrē: docuerunt etiā caſtitatem, dum virgini nihil aliud, niſi plantas exoſculātur, demerſis in terrā oculis, tanq̄ verecundantibus, nè mas aliquis vel beſtia virginē nudā videret. *Leo pedes S. Teclæ lingit. Virginitatis pſtantia.*

VITA CONSTANTII MANSIONARII ECCLESIAE S. STEPHANI, AVTHORE S. GREGORIO *Papa, Lib. 1. Dialog. Cap. 5.*

GRegorius. Cuiuſdam Epiſcopi mei didici relatione, quod narro. Qui in Anconitana vrbe per annos multos in monachico habitu deguit, ibique vitam non mediocriter religioſam duxit. Cui etiam quidā noſtri iam prouectioris ętatis, qui ex eiſdem ſunt partibus, atteſtantur. Iuxta eā nanq; ciuitatem eccleſia B. martyris Stephani ſita eſt: in qua vir vitę venerabilis, Conſtantius nomine, qui Manſionarij functus officio deſeruiebat, cuius ſanctitatis opinio ſeſe ad notitiam hominum longè lateq; detenderat. Qui iſdem vir funditùs terrena deſpiciens, toto anniſu mentis ad ſola cęleſtia flagrabat. Quadam verò die dum in eadem eccleſia oleum deeſſet, & prędictus DEI famulus vndè lampades accēderet, omninò non haberet, omnes lampades eccleſię impleuit aqua, atque ex more in medio papyrum poſuit, quas allato igne ſuccendit: ſicq; aqua arſit in lampadibus, acsi oleum fuiſſet. Perpende igitur Petre, cuius meriti vir iſte fuerit, qui neceſſitate cōpulſus, elementi naturam mutauit. *13. Septēb. Nota antiquū vſum lāpadum in tēplis ardētium.*

Petrus. Mirum eſt valdè, quod audio: ſed vellem nôſſe, cuius humilitatis apud ſe eſſe intùs potuit iſte, qui tantę excellentię forìs fuit.

Gregorius. Inter virtutes animū cognoſcere congruè quęris: quia multum valdè eſt, quòd tentatione ſua intùs mentem laceſſunt mira, quę forìs fiunt. Sed ſi huius Conſtantij venerabilis vnum, quod fecit, audis: cuius humilitatis fuerit, citiùs agnoſcis.

Petrus. Poſtquàm mihi facti illius tale miraculum dixiſti, ſupereſt etiam, vt me de humilitate mentis eius ędifices.

Gregorius. Quia valdè opinio ſanctitatis ei' excreuerat, multi hūc ex diuerſis puincijs anxiè videre ſitiebāt. Quadā verò die ex lōginquo loco ad videndū cū quidā ruſticus venit.

nit. Eadẽ verò hora casu cõtigerat, vt sanctus vir stãs in ligneis gradibus, reficiẽdis deseruiret lãpadibus. Erat aũt pusillus valdè, exili forma atq; despecta. Cumq; is, q ad videndũ eum venerat, quisnã esset inquireret, atq; obnixè peteret, vt sibi debuisset ostendi: hi qui illum nouerant, monstrârunt quis esset. Sed, sicut stultæ mentes hominum merita ex qualitate corporis metiuntur, eum paruulum atque despectum videns, ipsum hunc esse non cœpit omninò credere. In mente etenim rustica inter hoc quod audierat & videbat, quasi facta fuerat quædam rixa, & æstimabat tam breuem per visionem esse non posse, quem tam ingentem habuerat per opinionem. Cumque ipsum eum esse à pluribus fuisset assertum, despexit, & cœpit irridere, dicens: Ego grandem hominem credidi: iste autem de homine nihil habet. Quod vt vir Dei Constantius audiuit, lampades, quas reficiebat, protinùs relinquens, lętus, concitus descendit, atque in eiusdem rustici amplexum ruit, cumque ex amore nimio constringere cœpit brachijs, & osculari, magnasq; gratias agere, quòd is de se talia iudicâsset, dicens: Tu solus es, qui in me apertos oculos habuisti. Qua ex re pensandum est, cuius apud se humilitatis fuerit, qui despicientem se rusticum ampliùs amauit. Qualis enim quisque apud se lateat, contumelia illata probat. Nam sicut superbi honoribus, sic plerunquè humiles sua despectione gratulantur. Cumque se & in alienis oculis viles adspiciunt, idcircò gaudent, quia hoc iudicio confirmari intelligunt, quod de se & ipsi apud semetipsos habuerunt.

Rusticus despicit sancti viri staturam & formam.

Vir sanctus gaudet contempta sui.

Petrus. Vt agnosco, vir iste magnus forìs fuit in miraculis: sed maior intùs in humilitate cordis.

HISTORIA SANCTI GERARDI EPISCOPI CANADIENSIS IN PANNONIA, ET MARTYRIS,

ex MS. codice per Fratrem Laurentium Surium, mutato hinc-indè stylo, descripta. Est autem fide digna.

24. Septẽb.

Patria S. Gerardi.

Puer complectitur monachismum.

Gaudia, quę Christi participibus dies hodierna contulit, ex beati patris nostri, Christique martyris Gerardi meritis fluxére. Is enĩ huius lucis lumen per Venetos parentes sortitus, Dei gratia illum prępueniente, ab ipsa pueritia cœpit Domino nostro IESV Christo esse deuotus, & doctrinæ Euangelicæ per omnia parére. Itaque & ipsum monasticæ religionis habitum puer accepit, sinistramque primi parentis viam declinans, noui hominis secundùm Deum creati vestigijs insistens, regionis per inobedientiam amissæ, nẽpè paradisi, gaudia adolescens studuit appetere & amare. Cùm sic igitur syncero animo sanctam vitam duceret, cupido ei incessit Dominicum sepulcrum inuisendi, vt Christum, qui cùm diues esset, propter nos egenus factus est, inops ipse & pauper sequeretur. Egressus itaque de terra & de cognatione sua, tendebat ad Orientem, vbì Abraham & diuitijs auctus est, & pater multarum gentium effectus: vtì etiam ipse in Abrahæ semine, id est, in Christo datam benedictionem, suscepto peregrinationis labore, instàr fidelis Abrahæ adipisceretur.

Proficisci vult Hierosolymam.

Peruenit interim in Pannoniæ partes, cuius habenas tunc Christianissimus rex Stephanus moderabatur: ad quem regem vir Dei humilis & simplex accessit, causamque sui itineris ei aperiens, maiori studio & amore ab eo exceptus est. Vbì autem animaduertit rex, eum moribus & doctrina bonum Christi odorem spirare, clàm dimissis itineris eius socijs, illum solum apud se retinuit inuitum, eiq; seruando custodes adhibuit. Cernens verò seruus Christi se solum illic derelictum, vt populi strepitus euitaret, eius regionis eremum, quam Beel vocant, petijt, atque illic septenniò ieiunijs & precibus vacãs, excepto Mauro monacho, solus habitauit. Intereà memoratus rex Stephanus vt robustissimus Iosue, impietatem gẽtis profligauit, crudelesq; ac barbaros ethnicorum mores edomuit, ac plurimorum pectora ad suscipienda sanctæ fidei semina præparauit. Videns autem pius rex regnum suùm pacis trãquillitatem adeptum, seruum Dei Gerardũ ab eremo reuocauit, pontificaliq; infula decoratum, ad prædicandum populo suo destinauit.

S. Stephanus rex eũ apud se retinuit inuitum.

Viuit in eremo.

Creatur Episcopus.

nauit. Tantam autem superna pietas ei contulit gratiam, vt cum omnes loci illius incolę vnicè amarent,& vt patrem colerēt,ità vt iam pater multorum instàr Abrahæ patriarchæ haberetur.

Crescente verò fidelium numero,ecclesias Deo per singulas vrbes ædificauit: principalem autem ecclesiam in honorem sancti Georgij,preciosissimi Christi martyris, ad litus Morisij fluminis extruxit,atque indè Morissenam sedem appellauit, quam beatus rex Stephanus dotalitijs muneribus nobiliter ditauit. In qua ecclesia ad honorem beatissimæ matris Domini Saluatoris venerabilē erexit aram, ante quam thuribulum argenteum collocauit,eiusque ministerio duos prouectæ ætatis homines adhibuit,qui iugiter illic vigilarent atque operam darent,nè vlla vnquàm hora thymiama ibi deesset. Singulis quoquè sabbatis cum nouem lectionibus,vt in die Assumptionis eiusdem sanctissimę matris,magnisque laudum pręconijs deuotionis suę officium illic explebat. Cęteris autem diebus,matutinis & vespertinis precibus absolutis,bis eum processione eò venire solebat:quæ consuetudo hodieque perseuérat. Porrò laudibus & venerationi eiusdem sacratissimę virginis,tātę humilitatis obsequio se subdere nouerat, vt si quis reus,clàm à sancti viri familiaribus edoctus, veniam ab ipso peteret per nomen matris Christi,mox audito nomine matris misericordiæ,pater sanctus lachrymis perfunderetur,& perindè acsi ipse reus esset,à reo veniam peteret: filium quoque suum illum fore affirmaret,si eam syncerè Dei crederet genitricem. Ipso authore,ab Hungarica gente nō pronunciatur nomen ipsum matris Dei, sed Dominam eam vocant. Si sit autē pronunciatum illius nomen,statim flexis genibus & demissis in terram capitibus, sese inclinant. Atq; adeò Pannonia, à sancto rege suo Stephano,familia S. Marię appellata est. O prędicandam virorum prudentiam,qui in hanc maris stellam intendendo,vitæ suæ cursum dirigebant:vt contemplatione exemplorum eius,possent inter huius sęculi fluctus nauigantes,voluptatum illecebras & incitamenta,tanquàm Scyllęam voraginem declinare,portumque ęternę salutis attingere.

[Margin: Nota de perpetuo thymiamate.]

[Margin: Hungari quàm reuerenter matrē Dei coluerint.]

Erga ministeria Ecclesiastica, magna beato viro cura & solicitudo inerat. Itaque æstiuo tempore in domo Dei vascula glacie plena ponebantur, in quibus lagunculæ & vinum,quod posset optimum inueniri,ad Dominici sanguinis consecrationem asseruarentur. Dicebat enim,quod per fidem intùs accipitur,id extrinsecùs suaue inueniri. Nocturno tempore leprosum in suo reponebat lectulo, & arrepta securi, ad syluam solus pergebat,fasciculosq; lignorū pro corporis sui castigatione proprijs humeris indè reportans,seruorum suorum labores sępè anteuertebat ac subleuabat. Cùm illi proficiscē dum esset à loco in locum,non iumento vtebatur, sed vehiculo: in quo sedens, libros, quos sancti spiritûs gratiā composuerat, relegebat. Vestibus cilicinis & ex arietum pilis confectis sæpè induebatur. Vt autem sanctis hominibus vsuuenire solet, aliquandò negligentia aurigæ sui,aut qualibet iniuria læsus, leui ira commotus, iussit protinùs hominem reum flagellis cæsum, duris vinculis alligari. Parebant verò illi ministri, sed non ignorantes animi eius clementiā & suauitatē, iuxta viam,qua sanctus pater transiturus erat, hominem culpæ obnoxium ad stipitem alligabāt,& plagarum vestigia in eius nudo dorso gallinæ aut alterius animantis sanguine exprimebant. Cùmque eò peruenisset homo Dei, oblitus seueritatis suę,ilicò à vehiculo exiliens, ad vinctum illum properabat,& modò stipitem,brachia,manus,ac vincula,modò pedes osculabatur,munera pollicebatur,si veniam & misericordiam ab homine cōsequi mereretur. Si cui tum id videre contingeret,illum virum Dei pro tanta humilitate & simplicitate dicere non dubitaret conuersum in puerum illum,quem Saluator imitandum statuit in medio discipulorum suorum.

[Margin: Fecit hoc, nè vinū acesceret.]

[Margin: Nota humilitatem.]

[Margin: Eius leuem cōmotionē mira arte ministri facilè sedant.]

[Margin: Matt. 18.]

Etsi autem Episcopalem functionem & dignitatem summā prudentia administraret,at tamen eremum non reliquit:sed apud vrbes,ad quas concionaturus veniebat,cellulas sibi in syluarum secretioribus locis construxit,in quibus ligatus pernoctâsse, multasque afflictiones,soli Deo cognitas, pertulisse memoratur. Cùm aliquādò pro cuiusdam defensione ad beatū Stephanum regem properaret,in eius * regione parte quadam, pecoribus pascendis opportuna & apta,vir Dei hôspitio vsus fuit. In ea autem domo sub noctis medium ancilla quędam manibus versans molam,qua triticum terebatur, laboris molestiam cantilena temperabat. Ea autem cantilena expergefactus vir sanctus, accersito ministro,quid ea sibi velit,inquirit. Respondet ei famulus id,quod res erat. Mox

*[Margin: for. * regionis]*

pius pastor infusus lachrymis: Felicem, inquit, fœminam, quæ cùm sit sub alterius potestate constituta, debitum seruitutis officium tam suauiter absque vllo murmure persoluit, iussitque ei non minimum pecuniæ pondus deferri.

Nota S. Stephani regis eximiũ erga Dei matrẽ amorem.

Postquàm autem beatus rex Stephanus totam Pannoniam ad veram Christi lucem adduxit, eam sub patrocinio sanctissimę matris Dei semperq; virginis Marię voluit contineri: atq; in ipso die Assumptionis eius migrans à corpore, ipse quoq; ad æternam requiem assumptus est. Successit autem ei Petrus rex: cui cùm omnes Pannoniæ principes fidem & amorem se conseruaturos iurâssent, vnus ex eis, illo exturbato, regiam sibi authoritatem per vim vsurpauit. Eo autem regnante, sicut propheta ait, sanguis sanguinem tetigit, & peccata peccatis cumulata sunt. Nanque ipsis sanctis Quadragesimę diebus, honestissimos sui consilij viros, sudibus ac palis perindè vt immunda pecora interficere nôn dubitauit. Deindè ad Morissenam sedem, nempè ad Gerardi pontificis locũ, Paschalia sacramenta celebraturus aduenit: atque in ipso die Dominicę resurrectionis, vt pater eiusdẽ loci regio capiti diadema impositurus adueniret, ab Episcopis & principibus per honestissimos viros inuitatur. At illo renuẽte, reliqui pontifie esregĩ coronam imponunt, magnoque Cleri & populi comitatu rex ornatus, ecclesiam ingreditur. At verò plenus spiritu sancto beatus Episcopus, stola candida indutus, pulpitum ascendit, regemque his verbis per interpretem intrepidus alloquitur:

Osee 4.

Obseruatio sanctæ Quadragesimę peccatoribus pro venia, iustis pro p̃mio cõstituta est. Quã tu rex cùm cædibus pollueris, mihiq; nomẽ patris eripueris, p te dulcissimis filijs orbato, nullam hodiè veniam meteris. Et quia pro Christo meo hodiè mori paratus sum, quæ tibi sint euentura, pronũciabo: Anno tertio regni tui gladius vltionis excitabitur in te, qui tibi regnum improba fraude per vim acquisitũ auferet, & cum illo pariter & vitam. Hæc cùm regis amici, liberalibus instituti literis, attoniti mirarentur, innuebant interpreti, vt taceret, Episcopum ab ira & indignatione regis seruare volentes. ijsque interpres timens assensit. At verò pastor immorigerum interpretem perurget & compellit, vt pergat, ità dicẽs: Deum time, regem honora, patris tui verba edicito. Tandèm coactus interpres, pastoris declarauit sententiam, non mediocriter regis iram reformidans. Postquàm autem euenêre, quæ dixerat beatus Episcopus, totius regni incolę re ipsa didicerũt, eum prophetiæ spiritum habuisse. Prędixerat nanque etiam in illa gente immanem seditionem excitatum iri, atque in ea se mortem oppetiturum. Nolim igitur, quisquis es Christiana religione initiatus, ex me humana prudẽtia nôsse velis, num hic sanctus vir in vita sua miracula, quæ sunt cum reprobis communia, ediderit: num cęcis visum, surdis auditum reformârit, tametsì eiusmodi spiritaliter ei non defuerint. Nihil horum à te requirit Deus. Da operã, vt sancti spiritûs gratia adiutus, huius beati viri humilitatem & pietatem obtineas: nec dubites te habiturum partẽ in regno Dei patris, & Christi eius.

Prædicit S. Gerard' impio regi diuinam vltionem.

Prędicit regni seditionem.

Vno indè lustro euoluto, & altero inchoato, prędicta seditio extitit: in qua cùm ad Albam regalem vir Dei proficisceretur, apud ecclesiam S. Sabinę virginis & martyris hospitio vsus est, illicque cœnãtibus fratribus ait: Fratres & amici, cràs ad cœnam agni Dei vocamur. Itaque absque detrectatione properemus, pro Christo moriamur. Altera verò illucescenre die, pater sanctus Missam celebrauit, mensęque Christi multitudinem sibi adhærentem fecit participem, lætusque ad martyrium perrexit. Vbi autem ad Danubium intendit iter, eccè turba populi eum circunsistit, lapidesque in eum in curru sedentem iactat, à quibus tamen, Deo eũ protegente, tactus non est. Ille verò ex aduerso benedictionem & Crucis signum opponit. At impij homines tandèm equorum retortis collis subuertunt currum, patremq; humì abijciunt, & magno impetu lapidare conantur. Tum instàr protomartyris Stephani primus Pannoniæ martyr, positis in terra genibus, clamauit voce magna: Domine Iesu Christe, nè statuas illis hoc peccatum: quia nesciunt quid faciunt. Et cùm hoc dixisset, in pectore lancea percussus, obdormiuit in Domino. Eodẽ autem die maxima Christianorum strages facta est. Duo enim Episcopi, multiq; viri religiosi interempti sunt: quorum numerum & nomina sola Dei sciẽtia collegit. Corpus quidẽ beati viri, cùm in loco martyrij sui iacéret, nulla sorde commaculatũ est: portò sequẽtidie à catholicis viris in ecclesia Dei sanctę genitricis conditũ est. Multis indè lapsis diebus, fidissimus sancti viri pcurator regẽ Andreã adijt, orãs, vt peregrini atq; hospitis patris corpus celeriter restituat: quod etiã impetrauit, ac deindè ad sanctum

Prædicit etiam obitum suum.

Iactantur in eũ lapides.

Act. 7.

Lancea percussus, migrat in cælos.

Multi Christiani cædũtur.

ctum corpus perueniens, tam illud nitidum ac luculentum inuênit, ac si eo die martyrium obijsset. Itaque ad Motissenam sedem illud cum hymnis & canticis translatũ, cum multa reuerentia sepeliêrunt: vbi multæ gratiæ catholicis viris collatę sunt, non tamen adhuc euidenter, vsque ad tempora Ladislai regis, & Laurẽtij antistitis, qui à beato viro quintus, eius cathedram accepit. Tum enim à S. Romanę ecclesiæ synodo iniũctum est, vt corpora eorum, qui Pannoniam fidei prędicatione irrigâssent, summo honore afficerentur. Veniente etiam sedis Apostolicę legato, & nobilium Pannoniæ coacto conuentu, sacrum huius beati martyris corpus eleuatum est, atque regis & principum humeris translatum, honorificeque depositum eo loco, vbi pro meritis tanti patris superna gratia efficiẽdis & declarandis miraculis, largiùs coruscat: Pręstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Deo patre & spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorũ, Amen. Is S. Ladislaus fuit 7. Hungariæ rex.

VITA ET MARTYRIVM SS. CYPRIANI ET IVSTINAE, AVTHORE SIMEONE METAPHRASTE:

qui tamen in eo lapsus videtur, quòd hunc Cyprianum dicit Carthaginis episcopum, cùm potiùs Antiochenus dicendus sit.

Multa quidem, eaque magna, me adhortantur, vt admirer Antiochiam, nempe quòd & ante orbem terrę lęta accepit semen deiectum à sanctis Christi discipulis, & Christiani primùm in ea sunt vocati, vt scribit magnus Lucas: & quòd in vitam produxerit ad centum & sexaginta viros, qui aluerunt spicam virtutis Euangelicæ: non solùm autẽ viros, sed etiam non paucas fœminas. Mittens ergò admirari templorum eius pulchritudinem, & murorum magnitudinem, & plantarum multitudinem, & terrã bonis vberem, quam rigat Orontes præterfluens, de Iustina mihi proponam narrationem. Quę cùm post longa tempora sanctorum Apostolorum, renouâsset tot illorũ doctrina, athleticam produxit spicam, valdè quidem speciosam, fructu autem admodùm refertam. 26. Septembris iuxtà Latinos, cùm eũ Metaphrastes habeat 2. Octobris. Act. 11. Antiochiæ encomium.

Ei erat patria, quam diximus, Antiochia: Aedesius autem & Cledonia, parentes. Sed hæc pulchra planta multas quidem priùs ferebat spinas. Nam ipsa quoque sequens errorem parẽtum, (erant verò ij cultores idolorum, & Dei aduersarij) honorabat & colebat illorum simulacra. Cùm autem ętate procedens, ad solidiorem peruẽnit intelligentiam, eam lux subijt diuinę cognitionis, vt quæ esset receptaculum dignum illuminationce eiusmodi & gratia: & cœpit quidem damnare idolorum imbecillitatem, agnoscere autem verum & solum Deum. Talibus ergò rationum assensionibus virgo animũ priùs expurgans, parabatur ad deiectionem salutaris sementis. Interim aũt, dum hęc apud se versaret, & intenta à Deo perfectam quęreret cognitionem, quidam Praylius diaconus Antiochenus, audiente virgine, cùm ità contigisset, de Saluatoris nostri & Dei dispensatione, & carnis susceptione narrauit: Quemadmodùm seculorum quidem opifex sui figmenti motus est misericordia: quemadmodùm enim Gabriel princeps superiorum ordinum, ei, quę seruata fuerat virgo ante generationes, fuit faustus nuncius mysterij: & quòd concepit in vtero: & cùm vterum tulisset, pepetit: & quòd ortum infantis stella aliarum omnium clarissima Magis significauit. Post hæc persecutus est eius manifestã in proprio mundo apparitionem, in eo conuersationem, salutarem doctrinam, miracula, propter hæc ortam inuidiam, Crucem, sepulturam, & postremò diuinam ipsam resurrectionem. Et hæc quidem Praylius. Iustinę patria & parentes. Agnoscit verũ Deũ.

Iusta autem (ità enim priùs appellabatur) has animę suę mandabat auditiones, tanquã bonę terræ semina, & sic veritatem indiès accuratiùs penetrans, profusè quidem ridebat simulacra, rectam autem fidem cordis inscribebat tabulis. Quamobrèm voluit quidem venire in conspectum Praylij: solùm enim audierat ea, quæ ab ipso dicta fuerant, & desiderabat perfectiùs imbui eorum cognitione. Vultum autem virginalem non volẽs adhuc adspici, statuit quidem non videre Diaconum: clanculùm verò ventitans ad ecclesiam, sic desiderabat videre Dominum, qui appropinquat ijs, qui quęrunt. Non mul-

[*Conati matrē suā conuertere.*] to interiecto tempore, statuit impertire matrē ijs, quæ cognouerat: &, Cur, ô mater, dixit, deos colimus, quos manus nostræ constituunt? Cur artificis opera adoramus? Cur autem ignem quidem in ara, animæ autem lucernam non accendimus, neque mercamur margaritam? Non nôsti Galilæos? (Sic enim Christi asseclas solerit vocare ij, qui illic habitant) ij sunt multo terribiliores dijs, qui apud nos existimātur. Ex his enim si quis aliquandò vbi sunt idola, apparuerit, ilicò ij, qui à nobis adorantur, perindè atquè fures [*Sed id frustrà.*] aut fugitiui timent & horrent. Et meritò. Suffurantur enim illi Dei honorem, prætereà nostras quoq; perdentes animas. Hæc dixit quidem Iusta. Mater aūt ijs, quæ dicebat, nō assentiebatur: valdè enim à stulta tenebatur impietate. Quocircà: Vide, inquit, nè pater cognoscat tuum in deos contemptū. Iusta aūt: Esset, inquit, mihi magis gratū, si hęc cognita essent à patre, & à quolibet. Neq; enim ego ampliùs sustinebo decætero ambulare in tenebris, quandoquidem solū Dominum, qui per Praylum fuit mihi significatus, Deum fortem esse cognoui, & viuentem, & eos excipientem, qui conuertuntur ab errore.

Sensim itaq; mater conueniens, nihil quidem contendebat aduersùs ea, quæ dicebantur, silentio autem tacitè potiùs significabat assensionem. Posteà verò vna nocte, marito quoquè aperuit ea quæ audiuerat à filia. Ille autem id, quod audierat neque perfectè repulit, neque rursùs erat facilis ad id accipiendum. In somno aūt decertans, luctabatur cum solicitudinibus, donèc à somnio correptus, dum ei Angelica castra [*Visio patris eius.*] apparuissent, qui habebant in medio Christum, ab eis stipatum, visione quidem fuit obstupefactus, ipso autem vocante, audiuit eum dicentē: Venite ad me, & dabo vobis regnū cælorum. Deindè surgens, non quæsiuit aliud testimonium, sed cum vxore accepta quoquè filia, rogauit quendam diaconum Ecclesiæ: vt eos deduceret ad Optatum, qui tunc erat ciuitatis Episcopus. Atque illi quidem supplices petebant, vt signarentur signo Christi. Ille autem differebat, donèc Aedesius pater ei narrauit spontaneam filiæ suæ conuersionem, & visionem ei diligenter exposuit. Quæ cùm ille audijsset, non ampliùs distulit, neq; ampliùs opùs habuit multis consilijs, sed simul quidem figura Crucis velutì quodam præsidio eos munit, & dignatur illuminatione.

[*Parētes eius baptizātur cum ipsa.*] Decætero autem Aedesius perpetuò irridebat & reprehendebat statuas deceptionis. Fuerat autem priùs sacerdos simulacrorum. Cùm verò eodem gradu fuisset dignatus in ecclesia, & in cathedra Presbyterorum, vt cum diuino Dauid dicam, Christum lau[*Psal. 106.*]dâsset, vitamque elegisset Deo gratam & purissimā, cùm annum vnum superstes fuisset & sex menses, migrauit ad Dominum, cuius tenebatur desiderio. Virgo autem nequaquàm erat affecta illiberaliter, neque secùs quàm animam decuit generosam, sed fidei fundamento, quæ auro & lapidibus preciosis longè sunt preciosiores, superędificans virtutes, proficiebat. Cùm autem sic viueret, fieri omninò non poterat, vt maligni effugeret offensiones, sed eam ille tentat, & valdè hostiliter aggreditur. Cæterùm oportet attendere, quoniam non est iniucunda narratio, & quòd scire oporteat, quonam modo ei adhibuerit tentationem.

Aglaidas quidam scholasticus, qui fortè hoc nomen fuerat nactus ex pulchritudine, cùm esset honesto loco natus, vt qui genus duceret ex patricijs & abundaret opibus, ijs tanquàm instrumentis, vsus est ad voluptates, & impudicis deditus erat appetitionibus. Quamobrèm cùm sæpè virginem vidisset transeuntem, & in domum Dei venientem, eius pulchritudine, tanquàm telo, grauiter sauciatur: etsì vt ea flaccesceret & aboleretur, tanquàm lubrica & insidiosa, illa ieiunijs simul & orationibus perpetuò machinare[*Aglaidas S. Iustinā impuro amore prosequi.*]tur. Sed is cùm admodùm lasciuos haberet oculos, priùs quidem vias obseruabat, & occurrens, eam bonis verbis prosequebatur: laudabat pulchritudinem, beatam vocabat, quòd ea illi obtigisset; deindè etiam desiderium per quędam signa significabat, & multis, vt quispiam, dixerit, retibus prędam pręoccupabat. Sed virgini hæc omnia reputabātur merę nugę ac probra: dignaque potiùs videbātur quæ riderentur, quàm quę attenderent pudici oculi & aures. Cùm hunc ergò scopum non potuisset attingere Aglaidas, alia via ingredi statuit, & eam petijt, vt duceret in societatem matrimonij. Iusta aūt, quę se soli Christo professa fuerat fore sponsam, alios constanter dedignabatur, dicens: Sufficit sponsus, qui mihi seruat virginitatem, & custodit puram ab omni inquinamēto. His verbis Aglaidas magis, quàm telis, sauciatus fuit: amor enim, qui, quod vult, non assequitur, fit grauior & violentior. Postquàm autem omni moto, vt dicitur, lapide, virgi-

nem

nem inuenit immobilem, firmamq; ac stabilem, & quę verbis fallacibus minimè posset capi: cùm non paruam manum collegisset, & eos in suam allexisset sodalitatē, ipsamin via est aggressus, & per vim conatus est eam abducere, quò volebat. Sed statim cùm hoc audax & nefarium facinus auditum fuisset in ciuitate, & in ędibus matris, exiêrunt simul cum armis plurimi, ijque fortissimi. Qui cùm solùm fuissent conspecti, effecerunt, vt scelerati illi & execrandi asseclæ euanescerent, non tam cedentes manui, quàm expulsi fortiter rei dedecore. Vim ei afferre tētat, sed frustrà.

Aglaidas autem (erat enim ei affectio quouis pudore violentior) neq; ensium, neque multitudinis, neq; vllius rei alterius curam gerens, sed virginem amplectēs, paratus erat omnia pati potiùs, q̃ ab ea discedere. Virgo autem erat planè idipsum, quod Ioseph, qui erat moderatissimus & generosissimus: & Crucis figuram tanq̃ arma opponens, nō tam aduersùs illum, quàm eum, qui per illum ipsam tacitè conabatur oppugnare, repētè sceleratum illum & execrandum repulit ac reiecit, eumque plurimis affecit contumelijs, & vultū (erat enim dignus) pugnis impleuit & sputis. Sed illi, qui processerat ad extremam amoris amentiam, hæc quidem parùm erant curæ. Vnum autē erat vel ipsa morte grauius, Iustam nō assequi. Propterea cum breui tempore tenuit tristitia, & compressit dolor. Postquàm verò rursùs, vt ità dicam, exarsit cupiditas, ille autem ad ei resistendum minimè esset exercitatus, sed valdè ineruditus, nec posset forti ac generosa cogitatione repellere desiderium, fecit omninò quæ dolor ei iubebat, & se ad alia, quæ nō erāt aperta, parauit certamina. Cùm autem ad hunc locum peruenit oratio, volo rursùs simpliciter & apertè quandam facere narrationem, illa dicens, quæ habent certam & apertam veritatem. Crucis figurā ei virgo opponit.

Cyprianus quidam versabatur Antiochię, quo tēpore Imperij sceptra tenebat Decius, cui patria quidem erat Carthago in Lybia, parētes autem genere clari & diuites: dabat verò operam philosophiæ, & arti magicę. Cùm in eas ab ineunte ætate studiū posuisset, ad summum peruenit vtriusq;, cùm simul & diligentiam, & acutissimum attulisset ingenium. Magnum autem nomen assecutus, non solùm Carthaginem voluit suā gloriam peruenire, sed insignem quoq; Antiochiam voluit habere testem suæ sapientiæ, & in magicis rebus eruditionis, forsan fore quoq; expectans, vt ibi aliquid disceret, quod nō ad hoc vsq; tempus didicerat. Ad eum ergò cùm venisset Aglaidas, & narrâsset, quomodò esset affectus, & quòd cùm omnē artem & manū mouisset, nullum mali inuenisset remedium, sed omnibus superiorem adspexisset virginē, postremò adijcit: Tu solus restas, qui meam consoleris calamitatem, & in te solo collocans fidutiam, me repressi, nè mortem vitæ præferrem. Omninò autem cogitare nō posses, quantas opes & quantum auri sis à nobis habiturus, cùm me liberâris à tali calamitate. Nam ego quidem ea tibi abundè & plura, quàm speres, prębebo. Dixit, & eum exaudijt Cyprianus, & pollicitus est se mox esse eum molestia soluturum. Ille ergò abijt lætus, & se mox in manu habiturum esse virginem, visione appręhendens. Alij rectiùs sentiūt patria fuisse Antiochenum.

Cyprianus autem mox adspexit ad libros, qui ea possunt operari: & cùm vnū ex malignis vocâsset spiritibus, quos prompto & alacri animo nouerat opem ferre ad hęc flagitia, & quibus ille vtebatur ministris, cùm vellet efficere magnum quid & prodigiosum: Si mihi, inquit, vacaueris, & hoc ministeriū citò effectum reddideris, deinceps maxima tibi largiar, & efficiam, vt omnes alios antecellas. Ille autem arroganter & superbè loquens, vt solebat: Et quid est, inquit, quod à me, si velim, non facilè fiat? Sæpè quidem totas labefeci ciuitates: sæpè effeci, vt esset manus prompta & velox ad patris fundendum sanguinem: fratribus & coniugibus odium immisi implacabile: multos, qui volebant esse virgines, prohibui: Monachis, qui degebant in mōtibus, & cuiuis ieiunio assueuerāt, & propemodùm ne carnis quidem omninò meminerant, immisi carnis cupiditatem, & perfeci vt lubenter adspicerent ad voluptates: alios, qui volebant renunciare omnibus carnalibus, & ijs, quibus nos delectamur, & sectari virtutem, aliundè adoriens, effeci, vt curam abijcerent talium cogitationum, & rursùs diligenter adhærerent ijs, quibus cōsueuerant. Attamen quid, vt multa dicerem, sum adductus? Res ipsa nunc indicabit, q̃ sim ad ministrandum longè vtilissimus. Accipe hoc medicamentum, (erat autem vas quoddam plenum, quod dabatur) & eo asperge domum virginis, & nisi tibi omnia successerint ex sententia, sum ego decætero despiciendus, & habendus inutilis: tuque nos extremæ argue imbecillitatis. Hæc sic quidem facta sunt. Dęmon impotenter iactat facinora sua.

Sancta virgo acriter tentatur. Virgo autem cùm tertia hora noctis surrexisset ad reddendas Deo preces, iam quidem incalescebat, & insultum sentiebat tentatoris. Quo autem hæc magìs crescebant, illa magìs augebat preces. Cùm autem valdè accenderetur ignis aduersarij, illa vim patiens: Memini noctù, dicebat, nominis tui, Domine, & læta fum. Laqueum parauerunt pedibus meis, & inflexerũt animam meam. Ego autem, dum ipsi me * me molestia afficiunt, induor sacco. Et humiliaui in ieiunio animam meam, & deprecatio in sinũ meum conuertetur. In hoc cognoui, quòd voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me. Gladius eorum intret in corda ipsorum, & arcus eorum confringantur. Tibi enim Deo viuenti tota anima & corde meipsam dedicaui. His armis vtens generosa virgo aduersùs tentatorem, & deindè etiam inimicis intolerandum Crucis signũ in eum immittens, pudore affectum cum magno metu expulit dæmonium. Ille autem reuersus ad Cyprianum, erubescebat quidem fateri se esse victum: & multis se circũagens anfractibus, huc & illuc vertebat. Diligenter tamen & subtiliter rogatus, etsi sit amicus mẽdacij, & inuitus vera dicat, manifestè aperit quod volebat celare: Vidi, dicens, quoddam signum, quod valdè horrui, & vires illius non sustinui. Illo ergò sic condemnato, alius dæmon mox accersitur, ad agendum longè priore acrior. Qui cùm abijsset, & statìm fecisset similia, similibus armis fuit reiectus & propulsatus, & cum dedecore accessit ad eum, qui miserat. Post hæc aderat ille, qui dicebatur pater & princeps dęmonum, qui ijs quidem, qui priùs emissi fuerant, minatus est supplicium, vt qui non artificiosè nec aptè hac in re versati fuerant, vt putabat. Dæmonibus enim, præter alia mala, arrogantia redundat & iactantia. Cyprianum autem iussit esse bono animo, & nihil ei esse curę id, quod erat propositum.

Psal. 118. 36. 34. 40. 36.

Crucis signũ dæmonibus intolerandum.

Vincuntur dæmones à Iustina.

Impurus dęmon simulat se fœminam.

Quid ergò post hæc est consecutum? Ipse nouum & diuersum excitat bellum, quod multùm habet fraudis & calliditatis: nam abiens, in habitu muliebri assidebat puellæ: & cùm sit impudentissimus, & longè audacissimus, non veritus est dicere, se ad ipsam à Deo esse missum: vt vnà tecum, inquit, verser, & diù tecùm sustineam tuam viuendi rationem: nam ipsa quoquè teneor eodẽ desiderio virginitatis. Cæterùm quamnam propter eam, mercedẽ accipiam, volo ex te scire. Videtur enim mihi res magna, & periculosa, & quæ multis opùs habet certaminibus. Illa autem dixit rem quidem reuerà opùs habere sudoribus: sed quandò adspexeris ad remunerationes & coronas, magnę condemnâris negligentiæ eos, qui tale bonum negligunt. Hinc improbitas accepta occasione, suas implebat partes: &, Quęnam, dicebat, Euæ fuit vtilitas ante gustum ligni? Vndenàm autem genitus esset mundus? Vndenàm qui nunc sunt, habuissent essentiam, si matrimonium ablatum fuisset & coniunctio? Si non dulcis gustûs Eua lignum gustâsset, si non virum cognouisset, qui etiam propter hoc erat genitus: si omnes esse virgines cõstituissent, vndenàm nati essent filij, iucundum hominibus omnibus solatium, & mundi, qui paulatìm deficit, in vitam reuocatio? Cùm hæc verba audijsset Iustina, non id ei visu venit, quod primę parenti Euæ: sed statìm surrexit, & malũ declinauit consiliarium. Vndè etiam in eum quoquè consueta emisit arma, nempe signum Crucis. Et ille quidem, qui plùs quàm alij se iactauerat, maiori pudore affectus, statìm fuit eiectus. Ipsa autem rursùs redijt ad suas ad Deum preces & orationes.

Nota in priscis Christianis tã frequentem vsum signi S. Crucis.

Post hæc is, cuius erant priùs insolentes & gloriosi spiritus, humilis & abiectus apparuit Cypriano, & quòd victus esset, aperta signa vultu præ se ferens. Ille autem: Et tu, inquit, qui es tantus, à tali puella fuisti superatus? Quo autem freta illa, aduersùs vos, qui estis tam magni, tam magna potest facere? Tunc dæmon: (erat autem omninò diuina virtus, quæ aduersarium veritatis mouebat, vt hæc proferret) Signum, inquit, Crucis, ne dum figuratur quidem, videre omninò sustinemus, sed totis viribus nos priùs in fugam conijcimus, quàm id perfectè figuretur. Quantæ erat necessitatis, mendacij patrem hæc aperire, vitijque opificem & conciliatorem? Non fuit itaque minus miraculum, arrogantem illum & superbum significare se esse superatum, quàm illum sic prostratum fuisse à puella. Dicebantur autem hæc omninò intelligenti: & accepta occasione, sapiens erat sapientior. Protinùs autem intellexit, si hęc potest Crucifixus, quanta sit amentia, eo relicto, illius sequi inimicos, qui sunt tam imbecilli, & tam facilè terrentur. Hæc cùm mente agitâsset Cyprianus, statìm perrexit ad libros: & tanquàm malorum fontes, & orgiorum dęmoniacorum thesauros, eorumque nequitiæ delicias & donaria, eos igni mandare statuit. Cùm ergò dixisset famulis, vt eos afferrent, venit

Nota Lector.

ad

ad Ecclesiam:& cum Episcopo congressus,(ei nomen erat Anthimus) rogabat, vt describeretur in numerum ouium Christi. Ille autem (Cyprianum enim cognoscebat,& eum planè esse lupum sciebat) eam rem esse artem arbitratus: Tibi, inquit, sufficiant, qui sunt extra Ecclesiam: neq; eos coneris aggredi, qui sunt intrà eam, nè fortè malus tibi contingat exitus. Audiuit Cyprianus,& omnia adduxit, quibus ei fidem faceret, cum summa moderatione, & testabatur esse fidē Christi inuictam. Dicebat enim Iustam illi eam nupèr notam reddidisse, per quam illa in fugam multos verterat dęmones. Accipe autem, dicebat, hos quoquè libros, qui mihi fuerunt malorum principium, & da eos igni consumendos, vt dęmones quoquè sciant nihil posthàc fore mihi cum illis commune. Ij enim fuerunt intercessores ad amorem in eos mihi conciliandum. His persuasus Episcopus, virū esse mutatū, illos quidē, vt digni erant, statìm igni mandauit: illum aūt, cùm ei benedixisset, dimisit, multùm admonens,& ei cauens, vt staret ijs, quę decreuerat.

Magici libri Cypriani comburuntur.

Statìm ergò Cyprianum priorum magna subit pœnitentia:& deincèps ab improba & flagitiosa vita tantum destitit,& tantus fuit hostis turpium vitiorum, quanta priùs ei intercesserat cum ipsis amicitia. Quinetiam in ea, quæ sunt honesta & Deo grata, tantum adhibuit studium, quantum nec priùs in ea, quæ sunt mala. Indicium pulchræ huius mutationis, post librorum conflagrationem, fuit etiam simulacrorum dissolutio: quæ fuit tam absoluta, vt ne eorum quidem omninò esset reliquum vestigium, si quid tale præcedens tempus apud eum vidisset. Deindè quid? Cùm ille ad suam contumeliam caput cinere adspersisset, graues edens gemitus ac suspiria, & seipsum lauans lachrymis, solus cum eo solo, qui est vbiquè pręsens, colloquebatur: tantoque in Deum amore cor ei inflammabatur, & sic ignis eius omnem deprimebat mentis altitudinem, vt ipse recusaret ore Deo offerre supplicationem, propter insignem humilitatem. Itaq; magnus quidem erat Cyprianus, quandò suum studium conferebat in dęmones, pręcipuam honoris partem apud eos obtinens: maior aūt rursùs apud Deum & Christianos, quandò fuit mutatus pulchra mutatione,& ingressus est viam, quę ducit ad virtutem.

Magna Cypriani mutatio.

Cineris aspersio, symbolum pœnitētiæ.

Cùm ergò totam sic transegisset noctem in cōfessione, gemitibus & lachrymis, manè diei magni Sabbati venit in Dominicum, multos habens, qui inter se inuicèm contendebant,& eum studebant pręuenire, & illic videre. Ingrediens ergò, existimabat faustum esse signum ingresśus in templum, si scopo suo verba quoquè auditionis habuisset conuenientia. Atq; habebat quidem pedes intrà Ecclesiam: habebat aūt admirabiliter quoq; & præter opinionem Diaconum, hęc Apostoli verba pronunciantem: Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Similiter aūt ea quoq; dicta Prophetæ: Vidisti, Domine, nè silueris: Domine, nè discesseris à me. Esaiam quoq; legebat alius: Eccè intelliget, dicens, puer meus dilectus, quem elegi. Quæ omnia cùm iudicâsset suo conuenire instituto, perfectiùs ad fidem in Deum, suum cōfirmauit animum, vt qui esset intelligens, & ad ea, quę oporret, vidēda perspicacissimus. Cùm aūt vocaret tempus,& * foràs egrederentur Ecclesię catechumeni, ille verò maneret intùs, quidam diaconus, cui nomē Asterius, iussit eū exire. Ille aūt illic quoq;, quàm esset acri magnoq; & excelso animo, volens ostendere, neque esset facilis ad parendum cuilibet, ei minimè cedens: Quanam de causa, inquit, ô Diacone, me, q factus sum seruus Christi, extra Ecclesiam contendis eijcere? Cur dissoluis mei propositi constantiam? Post hęc Diaconus quidē persistebat in ijs, quę statuerat, & vim afferebat, vt eum expelleret ex ecclesia, ei sic dicens pręterea: Nondùm factus es perfectus. Ille aūt verbo valdè perculsus, dixit: Viuit meus Christus, qui dęmones aboleuit, qui virginē seruauit, qui mei indigni est misertus, non me arcebis ab ingressu Ecclesiæ: ab ea non recedam, nisì factus fuero perfectus.

Galat. 3.

Psal. 34.

Esa. 42.

* fores

His quæ dicta fuerant, valdè obstupefactus diaconus, hæc significat Episcopo, nempè quòd ipse quidem ex ecclesia eijceret Cyprianum: ille verò vellet intùs manere, nō autem exire cum catechumenis. nec hoc solùm, sed etiam quę perfectos reddunt, vellet consequi sacramenta. Qui igitur ad seruandas animas erat artificiosus Anthimus, cùm rem esse diuinam accuratè considerâsset, accersit quamprimùm Cyprianum:& cùm catechismo instituisset, diuino quoq; eum expiat baptismo. Et octauo quidem die sacrum facit eum præconem & expositorem Christi mysteriorum: vicesimo autem subdiaconum, tricesimo verò refert in numerum diaconorum. Sic quidē Cyprianus pulchrè versabatur in rebus honestis:& sic in primo accessu fuit inspiratus diuinitùs: & sic perseuerauit, ad naturam, eum retrahentem, non humiliter nec abiectè respicere, neque per-

Cyprianus baptizatur.

Sacris initiatur.

 mit-

mittere se ab ea flecti, adeò vt & desupèr dignus diuina censeretur illuminatione, & aduersùs vitia & dæmones maiore ditaretur gratia, quàm quæ auribus ferè percipi, aut credi possit.

Ordinatur presbyter.

Cùm autem totus annus esset transactus, dignus iudicatur cathedra presbyterorum, non hoc ascensum solummodò iudicans, sed etiam ad virtutis incremētum, tam prompto & alacri animo per viam arctam & asperam ingrediēs, quàm vllus alius per planam & latam, & ad ingrediendum facilem. Paruo itaq; tempore summum virtutis apprehendit, & creatus est pastor Carthaginensium. Non solùm autem Carthaginem, sed etiam vniuersum Occidentem, atque adeò etiam totum Orientem, comprehendit suî admiratione. Is generosam quoq; virginem Iustam, cùm mutato nomine Iustinam appellâsset, & in diaconissarum numerū retulisset, ei tradit præfecturam earum, quę erant in monasterio, & eis illam præfecit, tanquàm matrem. Eos autem, qui orthodoxæ fidei aduersabantur, luce vitę & linguę suauitate inducēs, quotidiè innumerabiles addebat Ecclesiæ, &, vt semèl dicam, quosc unque aut præsens lingua, aut absens scriptis alloquebatur, ad rectam partem traducebat. Quamobrèm res gentilium florētes tunc sunt extinctæ, & tanquàm herba quędam paulatim emarcuerunt. Cùm ità se haberet, in eum à doloso hoste bellum est excitatum, non vt eum vnquàm superaret, (Sciebat enim fieri nō posse, vt ipse Cypriano euaderet superior) sed vt eùm Christi oues à pastore desertas effecisset, tunc tanquàm lupus inuadens, eas mactaret & perderet.

Aiij rectiùs sentiūt Antiochenorū creatū pastorem.

Cùm ergò totum subijsset Decium, (ipse enim tunc imperabat Romanis) acerbissimo eum eiet furore aduersùs Christianos. Magìs autem studebat ipse vnum venari Cyprianum, quàm omnes capere Christianos. Sciebat enim, quàm esset illius lingua vtilis Christianis, & quòd cùm illum cepisset, facilè eos subiugaret, qui ab ipso pascebantur. Cùm in eo ergò omnes adhibuisset machinas, & nec bonorum promissis allici, neque malorum minis vidisset persuaderi, eum tandèm damnat exilio. Ille autem tantum absuit, vt existimaret magnum quid esse supplicium, & si extremum esset malum, vt seipsum non curans, aliorum curam gereret, nec cessaret scribere, admonere, confirmare, adhortari, vt ad sola intuerentur præmia, quæ sunt virtuti proposita, & à sola, quæ est illic, penderent gloria: enses autem, ignem & bestias, tanquàm bonorum causas amplecterentur, vt quæ pro breui, & qui est ad tempus, dolore reddanr regnum cælorum. Hæc Cyprianus non solùm dicebat, sed etiam quæ * licebat, faciebat, vt qui sciret, facta magis posse persuadere, quàm verba: & suo exemplo prouocabat ad similem æmulationem. Quomodò autem? dicetur: Videns enim tandem malignus Cyprianum contendentem sic extinguere errorem cultûs simulacrorum, grauiter ferebat, & erat ei intolerandum omninò, quod fiebat. Subiens itaque quosdam ex ijs, qui erant in impietate acriores, persuadet, vt eum accusent apud Comitem Orientis: (illi nomen erat Eutolmius) quòd omnes quidem persuadet, miris quibusdam eos inducens præstigijs: aduersùs nostros autem deos ingentes eis facit spiritus: &, quod est grauius, non solùm id facit cum eis, in quorum venerit conspectum, & cum quibus fuerit latenter cōgressus, sed cum illis etiam, quos literis conuenerit: & quòd liberè quidem amplectitur sectam Christianorum, eorum autem irridet religionem, & deos patrios afficit contumelijs. His Comes ad iram vehemētissimè accensus, & maximè, quòd resciuisset virginem quoq; Iustinam eadem sentire, quæ Cyprianus, cùm eos in vincula coniecisset, & in aliam tradidisset custodiam, reseruat tribunali Damasci.

Virtuti propòsita præmia in cælis.

Cùm ergò ducti essent sancti in hāc ciuitatem: Tu es magister Christianorum, (dicit Comes Cypriano, verba faciēs ex alto tribunali) qui eis, qui deos colunt, persuades contrarium, & eos conturbas, qui propter mentis imbecillitatem, facilè in omnem laberis opinionem? Nō tu priùs multos ad deos adduxisti, aptis, vt accepi, de eis narrationibus, Quomodò ergò nupèr es mutatus? & quænam est causa mutationis? Cur autem Crucifixum prædicans, statuisti homines decipere alienis doctrinis? Post hæc sanctus quietem agens, seipsum colligebar, & confirmabat. Deindè propiùs accedens, Comiti dixit ornatè & honorificè: Ego cùm, vt tu testaris, in res Gentilium multū studij ponerem, & in dicendi facultatem, & magicorum librorum meditationem essem vehementissimè affectus, nullum hinc magnū, aut quod ad animam pertineret, lucrum percepi. Mihi aūt sic affecto & in vanis occuparo laboribus, inanium meorum * ludorum, & cultûs deorum insipientium Deus misertus, bonā & certam ducem viæ, quę ad ipsum tendit, hanc mittit

Cypriani ad Comitē oratio.

fer. s. fuderis,

tit virginem. Quòd si modum cõsequenter audire volueris, quo id fuit administratũ ac gestum, sat scio, valdè miraberis. Sic aũt habet: Aglaidas quidam ex ijs, qui nati fuerant ex Claudio, ab hac virgine victus fuerat amore magicô. Et ille quidem eam petebat in matrimonium: illa aũt recusabat, coniuge cõtenta virginitate. Ille persistebat, partim quidem supplicans, partim aũt vim afferens. Illa econtrà à prima volũtate nõ destitit. Postquàm verò vidit eam immobilem, & ei omni ratione resistentẽ, nullo modo potuit quiescere. Itaq; ad me veniens Aglaidas, exposuit quidẽ arcanum, narrauit aũt se fuisse despectum à virgine, & postremò rogauit, vt pro viribus opem ferrem infortunio, & amatorium medicamentũ, quod ei vincendę par esset, ad eam immitterẽ, & ad amatoris mouerem cupiditatẽ eam, quę tam superbè despiciebat. Ego verò in libris magicis habens fidutiam, & in dęmonibus, iussi nè curaret, ei citissimum promittens auxilium.

Cùm igitur vnum vocâssem ex dęmonibus, ei rem aperio, & si quid posset rogaui, vt opem ferret. Ille aũt, antequàm experiretur quidem, erat elato supercilio, & vehemens in promittendo, & qui videbatur posse omnia facere. Cùm aũt abijsset, & cùm puella esset congressus, apparuit mus leonem aggressus, aut scarabeus luctatus cum aquila. Fugiens enim ad me est reuersus, & valdè territus, qui priùs erat magnus, & cuius intolerandus erat impetus. Me verò inuasit stupor, quomodò virgo adeò mollis, & quæ re qualibet solet facilè terreri, non solùm non cessit vi & inductioni dæmonis, sed ei etiam euasit terribilis. Quibusnam autem armis nitens, non solùm eum repulit, sed etiam ad nos transmisit fugitiuum? Propterea eram plenus suspicione, & grauibus agitabar cogitationibus. Me autem interrogante & sitiente scire causam, volebat quidem celare dęmonium, & omni ratione tegere. Cùm autem ego eum non dimitterem, vix tandem; vel inuitus confitetur, & arcanum aperit, dicens diuinam esse in ea virtutem, & sibi quoddam horrendum apparuisse signum; cuius ne solum quidem sustinuit adspectum; sed redijt fugiens. Sic illo condemnato, Ipse non fui negligens: sed alium quoquè misi, qui, vt existimabat quidem, erat priori longè fortior: viribus autem nihil erat dissimilis. Nam ille quoquè cùm eadem vidisset, & passus fuisset, reuersus est. Ego autem rem adhuc volens magis examinare, emitto ipsum principem dæmoniorum, ignaros & inexpertos vocantem eos, qui priùs missi fuerãt, & qui nullis insidijs, nec vlla arte vti scirent ad mentem decipiendam: me autem bona spe implebat, quòd & virginem expugnaret, & eam cui vellem, quolibet faciliùs redderet morigeram. Postquàm autem ipse quoquè eam est aggressus, quid quidem non dixit, quid autem non fecit ex ijs, quæ possunt inducere? Quamnam autem omisit speciem deceptionis? Quæ quidem omnia illa arguit esse inania & imbecilla: & tandem illum ipsum, cuius erant tam ingentes spiritus, adeò humilem reddidit & fugitiuum, vt apertè fateretur Crucifixi vires esse inexpugnabiles, & ab ipsa illos fortiter expelli.

Imbecillitas dæmonũ superbissimorum.

Ad hæc quid me oportebat facere, dic per ipsam veritatem, ô Iudex. Rem ne mente agitare & iudicare dignam, quæ consideretur, quænam sit ipsa Christi virtus, quæ vulgò iactatur, qua ipsi quoquè terrentur dęmones, & sola fuga seruantur: an sic citra rationem sequi ea, quæ sunt tradita; perindè ac si traherer naribus? Ego itaque cùm quæsijssem inueni, & pulsanti mihi fuit apertum. Et cùm lux cognitionis meo cordi illuxisset, purè cognoui, quòd hæc quidem simulacra, quæ à vobis coluntur, sunt solùm deceptio & mendacium, quæ sub Dei nomine adorantur. Vnus autem verus Deus est Christus, qui potest seruare eos, qui in ipsum credunt. His Comes ad iram motus, cùm non haberet quid talibus dicendi viribus responderet, facit id, quod erat in promptu, & quod est consequens ijs, qui fuerint irati. Sanctum quidem iussit suspensum discerpi: Iustinæ autem os verberari & oculos, etsi illa non tam videretur cædi à tortoribus, quàm quodammodò meminisse Dei glorificationis. Nam cùm sic verberaretur, alta voce clamabat: Gloria tibi Deus, qui me, cùm essem indigna, tibi fecisti familiarem, & dignam censuisti, vt pro tuo paterer nomine. Et sic patiens, adeò se fortiter gessit, vt nihil ostenderet ignauum, aut muliebri & imbecillę naturę conueniens: qui autem verberabant, deficientibus eis viribus, à tormẽtis cessauerunt. Diuinus autem Cyprianus cùm os eius cęderetur, planè erat magno & excelso animo, nec frangi, aut deijci poterat, virilesq; & beatas tales edebat voces, vt audientes eos, qui circunsistebant, ad se attraheret & ab incredulitatis profundo eriperet. Dicebat enim Comiti, magno & generoso animo, ingentiq; spiritu eum intuens: Cur es adeò emotæ mentis, indignæ scilicet regno cælorũ,

Sancti martyres atrociter puniuntũr.

pro

pro quo ego omnia pati statui, vt tui quoquè sunt testes, qui non vident, oculi? Non respicies, non cognosces, quænam sit vera lux: & relictis tenebris, ad ipsam transibis? Propter hæc Comes ad vnumquodq; eorum, quæ dicebantur, grauiorem ei imponens dolorē: Si, inquit, tibi videor immortale regnū cōciliare, tibi suppliciū adhuc multiplicabo, & omninò mihi habebis gratiā ꝓpter beneficiū & cōmoda, quorū ego sum tibi conciliator. Hęc cùm dixisset, & adhuc paululùm eum cędi cōcessisset, deindè cessauit cruciare, non ex humanitate, sed quòd inops esset consilij, vt qui desperâsset fieri posse, vt sancti mutarentur. Propter hęc in carcerem quidem Cyprianum, Iustinam autem iubet abduci in Terentinæ, quod dicitur, monasterium.

Rursùs aūt post tempus non multorū dierum, cùm sanctos ad secundam produxisset examinationem, simulans mansuetudinem: Nolite, inquit, sequi hominē mortuum, neque morte affecto vestram fidē credere. Non est enim omninò vitę dator, q ne sibi qdem potuit opem ferre, & suā seruare animā. Hāc admonitionē reputātes sancti superuacaneam & stultam, immò verò improbam & noxiam, sic dixerunt Comiti: Quid verò tu, qui es tam acuto & subtili ingenio? Non didicisti, ꝙ absq; morte non accedit immortalitas? Nec intellexisti quodnam sit mysterium eius, q vicit mortē morte trium dierum? Sed tu es reuerà hebeti & obtuso ingenio circa res magnas & vtiles: & ideò videns non videbis, & cùm sis insipiens, nō intelliges. Propter hęc Comes ne expectato qdem fine orationis, ira statìm fuit percitus, & ficta mansuetudo facilè est dissoluta. Vndè etiā martyribus grauem parauit pœnam, sartaginē valdè accensam iubēs eos excipere. Cùm diuinus ergò Cyprianus priùs forti & generoso animo insiluisset, eū statìm secuta est Iustina. Quam cùm martyr vidisset timore correptā, quātùm licebat conijcere ex tarditate ingressus, verbis ei animū addebat, & memoria rectè factorū, quibus illa & fugauit dæmones, & eū reuocauit ab incredulitate. Cùm his verbis cōfirmâsset Iustinā, deindè rursùs figura venerādæ Crucis, tanq̄ armis muniti, velutì super rorē sensìm descēdentē, super ferri flammā recubuerūt. Quo qdem Iudex etsì valdè obstupefactus, pręstigias tamē, nō veritatē, esse putabat id, quod fiebat. Vndè etiā eius fouēs amētiā quidā Athanasius, vnus ex ijs, q cōsidebāt, & q erat ei familiaris: Ego, inquit, Christi vestri mox arguam imbecillitatē. Dixit, & simul etiā ausus est ingredi ardentē flammā ignis, inuocato Ioue & Aesculapio, illo qdem, vt q sit princeps ignis ætherei & terreni: hoc aūt, vt q existimaretur suppeditator salutis. Non priùs aūt ignem attigit, q̄ è vita etiā stultus excessit, ꝓtinùs ijs, quos vocauit, defensoribus dignum consecutus auxilium. Sancti autem diù in sartagine permanserunt illæsi, illuminati potiùs, quàm ardentes. Ignis enim eis cedebat, & coërcebat eam, quam habebat, operationem, velutì reueritus communem Dominum & opificem, pro quo hæc pati statuerant.

Egregiè respondent Comiti.

Mittuntur in accēsam sartaginē.

S. Cruce se muniunt.

Nota amētiam impij hominis.

Videns ergò Iudex res nouas & stupendas, & ignem, tanq̄ vnū ex ijs, quę sunt ratione prędita, discernentē amicū ab inimico: & sanctos qdem illęsos ꝓtegentem & cōseruantem, Athanasium aūt pro meritis ad mortē trāsmisisse, ipse quoq; ꝓpemodùm suffocabatur, &, Curę mihi est amicus, dicebat, & mihi curæ, & ꝓpter eum maximū sentio dolorem. Cùm verò vocâsset quendā ex cognatis, cui nomē erat Terentius, eum seorsùm ab alijs adhibuit in consiliū, quonam modo se gereret in ijs, quę ad sanctos pertinebant. Terentius aūt dixit ei: Nihil sit tibi rei cum sanctis, nec velis tam inconsideratè resistere veritati. Christi virtus est planè inexpugnabilis. Tibi aūt optimè cōsules, si eos transmittas ad Imperatorē, & ei accuratè significaueris quæcunq; in eos fecisti: q̄ magno aūt & excelso animo ij se gesserūt in omnibus: & ꝙ à te nullū fuit pretermissum suppliciū: sed puniendo etiā ipsas superâsti bestias, illorū verò tormentorū nullū eos attigit: sed huc. usq; permanserūt illęsi. Hęc cùm audijsset Comes, Nicomediam ad eū, qui tūc rerū potiebatur, (is aūt erat Claudius) talem statìm mittit epistolā: Comes Eutolmius Claudio Cæsari magno, terræ & maris domino, Salutem. Eos, qui tuæ sunt ditionis, videns magna frui tranquillitate, Imperator maxime, magnorum deorum, quam in te cōseruant, beneuolentiæ, & eius, quę tibi adest, religionis nòui hanc esse dignam remunerationem. Quoniam autem quidam ex ijs, qui dicuntur Galilæi, in ipsos frementes, Christum, quem Iudęi, tanquàm maleficum, Cruci affixerunt, magìs colunt & adorant, ea de causa nos quoquè eos omnibus modis, tanquàm seditiosos ac perniciosos, postquàm ad tribunal producti sunt, nō mutatos, è ciuitatibus pellere magnifacimus: & quos quidem vix tandèm, eorum, quę malè senserant, aliqua subit pœnitentia, magnorum deorum freti be-

Epistola Comitis ad Imperatorem.

beneuolentia, eos admittere, &,quam par est, gratiam reddere non recusauimus. Quos autem perscrutans inueni esse immedicabiles, eos flagris cædere, in crucem agere, vngulis discerpere, omnibus modis punire, conuenienter ijs, quæ latæ sunt, legibus, non neglex imus. Non possunt enim aliter superari emotæ mentis animi, & quidifficilem habent affectionem in eis habitantem. Nè aût me putes ea, quæ dicuntur, fingere, hunc quoque Cyprianum, q non aliqua adductus necessitate, sed sua sponte defecit à dijs seruatoribus, & Crucifixo totum seipsum dedicauit, postquàm valdè puniui, ad tuam nūc misi pōtentiam, hominem, qui est verbis aptus ad persuadendum, moribus aūt improbus, & ad se defendēdum promptissimus. Eum si blandè ac leniter cōneniebam, ne animum quidem mihi omninò adhibentem inueniebam: si asperè tractabam, & tormenta inferebam, nō tam viro, quàm statuę, aut alicui alteri inanimato ea me inferre cēsebam: si carcere includi imperabam, existimabat imperatum esse inopiæ consilij, non aūt humanitatis: & nè sic quidem stolidus, quòd ad deos quidem attinet, & eos, qui illis parent, volebat quietem agere: Sed cùm esset sub claustris & custodibus, insultabat eorū tolerantiæ: & nec desistebat quidem multos suo morbo implere. Cùm ergò visus esset & victrice manu, & carnificibus, quòd ad nos quidē spectat, superior: sciamus autem omnes, quòd quancunq; terram Sol adspicit, ea tibi páret, & à te regitur, Cyprianū ad te misi simul cum Iustina virgine: quos aut efficies, vt declinēt ab odiosā & execranda religione: aut circa illos ea facies, quę magno Ioui placent, & dijs alijs. Illorum autem inobedientiam singulatìm declarabunt acta, quę sunt de eis facta.

Literas itaq; legentem Imperatorem subit admiratio: & anteq̃ eorum faceret periculum, victus fuit à forti & magno eorū animo. Cùm ergò visum esset sufficere tormenta, quę pręcesserāt, & plura inferre iudicaret nō solùm esse crudele, sed etiā superfluū, (acceperat enim eos qcquid inferebatur, insigniter despicere) cōmunicato cum amicis cōsilio, vbì illos inuenit laudātes, imposuit finē ijs, quę pręcesserāt: Cyprianus, dicēs, & Iustina, q aduersùs deos fremuerūt, & ne supplicijs qdem, vt sentētiā mutarēt, inducti sunt, neq; bonorū promissis, gladio mortē subeant. Hęc cùm sancti audijssent, nō tristem vultum, nō verbum indecorū & illiberale, neq; aliquid aliud, quod esset pusilli & abiecti animi, ostenderūt: sed potiùs alacres, & magnam animi lętitiam vultu significātes, propter fluuium Gallum ad mortē ducebātur, cùm accessissent plurimi ad spectaculum, vtpotè q̄ fama curreret, & oēs statìm vocaret ꝓpter personarū claritatem. Cùm ergò aliquod breue tempus ad orādum petijssent, & impetrâssent, & Ecclesię trāquillitatē, omnibusq; pacem à Christo postulâssent, magnus Cyprianus ne tum qdem moriturus, sapiētię oblitus est, & animi magnitudinis: sed habens suspectam fœminę imbecillitatem, eos, quibus mandata fuerat cędes, rogauit, vt priùs interficerent Iustinam. Quod cùm factum esset, & beatum finem ea accepisset, ille magnas Deo agens gratias ꝓpter hanc pulchram & optandam vocationē, ipse quoq; mox lętus gladio cōsummatur, & ad cęlū euehitur.

Iubentur sancti martyres gladio feriri.

Iacentibus ergò sic corporibus, nemo audebat ea tollere propter magnam gētilium feritatem, & ad supplicia sumēda procliuitatem. Nam cùm in sanctos martyres iam lata fuisset sentētia, transiens quidam, cui nomen Theoctistus, & vidēs abduci sanctos, solùm dixit: Quàm iniustè morti traditi fuerūt sancti: & martyr fuit repentè absq; vllo negocio. Simulatq; enim hoc dixisset, cum ex equodeijciēs assessor Felicius, cui Imperator principaliter mādârat in sanctos animaduersionē, parē Christi martyribus ei quoq; mortem attulit. Cùm ergò nō parùm temporis intercessisset, & sic preciosę iacerēt reliquię, quidā ex Christianis, q Roma in trāsmarinas veniebāt regiones, vbì sanctū vidissent & eum statìm agnouissent, nō possent aūt fallere custodum oculos, q ad hoc ipsum manebant, q̄ esset eis imperatū, vt custodirēt reliquias, nè eæ ab aliquo surriperentur, donèc essent deuoratę à volucribus & bestijs: neq; ipsi tempus obseruare neglexerunt, cùm custodes quidē à somno victi fuêre. Tunc enim ipsi, acceptis preciosis thesauris, Romā denuò nauigârūt, afferentes etiā monumēta eorū decertationis. Quæ quidē simul cum sacris corporib⁹ credūt fidei cuiusdā mulieris clarissimæ, cui nomē qdē erat Matrona, cognomen aūt Ruffina: quę dicebat se genus ducere à Claudio. Ea aūt in maximè insigni tumulo ciuitatis illa honorificè deponit in vna theca, affatìm curationes nō ijs solis, qui Romā habitant, sed etiā ijs, q illuc veniūt ex omni parte, pręebentia quotidiè: Ad gloriam Dei patris, & Domini nostri Iesu Christi: Quem decet omnis honor, maiestas & magnificentia, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Theoctistus ꝓpter verba paucissima trucidatur.

Sacræ eorū reliquiæ Romā trāsferuntur.

NICE-

NICETAE PHILOSOPHI, IESV CHRISTI SERVI, ENCOMIVM SANCTORVM ET *effectorum rerum admirabilium, Cosmæ & Damiani, qui dicuntur Anargyri. Habetur in Simeone Metaphraste.*

Est autem hic obseruandum, testari Nicetam, Cosmam hunc & Damianum in pace quieuisse, & esse diuersos à sanctis Cosma & Damiano martyribus: cùm tamen multa hic commemoret, quæ eadem de Cosma & Damiano martyribus legantur. Aut igitur lapsus est Nicetas, aut historiæ confusæ sunt ab aliquo imperito scriptore. Metaphrastes habet hos 1. Nouembris: nos eos huc transtulimus, quòd Latini hic habeant Cosmam & Damianum martyres.

Septēbr. 27. QV A M dilecta tabernacula tua Domine virtutum, inquit
Psalm. 83. in spiritu beatus Dauid. Quænam autem intelligenda sunt hæc tabernacula, quàm multitudo eorum, qui sunt sanctificati in veritate? Apostolorum, inquam, primùm diuina chorea, cœtus prophetarum, conuentus Antistitum, & præclari & Deo digni cœtus martyrum, & omnes populi, qui Deo delectantur, qui præsentia quidem despiciunt vt instabilia: ad ea autem sola, quæ manent, spe contendunt & diriguntur: & quicquid quidem est in terra amabile, tanquàm inamabile auersati: omne verò suum desiderium ad id, quod est propriè solo spiritu delectabile, applicantes, illius diuinam & sanctissimam præclarè sunt assecuti charitatem. Hi Dei tabernacula & valdè dilecta, qui mentis puritate totam in se collocant diuinitatem. Eos nos quoquè diligamus, qui solùm dilexerunt dilectum, & eos qui sunt dignè ab eo dilecti. Et re ipsa in eos ostendenres nostram dilectionis affectionem, eis laudem tribuamus & gloriam, quod est pulcherrimum eorum quæ habemus. Sic enim fiemus participes charitatis, quæ omnem mētem superat, eius, qui in ipsis habitauit, nempe Dei.

Sed ad omnes quidem simul laudandos velle linguam immittere, perindè esset ac stellarum, quę sunt in cælo, choreas enumerare. Nō autem, quoniam omnes simul laudare, est maius, quàm vt id possit humanum præstare ingenium, omnes deincèps & seorsùm laudare est nobis proptereà despiciendum. Absit, vt tantùm absimus à ratione, aut amica in illos affectione. Duo autem sancti sunt nobis hodiè ad dicendum propositi, qui ad sui quidem laudem, ad D E I verò gloriam adhortantur. Duo solùm corporibus, ijsque fraternitate secundùm naturam coniunctis: non duo autem animis, non operatione propemodùm, non voluntate, non gratia, nec spiritu. An non per hæc vobis patet propositæ scopus orationis? Nam cùm sanctorum fratrum par vnum audieritis, vnanime, vnius sententiæ, vna fide & gratia, & vna spiritûs virtute consummatum, diui-

Anargyros vocat, q sine pecunia curationes adhiberēt. ni Anargyri, Cosmas & Damianus statìm, vt arbitror, vobis venerunt in mentem: sed enim neque ad aliquem alium sanctum nunc fortasse est vobis mentem facile dirigere. Nam sicut astra luminosa diuinus Cosmas & Damianus, ex cælestibus adytis ad Christi Ecclesias mysticè despicientes, & luce intelligenti & viua gratia & eorum diuina replentes dilectione, nihil aliud, quàm suam gloriam, & bona opera & curationes concedunt cogitare. Atque sunt quidem alij quoquè duo Anargyri, ijsdem nominibus & * spi-

for. * spiritûs ritibus gratia resplendentes: sed illi quidem fuerunt consummati martyrij certaminibus: Hi verò, quòd ad inferiorem quidem ortum attinet, orti ex partibus Asiæ inferioris. Pios autem assecuti parentes, cùm pater è viuis excessisset, alebantur à veneranda & inprimìs ornata Theodote, muliere honesta quidem corpore, anima verò honestiore, casta carne, animo castiori, temperante, moderata, pia & fideli, generosæ matris generosi fœtus, matris non corporis solùm, sed etiam spiritûs, filij & natura & instituto,

non maternam solùm virtutem & fidem, tanquàm vitalem rorem, ab infantia statim simul attrahentes, & in ea eruditi, sed etiam desupèr à cęlesti patre, perfectiorem gratiam & virtutem, tanquàm bona terra & pinguis, perenniter accipientes: & in ea perfecti erãt, opportunè suum fructum reddituri.

Sed videamus, quisnam sit eorum fructus: & quemadmodùm cùm patri cælesti fuissent grati & accepti, eò gloriæ peruenerunt & magnificentiæ, vt sint clari & insignes in vniuersa terra. Etenim non certaminum contentionibus, neque tormentorum & suppliciorum varijs generibus, ostenderunt fidei probationem: sed beati mentis rectitudine, in omnibus præceptis Domini se rectè gerentes, vitam exercuerunt & mores Apostolicos: conscientiæ autem Deo purum implentes testimonium, apertè implentur donis Apostolicis. Nam quòd etiam intùs in conscientia consistat testimonium, sic consideremus. Vnicuique quidem vita, velutì aliquod stadium, patet ijs, qui decertant. Sunt verò hîc quoquè duo scilicet agonothetæ: vnus quidem in cælis sanctus, ab interitu alienus, & præmia ab interitu aliena proponens victoribus: Alter autem infrà, in regione quæ est sub cælo, ambulans, & in abducendis in errorem hominibus occupatus, princeps tenebrarum, qui victis proportione respondentes præbet remunerationes, sceleratus eos mancipans turpissimis affectionibus, & ad proprium interitum attrahens. Ab vtrisque ergò partibus primùm inducitur probatio, & boni quidem ministris omnem virtutis speciem, & omne DEI præceptum porrigentibus, & summo studio & diligentia singula suadentibus rectè gerere, & sic aduersarium repellere: mali verò adiutoribus, omne simulacrum fornicationis & omnem vitij formam contrà inducentibus, & eorum mentem à Dei præcepto blanditijs auocare tentantibus, & ad suî interitum attrahere machinantibus. Quicunque ergò hanc tentationem diligenter animo cogitauerit, & bona conscientia vel recto mentis vsus iudicio, aduersarij quidem omnes insultus repulerit: & ab omni mali simulacro suam mentem & templum impollutum conseruauerit: omnem autem virtutis speciem, frequentibus laboribus & multis sudoribus in seipso plantauerit: is cùm nulli repræhensioni affini martyrio, quæ in agendo versatur, præcepti confessione legitimè certauerit, is quoquè dignam victoriæ coronam ad similitudinem martyrum retulerit. Quicunque verò viuificum præceptum, & vitam quæ est ex Euangelio, abnegauerit, & seipsum tradiderit omnibus voluptatibus & iniquitatibus, quomodò non Iesum factis negauit, etiamsì cum lingua mentiatur? Is reuerà execrandis sacrificauit simulacris.

De martyrib' Cosma & Damiano planè diuersa seqũtur.

Martyriũ in ꝓfligandis vitijs & sectãdis virtutibus.

Nota Lector.

Hi ergò magni pietatis decertatores, Cosmas, inquam, & Damianus, fideles & prudentes cultores Domini, non vanorum solùm & manufactorum deorum, tanquàm abominationum cultum sunt abominati, omni idolatriæ infensi & superstitioni, solum autem Deum verè patrem, Deum filium, Deum spiritumsanctum, tanquàm vnam veram lucem, quæ in tribus solibus cernitur & creditur, credentes, & colentes vnam diuinitatem, potestatem, & regnum. Non solùm ergò hoc modo à pueritia ad finem vsque sequentes testes veritatis, conspecti sunt socij illorum confessionis: sed etiam resistentes carnis & animi affectionibus, quas multi effusè colunt tanquàm deos, (Dico autem, libidini & gloriæ cupiditati, quas consequitur totum examen vitiorum) & his fortiter repugnantes, & validis laboribus exercitationis grauem omninò delentes aduersarium: non ab animali, & quæ est ad tempus, vita superati, non à ratione alienis deliniti cupiditatibus, neque prudentiæ carnis sacrificantes, sed spiritu & veritate Deum colentes: assequuntur etiam perfectam victoriæ remunerationem, cùm apparuerint verè Christi martyres & omni maiores exceptione. Tali ergò certamine decertârunt aduersùs diabolum & peccatum: & cùm honorificētissimum illi honore dignissimi sic ostendissent martyrium, iurè consequuntur pręmia, quæ dantur victoribus.

Quomodò autem hoc ab eis factum est? Cùm continentiam quidem, cum qua ab ineunte ætate fuerant educati, præclari illi viri sibi fecissent familiarem, patibilem animæ partem sufficienter in ea exercentes, libidini nullum ad se dederunt aditum. Omnem verò sensum & omne membrum per illam erudientes & componentes, & se conuenienter præcepto conseruantes mundos ab omni inquinamento carnis & spiritûs, seipsos DEO & patri exhibuerunt dignum Deo templum. Cùm autem humilitatem cum mansuetudine purè amplexi essent, renunciârunt spiritui ambitionis & gloriæ cupiditatis, & cùm eum omninò abiecissent, & ab omni sua actione, cogitatione

Continentiã à pueris sectantur.

2. Cor. 7.

one & sermone penitùs exterminâssent, sic puram & synceram virtutis operationem Deo offerebant. Quo est ergò vitium impudentius & magìs contentiosum, eo magis aduersùs id humilitate vtentes, & hominibus placendi cupiditatem & omnem arrogantiam & hypocrisim, tāquàm ex eo prognata & diabolo amica, è suo corde radicitùs euellentes, perfectè Christum & integrè admiserunt ad habitandum. Sic cùm inanis gloriæ insidias forti animo effugissent, malorum radicem, auaritiam, inquam, per id, quòd nihil possidebant, penitùs amandârunt. Quomodò enim probi athletæ, contendebant aureos & argenteos deos è mente sua abijcere tanquàm inquinamentum: vt in ipsis manentibus impollutis, DEVS, qui est solus impollutus & purus, purè requiesceret: Sic etiam hi mentis maculas & sordes, & animæ prophanationem, non aurum solummodò & argentum & alterius materiæ magnificentiam, sed in ea amorem & affectionem esse scientes, eorum recusârunt omninò possessionem: non quòd omninò possidere ijs ad peccatum reputentur, qui in se possident, sed quòd ipsi viuerent Euangelicè, aut potiùs Angelicè & immaterialiter cum corpore, & virtutis doctrinam vitam suam mundo proponerent. Sciebant enim, verè sciebant, vt qui à DEO docti erant, plura habendi cupiditatem seu auaritiam, & esse & nominari cultum simulacrorum.

Ambitionē & vanam gloriā à se repellunt.

Nihil possideant.

Colos. 3.

Cùm hoc autem nobis quoquè videre liceat, explica, si videtur, auari animam, & eam videbis plenam mutis simulacris. Videbis auri & argenti & vestium immensam & interminatam phantasiam, & omnium possessionum somnia, omniumque rationum & studiorum cogitationes, per quæ solent illa multiplicari: & non solùm in ijs, qui habent, sed nihilominùs etiam in pauperibus & egentibus, quod est maximè ridiculum aut inprimis miserabile, licet sæpè hanc videre affectionē. Qui est eiusmodi, est verè templum simulacrorum, & plenus eiusmodi spectris. Ijs ergò qui sunt tales, & mens & animus toto tempore in his versatur, & memoria eorum afficitur, lætatur, titillatur: in ea incumbit cogitatione, dormit & vigilat cor eius circa thesaurum, in eum totus est defixus, cogitando quonam modo pecunias amplificet & ea paret, quæ ad victū pertinent, ei viuit, eum spirat, in eo confidit: & morbi, & senij, & cuiusuis alterius huius vitæ calamitatis, non Christum, sed aurum, miser esse statuens depulsorem. Perpetuò id ruminat, & de eo multiplicando est solicitus: & quemadmodùm ergò non eius simulacrum colit in animo, quod amore & affectione in ipso impressit? A quo totam vitam suam vult pendére, quomodò non eum colit vt Deum, cùm sic eum honoret & affectione mentis sic amplectatur, vt etiam eum, qui verè est Deus, propter ipsum non audiat? Quomodò verò diuinissimam Christi pulchritudinem, quæ est immaculata, materiæ expers, & inaccessa naturæ, mens contemplabitur, quæ fuerit superata à pulchro auri colore, & præoccupata ab illius contemplatione, & veluti tota deaurata, adeò vt crassi & nullo sensu præditi eorum mores, auro fiant conformes? Hæc quidem auri amantes, & Christum odio habentes, & nec damnum, in quod incidunt, reputantes, neque lucrum scientes esse vanum & nullius precij: & à Dei quidem charitate & fide alienati: sibi autem supplicium in die irę & reuelationis iusti DEI iudicij tanquàm thesaurum recondentes.

Auar⁹, cultor simulacrorum.

At non diuini Anargyri, & verè homines Dei Cosmas & Damianus: sed quomodò florebant in alijs omnibus virtutis dotibus, ità etiam mores ab omni auaritia alienos, conuenienter diuino Apostolo ostendentes, ex ipsa actione sortiti sunt denominationē. Ambo enim à pueris vnam artem exercentes, nempe corporum medicinam, vt in ea facilè se rectè gererent, Dei imitantes benignitatem, non artis opem auro permutabant laborantibus, non argento, non ære, non aliqua re esculenta, neque vlla re tenuissima, gratis autem omnibus, non solùm hominibus, sed etiam bestijs medentes, causam autem curationum non sibi attribuentes, sed grato animo Domino acceptam ferentes. Qui verò sic in paruo fideles apparuerūt, quomodò nō in magno euasuri erant fideliores? Et qui toto vitæ suæ tempore seminabant ad iustitiam, Deo fœnerantes misericordiam, quomodò non ij à Deo iurè percipient fructum vitæ? Tunc autem cùm spiritûs accepissent primitias, sic ferebantur ad perfectionem. Quænam est ergò arrha eorum perfectionis? Videamus, quàm Deo digna: & philosophemur. Nam qui pollicitus est se eos esse glorificaturum, qui ipsum glorificant, quoniam quod eorum, quæ ipsi insunt, pulcherrimum & maximè proprium, vidit eos perfectam perfectè exercuisse charitatem,

Hebr. 13.

Gratis omnib⁹ medentur.

1. Reg. 2.

tem, per ipsam decæterò cum eis versabatur, tanquàm cum iam familiaribus : & præclarè habitans in bonorum studioso mentis eorum proposito, eo vsus est ad commune hominum beneficium, & omnium operatoris spiritus eos ornat omne genus donis. Hinc Hippocratis quidem longam artem multùm valere iubentes : experientiam autem damnantes vt periculosam : Galeni verò loquacitatem & eorum, qui sunt eis similes, infinitos sermones & inania studia despicientes, quomodò viuebant spiritu, ità etiam spiritu, vt diuinum ait eloquium, incedebant. Hinc etiam eodem diuino spiritu, obeuntes morbos humanorum corporum, medebantur cuiuis morbo & cuiuis ægritudini. Et licebat illic videre Apostolicam gratiam euidenter operantem, licebat videre in his viris Apostolicis præclarè perfici Dominicam virtutem & præceptum. Nam ij quoquè ab eo accepta potestate, ambulabant super scorpios & serpentes, & omnem potestatem inimici : ægrotos curabant, dæmonia expellebant, leprosos mundabant, claudos sanabant : gratìs cùm accepissent, gratìs quoquè dabant omnibus. Galat.5. Luc.10.

Hic est modus vitæ, quam agebant venerandi Anargyri. Hic cursus erat sanctis, viuere Euangelicè, ab ineunte ætate ad finem vsque se rectè gerere, vt Christianum decet in terra versari. Hoc erat solum munus filijs lucis, ambulare tanquàm filios lucis, & luce suorum verborum & actionum luminum patrem sanctificare. Munus erat eis, contendere fieri omnium sanctorum participes. Patriarcharum quidem certè benignitatem & hospitalitatem & pietatem, quinetiam à malitia remotos simplicesque mores imitabantur, & vitam non fictam. Prophetarum verò in peccatores seueritatem, pro iustitia zelum, & in omnes veritatem & simulationis vacuitatem. Et Apostolorum quidem nullum apparatum, & carere pecunia, & diuitias curationum, & copias charismatum, varietatem, vt semel dicam, donorum spiritûs. Martyrum autem aduersùs communem hostem animi fortitudinem, aduersùs quenuis cultum simulacrorum victorias & præclara facinora, quibus & præmia cælestia & quæ non marcescunt coronas sunt meritò consecuti. Imitati sunt sacerdotum quidem CHRISTI pietatem, grauitatem, castitatem & virginitatem, integrum seipsos sacrificium, & animam & corpus spiritui consecrantes. Monachorum autem continentiam, quietem ac silentium, perpetuam & * quæcunque deficit in mente precationem, & omnium sanctorum, vt semel dicam, fidem imitantes, spem desiderantes, charitatem rectè exercentes, in pace migrant ad DEVM charitatis. Sed non ambo eodem die. Vt studuerint omniũ Sanctorum virtutes imitari. Sacerdotũ virginitas. legẽdũ puto * quæ nunquàm.

Cùm autem diuinus præcessisset Damianus, breui pòst tempore diuinus quoquè Cosmas eum ad Christum est consecutus. Operæpretium est autem id, quod accidit in eius exequijs, in memoriam reuocare miraculum. Nemo autem credete dubitet, si est præter naturam id, quod factum est, ad naturæ constitutorem & transformatorem intuens. Nam cùm, postquàm diuina illa & verè sancta anima, cum gloria diuinorum Angelorum, & ineffabili splendore & lætitia ad sanctissimum Dominum abijsset, qui precioso illi corpori iusta faciebant, dubitarent quomodò id oporteat sepeliri (scitis verò omninò causam huius dubitationis, nempe trium ouorum acceptionem, & sanctorum breuem propterea indignationem) fit decæterò miraculum omnium miraculorum maximè nouum & elegans. Ad eos de ea re dubitantes repentè accedit camelus : Camelus ille, qui operatione satanæ antè confractus, manu beati Cosmæ colligatus fuerat & sanatus. Is ergò cùm tunc adesset, corrigit hominum dubitationem, & veluti curationi, quam assecutus fuerat, gratiam referens, qui erat mutus, vocem accipit humanam, & iubet eum fratri adiungi. O noua & inaudita, ó terribilia Dei miracula. Homines dubitant, cameli philosophantur. Qui sunt ratione præditi, consilium capiunt de ijs diuidendis, qui non possunt diuidi : rationis autem expers natura, commodatò accepta oratione, (à superis enim, scilicet venit hic iussus) ostendit, quàm essent aliena à ratione, dicens nullam esse iustam causam, cur eos corpore disiungerent, qui sunt alioquì coniuncti in omnibus : quibus quomodò est vnus Dominus, ità etiam vna fides, vna anima, consilium vnum, & vnus spiritus, quomodò etiam vocati sunt in vna spe eorũ vocationis. Qui cùm quomodò carne, ità etiam spiritu sint fratres, eis esse honestum & valdè iucũdum semper habitare in vnum & corpore & spiritu, quomodò etiam prædicit diuina scriptura. Camelus loquitur. Psal.132.

Hh 2 Num

Num autem cùm essent quidem superstites viri illi admirabiles, operam nauabant curandis hominibus: eos verò neglexerunt, cùm essent ad Christum resoluti? an miracula quidem faciunt, sed minora? an illis quidem maiora, & prioribus magìs admirabilia? sed ad breue tempus? An semper quidem, non autem vbiquè? Nequaquàm. Quo est autem mens sensu, & spiritus corpore leuior & potentior, tantùm hi, terra dimissa, & translati in cælum, cùm ab ea quidem, quæ est in carne, recesserint conuersatione, ad spiritum autem perfectiùs accesserint, benigniùs simul & efficaciùs bona opera efficiunt. Atque tunc quidem paulò post eorum decessum, cùm reuerà ad illum accessissent agricolam, cui cùm per os somno hians exitialis irrepsisset serpens, grauiter eum conuellebat, & interna exedebat, eum vocibus & supplicationibus ipsos inuocantem, per os rursùs euomere fecerunt malam bestiam, & à graui illa & lethifera calamitate hominem liberârunt. Post hæc autem mulier quædam insignis periclitans, & magnis vocibus tanquàm magnos seruatores Cosmam inuocans & Damianum, in domum suam reuersa est conseruata: quam maritus quidem priùs peregrè proficiscens, sanctis prudenter commendârat, à malo verò dæmone persuasam, qui iurabat se eam ducturum ad maritum, & ex ædibus progressam, deindè periculo mortis ab ipso illaqueatam, & nè periret, in discrimen venientem, ipsi repentè accedentes conseruârunt.

Nota miracula, quæ fiunt ad horũ sanctorum inuocationem.

Quid his diuinius aut celerius? Etenim cum diuinis & maximè intelligentibus mentibus, vt purissimi, coniuncti illi beati, & cum celeri & supermundana natura, potestate, qui est in eis, diuini spiritûs contendentes, adsunt omnibus, qui indefessi semper eos syncerè & germanè inuocant, & manu incorporea & viua virtute tangentes, non solum corporum affectiones & morbos immedicabiles, sed etiam alios casus & varias calamitates diuinioribus curant adumbrationibus: quas nec fieri potest, vt omnes enumeremus, nec est huius pręsentis instituti. Quis est enim adeò incredulus, quis adeò stultus & hebes, vt nullam ex eis gustârit & senserit vtilitatem? Non enim quomodò Gręci nominârunt Dioscoros, ità etiam hi pręsunt humanorum corporum medicinæ. Nam illis quidem sicut in alijs à veritate aberrantibus, spem habuisse in dijs & dæmonibus: ità in his quoquè inerat in vanis hiâsse attonitos nominibus, & temerè fidutiam habuisse in rebus inanibus. Nobis autem, qui reuerà pendémus à CHRISTI veritate, per sanctos Anargyros verissimum est ab eo nobis propositum donum curationis.

Vide, vndè fiat, vt facilè possint Sancti hominibus adesse.

Sed ô par diuinum & beatum. O oculi puri & luminosi puræ Ecclesiæ & lucidæ, per quos eius corpus illuminatur. O vbera diuina & pulchra, tanquàm duo fontes, è quibus non lactis, sed viuæ gratiæ emanant curationes. O manus eorum, quibus sunt membra luxata. O paralyticorum genua, pedes claudorum & mutilorum. Omnibus enim facti omnia, ad DEI imitationem sustentatis quidem eos, qui cóncidunt: erigitis autem eos, qui sunt confracti. Hæc est, quæ à nobis ad vos proficiscitur laudatio, breuis quidem & longè vestris meritis inferior. Sed mihi ignoscite, quod deest orationis, perfecto animi nostri studio & bona voluntate rependentes, & malas corporis nostri habitudines, vt quod sit in vestra positum potestate, tollite: & sic implentes dono Christi, quod est in vobis, ad ipsum dirigite. Ad gloriam patris & filij & spiritûs sancti, nunc & semper & in secula seculorum, Amen.

ITEM

ITEM VITA, ET MIRACVLORVM SINGVLATIM NARRATIO, SANCTORVM ET *gloriosorum, qui gratis medebantur, Cosmæ & Damiani.*
Ex Simeone Metaphraste.

Pietate & vera religione paulò antè resplendente, & Euangelica prædicatione mundum vniuersum occupante, cognitum fuit par admirabile gratis medentium Cosmæ & Damiani. Eis obtigit patria, quę est Asiæ quidem proxima: erât autem, quòd ad genus attinet, honestissimi. Et horum quidem clarorum & admirabilium virorum, vt oratio significabit, pater, cùm vitę à Deo institutę viã esset ingressus, pietatemq; & verum Dei cultum fecisset maximi, futura verè appręhendens & amplectens: & ea quidem, quæ cernuntur, prætercurrens tanquàm abiecta & incerta: quæ autem sunt illic, vbi est Christus sedẽs ad dexteram patris, mirandum in modum amãs, relictis his sacrosanctis geminis, hinc excedens, ad cęlestia transit tabernacula, quę dilexit insigniter. In eos autem secunda vsus est fortuna mater: erat verò ei nomen Theodote: quę eos quidem patri faciebat similes: eorum autem omnibus modis curam gerebat, & in virtute educabat: quæ honesta qdem moribus, anima autem honestior, & carne casta, erat omnibus exemplar temperantiæ, mitis ac moderata, & omnem amplectẽs bonitatem. Septẽbr. 27. Pater eorũ quàm tec. tit vir pius. Itẽm mater.

Atque arctam quidem & angustam viam elegit hęc puerorum eruditrix, eo vtens duce, qui non foràs expellit eos, qui ad ipsum veniunt, sed porrigit manum paratam ad eos excipiendos. Maternos autem gressus alacri animo sequebantur pueri adhuc ætate tenerrimi, virtutis nouum sulcum secantes, & recẽns compacto eius thalamo, auteas & quę frangi non poterant, columnas subijciẽtes. Lætabantur non ingratum laborem suscipientes. Magno studio contendebant, vt essent pariter benigni & misericordes: vt in parentem & eruditricem essent beneuolentissimi: vt in cohabitando & simul viuendo esset, quæ abrumpi non posset, coniunctio. Quid ergò? pro ijs præmatura misericordia effloruit & gratia, fueruntque gloriæ & honori ei, quæ erat circuncircà, regioni, vt qui pręd icarentur ab omnibus, animi quidem rectitudine ad omnia Domini pręcepta ambulantes, Apostolicis autem gratijs ab eo locupletati. Nam eùm vitam suam perfectè instituissent, carnis perturbationum resistentes multitudini, & ad bonum se, vt ità dixerim, à primis exercuissent carceribus: ea sdem quoquè, quas Christi martyres, consecuti sunt remunerationes. Adeò enim amplexi sunt moderationẽ, & animę solum reputgârunt ab ijs, quę sunt contraria, eamque à vana iactatione & pecuniatum examine non profanatam adeò conseruârunt, vt solos sol adspexerit, primos in terra Cosmam & Damianum post Deum patrem, renouâsse spiritum humilem in suis visceribus. Iohan. 6. Optimè à pueris se gerunt.

Quamobrèm exultabat quæ erat eorum mater secundùm carnem, intelligens hos geminos cum ea contendere in operatione virtutis. Ex quo factum est, vt si quis eos non ipsis nominibus, sed Anargyros, id est, pecunia vacuos dixerit, significet Cosmam & Damianum. Fuit autem viris admirandis impositum hoc cognomẽ, eò quòd re ipsa eis suffragaretur veritas. Communiter enim, præbebant omnia omnibus, vt volebant: Nil verò possidere vsqueadeò summè exercuerũt, vt nõ solùm secũdam abiecerint tunicam, & conuenienter præcepto indumentum calceorum: sed nec manu quidem baculum vnquàm gestandum susceperint. Contrà autem ipsi potiùs se alijs debere esse statuebant pro manu, pro baculo, pro quolibet, quod tegit & fouet: pro quolibet, quod erigit & confirmat, placidũ & mitẽ IESVM imitantes, qui non venit vt sibi ministraretur, sed vt ipse ministraret alijs. Aperta itaque arrogantiæ & insuperbiæ insania, ab eis tunc supra modum fuit victa & conculcata. Seruabant autem innocentiam conuenienter ei, qui dicit: Videbam has rectitudines. Vndè dicti sint Anargyri. Lucæ 10. Matt. 20.

Eorum verò, qui ægrotabant, recreationem, non disciplinarum & artis esse effectum existimabant, non opus vocabant medicamentorum: sed solius esse donum eius,

qui est præstantior. & quanuis se multùm quidem in Hipprocratis, in Galeni autem placitis se magis exercuissent, cùm rebus omnibus tutiorem didicissent esse diuinam virtutem, eam quammaximè amplectebantur: & feruenti in Dei amorem spiritui, rectum in se spiritum adijciebant, per quem omne genus morbos nullo negocio superabant, & super scorpios & serpentes incedebant, & ea faciebant, quæ erant arte superiora. Quæcunque enim mutilauit natura, ea se posse aggredi ad curandum ars desperat. Illi autem non orborum despiciebant oculos, non leprosorum differebant curationem, non claudorum pedes habebant contemptui: sed ipsos quoquè, qui sub adspectum non cadunt, expugnabant dæmones, in diuinum figmentum eis potestatem auferentes. Proptereà semper ad eos confluebat ægrotorum multitudo, vt qui essent benignissimi & munificentissimi. Præthereà verò ea quoquè ab eis alebatur, non varijs cibis & qui opùs habebant aliquo apparatu, (nihil enim horum erat curę sanctis, quomodò nec in morbis, compositionibus & temperationibus eis accommodatis) sed solis, vt ostensum est, precibus ad curationem.

Multos curãt morbos Christi virtute.

Insignis eorum hospitalitas.

Cùm autem totam vitam consumpsissent, eos, qui erant eiusdem generis, beneficio afficientes, & eorum, qui vnquàm extiterunt, fuissent maximè hospitales, & omnium, quos auditione accepimus, maximè frugales, recti, & nulli affines repræhẽsioni, iustissimi, datę gratiæ perfecti dispensatores, cùm tam multos annos vnicuique indigenti pro meritis distribuissent, & pacificè vixissent, migrârunt ad Dominum pacis. Non erat autem omninò Dei, ambos simul de medio tollere, & tantum bonorum accruum simul auferre, & suo figmento afferre tãtam animi ægritudinem. Et ideò vnum quidem priùs, alterum verò posteà vitæ finis excipit: sed contrà atquè processerat eorum ortus, processit excessus. Damianus enim, qui natus erat secundus, cùm non morbis eius corpus extabuisset, sed id spiritalibus sudoribus consumpsisset, primus hinc excessit: paulò pòst autem eum quoq; diuinus ad Christum consecutus est Cosmas.

Excedunt è vita.

Sed cùm ad hunc locum peruenit oratio, adijciam aliquam narrationem, quæ auditu quidem erit noua & inaudita: est autem sanctorum moribus conueniens. Cùm in vita essent adhuc superstites viri maximè admirabiles, cùm aliquandò repentè & præter spem accessissent ad mulierem, cuius paralysi erat corpus dissolutum, id constrinxerunt ac confirmârunt, & eam à maximis necessitatibus liberârunt & doloribus. Ea admirabili beneficio obstupefacta & læta, quoniam offerre sanctis videbatur esse nimiæ audaciæ, voluit fratres donare tribus ouis. Illa autem vel solummodò visa fuit amandata. Non æquo verò animo ferens se non fuisse admissam, stans prope pattem beati Damiani: Cur, inquit, me miseram existimâstis tanquàm abominationem? Cur autem tanquàm à scelesta aliqua famula vos auertitis? Ad hæc verò calidis lachrymarum effusis fontibus, rogabat & supplicabat. Deindè terribilibus quoquè adiurationibus eum mouens, effecit, vt acciperet ea quæ attulerat. Postquàm autem fratri quoquè ea, quæ fecerat, supplex communicauit, grauiter ferebat diuinus Cosmas, gemebat, indignabatur, eum laudare non poterat, vt qui simpliciter in quoddam magnum facinus incidisset. Dicebat eum vendidisse gratiam spiritûs, quam gratis acceperant ab omnipotente: molestis affligebatur stimulis afflictionum propter tria oua, idque cùm non audijsset adiurationes, nec spectaret ea, quibus flexus magnus fuit Damianus. Et ideò immortalem ferre dolorem statuebat etiam post mortem fratris. Neque enim mecùm sepeliatur frater, dixit moriens, neque tangatur meum corpus ab illius corpore, cuius dexteram audiui fuisse extensam ad accipienda munera.

Paralyticã sanant.

Nota puritatẽ animi.

Cùm sic cogitâsset bonus Cosmas, longè abfuit, vt se fratri demitteret. Quanquàm non siuit Deus iram esse incurabilem, sed ei dixit in somnis: Noli temerè fratri irasci. Neque enim quæ sunt oblata, accepit propter munera: sed quòd nollet meum nomen despicere, cùm hoc ei mulier ante alia obijceret, & per ipsum eum valdè adiuraret. Hinc factum est, vt ille quidem iram remitteret, etiamsi ijs, qui aderant, diuinam illam non dixerit apparitionem. ex eo autem omninò clarum extitit, quòd camelus, & posita quodammodò vacuitate rationis, cùm, quod est maximum & maximè admirabile, vocem subijsset humanam, vt paulò pòst ostendemus, iusserit, vt is cum fratre mandaretur sepulturæ. Cùm enim totum vitæ cursum confecisset beatus Cosmas, vt rursùs paulo altiùs repetam narrationem, & cùm non sufficeret ampliùs corpus multorum dierum ieiunijs, in bonorum Angelorum manus tradidisset animam, qui di-

Per visum Cosmas admonetur.

diuinum corpus illius efferebant & exportabant, erant animi valdè dubij, vbinàm id deponerent: tempus verò producentes, differebant sepulturam.

Cùm autem sic essent perplexi, & prçter ea quidem, quç visa erant fratribus, aliquid facere non esse tutum existimarent: rursùs verò indignum reputarent, vt qui ex eodem vtero prodierant, non eandem assequerētur sepulturam propter paruam occasionem, certo & maximè admirabili signo Deus eam sustulit controuersiam. Quidam enim camelus, cui fuerat pes aliquandò contritus, ab inclyto autem Cosma facto signo Crucis inuenerat statìm curationem, (etenim brutorum quoquè curationis, propter insignē misericordiam suam, curam gerebat) cùm tunc apparuisset alicundè ex mōtibus, humano est locutus sermone, & eum iussit deponi apud fratrem: adeò pulchrè animal, expers rationis, decidit cōtrouersiam, & superna prouidēria pro pede reddidit mercedem: & non corrupit gratiam ingrati animi vitium, sed in re, quç conuenienti opùs habebat ratione, fuit vtilis ijs, qui ipsum curauerāt. Et illi quidem sic fecerunt: camelus autem reuersus fuit ad sua pascua. Camelus loquitur.

Nullus ergò tunc erat, qui non eos vocaret seruatores, & illorum defleret priuationem: nullus erat, qui non damnum esse statueret, sanctorum Cosmæ & Damiani decessum. Lamentabatur multitudo eorum, qui curati fuerant: flebiliter eiulabant ij, qui erudiebantur. Ab adolescentibus luctus, à viris fletus, à mulieribus excitabatur eiulatus lachrymabilis. Hanc calamitatem ne infantia quidem ignorabat, etiamsi qui ad Deum transierant, erant paratissimi ad omnem petitionem, & bonis prioribus adiecerant ea bona, quç sunt post mortem, & benignè bona opera suppeditabant. Nondùm enim humì conditū fuerat Cosmæ corpus, & vir quidam operarius, qui manibus sibi victum parabat, cùm ab agri colendi laboribus in soporem fuisset resolutus, perniciosum serpentem suis excepit visceribus. Cùm ergò ab illo grauiter conturbaretur, & intestina eius exederentur, mortis tenebatur desiderio prç mali, quod eum premebat, magnitudine, à quo non poterat liberari, & non tacendis vocibus sanctum illud par inuocabat. Illi aūt cùm non in somnis, sed reuerà apertè ad eum accessissent, & vt ex imo euomeret, iussu suo effecissent, & curationem ei breuì præbuissent, euanuerunt. Deindè haud ità multò pòst illustris quædam mulier, quum eius maritus peregrè proficiscens, vt ad eam custodiendam diligentissimis, & ad ferendum auxilium acerrimis, sanctis commendauerat, & vt ad eum veniret iusserat, quandò aliquis ad eam accessisset, literas ab eo afferens, & ostendens annulum, quo signabat: ipsa dęmoniaco consilio veniens in periculum, liberata fuit à necessitatibus, quæ vitari non poterant, nominis sanctorum opportunè recordata. Spectrum enim quoddam dæmoniacum, quod ei, qui peregrè erat profectus, eo ipso inuidebat, quòd eis, qui erant acres ad defendendum, suam crediderat vxorem: ad decipiendum quàm poterat probabilissimè effictum, simul quidem & mariti mandatum, vt quod despici non poterat, reuocabat in memoriam, & se ipsam ad eum breuì adductum affirmabat & iurabat. Ea autem cùm non posset intelligere, quidnam strueretur, illud spectrum est secuta. Ille verò in profundissimum eam detrudit barathrum, in quod & erat casura, & luctum quidem marito conciliatura, dæmonium autem ad risum motura: nisi sancti illi, qui depositum acceperant, & innumerabilibus oculis eam custodiebant, quæ verbis non potest exprimi, maxima celeritate venientes, eam conseruauissent. Sic mulier cùm maius, quàm sperabat, inuenisset auxilium, & in domum suam esset reuersa, sanctis ferebat acceptū, & illis agebat gratias, quòd soluta esset eius calamitas.

Sancti ab omnibus vocantur seruatores.

Sancti curant homi. nē, in quem serpens intrauerat.

Disce hinc, num sancti ignorent res nostras.

Tam multis virtutibus & miraculis clari fuerunt viri beati, cùm essent superstites: tam multis muneribus nostram ornârunt naturam etiam post mortē suam. Sic Cosmæ & Damiani benignitatem & singula beneficia cogitantes, diuinæ lętitiæ & exultationis dies ne in futurum quidem nos deficient: In Christo IESV Domino nostro, cui gloria & potentia in secula seculorum, Amen.

DE SS. COSMA ET DAMIANO MARTYRIBVS, EX ADONE TREVIRENSI EPISCOPO, *cui etiam antiquiora Martyrologia adstipulantur.*

27. Septēbr.

APud Aegęam ciuitatem natale sanctorum martyrum Cosmæ & Damiani, persecutione Diocletiani sub præside Lysia. Hi venerabili matre Theodora geniti, sacris literis eruditi, professione Christiani, arte medici, virtutibus erant clarissimi. Horum religionem audiens præses Lysias, misit apparitores, qui eos adducerent. Quos adspiciēs interrogauit, ex qua prouincia, aut quæ essent eorum nomina. Beatus Cosmas & Damianus responderunt ei: Ex Arabia sumus. Nomina nostra, Cosmas & Damianus. Christiani sumus. Sunt nobis & alij fratres, Antimus, Leontius, Euprepius. Quos, misso officio, iussit sibi præsentari, & cœpit agere, vt sacrificarent. Et cùm nulla ratione, fundatos animos eorum supra petram Christum, mouere posset, manibus & pedibus vinctos, iussit eos fortiter torqueri: deindè sicut erant cōcatenati, in mare mergi. Quibus statim Angelus Domini affuit, & diruptis vinculis, è pelago liberauit.

Sistūtur coram iudice. *Itemq; eorum fratres.* *Dirè cruciantur.*

Hoc videntes milites, renunciauerūt pręsidi. Ille mox eis ad se reductis: Docete, inquit, me maleficia vestra, & ego sequor vos, communicans operibus vestris. Sancti verò responderunt: Christiani sumus, maleficia nescimus, & in Christi nomine maleficiorū virtutem contemnimus. Recepti sunt, iubente pręside, in carcerem: & sequēti die proconsul sedens pro tribunali, fecit copiosum ignem parari, & beatos martyres de carcere ꝓductos, in medio iactari. Sed orantibus sanctis, ignis virtutem suam amisit. Stupefactus præses, & quæ circa martyres Dei proueneant, magicis artibus designans, suspendi ac torqueri eos iterùm iubet. Sed cùm grato & hilari vultu superiores tormentis persisterent, paratis crucibus, impius proconsul gloriosos martyres suspendi atque extendi, ac lapidibus in cruce leuatos persequi iubet. Sed cùm ictus lapidum in iacientes retorquerentur, pręses furore succensus, sagittis eos aggredi iussit, vt saltem leuiore volatu ferrum eis infigeretur. Verùm cùm nec in aliquo sanctos Dei lęsissent, plurimi mittentium ac circunstantium vulneribus earum defecerunt.

Nihil vruntur ab igne. *Rursùs torquentur.* *Lapidibus & telis frustrà petunt.*

Cernens itaque pręses malitiam suam virtute Diuina superari, gladio animaduerti illos iubet. Martyrizati aūt sunt beati Cosmas & Damianus, Antimus, Leōtius & Euprepius vicesimoseptimo die mensis Septembris. Quorum corpora religiosi viri sepeliērunt in loco venerabili, non longè à ciuitate Aegæa. Duorum autem fratrum Cosmę & Damiani memoriam, Roma etiam templo præclaro opere nomini eorum ædificato, solenniter agit.

Cęduntur gladio.

DE IISDEM SANCTIS MARTYRIBVS, EX GREGORII *Turonensis De gloria Martyrum libri primi cap.* 98.

DVo verò gemini, Cosmas scilicet & Damianus, arte medici, postquàm Christiani effecti sunt, solo virtutum merito & orationum interuentu, infirmitates languentium depellebāt. Qui diuersis cruciatibus cōsummati, cælestibus sunt coniuncti, multa miracula incolis ostendentes. Nam si quis ad eorum sepulcrum fide plenus orauerit, statìm adipiscitur medicinam. Referunt etiam plerique, apparére eos per visum languentibus, & quid faciant, indicare. Quod cùm fecerint, sani discedunt. Ex quibus multa audiui, quæ insequi longum putaui, hoc existimans posse sufficere, quod dixi: Cuncti fideliter deprecantes, sani discesserunt.

Apparēt languentibus.

MAR-

MARTYRIVM SANCTI ET MAGNI MARTYRIS CALLISTRATI ET SOCIORVM:

Authore Simeone Metaphraste.

CVM Christi gregem indiès multiplicari videret inimicus, in eum magno irruit furore, totum perdere cogitans. Improbis enim & agrestibus quibusdam lupis in eū immissis, Diocletiano, inquam, & Maximiano tyrannis, & bestijs potiùs, quàm Imperatoribus, acerbissimè & crudelissimè eum per illos lacerauit. Tantum enim eis immisit impetum in Christianos, vt alia quidem parua & leui cura digna ducerent: hoc autem solum magnifacerēt, Christianos omnes, si fieri posset, perdere funditùs: & hoc opus fore eis maiori glorię putarent, quàm alia oīa. Præsides itaque ab illis acerbiores mittebantur per oēs partes terrę, & edicta in omnem regionem, quæ parebat illorum imperio, peruadebant, quæ erant digna & mente Imperatorum, & animo ministrorum. Sed non Christi ouibus erant perpetuò futuri superiores mali persecutores. qui enim eas emiserat in medium luporum, effecit, vt nouo quodam modo superarent persecutores.

27. Septēb.

Crudelitas Diocletiani & Maximiani.

Atque multi quidem alij & minis, & tormentis effecti superiores, ornati fuêre corona martyrij: inter cęteros autem generosus quoquè Christi miles, & qui viam pulcherrimā transegit martyrij, Callistratus: qui ortus quidem erat Carthagine, & posteà relatus in numerum cohortis, quę dicebatur Calēdarum. Cùm fuisset autem Romæ cum tota cohorte, essetque recens electus, solus veluti quædam stella in nocte, in qua luna nō lucet, gratum emittebat splendorem, Christi fide illuminatus, cùm tenebris erroris detinerentur commilitones. Eius enim patris pater, nomine Neocorus, Pontio Pilato administrante Iudæam, cùm illuc venisset, & Christi viderat perpessiones, & audiuerat diuinam eius resurrectionem. Et cùm putâsset ea, quæ tunc facta sunt, admirabilia, accedit ad Apostolos, & se eis effecit familiarem, Christi fidem, veluti quippiam preciosum, mercatus. Deindè domum reuersus, omnes, qui erant ei genere coniuncti, his bonis impertitur mercibus. Sic huius hæreditatis fit successor Callistratus, & quæ est in Christū fidem vbiquè induxit, tanquàm diuitias, quæ non possunt surripi. Quamobrèm cùm euasisset suspectus militibus, diligenter obseruabatur ab eis quidnam ageret.

Patria Callistrati.

Auus eius vidit Christum patientem.

Cùm ergò vna nocte eum è cubili surrexisse, & consuetas preces Deo fudisse adspexissent, ea duci exercitûs Persentino significant. Ille autem, eo statìm accersito: Num, inquit, ô Callistrate, vera sunt, quæ dicuntur à tuis commilitonibus? Is autem, Nescio, inquit, quidnam de me dicant: ego enim sum nullius mihi mali conscius. Ille verò iubet milites dicere. Ij autem: Iube, aiunt, eum dijs sacrificare: & sic scies, quidnam sentiat, & quęnam sit eius religio. Statìm autem iussus sic facere Callistratus: Ego, inquit, nō didici dijs sacrificare: sed potiùs Deo vero & viuo, qui omnia produxit ex nihilo, & hominē formauit è terra: deos verò, qui coluntur à vobis, quos fabricatæ sunt manus artificum, sculptura & fusione elegantiam ac decorem eis largitę, eos ego, cùm non deos, sed esse dæmonia potiùs à diuina didicerim scriptura, ità nomino. Omnes enim, inquit, dij gentium dæmonia: &, Simulacra gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum. Deo autem sacrificare sacrificiū laudis, & reddere altissimo vota, ab eadem rursùs didici scriptura. Atq; si differentia quidem dogmatis esset mihi impedimento ad munus militare, cōsentaneum esset, & eos me iustè criminari, & tuam magnificentiam diligēter audire insidias, & propter eà quòd non plenè officio functus essem, me accusare. Sed cùm nulla in re delinquam, quanam de causa ex eo solo, quòd cum vestro dogmate non conueniam, & eis facilè aures præbes, & me ducis in iudicium?

Defertur apud ducē exercitûs S. Callistratus

Non vult dęmonibus sacrificare.

Psal. 95. & 113. & 149.

His ira repletus Dux exercitûs: Non est, inquit, rhetoricarum nunc tempus orationum, sed tormentorum longè acerbissimorum, & suppliciorum terribilium, quæ breuì experieris, nisì mihi pàrens, dijs sacrificaueris, quos & ipse adorat Imperator. Neque enim ignoras, quàm sim ego terribilis, vt qui solo adspectu & voce possim perterrére vel ante supplicia. Callistratus autem: Tuus, inquit, stridor, cuiusmodicunque fuerit, terrorem affert ad breue tempus: est verò æternus stridor ille dentium, in quem valdè hor-

Mat. 8. 13. 22. 24. 25.

reo incidere,& vel sola terreor memoria. Dux autem exercitûs,cùm iram non posset
Verberatur. cohibere,iubet eum à militibus extensum validè verberari.Ille verò etiam cùm verberaretur,non emisit vocem dolentis: non ad mouendam misericordiam aliquem edidit gemitum:sed perindè acsì alius tormentum sustineret, ipse psallebat, dicens: Iuraui,&
Psal.118. statui seruare iudicia iustitię tuæ,Domine.Et rursùs: Humiliatus sum valdè: Domine, viuifica me secundùm verbum tuum:& nè permittas,vt sim ludibrio huic viro pestifero: sed me cōfirma, ô Domine, vt feram hęc tormenta,dans vires huic humili & imbecillo corpori,& animum efficiens fortiorem.Cùm autem, dum multis horis verberaretur martyr,eius sanguinem instàr fluuij defluētem adspexisset iniquus Iudex, iussit relaxari à tormentis,& dixit ei:Hæc sunt principia præmiorum inobedientiæ, Callistrate. Sapienter ergò tibi consulens,morem gere ijs,quæ dico, vt ab ijs, quæ adhuc te manēt, libereris tormentis.Deos enim tibi iuro,nisì imperatorio cedens decreto,eis sacrificaueris,tormenta corpus tuum perdent,& canes quidem sanguinem tuum lingent,leo-
Inuictus animus martyris. nes autem tuas carnes edēt.Generosus autem Callistratus:Spero,inquit, in Deum fortem, Deum viuentem,quòd ipse me extrahet ex ore leonis,& ex manu canum vnigenitam meam animam. Sola enim reuerà nunc in toto,qui tibi páret exercitu, hunc Deum agnoscit. Verùm in eo confido, quòd non solam,sed cum pluribus alijs eam accipiet, eis quoquè indita cognitione huius sancti & adorandi nominis.

Trahitur per testas. His verbis magìs iritatus illa bestia,iubet multas minutas testas substerni, & martyrem supinum super ipsas trahi,vt corporis plagis sic discerptis, dolorū esset sensus acrior.Hoc autem dicto citiùs effecto,iubet rursùs infundibulum ori eius immitti, & peluim aquæ ei infundi, vt instàr vtris impleretur Sanctus. Postquàm autē hoc supplicium fortiter sustinuit: Nisì mihi paruēris,inquit iudex,maris habebit te profundum. Clarum est enim,quòd nisì te breuì de mediò sustulero,alios quoquè mihi perdes milites. Callistratus autem:Tibi quidem,inquit,ô sceleratissime,magnæ est curę, vt qui est sub patre tuo diabolo, custodias gregem non diminutum: mihi autem in Deo spes est & fiducia, quòd hunc acquiram Christo meo, & vera fide confirmabo, & in media hac ciuitate figam eius ecclesiam.Dux verò exercitûs magìs animo cōturbatus: Impie tu,dixit,& infelix,mortis sententia tuo iam impendet capiti, & cogitas figere ecclesiam, & multos
Inclusus sacco,mittitur in mare. ex nostris ad Deum tuum adducere?Hoc cùm dixisset, iubet sibi afferri saccum, & in eū inijci Sanctum,& statìm demitti in profundum maris. Ipse autem stabat in litore, nulli alij rem credens,nisì proprijs oculis. Saccus verò, diuina quadam prouidentia, impetu aquarum petræ,quæ in mari latebat,allisus,fuit disruptus,iusto, tanquàm in ventre coeti,in eo orante. Erat autem omninò Deus admirabilium, sicut priùs Ionam, ità ipsum quoquè seruaturus. Duo itaque delphini,tanquàm iussi,adnatantes,cùm Sanctum tergo excepissent,sublimè tollunt:Deindè ad litus accedentes, sensìm & cautè eum depo-
Psal.66. nunt in terra.Quo in loco sanctus martyr opportunè canens ea,quę Dauid: Vēni,dicebat,in profundum maris:sed neque procella obruit: neque laboraui clamans, dum orarem ad te,Domine.Quoniam celeriter meas audijsti preces, & ex vinculis ineuitabili-
Psal.29. bus,& ex profundo infimō me abripuisti admirabiliter,ac pręter opinionē:& sacco meo disrupto,circundedisti me lætitia.

Sed hæc quidem sic canebat athleta in voce exultationis. Multitudo autem militū obstupefacta eo,quod factum erat præter opinionem, protinùs procidentes,Sancti pe-
49.milites credunt. des pręhensabant,(Erant autem numero quadraginta & nouem)petētes liberari ab errore simulacrorum, & ad Christum adduci.Eccè enim,aiunt,cognouimus Deum tuum esse reuerà magnum,qui te vel ex profundo maris liberauit admirabiliter.Beatus autem martyr: Meus,inquit, Dominus Christus non repellit eos, qui ad ipsum accedunt. Ille
Matt.11. Mat.5. enim dicit: Venite* omnes,qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.Gaudete ergò & exultate,quoniam merces vestra copiosa est in cęlis.Hęc cùm dixisset: & manus ad cælum sustulisset: Domine,dixit, qui in cælis habitas,& humilia respicis, & permanes in secula:adspice ad hunc paruum tuum gregem, & conserua ab omni damno, tam bestiarum,quæ videntur,quàm quæ sub adspectum non cadunt.Quoniam solus es glorificatus in secula seculorum,Amen.

Postquàm hæc fuerunt cognita Duci exercitûs: Per lucidissimum, inquit, Solem,hic est magnis repletus pręstigijs. Nam & aquę repressit impetum, emergens illæsus à malis:& hos,vt prædixit,attraxit,eorum pręstringens oculos.Deindè conuersus ad mar-

martyrem: Ego tuas, inquit, refellam pręstigias, ô Callistrate. Breui autẽ scies, quisnam sit quidẽ Persentinus, magnorum deorum cultor: quis aũt Crucifixus, quẽ & ipse colis, & in quo execrandus inaniter confidis. Cùm ergò sedisset pro tribunali, iubet clauis verberari omnes qui crediderant, milites: qui etiam dum grauiter verberarẽtur, & mẽbra eorum confringerentur, veluti vno ore dicebant: Domine Iesu Christe, adsis adiutor tuis famulis, & da nobis ad finem vsq; patientiam. Propter te enim, & quæ est in te fidem, sic pati nostra sponte statuimus. A te autem seruetur noster quoque præceptor & pastor Callistratus, vt per eum perfectiùs instituti in verbo pietatis, accipiamus firmiorẽ tuam agnitionem. Nunc enim tanquàm oues perditæ sumus in cõspectu tuo, Domine. Cùm vix tandèm autem furoris eum cepisset satietas, qui erat plenus omni furore & ira, eos quidem iubet relaxari à flagellis, abduci autem in custodiam, illic tandiù custodiendos, donèc considerauerit, quidnam de eorum statuat interitu. Neque enim eum angebat mediocriter, quòd quinquaginta militibus protinùs esset minuendus exercitus, idque ob mutatam religionem. Clauis cæduntur milites.

Simul ergò cum sacrosancto Callistrato damnati ad carcerem, didicerunt ab illo veram Dei agnitionem. Vnus enim ex ijs, Dalmatus nomine, stans in medio eorum: Rogo te præceptor, dicit sancto, vt nos diuina dogmata doceamur apertiùs, quo mens nostra fide Christi stabiliatur, & cognoscamus spem vitæ, quæ expectatur, vt nõ ampliùs instabiles cogitatione, facilè decipi possimus ab ijs, qui nos volunt conuertere. Nota quoq; nobis euadant dispensationis carnis susceptę mysteria, resurrectionisque & remunerationis. Neque enim à nostris parentibus, neque ab vllo alio de his antea aliquid didicimus. Beatus autem Callistratus: Vnusquisque vestrûm, inquit, de quo velit, interroget: Deus autem, qui docet hominem scientiam, nobis quoquè prębebit sermonem causâ vestræ vtilitatis: & vobis inspirabit intelligentiam, vt pulchrè agnoscatis mysteria pietatis. Cùm sic dixisset, alius rursùs, nomine Bibrachmus: Opùs est, inquit, nobis priùs scire, quomodò Christus, cùm esset Deus, homo quoquè voluit fieri similiter: ludibriaque & probra quomodò sustinuerit, colaphosque, & contumelias, & flagra, & postremò mortem Crucis. Psal. 93.

Sanctus autem ab alto incipiens, fusiùs eis narrauit mysterium Dei cognitionis: Deus, dicens, cùm ex nihilo vniuersum constituisset, manu propria fingit hominẽ ad suam similitudinem, & paradisum, quem ille fecerat, illi donat ad delicias, dans ei liberum arbitrium, & faciens dominum omnis rei creatę, quę videtur. Diabolus ergò ei inuidens hoc vitę genus, & hunc honorem, fraude eum aggreditur, & efficit, vt offendat creatorem. In primum ergò hominem decernitur mors supplicium: & communis ab illo paradiso & delicijs (hei mihi) expulsio. Quod cùm factum esset, valdè clarum fuit supercilium diabolo, qui eum supplantauerat, vt qui per hanc fraudem hominem sibi subiunxerat. Et quid non mali quidem faciebat? Cuinam autem errori, & execrandorum simulacrorum adorationi, serpentiumque & belluarum, non subijciebat, hominumque cædibus vti docebat ad offerendum dæmonibus sacrificium: & præterea cum miserè trahebat ad passiones ignominiæ? Sic ergò videns Dominus suum figmentum dominio teneri à diabolo, non sustinuit id relinquere omninò expers auxilij: sed legem quoquè dedit, quæ malorum reprimebat impetus: & misit Prophetas, qui docebant, quemnam oporteat adorare, & viam indicabant salutis. Postquàm autem vidit non sufficere auxilium aduersùs tantas mali vires, victus à proprijs visceribus, propter sui figmenti interitum, dat illum ipsum suum filium vnigenitum: & efficit vt fiat homo, sicut nos, cùm nec ipsum quidẽ, quod Deus esset, perdidisset. Vt prętextu carnis, & humana forma inescaret eum, qui nos deceperat: vt dum putaret se hominem aggredi, in Deum incideret. Quod etiam euenit. Nam cùm inuadentem inimicum vi vicisset, nobis hanc dedit victoriam per carnem ex nobis assumptam. Sed ne sic quidem abstinuit aduersarius ab amica sibi malignitate. Sed cùm videret multos attrahi ad agnitionem veritatis, tam ijs quę docebat, quàm ijs, quę faciebat, miraculis, cęcos illuminãs, & mortuos suscitãs, paralyticos confirmans ac corroborans, & curans dæmoniacos, mouet in eum genus Iudæorum, inuidia mouens improbas illas animas. Et crucifigunt quidem, cùm volentem comprehendissent, sublimiori permittente prouidentia: & morte afficiunt. Hoc enim factum est potiùs ad extremum aduersarij exitium, & ad perfectam nostram erectionẽ. Nam cùm ad inferos descendisset, deindè tertio die resurrexisset, sic morte quidẽ afficit diabo- S. Callistratus docet milites, quę sunt fidei. Cur Deus factus sit homo.

diabolum, qui morte affecerat: nos autem sua resurrectione simul facit resurgere, & extollit ad cælos, vt qui simul ascenderit cum nostrî assumptione. Atque ante eius quidem cum carne aduentum, fortè erant digni aliqua venia, & aliqua relinquebatur excusatio ijs, qui propter ignorantiam veritatis adhęrebant fraudi simulacrorum: ex quo autem ille venit in terram, & patris voluntatem reddidit omnibus manifestam, nulla est danda venia ijs, qui falsum præferunt veritati post agnitionem veritatis, & tenebras luci, postquàm lux illuxit. Ergò vos quoquè benè fecistis, qui tenebras reliquistis, qui est cultus simulacrorum, & ad Christum veram lucem accessistis, vt vitam æternam per mortem ab ipso susceptam, consequamini.

Cùm sic docuisset Sanctus, surgens rursùs alius, cui nomen Heliodorus: Dic mihi, inquit, domine mi Callistrate, Quò vadit vniuscuiusq; anima à corpore separata, & quęnam sors eam excipit? Cui beatus: Duo, inquit, loca sunt parata animabus, quæ separãtur à corpore: quorum vnus quidem est valdè pulcher, & plenus gratijs, & magnam afferens voluptatem ijs, quæ ipsum sortitæ sunt, animabus: alter verò plenus est caligine, & teter visu, & qui potest magnam afferre tristitiam. Quæcũque ergò sunt bonę animę, & quæ contrà secus sunt affectæ, vtræque sortiuntur locum sibi conuenientem. Neque verò fit perfecta remuneratio, neque bonis, neque ijs, qui contrà se habent, donèc è sepulcris surgentia corpora, his animabus rursùs coniuncta fuerint. Tunc enim veniet quidem rursùs Christus in terram: coram eo autem sistentur omnes homines, & recipiet vnusquisque dignam vita, quam egerit, remunerationem.

Hęc dicit de duobus locis ęternis.

Domitianus autem post hos surgens: Qui ergò, inquit, multùm in vita præsenti peccant, non hîc dant pœnas: sed ijs illic est reseruatũ, quod luant pro factis sceleratis. Respondit autem beatus Callistratus: Illic quidem est perfectum iudicium: & perfecta suorum operum merces ijs, qui operantur, illic reddenda reseruatur: Sed tamen hîc quoquè multos malos Dei persequitur iustitia. Nam cùm sit Deus lenis & patiens, & vniuscuiusque peccatoris sitiat correctionem, gladium quidem suum vibrat, & arcum tendit, terrens apparatu armorum, & euocans ad pœnitentiam. Postquàm autem viderit eos nihil hinc effici meliores, sed alijs potiùs præbere occasionẽ ignauiæ, statìm infert sectionem, & sumit supplicium: alijs quidem cõuenienter peccatorum magnitudini, alijs autem minùs, vtpotè quòd eos rursùs illic maneat supplicium: quomodò Pharaoni factum est, & Sodomis. Nam etsi eos euestigiò supplicium est insecutum, † & nondùm totã implêrunt pœnam. Est autem hinc euidens: Tolerabilius enim erit Sodomis in die iudicij, quàm ciuitati, inquit, illi, quæ non accipit fidei Christi prædicationem. Sic enim ostenditur, non sufficere Sodomitis, quod est hîc supplicium, si eorum, quæ peccauerũt, habeatur ratio: sed adhuc illic reseruatur fæx calicis iudicij Dei. Quòd si nõnullis quoquè iustis inferũtur acerba quædam & aspera in pręsenti vita, minimè est mirandum: ea enim sunt probatio virtutis, quam collegerunt: aut etiam delictorum quorũdam punitio, per quæ penitùs emundati, mundi omninò transmittuntur ad vitam, quę illic est. Est ergò vobis quoquè studendum, nè stetis à partibus eorum, qui puniuntur propter peccata: sed ex partibus eorum qui Deo placent: & æterna consequamini præmia. Effecti enim estis vasa electionis, cùm Deo credideritis: efficiemini autem perfecti, diuino baptismo illuminati. Efficiemini deniquè perfectiores, si martyrij cursum forti & alacri animo peragatis. Stemus ergò magno & excelso animo, fideque muniti, resistamus diabolo, legitimè decertemus, fundamusque & vertamus aduersarios. Sic enim maxima pręmia consequemur à Christo agonotheta.

Psal 7.

Exod.14, Gen.19. Matt.10.

Hæc & his plura monita diu noctuque eis dans diuinus Callistratus, docensque tanquàm præceptor puerorum, parabat & animum addebat ad certamen propositum. Die autem sequenti Dux exercitûs, cùm in insigni quodam loco ciuitatis pręsedisset, eius quoquè assistẽte exercitu, accersit gloriosum victorem Callistratum, & eos, qui cum illo erant, martyres. Qui cùm producti essent, Dic mihi, inquit, Callistrate, te´ne, & hos admonuisti, vt dijs sacrificetis, & ab intolerãdis tormentis liberemini: an adhùc in priori pſistitis inobediẽtia? Magnus autem Callistratus: De meipso quidem, dixit, do responsum, quòd neque sum honestam inficiaturus confessionem, neque mihi persuasi omninò deficere à partibus Christianorum, nec mihi vnquàm poterit persuaderi, vt non stem pactis conuentis cum eo initis. De his autem ipse interroga: ipsi de se tibi enunciabunt: satìs enim sapiunt. Ad eos itaque intuitus Dux exercitûs: Vos autem, dixit, quid dicitis,

tis, q seducti estis artibus maleficis? Illi autem: Quid, dixerunt, frustrà teipsum decipis, putās fore vt nos decipias? Nam si de exercitu quidem vis nos examinare, in quo tibi subiicimur, in omnibus tibi cedimus, & nullo modo tibi resistimus. Si autem de fide & religione, à nobis nihil aliud audies, nisi quòd Christiani sumus, & Deum vnum agnoscimus, effectorem cęli & terræ, in quem etiam credimus, & filium eius vnigenitum Dominum nostrum Iesum Christum, & Spiritum sanctum, quomodò nos docuit hic sapiens noster præceptor. Magna cõstantiā militum.

Hæc cùm quadraginta & nouem martyres tanquàm vno ore respondissent, eós verberari iubet Dux exercitûs: deindè vinctos pedibus & manibus, proijci in propinquam piscinam, quæ vocabatur Oceanus. Cùm ergò eos vinxissent, & essent in aquam immissuri, precatus est Callistratus, dicens: Domine, qui in altis habitas, & humilia respicis, ad hunc minimum tuum gregem oculos dirige, & dignare ipsum in his aquis lauari lauacro regenerationis & adoptionis per aduentum sancti tui spiritûs, vt per ipsum emūdati ab omni veteris hominis vanitate, fiant socij hęreditatis eorum, qui tibi placuerunt à seculo. Simul autem atquè ipsi fuêre in aquas proiecti, eueni tres digna auditu & admiratione. Eis enim soluuntur vincula, & læto vultu & alacri habitu statim emergunt ex aqua. Diuinus autem Callistratus visus est in capite ferens coronam longè speciosissimam, & vox ad eum existit è cęlis, dicens: Esto bono animo, Callistrate, cum tuo grege, & iam venite, in æternis requieturi tabernaculis. Simul autem cum voce magnā quoquè Deus excitauit terræ motum, adeò vt, quę propinqua erat, statua ceciderit, & in puluerem sit resoluta. Quę cùm vidissent & audijssent alij milites, qui erant numero centum & trigintaquinque, ipsi quoquè credunt. Non comprehenduntur autem cum iamdictis: sed illi soli quadragintanouem, cùm sic iussisset Dux exercitûs, traduntur in custodiam. Dicit eis itaque Callistratus: Eccè, fratres, Christi gratia, dignati estis lauacro regenerationis. Oportet ergò, quas pár est, ei agere gratias. Itaq; surgamus, & oremus. Tunc expansis in cælum manibus: Domine Deus, inquit, qui vis omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem venire veritatis: qui etiam tuum gregem eripuisti ex ore leonis, & vocâsti ad salutem æternam, dignare in tua fide nos omnes consummari, & ad te Dominum venire immaculatos & mundos: Quoniam es benedictus in secula. Verberant. Iactātur in aquas. Alij 135. milites credūt.

Sed hæc quidem fiebant à sanctis in custodia. Timens autem Dux exercitûs, nè per ea, quę ab eis fiebant, miracula, multi ab eo deficerent, & alia pars Christo accederet, re communicata cum suo assessore Vero Ducenario, cùm communiter cum eo consultâsset, noctù mittit milites, quibus hoc imperatum fuerat, vt membratim sanctos conscinderent in custodia. Quod quidem etiam factum est vigesimoseptimo Septembris. Qui autem crediderant centum & trigintaquinque milites, cùm accessissent, sustulerūt sanctorum corpora, & honorificè sepelierunt: & eis templum posteà excitauerunt, cui pulchritudine sunt pauca similia: quod stat in media Roma, ciuitatum omnium maximè regia. Membratim 50. milites conscinduntur.

Porrò autem chartam quoquè inuenerunt in custodia, in qua erat quędam doctrina & descriptio gloriosi & victoria insignis martyris Callistrati. Post illorū autem consummationem, martyrium quoquè suscipit Marinus, vir & gloria clarissimus, & doctrina eruditissimus, qui ad finem vsque, fortitudinem ostendit & constantiam: Ad gloriam Domini nostri Iesu Christi: Quem decet omnis honor & adoratio in secula seculorum, Amen.

II VITA

VITA S. ELZEARII COMITIS ARIANI, QVI CVM SANCTA CONIVGE VIXIT CONTInentiſſimè, virgoq́ue permanſit, profeſſus illud beatiſſimi Franciſci inſtitutum, quod vocant de tertia Regula.

Author vitæ huius, ſuum nomen in codice MS. non habuit, ſed eſt fide digniſſima.

Stylum F. Laurent. Surius paſſim correxit.

CAP. I.

27. Septeb.

NOuiſſimis hiſce temporibus, quibus tenebrę vitiorum occupârunt terram, mortalium vitam multis modis deformantes, miſſus eſt à Deo vir admirandæ virtutis & gratiæ, Elzearius Comes Ariani, è Narbonenſi Gallia, ſiue Prouincia otiundus, illuſtris & nobilis genere, ſed illuſtrior & nobilior ſanctitate. Cuius vita ſilentio tegi non debet, quemadmodùm à diuina benignitate & clementia tam largiter præuentus ſit, vt etiam intrà ipſa matris viſcera ſancti ſpiritûs gratia imbutus videretur. Patrem habuit Hermongaum à Sabrano, virum inſignem & potentem, qui longa nobilis ſtirpis ſerie, multarumq́ue terrarum dominio famoſus, ab omnibus colebatur. Mater ei fuit Lauduna Albana vel Albæ, quæ tum ob ſanguinis claritatem, tum ob vitæ integritatem accepta ab Elzeario & Cæcilia parentibus mariti ſui, Bona Comitiſſa vocabatur, eratque benè catholica & Deo deuota. Cumq́ue ex viro ſuo ſanctum Elzearium cõcepiſſet, magnam pręter morem ſenſit animi mutationem, ità vt ſanctis arderet deſiderijs, & ad pietatis opera inflammaretur.

S. Elzearij pater.

Itèm mater

CAP. II.

CVM enim aliquandò pro aliqua animi recreatione extra caſtrum Auſoiſium cum alijs iret deambulatũ, cæteris è familia mundanis ſolatijs & ſermonibus ſeſe oblectãtibus, illa cum Garſenda Alphanti, nobili ac rarę cuiuſdam pietatis & deuotionis, diuiniſque reuelationibus celebri domina, ſeorsùm ſua habebat colloquia, deuitansq́; ſermones friuolos & ocioſos, ab illa ſanctæ inſtitutionis verba hauriebat. Interìm verò ſuum illi animum pandens, dicebat mundum hunc, & ea, quę mundi ſunt, adeò ſibi inſipida eſſe, vt ſi viri lege ſoluta eſſet, totum mundum relinquere, diuinoq́ue ſeruitio ſe mancipare ſtatueret, maximè ſpiritu interiori ſæpiſſimè & quaſi perpetuò ad id ipſam extimulante. Quod quidem Garſenda non parùm admirabatur, & lętabatur plurimùm, quòd eam cerneret repentè in melius mutatam, dicẽs id non ſine ſancti ſpiritûs vnctione ei eueniſſe. Eius quoquè confeſſarius, frater Iohannes Iuliani Franciſcanus, vir magnæ puritatis & perfectionis, diuina illuſtratus ſapientia, de ea quandoquè referebat, ſe recèns in ea comperiſſe pręter morem ſuperioris eius vitę, ſanctum atque conſtans animi propoſitum ad quæuis virtutum ſtudia, bona opera, mundi contemptum, Deiq́ue timorem conſectandum, nec ſine ingenti admiratione, tanquàm prophetica voce dicebat: Si vixerit diù hęc fœmina, magna per eam efficiet altiſſimus, aut certè inſignis erit proles eius.

Matri eius mundus faſtidio eſt.

CAP. III.

Naſcitur S. Elzearius.

POſtquàm autem partûs tempus aduénit, felix mater feliciorem edidit filiũ, eumq́ue primogenitum, atque eadem hora cum feruenti deuotione & gratiarum actione obtulit eum Deo, ità dicens: Domine Deus, ad cuius imperium exiſtunt creaturæ oẽs, gratias tibi ago pro hoc filio, tua benignitate mihi donato, teq́ue humiliter oro, vt eum tibi ſeruum accipias, & tuæ benedictionis gratiam ei largiaris. Quòd ſi tu illum nóſti fore diuinæ voluntati tuæ rebellem, vbì ſacro baptiſmate erit candidatus, illum ſinè mora tollas è medio. Satiùs enim eſt, eum innocentem & nullis proprijs auctum meritis tecùm viuere, & mundo emori, quàm in hac mortali vita tuam offendere maieſtatem. Vt autem Deus oſtenderet ſe hoc ſacrificium accepiſſe in odorem ſuauitatis, tantam pietatem infantis illius animo in ipſis incunabulis inſtillauit, vt cùm needùm triennij

Precatio matris eius.

æta-

ætatem compleuiſſet, erga Chriſti pauperes mirabili commiſeratione afficeretur. Nam cùm baiulatum brachijs portaretur, in caſtri Auſoiſij porta ſæpè pauperes humaniſſimè intuens, nullo pacto progredi volebat, immò verò etiam ſine intermiſſione acerbè plorabat, niſi illis præſtita eſſet eleemoſyna. Atque ea cauſa nutrices eius vel ob afferendum panem redibant in caſtrum, vel ſecum ferebant, vt illi infanti ſatisfacerent. Cumq; pauperes accepiſſent eleemoſynam, lætus & alacer tranſibat. *Mira benignitas infantis erga pauperes.*

CAP. IIII.

POſtquàm autem ætatis quintum exceſſit annum, quicquid ex ludis puerilibus, vel aliundè acquirere potuit, in pauperes erogabat: infantesque & pueros, cum quibus interdùm captabat ſua ſolatia, præcipuè verò inopes, ad prandium ſuum curabat inuitari. Sic ille adhuc infans & puer, pius & benignus erat erga pauperes, humilis & comis erga omnes, placidus, religioſus & obediens erga ſuum præceptorem, verbis parcus, ſed tamen affabilis, maturus moribus & ſedatus, vultu iucundus & hilaris, inſigniter honeſtus, formoſus corpore, habitudine ſiue conſtitutione corporis ſanguinea, liberalis & manſuetus, & quantùm illa ſinebat ætas, prouidus & moderatus. Denique ità cæleſtibus præuentus chariſmatis atque donis, vt certis poſſet indicijs animaduerti, quàm eximiæ eſſet & excellentis quandoquè ſanctitatis futurus. Interim nutriebatur ſub cura & moderatione domini Vuilhelmi de Sabrano patrui ſui, Abbatis Maſſilienſis: & vt creſcebat ætate, ità & ſapientia diuina & gratia apud Deum & homines proficiebat. Adeò verò in illa tenera ætate zelo fidei incenſus erat, vt diceret cuidam monacho religioſo Abbatis iam dicti, magno ſe teneri deſiderio proficiſcendi ad regiones infidelium, atque illic in confeſſione Chriſti per martyrium excedendi è vita. Quæ verba & admiratione monachum illum afficerunt, & ſingularem quandam in intimis animi eius penetralibus deuorionem excitârunt. *Catalogus virtutũ eius adhuc pueri.* *Zelus fidei.*

CAP. V.

ACtum eſt autem diuina prouidentia, vt puer iſte Angelicæ puritatis & columbinæ ſimplicitatis atque innocentiæ, cùm decennis eſſet, mandato ſereniſſimi principis Caroli ſecundi, Hieruſalē & Siciliæ regis, eoipſo præſente virginem Dalphinam non ſinè magno myſterio in vrbe Maſſilienſi ſibi ſponſam acciperet, puellam annorum duodecim, moribus ipſi non imparem, nec mediocriter in Chriſti timore firmatam, diuino amore egregiè accenſam: vtq; poſt tres annos in caſtro Poderij Michaëlis, ferijs S. Agathæ coniugium illud more ſolenni coram eccleſia publicè celebraretur. Ea ſolenni cæremonia peracta, quarto die virgo Dalphina adducta eſt cum multa celebritate ad ſpōſum ſuum in caſtrū Auſoiſij, ibidèm habitatura cum illo. In ipſa autem nocte in cubiculum eius admiſſa, aperuit illi arcana pectoris ſui conſilia, inter alia ſic dicens: Ego ad matrimoniū accedo inuita, à parentibus eò pertracta. Virginitatis enim theſaurū incomparabilem conſeruare & propoſui, & propono, diuino me, vt id faciam, inſtinctu adhortante. Audiens id iuuenis Elzearius, cùm ille, diuini adhuc cōſilij ignarus, necdùm conſtituiſſet virgo permanere, vt erat totus comis & placidus, libēter ſuſtinuit virginē ſponſam iſta dicentem: diuinoq; timore correptus, totā illa nocte eam non attigit, nec vllum verbum inhoneſtum locutus eſt. Illā verò totā eam noctem duxit inſomnē, cum lachrymis & ſuſpirijs orāns Deum flexis genibus, eiq; ſuam virginitatem cōmendans. Noctibus indè conſecutis, ſimul atquè in cubiculū pariter cōueniſſent, prudens puella caſtis, honeſtis & religioſis ſermonibus ſponſum anteuertebat, efficiebatque vt vterque corporis integritatem ſeruaret. *Deſpondetur ei quędā nobilis puella.* *Pudicitiā ſponſę eius*

CAP. VI.

CVM autem felix ille puer etiamnùm apud Abbatem ſupradictum moraretur, & à petulante familia ad fœdas carnis libidines incitaretur, fortiſſimo animi propoſito apud ſe deliberauit, potiùs in mortis diſcrimen conijci, q̃ Deum mortifero peccato offendere: atq; interim ſuām ſponſæq; ſuæ continentiā celans, ità reſpondit: Eſt mihi, vt nôſtis, coniunx eleganti forma, & ea ſufficit mihi. Eodem anno tota Quadrageſima eccleſiæ ieiunia ſeruauit, & nodoſa chordula fortiter ſtringebat nudum corpus, adeò vt è ſaucia carne ſanguinem exprimeret, & totam faciem pallor obtineret. *Idem ipſius S. Elzearij.* *Affligit corpus ſuum.*

CAP. VII.

ANno ætatis decimoquinto ſanctus hic iuuenis in ferijs Aſſumptionis beatiſſimæ matris Dei, cū eodē Abbate erat in loco, quē de Saltu vocant. (Ibi enim primitias

ſeu primum ſacrificium quidã faciebat,& nobilis quidam equeſtri ordine & dignitate donabatur:) Eius ſacratiſſimæ ſolennitatis nocte erat in precibus,quę matutinę dicũtur, & manè facta confeſſione,piè ſumpſit ſacroſanctam Euchariſtiam,vt cum matre gratię nocte ac die animo in cælos aſſcenderet,& viſitationi diuinę propediem affuturæ ſuam animã prępararet.Sub prandij horã ſanus & incolumis,cùm ſuo patruo ad mẽſam ſeruire deberet,vt erat bonis moribus ciuiliter admodũ inſtructus, nihil,quãuìs admonitus, cibi ſumere voluit. A prãdio verò ſedens ad mẽſam, cùm cibũ deguſtâſſet, ſubitò venit in eũ ſpiritus gratię,cor eius vehemẽter inflãmans,idq; cũ multa ſuauitate diuini amoris.Eius aũt flãmę & ardoris interioris tanta vis fuit,vt abſcondi non poſſet.Totus enim extrinſecùs mutatus fuit,& toto corpore calefactus,atq; in vultu rubore pfuſus. Quod vt eius ſodales aduerterunt,de eius ſalute ſoliciti,ꝙ eum putarẽt febri correptũ, à mẽſa in cubiculũ eum abduxerunt,vt illic quieti ſe daret.At illis abeũtibus, humi proſtratus,in preces incubuit,quales ſpiritus ſuggerebat.Atq; illic tãtas diuini amoris pſenſit flãmas,vt totus eius colliqueſceret animus,atq; in Deũ trãsformaretur.Tum verò oſtẽdit ei Deus vitę huius breuitatẽ,& vt totus hic mũdus,bonorũ cęleſtiũ contẽplatione & cõparatione,meritò ſit contẽnendus: tantusq; indè natus in illo eſt rerum oĩm mundi huius,bonorumq; labentium contẽptus,vt,ſi totus orbis terrarũ & quicquid in illo eſt rerũ precioſarum,ei oblatus eſſet,planè fuerit recuſaturus,nec alio q̃ vilis luti loco habiturus,quippe qui tum ſolũ Deum ardẽtiſſimè ſitiret.Videbat tunc apertiſſimè,quãtã Dei miſericordia in illũ vſq; diẽ ſeruatus eſſet, nè in multa facinora prolaberetur,& vt peculiariter corporis eius integritatẽ ſiue virginitatẽ Dñs conſeruâſſet.Ea cauſa planè tum apud ſe ſtatuit nunq̃ de hęrede aut hęreditate curam cogitationemq; ſuſcipere,ſed perpetuò ab omni abſtinere concubitu,ſicutì eum multùm hortata erat ſponſa illius.

Inſolita cęleſtis gratiæ viſitatione afficitur.

Mundus oĩs ei planè vileſcit.

CAP. VIII.

MVltùm etiã cogitare cœpit,quẽadmodùm ſoli poſſet placere Deo:atq; in eiuſmodi meditatione & amoris incendio toto animi affectu Deũ rogauit, vt rationẽ indicare ipſi dignaretur,qua vellet eũ vitã inſtituere ſuã. Omnia enim tẽporatia relinquere,& in deſerta ſecedere loca,vbì oĩbus ignotus,ſub ſola diuinæ ꝓtectionis ſpe & fiducia totũ ſe diuino cultui mãciparet,ſummoperè tũ appetebat. Sed poſt illas preces audiuit tanq̃ alicuius in ipſo loquẽtis vocẽ,nè ſtatum ſuũ deſereret,nec aliquò ſecederet,neque res facultatesq; ſuas abijceret. Illo aũt reſpõdente, ſe propter fragilitatẽ ſuã non poſſe hac ratione in illo diuini amoris feruore viuere ac pſeuerare, rursùs dictum eſt ei:Scio equidem,quantum poſſis:quodq; tu non poteris,ego faciam & ſupplebo.Simulque fortiter admonitus eſt,vt virgo permaneret.

Valdè adſpirat ad ſolitudinem.

CAP. IX.

POſt hunc raptũ admirabilẽ diuinamq; viſitationẽ, adeò fuit in aĩo diuino munere cõſecratus,vt ab eo tẽpore nullã ſentiret appetentiã rerũ tẽporaliũ,nec alicuius caduci honoris, nec quicquã de hęrede cogitaret:ſed volũtate ꝑrsùs ijs oĩbus mortuꝰ eſſet ac ſepultus,nec quicquã mortẽ reformidaret, immò quandocunq; & vbicunq; Deo viſum eſſet,libẽter eã excepturus eſſet. Valdè etiã confirmatũ ſe ſenſit ad tuendã mentis & corporis integritatẽ, abſq; tamẽ vlla voti nũcupatione:& quod mirandũ in illo potiùs eſt & venerandũ,q̃ imitandũ,quandocuuq; cũ ſua ſpõſa cubabat,quãto ei propinquior erat,tanto virginitati & puritati ſuę minùs metuebat. Atq; ità illi ſimul habitantes,nec domũ,nec cubiculũ, neq; lectũ ſeparatìm habebant:nec Dalphinã exiſtimabat ſuã eſſe coniugẽ,quantùm ad vllũ carnale cõmercium attinet, idq; etiã Dalphina de ſe teſtabatur.Atq; ea cauſa vocabat eũ nutritorẽ eorũ bonorũ,quę ipſi Deus cõtuliſſet,patremq; aĩæ ſuę & virginitatis cuſtodẽ.Et ſunt hęc ſanè magna,& aliâs penè inaudita. Sed fuit ille poſt eum,quẽ diximus,mentis exceſſum,intantùm aduersùs carnis tentationes diuina gratia munitus,vt ijs quasì mortuus videretur, nec quiſquam vnq̃ vllũ carnalis tentationis indiciũ in eo animaduerteret: Quodq; his maius eſt,ſi dormienti aliqua illuſio eiuſmodi tentationũ occurreret,fortiter etiam in ſomnis reſiſtebat, & nobilis ſpiritus eius ſemper in acie ſtabat peruigil,virginitatis theſaurum gnauiter defendẽs,accurateq; cuſtodiens.Hęc verò ille de ſeipſo poſteà reuelauit quibuſdam confeſſarijs ſuis.

Hæc profectò mutatio vis dexteræ excelſi.

Carnis tentationes in eo prorsùs extinctæ.

CAP. X.

POſt eundẽ mentis exceſſum, ſanctus & felix iuuenis, ſemper noctibus,anteq̃ dormitũ iret,prolixè orare ſolebat,atq; interdùm in ſanctis meditationibus & contẽplationibus

Ante cubitum prolixè orat.

onibus magna noctis parte versabatur, plerunq; etiam, donèc dilucesceret. Atq; id tum liberiùs faciebat, quandò erat cũ sua sponsa, à qua nõ perindè sibi cauebat, sicut à cæteris. Interdùm medijs surgebat noctibus precandi causa. Annos natus septendecim, nonnunquàm morabatur apud filios Caroli regis: cumq; esset in vrbe Aquẽsi in eius regis palatio, quadam nocte, cæteris dormientibus, solus surrexit, & ingressus in aulã, vbì nullus erat, ad fenestrã flexis genibus orauit. Subitò aũt diuinitùs inflãmatus, totus lachrymis perfundebatur, venitq; tum in quandã mirabilẽ cognitionẽ miseriarũ atq; culparum suarũ, vt quædam abyssus earum sibi proposita videretur, planeq; persuasum haberet, totius vitę suę spatia non sufficere agnoscendæ illi ineffabili misericordię & bonitati diuinę, qua & hactenùs esset pręseruatus, & deincèps pręseruãdus. Itaq; ex tanti beneficij agnitione se profundissimè coram Deo humiliabat, sentiebatq; se Dei misericordia indignum, sed dignũ potiùs milliès damnari in tartarum: & ex se quidem pronum se esse ad oĩa mundi crimina perpetranda, & ea quoq; se re ipsa perpetraturum fuisse, nisì diuina benignitate esset pręseruatus. Sub huiusmodi meditatione Dei misericordiam corde contrito & humiliato deprecàns, vocem audiuit intùs ità dicentẽ: Noli considerandis peccatis tuis vsqueadeò te affligere. maior est enim misericordia mea, quàm errata & delicta tua: sed bona spe fretus, planè tibi persuadeas, nõ me permissurum vnquàm, vt perdas gratiam meam. Tum verò ille amore languebat, optabatq; vt omnes sentirent, quod ipse tunc sentiebat, Deumq; toto corde diligerent, nec eum offenderent vnquàm. Deindè spiritu trãslatus est in quandam planitiem latam & amœnam, in qua erat ecclesia, atq; in ea multitudo magna Missæ sacrificium auscultare volentium: quod quidam sacerdotalibus indutus vestimentis, facturus erat. Inchoârunt autem cantores sacrificium admodùm suauiter & piè ab his verbis: Nos autem gloriari oportet in Cruce &c. Cumque sacrificium de sancta Cruce fieret, & omnis populus singulari quadam pietate auscultaret, videre sibi visus est Christi passionem in totius populi mentibus renouari, suum quoq; animum erga eam passionem feruentissimè inflammari. Atque ità totum illud audiuit sacrificiũ, adeoq; cũ Crucifixo Dño suo fuit cõfixus, vt nõ solùm eius passionem & mortẽ perpetuò in suo pectore circunferret, sed etiam pro Christo mortem oppetere ardentissimè desideraret. Atq; deincèps iniurias, afflictiones, pericula & damna non modò ferebat patienter, sed etiam rebus aduersis lætabatur, suosque persecutores & aduersarios plùs solito diligebat, & pro illis Dominum specialiter deprecabatur. In hoc mentis mirando excessu vsque ad solis ortum immotus atque insensilis perdurauit. Tum verò medicus liberorũ regis, in illam aulam ingressus, & eum ad fenestram stantem, nihilque se mouentem cernens, accessit propiùs, & bis nomen eius appellans, nihil ab eo tulit responsi. Tandèm tertiò appellatus, ad se redijt, & oculos, quos perpetuò interim apertos tenuerat, difficulter & cum dolore clausit. Videbatur enim illi plenos eos esse minuta arena. Vestem autem suam ante pectus totam comperit lachrymis madefactam.

Mira ei cognitio pstatur oranti.

Patiẽ mẽtis excessum.

Ex effectu admirabili visiõis huius veritas probatur.

C A P. XI.

ALio tempore cùm esset Ausoisij, & virgo Dalphina spõsa eius caput illius lauaret, ait ad eam: Ocyùs me expedito. Sentiebat enim se à Dño visitari. Surgẽs aũt, in cubiculo se orationi dedit, mansitq; illic tota nocte in precibus & contemplatione diuina. Sub aurora vocauit sponsam, eaque mox cum lumine accedens, inuenit eum totũ inflammatũ, cernebatque ab eius vultu quandam proficisci claritatem, candelę luce splẽdidiorem atque pulchriorem. Ea claritas & faciem eius & locum illum speciosum & luculentum reddebat. Opportuno indè tempore exposuit ille sponsę suę, se tota illa nocte vidisse & persensisse ineffabilem illã Dei benignitatẽ & pręmia vitæ æternę, quę Deus pręparauit diligẽtibus se, atque idcircò ab omni alio amore se prorsùs abhorrere. Perspicuè tum videbat, & continuè sentiebat Deum semper paratum esse ad impertiendũ nobis dona & charismata sua, si inueniret homines, qui tã vellent ea accipere, quàm ipse cuperet largiri. Crebrò autem eiusmodi visiones & diuini influxus offerebantur ei, quibus totus spiritaliter nutriebatur.

Magna in eius vultu lux cernit.

Deus semp cupit nobis impertire gratiã suã.

C A P. XII.

ANno ætatis suæ decimooctauo aut circiter, in eodem Ausoisij castro ad vesperam sabbati in cubiculum intrans, inuenit sponsam suam Dalphinam illic orantem. Igitur more suo precibus vacans, tota nocte illa vsquè ad orientem Dominico die soleni in oratione & contemplatione permansit, multaquè præclara & admiranda sibi tum diuini-

Visio eius admirāda.

uinitùs ostensa fuisse, posteà indicauit sponsæ & confessario suo fratri Iohanni Iuliani. Erant autem eiusmodi, qualia ille nunquàm ausus fuisset petere à Deo. Vidit enim cum inęstimabili gaudio, quemadmodùm pater gignit filium, & vt spiritussanctus ab vtroque procedat, qui est amor in diuinis personis, & vt tres personæ nō nisi vnus sint Deus. Nec tamen potuit huius generationis & spirationis modum vllis explicare verbis, sed quotiès aliquid pro viribus dicere tentabat, O quàm malè, inquit, & imperfectè loquor: non possum explicare quod vidi, nec efferre lingua, quod experimento didici. fatebaturq; nō sine magno cruciatu se indè dicere, cùm sint inexplicabilia, seque in toto mundo nihil quicquam vel auditu vel cogitatione percepisse, quo secundùm aliquam vel similitudinem, vel proprietatem, aut congruētiam declarare posset ea, quę tum viderat. Ostensum quoquè illi est in ea visione, quemadmodùm illi infinitæ bonitati, quæ Deus est, placuit condere creaturas, quibus sese communicaret, eaque causa Angelos & homines esse creatos. Vidit etiam Deum tanto eum amore creâsse hominem, vt propter eum cæteras condiderit creaturas: & si innocentiam conseruaret, nec ad iniquitatem deflecteret, nunquàm eum aliquid extra Deum amaturum, neque appetiturum. Ostensa quoq; illi fuit ruina primi parentis, quę nobis sempiternam peperisset mortem, nisi diuina charitas nobis subuenisset: & quo pacto Deus sua gratia præueniat peccatores: atque adeò, vt etiam impiorum damnatione, quantùm ad Deum attinet, occasio prębeatur hominibus pertingendi ad salutem, & vt sola malitia nostra ad mortem nos adducat sem-

Psal. 18.

piternam, quòd gratiam Dei recipere nolimus. Tum pręterea, quomodò iudicia Dei

Christi erga nos ineffabilis charitas.

sint iustificata in semetipsa. Vidit quoquè, vt charitate ineffabili filius Dei nostræ salutis reparandę causa sese humiliauerit, & carnem humanam assumpserit: quam quidem charitatem felix iuuenis exprimere oratione nequiuit. Pręterea de sanctissima Christi matre mysteria & opera vidit incompræhensibilia, quibus Deus eam sibi matrem efficere voluit, nec ea quoquè vllis potuit indicare verbis. Itemque cur adeò pauper & humilis Christus nasci voluërit, totumque vitę suæ cursum in angustijs exigere, ex amore incredibili exemplum se nobis præbendo: Cur prædicationis suę ministerium non per alium aliquem, sed per seipsum voluërit exequi: Tum quoquè, vt ex amore, modum omnem excedente, se nobis dederit in venerabili sacramento altaris, volens sine intermissione

Christus nobiscū est familiariter in Eucharistia.

suam bonitatem & seipsum totum nobis communicare, atque vsque ad finem mundi nobiscùm tam familiariter pro nostra vtilitate & salute permanere. Sentiebat etiam diuinum illum amorem, quo impellente, accedere non dubitauit ad tam diram & acerbam passionem & mortem, omnia faciens & perferens ex immensa erga nos charitate. Huius verò contemplatione Angelicus ille iuuenis flebat amarè, dolens Christianos omnes isthuc toto animo minimè sentire, nec parùm admirans Chistianos suis peccatis & sceleribus impedire, quò minùs tantam sentiant charitatem & misericordiam. Simul etiam intellexit, vti per Christi passionis & mortis meritum, sanctis vita sit æterna restituta, vtque ab inferis redempti sint illi, & nobis vitę ianua patefacta. Ostēdit quoq; illi Dominus gloriam resurrectionis suę, triumphum cum quo in cęlos ascendit, charitatemque, ex qua misit spiritum sanctum: simulque sentiebat charitatem Dei diffusam in cordibus Apostolorum, cuius impulsu loquebantur & prędicabant, vt totum orbem ad Christū conuerterent. Sentiebat etiā, cum quanta amoris firmitate fides recepta fuerit, & quemadmodùm propter eam sancti martyres hilariter ad mortē properârint: summeq; desiderabat se in illud posse tēpus incidere, vt cum illis oībus pro fide ipsi occūbere liceret. Sentiebat eīn, quæ pręmia illos maneāt, qui pro Dei reuerentia persecutiones & molestias perpetiuntur: aiebatq; ex hoc animaduertere sese curā, qua Deus tueret ecclesiam suā, immēsam quoq; charitatē, qua sacramēta instituerit nostrę salutis causa, in qbus inexplicabilē eius dilectionē & misericordiā percipiebat. Hęc aūt omnia referens,

Effectus declarat verā fuisse visionem.

dicebat se nullo sermone posse ea ità exprimere, vti viderat, & in suo aīo sentiebat. Ex ea verò visione felix iuuenis intātùm fuit mutatus in melius, & velut alius homo effectus, vt pximo die Dominico ad mēsam sedens, edere non posset, nec sine magno cruciatu inter hoīes versaretur. Cernens id auus eius dñs Elzearius à Sabrano, eius misertus, ait:

Crux est illi, versari inter homines.

Quid habes fili, & cur nō comedis? Fortassis malè vales. At ille ea mira, q̄ diuinitùs ostēsa ei erāt illa nocte, tacitus secùm reuoluebat: & qa gustato spiritu desipit omnis caro, quotiès externis rebus vacare & cū hominibus secularibus versari cogebatur, nō absq; magno labore & dolore id faciebat. Sed tamen ex volūtate Dei, vt suprà doctum est, nō-

nun-

nũquàm oportebat eum occupari rebus externis,& agere inter homines. Facilè alit aduerti poteſt,non parùm illi accreuiſſe meriti ex eiuſmodi dolore & patientia.

CAP. XIII.

PER id tempus quædam eius cognata,viro primario Prouinciæ deſponſata fuit. Eius nuptijs,quę ad quinq; durârunt dies,ipſe interfuit,ſed ſanè inuitus. Aderant tum,vt moris eſt,nobiles & alij,diebus ac noctibus cantionibus,choreis & id genus humanis ſolatijs dediti. Inter eas pudiciſſimus iuuenis tanta ſermonis honeſtate & caſtitate vtebatur,vt ne vnum quidem verbum laſciuum ex eius ore proficiſceretur, cùm interim alij multa iactarent obſcœna & turpia verba, quibus eius caſtum & pudicum pectus non mediocri moleſtia afficiebãt,vtpotè eni ea ſummè diſplicerent,ità vt quaſi telis quibuſdam animum eius confoderent, maximè quòd non poſſet more ſuo orationi & cõtemplationi vacare. In quibus cùm ſoleret diuina guſtare, iam ſpiritus eius languebat præ deſiderio æternorum. At tamen clemens & benignus Dominus illis quinq; diebus eiuſmodi conſolatione eum affecit,vt ſingulis noctibus expergefactus,ſentiret oculos,faciem & pannos faciei propinquos,lachrymis infuſos. Quod enim vigilanti non licuit,inflammatum pectus eius & animus in ſomnis ſarciebat. Quamobrèm ille gratias agens Deo,magnam ſpiritûs conſolationem indè hauriebat. *Mirè cruciatur aliorum impuris ſermonibus.*

CAP. XIIII.

NObilis verò domina Garſenda Alphanti,ex Auſoiſij caſtro orta,quæ viuente eius marito, nobili milite, cum illo votũ caſtitatis fecerat, & ob vitæ ſanctitatem adeò diuino erat illuſtrata lumine,vt non rarò ea,quæ procùl aberant,quæque adhuc futura erant, tanquàm præſentia cognoſceret, diuiniſque reuelationibus & conſolationibus crebrò frueretur: Ea,inquam,Garſenda duas habuit de ſancto Elzeario viſiones admirabiles,ſilentio minimè premẽdas. Cùm enim illa eum partìm nutriuiſſet, ſæpè & feruenter pro illo Dominum deprecabatur. Quadam autem nocte in eccleſia pro eo orans,audiuit corporeis auribus Chriſtum ſibi dicẽtem: Iuueni huic,pro quo tam multùm oras, nôueris me matrem meam dediſſe magiſtram. nihil igitur de illo dubites. Ad quas voces illa nimiùm obſtupefacta,vbi ad ſe rediit,rogauit Dominum,vt ſi illuſio eſſet,abſcederet:ſin autem res vera,ſe certiorem indè redderet. Altera die cùm Miſſæ ſacrificio piè ac deuotè intereſſet,poſt conſecrationem corporeis auribus vocem eiuſmodi ad ſe dirigi ſenſit: Quæ ſuperiori nocte de iuuene Elzeario tibi dixi, ea non ambigas vera & certa eſſe. Illa verò confeſſario ſuo, viro valdè religioſo, fratri Iohanni Iuliani, cuius iam antè meminimus, ea indicauit. Is porrò ſecretò ex Elzeario percontatus eſt, quem in precibus ſuis modum formamque ſibi præfigeret, & quem è ſanctis ſibi præcipuè patronum delegiſſet. Reſpondit ille: Equidem Virginem ſanctiſſimam mihi patronam & aduocatam elegi: cumque ad orãdum me præparare volo,indignitatem & vilitatem meam priùs conſidero: atque ità matri gratiæ me commendans, eam precor humiliter,vt ea,quæ ipſi & eius benedicto filio grata ſint,ponat in corde & ore meo:ſimulque quanta poſſum animi pietate ſemel ei offero Angelicam ſalutationem. Ea dicta, nũquàm mihi deeſt noua rerum diuinarum materia. His dictis,abundè comperit confeſſarius ille veriſſima eſſe,quę à Garſenda acceperat. Huc facit etiam illud,quòd ſanctus iuuenis vtplurìmùm ſabbato & nocte ſequenti diuinitùs viſitabatur: & in ipſa Aſſumptionis ſanctiſſimę Virginis ſolennitate, prima ei obtigit diuina viſitatio. *Garſenda Alphanti, nobilis & ſancta matrona.* *Audit Chriſtũ ſibi loquentem.*

CAP. XV.

ALIO quoquè tempore Garſenda noctù in ſacello ſanctæ Catharinæ apud Auſoiſium orans, manum vidit lapidem precioſum tenentem, ex quo tantus radiabat ſplendor, vt totum illud ſacellum illuſtraret. Admirans autem lapidis ſplendorem atque elegantiam, ſecùm cogitabat, quidnam rei eſſet. Audiuit itaque corporeis auribus vocem dicentem: Lapis hic ſplendidus, eſt virginitas Elzearij,pro quo tu rogas, quæ ſic in mundo fulgebit. Sed reſpice accuratiùs, & vide quantus eius coram Deo ſplendor ſit. Verſo igitur lapide, tanta indè claritas, tamque feruens proceſſit lux, vt oculi eius ferre non poſſent. Cumque clauderet oculos, viſio ablata eſt, & multam reliquit in eius animo conſolationem. *Viſio Garſendæ.* *Virginitas præclara Elzearij.*

CAP. XVI.

DOmina Mablina à Simana,illuſtris & valdè potẽs ac opulenta, nec minùs Deo de- *Mablina à Simana.*

uota & chara matrona, anno ætatis suæ decimosexto orbata viro suo est, cum quo non nisi trimestri spatio vixerat. Noluit autem ad secundas accedere nuptias, tametsi parentes & ꝓpinqui vrgerent, multisq; eam vexarent modis: sed castè, honestè & sanctè permansit in viduitate vsq; in senectutem. Post multos aũt labores & opera pietatis ad tantam peruenit mentis serenitatem, vt rebus diuinis crebrò adeò intenta esset, vt quæ circa eam fierent, minimè sentiret. Vnum è multis referam: Quandoquè à Cœna Domini cùm sacrificium fieret, vsq; in sabbatũ sanctum, in eodem loco permãsit immota, nihilq; sentiens. Hęc ergò matrona de B. Elzeario adhuc iuuene talem habuit visionẽ, cùm penitùs nihil de eius virginea puritate cõperti haberet. Vidit in spiritu sanctum iuuenem habitu splendido indutũ, per amplam & magnã planitiem manibus ferentẽ vexillum candidum & illustre, cuius elegãtia & splendor totum aërem & planitiem illam illuminaret. Sequebatur aũt cũ multitudo innumera hoĩm vtriusq; sexùs, diuersarũ ætatum, conditionũ & ordinum: cuius conspectu plurimùm ipsa lætabatur, rogauitq; Deũ, vt visionis significationem ipsi aperiret. Dictum est ergò illi: Hęc est virginitas & sanctitas Elzearij, quem totus orbis venerabitur, & multi imitabuntur.

Visio Mabilinæ.

CAP. XVII.

FRater Philippus à Rhegio, Franciscanus, nobilis genere, & cognatus Dalphinæ virginis, vir erat mirę sanctitatis & columbinę simplicitatis, adeò vt ad primã innocẽtiã reductus videretur, cui etiã propter excellẽtem puritatẽ crebrò apparuit sanctissima virgo Maria. Is aliquãdò precibus & diuinæ cõtemplationi feruenter insistens, vidit in spiritu S. Elzearium & eius spõsam Dalphinam in præclaro quodam & amplo toro pariter quiescẽtes, atq; ad lecti caput in medio eorum stantem Christum, vultuq; placido illos inspiciẽtem. Vndè animaduertit illorum cõtinentiam Christo gratissimã esse. Bertranda Carmara Carpentoractensis, mulier sanctæ vitæ & diuinarum rerum valdè perita fuit. Ea cùm in quadam solennitate ad perceptionem Dominici corporis se deuotè preparâsset, & sacerdos per incuriam vel obliuionem hostiam pro illa cõsecrare neglexisset, diuina benignitas eam miro quodã modo cõsolata est. Cùm enim Missæ illius sacrificio admodùm piè interesset, & Christi corpus spiritaliter ederet, Angelus Domini partem hostiæ cõsecratę accipiens ab altari, ei sumendam præbuit. Presbyter verò Christi corpus percipere volens, cùm illam hostię partem non reperiret, licèt multo studio hincindè eam perquireret, magno animi dolore affectus est, donèc à Bertranda didicit, q̃d ipsi Dñs p̃stitisset. Hęc ipsa Bertranda planè consimilẽ vidit visionẽ, qualem diximus fratri Philippo oblatã fuisse, nisì ꝙ ipsa Dñm ad lecti caput inter illos sedẽtem cõspexit.

Visio F. Philippi Frãciscani.

Visio Bertrandę, sanctæ fœminæ.

CAP. XVIII.

QVantùm aũt S. iuuenis Elzearius crescebat ætate, tãtùm etiã in eo augebatur gratia & vitæ ꝑfectio, desideriumq; semper rectiùs agẽdi. Itaq; cùm iam vicesimũ ætatis annum ageret, nec anim⁹ eius in castro Ausoisij optata posset trãquillitate potiri, ꝓpter immodicam & superuacaneam curã aui eius ac totius familiæ, qua illum cupiebãt educare in ijs, quæ sunt mũdi huius: post multam precũ instantiam, copiam obtinuit migrandi in castrũ Podij Michaëlis, quod erat virginis Dalphinæ ꝓprium, ex paterna hęreditate & voluntate ad ipsam deuolutum. In eo castro triennium permansère, & cum loci mutatione etiã morum illis accessit in melius p̄clara mutatio. Ibì enim nouus paterfamiliâs nouo quodã modo cœpit suæ familię præsidere, nouasq; morum plantulas inserere, & transgressoribus pœnas ꝓponere. Primò constituit, vt oẽs è sua domo, tam mares, q̃ fœminæ, quotidiè vt minimùm Missam vnã integrè audiant. Secundò, vt viuãt castè & purè: q secùs facerẽt, eos sua domo expellebat. Nolebat enim, vt quisquã pane suo vesceretur, quem sciret peccato mortifero implicatũ, nè alios inficeret, & nè illius peccatũ ipse fouere videretur. Tertiò, vt nobiles & milites, itemq; virgines & matronę qualibet hebdomada semèl cõfiteantur peccata sua, & singulis mensibus deuotè percipiant Eucharistiæ sacramentũ. Quartò, vt eædem virgines & matronæ manè vsq; ad prãdium precibus & pijs exercitijs vacent: à prandio manuarijs operibus sese occupent. Quintò, vt nemo ausus sit blasphemare Deum, sacrosanctam Virginem, vel aliquem Sanctorum: nec quisquam falsò iuret, aut vitiosè & leuiter absq; causa: nec impudica vel inhonesta verba proferat. Sciebat enim ex Sapiente, mortẽ & vitam esse in manibus linguæ: & ex Apostolo, corrumpere bonos mores colloquia praua. Huius constitutionis violatores hac ratione puniri voluit, vt vel toto prandio coràm alijs sederent in terra, solo pane & aqua

S. Elzearius migrat ad castrum aliud.

Optimè instituit familiã suã.

Prou. 18.

1. Cor. 15.

aqua cõtenti: vel toto die in cubiculo manerent inclusi, cõmuni cibo vescentes. Sextò, vt nulli fas sit ludere tesseris, aut alio vti lusu illicito, turpi ac inhonesto. Si quis cõtrà fecisset, grauis illum pœna manebat. Septimò, vt omnes è sua familia, pace, amicitia, & concordia inter se fruantur, alius alium non offendat, neque verbo, neque facto. Si quid à quoquam aliter sit attentatum, mox cum offenso redeat in gratiam. Atque vt id fieret, nõ mediocriter ipse dabat operã; reos aũt pro ratione culpæ puniebat. Octauò, vt quotidiè à prandio, vel alia hora vespertina, nisi legitimum impedimẽtum inciderit, fiat aliqua collatio inter illos, ipso præsente, de verbis Domini pro animarum informatione. In eo aũt colloquio, dum vnus aliquis loquitur, cæteri orent pro illo in cordibus suis, vt Deus illi subministret sermonem, ex quo oẽs proficiant: nec quisquã audeat sic loquentis verba interrumpere, aut aliter impedire. Id si quis non obseruâsset, à tam pio colloquio excludebatur, donèc emendatus, ab alijs reuocaretur.

Alea lusum suis interdicit.

CAP. XIX.

IN eiusmodi verò colloquijs, & in sermonibus suis ipse Elzearius animo & facie iucũdus ac hilaris, nec mediocriter diuina gratia cumulat⁹, ignea edebat verba, à fonte diuinæ sapientiæ ꝓdeuntia: ità vt audientes eum, magnã intrà se sentirent animi mutationem, bonisq; ac sanctis arderent desiderijs, & humiles ac religiosi efficerẽtur. Docebat enim familiã suã, vt alter Tobias, timere Deũ, & abstinere à peccatis, atq; diuina seruare ꝓcepta. Hortabatur eos, vt diuino studerent amori, sese inuicèm diligerent, & corpora sua munda ac pura cõseruarent. Aiebat, à vitiorum suorum cõsideratione debere Christianum exordiri preces suas, atq; indè sese humiliare. Oratio enim humiliantis se nubes penetrat. Hæc aliaq; ijs similia dicebat, quæ oĩa scripto comprehendi difficulter queant. Etsì aũt quotquot apud eum degebãt, in bona voluntate studioq; bonorum operum ꝓficere se sentirent, singulariter tamen ex eius ꝓpinquitate & familiaritate carnis incendia & libidinis flãmas consopiri experiebãtur. Atque ea causa milites & nobiles, alijque permulti nõ solùm ꝓmiserunt, sed etiã seruauerũt perpetuò castitatem, plerique etiam virgineã puritatẽ & integritatem. Eratq; in eius domo tanta oĩm charitas, tanta morum maturitas & honestas, tanta pax, pietas, benignitas, puritas, vt, dempto habitu, potiùs ibì benè institutum monasterium, q̃ aula Comitis videretur. Quamobrèm etiã Alasia, virgo Deo sacrata, soror Dalphinæ, quæ assiduè cum his sanctis coniugibus morabatur, sæpiùs affirmabat, se multo religiosiùs & honestiùs degere apud illos, q̃ in suo monasterio: immò ex eorum conuictu magnos in se virtutis ꝓgressus sentiebat. Accidit quãdoquè, vt per aliquot dies graues carnis tẽtationes pateretur. Itaque in eorum cubiculum clàm ingressa, atque illic se includens, torum immaculatum, in quo dormire illi solebant, flexis genibus circuiuit, & toto pectore Dominum orans: Domine Iesu Christe, inquit, rex virginum & castitatis amator, rogo te, vt per eam sanctam puritatem & virgineam integritatem, quæ in hoc lecto seruatur, liberes me ab hac tentatione. Confestìm omnis illa tẽtatio adeò extincta est, vt posteà, etiamsì voluïsset, vix posset impuram cogitationem aut delectationem admittere. Asserebat illa, se manendo apud eos multùm profecisse in spiritu, & à magnis tentationibus fuisse liberatam. Et reuerà quotquot apud eum morabantur, vitam in melius commutârunt, atque ex ijs complures ad magnam vitæ sanctimoniam eius meritis pertigerunt.

Ignitos ꝓfert sermones.

Optimis institutionibus imbuit familiam suam.

Eccl. 35.

Sed cũ hæc exẽpla rarissima sint, tutiùs lõgè viuitur in monasterio, q̃ in hominũ turbis.

Nota rem miram.

CAP. XX.

CVmq; fama sanctitatis eius, & qua ratione suã regerẽt familiã, longè lateq; se diffunderet, pleriq; ad eius imitationem sese composuêre, & eodem modo gubernârunt domos suas. Per idẽ tẽpus qdam venerabilis Episcopus eius leges, quas familiæ suæ præfixerat, habere voluït, easdemq; suis quoquè domesticis seruandas tradidit. Sciens autem S. Elzearius duplicis esse meriti, per viam veritatis constanter ingredi, eamque alijs indicare: eas ipsas leges, quoàd vixit, semper obseruauit, & à suis obseruari voluït. Quotidiè verò etiam preces Canonicas pro Romanæ Ecclesiæ ritu & cõsuetudine persoluit, idque tam piè & attentè, vt audientes non mediocriter ad pietatem incitarentur. Nec contentus erat ieiunijs ab Ecclesia institutis: sed sua sponte sextis ferijs, totoque Dominici Aduentûs tempore & multis alijs diebus, qui festos dies proximè antecedunt, ieiunauit. Cilicium ad nudum corpus habuit sub vestibus preciosis, & in eo etiam sæpè dormiuit. Ab ea diuina visitatione, quæ ei obtigit in loco, qui de Saltu dicitur, nunquàm, cùm sanus esset, nudus cubare voluït. Sæpè catenulis ferreis se fla-

Dicit quotidiè preces Canonicas.

Crebrò ieiunat.

Vtitur cilicio.

Catenulis ferreis se cædit.

flagellauit, dicensq; psalmum quinquagesimum, memor vulnerũ Christi, ad quemlibet eius psalmi versum tèr dorsum fortiter verberauit. Omnibus dieb' Dominicis Quadragesimæ & Aduẽtûs, itemq; magnis ferijs totius anni, permultorumq; aliorũ sanctorum, presertìm virginum, pijssimè sumebat Eucharistiæ sacramẽtum. Retulit ipse quãdoquè virgineę cõiugi suæ, cùm Christi corpus acciperet, videri sibi optimum saccarum se in ore habere ac deglutire. Illa aũt interrogante, qd id sibi vellet, respondit existimare se se, velle Deum, vt crebrò sacrosanctam Eucharistiam percipiat. Tantam habuit diuinitùs orandi, meditãdi, cõtemplandi gratiã, vt ab ea visitatione, quam diximus in loco de Saltu ei contigisse, semper & vbiquè promptè & expeditè citra laborem aut molestiam vel orationi, vel meditationi, vel contemplationi dare se posset. Illius enim nobilis animus, Deo vnitus & cõiunctus, ei etiã singulari quadã familiaritate iugiter adhęrebat. Ad mensam sedens & comedẽs, cęlestia interno gustu pcipiebat, nec rarò tum animo illius noueę quędã & admodùm pię res abinsperato occurrebãt, vtì ipse suę spõsæ in cõclaui aliquãdò indicauit. Cum hominibus diuersis illo colloquẽte, spiritus eius haudquaq; à Deo distrahebatur: atq;, quod plus est, cùm choreis adesset, cãtiones & instrumẽta musica nihil ei impedimento erãt: immò verò ex eiusmodi melodijs miro quodã & excellenti excessu eius animus in Deũ rapiebatur: ità vt eius pclara spõsa, cùm pręsens interesset, nõ mediocriter formidaret, nè, si musici cõcentus adhibiti essent, ille collaberetur, spiritu in Deum absorpto. Vbì aũt ab huiusmodi rebus domum reuersus erat, in cubiculum se recipiens, diuinaq; suauitate cõfestìm affici se sentiens, orationi & cõtemplationi sese applicabat, perfectamq; indè consolationẽ hauriebat. Pernoctabat interdùm in precibus, largissimos ab oculis lachrymarũ imbres fundens. Id genus pijs studijs & exercitijs maiori libertate vacabat, quandò erat cum sponsa virgine, cui nõ ità, vt alijs, sicut iam antè diximus, sese abscõdebat. Immò cùm soli essent in secreto cubiculo, inter se de reb' diuinis colloquebãtur, & ad studia pietatis mutuò se cohortabãtur, simul dicebãt attentè ac piè preces, quas Matutinas vocãt: ijsq; absolutis, in eodem cubiculo separatìm orationi aut sanctę meditationi vacabãt: ità vt cubiculum eis versum esset in oratoriũ, & vtriusq; anima verum esset Dei templum. Deniquè conatus & studium omne beati viri, tam publicum, q̃ priuatũ, in tria pręcipuè intentum erat: Primò, vt peccatum omne & quicqd Deũ offenderet, haud secùs atquè ipsas gehennę flãmas vitaret. Secundò, vt animum suum ardenti amore ac pietate Deo offerret: quo fiebat, vt nõ sine magno animi dolore mundi negocijs, quę eum hinc auocabãt, occuparetur: nec tamen ausus erat ea à se reijcere, quòd, vt suprà dictum est, à Domino iussus esset in suo statu permanere. Tertiò, vt bona, quæ ageret in occulto, diuinasque visitationes & illuminationes, quas crebrò percipiebat, celaret, præsertim homines mundo & carni addictos.

Eccè vt ex ijs rebus, q̃bus multi abutuntur, eius animus in Deũ rapitur.

Nota præcipua eius studia.

CAP. XXI.

Vt verò ab ipsa natura fuit liberalis, ità etiã ex dono gratię humanus & misericors erat erga Christi pauperes & leprosos. Quotidiè enim habuit duodecim pauperes & leprosos, quorũ ipse lauabat pedes, & ora osculabatur: ijsq; cibo ac potu refectis largas pstabat eleemosynas, atq; ità à se illos dimittebat. Abijt quãdoquè in comitatu suo venatũ cum multis è familia sua, quos oẽs iussit antecedere: ipse verò vno apud se milite cum tonsore retento, ad quoddam leprosorum diuertit domicilium, vbì sex horrida percussos lepra reperit, è qbus pleriq; vsq; adeò deformes erãt, vt sine horrore adspici nõ possent. Videbãtur exesa & absumpta labia, ità vt dentes paterẽt, atq; etiã exciderẽt. Eos vt vidit sanctus & pius iuuenis, humanissimè salutauit, & salutares eis adhortationes pposuit: indè oẽs singulatim peramãter osculatus est. Et eccè repentè curãtur oẽs, & tota illa domus odore suauissimo completur: ille verò, pręstita eis eleemosyna, recedit: sed abeunte eo, igneus qdã & luculentus radius ab eius capite cunctis cernẽtibus, emersit, q semper cum recedente lõgiùs tendebatur: attingensq; leprosorũ domũ, spatium omne quod inter illum pgredientẽ & eã domũ intererat, mira luce pfundebat: nec priùs radius ille disparuit, q̃ ille ad suã, quę peùl satis aberat, familiã peruenisset. At sanctus iuuenis, qui in oĩbus illis, q̃ admirabiliter p eũ Deus operabatur, laudes vitabat humanas, oĩbus suis seueriter interdixit, nè hoc miraculũ, donèc ipse in viuis esset, cuiquã reuelarẽt. Porrò leprosi illi ab eo curati, relicta leprosorũ domo hospitali, deincèps nullo phibente inter sanos habitãrũt. Sępè aũt B. Elzearius clàm alia leprosorũ habitacula inuisebat, vno tantũ socio cõtẽtus: ibiq; flexis genibus, eorũ abluebat pedes, osculabatur vulnera, eaq; purgabat

Vide in tã nobili iuuene tam eximiã erga miseros humanitatem.

Sex horridos leprosos osculatur, & mox sani fiunt.

Nota Lector.

gabat & obligabat, ità vt socius eius staret planè obstupefactus, atq; ex pio, magis etiam pius efficeretur. Præ nimia erga miseros commiseratione, sanctus iuuenis nunquàm faciem suam ab vllo auertit paupere, sed animũ atq; manum omnibus pro Christi amore ipsum rogantibus liberaliter porrexit. Hęc enim actuosa virtus ei quasi à natura inesse videbatur. Iubebat pauperes & egenos secretò inquiri, iisq; nonnunquam etiam nõ petentibus magnas prębebat eleemosynas. Accidit quãdoque, vt ipso in castro Podij Michaelis degente, ob magnã sterilitatem incolis eius regionis annona deesset. Illi itaq; ad sanctum iuuenẽ confugiunt, orãt vt velit illis esse subsidio, quò possint annũ illum exigere. Tum ille rebus suę domui necessarijs separatìm repositis, quicquid supererat, illis mutuò dedit. Sed cùm aliquãdiù ante messem non cessarẽt pauperes petere, iussit etiã de illis rebus, quas in suos necessarios vsus seruauerat, eis erogari. Tandem verò, cùm frumentum omne absumptũ esset, & pauper quidã frumentum peteret, pręcepit ille cuidam fœminæ, quę granarij claues habebat, vt illi frumentũ daret. Illa dicẽte, nihil prorsus superesse, fidenter ait: Ito, & diligẽter inquiras: fortassis quippiam reperies. Abit illa, tametsi nõ nesciret nihil illic remansisse, vt satisfaciat hero suo: & ecce tantũdem in horreo frumenti reperit, quantum seruari iusserat Elzearius in v sus necessarios familię suæ. Stupet igitur ad rei insperatę cõspectũ, dat pauperi quod petebat, citoq; indicat rem oẽm domino suo. Ille verò mox ad iusiurandũ eam adigit, nunquam eam cuiquam eã rem ante ipsius obitũ indicaturã. Sed ea tamẽ diù celari nõ potuit, quod plures è familia iam scirẽt frumentum omne exhaustum fuisse. Porrò sanctus iuuenis frumentũ, quod illis mutuò dederat, etiã dono dedit, Christi amore nihil prorsus ab eis repetẽs. Eius simile quiddã accidit alio tempore habitatoribus Ausoisij & totius Baroniatus, propter famẽ & annonę caritatem. Ducẽtos enim frumẽti sextarios Dei amore partim dono, partim mutuò dedit, solũ necessarium suę domui frumentũ sibi retinẽs. Sed cùm sub messem pauperes hincindè ad eum venirẽt, & frumentũ peterẽt, iussit dari è suo, quod sibi seruârat. Dicẽte familia, nihil in horreo remãsisse, nihilo minùs pręcepit, vt irent & accuratè inquirerẽt, darentq; pauperi cuidã importunè petẽti. Abeunt illi, & tantã frumẽti copiam inueniũt, quę vsq; ad importatas segetes nouas abundè, nõ solùm familiæ, sed etiã egenis sufficeret. Quod aũt quibusdã mutuò dederat, id eis donatũ esse voluit. Solebat interdùm visitare ægrotos, è quibus multos curauit. Apud Arelaten cùm esset, Constãtia puella septennis, filia Iohãnis Albæ, quatuordecim dies perpetuis erat vexata febribus, atq; vno die vidẽdi loquendiq; facultate caruerat. Quæ res matrẽ eius incredibili dolore affecit. Sentiens id B. Elzearius, & eius vicem valdè dolẽs, ad puellã accedit, cuius iam, accensis cereis, exitus expectabatur, imponensq; manũ suã capiti eius, Domini voluntas, inquit, fiat de te, filia. Egressusq; foràs, cõsolatur matrẽ lachrymabundã, dicens filiã eius viuere. Mox puella cibum petit, afferens hominẽ quendam curâsse ipsam, tãgendo faciem & caput eius. Eodem die plenè restituta, altera luce suis pedibus domi forisq; ambulauit.

Diuinitùs ei frumentum præbetur.

Rursùs ei à Dño frumentũ suppeditatur.

Sanat puellam moribundam.

CAP. XXII.

ANno ætatis suæ tertio & vicesimo, patre ipsius defuncto, factus est Comes Ariani & Baro Ausoisij ex patris institutione. Atque tum primùm Italiam petijt, eius comitatus occupandi causa. At verò Ariani oppidum, trienniò ei rebellauit, multasque iniurias, nec parua damna & contumelias ibi perpessus est. Interdùm etiam insidias ei comparârunt, & crimina quædam affinxerunt. Sed ille multis licèt modis ab eis lacessitus & diu exatus, nunquàm vltionem petijt, neque vnquàm vltus est. Volebat quidem princeps Tarentinus, qui eum inprimis charum habebat, eiusque iniurias valdè dolebat, complures eius vrbis homines suspendio necare, plerosque mutilare, vt cæteri territi suum officium facerent: sed ille non permisit, immò verò constanter, nè id faceret, impediuit, dicens præpotentem DEVM & iustitiam eos quandoquè ad sanitatem reducturos: quod etiam ità euenit. Eius enim patientia id obtinuit apud Dominum, vt posteà ab omnibus illis honoraretur vt dominus, amaretur vt pater. Ibi rũ quasdã literas inuenit, quas quidam nobiles scripserant patri eius adhuc viuenti, in quibus grauiter quidẽ, sed falsò eum accusabant, multumq; vrgebãt patrem, nè eum scriberet hęredem, permultis fallaciosè & proditoriè ad id efficiendũ adhibitis rationibus & argumẽtis. Quas literas cùm sanctę coniugi suę in cõclaui legisset, illa sciscitabatur, vellet ne eas calũniatoribus illis ostendere, vt submissiùs & humiliùs sese gererent, & tanti sceleris ducerẽtur pœnitentia. Respondit autem mitissimus iuuenis: Ego verò totum hoc facinus eis ex animo condono,

Insignia eius patiẽtia.

Generosus ei⁹ animus prudēti cōsilio proditoribus ignoscit.

dono, nec volo has eis literas ostendere: immò eos sibi persuadere volo, mihi de ijs prorsùs nihil constare. Si enim perciperēt, in manus meas illas incidisse, iam magna ex parte pœnas darent. Semper enim timerent sibi à me, & perpetuò suspectum me haberēt. Sic dixit, & literas adeò aboleuit, vt nūquàm quisquam illorū resciuerit eas in illius peruenisse manus. Immò paulopòst, cùm miles quidam, earum literarum primarius architectus, cum alijs præsens adesset quodam solenni die, sanctus & pius comes illum præ cæteris honorificè accepit, magisque se illi familiarem præbuit, & in suum cubiculum introducto quædam magni precij corporis sui ornamēta dono dedit, atque quoàd vixit, specialia amoris & beneuolentiæ signa ei exhibuit.

CAP. XXIII.

Egregia laus eius.

TAnta enim in illo virtus & gratia inerat, tanta animi fortitudo & patientia in rebus duris & aduersis, vt toto vitæ eius spatio nemo, quantumuìs familiaris vel domesticus, ob quamcunq; molestiam & afflictionem, quicquam eum vel dixisse vel fecisse impatienter & iracundè potuerit animaduertere. Atque ea caussa Dalphina sancta virgo, quę ipsius virtutes & actiones assiduè cōtemplabatur, cùm cerneret eum nihil cōmoueri aduersùs eos, qui iniuriam ei irrogarent, eiq; molesti essent, sed ferre omnia sedatè, vultuque placido & iucundo, admirans tam insignem tamque inuictam in illo patientiam, vtq; eius certius periculum faceret, intrà conclaue ità ait ad eum: Quid hominis es tu, Elzeari, qui nūquàm erga illos, qui te iniuria afficiūt, commoueris? Videris esse trunci instàr aut statuæ, nihil sentientis. Et tamen patibilis es, & homo mundanus. Aut fortassis vel nescis, vel nō potes irasci. Et quid, obsecro, officeret malis, qui interdùm iniustè te lædunt, si te quandoquè iratum illis ostenderes? Ad hęc homo lenissimus respondit: Ecquid verò, Dalphina, prodest irasci? Nihil profectò: at tamen explicabo ego tibi arcanum pectoris mei. Nóueris me interdùm sentire aliquam in animo aduersùs infestantes me indignationem, sed ilicò me conuerto ad cogitādas iniurias Christo illatas, eumq; imitari cupiēs, dico mihi ipsi: Etiamsì famuli tui barbam tuam cōuellerent, & colaphos tibi infringerent, nihil esset ad Dominū tuum, qui maiora perpessus est: certumq; habeas, Dalphina, me nunquàm cessare à commemorandis Iniurijs Saluatoris mei, donèc animus meus planè sit trāquillatus. Atq; hanc fateor me à Domino habere peculiarem gratiam, vt eos, qui mihi iniuriosi sunt, vel æquè, vt antè, vel plùs etiam amem, & pro eis specialiter orem, agnoscamq; & confitear, me maioribus & atrocioribus iniurijs dignū esse. Ex his verbis virgo Dalphina fuit mirum in modum confirmata, & cęlesti suauitate referta, sentiens generosum eius animum rerū cælestium desiderio adeò incensum, adeoq; Deo coniunctum, vt nulla perturbatio vel commotio ei posset dominari.

Christi iniurias & pœnas cogitādo, fert æquanimiter aduersa.

Rara virt⁹.

CAP. XXIIII.

Industria eius in ære alieno dissoluendo.

ERat tum Comitatus ille & Baroniatus magno ære alieno obstrictus & pressus. Itaq; constituit certos homines, qui certos quosdam prouentus & res ad se reciperēt, atque indè paulatim omne æs alienum dissoluerent. Audiens aūt ille tam molesta & dura onera, ità intrà se dicere solebat: Gratias tibi ago, Domine Deus meus, quòd vt à me in prima tua visitatione omnem huius mundi & rerum labentium amorem abstulisti: ità nunc, te iubente & disponente, eas terras & ditiones obtineo, quæ intantùm sunt ære alieno afflictæ, vt etiam mundi amatores vix vllam possent ex eis delectationem capere. Quandò verò clementia sine iustitia, pręsertìm in principe, inanis & inepta esse videtur, beatus Elzearius, vt per vniuersas Domini vias, quæ sunt, misericordia & veritas, recto pede incederet, sicut erat misericors, ità etiam iustitiæ zelator, quā misericordia temperatam suis subditis ministrabat. Ijs, qui publicis fungebantur officijs, præcipiebat, vt in iudicijs & sententijs ferendis à iustitiæ norma minimè deflecterent. Si qui ea in parte remissi & incuriosi essent, eos acriter obiurgabat, plerunquè etiam ab eiusmodi functionibus remouebat, magìs idoneos eis substituens. Maledicos & alios sceleratos homines seueriter persequebatur, & captos atque in vincula coniectos, pro ratione culpæ plectebat. Morti adiudicatos salutaribus monitis instituebat, comiterque hortabatur, vt sua peccata confiterentur, maximeque vt ad Christi passionem confugerent. Cùm scelestus quidam, homo maledicus, sententia curiæ eius suspendio addictus esset, accessit ad carcerem, & diù multumq; illum exhortans, atq; ad veram pœnitentiam prouocans, tam accuratè eius maleficia illi declarauit, vt ex animo se peccâsse doleret, flensq; & gemens, fateretur ea se morte dignū, immò ignominia maiori affici se debere: gratiasque agens

In principe debet clemētia cum iustitia esse coniuncta.

Psal. 24.

Seueritas eius in maledicos &c.

agens Deo, tolerãter & hilariter mortem exciperet. Damnatis pecuniæ, interdùm tertiam partem solebat remittere, quibusdam dimidiam: pauperibus totam condonabat, sed secretò & per alios, nè impúnitas licentiam pareret, sed semper in metu essent, atq; à peccatis & maleficijs sibi cauerent. Eorũ, qui morte plectendi erant, facultates pro more in fiscum principis importabantur. Verùm si illi vxores haberẽt ac liberos, clàm aliena manu eas illis restituebat.

CAP. XXV.

CVM à Roberto rege, cui inprimìs charus erat, fratre S. Ludouici Episcopi, Neapoli equestri dignitate ornatus essẽt, ea nocte more suo in ecclesia, vbì id fiebat, peruigil in preces incubuit, ingentiq; equitum auratorum aliorumq; nobilium multitudine cum luminibus in templum ingrediente, atq; cum tubis alijsque diuersis instrumentis musicis coram illo hilariter & iucundè transeunte, ille mundana gaudia cęlestibus cõmutauit. Nihil enim, quę circa ipsum gerebãtur, sentiens, totus fuit ad cęlestia sublatus, & inter Angelorũ beatorumq; spirituum agmina animo versans, cum illis diuina contemplabatur. Atq; ità tota illa nocte terrena excedens, cum magna animi suauitate gustauit cęlestia & æterna, vti posteà suę Dalphinę secretò reuelauit. Cœpit aũt multo tum acriùs, quàm anteà consueuisset, intùs vrgeri, vt cum felici sponsa sua Dalphina sacrum virginitatis votum Dño nuncuparet, quod quidem eisdem sępè etiam aliâs spiritussanctus inspirârat. Misit igitur per specialem nũcium literas ad illam in Galliam Narbonensem siue Prouinciã, vbì tunc morabatur, iubẽs vt quamprimùm veniret ad ipsum cum domina Garsenda Alphanti. Acceptis literis, illa, vt verè humilis & obediẽs, relicta Garsenda ꝓpter malam eius valetudinem, nauim ingreditur: cumq; ad eum peruenisset, comiter ab illo excipitur, auditq; clàm eum sibi dicentem: Ego te acciui, vt, quod sępè tentauimus, Dño virginitatẽ nostrã voto cõsecremus. Sed quia illi sic visum est, vt domina Garsenda huic voto intersit, ꝙ illa sępè nos ad id nuncupandum hortata est, & à teneris annis salutaribus monitis nos piè admodùm & diligenter instruxit, optauitq; coràm adesse, nosq; & videre & audire perpetuam continentiã pollicentes, nos proficiscamur ad eam. Atq; ità discedendi copia à Roberto rege difficilimè impetrata, iubente eo, vt intrà biennium ad ipsum redirent, Italia relicta, vbì quinq; annis mãserat, in Galliam Narbonensem siue Prouinciam sunt reuersi. Multi aũt eis venientibus obuiàm progressi sunt nobiles & affines, hilariter eos accipiẽtes: in qbus Rostagnus à Sabrano equestris ordinis, cùm eum amplexatus esset, repentè eius animus est magna vi immutatus. Nam cùm iam grandęuus esset, & bienniò sua peccata cõfessus non esset, tãta sensit peccatorũ sarcina se premi, vt nec quiescere, nec cibũ capere, nec quicquã omninò facere posset, donèc peccata sua cum multa cõtritione & lachrymis multis esset sacerdoti confessus. atq; ex eo tempore ad meliorẽ frugem se recepit. Felices aũt cõiuges illi ad castrum Ausoisij peruenìẽtes, inueniunt dominã Garsendam etiamnùm decumbẽtem: cumq; eam inuiserẽt, & aduentûs sui causam indicarẽt, pia matrona impensè exultãs: Gratias tibi ago, inquit, Domine Iesu Christe, ꝙ duplici me gaudio recreare voluìsti. Sicut enim multùm optaui interesse huic voto, ità toto animo cupiebam dissolui, & tecum esse. Quod cùm feruẽter peterem, responsum est mihi à Domino, tantispèr in corpore me mansurã, donèc videã hos sacros coniuges virginitatis votũ ipsi offerre. Porrò in eodẽ castro simul Pascha celebrârũt, & cũ sanctissima Christi matre, & Maria Magdalena, Maria Iacobi & Salome sanctisq; Apostolis Dominicæ resurrectionis gaudia contemplantes, festum illud admodùm religiosè & piè coluerunt, atque indè vsq; ad beatę Mariæ Magdalenæ ferias in eodem castro diuinis laudibus & meditationibus vacârunt.

Eques auratus fit.

Ex Italia redit in Gallias.

Mira conuersio equitis iam grãdæui.

CAP. XXVI.

IN ipsis aũt S. Magdalenæ ferijs, in sacello B. Catharinæ, Missæ sacrum singulari pietate auscultârũt, & sacrosanctã Eucharistiã perceperũt: vbì cùm Garsenda adesse nõ posset ob aduersam valetudinem, peracto sacrificio, eam accedũt, & ea pręsente, atq; etiam Alasia sorore Dalphinæ, & Iuordo equite Garsendę filio, alijs omnibus exclusis, hunc in modũ vota fecerũt: Primò Comes Elzearius, flexis genibus & iũctis manibus super Missali, ità dixit: Domine Iesu Christe, à quo bonum omne & donum proficiscitur, ego peccator fragilis & infirmus, sine tuo speciali dono non possum castè & continẽter viuere: sed de tuo singulari adiutorio confidens, voueo & ꝓmitto tibi & sanctissimę matri tuæ, atq; omnibus sanctis, toto tempore vitę meę me castè victurũ, & virginitatẽ seruaturũ,

S. Elzearius vouet continentiam perpetuã.

quam hucusquè tua benignitate in me custodiuisti. Atq; huius promissionis exequẽdæ causa paratus sum quascunq; afflictiones & pœnas, atq; etiã mortem ipsam perpeti. Deindè S. virgo Dalphina cõsimili modo virginitatis votũ, quod iam antè secretò fecerat, publicè repetiuit. Ad extremùm etiã Iuordus idem votũ nũcupauit. Ijs peractis, Garsenda multùm spiritu exhilarata, Laus, inquit, & honor & gloria sit omnipotẽti Deo, q mihi videre prȩstitit, quod tantoperè optaui. Iam lȩta moriar, nec quicquã prȩtereà cupio in hoc mũdo: sed suscipe Domine Iesu ancillã tuã, & sancta volũtas tua in me & de me fiat. Domine Iesu Christe, seminator casti consilij, suscipe seminũ fructus, quos in Dalphina virgine seminâsti. Iussit aũt S. Comes Elzearius, nè ipsius & sacrȩ sponsȩ suȩ votũ cuiquã hominũ aperirent. Non diù pòst S. Garsenda, plena operibus bonis, migrauit ad Dominũ, sicut optârat. Ad cuius obitũ & sepulturam B. Elzearius cum Dalphina virgine prȩsens fuit. Apparuit aũt illis post mortẽ in habitu splendido atq; elegãtissimo, multa gloria illustris, alteri dormiẽti, alteri vigilãti, eosq; de sua beatitudine certiores reddidit, atq; spiritali cõsolatione affecit, quemadmodùm expressiùs habet historia B. Dalphinæ. Corpus eius humatũ est apud Aptam, in ecclesia fratrũ Franciscanorũ iuxta tumulum beatorũ Comitũ Elzearij & Dalphinæ, in S. Frãcisci habitu, cuius tertium Ordinem siue regulam amplexa fuerat, sicut etiam Elzearius & Dalphina.

Idem facit Dalphina virgo.

Atq; etiam Iuord⁹ nobilis eques.

Garsendæ felix obit⁹.

CAP. XXVII.

Biennio in Prouincia exacto, Elzearius Neapolim redijt, vtì iusserat Robert⁹ rex, atque illic institutus est prȩceptor Caroli, qui fuit eius regis primogenitus, & Calabriæ Dux. Cernens aũt eum moribus leuẽ atq; lasciuum, promptumq; ad audiendos leues impudicosq; sermones, ei seorsùm abducto ait: Non decet insignẽ personã & regem lasciuos & dissolutos vel audire, vel ꝓferre sermones. Corrumpunt enim bonos mores colloqa praua: sed potiùs sanguis illustris verbis honestis & bonis atq; incorruptis moribus ornandus est. Hȩc verò atq; id genus alia, ea efficacia dixit, eiusq; animo impressit, vt cõfestìm spiritu mãsuetudinis & pietatis eius pectus sibi vẽdicante, nõ sinè multa admiratione Comitum & aliorũ nobilium, qui ei semper aderant, breuì totus mutatus sit in melius, qbusdam dicẽtibus, Dominus Dux in alium virũ mutatus est: alijs verò assentientibus: Comes Ariani cum Duce locutus est. Atq; ex eo tempore non modò à verbis inhonestis & malis moribus abstinuit, sed neq; vt quisquã impuros effutiret sermones, ferre sustinuit. Vt aũt viderunt nobiles & ꝓceres regni, alijq; inferiores B. Elzearium in tantam Ducis familiaritatẽ admissum, eum maiori veneratione ꝓsecuti sunt. Nam per id tempus totius regni administratio erat penès illum Ducem, patre eius Roberto rege in Prouincia agente. Quibus aũt cum Duce vel in eius aula negocium erat, ex ijs plerique veniebant primò ad Elzearium, & cum eo cõferebant. Quidam offerebant ei pannum coccineũ, pleriq; multas auri vncias, alij ália nõ parui precij munera. Sed vir sanctus diuinitùs illustratus, sciens munera excȩcare oculos accipientium, ab omni munere & animum & manus excussit. Dicẽtibus verò quibusdã è familia, ꝓ laborum cõpensatione, nullo intercedente pacto, sine vlla culpa aut vitio licere illi dona quȩdam accipere, vir purus & candidus respõdit: Et tamen illa munerum acceptio possit alijs esse offendiculo, atq; etiam occasio prȩter ius fasq; ea recipiẽdi. Mâlim igitur in vniuersum ab omnib⁹ abstinere. Veniẽs quandoquè à Duce & eius aula, in suum cubiculum more suo se recepit, vt sancta meditatione animum suum in Deum colligeret. Ibì tum huiusmodi verbis vtebatur: Tu mihi, Domine Deus, in paradiso debes centum auri vncias, & duos pannos coccineos. Interìm casu quodã domina Alasia monialis in illud cubiculum ingrediens, & eum audiens ista dicentẽ, admirans ait ad eum: Ecquid sibi volunt, mi domine, hȩc verba tua? Ille respõdit: Hȩc munera ego hodiè habere potui, sed ꝓ Christi amore ea contempsi. Secretò etiam dicebat sanctæ sponsæ suæ, complures non raròin id incubuisse, vt donis & muneribus ipsum corrumperent.

Elzeario traditur instituendus Carolus, regis primogenitus.

1. Cor. 15.

Caroli principis subita mutatio.

S. Elzearij integritas.

CAP. XXVIII.

CVM aũt ad eius aures multorum pauperum querimoniȩ peruenirent, sentiens ille eorum causas & negocia in aula principis negligi, magna cõmiseratione affectus, accessit fidenter ad Ducẽ, petijtq; ab eo, vt causas pauperum ipsi liceret exequẽdas suscipere, & eis se in aula aduocatum prȩbere. Duce libenter assentiẽte, vir pius magnam sibi curauit crumenã cõfici, atq; in ea nõ nisi pauperũ supplices libellos & querimonias reposuit: cumq; iret per plateas vrbis, ad eum pauperes certatìm cõfluebant, ità vt ægrè posset

Suscipit in aula Ducis pauperũ patrocinium.

posset cum sua familia in ostium domûs suę p̄ eorum multitudine ingredi. Audiebat eos suas querelas ꝓponentes, idq; accuratè inprimis & sedatè: & cùm pleriq; multa admiscerent superuacanea, ipse, vt erat acutus & prudens, in certa capita rem totam cõferebat, & ꝓ eis Duci & eius officialibus loquens, causas eorum expediebat. Venerunt tum Neapolim quędam matronę nobiles cum liberis suis & aliqua familię parte è Siciliæ regno, ꝓpter bella exilium ferentes. Quarum vicem bearus ille Comes admodùm dolens, earũ suscepit curam & patrocinium, effecitq; apud Ducem, vt ex eius palatio quotidiè eis victus necessarius pręberetur. Curauit etiam, vt haberent pannos, & multas alias res necessatias: neq; enim vel illarũ, vel aliorũ pauperum inopiam sine multa cõmiseratione videre potuit. Quandoquè lotis manibus ad mensam accedenti qdam pauper domũ intrans, importunè se ingessit, sciscitans qd de ipsius supplici libello fecisset. Ille verò perbenignè respõdit: Sustine parumpèr, & ego priusq̃ cibum capiam, rem tuam expediam: Surgensq; à mẽsa, iuit ad curiam: reuertensq; pauperi satisfecit, atq; ità ad mẽsam pransurus accessit. Quibusdam etiã ob longam moram sese sustentare nõ valentibus, ipse necessaria prębebat, atq; ità manu, lingua, animo eis seruiens, triplex in singulis Deo gratum sacrificiũ offerebat, memor Christi Saluatoris, in summa paupertate nasci, viuere & mori volentis, q etiam ait: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Fama interìm per totã vrbem volitante, Comitem Ariani factum esse aduocatum pauperum, ille ea causa nõ destitit, in cęlo sibi thesauros cõdens, vbi toto pectore versabatur, atque vbi totum cor eius erat.

Humanitas mira in exules matronas.

Vide exemplũ summæ humanitatis.

Matt. 25.

CAP. XXIX.

IDem ipse fidelis, verax & Catholicus comes, magno fidei zelo prorsùs incensus erat, eius causa nõ solùm quęuis aduersa perpeti, sed etiã mortẽ ipsam excipere peroptãs. Adeò enim, p̄sertìm in prima & quarta visitatione diuina, radijs fidei illustratus fuit, vt quomodò tunc creatorẽ & creaturas, redemptionisq; humanę mysterium in spiritu viderat, ità deinceps cõtinenter in animo sentiret. Cõferebat aliquãdò cum sponsa sua in cubiculo de extremis mundi temporibus & malitia Antichristi, & dicente sacra virgine Dalphina, Horrenda erit illa persecutio fidelium. Si enim virtutes cęlorum mouebuntur, quo pacto hoĩes stabunt? ille respõdit: Ecce, Dalphina, si magister Frãciscus Maronis, q in p̄cipuis Christiani orbis theologis numeratur, estq; in fide benè instructus & firmus: itemque fratet Iohannes Iuliani cõfessarius noster, illuminara fide & vitę sanctirate clarus, atq; etiã dña Garsenda, cuius sancta vita iam multis per virtutum opera & miracula innotuit: quæ, vt nôsti, à tenera ætate nos semper in sanctis operibus & virtutũ studio educauit: si, inquã, hi tres, de q̃bus ego sic sentio, venirent ad me, dicerentq; vno animo, fidẽ nostrã falsam esse, nosq; hactenùs in magno errore vixisse & deceptos esse, Pontificemq; & Cardinales velle fidem murare, idq; etiã pariter totus clamaret orbis, equidem nõ deficerem vlla in parte ab illa fide, quã mihi Deus ostẽdit, etiamsi ea causa mille mihi mortes oppetendæ forent: neq; Antichristus ipse, neq; eius sectatores me ab vllo eius fidei, quã nunc sancta ꝓfitetur Ecclesiã, articulo abducere poterunt. Quibus verbis Dalphina virgo nõ minùs in fide cõfirmatã, q̃ spiritali cõsolatione affecta fuit. Multa reuerentia illi inerat erga pręlatos siue pręfectos, & S. Ecclesiæ sacerdotes, ꝙ per illos via salutis ad alios deriuetur. Homines spirituales, religiosos, & pios amabat, & cum illis sanctæ charitatis potum hauriebat.

Magno feruet zelo fidei.

Luc. 21.

Nota quàm firmus in fide fuerit beatus Comes iste, q̃ fuit vere Romanæ Ecclesię fidei.

CAP. XXX.

ACcidit, vt quãdoquè in mõte Pessulano hęreret. Itaq; Dalphina virgo ex castro Podij Michaelis, misit ad eum literas per famulum, cupiens nôsse, cur motã illic faceret. Cui ille sic respõdit: Sanus corpore sum & sospes. Quod si verò videre me cupis, quęre me in vulnere lateris Christi. Illic enim habito, & ibi me poteris inuenire, frustrà alibì quæsitura. Alio tempore cum Roberto rege Auinione manens, quodã festo die post sacramentalem cõfessionem, manè dixit cuidã Missam celebraturo, vt hostiam ꝓ ipso poneret. Intereà inchoante sacrificium presbytero, vocatur à rege. Dicit ergò presbytero, vt differat sacrificium, donèc ipse reuertatur: atq; ità è sacello exiens, cum rege vsque ad Pontificis palatium equitat, quod ꝓcùl indè aberat. Indè reuersus, descendit ab equo, intrat in sacellum, dicit sacerdoti vt Missam celebret: atq; sub ea admodùm piè sacrã percipit cõmunionem. Vndè potest animaduerti, quãtòperè fides eius & animi cum Deo cõiunctio illum perlustrârit, quãdò toto illo itinere nulla neque visa, neque audita, eius ani-

Nota sanctì viri exercitia.

Puritas animi eius.

animum distraxerũt. Bonus enim ille spiritus, q eum incitabat ad diuina, oẽs circa illum vias & aditus adeò occupabat, vt nil sordidum vel impurum, aut ipsi dissimile & contrarium, vel inuisum & ingratum, in eius animum ingredi pateretur. Reuertebatur quãdoquè Neapoli in Prouinciam cum spõsa Dalphina & tota familia. Inter nauigandum aũt tanta in mari extitit tempestas, vt fracto velo vnà cum málo, inter vndas magno in periculo versarẽtur. Fit igitur magnus oĩm planctus & dolor, ꝙ nemo iam se euasurum speraret. At sanctus vir Domino benè cõfidens, animo illum piè deprecabatur, & cęteris lachrymãtibus, solus nihil extrinsecùs mutatus fuit. Cumq; nauis nõ sine magno miraculo portum attigisset, illis Deo gratias agentibus, quosdã è sua familia repræhendit, ꝙ tam multis fusis lachrymis editisq; clamoribus, satis indicâssent se nimiùm formidare mortem, parumq; diuinę bonitati cõfidere. Tum verò S. virgo Dalphina seorsùm interrogauit illum, an nõ timuisset ipse tãto in discrimine mortem, q alios sic obiurgaret? Respõdit ille: Nóueris, Dalphina, iamindè ab eo tempore, quo me Dominus visitauit in loco de Saltu, vbicunquè sim, siue in mari, siue in terra, quocunq; genere mortis illi visum sit me hinc auferre, me prompto animo paratum esse: & neq; nunc, neq; aliâs vnq̃, quãtunuis magnis verser in periculis, mortẽ me formidâsse: sed cùm cerno adesse pericula, cor meũ hunc in modum Deo me offerre solere: Domine Deus meus, cui cordium arcana patent, q oĩa nósti, anteq̃ fiant, si decreuisti nos, vel quosdã ex nobis punire: vertatur, obsecro, ira tua in me peccatorem ingratum, & ignoscas alijs. maior enim honor ad te redit ex quocunque alio ex ijs, qui hîc adsunt, quàm ex me. Hæc postquàm ego dixi, semper in animo meo maiorem consolationem persentio.

Magna ei constantia in pſentissimo mortis periculo.

Mortẽ nihil reformidat.

CAP. XXXI.

Erat enim tam submissa eius humilitas, vt sua existimatione coram Deo se vilipendens, ex animo crederet se oĩm maximũ peccatorem, diuinisq; beneficijs nimìs ingratũ, cùm reuerà vas esset purissimũ, atq; oĩm virtutũ odoribus refertũ: ità vt de illo tã spõsa eius Dalphina, quę eius actus & mores sagaciter explorabat, q̃ etiã alij, q præ cæteris ab ineunte ætate vsq; ad obitũ eius, magìs familiares ei fuerãt, atq; ex ijs qdam iureiurãdo affirmarẽt, nunq̃ se aduertere potuisse in omni sua vita mortiferũ peccatũ eũ perpetrâsse. Illius quoquè cõfessarij, pręsertìm qbus crebriùs cõfitebatur, & qbus totius vitę suę generalem fecerat cõfessionem, q erãt sanè viri magnę sanctitatis & pfectionis, idem asserebant, illud addentes, eum cum magna cordis cõtritione etiã minima peccata cõfiteri solere. Tanta enim erat puritas cõscientiæ eius, tamq; ingens gratię lumẽ, vt nõ pateretur etiã leuibus culpis eum inquinari: cùm ille interìm, vt diximus, se peccatorem maximũ existimaret, altissima humilitate ad id eum impellente. Huic verò tam pfundę humilitatis fundamẽto cęteras virtutes securiùs superstruebat. Honores mũdani, licèt extrinsecùs eos prę se ferret, displicebãt ei & molesti ei erant: cumq; pro ratione statûs sui non ità, vt par erat, honor ei haberetur, singulari quadã lætitia afficiebatur. Hæc eius eximia humilitas in omnibus actibus illius magnam ei pręstabat securitatem, ità vt quocunquè iret, siue ad mortẽ, siue ad vitã, securo & cõstanti animo sub diuinæ ptectiõis fidutia habitaret. Iussus quãdoquè fuit à Roberto rege dño suo, cuius erat beneficiarius & subditus, pficisci Romã cum Iohanne fratre eiusdem regis & armato milite contra Imperatorem, q Ecclesiasticam libertatẽ in multis violauerat. Cumq; esset Romæ in armis, Germanũ quendam partis aduersæ fortem virũ, è manibus illum occidere volentiũ, liberauit. Bello cõfecto, in quo Imperatoris exercitus succubuit, mox beatus vir intrà Vrbẽ tam acri febre correptus est, vt sibi videretur inter duos lectos igneos totus inflammari. Reminiscens verò belli iam cõfecti, admodùm dolere cœpit se illi interfuisse. Cumq; in ea cogitatione perseueraret, audiuit corporeis auribus Christũ sibi dicentẽ: Scias Elzeari, in hoc bello, cui armatus adfuisti, expositum te fuisse periculo amittẽdi gratiam meam. Sed qa eius te pœnitet, volo te flagellare. Tum ille inclinauit se, cœpitq; dicere psalmũ quinquagesimum. Ad singulos aũt versus Christus eum tèr, vt ipse solitus erat, in dorso fortiter cecidit. Deindè somno correptus, febre recedente, perfectè curatus est, & ineffabili animi consolatione perfusus.

Eximia ei humilitas.

Rara innocentia.

Honores molestiã ei afferunt.

Romæ laborat febribus, doletq; se bello interfuisse.

CAP. XXXII.

Biennio antè, q̃ è vita excederet, æs alienũ ferè omne quo ditiones eius obstrictæ fuerant, dissolutum est: dicebatq; in conclaui Dalphinæ virgini: Vbì Comitatus & Baroniatus omnibus oneribus absoluti erunt, ego non diù superstes ero. quod quidem etiam

am reuerà ità accidit. Nam poſtquàm debita omnia fuère perſoluta, vno tantùm anno ſuperuixit. Iis verò ſermonibus Dalphina nō mediocriter affligebatur. Accidit deindè, vt rex Robertus & eius proceres ſanctum Comitē in Gallias ablegarent, adiuncto ei honeſto & ſplēdido comitatu, vt illinc vxorem acciperet vnico regis filio Carolo Calabriæ principi, regio ſanguine procreatam, formáque & moribus conſpicuam. Ante diſceſſum autem ſuum, vt virginem Dalphinam conſolatione afficeret, dixit ei: Si, Domino permittente, reuerſus fuero è Francia, quantùm licebit, miſſa faciam id genus negocia animum diſtrahētia: degemusque pariter Auſoiſij, vt à terrenis mundique huius ſtrepitu ac tumultu ſemoti, vberiùs ſpiritualia guſtare queamus. Erat enim planè vir deſideriorum, exiſtimabatq; ſe nihil hactenùs Dei cauſa feciſſe, atque eam ob rem feruenti ſpiritu ingentia Chriſti amore facere ſtatuebat. Cùm autem negocium ipſi demandatum, in Francia præclarè & fideliter expediuiſſet, Pariſijs graui affectus morbo decubuit: ſentiensq; mortem impendére, magiſtro Franciſco Maronenſi Minoritæ, conterraneo ſuo, qui tum erat Pariſijs, generalem fecit confeſſionem cum multis lachrymis. Quotidiè etiam manè apud lectum ſuum Miſſæ ſacrificium piè audiuit, & crebrò ſub illa aduerſa valetudine confeſſus eſt. Et quamuis tota vita ſua & ſuam & Dalphinæ virginitatem celâſſet accuratè, àt tamen ſub vitæ finem, compellente eum ſpiritu Dei, ità ad aſtantes loquebatur: Saluatus eſt homo malus per mulierem bonā, quam ſicut virginem accepi, ità & in hac mortali vita virginem relinquo.

Mittitur à rege legatus in Franciam.

Pariſijs decumbit.

Cogitur à Dño reuelare ſuā & ſponſæ virginitatem.

CAP. XXXIII.

IN ea ægrotatiōe, quæ grauiſſimos eosq; perpetuos ei dolores afferebat, quos ille patientiſſimè ſpe futurorum tolerabat: ſpiritus eius iugiter coniunctus cum Deo fuit, volebatque nihilominùs etiam bona audire, iubebatq; ſibi Chriſti paſſionem legi: nec lingua etiam à diuinis ceſſabat laudibus, crebrò repetens illum verſum: Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris eius: vniuerſum ſtratum eius vetsâſti in infirmitate eius. Sumpto autem Dominico ſacramento, cùm ſacro oleo vngeretur, & verſum illum dicerent, Per ſanctam Crucem & paſſionem tuam libera eum Domine: ipſe eundem tertiò repetiuit, & addidit: Hęc eſt ſpes mea, in hac volo mori. Ad extremùm iam in agone poſitus, vultum præ ſe tulit valdè terribilem, vndè colligi liceret eum in magno verſari labore ob quædam illi obiecta: atque ſub eiuſmodi conflictu exclamauit: Magna eſt dæmonum vis, ſed eam penitùs eneruârunt virtus & merita ſacroſanctæ incarnationis & paſſionis Ieſu Chriſti. & poſt paululùm rurſùs exclamās, Planè, inquit, vici. Poſt aliquātum temporis ſpatium, cum ingenti clamore dixit: Totum me diuino iudicio cōmitto. Atque his dictis, reparatus eſt vultus eius, & quodam rubore atque ſplendore, multaque elegantia perfuſus: atque ità reddidit ſpiritum. Nec fuit vel tenuiter mutatus vultus eius, ſed permanſit ſerenus & pulcher. Hæc autem omnia vidit quidam nobilis multùm petulans & lubricus, adeoq; ob ſua peccata corde compunctus eſt, vt nullo pacto ferre ſuſtinens, mox accito ad ſe fratre Franciſcano, qui illic aderat, in quodam cubiculo cum ingenti pietate & largiſſimo lachrymatum imbre, ſua peccata confiteretur. Obijt ſanctus Comes, plenus virtutibus & operibus bonis, anno ſalutis milleſimo trecēteſimo viceſimotertio, quinto Calendas Octobris, ſuæ verò ætatis anno viceſimooctauo: eſtque ſepultus in habitu Franciſcano, apud Minoritas Pariſienſes. Eodem autem anno ſacrū corpus eius tranſlatum eſt Aptam, atque illic in Franciſcanorum æde, vti ipſe viuens iuſſerat, honorificè tumulatum. Vbi magnis & qdem crebris coruſcat miraculis, vt ſublimitas ſanctitatis eius, quę illo in carne mortali degente, non planè innotuerat mundo, per diuinæ potentiæ miracula è cælo declaretur. Per eius enim inuocationem & merita, virtute diuina excitati ſunt mortui, cæci illuminati, contracti ſoluti, & permulti morbidi homines, pręter naturę ordinē, ſanitati priſtinę miris modis reſtituti. Deniquè illo viſibiliter apparente & reuelante, regnum Maioticanum, importuno bello perturbatum, abſque ſanguinis effuſione, vt ipſe promiſerat, mirabiliter eſt tranquillatum: Præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Pſal. 40.

Accipit Eucharistiā & extremam Vnctionē.

Feliciſſimè migrat ad Dominum.

Coruſcat miraculis.

VITA SANCTI PATRIS NOSTRI ET CONFESSORIS CHARITONIS,

Authore Simeone Metaphraſte.

Septēbr. 28. MVLTA ſunt exempla doctrinę eorum, qui vitam benè, & vt Deo placet, egérunt: ex quibus licet ei, qui velit, ſeruare quidem Chriſti præcepta totis viribus, effugere autem offenſiones, quas inimicus ponit in via. Oportet enim reuoluere libros ſanctarum ſcripturarum, & tanquàm ex perennibus quibuſdam fontibus, virtutum ſalutare fluentum illinc haurire. Vtrunque enim teſtamentum, doctorumque diuinitùs inſpiratorum & exercitatorum ſcripta, oratione, velutì quadam tabula, oſtendit ijs, qui volunt audire, res rectè & ex virtute geſtas vniuſcuiuſque ſancti. Sed licèt his plena ſint ea, quæ dicta ſunt, quoniam tamen ſunt plures imbecilli & hebetes, & opùs habemus, vtpotè tardi auribus, magnis & continuis ſonis ſermonis, vt ſic vix tandèm auris accipiat quod reſonat, oportere exiſtimaui non omninò mandare ſilentio ea, quæ ſunt digna prædicari ſuper domos, de diuino, inquam, & pleno gratijs Charitone. Nam etsì nos ſumus graues corde propter ad terrena cordis inclinationem, diligentes vanitatem, & quęrentes mendacium, vt dicit diuinus Dauid: veruntamen, ſicut quædam petra, denſam
Pſalm. 4.
& aſſiduam ſuſcipiens verbi guttam, anima hominis tangitur omninò quodam deſiderio, & excitatur ad excelſo & forti animo ferendum ea, quę ſancti ſuſtinuerunt ab hoſtibus, tam qui ſub adſpectum cadunt, quàm qui non cadunt. Hinc ergò incipiam:

Perſecutiones Eccleſiarum Dei. Fuit, quandò velutì quędam vertigo & caligò impietas effudit tenebras omnibus ſanctis DEI eccleſijs, & inſtàr grauiſſimæ procellæ tumultus perſecutorum, mentes conturbauit fidelium, & non ſecùs àc vnda quædam, eorum inſurrectio, non paucos Chriſtianos obruit profundo impietatis. Cùm enim Aurelianus, ſatanæ valdè germanus miniſter, ſuſcepiſſet ſceptra Imperij Romanorum, primùm quidem, etsì ardentiſſimus eſſet cultor ſimulacrorum, Chriſtianos tamen nihil prohibebat verum Deum adorare. Deindè cùm id ei ſuggeſſiſſent, qui ab eo colebantur, dæmones, omnes, qui
Aureliani crudelitas. Chriſtum DEVM confitebantur, poſtquàm plurimis & acerbiſſimis affecerat ſupplicijs, grauiter etiam vita priuabat, aut enſe interimens, aut tradens beſtijs, aut igni, aut etiam grauiſſimos eis appendens lapides, & in maris ſic profundum tranſmittens. Deindè in vnaquaque ciuitate & regione, quæ eius parebat imperio, in foro impium proponens edictum, hortabatur diligenter exequi ea, quæ iuſſa fuerant. Licebat ergò videre, perindè acsì agmen luporum in magnum gregem irruiſſet, veri paſtoris oues huc & illuc diſpergi. Quicunque enim illud impium publicè propoſitum edictum priùs legerant, alij quidem fuga ſibi conſulebant: alij autem priùs incluſi penetralibus, deindè ſub noctem effugiebant: alij verò repentè in ipſa domo compræhenſi, ducebantur in carcerem: alij autem, cùm nec primas quidem ſuſtinuiſſent interrogationes, (ô, qui animam perdit, interitum) errori ſeipſos mancipabant, quod nunc eſt, ſicut
2. Tim. 4. Demas, ſeculum diligentes, & Chriſtum ſine periculis abiurantes: alij cùm zelo pietatis animas confirmâſſent, ad Iudicem ſua ſponte accedebant, dicentes ſe eſſe paratos ad omnia ferenda tormēta, & ſic per vim vita excedere potiùs, quàm à fide in Chriſtum excidere.

Tunc, tunc etiam in ciuitate Iconienſi prouincię Lycaonię hoc annũciato edicto,
S. Chariton ducitur ad tribunal. quę quidem erat patria Charitonis; quoniam mandatis Saluatoris hic vir magnus illuminatus, clarus erat apud omnes, arreptus ſtatìm ducitur ad tribunal impij Præſidis. Sed audiamus, cum quanta interrogatus Sanctus loquebatur fidutia. Quid ergò Præſes? Priùs interrogauit, quod eſſet ei nomen, & quæ religio. Poſtquàm autem eſſe Chriſtianum intellexit, & primas obtinere partes in ciuitate: Quarè, inquit, ô tu, ſententiæ ac decreto repugnās Imperatoris, minimè vis ſacrificare dijs immortalibus? Quoniam nō ſunt dij, ô Conſularis, veſtri dij, reſpondit generoſus Chriſti martyr, ſed mala dęmonia,
Pſal. 95. ſicut dicunt diuina eloquia: Omnes dij gentium dæmonia, Dominus aũt cælos fecit. Et alibì;

alibi: Dij, qui cælum & terram non fecerunt, pereant. Ipsi ergò vobis, qui non probatis Deum, vt ait Apostolus, habere in agnitione, persuadent eos deos existimare duabus de causis, nempe vt ipsi quidem glorificentur hac appellatione, (Gaudent enim, vt qui sint pleni arrogantia, se tanquàm deos honorari) vos autem, quos deceperunt, attrahant in sibi paratum ignem, qui non extinguitur. Præses dixit: Oporteret quidem indignari, & protinùs tibi vltimum inferre supplicium, qui dijs omnipotentibus ità insultaueris: sed quoniam ij sunt placidi, & ad iram non propensi, eos ego quoquè in præsentia imitans, suggero, vt facias id, quod tibi cōducit. Illud autem est, vt longis relictis orationibus, dijs offeras sacrificium. Sic enim tibi licebit laudem parare ex Imperatore. Ierem. 10. Rom. 1.

Si dij quidem sunt hęc surda & inanima, respondit Christi seruus, non rectè facis, ô Consularis, leuiter ferens eas, quibus afficimus ipsos, contumelias. Sin autem non sunt dij, sicut reuerà non sunt, temerè minaris, & te in cassum iniquè geris. Me enim non vincet vllum periculum, neque quicquam persuadebit ex omnibus, Deum quidem relinquere viuentem, scelestos autem & inuidos venerari dæmones. Nam ipse quoquè sum discipulus Teclæ, quæ instar luminaris in hac ciuitate Iconiensium resplendet splendoribus martyrij: & Pauli magni præconis veritatis, qui ipsam quoquè instruxit, & adornauit ad certamina propter Christum suscipienda. Et ideò ego quoquè cum ipso hodiè dico: Quis me separabit à charitate Dei? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an periculum, an gladius, an aliquid aliud ex omnibus? Dixit Pręses: Si non sunt dij, vt dicis, quos pij adorant imperatores, quomodò nos, qui in ipsos credimus, illinc virę habemus occasionem? Erratis, ô Pręses, dicit magnus Chariton, deos esse dicentes ea, quæ fabricatæ fuerunt manus hominū, & quę carent omni ratione, sensu & sapientia. De quibus dicit etiam diuina nostra scriptura: Os habent, & non loquentur: Oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: neque enim est spiritus in ore ipsorum. Similes eis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. An non vera dicit hæc proferens scriptura? Admoue, si velis, ignem eorum lateribus, aut iube securi frangi eorum tibias, & scies omninò, nisi ipse quoquè sis similiter affectus, ea esse nullo sensu prędita, & neq; omninò posse moueri, aut loqui. Rom. 8. Psal. 134.

His ad iram motus iniquus Cōsularis, iubet sanctum veste nudari, & in quatuor partes extensum, neruis crudeliter verberari. Deindè cùm hoc processisset ad effectum, dicit ei Iudex: Sacrificabis'ne, ô Chariton, dijs immortalibus, an vis tuo corpori plures inferri plagas? Non, inquit martyr, eis sacrificabo. Si enim fieri posset, vt millies morerer pro meo Saluatore, lubenter id susciperem prompto & alacri animo, potiùs quàm eius negarem diuinitatem, & exitialibus dæmonibus offerrem sacrificium. Tādiù ergò iussit eum rursùs verberari boum neruis, vt qui eum torquebant, viscera propemodùm tangerent. Cùm ergò multas horas mutus mansisset Sanctus, lictoribus in infligendis plagis minimè cedētibus, eos cessare iubet scelestus Præses, non quòd ei censeret parcendum, (Quomodò enim?) sed nè citiùs per mortem longiora effugeret supplicia. Atque eum quidem cùm, qui ministrabāt, sustulissent humeris, (neq; enim fieri poterat, vt suis ingrederetur pedibus) & in carcere deposuissent, eum secundæ reseruant examinationi: & vt paucis dicam, (oportet enim rem in pauca conferre) rursùs deducitur ad deos colendos more gentium. Et priùs blanditijs, deindè etiam honorum promissis, vt sacrificaret simulacris, conabatur callidissimus Præses eius constantiam dissoluere. Postquàm autem & tormentis & blanditijs Christi martyr visus est superior, & ea, quæ is dicebat, subsannare, cùm maioribus quàm priùs affectus fuisset supplicijs, & fuissent eius pectora lampadibus vstulata, ferro vinctus iterùm traditur in custodiam. Neruis crudeliter cęditur. Egregia vox sancti viri. Hæ sunt artes satanæ.

Non multum intercessit temporis, & meritas luens pœnas eorum, quæ ausus fuerat in Christianos, Imperator malus è vita excessit humana. Quid deindè consequitur? Qui impij Aureliani sceptra suscepit, eius, qui priùs imperauerat, exemplo castigatur: & timens nè fortè eadem faciens aduersùs Christianos, fieret etiam obnoxius eisdem supplicijs, iussit persecutionem aduersùs Christianos cessare per omnes prouincias. Nē autem sine martyrij diuino hoc viro consummato, multi maximum damnum acciperent priuati vtilitate, quam erant consecuturi, vita ab eo formati, & verbis incitati ad virtutem; à prouidentia, quæ omnia rectè dispensat, prouidetur aliquid vtilius. Erà vinculis quidem & custodia martyr relaxatur, Imperatoris hoc iussu concedēte: tanquàm autē iam mortē affectus esset, & Christo tātùm volēs viuere, etiamsi à morte subeunda pro S. Chariton dimittitur è custodia.

da pro Christo sit relaxatus,illiusque stigmata in suo corpore circunferens, incipit iter ingredi ad sanctam ciuitatem. Et arctam quidem viam protinùs aggreditur: in tentationes autem,quę scopum impediebant,incidit.Cùm enim non procùl ab ea abesset, in alios incidit persecutores,qui prioribus nihil omninò cedebant improbitate.Viri enim mali & sæui,& qui vel in itinere spoliabant eos, qui accedebant: vel pro ludo ducebant homines interficere,cùm vidissent sanctum solum per viam euntem, si quid quidem afferebat viatici,id citò abstulerunt: ponè autem vinctum ambabus manibus, & ferreo collari collo eius iniecto,veluti quandam prędam feræ immanes in suam speluncam abduxerũt.Atque olim quidẽ fuit accusatus populus Iudæorum, quòd sacrum illud templum fecisset speluncam latronum: in præsentia autem res contrà se habet. Nam hanc latronum spelũcam,videbis ab eo fuisse factam Dei ecclesiam.Quemadmodùm autem, deinceps ostendemus.

Capitur à latronibus.

Mat.21.

Illi autem scelerati, cùm sanctum reliquissent vinctum in dicta spelũca, huc & illuc, vt eis mos erat,vias obibant publicas, si fortè viatoribus solitum afferre possent exitium.Ille autem primùm quidem fudit preces,& Deo egit gratias,molestias lubẽter suscipiens propter eam,quæ illinc speratur,remunerationem:deindè etiam malignum dæmonem, qui hęc aduersùs eum erat machinatus, sic fortissimè alloquitur: Tanquàm qui mortis periculum formidarem,his ne me tradidisti parricidis,ô scelestæ: an prohibiturus,nè ad effectum meum veniat propositum? Si primum quidem,vt qui Dei gratiam bonam habeam custodem,mortem omninò despicio: Sin autem,vt me prohibeas à meo ex Christo viuendi desiderio,nihil omninò efficies,si ipse velit: vult verò omninò, quoniam gaudet vitę & animę videns purgationem, vtque habeat occasionem,cùm sit bonus,bona prębendi ijs,qui sunt studiosi virtutis.Sed cùm hæc quidem sic ab eo dicerentur,vipera in vas quoddam proserpens,quod erat vino plenum, impleta est vsque ad satietatem: deindè non secùs,atque mali homines, pro beneficio malum reddens, & potum veneno remunerans,recessit.Latrones autem cùm domum redijssent,vt qui siti laborarent,merum quidem statim hauriunt,& simul moriuntur: & sic mali à malo puniuntur,& pro multis iniuria affectis,diuina iustitia de ijs meritas sumit pœnas.Dehinc exsecrandorum illorum latronum habitaculum, sicut sum pollicitus dicere, fit sanctum Dei templum,quod nũc vocatur Antiqua ecclesia,& sita est proptèr sanctissimam Lauram,quę Pharus dicitur,condita ab hoc magno Charitone. Vide autem, hæc quoque quàm pulchram & admirabilem inuenerunt dispensationem. Quid enim fit, & quò res eius procedunt?

Vide iudiciũ Dei in latrones.

Captus improborum manibus,vt iam antè ostendimus,à via, quæ tendebat Hierosolyma,vtiliter arcetur: instàr captiui ducitur in speluncam, aduersùs parricidas struit aciem,non ensem,non clypeum,non telum,nõ aliqua alia arma inferens, quibus se posset vlcisci: sed sanctis precibus, sicut olim aduersùs Amalecitas Moses, etiamsi non extẽsis manibus (erat enim vinctus) sed quæ easdem haberent vires, & ex æquo audiri possent, veluti quibusdam telis sceleratos ferit veneno viperę. Deindè quid? Sua sponte soluitur ab ijs,quibus tenebatur,vinculis:fit autem successor pecuniæ,quæ malè collecta fuerat. Ea verò rectè distribuitur, fitque ipse diuini præcepti administer, vt qui partem quidem pauperibus,& ijs, qui in solitudine agebant, patribus distribuerit. Erant autem tunc rari & non valdè magno numero: qui ipsi quoque tempore persecutionis, patriæ pręferebant solitudinem,& sparsim versabantur in speluncis arundineti, quod situm est prope mare mortuum. Reliquis autem pecunijs ædificat sacram Lauram, cuius priùs meminimus.Pręterea autem sanctissimam quoque eius ecclesiam,quam diuinus dedicat Macarius, clauum tenens Dei ecclesię, quæ tunc erat Hierosolymis, qui etiam fuit vnus ex pio catalogo,qui conuenit Niceæ.

Exod.17.

Extruit Chariton sacram Lauram.

Cùm in hac ergò spelunca silentium & quietem agere statuisset Chariton,& omnibus per miracula euasisset manifestus, efficit, vt innumerabilis multitudo gentilium & Iudæorum sanctum baptismum accipiat: & non illic consistat, sed etiam vitam eligat monasticam. Non solùm autem miraculis, sed etiam vita multos attrahebat. Erat enim mirandum videre,illum tantum ponere studium ad vitam ex CHRISTO agendam,& delicias quidem existimare, continentiam: diuitias autem, nihil possidere:humi verò cubationẽ & in Psalmodijs pernoctationem adeò diligere,vt nihilo meliùs agi existimaret cum ijs,qui vitæ sunt cupidi,si tota nocte dormiãt in mollibus stragu-

Nota vitæ seueritatẽ.

stragulis super lectos eburneos: cilicioque sacros eius premente vibices, magis delectari, quàm ij, qui sunt mollibus induti vestibus. Spes enim æternæ beatitudinis ei facilè persuadebat omnem ferre laborem. Erat clemens, misericors, hospitalis, mansuetus, quietus, ad quem omnibus facilis patebat aditus, habens sermonem, qui magis lętificabat corda auditorum, quàm vinum. Quamobrèm instàr fluuij vniuerso ad eum confluente populo, & turbę multitudine quodammodò efficiente solitudinem, cùm vidisset beatus se ex eo, qui hinc oriebatur, tumultu, à sibi grata abduci solitudine, & maximè cùm studeret fugere gloriam hominum, (sciebat enim eam magnam vim habere ad confundendum animæ ornatum) de omnibus quidem, suis mandat discipulis, ea quæ statui monastico conueniunt, tempus cibi sumendi statuens, quod quidem est die desinente: & non vesci ad satietatem: sed ventre adhuc postulante cessare: esse autem alimētum panem solum & salem, qui impleat locum condimenti: Potum autem aquam, quæ ipsa quoquè modicè & parcè sumatur. Deindè cùm de Psalmodia mādâsset & oratione, tam diurna, quàm quæ noctù fieret, iubet eos odio habere ocium, vt causam multorum malorum: opus autem tradere manibus, quod sacris Psalmis irrigetur. Si qua verò mala cogitatio, veluti quædam zizania, à communi hoste omnium sata fuerit in terra cordis, ieiunio & assiduæ orationis ense eam excindere, nè locū occupet ad producendum acerbum fructum voluptatis. Sic enim impletum iri illud Christi: Hoc genus dæmoniorum nihil aliud expellet, quàm ieiunium & oratio. Prætereà autem docebat non oportere assiduè procedere: silentio verò & quiete gaudere vtplurimùm, quæ est mater virtutum: & aptè expurgare lemam oculorum animæ. Neq; verò prætermisit benignitatis facere mentionem: sed de illa ei quoq; studio fuit dicere quæ conueniebāt. Dicebat enim, neminē, si fieri posset, oportere vacuis manibus dimittere ex ijs, qui accedunt ad ostium, nè fortè Christum inscientes despiciant, qui suscipit personam pauperum.

Victus monachorū ab eo pscribit.

Matt. 17.

Cùm sic dixisset, & elegisset vnum ex discipulis, qui & vita præstabat alijs, & aptus erat, vt eius fidei fratrum crederetur præfectura, ei ex sententia aliorum etiam discipulorum committit rectionem. Ipse autem egreditur è Laura, multas quidem lachrymas ex oculis emittentibus monachis, & vt ipse maneret rogantibus, ipso autem nulli cedēte, vt qui adspiceret ad id solum, quod est vtile. Si enim, inquit, ô filij, hinc migrauero, nemine huc ventitante, & quietem conturbante, benè erit vtrisque. Faciliùs enim & ego vester pater spiritu, & vos, quos in Christo genui per Euangelium, veluti in quibusdam aluearium cellis tranquillè habitātes, instàr apum mel virtutis producemus. Cùm omnes ergò sancto impertijsset osculo, benedixissetque & Christo commendasset, iter est ingressus. Et cùm peregisset iter vnius diei, accedit ad aliam speluncam, quę sita quidem erat ad partes Hierichuntinas: erat autem deserta, & erat aptissima ad silentium præbendum & quietem. Cùm longum autem tempus illic esset versatus, & quæ se offerebant, herbis vteretur ad alimentum, Deo soli, vt erat ei gratum, viuebat perpetuò. Sic autem eum rursùs Deus aperit, & denuò manifestum reddit eum, qui erat absconsus. Manifestum autem reddit per ea, quę faciebat, miracula. Morbi enim per ipsum expellebantur, corporumque simul vitia & animarum. Harum autem magis, quoniam ea sæpè corporis vitia conciliant. Cùm multi ergò ab ipso consecuti essent curationem, & statuissent vitam illius imitari, hîc quoquè ædificat alterum virtutum habitaculum, quod Elpidius quidem posteà amplificauit, vir pręclarus rectè factis in exercitatione. Ducem autem eum appellabant, quòd tanquàm Dux quidam sacræ illi Laurę præesset, & arceret impetus, qui in eam fiebant, quos quidem Hebręi inferebant, qui habitabant Noëron prędium, quod sic vocabatur, magnum inuidię fœtum parturientes.

Herbis victitat sanctus senex.

Quoniam ergò hîc quoquè, multis accedentibus, interrumpebatur ei quies ac silentium, cùm istis quoquè monachis dedisset constitutiones, & præcepisset quomodò oporteat viuere eos, qui curam gerunt animę, & cum designâsset, qui esset præfuturus, hinc rursùs recedit, & accedit ad aliam partem solitudinis, quę quatuordecim stadijs paulo plùs aut minùs distat à regione Thecoorum. Sic enim Saluator mundi eum mutare facit habitationes. Quid sibi volens, & quo vtens consilio? Illum quidem reddens cognitum & clarum omnibus: eos autem, qui ad ipsum ventitabant, (erant verò ex ijs complures gentiles) partìm quidem inducens ad expurgandas baptismo animas, partìm autem ad monachismum per illum deducens. Cùm autem rursùs multi fratres congre-

Monasticæ constitutiones.

Thren.3. congregarentur, qui mundi quidem, vt ità dixerim, immunditiæ renunciabant. (Audiuerant enim Diuinum hoc & sacrum verbum: Bonum homini, quandò tulerit iugum à iuuentute sua, & sederit seorsùm) processit ad opus, quod erat ex eorum sententia. Propterea aliam quoquè illic ædificat Lauram admirabilis hic Chariton: quam nonnulli quidem lingua Syra Sucam nominant, alij autem voce Græca veterem Lauram appellant.

Aliā Laurā condit.

Sed nobis paulatìm procedens venit oratio ad id, quod est vltimum quidem ordine, primum autem virtute, & miraculi magnitudine. Nam cùm curam gereret quietis & silentij, vt nullius alterius rei magìs, nō ignorans quantùm posset conferre ad virtutem, cùm resciuisset esse quandam speluncam in præcipiti quidem & prærupto monte sitam, sed non longè distantem ab hac sacra Laura, quæ vsque in hodiernum diem appellatur Cremastos, id est, pensilis, (non enim potest quis ad ipsam accedere, nisì scalis) eam habitat vir ille egregius. Cùm autem multum temporis preterijsset, & partìm quidem senio, partìm autem longis laboribus exercitationis, ei remissum esset corpus: & neque sibi posset ministrare, & aquam afferre, ipse nolens alij rursùs hoc mandare ministerium, quid facit? DEVM rogat, qui, quæ fieri non possunt, facere potest vt fiant: & petra rursùs, non virga percussa, sed precatione, aquam emittit, non inobedienti contumacique populo & iniquo, sed valdè obedienti, & cedenti Dei legibus. Ex vno enim antri latere protinùs scaturijt aqua frigidissima & limpidissima, quæ manet vsque in hodiernum diem, nō solam sitim sedans, sed quę est etiam perfectum testimonium necessitudinis, quam cum Deo habebat Chariton.

Nota eius domiciliū.

Ex petra ei manat aqua.

Quid ampliùs? Cùm suum à corpore excessum, vel potiùs ad Deum accessum, (sic enim magìs conuenit dicere) ex diuina relatione in foribus adesse cognouisset, omnes quidem dictorum trium monasteriorum pastores simul & greges ad se accersit, & simul cum his omnibus venit ad sacram Lauram, Pharum dictam, vbi primùm distillauit sudores certaminum exercitationis. Tanquàm autem quandam hereditatem sacrosancta eis relinquens pręcepta, quæ non pecunias & momentaneas opes conciliabant, sed ea, quæ ipse amabat, bona ijs, qui similia diligunt, nunquàm interitura, sic loqui incipit: Ego quidem, ô filij, iam ad Deum contendo, & venit tempus meæ resolutionis. Oportet ergò vos vestrarum animarum curam gerere, dum est tempus, scientes post mortem nullas esse vires pœnitentiæ, sed illic quidem esse tempus remunerationum, hîc autem laborum & certaminum: & præsentium quidem, seu sit aliquid iucundum, & quod delectat oculos, aut guttur, id citò fluere & redigi ad nihilum: seu molestū & laboriosum, id quoquè habere, qui resoluitur, & est ad tempus, dolorem: futurorum autem, & quod delectat, esse æternum: & quod molestia afficit, semper permanere. Atque primùm quidem sit vobis recta & firma fides, nullo labascens periculo: deindè vita quoquè sit pura, aut expurgetur. Et ante omnia vobis sit curę corporis sanctificatio, vt in templa impolluta ad vos accedat & inhabitet, qui est purus, & sanctificatione sua & bono odore animam impleat. Res enim mala, est ira, & si quid aliud lędere potest fratrum amorem. A vobis autem omninò retineatur ac foueatur pax & mansuetudo. Quòd si inter vos aliquandò contigerit offensio, nè Sol occidat vobis, à luce adeò remotis ex odio. Sed reuocandum est, quamdiligentissimè fieri poterit, bonum charitatis, vtpotè quòd sine eo non liceat videre Solem, qui percipitur intelligentia. Si mala autem cogitatio in vestris sata sit animis, curæ vobis sit eam citò expellere. Sic enim faciliùs eā eijcietis. Quo enim magis ea sinitur permanere, eo plus exhibebit negocij, & erit expugnatu difficilior ei, qui aduersùs illam voluerit decertare. Sint autem vobis arma ad bellum, ieiunium, oratio, lachrymę, memoria mortis & gehennę, & quod est omnium validissimum, & inimicis maximè terribile, beata humilitas: cautioque, nè vnquàm vos prauæ occupent cogitationes: ac obseruatio sensuum, & prę cæteris, oculorum & aurium. Hinc enim est illis aduersùs nos ingressus, & mors, quæ ad nos ingreditur per fenestras.

Sub mortē eius ad fratres oratio egregia.

Arma aduersùs vitia.

Ierem.9.

Possessionem omnium preciosissimam nòui nil possidere, & hæ sunt veræ diuitiæ ei, qui est verè generosus & planè liber, nulla eorum, quæ adsunt, vinctos esse cupiditate. Dimetitur autem Diuinus Apostolus vsum corpori necessarium: Habentes, dicens, alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Res est grauis, elatè de se sentire: neque est aliud, quod magìs possit euertere. Id autem solet vtplurimùm consequi opes rectè factorum: & tunc timendum est earum naufragium. Sed stat dexterā porrigens

Veræ diuitiæ.

1.Tim.6.

rigens nobis rursùs diuinus Apostolus, & verbo ijs, qui habent aures, magnam præbens securitatem. Qui enim videtur stare, inquit, videat nè cadat. Fratrem iudicare, cauendum est pro viribus. Hic est enim fœtus animæ, more Pharisaicò alios despicientis, & eius, qui per aliorum condemnationem se vult iustificare. Sed tu, eo dimisso, si iudicandi tenearis desiderio, cùm te proximè habeas, nè cesses te quotidiè iudicare & examinare, & quamoptimè corrigere. Ad petulantiam ac contumeliam propensa res est venter, qui curatur, & qui curantem miserè remuneratur. Laboribus autem flectitur, & ieiunio domatur, &, vt audax equus, ab immodestis arcetur saltationibus. Non est à vobis obliuioni mandanda hospitalitas. Hospitio autem excipientes, pedes quoquè humiliter lauate: hoc est enim CHRISTI præceptum: & quod ipse primus fecit, nos iussit facere similiter. Per id enim non solùm geritur cura proximi, sed potest etiam curari grauis animę morbus, nempe nimia de se persuasio, Atque multas quidem etiam alias peccati sordium expiationes inuenit creator & Saluator nostrarum animarum, vtpotè lachrymas, gemitus, cordis contritionem, ieiunium, precationem, humì cubationem, & si quod est aliud medicamentum benignę pœnitentiæ. Sed difficilia sunt hæc & laboriosa, etiamsì multam præbeant vtilitatem. Vnum autem nòui, quod est admodùm quidem expers laboris, ad purgandas autem animæ sordes est validissimum. Quid hoc est? Ijs qui delinquunt, peccata dimittere. Quod quidem non est solùm DEO gratum, & nostrorum malorum ab eo exorat solutionem, sed etiam supplicio sæpè vehementiùs attingit eum, qui peccauit, & pro libero facit seruum ei, qui ignouit: quomodò etiam videtur externis dicentibus: Est venia supplicio potentior. 1. Cor. 10. Iohan. 13.

Cùm hæc & multa alia eiusmodi dixisset discipulis, & precatus esset salutem animæ, & eis benedixisset, nullum autem accepisset morbi sensum, neque partium corporis vllum sensisset dolorem, in quodam lecto accumbens, remisit quidem pedes, emisit autem beatam quoquè animam, lætantibus lætam eam tradens Angelis: manibusque sanctis, vt par erat, mandatus sepulturæ, transit ad vitam, quæ nunquàm desinit. Quo in loco aufugit dolor, molestia & gemitus. Quo in loco facie ad faciem ijs, qui sunt mundo corde, cernitur Diuina Trinitas. Quo in loco est lætitia & exultatio ineffabilis. Quo in loco est consolatio & requies ijs, qui in pulchra sudauerunt vinea, & ingressi sunt laboriosum & asperum iter virtutis. Sed talem quidem habuit vitę exitum Chariton, non qui ante mortem nihil præsciuisset, aut prędixisset, sicut priùs diximus: sed de ea, & de tempestate, quę erat vexatura Ecclesias, accuratissimè significâsset. Suauiter expirat animam.

Quæcunque ergò, ô dilecti, ex illius factis & miraculis, tempus & obliuionem potuerunt effugere, ea studiosis vestris auribus tradidimus. Neque enim interuallum modicum inter Aureliani Imperium, & hoc tempus intercedit. Nos enim à nullo scriptis quicquam mandatum accepimus ex hoc, quòd eo tempore essent pauci non solùm monachi, sed etiam omninò Christiani, & qui essent signati luce cognitionis: ij autem, qui erant, agitabantur quotidianis persecutionibus. Illa autem sunt, quorum hîc fecimus mentionem, quæ viri pij & veritatis amatores, filius à patre accipiens, corporali, inquam, & spiritali, conseruârunt ad nostra vsque tempora: Ad gloriam patris, & filij, & spiritus sancti, vnius & eiusdem essentię Diuinitatis: Quam decet omnis gloria, honor, & adoratio nunc, & in secula seculorum, Amen.

VITA

VITA S. LIOBAE VIRGINIS ET ABBATISSAE, IVSSV RABANI ABBATIS A RVDOLpho eius discipulo doctè & grauiter conscripta.

PROLOGVS AVTHORIS.

SCripturus vitam beatæ & venerabilis Liobæ virginis, sponsum illius Christum Dominum, Deum & Saluatorem nostrum, inuoco: vt qui ei contra aduersarias potestates virtutem & victoriam tribuit, mihi quoq; ad narranda meritorum eius præconia sermonem largiatur. Ego enim gesta illius omnia non didici: sed pauca quędam à viris venerabilibus ad meam notitiam peruenerunt, qui quatuor discipularum eius, Agathę videlicet & Teclæ, Nanæ & Eolibæ, fideli narratione comperta, singuli pro captu ingenij sui, sicut sibi tradita sunt, literis mandare, & ad exēplum posteris relinquere studuerunt.

Mago presbyter & monachus quæ scripserit de S. Lioba.

Ex quibus vir religiosus Mago presbyter & monachus, qui ante quinquennium defunctus est, prædictis fœminis admodùm familiaris extitit, & crebrò ad eas veniens, sermonem de vtilitate animæ cum illis habere consueuerat. Hic itaque nonnulla gestorum illius memorabilium ab eis agnoscens, breuiter quidem annotare curauit, sed nimìs obscura reliquit: quia dum succinctæ breuitati studuit, in nonnullis locis ità dubia reddidit, vt quanuìs cognoscendi præferrent imaginem, non referrēt tamen intelligendi vigorem. Quod nimirùm ideò contigisse opinor, quia rerum cognoscendarum auidus, nè audita memoriam fugerent, primùm ea strictìm literis mādauit, vt postmodùm ordinata per ocium libelli serie, pleniorem in eis legentibus viam intelligentiæ efficeret: & indè factum esse, vt confusa omnia & sparsìm in schedulis annotata reliquerit, quia insperata morte præuentus, ad ordinanda illa, prolixioris vitæ spatium non habuerat.

Rabanus Abbas.

Quapropter ego non mea præsumptione, sed imperio venerandi patris ac pręceptoris mei Rabani Abbatis prouocatus, euncta, quę ab illis breuiter scripta & in schedulis sparsìm memorau eram, in vnum colligere studui: & tam ex eis, quæ ibì annotata reperi, quàm quæ ex aliorum relatione didici, ordinato breuiter libelli textu, rerum gestarum seriem scire volentibus pandere curaui. Sunt enim plerique adhuc in corpore manentes viri religiosi, qui non solùm eadem ipsa, quę ab alijs scripta commemorauerā, vno sermone, sicut à maioribus audierant, referunt: verumetiam nonnulla alia memoratu digna adijcere solent, quæ supradictis annotationibus copulare, & huic opusculo inserere congruum iudicaui: vt non tam incepta aliorum ordinanda atque complenda suscepisse, quàm propria quodammodò scripta condidisse videar.

Fides huius historiæ.

Porrò de fide dictorum nemini fidelium arbitror esse ambigendum, quandò ea & probitas referentium commendat personarū, & virtutes miraculorū, quæ diuinitùs ad ossa eius mortua frequēter fieri solent, vera esse liquidò manifestant. Sed priusquàm ad narranda vitæ morumque eius insignia veniam, non absurdum videtur, si de magistra illius & spiritali matre, quæ eam in Christo genuerat, & cælestis vitæ studijs imbuerat, ex multis referam pauca, quæ didici: quatenùs lector, agnitis tantæ fœminę virtutibus, eo faciliùs discipulæ gestis fidē accommodet, quo eam à tam nobili magisterio disciplinę spiritalis primordia sumpsisse cognouerit.

VITAE HISTORIA.

28. Septēb. Cap. I.

IN Britannia insula, quam natio Anglorum inhabitat, locus quidam antiquo gentis illius vocabulo Vuinbrunno vocatur: quod Latinè interpretatū, Vini fons dici potest. Qui propter nimiā claritatem & saporem eximium, quo cæteris terrę illius aquis pręstare videbatur, hoc nomen accepit. In quo duo monasteria antiquitùs à regibus gentis illius constructa sunt, muris altis & firmis circundata, & omni sufficiētia sumptuum rationabili dispositione procurata: vnum scilicet clericorum, & alterum fœminarum. Quorum ab initio fundationis suę vtrunque ea lege disciplinę ordinatum est, vt neutrū eorum dispar sexus ingrederetur. Nunquàm enim virorum congregationem fœmina,

mina,aut virginum contubernia quisquam virorum intrare permittebatur: exceptis solummodò presbyteris,qui in ecclesias earum ad agenda Missarum officia tantùm ingredi solebant,& consummata solenniter oratione,statim ad sua redire. Fœminarum verò quęcunq; seculo renuncians,earum collegio sociari voluerat, nunquàm exitura intrabat,nisi causa rationabilis vel magnæ cuiuslibet vtilitaris existens, eam cum consilio emitteret.Porrò ipsa congregationis mater,quandò aliquid exteriorum pro vtilitate monasterij ordinare vel mādare necesse erat,per fenestrā loquebatur,& * indè cernebat,quæcunque ordinanda aut mandanda vtilitatis ratio exigebat.

for. * decernebat,

Cap. 2.

Tetta, soror regis, insignis Abbatissa.

Huic ergò loco post nonnullas Abbatissas & spiritales matres,prælata est virgo religiosa,nomine Tetta,genere quidem secundùm seculi dignitatem nobilis, (soror quippe regis erat)morum autem probitate & sanctarum spectamine virtutum, multo nobilior:quæ vtrunque monasterium magna discretionis arte regebat. Omnia enim bona & sancta exemplis magis,quàm verbis ostendebat, & quæcunque saluti animarum docuerat esse contraria,in suis actibus non agenda monstrauit. Rigorem etiam disciplinę, qua locus ille prę cæteris semper viguit, tanta sollicitudine tenuit, vt nunquàm fœminarū ad Clericos pateretur accessum. Virgines verò, cum quibus ipsa indesinenter manebat,adeò immunes à virorum voluit esse consortio, vt non tantùm laicis aut Clericis,verumetiam ipsis quoque Episcopis, in congregationem earum negaret ingressum. Huius plurima feruntur virtutum insignia, quę venerāda virgo Lioba discipula eius,memoriter & iucundè referre solebat:de quibus duo tātùm,vt ex ijs cętera conijci valeant,commemorare curaui.

Nota q̃ noluerit quęquam virorū ingredi in virginū cœnobium.

Cap. 3.

Taxatur immodica seueritas cuiusdam sanctimonialis.

Erat in illo virginum monasterio sanctimonialis quędam, propter disciplinę studium & arctioris vitę obseruātiam, quæ cęteras præire videbatur,sępè Pręposita ordinata,frequenter autem Decana ex more constitutā.Hæc dum nimis incautè atque indiscretè disciplinam exerceret in subditis, omnium ferè, & maximè iuuenum,in se odia cōcitauit. Quarū illa tristitiam & concinnata aduersùm se maledicta,quæ sua mansuetudine interdùm lenire potuit,contumaci corde despexit,& vsque adeò contra eas rigida perseuerauit,vt nec in vltimo vitæ suæ tempore commotionem cordis earum vlla satisfactione amouere curaret.Defuncta est ergò in hac pertinacia,& sepulturę tradita, tumulusque super sepulcrum eius,congesto terræ aggere, compositus est. Nec tamen conquieuit animus iuuenum,odientium eam:quin statim vt adspicerent locum, in quó sepulta est,maledicerent crudelitati eius: immò ascendentes tumulum,& quasi funestum cadauer conculcantes, in solatium doloris sui, amarissimis insultationibus mortuę exprobrarent.

Cap. 4.

Nota de sepulcro eius, & pœna Purgatorij.

Quod cùm mater cōgregationis venerabilis Tetta comperisset,temerariam iuuencularum præsumptionem correptionis vigore compescens, perrexit ad tumulum, & mirum in modum conspexit terram,quæ desuper congesta erat, subsedisse, & vsque ad semipedis spatium infra summitatem sepulcri descendisse. Quo viso,vehementer expauit. Intellexit enim ex defectu terrę,pœnam sepultę:& seueritatem iusti iudicij Dei perpendit ex detrimento sepulcri. Conuocatis ergò oībus in vnū sororibus, cœpit eas increpare propter crudelitatem illarum & duritiam cordis: quòd ob factam sibi iniuriam essent implacabiles,& propter momentaneam disciplinæ amaritudinem,perpetes haberent discordias: & cùm sit Christianę perfectionis, pacificum esse etiam cum pacis inimicis,illę econtrariò non solùm inimicos non diligerent, sed etiam sororem, quam viuentem contra pręceptum Domini odissent,studio impietatis mortuam execrarentur. Admonuit autē easdem cęterò ab inimicitijs abstinere, iniurias amplecti, faciles esse ad indulgentiam,& sicut sibi vellent debita à Domino dimitti,ità inuicèm offensiones ex corde relaxarent.Post hæc verbā prò defuncta sorore eas obsecrauit,vt quicquid ante mortem in quanlibet earum peccāsse videbatur, ex animo remittentes, secùm pariter orationi incumberent, & pro absolutione illius diuinam clementiam inuocarent. Cumq; omnes vnanimiter exhortationibus eius annuissent, indixit eis triduanū ieiunium,monens vnamquanque psalmodijs & vigilijs ac precibus sanctis pro ea studiosiùs insistere. Die autem tertia,expleto ieiunio,cum omni congregatione virginum basilicā intrauit,& illis litanias facientibus,& nomen Saluatoris inuocantibus, ipsa cum lachrymis ante altare,pro anima defunctæ sororis rogatura, prosternitur. Cumque in oratione persisteret, fossa sepulcri, quæ priùs penè vacua videbatur, humo excrescente, paulatìm

Nota rem memorabil.

lē,& q̃ profint defunctis preces viuorum. latim cœpit repleri: ità vt vno eodemque momento & ipsa ab oratione resurgeret, & terra sepulcrum complanaret. Qua de re manifestè ostenditur, quòd cùm monumentum visibiliter ad priorem statum redijt, per orationes sanctę virginis, defunctę animam virtus diuina inuisibiliter absoluit.

Cap. 5. Alio quoquè tempore contigit, vt soror, cui oratorij cura commissa erat, cùm post Completorium cubitum itura, fores ecclesię obseraret, claues vniuersas ipsa nocte nesciens perderet. Erant enim pro diuersitate rerum, in thesauris ecclesiæ repositarum perplures: & aliæ quidem argenteæ, aliæ autem æreæ vel ferreę, ligatura fabrefacta sibimet connexæ. Cùm autem ad nocturnas vigilias signum pulsatura surrexisset, & claues ad pandendas ecclesiæ ianuas non reperisset, accenso lumine, loca omnia, quæ spem inueniendi pollicebantur, diligenti inuestigatione lustrauit: & quasi semèl quæsisse non sufficeret, rursùs eadē geminata inquisitione repetiuit. Cumque hoc sæpiùs faceret, & nihil inquirendo ꝓficeret, ad abbatissam, quæ sororibus adhuc quiescētibus, more solito vigilijs insistens, nocturnę orationis tēpora pręueniebat, perrexit, & tremens ac pauore perculsa, ad pedes eius prouoluta est, eique culpam negligentiæ suæ humili satisfactione patefecit. Quod cùm illa audîsset, statìm intellexit diaboli insidiantis hanc esse machinationem: & conuocatis sororibus, nocturnas vigilias ac matutinorum solennia in alia æde compleuit. Quibus peractis, protinùs se vnà cum eis in orationem dedit. & antiqui hostis malitiam virtute sanctarū precum sine mora detexit. Orantibus enim illis ante fores oratorij, vulpecula eximprouisò mortua apparuit, in cuius ore claues, quas perditas dolebant, vniuersæ repertę sunt. Tunc venerabilis mater, sumptis clauibus, iussit aperire ianuas, & cum vniuersis sanctimonialibus, quæ tū ferè quinquagentæ aderant, ecclesiam intrans, omnipotenti Deo in hymnis & laudibus gratias reddidit: qui famulas suas in se confidentes, misericorditer exaudîsset, & malignum hostē digna confusione deiecisset. Ille enim, qui dixit: Ponam sedem meam ad Aquilonem, & ero similis altissimo: per tumorem superbiæ suæ bestijs assimilatus est: & qui subijci Deo per humilitatem noluit, per humiles ancillarum Dei orationes, in vulpecula detectus & confusus apparuit.

500. moniales in vno monasterio

Esa. 14.

Cap. 6. Hæc de venerabili matre Tetta, eiusque virtutibus dicta sufficiāt: nunc ad explicanda eius spiritalis filiæ Liobę gesta, secundùm propositum stylus vertatur. Igitur parentes eius natione Angli, genere quidem nobiles erant, & studiosi ambo in religione & obseruantia mandatorum Dei. Pater eius, Dimo: mater verò, Ebba vocabatur. Sed cùm essent steriles & infœcundi, absque liberis diù manserunt. Cùm autem pertransissent dies plurimi, & eis iam senibus atque ætate prouectis spes generandæ prolis abesset, mater eius per somnium vidit, se quasi signum ecclesiæ, quod vulgò klockum vocant, in sinu suo habere, idque immissa manu tinniens extrahere. Experrecta itaque, nutricem suam iam vetulam vocauit, & ei somnium, quod viderat, reuelauit. Cui illa prophetico spiritu: Adhuc, inquit, ex vtero tuo videbimus filiam, quam vt Domino iamnunc voueas oportet: & sicut Anna Samuel omnibus diebus suis in templo Dei seruiturum obtulit, ità hanc ab infantia sacris literis eruditam, in sancta virginitate, quandiù vixerit, illi seruire concedas. Quod cùm vouisset mulier, post non multos dies concepit & genuit filiam, quam vocauit Truthgebam, cognomento Liebam vel Liobam, eò quòd esset dilecta. Hoc enim Latinè, cognominis huius interpretatio sonat. Adultam itaque Deo consecrauit, & supradictæ matri Tettæ diuinis studijs imbuendam tradidit. Nutricem verò suam pro eo quòd tanta sibi gaudia futura prędixerat, libertatis pręmio remunerauit.

S. Liobę parentes.

klockum, id est, Campana.

1. Reg. 1.

Lieb Germanicè, dilecta Latinè.

Cap. 7. Creuit ergò puella, & tanta Abbatissæ cunctarumque sororum cura erudiebatur, vt nihil aliud præter monasterium & cælestis disciplinæ studia cognosceret. Non enim iocis delectabatur ineptis, nec iungi passa est inanibus iuuencularum fabulis: sed Christi desiderio flagrans, ad legendum vel audiendum verbum Dei animum semper habebat intentum: & audita vel lecta memoriæ commendans, vtilitatem pręceptorum vita & institutione seruabat. Cibi autem & potûs ità temperauit vsum, vt contemptis delicijs & escæ lautioris illecebris, his tantùm, quæ dabantur, contenta, nihil ampliùs requireret. Orabat assiduè, sciens scriptum in Apostolo, sine intermissione fidelibus orandum esse. Quandò non legebat, operabatur manibus ea, quæ sibi iniuncta erant. Didicit enim scriptum, quòd qui non operatur, nec manducet. Lectioni tamen atque audi-

Eius sanctissima in monasterio educatio.

1. Thes. 5.

2. Thes. 3.

auditioni sanctarum scripturarum magis, quàm labori manuum operam impendit: summoperè studens, nè lecta vel audita, ex eius animo laberentur: sed præcepta Domini custodiens, memoriam eorum in executione operum semper habere cōsueuit. Sicq; vitam suam instituens, ab omnibus * prioribus puro diligebatur affectu, & ab omnibus discens, omnibusq; obediens, proprias singularum gratias imitando caprabar. Huius continentiam, illius iucunditatem sectabatur: Istius lenitatem, illius patientiam, alterius autem mansuetudinem mirabatur. Hanc vigilantem, illam verò legentem studuit æmulari. Charitati præcipuè operam dabat, sine qua reliquas virtutes nihil esse sciebat. *for. *sororibus

Cùm his & alijs huiusmodi virtutum studijs per singulos dies animum ad cælestia roboraret, quadam nocte per somnium vidit quasi purpureum filum de ore suo descendere. Quod apprehensum manu cùm extrahere conaretur, prolixiùs cœpit extendi: & velut ex interioribus viscerum procederet, paulatìm crescebat in maius, & augmenta suî capiebat. Cùm autem exuberante materia, colligendo manum impleret, & filum nihilominùs ex ore dependeret, * globum ex eo rotundo schemate voluendo formauit. In cuius confectione cùm nimis laboriosè desudaret, pręangustia somno soluta est: cœpitque intrà se tacitè cogitare, cupiens somnij cognoscere discretionem. Intellexit enim sibi non sine causa visionem apparuisse, sed aliquid ei latentis inesse mysterij. Erat ergò in eodem monasterio soror quædam maturę ætatis, quæ ex euentu rerum, quas sæpè prędixerat, prophetiæ spiritum habere noscebatur. Cui illa quidem somnium de sua persona referre noluit, sed vni ex discipulabus suis, totum per ordinem, sicut viderat, reuelauit, pręcipiens, vt iret ad eam, & exposito, quasi sibi apparuisset, somnio, precaretur: vt quicquid in eo intelligeret, suo manifestaret eloquio. Perrexit itaque puella, & fecit sicut à magistra fuerat instructa. Cumque omnem somnij tenorem quasi ex propria persona exposuisset, soror illa futurorum pręscia, cum indignatione respondit: Vera quidem visio est, & bona futura portendens, tu autem cur tibi talia apparuisse mentiris? Hæc enim non tibi conueniunt, sed electæ D E I & dilectæ, Liobam scilicet virginem, cognominis suauitate significans. Illi, inquit, hęc ostensa sunt, cui merito sanctitatis & sapientię talia congruunt: quoniam multis profutura est tam verbo prædicationis, quàm bonę operationis exemplo. Filum enim, quod per os eius ex visceribus prodijt, doctrina sapientiæ est, vocis ministerio ex illius corde procedens. Quòd autem manum impleuit, hoc significat, quia omnia, quę ore docuerit, operibus exequabit. Portò * globus, qui voluendo conficitur, & rotunditate suî volubilis est, mysterium exprimit verbi diuini, quod per os actusque prædicantium voluitur, & nunc per actiuam vitam in imis versatur, nunc per contemplatiuam in sublimia erigitur: nunc se per compassionem proximi humiliat, nunc per dilectionem D E I exaltat. His quidem indicijs Deus magistram tuam verbo & exemplo multis profuturam ostendit: effectus autem procùl ab hoc loco in alijs nationibus erit, quò eam proficisci oportet. Hanc igitur interpretationem somnij veram fuisse rerum probauit euentus. Cap. 8. Visio eius. *glomum sentio legendum. Visionis eius interpretatio. *glomus

Igitur eo tempore, quo cælestis vitæ studijs beata virgo Lioba in monasterio floruerat, sanctus martyr Bonifacius à Gregorio, Romanę sedis antistite, qui Constantino in pontificatu successit, Episcopus ordinatur, & ad prędicandum verbum D E I Germaniæ populis mittitur. Vbi cùm messem quidem multam, & pronos ad fidem populos reperisset, operarios autem, qui sibi collaborarent in agro Dominico, paucos haberet: in terram Anglorum, vndè ipse ex parentibus erat, legatos & epistolas misit, atque ex diuerso Clericorum ordine nōnullos accersiuit doctos lege diuina, & ad prædicationem verbi, vitę merito morumque probitate idoneos: quorum adminiculo iniunctam sibi legationem non segniter administrauit. Magnam enim Germanię partem doctrina salutari virtutumque miraculis C H R I S T O acquisiuit. Nam cùm quotidiè populorum frequentia fidei sacramentis imbueretur, diuinus sermo non solùm in ecclesijs, verumetiam per pagos & castella diffundebatur intantùm, vt & fideles catholici assiduis exhortationibus firmarentur, & deprauati viam correctionis agnoscerent, & pagani fide instructi, certatim ad gratiam baptismatis conuolarent. Cap. 9. S. Bonifacius Christū Germaniæ prędicat. Multos cōuertit.

Videns itaque vir beatissimus Ecclesiam Dei crescere, & certantibus studijs ad vo- Cap. 10.

Vide lector q̃d cõferant mõasteria, quę hodiè euertunt fidei euersores.

ta perfectionis accendi, duplicem viam ad profectum religionis instituens, monasteria construere cœpit, vt ad fidem catholicam populi non tam Ecclesiastica gratia, quàm monachorum ac virginum congregationibus, raperentur. Volens ergò vtriusque professionis ordinem regulariter obseruari, idoneum vtrique magisterium studuit adipisci: misitque in Cassinum montem Sturmi discipulum suum, virum genere & moribus nobilē, vt in monasterio, quod beatus pater Benedictus instituit, disciplinā regularem, & vitam moresque monasticos agnosceret: pastorque futurus, discipulus fieret: atque in sua subiectione disceret, quomodò alijs præesse debuisset. Similiter & in patriam cum epistolis legatos direxit ad Tettam Abbatissam, cuius in pręcedentibus mentio facta est: deprecans, vt ad solatium suæ peregrinationis, atque ad auxilium legationis sibi iniunctę, transmitteret ei Liobam virginem, quam fama sanctitatis & doctrina virtutum, tunc per longinqua terrarum spatia diuulgârat, & laude celebri multorum ora repleuerat. Eius itaque abscessum mater congregationis molestissimè quidē ferebat, sed tamen quia diuinę dispensationi resistere non potuit, beato eam viro, sicut rogauerat, cum honore direxit, vt somnij, quod olìm viderat, interpretatio vera fuisse probaretur. Quam, cùm venisset, vir Deo plenus cum summa veneratione suscepit, diligens eam non tantùm propter affinitatem, qua sibi ex materno sanguine iungebatur, quantùm propter sanctitatem vitæ & sapientiæ doctrinam, qua plurimis & verbo profuturam nouerat, & exemplo.

S. Lioba venit in Germaniam.

Cap. 11.

Igitur, sicut desiderauerat, monasterijs custodiam & regularis disciplinæ normam instituit: & monachis quidem Sturmi Abbatem prętulit: Liobam verò virginem, spiritalem virginum matrem esse decreuit: statuitque ei monasterium in loco, qui vocatur Bischoffsheim, vbì non paruus ancillarum Dei numerus collectus est: quæ ad exemplum beatæ magistræ, cęlestis disciplinę studijs instituebantur, & intantùm doctrina eius proficiebant, vt plures ex illis, postmodùm magistræ fierent aliarum: ità vt nulla, aut etiam rara, in illis regionibus essent monasteria fœminarum, quæ non discipularum eius magisteria desiderarent. Erat enim magnarum virtutum fœmina, & ità in arrepti propositi vigore roborata, vt nec patriæ, nec suorum meminisset affinium: sed omne studium erga id, quod cœperat, exercebat, vt videlicet semetipsam DEO irrepręhensibilem exhiberet, & omnibus sibi obtemperantibus, in verbo & conuersatione forma salutis existeret. Cauebat semper, nè alias doceret, quod ipsa non fecisset. Nihil quippe arrogantia, nihil superbia de eius sibi moribus vsurpauit: sed sine personarū acceptione omnibus se affabilem ac beneuolā exhibuit. Erat adspectu angelica, sermone iucunda, ingenio clara, consilio magna, fide catholica, spe patientissima, charitate diffusa. Et cùm lætam semper faciem præferret, nunquàm hilaritate nimia resoluta est in risum. Maledictionem ex eius ore nullus vnquàm audiuit: iracundiæ illius sol testis nunquàm occubuit. Cibi autem & potùs vsum, cùm alijs summa humanitate exhiberet, ipsa * sumpsit. Vndè & caliculus eius, vndè bibere solebat, pro quantitate suî, Dilectæ paruus, à sororibus vocabatur.

Præficitur monialibus in Bischoffsheim.

Virtutes eius & dotes.

deest, * parcè, aut aliq̃d tale.

Cap. 12.

Lectionis studio tanta diligentia incubuit, vt nisì orationi vacaret, aut alimento vel somno corpusculum reficeret, nunquàm diuina pagina de manibus eius abscederet. Nam cùm ab ipsis infantiæ rudimentis Grammatica & reliquis liberalium * studijs esset instituta, tanta meditationis instantia spiritalis scientię perfectionem conabatur assequi, vt consentiente cum ingenio lectione, duplicato naturæ & industriæ bono, eruditissima redderetur. Veteris enim ac noui Testamenti codices sagaci mente perlustrans, diuina pręcepta memoriæ commendabat. Sed & dicta sanctorum patrum, & decreta Canonum, totiusque Ecclesiastici ordinis iura, plenitudini perfectionis adiecit. Discretionem in omni actu ac dispositione sua magnoperè seruauit, & rerum faciendarum finem semper attendit: nè fortè inconsultè cœpta, postmodùm imperfectione sua pœnitentiam sibi generarent. Et quia ad orationis studium & lectionis industriam, mentis intentionem sciebat esse necessariam, in vigilando, sicut & in cęteris virtutum studijs, modum tenere consueuit: Nam licèt semper modicùm, tota tamen ęstate post prandium tam ipsa, quàm cunctę sibi subiectę sorores pausabant, nec vlli earum indiscretè vigilare volenti consensit. Dixit enim, adempto somno sensum adimi, maximè legendi. Sed & illi, siue in nocte, seu meridie dormienti, sanctam scripturam iuxta lectum eius legi, semper mos erat. Quod officium puel-

deest * artium, vt videtur.

Eius eruditio.

Prudentia.

Moderatio.

puellæ iuniores ſine moleſtia per vices implebant: & mirum dictu, nullum ſermonem aut etiam ſyllabam in legendo tranſire poterāt, quin ſtatìm ab illa, quanuìs dormiente, corriperentur. Nam ſicut eędem ipſæ, quibus id officij deputatum erat, poſteà fatebantur, ſæpè cùm eam grauiter ſoporari conſpicerent, ex induſtria tentando, in lectione fallebant, ſed nunquàm irrepręhenſæ euadere poterant. Nec tamen mirum, quia dormiens falli non valuit, cuius cor poſſidebat, qui non dormitat, neque obdormiet, Iſraël cuſtodiens: & quæ cum ſponſa in Canticis canticorum dicere potuit: Ego dormio, & cor meum vigilat. Nota ſanè rem mirā in virgine. Pſal.120. Cant.5.

Virtutem verò humilitatis tanto ſtudio cuſtodiuit, vt cùm merito ſanctitatis & ordine magiſterij cæteris eſſet pręlata, omnium ſe vltimam fore corde crederet, voce proferret, & habitu demonſtraret. Hoſpitalitatem autem peculiari obſeruatione tenuit. Omnibus enim ſine vlla exceptione perſonæ domum præbuit, & conuiuium ieiuna mater exhibuit. Pedes omnibus, manibus ſuis lauit, Dominicæ inſtitutionis cuſtos & magiſtra. Dum hęc gereret virgo CHRISTI, quibus omnium in ſe prouocabat affectum, inimicus omnium Chriſtianorum diabolus, impatienter ferens tantas in ea virtutum glorias, & tam pręclara diſcipularum eius augmenta profęctuum, ſordidis eas cogitationibus & carnalis concupiſcentiæ illecebris inceſſabiliter impugnabat, tentans ſi quanlibet earum ab arrepti vigore propoſiti potuiſſet auertere. Sed cùm conatus ſuos orationibus atque ieiunijs caſtè viuentium frangi conſpiceret, ad alia ſe callidus inſidiator argumenta conuertit, vt ſaltem vel bonam earum famam vitiando corrumperet, qui integritatem, peruerſa ſuggerendo, violare non poterat. Cap.13. Inſignis humilitas. Hoſpitalitas. Iohan.13.

Erat ergò ibì quędam paupercula, debilitate contracta, quę ad portam monaſterij iacebat, eleemoſynam accipiens: cui quotidiè à menſa Abbatiſſæ ſtatutus dabatur victus, & à ſingulis ſanctimonialium veſtes & alia quęlibet neceſſaria pro diuini amoris intuitu præbebantur. Contigit autem poſt dies aliquot, vt decepta ſuggeſtionibus diabolicis, turpitudinem fornicationis incurreret. Cumque intumeſcente vtero, conceptum fœtum celare non poſſet, crimen admiſſi ſceleris ſimulata infirmitate contexit. Inſtante autem partûs tempore, progenitum infantulum panniculis inuoluit, & in ſtagnum fluminis, quod per medium loci eius influebat, nocturno tempore expoſuit, malis videlicet mala adijciens. Nam ſtupro homicidium, & aquæ contaminationem coniunxit homicidio. Die autem facto, cùm ad hauriendam aquam mulier quædam veniſſet, conſpecto infantili cadauere, factum exhorruit: fœmineoque accenſa furore, villam omnem inordinato clamore compleuit, & ſanctis virginibus cum indignatione improperans, ait: O quàm caſta congregatio, quàm glorioſa conuerſatio virginum, quæ ſub velo poſitæ, filios pariunt, matrum pariter ac preſbyterorum fungentes officium, eoſdem, quos generauerint, ipſę baptizant. Non enim, ô ciues, molendi vſibus tantùm hanc ſtagnâſtis aquam, ſed nouo huic & inaudito baptiſmati neſcientes pręparâſtis. Nunc ergò rogate eas, quas virginum appellatione ſublimare ſoletis, vt tollentes cadauer de flumine, nobis aquam reddant vſibilem. Videte, videte, quæ ex monaſterio deſit, & eam ſcelus hoc perpetrâſſe cognoſcite. Ad hanc vocem plebs tota commota eſt: omnis ætas, omniſq; ſexus quasì ad ſpectaculum vno agmine cucurrit, videnſque nefas, facinus exhorret, ac virgines ſacras deteſtatur. Cap.14. Diabol. nititur ſanctarū virginū famam cōtaminare. Hoc nempè voluit ſatā.

Cùm autem Abbatiſſa, audito tumultu, rem geſtam comperiſſet, conuocatis ſororibus cauſam expoſuit, nullamque ex eis præter Agatham deeſſe cognouit: quæ ante paucos dies à parentibus ſuis vocata, pro quadam neceſſitate ad domum eorum cum licentia perrexerat. Hanc itaque miſſo nuncio ſine mora reuocauit, tantæ infamiæ notam diutiùs ferre non valens. Quæ cùm veniſſet, cauſamque ſceleris ſibi imputari cognoſceret, reſpiciens in cælum, ingemuit, & ait: DEVS omnipotens, qui omnia nôſti, antequàm fiant, & quem nullum latet ſecretum, quique Suſannam in te confidentem, de falſo crimine liberâſti: oſtende miſericordiam tuam ſuper hanc congregationem, in tuo nomine collectam, & nè patiaris eam propter peccata mea fœdo rumore maculari: ſed illam, quæcunque hoc nefas commiſit, ad laudem & gloriam magni nominis tui, dignare & detegere, & publicare. Quo audito, mater venerabilis de eius puritate iam ſecura, pręcepit omnibus oratorium ingredi, & extenſis in Crucis modum brachijs ſtare, quoaduſquè ſingulæ Pſalterium totum ex ordine pſallendo complerent: & deindè per tres vices in die, hoc eſt, tertia hora, & ſexta, & no- Cap.15. Dan.13. Totū Pſalterium ſacræ virgines legunt extenſis brachijs.

na, vexillo Crucis elato, cum litanijs monasterium circuire, & pro purgatione sua diuinam misericordiam inuocare. Quod cùm fecissent, & in hoc ordine iam bis expleto, hora nona omnes ecclesiam intrarent, cunctusque populus pariter congregatus adesset, beata virgo Lioba perrexit ad altare, & stans ante Crucem, quæ iamtunc tertiò portanda parabatur, extendit manus in cælum, & cum gemitu ac lachrymis precabatur, dicens: Domine I E S V C H R I S T E, rex virginum, integritatis amator, inuictissime D E V S, ostende virtutem tuam, & libera nos ab hac infamia: quia improperia improperantium tibi ceciderunt super nos. Hoc cùm dixisset, mox miserrima paupercula illa, antiqui hostis & captiua pariter & ministra, dæmonio repletur, & quasi flammis circundata, nomen inuocat Abbatissæ, crimenque quod commiserat, confitetur. Tum verò in cælum clamore sublato, plebs omnis obstupuit miraculo: ancillę D E I fleuêre præ gaudio, & in commune ab omnibus vno ore meritum Liobæ virginis, & C H R I S T I Saluatoris potentia prædicatur. Factum itaque est, vt nomen virginale, quod diabolus sinistra fama obtuere conatus est, magis clarescerer, & celebriùs vbiquè laudaretur. Misera tamen illa purgari non meruit, sed vsque ad finem vitę suę, ius in ea potestatis suæ inimicus obtinuit. Plura quidem signa per famulam suam Deus antè iam fecerat, sed eorum notitiam secreti obumbratio suppressit. Hoc autem in Germania primùm factum est: & ideò celebre, quia publicum fuit.

Prodit scelestissimi dęmonis cômentum.

Cap. 16.

Alio autem tempore, cùm ad tradendam discipulabus suis lectionem diuinam more solito consedisset, ex vna parte villę fortuitum exarsit incendium: quod consumptis domibus, quæ vel palcis, vel palustri tegebantur arundine, ad monasterium, in quo virgo sancta cum famulabus D E I manebat, flabris stimulantibus ferebatur: & grassante igne, non ędificijs solùm, verumetiam iumentis atque hominibus ipsis interitum minabatur. Tum verò trepidantis populi confusus clamor attollitur, concursus omnium ad Abbatissam conuolat: rogant vt periculo, quod instabat, precibus sanctis occurreret. Illa autem, vt erat mentis patientissimę, turbatis omnibus, fidei pręsumptione nihil mouebatur: sed iussit, vt ex superiori parte fluminis, quod per medium monasterium currebat, haustam sibi aquam in concha celeriter afferrent. Quam sine mora allatam, sale, quod à sancto Bonifacio benedictum, indesinenter secùm habebat, adspersit, dicens: Ite, & hanc aquam in flumen refundite, omnisque populus ab eo loco deorsùm hauriat, & contra impetum sæuientis incendij certatim mittat. Quod cùm fecissent, omnis illa ignium violentia, quasi cælitùs immisso imbre, ità restincta est, vt nihil ædificiorum posteà prorsùs attingeret. Quo miraculo plebs omnis attonita, ad laudem D E I conuertitur, qui per fidem & orationes famulę suę tam sublimiter eos à tanto discrimine liberauit.

Nota de sale benedicto.

Cap. 17.

Illud etiam virtutibus eius annumerandum esse non dubito, quòd cùm die quadam tempestas sęua, atque aëris nimia perturbatio fuisset exorta, fulgura facta, ventique vehementes vndiquè ferebantur, & tenebrarum caligo cælum diemque nubium nocte subduxit, coruscationes quoquè valdè terribiles, & fulgura crebrò demissa, terrorem nimium mortalibus inferrent: populus omnis pauore concutitur, ac primùm pecora, nè pereant, intrà tuta domorum cogunt. Deindè ingrauescente discrimine, mortisque sęuitiam minitante, cuncti desperatione viuendi in ecclesiam confugiunt, & obseratis vndiquè foribus, terribile iudicium D E I, quod imminere putabant, pauidi præstolabantur. Quibus turbatis, & voce confusa concrepantibus, sancta virgo occurrens, indicit patientiam, pollicetur securitatem, secumque eos orationi incumbere adhortatur, & sine mora toto corpore ante altare ipsa prosternitur. Interea sæuit tempestas, & ventorum furorem domorum tecta non sustinent, crebrisq; fulminum ictibus terra tremiscit, tenebrarum quoquè densitas, & continua coruscationum per fenestras irruptio, maximum timidis horrorem ingeminat. Tum populus omnis tanti terroris immanitatem non ferens, ad altare cucurrit, & beatam virginem ab oratione excitat periculis opponendam, primaque eam Tecla consanguinea eius, his verbis adorsa est: O dilecta, dilecta, in te spes populi huius, in te votorum summa consistit. Surge ergò, & pro nobis Dominam tuam sanctam Dei genitricem inuoca, vt eius intercessione, ab huius tempestatis discrimine liberemur. Ad hanc vocem illa ab oratione surrexit, & quasi ad colluctationem vocaretur, cappam,

Horrida tẽpestas pſentem oibus mortem intentat.

qua erat induta, abijciens, fores ecclesiæ confidenter aperuit, atque in limine consistens, signo sanctæ Crucis edito, furenti tempestati nomen summę maiestatis opposuit: extensisque manibus in cęlum, terno clamore Christi clementiam inuocauit, & per intercessionem ac merita sanctæ Mariæ virginis, propitium cum populo suo velociter adesse precabatur. Confestim igitur adest diuinitas, tonitrua conquiescunt, venti contrarij ad dissipandam nubiū densitatē ministeria conuertunt, omnisq; illa aërum tenebrositas mox in duas partes diuisa, & in semetipsam relapsa, trāquillitatem & serenitatem, apparēte sole, reduxit. Ità virtus diuina, & ancillę suæ sibi fideliter seruiētis merita declarauit, & populis inopinatam securitatem, depulso timore, concessit. *Vide quid possit intercessio matris Dei.*

Hoc etiam, quod inter gesta eius clarum fuisse ac memorabile constat, præterire silentio impium puto. Quædam nanque ex sororibus monasterij eius, nomine Vuillesuuind, vitæ merito & morum probitate laudabilis, magna corporis infirmitate vexabatur. Morbo enim laborabat, quem medici hæmorrhoidem vocant, & profluente sanguine per secreta naturæ, grauissimo intestinorum dolore cruciabatur. Crescente igitur languore, & per dies augmenta capiente, vires corporis deficiunt, adeò vt nec se in latus aliud vertere, nec de lectulo surgere, nec pedibus incedere sine alterius sustentatione potuisset. Cumque iam præ fœtoris magnitudine in communi cella monasterij manere non posset, parentes eius, qui in vicino habitabant, petita & accepta licentia, feretro eam imposuerunt, & trans flumen, quod vocatur Tubera, in domum suam portauerunt. Nec multò pòst, inualescente morbo, venit ad extrema * & cùm iam vltima corporis parte præmortua, solus vitalis flatus palpitaret in corpore, inuitatur à parentibus Abbatissa, non vt visitaret infirmam, sed vt precibus suis Deo transitum eius commendaret. Quæ cùm venisset, accedens ad lectum, quem multitudo vicinorum plangens vallauerat, iussit auferri velamen: (Erat enim ex more cadauerum iam linteo cooperta.) Quo ablato, pectus eius manu contrectans: Nolite, ait, flere: quia anima illius adhuc in ipsa est. mittensq; ad monasterium, iussit cochlear paruum, quo ipsa ad mensam vti solebat, cum festinatione afferri: & allatum sibi lac benedixit, atque in os iacentis guttam cum cochleare stillauit: cuius tactu intrinsecùs guttur & vitalia ità conualuerunt, vt statim & linguam ad loquendum, & oculos ad videndum moueret: tantaque celeritate remedium cæleste succurrit, vt sequente die cibo confortata, vires reciperet, atque ante diem septimum pedibus proprijs ad monasterium ambularet, de quo priùs in lectica portabatur. Pluresque posteà vixit annos, atque in regione Thuringorum post obitum venerandę virginis, vsq; ad tempora Ludouici regis Francorum sana & incolumis in Dei seruitio mansit. *Cap. 18.* *Tubera, die Tawber.* *Reuiuiscit iam penè mortua.*

Talibus ergò virtutum signis fides in populis succensa feruebat, & crescente religione, creuit simul & mundi contemptus. Multi enim nobiles & potentes viri filias suas Deo in monasterio sub perpetua virginitate seruituras tradiderunt: multæq; matronæ, relicta seculari conuersatione, castitatem profitebantur, & suscepto velamine sacro, monasticam vitam elegerunt. Quibus virgo sancta ad summa virtutum veniendi & verbo viam prębuit, & exemplo. *Cap. 19.* *Crescit monastica religio, & cum ipsa mundi cōtemptus.*

Intereà beatus Bonifacius Archiepiscopus in Frisiam ire parans, gentemque paganicis ritibus deditam, atque infidelitatis morbo decubantem, cælesti medicina visitare decernens, vocauit Lul discipulum suum, qui sibi postmodùm in Episcopatu successit, & ei singula, prout voluit, commendauit: & generaliter quidem illi curam credentium populorum, ac prædicationis instantiam, structuramque ecclesiarum, à se per diuersa loca inchoatarum, iniunxit: specialiter autem de monasterio Fuldensi, quod cum authoritate Zachariæ Papæ, & cum fauore Carlomanni regis * Austrię, in vastissima solitudine saltûs Boconię ipse construxerat, præcepit, vt quia monachi locum illum inhabitātes, pauperes erant, & needū m alia habebāt seruitia, sed solo manuum suarum labore victitabant, ædificium fundatę iam ibi ecclesię ad perfectionis terminū deduceret, atq; post mortē suam corpus eius illic sepeliendum transferret. Cumq; hęc & alia huiusmodi ei mandata dedisset, accersitā ad se Liobam virginē exhortatus est, terram peregrinationis suę nō deserere, nec in assumpti ꝓpositi vigore lassescere: sed quotidiè bonum, quod cœperat, omni studio ampliare: dicens ei, corporis fragilitatē non esse cōsiderandam, nec prolixa ætatis spatia computāda, nec arduū virtutis finē, nec graue existimandum perueniendi laborem: pręsertìm cùm huius temporis spatia ad æternitatē compa- *Cap. 20.* *for. * Austrasiæ.*

Rom.8. rata, breuia sint, & non sint condignæ passiones præsentis temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Commendauit autem illam Lul Episcopo & senioribus monachorum supradicti monasterij, qui aderant, monens eos, vt cum honore & reuerentia curam eius agerent: suæque voluntatis esse affirmans, vt post obitum eius corpus illius ad ossa sua in eodem sepulcro poneretur, quatenùs pariter diem resurrectionis expectarent, qui pari voto ac studio in vita sua Christo seruierant. Quibus dictis, dedit ei cucullam suam, rursùs eam admonens atque contestans de non relinquendo peregrinationis suæ loco. Et sic præparatis omnibus, quæ in itinere erant necessaria, in Frisiam perrexit. Vbi cum non paruam gentis illius portionem Christo acquisisset, labores suos glorioso consummauit martyrio: corpusque eius translatum est Fuldam, & ibì, sicut antè præceperat, digno honore sepultum.

S. Bonifacius cæditur in Frisia.

Cap. 21. Beata autem virgo Lioba immobilis in opere Dei permansit, non terram hæreditare cupiens, sed cælum. vndè ad finem propositi cum omni labore tendebat. Seminabatur verò de ea fama laudabilis, & odor sanctitatis ac sapientiæ, cunctorum in se traxit amorem. Erat enim omnibus, qui eam nouerant, & ipsis quoquè regibus honorabilis. Nam Pipinus rex Francorum, & filij eius Carolus & Carlomannus, omni eam veneratione coluerunt: & præ cæteris maximè Carolus, qui post mortem patris, defuncto fratre, cum quo & ipse paucis annis regnauerat, imperij gubernacula solus obtinuit: vir sanè Christianissimus, & verè imperio dignissimus, atque omnibus retrò gentis illius regibus fortitudine & sapientia meritò præferendus, qui ità fidem Catholicam diligebat, vt cùm omnibus imperaret, Dei famulos & ancillas sublimi humilitate veneraretur. Hic itaque religiosam DEI virginem, ad se frequenter inuitatam, cum magna reuerentia suscepit, & dignis muneribus honorauit. Sed & regina Hildegardis puro eam venerabatur affectu, atque ità vt animam suam diligebat: voluitque, vt assiduè secum maneret, quatenùs ad viam vitæ verbis eius proficeret & exemplis. Sed illa vt veneni poculum, ità palatinum detestabatur tumultum. Amabant eam principes, suscipiebant proceres, Episcopi cum exultatione amplectebantur. Et quia erat in scripturis eruditissima, atque in consilio prouida, verbum vitæ cum ea conferebant, & instituta Ecclesiastica sæpè tractabant. Illa verò omnem solicitudinem erga id, quod cœperat, exercebat, & monasteria puellarum, quasì ductrix spiritualium tyronum visitans, certantibus studijs æmulantes, ad perfectionis gloriam prouocabat.

Laus Caroli Magni.

S. Lioba crebrò accersitur à Carolo Magno.

Cap. 22. Interdùm etiam & ad monasterium Fuldensium monachorum causa orationis venire solebat, quod nec priùs, nec posteà vlli vnquàm fœminarum cōcedi potuit: quia loco illi, ex quo à monachis habitari cœptus est, fœmineus negabatur ingressus. Tantùm autem huic soli concessus est propter hoc, quòd sanctus martyr Bonifacius eam senioribus eorum commendauit, corpusque illius ibì sepeliendum decreuit: cuius tamen aduentus hoc ordine moderabatur. Relictis enim in vicina cella discipulabus ac pedisequis suis, ipsa cum vna cæteris maturiore monasterium diurnò tantùm tempore intrauit, & post orationem, completa cum fratribus collatione, noctibus semper ad discipulas suas, quas in cella dimiserat, reuertebatur. Cùm autem senuisset & prouectioris iam esset ætatis, ordinatis omnibus, quę sub cura sua habuit, monasterijs, cum consilio Lul Episcopi venit in locum, qui vocatur Schonersheim, quatuor millibus à ciuitate Moguntia ad Africum distans: ibique cum famulabus DEI secùm commorantibus mansitauit, ieiunijs & orationibus DEO seruiens nocte & die. Intereà morante rege Carolo in Aquensi palatio, misit ad eam regina Hildegardis, deprecans vt ad se venire non grauaretur. Desiderauit enim videre eam, antequàm de corpore migrâsset. Quod illa quanuìs molestè ferret, propter antiquam tamen familiaritatem consensit. Perrexit ergò, & cùm ea, qua solita est, à regina gratulatione esset suscepta, mox vt audiuit causas, pro quibus inuitata est, redeundi licentiam postulauit. Cumque propensiùs rogaretur, vt aliquot dies ibì maneret, abnuit, ac solito affectuosiùs in amicam irruit, os, frontem, oculos deosculans, inhærens amplexibus, huiusmodi verbis salutatam reliquit: Vale in æternum domina & soror dilectissima: vale animę meę portio preciosa. Christus creator & redemptor noster tribuat, vt nos in die iudicij sine confusione videamus: cæterùm in hac luce mutuo nunquàm ab hac die conspectu fruemur.

Illi soli patet aditus in monasteriū Fuldense.

Venit in monasteriū Schonersheim.

Regina eā vocat Aquisgranum.

Cap. 23. Reuersa est igitur ad monasterium, & post paucos dies corporis incommodo correpta,

cepta, decidit in lectum. Cumque ingrauescente languore instare cerneret tempus dormitionis suæ, vocauit Torabertum venerabilem presbyterum, natione Anglum, qui ei indesinenter adhærens, cum reuerentia semper & amore seruiebat: & accepto corporis & sanguinis Christi viatico, hominem exuit, ac creatori suo animam, quam dederat, mundam & immaculatam cum gaudio restituit. Obijt autem mense Septembri, quarto Calendas Octobris: corpusque eius Fuldenses monachi susceptum, cum prosecutione nobilium personarum, venerabiliter ad monasterium suum transtulerunt. Recordati sunt itaque seniores eorum, dixisse sanctum Bonifacium, quòd suæ esset voluntatis, vt corpus illius ad ossa sua poneretur: sed quia metuebant sanctum sepulcrum beati martyris aperire, consilio inito, sepelierunt illud ad plagam Septentrionalem altaris, quod ipse sanctus martyr Bonifacius ædificatum, in honorem Domini Saluatoris nostri, & sanctorum duodecim Apostolorum eius, dedicauerat. Post annos autem non paucos, à rectoribus loci illius ecclesia augustiùs ædificata, cùm futuræ consecrationi præpararetur, Eigil Abbas cum licentia Aistulphi Archiepiscopi, ossa eius transtulit, & in Australi porticu iuxta memoriam sancti Ignatij martyris posuit: vbi sepulcro condita, miraculis viuit & gloria. Multi enim fide pleni, ad tumulum eius diuina beneficia sæpè experti sunt: ex quibus quædam, quæ ad præsens animo occurrunt, sobriè & fideliter legentibus pandere curaui.

Christo animam reddit immaculatam.

Miracula ad sepulcrū eius.

Quidam nanque vir ferreis circulis per lacertos ad nudum corpus tam angustè constrictus erat, vt ex vtraque parte caro supercrescens, ferrum propè obtegeret. Ex quibus vnus de altero brachio antè iam deciderat, cuius vestigium cicatrix obducta manifesto retulit indicio. Hic ergò in ecclesiam veniens, memorias sanctorum per singula altaria orando circuiuit. Cumque venisset ad sepulcrum sanctæ virginis, & ibì orationi incumberet, occulta quædam vis circulum ferreum, expulsis clauis, extendit, ac de brachio cum non modico sanguine eiecit. Ille autem gaudens & exultans, gratias referebat Deo, quòd eum per merita beatæ virginis absoluere dignatus sit, quem propter peccata vsque in illum diem nexus ferrei ligauerunt. Cap. 24.

Ferreum ligamē rumpitur.

Alter verò de Hispania erat: qui peccatis exigentibus, pœnæ tali addictus est, vt horribiliter quateretur tremore omnium membrorum. Cuius passionis incommodum, sicut ipse retulit, in Ibero flumine contraxit. In qua deformitate oculos ciuium suorum non sustinens, vbicunquè ei ire visum est, per diuersa sanctorum loca vagabatur. Peragrata itaque omni Gallia atque Italia, Germaniam ingressus est. Vbì cùm nonnulla monasteria causa orationis adîsset, Fuldam venit, mansitque ibì tribus diebus, in hospitali peregrinorum susceptus, ecclesiam frequentans & orans, vt iam sibi placaretur Deus, ac pristinam restitueret salutem. Cumque die tertia oratorium intrâsset, altaria cuncta orando circuiens, ad memoriam sanctæ virginis ex more peruénit: & oratione ibì completa, cryptam occidentalem, super quam corpus sancti Bonifacij martyris quiescit, ingressus est, ac prostratus in oratione, dormienti similimus iacuit, non tamen tremens, sicut etiam per somnum solebat. Quod cernens vir venerandus Firmadus presbyter & monachus, qui propter infirmitatem suam ibì sedebat, & stare non poterat, obstupuit, & quibusdam eum erigere volentibus prohibuit, potiusque euentum rei expectandum esse iudicauit. Intereà subitò surrexit homo, & non tremebat, quia sanatus erat. Interrogatus ergò à presbytero, (quoniam linguæ eius, eò quòd esset Italus, notitiam habebat) retulit se per excessum mentis vidisse virum veneranda canitie, stola Pontificali indutum, quem comitabatur puella quædam in habitu Nonnaico: quæ se appræhensum erigeret, & Pontifici ad benedicendum offerret. Cuius pectori cùm Pontifex signum Crucis Christi imprimeret, nigerrima auis instàr merulæ de sinu illius per capitium tunicæ egressa, mox vt terram contingeret, in gallinam conuersa sit: ac deincèps in speciem deformis ac teterrimi homunculi transformata, per gradus Aquilonaris introitûs cryptam egressa sit. Hanc autem sanitatem quin sanctæ virginis orationes & merita beati martyris à Domino obtinuerint, nulli Christiano dubitare fas est. Qui licèt non in vno sepulcro, vno tamen loco quiescentes, eadem pietate, qua, dum pariter in carne vixerunt, miseris subuenire solebant, nunc in cælesti claritate cum CHRISTO manentes, eorum intercessionem quærentibus patrocinari non cessant. Multa quidem & alia signa DEVS per sanctæ virginis orationes sæpè operatus est, quæ, nè fastidium Cap. 25.

Curat hominem membrorū oīm tremore vexatus.

dium prolixitate narrationis lectori faciam,proſequi omitto.Hęc autem duo quia plerięꝫ fratrum adhuc viuētes ſe vidiſſe celebri ſermone teſtantur, & egoipſe eo tempore, quo fiebant,illis aderam,propter certitudinem conſcripſi,ad laudem & gloriam nominis Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui glorificantes ſe glorificat, & ſeruientibus ſibi non tātùm regna cęlorum,ſed etiam in hoc ſeculo honoris tribuit nobilitatem:Cui eſt gloria cum patre & cum ſpirituſancto per infinita ſecula ſeculorum, Amen.

1. Reg. 2.

S. VVENCESLAI BOEMORVM DVCIS ET MARTYRIS, BREVIS HISTORIA, EX AENEAE SYLuij *tum quidem Cardinalis,poſteà Pontificis Maximi, Hiſtoriæ Boëmicæ Cap. 14. & 15.*

Septēbr. 28. Ex cap 14.

BOrſiuoius coniunxq; Ludmilla, Chriſtianam veritatem amplexi, fidem catholicā inter Boëmos maximè ampliārunt. Ludmilla filia fuit Comitis Slamborij caſtelli Bizeniæ, quod poſteà Melinea dictum eſt. Ex qua tulit Borſiuoius duos filios,Spitigneum & Vradiſlaum: Primus patri ſuccedit: ſed moriens ſine filijs, fratri principatum reliquit. Coniūx Vradiſlai Drabonucia, mulier audax & ad ſcelus prona,duos pariter filios viro peperit, Vuēceſlaum & Boleſlaum. Priorem Ludmillę tradidit educādum: alterum ipſa enutriuit. Alumni ex nutricibus imitati mores. Vuenceſlaus pietatem colere,manſuetudinē prę ſe ferre, Chriſtiana ſacra venerari,elargiri multa pauperibus,nulli noxius eſſe.Boleſlaus idolorum ſectari culturam,honores ambitioſè quęrere, adulterari,rapere,occídere,in ſcelera cuncta prolabi.

Vuēceſlaus & Boleſlaus gemini.

Cap. 15.

Pater ſuprema ordinans, Ludmillæ, cuius integritatem prudentiamq; optimè nôſſet,quouſquè liberi adoleuiſſent, gubernationem ꝓuincię dimiſerat. Id ægrè Dabronucię fuit: Tymam & Simonem nefarios homines ſubmittens, ſoetum in caſtello Thetinu ſtrangulari iuſſit.Ipſa deindè imperium accepit,in oēs crudelis,in Chriſtianos ſęuiſſima & intolerabilis: ac propterea etiam Vuenceſlao filio infeſta,cui pręferre fratrem nō dubitauit.De Vuenceſlao hęc referuntur: Potûs cibiq; parciſſimum fuiſſe tradunt, corporis maieſtate decorum,virginitatē ad vltimum vitę ſeruâſſe: diuina in templis officia diurna nocturnaq; nunq̄ neglexiſſe. Et noctis quidem tempore nudis pedibus ſuper glaciem ac niuem iter agentem, vim frigoris minimè ſenſiſſe: Podium verò eius comitem,cùm caligatus obriguiſſet,iuſſum veſtigia Vuenceſlai pedibus premere,cōcaluiſſe. Poſtera die cruenta ſancti viri veſtigia inuenta.Iniſſe eum,populo perurgente, adhuc viuente matre,principatū. Duci verò Curmenſi, nulla iniuria laceſſito, cum exercitu in Boëmiam ingreſſo, atq; agros vaſtare conanti,armatū cum copijs occurriſſe: vocatoq; in colloquium,ſingulare certamē obtuliſſe.Accepta ab aduerſario conditione,vbi manus conſeri debuit,Angelos viſos,qui Vuenceſlaum ꝓtegentes,arma miniſtrarent: territum ea nouitate Curmenſem,ex equo prolapſum veniam petiuiſſe: Boēmum libenter humiliato pepercisse,monuiſſeque,nè deincèps aliena cuperet.

Virtutes S. Vuēceſlai.

Similem Angelorū comitatum vidiſſe aiunt Imperatorē,cùm Vuenceſlaus adoleſcēs in eius curia* obſeruaretur,camq; ob cauſam brachiū S.Viti dono ei dediſſe,in cuius honore cathedralis ædes in Praga cōſtructa eſt.Ferūt tunc Boëmiā ſub Epiſcopo Ratiſponēſi fuiſſe:ac ꝓpterea cùm Vuēceſlaus Vuolfgāgū* pręſidē, q poſteà inter ſanctos relatus eſt,ad conſecrationē eius baſilicę ſummis precibus inuitâſſet,reſpōdiſſe pontificem,corā Deo iamiam templū ſuū dedicatū eſſe,quod futurā * metropolidā cerneret: miſſurū ſe tñ,q ſua vice Vuenceſlao ſatisfaceret. Creuerat iam Vuenceſlai nomen,miraq; populi charitate atq; admiratione celebrabāt. Sed quāto cęteris acceptior erat,tāto acriùs in ſe odiū fratris matriſq; cōcitabat: ac ꝓpterea licèt dimittere ſeculum,& in monachum tonderi deſtinâſſet, non potuerunt infelices animæ ſancti viri propoſitum expectare: ſed impatientes moræ, piam principis intentionem ſcelere præueniunt. Fit con-

for. *obuerſaretur,

*præſulem, legendum.

for. *metropolim

conuiuium apud Boleſlaũm, matre iubente: vocatur Vuenceſlaus. Qui etsì mortem inſtare p̄dixerat, facta tamen cum ſacerdote de peccatis ſuis ex more Chriſtiano confeſſione, fraternam domum ingreditur: ibiq; ſtatim Boleſlai manu percuſſus interijt. Dicat aliquis, homicidã ſuî ipſius Vuenceſlaum fuiſſe: negetq́ue cęlo dignũ, qui certę ſe morti obtulerit. Nos, Gotthorum inſtante procella, plurimas Romę puellas fuiſſe legimus, pudicitię ſuę vim inferri timentes: & nè in manus hoſtiles inciderent, in Tyberim ſeſe pręcipitauerunt. Quæ poſteà miraculis coruſcãtes, ſanctorum honores meruêre. Vuenceſlai ſanctitati, qua die cęſus eſt, Chriſtum Deum teſtimoniũ pręſtitiſſe, memorię prodiderunt: qui regi Dacię per viſum apparens, ſuo martyri ædem conſtrui mandauit. Ipſum autem Vuenceſlaum multis miraculis claruiſſe, atque inter ſanctos martyres ab Eccleſia receptum tradunt: Dabronuciam paucis pòſt diebus, fatis ſuis trahentibus, vltionemq́ue parricidij exigentibus, hiatu terrę apud arcem Pragenſem abſorptam: Boleſlaum multis ſceleribus nobilitatum, morbo abſumptum duos filios reliquiſſe, Boleſlaum, paternum nomen referentem, & Stratiquatem.

Proprij fratris manu interimit.

Rex Daniæ per viſum iubetur S. Vuenceſlato templũ extruere.

PANTOLEONIS DIACONI ET CHARTOPHYLACIS MAGNAE ECCLESIAE, ENCOMIVM IN *maximum & glorioſiſſimum Michaelem militiæ principem.*

Ex Simeone Metaphraſte die 8. *Nouembris.*

MAteriæ expertium ſpirituum Dominus, & qui in oẽm carnem obtinet poteſtatem & adminiſtrationẽ, qui etiam noſtram formauit eſſentiam: quinetiam vniuerſum mũdum, qui cadit ſub adſpectum, conſtituit, cumq́; continet & conſeruat propter homines: immò verò qui propter ſolam bonitatem ex ijs, quę nõ ſunt, ad hoc vt eſſent, produxit vniuerſa, is eſt ſolus, q̃ natura & propriè & primò dux eſt oĩm, eorumq́; curam gerit & eis prouidet: & q̃ cuiuſlibet, quod dicitur & intelligitur bonum, eſt efficiens, impertiens, ſuppeditans & prima cauſa. Secundò aũt nobis conſtituit diuinos Angelos & Archangelos, qui curam gererent & pręeſſent generi hominum, propter bonitatem naturalem, vt ſuppeditarent hominibus diuinos nuncios & dona, & componerent & dirigerent eorum vitam ad ea, quę ſunt meliora. Et ex diuinis quidẽ & infinitis Angelis, alios quidẽ vnumquenq; vnicuiq; pręeſſe fidelium, & eum regere iuſſit Dñs, vt dicit in diuinis Euangelijs: Videte, nè deſpiciatis vnum ex his paruis: quoniam Angeli eorum perpetuò adſpiciunt faciem patris mei, qui eſt in cęlis. Similiter aũt hanc quoquè confirmat ſententiam diuinus propheta Dauid, dicens: Nè des in commotionem pedem tuum, & non dormitabit, qui te cuſtodit Angelus.

Septembris 29. iuxta Latinos.

Angeli hominũ curã gerunt.

Matt. 18.

Pſal. 120.

Alios aũt, vt alienas & ignotas gentes regerent, vt qui omnia adminiſtret, conſtituit pro numero gẽtium, vt vnus Angelus totam gentem gubernaret, quomodò etiam ſcriptum eſt in cantico Moſaico: Quandò diuidebat altiſſimus gentes, vt diſperſit filios Adami: Statuit terminos gentium ſecundùm numerum Angelorum Dei. Summè autem benedictum, & vndiquè exaudiendum, & omni ex parte venerandum militiæ Principem Michaelem, meliorũ & diuinitùs inſpiratorum & fideliſſimorum hominum eſſe pręſidem, & eorum ſalutis curam gerere voluit: quomodò ipſe vniuerſorum Deus dicit Moſi ſacrorum interpreti: Vade ad Pharaonem regem Aegypti, & educes populum meum filios Iſrael ex Aegypto: & mittam Angelum meum ante faciem tuam, & parabit viam tuam, vt deducat populum in terram tibi promiſſam, quam iuraui patribus veſtris. Quinetiam propheta Daniel in viſione Angeli audiuit eum dicentem: Princeps ſeu præſes Angelus regni Perſarum reſtitit mihi, nè reuocaretur populus Iſrael ex captiuitate Babylonis: nec eſt vllus, qui eos mecùm tueatur, niſì Michael princeps veſter. Hoc ipſum autem ſic quoquè Dauid apertè ſignificat: Caſtrametabitur Angelus Domini in circuitu timentium eum, & liberabit eos. Quis enim tam ſtrenuus, fidelium propugnator inſigniter apparuit, veteris & noui interceſſor illuminationũ, ſemper ca-

Deuter. 32.

S. Michael ſummè venerandus.

Exod. 3. & 23.

Dan. 10.

Pſal. 33.

castra locans in circuitu fidelium, & nos redimens à telis Belial, & omnium inimicorum nostrorum, qui sub adspectum cadunt & non cadunt, vt Michaël, dulcis reuerà & veneranda res & nomen?

Michael, qui planè est plenus pietate Archangelica: qui propter eam, quæ conuenit in Dominum, reuerentiam, pietatem & grati animi virtutem ineffabilem, & quę mutari non potest stabilitatem, prope thronum assistit Dominicum horrendum & terribilem, cum Cherubim, qui multos habent oculos, & cum Seraphim, qui habent sex alas, & primum locum obtinet inter mille millia, & deciès mille myriades Angelicorum ordinum: & proximè & citra vllum stuporem canit tèr sanctum & admirabilem hymnum, inuehens in rebellem & sceleftissimum satanam, qui tanquàm fulgur è cælo in terram fuit deiectus cum immundis & malis eius spiritibus. Michael, qui est maxima & clarissima stella Angelici decoris & pulchritudinis, & qui claras reddit ac manifestas omnes diaboli insidias. Qui Adam è paradiso eiectum fraude dęmonis inimici bonorum, texit, traduxit, & ditexit, & eum terram ligone docuit fodere, seminareque & metere, & ad reliqua, quæ vtilitatem afferebant, instituit: &, vt cum benedictione & conuenienti gratiarum actione, cum sudore semper pane vesceretur, effecit: vt qui ex iniuria ei contigerat lapsus, per laboriosam & D E O gratam viuendi rationem, rursùs corrigeretur.

Esaiæ 6. S. Michael primum inter Angelos locum obtinet. Lucæ 10.

Michael, qui est vetus & syncerus Dei assessor, & ducit ordines virtutum cælestium: & est sapiens gubernator eorum, qui in Deum crediderunt. Qui pij patriarchæ Abrahæ, etsi non videretur, prohibuit gladium, nè tangeret Deo gratum eius filium Isaac, postquàm apparuisset omni ex parte absolutum & Deo gratum patriarchæ propositum: & in eo benedixit omnes gentes, vtpotè quòd ex eo secundùm carnem esset germinaturus Christus verus Deus & seruator noster. Michael, fax clarissima immaterialis & inaccessæ lucis, & diuinus ductor Angelicorum ordinum. Qui legislatori Mosi oues pascenti in monte Chorin apparens totus igneus in medio rubi, eum vrebat sine vlla læsione, & non comburebat omninò, signa sanctissimæ Dominæ nostræ D E I parentis significans. Michael, qui diuino nutu primas partes obtinet inter ignis ministros, & terram obit, implens voluntatem Dei omnipotentem. Qui à ratione alienum vatis Balaam prohibuit impetum terribili suo aduentu. Quem etiam cùm vidisset asina & timuisset, rationis participe voce senem amentem correxit. Michael Angelorum ductor longè maximus, & excellentissimus minister diuinæ legis, quæ data fuit in monte Sina. Qui cùm famuli D E I Mosis animam accepisset, obscurum & exitiosum diabolum de eius corpore, cum ipso ausum verba conferre, cessare fecit & citò euanescere.

Gene. 22. Exod. 3. Num. 22. Exod. 20. Iudæ 1. c

Michael, qui, si id interpreteris, dicitur Dei dux exercitûs, & fortissimus pugnator, & propugnator eorum, qui spem collocãt in Domino, & flammea rhomphea, quę scindit machinationes aduersariorum, tam eorum qui sub intelligentiam, quàm eorum qui cadunt sub sensum. Qui Iesu Naue aciem dirigenti contra aduersarios visus fuit stricto gladio, & eum terruit hoc alieno & terribili spectaculo: & hortatus est, vt manum consereret, & conciderct inimicos Dei hostes. Michael, omnium suprema, ignemq; ferens lampas diuinitatis, quę est principium lucis, vnicaque & trina, & subtilis naturæ constitutio: qui terrę fines obit celeriter, & piè ijs, quibus vult Deus, mutata figura appàret. Qui ad Gedeonem solaris instàr radij venit, & ab ipso tanquàm diuinus & cælestis Angelus fuit adoratus: & ignea virga tanquàm holocaustum consumpsit cibum quem obtulerat: & cum eum trecentis solis impotentibus corroborauit aduersùs maximè impiam & infinitam Madianitarũ multitudinem. Michael, maximè perspicuum, purissimumque & ab omni macula alienum speculum ineffabilis & immensæ pulchritudinis diuini & fontani radij & splendoris, & acutum telum potentis & magni Regis Dei. Qui prophetæ Nathan apparuit, resplendentem tenens lanceam, & ei animum addidit ad arguendum D E I parentem Dauid, propter lapsum qui acciderat, & citò vt bonorum amicus recessit, quandò, Peccaui Domino, ex profundo cordis à Dauid rege audijt.

Iosu. 5. S. Michael suprema lãpas diuinitatis. Iudic. 6. Iudic. 7. 2. Reg. 12.

Michael, purum & capax receptaculum beatissimæ lucis effusionis & diuinæ illuminationis, & acutissimus ac pernicissimus gladius in eos, qui blasphemant Dominum. Qui centum & * quinquaginta quinque millia execrandi & impij Sennacherib regis Assy-

* octoginta quinque

Aſſyriorum in vno momento noctù morte affecit, & ab eius tyrannide liberauit pium 4. Reg. 19.
regem Ezechiam cum ciuitate Hieruſalem. Michael, qui eſt lucidus & candens ſpiritus, multoſque habens oculos, & potentiſſimus, & ab omni materiali apparitione remotus, & nullam omninò admittens corruptionem. Qui vnà cum Azaria & reliquis Dan. 3.
ſymbolicè aſſcendit in fornacem, & velutì ſpiritum roris mediam effecit fornacem, & tres maximè pios pueros illæſos conſeruauit, & diuina ſpecie conſpectus à rege Nabuchodonoſor, eum magna affecit admiratione. Michael, qui verſatur in cælis, & ætherem obit tanquàm pernix fulgur, & vniuerſam, quę eſt ſub cęlo, terram vno momento peruadit: pioſque, qui affliguntur, adit, recreat & conſolatur. Qui prophetam Danie- Dan. 6.
lem in lacum per iniuriam coniectum, celerrimè conſeruauit, & ſæuorum leonum ora & 14.
refrenauit, & Abacum rapuit, & ad eum cum cibo parato à Palęſtina adduxit Babylonē, & eum rurſùs repentè in ſuum locum reſtituit.

Michael, qui eſt magnus princeps Angelicorum exercituum & ordinum Archangelicorum, beatiſſimæque & immenſæ legionis incorporeorum, & qui fuit veteris Iſraël rector illo tempore: recèns autem electi à Chriſto cognominati Iſraelis dux validiſſimus, & cuſtos tutiſſimus, & doctor Dei pręceptorum. Qui Perſarum præſidem An- Dan. 10.
gelum reſiſtentem, nè à Babylone liberarentur captiui Iſraelitæ, repulit tanquàm aduerſarium, & captiuos, qui ſeptuaginta annos miſerè habiti fuerant, in regionem patriam reſtituit, propter aſſiduam cum vehementi ieiunio & multis lachrymis diuini Danielis prophetæ pro eis ad Deum precationem. Michael, qui eſt à Deo conſtitutus aſſeſſor myſticæ trinitatis, myſtaque illuminator & initiator ſupernæ hierarchiæ, & veteris quod præterijt teſtamenti, & nouæ noſtræ electæ Chriſti hęreditatis. Qui probaticæ pi- Iohan. 5.
ſcinæ in vnoquoque tempore aquas ſanctificabat in figuram diuini baptiſmatis, & primo, qui in eam deſcendebat, ſtatìm præbebat curationem, quocunque morbo teneretur. Michael, qui eſt ſpecioſum & maximè decorum, & quod non óccidit luminare totius orbis terræ, qui eſt ſub cælo. Ignea & manu non conſtructa columna ſanctæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ: auri ſpeciem præ ſe ferentes, & ad cælum vſque magnitudine pertinentes ſcalæ, per quas deſcendit omnis datio bona, & omne donum perfectum, Iacob. 1.
quod mittitur à * beneficia & bonorum largitrice natura, ad viros bonos & honeſti amatores in terra. Qui in columna ignis apparuit ſanctiſſimo Archippo, & fideliſſimo miniſtro huius Archangelicæ & venerandę domûs, quandò ſceleratus populus conabatur ipſum ſanctum cum templo obruere aquis fluuiatilibus, & diuina & Archangelica virtute aquas, quæ inſolenter mouebantur, per virgam citò in petra effudit & tranſmiſit.

Michael, qui perpetuò adſpicit faciem patris noſtri, qui eſt in cęlis, & lętatur, im- Matt. 18.
mò verò collętatur cum Domino vniuerſorum propter inuentionem eorum, qui perierant, & propter vnum peccatorem, qui ducitur pœnitētia, diem feſtum agit cum omni- Luc. 15.
bus cęleſtibus poteſtatibus. Qui tuba illa terribili & ingenti voce canenti eſt cātaturus, 1. Cor. 15.
& fundamenta terræ, & quę ſunt ſub terra, eſt moturus, quādò veniet finis conſumma- 1. Theſſ. 4.
tionis: & ſurgere faciet & cōgregabit mortuos omnes, qui ſunt à ſeculo, in ictu oculi ad iudicium generale, & ad accipiendam vitę remunerationem: vt ferat vnuſquiſq; ea, quę 2. Cor. 5.
fecit per corpus, ſiue bonum, ſiue malum.

Cùm hunc ergò ſuſcipiendum & maximum patronum, potentemq; defenſorem, & liberè confidenter loquentem interceſſorem apud omnium Regem Deum, diuinum militię principem habeamus Michaelem, ô chari patres, fratres, & à Deo collecte cœtus, piè ipſum ſemper omnes vt reuerà puriſſimum, in mundis cordibus ſemper magnificè extollamus, verbiſq; lætitię & ſpiritalis exultationis, vt decet Archangelū, honorificis verbis & laudibus hodiè proſequamur, amoreque & deſiderio ei offeramus & veneremur, qui ardenter concurrimus ad ſacrum eius feſtum in venerandum eius templum, quod eſt pij nominis, vt affatìm colligamus perennes eius & ſalutares gratias & defenſiones interceſſionis. Eſt enim liberalis ac munificus Dei magnus ille Dux exercitûs, cum diuiniſſimo & coarchangelo ſuo Gabriele, benedicēs, corroborās, gratia implens, lętificans & ornans ac decorās corda fidelium, vt qui ſit ſanctis omnibus potentior. Vniuerſam enim, quę eſt ſub ſole, creatam naturam ad lucem deducit. Omnes autē eius laudatores eximiè à varijs eripit neceſſitatibus: & eos, qui in omni loco piè eū inuocauerunt, à periculis tam quæ videtur, quàm quę cadunt ſub intelligentiā, liberat.

S. Michael maximus patronus noſter.

Nota, feſtū & templū S. Michaelis.

Quæ beneficia S. Michael præſtet hominibus.

Mm Fide-

Fidelium & orthodoxorum populorum Ecclesias exhilarat, Romanorum custodit rempublicam, Christi amantem Imperatorem armat aduersùs Barbaros, Christianos reddit victores, hostes inimicos persequitur, ab hominum calumnijs suos seruos conseruat: ab eorum qui persequuntur, molestijs pios liberat: ab ingentibus maris fluctibus eos, qui ipsum inuocant, eripit: fertilitates fructuum terræ suppeditat: eos qui in tenebris versantur, ducit: eos defendit, quibus fit iniuria: consolatur eos, qui sunt pusillanimi: ægrotos visitat, fideiubet pro peccatoribus, dæmonum impetus propulsat, vitiorum flammam restinguit: vt sanctitatem faciamus, nos inducit: & omnes, qui sanctum & venerandum eius festum fide & desiderio alacriter celebrant, ex omni difficultate & noxio occursu liberat, & dat salutarem gratiam princeps DEI militiæ, ad petitionem semper vtilem deducit & ad viam pœnitentiæ, & eis peccatorum procurat remissionem, & in iustorum stationem connumerat in regno cælorum gratia Christi Dei clementissimi: Cui gloria & potentia cum patre omnipotente, & sanctissimo & bono & viuifico spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM PANTOLEONIS DIACONI ET CHARTOPHYLACIS MAGNAE ECCLESIAE, NAR- *ratio miraculorum maximi Archangeli Michaelis. Habetur itidèm in Metaphraste eodem loco.*

29. Septēbr. MAGNAE & multæ & variæ sunt tuæ incorporeæ & magnificæ Archangelicę virtutis & dignitatis notiones, donaque & gratiæ, ô gloriosissime Michael princeps militiæ, amplusque & reuerà sublimis & multiplex decoræ tuæ materiæ, expertis formæ, & vitę status. Est autem parua & nihili facięda humanę linguę carnea potestas, angustaq; & humilis & artificio carens, qui per instrumenta corporea à nostro corde sermo proficiscitur. Quomodò ergò te, ô omnipotentis Dei princeps militiæ, pro dignitate, licet conemur, laudibus affecerimus? Quam vocem incorpoream, incorporeo tuo & intelligenti ordini respondentem, per materialia & corporea labra offeremus? Quibus vtemur sonis, quæ significent ineffabilem & inexplicabilem tuam gloriam? Dubitat reuerà vniuersa natura terrigenarum te laudare & celebrare, qui es princeps ordinis supercælestis. Enarrari enim & verbis explicari non potest locus diuinę tuę pulchritudinis & splendoris. Quomodò enim mirabilis facta est scientia DEI ex nobis: inualuit, non poterimus nos homines ad eam: ità etiam Archangelicę essentialis tuę bonitatis & potestatis infinita multitudo, à qua arcana & diuina emanāt fidelibus, appręhendi & inuestigari non potest humanis cogitationibus.

S. Michael princeps supercælestis ordinis. Psal. 138.

Sed quoniam alicubi dicit diuinum eloquium: Quod didicimus, prędicamus: & quod scimus, annunciamus: ea de causa mittentes infinita magnalia tuorum miraculorum, pauca quędam, appositè & conuenienter collecta ex diuinis spiritûs eloquijs, conamur exprimere nostrorum verborum coloribus, & graphicè narrare magnificētiam gloriæ sanctitatis tuæ, & terribilium tuorū miraculorū eructare potentiam, & prodigia tua annunciare ijs, qui hodiè fide sunt congregati in diuino tuo festo: vt salutis iam propositum argumentum omnibus, qui ardenter ad id accurrunt, ô maxime & inprimis admirabilis Michael princeps DEI militiæ. Hodiè enim tanquàm magnificentissimus quidam conuiuator, conuocabo nos omnes spiritales conuiuas ad epulum tui festi, quod exortum est sole luminosius: quod positum est ad principia orbis terræ, qui est à finibus vsque ad fines: in quo miraculorum & animę vtilitatis delicijs se explent omnia corda fidelium. Sed nūc quoquè, vt semper, miserere nostrę humilitatis, qui es excelsus assessor regni cęlorum, & exorere nobis splendoribus benignę tuę prouidentiæ, qui à benigno Deo accepisti benignitatem, benigne Michael princeps militiæ. Qui es lęta & luminosa, significansq; & splēdida stella solis glorię. Qui es fortissimus pugnator & propugna-

1. Iohan. 1.

Festum S. Michaelis sole illustrius.

pugnator ac defensor eorum, qui Dominum diligunt. Qui prouides & prospicis, eosq; firmo tuo patrocinio adiuuas & defendis, qui te inuocant, & magno desiderio ad te accedunt in diuinam tuam ædem & maximè venerãdam. Tu illumina nostros intelligentes cordis oculos, vt intelligamus, menteque appræhendamus & enunciemus, quoàd eius fieri poterit, miracula tuę maiestatis. Nam per te vniuersa copiosa omniũ bonorum suppeditatio datur ab omnipotenti Dei prouidentia, ijs qui in te sperant citra vllam dubitationem, & se conferunt ad omnem tui laudationem. S. Michaelis patrocinium.

Quid autem cogitantes, aut quibus verbis vtentes inprimis, poterimus sufficienter ostendere diuinę prouidentię & benignitatis infinitum pelagus? Ad primum enim bonum & quod pcipuè primò operatur, quoàd eius fieri potest, oportet apertè omnes extolli. Principaliter ergò & apertè & ex debito debemus mẽte cogitare, qui figuram ferimus & imaginem eius, quę ex se habet potestatem & dominium diuinę essentiæ, quòd vnus est & solus Deus, qui propter infinitam bonitatem est omnia fabricatus, quę sunt in cęlis & in terra, vt dicit diuinus Apostolus: siue visibilia, siue inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue potestates, siue virtutes, siue principatus, siue Archãgeli, siue Angeli, siue Seraphim, siue Cherubim: & ipse est ante omnia, & omnia in ipso constant. Qui hanc etiã variam condidit creatam naturam, in vnam vnius mundi harmoniam & complementum. Qui solus est ingenitus & æternus. Qui solus est expers principij, & in quem non cadit interitus & finis. Qui solus est eiusmodi, vt compręhẽdi & inuestigari & videri nequeat. Qui omni circunscriptione & compręhẽsione essentiam habet superiorem. Qui nullam potest suscipere mutationem & alterationem: estq; omnipotens, & ab exitio & interitu aliena natura, fons perennis & qui nunquàm exinanitur, miserationum & bonitatis: omnium diuinorum donorũ & gratiarum, qui exhauriri minimè potest, abyssus: misericordiæ, quod nõ potest exprimi, pelagus: beatissima & summa pulchritudo, & sola reuerà digna, quę ametur. Vniuersi, quod dicitur & intelligitur, boni efficiens & impertiens & largiens, causa & prima causa. Hic est, qui propter solam bonitatem essentialem & naturalem, ea quę non erant aliquandò, vocauit ad hoc vt essent, & omnia ad essentiam deduxit & constituit, eaque compręhendit & continet, dirigit & ducit, ferens solo nutu suæ maiestatis & potentiæ. Coloss. 1. Rom. 4.

Atque primùm quidem, conuenienter ei quod dicit Theologus Gregorius, mente agitauit Angelicas & cęlestes potestates: & quod mente agitauit, fuit opus verbo completum, & spiritu perfectum. Sicq; constiterũt secundi splendores, ministri primi splendoris: siue intelligentes spiritus, siue ignem, vtpotè materię expertem & incorporeum, siue aliquam aliam naturam, ꝗ quamproximè ad ea, quę dicta sunt, accedat, eos existimare oporteat. Volo qdem, inquit, dicere eos primùm ad malum immobiles, & solùm habent boni motum, vt qui sint circa Deum, & primò à Deo illuminantur. nam quę hic sunt, sunt secundæ illuminationis. Mihi autem persuadet, vt non immobiles, sed ad mouendum difficiles eos existimem, qui propter splendorem Lucifer, & factus est & dicitur tenebrę propter elationem: & quę sub eo cõsistunt potestates, architectatrices vitij, boni fuga, & nobis conciliatrices. Atque sic quidem qui apptæhenditur intelligẽtia, & propter hæc, mundus fuit constitutus. Oratiõe in Christi Natiuitatẽ & Oratione 2. in Pascha. Lucifer ob superbiam factus est tenebræ.

Cùm autem prima ei rectè se haberent, secundum mente agitat mundum, materia præditum, & qui cernitur. Et is quidem est id, quod ex cęlo & terra, & ijs quæ intercedũt, est constitutum & coagmentatum. Luciferum autem, eum qui à Deo defecit & cum eo pugnauit & est insolens & iactabundus, diabolum vocat Theologus, ex voce Esaiæ prophetæ, qui eius casum deplorat, & dicit: Quomodò cecidit è cęlo Lucifer, ꝗ manè oriebarur, & contritus est super terram? De eo enim diuinus quoquè Dauid, ad eos, qui similiter à diuina charitate defluxerant, atquè sceleratus ille & malitiosus, ꝗ defecerat, dicit: Et tanquàm vnus ex principibus cadetis. Princeps enim erat vnius angelici ordinis in cælis diabolus, non diabolus ab initio productus & factus, sed bonus ex bono, & pulcher ex pulchro & qui solus bona facit, opifice vniuersorum. Postremò autem pręter legem naturæ, decretumq; & rationem diuinę iustitiæ, imperij cupiditatis œstro percitus, rebellauit aduersùs creatorem, regnum eius & gloriam sibi conans vsurpare. Secùm autem attraxit etiam infinitam rebellium multitudinem, quę suæ stultitiæ & malitiæ cum accepit adiutorem. Nam propter hãc causam impiæ cogitationis, ex cęli conuexis vehementi impetu cecidit execrandus. Nam simul atquè ei venit in mentẽ sceleratissima Esaiæ 14. Psalm. 81.

& maximè impia cogitatio, fuit confestìm cōtritus ab omnipotenti Domino, qui dixit:
Luc. 10. Videbam satanam tanquàm fulgur è cęlo cadentem. Similiter autem de eo quoquè dixit per Ezechielem prophetam: Simulatquè elatum fuit cor tuum propter pulchritudi-
Ezech. 28. nem tuam, & dixisti in cogitatione tua, Deus ego sum: statìm à sancto monte meo in terram te deieci per Cherubim, & interijt scientia tua cum pulchritudine tua: & dabo te in cinerem super terram coram omnibus te videntibus, fidelibus scilicet. Quomodò
Lucæ 10. etiam dixit Dominus in diuinis Euangelijs: Eccè do vobis potestatem calcādi super serpentes & scorpios, & super omnem potestatem inimici.

Nonnulli autem discendi cupidi inquirunt, num propterea sit eiectus, quòd Adam eum nō adorauerit. Est autem stultorum & insipientium hoc dicere. Cecidit enim diabolus priusquàm factus esset Adam, quomodò patres apertè pronunciant omnes, Angelos fuisse factos ante cęlum & terram. Diabolum verò, est probabile, quarto die ceci-
Iob 38. disse, quandò Deus fecit luminaria, sicut scriptum est in Iob: Quandò facta sunt astra, laudârunt me magna voce omnes angeli mei, & hymnis celebrârunt. Semper enim etiam non tacitè Angelis Dominum glorificantibus, tunc cum maiori voce cum laudibus celebrârunt, vt significauit scriptura, propter iustum scilicet casum maligni illius, qui defecerat. Oportet autem scire ex nostris scriptis, ô dilecti, quòd omnis chorea & ordo habet ducem ordinis, qui incipit melodiam. Sic etiam de sanctis Angelis dicit Dionysius, Angelicorum ordinum diuinissimus interpres: Non absurdè diuina & cęlestia, materiali nostræ hierarchiæ, pro viribus sensiliter, quoàd eius fieri potest, sunt assimilata. Ducem verò ordinis Angelicę choreæ lucidissimum & maximum militiæ principem Michaelem intelligere, à superis accepimus.

Miraculum primum de rebelli & superbo satana, & immundis eius spiritibus.

Apoc. 12. S. Michael eijcit desertores spiritus è cælo.

HIC ergò fidelissimus & sanctissimus, magnus exercitûs Dux Michael, diuini consilij pius minister, qui propter Dominicum & omnipotentem diuinum iussum, in terram iecit ex cælestibus absidibus rebellem & superbum satanam cum eius immundis & malignis spiritibus: tunc in eos inuectus, & triumphum agens de eorum malitia, congregatis cunctis Angelorum populis, magna voce laudauit Deum vniuersorum, & omnipotentem Dominum, Angelicos greges eò velutì ducens, vt statûs meminissent immobilis, & quæ bona facit stabilitatis, & dicit: Attendamus: perindè acsì diceret: Qui creati fuerant, & quibus obtigerat, vt Deus increatus & inadspectabilis eos produceret propter naturalem suam bonitatem, quid eis accidit, q nobiscùm hucusquè diuinis illustrabātur splendoribus? Animaduertamus quàm repentè mutati sunt in tenebras propter arrogantiam & contemptionem eius, qui eos
Abusus liberi arbitrij. fecerat. Cognoscamus quos fructus conciliet liberi arbitrij voluntas inconsiderata, & stemus immobiliter in timore, quotidiè diuinum ministerium opifici offerentes. Porrò autem quandam quæ eos contineret hymnodiam, vt qui in primo loco staret, cum Seraphin & omnibus simul diuinis & cælestibus potestatibus, magna voce cecinit, diuinam illam & quę nunquàm potest desinere omnipotentis diuinitatis, quę est principium lu-
Esaiæ 6. minis, vnicaq; est & trina, tèr sanctam glorificationem: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth: plena est vniuersa terra gloria eius. A Dei verò administratoria diuina gloria alienatus maleficus diabolus, cùm vidisset terrestrem hominem esse quauis re creata honoratiorem, vt qui Dominicis manibus factus esset ad suam imaginem & similitudinem, statuit eum totis viribus separare & eripere ab eius, qui ipsum fecerat & honorauerat, salutari pcepto. Videns enim malignus & sceleratus se in extrema esse igno-
Inuidia & malignitas demonis in homines. minia, valdè cruciabatur: & cùm non posset ad Deum conuerti, in Dei imaginem suam effudit improbitatem, & effecit vt homo esset obnoxius interitui & morti, eo eiecto è diuinis & viuificis paradisi delicijs. Et statuit Deus Cherubim & flammeam rhompheam
Gene. 3. versatilem, vt custodiret paradisum. Sed etsì sic quidem cecidisset homo, qui liberum habebat arbitrium, & à bono statu defluxisset, non eum despexit Deus: sed vt qui sit natura benignus & ingens mare habeat bonitatis, velutì quędam arma ad conseruandum validissima ei præbuit magnum Michaelem militiæ principem aduersùs diaboli potentiam: vt custodiret & defenderet hominem, qui lapsus fuerat, vt quomodò ceciderat per imperitiam, per laboriosiorem rursùs viuendi rationem & diuinam virtutem instaurato pręlio, victor effectus coronetur.

Porrò

Porrò autem Archangeli Michaelis suasionibus & monitis instructus Adam, & De Adamo. II.
ligone terram fodiens, & sudore & labore frugaliter nutritus, non fuit ampliùs seductus ab hominis inimico & Dei hoste, nec passus est aliam ab ipso commotionem. Nam ab eo tempore omninò eum valdè habebat odio, mente agitans per propheticum rorem, qui adhuc in eo inerat, illud: Nè des in commotionem pedem tuum, & non dormitabit, qui te custodit, Angelus. Ab eo enim tempore credimus nos habere Angelum vnicuique animę ducem, vt dicit Dominus in Euangelijs: Videte nè despiciatis vnum ex his paruis, qui sunt minimi. Angeli enim eorum assiduè vident faciem patris vestri, qui * & in cælis. Similiter etiam dicit Iacob patriarcha: Angelus, qui me liberat à malis omnibus. Non dixit, Qui me liberauit: sed, qui semper liberat. Quinetiam beatum Apostolum Petrum à manu Herodis Angelus Domini liberauit. Simulatquè enim constitutum fuit humanum genus, iussi sunt Angeli eius vitæ curam gerere, & vnumquenque hominem fidelem sortitus est bonus Angelus, vt eius vitam componeret, & eius animã perficeret. Multi autem cum eo luctantur dæmones, à via recta eum facientes aberrare. Immundis enim dæmonibus non sunt curæ infideles, sed ij qui piè viuunt. eis enim inuident, & cum eis bellum gerunt. Quandò autem ambulat quidem in sanctitate & iustitia homo fidelis, lætatur Angelus, qui & fuit datus ad ipsum custodiendum. Quandò verò à via recta declinauerit, tristis quidem est bonus Angelus: dæmones autem exiliunt. Iam verò magnus quoquè dicit Basilius: Sunt Angeli, qui in vnaquaque ecclesia describunt eos, qui orant & ieiunant. Vide ô homo, nè propter paruam voluptatem & breuem somnum, hoc damnum accipias, quòd te non descripserit Angelus.

[Margin: Psal. 120. Matt. 18. Gene. 48. Act. 12. Oratione 2. de Ieiunio.]

Et in fidelibus quidem, vt priùs diximus, vnus Angelus à Deo datus est vnicuique. In infidelibus autem vnamquanq; integram gentem sortitus est vnus Angelus, vt dicit scriptura: Statuit terminos gentium secundùm numerum Angelorum Dei. Et vt Iudæorum quidem gentem custodiret, constitutus est Michael, magnus Dei militię princeps, vt potè quòd in Deum credidissent. Alius verò præfectus fuit Persis, alius verò Gręcis, & deincèps similiter. Cæterùm diuinus quidem & magnus Dux exercitûs Michael, est princeps omnium cęlestium potestatum, præestque & curam gerit totius gentis fidelis: & rursùs fideles, qui laborant, prçuenit & conseruat, vt qui à Deo iussus sit celerem habere naturam, & tanquàm fulguris adeptus velocitatem, vniuersam terram & æthere m vno momento percurrere. Exilijt enim, inquit, Angelus, qui ambulabat ante castra filiorum Israel. Hunc autem Angelum, militiæ principem Michaelem esse dixit scriptura in Iesu Naue. Nam nomen eius apertè declarauit in propheta Daniele.

[Margin: Deuter. 32. Dan. 10. S. Michael princeps oīm Angelorũ & Ecclesiæ Exod. 14. Iosu. 5. Dan. 12.]

Hic ergò magnus & gloriosus Dei militię princeps Michael, & veteri, vt conuenit, fuit administer: & nouo magìs administrat, quæ sunt salutaria. Postquàm enim valdè iritârunt & penitùs dereliquerunt Dominum Deum increduli Israelitæ, & ea de causa fuerunt penitùs exterminati, & aduocati sumus qui credidimus ex gentibus, & factus est nouus Israel, à Christo denominatus, & Christũ intelligẽs, (nam si interpreteris Israel, is est mens videns Deum) tunc diuinum quoquè militię principem Michaelem remouit à Iudæorum consuetudine bonus DEVS, & ab eo tempore eum nobis electis Christianis constituit maximum defensorem & seruatorem, aliarum gentium curam suscipientibus apertè alijs minoribus Angelis. Nam quo est gens quidem sancta Christianorum reliquis omnibus præstantior, eo necessè est esse maiorem dignitatem Archangeli Michaelis, qui curam gerit generis Christianorum. Non enim essentia Angelorum habet differentiam, sed dignitatis excellentia. Vult enim omnes homines esse saluos, qui vniuersorum curam gerit, & est natura benignus.

Sed cùm miseri homines sua stultitia in errore perseuerarent & cultu simulacrorum, & nequaquàm vellent id quod oportebat intelligere, & effectorem agnoscere ex magnitudine & pulchritudine rerum ab eo creatarum, pius ille Abraham, cùm ex rebus creatis mente compræhendisset creatorem, & infinitæ potentiæ admiratus esset artificium, valdeque ægreferret & indignaretur in stultos & incredulos, qui rem creatam colebant vltra creatorem, DEVS è cælo eum est allocutus, dicens: Egredere è terra tua & ex cognatione tua & ex domo patris tui, & veni in terram, quam indicabo tibi. Deindè sic ei apparuit in specie trium Angelorum. Ab eo autem hospitio acceptus apud quercum Mambre, præclaræ eius hospitalitatis mercedem præbuit ei iam

[Margin: De Abrahamo. III. Gene. 12. Gene. 18.]

Gene. 21. seni,& cùm sterilis esset vxor Sara,pium filium Isaac & in moribus & virtute ei similem. Postquàm autem prȩter spem natus esset filius, omnibus probatiorem reddens eius animi magnitudinem,fideique & animi pietatem,ei rursùs dixit: Abraham Abraham, Gene. 22. accipe filium tuum dilectum, quem genuisti Isaac, & eum mihi offer in sacrificio. Ille autem simul atquè fuerat ei imperatum, rem exequebatur: & cùm ligâsset Isaac, & extendisset manum quæ tenebat gladium, iam guttur illius tacturum, eum repressit Angelus Domini, Michael scilicet, dicens: Nè immittas manum tuam in filium. Nunc enim nóui,quòd tu timeas Dominum: sed adspice tuis oculis, & vide ad te missum arietem ligatum,& eum offer pro Isaac filio tuo. Hunc autem Angelum,qui hȩc dixit Patriarchæ,militiæ principem Michaelem apertè esse credimus. Etenim Iacob quoquè, Gene. 32. quem frater persequebatur Esau, militiæ princeps liberauit & seruauit. Qui etiam ei animum addens,nè timeret eum qui persequebatur,cum eo luctatur in nocte, & tangit eius femur,propemodùm dicens:Si cum Angelis valuisti luctari,quid times hominem, in quem cadit interitus?

De Moyse. IIII. Cùm autem multiplicati essent, qui ex pij Abrahæ genere descenderant, vt pollicitus ei fuerat Angelus, ij in Aegypto verò malè haberētur,eorum misertus est Deus, qui est natura benignus, & elegit Mosen famulum suum, & per ipsum Archangelum Michaelem, eum constituit ducem totius generis Abrahæ, vt educeret eos è terra Aegypti, & per mare rubrum tanquàm per siccam terram eos transmitteret,properante populo ad terram eis promissam,quȩ fluebat lacte & melle,Michaele Archangelo parante viam eius ante ipsum.

De Balaam. V. Cùm autem peruenisset in regionem Moabitarum, vt transiret per eorum fines, eirestitit Balac rex Moab, prohibens eum transire. Accersijt quoquè ipse Rex Balac vatem quendam senem insignem, nomine Balaam, ad execrandum populum Mosis, vt vinceretur. Proficiscenti autem Balaæ in via occurrit angelus Dñi, Michael scilicet Num. 22. defensor Israelitarum. Quem cùm vidisset asina Balaæ,declinauit,& allisit pedem Balaæ ad parietem, & eum arguit asina humana voce, ostendens terribilem Archangeli visionem. Balaam autem cùm adspexisset splendorem, qui ex eo emicabat, valdè territus, dixit: Parce mihi, parce mihi Domine. Nam ignorans peccaui. Sed hanc licèt visionem adspexisset Balaam, non statìm est reuersus: sed venit ad regem Balac, qui eum accersiuerat, vt desiderio eius satisfaceret. Sed ambo à scopo exciderunt. Nam cùm in altissimo loco stetisset Balaam, & conspexisset castra Israel tanquàm cedros propter aquas, propheticam benedictionem loco execrationis vel inuitus vates effatus est po- Num. 24. pulo Israelitico,dicens: Orietur stella ex Iacob,& surget homo ex Israel: & confringet duces Moab, & quȩ sequūtur. Propter malum autem omninò & execrādum suum con- Num. 31. silium,quod merebat, * Balac accepit exitium.

*Balaam

Quòd autem esset Michael princeps Domini militiæ, qui occurrit Balaæ, & ei denunciauit, vt qui esset dux populi Iudæorum, eumque præcederet & deduceret, apertè ostendit scriptura in corpore Mosis, vt diuinissimus Iudas Apostolus frater Domini, dixit in sua catholica Epistola: Michael autem Archangelus, quandò contendens cum diabolo,disserebat de corpore Mosis,non ausus est efferre iudicium blasphemiæ, sed dixit ei Angelus: Increpet te Dominus. Quid autem cum diabolo dissereret militiæ princeps Michael, sciemus. Conabatur hostis & inimicus & profanus diabolus cum summa impudentia,& contendebat in decessu Mosis, qui Deum maximè est contemplatus, efficere,vt eius corpus redigeretur sub potestatem interitûs, vt nullus videret bonum signum in futurum ad humanam essentiam. Et ideò dicebat tenebricosus satan luminosissimo D E I militiæ principi Michaeli, Mosem fecisse cædem Aegyptij, & alias in eum confingebat calumnias & criminationes. Superbo ergò & iactabundo maligni animo resistens Michael Archangelus & contradicens, & nunc hoc, nunc illud respondens ad ea confutanda, quæ ab illo dicebantur improbè: postremò videns eius insignem impudentiam, eum increpauit, dicens: Increpet te Dominus: hoc est: Te, ô diabole,perdat Deus. Statimque euanuit sceleratus aduersarius. Talis est enim potentia diuini & D E V M contemplantis Michaelis, & hæc est, quæ fuit dis- Corp' Mosi: cur absconditum. putatio & contentio in decessu magni Mosis, quandò eius corpus abscondit Michael princeps militiæ, nè si id inuenissent Iudȩi, tanquàm D E V M adorarent, qui nè bel-

luis

luis quidem pepercerunt. Hęc Michael, qui est Angelicarum potestatum præstantissimus.

Sed is quoquè etiam post decessum diuini Mosis, cùm I E S V S Naue diuinitùs in populum Israeliticum obtinuisset imperium, & eum duceret in terram promissionis, & struxisset aciem contra aduersarios, & de committendo prælio differeret, visus ei tanquàm fortissimus miles militiæ princeps Michael, stans omninò erectus, læto vultu & veste insignis, eratque strictus gladius in manu eius. Accedens verò I E S V S, qui erat armatus, ei acerbè dixit, vt est verisimile: Noster'ne es, an aduersariorum? Pręclarus enim tuus & varius adspectus incitat me, vt te interrogem. Dic ergò mihi ocyùs, priusquàm te cæsìm aggrediar. Non enim cónuenit, vt acie relicta in discrimine, ego te pergam alloqui. Arbitror enim te venire nos speculatum. Sin autem venisti transfuga, abiecto hoc tuo micante gladio, sis citò nobiscùm, & liberare ab exitio, quod impię vrbi Hiericho imminet. Sin autem es noster, cur solus stas extra aciem, quę versatur in certamine? Dic mihi autem ocyssimè. ego enim ex lingua Hebraica te agnoscam. Hæc cùm interrogaret I E S V S Naue, respondit ei Michael magnus ductor D E I ordinum: Ego præcipuus Dux copiarum Domini nunc accessi. Protinùs autem, abiectis armis suis, I E S V S Naue humì cecidit in terram, & eum adorauit, dicens: Domine, domine, quid imperas tuo famulo? Nam ego quoquè sum tuus famulus, sicut etiam dominus meus Moses. Tu mecùm quoquè duc exercitum, me perpetuò, sicut illum, corroborans. Eccè enim aduersùs hostes fortiter direxi aciem, fretus inuictis tuis viribus, per quas sæuus & immanis Pharao cum toto exercitu, colligatis simul curruum axibus, vt mari funditùs obrueretur, effecisti: & qui dominum meum Mosen in via obsistendo impediêrunt, impios Moabitas ad internecionem deleuisti. Quid imperas famulo tuo Domine? Sanctissimus autem princeps Dei militiæ dicit ei: Solue calceos ex pedibus tuis. Locus enim in quo stas, est sanctus. Quod cùm statìm factum esset, iussit vt audacter inuaderet vrbem illam, septem muris circundatam & inexpugnabilem: & simul atquè inuasisset cum septem sacerdotibus tuba canentibus, eam ad solum vsque diruit admirabiliter, & eam totam cum omnibus ædibus & diuitijs exussit, vt qui eam Domino, tanquàm consecratum donarium & predæ primitias, obtulerit. Deindè sic posteà viginti & nouem reges, præter Hiericho, cum eorum exercitibus & vrbibus Iesus Naue filius consumpsit, non habens ciuitatem, non vllam belli sedem, non milites, qui vllam haberent belli peritiam: sed diuino nutu, & auxilio maximi ducis omnium cęlestium potestatum.

De Iesu Naue. VI. — Iosu. 5. — Exod. 14. — Num. 31. — Iosu. 6. — Iosu. 11.

Erat enim hic militiæ princeps, qui etiam in Goliath ponè est iaculatus, & eum pronum prostrauit, quandò diuina funda fuit percussus D E I parentis Dauid. Nisì enim Angelus Domini eum ponè percussisset, supinus cecidisset in fronte accepto vulnere.

De Goliath. VII. — 1. Reg. 17.

Eundem autem maximum militiæ principem videt etiam Dei summus contemplator propheta Daniel, arguēs sceleratos qui aduersùs castam Susannam insanierant, & dicit alteri eorum: Expectat Angelus Dei iam tenens gladium, vt te secet medium. Quinetiam postquàm venit in mentem Dei parenti & regi Dauid, facti ab eo peccati, & egregiam illam compunctionem & pœnitentiam citò ostendit, cum qua flens ex profundo cordis clamauit, Peccaui Domino: postquàm vidit propheta Nathan Angelum, qui erat paratus, recessisse, dixit diuino Dauidi: Dominus quoquè abstulit peccatum tuum: non morieris: magnam & ineffabilem benigni Dei bonitatem ei annuncians, & eum consolans.

De Daniele. VIII. — Dan. 13. — 2. Reg. 12.

Iam verò cùm execrandus Sennacherib rex Assyriorum, plurimas gentes redegisset in seruitutem: & multas Iudęæ munitas cepisset ciuitates, venit & circundedit Hierusalem cum maximis copijs, & statuit Rapsacen sæuissimum suum ducem ad piscinam viæ superioris, & clamauit Hebraicè ad Ezechiam & Iudęos, qui erant in ciuitate, blasphema verba dicens & satanica: Hæc autem dicit vobis rex magnus Assyriorum: Quæ est hæc fidutia, qua confiditis, quòd dicitis: In Dominum D E V M confidimus? Egredimini ad dominum meum potentem regem Sennacherib, & viuetis, & non moriemini: & comedet vir ficum suam, & bibet vitem suam: & accipiam

De Sennacherib. IX. — 4. Reg. 18.

ex vobis in terram meam, & glorificabo valdè & magnificabo: & nè audiatis Ezechiam, quoniam vos decipit, dicens: Dominus nos liberabit. Num liberantes liberârũt dij gentium vnusquisque suam regionem à manu regis Assyriorum? Hæc cùm audijsset Ezechias, induit saccum, & ingressus est in domum suam, & fleuit vehementer, dicens: Domine Deus Israel, qui sedes super Cherubim, & in orbem circundaris & glorificaris non tacitè à Seraphim, & ab omnibus sanctis Angelis. Tu DEVS solus in omnibus regnis terrę. Tu fecisti cęlum & terram, & omnia quæ sunt in eis. Inclina Domine aurem tuam, & audi: Aperi Domine oculos tuos, & vide, & attende sermones Sennacherib, quos misit, exprobrans Deum viuentem. Quoniam in veritate Domine desertas reddiderunt gentes reges Assyriorum. Et nunc Domine DEVS noster, serua nos à manu eius, & cognoscent omnia regna terræ, quòd tu es Dominus DEVS solus. Et egressus est Angelus Domini nocte illa, & interfecit ex castris Assyriorum centum octogintaquinque millia. Et cùm manè surrexissent, inuenerunt corpora mortua. Et dum auerteretur & fugeret Dei hostis Assyrius Sennacherib, eum interemerunt duo filij eius grauiter in gladio, cùm permansisset nulla ductus pœnitentia. Cuius autem fuit hoc stupendum, præclarumque & admirabile facinus & potentia? non omniũ regis Domini Sabaoth principis copiarum Michael, qui non visus duxit exercitum, & aduersarios temporis momento sine gladio apertè concidit, in auxilium & custodiam suorum, qui spem suam collocârunt in Deum viuum vltionum, & qui solus potest seruare? (4.Reg.19.)

Sed ingrati Iudæi, & stulti, & increduli, & ignari, qui plurimorum diuinorum beneficiorum fuerunt immemores, post manu Angeli hostium illorum infestissimorum factam cladem, & turpem illorum fugam, ne sic quidem potuerunt intelligere & agnoscere, sed dicebant: Manus nostra excelsa fecit hæc omnia prodigia. Propterea tradidit eos Deus omninò in manus Nabuchodonosor Regis Chaldæorum, qui etiam diruit omnes muros Hierusalem, & incendit ciuitatem totam, & domum Domini, & bello capta accepit vasa sacra, & multitudinem diuitiarum eorum, & duxit omnia Babylonem. Et fuerunt Iudæi seruientes in captiuitate cum magno metu Chaldæis, colentes omnes eorum simulacra, prętet sanctos tres pueros & prophetam Danielem. (4.Reg.25.)

(De sanctis tribus pueris. X.) Hi enim soli viri pij, etiamsì planè infantes abducti essent in captiuitatem, DEI timorem semper habentes, non cum sui generis pontificibus, scribis & pharisæis eò deducti sunt, vt colerent eos, qui non sunt, neque regium illum iussum timuerunt: sed in Deum viuum, qui dat salutem, confidentes, cùm ducti essent ad tyrannnm, audacter dixerunt: Notum tibi sit, rex, quòd deos tuos non colimus, & imaginem auream quã posuisti non adoramus. Tunc Nabuchodonosor rex in ira & furore iniecit Ananiam, Azariam & Misael in fornacem ignis ardentem: Dei autem Angelus, Michael scilicet, simul cum eis descendit in fornacem: & nec omninò quidem eos tetigit ignis: sed excussit Angelus flammam fornacis, & transijt ignis circuncircà, & combussit viros omnes, qui ipsos iniecerant, hoc est, administros regis. Tunc tres tanquàm vno ore lætantes, laudabant & benedicebant & solum Deum glorificabant. Rex autem audiuit ipsos DEVM laudantes in medio fornacis: & citò surgens, dixit magnatibus suis: Non tres viros vinctos iniecimus in medium ignis, & adspectus quarti est similis filio DEI? Tunc cùm rex eos accersijsset, egressi sunt illæsi. Cùm autem diuini pueri egressi essent absque vlla læsione, coram eis adorauit rex, & dixit: Benedictus DOMINVS DEVS Sidrach, Misach, & Abdenago, qui misit Angelum suum, & eripuit pueros suos ex igne fornacis ardentis. Tunc rex constituit eos principes, & maximo eos honore affecit cum propheta Daniele. Pulchrè reuerà diuinus cantor Dauid psallit: Castrametabitur Angelus Domini in circuitu timentium eum, & liberabit eos. (Dan.3.) (Nabuchodonosor adorat Deum, victus miraculo.) (Psal.33.)

Simile autem rursùs miraculum ostendit DEVS admirabilium, per gloriosum Archangelum suum Michaelem, in famulo quoquè suo Daniele, iniecto in lacum leonum. Nam postquàm regnârunt reges alij à Nabuchodonosor, diligebatur ab omnibus sapientissimus Daniel, vt qui ex DEO somnia conijceret. Babylonij autem inuidia moti, insurrexerunt eo tempore aduersùs Cyrum, qui tunc apud eos regnabat, sicut priùs aduersùs Darium, & dicunt ei: Rex, da nobis, vt morte afficiamus Hebræum Danielem: quoniam Bel deum nostrum contriuit, & venerandum (De Daniele propheta. XI.) (Dan.14.) (Dan.6.)

dum

dum draconem interfecit,& sacerdotes & incantatores nostros occidit. Sin minùs, te interimemus & domum tuam,vt Iudaizantem. Cùm verò vidisset rex,quòd eum valdè vrgerent,coactus tradidit eis Danielem. Illi autem iniecerunt eum in lacum leonum, & fuit illic sex dies. Erant autem in lacu sex leones. Occlusit verò Archangelus Michael ora leonum,& non molestia affecerunt Danielē,neque attigerunt omninò corpus eius. Cùm verò venisset rex septimo die,vt lugeret Danielem in lacu, inuenit salua quæ fixerat signacula. Et lacu aperto, videt Danielem stantem tectum, & manus habētem extēsas,& Deum laudantem,& dicentem: Benedictus es Deus,qui misisti Angelum tuum, & obstruxit ora leonum,& mihi non nocuerunt. Tunc rex citò eum gaudio Deum glorificans,sustulit Danielem è lacu illæsum,& adorauit eum. Viros autem, qui Danielem accusauerant,iniecit in lacum leonū. Non priùs aūt fuerunt in solo lacûs,quàm eos inuadentes leones deuorârunt,& omnia ossa eorum tanq̄ in puluerem comminuerunt. Hic ergò vir desideriorum Daniel,sanctissimū Archangeli nomen nobis ostendit, quòd vocaretur Michael,id est,Dux Dei exercitûs, vt qui hoc mysterium acceperit ab alio Angelo. Dan.12.

Porrò verò Habacuc quoquè propheta erat in Iudæa. Ipse autem coxerat pulmentum,& panes intinxerat ad nutrimentum,& ibat vt id ferret suis messoribus. Angelus autem Domini appræhendit verticem Habacuc, & impetu sui spiritûs eum portauit à Iudęa Babylonem cùm lentis alimento, & intulit ipsum Archangelus in lacum leonum,non solutis illic signaculis. Comeditque Daniel seruus Domini,& lętatus est. Et rursùs idem Angelus Michael restituit confestim Habacuc in locum suum,nihil ei impedimenti afferens,quò minùs eâdem hora veniret,& eodem cibo messores suos copiosè aleret. Papę, quanta est diuini Archangeli pernicitas? De Habacuc ꝓpheta XII. Dan.14.

Validissimo quoquè suo impetu, diuino nutu, similiter rursùs aliâs assumpsit diuinum quoquè prophetam Ezechielem,vt dicit ipse Ezechiel in sua prophetia: Et adspexi,& eccè similitudo viri à lumbis suis,& inferiùs ignis: & à lumbis eius & superiùs tanquàm visio electri: & accepit me à vertice in spiritu suo in medio cęli & terræ, & deduxit me Hierusalem. De Ezechiele propheta. XIII. Ezech.8.

Quinctiam apostolum quoquè Philippum similiter rapuit Angelus Domini mei, & trāstulit in Azotum,& nō vidit ampliùs ipsum Eunuchus reginę Aethiopum,postquàm ab eo accepit baptismum salutarem. De Philippo. XIIII. Act.8.

Mentem autem impellit,& mihi animum excitat eximia gratia & virtus diuini ordinum Ductoris supernarū potestatum, & ducit ad narrandum vnum solum eius miraculum. Vincitur enim & caligat omnis vis dicendi, intuens ad altitudinem & multitudinem & excellentiam infinitorum & variorum & omnis generis eius miraculorum,& recusat omninò de ijs scribere. Deficiet enim planè tempus nos, vt diuinus ait Apostolus,narrantes. Est enim pelagus metiri,facilius, & stellas numerare, quàm maxima, quæ à maximo incorporeo quotidiè in nos fiunt,miracula. Ex magnis ergò & insignibus eius miraculis, audebo pauca quædam vobis narrare admirabilia opera. De Marciano cerifero. XV. Heb.11.

Tempore Michaelis Imperatoris & Theodoræ eius matris,erat vir quidam,nomine Marcianus, qui à teneris vnguiculis fuerat Cerifer venerandi huius templi. In ipso enim diuino & venerando & pulcherrimo templo Archangelico, omnes qui malè agitantur omne genus morborum, & accedunt in fide, & ex intemerata illa eius imagine bibunt vnguentum emanans,statìm assequuntur,quæ speratur, curationem. In hoc ergò & diuino & religioso templo assiduè perseuerabat prædictus Marcianus Archangeli Cerifer, vsque ad senectutem cum magno amore & fide, neque vnquàm omninò opùs habuerat medico : sed simul atquè aliquandò incidisset in vllum morbum, protinùs procidebat in dicto templo Ductoris ordinum Michaelis, breuique sanus redibat in domum suam propter totam suam in eum affectionem. Nota de vnguēto ex S. Michaelis imagine manante.

Cùm eum ergò aliquandò grauis morbus & planè desperatus inuasisset, iacuit in inferiore parte templi Archangeli aliquot dies cum stabili & firma in eum fiducia. Cùm plurimi autem amici & medici ad eum congregarentur, & dicerent alij alia,quæ ad eius pertinebant curationem, ipso verò ne eos quidem omninò de his audire sustinente, ausus est vnus ex medicis facere ea,quæ dicuntur fomenta, & iussit ijs, qui ipsi ministrabant, vt ei mederentur ante matutinum, vellet an non. Cùm autem fomenta

com-

composuisset medicus, domum rediјt. Illa autem nocte Marcianus cùm à se veluti discessisset, & esset in ecstasi, quomodò & vir hic pius narrauit, & subiectum argumentum ostendit veritatem, omnes templi portas vidit repentè apertas, & ad lauacrum, quod extabat, virum terribilem cum impetu è cælo equitem descendisse. Cùm is autem ex equo descendisset in purpureo, quod illic erat, marmore, ingressus est in templum, à plurimis stipatus, tanquàm Præpositi veste indutus, & impletum est vniuersum templum odore ineffabili. Paulopòst verò cùm accessisset ad lectum Marciani, finxit se ea attrectare, quæ erant in scamno, & rapere quę in eo erant posita ad alimentum & vsum: & cùm inuenisset in catino posita, quæ dicta sunt, fomenta, ea accepta tulit ad Marcianum, rogans quid hæc sibi vellent, & quisnam esset, qui ea temerè fecisset in domo sua. Cùm is autem respondisset cum tremore, dixit ille terribilis & gloriosus duobus suis satellitibus: Tollite ea, & euntes, quamprimùm perforate caput eius, qui me contempsit, & ipsa in id iniјcite. Cumque intinxisset summum digiti sui in candela, quæ impendebat eius admirabilium rerum effectrici imagini, signauit caput Marciani sancto oleo in figuram Crucis: & ex ecclesia egressus, equo rursùs conscenso, sublatus est in cęlum: statimque clausæ sunt omnes portę ecclesiæ, ità vt, quomodò, videri non potuerit. Marcianus autem magno timore affectus, & animo anxius vsque ad matutinum, propter terribilem visionem, accersiјt presbyterum ecclesiæ, & narrauit ei omnia. Tunc presbyter cùm quæsiјsset, quæ à medico parata fuerant, fomenta, nec inuenisset, Marciani quoquè caput animaduertisset, & vidisset sanctã Crucem in ea per sanctum oleũ expressam: obstupefactus, abiјt quamprimùm ad medicum, vt ei narraret omnia, & consuleret, vt ipse quoquè peteret veniam ab ordinum ductore Michaele de iјs, quæ ipse admiserat.

Nota hanc consignationem.

Cùm autem venisset Presbyter in domum medici, inuénit illic multitudinem innumerabilem, & luctum qui non poterat comprimi, cognatorum & amicorum eius sociorum: qui omnes deflebant repentinum, & non priùs animaduersum, lethalem eius morbum: ipsum autem iacentem in medio omnium, totamque eius faciem vstulatam, clamantemque grauiter, & magna voce eiulantem: Miseremini meî, qui DEVM timetis. Scindite Christiani caput meum: non fero enim dolores. Postquàm verò audiuit à presbytero verba terribilia, quæ audiuerat à pio Marciano, tunc intellexit medicus esse plagam dignam sua audacia, & statìm acerbè exclamauit: Ego sum causa grauis huius meę mortis: sed me tollite & abducite, & iacite in sanctam ædem eius, & si quid iubet eius misericordia, * faciet in me indignũ suum seruum. Portantes autem eum, tulerunt vnà cum lecto. Marcianus autem cùm sensisset tumultum, assedit: & cùm causam resciuisset, seipsum considerauit, & inuentus est omninò sanus. Tunc citò descendens de lecto suo, Deum glorificauit, suumque defensorem & Dominum & magnum medicum & militiæ principem Michaelem: cursimque egressus, processit obuiàm, & sustulit medicum è lecto, & portauit eum suis manibus simul cum presbytero, & posuit eum ante sanctam aram, miserabiliter deflentem & confitentem, vt ei esset propitius sanctus Princeps militiæ. Marcianus autem cùm per se manare fecisset vnguentum è sacra illa imagine, vnxit caput patientis medici, statimque fugatum est acerbum illud tormentum, & ardentes faciei pustulæ sunt extinctę, & factus est sanus omninò sicut priùs, glorificans Deum, & sanctissimum eius militię Principem Michaelem. Mansit verò decætero medicus ille perseuérans & munificè offerens in eodem glorioso templo Archangelico, toto tempore vitę suæ Dominum laudibus extollens, & eum, qui fuit velox ad ferendum auxilium & eum defendendum, militiæ Principem Michaelem.

Diuinitùs punitur medicus temerarius.

*for. * faciet*

Vide insigne miraculum.

Atque nonnulli quidem dicunt esse nouem eorum ordines, conuenienter parabolę Seruatoris, quę dicit: Si mulier aliqua habens decem drachmas, vnam ex eis perdiderit, non accensa lucerna eam quęrit: & quandò eam inuenerit, conuocat amicas, dicens: : Gratulamini mihi, quoniam inuéni drachmam quam perdideram? Sunt autem nouẽ ordines incorporeorũ, nempe Angeli, Archangeli, Principatus, Potestates, Virtutes, Dominationes, Throni, Cherubim, Seraphim: & decimus ordo est hominum. Nonnulli verò dicunt nonagintanouem esse eorum partes: centesimam autem esse hominum, conuenienter parabolæ centum ouium, de quibus dicit Christus: Si fuerint alicui homini centum oues, & aberrauerit vna ex ipsis, non relictis nonagintanouem

De decem drachmis. XVI. Luc. 15.

Ibidèm.

in

in montes profectus, quęrit eam quæ errat? & si contigerit eam inuenire, de ea magis lætatur, quàm de nonaginta nouem, quæ non aberrauerunt? Reuerà enim nos sumus, fratres, qui malè aufugimus, & aberramus super montes & colles nefariæ actionis & incredulitatis: quos non despexit pastor bonus & benignus, sed quæsiuit, & supra suum humerum portauit, & retulit in numerum gregis boni & non errantis.

DE S. ARCHANGELO GABRIELE.

Laudemus ergò omnes Dominum, fratres, & nomen eius simul extollamus, qui facit magna & quæ inuestigari nequeunt, gloriosaque & admirabilia quorum non est numerus, per sanctissimum Michaelem quotidiè, & olìm & nunc, & hìc & alibì, & multis & singulis. Nam etsi per alios sanctos Angelos innumerabiles, fecit DEVS admirabilium innumerabilia miracula per vniuersum orbem terræ, trium tamen solùm ostendit Diuina scriptura preciosa & veneranda nomina, Michaelis, & Gabrielis, & apertè * colendis Raphaelis. Et quòd sanctissimus quidem Michael fecerit hęc omnia, quæ sunt simul posita terribilia miracula, hinc patet ex Diuinis scripturis. Diuinissimus autem Gabriel missus fuit ab omnipotente Deo & patre, tempore Diuini & benigni in terram descensûs, velutì quidam pronubus DEI Verbi, ad sanctam Virginem, & dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum. & hac voce depulit antiquissimam & diuturnissimam molestiam primæ parentis Euæ, & impleuit lætitia vniuersum orbem terræ. Priùs verò sterili quoquè clarissimæ Annæ, quę in horto suo obsecrabat Dominum, prędixit fore, vt ex ea nasceretur DEI parens. Quinetiam Prophetæ Zacharię in templo suffienti ipse dixit fore, vt in senectute gigneret Pręcursorem: quo tempore eum etiam fecit obmutescere in pœnam incredulitatis. Eundem ergò diuinissimum Gabrielem vidit rursùs idem Zacharias in sanctis sanctorum: cibum è cælis afferentem ad DEI matrem. Eundem autem Gabrielem viderunt etiam pastores in ortu CHRISTI, annunciantem eis magnum gaudium & vniuerso mundo. Alij quoquè similiter plurimi boni, insignes & diuini patres, sunt ab eo in diuinis initiati mysterijs. Nam per hos duos, Michaelem, inquam, & Gabrielem, descendit omnis datio bona & omne donum perfectum, quod desupèr mittitur in terram à Deo omnipotente. Hæ enim sunt duæ maximæ & paris momenti lucernę diuinitatis, quæ est principium luminis, & est vnica & trina: & quę non occidunt luminaria totius orbis terrę, qui est sub cęlo, mystęque arcanorum, & ad futurorum introducentes mysteria.

[Margin: for. * colēdi. Apparitiones S Gabrielis. I. Luc. 1. II. III. Luc 1. IIII. V. Luc. 2. VI.]

DE ARCHANGELO RAPHAELE.

Inducitur autem pręclarus Raphael, quandò Tobiæ excæcatos oculos artificiosè illuminauit. Hic enim Tobias fuerat abductus captiuus in prima Hebręorum captiuitate Niniue. Cùm autem esset pius & iustus, conuenienter legi, eorum qui erant sui generis, morientium in captiuitate, corpora clàm sepeliebat, quę contemptui habebantur, & non sepeliebantur. Quodam autem die cùm reuersus esset ex hoc pio opere, deposuissetque ligonem & bipalium, dormijt extra domum suam, propterea quòd ipse esset pollutus, conuenienter legi, quæ dixit: Quicunque tetigerit mortuum, immundus erit vsque ad matutinum. Illa autem nocte calidum excrementum in eius oculos demisit passer, & statìm fuit excęcatus. Nequaquàm verò blasphemijs incessens, perpetuò agebat gratias Deo, qui id permiserat. Post hęc autem cùm accersiuisset Tobias filium suum, dixit ei: Eccè ego, vt vides, fili, & cęcus & senex factus sum propter multitudinem meorum peccatorum. Age ergò, mittam te ad Gabelum cognatum meum. Deposui enim apud eum ante captiuitatem aliquot auri talenta: & affer ea ad sustentandas meas calamitates. Sed viam, ô fili, nescis: quoniam est magna. Inueniamus autem hominem, qui sciat viam, timentem DEVM, & cum eo conueniamus de iusta mercede. Qui tibi sit vię comes post Deum, & te rursùs reducat ad meos obscuratos oculos illæsum & lætum. Cùm autem talis homo ab eis quęreretur, accessit ad eos diuinus Archangelus Raphael humana specie, prę se ferens se velle cōduci mercedula, & dicit eis: Paciscimini mecùm, vt par est, & ego ipsum conseruabo post Deū. Rectè enim scio & locum, & cognatum tuum Gabelum, & eius vxorem, & filiam eius.

[Margin: Tob. 11. Tob. 1. Leuit. 11. Tob. 2. Tob. 4. Tob. 5.]

Cùm ij ergò sic conuenissent, & accepisset puerum Angelus, qui videbatur mercede conductus, cum plurimis votis ex senis manibus, ambulauerunt sine labore multos

Tob.6. tos dies. Eos verò consecutus est canis quoquè è domo. Cùm ipsi autem venissent ad Tigrim fluuium, sedit puer Tobias ad lauandos pedes: & adspexit piscem exilientem, vt eum deuoraret: & exclamauit puer. Dicit ergò ei viç comes Angelus: Nè timeas, sed eũ teneas audacter. Id autem cùm factum esset, rursùs dixit ei: Disseca eum, & cor quidem & iecur diligenter serua in vase, fel verò in altero vase. Habet enim senex quidam, ad quẽ proficiscimur, formosam filiam habentem spiritum immundum, qui vocatur Asmodę-

Tob.3. & 6. us. Qui propter eius amorem suffocauit septem viros, qui eam desponderant. Loquę autem ego cum sene de contractu, & persuadebo ei, vt accipias filiam eius in vxorem. Suffumiga autem eam ex iecore & corde, & fugiet ab ea Asmodæus, homines occidens dęmonium, in supremas partes Aegypti per me ligatum vinculis insolubilibus, & non

Tob.11. repentè morieris. Et reuertetur ipsa quoquè nobiscùm cum multis facultatibus in domum tuam. Quod etiam factum est, vt summatìm dicam. Tunc puer seruauit cor & iecur & fel: Piscem autem comederunt.

Tob.7. Cùm autẽ venissent, & alacriter accepti essent à sene Raguele, & verba mouissent de contractu, nolebat senex, timens maximè propterea, quòd esset ei propinquus gene-

Tob.8. re, & ostendebat eis sepulcra septem virorum. Tandèm autem persuasus cùm celebrasset nuptias, & eum adspexisset viuũ, quomodò ei suggesserat eius viæ comes, Deo magnas egit gratias, & eam dedit senex vxorem Tobiæ, & dimidium suorum bonorum, &

Tob.11. misit eos cum magno gaudio. Ipsis verò reuersis, & simul cum ea ancillis & famulis & infinita pecunia, accepto etiam à Gabelo deposito, cùm venissent prope domũ Tobię, canis loco agnito procurrens, ingressus est domum, & complexus pedes Tobiæ, ei blãdiebatur. Ille autem cùm ex eo cognouisset aduentum filij, surrexit properè, & iuit ei obuiàm, & hìc & illic offendebatur ad parietẽ nõ videns. Viæ verò comes dicit Tobiæ: Accipe fel piscis, & cùm in foribus occurreris patri tuo, priusquàm ipse te amplectatur, vnge oculos eius, & statim adspiciet. Quod cùm factum esset, & protinùs visum recepisset, steterunt obstupefacti, Deum laudantes propter omnia bona, quæ eis fecerat.

Tob.12. Volentibus autem ipsis magnas referre gratias viç comiti, qui existimabatur mercenarius, & prompto & alacri animo ei dare dimidium pecuniæ quam attulerant, se eis aperuit Archangelus Domini, & dixit: Ego sum Raphael, vnus ex septem Archangelis, qui Deo offerunt preces iustorum: & neque comedi, neque bibi, etiamsi vos hoc putaretis. Domino verò perpetuò agite gratias, & semper ei confitemini, quòd magnificauit misericordiam suam super vos. Quę cùm dixisset, statim fuit sublatus ab eorũ oculis. Hoc ergò solùm dixit scriptura fecisse Raphaëlem, quod fuit optimum & maximum miraculum.

*legendum videl. oim ordinum Dicit autem se vnum ex septem Archangelis, quoniam * omnes ordines supercęlestium, & quæ intelligentia appræhenduntur, classium & cœtuum Duces & principes, sicut dictum est superiùs.

Celebremus aũt nos hìc quoq; syncerè, vt debemus, ô sacrosancte & à Deo collecte cœtus, lætum & illustrem & admirabilem diem festum ordinum ductoris Michaëlis, qui animas & corpora beneficio afficit: & ei offeramus dona accepta & digna, & pios ei hymnos perpetuò non cessemus psallere, vt ipse quoquè moueat vehementiores intercessiones ad communem Dominum & creatorem, vt nobis det veniam, qui multiplicium peccatorum humana imbecillitate circundati sumus & miseria. Ad eum ergò cla-

S. Michael vt sit à nobis inuocãdus. memus & dicamus: Benigne minister benigni Domini, qui in mysterijs initias Michael princeps militiæ, assiduis tuis apud regem gloriæ intercessionibus, omnes tuos laudatores & fideles tuos famulos, cùm per pœnitentiam, vt meliores euadant, deduxeris, & vt sanctos decet viuant, erudieris, illic colloca in statione iustorum. Te enim omnis cœtus Christianorum, post Deum & intemeratam eius matrem, patronum habemus maximũ & salutis defensorem. Te nostri auxilij arma validissima & mœnia aduersùs omnes hostes, tam qui in intelligentiam cadunt, quàm qui sub sensum, opponimus. Te nostrę defensionis diuinam & euidentissimam circunferimus gloriationem. Per te fideles reges assequuntur trophęa victoriæ. Per te duces exercitûs Christiani populi, vincunt & dedecore afficiunt phalanges gentium infidelium. Per te omnis gratia illuminans, & prædicatio, & sapientia, & virtus data est fidelibus hominibus. Decæterò, vt qui habeas etiam quòd potes, da etiam vicissìm euentum petitionum. Protege semper & conserua vitam nostram pennis tuis Archangelicis, & nos libera ab omni nocumento. Cura affectiones eorum, qui ægrotant. Fac vt in auram euanescant & dissoluantur spiritus eorum, qui pro-

probris insultāt & iniurijs. Adhuc magis deprime & deijce elatum & gloriosum supercilium & magniloquentiam peruersi, & Dei hostis, & hominibus infesti satanę, & fac vt cessent & ociosę reddantur improbę eius machinationes. Depelle dæmonum insidias, quę aduersùs nos structæ sunt. Euelle, quæ ab inimico sata sunt zizania in agro ecclesię. Purga veri patrisfamiliâs & Domini sementem. Oppugna & ignominia affice & dissolue cœtus eorum, qui malè sentiunt, & sunt impij. Nos perpetuò cōfirma & corrobora intercessionum tuarum defensionibus ad hoc, vt citra impedimētum faciamus Dominicam & diuinam voluntatem: vt per tuam prouidentiam & defensionem digni habiti, qui vitam agamus in veritate & iustitia, assequamur æterna Christi bona in regno cælorum: gratia & misericordia Domini nostri Iesu Christi, cui gloria & potentia in secula seculorum, Amen. Matt. 13.

NARRATIO MIRACVLI, QVOD FACTVM EST IN REGIONE CHONENSI A MICHAELE

Archangelo, principe militiæ cælestis. Habetur in Simeone Metaphraste 5. Septembris, nos ad 29. Septembris transtulimus propter S. Michaelis solennitatem.

DE sanctis quidem viris narrare, & res illorum meminisse, non solùm est pium, sed etiam nobis vtile & conducibile. Memoria enim est omninò signum desiderij. Martyrum autem & sanctorum desiderium, transit ad ipsum communem Dominum, quem illi laudare, & ei gloriam tribuere elegerunt: & à quo rursùs maiorem sunt gloriam consecuti. De incorporeis autem scribere virtutibus, earumq́; diuina signa enunciare & prodigia, est longè vtilius. Nam quo est eis maior apud Deum coniunctio & fidutia, eo etiam maiorem percipimus vtilitatem ex eorum narrationibus. Incipiendum est autem paulo altiùs. Nam id quoq; coniunctum est cum argumenti consequentia. 29. Septēb.

Cùm Christi iam discipuli, eiusque Euangelij ministri & nostræ salutis, ciuitates obirent, & disseminarent prædicationem, & multos adducerent ad agnitionem, Euangelista quidem & Theologus Iohannes, cui de maiori, quàm in alios discipulos, Magistri in eum beneuolentia testimonium fert Euangelium, versatur apud Ephesios: Philippus autem venit Hierapolin. Iohannes cùm inuenisset Ephesios errantes in profunda nocte infidelitatis, sacrificiaque & festa peragētes, & quæcunq; Deo conueniunt, Dianæ facientes, doctrinæ luce eos deducit ad veritatem: & cùm puro veritatis radio eorū animas illustrâsset, transit ipse quoq; Hierapolin, & versatur simul cum Philippo. Quoniam autem vsq; adeò decepta erat ciuitas, & Gentium erroribus erat adeò implicata, vt vel viperam Deum existimaret, neq; vllo modo vellet admittere diuinum semen, & pietatis prædicationem, Apostoli Christi, qui non poterant aliter ijs persuadere falsa hæc esse, & illorum animos traducere ad pietatem, proficiscuntur ad bestiam, quæ quidē fuerat eis causa tanti erroris & interitûs. Et ambo conuersi ad orationem, & in Deo facientes virtutem, ipsam statìm deijciunt, & morte afficiunt. S. Iohannes conuertit Ephesios. Hierapolitę viperam pro Deo colunt.

Hoc stultos vehementer iritat, & magno ciet furore contra Philippum, vt qui eum reputarent esse suæ gloriæ euersorē & patriorum rituum. Et omnes simul in ipsum irruentes, tanquàm vno animo tracti & vna rabie, & alius alia parte beatū illud caput appręhendentes, cruci affigunt, & ei acerbissimè vitam pręsentem eripiunt. Sed Magister curam nō abiecit discipuli: & qui misit, non est oblitus Apostoli: sed quoniā vidit ipsum conformem eius perpessionibus, eum etiam fecit socium gloriæ illius & miraculorum: & repentè quidem fuit vrbs terræmotu concussa, sicut priùs, quo tempore Christus meus pro nobis mortem subijt, & Crucis supplicio volens est condemnatus: metus autem & pœnitentia inuadit Iudęos, eorum valdè percellens animos, & suadens, vt sæuitiæ suę & immanitatis petant veniam. Et ille quidem sic pręclarè è vita excedit, cum certamen & cursum Apostolicum exornâsset corona martyrij. S. Philippus crucifigitur.

Magistro autem dilectus Iohannes, transit ad quendam locum, qui vocatur Cheretopa. Quo quidem in loco cùm rursùs solita peregisset, eis acclamat fore, vt mox Mi-

chaelis Angelorum principis diuinior illic fiat visitatio, & diuinum quoddam signum & admirabile. Sed ille quidem iuit etiam ad alias ciuitates, talentum doctrinæ sibi creditum volens multiplicare: re vera autem impleta sunt, quæ priùs ab eo prædicta fuerãt: & aqua ex illa terra emanauit paulopòst, quæ, si quis seu morbo laboraret, seu aliqua alia premeretur affectione, simul atquè eam sumpsisset, prębebat curationem: & miraculorũ copia & magnitudine, clariùs & apertiùs, quàm lingua, ad se cõuocabat infideles, & conuertebat ad pietatem. Erat enim cuidam Laodiceno filia vnigenita, muta ex quo primùm fuerat in lucem edita. Quod quidem medium cor eius penetrabat: & vt suæ filiæ linguæ soluerentur vincula, vel propria emisset anima. Is ergò occupatus à graui morbo infidelitatis, videt diuinam quandam visionem, meliora annunciantem, & pulchrè ei promittentem id, quod erat futurum. Videt autem, non vt qui dignus esset habitus videre talia, (Quomodò enim, cùm & esset impius, & caliginem tãtæ infidelitatis haberet offusam oculis?) sed vt & ille cum filia conuerteretur ab infidelitate, & multos alios attraherent ad pietatem.

Nota de mira aquæ vi.

Visio autem erat quædam intelligibilis natura, quę ei adstabat in somnis, & iubebat, vt veniret cum filia ad sanctam aquam, quę apparuerat, pollicens fore, vt non reuerteretur dolore affectus: sed si vellet, exerceret pulchram negociationẽ, & soluta solùm fide quę est in eius potestate, emeret filiæ curationem. Ille itaque è somno excitatus, plenus horrore & metu, statìm cum filia accedit ad fontẽ aquæ, sicut iubebat visio. Et cùm eos quidem, qui illic erant congregati, eam frequentes inuenisset haurienres, & eam in sua corpora infundentes, deincèps autem etiam consequentem operationem, & vnicuiq; prębentem à morbo liberationem: rogauit eos, qui aderant, quęnam esset eis in aqua inuocatio: & quidnam hoc sit, quod sensìm ad aquam cantantes, tam celerem & copiosam assequerentur curationem. Illi autem responderunt: Nomen patris, filij, & spiritûs sancti, & militiæ principis Michaelis. Ille autem nihil differens, nec accipiens tempus ad deliberandum, sed oculos simul & manus ad cælum attollens, vehementer vsus est inuocatione, & aduersùs affectionem Deum vocauit, qui tribus personis cognoscitur: & eius ministrum Michaelem mouit ad intercessionem. Neque verò frustratus fuit petitione: sed affatìm collegit curationem. Non solùm enim filia desijt esse muta: sed ipse quoquè & filia liberati sunt à vinculis infidelitatis: quod quidem erat impedimẽto linguę longè grauius. Nam simul atquè pater dedit aquã filię, & facilè mouebatur lingua ad gratiarũ actionem, & Deum habebat in ore, & famulum eius Michaelem inuocabat admirabiliter, & pręter opinionem. Quid deindè sequitur? Baptisma ipsius Laodiceni & filię, & totius familiæ ad Christum adductio, & templi militiæ principi extructio: magnificique & sumptuosi tecti sanctificatio, & reuerà domûs, vt scriptũ est, decor. Et ille quidem cùm sic credidisset, & pro beneficio tales reddidisset gratias, domum reuersus est cum filia, saluus factus (vt diuinus ait Apostolus) per filiorum procreationem, vel potiùs saluam videns filiam, & ambo ditati pietate.

Insigne miraculum.

Templũ S. Michaelis.

Psal. 25.

1. Tim. 2.

Nonaginta autem annis posteà, puer Hierapolitanus, nomine Archippus, cùm pij seminis & verè bonæ radicis esset bonum germen, tanquàm quoddam lilium in medio hæresum spirans pietatis suauitatem, decimo anno ætatis venit ad hoc tẽplum, vt qui duceretur à quadam prouidentia: & fit eius ędituus, qui quidem diuina gratia dignus fuit habitus. Carnis enim voluntatem tam pulchrè superauit, & tam pulchra fuerunt eius vitæ procemia, vt neque pane vesceretur, neq; aliquo alio ex ijs, quibus homines vescũtur necessariò: non vteretur balneis, neque sui corporis vllam curam gereret: sed semper spiritali viuendi rationi vacaret: idque cùm esset puer, & nondùm perfectiorem attigisset ætatem. Quod quidẽ penè esset incredibile, nisì magnitudo virtutis, & spectaculorum, quibus dignus fuit habitus, hæc redderet credibilia, & cõtra quæ nihil dici potest. Nam herbas quidem coquens, comedebat, easque agrestes, & quæ ne tantillo quidem salis adspersæ erant: quod quidem omnibus necessarium est cibi condimentum. Id autẽ sumebat semèl in hebdomada: & aquam bibebat dimensam. Indumentum autem erant duo sacci, vnus quidem pro tegumento corporis, alter verò pro stragulo. longo tempore vterque eroum vsum implens. Anno enim toto alter ex saccis tegebat nuditatem, altero stratum operiente. Deindè vsum permutantes, alter quidem vestimentum, alter verò rursùs fiebat stragulum. Atque ea quidem, quæ erãt sub sacco, erant acuti lapides: parte autem, quę erat ad caput, saccus sub se sentes habebat. Sic verò quiescebat vir ille egre-

Mira pueri abstinentia.

Vestis saccus.

Asperrimũ stratum.

egregius,si quandò eum corpus defessum cogebat,vt se modicè remitteret.

Quęnam autem fuerunt eius verba ad Deum,per quę suscepit hanc vitam laboriosam & asperam? Nè bona huius vitæ videat meus oculus, neque mihi mens vnquàm pendeat à pręsenti vanitate: imple,Domine,oculos meos lachrymis spiritalibus. Contere cor meum, & dirige gressus meos. Quid enim mihi prodest hoc corpus è luto factum,quod nunc quidem est, paulopòst autem non erit: quod quidem sicut herba manè efflorescit,vespere autē flaccescit? Liceat mihi,vni bono animę adhęrere,quod mihi omninò cōciliabit eam,quæ illic est,beatitudinem. Hæc quidem semper apud se versabat in animo,& Deum alloquebatur. Turba autem infidelium hęc nequaquàm poterat ferre æquo animo: sed partìm quidem magna illa abundantia miraculorum aquæ sanctificatę, partìm autem Archippi quoquè zelus ad virtutem,& quæ sunt ex Deo certamina,& tanta propter illum tolerantia, illos mouebant & incitabant, & ad apertam deducebant insaniam.

Certè cùm simul coijssent, & dentem instàr apri in vtrunque acuissent,alij quidem crinibus Archippum appręhendunt,& virgis(ô manus sceleratas)eum cædunt crudeliter. Alij autem confluunt aduersùs sanctam illam aquam,hanc quoquè malè conantes afficere.Sed illis quidem manus obtorpuerunt: his autem flamma illinc ex aduerso occurrens,fecit,vt redirent inanes. Vndè etiam ad aliam conuertuntur machinationem, volentes Archippum tollere de medio,& superare ipsam aquę operationem. Quęnam est ergò ea machinatio? Templi aream ad sinistrā pręterfluebat fluuius, nomine Chrysus. Eius statuerunt deriuare fluentum, & in aquam sanctam immittere, vt in hac congressione cum aqua fluuij aqua illa diuina admixta, non ampliùs haberet eandem operationem, sed perderet virtutem curationum. Atque hęc quidem illi: & ab eis deindè conuertitur aqua fluuij,vt immittatur in aquam sanctificatam.Illa autem (ô Dei virtutem,& inanem impiorum laborem)non,vt contendebant, fluxit ad sinistram: sed conuersa est in contrariā partem, quomodò etiam in hodiernum vsque diē cernitur fluere. *Non ferunt impij vitæ sanctitatē, & aquæ miracula.*

Postq̄ autem res eis aliter cessit,& iniquitas, vt cum diuino dicam Dauide, seipsam fefellit, eis secūdum quid suggerit maius priore seminator zizaniorum & hostis humani generis.Ego autem id narrabo,ex alto repetens:Duo quidam alij fluuij originem habentes in Oriente,quorum alter quidem Lycocaper, alter verò Cuphus vocabantur, ostijs quidem à se inuicèm distantes,sacrum illum locum transmittebant: confluentes autem ad montis radices,& ambo vnus effecti,fluebant per Lyciam.Suggerit ergò malignus ijs,qui armabantur aduersùs pietatem, & persuadet,vt immittant fluuios aduersùs sanctum locum: vt non solùm diuinam illam aquam, sed ipsum etiam locum cum templo fluuij attraherent. Erat enim locus vsqueadeò decliuis & concauus, vt non solùm facilè,sed etiā celerrimè videretur futurus deorsùm aquę lapsus. Magna ergò manu congregata, Laodiceæ (est autem hæc insignis vrbs Lyciæ) conueniunt: deindè accedunt ad rupem,quę est prope templum. Erat autem rupes adeò alta, & tanta magnitudine,vt eam perfectè pertingere ne posset quidem oculus. Illi verò primùm illinc incipientes,maximam fossam fodiebant inter fluuios & petram. Postquàm autē satìs iam eis effossa esset fossa, cauāt locum vsque ad profundum terrę sinum,in quem conabantur deriuare fluuios,& eum sepi circundant,quod erat laboriosissimum, vt repentè quidem aqua illic cogeretur: deindè,sepi repentè rupta,celerior esset aquę descensus. *Psal.16.*

Interìm autem, dum isti multiplices ac varias construebant machinas aduersùs locum sanctum,Dei famulus Archippus,in nudo solo iacens,eum acriter rogabat, & pro viribus supplicabat, vt sacer ille locus appareret potentior insidijs inimicorum: &, In Deo,dicebat,confido,qui me saluum facit à pusillanimitate & tempestate, quòd non sinet sanctam domum suam videre interitum.Cùm decem itaque dies intercessissent, illi quidem sepem aquę diruunt circa initium noctis, vt in Archippum nequaquàm prouisurū & cauturum aqua irruens,ipsum quoq; simul cum aqua obrueret.Et stātes ad sinistram,expectabant sancti loci,quæ mox videbatur futura,submersionem. Dei autē seruus Archippus,postquàm sensit fluuios iam descendentes, cœpit flere vehementiùs, & precari intentiùs:Extulerunt fluuij,Domine,dicens, extulerunt fluuij voces suas,Extollent fluuij fluctus suos à vocibus aquarum multarum.Mirabiles elationes maris,mirabilis in altis Dominus.Domum tuam decet sanctitudo,Domine,in longitudinem dierum. Cùm sic ergò affectus esset Archippus, & sic præclarè vacaret orationi, diuina visio de- *Vide stultā impiorum machinationem.* *Psal.92.*

super aduolans modo quodam arcano, eum vocauit nominatim. Et ille quidem è templo egressus, continuò cecidit pronus, vt cuius oculi non ferrent securè se ad tale applicare spectaculum. Ea autem illi dixit: Surge, & veni huc ad me, & Dei virtutem videbis inexpugnabilem in his aquis, quę vehementer confluunt.

Cùm itaque beatus coniecisset Archippus, hunc esse magnum illum cælestis militiæ principem, stetit quidem, vt ei iussit, ad eius sinistram: statim autem vidit columnam ignis, quæ à terra pertingebat vsque ad ipsum cælum: & vocem illinc audiuit, quæ eum iubebat esse bono animo, & non timere. Deindè ad ipsos quidem aqua processit. Cùm ille autem manum sustulisset, & Crucis signum formâsset, & loco stare iussisset fluuios; (Quanta est, ô Christe, multitudo tuæ virtutis?) viderunt eum aquæ, vt Psalmicè dicam, & timuerunt, & tanquàm murus repentè conticuerunt ac constiterunt. Cùm ille autem rursùs sustulisset dexteram, & in rupe, quæ erat proptèr templum, figurâsset signũ Crucis, repentè erupit tonitru, & terra valdè contremuit, & terræmotu quidem fissa fuit petra: ille verò cùm valida rursùs in eam arma torsisset, nempe terribile signum Crucis: Conteratur quidem hîc, dixit, omnis virtus aduersarij: scateat autem ab omnibus malis liberatio ijs, qui accedunt fideliter. Cumque sic dixisset, iubet Archippum transire ad dexteram. Cùm is autem ad dexteram stetisset, & iussui statim paruisset, militiæ princeps maxima & clarissima voce iussit fluuijs, dicẽs: In hoc infundibulum decętero infundimini. Re autem sic admirabiliter & contra opinionem facta, vt iusserat, diuinus Archangelorum quidem princeps Michael, continuò ab Archippo auolans, reuersus est vndè descenderat, & ad primam lucem accedit, qui ipse quoque est lux perfecta, & illo admirabili, & qui naturam superat, splendore fruitur. DEI autem seruus Archippus, ab illo tempore in templo permanet, intentiùs & ardentiùs ei preces fundens.

En etiam S. Michael Crucis signo mira facit.

Sed ille quidem cùm annos vixisset septuaginta, hac vita relicta, ad suum redit Dominum, tanquàm bonus quidam agricola, pulchrorum horum virtutis seminum mercedem accepturus. Miracula autem in hodiernum vsque diem fidelibus scatent vberiùs intercessionibus ipsius Michaelis principis incorporeorum: Gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi: Cum quo patri gloria simul cum sancto spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

RELATIO DE DEDICATIONE BASILICAE SANCTI MICHAELIS, ET MIRACVLIS OSTENSIS.

Habetur in Homiliario Doctorum, & consentiunt antiquissima Martyrologia, atque etiam peruetusti codices manuscripti, in quibus tota extat ad verbum.

29. Septẽb.

Ecclesia S. Michaelis ab ipso condita.

MEmoriam beati Michaelis Archangeli toto orbe venerandam, ipsius & opere condita, & consecrata nomine demonstrat ecclesia: quę non metallorum fulgore, sed priuilegio est commẽdata signorum: vili facta schemate, sed cælesti prędita virtute, vtpotè quam fragilitatis humanæ memor Archangelus, è cælo veniens, ad promerendam ibì mortalibus supernorum ciuium societatem, propria manu condere dignatus est. Vertice siquidem montis excelsi posita, de corpore eiusdem saxi speluncæ instàr præcauata ostenditur. Est autem locus in Apuliæ finibus, vbì inter sinum Adriaticum & montem Garganum ciuitas Sipontina sita est. Qui à mœnibus ciuitatis ad duodecim millia passuum erectus, in cacumine supremo beati Archangeli, quam præfatus sum, gestat ecclesiam. Hanc mortalibus hoc modo cognitam, libellus in eadem ecclesia positus, indicat:

Erat in ea ciuitate vir prędiues quidam, Garganus nomine, qui ex euentu suo monti vocabulum indidit. Huius dum pecora, quorum infinita multitudine pollebat, passìm per deuexi montis latera pascerentur: contigit, taurum armenti gregis consortia spernentem, singularem incedere solitum, & ad extremũ redeunte pecore, domum nõ esse regressum. Quem dominus, collecta seruorum multitudine, per deuia quæque requirẽs, in-

inuenit tandem in vertice eiusdem montis foribus cuiusdam assistere speluncæ. Itaque ira permotus, cur soliuagus incederet, arrepto arcu, appetit illum sagitta toxicata: quę velutì venti flamine retorta, cum à quo iacta est, mox reuersa percussit. Turbati ciues & stupefacti, qualiter res fuerit effecta, (non enim propiùs accedere audebāt) consulūt Episcopū, quid facto opùs sit. Qui indicto ieiunio triduano, à Deo monuit esse quærēdum. Quo peracto, sanctus Domini Archangelus Episcopum per visionem alloquitur, dicens: Iam benè fecisti, quod homines latebat, à Deo quærēdo mysterium, causam videlicet hominis suo telo percussi. Sciatis autem hoc mea gestum voluntate. Ego enim sum Michael Archangelus, qui in conspectu Domini semper assisto, locumque hunc in terris incolere, tutumque seruare instituens, hoc voluì indicio probare, omnium, quæ ibì geruntur, ipsius quoquè loci me esse inspectorem atque custodem.

Sagitta redijt in eum, qui iecerat.

Hac reuelatione comperta, consuetudinē fecerunt ciues hìc Dominū precibus, sanctumq; deposcere Michaelem: duas quidem ianuas ibì cernentes, quarū vna Australis, quę & maior erat, aliquot gradibus in occasum vergentibus aditi poterat: sed nec vltra cryptam intrare ausi, pro foribus quotidiè orationi vacabant.

Nota antiquam consuetudinē.

Inter hęc Neapolitani, paganis adhuc ritibus oberrātes, Sipontinos & Beneuentanos qui cētum quinquaginta millibus à Siponto distant, bello lacessere tentant. Qui antistitis sui monitis edocti, tridui petunt inducias, vt triduano ieiunio liceret eis quasi fidele patrocinium S. Michaelis implorare pręsidium. Quo tēpore pagani ludis scenicis falsorum inuitant auxilia deorū. Ecce aūt nocte ipsa, quę belli pręcessit diem, adest in visione S. Michael antistiti, preces dicit exauditas, victoriā spopondit affuturā, & quarta diei hora pręmonet hostibus occurrēdū. Lęti ergò manè, & de Angelica certi victoria, Domini cordati spiritu, obuiant Christiani paganis. Atque in primo belli apparatu Garganus mons immēso tremore cōcutitur, fulgura crebra volāt, & caligo tenebrosa totū montis cacumen obduxit, impleta prophetia, quæ Dn̄m laudans, ait: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flāmam ignis. Fugiūt itaq; pagani, partìm ferro hostiū, partìm igniferis impulsi sagittis, ad Neapolim vsq;, sequentibus atq; extrema quæq; cædentibus aduersarijs, mœnia tandē suę vrbis moribundi subintrant. Qui autem euasêre periculū, comperto quòd Angelus Dei in adiutorium venerit Christianis, (Nam & sexcentos fermè suorum fulmine videbant interemptos) regi regum Christo continuò colla submittentes, atmis induuntur fidei.

Psal. 103.

Diuina virtute in fugā cōpelluntur Neapolitani.

Cumq; domū reuersi victores, vota Domino gratiarum ad templū referrent Archangeli, vidēt manè iuxta ianuā septentrionalē, quam prędixi, instàr posterulę pusillę, quasi hominis vestigia marmori arctiùs impressa: agnoscunt B. Michaelem hoc presentiæ suæ signū voluisse monstrare. Vbi posteà culmen appositū, & altare impositū, ipsaq; ecclesia ob signa vestigiorum* Podonia est vocata. Multa dubitatio fuit inter Sipontinos, quid de loco agerēt, vtrùm intrare, & dedicare ibì debeant ecclesiam. Vndè collatione facta, ad meridiem loci illius, B. Petri Apostolorū principis nomine condunt ecclesiā & dedicant: in qua etiam beatę semper virginis Marię, sanctique Iohannis Baptistę altaria statuunt. Tandèm antistes, salubri reperto cōsilio, Romanū Episcopum, quid de his agēdum sit, per nunciū sciscitatur, qui tūc fortè in monte Soracti, quinquagesimo ferè milliario à Romana vrbe distante, fuerat, quem incolę S. Syluestri cognomine vocant, eò quòd ipse ibì quondàm exul, pro fidei persecutione delituerat cum suis. Taliaq; mādata remittit: Si hominis est illā dedicare basilicam, hoc maximè die, quo victoria data est, fieri oportet. Sin aūt aliud sancto prouisori loci placuerit, eodem pręcipuè die illius in hoc voluntas est inquirenda. Hoc ergò tempore imminente, agamus ambo triduanum cum ciuibus nostris ieiuniū, sanctam Trinitatē rogantes, vt munera, quæ per summum suę * sedis ministrum conferre dignatus est, ad certum vsque finem perducat.

* Apodonia

Rom. Pontifex consulitur in re dubia.

* volūtatis

Factum est, vt suggesserat antistes. Nocte verò constituti ieiunij suprema, Angelus Dn̄i Michael Episcopo Sipontino per visionē appárens: Non est, inquit, vobis opùs hanc, quā ego ędificaui, dedicare ecclesiā. Ipse enim, qui cōdidi, etiā dedicaui. Vos tantùm intrate, & me assistente patrono, precibus locum frequentate. Et te quidem ibì cràs Missas celebrante, populus iuxta morem communicet. Meum aūt erit ostēdere, quomodò per memetipsum locum sacrauerim illū. Illi adueniunt manè cum oblationibus, & magna precum instantia intrant regiā Australem: & ecce è longa porticus in Aquilonē porrecta, atq; illā attingēs posterulā, extra quā vestigia marmori diximus impressa. Sed pri-

S. Michael appáret Episcopo Sipōtino.

 usquàm

usquàm huc perueniás, appáret ad oriẽtem basilica, qua per gradus ascenditur. Hęc cũ ipsa porticu quingentos ferè hoĩes capere videbatur, altare venerandũ, rubroq́; cõtectũ pallio, prope mediũ parietis ad meridiẽ ostẽdens. Erat aũt ipsa domus angulosa, nõ in more operis humani parietibus erectis, sed instàr speluncæ, prӕruptis & sæpiùs eminentibus asperata scopulis, culmine quoq; diuersæ altitudinis, quod hîc vertice tangi, alibì manu vix possit attingi. Credo, docẽte Archangelo, Deũ non ornatũ lapidum, sed cordis quęrere & diligere puritatẽ. Vertex verò mõtis, extrinsecùs partìm cornea sylua tegitur, partìm virenti planitie dilatatur. Missarum itaq; celebratione completa, magno attoniti gaudio, quiq; redierunt in sua. Episcopus aũt delegato ministrorũ, cantorũ sacerdotumq́; officio, & mansione constructa, oẽm ibidèm quotidiè psalmorũ, hymnorum, Missarumq́; cursum cõgruo præcepit ordine celebrari. Nullus aũt huc nocturno tempore ausus ingredi, sed aurora transacta, matutinos ibidèm cantát hymnos. Ex ipso aũt saxo, quo sacra tegitur ædes, ad Aquilonẽ altaris, dulcis & nimiùm lucida guttatìm aqua dilabitur, quã incolę stillã vocant. Ob hoc & vitreum vas, eiusdẽ receptui pręparatum, argentea pendet catena suspensum, morisq́; est, populo cõmunicato, singulos ad hoc vasculum ascendere per gradus, donumq́; cęlestis degustare liquoris. nam & gustu suauis est, & tactu salubris. Deniq; nonnulli post lõgas febriũ flãmas, hac hausta stilla, celeri confestim refrigerio potiuntur salutis. Innumeris quoq; & alijs modis ibì & crebrò sanantur ægroti, & multa, quæ Angelicæ tantùm congruunt potestati, fieri illic miracula comprobãtur: maximè tamẽ eiusdẽ diei natali, cùm & de prouincijs circunquaq; positis plùs solito conflua turba recurrat, & Angelicę virtutis maior quodãmodò credatur adesse frequẽtia: vt quod spiritualiter dixit Apostolus, etiam corporaliter agi videatur: Quia Angeli sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hęreditatem capiunt salutis: in Christo Iesu Domino nostro, qui viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Diuina officia quotidiè in ea basilica peraguntur.

Aqua cælitùs manãs, curat morbos.

Heb. 1.

VITA S. PATRIS NOSTRI QVIRIACI ANACHORETAE, AVTHORE SIMEONE METAPHRASTE.

29. Septẽb. *Gen. 12.*

EIs, qui te benedicunt, inquit Deus Abrahę, benedicã: & ijs, qui tibi maledicũt, maledicã, nõ eos solùm, qui virtutẽ exercent, hinc remunerãs, sed etiã ad eos, qui ipsos laudant, traijciẽs benedictionẽ. Hinc fit, vt oporteat beati huius Quiriaci pro virtute certamina & sudores, nõ solùm feruẽtissimè audire, admirari & excipere: sed etiã ad eũ ꝓ viribus imitandũ excitari, & parari ad similẽ zelũ suscipiendum: vt nõ solùm consequamur benedictionẽ propterea ꝙ eum excepérimus, sed etiã simus cũ eo coronarũ participes, & pręmiorũ socij. Quẽ tulit quidẽ, quę est in Gręcia, Corinthus: parentibus aũt fuit nomẽ, patri quidẽ Iohannes, qui etiã fuit ordinatus Presbyter ecclesiæ, quæ est Corinthi: matri autem, Eudoxia. Tempus autem eius ortûs, fuit finis Imperij Theodosij, iunioris scilicet. Sancto verò fuit auunculus Petrus Episcopus Corinthiorũ. Qui Petrus B. Quiriacum cooptat in gradum lectoris eiusdem ecclesiæ adhuc in tenera ætate.

Patria & parentes S. Quiriaci.

Ille aũt diuinis deditus scripturis, & eas assiduè percurrẽs, & noctes totas & dies in eis versans, apud se mirabatur, ꝙ Deus vtiq; propter salutẽ humanã oĩa administrauit: & ꝙ eos, qui ei placuerũt in vnaquaq; generatione, eximio sit honore dignatus, & eos admodùm claros fecerit & gloriosos, vt qui Abeli quidẽ per sacrificiũ gloriam tribuerit: Enoch aũt, ꝓpterea ꝙ ei placuerit, honorârit trãslatione: Propter iustitiã seruârit Noe scintillã generis: Abrahã propter fidẽ effecerit patrem multarũ gentiũ: Melchisedec habuerit acceptũ piũ sacerdotium: patientię & tẽperantię imaginẽ, Ioseph & Iob mundo prębuerit: Mosem fecerit legislatorẽ: Lunę & Soli aurigã cõstituerit Iesum Naue: Prophetã & regẽ & stupẽdi mysterij parentẽ Dauid reddiderit: Babylonicę fornacis flãmam pueris in rorẽ transmutârit. Pręterea adhuc in maiori versabatur dubitatione, illa cogitans, partũ sine semine, virginẽ eandem & matrem: & quomodò verbũ, cùm Deus esset, factus sit homo sine mutatione: & quomodò per Crucẽ inferos spoliauerit, & fallacẽ serpentẽ aboleuerit, & Adamũ rursùs reduxerit in Paradisum. Hæc & similia mẽte agitans Quiriacus, diuino zelo in corde inflãmabatur, & ei veniebat in mentẽ valedicere mũdo

Gen. 4. Gen. 5. Gen. 6. Gen. 17. Gen. 14. Iosu. 10. Dan. 3.

& ijs, quę sunt in eo, & ad sanctam venire ciuitatē, & sanctè viuere in sancto loco, quieti vacando & silentio.

Quodam itaque die Dominico, cùm diuinam audijsset vocem in Euangelio: Si quis vult post me venire, tollat crucem suam, & sequatur me: rem minimè distulit, neque paruo tempore substitit, aut considerauit: sed suam sententiam statim deduxit ad effectum. Itaq; tacitè egressus ex Ecclesia, venit Cenchreas: & ascendens nauem, quę veniebat in Palęstinam, summo studio accedit Hierosolyma, iam decem & octo annos natus, nono quidem anno Imperij magni Leonis, octauo autem Anastasij Hierosolymorū Pontificatûs. Cùm illinc ergò venisset in sanctam ciuitatem, diuersatur apud magnum Eustorgium, virum, qui & alioquì erat amator virtutis, & splendebat donis spiritûs. Ille autem vt reuerà amans pater, eum, vt par erat, magna accipit affectione. Quiriacū verò, cùm hyemâsset apud insigne monasterium iam ab illo constructum prope sanctam ciuitatem Sion, maioris quietis & silentij cepit desiderium, & vt ad ipsam veniret solitudinem, & illic habitaret, omne ponebat studium. Cùm de diuino itaq; Euthymio ferè doceretur ab omnibus, (eum enim virtus vbiquè indicabat) captus erat magno amore eius conueniendi: & magnum rogat Eustorgium, vt eius dignatus precibus, eum pace dimitteretur. Hoc aūt facto, cùm accessisset ad Lauram mirabilis Euthymij, hospitio excipitur à quodam Anatolio presbytero, & Olympio monacho, fratribus quidem genere, patria autem Corinthijs: & cùm multos dies apud eos degisset, deindè etiam magnum adspexit Euthymium: & beatæ illæ manus sacrum eius caput tetigerunt, simul quidem cum monastico induentes habitu, & in eum vocantes vberiorem spiritûs operationem. Eum tamen hoc in loco manere non siuit Euthymius propter ætatem. Valdè enim cauebar imberbium & adolescentum in sua Laura conuersationes, nè aliquam offensionem afferrent reliquis fratribus ad turpes cogitationes. Sed cùm magnus iam Theoctistus excessisset ad Iesum, quem desiderabat, ipse emittit Quiriacum ad sanctum Gerasimum ad Iordanem.

Cùm ergò reuerà præclarum munus accepisset Quiriacum, & eum vidisset ea ætate, statuit vt ipse ministraret in cœnobio. Sic aūt in eo degebat ille admirabilis, ligna scindens, aquam & alimentum parans fratribus, & coci fungens officio. Sed quanuìs ità se habetet, & in tantis laboribus totum diem transigeret, in colloquendo cum Deo tamen & precatione totas noctes consumebat, & feruentiùs rursùs & acriùs post opus manuū sacros hymnos incipiebat: & vt paucis dicam, vitam anachoreticā in cœnobio, & tam multis negocijs per omnia ostendebat, vt qui pane & aqua solùm, idque secundo quoque die aleretur. His inductus est Gerasimus, vt eum valdè diligeret: & sic vita delectabatur iunioris: & de illius moribus & amore in res spiritales adeò factus erat certior, vt eum assumeret in diebus ieiuniorum ad solitudinem Ruba, & eum haberet socium eorum, qui illic suscipiebātur, laborum & spiritalis ascensûs. Hic dicebatur etiam magnus versari Euthymius, & eos diuinis impertire sacramentis singulis Dominicis, donèc venisset dies Palmarum.

Cùm breue aūt tempus effluxisset, abit quidem pulchro illo ad Deum itinere magnus Euthymius: videt aūt sacram illius animam Gerasim* deduci ab Angelis, & pręclarè ad cęlos ascēdere, vndè fuerat vocatus. Cùm ergò statim assumpsisset Quiriacum, ascendit in eius Lauram, & sanctum eius corpus gratis manibus sepelit cum ea, qua par est, reuerentia: & cùm oīa fecisset, quę de more fiebant, reuersus est. Nono aūt anno postq̄ Quiriacus venit in Palęstinam, admirabilis etiā moritur Gerasimus, & migrauit ipse quoq; ad communem Dñm, quinto mensis Martij. Vigesimum aūt septimū annum iam attingebat Quiriacus. Et cùm illinc recessisset, accessit in Laurā Euthymij, susceptus qdē ab Elia: is enim tūc ei pěrat: à quo etiā accepit cellā: & abūdè optato fruebatur silentio. Postea verò vehementissimū studiū adhibebatur, vt mutaretur Laura in cœnobiū. Erat aūt in ea quidā Thomas, q pro virtute labores lubētissimè suscipiebat, & ostendebat magnā animi philosophiā. Ei erat Quiriacus cōiunctus vinculo spiritûs, eiusq; mores sequens, ad pfectiorē exercebatur virtutē, & illius vitā æmulabatur, & ad similem parabatur imitationē. Hic ergò Thomas missus fuerat Alexandriā à Phido Diacono, vt emeret impensas ad extruendū cœnobium. Patrū aūt Euthymij & Theoctisti monasteria solùm in diuisione nominū agnoscebantur: cōmune nanq; habebāt institutum, & communem viuendi rationem, rectaq; & administrata erant ab vno & eodem pastore. Sed iam quidem

Luc. 9.

18. annos nat', it Hierosolymā.

Fit monachus adhuc imberbis.

Vilia exercet officia.

Nota abstinentiam.

Monasteria Euthymij & Theocti.

sti vnius instituti. habebat diuinum quoquè Thomam æternum habitaculum: & erat ipse quoquè relatus in numerum iustorum.

Duodecim aũt annis post eius decessum, Longinus pręfectus ipse quoq; è vita excedit. Et cùm Paulus in eius pręfecturam successisset, Terebon Agarenus, qui sacris olim Euthymij manibus fuerat baptizatus, cùm esset ipse quoq; iam moriturus, vtrisq; monasterijs magnas reliquit facultates. Cùm aũt Paulus in tractãdis pecunijs iniustiùs esset versatus, & in exequendis mandatis se gessisset iniquiùs, & ipsum corpus Terebonis abstulisset cum pecunijs, excitatur seditio inter monasteria, & seditionẽ cõsequitur etiam diuisio, adeò vt & muniërit Paulus loca, quę Euthymij Laurę adiecta fuerant, & sepem eis iniecerit, & turrim ædificârit: quinetiam diuersorium publicum à Laura Suca emerit prope turrem Dauidicã, & id etiã Euthymij Laurę attribuerit. Beatus ergò Quiriacus cùm offendisset fratrum diuisionem, & ægrè tulisset, quòd quos Sol simul semper videt, nõ amor virtutis, nec silentij, sed pecunię disiũxisset: recedit illinc, & venit in Lauram Sucam. Cùm longo ergò tẽpore in ea esset versatus, & his quatuor ministerijs, nempe panis, & reliqui victûs fratrũ cura, ægrotorũ curatione, hospitũ exceptione, Lauræ administratione diuersis annis esset perfunctus: & fratrũ oĩm conscientiã inuenisset suę patientię testem, & humilitatis, & reliquę perfectionis, quã diuini canones exigũt à sacerdotibus, quadragesimo anno ætatis prouehitur ad honorẽ Presbyteratûs. Sacrorũ aũt vasorũ & sacri thesauri custodia, & ecclesię cura octodecim annos fidei ei⁹ fuit credita. Dicuntur aũt hęc quoq; de Quiriaco, ꝙ spatio tot annorũ nõ modò Sol nõ occiderit super eius iracundiã, sed neq; fuerit omninò vnq̃ iratus, neq; eum vnq̃ viderit dies comedentem, & ꝙ tempore diuinorum hymnorũ nõ priùs fratribus significauerit sonum & modum, q̃ pura & nulli reprehensioni affini lingua totum perfecisset sine reprehensione.

40 ætatis anno S. Quiriacus initiatur sacerdotio.

Abit in eremum. Septuagesimo aũt septimo anno suę ętatis, traditis thesauris, quorũ custodia ei fuerat tradita, ille qdẽ secedit ad solitudinẽ Natupha: eum aũt sequebatur discipulus. Cùm aũt eis deesset alimentũ, & non haberẽt, vndè recrearẽt vsûs necessitatẽ: (neq; enim in solitudine nascebãtur melagria: ea nanq; eis suffecissent ad conuiuium) Deũ rogat diuinus Quiriacus, vt det eis alimentũ ex scillis, quę illic erant: erat enim magna earũ copia in solitudine. Et conuersus ad discipulum: Collige, inquit, fili, ex his scillis, & sale eis iniecto, coque in olla, & efficiet benedictus Deus, vt his quoq; nobis vesci liceat. Hęc mandat quidem discipulo. Deus aũt audiuit ex alto preces, q etiam fecit aquam ex petra scaturire, & illam maximam Maræ amaritudinem in conuenientem mutauit dulcedinem. Nam ipsæ quoq; scillæ innatam mutârũt amaritudinem, & quatuor annos ex illo tempore fuerunt cibus beatis. Sed nõ derelinquet Dominus sanctos suos: à sacrosancto Dauide dictum opportunè, hîc quoquè dicetur.

Exod. 15.

Psal. 36.

Vir quidam ex vico Thecoorum, cùm ex ijs, qui illic pascebant pecora, audijsset de Quiriaco, panibus calidis asino impositis accedit, & onere apud eum deposito, recessit. Hisq; deincèps Quiriacus vixit cum discipulo. Sed tunc quidẽ discipulus, cùm, vt cõsueuerat, coxisset scillas, non iussisset aũt B. Quiriacus, eas in cœna apposuit. Deindè ei, cùm nõ tulisset earũ amaritudinẽ, vires cũ voce sunt extinctæ, & iacebat tanq̃ mortuus. Cùm ergò diuinus coniecisset Quiriacus causam eius, quod acciderat, & sustulisset manus ad precandum pro discipulo, eum facit surgere: & cùm eum diuinis impertijsset sacramentis, sanum protinùs reddit, & eum placidè recreat à timore. Paulò pòst aũt cùm panes eis defecissent, rursùs fame premebãtur grauissima. Et rursùs hic beatus iubet discipulum scillas eis parare in cœna. Ille aũt cùm cibum parâsset, & eum apposuisset, verebatur tamen vti. Venerat enim ei in mentẽ pręcedens amaritudo, & quemadmodùm cùm comedisset, non solùm sermo, sed etiam motus eum defecisset. Cùm eum aũt benedixisset Quiriacus, & figuram Crucis ei iniecisset, deindè etiam attigisset ea, quę erant apposita, & primus comedisset, iucundè comederunt, & se satìs refecerunt.

Nota vim signi S. Crucis.

Quintus iam agebatur annus, ex quo versabatur in Natupha, & filius quidem vnius eorum, qui erant in regione Thecoorum, vexabatur à maligno spiritu. Cùm de diuino autem Quiriaco singula resciuisset pater, ad eum adducit filium, & vehementer rogat, vt opem ferat filio, qui malè laborabat. Ille autem amborum misertus, alterius quidem morbi, alterius verò doloris, & inconsolabilis ægritudinis, quam de filio acceperat, preces fundit pro adolescente: & cùm vnxisset oleo Crucis, eum liberat ab illa acerba insania. Cùm ergò miraculum iam peruasisset ad multos, innumerabilis ad eum confluebat

bat multitudo, interrumpentes eius quietem & orationem. Hæc vitans præclarus Quiriacus, transit in solitudinem, quæ est magis intrà Ruba. Et quinq; annos in ea transigens, sumebat radices Melagriorum, & ramos arundinum, & ea erant eis obsonium, & quod ad voluptatem attinet, nihil cedebant mensæ diuitum. Sed diuinorum Quiriaci charismatum operatio, hanc quoquè solitudinem efficiebat ciuitatem multitudine eorum, qui illuc adueniebant. Omnes enim, quos vel malus vexabat spiritus, aut alius premebat morbus, prompto & alacri animo ad eum accurrebant, tanquàm ad certam curationem: Et nemo illinc reuertebatur vacuus. Aegrè autem ferens multitudinem eorum, qui accedebant, diuinus rursùs Quiriacus venit in eam partem solitudinis, in qua nullus Anachoreta nec manserat, nec vnquàm transierat. Nominabatur aũt locus ab accolis Susaeim, & in eo & nouæ Lauræ & Sucæ fluuij ambo conueniunt, eorũ, quos scimus, maximi & profundissimi. Feruntur autem ij esse, de quibus Christo dictum est à Dauide: Tu siccasti fluuios Ethan. Sed hanc planè inuiam solitudinem, omninò hominibus facilem & patentem reddebat in eum fides, vel potiùs diuinarum illius gratiarũ copia, quæ etiam fidem mouebat feruentiùs, & ad desiderium pias inducebat animas. Cùm verò Quiriacus septem annos illic transegisset, quoniam, quæ ingruerat, fames omnia circuncircà affligebat, & multos de medio tollere non intermittebat, timentes qui erant Lauræ Sucæ, ascendunt etiam ad hanc inuiam solitudinem, rogantque & obsecrant Quiriacum, vt rursùs reuertatur ad Lauram, quò saltem vtilissimum aduersùs famem medicamentum illius habeant aduentum.

Oleo Crucis sanat dæmoniacum.

Psal. 73.

Mota itaque misericordia bona illa & clemens anima, rursùs descendit ad Lauram: & cùm ad beati Charitonis cellam quinque transegisset annos, vehementissimè decertauit aduersùs eos, qui eadem sentiebant, quæ Origenes. Atque tunc quidem admirabilis quoquè Cyrillus, qui à magni Euthymij Laura ad beati Sabæ Lauram accesserat, vt videret silentiarium Iohannem Episcopum, fit ei minister literarum ad hunc beatum Quiriacum. Literæ autem significabant bellum tunc fuisse suscitatum aduersùs sanctã ciuitatem: & eum obsecrabant, vt Deum oraret intentiùs: vt qui erant in noua Laura cum Nonno & Leontio, qui Origenis dogmata defendebant, & aduersùs rectam fidem militauerant, vincerentur, & summam illam amitterent arrogantiam. Cyrillus itaque cùm venisset in Sucam, & incidisset in Zosimum & Iohannem, primos illius discipulos, cum eis venit ad magnum Quiriacum, & ei tradit epistolam, & narrat omnia, quæcunque illi coràm dicta fuerant. Ille autem, cùm ardenter & ex corde ingemuisset & lachrymasset, Dic, inquit, ei, qui te misit: Nè animo angamur, ô pater: citò enim videbimus Nonnum quidem & Leontium è vita excessisse miserrimè, lupos autem, qui versati sunt in Laura, turpissimè illinc expelli, & oues ratione præditas, sine molestia eam rursùs habere, & sine metu in ea ali & pasci. Ad hæc idem Quiriacus, Quænam sunt autem ea, ô pater, inquit, quæ illi sua tuentur sententia? Affirmant, respondit Cyrillus, dogmata de præexistentia & restitutione in eundem statum, esse media, & ab omni periculo aliena, dicentes illa cis ad hoc ferre testimonium, quæ alicubi in suis Apologeticis magnus Gregorius ità reliquit scripta: Mihi videtur res non vilis, nec contemnenda, dare in tempore vnicuique dimensum orationis, & dispensare in iudicio veritatem nostrorum dogmatum, quæ de mundo, aut de mundis philosophamur, de materia, de anima, de intelligentia, & naturis intelligentibus, tam præstantioribus, quàm deterioribus: de prouidentia, quæ omnia colligat, quæ videntur euenire ratione, & quæcunque præter rationem inferiorem & humanam. Et quę prętereà de prima nostra constitutione, figurisque & veritate, & testamentis, & Christi primo aduentu, & secundo. In his enim & assequi est non inutile, & non assequi vacat periculo.

Pugnat aduersùs Origenistas.

Hic locus est, partim in Apologetico, partim in disceptatione Gregorij Nazianzeni cõtra Eunomianos: quem locum perperàm isti interpretabantur, cùm Gregorius, vt Eunomianos dehortaretur à disputatione Trinitatis, eosdem adhortatur ad disputandum (si se continere nõ possunt) de ijs rebus, quas & si minùs pro dignitate tractauerint, non ità tamen de salute animæ periclitaturi sint. Non enim intelligit eos, qui hæc non crediderint, sine periculo futuros: sed qui oratione rerum dignitatem non consequuntur. Hæc Aloysius.

Cùm admirabilis hęc dixisset Cyrillus, beatus Quiriacus: Nequaquàm, inquit, sunt media, & vacãt periculo dogmata de pręexistentia: immò sunt lubrica potiùs & periculosa. Quomodò autem, multiplicem eorum impietatem aperiendo, tibi paucis exponam: Dicunt, Christum non esse vnum ex Trinitate. Dicunt corpora nostra, quę habuerimus

rimus ex resurrectione, esse penitùs ventura ad interitum, & Christi primi. Dicunt Trinitatem non fuisse mundi opificem: & quòd in pristinum statum restitutione, poterunt quęcunq; functratione prędita, ad dęmones vsque, fabricari æones, id est, secula: & quòd ætherea & sphærica excitantur nostra corpora in resurrectione. Sic enim dicunt Domini quoquè corpus fuisse excitatum, & nos futuros ei pares in restitutione. Cùm autem rogâsset Cyrillus: Cur non sustinuerūt tot labores pro virtute, sed eos consumpserunt in hac, quę euacuatur & aboletur, sapientia? Respondēs beatus Quiriacus: Euanuerunt, inquit, in suis cogitationibus, & obscuratum est insipiens cor eorum: & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Nonnus autem fuit horum malorum primitiæ, qui cùm nō ignauum ad hęc administrū inuenisset Leontium Byzantinum, post decessum beati patris nostri Sabæ, continuò hunc malum morbum seminauit vbiquè in Ecclesia. Et primùm quidem eos, qui in noua Laura erāt, doctiores, vel, vt veriùs dicam, indoctiores, in suam induxit hęresim. Deindè non hactenùs constitit: sed vt alia quoq; monasteria solitudinis hac impertiret peste, magnum sibi censebat studium adhibendum. Demùm vt me quoquè humilem & abiectum suis comprehenderet laqueis, qua non vsus est contentione? Sed seipsam fefellit iniquitas, vt dicam sicut diuinus Dauid, & mihi diuina visio apparuit, illius hęresis cœnum accuratè ostendens. Neq; ego solùs vici eius improbitatem, sed ij etiam, qui erant conuentûs Sucæ, per nostrum consilium illius malitię fortiter restiterunt, & fraudulentos illos mores & artificium ad malum superârunt.

Rom. 1. | Nonnus Origenista multos euertit. | Psal. 26.

Quoniam autem tam apertè congressus fuit superatus, alia ratione conuentum suæ potestati subijcere est machinatus, & quendam Petrum Alexandrinum, qui in eum & hanc improbam hæresim erat iam olìm propensus, præficit conuentui, si quo modo hac quidem certè ratione eos paulatìm attraheret ad cōmunionem. Solent enim principi magna ex parte esse conformes ij, qui sunt in eius potestate. Sed nesciebat stultus, se depræhensu facilem & apertam escam proponere. Nam cùm consuetum illius vitium conuentui paululùm se ostendisset, protinùs ille totus commotus, Petrum pellit præfectura. Deindè rursùs Nonni cœtus, alium Petrum è Græcia ortum, qui à priore nihil differebat, eis præficit. Conuentus autem videns expressos eius, qui pręcesserat, malitię in eo characteres, protinùs eum quoque expellit: & veniens in beati Sabæ Lauram, pręfectum accipit Cassianum, genere Scythopolitanum, religione fidelissimū, ac in virtute & doctrina educatum. Et sic vix tandèm potuimus eorum, qui morbo laborabant Origenis, ardentem reprimere & arcere impetum. Hęc cùm suauis illa retulisset lingua, vbi intellexit Cyrillum esse monasterij magni Euthymij, cum magno protinùs gaudio: Eccè, inquit, ô frater, tu es eiusdem, cuius ego, cœnobij. Et cœpit oratione persequi res gestas sanctorum Euthymij & Sabæ. Ille autem cùm eas apertè didicisset ab hoc beato Quiriaco, conscripsit singula in ijs, quos de ipsis scripsit, libris, vt illinc quilibet discere potest, si non leuiter & aliud agens, sed accuratè ea legat. Atque sic quidem diuinus Quiriacus. Cùm hoc autem sermone & his narrationibus suum impleuisset animum, Cyrillus discessit in pace.

Monachi hæreticos præfectos, à se expellūt. | Cyrill' scripsit vitas Euthymij & Sabæ ex relatione Quiriaci.

Quoniam autem, quandò legum Origenis diligens custos Nonnus turpissimo exitu expulit animam, & fractæ fuerunt omnes eorum vires, & cessauit bellum aduersùs Orthodoxos: & illi inter se inuicèm prælia ciērunt & pericula: multi venientes in antrum Charitonis, diuino Quiriaco non paruam exhibebāt molestiam, eius silentium & quietem interturbantes, redit rursùs ad Susacim, iam agens nonagesimumnonum annum ætatis. Cùm ille autem octo annos in ea mansisset, incessit aliquandò Cyrillum quoddam desiderium conueniendi Quiriacum. Et cùm venisset in Lauram Sucam, & eius discipulum assumpsisset Iohannem, veniunt ambo Susacim, qui locus non minùs, quàm nonaginta stadia aberat à Laura. Cùm autem iam propè essent, eis leo occurrens & magnitudine maximus, & visu terribilissimus, Cyrillum conturbauit, vt est consentaneum, & metum ei attulit. Cùm discipulus ergò Iohannes eum sic vidisset affectum: Nè timeas, inquit. Leo aūt cùm vidisset eos euntes ad sanctum, via eis cessit protinùs: & transiērunt ipsi, nullo malo affecti. Eos cùm sacrum illud caput adspexisset, valdè protinùs est lætatus, eosq; suauiter & familiariter intuens, similiter admodùm & scitè: Eccè, inquit, meus quoque in cœnobio sodalis Cyrillus. Deindè nonnihil quoquè ludens discipulus Iohannes: Sed cum, inquit, leo, ô Pater, grauiter terruit, & timidum apertè reddidit. Hilaris autem illa anima: At tu noli timere, inquit, fili. Hic enim leo iste manet diligens custos

custos olerum, qui nulli bestię in ea permittit ingredi. Quapropter nec agrestis capreæ, nec alterius animalis impetum, vt puto, timuerint olera, hoc vigilante custode. Deindè cùm multa narrâsset de patribus, qui erant in solitudine, & sic eos excitâsset, & eis ad virtutem acriorem iniecisset amorem, mensam ipsis apponit. Tunc accedit leo. Ille autem bestię quidem manu prębet panem, & dimittit eum ad custodienda olera. Eis autem, qui simul cum eo accumbebant: Habeo, inquit, ô filij, bonum agri custodem. Neque enim hîc vrsus, neque vlla alia bestia, neque latro, neque barbarus inuadit eos, qui ad me accedunt. Eos nanque castigat leo, & graue eis affert exitium. Atque illis quidem, cùm totum diem apud eum transegissent, & illius doctrinam, & effusam in eius labris gratiam percepissent, & benedictionem impertit deincèps, & eos dimittit in pace. Leo autem eis rursùs cessit, & blanditus est. Et sic lęti iniêrunt viam, quę ducebat ad eorũ regionem.

Leo seruat à bestijs olera sancti viri.

Nota res miras.

Hic autem diuinus Quiriacus adhuc permanens in Susacim, cùm aqua ei non adesset ex fontibus, vt simul quidem ipse vteretur, & rigaret olera, eam, quę in petrarum concauitatibus colligebatur exhauriens, & æstate ea irrigabat meridie, & nõ ampliùs concedebat ea sitire. Tempore enim autumni ipsum tempus ea satìs irrigabat. Cùm magna autem siccitas fuisset aliquandò æstate, & eæ, quæ sunt in petris, concauitates ne vestigium quidem haberent aquæ, ille oculis in cælum sublatis, à Deo petit aquam. Eccè autem repentina quędam nubes super caput cõdensata, erupit in pluuiam, & repleuit eius hydrias, & omnia petrarum concaua: eaque & sancti vsui, & olerum irrigationi diù suffecit. Hoc in loco illud mihi venit in mentem, quod, etsì non cohęret de sancto narrationi, si tamen dicatur, non mediocrem afferet vtilitatem.

Pluuiam à Deo impetrat.

In solitudinem aliquandò venienti huius sancti discipulo cum condiscipulo suo Paramono, appáret circa myricas agrestes stans quoddam spectrum hominis. Illi autem existimantes id, quod videbatur, esse vnum ex Anachoretis, (eo enim tempore multi hanc habitabant solitudinem) ad eum statìm sunt conuersi. Cùm autem iam propè fuissent, & nusquàm esset, quod apparuerat, illi existimãtes esse malignum spiritum, precati sunt: & cùm precationi, Amen, subiunxissent, spectant huc & illuc, & quędam subterranea eis appáret spelunca. Quod quidem cùm rursùs existimâssent signum esse dexterum, & esse aliquem Dei seruũ, qui apparuerat, rogabãt, vt eos impertiret benedictione & pace. Vix tãdèm ergò vox intrinsecùs resonuit ex spelunca, dicens: Quid ex me vultis? Sum enim fœmina. Sed quò proficiscimini? rogauit. Illi aũt, Ad anachoretam, dixerũt, Quiriacum. Sed dic nobis, quomodò voceris, & quonam modò sis hîc: & quanam de causa huc accesseris. Illa aũt: Nunc quidem abite, inquit, dicam aũt redeũtibus. Cùm illi aũt instarẽt, & ne tantillum quidem dicerẽt se esse abscessuros, nisì de beata illa priùs audijssent: Nomen quidẽ mihi est Maria. Cùm aũt essem psaltria, inquit, scio me multis prębuisse causam offensionis. Deum itaq; rogaui, & suppliciter obsecraui, vt ipsa liberarer à laqueis diaboli. Aliquandò aũt corde contrita, & in anima diuino igne accensa, descendi ad sanctum Siloe: & cùm hoc vas aqua implêssem, quod apud me adhuc manet, lupinis in sporta acceptis, huc accessi. Nihil autem horum est diminutum vsq; in hodiernũ diem. Sed nec ab illo tempore vidi hominem, neque vllum sum allocuta. Vos igitur nunc abite, & reuertentes me visitate.

Maria è psaltria fit admirabilis eremi cultrix.

Illi his auditis, recedunt: & cùm ad beatum venissent Quiriacum, ei omnia renunciãt. Ille, vt par erat, fuit admiratus: & vt eam visitarent, ipse quoq; reuertentibus mandauit discipulis. Cùm itaq; in reditu venissent in spelũcam, & aditum de more pulsâssent, nemo aũt eis responderet interiùs, ingressi inueniunt eam iam consummatam, & corpus iacens in spelunca. Cùm itaq; ascẽdissent in Lauram Sucam, & ea accepissent, quę erãt eis vsui ad eam sepeliendam, redeunt in speluncam: & cùm ea, quę de more fiunt, beatæ peregissent, domũ ei faciũt sepulcrũ, in ipsa spelunca depositis reliquijs. Sed huc qdẽ nos deduxit suauissima & vtilissima narratio: rursùs aũt redeũdum est, vndè digressi sumus.

Cùm octo iam annos, vt diximus, in Susacim transegisset beatus Quiriacus, qui erant Lauræ Sucę, post perfectam liberationem ab ijs, qui tenebant sentẽtiam Origenis, cùm illuc rursùs venissent, in magni Charitonis antrum eum reduxerunt: quò etiam continenter beatus accedebat Cyrillus, & magnũ ab hoc sancto percipiebat emolumentum & vtilitatem. Iam autem vixerat Quiriacus plusquàm centum & septem annos, vt testatæ sunt illius ipsius in diuersis locis mansiones, & obita itinera. Venit enim in sanctam ciuitatem decem vtiquè & octo annos natus: mansit aũt nouem apud sanctũ Gerasimum.

Nota grandem S. Quiriaci ætatem.

ſimum. Tranſegit decem annos in monaſterio magni Euthymij. Miniſtrauit autem triginta & nouem annos in Laura Suca. Quinque anni præterierunt, dum veſceretur ſcillis in ſolitudine Natupha: & totidem alij rurſus in Ruba. Et quòd ipſe ſeptem quidē annos manſerit in Suſacim, iam relatum eſt. In ſancti autem Charitonis ſpelunca quinque annos degit, & rurſus octo in Suſacim. Duobus verò annis ante tempus mortis aſcendit rurſus ad antrum Charitonis. Quanuis autem ad tantam perueniſſet ætatem, & eſſet tam profunda ſenectute, ne tantillum quidem remittebat de ſua ſtatione ad diuinos hymnos, & miniſterio eorum, qui ad ipſum accedebant: ſed quo erat ætatis prouectioris, eo magis florebat, & exultabat animi alacritate, acriusque & fortius diuina aggrediebatur certamina.

Magnus in tanta ætate feruor ſpiritus.

Erat autem vir mitis & hilaris: & facilis ad eum patebat aditus: ſtatura erat procerus & erectus: colloque adhuc recto, & iuuentutem quodam modo præ ſe ferente, & nec omninò victo à ſenectute: moribus ad docendum erat accommodatus, religioneque maximè orthodoxus. Cùm tandem itaque incidiſſet in corporis infirmitatem, & debitum naturæ exoluiſſet, apud IESVM, quem deſiderabat, ſuum deponit ſpiritum. Et nunc eſt in quiete iuſtorum, in ſplendore Angelorum, ea videns, quæ ſemper deſiderabat, & accipiens totam Trinitatis illuminationem, in ipſo Chriſto Domino noſtro: Cum quo patri principij experti, & ſanctiſſimo viuificoque ſpiritui potētia, honor & adoratio, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Feliciſſimè decedit è vita.

VITA ET MARTYRIVM SANCTI MARTYRIS GREGORII MAGNAE ARMENIAE:

Authore Simeone Metaphraſte.

30. Septēbr.

Parthorum ampliſſimum Imperium.

CVM Perſarum imperium redijſſet ad Parthos, & Parthorum dominatio ad tantam veniſſet potentiam, vt non ſolùm imperarent Perſis, ſed etiam Armenijs, & Indis, qui in Oriente ſunt Perſis finitimi: præterea autem Maſſagetas quoquè in ſuam redegiſſent poteſtatem, cumque tantarum curarum pondus vnus non poſſet ſuſtinere, quatuor fratres, Parthi quidem genere, Arſacidæ autem cognomine, dominatum quatuor gentium ad ſe transferunt. Et primus quidem ex fratribus, communem appellationem in proprium nomen ſibi vendicās, appellabatur Arſacides, & Parthorum tenebat imperium, ſicut tempore, ità etiam dotibus & commodis alijs antecellēs. Qui aūt illum eſt conſecutus, fuit rex Perſarum. Tertius autem prædictorum Indorum ſortitus eſt imperium. Quarti autem poteſtati parebant Maſſagetæ. Non fuit autem breui tempore dimenſa felicitas Arſacidis. Poſteà verò cùm Artabanes filius Valarſi, qui erat & ipſe ex Arſacidis, & in Perſas obtinebat imperiū, vacaret Chaldęorum ſapientię, quę verſatur in contemplandis aſtris, & ex illis aliquid animaduertiſſet, cum vxore dormiēs in tabernaculo, ei dixit: Ex ijs, quæ me docent curſus aſtrorum, ſi quis in præſenti tempore meditetur inſurrectionem aduersùs ſuum dominum, ille quidem, vt arbitror, non fruſtrabitur ſuo ſcopo & deſiderio.

Chaldæi aſtrologi.

Hæc cùm dixiſſet, conuerſus eſt ad ſomnum. Vna autem ex ijs, quæ ſeruiebant reginæ, ex ijs nata, qui erant illuſtri genere, corpoream habebat conſuetudinē cum quodam ex ijs qui primos gerebant magiſtratus, qui originem quidem ducebat ex Aſſyrijs, vocabatur autem Artaſiras. Hic ſæpè quidem apud ſe animo meditabatur tyrannidem, & cum ijs, qui ex amicis erant fideliſſimi, illud arcanum communicabat: id autem ad effectum deducere differebat, quòd timeret nè res ſuccederet. Ea ergò clàm egreſſa è tabernaculo, totam rem indicat Artaſiræ, & ad opus excitat, promiſſum ab eo exigens, vt ſi Parthorum potiatur imperio, eam & vitę habeat ſociam, & cum ea regnum & nomine, & re diuidat. Ille autem prompto & alacri animo iurauit deos patrios: & quę iurauit, pollicitus eſt finē acceptura, cùm primùm rex fuerit renunciatus. Cùm hęc petijſſet, & fidem

fidem ab eo accepiſſet, properè recurrit in regium tabernaculum, vt lateret, diligenter prouidens. Mulieri autem nomē erat Artaducta. Artaſiras ergò mulieris nuncium animo agitans, captus erat vehementi regnādi deſiderio: & cùm collegiſſet ex Perſis & Aſſyrijs eos, qui gerebant magiſtratus, quibus, vtpotè fideliſſimis, confidebat maximè, & in ſua ad eos oratione, in medium adduxiſſet Parthorum arrogantiam, inuenit eos quoquè ſimilia conſulentes. Etenim illi quoquè optabant à Parthica quidem liberari tyrannide: à ſuo autem ſanguine videre regi Perſarum imperium. Decernunt itaque, vt quomodò conſilij, ità etiam rerum ipſarum gerendarum eſſet Dux & princeps Artaſiras: & mittunt nuncios ad Artabanem, rogātes vt è regno excederet ſine periculo, & alijs malis, quę è bello eueniunt. Ille autem cùm ad ſuam diuinationem & tempus caput inclināſſet, eos quidem, qui miſſi fuerant, dimittit re infecta: pręterea autem minatur, quòd ſi tale quid venerint ei rursùs nunciaturi, ſumet primùm pœnas de eorum contumelia. Zecas & Carenas erant eis nomina.

Reuerſi autem renūciant Artaſiræ & reliquis ea, quę rex dixerat, & minatus fuerat. Deindè bellum ab illis comparatur. Priuſquàm verò id erumperet, miſit Artaſiras, qui ad ſe duceret Artaductam: & eam in validiſſimo collocat pręſidio cum omnibus ſuis facultatibus. Cùm autem Perſarum & Parthorum copię manus conſeruiſſent, vtrinquè quidem cadūt plurimi: ad Artaſiram autem adſpexit victoria. Secundo autem commiſſo pręlio, Parthi quidem per vim ab hoſtili enſe fuère conſumpti, in fugam autem verſus fuit ipſe Artabanes. Cùm ſe autem rursùs collegiſſet, & ad bellum gerendum rursùs coëgiſſet copias, animo confidit. Cęterùm totum annum aliquādò quidem Perſis contra Parthos, aliquandò autem Parthis aduersùs Perſas oſtendentibus multa audacię facinora, & belli experientiæ, cùm poſtremò vtriuſque partis acies propè eſſent, aiunt Artaſiram dixiſſe Artabani regi, nè temerè faceret, & perderet genera Perſarū & Parthorum: regnum enim nolle deincèps manere apud Artabanem, ſed tranſire ad Artaſiram. Tu autem, inquit, ſi me audias, viues citra vllam moleſtiam. Dabo enim tibi regionem, quę affatìm ſuppeditabit omnia, quę ad vſum pertinent. Oportet autem non alio, quàm teipſo vti magiſtro eius, quod eſt vtile, & meminiſſe reſponſi, quod aliquandò reginę dixiſti in tabernaculo. Sed hęc quidem Artaſiras.

Artaſiras Perſa confligit cum Parthis.

Artabanes autem priùs adſpiciens ad quoſdam ſuos familiares: Quàm grauis res eſt, inquit, fœmina. Amor cōiugij potiùs læſerit, quàm iuuerit. Hęc cùm dixiſſet, iubet trāſire quendam ex ſatellitibus, & interficere reginam. Exiſtimabat enim eam prodidiſſe ſecretum. Conuerſus autem ad Artaſiram, reſpōdit eſſe ſibi longè optabilius mori, quàm Artaſiræ, q erat ſeruus, regno cedere. Quæ ſimul atquè dixiſſet, inſanè & bacchantis more irruit in Perſas: & ex eis quidem multos ſauciat, plures autem occidit: dirigit verò etiam haſtam aduersùs Artaſiram. Ille autem (habebat enim manus ſagittandi peritas, & quę hac in re ſemper magna cum laude verſabantur) fugam quidem ſimulat. Dum eum autem perſequitur Artabanes, immittit telum in pectus propter mammillam eius, qui perſequebatur. Quod cùm ob vires eius, qui fuerat iaculatus, ſuſtineri nō potuiſſet, rumpit Artabani thoracem: & traiecto pectore, excidit è dorſo: & morte ſtatìm afficit Artabanem. Mox autem conuenientes inter ſe Parthi & Perſæ, regem renunciāt Artaſiram, qui oſtendebat ſe magnam eorum gerere curam, & non paruam eſſe ſuam in eos humanitatem. Et ille quidem cùm ſic ſe haberet, Artaductam ducit vxorem, quam datum iuſiurandum ei priùs deſponderat: & eam eligit reginam.

Artabanes rex ab Artaſira telo perimitur.

Cuſaro autem Artabanis frater, qui regnū magnę obtinebat Armeniæ, cùm intellexiſſet ea, quę euenerant, & quòd ad Perſas fuit tranſlatum Parthorum imperium, magno dolore eſt affectus: & valido coacto exercitu ex Albanis & Iberis, & pręterea ex Hunnis, toto anno comparauit ea, quę ad bellum pertinebant. Magnam aūt manum ſecùm ducens, expeditionem ſuſcipit contra Perſas, & ipſum Artaſiram. Qui autem Perſarum imperiū nupèr ſibi vſupârat Artaſiras, vel inuitus ſtruit & educit aciem aduersùs regem Armeniæ. Fit autem in pręlio magna cędes Perſarum. Fugit autem Artaſiras, & hoſtes inſequentes irruunt: & Perſidem tegunt corporibus eorum, qui interficiebātur: & cùm multos cepiſſent captiuos, cum rege ſuo redeunt in Armeniam, dexteris onuſtis opibus. Anno autem ſequenti rursùs Armeniorum regi in Syriam facienti incurſiones, gens Saracenorum venit in auxilium: prædiſque actis de Perſide & Aſſyria, & cunctis, quæ erant in eis, ſpoliatis, rex ipſe cum pari victoria ad ſuum regnum reuertitur. His autem

Perſæ cędūtur à Parthis.

rebus fortiter & præclarè gestis, admirationi quidem socijs, terrori autem hostibus fuit decem annos perpetuos. Quamobrèm rex quoquè Persarum cùm inconsolabili dolore angeretur, cresceret autem dolor, quòd nesciret quid ageret, ijs congregatis, qui erant in eius potestate, rogauit vt consulerent, quonam quidem modo possent susceptam delere ignominiam, cessarent autem communes & multiplices calamitates. Ei autem, qui talem dixisset sententiam, secundum post regem honorem, ei proponit in præmium. Anac autem quidam, qui genere attinebat ad Cursaro regem Armeniæ, è cœtu surgẽs, pollicitus est se prçclarum quippiam facturum, per quod & res Persis feliciùs succederent, & pœnas sumerent de hostibus.

Decem annis Parthi vexant Persas.

Excipiens autem Artasiras: Reuerà, inquit, si hæc feceris, protinùs imponam tuo capiti diadema, & te efficiam quidem secundum regni Persarum, tradam autem tibi regnum Parthicum. Ille autem, quòd ad se quidem attinet, dicit incertum esse finem: Si quid verò interìm ei euenerit præter opinionem, rogauit Artisiram, nè esset ingratus ijs, qui remanserint ex genere: sed memor quidem esset eius pro ipso prompti & alacris animi: pro eo autem, eis referret gratias. Hæc cùm dixisset, fratrem assumit adiutorem: & specie transfugæ, cum mulieribus simul & infantibus, & tota domo, omnibusq; domesticis, accedit ad regem Armeniæ. Ille autem & alio eos honore accipit, & benignè admodùm eos salutat. Illi autem se blanditijs ipsi insinuantes, eum reddunt omninò sibi familiarem: & efficiunt, vt eos nihil haberet suspectos, & maximè quòd simul cum vxoribus, & ijs, quæ sunt charissima, ad illum transfugissent. Itaque Anac secũdum honorem post regem accipit. Atque hyeme quidem Armenij in summo quieuerunt ocio: ver quoquè eis multas voluptates in sua patria largiebatur: æstate autem auster calido flatu spirans, coëgit regem migrare in Ararat simul cũ magistratibus, vbì degebant tanquàm in verna temperie. Rex hìc versans, mouebatur rursùs aduersùs Persidem. Anac autem recordatus iurisiurandi, quod dederat Artasiræ, & donorũ accensus cupiditate, se regem Armeniæ seorsùm velle alloqui simul cum fratre prætexens de rebus necessarijs, cùm soli ad solum essent ingressi, ipsum tollũt de medio: & fama exercitui cædem annunciante, isti conscendentes equos, totis viribus fugiunt.

Anac Parthus transfugam se simulans, regem Armeniç occidit.

Satrapæ aũt Armeniç cùm manipulis & militum ductoribus plurimos occupâssent transitus, in animo habebãt omnibus modis fugã eorũ prçuenire. Quocircà nec eis frustrà cessit studium. Cùm eos enim fugiẽtes in medio quodã ponte intercepissent, in fluuio submerserũt. Et cùm reuersi essent ꝓsecutores, ipsius Anac & fratris interficitur oĩs generatio, cùm agẽs spiritũ rex Armeniorũ hoc extremũ mandâsset, vt genus eorũ, qui ipsum interemerãt, funditùs interiret. Et sic quidẽ periêrũt oẽs, prçter duos filios Anac, eosq; valdè infantes, & qui erant adhuc inuoluti fascijs, & lactebãt. Quos cùm seduxisset quidã ex ijs, q ad eum attinebant, vnũ quidẽ deposuit in partibus Persidis, alterum aũt in Romana ditione. Is fuit Gregorius, cuius p̃clara pro pietate certamina aggressa est ab initio dicere oratio. Rege autem Armeniorum eo modo, quo diximus, interfecto, felici rei successu motus Persa, mouet exercitum aduersùs conturbatos Armenos: & magna acta præda, & multis abductis captiuis, præclarè rursùs in suam reuertitur regionem. Cùm autem inuenisset inter captiuos vnum ex filijs Cursaro, nomine Teridatem, eum quidem non interficit propter teneram adhuc ætatem: mittit autem in exilium in Romanorum regionem. Hic est Teridates, qui regnum Armeniorum posteriori tempore Romano auxilio acquisiuit & accepit, & magnum Gregorium tormentis subiecit innumerabilibus: & qui non solùm eum non abduxit à pietate, sed ipse potiùs eius admirabili constantia & plaga desupèr immissa à diuina prouidentia, ad illius fidem fuit conuersus. Sed hçc quidem singulatìm procedens declarabit oratio.

Anac cum suis perit.

Artasiras vexat Parthos.

Artasiras igitur, qui tunc erat rex Persarum, partem sui imperij ipsam quoquè fecit Armeniam. Gregorius autem filius Anac, vt diximus, qui Cursaro interfecerat, degens in ciuitate Cæsareæ Cappadociæ, & aliam didicit doctrinam, & in rebus Christianis diligenter fuit exercitatus. Teridates proindè, qui erat ex sanguine regio, referebatur in numerum Romanorum magistratuum. Non ignorans autem Gregorius & quæ fecit eius pater Anac, & quæ ab ipso passus est pater Teridatis, ea tamen secreta apud se tenens, accedit ad Teridatem, se ad voluntarium eius tradens ministerium, & citra vllam excusationem Teridati in omnibus fidelem suam præbebat operam. Cùm autem accepisset Gregoriũ Christianam tenere religionem, ægrè ferebat Teridates, qui etsi nihil

Subdit sibi Armeniã.

nihil proficeret, non cessabat tamen eum increpare. Gotthi verò illo tempore populabantur & vastabant agros Romanæ regionis. Vndè qui tunc Romanum obtinebat Imperium, surrexit ipse quoquè totis viribus: & quç ad bellum pertinebant, parabat, eosque aduocat, qui eius parebant ditioni, ac se omninò instruebat ad vlciscendos Gotthos. Cùm itaque alter ex aduerso alterius castrametari essent, & aciem vtrique instruxissent, & manus mox essent conserturi, Dux Gotthorum prouocauit regem Romanorum ad singulare certamen. Ille autem (neque enim poterat suis manibus prosternere aduersarium) quærebat, quisnam ex suis, se illum esse simulans, cum Gottho congrederetur.

Gotthi vastāt Romanorum agros.

Licinius autem vir quidam ex ijs, qui in ducendis exercitibus tunc erant pulchrè versati, iubet Imperatorem bono esse animo: esse enim vnum ex ijs, qui apud ipsum militant, Teridatem scilicet illum, qui refert genus ad regium sanguinem Armeniæ, virum, qui viribus & armis est inexpugnabilis, & qui in multis suæ virtutis dedit experientiam. Is nunc quoquè, inquit, versatur in exercitu. In medium itaque ducitur Teridates: & eum Imperatoria induit Imperator purpura, & omnibus insignibus Imperij, vt videretur ipse esse Imperator, qui aduersùs barbarum suscipiebat singulare certamen. Cùm ad pugnam ergò processissent, & qui Romanorum agebat Imperatorem Teridates, & ipse Dux Gotthorum, vsqueadeò superauit Teridates barbarum, vt nec ensem quidem in ipsum strinxerit, neque hastam vibrârit: sed eum manu facilè rapuerit, & viuum duxerit ad ipsum Imperatorem. Quo facto, non indigna ab eo consequitur præmia. Nam & benignè ei multum largitur pecuniæ, & induit eum purpura, & caput eius regio ornat diademate, & non multò pòst in paternum imperium restituit Teridatem. Gotthi autem cùm sic præter rationem aduersam sensissent fortunam, & Ducem suum repentè vidissent compræhensum, dispersi sunt omnes, & pauci rediêrūt in domum suam nuncij calamitatis. Imperator autem Romanorum cum prçclaris tropheis redijt felicissimè.

Teridatis egregium facinus.

Teridates autem deincèps regnum in Armenia obtinens, patriç erat deditus falsæ religioni, cùm alijs sacrificans simulacris, tum maximè Dianæ, quam & summo honore afficiebat, & amicam deam existimabat. Atque sacrosanctum quidem volebat Gregorium esse socium sacrificij. Nam ipse quoquè Teridatem eò erat secutus. Ille autem id minimè patiebatur. Teridates ergò, qui & pro alio ministerio, & pro vniuersorum communicatione se ei multum debere fatebatur, iubebat nè in religione ab eo discreparet. Diuinus autem Gregorius: Corporalia quidem, inquit, ministeria, quæ non corrumpunt animum, beneuolè & amicè dominis à nobis exhiberi docet nos communis Dominus, neq; quò minùs ea exequeremur, tibi vnquàm vllum prçtexuimus negociū, neq; negligenter inseruijmus. Quæcunq; autem ipsam animam adducunt in periculum, & procùl abducunt ab opifice, eorū qui est eruditus, nequaquàm sustinuerit inire cum alio communionem, etiamsì dominus, etiamsì Imperator, etiamsì qui vitam habet in potestate, iubeat. Cùm hçc fusè sacrosanct' dixisset Gregorius, ira supra modum repletus est Teridates, & acerrimè in eum fuit commotus: & vinctus quidem fuit statim vir præclarus. Deindè cùm lignum ori eius immisissent, quàm maximo possunt spatio, superiorem partem disiungunt ab inferiori, & eius humeros onerant glebis salis, qui est apud Armenios fossilis. Deindè funibus sacrosancto corpori alligatis, cùm eum sublimè sustulissent, totos septem dies ei hoc acerbum producunt supplicium. Post septimum aūt cùm rex illū hinc deduxisset, interrogauit, an didicisset id, quod est melius, & priorem mutâsset opinionem, & dijs statuisset offerre sacrificium. Cùm aūt vidit eum magis zelum spirantem pro pietate, dat eum secundis tormētis, prioribus minimè clementioribus. Suspendit eum prçcipitem ex altero pede appendens: & nec eo fuit quidem contentus, sed etiam decem lictores, virgas habentes in manibus, circa eum statuit: & fimo infernè substrato, ignem in eum immittit, adeò vt martyr simul & virgis verberaretur, & fœtidum fumum naribus exciperet: vt densum & continuū anhelitum, quem effundere cogebatur à plagis, fumus impediret & obstrueret, ne concedēs quidē vt spiraret, sed fuliginosum illum fimi vaporē in eius viscera immittens. Scio vel ad solum auditum eos, qui adsunt, caligâsse. Ille aūt nō solùm fortiter ferebat, sed etiam Domino magnas agebat gratias, & cum ijs, qui aderant, multa de Deo loquebatur, & eis ostendebat pietatē, etiamsì non perfectè intelligebant, quòd scilicet Deus in principio creauit cælū & terram, formauitque hominē, & posuit eum in paradiso, ex quo posteà expulsus fuit, ppter mandati transgressionem. Deindè meminit molestiarum, quç postquàm ab illis paradisi

Teridates fit Armeniæ rex.

S. Gregorius horrendū in modum à Teridate cruciatur.

Itèm secundò.

Magna martyris fortitudo.

bonis excidissemus, nos miserè (hei mihi) inuaserunt. Post hæc subiunxit Dei in nos benignitatem, quemadmodùm videlicet curam gerens nostræ salutis, ad nos misit Doctores & Prophetas, qui prædicabant vnigeniti carnis susceptionem, & cunctas, quæ pro nobis ingratis ab eo susceptæ fuerūt, perpessiones, colaphos, Crucem, lanceam, voluntariam mortem, eius resurrectionem, nostram correctionem, reuocationē, ad primum bonū reditum. Postremò docebat, quòd dignos excipit regnum cælorum, & quòd malis tormentum est paratum: ignis, qui non extinguitur: tenebræ, quæ non desinunt: vermis immortalis, & quodcunque aliud supplicium sibi recondiderunt, qui sunt serui peccati.

Hæc cùm disseruisset, firmamque & immobilem sibi precatus esset confessionem, ille quidem finem imposuit precationi. Quidam autem ex circunstantibus cùm quę ille dixerat, scriptis mandâssent, ad regem ea statim referūt. Atque Gregorio quidem pede suspenso, rursùm peractus erat septem dierum cursus. Ille autem cùm eum rursùs deduxisset, existimabat eum esse persuasum, victum à supplicio. Cùm autem vidisset eum promptiùs & alacriùs è vita discessurum, quàm à fide in Christum, se grauiorem martyri parat aduersarium, & se confert ad alia excogitanda tormenta, quibus non possit esse aliquid crudelius: & cùm tabulis anteriores tibiæ partes comprehendisset, & deindè eas fune constrinxisset, sic exprimit, vt ex ipsis etiam summis pedum digitis guttæ sanguinis distillarent. Cùm ergò vix tandèm pedes eduxisset ex illa afflictione, in plantis pedis ferreos infigit clauos, & cogit athletam currere, multo sanguine solum subiectum adspergentem. Quamobrèm magnum cordedolorem sentiens martyr, (Quomodò enim, nisi dolorem sentiret, ostenderetur eius in Christum desiderium?) Euntes ibant, dicebat, & flebant, mittentes semina sua: Venientes autem venient in exultatione, tollentes manipulos suos. Hęc sanctus quidem psallebat suauiter. Teridates autem iubebat circunstantibus ferire crudeliùs: Vt, inquit, in maiori dolore & fletu ad eum perueniat, quę ab eo expectatur, voluptas. Sed licèt tot & tanta pateretur, vt suis perpessionibus eorum etiam, qui ipsum odio habebant, animos satiaret, fortissimè tamen ea ferebat propter Christum.

Vide supplicij immanitatē.

Psal. 126.

Post hęc eum humi supinum extendunt, eùm hoc iussisset Tyrannus: & cùm caput quidem fabrili quodam intercepissent instrumento, exprimunt validissimè. Cùm naso aūt fistulam applicâssent, nitrum & salem mixtū aceto, in eam infundunt, & acorem ad profunda capitis, & ad ipsum transmittunt cerebrum. Deindè eius vexandi alium quoq; modum excogitant, qui & illorū crudelitatem, & martyris animi fortitudinem ex æquo ostendebat. Nam cùm calathum attulissent, camini eum implēt fuligine, & in eum martyricū illud caput immittunt, & iusti collo calathum alligāt, & sex dies eum relinquunt premi hoc graui tormento. Septimo aūt die cùm eum accersiuisset Teridates, eum consueta subsannatione, & ei grata irrisione: Vndenàm, inquit, nūc ad nos redis? An à regno & à bonis illis, quę priùs prolixè persequebaris, & quę expectabas te esse percepturum? Generosus aūt ille liberè & magna cum fiducia: Nondùm, inquit, ô rex, ad illam ineffabilem migraui felicitatē. Sum enim adhuc implicatus graui hoc onere corporis. Sed quoniam his sum pro Dño meo dignatus, veniam paulopòst eum illius gloria, quandò nuda quidem & aperta sistentur omnia ante illius tribunal. Sedebit aūt ipsum Dei verbum iudex non tantùm factorum, sed & animi conceptionum, & cogitationum cordis penetrans vsq; ad diuisionem animæ, & ossium, & medullarum, & vnicuiq; tribuens pro meritis. Quo tempore, hei mihi, quale te circunsistet periculum, quali, ô infelix, supplicio damnaberis? Hęc tegem cient maiori furore, & statim pedibus vinctus martyr, præceps suspenditur, & per posteriores partes multum aquę immittūt in ventrem, hoc simul pro supplicio & ludibrio habentes scelerati. Nullus enim pudor talibus oculis, quorum animæ erant plenę libidine & nequitia.

Alij cruciatus sanè horrendi.

Inuicta martyris constantia.

Noua tormenta.

Cùm aūt illinc fuisset demissus, rex conabatur rursùs persuadere: &, Pare mihi, dicebat ei, & dijs maximis sacrifica. Nam alioqui malè peribis, mihi charam iuro eorum potentiam. Sacrificabo, sed Saluatori meo omninò sacrificiū laudis, magnus dixit Gregorius. Quæ aūt sensu & mente carent, & sunt omninò inanima & surda, absit, Christe Rex meus, vt honore vllo aut verbo digner, etiamsi plura mihi & grauiora inferantur supplicia. His disrumpebatur Teridates, & ira suffocabatur. Itaq; cùm sanctum rursùs suspendisset, vngulis quidem ferreis laniabat eius latera, qui erat ferro quouis durior, adeò vt ipsa

Laceratur vngulis.

ipſa quoq; terra inquinaretur fontibus ſanguinis. Cùm aūt diſſecâſſet,& profundos ſulcos in eis incidiſſet, murices ferreos humì ſternit. Deindè nudus is, qui totum Chriſtum induerat, ſuper ipſos trahebatur. Interìm aūt dum lictorum manus eum pilis trahebant acerbiſſimè, ille quidem proprio irrigatus ſanguine, magìs florebat,& germinabat non ſecùs, atq; generoſæ plantæ,& fructu fidei abundabat. Ille aūt, Vbì eſt, inquit, Deus tuus, Gregori, in quem ſperâſti? Veniat nunc,& à meis te eripiat manibus. Atq; ille quidē cùm ſic omnia peruaſiſſet ſupplicia & afflictiones: & eas tuliſſet faciliùs, quàm alij voluptates,& omnibus euaſiſſet ſuperior, rursùs in carcerem conijcitur. O pœnas.

Sequenti autem die cùm eum rursùs accerſijſſet Teridates, & vidiſſet eum adſtare cum prompto & àlacri animo, & cum ſano corpore, idque cùm caro fuiſſet anteà conſumpta tormentis, apud ſe quidem mirabatur,& dubitabat, quòd non ſimul cum carnibus eum defeciſſet reſpiratio. Vipera autem non expellebat venenum, neque pardus exuebat varietates: ſed adhuc idem manebat Teridates,& in martyrem eandem conſeruabat ſæuitiam & inhumanitatem. Cùm ergò eum ſic vidiſſet affectum, ne ſic quidem deſperabat eius mutationem: ſed contendebat ſtultus vincere animam inſuperabilem. Vndè etiam cùm ferreis tibialibus beata eius induiſſet genua, & cuneis, qui ipſi quoquè erant ferrei, ea tranſadegiſſet ac fibulâſſet,& martyrem ſuſpendiſſet, tres totos dies eum tenuit ſublimem. Ille aūt tantum aberat, vt hoc cruciatu ſecùs, q̃ generoſum hominem decet, afficeretur, aut obloqueretur, vt & ipſa videretur ridere tormenta,& eos, qui ipſa afferebant, ſi ſperarent fore, vt illius firmitatem in contrariam mutarent ſententiam. Pendenti itaque iuſto: Nondùm ſenſiſti, Gregori, inquit Teridates, te fruſtrà in Deo tuo confidiſſe? aut alioquì nobis oſtende, ſi quid boni ex ſpe in illum, es conſecutus. Ille autem: At tu ipſe, inquit, es inſipiens, & te planè ſtolidè & amenter geris, qui aduerſùs te infers tam graue iudicium, & ignem gehennæ in tuum caput congeris. Ego autem confido in Domino meo, qui eſt meus defenſor, & refugium meum: & in ipſum ſperaui. Quæ autem mihi à te laniantur carnes, parùm ſunt mihi curæ. Quantùm enim externus noſter corrumpitur homo, tantùm internum renouari & docemur, & credimus. Inſigne miraculum. Nota genus ſupplicij. 2.Cor.4.

Ex his ira inceſſit regem, & acerbè martyrem intuens: Quoniam, inquit, tu quidem dixiſti te renouari, nos autem minatus es eſſe tradendos igni, qui non poteſt extingui, ego interìm hoc, qui extinguitur, te docebo, nè ſis tam apertè inſolens in noſtram potentiam. Et protinùs iubet plumbum in lebetem iniectum, valdè incendi ac liquefieri, & totum in martyrem inijci. Atque hoc quidem ſic factum eſt, vt iuſſit. Ille autem non minùs fuit forti & generoſo animo, quàm ſi aqua in eum effunderetur. Hoc autem fuit ex eo euidens, quòd ipſe apertiſſimè quidem illius arguebat errorem in ipſo tempore tormenti: liberè autem & confidenter ijs, qui aderant, ſuggerebat verbum pietatis. Quibus quidem mirandum in modum obſtupefactus Armenius, ſtudebat eum omninò lucrifacere: nam ſi hoc non poſſet aſſequi, putabat gentium religionem magnum eſſe damnum accepturam. Volens ergò eum ſupplantare, & abducere ab illa firmitate & conſtantia, promptoq; & alacri animi ſtudio, cogitauit eum pellicere blanditijs & aſſentationibus, diuitiarumque, voluptatum, honoris & aliorum bonorum promiſſis ineſcare. Sed interìm quidam ex Satrapis: Non licet ei viuere, neque hunc Solem adſpicere, ô rex, clara & alta voce loquitur, cùm ſit filius Parthi Anac, qui dolo patrem tuum Curſaro interfecit,& Perſarū tyrāno totam captiuam reddidit Armeniam. Plumbū liquefactum infunditur in martyrē.

Hæc cùm audijſſet Teridates, eum pro patre ſubijt vehemens zelus: & ſtatìm omnium, quæ apud ſe cogitabat, eum cepit obliuio propter paternum ſanguinem. Iubet autem ſanctum ligatum collò, ſimul & manibus & pedibus, deijci in lacum, qui eſt in ciuitate Artaxat. Erat autem hic lacus res vel ſolo auditu terribilis: putrefactum cœnum habebat intrinſecùs,& venenatos ſerpētes & vermes,& erat habitaculum omnium, quæ ſerpunt in terris, iamolìm ab Armenijs effoſſus ad excogitandum terribile ſupplicium. Quapropter ex ijs, qui in eum anteà iniecti fuerant, nō modò nō illinc vllus emerſit, ſed nec toto quidem die durare potuit. In hunc ergò lacum poſt multos illos & inſuperabiles, quod attinet ad vitij rationem, inſultus ſacro ſanctus iniectus Gregorius, quatuordecim totos annos nimia, quę illinc oriebatur, obſidebatur afflictione. Quædam autem mulier viduata coniuge, quę habitabat in pręſidio Artaxat, cùm ei diuina apparuiſſet viſio, aliquod fruſtum panis quotidiè in eum immittebat. Quod quidem cùm eſſet beato In terribilem inijcitur lacum. Nota rem planè ſtupendam.

alimentum, recreabat ei corpus, quod laborauerat, & non finebat eum omninò deficere. Sed narranda multa reliquit oratio, cùm ne tantillùm quidem vellet discedere à viri memoria. Nobis igitur reuertendum est ad ea, quæ deinceps sequuntur in historia.

Teridates ergò arbitratus se ineuitabili morti dedisse iustũ, cùm esset vtiquè hyems & frigus, ipse accedit ad regiam Armeniam. Illinc autem expeditionẽ suscipit aduersùs Persas, & eorum populabatur regionem: & traiecit in Assyriam, & vicit pugnans singulari certamine, & celebris erat propter res ab eo gestas rectè & feliciter. Verumenimuerò Ioui, Dianæ, & Herculi attribuebat victoriam. Neque verò in illis colendis suum tantùm ponebat studium, sed etiam aduersùs Christianos ipsos, & impietatem vehementer & insanè spirabat. Eo autem tempore, quod intereesst, qui Romanam purpuram non feliciter induerat, Diocletianus vxorẽ ducere volebat, & procurabat sibi matrimonium. Cùm autem apud ipsum essent omnes patres, qui alebant virgines, & vt ei suam despondèret, vnusquisque valdè moliretur, ille his omnibus præteritis, postquàm in quadam ex ijs, quæ eius parebant imperio, ciuitatibus intellexit sanctarum virginum chorum exerceri in monasterio, quibus præerat quidem Gaiana: inter illas autem vnam esse, Ripsimem vocatam, & ab ipsa Gaiana, cùm ambæ essent Christiani generis & sanguinis, in pietate educatam atq; eruditam, quę sicut specie virtutis, ità etiam pulchritudine corporis erat admodùm insignis: vel ipsa eius imagine Imperator accensus, quã ad eum depictam quidam pictor attulerat, ipsam amabat vehementissimè, & affectionis œstro concitabatur: eratq; ille amor mera insania, & planè rabies. Et ille quidem diù antè parabat nuptias, & festum prędicabat: & eos congregabat, qui erant in nuptijs ei inferuituri: & ad Ripsimem misit adulatores, qui de nuptijs ei significarent, & nunciarẽt eas iam esse paratas, quòd ad ipsum quidem attinebat.

Diocletianus vult habere coniugem virgi nem Deo sacratam.

Illa autem, (Quid enim per ipsam virginitatem ad hæc cogitârit, aut dixerit virgo, quæ iam olìm cohabitantem elegit continentiam, & solis viuit leguminibus, & totas noctes versatur in oratione, & nec interdiù desistit ab hymnis in Deum?) Non te fallam, sponse Christe, dixit: non te probro ac dedecore afficiam, ô chara virginitas: nõ te prodam, mater continentia. Itaque Deo, qui solus poterat ei dare salutem, adiutore inuocato, non necessarijs, non amicis, non parentibus, neque vllis alijs erat omninò munita. De aliò itaque migrando statim consultat: & comites bonas alias inuenit virgines, quæ erant ei & viræ & virtutis sociæ, inprimis autem præfectam Gaianam. Et non dubitârunt, etiamsi præ multa inedia iam defecissent, peregrinationem suscipere, sed sicut passeres, eum ea transmigrant in barbaram Armeniorum regionem. Eas enim incitabat etiam ad migrandum præceptum Dominicum, dicens: Si persecuti vos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Prompto itaq; & alacri animo illinc proficiscuntur: & veniunt in ciuitatem Ararat. Torcularia aũt erant eis habitaculum. Cùm autem eis omnia deficerent necessaria, quędam ex eis, spe parandi sibi victûs posita in manibus, versabantur & laborabant in arte lanificij, & quod hinc sibi parabant, consumebant ad cęteras alendas virgines. Diocletianus autem eùm & amore iam improbè captus esset, & non posset ampliùs quiescere, postquàm, omni moto lapide, accepit migrâsse Ripsimen in regionẽ Armeniorũ, scribit statìm ad regẽ Armeniæ Teridatẽ, & alia non pauca aduersùs Christianos, & quòd à se dilectam Ripsimen vafro & venefico sermone pellicientes, ei persuaserunt, vt mâllet in externa viuere regione, & eam cum probro & ignominia errantem obire, quàm cum eo habitare. Est enim fœmina, aiebat, res deceptu facilis. Rogabat aũt, vt eùm omnibus modis ipsam inueniffet in Armenia, ad eũ remitteret. Quòd si eam quoq; sibi coniungere mâllet, id eum non minori gaudio affecturum.

Illa fugit cum alijs.

Matt. 10.

Postquàm hę literę venerũt ad Teridatem, ille statim virgines inuestigabat & scrutabatur. Cùm aũt accepisset eas latêre in torcularibus, timens nè si præsensissent se quęri, illinc aufugerent, & in locum incertum recederent, eum locum occupat præsidio. Et cùm accepisset ex ijs, qui viderant Ripsimem, eam esse insigni pulchritudine, leporisque & gratię copia magnas habere illecebras, iam in eius amorem exarserat: & regias protinùs ad eam vestes, & alium mũdum emittit: & iubet Ripsimem his indutam, ad se venire in regiam, reliquas aũt teneri custodia. Illa autem Christi incensa desiderio, & eius amore ardens, quem etiam solum nouerat sponsum, suasionibusq; & monitis Gaianæ, quę & ipsam aluerat ab infantia, & ad eam perduxerat ætatem, magìs feruens, æquè &

Teridates rex eam cupit habere vxorem.

verba

verba eius, qui erat ei odio, amatoris, & quæ missa fuerant, abhorrebat & respuebat, & cum ijs, quæ secùm erant, vacabat orationi. Interìm autem dum peragebatur oratio, tonitru repentè erupit, & vox desupèr à tonitru resonuit, dicens: Estote forti animo, & cõfidite. Sum enim vobiscùm: & conseruabimini mihi intactę ab insultibus inimici, & ingrediemini mecùm in meum thalamum, & accipietis regnum vobis paratum. Hæc & vox dicebat, & tonitru resonabat horribiliter, & vnà cum ea diù affuit: & multos quidẽ, cùm repentè erupisset ad aures, humì deiecit, & sermonem eis abstulit: Quinetiam multos equites eiecit ex ipsis equis, quos equi, insultantes & conculcantes, occiderunt: & ad summum conturbauit penitùs eos, qui aderant, eosque reddidit animi dubios & perplexos. Qui autem missi fuerant à rege Teridate, vt accerserent Ripsimem, animo cõterriti, reuertuntur ad regem, deorsùm intuentes, & ei renunciant ea, quæ facta fuerant, & quòd nec acciperet Ripsime ea, quæ missa fuerant, nec omninò ad eum venire in animum induceret. Ille autem valdè efferatus, & nihil cogitans eorum, quæ renunciabant illis euenisse, (Quomodò enim id faceret anima amore ebria?) neque reueritus probro afficere virginem: Sed vos, inquit, eam rel inuitã adducite. Illi ergò cùm quamcitissimè concurrissent ad Ripsimem, & eam alius aliundè pręhendissent, & magna vi simul attraxissent, ad regem adducunt. Illa autem, etiamsì sic capta, & ad hoc malum esset redacta, magno & forti animo illud canebat: Eripe à rhomphea, dicens, animam meam, & à manu canis vnigenitam meam: & inuocabat nomen sponsi desiderabilis.

Virgo sancta cęlesti voce cõfirmatur.

Psal. 21.

Postquàm autem fuit in ipso cubiculo regio, oculos ad Christum cum mente attollens, reuocabat in memoriam mirabilia, quæ facta fuerant in rubro mari, & in solitudine: & Ionam adducebat in medium cum naufragio admirabili, &, quę fuit pręter opinionem, eius in vitam reuocationem: Danielis & trium meminerat puerorum, & quemadmodùm illi tanquàm in herba roscida in flamma incedebant: Deindè etiam Susannæ referebat factas insidias, & redemptionem: & sibi similem adesse adiutorem petebat in casu simili. Interìm autem in cubiculum ingressum Teridatem inuadit grauior dęmon intemperantię, amenterque & insanè prę amore exclamabat, & ardebat, & eliquabatur: illiciebatque Ripsimem, & ei blandiebatur, & vaferrimè omnibus modis eam aggrediebatur. Illa autem & accedentem auersabatur, & dum eam tangeret, ægrè ferebat, & collum extendentem, vt impudicis oscularetur labris, non sustinebat, vt decebat rectè institutam virginem: eiusque vultus implebatur pudore: & acerbis verbis insectabatur hominem impudicum, & sponsum vocabat Christum, & illius feruẽtiori amore incendebatur: & vt paucis absoluam, superauit eum, qui tanta erat magnitudine, & tantis viribus, & puram sponso Christo corporis pulchritudinem & aĩæ conseruauit nobilitatẽ. Sic nihil est æquè inexpugnabile, atquè in Christũ beneuolẽtia & spes: qbus si te solùm armaueris, nõ accedẽt ad te mala, neq; flagellum appropinquabit tabernaculo tuo.

Sancta virgo egregiè se cõfirmat ad tuẽdam virginitatẽ suam.

Dan. 3.

Dan. 13.

A virgine ergò turpissimè victus Teridates, egreditur è cubiculo, & eluëre volens ignominiam, aut potiùs non valens continere intemperantiam, neque viuere sustinens, si non impudenter probrum afferret virgini, iubet collari vinctam adduci Gaianam, & foràs stantem ad ianuam cogi à ministris suadere Ripsimæ, quę erat intùs, vt regi parẽret, & nulli rei, quam ille velit, repugnaret. Sciebat enim Gaianam esse illius pædagogam & magistram in ijs, quę pertinent ad virtutem: & si illa solùm voluërit, Ripsimem nihil esse contradicturam. Infelix, qui non satìs habuit à sola victum esse Ripsime, sed etiam Gaianam suo capiti secundum inuexit malum. Quę quidem postquàm adstitit, verberabatur quidem & lacerabatur ab illius satellitibus propter Ripsimem: Illa autem etiamsì hæc pateretur, totum tamen faciebat illorum imperatis contrarium. Virgini enim reuocabat in memoriam pacta conuenta, quę cum Deo fecerat. Describebat sermone iustorum, qui illic est, splendorem: contrà opponebat gehennam, cuius minæ malis sunt intentatæ. Interìm autem satellites, cùm sensissent ea, quę dicta fuerant, lapidibus eius dentes excutiunt, & mandant ea loqui, quę regi futura erant ex sententia. Illa autem, tanquàm verberibus potiùs confirmata, quàm vllum omninò dolorem accepisset, alia quoquè primis suasionibus adijciebat. Sed illam quidem cùm satellites ptotinùs arripuissent, procùl remouerunt, eam rursùs iubentes abire vndè venerat.

Gaiana licèt valdè afflicta, hortatur Ripsimem, vt sit memor, se vouisse Deo castitatem.

Teridates autem hîc quoquè apertiùs superatus, cùm amore Ripsimes omninò esset frustratus, seipsum deijciens, humì volutabatur. Victrix autem Ripsime, per vim victis aduersarijs, egreditur, tanquàm quidam victor in certamine Olympico, (Nox

enim iam ei magnam dabat securitatem) & per mediam veniens ciuitatem, fit alijs virginibus nuncia suæ victoriæ,& trophæorum aduersùs inimicum: vel potiùs ipsa venit trophæum,sic truci prostrato aduersario,& sibi conseruata integra virginitate. Illã ergò noctem suffuratæ, cùm ex illo torculari, dum potuerunt latére, excessissent,appropinquârunt cuidam loco arenoso,& sponso Christo egérunt gratias, & mente cum eo sunt versatę, & sic amorem suum consolabantur: deindè etiam petebant suam ad ipsum resolutionem. Eis autem orationi diligenter intentis, cùm quidam nunciâssent, vbì illę essent, accedit, procedente iam nocte, regis coquorum princeps ab ipso missus cum satellitibus habentibus in manu lampades.Qui cùm beatam Ripsimem accepissent, manibus ponè circumactis eam vinciunt,& eam iubent linguam proferre. Cùm illa autẽ verbo citiùs fecisset,quod iussa fuerat,eam excindunt. Posteà fracta tunica, & extensis vtrisque illius manibus & pedibus, cùm eam rectis lignis alligâssent scelerati, vrebant lampadibus.Deincèps autem cùm acuto lapide ventrem execuissent, in terram effundunt intestina, & eius adhuc parùm palpitantis oculos effodiunt: & totam minutatìm discerpserunt.Sed illa quidem,vt quę adeò pulchra & venusta è virginalibus egressa erat thalamis, sponso CHRISTO adstitit, digna illius oculis & thalamis, lapidibusque preciosis, torquibus & monilibus, & sponsalibus omnibus indumentis, nempe pro eo susceptis stigmatibus,omni ex parte exornata. Chori autem virginum, quæ eius fugæ sociæ fuerant, trigintaseptem numero, trigintatres, quę venerant ad venandas martyris reliquias,cùm fuissent deindè depręhensę à satellitibus,ipsæ quoquè ense mortem subiêre,præda longè quęstuosiore inuento periculo,vt quæ, cuius studebant solùm venari reliquias, totam ipsam vitam & finem acceperint, & ingressæ sint in eundem,in quem ipsa thalamum,eodem sponso dignæ habitæ. Earum autem corpora bestijs diuiserunt parricidæ, quarum cùm maximam partem illi tormentis excedissent, ea, quæ restabant,edenda apposuêre bestijs, ne pauca quidem terra ea impertire studiosos illarum Christianos permittentes.

Ripsime virgo sanctissima immanissimè interimitur.

33. eius socię virgines iugulani, post diras cruciatus.

Reuerso autem principe coquorum, & rogante,quonam modo interimeret Gaianam: Iam enim,inquit, vt fuit nobis mandatum,de medio sublata est Ripsime: Teridates,vt qui nihil meminisset eorum,quæ iusserat,(miserum enim perdebat amor, & nec sinebat quidem respirare liberum)Ripsime, dicebat, vbì est?Sed vbì videbo Ripsimem? Postquàm autem,tanquàm è somno vel ebrietate rediens,omnia planè intellexit, quæ & ipse iusserat, & quæ fecerant,quibus iussum fuerat, ægrè ferebat, eiulabat, vociferabatur,& postremò dicebat, se non esse victurum,nisi esset vnà cum Ripsime. Et protinùs iussit linguam Gaianæ ponè tractam per tendinem,auelli è gutture: deindè eam crudeliter simul & inhumanè tolli de medio.nam ne sic quidem dicebat eam meritas pœnas esse daturam. Hæc enim mala, inquit, lingua mihi meam abstulit Ripsimem, ipsa perdidit meam animæ voluptatem.Cùm hæc, quæ interìm dicebantur, audiuisset princeps coquorum, educit Gaianam cum duabus, quæ erant cum ea virginibus, ad pontem fluuij,super quem solebant maleficos afficere supplicio. Ipse autem ex se quoquè plura adijcit tormenta.Existimabat enim se Regi maximè gratificaturum, si vehementer & insanè spiraret in virgines.Et primùm quidem perrumpit earum vestes: deindè earum etiam extensis manibus & pedibus, & talis perforatis, illinc per fistulas vento implet inspirato.Vbì autem disiuncta est pellis à sua cum carne coalita coniunctione, virgines miseri excoriant. quod nec adspicere quidem humanus sustinuisset oculus. Illæ autem,etsì ità exuerentur pellibus,tamen diuina non nudabantur gratia: à qua etiam adiutæ, requirebant CHRISTVM, cuius tenebantur desiderio, dicentes : Memento nostrî benigne & clemens Domine : quoniam propter te morte afficimur tota die, & tanquàm oues occisionis propter te sumus reputatæ.

Gaiana cũ duabus virginibus dirè cruciatur.

Psal.43.

Princeps autem coquorum cùm vidit eas ità exuisse pellem absque vlla molestia, perindè acsi quis vestem exuisset,& simul eas interìm audiuisset Dominum alloquentes,vt iusserat Teridates,eis fecit linguas eximi. Cùm itaque virginibus collum fuisset ponè perforatum,eis linguę excinduntur radicitùs.Deindè cùm lapidibus instàr gladiorũ acutis & secantibus,execti fuissent ventres,& vniuersum internum figmentum vidissent fusum pro pedibus,eis capita amputantur. Atq; vicesimo quidem sexto mensis Septembris gloriosa Ripsime coronam suscepit martyricam.Eas verò,quę venerant ad venandas illius reliquias,idem dies vidit martyres. Die autem sequenti beata quoquè

Gaia-

Gaiana cum socijs virginibus, percurrerunt stadium consummationis. Ab illo ergò tempore transijt sextus dies, & iam flamma amorum Teridatæ sensìm marcescēte, ille egressus est ad venationem. Non tardauit autem iustitia: sed eum quędam inuadit insania, qua furebat planè dęmoniacè, & prę morbo erat emotæ mentis, & dentibus suas arrodebat carnes: & mutata fuit forma eius in porcum. Quòd si quis sit, qui non ignoret fuisse Nabuchodonosorem mutatum in hanc formam, eodem modo sciat etiam Teridatem eādem, quam ille, subijsse mutationem. Sicque de libidine & flagitio sumptæ sunt tam acerbæ pœnæ. Et erat Teridates extrinsecùs porcus, internæ crudelitatis & cœni voluptatum, & alterius porcinæ animæ ac vitę simul imago & pœna: Non sic autem solus erat affectus execrandus Teridates: sed & omnes, qui erant cum eo milites, & quicunque ex magistratibus & alijs ciuibus simul lætabantur ijs, quæ perpetrata fuerant, cum eodem luctabantur dæmone: non quòd essent ipsi quoquè porcorum induti specie, sed in furorem redacti erant, & à se planè discesserant. Erat igitur ijs, quos hęc tenebat affectio, quandò resipiscebant, liberationis magnum desiderium: eorumque necessarijs non minor huius rei cura, partìm quidem, nè inciderent in similia: partìm autem, vt morbo leuarentur, qui ad ęos attinebant.

Vide cælestē vindictā in Teridatē

Dan. 4.

Itemq; in eos, qui ei assenserūt.

Interìm autem dum in his malis conflictabatur Armenia, appāret somnium regis sorori Cusaroductæ. Somnium autem erat, lux homini figura similis. Videbatur autem dicere, quòd si Gregorium illum, quem in ciuitate Artaxat in barathrum demiserunt, illinc hauserint, euestigiò mali sequetur solutio. Sin minùs autem hæc non sic fiant, nequaquàm sunt inuēturi aliam curationem. Hæc cùm dixisset somnium, ad populum accedēs Cusaroducta, (vincebat enim pudorem is, quem de fratre accipiebat, dolor) communicat visionem. Illi aūt eam arbitrati insanire, (Quomodò enim speraretur apud eos omninò reliquum esse vel os vllum Gregorij?) verba Cusaroductæ subsannabant & irridebant. Cùm autem malum intenderetur, nec intermitteret aduentare somnium, & mulier instaret vehementiùs, cogens populum, vt visionem ad effectum deduceret, mittitur quidam vir clarus ad oppidū Artaxat, nomine Autaias. Cùm ergò, qui in eo erāt, rogâssent, cur veniret Autaias, & quęnam esset causa eius aduentûs, simulque & riderēt & mirarentur, quomodò inter viuos adhuc quæratur, quem nec mortuum quidem arbitrabantur conseruari ob tempus, quod intercesserat: sed in puluerem iam esse dissolutum, somnium eis satrapa (hunc enim fuerat honorem consecutus) & responsum recensuit, & accedens ad barathrum, nominatìm vocauit Gregorium. Ille autem statìm respondet. Cùm is autem illius solum audîsset responsum, demissis funibus, eum statim rogauit, vt ijs captis, sursùm traheretur. dixit enim illius Deum iussisse, vt ascēderet. Funibus itaque illinc extractus sacrosanctus Gregorius, toto quidem corpore à diuturna in cœno & limo afflictione fuerat denigratus: sed cùm eū aqua, quoàd eius fieri potuit, abluissent, & purè induissent, ducunt ad vrbem, in qua rex erat.

Visio Cusaroductæ.

Ecce stupendū miraculum.

Hîc rex Teridates in forma porcina, & à furore vexatus & rabie, satrapæque & omnis alia multitudo ei occurrunt. Procidentes ergò omnes ad beatos illos pedes, vt Deum eis placaret, & à maligni illius dęmonis insania & malo liberaret, vehementissimè obsecrabant. Ille autem cùm ante alia sanctarum martyrū quæsijsset reliquias, & postquàm eas illi ostendissent, collegisset, (iacuerant enim disiectę nouem dies, & totidem noctes, neque malè olentes, & omninò intactę à canibus, volucribus & bestijs) earumque * vestibus decorè composuisset, licèt ipse rex, & qui cum eo erant magistratus, offerrent vestes preciosissimas, cum ipsis vestibus deponit in torculari, quod etiā viuas priùs habuit, martyres, & calcatum fuit ab illarum pedibus virgineis. Cùm autem tota nocte orâsset, & DEUM esset precatus, die sequenti ad regem & suos catecheticam fusè & prolixè habet orationem. Erant enim hæ eius ad Deum preces, vt priusquàm formam porcinam exueret Teridates, sermonis acciperet intelligentiam, & conciperet singula eorum, quę dicebātur. Sed tunc quidem cùm Dei potentiam, & quam nostrî gerit curā, sacrosanctus adduxisset Gregorius, & quemadmodùm eum cōseruâsset admirabiliter, & præter opinionem, (Quæ enim ei euenerūt, superant humanā naturam: & nisì diuinā gratiā ad eū desupèr aduolâsse dixeris, haud quidem facile est credere) deindè cùm eorū in sanctas virgines audaciam & crùdelitatē repręhendisset: & docuisset oportere eos priùs desistere ab errore simulacrorū, deindè ad verū Deū accedere: & quòd si cōuersi fuerint ab impietate, euestigiò eorum calamitatis consequetur solutio: & cùm pauca de

Rex & satrapę eius procidūt ad pedes S. Gregorij.

for. * vestes

ortu mundi,& futuro ſeculo,& noui teſtamenti myſterio, & magna erga homines Dei benignitate & clementia diſſeruiſſet,& adiecisset etiam,quòd deſupèr ad eum aduolans Angelus aderat in lacu,eiq; vires addebat,& conſeruabat eũ illæſum à malis,qui ne tum quidẽ volebat abſcedere, ſed adhuc apparebat eius oculis valdè ſuauiter reſplendens & euidenter. Poſtremò autem & templa iuſſiſſet extrui martyribus,& multa alia eſſet oratione perſecutus,& eos qui aderant, myſterijs initiâſſet, cùm iam adueſperaſceret, cœtum dimiſit.

Templa cõſtrui iubet martyribus S. Gregorius.

Sequenti autem die ieiunium quidem ad ſexaginta vſque dies totos vniuerſo populo denunciat:& ipſe ea,quę in myſteriorum initijs priùs dicta fuerãt,in his repetens, & quæ deerant adijciens,& vitam eorum,qui in virtute excelluerunt,in medium adducens, ad imitationem & æmulationem illorum animos accendebat, & abũdè eis pręebat tales fruendas conciones. Hoc in loco viſionem quoquè, quam ſolus ille fuerat aſſecutus, publicè apud aures omnium depoſuit.Illa autem eſt eiuſmodi,vt nihil poſſit eſſe admirabilius: & quæ viſu quidem fuit terribilis:ſi auribus autem accepta fuerit, ſalutaris. Videbatur enim mihi,inquit,cælum eſſe apertum,& quæ initiò incuruitatibus intereeptæ erant aquæ,hinc & hinc diuiſæ,firmæ ac ſtabiles manere in vtraque parte. Forma autẽ quædam humana,lucidum quoddam iubar emittens,& multa luce omni ex parte refulgens,aureum manu tenens malleum,terram pulſabat. Et lux deſupèrè cælis radijs frequenter emicans,implebat fines terræ.Quinetiam quidam alati exercitus,qui erant etiam vnuſquiſque lux,mouebantur in cælis. Et columna ęnea baſi aureæ impoſita,ad illos pertingebat.Sed pars quidem ipſius lucis videbatur ferre figuram Crucis, pars autẽ erat magnæ columnæ ſimilis.Et tres aliæ minores columnæ locatæ erant ſuper baſes ſimiles.Sed vna quidem ſtabat ſuper martyricum ſtadium beatę Ripſimes, & trigintatrium virginum.Altera autem,vbi pręclara Gaiana cum duabus ſocijs virginibus, conſummationis coronam accepêre.Alia autem erat ſuper torcular, quod priùs quidem omnes ſimul fugientes excepit virgines:vnius autem poſteà vel quouis mero aut nectare dulciorem excepit ſanguinem.Quę cùm in eo in morbum incidiſſet, nec poſſet alias ſequi virgines,ibidèm apud torcular,tanquàm vua ſpecioſa,oculis hilaritatem afferens & ſuauitatem,non iuſtorum pedibus exprimitur,ſed manibus impiorum de medio tollitur.Poſt hęc magnam quidem igneorum altarium multitudinem dedit adſpiciendã viſio,& ſuper vnumquodque Crucem formatam ex eadem materia: fons autem quidã ex his emanabat,perſpicuum quoddam edens fluentum, & adeò copioſum, vt mundaret vniuerſam ſubiecti campi faciẽ. Quinetiam mihi cernebatur grex caprarũ, reſplendens in nigrore pilorum. Poſtquàm autem aquam trãſmiſerant, ſpecies quidem eis mutabatur in oues: nigror autem pilorum,mutabatur in alborem niuis. Dixiſſes momẽto temporis effluxiſſe nigras:& alias exortas eſſe,nempe albas. Atque oues quidẽ viſę ſunt parere: & cani pili erant etiam recèns natis fœtibus. Multitudo autem ſuperabat & numerum,& locum,quãtumcunque definiebat oculus. Ex his autem,quæ nupèr natæ erãt, videbantur rurſùs quoquè naſci aliç. Et quidam ayt mutati in lupos, malefaciebant ouibus,& eas aggrediebantur comedere ac diſcerpere. Sed ex his quidem aliæ interìm producebant alas,& volabant ad exercitus lucis: aliç autem capiebantur à lupis. Cùm hoc fieret,repentè riui ignis effuſi contra lupos,in eos incidebant & exurebant, & nõ licebat eis ampliùs effugere.Poſt hęc omnia aliç rurſùs columnç cernebãtur fixę in nubibus: & caput lucidum ſupra columnas pręebat quoddam ſpectaculum admirabile.

Viſio eius.

His,inquit,& talibus eram ego animo obſtupefactus, & maximè quòd quaſdam res tacitè videbatur ſignificare viſio admirabilis. Sed qui vnà mecum aderat, & quæ videbantur, oſtẽdebat(erat autem is Angelus Domini omnipotentis) ipſe & ſtuporem conuertebat in dulcem admirationem,& explicabat,quid ſignificarent ſingula eorum, quę cernebantur.Nam latitudinem quidem cęli apertam in duabus partibus,docebat ſignificare viſcera diuinæ clementiæ priùs quidem ſuo figmento fuiſſe clauſa, deindè fuiſſe aperta. Aquę autem,quę firmatę ac ſtabilitæ fuerunt ſuper aquas, nullum ampliùs eſſe innuunt impedimentum ijs,qui è terra volunt ad cęlum tranſire. Glorioſę enim,inquit, martyres via tam lata ingreſſę ſunt cęlos abſque moleſtia,cùm eam dedicâſſent, & priùs ea iter inijſſent. Qui autem manu aureum tenet malleum, & terram ferit, is diuinam ſignificat viſitationem,per quam error quidem idolorum ab ea fuit expulſus, fuit autem eius loco introducta veritas. Lux verò,quę fuit diffuſa in vniuerſam terram, dilatationem

Explanat ei S. Angelus viſionẽ.

nonem prędicationis Euangelij, & ex eo procedentem fulgorem, qui omnia compræhendit. Angelorum autem congressus cum martyribus concursusque, & cum alijs hominibus ipsorum consuetudinis & conuersationis, huius luminosi & alati exercitûs descensus est signum euidens. Columna & basis aurea, ea fidei Christianorum diuinitatē significat & puritatem. Doni autem sacerdotij signum est Crux lucis. Nam primi quoq; Pontificis imaginem fert sacerdos, qui propter nos suscepit mortem Crucis. Columna lucis, est imago catholicæ Ecclesiæ, per quam extollimur ad pietatis simul & salutis lucem, ad quam non patet aditus. Tres autem breuiores columnæ, quæ locatæ sunt super bases, describunt infinitum numerum templorum, quorum in vnoquoque loco consummationis eorum, qui propter Christum mori elegerint, fundamenta iacientur & excitabuntur. Rursùs autem oratoriarum ædium ædificationis, quę fit per eam, quæ est eir cūquaquè, regionem, hæc altaria dicebat esse signum. Crux autem ignea super ea, significat, quòd igne sanctissimi spiritûs, incruentum, quod in holocaustum offertur, sacrificium adoletur in memoriam & gloriam eius, qui pro nobis est crucifixus. Grex autem caprarum, & aquę transitus, & nigræ lanæ in albam mutatio & multiplicatio, eam, quæ fit per baptismum, expiationem peccatorum & scelerum, quę admissa fuerint, remissionem, translationem ad pietatem, virtutumque fertilitatem & fœcunditatem, piorumq; multitudinis incrementum, & augmentum prænunciat. Quicquid aūt in lupos quoq; est mutatum, eam, quę posteriùs fiet, pseudochristianorum impietatem, & eos, qui illam amplectūtur insurrectionem, præsignificat. Eos autem, qui huic insultui excelso & forti animo resistent, dicit ad cælum ipsum euolâsse pernici & leui ala fidei. Ignis autem riui significant gehennam, excepturam eos, qui insurrexerint aduersùs pietatem. Oues verò captæ à feris, volunt eos significare, qui à maligni venatione miserè capti fuerint. Columnæ autem, quæ erant in nubibus, è terra ascensum post resurrectionem à mortuis: nusquàm enim declinans & leuis est ascensus. Habitûs verò iustorum, in quo in occursum Domini in eius secundo rapientur aduentu, caput illud, quod est supra columnas, est sufficiens indicium, nec non splendoris, qui eos expectat.

Incruentum sacrificium, id est, Missa

Pseudochristiani, hæretici.

Cùm sanctus ergò Gregorius illud admirabile recensuisset spectaculum : & dixisset se ad hæc fuisse deductum ab angelo, qui assistebat: & sic simul obstupefecisset & deliniisset eos, qui aderant, iubet vt transferantur, & condantur martyrum reliquiæ. Ipsi autē primùm quidem in sepulcris, oratoriarū ædium instàr, ædificādis studiosè & diligenter laborabant, alij quidem portantes lapides, alij autem ligna cedri odorifera ferentes, & alij lateres: atque ità affecti erant, vt omnium manus cessare viderentur, nisì vnaquæque propriam pulcherrimæ materiæ partem ferret ad ędificium: omnesque existimabant se ità demùm futuros esse beatos, si quid gratificarentur martyribus ad sepulcrorum ædificationem: & quas priùs (hei mihi) crudelissimè interemerāt, eas se quammaximè fieri poterat, honorare apertè ostendebant. Tantùm suaue illud os Gregorij, & eius labris insidēs gratia, eos incitauit ad honorem martyrum. Sed hîc quoq; erat Deus, qui virginum in ipsum beneuolentiam magis remunerabatur, quique nec in medijs malis, nec in ipso lacu à suo discessit Gregorio. Itaque diuinus quidem Gregorius, vt redeamus ad ea, quæ consequuntur, descripsit formam ędificiorum: ædificandi autem artifices protinùs instabant operi, & fabri rursùs faciebant capsas ex cedro ligno pulcherrimo. Cùm autem citò compacta fuisset vnaquæq; capsa, tunc omnes diuinus Gregorius arcet à ministerio: Non licet vobis, dicens, ne manus quidem admouere martyrum reliquijs, neque appropinquare, manentibus in eadem affectione, nec adhuc diuinum baptismum consecutis. Sed ego, inquit, meis manibus inseruiam depositioni. Et ille quidem laborabat in sepultura, & ei summo vacabat studio: Teridates autem & coniunx & genus eorum, quinetiam magistratus & vniuersa multitudo, preciosas vestes & indumenta auro variata, aurum quoquè & vnguenta ferentes, posuerunt ante portas torcularis. Omnium ergò illarum martyrum corpora cùm totidem capsis cōdidisset sacrosanctus Gregorius in torculari, & ea, quę par erat, propter festum peregisset, postquàm fuit in ianuis, & vidit quæ oblata fuerāt, illorum quidem promptitudine animi valdè fuit lætatus: sed ea non admisit, dicens, oportere ea cōseruari debere apud eos qui obtulerunt, donèc sacra fuerint perfectè ædificata sepulcra, & ipsi per baptismum abluerint inquinamentum impietatis. Atque Teridates quidem porcina adhuc forma indutus, sanctum rogabat ex animo, vt aliqua saltem ex parte homo aperiretur.

Vide ingēs studiū erga sanctarū reliquiarū venerationē.

Etsì

Etsi,dicens,non sum dignus exuere totam personam dedecoris, & totum Teridatem in priore nunc quoq; videre forma: sed manibus,sed pedibus saltem consolare aliqua ex parte calamitatem, vt ipse quoq; per me laborem in opere ædificij.

Nota, Et mittit ad eum martyres, q̃ intercedant.

Misericordia ergò motus magnus Gregorius, & ipse fit Deo supplex, & mittit ad eum martyres,quę intercedant.Fuitque protinùs Teridates homo manibus & pedibus, & meminerat accepti beneficij,& reddebat gratias,ipse quoquè laborans in fodiendis fossis,in quibus capsas erant deposituri.Atque ille quidem fodiēs terram sursùm iaciebat,regina aūt Asichene(erat enim hoc nomē cōiugi) & soror Gusaroducta,cùm hoc à diuino Gregorio petijsset Teridates,suis tunicis efferebant puluerem. Vt aūt fossæ conuenirent capsarum magnitudini, rex lapides ea magnitudine,vt nullus alius eos tollere posset,deferebat ad ædificandum.Deindè etiam sepulcrorum postes ostiorum,& superliminaria,non aliorum credens manibus, sed ipse humeris imposita ferebat.Iam autem omnia perfectum acceperant ornatum ędificationis.Itaque accensis lampadibus & cereis,transferunt capsas martyrum:& earum vnanquanque proprius accipit locus:& diuinus Gregorius signum Dominicę passionis, venerandam Christi Crucem,statuit in vnaquaque earum.Non hæc autem solùm sepulcra fuêre ędificata:sed etiam templum ea magnitudine,quòd catholicam Ecclesiam vel solus nominabat adspectus,& circa id altū ędificârunt parietē,vt passìm ad ipsum non pateret aditus.Martyr igitur Crucē hîc quoquè statuit, & iubet multitudinem, quæ illic assiduè versabatur, & eò ventitabat, prompto & alacri animi studio Deo cultum offerre per adorationem Crucis. Hæc autē omnes faciebant,non iussui solùm parentes,sed iam etiam è domo fidem, & ieiunia,& preces,tanquàm ex bonis seminibus Gregorij sermonum,ipsi quoquè producentes.Ille autem cùm accessisset in medios eos,qui tunc erant congregati, dat se intensiori cum populo precationi:&,omnibus Teridati regi Armeniæ petentibus in antiquam formam restitutionem, qui eorum,qui ipsum timent, tanquàm pater filiorum, miseretur, Deus hîc quoquè confirmat & corroborat misericordiā:& aufert ipsam porci speciem, quæ erat Teridati imposita extrinsecùs, & expellit malignum, qui intùs cohabitabat.

Nota de accēsis lāpadibus & cereis, & de signo Crucis.

Eccè Crux adoratur.

Psal. 102.

Neque verò hactenùs restrinxit misericordiam, sed ea quoquè transit ad magistratus,& ad milites: & profundam tranquillitatem sunt eorum quoquè animæ consecutę, ab insultu scelerati & execrandi dæmonis liberatæ.Tunc quoquè salutem inuenit innumerabilis alia multitudo: & leprosi,& paralytici, & hydropici, & qui membris erant manci & mutili,& quoscunq; premebat aliquod aliud malū, illic deponunt oīa,& nihilominùs exuunt etiā inustas animæ notas & maculas:& cum magno lucro,& cum magna redeunt lætitia,vt qui non solùm corporum, sed etiam animarum perceperint curationem.Hinc factum est,vt ad sanctum omni ex parte conflueret populus,quærens ab eo initiari mysterijs pietatis,& eorum,qui varijs morbis laborabant, stabilem & immobilem colligere curationem.Rex autem Teridates,& omnes magistratus,militesque & quicunque alij habitabant in Armenia, cùm radios pietatis prompto animi studio in corde accepissent,& sano mundoq; aīę oculo adspexissent, non sustinuerūt, quo minùs fraudis & erroris habitacula ab ipsis euellerent fundamentis, nè viderent ea ijs oculis, quibus videbant pietatem.Itaque cum Gregorio gentium templa & altaria circūsistentes obsidebant,demoliebantur,solum effodiebant, fundamenta aperiebant, ingrediebantur in ipsa pecuniæ ęraria,opes auferebant,thesauros efferebant,& omnia faciebāt, nè eos laterent vel minimę impietatis relictæ reliquiæ.Deindè Deo sacra, & eius martyribus templa contrà ædificabant: & ea extrinsecùs cingebant parietibus: & eis illorum opes & preciosas vestes,possessionesq; & thesauros dedicabant: materiamque,quę priùs in nullo erat honore,& planè erat superflua,vt vsui esset, effecerunt, & conuerterunt ad vtilitatem. Sic ergò qui in illis altaribus & templis versabantur dęmones execrandi,grauissima expellebantur persecutione,& inexpugnabilem Dei nostri potentiam formidolosi & valdè trementes exclamabant.

Armeni cōuertunt ad Christum.

Extruūtur tēpla Deo & martyribus.

Non sola autem Armenia certatìm mouebatur & incitabatur ad pietatem, sed multæ etiam gentes finitimę ad similem deducebantur æmulationem. Ad pietatem verò plurimùm contulit ipse quoquè rex,qui omnibus videntibus & audientibus, suam priorem referebat impietatem,& accusabat suam in magnum Gregorium crudelitatem,& in gloriosas virgines immanitatem & cædem,& agrestis illius amoris faciens mentionem,& dicens quales pro eo pœnas luerit, Deo ei irascente, & qualem rursùs benignitatem,

tatem,& quantum acceperit beneficium admirabilis Gregorij intercessionibus. Hęc rex singulatim persequens, erat bonũ multis exemplum, multosque accendebat & inflammabat ad eandem sententiam. Res enim eiusmodi est potestas, vt sibi conformes semper reddat eos, qui pârent eius imperio: eademque ij solent amare, & illa exercere, quibus senserint ipsum lætari principem. Hinc mirandum in modum eis crescebat pietas. Vndè etiam statuerunt magnum Gregorium creare Prꝩsulem suæ ecclesiæ, vt quẽ priùs inuenerunt dispensatorem salutis, eundem etiam decætero haberent gubernatorem, & eos ipse deduceret ad Dei portum. Ille autem & præfecturæ altitudinem, & sollicitudinum cogitans grauitatem, & quòd cùm sit tenera planta fidei, magna opùs habeat diligentia, & copiosa irrigatione, dubitabat & differebat suscipere præfecturam ecclesiæ, donèc visio Angeli D O M I N I, quæ & ipsi regi Teridari, & magno Gregorio apparuit, illi quidem persequi institutum, huic autem iussit suscipere Pontificarum. Rex autem, quoniam habebat annuentem eum, qui priùs non parebat, cùm ex ijs, qui gerebant magistratum, sexdecim viros elegisset pręstantissimos, eos in Cæsaream Cappadociæ mittit vnà cum Gregorio, vt à Leontio (is enim tunc in ea erat pontifex) acciperet donum pontificatùs, scripta quoquè ad eum epistola, quę sic habet: *Leontius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ.*

Profundę tenebrę, cùm aliorum peccatorum, tum impietatis maximè nos diũ operuerunt. Hinc factum est, vt nec ad veritatem adspicere, nec communem omnium opificem potuerimus olìm intelligere. Cùm enim & alium nobis Solem in terra magnũ misisset Gregorium, & sanctas ostendisset virgines, vt per ipsas nos quoquè agnosceremus illius bonitatem & humanitatem, eos immanissimè præ furore puniuimus: & ipsę quidem miserabiliter (proh dolor) à nobis interfectæ fuerũt: hic autem Dei inuicta confirmatus virtute, sęuitiæ nostræ & insidijs semper superfuit. Verùm ne sic quidem abyssus illius miserationum, & infinitum pelagus clementiæ nos despexit pereũtes: sed hui us diuini Gregorij doctrina & precibus, & gloriosarum illarum virginum & martyrum intercessionibus, crassam illam caliginem abstulit à nostris animæ oculis, & ad lucem veritaris deduxit, illiusque agnitionem & fidem. Eum ergò, qui fuit nobis author tot bonorum, nostręque salutis dux certus & dispẽsator, doctorem & pastorem reliquæ vitæ & virtutis non nos solùm elegimus, sed diuina quoquè visio talem sententiam è superis obsignauit. Per quam ipsum quoquè annuẽrem ad vestram misimus sanctitatem, vt ab eius manu & lingua ipse consecretur in Pontificatu, & citò nobis, qui grex eius sumus, reddatur. *Intercessio sanctorum.*

Hac accepta epistola, Leontius magnum Gregorium & legatos accipit honorificè, & cùm eum, simul adhibitis alijs, qui aderant, Episcopis, consecrâsset, cum pari humanitate dimittit & honore. Illinc ergò reuersus diuinus Gregorius, quos in prope viam sitis ciuitatibus vidisset dignos, qui fierent sacerdotes, & aptos, quorum fidei crederetur verbum doctrinæ, eis ea suasit, quibus erat opùs: & illos assumens, adduxit in pietate sibi opẽ laturos, futurosque sacerdotes ipsius Armeniæ & propinquarum gentium. Cùm autem iam ingressus esset fines Armeniæ, nunciatur ei relictum esse quoddam templum Herculis, situm super flumen Euphratem, & in eo esse aram, in qua dęmonibus & Herculi fiunt sacrificia. Cùm ergò ad hoc templum venisset, sola oratione (neque enim ei humanas quispiam admouit manus: qui in eo erant dæmonibus, machinis omnibus & spectris depugnantibus aduersùs euersionem) ab ipsis euertit fundamentis, & alterum excitat Domino, quod ei ex aduerso respondẽret, & in eo deponit reliquias pręcursoris & Baptistæ, & martyris Athenogenis: eę enim inferebantur. Postmodùm etiam aram consecrat, & in ea Deo incruenta offert sacrificia. Tum eos quidem, qui secùm erant, primos baptizat satrapas. Deindè autem cùm viginti dies illic esset moratus, plures quàm vndecim myriades diuino impertit baptismate. Cùm igitur septimo Octobris eis iussisset festum agere, (in eo enim die aram illam Deo consecrauerat) sacerdotes constituit & Leuitas: & vniuersam, quæ est circuncireà, regionem ornat munitque ecclesijs, presbyteris, & diaconis. *S. Gregorius consecratur Episcopus.* *Missę incruentum sacrificium.*

Armeniorum autem rex Teridates, cùm iam accepisset appropinquare Pontificem, cum ijs, quæ aderant, copijs, & coniuge, & sorore, procedunt ei obuiàm propter ripam fluuij Euphratis: & se iu eũdè inuicèm intuentur, & cum gaudio complectuntur: & erãt pleni lætitia. Sed ille quidem Apostolorum ostendebat doctrinam: ipsi autem diligenter audiebant, & in auscultando erant attentissimi. Cùm totos ergò triginta dies eis ieiuni-

um imperâsset & orationem, ab ipso rege incipiens, & à regina, & sorore, & per eos postea, qui magistratus gerebant, & per cæteros demùm peruadens, baptizat omnes in Euphrate, redditque filios lucis & diei. Deindè aliud templum excitat proptèr Euphratem, & in eo diuina celebrat mysteria, atque vt par est, sacrificat. Christus verò ne hîc quidem in eos suorum obliuiscitur miraculorum. Sed illi quidem baptizabantur in Euphrate, eius autem retinebatur fluentum: & videbatur columna lucis, tanquàm super basim, posita super aquas, ipsos Solis radios, quòd ad splẽdoris attinet rationem, longo interuallo superans. Simul autem cum ea Crux quoquè oriebatur in capite. Et erat id quidẽ visu mirabile. Toto autem illo die cernebatur oculis eorum, qui fuerant baptizati. Ipsius autem multitudinis plenus & perfectus numerus, erat quindecim myriades. Cùm septem verò dies Pōtifex esset simul cum eis versatus, & aliam multitudinem baptizâsset innumerabilem, (Si autem credẽdum est famę, quæ in vulgus manauit, quadringentas myriadas) octauo die illinc recedens, & ecclesias ædificauit per vniuersam Armeniam, & sacerdotes in eis constituit.

Armeni cũ suo rege & c baptizātur.

Crux appāret baptizatis.

Latissimæ ecclesiarũ Armeniæ possessiões.

Communibus autem vsibus ecclesiarum rex etiam inseruijt Teridates, non parcè nec socorditer, sed & sufficientes eis prouidit redditus, & latissimas possessiones larga & liberali manu eis præbuit. Non hactenùs autem sistit Pontifex suum studium & diligentiam, sed etiam ludos literarios construxit per omnes ciuitates, eisque doctores & magistros constituit, rege ità iubente, & ad hæc adiuuante, & Pontificis animo magnam opem ferente. Publicè quidem per ciuitates prædicatum fuit à Pontifice, vt filij Armeniorum vndiquè ad eos ventitarent, & sacras docerentur literas. Dehinc non solam Armeniam complexus est prædicatione Euangelij: sed etiam Persarum, & Assyriorum, & Hunnorum, & Medorum non paucos benigno & facili Christi iugo subiunxit. Sed enim vt ad agnitionem quidem veritatis homines deduceret, erat adeò velox, vt à nulla eorum, quę accidebant, difficultate prohiberetur: vt autem ijs, qui malè patiebātur, opem ferret, minimè socors erat & ociosus, & minorem adhibebat curam & diligentiam, immò omnibus, qui laborabant corporibus, promptum suppeditabat auxilium: & medebatur ijs quoquè, qui laborabant animis, eorumque intestinas sedabat seditiones, & ad priùs dandam curationem erat celerior, quàm ad petendum infirmi vt acciperẽt, & illo ipso erat pastor ille bonus, qui nec ipsi quidem, si opùs esset, animæ suæ parceret pro ouibus. Exinaniebantur certè carceres, debitorum verò rumpebantur schedulę, & profunda pace fruebatur Armenia. Sic ergò citra offensionem & æquabiliter procedente pietate, & vniuersa virtute, & gratia circa eos, choros ducente, multi quidem vitā eligebant monasticam, & in diuersis locis extruebant monasteria, & amplectebantur quietem.

Multas gẽtes S. Gregorius cõuertit

Extruuntur multa monasteria.

Porrò autem cùm nonnullos quoquè filios illorum, qui priùs erant infideles, sacrosanctus assumpsisset Gregorius, meliusque educandos curâsset & erudiendos, vitaque spiritali & gratia eos impertijsset, eò perfectionis deduxit & virtutis, vt etiā in ipsas magnas Episcoporum sedes eos prouexerit: & vni quidem eam tradiderit regionem, quæ est ad Euphratem: ei autẽ nomen erat Alcinus: alteri verò (vocabatur is Euthalius) Masemorum, quæ est circuncircà, regionem. Porrò autem tertius quoquè fuit Bassus: & ad decimum vsque processit numerus. Iam verò multis quoquè alijs alterius generis, Ecclesiarum mandauit Episcopatus. Dicunturque breui tempore fuisse omnes quadringenti. Alcinum autem, qui peruenerat ad summam virtutis exercitationem, & erat alioquì mitis & moderatus, quandò magnus hic Gregorius erat ad altissimos montes Armeniæ profecturus, vt in chara degeret solitudine, ipsum, inquam, Alcinum pręficit regiæ, iubens vt illa faceret, quæ ipse, si adesset. Quanquàm verò dum esset recessurus, rex cum grege à Gregorio vehementer contendit, vt ab eis nequaquàm discederet: vicit tamen eorum preces amor quietis & silentij: & mox eò voluit abire, vbì cum paucis discipulis in petris subterraneis vteretur habitatione, & cum eo, quẽ desiderabat, seorsùm haberet consuetudinem, nè minimùm quidem vacans curando corpori. Panem enim aut alia esculenta, quadragesimo quoque die semèl gustabat.

S. Gregorius abit in deserta loca.

Mira abstinentia.

Rex autem Teridates paulopòst, qui Gregorij ægrè ferebat separationem, illiusque disiunctionem & absentiam lugebat grauissimè, cùm resciuisset duos filios ex ipso & legitima coniuge in flore illius iuuentutis esse natos, quorum vni quidem nomen erat Orthanes, secundo autem Arostanes, ambos amicos & custodes pietatis: sed ex his quidem

dem duobus filijs alterum fuisse relatum in numerum gradûs presbyteratûs (Erat autem is Orthanes maior natu) Arostanem autem vitam solitariam,& cui cum nullo intercedit congressio, ab ipso lacte & adhuc planè infantem elegisse: nam & vnica indutus tunica, dicebatur versari in solitudine, cum algore & calore decertans, & solis vesci oleribus, nocturnas autem stationes & vigilias, & diurnas precationes, & cum diuinis scripturis familiaritatem ab ineunte ætate ei coaluisse. Cùm hæc, inquam, rex resciuisset, quoniam is iam & virtutem habebat in honore,& priorum malorum ducebatur pœnitentia,& apertè ostendebat se contendere,vt prima vitiis factis elueret, tres viros maximè insignes mittit Cæsaream ad quærendos filios Gregorij. Cùm ij ergò profecti essent,& alterum quidem inuenissent concionantem, alterum autem philosophantem in solitudine,eùm vix & non sine magno labore persuasissent Arostani,eos ducunt ad regem. Ille autem cùm eos gratissimè & cum voluptate accepisset, sacrosanctum per nuncios obsecrat Gregorium simul cum populo, vt suî veluti quandam imaginem & exemplar archetypum, Arostanem eis relinqueret: & eum in sedem proueheret, & ei Pontificalem traderet rectionem. Ille autem non leuiter & temerè hoc facit: sed quoniam sciebat omnem virtutem plantatam in anima illius, citò sacras illi manus imponit. Cumque eum consecrâsset,& vniuersam circumcireà regionem cum eo obiuisset,& verbo fidei eos ampliùs confirmâsset, in eam, quam iam olìm parturierat, reuertitur solitudinem.

Arostanes filius S. Gregorij viuit sanctissimè

Eius autem tempore Constantinus quoquè Constantij filius, renunciatur Imperator Romanorum: qui cùm virtute Crucis, & in Christum pietate Tyrannos deiecisset, ipse solus obtinet Imperium Romanorum. Eum inter Imperatores dixerim etiam Christi discipulum,& ipsius præconem pietatis, vt qui execranda dæmonum templa & altaria diruerit: & sacras ædes Deo extruxerit,& puram in Christum confessionem, & rectum dogma literis regijs & edictis, vniuersæ, quę eius ditioni parebat, regioni exposuerit: & pro pietate tantum studium posuerit, vt trecentos decem & octo patres conuocauerit,& sacrum illud concilium congregauerit, vt & quæ exorta erant zizania excinderet, & à frumento rectę fidei segregaret. Erant autem hi, Constantinus, inquam, & Teridates, tanquàm lucidæ stellæ, alter quidem Occidentem, Constantinus scilicet, alter autem Orientem lustrantes, honesteque & suauiter resplendentes. Eua seratque Teridates iam in pietate feruentissimus, & nulli ieiunijs cedens & oratione, ne monachis quidem, qui se in his exercent in monasterijs. In hac ergò sacra Synodo,& alter alterum iuuerunt reges,& cùm alio honore se inuicèm affecerunt, tum etiam per literas col lætati sunt sententiæ communione in vera pietate. Porrò autem accessit etiam Armeniæ Episcopus Arostanes, cùm Imperator Constantinus eum accersisset, qui ipse quoq; fuit pars sacri cœtûs. Et eùm quę communi sententia fuerant scripta, dogmata accepisset, reuersus est in suam ciuitatem, iucundissimè & lubentissimè visus à suis post peregrinationem: religiosissimumque regem Teridatem, & omnem Armeniorum regionem gaudio impleuit propter dogmatum consensionem. Quæ etiam longo tempore sic manserunt, semper pietate in populo crescente,& per omnia Deo pacis glorificato, in Christo Iesu Domino nostro: Cum quo patri simul cum sancto spiritu gloria, potentia,& honor nunc, & in secula seculorum, Amen.

Constantinus Magnus solus imperat.

Rex Teridates nulli erat cedens ieiunijs & oratione.

VITA S. HIERONYMI STRIDONENSIS PRAESTANTISSIMI ECCLESIAE DOCTORIS, PER *Marianum Victorium Reatinum ex eius scriptis verè edita.*

30. Septēbr. Ex Catalogo Scripto. rū Ecclesia. HIeronymus, quod nomen sacrum significat, Stridonis oppido natus est, quod à Gotthis euersum, Dalmatiæ quondàm Pannoniæq́ue confiniū fuit. Stridonam id vulgus nunc vocat, intrà Petram pilosam, Portulam & Primontem positum. Natus est autem non, vt alij ante nos falsò scripserunt, xxv. aut xxxj. hoc est, vltimo Constantini Magni anno, sed sub Constantio filio, qui patri succedens, annis xxiiij. vt Orosius author est, imperium tenuit. Verum autem hoc esse, ex ipsomet Hieronymo clarè appáret, scribēte, se, dum Iuliani Imperatoris exitus renunciatus est, puerum fuisse, adeoq; puerum, vt Grammaticæ tunc operam daret. Iulianus, qui Constantio successit, anno xxvj. post mortem Constantini Magni occisus est: siquidem duobus non integris is imperauit annis, & ante eum Constantius vigintiquatuor. Ipsius autem Hieronymi verba sunt hęc: Dum adhuc essem puer, & in grammaticæ ludo exercerer, omnesq́ue vrbes victimarum sanguine pollucrentur, ac subitò in ipso persecutionis ardore Iuliani nūciatus esset interitus, eleganter vnus de ethnicis: Quomodò, inquit, Christiani dicunt Deum suū esse patientē & ἀνεξίκακον? nihil iracundius, nihil hoc furore pręsentius: ne modico quidē spatio indignationem suam perferre potuit. Parentes eius ambo, vt ipse scribit, Christiani fuerunt. Patri nomen Eusebius, quod à pietate Grecè trahitur, fuit: matri quodnā esset, non proditur. Matris tamen soror, hoc est, Hieronymi matertera, Castorina dicta est: cū qua diffidij nescio quid intercessit. quam tamē humanissimis literis semèl & iterùm ad pacem & concordiam, vt ex eius Epistola xxxvj, cōstat, inuitauit. Habuit itidèm sororē, quæ castitatis propositum post lapsum in patria, Iuliano diacono adhortante, suscepit: in quo illam permanere, cùm ipse in eremo esset, per eiusdem Iuliani literas didicit. Timēs autem nè ab eo caderet, Chromatium, Iouinum & Eusebium, vt eam, tam suis, quàm Valeriani Episcopi literis ad perseuerantiam hortarentur, precatus est: præsertìm cùm in Stridone patria, quæ à Lupicino pastore malo regeretur, deus Venter esset, in diē viueretur, & sanctior ille haberetur, qui esset ditior. Frater natu minor, qui post eius accessum in Syriam natus fuit, Paulinianus dictus est, qui adolescens cum eo in secundo ab vrbe discessu Hierosolymam petijt. Diuites autem fuisse eius parētes & amplo patrimonio honestatos, ex eo constat, quòd seruorum familiam illos habuisse ipsemet scribat his verbis: Memini me puerum cursitâsse per cellulas seruulorum, diem feriatum duxisse lusibus, & ad Orbilium sæuientem, de auiæ sinu tractum esse captiuum.

S. Hieronymi patria.

In Cōmen. Habacuc. cap. 3.

Parentes.

Epist. 113. hoc est, In Proœ. Iob. Ex Catalogo.

Epist. 37. Iuliano. Epist. 43.

Lib 3. cōtra Ruffinum.

Li. 1. cōtra Ruffinum.

Ab his igitur diligenter ab incunabulis institutus, vnà cum lacte Christum imbibit, & inter nutricum sinus Christianę pietatis rudimēta suscepit, nec defuit illi pręceptor, quem Orbiliū, ab altero Beneuentano Grammatico acri atq; plagoso, cognominat, q illum fidem pariter literasq; doceret. Collactaneus eius, & adolescētiæ tam studij quàm itineris comes, Bonosus fuit, ambo enim pariter à tenera infantia ad florētem vsq; adoleuerunt ætatem: ijdem eos nutricū sinus, ijdem amplexus baiulorum fouerunt. Bonis igitur literis, quarum tenera adhuc ætas illa capax erat, sanctisq; imbutus moribus, Romam veluti ad primam tum religione, tum doctrina vrbem, erudiendus puer missus est: missum autem esse diximus, quòd eò secum commigrâsse parentes, soror, mulier innupta, relicta in patria, & prædia, censusq; in ea retenti, credi non permittant: præsertìm cùm Gotthorum armis destructa Stridon adhuc non esset. Longè enim posteà Gotthorum impetus Europæ oras aggressi & depopulati sunt: hoc est, Valentis, Theodosij Archadij, Honorijq; temporibus. In hanc sententiam ipse ad Eustochium scribens, ait: Cùm ante annos plurimos, domo, parētibus, sorore, cognatis, &, quod his difficilius est, consuetudine lautioris cibi propter cælorum regna me castrâssem, & Hierosolymam militaturus pergerem, Bibliotheca, quam mihi Romæ summo studio ac labore confeceram, carere non poteram.

Epist. 41. Ruffino.

Romę dat operā literis

Didicit autem Romę non solùm Latinas, sed Grecas pariter literas, optimè Quintiliani sententiam recolens, qua iungendas eas inuicèm pręcipit, vt quod in Græcis duriusculum, ac veluti barbarum est, Latinę linguæ amœnitate ac dulcore temperetur. Præceptorem in Grammatica habuit Donatum, eum ipsum, qui in Virgilium & Terentiū com-

Donatus, eius præceptor.

commentarios edidit, de qua re super Ecclesiasten meminit, & libro primo Apologiæ aduersùs Ruffinum ità scribit: Puto, quòd puer légeris Aspri in Virgilium & Salustium commentarios, Volcatij in orationes Ciceronis, Victorini in dialogos eius, & in Terētij comœdias, pręceptoris mei Donati, ęquè in Virgilium, & aliorum in alios. Victorinus autem, quòd pręceptor eius in Rhetorica, quod proditur, fuerit, falsum est: quippè cùm id Hieronymus, qui de eo sępè meminit, nunquàm asserat, & cùm Donatū semper præceptorem suum appellet, Victorinum, quem ei semper adiungit, ne semèl quidē aut magistrum, aut amicum suum appellet. docuit enim Romę sub Cōstantio Principe Rhetoricam Victorinus, vt idem in Catalogo scribit: quo tempore Hieronymus aut natus non erat, aut infans ità admodùm erat, vt néc Romam quidem aduenerit Victorino viuente. Scribens de eo in Appendice Eusebij de temporibus: Victorinus, inquit, rhetor, & pręceptor meus Donatus, Romæ insignes habentur: è quibus Victorinus etiā statuam in foro Traiani meruit. Quòd si Victorinus eius pręceptor quoq; fuisset, pręceptores mei, dixisset: non, præceptor meus: quod ipsum etiā fecisset in altero, quod modò ex libro contra Ruffinum citauimus, testimonio. In Proœmio Epistolę ad Galatas ità quoq; de Victorino scribit: Non quia ignorē C. Marium Victorinū, qui Romę pueros Rhetoricam docuit, edidisse commentaria in Apostolum, sed quòd occupatus ille eruditione seculariū literarū, scripturas sanctas ignorauerit, & nemo posset, quanuìs eloquens, de eo benè disputare, quod nesciat. Et rursùm in Proœmio decimitertij cōmentariorum libri super Ezechielem: Illud rhetoris Victorini breuiter admoneo, vt obscuritatem voluminū ex tribus rebus fieri scias, vel rei magnitudine, vel Doctoris imperitia, vel audientis duritia. Nec refert, quòd alicubì, Victorinus noster, dicat. hoc eñ de Hilario, Lactantio, Tertulliano, & alijs Latinis scriptoribus, vt suos illos appellet, facere solet.

Victorinus falsò dicitū docuisse.

Manens autem Romæ, non solùm literis operam dabat, sed Christianam pietatem vnà cum literis imbibebat: & tempus quod studijs supererat, religioni: & quod religioni reliquum erat, studijs impendebat: quamobrèm alicubì de se ità scribit: Dum essem Romæ puer, & liberalibus studijs erudirer, solebam cum cæteris eiusdem ætatis & propositi, diebus Dominicis sepulcra Apostolorum & martyrum circuire, crebroq; cryptas ingredi, quę in terrarum profunda defossæ, ex vtraq; parte ingredientium per parietes haberent corpora sepultorū, & ità obscura sunt omnia, vt propemodùm illud Propheticū compleatur: Descendant ad infernum viuētes, & rarò desupèr lumen admissum, horrorem temperet tenebrarum, vt nō tam fenestram, quàm foramem admissi luminis putes. rursumq; pedetentìm acceditur, & cæca nocte circundatis illud Virgilianum proponitur: Horror vbiquè animos, simul ipsa silentia terrent.

In Apologia ad Pāmachiū pro libris aduersùs Iouinianum.

Cap. 40. super Ezechielem.

Psal. 54.

Didicit autem Romæ non solùm Latinas ac Gręcas pariter literas, sed nullum doctrinę genus intactum reliquit. Porphyrij Isagogas legit, Alexandri commētarios vertit: Platonem, Aristotelem, deniq; philosophos, omnesq; poëtas percurrit, quod ex eius operibus, omni doctrinarum genere refertis, compertissimum est. In Latino autem ab ipsis incunabulis inter grammaticos, rhetores, & philosophos detritus fuit. Rhetoricam autem ità didicit, vt adhuc adolescentulus controuersias se declamâsse ipsemet his verbis affirmet: Aliquotiès cùm adolescentulus Romæ controuersias declamarem, & ad verà certamina fictis militibus exercerer, currebam ad tribunalia iudicum, & disertissimos oratorum tanta inter se videbam acerbitate contendere, vt omissis sæpè negocijs, in perpetuas contumelias verterentur, & ioculari se inuicèm dente morderent. Libro quoq; primo contra Pelagianos, se in controuersijs puerū lusisse testatur. studiorum aūt sodales, qui scribātur, pręcipuè habuit Pammachium Romanum nobilem, ac honesto genere natum, qui posteà Paulinæ vir, hoc est, Paulę gener, fuit: Bonosum, qui cum eo Stridone primùm didicit, mox Gallias cū eodem accessit: & Heliodorum, qui cū in eremum Syriæ comitatus est. Hoc tempore, quo studijs adolescens vacabat antequàm baptismum scilicet, vt ego ex eius colligo dictis, suscepit, se lapsum esse ipsemet his verbis testatur: Scitis ipsi lubricum adolescentiæ iter, in quo & ego lapsus sum, & vos non sine timore transistis. & ad Heliodorum: Et hoc ego nō integris rate vel mercibus, nec quasì ignarus fluctuū pręmoneo, sed quasì nupèr naufragio eiectus in litus, timida nauigaturis voce denuncio: in illo æstu Charybdis luxurię salutem vorat: ibì ore virgineo ad pudicitiæ perpetranda naufragia, Scylla ceu renidens, libido blanditur. Quapropter ad Pammachium Apologiam pro suis aduersùs Iouinianum libris scribēs, sibi primam, quę

Epist. 51. Domnioni.

Epist. 113. in Pręfatione in Iob.

C. 2. in cōmentarijs ad Galatas

Ex pœmio sup. Abdiā.

Epist. 45 Chromatio

Epist. 1.

est à prima natiuitate, virginitatem clarè adimens: secundam, quę à secunda, id est, à baptismo est, tacitè his verbis vendicat. Virginitatem autem in cælum fero, non quia habeam, sed quia magìs mirer, quod non habeo. Ingenua & verecunda confessio est, quo ipse careas, id in alijs prædicare. Nunquìd quia graui corpore terræ hæreo, auium non miror volatus? nec columbam prędico, quòd radit iter liquidum, celeres neque cõmouet alas? Nullus se decipiat, nemo blando adulatore se pręcipitet. Prima est virginitas à prima natiuitate, secunda virginitas à secunda natiuitate. Et in hunc sensum ad Eustochium scribens, dicit: Virginitatem non tantùm afferimus, sed seruamus.

Epist. 22. Ex his appáret, illum Christo Romæ iam adolescentem renatum, vt hoc vno nomine sola Roma tam sanctissimum ac præclarissimum virum sibi asserere iure possit, quippè cùm Christianus ex eo, quod renascitur, nõ ex eo quod nascitur, censeri debeat. Romę autem baptizatum fuisse, lucul&etilde;ter in duabus ad Damasum epistolis ipsemet testatur, asserens se in Romana vrbe Christi vestem suscepisse, indeque cibum animæ postulare, vndè Christi vestimenta suscepit. Epi. 57. & 58.

Secularibus igitur literis ad plenum eruditus, & Christo in fide renatus, ad theologiam & grauiora studia adijciens animum, instàr eorum philosophorum, Pythagoram dico, Platonem, & Apollonium Tyaneum, qui discendi gratia varias regiones lustrârunt, Gallias primùm, comite Bonoso, contendit, vt Romani studij grauitatem Gallico cothurno sustolleret, & ex omnibus doctis viris, quibus tunc Gallia abundabat, cunctisque bibliothecis thesaurum sibi sciẽtiæ compararet. Meminit de hac re ipse in epistola ad Ruffinum, dum Bonosum scilicet laudat, his verbis: Vt ego & ille pariter ab infantia tenera ad florentem vsque adoleuerimus ætatem, vt ijdem nos nutricum sinus, ijdem amplexus fouerint baiulorum, & cùm post Romana studia ad Rheni semibarbaras ripas eodem cibo, pari frueremur hospitio. Adolescentem autem eum tunc fuisse, alibì in hunc modum narrat: Quid loquar de cæteris nationibus, cùm ipse adolescentulus in Gallia viderim Scotos, gẽtem Britannicam, humanis vesci carnibus? Treueris autem, vbì magnus ille Athanasius exulauerat, per aliquod tempus mãsisse, ex eo appáret, quòd prolixum valdè S. Hilarij librum de Synodis, se propria manu Treuiris descripsisse ad Florentiũ testatur, & vt ad se in eremum, vbì tunc hoc postulans degebat, remittatur, obsecrat. Vndè in Procemio secundi libri Commentariorum in Epistolã ad Galatas, ait: Galatas, velutì qui à Gallis venerint, excepto sermone Gręco, quo omnis Oriens tunc vtebatur, propriam habuisse linguam, eãdem scilicet, quam in Gallia Treuerenses haberent. Lustrâsse eum & alias Gallię oras, ex eo appáret, quòd locorum situs ac oppidorũ Galliæ nomina optimè calleat. Quaproptèr barbarorum in eam prouinciam irruptionẽ alicubì recẽsens, ità scribit: Quicquid inter Alpes & Pirenæum est, quod Oceano & Rheno includitur, Quadus, Vandalus, Sarmata, Alani, Gipedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemani, &, ô lugẽda respublica, hostes Pannonij vastârunt. Etenim Assur venit cũ illis. Maguntiacum nobilis quondàm ciuitas, capta atq; subuersa est, & in ecclesia multa hoĩum millia trucidata. Vangiones lõga obsidione deleti. Rhemorum vrbs prępot&etilde;s, Ambiani, Atrebatæ, extremique hominum Morini, Tornacus, Nemete, Argentoratus, translati in Germaniam. Aquitanię, nouemq; populorum Lugdunensis & Narbonensis prouincię, præter paucas vrbes, populata sunt cũcta: quas & ipsas foris gladius, intùs vastat fames. Non possum absque lachrymis Tolosæ facere mentionem, quę vt hucusquè nõ ruerit, sancti Episcopi Exuperij merita præstiterunt. Hedibię, quæ de vltimis Galliarũ finibus vnà cum Algasia, misso Apodemio, à Hieronymo Bethleem sedente aliquot quęstiones mouerat, ille rescribens, rursùs Galliarum, vbì ipse adolescens mansit, faciens mentionem, ità ait: Maiores tui Paterius atque Delphidius, quorum alter antequàm ego nascerer rhetoricam Romę docuit, alter me iam adolesc&etilde;tulo omnes Gallias prosa versuque suo illustrauit ingenio, me dormientes & taciti iure reprænendunt, quòd audeam ad stirpem generis sui quippiam mussitare. Transiuit in hoc ad Gallias itinere per Concordiam Mirandulæ vicinum oppidum, vbì cum Paulo sene, ad quem scribit epistolam vicesimamprimam numero, vitam Pauli Eremitę intereà illi mittens, amicitiam contraxit: ab eoque quomodò Cyprianus Tertullianum magistrum suum vocaret, didicit: sicut ipse testatur in Catalogo, vbì de Tertulliano historiam texit.

Venit in Gallias. Epist. 41. Lib. 2. cõtra Iouinianũ. Epist. 6. Epist. 11. Ageruchiæ. Gallia vastatur à Barbaris. Epist. 150. Tertullianũ vocat Cyprianus magistrum.

Reuersus autem è Gallia, & non minùs moribus, quàm literis locuples, vtranque, vt

par est credere, reuisit patriam, tam scilicet eam, in qua natus, quàm illam, in qua renatus fuerat. Verùm cùm miro Christo seruiẽdi teneretur ardore, & nihil aliud animo secùm quotidiè versaret, quàm vt omnem vitam suam illi dicaret, monachi ac solitarij professionem arripere placuit, quòd sic magis expeditus ac tutus, ad cælum pergere posset. Restabat dubium de loco, quo id perageret: veniebat illi in mentem patria, in qua natus: veniebat Roma, in qua renatus & edoctus fuerat, neutra tamen illi placuit: patria, quòd à cognatis & propinquis periculum semper sibi, si sic ageret, imminere prospiceret, præsertìm cùm rusticitatis esset vernacula, & in ea Venter pro deo haberetur, & sanctior ille teneretur, qui ditior esset: & quod erat deterius, à Lupicino pessimo sacerdote (Epist. 44.) illa tunc regeretur: Roma, quia quanuis sancta esset Ecclesia, & Trophæis Apostolorum ac martyrum decorata, & vera Christi in ea confessio reperiretur, alienum tamen à monachi ac solitarij proposito erat, in tanta ciuium ac peregrinorum frequentia versari, & procùl, vt ipsemet ait, à quiete, videri & videre, salutari & salutare, laudare & detrahere, (Epist. 17. & 18.) & inter linguas rodentium ministrorum, postes ingredi deauratos. Stetit tandèm sententia, vt longinquæ peterentur regiones, & illæ, quæ tum locorum sanctitate, tum habitantium monachorum vicinitate, ad seruiendum Deo magis commodæ & opportunæ essent.

Domi igitur ordinatis rebus, & locupletissima bibliotheca, quam sibi summo studio ac labore Romæ confecerat, vnà cum viatico tantæ peregrinationi necessario assumptis, è patria, relictis, vt ipse testatur, ibi vtroque parente, sorore & cognatis, Hierosolymam militaturus accessit. (Epist. 22. Eustochio.) Comes itineris ac propositi eius Heliodorus præcipuus fuit, qui etiam cum eo aliquandiù in eremo vixit: verùm mutato proposito, ad patriam tandèm, veluti sorori viduæ, ac nepoti ex ea paruulo, Nepotiano nomine, dispositis rebus domesticis, prospecturus, redijt. Fugatum suis scelcribus Heliodorum alicubi præ humilitate vir sanctus testatur, verùm rem ipsam in secũda, quam ad eum scribit, Epistola, his verbis detegit: Alius forsitan scriberet, quòd ob salutem illius, Nepotiani scilicet, Orientem eremumque dimiseris, & me charissimum sodalem tuum redeundi spe lactaueris, vt primùm, si fieri possit, sororem cum paruulo viduam, deindè si consilium illa respueret, saltem nepotem dulcissimum cõseruares. Reliqui itineris eius comites fuerunt, Ruffinus Aquileiensis, Innocentius, Euagrius, & Hylas sancti Melanij famulus. Verùm Ruffinus, relicto Hieronymo, in Aegyptum ad Nitriæ, aliorumque locorum monasteria visenda accessit, eo scilicet tempore, quo à Hieronymi latere Heliodorus nõdùm discesserat. Innocẽtius autem & Hylas paulò pòst, quàm in Syriæ eremum secessit, mortui sunt: Solus Euagrius, qui cum in vasta solitudine degentem interdùm ex Antiochia inuiseret ac recrearet, ex comitibus illi remansit. Bonosus, cum quo educatus, & à pueritia honestis seculi artibus eruditus, quiue in Galliarum peregrinatione socius illi fuerat, ipse etiam solitudinem petijt, non tamen ante Hieronymum, vt scribitur, sed eo tempore, quo Hieronymus in eremo Syriæ degebat: sicut per Chromatij, Iouini & Eusebij literas Hieronymus, in Syria iam manens, resciuit: quas literas Euagrius ad eum transmisit. Secessit autem Bonosus in insulam quandam Dalmatiæ, vt ego existimo, pelago circunsonante naufragam, cui asperæ cautes, & nuda saxa, ac ipsa solitudo (Bonosus nobilis adolescẽs fit eremita.) terrori essent: & cùm iuuenis esset apprimè diues ac nobilis, contempta matre, sororibus & charissimo sibi germano, cum vno tantùm Onesimo in ea orationibus ac ieiunijs vacans manebat. Piscis filium ea ex causa Chromatius, qui Aquileiensis posteà fuit Episcopus, illum vocabat. Niceas subdiaconus Aquileię, non itineris Hieronymi comes, sed iam in eremo manentis recens fuit amicus.

Non petijt autem statìm Syrię solitudinem Hieronymus, sed postquàm aliquãdiù in sanctis Hierosolymę locis mansit, in Thraciam, Pontum, Bithyniam, Galatiam, Cappadociam & Ciliciam, & discendi, & visendarum regionum causa accessit, sicut ipse ad Ruffinum scribens, testatur his verbis: Postquàm me à tuo latere subitus turbo cõuulsit, (Epist. 41.) postq̃, glutino charitatis hęrentẽ, impia distraxit auulsio: tunc mihi cęruleus supra caput adstitit imber, tũc maria vndique & vndiq; cęlũ. Tãdèm in incerto peregrinationis errãti, cùm me Thracia, Pontus atq; Bithynia, totumq; Galatię & Cappadocię iter, & feruido Cilicũ terra fregisset ęstu, Syria mihi, velut fidissim⁹ naufrago port⁹ occurrit. Et in Proœmio lib. 2. Cõmentariorũ ad Galatas: Scit, inquit, mecùm, q vidit Ancyrã, metropolim Galatię ciuitatẽ, quot nunc vsq; schismatibus dilacerata sit, quot dogmatũ varietatibus

conſtuprata. Manſiſſe aũt eum aliquandiù in Cilicia, præſertìm in Tarſo, Pauli Apoſtoli amore, nõ ſolùm ex ijs verbis ego affirmare audeo, verumetiam multo magìs, quòd Cilicum linguæ ꝓprietates, qbˀ Paulus in Epiſtolis ſuis vſus ſit, optimè nouiſſe, & quænam illę ſint, fideliter in Epiſtola ad Algaſiam, Quæſtione decima, retuliſſe eum video. Manſit nonnihil temporis etiam Antiochię, antequàm vaſtam illam ſolitudinem ingrederetur, vt ex Epiſtola ſexta, quam ad Florentium ſcribit, latè patet: & diù anteà de ea ingredienda deliberauit, & cum Theodoſio & cæteris Anachoretis, in ea iam degẽtibus, votũ ſuũ ingrediẽdi, locum anteà inuiſens, cõmunicauit, vt ex Epiſtola triceſimaoctaua appáret.

In Proœmio ſuper Abdiã. Poſita eſt autem hęc ſolitudo in Chalcide Syriæ, hoc eſt, vbi Syri ab Agarenis barbaris diſterminãtur: in qua pręter ſparſos hincindè monachorum greges, nemo, exceptis feris, ſerpentibus & ſcorpionibus, incolebat, horridum ꝓfectò etiã monachis, & q ſolitudinem tãtùm quærerent, habitaculum. Attulit ſecùm in eam, inſignẽ illam bibliothecam, quam ſummo ſtudio impendioque Romæ ſibi parauerat, & quam indè Hieroſolymam abſportari fecerat: & hoc, nè oratiõi deeſſet lectio, quãdò lectio orationẽ iuuat, & oratio lectionẽ ſuſtentat: Orantes enim, cum Deo loquimur, ſicut legẽtes Deus alloquitur: & quemadmodùm orãdo, quod nobis opùs eſt, poſtulamus: ità legẽdo, qd à nobis faciendũ ſit, intelligimus. Fatetur ipſe dilucidè in Proœmio ſuper Abdiã, ſe, dum puer eſſet, & ſolitudinem cum Heliodoro ingredi vellet, cõmentaria quædã in eum prophetam ſcripſiſſe: & ex eadem ſolitudine ad Florentium ſcribẽs, ità ait: Et quoniã largiente Dño, multis ſacrę bibliothecæ codicibus abundamus, impera viciſsìm, & quodcunq; vis, mittã: nec putes mihi graue eſſe, ſi iubeas. Habeo alumnos, q antiquariæ arti ſeruiunt. Neq; enim beneficium ꝓ eo, quod polliceor, poſtulo. Heliodorus frater mihi indicauit, ſe multa de ſcripturis quęrere, nec ſic inuenire: aut ſi oĩa habet, incipit ſibi plus charitas vindicare, plus petere. Tranſtulit in ea eremo ex Origene homilias, quas ille loquebatur ad populum, & alia, quæ ſe adoleſcentẽ trãſtuliſſe varijs in locis affirmat. Hebraicam quoq; linguam, quã ſe poſt Quintiliani & Tullij lectionẽ, & flores rhetoricos adoleſcẽtulũ diſcere cœpiſſe affirmat, ea in eremo diſcere cœpit. Quod nè alicui falſum ac cõmentitiũ videatur, ipſius hac de re teſtimoniũ audiamus. Dum eſſem iuuenis, & ſolitudinis deſerta me vallarent, incentiua vitiorum, ardoremque naturæ ferre non poteram. Quem cùm crebris ieiunijs frangerem, mens tamen cogitationibus æſtuabat: ad quam edomãdam cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in diſciplinam dedi, vt poſt Quintiliani acumina, Ciceronis fluuios, grauitatemque Frontonis, & lenitatem Plinij, alphabetum diſcerem, & ſtridentia anhelantiaque verba meditarer. Quid ibì laboris inſumpſerim, quid ſuſtinuerim difficultatis, quotiès deſperauerim, quotiesque ceſſauerim, & contentione diſcendi rurſùs inceperim: teſtis eſt conſcientia tam mea, qui paſſus ſum, quàm eorum, qui mecum duxerunt vitam. & gratias ago Domino, quòd de amaro ſemine literarum dulces fructus carpo.

(Epiſt. 6. — Lib. 2. cõtra Ruffinum. — In Proœmio ſuper Danielem. — Epiſt. 120. — Epiſt. 4. ad Ruffinum.)

Ingreſſum in eremũ tam pręclaræ ſpei adoleſcẽtem, humani generis hoſtis, qui eum multis ex cauſis reformidare iam cœperat, & à quo ſibi magnũ exitium imminere præſagiebat, varijs ac diuerſis tẽtationibus eum, vt à tam ſancto remoueret ꝓpoſito, aggredi cœpit, nullumq; tentationis ac moliminis genus, quo eũ non impeteret ac quaſſaret, omiſit. Abſtulit enim ei inprimìs ſodales & amicos oẽs, quos ſecùm in eã ſolitudinẽ duxerat. Nam Heliodorum, quẽ vnicè ille amabat, & q tanti itineris ſocius ſibi fuerat, melioris cuiuſdã boni prætextu, in patriam reuocârat. Conatˀ eſt eum multis precibus ac lachrymis vir ſanctus retinere: ſed neq; preces ei ꝓfuère, nec planctus. Abſentem iam, vt ille ſe rediturum pollicitus erat, per eloquentiſſimam epiſtolam, quam pluribus etiam lachrymis interluit, rurſùs reuocare tentauit: verùm in hoc quoq; nihil profecit. Præripuit etiam ei Innocentium partem animæ illius: hunc enim repentinus febrium ardor abſtraxit. & paulò poſteà, nondùm vulneris cicatrice obducta, rapuit ei etiam Hylam, ſancti Melanij famulum: qui ipſe quoquè in ea ſolitudine obijt. Ipſum verò tenerum alioquì, ac delicatè ab infantia nutritum adoleſcentem, paulo minùs, quàm olìm fecerit in Iob, varijs ac diuerſis infirmitatibus & ægritudinibus ità torſit, vt nullum fuerit morborum genus, quo ſe ille diſtentum ac quaſſatum fuiſſe nõ aſſerat. Sed præter cæteros morbos, ardentiſſima febris, qua ſe in media Quadrageſima arreptum alicubì ipſe teſtatur, eo tempore illum inuaſit. Valida autem ac lethalis adeò fuit, & ità infelicia, ieiunijsque alioquì exhauſta adoleſcentis membra depaſta eſt, vt parùm abfuerit, quin

(Epiſt. 1. — Epiſt. 41. Ruffino. — Epiſt. 22. Euſtochio.)

quin morti illum tradiderit: nam exequiæ velutì iam morięti parari cœperũt, & toto frigescęte iam corpore, ad tribunal Christi raptus, ꝙ Ciceronis lectioni vacaret, grauiter vapulauit. At nõ solùm varijs corporis ac membrorũ morbis, seruis Dei alioquì infensissimus hostis diabolus eum appetijt, sed, quod in Iob facere ꝓhibitus fuit, dicente Dño, Animam illius serua: ità animam eius, carnis & venerearum rerum cogitationibus, facto impetu, aggredi ac diuexare cœpit, vt in media eremo, vbi feræ tãtùm & scorpiones, præruptę duntaxàt cautes, & plantarum solummodò diuersa videbãtur genera, sibi inter choros puellarum interesse videretur. Quid in talibus tẽtationibus fortis & in Christo roboratus adolescens egerit, quàm strenuè pugnauerit: quibus ieiunijs & verberibus rebellantẽ carnem afflixerit, qbus lachrymis & orationibus Iesum Saluatorẽ mũdi, vt se à tantis hostis impetitionibus erueret, instanter precatus sit: ab ipsomet, qui talia passus est, audiamus.

Iob 2.

O quotiès ego ipse in eremo cõstitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridum monachis præstat habitaculum, putabàm me Romanis interesse delicijs. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra deformia, & squalida cutis situm Aethiopicæ carnis obduxerat. Quotidiè lachrymæ, quotidiè gemitus: & si quandò repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis verò & potu taceo, cùm etiã languentes monachi aqua frigida vtãtur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, q ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaueram, scorpionũ tantùm socius & ferarum, sępè choris intereram puellarũ. Pallebãt ora ieiunijs, & mens desiderijs æstuabat in frigido corpore, & ante hominem sua iam carne præmortuum, sola libidinum incendia bulliebant. Itaq; omni auxilio destitutus, ad Iesu iacebã pedes, rigabã lachrymis, crine tergebam, & repugnantem carnẽ hebdomadarũ inedia subiugabã. Nõ erubesco cõfiteri infelicitatis meæ miseriam: quin potiùs plango me nõ esse, quod fuerim. Memini me clamantẽ diem crebrò iunxisse cum nocte, nec priùs à pectoris cessâsse verberibus, quàm rediret, Dño increpante, tranquillitas. Ipsam quoq; cellulam meam, quasi cogitationũ mearũ cõsciam, pertimescebam, & mihimet iratus & rigidus, solus deserta penetrabam. Sicubì concaua vallium, aspera montium, rupium pręrupta cernebam, ibì meę orationis locus, ibì illud miserrimæ carnis ergastulum. &, vt mihi testis est Dominus, post multas lachrymas, post cælo inhęrentes oculos, nonnunquàm videbar mihi interesse agminibus Angelorum: & lætus gaudensque cantabam: Post te in odorem vnguentorum tuorum curremus.

Epist. 22. ad Eustochiũ.
Nota saucti viri in eremo vitam durissimã.
Vide hebdomadarũ inediam.
Cant. 1.

Vidẽs aũt diabolus se nullo molimine adolescẽtis animũ dimouere ab arrepto ꝓposito posse, nihilq; se aut morbis, aut carnis tẽtationibus ꝓfecisse, ad secretiores artes, qbus fortiores fidelium animos quatere ac decipere solet, & ad malitiæ cõmenta postremò cõfugit: vt quem aperta fronte velutì manifestus hostis superare nõ posset, occultè tanquàm amicus, insidians labefactaret ac caperet. Incitauit enim aduersùs eum Campenses & Tarsenses, Arrianos hęreticos, qui fidem eius impeterent, & vel vno, vel altero modo victum iuuenem ad se pertraherent. Videbant enim eum adolescentem esse maximæ spei, & q doctrina & sanctitate Græcos oẽs, qui eas & remotiores incolebãt oras, iam vinceret. Instant igitur apud eum, an tres, vel vnam potiùs confiteatur hypostasim. Cautus ille, & ad insidias dęmonũ exercitatus, se vnã, si hypostasis nomine Vsiam: si verò personam intelligant, tres confiteri hypostases asseuérat: velutì qui optimè nôrit, tres in vna diuina natura esse personas. Non contenti illi iuuenis sensum audiuisse, ipsum hypostasis nomen efflagitant, vt simpliciter vnámne, an tres hypostases in Diuina credat esse natura, respondeat. Antiochena quoq; Ecclesia, quæ in tres tunc partes diuisa atq; discerpta erat, rapere ad se illum opidò festinat, vnaquæq; scilicet ꝑ se pars: Meletius, inquam, Paulinus, atq; Vitalis. Hi enim tres, suarum scilicet factionum, Episcopi tunc erãt. Ille, qui eò accesserat fundatus in ea petra, aduersùs quam portas inferi non præualituras Christus ꝓmiserat, vt qui Romæ fidem baptismumq; susceperat, se id credere, quod Romana credit Ecclesia, constanter asseuérat, & in ea velle se mori, in qua natus sit, fide cunctis respondet: quandò optimè nôrit, non posse quem extra hanc arcam, diluuio regnante, salutem consequi: & profanũ esse, qui agnum in hac domo nõ comedat. Respondent illi oẽs, se cum Romana sentire Ecclesia: idq; astutè faciunt, vt eruditissimum iuuenem, hac voce allectum, ad se pertrahant. Verùm videns ille, in diuersis dogmatibus ac fidei factionibus esse non posse, vt omnes idipsum, quod Romana crederet Ecclesia, crederent,

Epist. 57. & 58. Damaso.
Hæretici ei insidiãtur.
Matt. 16.

derent,latentes suspicatus dolos, Romã ad Damasum, q Valentis & Valẽtiniani Imperatorũ tẽpore,tunc scilicet Romanã regebat Ecclesiã,semèl & iterùm scribit:obsecrãs, & multis eum precibus obtestans,vt quidnam credere,& cui in Antiochia ex tribus illis Episcopis cõmunicare debeat,sibi nunciare dignetur.Et vt literæ ad eum in eremũ peruenire possent,Euagrio presbytero,vtriq; eorũ noto,& Antiochiæ degenti, illæ dirigantur,rogat,admonens intereà in hac hypostasis voce venenum latére:tamẽ se,quicqd ille iusserit,crediturum. Tandiù aũt illum hæretici diuexârunt, & ea de eo in vulgus mẽdacia sparserunt, vt virgines in monte Hermon degentes,ad quas ex eremo scribit epistolam illã,cuius initium est: Chartæ exiguitas,indicium solitudinis est: ab eo cœperint abhorrere,& aliqui sub Catholicorum nomine, cùm tamen hæretici essent,illum acriter adeò persecuti sint,& omni inhumanitatis genere ità affecerint,vt ex eremo tãdèm eiecerint.Explicat hæc oĩa ipsemet in Epistola ad Marcum Celedẽsem,vbì inter cętera ait: Versu cogor clamare vulgato: Quod genus hoc hoĩm?quę've hũc tam barbara morem Permittit patria?hospitio ꝓhibemur arenæ. Bella ciẽt,primaq; vetãt cõsistere terra.Quæ idcircò de gentili poëta sumpsimus,vt q Christi pacem nõ seruat, pacem saltem discat ab ethnico.Hęreticus vocor,homousion ꝑdicans Trinitatem. Sabellianæ impietatis arguor,tres subsistentes,veras,integras,perfectasq; personas indefessa voce ꝓnuncians.Si ab Arrianis,meritò: si ab orthodoxis, q huiusmodi arguunt fidem, orthodoxi esse desiẽrunt: Aut,si eis placet,hęreticum me cum Occidẽte, hęreticũ cum Aegypto,id est,cum Damaso Petroq; cõdemnent.& infrà: Quotidiè exposcor fidem,quasì sine fide renatus sim. Confiteor, vt volunt:non placet.subscribo, non credunt. Vnum tantùm placet,vt hinc recedam.Iam iam cedo.Abruperunt partem à me animæ meæ,charissimos fratres. Eccè discedere cupiunt: immò discedunt,melius esse dicẽtes inter feras habitare, quàm cum talibus Christianis. Et egoipse,nisì me & corporis imbecillitas, & hyemis retineret asperitas,iam modò fugerem.Veruntamen dum vernum tempus adueniat,obsecro, vt paucis mihi mensibus eremi concedatur hospitium: aut, si hoc tardum videtur, abscedo. Domini est terra & plenitudo eius. Ascendant soli cælum: propter illos tantùm Christus mortuus sit:habeant, possideant,glorientur.

Epist. 57. & 58. *Epist. 39.* *Epist. 77.* *Psal. 23.*

Mansit aũt in ea solitudine quadriennio, vt scribitur, incredibili abstinẽtia vitam excrucians,& absq; aliqua requie omne tẽpus modò studijs, modò orationibus impendẽs: nunc ab alijs monachis & anachoretis inuisus,nũc alios ipse inuisens: tantasq; in eo spiritûs dulcedines expertus est,& cęlestis patriæ beatitudines ꝑgustauit,ijsq; splendoribus Deus,vt ait Propheta,illius animã impleuit,vt indè discessisse sæpè pœnituerit,& velutì cęlestis Hierusalem,illius semper animo memoriã retinuerit. Ego qdẽ Romæ nõ eram, inquit Pammachio,& tunc me tenebat eremus:atq; vtinàm pertinuisset,quãdò socero tuo viuẽte Toxotio, seculo Paula & Eustochiũ seruiebãt. Egressus ab eremo,vel veriùs hęreticorum persecutionibus indè eiectus,Antiochiam Hierosolymamq; repetijt,iuuenis iam,& adolescẽtiæ annos superans. Iuerit'ne hoc tempore in Gręciam, & Athenas petiẽrit,an potiùs,quod verius reor, tunc cùm in Cilicia esset,id egerit, (cõmodè enim è Cilicia in Atticam nauigatur)incertũ. Nam Athenis eum fuisse,hęc eius verba,vt credamus,nos cogunt.In arce Atheniensium iuxta simulacrum Mineruæ,vidi sphærã æneam grauissimi ponderis,quã ego pro imbecillitate corpusculi mouere vix potui. Cùm quærerem,quidnã sibi vellet,responsum est ab vrbis eius cultoribus, athletarum in massa fortitudinem comprobari:nec priùs ad agonem quenquam descendere,quàm ex leuatione ponderis sciatur,qs cui debeat comparari.Antiochiæ aũt degẽs,Apollinarium Laodicenũ,q postremò ex Ecclesia egressus est, audiuit & coluit, sicut ipse ad Pammachium & Oceanum scribens, testatur his verbis: Dum essem iuuenis,miro discendi ferebar ardore,nec iuxta quorũdam præsumptionem,ipse me docui. Apollinarium Laodicenum audiui Antiochię frequenter,& colui:& cùm me in sanctis scripturis erudiret, nunquàm illius contentiosum super sensu dogma suscepi.

Esaiæ 58. *Epist. 26. Pãmachio.* *In cõmentarijs Zachariæ c. 12.* *Epist. 64.*

Adhæsit aũt Antiochiæ ex tribus illis, qui tunc eam diuexabant Episcopis, Paulino, quòd ità à Damaso, ad quem de ea re scripserat, iussus fuerat. Manens tamen Antiochiæ,monachi ac solitarij hominis professionem propterea non omisit. Nam etsì sæpè quidem loca vel discendi causa, vel, vt magìs literis & orationi in quiete & silentio vacaret, mutauit, ipsum tamen monachi animum nunquàm mutauit. Verum hoc fuisse, experimento Paulinus, qui eum presbyterum Antiochiæ ordinauit, didicit:

Viuit Antiochiæ vt monachus. *Ordinatur illic presbyter.*

didi-

didicit & lógè posteà Epiphanius Salaminę Cypri Episcopus, q eum ad animarũ curam & publicè sacraměta ministrãdi munus vocauit. Nam primus eum ordinare nõ potuit, nisi in monachi ꝓfessione se eum relicturũ priùs polliceretur. Alter verò nullo modo, vt publicè sacrificaret,& animarum curæ intenderet,obtinere potuit.Se enim non huiusmodi munus, sed vt in agris & solitudinibus vitã traduceret, ibiq; adolescẽtię peccata defleret,vocatũ potiùs esse asserebat.Vtranque aũt hanc rem veram esse,à nemine,q̃ ab ipsomet,iũcto Epiphanij testimonio,discere possumus.Ait enim,scribẽs ad Pammachiũ aduersùs errores Iohãnis Hierosolymitani de ordinatione sua his verbis: Fac à te ordinatum,scilicet Paulinum fratrẽ meum,(alloquitur aũt his verbis ipsum Iohãnem) idem ab eo audies, quod à me misello homine sanctæ memoriæ Episcopus Paulinus audiuit. Num rogaui te,vt ordinarer? Si sic presbyteriũ tribuis,vt monachum nobis nõ auferas, tu videris de iudicio tuo. Sin aũt sub nomine presbyteri tollis mihi,ꝓpter quod seculum dereliqui,ego habeo quod semper habui:nullum dispendium in ordinatione passus es.& paulo superiùs:Si de me & presbytero Vincentio: satìs multo dormísti tempore, q post annos tredecim,nunc excitatus hęc loqueris.Ob id enim & ego Antiochiã, & ille Constantinopolim vrbes celeberrimas deseruĭmus, nõ vt te in populis prędicãtem laudaremus, sed vt in agris & in solitudinibus adolescentię peccata deflentes,Christi in nos misericordiã deflecteremus, Epiphanius verò Iohãni Hierosolymitano in eandem sententiam ità testatur: Cùm enim vidissem,qa multitudo sanctorũ fratrũ in monasterio consisteret,[& sancti presbyteri Hieronymus & Vincentius ꝓpter verecundiã & humilitatẽ nollẽt debita nomini suo exercere sacrificia: & laborare in hac parte ministerij,q̃ Christianorum pręcipua salus est: inuenire aũt & compręhendere seruum Dei nõ posses,qui te eò quòd graue onus sacerdotij nollet suscipere, sæpè fugiebat,& cætera. Epist. 61. Epist. 60.

Ordinatus aũt presbyter à Paulino iam tunc triginta annorum vir,cõmentarios,quos iam puer egressus à studijs Rhetorum in Abdiã inceperat, ꝑfecit, & Pammachio studiorum socio dicauit: Non tamẽ semper Antiochiæ mãsit,sed partim etiã Hierosolymæ,in agris tamẽ & solitudinibus,vsquequò Romã ad Damasum accessit,viuens: immò tunc Bethleem ab eo electa & habitari cœpta est. Verum aũt hoc esse, satìs ex eo cõstat, quòd mortuo Damaso Hierosolymam rediens,illo scilicet tempore,quo Paula & Melania eò adnauigârunt, tunc videlicet, cùm Bethleem ab eo ad habitãdum electam cęteri aiunt, ità ipsemet de Bethleem scribat:Intraui Hierosolymam,vidi multa miracula,& quæ priùs ad me fama pertulerat,oculorum iudicio comprobaui. Indè contendi Aegyptum, lustraui monasteria Nitriæ, & inter sanctorum choros aspides latére perspexi. Protinùs concito gradu Bethleem meam reuersus sum: vbi adoraui præsepe & incunabula Saluatoris. Suam autem Bethleem non appellâsset, nec se concito gradu ad eam reuertisse, sed accessisse potiùs dixisset,nisi priùs quoquè,hoc scilicet,de quo nũc tractamus tempore, sedem illam tenuisset. Lib.3.cõtra Ruffinum. Adorat præsepe & incunabula Saluatoris.

Hoc tempore, quod inter recessum ab eremo,& ad vrbem Romam accessum præterfluit,Constantinopolim quoquè ad audiendum Gregorium Nazanzenum,cuius doctrinæ & sanctitatis celebris tunc erat fama,Hieronymus cõtendit. Translatus enim in eam Ecclesiam componendæ seditionis causa Gregorius fuerat, vt vrbem ab Arrianis infestatam liberaret, sub Theodosio seniore Augusto, antequàm primum in ea Concilium celebraretur,hoc est, circa primos Damasi Papæ annos. Hoc autem verum esse constat ex eo,ꝙ Hieronymus se Constantinopoli fuisse eo tempore,quo Gregorius ibì Episcopalem sedem tenebat, ipsemet asserit, & ab vrbe Roma post Damasi mortem eundem recessisse,ex Epistola,quam in ipso recessu Asellæ scribit,satìs liquet,dum ait:Beatæ memoriæ Damasus meus sermo erat. Tenuit Constantinopolitanam ecclesiam Nazanzenus annis aliquot, tanta cum sui nominis laude, & Orthodoxæ fidei augmento, vt suo tempore in ciuitate vix vnus Arrianus reperiretur : adeò & doctrinæ magnitudine, & sanctitatis celebritate pacauerat omnia. Eius tempore celebratum fuit ibì primum Constantinopolitanum aduersùs Macedonium Concilium, quod factum est anno Domini trecentesimo octogesimoquarto,ipseq; in symbolo,rogatus à patribus,apposuit ea verba,quę sunt de Spiritu sancto.Cùm aũt Ecclesiam oẽm composuisset ac cõfirmâsset, & suscitari aduersùs se rursùm factionem videret, capta occasione, ꝙ absq; synodi decreto primã sedem reliquerit,& Constantinopolitanã arripuerit, furori hominũ cedere melius ratus,expulso Maximo Cynico,quem Arriani elegerant,Nectariũ successorem, Hist.trip. lib.9.cap.8, 9.10. In cõmentarijs Esaiæ cap. 6. Epist. 99. Asellæ.

san-

sanctissimum & eruditissimum virum, votis omnium concurrentibus sibi suffecit, & vt quieti & ocio in senectute vacarẽ sibi liceret, in Nazanzena quoquè ecclesia Eulalium Pastorem posuit.

Epist. ei⁹ ad Nyssenum.

Quòd aũt Hieronymus Cõstantinopoli fuerit, ipsemet, qui se Gregorium Nazanzenum prçceptorẽ habuisse semper gloriatur, pluribus in locis disertè testatur. Gregorius, ait in Catalogo, primùm Sasimorũ, deindè Nazanzenus Episcopus, vir eloquẽtissimus, ꝑceptor meus, à quo scripturas explanãte didici. & in Epistola ad Nepotianũ: Prçceptor quondàm meus Gregorius Nazãzenus, rogatus à me, vt exponeret, qd sibi vellet in Luca sabbatum δευτερόπρωτον, eleganter lusit. Docebo te, inquit, super hac re in Ecclesia, in qua mihi omni populo acclamãte, Cogéris inuitus scire, quod nescis: aut certè, si solus tacueris, solus ab omnibus stultitię condemnaberis. itèm in Cõmentarijs Esaiæ, sextum eius Prophetę caput exponẽs: De hac, inquit, visione ante annos circiter triginta, cùm essem Constãtinopoli, & apud virũ eloquentissimũ Gregoriũ Nazanzenũ, tunc eiusdem vrbis Episcopum, sanctarũ scripturarũ studijs erudirer, scio me breuẽ dictâsse, subitumq; tractatum, vt experimentũ caperem ingenioli mei, & amicis iubẽtibus obedirem. ad illum itaq; libellum mitto lectorem. Et exponens illud Apostoli ad Ephesios, Sacramentũ hoc magnũ est, ità ait: Gregorius Nazanzenus, vir valdè eloquens, & in scripturis apprimè eruditus, cùm de hoc mecùm tractaret loco, solebat dicere: Vide quãtum istius capituli sacramentũ sit, vt Apostolus in Christo illud & Ecclesia interpretans, nõ se ità asserat, vt testimonij postulabat dignitas, expressisse, sed quodã modo digerit. Sibi quoq; & Nazanzeno Nyssenũ quędã opera sua legisse, in Catalogo scribit. Alibì quoq; Gregoriũ prçceptorẽ appellat suũ, & vbiq; se à tali viro eruditũ gloriatur, magna enim non minùs de vitę sanctitate, q̃ de doctrinę sublimitate Gregorij erat fama: adeoq; in Ecclesiasticis literis excellebat, vt solus ex omnibus tam Gręcis, q̃ Latinis scriptoribus, Theologi meruerit nomen.

Epist. 2.

Esaiæ 6.

Ephe. 5.

Imperij habenas adhuc Theodosius moderabatur, & Apostolicã Sedẽ Romę Damasus gubernabat, ipseq; Hieronymus iam presbyter annos triginta exegerat: cùm ob dissensiones tũ Antiochenę Ecclesiæ, tũ alias, Imperiales literę oẽs totius Occidẽtis, Orientisq; Episcopos, Romã ꝓ quęstionũ solutione vocãrũt. Accesserũt inter alios eò Paulinus Antiochię, à quo Hieronymus ordinatus fuerat presbyter, & Epiphanius Salaminę, seu Cõstantię Cypri, Episcopi: ambo viro sancto amici, & arcto spiritùs vinculo copulati. Visum est Gręcis Episcopis, Latinũ & magni nominis iuuenẽ secùm ducere, ꝑsertim cùm Damaso multis ex causis notus, & de Antiochenis dissidijs apprimè instructus & eruditus esset: & fortè ipsemet Damasus accersiuit, ac literæ Imperiales illum eò coẽgerunt, quandò inuitũ ac renitentẽ accessisse ipsemet testari videtur. Verba, q̃bus hæc oĩa ille explicet, hęc sunt: Cumq; Oriẽtis & Occidẽtis Episcopos ob quasdã Ecclesiarũ dissensiones Romã Imperiales literę cõtraxissent, vidit admirabiles viros, Christiq; põtifices, Paulinũ Antiochenę vrbis Episcopũ, & Epiphaniũ Salaminæ Cypri, quę nũc Constantia dicitur: quorũ Epiphanium etiã hospitẽ habuit: Paulinum in aliena manentẽ domo, quasì ꝓprium humanitate possedit: quorũ accensa virtutibus, per momẽta patriam deserere cogitabat. & alibì: Deniquè cùm & me Romã cum sanctis Pontificibus, Paulino & Epiphanio, Ecclesiastica traxisset necessitas, quorum alter Antiochenã Syriæ, alter Salaminam Cypri rexit Ecclesiam, & verecundè nobilium fœminarum oculos declinarem: ità egit secundùm Apostolum importunè, opportunè, vt pudorem meum sua superaret industria: & quia alicuius tunc nominis esse existimabar super studio scripturarum, nunquàm conuenit, quin de scripturis aliquid interrogaret.

Epist. 27. in Epitaphio Paulæ.

Epist. 16. in Epitaph. Marcellæ. 2. Tim. 4.

Romã igitur ingressus D. Hieronymus, cœpit reuisere loca, in quibus à pueritia nutritus, edoctus & baptizat⁹ fuerat: reuisere tẽpla Apostolorũ & martyrũ, ad quę diebus Dominicis accedere, cùm à grãmaticę ludo vacaret, & quorũ cryptas ad venerãdas sanctorum reliquias ingredi puer solebat. Inuenit hìc Pammachium, suũ olìm condiscipulum, inuenit alios, tum veteres ex facie, tum ex sola sanctitatis & doctrinę fama posteà sibi factos amicos. Damaso aũt q̃ charus, & q̃ dilect⁹ fuerit, incredibile est dictu. Nouerat enim iuuenẽ iam tunc in eremo degentẽ, ex literis & tractatibus, quos sępè ad eum miserat: nouerat & egressum ab eremo, Antiochiæ primùm, mox Bethleem manentẽ, vt q ei munera sępè mittere, & q ab eo epistolas & quæstionũ solutiones recipere solebat: nouerat ex ingenti fama, quę de eius vitę ꝓbitate, & mira abstinentia ferebatur. Concurritur ex Vr-

Epist. 124. & 125.

be

be ad eum vndiquè,& vterq; sexus in promerendo viro secum acriter certat.Nõ matronę castę illũ dimittere,nõ ciues,nõ presbyteri possunt. alijs sanctitas,alijs doctrina, alijs comitas & vrbanitas placet. Ille,quod Romę iam viderit puerum tunc optimę spei,animo repetit: ille quod austerã in eremo ab eo exactam vitã audierit, attentè vultus cõtemplatur & ora. Cõmendat in eo aliquis presbyterij dignitatẽ,aliquis orationis prędicat puritatẽ: hic in eo linguarum scientiam,alter sacrarum literarum admiratur cognitionẽ:pariter suspiciũt,pariter prędicant & extollunt oẽs:& breuiter solus Hieronymus inuenitur,in quo oĩm oculi,oĩm defigantur obtutus, & in quo vno totius cleri populique vota suspirent.

Damasus,cui Hieronymi etiã causa Paulinus Epiphaniusque grati fuerunt,videns sibi veluti alterum Paulum Petro,adiutorẽ in Vrbe venisse,remissis ad sedes proprias Episcopis,& Paulino in Episcopatu Antiocheno cõfirmato, Hieronymum, vt sibi in Ecclesiasticis causis inseruirẽt,& partẽ Pontificij oneris sustineret,secum retinet, res fidei & oẽs quæstiones religionis,ei,vti vndequaquè doctissimo & maximè orthodoxo demandat: hoc est,vt totius orbis cõsultationibus,pręsertim synodalibus,quę ad Romã velut ad matrem Ecclesiarum oĩm, & Apostolicã sedem quotidiè deferuntur, respondeat:& quod credere,vel nõ credere reuertentes ab hęresi debeant,normam formulamq; pręfigat. Testatur hoc ipse ad Ageruchiam,vbi monogamiam laudat,his verbis: Ante annos plurimos cùm in chartis Ecclesiasticis iuuarẽ Damasum,Romanę vrbis Episcopum,& Oriẽtis atque Occidẽtis synodicis cõsultationibus respondere, vidi duo inter se paria vilissimorũ è plebe hoĩm comparatã.Testatur etiã Ruffinus,quod confessionẽ qua recõciliaretur Apollinaristæ,ab eo,cùm Damaso inseruiret,compositã fuisse scribit: cui respõdens Hieronymus,ità ait: Et superfluum puto apertas ineptias cõfutare, cùm mihi mea ingeratur fabella,à synodo videlicet, & sub nomine cuiusdã amici Damasi ego petar, cui ille Ecclesiasticas epistolas dictãdas tradidit:& Apollinariorum versutię describãtur,quod Athanasij librum,vbi Dñicus homo scriptus est,ad legẽdum acceptũ ità corruperint,vt in litura id quod raserint, rursùm scriberẽt, vt scilicet nõ ab illis falsatũ, sed à me additũ putaretur.

Damasus eius opera Romæ vtit.

Epist. 11.

Ruffinus in fine Apologiæ pro Origene.

Lib. 2. cõtra Ruffinum.

Manens Romę Hieronymus, & Ecclesiasticis vndiquè ad Apostolicã sedẽ cõcurrentibus inseruiẽs necessitatibus,nõ proptereà arctam suã viuẽdi, & in precibus quotidiè coram Deo assistendi omittit consuetudinẽ. Matronarum oculos verecundè declinat,exemplo oẽs,verbo eos, qui ad eum audiẽdum cõcurrunt, instruit. Et quia presbyteri munere insignitus erat, nè tam diuinum sibi cõmissum talentum occulat,incruẽtum Christi sacrificium,quod in Cruce peractum fuit,Deo pro salute oĩm offert. Nouit hoc Roma, quæ diù sacrificij seruauit casulam,& adhuc eius calicẽ seruat, & in memoriã tãti viri populo reuerẽter ostentat. Nouerat hoc ipsum Nepotianus presbyter, Heliodori Episcopi,qui quõdàm Hieronymum in eremũ comitatus fuerat, nepos, quod scilicet offerẽdis Deo sacrificijs ille vacaret, proptereaq; dum moreretur, talẽ vestẽ Missarũ sacrificijs aptam, Hieronymo in hęc verba,vt testis est huius rei ipse Hieronymus,reliquit. Hãc tunicã,qua vtebar in ministerio Christi, mitte dilectissimo mihi,ætate patri, fratri collegio, & quicquid à te nepoti debetur affectus, in illum transfer,quẽ mecùm pariter diligebas. Et si ipse Nepotianũ presbyterũ laudat, quod solicitus esset,si niteret altare, si parietes absq; fuligine,si pauimẽta tersa,si ianitor creber in porta,& quod in oẽs cęremonias pia solicitudo disposita esset: itèm quod nõ minus,nõ maius negligeret officium,& quod semper in ecclesia versaretur.& rursùs,quod basilicas ecclesiæ,& martyrũ cõciliabula diuersis floribus,& arborũ comis,vitiumq; pampinis adumbrãrit: vt quicquid placeret in ecclesia, tam dispositione, quàm visu,illius labore ac studio cõpositum esset:& si contra Pelagianos scribens,ait non displicere, immò placere Deo, quòd Episcopus, presbyter, diaconus, & reliquus ordo Ecclesiasticus,in administratione sacrificiorum cum candida procedant veste: quid putandum est presbyterum procurãsse Hieronymum,virum sanctissimum,& qui in vindicãdo Dei honore,& Ecclesiæ pulchritudine afferenda,nemini cederet?

Epist. 16.

Epist. 3. in Epitaphio Nepotiani.

Ibidèm.

Ibidèm.

Lib. 1. cõtra Pelag.

Non tãtùm hęc oĩa Romę manens procurauit, & cuncta Ecclesię munia vt honestè ac sanctè peragerẽtur effecit, sed quicquid etiã boni vel Antiochiæ,à qua Petrus Apostolorũ Princeps Romã venerat: vel Hierosolymæ, vbi Ecclesiã quoq; idem fundauit,& Iacobo gubernandã posteà reliquit,esset,vt Romę quoq;, vbi Petri sedes manet, obseruaretur, procurauit. Eo instante, Alleluia,vt testatur D. Gregorius,secundùm Hierosolymitanæ ecclesię consuetudinẽ:& secũdùm Antiochię vsum,in fine oĩm psalmorum, Gloria patri, Romę cantari cœptum est. Eo emẽdante, Romę legẽdos canendosq; in Ecclesia septua-

Gregor. Iohan Syracusano, Epist. 62.

Lib.2.cõtra Ruffinum. ginta interpretũ psalmos suscepit. Ipse testamẽtum nouũ, quod Romana posteà semper legit Ecclesia, Damaso rogante, è Græco tunc primùm correxit. Ipse martyrum fines, q. Epist. 123. Damaso. in Ecclesijs recitantur, primus, vt Cassiodorus, Isuardus, Adoq; testãtur, in vnũ sub breuitate collegit. Omitto alia, quæ posteà ad decorẽ & vtilitatẽ vniuersalis Ecclesiæ fecit, vt sacrorũ librorũ ex Hebræo, q nũc vulgati & recepti ferũtur, versiões & eorũ interpretatiões: & q̃ cõtra hæreticos diuersis elaborauit tẽporib᷒. Manẽtis Romæ viri sanctitatẽ nũc tãtùm discutim᷒, & iuuenis solũmodò examinam᷒ labores: reliqua suis locis dicẽtur.

In tãta negociorũ Ecclesiæ, vndiquè ad Apostolicã sedẽ delatorũ occupatione, & aduentãtium ad se quotidiè pasśim è populo matronarũ virorumq; pariter multitudine, studia nihilominùs, quibus ab incunabulis vsq; totus semper fuit addictus, nihil ꝓptereà Epist. 116. Paulæ & Eustochio. omisit. Quod auferebat illi dies, nox restituebat: & vigiliæ damna, somni diminutio resarciebat. Legit Romæ manẽs Blesillæ Paulæ filiæ Salomonis Ecclesiasten, vt eam ad cõtemptum mũdi ꝓuocaret, & omne, quod in mũdo cerneret, putaret esse ꝓ nihilo. & Cõmentaria in eundẽ scribere inchoauit. Fabiolæ quærẽti de tãta, q̃ in libro Numerorũ est, noAd Galatas cap 1. minũ cõgerie, & de tam aperta Balaam Prophetia, cũcta interpretatus, & opus de quadragintaduabus mãsionibus Israël se scripturũ pollicitus est. Scripsit itidẽ Romæ maRuffi. lib.2. Inuectiuarum. nẽs cõtra Heluidiũ hæreticũ: &, vt testatur Ruffinus, ad Eustochiũ de cõseruãda virginitate libellũ, hoc est, Epistolã vicesimãsecundã. Et librũ Didymi de spiritu sancto, ad preces Damasi, trãsferre cœpit. Paulã itèm de obitu Blesillæ filiæ cõsolatus est, vt ipse in EpiEx Proœmio libri Didymi, & 2. libr. in Ruffin. taphio Paulæ testatur. Marcellæ exposuit decẽ Dei apud Hebræos nomina: itèm qd significet Alleluia, Amẽ, Maran atha, & diapsalma: & Psalmũ centesimũ vicesimumsextũ interpretatus est. Paulæ Hebraicũ exposuit Alphabetũ: Damaso Papæ, qd esset Osanna, qd ꝓdigi filij parabola significaret, & interpretationẽ Origenis in Cãtica Canticorũ, è Græco, ab eo rogatus, vertit. Expositionem aũt de sexto Esaiæ capite ac Seraphim, quæ repeEpist. 136. 137. 138. 141. ritur Epist. 142. Damaso dicata, scripta Cõstantinopoli fuit, rogãtibus amicis, tunc cùm Gregoriũ Nazanzenũ audiret, vt ipse super sexto Esaiæ testatur capite. Dum Romæ versatur Hieronymus, quod ꝑ trienniũ ferè fuit, Paulinianũ adolescentẽ tunc fratrẽ, q post Epist. 155. eius in Syriã secessum, natus fuerat, in Vrbẽ aduocat: idq; facit, vt eum melioribus literis & sanctioribus pariter moribus imbuat. Cõuertit ꝓter ea, quæ diximus, Romæ manens Epist. 145. 156. Hieronymus multos, q vitijs & sceleribus vincti tenebãtur, & matronas plurimas ad sanctioris vitæ duxit ꝓpositũ. inter quas Marcella, Melania, Asella, Albina, Marcellina, FeRuffinus in præfat. περὶ ἀρχῶν. licitasq; celebrãtur: sed cæteris ꝓstantior Paula, Eustochij & Blesillæ mater. Nam Paula ꝓpositum implere desiderãs, vestẽ mutauit, & monasteriũ ingredi pollicita est: quod adimpleuit, Hierosolymã vnà cum Melania sub Hieronymi ab Vrbe discessum ꝓficiscẽdo.

Epist. 25. de obitu Blesillæ. Cùm tot hæc ac tãta vir sanctus Romæ perageret, & oĩm ore dignus summo Pontificatu acclamaretur, clerici, (ô mortalium vita semper incerta) in quorum vitia ille sæpè inuectus fuerat, & laici, quos sæpè repræhenderat, &, quod durius illis videbatur, exemplo sanctioris vitæ & offuscabat quotidiè, & viliores reddebat, Hieronymi famæ detrahere Epist. 99. Asellæ. cœperunt, capta occasione, quòd nobiles ac diuites matronas lucri & amoris inhonesti causa, sanctioris vitæ prætextu deceperat, & Hierosolymam explendæ libidinis gratia ducebat. Subornatus est, quo faciliùs res crederetur, quispiam rumigerulus, qui se nescio quid inhonesti de sancto cum Paula vel vidisse, vel audisse assereret: eoq; factum processit, vt vilis ille homuncio captus, quæstionibus super ea re examinãdus subijceretur. Negauit ille, quod priùs dixerat, & insontem clamauit in tormentis, quem anteà tanquàm scelestum infamauerat. Moritur intereà Damasus: Hieronymus occasionem regrediendi Hierosolymam, cùm ex Põtificis morte, tum ex impia hominum persecutione commodè nactus, relicta Roma, magna sanctorum comitante caterua, nauem in Romano portu conscendit, & per Siciliæ, & Italiæ fauces, Peloponesi promontoria, & Cyprum nauigans, adolescentem fratrem secùm ducẽs, Antiochiæ appellens, Hierosolymam & suam lætus reuertitur Bethleem. Exprimit hæc omnia ipsemet latè Asellæ, Epistola nonagesima nona, & etiam in Apologia cõtra Ruffinum: nos ex Epistola illa pauca, ex Apologia, quæ prodat, cuncta ponemus. Locum, qui plura desiderat, consulat. Ego, inquit, Epist 99. Asellæ. probrosus, ego versipellis & lubricus, ego mendax & satanæ arte decipiens? Quid est tutius, hæc vel credidisse, vel finxisse de insontibus, an etiã de noxijs credere noluisse? O sculabantur mihi manus quidam, & ore vipereo detrahebant: & dolebãt labijs, corde gaudebant. Videbat Dominus, & subsannabat illos, & miserũ me seruum suum, futuro cum

eis

eis iudicio reseruabat. Alius incessum meum calumniabatur, & risum: & ille vultui detrahebat: hic in simplicitate aliud suspicabatur. Penè certè triennium cum ijs vixi: multa me virginũ crebrò turba circundedit. Diuinos libros, vt potui, nõnullis sępè disserui: lectio assiduitatẽ, assiduitas familiaritatẽ, familiaritas fiduciam fecerat. Dicant, qd vnquàm in me aliter senserint, q̃ Christianũ decebat. Pecuniam cuiusquam accepi? munera vel parua, vel magna nõ spreui? in manu mea æs alicuius insonuit? obliquus sermo, oculus petulans fuit? Nihil mihi aliud objicitur, nisi sexus meus: & hoc nunq̃ objicitur, nisi cùm Hierosolymã Paula & Melania ꝓficiscuntur. Isti crediderunt mentienti, cur nõ credunt negãti? Idẽ est homo, q fuerat: fatetur insontẽ, q dudùm noxium loquebatur: & certè veritatẽ magis exprimunt tormẽta, q̃ risus: nisi ꝙ faciliùs creditur, quod aut fictum libẽter auditur, aut nõ fictum, vt fingatur, impellitur. Anteq̃ domũ sanctę Paulæ nõssem, totius in me Vrbis studia cõsonabãt: oĩm penè iudicio, dignus summo sacerdotio decernebar. Beatę memorię Damasus meus sermo erat: dicebar sanctus, dicebar humilis & disertus. Nunquid domũ alicuius lasciuioris ingressus sum nunquid me vestes Sericæ, nitẽtes gẽmæ, picta facies, auri rapuit ambitio? Nulla fuit alia Romę matronarũ, quę meã posset edomare mentẽ, nisi lugẽs atq; ieiunãs, squalẽs sordibus, fletib⁹ penè cæcata: quã cõtinuis noctibus misericordiã Dñi deprecantẽ, sol sępè deprehẽdit, cuius canticũ psalmi, sermo Euãgeliũ, deliciæ cõtinẽtia, vita ieiunium? Nulla me potuit alia delectare, nisi illa, quã mãducantẽ nunq̃ vidi: sed postq̃ eam pro suo merito castitatis venerari, colere, suspicere cœpi, oẽs me ilicò deseruẽre virtutes. O inuidia primùm mordax tui. O satanę calliditas, semper sancta persequẽs. Nullæ alię Romanę vrbi fabulã prębuerũt, nisi Paula & Melania, quę cõtemptis facultatibus, pignoribus desertis, Crucem Dñi, quasi quoddam pietatis leuauẽre vexillum. Si balneas peterẽt, vnguẽta eligerẽt, diuitias & viduitatem haberẽt materiem luxurię & libertatis, Dñæ vocarentur & sanctæ: nunc in sacco & cinere formosæ volũt videri, & in gehennã ignis cum ieiunijs & pedore descẽdere: videlicet nõ licet eis, applaudente populo, perire cum turbis. Si gentiles hanc vitã carperẽt, si Iudæi, haberẽt solatium nõ placendi eis, quibus displicet Christus. Nunc verò prò nefas, homines Christiani, prętermissa domorũ suarum cura, & ꝓprij oculi trabe neglecta, in alieno oculo festucam quęrunt, lacerãt sanctum propositum: & remedium pœnę suæ arbitrãtur, si nemo sit sanctus, si omnibus detrahatur, si turba sit pereuntium, si multitudo peccantium. Tibi placet lauare quotidiè: alius has munditias sordes putat. Tu attagenem ructas, & de comeso acipensere gloriaris: ego faba ventrem impleo. Te delectant cachinnantium greges, me Paula Melaniaq; plangentes: Tu aliena desideras, illæ contemnunt sua. Te delibuta melle vina delectant: illæ potant aquam frigidam suauiorem. & infrà: Hæc, mi domina Asella, cùm iam nauem conscenderem, raptim flens dolensq; conscripsi: & gratias ago Deo meo, ꝙ dignus sim, quem mundus oderit. Ora aũt, vt de Babylone Hierosolymam regrediar, nè mihi dominetur Nabuchodonosor, sed Iesus filius Iosedec. Veniat Esdras, qui interpretatur adiutor, & reducat me in patriã meam. Stultus ego, qui volebã cantare canticum Domino in terra aliena: & deserto monte Sina, Aegypti auxilium flagitabam. Non recordabar Euangelij, quia qui de Hierusalem egreditur, statim incidit in latrones, spoliatur, vulneratur, occiditur. Sed licèt sacerdos despiciat atque Leuites, Samaritanus ille misericors est.

Multos passus vir sanctus Romæ obtrectatores.

Gratulatur sibi, ꝙ mũdus ipsum odit.

Luc. 10.

Nauigauit autem Hierosolymam Paula cum Eustochio filia & multis virginibus, Romano in portu nauem conscendens, postipsius Hieronymi discessum, quippè cùm ab Vrbe discedens ipse, & nauem iam ingrediens, Asellæ Romæ degẽti mandat, vt Paulam & Eustochium, velit nolit mundus, suas salutet. Ipse autem flantibus Etesijs, Augusto abijt mense, & media hyeme à Paulino Antiocheno Episcopo, qui anteà vnà cum Epiphanio, viuente iam Damaso, regressus Antiochiam fuerat, comitatus Hierosolymam & Bethleem redijt. Omnem autem eius nauigationem, quòd discessum ei⁹ ab Vrbe cauillaretur Ruffinus, ipsemet ei respondens, qualis fuerit, his verbis refert: Vis nõsse profectionis meę de Vrbe ordinem? narrabo breuiter. Mẽse Augusto flantibus Etesijs, cum S. Vincẽtio presbytero, & adolescẽte fratre, & alijs monachis, q nunc Hierosolymę cõmorantur, nauim in Romano portu securus ascẽdi, maxima me sanctorum frequẽtia ꝓsequente. Veni Rhegiũ, in Scyllęo litore paululùm steti: vbi veteres didici fabulas, & præcipitẽ fallacis Vlyssis cursum, & Sirenarũ cantica, & insatiabilẽ Charybdis voraginem. Cumq; mihi accolæ illi⁹ loci multa narrarẽt, darentq; consiliũ, vt nõ ad Protei colũnas,

Epist. 27.

Epist. 99. in fine.

Lib. 3. Apologiæ contra Ruff.

sed ad Ionæ portũ nauigarẽ (illum enim fugientiũ & turbatorũ, hũc securi hominis esse cursum) malui p Maleas & Cycladas Cyprũ pergere: vbì susceptus à venerabili Episcopo Epiphanio, cuius tu testimonio gloriaris, véni Antiochiã, vbì fruitus sum cõmunione Põtificis confessorisq; Paulini, & deductus ab eo, media hyeme & frigore grauissimo intraui Hierosolymã, vidi multa miracula, & q̃ priùs ad me fama ptulerat, oculorũ iudicio cõprobaui. Indè cõtendi Aegyptũ, lustraui monasteria Nitriæ, & inter sanctorũ choros aspides latére perspexi. Protinùs cõcito gradu Bethleem meã regressus sum, vbì adoraui præsepe, & incunabula Saluatoris. Vidi quoq; famosissimũ lacũ: nec me inerti tradidi ocio, sed multa didici, q̃ antè nesciebã. Quid aũt de me Romæ iudicatũ sit, & qd posteà scriptũ, nolo taceas, præsertìm cùm habeas testimonia scripturarũ: & ego nõ verbis tuis, q̃ simulare potes, sed scriptis Ecclesiasticis arguẽdus sim. Vide quãtùm te timeã. Si vel paruã schedulã cõtra me Romani Episcopi, aut alterius Ecclesiæ ptuleris, oĩa, q̃ in te scripta sunt, mea crimina cõfitebor. Nũquid & ego nõ possẽ pfectionẽ tuã discutere? cui9 ætatis fueris, vndè, quo tempore nauigâris, vbì vixeris, qbus interfueris? Sed absit, vt quod in te reprehẽdo, faciã, & in Ecclesiastica disputatione, anilium iurgiorũ deliramẽta cõpingam.

Nauigans igitur D. Hieronymus, nõ Protei columnas, hoc est, Aegyptum, & altũ petijt mare, sed ad Ioppen Ionæ portum intrà Maleas & Cycladas insulas contendens, Antiochiæ tandèm appulit. Moratus est aũt Antiochiæ aliquandiù, & Paulini cõmunione propterea vsus est, q Paulinus quãuìs ex Eustachiana factione post Meletium Luciferi Caralitani opera assumptus fuisset, pro vero tamen Episcopo à Romana Ecclesia tenebatur, & iam in sede à Damaso confirmatus erat. Meletium, quãuìs Catholicus ac sanctus ipse etiam esset, & in magno apud Orientales oẽs nomine, propterea Apostolica sedes confirmare noluit, quòd ab Arrianis ex Armenia assumptus, in eo Episcopatu positus erat. Durauit hæc discordia, Theodoreto teste, annis decem & septem, non tantùm ipsis viuẽtibus, sed in successoribus etiã eorum, Flauiano Meletij, & Euagrio Paulini: fauentibus Meletio & Flauiano Orientalibus omnibus: Paulino verò & Euagrio Occidẽtalibus, & quod amplius est, Romana Ecclesia. Anastasij tãdèm, q Syricio successit, tempore composita contentio fuit. Imperiale enim in illis ius anteà opprimebatur. Omitto Apollinarium, & eius successorẽ Vitalem, hæreticos, ac etiã Euzoium Arrianæ factionis hoĩem, qui Antiochiæ Ecclesias oẽs ità occupabat, vt Meletius extra vrbem aliquãdiù & Paulinus in vna tãtùm vrbis Ecclesia solennia celebraret. Theodoretus Sabellianæ hæresis accusatũ à Flauiano Paulinũ asserit: verùm falsam fuisse accusationẽ, cùm ex amicitia, quam tam arctè cum D. Hieronymo, acerrimo oĩm hæreticorũ hoste, Paulinus habebat, tum ex cõmunione Romanæ Ecclesiæ, in qua ille mortuus est, certissimũ habeo. Accusatus est etiam ipse Hieronymus huius erroris, & tamen, si quis vnquàm alius, falsò. Quapropter ea de re Marco Celedensi conquerens, ait: Hæreticus vocor, Homousion prædicans Trinitatem. Sabellianæ impietatis arguor, tres subsistentes, veras, integras, perfectasq; personas indefessa voce pronuncians. Si ab Arrianis, meritò: si ab Orthodoxis, qui huiusmodi arguunt fidem, orthodoxi esse desiêrunt: aut si ijs placet, hæreticum me cum Occedente, hæreticũ cum Aegypto, hoc est, cum Damaso Petroq; cõdemnent.

Sed qd ago de Paulino atq; Hieronymo? nónne etiã ipse Meletius, qui oĩm Græcorũ præconijs celebratur, & quẽ Basilius & Nazanzenus, duo Orientis lumina, tantoperè in cælum ferũt, velutì Sabellianus, vt idẽ scribit Theodoretus, ab Arrianis & accusatus, & ex Antiochena sede hoc nomine deiectus fuit? Arrianorũ calumnia hæc erat, q vt se ab hæresis infamia extricarent, viros sanctos, q ijs acriter resistebãt, hæresis macula respergebant. Adeò enim Arrianis Paulinus infensus fuit, vt D. Hieronymus scribat, Arrianorum & Eunomianorum tempore Athanasium & Paulinũ, solos in Oriente mansisse catholicos. Aduénit aũt eò nõ multò posteà, vt existimo, Paula cum Eustochio filia & Melania, Marcellini Cõsulis nepte, multis comitata virginibus: & Hieronymi nauigationẽ secuta, post Cyprũ Antiochiæ ipsa etiã appulit: deindè sancta Palæstinæ terra, quemadmodùm latè eius iter in Epitaphio psequitur D. Hieronymus, lustrata, Bethleem, ibì perpetuò Christi militiæ inseruitura, cõtendit. Mansit aũt ibì per trienniũ satìs angusto hospitiolo, quousq; latiùs extruxerit monasteriũ, vbì ipsa cum virginib9 maneret: & aliud, vbì Hieronymus & viri degerẽt, & diuersoriũ p hospitibus, ad ea loca pietatis & religionis causa aduenĩẽtibus. Diues enim erat Paula, & Nicopolis in Actiaco litore posita, ad eius, veluti quæ ab Agamemnone descẽdebat, possessionẽ maximè pertinebat. De Melania

Theodor. lib. 3. cap. 5. Hist. trip. lib. 6. ca. 19. Hist. trip. lib 5. ca. 47. Theodor. lib. 5. ca. 23. Hist. trip. lib. 6. ca. 23. Theodor. lib. 5. cap. 3. Epist. 77. Hist. trip. lib. 5. ca. 48 Epist. 61. cõtra errores Iohan. Hierosolym. Epist. 27. & 99. Ruffi. lib. 2. Inuectiuarum.

vide supra idem

lania quid egerit posteà, vir sanctus nusquàm meminit. Adhęsit enim illa Ruffino & Euagrio Pontico, ac Hieronymi vitę detrahere cœpit. In eius nomen ꝓpterea ille interdùm inuehitur, & à tenebris ꝑfidiæ dictã asserit: & dum de obtrectatoribus suis meminit: Hęc non est, inquit, illius culpa, cuius sub persona alius agit tragœdiam: sed Ruffini & Melaniæ magistrorũ eius, qui illum magna mercede nihil scire docuerunt. Ruffinus lib. 2. Inuectiuarũ aduersùs Hieronymum, ꝙ austerioris illa esset seuerior isq; disciplinæ, ꝓptereaq; illi Hieronymi vita nõ placeret, recessisse eam cõminiscitũr. Laudatam anteà à viro sancto, ac Teclæ nomine appellatã, adiungit, sed post discessum è suis erasam libris, quod falsum est. Regressa est enim illa Romã, Paula Eustochioq; relictis, & quod amplius est, sanctioris vitę ꝓposito abiecto, & instàr vxoris Lot, cùm aratri Christi stiuã teneret, retrò respexit: conuersaq; est in statuã illius salis, de quo scriptum est: Quòd si sal euanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet vltrà, nisi vt mittatur foràs, & cõculcetur ab hominibus. Epist. 17. Ex Prooemio su. per Epist. ad Titum. Epist. ad Cresiphontem contra Pelagianos. Epi. 101. ad Pãmachiũ. Gene. 19. Matt. 5.

Bethleem aũt primùm D. Hieronymus sibi sedem posuit, & deuotionis intuitu elegit: quòd in ea Saluator noster Christus natus, à pastoribus visus, & adoratus esset à Magis: Deindè, quòd amœnus, & solitariæ vitæ ex nemoribus illi adiacentibus commodus esset locus. Posita est autem Bethleem in meridiana plaga, & tribui Iudæ annumerata, sub Episcopatu Hierosolymitano, sex, vt testatur Seuerus Sulpitius, qui oram inuisit, & sex mensibus ibì cum sanctissimo viro degit, milliarijs à Hierosolyma distans, & sexdecim ab Alexandria mansionibus. Cellula, in qua Hieronymus mansit, posita erat, vt ipsemet in libro de nominibus Hebraicis testatur, in diuerticulo, quo ibatur ad tumulum Archelai Regis. Super ipsum autem specum, vndè salus mundo emersit, ecclesia constructa erat, & super ipsum præsepe, in quo agnus Dei reclinatus est, erectum altare: vt Christus in sacrificio ad placandam eius iram ibì Deo offerretur, vndè ille pro salute hominum primùm mundo illuxit. Construxit ibì posteà Paula monasteria quatuor, & diuersas pro diuersis peregrinis, iuxta viam posuit mansiones. Monasterium vnum viri incolebant, reliqua tria virgines, vt quæ in tres turmas diuisæ essent: licèt in opere & cibo seiunctæ, psalmodijs tamen & orationibus iungebantur. Erant hæc monasteria ad ecclesiæ super specum ipsum constructæ latus: ad eamque die tantùm Dominico virgines, vnumquodque agmen propriam matrem sequens, accedebant: à viris autem adeò separatæ viuebant, vt ne spadonibus quidem ad eas liceret accedere, & præ parietum altitudine nullus furtiuus ad eas aditus erat. Quæ fuerit earum vita, latè Hieronymus in Epitaphio Paulæ prosequitur. Locum, si quis plura desiderat, adeat. Epist. 61. cõtra errores Iohan. Hierosoly. Epist. 48. Epist. 27. in Epitaph. Paulæ. Epist. 48.

Ipse autem Hieronymus, qui vsque ab adolescentia monachi egerat vitam, die noctuque studijs, nunc legendo, nunc scribendo, vacabat, & cum alijs fratribus in monasterio labore desudabat: viuebat in paupertate, & vt Ruffino ipse testatur, pecunias nec habebat, nec habere volebat: sed habens victum & vestitum, his contentus erat: in cellula latebat, & sacerdotium non ambibat, nec humilitate damnata Episcopatum auro redimere festinabat. esse tantùm, non etiam apparére, cupiebat: & interno duntaxàt homine, non etiam externo, proficere satagebat. Hæreticos adeò persequebatur, vt coram eo hæreses, velutì coram Sole nebulæ, euanescerent. Nouerunt hoc Mileuitani Concilij Patres, qui ad Innocentium primum scribentes, Hieronymum vtì strenuum hæreticorum impugnatorem prædicant. Sanctam igitur rursùs inchoans vitam, & velutì nouus quidam miles, ad certamina laboresque consurgens, nihil omittit eorum, quæ ad æternam salutem consequendam vel vtile, vel necessarium esse retur: corpus ieiunijs macerat, mentem studijs, spiritum pascit oratione. Vbì oratio deficit, lectio: vbì lectio, oratio incipit. Somnus non ad delicias, sed ad naturæ capitur necessitatem: in duro, non in mollibus, cubat: & vili pallio, non precioso ac nitido tegitur indumento. ex ore nihil, nisì sanctum, nisì castum, procedit. quodcunque ex eo audieris, Christi sermo est: & in ipso quoquè silentio D E V M loquitur. Humilitatem non minùs re, quàm habitu & professione, præstat: hospites benignè excipit, omnesque præter hæreticos, illisque pedes etiam lauat. Vigilat cor eius dum dormit: & cum ambulante Christus ambulat, cum sedente sedet. Sed præter omnem tam animi, quàm corporis sanctitatem puritatemque, quibus velutì præclara lux quędam mundo irradiat: studijs, nunc aliquid vertendo, nunc commentando, incumbit, præcipuè autem aduersùs hęreticos elaborando. Epist. 112. Augustino. Seuer. Sulpitius. Lib. 1. cõtra Ruffinum. Lib. 2. cõtra Ruffinum.

Primo quinquennio, quo ex vrbe Roma discedẽs, Bethleem repetijt, Ecclesiasten ex Epist. 116.

Hebræo transtulit, & preclarissima illius ingenij monumenta, libros aduersùs Iouinianum, exarauit. Canîs iam caput eius spargebatur, ipséque nihil propterea ex studiorum assiduitate remittens, cùm Didymi Alexandrini, qui olim Athanasio charus, & magno Antonio amicus fuerat, fama vsquequaquè celebris ob doctrinæ magnitudinem efferretur, essétque illa tanto aliorum Doctorum fama celebrior, quanto hominis cęcitas, quę à parua illum ætate ceperat, singularem eam magis reddebat, rursùs Alexandriam, vt eum videret, & dubiorum, quę in scripturis habebat, ab eo solutiones audiret, perrexit, magnam cum eo amicitiam indè contraxit: talemque, vt ille Didymi de Spiritu sancto librum transferret, & Didymus expositionem in Osee prophetam, illi dicauerit: eiusdemque rogatu, Commentariorum in Zachariam libros quinque dictauerit. Meminit huius rei ipsemet Hieronymus in epistola ad Pammachium & Oceanum, ità scribens: Iam canîs spargebatur caput, & magistrum potiùs, quàm discipulum decebat. Perrexi tamen Alexandriam: audiui Didymum, in multis ei gratias ago: quod nesciui, didici: quod sciebam, illo docente non perdidi. & rursùs in Proœmio ad Ephesios: Non quò ab adolescentia aut legere vnquàm, aut doctos viros ea, quæ nesciebam, interrogare cessauerim, & memetipsum tantùm, vt plerique, habuerim magistrum. Deniquè nupèr ob hanc vel maximè causam Alexandriam perrexi, vt viderem Didymum, & ab eo in scripturis omnibus, quę habebam dubia, sciscitarer. Et in Proœmio super Osee prophetam ad Pammachium: Ante annos circiter vigintiduos, cùm rogatu sanctę & venerabilis socrûs, immò matris tuę Paulę, (illud enim nomen carnis, hoc spiritûs est, quę monasteriorum & scripturarum semper amore flagrauit, essem Alexādrię, vidi Didymum, & cum frequenter audiui, virum sui temporis eruditissimum: rogauique eum, vt quod Origenes non fecerat, ipse compleret, & scriberet in Osee commentarios. qui tres libros, me petente, dictauit, quinque quoquè alios in Zachariam. & in tertio contra Ruffinum libro: Extat liber Didymi ad te, quo sciscitanti tibi, respondit, non eos multa peccâsse, & ideò corporum carceres tantùm eis tetigisse sufficere. Magister meus & tuus, eo tempore, quo tu ab eo ista quęrebas, tres explanationum in Osee prophetam libros, ad me, me rogante, dictauit. ex quo apparet, quid me, quid te docuerit. Peritissimus in scripturis Didymus fuit, itaque, vt quemadmodùm librorum multitudinem Origeni, eloquentiam Ciceroni, Aristoteli argumenta, prudentiam Platoni, & Aristarcho eruditionem Hieronymus tribuit, ità scientiam scripturarum Didymo concedat. Non immeritò igitur, se Gregorium Nazanzenum & Didymum in scripturis sanctis catechistas habuisse, cum Domnione gloriatus. Quandiù autem Alexandrię apud Didymum vixerit D. Hieronymus, ipse non prodit. Ruffinus, si tamen ei credi potest, per mensem tantùm ibì eum mansisse scribit.

Ex Catalogo. *Epist. 65.* *Valdè laudat Didymũ, sed tamen alibì dicit errâsse eum, dum Origenem sequitur.* *Epist. 51. ad Domnionem.*

Reuersus ab Alexandria, rursúmque Hierosolymam & Bethleem suam repetens, magno labore & impendio Barrabanum, seu veriùs Barhamina, Hebręum pręceptorem noctù audit. Timebat enim ille Iudęos, proptereaque instàr Nicodemi, qui in tenebris Christum adijt, clàm, nè factum à Iudæis resciretur, hoc est, noctù tantùm Bethleem veniens, Hieronymum edocebat: magno enim precio eum, vt illuc ad docendum accederet, conducebat. Meminit huius præceptoris multis in locis, sicut de Huillo Origenes, præsertìm in Epistola ad Pammachium & Oceanum, & vbì Ruffino respondet, qui non minùs ineptè, quàm impiè, viro sancto obijciebat, quòd Barrabam, dimisso CHRISTO, sequeretur, & Iudaicis incumberet lectionibus: pulchrè sibi ex Euangelio lusum accepisse existimans, si cum Iudæorum populo clamaret, Non hunc, sed Barrabam: vir ipse, qui veluti inter olores anser obstreperet, & semet sanctorum doctorúmque hominum numero auderet immiscere. Cùm, vt respondens ei Hieronymus ait, ab eo Hebræam linguam discere non poterat: quia adeò tenacis erat ingenij, vt vnam sine alterius amissione discere non posset: suam enim, hoc est, Latinam, oblitus erat, dum peregrinam Græcorum sectatus est. Finxit, vt malignitatem hominis noscas, hęc garriens cornicula, Hieronymi etiam nomine epistolam, in qua, illum pœnitentiam agere, diceretur, quòd huic vacauerit studio, cùm in eo nil nisì falsum, vanumque reperiretur: & vbiquè per cereales & anabasios suos sparsam disseminauit. tantum sibi apud oẽs vendicat impudentia, & eousquè hominum liuor procedit. Et vndenàm apud nos ex Hieronymi studijs maior, q̃ ex Hebraicę linguæ cognitione vtilitas emanauit? vndè emolumentum maius profluxit? Eius enim tantùm inter-

Epist. 65. Pāmachio & Oceano. *Iohan. 3.*

interpretatio, ab ecclesia iamdiù recepta, in vsu nunc est: eius versio legitur & citatur. Septuaginta enim, exceptis Psalmis, qui ipsi etiam sicut à Hieronymo emendati sunt, leguntur, nullum ampliùs apud Latinos locum tenent. An non Abraham in omni Chaldęorum, & Moyses Aegyptiorum sapientia docti fuerunt? & Christiano homini nō licet in vtilitatem ecclesiæ, argutarum apum instàr, vndiquè, quæ bona ac recta sunt, colligere & comportare?

Epist. 108. ad Dōnionem ac Rogatianum.

Nihil propterea hoc studiū omittens D. Hieronymus, circuit etiam post hæc cū eruditissimis Hebręorum, omnem Palęstinę terram, vt cuncta illius loca, situs ac regiones, de quibus scriptura meminit, proprijs collustraret oculis, & quod absens audierat, pręsens videret. Et cùm Paralipomenon librum translaturus esset, propter immēsam congeriem nominum, quę in eo continetur, ex Tyberiade eruditissimum quendam Hebręum legis Doctorem, qui cæteris Iudęis admirationi erat, conduxit, & cum eo à principio vsque ad finem cuncta, quæ in eo libro scripta sunt, examinauit: sicut ipse ad Domnionem & Rogatianum testatur. Non multò pòst, quàm reuersus ex Alexandria fuit, vt ipse in Procemio eorum librorum testatur, Commentarios in Epistolam ad Ephesios scripsit. Adiunxit deindè eos, qui sunt ad Philemonem, mox qui ad Galatas, postremò qui ad Titum, vt ex eius præfationibus commentarijs adpositis constat. Omnes autem Paulæ & Eustochio, in Bethleem iam degentibus, dicauit. Commentarios verò, qui sunt super Matthæi euangelium, ad preces Eusebij presbyteri Cremonensis, intimi sibi amici, tunc Romam proficiscentis, tumultuariè conscripsit, sicut aliquanto posteà, qui sunt in septem prophetas, Micheam, Nahum, Habacuc, Sophoniam, Aggęum, Zachariam, atque Malachiam. in cæteros enim quinque minores, scripsit multò deindè, hoc est, mortua iam Paula, post vigintiduos circiter annos, ex quo ab Alexandria & Didymo reuersus fuerat: sicut in Abdiam tricesimo suę ętatis anno, & in quatuor maiores multò posteà, hoc est, in postrema ferè senectute. Verùm quia hāc rē plenè ipse differit, cum suis verbis ad Pammachium scribentem audiamus: Pręposte ro ordine atque confuso duodecim prophetarum opus & cœpimus, & Christo adiuuante complebimus. Non enim à primo vsque ad nouissimum, iuxta ordinem quo leguntur, sed vt potuimus, & vt rogati sumus, ita eos disseruimus, Nahum, Micheam, Sophoniam & Aggæum primò φιλοπονωτάταις Paulę, eiusque filiæ Eustochio προσεφώνησα. Secundò in Habacuc duos libros Chromatio Aquileiensi Episcopo delegaui. Tertiò post longi temporis silentium, Abdiam & Ionam tibi imperanti disserui. Pręsenti anno, qui sexti consulatûs Archadij Augusti & Anicij Probi fastis nomē imposuit, Exuperio Tolosanę ecclesię Pontifici, Zachariam, & eiusdem vrbis Minerio & Alexandro monachis, Malachiā prophetam interpretatus sum: statimque recutrens ad principium voluminis Osee, & Iohel, & Amos, tibi negare non potui.

Ex Procemio super Osee.

Ex Procemio in Abdiam.

Ex procemijs, maximè in Ezechielem.

Intereà Ruffinus librum Origenis περὶ ἀρχῶν multis enormibus refertum erroribus transfert, & vt illum mundo legendum obtrudat, Hieronymū, quòd Origenem ipse etiam transtulerit ac laudauerit, ad cęlum effert. Intercesserat inter eos anteà nescio quid dissidij, sed reconciliari inuicèm fuerunt. Verùm gratia malè sarta, non coït. Incipit eam ob causam cicatrix vix obducta recrudescere, dum Hieronymus ab amicis Pammachio & Marcellino ex vrbe monetur, se ex obliquis Ruffini laudibus Origenistam credi, & pro vero ità teneri, nisi suspiciones hominum purget. Verùm nondùm ad pugnas & contentiones verborum ventum erat, vt ab Epistola sexagesima sexta discere quis potest. Crescebat hoc eodem tēpore in Bethleem monasteriū, quod à Paula exędificabatur. verùm licèt pro viris & virginibus ibì degentibus satis capax extructum habitaculum esset, & pro peregrinis mansiones aliquæ circa viam erectę, tantus tamen vndiquè ad ea loca pietatis causa hominum cōcursus erat, pręsertìm monachorum, vt diuersorium magis amplum Hieronymus ędificare cogitauerit. mittit propterea Paulinianum sibi germanum, in patriam, iam à Gotthis vastatam, vt semirutas villulas, quæ barbarorum effugerant manus, & parentum communium venderet census. (obierant enim tunc Hieronymi Paulinianique parentes) degebat hoc tempore Romæ Ruffinus, eamque tunc Syricius, de cuius testimonio deindè sub Anastasio, qui eum de Origenis versione damnauit, gloriabatur, gubernabat. Ex ea Aquileiam & patriam reuersus posteá est, Pauliniano adhuc in Dalmatia & vicinis orîs manente. Me-

Ex præfat. Ruffini in lib. περὶ ἀρχῶν

Epist. 66.

Epist. 66. Ruffino.

minit huius rei in Epistola ad Pammachium, & in altera, quæ ad ipsum Ruffinum est,
Epist.26. Pammachio. his verbis Hieronymus: Nos, in ista puincia ędificato monasterio, & diuersorio proptèr extructo, nè fortè & modò Ioseph cũ Maria in Bethleem veniēs, non inueniat hospitiũ, tantis de toto orbe confluētibus turbis obruimur monachorum, vt nec cœptum opus deserere, nec supra vires ferre valeamus. Vndè quia penè nobis illud de Euangelio contigit,
Luc.14. vt futurę turris non antè computaremus expensas, compulsi sumus fratrem Paulinianum ad patriam mittere, vt semirutas villulas, quę barbarorum effugerunt manus, & parentum communium census venderet, nè cœptum sanctorum ministerium deserentes, risum maledicis & æmulis præbeamus. & ad Ruffinum: Frater meus Paulinianus necdùm de patria reuersus est, & puto quòd eum Aquileię apud sanctum papam
Epist.66. Ruffino. Chromatium videris. Sanctum quoq; presbyterum Ruffinum ob quandam causam per Romam Mediolanum misimus, & orauimus, vt nostro animo & obsequio vos videret.
Orosius li. 7 c.19. Gotthi autem aliquot annis ante Romam captam, hoc est, Valentis tempore, vt Orosius testis est, primùm Thraciam, exindè vt alij, Pannoniam Dalmatiamque vastârunt, quo tempore Stridon quoq; destructa fuit.

Epist.61. contra Iohannem. Epist.60. Reuersus Palęstinam Paulinianus, & iam triginta annorum vir factus, ab Epiphanio Cypri, inuitus, tento scilicet ore, nè reclamaret, primùm diaconus, deindè presbyter, in monasterio quodam Eleutheropolitani territorij ordinatus est. Arripuit ex hac causa inimicitiarum ansam Iohannes Hierosolymitanus Episcopus aduersùs Epiphanium, Hieronymumque, & monachos secùm degentes, qui se, vtì Origenistam, ab eis corripi & profligari videret. Asserit enim, in sua diœcesi Paulinianum, se inscio, ordinari non debuisse, prę sertìm cùm ætatis sacerdotio aptus ille non esset. Replicant illi, ad Eleutheropolitanam, nō Hierosolymitanā, diœcesim monasterium illud, vbi ordinatio facta est, pertinere: & Paulinianū, cùm iam triginta annorum sit, presbyteratui aptū esse, nec plures habuisse annos ipsum Iohannem, cùm Episcopus creatus est: contentio eousq; processit, vt Iohānes excommunicauerit omnes, qui Paulinianum pro presbytero haberēt, ità vt ipse etiam Hieronymus aliquandiù specum Domini tantùm videre, non etiam
Epist.61. cōtra Iohannem. ingredi, propter Ecclesiam super eum constructam, cum monachis posset. Posita enim sub Episcopatu Hierosolymitano Bethleem est. De hac autem re ipse his verbis cōqueritur: Ego misellus, dum in solitudine delitesco, à tanto pontifice repentè truncatus, presbyteri nomen amisi. & infrà: An non tu potiùs scindis ecclesiā, qui pręcepisti Bethleem presbyteris tuis, nè Competentibus nostris in Pascha baptismum traderent, quos nos Diospolim ad Confessorem & Episcopum misimus Dionysium baptizandos? Ecclesiam scindere dicimur, qui extra cellulas nostras, locum ecclesię non habemus? An non tu scindis ecclesiam, qui mandas clericis tuis, vt si quis Paulinianum ab Epiphanio Episcopo consecratum, presbyterum dixerit, ecclesiam prohibeatur intrare? ex quo tempore vsq; in præsentem diem, videmus tātùm specum Domini, & hęreticis intrantibus, procùl positi suspiramus. Nósne sumus, qui ecclesiam scindimus, an ille, qui viuis habitaculum, mortuis sepulcrum negat, qui fratrum exilia postulat?

Non contentus hac excommunicatione Iohannes, ab Imperatore etiam obtinuit, vt Hieronymus vnà cum monachis in exilium mitteretur: verùm re meliùs perpēsa, ef-
Epist.61. fectum suum rescriptum sortitum non est. Nupèr nobis, inquit, postulauit & impetrauit exilium, atque vtinàm implere potuisset, vt sicut illi voluntas imputatur pro opere, ità nos non solùm volūtatē, sed & effectu coronam haberemus exilij. Archelaus comes, sequester pacis inter eos priùs fuerat, & Theophilus Alexandriæ Episcopus eandem, nōdùm erroribus Iohannis cognitis, per Isidorum presbyterum procurauit. Verùm çùm D. Hieronymus hominis detexisset errores, quòd scilicet Origenista esset, & octo, quas interìm improbando recēset, hæreses prædicaret, & Pauliniani prætextu eos persequeretur, ipseque intereà Iohannes, vt se expurgaret, vocatus, accedere noluisset, finis controuersię positus est. Origenes enim, quem Iohannes sequebatur, ab Alexandrina tunc primùm Ecclesia sub Theophilo Episcopo, Epiphanio Hieronymoque instantibus, in Oriente damnatus est, quam condemnationem posteà Occidens Romaq; confirmauit.
Epist. 16. in Marcellæ Epitaphio. Romę Syricius Papa adhuc apostolicā regebat ecclesiā, cùm Ruffinus libros περὶ ἀρχῶν Origenis, à se versos, in ea disseminat, ac multos eorum decipit lectione. Hæretici, quod amplius est, simplicitati sancti viri illudētes, communionis literas, discessuri ex vrbe, impetrant.

petrant. negauerunt enim se Origenis sequi errores. Detegit errores eorũ Marcella, & examinatis testibus,illos adeò conuincit,vt cùm vocati venire noluerint, ab Anastasio, qui Syricio successit,condemnati sint.

Hoc tempore inimicitiæ,quæ olìm erant ex causa fidei cum Ruffino, & sopitę, non extinctę,fuerant,in apertas contumelias eruperunt.Dum enim ille Hieronymũ secùm in hæresis suspicionem,velutì Origenista esset,trahere suis præconijs conatur,& vir san ctus se ab huiusmodi infamia extricare cunctis viribus quærit,necesse fuit apertè in hostem procedere,& amicitiam ab adolescentia cum Ruffino contractam,religionis cau sa penitùs scindere. Quis enim æquo animo se hęreticum appellari patiatur, & perpetuò permansura infamia notari?præsertìm cùm huiusmodi labes vix vnquàm eluatur,& nisì infinitis propemodùm contrà scriptis, testificationibus, ac rebus etiam gestis contrarium posteà manifestè appareat,nunquàm tollatur.Insurgit propterea acriter vir san ctus in Ruffinum,& cunctis viribus insidiantem sibi proterit hostem, & non tantùm in refellendis falsò vitæ obiectis criminationibus,quàm in abigenda à se hæresis infamia occupatur:tantaque indignatione huius materiam defensionis suscepit,vt stylum, iam ob omissa à multis annis gentilium literarum studia languentem,& propter Hebraicæ linguæ barbariem quandam vitiatum, quasì tunc à rhetorum schola egressus esset, ità ornatè acuteque exacuerit,vt Ruffinus posteà ne inter doctos quidem haberi cœperit.

Regebat hoc tempore Romanam ecclesiam Anastasius Papa,eique Ruffinus libellũ, Epist.82. cui posteà Hieronymus respondit,dicauit:& in Africa docebat Aurelius Augustinus, & Marcellino Hipponensem gubernãs ecclesiam,suę doctrinæ ac sanctitatis documenta vbiquè spargebat. Audiens iam celebrem Hieronymi tum senis,per totum terrarũ orbem diffusam famam,(ad eum enim velutì ad oraculum quoddam vndiquè concurrebatur) & se Hieronymi comparatione tanquàm nouum quendam in Ecclesiasticis studijs militẽ esse cognoscens, contrahendæ amicitiæ causa ad eum scribere incipit, interrogans ab eo quędã,& expositionem eius de Pauli simulatione modestè vellicãs,in scribendo rescribendoq; pro talibus rebus multum cõteritur tempus, dum literę serò ad Hieronymũ, ad quem mittuntur,perueniunt.Certatum est aliquandiù pro hac re inter eos,pręsertìm dum expositionem suam,quòd Paulus simulauerit,Hieronymus defendere,& Augustinus,dum mendacium omne à scripturis sacris tollit,alio modo solui posse difficultatẽ contendit:Videlicet,vt Paulus seruando tunc modo quodam non necessario legalia,minimè errauerit,proptereaq; rectè Petrũ,qui ad ea gentiles exẽplo suo adigeret, repręhẽdere potuerit. Putatũ est à principio,inter eos magnas exorituras forè discordias,dũ Hieronymus,à iuuene tũc primùm exoriente videns se notari,excanduit. Verùm Christi charitas,qua inter eos certabatur,omnem discordiam ademit,tantumq; posteà Augustinus Hieronymo detulit,vt scripta sua discutienda illi miserit,libros dicauerit, & q̃- Epist.86. stiones aliquot, pręsertìm quę sunt de origine animę,ab eo petiẽrit,& quia propter locorum distantiam & animarum curam proficisci ad discendum in Bethleem non pote- Epist.94. rat,misit ad eum,qui sua vice quęrerẽt & discerent multa à Hieronymo,Paulum Orosium,Alipium,& Profuturum quendam presbyterum,qui tamen Profuturus morte præ- Epist.94. uentùs,eò peruenire non potuit.Misit per Cyprianum diaconum & alios epistolas mul- Epi.86. tas,vehementerque dolebat,se eò ad discendum proficisci non posse. multum enim, vt par erat,deferebat Hieronymo,& in viro non minùs omnis generis cumulatè positam doctrinam,quàm vitę sanctitatem,admirabatur:sicut ipse ad eum scribẽs,his verbis testatur:Tantæ autem mihi in literis tuis,quæ in manus nostras peruenire potuerũt, appãrent res, vt nihil studiorum meorum mallẽ,si possem,quàm inhærere lateri tuo. Quod Epist.115. ego quia non possum, aliquem nostrorum in Domino filiorum erudiẽdum nobis ad te mittere cogito,si etiam de hac re tua rescripta meruero.nam neq; in me tantum scientię scripturarum diuinarum est,aut esse iam poterit,quantum inesse tibi video. Quòd autem Paulus Orosius in Bethleẽ cũ Hieronymo fuerit,ipsemet in septimo historię suæ libro prodit his verbis:Ego quoq; ipse virũ quendã Narbonẽsem,illustris sub Theodosio militię,etiam religiosum,prudentemque & grauem,apud Bethleem oppidum Palęstinę,beatissimo Hieronymo presbytero referente,audiui,se familiarissimum Atthaulpho apud Narbonam fuisse.

At non solùm Augustinus, sed totus terrarum orbis senem venerabatur. Seuerus Sulpitius propterea illum inuisit,& sex mensibus cum eo mansit: mansissetque, vt ipse ait,

ait, perpetuò, si potuisset, doctissimum in omni fuisse sententia, & acerrimum prędicat hostem hęreticorum, & quòd omne tempus in studijs consumeret, intereà asserens. Hedibia & Algasia ex vltimis Galliarum finibus Apodemium pro mirarum quęstionum solutione ad eum misit: miserunt ex Germania Sunia & Fretella, vt varietatem Psalterij ab eo audirent. Mittebant ex vrbe Pammachius, Oceanus, & alij: vt vel contra hæreticos responderet, vel dubia aliqua à se mota dissolueret. Mittebant & ex reliquis oris reliqui: tantusque vndiquè ad eum quæstionum ac literarum concursus erat, vt scribens Paulino, hoc ipsum ipse illis verbis testetur: Et vt sanctę menti tuę simpliciter fatear, vno ad Occidentem nauigandi tempore, tantę à me simul epistolæ flagitantur, vt si cuncta ad singulos velim scribere, occurrere nequeam.

Epist. 150. 151. Epist. 135. Epist. 153.

Ob res Paulę & Eustochij Firmum presbyterum Rauennam, Africam, Siciliamque his temporibus Hieronymus misit: qui ad eum reuersus, sospitem esse Augustinum renunciauit. Moritur intereà Paula, antequàm scilicet Roma à Gotthis sub Innocentio, Duce Alarico, caperetur, hoc est, Honorio Augusto sexiès & Arestino consulibus, sub finem scilicet Anastasij Pontificatûs, anno scilicet Domini quadringētesimo septimo. Assidet ægrotanti Hieronymus, & in longa eius infirmitate sedulò inseruit. Succedit Anastasio Innocentius primus, cuius octauo anno cùm is Rauennæ, vt author est Orosius, moraretur, Roma capta fuit. His octo, qui à fine Anastasij ad Romam captam præterfluxerunt, annis in Esaiam & Hieremiam D. Hieronymus scripsit. patet enim ex Præfationibus affixis obijsse iam Paulam. Nam quòd capta tunc fuisset Roma, anno scilicet Domini quadringentesimo duodecimo, in Procemio Ezechielis ipsemet clarè his verbis ad Eustochium scribens, meminit: Postq̄ verò clarissimum terrarum oīum lumen extinctum est, immò Romani Imperij truncatum caput, &, vt veriùs dicam, in vna vrbe totus orbis interijt: obmutui, & humiliatus sum, & silui de bonis, & dolor meus renouatus est. & ad Marcellinum: Ezechielis volumen olìm aggredi volui, & sponsionem creberrimam studiosis lectoribus reddere: sed in ipso dictandi exordio ità animus meus occidentalium prouinciarum, & maximè vrbis Romæ, vastatione confusus est, vt iuxta vulgare prouerbium, proprium quoquè ignorarem vocabulum. De vrbis Romę vastatione meminit etiam in Epitaphio Marcellæ, cui & Pammachio Daniëlis commentarios dicauit, qui etiam ipsi ante captam Romam conscripti sunt, post mortem similiter, vt reor, Paulæ, sicut Epitaphium Marcellæ post illius ruinam. Nobiles multi, & vtriusque sexûs homines post euersam Romam Hierosolymam pergebant, quos Hieronymus ea, qua poterat, humanitate gratanter accipiebat. Vndè in Procemio commentariorum tertij libri Ezechielis, sic ipse ad Eustochium scribit: Quis crederet, vt totius orbis extructa victorijs Roma corrueret? vt ipsa suis populis & mater fieret, & sepulcrum? vt tota Orientis, Aegypti, Africæ litora olìm dominatricis vrbis, seruorum & ancillarum numero complerentur? vt quotidiè sancta Bethleem nobiles quondàm vtriusque sexûs, atq; omnibus diuitijs affluentes, susciperet mendicantes, quibus quoniam opes ferre non possumus, condolemus, & lachrymas lachrymis iungimus, occupatique sancti operis sarcina, dum sine gemitu confluentes videre non patimur, explanationes in Ezechielem, & penè omne studium omisimus. Laudās in Epitaphio Marcellę Anastasium Papā Hieronymus, ait indignā fuisse Romam, quę eum diù haberet, nè sub tali Pōtifice illa vel caperet, vel eius precibus placatus Deus, faceret nè caperetur.

Epist. 91. Orosius. li. 7. c. 28. Epist. 82. Epist. 16.

Senuërat iam Hieronymus, & in Prophetarum interpretationibus occupatus, studiū quotidiè ponebat, cùm statìm ex vrbe Hierosolymam Fabiola insperata aduenit, vt in sanctis locis Christo seruiret. Affert secùm ingentem, quô Hieronymum, Eustachium & virgines recreet, lętitiam fœmina, quę tamen paruo durauit tempore. Dum enim loca sancta inuiseret, statìm nuncius affertur, Hunnorum infinita examina cuncta sibi obuia vbiq; vastantium, Hierosolymā petere. Inueteratum sanctorum locorum desiderium Hieronymū, vt in fixis maneret cum virginibus sedibus, tenuit: quanuis paratam ad fugam classem teneret Fabiola, vt quę ad iter expedita esset, quippè quę sedes iā nullas posuerat, ac tota esset in sarcinis, Roman redijt. Cōscripsit ei posteà librū de Quadragintaduabus māsionibus, sicutì viuēti pollicitus fuerat, & memorię mortuę reddit, sicutì viuēti opus, quod est de sacerdotalibus vestibus, in procinctu, cùm nauigaturus iā esset, p̄stitit. Quòd aūt post Romam captā, barbarorum illuuies Orientis loca, pręsertìm Syriæ cum Antiochiæ obsidione percurrerit atque vastauerit, ipsemet Hieronymus, scribens Marcel-

Epist. 30. Fabiolę Epitaph. Epist. 127. Epist. 128. Epist. 82.

Marcellino & Anapſychiæ, apertè teſtatur: in qua Epiſtola Fabiolæ etiam mentionem facit, aſſerens quòd duos ſuper Ezechielem commẽtariorum libros ei miſerat, & quòd ab ea exemplaria mutuari, ſi vellet, poſſet.

Exponebat pręter commentariorum tam exactos labores, Bethleem manens Hieronymus in conuentu fratrum ſacros Bibliorũ libros, à Septuaginta verſos: de qua re ipſe his verbis meminit: Egóne contra LXX. interpretes aliquid ſum locutus, quos ante annos plurimos diligentiſſimè emendatos, meæ linguę ſtudioſis dedi, quos quotidiè in conuentu fratrum ediſſero, quorũ pſalmos iugi meditatione decanto? Ruffinus grammatici eum vſum officio, & ante non multos annos, nobilium pueros ſibi ad diſcẽdum Chriſti timorem commiſſos, humanioribus poetarum & hiſtoricorum literis docuiſſe criminatur: quaſi crimen, & non potiùs immenſa ſit laus, vnà cum Chriſtianæ religionis rudimentis, literas quoquè, quæ illi ætati neceſſariæ ſunt, pueris tradere, & paruulis tanquàm paruulum fieri, vt eos quis lucrifaciat. Vide quò hominis liuor procedat, vt quod laudis loco ſit, opprobrio detur. Certè ipſe in Procemio tertij ad Galatas libri, Paulę & Euſtochio teſtatur, quindecim & ampliùs tunc fuiſſe annos, ex quo gentilium libros non legerit. Lib. 2. cõtra Ruffinum. Ruffinus li. 2. Inuecti-uarum.

Præter ſtudiorũ & orationis occupationem, neceſsè illi erat, quotidiè aduenientes ad ea loca Chriſtianos accipere, & ea qua poterat humanitate recreare. Qui quidem concurſus tantus erat, vt ſtudijs vix eſſet relictus locus. De qua re ità ipſe Euſtochio teſtatur: Fateor me explanationes in Ezechiel multo antè tempore promiſiſſe, & occupatione de toto huc orbe venientium implere non poſſe, dum nulla hora, nullumque momentum eſt, in quo non fratrum occurramus turbis, & monaſterij ſolitudinem hoſpitum frequentia commutemus, intantùm, vt aut claudendum ſit nobis oſtium, aut ſcripturarum, per quas aperiẽdæ ſunt fores, ſtudia relinquẽda. Itaque lucratiuis, immò furtiuis noctium horis, quę hyeme propinquante longiores eſſe cœperunt, ad lucernulam qualiacunq; hæc ſunt, dictare conamur. Ad Lucinium quoq; ſcribens, quòd prę frequẽtia & peregrinorum turbis relegere quę ſcripſerat, nõ potuerit, aſſerit. Recipiebat enim venientes omnes ad ea loca cum tanta charitate, vt pedes etiam ſe illis ſolitum eſſe lauare, his verbis teſtetur: Nobis in monaſterio hoſpitalitas cordi eſt, omneſque ad nos venientes lęta humanitatis fronte ſuſcipimus. veremur, enim, nè Maria cum Ioſeph locum non inueniat in diuerſorio, nè nobis Ieſus dicat excluſus, Hoſpes erã, & non ſuſcepiſtis me. Solos hæreticos non recipimus, quos vos ſolos recipitis. Propoſitum nobis quippe eſt, pedes lauare venientium, non merita diſcutere. In pœmio 7. libri ſup Ezechielẽ. Epiſt. 28. Lib. 3. cõtra Ruff.

Ad decrepitam propemodùm & vltimam iam venerat ætatem, ſicut ipſe ad Auguſtinum his verbis teſtatur: Me autem ætatis vltimæ, & penè decrepitum, ac monaſterij & ruris ſecreta ſectantem, paruipendunt. Nec tamen propterea à ſtudijs quicquam operę remittebat, & non minùs ad orandum alacris, quàm ad legendum promptus ſurgebat. Mirum erat in corpore, ieiunijs & ætate conſumpto, tantum ſpiritûs, tantum vigere fortitudinis. Quod corpori deerat, ſupplebat animus, & ſacrarum rerum meditatione mentem quotidiè recreabat. Videres hominem, à corporeis vinculis abſolutum, veluti auem quandam à nexibus expeditam, nihil aliud nisi cælum ſpectare ac petere: & quanto magis morti appropinquabat, tãto plùs in eo ſpiritus excitabatur: ità vt mortem, demigrationem quandam à terrenis ad cæleſtia, à caducis ad æterna, non naturę diſſolutionem, in eo crederes. Sapientia, quæ ætate in omnibus creſcit, in eo, quem ſemper comitata fuerat, abſolutiſſima tunc erat: animi fortitudo, quæ iuuenem mirabiliter poſſederat, morti vicinum omni ex parte circundabat. Chriſtianę religionis zelus, in eo alioqui perpetuus, prope mortem maior ſurgebat. Languebant quidem membra, ſed animus vigebat, & in corpore iamiam caſuro, mens ſemper cæleſtia cogitans excitabatur: nec illi, vt cæteris euenire ſolet, vnà cum ſenectute animus frigeſcebat, ſed citò tanquàm corporeum onus depoſiturus, alacrior ad finem tendebat. Sciebat ſe curſum ſuum bene peregiſſe, fidem ſeruâſſe, & in omnibus vt ſtrenuum militem ſub CHRISTO duce feciſſe ſtipendia. Propterea ad coronam illi repoſitam, lætus gaudenſque properabat, & veluti imbribus multis ac procellis exagitatus oppreſſuſque viator, æternum quietis, quò ſe reciperet, tectum optabat, & poſt bellorum turbines, & varias mundi pelagi iactationes, quietum cælorum portum ingredi, & amœnum hortum incolere deſiderabat: & quo magis ſe illi appropinquare Epiſt. 86. Poſt multos exantlatos propicitate labores, lętus ad Patriã cęleſtẽ adſpirat.

quare cernebat, eo lętior incedebat. Repetebat animo seruis suis à Domino repromissa,
1.Cor.2. quæ nec oculus viderit, nec auris audiuerit, nec in cor hominis ascenderint, & vberri-
Ezech.34. ma pascua vnà cum amoenissimis riuis, Christi ouibus per Ezechielem pręmonstrata,
mente tenebat: & cùm longum peregrinationis suæ tempus consideraret, cum pro-
Psal.119. pheta Dauid clamabat: Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est: habitaui cum
habitantibus Cedar, id est, tenebras: multùm incola fuit anima mea. & rursùm: Quàm di-
Psal.83. lecta tabernacula tua, Domine virtutum? concupiscit & deficit anima mea in atria Do-
Psal.41. mini. &, Quemadmodùm desiderat ceruus ad fontem aquarum, ità desiderat anima mea
ad te, Deus meus. Sitiuit * in te anima ad Deum fontem viuum: quandò veniam, & appa-
rebo ante faciem Dei?

Dum ijs cogitationibus vir sanctus exęstuat, & se ad amplexus pręparat spōsi, in leuem incidit febriculam, quæ illum iam in carne sua pręmortuum dum diuexarent, reputabat animo mundi, quas pertransierat, miserias omnes, quibus tempestatibus iactatus, quibus persecutionibus exagitatus fuerit, quomodò in hac vita nihil certum, nihil beatum inueniretur. Orbis dominam concidisse Romam videbat, vrbes potentissimas redactas in cinerem considerabat, & barbarorum incursionibus cuncta vastata. Quid non exire ex his miserijs, & in amplexus sponsi volare ille cuperet? quid non corporis abiecto carcere, expeditum in cælum tendere? Appropinquantē cernebat sponsum, & innumeris Angelorū agminibus, & sanctorū choris ad se iamiàm tendere conspiciebat. Eò ille mentē, eò tendebat oculos: & velutì iam solutus à carnis vinculis, ibì sibi esse videbatur, vbì vnientē ad se Christū conspicabatur. Mortē propterea velutì sororē charissimā, vt sibi ea quæ videbat, concederet, precabatur. Aderāt iuxta eū monachi, & Christo dicatæ virgines, & ex varijs sanctorum locorum vndiquè, qui ad talis viri exitum confluxerāt, hoïes: quos oēs ille læto & alacri vultu conspiciebat, & vt Deo omni inseruirent nixu, exhortabatur. Aderat Eusebius & cæteri presbyteri, qui secùm Christo militauerant, & abeuntē à se cōmunem patrem omnes lamētabantur. Solabatur ille cunctos, & ad humilitatem, patientiam, charitatem, cęterasq; hortabatur virtutes, & nè sibi cælestem inuiderent patriam, precabatur: quandò se nihil aliud optâsse semper aiebat, quàm ad eum diem peruenire, vndè illi ad cælestem beatitudinem daretur aditus.

Christo animī sanctissimā reddit. His & huiusmodi verbis sanctos omnes, qui aderant, postquàm est adhortatus, & virgines, vt in proposito castitatis manētes, Christo seruirent, animauit: versus ad sponsum, quem sibi iam adesse videbat, illi spiritum suum commendans, obdormiuit in Domino die vltimo Septembris mensis, sub Honorio & Theodosio iuniore, multis clarus miraculis: vir, cui nec Gręci, nec Latini, quem comparent, habent aliquem. In eum enim doctrinæ omnes & virtutes ità cumulatè se contulerunt, vt post eum, quem in aliqua re gentibus inuideat Ecclesia, neminem inueniat. Nam etsì multos in Ecclesia præstantissimos ac doctissimos habuerimus viros, neminem tamen, qui tot ac tanta in omni doctrinarum genere sciuerit, & qui tot linguarum habuerit cognitionem, inuenimus. Quòd si in aliqua re ipse ab aliquo vincatur, semper tamen & supersunt alia, in quibus tandèm illi pręstās Hieronymus, victor abscedat. Augustinus, qui Iohanni Baptistæ eum
Epist.113. compatat, fatetur in se nec esse, nec esse vnquàm posse tantum scientiæ diuinarum scripturarum, quantum in Hieronymo esse videbat. Et contra Iulianum scribens: Sanctus,
Lib.1.cōtra Iulianum. inquit, Hieronymus presbyter Græco & Latino, insupèr & Hebręo eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem transiens Ecclesiā, in locis sanctis, atque in literis sacris vsq; ad decrepitam vixit ætatem. Hic omnes, vel penè omnes, qui ante illum ex vtraque parte orbis de doctrina Ecclesiastica scripserant, legit. Et libro decimooctauo de ciuitate Dei, Non defuit, ait, temporibus nostris presbyter Hieronymus, homo doctissimus, & trium linguarum peritus: qui non ex Gręco, sed ex Hebræo in Latinum eloquium scripturas cōuertit. Gelasius Papa, vt omittam Damasum, qui tantum illi tribuit, & D. Gregorium, qui honorificè de eo meminit, ità de B. Hieronymo scribit: Itèm Ruffinus vir religiosus
Dist.15.c. Sancta Roman. Ecclesia. plurimos Ecclesiastici operis edidit libros: nonnullas etiam scripturas interpretatus est. Sed quoniam B. Hieronymus in aliquibus eum de arbitrij libertate notauit, illa sentimus, quę B. Hieronymum prędictum sentire cognoscimus: & non solùm de Ruffino, sed etiam de vniuersis, quos vir sæpiùs memoratus, zelo Dei & fidei religione repręhendit. Itèm Origenis nonnulla opuscula, quę vir beatus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus. & paulò superiùs: Vitas patrum, Antonij, Pauli, Hilarionis, & omnium

Ere-

Eremitarum, quas tamen vir beatissimus scripsit Hieronymus, cum omni honore suscipimus.

Quot autem vixerit annos, & quibus Consulibus obierit, mihi incertum. Vnum tantùm cõstat, ad decrepitam vsque, vt tradit Augustinus, eum vixisse ætatem. Prosper, quem multi secuti posteà sunt, vixisse eum annis vno & nonaginta testatur: obijsseque anno Domini CCCC.XXII. natum hac ratione sub Constantini Magni imperio, anno XXII. alij deindè addiderunt. Paulus Diaconus, Sigebertus, Beda, & vulgatũ Ecclesiæ Martyrologium, vixisse eum annis septem ampliùs aiunt, hoc est, octo & nonaginta. Nec desunt, qui centesimum eum prêterijsse scribant annum. Incertę tot Scriptorum sententiæ, incertam etiam nobis Hieronymi ætatem reddunt: prę sertim cùm Beda sub Archadio eum obijsse testetur, & Prosper anno Domini quadringentesimo vicesimosecundo, hoc est, sub Honorio & Theodosio iuniore. Quę vtraque sententia in illud recidit, vt Constantini Magni tempore natum Hieronymum dicamus, anno scilicet eius vel xv. vel xxij. Verùm cùm eum non sub Constantino, sed Constantio filio natum, proptereà quòd Iuliani tempore puer esset, & grammaticę operam daret, ipsius Hieronymi testimonio initiò probauerimus: superest, vt fundamentum, quo innitũtur, totum corruat: & aliquid tot annorum ex eius vita detrahendum sit, quandò eum sub Honorio & Theodosio obijsse pro compertissimo habeo, hoc est, aliquot annis ante mortem D. Augustini, qui obijt anno Domini CCCC.XXX. hoc est, sub Theodosio iuniore, & Valentiniano tertio.

Varię sententię de S. Hieronymi ætate.

Et vt scias mendacium sibi nunquàm constare, natalem Hieronymi diem, quidam in decimumquintum, alij in vicesimumsecundum, vel vicesimumquintum, plurimi in tricesimum primum Constantini Magni annum, ex vitæ longitudine reijciunt. Sigebertus, qui XCVIII. annos eum vixisse asserit, corpus laboribusità confectum Hieronymum habuisse scribit, vt nisi fune manibus appręhenso, qui ad hoc ei de trabe pẽdebat, surgere de lecto non potuisse testetur. Marcellinus comes, vir fidei & authoritatis magnæ, per D. Augustini, quẽ & ego sequor, vestigia cautiùs incedens, nec quo anno mortuus, nec quot ille vixerit definit annis: admodùm tantùm senẽ decessisse asseuérat, hoc est, vt ait Augustinus, in decrepita ętate, peracta scilicet senectute. In hunc sensum scribens Hieronymus ad Augustinum, se penè decrepitum asseuérat. ad quam decrepitatẽ peruenisse tãtùm illum Augustinus significat, cùm ait, Vsque ad decrepitam vixit ętatem. Alioquì si valdè decrepitum eum intelligere velis, necessè esset, vt vel post Augustinum decessisset, vel anno saltem xv. Constantini Magni natus esset. quod vtrunq; falsum est. vtcunquè, cõstat certè ex eius scriptis, post Romam captam ab Alarico, quod fuit anno Domini CCCC.XII. aliquot eum vixisse annos. siquidem non solùm ruinam illam Romanos fugientes, se in Bethleem pluriès excepisse narrat, verumetiã aliqua posteà eum scripsisse appáret: vt commentaria in Ezechielem, Epitaphium Fabiolæ, similiter & Marcellæ. Augustinus libros suos de Anima, illi dicãs, post Romam captam misit: sed tabellarius, vt ipse testatur, mortuum illum inuénit.

Vtebatur vir beatissimus in senectute breui quodam pileo, quo frigescens iam corpus confoueret: de qua re ipse Paulino, qui sibi illum donauerat, scribens, ità ait: Pileolũ textura breuem, charitate latissimum, senili capiti confouendo libenter accepi, & munere, & muneris authore lętatus. Humatus post mortẽ in Bethleem fuit, exequijs illi ex Christiana religione, vt Antonium Paulo fecisse ipse refert, ritè anteà celebratis. Translatus indè posteà Romam est vnà cum Christi Saluatoris nostri prę sepio, septimo Idus Maij, eo scilicet die, quo præceptoris sui Gregorij Nazanzeni festum agitur. Reiectus deindè est dies in vigiliam Ascẽsionis à Pio secundo Pontifice maximo, vt festiuiùs ac frequentiùs ageretur, plenaria sepulcrum eo die adeuntibus, criminum indulgẽtia condonata. Iacet autem beatissimus vir omni prę conio maior, & quem cuncta suspirent secula, super Exquilias, ꝓprio sibi iuxta prę sepe Dñi erecto altari, vbi sacra adhuc eius seruatur tunica, in ecclesia S. Marię Maioris: quã tu amplissime Cardinalis Carole Borromee, non minùs pietate & religione, ꝗ charitate conspicuus, & in tanta rerum affluentia ac imperij potestate, rarum apud omnes exemplũ, cum immensa tua laude, & populi vtilitate, regis atque gubernas.

Epist. 153.

Festũ translationis eius.

VITA S. HONORII DOROVERNENSIS (SIVE CANTVARIENSIS) ECCLESIAE EPISCOPI,

authore venerabili Beda presbytero, Ecclesiast. Historiæ Gentis Anglorum, Lib. 2. cap. 18. & 19.

30. Septbr.

POstquã Iustus Archiepiscopus est ad cælestia regna sublatus, Honorius est pro illo in prȩsulatũ electus. Qui ordinandus, venit ad Paulinũ: & occurrente sibi illo in Lindocolnio, quintus ab Augustino, Dorouernẽsis ecclesiȩ consecratus est antistes: cui etiã præfatus Papa Honorius misit pallium & literas, in quibus decreuit hoc ipsum, quod in Epistola ad Eduinũ regẽ missa, decreuerat: scilicet, vt, cùm Dorouernensis vel Eboracensis antistes de hac vita transierit, is, qui superest, consors eiusdem gradûs, habeat potestatem alterum ordinandi in loco eius, qui transierat, sacerdotem, nè sit necessè, ad Romanam vsque ciuitatẽ per tam prolixa terrarum & maris spatia, pro ordinando Archiepiscopo semper fatigari. Quarum etiam textum literarum, in nostra hac historia ponere commodum duximus.

Epistola Honorij Papæ ad Honorium Archiepiscopum.

Dilectissimo fratri Honorio, Honorius. Inter plurima, quȩ redẽptoris nostri misericordia suis famulis dignatur bonorum munera prȩrogare, illud etiam clementer collata suȩ pietatis munificentia tribuit, quotiès per fraternos affatus vnanimã dilectionẽ quadam contemplatione alternis adspectibus reprȩsentat: pro quibus maiestati eius gratias indesinenter exoluimus, eumque votis supplicibus exoramus, vt vestram dilectionem, in prȩdicatione Euangelij elaborantem & fructificantem, sectantemque magistri & capitis sui sancti Gregorij regulã, perpeti stabilitate confirmet, & ad augmentum ecclesiȩ suæ potiora per vos suscitet incrementa: vt fide & opere in timore Dei & charitate, vestra acquisitio decessorumque vestrorũ, quæ ꝑ domini Gregorij exordia pullulat, conualescendo ampliùs extẽdatur: vt ipsa vos Dominici eloquij, promissa in futuro respiciãt, vosque vox ista ad æternam festiuitatem euocet: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. & iterùm: Eugè serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. Et nos equidẽ, fratres charissimi, hȩc vobis pro æterna charitate exhortationis verba prȩmittentes, quȩ rursùs pro ecclesiarũ vestrarum priuilegijs congruere posse conspicimus, non desistimus impertire: & tam iuxta vestram petitionem, quàm filiorum nostrorum regum, vobis prȩsenti nostra prȩceptione, vice beati Petri Apostolorum principis, authoritatem tribuimus, vt quandò vnum ex vobis diuina ad se iusserit gratia vocari, is qui superstes fuerit, alterum in loco defuncti debeat Episcopum ordinare. Pro qua etiã re singula vestrȩ dilectionis pallia pro eadem ordinatione celebranda direximus: vt per nostræ prȩceptionis authoritatem, possitis Deo placitam ordinationem efficere: quia vt hæc vobis concederemus, longa terrarum marisque interualla, quæ inter nos ac vos obsistunt, ad hæc nos condescendere coëgerunt: vt nulla possit ecclesiarum vestrarum iactura, per cuiuslibet occasionis obtentum quoquo modo peruenire, sed potiùs commissi vobis populi deuotionẽ pleniùs propagare. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater. Data die tertio Iduũ Ianuariarum, imperantibus Dominis nostris pijssimis Augustis, Heraclio & filijs, anno Dominicȩ incarnationis sexcẽtesimo vigesimoquarto.

Matt. 11.

Matt. 25.

Pallij antiquus vsus.

Ex Cap. 19.

Misit idem Papa Honorius literas etiam genti Scotorum, quos in obseruatione sancti Paschȩ errâsse compererat, solerter exhortans, nè paucitatẽ suam, in extremis terræ finibus constitutam, sapientiorem antiquis siue modernis, quȩ per orbem erant, Christi ecclesijs æstimarent: néve cõtra Paschales computos, & decreta synodalia totius Orbis Pontificumque, aliud Pascha celebrarent. Sed & Iohannes, qui successori eiusdem Honorij Seuerino successit, cùm adhuc esset electus in pontificatum, pro eodem errore corrigendo, literas ei magna authoritate atque eruditione plenas direxit, euidenter adstruens, quia Dominicum Paschæ diem quintadecima luna vsque ad vigesimamprimam, quod in Nicena synodo probatũ est, * celebrari oporteret: necnon & pro Pelagiana hæresi,

O si isthuc obseruassent nostrorũ temporũ nouatores.

* inquiri

resi,quam apud eos reuiuiscere didicerat, cauenda ac repellenda,in eádem illa epistola monere curauit. Cuius epistolæ principium est:

Dilectissimis & sanctissimis Tomiano,Columbano,Chromano,Dimano & Bagitano Episcopis: Chromano,Hernianoq;,Laustrano,Sullano & Segiano presbyteris: Sarono,cæterisq; doctoribus,seu Abbatibus Scotis,Hilarius Archipresbyter & seruans locum sanctæ sedis Apostolicæ, Iohannes Diaconus, & in Dei nomine electus. Itèm Iohannes primicerius,& seruans locum sanctæ sedis Apostolicæ,& Iohannes seruus Dei, consiliarius eiusdem Apostolicæ sedis.

Ad scripta,quę perlatores ad sanctæ memorię Seuerinum Papam adduxerunt, eo de hac luce migrante,reciproca responsa,quæ postulata fuerant, siluerunt. Quibus reseratis,nè diù tantę quęstionis caligo indiscussa remaneret,reperimus quosdam prouincię vestrę contra orthodoxam fidem,nouam ex veteri hæresim renouare conãtes, Pascha nostrum,in quo immolatus est Christus,nebulosa caligine refutantes, & quartadecima luna cum Hebręis celebrare nitentes. Quo Epistolæ principio manifestè declaratur, & nuperrimè temporibus illis hanc apud eos hęresim exortam,& non totam eorum gentem,sed quosdam in eis hac fuisse implicitos. Exposita autem ratione Paschalis obseruantiæ,ità de Pelagianis in eádem epistola subdunt: In Scotia nõ ritè celebratum Pascha.

Et hoc quoquè cognouimus,quòd virus Pelagianę hæreseos apud vos denuò reuiuiscit: quòd omninò hortamur,vt à vestris mentibus huiusmodi venenatum superstitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipsa quoquè execranda hæresis damnata est,latére vos non debet: quia non solùm per istos ducentos annos abolita est,sed & quotidiè à nobis perpetuo anathemate sepulta damnatur: Et hortamur, nè quorum arma combusta sunt,apud vos eorum cineres suscitentur. Nam quis non execretur superbum eorum conamen & impium,dicentium,posse sine peccato hominem existere ex propria voluntate,& non ex gratia DEI? Et primũ quidem blasphemia & stultiloquium est dicere, esse hominem sine peccato: quod omninò non potest,nisì vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus,qui sine peccato est cõceptus & partus. Nam cæteri homines cum peccato originali nascentes,testimonium pręuaricationis Adę,etiã sine peccato actuali existentes,portare noscuntur,secundùm prophetam dicentem: Eccè enim in iniquitatibus conceptus sum,& in peccatis concepit me mater mea. Hęresis Pelagiana in Scotia. Psal.50.

Intereà defuncto Felice Orientalium Anglorum Episcopo,post decem & * quatuor annos accepti Episcopatûs, Honorius loco eius ordinauit Thomam Diaconum eius de prouincia Giruiorũ. Et hoc post quinque annos sui Episcopatûs de hac vita subtracto, Berethgislum, cognomine Bonifacium, de prouincia Cantuariorũ, loco eius substituit. Et ipse quoquè Honorius postquàm * ętatem sui cursûs impleuit, migrauit ex hac luce anno ab incarnatione Domini sexcentissimo quinquagesimoquarto, pridiè calendas Octobris. Et cessante Episcopatu per annum & sex menses,electus est Archiepiscopus cathedræ Dorouernensis sextus, Deusdedit de gente occidentaliũ Saxonũ. Quem ordinaturus venit illuc Ithamar Antistes ecclesię Rhofensis. * septem Ex lib.3. cap.20. * metas

FINIS MENSIS SEPTEMBRIS.

MARTYRIVM SANCTI ET GLORIOSI APOSTOLI ET MARTYRIS ANANIAE,

Authore Simeone Metaphraste.

1. Octobris iuxta Metaphrasten: Latini eum habent 25. Ianuarij.

CVM impius Lucianus in partes Orientis in Bethagabre Exeutheropolis missus fuisset ab ijs, q nō minùs tunc susceperant idolorum insaniam, quàm sceptra imperij, res Christianorum indagabantur maximè. Hic ergò Lucianus sedens pro tyrannico tribunali, vel ante facta verbis spirabat vehementer, mala Christianis, vt ità dicam, fabricans. Literęq; & edicta per totam peruadebant ditionem, vt qui nollēt quidem sacrificare dæmonibus, confiterentur autem Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum, & eum colerent, non solùm acerbissimis subijcerentur supplicijs, & per ignem, bestias & mare, & vniuersam aliam malorum speciem mortē subirent: sed etiā in alienam regionem proijcerētur sacra eorum corpora, canibus & bestijs proposita ad

Ananias ex 70. discipulis vnus.

deuorandum: & nec in sua quidem patria cōsequerentur sepulturam. Ananias ergò diuinus Domini Apostolus, qui erat ipse quoq; vnus ex septuaginta discipulis, diuina quadam virtute, & quę sub adspectum nō cadebat, visione ex Antiochia, vbì Christiani prima ditatus fuerat appellatione, venit Damascum, vt nec ipsa esset expers seminum veritatis, & fructus produceret pietatis.

Interìm autem Saulus aduersùs chorum Apostolorum magìs magisque parturiēs, qui & minis in ipsos intolerabilis, & magna pércitus erat inuidia, rogauit Pontificem, vt

Act. 9.

mitteret epistolas ad eas quę illic erant, synagogas, vt qui Christianorum opinionem tenere statuerant, vincti & sub custodia vel inuiti ducerentur Hierusalem. Illud autē sapienter administrantem habuit prouidentiam, quæ etiam solet eminùs deijcere semina occasionum, quandò nouit id, quod est euenturum, tendere ad aliquod bonū. Ibat itaq; Saulus Damascum, & cùm iam appropinquâsset ciuitati, videt lucem cęlestem; & humì prócidens, audit: Saule, Saule, quid me persequeris? &, Surge, inquit, & vade ad ciuitatem, & dicetur tibi, quid te oporteat facere. Et cùm surrexisset quidem, aperti erant eius oculi: neminem autem videre poterat. Sed ille quidem deductus, ingressus est Damascum. Tunc dixit ad Ananiam in visu Dominus: Vade ad vicum rectum, & Saulo Tarsensi manibus impositis, aufer ei nubem ab oculis. Nam is quoquè erit mihi vas electionis, & portabit nomen meum coram gentibus, & principibus, & filijs Israel. Venit ergò diuinus hic Ananias, sicut ei dictum fuerat à Domino, & Saulo rursùs reddit vidēdi facultatem. Non sunt autem singula persequenda, cùm hæc liceat scire ex Actibus ei, qui voluërit. Ille autem & traducitur ad pietatem, & nomē simul mutat cum moribus,

Magna mutatio in S. Paulo Apostolo.

ex Saulo Paulus appellatus: & ascendit in tertium cęlum: & obit orbem terræ prędicās Euangelium, effectus tantus amore in Christum, quantus priùs existimabatur rabie aduersùs Christianos, robur corporis & animæ magnitudinem per vtrunq; ostendens. Sic ergò Ananias, cùm Paulū ad verā deduxisset vitā, & dupliciter illuminâsset, & cum hac, quæ videtur luce, eam quoquè, quę intelligētia percipitur, vt Christum videret, præbuisset, ibat per Bethagabre prædicans Euangelium, & velutì quadam rationis participe sagena, diuina scilicet doctrina, omnes, in quos incidisset, trahebat ad Dei agnitionem.

S. Ananias cōprehenditur.

Cùm in his autem versaretur, compręhenditur ab ijs, quorum erat munus venari Christianos, & ad filium tenebrarum, nempè Lucianum Præsidem, deducitur. Ille verò statìm quidem pręsidet in frequentissimo theatro: virum autem plurimùm admiratur,

vt qui

vt qui videret pulchritudinem quandam ipſo adſpectu apparentem, & linguam multis ſcatentem gratijs. Hæc cùm vidiſſet, confugit ad perſonã benignitatis, & ſimulat manſuetudinem, intùs multam occultans feritatem, & ſermonem conuertẽs ad hilaritatem: Crede mihi, inquit, ô Anania, conſulenti ea, quæ ſunt tibi vtilia, & cum noſtris dijs fœdus iniens, nega eum, quem prædicas, Crucifixum: nec efficias, vt hæc pulchritudo, quæ eſt adeò digna, vt ſpectetur, conſumatur à tormentis. Ille autem: Deum, inquit, verum adoro, eumque colo, & eum ſolum ſpecto, neque fuerit aliquid eo mihi iucundius, cuius ego ſum miniſter, qui etiam ad Pauli agnitionem, & ad ei reſtituendam videndi facultatem inſeruiui, qui Saulus quidem priùs nominabatur, Paulus autem à Domino nunc eſt, mutato nomine, nominatus, vt qui requieuerit à fluctu ignorantiæ, ad firmumq́; & ſolum portũ, nempe Chriſti mei fidem, appropinquârit per agnitionem. Pręſes autem: Videris, inquit, mihi, fretus magnitudine & robore corporis, etiam aduersùs ipſa ſupplicia tollere ſupercilium. Vndè etiam ſapientia redacta eſt ad inſipientiam, & abundantem prudentiã conſecuta eſt, vt video, leuitas. Hęc cùm audijſſet magiſter veritatis, oculis & manibus ſtatìm in cælũ ſublatis: Domine Ieſu Chriſte, inquit, Deus virtutum, nunquàm me ſuis retibus compręhendat inimicus: ſed mihi & propter te pati liceat, & tuis ornari coronis, & coniungi choro tuorum diſcipulorum. Atque ille quidem ſic orabat aſſiduè: ſed preces exceperunt protinùs plagę in nudo dorſo. Pręterea autem pręcones quoque acclamârunt: Páre Pręſidi, & dijs ſacrifica præpotentibns. Ananiæ autem ſenſìm mouebantur quidem membra: citra locutionem verò preces ſursùm mittebantur ad Deum. *Verberatur dorſum ei.*

Cùm autem & tormentis & minis eſſet ſuperior, & exiſtimabatur forè, vt priùs deficerent percuſſores, quàm plagis defeſſus eſſet is, qui percutiebatur, à tormentis quidem diſcipulus ſimul & martyr relaxatur: ad blãditias aũt rursùs vulpes, Pręſes, inquam, conuertitur. Sed nunc ſaltem, dicebat diſcipulo, ad te redi, & tuæ parce animæ, & miſerere tuæ pulchritudinis, quæ perit miſerabiliter: nam te grauiora excipient ſupplicia, iuro ipſos deos. Ille autem magno Chriſti amore cor inflammatus, fortiter & acriter reſpondit, ſe non ſolùm dæmonibus non eſſe ſacrificaturum: ſed curaturum, vt quoſcunque poſſet, ad fidem Chriſti cõuerteret. Deindè linguę quoquè neruos intẽdit in Pręſidem, & eum verbis ferit acrioribus: Nõ erubeſcis, dicens, ô verè infelix, & ſubis foſſam pudoris, nunc quidem flagellans, nunc autem blanditijs irrepens, & tanquàm quendam animo tenerum infantem verbis me mollibus demulcens? Propter hęc ira correptus fuit Iudex: & iuſſit nudatum corpus martyris diſcerpi ferreis vnguibus: præterea aũt etiam aduri lampadibus, vt dum corpus paulatìm eliquaretur, diuturniores ad cor dolores affluerent. Sed ferreos quidem vngues exiſtimabat martyr perindè, acsì aliquis alius pateretur. Ignis autem illi quidem ceſſabat, & non tanquàm ignis appropinquabat: in cor autem Tyranni quodammodò procedebat, & magìs iritabat ad inſaniam. Qui ei dicebat: Quouſquè non cedes iuſſis Imperatorum, & quos ipſi colunt deos, ipſe quoquè honorabis? Ille autem: Cur me, inquit, eadem & de ijſdem ſæpenumerò loqui cogis, tanquàm eorum, qui in chorea ludunt, ſermonis curſum circumagentem? Scias ergò, ſcias & credas, non ſolùm fore, vt nulla re vincar, non pœnis, non donis, non blanditijs, non minis, neque vllo alio: ſed vt eos etiam, qui iam ſunt ſuperati, & in errorem ſua ſponte inciderunt, acerbè defleam, & te prę cęteris lugeam, qui non ſolùm es tibi cauſa interitùs, ſed etiam multis alijs, nonnullos quidem inducens, multos verò etiam inuitos cogens ſuſcipere impietatem. Neſcis quòd quæ à vobis coluntur, ſunt æs, & ligna, & lapides, quibus vtẽs, tanquàm materia, homo, qui eſt Dei figmentum, hęc fabricatur. Quẽadmodùm ergò non eſt abſurdum, vt opus adoret opifex? aut quiſnam homo ſanæ mentis, operi ſuarum manuum cultum tribuerit, & bona ab eo petierit? *Egregia ei conſtantia.* *Laceratur vngulis & aduritur.*

His ſeruus interitûs magìs ad iram cõmotus, cùm deſperâſſet ſe verbis poſſe decertare aduersùs athletam, vt lapidibus ipſum obruerent extra ciuitatem is, qui erat verè lapis, iuſſit adſtantibus. Ille autem etsì ea erat paſſurus, pro lapidibus linguam immiſit in eos, qui non ſunt dij, dicens: Dij, qui cælum & terram non fecerunt, pereant. Cùm autem in loco fuiſſet præſtituto, & lapidibus obrueretur, manus in cælũ extendens: Rex regum, inquit, & * Dominus dominantium, tanquàm acceptum hoc habe ſacrificium, nempe hanc, quę fit per lapides, conſummationem. Has ſtatìm preces Dei coronę, & ad regnum, quod ſemper manet, vocatio eſt conſecuta, primo menſis Octobris. *Ierem. 10.* *Lapidibus opprimitur*

Verè autem beatum corpus martyris quidam ex ijs,qui erant amantes Christianorum,postquàm domum reuersi essent lictores,cùm pulchrè sustulissent,& splendidissimè composuissent,in regione Damascenorum deposuerunt in paterna eius hæreditate: Ad gloriam patris,filij,& spiritûs sancti,quæ est vna & inseparabilis Trinitas. Ipsi honor, potentia, maiestas & magnificentia nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

VITA SANCTI NICETII TREVIRORVM EPISCOPI: AVTHORE S. GREGORIO EPIscopo Turonensi, Lib de Vita Patrum, CAP. XVII.

1. Octobris.

SI fides dictis adhibetur,relatoribus sacrorum operum pro fidei merito fideliter arbitror esse credendum: quia non omnia, quę in scripturis legũtur,obtutibus proprijs cerni potuerunt: sed quædam ipsius scripturę relatione firmata, quędam aliorum authorum testimonio comprobata, quędam verò proprij intuitûs authoritate creduntur. Verùm quod peius est,qui peruerso sunt sensu,vt scripta non credunt,ità testificata reprehendunt: visa verò, tanquàm conficta,fastidiunt, non habentes vel illud in sua credulitate, quod Thomas Apostol⁹ gestabat in corde,dicens: Nisì videro,non credam.Beati quidem,qui nõ viderunt,& crediderunt: sed ipse saltem, vt vidit, statìm credidit.Nam,vt diximus,multi videntes non modò non credunt, sed & derident. Vndè & ego aliqua de sancti Nicetij Treuerici sacerdotis virtutibus, virilitate, magnanimitate, sanctitate scripturus, reprehendi ab aliquibus vereor,dicentibus mihi: Tu cùm sis iunior, quomodò seniorum gesta poteris scire? Qualiter ad te eorum facta venerunt? Nempe non aliud, nisì conficta à te hæc, quæ scripta sunt, decernuntur. Qua de causa relatorem huius operis in medio ponere necessè est, vt hi, qui veritati derogant, confundantur. Nouerint igitur à beato Aredio Abbate vrbis Lemouicinæ, qui ab ipso Nicetio Antistite enutritus,& clericatûs ordinem sortitus est,hæc, quæ subiecta sunt,me audîsse: quem in hoc non credo illum fefellisse, cùm per eum Deus eo tempore,quandò mihi ista retulit,& cæcorum illuminauit oculos, & paralyticis gressum præstitit,& energumenos,eiectis dæmonibus, sanæ menti restituit. Nec credendũ est, eum mendacij nube obumbrari posse,quẽ Deus sæpiùs ab imbrium nube obtectum ità protexit,vt imbutis socijs, ipse nulla stillarum cadentium infusione madesceret. Deniquè si de tali re dubitatur,de beneficijs Dei diffiditur.

Iohan. 20.

Aredius Abbas,discipulus S. Nicetij.

Aiebat ergò memoratus sacerdos de antedicto Antistite: Multa quidem,dulcissime frater, de sancto Nicetio bonorum virorum testimonio diuulgata cognoui, sed plura meis oculis proprijs inspexi,vel etiam ab eo vix elicita cognoui. Et cùm mihi quæpiam de his,quæ per illum Deus operatus est,explanaret, non cothurno iactantiæ tumescebat,sed compunctus corde,cum lachrymis aiebat: Ideò tibi hæc, fili charissime, pandere volo,vt & tu,cum summa conuersans innocentia cordis,similia mediteris. Nõ enim ad excelsa virtutum DEI contendere quis poterit, nisì fuerit innocens manibus & mundo corde; sicut tenor Dauidici carminis canit. Hæc ergò de eo pręfatus relator exorsus est.

Psal. 23.

Nota rẽ miram in nato S. Nicetio.

Igitur sanctus Nicetius Episcopus ab ipso ortûs suî tempore clericus designatus est. Nam cùm partu fuisset effusus,omne caput eius,vt est consuetudo nascentium infantium,à capillis nudum quidem cernebatur,in circuitu verò modicorum pilorum ordo apparuit, vt putares ab eisdem coronam clerici fuisse signatam. Exindè studiosissimis enutritus parẽtibus,literisque institutus,Abbati cuidam in monasterio commendatur, in quo loco ità se deuotum Deo exhibuit,vt migrante Abbate,ipse succederet. Iam verò assumpto Abbatis officio,tantum se talemque ad instructionem atque districtionem fra-

Fit monachus, & Abbas.

fratrum exhibuit, vt non modò agere, verumetiam nulli liceret aliquid vel loqui peruersè, dicens: Cauenda est scurrilitas, dilectissimi, & omne verbum ociosum, vt sicut totum corpus purum exhibere debemus Deo, irà etiam & os non ad aliud aperiamus, nisi ad laudem Dei: quia tria sunt, in quibus genus dilabitur humanum: aut enim cogitat, aut loquitur, aut agit. Ergò vos, dilectissimi, oportet vitare scurrilitatem, malitiam, & omne opus pessimum. Multa & alia exhortabatur fratres, vt eos dignos Domino exhiberet ac mundos.

Venerabatur autem eum & rex Theodoricus magno honore, eò quòd sæpiùs vitia eius nudaret & crimina, castigatusq; emendatior redderetur: & ob hanc gratiam, decedente Treuericæ vrbis sacerdote, eum ad Episcopatum iussit accersiri. Dato autem cōsensu populi, ac decreto regis, ad ordinandum à viris summo cum rege honore præditis adducebatur. Veruntamen cùm appropinquantes vrbi, cadente sole, fixis tentorijs mansionem pararent, illi confestim laxatos equos per segetes pauperum dimiserunt. Quod cernens beatus Nicetius, misericordia motus ait: Expellire quantocyùs equos vestros à segete pauperum: alioquin remoueam vos à cōmunione mea. At illi indignantes, dixerunt: Quænam sunt hæc verba, quę loqueris? Adhuc Episcopalem apicem non es adeptus, & iam excōmunicationē minaris? Et ille: Verè, inquit, dico vobis, quia deliberauit rex, vt me auulsum à monasterio, huic oneri consecrari iuberet. Fiet quidem voluntas Dei: sed vllius voluntas in omnibus malis, me obsistenre, non adimplebitur. Tunc cursu rapido abiens, eiecit equos è segete: & sic, cum admiratione hominum illorum, ad vrbem deductus est. Non enim honorabat personam potentis, sed Deum tantùm & in corde, & in operibus metuebat. *Ordinatur Episcopus Treuirorū.*

Impositus itaq; in cathedra, dum lectionū seriem auscultaret, sensit nescio quid graue super ceruicem suam: cumque bis aut tèr manum clàm ad tentandum iniecisset, nullius rei causam inuenire potuit, quæ hoc pondus inferret: diuertensque caput ad dexteram & læuam, odoratus est odorem suauitatis. Intellexit igitur hoc onus, esse Sacerdotij ipsius dignitatem. Assumpto verò Episcopatu, tam terribilem se præbuit omnibus, si Dei mandata non seruarent, vt imminere mortem proximam voce præconia testaretur. Super quibus pauca loqui placet ad roborandam Sacerdotū censuram, vel ad instructionem populi, siue etiam ad ipsorum regum præsentium emendationem. *Seuerum se exhibet in peccatis coercendis.*

Nam cùm Theodorico decedente, Theodobertus filius eius regnū ambisset, ac multa iniquè exerceret, & ab eodem plerunquè corriperetur, quòd vel ipse perpetraret, vel perpetrātes non argueret, aduēnit dies Dominicus, & ecce rex cum his, qui ab hoc Sacerdote communioni abesse iussi fuerant, ecclesiam est ingressus. Lectis igitur lectionibus, quas canon sanxit antiquus, oblatis muneribus super altare Dei, ait Sacerdos: Nō hîc hodiè Missarum solennia consummabuntur, nisì communione priuati, priùs abscedant. At rege renitente, subitò exclamat vnus de populo, arreptus à dæmone puer iuuenis: cœpitque voce valida inter supplicia torturæ suæ, & sancti virtutes, & regis crimina confiteri: dicebatque Episcopum castum, regem adulterum: illum timore Christi humilem, hunc gloria regni superbum: illum sacerdotio impollutum, à Deo in posterum præferendum: hunc, ab authore sceleris sui velociter elidendum. Cumq; rex timore concussus, peteret vt hic energumenus ab ecclesia eijceretur, dixit Episcopus: Priùs illi, qui te secuti sunt, id est, incestuarij, homicidæ, adulteri, ab hac ecclesia extrudātur, & hunc Deus silere iubebit. Et statim rex iussit omnes hos, qui Sacerdotis sententia damnati fuerant, egredi ab ecclesia. Quibus expulsis, iussit Sacerdos dæmoniacum forās extrahi: sed cùm apprǣhensa columna, auelli à decem viris non posset, sanctus DEI sub vestimento suo, propter iactantiam, faciens Crucem Christi contra dæmonem, relaxari præcepit. Qui protinùs corruens cum his, qui eum trahere nitebantur, post paululùm sanus erectus est. Deindè post acta solennia requisitus, nunquàm reperiri potuit, nec vllus sciuit vndè venerit, vel quò abierit. Conijciebatur igitur à plurimis, eum à DEO missum, qui regis Sacerdotisque opera non taceret. Vndè factum est, vt Sacerdote orante, rex mitior fieret, pastorque à Domino remunerandus, dignè propheticum illud audiret: Qui reddiderit preciosum de vili, tanquàm os meum erit. *Nota rem admirandam.* *Signo Crucis sanat dæmoniacū.* *Ierem. 15.*

Quotidiè autem prædicabat Sacerdos populis, denudans crimina singulorum, & pro remissione deprecans assiduè confitentium. Vndè aduersùs eum sæpiùs odij virus

Rr 4 exarsit,

exarsit, quòd tam veraciter multorum facinora publicaret. Nam plerunquè se persecutoribus vltrò obtulit, & gladio exerto ceruicem præbuit: sed nocere ei Dominus non permisit. Voluit nanque pro iustitia mori, si persecutor fuisset infestior. Aiebat enim: Libenter moriar pro iustitia. Sed & Clotarium regem pro iniustis operibus sępiùs excommunicauit, exiliumque minitante eo, nunquàm est territus.

Cupit mori p iustitia.

Excommunicat regē.

Quodam verò tempore, cùm iam ad exilium ductus, ab Episcopis reliquis, qui adulatores regis effecti fuerant, remotus esset, atque à suis omnibus derelictus, vni Diacono, qui adhuc perstabat in fide, ait: Quid tu nunc agis? Quarè non sequeris fratres tuos, vt eas quò volueris, sicut illi fecerunt? Qui ait: Viuit Dominus Deus meus, quia vsquequò spiritus meus intrà hos artus contentus fuerit, nunquàm derelinquam te. Et ille: Quia, inquit, hęc dixisti, dicam tibi, quæ Domino reuelante cognoui. Cràs enim in hac hora, & honorem recipiam, & Ecclesiæ meæ restituar. Hi autem, qui me reliquerunt, cum magno pudore ad me confugient. Præstolabatur itaque Diaconus rem promissam attonitus. Quod posteà est expertus. Illucescente enim die crastina, subitò aduenit legatus Sigeberti regis cum literis, nuncians regem Clotarium esse defunctum, seque regnum debitum cum Episcopi charitate debere percipere. Hæc ille audiens, ad Ecclesiam regressus, potestati restituitur: confusisque his, à quibus derelictus fuerat, omnes in charitate recepit.

Prophetia eius.

Iam verò quàm fortis fuerit ad prędicandum, quàm terribilis ad arguēdum, quàm constans ad sustinendum, quàm prudens ad docendum, quis euoluere queat? Vnus enim ei semper erat rigor in prosperis & aduersis: nec minitantem timuit, nec à blandiente delusus est. Verè autem (vt aiebat relator ille memoratus) fuit, iuxta Paulum Apostolum, iniuriatus periculis fluminum, periculis latronum, periculis in ciuitate, periculis in falsis fratribus, & reliqua. Nam quadam die dum Mosellam fluuium nauigio transiret, inter pilas pontis fluctuum actus impulsu, palmis tantùm pilæ adhæsit, pede continens nauem: & sic ab intuentibus iam ad demersionem paratus, erutus est. Quod non sine tentatoris insidijs se pertulisse ferebat. Sed & ipse author criminis plerunquè se obtutibus eius nociturus ostendit. Nanque dum quadam die iter ageret, descendens ab equo, inter vepres condensos ventris purgandi gratia est ingressus: & eccè assistit ei vmbra teterrima, statu procera, crassitudine valida, colore tetra, quę oculorum scintillantium immensitatem in modum tauri petulantis habebat, ore patulo, quasì ad deglutiendum virum Dei parata. At illo faciente signum Crucis econtrà, in modum fumi asscendentis euanuit. Quo non ambigitur ipsum ei sceleris principem fuisse monstratum.

2.Cor. 11.

Signo Crucis dęmonē fugauit.

In ieiunijs autem valdè (vt diximus) fortis erat. Nam cęteris reficientibus, sæpè ipse contecto capite à cucullo, nè agnosceretur in publico, cum vno tantùm puero sanctorum basilicas circuibat. Sed & curationum gratia data est ei à Deo. Dum autem hęc in illo, vt suprà diximus, habitu sanctorum habitacula circuiret, ad templum sancti Maximini Antistitis accessit. In cuius atrio post multas debacchationes tres energumeni pressi sopore quiescebant. Cernens igitur eos somno deditos, fecit signū Crucis econtrà: statimque expergefacti, eleuātes in sublime voces, dato impetu ad vomitum, emundati sunt. Cùm autem lues inguinaria Treuericum populum in circuitu ciuitatis valdè vastaret, & Sacerdos Dei pro ouibus commissis Domini misericordiam imploraret assiduè, factus est sonus de nocte magnus, tāquàm tonitruum validum super pontē amnis, ità vt putaretur vrbs ipsa absorberi. Cumque omnis populus exterritus, in lectulis resedisset, lethiferū sibi interitum opperiēs, audita est in medio rumoris vox vna cęteris clarior, dicens: Et quid hîc, ô socij, faciemus? Ad vnam enim portam Eucharius Sacerdos obseruat, ad aliam Maximinus excubat: in medio versatur Nicetius. nihil hîc vltrà præualere possumus: Itaque sinamus hanc vrbem eorum tuitioni. Hac voce audita, statìm morbus quieuit, nullusq; ab eo vltrà defunctus est. Vndè non ambigitur, virtute memorati Antistitis ciuitatem fuisse defensam.

Eodem tres energumenos mundauit.

Nota quid conferant Sancti locis, vbi quiescunt.

Inuitatus autem quodam tempore Sacerdos à rege, dicit suis: Quærite nobis piscium multitudinem in abundantia, vt euntes ad occursum regis, & nostrum expleatur debitum, & amicis ministretur affatìm. Dixeruntque ei: Lapsus noster, in quem pisces decidere soliti sunt, prorsùs desertus habetur: sed & materiæ ipsæ de locis suis amnis impetu euulsæ noscuntur. Non est igitur, qualiter iussio vestra adimpleatur, dum

dum non est in promptu, quomodò capiantur quæ præcipis. Ille verò hæc audiens, ingressus in cellulam suam, vocauit puerum, & ait: Vade, & dic cocorum pręposito, vt exhibeat pisces ab amne. Qui iussa referens, derisus est ab homine. Reuerso autem ait Sacerdos: Scio quia locutus es ea, quæ pręcepi, sed audire noluerunt. Vade rursùs, & dic eis vt eant. Cumque bis aut tertiò hanc ordinationem durè susciperent, commoti tandèm abiêrunt ad lapsum: adspicientesque cum maxima admiratione, inuenerunt eum ità refertum piscibus, vt decem viri, quę repererant, vix ferre potuissent. Ex quo manifestum est, quòd sancto huic virtus diuina sæpiùs ostendebat, quę ei opportuna erant. Magno miraculo pisces inueniuntur permulti.

Sed nec hoc silendum putaui, quod eidem de regibus Frãcorum à Domino ostensum fuit. Vidit enim in visu noctis turrem magnam, tanta celsitudine præditam, vt polo propinqua suspiceretur, habentem fenestras multas, Dominumque stantem super cacumen eius, & Angelos Dei per speculas illas positos. Vnus autem ex eis tenebat librum magnum in manu, dicẽs: Tantum temporis rex ille, & ille victurus est in seculo: nominauitque omnes viritìm, vel qui eo tempore erant, vel deinceps nati sunt: dixitque & qualitatem regni, & quantitatem vitę eorum: sed & post vniuscuiusque nomen semper, Amen, cęteri Angeli respondebãt. Sicq; prędicta omnia in posterum sunt impleta, quemadmodùm sanctus per prȩfatam reuelationem annunciauit.

Regressus autem à rege euectu nauali, obdormiuit. Et eccè commotus vento fluuius, cœpit fluctus in excelsa porrigere, ità vt putaretur nauis ipsa demergi. Sacerdos autem, vt prȩfati sumus, dormiens somno nescio quo, vt plerunquè dormientibus euenit, quasì ab aliquo oppressus est. Excitatus verò à suis, fecit signum Crucis super aquas, & cessauit procella. Deindè suspirans crebriùs, interrogatusque à suis, quid vidisset, ait: Silere quidem decreueram, sed tamen dicam: Vidi enim me quasì per vniuersum orbem retia ad capiendum extendere, & nullus erat adiutor meus, nisì tantùm hic puer Aredius. Et meritò eum Dominus retificem ostendere voluït, qui quotidiè populos ad diuinum officium capiebat. Signo Crucis cõpescit fluctus. Visio eius.

Venit autem ad eum homo quidam, cæsariem barbamq; prolixam efferens: prostratusq; ad pedes eius, ait: Ego sum, Domine, qui in maris periculo positus, tuo adiutorio sum saluatus. At ille obiurgans hominem, cur de eo laudationis huius proferret gloriam, ait: Dic, qualiter te Deus ab hac necessitate eripuit. nam virtus mea nullum iuuare potest. Qui ait: Nuperrimo tempore, cùm nauem ascendens Italiam peterem, multitudo paganorum mecùm ingressa est: inter quos & ego tantùm solus eram inter illam rusticorum multitudinem Christianus. Orta autem tempestate, cœpi inuocare nomen Domini, atque vt me intercessio tua eriperet, flagitare. Pagani verò inuocabant deos suos, & illę Iouem, iste Mercurium proclamabat: alius Mineruam, alius Veneris auxilium flagitabat. Cumque iam in discrimine mortis essemus, aio ad eos: O viri, nolite hos inuocare. non sunt enim dij isti, sed dęmones. Nam si vultis de prȩsenti interitu ërui, inuocate sanctum Nicetium, vt ipse obtineat eum Domini misericordia vos saluari. Cumque vna voce eleuata in huiusmodi clamore dixissent, Deus Nicetij, eripe nos: protinùs mare mitigatum est, ceciditque ventus, ac sole reducto, eò, quò voluntas nostra fuit, nauis accessit. Ego autẽ voui, nè priùs comam capitis tonderem, quàm tuis obtutibus prȩsentarer. Tunc iussu Episcopi tonsuratus homo, Aruernum adijt, vndè se esse confessus est. Nota: S. Nicetius adhuc viuens inuocatur.

Innumera sunt enim, quæ de hoc viro relata à memorato Abbate cognouimus, sed finiendum libellum puto. Cùm autem propinquum transitûs tempus migrationis suæ cognouisset, fratribus retulit, dicens: Vidi Paulum Apostolum cum Iohanne Baptista inuitantem me ad requiem sempiternam, atque exhibentem mihi coronam cælestibus margaritis ornatam, ac dicentibus mihi viris: Talibus enim speciebus perfrueris in regno Dei. Hęc quibusdam fidelibus referens, post paucos dies modica febre pulsatus, spiritum præmisit ad Dominum: sepultusque est in basilica sancti Maximini antistitis, cuius nunc tumulus plerunquè diuinis virtutibus illustratur. Visione inuitatur ad cælestia.

De

De eodem ex Gregorio Turonensi, Cap. 94. De Gloria Confessorum.

NIcetius autem, vt suprà diximus, ipsius (Treuericæ) vrbis Episcopus, eleemosynæ, charitatis, sanctitatisque totius refulsit merito, dum in corpore commoratus est. Hic à seculo migrans, ad basilicam sancti Maximini præcessoris sui sepultus est. Ad cuius nunc tumulum vinctorum catenæ franguntur: energiam incursionis diabolicæ patientes, extrusis dæmonibus, liberantur: cæcorum oculi plerunquè, remotis tenebris, lumine infunduntur. Nam de periuris quid dicam? Si quis enim ibì falsum iuramentum proferre ausus fuerit, ilicò diuina vltione corrigitur: nec quisquam hæc vel loqui audet, si conscientia torquente, reum se esse cognouerit, quòd ibì sacramentum præsumat exoluere.

Miracula ad tumulũ eius.

VITA SANCTI BAVONIS EGREGII CONFESSORIS, AVTHORE THEODORICO *Abbate S. Trudonis.*

PRAEFATIO AVTHORIS.

Psalm. 79. POstquàm Dominus & Saluator noster vineam, quam de Aegypto in manu valida & brachio extento transtulit; secus arborem viuificæ Crucis transplantauit, virgaq; petra percussa, hoc est, lancea latere Crucifixi Domini perforato, sanguine martyrij & aqua baptismi eam irrigauit: radices plantatæ terram impleuerunt, extensis vsque ad mare palmitibus, & vsque ad flumen propaginibus. Quarum folium viride non defluet, & in tempore siccitatis non arescet: fructus verò non deficiet: quia secus decursus aquarum plantatæ, irrigantur fonte salutari, in vitam æternã saliente. Hac summi patrisfamiliâs vinea longè lateque diffusa, cùm operuisset montes vmbra eius, & arbusta eius cedros Dei, nec vllus iam terrarum angulus esset, qui non sub vmbra Domini requiescere festinaret, Perses cum Scytha, & pellitorum turba populorum stridentia & anhelantia verba in dulce Crucis fregerũt melos. Prætereà quotquot prædestinati erãt vitæ æternæ, vt boni palmites creuêre & fructificauêre. Ex hac igitur sua vinea omnipotens Deus vnum electum suum palmitem ad nos vsque extendit, qui scilicet tanto
Iohan. 15. vernat flore, tãto fructu exuberat, vt credatur de corpore vitis illius esse, qui dicit: Ego sum vitis vera: vos palmites. nec dubitetur ad illam veræ repromissionis terram perti-
Num. 13. nere, cuius botrum à duobus viris vecte portatum, vetus commemorat historia. Cuius felicem extensionem & fructum, perfectis etiam viris desiderabilẽ, de quo securè cani-
Cant. 2. mus, Vineæ florentes odorem dederunt: quoddam quasi speculum oculis vestris proponimus, vt cùm in vmbra eius requieueritis, in speculo quoquè internam vestram faciẽ adspiciatis, pulchritudinem imitemini, & vt vberiùs dicam, perfecti perfecto conformemini: dumq; dulcem eius odorẽ hauritis, ipsi quoq; Christi bonus odor futuri, in supernam contemplationem animum extendatis. Etenim ad veram beatitudinem anhelanti, cui nõ sufficiat in exemplum beatus athleta Dei Bauo, qui lenocinia malè blandientis mundi tam constanti calcauit animo, vt nudus credatur euolâsse de seculo? Habet in eo miles, quod imitetur: monachus, quod veneretur: habet certè Christianus omnis normam, quã sequatur, qui eo minùs inter quotidiana certamina mẽte trepidabunt, si beati viri triumphum præ oculis semper habuerint positum. Nunc quia inter Grammaticos rudis miles militare ingredior, Grammaticæ inprimìs excusatum me volo: argumentosam scilicet loquacitatem & verborum nodositatem nè requiratis: quia
Deut. 16. & nemus in tẽplo Domini plantari prohibetur, & ego nihil me iudicaui in vobis scire, nisì Christum Iesum, & hunc Crucifixum. Incongruum verò putaui, vt descripturus militem Dei, regulis vincirer Donati, aut Aristotelicis vt parérem argumentis: quia &

argu-

argumentum seculare perijt, vbi virgo DEVM peperit: & stultitia est apud Deum, sa- 1. Cor. 3.
pientia huius mundi. Vndè & in Euangelio pusillus Zachæus visurus Dominum, syco- Luc. 19.
morum, quæ ficus fatua dicitur, ascendit: quia qui mundi stultitiam eligunt humiliter,
ipsam Dei sapientiam contemplantur subtiliter: tuncq; prudenter sycomorum ascen-
dimus, si ad eam, quæ diuinitùs præcipitur, stultitiam adspiramus. Sed quia stultum est
ante historiam effluere, obtrectantium, quos nullos futuros non putamus, meras næni-
as & caninam facundiam non curamus magnoperè: aduersùs quos nos facilè tuebun-
tur & fratrum, quorum me, vt hæc auderem, coëgit imperiosa authoritas, & semper im-
perterrita obediens charitas. Nam quia plumbi fistula sæpè vsibus hominum aquæ mi-
nistrat fluenta, non abre visum est eis, si relinquentes alijs argenteum eloquium, ipsi de
plumbo nostro biberent, præsertim cùm & Moysi Iethro aliquid vtile locutus sit. Exod. 18.

HISTORIA.

GLORIOSVS Dei athleta Allouuinus, cognomento Octobris 1.
Bauo, ante secularia tempora prælectus & prædestinatus Cap. 1.
à DEO, Francorum principum genus, & Austrasiorum
Ducum hæres, in Gallia Belgica pago Hasbaniensi, loco Genus S. Bauonis.
haud obscuro natus & altus est, Pelagio, qui beatum Gre-
gorium præcessit, vniuersalem Pontificatum admini-
strante, Iustino minore in sceptris agente, Franciæ mo- Hic videt locus esse mendosus.
narchiam Clodoueo (fortè Clotario) gubernante. Pater
eius * Eilolphus, mater Adelthrudis dicta est: religio- * Alij Agilulfum vocant.
nis tam casti amatores, ità continenter limen ecclesiæ cal-
cantes, vt exemplum vetus de Abraham & Sara putares.
Ingenti nobilitate, elata domo, ampla possessione ditati,
solas diuitias æstimauêre cultum Dei. Tali igitur stirpe generatus cùm adoleuisset vir
Dei Allouuinus, vxorem ducit nobilissimis æquè ortam natalibus, filiam videlicet Adi-
lionis, per idem tempus famosi Comitis. Decursu temporis filia eis nascitur Aglethru- Aglethrudis filia S. Bauonis.
dis, & ipsa à Deo prælecta, & virginitatis centesimo fructu, vt pòst patuit, remuneran-
da. Denique primo ætatis suæ tyrocinio inter ipsa crepundia, quæ qualis've futura,
quomodò victura, qualege virginitatem suam esset conseruatura, Angelus Domini
certa ei præscripsit regula. Nec defuit prudenti adolescentulæ omnipotentis dextera,
quæ membra animaret iuuenilia, & eleuaret ad summæ perfectionis fastigia intantùm,
vt in principio conuersationis nouellæ ipsis quoquè parentibus propositum fieret
imitabile.

Cœpit exhinc beatus Bauo animum ad superna inflectere, mundi deliciarum tæ- Cap. 2.
dere, balteum militarem rariùs cingere, circi frequentiam declinare, non scenæ spe-
ctaculo, non theatri luxuriæ locum dare, aduersùs spiritalia nequitiæ, verbi Dei gladi- Virtutes S. Bauonis in coniugio.
um sumere, iustitiam pro thorace indui, æquitatem semper habere in manibus pro scu-
to inexpugnabili, leuiaque quotidiana peccata amarissimis lachrymis diluere, prioris
vitæ pœnitere, ecclesiæ frequens adesse: semper de Deo studebat aliquid aut audire,
aut interrogare: de virtute in virtutem ascensiones in corde disponere, ieiunia cum
fructu' eleemosynarum frequentare, sic vnicuique virtuti, acsi cæteras non haberet,
egregiè studere. Animo sic florenti mundus & omnis gloria eius aruërat, domus in-
gens, ampla possessio penitùs viluërat. Iam stiuam aratri teneret, iamque libero gressu
ad Antoniorum & Macariorum eremum euaderet, nisi cura coniugis & paruæ * Adel-
thrudis, pedem eius retineret. Viuebat tamen monachum laicus, & inter officiosam
populi multitudinem nunquàm eum deserebat illa, quam animo conceperat, solita-
ria eremus.

Intereà cōiunx, quę & ipsa viriliter in mādatis Domini militabat, decurso vitę prę- Cap. 3.
sentis stadio, de habitatione tenebrosi Cedar ad brauiū supernæ remunerationis assci- Obit eius coniunx.
scitur, & nè malitia mutaret mētem eius, de p̄senti seculo nequā eripitur. Cuius fun' vi-
duus marit' ità ægrè p̄secutus est, vt propè ipse moreretur: ità se cōuertit ad Dñm, vt ei-
us mortē optâsse videretur. Tum verò, afflante spiritu sancto, nauigiū maris huius seculi
totis velis ingressus, quod diù animo deliberârat, p̄sentialiter exercere nō cessat, secūda
recu-

recusans matrimonia: vt eum intelligeres non diù voluisse seruire officio coniugali: quod nunquàm assumpsisset, nisi causa procreandæ sobolis. Magno quasi expletus onere, totum se ad DEI cultum conuertere, nihil præter cælum cogitare, & quasi se relictum gemens, frequenter in suo corde clamare: Quandò veniam, & apparebo ante faciem Dei? Illudque Apostolicum intrà se reuoluens: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueum diaboli: quicquid donatiui regum largitio contulerat, in stipem pauperum transferebat, dans exemplum, quomodò camelus intrare possit foramen acûs: quomodò animal tortuosum, deposita gibbi sarcina, assumat sibi pennas columbæ, & requiescat in ramis arboris, quę de sinapis semente succreścit.

Psal. 41. 1. Tim. 6.

Cap. 4. Ea tempestate beatus Amandus, vir Apostolicus, & totus ex virtutibus factus, florebat; qui non veritus pro nomine IESV. contumelias pati, quò ampliùs gentilium audiuit debacchari furorem, Gandam accessit, castrum scilicet super duo flumina, Scaldem & * Legiam constitutum, ipsaque sua nota antiquitate id temporis celebre & famosum. Genus hominum eo superstitiosius, quo animo ferocius: eoque inscium suæ in Christo redemptionis, quo hactenùs ignarum Christianæ religionis. Tradunt hunc locum Caium Cæsarem, Gallia diuturno bello domita, condidisse, & ex nomine suo, Gandam nomen ei indidisse. Nam cùm in citeriorem Hyberniam, quæ nunc Anglia nuncupatur, arma pararet, illic putauit hyemandum, vel propter sitûs opportunitatem, aqua videlicet ex pabulo exercitui satis superque habilem: vel propter maris breuissimum transitum in insulam, sex non ampliùs milliarijs distantem. Volunt autem alij nihilominùs & Ermenricum regem, quem sedecim Arctoiæ gentes perdomuisse Iordanis Chronographus commemorat, illuc quoquè aduenisse, ibique regnâsse. Quid horum dicatur veriùs, dicentium arbitrio relinquamus. Nos verò antiquitatem loci ex eo rectè colligimus, quòd pleraque vidimus ibi reperta indicia, vtpotè muri & vasculorum coctì lateris. Prætereà, quod mirum forsitan legenti videbitur, ferrea diuersi sexûs & ætatis calceamenta, multaque id genus, quę nos facilè in assensum antiquitatis cogunt.

Gādam, id est, Gandauum. * Lisam.

Ferrea calceamēta diuersi sexûs & ætatis.

Cap. 5. Huc respectu omnia miserantis Dei vir sanctus cùm venisset, & locum, in quo totius penè orbis dęmonia quasi in sentinam confluxerant, verbo veritatis expugnaret, parùm se videns proficere, (Nam & publicè contumelia affectus & proturbatus est) cùm iam manus eius essent graues, sanctum Papam Martinum adijt, multaque de infructuoso in infructuosam gentem suo labore conquestus, iterùm ab eo in opus Euangelij animatur, datis ei suppetias venerabili Archipresbytero Landoaldo & Amantio Diacono. Emensis igitur Alpibus, Galliam ingressi sunt: cumque videret Amandus messem quidem multam, operarios verò paucos, Landoaldum Traiecti reliquit, vbi & per nouem annos vices Pontificis (Nam Iohannes Episcopus nuperrimè obierat) administrauit, vsque ad tempus S. Remacli.

S. Amādus prædicat Gandaui.

Traiectum, ad Mosam, dicit.

Cap. 6. Ipse verò tota spiritum sanctum mente concipiens, Gandam rursùs aggreditur, egressa authoritate à rege Dagoberto & Aichario Nouiomensium Episcopo, vt qui nollet fidei consentire, cogeretur. Nec defuit certanti militi suo omnipotentis DEI dextera, quę tetigit gentilium corda, & assumpsit in partem hęreditatis suæ, plebem diù fanatico illusam errore. Tandèm baptizato populo, sanctæ Crucis erecto vexillo, ara Mercurij destruitur, luci succiduntur, fana omnia diruuntur, ecclesia erigitur, consummatur, & in honore beati Petri Apostoli solenniter consecratur. Sic plantata vinea Domini Sabaoth, Clericos inprimìs, monachos subindè, qui redderent fructum in tempore suo, induxit, & expostulata Episcopali authoritate, Papa etiam Martino in ipsum cōsentiente, locum perpetua donauit libertate. Sed nè digressio, quam non inutiliter assumpsimus, onerosa fiat studiosis lectoribus, nunc ad plenariam beati Bauonis conuersionem stylum vertamus.

Gandauenses à sancto Amādo cō-uertuntur.

Cap. 7. Igitur beati Amandi fama quodam quasi odore, odore, inquam, sicut agri pleni, cui benedixit Dominus, longè lateque diffusa, sanctus Allouuinus aporia seculari non vltrà se sustinens retardari, certissimum animę suæ capit cōsilium. Nihil cunctatus, longa viarum per dispendia Gandam aduenit, Amandum inuenit, prioris vitę culpam fatetur, de culpa pœnitentiam pollicetur. Consilium super anima sua requirere, eius magisterij vngue scabrosam vitam polire, postremò totū se illi ait velle dédere. Quem vir sanctus deuotè suscipiens, it velut inuentæ oui congaudens: Euāgelicam statim ingreditur

præ-

prędicationem, de contemptu mundi, de appetitu cęli, de tentatione diaboli, de consolatione Dei, & de omnibus, quę pertinent ad summę beatitudinis perfectionem, diligenter érudit nouellum adhuc tyrunculum, perfectum posteà Christi militem futurum. Et quoniam antequàm incipias, consulto: at vbi cõsuluëris, maturè opùs est facto: ille statìm velut campus Dñi repletus vbertate, & collis accinctus exultatione, in valle animi portans granum frumenti, clamans & hymnum dicens, domum redit ex consulto magistri, & rursùs accingitur in opus Dei. Facta solenniter donatione, omnes possessiones suas ad loca sanctorum contradere: peculiare, quod nullum vel rarũ ex priori erogatione remãserat, in vsus pauperum iterùm contradere, nihil sibi ex omnibus reseruare: pòstremò sibimetipsi abrenunciare, & crucem Christi lętis humeris portare. Laudent alij Pompeios, Metellos & Marios, triumphali largitione auram populárem venantes: mihi videtur pauper pro Christo Bauo plùs laudandus, qui oẽm gloriam suam habens abintùs, in triumphato seculo pręcones habuit sanctorum ecclesias, & mendicãtium cateruulas. Quid enim hac virtute mirabilius? quid hac cõstantia robustius? virum nòbilis familię & Senatorum genus, tam obfirmato animo pompam seculi & diuitias, in quibus totus educatus fuerat, calcâsse, vt tum demùm se æstimaret verè diuitẽ, cùm pro Christo assumpsisset spontaneam paupertatem? Alij pecunias mittãt, & de superfluis suis ęra in Euangelicum corbanan proijciant: teste Veritate, nemo plus misit, q̃ qui de omnibus nihil sibi retinuit.

S. Bauo perfectè cõuertitur, omnibus suis derelictis.

Luc. 21. Marc. 12.

Cap. 8. Omnibus ergò dispositis & prudenter ordinatis, columba Christi Bauo, assumpto ramo verę innocentiæ, & quasì relicto coruis seculari cadauere, ad suum spiritualem reuertitur Noë: & cuius pedes iam non habebant requiem in salo seculi, arcę ostium petit sibi aperiri. Receptus digna cum reuerẽtia, & requisitus iterùm super intentione sua, Clericum ait se velle viuere: vt semèl alligatus sub iugo regulæ, pedem vlteriùs nõ liceret retrahere, sed spontaneè assumptam necessitatem verteret in benè viuendi voluntatem. Gauisus S. Amandus, multa priùs machinamenta diaboli prudenter p̄tendere, grauem esse ascensum, quem vellet arripere, de casu timere: inceptum quidem facilem, finem verò prędicabat esse difficilem. Vbì videt eum nihil cunctari, sed ad õia sustinenda paratissimi esse animi, gratias agens Deo, (qui quos prędestinauit à principio, hos etiam elegit in nouissimo) quasì charissimũ amplexatus filium, inducit in Dñici scholam seruitij, quam primam oĩm constat eum rexisse in ecclesia Gandensi. Ibì ante aram B. Petri Apostoli militiam Christi professum, barba & capillo tonsum assumit in Clericatum, & plantat in domo Dñi cedrum Libani, redolentem sanctarũ virtutum odore inæstimabili, & crescentẽ robore imputribili. Deniquè statìm vt ingressus est sanctitatis viam, firmis gressibus ire in magistri sententiam, & quasì nauim corporis optato iam collocâsset in litore, oĩm bonorum, quas olìm collegerat, merces exponere, humilitatẽ ostendere, patientiam exercere, charitatis latũ mandatũ ex pręcepto Dei extendere vsq; ad inimicũ: solus ipse omnibus seruire, gloriam virtute superare, & ab his diligi, quos videbatur pręcedere. Creber in oratione, iugis in legis Dei meditatione, paratus omni petenti de reddenda ratione: vt ex diuersis virtutibus vnum hominem compactum putares. Nec facilè docebat, quod nõdidicerat: sed quocunq; diuini sator germinis ibat Amãdus, illuc studens subsequi, & indiuisibiliter adhęrẽs magistri lateri, ardebat sanctæ p̄dicationis adipe repleri. Et quia flumen Dei repletum est aquis, cùm spiritussancti gratia riuos eius inebriaret, ac multiplicaret genimina, in stillicidijs tãti magistri lætabatur germinans cor discipuli, & pinguescebant speciosa deserti ad germinãdum germen Domini. Accendebatur planè in eo ignis ille Euangelicus, quem Iesus veniẽs in terram fidelium mittere, voluit vehementer ardere: quo repleti discipuli in via, dicebant secura conscientia: Nónne cor nostrum ardens erat in nobis? Quotiès verò lassos artus & cõfecta ieiunijs membra modico sopore reficeret, nudo recubans in cæspite, Christum æstimabat secùm iacére, castigans delicati corporis carnem, & redigẽs in spiritûs seruitutem. Populares auras & peccatoris oleum, velut spiritum nequam, fugere: clauso etiam ostio labiorũ, in cubiculo pectoris Deum patrem sine intermissione orare: nunq̃ à bono opere, semper intentum spiritûs arcum, relaxare: quotidiè diabolum in pugnã prouocare. Dicant alij, quod æstimant: mihi videtur inter tot cruces athleta Dei Bauo, meritò computandus in illo admirabili * catalogo, qui & lilio confessionis, & rosa decoratur martyrij.

A S. Amando S. Bauo in Clerum asciscitur, & tõdetur.

Catalogus virtutum eius.

Matt. 5.

Psal. 64.

Luc. 12. Luc. 24.

**calatho.*

Cap. 9. Etenim de virtute in virtutem proficiẽs, & nouum aliquid quotidiè de Deo audire, vi-

dere & agere gestiens, ex cōsensu sui Amādi, loca sanctorum & vicinos cœnobitas iterùm accingitur circuire, si forrè cōtingeret aliquid antè inexpertum vel intentatum inuestigare, ad quod agendum meritò se animare deberet. Denique licèt pro morū & conuersationis honestate iam requiesceret inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ, nihil tamen satis factum æstimare, si quis quid boni posset agere, ad quod agēdum ipse non valeret adspirare. Nam quia iuxta Salomonem, qui addit scientiam, addit dolorem: omne quod de scripturis sanctis percipiebat, dolor illi de retrò diebus erat, reputās omne illud tempus in vacuum se cucurrisse, quod sine pœnitentia sibi videbatur quasi perdidisse. Tum verò pellem carnis extendere in ligno tympani, quotidiana Deo hostia fieri, & velut apis magni ingenij, virtutum flores vndecunque colligere, & in alueario melliti cordis comportare. Nulli eorum, quos aiunt anachoretas, inferior cùm esset, eremum ecu paradisum Dei concupiscere: illos solummodò reputans cum Deo habitare, quibus contigisset hominum frequentiam declinare.

Eccl. 1.

Cap. 10. Capta igitur temporis & loci opportunitate, saltum, quem Beilam nuncupant, ingressus est: vbi repentè in remotiori deuexæ vallis latere annosa fagus oculis eius offertur, cuius concauitatis pedum nō minùs sex spatiosa altitudo, in modum fornicis camerata, & quę hominem erectum posset in aluo sustinere. Hoc quasi habitaculum ab Angelis Dei sibi reputans pręparatum, ingreditur tanta cum iucunditate, velut si totius orbis delicias angusto secùm clausisset in pariete. Per aliquot dies occultus, latére nō potuit, & cùm à populo frequentaretur, infelicem esse se iudicās, nocturno silentio iterùm loco cedit. Est vsq; hodiè eandem mirę magnitudinis fagum videre, quę in æternam huius sancti Dei memoriam adhuc continet in se antiquum altare, vbi & presbyter parochiæ frequenter ecclesiam euocat, & communicat. Nec desistit arbor contra morem, tam annosa, adhuc florere & germinare, in qua latuit flos ille, de quo dici tur: Florete flores quasi lilium. Quorum florum amœnitate delectata, in Epithalamio suo loquitur sancta Ecclesia: Fulcite me floribus, stipate me mális: quia amore langueo.

Intra arborem sese includit S. Bauo.

Eccl. 39.

Cant. 2.

Cap. 11. Igitur indè digressus, longa rursùs per dispendia aliam requirit eremum athleta Dei Allouuinus, Medmedung uomine, à sua Ganda distantem duorum tantummodò milliariorum itinere. Locus in densissimum nemus sylvescens, vasta & penè inaccessibili palude distentus, pomorum quoq; quę gignit saltus, & nucum ferax, pręterea amnis leni murmure præterfluens, facilè habitationem suadent. Ingreditur cum sarculo, humum sarrit, cellulam permodicam erigit, & in ea se quasi sepelit. Cibos saltus ministrabat, amnis potum. Vestimenta ipse detulerat secum, sagum & cilicium, quæ non frigus arcerent, sed nuditatem prohiberent: non mollitiem suaderent, sed carnem domarent. Sic aliquandiù ignotus cùm mansisset, iterumque fama vulgante vlteriùs posse latére desperaret, comperto quòd beatus Amaudus monachos in Gandensi ecclesia substituisset, & venerabilem virum Florebertum in Abbatem ordinâsset: (Nam quia ipse incumbebat prædicationi, necessè visum fuit constituere, qui prouideret nouellæ adhuc plantationi) tum verò magno se æstimans quasi donatum munere, ad locum professionis suæ statuit redire, ibiq; qui supererat, reliquum vitę cursum percurrere.

Viuit in loco solitario.

Cib. & vestes eius.

Cap. 12. Reuersus itaque, quasi Angelus Dei, vt verè erat, recipitur: receptus, hospitio inducitur: inductus honoratur, nec vllum antè habuêre gaudium capitalius, quàm quòd talis vir in contubernio eorum est receptus. Dehinc Abbatem in colloquium euocat, reditûs sui causam explicat: familiarem sibi fieri cellulam ad commanendum petit & impetrat. Quis enim non modò monachorum, sed & Clericorum, Bauonis non desideraret cōtubernium? Viua vox, manus liberalis, vultus grauis, humilitas inæstimabilis, iucunditas irrepręhensibilis, & nescio quę extra hominem hominis habitudo, desiderabilem eum fecerat omni benè viuenti in Domino. Cùm autem siue ex amicitia familiari, siue ex regulę pręcepto obtemperanter fratres accingerentur in ædificanda cellula viri Dei, ad declarandum electi sui meritum, omnipotens virtus tale ostendit miraculum: Laica persona Artinus, sabulum & lapides plaustro aduchens, latratu canum impediebatur. Cumque grauiùs vrgeretur, & longiori mora teneretur, ore procaci murmurare, & nescio cuius susurrij maledicta in sanctum virum euomere: permissus diabolus, qui dolebat fana dirui, & ecclesias Sanctorum erigi, hominem vehiculo proturbatum, mole desupèr ponderis & iumentorum incursu relinquit mortuum. Euocatus populus,

Redit ad monasteriū suum.

populus, cadauer conclamatum naui imponunt non sine miseratione: & in domum suam perductо, aliud nil erat, quod cogitarent, nisi de sepulcro.

Vbi id Bauoni nunciatum est, tum verò dolere, tristari, & ingemiscere, & velut si in sanguine virorum fortium, ad haurlendum aquam de cisterna Bethleemitica misisset, reatum suum accusare, sibi defuncti sanguinem imputare: & totis ad Deum conuersus visceribus, Eià, ait, Domine, cur recepturus animam eius, celâsti me? Iubet dehinc cadauer ad se inferri, & clauso ostio, cæteros amoueri, ipse solus super exanimem extendi: & accenso igne spiritussancti in cordis altari, lachrymarum ligna vbertim subijcere, seipsum in holocaustum imponere, & adipes pacificorum Deo adolere: appendens scilicet thymiama orationis in auro preciosæ fidei, qua sciebat omnia possibilia credenti. Vix trium horarum spatium intercessetat, orationem needùm terminauerat, cùm mors legem pati coacta, restituit quem rapuerat, Artinus surgit, & ambulat. Fit strepitus populi: omnis ætas, omnis sexus concutitur nouitate miraculi, & in ore omnium sonat laus Dei. Mirum spectaculum, & ad roborandos nascentis Ecclesiæ filios congruum: qui in huius resurrectione speciali, cogebantur non hæsitare de sua & omnium resurrectione generali. Erat etiam in sancto viro prædicabile illud intueri, quòd cùm in eius laudem omnis vox, omnis lingua consonaret, tanta se abiecit humilitate, vt resuscitati statum, suum reputaret casum, si vel leuis ventus auræ popularis intraret ad tangendam radicem humilitatis. Cuius enim mentem, cuius animum ad tam mirificæ virtutis insigne non concuteret turbo fauorabilis procellæ, nisi qui domum suam constituisset in fundamento petræ? Petra autem erat Christus. In cuius summo cacumine cùm requiesceret vir sanctus, firma niti radice, nihil de se præsumere: totum quod erat, eius gratię attribuere: & cùm exaltaretur extra se, in se tamen humiliari vsquequaquè. Qui merita sanctorum ponderant ex virtute miraculorum, vel istius æstimatione miraculi concedant nostrum Bauonem sanctis omnibus iure comparari: in prophetis Eliæ parem, Eliseo æqualem: in Apostolis Petro non inferiorem, Iohanne concedant non minorem, quem iure sanctis omnibus in vnius resuscitatione mortui comparandum æstimamus. Illi plures suscitauerunt, iste vnum. Ipsi, quod illius fæcis cogebat necessitas: iste, quod huius temporis expetebat humilitas. Etenim si ad hominis respicimus meritum, & qui plantat, & qui rigat, nihil sunt absque eo, qui dat Deus incrementum. Rursùs, si miracula velimus de numero pensare, poterat vtiquè multorum cadauera orando suscitare, qui innumeras vsque hodiè animas, pondere peccatorum mortuas, & quatriduano in fœtore sepultas, amoto desperationis lapide, non cessat viuificare, & authori suo sanctis precibus reconsignare. Nam quid à Deo obtinere non posset, qui verum spiritussancti habitaculum factus fuerat? Quid patrem non exoraret, qui carne superata, deus ipse in adoptionem filiorum Dei transierat, dicente Psalmista, Ego dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes?

Cap. 13. *2. Reg. 23.* *Marc. 9.* *Excitat mortuũ precibus suis.* *1. Cor. 10.* *1. Cor. 3.* *Psalm. 81.*

Ad alia vt transeamus: quadam die habitaculo egressum, obuium contigit habere seruulum, quem aliquandò neglectu rei familiari, causa supplicij ad nundinas venalem iusserat exponi. Quem vt vidit, acsi ipsum Christum in mortem vendidisset, amarissimas lachrymas fundere, rapto cursu & fiducia, pedibus eius se prosternere, fateri culpam, excusare ignorantiam, & petere veniam: illudque cogitans, sanguine sanguinem lauari, forpicem & flagellum in manibus eius ponere, vt vindicaret in venditorem Christiani sanguinis, sacris verbis obsecrare. Seruus econtrà recusare, peccatum ex corde, quod in se erat, condonare, libenter ei nunquàm seruiturum spondere in contumeliam sui quondàm & adhuc domini, nec id vnquàm aiebat sibi posse persuaderi. Ille verò, (vt qui nunquàm cessaret desiderare passionibus Christi communicare) non desistere, dum mira eloquentia expugnaret nolentis animum, & cogeret magis, quàm peteret, in suum supplicium. Quid multa? Vincitur manus, ligatur pedes, totum corpus in sublime leuatur, pœna crudelissima afficitur, & quasi in pilam, cùm nil nisi DEO gratias ageret, contunditur: postremò in morem latronum totum caput detondetur. Hæc tua sunt, IESV bone, opera: hic tuus est ignitus amor, quo ardentes omnes electi tui, ipsam quanuis raram peccatorum rubiginem decoquunt fornace tribulationis, aurum mundum futuri in die tremendæ examinationis. Tunc in libro dexteræ tuæ inuenietur Carmen & Væ: Carmen videlicet electorum, qui triumpha-

Cap. 14. *Ecce mirã pœnitentiam ob venditũ olim seruum nouitium.* *O immensam charitatis vim.* *Ezech. 2.*

to ſeculo, laudabunt viuentem in ſecula ſeculorum: Væ miſerorum, quorum mors in
Pſal. 33. mortem peſſima, quorum quotidianum & omni maſſa ferrea grauius peccatum ne
vna quidem abluit lachrymula, nec vna extinguit fructuoſa eleemoſyna, nedùm ſpon-
tanea pro Chriſto ſupplicia. Itaque in huius noſtræ infirmitatis conſideratione libet
Rom. 7. cum Apoſtolo exclamare: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hui-
us? Et quia imperfectum noſtrum viderũt oculi tui, Domine, dicamus quod ſequitur ex
conſolatione: Gratia Dei per Ieſum Chriſtum.

Cap. 15. Tandèm glorioſus Dei athleta Allouuinus de hoc ſuo eculeo depoſitus, confracta & excruciata membra iubet recipi in illa ſua nobili noua cellula, quæ in fundationis ſuæ principio honorata eſt reuiuificati hominis miraculo, & in conſummatione venerabili & verè prædicabili ſupplicio. Dehinc paulisper ſpiritum cùm recepiſſet, quaſi necdùm ad purum argenti ſui ſcoriam excoxiſſet, nihilque ſatisfactum ſperans: adhuc iubet admoueri neruum, quem vulgò appellant cippum, & in eo venerabiles illos pedes arctari: qui in Sion ſpecula conſtituti, ſuperni regni pacem euangelizare poterant in populo Dei. Quid de huius ſancti viri factis alij æſtiment, ignoro: ego plùs ſtupeo Bauonem libenter vapulantem, quàm mortuum viuificantem: plùs admiror ſpontè cippo conſtrictum, quàm totius populi fauore celebratum. Itaque quatuor ferè menſes in hoc retruſus carcerali agone, cùm quotidiè penè moreretur, pœnam pro delicijs habebat, feſſa licèt lingula nunquàm laudem Dei tacebat. Nimirùm ſanctiſſimi corpuſculi lutum, igne deſupèr ſpiritusſancti in teſtam indurauerat. Ideoque mirum in modum cùm cruciaretur, fortior fiebat, vt putares eum cum Apoſtolo dicere: Quandò enim infirmor, tunc fortior ſum & potens. conſideransque quo curſu felicitas euolet, quæ ante humanos oculos quaſi permanens pollet, complebat eas, quæ deerant, paſſiones Chriſti in carne ſua: vulneratusque mentem materna charitate, æſtuabar deſiderio contemplationis ſupernæ.

Cippo vult conſtringi pedes ſuos. — *2. Cor. 12.*

Cap 16. Accerſito dehinc ſancto pontifice Amando, & venerabili Abbate Floreberto, non modò pedum, ſed & totius macerati corpuſculi integram reclusionem obſecrat, & vix aliquandò impetrat. Arctam ſpecum medio domûs æquore ad capacitatem erecti hominis effoderat, quæ introgreſſum non niſi ſtantem ſuſtineret, & quaſi Crucifixi corporis ſuſpenſum vultum in neutram partem deflecti permitteret. Eam orationis crucem ſibi præparauerat: in ea inter canonicas horas ſuſpendi magis, quàm ſtare elegerat. Nec facilè labor, licèt difficilimus, diſſuaderi: quia menti totum iam ſeculum in Chriſto triumphanti, nil poterat laborioſum videri. Data die euocato Clero & populo, cum Crucibus & thymiamaterijs, vniuerſoque eccleſiaſtico apparatu ad reclusionis cellulam conuenitur, & ſancti Pontificis manibus hoſtia Chriſti Bauo, teſte Eccleſia, ſepelitur magìs, quàm recluditur, quinto Idus Nouembris, qui erat annus ſexcenteſimus viceſimus ſecundus Dominicæ incarnationis. Sepelitur, inquã, ſeculo, viuus Deo: cui quia indeſinenter adhęreat, vitam certè ſuam ſursùm abſcondebat.

Mirabili ergaſtulo includitur.

Cap. 17. Reclusus ergò non ſine lachrymis & multorum admiratione, qui viderent in confecto & penè carioſo corpuſculo tantum vigoris ineſſe: tum verò demùm in ſummæ quietis portum reputans ſe conſtituiſſe ſuum nauigium, tanto ad authorem ſuum ſuſpirare acriùs, quanto licebat remoto ſecuriùs. Iuxta magnum Oratorem, vereor nè officium putetur ambitio: & quod illius exemplo facimus, qui ait, Laudate Dominum in ſanctis eius: appetitu gloriæ videamur facere, nec rerum veritatem, ſed officioſam verboſitatem inſinuare. Animaduerte, quæſo, prudens lector, in milite regem laudari, & in ſanctis Deum honorari: & quia cùm ſit bonum, regis ſecretum celare: gloriam tamen Dei honorificum eſt annunciare. Verùm qui nos calumniabitur verba quaſi multiplicare, patet liquidò, quàm non erubeſcat electis DEI derogare: quibus tanto fuit facilius, non modò carnem domare, ſed penitùs expugnatam, in virum perfectum mutare, quanto incorporatiùs vnum facti erant cum omnipotente, qui genus mortalitatis Adæ veniens in filiationem Dei formare, dicebat: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum. & : Confidite, quia ego vici mundum. Quicquid dixero, certè minus eſt. nam etsì omnia corporis mei membra lingua eſſent, nil vtiquè dignum de hoc inuictiſſimo Dei athleta pronunciarent. Cuius cibus, panis infermentatus, & mediaretem cinis: potus, aqua non niſi ad mẽſuram ſumpta. Vigiliæ ſemper vſq; ad defectionem: ſomnus vix pertingebat vſq; ad refectionem, vt magis eum aliquid meditari, quàm dormire putares.

Pſal. 150. — *Tob. 12.* — *Leuit. 11.* — *Iohan. 16.* — *Eius cibus, Potus, Vigiliæ, Somnus.*

tares. Lectisternia, humus & cinis insperfus. dicebat enim, Christianum nō debere in delicijs iacere, cuius gloria fœnum, cuius finis quotidiè festinaret in cineris interitum. Defesso capiti lapis orarium: tegumentum erat illud sanctissimum cilicium. Continentia talis, vt penè mensuram excederet: patientia talis, quę nunquàm tribulationibus cederet, sciens illud Esaiæ: Qui ablactati estis à lacte, qui abstracti ab vbere, tribulationem super tribulationem expectate, spem super spem. Habensq; thesaurum in vase fictili, donèc mortale hoc indueret immortalitatē, & corruptiuum hoc vestiretur incorruptionem: nunquàm de superueniente carnis molestia dolere, sed semper ad sperandū in Deum se animare, dicens spiritui: Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi. Lachrymas tam largo fonte fundere, vt putares in eo completum illud Psalmistæ: Lauabo per singulas noctes lectum meum: lachrymis meis stratum meum rigabo. Velut adeps à carne separatus, & charitati incorporatus, optimam hanc hominum sibi iniunxerat prouinciam, discordantes in pacem cōciliare: pace Deū videri, pace ad cęlestia, pręedicans, transiri: sal terræ cùm esset, infatuatorum stultitiam defricare, animorum quotidiè putredines resecare, & pœnitentiæ medicamento non cessabat curare. Confluebat autem ad eum tota penè vicinia, nobilis & ignotus, mixtum genus, integros dies & noctes excubabant pro foribus. Nunquàm sine egeno mensula: nunquàm sine hospite fuit eius cellula. Pręter ea, quę extrinsecùs erant instantia, quotidiana eius solicitudo omnium ecclesiarum: super quas ità inuigilauit, ità se afficiebat, tanquàm si solus ipse pro eis debitor esset respondere. Quo autem dolente nō doluit? quo frigente non alsit? quo patiente nō pertulit? quo egente non eguit? Breui vt concludā sermone: cum omni fortuna prælium conseruit nimis acre: tristis nè opprimeret, aut iucunda nè corrumperet. Infrà nō substitit, vltrà non est progressus: medium firmis occupauit viribus. Verè felix, verè dignissimum omnipotentis Dei domicilium, tot tantisq; virtutum odoramentis repletum.

Lectus.
Vestis.
Esa. 28.
Psal. 41.
Psal. 6.

Qui cùm supremi operis iam teneret fastigium, & quod perfectis viris posset sufficere, in diuinæ scalæ ascendisset gradum: quasì nil cœpisset, aliud exquirit tormentum, tantùm scilicet prædicabile, quantù m nouum & mirabile. Lapidem iubet deferri, quem manibus libratum cùm non sufficeret ei, quod volebat, ponderi, alterum pro eo, duorum qui esset hominum onus, præcepit importari. Hunc inter frequentes genuflexiones & perpetuas preces brachijs tenebat, & eo non modò se lassabat, sed penè mortificabat. Nec poterat tamen in lapidis onere sancta manus deficere, quam sustinebat lapis angularis, qui facit vtraque vnum. Tum verò si quis obijceret, cur seipsum adeò excruciaret, non bonam esse virtutem, quæ modum excederet: prudenter respondebat, Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Audenter dico: qui se ità quotidiano afficiebat martyrio, si Deciana aut Diocletiani habuisset tempora, sponte omnia præuenisset tormenta: non rogos, non eculeum, non certè bestias refugisset, aut gladium. Nec carebit gloria martyris, qui in confessione deitatis aëreas potestates fortiter debellauit, & scuto protectus iustitiæ, imperterritum latus opposuit monstris spiritualis nequitiæ. Quas aūt cruces non pertulit, quos ignes non pertransijt, cuius tota vita super terram militia fuit? Quam ità exercuit, vt cùm quotidiè moreretur, fiducialiter tamen ad Deum diceret: Proba me Domine, & tenta me, vre renes meos & cor meum.

Cap. 18.
Nota singulare sese affligendi genus.
Rom. 8.
Psal. 25.

Nec defuit tentatio, quam statìm in ipso principio viriliter debellauit & vicit in Domino. Nam tortuosus ille serpens, cuius sunt mille męandri, videns & ingemiscens de se triumphari, bona DEI permissione, sed mala sua fretus voluntate, animatur iam senem & emeritum Christi militem in pugnam euocare. Cellulam quasì quidam turbo aggreditur, furores iaculatur, stygios minatur ignes. Ille nihil moueri, nihil penitùs terreri, scutum veritatis opponere. Nam diaboli nihil dubitabat hanc esse technam. Pedem in publicum exponere si liceret, aut spiritum homo adhuc tenere si posset, incunctanter exiret, duellum prior ipse moueret, ac manum consereret: tanta mentis constantia, tanta erat eius ad Deum fiducia. Aiebat autem: Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat callidus persecutor. Ad hanc vocem turbo ille cùm cessisset, rursùs exercitus iniquitatis adest: modò canis, modò lupus: iterùm leo vel vrsus, totum postremò diabolus, serpentinos pariter & ferales agebat motus. Bauo intùs filium iniquitatis irridere, & grandi cum fiducia subsannando dicere: Increpet in te DEVS, satan, & increpet in te, qui elegit Hierusalem. Nec mora: legio euanuit,

Cap. 19.
Infestat eū teterrimus cacodęmō.
Psalm. 117.
Aliæ dæmonū præstigiæ.
Zach. 3.

nec vltrà ciuitatem in monte poſitam impugnare auſa fuit. Tua ſunt hæc, Chriſte,
opera, tua virtus & magnalia: cuius viæ iuſtitia, & veritas omnia eloquia. Hæc tua eſt
fidelis illa promiſſio, quam in naſcentis Eccleſiæ primordio Apoſtolis, & per Apoſto-
los omnibus militiam tuam profeſſis donatiuum inſigne dediſti: languores ſcilicet in
Luc. 9. nomine tuo vt curarent, & dæmonia imperterrito pede calcarent. Quis autem liberi-
ùs caput diaboli conculcauit? quis impugnantem ſe filium iniquitatis fortiùs expu-
Luc. 10. gnauit? Nec tamen in eo gaudere, ꝙ ſpiritus nequam ſibi ſubijceretur: ſed potiùs ſum-
ma niti ope, vt nomen ſuum in cælis conſcriberetur.

Cap. 20. Hactenùs per ſcopulos tribulatiõis & ſyrtes quotidiani martyrij oratio de milite Dei
pernauigauerit: nunc ſecundis velis portus intrandus, & ad terram illam feſtinandum,
Pſal. 36. de qua ſcriptum eſt: Iuſti autem hęreditabunt terram. &, Credo videre bona Domini in
Pſal. 26. terra viuẽtium: quã ſanctiſſimi agonis ſui mercedẽ glorioſus Dei athleta Allouuinus in
perpetuam recepit hęreditatem. Ad quam poſſidendam cùm videret iam imminere vo-
cationem ſuam, inceſſanter ſe affligere, animamq; fontem viuum ſitientem, & ad viſio-
nem conditoris ſui infatigabili deſiderio anhelãtem, his verbis conſolari quotidiè: Ex-
Ibidèm. pecta Dñm: viriliter age: confortare, & ſuſtine Dñm. In hac exhortatione cùm afflictum
& penè exoſſatũ corpus modico indulſiſſet ſopori, meruit dulciſſima Dei bonitate con-
ſolari. Angelus enim in ſpecie colũbę adfuit, & ſuper filiũ notę ſimplicitatis tã familiari-
Eſa. 66. ter requieuit, vt videretur dicere: Super quẽ requieſcã, niſi ſuper humilẽ & trementem
ſermones Dei? Liquefactũ ſtatìm & penè perterritũ amici pectus iterùm blãdè refouet,
ac totã cellulam tãta miri odoris flagrãtia replet, vt raptũ ſe æſtimãs, paradiſi delicijs in-
Pſal. 126. tereſſe cogitaret, & quaſi iam laborũ ſecurus, diceret: Ecce hęreditas Dñi. Non mihi nũc
per ſcripturarũ prata ingenij ducẽdus eſt riuulus, qd innocẽtiæ, qd ſimplicitatis colũba
Matt. 3. videatur habere: cur in ea ſpirituſſanctus ſuper baptizatũ Chriſtũ legatur requieuiſſe: aut
cur in ea Angelus electis Dei ſoleat apparére. Diues eſt ad loquẽdũ materia, & ſancta-
rum ſcripturarũ teſtimonijs abundè trita, de quarũ fonte etsì minùs nobis ſuppeteret,
poſſemus mutuare. Sed ad alia feſtinãti hoc ſolùm ſufficiat dixiſſe, meritò ſuper eum in
columba Angelũ veniſſe, qui columbina plenus erat ſimplicitate: meritò illum odorem
2. Cor. 2. diuinum hauſiſſe, qui ſecura conſcientia poterat dicere: Chriſti bonus odor ſumus in
omni loco. Cùm verò receſſiſſet viſio, in ſe rediens, & vigilanti animo cauſam diſcuti-
ens, velut ſi addidiſſet oleum flammæ, maiori adhuc ſancti ſpiritûs accendi amore: non
dies, non noctes vacare, & deincèps in cęlũ clamare: Heu mihi, quia incolatus meus pro-
Pſal. 119. longatus eſt: habitaui cum habitantibus Cedar.

Cap. 21. Subſequitur de theſauris Dei glorioſum miraculum, per quod qui deſiderabat diſ-
ſolui & cum Chriſto eſſe, clementer conſolaretur: & qui hactenùs ſtuduerat lucernam
ſanctitatis abſcõdere ſub modio humilitatis, in tota ſummi regis republica mirabiliter
manifeſtaretur. Medio in centro ſol æſtuabat: populus q cõuenerat, pręſens intuebatur,
In Crucis ſpecie Chriſtus ei apparet. cùm ecce gloria Dñi de loco ſancto ſuo ſuper iuſti ſui caput deſcẽdit, & in figura viuificę
Crucis militem ſuum illùſtrauit & coronauit. Cui ille tanta ſtatìm occurrit cum iucun-
ditate, velut ſi non dubitans hoc ſuum verè corollarium eſſe, obuijs manibus illud vi-
deretur excipere & dicere: Mea hęc merces, mea eſt retributio. Crucifixo militaui: Cru-
cis gloriam recognoſco. Raram aut nullam cunctis retrò diebus viſus admiſiſſe lætiti-
am, omni deincèps proturbato mœrore, ſecurus iam de ſua remuneratione, quotidiè
gratulari & dicere: Me autem oportet gloriari in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Iu-
rè ergò in Crucis deſupèr deſcenſione eſt mirabiliter glorificatus, qui Crucifixi filij Dei
Galat. 6. militiam profeſſus, cùm triumphato iam ſeculo, diceret cum Apoſtolo, Mihi mundus
crucifixus eſt, & ego mundo: meruit audire à Domino: Gaude & exulta Bauo, quia mer-
ces tua copioſa eſt in cælo.

Cap. 22. Feſtinabat interim tempus, quo palmes Dominicę putationis purgaretur, & flos, qui
apparuerat, ad componendũ ſummi capitis ſertũ colligeretur: cùm ecce glorioſus Dei
Morbo corripitur. athleta lectum ægritudinis incidit, quam tamẽ longè antè pręuidit & pręedixit. Ingraue-
ſcebat ſenſim languor, & purpuream paradiſi violam Auſtro flante gelidus repere ute-
bat pallor: orare tamẽ, & laſſo anhelitu dura inter ſuſpiria non ætati, nõ parcere infirmi-
tati: Monachos & plebem, quę frequens aderat, caſtigato ſermone hortari: lętus ipſe cę-
teros ſuper ſe plorantes cõſolari. Intelligeres eũ non emori, ſed migrare, & quaſi pſen-
tẽ Chriſtũ intueretur, diſſolui deſiderare. Familiarẽ habebat Dominũ, Thurholtẽſis ec-
cle-

clesiæ presbyterum. Quem cùm desideraret ad colloquendum, non facilè potuit haberi. Iter prolixum, vasta solitudo, nemus densissimum, non facilem præstabant transitũ. Vocatur famulus, & ad requirendum eum festinare iussus, imperium non recusat, & incipit velle ire, quò nesciebat. Nihil cunctanti, sed de magistri fide præsumenti, adest derepentè Angelus Domini, iter ostendit, ipse comitatur, Turholt vsq; deducit, & exposito negocio, presbyterum assumit & recomitatur. Hũc vir Domini inter loquendum secretum habuit, curam funeris sui vt haberet, iniunxit, eius postremùm officio communicauit. Felix presbyterium, felix homo ille, cuius manus preciosissimam Dei margaritam meruerunt attrectare. Nota rem miram.

Et iã securis diuinæ vocationis admoueri ad radicẽ sanctissimæ arboris, cùm eccè manibus & toto corpore in cælum extensis, conciues suos recognoscit Angelos, eorumq; dulci delectatus præsentia, Vale, ait, seruorũ Dei ecclesia: Christus adest: egredere in occursum eius aĩa mea. In hęc verba, spiritum de huius fæcis luto cùm efflâsset, monachorum statim turba sup eum irruit, & sanctissimũ corpus deosculando, publicũ luctũ prior incipit. Aderat inpræsentiarũ S. Episcop⁹ Amãdus, & venerabilis Abbas Florebertus, qui & ipsi cellulã ingressi, cernũt mirabilia Dei in martyrio militis sui. Quid enim viuẽs spiritus eius egerit, corpus mortuũ loquebatur: in quo tota caro ità depasta videbatur, vt pelli adhęrerẽt ossa, & circa dẽtes tantũmodò relicta labia. Quis interim nõ fleret humana cõpassione, aut quis nõ gauderet spirituali exultatione? Translatũ verò funus sacerdotũ Christi manibus, multo cũ studio ceruicẽ feretro subijcientibus, media ecclesia B. Petri Apostoli ad pernoctandũ locatur. Tota cõuenerat vicinia: omne rus, omnes circà ecclesiæ ministros & sacerdotes miserãt, nec paruo reputabat se frustratũ munere, cui nõ cõtigisset huic sanctæ depositioni interesse. Erat intereà illud miserabile, intueri pauperũ turbam, tũc verè patre amisso orphanam, vestes & solatia, quæ de manibus eius acceperant, ostendere, & totã ecclesiã inconsolabili luctu replere. Apparuit autem felix eius aĩa in ipsa exitûs sui hora longè manẽti S. virgini Gertrudi, petens vt mitteret linteamina, cõdendo funeri necessaria. Discite nunc diuites seculi, quorum cadauera putrescunt in serico & gẽmis: discite, quod doleatis, & tandèm incipite benè contẽnere, quod malè amatis. Vos tegit byssus & purpura: pauper pro Christo Bauo, nec in funere habet nisi aliundè petita linteamina. Vos in auro sepulti, extructo sub marmore putrescitis: Bauo in humili loculo vix habet, vbi caput reclinet cũ filio hominis. Et eccè versa vice, vos potẽtes tormẽta premũt potẽter: illũ humilẽ humilis Deus remunerat clemẽter. Vos ex prophetica cõminatione propter cõtritionẽ spiritûs vlulatis in interitũ: ille ex diuina cõsolatione ridet & dicit: Eccè homo qui non posuit Deũ adiutorẽ suũ. Nobile vestrũ paludamentũ mutatũ est in confusionẽ & reuerentiã: pauperis sui tristẽ saccũ scidit Deus, & circundedit lętitiam. Locus vester fumigauit, & non est inuentus: eius memoria apud Deum & homines est in benedictionibus.

Cap. 23. Præsentes cernẽs Angelos, feliciter expirat animã. Appáret aĩa eius S. Gertrudi. Luc. 9. Sap. 6. Esa. 65. Psal. 51.

Expletis igitur, quę necessaria erant funeri, cũ lampadibus & cereis & psallentiũ choris, in locum agonis sui, hoc est, in reclusionis cellulam reportatur, ibiq; ex officio sancti Episcopi Amãdi iterùm sepelitur, nõ iam ad ieiunandum, sed pane Angelorũ satiandũ: nõ ad sitiendũ, sed fonte viuo potandũ: non ad plorandũ, sed Euangelico risu ridendum: ad nullã prorsùs huius corruptionis afflictionem sustinendã, sed ad perpetuę consolationis stolã percipiendã. Felix patria, felix pagus, felix prę cęteris Gandensis procinctus, non, vt olim, idolorum superstitionibus sordidis, & antiquorũ tyrannorũ vanis monumentis, sed cultu omnipotẽtis regis, & protectione huius inuictissimi cęlestis curiæ militis. Gloriosa dicta sunt de te, in cuius sinu requiescit vas electionis & gratiæ, vas, quod omnipotens figulus de communis terrę massa sibi composuit ad honorem, & omnibus sanctę Ecclesiæ domum inhabitantibus ad vtilitatem. De hoc certè vase filij desolatorum credendo gustauerunt, & adipiscendo fontem salutis biberunt: alienigenæ, & Tyrus, & populus Aethiopum vitale hinc hauserũt antidotum: nemo non accepit quod peteret, nisi quem pigra fides ab accipiendo retraheret. Et cùm iam terrarum nullus sit angulus, cui sua hinc non fluxerit salus, in valle tua, Ganda, fluit specialiùs, te irrigat vberiùs, tibique sapit abundantiùs: quę sola penès te retines, quod in commune toti orbi prodest. Tu scilicet huius salutiferi vasis conseruatrix, & miraculorum Dei in eo meruisti fieri penè quotidiana contemplatrix. Tibi * possidius medetur corporum vulnera, & resuscitat animarum funera. Tu conseruandum recepisti, & reconsignabis in die

Cap. 14. Nota quòd sepelitur cũ lãpadibus & cereis.

Domini. O vallis, in ſummi montis ſita vertice, & repleta pinguiſſima DEI vbertate, Non deficiet ex te cęleſtis frumenti granum, in qua eſt habitatio lætantium: etenim Dominus in te habitabit in finem, & finibus tuis ponet pacem: feras portarum tuarum confortabit, & benedicet filijs tuis. Facta eſt autem huius precioſiſſimi vaſis, ab omnipotente artifice poſt multarum tribulationum excoctiones pijſſima purgatio, & in ęternitatis honorem glorioſa aſſumptio, Calendarum Octobrium die primo, anno à conuerſione ſua quadraginta dies minùs de tertio, Dominicę incarnationis ſexcenteſimo triceſimoprimo, Heraclio Romanum Imperium, * Martino vniuerſalem adminiſtrante Pontificatum.

for. * Honorio

Cap. 25.

Miracula ad ſepulcrũ S Bauonis.

Pręceſsêre ſtatìm ipſam beatæ ſepulturæ clauſulam glorioſa miracula, & ex vaſe miſericordię propinata ſunt pocula, quę nõ deficient in ſecula, non ab oculis pręſentium, non à cordibus abſentium, tantùm cum fide inuocãtium. Pauca pono de pluribus, duo tantummodò de innumerabilibus, quæ ad declaranda ſancti ſui merita, Dei oſtendit gratia. Hoſtilis inuidia, cuius opus ſemper iniuſtum, voluntas nunquã bona: inuidia, inquã, quæ fœminam & hominem de paradiſo proiecit exulem, nunc quoquè hominem cum fœmina mulctabat pœna miſera. Stridor grauis, furor indomabilis, ſpuma continua, habitudo lachrymabilis, vita faſtidioſa, notis & amicis omnibus nimìs odioſa. Quid agerẽt? quò ſe verterent? Nulla ſpes, nulla conſolatio: qui mederetur huic ſupplicio, inueniebatur nuſquàm gentium. ſolius enim Dei ſalus eſt hominum. Sed cùm fama vulgãte nec miſeros lateret de tanti patris funere, opportunum rati auxilium ſperare Domini, duris ligatos nexibus, virorum tractos manibus ad hoc diuinum propitiatorium inutiles, vt victimas tamen dirigunt. Orabat non lingua, ſed neceſſitas: non vox inuocantium, ſed pœna pereuntium: ignari & ſensûs, & ſcientiæ, tormentis ſuis prouocabant fontem miſericordiæ. Subuenit fides populi clamantis, Sancte Bauo ſubueni: qui viuificâſti membra mortua, malè viuentes iſtos libera. Tracti ad ſacrum funus, vt orarent, vixque coacti feretrum vt contingerent, (mirabile miraculum) ſtatìm fugit dęmonium, & emundata vaſcula, Dei loquuntur magnalia. Clamor in altum tollitur, nomen Domini benedicitur: de cuius munificentia ſanctorum mors eſt precioſa. Hæc ſignorum initia, hęc humandum funus ſanctitatis eius præiêre indicia: idcircò maximè pędicabilia, quia Saluatori noſtro (ſalua pace legentium) quodammodò conuenientia. In Chriſti enim morte etsì omnium peccatorum generaliter, Euæ tamen & Adam facta eſt ereptio ſpecialiter. In huius funere, licèt de Chriſti munere, facta eſt liberatio maris & fœminæ. Vtriq; per dęmonium naturę amiſêre pontificium: Vtrique per ſalutaris mortis precium, vitę recepêre beneficium. Seruum autem Domino, creaturam creatori cum reſpectu comparo. nam verba veritatis vera ſint neceſsè eſt, quę ait: Qui in me crediderit, opera quæ ego facio, & ipſe faciet. Ille quidem potens, non ex accidenti, ſed ex proprio: Bauo potens, non ex proprio, ſed ex donante DOMINO: in quo quia credidit, in eo quoquè cuncta potuit. Ac per hoc pedem capiti, membrum compono corpori, & in ſaluante cuncta Domino, non iniuria ſeruum prædico. Reſpectus enim talis eſt, vt ad ſubſtantiam ſpecies, ad vniuerſale ſingularitas: quorum alterum præcedit ex conuenienti velut poteſtate, alterum ſubeſt ex conſequenti velut neceſſitate.

Dęmoniaci duo ad feretri contactũ ſanantur.

Iohan. 14.

Cap. 26.

Multa quidem pręter hęc ſunt, quę in hoc ſuo nobili membro omnipotens non ceſſat quotidiè operari: quę ſi deberent per nos omnia annotari, dies antè nos deficeret, antè laſſa manus importabili ſub faſce ſuccumberet. Pauca tamen aggredi cùm vellemus, & modulum noſtrum metiremur, illud in cauſa fuit nè progrederemur, quòd lingua diù tacendo quasì ęruginata, & necdùm loquendi vſu elimata, ad quędam alia intendebatur dicenda, in quibus quodam velutì pręludio exercitata, tandèm per Angelum calculo de altari contingeretur, ac demùm ad tam diuinum opus præſumendum circuncideretur. Quòd ſi quis calumniabitur, materiam viribus non æquam nos aſſumpſiſſe, nec diù, vt decebat, verſâſſe: licèt in prologo ſatisfecerimus, adhuc tamen id reſponſum volumus, eloquentiam nos non iactâſſe, ſed Aegyptiorum abominationes Deo noſtro immolâſſe. Ouem quippè, animal ſimplex & mundum, quod Aegyptius abominatur edendum, Iſraëlites Deo ſuo offert, quotiès quis ſuperbam non eructuat loquacitatem, ſed humilẽ profitetur ſimplicitatẽ. Id pręter ad ſilentium noſtrum vel maxima cauſa accedit torcular graue, quo pręter ſolitum eccleſia ſancta nõ modò gra-

Eſa. 6.

grauiter premitur,sed importabiliter confringitur: vt necesse fuerit, Iesum pro peccatis nostris dormientem,excitare & dicere: Pręceptor,salua nos:perimus.Quis enim siccis oculis pertranseat regna(signum desolationis)inter se diuisa,populorum quasi maris commotiones,lapidum sanctuarij in capite omnium platearũ dispersiones? Dispersi sunt heu lapides sanctuarij: quia qui dicebantur Episcopi, confractis & venundatis ouilibus Christi,commissas oues opposuerunt lupis,& in fugam conuersi sunt, non pastores,sed mercenarij. In exemplum sunt ecclesiæ,manu eorum combustæ,altaria sanguine humano cruentata,monachorum examina,pars captiuata, pars proturbata,ius & lex omnia confusa.Et quia quorundam hominũ peccata manifesta sunt, præcedẽtia ad iudiciũ,cùm inebriati fuerint sanguine aliorũ,laqueos alterutrùm tẽdunt:inuicèm, quod dictu nefas est, Episcopi supplantãt & supplantantur,captiuãt & captiuãtur:vt liquidò pateat, quia suorummet manibus ira Dei desæuiẽs in reos vlciscitur. Ipsa Romanæ dignitatis virgo pręuaricata,abijt retrò,& in diebus nostris fractæ sunt mammæ pubertatis eius. Non est dux, neque sacerdos, neque locus sacrificij: Hierusalem calcatur à gentibus: quia qui faciat bonum,est nullus. Miseri Israëlitę, in quorum comparatione Nabuchodonosor seruus Dei scribitur. Quibus autem inter tot mala vix aut nullo modo viuere licet,quomodò dicere aut scribere aliquid libet? Quod solum restat,sanctos Dei patres & patronos nobis paremus, quorum felici remigio mare huius seculi enauigemus,& qui pro reatu iam mergimur,ex beneficio omnipotentis manûs releuemur, quæ verbo ventos sedare,& tranquillitatem nutu potest imperare. Ad quod obtinendum beatus Bauo medius constituatur. Bauo in corde, Bauo semper sit in ore. Ipse defensor & patronus,ipse apud omnipotentem iudicem intercessor sit continuus: qui me hæc cum deuotione scribentem,te Christiane intueatur cum fide legentem.

Mat. 8.

Quę sub Henrico 4. tẽpora fuerint, testanti historię.

Multi tum Antipapę & Episcopi schismatici. De his hic agitur.

Ierem 25. 27. & 43.

VITA S. REMIGII, RHEMORVM EPISCOPI, AVTHORE FORTVNATO PRESBYTERO.

Habet lector aliam longè prolixiorem historiam 1. Tomo in mense Ianuario: sed quòd hoc quoquè die celebris habeatur B. Remigij memoria, hanc tum propter Authorem, tum propter breuitatem hic ponere voluìmus, quæ est illius quædam Epitome.

BEati Remigij antistitis depositio sancta, nobis hodierna die mysticę festa solennitatis exhibuit,quæ annis singulis cùm in se cursus tẽporum voluitur, nostris desiderijs innouatur.Hic itaq; primis ortus natalibus, parentum nobilitate fulgebat. Quem diuina pietas non solùm priusq̃ nasceretur,sed antequàm cõciperetur, elegit: intantùm, vt Montanus quidam monachus, dum leuissimo sopore quiesceret, tertia fuerit admonitione pulsatus, vt matri suę benedictę Cilinię,quòd masculum conceptura esset, veridica relatione prędiceret,& nomẽ eius vel meritum designaret. Qui ilicò impleuit imperiũ, & fœcundissimę genitrici concipiendę sobolis gaudia nunciauit. Illa verò sicut fidei & credulitatis nõ apparuit dubia,ità suscepit in partu,quod ꝑcierat in vtero. Haud morosa extitit,haud incerta:felicissimũ pignus secura protinùs edidit,quod priùs corde concepit. In quo assiduè vẽturę ætatis merita dulcis infantia designabat, & quod ante conceptũ mater agnouerat,ante tẽpora iam videbat. Studebat teneros annos morum maturitate vincere,& beneuolentiam cordis,charitatis melle condire. Quid plura? Cùm secundis successibus certatìm sanctę conuersationis studijs adolescens Domino militaret, & vigesimosecundo anno secundioris meriti sumpsisset exordiũ,in vrbe Rhemensium,omnium generaliter votis ad pontificale culmen raptus fuisse dignoscitur potiùs,quàm electus. In quo statìm sic apparuit aptus & deuotus officio, tanquàm si quò nouiter ascendebat, iugiter pręfuisset.

Octobris 1. ꝓpter eius translationem.

Montanus monachus, eius & natiuitatẽ & nomẽ ꝑdicit.

Rapitur ad Episcopatũ annos natus viginti duos.

Fuit

Fuit itaque in eleemosynis largus, in vigilijs sedulus, in oratione deuotus, in charitate perfectus, in humilitate profusus, in doctrina præcipuus, in sermone paratus, in conuersatione sanctissimus. Nunquàm inuênit in eo humani generis aduersarius, nec quod fraude deciperet, nec quod simulatione fuscaret. Synceritatem mentis, vultûs sui serenitate monstrabat, & pietatem clementissimi cordis, ostendebat in lenitate sermonis. Quidquid ad salutem pertinere posset æternam, non minùs implebat beatissimi operis studio, quàm sermonis prædicatione docebat. Longum est itaque verbis exequi, nè irrogemus audientibus de nimia prolixitate fastidium, quanta in eum ornamenta bonorum omnium, quę sunt vel preciosa, vel maxima, supernę remunerationis pręrogatiua contulerit. Studeamus ergò pauca disserere, plurima pręterire. Nam si tanta virtutum suarum insignia, aut ariditas nostri sermonis posset excolere, aut memoria retinere, priùs habere poterit terminum lux hodierna, quàm pagina.

Vitat ostentationē & iactantiam. Intendebat vir beatus Remigius iactantiam virtutis fugere, in quo non poterat gratia cęlica latére. Cùm verò cōtigisset eum habere inter domesticos suos secretius conuiuium, & delectaretur in libertate charorum, descendebant ad eum passeres intrepidi, & in manu eius mensæ reliquias colligebant. Discedebant alij saturi, accedebant alij saturandi. Sic mansuescebat feritas auium in operatione virtutum. Dum verò insedisset refectioni, nunquàm auris eius sacrę deerat lectioni. Nullus est prętermissus gradus, qui non in eo faceret perfectionis cumulum.

Accidit autem quodam tempore, cùm ex more pastorali solertia parochias circuiret, vt si negligenter aliquid in diuinis cultibus ageretur, fidelis Christi seruus agnosceret: in vicum, cui vocabulum est Calmaciacus, ipsius deuotionis studio accessit. Vbi dum quidam cæcus ab eo opem misericordiæ postularet, cœpit, qua dudùm captus fuerat infestatione dæmonum, corporis vexatione torqueri. Tūc sanctus Remigius in oratione, cui semper animi sancta intentione vacabat, corporea sedulitate se prostrauit, *Cęcum dæmoniacum sanat.* raptumque lumen pristinum reddidit oculis, & pestem immundi spiritûs effugauit. O ineffabilis gratia pietatis: à quo dum substantia sola petitur, triplex remedium obtinetur: Victu pauit egenum, munerauit visu cæcatum, reddidit libertati captiuum. Atque ità contigit per hoc insigne mysterium, vt dum apparuit vnus in paupere, trinitas se ostenderet in salute.

Et sicut semper humani generis aduersarius suam non desistit ostendere nocendi virtutis potentiam, ciuitatem Rhemorum eodem tempore, surgentibus subitò flammarum globis, oborta nimiùm vastatione succenderat, & iam ferè partem tertiam fauillis extantibus concrematio peracta consumpserat, & quod residuum erat, victrix flamma lambebat. Tunc cùm huius rei ad beatissimum Remigiū antistitem peruenisset auditus, ilicò velut inuictus athleta ad ruinam vrbis celeri velocitate percurrit, atque se igni obuium, impleta oratione, monstrauit. Statimque velut quodam rotatu fracta vel conscissa, populo teste, in se vastatio reducitur incendij, & per patentem portam ad modum fugiētis discessit: vt omnibus mōstraretur, quòd vir Deo plenus, fidei igne plùs caluit, qui sęuitiam tantæ indignationis & euicit, & suis extinxit meritis.

Quędam verò puella ab vrbe Tolosa, præclaris orta natalibus, ab adolescente infantia, vesani spiritûs tenebatur obsidione captiua. Quam cùm tenero amore diligerent piissimi genitores, ad sancti Petri sepulcrum in Romana vrbe cum plurima multitudine & multa deuotione duxerunt: vbi quidam Dei seruus cum auxilio sacri corporis plurima patrabat signa virtutum, hanc tamen puellam cùm nulla potuisset intercessione purgare, nec ab ipsa callidi hostis vires valuisset expellere, hoc responsum antiquus hostis reddidit, diuini nominis obtestatione constrictus, quòd nunquàm alterius de eodem habitaculo, nisi huius beatissimi Remigij antistitis emūdatione posset expelli. Tunc parentes eius, & ipsius Benedicti serui Dei, & Alarici regis Gotthorum affatibus suffragati, cum ęgrota sobole ad S. Remigiū antistitem peruenerunt, deprecantes vt virtutem eius agnoscerent in purgatione sobolis, quam pręscierant confessione latronis. Tunc beatus Remigius cùm diuturna luctatione se non esse dignum assereret, & consueta patientia repugnaret, precibus est populi supplicantis deuictus, vt orationem pro ipsa *Dæmoniaca puella liberatur.* funderet, & parentum lachrymis condoleret. Tunc sanctus Remigius, meritis sanctitatis armatus, verbi pręcepit imperio, vt iniquus prędo per quod ingressus fuerat, abscederet, & CHRISTI famulam relaxaret. Itaq; cum nimio vomitu & obscœno fœtore

per

per os,quod fuerat ingressus, abscessit. Sed paulopòst discedente pontifice, sub ipsius horę spatio,dum nimio labore fessa nutaret, vitali calore exempto,spiritum exhalauit, & spem salutis suis ademit. Iteratis autem precibus,supplicantium turba recurrit ad medicum.Beatus autem Remigius illud se accusat potiùs perpetrâsse facinus, quàm sanitatis præmium indulsisse:& extitisse homicidij reum,non contulisse remediū. Ad Basilicam igitur S. Iohannis,vbi corpus iacebat exanime,populi obtentus deprecatione, regreditur:ibiq́; sanctus Remigius cum lachrymis ad pauimenta sanctorum in oratione prosternitur,& reliquos,vt idem facerent,adhortatur. Tunc sanctus Remigius effuso lachrymarum imbre,consurgens,suscitauit mortuam,quam priùs sanauit ægrotam. Quæ protinùs apprehensa manu pontificis, cum integra incolumitate surrexit,& ad propria feliciter remeauit. Indicare enim possumus, quantus in præsenti miraculo fuit parentū fletus præ gaudio,laus populi pro triumpho. Putásne,cum quo gemitu, quantáq́; deuotione, Gloria in excelsis Deo,cecinerunt,qui per sacrum antistitem diuina videre mysteria meruerunt? Potuit ille plebem suam de casu cuiuslibet periculi imminentis eripere,qui vitam mortuæ valuit restaurare. *Eadem ipsa mortua,ad vitam reuocatur.*

Inter huiusmodi igitur virtutum suarū insignia,elegit beatissimus Remigius athleta Christi, trāsitum lethiferi soporis excipiens,procellam mundi,senio iam vrgente,deserere,& ad portum cælestis habitaculi peruenire. Post cuius obitum tanta ad sui corporis patrocinia fidelibus remedia tribuuntur,tantis vt agnoscatur viuere meritis,quantis fulget exemplis. Huius verò pœna dinoscitur defuisse martyrio,non deuotio confessioni. In illis ergò diuinis templorum oraculis, vbi eius patrocinia venerantur, quicquid cum fide petitur,inuenitur: & quod speratur studio, præstatur effectu. Profusis ergò vnanimiter precibus exoremus,vt nobis vitæ salutatis spatio indulgentiam delictorū obtineat intercessio sancti Remigij pontificis cum auxilio redemptoris. Det etiam deprecatio eius generaliter in hoc mundo tranquilla pacis tempora, qui promisit iustis æterna præmia, Amen. *Obdormiuit vir sanctissimus in Domino.*

VITA S. LEODEGARII EPISCOPI AVGVSTODVNENSIS ET MARTYRIS,

Authore Vrsino, qui eam scripsit, iubente Ansoaldo Pictauorum Episcopo. Stylum passim non nihil elimauit Frater Laurentius Surius.

PRAEFATIO AVTHORIS.

DOmino,sanctoq́ue Pictauorum pontifici Ansoaldo, peccator Vrsinus. Iussioni obtēperans vestrę,beatissime papa,summoperè vrgente Audulpho,patre monasterij beati Maxētij, vt de vita & passione beati Leodegarij,pauca è multis eius bonis commemorando scriberem:equidem opus suscipere,atque etiam edere cupiebam, sed imperitia & simplicitas mea atque iners facundia non valet explicare tanti viri virtutes. Cuius quidem patientia modernis innotuit temporibus,sed multa iam antè perpessus est,quæ nemo nouit,nisi ille solus,cui ea intrinsecùs exposuit. Nam finis operis ostendit extrinsecùs,quāta intùs clàm & nemine conscio sit operatus. Quæ tamen mihi de eius vita cognita sunt,multorū relatione comperta,quanquàm rustico sermone, vobis imperantibus,edere conatus sum: in quibus si interdùm prolixioribus verbis vsus videbor,feci id,vt à veritatis linea non discederem. Si quid verò ex eius virtutibus prætermisi,non studio id factum est,sed ignorantia. Puto autē, etiam si quis multa sermonis sublimitate & eloquentia huius viri Dei res gestas apertiùs explicare velit, non posse id citra mēdacij notam fieri. Poteram fortassis etiam ego,annuente Deo,occultis & incognitis verbis vti:sed ea causa nolui,vt rustici & illiterati me possint intelligere,& homines pij ac Deo deuoti, eius imitari exempla appetant,cuius miracula cognouerint.

NAR-

NARRATIO.

2. Octobris.

S. Leodegarius puer literis admouetur.

IGitut beatus Leodegarius ex Francorum prçcelſa & nobiliſſima progenie exortus, in primis ætatis initijs à parentibus in Clotarij regis palatium adductus eſt: nec diù pòſt ab eodem rege Didoni Pictauenſis vrbis præſuli, auunculo ſcilicet ſuo, literarum ſtudijs imbuendus traditus eſt. Is autem prçſul cuidam Dei ſacerdoti, viro eruditiſſimo eũ erudiendum commendauit, qui etiam permultis annis magna cura eum docuit, ac deindè benè inſtitutum Epiſcopo reddidit. Receptum autem Epiſcopus ſuo cubiculo ſub diſciplinç cuſtodia adhibuit, vt quẽadmodùm ipſe ſe caſtum corpore conſeruârat, ità illum quoquè ſuî ſimilem efficeret. Quamobrèm etiam creberrimè illum admonendo dicere ſolebat, vt ſe virginem conſeruaret, quô poſſet in eccleſia D E I dignum electionis effici vas. Optabat enim illum eius ciuitatis poſt ſe Epiſcopum habere.

Fit Diaconus, indè Archidiaconus.

Multę eius corporis & animi dotes.

Cui quidem rei cùm illum cerneret aptum, & idoneum, annos ferè viginti natum, Diaconum ordinauit. Deindè nõ multo elapſo tempore Archidiaconus effectus, omnibus eius diœceſis eccleſijs ab eodem pontifice prçfectus atque prælatus eſt. Erat enim egregiè facundus, corporis ſtatura procerus, inter pleroſque pulcherrimus, adſpectu decorus, ſuauis eloquio, ingenio peracutus, prudentia prouidus, Dei zelo & amore feruidus, perpetuæque virginitatis cuſtos. Scripturæ diuinæ, tum etiam pontificij & ciuilis Iuris cognitione penè omnes eius parochiæ, quam adminiſtrandam ſuſceperat, habitatores antecedebat. Intantùm verò & ſeniores, & æquales, & inferiores omnes ſuperabat, vt eloquentia eius grata eſſet omnibus, qui cum illo loquerentur: mœſtosque afficeret lætitia, & criminibus obnoxios ad diſciplinæ ſtudium reuocaret. Et breui quidẽ temporis ſpatio, ſub illo antiſtite magnam pacem Pictauenſi ſolo regiminis ſui prouidentia conciliauit.

Præficitur monaſterio S. Maxẽtij.

**Blitilde*

Cùm autem pater monaſterij, in S. Maxentij honorem conditi, obijſſet, iuſſu eiuſdem pontificis illud regendũ ſuſcepit. Quod ſex ferè annis ille gubernans, & ſtructuris & magnis opibus ditauit. Intereà verò & Epiſcopo ſuo egregiè probatus, & prç omnibus clarus habitus eſt, tantaque nominis eius fragrantia in partes omnes dimanauit, vt in ipſum etiam regis palatiũ penetrârit. Per id tempus minor Clotarius rex cum * Batilde matre regni Francorum habenas moderabatur. Qui cùm eius prudentiam auditione accepiſſent, cuperentque eum apud ſe in palatio habere, petiêrũt ab Epiſcopo, vt ei faceret copiam cum Ipſis in palatio manendi. Epiſcopus ſtatìm iuſſa complens, magnis rebus inſtructum, & ſapientiæ floribus redimitum, eum miſit ad illos: qui eum ſanè honorìficè acceperunt. Ille verò intrà paucos dies virtute & integritate ſua, ſermoniſque comitate id conſecutus eſt, vt rex & regina & plerique pontifices eum prçcipuè charum haberẽt,

Creatur Augustuduni Epiſcopus.

conſenſuque omnium, maximè Frãcorum, Epiſcopi functione dignus proclamaretur. Itaque ab omnibus electum, Auguſtudini, quç eſt Heduorum ciuitas, Epiſcopum curârunt ordinandùm. Quo munere decem annis ſtrenuè functus cùm eſſet, Clotarius rex, qui eum promouerat, exceſſit è viuis.

Childericus eligitur Frãcorum rex.

Ebroinus efficitur monachus.

Tum verò beatus Leodegarius Epiſcopus id audiens, celeriter ad palatium profectus eſt, & cum alijs de rege conſtituendo tractare cœpit: cumque comperiſſent Childericum Auſtraſiorum regem adoleſcentem, pro ſua ætate regnum optimè adminiſtrâſſe, quædam Francorum pars eum voluit habere regem. Porrò Ebroinus, qui ſub Clotario rege Maiordomûs fuerat, Theodoricum fratrem Childerici nitebatur Clotario ſubrogare. Eius autem nomen tum erat odioſum apud Frãcos, vt qui illo rursùs iugo premẽdos ſe vererentur, quod ſub Clotario per eum experti eſſent. Itaq; Ebroini conſilio poſthabito, Childericum Francorum regem elegerunt. Cernens ergò Ebroinus ſe deſtitutum, conſiliumque ſuum prorsùs negligi, multo timore correptus, petijt à rege, vt rebus omnibus derelictis, permitteret ipſi vita incolumi degere in monaſterio. Illo ſic rogãte, & Leodegario quoquè pro eo intercedente, rex aſſenſit, & ilicò eum ad Luxouienſe monaſterium ablegauit, vt illic monaſticum inſtitutum complecteretur. Deindè in regno

gno

gno confirmatus Childericus rex, germanum ſuum Theodoricum cuidam ſeruo Dei conſeruandum ac nutriendum commiſit: porrò Leodegarium Epiſcopum omni domui ſuæ præfecit,& in omnibus Maiorem domûs eſſe voluit.

Is ergò ea accepta poteſtate,quicquid aduersùs priſcorum regum & magnorũ procerum leges comperit ineptè introductum, cùm eſſet vita & moribus inculpatis, ad priſtinũ reduxit ſtatum. Vſqueadeò verò totum Francorum regnum vſquequaq; reſtituit,vt omnes ſe gratularentur regem habere Childericum, & palatij prefectum Leodegarium. Cùm hæc annis ferè tribus cum multo decore agerentur,malus dæmon,qui pro inſita ſibi inuidentia bona deſtruere ſolet,adminiſtris ſuis, quos idem antiſtes ſibi ſocios adhibuerat rerum gerendarum,inuidiæ faces admouere cœpit,& per illos inter Epiſcopum & regem diſcordiæ zizaniam ſeminare. Imminente igitur tum Paſchatis celeberrimo die,Epiſcopus à rege petijt,vt Auguſtoduni Heduorum ciuitate diẽ ſanctiſſimum celebraret. Non abnuit rex,ſed Epiſcopi precibus ſtudet obſequi. In ipſis igitur vigilijs Paſchæ pro antiquo more illis pariter euntibus ad Miſſarũ ſolennia celebrãda,odij ſeminario adhuc latitante,is qui malorum incentor erat,accedens ad Epiſcopũ, ait: Caueas tibi ſancte pontifex. Miſſarũ enim celebritate peracta,iuſſu regis interficiendus es. Nam ſemen nequã, ab hoſtibus tuis in eius ſatum pectore,hac nocte exeret ſeſe.

Quidam ſerunt inter regẽ & Leodegarium diſcordiã.

His auditis,diſſimulat interim Epiſcopus, neq; eam rem magnipendens, lętũ & ſerenum vultum exhibet, inchoataq; Miſſarum ſolẽnia honeſtiſſimè cõſummat. Poſtq̃ aũt ipſe & rex Euchariſtiam ſumpſerant,rex ad palatium pranſurus abſceſſit: Epiſcopus verò peracto miniſterio,hauſtoq; cũ ſuis mero,vt ſeſe habet humana fragilitas,regis animos metuens,cum illis tractare cœpit,quid hac in re agendum videretur. Vbi autem ad Dominũ preces fudit,cõſultius ei viſum eſt,poſthabitis omnibus Chriſtum ſequi, quàm cædi locum dare,nè manus regis tam feſto die ſacerdotis ſanguine inquinarentur, atq; indè in Francorum odium & cõtemptum incideret,vniuſq; hominis cauſa totius populi cõcertatio & cõflictus oriretur. Relicto igitur rege cunctiſq; regni proceribus,pro nihilo ducens,quid in mundo haberetur,eádem nocte cum paucis iter ſuſcepit,eò profecturus,vbi pauper Chriſti effici poſſet. Id vbi rex cognouit,valdè contriſtatus ac animo mœrens, quendam è fidelibus ſuis cum magno exercitu poſt illum miſit, qui eum tota nocte inſecutus,diluculò aſſecutus eſt. Deprecante autem humiliter pontifice,vt liceret ipſi quoquè, relicto ſeculo,vacare Deo in Luxouienſi cœnobio, mox id ei permiſſum eſt. Itaque celeriter ad monaſterium perueniens,Ebroinum iam clericum inuénit,eumque rogauit,vt ſi quid in ipſum peccâſſet, veniam inuicèm peterent,& animorum inter ſe concordia iungerentur. At tamen ab Abbate ſeiuncti,aliquo temporis ſpatio pœnitentiam agentes,inter monachorum contubernia tam ſtrenuè ſe geſſerunt,vt perpetuò illic in monaſtico inſtituto manſuri viderentur.

S. Leodegarius clam abſcedit.

Cõfert ſe in Luxouienſe monaſteriũ.

Per idem autem tempus Childerico rege defuncto,frater eius Theodoricus ad regni ſceptra peruenit. Id vbi vtriuſq; amici compererunt,videre illos cupientes, cum ingẽti ſtudio & fauore illos ad propria reuocare nituntur. Itaq; ad monaſterium venientes,cogunt eos indè egredi, & ad ſuas domos reuerti. At illi multùm anxij,tãdèm illorum dilectioni & amicitię aſſentiunt,quippe quos ſua cauſa nouerãt prolixi itineris laboribus fatigatos. Cum benedictione ergò Abbatis,inter ſe pacis concordia iuncti Leodegarius & Ebroinus,Auguſtodunũ proficiſcuntur. Eorum aduentu tota exhilaratur ciuitas, obuiamq́ue eis procedentes ciues,cum magno triumpho eos excipiunt,multùm lętantes, quòd reciperent patrem ſuum,quem olìm ſe gubernatorem amiſiſſe planxerant. Reſtituunt igitur eum in ſedem ſuam: & cùm ingenti gaudio pariter afficerentur ac tripudiarẽt,ipſe Epiſcopus voluit altera luce Ebroinum magnis affectum muneribus, honorificè à ſe dimittere. At Ebroinus non ferens ſuos vel pauxillùm quieſcere,nocte fugã capeſſens,ab vrbe receſſit,& Auſtraſios,quos olìm aduerſarios habuerat, ſibi amicos aſſciuit. Non diù pòſt multis perpetratis ſceleribus,cùm ſibi flagitiorum ſocios adiunxiſſet, in Francorum fines per vim inuaſit, immaniſſimãque exercens tyrãnidem, in Theodorici regis conſpectum venit,atque ab illo in priſtinum gradum reſtitutus eſt.

Cum Ebroino redit Auguſtodunũ.

Ebroinus multis ſe ſceleribus obſtringit,à Theodorico reſtitut⁹.

Ità ergò prefectus palatij & Maior domûs effectus,cogitare cœpit de vlciſcendis inimicis,qui eum noluiſſent habere ſubregulum,vt author loquitur,Id eſt,Maiorẽ domûs vel palatij principem. Itaque inſtàr leonis rugientis, per Francorum terras rugitus eius inſonuit, cunctique,qui olìm aduersùs eum egerant,qui tamen cædẽ effugere potuêre,

fugæ præsidia captârunt. Porrò vir Dei Leodegarius instaurandæ plebi suæ intrà vrbem suam Heduam siue Augustodunum intentus erat. Reminiscens autem Ebroinus malorum omniũ, quæ cum Childerico rege illum suspicabatur sibi intulisse, adhibitis in consilium hominibus nequissimis, cum eis tractare cœpit, qua ratione illum Episcopũ perdere posset. Ex ijs verò duo, Diddo & Guaimerus caput malitiæ effecti, aiũt se illum rapere posse ex vrbe eius, in eumq́; exercere vindictam, quæ Ebroini malitiam exatiet. Illorũ promissis exhilaratus Ebroinus, copiosum valdè exercitũ eis tradidit, cum quo illi festini abiêre Heduam, & vrbem circa mœnia vastare cœperunt. Id cernens vir Dei Leodegarius, zelo magno accensus erga plebẽ sibi commissam, & Domini exemplo mâlens animã suam ponere pro ouibus suis, easque lucrifacere potiùs, quàm vni suæ temporariæ saluti consulere, collecto totius ciuitatis clero, cum reliquijs, Crucibus & psallentium choris, Deiq́; laudibus obuiàm processit hostibus suis, sponteque se obtulit ad obeundum martyrium, si voluntas percussori non defuisset.

S. Leodegarius Ebroini iussu capitur, & luminibus orbatur.

At illi, qui eius capiendi causa venerant, nulla erga sacras reliquias moti reuerentia, eum comprehenderunt. Fertur tunc exclamans dixisse: Gratias ago omnipotenti Deo, redemptori meo, quòd me hodiè dignatus est glorificare. Ductus est autem ab illis extra vrbem, atque illic, vt Ebroinus iusserat, eruti sunt oculi eius. Et humano quidem illum orbârũt lumine extrinsecùs: at intùs mansit illi diuinum lumen. Cumq́; eum custodibus tradidissent, in quoddam cœnobium perduxerunt, vbi biennium ferè latuit, & magnum reliquit patientiæ & humilitatis exemplum.

*Gerinus

Eodem tempore * Gairinus frater eius, qui ob metum Ebroini cum alijs ab eo profligatis Frãcorum proceribus, alijs in locis degebat, iussu regis Theodorici & principis Ebroini, ad palatium reuerti compulsus est. Simul etiam B. Leodegarius ex monasterio, in quo tenebatur absconditus, in regis Theodorici præsentiam adduci iussus est. Cumq́; ambo fratres in principum cõspectum venissent, multis contumelijs & opprobrijs affecti ab Ebroino, illi sic respondisse feruntur: Nos quidem dignè hæc patimur, quia peccauimus Domino: sed maior tamen eius clementia est, qui nos dignatus est ad tantã gloriam vocare. Tu verò miser Ebroine, qui tantam iniuriam irrogas Francorum genti, teipsum potiùs vlcisceris, dum alijs vitam auferre cupis. Multos quidem decepisti, & à paterno solo exulare compulisti: at tuipse magìs etiam exul eris, quandoquidem & temporalem & æternam gloriam citò perdes. Dum enim totius Franciæ homines excellere meditaris, tuam, qua indignus præditus es, gloriam amittis.

Hæc vt audiuit Ebroinus, furore magno correptus, iussit ministris, vt Gairinum à Leodegario separarent, vtì separatìm punirentur, nec possent cõiunctìm eiusmodi sermones proferre. Cùm ergò abduceretur Gairinus, B. Leodegarius dixit ei: Aequo feras animo, frater charissime, quòd nos isthæc pati oporteat. nõ enim sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Peccata quidem nostra multa sunt, sed supereminet magna Dei omnipotentis misericordia, qui ad abluẽda se laudantium delicta semper paratus est. Et nos ad breue tempus hæc patimur, quia mortis debitores sumus: sed si patienter tulerimus, illa nos expectat vita, vbi sine fine lætabimur in cælesti gloria. Deindè ministri ad palum alligatum Gairinum, lapidibus obruere cœperũt. At ille deprecabatur Dominum, ità dicens: Domine Iesu Christe, qui non venisti vocare iustos, sed peccatores, suscipe spiritum serui tui: & qui me ea gratia dignatus es, vt instàr martyrũ lapidibus vitã istam mortalẽ amitterem, mihi quoq́; clementissimè des veniam scelerũ meorũ. Hæc dicens, inter verba orationis supremũ efflauit spiritũ.

Rom. 8.

S. Gairinus frater Leodegarij lapidibus opprimitur.

Et beatus quidem Leodegarius cupiebat cum fratre sanguinẽ fundere, vt simul mererentur coronari: sed Ebroinus eius obitum differre volens, vt per pœnas diù productas ei æternas quoq́; cõciliaret, & nè corona frueretur martyrij, immò verò etiam præmijs gloriæ sempiternæ priuaretur, iussit eum nudis pedibus per quandam piscinam traduci, in qua erant petræ instàr clauorum acutæ. Deindè euulsis iam oculis, humì eum prosterni, linguamq́; & labia incídi, vt ablatis oculis, pedibus cõtritis & conscissis, lingua & labijs incisis, mẽbrorum vsu erepto, corporis viribus omni ex parte eneruatis, vt nec oculis posset terrã cernere, nec pedibus ingredi, nec linguæ officio laudare creatorem: tandèm in blasphemiam rueret, atq́; ità salute omni priuaretur, quam, laudãdo Deũ, sibi ingentẽ cælitùs obtinuisset. At verò, qui sine voce corda audit Deus, magisq́; rogatur corde contrito, quàm elatione superborũ, vocem tacentis propensiùs audiuit, quàm elatè lo-

Ecce tibi immanissimũ tyrannũ in Ebroino.

Immanes S. Leodegarij cruciatus.

loquentis. Ille enim vir sanctus diuinũ implorabat auxilium, non sono vocis, sed cordis humilitate. Nam cùm se omni humano pręsidio destitutũ cerneret, totis viribus diuinũ sibi adesse poposcit. Itaque quantùm humana impietas eum à supernis abstrahere moliebatur, tantùm pietas diuina erigebat ad cælestia.

Porrò Ebroinus Vuaningũ quendã ad se vocãs, Tu accipe Leodegarium, inquit, quẽ aliquandò vidisti virũ superbum, & tuta eũ custodia asserua. Aderit enim quandoq; tẽpus, vt ab inimicis suis recipiat, quod meretur. Vuaningus verò eũ ad suũ perduxit monasterium, quod Fiscanum vocant, in quo erat sanctimonialium cœtus, quibus præerat Childomara Christi ancilla. In eo monasterio B. Leodegarius multis diebus mãsit, adhibitis ei custodibus. At verò lingua eius pręcisa suũ recepit officium, & magnũ doctrinæ semen sparsit in populo. Quandò aũt ad virgines accedebat, tanta, vt fertur, ab eius ore sermonis suauitas manabat, vt mirarẽtur quicunq; audirent, tanta per illũ efficere clementissimũ Deum, & morũ suorum prauitate damnata, quamprimùm ad pœnitentiæ fructus & remedia aduolarẽt. Ille enim vir beatus diù noctuq; in Dei laudibus peruigil adstabat, vt vix parumpèr ab ecclesia ad corporis res necessarias interdùm recederet, aut quippiam vel cibi, vel somni perciperet. In quodam virginũ monasterio asseruatur.

Ea tempestate Theodoricus rex & Ebroinus synodũ multorũ Episcoporũ ad quandã villã conuocârunt. Et eccè inter cæteros euocatũ Diddonẽ, qui sanctũ virum Leodegarium cũ Guaimero ab eius sede abstraxerat, pœnis subdiderũt, & condẽnatum atq; decaluatum, expulerunt à sancta congregatione. Deindè actus in exiliũ, & tandèm capite damnatus, pœnas eorũ luit, quæ in sanctum Episcopum dolosè perpetrârat: Alij quoq; Episcopi à rege per Ebroinum simili ferè pœna mulctati, in perpetuum exilium deportati sunt. Porrò Guaimerus, qui Diddoni socius fuerat ad exequenda in sanctum virum Ebroini iussa, cùm ab eodẽ Ebroino, ꝙ eius tyrannidi assensisset, per fraudẽ esset in Episcopũ promotus, in eius indignationẽ, Dei, vt putatur, nutu incurrit, multis flagellis cæsus, turpissimeq;, vt decebat iusti proditorẽ, condemnatus, laqueo suspensus est, & transmissus in tartarũ. Morabatur eo tempore B. Leodegarius in virginũ supradicto monasterio. Iussus est aũt etiã ipse accersiri ad synodũ, nõ tamen, vt aiunt, cõcilio interfuit, sed seorsùm rex & Ebroinus cũ eo sermonẽ contulisse feruntur, multaq; ab eo futura illis prędicta fuisse, quę euenisse manifestũ est. Ebroinus verò in sua malignitate perseuerãs, Multùm te, ait ad virum Dei, grandiloquentia tua ad dicendum extimulat. Martyrem te fore suspicaris: idcircò hac temeritate vteris. Multùm verò te extendis, sed frustrà tale pręmium expetis. Vt enim commeritus es, ità martyrio potieris. Cupiebat Ebroinus sanctum virũ in aĩa & corpore perdere, & cui iam oẽm seculi gloriã ereptam cernebat, à sanctorum quoquè meritis excludere. Sed quibus rebus ille sibi videbatur eum à Christo auellere, ijsipsis id efficiebat, vt Christo, quem desiderabat, magìs adhæreret. Quantùm enim crescebat eius pœna, tantùm etiam præmia augebantur. Diddo dat pœnas suæ in S. Leodegarium crudelitatis. Itèm Guaimerus.

Tradidit aũt illum cuidã Chrodoberto, iubẽs vt eum multa cura custodiret: Veniet enim quandoq;, ait, tempus, quo tollatur è medio. Ille acceptũ eum, duxit ad domũ suã. Cernens verò eum ex itinere & morbo defessum, iussit refocillandi eius causa potũ ei pręberi. Sed priusꝙ̃ ad eum pincerna veniret, ingens lux instàr circuli è cęlo descendens, super caput eius resplẽduit. Tum illi qui aderãt: Quid sibi vult, aiũt, domine, quòd super caput tuũ sphęrica figura appáret, cælitùs lapsum lumen splendidissimũ, cuius nos antehàc nunquàm simile vidimus? Ille verò in terram prostratus: Gratias ago tibi, inquit, omnipotẽs Deus, omnium consolator, qui super me seruũ tuum tale dignatus es ostendere miraculũ. Porrò reliqui omnes, cõspecto eo lumine, tanꝙ̃ extra sese in ecstasim rapti, tandèm collectis viribus, simul laudauerunt Deum, & ad se mutuò conuersi, dixerunt: Reuerà hic homo seruus Dei est: simulq; promiserunt, se toto corde velle ad Deũ conuerti. Atq; ità eius sermonibus penè omnes, qui in illa domo erant, paterfamiliâs, eius cõiunx & familia tota, cõuersi sunt ad Dei cultũ. Quotquot aũt eius famam percepêre in locis adiacentibus, ad eum cõcurrebant, verba salutis audituri. Ille verò nõ cessabat sua prædicatione docere omnes, queadmodùm ad regna cælorũ possent peruenire. Magna lux cęlitùs descẽdit in S. Leodegarium.

Sed nõ multo euoluto tempore, cùm iam præpotẽs Deus pro tam insigni patiẽtia decreuisset remunerare fidelẽ seruum suum, Ebroinus iam obstinatus, volens suã in eum crudelitatem perficere, velocissimos post eum equites misit, qui eum neci darent. Illi ergò acceptum eum è domo viri illius, cui custodiendus datus erat, abduxerunt per loca

ignota.Cumq́; ad certum locum ventum esset,illic constitit,ità dicens:Non opùs est,filij,vt diutiùs vos fatigetis.Cuius causa huc venistis, id ocyùs pperate, vt satis fiat voto vestro.Ad eius autem cædem quatuor missi erãt: è quibus tres pro uoluti ad pedes eius, rogabant,vt ipsis veniam daret,& suam benedictionem impertiret. Quartus verò superbè erectus,districto gladio paratus erat ad perpetrandam cædem.

Postq̃ aũt data benedictione,percussoribus suis benè precatus est vir Dei,& verbũ Dei eis ministrauit,in preces incũbens,ait: Domine Deus omnipotens,pater Domini nostri Iesu Christi,te benedico,te glorifico,qui me dignatus es ad hunc certaminis perducere diem.Oro & obsecro te,Domine,vt tuæ pietatis misericordiã mihi impertias,& sanctorum tuorum meritis dignum me facias,& eorum participem,vitęq́; æternæ consortem. Ignosce illis,qui affligunt me: quandoquidem ego clementissime pater, per eos credo me in conspectu tuo glorificandum. Dùm hęc diceret, percussor sublato gladio amputauit caput eius.Ferunt tum erexisse sese corpus eius,& quasì horę vnius spatio stetisse. Id conspicatus percussor eius, pede eum trusit, vt citiùs in terram corrueret. Sed miser ille non diù pòst arreptus à dęmonibus & mente captus, diuina in eum vltione animaduertente,in ignem se coniecit,& mortuus est.Iussũ autẽ coniugis viri huius Chrodoberti, in villam Sarcingensem magno oĩm luctu deportatus à ministris,| & cum vestibus,in quibus trucidatus fuerat,in exiguo oratorio beatus martyr sepultus est sextò Nonas Octobris.In quo monumento annis duobus & dimidio humatum fuisse aiunt.

Capite plectit,& percussor eius malè perit.

Ea tempestate sacerdos quidam,eius oratorij curam gerens,lumen splendidissimũ noctibus didicit eo in loco absque humano ministerio fulsisse.Eius rei fama in vicina loca sese diffudit.Itaque multa languentium turba ad beati martyris venerationem orationis causa eò adueniens,à diuersis morbis liberata est.Claudi gressum, cæci lumen receperunt:purgati sunt ab impuro spiritu dęmoniaci,nec rarò in venerando illo loco lumẽ emicuit,quẽadmodùm illius ecclesiæ sacerdos testatur.Eiusdẽ sacerdotis minister, clericus & custos illius ecclesiæ,quadam nocte rebus suis omnibus per fures spoliatus est,in quibus fuit etiam caligula beati martyris,quam pro eius reuerentia apud se absconditam habuerat. Is ergò maturè ab oratorio surgens, ad domicilium suum abijt,& omnia sua|ablata conspexit. Properè ergò redit ad beati viri sepulcrum, orans vt furto erepta restituat.Et quidem tota illa die & nocte in oratione & psalmodia ad eius tumulum ieiunus permãsit,atque indè reuersus domum,res suas omnes sibi redditas inuênit. Serui quidem illius, qui hoc furtum fecerat, dominus iurauerat, nequaquàm id eum perpetrâsse: sed domum reuersus,mox abijt è vita. Seruus quoquè scelus,quod admiserat,malè consummauit.

Multa miracula ad sepulcrũ eius.

Tum verò fama sanctitatis beati martyris longè lateque manauit, & paulò pòst ea, quę gesta fuerant,ad Ebroini quoquè notitiam peruenêre.Ille verò nuncium clàm misit,qui accuratè inquireret,& rem certam ad ipsum referret.Páret nuncius,venit ad beati viri tumulum,discit à custode, vbì sit humatus sanctus|martyr. Propiùs indè accedens,non solùm precari non vult, sed etiam per contemptum pede humum percutit, & DEI virtutem nesciens, stultè & impiè dicere non veretur: En mortuum, nulla virtutum signa efficientem. Abit indè, sed priusquàm nunciare posset ei, à quo missus erat, in seipso martyris virtutem experitur,in ipso itinere subitò è vita sublatus. Id vbì resciuit Ebroinus,apud sese tacitum habet, nec cuiquam pręter coniugem id indicare ausus est,nè fortè crescente gloria martytis, ipsius apud populum existimatio diminueretur,vt qui tale lumen extinguere conatus sit.Sed interìm tamen,quanto plùs miser ille virtutes beati viri latére cupiebat,tanto illorum fama vbiquè augescebat magìs. Tribus indè ferè elapsis annis, omni lachrymarum fonte plangendus Ebroinus, qui illustrẽ hanc lucernam nitebatur extinguere,iuxta Domini sententiam,cùm multos ipse gladio interemisset,gladio percussus interijt.Infelix sanè ac miser,tantis auctus honoribus,& per cũcta mũdi climata eius industrię propagata fama, apud mortales cumprimìs celebris, quandoquidem noluit conuenicter pręcepto Domini Saluatoris, inimicis suis veniam dare,sese miserè perdidit,permultos ad cælestia regna transmisit.

Ebroinus perit,| Matt.26. Mat.5.

Postquàm autem miser ille viuendi finem fecit,cum multa laude in palatium earum rerum rumor penetrauit,quas ille diù supprimere studuerat. Aderat tum illic magna Episcoporum|& procerum frequentia.Qui cùm inter se de sancto martyre conferrent, admirarentutque ea, quæ de illo dicebantur, vir sanctissimus Ansoaldus Pictauorum Epi-

Episcopus, Vtinàm, inquit, liceret mihi, in mea parochia habere corpus eius, quem meum constat fuisse parentem. At verò Ermencharius, beati viri in Episcopatu Augustodunensi successor, Iure quidem, inquit, mihi dabitur viri huius corpus: cùm iustum sit illic eum requiescere, vbì fuit Episcopus. Deniquè Vindicianus præsul Atrebatensis, in cuius diœcesi interemptus erat, ità dixisse fertur: Neqnaquàm ità fiet, vt vos sancti pontifices locuti estis: sed mihi fiat potestas sacrum beati viri corpusculum retinendi, quippe qui illi loco datus videatur, in quo dignatus est quiescere. Tum vna omnium Episcoporum, qui illic aderant, sententia fuit, vt ieiunia & orationes in hoc conflictu fierent, vt sic dignaretur Dominus ostendere, in cuius diœcesi iure sacrum illud corpus condendum esset. Indicto igitur ieiunio & precibus, tres chartulas, eorum sententiam continentes, altari imposuerunt, vt expletis precibus Dominus declararet, cui beati martyris corpusculum esset tradendũ. Completis ergò precibus, & Missarum solennijs celebratis, vnus ex ministris iussu pontificum dubiam manum immisit sub altaris pallam: eaq; retracta, quid agẽdum esset, apparuit. Id conspicati omnes, qui huic spectaculo aderant, acclamârunt Ansoaldi põtificis esse iustiores preces, chartula extracta id satis declarante. Ità ergò sine vlla ambiguitate confirmato concilio, cuidam viro Dei, Abbati suo, Audulpho, qui à sancto martyre nutritus fuerat, Ansoaldus præcepit, vt ocyùs pro sancto corpore proficisceretur, & cùm debita reuerentia illud vsque ad Pictauiense solum perduceret: vt vbì sese diuino cultui mancipârat, illic eius lucerna perpetuò emicaret. Fecit vir Dei Audulphus, vt Episcopus imperârat, & properè abijt ad locum, in quo sanctum illud corpusculum quiescebat.

En quãti fecerit antiquitas sanctorũ reliquias.

Vbì id audièrunt, qui in circuitu eius loci habitabãt, tum monachi, tum alij vtriusq; sexûs homines, magna deuotione compuncti, confestìm eò aduolârunt: & cum magna partìm lætantium, partìm flentium turba, sancti martyris, vt rex iusserat, loco suo motum est corpus. Iter autem illis facientibus, res passìm diuulgata est: & ecce vndiquè sua sponte dextra læuaque accurrunt plurimi ex monasterijs, villis ac viculis: monachi, clerici, laici, cum Crucibus, cereis, suffitu & odoribus suauissimis procedunt obuiàm, tanta hominum frequentia, vt vix quisquam ad feretrum posset accedere, sublatumque in humeros portare. Quotquot enim aliquo laborarent morbo, si feretrum manu contingere possent, ilicò sanabantur: nec cuiquam negabatur sanitatis beneficium, si ex fide feretri operimentum, aut eius fimbrias tetigisset.

Magnũ hominũ studium & deuotio erga sacrũ martyris corpus.

Inter hæc ventum est in villam Gaudiacum Carnotensis parochiæ, vbì erat puella Radinga, quę in parentum domo septem annis iacuerat cæca, muta & paralytica. Allata verò à parentibus ad beati martyris feretrum, ea nocte dormiens per visum vidisse fertur duos viros splendidissimos, cum alijs illic adstantes. Cumque euigilâsset, & visionem admiraretur, oculi visum, pedes gressum, lingua loquendi recepit facultatem. Itaq; exclamans, ait: Gratias tibi ago, omnipotens Deus, quòd per sanctum martyrem Leodegarium sanitati restituta sum. Ab hac laude membris omnibus sana erecta, cum parentibus domum abijt, diù pòst victura.

Puella sanatur.

Deindè cùm in Turonensis territorij Solcanum vicum peruenêre, quædam dæmoniaca à parentibus per brachia tracta, clamare cœpit se nolle ad sancti viri feretrum accedere. Sed eò inuita perducta, cùm paululùm tetigisset feretri operimentum, à dæmonio mundata est. Igitur ad sese rediens, nolebat à feretro separari, timens nè rursùs arriperetur ab hoste, à quo se cernebat liberatam.

Itèm dæmoniaca.

Indè ventum est in Turonensem vrbem. Id audiens ciuitatis Episcopus, qui tum aderat, * Rauotbertus, cum choris psallentium & lampadibus iuit obuiàm, acceptumque cum suis feretrum, per mediam duxit vrbem. Ibì tum quædam mulier, quòd diceretur occidisse maritum suum, collo ac manibus catenis vincta, ità exclamauit: Súbueni mihi beate Leodegari: quandoquidem innocens pereo, à falsis accusatoribus alligata. His dictis, mox rupta catena, à collo & manibus decidit. Quam illa coniecit in feretrũ, compertaque est absque noxa dedisse pœnas.

* Berthus

Liberat innocens mulier.

Cùm sic autem idem pontifex sacrum corpus cum magnis laudibus per suam parochiam deduxisset, & intrà Pictauiense solum peruenissent, paululùm in vico Egorande quieuit: vbi claudus quidam occurrens, postquàm ad sacrum corpus in preces sese prostrauit, statìm reualuit: & in pedes erectus, incolumis abscessit.

Claudus ambulat.

Audiens id quędam mulier, cuius manus propriam amiserant formam, digitis adeò

inenruis,vt medię palmæ infigerentur,& vngues intrà carnem hærerent abſconditi,inuocato Dei nomine & ſancti martyris, ſanata eſt: & gratias agens Deo,domum repetit.

Illud verò nequaquàm ſilentio premendum eſt miraculum,quòd cùm vir DEI Anſoaldus Epiſcopus Pictauorum,ſacrum didiciſſet aduenire corpus,velocemque miſiſſet nuncium,qui ex villa ipſius,quam Interamnem vocat, abundè vinum promeret,vndè pauperes & reliquum vulgus,quod ſanctum corpus proſequebatur,refici poſſet,idq; irà factū eſſet: non diù pòſt indicatum eſt,omnia vaſa, quę in cella,vndè vinū deprom-ptum fuit,penè vacua remanſerant, adeò redundare, vt vinum in pauimentum manaret,& nihilo minùs vaſa manerent plena.

Vaſa diuinitùs redundant vino.

Poſt hæc cùm ad Vigennam fluuium,vicumq; Sannonenſem veniſſent,ventus contrarius vndas commouit. Metuentes itaque nautę,nolebant admittere,vt in nauim intrarent, nè nauigantes flumen,in diſcrimen conijcerentur. At vir Dei Audulphus Abbas,cuius curæ ſacrum corpus commiſſum erat,ſancti martyris meritis fidens,eos compulit,dicens: Mittite in nauim,& tranſite ſecuri,poteſt nanque Deus per ſancti ſui merita has ſedare vndas.Cùm ergò ſacrum corpus eſſet naui impoſitum,& nautę iam nauigare cœpiſſent,confeſtim vndæ ſubſederunt,& fluuium proſperè tranſmiſerunt.Illis verò nocte in eccleſia quieſcentibus,quędam peregrina mulier cum cęco infantulo aduenit,tota illa nocte in oratione peruigilans. & ecce manè videt infantulo redditum lumen,quod amiſerat.

Sedatur tēpeſtas.

Infans recipit lumē.

Indè recto itinere venerunt ad Gelnagum villam,ad quam vir Dei Anſoaldus obuiàm progreſſus eſt,cum turba Clericorum,vulgi & pauperum, cum thuribulis & ſuffimentis,cum Crucibus & accenſis cereis,cum hymnis & canticis : ſacrumque corpus excipiens, perrexit ad vrbem. Vbi tum quędam erat fœmina, multis annis adeò curua,vt caput propemodùm genibus inhæreret.Cumque ea paululùm ſublatis oculis ad ſancti martyris feretrum precata eſſet,corpori eius priſtinus vigor redijt.Mirabatur pôtifex & qui ei adſtabant,virtutem Dei & beati martyris eius. Deindè cum canticis & magnis laudibus in ſuburbanam peruenêre eccleſiam, in qua beata Radegundis quieſcit. Ibi verò quidam curatus eſt paralyticus,idemque aliquantiſpèr feretrum ſecutus, permanſit incolumis.Vbi autem ad beati Hilarij baſilicam apportatum eſt ſacrum corpus, alius paralyticus in via iacens,tacto feretro,ſurrexit ſanus.Paulopòſt cæca puella inuocans ſanctum martyrem,lumen recuperauit:atque ad eius tumulum perueniens,vſque in pręſens deuota ei inſeruit.

Mulier contracta erigitur.

Poſteà verò ſacro corpore ex vrbe Pictauienſi ipſius Epiſcopi Anſoaldi & ſacerdotū ac miniſtrorum eius humeris aliquantiſpèr exportato,atque vſq; ad viculum Zezolfiolum honorificentiſſimè perducto, magna turba monachorum ex S. Maxentij cœnobio,vbi quandoq; Abbatis erat functus miniſterio, lætabūda in eius venit occurſum, ſumumq; paſtorem magno ſtudio ſuſcipiens,cum pſalmodia in eccleſia pernoctabat. Manè verò quædam mulier attulit infantē trium ferè annorum,propè exanimem, qui priuſq̃ ad corpus ſancti viri accederet,fertur expiràſſe animā.At nihilo minùs mater eum ſub feretro depoſuit,& cum lachrymis inuocās ſanctum martyrem:Domine mi, inquit, redde mihi filium meū.Ità trium ferè horarum ſpatio illa deprecante,quaſi de graui ſomno euigilās infans,voce qua potuit,ait ad matrē: Mater mea,vbinàm es? Tum illa gaudens recepit filium rediuiuum,quē planxerat extinctum.Fuit hoc ſanè ingens & ſtupēdum miraculum,vndè etiam magna in populo fides excreuit de tanti viri ſanctitate,cuius gloria manet in cęlo ſempiterna.

Infans mortuus reuiuiſcit.

Rurſùs ergò ſublatū eſt beatiſſimi martyris corpus, & eo, quo par erat, honore deportatū.In itinere aūt occurrerunt ei duo pauperes,vir cū coniuge ſua,alter vno,altera vtroq; carēs oculo.Vtroq; ad feretrū accedente,mulier nō hæſitans amborū oculorū recepit lumē:vir dubitās,manſit etiā altero lumine orbatus.Priùs aūt,q̃ accederēt,vir ſu nieulo trahebat cæcā vxorē: Poſteà vxor videns,vicē reddidit viro,cæcū cum ducens per viā.Indè perrexerunt ire ad B.Maxentij monaſteriū:in quo cùm vir beatus primò cœperit peruerſorū hoīm animos traducere ad colendū Deū,nō ſine iuſtiſſima Dei prouidētia factū videtur,vt ibidem ſuperioris vitæ exemplis etiā miraculorū gloriā adiungeret.

Et quidē cùm monachi eius cœnobij in eius properarent occurſum, puella in atrio eius paralytica iacens,atq; oīm membrorum officio deſtituta,cùm S.Leodegarij nomē audiſſet,ſanam ſe ſenſit.Id miraculū conſpicati ſunt, qui illic aderant, mox verò tanta vn-

Paralytica fit ſana.

vndiquè confluxit multitudo, vt atrium vix sufficeret capiendis hominum turbis.

Intereà mulier quædã cæca, ex longinqua regione veniẽs, cùm ad sancti martyris adijsset tumulum, lumen recepit. Adolescẽs quidã, itemq; puella à dæmone vexati, tremebundi eò venerũt, & per vomitum dæmone vnà cum sanguine reiecto, curati sunt. Innumera alia per id tempus sancti martyris virtutum signa claruêre. Sanabantur cæci, surdi, muti, aridi, claudi, dæmoniaci.

Porrò in sancti martyris honorem, iubente Ansbaldo pontifice, opera Audulphi Abbatis monasterij, amplissimũ extructum est templum, cuius structura alia est, quàm cæterarum basilicarum. Eo templo exædificato, idem pontifex votum suum executurus, cum omnibus ecclesiæ suę sacerdotibus, multisq; proceribus & magna populi caterua eò venit, & cum magnis laudibus sepulturę mandauit corpus beatissimi martyris. Quo in loco quotidiè cumulãtur virtutum insignia in laudem & gloriam Domini nostri IESV Christi, cui est honor & virtus in secula seculorum, Amen. *Insigne tẽplũ conditur in honorem S. Leodegarij.*

VITA S. THOMAE HEREFORDENSIS IN ANGLIA EPISCOPI, CVIVS AVTHOR FIDE DIGNVS

est, licèt Anonymus. Stylum ferè mutauit F. Laurentius Surius.

SAnctus Thomas Herefordensis Episcopus, in Britannia maiori, quã nunc Angliam vocant, claris ortus est natalibus, patre Vuilhelmo de Cantilupo, matre Milicẽta Comitissa Ebroicensi. In ipsa pueritia puer docilis, ætatem moribus superans, nulli animum voluptati dedit: sed à teneris annis Deũ & timere, & colere cœpit. Cùm enim literarum studijs imbuẽdus traditus esset, quotidiè preces, quas horas Canonicas vocant, dicere, & Missæ interesse solebat. Studiorum autem causa primò ad Academiam Oxoniensem, indè Lutetiam se contulit, vbi Logicę operam dans, & philosophiæ secreta rimatus, magisterij titulo ornatus est. Posteà Oxoniam reuersus, Iuris Pontificij Doctor, & Academiæ eius Cancellarius creatus est. Quo in munere prudenter studuit causas discutere, ex æquo & bono ferre sentẽtiam, actiones suas ad virtutis præscriptum componere, morum honestati deditus esse. *Octobris 2. S. Thomæ parentes. Pietas adhuc pueri.*

Porrò cùm eius fama increbresceret, quanuis inuitus, coactus est esse Henrici tertij Anglię regis Cancellarius. Erat nanq; sermone verax, consilio prouidus, in sua administranda functione fidelis. Et cùm in plerisq; honores mutent mores, nõ in melius qdem, sed in deterius: ille tanto affectus honore, in dies seipso melior fiebat, atq; in quibuslibet causis vel negocijs tractandis manus ab omni prorsùs munere excussit. Nec propter diuitum superbia tumentium fastum à veritate deflexit, nec propter pauperum abiectionem ab eis aures suas auertit, & misericordię atque humanitatis officia negauit. *Fit Cancellarius regis Angliæ.*

Postq̃ aũt Hẽricus rex desijt esse in viuis, vir sanctus Oxoniã redijt, & ad Theologię studia animũ appellẽs, Doctor effectus est. Magnę sanè in cibo & potu temperãtię fuit, ità vt nemo vnq̃ vel domesticus, vel extraneus, eum viderit largioribus siue epulis, siue poculis indulsisse: immò tãta eius erat abstinẽtia, vt plerunquè cũ maiori appetẽtia à mensa surrexerit, q̃ ad eam accessisset. Tanta animi pietate & deuotione rebus diuinis intererat, vt intuentiũ fidẽ & mores informaret: tanta in Missæ sacrificio lachrymarũ ab eius oculis copia manabat, acsì coram se Christum Dñm in humana carne patiẽtem videret. *Magna cibi & potûs parsimonia.*

Obtrectationis vitiũ valdè detestabatur, & neq; ipse vlli vnq̃ detrahere voluit, neq; vt id ab alio fieret, quãtùm qdem in ipso erat, pmisit. Immò verò si quos audiret obtrectantes, seueriter illos castigauit. Mentis & corporis eius tam fuit rara integritas & mundities, vt Robertus Cantuariẽsis Archiepiscopus, deindè Portuẽsis Episcopus Cardinalis, publicè de eo Oxonię dixerit: Ità me Deus adiuuet, quemadmodùm hic homo sic mundus est hodiè, ꝙ ad corporis & animi castitatẽ attinet, vti eo die, quo natus est. Quòd si quęrat aliquis, vndè id ego sciam, fateor coram Deo, tam purè & apertè me illud legere in vita & conscientia eius, vt qui à pueritia vsque in præsens, confessiones eius audierim, quàm posset quisquam legere in codice optimè scripto, & coram ipso expanso. *Insignis animi & corporis castitas.*

Spero autem præpotẽtem Deum,qui hactenùs eum in hac puritate seruauit, etiam deincèps perpetuò seruaturum.

Corpus castigat. Corpus suum vigilijs & ieiunijs macerauit, aspero cilicio permultis annis secretiùs vsus est.Cùm aũt Heresfordẽsis ecclesia suo esset orbata pastore,oĩm votis electus,anno Christi millesimo ducentesimo septuagesimoqnto Episcopus cõsecratus est.Tum verò lõgè etiã magìs,ꝙ anteà,factus est vigil ad curã,nõ segnis ad opus,suauis ad mores. Maior tum illi accessit cura pauperum,gestus & sermo humilior,in persecutionibus perferendis animus fortior,ad exequẽdam iustitiã censura seuerior,in precibus feruẽtior spiritus,ad prę̃stãdas eleemosynas perfectior benignitas & liberalitas, in proprio castigando corpore maior rigor.Magna laboris instantia in eam incumbebat curam,vt ecclesię iura tueretur,& quę alij sibi prę̃terius fasq; vendicârant, ab iniustis possessoribus ablata,ecclesię restitueret. Ea causa cùm grauis extitisset contentio propter ecclesię Herefordensis iura,Romanum Pontificem adire decreuit,vt ab illo tãtis molestijs opportuna remedia impetraret.Eo igitur tam longo & difficili itinere non sine multo labore & corporis sui detrimento suscepto atq; cõfecto, Romã venit, & à Martino Pontifice honorificè acceptus est: rebusq; & negocijs, quorum causa eò venerat, ꝓ voto expeditis, dum in patriã redire cõtendit,morbo oppressus, apud Florẽtinos iuxta Flasconis montẽ decessit à vita sexto Nonas Octobris, anno salutis millesimo ducentesimo octogesimoseptimo.Intereà sex diebus corpus eius exanime asseruabatur, odorem spirans suauissimũ.Deindè caro ab ossibus separata,in ecclesia S.Seueri honorificè sepulta est:ossa verò per tam longinqua terrarum ac maris spatia in Angliam ad sedem eius apportata sunt.

[Margin: Fit Episcopus. — Migrat ad Dominum.]

Ex ossibus eius manat multùs sanguis. Cumq; obuiàm illis venisset Gilbertus de Clara,Comes Glouetniæ, q ob iura ecclesię beatum virum fatigauerat, mox ab eis sanguis copiosissimus manauit,ità vt vasa,in qbus ferebãtur,sanguine tincta viderẽtur. Id Comes ille cernẽs,timore & horrore concussus,iura oĩa ecclesiæ restituit,& ob ea,quę temerè admiserat,egit pœnitentiã. Porrò beatum Episcopum Iohãnes Papa XXII.Sanctorum catalogo adscripsit,& sexto Nonas Octobris festum eius solenniter celebrandum instituit. Miracula verò,quę post obitum eius ad laudem & gloriam nominis sui perpetrauit omnipotens Deus,in diuersis codicibus eius loci,vbì sacra eius ossa quiescunt,penè infinita reperi:In quibus fertur sexaginta mortuos excitâsse,quadraginta & vnum cæcos illuminâsse,quinquagintaduos cõtractos sanâsse,viginti & vnum paralyticos restituisse,cæcis & mutis vigintitribus lumen & vocem reddidisse. In quodã eius loci volumine legi annotata diuersa miracula eius quadringẽta,quinq; & viginti,in varijs curandis morbis diuinitùs declarata: præstante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

[Margin: Innumera eius miracula. — 60. mortuos suscitat]

DE DVOBVS *EVVALDIS PRESBYTERIS ET MARTYRIBVS: EX HISTORIAE ANGLORVM

*[Margin: *Heuuualdis]*

Venerabilis Bedæ Lib. 5. cap. 11.

Octobris 3.

VT autem vidit vir Domini Ecgbertus,quia nec ipse ad prædicandum gentibus venire permittebatur,retentus ob aliam sanctæ Ecclesiæ vtilitatem, de qua oraculo fuerat præmonitus: nec Vuitbertus, illas deueniens in partes, quicquam ꝓficiebat,tẽtauit adhuc in opus verbi mittere viros sanctos & industrios, in qbus eximius Vuilbrordus presbyterij gradu & merito ꝓ̃fulgebat.Qui cùm illò aduenissent, (Erant aũt numero duodecim)diuertẽtes ad Pipinum Ducem Frãcorum,gratanter ab illo suscepti sunt: & quia nupèr citeriorem Frisiam,expulso indè Radbodo rege,ceperat,illò eos ad prædicandum misit. Ipse quoquè imperiali authoritate iuuans,nè quis prædicantibus quicquam molestiæ inferret,multisque eos,qui fidem suscipere vellent, beneficijs attollens. Vndè factum est,opitulante gratia diuina,vt multos in breui ab idololatria ad fidem conuerterent Christi.

[Margin: S.Vuillebrordus cũ socijs mittitur in Frisiam.]

Duo Euualdi exulant in Hybernia. Horum secuti exempla duo quidam presbyteri de natione Anglorum, q in Hybernia mul-

multo tempore pro æterna patria exulauerāt, venerunt ad ꝓuinciam antiquorū Saxonum, si fortè aliquos ibidem prædicādo Christo acquirere possent. Erant aūt vnius ambo sicut deuotionis, sic etiā vocabuli. Nam vterq; eorum appellabatur Euualdus: ea tamen distinctione, vt pro diuersa capillorū specie, vnus niger, alter albus Euualdus diceretur. Quorum vterq; pietate religionis imbutus, sed niger Euualdus magis sacrarū literarum erat scientia instructus. Qui venientes in prouinciā, intrauerunt hospitium cuiusdam villici, petierūtq; ab eo, vt transmitterentur ad satrapam, qui super eos erat, eô ꝙ haberent aliquid legationis & causæ vtilitatis, quod deberent ad illum perferre. Non enim habent regē ijdem antiqui Saxones, sed satrapas plurimos suę gēti prępositos: qui ingruente belli articulo mittunt æqualiter sortes, & quencunque sors ostenderit, hunc tempore belli Ducem omnes sequuntur, & huic obtemperant. Peracto autem bello, rursùm æqualis potentiæ omnes fiunt satrapæ. *Saxones olim paruère nō regi, sed satrapis.*

Suscepit ergò eos villicus, & promittens se mittere eos ad satrapam, qui super se erat, vt petebant, aliquot diebus secùm retinuit. Qui cùm cogniti essent à barbaris, quòd essent alterius religionis, (Nam hymnis & psalmis semper & orationibus vacabāt, & quotidiè sacrificium Deo victimę salutaris offerebant, habentes secùm vascula sacra, & tabulam altaris vice dedicatam) suspecti sunt habiti, ꝗa si peruenirent ad satrapam, & loquerentur cum illo, auerterēt illum à dijs suis, & ad nouam Christianæ fidei religionem transferrent: sicq; paulatìm oīs eorum prouincia veterem cogeretur in nouam mutare culturam. Itaq; rapuerunt eos subitò & interemerunt, album quidem Euualdum veloci occisione gladij: nigellum aūt longo suppliciorū cruciatu, & horrenda membrorū ominū discerptione. quos interemptos in Rhenum proiecerunt. Quod cùm satrapa ille, quem videre volebant, audìsset, iratus est valdè, quòd ad se venire volentes peregrini, non permitterentur: & mittens, occidit vicanos illos omnes, vicumq; incendio cōsumpsit. Passi sunt autem pręfati sacerdotes & famuli Christi quinto Nonarum Octobrium die, nec martyrio eorum cęlestia defuērе miracula. *SS. Euualdi quotidiè Missas celebrant.* *Occiduntur à Saxonibus.*

Nam cùm perempta eorum corpora, amni, vt diximus, à paganis essent iniecta, cōtigit, vt hęc cōtra impetum fluuij decurrentis per quadraginta ferè millia passuum ad ea vsq; loca, vbi eorum essent socij, transferrentur. Sed & radius lucis permaximus, atq; ad cęlum vsq; altus, omni nocte supra locum fulgebat illum, vbicunquè ea peruenisse cōtingeret: & hoc etiā paganis, ꝗ eos occiderāt, intuentibus. Sed & vnꝰ ex eis in visione nocturna apparuit cuidā de socijs suis, cui nomē Tilmon, viro illustri, & ad seculum quoquè nobili, ꝗ de milite factus fuerat monachus, indicans ꝙ eo loci corpora eorum posset inuenire, vbi lucem de cęlo terris radiâsse cōspiceret. quod ità completum est. Inuenta nanq; eorum corpora iuxta honorem martyribus cōdignum recondita sunt: & dies passionis vel inuentionis eorum congrua illis in locis veneratione celebratur. Deniquè gloriosissimus Dux Frācorum Pipinus vbi hęc comperit, adducta ad se eorum corpora condidit cum multa gloria in ecclesia Coloniæ ciuitatis iuxta Rhenum. Fertur autem, quia in loco, in quo occisi sunt, fons ebulliērit, qui in eodem loco vsque hodiè copiosa fluenti sui dona perfundat. *Præclaris miraculis illustrat eorum corpora Deus.* *Ea ecclesia hodiè S. Cuniberti vocatur.*

LITERAE S. ANNONIS ARCHIEPISCOPI COLONIENsis de Translatione SS. Euualdorum martyrum.

IN nomine sanctę & indiuiduę Trinitatis, ANNO secūdus ecclesię Coloniensis Archiepiscopus, omnibus Christi fidelibus tam futuris, quàm præsentibus. Quoniā vitę huius spatium breue probatur esse & inualidum, eô quòd humana ætas & nascendi lex, licèt annorum numerositas ꝓlongari videatur, semper tendat ad occasum: salutare est omnibus, & totis viribus inquirēdum, illuc mente & opere aliquid boni sibi pręmittere, vbi, si lęta sint, finem nesciāt: & si tristia, dolor interminus, qualemcunq; tamen miserationem admittat. Hac de causa pro peccatis meis ego solicitus, & futuri districtionem iudicij pertimescens, decreui sanctos Dei honorando, & seruientes eis subleuando, precatores pro me efficere in iudicio, qui de proprijs meritis iustificari non valeo. *Sancti pro nobis precantur.*

Gloriosos itaq; martyres Dei Euualdos, in neglectis propter ignorantiam pręcedentium loculis positos, ego peccator & seruus seruorū Dei, Anno secūdus Coloniēsis Archiepiscopus, licèt indignus, trāstuli: vt ꝗ iā recepti sunt in cęlesti speculatiōe, apud nos ali- *Trāsferunt SS. Euualdorum re-*

liquiæ à S. Annone. aliquo digni haberentur honore: quatenùs omnipotentis Dei, pro quo passi sunt, misericordiam tanto studiosiùs pro nobis expostulent in cęlis, quanto magis apud nos pro modulo nostro glorificentur & honorentur in terris. Actum autem est hoc coram testibus subnotatis: Etzelino Pręposito, Berengario Decano, Euerhardo, Ruotberto, Bertulpho, Regenboldo. Coram laicis quoquè, Francone vrbis præfecto, Hermāno Comite, Gerardo Comite. Et vt veriùs credatur, firmiusq́; in posterum teneatur, hanc in testimonium chartam conscribi feci, & in eodem monasterio in memoriale futurum reposui. Translatio verò prædicta, facta est anno Dominicæ incarnationis millesimo septuagesimoquarto, Indictione vndecima, quinto Nonas Octobris.

VITA SANCTI GERARDI ABBATIS, AD GONTERVM BRONIENSEM ABBATEM, A QVODAM

erudito monacho fideliter conscripta stylo ferè rhythmico, quem propterea Frater Laurentius Surius in gratiam Lectoris passim mutauit.

PROLOGVS AVTHORIS AD GONTERVM ABBATEM.

DOMINO patri amantissimo, & pastori vigilantissimo atque Abbati Broniensis cœnobij Gontero, quidam professione monachus, religione nullus, vnà cum grege sibi cōmisso, pascua vitæ sempiternæ. Iubet tua paternitas, pater charissime, atque adeò filiorū tuorum mellitæ nos compellūt preces, vt de domini Gerardi vita, conuersione & virtutibus scribentes, tanquàm nucleos quosdam vobis apponamus: vtì hac spiritali refectione interiorem hominem, patris illius amore vulneratum, (vulnerati quippe charitate estis etiam vos) communiter refocillare queatis. Sed hac in re quæ nos remorentur, paucis accipite. Absterret nos tanti viri excellentia, absterret calami nostri imperitia, tum quoquè æmulorum socors obtrectandi libido, atque eius, qui ante nos vitam beati viri conscripsit, dictio obscurior, quàm vt à minùs capacibus possit intelligi. At nihilo minùs tamē hæc omnia vestræ iussioni posthabentes, licèt tantæ sarcinæ impares simus, etiam non absq; pudore vobis obtemperare statuimus: multùm nostram confirmante pusillanimitatem sententia illa, qua verissimè dictum est, Vires quas imperitia denegat, eas à charitate ministrari. Qua ego sententia animatus, aliquid attentare ausus sum, mihì certissimè persuadens fore, vt iussionis vestræ authoritas culpam omnem meæ imperitiæ excuset. Simul autem rogatos vos velim, vt pro vestra erga me beneuolentia, superuacanea resecetis, hiantia suppleatis, commodè dicta hilariter accipiatis, nostrumq́; munusculum paterna gratia prosequamini. Ità enim & nobis operis nostri ratio constabit, si ea, quæ ex viri Dei gestis excerpsimus, subtili sapientum iudicio comprobentur. Vale vir Dei, memor nostrì. Valeant, qui nobis benè volunt: æmuli resipiscant.

Gregorius Papa I.

PRAEFATIO EIVSDEM AD LECTOREM.

VIrtus Domini tanto prædicatur gloriosiùs, quanto in sanctis mirabiliùs operatur. Operatur enim Deus in sanctis, vt per eos & in eis se declaret admirabilem. Hinc illa admirabunda vox Prophetæ exclamantis: Mirabilis Deus in sanctis suis. Laus ergò cuiuslibet è sanctis, proculdubiò laus Dei est. Laudandi igitur sunt sancti, vt magis magisque laus Dei augeatur. Quamobrèm etiam eum, de quo agimus, sanctum laudando, & reuerà illum efferimus, & efferendo reuerà laudamus: vt per eum, & in eo laudetur, magnificetur, mirificetur laudabilis & mirabilis Deus.

Psal. 67.

VITAE

VITAE HISTORIA.

VIr Domini Abbas Gerardus, exequendis Domini mãdatis Octobris 3.
mirè aptus & idoneus, immò cælesti beatitudine per oĩa Cap. 1.
dignus, vtì veridicorum hoĩm relatione cõperimus, ex in-
genuis atq; orthodoxis parentibus apud Stallerelbas Lo-
macensis territorij vicum, ꝓcreatus est: claris qdem natali- Patria & parentes S. Gerardi.
bus illustris, sed morum integritate illustrior. Pater eius
Aetãtius ex ꝓsãpia Haganonis Austrasiorum Ducis ortus:
mater Electrudis, Stephani Tungrorũ Episcopi soror ger-
mana fuisse memoratur. Prçstitit aũt illi gratia cçlestis, vt
ab ineunte ætate & annis & sapientia ꝓficeret, & tam apud
Deum, q̃ apud hoĩes, gratiosus esset. Etsi aũt annis iuuen- Vitat mala consortia.
culus erat, ar iuuenum tamen impudica & obscœna collo-
quia detestabatur: potiusq; ad bonorũ sese familiaritatẽ adiungẽs, summoperè vitabat
prauorum consortia. Ità cum, q corporis splendida iuuentute ornabatur, etiam mentis
sancta canities egregiè commendabat. Crebrò verò, idque ardenter, sacrarum çdium li-
mina terens, ecclesiasticorum dogmatum fluenta auidè hauriebat: atque illic salutaria
pro suo captu monita percipiens, quamuis etiamnùm laico habitu tegeretur, accuratè
ea tenaciori memoria complectebatur, secumque ruminabat: & iam teneriori pectore
meditabatur, quæ posteà multa animi deuotione peregit.

Hortens amplecti luxus & ludicra seeli,
Emeruit fieri templum spiraminis almi.

Ea tempestate Comes Berengarius Namurcẽse castrũ obtinebat: cuius posteri ibidèm Cap. 2.
hactenùs ꝑseuérant. Ei verò athleta Dei Gerardus cõmendarus est, vt militiç apud illũ Militat apud Comitem Berengarium.
vacaret. Prçcipuũ aũt apud eum amicitiç & familiaritatis locũ obtinuit, ità vt Comes
ꝓ ei' arbitratu comitatũ administrarer, ei ꝑ cæteris difficiliora magisq; arcana cõmitte-
ret: quandoquidẽ, quod perrarũ est, & militia & cõsilio ꝓstabat. Multa ei ad cõsulendum
prudẽtia & ꝑspicacia inerat, magnã in rebus ipsi creditis fidẽ ostendebat. Eximia oris ad- Dotes corporis & animi eius.
erat facundia, vultûs iucunditas, animi serenitas, in colloquijs mira suauitas, in cõuictu
singularis comitas & mãsuetudo, in iudicijs seueritas, ad opẽ ferẽdã virilis strenuitas. Li-
cebat intueri illũ munitũ inuicta ꝓtsùs armatura, fidei galea, lorica iustitiæ, gladio spi- Ephe. 6.
ritûs, quod est verbũ Dei, scuto æquitatis impenetrabili. Atq; hunc in modũ ꝑsidijs val-
latus inexpugnabilibus, spiritales neqtias indefessus debellabat. Celabat illũ qdẽ paluda-
mentũ, quẽadmodùm olim S. Sebastianũ, sed monachũ declarat frugalitas, ꝑindè vt mi-
litantẽ S. Martinum. Multa illi erga cõmilitones benignitas, mira charitas, rara patiẽtia
& humilitas. Itaq; haud secùs àc parentẽ illũ reuerendo venerabãtur: & tanq̃ dñm vene-
rãdo reuerebãtur. Ille verò thesaurizabat in cçlo, vbì neq; tinea, neq; ærugo demolitur. Matt. 6.
Nudos tegebat, egẽtes alebat, laborãtib' opẽ ferebat, pusillanimes cõfirmabat, pupillos
tuebat, viduis adminiculabatur, oppressorũ suscipiebat patrocinia, miseris opitulabatur.

Pacis amator erat, litem rixasque fugabat:
Ceu vir Apostolicus, est omnibus omnia factus. 1. Cor. 9.

At verò tanti viri cõuictu & cõtubernio Comes nõ mediocriter lætabatur, nõ dubijs Cap. 3.
argumentis crebrò expertus, Dñi Iesu manum esse cum illo: quippe cui opitulãte Deo,
cuncta cederent ex sententia. Itaq; cùm ægrè posset eius ferre absentiã, rarò eum patie- Comes vix eius fert absentiam.
batur à sua ꝑsentia abesse. Cumq; aliquãdò ꝓ nobilium cõsuetudine cum suis venatum
iret, è re sua arbitratus est fore, si hunc quoq; sanctum virum secùm educeret. Post eum
igitur venandi laborem, sole eousquè progresso, vt iam prãndendi hora ad cibum capi-
endum vocaret, Comes cum sua familia domum cogitat. At ille Dei amicus, spiritualia
corporalibus anteponens, propinquam Bronij ecclesiam adit, quç cum quibusdam prç-
dijs adiacentibus à progenitoribus eius ad ipsum successione deuoluta erat. Erat enim
illi prædiorum ampla possessio, quippè qui nihil à Maiorum suorum virtute degenera- Bronij oratoriũ à Pipino conditum.
ret. Hoc verò oratoriolum iussu Pipini principis fundatũ accepimus, & à domino Lam-
berto Tungrensi Episcopo dedicatum: vt commodiùs illic diuinis posset interesse of-
ficijs, vtpotè quod in nemoris vicinia situm esset, vbì princeps ille sæpenumerò in vena-
tionem incumbere solebat. In quo etiã iucundum sanè quãdoquè miraculum cõtigisse
ferunt,

Oleum ex ſaxo fluit.

ferunt, ex ſaxo quodam à beato Lamberto antiſtite inuncto, aliquandiù largiter oleo promanante. Cùm hîc igitur eſſet vir Dei Gerardus, ſacerdotem iubet accerſiri, q̃ Chriſti myſteria tractet. Interìm ipſe, vtì decebat ſeruum Dei, orãs, diuinę vacat contemplationi: & dum longas ad veniendum moras nectit ſacerdos, diuinitùs in beatũ virum ſopor irruit, didicitque in ſpiritu, ſiue per diuinam reuelationem, locum & formam oratorij, quod poſteà exædificauit.

O felix ſomnus, felix per cuncta Gerardus,
Talia cui Dominus dignatur pandere Chriſtus.

Cap. 4. Viſio ſancti viri.

Vidit enim in viſione Eccleſiæ columnas Petrum & Paulum ſibi adſtare: quorũ alter primus in Senatu & agmine Apoſtolico, manũ ſuã ipſius manui viſus eſt inſerere, eumq́; per eccleſiã & atrium familiariùs circunducere. Porrò ſciſcitãte viro Dei, q̃d ſibi eiuſcemodi inambulatione velit, cœpit eum admonere de cõſtruendo oratorio, dicẽs eum ſe locũ ſibi delegiſſe, & filiolũ ſuum Eugeniũ martyrẽ ſibi cooperatorẽ adhibuiſſe. Loci, inquit, huius patronus ego eſſe cõſtitui, poſtq́; Deum cuſtos procuratorq́; benignus. Hac ꝓmiſſione exhilaratus B. Gerardus, ſcire cupiebat, quo pacto res ad effectũ perduci poſſet. Quanã, inq̃t, ratione paſtor egregie, tãti martyris ego me ſperẽ corpore potiturum? Reſpõdet ei Apoſtolus iucundiori facie: Itáne Deo quicquã eſt impoſſibile? Tu huius rei curã in Deũ & in me reijce. Porrò hãc ædẽ à fundamẽto euerſam, auguſtiorẽ atq; elegãtiorẽ nè differas extruere, & quẽadmodùm nunc tibi oſtenditur, oẽm eius ſtructurã abſoluere. Interìm indicabat ei & oratorij formã, & vt quęlibet eius partes cõſtruendę eſſent. Iam verò ſacerdos accit⁹ aduenerat, & pro more cõpoſitus, Miſſam celebrare volebat, nec tamen vel ſtrepitu vel contactu eum excitare auſus erat, ſatiùs exiſtimans, vt eum vltrò ad ſe redeuntem ſuſtineret. Tandèm viſione illa completa, beatus vir expergiſcitur, & ſubmurmurantem presbyterum ob diuturnam expectationem, blandè alloquens, his verbis compeſcit:

Huius Eugenij reliquiarũ partem quandam S. Gerardus trãſtulit Broniũm.

Obſecro, ſerue Dei, ſuper hoc abſiſte moueri.
Proficuum valdè mihi ſomnum ſic ſubijſſe,
Condignas nequeo grates perſoluere Chriſto,
Cuius mira breuì pauſans miracula vidi.

Cap. 5.

Quòd ſi q̃s obtrectator eam viſionẽ phantaſticã & vanã calumniari velit, cõuincetur ille atq; pudefiet ex re planè cõſimili, quę in beatiſſimi patris Benedicti vita cõmemoratur: putà dormiẽtibus diſcipulis, oẽs eum cuiuſdã ædificãdi cœnobij officinas deſignâſſe: atq; etiã cùm euigilâſſent, adhuc hęſitãtes, ità eas cõſtruere iuſſiſſe, quẽadmodùm ex reuelatione didiciſſent. Quinetiã S. Ambroſius Mediolanẽſis Epiſcopus, ſacro altari aſſiſtens, apud Turones legitur magni Martini ſolennibus exequijs interfuiſſe. Sed vir Dei Gerardus, Apoſtolicæ iuſſionis promptiſſimus executor, poſtq̃ ſtructuram illam oẽm cõpleuit, illi baſilicę munus eximium cõtulit ex copioſis ꝑdiorum ſuorum redditibus, quod ſatis eſſe poſſet eo in loco Domino ſeruiẽtibus. Inſtituit enim illic Clericorũ ſodalitatẽ, eoſq́; ꝓ data ſibi ſapiẽtia docuit ad Canonẽ ꝑſcriptũ, ſiue more Canonico, viuere.

Vide Seuer. Sulpitium de Vita S. Martini.

Bronienſẽ eccleſiam cõdit & dotat S. Gerardus primò pro Clericis.

Talis relligio præceſſit tempore primo,
Donèc dante Deo, monachorum inducitur ordo,
Rebus & officio longè præclarior illo.

Cap. 6.

Eo aũt oratorio ſic conſtructo, & Clericorum miniſterio, vt dictum eſt, illic inſtituto, multùm cogitare de theſauro cœpit vir beatus, quẽ Apoſtolus, ei in viſione ꝓmiſerat: id eſt, qua ratione poſſet cõſequi, vt B. Eugenij Epiſcopi & martyris ſacro corpore potiretur. In ea aũt cogitatione crebrò illo verſante, Comes Berẽgarius, quadã oblata occaſione, diuina id agẽte ꝓuidentia, legatos mittere voluit in Gallias ad illuſtrẽ Comitẽ Robertum, quẽ poſteà conſtat ad regni Frãcorum ſceptra perueniſſe. Accito igitur ad ſe viro Dei Gerardo, ſolus ſoli explicat arcanũ conſilium ſuum, orãs eum peramãter, vt ipſe eam legationẽ ſuſcipere velit. Nihil verò cunctatus vir Dei, cum ſuis ad iter ſe accingit; & intrà dies nõ multos venit Lutetiã. Cumq́; iam ad occaſum vergente ſole, tardior hora nõ ſineret vlteriùs progredi, quoſdam è ſuis iubet opportunum hoſpitium inquirere. Ipſe interìm cum paucis veneranda beatorum Dionyſij & ſociorum eius martyrum limina petens, Deo pias offert preces, & optata ſanctorum patrocinia implorat. Eadem hora non ſine nutu DEI Veſpertinas preces monachi perſoluebant. Eorum ſuaues cantiones vir eccleſiaſticus attentiùs auſcultat, & cùm ventum eſt ad eum locum,

Mittitur legatus in Franciam.

quo solet fratrum chorus Sanctorum suffragia speciatim expetere, & iam quidam nominatim expressi essent, audit etiam commemorari Eugenium optatissimum martyrem. Sed interim tamen apud se non mediocriter hæsitat, sit'ne ille Eugenius, cuius nomen anteà in visione didicisset.

Et cœpit secùm tacitus deposcere Christum,
Vt se suspensum celeraret reddere certum.

Absolutis indè Vespertinis hymnis, seorsùm ex primis fratribus quosdam abducit, eosq; ità compellat: Obsecro vos, domini & patres charissimi, vt exiguitati meæ indicare veliris, quisnā ille sit martyr Eugenius, cuius nomen inter cęteros sanctos à vobis audiui cōmemorari. Illi, animaduersa hominis simplicitate, innocentia & candore, hunc in modum respōdent: Ignoras, pater venerāde, hunc Eugenium Toletanum fuisse Episcopum? auditorem quoq; patroni nostri sanctissimi Dionysij, eiusq; collegā in spargendo apud infideles verbi cęlestis semine? Qui tādèm ditis pœnarū cruciamētis cōfectus, cælo spiritū reddidit cum insigni triumpho, sui sanguinis imbre pfusus. His auditis, nō potuit vir venerādus animi sui celare lętitiā, sed suum illis desiderium apetiens, & nè cui id reuelent, obnixè rogās, ità ait ad illos: O mihi nimiùm dilecti, Deoq; deuoti patres, si nō molestum esset benignissimę charitati vestræ, mihi tātillo homuncioni huius sancti largiri reliquias: credite mihi, sine mora par pari vobis referrem. Tum illi multùm obstupefacti, Quanā, inqt, ratione fieri potest id, quod postulas vir beate? Vix enim quisquā sufficere possit omnibus referēdis miraculis, quę ab illo in Gallijs patrata sunt. Vndè haud secùs, atquè Angelum Dei, oēs Eugenium cōplectuntur. Crede nobis, rem sanè difficilimā postulas. At ille respōdet: Nè sic, quęso, loqui velitis patres mei, nec mihi huius beneficij spem tā citò eripere. An verò inualida est Domini manus? Num quicquā illi difficile est? Vbi diuina adest voluntas, ibi difficultas omnis vt facessat oportet. Vbi autem nulla est difficultas, non potest non præstò esse expedita & prompta facultas. Ex his verbis patres illi magnā beati viri prudentiam colligentes, animi sui propensam erga ipsum voluntatem prorsùs aperiunt, aiuntque ad eum: — Innumera S. Eugenij in Gallijs miracula.

Cap. 7.

Eià vir Domini, perpaucis, si placet, audi:
Accipe consilium, si vis attingere votum.

Si animū tuum diuinus quādoq; cōpungeret amor, cuperesq; hoc in loco monachus fieri, fortassis Deus votis annueret tuis, vt quod tātoperè expetis, beati martyris corpus obtineres. Hęc qdē nostri consilij summa est: tu qd tibi agendū sit, tecùm ipse perpendas.

Post hos sermones abscedunt ad sua fratres:
Sanctus ad hospitium deducitur antè paratum.

At verò cōsolatoria fratrum illorum verba secùm accuratè, idq; crebrò pensitās, sub ipsa nocte manātibus ab oculis lachrymis, & ex imo pectore ductis suspirijs, tādèm aduersùm se in has ꝓrupit voces: Quid agimus, anima? qd ità diligimus vana? Ecquid tandèm ꝓdest mundi huius gloria? qd pompa fastusq; oīs emolumenti habet? An nō prorsùs friuola sunt hęc, planeq; caduca? An nō instàr fumi & vmbrę citò euanescunt? Quid ità sub ambiguo fluctuas, & dubia iactaris animi sententia? Mundus trāsit, & cōcupiscentia eius. Spretis igitur labētibus & caducis, quęramus, oro, permanentia. Nónne sermo Euangelicus apertè testatur, Qui nō renunciat oībus, quę possidet, nō posse eum esse Christi discipulum? Renunciemus ergò, renunciemus omnibus, vt Christo possimus liberiùs vacare & adhęrere. Hęc & id genus alia dum secùm tractat flens & lachrymans athleta Dei, cęlo rubescente, sol terris lucem refundit, cogitque eum cœpto pergere itinere. Rebus aūt ex sententia cōfectis, nō multò pòst ad Comitem, à quo missus fuerat, regressus est. Cumq; ei ordine cuncta exposuisset, iam cęlestia animo cōtemplans, desiderij sui æstus inter alia explicat, ità dicens: Oro te, vir illustrissime, quem Dominus Iesus voluït esse principem populi sui, vt benignas precibus meis aures accōmodes. Equidem iam nō parùm diù sub te militię operā dedi: at nunc hęc dies aliud postulat, nempe vt de alia viuendi ratione cogitē. Itaq; monastico indutus habitu, deincèps cōstitui habitare in domo Dei mei, vt ab omni mundi huius cura absolutus, vni Deo vacare queam. Noli, quęso, noli refragari huic meo ꝓposito, vt si qd in monasterio rectè à me gestum erit, tu, auspice Christo, ei⁹ particeps effici merearis. Tum verò Comes, subortis lachrymis, singultiens respōdet: Itáne amicorum amicissime, amicum ꝓrsùs vnanimem deserturus es? Ecqd verò tibi in me displicuit? In te, eheu, hactenùs recumbebā, in mutua inter nos cō-

Cap. 8.

1. Iohan. 2.

Luc. 14.

Petit à Comite missionē, vt possit monachus fieri.

Vu cor-

cordia atq; animorum cõſpiratione acquiſcebam. Sed vt conijcio, Euangelica autho-

Matt. 10.

ritate edoctus, gladius Saluatoris nos vult alium ab alio ſeparare. Alioquì niſi diuinitùs iſthuc fieri exiſtimarem, quis te vel centimanus gigas à meo poſſet complexu diuellere? Nunc verò, quandò tibi cælitùs hic animus adſpiratur, nè temerè videar aſpernari preces tuas, fiat voluntas Dei, & quod tu petis à me.

Dulcia fraternis tunc imprimit oſcula labris,
Edidit & talem mœſto de pectore vocem:
Noſtræ pars animæ, noſtrî memor eſto, valeque.
Atque gemens valdè, permiſit abire gementem.

Cap. 9.

Porrò vir Dñi indè recedens, ad Tungrenſem Epiſcopum Stephanũ rectà ꝓficiſcitur: vt qa poſt ſummũ paſtorẽ, paſtor eius erat, ab eo hac in re & cõſilium peteret, & facultatem. Plurimùm enim id ſibi ꝓfuturum credebat, ſi cum Epiſcopali benedictione hoſtia viua Deo offerri mereretur. Ab illo aũt ea, qua par erat, reuerẽtia acceptus, ſiue ꝙ ei cognatus eſſet, ſiue ꝙ eius ſanctitatẽ optimè nôſſet, inter mutua de reb⁹ ſalutaribus colloqa, apit ei cauſam aduẽtûs ſui. At venerabilis antiſtes, vt erat & in ſcripturis eruditiſſimus, & ore facundiſſimus, multis eum verbis ꝑmonere cœpit,ità dicẽs: Equidẽ, fili mihi chariſſime, nõ derogo quicquã deuotioni tuæ: ſed tibi ſummoperè cauendum eſt, nè auſus ſis in humeros tuos ſarcinã imponere, quã poſteà, velis nolis, cum ignominia deponas. Animi tui ꝓpoſitum nõ poteſt nõ plurimùm cõmendari, ſed etiã ꝑfectioribus viris formidabile videri poteſt. An tu ignoras, in mille ſeſe formas transferẽtis ſatanę verſurias? Quod ergò vix poteſt clericus, diuinę ſcripturę clypeo munitus, quonã pacto laicus ſibi ꝓmittet, eo ꝑſidio deſtitutus? Ad quę Chriſti tyro ſic reſpondit: Et ego, mi pater, hæc ipſa

Stephanus Epiſcopus Tungreñ hortatur eum, vt fiat monachus. Eccles. 5.

nõ ſemèl reputaui mecum: ſed nõ ego meis nitor viribus, ſed Dño cõmendãs corpus & animã, mundi huius gloriolã cum ſuis oblectamẽtis cõtemno. Tum rurſùs Epiſcopus: Quandò, ait, fili chariſſime, animo te video eſſe fixo & obfirmato, nè videar diſſuadere, quod potiùs hortari & ꝑſuadere debeã, ſi qd vouiſti Dño, id reddas: melius eſt enim non vouere, q̃ poſt votum ꝓmiſſa nõ reddere. Deindè ab oĩbus eũ peccatis abſoluẽs, ſummæ Trinitatis ſignaculo cõſignat, & cùm eum oſculatus eſſet, hãc adiunxit benedictionem:

IESV ſumma ſalus, hominum qui reſpicis actus,
Cui nihil occultum, cui pectora noſtra loquuntur:
Ad bona, poſco, tuum benedicens dirige ſeruum,
Vt tua iuſſa colat, & te ſuper omnia quærat,
Vt tandèm æternæ comprendat præmia palmæ.

Cap. 10.

Hoc ergò munitus viatico, vir beatus ab Epiſcopo cum ſpiritali gaudio recedit, Pariſioſq; ocyùs rediens, & B. Dionyſij optata reuiſens limina, in omni obediẽtia, humilitate & patiẽtia probatus, quemadmodùm in ſua Regula docet ſanctus pater Benedictus, ra-

Pariſijs apud S. Dionyſium fit monachus S. Gerardus.

ſo capite & barba, monaſticum induit habitum, eiq; monaſterio donauit, quæ iuris ipſius eſſent in Lotaringia. Nolens aũt torpere ocio, quod ſciret animę eſſe inimicum ac pernicioſum, obnixè rogauit, vt liceret ipſi literas addiſcere. Quod cùm valdè admirarentur fratres, velle hoĩem iampridèm barbatum, ad puerilia literarum ſtudia applicari, ille rogare & inſtare nõ deſtitit. Itaq; vni è fratribus traditus eſt literis imbuendus. Vt verò plùs

Diſcit prima literarũ elementa.

etiã mireris eius humilitatẽ & ſolertiã, ipſa prima literarũ elemẽta inſtàr quinquennis pueri addidicit. Nec quicquã de ſuo ꝓpoſito remittẽs, intrà paucos dies totũ Pſalterium memoriæ cõmendauit. neq; id mirum, cùm nulla ſit ad diſcẽdum mora, vbì doctrix adeſt gratia ſpiritusſancti. Deindè ꝓponuntur ei ſacri codices, & ille diuinis dogmatibus ꝑclarè eruditur: & ſicut apis ſedula p pratorum volitat flores, vt mella cõportet: ità & ille ſanctorum Patrũ ſcripta lectitãs, diuini fauos eloquij ab illorũ melliflua doctrina excipit, ſuoque in pectore ſacra mãdata recondit. Nec interìm tamen vllo tẽpore retrahi ſe ſinit ab exequẽdis illis, quę Canon monaſticus iuberet: immò verò in cunctis actionibus ſuis illũ ceu magiſtrũ ſibi ꝓponit. Id Prior & fratres tacitè cõtemplãtes, & qualis quãtúsve foret, haud obſcurè peruidentes, nè lucerna ſub modio lateret, idoneum cenſent, q ſacris initietur. Paulatìm igitur promotus, etiã preſbyterij gradum attigit, quippe q omni probitate & integritate conſpicuus videretur. Etsì aũt planè recuſaret, & multis modis indignum ſe clamitaret, at tamẽ à Priore & fratribus victus, illorũ coactus eſt cedere voluntati, nè obediẽtiam negligere videretur, quę cæterarũ virtutum comes eſſe ſolet. Ità ergò altero ſuæ cõuerſionis anno Pariſijs à Theodulpho Epiſcopo minores accepit ordines,

dines,& tertio ab eodem antistite hypodiaconus ordinatus est. Ab eius verò successore Fulrado,anno quarto à conuersione sua,diaconus est ordinatus. Porrò nono anno iam virtutibus sublimiter ornatus,etiā sacerdotio initiat⁹ est à Fulradi successore Adelelino. Sacris ordinib⁹ gradatim initiatur.

Tale charisma tuis bone Christe fidelibus addis,
Qui mentem stolidi,prudentem reddere nôsti.
Eccè rudis laicus diuino dogmate doctus,
Sacris Ordinibus reperitur magnificatus.

Per id tempus illo in monasterio religiosa monachorum congregatio florebat,quorum pectora non nisì cęlestia suspirare,permulta virtutum documenta declarabant. In quibus etsì B.Gerardus ordine postremus erat,magno tamen opere in id incumbebat, vt nulli esset virtutum studio & exercitatione secundus.Seniores honore pręueniebat, iuniores amore & beneuolentia complectebatur, corpus suum macerabat inedia, crebrò in precibus pernoctabat. Cunctis ex animo se credebat inferiorem, in omnibus se Dei ministrum exhibebat.Canonis monastici cultor erat strenuus,ab eius legibus deflectere planè reformidans.Quod habitu præ se tulit,moribus & vita pręstare cōtendebat. In vestibus eius vilitas,in victu parcitas cernebatur. Ad obedientiam promptum,ad iniuriam patientem se prębebat. Voluit corpus suum humiliare in terris, vt anima quandoquè in cęlis exaltari mereretur.Quanta erga superiores humilitate,erga oēs humanitate & benignitate fuerit,quis vel verbis eloqui,vel scripto compręhendere queat? His verò & cōsimilibus virtutum floribus redimitus,omnibus tam magnis,quàm pusillis,ex animo charus erat: tantique fiebat à fratribus,vt communi oīm sententia decretum sit, nè quid magni momenti intrà monasterium absq; eius consilio fieret. Sentiens aūt ille opportunum petendi tempus adesse, & B. Eugenij martyris sacras reliquias impetrandi, fratres pariter congregatos sic allocutus est: O patres & domini mei, ô diuinæ religionis cultores eximij, ô cæli senatores, intrà curiam terrestris paradisi degentes : quas ego vobis gratias referre possim, qui me peccatorem & in procellosi huius seculi fluctibus naufragium facientem, in tranquillum vestri cœnobij portum comiter recepistis? Non est certè huius vlla apud me facultas, nec possum vnq̄ tanto beneficio par esse. Sed tñ potest abūdè sarcire Deus benignitate sua, quod hominis fragilitas p̄stare nō potest.Quorsùm aūt hęc mea tendat oratio,paucis vos accipere velim.Cùm adhuc secularis me habitus teneret, & aulicæ curæ plurimùm occuparent,sicut mihi testis est Deus, diuina mihi dormienti se visio obtulit,admonens,vt in principis Apostolorum & eius filij martyris Eugenij honorē,in ditionis meę angustijs oratorium extruerem.Paruì ego, & Dño adiuuāte,breuì illud absolui,Clericisq; illic Deo seruituris attribui, addens pro mea tenuitate,quę illis ad victum vestitumq; sufficerent. Cùm sit igitur de hoc martyre diuinitùs apud me facta mentio,supplex oro & obsecro vos,p̄sertìm cùm singularis ecclesia vestra tot sit sanctorum instructa luminibus,vndè tota possit Frācia illustrari,vt ea, quam dixi,inops basilica à me condita,hoc thesauro ditetur, & vobis reddat Deus gratiam in pręsenti, gloriam in futura vita. Respondent vnanimiter fratres: (Diuino enim instinctu permoti,non poterant abnuere,quod petebatur) O Eugeni, clarissima martyrum gemma,quis pro dignitate tuas possit laudes depromere? Orat fratres,vt det ipsi reliquias S.Eugenij. Cap. II. Virtutes eius.

Gallia nónne tuis virtutibus enitet omnis?
Nemo tuum perit auxilium,quin impetret illud:
Nam cunctis nôsti languoribus ipse mederi.

Deindè ad virū Dei: Magna qdem,inquiunt,postulas pater dulcissime,& quę cuiuìs, te dempto,possent iustissimè negari.Sed quādò,vt ais,diuinę sic placet voluntati,& optimè de nobis merita est tua inter nos imitāda vitę cōuersatio,cum multa animi propensione & alacritate assentimur pijssimis precibus tuis.Nostra enim inter nos oīa & sunt & oportet esse cōmunia,magìs verò cum fraternitate tua,cuius facultates nostra ecclesia possidet.Quamobrèm & eum,quē petis,beatissimū Eugenium spōtè damus,& aliorum quoq; reliquias nō negamus.Quibus auditis,quo tunc animo fuerit vir Dei,qui sq; ex seipso,modò sic affectus sit,facilè potest intelligere & æstimare. Post hęc salutifera optatissimi martyris theca exponitur, quouis auro preciosiores illius artus cōtinens:eaq; vt par erat, honorificè ab aurifice fabrefacta, beato viro traditur ad sua, vt diù desiderārat, absportāda. Nemo verò hìc à nobis ob fidē faciendā exigat nomina eorū monachorū, q tunc apud S.Dionysium fungebātur ministerijs,quos officiales vocant, cùm illos no- Donantur sancto viro reliquiæ S. Eugenij.

nominatìm expressos cōtineat ipsa sancti martyris translati verissima historia. Neq; tamen huius vnius duntaxàt corpus, sed multorū etiā aliorū sanctorū pignora illinc eum absportâsse cōstat, quę vndecunquè collecta illic fideliter reposuerat. Immò sanè, quod vix incredulis credibile videatur, fertur etiā vnum ex innocentibus pueris, cum coætaneis ab Herode rege cruentissimo occisum, secùm attulisse, q in Broniensi ecclesia certissimè habetur. Quòd si cui id dubitationem afferr, ex Lieraldo Abbate percontetur, qui huic beato viro in cœnobij Mosoniensis gubernatione successit, q cum eo præsens ad clandestinā tot reliquiarum cōpositionem, demirari solebat, Broniensis ecclesiæ angustijs tam mirabilem cōtineri sanctitatem. Deniquè fratres viro Dei valefacientes, eum cum socijs à se dimittūt. At ille clanculùm pfectus ob indigenarum metum, nè fortè illi perciperēt tātum ipsis ereptum thesaurum, prospero cursu peruénit ad pagi Lomacensis prędium Cuuinium, vbì duo ex S. Germani cœnobio monachi degebāt, cuius tum erat fundus eius loci, vnanimiter illic in sancti Abbatis Venantij obsequijs cura peruigili excubātes. Eorum exploratę satis fidei S. Eugenij pignora cōmendans, (Iampridèm enim illi erant familiaritate cōiuncti) non alienum putauit adire Stephanum Tungrensem Episcopum, vt quia tam insigne in eius diœcesim margaritum importabat, eius ea de re sententiam audiret.

Vnus ex pueris ab Herode cæsis, habetur Bronij.

Sic decorare suos consueuit Christus alumnos.
Hic, spretis opibus, eius mandata secutus,
Vndè nitet patria, cum merce repatriat ista.

Cap. 12.

Postq̄ aūt vir Dei indè digressus est, beati martyris corpusculo illic relicto, qd ad laudem nominis sui p eum Dn̄s operatus sit, absurdum videtur silētio p̄terire. Alter ex memoratis fratribus, quadā nocte solito largioribus indulgēs poculis, ad nocturnas laudes redditur tardiusculus, ob potùs excessum nimio somno p̄grauatus. Eccè aūt adest S. Venantius, vultu seueriori corripit eum, verbis etiā verbera addit. Quid ità nunc stertis, inquit, impudēs monache? Cur debitos Deo hymnos cunctantiùs persoluis? Quarè somno opprimeris ô Vuerēberte? Sic enim ille vocabatur. En frater tuus Ermarus queritur de somnolētia tua, cùm ille iamdudùm ad noctis vigilias expergefact⁹ sit. Quòd si te nō admodùm solicitū habet nostrì reuerētia, cur saltē nō te mouet tibi cōmissi almi martyris Eugenij p̄sentia? An tu eius merita ignoras? An nō ille inter splendida sanctorū agmina ità lucet, vt inter astra sol? Surge ergò, surge ocyùs, & quod maturiùs factū oportuit, vel tardiùs sarcire festina. Ea repręhensione adeò ille frater emēdatus est, vt deincèps ne ad breue qdem spatiū, nisì quatenùs necessitas cogeret, à sancti martyris obsequijs discesserit, donèc ab eius fide creditor depositū reposceret. Nè qs aūt incredulus id fictum existimet, nouerit ab eo, cui accidit, esse relatū. Cùm aūt sanctus vir Episcopo indicâsset & nomen & aduentum egregij martyris Eugenij, continuò ille, vt erat iucundo animo & ingenio perspicaci, ad sacrum eius nomen alludens, ità ait:

Per visionē castigatur monachus negligēs erga sacras reliquias.

Matt. 25.

Impetret Eugenius nobis, precor, Eugè, beatus,
Quod Dominus digno dignatur dicere seruo,
Quandò reddit ei cælestis gaudia regni.

Deindè pias ad cęlū manus oculosq; sustollēs, Deo gratias agit, in hęc verba prumpēs:

Laus & honor, decus atque decor tibi Christe redemptor,
Qui famulis bonus immeritis bona multa rependis.
Quasnam multiplices tibi possum reddere grates,
Qui partes nostras hoc tanto munere ditas?
Martyr hic eximius nostra ad confinia missus,
Credo equidèm, cunctis apportat dona salutis.

Porrò conuersus ad virum Dei, Quid, inquit, differs fili charissime?

Rumpe moras omnes, & nequaquàm, obsecro, cesses,
Donèc perficias, quod toto corde peroptas.

Eccè à nobis edictū proponetur p loca vicina oīa, vt vtriusq; sexûs frequēs caterua certatim eius in occursum pperet, & magnū Eugeniū, cū magno eugè, introducāt in locum illi iubente Deo, te verò exequente, præparatum. Hac Episcopi benigna responsione vir DEI non mediocriter animatus, & eius authoritate confirmatus, celeriter Cuuinium reuertitur, optatissimi martyris pignus repetiturus. Quod vbì recepit, iter ingreditur, ac Bronium versùs, directo tramite, tendit.

Ecquis

Cap. 13. Innumera hoim frequentia accurrit ad sancti Eugenij reliquias.

Ecquis verò satìs referre queat immẽsam populi turbã, in martyris occursum, cuius fama iam omnium aures impleuerat, vndiquè properantem? Ea enim fama

Multos vrgebat, multos properare monebat.
Procuruus fossor venit, & defessus arator:
Cernere subulcus desiderat atque bubulcus.
Seruus & ingenuus commixtìm conuolat illuc.

Quis enim martyris ꝑtereuntis rumorẽ auditiõe accepit, & domì deuot⁹ desesq; resedit?

Vix capiunt patuli populorum gaudia campi:
Munera comportant, deuota voce salutant.
Oscula perspicuo figunt impressa metallo,
Dulciter hymnidicas plebs omnis concinit odas.

Tollunt ad sidera voces, & Dei magnalia cõcelebrant. Videres iter illud nõ modò sine labore cõfici, sed etiã cum magna animorũ alacritate, cum iucũdo lętantiũ iubilo. Crederes cęlũ ipsum arridere blãdissima aëris serenitate. Vbì aũt hęc ad notitiã venêre Adelhelmi Archidiaconi, viri morũ nobilitate clarissimi, (sub ei⁹ enim Archidiaconatu hæc gerebãtur) accitis Clericorũ ordinibus, ijsq; Crucis vexilla sanctorumq; reliqas siue patrocinia cõgruenter ꝑferentibus, nõ modico etiã cœtu ꝓmiscui sexûs adunato, è cœnobio sancti Foillani derepentè obuiàm ꝓcessit. Postq̃ aũt propiùs sacrum feretrum beatissimi martyris accessit, tertiò se humì ꝓstrauit: faciunt idem sui oẽs, tundunt sua pectora ꝓstrati, tundentesq; cõfitẽtur peccata sua, cõfitentes lachrymas edũt & suspiria, opportuna remedia implorant, & Deo pœnitentię sacrificia ꝓmittunt. Porrò spiritali gaudio cõpunctus Archidiaconus: Omnes, inq̃t, Deo gratias agamus. visitauit enim nos oriens ex alto, & obscura vitiorũ caligine sordescẽtes, tanti patroni gratuito lumine illustrauit. Quanta verò illic extiterit exultatio, vtroq; populo pariter cõgregato, qs scripto explicare queat? Præ nimia sanè lętitia multorum oculi dulcibus madebant lachrymis. Et qs tandèm ità ferreo sit pectore, vt sub hoc spectaculo pię cõpunctionis expers esse queat? Salutari illi sarcinę alij post alios succedere, illã vel cõtingere, exosculari, venerari, muneribus ꝓsequi, ꝓuehere ꝑcupiunt & lętãtur. Psallebãt alacres, resonabãt vndiquè laudes. Oẽs excelsa voce Kyrieeleison, Gloria in excelsis Deo, Te Deum laudamus, cõcinebant. Oĩa illic ꝑpotentis Dei laudibus ꝑsonabãt: Aetheris arx reboat, cõcentu terra resultat. Iuga montium, cõcaua vallium, densitas nemorum reciprocas reddunt voces. Illuxit'ne, putas, vnquàm lux lætior vsquàm? Tali igitur cum iubilo, tanto cum tripudio Archidiaconi humeris, martyris reliquię Bronio illatæ sunt, atque in beati Petri Apostolorum principis oratorio, loco diuinitùs illis destinato, repositæ. Rursùs autẽ offeruntur munera, promittuntque sese in posterum eius patrocinia libentissimè frequentaturos, siue crebrò adituros. Ea tam iucunda translatio incidit in beati Agapiti martyris ferias, id est, mensis Augusti decimumoctauum diem. Statutum est autem vna omnium tam Cleri quàm populi sententia, vt quotannìs cultu celeberrimo recolatur. Omnibus festiuo gaudio peractis, ad sua quisq; reuersus est. Quisquis autem huius sancti suffragia fide non ficta expetit, celeriter ea experitur: grauissimè testante vicinia omni, ab eo die, quo eò aduectus est, multa ipsos inusitata subsidia persensisse: & vt quõdàm in Gallijs per innumera miraculorum signa beneficum se exhibuit, quemadmodùm testãtur in scripta relata miracula: ità etiam nunc in Lotaringia crebrioribus virtutum impendendis beneficijs, munificum se præbet.

Itèm Adelhelmus Archidiacon⁹ cũ multis.

Ingens studium erga sacras reliquias.

Patrocinia, pro loco, in quo religę martyris seruantur.

Miracula multa S. Eugenij.

Cap. 14.

At verò longè lateq; virtutum seu miraculorum eius fama increbrescente, cœpit ad eius memoriam vndiquè multa hominum turba, perindè vt apes ad aluearia, confluere, pro viribus quisq; munera offerentes multa cum animi deuotione. Aduentant plurimi & ex propinquis & ex longinquis locis, votiua dona permulta apportant pijssimo martyri, ad afflictis ferendam opem semper paratissimo.

Aduenjunt multi, commissa ob crimina mœsti:
Sed precibus sancti, redeunt ad propria læti.

Verùm id molestissimè ferens humani generis inimicus diabolus, qui olìm paradisicolam ab æternis extrusit sedibus, in quorundam vicinorum Clericorum pectus inuidentiæ virus instillauit, idq; adeò, vt illi conati sint tam honorificos sancti martyris cultus modis omnibus obscurare. Ij ergò adeunt suprà memoratũ Episcopum, Fossis tum fortè manentẽ, querulisq; sermonibus apud eum euomunt haustum maleuolentiæ pu-

Inuidus dęmõ ferre nõ potest sancti martyris honorẽ.

Deum pro nostris erratis intercedere dignetur. Eam sententiam cunctis approbātibus, Episcopus addidit etiam hæc: Decreto, inquit, Pontificio statuitur, & hęc sancta synodus ei subscribēs assentit, vt per totam, in qua sanctus martyr quiescit, Decaniam solennitas eius instàr Dominicæ diei celebretur, & ecclesia Broniensis ab omni obsonio, Leodiensi Episcopo ex debito persoluendo, deinceps immunis sit. Vtq; isthuc perpetuis temporibus ratum, inconuulsumque permaneat, nec vllus successorum meorum in irritum reuocare vel infringere ausus sit, quid mihi aduersùs sanctum martyrem imprudenter & per ignorantiam calcitranti acciderit, perquirat: audiensque pertimescat, pertimescens caueat sibi, & quod à nobis sancitum est, inuiolatum cōseruet. Eius autem decreti perpetim conseruandi prima procuratio fertur fratri Flodino, id temporis eius loci Decano, demandata. At vir Dei Gerardus, de bono ad meliora contendens, & Broniensem ecclesiam in cunctis prouehere volens, Clericorum institutum, quod initio ipse eò introduxerat, indè remouit, & monasticum illi substituit. Cumque aliquandiù strenuissimi pręfecti munus eo in monasterio esset executus, nec ferre posset eò confluētis populi strepitum, nec tamen etiam ab Episcopo, in cuius diœcesi erat, missionem sic impetraturum speraret, Prioribus electis, cum quibus ex beatissimi patris Benedicti regulæ pręscripto sua onera partiretur, in remotiorem cellulam apud ecclesiam sese recepit, vt illic solus degens, diuinæ contemplationi liberiùs vacare posset.

S. Eugenij festū a Leodieñ Episcopo instituitur.

Bronij amotis Clericis, monachi introducūtur.

S. Gerardus degit in cellula solitarius.

Qualiter hîc vixit, quisnam depromere possit?
Hostia fit moriens, necnon & victima viuens.
Victima viua Deo, reuerà mortua mundo.

Hac tempestate Gislebertus Dux erat Lotaringiæ, vir quidem magnę dignitatis & potentiæ, si tamen meminisse & intelligere voluisset illud propheticum: Homo cùm in honore esset, non intellexit. Erat enim gener Henrici regis celeberrimi, in matrimonio habens sororem Othonis, postmodùm pręstantissimi Imperatoris. Et quia in tantorum virorum, nempè patris & filij, mentionem incidimus, tametsì ab instituto deflectere videmur, at operæprecium tamen nos facturos arbitramur, si summatìm de illis pauca pstringamus: vt, qui vel quales fuerint, quādoquidem etiam alios legimus ijsdem nominibus appellatos, prudens lector sine ambiguitatis scrupulo nôsse queat. Henricus iste, non minùs prudētia, quàm fortitudine conspicuus, quemadmodùm in Chronicis legimus, Othonis potentissimi Saxonum Ducis filius fuit. Ad regni autem gubernacula admotus, cùm esset omnibus militiæ artibus instructissimus, multis, quas commemorare possemus, nationibus strenuissimè imperauit. Sed vt interìm omittamus complura, ab illo prudēter & fortiter gesta, magnum & præclarum quiddam, quo totam, cui præerat, Austriā beauit, annotare visum est. Quod nimirùm eiusmodi est, vt decessorū eius nullus tale quippiā fecisse legatur: ne ipse quidē, q totū penè subegerat orbē, Carolus Magnus. Obtinuit enim lanceā Magni Constātini, Helenę reginæ filij, inuentricis, vt & legitur, & creditur, salutiferi ligni. Ea aūt lancea Crucis habuit effigiē, clauis, quod dictu quoq; mirum videri queat, Dominico corpori affixis. Qua verò prudētia & solertia eā indeptus sit, & quāto eā venerationis studio psecutus sit, cuiusdā Chronographi luculenta pdit oratio, quā ędificationis causa his inserere voluimus. Henricus rex, inqr, vt erat Deum timens, & amator religionis Ecclesiasticæ, vbi percepit Rudolphū Burgundionum regē habere tam cælestem & inęstimabile donum, quod idem Rudolphus pro summę amicitiæ munere à Samsone Comite acceperat, missis ad eum legatis, tentauit num oblatis muneribus id ab illo impetrare, sibique aduersùs tum visibiles, tum inuisos hostes arma inuictissima triumphumque perpetuum comparare posset. At Rudolpho rege id se nulla vnquàm ratione cuiquam daturum asseuerante, modis omnibus Henricus rex, quem muneribus emollire non posset, minis intētatis frangere conatus est, affirmans se omne eius regnum ferro & flammis vastaturū. Sed quia illud, quod petebatur, munus eiusmodi erat, quo olim Deus terrena cælestibus, vtraque pacificans, coniunxit, Rudolphi regis animus tandèm diuinitùs est emollitus, ità vt iusto regi iusta petenti annueret. Quo aūt amore donum hoc eximiū rex Henricus cōplexus sit, hoc ipso vel maximè declarauit, q nō modò auri argentiq; muneribus Rudolphū regē honorauit, verumetiā Sueuię prouincię nō minima donauit parte. Deus aūt, qui cordiū inspector est, & bonas muneratur volūtates, qua mercede huius rei causa piū regē Henricū in æterna vita affecerit, quibusdā indicijs etiā in hoc seculo pdere voluit, quādò hostes in ipsum incurrētes, hoc

Cap. 15.

Psal. 48.

Henricus rex, Othonis Ducis Saxonum filius.

Quo pacto obtinuerint admirandā lanceā Constantini Magni.

verùs Christi seruus, in angustò domicilio diuinæ contemplationi vacans, In ipso vel delicet monasterij vestibulo. Eum mihi assume, & cœnobij mei curam Illi demanda: siquidem ad id muneris nemo in hac regione mihi illo magìs idoneus videtur. His dictis, visio disparuit. Vt autem Lector intelligat, quid hæ beati Gisleni querimoniæ sibi velint, nôsse debet, habuisse cum hodieq; habere oratorium eo in loco, quem alij Cellam, alij Vrsidongum vocant. Erant autem aliquot ibì instituti seu deputati clerici in ministerium S. Gisleni, regularis disciplinę prorsùs ignari, nec vt sunt hodiè canonici, sed quales sunt, quos Matriculatios vocant. Ij verò partim rei familiaris inopia compulsi, partim auaritiæ morbo incitati, sacra beati confessoris ossa siue artus suis humeris per vicos & plateas solebant cantitando quęstûs causâ circunferre. A qua temeritate eùm non cessarent, sed magìs magisque in ea progrederentur, iustissima indignatione commotus, non passus est sanctus confessor id eos impunè diutiùs ferre. Permisit itaque se à pijs (vt ità dicam) furibus auferri, qui quodammodò molestè ferebant eam sancti viri iniuriam: vel, vt dicamus id, quod est vero similius, qui plùs delectabantur commodis suis, quàm alienis. Id vbi compererunt Cellenses illi clerici, serò agnoscentes culpam suam, non mediocri sanè & mœrore & pudore sunt affecti.

Oratorium S. Gisleni.

Tolluntur sacrę reliq. illis abutentibus.

Porrò Gislebertus non immemor visionis, eam ad effectum perducere volens, accersit Cameracensem Episcopum Tietdonem & Raginerum Hainoënsem Comitem, iisq; quicquid ea visione acceperat, exactè commemorat. Et cùm ab eis peteret consilium, illi aiunt se nihil audere consulere aliud, quàm quod diuinitùs facere iussus esset, pręsertìm cùm Gerardus pro vitę sanctimonia toti iam prouincię innotuerit. Tum Gislebertus ad eos: Ocyùs ergò, inquit, ad virum Dei abite cum virga pastorali, eumque, vel si nolit, curam huius Ecclesiæ suscipere compellite. Illi mox accinguntur ad iter, perueniunt ad locum optatū, perquirunt passim de seruo Dei, reperiūt eū in cellula secretiori delitescentē, salutāt officiosè, in mutua charitatis oscula ruūt. Cumque itineris sui causas ei exposuissent, & quòd ea legatio Deo authore suscepta esset, ille, vt erat columbina simplicitate, sic illis respondit: Qua ego ratione id efficiam, quod exigitis patres charissimi? Ego, inquam, mūdi huius vanitati nuncium remisi, & diuino amori omnia posthabere decreui. Vosipsi, quæso, ferte sententiam, num mihi isthuc expediat. Nouimus quid Apostolus dicat: Nemo militans Deo, implicat se negocijs secularibus. Oro, vt me sinatis tali sarcina liberum, plangendis vacare peccatis meis. Atque sanè indignum me hoc munere cōfiteor, nec possum in me recipere, quod vultis, neque enim idoneus sum qui alijs pręsim. Non suppetunt vires, sanctitatis mihi nulla sunt opera. Innocentis vitę regulam cùm ipse non sim consectatus, nulla apud me fiducia est rectè fungendi Ecclesiasticæ gubernationis ministerio. Ad eam excusationem legati responderunt: Per Christū te rogamus & obtestamur, dilectissime pater, & sacerdos pijssime, vti nè grauatim nobiscùm proficiscaris, & ad te sustinentis ecclesiæ gubernacula accedas. Non te latet, ab eodem dici Apostolo, vt omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: nec illud te fugit, quod ab cęli ianitore dicitur: Siue regi, quasi pręcellenti: siue ducibus &c. Neque verò id nos petimus, vt religionis cultum deseras, vel vt lenocinantis mundi luxus repetas: sed vt ex hac cauerna egressus, exemplum præbeas sanctè viuendi fratribus, tua ope valdè indigentibus. Et par est, fortem ac strenuum Dei militē non intrà monasterij abscondi latibula, sed potiùs in ipsum certaminis campum ingredi, & cum hoste manus conserere. Nec tibi tua vnius debet salus sufficere: sed etiam fraternæ ęquum est saluti prouidere, cùm possis prodesse multis, tum verbo exhortationis, tum religionis & pietatis exemplo. Christus in Euāgelio dicit: Luceat lux vestra coram hominibus: &, Nemo lucernam accendit, & ponit sub modio. Sed quid multis opùs est verbis? Nôueris pro certo, huius inobedientiæ rationem te redditurum in die illius tremendi examinis, nisi & nostris precibus, & fratrum saluti morem geras, maximè cùm sic velit Deus. Tum vir sanctus lachrymās, dixit: Decreuerā quidē solitarius degere, & mea peccata lachrymis diluere. sed vt video, velim nolim, cogor illū propositi rigorē remittere. Neq; enim ausus sum venire cōtra voluntatē Dei, nec debeo Ducis iussa & vestras aspernari preces. Itaq; prout ferēt vires, fratrū necessitati subuenire cōstituo. Et nūc sine mora ibo vobiscùm. tētabo quod iubetis: potest Deus pficere, quod à me fieri nō potest. His auditis, mirè gratulātur legati, pedum pastoritiū tradūt ei in manus, animi eius mœrorem huiuscemodi sermone leuare conātur: Eiā pastor sanctissime, matura proficisci ad ouile

Cap. 17.

Tietdo Cameracēsis Episcopus.

Recusat Abbatis mun. S. Gerardus

1. Tim. 2.

Rom. 13.

1. Pet. 2.

Mat. 5.

Ibidem.

Tādem assentitur, vt fit Abbas in S Gisleni ecclesia.

ouile tibi commissum, & summi pastoris fretus adiutorio, luporum rictus fortiter coërcere cœstere, nè fortè, quod absit, errantes oiculæ ab illis deuorentur. Deindè eum secum abducentes, non absque incredibili Broniensis ecclesię luctu, celeriter Vrsidongū repetunt: & cùm ei ex sacrorum Canonum pręscripto, Ecclesiastica donatione Abbatiæ illius supellectilem omnem assignâssent, Abbatem eum constituunt. At ille clericorum illic degentium non bona vita accuratiùs inuestigata, cùm etiam anteà teter odor malæ illorum famę ad ipsum perlatus esset, consultum existimauit, vt ab illa ecclesia excluderentur. In eorum autem locum substituit dignam DEO monachorum sodalitatem.

Pro clericis substituit monachos.

Non diù pòst animaduertens, non illic haberi sacras beati confessoris Gisleni reliquias, (iam antè enim diximus sublatas fuisse) immenso animi dolore corripitur, nesciens quid in tam inęstimabilis margaritæ dispendio faceret. Itaque è suis quosdam ad se vocans, ijsque sui animi angores exponens, quaquauersùm eos mittit exploratum, possit'ne certi quippiam resciri, vbinàm thesaurus ille lateat. Illis verò frustrà laborantibus, & perlustratis circunquaq; omnibus, nihil certi renunciātibus, tandèm diu initùs ei venit in mētem, vt eius rei causa Melbodium proficiscatur. Abit Melbodium, & in ipsius oratorij ingressu ab intro euntibus subauditur cuiusdam tintinnabuli sonus crebrior, cunctis ignorantibus, &, ni fallor, ipso etiam Dei seruo nesciente, quid is sibi velit. Fusâ autem priùs oratione attentissima, Dominique clementia implorata cum lachrymis, vt sanctum suum indicare dignetur, ex eius ecclesiæ habitatoribus cum summa modestia percontatur, habeant'ne vel exiguam earum reliquiarum notionem atque conscientiam. Illi per sanctè iurant, sibi prorsùs nihil de eis constare: quinetiam stomachātur & indignissimè ferūnt se in sacrilegij suspicionem vocari. Tum vir Dei cum multa animi tranquillitate: Nè, quęso, inquit, filioli isthuc molestè feratis: potest Christus pro sua benignitate rem omnem nobis reuelare. Vbi enim humanum deficit, diuinum auxilium adsit oportet. Nocte sequenti viro Dei in oratorio pernoctāti, & Deum obnixè deprecanti, sanctus Gislenus stola indutus appáret, aitque ad illum: Cur mea causa, amice Dei, tantum tibi laboris & molestiæ sumis? Sed nunc disce ex me certissimè, vbi sit, quod quęris.

S. Gislenus apparet S. Gerardo.

Cap. 19. Eccè super lacunaris tabulatum, quod imminet capiti tuo, vndè herì tintinnabuli sonus ab admirantibus auditus est, indecorę repositum est corpusculum meum. Nolim autem neque te, neque posteros latére tuos, non id absque Dei nutu accidisse. His dictis, in cælum abit. At vir Dei ea visione haud vulgariter exhilaratus, gratias agit Deo, nè ingratitudinis argueretur. Vt verò primos cœpit aurora cursus prouehere, cum suis in tabulatum ascendit, quęrit sacros artus, inuentos prę gaudio lachrymās indè deponit, socijs itidèm flentibus, munda inuoluit sindone, atque in feretro decorè componens, hymnos Deo lætus depromit, atque iter ingreditur, illos secum absportans. Ecquid verò animi tum Melbodiensibus fuisse putamus? Clerus cum populo pudefactus conticuit, & viri Dei non ferens vultum, in latebras sese abdidit prę rubore. Non fuit ibi qui squam, qui vel mutire auderet. Cōpletum illic fuit, quod Propheta ait: Omnis iniquitas oppilabit os suum. Eius rei fama velox passìm volitans, finitimos populos certatìm eò properare compulit, clamantes atq; dicentes: Salue sancte Dei, cineres salute recepti. Omnimodas summę Trinitati & tibi gratias agimus, quòd corporis tui prodidisti celatores, versipelles & subdolos pudore affecisti, tuarum merita virtutum declarâsti. Quod genus est monstri, sanctorum reliquias suffurari? Vbinàm sunt illi, qui tantum in se scelus admisere? Vbinàm gentium degimus? Reuerà cum scorpionibus habitamus. Hęc & his pleraq; consimilia dicentes, & ob repertas sacras reliquias inter se gratulabundi lætantes, applaudebāt venerabili sarcinæ. Ibant clerici cum monachis cantantes, Crucem & vexilla ferentes manibus: sequebantur eos non parua vtriusq; sexûs agmina, nihilo minùs Domino festiuè iubilantia. Ità cum ingēti Cleri populiq; tripudio, singulari industria eius viri, de quo nobis sermo est, almus cōfessor suo est loco honorificè restitutus. Vbi deputatis cœnobitarū excubijs, Dño Iesu Christo, q est laus Angelorū, cōtinenter laudes promūtur, eiusq; emerito cōfessori venerabilis laudatio, & laudabilis veneratio exhibetur. Vt aūt in sacrilegos inqsierit, & in cōuictos aīaduerterit Cameracensis antistes, nihil hîc cōmemorare necesse est, pręsertim cù m id in sancti cōfessoris gestis annotatum sit. Verùm nè Gislebertus Dux sine laude à nobis abscedat, fuit ille erga S. Gisleni locum

Inuenit abditas S. Gisleni reliquias.

Psal. 106.

Gisleberti ducis erga S.

locum siue monasterium satis humanus,& valdè munificus,quędam prędia subtrahens militibus suis,quibus non pauca beneficij loco contulerat, eaque iure perpetuo possidenda tradens ibidèm Christo militaturis. Vbi sanè vnum est, quod moneo, repetens iterumque monebo. Tibi dico Vrsidongi Cellensis monache, qui ducis Gisleberti largissima stipe victitas, vide nè sis aliquandò immemor animę eius, sed incomprehensam clemētissimi Saluatoris benignitatem precibus importunis pulses, Aurea perpetuę vt contingat pręmia vitę. Et nè fortè desperabundus obmurmures,quòd aduersùs dominum suum Romanum principē rebellâtit: cogites eum durissima morte luisse pœnas, & Dominum Iesum non bis vindicare in idipsum. Sed nunc,vndè deflexit,eò sese nostra referat oratio. Gisleni monasteriū liberalitas. Nahum.1.

Cura hac pastorali suscepta,de qua iam nonnihil egimus,vti sese in omnibus gesserit venerabilis Abbas Gerardus,obtusius stylus noster certè exarare non potest. Nè tamen cœptæ videamur materiæ succumbere, & doctis ludibrio simus, quòd iuxta illud Euangelij,ædificare quidem cœperimus, sed non possimus consummare: ambiamus multa precum instantia eius,de quo agimus,suffragia,vt sanctispiritûs gratiam nobis conciliet efficacissima intercessione sua,vt ea nobis dicenda suggerat, doceatq; hebetudinem nostram. Ille ergò beatus pater,apprimè monasticum edoctus canonem, fratres suæ curę commendatos duplici ratione instituebat. Nam conuenienter saluberrimę beati Benedicti doctrinæ, capacioribus discipulis Dominica verbis proponebat mandata, simplicioribus verò eadem factis suis demonstrabat. At tamen omnia illa,quę subditis vitanda dicebat,suis quoquè exemplis cauenda adstruebat, instâr scribæ doctissimi,de thesauro suo noua & vetera proferens: eratque talis eius doctrina,qualis & vita. Et quia animarum curam sibi demandatam nouerat,ad reddendam rationem se solicitè prępatabat. Auream mediocritatem in omnibus consectabatur, malebatque subditos amore ducere,quàm timore compellere. Et cùm Christi vices se gerere non ignorarer, adeò se omnibus conformare & accommodare studebat,vt mira quadā charitate omnium moribus seruire videretur. Illis virtutibus,quibus,teste scriptura,nihil in vita hominibus vtilius est,preclarè instructus fuit, prudentia, temperantia, fortitudine,& iustitia, vt rectè illud Senecę ei possit accommodari, Viri sacri corpus virtutes ędificâsse. Quotidiè ferè Missarum peragebat solennia, salutaris passionis memoriam celebrans: vt qui mortuus erat terrenis voluptatibus, & diuitijs spiritalibus viuebat, semper Dominico corpori concorporatus,omnes teterrimi hostis infestationes & incursus profligaret. Cap.20. Luc.14. Mat.13. Sap.8. Quotidiè ferè sacrificium facit.

Cùm autem pro more quandoquè sacrum celebraret mysterium, & Dominus Iesus iam vellet lucernam ardentem super cādelabrum ponere,vt luceret omnibus in basilicā ingredientibus: quędā illic fœmina adfuit ex vico Buxuto, qui Cellæ propinquus est,iampridèm luminibus orbata. Eam cùm rogarent alij, quid illic sustineret, aut quā causa eò venisset, Diuinam,inquit illa, expecto clementiam, & Abbatis huius, viri Dei humanitatem: simulque modestè quendam ex adstantibus attrectans,ei voce lugubri in aurem insusurrat, Quęso te,inquiens,mi Domine,per immensam Dei misericordiam,vt miserę mihi eā porrigas aquā, qua post sumptam Eucharistiam seruus Christi Gerardus abluet manus suas. Eam vt accepit,prępotentis Dei virtutem,ac beati viri fidem fideliter implorans,cum ingenti deuotione pitissando sorbillauit,& faciem illa abluens, cæcasque humectans pupillas, eâdem hora lumen recepit, & clarissimè intuens ipsam inspectātes,ad viri Dei vestigia cum multa gratiarum actione prouoluta est. At ille comiter eleuans,blandeque corripiēs: Desiste,inquit,filia ab hac cultûs & officij specie, nec meę exiguitati donum Dei insipienter adscribas. Nam per fidei tuæ meritum, & deuotę spei accessionem,virtus sacramētorum tibi tuos reparauit obtutus. Abi igitur in pace, & soli Deo gratias age. Tum illa, quæ priùs alterius ductu eò venerat,nullius egens ministerio,gratulabunda recessit. Eius miraculi fama citò longè lateque diffusa,in laudem Dei & serui eius venerationem permultos excitauit. Cap.21. Cæca mulier visum recipit mirabiliter.

O lux vera Deus,cunctorum conditor vnus:
Secula per cuncta tua fit promissio vera.
Vos,inquit,Sancti,vos estis lumina mundi,
Nec valet in tenebris abscondi lux probitatis. Mat.5.

Per hoc tempus Arnulphus Marchio Flandriæ dominabatur,vir valdè opulētus quouis genere diuitiarum, vti hodieque claret in ditiori eius sobole. Is morbo grauissimo Cap.22. Arnulphus

Flandriæ Comes. vexatus, nullam ex tantis opibus ei potuit adhibere curationem. Rectè in eum quadraret versus ille: Aeger diues habet nummos, se non habet ipsum. Perpetuis enim cruciamentis conficiebat eum calculus, morbus intolerabilis, vrinæ meatus obstruens. Multi quidem ad eum aduolabant medici, suam peritiam egregiè iactitãtes, vt scilicet à pecunioso homine nummos & lautas epulas emungerent. Aiebant illi incisione opus esse, & sine ea nullam ei posse fieri medicinam. Sed princeps veritus, nè, dum vitæ remedia captat, vitam prorsùs amittat, non patitur se vlla ratione incidi. Porrò medici animum ei addere volentes, illo inspectante, octodecim eodem affectos morbo inciderunt, eosque omnes, dempto vno, qui mortuus est, breuì curârunt. Sed ille vnus è vita ablatus, facilè confirmauit Comitis animum, nè se pateretur incidi. Tãdem Deo suam illi gratiam adspirante, ad se reuersus, spem, quam inconsultè in hominum arte posuerat, in eo collocat, qui omnia curat solo sermone. Hausto autem bono odore famæ beati Gerardi, præsertim ex illuminatione cæcæ mulieris, submissè admodùm per celerem nuncium eum rogat, vt ad ipsum venire nè grauetur. Venit ille, & princeps honorificè occurrit venieti, eumque, vt par erat, officiosissimè excipit: indicat cum lachrymis morbi acerbitatem: orat, pro ipso Deum omnipotentem vt deprecetur. At vir Dei, Crede mihi, inquit, mi frater, non ego tantę mihi virtutis aut meriti conscius sum, vt tu quicquam eiusmodi à me debeas expectare. Perfectorum isthuc est, eorum maximè, qui iam corpore exuti, Domino semper assistunt. Ego verò quisnam sum, vt à me homine vilissimo rem tã difficilem exigas? Si vis perfectã, Domino committe, medelam. At Comes ediuersò: Sentio, inquit, mi pater, quid velis: occasionem quęris, nè id mihi præstes officij. Sed quæso te, præpotentis Dei benignitate fretus, nè mihi differas adferre remedium, quod ego certissimè mihi in tãta doloris acerbitate per tuas preces adfuturum polliceor. Noli, obsecro, inhumanum te mihi exhibere, sed miserere meî, hominis moribundi, vt tuî quoquè Deus misereatur.

Insignis B. Gerardi humilitas.

Cap. 23. Pruděter cõsulit Comiti, sanari cupienti.

Beatus vir sic respõdit lachrymanti: Nè videaris frustrà à me petijsse remedium, indicabo tibi, quid facias. Iacta semper in Dominum cogitatum tuum, & quia multis auctus es diuitijs, aliquid ex ijs erogato in pauperes, & poteris abolere enormitatem scelerum tuorum. Propter peccata enim interdùm eiusmodi mala accidunt. Vbì verò hac ratione Christum tibi propitium reddideris, etiam optatam licebit recuperare salutem. Ad hæc Comes: Gratissimũ est, inquit, quod hortaris, serue Dei, modò possim Christi experiri clementiam. Et eccè instàr Zachæi illius Euangelici, dimidium bonorum meorum do pauperibus, si tamen sopiri queat morbus sęuissimus, me miserè depascens. Deindè pręcipit domesticis suis, vt fideliter sancti viri consilium exequantur. Porrò aũt indicit ei vir Dei triduanũ ieiuniũ, ipse pariter cum illo ieiunans, vt ea victûs parsimonia purificati, immò spiritali refectione recreati, digniùs ad Christi pcipiẽda mysteria ambo accederent. Eo ieiunio religiosè, vt res exigebat, expleto, sanctorumque suffragijs lachrymosè imploratis, vir Dei diuinis accingitur armis, Missamque suo more lachrymabundus celebrat. Cumque iam sacram sumpsisset Eucharistiam, & Marchioni quoquè inhianter expectanti eam impertijsset, confestim reddendi lotij appetitu Marchio corripitur. Itaq; secedens, nullo negocio cum vrina calculum reijcit, & pristinę sanitati mirabiliter restitutum se gratulatur. Quę tum illius animum exultatio obtinuerit, quas Dei laudes, oẽs illi fauẽtes deprompserint, quãta erga virum Dei extiterit veneratio, nemo, nisì fallor, reqrit, cùm nulla id possit à nobis oratiõe explicari. Hoc breuiter dixisse sufficiat, Flandriam omnem, eius casu aduerso penè exanimatam, eius cõperta sanitate quodammodò reuixisse. At Abbas reuerendissimus, in humilitate benè fundatus, nequaquàm sibi arrogauit huius beneficij munus admirabile, sed illud tribuit sacrosanctę Eucharistiæ effectibus, cui nihil impossibile est.

Luc. 19.

Triduanũ ei indicit ieiunium.

Comes sanatur.

Grates Christe tibi, laus, gloria iure perenni,
Sanctos multiplici benefacto mirificanti.

Cap. 24. At verò Comes Arnulphus, tanti in ipsum collati beneficij remunerator liberalissimus, virum Dei permultis volens muneribus cumulatum à se dimittere, non pauca auri & argenti pondo ei obtulit, vt quondàm Naaman Eliseo, in ipsius & fratrum eius vsus cessura. Sed vir sanctus modis omnibus ea recusauit, aitque ad Comitem: Si nos nostra reliquimus, quo pacto aliena accipiemus? Monachus in terris sibi peculium vendicans, omnis est religionis expers. Monachus pecuniosus, planè leprosus est. Quid est enim pecuniæ

4. Reg. 5.

Respuit vir Dei Comitis munera.

cuniæ congeries, præsertim apud monachos, nisi quædam lepra animæ? Sed frater Gerardus non vult profectò pecuniosus esse, neque igitur, Domino miserante, leprosus erit. Ità ille vir Dei, totus Christi seruitio deditus, haud secùs timebat paupertatis suæ amittere securitatem, quàm diuites auari solent incubare seruandis thesauris suis. Eius verò exemplo nos monachi instituti, philargyriam & auaritiam, immò Giezi lepram caueamus. Tandèm sacramentis terribilibus Comes virum DEI obstringens coëgit, vt facultatum eius saltem decimas acciperet, easque pro sua prudentia dispensaret. Sed hoc quoq; primò humiliter subterfugit, at tamen paulò pòst nō ambitiosè suscepit, easq; decimas prudētissima cōsideratione & fidelissima dispēsatione in tres partes distribuit ac erogauit, duas partes monasterijs & egenis tribuēs, tertiā verò Broniensi ecclesię necessariò reseruās. Ea nanq; tēpestate Broniēsis ecclesia erat instàr arbusculę recèns plantatæ, necdùm satis radicatę: q irrigationē expertēs, si cultoris industria dormitet, marcescit & inutilis fit. Nec hoc tamē cōtentus Comes, beati viri insigni probitate & religione permotus, Abbatiarum omnium, quæ eius ditione continebantur, ei procurationem commisit. Hac ille sanctus pater authoritate auctus, mox sibi creditas oues inuisere statuit, nè quas ex eis lupus deuoret. Principiò itaque Blandiniense adit monasterium, à beato Amando Episcopo Gandaui fundatum. Quod tum sanè comperit non solùm omni religione monastica nudatum, & à quibusdam sceleratissimis clericis occupatum, sed etiam impiorum infestatione propè redactum in nihilum: tum quoquè, quod omni lachrymarum fonte plangendum erat, trium sanctorum illic conditorum reliquijs spoliatum. At verò strenuus ille miles CHRISTI, diuino fretus adiutorio, nullis cessit laboribus: sed irreligiosis indè eiectis clericis, licèt suam illi generis iactarēt ventosam nobilitatem, & quibusdam instauratis, religiosos monachos illis subrogauit, quemadmodùm iam antè duobus locis eum fecisse diximus. Sed id Clerici illi ægerrimè ferentes, vlcisciq; cupiētes, maligno eos incitāte dæmone, studijs viri Dei inuidere, eius vitę derogare, & quoscunq; possent, ab eius visitatione & colloqo retrahere cœperunt. Cùm autem cernerēt nihil se eius posse impedire conatus, sed eius existimationem & famam magis magisque augeri, ad id vsque amentiæ, liuore eos extimulante, adducti sunt, vt in tantum virum, pròh nefas, cędem machinari non dubitârint. Sed Domino illum protegente, eorumque conatus elidente, quodam die cum factionis sacrilegæ socijs in templi valuas irruperunt eo animo, quod dici sine horrore non potest, vt ad ipsam sacram aram, quanuis sacerdotali indutum veste, eum trucidarent. Quibus ille mira animi constantia obuiàm procedens, alacriter sese obtulit hostiam Deo, vt posset de illo quoquè dici, Permanet intrepidus, confidens vt leo, iustus. simulque obiurgans eos: O fratres, inquit, quæ tanta exagitat vestras insania mentes, vt aduersùm me imbellem rebelles, etiam arma corripiatis? Etsi autem nullis ego sum terrestribus munitus armis, cælestia tamen mihi non deerunt. Itaque non me terrent vestra spicula, neque hæc tam insignis audacia & temeritas. Non ego recuso pro Domino Iesu haurire mortis calicem, cùm ille pro me tā multa perpessus sit in corpore suo. Hæc eo dicēte, scelesti illi in faciem eius intendentes, diuinum quiddam & admirabile conspicantur, ingētique concussi pauore, coram illo proni in terram corruunt, animoque consternati, & vltra modum exanimati, vix verba, quibus eum deprecentur, edere possunt. Ignosce, inquiunt, pater venerabilis, ignosce sceleribus nostris, nec reputes, quòd tam stultè in te commisimus. Miserere lugētium, da veniam dolentibus. Tum ille clementer eos eleuans, ait ad illos: Quandoquidem agnoscitis facinus vestrum, & pœnitentiam declaratis, benignus Saluator ignoscat vobis. Ego quoquè hac conditione libens ignosco, vt quemadmodùm hactenùs huic ecclesiæ fuistis impedimēto, ità deincèps non fictis animis ei prodesse curetis. Et nunc cum pace abite.

Ibidèm.

Coactus accipit decimas facultatum eius.

Cura oīm Abbatiarū Flandriæ, ei demādatur.

Patiẽtemus los & obtrectatores.

Mortē contemnit.

Prou. 28.

Terrētur, & veniā petūt eius percussores.

Post hæc, dici non potest, quanta animi exultatione, beatorum Vuandregisili, Ansberti, atque Vulfranni corpora à Bononia siue Bolonia, ad sua loca reduxerit. Eius rei tota Flandria testis est. Quarum sanè reliquiarum ecclesia Broniensis expers non est. Nam inter cætera Gandauo eò apportatum est eiusdem beati Vuādregisili Abbatis brachium, & quod maius est, inęstimabilia pignora principis Apostolorum. Vt autē breuitati studeamus, & ex multis pauca duntaxàt commemoremus, quàm strenuè etiam S. Bertini monasterio B. Gerardus aliquādiù pfuerit, hoc loco pterimus, vtì & fructus egregios disciplinę regularis, quos indè tulit. Nè tamen prorsùs omittamus, quę à Maioribus accepimus,

Cap. 25.

Præest monasterio S. Bertini.

mus, octodecim cœnobiorum fertur curam & administrationem peruigilem suscepisse. Vt eam autem monasteriorum curandorum solicitudinem admitteret, magnus effecit feruor & studium animas Domino colligendi. Ità enim per singulorum habitacula liberiùs discurrebat, vt corda audientium cęlestis patriæ amore inflammaret. Quo sanè laudabili exercitationis genere, multorum animos sibi adiunxit familiariter, eorumque sibi beneuolentiam conciliauit adeò, vt ex diuersis locis multi ad eum monachi aduentarent, tanti viri pudicos mores & religiosos actus pro viribus imitari cupientes. Diceres, ex diuersis alueatibus apes ad hanc floridam aduolare arborem, vt indè haustum mel fauis suis arentibus instillarēt. Et ille sanè benigno eos & grato animo excipiebat, abũdeque monasticę regulæ instituta eis depromebat, ex discipulis magistros idoneos, ex perfectis perfectissimos doctores efficiēs. Ità recedebant alij moribus & religione instituti, accedebant alij itidèm ab illo instituendi. Perpetuò nanque ceu nardus quædam miro fragrabat virtutum odore, & Scripturarum fontes aperiens, arentia pectorum prata irrigabat: diuiniq́ue aromata verbi, cuius vitali redolebat suauitate, fratrum intrinsecùs languentium animis impertiebat, vt ea ruminantes, & in viscera traijcientes, ab omnibus vitiorum morbis reualescerent, gustarentq́ue quàm suauis sit Dominus, in illo spem suam collocantibus.

Curā gerit 18. cœnobiorum.

Multi ab eo pclari instituuntur monachi.

Cap. 25. *Tumultus bellici.*

Per idem tempus non mediocris concertatio & bellicus tumultus inter Austrasiæ & Neustrię principes ortus est: qui, DEO hominum flagitia vlciscēte, vsque eò progressus est, vt passim non modò in discrimen venirēt reipublicæ negocia, sed etiam nulla sanctæ Dei Ecclesię reuerentia præstaretur. Causam huius si quis nôsse velit, consulat chronographos. Fiebant tum strages virorum, orbitates liberorum atque fœminarum, incendia vrbium, hominum captiuitates, ecclesiarum vastationes.

Villarum prædas quis comparet atque rapinas?
Quis've cruoriuomas possit perstringere pugnas?

Ea necessitate compulsus beatus Gerardus, celeriter Catulliacum S. Dionysij profectus est, vt Abbatiam Broniensem à fratribus Christo illic famulantibus redimeret ea pecunia, quam, cogente Arnulpho Comite, acceperat. Permultùm enim verebatur, nè in tanta rerum tempestate destrueretur, præsertìm quòd remota à finibus Merouingiæ, cuius ditionis erat tum, in media Lotaringia sita esset. Mox verò eam Faraberti, ex Abbate Prumiensi Leodiensis Episcopi tutelæ commendauit, quandoquidem eius diœcesi continebatur. Quanti autem eam, licèt paruam, ille fecerit, quantumq́ue amârit, euidentissima declarauit liberalitate, donans illi Abbatiæ viginti mansos, vt vocant, telluris instauratæ, quos hodieque sine vlla controuersia obtinet in eius circuitu sitos. At amicus Dei beatus Gerardus in omnibus consulere cupiens Broniēsi monasterio, tametsì iam ætas grauior immineret, non tamen detrectauit Romam proficisci, vt oratorio, quod ipse fundauerat, summi Apostolorum principis Petri imploraret patrocinium, & à Christi vicario Pontifice, de rebus & libertate eius monasterij literas authenticas impetraret. Quas cùm mira alacritate animi Stephanus Pontifex iussisset conscribi, viro Dei eas dictante, plumbeo sigillo munitum ei contulit priuilegium, facta etiam ei potestate, vt eius confirmandi gratia, Pōtificis nomine iuberet subscribere Episcopos omnes, per quos, reuertens in patriam, transiturus esset. Eę literæ summo studio hactenùs in Broniensi monasterio asseruantur.

Romam pficiscitur.

Priuilegiū Abbatiæ Bronieñ.

Cap. 26.

Cùm autem ab vrbe Roma proficiscens, ad montem Iouis prosperrimè peruenisset, & cum socijs per angusta eius montis latera iter haberet, vnus ex seruis clitellarijs, qui porphyrites ferebat, necessarij cuiusdam decoris causa à sancto viro absportari iussos, deorsùm ruit in concaua vallis. Quod cùm molestissimè ferrent itineris comites, nihil prorsùs motus vir Dei, Cur, inquit, hęc res vos perturbat, fratres mei? Sit laus DEO pro cunctis beneficijs eius. Accitoq́ue vno ex illis, quos marones vocant, proposita illi mercede, iussit eum clitellarij sarcinam quęrere, in qua erant porphyrites. Eos enim prę cæteris nolebat perditos, fortassìs ideò, quòd omne rarum, charum dici soleat. Quis enim hominem illum sine vlla ambiguitate extinctum non crederet? Quis vel corpus ad terrā integrũ peruenisse putaret, per tot prolapsum scopulos, quibus iurè discerptum videretur? At ille non solùm viuus, sed etiam incolumis & illęsus repertus est cum lapidibus. Facilè autem omnibus persuasum est, idcircò eum in tam immani præcipitio lędi non potuisse, quòd eum ruentem preces viri Dei sustentâssent. Ex eo autem lapide, vt in præsen-

Insigne sanè miraculum.

ſentiarùm cernere licet, ſumma Bronienſis eccleſię ara confecta eſt.

> Hinc redit ad propria ſacer & venerabilis Abba,
> Magnificans Dominum, qui dirigit acta ſuorum.

Tandèm autem diuini ſpiritûs reuelatione edoctus, ſciens imminere diem illum, quo eſſet redditurus rationem villicationis ſuæ, operępretium exiſtimauit reuiſere cœnobia fratrum, ſub eius cura degentium, ac deinceps tanto ſe faſce leuare, locoque ſuo idoneum paſtorem ſingulis cœnobijs pręficere. Suſcepto ergò itinere, cùm appropinquâſſet villæ Marcianæ, quam Sambrę fluuius alluit, pueri eius horam prandendi adeſſe cernentes, congruum ſibi & equis captant diuerticulum extra viam, amœnoque & herbido in loco ad cibum ſumendum diſcumbunt. At vir Dei ſub quadam reſidens arbore, amicę abſtinentiæ ſtudebat, & quamuis à ſuis importuniſſimè inuitaretur, adduci tamen non potuit, vt cibo veſceretur: ſed vos, inquit, filij cum Dei benedictione comedite: meum verò nō eſt, hac die hora eſcam attingere, pręſertìm cùm piſcis deſit, quo me reficiam. Hoc ille dicebat, vt poſſet impranſus abire. Illis verò hunc in modum inter ſe ſermones conferentibus, pieque cōtendentibus, auis quædā, ea in arbore ſuos fouens pullos, non paruum piſcem ad eius pedes deiecit. Id videntes famuli eius, cum quodam ioco, at tamen reuerenter aiunt ad eum: En, pater reuerende, pauloantè prętexebas non adeſſe piſcem: vel nunc ſaltem noli reſpuere eſcam cælitùs miſſam. Iam enim nulla relicta tibi eſt iuſta excuſatio. Tādèm victus ille ab eis, veſcitur cum eis, ſed reliquias cibi iubet pullis eius auis apponi, nè fame cruciarētur. Sumpto cibo cum gratiarum actione, ſingula filiorum cœnobia inuiſere pergit, paternam illis ſollicitudinem repræſentans, & de monaſtica conuerſatione eos admonens, diuinaque eruditione affatim inſtruens, multis quoquè modis adhortans, vt ſeruantes vnitatem ſpiritûs in vinculo pacis, aduersùs iacula maligni dęmonis, ſemper in acie tāquàm benè armati milites ſtarent. At illi ſalutares eius ſermones cum multa auiditate accipientes, & corporalem præſentiam inexplebili deſiderio cōplectentes, ab imo pectore longa trahunt ſuſpiria, orantque lachrymabūdi, nè diſcedat ab eis. Quibus ille ſic fertur reſpondiſſe: Non ità, fratres mei, æquum eſt fieri. Hęreditas mea pręclara eſt mihi, vbì requies mea, vbì habitare conſtitui, quoniam præ cūctis eam mihi elegi. Ità demùm omnibus ritè compoſitis, & paſtoribus vnà cum ouibus ſummo paſtori commendatis, beatus vir pauper ſpiritu, ditioribus monaſterijs, quæ gubernauerat, derelictis, ad amicam Bronienſis monaſterij paupertatem ſe recepit. Vbì cùm omnia mira ſolertia diſpoſuiſſet, & fratrum pectora geminæ charitatis limpidiſſimo fonte vbertìm irrigâſſet, iam prouectiori ætate pręgrauatus, in dies viribus deficere cœpit. Itaque data fratribus pace, cupiens diſſolui & eſſe cum Chriſto, exitum ſuū è vita, corporis & ſanguinis Domini perceptione muniuit: iubensq; pulſari campanam, quę ipſo volente fuſa, & Epiſcopi benedictione ſacrata erat, vbì eius ſuauior inſonuit tinnitus,

Cap. 27.

Piſcis nō ne miraculo prębetur ei.

Oīm monaſteriorū cura abdicata, Bronium repetit.

Feliciter abit in cælos.

> Concentu cæli meruit ſine fine beari:
> Miles & emeritus, meritorum lumine clarus,
> Ad fontem viuum ſitiens, plenusque dierum,
> Depoſito fragilis tandèm velamine carnis,
> Chriſti lucifluam I E S V tranſmigrat in aulam,
> Prænitet Octobris quandò lux tertia menſis.

VITA S. PETRONII, BONONIENSIS EPISCOPI, EX PROBATIS AVTHORIBVS ET VE-

tustis monumentis per Carolum Sigonium virum doctißimum excerpta. Habetur impreßa Bononiæ in Officio eiusdem sancti viri, ab illustriß. Cardinali Gabriele Paleoto Bononien. Episcopo restituto, & ad me humanißimè ab eodem Cardinali transmißo.

4. Octobris.

S. Petronij pater, præfectus prætorio.

S Petronij eruditio & pietas.

PEtronius, Bononię Episcopus, patre natus est Petronio, ciue Cōstantinopolitano, viro clarissimo, & homine literarum disciplinis egregiè erudito. Nam cùm is pręfecturā prętorij gessit, quę dignitas apud Imperatores amplissima fuit, tum librum de Episcopi ordinatione conscripsit, plenum doctrinæ & Christianæ pietatis. Hic igitur vt Græcè & Latinè doctus erat, sic filium Petronium erudiendum, Christianisque moribus inprimìs, atque optimarum artium doctrina instituendum curauit. Itaque puer breuì in magna rerum cognitione progressus, in sanctè viuendi institutis ità profecit, vt frequenti ciuiū sermone, eius sanctitas celebraretur. Spiritu enī Dei ductus, cùm rei omnis initium ab oratione fieri oportere intelligeret, nihil aggredi solebat, nisì primò ecclesiam ingressus, sanctioribus precibus rei agendæ auxilium à DEO imploraret, ad eum vnum referens cogitationes, actiones, & studia sua.

Confirmata iam ætate, ardore quodam Christianę religionis vehemētiùs inflammatus, monachorū inprimìs amore flagrauit, quorum eo tēpore disciplina erat in Aegypti solitudinibus quàm florentissima. Quarè, etsì quæcunq; illi piè religioseque agerent, ab alijs ipse cognôrat: tamen cùm ad instituti sui rationem non satìs esse putaret ea auribus percepisse, oculis perlustranda existimauit tum loca, tum cætera omnia, quę studiosè audierat. Itaque in Aegyptum venit, vbì in intimam eremum penetrans, singulorum colloquio vti non destitit, quoàd planè cognouit sancta eorum vitæ instituta. Indè domum reuersus, illam disciplinam tam vehementer amauit, vt literarum monimentis tradiderit monachorum vitas: quas religiosè conscriptas, valdeque probatas ijdem monachi amplexi sunt quasì certas quasdā regulas, in quibus maximè elucerет omnis optima monastici instituti sui ratio.

Inuisit Aegypti monachos.

Scribit eorum vitas.

Omni igitur cura & cogitatione vir religiosus defixus in sanctissimis Christianę fidei institutis, quô magìs indies contemplatione accenderetur, Aegypti solitudine iam peragrata, Hierosolymam peregrinari statuit, vbì peractæ redemptionis nostrę impressa vestigia Christus reliquit verus Deus & homo. Itaque cùm ad eam vrbem venit, totus meditationis studio exardescens, Domini sepulcrum inprimìs, & reliqua illius sacra rerum gestarum monimenta, ac singula loca, quæ absens intima animi pietate coluerat, pręsens veneratus est sanctè & religiosè. Cumque omnia tandèm perlustrâsset incredibili quodam mentis ardore, quô tamen magìs ad contemplationem fixa in animo illa hærerent, singulari etiam diligentia eorum situm ac rationem notauit. Quamobrèm meritò quidem Theodosij minoris, qui tum imperabat, religiosissimi principis gratiam & amorem sibi ità conciliauit, vt is sanctitatis opinione nō minùs authoritatis apud illum obtineret, quàm pater obtinuisset rerum gerendarum industria.

Hierosolymę sacra loca venerat.

Est charus Theodosio Imper.

Nestorij hęresis.

Nam pietate ad Dei religionem attentissimi viri & prudentia cognita, Theodosius eius opera vti voluit in rei grauissimæ tractatione. Conabatur enim eo tēpore Nestorius Constantinopolitanus Episcopus, diuinarum literarum studio intemperanter abusus, sanctissimam catholicæ fidei doctrinam violare peruerso dogmate. Ei rei pius princeps Theodosius maturè occurrēdum arbitratus, vniuersę Ecclesiæ pastorem & gubernatorem, Pontificem Romanum sibi consulendum existimauit. Itaque Petronium, virū sibi probatissimum Romam legatum misit, qui rem cum Pontifice Cęlestino diligenter ageret. Factum est autem Dei consilio, vt à quo tempore is à Theodosio missus Romam venit,

venit, legati quoquè adessent, quos, mortuo Felice Bononiæ Episcopo, qui intimus S. Ambrosij Mediolani Episcopi sodalis extiterat, Bononienses Pontificem rogatum miserant, vt in illius locum successorem sibi Episcopum substitueret. *Felix Bononiæ Episcopus.*

Paulò autem antè, quàm ij legati Romam aduentâssent, diuina voluntate à S. Petro Apostolo in somnis Cælestinus Pontifex admonitus est, vt quandò Felix Bononiæ Episcopus è vita hac migrâsset, Petronium, qui legatus à Theodosio Imperatore missus, ad vrbem propediem adfuturus erat, Bononiensibus Episcopum præficeret: cùm nemine esse idem affirmaret, qui & Episcoparùs munere religiosiùs perfungeretur, & Bononiensium desiderium sanè iustum expleret. Qua quidem re commotus Pontifex, cùm iam Petronius simul & Bononienses adessent, ac sua vtrique postulata exposuissent, quæ per quietem acceperit, eis ostendit, atq; Petronium idoneum Felicis successorē se dare pronunciauit. De re autem Nestoriana, quam ille Theodosij nomine retulerat, collaudata primùm religiosi illius principis pietate, priuatìm ei respondit, se, nè ea pestifera hæresis latiùs serperet, œcumenicam, vt moris esset, synodum indicturum: quæ synodus Ephesi prior sequenti anno celebrata est frequenti ducentorum Episcoporum conuentu. *Prima Ephesina Synodus.*

Diuinæ igitur voluntatis significatione declaratus à Pontifice, Bononię Episcopus Petronius, vt is, qui cerneret Episcopale onus graue esse, neque facilè sustineri, nisi singulari quadā diuinarum virtutum præstantia, id primò recusare contendit: at cognita constanti voluntate Pontificis, qui diuinitùs delatum ei munus planè repudiari nolebat, illius iussui obtemperauit. Itaque datis, vt Pontifex iusserat, ad Theodosium literis de synodo contra Nestorium Ephesi conuocanda, Bononiam Roma profectus est vnà cum legatis Bononiensibus. Vbi verò ad vrbem accessit, effusa omnium ætatum atque ordinum gratulātis ciuitatis multitudine exceptus, basilicam S. Petri, quę tum extra vrbem sedes Episcopi erat, ingressus, Deo, vt ab ineunte ætate instituti sui erat, religiosis precibus gratias agit. Indè ad explendas optimi pastoris partes, & commoda ciuitatis procuranda se contulit. *S. Petronius fit Bononię Episcopus.*

Quo autem tempore Bononiam venit ad pastoralem ecclesiæ suæ sedem, cùm hæresis Arrianę reliquię nondùm prorsùs extinctæ erant, tum nefaria eorum impietate, ac barbarorum simul, qui proximè in Italiam irruperant, immani feritate ecclesiæ multæ euersę ac prostratæ iacebant. His malis inprimis cùm is, zelo domûs Dei accensus, sibi occurrendum existimaret, primùm doctrina & sanctę vitę officijs ciuitatem instruere, propositoque S. Ambrosij Mediolanensis Episcopi exemplo, fidem Catholicam, Arriana perfidia violatam, restituere summoperè contendit. Deindè templa Dei disturbata atque euersa refecit, & alia itèm noua, quò maior ad Dei cultum in dies accessio fieret, summo Bononiensiū studio ædificauit. Quorum vnum Bartholomæo Apostolo, alterū Marco Euāgelistę, tertium Fabiano & Sebastiano martyribus, quartum Martino, quintum Barbatiano confessoribus, sextum Agathæ, septimum Luciæ virginibus & martyribus consecrauit. *Ab Arrianis euersæ ecclesiæ.* *Eas S. Petronius instaurat.* *Nouas condit.*

Quin etiam templa duo, non longo inter se interuallo disiuncta, magnis rerum diuinarum significationibus dedicauit, vnum Stephano protomartyri, alterū Iohāni Euangelistæ. In hoc, quod in monte, ex tumulo terræ deindustriā aggesto, construxit, religiosè effinxit montem Oliueti, vbi Christus Dominus, postquàm resurrexit à mortuis, stans, discipulis videntibus, ascendit in cælum. In illo, quòd S. Stephano dicatum, cum ecclesia sanctorum Petri & Pauli, à beato Ambrosio consecrata, coniunxit, diligenter expressit imaginem & montis, vbi in ara Crucis Dominus sanguinem pro generis humani salute effudit, & sepulcri, in quo idem mortuus conditus est. Quę verò inter hæc duo templa planities loco submissiore intercedit, eius situ celebrem illam, quę Iosaphat vocatur, vallem repręsentauit. *Multa in ijs repręsentat loca terræ sanctæ.*

Vt autem solicitus pastor gregis sui mentes vehementiùs etiam excitaret ad ardentem Dei charitatem propositis, quas colerent, sacris imaginibus ad similitudinem corū locorū, quę ipse iam pręsens Hierosolymis veneratus erat, in ecclesia S. Stephani hæc sanctè exprimenda atque effingenda curauit: Columnam, ad quam Christus Dominus flagellis est verberatus: Crucem, cui est affixus: Triclinium, in quo idem cum discipulis discubuit: Locum item, quo Petrus Apostolorum princeps, postquàm se Christi discipulum esse negauit, peccati sui pœnitens secessit: & Cubiculum prætereà, in quo Gabriel Angelus, de cælo missus, Deiparam virginem salutauit. Quę omnia sanctissimę religio- *Nota de sacris imaginibus.*

nis monimenta adhuc magna Bononiensis populi pietate coluntur, angustioremq́ue reddunt ipsam S.Stephani ecclesiam,quam ille Hierosolymę nomine appellauit, eamq́; ob causam vicus nunc etiam eidem ecclesiæ coniunctus, Hierusalem nominatur.

Dum autem ecclesia ipsa construitur,mirifici operis in Dei nomine edendi occasio est oblata.Nam faber quidam,non tam viribus corporis,quàm ingenio fretus, obnixè columnam marmoream, operis & instrumentis adiuuantibus, erigebat: sed funibus, quibus columna tollebatur,effractis,ille repentina columnæ ruina oppressus, interijt. Ea re audita,beatus Petronius accurrit,orationeq́ue ad Deum habita,fabrum, qui mortuus iacebat,ad vitam diuinitùs reuocauit,omnibus,qui pręsentes aderant, cùm rei admirabilis spectaculo obstupescentibus, tum Petronij Episcopi sanctitatem certatìm inter se collaudantibus.

Hominem extinctũ reuocat ad vitam.

Quin etiam rogatu sanctæ Iulianę viduæ,ecclesiam sanctis Vitali & Agricolæ consecrauit, quam exędificandam eo loco pecunia sua curârat, vbi illi martyres excruciati fuerant.Nè verò quid officij, quod à se proficisci posset, erga populum Bononiensem pretermitteret,Theodosij Imperatoris,cui charissimus erat, & ciuium Bononiensium, quos vnicè in Christo diligebat,auxilio vsus,vrbis ambitum auxit. His igitur operibus perfectis,B.Petronius Episcopus Constantinopolim reuersus,pro ea, qua multùm apud Theodosium valebat,authoritate sacras multas ex ea vrbe alijsq́ue locis reliquias transferendi facultatem impetrauit.Quibus reliquijs,mox demùm indè regressus, cùm alia Dei templa à se constructa,tum inprimis ipsam S.Stephani ecclesiam,ac sacella ad Cruces quatuor,quas idem erexerat, collocata, religiosè pieq́ue ornauit.

Auget Bononię ambitum.

Multas in eã sacras reliquias importat.

Cùm ergò,quod ex literarum sanctęque vitę studijs iam adolescens Petronius prudenter ac piè conceperat,id Episcopus,tanquàm populi sui parens & magister,exemplo vitę,pietatisq́ue operibus,atque omni pastoralis solicitudinis officio comprobâsset,Ecclesia Bononiensi aliquot annos administrata,mirificè profuit & ciuitatis pietati, & vrbis ornamento.Demùm cùm in morbum incidisset, quo in dies ingrauescente, obitûs sui tempus instare sentiret,clericos ad se suos vocauit,eisq́ue ecclesiam ac fidem orthodoxam,quàm grauissima potuit oratione commendauit.Paulò pòst cùm omnia sacramenta religiosè percepisset,Deum sanctè precatus, Theodosio & Valentiniano Imperatoribus,migrauit ad cęlum: qui multis etiam post obitum miraculis clarus, vt præcipua à Bononięnsibns coleretur religione,promeruit.Eius corpus in ecclesia S. Stephani sepultum est,quod multis pòst seculis diuino consilio ciuitati ignotum, Innocentio secundo Pontifice inuentum est, dum sacras reliquias Henricus Episcopus recenseret, quas in ea Ecclesia extare,à maioribus traditum erat.Itaque inuento beati Episcopi Petronij corpore,sancitum est,vt quo die illius obitus,eodem coleretur inuentio, biennij indulgentia in octo sequentes dies concessa. Quamobcausam canonicarum horarum officium,iamindè ab eo tempore in eius honorem sanctè institutum,illis octo diebus piè religioseq́ue perpetuò celebrat Ecclesia Bononiensis.

E terris in cęlũ migrat

Corpus eius inuenitur, anno 1141.

VITA BEATISSIMI PATRIS FRANCISCI, AVTHORE S. BONAVENTVRA, CARDINALI ET EPIscopo Albanensi doctißimo, de qua nos iudicium Aloysij Episcopi, singulari pietate & eruditione clarißimi, huc adscripsimus.

ALOYSIVS EPISCOPVS VERONENSIS, PIO LECTORI.

IAm,quę sequitur,Diui Francisci vitam beatus ille Bonauentura,sanctę Romanę ecclesię Cardinalis & Episcopus Albanensis, Franciscani instituti non solùm sectator,verùm & instaurator & rector, vir in diuinis scripturis eruditissimus,& vitę sanctitate conspicuus,de quo pręceptor eius Alexander de Hales, dicere solebat: In Bonauentura Adam peccâsse non videtur: puro ac simplici stylo descripsit, tanta autem rerum copia & sententiarum grauitate refertam, vt totus mundus eius lectione instrui possit, & ad amorem Dei per beati Francisci exemplum instaurari.Ego,vt verum fatear, cùm Fran-

Alexandri Halesij de Bonauentura dictũ.

Francisci vitam lego, non solùm accendor, sed in eius meditatione totus exardesco, vtpotè in quo tanta diuini amoris claritas effulserit, vt Angelus potiùs, atque ex supremo ordine, qui ardor & incendium dicitur, magis quàm homo dici posse videatur. Semper enim beatissimus iste cogitatione in cœlo versabatur, semper felix eius anima summo authori purissimè & intentissimè inhærebat, adeò vt præ amoris magnitudine, præ ea, quam intùs gustabat, dulcedine (quod hominibus plerunq; ardentissimè amantibus contingere solet) alienatus à sensibus, atque extra se esse videretur. Accede & tu benigne Lector, accede ad sanctum ignem istum: certò scio, calesces plùs satis. Sed iam ipsum Diuum Bonauenturam audi. S. Francisci eximia laus.

IN VITAM SANCTI FRANCISCI, PROLOGVS BEATI BONAVENTVRAE.

Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri diebus istis nouissimis in seruo suo Francisco omnibus verè humilibus, & sanctæ paupertatis amicis, qui superaffluentem in eo Dei misericordiam venerantes, ipsius erudiuntur exemplo, impietatem & secularia desideria funditùs abnegare, Christo conformiter viuere, & ad beatam spem desiderio indefesso sitire. In ipsum nanque, vt verè pauperculum & contritũ, tanta Deus excelsus benignitatis condescensione respexit, quòd nõ solùm de mundialis cõuersationis puluere suscitauit egenum, verùm etiam Euãgelicę perfectionis professorem, ducem atque pręconem effectum, in lucem dedit credentium: vt testimonium perhibẽdo de lumine, viam lucis & pacis ad corda fidelium Domino prepararet. Hic etenim quasi stella matutina in medio nebulæ, claris vitæ micans & doctrinæ fulgoribus, sedentes in tenebris & vmbra mortis irradiatione præfulgida direxit in lucem, & tanquàm arcus refulgens inter nebulas gloriæ signum in se Dominici fœderis repręsentans, pacem & salutem euangelizauit hominibus, existens & ipse Angelus veræ pacis, secundùm imitatoriam quoquè similitudinem pręcursoris, destinatus à Deo, vt viam parans in deserto altissimæ paupertatis, tam exemplo, quàm verbo pœnitentiam prędicaret, primùm supernę gratiæ pręuentus donis, dehinc virtutis inuictæ adauctus meritis, prophetali quoquè repletus spiritu, necnon & Angelico deputatus officio, incẽdioq; Seraphico totus ignitus, & vt vir hierarchicus curru igneo sursùm vectus, sicut ex ipsius vitæ decursu luculenter apparet, rationabiliter comprobatur venisse in spiritu & virtute Eliæ. Esa. 66. Malac. 3.

Ideoque alterius amici sponsi, Apostoli & Euangelistæ Iohannis vaticinatione veridica, sub similitudine Angeli ascendentis ab ortu solis, signumque Dei viui habentis, adstruitur non immeritò designatus. Sub apertione nanque sexti sigilli, Vidi, ait Iohannes in Apocalypsi, alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signũ Dei viui. Hunc Dei nuncium amabilem Christo, imitabilem nobis, & admirabilem mũdo, seruum Dei Franciscum indubitabili fide colligimus, si culmen in eo eximiæ sanctitatis aduertimus, qui inter homines viuens, imitator fuit puritatis Angelicæ, qui & positus est perfectis Christi sectatoribus in exemplum. Ad quod quidem fideliter sentiendum & piè, non solùm inducit officium, quod habuit, vocandi ad fletum & planctum, caluitium & cingulum sacci, signandique Thau super frontes virorum gementium & dolentium signo præsentiali Crucis, & habitus Cruci conformis: verùm etiam irrefragabili veritatis testificatione confirmat signaculum similitudinis Dei viuentis Christi, videlicet Crucifixi, quod in corpore ipsius fuit impressum, non per naturæ virtutem, vel ingenium artis, sed potiùs per admirandam potentiam spiritùs Dei viui. Apoc. 7. Esa. 22. Ezech. 9.

Ad huius tam venerabilis viri vitam, omni imitatione dignissimam describẽdam, indignum & insufficientem me sentiens, id nullatenùs attentâssem, nisi me fratrum feruens incitâsset affectus, generalis quoquè Capituli concors induxisset instantia, & ea, quam ad sanctum patrem habere teneor, deuotio compulisset, vtpotè qui per ipsius inuocationem & merita, in puerili ætate, sicut recenti memoria teneo, à mortis faucibus erutus, si præconia laudis eius tacuero, sceleris timeo argui vt ingratus. Est & hęc S. Bonauentura à mor.

te seruat S. Franciscus.

penès me causa præcipua hunc assumendi laborem, vt ego, qui vitam corporis & animæ à Deo mihi conseruatam recognosco per ipsum, & virtutem eius in meipso expertus agnoui, vitæ illius virtutes, actus & verba, quasi fragmenta quædam partìm neglecta, partimque dispersa, quanquàm plenè non possem, vtcunque colligerem, nè morientibus ijs, qui cum seruo Dei conuixerant, deperirent. Vt igitur vitæ ipsius veritas ad posteros transmittenda, certiùs mihi constaret & clariùs, adiens locum originis, conuersationis & transitûs viri sancti, cum familiaribus eius adhuc superuiuētibus collationem de ijs habui diligētem, & maximè cum quibusdam, qui sanctitatis eius & conscij fuerunt, & sectatores præcipui, quibus propter agnitam veritatem, probatamq; virtutem, fides est indubitabiliter adhibenda.

In descriptione autem eorum, quę per seruum suum Deus dignanter effecit, curiosum styli ornatum negligendum esse putaui, cùm legentis deuotio plùs simplici sermone, quàm phalerato, proficiat. Nec semper historiam secundùm ordinem temporis texui propter confusionem vitādam: sed potiùs ordinem seruare studui magìs aptæ iuncturæ, secundùm quod eodem peracta tempore, diuersis materijs, vel diuersis patrata temporibus, eidem materiæ congruere videbantur. Initium autem vitæ ipsius, progressus & consummatio, quindecim distincta capitulis describuntur, inferiùs adnotatis.

Summa totius opusculi huius.

Agitur enim primo de conuersatione ipsius in habitu seculari. Secundo de perfecta conuersione eius ad Deum, & de reparatione trium ecclesiarum. Tertio de institutione religionis, & approbatione regulæ. Quarto de profectu ordinis sub manu ipsius, & confirmatione regulæ priùs approbatæ. Quinto de austeritate vitæ, & quomodò creaturæ præbebant ei solatium. Sexto de humilitate & obedientia, & de condescensionibus diuinis sibi factis ad nutum. Septimo de amore paupertatis, & mira suppletione defectuum. Octauo de pietatis affectu: & quomodò ratione carentia, affici videbantur ad ipsum. Nono de feruore charitatis & desiderio martyrij. Decimo de studio & virtute orationis. Vndecimo de intelligentia scripturarum, & spiritu prophetiæ. Duodecimo de efficacia prædicandi, & gratia sanitatum. Decimotertio de stigmatibus sacris. Decimoquarto de patientia ipsius & transitu mortis. Decimoquinto de canonizatione & translatione ipsius. Postremo de miraculis, post transitum eius felicem ostensis, aliqua subnectuntur.

VITAE HISTORIA.

De conuersatione S. Francisci in habitu seculari.

Cap. I.

Octobris 4. S. Francisci patria.

VIR erat in ciuitate Assisij, Franciscus nomine, cuius memoria in benedictione est, pro eo quòd DEVS ipsum in benedictionibus dulcedinis benignè præueniens, & de pręsentis vitæ periculis clementer eripuit, & cælestis gratiæ donis affluenter impleuit.

Iuuenis exercet mercaturam.

Etenim cùm inter vanos fuerit hominum filios iuuenili ætate nutritus in vanis, & post aliqualem literarum notitiam, lucratiuis mercationum deputatus negocijs, superno tamen sibi assistente præsidio, nec inter lasciuos iuuenes, quanuis effusus ad gaudia, post carnis petulantiam abijt, nec inter cupidos mercatores, quanquàm intentus ad lucrum, sperauit in pecunia & thesauris.

Miseratio eius erga pauperes. Luc. 6.

Inerat nanque iuuenis Francisci pręcordijs diuinitùs indita quędam ad pauperes miseratio liberalis, quę secum ab infantia crescens, tanta cor ipsius benignitate repleuerat, vt iam Euangelij non surdus auditor, omni proponeret se petēti tribuere, maximè si diuinum allegaret amorem. Cùm autem solìs negociationis intentus tumultibus, pauperē quendam pro amore Dei petentē eleemosynam pter morem solitum vacuum repulisset, statim ad cor reuersus, cucurrit post ipsum, & eleemosyna illi clementer impensa, promisit Domino Deo, quòd nunquàm ex tunc, dum adesset possibilitas, petentibus pro amore Domini se negaret. Quod vsque ad mortem indefessa pietate obseruans, copiosa in Deum dilectionis & gratiæ incrementa promeruit. Aiebat enim pòst, cùm iam perfectè Christum induerat, ꝙ etiam existens in

habitu

habitu ſecnlari, vocem diuini expreſſiuam amoris, audire vix vnquàm ſine cordis immutatione valebat. Porrò manſuetudinis lenitas cum elegātia morum, patientia & tractabilitas ſupra humanum modum, munificentię largitas vltra ſuppetentiam facultatū: quibus bonę indolis adoleſcens certis florere conſpiciebatur indicijs, quędam videbantur eſſe pręludia, quòd copioſior ſuper eum foret in poſterum diuinę benedictionis abundantia diffundenda. Virtutes eius adhuc laici.

Quidam ſanè vir de Aſſiſio, valdè ſimplex, vt creditur, eruditus à DEO, cùm aliquandò per ciuitatem eunti obuiaret Franciſco, deponebat pallium, ſternebat ipſius pedibus veſtimentum, aſſerens omni fore Franciſcum reuerentia dignum, vtpotè qui eſſet in proximo magna facturus, & ob hoc ab vniuerſitate fidelium magnificè honorandus. Ignorabat autem adhuc Franciſcus circa ſe conſilium Dei, pro eo quòd tam iuſſione patris ad exteriora diſtractus, quàm corruptione naturalis originis ad inferiora depreſſus, nondùm didicerat contemplari cæleſtia, nec aſſueuerat deguſtare diuina. Et qa ſpirituali auditui dat intellectum inflicta vexatio, facta eſt ſuper eum manus Domini, & immutatio dexteræ excelſi, diutinis languoribus ipſius corpus affligens, vt coaptaret animam ad ſancti ſpiritûs vnctionem. Eſa. 28.

Cumque reſumptis corporeis viribus, ſibi veſtimenta decentia more ſolito præparâſſet, obuium habuit militem quendam, generoſum quidem, ſed pauperem & malè veſtitum: cuius pauperiem pio miſeratus affectu, illum protinus, ſe exuto, veſtiuit, vt ſcilicet in vno geminum impleret pietatis officium, quô & nobilis militis verecundiam tegeret, & pauperis hominis penuriam releuaret. Nocte verò ſequenti cùm ſe ſopori dediſſet, palatium ſpecioſum & magnum cum militaribus armis, Crucis Chriſti ſignaculo inſignitis, clementia ſibi diuina monſtrauit, vt miſericordiam pro ſummi Regis amore pauperi exhibitam militi, præoſtenderet incomparabili compenſandam eſſe mercede. Vndè & cùm quęreret, cuius eſſent illa omnia, ſua fore, militumque ſuorum, ſuperna fuit aſſertione reſponſum. Euigilans itaque manè, cùm nondùm haberet exercitatum animum ad diuina perſcrutanda myſteria, neſciretque per viſibilium ſpecies tranſire ad contuendam inuiſibilium veritatem, magnę fore proſperitatis indicium exiſtimabat inſolitam viſionem. Diſpoſuit itaque, diuinę adhuc diſpoſitionis ignarus, in Apuliam ad quendam liberalem Comitem ſe conferre, in ipſius ſperans obſequio decus adipiſci militiæ, vt oſtenſa ſibi viſio prętendebat. Cumq; paulò pòſt iter aggreſſus, iuiſſet vſque ad proximam ciuitatem, audiuit in nocte Dominum familiari ſibi alloquutione dicentem: Franciſce, quis poteſt melius facere tibi? dominus, aut ſeruus? diues, aut pauper? Cui cùm Franciſcus reſpōdiſſet, quòd tam dominus quàm diues, facere melius poteſt: intulit ſtatim, Cur ergò relinquis pro ſeruo Dominum, & pro paupere homine diuitem Deum? Et Frāciſcus: Quid me vis, Domine, facere? Et, Dominus ad eum: Reuertere in terram tuam, quia viſio, quam vidiſti, ſpiritualem prętigurat effectum, nō humana, ſed diuina in te diſpoſitione complendum. Inſigne eximiæ charitatis exemplum. Viſio eius. Vult ſe dare militiæ, ſed diuinitùs reuocat.

Manè itaque facto, cum feſtinatione reuertitur Aſſiſium verſùs, ſecurus & gaudens: & iam exemplar obedientiæ factus, expectabat Domini voluntatem. Extunc à publicæ negociationis tumultu ſe ſubtrahens, ſupernam deuotè precabatur clementiam, vt quid ſibi foret agendum, oſtendere dignaretur. Cùm autem ex frequenti orationis vſu flamma deſiderij cæleſtis in eo vehementer ſuccreſceret, & iam pro amore ſupernæ patrię, terrena omnia deſpiceret quasì nihil, theſaurū ſentiebat ſe reperiſſe abſconditum, ac velut prudens negociator, margaritam inuētam excogitabat, venditis omnibus, comparare. Adhuc tamen, qualiter id ageret, ignorabat: niſì quia ipſius ſuggerebatur ſpiritui, quòd ſpiritualis mercatio à mundi contemptu ſumat initium, Chriſtique militia ſit à ſuiipſius victoria inchoanda. Terrena oīa prorſùs ei vileſcūt. Nota.

Quadam itaque die dum equitaret per planitiem, quæ ſubiacet ciuitati Aſſiſij, leproſum quendam habuit obuium, cuius inopinatus occurſus ei non paruum incuſſit horrorem. Recurrens autem ad perfectionis mente iam conceptæ propoſitum, & recolens quòd ſeipſum oporteret primùm deuincere, ſi vellet effici Chriſti miles, ad deoſculandum eum, equo lapſus, accurrit. Cui cùm manum, quasì aliquid accepturus, leproſus protenderet, pecuniam cum oſculo reportauit. Statim aūt equum aſcendens, & ſe circunquaq; conuertens, cùm campus pateret vndiquè liber, leproſum illum mini- Chriſtū in leproſo oſculatur.

minimè vidit. Admiratione itaque repletus & gaudio, laudes cœpit Domino decantare deuotè, proponens ex hoc semper ad maiora conscendere. Solitaria proindè loca quærebat amica mœroribus, in quibus dum gemitibus inenarrabilibus incessanter intenderet, post longam precum instantiam à Domino meruit exaudiri. Dum enim vna dierum sic sequestratus oraret, & præ nimietate feruoris totus esset absorptus in Deum, apparuit ei Christus IESVS veluti Cruci confixus. Ad cuius conspectum liquefacta est anima eius, & memoria passionis Christi visceribus cordis ipsius adeò impressa medullitùs, vt ab illa hora, cùm Christi Crucifixio veniret in mentem, vix posset à lachrymis & gemitibus exteriùs contineri: sicut ipse postmodùm familiariter retulit, cùm appropinquaret ad finem. Intellexit per hoc nempè vir Dei illud Euangelicum sibi dici: Si vis venire post me, abnega temetipsum, & tolle crucem tuam, & sequere me. Induit extunc spiritum paupertatis, humilitatis sensum, & affectum intimæ pietatis. Nam cùm priùs leprosorum non solùm consortium, verumetiam longinquum contuitum vehementer horreret, iam propter Christum Crucifixum, qui iuxta verbum propheticum, contemptibilis vt leprosus apparuit, vt semetipsum planè contemneret, humilitatis & humanitatis obsequia leprosis benefica pietate præstabat. Visitabat enim frequenter domos ipsorum, liberaliter eis eleemosynas erogabat, & cum multo compassionis affectu manus eorum osculabatur & ora. Pauperibus etiam mendicantibus non solùm sua, verumetiam seipsum cupiebat impendere, aliquandò vestimenta exuens, aliquandò diffuens, aliquandò scindens ad largiendum eis, cùm præ manibus alia nō haberet. Sacerdotibus etiam pauperibus reuerenter subueniebat & piè, præcipuè in ornamentis altaris, quò & cultûs diuini particeps fieret, & cultorum inopię supplementa pręberet.

Christus Crucifixus ei apparet.

Luc. 9.

Esa. 53.

Humanitas ei⁹ erga leprosos.

Mira in mendicantes liberalitas.

Cùm autem religiosa deuotione tunc temporis limina visitaret Apostoli Petri, conspecta multitudine pauperum ante fores ecclesiæ, partim pietatis ductus dulcedine, partim paupertatis allectus amore, vni ex eis magìs egenti, proprias largitus est vestes: & semicinctijs contectus illius, diem illum in medio pauperum cum insolita spiritûs iucunditate transegit, vt & secularem gloriam sperneret, & ad perfectionem Euangelicam gradatim conscendendo perueniret. Mortificationi carnis inuigilabat attentiùs, vt Christi Crucem, quam interiùs ferebat in corde, exteriùs etiam circunferret in corpore. Agebat autem hęc omnia vir Dei Frācìscus, nondùm habitu vel conuictu sequestratus à mundo.

Egregi⁹ sui cōtemptus.

De perfecta conuersione eius ad Deum, & de reparatione trium ecclesiarum.

Cap. 2.

Quoniam autem seruus altissimi doctorem non habebat aliquem in huiusmodi, nisi Christum, addidit adhuc ipsius clementia eum in gratiæ visitare dulcedine. Dum enim die quadam egressus ad meditandum in agro, deambularet iuxta ecclesiam sancti Damiani, quæ minabatur præ nimia vetustate ruinam, & in eam, instigante se spiritu, causa orationis intrâsset, prostratus ante imaginem Crucifixi, non modica fuit in orando spiritûs consolatione repletus. Cumq; lachrymosis oculis intenderet in Dominicam Crucem, vocem de ipsa Cruce dilapsam ad eum, corporeis audiuit auribus tèr dicentem: Francisce, vade, & repara domum meam, quæ, vt cernis, tota destruitur. Tremefactus Franciscus, cùm esset in ecclesia solus, stupet ad tam mirandæ vocis auditum: cordeque percipiens diuini virtutem eloquij, mentis alienatur excessu. In se tandèm reuersus, ad obediendum se parat, & totum se recolligit ad perficiendum mandatum de materiali ecclesia reparanda, licèt principalior intentio verbi ad eam ferretur, quam Christus suo sanguine acquisiuit, sicut eum spiritus sanctus edocuit, & ipse postmodùm fratribus reuelauit. Surrexit proindè, signo Crucis se muniens, & assumptis pannis venalibus, ad ciuitatem, quę Fulgineum dicitur, accessit: ibique venditis, quę portauerat, equum cui tunc insederat, felix mercator, assumpto precio, dereliquit. Rediensq; Assisium, ecclesiā, de cuius reparatione mandatū acceperat, reuerenter intrauit, & inuento illic sacerdote pauperculo, ei reueren-

Vox ad eū editur ab imagine Crucifixi.

uerentiam decentem exhibuit, & ad reparationem ecclesiæ & pauperum vsum, pecuniam obtulit, & vt secùm se morari pateretur ad tempus, humiliter requisiuit. Acquieuit sacerdos de mora ipsius, sed timore parentum, pecuniam recusauit. Quam verus pecuniarum contemptor in quandam fenestram proijciens, abiectam velut puluerem vilipendit. *Vide pecuniæ contemptum.*

Moram autem faciente seruo Dei eum sacerdote prædicto, cùm hoc intellexisset pater ipsius, perturbatus animo, cucurrit ad locum. At ipse, quia nouus Christi erat athleta, cùm audiret persequentium minas, & eorum præsentiret aduentum, dare locum iræ volens, in quadam occulta fouea se abscondit: In qua diebus aliquibus latitando, rogabat Dominum incessanter, lachrymarum imbre perfusus, vt liberaret de manibus persequentium animam suam, & pia, quæ inspirauerat, vota benigno fauore compleret. Igitur excessiua quadam completus lætitia, cœpit de pusillanimitatis ignauia semetipsum arguere: relictaque fouea, & abiecto pauore, versùs ciuitatem Assisij iter aggressus est. Quem cùm ciues cernerent facie squalidum, & mente mutatum, ac per hoc alienatum putarent à sensu, luto platearum & lapidibus impetebant, & tanquàm insano & dementi clamosis vocibus insultabant. Famulus autem Domini nulla fractus aut mutatus iniuria, vt surdus in omnibus pertransibat. Cumque clamorem huiusmodi pater audisset, statim accurrens non ad liberandum eum, sed potiùs ad perdendum, omni miseratione subtracta, pertractum, domi primò verbis, deindè verberibus & vinculis angit. Ipse autem ad exequendum Domino, quod cœperat, promptior & validior reddebatur, recolens illud Euangelicum verbum: Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cęlorum. *Multis iniurijs afficitur à ciuib'.* *Itèm à patre suo.* *Matt. 5.*

Post modicum verò tempus, patre à patria discedente, mater eius factum mariti non approbans, & inflexibilem filij constantiam emolliri posse non sperans, à vinculis absolutum abire permisit. At ipse gratias omnipotenti DEO referens, ad locum, in quo priùs fuerat, est reuersus. Rediens autem pater, & eum non inueniens domi, conuicijs illatis vxori, fremens cucurrit ad locum, vt si eum reuocare non posset, saltem de prouincia effugaret. Franciscus verò confortatus à Deo, obuium vltrò se obtulit patri furenti, libera voce clamans, se pro nihilo ducere vincula & verbera eius, insupèr & contestans se pro Christi nomine gaudenter mala omnia subiturum. Videns itaque pater, quòd eum reuocare non posset, ad extorquendam pecuniam se conuertit. Qua tandem inuenta in fenestrella quadam, aliquantulùm ipsius mitigatus est furor, auaritiæ siti vtcunquè per haustum pecuniæ temperata. Tentauit deindè pater carnis, filium gratiæ pecunia iam nudatum, ducere coram Episcopo ciuitatis, vt in ipsius manibus facultatibus renunciaret paternis, & omnia redderet quæ habebat. Ad quod faciendum se promptum exhibuit veræ paupertatis amator. Perueniensque coram Episcopo, nec moras patitur, nec cunctatur de aliquo, nec verba expectat, nec facit: sed continuò depositis omnibus vestimentis, restituit ea patri. Inuentus est autem tunc vir DEI cilicium habere ad carnem sub vestibus delicatis. Insupèr ex admirando feruore, spiritu ebrius, reiectis etiam femoralibus, totus coram omnibus denudatur, dicens ad patrem: Vsque nunc vocaui te patrem in terris, amodò autem securè dicere possum: Pater noster, qui es in cęlis, apud quem omnem thesaurum reposui, & omnem spei fiduciam collocaui. Hoc cernens Episcopus, & admirans tam excedentem in viro Dei feruorem, protinùs exurrexit, & inter brachia sua illum cum fletu recolligens, vti erat vir pius & bonus, pallio, quo erat amictus, operuit, præcipiens suis, vt aliquid sibi darent ad membra corporis contegenda. Oblatus est autem ei mantellus pauper & vilis cuiusdam agricolæ seruientis Episcopo. Quem ipse gratanter suscipiens, cum cęmento quod sibi occurrit, ad modum crucis manu propria consignauit, operimentum formans ex eo crucifixi hominis & pauperis seminudi. Sic igitur seruus Regis altissimi, nudus relictus est, vt nudum sequeretur Crucifixum Dominum, quem amabat: sic vtiquè Cruce munitus, vt animam suam ligno salutis committeret, per quod de mundi naufragio saluus exiret. *Planè nunció remittit facultatibus omnibus.*

Solutus exindè mundi contemptor à vinculis mundanarum cupidinum, ciuitate relicta, securus & liber secretum solitudinis petijt, vt solus & silens, supernę audiret alloquutionis arcanum. Dumque per syluam quandam iter faciens, laudes Domino lingua Francorum vir Dei Franciscus decantaret cum iubilo, latrones super eum *Incidit in latrones.*

ex abditis irruerunt. Quibus ferali animo, quis esset, interrogantibus, vir Dei confidentia plenus, prophetica voce respondit: Præco sum magni regis. At illi percutientes eum, in defossum locum plenum niuibus, proiecerunt, dicentes: Iace rustice præco Dei. Ipse verò, recedentibus illis, exiliuit de fouea, magnoque exhilaratus gaudio, altiori cœpit voce per nemora laudes creatori omnium personare. Et veniens ad quoddam vicinum cœnobium, eleemosynam petijt vt mendicus, & recepit vt incognitus & despectus. Indè verò progrediens, deuénit Eugubium, vbi à quodam amico pristino agnitus & susceptus, paupere tunicula, vt Christi pauperculus, est contectus. Exindè totius humilitatis amator, se transtulit ad leprosos, eratque cum eis, diligentissimè seruiens omnibus propter Deum. Lauabat ipsorum pedes, ligabat vlcera, educebat plagarum putredinem, & saniem abstergebat. Osculabatur etiam ex miranda deuotione vlcerosas plagas ipsorum, Euangelicus medicus mox futurus. Propter quod tantam est à Domino consequutus virtutem, vt in spiritualibus & corporalibus morbis mirabiliter expurgandis, mirabilem efficaciam obtineret.

Malè ab eis accipitur.

Seruit leprosis officiosissimè.

Referam vnum de multis, quod accidit, viri DEI fama postmodùm latiùs clarescente. Cùm enim cuiusdam de comitatu Spoletano, os pariter & maxillam morbus quidam horribilis depascendo corroderet, nec subueniri posset eidem aliquo medicinæ remedio: contigit vt propter ipsorum sanctorum exposcenda merita, Apostolorum visitatis liminibus, de peregrinatione rediens, seruo Dei occurreret. Cumque præ deuotione vellet ipsius osculari vestigia, vir humilis hoc non ferens, osculari volenti pedes, osculum oris dedit. Dum autem leprosorum seruus Franciscus, mirabili pietate illam plagam horribilem ore sacro contingeret, omni fugato morbo, æger ille sanitatem recuperauit optatam. Nescio quod horum magìs sit meritò admirandum, an humilitatis profunditas in osculo tam benigno, an virtutis præclaritas in miraculo tam stupendo.

Franciscus leprosorum seru', osculo sanat morbidum.

Fundatus iam Christi humilitate Franciscus, ad memoriam reducit obedientiam sibi è Cruce iniunctam de sancti Damiani ecclesia reparanda, & tanquàm verus obediens Assisium redijt, vt saltem mendicando, voci diuinæ parêret. Depositaque omni verecundia, propter amorem pauperis Crucifixi, mendicabat apud eos, inter quos abundare solebat, debile corpus, attritum ieiunijs, oneribus lapidum supponendo. Prædicta igitur ecclesia, iuuante se Domino, & deuotione ciuium assistente, refecta, nè post laborem corpus torperet ignauia, transtulit se ad reparandam ecclesiam quandam beati Petri, longiùs à ciuitate distantem, ob deuotionem specialem, quam ad Apostolorum principem synceræ fidei puritate gerebat. Hac tandèm ecclesia consummata, peruenit ad locum, qui Portiuncula dicitur, in quo ecclesia beatissimæ Virginis genitricis Dei antiquitùs fabricata extiterat, sed deserta tunc à nemine curabatur. Quam cùm vir Dei sic derelictam conspiceret, ob deuotionem feruentem, quam habebat ad Dominam mundi, cœpit illic assiduè pro ipsius reparatione morari. Sentiens autem, iuxta nomen ipsius ecclesię, quo ab antiquo, sancta Maria de Angelis, vocabatur, Angelicarum ibì visitationum frequentiam, pedem fixit ibidèm propter reuerentiam Angelorum, amoremque pręcipuum matris Christi. Hunc locum vir sanctus amauit prę cęteris mundi locis. Hîc etenim humiliter cœpit, hîc virtuosè profecit, hîc feliciter consummauit, hunc in morte fratribus, tanquàm Virgini charissimum, commendauit.

Assisij mendicat.

Tria tẽpla instaurat.

Locũ S. Mariæ de Portiuncula, quantùm amàrit.

De hoc frater quidam Deo deuotus ante conuersionem suam, visionem viderat relatione condignam. Innumeros cernebat homines cęcitate percussos, facie in cęlum directa, & genibus flexis, in huius ecclesię stare circuitu, qui omnes protensis manibus in altum, lachrymabiliter clamabant ad Deum, misericordiam postulantes & lumen. Et eccè ingens de cęlo splendor aduenit, se per omnes diffundens, qui lumen vnicuique tribuit, & salutem desideratam concessit. Hic est locus, in quo fratrum Minorum ordo à sancto Francisco per diuinæ reuelationis instinctum inchoatus est. Diuinæ nanque prouidentię nutu, qua Christi seruus dirigebatur in omnibus, tres materiales erexit ecclesias, antequàm ordinem inchoans, Euangelium prędicaret: vt non solùm à sensibilibus ad intelligibilia, à minoribus ad maiora, ordinato progressu cõscenderet: verumetiam vt quid esset facturus in posterum, sensibili foris opere mysterialiter præsignaret. Nam instàr reparatæ triplicis fabricę ipsius sancti viri ducatu, secundùm datam ab eo formam, regulam & doctrinam, Christi triformiter renouanda erat ecclesia, trinaq; triumphatura militia saluandorum: sicut & nunc cernimus esse completum.

Visio cuiusdam fratris.

De

De institutione Religionis, & approbatione Regulæ. Cap. 3.

IN Ecclesia igitur Virginis matris Dei moram faciente seruo ipsius Francisco, & apud eam, quæ concepit verbum plenum gratiæ & veritatis, continuis insistente gemitibus, vt fieri dignaretur aduocata ipsius, meritis matris misericordiæ concepit ac peperit spiritum Euangelicæ veritatis. Dum enim die quodam Missam de Apostolis deuotus audiret, perlectum est Euangelium illud, in quo Christus discipulis ad prædicandum mittendis, formam tribuit Euangelicam in viuendo, nè videlicet possideant aurum, vel argentum: nec in zonis pecuniam, nec peram in via, nec duas tunicas habeant, nec calceamenta deferant, neque virgam. Quod audiens & intelligens, ac memoriæ commendans Apostolicæ paupertatis amicus, indicibili mox perfusus lætitia: Hoc est, inquit, quod cupio, hoc quod totis præcordijs concupisco. Soluit proindè calceamenta de pedibus, deponit baculum, peram & pecuniam execratur, vnaque contentus tunicula, reiecta corrigia, pro cingulo funem sumit, omnem solicitudinem cordis apponens, qualiter audita perficiat, & Apostolicæ rectitudinis regulæ per omnia se coaptet. Cœpit ex hoc vir DEI diuino instinctu Euangelicæ perfectionis æmulator existere, & ad pœnitentiam cæteros inuitare. Erant autem ipsius eloquia non inania, nec risu digna, sed virtute spiritus sancti plena, medullas cordis penetrantia, vt in vehementem stuporem audientes conuerterent. In omni prædicatione sua pacem annuncians, dicendo: Dominus det vobis pacem, populum in sermonis exordio salutabat. Hanc quippe salutationem, Domino reuelante, didicerat, sicut ipse postmodùm testabatur. Vndè factum est, vt iuxta sermonem propheticum, & ipse prophetarum spiritu afflatus, annunciaret pacem, prędicaret salutem, ac salutaribus monitis fœderaret plurimos verę paci, qui discordes à Christo priùs, extiterant à salute longinqui.

Iohan. 1. *Matt. 10.* *Admirabile studium paupertatis.* *Esa. 52.* *Multos ad Dñm conuertit.*

Innotescente itaque apud multos viri Dei, tam doctrinę simplicis veritate, quàm vitæ, cœperunt ipsius exemplo viri quidam ad pœnitentiam animari, & eidem, reiectis omnibus, habitu vitaque coniungi. Quorum primus extitit vir venerabilis Bernardus, qui vocationis diuinę particeps factus, patris beati primogenitus esse promeruit, tam prioritate temporis, quàm priuilegio sanctitatis. Hic enim serui Christi paupertate comperta, ipsius exemplo disponens perfectè contemnere mundum, ab eodem qualiter id perficeret, consilium requisiuit. Quo audito, DEI famulus pro proprię prolis conceptu sancti spiritûs consolatione repletus: A Deo est, inquit, hoc consilium requirendum. Intrauerunt proindè ecclesiam sancti Nicolai, manè iam facto: & oratione prę missa, cultor Trinitatis Franciscus tèr Euangeliorum librum aperuit, trino exposcens à Deo testimonio sanctum Bernardi propositum confirmari. In prima libri apertione illud occurrit: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quę habes, & da pauperibus. In secunda: Nihil tuleritis in via. In tertia verò: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Hęc est, ait vir sanctus, vita & regula nostra, omniumque, qui nostrę voluerint societati coniungi. Vade igitur, si vis perfectus esse, & perfice quę audisti. Non multò pòst vocatis eodem spiritu quinque viris, filiorum Francisci senarius numerus completus est: inter quos tertium sortitus est locum sanctus pater Aegidius, vir vtiquè Deo plenus, & celebri memoria dignus. Hic etenim postmodùm virtutum sublimium exercitatione pręclarus, sicut famulus Domini de seipso prędixit, quanquàm esset idiota & simplex, ad excelsę contemplationis sublimatus est verticem. Nam per multa curricula temporum sursùm actionibus incessanter intentus, adeò crebris in Deum rapiebatur excessibus: quemadmodùm & egoipse oculata fide conspexi: vt magìs censeretur inter homines vitam Angelicam agere, quàm humanam.

Bernardus, primus eius socius. *Matt. 19.* *Luc. 9.* *Ibidem.* *S. Aegidius eximius S. Francisci socius.*

Illo quoquè tempore cuidam sacerdoti ciuitatis Assisij, nomine Syluestro, honestę conuersationis viro, quędam à Domino fuit ostensa visio non tacenda. Cùm enim modum & viam Francisci, fratrumque suorum humano spiritu abhorreret, nè periclitaretur pro temeritate iudicij, respectu fuit supernę gratię visitatus. Videbat nanque in somnis totam Assisij ciuitatem à dracone magno circundari, prę cuius magnitudine nimia, tota regio videbatur exterminio subiacere. Contuebatur post hoc Crucem quandam auream, ex ore procedentem Francisci, cuius summitas cęlos tangebat, cui-

Visio Syluestri sacerdotis.

usque brachia protensa in latum, vsque ad mundi fines videbantur extendi. Ad cuius etiam adspectum præfulgidum, draco ille teter & horridus penitùs fugabatur. Hoc dum sibi tertiò monstraretur, diuinum æstimans esse oraculum, viro Dei & fratribus suis per ordinem enarrauit, ac non multò pòst tempore mundum relinquens, vestigijs Christi sic perfectè adhæsit, quòd vita ipsius in ordine authenticam reddit eam, quam in seculo habuerat, visionem. Ex huius visionis auditu vir Dei non in gloria est elatus humana, sed bonitatem Dei in suis beneficijs recognoscens, fortiùs animatus est ad hostis antiqui fugandam versutiam, & Crucis Christi gloriam prędicandam.

Perfecta eius conuersio.

Quadam autem die dum in quodam solitario loco annos suos in amaritudine recogitans deploraret, sancti spiritûs in eum superueniente lætitia, certificatus est de remissione plenaria omnium delictorum. Raptus deindè supra se, ac in quoddam mirandum lumen totus absorptus, dilatato mentis sinu, quę circa se & filios suos futura erãt, luculenter adspexit. Post hoc reuersus ad fratres: Confortamini, ait, charissimi, & gaudete in Domino: nec quia pauci estis, efficiamini tristes, neque vos terreat mea vel vestra simplicitas: quoniam sicut mihi à Domino in veritate ostensum est, in magnam multitudinem faciet nos Deus crescere, suæque benedictionis gratia multipliciter dilatabit. Eodem quoquè tempore, quodam alio bono viro religionem intrante, ad septenarium numerum viri Dei soboles benedicta peruenit. Tunc pius pater omnes ad se filios conuocauit, & plura eis de regno Dei, de contemptu mundi, de abnegatione propriæ voluntatis, corporisque castigatione pronuncians, propositum suum de mittendo illos in quatuor partes orbis aperuit. Iam enim sterilis & paupercula simplicitas sancti patris pepererat septem, & desiderabat vniuersitatem fidelium ad pœnitentiæ lamenta vocatam, Christo Domino parturire. Ite, inquit dulcis pater ad filios, annunciantes hominibus pacem: prędicate pœnitentiam in remissionem peccatorum. Estote in tribulationibus patientes, in orationibus vigiles, in laboribus strenui, in sermonibus modesti, in moribus graues, & in beneficijs grati, quia pro his omnibus regnum vobis præparatur æternum. At illi coram seruo D E I humiliter se prosternentes in terram, cum gaudio spiritûs suscipiebant obedientiæ sanctæ mandatum. Ipse verò dicebat vnicuique singulatìm: Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipse te enutriet. Hoc verbum dicere solitus erat, quotiescunquè fratrem aliquem ad obedientiam dirigebat. Tunc & ipse sciens se datum alijs exemplum, vt priùs faceret, quàm doceret, cum vno sociorum versùs vnam orbis partem perrexit, reliquis sex ad modum Crucis, tribus alijs mũdi partibus deputatis. Modico autem elapso pòst tempore, benignus pater charæ prolis exoptans pręsentiam, cùm in vnum eos per se conuocare non posset, per eum orabat hoc fieri, qui dispersiones congregat Israëlis. Sicq; factum est, vt absque humana vocatione omnes exinsperatò post modicum temporis, iuxta eius desideriũ diuina operante clementia, non sine ipsorum admiratione pariter conuenirẽt. Illis quoquè diebus, quatuor sibi adhærentibus viris honestis, ad duodenarium numerum excreuerunt.

Rapitur extra se.

Mittit fratres suos, vt prædicent.

Psal. 54.

Psalm. 146.

Cernens autem famulus Christi paulatìm accrescere numerum fratrum, scripsit sibi & fratribus suis simplicibus verbis formulam vitæ, in qua sancti Euãgelij obseruantia pro fundamento indissolubili collocata, pauca quędam alia inseruit, quę ad vniformem viuendi modum necessaria videbantur. Desiderans autem per summum Pontificem approbari quę scripserat, disposuit cum illo simplicium cœtu Apostolicę Sedis adire pręsentiam, de sola confisus directione diuina. Cuius desiderium Deus ex alto respiciens, sociorum animos, simplicitatis suę cõsideratione perterritos, ostensa viro Dei visione huiusmodi, confortauit: Videbatur siquidem ei, quòd per quandam viam incederet, iuxta quam stabat arbor celsitudinis magnæ. Ad quam cùm appropinquasset, & sub ea stans, ipsius altitudinem miraretur, subitò tantùm diuina virtute leuabatur in alto, vt cacumen contingeret arboris, eiusque summa facilimè curuaret ad ima. Huius visionis pręsagium vir Deo plenus intelligens referri ad condescensionem Apostolicæ dignitatis, exhilaratus est spiritu: fratribusq; suis in Domino confortatis, iter cum eis aggressus est. Cùm autem ad Romanam curiam peruenisset, & adduceretur ante conspectum summi Pontificis: essetque Christi Vicarius in palatio Lateranensi in loco, qui dicitur Speculum, deambulans, altis occupatus meditationibus, Christi famulum tãquàm ignotum, repulit indignãter. Quo humiliter foràs egresso, sequenti nocte huiusmodi reuelatio facta est à Deo ipsi summo Pontifici. Videbat nanq; inter pedes suos palmã paulatìm

Conscribit Regulam.

Visio eius.

Visio Innocentij III. Pontificis.

latim fuccrefcere, & in arborem pulcherrimam eleuari. Et eo mirante, quid hæc visio vellet ostendere, diuina lux impressit menti ipsius Christi Vicarij, quòd hęc palma illum pauperem, quem in pręcedenti die repulerat, designabat. Et manè sequenti mandauit per suos famulos per Vrbem dictum pauperem quæri. Quem inuentum iuxta Lateranum in hospitali sancti Antonij, ante conspectum suum celeriter iussit adduci. Cumque introductus esset ante conspectum summi Pontificis, exposuit suum propositum, petens humiliter & instanter, supradictam sibi viuendi regulam approbari. Videns autem Christi Vicarius Dominus Innocētius Tertius, vir vtiquè sapientia clarus, admirandam in viro Dei simplicis animi puritatem, propositi cōstantiam, ignitumq; voluntatis sanctę feruorem, Christi pauperem mentis amore complectens, inclinatus est animo, vt pium supplicanti præberet assensum. Distulit tamen perficere, quod Christi postulabat pauperculus, pro eo quòd aliquibus de Cardinalibus nouum aliquid, & supra vires humanas arduum videretur.

A summo Pōtifice petijt cōfirmationem Regulæ.

Aderat autem inter Cardinales vir venerandus Dominus Iohānes de S. Paulo, Episcopus Sabinensis, oīs sanctitatis amator, & adiutor pauperum Christi: Qui diuino spiritu inflammatus, summo Pontifici dixit, & fratribus suis: Si petitionem pauperis tanquàm nimìs arduam nouamq; refellimus, cùm petat confirmari sibi formam Euangelicę vitæ, cauendum est nobis, nè in Christi Euangelium offēdamus. Nam si quis intrà Euangelicę perfectionis obseruantiam & votum ipsius dicat contineri aliquid nouum, aut irrationabile vel impossibile ad obseruandum, contra Christum Euāgelij authorem blasphemare conuincitur. Quibus propositis, successor Apostoli Petri cōuersus ad pauperem Christi, dixit: Ora fili ad Christum, vt suā nobis per te voluntatē ostendat, qua certiùs cognita, tuis pijs desiderijs securiùs annuamus. Omnipotentis autem Dei famulus totum se cōferens ad orandum, precibus deuotis obtinuit, & quod exteriùs ipse proferret, & qd interiùs Papa sentiret. Nam cùm parabolam de diuite rege cum muliere formosa & paupere contrahente gratanter, & de prole suscepta proferente generantis regis imaginem, ac per hoc educanda de mensa ipsius, sicut à Deo acceperat, retulisset, ex illius interpretatione subiunxit: Non est formidandum, quòd fame pereant æterni Regis filij & hęredes, q ad imaginem Regis Christi per spiritûs sancti virtutem de paupere matre nati, & ipsi per spiritū paupertatis sunt in religione paupercula generandi. Si enim Rex cęlorum imitatoribus suis regnum promittit æternum, quanto magis illa subministrabit, quę cōmuniter largitur bonis & malis? Hanc ergò parabolam, & intellectum ipsius, Christi Vicarius cùm diligenter audîsset, miratus est valdè, & indubitanter Christum loquutum in homine recognouit. Sed & visionem, quam tūc temporis è cęlo perceperat, in hoc viro fore complendam, spiritu diuino suggerēte, firmauit. Videbat nanque in somnis, vt retulit, Lateranensem basilicam fore proximam iam ruinæ, quam quidam homo pauperculus, modicus & despectus, ꝓprio dorso submisso, nè caderet, sustentabat. Verè, inquit, hic est ille, qui opere & doctrina Christi sustentabit ecclesiam. Indè ꝑcipua deuotione repletus, petitioni eius se per omnia inclinauit, ac Christi famulum spiritali semper amore dilexit. Proindè postulata concessit, & adhuc concedere plura promisit. Approbauit regulam, dedit de pœnitentia prædicanda mandatum, & laicis fratribus omnibus, qui seruum Dei fuerant comitati, fecit coronas paruulas fieri, vt verbum Dei liberè prædicarent.

Comiter ei respondet Pontifex.

Proponit Pōtifici parabolam.

Visio Pontificis.

Pōtifex eius Regulā approbat.

De profectu Ordinis sub manu ipsius, & confirmatione Regulæ priùs approbatæ.
Cap. 4.

FRetus exindè Franciscus superna gratia, & authoritate Papali, cum fiducia multa versùs Vallem Spoletanam iter arripuit, vt Euāgelium Christi faceret, & doceret. Dum aūt in via conferret cum socijs, qualiter regulam, quam susceperāt, syncerè seruarent: qualiter in omni sanctitate & iustitia coram Deo incederent, qualiter in seipsis proficerent, & essent alijs in exemplum, diutiùs collatione protracta, hora pertransijt. Et cùm iam lassati essent ex diuturnitate laboris, esurientes in quodam loco solitudinis substiterunt. Sanè cùm omnis via deesset, qua possent sibi de victu necessariò prouidere, statim affuit prouidentia Dei. Nam subitò apparuit homo afferens panem in manu, quē pauperculis Christi dedit, subitoq; disparuit, incognitus vndè venerit, aut quò iret. Cognoscentes aūt per hoc pauperes fratres supernum sibi in comi-

Panis ei & socijs diuinitùs præbetur.

tatu viri Dei adesse præsidium, magis dono liberalitatis diuinæ, quàm cibo carnis ꝓpriæ, sunt refecti. Insupèr diuina consolatione repleti, statuerunt firmiter, & irreuocabiliter confirmauerunt, nullius inediæ aut tribulationis impulsu, à sanctæ paupertatis resilire ꝓmisso. Exindè in vallem Spoletanam cum sancto proposito redeuntes, tractare cœperũt, vtrùm inter homines conuersari deberent, an ad loca solitaria se conferre. Sed Christi seruus Franciscus nõ de sua vel suorum confidens industria, per orationis instantiam diuinæ super hoc voluntatis beneplacitum requisiuit. Supernæ igitur reuelationis illustratus oraculo, intellexit se ad hoc missum à Dño, vt Christo lucraretur animas, quas diabolus conabatur auferre. Ideoq; magis omnibus, quàm sibi soli, viuere prælegit, illius prouocatus exemplo, qui vnus pro omnibus mori dignatus est. Recollegit itaque se vir Dei cum cæteris socijs in quodam tugurio derelicto iuxta ciuitatem Assisij, in quo secundùm sanctæ paupertatis formam in labore multo & inopia victitabant, magis lachrymarum, quàm deliciarum panibus refici satagentes. Vacabant enim ibidèm diuinis precibus incessanter, mentaliter potiùs quàm vocaliter, studio intendẽtes orationis deuotæ, pro eo ꝙ nondùm Ecclesiasticos libros habebant, in quibus possent horas Canonicas decantare. Loco tamen illorum, librum Crucis Christi continuatis adspectibus diebus ac noctibus reuoluebant, exemplo patris & eloquio eruditi, qui iugiter faciebat eis de Cruce Christi sermonem. Rogantibus aũt fratribus, vt eos doceret orare, dixit: Cùm orabitis, dicite: Pater noster: Et, Adoramus te Christe ad omnes ecclesias tuas, quæ sunt in toto mundo, & benedicimus tibi, quia per Crucem tuam sanctam redemisti mundum. Docuit insupèr eos Dñm laudare in omnibus & ex omnibus creaturis: honorare præcipua reuerentia sacerdotes: fidei quoquè veritatem, secundùm quod sancta Romana tenet & docet Ecclesia, & firmiter credere, & simpliciter cõfiteri. Seruabant illi patris sancti documẽta per omnia, & ad omnes ecclesias & Cruces, quas è longinquo videre poterant, iuxta datam sibi formam orantes, se humiliter prosternebant.

Habitãt in quodã tugurio, & viuunt sanctissimè.

Docet fratres orare.

Quæ fides tenenda.

Contrahentibus aũt fratribus moram in loco præfato, vir sanctus die quadam sabbati ciuitatem Assisij intrauit, prædicaturus manè diei Dominicæ, vt moris erat, in ecclesia cathedrali. Cumq; in quodam tugurio, sito in horto Canonicorum vir Deo deuotus in oratione Dei more solito pernoctaret absentatus à filijs, eccè ferè media noctis hora, quibusdam ex fratribus quiescentibus, quibusdam perseuerantibus in orando, currus igneus mirandi splendoris per ostium domûs intrans, huc atque illuc per domicilium tertiò se conuertit, super quem globus lucidus residebat, qui solis habens adspectum, noctem clarere fecit. Obstupefacti sunt vigilantes, excitati simul & exterriti dormientes: & nõ minùs senserunt cordis claritatem, quàm corporis, dum ex virtute mirandi luminis, alterius alteri conscientia nuda fuit. Intellexerunt nanque concorditer oẽs, videntibus inuicèm vniuersis in cordibus singulorum, sanctum patrem absentem corpore, præsentem spiritu, tali trãsfiguratum effigie, supernis irradiatum fulgoribus, & ardoribus inflammatum supernaturali virtute in curru splendente, simul & igneo, sibi demonstrari à Dño, vt tanquàm veri Israëlitæ post illum incederẽt, qui virorum spiritualium, vt alter Elias, factus fuerat à Deo currus & auriga. Credendũ sanè, ꝙ ille horum simplicium aperuit oculos ad preces Francisci, vt viderent magnalia Dei, qui oculos quondàm aperuerat pueri, ad vidẽdum montem plenum equorum & igneorum curruum in circuitu Elisei. Regressus autem vir sanctus ad fratres, cœpit conscientiarum ipsorum secreta rimari, confortare ipsos de visione illa mirabili, & de profectu ordinis multa futura prædicere. Cumque patefaceret plurima, quæ sensum transcendebant humanum, verè cognouerunt fratres, super seruum suum Franciscum spiritum Domini in tantà plenitudine quieuisse, quòd post ipsius doctrinam & vitam, erat eis proficisci tutissimum.

Visio fratrum.

4. Reg. 2.

4. Reg. 6.

Post hæc pusilli gregis pastor Frãciscus, ad sanctam Mariam de Portiuncula duodenarium illum fratrum numerum, superna gratia præeunte, deduxit, vt vbi meritis matris Domini Minorum sumpserat ordo initium, ipsius illic susciperet auxilijs incrementum. Ibi quoquè factus Euangelicus præco, ciuitates circuibat & castra, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in virtute spiritûs annuncians regnum Dei. Videbatur intuentibus homo alterius seculi, quippè qui mente ac facie in cælum semper intentus, omnes sursùm trahere conaretur. Cœpit ex hoc Christi vinea germinare germen odoris Domini, & productis ex se floribus suauitatis, honoris & honestatis vberes fructus

afferre. Nam prędicationis ipsius feruore succensi quàm plurimi, secundùm formam à Dei viro acceptam, nouis se pœnitentię legibus vinciebant: quorum viuendi modum, idem Christi famulus ordinem fratrum de pœnitentia, nominari decreuit. Nimirùm sicut in cęlum tendentibus, pœnitētię viam omnibus constat esse cōmunem: sic & hic status clericos & laicos, virgines & coniugatos in vtroque sexu admittens, quanti sit apud Deū meriti, ex pluribus per aliquos ipsorū patratis miraculis innotescit. Conuertebantur etiā virgines ad perpetuum cęlibatum: inter quas virgo Deo charissima Clara, ipsarum plantula prima, tanquàm flos vernans & candidus, odorem dedit, & tanquàm stella præfulgida radiauit. Hæc nunc glorificata in cælis, ab Ecclesia dignè veneratur in terris, quæ filia fuit in Christo sancti patris Francisci pauperculi, & mater pauperum dominarum. Multi eius prędicatione conuertuntur. S. Clarę Vita, est To 4. 12. Augusti.

Multi etiam non solùm deuotione compuncti, sed & perfectionis Christi desiderio inflammati, omni mundanorum vanitate contempta, Francisci vestigia sequebantur. Qui quotidianis succrescentes profectibus, vsque ad fines orbis terrę celeriter peruenerunt. Faciebat nanque sancta paupertas, quam solam deferebāt pro sumptibus, ipsos ad omnem obedientiam promptos, robustos ad labores, & ad itinera expeditos. Et quia nihil terrenum habebant, nihil amabant, nihilque timebant amittere: securi erant vbique, nullo pauore suspensi, nulla cura distracti, tanquàm qui absque mentis turbatione viuebant, & sine solicitudine diem crastinum, & serotinum hospitium expectabant. Multa quidem eis in diuersis partibus orbis inferebantur conuicia, tanquàm personis despicabilibus & ignotis: verùm amor Euangelij Christi adeò ipsos patientes effecerat, vt quærerent potiùs ibi esse, vbi persequutionem paterentur in corpore, quam vbi, cognita sanctitate ipsorum, mundano possent gloriari fauore. Ipsa quoque rerum penuria, superabundans eis videbatur vbertas, dum iuxta consilium sapientis, pro magno ipsis minimum complacebat. Multa conuicia sanctis fratribus illata patientissimè ferentur ab eis.

Sanè cùm ad infidelium partes aliqui ex fratribus peruenissent, cōtigit vt quidam Saracenus pietate commotus, pecuniam eis offerret pro necessario victu. Illis autem recusantibus accipere, admiratus est homo, cernens quòd inopes essent. Intellecto tandem, quòd pauperes effecti amore Dei, pecuniam possidere nolebant, tanta est eis affectione coniunctus, vt offerret se ad ministrandum omnia necessaria, quandiù facultatum sibi aliquid superesset. O inæstimabilis preciositas paupertatis, cuius miranda virtute mens feritatis barbaricę in tantam miserationis est immutata dulcedinem. Horrendum est proindè ac nefarium scelus, vt hanc margaritam nobilem vir Christianus conculcet, quam tanta veneratione extulit Saracenus. Saraceni cuiusdā erga fratres humanitas.

Eo tempore religiosus quidam de ordine Cruciferorum, Moricus nomine, in hospitali quodam prope Assisium languore tam graui, tamque prolixo laborans, vt iam morti foret adiudicatus à medicis, viro Dei supplex factus, per nuncium postulabat instanter, vt pro se ad Dominum intercedere dignaretur. Cui beatus pater benignè assentiens, oratione præmissa, panis micas accepit, & cum oleo accepto de lampade, quę coram Virginis ardebat altari, commiscens, quasi quoddam electuarium per manus fratrum infirmanti transmisit, dicens: Medicinam hanc fratri nostro deferte Morico, qua ipsum Christi virtus non solùm plenæ sanitati restituet, verumetiam robustum bellatorem effectum, aciei nostræ perseueranter adiunget. Statìm autem vt antidotum illud, sancti spiritûs adinuentione confectum, æger homo gustauit, sanus exurgens, tantum mentis & corporis à Deo vigorem obtinuit, vt paulopòst viri sancti religionem ingressus, & vnica tantùm operiretur tunicula, sub qua longo tempore loricam portabat ad carnem, & crudis duntaxàt cibarijs, herbis, vel leguminibus, fructibusq; contentus, per plura temporum lustra nec panem gustaret, nec vinum, fortis tamen & incolumis perseuerans. Sanat Moricū, quem medici desperauerāt. Eius Morici mira abstinentia.

Crescentibus quoq; virtutum meritis in paruulis Christi, odor opinionis bonę circunquaquè diffusus, ad pręsentiam sancti patris videndam, plurimos è diuersis mundi partibus attrahebat. Inter quos quidam secularium cantionum curiosus inuentor, qui ab Imperatore fuerat coronatus, & indè rex versuum dictus, virum Dei contemptorem mundialium adire proposuit. Cumque ad Castrum sancti Seuerini eum prędicantem reperisset in monasterio quodam, facta manu Domini super se, vidit eundem Crucis Christi prędicatorem Franciscum, duobus transuersis ensibus, valdè fulgentibus, in mo- Visio cuiusdam.

dum Crucis signatum, quorum vnus à capite ad pedes, alius à manu in manum per pectus transuersaliter tendebatur. Non nouerat facie seruũ Christi: sed tanto monstratum miraculo, mox agnouit. Subitò stupefactus ad visum, incipit meliora proponere. Tandemq; verborum ipsius compunctus virtute, tanquàm si esset gladio spiritûs ex eius ore procedente transfixus, secularibus pompis omninò cõtemptis, beato patri professione cohæsit. Propter quod vidẽs ipsum vir sanctus ab inquietudine seculi ad Christi pacem perfectè conuersum, fratrem Pacificum appellauit. Hic postmodùm in omni sanctitate proficiẽs, antequàm fieret minister in Frãcia, (siquidem primus ibidèm ministerij gessit officium) meruit iteratò magnum Thau in fronte Frãcisci videre: quod colorum varietate distinctum, faciem ipsius miro venustabat ornatu. Hoc quippe signum vir sanctus magno venerabatur affectu, frequenti commendabat eloquio, & in eis, quas dirigebat, litterulis manu ꝓpria subscribebat, tanquàm si omne ipsius studium foret signare Thau, iuxta dictum propheticum, super frontes virorum gementium & dolentium, ad Christum Iesum veraciter conuersorum.

Signũ Crucis vir Dei plurimùm veneratur. Ezech. 9.

Processu quoq; temporis multiplicatis iam fratribus, cœpit eos pastor solicitus in loco sanctę Marię de Portiuncula, ad generale Capitulum cõuocare: vt in funiculo distributionis diuinæ, in terra paupertatis eorum vnicuique tribueret obedientię portionem. Vbi licèt omnium necessariorum esset penuria, fratrumq; multitudo vltra quinq; millia conueniret aliquandò, diuina tamen opitulante clementia, & victûs sufficientia suberat, & salus comitabatur corpora, & spiritualis iucunditas affluebat. Capitulis verò Prouincialibus quia corporalem pręsentiam exhibere nõ poterat, per solicitam curam regiminis, instantiam precis, & efficaciam benedictionis, spiritu pręsens erat, quanuis aliquandò, mira Dei faciente virtute, visibiliter appareret. Dum enim egregius prędicator, qui & nunc Christi pręclarus confessor Antonius, de titulo Crucis, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, in Arelatensi Capitulo fratribus prędicaret, quidam frater probatæ virtutis, Monaldus nomine, ad ostium Capituli diuina commonitione respiciens, vidit corporeis oculis beatum Franciscum in aëre subleuatum, extensis velut in Cruce manibus benedicentem fratres. Tanta verò & tam insolita fratres omnes consolatione spiritûs repletos se fuisse senserunt, vt de vera sancti patris pręsentia, certum eis intrà se spiritus testimonium perhiberet: licèt postmodùm id non solùm per euidentia signa, verùm etiam per eiusdem sancti patris verba, exteriori fuerit attestatione compertum. Credendum sanè, quòd omnipotentis Dei virtus, quæ Ambrosium pium & sacrum Antistitem tumulationi gloriosi concessit interesse Martini, vt pium Pontificem pio veneraretur officio, etiam seruum suum Franciscum prędicationi pręsentauit veracis sui pręconis Antonij, vt approbaret veritatis eloquia, pręcipuè Crucis Christi, cuius erat baiulus & minister.

5000. fratrum.

Huius Antonij à Padua Vita, est Tom. 3. Iunij 13.

Cùm autem dilatato iam ordine, viuendi formam per dominum Innocentium approbatam, disponeret per successorem ipsius Honorium, in perpetuum facere roborari, huiusmodi fuit à Deo reuelatione commonitus: Videbatur quidem sibi de terra micas panum subtilissimas collegisse, multisq; famelicis fratribus ipsum circunstantibus debere tribuere. Cumque micas tam tenues distribuere formidaret, nè fortè inter manus exciderent, vox ei desupèr ait: Francisce, vnam de micis omnibus hostiam facito, & manducare volentibus tribue. Quo id agente, quicunque illud non deuotè recipiebãt, aut receptum contemnebant donum, mox lepra infecti, notabiles apparebant. Recitat manè vir sanctus hæc omnia socijs, dolens se non percipere mysterium visionis. Sequenti verò die, cùm vigil in oratione persisteret, huiusmodi vocem de cælo delapsam audiuit: Francisce, micę pręteritæ noctis, verba Euangelica sunt: hostia, regula: lepra, iniquitas. Volens igitur confirmandam regulam, ex verborum Euangelij aggregatione profusiùs traditam, ad compendiosiorem formam, iuxta quod dictabat visio monstrata, redigere, in montem quendam cum duobus socijs, spiritu sancto ducente, conscendit, vbi pane tantùm contentus & aqua, ieiunans conscribi eam fecit, secundùm quod oranti sibi diuinus spiritus suggerebat. Quam cùm de monte descendens seruandam suo Vicario commisisset, & ille, paucis elapsis diebus, assereret per incuriam perditam, iteratò sanctus vir ad locum solitudinis redijt, eamque instàr prioris, àc si ex ore D E I verba susciperet, ilicò reparauit, & per supradictum dominum Papam Honorium, octauo Pontificatûs illius anno, sicut optauerat, obtinuit confirmari.

Visio S. Francisci.

Miro modo Regulã suam scribit comprehensiùs.

Ad cuius obseruantiã fratres feruenter inducens, dicebat, se nihil ibì posuisse secundùm industriam propriam, sed omnia sic scribi fecisse, sicut sibi fuerant diuinitùs reuelata. Quod vt certiùs constaret testimonio Dei, paucis admodùm euolutis diebus, impressa sunt ei stigmata Domini Iesu digito Dei viui, tanquàm bulla summi Pontificis Christi, ad confirmationem omnimodam regulæ, & commendationem authoris: sicut post suarum enarrationem virtutum, suo loco inferiùs describetur.

De austeritate vitæ: & quomodò creaturæ præbebant ei solatium.
Cap. 5.

CVM igitur cerneret vir Dei Franciscus, suo exemplo ad Crucem Christi baiulandam, feruenti spiritu plurimos animari, animabatur & ipse, tanquàm bonus dux exercitûs Christi, ad palmam victoriæ per culmen inuictæ peruenire virtutis. Attendens enim illud Apostoli verbum: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs: vt Crucis armaturam suo ferret in corpore, tanta disciplinæ rigiditate sensuales appetitus arcebat, vt vix necessaria sumeret sustentationi naturę. Difficile nanque fore dicebat, necessitati corporis satisfacere, & pronitati sensuum non parére. Propter quod cocta cibaria sanitatis tempore vix admittebat, & raro: admissa verò, aut conficiebat cinere, aut condimenti saporẽ admixtione aquæ vtplurimùm reddebat insipidum. De potu quid dicam, cùm & de aqua frigida, dum sitis æstuaret ardore, vix ad sufficientiam biberet? Modos adinueniebat abstinentiæ potioris, & quotidiè exercitatione crescebat: licetque iam perfectionis culmẽ attingeret, tanquàm incipiens semper aliquid innouabat, afflictionibus carnis puniendo libidinem. Egrediens tamen exteriùs propter verbum Euangelij, cõformabat se suscipientibus ipsum in qualitate ciborum: cùm tamen ad interiora regressus, districtè seruaret rigidam abstinentię parcitatem. Sicq; seipsum austerum sibi, humanum proximo, subiectum Euangelio Christi per omnia reddens, non solùm abstinendo, verumetiam manducando præbebat ædificationis exemplum. Nuda humus, vt frequentiùs, lectus erat lassato corpusculo: & sępiùs, sedens, ligno vel lapide ad caput posito, dormiebat: vnica paupere contectus tunicula, in nuditate Domino seruiebat & frigore.

Gal. 5.

Durissimè castigat corpus suum.

Nuda cubat humo.

Interrogatus aliquandò, quomodò vestitu tam tenui se posset ab hyemalis algoris asperitate tueri? in spiritûs feruore, respondit: Si supernę patriæ flamma per desiderium contegeremur interiùs, frigus istud exteriùs facilè portaremus. Vestis horrebat mollitiem, asperitatem amabat, asserens propter hoc Iohannem Baptistam ore diuino fuisse laudatum. Si quãdò verò in data sibi tunica lenitatem sentiret, chordulis eam contexebat interiùs: quia non in casulis pauperum, sed in palatijs principum, iuxta veritatis verbum, vestimentorum dicebat requirendam esse mollitiem. Experientia enim certa didicerat, dęmones asperitate terreri, deliciosis aũt & mollibus vestibus ad tentandũ fortiùs animari. Vndè cùm nocte quadam propter infirmitatẽ capitis & oculorũ, pręter solitũ morẽ ceruical de pluma positum haberet ad caput, dæmon in illud ingressus, ipsum vsq; ad horam matutinalem inquietatum, multimodè à sanctæ orationis studio perturbauit, donèc vocato socio puluinar cum dęmonio fecit extra cellulam longiùs exportari. Egressus autem cum puluinari frater de cella, membrorum omnium vires amisit & vsum, quousquè ad vocem sancti patris, hoc cognoscẽtis in spiritu, vigor pristinus cordis & corporis sibi fuit plenariè restitutus.

Mat. 11.

Aspera delectat veste.

Rigidus in disciplina, super custodiam suam stabat, curam permaximam gerens de vtriusque hominis puritate seruãda. Quapropter circa conuersionis suę primordia, tempore hyemali in foueam glacie plenam seipsum plerunquè mergebat, vt & domesticum sibi hostem perfectè subigeret, & candidum vestimentum pudoris, à voluptatis incendio præseruaret. Tolerabilius viro spirituali fore incomparabiliter asserebat, magnum sustinere frigus in carne, quàm ardorem carnalis libidinis vel modicùm sentire in mente. Cùm autem apud eremum de Sarthiano, nocte quadam orationi vacaret in cellula, vocauit eum hostis antiquus tertiò, dicens: Francisce, Francisce, Francisce. Cui cùm quid quęreret, respondisset, fallaciter ille subiungit: Nullus est in mundo peccator, cui, si conuersus fuerit, non indulgeat Deus: sed quicunq; semetipsum pœnitentia dura necauerit,

Mergit se crebrò in aquã congelatam.

misericordiam non inueniet in æternum. Statim vir Dei per reuelationem cognouit hostis fallaciam, quomodò nisus fuerit eum ad tepida reuocare. Nam hoc sequens indicauit euentus. Continuò enim post hoc ad insufflationem illius, cuius halitus prunas ardere facit, grauis ipsum carnis tentatio apprǣhēdit. Quam vt pręsensit castitatis amator, deposita veste, chorda cœpit se verberare fortissimè: Eià, inquiens, frater asine, sic te decet manere, sic subire flagellum. Tunica religioni deseruit, sanctitatis signaculum pręfert: furari eam libidinoso non licet. Si quò vis pergere, perge. Insupèr & mirãdo feruore spiritûs animatus, aperta cella foràs exiuit in hortum, & in magnam demergens niuem corpusculum iam nudatum, septem ex ea plenis manibus cœpit compingere massas: quas sibi proponens, suo sic exteriori homini loquebatur: Ecce, inquit, hæc maior vxor tua est: quatuor istæ, duo filij, & duæ filiæ: reliquę duæ seruus & ancilla, quos ad seruiendum habere oportet. Festina igitur omnes induere, quoniam frigore moriuntur. Si verò eorum multiplex solicitudo molestat, vni Domino solicitè serui. Ilicò tentator victus abscessit, & vir sanctus cum victoria in cellam redijt: quia dum benè pœnaliter arsit foris, ardorem interiùs sic extinxit libidinis, vt deincèps tale aliquid minimè sentiret. Quidam autem frater, qui tunc orationi vacabat, hæc omnia, luna clariùs incedente, prospexit. Comperto vir Dei, quòd hæc ille nocte vidisset, referans ei tentationis processum, præcepit vt quandiù ipse viueret, nulli viuenti rem, quam viderat, propalaret.

Fallacia dęmonis. Iob 41. Egregiè in se ardorem libidinis cõpescit.

Non solùm autem mortificari debere docebat vitia carnis, & eius incentiua frenari, verùm etiam exteriores sensus, per quos mors intrat ad animam, summa vigilantia custodiri. Mulierum familiaritates, colloquia & adspectus, qui multis sunt occasio ruinæ, solicitiùs euitari iubebat, asserens per huiusmodi debilem frangi, & fortem sæpè spiritum infirmari. Harum contagionem euadere conuersantem cum eis, nisi probatissimũ virum, tam facile dixit, quàm iuxta scripturam, in igne ambulare, & non comburere plantas. Siquidem ipse adeò auerterat oculos suos, nè huiusmodi vanitatem viderent, quòd (sicut aliquandò socio dixit) quasi nullam cognoscebat in facie. Non enim securum esse putabat, earum formarum introrsùs haurire imagines, quę possunt aut edomitæ carnis resuscitare igniculum, aut pudicę mentis maculare nitorem. Asserebat etiam friuolum esse mulieris colloquium, excepta sola confessione, vel instructione breuissima, iuxta quod & saluti expedit, & congruit honestati. Quę sunt, inquit, religioso cum muliere tractanda negocia, nisi cùm sanctam pœnitentiam, vel melioris vitæ consilium religiosa petitione deposcit? Ex nimia securitate minùs cauetur hostis: & diabolus si de suo capillum potest habere in homine, citò excrescere facit in trabem.

Sensus custodiendi. Fœminæ vitandæ. Prou. 6.

Ocium autem omnium malarum cogitationum sentinam, docebat summoperè fugiendum, exemplo demonstrans, rebellem carnem & pigrã, disciplinis continuis & fructuosis laboribus esse domandam. Vndè corpus suum fratrem asinum appellabat, tanquàm laboriosis supponendum oneribus, crebris cędendum flagellis, & vili pabulo sustentandum. Si quem verò cernebat ociosum & vagum, aliorum velle manducare labores, fratrem muscam nominandum censebat, eò quòd talis nihil boni faciens, sed benefacta inficiens, vilem & abominabilem se omnibus reddat. Propter quod dixit aliquandò: Volo fratres meos labore exercitari, nè ocio dediti, per illicita corde aut lingua vagentur. Euangelicũ siquidẽ volebat à fratribus obseruari silentium, vt videlicet ab omni ocioso verbo omni tempore abstinerent solicitè, tanq̃ reddituri in die iudicij de huiusmodi rationem. Sed & si quem inuenisset fratrem verbis assuetum inanibus, acriter arguebat, taciturnitatem modestam, & puri cordis affirmans custodiam, & non modicam esse virtutem, pro eo, quòd mors & vita fore dicuntur in manibus linguę, non tam ratione gustûs, quàm ratione loquelæ.

Ociũ summoperè cauendum. Silentium Euangelicũ. Mat. 12. Prou. 18.

Licèt autem pro viribus ad vitam austeram fratres induceret, non tamen ei placebat districtionis seueritas, quæ pietatis non induit viscera, nec est discretionis sale condita. Cùm enim quadam nocte vnus ex fratribus præ nimietate abstinẽtiæ admodùm fame cruciatus, nullam posset habere quietem, intelligeretque pius pastor oui suæ imminere periculum, vocauit fratrem, apposuit panem, & vt ruborem illi tolleret, cœpit ipse prior comedere, eumque ad manducandũ dulciter inuitare. Deposuit frater verecũdiam, sumpsit cibum, gauisus quamplurimùm, q̃ per circunspectã condescensionẽ pastoris, & corporis euasisset dispendium, & nón modicum accepisset ædificationis exemplum.

Non placet ei immoderata vitæ asperitas.

emplum. Manè facto, fratribus conuocatis in vnum, vir D E I referens quod acciderat nocte, prouida commonitione ſubiunxit: Sit vobis, fratres, non cibus, ſed charitas in exemplum. Docuit inſupèr eos diſcretionem ſequi, vt aurigam virtutum, non eam quã caro ſuadet, ſed quam edocuit Chriſtus, cuius ſacratiſſimam vitam expreſſum conſtat eſſe perfectionis exemplar. Et quoniam agnum ſine macula Chriſtum Crucifixum non eſt poſſibile homini, carnis infirmitate circũdato, ſic perfectè ſectari, quin aliquas contrahat ſordes, ideò documẽto certo firmabat eos, qui pfectioni vitæ vigilãter intẽdunt, quotidianis debere ſe lachrymarũ emũdare fluetis. Licèt enim iã eſſet adeptus cordis & corporis puritatẽ mirabilẽ, nõ ceſſabat tamẽ lachrymarũ imbribus iugiter oculos expiare mẽtales, corporeorum luminum non ponderando iacturã. Cùm enim ex continuo fletu infirmitatẽ oculorũ incurriſſet grauiſſimã, ſuadẽte ſibi medico, quòd abſtineret à lachrymis, ſi corporei visûs cęcitatem vellet effugere, vir ſanctus reſpondit: Non eſt, frater medice, ob amorem luminis, quod habemus commune cum muſcis, viſitatio lucis ęternę repellenda vel modicùm: quia nõ ſpiritus propter carnem, ſed caro propter ſpiritum beneficium lucis accepit. Malebat ſiquidem corporalis visûs lumen amittere, quàm lachrymas, quibus oculus mundatur interior, vt Deum videre valeat, repreſſa deuotione ſpiritûs, impedire.

Diſcretio virtutum auriga.

Perpetuis lachrymis oculos valdè lædit.

Cùm autem ſemèl daretur conſilium à medicis, & inſtanter ſuaderetur à fratribus, vt pateretur ſibi per remedium ſubuenire cocturæ, humiliter vir D E I aſſenſit, quia ſalutiferum hoc, ſimul & aſperum eſſe cernebat. Vocatus itaque venit chirurgicus, inſtrumentum ferreum igni ſummittens ad faciendam cocturam. At Chriſti ſeruus corpus iam horrore concuſſum confortans, ſicut amicum, cœpit ignem alloqui, dicens: Mi frater ignis, prę cæteris rebus æmulandi decoris, virtuoſum, pulchrum & vtilem te creauit altiſſimus: eſto mihi hac hora propitius, eſto curialis. Precor magnum Dominum, qui te creauit, vt tuum mihi calorem temperet, quò ſuauiter vrentem valeam ſuſtinere. Oratione finita, contra igne candeſcens ferreum inſtrumentum ſignum Crucis edidit, ac deincèps intrepidus perſiſtebat. Profundatum eſt crepitans ferrum in tenera carne, & ab aurę vſque ad ſupercilium coctura protracta. Quãtum irrogauerit ignis ille dolorem, vir ipſe ſanctus expreſſit: Laudate, inquit ad fratres, altiſſimum: quia verè dico vobis, nec ignis ardorem ſenſi, nec carnis vllum dolorem. Et conuerſus ad medicum: Si non eſt, inquit, caro benè decocta, imprime iterùm. Expertus medicus, in inualida carne virtutem ſpiritûs tam potentem miràtus eſt, & diuinum hoc miraculum extulit, dicens: Dico vobis, fratres, vidi mirabilia hodiè. Quia enim ad tantam deuenerat puritatem, vt caro ſpiritui, & ſpiritus Deo, harmonia mirabili concordarent, diuina ordinatione fiebat, vt creatura creatori ſuo deſeruiens, voluntati & imperio eius mirabiliter ſubiaceret. Alio etiam tempore apud eremum ſancti Vrbani, ſeruo D E I ægritudine grauiſſima laborante, cùm ipſe naturæ defectum ſentiens, vini poculum poſtulâſſet, nihilque de vino, quod ſibi dari poſſet, reſponderetur adeſſe, iuſſit aquam afferri, & allatam ſigno Crucis edito benedixit. Mox vinum efficitur optimum, quod fuerat aqua pura, & quod deſerti loci paupertas non potuit, viri ſancti puritas impetrauit. Ad cuius guſtum tanta protinùs facilitate conualuit, vt ſaporis nouitas, & innouatio ſanitatis, guſtabile ac guſtantẽ ſupernaliter innouantes, perfectam in ipſo expoliationem veteris hominis, & induitionem noui, duplici atteſtatione firmarent.

Candentis ferri nullũ ſentit ardorem.

Nota eximiam puritatem.

Edito Crucis ſigno mutatur aqua in vinum.

Non ſolùm creatura ſeruo Dei ſeruiebat ad nutum, ſed & creatoris vbiquè prouidẽtia condeſcendebat ad placitum. Cùm enim tempore quodam ex multarum infirmitatum concurſu, aggrauato corpore, ad iucunditatem ſpiritûs excitandam, alicuius audiendi ſoni harmoniaci deſiderium habuiſſet, nec id honeſtatis decentia per miniſterium fieri pateretur humanum, affuit Angelorum obſequiũ ad viri ſancti placitum adimplendum. Nocte etenim quadam vigilante ipſo, & meditante de Domino, repentè inſonuit cithara quædam harmoniæ mirabilis & ſuauiſſimæ melodiæ. Non vidèbatur aliquis, ſed tranſitum & reditum citharœdi, ipſa hincindè auditûs volubilitas innuebat. Spiritu in Deum directo, tanta fuit in illo dulciſono carmine ſuauitate perfruitus, vt aliud ſe putaret ſeculum commutâſſe. Hoc & fratres ſibi familiares non latuit, qui per certa frequenter conſpiciebant indicia, eum tam exceſſiuis & crebris conſolationibus à Domino viſitari, vt nec ipſas omninò occultare valeret.

Cithara ei pulſatur diuinitùs.

Alio quoquè tempore, viro Dei prædicationis cauſa inter Lombardiam & Marchiam

am Ternisinam iter agente cum fratre socio iuxta Padum, tenebrosa noctis supervenit obscuritas. Cumque via esset exposita periculis magnis & multis, propter tenebras, fluuium & paludes, dixit socius ad virum sanctum: Ora pater, vt de instantibus periculis liberemur. Cui vir Dei cum fiducia multa respondit: Potens est Deus, si placet suæ dulcedini, tenebrarum effugata caligine, beneficium nobis impēdere lucis. Vix sermonem compleuerat, & ecce tanta lux ilicò cœpit circa eos superna radiare virtute, vt nocte alijs existente obscura, ipsi luce clara viderent non solùm viam, verùm etiam plurima circunquaquè. Cuius lucis ducatu corporaliter directi, & spiritualiter confortati, vsque ad locum hospitij per non modicum viæ spatium cum diuinis hymnis & laudibus incolumes peruenerunt. Perpende quantę fuerit vir iste munditiæ, quantęque virtutis, ad cuius nutum, suum ignis ardorem contemperat, aqua saporem commutat, Angelica prębet melodia solatium, & lux diuina ducatum: vt sic sanctificatis viri sancti sensibus, omnis probetur mundi machina deseruire.

Lux in noctis tenebris cęlitùs ei præstat.

De humilitate & obedientia: & de condescensionibus diuinis sibi factis ad nutum.

Cap. 6.

Sancti viri excellens humilitas.

OMnium virtutum custos & decor humilitas, copiosa virum DEI vbertate repleuerat. In propria quidem reputatione nihil erat, nisi peccator, cùm in veritate speculum esset & splēdor omnimodæ sanctitatis. Super hanc studuit ędificare seipsum, vt sapiens architectus, fundamentum pręiaciens, quod à Christo didicerat. Dicebat propter hoc filium Dei de altitudine sinûs paterni ad nostra despicabilia descendisse, vt tam exemplo quàm verbo Dominus & magister humilitatem doceret. Propterquod studebat tanquàm Christi discipulus, in oculis suis & aliorum vilescere, à summo dictum esse magistro commemorans: Quod altum est apud homines, abominatio est apud Deum. Sed & verbum hoc dicere solitus erat: Quantum homo est in oculis Dei, tantum est, & non plus. Stultum proindè iudicans mundanis extolli fauoribus, gaudebat de opprobrijs, & de laudibus tristabatur. Malebat quidem de se vituperium audire, quàm laudem, sciens ꝙ hoc ad emendandum induceret, illa impenderet ad cadendum. Et ideò sæpè cùm populi merita in eo sanctitatis extollerent, præcipiebat alicui fratri, vt in contrarium verba ipsum vilificantia, suis auribus inculcando proferret. Cumque frater ille, licèt inuitus, eum rusticum, & mercenarium imperitum & inutilem diceret, exhilaratus tam mente quàm facie, respondebat: Benedicat tibi Dominus, fili charissime, quia tu verissima loqueris, & talia filium Petri Bernardonis decet audire. Vt autem se cæteris despicabilem redderet, non parcebat rubori, quin in prædicatione coram omni populo proprios manifestaret defectus.

Luc 16.

Gaudet cōtemptu sui.

Accidit semel, vt infirmitate grauatus, rigorem abstinentiæ pro recuperanda sanitate modicùm relaxaret. Viribus autem corporis vtcunquè resumptis, verus suî contemptor, ad propriæ carnis animatus opprobrium: Non est, inquit, conueniens, vt populus abstinentem me credat, & ego econtrariò carnaliter reficiar in occulto. Surrexit propterea, sanctę humilitatis spiritu inflammatus, & in platea ciuitatis Assisij populo conuocato, solenniter cum fratribus multis, quos secùm adduxerat, maiorem introiuit ecclesiam: funeque ad collum ligato, nudum cum femoralibus solis in oculis omnium se trahi pręcepit vsque ad lapidem, in quo malefactores puniendi consueuerant collocari. Super quē conscendens, licèt quartanarius esset & debilis, acerbi frigoris tempore cum multo vigore animi prędicauit. Audientibusque cunctis, asseruit se non tanquàm spiritualem honorādum fore, quinimmò tanquàm carnalem & glutonem ab omnibus contemnendum. Igitur qui conuenerant, tam ingenti viso spectaculo admirati sunt, & quia ipsius austeritatem iam nouerant, deuotione compuncti, humilitatem eiusmodi magis admirabilem, quàm imitabilem, proclamabant. Licèt aūt id magis videatur portentum fuisse, instàr prophetalis vaticinij, quàm exemplum, tamē verè documentū extitit humilitatis perfectę, quo Christi sectator instruitur trāsitorię laudis pręconium debere contemnere, tumentis quoquè iactantię comprimere fastum, & fraudulentæ simulationis mendacium confutare. Multa quidem in hunc modum sæpiùs faciebat, vt exteriùs tanquàm vas perditum fieret, & sanctificationis spiritum interiùs possideret.

Exemplum summę humilitatis & synceritatis.

Esa.20.

Studebat bona Domini sui arcano pectoris condere, nolens patére gloriæ, quod posset

posset occasio esse ruinæ. Nam sępè cùm beatificaretur à pluribus, verbum huiusmodi proferebat: Filios & filias adhuc habere possem: nolite laudare vt securum. Nemo laudandus, cuius incertus est exitus. Ista quidē, laudantibus: Ad se autem, sic: Latroni si tanta contulisset altissimus, gratior te foret, Frācisce. *En vt retundit superbię tumorem.* Dicebat fratribus sępè: De omni eo, quod peccator potest, nemo sibi debet iniquo applausu blandiri. Peccator, ait, ieiunare potest, orare, plangere, carnemque propriam macerare: hoc solum non potest, Domino scilicet suo esse fidelis. In hoc itaque gloriandum, si suam Domino gloriam reddimus, si fideliter seruientes, ipsi, quicquid donat, adscribimus. Vt autem pluribus modis negociator hic Euangelicus lucraretur, ac totum pręsens tempus conflaret in meritum, non tam præesse voluit, quàm subesse: nec tam pręcipere, quàm parére. *Submittit se alterius voluntati in omnibus* Idcircò generali cedens officio, Guardianum petijt, cuius voluntati per omnia subiaceret. Tam enim vberem asserebat sanctæ obedientię fructum, vt eis, qui iugo ipsius colla submitterent, nil temporis sine lucro transiret. Vndè & fratri, cum quo erat solitus ire, semper obedientiā promittere consueuerat, & seruare. Dixit aliquandò socijs: Inter alia, quę dignanter pietas mihi diuina cōcessit, hanc gratiam contulit, quòd ità diligenter nouitio vnius horæ obedirem, si mihi Guardianus daretur, sicut antiquissimo & discretissimo fratri. Subditus, inquit, pręlatum suum non hominem considerare debet, sed illum, pro cuius est amore subiectus. Quanto enim contemptibilior pręsidet, tanto magis humilitas obedientis placet.

Cùm verò vice quadam quæreretur ab eo, quis esset verus obediens iudicādus, corporis mortui similitudinem pro exemplo proposuit. *Verè obediens quis sit.* Tolle, inquit, corpus exanime, & vbi placuerit, pone. Videbis non repugnare motum, non murmurare situm, non reclamare dimissum. Quòd si statuatur in cathedram, non alta, sed ima, respiciet. Si collocetur in purpura, duplò pallescet. Hic, ait, verus obediens est, qui cur moueatur, non dijudicat: vbi locetur, non curat: vt transmutetur non instat: euectus ad officium, solitam tenet humilitatem: plùs honoratus, plùs reputat se indignum. Dixit aliquandò socio suo: Non mihi videor frater minor, nisi fuero in statu, quem tibi descripsero. Ecce pręlatus existens fratrum, vado ad capitulum, prędico, & commoueo fratres: & in fine dicitur contra me: Non conuenis nobis, quia illiteratus es, elinguis, idiota, & simplex. Tandem eijcior cum opprobrio, vilipensus ab omnibus. Dico tibi, nisi eodem vultu, eadem mentis lætitia, & eodem sanctitatis proposito hæc verba audiero, frater minor nequaquàm sum. Et addebat: In prælatione casus, in laude præcipitium, in humilitate subditi, animę lucrum est. *Nota.* Cur ergò periculis plùs, quàm lucris attendimus, cùm accepimus tempus ad lucrum? Hac igitur de causa humilitatis forma Franciscus fratres suos voluit vocari Minores, & prælatos sui ordinis, dici Ministros: *Franciscani cur Minores dicti.* vt & verbis vterentur Euangelij, quod obseruare promiserat, & ex ipso nomine discerent discipuli eius, quòd ad discendam humilitatem, ad scholas humilis Christi venissent. Magister siquidem humilitatis I E S V S C H R I S T V S, vt informaret discipulos ad humilitatem perfectam, dixit: Quicunque voluĕrit inter vos maior fieri, sit vester minister: & quicunque voluĕrit inter vos primus esse, erit vester seruus. *Mat. 20.* Cùm autem requireret ab eo dominus Hostiensis, ordinis Minorum protector & promotor pręcipuus, qui postmodùm, iuxta quod idem vir sanctus prędixerat, ad summum Pōtificatûs sublimatus honorem, Gregorius Nonus est dictus, vtrùm sibi placeret, quòd fratres sui promouerentur ad Ecclesiasticas dignitates, respondit: Domine, minores ideò vocati sunt fratres mei, vt maiores fieri nō pręsumant. Si vultis, ait, vt faciant fructum in Ecclesia Dei, tenete illos, & conseruate in statu vocationis eorum, & ad pręlationes Ecclesiasticas nullatenùs ascendere permittatis.

Et quoniam humilitatem tam in se, quàm in subditis, cunctis pręferebat honoribus, amator hominum Deus altioribus ipsum dignum iudicabat fastigijs, secundùm quod vni fratri, viro virtutis & deuotionis pręcipuæ, visio cælitùs ostensa monstrauit. *Visio cuiusdam sancti fratris.* Cùm enim esset in comitatu viri D E I, & vnà cum ipso in quadam ecclesia deserta feruenti oraret affectu, in ecstasi factus, vidit inter multas in cælo sedes vnam præ cęteris digniorem, preciosis ornatam lapidibus, & omni gloria refulgentem. Miratus intrà se præcelsi refulgentiam throni, anxia cœpit cogitatione perquirere, quis ad illum deberet assumi. Audiuit inter hęc vocem dicentem sibi: Sedes ista vnius de ruentibus fuit, & nunc humili seruatur Francisco. Reuersus demùm frater ad se

ab

ab orationis excessu, virum beatum exteriùs prodeuntem solito fuit more sequutus.
Cumque incedentes per viam de Deo inuicèm loquerentur, frater ille visionis suæ non
En q̄d tantus vir de se senserit. immemor, solerter ab eo quæsiuit, quid de seipso sentiret. Ad quem humiliter Christi
seruus: Videor, ait, mihi maximus peccatorum. Cui cùm frater diceret exaduersò, quòd
hoc non posset sana conscientia dicere, nec sentire, subiunxit: Si quantumcunquè sceleratum hominem tanta fuisset Christus misericordia prosequutus, arbitror sanè, quòd
multo quàm ego, gratior esset. Cõfirmatus fuit frater, ex tam admirabilis humilitatis au-
Mat.23. ditu, de veritate visionis ostensæ, Euangelio sacro testante cognoscens, quòd ad excellentiam gloriæ, de qua superbus eijcitur, verè humilis exaltetur.

Alio quoquè tempore, cùm in deserta quadam oraret ecclesia in prouincia Massę apud montem Casalem, intellexit per spiritum sacras ibidèm remãsisse reliquias. Quas cùm longo iam tempore defraudatas honorificentia debita, non sine mœrore conspiceret, præcepit fratribus, vt eas cum reuerentia deferrent ad locum. Sed cùm, poscente causa, discessisset ab eis, mandati patris immemores filij, obedientiæ meritum neglexe-
Nota de sanctis religjs. runt. Die verò quadã, cùm sacra celebrare vellent mysteria, superiori altaris operimento submoto, ossa pulcherrima & redolentia nimìs non sine admiratione reperiunt, intuentes reliquias, quas non hominis manus, sed Dei virtus attulerat. Reuersus paulò pòst vir Deo deuotus, diligenter cœpit exquirere, si quod de reliquijs mandauerat, esset impletum. Verùm neglectæ obedientiæ culpam fratres confitentes humiliter, cum pœna veniam meruerunt. Et ait vir sanctus: Benedictus Dominus Deus meus, qui per seipsum impleuit, quod vos facere debuistis. Considera diligenter diuinę prouidentiæ curam circa puluerem sanctorum, & humilis Frãcisci excellentem in oculis Dei perpende virtutem. Nam cuius iussis non páruit homo, votis obediuit Deus.

Quodam tempore deueniens Imolam, ciuitatis Episcopum adijt, humiliterque poposcit, vt cum ipsius beneplacito possit populum ad prędicationem vocare. Cui Episcopus durè respondens, Sufficit, inquit, frater, quòd ego prædicem populo meo. Inclinauit caput verus humilis, & forás egressus, post modicam horam regreditur intrò. A quo cùm Episcopus quasi turbatus requireret, quid iteratò petere vellet, humili tam
Episcopum mira humilitate vincit. corde, quàm voce respondit: Domine, si pater filiũ vno repulerit ostio, alio sibi reintrandum est. Humilitate victus Episcopus, alacri vultu eum amplexus est, dicens: Tu & oẽs fratres tui decæterò in Episcopatu meo generali mea licentia prędicetis: quia illud humilitas sancta promeruit.

Contigit ipsum aliquandó Aretium deuenire, cùm tota ciuitas intestino bello quassata, propinquum sui minabatur excidium. Hospitatus verò in suburbio, vidit supra ciuitatem exultantes dæmones, ac perturbatos ciues, ad cædem mutuam succendentes. Vt autem seditiosas illas effugaret aëreas potestates, fratrẽ Syluestrum, columbinę simplicitatis virum, quasi pręconem pręmisit, dicens: Vade ante portam ciuitatis, & ex parte Dei omnipotẽtis dęmonibus in virtute obedientię pręcipe, vt exeant festinanter. Acce-
Aretium redit à seditione ad pacẽ. lerat verus obediens patris iussa perficere, & pręoccupans in laudibus faciem Domini, ante portam ciuitatis cœpit clamare valenter: Ex parte omnipotentis Dei, & iussu serui eius Francisci, procùl hinc discedite dæmones vniuersi. Redit ad pacẽ cõtinuò ciuitas, & ciuilitatis in se iura ciues omnes cum magna tranquillitate reformãt. Expulsa quippe dæmonum furibunda superbia, quę ciuitatem illam velut obsidione vallauerat, superueniens sapientia pauperis, videlicet Francisci humilitas, pacem reddidit, vrbemque saluauit. Humilis enim obedientiæ ardua promerente virtute, super spiritus illos rebelles atque proteruos tam potestatiuum fuerat assequutus imperium, vt & ipsorum feroces proteruias premeret, & importunas violentias propulsaret. Fugiunt quidem super-
2.Cor.12. bi dæmones excelsas virtutes humilium, nisi cùm interdũ ad humilitatis custodiam diuina eos clementia colaphizari permittit: sicut & Paulus Apostolus de seipso scribit, & Franciscus experimento probauit. Rogatus enim à domino Leone Cardinali sanctæ
Flagellatur à dęmonibus. Crucis, vt secùm aliquantulùm moraretur in vrbe, acquieuit humiliter ob ipsius reuerẽtiam & amorem. Prima igitur nocte cùm post orationem vellet quiescere, superuenẽrunt dęmones, in Christi militem atrociter insurgẽtes. Quẽ cùm diù verberâssent ac durè, ad vltimum quasi semineceem reliquerunt. Discedentibus illis, socius vocatus aduenit. Cui cùm vir Dei, rei narrâsset euentum, subiungens ait: Credo frater, quòd dæmones, qui nihil possunt, nisi quantùm prouidentia superna disponit, ideò in me nunc tam

fero-

ferociter irruerunt, quia non bonam spem pręfert mansio mea in curia magnatorum. Fratres mei, qui in locis pauperculis commorãtur, audientes me cum Cardinalibus esse, suspicabuntur forsitan implicari mundanis, efferri honoribus, & delicijs abundare. Ideò melius iudico, eum qui ponitur in exemplum, fugere curias, & humiliter inter humiles in locis conuersari humilibus, vt sustinentes penuriam, fortes efficiat similia sustinendo. Veniunt ergò manè, & humili excusatione proposita, valefaciunt Cardinali. Abhorrebat nempe vir sanctus superbiam, omnium malorum originem, & inobedientiam ipsius pessimam prolem, sed non minùs humilitatem pœnitentiæ acceptabat.

Accidit semèl, vt eidem præsentaretur quidam frater, qui contra legem obedientiæ aliquid fecerat, disciplina iustitiæ corrigendus. Videns autem vir Dei fratrem illum per signa euidentia veraciter esse compunctum, ad indulgendum ei amore fuit humilitatis inductus. Nè tamen facilitas veniæ, incẽtiuum esset alijs delinquendi, iussit ablatum fratri caputium, in medio flammarum proijci, vt omnes aduerterent, quanta qualique vindicta, offensa sit inobedientiæ percellenda. Cumque per moram caputium fuisset in medio ignis, pręcepit ipsum flammis detrahi, reddique fratri humiliter pœnitenti. Mirabile dictũ. Extrahitur caputium de medio flammarum, nullum habens adustionis vestigium: sicque factum est, vt hoc vno Deus miraculo & sancti viri virtutem, & humilitatem pœnitentiæ commendaret. Dignè itaq; sectanda est Francisci humilitas, quæ tam mirã in terris etiam dignitatem obtinuit, vt Deum inclinaret ad votum, & hominis immutaret affectum, dęmonum proteruitatem suo iussu propelleret, & flammarum voracitatem solo nutu refrenaret. Reuerà hæc est, quæ possessores suos exaltans, dum omnibus reuerentiam exhibet, ab omnibus promeretur honorem.

Humanus est erga pœnitentes. *Nota miraculum.* *Humilitatis vis.*

De amore paupertatis, & mira suppletione defectuum. *Cap. 7.*

INter cętera charismatum dona, quæ à largo datore Franciscus obtinuit, prærogatiua quadam speciali promeruit, in diuitias simplicitatis excrescere per altissimæ paupertatis amorem. Hanc filio Dei vir sanctus familiarem attendens, & iam quasi toto orbe repulsam, charitate sic studuit desponsare perpetua, quòd non solùm pro ea patrem matremq; reliquit, verumetiam quæ habere potuit, vniuersa dispersit. Nemo tam auri, quàm ipse cupidus paupertatis: nec thesauri custodiẽdi solicitior vllus, qũàm iste huius Euangelicæ margaritæ. In hoc præcipuè suus offendebatur adspectus, si quicquam videret in fratribus, quod paupertati non per omnia consonaret. Reuerà ipse à principio religionis vsque ad mortem, tunica, chordula, & femoralibus diues, ijs cõtentus fuit. Christi Iesu paupertatem & matris frequẽter cũ lachrymis reuocabat ad mentem, indè hanc virtutem asserens esse reginam, quia in rege regum, & in regina matre ipsius tam præstanter effulsit. Nam & fratribus in conclaui quęrentibus, quę virtus magis amicum redderet Christo, quasi secretum sui cordis aperiens, respondebat: Paupertatem noueritis fratres, spiritualem viam esse salutis, tanquàm humilitatis fomentum, perfectionisque radicem, cuius est fructus multiplex, sed occultus. Hæc enim est Euangelici agri thesaurus absconditus, pro quo emendo vendenda sunt omnia, & quæ vendi non possunt, illius comparatione spernẽda. Ad huius, inquit, culmen qui cupit attingere, non solùm mundanæ prudentiæ, verumetiam literarum peritię renunciare quodammodò debet, vt tali expropriatus possessione, introëat in potentias Domini, & nudum se offerat brachijs Crucifixi. Nequaquàm enim seculo perfectè renunciat, qui proprij sensûs loculos intrà cordis arcana reseruat.

Admirabile studiũ paupertatis. *Paupertas, virtutum regina.* *Mat. 13.*

Sępè verò de paupertate sermonem faciens, ingerebat fratribus Euangelicum illud: Vulpes foueas habent, & volucres cęli nidos: filius autem hominis non habet, vbi caput suum reclinet. Propter quod docebat fratres, vt pauperum more pauperculas casulas erigerent, quas non habitarent vt proprias, sed sicut peregrini & aduenæ alienas. Leges nanq; peregrinorum esse dicebat, sub alieno colligi tecto, sitire ad patriam, pacificè pertransire. Mandabat dirui aliquandò domos erectas, aut fratres exindè amoueri, si aliquid in eis perciperet, quod ratione appropriationis vel sumptuositatis contrariũ esset Euãgelicæ paupertati. Hanc sui dicebat ordinis fundamentum, cui substrato primariè sic omnis structura religionis innititur, vt ipsius firmitate firmetur, & euersione funditùs euertatur. Docebat proindè, sicut reuelatione didicerat, sacræ religionis ingressum ab

Luc. 9.

illo fore inchoandum Euangelico verbo: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes,& da pauperibus.Ideoque non nisi expropriatos,& nihil penitùs retinentes admittebat ad Ordinem,tum propter verbum sancti Euangelij, tum etiam, nè forent in scandalum loculi reseruati.

Matt.19.

Vndè in Marchia Anconitana cuidam petenti ad Ordinem recipi, verus pauperum Patriarcha respondit: Si vis Christi pauperibus iungi,pauperibus tua distribue.Quo audito,perrexit homo,& ductus amore carnali,sua suis reliquit, nihil pauperibus. Verùm cùm hoc, illo referente, vir sanctus audisset, dura cum increpatione feriens, dixit: Vade viam tuam frater musca, quoniam nondùm existi de domo & cognatione tua: consanguineis tuis tua dedisti,& defraudâsti pauperes:dignus non es pauperibus sociari. Incepisti à carne,ruinosum fundamentum spirituali fabricæ collocâsti.Rediit animalis homo ad suos, & repetijt sua: quæ pauperibus relinquere nolens, virtutis propositum citiùs dereliquit.

Alio quoquè tempore cùm in loco sanctæ Mariæ de Portiuncula,tanta esset inopia, quòd non posset hospitibus fratribus superuenientibus secundùm necessitatis exigentiam prouideri,adijt virum Dei Vicarius suus,allegans penuriam fratrum,& petens vt intrantium nouitiorum res aliquas reseruare liceret, ad quas expendendas recurrere possent fratres tempore opportuno. Ad quem vir sanctus, superni consilij non ignarus, Absit,inquit,à nobis,frater charissime,vt pro quouis homine impiè agamus in regulã. Mâlo te altare virginis gloriosæ nudare, cùm necessitas id requirit: quàm cõtra paupertatis votum,& obseruantiam Euangelij aliquid vel modicum attentare. Gratius enim habebit beata virgo, sancti Euangelij perfectè seruato consilio, suum altare detegi, quàm altari suo ornato,filij sui promissum consilium prætermitti.

Transiens autem quodam tẽpore vir Dei cum suo socio per Apuliam iuxta Barrum, inuenit in via bursam magnam,quasi plena esset denarijs, tumescentem, quam vsitato vocabulo Fundam appellant.Monetur à socio pauper Christi,& instanter inducitur, vt bursa tollatur è terra,& pecunia pauperibus erogetur..Renuit homo Dei,commentum affirmans fore diaboli in bursa inuenta:& fratrem non suadere rem meriti, sed peccati, aliena scilicet surripere ac donare. Recedunt de loco,festinant iter perficere cœptũ.Sed nondùm quiescit frater,vacua pietate delusus,virum Dei molestans, quasi quide releuanda pauperum penuria non curaret.Acquieuit tandèm vir mitis redire ad locum, nõ vt fratris voluntatem perficeret,sed vt detegeret diabolicam fraudem.Reuersus est ergò ad fundam cum fratre,& iuuene quodam,qui erat in via,Oratione præmissa,iubet socio illam leuare.Tremefactus frater obstupuit,diabolicum iam præsentiens monstrum:propter obedientiæ tamen sanctæ mandatum,dubietatem abigens cordis,manum extendit ad bursam. Et ecce serpens non modicus de bursa exiliens, simulque cum ipsa subitò euanescens,diabolicam deceptionem fratri monstrauit. Hostilis itaque versutiæ deprehensa fallacia,dixit vir sanctus ad socium: Pecunia seruis Dei,ô frater,nihil aliud est, quàm diabolus & coluber venenosus.

Diabolus in crumena latitans,frustrà nititur imponere viro Dei.

Accidit post hæc quoddam mirabile viro sancto,dum se ad ciuitatem Senensem,causa exigente, transferret.Tres quidem mulieres paupercula, statura, ætate,ac facie per omnia similes,in quadam ei magna planitie inter Campilium & sanctum Quiricum occurrerunt,nouum salutationis munusculum ei offerentes: Benè veniat,inquiunt,domina paupertas.Quo audito,verus paupertatis amator indicibili repletus est gaudio, vtpotè qui nihil in se salutandum ab hominibus tam libenter haberet, quàm quod illæ decreuerant.Subitò disparentibus illis,considerantes fratres socij tam admirabilem in eis similitudinem salutationis,occursûs & disparentiæ nouitatem, mysticũ aliquid designari circa virum sanctum, nõ irrationabiliter perpẽderunt.Sanè per illas tres,vt videbatur, mulieres pauperculas,sic vniformi facie occurrẽtes,sic salutantes insolitè,sic subitò disparentes, Euangelicæ perfectionis formositas, quantùm ad castitatem scilicet, obedientiam & paupertatem,satis conuenienter ostenditur in viro Dei pari forma perfectè fulsisse:licèt gloriari prælegerit in priuilegio paupertatis,quam modò matrem, modò sponsam,modò dominã nominare solebat.In hac cæteros cupiebat excedere,qui ex ipsa didicerat inferiorem se omnibus reputare.Si quandò pauperiorem se quempiam secundùm exteriorem habitum cerneret,semetipsum protinùs arguens, excitabat ad simile, tanquàm si æmula paupertate concertans,vinci se timeret in illo. Accidit enim,vt pau-

Eximius in beato viro zelus altissimæ paupertatis.

perculum quendam obuium haberet in via. Cuius cùm nuditatem adſpiceret, compunctus corde, lamentabili voce dixit ad ſocium: Magnam verecundiam intulit nobis huius inopia: quia nos pro magnis diuitijs paupertatem elegimus, & ecce magìs relucet in iſto.

Propter ſanctę paupertatis amorem, omnipotentis Dei famulus eleemoſynis oſtiatìm quęſitis vtebatur multo libentiùs, quàm oblatis. Si quandò enim inuitatus à magnis perſonis, menſis eſſet profuſioribus honorandus, priùs per propinquas vicinorum domos panum fragmēta petebat, ac deindè ſic ditatus inopia, diſcumbebat. Et cùm aliquandò id feciſſet, inuitatus à Domino Hoſtienſi, qui pauperem Chriſti pręcipuo complexabatur affectu, conquerenti Epiſcopo, quòd ſuo derogâſſet honori, vtpotè qui in eius comeſturus domo, pro eleemoſynis iſſet, ſeruus Dei reſpondit: Magnum, mi Domine, vobis honorem exhibui, dum maiorem Dominum honoraui: ſiquidem beneplacitum eſt Domino in paupertate, & ea maximè, quæ voluntaria pro Chriſto mendicitas eſt. Hanc dignitatem regalem, quam pro nobis Dominus I E S V S egenus factus aſſumpſit, vt ſua nos ditaret inopia, ac verè pauperes ſpiritu, regni cælorum reges 2. Cor. 8.
inſtitueret & hæredes, nolo relinquere pro feudo diuitiarum falſarum, nobis ad horam concesso.

Nonnunquàm fratres ad petendum eleemoſynam hortans, verbis vtebatur huiuſmodi: Ite, inquit, quoniam hac nouiſſima hora fratres Minores commodati ſunt mūdo, vt electi in eis impleant, vndè à iudice commendentur, illud audientes ſuauiſſimū verbum: Quandiù feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Iucundum proin- Mat. 25.
dè dicebat, ſub fratrū Minorum titulo mendicare, quem in retributione iuſtorū Euangelicæ veritatis magiſter ore ſuo tam ſignanter expreſſit. In feſtis quoquè præcipuis, vbi opportunitas aderat, mendicare ſolitus erat, dicens, in ſanctis pauperibus propheticum illud impleri: Panem Angelorum manducauit homo. Illum ſanè panem Angeli- Pſal. 77.
cum eſſe dicebat, quem pro Dei petitum amore, & beatis ſuggerentibus Angelis, pro ipſius charitate largitum, ſancta paupertas colligit oſtiatìm. Vndè cùm ſemèl die ſancto Paſchæ moram faceret in eremitorio quodam, adeò ab hominum habitatione remoto, quòd commodè mendicare non poſſet, memor illius, qui diſcipulis euntibus in Emaus Luc. 24.
ipſo die in ſpecie peregrini apparuit, ab ipſis fratribus eleemoſynam petijt, vt peregrinus & pauper. Quam cùm accepiſſet humiliter, ſacris eos informauit eloquijs, quòd tranſeuntes per mundi deſertum tanquàm peregrini & aduenæ, veríque Hebræi, Paſcha Domini, hoc eſt, tranſitum ex hoc mundo ad patrem, in paupertate ſpiritûs continuè celebrarent.

Et quoniam in petendis eleemoſynis non quæſtûs agebatur cupidine, ſed ſpiritûs libertate, pater pauperum Deus ſpecialem de ipſo curam gerere videbatur. Accidit enim, vt infirmitate grauatus Domini ſeruus in loco Noceriæ, reduceretur Aſſiſium per ſolennes nuncios, ad hoc Aſſiſinatis populi deuotione tranſmiſſos. Qui Chriſti famulum deducentes, ad villam quandam deuenerunt pauperculam, nomine Sathianum, vbi cùm fames & hora cibum expeterēt, euntes & nihil inuenientes venale, vacui redierūt. Nūmos vo-
Ad quos vir ſanctus: Ideò nihil inueniſtis, quia plùs in muſcis veſtris, quàm in Domino cat muſcas.
confiditis. Muſcas nempè denarios vocauit. Sed reuertimini, ait, per domos quas circuiſtis, & amorem Dei offerentes pro precio, humiliter eleemoſynam poſtulate. Nec falſa id æſtimatione verecundum puteris aut vile, quoniam vniuerſa in eleemoſynam poſt pec Mendicando
catum dignis & indignis eleemoſynarius ille magnus largiflua pietate conceſſit. Depo- obtinet,
nunt erubeſcentiam milites, & eleemoſynā ſpontè petentes, plura pro Dei amore, quàm quod pecu-
denarijs emunt. Siquidem diuino nutu corde compuncti pauperes incolæ, non ſolùm nia non po-
ſua, ſed & ſeipſos liberaliter obtulerunt. Sicque factum eſt, vt inopiam, quam pecunia re- tuit.
leuare non poterat, Franciſci pauperies ſuppleret.

Tempore quo infirmus iacebat in eremitorio prope Reate, medicus quidam opportuno eum frequentabat officio. Cùm autem Chriſti pauper impotens eſſet ad repēdendam mercedem labori condignam, liberaliſſimus Deus, nè ipſum ſine præſenti remuneratione dimitteret, pium eius obſequium hoc nouo beneficio vice pauperis compenſauit. Huius enim medici domus, quam tunc temporis ex omni lucro ſuo de nouo conſtruxerat, parietum patula ſciſſione è ſummo vſque deorsùm, adeò de proximo minabatur ruinam, quòd non videbatur per humanę artis induſtriam poſſibile, ipſius caſui ob-

Pauci capilli eius, rė efficiūt admirandam.

uiare. Ipse verò de sancti viri meritis plenè confidens, cum magnæ fidei deuotione petiit à socijs eius aliquid sibi concedi, quod idem vir Dei manibus contrectâsset. Cùm igitur modicum de capillis ipsius multa precum obtentum instantia, posuisset de serò intrà muri scissuram, manè consurgens, tanta inuenit apertura illam soliditate conclusam, vt nec reliquias ibi positas posset extrahere, nec scissuræ prioris vestigium aliquod inuenire. Factumque est, vt qui ruinoso corpusculo serui Dei sedulè ministrârat, ruituræ domûs propriæ periculo præcaueret.

Alio quoquè tempore vir Dei ad quandam eremum transferre se volens, vt ibi liberiùs contemplationi vacaret, quia debilis erat, cuiusdam viri pauperis vectabatur asello. Cumque diebus æstiuis famulum Christi sequendo vir ille mõtana conscenderet, asperioris & longioris viæ itinere fatigatus, nimioque sitis ardore deficiens, instanter cœpit clamare post sanctum: En morior, inquit, siti, nisi poculi alicuius beneficio refocillet. Absque mora vir Dei prosiliuit de asino, & fixis in terra genibus, palmas tetendit in cælum, orare non cessans, donèc se intellexit auditum. Oratione tandèm finita: Festina, inquit viro, ad petram, & illic aquam viuam inuenies, quam tibi hac hora misericorditer Christus de lapide bibendam produxit. Stupenda Dei dignatio, quæ seruis suis tam faciliè se inclinat. Bibit sitiens homo aquam de petra orantis virtute, & poculum hausit de saxo durissimo. Aquæ decursus ibidèm antè non fuit, nec, vt est diligenter quęsitum, deinceps potuit inueniri.

Ex petra suis precibus producit aquam.

Qualiter autem per merita sui pauperis Christus multiplicauerit cibos in mari, cùm suo sit loco inferiùs adnotandum, hoc tantùm commemorâsse sufficiat, quòd de eleemosyna modica sibi collata, nautas à famis & mortis periculo per dies plurimos liberauit: vt ex hoc liquidò possit aduerti, quòd omnipotentis Dei famulus, sicut in eductione aquę de petra, cõformis extitit Moysi: sic in multiplicatione victualium, Eliseo. Procùl igitur à pauperibus Christi diffidentia omnis abscedat. Si enim paupertas Francisci adeò copiosæ sufficientiæ fuit, vt subuenientiam cibi defectûs tam mira virtute suppleret, quòd nec cibus, nec potus, nec domus deesset, cùm pecuniæ, & artis, & naturæ facultas defecerat: multo magis illa merebitur, quæ vsitato diuinæ prouidentiæ ordine communiter conceduntur. Si, inquam, petræ siccitas ad pauperis vocem abundans poculũ sitienti propinauit pauperculo, nil iam inter omnia suum denegabit obsequium his, qui pro authore omnium omnia reliquerunt.

Exod. 17. 4. Reg. 4.

De pietatis affectu, & quomodò ratione carentia, videbantur erga ipsum affici. Cap. 8.

1. Tim. 4.

Pietas vera, quæ secundùm Apostolum ad oĩa valet, adeò cor Francisci repleuerat ac penetrauerat, vt totum videretur seruũ Dei in suum dominiũ vendicâsse. Hęc est, quæ ipsum per deuotionem sursùm agebat in Deum, per compassionẽ transformabat in Christum, per condescensionem inclinabat ad proximum, & per vniuersalem conciliationem ad singula, refigurabat ad innocentię statum. Cumque per hãc piè moueretur ad omnia, specialiter tamen animas, Christi Iesu sanguine preciosо redemptas, cùm cerneret inquinari aliqua sorde peccati, tanta miserationis teneritudine deplorabat, vt eas tanquàm mater in Christo quotidiè parturiret. Et hoc penès ipsum causa pręcipua venerandi verbi Dei ministros, quòd semen fratri suo defuncto, Christo videlicèt pro peccatoribus Crucifixo, per ipsorum cõuersionem & pia solicitudine suscitent, & solicita pietate gubernent. Istiusmodi miserationis officium patri misericordiarum omni sacrificio firmabat acceptius, maximè si studio fuerit perfectæ charitatis impensum, vt ad id laboretur magis exemplo, quàm verbo: magis lachrymosa prece, quàm loquaci sermone. Plangendum proindè dicebat pręedicatorem, tanquàm vera pietate priuatum, siue qui in prędicatione non animarum quærit salutem, sed propriam laudem: siue qui prauitate destruit vitæ, quod ædificat veritate doctrinæ. Præferẽdum huic dicebat fratrem simplicem & elinguem, qui bono exemplo alios pronocat ad bonum. Illud quoquè verbum, Donèc sterilis peperit plurimos, taliter exponebat: Sterilis, inquit, est frater pauperculus, qui generandi in ecclesia filios non habet officium. Hic pariet in iudicio plurimos: quia quos nunc priuatis orationibus conuertit ad Christum, suæ gloriæ tunc iudex adscribet. Quæ multos habet filios, infirmabitur: quia prædica-

Valdè cruciatur peccatis hominũ

Cõcionatores quinam plangendi.

1. Reg. 2.

dicator vanus & loquax, qui multis nunc quasi ſua virtute genitis gaudet, cognoſcet tunc ſe nil proprij habere in eis.

Cùm igitur animarum ſalutem viſceroſa pietate appeteret, & feruida æmulatione zelaret, ſuauiſſimis ſe dicebat repleri odoribus, & quaſi vnguento precioſo liniri, cùm ſanctorum fratrum per orbem diſtātium odorifera fama multos audiret ad viam veritatis induci. Ex talium auditu exultabat in ſpiritu, benedictionibus omni acceptione digniſſimis fratres illos accumulans, qui verbo vel opere ad Chriſti amorem inducerēt peccatores. Sic etiam, qui religionem ſacram iniquis violarent operibus, maledictionis eius grauiſſimā incurrebant ſententiā. A te Domine, inquit, ſanctiſſime, & à tota cæleſti curia, & à me paruulo tuo ſint maledicti, qui ſuo malo exemplo confundunt & deſtruunt, quod per ſanctos fratres Ordinis huius ędificāſti, & ædificare non ceſſas. Tanta frequenter afficiebatur mœſtitia ſuper ſcandala puſillorum, vt deficere ſe putaret, niſi diuinæ fuiſſet clementiæ conſolatione ſuffultus.

En vir ſanctus vt execratur fratres ſceleratè viuentes.

Cùm autem ſemèl malis turbatus exemplis, anxio ſpiritu miſericordem patrē precaretur pro filijs, reſponſum huiuſmodi reportauit à Domino: Cur tu pauper homuncio conturbaris? An ego te ſuper religionem meam ſic paſtorem inſtitui, vt me principalem neſcias eſſe patronum? Hominem ſimplicem ad hoc te conſtitui, vt quę in te fecero, non humanæ induſtriæ, ſed ſupernæ gratiæ adſcribantur. Ego vocaui, ſeruabo, & paſcam, & alijs excidentibus, alios ſubrogabo, ità vt ſi nati non fuerint, faciam illos naſci. Et quantiſcunque fuerit impulſibus paupercula hæc concuſſa religio, ſalua ſemper meo munere permanebit.

Detractionis quoquè vitium, inimicum fonti pietatis & gratiæ, tanquàm ſerpentinum abhorrebat morſum, & atrociſſimā peſtem, & pijſſimo Deo abominabile fore firmabat, pro eo quòd detractor animarum ſanguine paſcitur, quos gladio linguę necat. Audiens ſemèl fratrem quendam denigrare famam alterius, conuerſus ad vicarium ſuum, dixit: Surge, ſurge, diſcute diligenter: & ſi accuſatum fratrem, innocentem repereris, accuſantem dura correctione cunctis redde notabilem. Nunquàm verò eum, qui fratrem ſuum famę gloria ſpoliaret, iudicabat habitu ſpoliādum, nec ad Dñm oculos poſſe leuare, niſi priùs quod abſtulerat, reddere pro poſſe curaret. Tanto maior eſt, aiebat, detractorum impietas, quàm latronum: quanto lex Chriſti, quę in obſeruantia pietatis impletur, magìs animarum, quàm corporum, nos adſtringit optare ſalutem. Afflictis quoq; qualicunque corporali moleſtia, mira compaſſionis teneritudine condeſcendens, ſi quid penuriæ, ſi quid defectûs in aliquo cerneret, pij cordis dulcedine referebat in Chriſtum. Sanè clementiam habebat ingenitam, quam ſuperinfuſa Chriſti pietas duplicabat. Itaque liqueſcebat animus eius ad pauperes, & infirmos: & quibus non poterat manū, exhibebat affectum.

Valdè deteſtatur obtrectationes.

Mirè afficitur erga afflictos.

Contigit ſemèl, vt pauperi cuidam eleemoſynam importunè petenti, vnus è fratribus duriùs reſponderet. Quod audiens pauperum pius amator, fratri præcepit, vt ad illius pauperis pedes ſe nudatum proſterneret, proclamaret culpabilem, orationis ſuffragium poſtularet, & veniā. Quod cùm ille feciſſet humiliter, dulciter pater adiecit: Dum pauperem vides, ò frater, ſpeculum tibi proponitur Domini, & pauperis matris eius. In infirmis ſimiliter infirmitates, quas aſſumpſit, conſidera. Cumque in pauperibus cunctis & ipſe Chriſtianiſſimus pauper effigiem Chriſti proſpiceret, ſi qua etiam neceſſaria vitæ ſibi collata fuiſſent, eis occurrentibus non ſolùm liberaliter conferebat, verumetiam àc ſi illorum propria eſſent, iudicabat eſſe reddēda. Accidit ſemèl, vt eidem redeunti de Senis pauper quidam occurreret, cùm occaſione infirmitatis ſuper habitum palliolo quodam eſſet amictus. Cuius miſeria oculo clementi conſpecta, Oportet, inquit ad ſocium, vt reddamus mantelum paupereulo iſti. Nam ipſius eſt: mutuò enim ipſum accepimus, donèc pauperiorem inuenire contingeret. Socius autem pij patris neceſſitatem conſiderans, pertinaciter obſiſtebat, nè prouideret alij, ſe neglecto. At ille: Pro furto, ait, mihi reputo à magno eleemoſynario imputandum, ſi hoc, quod fero, non dedero magìs egenti. Propterea de omnibus, quæ ſibi dabantur ad neceſſitatem corporis releuandam, ſolitus erat à dantibus licentiam petere, vt licitè poſſet, ſi magis egenus occurreret, erogare. Nulli prorsùs rei parcebat, nec mantelis, nec tunicis, nec libris, nec etiam paramentis altaris, quin omnia hæc, dum poſſet, vt pietatis impleret officium, largiretur.

In paupere quid contemplandū.

Pluriès cùm oneratis obuiaret in via pauperibus, imbecilles humeros illorum one-

Creaturas etiam viles vocat fratres vel sorores.

ribus supponebat. Consideratione quoquè primæ originis omnium, abundantiori pietate repletus, creaturas quantumlibèt paruas, fratris vel sororis appellabat nominibus; pro eo quòd sciebat eas vnum secùm habere principium. Illas tamen viscerosiùs amplexabatur & dulciùs, quę Christi mansuetudinem piam similitudine naturali prætendunt, & scripturæ significatione figurant. Redemit frequenter agnos, qui ducebātur ad

Esa. 53.

mortem, illius memor Agni mitissimi, qui ad occisionem duci voluit pro peccatoribus redimendis. Hospitato quadam vice seruo Dei apud monasterium sancti Verecundi de Episcopatu Eugubij, ouicula quædam agniculum peperit illa nocte. Aderat sus ferocissima, quæ vitæ innocenti non parcens, rapaci eum morsu necauit. Hoc audito, pius pater mira compassione commotus, & agni sine macula recordatus, lamentabatur pro

Maledicit sui, & illa perit.

morte agniculi coram omnibus, dicens: Heu me, frater agnicule, animal innocens, Christum hominibus repræsentans, maledicta sit impia, quæ te interfecit, nullusque de ea comedat homo, vel bestia. Mirabile dictu. Statim infirmari cœpit porca malefica, & tribus diebus corpoream pœnam exoluens, vltricem tandèm pertulit necem. Proiecta autem in vallum monasterij, ibique longo tempore iacens, in modum tabulæ desiccata, nulli fuit esca famelico. Aduertat igitur humana impietas, quali pœna sit ferienda finaliter, si tam horrenda morte percussa est ferocitas bestialis. Perpendat & fidelis deuotio, quàm in seruo Dei pietas fuerit admirandæ virtutis & copiosę dulcedinis, vt ei applauderet suo modo etiam natura brutorum. Iter enim faciens iuxta ciuitatem Senensem, inuenit in pascuis magnum ouium gregem. Quas cùm benignè (vt erat solitus) salutâsset, relicto pastu, cucurrerunt omnes ad eum: leuantesque capita sua, erectis in eum luminibus intendebant. Tantum quidem ei fecerunt applausum, vt & pastores mirarentur, & fratres, cernentes circa ipsum tam ouium agnos, quàm ipsos arietes sic mirabiliter exultantes.

Alio quoquè tempore apud sanctam Mariam de Portiuncula, quędam viro Dei fuit ouis oblata, quam propter innocentiæ & simplicitatis amorem, quas ouis natura prætendit, gratanter suscepit. Monebat pius vir ouiculam, vt & laudibus diuinis intenderet, & ab omni fratrum offensa caueret. Ouis autem, quasi viri Dei pietatem aduerteret, informationem ipsius solicitè obseruabat. Nam audiens fratres in choro cantare, & ipsa ecclesiam ingrediens, sine alicuius informatione flectebat genua, vocem balatûs emit-

O, discāt hæretici vel à pecude venerari matrē Christi, & Eucharistiam adorare.

tens ante altare Virginis matris Agni, acsi eam salutare gestiret. Insupèr & cùm eleuaretur sacratissimum Christi corpus inter Missarum solennia, flexis curuabatur poplitibus, tanquàm si reuerens pecus, de irreuerentia indeuotos argueret: Christoque deuotos, ad sacramenti reuerentiam inuitaret. Tempore quodam agniculum in vrbe secùm habuerat ob reuerentiam illius mitissimi agni, quem nobili matronæ, dominæ scilicet Iacobæ de Septem solijs, in suo recessu conseruādum commisit. Agnus verò quasi in spiritualibus eruditus à sancto, dominę ad ecclesiam eunti, stanti & reuertenti, societa-

Ecce rē mirā. Erubesce piger.

te inseparabili cohærebat. Si matutinali hora domina tardaret exurgere, agnus consurgens impellebat eam cornulis, & balatibus excitabat, gestibus adhortans & nutibus, vt ad ecclesiam properaret. Propter quod agnus Frācisci discipulus, deuotionis iam magister effectus, vt mirabilis & amabilis, à domina seruabatur.

Alio quoquè tempore apud Græcium viuus viro Dei oblatus fuit lepusculus: qui liber in terra positus, cùm posset, quò vellet, effugere, vocante se patre benigno, in sinum illius propero cursu saltauit. Quem ipse pio cordis affectu circumfouens, videbatur eidē compati quasi mater, dulcique alloquutione commonitum, nè se iterùm capi permitteret, liberum abire permisit. Cumque plurièsin terra positus vt abscederet, semper in sinum patris rediret, tanquàm si sensu quodam occulto cordis ipsius perciperet pietatem, tandèm iussu patris à fratribus delatus est ad loca solitudinis tutiora. Modo quoquè consimili in insula lacûs Perusini cuniculus quidā captus, & viro Dei oblatus, cùm cęteros fugeret, manibus eius & sinu se domestica securitate commisit. Per lacum Reatinum eidem ad eremum de Gręcio properanti, piscator vnam ex deuotione fluuialem obtulit auem. Quam cùm libenter susceptā apertis inuitaret manibus ad recessum, nec illa vellet abire, erectis in cælum oculis, diù in oratione permansit: & quasi aliundè post longam horam ad se reuersus, dulciter iteratò mandauit auiculæ, vt Dominum lauda-

Vir pius & pauper pi.

tura recederet. Suscepta itaq; cum benedictione licentia, gestu corporis quoddam prętendens gaudiū, auolauit. In eodem lacu similiter oblatus fuit ei piscis magnus & viuus,

quem

quem more solito fraterno nomine vocans, in aquam reposuit iuxta nauem. Piscis verò coram viro Dei ludebat in aqua, & quasi amore illius allectus, nullatenùs recessit à naui, nisi priùs ab eodem cum benedictione licentia sibi data. Piscem reponit in lacu.

Alio quoquè tempore ambulans cum quodam fratre per paludes Venetiarum, inuenit maximam auium multitudinem residentium & cantantium in virgultis. Quibus visis, dixit ad socium: Sorores aues laudant Creatorem suum, nos itaque in medium ipsarum euntes, laudes & Horas canonicas Domino decantemus. Cumque in medium ipsarum intrassent, non sunt aues motæ de loco. Et quia propter garritum ipsarum in dicendis Horis se mutuò audire non poterant, conuersus vir sanctus, dixit ad aues: Sorores aues, à cantu cessate, donèc laudes Deo debitas persoluamus. At illæ continuò tacuerunt, tandiù in silentio persistentes, quandiù dictis Horis spatiosè, & laudibus persolutis, à sancto Dei cantandi licentiam receperunt. Dante autem eis viro Dei licentiam, statim more solito cantum suum resumpserunt. Aues obediunt ei.

Apud sanctam Mariam de Portiuncula, iuxta cellam viri Dei, super ficum cicada residens & decantans, cùm seruum Domini, qui etiam in paruis rebus magnificentiam Creatoris admirari didicerat, ad diuinas laudes cantu suo frequentiùs excitaret, ab eodem quadam die vocata, velut edocta cælitùs, super manum volauit ipsius. Cui cùm dixisset, Canta soror mea cicada, & Dominum Creatorem tuo iubilo lauda: sine mora obediens canere cœpit, nec destitit, donèc iussu patris ad locum proprium reuolauit. Mansit autem per octo dies ibidèm, quolibet die veniendo, cantando & recedendo, eius iussa perficiens. Tandèm vir Dei ait ad socios: Demus iam sorori nostræ cicadæ licentiam. satis enim nos suo cantu lætificans, ad laudes Dei octo dierum spatio excitauit. Et statim ab eo licentiata recessit, nec vltrà ibidèm apparuit, ac si mandatum ipsius non auderet aliquatenùs præterire. Itèm cicada.

Eidem Senis infirmo phasianus quidam de nouo captus, à nobili quodā transmissus est viuus. Qui continuò vt virum sanctum audiuit & vidit, tanta ei amicabilitate cohæsit, vt nullo modo pateretur ab ipso seiungi. Nam pluribus vicibus extra locellum fratrum in vinea positus, vt abiret, si vellet, rapido semper cursu redibat ad patrem, tanquam si ab eodem omni fuisset tempore educatus. Deindè cuidam collatus viro, qui ex deuotione seruum Dei visitare solebat, velut sibi molestum foret à pij patris absentari conspectu, escam recusauit omninò. Reportatus tādèm ad famulum Dei, statìm vt conspexit eundem, quibusdam hilaritatis prætensis gestibus, auidè manducauit. Nota de phasiano.

Cùm ad eremum peruenisset Aluernę propter Quadragesimam celebrandam in honorem Archangeli Michaëlis, diuersi generis aues circa ipsius cellulam volitantes, concentu sonoro & lætitiæ gestibus, quasi de eius aduentu gaudentes, patrem pium inuitare ac allicere videbantur ad moram. Quo viso, dixit ad socium: Cerno, frater, voluntatis esse diuinę, quòd hic aliquandiù commoremur: tantùm sorores auiculę de nostra videntur præsentia consolari. Cùm igitur contraheret ibi moram, falco ibidèm nidificans, magno se illi amicitiæ fœdere copulauit. Nam semper horam nocturno tempore, in qua vir sanctus ad diuina officia surgere solitus erat, cantu suo præueniebat & sono. Quod famulo Dei gratissimum erat, cò quòd tanta sollicitudo, quam circa eum gerebat, omnem ab ipso torporē desidię excuteret. Cùm verò seruus Christi infirmitate plùs solito grauaretur, parcebat falco, nec tam tempestiuas indicebat vigilias. Siquidè velut instructus à Deo, circa diluculū suę vocis campanam leui tactu pulsabat. Diuinum certè videtur fuisse præsagiū, tam in exultatione multimodi generis auium, quàm in cantu falconis, cùm Dei laudator & cultor pennis contemplationis subuectus, tunc foret illic apparitione Seraphica sublimandus. Itèm de falcone.

Moram eo faciente tempore quodam in eremitorio Græcij, loci illius indigenæ malis multiplicibus vexabantur. Nam & luporum rapacium multitudo, non solùm bruta, sed & homines consumebat, & grando annua tempestate Blada & Vineas deuastabat. Dum igitur sic afflictis præco sacri Euangelij prædicaret, dixit ad eos: Ad honorem & laudem Dei omnipotentis fideiubeo vobis, quòd pestilentia hæc omnis abscedet, & respiciens vos Dominus multiplicabit in temporalibus bonis, si mihi credentes, misereamini vestri, vt vestra confessione præmissa, dignos faciatis pœnitentiæ fructus. Iterùm hoc annuncio vobis, quòd si beneficijs ingrati, ad vomitum conuersi fueritis,

Nota quæ fit verę pœnitētię vis. innouabitur plaga, duplicabitur pœna, & maiori in vos ira desæuiet. Ab illa vtiquè hora, pœnitentiam ad exhortationem ipsius agentibus illis, cessauerunt clades, periêre pericula, nec molestiæ quicquam lupi intulêre, vel grandines. Immò quod maius est, si quandò vicinorum arua grando peruaderet, istorum terminis appropinquans, terminabatur ibidèm, aut in partem aliam diuertebat. Cessauit grando, seruauerūt & lupi pactionem serui Dei, nec contra pietatis legem in homines ad pietatem conuersos attentauerunt ampliùs desæuire, quandiù iuxta condictum, contra pijssimas Dei leges impiè non egêrunt. Piè igitur sentiendum est de pietate viri beati, quæ tam miræ dulcedinis & virtutis fuit, vt domaret ferocia, domesticaret syluestria, mansueta doceret, & brutorum naturam, homini iam lapso rebellem, ad suî obedientiam inclinaret. Verè hæc est, quę cunctas sibi creaturas confœderans, valet ad omnia, promissionem habens vitæ, 1. Tim. 4. quę nunc est, & futuræ.

De feruore charitatis, & desiderio martyrij. Cap. 9.

Charitatem feruentem, qua sponsi amicus Frāciscus ardebat, quis enarrare sufficiat? Totus nanque quasi quidam carbo ignitus, diuini amoris flamma videbatur absorptus. Subitò enim ad auditum amoris Domini excitabatur, afficiebatur, inflammabatur, quasi plectro vocis extrinsecæ chorda cordis interior rangeretur. Talem pro eleemosynis censum offerre, nobilem prodigalitatem dicebat, & eos, qui minùs ipsum, quàm denarios reputarent, esse stultissimos, pro eo quòd solius diuini amoris impreciabile precium, ad regnum cœlorum sufficiat comparandum, & eius, qui nos multùm amauit, multùm sit amor amandus. Vt autem ex omnibus excitaretur In creaturis Deum contemplans, exultat. ad amorem diuinum, exultabat in cunctis operibus manuum Domini, & per iucunditatis specula in viuificam consurgebat rationem & causam. Contuebatur in pulchris pulcherrimum, & per impressa rebus vestigia, prosequebatur vbiquè dilectum, de omnibus sibi scalam faciens, per quam conscenderet ad appręhendendum eum, qui est desiderabilis totus. Cant. 5. Inauditæ nanque deuotionis affectu fontalem illam bonitatem in creaturis singulis, tanquàm in riuulis degustabat, & quasi cęlestem concentum perciperet in consonantia virtutum & actuum eis datorum à Deo, ipsas ad laudem Domini more prophetę Dauid dulciter hortabatur. Psal. 148. Christus Iesus Crucifixus intrà suę mentis vbera, Cant. 1. vt myrrhę fasciculus, iugiter morabatur, in quem optabat per excessiui amoris incendium totaliter transformari.

Prærogatiua quoque peculiaris deuotionis ad ipsum, ab Epiphaniæ festo vsque ad continuos quadraginta dies, eo scilicet tempore, quo Christus latuit in deserto, ad solitudinis loca declinans, cellaque reclusus quanta poterat arctitudine cibi & potûs, ieiunijs, & orationibus, & laudibus Dei sine intermissione vacabat. Tam feruido quidem in Christum ferebatur affectu. Sed & dilectus illi tam familiarem rependebat affectum, Erga Eucharistiam eius amor ingens. vt videretur ipsi famulo DEI, quasi iugem præ oculis ipsius Saluatoris sentire præsentiam, sicut aliquandò socijs familiariter reuelauit. Flagrabat erga sacramentum Dominici corporis feruore omnium medullarum, stupore admirans permaximo illam charissimam dignationem, & dignantissimam charitatem. Sępè communicabat, & tam deuotè, vt alios deuotos efficeret, dum ad immaculati agni degustationem suauem, Itèm erga Christi matrem. quasi spiritu ebrius, in mentis vtplurimùm rapiebatur excessum. Matrem Domini nostri IESV Christi indicibili complectebatur amore, eò quòd Dominum maiestatis, fratrem nobis effecerit, & per eam simus misericordiam consequuti. In ipsa post Christum præcipuè fidens, eam sui ac suorum aduocatam constituit, & ad honorem Atq; etiam erga Angelos sanctos. ipsius à festo Apostolorum Petri & Pauli, vsque ad festum Assumptionis, deuotissimè ieiunabat. Angelicis spiritibus ardentibus igne mirifico ad excedendum in Deum, & electorum animas inflammandas, inseparabilis erat amoris vinculo copulatus, & ob deuotionem ipsorum, ab Assumptione Virginis gloriosæ quadraginta diebus ieiunans, orationi iugiter insistebat. Beato autem Michaeli Archangelo, eò quòd animarum repræsentandarum haberet officium, spirituali erat amore deuotior, pro- Deniq; Sanctos oēs. pter feruidum quem habebat zelum ad salutem omnium saluandorum. Ex recordatione sanctorum omnium tanquàm lapidum ignitorum, in Deificum recalescebat incendium, Apostolos omnes, & præcipuè Petrum & Paulum, propter feruidam charitatem, quam habuerunt ad CHRISTVM, summa deuotione complexans, ob

ob quorum reuerentiam & amorem, Quadragesimæ specialis ieiunium Domino dedicabat.

Non habebat aliud Christi pauper, nisi duo minuta, corpus scilicet & animã, quod posset liberali charitate largiri. Sed hoc per amorem Christi sic offerebat continuè, vt quasi omni tempore per rigorem ieiunij corpus,& per ardorem desiderij spiritũ immolaret, exteriùs in atrio sacrificans holocaustum, & in templo interiùs concremans thymiama. Sic autem eum charitatis excessiua deuotio sursùm in diuina ferebat, vt eiusdem affectuosa benignitas, ad naturæ consortes & gratiæ dilataret. Quem enim creaturis cæteris germanum pietas cordis effecerat, mirum non est, si creatoris insignitis imagine, & sanguine redemptis authoris, germaniorem Christi charitas faciebat. Non se Christi reputabat amicum, nisi animas foueret, quas ille redemit. Saluti animarum nihil præferendum esse dicebat, eo maximè probans, quòd vnigenitus Dei pro animabus dignatus fuerit in Cruce pendere. Hinc sibi in oratione luctamen, in prædicatione discursus, & in exemplis dandis excessus. Vndè quotiès austeritas nimia reprehenderetur in ipso, respondebat se datum alijs in exemplum. Licèt enim innocens eius caro, quæ iam se spontè subdebat spiritui, nullo egeret flagello, propter offensas tamen exempli causa renouabat illi pœnas & onera, custodiens propter alios vias duras. Dicebat enim: Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem in meipso non habeam,& proximis virtutũ exempla nõ monstrem, parùm prosum alijs, mihi nihil. *Nihil saluti animarum præferendũ.* *1. Cor. 13.*

Feruenti quoquè charitatis incendio gloriosum sanctorum martyrum æmulabatur triumphum, in quibus nec amoris flamma extingui, nec fortitudo potuit infirmari. Desiderabat propterea & ipse, illa perfecta charitate succensus, quę foràs mittit timorem, per martyrij flammam, hostiam Domino se offerre viuentem, vt & vicem Christo pro nobis morienti rependeret,& ad diuinum amorem cæteros prouocaret. Sexto nanque conuersionis suæ anno, desiderio martyrij flagrans, ad prædicandam fidem Christianam & pœnitentiam Saracenis, & alijs infidelibus, ad partes Syriæ transfretare disposuit. Cumque nauem quandam, vt illuc tenderet, conscendisset, ventis contrarijs flantibus, compulsus est in Sclauonię partibus applicare. Cùm igitur moram aliquandiù contraxisset ibidèm, nec inuenire posset nauem tunc temporis transfretantem, fraudatum à suo desiderio se sentiens, nautas quosdam Anconam tendentes, vt amore Dei eum secùm ducerent, exorauit. Verùm illis propter expensarum defectum pertinaciter recusantibus, vir Dei plurimùm de Domini bonitate confisus, nauem cum socio latenter conscendit. Affuit quidam à Deo, vt creditur, pro paupere suo missus, qui secùm ferens necessaria victûs, quendam timentem Deum, de naui ad se vocatum, sic alloquutus est: Hęc pro pauperibus fratribus in naui latitantibus conserua fideliter, ac necessitatis tempore amicabiliter subministra. Sicque factum est, vt nautis propter vim ventorum per dies plurimos nusquàm applicare valentibus, omnia consumerentur ipsorum cibaria, & sola pauperi Francisco collata desupèr eleemosyna superesset. Quæ cùm esset modica, tantum diuina virtute suscepit augumentum, vt diebus pluribus in mari propter tempestatem continuam contrahentibus moram, vsque ad portum Anconę omnium necessitatibus plenariè subueniret. Videntes itaq; nautæ per seruum Dei multa se mortis euasisse discrimina, tanquàm qui maris horrenda pericula senserant,& miranda opera Domini viderant in profundo, gratias egérunt omnipotenti Deo, qui semper in suis amicis & seruis mirabilem & amabilem se ostendit. *1. Iohan. 4.* *Vult ire ad Saracenos, sed resistunt venti.* *Diuinitùs augentur cibus.*

Cùm autem relicto mari, terram perambulare cœpisset, iactato in eam salutis semine, reportabat manipulos fructuosos. Verùm quia martyrij fructus adeò cor eius allexerat, vt preciosam pro Christo mortem super omnia virtutum merita peroptaret, versùs Marrochium iter arripuit, vt Miramolino & genti eius Christi Euangelium prędicaret, si quo modo ad concupitam palmam valeret attingere. Tanto nanq; desiderio ferebatur, vt quanuis esset imbecillis corpore, peregrinationis suę pręcurreret comitem, & ad exequendum propositum festinus, & tanquàm spiritu ebrius aduolaret. Sed cùm iam vsq; in Hispaniam peruenisset, diuina dispositione, quę ipsum reseruabat ad alia, grauissima ei superuenit infirmitas, qua pręperditus, quod cupiebat, adimplere nequiuit. Sentiens igitur vir Dei, quòd necessaria erat adhuc proli, quam genuerat, ipsius vita in carne, quanuis mortem sibi lucrum putaret esse, redijt ad pascendum oues, suæ sollicitudini commendatas. *Morbo impeditus, nõ potest ire ad infideles.*

Verùm

Verùm charitatis ardore ſpiritum ipſius ad martyrium perurgente, tertia adhuc vice pro fide Trinitatis, effuſione ſui ſanguinis, dilatãda, verſùs infideles proficiſci tentauit. Tertiodecimo nanque conuerſionis ſuæ anno ad partes Syriæ pergens, multis ſe periculis cõſtanter expoſuit, vt Sulthani Babyloniæ poſſet adire pręſentiam. Inter Chriſtianos enim ac Saracenos tunc bellum tam implacabile erat, exercituum caſtris hincindè in campo cominùs exaduerſò locatis, vt via mutui tranſitùs ſine mortis diſcrimine non pateret. Exierat ſiquidem à Sulthano edictum crudele, vt quicunque caput alicuius Chriſtiani afferret, Byzantium aureum pro mercede reciperet. At intrepidus Chriſti miles Franciſcus, ſperans in proximo ſuum adipiſci poſſe propoſitum, diffiniuit iter arripere, mortis pauore non territus, ſed deſiderio prouocatus. Oratione nanque

Pſal. 22. præmiſſa confortatus à Domino, confidenter illud propheticum decantabat: Nam etsi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecùm es. Aſſumpto igitur ſocio fratre, Illuminato nomine, viro vtiquè luminis & virtutis, cùm iter cepiſſet, obuias habuit ouiculas duas, quibus viſis exhilaratus vir ſanctus, dixit ad

Matt. 10. ſocium: Confide frater in Domino, nam in nobis Euangelicum illud impletur: Ecce ego mitto vos in medio luporum. Cùm autem proceſſiſſent vlteriùs, occurrerunt ei ſatellites Saraceni, qui tanquàm lupi celeriùs accurrentes ad oues, ſeruos Dei feraliter compræhenſos, crudeliter & contemptibiliter pertractârunt, afficientes conuicijs, af-

Capitur cũ ſocio à Saracenis, & malè tractatur. fligentes verberibus, & vinculis alligantes. Tandèm afflictos multipliciter & attritos, ad Sulthanum, diuina diſponente prouidentia iuxta viri deſiderium, perduxerunt. Cùm igitur princeps ille perquireret à quibus, & ad quid, & qualiter miſſi eſſent, inrrepido corde reſpondit Chriſti ſeruus Franciſcus: Non ab homine, ſed à DEO altiſſimo ſe fuiſſe tranſmiſſum, vt ei & populo ſuo viam ſalutis oſtenderet, & annunciaret Euangelium veritatis.

Tanta verò mentis conſtantia, tanta virtute animi, tantoque feruore ſpiritùs prædicto Sulthano pręedicauit Deum trinum & vnum, & Saluatorem omnium Ieſum Chri-

Luc. 21. ſtum, vt Euangelicum illud in ipſo clareſceret veraciter eſſe completum: Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes aduerſarij ve-

Libẽter auditur à Sulthano. ſtri. Nam & Sulthanus admirandum in viro Dei feruorem ſpiritùs conſpiciens & virtutem, libenter ipſum audiebat, & ad moram contrahendam cum eo, inſtantiùs inuitabat. Chriſti verò ſeruus, ſuperno illuſtratus oraculo: Si vis, inquit, conuerti tu cum populo tuo ad Chriſtum, ob illius amorem libenter vobiſcùm commorabor. Quòd ſi hæſitas propter fidem Chriſti legem Mahometi dimittere, iube ignem accendi permaximum, & ego cum ſacerdotibus tuis ignem ingrediar, vt vel ſic cognoſcas, quæ fides certior & ſanctior non immeritò tenenda ſit. Ad quem Sulthanus: Non credo, quòd aliquis de ſacerdotibus meis, ſe vellet igni propter fidem ſuam defenſandam exponere, vel genus aliquod ſubire tormenti. Viderat enim ſtatim quendam de preſbyteris ſuis virum authenticum & longęuum, hoc audito verbo, de ſuis conſpectibus aufugiſſe. Ad quem vir ſanctus: Si mihi velis promittere pro te & populo tuo, quòd ad Chriſti cultum, ſi ignem illæſus exiero, veniatis, ignem ſolus introibo: Et ſi combuſtus fuero, imputetur peccatis meis: ſi autem diuina me protexerit virtus, Chriſtum Dei virtutem & ſapientiam, verum Deum, & Dominum, Saluatorem omnium agnoſcatis. Sulthanus autem optionem hanc accipere ſe non audere reſpondit, quia ſeditionem populi formidabat. Obtulit tamen ei multa munera precioſa, quę vir Dei non mundanarum rerum,

Contemnit munera Sulthani. ſed ſalutis animarum auidus, ſpreuit omnia, quaſi lutum. Sulthanus autem videns virum ſanctum tam perfectum rerum mundialium contemptorem, admiratione permotus, maiorem erga ipſum deuotionem concepit. Et quanuis ad fidem Chriſtianam tranſire nollet, vel forſan non auderet, rogauit tamen deuotè famulum Chriſti, vt pręedicta ſuſciperet, pro ſalute ipſius, Chriſtianis pauperibus vel eccleſijs eroganda. Ipſe verò, quia pondus fugiebat pecuniæ, & in animo Sulthani veræ pietatis non videbat radicem, nullatenùs acquieuit. Videns etiam ſe non proficere in conuerſione gentis illius, nec ſuum aſſequi poſſe propoſitum, ad partes fidelium, diuina reuelatione pręmonitus, remeauit.

Sic itaque Dei ordinante clementia, & ſancti viri promerente virtute, miſericorditer & mirabiliter factum eſt, quòd Chriſti amicus mortem pro ipſo viribus totis exquireret, & tamen nullatenùs inueniret: vt & merito non careret optati martyrij, &

inſi-

insigniendus seruaretur in posterum priuilegio singulari. Sic vtiquè factum est, vt ignis ille diuinus adhuc perfectiùs ipsius æstuaret in corde, vt pòst potentiùs euaporaret in carne. O verè beatum virum, cuius caro etsi tyrannico ferro non cęditur, occisi tamen agni similitudine non priuatur. O, inquam, verè ac plenè beatum, cuius animam etsi gladius persequutoris non abstulit, palmam tamen martyrij non amisit.

De studio & virtute Orationis. Cap. 10.

SEntiens Christi seruus Franciscus, corpore se peregrinum à Domino, cùm iam ad terrena foris desideria per Christi charitatem totus esset insensibilis factus, nè foret absque consolatione dilecti, sine intermissione orans, spiritum Deo contendebat exhibere pręsentem. Erat quidem oratio contemplanti solatium, dum supernarum circuitu mansionum, Angelorum conciuis iam factus, feruenti desiderio quærebat dilectum, à quo solus eum carnis paries disiungebat. Erat & operanti præsidium, dum in omnibus quæ agebat, de sua diffidens industria, & de superna pietate confidens, per ipsius instantiam, totum in Domino cogitatum iactabat. Orationis gratiam viro religioso desiderandā super omnia firmiter asserebat, nullumq; credens sine ipsa in Dei ꝓsperari seruitio, modis q̄bus poterat fratres suos ad eius studiū excitabat. Nam ambulans & sedens, intùs & foris, laborans & vacans, orationi adeò erat intentus, vt illi videretur, non solùm quicquid erat in eo cordis & corporis, verumetiam operis & temporis, dedicâsse. Solitus erat nullam visitationem spiritûs cum negligentia præterire. Siquidem cùm offerebatur, sequebatur eam: & quandiù Dominus concedebat, dulcedine perfruebatur oblata. Cùm autem intentus itineri, diuini spiritûs aliquos sentiret afflatus, socijs pręcedentibus gradum figebat, nouamq; inspirationē ad fruitionem conuertens, gratiam non recipiebat in vacuum.

Orat sine intermissione.

Oratio pręcipuè expetenda religiosis.

Suspendebatur multotiès tanto contemplationis excessu, vt supra semetipsum raptus, & vltra humanum sensum aliquid sentiens, quid ageretur circa se exteriùs, ignoraret. Transiens nanq; semèl per Burgum sancti Sepulcri, castrum vtiquè populosum, pro debilitate corporis subuectus asello, obuias habuit turbas, in eum pręe deuotione ruentes. Tractus aūt & detentus ab eis, compressus quoquè, ac multipliciter attrectatus, insensibilis videbatur ad omnia, & velut exanime corpus, de ijs, quæ fiebant circa ipsum, nihil penitùs aduertebat. Vndè cùm iam diù transito castro, turbisq; relictis, peruenisset ad quoddam domicilium leprosorum, quasi aliundè rediens cælestium contemplator, solicitè requisiuit, quandò propinquarent ad Burgum. Mens quidem ipsius cælestibus fixa splendoribus, varietates non senserat locorum, nec temporum, nec occurrentium personarum. Quod ipsi accidisse frequentiùs, sociorum eius experientia multiplex comprobauit. Et quia in oratione perceperat sancti spiritûs desideratam pręsentiam tanto familiariùs se offerre precantibus, quanto plùs inuenit elongatos à strepitu mundanorum, ideò loca solitaria quęrens, ad solitudines & ecclesias derelictas oraturus nocte pergebat: Vbi dæmonum pugnas horribiles frequenter sustinuit, qui secùm sensibiliter confligentes, nitebantur ipsum ab orationis studio perturbare. Ipse verò armis munitus cælestibus, quanto vehementiùs impetebatur ab hostibus, tanto fortior in virtute, & feruentior reddebatur in opere, fidenter dicens ad Christum: Sub vmbra alarum tuarum protege me à facie impiorum, qui me afflixerunt. Ad dæmones autem: Facite quicquid in me valetis, maligni spiritus & fallaces. Non enim potestis, nisi quantùm vos manus superna relaxat: & ego ad perferendum omnia, quę illa infligenda decreuerit, cum omni iucunditate paratus assisto. Quam mentis constantiam superbi dęmones non ferentes, abscedebant confusi.

In medijs turbis nihil sentit, extra se rapt⁹.

Multas patitur dęmonum infestationes.

Psal. 16.

Eos egregiè pudefacit.

Vir autem Dei solitarius remanens & pacatus, nemora replebat gemitibus, loca spargebat lachrymis, pectora manu tundebat, & quasi occultius secretariū nactus, confabulabatur cum Domino suo. Ibì respondebat iudici, ibì supplicabat patri, ibì colloquebatur amico. Ibì quoquè fratribus, ipsum piè obseruantibus, aliquotiès auditus est, clamosis gemitibus apud diuinam pro peccatoribus interpellare clementiam, deplorare etiam alta voce, quasi coram se positam Dominicam passionem. Ibì visus est nocte orans manibus ad modum Crucis protensis, toto corpore subleuatus à terra, & nubecula quadam fulgente circundatus, vt illustrationis mirabilis intrà mentem, mira circa corpus perlustratio testis esset. Ibì etiam, sicut certis est comprobatum indicijs, incer-

Exercitia eius in locis desertis.

incerta sibi & occulta diuinæ sapientiæ pandebantur, quanuis illa non vulgaret exteriùs, nisi quantùm Christi vrgebat charitas, & proximorum vtilitas exigebat. Dicebat enim: Leui mercede rem impreciabilem contingit amitti, & illum, qui dedit, ad nō dandum iterùm facilè prouocari.

Quandò à priuatis redibat orationibus, quibus penè in virum alterum mutabatur, summoperè studebat conformare se cęteris, nè fortè quod foris ostenderet, aura fauoris intùs à mercede euacuaret. Cùm in publico subitò afficeretur visitatus à Dño, semper aliquid obijciebat adstantibus, nè spōsi familiares attactus forinsecùs vulgarentur. Excreationes, gemitus, duros anhelitus, extrinsecos nutus, orans inter fratres, deuitabat omninò, siue quia diligebat secretum, siue quia ad interiora reintrans, totus ferebatur in Deum. Sępè talia familiaribus dixit: Quandò seruus Dei orans, visitatur diuinitùs, dicere debet: Istam consolationem mihi peccatori & indigno de cęlo misisti Domine, & ego illam tuę committo custodiæ, quia thesauri tui me sentio esse latronem. Cùm autem ab oratione reuertitur, sic debet se pauperculum & peccatorem ostendere, acsi nullam sit nouam gratiam consequutus.

Vide quid patitur Episcopus, dū interturbat orantem.

Orante autem viro Dei in loco de Portiuncula, contigit Assisinatem Episcopum venire ad eum, vt erat solitus, visitandum. Qui mox vt locum fuit ingressus, ad cellam, in qua Christi seruus orabat, plùs debito fidenter accessit. Pulsoque ostiolo, intraturum se ingerens, dum caput immisit, sanctumque orantem conspexit, repentino timore concussus, obrigescentibus membris, etiam loquelam amisit. Subitoque voluntate diuina per vim foràs propulsus, retrogrado pede procùl abductus est. Stupefactus Episcopus, ad fratres festinauit, vt potuit, Deoque sibi restituente linguam, primo verbo confessus est culpam.

Mira vis precū eius.

Contigit tempore quodam Abbatem monasterij sancti Iustini de Episcopatu Perusij obuiare famulo Christi. Quo viso, Abbas deuotus celeriter de equo descendit, vt & viro Dei reuerētiam faceret, & de salute animę aliqua cum ipso cōferret. Tandèm habita collatione suaui, Abbas abscedens orari pro se humiliter petijt. Cui vir Deo charus respondit: Orabo libenter. Parùm itaq; discedente Abbate, dixit fidelis Franciscus ad socium: Expecta frater modicùm, quia debitum volo soluere, quod promisi. Orante autem illo, subitò Abbas insolitum calorem & dulcedinem hactenùs inexpertam sensit in spiritu, ità quòd in excessu mentis effectus, totus à seipso in Deum defecit. Parua morula substitit, & in se reuersus, virtutem orationis S. Francisci cognouit. Maiori proindè circa Ordinem semper amore flagrauit, multisq; factum pro miraculo retulit.

Nota vt p̄soluerit preces Canonicas.

Solitus erat vir sanctus horas Canonicas non minùs timoratè Deo persoluere, quàm deuotè. Nam licèt oculorum, stomachi, splenis & hepatis ægritudine laboraret, nolebat tamē muro vel parieti inhęrere, dum psalleret, sed horas semper erectus, & sine caputio, nō gyrouagis oculis, nec cum aliqua syncopa persoluebat. Si quādò esset in itinere constitutus, figebat tunc temporis gressum, huiusmodi cōsuetudinem reuerentem & sacram, propter pluuiarum inundantiam nō amittens. Dicebat enim: Si quietè comedit corpus cibum suum, futurum cum ipso vermium esca, cum quanta pace & tranquillitate accipere debet anima cibum vitæ? Grauiter etiam se putabat offendere, si quandò orationi deditus, vanis phantasmatibus interiùs vagaretur. Cùm aliquid tale accideret, non parcebat confessioni, quin illud protinùs expiaret. Hoc studium sic in vsum cōuerterat, vt rarissimè muscas huiusmodi pateretur.

Nomē Dñi mirē eum afficit.

Fecerat in Quadragesima quadā vasculum vnum, vt minutias temporis, nè omninò exciderent, occuparet. Quod cùm dicenti Tertiam in memoriam veniens, paululùm ipsius animum distraxisset, motus feruore spiritûs, vasculum igne consumpsit, dicens: Sacrificabo illud Domino, cuius sacrificium impediuit. Psalmos cum tanta mentis attentione dicebat, quasi Deum prę̄sentem haberet: & cùm nomen Domini in eis occurreret, præ suauitatis dulcedine labia sua lingere videbatur. Ipsum quoquè Domini nomen non solùm cogitatum, verumetiam prolatum & scriptum, reuerētia volens honorare precipua, fratribus persuasit aliquandò, vt omnes schedulas scriptas vbicunquè repertas colligerent, mundoque loco reponerent, nè fortè sacrum illud nomen contingeret conculcari.

Nota de nomine IESV.

Nomen autem IESV cùm exprimeret vel audiret, iubilo quodam repletus interiùs, totus videbatur exteriùs alterari, acsi mellifluus sapor gustū, vel harmoniacus sonus ipsius immutâsset auditum.

Con-

Contigit autem anno tertio ante obitum suum, vt memoriam natiuitatis pueri Iesu ad deuotionem excitandam, apud castrum Greçij disponeret agere cum quanto maiori solennitate valeret. Nè verò hoc leuitati posset asscribi, à summo Pontifice petita & obtenta licentia, fecit præparari præsepium, apportari fœnum, bouem & asinum ad locum adduci. Aduocantur fratres, adueniunt populi, personat sylua voces, & venerabilis illa nox, luminibus copiosis & claris, laudibusq; sonoris & consonis, & splendens efficitur, & solennis. Stabat vir Dei coram præsepio pietate repletus, respersus lachrymis, & gaudio superfusus. Celebrantur Missarum solennia super præsepe, Leuita Christi Francisco sacrum Euangelium decantante. Prædicat deindè populo circunstanti de natiuitate Regis pauperis, quem cùm nominare vellet, puerum de Bethleem præ amoris teneritudine nũcupabat. Miles autem quidam virtuosus & verax, qui propter Christi amorem seculari relicta militia, viro Dei magna fuit familiaritate coniunctus, Dominus Iohannes de Græcio, se vidisse asseruit puerulum quendam valdè formosum in illo præsepio dormientem, quem beatus pater Franciscus ambobus complexans brachijs, excitare videbatur à somno. Hanc siquidem deuoti militis visionem non solùm videntis sanctitas credibilem facit, sed & designata veritas comprobat, & miracula subsequuta confirmanr. Nam exemplum Francisci consideratum à mundo, excitatiuum est cordium in fide Christi torpentium: & fœnum præsepij reseruatum à populo, mirabiliter sanatiuum fuit brutorum languentium, & aliarum repulsiuum pestium diuersarum, glorificante Deo per omnia seruum suum, sanctæque orationis efficaciam euidentibus miraculorum prodigijs demonstrante.

Vide qua celebritate peragit festũ Natiuitatis Christi.

Visio militis religiosi.

De intelligentia scripturarum & spiritu prophetiæ. Cap. 11.

AD tantam autem mentis serenitatem indefessum orationis studium cum continua exercitatione virtutum, virum Dei perduxerat, vt quamuis non habuerit sacrarum literarum peritiam per doctrinam, æternæ tamen lucis irradiatus fulgoribus, scripturarum profunda miro intellectûs scrutaretur acumine. Penetrabat enim ab omni labe purum ingenium mysteriorum abscõdita: & vbì magistralis scientia foris stat, affectus introibat amantis. Legebat quandoquè in libris sacris, & quod animo semèl inieecerat, tenaciter imprimebat memoriæ: quia non frustrà mentalis attentionis percipiebat auditu, quod continuę deuotionis ruminabat affectu. Quærentibus aliquandò fratribus, vtrùm sibi placeret, quòd literati iam recepti ad Ordinem, intenderent studio sacræ scripturæ, respondit: Mihi quidem placet, dum tamen exemplo Christi, qui magìs oràsse legitur, quàm legisse, orationis studium nõ omittant: nec tantùm studeant, vt sciant, qualiter debeant loqui, sed vt audita faciant, & cùm fecerint, alijs facienda proponant. Volo, inquit, fratres meos discipulos Euangelicos esse, sicque in notitia veritatis proficere, quòd in simplicitatis puritate concrescanr, vt simplicitatem columbinam à prudentia serpentina non separent, quas magister eximius ore suo benedicto coniunxit. Matt. 10.

Scripturas intellexit doctus à Deo.

Interrogatus Senis à quodam religioso viro Theologię sacrę doctore, de quibusdam quæstionibus difficilibus intellectu, tanta claritate doctrinæ diuinæ sapientiæ patefaciebat arcana, vt vehementer stuperet vir ille peritus, & cum admiratione referret: Verè Theologia sancti patris istius, puritate ac contemplatione, tanquàm alìs in altum subuecta, est aquila volans: nostra verò scientia, ventre graditur super terram. Licèt enim esset imperitus sermone, scientia tamen plenus enodabat dubia quęstionum, & abscondita producebat in lucem. Nec absonum, si vir sanctus scripturarum à Deo intellectum acceperat, cùm per imitationem Christi perfectam, veritatē ipsarum descriptam gestaret in opere, & per sancti spiritûs vnctionem plenariam, doctorem earum apud se haberet in corde.

Perfecta Christi imitatione obtinuit scripturarũ intelligentiã.

Adeò etiam in ipso claruit spiritus prophetiæ, vt & præuideret futura, & cordium contueretur occulta, absentia quoquè velut pręsentia cerneret, & se pręsentem absentibus mirabiliter exhiberet. Tempore nanque, quo Damiatam Christianorum obsidebat exercitus, aderat vir Dei non armis, sed fide munitus. Cùm igitur die belli Christiani pararentur ad pugnam, hoc audito, Christi seruus vehementer ingemuit, dixitq; socio suo: Si belli fuerit attentatus ingressus, ostendit mihi Dominus non prosperè cedere Christianis. Verùm si hoc dixero, fatuus reputabor: si tacuero, conscientiam

non euadam. Quid igitur tibi videtur? Respondit socius eius, dicens: Frater, pro minimo tibi sit vt ab hominibus iudiceris, quia non modò incipis fatuus reputari. Exonera conscientiam tuam, & Deum magis time, quàm homines. Quo audito, exiliens Christi præco, salutaribus monitis Christianos aggreditur, prohibet bellum, denunciat casum. Fit veritas in fabulam: indurauerunt cor suum, & noluerunt reuerti. Itur, committitur & bellatur, totaq; in fugam vertitur militia Christiana, finem belli opprobrium regerens, non triumphum. Tanta verò strage Christianorum imminutus est numerus, vt circa sex millia fuerint inter mortuos & captiuos. In quo euidenter innotuit, quòd spernenda nō erat sapientia pauperis, cùm anima viri iusti annunciet aliquandò vera, quàm septem circunspectores, sedentes in excelso ad speculandum.

Christiani cæduntur apud Damiatam.

Eccl. 37.

Alio quoq; tempore, cùm post reuersionem ipsius de vltra mare, Celanum prędicaturus accederet, miles quidam supplici eum deuotione cum instantia magna inuitauit ad prandium. Venit itaque ad militis domum, omnisq; familia pauperum hospitum exultauit in ingressu. Antè verò, quàm cibum sumerent, iuxta solitum morem, vir mente deuotus offerēs Deo preces & laudes, oculis stabat eleuatis in cælum. Oratione completa, benignum hospitem familiariter aduocatum in partem, sic alloquutus est: Eccè frater hospes, tuis victus precibus, vt manducarem, domum tuam intraui. Meis nunc citò monitis acquiesce, quoniam non hic, sed alibì manducabis. Confitere nunc peccata tua, veræ pœnitentiæ dolore contritus, nec in te remaneat quicquam, quod veridica confessione non pandas. Reddet tibi Dominus hodiè vicem, quoniam tanta deuotione suos pauperes suscepisti. Acquieuit continuò vir ille sermonibus sancti, socioque ipsius vniuersa peccata in confessione detegens, disposuit domum suam, & ad mortem suscipiendam se, quantùm valuit, præparauit. Intrauerunt tandèm mensam, & incipientibus alijs manducare, hospes subitò spiritum exhalauit, iuxta verbum hominis Dei repentina morte sublatus. Sicque factum est, hospitalitatis gratia promerente, vt iuxta verbum veritatis, prophetam recipiens, mercedem prophetę acciperet, dum per sancti viri pręnunciationem propheticam miles ille deuotus sibi cōtra mortis subitationem prouidit, quatenùs armis pœnitentiæ pręmunitus, perpetuam damnationem euaderet, & in æterna tabernacula introiret.

Prędicit hospiti mortē subitaneā.

Matt. 10.

Tempore quo vir sanctus Reate iacebat infirmus, Præbendarius quidam nomine Gedeon, lubricus & mundanus, infirmitate graui correptus, lectulo decubans, cùm ad eum fuisset delatus, lachrymosè rogabat cum simul adstantibus, vt ab ipso, Crucis signaculo signaretur. Ad quem ille: Cùm vixeris olim secundùm desideria carnis, non veritus iudicia Dei, quomodò te Cruce signabo? Verùm propter deuotas intercedentium preces, signo te Crucis signabo in nomine Domini. Tu tamen scito te grauiora passurū, si ad vomitum redièris liberatus. Propter enim peccatum ingratitudinis, semper peiora prioribus inferuntur. Signo itaque Crucis super cum facto, statìm qui contractus iacuerat, surrexit sanus, & in laudem Dei prorumpens: Ego, inquit, sum liberatus. Insonuerunt autem ossa renum eius, audientibus cunctis, veluti cùm manu ligna sicca franguntur. Paucis autem interlapsis temporibus, Dei oblitus, corpus impudicitiæ reddidit. Cumque sero quodam cœnâsset in domo cuiusdam canonici, noctèque illa dormiret ibidèm, subitò super omnes corruit tectum domûs. Cæteris autem euadentibus mortem, solus ille miser interceptus atque interemptus est. Iusto igitur Dei iudicio facta sunt nouissima hominis illius peiora prioribus propter ingratitudinis vitium, Deiq; contemptum: cùm de accepta venia gratum esse oporteat, & duplò displiceat flagitium iteratum.

Signo Crucis sanat contractū.

Pœna in peccata relabentis.

Alio quoquè tempore mulier quędam nobilis, Deo deuota, venit ad sanctum, vt suum ei explicaret dolorem, ac remedium postularet. Habebat quidem virum valdè crudelem, quem aduersariū patiebatur in seruitio Christi. Et ideò petebat à sancto, quatenùs oraret pro illo, vt sua Deus cor ipsius dignaretur emollire clementia. Ipse verò hoc audiens, ait illi: Vade cum pace, indubitanter expectans de viro tuo consolationem tibi de proximo affuturam. Et adiecit: Dices ei ex parte Dei, & mea, quòd nunc est tempus clementiæ, postmodùm æquitatis. Benedictione accepta, reuertitur mulier: inuenit virum, denunciat verbum. Cecidit super eum spiritussanctus, & nouum factum de veteri, sic facit eum omni mansuetudine respōdere: Domina, seruiamus Domino, & saluemus animas nostras. Suadente igitur sancta vxore, pluribus annis cælibem vitam agentes, eo-

Vir crudelis repentè mutatur.

dem die ambo ad Dominum migrauerunt. Miranda certè in viro Dei spiritûs prophetici virtus, qua & membris iam arentibus restituebat vigorem, & duris imprimebat cordibus pietatem: quanquàm non minùs eiusdem spiritûs sit stupenda limpiditas, qua sic futurorum præcognoscebat euentum, vt etiam conscientiarum scrutaretur arcanum, quasi alter Eliseus, duplicem Eliæ spiritum assequutus. 4. Reg. 2.

Nam cùm Senis viro cuidam sibi familiari quædam superuentura finaliter prædixisset, & vir ille peritus, de quo suprà mentio facta est, quòd de scripturis cum eo conferebat aliquandò, his auditis, ab eodem sancto patre dubitando perquireret, an hæc ipse dixisset, quæ illius viri relatione cognouerat: non solùm se illa dixisse asseruit, verùm etiam quærenti alienum euentum, proprium exitum prophetando prædixit. Quod vt certiùs cordi eius imprimeret, quendam secretum conscientiæ illius scrupulum, quem nulli viuenti vir præfatus expresserat, & mirabiliter reuelando explicuit, & salubriter consulendo reseruauit. Ad quorum omnium firmitatem accidit, quòd vir ille religiosus, sicut Christi famulus ei prædixit, sic finaliter consummauit. Nouit arcana cordiũ S. Frãciscus.

Eo quoquè tempore, quo reuertebatur de vltra mare, socium habẽs fratrem Leonardum de Assisio, contigit eum fatigatum & lassum, parumpèr asellum conscendere. Subsequens autem socius & ipse non modicùm fessus, cœpit dicere intrà se, humanum aliquid passus: Non de pari ludebant parẽtes eius, & mei. En ipse equitat, & ego pedester asinum eius duco. Hoc illo cogitante, protinùs descẽdit de asino vir sanctus, & ait: Non, frater, conuenit vt ego equitem, tu venias pedes: quia nobilior & potentior in seculo tu me fuisti. Obstupuit ilicò frater, & rubore suffusus, deprẽhensum se recognoscens, prócidit ad pedes ipsius, & lachrymis irrigatus, nudum exposuit cogitatum, veniamque poposcit. Fratris cuiusdã cogitationes p̃spicit.

Frater quidam Deo deuotus & famulo Christi, frequenti cogitatione versabat in pectore, superna fore gratia dignum, quem vir sanctus familiari complecteretur affectu: quem verò tanquàm extraneum reputaret, extra numerum electorum reputandum à Deo. Cùm igitur cogitationis huius crebriùs vexatus impulsu, viri Dei familiaritatem vehementer optaret, nec tamen cordis sui secretum reuelaret alicui, aduocans eum ad se dulciter pater pius, sic alloquutus est: Nulla re turbet cogitatio, fili, quoniam te charissimum habens inter præcipuè mihi charos, libenter tibi munus meæ familiaritatis & dilectionis impendo. Miratus exindè frater, factusque deuotior ex deuoto, non solùm in amorem creuit hominis sancti, verumetiam per spiritussancti gratiæ munus donis est maioribus cumulatus. Cùm autem in monte maneret Aluernæ cella reclusus, vnus è socijs magno desiderio cupiebat habere de verbis Domini aliquod scriptum, manu ipsius breuiter annotatum. Grauem enim, qua vexabatur, tentationem, non carnis, sed spiritûs, ex hoc credebat euadere, vel certè leuiùs ferre. Tali desiderio languens, anxiabatur interiùs, quia verecundia victus, reuerendo patri rem pandere non audebat. Sed cui homo non dixit, spiritus reuelauit. Portari nanque sibi iussit à fratre prædicto atramentum & chartam, laudesque Domini iuxta fratris desiderium propria manu scripsit, & vltimò benedictionem ipsius, dicens: Accipe tibi chartulam istam, & vsque ad diem mortis tuæ custodias diligenter. Accepit frater donum illud optatum, & statim omnis illa tentatio effugatur. Seruatur litera, & cùm in posterum miranda effecerit, virtutum Francisci testimonium fuit. Itèm alterius. Et rursus alterius.

Frater quidam erat, quantùm à foris videbatur, sanctitate prẽclarus, conuersatione insignis, tamen admodùm singularis. Omni tempore orationi vacans, tanta districtione silentium obseruabat, quòd consueuerat non verbis, sed nutibus confiteri. Accidit autem, sanctum patrem venire ad locum videre fratrem, & de ipso cum alijs fratribus habere sermonem. Commendantibus autem omnibus & magnificantibus illum, respondit vir Dei: Sinite, fratres, nè mihi in eo diabolica figmenta laudetis. In veritate sciatis, quòd diabolica tentatio est, & deceptio fraudulenta. Durè acceperunt hoc fratres, tanquàm impossibile iudicantes, quòd tot perfectionis indicijs, fraudis se commenta fucarent. Verùm non post multos dies eo religionem egresso, euidenter apparuit, quanta luculentia interioris contuitûs, vir DEI cordis eius secreta perspexit. Multorum quoquè per hunc modum, qui stare videbantur, ruinam, sed & plurium peruersorum conuersionem ad Christum, immobili veritate prænuncians, appropinquâsse videbatur ad æternæ lucis speculum contemplandum, cuius fulgore mi- Diabolus imponit cuidã immodico silentio.

rabili absentia corporaliter, tanquàm si essent præsentia, mentis eius cernebat obtutus.

Quodam namq; tempore Vicarius suus tenebat Capitulum, ipse verò in cella orãs, sequester erat & medius inter fratres & Deum. Cùm igitur vnus ex ipsis, defensionis quodam contectus palliolo, non se subderet disciplinæ: videns hoc vir sanctus in spiritu, vocauit quendam de fratribus, & dixit ad eum: Vidi, frater, diabolum super illius fratris inobedientis dorsum, collum eius tenentem adstrictum, qui tali sessore subactus, obedientiæ freno spreto, instinctûs eius sequebatur habenas. Et cùm rogarem Deum pro fratre, subitò dæmon confusus abscessit. Vade igitur, & dic fratri, vt obedientię sanctę iugo collum sine mora submittat. Monitus per internuncium frater, statimq; conuersus ad Deum, ad pedes Vicarij humiliter se proiecit.

Videt diabolũ fratri cuidam insidentem.

Alio quoquè tempore contigit duos fratres ad eremitorium Græcij de remotis venire, vt virum Dei cernerent, & benedictionem, multo desideratam iam tempore, reportarent. Venientes autem & nõ inuenietes, quia de publico iam ad cellam redierat, desolati abibant. Et eccè recedentibus illis, cùm de ipsorum aduentu vel recessu nihil secundùm humanum sensum percipere potuisset, prȩter solitum morem egressus è cella, clamauit post eos, & iuxta quod optauerant, signo Crucis facto, in Christi nomine benedixit.

Absentium fratrũ nouit desideria.

Duo fratres venerunt aliquandò de terra Laboris, quorum antiquior nonnulla intulit scandala iuniori. Cùm autem peruenissent ad patrem, quæsiuit ille à iuniori, qualiter erga ipsum se frater socius habuisset in via. Quo respõdente: Vtiquè satìs benè, subiunxit: Caue frater, nè sub humilitatis specie mentiaris: scio enim, scio: sed expecta modicùm, & videbis. Miratus est perplurimùm frater, quomodò tam absentia per spiritum cognouisset. Igitur non post multos dies, contempta religione, foràs egreditur, qui scandalum fecerat fratri, & à patre non petierat veniam, nec correctionis debitam receperat disciplinam. Simulque duo in vna illius claruere ruina, æquitas scilicet diuinæ iustitiæ, & perspicacitas spiritûs prophetiæ. Qualiter autem absentibus se præsentem exhibuit, diuina faciente virtute, euidenter ex superioribus innotescit, si reuocetur ad mentem, qualiter absens in curru igneo transfiguratus apparuit, & quomodò se Arelatensi Capitulo in Crucis effigie prȩsentauit. Quod factum esse diuina dispositione credendum est, vt ex præsentiæ corporalis apparitione mirabili patenter claresceret, quàm præsens & peruius spiritus eius luci sapientię foret æternæ, quę omnibus mobilibus mobilior est, & vbiquè attingens propter suî munditiam, per nationes in animas sanctas se transfert, & Dei amicos & prophetas constituit. Simplicibus & paruulis sua solet pandere mysteria doctor excelsus, sicut priùs apparuit in Dauid prophetarum eximio, & pòst in Apostolorum principe Petro, & tandèm in paupercu lo Christi Francisco. Hi enim cùm essent literarum imperitia simplices, facti sunt sancti spiritûs eruditione illustres. Is quidem pastor, vt gregem pasceret Synagogæ de Aegypto eductum: iste piscator, vt sagenam repleret Ecclesiæ multiformitate credentium: hic autem negociator, vt margaritam emeret Euangelicę vitæ, venditis & dispersis omnibus propter Christum.

Itèm facta. *Sap. 7.* *Matt. 13.*

De efficacia prædicandi & gratia sanitatum. Cap. 12.

FIdelis reuerà famulus & minister Christi Franciscus, vt cuncta fideliter & perfectè peragceret, illis potissimè virtutum exercitijs intendebat, quę sacro dictantè spiritu, Deo suo magìs placere cognouerat. Qua de re contigit illum in magnam dubitationis cuiusdam agoniam incidere, quam multis diebus ab oratione rediens, terminandam fratribus sibi familiaribus proponebat. Quid, inquit, fratres, consuliris, quid laudatis? an quòd orationi vacem, an quòd prȩdicando discurram? Siquidem ego paruulus, simplex, & imperitus sermone, maiorem orandi accepi gratiam, quàm loquendi. Videtur etiam in oratione lucrum, & cumulatio gratiarum: in prȩdicatione distributio quędam Donorum cęlitùs acceptorum. In oratione etiam purificatio interiorum affectuum, & vnitio ad vnum verum & summum bonum cum vigoratione virtutis: in prȩdicatione spiritualium puluerizatiò pedum, distractio circa multa, & relaxatio disciplinæ. Tandèm in oratione Deum alloquimur, & audimus, & quasi Angelicam vitam agentes, inter Angelos conuersamur: in prædicatione multa oportet

Cõsulit fratres, vtrùm precibus, an cõcionibus vacare debeat.

tet condescensione vti ad homines, & humanè inter eos viuendo, humana cogitare, videre, dicere, & audire. Sed vnum est in contrarium, quod videtur prȩponderare his omnibus ante Deum, quòd videlicet vnigenitus Dei filius, qui est sapientia summa, propter animarum salutem de sinu patris descendit, vt suo mundum informans exemplo, verbum salutis hominibus loqueretur, quos sacri sanguinis & precio redimeret, & emundaret lauacro, & poculo sustentaret, nihil sibi omninò reseruans, quod non in salutem nostram liberaliter erogaret. Et quia debemus omnia facere secundùm exemplar eorum, quæ videmus in ipso, tanquàm in monte sublimi, videtur magìs DEO placitum, quòd intermissa quiete foràs egrediar ad laborem. Cumque per multos dies verba huiusmodi ruminaret cum fratribus, certitudinaliter nequibat percipere, quid horum sibi foret, vt Christo verè acceptius, eligendum. Cùm enim miranda nôsset per spiritum prophetiæ, hanc per seipsum quæstionem dissoluere non valebat ad liquidum, Deo meliùs prouidente, vt prædicationis meritum per supernum manifestaretur oraculum, & serui Christi humilitas seruaretur. Non erubescebat à minoribus parua quȩrere verus Minor, qui magna didicerat à magistro supremo. Studio nanque præcipuo solitus erat exquirere, quali via qualique modo Deo posset secundùm ipsius beneplacitum perfectiùs deseruire. Hæc summa eius philosophia, hoc summum eius desiderium extitit, quoàd vixit, vt quæreret à sapientibus & simplicibus, perfectis & imperfectis, paruulis & grandæuis, qualiter ad perfectionis culmen virtuosiùs peruenire valeret. Summa eius philosophia.

Assumens itaque duos ex fratribus, misit ad fratrem Syluestrum, qui Crucem egredientem viderat de ore ipsius, & tunc in monte supra Assisium iugiter orationi vacabat, vt diuinum super dubitatione huiusmodi responsum perquireret, quod sibi ex parte Domini demandaret. Hoc ipsum demandauit sacræ virgini Claræ, vt per aliquam puriorem & simpliciorem de virginibus, sub ipsius disciplina degentibus, & ipsa cum sororibus alijs orans, super hôc exquireret Domini voluntatem. Concordauerunt autem mirabiliter in idipsum, superno eis reuelante spiritu, venerabilis sacerdos & virgo Deo dicata, beneplaciti scilicet esse diuini, quòd Christi præco ad prædicandum exiret. Reuertentibus itaque fratribus, & Dei, iuxta quod acceperant, indicantibus voluntatem, exurgens continuò succinxit se, nullaque prorsùs cōtracta mora, iter aggressus est. Ibat autem cum tanto feruore, vt diuinum exequeretur imperium, tamque celeriter percurrebat, acsi facta manu Dei super eum, nouam induisset è cȩlo virtutem. Diuinitùs discit, concionari se potiùs debere.

Cùm igitur appropinquaret Beuanio, ad quendam locum deuenit, in quo diuersi generis auium maxima multitudo conuenerat. Quas cùm sanctus Dei vidisset, alacriter currit ad locum, & eas velut rationis participes salutauit. Omnibus verò expectantibus, & conuertentibus se ad eum, ità vt quæ in arbustis erant, inclinatis capitibus, cùm appropinquaret ad eas, insolito modo in ipsum intenderent, vsque ad eas accessit, & omnes, vt verbum Domini audirent, solicitè admonuit, dicens: Fratres mei volucres, multùm debetis laudare creatorem vestrum, qui plumis vos induit, & pennas tribuit ad volandum, puritatem concessit aëris, & sine vestra solicitudine vos gubernat. Cùm autem eis hæc & his similia loqueretur, auiculæ modo mirabili gestientes, cœperunt extendere colla, protendere alas, aperire rostra, & in illum attentè respicere. Ipse verò cum spiritùs feruore mirando per medium ipsarum transiens, tunica cōtingebat easdem, nec tamen de loco aliqua mota est, donèc signo Crucis facto, & licentia data, cū benedictione viri Dei, omnes simul auolârunt. Hæc omnia contuebantur socij, expectantes in via. Ad quos reuersus vir simplex & purus, pro eo quòd non hactenùs auibus prædicauerat, cœpit se de negligētia inculpare. Exindè prȩdicando per loca vicina procedens, venit ad castrum quoddam, nomine Aluianum, vbi congregato populo, & indicto silentio, propter hirundines nidificantes in eodem loco, magnisq; garritibus perstrepentes, audiri vix poterat. Quas vir Dei omnibus audientibus allocutus est, dicens: Sorores meæ hirundines, iam tempus est vt loquar & ego, quia vos vsque modò satìs dixistis. Audite verbum Dei tenentes silentium, donèc sermo DEI compleatur. At illæ tanquàm intellectûs capaces, subitò tacuerunt, nec fuerunt motæ de loco, donèc fuit omnis prȩdicatió consummata. Omnes igitur qui viderunt, stupore repleti glorificauerunt Deum. Istius miraculi fama circunquaq; diffusa, multos ad sancti reuerentiam, & fidei deuotionem accendit. Eccè aues audiūt sanctum virū.

In ciuitate nanque Parisiensi scholaris quidam indolis bonæ, cum socijs alijs studio diligenter intentus, dum importuna garrulitate cuiusdam infestaretur hirundinis, dicere cœpit ad socios: Hæc hirundo vna de illis est, quæ virum Dei Franciscum prædicantem aliquandò, donèc silentium eis imponeret, molestabant. Et conuersus ad hirundinem, fiducialiter ait: In nomine serui Dei Francisci præcipio tibi, vt ad me veniens continuò conticescas. At illa Franciscia udito nomine, quasi viri Dei disciplinis edocta, & statìm conticuit, & ipsius manibus tanquàm turę custodię se commisit. Stupefactus scholaris, statìm eam libertati restituit, & eius garritum ampliùs non audiuit.

Nota rem admiratione dignam.

Alio quoquè tempore cùm famulus Dei Caietæ prædicaret in litore maris, turbis præ deuotione ruentibus, vt eum contingerent, horrens Christi seruus tantum populorum applausum, in vnam hærentem litori nauiculam prosiliuit solus. Illa verò tanquàm si rationis particeps, motore moueretur intrinseco sine aliquo remige, cernentibus & mirantibus cunctis, se longiùs à terra protraxit. Cùm autem aliquanto spatio in maris altitudinem secessisset, stetit inter fluctus immobilis, quandiù vir sanctus turbis expectantibus in litore prædicauit. Cumque audito sermone, & viso miraculo, ac benedictione accepta multitudo recederet, nè ipsum ampliùs molestaret, nauicula proprio ductu ad terram reuersa est. Quis igitur tam obstinatę mentis esset & impiæ, vt prędicationem Francisci contemneret, cuius miranda fiebat virtute, vt nō solùm carentia ratione, disciplinam susciperent, verumetiam inanimata corpora tanquàm animata, prædicanti seruirent?

Itèm aliā.

Aderat equidem seruo suo Francisco ad quęcunq; pergeret, is qui eum vnxerat & miserat, spiritus Domini, & ipse Dei virtus & sapientia Christus, vt sanæ doctrinę verbis afflueret, & magnę potentiæ miraculis coruscaret. Erat enim verbum eius, velut ignis ardens, penetrans intima cordis, omniumque mentes admiratione replebat, cùm non humanæ inuentionis ornatum prætenderet, sed diuinæ reuelationis afflatum redoleret. Nam cùm semèl prædicaturus coram Papa & Cardinalibus, ad suggestionem Domini Hostiensis, sermonem quendam studiosè compositum commendâsset memoriæ, stetisset que in medio, vt ædificationis verba proponeret, sic obliuioni tradidit omnia, vt effari aliquid omninò nesciret. Verùm cùm hoc veridica humilitate narrâsset, conferens se ad spiritûs sancti gratiam inuocandam, tam efficacibus subitò cœpit verbis affluere, tamque potenti virtute illorum mentes virorum sublimium ad compunctionem inflectere, vt apertè clareret, quòd non ipse, sed spiritus Domini, loquebatur. Et quoniam primò sibi suaserat opere, quod alijs suadebat sermone, reprehensorem non timens, veritatem fidentissimè prædicabat. Nesciebat aliquorum culpas palpare, sed pungere, nec vitam fouere peccantium, sed aspera increpatione ferire. Eadem mentis constantia magnis loquebatur & paruis, eademque spiritûs iucunditate paucis loquebatur & multis. Omnis ætas, omnisque sexus properabat, virum nouum, mundo cælitùs datum, & cernere, & audire. Ipse verò per diuersas regiones progrediens, euangelizabat ardenter, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. In virtute nanque nominis eius, veritatis pręco Franciscus eijciebat dęmonia, sanabat infirmos, & quod maius est, sui sermonis efficacia obstinatorum mentes ad pœnitentiam molliebat, simulque sanitatem corporibus reddebat, & cordibus, sicut aliqua comprobant operum eius, exempli gratia inferiùs adnotanda.

Sermo eius valdè ignitus.

Concionatur ad Pontificem & Cardinales.

Multa edit miracula.

In ciuitate Tuscanella à milite quodam hospitio deuotè susceptus, filium eius vnicum, à natiuitate contractum, ad multam ipsius instantiam, manu alleuans, sic subitò incolumem reddidit, vt videntibus cunctis, protinùs consolidarentur omnia corporis membra, & puer sanus & fortis effectus, confestim exurgeret, ambulans, & exiliens, & laudans Deum.

Sanat contractum.

In ciuitate Narniensi cùm paralyticum quendam, membrorum omnium destitutum officio, signo Crucis à capite vsque ad pedes ad instantiam signâsset Episcopi, perfectę restituit sanitati.

Itèm paralyticum.

In Episcopatu Reatino puer quidam sic turgidus à quatuor annis, vt nullo modo propria crura cernere posset, à matre cum lachrymis pręsentatus eidem, statìm vt vir sanctus tetigit eum manibus sacris, incolumis est effectus.

Itèm tumidum.

Apud ciuitatem Ortensem puer vnus ità conglomeratus, vt caput pedibus portaret applicitum, & haberet ossa nonnulla confracta, signo Crucis ad parentum lachry-ma-

Signo Cru.

mabiles preces ab eodem susceptо, subitò extensus extitit,& ilicò liberatus. *eis multos sanat.*

Mulier quędam ciuitatis Eugubij,ambas contractas & aridas habens manus, adeò vt nihil per illas operari valeret,signo Crucis ab eodē in nomine Domini sibi facto, tam perfectam obtinuit sospitatem,quòd statim rediens domum, cibos in ministerium eius & pauperum,quasi altera socrus Simonis,proprijs manibus prępararet. *Matt.8.*

Puellæ cuidam in castro Meuanij oculorum priuatæ luminibus, cùm in Trinitatis nomine sputo suo ter ipsius oculos liniuisset,lumen concupitum restituit. *Cęca videt.*

Mulier quędam ciuitatis Narnij,oculorum cæcitate percussa,signum Crucis ab eodem suscipiens,lucem recuperauit optatam.

Bononiæ puer quidam vnum oculorū macula adeò habens obtectum, vt nihil prorsùs videre posset,nec aliquo iuuari remedio,post signum Crucis,à capite vsque ad pedes per seruum Domini sibi factum,visum recuperauit tam limpidum, vt postmodùm fratrum Minorum ordinem ingressus,se longè clariùs videre assereret de oculo priùs infirmo,quàm de oculo semper sano.

In Castro sancti Gemini, seruus Dei à quodam deuoto viro susceptus hospitio,cuius vxor à dæmonio vexabatur,post orationem factam,in virtute obedienrię imperauit dæmoni vt exiret,eumq; potestate diuina tam subitò effugauit, vt verè claresceret, quòd obedientiæ sanctę virtuti peruicacia dæmonum non obsistat. *Oratione dæmonium pellit.*

In ciuitate de castello, quidam furibundus & nequam spiritus quandam obsidens mulierem,à viro sancto obedientiæ accepto mandato, indignabundus discessit,mente simul & corpore liberam,obsessam priùs fœminam,derelinquens.

Frater quidam infirmitate tam horribili grauabatur,vt magis esse vexatio dæmonis, quàm naturalis infirmitas,à pluribus firmaretur.Nam totus sępè allidebatur, & volutabatur spumans,membris corporis nunc contractis, nunc extensis, nunc plicatis, nunc tortis,nūc rigidis effectis & duris. Quandoquè totus extensus & rigidus,pedibus ęquatis capiti,leuabatur in altum,horribiliter ilicò relapsurus.Hunc sic miserabiliter & irremediabiliter ægrotantem,plenus misericordia Christi seruus commiserans, buccellam de quo edebat,transmisit. Tantam verò gustatus panis contulit ægro virtutem,vt deinceps huius infirmitatis molestiam non sentiret. *Buccella panis curat morbū deterrimum.*

In comitatu Aretij cùm diebus pluribus mulier quędam laborâsset in partu, essetq; iam proxima morti,nullum omninò desperanti de vita supererat remedium, nisi Dei. Cùm autem equo vectus propter corporis infirmitatem Christi famulus per partes illas transitum habuisset,contigit reduci animal per villam,in qua mulier torquebatur.Homines verò loci viso equo,cui vir sanctus insederat, extraxerūt frenum, vt superponerent mulieri. Ad cuius contactum mirificum,omni remoto periculo,mulier ilicò peperit cum salute. *Nota rem miram.*

Vir quidam de castro * plebis religiosus ac timēs Deum,chordam apud se, qua cinctus fuerat sanctus pater,habebat.Cumque multitudo virorum ac mulierum in castro illo varijs infirmitatibus laboraret, ibat per infirmantium domos, & intincta chorda in aqua,dabat bibere patientibus: Sicque per hunc modum plurimi sanabantur. Sed & de panibus à viro Dei contactis gustantes ægroti,diuina operante virtute,consequebantur celeriter remedia sanitatum. Cùm his & alijs multis miraculorum prodigijs præco Christi prædicans corusćaret,attendebatur his,quæ dicebātur ab eo, àc si Angelus Domini loqueretur. Excellens nanque in ipso prærogatiua virtutum,prophetiæ spiritus, efficacia miraculorum,oraculum de prædicando cælitùs datum, obedientia creaturarum ratione carentium, vehemens immutatio cordium ad verborum ipsius auditum, eruditio eius à spiritu sancto pręter humanam doctrinam,pręedicandi authoritas à summo Pontifice non sine reuelatione concessa: insupèr & regula,in qua forma prædicandi exprimitur,ab eodem Christi Vicario confirmata: summi quoquè regis signacula per modum sigilli corpori eius impressa,tanquàm testimonia decem, tòti seculo indubitanter affirmant, Christi præconem Franciscum, & venerandum officio, & doctrina authenticum, & admirabilem sanctitate,ac per hoc, tanquàm verè Dei nuncium, Christi Euangelium pręedicâsse. **plebeius.* *Ecce admirabile Deū in sanctis suis.*

De Stigmatibus sacris. Cap. 13.

Gen.28. Distributio temporis sui. MOs erat Angelico viro Francisco, nunquàm ociari à bono: quin potiùs instàr supernorum spirituum in scala Iacob, aut ascendebat in Deum, aut descendebat ad proximos. Nam tempus sibi concessum ad meritum, diuidere sic prudenter didicerat, vt aliud proximorũ lucris laboriosis impénderet, aliud contemplationis tranquillis excessibus dedicaret. Vndè cùm secundùm exigentiam locorum & temporum, alienæ condescendisset procurandæ saluti, inquietationibus derelictis turbarum, solitudinis secreta petebat, locumque quietis: quò liberiùs Deo vacans, extergeret, si quid pulueris sibi in conuersatione hominum adhæsisset. Biennio itaque, antequàm spiritum redderet cælo, diuina prouidentia duce, post labores multimodos perductus est in locum excelsum seorsùm, qui dicitur mons Aluernæ. Cùm igitur iuxta solitum morem, Quadragesimam ibidèm ad honorem sancti Archangeli Michaelis ieiunare cœpisset, supernæ contemplationis dulcedine abundantiùs solito superfusus, ac cælestium desideriorum ardentiori flamma succensus, supernarum cœpit immissionum cumulatiùs dona sentire. Prou.25. Ferebatur quidem in altum, non vt curiosus maiestatis perscrutator opprimendus à gloria, sed tanquàm seruus fidelis & prudens, inuestigans beneplacitum Dei, cui se conformare omnimodè summo peroptabat ardore.

Immissum est igitur menti eius per diuinum oraculũ, quòd in apertione libri Euangelici reuelaretur ei à Christo, quod Deo in ipso, & de ipso maximè foret acceptũ. Oratione itaque cum multa deuotione præmissa, sacrum Euangeliorum librum de altari sumptum, in sanctę Trinitatis nomine aperiri fecit per socium, virum vtiquè Deo deuotum & sanctum. Sanè cùm in trina libri apertione semper Domini passio occurreret, intellexit vir Deo plenus, quòd sicut Christum fuerat imitatus in actibus vitę, sic cõformis ei esse deberet in afflictionibus & doloribus passionis, antequàm ex hoc mundo transiret. Et licèt propter multam austeritatem vitæ prætéritæ, Crucisque Dominicæ baiulationem continuam, imbecillis iam esset corpore, nequaquàm est territus, sed ad martyrij sustinentiam vigorosiùs animatus. Exercuerat quidem in eo insuperabile amoris incendium boni Iesu in lampades ignis atque flammarum, vt aquæ multæ charitatem eius tam validam extinguere non valerent. Cant.8.

Cùm igitur Seraphicis desideriorum ardoribus sursùm ageretur in Deum, & compassiua dulcedine in eum trãsformaretur, qui ex charitate nimia voluit Crucifigi, quodam manè circa festum Exaltationis sanctæ Crucis, dum oraret in latere montis, vidit Seraph vnum sex alas habentem tam ignitas, quàm splendidas, de cælorum sublimitate descendere. Appáret illi Christus Crucifixus. Cumque volatu celerrimo peruenisset in aëris locum, viro DEI propinquum, apparuit inter alas effigies hominis Crucifixi, in modum Crucis manus & pedes extensos habentis, & Cruci affixos. Duę alæ super caput ipsius eleuabantur, duæ ad volandum extendebantur, duæ verò totum velabant corpus. Hoc videns vehementer obstupuit, mixtumque mœrore gaudium cor eius incurrit. Lætabatur quidem in gratioso adspectu, quo à Christo sub specie Seraph cernebat se conspici: sed Crucis affixio, compassiui doloris gladio ipsius animam pertrãsibat. Admirabatur quamplurimùm in tam inscrutabilis visionis adspectu, sciens ꝙ passionis infirmitas cum immortalitate spiritûs Seraphici nullatenùs conueniret. Intellexit tandèm ex hoc, Domino reuelante, ꝙ ideò huiusmodi visio sic diuina prouidẽtia suis fuerat prę sentata cõspectibus, vt amicus Christi prænosceret, se non per martyrium carnis, sed per incendium mentis, totum in Christi Crucifixi similitudinem transformandum.

Imprimũt ei V. vulnera. Dispárens igitur visio, mirabilem in corde ipsius reliquit ardorem: sed & in carne nõ minùs mirabilem signorum impressit effigiem. Statìm nanque in manibus eius & pedibus apparere cœperunt signa clauorum, quemadmodùm pauloantè in effigie illa viri Crucifixi conspexerat. Manus enim & pedes in ipso medio clauîs confixæ videbantur, clauorum capitibus in interiori parte manuum, & superiori pedum apparentibus, & eorum acuminibus existentibus ex aduerso. Erantque clauorum capita in manibus & pedibus rotunda & nigra, ipsa verò acumina oblonga, retorta & quasi repercussa, quę de ipsa carne surgentia, carnem reliquam excedebant. Dextrũ quoquè latus quasi lancea transfixum, rubra cicatrice obductum erat, quod sępè sanguinem sacrum effundens, tunicam & femoralia respergebat.

Cernens

Cernens autem Christi seruus, quòd stigmata carni tam luculenter impressa, socios familiares latêre non possent, timens nihilominùs publicare Domini sacramentum, in magno positus fuit dubitationis agone, vtrùm videlicet quod viderat, diceret, vel taceret. Vocauit proindè aliquos ex fratribus, & generalibus verbis loquẽs, dubium coram eis proposuit, & consilium requisiuit. Quidam verò ex fratribus, gratia illuminatus & nomine, intelligens quòd aliqua miranda vidisset, pro eo quòd videbatur admodùm stupefactus, dixit ad virum sanctum: Frater, non solùm propter te, sed etiam propter alios, scias tibi ostendi aliquandò sacramenta diuina. Timendum propterea iurè videtur, nè si, quod pluribus profuturum accepisti, celaueris, pro talento abscondito repręhensibilis iudiceris. Ad cuius verbum motus vir sanctus, licèt aliàs dicere solitus esset: Secretum meum mihi: tunc tamen cum multo timore seriem retulit visionis præfatæ, addẽs quòd is, qui sibi apparuerat, aliqua dixerit, quæ nunquàm dum viueret, alicui hominum aperiret. Credendum sanè tam arcana illa fuisse sacri illius Seraph, in Cruce mirabiliter apparentis, eloquia, quòd fortè non liceret hominibus ea loqui. Postquàm igitur verus Christi amor in eandem imaginem transformauit amantem, quadraginta dierum numero, iuxta quod decreuerat, in solitudine consummato, superueniente quoquè solennitate Archangeli Michaelis, descendit Angelicus vir Franciscus de monte, secùm ferens Crucifixi effigiem, non in tabulis lapideis vel ligneis manu figuratam artificis, sed in carneis membris descriptam digito Dei viui. Et quoniam sacramentum regis abscondere bonũ est, ideò secreti regalis vir conscius, signacula illa sacra pro viribus occultabat. Verùm quia Dei est, ad gloriam suam magna reuelare, quæ facit: Dominus ipse, qui signacula illa secretè impresserat, miracula quædam apertè per ipsa monstrauit, vt illorum occulta & mira vis stigmatum, manifesta pateret claritate signorum.

Esa. 24. — *Cũ multo timore indicat visionem, sed nõ totam.* — *Tob. 12.*

In prouincia nanque Reatina pestis inualuerat valdè grauis, quæ oues & boues oẽs sic consumebat crudeliter, quòd nullum poterat remedium adhiberi. Vir autem quidã timens Deum, nocte fuit per visionẽ commonitus, vt ad eremitorium fratrum festinanter accederet, & loturam manuum ac pedum famuli Dei Francisci, qui tunc temporis morabatur ibidèm, acceptam, super animalia cuncta respergeret. Manè itaque surgens, venit ad locum: loturaque huiusmodi per socios sancti viri latenter obtenta, oues & boues languẽtes ex ea respersit. Mirabile dictu. Statim vt adspersio animalia lãguida & in terra iacentia, quantumcũquè paululùm attingebat, pristino recuperato vigore, surgebant continuò, & tanquàm nihil mali sensissent, ad pascua festinabant. Sicque factum est, vt per virtutem mirandam aquæ illius, quæ sacras plagas contigerat, omnis prorsùs plaga cessaret, pestilensque morbus à gregibus fugaretur.

Immanissima lues. — *Mira vis aquę, qua manus & pedes suos abluerat.*

Circa pręfatum montem Aluernæ, antequàm vir sanctus ibi contraheret moram, nube ex ipso monte surgente, grandinis violenta tempestas fructus terræ cõsuetudinariè deuastabat. Sed post illam apparitionem felicem, non sine incolarum admiratione, grando cessauit, vt cælestis illius visionis excellentiam, & stigmatum ibidèm impressorum virtutem, serenati pręter morem ipsa cæli facies declararet. Contigit quoquè cum tempore hyemali propter debilitatem corporis & asperitatem viarum, hominis vnius pauperis subuectum asello, sub rupis cuiusdam prominentis pernoctare crepidine, vt nimis & noctis superuenientium quoquomodo declinaret incommoda, quibus prępeditus, ad hospitij locum non valuerat peruenire. Cùm autem vir sanctus hominem illum querulosis submurmurantem gemitibus hincindè seipsum iactare sensisset, tanquàm qui tenui operimẽto cõtectus, quiescere prę frigoris acerbitate nequibat, diuini amoris feruore succensus, manu illum protensa palpauit. Mirabile certè. Repentè ad illius sacræ manûs contactum, quę Seraphici calculi gerebat incendium, omni fugato frigore, tantus in vitum intùs & extrà calor aduénit, acsi quædam in eum vis flammea ex fornacis spiraculo processisset. Nam illicò & mente & corpore confortatus, suauiùs inter saxa & niues vsq; manè dormiuit, q̃ vnq̃ in proprio lecto pausauerat, sicut ipse postmodùm asserebat. Certis itaque cõstat indicijs, sacra illa signacula illius impressa fuisse virtute, qui operatione Seraphica purgat, illuminat, & inflãmat, cùm ipsa forinsecùs expurgando à peste, salutẽ, serenitatẽ, & calorẽ corporibus efficacia mira conferrent, sicut & post mortẽ euidẽtioribus est demonstratũ prodigijs, suo loco posteriùs adnotandis.

Insigne miraculum. — *Contactu manûs suæ pellit frigus ab homine.*

Ipse verò, licèt thesaurum inuentum in agro, multa diligentia studeret abscondere, latêre tamen non potuit, quin aliqui stigmata manuum viderent & pedũ, quanq̃ manus

Valdè celat impressa vulnera, at tamē videntur à multis.

quasi semper portaret contectas, & pedibus extunc incederet calceatus. Viderunt enim, dum viueret, fratres plurimi, qui licèt essent, propter sanctitatem præcipuam, viri per omnia fide digni, tamen ad omne dubium amouendum, sic esse, ac se vidisse, tactis sacrosanctis, iuramento firmârunt. Viderunt etiam ex familiaritate, quam cum viro sancto habebant, aliqui cardinales, laudes sacrorum stigmatum pro sis, & hymnis, & antiphonis, quas ad ipsius ediderunt honorem, veraciter inserentes, qui tam verbo, quàm scripto perhibuerunt testimonium veritati. Summus etiam Pontifex dominus Alexander cùm populo prædicaret, corā multis fratribus & meipso affirmauit, se, dū sanctus viueret, stigmata illa sacra suis oculis cōspexisse. Viderūt in morte plusquā quinquaginta fratres, virgoque Deo deuotissima Clara cū cęteris sororibus suis, & seculares innumeri, ex quibus, quēadmodùm suo loco dicetur, quāplurimi & osculati sunt ex deuotionis affectu, & cōtrectauerunt manibus ad testimonij firmitatē. Vulnus aūt lateris tam solicitè occultauit, vt illud nemo posset nisi furtìm contueri, dum viueret. Vnus etenim frater, qui ei sedulè ministrare solitus erat, cùm pia eū cautela, vt ad excutiendū extraheret tunicā, induxisset, attentè respiciens vidit plagam, cui etiam tres veloci contactu digitos applicans, tam visu, quàm tactu, vulneris quantitatem agnouit. Cum simili cautela vidit etiam frater ille, qui tunc temporis erat Vicarius eius. Frater verò socius mirandæ simplicitatis, dum infirmitatis causa languentes scapulas contrectaret, manu per caputium missa, & casualiter vulneri sacro illapsa, magnum ei dolorem inflixit. Proindè portabat extunc femoralia ità facta, vt vsque ad axillas pertingerent, ad vulnus lateris contegendum. Fratres quoquè, qui illa lauabant, vel tunicam excutiebant pro tempore, quia inueniebant eam sanguine rubricatam, indubitanter per euidens signum in cognitionem sacri vulneris peruenerunt: quod postmodùm in morte, reuelata facie, & ipsi cum alijs plurimis contemplati simul & venerati sunt.

Vulnus lateris nō patitur videri.

In morte vidēt ꝑmulti.

Eià nunc strenuissime miles Christi, ipsius fer arma inuictissimi ducis, quibus munitus & insignitus, omnes aduersarios superabis. Fer vexillum Regis altissimi, ad cuius intuitum omnes pugnatores diuini exercitûs animentur. Fer nihilominùs sigillum summi Pontificis Christi, quô verba & facta tua, tanquàm irrepręhensibilia & authentica, meritò ab omnibus acceptentur. Iam enim propter stigmata Domini Iesu, quę in corpore tuo portas, nemo debet tibi esse molestus: quin potiùs quilibet Christi seruus omni esse tenetur affectione deuotus. Iam per hęc signa certissima, non duobus aut tribus testibus ad sufficientiam, sed quamplurimis ad superabundantiam comprobata, testimonia Dei in te & per te credibilia facta nimìs, omne tollunt infidelibus velamen excusationis, dum credentes in fide stabiliunt, spei fiduciam sursùm agunt, & ignem charitatis accendunt. Iam verè impleta est prima visio, quam vidisti, videlicet quòd dux in militia Christi futurus, armis deberes cælestibus, signoque Crucis insignibus, decorari. Iam in principio tuæ conuersionis Crucifixi visio cōpassiui doloris gladio mentaliter te transfigens: sed & auditus vocis de Cruce, tanquàm de throno Christi sublimi, & secreto propitiatorio procedentis, iuxta quod tuo sacro firmâsti eloquio, vera indubitanter fuisse creduntur. Iam in tuæ conuersionis progressu & crucem, quam vidit frater Sylucster ex ore tuo mirabiliter procedentem, & gladios in Crucis modum tua viscera transfigentes, quos sacer vidit Pacificus, teque secundùm Crucis figuram in aëre subleuatum, cùm de Crucis titulo sanctus prædicabat Antonius, iuxta quod prospexit Angelicus vir Monaldus, non phantastica visione, sed reuelatione fuisse cælica conspecta, verè creditur & firmatur. Iam deniquè circa finem, quòd simul tibi ostēditur & sublimis similitudo Seraph, & humilis effigies Crucifixi, interiùs te incendens, & exteriùs te consignans, tanquàm alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, qui signum in te habeas Dei viui, & prædictis dat firmitatem fidei, & ab eis accipit testimonium veritatis. Eccè iam septem apparitionibus Crucis Christi, in te secundùm ordinem temporum mirabiliter exhibitis & monstratis, quasì sex gradibus ad istam septimam, in qua finaliter requiescis, peruenisti. Christi nanque Crux in tuæ conuersionis primordio tam proposita, quàm assumpta, & dehinc in conuersationis progressu per vitā probatissimam baiulata in teipso continuè, & in exemplū alijs demōstrata, tāta certitudinis claritate ostēdit, euangelicę perfectionis apicē te finaliter cōclusisse: vt demonstrationē hāc Christianæ sapiētię, in tuæ carnis puluere exaratam, nullus verè deuotus abijciat, nullus verè fidelis impugnet, nullus verè humilis paruipendat, cùm sit verè diuinitùs expressa, & omni acceptione condigna.

Suprà cap. 1.

Ibidèm.

Cap. 3.

Cap. 4.

Ibidèm.

Cap. 13.

De pa-

De patientia ipsius, & transitu mortis.

Cap. 14.

CHristo iam igitur Cruci confixus Franciscus tam carne, quàm spiritu, non solùm Seraphico amore ardebat in Deum, verumetiam sitiebat cum Christo crucifixo multitudinem saluandorum. Faciebat proindè, quoniam propter excrescentes in pedibus clauos, ambulare nō poterat, corpus emortuum per ciuitates & castra circunuehi, vt ad Crucem Christi ferendam cæteros animaret. Fratribus quoquè dicebat, Incipiamus fratres seruire Domino Deo nostro, quia vsque nūc parùm profecimus. Flagrabat etiam desiderio magno ad humilitatis redire primordia, vt lepro sis sicut à principio ministraret, corpusque iam præ labore collapsum, reuocaret ad pristinā seruitutē. Proponebat, Christo duce, se facturum ingentia, & fatiscentibus membris, spiritu fortis & feruidus, nouo sperabat certamine de hoste triūphum. Neq; enim languor vel desidia locum habet, vbi amoris stimulus semper ad maiora perurget. Tanta autem in eo carnis ad spiritum erat concordia, tanta obedientię promptitudo, quòd cùm ille ad omnem niteretur sanctitatem pertingere, ipsa non solùm non repugnaret, sed præcurrere niteretur.

Claui diuinitùs ei impressi, in pedibus excrescunt.

Magna in eo carnis & spiritus concordia.

Vt autem viro Dei cumulus meritorum accresceret, quæ omnia verè in patientia consummantur, cœpit infirmitatibus multimodis laborare tam grauiter, vt vix in eo membrum aliquod remaneret absque ingenti passionis dolore. Ad hoc tandèm per varias & diuturnas ac continuas ægritudines deductus est, vt consumptis iam carnibus, quasi sola cutis ossibus cohæreret. Cumque duris corporis angeretur doloribus, illas suas angustias non pœnarum censebat nomine, sed sororum. Cùm autem semèl grauiùs solito dolorum vrgeretur aculeis, quidam frater simplex dixit ad eum: Frater, ora Dominum, vt mitiùs tecùm agat: manum enim suam plùs debito super te grauare videtur. Quo audito, vir sanctus cum eiulatu exclamans, ait: Nisi noscerem in te simplicem puritatem, tuum ex nunc abhorrerem consortium, qui ausus fueris circa me diuina iudicia reprehensibilia iudicare. Et licèt totus esset attritus grauis prolixitate languoris, proijciens se in terram, ossa debilia duro casu collisit: & deosculans humum, Gratias, inquit, tibi ago Domine Deus, de omnibus his doloribus meis, teque mi Domine rogo, vt centuplum, si tibi placuerit, addas: quia hoc erit mihi acceptissimum, vt affligēs me dolore, non parcas, cùm tuæ sanctæ voluntatis adimpletio, sit mihi consolatio superplena. Videbatur propterea fratribus, quòd quasi alterum Iob viderēt: cui cùm languor cresceret carnis, crescebat simul & vigor mētis. Ipse aūt obitum suum longè antè præsciuit: dieque transitûs imminente, dixit fratribus, sui corporis tabernaculum deponendum in proximo, quemadmodùm sibi fuerat reuelatum à Christo.

Vix cutis ei relinquitur à morbis.

O virū admirabilem.

Cùm itaque per biennium ab impressione sacrorum stigmatum, anno videlicet à sua conuersione vicesimo, multis fuisset angustiantium infirmitatum probatiuis tunsionibus conquadratus, tanquàm lapis in supernæ Hierusalem ædificio collocandus, & tanquā ductile opus sub multiplicis tribulationis malleo ad perfectionem adductus, ad sanctā Mariam de Portiuncula, se portari poposcit, quatenùs vbi acceperat spiritum gratiæ, ibi redderet spiritum vitę. Quò cùm fuisset perductus, vt veritatis exemplo monstraret, quòd nihil erat illi commune cum mundo, in illa infirmitate tam graui, quę omnem languorem conclusit, super nudam humum se totum nudatum in spiritûs feruore prostrauit, quatenùs hora illa extrema, in qua poterat adhuc hostis irasci, nudus luctaretur cū nudo. Decumbens sic in terra, saccina veste deposita, faciem solito more leuauit in cęlū: & intēdens illi gloriæ totus, manu sinistra dextri lateris vulnus, nè videretur, obtexit. Et ait ad fratres; Ego, quod meum est, feci: quod vestrū est, Christus edoceat. Illachrymantibus autem socijs sancti, qui miro fuerant cōpassionis telo percussi, vnus ex eis, quem vir Dei Guardianum suum esse dicebat, votum ipsius diuina inspiratione cognoscens, festinus surrexit, & acceptam cum chordula & femoralibus tunicam, pauperculo Christi obtulit, dicens: Hæc tibi tanquàm pauperi commodo, & tu illa suscipias obedientiæ sanctæ mādato. Gaudet ex hoc vir sanctus, & iubilat præ lætitia cordis, quoniā fidē tenuisse Dominæ paupertati vsq; in finem se vidit: palmasque leuans ad cælum, Christum suum magnificat, pro eo quòd exoneratus ab omnibus, liber vadit ad ipsum. Fecerat enim hæc omnia paupertatis zelo, vt nec habitum quidem vellet habere, nisi ab alio commodatum. Voluit certè per omnia Christo Crucifixo esse conformis, qui pauper & dolens,

Miro modò testatū reddit, nihil sibi cū mūdo commercij.

Vide eximiam paupertatem.

lens,& nudus in Cruce pependit. Propter quod & in principio conuersionis suæ nudus remansit coram Antistite,& in consummatione vitę, nudus voluit de mundo exire: fratribusque sibi assistentibus, in obedientia charitatis iniunxit, vt cùm viderent eum iam esse defunctum, per tam longum spatium, nudum super humum iacere permitterent, quo vnius milliarij tractū suauiter quis perficere posset. O verè Christianissimum virū, qui & viuens Christo viuenti,& moriens morienti,& mortuus mortuo perfecta esse studuit imitatione conformis,& expressa promeruit similitudine decorari.

Hora deniquè sui transitûs propinquante, fecit fratres omnes existentes in loco, ad se vocari,& eos consolatorijs verbis pro sua morte demulcens, paterno affectu ad diuinum est hortatus amorem. De patientia & paupertate,& sanctę Romanæ Ecclesiæ fide seruandis sermonem protraxit, cęteris institutis sanctum Euangelium anteponens. Circunsedentibus verò omnibus fratribus, extendit super eos manus in modum Crucis brachijs cancellatis, pro eo quòd hoc signum semper amabat, & omnibus fratribus tam præsentibus quàm absentibus, in Crucifixi virtute ac nomine benedixit. Insupèr & adiecit: Valete filij omnes in timore Domini,& permanete in eo semper. Et quoniam futura tentatio & tribulatio appropinquat, felices qui perseuerabunt in his, quę cœperunt. Ego verò ad Deum propero, cuius gratiæ vos omnes commendo. Suaui huiusmodi admonitione completa, iussit Deo vir charissimus Euangeliorum sibi codicem apportari, & Euangelium secundùm Iohannem, quod incipit ab eo loco, Ante diem festum Paschæ, sibi legi popościt. Ipse verò, prout potuit, in huius psalmi vocem erupit: Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Dominum deprecatus sum: & ad finem vsque compleuit: Me, inquit, expectant iusti, donèc retribuas mihi. Tandèm cunctis in eum completis mysterijs, anima illa sanctissima carne soluta, & in abyssum diuinæ claritatis absorpta, beatus vir obdormiuit in Domino.

Nota, quòd hic verus Euangelij præco Rom. ecclesiæ fidem commendat. — *Iohan. 13.* — *Psal. 141.* — *Felicissimi sanctissimi viri obitus.*

Vnus autem ex fratribus & discipulis eius, vidit animam illam beatam sub specie stellæ pręfulgidæ à candida subuectam nubecula, super aquas multas in cælum recto tramite sursùm ferri, tanquàm sublimis sanctitatis candore prænitidam,& cęlestis sapientiæ simul & gratiæ vbertate repletam, quibus vir sanctus promeruit locum introire lucis & pacis, vbi cum Christo sine fine quiescit. Minister quoquè fratrum in terra Laboris tūc erat Frater Augustinus, vir vtiquè sanctus & iustus, qui in hora vltima positus, cùm iam diù perdidisset loquelam, audientibus qui adstabant, subitò clamauit & dixit: Expecta me pater, expecta: eccè iam venio tecùm. Quærētibus fratribus & admirantibus multùm, cui sic loqueretur, audacter respōdit: Nōnne videtis patrem nostrum Franciscum, qui vadit ad cælum? Et statìm sancta ipsius anima migrans à carne, patrem est secuta sanctissimum. Episcopus Assisinas ad oratorium sancti Michaelis in monte Gargano tunc temporis peregrinationis causa perrexerat, cui beatus Franciscus appárens nocte transitûs sui, dixit: Eccè relinquo mundum,& vado ad cælum. Manè igitur surgens Episcopus, socijs narrauit quæ vidit,& Assisium rediens, cùm solicitè perquisisset, certitudinaliter comperit, quòd ea hora, qua sibi per visionem innotuit, beatus pater ex hoc mundo migrauit. Alaudę aues lucis amicæ,& crepusculorum tenebras horrescentes, hora transitûs sancti viri, cùm iam esset noctis sequuturę crepusculum, venerunt in multitudine magna super tectum domûs, & diù cum insolita quadam iubilatione rotantes, gloriæ sancti, qui eas ad diuinas laudes inuitare solitus erat, tam iucundum, quàm euidens testimonium perhibebant.

Visio cuiusdam fratris. — *Appàret Episcopo Assisij.*

De Canonizatione & translatione ipsius.

Cap. 15.

FRanciscus igitur seruus & amicus altissimi, Ordinis Minorū fratrum institutor & dux, paupertatis professor, patientiæ forma, veritatis præco, sanctitatis speculum,& totius Euangelicæ perfectionis exemplar, superna pręuentus gratia, ordinato progressu ab infimis peruenit ad summa. Hunc virum mirabilem, vtpotè paupertate prędiuitem, humilitate sublimem, mortificatione viuidum, simplicitate prudentem, omnique morum honestate conspicuum, quem in vita Dominus mirabiliter effecerat clarum, in morte fecit incomparabiliter clariorem. Beato nanque viro migrante à seculo, spiritus ille sacer domum ęternitatis ingrediens, fontisque vitæ haustu plenario gloriosus effectus, expressa quędam in corpore futuræ gloriæ signa reliquit, vt ca-

vt caro illa sanctissima, quæ crucifixa cum vitijs, in nouam iam creaturam transierat, vt passiõis Christi effigiem priuilegij singularitate præferret, & nouitate miraculi resurrectionis speciem præmonstraret. Cernebantur quidem in membris illis felicibus claui ex eius carne virtute diuina mirificè fabrefacti, sicque carni eidem innati, quòd dum à parte qualibet premerentur, protinùs quasi nerui continui & duri ad partem oppositã resultabant. Inuenta quoque fuit patentiùs, in ipsius corpore non inflicta humanitùs, neque facta plaga vulneris lateralis, instar vulnerati lateris Saluatoris, quod redemptionis & regenerationis humanæ in ipso redemptore nostro protulit sacramentum. Erat autem similitudo clauorum nigra quasi ferrũ, vulnus autem lateris rubeum, & ad orbicularitatem quandam carnis cõcisione reductum, rosa quædam pulcherrima videbatur. Caro verò ipsius reliqua, quę priùs tam ex infirmitate, quàm ex natura ad nigredinem declinabat, candore nimio renitescens, illius secundæ stolæ pulchritudinem prætendebat. Membra ipsius adeò mollia & tractabilia se præbebant palpantibus, vt conuersa viderentur in teneritudinem puerilis ætatis, & quibusdam cernerentur euidentibus signis innocentiæ decorata. Cùm igitur in candidissima carne claui nigrescerent, plaga verò lateralis vt vernans roseus flos ruberet, mirandum non est, si tam formosa & miraculosa varietas, iucunditatem & admirationem contuentibus ingerebat. Lachrymabantur filij pro subtractione amabilis patris, sed & non modica perfundebantur lętitia, dum deosculabantur in eo signacula summi Regis. Miraculi nouitas planctum vertebat in iubilum, & intellectûs rapiebat indaginem in stuporem. Erat quippe tam insolitum, tamque insigne spectaculum, contuentibus omnibus & firmamentum fidei, & incitamentum amoris, audientibus verò admirationis materia, & excitatio desiderij ad videndum. Audito siquidem transitu patris, & fama diffusa miraculi, accelerans populus cõfluebat ad locum, vt id cerneret oculis, quod à ratione dubium omne repelleret, & affectioni gaudium cumularet.

Corpus eius exanime futuræ gloriæ speciem prę se fert.

Admissi sunt igitur Assisinates ciues quamplurimi ad stigmata illa sacra cõtemplanda oculis, & labijs osculanda. Vnus autem ex eis miles, literatus quidem & prudens, Hieronymus nomine, vir vtiquè famosus & celeber, cùm de huiusmodi sacris signis dubitâsset, essetq; incredulus quasi Thomas, feruentiùs & audaciùs corã fratribus & alijs ciuibus mouebat clauos, sanctique manus, pedes & latus manibus proprijs contrectabat, vt dum vulnerum Christi veracia illa signa palpãdo contingeret, de suis & omnium cordibus omne dubietatis vuln' amputaret. Propter quod & ipse inter alios huius veritatis tam certitudinaliter agnitæ, testis constans postmodùm effectus est, & tactis sacrosanctis, iuramento firmauit. Fratres autem & filij, qui vocati fuerant ad transitũ patris, cum omni multitudine populorum noctem illam, in qua almus Christi confessor decessit, sic diuinis laudibus dedicârũt, vt non defunctorum exequiæ, sed Angelorum excubiæ viderentur.

Plurimi osculantur diuinitùs corpori eius impressa vulnera.

Viri Seraphici exequiæ Angelicæ.

Manè aũt facto, turbæ quæ conuenerant, acceptis arborum ramis, & cereorum multiplicatis luminibus, cum hymnis & canticis sacrum corpus ad ciuitatem Assisij detulerunt. Transeuntes verò per ecclesiam sancti Damiani, in qua virgo illa nobilis Clara, nunc gloriosa in cælis, tunc inclusa cum virginibus morabatur, ibique aliquantulùm subsistentes, sacrum corpus margaritis cælestibus insignitũ, videndum & osculãdum sacris illis virginibus obtulerunt. Peruenientes deniquè ad ciuitatem cum iubilo, preciosum thesaurum quem portabant, in ecclesia sancti Georgij cum omni reuerentia condiderunt. In eo siquidem loco puerulus literas didicit, ibique postmodùm prædicauit, postremò ibidèm locum primum quietis accepit. Transijt autem venerabilis pater ex huius mundi naufragio, anno Dominicæ incarnationis millesimo ducentesimo vigesimo sexto, quarto Nonas Octobris, die sabbati in serò, sepultus in die Dominico.

Cœpit autem vir beatus continuò, diuinæ faciei superirradiante respectu, magnis & multis coruscare miraculis, vt sublimitas sanctitatis eius, quæ ipso viuente in carne, ad morum directionem per exempla perfectæ iustitiæ innotuerat mũdo, illo iam regnante cum Christo, ad omnẽ fidei firmitatem per miracula diuinæ potentiæ comprobaretur è cęlo. Cumque in diuersis orbis partibus gloriosa eius miracula, largaq; per ipsum impetrata beneficia, plurimos ad Christi deuotionem accenderet, & ad ipsius sancti reuerentiam incitarent, acclamantibus tam linguis sermonum quàm operum, ad aures summi Pontificis domini Gregorij noni, quæ per seruum suum Franciscum Deus opera-

Multis statim ab obitu coruscat miraculis.

rabatur, magnalia peruenerunt. Sanè cùm idem pastor ecclesię non solùm ex miraculis auditis post mortē, verumetiam experimentis in vita ipsius oculis visis, & manibus contrectatis, sanctitatem eius mirabilem plena fide certificatus agnosceret, ac per hoc in cælis glorificatum à Domino nullatenùs dubitaret, vt Christo, cuius erat Vicarius, concorditer ageret, hunc in terris reddere celebrem, tanquàm omni veneratione dignissimum, pia consideratione disposuit. Ad omnem quoquè certitudinem faciendam orbi terrarum de glorificatione viri sanctissimi, inuenta miracula & conscripta, & testibus idoneis approbata, examinari facit per illos, qui minùs inter Cardinales fauorabiles negocio videbantur. Quibus diligenter discussis, & ab omnibus approbatis, de fratrum suorum omnium prælatorum, qui tunc erant in curia, concordi consilio & assensu canonizandum decreuit, veniēsque personaliter ad ciuitatem Assisij, anno Dominicę incarnationis millesimo ducentesimo vigesimooctauo, decimoseptimo Calendas Augusti, die Dominico, cum maximis, quę longum foret enarrare, solennijs, beatum patrem catalogo sanctorum adscripsit.

In numero sanctorum reponitur.

Anno verò Domini millesimo ducentesimo trigesimo, conuenientibus fratribus ad capitulum generale Assisij celebratum, ad basilicam in honore ipsius constructam corpus illud Domino dedicatum, octauo Calendas Iunij trāslatum est. Dum autem ille sacer transportaretur thesaurus, bulla Regis altissimi consignatus, miracula plurima ille, cuius effigiem pręferebat, operari dignatus est, vt per odorem ipsius saluificum affectus traheretur fidelium ad currēdum post Christum. Erat reuerà condignum, vt quem Deus in vita sibi placentem & dilectum effectum, in paradisum per contemplationis gratiā transtulerat vt Enoch, & ad cælum in curru igneo per charitatis zelum rapuerat vt Eliam, eius iam vernantis inter flores illos cælicos plantationis æternæ, ossa illa felicia de loco suo pullulatione mirifica redolerent. Porrò sicut vir iste beatus mirandis virtutum signis in vita claruerat, sic à die transitûs sui vsque in præsens per diuersas mundi partes præclaris miraculorum prodigijs, diuina se potentia glorificante, coruscat. Nam cęcis & surdis, mutis & claudis, hydropicis & paralyticis, dæmoniacis & leprosis, naufragis & captiuis, ipsius meritis remedia conferuntur, omnibusque morbis, necessitatibus & periculis subuenitur. Sed & multis mortuis mirificè suscitatis, innotescit fidelibus mirificans sanctum suum magnificentia virtutis altissimi, cui est honor & gloria per infinita secula seculorum, Amen.

Transfert sanctissimū corpus eius.

Gen. 5.
4. Reg. 2.

Multi reuiuiscūt mortui.

Incipiunt quædam de miraculis ipsius post mortem ostensis: Et primò de virtute sacrorum stigmatum, Miraculum pulchrum.

AD omnipotentis Dei honorem, & gloriam beati patris Francisci, post glorificationem ipsius in cęlis, aliqua ex approbatis conscripturus miracula, ab illo pcipuè censui sumendum fore initium, in quo Crucis Iesu virtus ostenditur, & gloria innouatur. Nouus igitur homo Franciscus, nouo & stupendo miraculo claruit, cùm singulari priuilegio, retroactis seculis non concesso, insignitus apparuit, sacris videlicet stigmatibus decoratus, & configuratus in corpore mortis huius corpori Crucifixi. De quo quicquid humana lingua dicatur, minus erit à laude condigna. Totū quidem viri Dei studium tam publicum quàm priuatum, circa Crucem Domini versabatur. Et vt Crucis signaculo cordi eius à principio suæ conuersionis impresso, corpus consignaret exteriùs, in ipsa se Cruce recludens, habitum pœnitentiæ sumpsit, Crucis imaginem pręferentem: quatenùs sicut mens eius intùs Dominum Crucifixum induerat, sic & corpus eius indueret arma Crucis: & in quo signo Deus potestates aëreas debellârat, in eodem suus exercitus Domino militaret. Sed & à principio temporis, quo Crucifixo militare cœperat, diuersa circa eum Crucis pręfulsêre mysteria, sicut vitę ipsius consideranti decursum clariùs innotescit, qualiter apparitiōe Crucis Dominicæ septiformi, tam cogitatu, quàm effectu & actu, totus fuit in Crucifixi effigiem per ipsius excitatiuum trāsformatus amorem. Dignè igitur summi Regis clemētia suis amatoribus vltra omnem extimationem hominum condescendens, suæ Crucis vexillum ipsius corpori deferendum impressit: vt qui mirando fuerat Crucis amore præuentus, mirando etiam fieret Crucis honore mirificus.

Totū beati Frācisci studiū in Cruce Christi.

Ad huius stupendi miraculi irrefragabilem firmitatem non solùm videntium & palpantiū testimonia per omnem modum credibilia, verumetiam apparitiones mirabiles, &

& virtutes post ipsius obitum coruscantes, ad omne mentis effugandū nubilum suffragantur. Felicis nanq; recordationis dominus Gregorius Papa nonus, de quo vir sanctus vel prophetando prędixerat, quòd ad dignitatem foret Apostolicam sublimandus, antequàm Crucis signiferum catalogo sanctorum adscriberet, scrupulum quendam dubitationis in corde gerebat de vulnere laterali. Nocte verò quadam (sicut ipse felix Antistes referebat cum lachrymis) beatus ei Franciscus quadam faciei prętēsa duritie, in somnis apparuit, & hæsitationem cordis ipsius redarguens, eleuauit brachium dextrum, detexit vulnus, phialamq; poposcit ab ipso, vt scaturientem reciperet sanguinem, qui ex latere defluebat. Obtulit in visione summus Pontifex phialam postulatam, quæ vsque ad summum, sanguine profluente de latere, videbatur impleri. Ex tunc ad illud sacrum miraculum tanta cœpit deuotione affici, & æmulatione feruere, vt nullo modo pati posset, quòd aliquis pręfulgentia illa sacra signa, superba præsumeret impugnatione fuscare, quin eum seuera increpatione feriret. Appáret Pōtifici Gregorio IX.

Frater quidam ex ordine Minorum, officio prædicator, virtutis & famę prærogatiua præpollens, cui firmiter erat de sanctis stigmatibus persuasum, dum humano sensu miraculi huius apud se rationem perquireret, dubitationis cœpit cuiusdam scrupulo titillari. Cùm igitur per dies plurimos sensualitate sumente vigorem, luctamen huiusmodi pateretur, nocte dormienti sanctus Franciscus pedibus lutulentus apparuit, humiliter durus & patienter iratus. Et quæ sunt, ait, ista in te conflictationum certamina? quę dubitationum sordes? Vide manus meas, & pedes meos. Cumque ille videret manus confixas, lutulentorum pedum stigmata non videbat. Remoue, inquit, lutum à pedibus meis, & cognosce loca clauorum. Quos cùm ille appręhendisset deuotè, lutum sibi videbatur abstergere, locaque clauorum manibus contrectare. Continuò vt euigilat, lachrymis irrigatur, & priores affectus quodammodò lutulentos, tam lachrymarum profluuio, quàm publica confessione detersit. Itèm frat. cuidam.

In vrbe Roma, matrona quædam morum claritate ac parentum gloria nobilis, sanctum Franciscum in suum elegerat aduocatum, ipsius habēs depictam imaginem in secreto cubiculo, vbi patrem in abscōdito exorabat. Die verò quodam dum orationi vacaret, considerans imaginem sancti, sacra illa signa stigmatum non habentem, dolere cœpit non modicùm & mirari. Sed non mirum, si in pictura non erat, quod pictor omiserat. Cumque per plures dies quid causæ foret defectùs huiusmodi, mente solicita pertractaret, eccè subitò die quadam apparuerunt signa illa mirifica in pictura, sicut in alijs ipsius sancti imaginibus pingi solent. Tremefacta illa, filiam suam Deo deuotam aduocauit protinùs, requirens si absque stigmatibus vsque tunc imago fuisset. Affirmat illa & iurat, olìm sine illis stigmatibus extitisse, & nunc verè cum stigmatibus apparere. Verùm quia mens humana semetipsam frequenter impellit vt cadat, & in dubium reuocat veritatem, subintrat iterùm cor mulieris dubitatio noxia, nè fortè sic fuisset imago à principio consignata. At Dei virtus, nè primum contemneret miraculum, addidit & secundum. Continuò nanque disparentibus signis illis, nudata priuilegio imago remansit, vt per sequens signum fieret probatio pręcedentis. Diuinitùs pinguntur vulnera in eius imagine.

In Catalonia quoquè apud Ilerdam accidit, virum quendam nomine Ioannem, beato Francisco deuotum, quodam serò per quandam incedere viam, in qua pro inferenda morte latitabant insidiæ, non quidem ipsi, qui inimicitias non habebat, sed alteri cuidam, qui videbatur similis eius, & tunc erat in comitatu ipsius. Exurgēs autem quidam de insidijs, cùm hostem suū hunc esse putaret, tam lethaliter eum plagis plurimis gladiauit, vt nulla prorsùs superesset spes recuperandæ salutis. Siquidem primò inflicta percussio humerum cum brachio penè totum absciderat, & ictus alius sub mammilla tantam reliquerat aperturam, vt flatus indè procedens, circà sex candelas *similiter iunctas extingueret. Cùm igitur consilio medicorum, ipsius impossibilis esset curatio, pro eò quòd putrescentibus plagis, ex eis fœtor tam intolerabilis exhalaret, vt etiam ipsa eius vxor vehementer horreret, nullisque iam humanis iuuari posset remedijs, conuertit se ad beati patris Francisci patrocinium, quanta poterat deuotione poscendum, quem inter ipsos ictus vnà cum beata virgine fidentissimè inuocârat. Et eccè misero in lectulo calamitatis solitario decubanti, cùm Francisci nomen vigilans & eiulans frequentiùs replicaret, adstitit quidā in habitu fratris Minoris, per fenestram, vt ei videbatur, ingressus, qui vocans eum ex nomine, dixit: Quia fiduciam habuisti in me, Dominus liberabit te. forts.*simul

Hominem immaniter vulneratū, in visione sanat.

te. A quo cùm ægeret, quis esset, requireret, Franciscū ille se esse respondit. Et statim appropians, vulnerum illius ligaturas resoluit, & cum vnguento per omnes plagas, vt videbatur, perūxit. Statim autem vt sensit illarum sacrarum manuum, stigmatum Saluatoris virtute sanare valentium, suauem contactum, expulsa putredine, restituta carne, & vulneribus solidatis, restitutus est integrè pristinæ sospitati. Quo facto, beatus abscessit, & ipse sentiens se sanatum, & in vocem diuinæ laudis, & beati Francisci lætanter erumpens, vocauit vxorem. At illa celeriùs currens, & stare iam videns, quem sepeliendum credebat in crastino, cùm esset stupore vehementi perterrita, viciniam totam clamore compleuit. Accurrentes autem sui, cùm illum niterentur tanquàm phreneticum in lecto reponere, & ille econtrà renitens, assereret & ostenderet se sanatum, tanto sunt stupore attroniti, vt quasi sine mente omnes effecti, phantasticum esse crederent quod videbant: quia *qui pauloantè conspexerant plagis atrocissimis laniarum, & totum iam marcidum, plena cernebant incolumitate iucundum. Ad quos ille, qui factus fuerat sanus: Nolite timere, inquit, nolite credere inane, quod cernitis: quia sanctus Franciscus modò à loco recessit, & illarum sacrarum manuum tactu me integrè ab omni plaga curauit. Crebrescente tandèm huius fama miraculi, accelerat populus omnis, & videntes in tam aperto prodigio stigmatum beati Francisci virtutem, admiratione simul & gaudio replebantur, Christique signiferum magnis laudum præconijs extollebant. Dignè quidem beatus pater carne iam mortuus, & viuens cum Christo, præsentiæ suæ ostensione mirabili, & manuū sacrarum palpatione suaui, vulnerato lethaliter viro sanitatem concessit, cùm illius etiam in se stigmata tulerit, qui misericorditer moriens, & mirabiliter surgens, vulneratum genus humanum, & semiuiuum relictum, plagarum suarum virtute sanauit.

forsan *quem

Apud Potentiam Apuliæ ciuitatem, erat quidam clericus Rogerius nomine, vir honorabilis, & ecclesiæ maioris Canonicus. Hic cùm infirmitate quassatus, die quadam ecclesiam oraturus intrâsset, in qua erat imago beati Francisci depicta, gloriosa stigmata repræsentans, cœpit de illius sublimitate miraculi, tanquàm de re omninò insolita & impossibili, dubitare. Subitò igitur dum mente plagatus interiùs, cogitaret inania, in palma sinistræ manûs sub chirotheca grauiter se sensit esse percussum, sonitum audiens percussuræ, velut cùm spiculum prosilit de balista: moxque tam vulnere sauciatus, quàm sonitu stupefactus, chirothecam de manu traxit, vt visu dignosceret, quod tactu perceperat & auditu. Cumque nulla fuisset priùs in palma percussio, conspexit in medio manûs plagam, quasi sagittæ percussione inflictam, ex qua tanta vis procedebat ardoris, vt videretur ex illo deficere. Mirabile dictu. Nullum in chirotheca vestigium apparebat, vt latenti plagæ cordis, latenter inflicti pœna vulneris responderet. Clamat exindè per duos dies & rugit, dolore grauissimo stimulatus, & increduli cordis velamen explicat vniuersis. Credere se veraciter sacra stigmata in sancto fuisse Frācisco fatetur & iurat, contestans omnis dubitationis abscessisse phantasmata. Orat suppliciter sanctum Dei per sacra sibi stigmata subuenire, & multas cordis preces multo impinguat profluuio lachrymarum. Mitum certè. Incredulitate proiecta, sanationem mentis sanatio sequitur corporalis: Omnis quiescit dolor, frigescit ardor, nullum remanet vestigium percussuræ. Sicque factum est, vt latens mentis infirmitas, per parēs carnis cauterium superna prouidente clementia, curaretur, menteque sanata, & ipsa caro pariter sanaretur. Fit homo humilis Deo, deuotus sancto, & fratrum ordini perpetua familiaritate subiectus. Huius rei tam solenne miraculum, iuramentis firmatum fuit, & literis sigilli Episcopi munimine roboratis, ipsius ad nos notitia delata peruénit. De sacris ergò stigmatibus nullus sit ambiguitati locus: nullius in hoc, quia Deus bonus est, nequam sit oculus, quasi huiusmodi doni largitio sempiternæ bonitati non congruat. Si enim illo amote Seraphico multa membra capiti cohærerent Christo, vt & in bello simili armatura inuenirentur condigna, & in regno ad similem forent gloriam subuehenda, nullus hoc sanæ mentis, nisi ad Christi gloriam diceret pertinere.

Vulneratur cęlitùs in manu, dubitās de beati viri stigmatibus.

Inuocat S. Frāciscū, & mox sanat.

De mortuis suscitatis.

IN castro montis Marani propè Beneuentum, mulier quædam sancto Francisco peculiari deuotione cohærens, viam vniuersæ carnis intrauit. Conuenientibus autē clericis nocte ad exequias & vigilias cum psalterijs decātandas, subitò cunctis cernentibus erexit se mulier super lectum, & vnum de adstātibus sacerdotem, patrinū

videli-

videlicet suum,aduocauit,dicens: Volo confiteri,pater: Ego enim mortua duro eram carceri mancipanda, quoniam peccatum, quod tibi pandam,necdùm confessa fueram. Sed orante, inquit,pro me sancto Francisco,cui dum viuerem, deuota mēte seruiui,redire nūc ad corpus indultum est mihi, vt illo reuelato peccato,sempiternam promerear vitam.Et eccè vobis videntibus, postquàm illud detexero, ad promissam requiem properabo.Trementer ergo sacerdoti trementi cōfessa,post absolutionem receptam, quietè se in lecto collegit,& in Domino feliciter obdormiuit. Insigne miraculū pro cōfessionis approbatione.

In castro Pamarco,in montanis Apuliæ posito,patri & matri vnica erat filia,in tenera ætate tenerè perdilecta. Qua infirmitate graui ad mortem perducta, parentes eius successionē aliam non sperantes,se in illa quasi mortuos reputabant. Conuenientibus ergò consanguineis & amicis ad flebile nimìs funus,iacebat mater infelix ineffabilibus completa doloribus,& absorpta suprema tristitia,de his, quæ fiebant,nihil penitùs aduertebat.Interìm sanctus Frāciscus,vno tantùm socio comitatus apparens,desolatam visitare dignatus est fœminam,quam sibi senserat esse deuotam,& pijs eam affatus alloquijs: Noli flere,inquit.nam lucernę tuæ lumen,quod deploras extinctum, mea tibi est intercessione reddendum.Surrexit continuò mulier,& quæ sibi dixerat sanctus, omnibus manifestās,non permisit extinctum corpus efferri: sed cum magna fide sancti Francisci nomen inuocans,& mortuam felix appræhendens,viuam & incolumem, cunctis videntibus& mirantibus,alleuauit. Puella redit ad vitam.

Cùm fratres de Noceria,peterent quoddam plaustrum à quodam viro Petro nomine,quo aliquantulùm indigebāt,stultè respondit eis,pro petito subsidio irrogādo conuicium,& pro eleemosyna,ad honorem sancti postulata Francisci,in nomen ipsius blasphemiam iaculando. Pœnituit hominem statìm insipientiæ suæ, diuino super eum irruente pauore,nè fortè vltio Domini sequeretur,sicut & fuit protinùs subsequuta. Nam infirmatus continuò primogenitus eius,paruo elapso spatio,spiritum exhalauit. Volutabatur per humum pater infelix,& sanctum Dei Franciscum vocare non cessans,cum lachrymis exclamabat:Ego sum,qui peccaui,ego qui iniquè locutus sum: me in persona propria flagellare debuisti. Redde sancte iam pœnitēti, quod abstulisti impiè blasphemanti. Tibi me reddo,tuis me obsequijs semper expono. nam & deuotum sacrificium laudis pro tui honore nominis semper offeram Christo. Mira res.Ad hæc verba surrexit puer,& planctum prohibens,se morientem eductum de corpore,per beatum Franciscū deductum asseruit,& reductum. Diuina vltio in blasphemiam. Mortuus resurgit.

Cuiusdam vrbis Romæ notarij puerulus vix septennis, matrem ad ecclesiam sancti Marci eūtem,puerili more sequi desiderans, dum remanere domì compelleretur à matre,per fenestram palatij se proiecit,& vltima quassatione collisus, continuò expirauit. Mater verò,quę nondùm lōgè discesserat,ad sonitum corruentis, præcipitium pignoris suspicata,celeriter redijt: filiumque reperiēs tam miserabili casu repentè subtractū, protinùs sibijpsi manus iniecit vltrices,ac dolorosis clamoribus totam excitauit viciniam ad lamētum.Frater verò quidam nomine Raho,de ordine Minorum,illuc se ad prędicandum conferens,propinquauit ad puerum,& fide plenus,ait ad patrem: Credis'ne sanctum Dei Franciscum posse filium tuum à mortuis suscitare propter amorem, quem semper ad Christum habuit,pro reddenda vita hominibus Crucifixum? Quo respondente,se firmiter credere & fideliter confiteri, seruumque sancti in perpetuum se esse futurum,si tantum à Deo munus per ipsius merita recipere mereretur: prostrauit se frater ille cum fratre socio in oratione,cæteros qui aderant, excitans ad orandum. Quo facto, cœpit puer aliquantulùm oscitare, & apertis oculis,brachijsque eleuatis,seipsum erexit, & statìm coram omnibus ambulauit incolumis, per mirandam sancti virtutem vitæ simul redditus,& saluti. Itèm alius.

In ciuitate Capuæ dum puer quidam super ripam Vulturni fluminis cum pluribus iocaretur,incautus cecidit in profundum. Quem fluminis impetus celeriter vorās,sub sabulo mortuum sepeliuit.Proclamantibus autem pueris, qui cum eo luserant circa flumen,populosa illuc multitudo cōuenit.Cumq; vniuersus populus suppliciter & deuotè beati Francisci merita inuocaret,vt deuotorum sibi parentum fidem adspiciens,prolem à mortis periculo dignaretur eripere:natator quidam procùl adstās,clamoribus auditis accessit,& post diutinam inquisitionem,inuocato tandèm B.Francisci subsidio, locum inuenit, in quo limus in modum sepulcri, pueri cadauer obtexerat. Quem effodiens,

Rursus alius defunctus excitatur. & extrà deportans, dolens defunctum inspexit. Licèt autem populus qui adstabat, videret iuuenem mortuum, nihilominùs tamen flens & eiulans, proclamabat: Sancte Francisce, redde puerum patri suo. Sed & Iudæi, qui venerãt, naturali pietate commoti, dicebãt: S. Francisce, redde puerum patri suo. Subitò puer, lætantibus & mirantibus cunctis, exurgens incolumis, duci se ad ecclesiam beati Francisci suppliciter postulauit, vt gratias illi deuotus exolueret, cuius se nouerat virtute mirabiliter suscitatum.

In ciuitate Suessa in vico, qui Ad columnas dicitur, repētè quædam corruens domus, vnum absorbuit iuuenem, & subitò interemit. Viri autem & mulieres, ruinæ sonitu excitati, vndiquè accurrentes, eleuauerũt hincindè ligna & lapides, & miseræ matri mortuum filium reddiderũt. Illa verò amarissimis repleta singultibus, sicut poterat, dolorosis vocibus exclamabat: Sancte Francisce, sancte Francisce, redde mihi filium meũ. Nõ solùm autem illa, sed & omnes qui aderant, beati patris præsidium flagitabant. Sed cùm non esset neque vox, neq; sensus, cadauer posuerũt in lectulo, & ad sepeliendum ipsum, diem crastinum expectabant. Mater verò fiduciam habens in Domino per merita sancti eius, votum emisit, noua se sindone B. Francisci operturam altare, si filium suum reuocaret ad vitã. Et eccè circa horã noctis mediã, cœpit iuuenis oscitare, & calescentibus membris, viuus exurgẽs & sanus, in laudis verba prorumpit. Sed & clerum, qui conuenerat, & populum vniuersum excitauit ad laudes & gratias Deo & beato Francisco cum mentis lætitia persoluendas.

Votũ nuncupat mulier, & filius eius vitę restituitur.

Iuuenis quidam, Gerlandinus nomine, de Ragusia oriundus, vindemiarum tempore ad vineas exiens, cùm in vase vinario, vt vtres impleret, sub torculari se mitteret, repentè prægrãdes lapides, motis in se lignorũ struibus, caput ipsius lethali percussione quassârunt. Festinauit continuò pater ad filium, & desperans obrutum non adiuuit, sed eum sub onere, sicut corruit, sic reliquit. Accurrerunt expeditiùs vinitores, magni clamoris vocem lugubrem audientes, multoque cum patre pueri dolore completi, extraxerunt iuuenem iam mortuum à ruina. Pater verò ipsius, IESV pedibus prouolutus, humiliter precabatur, vt filium suum vnicum per sancti Francisci merita, cuius tunc imminebat solennitas, sibi reddere dignaretur. Ingeminabat preces, vouebat officia pietatis, & sancti viri corpus se visitaturum cum filio, si suscitaretur à mortuis, repromisit. Mirum certè. Continuò puer, qui toto fuerat corpore cõquassatus, restitutus vitę & integrę sospitati, gaudens coram omnibus exurrexit, plãgentes obiurgans, & sancti Francisci suffragijs vitę se redditum asseuerans.

Vouet alius se aditurũ sepulcrum S. Francisci, & filius reuiuiscit.

Quendam alium mortuum in Alemania suscitauit, de quo dominus Papa Gregorius tempore translationis ipsius sancti, fratres omnes, qui ad translationem & Capitulũ conuenerant, per Apostolicas literas certos reddidit & gaudentes. Miraculi huius seriem, quia ignoraui, non scripsi, credens Papalę testimonium omnis assertionis excellere instrumentum.

De his, quos à mortis periculo liberauit.

IN cõfinibus Vrbis, vir quidam nobilis Rodulphus nomine, cum Deo deuota vxore fratres Minores suo recepit hospitio, tam hospitalitatis gratia, quàm B. Francisci reuerentia & amore. Nocte verò illa in summitate turris dormiẽs custos castri, cùm iaceret super struem lignorũ, in ipsa muri positorum crepidine, ipsorũ soluta compage, in tectum palatij corruit, & exindè super terram. Excitata ad sonitũ casûs tota familia, & custodis intellecta ruina, dominus castri & domina cum fratribus accurrerunt. Is verò qui ab alto corruerat, absorptus fuerat tam profundo sopore, vt nec ad casum euigilaret iteratæ ruinæ, nec ad strepitum accurrentis familiæ cum clamore. Trahentiũ tandem, & impellentium manibus excitatus, conqueri cœpit, quòd dulci fuisset quiete priuatus, inter beati Francisci brachia suauiter asserens se dormisse. Cùm verò de casu proprio doceretur ab alijs, & in imo se videret, qui in alto iacuerat, stupens esse factum, quod fieri non perceperat, pœnitentiam se facturum ob reuerentiam Dei & beati Francisci, coram omnibus repromisit.

Eccè egregium miraculum.

In castro Pophis, quod in Campania positum est, sacerdos quidam Thomas nomine, accessit ad reparandum ecclesiæ molendinum. Deambulans autem incautè secus extrema canalis, quò gurges profundus copioso desluebat influxu, subito casu cauilloso ligno intrusus est, cuius impulsu voluitur molendinũ. Cùm igitur consertus iaceret in ligno,

& su-

& super os ipsius, quia supinus erat, aquarum impetus inundaret, corde tamen, quia lingua non poterat, sanctum Franciscum flebiliter inuocabat. Per magnum verò spatium sic illo iacente, ac de vita ipsius iam penitùs socijs desperatis, in cōtrariam partem molam cum violentia reuoluerunt, & sic eiectus sacerdos, palpitans volutabatur in aquæ meatu. Et eccè qdam frater Minor indutus tunica candida, & fune succinctus, cum magna suauitate arreptum per brachium, extra flumen eduxit, dicens: Ego sum Franciscus, quem inuocâsti. Ille verò sic liberatus, nimìs obstupuit: volensque pedum ipsius osculari vestigia, huc atque illuc anxius discurrebat, quærens à socijs, Vbi est ille? Quò abijt sanctus? Qua via discessit? Viri autem illi tremefacti, proni ceciderūt in terram, sublimis Dei gloriosa extollentes magnalia, & virtuosa merita humilis serui eius. Presbyter è manifesto mortis periculo liberatur.

Iuuenes quidam de Burgo Celani, pro metendis herbis exierant ad campestria quædam, in quibus vetus latebat puteus, herbis in summo ore virentibus obumbratus, qui quasi per passus quatuor aquarū altitudinem cōtinebat. Segregatis igitur per campum discurrentibus pueris, vnus ex improuiso decurrit in puteum. Absorbente autem ꝓfunda fouea corpus, spiritus mentis sursùm recurrebat ad beati Francisci suffragium, clamans in ipso lapsu fideliter & fidenter: Sancte Francisce, adiuua me. Cæteri huc atque illuc se vertentes, dum puer alius non comparêret, clamore, circuitu & lachrymis requirebant eundem. Comperto tandèm, quod in puteum cecidisset, festinantes cum gemitibus redîerūt ad Burgum, indicantes euentum, exposcentes auxilium. Redeuntibus autem illis cum multa hominum turba, demissus vnus per funem in puteum, puerū respexit in aquarū superficie residentem, nihil passum penitùs læsionis. Extractus verò de puteo puer, dixit omnibus q adstabant: Quandò subitò cecidi, beati Francisci patrociniū inuocaui, qui corruenti mihi statim præsentialiter affuit, & manū porrigens, leuiter appræhendit, nec vnquàm deseruit, donèc vnà vobiscùm de puteo me eduxit. Præclarum sanè miraculum.

In ecclesia beati Francisci apud Assisium, dum ꝑsente Romana Curia prædicaret dominus Episcopus Hostiensis, qui postmodùm summus Pontifex extitit Alexander, quidam lapis ponderosus & magnus incautè super pulpitum excelsum & lapideum derelictus, præ nimietate pressuræ impulsus, super caput cuiusdam cecidit mulieris. Extimantes igitur circunstantes perfectè ipsam iam mortuam, & caput eius totaliter conquassatum, cooperuerunt eam pallio, quo erat amicta, vt sermone finito educeretur extra ecclesiam lugubre funus. Ipsa verò se beato Francisco, ante cuius iacebat altare, fideliter cōmendauit. Et eccè prædicatione finita, mulier coram omnibus adeò surrexit incolumis, vt nullius in ea læsionis vestigium apparêret. Sed &, quod est ampliùs admirandū, cùm per longa tempora vsq; ad horam illam dolorem capitis quasi continuū habuisset, plenè fuit extunc ab omnis morbi molestia liberata, sicut ipsa postmodùm testabatur. Duplex miraculum in vna muliere.

Apud Cornetum cùm in loco fratrū ad fusionem campanæ viri quidam cōuenissent deuoti, puerulus qdā octennis Bartholomæus nomine, xeniū quoddā fratribus laborantibus apportauit. Et eccè subitò ventus vehemens, cōcussa domo, ostium portæ graue quidem & magnū, super ipsum puerulum ità valido proiecit impulsu, vt quem tam ingens pōdus oppresserat, lethali crederetur collisione quassatus. Sic enim totaliter iacebat tumulatus sub pondere, vt nihil exteriùs apparêret. Accurrerūt omnes, qui aderāt, beati Francisci virtuosam dexteram inuocantes. Sed & pater ipsius, qui rigescentibus membris se mouere non poterat præ dolore, vòtis & voce sancto Frācisco filium offerebat. Leuatum est denique funestum pondus desupèr puerum: & eccè quem credebant mortuum, quasi suscitatus à somno, lætus apparuit, nullam in se prorsùs præferens læsionem. Igitur cùm quatuordecim esset annorum, factus est frater Minor, vir posteà literatus, & famosus in ordine prædicator. Eccè quot miracula ad inuocationem B. Francisci.

Homines de Lentino, lapidem prægrandem absciderunt de monte, qui supponendus erat altari cuiusdam ecclesiæ beati Francisci in proximo consecrandæ. Cùm autem ferè quadraginta homines lapidem illum supponere vehiculo niterentur, repetitis sæpiùs viribus, super quendam hominem lapis ille cecidit, & in modum sepulcri obtexit. Sed cùm mente confusi, quid facerent, ignorarent, maior pars hominum desperata discessit. Porrò viri decem, qui remanserant, lugubri voce sanctum inuocantes Franciscum, nè in suo seruitio sic horrendè mori hominem pateretur, resumpto tādèm corde, tanta felicitate lapidem amouerūt, vt nullus dubitaret virtutem affuisse Frācisci. Surrexit homo incolumis in omnibus membris, insupèr & lumen recuperauit limpidum oculorū, Magnū miraculum.

quod habuerat obscuratū, vt omnibus daretur intelligi, quàm in rebus desperatis beati Francisci merita validæ sint virtutis.

Simile quoddam accidit apud sanctum Seuerinū in Marchia de Ancona. Dum enim lapis prægrandis de Constantinopoli apportatus, ad basilicam beati Francisci multorum viribus traheretur, rapido lapsu est super quendam trahentium deuolutus. Cumq; ille non solùm crederetur defunctus, sed etiam totaliter comminutus, assistente sibi

Itē aliud illustre sanè.

beato Francisco, & lapidem subleuante, absque omni læsione sanus & incolumis, lapidis proiecto pondere, prosiliuit.

Bartholomęus Caietanus ciuis, cùm ad constructionem cuiusdā ecclesiæ beati Francisci nō modicùm desudaret, ruente trabe quadam infirmiter posita, eiusq; opprimente ceruicem, fuit grauiter conquassatus. Ipse verò mortem sibi sentiens imminentem, vtì erat vir fidelis & pius, à quodam fratre viaticum postulauit. Quod frater ille tam celeriter afferre non valens, quia mori subitò credebatur, beati Augustini verba protulit, di-

S. Frãciscus cuidā apparens, sanat eum moribundum.

cens ei: Crede, & manducâsti. Sequenti verò nocte beatus Franciscus cum vndecim fratribus illi apparuit, & inter vbera portans agniculum, ad lectum eius accessit, vocauitq; illum ex nomine, dicens: Barrholomęe, noli timere, quia nō pręualebit aduersùm te inimicus, q re in meo seruitio voluit impedire. Hic est agnus, quē tibi dari petebas, quem & propter bonum desiderium suscepisti, cuius etiam virtute consequeris vtrinsque hominis sospitatem. Et sic per vulnera manum ducens, ad opus quod cœperat, eum redire pręcepit. Qui valdè manè consurgens, & ijs, qui eum seminecem reliquerant, incolumis & lætus apparens, admirationem intulit & stuporem. Sed & ipsorum mentes ad beati patris reuerentiam & amorem, tam exemplo suî, quàm sancti miraculo, excitauit.

Quidam de castro Ceperani, nomine Nicolaus, in manus inimicorum crudelium incidit die quadam. Qui crudelitate ferali vulneribus eum super vulnera concidentes, vsq; adeò super miserum sæuierunt, donèc vel extinctum crederēt, vel protinùs extinguendum. Clamauerat autem Nicolaus prædictus, cùm primos ictus exciperet, alta voce: Sancte Francisce succurre mihi, sancte Francisce adiuua me. Hanc vocem à remotis audierunt quamplurimi, licèt auxilium ferre non possent. Deportatus tandèm domum, to-

Res admiranda sanè.

tus suo sanguine volutatus, fiducialiter asserebat se mortem ex illis vulneribus non visurum, nec etiam se tunc sentire dolores, quoniam sanctus Frãciscus sibi succurrerat: & vt pœnitentiam ageret, à Dño impetrauit. Quod & sequens confirmauit euentus. Nam lotus à sanguine, continuò contra humanam spem extitit liberatus.

Filius cuiusdam nobilis in castro sancti Geminiani, valido languore detentus, omniq; vlteriùs desperatus salute, ad extremum vsque perductus est. Riuus erenim sanguinis ab oculis eius emanabat, sicut ex vena brachij assolet ebullire. Cæterisq; ꝓpinquæ mortis veris indicijs in reliquo corpore apparentibus, iudicabatur pro mortuo. Sed & pro debilitate spiritùs & virturis, sensùs & motùs vsu priuatus, visus est penitùs emigrâsse. Cōgregatis aūt ex more ad planctum parentibus & amicis, ac de sola agentibus sepul-

Redit ad sanitatē iam moriturus.

tura, pater ipsius fiduciam habens in Domino, cōcito gressu ad ecclesiam cucurrit beati Francisci, quæ in eodem erat castro cōstructa, & cingulo suspenso ad guttur, cum omni humilitate se prostrauit in terram: sicque vota vouens & multiplicans preces, suspirijs & gemiribus meruit apud Christum, sanctum Franciscum habere patronum. Reuersus itaque statim pater ad filium, & sanitati restitutum inueniens, luctum in gaudium immutauit.

Itèm duæ puellæ.

Simile quiddam meritis sancti operatus est Dominus circa puellam quandam in Catalonia de villa nomine Thamarit, & circa aliam de Ancona: quæ cùm essent prę nimietate ægritudinis in vltimo spiritu constitutę, beatus Franciscus fideliter à parentibus inuocatus, perfectæ continuò eas restituit sanitati.

Clericus quidam de vico Albo, nomine Matthæus, veneno mortifero bibito, intantùm fuit grauatus, quòd loqui aliquo modo non valens, solùm finalem exitum expectabat. Sacerdos quidam, vt sibi confiteretur, admonuit, & verbum vnum ab eo extorquere non valuit. Ipse verò in corde suo humiliter Christum orabat, vt per beati Francisci merita, à mortis eum faucibus eripere dignaretur. Moxq; vt confortatus à Domi-

Euomit quidā haustum virus.

no beati Frācisci nomen fideli deuotione deprompsit, testibus qui aderāt, veneno euomito, liberatori suo gratias egit.

In magno maris periculo positi qdam nautæ, cùm milliaria decē à portu Barulitano dista-

distarent, ingrauescente nimiùm tempestate, iam de vita dubij, ancoras submiserunt. Verùm spiritu procellarum, mari feruentiùs tumescente, fractis funibus & relictis ancoris, incerto & inæquali cursu per æquora gradiebantur. Tandèm nutu diuino mari placato, ad resumendas ancoras, quarum funes superiùs enatabant, toto se conamine parauerunt. Cumque id perficere proprijs viribus nō valerent, plurimorum sanctorum inuocato subsidio, multisque iam sudoribus liquescentes, nec vnam per totam diem resumere potuerunt. Aderat autem nauta quidam, Perfectus nomine, sed moribus imperfectus, qui cum irrisione quadam dixit ad socios: Eccè sanctorum omnium inuocâstis auxilium, &, vt videtur, nullus est qui succurrat. Inuocemus istum Frãciscum, qui nouellus est sanctus, si quò modo in mare se demergat, & ancoras perditas reddat. Consenserunt cęteri non irrisoriè, sed veraciter, suasioni Perfecti, & ipsius obiurgantes irrisorium verbum, firmauerunt cum sancto spontaneum votum. Statimque in momento sine aliquo adminiculo natauerunt ancoræ super aquas, quasi ferri natura versa foret in ligneam leuitatem. Vouēt nautæ sancto, & mox exaudiuntur.

Peregrinus quidam inualidus corpore propter febris peracutæ symptomata, quam fuerat antè perpessus, naui quadam subuectus, de vltramarinis partibus veniebat. Ferebatur autem & ipse ad beatum Frãciscum præcipuo deuotionis affectu, & eum sibi apud cælestem Regem elegerat aduocatum. Cùm igitur necdùm perfectè liber à morbo, sitis angustiaretur ardoribus, deficiente iam aqua, cœpit alta voce clamare: Ite fidenter, haurite poculum mihi, quia beatus Franciscus vasculum meum aqua repleuit. Mirum certè. Inuenerunt vas aqua repletum, quod fuerat antè vacuum derelictum. Alio verò die cùm tempestate suborta operiretur nauis fluctibus, & procellis quateretur perualidis, ità vt iam naufragium timerent, cœpit idem infirmus subito clamore vociferari per nauem: Surgite omnes, inquit, & beato Francisco venienti occurrite. Eccè ad saluandum nos adest. Sicque cum voce magna & lachrymis in faciem prócidens, adorauit. Statìm ad sancti visionem, omnem sospitatem resumpsit infirmus, & maris fuit tranquillitas subsequuta. Vas vacuū diuinitùs aqua impletur. Duo miracula.

Frater Iacobus Reatinus, cùm in nauicula parua fluuium quendam cum alijs fratribus pertransiret, socijs primò super ripam positis, postremò se ad exitum præparabat. Sed modico illo ligno per infortunium reuoluto, rectore natante, frater mersus est in profundum. Inuocabant fratres extrà positi affectuosis precibus beatum Franciscum, & vt filio succurreret, lachrymosis gemitibus supplicabant. Submersus autem frater, de ventre gurgitis nimis immensi, cùm ore non posset, corde clamabat, vt poterat, implorans pij patris subsidium. Et eccè auxiliante sibi patris præsentia, per profundum sicut per aridam ambulabat, & demersam nauiculam capiens, cum ea peruēnit ad litus. Mirabile dictu. Vestimenta eius madidata non sunt, nec aquæ gutta proximauit ad tunicam. Multa in vno fratre illustria miracula.

Frater, Bonauentura nomine, cum duobus viris per lacum quendam nauigans, confracta ex parte nauicula, propter aquæ influētis impetum, demersus est cum naui & socijs in profundum. Cùm autem de lacu miseriæ misericordem patrem Franciscum inuocarent cum multa fiducia, superenatauit subitò aqua plena nauicula, & cum eis, sancto præbente ducatum, salubriter peruēnit ad portum. Sic & quidam frater de Esculo, submersus in flumine, sancti Francisci meritis extitit liberatus. Sed & in lacu Reatino cùm quidam viri & mulieres in consimili essent periculo constituti, ad inuocationem nominis sancti Francisci, de aquarum multarum periculoso naufragio salubriter euaserunt. Multi seruantur in aquis.

Quidam nautæ Anconitani, periculosa tempestate iactati, submersionis periculum iam videbant. Cumq; sic desperati de vita, S. Frãciscum suppliciter inuocarent, lumen in mari magnum apparuit, & cum ipso lumine tranquillitas concessa diuinitùs, acsi beatus vir sua miranda virtute & ventis imperare posset, & mari. Quantis autem miraculorum prodigijs beatus hic pater in mari claruerit, & clarescat, quotiès ibidèm opem tulerit desperatis, nullatenùs credo possibile p singula enarrare. Nec mirum si iam regnanti in cęlis, collatum est imperium super aquas, cui & in hac mortalitate degenti, omnis corporea creatura, ad suam refigurata originem, mirabiliter seruiebat. Innumera in mari S. Francisci miracula.

De liberatis à vinculis & carceribus.

In Ro-

IN Romania Gręcum quendam, cuiusdam domini seruientem, cõtigit de furto fallaciter accusari, quem dominus terræ in alto carcere mandauit includi, & grauiter vinculari. Domina verò domûs, miserta serui, quem indubitanter credebat à culpa sibi imposita innocentem, pro liberatione ipsius apud virum precibus insistebat deuotis. Verùm non acquiescente viri sui duritia obstinata, recurrit domina supplex ad sanctum Franciscum, & eius pietati voto commendauit insontem. Protinùs affuit miserorum adiutor, & virũ in carcere positum misericorditer visitauit: Soluit vincula, carcerem fregit, innocentem manibus appræhensum foràs eduxit, & ait: Ego sum ille, cui domina tua te deuotè commisit. Cumq; ille timore magno corriperetur, & pro descensu altissimæ rupis voraginem circuiret, subitò liberatoris sui virtute inueniẽs se in plano, rediit ad dominam suam: relataq; per ordinẽ miraculi veritate, deuotam dominam, ad Christi amorem & reuerentiam serui eius Francisci feruentiùs inflammauit.

Voto nũcupato captiuus liberat.

In Massa sancti Petri, cuidam militi debebat pecuniæ quantitatem pauperculus quidam. Cumq; prę inopia facultas non suppeteret persoluendi, captus debitor à milite repetente, misereri sibi orabat suppliciter, dilationem quęrens amore beati Frãcisci. Spreuit superbus miles preces oblatas, & sancti amorem, velut inane quid, inaniter vilipẽdit. Nam ceruicosè respondens: Tali te, ait, loco recludã, & tali retrudam carcere, quòd nec Franciscus, nec aliquis te poterit adiuuare. Tentauit, quod dixit. Carcerẽ adinuenit obscurum, in quo hominem vinculatum coniecit. Paulopòst affuit B. Franciscus, & fracto carcere, ruptisq; compedibus, illęsum hominem reduxit ad propria. Sic fortitudo Francisci, militem est prędata superbum: captiuum, qui se sibi subiecerat, liberauit à malo, militisq; proterui admirando miraculo immansuetudinem commutauit.

O stultũ homunciõnẽ.

Albertus de Aretio, cùm in vinculis atrocissimis teneretur, ꝓ debitis iniustè ab eo petitis, suam innocentiam sancto Frãcisco humiliter cõmendauit. Ordinem quidem fratrum Minorum plurimùm diligebat, & sanctum Frãciscum inter sanctos speciali venerabatur affectu. Dixit autem creditor suus voce blasphema, quòd nec Franciscus, nec Deus posset eum de suis manibus liberare. Factum est itaque in vigilia S. Francisci, cùm vinctus ille nihil comedisset, sed ob sancti amorem, victum suum cuidam tribuisset egeno, nocte veniente apparuit ei vigilanti sanctus Franciscus, ad cuius ingressum vincula de pedibus, & catenæ de manibus ceciderunt, spontè aperta sunt ostia, prosiluerunt tabulæ de solario, & liber abscessit homo ad propria rediens. Impleuit extunc votum, ieiunans vigiliam beati Francisci, & cereo, quem annuatim cõsueuit offerre, in accrescentis deuotionis indicium, annuatim vnam vnciam superaddens.

Insigne miraculum.

Residente in sede beati Petri domino Gregorio nono, quidam, Petrus nomine, de ciuitate Alisia, de hęresi accusatus, Romæ captus est, & de mandato eiusdem Pontificis ad custodiendũ traditus Episcopo Tyburtino. Quem sub pœna Episcopatûs accipiẽs, compedibus alligauit, obscuroq; ipsum carcere, nè posset effugere, includi fecit, panẽ ei præbens in pondere, & poculum in mensura. Cœpit autem homo ille beatum Franciscum ad suî miserẽdum multis precibus & fletibus inuocare, eò quòd audierat solennitatis eius iam adesse vigiliam. Et quoniam fidei puritate omnem abdicauerat hæreticæ prauitatis errorem, totaque cordis deuotione adhæserat fidelissimo Christi seruo Francisco, intercedentibus ipsius meritis, à Domino meruit exaudiri. Instante enim iam nocte suę festiuitatis, circa crepusculum beatus Franciscus in carcerem miseratus descendit, & illum suo nomine vocans, vt citò surgeret, imperauit. Qui timore perterritus, quisnam esset, interrogans, beatum Franciscum adesse audiuit. Cumq; virtute pręsentiæ viri sancti, vincula pedum suorum confracta conspiceret cecidisse, & tabulas carceris, clauis, vltrò prosilientibus, aperiri, & apertum iter sibi ad exeundum præberi, solutus tamen & obstupefactus, fugere nesciebat, sed ad ianuam clamãs, custodes omnes perterruit. Qui cùm eum liberatum à vinculis Episcopo nunciâssent, post intellectum ordinem rei, ad carcerem Pontifex deuotus accessit, & manifestè Dei virtutem cognoscens, Dñm adorauit ibidèm. Vincula quoq; coram domino Papa & Cardinalibus delata fuerunt: qui videntes quod factum fuerat, admirati plurimùm, benedixerunt Deum.

Liberatur à carcere captiuus.

Guidolotus de sancto Geminiano, falsò accusatus fuit, ꝙ veneno interemerat quendam virum, & ꝙ eodem genere mortis filiũ eiusdem viri, & vniuersam eius familiam ꝓposuerat enecare. Captus proindè à potestate terræ, grauissimis vinculis aggrauatus, in turrim quandam reclusus est. Ipse verò fiduciam habens in Domino pro sua innocẽtia,

quam

quam sciebat,causam commisit B. Frācisci patrocinio defendendam. Excogitāte igitur potestate,qualiter criminis obiecti confessionem diceret per tormenta,qualibusq́; pœnis confessum faceret interire,nocte illa,cùm manè ad cruciatus deberet adduci, sancti Francisci præsentia extitit visitatus,& immēso luminis fulgore vsq; manè circundatus, repletusq́; gaudio & fiducia multa,securitatem euasionis accepit. Aduenerūt manè tortores,& eductum de carcere,eculeo suspenderunt,aggrauantes super eum multa pondera ferri. Depositus est pluriès,& iterùm eleuatus,vt pœna pœnę succedente,citiùs ad confessionem criminis arceretur. Sed spiritu innocētiæ lętabatur in vultu,nullam mœstitiam prętendens in pœnis. Deindè accensus est ignis sub ipso non modicus, nec propterea capillus est læsus, cùm tamen capite dependeret ad terram. Tandèm bulliente oleo superfusus,virtute patroni,cui se commiserat defensandum,hæc omnia superauit: & sic dimissus liber,saluus abscessit.

Homo innocēs mirè à S. Francisco adiuuatur.

De liberatis à periculo partus.

QVędam Comitissa in Sclauonia sicut nobilitate illustris,sic & ęmula probitatis,erga S. Franciscum deuotione flagrabat, erga fratres verò sedula pietate. Tempore verò partûs duros perpessa dolores,tanta fuit angustia molestata,vt prolis futurus ortus,pręsens videretur matris occasus. Non videbatur infantem eniti posse ad vitam,nisi expiraret è vita,nec tali nisu parere,sed perire. Subuenit cordi eius S.Francisci fama,virtus & gloria: excitatur fides,inflammatur deuotio: Conuertit se ad auxilium efficax,ad fidum amicum,ad deuotorum solatium,refugium afflictorum: Sancte Frācisce,inquit,pietati tuę supplicant oīa ossa mea,& mēte voueo,quod explicare non possum. Mira celeritas pietatis. Finis dicendi,finis fuit dolendi; parturiendi meta,parīdi principium. Statim enim omni cessante pressura, partum edidit cum salute. Non fuit immemor voti,non propositi refuga. Ecclesiam quandam pulchram construi fecit,& constructam ad sancti honorem,fratribus assignauit.

Eccè mira acceleratio auxilij, dū inuocat S. Franciscus.

In partibus Romanis mulier quędā Beatrix nomine,vicina partui,cùm per dies quatuor fœtum in ventre portaret extinctum,multis infelix agitabatur angustijs, & exitialibus doloribus vrgebatur. Mortuus fœtus matrem cogebat ad mortem, & nondùm in lucem productum abortiuum,publicum matris periculum pariebat. Tentabat medicorum auxilium, sed omne humanū remedium laborabat in vanum. Sic de primis maledictionibus copiosiùs aliquid declinârat in miserā,vt sepulcrum facta conceptûs,sepulcrum pro certo proximum expectaret. Fratribus tandèm Minoribus per Internuncios tota se deuotione committēs,suppliciter aliquid de sancti Francisci reliquijs fide plena poposcit. Contigit nutu diuino aliquantulùm inueniri de chorda, qua fuerat sanctus quādoquè pręcinctus. Mox vt super dolentem posita chorda fuit,omnis facilimè solutus est dolor,mortis causa mortuus fœtus emissus,pristina sanitas restituta.

Vide quid possint sancti, quandò tāta vis est etiā in minimis eorū rebus.

Cuiusdam de Caruio nobilis viri vxor,Iuliana nomine, pro filiorū morte annos trahebat lugubres, & cōtinuè infelices deplorabat euentus, pro eó q̄ oēs, quos cum pressura portauerat filios,modico interiecto tempore cum vehementiori dolore sepulturæ tradiderat. Cùm igitur quatuor mensium cōceptum haberet in vtero,magisq́; propter euentus pręteritos de cōceptę prolis solicitaretur obitu,quàm de ortu, beatum patrem Franciscū pro vita nondùm nati fœtûs fideliter precabatur. Eccè aūt nocte quadā dormienti sibi mulier quędam apparebat in somnis,formosum puerulum gestans in manibus,illumq́; lętissimè offerebat eidem. Cù m verò illa recipere recusaret,quę statim formidabat amittere,mulier illa subiunxit: Securè suscipias,qa quem tuo mœrori compatiens sacer mittit Franciscus,vita viuet,& sospitate gaudebit. Statim euigilans mulier, intellexit per ostensam sibi cælitùs visionem,B.Francisci sibi adesse suffragium. Extunc abundantiori complera lętitia,pro suscipienda prole iuxta pmissum multiplicauit preces,& vota promisit. Impletum est deniquè tempus pariendi, & peperit fœmina masculum,qui iuuenilis robore floreus ætatis, tanquàm per beati Francisci merita fomentum susciperet vitæ, incitamentum parentibus prębuit ad Christum & sanctum eius deuotionis affectus. Simile quiddam huic in Tyburis ciuitate sanctus pater effecit. Cùm enim mulier quędam filias plurimas peperisset,desiderio prolis fatigata virilis,apud sanctum Franciscum preces ingeminauit & vota. Concepit igitur eius meritis mulier illa, & geminos ei parere dedit,qui pro vno fuerat exoratus.

Parit mulier quæ antea abortierat.

Apud

Apud Viterbum partui propinqua mulier, morti propinquior censebatur, visceralibus tormentata doloribus,& tota calamitosa in infortunijs mulierum.Cumque naturę succumbente virtute,omnis deficeret artis industria,inuocato beati Francisci nomine, liberata cōfestìm mulier,partum salubriter terminauit. Sed assecuta quod voluit,& oblita beneficij quod accepit,honorem sancto non deferēs, die natalis ipsius ad opera seruilia manus extendit,& ecce subitò dextrum brachium ad laborem extensum, inflexibile remansit & aridum. Quod cùm studeret ad se reuocare cum altero,vltione cōsimili & illud exaruit.Timore igitur diuino correpta mulier,redintegrauit votum, vsumq; membrorum, quem propter ingratitudinem amiserat & contemptum, per misericordis & humilis sancti merita,cui se iteratò deuouit,recuperare promeruit.

Vide pœnā in S.Francisci festo laborātis.

Mulier quædam de partibus Aretinis cùm per septem dies partûs discrimina sustineret,& iam in nigredinem versa, desperata esset ab omnibus, votum fecit beato Francisco,& eius cœpit moriens auxilium inuocare.Emisso autem voto celeriter obdormiuit, viditque in somnis beatum Franciscum se dulciter alloquentem ac requirētem, vtrùm faciem ipsius agnosceret,& an antiphonam illam Virginis gloriosæ, Salue Regina misericordiæ,sciret ad honorem huius Virginis recitare. Qua respondente se habere notitiam de vtrisque: Incipe,ait sanctus,antiphonam sacram,& antequàm compleas,paries cum salute.Ad hanc vocem & euigilauit mulier, & cum timore cœpit dicere: Salue Regina misericordiæ. Cumq; illos misericordes oculos precaretur, fructumque commemoraret vteri virginalis, continuò cunctis liberata pressuris, infantem peperit speciosum,gratias agens Reginę misericordiæ, quę per beati Francisci merita,ipsius fuerat dignata misereri.

Notet hæc Lector pie, & cōtēnat hæreticorū blasphemias.

De cæcis illuminatis.

IN conuentu fratrum Minorum Neapoli cum quidam frater,Robertus nomine,cęcus annis plurimis extitisset,creuit in oculis eius caro superflua,motum & vsum impediens palpebrarum. Cùm igitur fratres forēses,ad diuersas mundi partes tendentes,ibidèm plurimi conuenissent, beatus pater Frācis̄cus speculum obedientię sanctæ,vt eos miraculi nouitate hortaretur ad iter, prędictum fratrem ipsis pręsentibus tali modo curauit.Iacebat nocte quadam frater Robertus prędictus æger ad mortem,iamq; sibi fuerat anima commendata, cùm ecce adstitit ei beatus pater cum tribus fratribus, omni sanctitate perfectis, videlicet sancto Antonio, fratre Augustino,& fratre Iacobo de Assisio,qui sicut eum perfectè fuerant secuti dum viuerent,ità & ipsum alacriter comitabantur post mortem. Accipiens cultellum S.Franciscus, carnem superfluam resecauit,lumen restituit pristinum,& à mortis eum fauce reduxit,dixitque illi: Fili Roberte,gratia,quam tecum feci, signum est fratribus ad remotas nationes euntibus, quòd ego pręcedam eos,& ipsorum dirigam gressus.Vadant,inquit,gaudenter,& iniunctam obedientiam alacri animo exequantur.

Vide quid possint Sancti.

Apud Thebas in Romania mulier cęca vigiliam S. Francisci in pane tantùm & aqua ieiunās, ad ecclesiam fratrum Minorum summo manè festiuitatis à viro suo superducta est.Quæ,dum Missa celebraretur,in eleuatione corporis Christi oculos aperuit,clarè vidit,deuotissimè adorauit.In ipsa verò adoratione voce magna proclamans,Gratias,inquit,Deo,& sancto eius,quia video corpus Christi.Omnibus,qui aderant,in vocem exultationis conuersis, post sacrorum expletionem, reuersa est mulier in domum suam cum gaudio spiritûs,& lumine oculorum.Exultabat quidem mulier non solùm,quia lucis corporeæ recuperárat adspectum, verumetiam quia sacramentum illud mirificum, quod est lumen animarum verum & viuum, respectu primario per beati Francisci merita,fidei suffragante virtute,meruerat intueri.

Cęca mulier sub Missa videt, & Christi corpus adorat.

In Campania puer quidam quatuordecim annorum de castro Pophis, subita vexatus angustia,sinistrum oculum amisit ex toto. Passionis acerbitas sic de loco suo propulit oculum,quòd per octo dies extrà, neruo relaxato, longitudine digiti vnius ad maxillas dependens,penè aridus est effectus.Sed cùm sola superesset abscissio,& à medētibus foret penitùs desperatus, pater eius ad auxilium beati Francisci tota se mente conuertit. Non defuit ille indefessus miserorum adiutor precibus supplicantis. Nam oculum aridum mirabili virtute in locum suum pristinumque vigorem restituit, & lucis optatæ radijs illustrauit.

Oculus restituitur.

In ea-

In eadem Prouincia apud Castrum, magni ponderis lignum ex alto proruit, & cuiusdam sacerdotis caput grauissimè quassans, sinistrum oculum excęcauit. Qui humi deiectus, cœpit alta voce sanctum Frãciscum luctuosè clamare, dicens: Succurre pater sanctissime, vt ad festum tuum ire valeam, sicut fratribus tuis ire promisi. Erat enim vigilia sancti. Qui statim exurgens, peroptimè liberatus, in vocem prorupit laudis & gaudij, & circunstantes omnes, qui eius miserię condolebant, in stuporem cõuertit & iubilum. Iuit ad festum narrans omnibus, quam in se expertus fuerat, clementiam & virtutem. Vide repētinam curationem.

Vir quidam de monte Gargano, dum in vinea sua laborans, lignũ quoddam ferro succideret, proprium percussit oculum, & sic diuisit per medium, vt quasi media pars ipsius exteriùs dependêret. Cumque in tam desperato periculo desperaret sibi posse per hominem subueniri, ieiunaturum se in festo sancti Francisci, si ei succurreret, repromisit. Statim in loco suo debito viri oculum sanctus Dei restituit, sicque diuisum reiunxit, & lumine pristino decorauit, vt nullius lęsionis vestigia remanerent. Item aliã.

Filius cuiusdam nobilis viri à natiuitate cęcus, meritis beati Francisci lumen recepit optatum. Qui nomen ab euẽtu sortitus, Illuminatus vocatus est. Assumpsit posteà cùm in ætate esset, ordinem beati Francisci, accepti beneficij non ingratus: tantumq; profecit in lumine gratię & virtutis, vt verè lucis filius videretur. Tandèm beati patris promerentibus meritis, sanctum initium fine sanctiori conclusit. Cæcus à natiuitate, videt.

In Zachanto, quod est Castrum iuxta Ananiam, miles qdam Gerardus nomine, oculorum lumẽ ex toto perdiderat. Accidit aũt, vt duo fratres Minores, ab exteris partibus venientes, ad domum ipsius hospitaturi diuerterẽt. Suscepti itaq; deuotè propter reuerentiam sancti Francisci à familia tota, & cum omni benignitate tractati, gratias agentes Deo & hospiti, ad locum fratrum deuenêre vicinum. Nocte igitur quadam beatus Franciscus vni fratrum illorum in somnis apparuit, dicens: Surge, festina cum socio ad domũ hospitis nostri, qui Christum & me suscepit in vobis volo enim beneficia rependere pietatis. Cęcus quidem effectus est suis promerentibus culpis, quas pœnitentiali non studuit cõfessione purgare. Disparente quoq; patre, frater festinus surrexit, vt mandatum cum socio celeriter adimpleret. Venientesq; ad hospitis domum, cuncta quę viderat alter, per ordinem narrauerunt eidem. Stupuit vir ille non modicùm, & vniuersa quę dicebantur, vera esse confirmans, compunctus ad lachrymas, confessus est libens. Tandèm correctione pręmissa, interiorią; homine taliter renouato, exteriorem continuò recuperauit adspectum. Huius miraculi fama circunquaquè diffusa, non solùm ad reuerentiam sancti, verumetiam ad confessionem humilem peccatorum, & hospitalitatis gratiam plurimos incitauit. Obserua lector meritũ hospitalitatis. Nota hic de sacramẽtali Cõfessione.

De liberatis à diuersis infirmitatibus.

APud Castrum plebis, iuuenis qdam mendicens surdus erat & mutus à natiuitate sua, qui linguam adeò curtam habebat ac tenuem, quòd multotiès exquisita à pluribus, pręcisa penitùs videretur. Vir qdam Marcus nomine, ipsum propter Deum suscepit hospitio, qui cum sibi benefacere sentiens, cœpit cum ipso assiduus demorari. Serò quodam cùm prędictus vir cœnaret cum coniuge, adstante puero coram eis, dixit vxori: Hoc ego maximum miraculum reputarem, si beatus Franciscus huic auditum redderet & loquelam. Et adiecit: Voueo Deo, quòd si hoc sanctus Franciscus dignabitur operari, propter amorem suum huic puero expensas conferam, donèc viuet. Mirum certè: Subitò lingua creuit, & locutus est, dicens: Gloria Deo, & sancto Francisco, qui mihi loquelam præbuit & auditum. Eccè insigne miraculum.

Frater Iacobus de Iseo, cùm puerulus esset in domo paterna, rupturam incurrit corporis valdè grauem. Superno verò afflatus spiritu, licèt esset iuuenis & infirmus, ordinẽ sancti Francisci deuotus intrauit: nulli tamẽ, qua vrgebatur infirmitate, detexit. Factum est autem, cùm corpus sancti Francisci transferretur ad locum, vbi preciosus sacrorum ossium eius nũc thesaurus est conditus, affuit & tunc dictus frater translationis gaudijs, vt glorificati iam patris corpori honorem debitum exhiberet. Et appropinquãs tumbæ, in qua ossa sacra fuerant collocata, prę deuotione spiritûs sacrum tumulum complexatus, subitò miro modo ad loca debita partibus reuocatis, sanum se sensit, succinctorium deposuit, & extunc ab omni dolore pręterito liber fuit. Ab infirmitate quoquè consimili frater Bartholus de Eugubio, frater Angelus de Tuderto, Nicolaus sacerdos de Sticha- Sanati herniosi aliquot.

no, Iohannes de Fora, vir quidam de Pisis, & alius de castro Cisternæ, Petrus quoquè de Sicilia, & homo quidam de castro Spelli iuxta Assisium, & quamplures alij per Dei misericordiam & beati Francisci merita, extiterunt mirabiliter liberati.

In maritima mulier quædam mentis alienationem per quinquennium passa, visu & auditu priuata est. Indumenta dilaniabat dentibus, ignis & aquæ periculum non timebat, & caduci morbi ad summum incurrerat horribilem passionem. Noctè verò quadam, cùm disponeret sibi diuina misericordia misereri, salutaris fulgore lucis superillustrata diuinitùs, vidit beatum Frãciscum super solium sedere sublime: ante quem prostrata, sanitatem suppliciter exposcebat. Illo verò nondùm fauente precibus, firmauit mulier votum, promittens pro Dei amore, ac sancti, petentibus, donèc haberet, eleemosynam non negare. Ilicò sanctus pactum recognouit, quòd olim cum Domino fecerat simile, & signans eam Crucis signaculo, integram sibi restituit sanitatem. A consimili passione puellam quandam de Nursia, & filium cuiusdam nobilis viri, & alios quosdam, relatione veridica compertum est, sanctum Dei Franciscum misericorditer liberâsse.

Mulier dũ vouet, mox sanatur.

Petrus de Fulgineo, ad visitandum limina beati Michaëlis quodam tempore pergẽs, dum minùs reuerenter peregrinationem peregit, fontis cuiusdam aquam degustans, à dæmonibus est inuasus: & exindè per tres annos obsessus, discerpebatur in corpore, pessima loquens, & horrenda prætendens, habens aliquandò lucida interualla, beati virtutem, quam efficacem audierat ad effugandas aëreas potestates, humiliter requisiuit. Et ad sepulcrum pij patris accedens, mox vt illud contigit manu, à dæmonibus, eum crudeliter discerpentibus, mirificè liberatus fuit. Simili etiam modo mulieri cuidam de Narnio, habenti dæmonium, misericordia Francisci subuenit, & alijs pluribus, quorum vexationum angustias, & curationum modos, longum esset per singula enarrare.

Mira vis contacti sepulcri.

Vir quidam, nomine Bonus, homo de ciuitate Fani, paralyticus & leprosus, ad ecclesiam beati Francisci à parentibus deportatus, vtriusque morbi plenam consecutus est sanitatem. Sed & alius iuuenis quidam, Acto nomine, de sancto Seuerino, totus leprosus, voto emisso, & ad sepulcrum sancti delatus, meritis ipsius à lepra mundatus est. Habuit quidem sanctus supra huiusmodi morbo curando pręcellentem virtutem, pro eò quòd humilitatis & pietatis amore, leprosorum obsequijs se humiliter deputârat.

Præcellens virtus S. Frãcisci in lepra curãda.

Nobilis quædam mulier, Rogata nomine, in Episcopatu Sorano, per vigintitres annos fluxu fuit sanguinis fatigata, sed & à quamplurimis medicis quamplurima mala perpessa. Præ nimietate quidem languoris, sæpiùs videbatur mulier expirare. Sed si quandò fluxus huiusmodi stringebatur, tumescebat corpore toto. Audiẽs autem quendam puerum Romano sermone canentem miracula, quæ Deus per beatum Franciscum fuerat operatus, nimio dolore commota, tota prorupit in lachrymas, sicque intrà se fide accensa, dicere cœpit: O beate pater Francisce, qui tantis coruscas miraculis, si me digneris ab hac ægritudine liberare, magna tibi accrescet gloria, quoniam adhuc tantum miraculum non fecisti. Quid plura? His dictis, sensit se beati Francisci meritis liberatam. Filium quoquè ipsius Marcum nomine, qui brachium habebat contractum, sanctus Franciscus, voto ad ipsum emisso sanauit. Fœminam etiam quandam de Sicilia, per septennium fluxu sanguinis fatigatam, beatus Christi signifer saluam fecit.

Mira celeritas curationis.

In vrbe Romana Praxedis quædam nomine, religiositate famosa, quæ à tenella ætate propter æterni sponsi amorem, arcto se carcere per quadraginta iam ferè annos abdiderat, apud beatum Franciscum gratiam promeruit specialem. Nam cùm die quadam pro rebus opportunis solarium suæ cellulæ cõscendisset, & impulsione phantastica corruens, cùm fractum haberet pedem cum crure, & humerum à positione debita sequestratum, apparuit ei benignissimus pater vestimentis gloriæ candidatus, & dulcibus affatibus alloqui cœpit eandem: Surge, inquit, filia benedicta, surge, nè timeas. Et appræhensa manu ipsius, alleuans eam disparuit. Ipsa verò per cellulam suam huc atque illuc se conuertens, putabat se visum videre, vsquequò ad clamorem ipsius apportato iam lumine, perfectè se sentiens per seruum Dei Franciscum esse sanatam, cuncta quę acciderant, per ordinem enarrauit.

Præclarum miraculũ.

De non obseruantibus festum, & non honorantibus sanctum.

IN Pictauię partibus in villa, quę Simo dicitur, sacerdos quidam Reginaldus nomine, beato Francisco deuotus, festum ipsius parochianis suis indixerat solenniter celebran-

brandum. Vnus autem de populo, ignorans sancti virtutem, sui paruipendit sacerdotis mandatum. Egressus autem foràs in agrum, vt ligna succideret, cùm se præparâsset ad opus, vocem audiuit huiusmodi tèr dicentem: Festum est, operari nō licet. Verùm cùm nec imperio sacerdotis, nec supernæ vocis oraculo seruilis temeritas frenaretur, addidit diuina virtus ad gloriam sancti sui sine mora miraculum & flagellum. Mox enim vt furcam vna manu iam tenens, alteram cum ferreo instrumento leuauit ad opus, sic diuina virtute vtraque manus vtrique instrumento cohæsit, vt ad neutrius dimissionem digitos aliquatenùs relaxare valeret. Ex quo stupefactus nimìs, & quid ageret nesciens, ad ecclesiam, multis vndiquè ad videndum prodigium cōcurrentibus, properauit. Vbi mente compunctus ante altare, quodam ex assistentibus sacerdote monente, (plures quippe ad festum vocati conuenerant sacerdotes) beato Francisco humiliter se deuouit, tria, sicut tèr vocem audièrat, vota vouens, quòd scilicet festum ipsius coleret, quòd ad illam, in qua tunc erat, ecclesiam in festo veniret, & quòd sancti corpus personaliter visitaret. Mirum certè relatu. Vno emisso voto, vnus digitus factus est liber, ad secundi emissionem solutus est alius, sed tertio facto voto, laxatus est tertius, & postmodùm tota manus, necnō & altera subsequēter, populo, q iam multus aduenerat, sancti clementiam deuotissimè implorante. Sic homo pristinæ redditus libertati, per seipsum instrumenta deposuit, cunctis laudantibus Deum, virtutemque sancti mirificam, qui tam mirabiliter percutere poterat, & sanare. Ipsa verò instrumenta vsque hodiè coram altari, ad honorem beati Francisci fabricato, ibidèm in memoriam sancti dependent. Plura quoquè illic, & in locis vicinis patrata miracula, & sanctum in cęlis ostendūt eximium, & festum ipsius in terris venerabiliter excolendum.

Punitur à Deo violās temerè ferias S. Francisci.

Nota de trib. votis.

In ciuitate quoquè Cenomanensi dum in solennitate sancti Frācisci mulier quædam manus ad colum extenderet, & digitis appræhenderet fusum, obrigescentibus manibus, cœperunt digiti magnis ardoribus cruciari. Igitur pœna docente, sancti recognoscens virtutem, corde compuncta, cucurrit ad fratres. Cumque pro salute ipsius, deuoti filij sancti patris clementiam precarentur, incolumis effecta est statìm, nec aliquid læsionis remansit in manibus, nisi ad sancti memoriam, solum vestigium combusturæ. Simili etiam modo in Campania maiori mulier quædam, & in villa Oleti mulier altera, & in castro Pilei tertia, dum beati patris festum celebrare contemnerent: præuaricantes primùm mirabiliter sunt punitæ, sed postmodùm pœnitentes, per sancti Francisci merita mirabiliùs liberatæ.

Vltio cælestis in fœminas temerarias.

Miles quidam in Prouincia Massę, beati Francisci operibus & miraculorum signis impudentissimè detrahebat. Inferebat multa opprobria peregrinis, ad ipsius memoriā venientibus, & cōtra fratres publica garriebat insania. Cùm autem semèl sancti Dei gloriam impugnaret, addidit super peccata sua blasphemiam detestandam. Si verum est, inquit, quòd Franciscus iste sit sanctus, gladio cadat hodiè corpus meum. Si verò sanctus non est, euadam incolumis. Non distulit ira Dei condignum inferre supplicium, cùm iam facta fuisset oratio in peccatum. Mora enim modica interiecta, dum blasphemus nepoti suo inferret iniuriam, accepit ille gladium, & patrui visceribus cruentauit. Eodem die mortuus est sceleratus, inferni mancipium, & filius tenebrarum, vt cęteri discerent miranda Francisci opera non blasphematorijs verbis impetere, sed deuotis laudibus honorare.

Eccè hoīs blasphemi iustam vltionem.

Iudex quidam nomine Alexander, dum à beati Francisci deuotione quos poterat, venenata lingua retraheret, diuino iudicio lingua priuatus, per sex ânnos obmutuit. Qui cùm in eo, quo peccauerat, torqueretur, alta pœnitudine reuocatus, dolebat se contra sancti miracula oblatrâsse. Itaque non perstitit misericordis indignatio sancti, sed pœnitentem, ac se humiliter inuocantem, restituta loquela, recepit ad gratiam. Extunc linguam blasphemam consecrauit laudibus sancti, deuotionem simul & disciplinam recipiens per flagellum.

Obmutescit obtrectator S. Francisci.

De quibusdam alijs miraculis diuersorum generum.

IN castro Galiani Valuēsis diœcesis, mulier erat quædam nomine Maria, quæ Christo IESV & beato Francisco famulatu deuoto subiecta, vna dierum æstiuo tempore exijt, vt manibus conquireret proprijs necessarium victum. Cùm igitur feruente nimiùm æstu, sitis deficere cœpisset ardoribus, omni priuata beneficio pocu-

li, pro eô quòd in monte arido sola esset, quasi exanimis humi prostrata, patronum suum sanctum Franciscum inuocabat pio mentis affectu. Dum autem perseueraret mulier in affectuosa & humili prece, labore, siti & æstu fatigata quamplurimùm, paululùm obdormiuit. Et ecce sanctus Franciscus adueniens, & eam vocans ex nomine: Surge, inquit, & bibe aquam, quæ diuino munere tibi ac pluribus exhibetur. Ad huius vocis auditum surrexit mulier à somno non modicùm confortata, & accipiens silicem, quæ iuxta se erat, radicitùs euulsit à terra, effodiensque ligno paruulo circunquaquè, viuentem reperit aquam: quæ cùm primò videretur paruula stilla, subitò diuina virtute creuit in fontem. Bibit itaque mulier, & satiata, oculos lauit: quos cùm longa priùs haberet ægritudine obumbratos, noua ex tūc sensit luce perfusos. Festinauit ad domum mulier, tam stupendum miraculum ad gloriam sancti Frācisci denuncians vniuersis. Concurrerunt vndiquè multi ad miraculi famam, experientia magistra discentes mirabilem illius aquæ virtutem, dum ad ipsius contactum, cōfessione præmissa, à varijs morborum cladibus plurimi liberabantur. Perseuérat vsque hodiè fons ibi perspicuus, & in honore beati Francisci, ibidèm oratorium est constructum.

Nota insigne miraculum.

Itèm vim fontis & sacramētalis cōfessionis.

In Hispania apud sanctum Facundum, viri cuiusdam cerasum arefactam, ad virorem frondium, florum & fructuum, contra spem mirabiliter reuocauit. Incolas quoquè terræ apud Vilesios, à vermium peste, corrodentium vineas circunquaquè, miraculoso suffragio liberauit. Sacerdotis cuiusdam iuxta Palentiam horreum quoddam, quod vermibus frumentarijs repleri quolibet anno solitum erat, sibi fideliter commendatum penitùs expurgauit. Terram quoquè domini cuiusdam de Petra mala in regno Apuliæ, sibi suppliciter commēdatam, ab odiosa peste bruchorum penitùs seruauit indemnem, cùm tamen in circuitu omnia essent prædicta pestilentia deuorata.

Multa miracula.

Vir qdam Martinus nomine, cùm longè à castro suo boues mināsset ad pascua, crus vnius bouis casu quodam sic fuit desperatè confractum, vt nihil esset sibi de remedio aliquo cogitandum. Dum autem pro decoriatione foret solicitus, & instrumētum, cum quo id faceret, non haberet, domum reuersus, beato Francisco bouis curam reliquit, ipsumque fideli Sancti custodiæ fiducialiter commendauit, nè ante suum reditum deuoraretur à lupis. Summo itaque manè ad bouem in sylua relictum cum excoriatore reuersus, pascentem ipsum ità reinuenit incolumem, quòd nequaquàm crus fractum ab altero discernebat. Gratias egit bono pastori, qui diligentem de boue suo curam habuit, & medelam donauit. Succurrere nouit humilis sanctus omnibus inuocātibus ipsum: nec quantuncunq; paruas necessitates hominum dedignatur. Nam viro cuidam de Amitrino iumētum, restituit furto sublatum. Mulieri cuidā de Interduco, catinum nouum, in multas partes casum, integrè reparauit. Viro etiam cuidam de monte Vlini in Marchia, consolidauit vomerem in frusta confractum.

Egregium miraculū.

In Sabinensi diœcesi vetula quædam octogenaria erat, cuius filia moriens, lactentem infantulum dereliquit. Cùm igitur anus paupercula plena esset inopia, & vacua lacte, nullaque esset mulier, quæ sitienti paruulo lactis stillicidium, iuxta quod exigebat necessitas, erogaret, quò se verteret, vetula penitùs ignorabat. Debilitato verò infantulo, nocte quadam omni humano destituta subsidio, ad beati patris Francisci auxilium implorandum lachrymarum imbre perfusa, tota se mente conuertit. Affuit statim innocentis amator ætatis, Ego, inquiens, sum Franciscus, ô mulier, quem cum tantis lachrymis inuocâsti. Pone, ait, mammas tuas in ore * puerili, quoniā abundanter tibi lac Dominus dabit. Impleuit anus sancti mandatum, & statìm octogenariæ mammæ lactis copiam effuderunt. Innotuit omnibus mirabile sancti donum, multis tam viris, quàm mulieribus accelerantibus ad videndum. Et quia quod testabantur oculi, lingua impugnare non poterat, excitabantur omnes ad laudādum Deum in sancti sui virtute mirabili, & amabili pietate.

*f. * pueruli.*

Vide illustre miraculum.

Apud Spoletum vir & vxor vnicum habentes filium, quotidiè velut hæreditarium opprobrium deplorabant. Brachijs siquidem collo connexis, iunctisque genibus pectori, & pedibus natibus alligatis, non hominis proles, sed monstrum quoddam potiùs videbatur. Vehementiori mulier ex hoc afflicta dolore, crebris gemitibus clamabat ad Christum, sancti Francisci auxilium inuocando, vt infelici sibi, & in tali opprobrio constitutæ, succurrere dignaretur. Nocte igitur quadam, cùm propter huiusmodi tristitiam tristis eam somnus arriperet, apparuit ei sanctus Franciscus, pijs eam affatibus mulcens,

cens,insupèr & suadens,quòd ad locum propinquum,suo nomini dedicatum,deferret puerum,vt ex aqua putei loci illius in nomine Domini superfusus,plenam reciperet sospitatem. Negligente autem illa sancti adimplere mandatum, secundò replicauit idipsum.Tertiò quoquè appárens,mulierem cum puero vsque ad ianuam dicti loci præambulo ducatu perduxit. Superuenientes autem nobiles quædam matronæ deuotionis causa ad prædictum locum, eis à muliere præfata diligenter exposita visione, vnà cum ipsa puerum fratribus præsentârunt: & haurientes aquam de puteo, earum nobilior ꝓprijs manibus lauit infantem.Statìm puer omnibus membris ad sua loca productis,sanus apparuit,& magnitudo miraculi omnibus admirationem induxit.

Inuocatus S Frãciscus, tèr appáret mulieri.

Egregium miraculũ.

In castro Chore Ostiensis diœcesis, vir quidam sic crus ex toto perdiderat, vt nullo modo progredi vel mouere se posset. Positus itaque in angustia vehemẽti,& auxilio desperatus humano, cœpit nocte quadam, acsi præsentem cerneret beatum Franciscum, talem coram eo assumere materiam querulandi: Adiuua me sancte Francisce, recolens meum seruitium,&deuotionem tibi impensam. Nam in asino meo te portaui, sanctos pedes tuos & sanctas manus tuas osculatus fui, semper tibi deuotus, semper beneuolus extiti,& ecce morior doloris huius durissimo cruciatu. His pulsatus querelis, statìm affuit beneficiorum memor,deuotioni gratus, & vigilanti viro cum vno fratre apparuit. Ad vocationem eius se venisse dixit, & tulisse remedia sanitatis. Tetigit locum doloris cum baculo paruulo,qui figuram Thau in se habebat,& fracto mox apostemate,perfectam tribuit sanitatem, &, quod mirabilius est, sacrum signum Thau impressum super locum sanati vlceris,ad miraculi memoriam dereliquit.Hoc signo sanctus Franciscus suas consignabat literas, quotiès charitatis causa scriptùm aliquod dirigebat. Sed eccè dum per diuersa miracula gloriosi patris Francisci,mens narrationis varietate distrácta decurrit,promerente ipso Crucis glorioso signifero,in signum salutis Thau non sine diuina directione peruénit, vt ex hoc possimus aduertere, quòd sicut Crux militanti post Christum fuit sublimitas meriti ad salutem,sic & triumphanti cum Christo,facta est firmitas testimonij ad honorem. Hoc quippe Crucis mysterium magnum & mirum, in quo charismata gratiarum & merita virtutum, & thesauri sapientiæ & scientiæ tam alta profunditate velantur,vt à mundi sapientibus & prudentibus sint occulta,tam plenè fuit Christi paruulo reuelatum, vt omnis vita ipsius non nisì Crucis vestigia sequeretur, non nisì Crucis dulcedinem saperet, non nisì Crucis gloriam prædicaret. Verè nanque in suæ conuersionis principio dicere cum Apostolo potuit: Mihi autem absit gloriari,nisì in Cruce Domini nostri I E S V Christi.Non minùs etiam verè in conuersationis progressu addere valuit:Quicunque hanc regulam secuti fuerint,pax super illos & misericordia. Verissimè autem in consummatione potuit subinferre: Stigmata Domini I E S V in corpore meo porto. Sed & illud nos quotidiè desideramus ab ipso audire: Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro fratres, Amen.

Vide num ignorẽt Sancti res no. stras, quod blaterant hæretici.

S. Francisci vita omnis Cruci Christi dedicata.

Galat. 6.

Ibidèm.

Gloriare igitur iam securè in Crucis gloria Christi signifer gloriose, quoniam à Cruce incipiens, secundùm Crucis regulam processisti: & tandem in Cruce proficiens, per Crucis testimonium,quantæ gloriæ sis in cælo,cunctis fidelibus innotescis. Securè iam te sequantur,qui exeunt ex Aegypto,quia per baculum Crucis Christi mari diuiso,deserta transibunt in repromissam viuentium terram, Iordane mortalitatis transmisso, per ipsius Crucis mirandam potentiam ingressuri. Quò nos introducat verus populi ductor & Saluator Iesus Christus Crucifixus,per merita serui sui Francisci: Ad laudem & gloriam vnius Dei & trini,qui viuit & regnat in secula seculorum,Amen.

Hactenùs S.Bonauentura, author fide dignissimus. Scripserunt verò etiam de beatissimo viro, Christi confessore eximio Francisco,tres socij eius, Leo, Ruffinus,& Angelus,multa lectu digna: sed nè nimietate fortaſsis Lector offendatur, ea omisimus.

MARTYRIVM SANCTAE ET GLORIOSAE VIRGINIS ET MARTYRIS CHRISTI CHARITINES,

Authore Simeone Metaphraste.

Octobris 5.

Dominatum aliquandò obtinuit impietas,& Imperatores furore concitauit aduersùs eos,qui Christianorum tenebant opinionem. Satellitum autem & ministrorum erat officium,scrutari Christianos: & pijs intentabantur minæ multiplicium tormentorum. Ad quendam ergò Comitem generosa quoquè defertur virgo Charitine,quòd nõ solùm in honore habeat Christianos, sed etiam multos inducat ad suam religionem: quinetiam eos,qui opinionem susceperunt Christianorum, tutiores reddat ad suum cultum. Ad eam ergò accedit Comes in spe habitantem,& seorsùm secùm,& cum Deo versantem. Accedit autem ira plenus: & statìm ei plagas infligit, & ferreum ei collare imponit: & eam tradit Consulari iniustissimo Iudici. Ille verò & statìm proponit instrumenta suppliciorum:& cùm martyrem curâsset sisti ad suum tribunal; Miserere,inquit,tui, antequàm periculum facias suppliciorum, sapienti vtens consideratione:& dijs immortalibus offer sacrificium.Sic enim tria lucrifacies maxima.Nam & deorum potentiam tibi reddes propitiam: & Imperatorum attrahes beneuolentiam:& florentem speciem acribus tormentis non facies flaccescere.

S.Charitine malè accipitur.

Respondet Iudici fidenter.

Hæc cùm audijsset martyr, ad cælum quidem tollit oculos, quod illinc proficiscitur, euocans auxilium: signo autem Christi munita: Es moribus quidem,ait, varius, ó Consularis,vaferque & callidus: sed ad nullam vtilitatem apertè tibi redibit hæc peruersitas: neque enim me capies adulans, nec me minans perterrefacies, nec consulens me poteris in aliam traducere sententiam, nec mollire id, quod est in me promptum propter Christum patiendi studium.Confido enim in solo & vero Deo. Si mihi ergò credas,miserere potiùs tui erroris. Consule tibi ea,quæ sunt vtiliora, nempe surda non colere simulacra: de quibus alicubì dixit noster propheta in spiritu: Dij, qui cælũ & terram non fecerunt,pereant:&,Dij gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit. Et rursùs: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Similes eis fiant,qui colunt ea.

Iere. 10. Psal. 95. Psal. 113.

Raduntur eius capilli, sed diuinitùs restituuntur.

Dan. 3.

Postquàm hæc audiuit Iudex,ira rursùs repletus,iussit quidem eius capillos radi in superficie.Illud autem factum est,& maximum consecutum est miraculum.Caput enim rursùs fuit comatum. Ex quo Iudex maiore ira motus, iubet prunas ardentes imponi eius capiti,deindè etiam acetum ei infundi, dolores sic præbens acriores. Propter quæ generosa virgo: Domine Iesu Christe,dixit,eorum, qui in te fiduciam posuerunt, certum & firmum auxilium, ꝗ tuos sanctos tres pueros in medio flammæ ardentis incombustos conseruâsti,tu quoquè nũc mihi adsis,& ad ea,quæ propter te suscipiuntur,confirma supplicia, nè quandò de me liceat dicere inimicis veritatis: Vbì est Deus eorum? Post preces autem relaxata fuit martyr à doloribus,& Deum laudabat,ei agens gratias. Quæ qdem statìm ægrè ferens Consularis,ferreos candentes obeliscos iubet infigi vberibus martyris.Hoc ergò graui ei illato tormẽto,carnes qdem ferreis illis obeliscis consumebantur: cordis aũt eius amor in Christum magìs accendebatur. Deindè etiã iubet lampades ignis eius admoueri lateribus. Illa verò etiã dum lampades accendebantur,intentiùs perseuerabat in orationibus.Sed à cruciatu relaxatę vis fiebat,vt dijs sacrificaret.

Vide cruciatum.

Cùm aũt & corde & labris in cõfessione esset immutabilis,Iudex,ꝗ æquè,atquè ipsa in tormẽtis cõstans,ad malũ erat obstinatus, iubet lapidẽ collo eius alligari, & sic eam deijci in profundũ maris.Quod qdem cùm factũ esset: Ago tibi gratias Dñe,clamabat martyr,ꝙ vt per aquã marinã transirẽ, ꝑpter sanctum tuũ nomen, tibi visum sit, quò inueniar mũda in die resurrectionis: sed tua ostende,vt semper,nũc quoq; in me miracula,per ꝗ̃ magnũ tuũ nomẽ magìs glorificetur in secula seculorũ,Amen. Hęc illa sic orauit,& dissoluta sunt vincula,& solus lapis fuit in ꝓfundo demersus.Illa aũt(ó miraculũ) firmo ac stabili pede stabat super dorsum maris,& per aquas,tanꝗ per terram solidam ingrediens, proficiscebatur ad litus.Interìm verò cùm vidisset manentẽ Cõsularem,& expectãtem,

Præclarum miraculũ.

quis-

quisnam futurus esset rei exitus, dicit: Salue Cõsularis. Ne nunc quidem intellexisti virtutem Christi, qui in me operatur? An adhuc contendis exæcutire, & repugnare veritati? Si ergò, relictis tenebris, ad verã lucem accesseris, tibi procurabis salutem. Quòd si persistere velis in prioribus, mihi quidem eris causa multorum bonorum, tuæ autem animæ interitum conciliabis. Hanc dicendi libertatem cùm non ferret vir execrandus, eo autem, quod in ea acciderat, miraculo esset stupefactus, à se discessit, eumque vox & sermo defecit. Cùm autem vix tandèm ad se redijsset, nolebat quidem intelligere, dicit autem: Vt magnam Galilæi putem esse potentiam, persuadent ea, quę facta sunt: sed ego conabor ostendere ea potiùs facta esse pręstigijs. Sic dixit, & in eos, qui adstabant, statìm oculos conijciens, iubet eos statìm nudare sanctam, & manibus post tergum vinctis eam rotæ alligare, & carbonum cumulum cum ferreis quibusdam secantibus instrumentis substernere, & rotam frequentiùs circumagere, vt contritis paulatìm membris, eum graui dolore martyr è vita excederet. Atque machina quidem statìm fuit perfecta: supernum autem rursùs auxilium * solita quoquè nunc ostendit. Nam descendens Angelus, & flammam carbonum extinxit, & robur carnificum dissoluit, vt nec rotam quidem possent omninò circumagere. *Imane supplicium diuinitùs impeditur.*

Hinc animo perplexus, & planè ignarus, quid ageret, Præses, non dubitauit alia excogitare supplicia. Iubet ergò manuum & pedum vngues ei euelli. Et illi quidem protinùs fuerunt amputati: tormentum autem ab illa reputabatur, perindè acsi alius pateretur. Ipse autem rursùs prioribus alia adijciens, ei quoquè iubet dentes extrahi: Sed quomodò Pręses in grauibus inueniendis, itá nec illa in grauibus ferendis supplicijs fuit defatigata. Itaque purum eius corpus probro afficere cogitauit sceleratus. Et ad ministros conuersus: Eam, inquit, accipite, & in excelsum & medium aliquem locum ducite: & pręcones euntes per vniuersam regionem finitimam, ad probrum ei afferẽdum conuocent chorum impudicorum. Postquàm autem probro & contumelia satìs fuerit affecta, eam ad me reducite, vt ea, quæ desunt, ei adijciam. Martyr autem Christi ei respõdit: Est mihi Christus, qui omnia sola voluntate transmutat, & solo nutu, qui etiam meam animam hodiè suscipiet immaculatam, tuis, ô prophane, dispersis & dissipatis consilijs. Hæc cùm dixisset, manus simul, mentem & oculos in cælum tollens, orauit Deum, quem desiderabat. Postquàm autem orauit, cum pace apud eum deposuit animam, sacrificans purum corpus & spiritum ei, propter quem omnia pro nihilo reputabat, melius iudicans mori, quàm peccare etiàm pręter sententiam. *Horrendi cruciatus.* *Inter preces suũ Christo spiritum reddit.*

Qui autem etiam post eius mortem, apud se immortalem volebat alere insaniam, Consularis quid machinatur? Iubet eius corpus cum multa arena in saccum inijci, & proijci in profundum maris, non magìs illam deinceps crucians, quàm Christianos, & volẽs eos priuare diuitijs & gloria reliquiarum. Atque sic quidem ad effectum est deductus Consularis iussus, & in vndas proiectum fuit corpus martyris. Sed ne tunc quidem tuî oblitus est, ô Charitine, Deus, qui vicissìm glorificat eos, qui ipsum glorificãt. Nam tunc quoquè, vt solet, ostensus est faciens magnalia: & tres quidem totos dies corpus tenuit mare pulchrè seruatum, & nullo penitùs detrimento affectum. Deindè corpus idem, quod communem coluit Dominum, ipsum quoquè omninò reueritum, amicè tradit propinquæ cuidam terræ. Vir autem quidam, cui nomen Claudius, moribus mitis ac moderatus, qui martyrem aluerat ab ineũte ætate, cùm id fideliter sustulisset, & præclarè condijsset, in quodam venerando loco id deposuit, ei raptìm constructo sepulcro, non vt illam decebat, sed vt tempus dabat, & eorum, qui tunc rerum potiebantur, præscribebat metus. Hic fuit finis Christi martyris Charitines, quinto mensis Octobris, in Christo Iesu Domino nostro: Cui gloria & potentia in secula seculorum, *1. Reg. 2.* *Insigne miraculum.*

AMEN.

VITA S. MEINVLPHI DIACONI ET CONFESSORIS, AVTHORE GOBELINO PERSONA, VT HA-
bet codex manuſcriptus. Stylum paſsim mutauit F. Laurentius Surius.

5. Octobris.

ANno Dominicæ incarnationis ſeptingenteſimo ſeptuageſimoſeptimo, cùm Carolus Magnus eam Saxoniæ partẽ, quam nunc Vueſtphaliam vocant, bello ſubegiſſet, oẽs maiores natu eius regionis venerunt ad eum Paderbornã, vno dempto Vuitikindo, viro primario, quem nõnulli regem, alij ducem fuiſſe arbitrantur. Iȷ autem, qui ad Carolum venêre, omnes in eodem loco ſalutaribus baptiſmi vndis expiati ſunt, viſumq́; eſt Carolo regi, illic Epiſcopi ſedem conſtituere. Itaque tertio abhinc anno paruam ibi cõſtruxit eccleſiã, eamq́;, ꝙ locus needùm munitus eſſet, Herbipolenſi Epiſcopo tũ cõmendauit. Porrò anno indè decimoquinto, Canonicum eccleſiæ Herbipolenſis Hatumarium, natione Vueſtphalum, primum illic Epiſcopum inſtituit: cuius epiſcopatûs anno quarto Leo Pontifex Romanus, eius nominis tertius, ab æmulis Roma pulſus, ad regem Carolum Paderbornam venit, & ab eo honorificè inprimìs acceptus, ſedem illã authoritate Apoſtolica confirmauit.

Vueſtphalorũ primores baptizantur.

Hatumari⁹ primus Epiſcopus Paderbornẽſ.

Per id tempus vir quidam opulentus & nobilis, non longè ab eo loco habitans, Chriſtiana religione iam initiatus, viam vniuerſę carnis ingreſſus eſt, relicta vxore catholica Vuigtrude, & paruo filio, qui etsi per ętatem ambulare iam poſſet, needùm tamẽ baptiſmatis fonte renatus erat. Ea ergò Vuictrudis, captata opportunitate, ad Carolum regẽ cum filiolo ſuo fidenter acceſſit, atque eius gratiam & beneuolentiam ſtuduit promereri. At rex fœminam humaniter & piè accipiẽs, filium eius coram ſe curauit baptizari, & eũ de ſacro fonte ſuſcipiẽs, Meinulphi nomen ei impoſuit. Poſtq̃ aũt Hatumarius primus Paderbornenſis Epiſcopus eã eccleſiam annis octo adminiſtrauit, è vita deceſſit. Ei verò ſubrogatus eſt alius quidã Canonicus Herbipolẽſis, Baduradus nomine, natione Vueſtphalus, præfuitq́; illi eccleſiæ ad annos quadraginta & octo: primariamq́; ſiue cathedralem eccleſiam, quam Carolus Magnus inchoauerat, ipſe abſoluit, apud quã Meinulphus puer literis addiſcendis ęſt admotus. Cumque & ætate & ſcientia proficeret, Baduradus Epiſcopus eum monaſterij eccleſiæ Paderbornenſis Canonicis accuratè commendauit, vt ſub inſtituto regulari, pietatis & bonorum morum acciperet incrementa. Vbi ille ſanè cum ætatis acceſſione tantos habuit in vera pietate progreſſus, vt Epiſcopus morum eius grauitate & haud obſcuris virtutum indicijs multiuarijs permotus, eum ſibi peculiariter à ſecretis eſſe voluerit. Erat nanq; ingenio perſpicax, corpore caſtus, mente pius ac Deo deuotus, iuſtitia pollens, inſtructus temperantia, conſilio prouidus, fortis in aduerſis, largus eleemoſynis, ſermone facũdus, corporis forma decorus. Deindè ſacris initiatus, Diaconus ordinatus eſt, in quo ordine ad ſupremum vſque vitæ diem permanſit.

Meinulph⁹ puer baptizatur.

Baduradus 2. Epiſcop⁹ Paderbornenſis.

S. Meinulphus eſt Epiſcopo à ſecretis.

Eius virtutes.

Quòd verò Epiſcopus Baduradus, cui Meinulphus tãta fuit familiaritate cõiunctus, vir multa virtute clarus extiterit, ſuis teſtantur ſcriptis, qui eius ætate vixêre, virtutum eius hoc ſingulare quoddam documentum ad poſterorum notitiam annotantes. Cùm enim, vt aiunt, ab obitu eius anno viceſimoſeptimo ſepulcrum illius quadam ex cauſa aperiretur, indumenta, cum quibus corpus eius humatum fuerat, tam ſana & integra ſunt inuenta, vt ne fimbria quidem diſſoluta vel corrupta videretur. Ex qua re pia manauit opinio, ea veſtium, quæ tot annis humo obrutę fuiſſent, incorruptione certum pręberi documentum, illum mentis integritate & vitæ puritate vitam ſibi æternam conciliâſſe ac promeruiſſe. Accidit autem, vt quandoquè idem Baduradus in familiari colloquio circunſtantibus quæſtionem proponeret, quid ſibi vellent ea Saluatoris verba, Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet, vbi caput ſuum reclinet: & quidam ex eis reſponderet, Meinulpho audiente: Chriſtus filius hominis, cordis noſtri domicilium ſibi expetit, ſed peccata noſtra eum indè excludunt. Quod reſponſum, cùm Epiſcopus illud mox approbâſſet, ſancti Meinulphi animum tanto Chriſtum in pectoris ſui hoſpitio recipiendi accendit deſiderio, vt nõ ſatis putaret

Nota de veſtium incorruptione.

Mat. 8.

ret suum illi pręparare pectus, sed etiam templũ materiale illi construere modis omnibus peroptaret. Cumq; de loco opportuno multa apud se sollicitus pertractaret, subulcus eius pro more porcorũ gregem pascẽs in valle patrimonij illius, de improuisò miræ lucis splendorẽ inter arbusta conspexit. Ea visione obstupefactus, in eum locũ, vbi splẽdor apparuit, cùm curiosiùs intenderet, multas vidit ceruas modò circũeuntes locũ illum, modò in illo subsistẽtes. Tantę igitur rei nouitate perculsus, relicto grege, abit ad inquirendum Meinulphum dominum suum, inuentoq; exponit quid viderit. His auditis, vir Deo deuotus sibi piè persuadet, hac subulci visione voluisse Dominum locũ ipsi fabricandę ecclesię opportunum indicare. Sed cùm nihil ea in re, vt par erat, absq; Episcopi consilio statuere auderet, Episcopum adit: quid subulcus dixerit, ei exponit. Episcopus magno affectus gaudio, ait: Non nobis subulci persona vilescat, cùm constet pastoribus ante omnes nunciatam esse Saluatoris natiuitatem. Interim tamen cogitãs, nõnunquàm angelum satanę transfigurare se in angelũ lucis, mox adiecit: Expedit locũ illum denuò adiri, si fortè visum sit Deo, voluntatis suę aliud signũ exhibere.

Visio subulci. *In re dubia expetit Episcopi consilium Meinulphus.* *Luc. 2.* *2. Cor. 11.*

Itaq; S. Meinulphus cum subulco petit locum illum, & noctis caligine terra circunfusa, dum in supplices preces genibus flexis incumbit, & splendorem lucis, & ceruarum gregẽ, perindè vt subulcus, videt. Laudans ergò Dei benignitatẽ, surgit ab oratione, venit lætus ad Episcopũ: quid viderit, ordine commemorat. Episcopus de tanto Dei munere illi congratulans, ità respondet: Vt ambiguitas omnis excludatur, mihi quidẽ consultum videtur, tertiam super hac re diuinitùs expetere visionem. Páret vir humilis, redit ad locũ, offert pias Deo preces: fruitur eadem, qua priùs, visione. Tum verò ingenti repletus gaudio, ad Episcopum properat, sui cum gaudij participem facit. Agunt ambo pariter gratias summæ Trinitati, quòd idem mysterium trina visione sub eadem forma reuelare dignata sit. Etsi verò de illo eligendo loco ad structuram templi iam nulla apud eos relicta esset ambiguitas, at censuit tamen Episcopus hac in re deferendum authoritati regiæ, vt sine illa nihil operis ibidèm inchoaretur. Ea autem tempestate Ludouicus filius Caroli magni, Imperij habenas moderabatur, & in cõcilio prouinciali, apud Aquisgranum anno tertio Imperij eius habito, Ordo canonicarũ, quas seculares vocant, tum recèns constitutus erat. Itaq; cùm nõ nisi sexûs fœminei feræ in ea, quam diximus, visione conspectę essent, S. Meinulphus tum maiestati diuinę, tum Imperatori quoquè gratum fore piè sibi persuadebat, si in loco memorato eiusmodi canonicarum ex bonis suis & patrimonij sui facultatibus monasterium conderet, vt illic continenter viuentes, deuotum Deo impẽnderent famulatum.

Visio eius. *Itèm altera* *Ordo Canonicarũ secularium instituitur.*

Adit igitur Imperatorem, pium animi sui desiderium aperit: Imperator illud gratum habet, eiusque precibus annuens, literas ei suo obsignatas annulo impertit. Indè reuertens Meinulphus, in ipso itinere noua quadam cęlestis beneficij consolatione afficitur. Cernit enim capsam, sacris cõdendis reliquijs aptam, inter arbusta iuxta viam hærentẽ: eam quidam ex familiaribus eius deponit, offertq; illi inspiciendam. At ille priùs circũquaquè iubet inquiri, num quis eius dominus sit: nemine autem aliquid iuris in ea sibi vendicante, diuinę benignitatis muneri rem totam acceptam ferens, eam sibi diuinitùs transmissam pia quadam fiducia arbitratur: nec tamen eam, nisi Episcopo præsente atq; iubente, aperiendam censet. Mox igitur apportat eam ad Episcopum, isque eam reuerenter aperiens, multas sanctorum reliquias veneratione dignissimas, in ea contemplatur. Indè verò ad construendam Deo sacram ædem, B. Meinulphus fidentiùs inflammatur. Cumq; rursùs locum diligentiùs inspecturus, solus eò se conferret, vt eius capacitatem & totius structuræ rationem accuratiùs expẽnderet, alia ei visio oblata est. In eodem enim loco, vbi anteà viderat ceruas motibus instabiles, ceruum pręstanti corpore, cornibus in sublime erectis, accubantem videt: mox verò ad beati viri cõspectum, tanquàm sibi, illo aduentante, accubare non liceret, sese erigẽtem. Ipso autem ad cerui cõspectum nihil territo, sed propiùs etiã accedente, ceruus humi se prosternit. Eum insolitũ bruti animalis gestũ vir sanctus diuino muneri attribuens, in ceruũ suos defigit obtutus, videtq; inter eius cornua radiare Crucis Dominicę signũ, omni auro rutilantiùs. Eo conspecto, intelligẽs adesse Dominum suum, multumque ea re lętatus, in huiusmodi prorumpit verba: Iam mihi spes certa affulget, eum, qui quondàm cum hoc vexillo inferorum claustra penetrauit, aduersùs diabolicos incursus huius loci fore protectorẽ. Cumque hęc & id genus alia diceret, ceruus ab eius oculis disparuit.

Capsa cum sacris reliquijs. *Crucis signum inter cornua cerui.*

Tum

Tum ille accitis operarijs,excindit arbores,extirpat vepres & spinas, locum ocyùs
Monasteriū Budicense extruitur. repurgat,monasterium & eius ecclesiam extruit,& quarto Idus Nouembris eam curat dedicari,multaq; ex paternis bonis ei loco prædia largitur,instituitq; illic congregationem secularium,vt vocant,Canonicarū.Ipsum verò locum dici voluit Saxonicè, **Nien bodeken** quod Latinè possit reddi,Nouū doliolum : idq; propterea, vt interno sci posset à villa propinqua, quę **Bodeken** tū dicebatur,& posteà vetus **Bodeken** appellata est. Postquàm autem sanctimoniales in eo monasterio nonnihil profecerunt,quædam ex eis ad domum monasterio vicinam accessit,hyemis frigus arcere cupiens. Quæ cùm ad ignem se admouisset,& nudato capite,pectere se vellet,capitis velū incautè deponit, idq; mox à flammis correptum,conflagrare cernit.Sed extensa manu retrahere conatur, nec tamē nisi extremas parres recipit,toto ferè velo in fauillas redacto. Tum illa in lachrymas prorumpente,quòd nullum haberet aliud,quo se tegeret,vir sanctus non casu,sed diuina id agente prouidentia,in domum illam ingreditur : vidensq; puellam gementem & plorantem,eam verbis primùm,deindè facto admirabili consolatur.Vultu enim in ma-
Precibus restituit velū exustum. nus deposito,orauit obnixè Dominum, collectisq; reliquijs adusti veli, illud integrum restituit lachrymanti : ijs verò, quæ illic aderant, præcepit nè cuiquam id indicarent. Pannus ille vsque in hodiernum diem inter reliquias sancti Meinulphi asseruatur: & licèt ille sanus & integer sit, tamen in tanti miraculi testimonium, ignis vestigia repræsentat.

Aduentante autem tempore,quo Dominus fidelem seruum ad æternum conuiuium
Abit à vita. inuitare constituerat,ille plenus virtutibus & iam maturus æui,tertio Nonas Octobris migrauit ad Dominum.Accidit tum res admiratione digna.Nam cùm corpus eius exa-
Res mira. nime in feretro iaceret,reuixit:seq; erigens,apertis oculis ad circunstantes ait: Quandoquidē ego vobis pręsentibus vita functus, rursùs vitę restituor, vos gratias agatis Deo, quorum salutis causa id fit,& ego,vt id fieret,apud Dei genitricem & virginem perpetuam impetraui.Nec mihi facile videtur denuò oppetere mortem,tametsi non ità acerbam,vt fuit nuperrimè.Vos autem ite,quęso, ad Episcopū,& quot sudoribus mihi constiterit huius cœnobij structura,ei indicantes,petite ab illo,vt quęcunque huius loci fuerit electa Abbatissa,etiamsi ancilla sit,non id interdicat: simulque dicite ei, me corpore exutum didicisse,quid de illis fieri oporteat,qui pastores ecclesiarum esse videntur. His dictis,clausit oculos,seq; reclinans in feretrum,eo in loco cōposuit,vndè priùs se erexerat.Sepultus est aūt intrà ecclesiam illam,quam ibì condiderat,multiq; ad eius confluxêre monumentum,alij fama pręteritorū,alij edendorum miraculorū spe inuitati. Porrò Christi famulæ sepulcrum eius pro reuerentia linteo operuerunt, atq; vni è suis non mediocriter religiosę id dedêre negocij,vt eius lintei & lucernarum curam gereret.

Ea verò quandoq; sopore pressa,cereum instàr orbis contortum, atq; ipsi nudo lin-
Insigne miraculum. teo impositum,nō extinxit.Expergefacta aūt,recordatur se cereum ardentem in panno lineo reliquisse. Itaque non parùm animo consternata,properè accurrit ad sepulcrum, cernitque ex relictis fauillis cereum totum absumptum absque vllo panni detrimento, Omnes igitur magnificant Deum,qui,per ignem,defuncti viri sancti merita denuò declarârit, vtì priùs fecerat adhuc viuentis.

Appáret cuidam post obitum, Porrò non longè ab obitu cuidam cubiculario suo per visum in somnis apparuit,hortans eum,vt mundo & pompis eius ocyùs valefaciat, & ad regis ęterni se conferat militiam. At ille visionē illam nō alio quàm illusionis loco habens,nihil de vitę emēdatione curauit.Sanctus aūt vir,eius infirmitati se accommodans, iterùm eum, vt priùs,admonuit.Sed cùm neq; sic quicquam ille de vita rectiùs instituenda cogitaret,tertiò ei apparuit,aitq; ad eū:Nescis miser,nescis,quàm immanis prædo mentem sibi vendicet tuam, qui tibi author & suasor est, vt neq; mittēti Domino, neq; mihi ab eo misso obtēperes. Certè cùm tu malè viuēdo planè desipias, nec ab hac stultitia spōtè recedere velis, diuina te admonuit reuelatio,vt vel sic ad meliorē frugem te reciperes.Tu aūt stultè tibi pateris miserè & perniciosè illudi,qui verā reuelationē pro phātastica habes illusione.Neq;
Visio quæ sit vera. enim quisquam fidelium ambigit,illam visionē esse illusionis expertē,quæ ad Christianā pietatem & religionem inuitet:quod si quilibet faceret tibi vigilanti,nequaq̄ negligere deberes.Sed quandò re verba non corrigunt, ad facta veniendum est. Itaque planè efficiam, vt visionem, quam te intelligere dissimulas, reipsa verissimam esse certò experiaris. His dictis,ille expergiscitur:sentit à mento barbam omnem auulsam,fugit procùl

ab

ab oculis somnus omnis, animum pudor pariter & mœror occupant, surgit è lecto, abit ad ecclesiam, S. Meinulphum supplex orat, vt diuinam sibi misericordiam conciliet. Ecce autem presbytero matutinas preces inchoante atque dicente, Domine labia mea aperies: vir iste cùm literas prorsus nesciret, respondet: Et os meum annunciabit laudẽ tuam. Tum verò tanto obstupefactus miraculo, & barba euulsa, ad tonsuram clericorũ se vocari existimans, clericus effectus est, & vitã corrigens, eã in bonis operibus finiuit.

Pœna visionem dissimulantis.

Quinquagesimo anno à beati Meinulphi decessu, Arnulpho Imperatore, & Bisone quarto Episcopo Paderbornensi, decimoquinto Calendas Februarij, Diacono in ecclesia Budicensi Euangelium recitante, lapis viri Dei sepulcro impositus, instàr Crucis diuisus insonuit, multum ea re cunctis, qui illic aderant, stuporem inijciens. Cumque accurrerent omnes, tanti fragoris caussam accuratiùs exploraturi, nihil nisì lapidem fractum inuenire potuerunt. At verò presbytero Missæ officium prosequente, & in sacri Canonis mysterijs immorante, idem lapis in partes innumeras dissipatus est, & terra in sepulcri superficie resoluta subsedit, loculum beati viri liberè spectandum offerens. Simulque tanta ibì suauissimi odoris fragrantia extitit, vt non vana fides sit, totius suauitatis illic authorem adfuisse. Omnibus verò inter se conferentibus, quid ea res portenderet, ad Episcopum perlata est: qui singulis diligenter examinatis, sepulcrum confractum Instaurari iussit. Quod cùm factum esset, paulopòst iterùm diuina ordinatiõe dissipatur. Vbì id Episcopus didicit, rursùs iubet instaurari. Obtemperat populus, & sepulcrum reparatur. Eodem tempore quidam Meinhardus presbyter ecclesiam parochialẽ pagi Attelnensis, qui à Budicensi non longè aberat, gubernabat. Ei sanctus Meinulphus in visione appáret, mandat vt Episcopum, ob neglectam circa sepulcrum suum diuinã admonitionem, reprehendat. Presbyter vir simplex Episcopum reformidãs, negligit visionem. Appáret ei denuò S. Meinulphus, repetit mandatum, sed presbyter timore ab eo exequẽdo retardatur. Tandèm appáret tertiò, minatur oculorum orbitatem, nî pareat. Euigilat presbyter, fert molestè non vanas fuisse visionis minas, quippè apertis oculis nihil vidẽs. Petit mox scipionem, accipit ducem itineris, adit Episcopum, quid sibi acciderit, exponit.

Lapis sepulcri S. Meinulphi dissipatur.

Meinhardi Presbyteri visio.

Pœna inobedientiæ.

Ijs auditis, Episcopus sibi metuens, confestìm cum presbytero ad ecclesiam Budicensem proficiscitur, S. Meinulphi sepulcrum petit, corpus eius indè sustollit, & in arca decenter conditum, in ipsa ecclesia collocat reuerenter. Mox redit Meinhardo presbytero oculorum sanitas. Porrò aquam illam, qua, iubente Episcopo, sacræ illæ lotæ sunt reliquiæ, in spem bonam ancillæ Christi sibi reseruârunt. Cùm mulier quædam ex paralysi longo tempore membrorum omnium fuisset destituta officio, postquàm hac aqua in ecclesia Budicensi peruncta est, intrà paucos dies sanata est. Alia quędã mulier cancri morbo adeò excsa, vt costæ eius carnibus nudatę viderentur, cereum obtulit ad reliquias viri Dei, & cum multis lachrymis eius se meritis commendans, domum redijt. Altera luce vulneris superficies noua cœpit obduci pellicula, & intrà dies non multos, omni cessante dolore, mulier se sensit restitutam.

Translato corpore S. Meinulphi, fiunt miracula.

Tintinnabulum quoddam æneum benè sonorum, in eodem monasterio reuerenter asseruatur. Nam quotiès aliqua ex eius monasterij sororibus breuì erat abitura è vita, absque vllo humano ministerio per se fortem reddebat sonum. Asseuerãt autem omnes, illud inuentum inter ossa S. Meinulphi, cùm ea è sepulcro transferrentur: crediturque ille eo vsus fuisse sub eleuatione sacramẽti in illo suo diaconi ministerio: eaq; causa cum illo in eius sepulcro repositum est. Cumq; de transferendo statu eius monasterij tractari cœptum esset, illius tintinnabuli sonus à multis est auditus, idque non semèl, sed crebrò sanè. Ea res Abbatissæ, quæ sola ex eo collegio illic tum degeba[t], magnam attulit suspicionem & metum breuì adfuturæ mortis. Atque ea causa in sui quoquè translatione multo propensiùs posteà assensit, existimans vitam sibi prolixiorem fore, si locum mutaret. At verò monasterium illud propè desolatum, ab Episcopo diœcesano canonicis regularibus datum est, & ab illis, Deo adiuuante, in statum pristinum reuocatum. Beatus igitur Meinulphus in carne degens, ità vitę actuosæ iecit semina, vt tamen contemplatiuæ quietem non amitteret: ità contemplationi cælestium se dedit, vt curam proximorum sibi minimè putaret omittendam. Rectè itaq; in illum competere potest, quod Eliphaz Themanites dixit ad B. Iob: Ingredieris in abundantia sepulcrũ, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo: ipso ducente, qui viuit & regnat in secula seculorũ, Amen. Iob 5.

Nota de tintinnabulo.

VITA

VITA SANCTI BRVNONIS, CARTHVSIANORVM EXIMII PATRIARCHAE, PRIMVM AB

egregio viro & vtriusque Iuris Doctore præstantissimo, primariæque Carthusiæ Priore Francisco de Puteo, deinde paulo copiosius à venerabili & valdè religioso patre D. Petro Blomeuenne Carthusiæ Colonien. Priore conscripta, & ad extremum à F. Laurentio Surio ex vtroq; collecta, & reddita paraphrasticôs.

6. Octobris.

Patria & genus S. Brunonis.

Beatissimus Bruno, sacri Carthusiani instituti primus author & architectus, natione Germanus, in insigni Colonia Agrippina parentes habuit & genere & virtute claros, quibus tamen ille, atque adeò toti familiæ suę, maiorem vitę suæ sanctimonia attulit splendorem. Ab ipsis autem incunabulis, gratia Dei illũ dirigẽte, semper ad meliora proficere studuit: & cùm adhuc puer esset, nihil pręse puerile tulit, sed ætatẽ morum grauitate vincens, & quasi futuræ religionis specimen quoddam exhibens, multorum monachorum pater & institutor diuinitùs parabatur. Sortitus verò à Dño est animam bonam, vt scripturæ verbis vtamur, pręclaram indolem, illustre ingenium, memoriam tenacem, voluntatem ad optima quæq; consectanda studiosè propensam. Itaq; missus est Luteriam Parisiorum, vt illic literis & disciplinis liberalibus erudiretur. Vbi tantùm ille profecit præ cæteris coætaneis suis, vt inter primos philosophos numeraretur, & scholarum magister effectus sit. Ad sacrę quoquè theologiæ studia se cõferens, in Theologis doctissimus & celeberrimus habitus est: possuntq; ei rei testimonium haud vulgare perhibere scripta eius, quæ extant. Fuit verò etiam Rhemensis ecclesiæ canonicus.

Sap. 8.

Luterię dat operã literis.

Per id tempus, cùm in huiusmodi optimis studijs versaretur Bruno, Gregorio VII. Romano Pontifice sanctissimo, & Henrico tertio Imperatore, circa annum salutis millesimum octogesimumsecundum, Parisijs literarum studia florebant, & erat illic tum magna turba studiosorum, tum non pauci Doctores insignes. Accidit autem sanè horrendum & seculis omnibus memorandum in ea tum vrbe spectaculum, quod Carthusianę vitę instituendæ occasionem prębuit, diuina id agente prouidentia, quæ multorum voluit consulere saluti.

Quidam enim valdè celebris Doctor, prę cæteris multa doctrina & eximia morum honestate instructus, quantùm quidem ex vitæ consuetudine homines, qui externa sola intuentur, pectoris arcana videre non possunt, conijcere & existimare possent: tum etiam ante alios illius ipsius doctrinæ & probitatis causa honoratus, in grauem morbum incidit, & lecto decumbens, morbo ingrauescente, diem clausit extremum, antè tamen more Christiano, vt vir Catholicus, Ecclesiasticis munitus sacramentis. Cumque ei ex recepta apud Christianos consuetudine celebres pararentur exequiæ, funeris eius cohonestandi gratia, magistrorum, studiosorum, & ciuium ingens aduẽnit multitudo: quibus funus ipsum prosequentibus, defuncti exanime corpus in templum, vbi sepulturæ mandandum erat, illatum est. Viris autem Ecclesiasticis, qui ad id inuitati fuerant, solitum officium peragentibus, & preces illas, quas Vigilias defunctorum vocant, recitantibus, vbi ventum est ad eam lectionem, cuius initium est, Responde mihi: is, qui erat vita functus, in ipso feretro erexit se, & paululùm eleuato capite, cunctis videntibus & audientibus, & ad tantam rei nouitatem nõ immeritò stupentibus, alta & horrenda voce dixit: Iusto Dei iudicio accusatus sum: & his dictis, rursùs in feretro deposuit caput. Qui verò ea eius verba audiẽrunt, & gestus viderunt, nõ mediocriter perterrefacti, consultè quidem & prouidè decreuerunt sepulturam eius in diem crastinum differendam, tam insuitatę rei exitum pręstolaturi. Altera luce, cùm iam facti huius fama tota vrbe esset diffusa,

Historia sanè horrẽda cuiusdam insignis Doctoris.

Multi eius funus prosequuntur.

&

& omnium aures impleuisset, ad eam ecclesiã innumera propè hominum vtriusq; sexûs turba confluxit. Tum verò denuò repetitis exequijs, postquàm lectionis supradictæ initium recitari cœpit, idem defunctus erecto capite, ingenti rursùs voce clamat, Iusto D E I iudicio iudicatus sum: moxque in feretrum se reponit. Corripiuntur adstantes omnes summa & incredibili admiratione, horrendumque spectaculum stupore afficit vniuersos. Sed quia tamen needùm ea, quæ hactenùs dixerat, se iusto Dei iudicio & accusatum, & iudicatum, apertam habebant damnationis eius significationem, cùm possent etiam in bonam accipi partem, quòd primò quidem iniquè ad Christi tribunal accusatus esset ab eo, qui perdere cuncta festinat, & qui à studio calumniandi diabolus, id est, calumniator rectè dictus est, posteà verò ab eius calumnijs æquissimi iudicis sententia vindicatus esset: cunctis visum est, etiam in tertium diem eius protrahere sepulturam. Eo autem illucescente, tota ferè ciuitas accurrit, tam inusitatum & terribile Dei iudicium nôsse cupiens. Cumq; eodem modo iterarentur exequiarum ritus, & ad lectionem, quam diximus, peruentum esset: Clamat defunctus se damnatũ.

Tum rursùm exanimus feretro caput extulit alto,
Atque infelicem se contemplando, locutus,
Sic ait immenso luctu, grandique boatu:
Parcite funeribus, mihi nil prodesse valetis.
Heu infelicem cur me genuêre parentes?
Ah miser æternos vado damnatus ad ignes.
Indeque conticuit semper, iacuitque supinus.

Ad eam vocem quis tam possit esse ferreo pectore, vt non totus à se discedat? Rectè dixit Propheta, Iudicia Dei abyssus multa. Notus erat vir ille omni plebi, & cùm nemo de illo quicquam minùs suspicaretur, iusto Dei iudicio damnatum se dixit. Penetrauit illa terribilis vox, Iusto D E I iudicio damnatus sum: ipsas ossium medullas: videbanturque adstantes omnes penè exanimes. Non enim vulgare illis proponebatur exemplum, nec erat illa res ludicra aut parui momenti. Damnatum ille se iusto Dei iudicio clamabat, qui sic inter homines vixisse visus esset, vt ab omnibus sanctus putaretur. Dicebant alij ad alios: Si sic accidit huic tanto viro, tam insigni, quid nos miseri expectare debemus? Tandèm ea tamen omnium fuit sententia, quandoquidem ille palàm confessus esset, se iusto Dei iudicio condemnatum & reprobatum, vt omni ecclesię suffragio & ipsa quoquè ecclesiastica sepultura indignus censeretur, & in loco prophano in sterquilinio sepeliretur: quod etiam factum est. Psal.35. In sterquilinio sepelitur vir celeberrimus.

Sunt, qui affirment, ob perpetuam huius expauescendi iudicij memoriã, ab eo tempore in ea, quã totiès iam commemorauimus, lectione, omissa esse duo hæc verba, R E-SPONDE MIHI. Fuit sanè multis efficax incitamentum ad vitam animumque corrigendum tam inauditum miraculum. Nam & ipse venerabilis Bruno, cùm præsens adesset, & suis oculis atque auribus omnia dicta factaque hausisset, nimiùm formidando obstupefactus exemplo, totus in lachrymas resolutus, acerbè plorabat, cogitans secùm diuini iudicij seueritatem, incertum huius vitæ exitum, & quàm horrendum sit incidere in manus Dei viuentis. Territus ergò & salubriter compunctus, accersiuit ad se nonnullos ex magìs familiaribus socijs & discipulis suis, magistrum Lauduinum, qui post eum primus fuit Carthusiæ præfectus, siue Prior, duos Stephanos, Burgensem & Diensem, ambos canonicos S. Rufi, Hugonem, quem dicebant Capellanum, quòd solùs inter eos sacerdotio initiatus esset, duos laicos, Andream & Guarinum, qui & ipsi huic spectaculo interfuerant, aitque lachrymabundus ad eos: Heb.10.

Eccè fratres & amici mei, mihi in Christo vnicè chari, vidimus per hos dies & audiuimus admiranda planè atque stupenda, quæ tamen nobis possint magnam adferre vtilitatem, si ità, vt par est, defuncti huius, modis omnibus infelicissimi, non periculum aut casus dubius, sed certissima damnatio cautos nos faciat, & solicitos ad placandum Dominum, cuius manum effugere nemo potest. Et quis, obsecro, tam saxeo sit pectore, quem tale exemplum ad agendam pœnitentiam non inuitet modò, sed etiam impellat? aut quis tam lethali pressus sit somno vitiorũ, vt deplorati hominis huius infaustis clamoribus, immò & tonitruis non excitetur & expergefiat ad curandam salutem suam? Nouimus hunc virum multa sapientia præditum, moribus ornatum, castum, pudicum, prudentem, ab omnibus honoratum & magno in precio habitum. At nunc ex eius ore Oratio S. Brunonis ad socios suos.

audiuimus, iusto eum DEI iudicio condemnatum. Qua voce quid possit aut dici, aut fingi terribilius? Quis ad eius auditum non totus contremiscat? Quid est enim damnatum esse, nisi in ea incidisse mala, quæ nulla mens capere, nulla lingua explicare potest? quæ tamen si quandoquè finem haberent, possent saltem vtcunquè videri tolerabilia: iam verò cùm sint longè acerbissima, nec vllum vnquàm etiam post infinitas annorum myriades finem accipiant, non possunt non esse omnium miserrimi & infelicissimi, qui ad ea deuoluuntur. Videamus nunc, fratres mei, quid apud inferos prosit ei tam multo labore parta scientia, cùm illic sempiterna laboret cæcitate & ignorantia? quid opes & copiæ, cùm nec vna ei suppetat aquæ gutta, qua possit æstuantis gehennæ ardoribus exustam refrigerare linguam? quid honores & deliciæ, cùm tot nunc in omnem æternitatem cogatur ferre tormenta, quot in mundo habuit oblectamenta? Vidimus corpus eius cum summa ignominia sepeliri in sterquilinio: cogitemus animam eius sulphureis semper arsuram flammis, sepultam in inferno, vbi vermis eorũ nõ morietur, nec ignis extinguetur: vbi ignis sæuit intolerabilis, fœtor cruciat abominabilis, dolor vastat ineffabilis. Cogitemus hæc, fratres mei, nec perfunctoriè, sed seriò cogitemus, & salutari animarum nostrarum amplectendo remedio nobis prospiciamus, nè etiam nos cum illo pereamus. Vnicum autem superest remedium, vera pœnitentia, cùm ipse Saluator dicat, Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Plena est scriptura vocibus, ad pœnitentiam hortantibus. Hanc itaque nos amplectamur, fratres charissimi, si volumus iustum Dei effugere iudicium. Sint nobis lachrymę nostrę panes die ac nocte, & ijs diluamus sordes peccatorum nostrorum.

Pœnæ inferorum.

Esa. 66.

Luc 13.

Voces illę, quas audiuimus, non propter illum editę sunt, qui defunctus est, sed propter nos, vt nobis proficiant, quos adhuc diuina patientia longanimiter expectat. Non differamus, quęso, vitę correctionem de die in diem, cùm nesciamus, qua hora Dominus noster venturus sit. Qui enim, vt ait beatissimus Pontifex Gregorius, pœnitenti veniam spopondit, peccanti diem crastinum non promisit.

Mat. 24. & 25.

His verbis cõpuncti sunt corde omnes illi, & ardenti desiderio cupiebant dare se pœnitentiæ, sed modum & locum necdùm videbant. Itaque percontanti Lauduino, viro docto & pio, sanctus Bruno respondit: Spectaculum, quod vidimus, quod nos salubri mœrore affecit, quod conturbauit & exterruit nos, & pœnæ sempiternæ formidine adduxit ad pœnitentiam, id efficiat in nobis, vt mundum hunc toto pectore cõtemnamus, & quoàd eius fieri potest, extra illũ aufugiamus. Succurrat nobis, quid de se olim dixerit S. Dauid, cõtristatus in exercitatione sua, & cõturbatus à voce inimici, & à tribulatione peccatoris. quandò cor eius intrà ipsum conturbatum fuit, & formido mortis cecidit super eum, timor quoquè & tremor venerunt super eum, & contexerunt eum tenebrę, quę omnia, vt nôstis, nos quoquè experti sumus. Quis dabit mihi, inquit, pẽnas, sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Eccè elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Fugere nos admonet hominum frequentiam & peccandi occasiones, & degere in solitudine, quę locus est opportunus agẽdæ pœnitentiæ, virtutũ doctrix, gloriæ reuelatrix. Eam ergò nos par est studiosissimè inquirere, in ea diligentissimè cõmorari, & vsq; ad supremũ vitæ diem extra eã pedẽ non efferre. Habemus exempla in ipso Saluatore, quẽ cõstat sępè deserta expetijsse loca, vt nos ad similia prouocaret. Iohannes Baptista, quo inter natos mulierum nemo surrexit maior, in desertis fuit vsque ad diem ostensionis suæ. Longum sit, cæteros commemorare homines sanctissimos, qui se in intimas solitudines abdiderunt, nihil cum hoc mundo fallacissimo commercij habere volentes.

Psal. 54.

Fugiendæ peccandi occasiones, & captanda solitudo.

Mat. 11. Luc. 1.

Inter hæc inflammantur eorum animi, & ardent solitariæ vitæ desiderio: sed cùm incertum haberent, quem potissimùm locum expeterent, sanctus Bruno aliquem virum bonum & fidelem inquirendum dicit, qui eis locum opportunum indicet. Tum Stephani duo Burgensis & Diensis, Non longè, aiunt, à Valentia, cui nostrum sancti Rufi adhæret monasteriũ, vrbs est Gratianopolis, & in ea beatus Hugo Episcopus, quem nos sæpè vidimus & benè cognitum habemus. Est ille vir sanctissimus, iustus ac rectus, & timens Deum, atque in omni virtutum genere probè exercitatus. In eius diœcesi sunt montes altissimi, & in ijs deserta loca permulta, ab omni hominum consuetudine & habitatione separata, atque ea causa pœnitentiæ agendæ maximè opportuna. Et cùm sanctus Episcopus verbis & exemplis omnes inuitet ad pœnitentiam, vbi ad eum venerimus, aduentus noster ei erit gratissimus, facietq; nos voti compotes. Est enim perhumanus, beni-

Encomion S. Hugonis Gratianopolitani Episcopi.

benignus & clemens. Habebitis autem nos huius itineris duces, quod nos crebrò emensi sumus.

Mox etiã Hugo sacerdos, Audiui, inquit, & ego multa de viro hoc, quippè cuius fama iam vbiquè redolet: habeoque exploratissimum, eum virum esse sanctum, & animarum saluti summoperè studentem: nec dubium, quin libentissimè nos accepturus sit, & modis omnibus nobis opem allaturus. Et licèt ego iam affecta ætate & infirma sim valetudine, viaque hæc ardua & difficilis, quandò tamen arcta via est, quæ ducit ad vitam, nec vlla ætas sera est ad pœnitentiam, si statueritis eò proficisci, ego me vobis comitem præbebo: nec quicquam nos separabit, nisi sola mors, Christi charitate perenniter copulatos atque coniunctos. Eandem animi alacritatem & promptitudinem exhibuêre etiam Andreas & Guarinus, homines laici & idiotæ, petièruntque breuiter doceri, quo pacto dignos pœnitentiæ fructus Deo offerrẽt. Quod cùm à beato Brunone factum esset, & quędam etiam de vitę huius fragilitate & inconstantia, de mundi vanitate & fallacia, de incerto ab hac vita exitu, de Doctoris recẽti damnatione ille commemorâsset, ab omnium oculis dulces lachrymarum riuuli dimanârunt: moxque in nouam Christi æterni regis militiam simul omnes coniurant, rogant omnipotentem Deum, vt ipsos in sancto proposito confirmet, & Angelum suũ bonum ad ipsos mittat, qui sit itineris dux, & ad locum suæ maiestati gratum ipsos perducat.

Hugo sacerdos, licèt senex, propriũ offert aũum

Itèm Andreas & Guarinus.

Deindè cùm de rebus & facultatibus suis constituissent, & omnia sua rectè expediuissent, valedicunt amicis & notis, & sancto eos ducente spiritu, atque Angelo Domini antecedente, dirigente ac protegente, longò ac molesto ac durò itinere ad beatissimum Hugonem Episcopum Gratianopolitanum se conferunt. In ipso autem itinere ad quendam magnæ religionis eremitam diuertunt, vt ab eo tanquàm experto, discant de vita solitaria. Eius aũt sermonibus & pijs adhortationibus alacriores effecti, maioriq; amore in eam vitam inflammati, pergunt ire Gratianopolim.

S. Bruno cũ suis relinquunt oĩa.

Per idem autem tempus vidit sanctus Hugo Episcopus in somnis, Deum in eá eremo, quæ Carthusia dicebatur, suę maiestati domum exędificantem, septem quoquè stellas colore rutilo, in orbem dispositas, & à terra paululùm subleuatas, ab illis cælestibus situ, motu, colore & splendore discrepantes, itineris ducatum sibi præstantes. Et cùm de eá visione cogitaret, septem viri, beatus Bruno cum sex socijs, ad fores palatij adsistunt. Eius rei meminit vir venerabilis Guigo in vita, quam scripsit, eiusdem beati viri. Adest, inquit, magister Bruno, vir religione scientiaque famosus, honestatis & grauitatis ac totius maturitatis quasi quoddam simulacrũ. Habebat autem socios suprà memoratos: quærebant verò locum eremiticę vitę congruum, necdumque repererant. Hæc Guigo. Cùm ergò nunciatum esset Episcopo, viros septem stare præ foribus, qui cupiant cum ipso colloqui, cõfestim eos iubet introduci. Ingressis illis, & ad pedes eius humiliter prostratis, optatam impertit benedictionem. Cumque ab eo eleuati, pariter consedissent, causam aduentùs eorum diligenter inquirit. Sanctus Bruno, quid Parisijs vidissent & audijssent, & quemadmodùm ipsi inter se de vita solitaria complectenda sanctè conspirâssent, exponit, & locum pœnitentiæ aptum petit ab Episcopo. At ille præ rei nouitate primùm obstupescit: sed tamen accuratè contemplans eorum conuersionem, animi constantiam, ardui propositi, pluribus quandoquè profuturi, & visioni suæ accommodati magnam vtilitatem, eum ingenti gaudio eos amplexatur, & non modò libenter, sed etiam reuerenter excipit illos, & tractat peramanter ac benignè. Diuino quoquè spiritu eũ docente, intelligit iam visionem, eisque totã cõmemorat, locumque quem expeterẽt, sibi iam diuinitùs demonstratum dicit. Septem enim viros, terrena respuẽtes, deserta loca inquirentes, & pro cælestium desiderio, studio ac amore, instàr stellarum micantes, nihil ambigebat illis, quas viderat, stellis esse designatos.

Visio S. Hugonis Episcopi.

Humanissimè excipitur S. Bruno cum suis ab Episcopo.

Itaque volens eos hortari ad perseuerantiam, quæ sola obtinet æternæ salutis amplissimas coronas, ex Apostolo Paulo locũ illum protulit, vbi sic ait: Sancti quibus dignus non erat mundus, egẽtes, angustiati, afflicti, circuièrunt in melotis, in pellibus caprinis, in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ. Horum exempla, inquit, sequi, & in eorum vestigijs insistere, laudabile & valdè salutare est, sed difficile certè, in his præsertim regionibus frigidis, quę non sunt vti Aegyptus & Palæstina. Vobis autem locus diuinitùs assignatus, est eremus quædã in altissimis montibus, quam Carthusiam vocant, ampla illa quidem, sed prorsùs inculta, atque à nemine habitata,

Episcopus pręclarè eos hortatur ad perseuerantiam. Heb. 11.

Descriptio Carthusiæ.

solis feris peruia,hominibus verò & cæteris domesticis animantibus,propter loci asperitatem,penè incognita & inaccessa.Altas & tanquàm excisas hincindè rupes & scopulos,arboresq; syluestres & infrugiferas habet:estq; supra modum frigida, & magna anni parte niuibus operta. Tum quoquè adeò prçrupta, sterilis & infructuosa est,vt nihil in ea neque seri,neque meti possit. Ad eam verò etiam accessus & aditus difficilis & periculosus est,propter duas præcelsas rupes,quæ cùm directè in sublime sese subrigant, in ipso vertice propemodùm coalescere videntur, ità vt introëuntibus & horrori sint, & terrori.In eius medio fluuiolus est, qui ex mõtibus illis collectus, cum ingenti murmure instàr torrentium aut aquarum inundantium decurrit. Et vt multa paucis comprehendam,tanta est eius eremi asperitas & horror tantus,vt carceris cuiusdã potiùs,quàm humanæ habitationis nomen mereatur: nec facile sanè videtur, vt quisquam illic absq; singulari Dei præpotentis beneficio habitare,aut certè diù perdurare queat.Nôstis au-

Luc.9. Gen.19. tem vosipsi, fratres mei, quàm turpe & probrosum sit, post missam manum ad aratrum, retrò adspicere.Nôstis vxorem Lot,vbi respexit,ibì constitisse,& in salis statuam conuersam esse, vt suo prudentes condítet exemplo.

Hæc & pleraque alia cùm dixisset ille beatissimus antistes,sanctus Bruno respondit: Constantia S. Brunonis & sociorũ. Reuerà terribilis est locus iste,reuerẽdissime pater, & posset sua ista immanitate absterrere nos, si nos huc alio animo accessissemus, quàm vt talis nobis detur locus, omnia Christi amore pferre cupiẽtibus.Et licèt fragiles nos simus & infirmi sanè, at tamen diuina freti misericordia,qua nos nitimur, & nõ viribus nostris, planè nobis persuademus, qui nobis prçstitit huc veniendi animum & promptam voluntatem, cum quoquè perseuerandi daturum facultatem. Quamobrèm humiliter & obnixè precamur, nè nostrũ differas desiderium, neque nos in hac petitione nostra patiaris ferre repulsam. Cernens verò beatus antistes eorum constantiam,& immotum perseuerandi propositum, Erem⁹ Carthusiæ datur eis. ità ait ad eos: Equidem sanctum hoc desiderium vestrum,dilectissimi, & probo valdè, & summoperè complere appeto,& iamnunc ad locum optatum & ostensum diuinitùs vos perducam. Deditque eis eremum Carthusiæ, & quicquid in ea iuris & actionis haberet. Promisit etiam,se idem impetraturum ab alijs, qui aliquid sibi in ea iuris vẽdicarent: forsi.* inter tum quoquè constructurum se domum in ponte,qui est* in eas,quas diximus,rupes duas,vt possent ab ingressu arceri fœminæ, atque etiam viri arma ferentes: deniquè prohibiturum illic venationem & piscationem omnem.Post hæc complectens eos, fleuit super singulos præ gaudio,laudans & benedicens Deum pro illorum aduentu:detinuitque eos apud se,& ex itinere fatigatos,pro sua humanitate ad dies aliquot reficiendos curauit.

Inhabitat̃ ab eis. Ijs exactis diebus,ascenderunt in montem,atque incolere cœperunt Carthusiæ solitudinem circa solennitatem sancti Iohannis Baptistæ, anno salutis nostræ millesimo octogesimoquarto, antecedente, comitante,ac dirigente & adiuuante eos Inomnibus; res quoquè necessarias eis suppeditante beato Hugone Episcopo. Extructa tum ab illis est in editiori montis parte,quç nunc dicitur, Ad beatam Mariam de Casalibus,ecclesia; Fons S.Brunonis. & parua domicilia vel cellulæ apud fontem,qui vsque in præsens fons sancti Brunonis appellatur,haud procùl ab ea ecclesia distantes,sed inter se tamen aliæ ab alijs separatæ, nè alter alterius quietem & solitudinem interturbaret. Atque in ijs cellulis singulis bini fratres degebant,& quemadmodùm prisci illi Aegyptij monachi,silentio,orationi, Exercitia Carthusianorum. lectioni,cordis puritati,& rerum diuinarum contemplationi vacabant,certis etiam horis operi manuum,præsertìm cõscribendis libris,incumbentes, tum vt suæ inopiæ consulerent,tum etiam vt nè quam darent occasionem illis,qui quçrunt occasionem, sanctum eorum institutum calumniandi, quòd nullam Ecclesiæ Dei nauarent operam, sed suis duntaxàt rebus studerent. Solent enim imperiti homines eos ociosos & sanctç Ecclesiæ parùm vtiles existimare,qui ab hominibus separati, soli Deo & sibi duntaxàt vacent.Nesciunt enim id genus,spiritalium rerum ignari & rudes,quantùm possint apud Deum efficere preces sanctorum hominum, etiam in abditissimis solitudinibus commorantium,idque ob vitæ puritatem & innocentiam, quam faciliùs tueri possunt, qui extra homines viuunt,quàm qui hominum turbis admiscentur, nisì sancta, vt id faciãt, eos cogat obedientia,quandò etiam ethnicus quidam dicere potuit, se nunquàm fuisse inter homines,quin seipso minor rediret. Sed tamen sanctissimi patres nostri,qui Carthusianæ vitç prima iecêre fundamçnta,nihil tale sibi tribuentes,etiam libris scribendis ope-

operā dare voluerūt,& vt sui successores id facerent,hortati sunt,vt saltē manibus verbū Dei pdicarent,quandò ore non possent. Sic enim loquūtur statuta patrū antiquorū.

Itaque his & alijs pijs exercitijs sese occupantes, omnem curam suam, vt Psalmista admonet, super Dominū iactabant,nec quicquam de crastino soliciti erant, earum rerum ,quæ ad diem crastinum pertinerent,cogitatione omni in Dominum reiecta, non ignorantes illud propheticum: Ego autem mendicus sum & pauper, sed Dominus solicitus est meî,cuius est terra & plenitudo eius,qui dat iumentis escam ipsorum,& pullis coruorum inuocantibus eum. Tanta verò in illis charitas inerat,vt alij alios mutuis officijs anteuertere conarentur:tantaq; humilitas, vt certatìm eorum, quæ rectè fecissent,laudem & gloriam in alios trāsferre singuli cuperent.Sed ità fiebat,vt dum quisq; vult sub alterius vmbra delitescere, repercussus virtutum splendor omnes præclariùs illustraret.Erat in cunctis spectata morū grauitas & maturitas, & nihilominùs inter tot virtutum ornamenta, horror & contemptus vanitatis omnis, quæ haud secùs,àc tinea pannos,virtutes & merita omnia exedit.Licebat in eis Angelicam admirari vitam. Viuebant in multa patiētia,in vigilijs,in ieiunijs,in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate,in spiritu sancto,in charitate non ficta, in verbo veritatis,in virtute Dei. Psal.54. Psal.39. Psal.146.

Initiò quidem,cùm in eam solitudinem peruenissent, casas veriùs, quàm cellas, sibi extruxerunt.Inter eos autem degens vir sanctissimus Bruno,& fundamenta Carthusianę religionis iaciens,verbis & exemplis præclarè eos instituebat.Vt enim inter astra sol, sic ille inter alios vitæ sanctitate excellere videbatur.In eius pectore ęterna patris ęterni sapientia Christus Dominus tanquàm in sublimi arce residebat, & spiritus sanctus sibi gratissimum condiderat domicilium. Sublimis enim & ardui instituti futurus architectus,singulari debuit cælestis gratiæ prętogatiua eminere. Apparet autem sanè,etiam ante Carthusiæ habitationem, virum eum fuisse rarę cuiusdam probitatis, integritatis, & grauitatis, quod partìm testantur ea,quæ suprà dicta sunt, & confirmabunt etiam alia,quę dicturi sumus. Indè ergò colligi facilè potest,qualem ille se tum prębuerit, cùm iam toto mundo contempto, vitam voluit ducere eremiticam, id est,rebus huius mundi emortuam, & solis cælestibus inhiantem. Qui enim inter homines degens,& mundi huius prosperis successibus florens, virtutis studiosus fuit, multo sanè præclariùs & sublimiùs in horrida illa solitudine ità se comparauit, vt non solùm virtutis studiosus,sed etiam virtutum omnium eximio splendore ornatus videri iurè posset. Nec dubiū, quin ab eius excellenti sanctitate in omnia Carthusiani instituti monasteria,illustria virtutum dimanârint exempla,quibus effectum sit,vt Carthusianus Ordo hodieque præ cęteris,quod tamen pace omnium dictum volumus,priscum illum rigorem suum retinere videatur: non quòd nihil de eo remiserit, sed quòd non ab eo sic deflexerit,vt magnam aliquam ruinam fecisse censendus sit.Remissæ sunt nonnihil paucis tolerabiles abstinentiæ illæ, sed tamen manet perpetuus piscium esus, multa ieiunia, prolixæ vigiliæ,diuturnæ preces,multaque alia carni sanè molesta. Carthusianus Ordo p cęteris suū retinet decorem.

Porrò beatissimus Hugo Episcopus,cuius sanctitatis fama celebris iam in omnes se regiones effuderat,tametsì eos omnes, qui cum sancto Brunone in Carthusiæ eremo degebāt,multo amore & veneratione prosequebatur, at ipsum tamen Brunonem, quòd in eo maiora cerneret diuinæ gratiæ ornamenta, in tanto honore & reuerentia habuit,vt eius consilijs non aliter, quàm præceptis Abbatis,obtemperaret. Et licèt,vt ait in eius vita Guigo,etiam priùs diuini amoris totus arderet incendijs, non aliter tamen ad disciplinę cælestis exercitia eorum exemplis & familiaritate inferbuit, quàm si flammanti quis faci plures circumponat alias ardentes. Eratque cum eis non vt dominus aut Episcopus,sed vt socius & frater humilimus, & ad cunctorum, quantùm in ipso erat,obsequia paratissimus,adeò vt vir venerabilis Guilhelmus, Prior tunc sancti Laurentij, posteà S. Theofredi Abbas, magistro Brunoni etiam ipse religiosa deuotione non mediocriter alligatus, beati Hugonis contubernalis (bini quippe tunc per singulas inhabitabant cellas) apud magistrum Brunonem non leuiter conquèreretur,quòd penè omnia,ad humilitatem spectantia,intrà cellam sibi pręriperet officia, & Episcopus non secùm saltem vt socius,sed potiùs conuersaretur vt famulus: non licere sibi,tristis asserens,ex seruilibus operibus quicquam attingere,quę iuxta morem debebant per vices efficere,eo sibi cuncta præripiente. Intantùm autem eremum deuotus incolebat & sedulus,vt eum magister Bruno nonnunquàm exire compelleret, Ite, dicens,ite ad oues Insignis humilitas S. Hugonis Episcopi. Amor solitudinis.

 vestras,

vestras,eisque,quod debetis,exoluite. Volebat etiam eo tempore, magnæ paupertatis & humilitatis ardore succensus,equitaturas suas cunctas vendere, & diuiso pauperibus precio,proprijs pedibus in prædicatione discurrere. Sed homo profundi cordis magister Bruno non consensit, timens nè apud se forsan extolleretur, aut à cęteris de singularitate iudicaretur Episcopis,aut (quod dubium non erat) idipsum propter asperitatem & inęqualitatem consummare non posset itinerum. Ità quidem in B. Hugonis vita (quam Lector offendet Tomo secundo,primo Aprilis die) scribit is,quem diximus, Guigo, grauis inprimis author & fidedignissimus. Potest autem ex his perspicuè animaduerti,quātæ authoritatis & existimationis fuerit B. Bruno apud tam insignem Episcopum, vt qui ei haud secùs,atquè suo Abbati,raro eximię humilitatis exemplo,obediērit,ob eius ꝑculdubiò excellentem sanctitatem & sapientiam. Sunt qui scribant, eundem Episcopū à B. Brunone Carthusiani instituti habitum monasticum accepisse. Eo quoquè instante & efficiente,circunuicini omnes,tam ecclesiastici,quàm nobiles & plebeij,prona volūtate dedêre beato Brunoni & fratribus eius,perspecta eorum tam sancta, honesta & religiosa conuersatione, quicquid iuris obtinerent in Carthusiæ montibus,& intrà limites eius deserti.

Multū defert consilijs S. Brunonis.

Etsì autem beatus Bruno, olim in mundo celebris, iam omni mundi huius calcata gloria,in eremo latitare,solique Deo ardenti amore ac desiderio inhærere,gustare quàm suauis sit Dominus, atque extra eum prorsùs nihil appetere summoperè studeret, non potuit tamen vsquequaquè voto potiri suo. Nam cùm non totos sex annos in illa exigua quidem,sed sancta sodalitate exegisset,Pontifex Vrbanus secundus, qui olìm beati viri discipulus fuerat,cùm ad illud sublime præcipui honoris fastigium euectus esset,cuperetque tantum munus accuratè implere, non immemor egregiæ virtutis & illustris doctrinæ eius sui præceptoris, acciuit eum per literas ad sanctæ Ecclesiæ præstanda officia,grauiter pręcipiens,nè venire ad vrbem cunctaretur.

Vrbanus 2. vocat ad vrbem S. Brunonem.

Illo Pontificis mandato perlecto,ingens dolor inuasit fratres & filios eius omnes,nec admittebāt consolationem, protestantes se nullo pacto in ea vasta solitudine posse perdurare,si tanti patris pręsentia orbarentur: se quidem mansuros,si maneret ipse: sin abiret, se pariter abituros. Eorum lachrymis vir pijssimus valdè consternatus,& multa commiseratione permotus,cùm ipsi quoquè acerbissimum videretur post tantam amicæ solitudinis quietem,tantam animi tranquillitatem & conscientiæ serenitatem ad mundi huius curas & strepitus reuocari,eos blandè consolari nitebatur. Sciebat enim scriptū esse: Qui vos audit,me audit: itèque: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: atque ea causa Pontificis mandatum non aliter accepit, quàm cælesti oraculo ad se delatam vocem esset accepturus: aitque ad fratres: Manere vobiscùm,mihi,in Domino dilectissimi fratres,gratissimum: separari à vobis,grauissimum: sed mandatis Apostolicis obedire,vt ipsi quoquè nóstis,necessarium est. Scitis in eius locum successisse Pontificem,cui dictum est à Christo,Pasce oues meas. Non potest ergò numerari in ouibus Christi,qui non vult illi parére,cui Christus commisit pascendas oues suas. Ecquid verò mihi prodesse queat, hîc vobiscùm corpus afficere inedia & ieiunijs, durisque suscepti instituti laboribus & exercitijs atterere, si interim per inobedientiam perdam animam meā? Nolite igitur,fratres mei,importunis hisce lachrymis affligere cor meū,& dolores meos doloribus vestris cumulare: sed in qua vocatione vocati estis, in ea ꝑmaneatis,atq; in hoc loco perseueretis. Confido autē in Domino,qui per nos humiles sibi habitaculū in hoc deserto construere visus est beato Hugoni Episcopo, quòd propositum gratiæ suæ hoc nostro diuortio nō patietur in irritum redigi: sed potiùs pręstabit pro benignitate sua,vt ego in hac tentatione,mihi sanè permolesta,obediens & fidelis inuentus,eius auctus benedictionē,ad vos lætus reuertar. Nec dubitare debetis,etiamsì corpore ad tempus à vobis abero,quin semper vobiscùm spiritu sim futurus.

Luc.10.
Rom.13.
Iohan.21.

Hæc illo dicente,omnes cum lachrymis eleuant vocem,aiuntque ad eum: Tu es,pater venerande,post Deum spes nostra,tu refugium nostrum,tu consolatio & consilium nostrum. Te ergò recedente,quid nos facturi sumus? aut te absente, ad quem recurremus? Erimus profectò sicut oues non habentes pastorem. Quamobrèm si ad Pontificem te trahit obedientia,tecùm nos vnà trahat supereminens charitas,quę est in Christo Iesu,quam separare & conuellere non poterit neque mors,neque vita,neque vlla creatura. Audiens hęc beatus Bruno,cernensque eos nullam admittere consolationem,nec ꝑsuadere

Fratres nolūt sine illo manere in Carthusia.

suadere se illis posse, vt in Carthusia manerent, nè locus ille iam Deo dicatus, ad manus laicas & prophanas rursùs deuolueretur, quod prudenter ille timebat, commendauit & dedit eum venerabili viro Siguino Abbati Casæ Dei, qui fuit vnus ex primis donatoribus: sed ità tamen id fecit, vt omninò constitueret reuerti eum fuis ad Carthusiam. Peractis autem omnibus, perceptaque beatissimi Hugonis Episcopi benedictione, vrgente Pontificis mandato, Romam profectus est. Potest autem ex his quoquè non obscurè perspici, quàm eximia fuerit virtute præditus, à quo sic pendebāt religiosi fratres illi, vt vitam ipsam prorsùs insuauem & molestam sibi putarent, si eius præsentia frustrari ipsos oporteret.

Vbi autem beatus Bruno Romam venit, Pontifex eius aduentu mirè exhilaratus, humanissimè eum excepit, quippe quem vnicè amaret & veneraretur, atque in primis & intimis consiliarijs & fidelibus amicis semper eum habuit, eius consilijs in arduis Ecclesiæ negocijs nunquàm non vtens. Conuenerunt autem ad eum, agente id spiritu Dei, fratres omnes, quos in Carthusia apud se habuerat, & multo dolore affici cœpêre, ipso vel maximè dolente, quòd Carthusiæ solitudinem, quam Dominus sibi elegerat, reliquissent. In mentem enim eis veniebant, non carnes, aut cucumeres & pepones, vt illis murmuratoribus Israëlitis in deserto, sed sanctæ meditationes, feruentes orationes, studiosæ lectiones, & spirituales consolationes, quibus in Carthusiano deserto perfruiti erant: nec poterant erumpentes cohibere lachrymas, cùm cernerent ex tam alta quiete & tranquillo silentio in molestissimos strepitus & varios rerum tumultus se coniectos esse. Sed cùm beatus Bruno à Pōtifice recedendi copiam necdùm impetrare posset, persuasit fratribus, vt ad Carthusiam redirent, obtinuitque à Pontifice literas ad Abbatem Siguinum, vt Carthusiæ eremum ipsis restitueret. Præfecit quoquè eis suo loco Priorem Lauduinum, quo duce omnes ad Carthusiam reuersi sunt. Animaduertit ex his quoquè Lector, quis vir fuerit beatus Bruno, quem tanti fecerit ipse totius pastor Ecclesiæ, quemque tantum apud se familiaritatis & authoritatis locum habere voluerit. Nos nolumus exaggerare singula, nè prolixi simus.

A Pontifice humaniter accipit.

Num. 11.

Carthusiani fratres, relicta Vrbe, redeunt ad Carthusiam.

Postquàm autem fratres cum Lauduino in Carthusiam venêre, & Pōtificis literas Siguino Abbati exhibuerunt, fratribus eius cœnobij assentientibus, præsente S. Hugone Gratianopolitano Episcopo, & Hugone Lugdunēsi Archiepiscopo, liberè eis desertum Carthusianum remisit, & tum illis, tum successoribus eorum perpetuò tradidit possidendum. Et hæ quidem primæ fuêre Romani Pontificis literę de Carthusiano instituto, quę magno sunt documento, ab ipsis Carthusianæ religionis initijs, eam à Sede Apostolica approbatam esse. Ab eo autem die Carthusiana solitudo semper in Carthusianorum ditione permansit, simulque Carthusiana religio vsque in pręsens illic perdurat. Vbi verò sanctus Bruno, in Pontificis curia degēs, fratres illos incolumes ad Carthusiam reuertisse, locumq; illum obtinere, & tranquilla pace ac quiete frui cognouit, crebrò ad eos scripsit, hortans illos, vt in via Domini constanter perseuerarent.

Restituitur eis Carthusia.

Verùm non defuit in hoc spiritali paradiso tortuosus ille coluber & serpens antiquus. Presentiens enim iamtunc, quanta ad ipsum reditura essent damna ac detrimenta ex illo pręclaro sublimis & Angelicæ vitę instituto, cuius fundamenta tum substernebantur, immodicam illis fratribus pusillanimitatem & perplexitatem iniecit, adhibitis ad eam rem, tanquàm aptissimis instrumētis, quorundam malignorum hominum linguis fraudulentis & fallaciosis: qui nouitatis eos insimulantes, aiebant illos in mortis discrimen sese cōijcere. Et effectum sanè est ab illis, vt optimi patres prorsùs dubitarent, quidnam agendum ipsis esset, tum propter susceptæ vitæ austeritatem, tum propter deserti illius horrorem & vastitatem, in qua, illorum nequam hominū moti sermonibus, in vitę periculum se venturos etiam ipsi iam formidabant. Contrà autem nō parùm verebantur, si indè recederēt, se Deum & stellas duces, quas Episcopus Hugo viderat, offensuros. His perplexitatibus aliquādiù benè multùm exagitatis illis, ecce benignissimus Deus, q nunquam deserit sperātes in se, mittit ad eos, his de rebus inter se colloquētes, virū venerabilē, cano capite, crispo capillo: qui ait ad eos: Perplexi estis, fratres, vtrùm hoc in loco permanere, vel ex eo excedere debeatis. Sed ego dico vobis verbis omnipotētis Dei, beatissimā Dei genitricē, Virginē perpetuā vos in hoc deserto loco cōseruaturā, si in eius honorē quotidiè legere velitis preces eius Horarias. His dictis, repētè ab eorum oculis ablatus est. At illi incredibili affecti gaudio, illam sacrosanctā Virginē, cui scirent eius filiū, regē

Mali homines eis magnos iniijciunt scrupulos.

Cælesti visione cōfirmantur.

immortalem omnium seculorum, nihil negare posse, patronam totius Carthusiani instituti sibi delegerunt, & beatissimum Domini Præcursorem Iohannem, patronum. Hominem autem illum, qui eis apparuit, sanctum Apostolum Petrum fuisse indè vel maximè conijciebant, quòd eius successor Vrbanus secundus, in Concilio Claromontensi beatissimæ matris Dei preces horarias à toto Clero dicendas instituit. Ex hac autem visione adeò sunt confortati in Domino, vt neque mors, neque vita illos separare posset à charitate Christi.

Preces Horariæ beatæ Virginis institutæ.

Cùm autem B. Bruno summo Pontifici ad annos paucos strenuam nauâsset operam, nec parùm Ecclesiæ Dei profuisset cōsilio, prudentia & sapientia sua, molestissimè interìm ferens curiæ strepitus & tumultus, quibus posthabitis, optabat semper redire ad tranquillum vitæ solitariæ portum: randèm vltrà ferre nō sustinens tanti desiderij flammam, antequàm Pontifex è Placētia abiret in Gallias, multa precum instantia vix tandèm obtinuit ad suam eremum recedendi, aut certè aliam, si sic visum esset, expetēdi copiam & facultatem. Per id tempus, annuente eodem Pontifice, electus fuit vir sanctissimus Rheginensis ecclesiæ, quæ est prima totius Calabriæ metropolis, Archiepiscopus, multusq; in eo erat Vrbanus Pontifex, vt eum in ea dignitate confirmaret: sed non Ignorans ille, quot periculis, quot curis & molestijs eiusmodi Ecclesiasticæ functiones obnoxiæ sint, noluit electioni præbere assensum: neq; id pertinaciter tamen, sed modestè & humiliter, solo quietis amore, seruata erga Pontificem obedientia & submissione, & erga proximos charitate. Tandèm cum bona venia & benedictione Pontificis à curia discedens, Calabriæ deserta loca expetijt, adiunctis sibi aliquot eiusdem propositi viris, quos iam vitæ eius odor bonus & feruentes exhortationes ad mundi cōtemptum adduxerant. Didicerat enim in Calabriæ regione multas esse solitudines, agendæ pœnitentiæ & vitæ solitariæ consectandæ aptissimas. Maluisset ille quidem, quod etiam crebrò apud se constituerat, redire in Carthusiam ad fratres charissimos, quos eò remiserat: sed quia summus Pontifex cum sua curia proficiscebatur in Galliam, in cuius finibus Carthusia sita est, verebatur, si ipse quoquè eò se conferret, nè aut curiam declinare non posset, aut illam non reliquisse, sed sequi videretur. Potiùs igitur visum est Calabriam petere, nihil interìm mutata voluntate suos in Carthusia reuisendi, compositis sedatisque rebus. Satis hoc declarant literæ, quas ex Calabriæ solitudine fratribus in Carthusia degentibus scripsit, in quarum calce sic habet: De me autem, fratres, scitote, quoniam vnicum mihi post Deum est desiderium veniendi ad vos & videndi, & quandò potero, opere adimplebo, Deo adiuuante.

Recusat Archiepiscopatū Rheginensem S. Bruno.

In ipsa aūt Calabria venit ad quandā eremum, cui Turris nomen est, in diœcesi Squillacensi: ibiq; non cellas alicnius precij, q̄ sumptus non suppeterent, sed casas humiles ex vili qdem materia, sed in Christo preciosa, ædificârūt. Quanta aūt vitæ integritate & sanctitate cum suis illic versatus sit, quibus vacauerit pietatis & religionis exercitijs, quis verbis explicare queat? Potest quidem id aliqua ex parte innotescere ex epistola, quam vir sanctus scripsit ad Radulphum Rhemensis Ecclesiæ tunc Præpositum, posteà Episcopum, vbì inter cætera ait:

In deserto Turrensi degit.

In finibus Calabriæ cū fratribus religiosis, & aliquot benè eruditis, q in excubijs persistentes diuinis, expectant reditū Dñi sui, vt cùm pulsauerit, cōfestìm aperiāt ei, eremū incolo, ab hoīm habitatione satìs vndiquè remotā. De cuius amœnitate, aërisq; temperie & sospitate, vel planitie ampla & grata, inter mōtes in longū porrecta, vbì sunt virētia prata & florida pascua, qd dignū dicā? Aut colliū vndiquè leniter se erigentiū ꝓspectum, opacarumq; valliū recessum, cū amabili fluminū, riuorū, fontiumq; copia, qs sufficienter explicet? Nec irrigui desunt horti, diuersarumq; arborū fertilitas. Verùm qd his diutiùs immoror? alia qppe sunt oblectamēta viri prudētis, gratiora & vtiliora valdè, qa diuina. Veruntā arctiori disciplina studijsq; spiritalibus anim⁹ infirmior fatigatus, sæpiùs his releuat ac respirat. Arcus enim, si assiduè sit tēsus, remissior est, & minùs ad officium aptus. Quid verò solitudo eremiq; silentiū, amatoribus suis vtilitatis iucūditatisq; cōferat, nôrūt hi solùm, q experti sunt. Hîc nanq; viris strenuis tam in se redire licet, q̄ libet, & habitare secùm, virtutūq; germina instāter excolere, atq; de paradisi feliciter fructibus vti. Hîc oculus ille cōquiritur, cuius sereno intuitu vulneratus spōsus amore, quo mūdo & puro cōspicitur Deus. Hîc ociū celebratur negociosum, & in quieta pausatur actiōe. Hîc ꝓ certaminis labore repēsat Deus athletis suis mercedē optatā, pacē videlicet, quā igno-

Ex Epistola S. Brunonis.

Luc. 12.

Spiritalib⁹ studijs aliquādam admiscēda leuamenta.

Cant. 4.

ignorat mundus,& gaudiũ in ſpiritu ſancto. Hæc eſt illa Rachel formoſa,pulchra adſpe-ctu,à Iacob plùs dilecta,minùs filiorum ferax,q̃ Lia fœcũdior, ſed lippa. Pauciores enim ſunt contemplationis,quàm actionis,filij. Veruntamen Ioſeph & Beniamin plùs ſunt cęteris fratribus à patre dilecti.Hæc pars illa optima,quam Maria elegit, quæ non auferetur. Hęc Sunamitis pulcherrima, ſola in omnibus finibus Iſrael reperta, quæ Dauid ſenem, & calefaceret. Hęc in illis literis ſcribit vir ſanctus, è quibus in eius eximiam prædicationem multa peti poſſent, ſed nos ad alia tranſimus.

Gene.29. Luc.10. 3. Reg.1.

Poſtq̃ in ea Turrẽſi eremo B. Bruno primùm habitare cœpit cum ſocijs,accidit,Deo id efficiẽte,vt quodã die Rogerius Comes Calabrię cum nõ paruo ſuorũ grege & multa canũ frequẽtia in eadẽ ſolitudine venationi incumbẽs,ad eum locum,quẽ ſibi incolendum ſumpſerãt ſerui Dei,totius rei neſcius perueniret. Vbi cùm canes ſagaciter diuerſa ferarum veſtigia explorarent,ad caſas, in quibus B. Bruno cum fratribus cõmorabatur, accurrerunt, atq; illic fixis pedibus, magno latratu indicabant dño ſuo, opimam ſe reperiſſe prædam.Comes id conſpicatus, ocyùs cum ſuis aduolat,offendit patres illos in ſpeluncis ſuis flexis genibus, erectiſque in cęlum vultibus ac manibus ſimul orantes & laudantes Deum.Tum ille magna admiratione repletus,ab equo, cui inſidebat, deſilit, piè & comiter illos ſalutat:qua cauſa eò aduenerint, & quæ eorum ſit conditio,accuratè perquirit.Poſtquàm ex eis didicit omnia, impensè lætatus eſt, laudans & glorificans Deum,qui tali ipſum prẹda dignum iudicâſſet. Perſuadebat enim ſibi, neque id temerè, ſe terramq; ſuam eorum meritis & precibus apud Deum, adiutum & in pace conſeruatum iri. Atq; ea cauſa,vt poſſent illic quietiùs viuere & diutiùs permanere,dedit eis eccleſiam ſanctę Marię & B.Stephani de eremo. Vbi ſanè etiam crebrò eos inuiſit,& res vitę degendę neceſſarias eis tribuit,& ea, quę ad ſalutem animę pertinerẽt, libenter ab eis audiuit. Ipſum verò B.Brunonem, aliorum paſtorem & patrem, nõ ſolùm præ cęteris arctiùs complectebatur,ſed etiam ſępiùs ad ſe euocabat, multamq; ei prẹſtans reuerentiam, ſemper eum primo loco habuit in domo ſua, eiuſq; conſilijs libenter parebat, & precibus,quibus plurimùm fidebat,perpetuò ſeſe cõmendabat.nec eum fefellit opinio. Eius enim beati viri meritis Dominus à præſentiſſimo periculo & ſtructis ei periculis illum liberauit: id quod Comes ipſe in DEI gloriam,& ob diuulgandam vbiquè ſancti Brunonis ſanctitatem,literis ſuis teſtatum reliquit in hęc verba:

Comes Calabriæ dat eis eccleſiã S. Mariæ &c.

Ego Rogerius,diuina miſericordia Comes Calabrię & Siciliæ, nota eſſe volo oĩbus fidelibus Chriſtianis beneficia,q̃ mihi peccatori cõceſſit Deus orationib⁹ reuerẽdi mei fratris Brunonis,pijſſimi patris fratrũ, q habitãt in eccleſijs S.Marię de eremo, & S.Stephani ꝓtomartyris,q̃ ſitę ſunt in terra mea inter oppidũ,quod dicitur Stillum & arenã. Cùm eſſem in obſidiõe Capuę Calẽdis Martij,& p̃feciſſem Sergiũ,natione Grecũ,principẽ ſuper ducẽtos armigeros nationis ſuæ,& exercitùs excubiarũ magiſtrũ: q ſatanica perſuaſione p̃uentus,priùs ipſi principi Capuæ,ꝓmittenti auri nõ modicã quantitatem, ad inuadendũ me meumq; exercitũ,noctù aditũ pollicit⁹ eſt ſe p̃bere.Nox ꝓditionis aduenit,princeps Capuæ eiuſq; exercitus iuxta ꝓmiſſum eſt paratus ad arma. Dumq; me ſopori dediſſem, interiecto aliquãto noctis ſpatio, adſtitit cubili meo quidã ſenex reuerẽdi vultûs,veſtib⁹ ſciſſis,nõ valẽs lachrymas cõtinere.Cui cùm in viſu dicerẽ,quę cauſa ploratûs & lachrymarũ eſſet,viſus eſt mihi duriùs lachrymari.Iteratò querẽti mihi,qs eſſet ploratus,ſic ait: Fleo animas Chriſtianorũ,teq; cũ illis ſimul. Exurge quãprimùm, ſume arma, ſi liberare te Deus pmiſerit, tuorumq; animas pugnatorũ. Hic mihi ꝑ totũ videbatur,velut ſi eſſet ꝑoĩa venerabilis pater Bruno.Expergefact⁹ ſum cũ terrore grãdi, ꝓ viſione paueſcẽs.Ilicò ſumpſi arma,clamãs militibus,vt armati equos cõſcẽderẽt,viſionẽ ſi vera eſſet,ſatagẽs cõprobare.Ad quẽ ſtrepitũ & clangorẽ fugiẽtes impius Sergius eiuſq; ſequaces, ſubſecuti ſunt principẽ Capuæ, ſperãtes ſe in dictã ciuitatẽ cõfugiũ habuiſſe.Ceperunt aũt milites,inter vulneratos & ſanos, centum ſexagintaduos,à quibus viſionẽ fore verã comprobauimus. Reuerſus ſum, Deo volente,viceſimanona Iulij mẽſis Squillacium,*perhabita Capuę ciuitate,vbi fui per quindenã cõtinuam infirmatus. Venit verò iã dictus venerabilis Bruno cũ quatuor de fratribus ſuis, q me ſuis ſanctis deuotiſq; colloquijs cõſolati ſunt.Cui reuerẽdo viro viſionẽ retuli,& humiles gratias egi,q de me etiã abſente ſuis in orationibus curam habuiſſet.Qui ſe humiliter aſſeruit non ipſum fore, quem credidi, ſed Dei Angelum, qui adſtat principi tempore belli. Rogaui quoq; ipſum humiliter, vt propterea de rebus meis in terra Squillacenſi ſumeredi-

Literæ Rogerij Comitis Calabrię & Siciliæ.

Viſio eius.

Magno miraculo ſeruatur.

Liberalitas eius in S. Brunonem & fratres.

re dignaretur largos redditus, quos donabam. Renuēs ille, recipere nolle dicebat, ꝙ ad hoc domum sui patris meamq; dimiserat, vt omninò de rebus extraneis liber, deseruiret Deo suo. Hic fuerat in tota domo mea, quasi primus & magnus. Tandèm vix ab eo impetrare potui, vt gratis acquiesceret sumere modicū munus meum. Donaui enim eidē patri Brunoni eiusq; successoribus ad habendum in perpetuum absque temporali seruitio monasterium S. Iacobi cum castro, & quamplura, res & bona alia, cum amplissimis libertatibus, in dictis literis specificè declaratis. Hæc Comes ille.

S. Bruno duas cōdit ecclesias.

Hac aūt Comitis liberalitate & donatione fretus B. Bruno, condidit ibì primò ecclesiam in honorem matris Dei apud specum quandā subterraneam, in qua ipse morabatur. Deindè extruxit etiā alteram, haud ꝓcùl ab illa distantem, in honorem sancti protomartyris Stephani, cum monasterio illi coniuncto, in quo cęteri fratres habitabant, sub cura & gubernatione tāti patris Christo militantes. Cum qbus vir sanctus vsq; ad diem vitæ extremum in ea perseuerauit viuēdi ratione & vitę asperitate, quam anteà in Carthusia cœperat & docuerat: interìm etiam solicitè curam eorum gerēs, qui in Carthusiæ eremo degebant, pręfecto eis, vt antè diximus, magistro Lauduino. Qui qdem vir venerabilis, nè à vestigijs & institutis tanti patris & pręceptoris sui deflecteret, néve aliter suos institueret, quàm ab illo cum socijs fratribus didicisset, iter longissimum suscepit ad

Lauduini cōstātia & decessus.

ipsam vsq; Calabriæ eremum, singula accuratiùs ex illo percontaturus. Sed cùm à sanctissimo viro rediret, in manus Giberti schismatici incidit, & cùm non posset à sententia deduci, pro iustitiæ defensione in custodia detentus est: vndè paulò pòst dimissus, non multo interiecto tempore, impollutum Christo spiritum reddidit.

Incidit verò etiam beatissimus pater Bruno in grauissimam valetudinem, morboque augmēta capessente, quemadmodùm sese habuerit, fratres & filij eius his verbis in scripto quodā explicāt: Vt sciatis, quanta fiducia, q̄ certa spe liberationis eius, preces fundatis, transitum illius breui titulo innotescimus, vt in sancta viri cōsummatione, veritatē & perfectionem trāsactę vitę colligatis. Sciēs enim, qa venit hora eius, vt trāseat ex hoc mūdo ad patrē, cōuocatis fratribus suis, ab ipsa infantia singulas ętates suas replicauit, & totius tēporis sui cursum, sciētia & sentētia dignum, ꝓclamauit. Posteà fidē suā de Trinitate, protracto & ꝓfundo sermone exposuit, & cōclusit sic: Credo etiā sacramēta, quæ sancta credit & veneratur Ecclesia, & nominatìm panē & vinū, quę cōsecrātur in altari, post cōsecrationē verū corpus esse Dñi nostri Iesu Christi, verā carnē & verū sanguinē, quæ & nos accipimus in remissionem peccatorum nostrorum, & in spe salutis æternæ.

Innotescimus actiuè, more eius seculi.

Nota de Eucharistia.

Proximo indè Dominico die sancta illa anima carne soluta est pridiè Nonas Octobris, Anno Christi millesimo centesimoprimo, corpusque eius fratres illic honorificè condiderunt. Ad eius sepulcrum huiusmodi Epitaphium appositum est:

Primus in hac, Christi fundator ouilis, eremo
  Promerui fieri, qui tegor hoc lapide.
Bruno mihi nomen, genitrix Germania, meque
  Transtulit ad Calabros grata quies nemoris.
Doctor eram, præco Christi, vir notus in orbe,
  Desupèr illud erat, gratia, non meritum.
Carnis vincla dies Octobris sexta resoluit,
  Ossa manent tumulo, spiritus astra petit.

Eius aūt sanctissimā vitā mortemq; preciosam cōsecuta sunt multa miracula, quę ob eius p̄clara merita Christus effecit. Post obitū eius & sepulturā, fratres monasterij eius chartas miserūt, vt habet cōsuetudo, in diuersas ꝓuincias, atq; in ipsam quoq; Britanniā, qbus & eius è vita decessum significârūt, & vt preces ꝓ sancta illius anima Dño offerrentur, petiêrunt. Sciebāt enim nō esse iustum, qui nō peccet. Et primò qdem fratres & discipuli eius, deindè etiā alij, q eum nouerāt, quibusq; cognita erat eius eximia eruditio & vitæ sanctimonia, testimonium de ijs vel prosa, vel carmine, in ijs chartis asscripsêre. Quæ omnia cōmemorare si velimus, nimiùm prolixi erimus: si prętermittere omnia tot grauissimorum hominum testimonia, ingratitudinis & impudentiæ notam non effugiemus, pręsertìm quādò ex ijs eximia beati viri sanctitas nō obscurè potest animaduerti. Et expedit sanè nō ignorari ea, quæ annotaturi sumus, vel ob id potissimùm, quòd quidam inepti & insulsi homines, & sibi & alijs persuadere ausi sunt, hunc beatum virum eum esse doctorem, quem nos in huius historiæ initio damnatum esse diximus: quod qui-

Ecceś. 7.

Inepta quorundam de S. Brunone persuasio.

quidem vaniſſimum eſt, neſcio, cuius ſomniatoris commentum, cùm ſatis conſtet, illum damnatum doctorem beatiſſimo Brunoni & ſocijs eius occaſionem præbuiſſe de vita ſanctiùs inſtituenda ſeriò cogitandi, & relictis omnibus huius mundi rebus, in horridam ſolitudinem commigrandi.

Principiò Fiſcicleniſis cœnobij fratres eum reuerendiſſimum, religioſiſſimum, eminentiſſimum eremitam vocant. Præclara multorũ teſtimonia de S.Brunone.

Rangerius diſcipulus eius, preces optat offerre Deo omnipotenti, vt qui illum tanta honeſtauit gratia, tãta pietate decorauit, ſecũdùm fidei ſuę meritũ cõferat & coronam.

Sancti Frigiani Lucẽſis Eccleſiæ: Pro tãto viro & tam glorioſo volũtariè, inquiũt, officiũ cõmemorationis impẽdimus, credẽtes nos apud Deũ ei' ſanctis cõmẽdari meritis.

Eccleſia Placentina tam venerabilis viri glorioſiſſimam nominat animam.

Gratianopolitana Eccleſia, in qua eo tempore S.Hugo, cuius ſuprà eſt mentio habita, ſedẽ Epiſcopi obtinebat, ità ſubſcripſit: Gratianopolitana Eccleſia, quã dñs Bruno monachus atq; eremita ſibi eremũ facere habitationemq; priùs deſtinauit, quãto tunc gauiſa eſt in eius pręſentia, eam nimirùm exiſtimans perpetuam habere, tanto nunc magìs dolet præ cæteris, ſuper tanti tamq́ue incomparabilis viri abſentia.

Nos quoq; Carthuſię fratres, pijſſimi patris noſtri Brunonis, viri valdè clariſſimi ſolatio miſerabiliter prę oĩbus deſtituti, qd ꝓ illius dilecta anima & ſancta faciamus, definire nequimus. Vincunt enim merita beneficiorũ eius erga nos, qcqd poſſumus & valemus.

Nos fratres Caſæ Dei, pro ſanctitate tanti viri, cuius doctrina & exemplo ſtirps tanta in Chriſto fructificauit, ſeptem diebus celebrabimus.

Sanctæ Mariæ Bleſenſis:

Non eſt deflendum, nec patris morte dolendum.
Non obijt Bruno, qui partem fixit in vno.
Hunc Deus excepit, comitem pia turba recepit.

Alludit ad illud Luc. 10. Vnũ eſt neceſſariũ &c.

Sancti Petri Carnotis:

Concio * ſylueſtris, lachrymarum parce fluentis.
Paſtoris vita, fidei cultu redimita,
Votum lætandi dat nobis, non lachrymandi.
Si mundo moritur, paradiſi ſede potitur.
Perdomuit carnem, dum cæli tendit ad arcem:
Se ſociat Chriſto, mundo dum migrat ab iſto.
O miles Chriſti, qui pugnæ victor abîſti,
Quàm benè certâſti, quia certando ſuperâſti.
Spernens terrena, ſtipendia carpis amœna.

*, id eſt, eremitica

Eccleſia S.Faronis vel Pharonis Meldenſis:

Cognitus iſte ſatìs doctrina erat, atque beatis
Moribus & vita, Bruno ſapiens eremita.
Nullus miretur, ſi Bruno ſanctus habetur:
Hoc meruit vita, dici ſimplex eremita.

Carnotenſis:

Eccleſiæ murus Bruno fuit, haud ruiturus.
Nam bonus atque piæ mentis fuit, atque ſophiæ
Doctor erat verus: fleat ipſum plebs bona, Clerus.
Iuſtus, ſyncerus, morum grauitate ſeuerus,
Flos erat hic patrum, ſolamen, gloria fratrum.
Veri ſectator, diuinæ legis amator,
Semita inſtitiæ, fons hic & origo ſophiæ,
Lux, ſpeculum mundi, rerum ſublime cacumen,
Labentum baculus, miſerorum dulce leuamen.

Sanctæ Mariæ Rhemenſis metropolis:

Hic pater eximius fundator relligionis,
Exemplar ſeſe fratribus exhibuit.
Dans illis formam ſpernendi vilia mundi,
Cæleſtis patriæ præmia dum ſequitur.
Pro cuius culpa non credimus eſſe gemendum,

Quem iam gaudentem credimus in requie.
Merita bonæ vitæ.
Nam si cui sancto requiem bona vita meretur,
Huic quoquè pro meritis summa datur requies.
Apud Rhemenses q̄ clarus extiterit S.Bruno adhuc secularis.
Qui cùm multimodè nostra polleret in vrbe,
Solamenque suis atque decus fieret:
Cumque faueret ei fortuna per omnia, iamque
Hunc præferremus omnibus, & meritò:
Nanque benignus erat, omnique peritus in arte,
Facundusque satìs, diuitijsque potens:
Omnia postposuit Christo, nudumque secutus
Christum, cum cunctis suscipit hunc eremus.

Itèm eadem Ecclesia:

Gene.39.
Vt seruire Ioseph dominæ contempsit amori,
Et fugit amplexus incestos mente virili:
Sic contempta iacet tibi, Bruno, gloria mundi,
Amplecti dum te cuperet, tibi brachia tendens,
Multas mundus opes, multos obtendit honores,
Tuque fuga lapsus, pompali veste reiecta,
Amplectens eremum, vestiris sorte beata.
Hunc tantum, talem cælestibus esse sodalem
Credimus: hunc rogitat fratrum deuotio tota,
Vt Domino pro se dignetur fundere vota.
Comparatur Eliç, Iohan. Bapt. Abrahæ.
Iste vir Eliæ par, Baptistæque Iohanni,
Hic eremi cultor fuit, & bonitatis amator.
Hic Abrahæ similis, pius extitit atque fidelis.
Quem tenerum docuit mater Rhemensis alumnum,
Propositi tenuisse fidem lætata Brunonem,
Migrantem ad Dominum lachrymis precibusque salutat.

S.Dionysij Rhemensis:

Cunctas liquit opes, cunctos simul orbis honores
Pro te Christe pater, pro cæli munere pauper
Bruno, factus iter, quorum fuit antè magister.
Quatuor vt fontes ex vna parte meantes,
Gene.2.
Quos paradisus habet, mundi per regna fluentes,
Exundant terras: sic hic, quos imbuit, ornat,
Implet & informat, inflammat, dirigit, armat,
Cudit & illustrat, & adhuc regit, excolit, aptat.
Sideris instàr erat cunctis, quos ipse docebat.

Suessorum mater Ecclesia: Pijssimi ac Deo dilecti, verè venerabilis Brunonis cognito sancto ac glorioso decessu, dulciter super tali tantoque viro commoti fuimus, orantes, vt eius sanctissimis meritis adiuuemur tam viui, quàm defuncti.

S.Mariæ Blesensis:

Bruno vir egregiæ probitatis, gemma sophiæ,
Cuius honestatis sit præsens chartula testis.
Pacis habet sedem, cæli translatus ad ædem.
Ergò laudemus Dominum, veneremur, amemus,
Per quem sanctorum decoratur vita suorum.

S.Mariæ Bernaci:

S.Bruno, doctor doctorum temporis sui.
Doctor doctorum fuit, exemplarque bonorum
Nostris temporibus Bruno vir eximius.
Esseque pœnalis nil culpæ credimus illi:
Ipse Deum nobis conciliet meritis.

S.Crucis Aurelianensis:

Summum Bruno decus & gloria temporis huius,
Carne iaces, sed parte manes meliore superstes,
Et iusti recipis nunc præmia grata laboris,

Præ-

Præclaris meritò doctoribus associatus.
Viuens in Christo, nostri vir sancte memento,
Doctrinæque tuæ, quæ toto fulget in orbe,
Christo funde preces, mereamur vt esse sequaces: Nota de doctrina S. Brunonis.
Bruno, tuis semper precibus, vir sancte, iuuemur.

Vos quoque sanctissimi fratres, qui tantum ac talem patronum ad cęlos præmisistis, omni humanę compassionis dolore postposito, gaudete & exultate in Domino.

Petrus S. Iohannis Suessioneñ Canonicorum regularium humilis Abbas: Audito beato fine sancti patris & magistri mei Brunonis, à cuius ore sacrę doctrinę fluenta plerunque haurire contigit, de absentia vehementer tristamur: carnales euasisse angustias, & requiem adeptum esse, & cum Deo viuere, prout coniecturam de munditia & perfectione transactæ vitæ, nobis satis notæ, facere possumus, vehementiùs cōgaudemus.

Humilis congregatio S. Quintini * Bellouacensis, sperās patrocinio reuerendi patris sui Brunonis apud Deum se adiuuari, obedienter ei tricesimum adscribit: * Beluacensis

Raptus ab hac vita, Christum sitiens eremita,
Nè mala mutarent sanctam præsentia vitam,
Quicquid proposuit viuens, moriendo probauit.
Proderit Ecclesiæ, fidei vestigia nôsse.

Quidam frater de præfata Ecclesia, Gauberius nomine, viro sanctæ recordationis, quem multùm diligebat, & solum nostris temporibus mūdo renunciâsse prædicabat, tricesimum faciet. Nota perfectū mundi contemptum.

Sancti Luciani Bellouacensis:

Dux eremitarum, lux corruit ecclesiarum:
Hunc eremus plorat, quem quisque fidelis honorat.
Sancte Bruno, venerande pater, veneranda propago,
Cælica iussa tenens, viuas cælestis imago,
Viuis, & in cælis gaudes eremita fidelis.

S. Mariæ Pictauiensis:

O patrem sanctum, pro quo, scelus est, dare planctum:
Cuius gaudere nequit vlla lues abolere:
Viuere cui Deus est, cui lux, cui vera salus est.
Eugè Dei verna, frueris mercede superna,
Accipis inuentum modico sudore talentum.

S. Iohannis Euangelistæ Pictauiensis:

Gallia festiuas postponens carminis odas,
Nunc lugubres cantus & mœstos excipe planctus.
Nanque tuus doctor, quondam per eęlica ductor,
Bruno pius moritur, flos fœni subtumulatur.
Hinc est, quod doleas: sed viuit, pone querelas.

S. Maximini Micianensis cœnobij:

Doctus psalmista, clarissimus atque * sophista, *Sophista, pro, sapiete.
Gallia iure suo quem deberet sepelire,
Vt fertur, Calabris nunc Bruno sepultus in agris.

S. Mariæ Parisiorum, inter alia:

Ille magistrorum decus, informatio morum,
Remigium turbę Rhemensis, maior in vrbe,
Mundum despexit, iter ad cęlestia flexit.

S. Petri Resbacensis:

Temporibus nostris, finis dum proximat orbis,
Extitit in mundo proximus ille Deo.
Nam diues fuerat, mores sapienter agebat,
Contempsit cuncta &c.

S. Petri Neocastrensis:

Hac vixit vita dum felix hic eremita
Dictus Bruno, bonus noster per cuncta patronus,
Quo vixit pago, viuens permansit imago

Veræ iustitiæ, doctrinæ, philosophiæ,
Exemplum cunctis qui dat ratione potitis, &c.
Cuius mirantes vitam, mores imitantes, &c.

S.Trinitatis Valesiæ:
Tanti doctoris fuerat de morte dolendum,
Omnibus atque bonis noctesque diesque gemendum,
Si possent luctus hominem reuocare sepultum.

S.Geruasij eiusdem loci Castri:
Gallia multorum mater nutrixque virorum,
Isti quandò pares es habitura mares?
Iste tuus quondàm doctrinæ præbuit vndam
Gentibus & Cleris &c.

S.Andomari:
Exemplum miseris mortalibus esse solebas,
Vt colerent Christum, quem semper Bruno colebas,
Pro quo diuitias spreuisti totius orbis

S.Pauli Londoniensis:
Tanti fama viri diffusa sub vltima mundi,
Excitat ardentes in sancta precamina mentes.

Sanctæ Mariæ Lincolniensis:
Transísti è mundo securus, maxime Bruno:
Quem quia spreuisti, nil nocuisse puto.
Omnibus abiectis, eremum lætus petijsti,
Hoc solùm cupiens, posse placere Deo.
Nec bona fama viri latuit, dispersa per orbem:
Sed vaga permultos commonuit populos.
Quis tam felicem nouit, quis tam sapientem?
Non nóui talem, nec tibi consimilem.
In te reuerà patuit sapientia vera,
Te pietas Domini nutrijt & docuit.

Insigne encomion S. Brunonis.

S.Mariæ Spalingæ, S.Nicolai Andegauensis:
In mundo rutilat Solis iubar, & rutilando
Transit, & excedit sidera cuncta poli.
Sic & Brunonis sapientia tanta refulsit
Inter Francorum sidera, solus vt hic
Esset cunctorum flos & fons philosophorum.
Flos speciosus erat, fonsque profundus erat.
Ex hoc manauit sapientia tanta per orbem,
Vt quos imbueret, philosophos faceret.
Splendor sermonis fuit, & lux relligionis:
Eius relligio scitur vbiquè satis.
Eius doctrina facti sunt tot sapientes,
Quos mea mens nescit, & mea penna tacet.
Eius & exemplo sunt multi relligiosi,
Et sectatores discipulique Crucis.
Ipse Crucem Christi tulit, & sua cuncta reliquit,
Seque negando sibi, profuit ipse sibi.
Diues, famosus, facundus, ac generosus,
In mundo nituit, sed sibi displicuit.

Præclarum testimoniû doctrinę eius excellentis.

S.Petri Eboracensis:
Fama priùs nobis retulit, quàm litera vestra,
Non de morte quidem, sed bonitate viri.
Gemma domûs Domini Bruno fuit atque columna, &c.

Ecclesia Rhotomagensis:
Humani generis flens irreparabile damnum:
Mundo decessit mundani victor honoris,

Ecc Bruno

Bruno pater ſanctus, fundator relligionis.
Cuius tanta piam vitam commendat honeſtas,
Vt ſit eum cuiquam non æquiparare poteſtas.
Ipſe fuit ſapiens, vir nobilis, indole fulgens,
Imbutus fonte totius Philoſophiæ.
In quo cùm virtus probitatis viua niteret,
Glorificos faſces qua promeruiſſe valeret,
Proculcator opum, cunctorum ſpretor honorum,
Et mundi ſtultam contudit ambitionem,
Et ſtudio ſanctam fundauit relligionem.

Cenomanenſis Eccleſia:

Morte tua flendum non credimus, optime Bruno,
Qui fugiens vanos mundi tumentis honores,
Angelicam in terris vitam ſapiens imitatus,
Corpore adhuc viuens, cæleſtia mente petebas. In terris vixit Angelicam vitam.

S.Mauricij Andegauenſis:

Gallia triſtatur, Calaber populus lachrymatur,
Doctoremque bonum gemit iſte, flet illa patronum.
Vitæ præſentis hæc laudat eum documentis,
Eius & eximia celebratur vbique ſophia,
Plùs quàm Maronis laudatur lingua Brunonis,
Gloria Platonis vileſcit laude Brunonis.
Hic præcellebat doctoribus, hic faciebat
Summos doctores, non inſtituendo minores.
Doctor doctorum fuit hic, non clericulorum.
Nam nec honeſtates verborum, nec grauitates
Sumpſit Brunonis, niſi vir magnæ rationis.
Nunciat egregiam diuina docendo ſophiam. Nō pueros, ſed graues viros docuit S.Bruno.

Andegauis S.Petri monaſterij puellarum:

Vitæ forma piæ, totius acerra ſophiæ,
Bruno pater vita ſi tranſmigrauit ab iſta,
Ad Domini nutum liquet illum carne ſolutum,
Qui iuſtum merita voluit donare corona.

Nolienſium conuentum, horis regularibus pſallendo attentum, viſa ſchedula, quę Brunonis incomparabilis philoſophi obitum patefecit, tantus timor tantusque horror occupauit, quòd vix debitum officium complere pręualuit. Quis enim non obſtupeſceret, immò ab intimis cordis ingemiſceret, cùm tantum virum, totius ſcientiæ & penè omnium clericorum lumen & fundamentum, naturæ conceſſiſſe audiret? Dudùm Eccleſię Rhemenſium ſummus didaſcalus, vtpotè in pſalterio & cæteris ſcientijs luculentiſſimus, & columna totius metropolis diù extitit. Ingēs laus.

Timothei & Apollinaris:

Huius Doctoris fuit hæc vis cordis & oris,
Vt toto cunctos ſuperaret in orbe magiſtros.
Sic meditando bonus fuit, atque loquendo diſertus,
Huic ſe tota dedit ſapientia, totaque ſedit
Huius in arcanis diues penetralibus hoſpes.
Quod noui, dico: mecùm quoquè Francia nouit,
Et totus nouit per climata quattuor orbis.
Hæc illum docuit res huius ſpernere mundi,
Et ſolùm fecit perquirere gaudia cæli. Vera ſapientia.

Sanctæ Mariæ Laudunenſis eccleſiæ:

Bruno decus Cleri, decus & prudentia mundi,
Dum fuit in terris florebat acumine mentis.
Dum fuit inter nos, florebat & in documentis.
Integritas morum, cumulum ſuppleuit honorum.

Ordo monialium S.Iohannis Baptiſtæ:

Bruno laudaris, tua vita decens renouatur
Versibus & scriptis, nec quanta fuit memoratur.
Ipse pius, simplex, plenus Deitatis amore,
Impiger & mundus fuit, omni dignus honore.
Viuit adhuc Bruno, sibi traditur à patre vita.
Clericus ipse fuit, monachus fit, & hinc eremita.
Nunc iacet exangue corpus, tamen hoc veneratur.
Viuit adhuc Bruno, cuius flatus gratulatur.

Flatū, pro spiritu vel anima.

Titulus Sancti Petri Cassellensis Ecclesiæ:

Brunonis vermes carnem pascuntur inermes,
Pròh dolor immensi vas sensûs & bonitatis.
Non tamen est indè, quòd defleo: nam mihi constat
Illum sanctorum conciuem: sed quia cœtus
Ipsius mœret, priuatus patre benigno.
Rectæ Bruno viæ dux, & fons Philosophiæ
Non aliter docuit, viuere quàm studuit.

S. Mariæ Potileuiensis cœnobij:

Exijt è mundo vir, mundi spretor, ad illum,
Qui mundum fecit, quem sine fine videt.
Et licet hic, tanquàm tenebrosus, Bruno vocetur,
Est tamen & fama lucidus, & meritis.
Luce Dei fruitur, quia lucem respuit istam,
Et pro deserto cælica regna colit.
Vos igitur fratres pro læto nè doleatis:
Esse suos lætos lætus & ipse cupit.

Alludit ad nomē Brunonis, quod fuscum significat.

S. Mariæ Formosellensis:

Felix hic Bruno, cui consonat ore sub vno
Laus modulata pijs, comptaque tot studijs.

S. Petri Pictauiensis:

Sed qualis fuerit, si fortè rudis mihi quærit,
Soluat & euoluat chartam, rursusque reuoluat.

Hæc tantorum virorum, tot insignium collegiorum & personarum pręclara testimonia abundè, nî fallor, sufficiunt ad ostendendam beatissimi patris Brunonis excellentem doctrinam, morum honestatem, & vitę sanctimoniam, etiamsi nulla eius miracula extarent. Atquì verò multis etiam miraculis claruisse legitur, sed ea tamē, quod sine dolore commemorare non possum, non ea diligētia, qua par erat, annotata sunt: aut si annotata sunt, alterius instituti monachis, eius monasterium occupātibus, primò quidem negligentiùs custodita, deindè verò etiam perdita sunt. Sepultus est vir præstantissimus in monasterio suo S. Stephani post summum altare. Ad eius sepulcrum fons viuus prorumpit, qui Christi virtute & eius meritis multiuaria adfert permultis remedia sanitatis. Illuminantur illic cæci, surdi audiunt, manci & mutili redintegrantur, leprosi mundantur, dæmoniaci ocyùs repurgantur. Sed his omnibus miraculis illud admirabilius est, quòd, sicut totiès repetunt iam allata testimonia, gloriam & honorem omnem respuere, & in tanta vitę austeritate, integritate & perfectione perseuerare potuit.

Fons ad eius tumulum emanās, curat multos.

Non debet autem cuiquam scrupum mouere, si fons ille iam non cernatur ad beati viri sepulcrum. Fontes enim miraculosè ebullientes, non semper perpetui sunt: & interdùm propter hominum demerita, eiusmodi Dei beneficia subtrahuntur. Fiunt enim miracula diuinitùs, vt commendentur & declarentur merita sanctorum: quæ vbì satìs innotuisse videntur, cessant nonnunquàm miracula. Nec valdè mirandum est, si fons ille ablatus est, exulante ab eius monasterio sanctissima illa viuendi ratione, quam illic vir sanctissimus instituerat. Cùm enim obdormijsset in Domino, in Carthusianæ vitæ instituto perseuerauit illud monasterium sub quinque Prioribus, qui ei successerunt, vsque ad tempora venerabilis Guigonis Prioris Carthusiæ. Indè in Gallia crescente Ordine Carthusiensi, solum illud Calabriæ monasterium à beati patris Brunonis feruore & sanctitate tepescendo degenerauit. Et petebant quidem eius habitatores à Carthusia visitatores & reformatores, sed nimia locorum intercapedo non facilè id obtinebat. Itaque

ad

ad Cistertiense institutum illi se transtulêre, quod tum recèns ortum, & incomparabilis viri beati Bernardi Abbatis Clarauallensis insigni sanctitate, multoque labore mirificè propagatum, in magno feruore durabat. Ad illud autem tempus in Carthusianæ religionis professione permanserat illud monasterium annos sexaginta. Sed Cistertiensi quoque religione successu temporis ibi tepescente, tandèm monasterium sancti Brunonis factum est commendatitium vsque ad hæc sanctissimi Pontificis Leonis decimi tempora.

Carthusia Calabriæ amplectitur institutum Cistertiense.

Is Pontifex, cùm multorum relatione de eximia beati Brunonis sanctitate crebrò audijsset, omissa miraculorum inquisitione, indignum arbitratus est eum, quem præpotens Deus in hac vita tot auxisset donis & charismatibus, & nunc cælesti afficeret beatitudine, in terris non eximia laude & prædicatione efferri, nec debita piæ deuotionis officia persolui apud thronum diuinæ gloriæ quiescenti, cui dedisset Dominus cor ad præceptum & legem vitæ & disciplinæ. Itaq; non modò authoritate Apostolica clementer annuit, sed etiam voluit, vt in singulis monasterijs totius Ordinis Carthusiensis, & earum ecclesijs siue sacellis, festum sanctissimi Brunonis Confessoris annis singulis die sexta Octobris, quo decessit è vita, solenniter colatur, & congrua debitaque deuotione celebretur: ipsius etiam corpus atque memoria, dignam in Domino laudem habeat ac venerationem: conueniens etiam officium in honore ipsius agatur & decantetur, necnon quotidiè in diuino officio de eo commemoratio fiat. Domum præterea sancti Stephani, quam beatus Bruno in Calabria condiderat, & in qua sacrum eius corpus quiescit, idem Pōtifex à Cistertiensibus ad Carthusianos reuocauit, Anno salutis millesimo quingentesimo decimoquarto, vt deinceps illic Carthusiano more & instituto viuatur.

Leo X. quid statuerit de S. Brunone.

Cùm autem hæc res ageretur, Prior Carthusiæ Neapolitanæ, cui eius vrgendę & promouendæ negocium datum erat, exhibuit reuerendo patri domino Francisco, magnę Carthusiæ Priori, partem mandibulæ cum duobus dentibus sancti Brunonis, aitque Abbates sancti Stephani, vbi, vt dictum est, sacrum corpus beati Brunonis quiescit, tanta cura illius sacras reliquias semper asseruâsse, veriti nè Carthusiani eas repeterent, vt ossibus in diuersa occulta loca repositis, ijsdemque locis crebrò mutatis, nemo præter Abbatem & alium virum fide dignum, quicquam de illis comperti habuerit. Porrò anno Christi millesimo quingentesimo decimoquarto sacra illa ossa translata sunt, & ei translationi interfuit dominus Matthęus Prior Bononiensis Carthusiæ. Is sacrum illius caput, nè cum ossibus altari imponeretur, manibus tenebat, turbisque amantissimi patroni sanctis reliquijs se priuatum iri reformidantibus, ità satisfecit: Oportet, inquit, sacrum caput ab ossibus segregarum, auro, argento & lapidibus preciosis ornari. His verbis vulgo suspicionem omnem adimens, summi Pontificis speciali permissu partem quandam de capite detraxit, alijsque indè communicauit, prę sertim venerabili patri Gregorio Priori Friburgensi, qui per domos prouincię Rhenanæ, cuius erat Visitator, particulas distribuit anno 1515. Et quia sanctus Bruno patriam habuit Coloniam Agrippinam, idem dominus Matthęus eius capitis paruam portionem donauit domino Petro Leidensi, Carthusiæ Coloniensis Priori, cui munus illud fuit longè gratissimum, quique domum reuersus, anno 1516. donum preciosissimum in ecclesia Carthusię Coloniensis die 3. Augusti reuerenter deposuit.

Abbates S. Stephani quàm studiosè seruârint reliquias S. Brunonis.

Ipsum verò beatissimi Brunonis sacrum corpus transtulit Iohannes Abbas sancti Rufi anno, vt dictum, 1514. imposuitque ecclesiæ sancti Stephani summę aræ, ex candido marmore extructæ. Ab hoc monasterio ad passus mille quingentos abest specus valdè religiosa, inter mōtes angusto loco sita, nemoribus cincta, quę illius vallis extrema claudunt, prorsusque deuia & hominibus inaccessa sunt. Supra hanc specum conditum est haud grande sacellum cum altari, vbi titulus habetur sancti Brunonis Coloniensis magistri, eremi sanctę Marię de Turri Ordinis Carthusiensis institutoris primi, cuius etiam imago illic picta cernitur. In hac specu ille vir Dei ab eo tēpore, quo primùm illuc venit, vsque ad obitum incredibili spiritûs feruore permansit. Porrò in argumentum & commendationem sanctitatis eius, vsque in hodiernum diem locus ille, in quo post excessus contemplationum defessa membra nudæ humo allidebat, nunquàm herbam gignit ad mensuram corporis eius, cùm tamen circunquaquè herbascat. Hoc tam illustre miraculum omnes loci eius accolæ constantissimè asseuérant. Est prętereà illic ad lapidis iactum, ecclesia beatissimę Mariæ, à Comite Rogerio constructa pro seruo Dei magistro

Sacellū cū altari & titulo S. Brunonis.

Insigne miraculum.

giſtro Brunone,& magiſtro Launino Nortmanno,eius ſocio. Ad hæc loca populorum cateruæ,ſenes & pueri,viri ac fœminæ, nobiles & plebeij, principes & magnates,ob ſanctiſſimi Brunonis venerationem & piam erga illum animi deuotionem, atque etiam ob impetranda eius beneficia, perindè acsì degat in humanis, cum animis contemplantes,certatìm confluunt,reuerenter accedunt,venerantur & orant. Præcipuè verò ſpecum illam, in qua ferè ſolus ſemper Deo ſeruiebat, tanta reuerentia, fide & affectu frequentant, vt complures non nisì nudis pedibus à iam dicto monaſterio eò accedere conſpiciantur. Alij genibus reptando, ſacram illam ſpecum, terram & ſaxa ex animi pietate lingunt, & lachrymabundi circumeunt: atque de ipſa ſpecu quippiam abradunt, pro magnis reliquijs habituri, ſicque alacres ad ſua abſcedunt. Nec quiſquam ſanè verbis explicare queat, quanta animi deuotione & ſtudio virum ſanctiſſimum proſequantur Calabriæ Epiſcopi, Abbates, prælati, religioſi, itemque Principes, comites, barones,& plebs vniuerſa.

Deniquè non longè à ſupradicto monaſterio nemus ampliſſimum eſt, quod Folo vocant, à viro Dei non nisì inſtaurando monaſterio deputatum. Quòd ſi quis temerarius contra hanc eius voluntatem venire auſus ſit, quemadmodùm fama apud omnes Calabros longo vſu firmata teſtatur, diuinam vltionem non euadit, faciente & hoc & permulta alia, ad declarandam fideliſſimi ſerui ſui ſanctitatem, præpotente Deo, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

CANONIZATIO, VT VOCANT, S. BRVNONIS,
Carmine conſcripta.

Leo X.

PApa Leo,geſtis & maieſtate verendus,
Cardineis patribus celebri circundatus actu,
Certior eſt factus,quàm ſanctè vixerit olìm
Bruno,quod obſequium,dum vixit,præſtitit Vrbi:
Quodque per hunc cultu diuino Eccleſia creuit:
Huius & audiërat certò miracula quædam.
Propterea votis Patrum concordibus illum
Rettulit in diuos:feſtum conceſſit eidem
Octobris ſexta celebrari luce quotannìs:
(Illo nempe die moriens aſſcendit olympum)
Erigere huic ſtatuas,ac ædificare ſacella
Permittens:ſuper his confecta Diplomata confert.
Ordinis hæc noſtri mater Carthuſia ſeruat,
Inter Romani multa inſtrumenta Senatûs.

Inſtrumenta,dicit Priuilegia Ordinis Carthuſiani.

Supplex Carthuſianorum ad ſanctum Brunonem Precatio.

ADſpice nos oculis BRVNO patriarcha benignis,
Nocte dieque tibi feruentia vota ferentes.
In Paradiſiacas tua per veſtigia ſedes
Tendimus:in virtutis iter nos dirige, ſecli
Quos ex innumeris reuocâſti Bruno periclis.
Propoſiti ardorem fac nos ſeruare prioris,
Et circunfuſæ ſemper memor eſto coronæ,
Donèc ad æthereos tecùm peruenerit axes.

MAR-

MARTYRIVM SANCTORVM ET GLORIOSORVM CHRISTI MARTYRVM SERGII ET *Bacchi, Authore Simeone Metaphraste.*

CVM Maximianus tyrannus imperaret & vniuersus ferè orbis terræ iaceret in profundis tenebris ignorantiæ, lapidesque & ligna cogerentur homines adorare tanquàm deos,& maximè execranda (pròh dolor) gustare sacrificia, Sergius & Bacchus, ambo Romani genere, in Christum cõfessione & fide, non secùs àc lucidæ stellę, tunc refulgebant in regia. Non erant autem plebeij, nec obscuri: sed Sergius quidem erat primicerius scholæ Gentiliorum, secundicerius autem huius, Bacchus: qui multùm quidem poterant apud Imperatorem Maximianum, maiorem autem sibi parauerant fidutiam apud Regem & Deum immortalem, vt qui tabernaculum quidem & incolatum, & exilium,& si quid aliud est his vilius, hanc vitam existimarent. Cùm essent autem boni mercatores suę salutis, &, quę est in futuro, vitam compararent per præsentia, velutì quandam artem ad illam acquirendam, diuinas exercebant scripturas, & eas semper habebãt præ manibus. Quocircà hęc non potuit tolerare inuidia: & cùm quidã alij, tum alias quoquè virtutes, tum apud ipsum Imperatorem fidutiam, viris præclaris inuiderẽt, apud illum ipsum eorum fiduciæ authorem, nempe Imperatorem, eos accusant: quòd illius quidem contempserunt amicitiam, deorumque cultum quoquè neglexerũt: iam autem ad aliam declinârunt religionem, se Christianos & DEI seruos, vocantes. 7. Octobris. Patria SS. Sergij & Bacchi. Ab æmulis accusantur.

Maximianus autem, etiamsì sciret, quòd sæpè multi calumnię inuidiam causam habent, non veritatem, maximè autem cùm non ignoraret, quanta esset eorum in ipsum beneuolentia: quinetiam animo versaret suam sęuitiam & acerbitatem, (ea enim vel maximè alijs cõtendebat antecellere) & quòd si fortè deorum beneuolentiam, & illius amicitiam statuissent despicere, periculum quidem certè timuissent: existimaretque esse non probabilia, sed falsa, quę dicebantur: ea tamen admittenda non esse citra examinationem, vt consentaneum erat, considerabat. Quid ergò facit? Cùm splendidum & magnificum parâsset sacrificium: & quicunque erant clari & illustres, in templum conuenire, & sacrificij cum eo esse participes priùs iussisset, rem deincèps examinare constituit. Atque ipse quidem primus ingreditur: simul autem cum eo ingreditur etiam magna multitudo, & erat vniuersa in templo congregata. Et alij quidem diligenter peragebant sacrificium, & pręsentem obseruabant Maximianum: Sergius verò & Bacchus viri generosissimi, ne templi quidem portam ingressi, forìs stabant alicubì, ipsi Deo potiùs purum & verum peragentes sacrificium, & pro alijs rogantes: Domine, Domine, dicebant, Deus Rex singulorum, exaudi vocem nostræ orationis, & propitius esto hæreditati tuæ. Parce, Domine, & nè eos dederis ad gloriandum aduersario. Sed illumina Domine, illumina oculos cordium eorum, & eos deduc ad tuí agnitionem, qui nunc in tenebris ambulant ignorantię, & mutauerunt gloriam tuam, qui es solus Deus, & alienus ab interitu, in similitudinem bestiarum, quadrupedum, & serpẽtium, & à te defecerunt, & sacrificârunt eorum sculptilibus, & nomen sanctum tuum contemptui habuerunt. Conuerte eos, Domine, & cognoscant mirabilia tua, & vnigenitum tuum filium, & Saluatorem nostrũ, qui voluntaria Cruce & morte nostrã procurauit salutem. Porrò autem nos quoq; conserua alienos à repręhensione in via testimoniorum tuorum, & in custodia tuorum mandatorum. Atque quidem forìs stantes extra portas tẽpli, hęc precabantur, & sic Deum placabant. Maximiani crudelitas. Preces Sergij & Bacchi. Rom.1.

Maximianus intereà templum ingressus, cùm huc & illuc circunspexisset, solos verò illos, Sergium & Bacchum, nõ vidisset in templo adesse cum alijs, tũc id, quod fiebat, statuit apertè probare eam, quę in ipsos intẽdebatur, accusationẽ: protinusq; exarsit cõsueta illius sæuitia, feritas & ira; &, Quid cunctamini? dixit ijs, qui adstabãt: & frequen-

ter repetijt illud, Ducantur execrandi, cum iussu terribili. Ducuntur ergò Martyres cū ijsdem vestibus, tunicis, & zonis, vna lingua versantes illam dulcem precationem. Deindè Imperator principis extollens supercilium, superbeque & toruè eos intuens: Videmini, inquit, non in tempore mea esse abusi fiducia, & propter hanc, qua in vos vsi sumus, beneuolentiam nos magnæ damnâsse stultitiæ, & contra nostram insurrexisse potentiam, & impij quidem esse in deos ipsos, ingrati autem in nos & iniusti. Sed nisi sacrificaueritis, & deos, & nos simul placaueritis, ego meæ satis medebor querelæ: & vos statìm apertè scietis, summa benignitate & mansuetudine frui nolentes, qualem meam in vos iram nupèr mouistis. Hæc cùm viri illi præclari audijssent, & cognouissent se iam omninò manifestos euasisse Imperatori, & non oportere ampliùs celare pietatem, & occasionem prætrire, sed potiùs quàm possunt maximè publicare, & pro ipsa magnam afferre fiduciam & dicendi libertatem, libera anima & lingua Christum Deum verum sunt confessi: simulacra autem eorum deos, & humanarum manuum opera, spiritu carentia & surda, manifestè ostenderunt: Dij vestri, dicentes, argentum & aurum, opera manuum hominum: & subiungentes ea, quæ deinceps sequuntur: &, Nos, ô Imperator, hoc solùm tibi debemus, vt in hac terrena militia tibi grato animo inseruiamus, & quòd vtrique mandatum fuit munus, impleamus. Neque verò his surdis & inanimis dijs sacrificabimus, neque à nostro & vero DEO soio deficiemus, etiamsi supra modum effereris, etiamsi in nos nullam ostendas humanitatem: sed & ferro, & igni, & alijs tradideris supplicijs. Quid est enim pietate fortius, aut, quàm pro ipsa pati, beatius?

Maximianus in eos asperè intuetur.

Præclara eorum constantia.

His vehementiùs motus Maximianus, iubet eis quidem statìm auferri insignia magistratûs: muliebribus autem vestibus indutos, & collaribus ferreis simul in collo circūdatos, per mediam duci ciuitatem vsque ad ipsam regiam. Atque statìm quidem ducebantur sancti ad beatam illam, quæ verè est, viam, & quæ ducit ad ipsum Christum, non eam rem existimantes esse dedecus: sed tanquàm impietatem dedecore magìs afficerent, apertè gloriantes, & sibi placentes. Et ingrediebantur quidem pedes, labra antem versabantur in gratiarum actione, & cum Deo consuetudine & precatione. Dicebant enim: Etiamsi ambulauerimus in medio vmbræ mortis, nō timebimus mala: quoniā tu nobiscùm es, Domine. Propterea exultabit anima nostra in te: quoniam induisti nos vestimento salutaris, & tunica lætitiæ circundedisti nos. Sed exurge, Domine, in adiutorium nostrum: & redime nos propter nomen tuum. Nondùm finitæ erant preces, & producti fuerūt coram Imperatore, qui è templo redietat in regiam. Ille ergò cùm assentationem cum consueta contemperâsset sæuitia, & vellet simul lenire pudorem, quo affecti erant, vt videbatur, ex hac eis illata ignominia: Graue est, & valdè graue, ô vos, qui adestis, dicebat, maximos honores tam leuiter & inconsideratè prodere. Solent enim ea, quę immeritis feliciter succedunt, stultos non tam incitare ad beneuolētiam, quàm erigere ad temeritatem aduersùs benefactores. Isti enim, vt videtis, magnam apud nos gloriam consecuti, nostramque adepti amicitiam, & maximam fiduciam, & nobiscùm loquendi potestatem, adeò vt non solùm ipsi primas partes ferrent in familiaritate, sed alios quoquè nobis possent facere familiares, beatosque breui reddere, & suspiciendos, borum omnium obliti, postremò maximis quoquè dijs, & ipso Ioue contempto, qui omnium quidem opifex, omnium autem deorum & hominum pater esse dicitur, IESVM prætulerunt, qui dicitur fuisse filius mulieris, & fabri, & ad Crucem cum duobus maleficis fuit damnatus à Iudæis, & subijt mortem reuerà acerbissimam. Sed ego sum omninò causa omnium, qui, cùm vellem esse supra modum benignus, eos feci amicos & socios felicitatis.

Afficiuntur ignominia.

Psal. 22.

Christus crucifixus, gentibus stultitia.

Cùm hanc tam vehementem intendisset orationem, eos rursùs blandis verbis conans illicere, eosque benignè ac amicè intuens: Sed si ijdem, inquit, nunc quoquè estis Sergius & Bacchus, neque vestram mentem inuidus occæcauit dæmon, reuereamini magnam authoritatem, reuereamini puram & non falsam amicitiam, neque conspiciamini vos in deos tam impiè gerere, nouam & insolitam inducētes religionem, & in eorum cultu à nobis diffidentes, quos oportet etiam vsque ad ipsam mortem in amicitia nobiscùm conspirare. Nam ego quidem cùm grauioribus vti possem supplicijs, & tyrannicè vobis, ô amici, vim inferre: (adhuc enim consueta vtar appellatione) attamen, ô dij, reuereor amicitiam, & propterea retardo cruciatus, & vim lubens differo.

Tyrannus blanditur.

Hæc

Hæc cùm audijssent viri egregij, scitè, placitè & planè dixerunt: Quòd tuæ quidem nō simus obliti amicitiæ, nec fuerimus ingrati in tua beneficia & honores: sed te & amemus, si vllum alium, & dominum existimemus, & tu sis nobis omnia, signum est manifestum, quòd & fideliter hucusquè seruiuimus, & tecùm diligenter rempublicam sustinuimus, neque vlla in re, nec parua, nec magna, conspecti sumus ingrati, neque aliquid prodidimus, aut neglexímus eorum, quę oportet. Nos ergò nec ingrati animi criminis, aut contemptionis amicitiæ iure possumus accusari: neque quòd à te propter odium diffideamus, ô benignissime Imperator. Sed nos disiunxit ipse vanus error cultûs simulacrorum, & quòd tu in certum ac manifestum íncidas interitum, & nos quoquè cogas in idem deturbari periculum. Nam quandiù quidem agebatur de sola mundana militia, nos nihil prætermisimus eorum, quæ oportet. Tu ipse nobis feres testimonium, nos in nulla re, quæ esset expediēda, vllius socordiæ aut negligentiæ vnquàm fuisse damnatos, sed in ijs rebus nobis fuisse acrem zelum. Et rursùs quæcunque de more Christianorum peregimus, ijs D E V M quoquè pro viribus vobis reddidimus propitium. Quoniam autem ipsum quoquè bonorum caput, nempe pietatem, nobis cōtendis adimere, & D E O nos priuare, quod est damnum extremum, & quod pia non possit ferre anima, & propterea honores & laudes nobis reuocas in memoriam, quomodò te boni & honesti ignarum non iure dixerimus, quòd & ea, vt quodammodò præstantioris nobis facias optionem, inter se inuicèm omninò confers, pietatem, inquam, in D E V M, & humanam amicitiam & gloriam, quę ęquè àc aqua pręterfluit? Quomodò autē hac in re tecùm conueniemus, & non contrà, amicitiam & honorem, & siquid sit aliud maius, negabimus? Quomodò autem non tu magìs ingrati in D E V M animi criminis conuincèris, qui idipsum tibi, quòd & sis, & respires, præbuit? Qui cùm careat principio, verbo effecit, vt cælum & terra consisterent: & hominem proprijs manibus, est fabricatus, & honorauit eum immortalitate, & eorum, quæ sunt in terra, velutì quēdam regem constituit, id quod est omnium pulcherrimum, nempe Paradisum, ei attribuens.

Sancti modestè respondent.

Cæterùm nè nobis succenseas, ô Imperator, si oratio longiorem factura sit narrationem. Et Deus quidem fuit, vt dixi, tam munificus in beneficijs in hominem conferendis. Ille autem inuidia seductus, & voluptate (hei mihi) inescatus, miserè omninò ab ijs excidit: & qui priùs censebatur beatus, conspectus est miserabilis, & lachrymis dignus propter calamitatem. Qui itaque nos finxit & fabricatus est Deus, cùm benignis rursùs oculis vidisset opus suarum manuum, Deum esse nō mutans, quod quidem erat, factus est propter nos citra peccatum id, quod nos. Cumque Crucem & mortem sua sponte subijsset, & superiorem inimicum nostro genere prostrauit, & nobis ab illa acerba seruatis calamitate, benignè priorem reddidit libertatem: & vndè excidimus propter inobedientiam, illuc nos reduxit propter suam clementiam. Eum autem, qui propter te talia passus fuerat, idque cùm esset Deus, & te tantis rebus dignum censuerat, (communis est enim hominibus, sicut priùs interitus, ità nunc libertas) tu ipsum contemnens, & Crucem illius ridens, quomodò non es longè ingratissimus? Scias ergò nos non futuros tibi socios in hoc ingrati animi crimine: neque nostrum benefactorem & verum Deum esse negaturos. Quæ autem à te proferuntur, ô Imperator, siue sint bona, siue difficilia, & vel ipsam mortem inferentia, sunt æquè à nobis propter Christum despicienda, & à nobis non curanda.

Peccando factus est homo ex beato miser.

His adeò opportunè & iucundè dictis à martyribus, Maximianus quidem fuit ira motus, & volebat acerbè punire sanctos. Rursùs autem cunctabatur, & differebat aggredi, respiciens eorum splendorem, & non volens talium virorum facere iacturam. Verebatur enim, nè cruciati, cùm veritatem in medio multorum liberè essent elocuti, deindè permanerent omninò immobiles. Eos itaque statuit transmittere ad Antiochum Ducem Orientis, vt qui omnium, qui erant in eius potestate, esset crudelissimus, & vel solo nomine posset eos perterrere: & quòd propter maioris honoris desiderium, ille Maximianum obseruandi curam gerens, à nullis abstinebit machinis, quò eos oppugnet, & ad suam traducat sententiam. Prætereà vt & longum iter & ignominiosum tam intensam relaxaret cōstantiam, & eos sensìm à pietate dimoueret, & maximè quòd ipse quoq; Antiochus erat eis priùs subiectus, apud quem erant sistendi, & à quo iudicandi. Id enim maximè tangit animum eorū, qui sunt honesto loco nati, ꝙ qui priùs parebāt, eis posteà impe-

Antiochus Dux crudelissimus.

imperent,& eis vtantur,tanquàm subiectis,qui non multò antè fuerant eorum domini & benefactores. Consecutus nanque fuerat hunc Ducatûs magistratum Antiochus ipsius admirabilis Sergij intercessione.Sed reuerà nihil videtur tam facilè marcescere, atquè beneficium in animo ingrato plãtatum. Is enim non solùm apparuit minimè esse recordatus beneficij,vt procedens ostendet oratio: sed perindè àc ab illis summa affectus iniuria,eos tractauit, & eis grauia intulit supplicia.Atque mittebantur quidem ad eum sancti,vincti graui catena. Ad eum autem scripta erat etiam epistola ab Imperatore,quæ sic habebat: Deorum maxima prouidentia omnes quidem homines, maximè autem mei imperij satellites & stipatores, in illos esse pios, & ijs rursùs, quos illi dignos censuerunt imperio,vult obedire,& in eos esse grato animo. Proptereà hunc Sergium & Bacchum, qui in deos quidẽ apparuerũt impij, & se Christianorum adiunxisse religioni,conuicti sunt autem criminis ingrati in me animi, & iam nostro tribunali, & nostra examinatione iudicati sunt indigni,sub tutissima custodia & vinculis ad tuam trãsmisimus constantiam.Si ergò pœnitentia ducti,dijs sacrificauerint, soluantur ab eis impositis vinculis,& digni censeantur honore & beneuolentia. Reuocabuntur enim rursùs à nostra potentia,recipientque priores honores,aut etiam maiores,eruntque deincèps in loco & ordine eis conuenienti.Sin autem immobiliter priori hæreant sententiæ,legum subiecti sint austeritati,ipsaque essentia & vita ense priuentur cum alijs. Vale.

Literę Maximiani ad Antiochũ.

Cùm has literas & sanctos viros accepissent milites,viam sunt ingressi.Quidam autem ex famulis,& simili zelo in pietatem,& in dominos victi beneuolentia, eos quoq; sunt secuti,quasì non corpora solùm legi,sed etiam animas volentes Deo seruire. Qui etiam audièrunt sanctos inter se colloquẽtes,& dicentes,quòd nocte, qua egressi sunt è ciuitate Romanorum, diuina quædam appárens visio iussit eos confidere, & bono esse animo ad certamen,& alacriter ingredi bonum iter propter Christum. Quamobrèm etsì essent ferrea illa vincti catena,citra molestiam & cum voluptate psallebant : In via testimoniorum tuorum delectati sumus,Domine,tanquàm in omnibus diuitijs.In iustificationibus tuis meditati sumus,& legis tuæ non sumus oblíti. In mandatis tuis meditabimur,& exquiremus vias tuas.Viuemus,& custodiemus sermones tuos. Cùm ergò totum illud iter citra laborem confecissent, diuersantur in quadam ciuitate nomine Barbaleso,prope regiõem Limitaneorũ. Quo in loco cùm Dux versaretur Antiochus, ante eum sunt producti, læti quidem & vultu alacri, animi autem nobilitatem liberalibus ostendentes moribus. Eorum itaque, qui ipsos circunsistebant, oculi erant omnes in eos coniecti:& nec facilè desistebant, sed firmo & intento obtutu eos adspiciebant: erantque ipsi theatro iucundum quoddam spectaculum.

Visio Sergij & Bacchi.

Psal.118.

Cùm eos ergò vidisset Dux quomodò se haberent, & deindè etiam legisset literas Imperatoris,tacitus apud se admirabatur,& eos rursùs contemplabatur,magnum quid esse & nouum existimans,quòd ad tantam processissent animi magnitudinem,vt & supplicia,& minas,& gloriam, & ipsum etiam despicerent Imperatorem, immò mortem quoquè minimi facerent.Accersito autem Commentariẽsi: Accipe,inquit,hos vinctos, & in custodia quidem serua tutissima: nihil autem graue aut molestum sustinentes: eos enim reseruo examinationi.Atque ij quidem iussu Ducis in tuta inclusi custodia, cùm venisset vespera,seipsos dederunt orationi : Adspice ad nos, dicentes, Domine, è sancto tuo habitaculo : quoniam inimicus nos probris affecit,& populus insipiens irritauit nomen sanctum tuum:Et nè tradas hominibus feris immanioribus animas tibi confitentes: sed adspice ad testamentum tuum, & suscipe nos, Domine, & redime nos propter nomen tuum.Quoniam superbia eorum,qui te oderunt,in nos euasit vehemens ac potens. Peractis autem precibus,cùm ad somnum essent conuersi, eis appárens Angelus, Soli quidẽ forma similis,& ex ipsa quoq; veste lætũ splendorẽ emittens: Confidite,eis dixit,serui Christi,& nolite timere:sed state firmi & stabiles in Dñi nostri Iesu Christi cõfessione.Ipse enim est vobiscũ,defensor vester.Ille quidẽ hęc dixit.Illi aũt cùm è somno fuissent excitati,& inter se,& famulis,qui cum eis versabantur, Angelicam illam narrârunt visionem.Et cùm essent illorum animi rursùs repleti fiducia,læti psallebant singuli: Ad Dominum,cùm tribularer,clamaui:& exaudiuit me de monte sancto suo.Ego dormiui, & soporatus sum.Exurrexi,quoniam Dominus me suscipiet: non timebo à millibus populi,quì me in orbem inuadunt.Surge Domine,serua me.Quoniam tua est salus, & super populum tuum benedictio tua.

Ducũtur in custodiam.

Alia eorum visio.

Psal.119.
Psal.3.

Statìm

Statim ergò ſummo manè Dux quidem ſedebat in excelſo tribunali: ei autem aſſiſtebat vniuerſa quoquè caterua militaris. Cùm ergò accerſiuiſſet ſanctos è cuſtodia, iubet legi literas eis audientibus. Quod cùm factum eſſet: Oportebat quidem, inquit, vos, parentes iuſſui glorioſi Imperatoris, dijs ſacrificare, & non illius humanitatem ad iram prouocare. Quoniam autem neſcio quî factum ſit, vt & illum ad iram prouocaueritis, & à tanta gloria excideritis, & illas profundas amiſeritis diuitias: at nunc ſaltem nobis velitis obedire, vobis conſulentibus ea, quæ ſunt conducibilia. Sic enim priore longè maiorem gloriam, & maiores opes, & alia bona apud Imperatorem cõſequemini. Quid enim eſt graue, ſi quod non potuiſtis priùs intelligere, ſiue fortè fortuna, ſeu aliquo alio caſu, nunc cùm diligentiùs conſideraueritis, id, quod oportet, accuratè eligatis? Eſt enim multo leuius, peccare propter ignorãtiam eius, quod eſt bonum & conducibile, quàm vbi agnoueris, perſeuerare in deterioribus, & non tranſire ad id, quod eſt melius. Nam illud quidem peccatum ignorantiæ, hoc autem malæ mẽtis, & quæ ſunt mala, ſua ſponte eligentis. Nam ego quidem valdè accendor, & aliam veſtram reputans amicitiam, & recordans eius, quod à vobis accepi, beneficij, & maximè à te, domine mi Sergi, per quẽ hunc mihi paraui magiſtratum. Sed neſcio quid agam, cùm fortuna res ſic adminiſtrauerit, vt ego quidem hodiè ſedeam Iudex: vos autem, tanquàm rei, ſtetis ante meum tribunal, reddituri rationem veſtrę in deos ipſos inuictos impietatis, & piũ Imperatorem inobedientiæ.

Siſtuntur corã Antiocho.

Sic ergò & his allicientibus verbis Antiochus conueniebat ſanctos, & amicè quodãmodò eos alloquebatur conſulens, & bona, vt videbatur, eis ſuggerẽs, quo ſibi Imperatoris beneuolẽtiam compararet. Sciebat enim, quantus eſſet illius amor in eos, & quòd plurimi faceret tales viros non amittere: hoc cùm ex multis alijs coniectans: tum ex hoc, quòd eos nullo voluẽrit tormento ſubijcere: ſed per hanc ſolam ignominioſam ad illum miſſionem ſtuderet eos in contrariam traducere ſententiam, vtpotè quòd ad hæc excogitanda Maximianus eſſet vaferrimus & ingenioſiſſimus. Sed his quidem blandis & pellicientibus verbis priùs conabatur eos illicere Antiochus. Deindè conatus eſt etiam terrore eos à ſcopo traducere & conſtantia. Si enim meis, dicens, non parueritis adhortationibus, erit mihi omninò neceſsè facere, quæ ſunt imperata: & me, tanquàm inimicum, gerere in veſtram magnificentiam. Et poſt hæc multus fuit in enumerãdis nominibus tormentorũ, & minis intentandis. Sed ſancti martyres, neque blanditijs emolliti, neque minis deiecti: Ijs, dixerunt, qui Chriſtum ſolùm, ô Iudex, & quæ apud ipſum abſcõſa eſt, vitam lucrari ſtatuerint, nihil eſt curę ex ijs, quę fluũt & intereunt, non honor, non gloria, non potentia, non aliquid aliud eorum, quę aut demulcere poſſunt, aut moleſtia afficere. Nos enim & tuas minas, & blanditias ex ęquo contemnimus. Ceſſa ergò tu quoquè, ſicut ſerpens, nobis mala cõſulere. Videmus enim virus ſub tuis labris: & ideò conſilium tuum tãquàm graues auerſamur inſidias. Nè ergò fallaris, tempus fruſtrà cõſumens, & à vana ſpe pendens: neque enim puniens expugnabis, neq; minãs perſuadebis, vt viuentem quidem Deum relinquamus, dæmonibus autem ſurdis & nullo ſenſu præditis offeramus ſacrificium. Nobis enim & propter Chriſtum viuere, eſt bonum: & propter ipſum rurſùs mori, lucrum. Tu autem nihil tale potueris dicere de tuis ſimulacris. Verè enim ſunt argentum & aurum, opera manuum hominum, quę nihil poſſunt prodeſſe ijs, qui in ipſis ſuam collocârunt fiduciam. Similes ergò eis fiant ij, qui ipſa colunt, & omnes qui confidunt in eis.

Poſt blanditias adhibet terrores Antiochus.

Martyrum memorabile reſpõſum

Pſal. 113.

Cùm ergò Dux vidiſſet eos tam apertè locutos, tantaq; eſſe prędiros libertate & animi magnitudine: & intellexiſſet fieri nõ poſſe, vt verbis eis perſuaderet, proceſſit ad periculum per tormenta faciendum: & beatum quidem Sergium in tutiſſimam tradidit cuſtodiam, pro accepto beneficio eum ſic remunerans: Bacchũ autem à quatuor fortiter extenſum, boum neruis iuſſit cædi crudeliter. Sed licebat videre mentem longè natura fortiorem, & animi inſtitutũ vi quauis corporis excelſius. Nam ſanctiſſimi quidem illius corporis partes auulſæ flagellis, diſijciebantur in ipſum aërem, per terram autem ferebantur riui ſanguinis: & viſcera quidem nudabantur carnibus, ipſius naturę formationem aperientia ijs, qui aderant: anima autem, quæ ipſa quoquè athletam feſtinabat relinquere, ſuſtinebat tamen, etiam plura requirens ſupplicia, vt omninò munificentiora aſſequeretur brauia. Lætabantur Angeli, videntes admirabilem martyris conſtantiam. Cruciabantur dęmones, quòd parta de eis victoria, in conſpectu omnium quodam-

Immaniſſimi cruciatus S. Bacchi

modò

Eximia eius virtus. modò duceretur in triumphum. Lictores fessi, humi accumbebant. Martyrem autem videns, dixisses eum ità esse affectum, vt non tam flagris cæsus, quàm vernis floribus
Decedit. conspersus videretur. Tandem per voces cælestes vocatus est ad beatum locum quietis, anima deposita in manus opificis.

Martyricum autẽ illius corpus à bestijs quidem deuorandum exposuit ille Iudex iniquus. Ignorabat autem, qualem curam gerat eorum, qui ipsum diligunt, illius Deus, qui etiam ferarum naturam scit traducere ad mansuetudinem, & per illas adhuc maio-
Nota de feris. ra facere miracula. Feræ enim reueritæ certamina, quæ pro pietate ab eo erant suscepta, non solùm nullum ex eius membris omninò tangere sustinuerunt: sed etiam, dum ad sepulcrum ferretur à Christianis, eum sequebantur fungẽtes munere satellitum, & Dei hostes apertè arguẽres amentiæ. Sic ergò inclytus Bacchus ea, quæ cupiebat, assecutus, ad cælestia transijt habitacula.

Appáret S. Sergio. Sergius autem socius eius relictus, & molestia distrahebatur propter separationem, & rursùs lætitia propter expectationem. Sed non despexit eum ægrè ferentem separationem dulcis eius amicus & familiaris: sed læto vultu diuinus Bacchus, & consueto habitu militari noctù ei appárens, cùm amicum conuenisset, & eum impleuisset audacia, & eius discussit tristitiam, animique ægritudinem, & firmiorem fortioremque reddidit ad supplicia. Die autem sequenti Dux rursùs sedens in tribunali, cùm beatum curâsset produci Sergium, leoninam pellem exuens versipellis, induit pellem vulpis. Et cùm in eũ
Fallacia Antiochi. quandam finxisset beneuolentiam, ad fidem faciendam aliquid accommodatum ostendens, quòd scilicet illum magistratum ex eo nactus esset, eum blanditijs euocabat ad sacrificandum, perfectam & absolutam à Christo separationem, ei volẽs reddere pro beneficio, stultus, sic quoquè sensìm eum alloquens: Pudet me veteris illius felicitatis, & beneficiorum, quæ in me contulisti, amicissime Sergi, nec te quidẽ ampliùs fero intueri sic reum stantem pro nostro tribunali, qui sum minimus, si cum tuo cõferar splendore, tuæque amicitiæ & potentiæ opera sum præsentem assecutus magistratum. Ille quidẽ hæc callidè dicebat, hoc solùm machinans, vt eum omninò blandis verbis illiceret, & fraudulenter ad eandem deduceret religionem. Ille autem: Sed si me, inquit, velis nunc quoquè in maximis bonis accipere benefactorem, prompto & alacri animo tibi hac in re inseruiam. Nam cùm te liberauero ab hac profunda deceptione, adducam ad lucem veritatis, & Regi immortali reddam familiarem.

Sergij constantia. Non lubẽter audijt ea, quæ dicebãtur, homo qui assuefactus erat interitui: sed statìm Sergiũ grauiùs & seueriùs adspiciens: Nè deos, inquit, blasphemes immortales. Martyr aũt acriùs vtẽs dicẽdi libertate, totũ faciebat contrariũ: & illius deos afficiebat probris ac cõtumelijs, & eos solùm noĩa vocabat re carẽtia: eos verò, qui illos adorabant & colebant, ostendebat multò minore sensu esse præditos, quàm surdos illos deos. Dux autẽ postquàm vidit Sergium & blanditijs, & minis esse superiorem, & nihil remittentem de loquendi libertate, illam statìm emẽtitam exuẽs amicitiam & personam, apertè ostendit id, quod erat: &, Magna mea, inquit, mansuetudo, & hęc in te importuna benignitas, ad arrogantiam te extulerunt, & sic in nosipsos, & deos magnos prouocârunt. Sed dedisces (sat scio) superbiam, & obliuisceris tuæ arrogantiæ, & cognosces teipsum non esse rerum cõmunium ampliùs intercessorem, neque posse plurimùm apud Imperatorem, sed esse damnatum & vinctum, & si quod aliud malum sequitur eos, qui ità sentiunt. Et statìm à pręsidio Surorũ Dux proficiscens in ciuitatẽ Rosaphorum, efficit vt calceetur
Vide crudele supplicium. athleta crepidis, ferreis clauis confixis: & conscendens vehiculũ, coëgit sanctum ità pedibus affectũ, ante ipsum currere ad septuaginta stadia vsq; ad Tetrapyrgiam. Atq; quicunque quidem videbant sanguinem è pedibus defluentem, eis planè admirari veniebat in mentem, & athletæ stupere tolerantiam. Martyri autem spes eorum, quæ expectabantur, erant guttæ consolationis, quæ cadebant è cælo, & leuabant dolorum grauitatem.
Psal. 39. Et citra molestiam pergebat iter ingredi, & hæc psallebat cum lætitia: Expectans expectaui Dominũ, & intendit mihi. Et exaudiuit deprecationẽ meam: & eduxit me de lacu afflictionis, & è luto fęcis. Et statuit in latitudine pedes meos, & direxit gressus meos.

Postquàm autem iam peruenissent Tetrapyrgiam, ipsum quidem excepit custodia, Duce ità iubente: illum autem vrgentes curæ Reipublicæ tenuerunt occupatum. Cùm autem iam esset vesper, martyr relictus solus in custodia, psallebat: Qui comedebant pa-
Psal. 40. nes meos, magnificârunt super me supplantationem. Et funibus extenderunt laqueum pe-

pedibus meis, & cogitauerunt supplantare gressus meos. Sed tu, Domine, præueni, & supplanta eos: & libera ab impijs animam meam: & de manu canis vnicam meam. Quarè nec consolationis expertem eius animam rursùs despexit is, qui è superis ei nectebat coronas, sed & multam se eius curam gerere ostendit, & Angelum ei misit media nocte: qui, cùm priùs illius animam iucundè recreâsset, & deindè etiam corpus curâsset, & pedes, qui malè se habebant, sanâsset, & tanquàm cum quodam amico & conciue suo amicissimè esset locutus, & eum amplexus, longè alacriorem reddidit ad certamen. Angelus ei apparet.

Manè ergò sedens Dux in tribunali, iubet quibusdam ex ijs, qui adstabant, vt sanctum tollentes è custodia, (neque enim putabat fieri posse prę plagis, vt vteretur pedibus) ad suum deferant tribunal. Cùm illi autem accessissent in custodiam, statim fuit martyr, vt aquila, renouatus, non ablata senectute, sed omnibus vulneribus. Neque enim opùs habuit manu, quę eum sustineret, aut ei omninò opem ferret ad ingrediendum: sed & leuiter ingrediebatur, & pulchrè mouebatur, & erat reuerà testis fide dignus inuictę & omnipotentis Christi virtutis. Cùm enim sic affectum Dux adspexisset eminùs, apud se mirabatur tacitus. Cùm autem iam propè esset, eam rem vocabat magiam: & deos iurabat, & eos vocabat in testimonium eorum, quæ dicebat. Quid est enim aliud, aiebat, quod & apud Imperatorem ei priùs tantam præbuit fiduciam, & nunc statim sopijt & obtudit acres dolores vulnerum, nisi aperta magia, & verba, quę vtplurimùm curiosè & sophisticè incantantur? Exhinc iam de Sergio spem abijciebat: & cùm eum curâsset quamproximè sistendum, si fortè familiaritate eum sic alliceret, placidè eum alloquens, & ad priorem reuertens assentationem: Rem quandam, aiebat, arbitror diuinam & incredibilem, quòd in multis delicijs, & diuitijs, & honestis moribus educatus, tam fortiter tuleris hoc tam graue tormentum. Sed eius sermonem statim interrumpens martyr: Nō sunt mihi, Inquit, ô Iudex, tormentum præsentia, sed sacra propter Christum pompa, & festum celebre, me ad ipsum cęlum iucundissimè transmittens. Dux itaque adhuc magis desperans, sanctum trāsmittit in custodiam. Ipse autem interim operam dabat mensarum lautitiæ, & lętitię, vt qui non solùm iræ & crudelitatis, sed etiam voluptatis vellet esse seruus. Rursùs blāditur dux, vt fallat.

Cùm autem viam rursùs esset ingressurus, & ad Rosaphorum contenderet prę̨sidiū, ad quod tendens, à Suris profectus fuerat, athletam rursùs prioribus calceatum crepidis, à Tetrapyrgia duxit vsque ad Rosapha. Cùm autem eum eadem rursùs luctantem necessitate vidisset martyrem, eâdem, aut etiam maiorem ostendere fortitudinem, & viam, quæ est à Suris vsque ad Rosapha, cum ferreis illis crepidis citra laborem confecisse, omninò desperans fore vt mutaretur, iubet beati martyris caput amputari gladio. Ducitur itaq; martyr à militibus ad locum consummationis. Magna autem multitudo virorum & mulierum & omnis ætatis consequebatur, vt eum viderent & decertantem, & vincentem, & coronatum. Quin etiam ipsæ quoquè feræ, veluti captæ quodam amore athletę, relictis proprijs cauernis, eum placidè & māsuetè deducebant, illius quidem beatum iter quodammodò probantes, & commendantes, impios autem re ipsa arguentes, quòd quem feræ sunt reueritę, ipsi planè cæci interficiunt. Ille autem cùm ab ijs, qui eum ducebant, militibus breue aliquod tempus petijsset ad orationem, & ab illis impetrâsset, ad suum statim Dominum totā animam extollit cum oculis. Deindè cùm ei reuocâsset in memoriam suam cōmiserationem, ad eorum quoq;, qui illū occidebāt, vocabat misericordiam, dicens: Qui sola bonitate omnia es fabricatus, qui genus humanum ad tuam imaginem effinxisti, & præfecisti omnibus: Qui etiam, cùm tuum transgressi essent præceptum, & te Dominum contempsissent, & in benefactorem ingrati apparuissent, eos nō repulisti, immò propter nos homo factus es, & serui formam accepisti, & omnia volūtariè sustinuisti, & nec mortem quidem postremò recusâsti, ipse quoquè nunc ignosce ijs, qui in nos peccauerunt: & hac crassa nube impietatis discussa, & à tyrannide inimici liberatis miseris, illucesce eis diuina luce tuæ gratiæ, & reuoca eos errantes magno tuo & admirabili nomine & veritate. Porrò autem nos quoquè, qui pro te, ô Domine, mactamur, ipsasque animas & corpora nostra spontè sacrificamus, suscipe tanquàm acceptas hostias & gratum sacrificium, & ad aram tuam, quæ est supra cælos, introduc lætantes. Hæc orauit: & eum statim vox illinc vocauit. Quam cùm ille libenter & cum voluptate audijsset, collum protinùs alacriter porrigens, truncatur martyrico capite, septimo mensis Octobris: & currit ad vocantem Dominum, à quo coronas, Rursùs martyr induit clauatis crepidis. Orat pro percussoribus suis. Truncatur capite.

casque magnificeas & preclaras suscipit. Ex ijs autem nõnulli, qui ad spectandam venerant consummationem, cùm preciosum illud corpus pijs & optatibus sustulissent manibus, & peregissent ea, quæ de more fiunt in sepultura, preclarè & magnificè deposuerunt apud ipsum locum martyrij.

Cùm autem multum intercessisset temporis, quidam ex ijs, qui erant pietate feruentiores, venientes à presidio Surorum, aggressi sunt surripere reliquias martyris. Ille autem, seu non volens damno afficere ciuitatem, seu non sustinens communem thesaurũ esse alicuius proprium, magnam flammam effecit furti indicem: & ignis illic accensus, dolum manifestè publicans, damnum repentè ostendit. Qui igitur erant in ciuitate Rosaphorum, opinati aduentum hostium eo significari, armati omnes statim aduenriunt ad sepulcrum martyris. Qui cùm resciuissent id, quod erat, & nè auferrent prohibuerunt, & non passi sunt Surenos ampliùs manere in eo loco. Illi autem cùm uollent frustrà & inutiliter aduenisse, paruum quoddam templum in sepulcro extruxerunt: & sic cum gaudio redierunt, dando magis, quàm accipiendo, suo in sanctum desiderio satisfacientes. Paulatim autem crescente pietate in Saluatorem & Dominum nostrum Iesum Christum, Episcopi numero quindecim, ingressi ciuitatem Rosaphorum, insigne templum sanctis extruũt: & cùm id consecrassent, in eo deposuerunt diuinas martyrum reliquias: Ad gloriam Dei, & Domini nostri Iesu Christi: Quem decet honor, potẽtia, maiestas, & magnificentia, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Insigne tẽplũ extruit sanctis martyribus.

EX HISTORIA ECCLESIASTICA EVAGRII SCHOLASTICI, LIB. 4. CAP. 27. DE S. SERGIO MARTYRE insigne miraculum. *Versio est Iohannis Christophorsoni Angliæ Episcopi.*

Chosroës obsidet Sergiopolim.

ALiam præterea rem, alio tempore à Chosroë Sergiopoli gestam, hoc loco commemorabimus: quippe quæ & explicari oratione, & sempiternæ memoriæ reuerà cõmendari debeat. Hanc vrbem quoq; Chosroës inuadere, eamq; obsidione expugnare parat. Ac simul vt mœnia aggreditur, fit vtrinq; sermo & colloquiũ de seruãda ciuitate: cõuenitq; inter eos, vt sacris thesauris ac mõnimẽtis, inter q̃ Crux à Iustiniano & Theodora missa fuit, vrbs redimeretur. Vbi ista fuêre ad Chosroëm apportata, pcontatur à sacerdote è Persis, qui cũ eo ad eã rẽ missi erãt, ecquæ alia superessent. Cui quidã eorũ, qui verũ dicere minimè cõsueuerãt, respõdet, alia etiã adhuc mouimẽta restare, à paucis quibusdam ciuibus occultata. Relinquebatur autem ab his, qui thesauros & monimenta attulerunt, auri argentive prorsùs nihil, sed alterius cuiusdam materiæ multo præstabilioris, quæ Deo omninò dicata fuit: sanctissimas dico reliquias Sergij inuicti Christi martyris, quę in capsa erant oblonga, argentoque obducta, repositę. Itaque postquàm Chosroës his verbis persuasus, totum exercitum ad vrbem excidendam dimiserat, derepentè in ipsis mœnibus magna hominum multitudo clypeis munita, visa est ciuitatem propugnare. Quam, qui erant missi à Chosroë, conspicati, reuerterunt, ac tum multitudinem, tum armaturam admirati, ad Chosroëm rem referunt. Vbi autem rursùs certior factus est, paucos admodùm in vrbe remanere, eosque vel ætate exacta esse, vel tenera & immatura, (quippe omnes, qui firma fuêre ætate & robusta, è medio sublati erant) pro certo nouit illud miraculum, à sancto martyre editum: & proptereà metu perculsus, admiratusque Christianorum fidem, domum reuertitur: quem ferunt, sub extremũ ætatis tempus diuino regenerationis lauacro tinctum fuisse.

Vide vt antiquitas reuerenter seruãrit sacras reliquias.

Miraculo territus Chosroës soluit obsidionem.

ITEM EX EADEM HISTORIA, LIB. 6. CAP. 20.

Nota de hac Cruce.

CHosroës autem, iam ad suum regnũ restitutus, mittit ad Gregorium Crucem, multo auro & lapidibus preciosis exquisitè elaboratam, qua honorem Sergij martyris inclyti illustrari voluit. Hanc Crucem primùm Theodora coniunx Iustiniani ei dedicauerat, deindè Chosroës senior cum alijs monimentis indè abri-

abripuerat. Mittit quoq; aliam Crucem auream, in qua literis Græcis ista curauit inscribenda: Hanc Crucem ego Chosroës, rex regum, filius Hormisdæ, misi. Cùm enim diabolico conatu & veteratorio infelicissimi * Baramis, & suorum Caballariorum in Romaniam confugere eramus compulsi, & propter aduentum scelerati Zadespram cum exercitu ad Nisibim, quò Caballarios, qui à partibus Nisibensium stabant, subduceret: Caballarios cum duce ad Charchas vsque, qui Zadespram resisterent, eiusque vires frangerent, miseramus, ope & præsidio communiti sancti Sergij, martyris honoratissimi & inprimis memorabilis, quoniam acceperamus eum res abs se postulatas solere largiri: primo anno regni nostri, septimo Idus Ianuarij, postulauimus opem ab eo, votumque fecimus, si Caballarij nostri Zadespram vel interficerent, vel captiuũ secùm ducerent, nos auream Crucem lapillis distinctam, ad eius templum missuros, qua venerandum eius nomen illustraretur: atque ad quintum Idus Februarij, caput Zadespram ad nos perlatum fuit. Itaque postulationis nostræ facti compotes, quò res gesta nemini dubia esset, ad venerandum sancti Sergij nomen illustrandum, hanc Crucem à nobis fabricatam, ad templum eius misimus vnà cum Cruce, quam Iustinianus Imperator Romanus ad idem templum misit, quamque Chosroës rex regum, filius Cabadi proaui nostri, temporibus, quibus Romani & Persæ grauissimè inter se dissiderent, huc aduexit, quam deniquè nos in nostris thesauris inuénimus, & ad ædem sancti & venerabilis Sergij mittendam curauimus.

* Varamis

Votũ Chosrois regis Persarum.

Exauditur Chosroës.

Has Cruces Gregorius cùm de sententia Mauricij Imperatoris accepisset, cum magna pompa ad sacrum martyris templum defert, inque eo reponit. Haud ità multò pòst, alia dona ad sanctum illud templum misit Chosroës, inter quæ erat discus, ex auro confectus, in quo inscribẽda curauit hæc verba: Ego Chosroës rex regum, filius Hormisdę, hęc in hoc disco inscribenda curaui, non vt spectentur ab hominibus, neque vt amplitudo tui venerandi nominis ex meis verbis cognoscatur: sed partìm propter rerum in eo inscriptarum veritatem, partim propter multa beneficia & liberalia, quæ abs te accepi. Nam mecùm feliciter actum puto, quòd nomen meum in tuis sacris vasis extet. Cùm fortè Berámæis essem, petebam abs te, sancte Sergi, vt mihi subsidio venires, & Sira coniunx conciperet. Ac cùm Sira Christiana esset, & ego gentilis, & lex nostra non permitteret nobis potestatem, mulierem Christianam in vxorem ducendi: tamen ob meum singularem erga te amorẽ, legem in hac muliere neglexi, & eam de die in diem inter cęteras vxores ingenuè diligere non destiti, neque desisto. Quamobtèm visum erat tuam bonitatem, sancte Sergi, deprecari, vt grauida fieret. Quinetiam votum tibi nuncupaui, sumque pollicitus, si Sira conciperet, me Crucẽ, quam illa gestat, ad sanctissimum templum tuum missurum. Quapropter ipse equidem & Sira hoc apud animos nostros proponebamus, vt hanc Crucem in memoriam nominis tui, sancte Sergi, ipsi teneremus, & visum erat pro illa precium eius, quod quatuor millia & quadringentos stareres miliaresios non excederet, mittere, & sic idem augere, vt eius summa quinque millia staterum cõplecteretur. Atq; ex eo tempore, quo istam postulationem animis nostris concipere, hæcque cogitare cœperamus, ad tempus, quo Rhoson Chosron venimus, non ampliùs decem dies præterierant: ad quod quidem tempus tu sancte Sergi, nõ quòd ipse dignus essem, sed propter tuam ipsius bonitatem mihi noctù secundùm quietem visus es, & iam tertiò dixisti Siram conceptutam. Atque ego in eadem visione tertiò apertè tibi, quæ erant consentanea, respondi. Ac quoniam tu rerum abs te postulatarum largitor es, ex eo die Sira morbum, quo mulieres laborare solent, non sensit. Ego autem etsì hac de re animo hęsitabam, vtrùm verbis tuis fidem haberem, an non, cùm sis postulationum largitor: posteà tamen ex eo, quòd morbus muliebris Siram non attigit, tum vim exploratam habui visionis, tum tuorum verborum veritatem.

Mittit chosroes alia dona ad S. Sergij ædem.

Chosroës inuocat S. Sergium.

Nota quòd hic dicit, reginã Persarũ gestãsse Crucem.

S. Sergius apparet Chosroi.

Menstrua dicit.

Quocireà Crucem hanc ilicò, & eius precium vnà ad tuam sanctissimam ædem misi, dedique mãdatum, vt ex eius precio discus vnus & vnus calix fierent, qui diuinis mysterijs celebrandis inseruirent: quinetiam vt Crux fieret, & thuribulũ fabricaretur, vtrunq; aureum, in vsum sacræ mensæ, & Hunnicum vtrinquè apertum conficeretur auro collustrarum. Quod autem de summa precij restaret, ad necessarios vsus tuę sacræ ædis reseruaretur, vt mihi & Siræ tu sancte Sergi, cùm in alijs rebus opitulareris, tũ maximè in hac peritione subsidio venires: & quod per tuam intercessionem nobis euenerit, idemipsum per tuam clementiam & bonitatem mihi & Siræ ex sententia penitùs succedat.

Ex Hiſtoria Eccleſiaſtica Nicephori Calliſti, Lib.15. cap.23.

Acta ſunt hæc ſub Leone Imperatore, qui ſucceſſit Martiano.

ARchiſynagogus quidam inter Iudæos, cum pueris duobus in tumultu concitato, perindè atquè is, author eius fuiſſet, correptus, crudeliter à viro conſulari excruciatus eſt, multis hominibus pręſentibus. Is autem inter tormenta varia illud tantùm vociferatus eſt: O DEVS ſancti Sergij, adiuua me. Sancte Sergi, tu nôſti. Iudices porrò fingere & aſſimulare hæc Hebræum putantes, ad ignem, vt viuus combureretur, qui verba ea protuliſſet, condemnârunt. Et ecce in media flamma equites duo, candidis induti ſtolis, apparentes, horis multis illum ab igne intactum conſeruârunt, & multitudo in flammam inſiliens, hominem indè rapuit. Qui deindè baptizatus, Sergius nominatus eſt: atque ille non minùs mente quoquè illuminatus, ſubſtantia ſua, quam multam habuit, vendita, in pyræ eius loco ampliſſimum Sergio martyri templum extruxit: vbì capite raſo, reliquam iuxta Dei beneplacitum exegit vitam. Idem duo eius fecêre pueri, nominibus ſuis in Sergij & Bacchi nomen mutatis.

Illuſtre miraculum.

VITA S. OSITHAE VIRGINIS ET MARTYRIS, CVIVS AVTHOR NOMEN NON HABET IN *MS. codice, ſed eſt tamen fide digna: putoq́ eſſe eius epitomen, quam ſcripſit Albericus Veerus Regularis.*

Octobris 7.

S. Oſithę parentes.

Moduenna Abbatiſſa.

BEata Oſitha virgo & martyr, ex nobiliſſimis Anglorum natalibus originem duxit. Erat enim filia Fritheuualdi regis & Vuilteburgæ filiæ regis Pendę Merciorum. Traditur autem virgo Oſitha bonis informanda moribus ſanctæ Moduuennæ Abbatiſſæ, quę iuxta ſyluam, quæ Arderna dicitur, duo conſtruxerat monaſteria: vnũ in loco, qui Polleſuuorch dicitur: aliud in manſione, quę Streueshal nũcupatur. Horum alterum ſibi elegit orationibus intenta, reliquum conceſſit beatæ Edithæ, ſorori regis Alfridi, ob ſanctitatis meritũ ſibi familiariter dilectę, quę in congregatione ſanctarum virginum mater & cuſtos effecta eſt. Huic aliquandiù adhęſit adoleſcẽtula Dei ancilla Oſitha, à ſancta Moduuenna Abbatiſſa ei commẽdata. Cùm itaque hyberno tempore contingeret, beatam Editham cuiuſdam codicis inſpectioni vacare, conſtituit ſanctę Moduuennæ communicare ea, quę legenti vtilia in eo aduerterat. Itaq; accita ad ſe Oſitha, Vade, inquit, & defer volumen iſtud ad dominam & matrem noſtram Moduuennam, in eo fortaſsìs nonnihil ſanctę contemplationis & ędificationis reperturã. Ea accepto libro, cùm ad quendam pontem ligneum perueniſſet, vi ventorum in pontis faſtigio impulſa, deorsùm in flumen pręceps corruit, atque eius impetu rapta, in momento abſorpta eſt.

Editha Abbatiſſa.

Oſitha à flumine abſorbetur.

Elapſis autem tribus diebus, Angelus Domini Moduuennæ in cella orãti apparens, dixit: Vade cum feſtinatione ad fluuium, aliquid ibì neceſſarium perpetratura. Ea vbì peruenit ad fluuium, inuenit ibì Editham virginem, puellam Oſitham quęritantem: eamq; velut paueſcentem animaduertens, Quid eſt, inquit, ſoror? Recténe ſunt omnia? Illa reſpondit: Iam tres dies ſunt, domina, quòd tranſmiſi Oſitham ad te, venioq; perquirere, quid cauſæ ſit, quòd ad me non reuertitur. Eſt'ne apud te? Moduuenna ait: Reuerà non vidi eam, nec venit ad me. Interrogati autem paſtores, num puellam vidiſſent, ità reſponderunt: Nudiuſtertiùs puellam pontem aſcendere vidimus, ſed quò vel abierit, vel peruenerit, nos curam pecorum agentes, & ad alia intenti, penitùs ignoramus. His auditis, ſancta Moduuenna ait ad Editham: Deprecemur, ſoror chariſſima, Dominum, vt meritis omnium ſanctorum ſuorum reſtituat nobis hac hora puellam perditam, vt videamus & cognoſcamus eius admirandam potentiam, & collaudemus perpetuò eius miſericordiam. Cùm igitur in terram ſeſe inclinâſſent, & diù cum lachrymis orâſſent, Moduuenna ab oratione ſurgẽs, clara voce tertiò exclamauit: Oſitha, Oſitha, Oſitha in

tha,in nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis veni foràs,& de hoc flumine,in quo submersa es,per virtutem potentiæ eius sana & incolumis emergas,vitę restituta. Necdùm plenè verba finierat virgô sancta,& eccè puella è fluuio cum codice illæso prodit, terq; expedita voce respōdet: Eccè ego, eccè ego, eccè ego,domina mea.Eam S.Moduuenna cum magna exultatione suscipiēns,& gratias immensas Deo agens,Edithæ restituit, & cum codice eius ad cellam remeauit.Locus aūt ille ab euentu nomen sortitus,ab incolis Nunpole appellatur: quanquàm illa,monialis tunc non fuit, tametsì nigro pallio amicta fuisse creditur. Vide mirabilem vim precum sanctarum virginum.

Post decessum autem sanctæ Moduuennæ,beata Ositha ad parentes reducta, virtute & moribus quotidiè proficiebat:cumque ad nubiles peruenisset annos,rex orientalium Saxonum Sigerus, parentes puellæ solicitans, virginem sibi petijt in coniugem dari.Vt autem parentes eam ad cōsentiendum hortati sunt, illa blanditias eorum respuens,animo & actione virginitatis sibi puritatē magis cordi esse declarauit.At tamē quanuìs renitēs & inuita, nuptijs regali apparatu instructis,regi illi tradita est.Sed affectum & desideria sua cęlesti sponso cōmendans,preces Deo & deuotè & instāter obtulit, vt ipsam à viri contactu immaculatam conseruaret.Interìm multis diebus laudabili quadam fallacia & multarum occasionum opportuno prętextu regis desiderium repressit: sed ille eo ardentiùs, quo minùs erat voti eius conscius,in secretius cubiculum eam iussit introduci,vt diù optatis eius frueretur amplexibus. Eccè autem nutu diuino adest nuncius,regi iucundos rumores afferens,ceruum habitu & forma corporis spectabilem,præ foribus regiæ domûs discurrere.Ità rex intactam deserēs reginam,adiunctis sibi venatoribus,ad persequendum ceruum perniciter aduolat.Ositha verò tanquàm è naufragio erepta,liberatori suo Christo gratias agit,mittitque celeriter literas Orientalium Anglorum Episcopis,Eccę & Beduuino,viris religiosis,ijs mentis suæ desiderium exponēs. At illi festino gressu ad eam venientes, religionis habitum ei tradunt, & velo imposito, monialem consecrant. Inuita coniungitur Sigero regi Ositha. Monasticū habitū induit.

Rediens verò rex post aliquot dies à venatione, ad visitandam reginam alacriter properat : cernensque eam habitu sancto indutam, & voto diuino obligatam, mœrore afficitur. Sed tamen nolens amorem in odium commutare, illam proposito suo insistere sustinet, licèt inuitus : constructisque ędificijs religioni accommodatis, villam Chichensem ei dat possidendam. Tum illa sacras sibi virgines adiungens, vitę austerioris propositum aggreditur, morum disciplina, silentij vigore & censura continentiæ singulas informat, & tum verbo,tum exemplo ad amorem cælestium & mundi contemptum indesinenter accendit.Cumque in Dei famulatu aliquandiù desudâsset, humani generis inimicus,& virtutum exterminator diabolus,beatæ eius conuersationi inuidit,& quàm de die in diem proficere conspexit, à via sanctitatis auertere studuit. Itaque satellites suos ad sanctæ virginis euersionem misit,è Danorum finibus filios perditionis,Christianæ fidei & pietatis expertes,ad depopulandum orientalium Anglorum plagam excitās. Eius barbarę gentis consuetudo fuit,piraticam exercere,Christianorū cædibus delectari,rapinis inhiare,ocium inane ducere,quotiès à sceleribus & impijs facinoribus manus continerent. Rex id permittit,& monasteriū ei condit. Danorum feritas.

Anno igitur Domini sexcentesimo quinquagesimotertio,mense Octobri, gentiliū caterua è Danorum partibus nauibus aduecta,apud Orientales Saxones ad villam Chichensem appulit:atq; ibì è nauibus egressi,rapinis & incendijs in Christianos sęuiērunt. Ille verò,qui inter scelestos illos primas obtinebat,conditione beatæ Osithæ & religione comperta,precibus & muneribus eam cœpit ad idololatriam prouocare, subijciens etiam minas verborum & vulnerum, nisì deorum, quos colebat, venerationi consentiret.At virgo sancta & blanditias contemnens,& minarum asperitatē nihil reformidans, supplicia impendentia paruipendit.Quamobrèm princeps ille neque eius constantiam, neque deorum suorum iniuriam ferre sustinens,capitali in eam lata sentētia,caput submittere eam coēgit.Quod cùm amputatum ei esset, mox corpus sese subrigit, & caput humì iacēs,manibus appręhendit,rectoque gradu & firmis vestigijs progrediens, vsque ad ecclesiam Apostolorum Petri & Pauli,per tria ferè stadia illud deportat.Ad ostium autem ecclesiæ obseratum subsistēs, manibus cruentatis,vt ipsi aperiatur,pulsat,& sanguinis illic vestigia relinquēs,in terram corruit.Eo autem loco,vbì capitalem virgo sancta subijt sententiam,fons perspicuus erupit,varijs morborum generibus prębens sanitatē. Dani populant Anglos. Ositha decollat, & fert caput suum.

Porrò audito eius martyrio, parētes eius precipuo æstuabant desiderio, vt vel truncati corporis penès ipsos deposito pignore consolati, doloris iacturā redimerēt. Cumq; corpus eius ad illos allatum esset, in ecclesia Ailesbiriæ in locello plumbeo illud honorificè collocârunt. Perpetratis verò multis posteà eo loco meritis sanctæ virginis miraculis, illa in visu cuidam fabro appárens, Surge, inquit, & vade ad ecclesiam Ailesbiriæ, & tollens loculum illum plumbeum, in quo sunt ossa mea, & equo enim cautè imponēs, ad ecclesiam Chichensem deferto. Et nè tantus labor tibi pariat diffidentiam, vbì iter ingressus fueris, in viæ labore & sarcinę sudore releuatrix & adiutrix tibi adero. Post trinam eiusmodi apparitionem, nòcte quadam nactus opportunitatem, ecclesiam ingressus, excubantes sopore grauatos offendit, loculum plumbeum è terra extractum equo imposuit, & abscessit. Manè euigilantes custodes, excitant vicinos, platearum diuerticula & callium secreta compendia rimantur, si fortè, quem persequebātur, possint comprehendere. Cernens autem faber ille hominum turbam propinquare, fusa ad Deum & sanctam virginem prece, persequentes eum, mentis alienatione, oculorumque stupore mirabili percussi, ad propria vacui rediērunt. Faber verò vbì cum reliquijs sanctæ virginis ad ecclesiam Chichensem peruénit, Mauricius Londoniensis Episcopus in pretioso scrinio eas honorificè reposuit, & Roffensis Episcopus, qui præsens aderat, à graui infirmitate curatus est.

Multa miracula ad sacras reliquias eius.

Miraculū.

Aliud miraculum.

Cùm quidam nautæ frustum marmoris ex porticu templi sanctæ Osithæ clàm secū auferrent, nauicula, in qua marmor illud deposuerant, velut terræ affixa, immota permansit, donèc culpam suam illi agnoscerent, & marmor suæ ecclesię restituerent.

Pœna sacrilegij.

Clericus quidam voto simplici in monasterio sanctæ Osithæ virginis, habitum monasticum se suscepturum promisit: sed propositum, malè blandiente fortuna, exequi differens, ad extrema vitæ, morbo ingrauescente, perducitur. Ei sancta Ositha appárēs, Quid est, inquit, quòd me tam solicitè innocas? An nō meministi, quid quarto ab hinc anno tibi prẹstiterim? Cùm ægrotares morti vicinus, cumque satisfacerem prouincię huic mortalitate imminente, impetrauique à Domino meo Iesu Christo, vt visitaret populū meum, tunc etiam Dominum pro te rogaui, & tu ab infirmitate liberatus, vitæ cōuersionem promisisti, & tamen ab eo tempore teipso semper deterior extitisti. Qua igitur fronte, lucris & nugis aulicis deditus, me inuocare ausus es? Illo verò emendationem vitæ cum lachrymis pollicente, sancta virgo hilariore iam vultu eum intuens: Misereor, inquit, tui, si tuipse tui misertus, Deo seruire vel serò volueris. Mox ille eius contactu sanatus, monasticum habitum accepit, & deuotè Deo seruiens, in Priorem apud S. Bartholomæum Londonię electus est.

S Ositha cuidam appáret.

Mulierem contractam virgo sancta erexit, iuueni muto & surdo loquendi & audiendi facultatem restituit, & multis alijs, opem eius in sua infirmitate implorantibus, reddita sanitate, subuénit.

Multa eius miracula.

Puella quędam officio brachij adeò priuata, vt lateri eius inseparabiliter inhæreret, cùm meritis sanctæ Osithę perfectè sanata esset, votum cōtinentiæ nuncupauit: sed posteà cum quodam iuuene matrimonium contraxit. Ei sancta Ositha appárens, cur temerario ausu vota, quæ distinxerunt labia sua, rupisset, spurcissimum cōiugium improperādo, redarguit, & compedum vinculo inuisibili pedes eius arctiùs constrinxit, vt pedem pedi subiectum diuellere nō valens, officio pedum prorsùs destituta, vltionis diuinæ flagellum sentiret. At tandèm tamen meritis sanctæ virginis sospitati reddita, correctiùs deinceps viuere studuit.

Vide q̄ grata sint Deo cōiugia eorū, qui castitatē vouerunt.

Mulier quędam multis annis pedibus ingredi non potuit. Itaque à custodibus ecclesiæ S. Edmundi, tanquàm opprobrium hominum & plebis abiectio repellebatur. Apparuit autem illi quidam venerandi vultûs, atque in visione dixit ei: Mulier, quid hîc moraris? Frustrà hîc expectas, quod petis. Surge: alibì tibi quærenda est salus, quam efflagitas. Et illa: Quis es, inquit, Domine? Ego sum, ait, seruus Dei Edmundus. Abi ad ecclesiam S. Osithæ, vt sanitatem perfectam consequi merearis. Quò cùm illa peruenisset, dolore membrorum sedato, sana surrexit.

Mulier claudia sanatur.

CER-

CERTAMEN SANCTI ET GLORIOSI MARTYRIS DEMETRII, AVTHORE SIMEONE *Metaphraste.*

TENEBAT quidem Romanorum sceptra Maximianus, qui etiam Herculeus: magnoque impetu & spiritu ferebatur in Christianos: erroris autem simulacrorum nubes tegebat omnem terram, quę est sub cælo, etiamsi, veluti lucidæ quędam stellæ eam sortitæ, resplendebant, qui passi fuerunt propter Christum. Quorum tunc vnus agnoscebatur Demetrius, qui propter fidem in Christum, erat suspiciendus, & insignis, ac celebratus propter miracula, quę faciebat in Christo. Illum tulit quidem magna ciuitas Thessalonica: quòd autem ad parentes attinet, erat insignis, & genere clarissimus, ipsum referens ad antiquos Macedones. Sed non erat tam clarus splendore suorum Maiorum, quàm ornamento suæ virtutis. Tantùm enim animæ nobilitate superauit eos, qui erant pręclari hoc nomine, quantùm corporis specie superabat eos, qui suam iactabant pulchritudinem. Nam erat quidem ei satis acutum ingenium ad capiendas disciplinas, aptum verò ad mores colligendos, & benignitate contemperandos: & vultûs elegans adspectus significabat animi nobilitatem. A pueritia quidem vsque ad pubertatem, erat superior omnibus æqualibus: neque erat aliquid ex ijs, quę sunt verè bona, in quo non longo interuallo alijs pręstaret: manifestumque erat ab initio, quàm esset quidem arbor iucundissima, & quàm copiosum & bonum fructum latura esset. Cùm autem ad virilem peruenisset ætatem, vires ostendebat ingenij, & exercebat robur & fortitudinem, atque in arte militari discenda laborabat, bonis ornatus moribus, & quę in eo suauissimè florebat, verecundia & moderatione: adeò, vt omnium de eo sermo celeberrimus ipsum notum reddiderit Imperatori. Cùm ergò tam pręclaro & magno ingenio pręditum Demetriũ animaduertisset Imperator, ab initio ad magnam eum euehit gloriam, & eum creat Gręcię Proconsulem: adeò, vt etiam cõsularibus eum induerit insignibus. Ille verò (erat enim ad id, quod oportet, intelligendum aptissimus, & ad id, quod est pręstantius, eligendum, aliorum pręstantissimus) eorum quidem paruam ducebat rationem, ad ea tantùm, quę ferunt ad DEI cultum, pręclarè attendens. Et ideò quęcunque hic sunt iucunda, ex ęquo respuebat: vnius autem solius amore tenebatur, pietatis scilicet, mortemque sitiebat pro Christo, & quę ex ea proficiscitur, beatitudinem. Pręadicabat ergò non timidè, nec cum aliqua dubitatione, sed audacter admodùm & liberè, nomen Dei salutare: & nihil aliud erat ei in ore, nisi Christus. Panem autem vitæ, quem cognoscimus esse verbum veritatis, omnibus, qui erant pietate egentes, distribuit piè ac religiosè, adducens ex diuinis scripturis & docens, quòd hominem, qui ex beata illa, quæ est in paradiso, conuersatione exciderat, & in seruitutem peccati erat redactus, ipsum Verbum, quod simul cum patre est expers principij, cùm nec excessisset à Diuinitate, & carnem accepisset ex Virgine, & serui formam sua sponte suscepisset, dignum fecit diuiniore viuendi ratione, & ei priorem donauit libertatem.

8. Octobris secundùm Latinos.

Patria & genus S. Demetrij.

Dat operã militiæ.

Fit Græciæ Proconsul.

Christus ei semper in ore.

Hæc & alia docens & interpretans, eis exponebat, & quodammodò eis occasionem præbebat & femina ad hoc, vt Dei filij essent & vocarentur, & quę in Christo est abscondita, vitam consequerentur. Hinc multi suauissima fruentes doctrina martyris, recesserunt quidem ab amaris tenebris erroris, accesseruntque ad dulce lumen veritatis. Sed ille quidem magnum in Christum amorem concipiens, & insatiabiliter hominum salutem desiderans, si non posset omnes eripere à manibus inimici, hoc maximum damnum arbitrabatur, nec se putabat aliquid rectè facere. Res itaq; ei succedebat ex sententia: & eum transmittebat fama in omnes partes: & pręadicabat Trinitatem, non solùm ijs, qui erant Thessalonicæ, & in Gręcia, sed etiam longinquis de ipso audientibus. Cùm autem in eo esset, & pulchrum illud doctrinæ fluentum profunderet, veniunt ad eum quidam, quorum munus erat scrutari Christianos, & per illorum proditionem sibi

Multos cõuertit ad Christum.

acquirere beneuolentiam Imperatoris. Itaque Demetrius non in angulis, vt iam antè significauimus, exercens Christianiſmum, neque nocturnus Christi diſcipulus, immò verò magiſter veritatis, & apertè confitens pietatem, ab eis compræhenditur, & defertur ad Imperatorem, quòd teneret quidem opinionem Chriſtianorum, res autem deorum apertè rideret & ſubſannaret. Maximianus autem tunc erat Theſſalonicæ, qui magnus quidem euaſerat ex bello geſto aduersùs Sarmatas, multo autem magìs agnoſcebatur ex crudelitate, quam exercebat aduersùs pios.

Comprǽhēſus, ducitur ad Imperatorem.

Cùm primùm ergò hæc audijſſet Imperator, variè fuit affectus. Stupebat, dolebat, timebat, iraſcebatur. Stupebat, propter nouitatem eius, quod audiebat. Dolebat, propter viri iacturam. Timebat, nè cùm talis eſſet, alios traheret ad ſuam religionem. Iraſcebatur, quòd honoris ei delati nullam duxiſſet rationem. Sed cùm non poſſet ſoli credere auditui, vt qui ferre non poſſet ſe tanti viri facere iacturam, (nam quod non vult aliquis, nec facilè poteſt credere) voluit etiā oculos aſſumere teſtes eius, quod fuerat auditum. Iubet ergò virū ad ſe adduci. Is aūt coràm conſtitutus, nō extimuit imperij magnitudinem, non eſt reueritus ea, quæ expectabantur, ſupplicia, non iudicis formidauit ſæuitiam: ſed hanc crudelitatem ille ratus eſſe materiam apertiùs oſtendendi ſuum in Chriſtum amorem, tanquàm leo protinùs acceſſit ad certamen, non molliter aut effœminatè adſpiciens, neque abiectè aliquid dicens: ſed ſuis potiùs verbis confirmans ea, quæ priùs Tyrannus de eo audierat: quòd eſſet quidem miles Chriſti, & eius ſolius adorator: quòd tantùm abeſſet, vt deos, qui ab eo dicebantur & colebantur, honoraret, vt eos etiam apertè irrideret & abominaretur: quodq́; tormenta, quæ ille minaretur, tunc pati ægrè feret, quandò viderit tortores aut clementiùs, aut parciùs inferre, quàm deſideret. Honores autem tui, inquit, ô rex, & bona, quæ das ijs, qui tibi párent, quomodò eum allexerint, qui tui imperij inuidioſam coronam, illud ipſum, inquam, imperium cum opibus & theſauris, æquè àc tenuem puluerem deſpicit & habet contemptui? Quòd ſi etiam mihi mortem intuleris, tunc ſcias te mihi facere, quod eſt maximè optandum, vt qui ad veram vitam, & ad Chriſtum tranſmittas, quem magìs, quàm ipſam, deſidero.

Eius animi fortitudo.

Hæc poſtquàm audiuit Maximianus, quę ingenti ſpiritu, ſummaque conſtantia, & maxima libertate dicta fuerant, tunc quidem differt tormentum, callidè id potiùs faciens, quàm benignè. Volebat enim ei inijcere pœnitentiam, & efficere, vt interiectum tempus, tam vehementem remitteret conſtantiam. Et ideò in præſentiā iubet, vt propinqui lauacri caminorum fornices, Demetrium acciperent in cuſtodiam. Martyr verò cùm abduceretur in carcerem, ſimul lætabatur, & afficiebatur dolore. Lætabatur quidem, quòd martyrium mox eſſet conſecuturus: ægrè ferebat autem, quòd non videret tortores ad ſe citiùs accedere, & non iam ad tormenta & mortem acciperetur. Tantùm enim contendebat Demetrius mori propter Chriſtum, quātùm ſtudebat Maximianus eum ſuperare. Cùm ergò martyr veniſſet in carcerem, dicebat: Deus, in adiutorium meum intende: Domine, ad adiuuandum me feſtina. Quoniam tu es patientia mea, Domine, ſpes mea à iuuentute mea. In te confirmatus ſum ab vtero. A ventre matris meæ tu es protector meus. In te laudatio mea perpetuò. Pſallam Deo meo, quandiù fuero. Proptereà exultabunt labra mea, quandò pſallam tibi, & lingua mea tota die meditabitur iuſtitiam tuam. Peractis autem precibus, videt ſcorpium è terra proſerpētem, qui & ſtimulum ſuſtulerat, & eius pedem erat puncturus. Ille autem Cruce munitus, cùm eum inuocâſſet, qui dedit ſuo figmento calcare poſſe ſerpentes & ſcorpios, illum reddit mortuum, vel potiùs eum, qui intelligentia percipitur, ſcorpium, qui in eo latebat. Statìm autem diuinus ei appárens Angelus, eius capiti coronam imponit, dicēs: Pax tibi Chriſti athleta. Eſto fortis, & te virum præbe. Sic qui velox eſt ad cōſolationem eorum, qui ipſum timent, Dominus, ſimul atquè fuit incluſus in carcere, & in pręſentibus placidè admodùm conſolatur athletam, & ad futura implet animi alacritate. Sed Demetrius quidem ſic erat in cuſtodia.

Ducitur in carcerem.

Pſal. 69.
Pſal. 70.

Luc. 10.
Crucis ſigno perimit ſcorpium.

Maximianus autem exhibebat ſpectaculum gladiatorum, & complebantur omnes pentathli ludi. Ille verò ſedebat in ſublimi ſpecula, iucundiſſimum eſſe ſtatuens verſari in ſpectando certamine. Lætabatur enim, vt videtur, humani ſanguinis videns effuſionem. Erat autem quidam vir barbarus ex Maximiani neceſſarijs, qui erat patria Vandalus, manu fortis, & validus ad luctam, & magnitudine, quæ modum ſuperabat: & ideò

erat

erat ei valdè gratus,& habebatur in magna existimatione.Nomen erat ei Lyæus.Is insolenter iactans se omnes vincere robore corporis, stansque in pulpito,vt toti esset theatro manifestus,cęteros gladiatores prouocabat ad certamen. Tunc autem factus fuerat à Maximiano circus,multis comprehensus tabulis, in quem ingrediebantur, qui erant singulari certamine certaturi,& qui ad pancratium accedebant,& luctam. Lyæus Vandalus.

Cùm ergò viribus corporis omnes superaret Lyæus, & quicunque manus cum eo conferebat,statim cerneretur humi prostratus, aut etiam morte affectus, maxima Tyrannum afficiebat lætitia, propterea quòd prosterneret eos, qui cum ipso congrediebantur. Quidam verò nomine Nestor, ætate quidem valdè iuuenis, vt qui modò natam haberet lanuginem, adspectu autem iucundissimus, & forma præstantissimus, qui erat notus inclyto martyri Demetrio,cùm videret Maximianum sic affectum in barbarum, & gladiatorum certaminibus multas exhibere pecunias, partim quidem odio habens Lyæi superbiam,partim autem adspiciens miracula,quæ fiebant à diuino martyre, & quod plurimi ad eum accedentes, docebãtur pietatem in Christum, cupiensq; hoc etiam esse vnum ex miraculis Demetrij, vt precibus illius armatus, Lyæi frangeret audaciam, & barbari deijceret supercilium, accurrit ad martyrem, & ad illius pedes procidens, dicit: Serue Dei Demetri, sum paratus, & mihi gliscit animus congredi cum Lyæo, si me solùm armaueris precibus.Quid ergò diuinus Demetrius? Perindè acsi ipse rogâsset,non autem fuisset rogatus,exequendo propemodùm pręuenit petitionem:& ei velociter imposito eo, quod est in Christo,signaculo tam in fronte,quàm in corde, eum dimittit,dicens: Et Lyæum vinces,& eris martyr Christi. Quod quidem perindè est,acsi dicas: Et manifestum vinces aduersarium,& eum, qui non est manifestus. Sic eius animo non solùm immisit audaciam,sed etiam de futuro pronunciauit certissimè. Nota de signo Crucis in fronte & in corde.

Statim ergò Nestor veniens in stadium, cùm per gradus desilijsset, & deponit tunicam, & assistens seipsum ostendit Imperatori. Maximianus autem obstupefactus illa audacia adolescentis, & esse aliquid aliud opinatus, quàm ostentationem virtutis,iubet eum sisti propiùs, &, O adolescens, inquit ei consulens, scio, quòd pecuniæ inopia coëgit te ad hanc prorumpere audaciam, vt vel si viceris, multas opes tibi compares: aut si fueris superatus, implacabilem inimicum, paupertatem simul cum vita effugias. Ego autem tuæ ætatis & pulchritudinis misertus, vel pro sola audacia tibi præbebo, quod satis est pecuniæ. Qua accepta, abi simul cum vita fruens quoquè pecunijs. Nè autem cum Lyæo omninò congrediaris. iam enim multos vita priuauit, eosque te longè robustiores. His auditis, Nestor neque Imperatoris arripuit liberalitatem, neque rursùs Lyæi laudibus fuit territus. Imperatori autem: Non cupio, inquit, pecunias, neque ea de causa prodeo in certamen: sed gloriam potiùs cupiens, & Lyæo volens apparere præstantior. Non solùm enim diuitias, sed etiam ipsam vitam statui reijcere, si Lyæo gloria cessero. Hæc sic dicta, & Imperatorem, & eos omnes, qui erant circa ipsum, ad iram prouocârunt, qui (Quomodò enim armatus, & quo esset fretus, ille nondùm dixerat) arrogantiæ tantùm & vanæ gloriæ verba esse existimabant. Atque Imperator quidem Lyæum vehementer incitabat ad certamen: impetuque & audacia plenum eius animum,reddebat acriorem. Nestori autem animum addebant verba Demetrij, & Christus. Ad quem attollens oculos, dicebat: Deus Demetrij, concede mihi, vt ego, qui sum ætate breuis Dauid, tanquàm alium Goliath, pudore & ignominia Lyæum afficiam.Te enim fretus, suscepi hoc certamen in medio multorum,vt tuum nomen glorificetur, qui solus es verè Deus, & ijs, qui in te virtutem faciunt, mittis auxilium de sancto. Sic dixit, & stricto acinace ingressus theatrum, & cum barbaro congressus, infert eius cordi certam plagam. Et statim illum quidem interimit, ferè autem ipsum quoquè Maximianum dolore, quem de eo accepit: multo verò magìs ipsum quoquè errorem, & cum eo eius authorem, occultum, inquam, Maximianum morte afficit. Nestor adolescens Christi virtute prosternit fortissimũ virum.

Maximianus autem Imperator nõ potuit ampliùs sedere, sed statim surrexit ira plenus & tristitia, & in aulam abijt regiam, grauia apud se versans, & luci veritatis volens impius offundere tenebras, Nestorisque victoriam obscurare,ac per illud cultum Christi,præ multa ignorantia rem vocans præstigias.Neque enim,aiebat,aliâs ab eo fuisset interemptus is, qui tam pręclara effecerat facinora. Itaque, generoso Nestore accersito, tanquàm res esset certa,& nulla opùs haberet inquisitione: Dic mihi,dicit, adolescens,

qua-

quanam arte vsus magica, aut quosnam habens adiutores, Lyæum virum tantum interfecisti? Cui Nestor nihil territus, sed omninò confidens, quòd qui dedit illum superbum & insolentem de medio tollere, ipse quoquè de eo conuenientem dabit responsionem: Nihil, inquit, ô Imperator, tale, nec mihi, nec vlli est Christiano vtile. Nullus autem homo mihi fuit ad hoc adiutor, nisì solus Deus Demetrij, Deus, ô Imperator, Christianorum. Manifestum eius certamen fuit mors Lyæi, qui in manu forti & brachio excelso Sehon & Og, & alios innumerabiles longè magìs, quàm Lyæus, virtute insignes facilè de medio sustulit, non solùm singulos, sed etiā magna circundatos multitudine. Sed cur nō dico ea, quæ sunt illo solo verè digna, cuius opus est cælum & terra, & quę sunt in eis omnia?

Num. 21.

Non tulerunt hæc magna aures viles Maximiani, sed pulchrorum verborum mercedem & victoriæ præmium, ei mortem affert gladio. Et sic quidem Nestor beatum finem propter Christum est consecutus: & suo ense plagam accepit, sic iubente Maximiano, fortè vt ille quoq; martyrico sanguine sanctificaretur. Cùm igitur Minutianus protector, cædis fuisset administer, sic Nestor trāsmittitur ad Christum, quem dilexit, & à quo erat accepturus coronas duplicis victorię. Hinc in Demetrium criminationes intenduntur probabiliores, quòd ipse esset causa cædis Lyæi. Valdè itaque iratus Maximianus, & simul arbitratus non fore bonum augurium, si ei occurreret Demetrius in stadium ascendenti, ad quod per lauacrum erat accessus, iubet martyrem interfici lanceis in ijs ipsis caminis, in quibus custodiebatur. Quod fit etiam. Et tu quidem, qui es omni ex parte pulcher & honestus, Demetri, qui Dominum diligēter sectaris, & omnia illius diligis, similiter atquè ipse lancea configeris, hancq; inuenis occasionē, & viam tui ad eum aduentûs, beatus quidem propter vitam, beatior autem propter decessum & coronas, & propter æternam tuam cohabitationem cum eo, quem desiderabas.

Nestor cæditur pro Christo.

S. Demetrius lanceis confoditur.

Hæc quidem sic se habebant, & humì iacebat corpus martyris, neque vlla eius habebatur ratio. Omninò autem nec erat sanctum, nec Deo planè dignum, pro quo passum erat sacrosanctum illud corpus, sic ipsum despicere. Neque ergò despexit: sed quidam ex ijs, qui Christum amabant, noctù accedentes, cùm valdè turpiter iacens corpus preciosum sustulissent, id piè componunt. Deindè etiam iniecto puluere, in eo ipso loco, in quo fuerat consummatus, sepeliunt piè ac religiosè. Quidam autem ex sancti famulis, stans prope eum, quandò beatam illam subijt cędem, cùm vt potuit, diuinum illum sanguinem collegisset in sacro martyris superhumerali, & quem manu gestabat annulum accepisset, & martyris sanguine tinxisset, per ipsa faciebat plurima miracula. Neque erat vllus morbus, neq; malus dęmon tam fortis, quin statìm, si illius fecisset periculum, superaretur: adeò vt tali fama miraculorum impleretur tota ciuitas Thessalonicensium. Quocircà nec erat cōsentaneum ea latére Maximianū, nec ferre posse inuidiam. Et ideò capitur protinùs famulus, horum bonorum procurator, & interficitur. Tribunal locus, in quo fuit occisus: Lupus aūt vocabatur egregius ille famulus. Procedente autē tempore, & signis ex loco, in quo latebat corpus martyris, tum Macedoniam, tum etiā Thessaliam peruadentibus, quinetiam caligine simulacrorum conuersa in perfectam serenitatem, quidam Leontius, & gloria clarus, & Christi amore ardens, qui tunc erat Præfectus Illyrici, profectus Thessalonicam, à graui morbo inuaditur, ità eum premēte, vt nec comederet, nec biberet: quę ab omnibus aūt fugitur, mortē putaret rem valdè optandam, & à malo, quod eum vexabat, solam liberationem. Cùm ergò & medici à morbo apertè vincerentur, & amicorum pręsentia ad consolandum dolorem inanis labor ei reputaretur, nulla autem spes esset fore, vt à morbo liberaretur: cùm, inquam, agitaretur tantis fluctibus, & planè ineuitabilibus, Pręfecto sacra quędam ancora fuit refugium ad diuinum templum martyris. In quod cùm fuisset introductus, flexis genibus, & depositus fuisset in loco, in quo sacrum illud corpus fuerat in terra cōditum, (O diuinam visitationem, O rem ineffabilem.) Suffecisset quidem ad apertè ostendendam Demetrij gratiam & virtutem, si cùm depositus aliquo tempore expectâsset, & vehementissimè orâsset, sensisset auxilium. Nunc autem hoc est maximè nouum, hoc est miraculorum illius iucundissimum, quòd omnia hęc simul concurrerunt, ægroti in templo depositio, martyris per labra illius inuocatio, & morbi facilis eiectio. Leontius tam celerem consecutus curationem, ipse quoq; celerem reddit remunerationē. Nam cùm domunculam, in qua sacrum corpus martyris depositum fuit, quę erat parua admodùm & angusta, & lauacri com-

Plurima facit miracula sanguis eius.

Leontius Præfectus celerrimè curatur.

comprehensa erat ambitu,& stadij, euertisset, templum in ipsa ciuitate Thessalonica ab ipsis extruxit fundamentis: quod nunc quoque cernitur medium inter publicum lauacrum & stadium pulcherrimè excitatum: pulchritudine enim & magnitudine nulli alij cedit ex ijs, quę mouent oculos ad admirationem & voluptatem. *Elegantissimū templū cōdit S. Demetrio.*

Abiturus autem hic vir pius in Illyricum, cùm vellet aliquam partem sacri corporis accipere, vt illic quoquè excitaret templum glorioso martyri, sanctus non est ei assensus, sed nocturnis apparitionibus eum arcet à cœpto. Propterea secunda, vt dicitur, nauigatione cùm chlamydem martyris, quę illius venerãdo sanguine fuit cruentata, & ex eius superhumerali aliqd accepisset, quod solent appellare orarium, & in preciosa arca, quod verè erat preciosum, deposuisset, sic martyris quidem satisfecit desiderio, & sibi maximam acquisiuit securitatem. Certè cùm hyemis tempore reuersurus in Illyricum, ob seria quædam negocia Syrmium ꝑperaret, & iam peruenisset ad ripas cuiusdam fluminis, quoniam illud excreuerat, & magnum attollebat fluentum, & propterea à nullo poterat omninò transmitti, & multum quidem temporis intercesserat, fluentum autem minimè cessabat, sed ijs, qui transmittere volebant, prohibebat trãsitum: is afficiebatur magna animi ægritudine, & erat valdè cogitabundus, & versabatur in perplexa dubitatione. Ei verò apparens diuinus Demetrius: Omni, inquit, animi ægritudine & incredulitate procul eiecta ab animo, quod tecùm fers, gestans manibus, transi fluuium citra dubitationem. Páret Pręfectus ei, qui apparuerat: & cùm manè ascendisset vehiculum, per flumen, capsam portans manibus, & cum animo tenens erectos quoquè oculos, gradiebatur, fluento tacitè recedente, & cedente nutibus, qui non cadunt sub adspectum, dignum quidem admiratione, fide autem, quam habebat in martyrem, nõ indignum subiens transitum. *S. Demetrius ei appáret.*

Cùm sic ergò illæsus traiecisset, & Syrmium peruenisset, templum ibi quoquè martyri extruxit, sacramque illam capsam cum thesauro, quem seruabat, in eo deponit. Collocatum autem erat prope templum gloriosæ martyris Anastasiæ, vt martyres martyribus quomodò sursùm, sic & deorsùm appropinquarent. Multa autem miracula & curationes etiam in ipsa via, dum ferretur illa chlamys sanctificans, plurimi sunt consecuti, Gratia & virtute Christi veri Dei nostri: Quem decet omnis gloria nunc & semper, & in secula seculorum, Amen. *Nota de chlamyde martyris.*

VITA SANCTAE PELAGIAE, QVAE EX INSIGNI PECCATRICE FACTA EST PERFECTAE POENITENTIÆ EXEMPLAR.

Author est Iacobus Diaconus Heliopoleos, habeturq́; in vetustis MS. Codicibus: sed stylum passim nonnihil elimauit F. Laurentius Surius, plerisque redditis paraphrasticôs.

PROLOGVS AVTHORIS.

MAGNAS semper Deo ac Domino nostro gratias agere debemus, qui non vult mortem peccatoris, neque vt ille pereat: sed omnes potiùs homines vult saluos fieri, & per pœnitentiam redire ad vitam, quam peccando amiserunt. Audite ergò rem admiratione dignissimam, quæ accidit in diebus nostris. Visum est mihi peccatori Iacobo scribere eam vobis fratribus sanctis, vt vel legendo, vel audiendo illam cognoscatis, & animabus vestris maximam spiritalis consolationis materiam comparetis. Misericors enim Deus, cùm non sit voluntas eius mors impij, pœnitentiæ remedium offert lapsis in peccata, vt per dignos pœnitentiæ fructus & satisfactionis opera, quæ malè admissa sunt, expientur & aboleantur. Posteà verò futurum est iustum & æquissimum iudicium, in quo recipiet vnusquisque secundùm opera sua, quemadmodùm innumera scripturæ diuinæ loca testantur. Nunc ergò silentium mihi prębete, & quæ dicturus sum, attentis animis accuratè contemplamini: Habent enim materiam sanè vberrimam compunctionis salutaris. *Ezech. 18. 1. Tim. 2. Ezech. 18. Matt. 25. Rom. 2.*

NARRA-

NARRATIO.

Octobris 8.

Nõnus Episcopus sanctissimus.

SAcratissimus Antiochenæ ciuitatis Episcopus acciuit ad se omnes vicinos Episcopos ob certam quãdam causam. Venerunt igitur ad eum octo antistites, & in ijs vir Dei Nonnus sanctissimus, admirandus sanè & pręstantissimus monachus, meusq; Episcopus, è Tabenensiotarum monasterio extra ctus ob vitam incomparabilem & spectatissimam conuersationem atq; morum integritatem. Cùm sic autem illi conuenissent, Antiochenus Episcopus iussit nos manere in basilica beatissimi Iuliani martyris: ad cuius fores sedentibus Episcopis, nos quoquè ad eos accessimus. Rogârũt aũt illi Nonnum dominum meum, vt sermonem ad ipsos haberet. Nihil verò cunctatus ille, cœpit loqui ea, quæ facerẽt ad ædificationem & salutem omnium, qui eum audiebant. Cunctis verò admirãtibus sanctam eius doctrinam, eccè subitò transijt iuxta nos prima Męnadum Antiochię, insignis meretrix asello insidens, cum incredibili pompa & apparatu, vsqueadeò compta & ornata, vt nihil in eius vestibus cerneretur pręter aurum, margaritas & gemmas: ipsi etiam pedes eius auro & margaritis tegerentur. Stipabat verò eam ingens turba puerorum & puellarum, cultis magniq; precij induta vestibus, & torques aureas ad collum ferens. Ex ijs alij antecedebant, alij sequebantur eam. Tanta aũt erat eius formæ pulchritudo & elegantia, vt homines huic mundo dediti, ea conspicienda exatiari non possent. Cumque nos præteriret, totum impleuit aërem odorum mira fragrantia & suauitate.

Pelagia scortũ insigne.

Eam vt viderunt Episcopi impudenter & inuerecundè prætereuntem, nihil velato capite, & nudis scapulis omnium oculis petulanter expositis, taciti ingemiscebãt, & facies suas tanquàm à re execrabili & immani scelere auertebãt. At Nonnus beatissimus, intentissimè in eam suos defigens obtutus, diù eam contemplabatur, ità vt etiam in abeuntem non cessaret acriter intueri. Deindè vultu ad Episcopos conuerso: An non, inquit, affecit vos huius fœminę tantus decor, tantaq; venustas? Illis nihil respondentibus, deposuit faciem in genua sua & sudarium, quod manibus tenebat, & flens largiter, totũ sinum suum compleuit lachrymis, & ab imo pectore longa ducens suspiria, rursùs ait ad Episcopos: Nihil'ne delectati estis tanta eius pulchritudine? Illis tacentibus, Ego verò, inquit, mirificè delectatus sum. Eccè enim omnipotens Deus hanc fœminam statuet coram admirabili & tremenda sede sua, ex ea tam nos, quàm munus & ministerium nostrum iudicaturus. Quot enim, putatis, horas expẽdit hęc mulier, dum in cubiculo suo se lauat & componit, omnem animi curam & cogitationem adhibens ad ornandum sese, nè quid possit in ea decoris & pulchritudinis desiderari, vt placeat omnium oculis, nec deformis vlla ex parte videatur amatoribus suis, qui hodiè sunt, cràs fortassìs nusquàm erunt? Et nos habentes patrem omnipotentem in cęlis, Dñm immẽsæ maiestatis, sponsum immortalem, in quem desiderant Angeli prospicere, cuius pulchritudinẽ sol & luna mirãtur, amplissima reponentem pręmia ipsi fidem integram seruantibus, & ad eius voluntatẽ ità, vt par est, sese accõmodantibus, diuitias & honores immẽsos in cęlis, deniquè ea, quę oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderũt, liberaliter & prolixè promittentem: nihil studemus ornandis miseris animabus nostris, neque sordibus detergendis culpisque, quibus animę turpissimè fœdantur, expiandis: sed patimur eas iacére supinas, ocio desidiaque marcescere.

Eccè vir sanctus ex turpi fœmina capit occasionem pietatis.

1. Pet. 1.

His dictis, apprehendit manum meam, simulque peruenimus in hospitium, vbì nobis cubiculum paratũ erat: in quod ille ingressus, pronum se humì abiecit, pectusq; suum multùm verberãs, & vbertìm plorãs, dixit ad Dñm: Domine Iesu Christe, ignosce mihi misero & indigno peccatori. Eccè eñ vnius diei ornatus, quẽ hęc fœmina adhibet componendo & excolendo corpori suo, vincit oẽm ornatum animę meæ. Quali ergò fronte te respiciam Deus meus, aut qbus sermonibus potero me iustificare in cõspectu tuo? Non enim volo celare & abscõdere tibi cor meum, quãdoquidem tibi patent oĩa arcana pectoris mei, & nulla te latet cogitatio. Et væ mihi peccatori & indigno, q assisto ad sanctũ altare tuum, nec exhibeo tibi pulchram, sicut tu expetis, animã meam. Illa promisit,

Nonn' mirè plãgit sese cõparatione scorti illius.

sit, quòd ità comparare se velit, vt placeat mortalibus hominibus, & stat promissis suis: ego verò pollicitus sum daturũ me operam, vt placeam oculis diuinę maiestatis tuæ, & turpiter mẽtitus sum, fidemq́; fefelli desidia & pigritia mea. Nudus ergò sum tam in cælo, q̃ in terra, dum nõ páreo mãdatis tuis, nec impleo, quę tu iussisti. Non ergò mihi bonorum operum spes est, sed spero tamẽ in misericordia tua, qua me saluatum iri cõfido.

Hęc illo dicẽte, & multùm plorante atq; eiulante, eodem die magnã egimus celebritatẽ. Adueniente aũt Dñico die, post absolutas nocturnas orationes, dicit ad me S. Nonnus Episcopus: Somnium vidi, frater Iacobe Diacone, nec mediocriter perturbor, ꝙ scire nõ possum, quidnã sibi velit. Vidi enim, ad cornu altaris stãs, columbam nigerrimam, multis sordibus cõspurcatam; cumq́; circùm me volitaret, fœtorẽ & squalorẽ sordium eius ferre nõ potui. At illa nihilominùs permãsit apud me, donèc catechumeni dimitterentur. Nam simulatquè ꝓclamauit Diaconus ad catechumenos, Procedite, vel Abscedite, nusquã illa comparuit. Porrò post Missam fidelem & peractum sacrificium, cùm dimissa esset Ecclesia, me extra domûs Dei limen ꝓdeunte, rursùs aduenit columba, multis cõtaminata sordibus, & circa me volitans. Ego verò extensa manu cõpręhendi eam, proieciq́; in lauacrum aqua plenum, quod erat in sanctę ecclesię atrio: in qua aqua oẽs illa sordes adeò deposuit, vt indè instàr niuis cãdida exiret, atq; in sublime volans, prorsùs à meo conspectu subduceretur. Hoc somnium cùm mibi sanctus Episcopus narrãsset, apprehendit me, & simul accessimus ad summam ædem cum cæteris Episcopis, & eius ciuitatis Episcopum salutauimus.

Visio eius.

Hęc est missa vel missio catechumenorũ, q à mysterijs sacrosanctis arcebantur.

Ingressus aũt ille Episcopus, oẽm populũ adhortatus est: cumq́; sedissent antistites in thronis suis, post oẽm canonicã celebrationẽ & sancti Euãgelij lectionẽ, idem ciuitatis Episcopus porrexit beatissimo Nõno sanctũ Euãgelium, hortãs eum, vt verba faceret ad populum. Tum ille aperiẽs os suũ, loquebatur Dei sapientiã, quę in eius pectore sibi fecerat domiciliũ: nec quicquã eius sermo humanę artis aut philosophici supercilij, nihil exoticũ aut superuacaneum redolere videbatur: sed cùm esset plenus spiritu sancto, arguebat & admonebat plebem, synceriſſimè loquẽs de futuro iudicio, & bonis sempiternis, quę reposuit Deus ipsum diligẽtibus. Tãta aũt fuit vis & efficacia verborũ, quæ per eum loquebatur spiritus sanctus, vt populus mirè cõpunctus, ecclesię pauimentũ suis lachrymis irrigaret. Accidit aũt, diuina id agente misericordia, vt ad eam ecclesiam etiam hęc meretrix, de qua iam diximus, & quod mirũ est, iam catechumena veniret, cùm nunq̃ vlla ei cura fuisset peccatorũ suorum, nec vnq̃ ad templum accessisset. Itaq; subitò diuino est cõpuncta timore, cùm S. Nonnus in peccata populi inueheretur, ità vt desperaret de se, & copiosos lachrymarũ imbres ex suis funderet oculis, nec vllo modo sibi à lachrymis temperare posset. Mox verò ꝑcepit duobus pueris suis, vt eo in loco expectarẽt, donèc egrederetur S. Nonnus Episcopus, eumq́; abeuntẽ sequerentur, viderentq́; quò diuerteret, idq́; ipsi renunciarent. Fecerunt pueri, quod hera iusserat, nosque subsequentes, venêre nobiscùm in basilicam beatissimi martyris Iuliani, vbi nobis hospitium siue cellula erat. Indè autem egressi, abiêrunt ad heram suam, indicãruntque ei, Nonnum Episcopum in beati Iuliani martyris basilica manere.

Magna efficacia cõcionis Nonni Episcopi.

Pelagia resipiscit.

Id illa audiẽs, mox per eosdẽ pueros literas mittit ad Episcopũ, hunc in modũ scriptas: Sancto discipulo Christi, peccatrix & discipula diaboli. Audiui de Deo tuo, ꝙ cęlos inclinãs, descenderit in terras, nõ propter iustos, sed vt peccatores faceret saluos: vsque adeò se humilians, vt publicanis familiariter se adiunxerit, & is, in quem Cherubim non audent respicere, cum peccatoribus versatus sit. Et tu mi dñe, q multa es prędictus sanctitate, tametsì corporeis oculis nõ vidisti Christum, q̃ illi meretrici Samaritanę se humanissimũ exhibuit apud puteum: at tñ verus illius cultor es, queãdmodùm à Christianis accepi. Quòd si ità est, & illius Christi verus discipulus es, nõ me despicias, per te cupientem venire ad cõspectum Saluatoris, & illius sanctissimã faciem intueri. Ad hęc S. Nonnus ità rescripsit: Quæcunq; tãdèm sis, manifesta es Deo, nec latet eum cõsilium & voluntas tua. Interim tamen vide, nè tentare ausa sis humilitatem meam, q sum homo peccator, seruus omnipotẽtis Dei. Quòd si reuerà tenet te desiderium pertingendi ad huius Dei virtutẽ & fidem, meq́; videre vis, sunt mecũ alij Episcopi, qbus ꝑsentibus, nõ negabitur tibi copia me videndi: sed sola profectò nõ admitteris ad conspectum meum.

Scribit ad Nõnũ Episcopum.

1. Tim. 1.

Matt. 9.

Iohan. 4.

Eccè q̃ cauet sibi vir sanctꝰ à fœminæ colloquio.

Hęc cùm illa legisset, magna perfusa animi exultatione, cursu cõtendit ad basilicam B. martyris Iuliani, indicauitq́; nobis se eò aduenisse. Id vbi comperit S. Episcopus Nonnus,

nus,vocauit ad ſe alios Epiſcopos oẽs,ac deindè iuſſit eam ad ſe accedere.Venit illa,vbi ſedebãt Epiſcopi,ſeſeq; in pauimentum prono vultu proſternens,appręhendit pedes B. Nonni,aitq; ad eum: Rogo te,mi dñe,imitare magiſtrum tuum Dñm Ieſum Chriſtum, & impertire mihi humanitatẽ,meq; Chriſtianã effice.Ego enim ſum pelagus flagitiorũ & quędam iniquitatis abyſſus.Peto aũt ſanctum mihi cõferri baptiſma. Cumque vix ei

Meretrix vt baptizanda.

perſuaſiſſet Epiſcopus,vt à pedibus eius ſurgeret, ſic illi locutus eſt: Sacri Epiſcoporum Canones vetant baptizari meretricem,niſi fideiuſſores adhibeat,q fidem dent eam non rédituram ad anteacta vitę turpitudinem. Hac Epiſcopi ſẽtẽtia audita, rurſùs in pauimentum ſe abijcit,compręhenſoſq; ſancti viri pedes rigat lachrymis, & capillis ſuis detergit,dicitq; illi: Tu itaq; rationem reddes iuſto iudici Deo pro anima mea, & tibi imputabo oĩa ſcelera & flagitia mea, ſi diſtuleris mihi impuræ & turpiſſimæ ſalutaris lauacri beneficium impertire.Non ſit tibi portio apud Deum inter ſanctos eius,niſi me feceris alienam à maleficijs & peccatis meis.Negâſſe Deum,& idola coluiſſe cenſearis,niſi me hodiè in Chriſti Ieſu ſpõſam renaſci feceris,& obtuleris Deo purã & immaculatam.

Tum verò Epiſcopi omnes & clerici,qui cõuenerant,videntes illã inſignem meretricem, flagitijs omnibus coopertam, magno Dei deſiderio eiuſmodi ſermones promentem,cum multa admiratione dicebãt, nunq̃ ſe talem vidiſſe fidem,tantumque obtinendæ ſalutis deſiderium,quãtum in illa fœmina apparéret. Moxque ablegárunt me peccatorem ad Epiſcopum ciuitatis, vt hæc omnia ei ſignificarem, rogaremq; vt eius beatitudo vnam ex Diaconiſſis iuberet mecùm venire. Epiſcopus his auditis, incredibili affectus gaudio, Benè, inquit, pater venerabilis,te iſthæc opera ſuſtinebant: ſcio, quòd os meum eris.& confeſtìm iuſſit mecùm ire dominam Romanam,quæ in Diaconiſſis primas obtinebat. Ea veniẽs, offendit Pelagiam adhuc ad pedes ſancti Epiſcopi iacentẽ, vixque ei perſuaderi potuit,vt ſurgeret à terra.Dixit autem ei Epiſcopus Nonnus: Surge filia, vt exorciſmus tibi adhibeatur. Priùs autem confitere oĩa peccata tua. Illa reſpondit: Ego ſi velim euoluere conſcientiam meam, ſat ſcio nihil me boni operis illic reperturam. Certa autem ſum, peccata mea ſuo põdere vincere maris arenam:& propè nihil eſſe vniuerſum mare præ immenſa mole innumerabilium peccatorũ meorum. Sed tamen confido de Deo tuo, remiſſurum eum pondus iniquitatum mearum, & me pro ſua clementia reſpecturum.Ait ad eam ſanctus Nonnus Epiſcopus:Dic quo voceris no-

Ab immodico ornatu Margaritę nomen accepit Pelagia.

mine.Reſpondit illa:A parentibus Pelagię nomen mihi impoſitum eſt:ſed ciues Antiocheni Margaritã me vocant,propter copiam margaritorũ & moles ornamentorũ, quibus me mea ſcelera inſtruxerunt.Fui enim pròh dolor malè comptum diaboli rete. Rurſùs ad eam S.Epiſcopus:Proprio ergò,inqt,nomine Pelagia diceris?Reſpondit illa:Planè mi dñe. Mox Epiſcopus exorcizauit & baptizauit eam, & cùm impoſuiſſet ei ſignum Domini,atq; cruce eam cõſignâſſet,Dominicum corpus ei tradidit. Spiritalis verò mater ei attributa eſt ſancta domina Romana,prima Diaconiſſarum:quę eam ad ſe accipiens,aſſcẽdit cum ea in locũ,vbì catechumeni inſtituebantur,q̃ & nos illic maneremus.

Ait aũt ad me Nonnus Epiſcopus:Lætum hunc diem agamus,frater mi,cum Angelis Dei,& pręter morem noſtrum,oleum accipiamus in cibum, & vinũ cum ſpiritali iucunditate bibamus propter huius puellæ ſalutem.Sumentibus itaq; nobis cibum,audiuntur voces ſubitò,tanq̃ hominis vim magnã patientis.Clamabat enim impuriſſimus dæmon, dolens eam animam è ſuis faucibus,ſingulari Dei miſericordia & B.Epiſcopi opera,erep-

Vide quot hoĩm millia ſanctus Nõnus cõuerterit.

tam:Heu me miſerũ,inquit,quid ab hoc decrepito patior ſene? Non tibi ſufficiunt triginta millia Saracenorum,quos mihi abſtuliſti,&baptizâſti,& obtuliſti Deo tuo?Non tibi ſufficiebat Heliopolis,quę cùm eſſet ditionis meæ, & oẽs eius habitatores me colerẽt & adorarẽt,tu eam à me abalienâſti,& reſtituiſti Deo tuo?Eccè enim ſeparâſti à me maximam ſpem meam,nec iam ferre poſſum machinationes tuas. Eheu qd perfero ab iſto homine execrabili?Maledicta ſit dies illa,in qua natus es tu: flumina lachrymarum inundant domicilium meum.Ablata a me eſt ſpes mea.Hunc in modum clamitabat miſer ille,& ad fores dabat eiulatus, ità vt ab omnibus audiretur. Deindè & ad neophytam pu-

Satan multũ conatur ad ſe reuocare Pelagiam.

ellam ſeſe cõuertens,Hæccine,inquit,mihi facis domina mea Pelagia,& imitaris Iudam meum,proditorę̃m Domini ſui: qui cùm ab illo eſſet gloria & honore coronatus,& ad Apoſtolicæ dignitatis culmen euectus, tradidit illum infenſiſſimis hoſtibus eius? Sic enim tu quoquè mihi feciſti. Ait autem ad eam ſanctus Nonnus Epiſcopus : Imprime tibi ſignum Crucis Chriſti, & prorsùs illi nuncium remitte. Conſignauit illa ſeſe in

CHRISTI nomine, & inflauit in dæmonem. Mox ille euanuit miser.

Indè post biduum, cùm dormiret cum Romana in cubiculo suo, nocte ei diabolus apparuit, eamq; excitans, Quæso te, ait, dña mea Margarita, an nō auro & argēto locupletata es? an nō auro & gemmis magni precij ornaui te? Quid verò vnq̃ tibi molestiæ attuli? Responde mihi, vt & ego tibi satisfaciam: tātùm, nè per te Christianis ludibrio sim. At illa rursùs cōsignauit se, & inflans In eum, ait: Deus meus, q me extraxit ex imis faucibus tuis, & admisit in cęlestem thalamū suum, pro me pugnabit, tibiq; resistet, teterrime satan. Et eccè repentè ille impurus nusquàm comparuit. Tertio indè die à baptismo suo rogauit famulum suum, cui curam oīm facultatum suarum demandârat, vt describeret oēs res eius, & quicquid haberet auri, argenti, ornamentorū & preciosarum vestium, ad ipsam adferret. Fecit ille, vt iussus erat. At illa mox acciuit ad se per sanctā Romanam beatissimum Nonnum Episcopum, omnesq; opes suas eius permisit voluntati: Hæ sunt, inquiens, mi domine, facultates & copiæ, qbus me ditauit egentissimus satan: has ego pono in manibus tuis, vt quod nôsti expedire, id facias ex ijs. mihi enim iam expetendæ & inquirendæ sunt immensæ opes & thesauri inexhausti Domini & Saluatoris mei Iesu Christi.

Rursùs ei molest⁹ est.

Omnes facultates suas tradit Nōbo Episcopo.

Confestìm Episcopus accersiuit ad se seniorem ecclesiæ custodem, eaq; pręsente, oēs facultates eius illi tradidit: Adiuro te, inquiens, per inseparabilem Trinitatem, nè qd ex his rebus inferatur vel in Episcopi domū, vel in ecclesiam: sed in viduas, & orphanos, & pauperes erogentur oīa: vt quę malè & per scelus parta sunt, benè & religiosè expēdantur, & opes peccatricis cōuertantur in iustitię thesauros. Quòd si tu contempto hoc iuramento, siue per te, siue per alium quenuis quicquam ex his subtraxeris, anathema occuper domum tuam, & cum ijs ea habeat partem, qui dixerunt, Crucifigatur, crucifigatur. Pelagia verò acciuit ad se oēs pueros & puellas suas, eosq; libertate donauit, & torques aureas de manu sua eis tradēs: Ocyùs, inqt, asserite & liberate vos ab hoc seculo nequam, peccatis & flagitijs cooperto, vt quemadmodùm in hac vita inter nos coniuncti fuimus, ità sine fine in illa vita beatissima pariter viuamus.

Octauo aūt die, quādò albam vestem deponere debuit, nocte nobis ꝓrsùs inscijs illa surrexit: deponensq; baptismatis vestem, cilicinā Induit, nec posteà vnq̃ Antiochiæ visa est. Flebat aūt eam S. Romana acerbissimè, sed S. Nōnus cōsolabatur eam, dicēs: Noli flere, filia, sed potiùs exulta & lętare. Pelagia enim optimā partē elegit instàr Mariæ, quam Dñs in Euāgelio Marthę anteponit. Abijt verò Pelagia Hierosolymā, & in mōte Olineti, vbì Dñs precatus est, sibi cellulā cōstruxit. Nō diù pòst Antiochenus Episcopus dimisit à se antistites oēs, q ad eū venerāt, vt singuli ad sua reuerterētur. Elapso indè triennij aut quadriēnij spatio, mihi Iacobo cupido incessit ꝓficiscendi Hierosolymā, & adorandi illic resurrectionē Dñi Saluatoris. Rogaui Itaq; Episcopū meū, vt mihi cum ipsius bona venia eò liceret proficisci. Assensit ille, iussitque vt vbì eò peruenissem, inquirerem de quodam fratre Pelagio monacho & eunucho, qui aliquot annis vixisset solitarius & inclusus, diceremque me illum velle inuisere. Poteris enim, inquit, ab eo adiuuari. Hæc verò subobscurè ille dicebat de ancilla Dei Pelagia.

S. Pelagia in cilicina veste clàm fugit Hierosolymā.

Luc. 10.

Peruēni igitur Hierosolymā, & cùm adorâssem sanctā Christi resurrectionē, altera die perquisiui de seruo Dei Pelagio. Inuēni aūt illū in mōte, vbì Dñs orauit, in exigua eaq; vndiquè cōclusa cellula degentē, in cuius pariete parua fenestra visebatur. Percussi itaq; ostiū fenestellæ, moxq; illa aperuit, vidensq; me facilè agnouit, cùm ego illam ꝓrsùs nō agnoscerē. Quo enim pacto cognosci posset, quę mihi anteà visa erat summa formę elegātia & pulchritudine, at nūc ꝓ nimia abstinētia vultus macie extabuerat, oculi intrò recesserāt, vt quędā cōcauę fossę viderētur? Ait verò ad me: Vndè venis frater? Respōdi me missum ad ipsam à Nōno Episcopo. Et illa: Oret, inqt, pro me, qa reuerà sanctus vir est. moxq; occlusit fenestellam, cœpitq; psallere preces horę Tertię. Ego postq̃ oraui ad parietē cellulæ eius, recessi, multùm adiutus Angelico eius cōspectu. Reuersus indè Hierosolymā, monasteria perlustraui, inuisiq; fratres. Magna aūt Pelagij fama in ijs percrebuerat. Quamobrèm cōstitui rursùs ad eam reuerti, vt possem eius salutari doctrina recreari. Sed vbì ad cellulā eius pulsaui, eamq; nominatìm appellaui, nihil respōdit. Cumq; idem fecissem altero & tertio die, nullā eius vocē persensi. Dixi itaq; apud me: Aut nullus hîc est, aut ille monachus, q hîc mihi visus est, iam aliò cōmigrauit. Interìm diuino quodam permotus instinctu, Quid si, inquā, per fenestellā intrò inspiciam? Inspexi ergò, & vi-

Ex nimia inedia penè cōfecta est.

S. Pelagia excedit è vita.

di eam exanimem. Mox occlusa fenestella, & luto diligēter obstructa, cursu abeo Hierosolymā, referoq; ad fratres, Pelagium mirabiliū operum patratorem, in Dño quieuisse. Veniunt itaq; sancti Patres cum multis diuersorū monasteriorū fratribus, patefaciunt cellulę ostiolum, sanctū Pelagię corpusculum foràs exportant. Quod cùm myrrha condire vellent, animaduertunt fœminā fuisse, magnaque voce exclamant: Gloria tibi Dñe Iesu Christe, q multos habes in terris thesauros absconditos, nō in virili dūtaxàt, sed etiam muliebri sexu. Abijt aūt rumor ad totius populi aures, veneruntq; ex omnibus monasterijs virginū, tam quę in Hiericho, q̄ quę ad Iordanē erant, vbi Dominus baptizatus est, cum cereis, lampadibus & hymnis: depositæque sunt sanctæ eius reliquiæ, & à sanctis patribus absportatę. Hęc est vita meretricis, hæc conuersatio desperatæ: cum qua etiam nos faciat Dominus inuenire misericordiam in die iudicij: Quoniam ipsi est honor & gloria, potestas & imperium, in secula seculorum, Amen.

MARTYRIVM SANCTI MARTYRIS DIONYSII AREOPAGITAE, ET SOCIORVM EIVS,

Authore Simeone Metaphraste. Citatur autem hæc historia in Synodo Florentina.

Octobris 9.

OLim quidem fides sita erat in figuris & ænigmatibus, & nube vmbrę tecta erat lux veritatis. Postquàm autem nostræ salutis magnum peractum fuit mysterium, & qui finxit singulatìm corda nostra, suæ benignitatis in nos misericordia, citra peccatum natus est sicut nos: & alia subijt, quæ sunt humanæ imbecillitatis, vt ego primam reciperem nobilitatem: & postremò condemnatus fuit morte Crucis: &, nè dicam singula, (sunt enim multa intermedia œconomiæ carnis susceptæ mysteria) finem accepit corporeus aduentus: incipit clara manifestatio veritatis: & in cælum ascendit meus Christus, & ad sedem paternam reuertitur: &, qui ex ipso procedit, spiritum demittit discipulis, vt essent duces gentium infidelium. Per quem beatus quoquè Paulus ex vmbra deductus fuit ad veritatem. Tunc tunc is zelo Christi percitus, quemadmodùm ipse captus fuit ad pietatem, ità etiam orbem terræ ad se studebat attrahere, & Christo per fidem coniungere. Et vt ea omittam, quæ ab ipso Amphipoli facta sunt, & in Thessalia, & omnibus in locis, in quibus eius sermo, perindè àc quædam sagena, multos venatus est ad pietatem: eorum solùm meminero, quæ Athenis facta sunt, per quæ ab Apostolo ipso magnus quoquè captus fuit Dionysius: qui patriam quidem claram, & parentes claros consecutus, ad magnam peruénit gloriam. Nam iusti quidem erant, si vlli ex Atheniensibus, nè dicam soli, ità vt iustitia insigne illis esset, æqui amicis, mansueti hospitibus, benigni in familiares, & vera bonitas erat eis bonitas, non ostentatio, quę habet improbitatem magna ex parte insidiātem: immò quidam apertus animæ fœtus, & character internæ affectionis.

Hic apertè dicitur Spiritus sanctus à filio procedere.

Act. 17.

Patria & parentes S. Dionysij.

Postquàm autem fuit Paulus Athenis, & congressus cum Epicureis & Stoicis, qui Pythagoræ dogmata sectabantur, instabat operi, nempe vt eos abduceret à dogmatibus impietatis, & traduceret ad pietatem, & euerteret templa simulacrorum, & persuaderet Atheniensibus, fore vt resurgerent in vltimo die iudicij, & darent pœnas eorum, quę fecissent: ij, vt qui essent alijs affecti superstitiosiùs, & in multas diuisi essent opiniones, aggrediebantur eum subsannare, vocantes eum annunciatorem nouorum quorundam dæmoniorum. Nè autem ab eis appeteretur sola subsannatione, sed molestum etiam aliquid sustineret, dans rationem eorum, quę ab ipso prædicabantur, appręhendentes eum duxerunt in Areopagū, qui tunc quidem erat locus cōgregationis: & Athenarum erat adhuc iudicium. Nam etsi tunc Romani in omnes obtinerent Imperium, Athenienses tamen & Lacedæmonios sui iuris dimiserant. Cùm eum ergò adduxissent in illorum conspectum, qui & propter sedium altitudinem, &, quæ euacuatur, sapientiam, se

Areopagus.

se magnificè circunspiciebant: & simul eorum, quæ fiebant, auditores & iudices præsidebant, quorum vnus etiam erat Dionysius, cuius & in dicendo, & iudicando præcipuæ erant partes: Quænam est hæc noua, quæ à te dicitur, doctrina, Paulo dixerunt, sapientiaque & ingeniosa decreta? & quis est Iesus Deus & homo, & in ligno vitę dator & iudex, à quo in ius vocatur quilibet redditurus rationem? Quędā enim noua & aliena defers ad aures nostras. Volumus ergò scire, quid hęc sibi volunt, & quò tendunt.

Ille autem res eorum primùm extollens & laudans, nè insuetis & alienis verbis irritarentur, (Iram enim, ait ille, auertit, se submittens, responsio) Viri, inquit, Athenienses, per omnia quasi superstitiosiores vos video. Transiens enim, & adspiciens ea, quæ colitis, inuéni etiam aram, in qua inscriptum erat, Ignoto Deo. Quem ergò ignorantes colitis, eum annuncio vobis: si eum fortè contrectaueritis, & inueneritis: etsi non sit longè ab vnoquoque vestrûm. In ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus. Hæc cùm illi audijssent, quoniam grauibus sententijs plena erat oratio, tanquàm sono tonitru essent obstupefacti, elingues & muti euaserant. Cùm autem vix tandèm dixissent, Audiemus te postridiè: eum dimiserunt è iudicio. Egreditur ergò Paulus, non inanibus, vt vulgò dicitur, manibus, sed secùm accepto, q eum sequebatur, Præside, & classis sophistarum principe, hoc magno, inquam, Dionysio. De quo, tanquàm quispiam victor Olympicus, aut dux exercitûs, suę linguę erexit trophæum, & hunc fructum collegit ex oratione, quam habuit ad Athenienses. Ijs enim, quę de Iesu dicebantur à pręcone veritatis, cum à se priùs visam in tempore passionis innouationem sibijpsi explicuisset luminarium, & hanc humanam despexisset sapientiam, sectatur verbum veritatis, & adiungitur Apostolo: & regenerationis lauacro consummatus, fit simul discipulus, & præco Christi, qui est primus doctor veritatis.

Prou. 15.

Dionysij conuersio.

Adhæret Paulo Apostolo.

Et cùm primas fidei exercitationes & disciplinas à beato percepisset Hierotheo, & in verbo, & in vita ab eo docetur, & sancti spiritûs communionem ab eo consequitur. Deindè ascensiones in corde suo disponens, philosophatur veritatem: quærit cum veritate, de anima, de corpore, ac de substantia rerum gerendarum: mortificat omnia membra sua, quę sunt super terram, carni multas leges constituens ad obediendum spiritui: docet aures auscultare quæ diuina, & quę sunt de Deo audienda: ijs autem, quæ sunt extra ea, diuinum metum inexorabilem adhibet ianitorem: & totum oculum traducit ad veritatem contemplandam. Quòd autem ad linguam pertinet, etsi non in ijs, in quibus oportebat, olim edocta fuerat, philosophicè tamen & Atticè, multaque cum diligentia erudita erat. Itaque breui Dionysius (O miraculum) superat omnes, qui præcesserant: & cùm potestatem non suffuratus esset, nec rapuisset, sed per gradus transijsset inferiores, & pulchrè pasci didicisset, ad superiora mox peruenit, & pascit postea cum experientia: & cùm modestè parere didicisset, imperat modestiùs: & cùm docuisset cum veritate, obijssetque omnes boni ordinis partes, tandèm ei mandato Athenarum pontificatu, clauis præsidet Ecclesiæ, ostenditque suum generosum animum, & pugnat pro grege: expellitque bestias, & eius, quod morbo laborat, curam gerit, & quod longè est remotum, reducit: &, vt semèl dicam, sicut eius magister, omnibus fit oīa. Cùm sic autem docuisset, & de Trinitatis diuinitate disseruisset, tractat de supernis virtutibus.

Ab Hierotheo instituitur.

Fit Atheniensiū Episcopus.

1. Cor. 9.

Cùm verò ad tantam peruenisset gratiam, vt quandò Deiparæ, quod Deum suscepit, corporis emigrauit spiritus, simul adesset cum Apostolis, qui per spiritum & nubem ad hanc sacram accesserant sepulturam, non ampliùs existimauit oportere vna ciuitate, nempe Athenis, circunscribere tales opes gratiæ: sed volens multiplicare talentum, & sequi sui magistri vestigia, relictis Athenis, & terra, & mari multa passus grauia, nec tamen ab eis retardatus, sed supernarum rerum contemplatione inferis omnibus superatis, ad regiam vrbem peruenit Romam: & accedit quidem ad Clementem, qui tunc sedem tenebat Apostolicam, quiq; à magno Petro fuerat edoctus, & cui ab illo fuerat credita sedes. Ad eum ergò accedit Dionysius, & cùm ei suum exposuisset Euangelium, & opus sacri ministerij, ei, vt qui esset ijsdem moribus & sententia, cōmunicâsset, ipse eum adhortatur, vt transeat ad partes Occidentales. Cùm ex ijs ergò, qui eum sequebantur, ministris per vicos & ciuitates alios alibi distribuisset, & salutare Dei Euangelium iussisset prædicare, ipseque Rusticum & Eleutherium, illum quidem chrismate sacerdotij, hunc autem, nempe Eleutherium, honestatum diaconatu, accepisset adiutores, non secùs

Apostoli adsunt migrāti à corpore sanctissimæ Virginī.

Annunciat Gallis Christum S. Dionysius. cùs ac magnus Apostolus Syluanum & Timotheum, & ad Gallos venisset Occidentales, non solùm verbis doctrinæ, sed etiam signorum operibus fungebatur munere Apostolatus, medius apparens ijs, qui in vnaquaque ciuitate conueniebant, & de pietate verba faciens sine intermissione, & inducens auditores ad agnitionem eius, qui ipsos creauit.

Lucianus presbyter. Cùm sic ergò veritatis verbum prædicaretur, & diuina quidem fides confirmaretur, amoueretur autem omnis fraus dæmonum, quendam ex ijs, qui cum eo versabantur, inclytum, inquam, Lucianum, qui etiam presbyteri dignitate erat ornatus, (cum enim sequebantur multi ex ijs, qui virtutem amplectebantur: simile enim, vt dicitur, simili delectatur) misit ad ciuitatem insulæ * Belbecansis, prędicaturum pietatem: ipse verò simul cum Rustico & Eleutherio ingressus interiorem Galliam, cùm hoc responsum habuisset ab Angelo, venit in ciuitatem, quę dicitur Parisij, vt cùm in ea verbum seminâsset pietatis, & redimitus esset corona martyrij, cũ fiducia sisteretur coram Deo Agonotheta, quod quidem est summum eorum, quę desiderantur. Cùm ergò venisset ad Venit Parisios Dionysius. hãc Parisiorum ciuitatem, & eam inuenisset plenam incredulitate: quę eorum quidem, quę in ipsa erãt, pulchritudine & excellentia ciuitatibus magnis erat longè inferior, impietate autem adeò erat omnibus superior, vt ne possent quidem cum ea cõferri, vndiquè ab immanibus occupata habitatoribus, & tanquàm vallo aliquo valdè munita illorum crudelitate, & eam opponens, tanquam aliquod aliud prędisium. Adde quòd cùm omnium fructuum esset fertilissima, & abundaret maxima rerum omnium copia, ciues suos magìs incitabat ad vitia. Cùm in hanc ergò sic affectam venisset ciuitatem, obibat perscrutans, si quem locum aptum inuenìret ad quietem. Quod autem quęrebat consecutus, pro viribus statìm templum habuit: & vt qui in regione aliena esset hospes & aduena, & multos haberet aduersarios propter diuersitatem opinionis, excitat oratorium Construit templum. & templum, quod planè erat salus animarum. Nam cùm maximam piorum multitudinem in eo congregâsset, & puros sacrificatores Deo exhibuisset, sanctum gregem, vt semèl dicam, templum effecit: cuius ipse erat pastor, non mercenarius, quemlibet, qui errabat incredulitate, veritatis fistula ad fidem reuocans, & eos, qui errore ægrotabant, curans salutaribus medicamentis scripturarum: eos autem, qui iam erant contriti, doctrina alligans, & ad veram ducens sanitatem. Sed vt certa nobis via procedat oratio, hoc quoquè eius admirabile, vt ex illius Epistolis sciri potest, narrabo.

Monachi tempore Dionysij. Dionysio erant quidem alij quoquè ministri, vnus autem ex ijs erat etiam Demophilus, qui ciuis erat Atheniensis, habituque & vita monachus. Monachatum autem ei imposuerant puræ, & sacris initiantes manus Dionysij: apud quem hoc ipse priùs ministerio functus erat, vt præesset ianuis templi. Is cùm aliquandò vidisset suum presbyterum, quendam impium atque peccatorem ad pœnitentiam conuersum, illiq; procidentem, misericorditer excepisse, calcibus quidem reuerenter accedentem, peccatorumque remedia verecundè quętentem, adstans exturbauit, ac contra disciplinæ ordinem reiecit: sacerdotem autem optimum non veritus est lacerare conuicijs, miserabilem eum ducens, qui impium iustificâsset. Ac tandèm, Exi, inquiens sacerdoti, cum sublimibus tuis, contra fas omne irrupit in adyta, & sancta sanctorum prophanare ausus est. Ceterùm pontifici Dionysio, tanquàm magnũ quid effecisset ad virturem, describit quod factum fuerat, susq; deq; iactans in illa audaci epistola, quòd Deum vltus esset, quodque sancta, cùm violanda essent, summa cura ac diligentia seruauit, atque illibata custodiuit. Quid ergò ille? Num, vt vulgus solet, fuit animo perturbatus? aut reputatus est vel parùm qd omninò mutauisse de ea bonitate, quæ ei coaluerat? Hoc minimè dici potest. Neq; enim Epistola Dionysij ad Demophilũ monachum. facto vltus est eum, qui peccauerat: sed facto & sermone salutari erudijt, quæ simul ad virtutem & omnem moderationem informat & componit, illam scribens Epistolam, & exemplum mansuetudinis Aaron, Dauid, & alios adducens. Cuius vt omittam aliam ad bonum exhortationem, meminero certè visionis, quam ei narrat, vt quę sancto Carpo apparuerit. Sic autem se habet ad verbum:

Missæ celebratio antiquissima. Cùm aliquandò in Cretam venissem, me sanctus hospitio excepit Carpus, vir, si vllus alius, propter maximam mentis puritatem, ad Dei contemplationem aptissimus. Is nunquàm aggrediebatur sanctam mysteriorum celebrationem, nisi in precibus, quæ illam prçcedunt, ei priùs appareret sacra & beneuola visio. Ipsum igitur (vt referebat) infidelis quispiam aliquandò molestia affecit. Molestia autem erat, quòd ille quendam ex Ecclesia traduxisset ad impietatem. Cumq; eius celebritatis, quam vulgus Hilarias vocat, dies

dies agerentur, qui debuerat benignè, vt virum bonum decet, pro vtroque precari, & Dei Saluatoris accepto auxilio, alterum quidem conuertere, alterum autem bonitate vincere, & non cessare eos admonere per totam vitam, donèc pœnitentiæ tempus superesset, & sic ipsos ad diuinam deducere cognitionem, vt iam tandèm & quæ illis erant ambigua & obscura, patefierent, & ab ijs, quæ præter rationem audacter admiserant, resipiscere legitima seueritate cogerentur: is nescio quo pacto (cùm intrà semetipsum id anteà passus non esset) tunc vehementem indignationem atque amaritudinem imbiberat animo. Et sic quidem affectus obdormijt: erat enim vespera. Circa verò mediam noctem, quo tempore consueuerat ipse semper apud se ad diuinos hymnos vigilare, expergiscitur quidē, & surgit, cùm somnos parùm quietos, & crebrò interruptos, nec absq; perturbatione cepisset. Stans igitur ad diuinam precem & collocutionem non satis intentè, irreligiosè angebatur animo, & ęgrè ferebat, dicens non esse iustum, si viuant impij homines, qui vias Domini rectas peruertunt: & propterea Deum rogabat, vt aliquo fulgure amborum omninò vitam eriperet citra vllam misericordiam. Hęc autem cùm dixisset, visum esse sibi, aiebat, repentè videre domum, in qua stabat, priùs motam, tum demùm è tecto mediam in duas partes diuisam, & quendam ante se ingentis luminis rogum, eumque (videbatur enim deincèps sub dio esse locus) è cælo ad se vsque deferri. Visio Carpi. Cælum autem ipsum patére apertum conspiciebat, eiusque cardini Iesum insidere, innumerabilibus humana specie ei assistentibus Angelis. Et hæc quidem vidisse, cùm supernè adspiceret, & se esse admiratum memorabat. Vbi verò ad inferiora deflexit obtutus, ipsum quoquè solum, instàr vasti ac tenebrosi cuiusdam profundi discissum se vidisse, aiebat: atque illos viros, quibus malè erat precatus, ante se ad os illius profundę voraginis stare tremētes, & miserabiles, vt qui mox à pedum suorum instabilitate mergendi viderentur. Infernè autem serpētes è voragine prorepere cernebat, & circa illorum infelicium pedes ità instabiles ac nutantes, aliquandò quidem in globum colligi, & ingrauari vnà atque pertrahere: aliquandò verò dentibus & caudis, ore, gutture, linguis ac toto corporis motu, vim immensi pauoris incutere, vt qui modis omnibus deorsùm illos pręcipitare molirentur. Fuisse autem & viros quosdam in medio, qui miseros simul aggrediebantur, vnà exagitantes, trudentes, atque pulsantes. Videbantur autem illi iam esse casuri, partìm quidem inuiti, partìm autem sua sponte, cùm à malo sensìm & cogerētur simul, & inducerētur. Dicebat verò Carpus, se, dum deorsùm adspiceret, fuisse lætatum, atque superiora neglexisse, grauiter & indignè ferentem, quòd nondùm illi cecidissent. Et cùm sæpiùs eo desiderij ferretur impetu, illosque & ipse niteretur impellere, semperque frustrà moliretur, ęgerrimè tulisse, & eos esse execratum. Cùm ecce vix tandèm reuocatis ad superna luminibus, vidit cælum, sicuti & priùs adspexerat: Iesum autem eius, quod fiebat, misertum, è supercælesti suo throno surrexisse: & cùm ad eos vsq; descendisset, clementissimam eis manum porrexisse: Angelosque simul opem ferentes, aliundè alium tenuisse viros. Tandèm verò Iesum ipsum sibi dicentem audiuit: Iam me deincèps percute: sum enim paratus sæpè rursùm pati pro saluandis hominibus. Et hoc est mihi gratum, modò homines in futurum peccata abominentur. Sed vide, an tibi vtile sit, hanc istius profundi & cùm serpentibus mansionem, DEI ac bonorum clementiumque Angelorum præferre consortio. Hæc sunt, quæ ego audita, vera esse credo. Ecce christi immensam erga peccatores humanitatē, modò velint resipiscere.

Dionysius itaque in rebus omnibus erat adeò mitis, misericors, & ab ira alienus, vt quo altior euadebat factis, eo se magìs modestia demitteret, regula factus omnibus ad virtutem, & lucerna ad deducendum ad id, quod est melius. Quocircà nec eam abscōdi sub modio siuit is, qui est solus author oīm: sed in alto ponit per virtutem: & fama protinùs peruadens, canebatur in ore omnium, in omnibus omnes vincere Dionysium. Porrò autem omnes ad eum confluebant, non solùm populares & forenses, sed qui erant eruditi & insignes: & qui priùs laborabant insania, & feris crudeliùs lacerabant ecclesiam, ad illum virum venientes, & admirabilem illam & diuinam linguam audientes, cordis sui molliebāt duritiam, & ad veram & primam lucem accedebant per baptisma: quo magìs erant inflammati ad vitium, eo feruentiorem ostendentes Christianismum: & ad summam, nihil tam erat in ore omnium, quàm Dionysius. Cùm ergò hæc fama sic perуaderet, doctrina aūt dilataretur, & fides confirmaretur euidentiùs, res ad sęuissimū delata est Domitianum, vel, vt magìs propriè dicam, Dęmonianum, qui contra Deum Humilitas S. Dionysij. Multos cōuertit.

locutus fuit iniquitatem in superbia & contemptione, & manum Deo inimicam extulit aduersùs fidem Christianorum.

Hic ergò quid machinatur? vel potiùs quid docetur à patre suo satana? Omnes quidem, qui, quę Christiani sentiunt, despicere, Dionysiũ aũt solũ de medio tollere, hoc sciens, quòd si eum solum vicerit, omnibus fuerit superior: sin minùs, omnes fore Domitiano fortiores. Postquàm autem hęc mente agitâsset, eum excitat ira aduersùs martyrem, & furoris quærens medicamentum, nullum aliud inuenit, præter eius mortem. Cùm itaq; omnes, qui eius Imperio parebãt, congregâsset, eosq; assumpsisset, qui erant ei amentia similes, mittit ad quærendum martyrem: Et, si ei quidem, inquit, persuaseritis, vt ad nostram traducatur religionem, hoc est, quod desidero: cumque eum acceperitis vobiscùm, reuertimini. Sin autem adhuc permanserit in impia religione, cũ morte condemnate. Illi autem cùm hæc audijssent ab Imperatore, & furore accenderentur, qui in eis habitabat, & ad res gerendas acres videri vellẽt ei, qui miserat, postquàm venerunt in Galliam, tanquàm feræ quædam irruunt: & cùm omnem, quæ circuncircà sita erat, conturbâssent regionem, corrumpunt simpliciores, vt docerent, vbinàm beatus Dionysius versaretur. Postquàm autem audiuerunt eum versari in ciuitate Parisiorum, illuc veniunt. Deindè percontantes de rebus Christianorum, inueniũnt fidei doctrinam esse dispersam per totam ciuitatem: de miraculis martyris fiunt certiores, quòd omnes scilicet, qui malè se haberent, curâsset: & ideò incredulorum ad eum cõfluxisse cateruã, & se adiunxisse vero Dei cultui: & quòd omnis Gallia, quæ multis priùs grauibus vitijs seruierat, & factis, quinetiam subiecta erat cultui simulacrorũ, collum suum ex his subtractum, doctrina Dionysij, subiunxit iugo Christi.

Domitianus mittit suos qui Dionysiũ perdant.

Cùm ergò hęc, & multa alia facta esse, ad eorum venisset cognitionem, & Christi gregem augeri, & suos deos vidissent habitos despectui, & sua mysteria contemni, & inclinatam esse impietatem, magis accenduntur, & rogant vbinàm habitaret, qui eorũ erat author: & repentè in beatum irruentes Dionysium, eum simul ligant cum ijs, qui cum ipso erant, in ore diuinam adhuc habentem doctrinam: & prę sident, rabiem & furorem spirantes ad examinationem. Ingreditur ergò vir generosus simul cum Rustico & Eleutherio, mente firma ac stabili, & libero animo, perindè acsi vocaretur ad festum, non ad certamen. Arroganter igitur & asperè, vt eum perterrefacerent statim in principio, ei dicunt: Tu es, ô execrandum caput, qui nostros deos nihili facis, & contendis de medio nostram tollere religionem? Responde ergò, quod sit tuum genus, quæ te tulerit patria, & quod tuum studium. Ille autem, amore in Christum ei addente animum, & faciente eum confidentiorem: Ego quidem, inquit, ô vos, vt & genus, & patriam omittam in pręsentia, me Christi seruum esse confiteor, & eum solum, & patrem, qui caret principio, & coęternum eius colo spiritum. Aufugi autem à vestro errore, validissimus (In meo enim Christo habeo fiduciam) vestrorum deorum oppugnator, Christianorumque ad virtutem exhortator promptissimus. Ad hæc facite, si quid est vobis imperatum. Videntes autem maleuoli, sancti constantiam cum prudentia coniunctam, iram mutant in adulationem, &, Nè tuam, ô Dionysi, dicunt, canitiem affeceris contumelia, neque charos sodales morti acerbę tradideris: pàre rectè consulentibus, & Imperatoris potentiam, per nos te rogantem, reuereri persuadearis: ô chare & bone Dionysi, dijs nostris sacrificare persuadearis, & eris cum tuis primus eorum, qui sunt sub Imperio. Ille autem: Vester, inquit, hic error est peior priore, si putetis fore, vt me, aut meorum aliquem seducatis. Hoc enim sciatis, quòd nos non honores, non contumeliæ, non blanditiæ, non tormenta, neque aliquid aliud omninò separabit à Christo.

Capitur S. Dionysius cum socijs suis.

Constans vox eius.

Blandiunt ei persecutores.

Deincèps ergò cùm non possent psuadere, deposita persona & simulatione, cùm ira magis efferbuissent, & è cathedra furiosè, & mẽte quodãmodò emota surrexissent: A vobis, ô amentes, Dionysio dicunt, & ijs qui cum ipso erant, dij contemnuntur: & Imperator irridetur: & artibus magicis, perindè àc miraculis, eos, qui eius pàrent Imperio, ab eo abducitis, & ad vestras partes traducitis? Sancti autem: Similes eis fiant, qui ipsos colũt, eis vna voce dixerunt: Nos autem non magicis artibus, vt dicitis, sed Dei nostri, & viuifici eius spiritus inuocatione & operatione, cęcis visum, mutis sermonem, claudis ingressum, & dęmoniacis præbemus curationem. Quorum ne sibi quidem possunt vestri dij quicquam præbere, vt qui sint ligna & lapides. Os enim habent, & non loquuntur: oculos, & non vident: aures, & non audiunt. Vnum hoc solùm vobis efficiunt: ac-

Sancti vẽdũt miracula.

Psal. 113.

cendunt

cendunt ignem, qui nunquàm desinet. Aduersùs hæc cùm non possent Tyranni contradicere, toruè & insanè eos adspiciẽtes, strictis gladijs se parãt ad cædem: & cùm, tanquàm signo dato, eos eduxissent extra ciuitatem, vinctos ducunt ad quoddam cacumen, & tradunt lictoribus, vt eos interficiant. Intercà autem petunt sancti tempus precandi, & flectunt genua. Tum sacrosanctus Christi martyr Dionysius, sublatis in cælum oculis: Domine Deus omnipotens, fili, inquit, vnigenite, & sancte spiritus, sancta Trinitas principio carens, & in quam non cadit diuisio, suscipe seruorum tuorum in pace animas, quoniam propter te morte afficimur. Et cùm sancti, Amen, acclamâssent, conuersus ad lictores: Facite, inquit, quod fuit vobis imperatũ. Illi autem primùm quidem beati Dionysij, deindè Rustici & Eleutherij caput amputant. Capite puniunt martyres, & S. Dionysius fert caput suum.

Sed nec in hoc quidem (O Dionysi) is, qui propter nos passus est, fuit oblitus eius, qui propter ipsum moritur: sed miraculum etiam ostẽdit in amputatione. Etenim cùm suum caput tanquàm aliquod premium martyr suis accepisset manibus, transit ad locum idoneum. Ferebat ergò ipse caput in manibus, tanquàm aliquod trophæum, à diuina omninò portatus gratia: neque priùs dimisit, quàm mulieri diuina quadam omninò occurrens prouidentia, in illius manibus deposuit, velutì quendam thesaurum. Iacebant autem neglecta sanctorum martyrum veneranda corpora, feris & auibus ad edendum exposita, & nec iusta quidem sepulturæ consecuta. Lictores autem ne hactenùs quidem irasci desiêrunt: sed etiam in ipsas furunt reliquias, statuentes eas in maris profundum proijcere, nè vel inanimatæ efficerent miracula, & ideò attraherent multos ad agnitionem. Quod etiam, vt eis visum erat, factum esset, nisì hoc malum consilium ad effectum duci DEVS prohibuisset. Nam cùm sensisset eorum consilium ea, quæ preciosum martyris caput acceperat, cui nomen erat Catulla, mentem suam communicat fidelibus, vt Deo gratam & acceptam. Et cùm splendidam & lautam apparâsset mensam, lictores accipit conuiuio. Interìm verò dum ij conuiuium inibant apud mulierem, quidam ex fidelibus accipiunt martyrum reliquias, & eas abscondunt. Deindè finito conuiuio, cùm eam rem deprẽhẽdissent lictores, ira valdè erant pérciti: sed feruorem iræ sedârunt munera, & vehementem furorem dissoluit mulier pecunia. Cùm illi autem recessissent, in quadam domo deponit Catulla martyrũ reliquias tertio mensis Octobris, miraculis affatìm profluentibus, perindè ac aliquo fonte pulchrè & suauiter manante. Non multum tẽporis intercessit, & conuenientes Christiani, templum gloriosis excitant victoribus, & in ipso eorum preciosas deponunt reliquias: Ad gloriam Dei patris, & Domini nostri Iesu Christi: Quem decet honor & adoratio, nunc & semper, & in secula seculorum,

AMEN.

Catulla eripit lictoribus corpora martyrum.

EPI-

Sed & nos multis ac frequentibus largitionibus beneficia eius sumus experti, præcipuè tamen in humanæ varietatis euentu, quo Dei, vt semper fatendum est, iusto iudicio in virga eruditionis suæ visitati, & baculo speciosæ misericordiæ eius, ante præscriptum altare per merita & solatiū domini ac pijssimi patris nostri Dionysij virtute diuina reerecti & restituti sumus: cingulumque militare indicio atque authoritate Episcopali resumpsimus, & vsque ad præsens ipsius gratioso adiutorio sustentamur. Idcircò venerabilis custos ac cultor ipsius fautoris & adiutoris nostri domini Dionysij, monere te volumus, vt quicquid de eius notitia ex Græcorum historijs per interpretationem sumptum, vel quod ex libris ab eo patrio sermone conscriptis, & authoritatis nostræ iussione, ac tuo sagaci studio, interpretumq; sudore in nostram linguam explicatis, huic negocio inseri fuerit congruum, quodq; etiam in Latinis codicibus iam indè habes inuentum: adiunctis eis, quæ in libello eius passionis continentur: necnon & illis, quæ in tomis vel chartis vetustissimis armarij Parisiacæ ecclesiæ, sacræ videlicet sedis suæ prolatis inueneras, & obtutibus nostræ serenitatis ostenderas, secundùm quòd rerum, causarum etiam & temporum conuenientiam nôueris, in corpus vnū redigas, atque vniformem textum exindè componas: quatenùs deuotis compendiosiùs valeant innotesci, & fastidiosis minùs ve capacibus, vel studiosis lectionis possit tædium sublenari, pariterq; omnibus ædificationis vtilitas prouideri. His ità contextis, volumus vt reuelationem ostensam beato Papæ Stephano in ecclesia eiusdem sanctissimi Dionysij, sicut ab eo dictata est, & gesta, quæ eidem subnixa sunt, vnà cum hymnis, quos de hoc gloriosissimo martyre atque pontifice habes, & officium nocturnale subiungas. Sed & differenter ac cum integritate sui, quæquæ ex eo reperta sunt, in altero volumine colligas, nobisque distinctè & correctè trāscripta, quantocyùs dirigas, aut præsentes: quoniam maximum valdéq; dulcissimū pignus desiderabilis præsentiæ illius domini & solatiatoris nostri, vbicunq; simus, habere nos credimus, si cum eo, vel de eo, aut ab eo dictis, oratione, collatione, siue lectione colloquimur. Vale in Christo vir Dei, in sacris orationibus iugiter memor nostri.

S. Dionysij beneficia in Ludouicum Pium.

Opera Dionysij Areopagitę iussu Ludouici Pij conuersa Latinè.

Innotesci, indicari.

Pars huius operis adhuc desiderata.

RESCRIPTVM Hilduini Abbatis ad serenissimū Imperatorē, dominū Ludouicū: Vndè & qualiter sumpta sunt ea, quæ in corpus vnius textûs, secundùm iussionem ipsius, redegeram ex Græcorum & Latinorum historijs, de notitia excellentissimi martyris Dionysij.

DOMINO BENIGNITATE ADMIRABILI, ET AVTHORITATIS REVERENTIA HONORABILI,

Ludouico Pio semp Augusto, Hilduinus humilis Christi famulus, & domini mei Dionysij preciosi, ac sociorū eius matricularius, vestræq; imperiali dominationi in omnibus deuotissimus, pręsentem in Christo prosperitatem, atq; æternæ felicitatis benedictionem optat & gloriam.

EXultauit cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum in Deo meo. Dilatatum est os meum, & gaudebunt labia mea, vt annunciem pręconia domini mei gloriosissimi martyris Dionysij, ab eximio Imperatore dño meo iussus. Quæ reticere nō poteram, etiamsi à quoquā fuissem fortè prohibitus. & reuerà magna mihi est ratio gratulandi, quo cumulatiùs mihi effectum desiderij mei pręstare voluit diuina dignatio, vt mentis meæ conceptum ei placere cognoscerem, cùm quod agere spontaneè disponebat mea humilitas, in agendo data manu authoritatis, cooperaretur vestra Deo placens sublimitas. Qua de re bonorum operum, & spiritualium omnium studiorum illum authorem esse non dubium est, qui quorum incitat mentes, quo sibi placet ingenio adiuuat actiones. Sed & in hoc valdè exultat spiritus meus in Deo salutari meo: quoni- 1. Reg. 2.

Sancti, suffragatores nostri.

am Christianus animus vester sic euidentissimè erga se diuinæ bonitatis beneficia, & sanctorum cognoscit solatia, & tam promptissimè se accensum ostendit circa authoris & reparatoris sui, seu specialium suffragatorum suorum, venerationem atque obsequium.

Non enim sic ab intimis pia anima vestra diuina confiteretur vera & iusta iudicia, nisi seipsam sancto illuminatam cognosceret spiritu: nec ità deuotissimè amici Dei benè gesta & dicta, maximæ sagacitatis vestrę prudentia perquireret, nisi summum bonum, à quo, & per quē omnia sunt bona, diligeret. Cuius amore religiosa deuotio vestra accensa esse dinoscitur, vt Christi militum gloriosos triumphos inquireret. Quos cùm nouerit, per eorum adiutorium robustiùs contra vitia vitiorumque authores pugnabit: quatenùs martyrum exempla sectando, qui viriliter certauêre, & fideliter satis vicêre, ad palmā, qua illi munerati sunt, & ipse ptingat. Huc accedit ad voti & solicitudinis vestræ incitamētum, quia Ezras sanctæ scripturę reparator, magnum remunerationis donum exindè apud Deum promeruit, & laudabile sibi nomen apud homines acquisiuit.

Sacrarum historiarum notitia q̃d conferat.

Ezras scripturæ sacræ instaurator

Quocircà & vestrę sedulitatis instantia, cùm pro magna antiquitate huius sanctissimi patris nostri, quantùm ad generationem terrenam, & cōuersionem seu obitum attinet, mira sanctitate & miraculorum prodigijs, orbi penè cuncto innotuit: notitia ipsius paucis nostrorum cognita, plurimis adhuc manens incognita, cùm per vestrum studium patuerit, & meritum, vt meliùs ipsi scitis, grande vobis conciliabitis, & memoriale perpetuum acquiretis. Faciat autem Dominus, vt & nos idonei cooperatores inueniamur ad bonæ voluntatis vestrę perfectionem, qui tanto sine aliqua hęsitatione vestris iussionibus obedimus, quanto illa rogatis seduli exactores, quæ exhibemus voluntarij executores. Idcircò quia reperta quæq;, tā in Græcis, quàm in Latinis codicibus, ex domino & patrono nostro Dionysio, quæ hactenùs minùs cognouimus, vobis ocyùs in vnum collecta mittere poscitis, & incongruum ducimus, authoritatis vestræ pio desiderio differri, quod ex debito seruitutem nostram constat debere largiri: quantùm cōniuet breuitas temporis, quicquid ori suggesserit memoria citæ recordationis, fauente Domino, velocitet scribentium committemus notariorum articulis: deprecantes vestram humiliter sapientiam, nè in his, quæ reuerentia & amore sanctissimi martyris, & propter iussionis vestrę obedientiam scribenda aggredimur, verborum pompositatem, aut dictationis lepôrem, sed purissimæ veritatis, sicut ab antiquorum dictis sumpsimus, quęrere studeatis synceritatem: Nosque repręhendere de casuum, præpositionum, atque coniunctionum virtute, seu literarum in subsequentes immutatione, vel punctorum secūdùm artem Grammaticam positione, nolite: quia non id studendum, sed nóstræ deseruitionis obsequium, ac commendationis vestrę officium, accelerandum suscepimus: maximè cùm hæc, quę ab aliena lingua expressimus, in tenoris serie, sicut de pręlo sunt eliquata, texemus: quę licèt in interpretatione non redoleant supparem sermonis odorem, sapidum tamen referunt veritatis & intellectûs sui saporem. Ordinem igitur historiæ, sicut vestra iussit dominatio, in vnum congestum, & singulatìm postcà plenitudinem eius discretam, cunctis legentibus atque audientibus pandemus. Nam diuinę erit inspirationis & exequutionis, id quod desideramus fideli animo propalare, verum atque probabile demonstrare. Ex quo nos laborandum non magnoperè ęstimamus: quia quid tenendum de hoc sanctissimo martyre Christi sit, quid credendum, notæ & probatissimæ personę veracibus dictis declarant.

Nouit author Gręcè.

Propositio.

Authores & fontes huius operis.

Genus S. Dionysij. Act. 17.

GEnere siquidem eum nobilissimum, & Philosophiæ magisterio insignem apud Athenas claruisse, & aliarum historiarum, & Actuum Apostolorum testimonio, secula prisca seu instantia cognouerunt: maximè autem ex historia Aristarchi Gręcorum Chronographi, qui in Epistola ad Onesiphorum primicerium, de situ Athenę ciuitatis, & gestis ibidèm Apostolorum temporibus, scribens, ortum prosapiæ, & doctrinam eius, atque conuersationis ordinem, siue ætatis tempus, necnon & ordinationem ipsius, ac prędicationem, subrogationem etiā Episcopi loco suo, & aduentum illius Romam, ordinabiliter narrat. Quam epistolam vestræ dominationi dirigimus, & quisque studiosus apud nos pręualet inuenire: Curiosus autem ex Græcorum fontibus, vndè & nos illam sumpsimus, poterit mutuare. Quòd enim ante cōuersionem suam Heliopolim Astrologiæ gratia migrauerit, vbi & tenebras in Crucifixione Saluatoris nostri vnà cum Apollophanio sodali suo vidit: & quia tunc viginti & quinque erat anno-

Aristarchus Gręcus chronographus, quę de Dionysio scripserit.

annorum,ipse in Epistolis, ad Polycarpum Smyrnæorum Episcopum, & ad eundem Apollophanium missis, ostendit. Quia verò cum omni domo & Damari vxore sua crediderit, lectio Actuum Apostolorum docet, & euidentiùs Dialogus Basilij & Iohannis, capitulo 5. libri quarti, demonstrat. Sed & beatus Ambrosius in Epistola ad Vercellenses, eandem vxorem eius ex nomine designans, perspicuè manifestat. Beatus denique pater Augustinus in sermone pulcherrimo, quem de Seminatore verbi scripsit: Apostoli sermone finito, audita illic resurrectione mortuorũ, quæ præcipuè est fides Christianorũ, referr dixisse Athenienses, Audiemus te de hoc iterùm. Erant enim quidam inter eos irridentes, quidam dubitantes, quidam credentes: atque in eis nominatur quidam Dionysius Areopagita, id est, Atheniensium principalis: & mulier quędam nobilis, nomine Damaris, & alij plures. Et in eodem sermone, vbi de scandalo Iudęorum & stultitia Gentium scribit, dicens, Iudęis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam: sed ipsis vocatis Iudæis & Gręcis, hoc est, ipsi Paulo ex Saulo, & Dionysio Areopagitæ, his talibus, & illis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.

Epistola Dionysij ad Apollophanem.

Hūc sermonem Posidius in Indiculo vocat Tractatum, & est tertiũ Augustini.

1. Cor. 1.

Cæterùm de notitia librorum eius, quos patrio sermone conscripsit, & quibus petentibus illos composuit, lectio nobis per Dei gratiam & vestram ordinationem, cuius dispensatione interpretatos scrinia nostra peteribus referant, satisfacit. Authẽticos autem eosdem libros Græca lingua conscriptos, quandò Oeconomus ecclesię Constantinopolitanæ & cæteri missi Michaëlis, legatione publica ad vestram gloriam Compendio functi sunt, in ipsa vigilia solennitatis sancti Dionysij ꝓ munere magno suscepimus. Quod donum deuotioni nostræ, acsi cælitùs allatum, adeò diuina est gratia prosecuta, vt in eadem nocte decem & nouem nominatissimæ virtutes in ægrotorum sanatione variarum infirmitatum, ex notissimis & vicinitati nostrę personis contiguis, ad laudem & gloriam sui nominis, orationibus & meritis excellẽtissimi sui martyris, Christus Dominus sit operari dignatus.

Michaël Imperator mittit Ludouico Pio Dionysij opera.

XIX. miracula meritis S. Dionysij fiunt nocte vna.

Quoniam autem beatus Clemens hunc eum, videlicet in Gallorum gentem, direxerit, & qualiter per martyrij palmam diuersissimis & crudelissimis afflictus supplicijs, ad Christum peruenerit, & quomodò caput proprium Angelico ductu, cælestis militiæ in celebratione exequiarum honoratus obsequio, ad locum, vbi nũc requiescit, detulerit, & quo ordine à Catulla quadam matrefamiliâs sit sepultus, libellus antiquissimus passionis eiusdem explanat. Pręcipuè tamen cõscriptio Visbij, quæ in tomo satis superque abdito, Parisiùs diuino nutu inuenta, inter alia memoranda, sicut in ea legitis, verba Domini nostri Iesu Christi ad eum prolata, quandò sacra mysteria perageret, illi cunctis videntibus apparentis, continere dinoscitur. Cui adstipulati videntur antiquissimi, & nimia penè vetustate consumpti, Missales libri, cõtinentes Missæ ordinem more Gallico, qui ab initio receptæ fidei, vsu in hac occidentali plaga est habitus, vsquequò tenorem, quo nunc vtitur, Romanum susceperit. In quibus voluminibus habentur duę Missę, quę sic inter celebrandum ad prouocandam diuinæ miserationis clementiam, & corda populi ad deuotionis studium excitanda, tormenta martyris sociorumque eius succinctè commemorant, sicut & reliquę Missæ ibidèm scriptæ, aliorum Apostolorum vel martyrum, quorum passiones habentur, notissimè decantant. Quarum Missarum cantus, sensus & verba, adeò passionis eorundem, quam vobis misimus, seriei concordare videntur, vt nulli sit dubium, à teste illorum martyrij, agones eorum fuisse descriptos, & ex ipsa veraci historia, memoriam tormentorum suorum in pręfatis precibus fuisse mandaram.

Visbij scriptum de Dionysio.

Missales libri antiquissimi.

Visbius oculatus testis martyrij S. Dionysij.

Videtur porrò in his Missarum obsecrationibus non contemnenda authoritas de memorata passione sanctorum, cùm extent apud nos Epistolæ Innocentij, & post eum Gelasij, necnon & moderniùs beati Papę Gregorij, aliorumque Pontificum ad Episcopos vrbium Galliarum, & Antistitum nostrorum ad ipsos, de more Romano in cunctis ecclesiasticę authoritatis munijs imitando: quibus datur intelligi, ab annis pluribus hũc Missæ tenorem de Gallica consuetudine recessisse, & hanc passionis martyrum istorum memoriam, longo superiori tempore his occidentalibus partibus per * supplantationũ postulationes inoleuisse: quibus tantò certiùs fidem accommodamus, quanto in tempore vicino post consummationem eorum, easdem fuisse compositas sine dubitatione concredimus.

Gallia in Missa morẽ Romanum sequi quandò cœperit.

*for. * supplicationum*

Nec tamen quisquam putabit beatum Dionysium eiusque successores, ab institutio-

ne Apoſtolica propter huiuſmodi Miſſæ ordinem, Gallicis conſuetudinibus in primordio traditum, diſcrepâſſe, ſi ei conſtiterit, ipſorum Apoſtolorum & Apoſtolicorum virorum, ipſiusque etiam vrbis Romę ſenſus proprij abundantiam notam eſſe. Nec mirari quis poterit, cur hymnum S. Eugenij Toletani de B. Dionyſio habeamus, & vicinorum ſapientium ſcriptis, exceptis paucis, videamur carere: cùm & hęc, quę habemus, vt exorata priorum noſtrorum venia dicamus, abdita & negligenter relicta reperimus: & alia necdùm prolata, quia non adhuc ſunt ad liquidum enucleata, nos poſſidere lætemur.

Eugenij Toletani de Dionyſio hymnus.

Etiã olim inepti qdã de Dionyſio multa obiecerunt.

Cæterùm ſuper garrulitate leuitatis eorum mirando deficimus, qui contendentes hunc Dionyſium Areopagiten eſſe non poſſe: ad munimentum ſuî, hæc quæ ſequuntur, inaniter contrahunt: Venerabilem videlicet & ſanctum Bedam preſbyterum, dixiſſe in tractatu Apoſtolorum Actuum, Areopagiten Dionyſium non Athenarum, ſed Corinthiorum, fuiſſe Epiſcopum: addentes, eũdem inibì diem obiſſe. Et quoniam libellus paſſionis iſtius teſtetur, hunc à Clemente Pontifice Romano Epiſcopum ordinatũ, & in has Galliarum partes fuiſſe tranſmiſſum: Quia etiã paſſiones diuerſorum ſanctorum martyrum, ſub varijs Imperatoribus interfectorum, contineant eoſdem cum hoc ſanctiſſimo viro has partes adijſſe, quod ſenſatorum manifeſtè refellit auditus. Et quòd Gregorius Turonenſis, ſicut in paſſione ſancti Saturnini legiſſe ſe dixerat, ſub autumatione memoret, iſtumipſum tempore perſecutionis Decij ſub beato Sixto cum alijs ſex Epiſcopis, quorum vitæ vel paſſiones nequaquàm eius dictis in ratione temporum conſonant, in has regiones fuiſſe directum.

Refutatio allatarum obiectionũ.

Eccè omnis minùs ſcientium, ſibijpſi diſcordans, authoritas, cui velut ex ſuperfluo propter ſatisfactionem inſipientium reſpondemus, cùm veram ex hoc ſancto Pontifice & martyre narrationem veracium hiſtoriarum præ manibus habeamus: Primò quidem petentes, vt in hoc iure contentioſi, ab albugine contracta arrogãtiæ, ex vſurpata ſapientia, qua videri ſe ſcioli volunt, oculos tergant, quô perſpicacia perſpicaciter, & vera fideliter relegant. Et ſi non niſì vnum oculum aperuerunt, quandò legerunt, quòd per ſubreptionem venerabilis Beda preſbyter in præfato opere ſecùs, quàm debuit, dixerat, vbì idem ſe repræhendit, & repræhenſorum ſuorum vocem pręueniens, retractationem ſcripſit: ſcrobem, in qua oculus alter eſſe debuerat, aperiant, & in Eccleſiaſtica hiſtoria diſcant, quia Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus, de Dionyſio Athenarum Epiſcopo in Epiſtola ſua, ad eoſdem Athenienſes directa, commemoret. ità enim ibi lib. 4. cap. 23. ſcriptum eſt: Extat quoquè & alia eius (Dionyſij Corinthiorum Epiſcopi) ad Athenienſes epiſtola, in qua ad euangelij credulitatem eos inuitat, & concitat ſegniores, ſimul & arguit quoſdam, velut penè prolapſos à fide, cùm Epiſcopus eorum Publius fuiſſet martyrio conſummatus. Sed & Quadrati, qui Publio martyri ſucceſſerat in ſacerdotiũ, meminit, ſimul & memorat, quòd labore eius ac induſtria rediuiuus quidam in eis calor fidei reparatus ſit. Et illud in eádem deſignat Epiſtola, quòd Dionyſius Areopagites, qui ab Apoſtolo Paulo inſtructus, credidit Chriſto, ſecundùm ea, quæ Apoſtolorum Actibus deſignantur, primus apud Athenas ab eodem Apoſtolo Epiſcopus fuerit ordinatus. Cuius Epiſtolæ, ſed & aliarum Epiſtolarum ipſius Dionyſij Corinthiorum Epiſcopi, & eius vtiquè, quam ad Soterem Epiſcopum miſerat, B. Hieronymus in libro de Viris illuſtribus facit apertiſſimè mentionem. Vndè quiſque videns, ſub quibus Imperatoribus quique eorum fuerint, liquidò poteſt colligere, quantæ abſurditati ratio ſit iſta obnixa, cùm inter hos duos Dionyſios, tam plura diſcreta ſint tempora.

Beda correxit ſuam de Dionyſio ſententiam

Diony. Corioth. de Diony. Areop. teſtimoniũ.

Publius & Quadratus Epiſcopi Athenienſ.

Legitur itèm ſic in eadem Eccleſiaſtica hiſtoria, capitulo quarto, lib. tertio: Memorantur autem ex comitibus Pauli, Creſcens quidem ad Galatas eſſe profectus, Linus verò & Clemens, in vrbe Roma eccleſiæ præfuiſſe, qui comites & adiutores eius fuiſſe ab ipſo Paulo perhibentur: ſed & Dionyſium Areopagiten apud Athenas, quem Lucas deſcripſit, primùm Paulo prędicante, credidiſſe, ac inter ſocios eius fuiſſe, & eccleſię Athenienſium conſtat ſacerdotium ſuſcepiſſe. De cuius, videlicet Dionyſij Areopagitæ, obitu, nil Gręci ſcriptores dixerunt, quia propter longinquitatem terrarum, tranſitus ipſius penitùs eis fuit incognitus. Habemus tamen Grææ authoritatis martyrologion, de Tomo * Chartiſſcrinijs Conſtantinopolitanis adeptum, qui tanta vetuſtate diſſoluitur, vt maximam cautelam à ſe contingentibus exigat: in quo diem natalitij eius deſignatum, & quia Athenienſium Epiſcopus fuerit, reperimus annotatum. Quod martyrologium, vt antiquitas eius demonſtrat, ex eo tempore conſtare poſſe, non incongruè remur, quo

Pręclarum pro Diony. Areopagita teſtimoniũ. Phil. 4.

*Chartophylacijs: fortè * Charti. ſcrinijs*

Antiquiſſi. Grecũ martyrologiũ.

Conſtan-

Constantino iubente, nota occasione martyria sanctorum Domini de toto orbe collecta,& Cæsaream sunt conuecta. Sed & vsque hodiè Græcorum Maiores, & Athenæ incolæ perhibent, historiarum scriptis & successionum traditionibus docti, in eadem ciuitate Dionysium tum temporis primum fuisse Episcopum, quandò Timotheus, Pauli æquè discipulus, Ephesiorum rexit Ecclesiam: ipsumque, subrogato sibi Episcopo, Romam adiisse,& vt compererunt, apud Gallorum gentem glorioso martyrio consummatum fuisse. Quod & Tharasius Patriarcha Constantinopolitanus per legatos suos solicitè inquisiuit, & ità se eam habere certus, eandem Atheniēsium ciuitatem pallio Archiepiscopali, quod iam ex ea diuturno tempore, orta quadam contentione, subtractum fuerat, redonauit,& synodali consensu, Metropolis authoritate, qua antè functa fuerat, honorauit. Nā à præcedētibus annis vsq; ad illud tēpus, eiusdē ciuitatis Episcopus nec suberat alteri, nisi Patriarchæ, nec iuri eius, debitarū sibi Episcopi ciuitatum subdebātur. Athenę metropolis.

Quòd autem dicunt, in passione istius B. Dionysij scriptum haberi, quia cum sanctus Clemens Episcopum ordinauerit, Galliasque miserit: proculdubiò sciāt, quòd aut prędictam passionē ex veris & emendatioribus exemplaribus non susceperunt, aut scriptorum vitio deprauatam legerunt: quoniam non ibi scribitur, eum Episcopum à beato Clemente consecratum, sed Apostolum totius Galliæ fuisse ordinatum : de qua ordinatione Apostolatûs, nisi ad alia se intentio nostra dirigeret,& ex Apostolorum Actibus,& ipsius Domini actione, authoritatis exemplum sufficienter his scriptis possemus inferre. Fieri enim potest, vt diximus, quòd textū passionis huius sancti Dei, ex authenticis scriptum non habeant,& ideò in hoc errent: quia & nos plures codicellos exindè vidimus, qui in quibusdam sensu videbantur concordare, sed literatura dissonare: in quibusdam autem nec sensu, nec orationis tenore poterant sociari. Quod manifestum est, huius venerabilis & antiquissimi patris vetustā lōginquitate, & ignotæ atque peregrinæ linguę, vbi de eius notitia maximè scriptum erat, inscitia, seu deuotione fideliū accidisse: qui non studuêre ad priscas historias pro cognitione eius recurrere, sed ea, quæ auditu collegerāt, vt Gregorius Turonēsis, non votiuo errore fallens, videntes insignia magnifica atque innumerabilia per eum fieri, prout vnicuique sensus abundauit, curauerunt scriptis committere. Sic & de sanctorum Apostolorum gestis ac passionibus factum legimus, & de alijs quibusque historijs, ecclesię necessarijs, manifestè comperimus. Fuerunt siquidem, qui de beatorum Apostolorum virtutibus vera dixerunt: sed de eorum doctrina, falsa sunt commentati. De ecclesiasticis itidem historijs, atque ortu, vel actu, vel obitu Patrum quidā, quantùm ad rerū gestarum spectat fidem, veracia conscripserūt: quātùm verò ad temporū vel locorū attinet veritatē, minùs cautè confinxerūt. Sic profectò, vt notum est, in scripturis Canonicis diuersorū interpretum varietas extitit: in quibus *quique minus dixerunt, alij quędam addiderunt, quousquè eatum per beatum Hieronymum lingua nostra meracam veritatem ab ipso fonte suscepit. Dionysius totius Galliæ Apostolus. Apostolorū historię à quibusdam deprauatæ. *quiq; pro, quidam.

Quocircà nulla historia sic probabilis poterit vel debet haberi, quàm ea, quæ de veridicorum, pręcipuè orthodoxorum, collatione poterit colligi. Et ideò certiùs tenenda sunt, quæ modò de hoc eximio martyre collecta cōscribimus, quàm illa, quę de quolibet alio sancto sine authoris noīe passim scripta relegimus: pſertìm cùm hęc, quę scribimus, de antiquariorū antiqua scriptura sint, velut ex prato nō Parisiaco, sed paradisiaco. Cæterùm parcendū est simplicitati viri religiosi Gregorij Turonensis Episcopi, qui multa aliter, q̄ se veritas habeat, ęstimans, non calliditatis astu, sed benignitatis ac simplicitatis voto, literis commendauit. Patenter & quidem noscere possumus, nō adeò quędam solerter eum inuestigâsse, cùm ei contemporalis existens vir prudēs & scholasticissimus Fortunatus, qui plura & frequenter ad eum scripserat, Hymnum rhythmicæ compositionis pulcherrimum, de isto gloriosissimo martyre cōposuerit: In quo commemorat, eum à beato Clemente destinatum, sicut in Latinorum paginis didicit: de natione autem eius & ordinatione Episcopatûs, mentionem non facit, quia linguæ Gręcę penitùs expers fuit. Historię sacrę vt internoscendæ.

Tātis igitur & tam manifestis testimoniorū assertionibus de hoc sanctissimo & antiquissimo patre, ad liqdū elucubratā & propalatā oībus scire volentibus veritatē,& ità nescire volētibus ingestā certissimā rationē, vt etiāsi velint, quòd ex illo verū est, ignorare non possint: cesset, φ idem Areopagites nō sit Dionysius, exitiabilis & ꝓfana nimìs contentio: quia qui famam martyris derogare aliquo modo gestit, veritati sine dubio,

cui

cui testimoniũ perhibẽs, tãta transfretando maria, in tam longinquam regionẽ exulari,& pro ea pati sic acerbissimè sustulit,detrahere cæca fronte & imbecilli virtute contendit.Nam vt verè impius & peruicax iudicandus erit,qui post tot ratas sententias opinioni suæ hinc aliquid animo peruerso tractandum reliquerit: ità quisquis post veritatem repertam quiddam ex hoc vlteriùs dubitauerit, quoniam * ex studio mendacium quęrit,comes & discipulus eius,qui ab initio mendax & pater mendacij extitit, non immeritò rectorum decreto erit.

* ex studio, pro, deindustria.

Iohan.8.

In eos,q negãt Dionysium Areopagitã fuisse in Gallijs

Et quanta sit hebetudo susurronum,pessimi generis hominum,æstimare non valeo, qui doctorem egregium & eximium martyrem se habere,si gloriam patriæ suę, suamq; quærerent,contendere debuissent: potiùs se,cùm habeant,non habere immurmurent.

Quanta quoquè sit mentium amẽtium peruersitas, dolere,vt res postulát,nequeo: quę cùm votis & laudum præconijs martyrẽ gloriosum suis iniquitatibus debuissent conciliare propitiũ, detractione & famæ minoratione laborant, quantùm ex ipsis est, sibi habere infestum. Sed isdem in cælis talium nec laude crescit, nec derogatione decrescit:qui Saluatori iunctus,& cõciuis Angelorum effectus, de summa cælorum arce singulorum voluntates intendit,& sequens agnum quocunquè ierit,corda omnium,diuino lumine plenus,perscrutatur & penetrat.In hoc quinetiam sæculo non indiget gloriæ testimonio huiusmodi hominum : si tamen dicendi sunt homines, qui detrahunt ei iam in cælis immortaliter regnanti,quem adhuc in mortali corpore veneratæ sunt bestię agonizantem. Sufficiẽs enim est illi suisquè comitibus laus illa in sæculo,quã splendidissima eorum monumenta testantur,& celebri adoratione Christianus orbis ferè totus proclamat.Nec mirum,si martyr Domini Iesu,istorum sustineat cauillationem,cùm idem Deus maiestatis,qui resurgens à mortuis, iam non moritur, & in cælis ad dexterã Patris sedet,subiectis sibi principatibus,& omnium Angelorum potestatibus,per tanta annorum volumina adhuc ab incredulis indebita patiatur prę iudicia.

Sãcti nõrũt etiã hominũ cogitationes.

Rom.2.

Hæc interim,donèc plura sumatis de cognitione suffragatoris vestri, Auguste Serenissime,sumite,& veraciter innotescite oĩbus, quia hęc fideliter vestrę dominationi dirigimus,veraciter ex veracibus historiographis & historiarum paginis colligere procurauimus: Quoniam veritas,pro qua preciosum sanguinem hic seruus & amicus Domini fuderat, nostro mendacio adstipulari non indiget, quæ suo sibi testimonio sufficit, quęque testes veracissimos quos repleuerit,testificantes veracia efficit. Deniquè quod nos diù multumque anxiantes quęsiuimus, aliquis alius fortè mirabitur, videlicet cur post omnia tormenta nouissimè,velut ab initio,hi sancti viri nudi publicè virgis cæsi, & ex studio hebetatis securibus sint decollati: quod tanto magìs potest cogitando mirari, quanto alijs sanctis Dei hoc genus decollationis rariùs aut nusquàm legitur adhiberi. Qui nouerit, vti in verbis passionis illorum conijcimus,& multa veterum gesta reuoluentes discimus,antiquitùs morem fuisse Romanum, vt quisquis nobilissimorum reus maiestatis,à militia & defensione Reipublicę aliò se conferens,contra Senatûs votum ageret,vel aliter,quàm se sentẽtia haberet, docere quo modo præsumpsisset, securi ignobiliosè,flagellis publicè cæsus, cum omni dedecore interiret. Vndè & centesima vndecima Olympiade Romanorũ cõsul Manlius Torquatus filiũ suũ, licèt victorem,ꝙ cõtra imperiũ in hostes pugnauerit,virgis cæsum,securi pcussit. Quapropter ex his vos & quiq; legẽtes aduertite,quãtæ nobilitatis hic sanctus Dñi Dionysius secundùm terrenam generationem fuit in sæculo,quantæ sublimitatis secundùm spiritualem regenerationem in Domino,quanti feruoris & fidei, tanta terrarum spatia pio zelo veritatis perlustrando in Christiana religione,quantæ æstimationis etiam apud orbis Principem,qui vt trucidaretur,huc Roma apparitores suos direxerit,in nobilitate prosapiæ & fanatici cultûs euersione, quantæ fortitudinis in tormentorum perlatione, ꝗ abiectissimę vilitatis in occisione,ꝗ preciosissimę sanctitatis coram Deo in morte,quàm excellẽtissimę & incogitabilis gloriæ cum Christo in cęlo, ꝗ mactæ virtutis sit in adiutorio nostræ fragilitatis,adhuc laborantium in agone, ꝗ felix cum proprio & beato recepto corpore gaudebit perpetuò cum socijs suis, & oĩbus Angelicis choris,cunctisq; sanctis Domini & electis in æterna felicitate, per eundem Dominum & Saluatorem nostrum Iesum Christum,verum Deum,Deique & hominis filium, qui in vnius substantię ac potestatis Trinitate perfecta viuit & regnat Deus,per oĩa sęcula sæculorũ, Amen.

Cur Dionysius cũ suis virgis cęsi, & obtusis securib' decollati sint.

Dionysius nobilis genere.

EPI-

EPISTOLA HILDVINI ABBATIS INDIGNI, AD CVNCTOS SANCTAE CATHOLICAE MATRIS ECclesiæ filios & fideles,

pandens quomodò inuenire quisque scire desiderans valeat in Epistola, ad Christianissimum Imperatorem Dominum Ludouicum exindè directa, vndè & qualiter sumpta sint ea, quæ in corpus vnius textûs, secundùm iussionem ipsius redegerat ex Græcorum & Latinorum historijs, de notitia excellentissimi martyris Christi Dionysij.

HILDVINVS HVMILIS CHRISTI SERVVS, ET domini mei Dionysij preciosi, sociorumque eius matricularius, omni Catholicæ dilectioni, quaquauersùm Spiritu sancto diffusæ, pacem continuam & gloriam optat æternam.

CVM nos scriptura generali definitione admoneat, dicens: Quodcunque potest manus tua, instanter operare, (Eccles. 9.) & pij Augusti, simulque plurimorum ad hoc desideria cognoscerem anhelare: visum est mihi, etiam in hac parte quiddam sudoris impendere, vt notitiam de ordine * conuersionis & prædicationis atque aduentûs Romam, (*conuersationis) seu triumphalis martyrij beatissimi Dionysij, quæ maximè Græcorum continetur historijs, & quasi sepulta, antiquorum scrinijs apud Latinos non modica portione seruabatur obtecta, in lucem CHRISTO iuuante reducerem: quatenùs deuotis exindè erga DEI & excellentissimi martyris sui cultum deuotio cumulata succresceret, & debitæ seruituti nostræ, in domo DOMINI, quantùm ad exiguitatem nostram & ingenioli nostri attinet, cyatho gustum fidelibus propinanti, eiusdem amici DEI, cuius id amore studuimus, interuentio gloriosa diuinam misericordiam impetraret. Vt enim ante nos dictum est, gesta benè viuentium, elementa sunt vitam volentium: & exempla martyrum, exhortationes sunt martyriorum. (Nota quid præstent sacræ historiæ.) Quapropter sequentia relegens, poculo debriatus præclaro, fidem pietatis eructet, & non obsequium nostrum nomini temeritatis assignet. Quia verò, vt per quendam sapientem dicitur, multotiès in vili persona despicitur veritas, cui nihil præferri debuisset: suppliciter omnes, in quorum manus hæc venerint, deprecor, nè in his nostræ personæ humilitatem & agrestis orationis indisciplinationem attendant, cùm personarum acceptatorem in hac duntaxàt parte non esse DOMINVM sciant. In qua scilicet me imperitum sermone, non tamen scientia, fateor. Quinpotiùs hunc, de quo res agitur, inclytum & verum CHRISTI militem, ante oculos ponant, (Hilduinus non sua, nec noua cudit, sed vetera profert in lucem.) cui humanæ vocis dignitate impar omne erit, quicquid in laude eius aliquis nunc mor* talium dixerit: quoniam ab eo solo dignè potest laudari, à quo, & per quem talis meruit fieri. Vera itaque à veracibus de eo scripta, & simpliciter in vnum collecta fideliter relegant, & si nostræ imperitiæ fuerint indignati, ad veterum monumenta recurrant: quia nos non nostra, nec noua cudimus, sed antiquorum antiqua dicta, de abditis admodùm tomis eruimus, & veritatis synceritate seruata, paginis manifestioribus indimus.

Cæterùm neminem sani capitis hęc minùs acceptare putamus, quia anteriori tempore reperta non fuerant, cùm liquidò noscat, quòd is, qui creauit omnia simul, (Eccl. 18.) noluit reuelari cuncta, vel cunctis in semel: multaque manifesta iterùm esse tempore

occultata. Ad mentem enim debet redire, quod in literis diuinitùs inspiratis legitur, de legis libro diù latente, & denuò sub admiratione inuento. Et cùm Dániel dicat, Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia: quanto magìs nullus abiurare debebit, quòd multis comitibus aliorsùm intuentibus, segnis quique aut tardus pòst gradiens, perditionem in via, quam pręcedentes triuerant, inuenire non possit. Abiecta deniquè omni ambiguitáte, quòd istoipse Dionysius, cuius hîc gesta scribuntur, non sit Areopagites & Athenarum Episcopus, quid quisque dixerit, velutì de autumatione Gregorij Turonensis Episcopi, & subreptione Bedæ sancti presbyteri, atque aliorum quorunque sine authoritate iactatur: qui curiosiùs hoc scire voluerit, vt de multis quędam designemus ex nomine, Eusebij Cęsareensis historiam, & Aristarchi Græcorum Chronographi ad Onesiphorum primicerium Epistolam, & Visbij conscriptionem perquirat & relegat. Ibique discere poterit, quis iste Dionysius fuerit, & qualiter per martyrij palmam ad CHRISTVM peruenerit, si hîc eis in suî connexione manus darę fidei detrectauerit. De his autem & alijs quibuscunque, vndè sumpta sunt omnia, quæ præ manibus tenentur collecta, si benignitati legentis commodum ac placitum fuerit, & alibì ea inuenire nequiuerit, literarum nostræ paruitatis ex hoc ad serenissimum Augustum affatìm illustratione valebit. Nam ętsì eis credere dignatus non fuerit, illæ sibi tamen sine quolibet supercilio prodent, vbì hæc vniuersa, & qualiter, & quo ordine dicta manifestè reperiat, ipsorumque librorum plenitudinem, si indiguerit, ab archiuo nostræ ecclesię mutuare quibit. Valeat fidelis & charus frater omnis in DOMINO, cum pietate & gratia memor nostrî.

4. Reg 22. Dan. 12. Epistola Aristarchi chronographi ad Onesiphorum.

INCIPIT PASSIO SANCTISSIMI DIONYSII, QVI A LOCO AREOPAGITA, ET PATRI-

otico prænomine Ionicus, Christiano autem agnomine est appellatus Macarius, à sancto Paulo Apostolo Atheniensium ordinatus Archiepiscopus, Apostolica verò authoritate beati Clemētis Papæ, totius Galliæ cōstitutus Apostolus: Cuius inuicta pro fide Christi deuotio, sub Domitiano Cæsare & Præfecto Sisinnio apud vrbem Parisiorum post multa certamina, inter quæ ei Dominus noster Iesus Christus apparuit, coram quamplurimis septimo Idus Octobris martyrium consummauit cum Rustico & Eleutherio: sanctusq; Dionysius caput suum tulit, vbi nunc requiescit.

Octobr. 9.

POST beatam ac salutiferam Domini nostri Iesu Christi passionem, & adorandam eius ab inferis resurrectionem, seu in cęlos gloriosam ascensionem, qua se manifestauit diuinitate nūquàm defuisse, quò redijt, in vniuersis gentibus Apostolorum prædicatio profutura successit, ità vt fide crescente, multi mererentur fieri Christi nominis confessores, quos Catholica postmodùm gaudet mater Ecclesia, promeruisse martyres, & fidei bellatores, quæ lætabatur in Apostolis tantos se habere duces atque rectores.

Martyres, fidei bellatores.

Qui siquidem cùm imminere suas cernerent passiones, quæ, Domino Iesu Christo docēte, didicerant, repleti Spiritussancti gratia, docuerunt, vt ad sanctæ confessionis gloriam & pręmium transmigrarent. Vndè gratias agimus tibi Domine Iesu Christe, qui infestantis inimici iacula, probationem fidelium tuorum præstitisti esse, & non vulnera: sed inter cætera charismatum

ſmatum munera, talem ruis teſtibus tribmſti pro labore mercedem, vt nullum tuorum fuiſſe gaudeat hoſtis imbellem :. quinimmò perpetuum illis es largitus triumphum, vt Eccleſiæ tuæ ſemper ſint in exemplum. De quorum Collegio beatus Paulus Apoſtolus, quem cælo præſidens humanitas & benignitas Saluatoris noſtri Dei, compellans Saulum ſtrauit, ac Paulum ſtatuit, eorumque merito ac numero ſociauit : replens Chriſti Euangelio, non ſolùm ab Hieroſolymis vſque in Illyricum, verùm & vſque ad terminos, quomodò à Deo conſtitutus magiſter omnium Gentium, peragrans ſuperiores & vicinas ciuitates, tempore, quo princeps Claudius agebat in ſceptris, deuenit Athenas.

Martyres, Eccleſię exemplo ſunt.
Act. 9.
Rom. 15.
Claudij tẽpore Athenas venit Paulus.

Quæ vna vrbium magnarum Metropolis in cõfinio Thraciæ, proſpiciens Lacedæmoniæ terminos, poſita media inter Achaiam & Macedoniam iacet, qua nihil habuit Gręcia clarius ſitu terrarum, eminentibus & frequentibus collibus montuoſa, antiqua * Scriptorum facũdia, paterna viſcera, & materna vbera, appellata: Ionici maris faucibus, bithalaſſi more, intercluſa, Aegéum pelagus à læua cõtingit. Vrbs inclyta & antiqua, ſola pręter externum incrementum glorioſa : Cuius ciuibus non dedit initium collecta natiuitas: ſed quę illis ſedes, eadem eſt & origo: terrarum fertilitate opulẽta, fandi & eloquentiæ nutrix, philoſophorum & ſapiẽtium genitrix, artium liberalium & diuitiarum omnium copia præ vrbibus cunctis emicuit.

Laus & deſcriptio Athenarũ.

Hęc ſita eſt in Attica Helladis prouincia, qua Cecrops & Menander, reges generoſi ſplenduerunt: vbì Apollo & Hippocras ac Ariſtoteles, cęteriq; inuentores & propagatores totius peritiæ ſunt exorti, & In toto orbe ſuis p̃ſentia, & temporibus noſtris memoria fulgent. In hac ſummoperè vrbe temporibus Cecropis & Menandri, regumq; ſuccedentium cultus ſimulacrorum, & ſtatuarum adoratio, idolorumq; ſuperſtitioſa religio primò eſt reperta, & ſanctionibus propalata. Hęc quoquè in prouectu ſuî eſt Mineruæ ſacrata, & ipſi eius de nomine nomẽ aptatum. Hæc prima cunctarum vrbium leges condidit, & alijs iura vel tradidit, vel * mutuauit.

Cecrops Athenas condidit.
Athenę Mineruæ ſacratæ.
* mutauit

Quinq; ſanè regionibus diſterminata ſignatur. Prima regio eſt, quę Aegéum mare reſpicit, in qua ſitus mons extat ſupereminens vrbi, vbì Saturni & Priapi aureæ ſtatuæ variarum illuſionum colebantur dementijs: Hęc enim regio Kronos pagos appellatur ex Saturni nomine, q Gręcè Kronos vocatur. Secũda regio Athenę eſt, quę reſpicit Thraciam, vbì terebynthus miræ magnitudinis inerat : ſub qua Syluani & Fauni, agreſtium hominum ſimulacra ſtatutis diebus à paſtoribus venerabantur, quæ regio Panos pagos appellatur ex nomine Syluani & Fauni: Gręci enim Syluanũ Pan, & Faunos ficarios Panítas vocitant. Tertia regio Poſſedonos pagos appellatur, quæ intendit portum Neptuni: Poſſedon nanq; Gręcè, Neptunus dicitur, cuius ſimulacrũ & Dianæ effigiem Aegéi ibidèm colebãt: & quò recurſus toti⁹ populi, luna renaſcẽte, in multis functionibus confluebat. Quarta regio in eádem vrbe eſt, vbi idolum Martis & ſimulacrũ Herculis in colle Tritonij montis, in medio vrbis poſiti, ſteterat, ad colendum multis immolationibus & deluſionis ſuis Martem & Herculem, quos illi deos maximos & fortiſſimos adorabant. Vbi etiam exercebantur iudicia & docebantur fora, ingenijque omnis ſolertia, qui locus Areopagus appellatur à Marte: Mars enim, Ares Gręcè vocatur. Quinta regio ciuitatis eiuſdem verſa eſt ad portam Schæam, Hermis pagus ex nomine Mercurij, q Hermes Gręcè dicitur, appellata, in qua ſtaticulum ipſius Mercurij veneratione ſuî, mente ceperat vrbem.

V. Athenarum regiones.

Hęc ciuitas munitiſſimis mœnibus, mari florido, mellitis, vt ſic dictum ſit, riuulis & fluminibus, ſatis pinguiſſimis nemoribus, conſitis & aromatibus odoratis, vinetis nectareis & vbertatis copia effluentibus, oliuetis abundantiſſimis, viretis florentibus, paſcuis pecoribus ſufficientiſſimis, auri, argenti, cæterorumque metallorum omnium copijs, nauium quoquè ac vectigalium commeatibus & voluptatum cunctarum affluentijs, vltra vrbes alias exornata, quondàm nobiliſſimè floruit. Sed quæ ſuo priori ſeculo cunctis mundi felicitatibus ſupererat, modò gentium frequenti & condenſo impetu oppreſſa, & intercepta dirimitur. Vbì in aduentu Pauli quidam vir nobilis erat, qui ſymmyſtes, id eſt, conſecretalis Apollo Kronoſpagíta, quoniam in eádem vrbis regione cæteros præcellebat, nominabatur, cuiuſdam Apollinis nobiliſſimi Athenienſium principis proſapia deriuatus : cuius pater Nicolaus, vir magni ingenij, lite-

* Amœniſſimus Athenarũ ſitus, & mira oĩm rerum copia.
Apollo Chronospagita.

rarum ſtudio pollens, ciuis & Argolicæ artis magiſter fuit. Huius igitur filius Apollo, dum inter philoſophorum ſcholas clarus haberetur, & authenticas bibliothecas reuolueret, deditusque eſſet philoſophiæ, & vanis ſuperſtitionibus ritu paganorum, audiuit Paulum Apoſtolum noua & inaudita anteà dogmata prædicantem: & cùm ei reſiſtere non valeret, inuenit veram eſſe doctrinam, quam Paulus apud Athenas docuit. Relinquens ergò dæmonicas ludificationes, & gentilitias adinuentiones, prouolutus Apoſtoli pedibus, deprecatus eſt eum, vt illi veram doctrinam & viam ſalutis oſtenderet, ſeque Chriſti, & non Saturni, profeſſus eſt fore diſcipulum.

Apollo credit in Chriſtum, Paulo docente.

His ità geſtis, cùm vocis nouitate Athenienſes permoti, quadam die Paulum ad Areopagum duxiſſent, vt ibi examen ſua doctrina acciperet, adorſus eſt Dionyſium, qui ob plenitudinem diuinæ ſupernorum numinum ſcietiæ, Theoſophus, id eſt, Deum ſapiens, & à regione vrbis, qua ſedulò commorabatur, & innatus principabatur, Areopagita genuino quasi vocabulo vtebatur, altiſſimo ſanguine primi & magni Dionyſij, non illius Semelæ vel Deucalionis, ſed eius, q vitis inuentor apud Athenas inſignis eſt habitus, longiſſima & clara propagine propagatus. Hic nanque annos ætatis quinque & viginti agens, & cunctis penè artibus copioſè imbutus, ex ementi ſtudio excitus, vnà cum Apollophanio comphiloſopho ſuo aſtrologicæ diſciplinæ voto Aegypti Heliopolim tranſmigrauit. Vbi ſimul cum eo degens, quandò Deus homo, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, pro mundi ſalute inuidia Iudæorum Cruci pependit affixus, & ſol ſui Domini mortem pauescens, lucis ſuæ radios in terræ mutauit noctis horrorem, atque orbis climata tenebrarum obtexit caligine, earundem tenebrarum ſigno anteà inuiſo & inaudito attonitus, vt omnium literarum diſciplinis edoctus, dixit: Hæc nox, quam noſtris oculis nouam deſcendiſſe miramur, totius mundi veram lucem aduenturam ſignauit, atque Deum humano generi effulſurum, ſerena dignatione dictauit.

Dionyſius cur dictus Theoſoph. Itèm Areopagita. Genus S. Dionyſij. Dionyſius ꝓficiſcitur in Aegyptū ſtudij cauſa. ✝ Tenebræ Chriſto patiente.

Vndè expletis, pro quibus perrexerat, feliciter redijt, arciq; totius vrbis Athenæ præerat, & curiæ Areopagi præſidens, omnium negociorum ciuilium publicè & priuatim, vt nobilior nobiliſſimis moderamina diſponebat, atque inter primos primus ſophiſtica & ſyllogiſtica vniuerſalium doctrinarum acumina & ſtrophas, infulatus toga philoſophica, ciuibus ac vndiquè ad id ſtudium confluentibus profundebat. Hunc ſiquidem vatem, qui olìm paganus adhuc viſceribus tanti myſterij, quod ventum erat, quaſi venturum valuit reſerare, vtpotè loci primatem cùm Areopagum adiſſet, erectis ad verbum omnium auribus, interrogare ſpecialiter cœpit Paulus, quid coleret, & quibus numinibus in tam ſpatioſo & venerabili loco inſeruiret. Cui reſpondit Dionyſius: Deos, quos coluerunt patres noſtri, quorum virtute & ſolertia mater terra continetur, hos colimus & adoramus: Aras, quas vides, Martis & Herculis, Mercurij & Priapi nomine & honore ſacratæ ſunt. Dum verò Paulus ſingula altaria & ſimulacra falſorum deorum perluſtràſſet, inter cæteras aras reperit altare vnum, cui erat titulus ſuperſcriptus, Deo ignoto. Et conuerſus ad eum Paulus, interrogauit illum, dicens: Quis eſt ille Deus incognitus? Ad quem Dionyſius: Adhuc, inquit, non eſt ipſe Deus demonſtratus inter deos, ſed eſt incognitus nobis, & ſeculo venturo futurus. Ipſe enim eſt Deus, qui regnaturus eſt in cælo & in terra, & regnum eius non accipiet finem. Subiungens itaque Paulus, ait: Quid vobis videtur? Homo erit, an ſpiritus deorum? Reſpondens Dionyſius, dixit: Verus Deus & verus homo, & ipſe renouaturus eſt mundum: ſed adhuc incognitus eſt hominibus, quoniam apud Deum in cælo eius conuerſatio eſt. Et ait Paulus: Illum Deum prædico vobis, quem incognitum appellatis. Natus enim ex Maria virgine, paſſus ſub Pontio Pilato, pro ſalute humana mortuus, reſurrexit, cælosque aſſcendens, ſedet in dextera Dei patris, verus Deus & verus homo, per quem facta ſunt omnia, & venturus eſt in fine ſeculi iudex omnium, quæ geruntur. Qui notus eſt iam in Iudæa Deus, & magnum in Iſraël & ſanctum nomē eius. Quapropter quem incognitum vſquenunc habuiſtis, modò cognoſcite, quia ipſe eſt Deus ſolus, & pręter eum non eſt alter, qui nos de morte, ſanguinis ſui precio reduxit ad vitam, qui cælum & terram, homines ſcilicet & Angelos, in vnitate regni ſui coniunxit, qui mortificat iuſtus, & viuificat pius: qui claudit, & nemo aperit: aperit, & nemo claudit.

Ventū erat, ꝓ. venerat. Pauli cum Dionyſio diſputatio. Ara Dei ignoti Athenis. Pſal. 75. 1. Reg. 2. Apoc. 3.

Hæc & alia plura Paulo pędicante, & templa ſingula perluſtrante, commendando Chriſtum Ieſum Dei filium & Deum verū eſſe, quę amica curioſitate Atheniēſes, ꝓpter ipſam

ipsam nouitatem officiosissimè acceptabant: Dionysius vetam doctrinam & dogma salutis audiens, & nihil esse idola, quibus seruiebat, quin magis dæmonia, quàm deos esse cognoscens, sanctum verò spiritum & verba vitalia in Pauli doctrina euidentissimè sentiens, diuino lumine corde tactus, eidem Paulo cessit, & ab illo expetijt, quatenùs pro illo ipsius Dei, quem prędicabat, misericordiam deprecaretur, vt illius cultor verus, & suus mereretur esse discipulus. Dionysius conuertitur ad Dñm.

Postero autem die, cùm Paulus ageret iter, cæcus quidam cœpit eum obsecrationis vocibus compellare. Sanctus autem Apostolus, Crucis signum clausis à natiuitate eius oculis imposuit, dicẽs: Christus Dominus & magister noster, qui oculis lutum imposuit cæci nati, & lumen restituit ei, ipse te potentia sua illuminet. Quem mox videntem his est verbis affatus: Vade, inquiens, ad Dionysium, & dic ei, quia Paulus seruus Iesu Christi ad te me misit, vt memor spõsionis tuæ, ad eum venire nõ differas, quò baptismum salutis accipiens, ab omnibus possis absolui nexibus delictorum. Is autem, qui lumẽ recepit, obedienter verba iubentis impleuit, & ad Dionysium properans, Pauli ei verba per ordinem nunciauit. Dionysius verò, electionis gratia iam præuentus, vt cæcum respexit non antè habitis luminibus contuentem, ait ad eum: Es'ne tu ille, quem cæcum natum cuncti cognouerũt affines? Cui ille respõdit: Ego nempè sum, cui cęco nato hactenùs sol non luxit: sed ipse Paulus, cuius tibi defero mandata salubria, IESV Christi magistri sui inuocata virtute, sanitatis mihi lumen indulsit. Qui protinùs surgens, cum omni domo & Damari vxore sua, quam vt sumeret more terrenæ nobilitatis, propter amorem suscipiendæ charæ sobolis, eum sui coëgêre parentes, ad mandata properat sancti Pauli. Credensque fideliter, & abnegatis erroribus paganorum, sacri est baptismatis vnda respersus: ac sic demùm se tradidit eius magisteriò pleniùs imbuendum, inq; sanctæ Trinitatis fide, & incarnationis, passionis ac resurrectionis Iesu Christi Domini nostri mysterio, seu cunctis arcanis Ecclesiasticæ sanctitatis affatim, vt comes eius inseparabilis, quocunquè gressum mouerat, à B. Paulo per triennium institutus. Thessalonica, magistro obsequendo, reuertens, ab eodem B. Paulo Apostolo Athenensium est ordinatus Antistes, ac deindè, ipso iubente, Christi Euangelium prædicauit, eandemq; ciuitatem & maximam partem patriæ ad fidem veritatis conuertit.

Iohan. 9.

Paulus cæcum illuminat.

S. Dionysius cum suis baptizatur.

Triennio instituitur à Paulo.

Ordinatur Episcopus Atheniẽs.

Scripsit & per idem tempus ad Timotheum Ephesiorũ Episcopum, suum aũt cõdiscipulum, diuino vsus stylo, fulgurãti sermone, se eiusdẽ panis verbo, quo viuũt Angeli, replerũ ostendẽs, de Cęlesti principatu, id est, de ordinibus Angelorũ, insigni eloquentia, & reuerẽda profundissimaq; intelligẽtia, sicut reuerà is, qui in cęlo os suum posuerat, cùm de cęlestibus loquebatur, vbi corde & conuersatione degebat: Hæc, inquit, per sequentia capitula sufficientissimè differens. Primò, quia omnis Diuinus splendor secundùm benignitatem variè in prouidentibus procedens, manet simplex: & nõ hoc tantùm, sed & coadunat illa, quę splendorẽ accipiunt. Secundò, quia decenter diuina & cælestia, per insimilitudinum symbola monstrantur. Tertiò, quid est Hierarchia, id est, sacer principatus, & qs est erga Hierarchiam profectus. Quartò, quid significet Angelorum cognominatio. Quintò, cur oẽs cælestes substantiæ, in commune Angeli dicuntur. Sextò, quis est primus cælestium substantiarũ ornatus, quis medius, & quis vltimus. Septimò, de Seraphim & Cherubim & Thronis, & de prima eorũ Hierarchia, id est, de primo eorũ sacro principatu. Octauò, de Dominationibus & Virtutibus & Potestatibus, & de media eorũ Hierarchia, id est, sacro principatu. Nonò, de Principatibus & Archangelis, & Angelis, vt vltima eorũ Hierarchia, id est, sacro principatu. Decimò, repetitio & cõgregatio boni & Angelici * chori. Vndecimò, cur oẽs cælestes potestates, cõmuniter virtutes cælestes vocantur. Duodecimò, cur q apud homines sunt Hierarchi, id est, sacri principes, videlicet sacerdotes, Angeli vocãtur. Tertiodecimò, cur à Seraphim dicitur mundari Esaias. Decimoquartò, qd significat traditus Angelorum numerus. Decimoquintò, quę sunt formales Angelicarum virtutũ imagines & ordines: quid, quod igneũ est. Et quid est, quòd humana specie angeli apparent? Qui sunt illi oculi? quę illæ nares? quæ sunt illę aures? quę illa ora? q sunt illi tactus? quę sunt illę palpebrę? quę sunt illa supercilia? qs ille auditus? q sunt illi dentes? q sunt illi humeri? q sunt illa brachia, & manus? quod illud cor? quæ sunt illa pectora? quæ sunt illa dorsa? q sunt illi pedes? quæ sunt illę alæ? quę est illa nuditas? qs est ille vestitus? quę est illa splẽdidissima vestis? qs ille sacerdotalis? quę sunt

Scribit de Cęlesti Hierarchia.

Eius libri summa.

Caput 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15.

* Ordinis.

sunt zonæ? quę sunt illæ virgæ? quę sunt illæ lanceæ? quę sunt illæ secures? quis est ille Geometrialis funis? qui sunt illi venti? quę illæ nubes? quod est illud æs? quod est illud electrum? qui sunt colores differentium lapidum? quis visus leoninus? quis visus aquilinus? quis visus vitulinus? qui sunt illi equi? quę sunt differentiæ equorum coloratorum? quæ sunt illa flumina? qui sunt currus? quæ sunt rotæ? quid est, quod dictum est gaudium angelorum?

Liber eius de Ecclesiastica Hierarchia. Ad eundem etiam Timotheum alterum scripsit librum de Ecclesiastico sacro principatu, distinctum per capitula, quę infrà sequuntur, elegantissimè mysticum sacramentum priùs ponens, & sic singulas singulis capitulis mysticorum sacramentorum theorias subiungens. In quibus ostendit, cuncta quę in Ecclesiasticis & sacratissimis mysteriorum consecrationibus fiunt, Angelico ministerio secundùm conuenientiam vniuscuiusque ordinis, vnà cum ministris sancti altaris, & pręcipuè Hierarcha, hoc est, sacerdote, qui vnus de Angelis secundùm fas efficitur cęlitùs operari: Maximè in ministerio sacri sacrificij Dominicę passionis, sanctissimi principatûs militiæ cęlestis, cum consortibus suis in proprio ordine, & laudis officio semper assistunt, & in cõsecratione sacratissimi chrismatis, quę vniformis & vniordo est symbolis sanctissimę Eucharistiæ: in qua videlicet chrismatis initiatione, ordinem Seraphim, benignũ Iesum, qui in omnibus sanctissimus sanctificat seipsum pro nobis, & omni nos sanctificatiõe replet in ipso perfectos, atque ex Deo natos circunstare, & multilauda illa hymnologia, quam Propheta Seraphim se audisse clamare describit, eundem Dominum nostrum Iesum Christum intelligibiliter laudare, obsequentibus etiam cæteris Angelorum choris, & sensualiter Alleluia concinentibus, liquidò manifestat: cuius libri est prima ista capitulatio.

Sacerdos Hierarcha. Missa, sacrificiũ Dñicæ passionis. Esai. 6. Summa Ecclesiasticæ Hierarchię.

1. 2. Quæ est Ecclesiastici principatûs traditio, & quæ est eius speculatio. De his, quæ in baptismatis illuminatione perficiuntur. De his, quæ in collatione Eucharistiæ perficiuntur. De his, quę in chrismate perficiuntur, & in ipso consecrantur. De sacerdotalibus perfectionibus. De perfectis ordinibus, id est, monachorum, & sæculo renunciantium etiam post baptismum. De his, quę in dormientibus perficiuntur.

(margin: 3. 4. 5. 6. 7.)

Liber eius de Diuinis Nominib. Eius summa. Tertium quoq; ipsi conscripsit Tomum de Diuinis Nominibus, quem & appellat de Symbolica Theologia, examussim & orthodoxè, vt sufficit, in eo disputãs: Primo capitulo, quę est verbi speculatio, & quę est de diuinis nominib⁹ traditio. De coadunata & discreta Theologia, & q̃ est diuina coadunatio, & diuina discretio. Quæ est orationis virtus, & de B. Hierotheo, & de reuerentia & conscriptione Theologica: in quo ostendit se apud sanctam ciuitatem penès sepulcrum Iesu, vitę principis, à Iacobo fratre Dñi, & Petro Apostolorum principe, necnon & à Theologo Iohãne vnà cum præfato Hierotheo, & sancto Timotheo, alijsque quamplurimis sanctis fratribus audisse disputationem, & fidei sacramentum, quomodò ab omnibus tenebatur Theologis, de Diuinitate & humanitate Domini Saluatoris: sed & ex consequentibus, suppressò nomine, beatum Paulum his interfuisse demonstrat. De benigno, de luce, de bono & cupiditate, & ecstasi, & de zelo, & quia malum nec est, nec de existente, neque in existentibus est. In quo capitulo beati Ignatij cupiditatem, etiam in bono accipi debere asserens, eum venerationis laude commemorat, scribentis in quodam loco sic: Mea cupiditas, inquit, crucifixa est, Dominum Iesum volens intelligi. Sed & capitula suprascripti Hierothei contra philosophos non pauca interserit. In quibus ità per strophatos syllogismos de malo disputans, constringit eos, vt in neutram partem deflectere, neque post tergum regredi, sed & nec aliò seipsos possint dirigere, nisi quò ipse eos cogit impingere. De Est, & de paradigmis. In quo sensum Clymis Philosophi acutè redarguit. De vita, & in hoc amentiam refellit Magi Simonis, & contentiosos eius sermones à diuino choro repellit. De sapientia, de mente, de verbo, de veritate, de fide. De virtute, de iustitia, de salute, de redemptione, & de inæqualitate: vbi Elymam, si omnipotens est Deus, Magum ancipiti gladio percutit, dicentem: Si omnipotens est Deus, quomodò dicitur quid non posse? Et Paulum calumniantem syllogistico spiculo terebrat, & cor cerebrumque eius, id est, intellectum & sensum perfodit atque comminuit. De magno & minore, & de idipsum, & de altero, de simili & insimili, de statu, de motu, & æqualitate: De omnipotente, de antiquo dierum, & de seculo, & tempore: De pace, & qd vult ipsum, quod ipsum dicitur, & quę est ipsa vita, & ipsa virtus, & quę sic dicuntur:

Alij vertũt, Meus amor crucifixus est.

De

De Sancto sanctorum, Rege regum, Domino dominorum, de Deo deorum: De perfecto, & vno.

Epiroma quinetiam eidem Timotheo composuit capitulatim, de Mystica Theologia per cataphasin, id est, affirmationem, & per apophasin, id est, negationem, atque per hypotheticos, id est, conditionales syllogismos, omnia sensibilia & intelligibilia, & quę in terra sunt, & quæ in cælo, sensu transcendens, ac prout mortali possibile est atque licitum, vsque ad ipsius Diuinitatis sacrarium penetrans. Quapropter à Gręcorum sapientibus extunc & hodieque Dionysius πτερύγιον τοῦ οὐρανοῦ, quòd Latinus sermo explicat, Ala cæli, vocatur: quia illuc spiritali intelligentia & reuerentissimæ reuelationis gratia euolans, non solùm illa multimoda & magnifica mysteria ac ministeria sanctorum spirituum, verùm & sempiternæ Deitatis saporem palato cordis degustans, didicit, vndè hęc humanæ notitiæ literis eructauit. In cuius libri capitulo primo dicit intimatum sibi à beato Bartholomęo Apostolo, qualiter Theologiam, sanctumque Euangelium debuerit intelligere: quod & argutè cœpit, & breuibus, sed profundissimis, verbis eiusdem Apostoli, scriptis suis ea inserendo, definiuit. In secundo autem capitulo tradidit, quomodò oporteat coadunari, & hymnos reponere omnium causæ & super omnia. In tertio verò, quæ sunt Kataphaticæ, id est, affirmatiuæ Theologiæ, & quæ sunt apophaticæ, id est, negatiuæ. In quarto, quia nihil est sensibilium, quòd omnis sensibilis secundùm supereminentiam causa. In quinto, quia nihil est intelligibilium, quòd omnis intelligibilis secundùm supereminentiam causa.

Liber eius de Mystica Theologia.

Explicat summatim qd in Mystica Theologia habeatur.

Sed & Gaio scripsit Epistolam, per sententias differentem, quomodò quadā ignorantia cognoscatur Deus, & quomodò visus sit ab his, qui cum vidisse legūtur, & quòd benignifico & Deifico munere aliquo modo intelligatur, & quòd non solùm Diuinitatis, sed & humanitatis Christi ministerium, & dictu arcanum maneat, & intellectu ignotum: & quomodò Iesus, qui est super omnia, hominibus est substantialiter constitutus, & quòd secundùm homines, de hominum substantia, substantialiter est substantiatus, sicut ostēdit virgo superexcellenter pariens, & aqua instabilis, materialem & terrestrem grauitatem sustinens. Et quòd non diuisè secundùm Deum tantùm Diuina egit benignus Iesus, neque humana tantùm secundùm hominem: sed vir Deus factus, nouam quandam Deiuirilem operationem nobis perciuilitauit.

Epistola ad Gaiū, & eius argumētum.

Dorotheo quoquè ministro direxit literas, innotescens quòd Diuina caligo sit lux inaccessibilis, in qua habitare Deus dicitur, & in qua sit omnis, qui eum scire & videre dignus in hoc corpore fuerit.

Epistola ad Dorotheū ministrum.

Sosipatrem autem sacerdotem breui Diplomate monuit, nè bona sua non manifestata, iudicet esse neglecta, & vt careat contentione verborum.

Itèm ad Sosipat.

Polycarpo etiam Smyrnęorum Episcopo, beati videlicet Iohannis Apostoli discipulo, Epistolam quasi apologeticam misit, innuens quòd pertinaces contradictores veritatis sæpiùs correpti, aliquantulùm sint declinandi: simul & Gręcos accusans, quòd per sapientiam à Deo acceptam, non sanctè diuinis in diuina vtentes, diuinum eijcere tentent cultum, & per multam vanam gloriam Poëtarum, seruitutem inducere studeant creaturæ potiùs, quàm creatori. Vndè & Apollophanij sophistæ, cultoris scilicet Solis, faciens mentionem, & sancto Polycarpo de eo suadens, acti in sole sub Ezechia miraculi recordatur, cui fidem accommodare isdem Apollophanius detrectauit: atque vt ei nō possit monenti resistere, beatū Polycarpum instruit, & rememorari eum Apollophanio petit de signo tenebrarum, in Saluatoris crucifixione facto, earundemq; tenebrarum accessionem & recessionem ab Oriente in Orientem extitisse mirabilem, sicut in Heliopoli ciuitate pariter constituti viderunt: addens & verba, quę ei tunc sæpefatus Apollophaniùs dixerat, vtì pleniùs in Epistola ad ipsum directa, infrà docebitur: quam, ob pleniorē gestarū rerū cognitionē, huic subnectere iudicauimus, habētē se in hęc verba:

Ad Polycarp.

4. Reg. 20.

Apollophanio concreto, & conphilosopho: Nunc ad te mihi sermo dirigitur, præcordialis amor, multos tibi sollicitudinum mearū angores de te replicans, teq; miti mente, super vecordi notę tibi friuolitatis diutina pertinacia arguens, & de te fanatica illusionum phantasmata insultās, supernaturalem modificationē benignitatis Dei magnificentissimè & diligētissimè adorando, tibi benè resipiscenti pars animę meę coniubilo, tuisque te despectionibus compellabo, vt illa tibi iteratò commendem, quorum pridèm contempseras notionem. Frequentissimè quidem & diligenter sacris dilucidaui tibi,

Epistola ad Apollophanem.

Gene.1. Gene.7. bi, Moyse prodente, à Domino hominem limo factum, & transgressiones eius cataclysmo piatas. Sequenter quoquè eum in amicitia sumptum, multaq; in Aegypto & egressionis suæ itinere pro eo, & in eo fecisse magnalia: Atque Theologos multimodos effecisse, quorum prænoscentia Deus humanatus, fieri ex virgine est dignatus. Vndè mihi responsalia multotiès remisisti, non solùm te hæc esse vera, funditùs ignorare, verùm & quis idem Moyses fuerit, pernescire: Euangeliumque Iesu Christi, Dei totius maiestatis, quod meum vocabas, renuere: Paulum verò hominem mundi circuitorem, & seminiuerbium, de materialibus ad immaterialia non velle suscipere: Immò me refellendo, quoniam paterna religionis iura degener omittens, in sacrilega nefaria me transfuderim, hortabaris aut ea, quibus innitebar, dediscere, aut his * derelictis, paterer mea mihi sufficere, & non numina diuina, seu leges patrias derogarem. (*deletis) Vt autem lux superna paternæ gloriæ splendorem in tuæ mentis tenebras radiare suo proposito destinauit, penetralibus cordis mei infudit, vt tibi memoriale pijssimum recordater, qualiter in Heliopoli penè coæuè mihi, ego quinque & viginti annorum ferè tempus exoluens, pariter morabamur: cùm feria quadam sexta fermè hora etiam quasi sexta, luna se ei inijcien-te, sol est horribiliter obscuratus, quia non Deus, sed creatura Dei, lucis suæ occubitu lucere nequiuit: quæstusque sum apud te, quid hinc tibi, prudentissime, videretur: ex quo prudentia tua respondit, quod adeò tenaciter cordi mentis meæ inhæsit, vt nulla obliteratione abradi, nulla mortis imagine valeat aboleri. (Eclipsis Solis horribilis, Christo in Cruce pendête.) Obfusi nanque orbe vniformiter tenebrarum caligine tabescente, vt purgatum redijt Solis diametrum, regulam Philippi Aridei adsumpsimus: cumque reperimus, quod & erat notissimum, eotenùs fatigatione ecliptica solem pati molestias non debere, & lunam ab Oriente solarem fulgorem velis Aethiopicis obducentem, solere in occidua ora captare perfugia: tunc autem lucigenos thesauros caligines, quas genuerant, vsque in Iliacos terminos, vt putauimus, proferentes recondere Occidentis, præsertim cùm lunæ deesset, & nec conuentûs tempus propinquaret, aio ad te peritiæ vastæ sacrarium, adhuc nescius tantæ rei mysterium: Quid, inquam, speculum doctrinæ Apollophani, his secretis asscribis? (Apollophanes vastæ peritię sacrarium.) Ad quę mihi tu inquiens omine diuo, & non humani sensûs sermone: Ista, ô bone Dionysi, diuinarum retributiones sunt rerum: Deniquè notatum feriæ diem & annum annunciationi, quam Paulus auribus nostris suspensis insonuit, signis acclamantibus concordare expertus, dedi veritati manus, & falsitatis sum nexibus absolutus: (Dionysius qua occasione conuersus.) quam ineffabiliter effero, tibique infero, quæ est & via ac vita, & verum lumen est, quod illuminat omnem hominem venientem in mundum, cui tu tandèm, vt verè prudens cessisti. (Iohan.1.) Cessisti nempè vitæ, cùm abdicâsti mortem, cuique benè facies inhærendo, cùm hinc nobis arctiùs iunctus eris. Is enim est illud Est, cuius me fulgore obtenebrans, eras solitus hincindè fucis multicolorijs & multiplicibus, etiam intrà penetralia insuliginare, & acuminatis spiculis terebrare. Quoniam, vt fatebare, illius notitia sapida nosci, vt inhiabas, mentali palato se resultabat, & dedignans, in ventre tuæ notitiæ sedem sumere abnuebat. Sic, sic modò cognoscentia & prouida corda gerens, suspice, nè pro his qui non sunt, E S T verum remutes: & pertinacior ad falsa tentantibus esto, quàm ad verum Est suggerentibus nostris votis exciteras. (Alludit ad illud Exodi: Qui est, misit me. itemq;: Ego sum, q sum.) Ità nam in I E S V esse & vita mea, lætus iam moriar, cùm ipse in eo viues.

Demophilum nihilominùs de proprio actu horribiliter increpans, quoniam eum, qui à fide apostatauerat, prohibuit recipi, valdè vtilem scripsit Epistolam, exemplis ac scripturarum testimonijs in modum serti, de agro pleno sacræ scripturæ, cui benedixit Dominus, collecti redolentem. (Epistola ad Demophilum.) In qua vbicunquè vocabulo Domini Saluatoris vti illum causa poposcerit, benignum eum appellat. Quam etiam si quis intentè perlegerit, non mediocriter, cuius benignitatis & misericordiæ sit Iesus Dominus, quantùm possibile est homini cognoscere, intuebitur, & qua fiducia post lapsum, si contigerit, ad benignum recurrere quisque debeat, peruidebit. Ministrorum etiam Ecclesiasticorum ordinem, & excellentiam atque authoritatem sacerdotum, in ea plenissimè satis ostendit. (Dignitas sacerdotum.) Cui hanc quoquè, non dicam fabulam, sed rem spiritalem spiritaliter gestam subiungit. Quam hîc ob vtilitatem ista legentium, in quorum manus fortasè plenitudo ipsarum non perueniet literarum, narrare censuimus. Ait enim post multa & inter alia: Non habemus, inquit, Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, sed ipse innocens & misericors, non erumpet, neque clamabit. (Hebr. 4. 1.Iohan.2.) Mitis enim est, & propiciatio

pro

pro peccatis nostris. Quapropter non recipiemus, ô Demophile, tuos zelantes impetus, etiamsi decies millies resumas Phineem & Eliam, cùm audierimus illa, quæ placebant & displicebant benigno IESV à discipulis eius, qui fuêre in carnis commoratione participes mansueti & benigni ipsius spiritûs: Docere enim, non cruciare, oportet ignorantes, sicut & cæcos non cruciamus, sed manuducimus. Benignus nanque errantem inquirit, & refugientem vocat, atque vix inuentum in humeris tollit. Qui & refugientibus cupidè iungitur, & non dedignatur dedignari à se reijcientibus, & sine causa prouocantes se tolerat, & ipse excusat: immò promittit mederi eos, & adpropinquantibus sibi præoccurrit & obuiat, & totus totos complectens deosculatur, & non accusat aut improperat eis priora eorum: sed diligit pręsentia, & diem festum agit, & conuocat amicos, benignos videlicet Angelos, vt sit omnium delectantium habitatio. Quicunque igitur iniquè agere aut benefacere incipiunt, illos sibi spiritus benignitate aut malitia sociant, quorum voluntatem facere inchoant. Et hi quidem benignorum Angelorum discipuli ac comites, ad semper existens speculum beatissimas suas delegant terminationes, vbi semper cum Deo erunt: quod est bonorum omnium maximum: Isti autem & hîc decident à Diuina simul & perpetua pace, & post mortem cum domesticis suis dęmonibus erũt. Non ergò oportet nos multa festinatione cum Deo benigno per multam benignitatem & misericordiam fieri, & semper manere cum eo, & segregari de malis iniustificantibus nos? Atque post pauca: Et si vis, ait, diuinam visionem sancti cuiusdam viri referam tibi, quam non deridebis: vera enim dicam. Cùm essem aliquãdo secus Cretam, hospitio me suscepit S. Carpus, vir, & si aliquis alius, per multã mentis munditiam ad Dei visiones * diuinissimus. Qui non inchoabat sanctas mysteriorum consecrationes, nisi priùs ei ostenderetur de supernis propitia visio, oranti ante oblationem sanctissimi sacrificij. Conferentibus nanq; nobis quędam adinuicèm, retulit mihi idem, se nimis contristatum à quodam infidelium. Causa autem erat ipsius tristitiæ, quoniam isdem infidelis, dum celebrarentur dies festi eorum, aberrare fecit quendam fidelem à benigno Iesu Domino nostro. Quem cõsolans, suasi ei opportunũ esse, vt pro illis diuinam clementiam peteret, & à Deo Saluatore opitulationẽ accipiens, infidelem quidem cõuerteret, apostatam aũt benignitate vinceret, & hortando eos cõuerti, donèc est hodiè, nõ deficeret, sicq; illos in diuinam scientiam duceret. Sed is hoc patienter nõ sufferens, & nescio quomodò multa quadam infestatione & amaritudine tabescens, dormitum perrexit, ex hoc malè habens. (Vespere enim erat.) Circa mediam autem noctem (solicitus nanque erat isto in tempore ad Diuinos hymnos euigilare) surrexit ex somnis, & turbatione nimia anxians, stetit ad orationem, nõ benedicens: Tristabatur enim & grauabatur vltra modum, dicens non esse iustum, vt viuerent viri, qui erãt sine Deo, & peruertebant vias Domini rectas. Et hæc dicens, postulauit Dominum, vt igne cælesti ambo simul immisericorditer amitterent vitam. Quod cùm dixisset, statim est raptus in spiritu, & visum sibi fuisse dixit, vidisse se repentè domum, in qua stabat, concussam, & à culmine per medium in duas partes diuisam, & ità se sub dio remansisse. Quendam etiam rogum multo igne flammantem, vsque ad ipsum descendentem: cælum autem ipsum totum accensum, atque in parte australi Iesum benignum in throno sedentem, & adstantem ei in hominum speciebus inæstimabilem Angelorum numerum. Hęc videns desupèr, & admirans Carpus, cùm se inclinâsset deorsùm, vidit terram horribili hiatu apertam, & tenebrosum barathrum hiscens, & eosdem viros, de quibus tentabatur, ante se in margine lubrico tenebrosissimi barathri stare trementes & miseros nimis, nondùm tamen deiectos ab instabilitate lubricationis, in qua vacillantes collabebantur. De deorsùm verò barathri, vidit serpentes horribiles repere, & circa pedes eorum se subijcere, atque interdùm illos trahere, inuoluentes se eis, simul & cruciantes eos. Aliquandò etiam dentibus trahebant, & vellebant ijdem serpentes eosdem viros, qui cęlesti igne consumebantur, & conabantur illos trahere in barathrum, vndè ipsi exiẽtant. Vidit quoquè & esse viros quosdam in medio serpentium, cum tumultu personantes & percutientes, atque impellentes in barathrum eos, qui cruciabãtur. Videbatur itidèm ei, quosdam alios viros accessisse ad illos: qui volebant, vt ipsi miseri in breui cruciarentur, & satisfacerent: sed illi, qui percutiebant & impellebant eos, nolebant. Cumque his, quę deorsùm cõspexerat, Carpus intenderet, & superna, quę priùs viderat, negligeret, & tędere cœpisset atq; cessari, quia iam rei nõ caderent in profunditatem voraginis,

Num. 25. 3. Reg. 18.

Luc. 15. Benignitas Dei in errantes.

Luc. 15.

Psal. 86.

Historia B. Carpi.

* dignissimus.

Nota, Sanctas mysteriorũ cõsecrationes, & sanctissimum sacrificium.

Nota de hymnis nocturnis.

Visio S. Carpi.

insuper immisericorditer maledixisset illis, respexit sursùm, & vix se videre posse cęlum denuò dixit: sed Iesum benignum intuitus est, miserantem super peccatores, qui torquebantur: & exurgentem illum de cęlesti throno, ac descendentem vsque ad illos, & manum benignam illis in tormentis positis, porrexisse: moxque Angelorum multitudines, qui cum eo descenderant, coacceperunt illos de vtraq; parte, in qua stabant, dum torquerentur, quandò eis manum porrexit benignus Iesus, & eruerunt illos. Et conuersus ad Carpum Iesus, dixit ei: Carpe, manu in istos constituta, & non per misericordiam retracta, percute aduersùm me. nam paratus sum pro hominibus resaluandis iterùm pati, & complaceo super his, quàm super alijs hominibus, qui non peccauerunt. Veruntamen vide, si sic benè habetur tibi in barathro cum serpentibus mansiones commutare, sicut mecùm ac cum benignis ac humanis Angelis esse. Ista sunt, quæ ego audiens, credo vera esse. Hęc ad Demophilum dicta sunt.

Ecce immensam Christi erga peccatores misericordiam, sed noli ea abuti.

De pœnitentibus peccatoribus Christus hic dicit.

Tito verò interroganti per Epistolam, quę est sapientiæ domus, & quis est crater, & quæ sunt cibæ eius, & qui potus, luculentissimè & disertissimè satis respondet. Et quamuis breuis, tamen sermonum lepôre, sensusq; honorabilitate egregia, ad Ioannem Apostolum & Euangelistam in Patmo insula relegatum, consolatoria & prophetalis extat ipsius Epistola, qua prędixit ei, sicut ex Deo didicerat, quòd adhuc de eodem exilio rediturus, & in Asia Euangelium foret prædicaturus. Quam etiam hîc gestorum narrationi inserere dignum duximus, ità exordientem: Iohanni Theologo Apostolo & Euangelistæ, determinato & credito Patmo insulæ. Appellans sacram animam dilectissime: est mihi hoc ad te apud Apostolos præcipuum. Aue verè dilectissime à dilecto & desiderabili, atque charissimo valdeque amantissimo. Quid mirum, si Christus verum dixit, & iniqui eius de ciuitatibus persequũtur discipulos? Digna siquidem eis agunt, cùm à sanctis scelerati se segregant. Verùm abigentes & secernentes eos, ex visibilibus inuisibilium prętendunt imaginem. Neque enim in seculis venturis erit culpandus Deus de iustis segregationibus, cùm impij seipsos fecerint secretos ab illis, & pios iam cum Deo indè videamus effectos. Quoniam veritatis cùm sint amatores, à libidine quidem recedunt rerum materialium, ac in omnibus malorum omnium liberi, cupiditate diuina bonorum omnium pacem diligunt & sanctificationem, & de presenti inchoant vitã futuram, angelicè decenterque in medio hominum cõuersantes, cum omni animi affectione, & diuina nominatione, atq; benignitate, seu cęteris bonis. Quapropter nõ vos hoc cõturbet, quasi suspicantes nõ pati: sed & corporis passiones tantummodò iudicare, non autem eas te credo sentire. De his verò, qui iniquè agunt in vos, & determinant vos nõ rectè, Euangelij solem conueniens inuoco. His omissis, qui seipsos agunt in bonum conuertere, nobis vos opto adiungere, & luminis participes esse. Nos autem nulla aduersitas priuabit à Iohãne splendidissimo radio. Nunc quidem interpello memoriam, & renouationẽ tuæ veræ Theologiæ, paulopòst, etsi audacter, dico vosipsos mihi coadunari. Idoneus autem omninò sum pręnunciare tibi, & discens ex Deo, & dicens: quia & Patmo carcere dimitteris, & in Asiaticam terram reuerteris, ibique ages benigni Dei imitationes, & his qui post te futuri sunt, eas trades.

Epist. ad Titum, & eius materia.

Epistola ad Iohan. Euangelist.

Matt. 10.

Nota, vt pij in hac vita segerant.

Multa prętereà tam voluminibus, quàm differentibus ad diuersos Epistolis, vt fluulus eloquij mystici edidit, & velut oraculum sancti spiritûs, pręcipuo opere & vero ac philosophico magisterio pręsagiuit ad subuertendos errores, & destruendos nodos syllogismorum Gentilium, atq; euacuãdum cultum idolorum, seu cõmendandam patrię cęlestis beatitudinẽ, & ęternę vitę immortalitatẽ: quorũ magnifica excellẽtia exiguitatem nostri sensûs videtur excedere. Plura etiã scripsit, quę nõ est dubiũ nostrã notitiã latére.

Pleraq; scripta Dionysij ignota.

Paulo aũt Romæ, & post primam suam defensionem in occiduis partibus, vt sibi ipse prędixerat, Christum testificante, preciosus & facundissimus Dionysius, qui à patria Ionicus, Christiano aũt agnomine, propter maximã sanctitatẽ vocabatur Macarius, quod interpretatur beatus: nè post discessum magistri, lupi rapaces & gregi non parcentes, Dñicas oues inuaderent, quod institutor suus plantauit, abundanti solicitudine rigare contendit. Vndè vicinas & longè positas pertransiens ciuitates prędicando, & ad fidem populos cõuertendo, fidelesq; in verbo confirmando, atq; oppressos varijs languoribus sanando, vsque Troadem secessit Euangelij gratia. Atque in ijsdem partibus aliquanto tempore degit. Sed & post aliquot annos cùm Pelio Lacedęmoniorum positus, Petrum & Paulum Apostolorum capita Romę tentos, & Petrũ ergastulo, Paulum secundò vinculis

Multis locis Dionysius Christum prædicat.

culis

culis peruulgata fama affici comperisset, Athenas rediēs, subrogato sibi Episcopo plebem tradidit,& per contiguas parochias verbi spargens semina,quoteriùs Romam perueniret,cum quibusdam officialibus,quos sibi comites sumpserat,gnauiter ministrauit: sicq; Achiuæ alumnus fortunæ,& doctus architectus,Ecclesię se Romanę amplitudini contulit, & Gręciam, cui doctrina ac miraculorū memoria manet, nequaquàm deseruit. Magno enim Apostolorū amore,& martyrij desiderio,festinantiæ itineris Romam accelerans insistebat,vt simul cum eis,si ità vellet Christus, occumberet. Sed vota eius pręuenit dispositio diuina, & viri diabolici dementissima satìs vesania. Subrogat sibi Athenis Episcopum. Sitit martyrium.

Nam cùm impijssimus Nero,terra marique imperij sui frena laxâsset, & nimiæ voluptatis successu,inter cętera nequitiarum suarum cumulamenta,etiam furor crudelitatis ei' dira rabie in Christi famulos ebullisset,quartodecimo imperij sui anno,antequàm beatus Dionysius Romā adiret, sanctos Dei Apostolos, alterum per crucis trophęum, alterum autem gladio animaduersum,felici cruore perfusos,& martyrij gloria dignos, transmisit ad superos: seque, viuendi faciens finem obitu nefando, vt fuerat & vita, in breui destinauit ad inferos. Petrus & Paulus Romę occidūtur sub Nerone.

Preciosus deniquè Dionysius,cùm arcis Romanę mœnibus suī,àuspice Christo,pręsentiam intulit,quoniam fidei necessitas,& ad suscipiendū Dei verbū, euidentis in gentibus,quas pertransierat,ostij apertio eum morosiùs detinuit,B. Clementē Pontificem, sanctæ & summę Sedis Apostolicę iam apicem gubernantē inuenit. A quo idem gloriosus Dñi Atheniēsium Archiepiscopus Dionysius mox, vt se potuerūt inuicèm salutare, digno est cum honore susceptus,& pro sanctitatis ac eruditionis suę reuerētia,seu anterioris fraternitatis cōiunctione,loco maximę venerationis est habitus. Cum quo etiam pro mutua collocutione Apostolicarū sanctionum, & dulcedine spiritualis dilectionis, aliquandiù familiarissimè cōuersatus, immodici amoris vterq; vinculis sese cōstrinxerunt. Sed cùm Deus omnipotēs,veri Solis,Dñi scilicet Iesu Christi,radio splendidissimo & orientali,id est,sanctissimo Dionysio,Occidentales tenebras vellet sua gratia illustrare,& murum validissimū infidelitatis,qui totius Gallię & Germanię terminos penè irremediabiliter occupauerat, ꝓuideret ariete tali destruere, tantoq; peritissimę eloquētiæ spiculo,gentilitatē perfodi,quo antè,vt munitissima defensione,erat solita gratulari: atque oēm hanc Galliā ipsius Dionysij apostolatu disponeret subleuari,quā Mercurio dęmoniaca seruitute constabat miserabiliter ancillari, B. Clementis cor tetigit, & vt istiusmodi verbis preciosum Dionysium alloqueretur,accendit:

Vides,inquit S.Clemens, mi frater charissime Macari Dionysi,quāta est messis Dñicę sationis,& q̄ pauci sunt operarij. Quia ergò de omnibus Catholicę pietatis es sufficienter edoctus,& omni Christiana virtute ac religiōe admodùm roboratus,perge in nomine Dñi,partes aggrediēs Occidētis,& vt bonus miles Christi,pręliare prælia Dñi Dei tui: atq; sicut Dominus Iesus Christus magistro meo Petro tradidit,& ego sanctæ hęreditatis iure suscepi,vt in ligādi soluendiq; authoritate tibi semper præstò sit Diuina potestas,nostris orationibus comitatus,& sanctorum Apostolorū intercessionibus roboratus,in tui Apostolatûs sorte,Apostolica nostra authoritate, oēm suscipiens Galliam, opus fac Euāgelistæ,ministerium tuū imple, vt Christi notitia ꝑ te vbiquè diffusa,à Domino in die retributionis merearis audire: Eugè serue bone & fidelis,qa super pauca fuisti fidelis,supra multa te cōstituam,intra in gaudiū Domini tui: & nè verearis multitudinē & atrocitatē gentis barbaricę, ꝓ certo sciens,qa qui plùs laborat,plus mercedis accipiet. Socios quoq; ei & cōministros verbi plures & probatos viros adhibuit,illiq; dixit: Sicut fuit Dominus cum dominis & patribus ac magistris nostris, Apostolis suis Petro & Paulo, ità sit tecum in omnibus quocunquè te verteris. Esto robustus: tu enim maximam & innumerabilem populi multitudinem introduces in veram repromissionis terram filiorū Israël. Et dans pacem oībus,ità hanc verę fraternitatis societatē soluit abire. Clementis de Dionysio testimonium. Clemens cū sua authoritate mittit Dionysiū in Gallias. Matt. 25. Adiungit ei socios.

Qui simul properantes, & circuncircà Dominum prędicātes, appulerunt portui Arelatēsium ciuitatis. Et exindè quibusdā in partes necessarias,prout ei visum fuerat, destinatis,idem Macarius Dionysius,qui Sedis Apostolicę priuilegio,tradente sibi B.Clemēte Petri Apostoli successore,verbi diuini semina gētibus Gallicis erogāda susceperat,beatissimi principis Apostolorū & magistri sui informatus exemplo,q Romanę crudelitati se ꝓpter Iesu Christi nomen immerserāt, quò ampliùs apud Gallias gentilitatis feruere cognouit errorem,illuc intrepidus & calore fidei armatus accessit,ac Luteriam Pari- Veniunt Arelatem. Nota Sedis Apostolicæ authoritatem.

Dionysius venit Lutetiam. siorum, Domino ducente, peruenit, doctrinaq; preclarus, miraculis coruscãs, & virtutũ signis, quę Atheniẽsium magister Paulo docẽte didicerat, Gallijs ministrauit: nõ veritus incredulæ gẽtis expetere feritatem, qa virtutem suã pręteritarũ pœnarũ recordatio roborabat, tormẽtis expertus multis, morte tãdèm assequuturũ se vitam: tota nihilominùs intẽtione desiderãs, vt q iam erat Christi nominis inter multa tormentorũ flagella perfectus cõfessor, fieri mortis mulctatione mereretur & martyr. Tũc memorata Parisiorum ciuitas, vt sedes regia, & cõuentu Gallorũ ac Germanorũ, & nobilitate pollebat: qa erat salubris aëre, iucunda flumine, fœcũda terris, arborib⁹ nemorosa, & vineis vberrima, cõstipata populis, referta cõmercijs, ac varijs commeatibus, vnda fluminis circunfluente. Quæ siquidem inter multimoda commoditatum genera, etiam alueo suo magnam piscium copiam ciuibus ministrabat.

Percupidus est obeundę pro Christo mortis.

Encomion & descriptio Lutetiæ.

Hunc ergò locum Dei famulus elegit expetendum. Ad quem cùm primò fide armatus, & cõfessionis cõstantia roboratus accessisset intrepidus, atq; ibidèm deductiore tẽpore immoratus, maximã Christi gratiam in lucrandis populis fuisset indeptus, quẽdam Lisbium, virum honoratissimũ ciuitatis Parisiacæ, q ei⁹ pręedicatione in Dominũ Iesum Christũ crediderat, & illi fideliter adhęrebat, allocutus est, dicẽs: Vir illustrissime, qa iam operante gratia Iesu Christi Domini nostri plurima populi multitudo in credulitate & cõfessione sui sancti nominis, benedictione baptismatis cõsecratur, & quotidiè fidelium numerus augmẽtatur, visum est mihi, secretarij tui agrũ precio à tua fraternitate suscipere, & domũ baptismatis ibì cõstruere ac cõsecrare, quò ad laudes diuinas sacramẽtorum ministris celebrantibus populus Deo dignus possit confluere, & charismata diuina percipere. Cui Lisbius: Gratìs, inquit, eum, pater beatissime, offero per sanctitatem tuam Domino Iesu Christo. Nõ, ait beatus Dionysius, ità nobis in huiusmodi negocio est agendum, quia Deus & Dominus noster Iesus Christus pro nostra salute, operante spiritu sancto, ex B. Maria semper virgine, cùm ipse fecerit mundum, in locato est diuersorio natus. Quapropter non videtur ęquum, vt gratìs accepto agro, pręparem domũ, in qua ei filij adoptionis per nostrum ministerium renascantur. Sed & de eius precio captiuorum est sepultura comparata. Propterea rationabile iudicatur, vt precio sumam locum, vbì illi, qui in commercio sanguinis illius, morte intercedente, de captiuitate diaboli & mortis perpetuę baptizati fuerunt, redimantur. Commutationem verò precij tu Christi pauperibus largieris, qui te illi deuotissimè obtulisti.

Lisbius Parisiensis, vir nobilis.

Non vult Dionysius oblatũ à Lisbio agrum accipere.

His ita expletis, ecclesiam illic, Dei se omnipotentis semper in omnibus & vbiquè comitante auxilio, iuxta facultatẽ suarum virium, vtq; nouus adhuc aduena poterat, in honorem Domini nostri Iesu Christi, quæ necdùm locis illis & populis nota erat, cõstruxit, ac officia deuotè Domino seruientium clericorum ex more constituit, probatasq; personas honore secundi ordinis ampliauit, incessanter restituens populos creatori, quos à deuio cultu reuocauerat creaturę. Cinctus ergò fide & deuotione populi, quam in cõstructione & reuerenti basilicæ frequentatione cernebat, admodùm roboratus, Deum & Dominum nostrum Iesum Christum, quem pectore purissimo nouerat, & corde ardentissimo diligebat, insinuare gentibus non cessabat: cunctisq; misericordiam eius in hoc tempore, & iudicium futurum proponens, paulatìm sociabat Deo, quos diabolo subtrahebat: atque totis exhortationis nisibus, & signorum prodigijs satagebat, quatenùs quos abripiebat mundo, dignos faceret cælo. Tantas enim Dominus per illum dignabatur exercere virtutes, vt rebellium corda gentilium nõ minùs miraculis, q̃ prædicationibus obtineret. Et cùm sæpissimè ab idolorũ pontificibus cõtra eum seditio excitaretur in populis, ità vt plebes innumeræ, etiã & de vicinis regionib⁹ cum armis ac bellico apparatu, ꝓpter fideles, q iam per illum in Christum crediderãt, ad perdẽdum eum gregatìm, vbì ipsum esse audiebant, cõcurrerent: mox vt illum cernere poterãt, tanta & ità ineffabiliter in eo lux cælestis gratiæ radiabat, vt aut omni ferocitate vnà cum armis deposita, se illi ꝓsternerent: aut qui cõpuncti Spiritùs sancti dono ad credendũ nõ erant, pauore nimio soluerentur, & territi à præsentia eius aufugerent. Miroq; modo inermi viro nõ valebat plebs armata resistere: sed subdebat se illi potiùs certatìm Gallican⁹ cothurnus, atq; Germanica ceruicositas: iugumq; Christi suaue imponi sibi, acta cordis cõtritione, poscebat. Ab ipsis quoquè destruebantur idola, quorum sumptu fuerant & studio fabricata: & inuento salutis portu, idolorum gaudebant naufragio. Lugebat quoquè portio victa diaboli, cùm de ea victrix Ecclesiæ legio triumphabat.

Construit ecclesiam.

Instanter prædicat Christum.

Multa edit miracula

Lux mira in Dionysio, eius hostes frangit.

Galli et Germani conuersi, destruunt idola.

Tunc

Tunc hostis antiquus videns sibi perire, quod Domino constabat assidua populorum conuersione proficere, totam artificij sui machinam ad impugnanda, quę fuerant constructa, conuertit. Vndè suę partis authores, deorum suorum flentes exitia, quos ad impietatem persecutionis in eos armauerat, qui vnum & verum Deum, Dominum Iesum Christum cum Patre & Spiritu sancto colēdum prędicauerant & timendum, pariterq; in eos, qui hāc salutis fidem deuoto corde receperāt: cùm quod malè cupierant, perficere propter fidelium multitudinem nō valerēt, hac calliditate suę artis instruxit, quo efficerentur compotes voti sui, vt Domitiano, q post Neronem, perditionis filium, secundam persecutionem in Christianos exercuit, super virtutum & prędicationis pręconio sancti viri, quod se iam longè lateq; diffuderat, intimarent: quatenùs ocyùs deorum suorum venerationi consuleret, quę iam etiam ab ipsa hominum memoria per Dionysium, vt asserebant, quendam præstigiatorem & magum inuictissimum, eiusq; sequaces abolebatur. Quæ audiens immanissimæ crudelitatis bellua Domitianus, in tātam rabiem indignationis exarsit, vt vbicunquè per se vel per suos satellites Christianum quempiam reperisset, aut cogeret dijs sacrificare incestis, aut diuersis pœnis addictum, gladio traderet puniendum, sed & totum per sibi subditum orbem in cunctis ciuitatibus, oppidis, municipijs quoquè & vicis publicum pependit edictum, vt administrationis infulis seruientes, omnes Christi nominis amatores exponere diuersitati supplicij maturarent, nè superesse posset, qui valeret acquirere, quod peribat. Domitian⁹ persequitur Christianos. Apud eum Dionysius defertur.

Persecutionis ergò publicata sententia, iniquorum gaudens turba, in omnem mundi partem bacchando progreditur, & cōtra Dominicum populum pugnatura cōspirat, nō cunctati appetere gladio, quos Dn̄s suos monstrauerat esse signaculo. Qua de re nulla iam pro Christo certantibus pręsentis vitę indulgebatur tranquillitas, nulla sanctorū martyrum erat excusata libertas: sed cuncti, pròh dolor, aut impijs iussionibus obediebant, aut quod statutum à crudelissimo Cęsare fuerat, perferebant. Dirigitur proindè pręfectus Fescenninus Sisinnius, tradita sibi electa apparitione, cum ingenti strepitu ad partes Occidētalium regionum, vt sanctum senem, nominatissimumq; doctrina virum, & virtutū insignibus pręcipuum Macariū Dionysium, vbicūquè reperire potuisset, perquirēs, aut decreto principis idolis thurificare cōpelleret, aut tormētis laceratū immensis, & pœnis exquisitissimis tormētatum, inter cętera etiā secūdùm leges Romanas, vtpotè eum, q pręstātissima nobilitate terrena floruerat, & cōtra senatûs ac Reipublicæ ꝓmulgationes, contraq; imperiū egerat, nudum publicè virgis cęsum, securi percuteret. Dira Christianorum persecutio.

Itaq; cùm prędictus Fescenninus Sisinnius suiq; cōmanipulares pręceptum Principis suscepissent, pro Macarij Dionysij inquisitione Galliarū penetrant fines. Quibus adhuc procùl positis, sancti viri celebre nomen innotuit. Vndè ampliùs efferati, cursu velociori, tumētibus animis, vultibus trucissimis, * Parisius adière: vbi B. Dionysium contra incredulos dimicantem, & prędicatione continua populi multitudinem ad fidem inueniunt exhortantem. Cum quo etiam beatum virum Rusticum Archipresbyterum, & Eleutherium Archidiaconum, quos ipse famulus Domini in suis ordinibus consecrârat, prędicationis & diuini obsequij comministros, persecutorum dirus furor inuenit. Hi sancti viri à beatissimi Dionysij nunquàm sustinuère abesse pręsentia: quos diuina dignatio æterni regni iam pręsciebat esse consortes, quosque ab inuicem ignitæ tempestatis insectatio, per martyrij certamina nullo suæ calliditatis, aut seueritatis astu separare pręualuit. Deniquè aduentus præfecti Fescennini Sisinnij, cum Romanorum militum apparitione, in vrbe Parisiorum, & per omnem regionem subitò personatur, & à primoribus ciuitatum Galliarum ei occurritur, Imperialis iussio vrgens super captura sancti pontificis Macarij Dionysij, cum omni imperio diuulgatur. *Parisios. Rustic⁹ Archipresbyter, & Eleutherius Archidiacon⁹.

Et quia Dominus Iesus Christus diù laboranti seni sanctissimo, sudores certaminum suorum decreuerat proprij sanguinis fonte abluere, quò posset liberiùs, carnis sarcina liberatus, & super niuem dealbatus, pręsentiæ illius adstare, & qui semetipsum holocaustum odoriferum offerebat, sacrificium laudis iugiter immolare: ab innumerabili penè caterua dęmonicorum virorum curritur, & sanctus Domini capitur, illuditur, loris durissimis crudelissimè ligatur, trahitur, & vnà cum sancto Rustico Archipresbytero, & Eleutherio Archidiacono suo, præfecti præsentiæ sistitur. Quem cum nimia seueritate pręfectus alloquitur, dicens: Túne es ille infandissimus senex, qui diceris Dionysius Ionicus, & agnominatis Macarius, qui etiam deorum nostrorum culturam euacuas, & Dionysius capitur cū Rustico & Eleutherio, sistūtur coram Sisinnio.

inuictissimi principis statuta contemnis? Cui beatus Dionysius ait: Senex quidem sum corpore, sed feruore deuotionis & fidei, atque salutari cōfessione Domini & Saluatoris mei Iesu Christi, maneo semper nouus, & nouos illi genitos per ministerium prædicationis meæ infantes, quos illi fons sacri baptismatis parturit, rationabili lacte pascere sine dolo, nō cesso. Sed & illius principis scita, qui verè est inuictissimus, innocēti opere & mundo corde conseruo. Cui Præfectus: Dic ergò, cuius numinis te profiteris esse cultorem, & cuius conditionis te asseris. Tunc hi tres beatissimi viri, Dionysius, Rusticus & Eleutherius, ità dono sancti spiritûs inspirati, & zelo fidei inflammati, sono vnius vocis eisdemque verbis, cùm non nisì vnus interrogaretur, reddidêre responsum, acsì vnius hominis ore sermo procederet. In hoc, inquiūt, manifestum est nos esse verissimos Christianos, cùm corde credamus, ore cōfiteamur, & opere pio colamus patrem & filium & spiritum sanctum, vnum Deū ac Dominum, ità vt in Trinitate perfecta, & plenitudo sit diuinitatis, & vnitas potestatis. Dominum autem nostrum Iesum Christum, vnam ex eadem sancta Trinitate personam, Deū ante tempora secularia, hominē verū propter salutem hominū ex beata Mariâ semper virgine in fine temporum factum, passum, mortuum & sepultum, & ab inferis resuscitatū, sedere ad dexteram paternę maiestatis in excelsis, super omnem principatum & potestatem cælestem, venturū ad iudicandos viuos & mortuos, & seculum per ignem, in melius immutandum, fideliter prædicamus.

Præclarū S. Dionysij responsum.

Veri Christiani qui sint.

Tunc Pręfectus dixit: Nō mihi iussum est de his quiddam vobiscùm agere, pręsertìm cùm te decrepitæ & pessimę senectutis nimia eloquentia, & profundissimorum verborum tergiuersatione, atq; vltra naturam humanam in populi seductione, vnà cum magicis præstigijs, orbi penè Romano callere innotuerit. Ex his enim Romæ satìs audiuimus. Tātùm edicito, si magni principis Domitiani iussis obedire, & immortalium deorum iura venerari disponitis. Sin autem, non verborum, sed verberum cōflictatione vobiscùm viriliter decertabo.

Cumq; hęc agerentur, & secùm, Præfectus scilicet & sancti Dñi, quererentur, quædam inclytæ familiæ matrona nobilis, multo comitatu stipata, nomine Larcia superuenit, compellans Præfectum, à Dionysio Ionico, agnomine Macario, virum suum Lisbium magicis artibus mente captum, & eius transgressionibus sociatum. Qui statìm quæsitus, repertus est & adductus, atque in Christi nominis cōfessione, Pręfecto dictante, sententiam mortis excipiens, transmissus est vitæ perpetuæ. Sancti verò Domini, tortoribus traditi, ad pœnalia loca ducti sunt, & in conspectu sanctorum Rustici & Eleutherij, vt tormētorum ipsius terrore ab intentione sua resipiscerent, preciosus campiductor eorum, & fortissimus athleta Domini Dionysius expoliatur, & toto corpore nudus, à ternis militum ternionibus vicissìm flagellatur, nec vincitur. Qui inter crepitus verberum Dei gloriam collaudare, & commilitones suos, vt ad hæc se inuictos prępararent, commonere: omnesque fideles, vt hinc in Dominica fide corroborarentur, non desinit prædicare, dicens: Laudem Domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomen sanctum eius: quoniam stigmata passionis Christi perferre dignus habitus sum pro confessione eius in corpore meo: quod est gloria vestra, ô viri fideles, & dilectissimi fratres. Ideoque videte, nè deficiatis in tribulationibus meis, sed magìs armentur corda vestra, & ad similia propter amorem Domini nostri IESV Christi offerte promptissimè corpora vestra.

Larcia maritū Lisbiū accusat apud Præfectum.

Lisbius pro pietate trucidatur.

S. Dionysius dirè flagellatur.

Laudat Deum in pœnis.

Flagellantur etiam Rusticus & Eleutherius satìs acerrimè: & immenso catenarū pondere simul sancti Domini onerantur, & in ergastulum tenebrosissimi carceris retruduntur. Indeque ad præfecti auditionem reducti, in catastis extensi & flagellati, Domino gratias referebant. Tunc beatissimus & acceptabilis Domino hostia Dionysius, in oculis suorum super lectum ferreum, suppositis flammis, nudus extensus est, & cantabat, dicens: Ignitum eloquium tuum Domine vehementer, & seruus tuus dilexit illud. Propterea Domine IESV Christe, omnipotentis Dei patris virtus & sapientia, qui dixisti: Cùm transiēris per ignem, flammæ non nocebunt te: & dedisti mihi periculosiorem ignem in cupiditatibus vincere, fac & ad nominis tui gloriam hanc adustionem me superare. Et sic cùm ambusto toto corpore fuisset leuatus, ad bestias ferocissimas, in rabiem multo ieiunio excitatas, proiectus subrigitur. Quas cùm impetu validissimo cōspexisset accurrere, cōtra eas faciens signum Crucis, & suspiciens in cęlum, ait: Tu Domine, qui semper idem es, adesto nunc mihi, eandem potentiam exerendo, quam in la-

Flagellātur etiā Rusticus & Eleutherius.

Iterùm flagellantur.

Assatur Dionysius.

Psal. 118.

Esai. 43.

Obijcitur feris.

Signo Crucis & oratione feræ mitescunt.

in lacu seruo tuo Danieli misericorditer contulisti. Peruenientes autem ad eum bestiæ, Dan. 6. & 14.
mansuetissimè procidebant ei. Præparantur quoq; ingentia clibani incendia, & in ea vir Iactatur in clibanum.
Domini S. Dionysius, vexillo sanctæ Crucis armatus, proijcitur: Et hic, inquiens, mihi nõ
decetis Domine Iesu Christe, vt illęsus hac etiã perpetui tormenti imaginaria cõcrema-
tione egrediar: roreq; tui sancti spiritûs, hos fidei meę sedes rogos, qui rompheam igni- Gen. 3.
tam in custodiã paradisi, cruoris tui latice, fidelibus tuis ad vitã pbens transitũ, extinxisti.

Inter hæc sancti Domini Rusticus & Eleutherius flentes, & ad pœnas similes voto promptissimo properantes, vincti differuntur, non dimittuntur. Cumq; extincto ad orationem eius fornacis incendio, beatus Domini põtifex Dionysius fuisset splendidior au- In crucem suspẽditur.
ro eductus, patibulo Cruciarij stipitis, tormentaliũ instrumentorũ cõfixione appenditur. Vndè semper Iesum Christũ verum Dominum esse cunctis spectantibus prędicans, diutiùs tortus, nec mortuus, deponitur, & in carcere Glaucini, tres simul electi Domi- Cũ multis truditur in carcerem.
ni, cũ fideliũ multitudine recluduntur. Ducebantur sanè à delicto obligatis, iusti in vinculis, condẽnandi à damnatis, & innocentes à nocentibus exponuntur. Vbi cùm post multas & pernecessarias populi, qui eum frequẽdo, carcerẽ inruperant, exhortationes, & ad absentes directa institutionũ pcepta, Dominica Missarũ solẽnia, vt consitmarẽtur Missam in carcere celebrat.
participatione corporis & sanguinis Domini fideles, velut iam in cælis positus celebraret: hora, qua frangebatur panis sanctus, quo ipse & populus cõmunicare debebant, resplenduit huiusmodi lux de cęlo super eum & omnes, qui ibi aderant, qualẽ nemo eorũ Immensa lux illis cõspicitur.
anteà viderat: In qua veniens apparuit ei Dominus Iesus Christus, etiã cunctis videntibus, quibus est datũ videre, cum multitudine Angelorũ: & accipiens panẽ sanctũ, dedit illi, dicẽs: Accipe hoc chare meus, quod mox cõplebo tibi vnà cum patre meo: quoniã Nota res miras.
mecùm est maxima merces tua, & his, qui audierint te, salus in regno meo. Nunc facies fortiter, & memoria tua erit in laude. Dilectio aũt & benignitas, quã habes semper, pro quibuscunq; petierit, impetrabit. Huius verò terribilis & admirandi spectaculi mysterio, quanquã adhuc pagana curiositate, tñ miraculorũ solicita, pdicta Larcia intererat.

His quoq; explicitis, adsunt carnifices, qui Christi famulos de squalore carceris educentes, Prefecti obtutibus iterùm psentârunt. Quibus Prefectus ait: Si prudenti consi- Rursus è carcere sistunt martyres corã iudice.
lio tandem ad vitam tenditis, immolate dijs, & viuite: si verò mori eligitis, mortuorum, quos seduxistis, cadauera infeliciter inhumata, & tormẽtorũ adhuc signa seruãtia, euntes cernite: & si non resipueritis, infelicitatẽ eorum infelicitate excedite, & infeliciter, vt desideratis, obite. Ad hanc vocẽ Christi martyres, Dionysius, Rusticus & Eleutherius, in agonia pari confessione fidei & virtutis constantia roborati, post nimia tormenta gloriosum cõplere martyrium elegerunt. Et iudicis abstracti cõspectibus, ac funeribus sibi sanctorum ostensis, diuina iusta & occulta laudauêre iudicia, qui sic eos in pręsenti humiliare disponit, quos in cælesti regno tam gloriosè exaltari ante omne tempus decreuit. Deindè terrore subiuncto, multisq; iniurijs & non antè perlatis supplicijs macerati, Præ cæteris atrocius cruciatur S. Dionysius.
Christi se famulos magna cõfessionis voce pronũciant: lacerabaturq; pręcipuè sanctus Dei sacerdos humana rabie, cui seruiuit & bestia: qui pręcurrebat ad tormenta, nè tardè iret ad gloriã. Prouocabat in se pœnam, vt maior esset victoria. Configebant inter se, illinc carnifices, hinc palmata vox martyris. Ambiebat supplicia, vt tormento crescente, Rursus virgis cæduntur martyres.
cresceret & corona. Quapropter iterùm, velut ab initio, virgis in cõspectu omnes sancti martyres nudi cæsi, & suis vestibus reinduti, è regione idoli Mercurij, ad locum cõstitutum educti, ad decollationem sunt genua flectere iussi.

Tunc beatus antistes Domini Dionysius manus expandens, & oculos ad cælos eri- Oratio S. Dionysij.
gens, ait: Deus Deus meus, qui creâsti me, & gratia tua in vitam hanc induxisti me, qui ęterna sapientia tua docuisti me, & consilia secretorum tuorum non abscondisti à me: sed semper in misericordia & miserationibus tuis multis consolatus es me, & fuisti mecùm in omnibus, ad quæcunq, perrexi: tibi gratias ago pro cunctis, quæ fecisti & ostendisti mihi, atq; dignatus es operari per me: Maximè quia nunc humilitatem meam visitâsti per te, & vocâsti senectutem meam, tuo desiderio fatigatam, ad te: sciens, quia iam ex multo tempore largiùs concupiui videre te. Nunc iam Domine per coronam martyrij cum fratribus meis seruis tuis suscipe me: Tuosque tuę custodię commendo, quos ministerio nostro, & tibi tuo sanguine acquisisti: cunctosq; etiam, qui te per nos in nomine tuo petierint, vt pollicitus es, clementer exaudi: quoniam tuum est regnum & potestas cum Patre & sancto Spiritu ante omnia, & in omnia secula seculorum.

quorum conſilia ſuæ diſpoſitionis arti, induſtria qua voluit, ſeruire coëgit.

Nam nobilis quędam materfamiliâs, Catulla nomine, quæ licèt paganorum adhuc erroribus neceſſitate potiùs, quàm voluntate, teneretur addicta, conuerti tamen ad fidem Chriſti, per exempla martyrum, atque ad baptiſmi gratiam peruenire ſe deſiderare, & mente demonſtrabat & opere, Dei miſericordia inſpirata, mactę virtutis conſilium appetiuit, atque ad cõuiuium venire poſtulat ſanctorum corporum perditores. Et dum ęis copiam oblatæ humanitatis expēdit, à memoria eorum quę ſuſceperant agenda, diſcuſſit, fidelibusq́ue ſuis & familiaris voti cõſcijs ſecreta ordinatione committit, vt ſubtracto furto precioſa corpora beatorum diligens laboret occultare prouiſio. Qui dominæ volũtate & iuſſione comperta, feſtinanter, quod eis pręceptum fuerat, exequuntur, furtumq́ue laudabile, quod nemini damnum intulit, & omnibus piè credentibus lucrum maximum contulit, ſexto à memorata vrbe lapide, in ſulcis autumnalibus, quos tunc ſeminibus iaciendis, pręſcripta matrona in abundantia parabat arãtium, ſpeciem agricolantium prętendentes, velut quiddam ruralis operis laborantes abſcondũt: locum etiam certo notamine aſſignare procurant. Ex quo eadem Dei futura pleniùs fœmina, ac ſibi collegæ Chriſtiani, inter nocturna ſecreta ſilenria, præſcripta martyrũ corpora tollentes, beati Dionyſij corpori coniunxerunt, & veneratione, qua inter perſecutorum rabiem poterant, deuotiſſimè frequentabant. Facta deinceps ſatione, nec ſuum ſeges negauit obſequium, quæ tali eſt fœcundata pinguedine, atque ſic ſe in eam beneficium vbertatis effudit, vt centuplicatos fructus deuotiſſima cultrix acquireret, & patria mereretur ſalutem.

Catulla, licèt pagana, mira induſtria ſanctorum corpora ſuffurat.

Eccè vt primi Chriſtiani ſacras reliquias venerantur.

Prędicta itaque materfamiliâs, cùm primùm vidit perſecutionis tepuiſſe feruorem, locum tantorum martyrum oſſa ſeruantem, qua oportuit honorificentia, vnà cum ſanctis Domini ſacerdotibus & fidelium turbis reuerẽtiſſimè ſatìs aggreditur, & incomparabilem theſaurum, quem diù ſibi & poſteris profuturum ſeruauit, omnibus patenter eadem ſacratiſſima die innotuit, qua beatus Dionyſius cum ſocijs ſuis triumphãs agonem expleuit, & coronam victoriæ accipere de manu Domini meruit, atque teſtis Ieſu Domini precioſus ſidereum ſenatum poſſedit, ipſumq́ue locum eminentis mauſolei ędificatione ſiguauit. Sanctorum quoquè corporibus digna veneratione ſepultis, eorũ veſtimenta, tunica videlicet, cilicium & caligæ Dionyſij precioſi, & caſula ſancti Ruſtici Archipreſbyteri, atque dalmatica beati Eleutherij Archidiaconi, exceptis portionibus, quæ pro reliquijs electorum Domini, à fideliũ deuotione ſumpræ ſunt, vſque hodiè debiti cultûs reuerentia conſeruantur. Quorum meritis & precibus, eadem venerabilis fœmina, in nomine ſanctæ Trinitatis ex aqua & Spiritu ſancto renata, cuncta, quæ habere potuit, Domino Ieſu Chriſto Saluatori noſtro, atque ipſis martyribus tradidit, & ſacras excubias apud eorum corpora, quandiù ſuperuixerat, celebrans, in bona confeſſione ac conuerſatione, ad Chriſti & ſauctorum martyrum gloriam, ipſis intercedentibus, migrare promeruit.

Nota rursùs antiquiſſimã deuotionem erga ſacras religas.

Proceſſu verò temporis multiplicata fidelium numeroſitate, Chriſtiani & beatl Dionyſij patrocinijs deuotiſſimi, baſilicam ſuper precioſorum martyrum corpora, magno ſumptu, cultuq́ue eximio conſtruxerunt: vbì quotidiè, operante Domino noſtro Ieſu C H R I S T O, merita eorum virtutum probantur monſtrari frequentia. Quorum miraculorum inſignia, non ſolùm ſermo non præualet enarrare: verùm nec ipſis queunt humanis mentibus compræhendi. Vndè nec dignitas honoris & magnificentię eorum, hominis cogitatu poteſt attingi. Experiuntur tamen infirmi, ac quibuſcunq; anxietatibus afflicti, in eodem loco & vbicunq; Domini clemẽtiam per eorundem merita martyrum inuocantes, quantùm Dei famulos conueniat hîonorari, quorum interuentu recipit cęcitas viſum, debilitas greſſum, & obſtrictę auriũ ianuę recipere merentur auditum. Sed nec illud ſilendum eſt, quòd immũdorum ſpirituum infeſtatione vexati, dum ad memoratorum Chriſti teſtium tumulos examinandi virtute diuina ducũtur, ſanctorum ipſorum coguntur imperio, quo quiſq; ſit martyrum poſitus loco, deſignatis nominibus indicare. Quorum memoranda & glorioſiſſima paſſio è regione vrbis Pariſiorum in colle, qui anteà Mõs Mercurij, quoniã inibì idolũ ipſius principaliter colebatur à Gallis, nũc verò Mons martyrũ vocatur, ſanctorũ Domini gratia, qui ibidèm triũphale martyriũ perpetrârũt, celebrata eſt 7. Idus Octobris, Anno ab incarnatione Dñi noſtri Ieſu Chriſti nonageſimoſexto, à paſſione aũt ſexageſimoquarto: ętatis verò beatiſſimi

Inſignis martyrũ baſilica conditur.

Innumera eorũ miracula.

Quo loco paſſi ſint.

Itèm quo tempore.

tissimi Dionysij circiter nonagesimo, Imperij quoquè Domitiani crudelissimi Cæsaris decimosexto ingruēte. Quē vltio diuina, vt & Neronē, cuius hic portio fuerat, post necē Apostolorum, sine vlla est procrastinatione secuta: qua percussus, vitam cum tyrannico principatu miserabiliter, vt par erat, amisit: Regnante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria, virtus & imperium cum Patre in vnitate Spiritûs sancti ab æterno, & nunc, & per omnia secula seculorum, Amen.

REVELATIO FACTA SANCTO PAPAE STEPHANO, ET RELATIO DE CONSECRATIONE ALtaris *in honorem Apostolorum Petri & Pauli, sanctiq; Dionysij: quod situm est ante sepulcrum eius, sociorumque Rustici & Eleutherij.*

Habetur in peruetusto MS. codice.

STephanus Episcopus, seruus seruorū Dei. Sicut nemo se debet iactare de suis meritis, sic non debet opera Dei, quæ in illo per suos sanctos fiunt sine suis meritis, silentiare, sed prędicare, quia sic Angelus admonet Tobiam. Vndè ego pro oppressione sanctę ecclesię à rege atrocissimo & blasphemo, & nec dicendo Aistulpho, ad optimum & S. Petri fidelem, dominum Pipinum Christianissimum regem, in Franciam véni, vbì ægrotaui vsque ad mortem, & mansi aliquod tempus apud pagū Parisiacum, in venerabili monasterio beati martyris Christi Dionysij.* Quo cùm iam me medici desperarēt, fui in oratione in ecclesia eiusdem beati martyris subtus campanas, & vidi ante altare bonum pastorem dominum Petrum, & magistrum gentium dominum Paulum, & nota mente illos recognoui de illorum surcarijs, & ter beatum dominum Dionysium ad dexteram domini Petri, subtilem & lōgiorem, pulchra facie, capillis candidis, colobio indutum candidissimo, purpura clauato, pallio toto purpureo, auro interstellato: & sermocinabantur inter se lætantes.

Tob. 12.

Aistulphus Lōgobardorum rex premit ecclesiam.

forsan. * Vbi

Vsus cāpanarū antiquissimus.

Visio Papę.

Dixitque bonus pastor dominus Petrus: Hic frater noster postulat sanitatem. & dixit beatus dominus Paulus: Modò sanabitur. Et appropinquans, misit manum suam ad pectus domini Dionysij amicabiliter, respexitque ad dominum Petrum. Et dixit dominus Petrus ad dominū Dionysium hilariter: Tua gratia sanitas est eius. Et statìm beatus Dionysius, thuribulum incensi & palmā in manu tenēs, cum presbytero & diacono, qui in parte stabāt, venit ad me, & dixit mihi: Pax tecùm, frater. noli timere: non moriéris, donèc ad sedem tuam prosperè reuertaris. Surge sanus, & hoc altare in honorem Dei & Apostolorum eius Petri & Pauli, quos vides, dedica, Missas gratiarum agens. Erat enim ibì inęstimabilis claritas & suauitas. Moxque sanus gratia Dei factus, volebam implere, quod mihi præceptum erat: & dicebant, qui ibì aderant, quòd demētabam. Quapropter retuli ex ordine illis & regi, suisque optimatibus, quæ viderā, & quomodò sanus fuerim. Et impleui, quæ iussa sunt mihi, omnia. Benedictus Deus.

Pōtifex per visionem curatur.

GEsta sunt autem hæc in beato Stephano Papa, diuina clementia, adiuuantibus sanctis Apostolis Petro & Paulo, per beatissimum matryrem Dionysium hoc anno, qui est ab incarnatione Domini nostri IESV Christi septingentesimus quinquagesimusquartus, quinto Calendas Augusti: quo Christi roboratus virtute, inter celebrationem consecrationis pręfati altaris, & oblationem sacratissimi sacrificij, vnxit in reges Francorum, florentissimum regem Pipinum, & duos filios eius Carolum & Carlomannum. Sed & Bertradam, ipsius inclyti regis Pipini coniugem, indutam cycladibus regijs. gratia septiformis spiritûs sancti in Dei nomine consecrauit, atque Francorum proceres Apostolica benedictione sanctificans, authoritate B. Petri, sibi à Domino Iesu Christo vero Deo tradita, obligauit & obtestatus est, vt nunquàm de altera stirpe per succedentium temporum curricula, ipsi, vel quiq; ex eorū progenie orti, regem super se pręsumant aliquo modo constituere, nisì de eorum propagine, quos & diuina prouidentia ad sanctissimam Apostolicam sedem tuendam eligere, & per eum, videlicet vicarium sancti Petri, immò Domini nostri Iesu Christi, in potestatem regiam dignata est sublimare, & vnctione sacratissima consecrare.

Stephanus Papa vngit Pipinum & filios ei' in Francorum reges.

Hunc aūt locum sacratissimum priuilegijs magnæ authoritatis sublimauit, & super altare, quod cōsecrauit, palliū Apostolicæ dignitatis pro benedictione S. Petri reliquit,

& cla-

& claues ob venerationem prærogatiuæ eius, qui in ligandi & soluendi pontificio, claues regni cęlorum à Domino Iesu Christo accepit, hic in memoria & honore atque reuerentia principis Apostolorum dimisit: vt quia eius cęterorumque Apostolorum, simul & sancti ac preciosissimi Dionysij merita sunt iuncta in cælis, eorum memoriæ pariter venerarentur in terris.

Stephanus Pōtifex Romæ condit monasteriū S. Dionysij.

Cultus sanctorū redundat in gloriam Christi.

Idem nanque sanctus Pontifex reliquias sanctissimi Dionysij Romam detulit, & monasterium in honore ipsius ædificare in proprio suo cœpit, quod frater eius Paulus, illo morte pręuento, quoniam ipsi in Pontificatu successerat, nobiliter consummauit, & conuectis ibidèm plurimis sanctorum martyrum corporibus, consecrauit, seu velutì à fratre & prædecessore suo iussus fuerat, famulatores Domini natione Gręcos inibì constituit, & idem monasteriū Ad sanctos martyres, in schola Græcorum appellari fecit, ad honorem & memoriam preciosissimi Dionysij sociorumque eius: Quorum cultus & veneratio redundat ad laudem & gloriam Domini nostri Iesu Christi, cui cum Deo patre in vnitate spiritûs sancti debetur honor & adoratio per immortalia secula seculorum, Amen.

Epistola Hincmari Rhemensis Archiepiscopi de S. Dionysio Areopagita.

Methodius scripsit passionē S. Dionysij.

Hincmarus Hilduini alumnus.

DOmino glorioso Carolo Imperatori Augusto, Hincmarus noīe, nō merito, Rhemorū Episcopus, ac plebis Dei famulus. Lecta B. Dionysij passione, à Methodio Cōstantinopolim Roma directo, Gręcè dictata, & ab Anastasio, vtriusque linguæ perito, & vndecunq; doctissimo, sanctæ sedis Apostolicæ bibliothecario, Latinè cōscripta, sicut in pręfatione sua narrat, recognoui his, quæ ibì scripta sunt, ea, quæ in adolescentia legeram, consonare, videlicet per quos ac qualiter gesta martyrij beati Dionysij sociorumq; eius ad Romanorum cognitionē, indeque ad notitiam Græcorum peruenerint. Nam quandò, Deo disponente, in Franconofurth palatio natus estis, Hucberto pręcētori palatij Episcopium Meldensis ciuitatis cōmissum est, vbì propter Hilderici Episcopi ętatis prolixitatem & diutinam ægritudinem, quędam ad scientiam & religionē pertinentia, necnon & ędificia ac cętera quęque necessaria, neglecta inuēnit. Quapropter à familiari suo Bodone, clerico domini & nutritoris mei Hilduini Abbatis, sacri palatij clericorum summi, quendam clericum, ipsius Bodonis propinquum, nomine Vuandelmarum, qui cantilenam optimè à Teugario magistro in sancti Dionysij monasterio didicit, ad erudiendos clericos suos obtinuit. Cui Abbatiolam beati Sanctini in beneficium dedit.

Isdem autem Vuandelmarus, in loco sibi commisso quaterniunculos valdè contritos, & quæ in eis scripta fuerant, penè deleta, de vita & actibus beati Sanctini reperit: quos propter notitiam familiaritatis, & quia me sciolum putabat, ad exhaurienda ea, quæ in ijsdem quaterniunculis contineri videbantur, & ad transscribendum apertè in noua pergamena mihi commisit. Quod & studiosè peregi, & mihi commendata, commendanti restitui. Sed quia diù est, quòd idem Vuādelmarus etiam ante obitum Hucberti defunctus fuit, & sicut audiui, idem locus neglectus extitit, ac demùm in eadē vrbe Nortmanni fuerunt, & quædam incendio ibì cōcremauerunt, quędam verò prędantes diripuerunt, nescio si ipsi quaterniunculi, vel eorum exemplaria in eadem vrbe valeant reperiri. Propterea exemplar eorum, quod mihi retinui, vestro deuoto & bono studio offerendum putaui, vt si quæ sunt illorum reliquiæ, qui negabant dominum & patrem nostrum, patronum vestrum Dionysium esse Areopagitem, à beato Paulo Apostolo baptizatum, & Atheniensium ordinatum Episcopum, & in Gallias à beato Clemente directum, ex his quæ Gręca testificatio, & sanctæ sedis Romanæ attestatio, & Gallicana intimat contestatio, ratum & in hac causa, quod longè ante nos dictum est, recognoscant: quia veritas sæpiùs exagitata, magìs splendescit in lucem.

De S. Dionysio ex antiquissimis monumentis.

Sanctus Areopagites Dionysius, egregia Pauli Apostoli prædicatione, fidei veritate illuminatus, & in nomine sanctę ac indiuiduę Trinitatis baptizatus, demumque cælestium mysteriorum arcanis sufficienter instructus, Atheniensium est ordinatus Episcopus. Procedente autem tempore, magistri desiderio & beati Petri amore, quem vnà cum prę-

preceptore suo Paulo apud sepulcrum vitæ principis videat, & docentem audierat per reuelationem, ordinata sibi commissa Ecclesia, Romam venit, quos nequissimi Neronis crudelitate iam martyrio coronatos inuenit: & à beato Clemente Petri Apostoli successore, amabiliter ac honorabiliter susceptus, post aliquod spatium temporis, cum alijs ad eroganda diuini verbi semina in Gallias est directus. Qui prædicando, & sermonem confirmando sequentibus signis, Parisios, ducente Domino peruenit.

Sanctinus primò Carnoten. inde Meldensis Episcopus. Destinatis quoque socijs per diuersas ciuitates ad dolos diaboli destruendos, & populos Domino acquirendos, Sanctinum ordinauit Episcopum, & Carnotum eos illuminare, qui in tenebris & in vmbra mortis erant, inspirante Domino, misit: vbi eum per aliquod tẽporis immorari disposuit. Posteà verò Meldensium ciuitati pastorem & Episcopum esse constituit, eiusque suffragio Antoninum, qui iunior, ad distinctionem senioris Antonini, prænominabatur, adhibuit. Domitianus deniquè impijssimus Cæsar, post Neronem sæuissima persecutione in Christianos exæstuans, lictores ad perquirendum & comprehendendum Dionysium, cuius famam in destruendis idolis, & conuertendis ad Christum populis, per multos audierat, in Gallias misit, vt eum diligenter perquirerent, & inuentum ac comprehensum, aut idolis sacrificare cogerent, aut diuersis supplicijs affectum occiderent.

Sanctino & Antonino mãdat Dionysius, vt ipsius martyrium conscribant. Quos cùm beatus Dionysius ad fines Parisiorum appropinquare comperit, Sanctinum & Antoninũ ad se accersiuit: quibus præcepit, vt sermones & agones ipsius solerter intenderent, & memoriæ commendarent, ac quibus tormentorum generibus per passionũ supplicia corporis vitã finiret, cõspicientes, Romanæ sedis Põtifici & fidelibus, quos tunc ibidèm inuenerint, (quia vndè in orbem Christianorum persecutio procedebat, illic ardentiùs conflagrabat) per ordinem nunciare quantocyùs studerent: eosque obnixè deposceret, vt Atheniensium ciuibus ea nota facerent, quatenùs & ipsi Domino pro cursu laborum eius impleto gratias agerent, & erga cultum eius bono animo fierẽt. Consummato siquidem beato Dionysio per martyrij palmam, Sanctinus & Antoninus, sicut eis præceptum fuerat, Romam iter aggredi maturauerunt: & venientes in Italiam, Antoninus valida febre correptus est. In cuius obsequijs per aliquot dies Sanctinus immoratus, consilio & consensu eiusdem Antonini, nè præceptio beati Dionysij quacunque occasione impediretur, peragere cœptum iter disposuit, & sufficienter xenijs ac honestis linteis principi domûs, in qua iacebat Antoninus, cõmissis, petijt & per Dominum obtestatus est eum, vt si Antoninus conualesceret, exindè illi abundantissimè ministraret: si etiam vita decederet, honestissimè sepeliret. & sic iter, quod ceperat, peragendum arripuit.

Antoninus excedit è vita. Et cùm Sanctinus fines Romanorum iam contigit, Antoninus vita decessit. Quem princeps domûs, retẽtis omnibus, quę sibi in obsequijs eius commendata fuerant, catabuli sui, in quo animalia eius manebant, axes leuauit, & in fossam, vbi stercora & vrina animalium defluebant, proiecit, & desupèr axes remisit. Quę mox omnia Sanctinus per spiritum sanctum cognouit, & cum maxima festinatione reuersus ad domum, in qua Antoninum iacentem dimiserat, flens ac dolens peruẽnit, & principem domûs interrogauit: Vbi est, inquiens, Antoninus frater meus charissimus? Is autem fictis gemitibus ac suspirijs simulata mœstitia, Mortuus est, inquit, quem demihi à te cõmissis honestissimè sepeliui Cui Sanctinus: Mentiris, inquit, fili diaboli: in sterquilinium proiecisti eũ virum sanctum & iustum. Et nunc veni mecùm ad catabuli locum, in quem proiecisti eum. Is autem timore perculsus, non est ausus reniti, quin cum eo veniret ad locum, vbi eum proiecerat. Et leuãtes indè axes, Sanctinus cum lachrymis clamauit voce magna,

Sanctinus eũ reuocat ad vitam. dicẽs: Antonine frater, in nomine Domini nostri Iesu Christi, ꝓ cuius nomine & amore passus est gloriosissimus martyr Dionysius, surge, & perficiamus simul obedientiam, quam idem pater & magister noster communiter nobis præcepit. Et statim Antoninus stercore obuolutus surrexit, quem Sanctinus de catabuli fossa extraxit, & diligentissimè lauit, & mundis ac honestissimis vestibus induit: sicque offerentes Domino sacrificium laudis, Eucharistię corporis & sanguinis Christi participati sunt: & accipientes cibũ,

Missæ sacrificium offerunt. Anacletus Græcus Pontif. Rom. confortati sunt, & iter cœptum aggredientes, Romam, auxiliante Domino, peruenerũt: & iam beato Clemente martyre coronato, in eadem sede sanctum Anacletum, natione Græcum de Athenis, qui fuerat à beato Petro Apostolo presbyter ordinatus, consecratum Pontificem inuenerunt.

Cui

Cui per omnia, ſicut eis beatus Dionyſius iuſſerat, actus & martyrij eius ordinem narrauerunt. Perfectoque negocio, ad ciuitatem Meldenſium reuerſi fuerunt: vbi ſanctę prędicationi ac pijs operibus inſiſtentes, Sanctinus plenus fide, virtutibus ac bonis operibus, ad cælestia regna tranſiuit. Cui Antoninus in Epiſcopatu ſucceſſit, & per plures annos in ſancto officio degens, cum multiplici bonorum operum fructu & animarum lucro, migrauit ad Dominum: Cui eſt honor & gloria per omnia ſeculorum ſecula, Amen.

Sanctinus abit è vita.

Itèm Antoninus.

EPISTOLA ANASTASII ROMANI BIBLIOTHECARII, *contra falſas quorundam opiniones, aſſerentium beatum Dionyſium, Pariſiorum primum Epiſcopum, non eſſe Areopagitam.*

DOmino pijſſimo & sereniſſimo Carolo Imperatori, Deique verè cultori ſemper Auguſto, Anaſtaſius exiguus Apoſtolicæ ſedis Bibliothecarius, in Dño æternū cum Christo Imperiū. Eccē Imperatorū ſolertiſſime & Christianiſſime, qui effodis & rimaris ſapiētiam ſicut theſaurum, cui nil ſiniſtrum eſt, cùm vtraque nimirùm manu pro dextera vtaris. Nam ſic humana Reipublicę commiſſa ſecundùm legem Dei gubenacula moderaris, vt diuina quæque non deſeras, ſed præferas. Paſſionem ſancti hieromartyris Dionyſij quondàm Areopagitæ, poſtque Athenarum antiſtitis, quam Romæ legi, cùm puer eſſem, quamque à Constantinopolitanis legatis audieram, ſecundùm iuſſionem veſtram diù quæſitam, tādemque in maximo cœnobiorum Romę ſitorum repertam, etiam inter diuerſos languores poſitus, arrepto interpretandi certamine, Latino eloquio tradidi, quantùm potui, auxiliante Deo, etsì non ex toto verbū è verbo, ſenſum tamen penitùs hauriens. Ceſſet ergò iam quorundam opinio, perhibentiū non eſſe Areopagitam Dionyſium eum, qui prope Pariſiū corpore ac virtutibus redolet: cùm hoc & Gręcorum quoquè ſtylus, cum Latina lingua concordans, teſtetur & prædicet, in qua profectò natus eſt, & qua celſa ſcripta ſua contexuiſſe probatur: præſertìm cùm manifeſtè ſciamus, præcipuos tractatores Eccleſię, qui Latino ſtylo ſcripsērē, quid dubium in ſancta ſcriptura reperientes, mox ad Gręca exemplaria currere, & ad eorum ſenſum protinùs à ſe omne nubilum ambiguitatis excludere.

Carolꝰ Caluus is eſt.

Anaſtaſius paſſionem Dionyſ. Latinè conuertit.

Nec mirum, ſi quiſquam Doctorum erga plurima occupatus, nec Græcorum ſcripta rimatus, aliter ſenſerit, cùm ipſe Apoſtolus Petrus quædam ſic tenenda eſſe putauerit, vt meritò coapoſtolus eius Paulus eum repræhenſibilem iudicauerit. Beatus etiam Cyprianus Doctor & martyr, quiddā de rebaptizatione definiuit, quod tota Eccleſia reiecit. Quid autem de ſancto Auguſtino dicemus, qui etiam libros Retractationum cōficiens, nonnulla, quę ſe benè ſenſiſſe dudū putauerat, reprehendit? Nam Deus omnipotens nonnunquàm diſpenſatoriè gerens, cui multa reuelat, quiddam opertum deſerit, & quod alteri obſerat, alteri reſerat: nec tamen ſine remunerationis dono relinquit, quod ex radice charitatis prodire non neſcit: quia cùm cor ſcrutetur, non tam dictum, quàm intentionis admittit affectū. Verùm hinc multa, docente Deo, dicere poſſem, ſi non mihi præfationem, ſed Apologiam faciendi propoſitum extitiſſet. Suſcipe itaque, pijſſime Imperator, Dionyſium, ex Græcia iterato volatu venientē, & qui gaudes eo Latino eloquio habito, gaude & ab Achiuo ſermone donato.

Gal. 2.

Hęc nihil ptinēt ad hęreticorū impia cōmenta, q̄ ex radice charitatis minimè proficiſcū- tur.

Sanè quia nōnulli beatum Dionyſium πτερύγιον τοῦ οὐρανοῦ à Græcis appellari cōmemorant: notandum, quòd hunc beatus Iohannes Chryſoſtomus πετεινὸν τοῦ οὐρανοῦ, id eſt, volucrem cæli in vltimo Sermonum deſcribat. Quorum duùm nominum differentiam, ſacri Euangeliorum atque Pſalmorum Græcè ſcriptorum libri demonſtrant: nam in altero quidem Græcè πτερύγιον ſcriptum, codex Latinus non alam, ſed pinnaculum interpretari declarat: In altero verò πετεινόν crebrò ſermone Romano tranſlatum, volucrē ſonare deſignat. Huius aūt paſſionis textū beatus Methodius, qui à ſede Apoſtolica Conſtantinopolim preſbyter miſſus, eiuſdem vrbis tenuit pontificium, & extunc inter ſanctos ab omnibus ob ſuæ confeſſionis & agonis certamē veraciter veneratur & colitur, edidit, pauca de multis præcedentibus ſcriptis excerpens. Deus autem pacis conterat ſatanam ſub pedibus veſtris velociter, & qui dedit amplum in terris Imperium, tribuat in

Methodius Epiſcopus Conſtantinopolitanꝰ.

cælestibus ditissimum regni prꝫmium. Actum mẽse Iunio, Indictione nona, anno Pontificatûs viri beatissimi domini nostri Iohannis octaui Papæ quarto, Imperij verò domini clementissimi Caroli semper Augusti primo.

Hîc iam sequi debebat historia sancti Dionysij, authore Methodio, sed MS. codex eam non habebat. Possunt autem lectori abundè sufficere, quæ superiùs allata sunt.

VITA S. GISLENI MONACHI INSTITVTI SANCTI BASILII, INCERTO QVIDEM ATVHORE,

sed tamen bona fide, vt appáret, conscripta, aliquanto tamen verbosiùs: atque ea causa per F. Laur. Surium succinctiùs reddita.

Octobris 9. Cap. 1. EGregius Christi confessor Gislenus, à Grꝫcis Christianis parẽtibus feliciter ortus, à Deo peculiariter electus, & vineꝫ Dominicæ ab ipsis incunabulis diuinitùs est cultor fidissimus prꝫdestinatus. Athenis literis eruditur. Eius adhuc pueri singulari pietate permoti parentes, operæpretium sibi facturi videbantur, si eum Athenis curarẽt accuratè literis erudiri. Scholæ igitur admotus, feruenter orabat Dominum, vt sui spiritûs gratiam ipsi adspiraret, quæ ipsum ab omni seruaret errore, & per iustitiæ rectum planumque iter deduceret. Sap. 6. Non despexit Deus preces pueri, sed dedit illi sedium suarum assistricem sapientiam, quæ circuit quærens dignos se.

Cap. 2. Porrò disciplinis liberalium artium perfectè institutus, nè malitia mutaret intellectũ eius, è seculi periculosissimis fluctibus se subduxit, atq; intrà monasterij claustra inclusus, optatissimum se salutis portũ attigisse lætatus est. Fit monachus. Atq; aliquandiù illic sancti Basilij instituto viuens, optima quæque consectabatur, ità vt fratribus eius monasterij virtutũ egregia de se exempla præberet, firmæ fidei, charitatis nõ fictꝫ, multꝫ humilitatis, (quꝫ ei virtus familiaris admodùm erat) iucundꝫ & alacris obedientiæ, profusæ beneuolentiæ, magnæ abstinentiæ, multarum vigiliarum. Omnibus quoque affabilis erat. Ad sacros ordines & sacerdotiũ promouetũ. Atque ità factum est, vt Deo omnia moderante, quo posset aliorum infirmis curandis animis idoneus adhiberi medicus, ad Ecclesiasticos ordines gradatìm promoueretur. Deniquè sacerdotio initiatus, & iam inter Deum & homines quasì sequester quidam constitutus, vinum & oleum infundebat in mentium vulnera, spem diuinꝫ misericordiꝫ cum iudicij diuini timore omnibus prꝫdicans. Interìm multa animi vigilantia sibijpsi semper intentus, id summoperè secùm pertractabat, quo pacto per omnia posset oculis placere omnia videntis Dei.

Cap. 3. Quadam autem nocte precibus & diuinæ contemplationi solito feruentiùs insistẽs, cùm post multas preces defatigato somnus obrepsisset, videt Angelum sibi apparẽtem, Angelus ei appáret. & blandissimo vultu dicentem: Nè mũdi procellosis fluctibus agiteris, posthabito natali solo, Apostolicis triumphis celebrem inuise Romam: atque illic tibi ostendetur, quid te oporteat facere. Ille ad se reuersus, quid ea visione didicisset, nulli prorsùs indicare voluit: sed honesto stipatus comitatu, & curam omnem sui atque suorum in Deum reijciens, iter ingressus est, Gen. 12. cum beatis patriarchis exiens è terra & cognatione sua, cum quibus etiam in cælis gloria & honore iam coronatus est. Romã venit, & loca sacra perlustrat. Vbì Romam venit, beatissimorũ Apostolorum, Ecclesiæ principum, limina petijt, eaque largo piarum lachrymarum imbre infudit, inenarrabiles Domino gemitus & suspiria offerens, magno vtiquè ad omnes raræ pietatis exemplo. Perlustrauit verò etiam beatorum martyrum & confessorum venerabiles memorias, in alteris rosarum, in alteris liliorum suaui odore animum oblectans.

Cernere erat lachrymas sancto spiramine fusas,
Et quid mente gerat, tellus madefacta reuelat.

S. Petrus ei appáret. Apparuit autem ei aulæ cꝫlestis ianitor post solis occasum, aitque ad eum: Est pagus qui ab amne prꝫterfluente Hainau appellatur. Ibì tuæ habitationi nóueris diuinitùs destina-

stinatũ locum illum, quem incolæ Vrsidungum vocant, ab vrsa, cum catulis illic depręhensa. Tu illic meo & fratris mei Pauli nomini elegans oratorium cōdes, nostrisque patrocinijs reuerenter consecrandum curabis. Cumque multas ibi Domino lucratus eris animas, beato fine illic claudes vitam, & in cælis cum Angelis æternùm lætaberis. Hac visione exhilaratus vir sanctus, laudes & grates egit Deo, atque è comitum turba non nisi duos sibi retinens, Lambertum & Bellirium, nudus nudum secuturus Saluatorem, ad locum sibi ab Apostolo indicatum properauit.

In eo itinere perlustranti sacra monasteria, vrbes & castella, dictum est de amantissimo Christi confessore Amando, cuius celeberrima fama gratissimo sanctitatis odore ecclesiam compleuerat, & animas hominum mirè afficiebat. Valdè igitur sitiens eum videre, & cum eo colloqui, obnixè rogat Dominum, vt præstet sibi copiam eius sanctis colloquijs perfruendi. Venit indè ad beatum virum, exponit ei causas itineris sui, petit ab eo salutare consilium: atque eius benedictione percepta, profectus est, venitque ad montē, quem Castrilocũ vocāt. Cumq; putaret eum esse locum sibi à Dño promissum, cœpit extirpare arbusta, vt posset illic templum construere, aptum Christo seruituris. Cap. 4. Loquitur cum beato Amando.

Per id tempus Brachbantus (sic enim author Brabantiam nominat) Dagoberto regi iucundas exhibebat venationes. Eius canes quādoquè immanem insectantes vrsam, coegerunt eam fuga sibi consulere. Venit igitur ad beatum eremicolam Gislenum, & sub eius tunica, quam propter laborem ad arboris ramum suspenderat, tanquàm defensionem expetens, sese defessa reponit, & nihil iam reformidās, secura quiescit. Stant procùl canes, nec latratus edunt vllos, sed caudarũ molli agitatione blandiri videntur. Ea re cōmoti venatores, ministri regis, contumeliosè & impiè proscindunt virũ Dei & discipulos eius, aiuntque eos magicis imbutos artibus, dignos qui regis iudicio pœnas luant. O miram rerum commutationē. Fera bellua quodam humanitatis sensu affecta videtur, & homines in belluas transisse. At vir mitissimus Gislenus nil ea verborum petulantia permotus: Ego, inquit, superni regis fultus præsidio, regis terreni minas non pertimesco. Intereà Dagobertus rex venit cum familiaribus suis, audiensque quid accidisset, ait ad virum Dei: Quis es tu, aut vndè, qui canes nostros nescio qua arte debilitare ausus es? Respondit ille: Ego natione Gręcus sum, patria Atheniensis, nomine Gislenus, religione fidelis Christianus. Nec noceo cuiquã malis artibus, nec quicquam alienæ rei cōcupisco: solũ aũt Deum diligo, cuius, licèt indignus, sacerdos sum. Tum rex animaduertēs esse eũ virũ sanctũ ac planè Angelicũ, relicta fera, & à tanto sacerdote accepta benedictione, abijt cum suis, laudans Deum, qui est mirabilis in sanctis suis. Cap. 5. Dagobertus rex ab eo petit benedictionem. Psal. 67.

Viro autem beato in suum opus incumbente, surrexit vrsa, & arrepta sporta, in qua erant sacrę vestes, in quibus vir Dei sacrificare solebat, pedetentim abscessit. Cernens id vir beatus, indignè tulit: sed nesciens quid faceret, more suo totum se contulit ad obsecrandum Dęum: Domine Deus, inquit, qui es omnium bonorum largitor, si gratum est maiestati tuę, vt tibi seruiam, qui has mihi vestes dedisti, tu eas restitue. His dictis, correpto scipione, bestiam sequitur: sed, vię ignarus, nescit quò tendendum sit. Mox adest aquila, antecedit eundem, & recto itinere perducit ad campum, vbì erant pastores, qui se dicerent vidisse vrsam ferentem vestem quandam: ostenduntque ei locum dumosum mireque condensum, vbì vrsa suos solebat catulos nutrire, & ea causa Vrsidungus dicebatur. Mox eò properat vir sanctus, & lustrato dumeto, inter catulorum complexus reperit vestimentum, Deo conseruante, nihil læsum aut contaminatum. Lętatur igitur se rectà perductũ eò, quò iussus esset proficisci. Deindè pręcipit belluę in Christi nomine, vt neminem lædens, quamprimùm recedat, & alibi locum opportunum sibi captet. Pàret illa, & confestim abscedens, posteà illic visa non est. Eccè obedit seruo Dei bestia ferocissima: & homo rationis particeps, sui creatoris & redemptoris iussa contemnit. Obitèr autem hîc animaduertendum est, bruta animantia tum hominum obtemperare voluntati, cùm homines ad imaginem Dei cōditi, à veritatis via non aberrāt. Cæterùm vir beatus locum à Deo ipsi monstratum repurgat, & magno Christi amore feruens, vt iussus erat cęlitùs, in beatorũ Petri & Pauli Apostolorum honorem, templum ædificat, Cellam Apostolorum illud vocans. In ea verò Cella ipse porrò secùm habitauit, & humanam fugiens laudem, mundo se celauit, vixitque Deo, atterens corpus suum fame & frigore, semper degens in cilicio & cinere, sciens quòd per multas tribulationes oporteat nos intrare in regnum Dei. Cap. 6. Vrsidũgus vndè dictus locus quidam. Cella Apostolorum à Gisleno extruitur. Act. 14.

Cap. 7.

Autbertus Cameracen. Episcopus ad se Gislenū vocat.

Ea tempestate Cameracensis Ecclesia Autberto præsule sanctissimo gaudebat, & tanti viri meritis in cælum vsque sese porrigebat, eius fidei ceu lucis columnæ innitēs, in ea spe & charitate fundata. Is pręclarus Episcopus, comperta beati Gisleni sanctitate, iubet eum ocyùs ad se venire, probare volēs, vtrùm ex Deo spiritus esset. Non cunctatur Gislenus, sed humiliter se dans itineri, vbì ad pagum, quem rusticè Resinum vocant, accessit, nocte imminente, humanissimè acceptus est hospitio à quodam ingenuo paupere, qui etiam obnixè eum rogauit, vt reuertens, ad ipsum diuerteret. Postquàm ad Episcopum Autbertum venit, iussus est dicere genus suum, & rationem susceptæ peregrinationis. Tum ille paucis expediens: Natione, inquit, sum Græcus, religione Christianus, professione monachus, sacerdotum minimus. In Gallias vēni, cupiens habitare in loco, quem Vrsidungum vocârunt, ibique templum construere in honorem Petri & Pauli Apostolorum, vtì diuinitùs iussus sum. Idque vt ex oris tui sententia fieret, decreueram quidem copiæ impetrandæ & consilij expetendi causa ad tuam accedere sanctitatem, sed prudentia tua meam ignauiam anteuertit. Cernens beatus Autbertus multam in sancto viro apparere virtutem & religionem, sanctis sermonibus cōfirmato, & supernæ benedictionis munere aucto, facit copiam recedendi, & ea, quę Apostolus mādârat, exequendi. Abit ille, cupiensque ad amicam redire solitudinem, nocte eius cursum retardante, repetit hospitium supradictum, & hospes nitidas ei apparat ædes.

Sanat fœmina, ex partûs difficultate penè exanimis.

Discumbente autem illo, hospes ad eius vestigia aduolutus, rogat humiliter, vt diuinam imploret misericordiam pro ipsius vxore, ob partûs difficultatem iam penè moriēte. Respondet vir sanctus: Facessat dolor omnis: geminum tibi suppeditat gaudium, vxor incolumis, & infans vagiens. Mox vir fidelis se cōfert ad coniugē, videt vera esse, quæ dixerat Gislenus: reuertens, laudes promit Deo: rursusque ad pedes sancti viri se abijciens, orat vt infantem natum baptizare, & sacro chrismate vngere, & sibi filium asciscere dignetur. Non se ad hæc difficilem præbet vir Dei, perpetuò sitiens animarum salutē: omnibusq; peractis, cum hospite suo iter prosequitur. Vbì autem Vrsidungum venêre, animaduertens sancti viri hospes locum illum commodum esse Christo seruientibus, quicquid Resini iuris habere videbatur, beatissimis Apostolis, terræ principibus, donauit.

Cap. 8.

S. Amādus venit ad S. Gislenum.

Cùm autem Deo & hominibus charus Amandus Episcopus, quem, cogente Dagoberto & pontificibus, trienniò ferè inuitum tenuerat Traiectensis Episcopatus, visitandi & consolandi gratia veniret ad beatum Gislenum, & ab eo honorificè susceptus, more suo optimis sermonibus eorum, qui aderant, animos recreâsset, iamque ab illis deduceretur Elnonem proficiscens, B. Gislenus multo cœpit mœrore affici, quòd vir sanctus nihil alimoniæ illic accepisset. Sed cùm nihil haberet, quod ei apponeret, seq; humiliter apud illum excusaret, stantibus illis ad fluuium Hainan, vbì nauis expectabat sanctum Episcopum, piscis ingens in terram exilijt.

Nota de pisce.

Orta illic tum pia contentio est, sancto Amando tantum Dei munus beati Gisleni precibus adscribente, contrà verò beato Gisleno id sancti Amandi meritis tribuēte. Mox Episcopus à fratribus ad monasteriū reducitur, & ei mēsa præparatur. Sūpto cibo, recessit miraculorū gloria illustris Amādus Episcopus.

Cap. 9.

Porrò beato Gisleno templum inchoatum absoluere cupiente, Dagobertus rex illàc iter facturus erat. Id vbì resciuit vir Dei, honorificè ei obuiàm processit, precibus eum Domino commendans. Eum verò rex clementer resalutauit, & exosculatum rogauit, vt pro peccatis ipsius Dominum deprecaretur: diuinoque instinctu permotus, Hornutum & Vrsidungum Christo & seruo eius Gisleno cum omnibus eò pertinentibus largitus est.

Dagobert. rex, multa largitur S. Gisleno.

Indè autem recessit, & Gislenus tantis auctus beneficijs, in Dei cultum studio ardentiori incubuit, gratias illi agens.

Cap. 10.

Absoluta autē oratorij structura, rogāte B. Gisleno, sanctissimi Pontifices Amandus & Autbertus, in honorem Apostolorum more ecclesiastico illud celeberrimè dedicârūt. Ea dedicatione peracta, populo salutari prædicatione pasto, & in fide corroborato, impensaq; Episcopali benedictione, quisq; ad sua reuersus est.

* Madelgarius

In ijs quidam Comes illustris * Malgarius, pręedicantibus Episcopis, corde compunctus est, & fallacissimo mundo nuncium remittens, Autberti Episcopi manibus tonsus est, & in Alto monte monasticum indutus habitum, inclusus, sanctè vixit vsque ad obitum suum.

Malgarius Comes, monachus eremita.

Eius vxore castè in seculari habitu degente, & filio prædia strenuè gubernante, beatus Gislenus à Domino admonitus est, vt eam inuiseret, & ea quę ad animę salutem pertinent, diligenter ei inculcaret, doceretque eam mundum contemnere, solum Christum concupiscere,

piſcere, quem amare, & eius præceptis obedire, reuerà viuere eſt. Fecit Giſlenus alacriter, vt erat iuſſus, ſitientiq; animæ æternæ vitæ pocula abundè obtulit: quibus Vualdetrudis (ſic enim vocabatur) ſobriè inebriata, totam ſe ad virtutis & bonorum operũ ſtudia accommodauit. Sed cùm necdùm haberet cellam, in qua ſub monaſtica diſciplina corpus ſuum maceraret, interìm circa frequens miniſterium cum Martha occupabatur: Luc.10. viditq; nocte quadã B. Gaugericum in viſione ſibi calicẽ vini cum fragmine panis blandè ac comiter offerentem, dicentemque: Age quod agis, operare quod operaris: placẽt enim DEO & nobis opera tua. Ea viſione admodùm exhilarata, feruenter orabat Dominum, vt ſpiritùs ſancti adſpirante gratia, illo prçclaro calice eius ſitiens anima inebriari mereretur, de quo Propheta dicit ſponſo cæleſti: Calix tuus inebrians quàm prçclarus eſt. Indicauit verò eam viſionẽ cçleſtis verbi ſeminatori Giſleno, eius interpretationem àb eo nôſſe volens. At ſanctus vir intelligẽs, quid ea ſibi vellet viſio, vt prudens medicus & ſeruus fidelis, poculum ſalutis necdùm ſatìs firmæ mẽti, & quaſì de viſione glorianti ſtatìm prçbuit, ità dicens:

Viſio Vualdetrudis. Pſal.22.

Quandoquidem in viſione audîſti placere te Deo, oportet ſanè, vt omnia tui corporis membra cæleſti ſubdantur ſponſo, eiuſq; ſolius amplectendo pulchritudinẽ, vileſcãt oculis tuis ea, quç ſunt in mũdo, vt carnẽ mortificando, & ſpiritu ambulando merearis effici membrũ corporis Chriſti. Vt igitur viuens videaris iam mortua, ea quç tibi ex bonis tẽporarijs ſuperſunt, pauperes & peregrini in illa cæleſti domo recondãt, vt vocante Domino, audias illam vocem ſuauiſſimam: Quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te cõſtituam: intra in gaudium Domini tui. Vbì tum omnia cẽtuplo auctiora recipies, quç iam hîc pro Chriſti nomine expendiſti. Non ceſſet igitur neq; pes, neq; manus à bono opere aderit enim fidus remunerator, redditurus vnicuique propriam mercedem ſecundùm ſuum laborem.

Optimæ inſtitutiones S.Giſleni. Mat.25. 1.Cor.3.

Hac viſionis interpretatione pius religioſæ matronæ animus valdè accenſus eſt, totamq; ſe illa ad Dñm conuertẽs, Fiat, inquit, miſericordia tua Domine, vt conſoletur me ſecundùm eloquiũ ſerui tui: veniantq; ſuper me miſerationes tuç, & viuã. Deindè proſternẽs ſe ad ſancti viri pedes, orauit, vt locus aliquis ſibi pararetur, diuino ſeruitio accõmodus. Tũ vir Dei indicauit ei Caſtrilocũ, dicens eũ ab omni æternitate diuinitùs illi eſſe deſtinatũ, vbì, vt ex cæleſti viſione didicerat, eius inſtitutione animç ſanctç irẽt de virtute in virtutem, vt videre poſſint Deum deorũ in Sion. Is locus placuit B. Vualdetrudi, & quòd ipſi eſſet indicatus, gratias egit Chriſto, & fideli ſeruo eius Giſleno. Erat adhuc incultus ille locus, & cùm toto animo cuperet in monaſterio degere, miſit ad Hildulphũ virũ eximium, qui eius neptẽ habebat in matrimonio, orans vt in Caſtriloco cellulam ipſi conſtrueret, in qua poſſet, toto à ſe mundo excluſo, vni Deo vacare. Hildulphus mox venit ad eum locum, & quia non ignorabat alieni eũ iuris eſſe, à legitimis poſſeſſoribus illum emit, & ibì excelſam cõſtruxit domum, in qua Vualdetrudis Chriſti famula habitaret. Sed illa nihil ſublimè appetens, multùm abhorruit cõſpecta domo, cogitãs mundi opificẽ in anguſto collocatum p̃ſepio, non habuiſſe, vbì caput ſuum reclinaret. Itaq; pius Dominus eius humilitatẽ probans, proxima nocte domum illã euertit. Illicò perlatum eſt ad Hildulphnm, omnẽ operã & impenſas eius, collapſa domo, perijſſe. Cõtriſtatus ille hac re, putabat tali opere ſe indignum fuiſſe. Sed tandèm in ſe reuerſus, & à ſancto ſacerdote Giſleno ruinæ cauſam edoctus, citò redijt, & humiliorẽ curauit domum in montis latere çdificãdã, ſimulq; oratoriũ in honorẽ Petri & Pauli Apoſtolorũ: vbì B. Vualdetrudis cũ eiuſdẽ inſtituti religioſis fœminis caſtè & humiliter vixit, & B. Giſleno hortante, Cameracũ p̃fecta, à S. Autberto Epiſcopo ſacrũ accepit velamen, quod eſt innocẽtis vitç ſymbolũ. Ac deincèps, quoàd vixit, ſanctis virtutibus operã dedit, & alias illic degẽtes docuit calcare mũdi huius vanitatẽ, cunctiſq; ſanctitatis ſpeculũ & norma ſalutis fuit.

S.Vualdetrudis moleſtè fert ſtructurç alta faſtigia. Velũ ei imponit Autbertus Epiſcopus.

Pergebat interìm B. Giſlenus verbi Dei iactare ſemina, cupiens oẽs ab huius mundi amore abducere, & adiũgere Chriſto. Et opportunè ſanè ad beatam Vualdetrudem acceſſit, ſaluberrimè eam admonens, vt memor ſcripturæ dicẽtis, Qui audit, dicat, Veni, ſororem ſuam Aldegundem Deo lucrari conaretur, atque etiam filias ſuas Aldetrudem & Madelbertam conſecrare Agno illi, qui eſt candidus vellere innocentiæ, rubicundus paſſione, electus ex millibus ſanctorum, eccleſia teſte. Non ſurda aure id accipit Vualdetrudis, hortatur Aldegundem, S. pater Giſlenus docet eã, Aldegundis virgũcula Chriſti totam ſe cõfert ad Domini ſui famulatũ, in Malbodienſi cœnobio, quod ipſa condidit ex

Cap.11. Apoc.22. Cant.5.

Aldegundis cōdit Malbodiēs cœnobiū, & in eo seruit Christo. bonis suis hæreditarijs, sponso suo seruiens, qui pascitur inter lilia niuei pudoris. Atq; illic cōstructo oratorio, & alijs necessarijs officinis atq; domicilijs, sub vmbra dilecti, quē desiderabat, sedit, & fructus illius dulces gutturi eius. Deniq; amore languentē introduxit in cellā vinariam, ordinauitq; in ea charitatē. His verò alijsq; sanctitatis studijs de die in diem ad meliora progrediens, omnibus visa est lucerna lucens & ardens. Venit posteà ei in mentē, vt sororem suā Vualdetrudē in monte Castriloco inuiseret: quā cùm vidisset multis huius vitæ rebus necessarijs egére, eius miserta inopiæ, orauit, vt apud ipsam in castro Malbodiensi maneret, vbi maior tum familiæ, tum bonorū omnium copia esse videbatur. At B. Vualdetrudis, cui Christus erat viuere, & mori lucrum: Hęc, inquit, soror, requies mea in seculum seculi: hîc habitabo, quoniam diuina disponente misericordia elegi eam. Qui enim promisit se futurum cum fidelibus suis vsq; in finem seculi, non patietur me ex inopia periculosè laborare, cùm etiam propheta dicat se senuisse, nec vidisse iustum derelictum. Tibi autē, soror mea, Christus retribuat pro tua erga me benigna voluntate, idemq; pręstet, vt quandoq; in eius mereamur amplexus castissimos admitti, cui tu te virginem cōsecrâsti. Deniq; post mutuos de disciplinis cælestibus sermones, dulciaq; æternæ vitæ colloquia, Aldegundis Malbodium reuersa est.

Vualdetrudis gaudet inopia. Mat 28. Psal. 36.

Cap. 12.

S. Amādus decedit. Per id tempus egregius Christi confessor Amandus, oīm bonorum fructu repletus, feliciter migrauit ad Dominum. Qua autē hora decessit, ea B. Aldegundis, vigilijs & hymnis ante altare beatissimę matris Dei vacans, extra se rapta est, & ab Angelo per amœna iucundissimę habitationis loca deducta, vidit senem virum cygneo capite reuerendum, sacerdotalibus, ijsq; præclaris vestibus indutum, baculum manu tenentem, ad superna proficisci, turbamque copiosam albatorum, ante & post cum iter habere. Cumq; requisita, quis ille esset, nescire se diceret, Angelus ei dixit: Amabilis Deo Amandus excessit è vita, & quia dignum se prębuit antistitem, & bonę volūtatis atq; sanctarum virtutū studijs diuinę maiestati se sacrificiū obtulit, tam gloriosus nunc ad gaudia Domini sui proficiscitur: Turba autē albatorum, quā vides, ij sunt, qui eius pędicatiōe conuersi, ad illius imitationem se accommodârunt, & digni censentur, qui in sanctorū consortium admittantur. Quos etiam eò, quòd pastor illis idoneus fuerit, in regno sanctorū & in terra viuentium, princeps modis omnibus gratiosus antecedet. Eam visionē nulli è puellis cum ipsa manentibus reuelare voluit Aldegundis, sed misso ocyùs nuncio, rogauit B. Gislenum, vt cum Vualdetrude ad ipsam veniret. Illis veniētibus occurrit obuiàm sancta virgo in loco, qui Memrini nomen habet, & post amicā salutationem, de rebus cælestibus inter se conferebant: atq; inter cętera B. Gisleno visionem suam Aldegundis exposuit, expectans eius de illa sententiam, quippe qui quoddam spiritûs sancti sacrarium esse videretur. At ille alta trahens suspiria, itā ait: Quandoquidem & transitū & remuneratiōem tanti pręsulis virgo Christi videre meruisti, vna hac re, duo tibi à Domino indicata nóueris, vt sine intermissione bonis operibus intenta sis, & certum habeas, breuì te quoq; ea præmia à fideli remuneratore percepturam, quę nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Itaque si te morbus occupauerit, Deo semper gratias agas, qui quos diligit, corripit. Deindè cùm sancta virgo in Dei seruitio fideliter perseueraret, cancri morbus eius dexteram mammillam corripuit: qui eius carnem tenerrimam mirè excrucians, animæ sordes omnes ad purum excoxit. Illa verò in doloribus semper gratias agebat Deo, sua patientia fidelium animos ad benè agendum inflammans.

S. Gislenus p̄dicit obitū S. Aldegūdis.

1 Cor. 2. Prou. 3. Apoc. 1.

Cap. 13.

Porrò beatus Gislenus cum Vualdetrude reuersus est. Cumque ad pagum Tramecias venissent, atque illic parùm residerent, sancta Vualdetrudis quandam eius partem beato Gisleno donauit. crebrò deindè mutuis sese tum verbis, tum scriptis ad meliora adhortabantur. At vbi curua senectus & iter longū non sinebant eos inuicèm inuisere, communi sententia statuerunt, vt in pago Quatermone in honorem sancti Quintini martyris oratorium conderetur, vbi interdùm possent inter se de cælesti patria rebusque diuinis colloqui, mutuoque sese in Domino confirmare. Extructum oratorium beatissimis Apostolis Petro & Paulo Vualdetrudis assignauit, vt pauperes ibi reficerentur. Eò pariter solebant interdùm conuenire beatus Gislenus & illa, de rebus diuinis & cęlestibus colloquentes. Crescebat interim in beato viro cum ætate vitæ sanctimonia, itā vt totius iustitiæ & integritatis de se omnibus exempla pręberet, essetque CHRISTI bonus odor in omni loco, virtutum suauissimis odoribus implens Ecclesiam

Oratoriū S. Quintini cōdit Vualdetrudis.

fiam DEI. Sentiens autem aduentare obitus sui tempus, indicauit suis, se propediem è vita decessurum. Erat hoc illorum auribus tristissimum nuncium, sicut testabantur lachrymæ, ab eorum oculis manãtes. Sed illis flentibus, & Dominum deprecantibus, sacramento Eucharistiæ vir Dei sese cõmuniuit, febreq; correptus, inter discipulorum expirauit manus, cum beatis Angelis in cælum proficiscens: vbi stola immortalitatis donatus est à Christo, cui viuens indefessam exhibuerat seruitutem. Corpus eius in beatorum Petri & Pauli Apostolorum ecclesia, quam ipse extruxerat, humatum est: vbi sacris eius meritis morbidi omnes sanitatem recipiunt, gratias agentes præpotenti Deo, qui viuit & regnat in infinita secula seculorum, Amen.

Sacra Eucharistia munitus, excedit è vita S. Gislenus.

MARTYRIVM SANCTORVM ET GLORIOSORVM MARTYRVM EVLAMPII ET EVLAMPIAE,

Authore Simeone Metaphraste.

IAM Dei cognitione totum orbem peruadente, & Saluatore quidem Christo Iesu, qui solus est Deus noster, suos martyres confirmante ac corroborante: maligno autem & bonis infesto dæmone suos ad impietatẽ incitante famulos: adolescens quidam Eulampius dictus, genere insignis, eleganti specie, & qui bona ac clara noscebatur esse natus patria, nempè Nicomedia, & erat ornatus operibus pietatis, cùm nollet habitare in tabernaculis peccatorum: & diuinum Christi nomen videre tam impudenter irrideri, ac subsannari non ferendum esse censeret, relicta vrbis habitatione, amplectitur solitudinem. Et cùm vitæ abstinẽtia, & secessu internum hominem expurgâsset, & zelo sicut magnus Elias refertam omninò haberet animam, relicta pariter solitudine, descendit ad habitandum in ciuitate.

Octobris 10. *Eulampij patria.* *Viuit solitarius.*

Cùm autẽ ad Imperatorias constitutiones intendisset oculos, quæ supra portas proscriptæ erãt omnibus, valdè ridens talem conatum, fuit ab impijs depręhensus protinùs, & statim vinctus fuit coniectus in custodiam, tanquàm aliqua præda sistendus coram Iudice. Postquàm autem, quod factum fuerat, delatum fuit ad aures magistratuum, iussit Iudex eum duci ad tribunal. Et protinùs adspiciens ad eum, qui ductus fuerat, cùm propter teneram ætatem sperâsset fore, vt virum expugnaret fortissimum: Quænam est, inquit, tanta tua, quę dicitur, amentia, quę etiam propè effecit, vt deducerer ad asperitatem, nisi ipsa, quę fuit conspecta species, persuasisset rem nõ ità se habere: est enim omninò alienum, & nõ consentaneum, hanc liberalem formam, & apertum characterem nobilitatis, facta aggredi tam audacia. Eccè ergò tibi proponitur multitudo deorum, quæ diuersis operationibus & inuocationibus sibi affatim cõparat venerationẽ. Ipsum quoquè templum est tibi apertum: sanguine aũt conspersa cernuntur altaria: publicum festum celebratur: & parata sunt quęcunque conueniunt sacrificio. Et tibi ergò optimè consules, & nobis rem gratam facies, si deos colueris, & eis sacrificaueris.

Conijcitur in carcerẽ.

Martyr autem spiritu sancto totus repletus, cùm se signo Crucis, velutì quibusdã armis, munijsset: Vana sunt, respondit, ô præses, quę à te proponuntur. Neque enim ex rebus externis, & quę minimè fuerint in potestate alicuius, metienda est pietas, quæ aperte est boni instituti, & in nostri liberi arbitrij sita est potestate. Atque, si quidem fieri nõ potest, (nè te non velle dicam) vt ad vnum & trinum omnium adspicias principium, ab eorum saltem, quę producta fuerunt bono ordine, disce Deum vniuersorum. Sin autem deorum pręfers multitudinem, per quos simpliciores deducis ad barathrum interitûs, at ego quidem nec ea, quę tu dicis, audire sustineo, neque in animum induco, vt talibus delecter sacrificijs, vt qui sim pręditus anima participe rationis, & ad supernum mũdum apertè ꝓpterem: soli aũt natura Deo, & qui nõ est adspectabilis, sacrificabo sacrificiũ laudis, & ipsi reddam vota mea coram toto populõ eius. His sic dictis, Tyrãnus, deposita personа lenitatis, iubet quidem exui martyrem, & humi extensum, vehementer verberari.

Signo Crucis se munit. *Dirè verberatur.*

Postquàm autem martyr generosè & fortiter restitit tormentis, & nec tantillum qui-

Neruis tenuissimis cæditur.

dem fuit mutatus, acerbitatem supplicij Iudex auget, eumque neruis cædi tenuissimis imperat crudeliter. Qui cùm niue spissiùs martyris corpori infligerentur, affectis partibus afferebant magnum sensum doloris. Sed sic quoquè martyr nihil visus est remisisse de sua animi magnitudine, aut de sua fide in Christum Dominũ nostrum aliquid relaxâsse. Hinc frequentes, & se inuicèm consequentes tormentorum species, tãquàm fluctus, erumpebant in martyrem. Statìm enim conuersus est Tyrannus ad inueniendum aliud supplicium: & ligno appendens indomitam statuam, consumebat carnes lacerationibus: & ad medullas & ossa vsq; subibat dolor: & principales partes corporis attingebat. Martyr autem precibus tormentum contemperans, & sui Agonothetę auxilium inuocans, non magìs censebatur pati, quàm, alio patiente, ipse esse spectator. Postquàm autem satìs decertauit aduersùs dilacerationes, & vniuersum discerptum corpus ꝓpositum fuit adspectu tetrum, dęmones qdem, vt par erat, mœrebãt, Deus autem è superis exultabat propter suum corona redimitum athletam. Iudex deindè cernens se esse superatum, cùm nec verbis posset persuadere patienti, nec blanditijs, nec vllis alijs rationibus, procedit ad tale tormentum, quod si vel solùm ad aures perueniat, potest conturbare ac confundere mentem & cogitationem. Tenuibus enim loris pedum & manuum adstrictos digitos iubet violenter circuntrahi: quod ei intolerandum reddebat cruciatum. Nam cùm confringerentur articuli, & violenta extensione quodammodò striderent, contigit athletam propè morte affici, quòd compages omnium membrorum corporis à sua sede & ordine dimouerentur: adeò vt propter ingentem dolorem ad misericordiam traherentur etiam inanima.

Carnes eius lacerantur.

Immanissimum supplicij gen.

Sed Tyrannus quidem cùm non potuisset factis persuadere, ad persuadendum verbis rursùs se cõfert, persona disputationis suam tegens impotentiam. Et primùm quidem, vt qui esset superstitiosiùs affectus in suam religionem, lacerabat diuinam verbi carnis susceptionem, eiusq; perpessiones & ipsam Crucem : & quæcunque sunt signa nostræ salutis, ea scandali ducebat offensiones. Posthæc proferebat etiam fabricam elementorum, vt quæ esset quidem dulcis & amabilis, & ad fruendum proposita hominibus, & quòd nollet ne valdè quidem cæcus, quæ ex ea oritur, priuari voluptate. Martyr autem (erat enim vera plenus sapientia) cõtrà afferebat illius deorum imbecillitatem & effœminationem, quæ inter se inuicèm fuerunt, pugnas & seditiones, & quòd volutarentur in corporis affectionibus: & quòd nihil eorum, quæ producta sunt, ex se ortum habeat, & sit sine principio, sed statìm referatur ad primam & efficientem causam, & omnipotentem : & quòd qui hæc relinquit, ad eorum transit opificem, eorum, quæ fluunt & non stant, habitationem perpetua & stabili habitatione, ineffabilique, & quæ non desinit, voluptate commutans. His veris martyris verbis Tyrannus attonitus, & ad iram ac furorem accensus intolerabilem, processit omninò ad omne genus tormenta, lectumq; ferreum protinùs iubet accendi. Qui cùm fuisset accensus, iubet in eo extendi martyrem. Ille autẽ cùm signo Crucis se munîsset, toto corpore fuit extensus. Et statìm, cùm carnes quidem ignitum ferrum attigissent, consumebantur, & dissoluebantur, & in saniem, vlceraque & vulnera mutabantur. Quinetiam nonnulla membra in cinerem conuersa, præbebant videndam nudam ossium coniunctionem. Ipse verò tormenta fortiter tolerans, tanquàm in molli quodam strato recumbens, ei agebat gratias, pro quo hæc sustinebat.

Rursùs signo Crucis se munit contra horrẽdos cruciatus.

Cùm autem martyrem nulla caperet satietas earũ, quas pro Christo sustinebat perpessionum, sed zelo fidei adhuc magìs incitaretur, nõ esse tolerãdum arbitratus, verum quidem Deum vniuersi irrideri, vanitatem autẽ imbecillitatis simulacrorum ab ijs, qui tunc dominatũ obtinebãt, celebrari laudibus, & magnificari, generosum qddam & iuuenile excogitat, dignumq; eius animi magnitudine. Nam cùm verbis simulâsset se assentiri simulacris, & ea ratione fucum fecisset Tyrãno, cum quadã pompa à multis stipatus satellitibus, venit in templum idolorum, partìm quidem propter repentinam martyris mutationem ijs lætantibus, q erant socij impietatis, partìm aũt omninò expectantibus id, quod erat euenturum. Martyr autem valdè misertus insipientiæ eorum, qui adorabant, ad vnam insignem imaginem ad dexteram positam propè accedẽs, cùm esset vsus solis precibus, & verbis, cum authoritatẽ imperij, eam humì protinùs deiecit, & in puluerem comminuit. Quod quidem cùm vidisset populus, qui aderat, & imbecillitatem eorum, quæ adorabantur, simul cognouissent & condemnâssent, deponunt protinùs dece-

Euertit precibus simulacrum.

deceptionem, & amplectuntur pietatem, Deum potentem, & solum prædicantes, quem nupèr ignorantes habebant ludibrio. Fitque eis martyr causa salutis, à quibus, cùm prius stulti essent, præco esse stultitiæ putabatur. Multi credunt.

Hæc cùm essent Præsidi iræ materia & occasio, aliud qd noui incidens, magis conturbauit, & ad iram concitauit intolerandam. Quædam enim adolescentula, quæ nupèr ex virginalibus thalamis processerat, & ausa erat venire in conspectum virorum, cùm se admiscuisset multitudini, & athletam fratrem esse agnouisset, accedēs in medium theatrum, eum complexa, statim docebat signa generis, se eosdē videlicet nôsse parentes, eodem vtero esse editos, ac eadem suxisse vbera. Deindè reuocabat in mentem parentum beneuolentiam & cohabitationem, & huiusmodi alia signa: & postremò dicebat se velle esse participem eiusdem fidei & religionis, & communiter cum fratre easdem subire perpessiones. Hæc ergò infelicem quidem Tyrannum implebant dubitatione: spectatores autem eorum, quæ fiebant, prouocabāt ad pietatem. Cæterùm ille protinùs, cùm esset sceleratus, se ad sceleratas conuertit cogitationes: & propter affectionem corporis consuetudinis, non autem propter sanguinis coniunctionem, Christique desiderium, existimabat eam adhærere martyri. Toruè itaque & ferociter eam intuens: Quid sibi, inquit, ô mulier, vult hoc tuum commentum, & quomodò propter insaniam in hunc adolescentem, mutâsti religionem? Sed resipisce ab hac circunfusa caligine tuæ affectionis, & placa inuictorum deorum clemētiam. Quî fit enim, quòd tu tam repentè sis mutata, vt ab hac luce suauissima, & ab ijs, quæ sunt in vita iucunda, discedas: præstigiatori autem iuueni adhærescas, & impudenti vultu ad nostrum te sistas tribunal, simulantem cognationem, & traducentem consuetudinem ad fraternam vnionem? Verumenimuerò nostrum tribunal nō irridebis, nec Imperatores habebis ludibrio. Testor deos omnes, & nostri tribunalis benignitatem & clementiam, tibi nihil ampliùs futurum, quàm Eulampio, nisi quòd sis peioribus tormentis subijcienda. Eulāpia se eius sororē declarat.

Ad hęc martyr masculino spiritu & audacia aptè respondit: Audi, dicens, ô Iudex: & cognosce meum, vt se habet, scopum ac institutum. Sum Christi ancilla. Christus est mihi vita, & animæ exultatio. Eum amo, ei studeo sacrificari. Pro eo & ignem para, & duc bestias, & rotas expedi, & stringe enses, & excogita omne aliud tormentum, vt scias me non esse tam ignaui & pusilli animi. Hoc, quod pro pietate suscipitur, certamen, ad finem vsque decertabo & peragam, & meipsam tradam ad omne genus supplicij, vt scias me esse eius sororem, & fraternè eadem, quæ ille sentit, sentire, qui tua tormenta nō formidauit, & ea, quæ colis, simulacra diruit. Porrò autem rursùs quoq; tibi dico, nè adspiciens ad muliebris sexûs imbecillitatem, speres aliquid indignum nostra mente: neque ætatis mollitiem putes tuis inuentis facilè posse decipi. Qui enim nos ad diuinum suum erexit amorem, & nos armauit ad bellum contra te gerendum & diabolum, ipse & præbebit vires, & clarissimam efficiet victoriam. Fortissimę S. Eulampię animę.

* His martyr lingua libera apertè dicens aduersùs Tyrannum, colaphos genis crudeliter impactos accepit, & fuit eius vultus vehementer contusus. Mutata est autem eius formæ gratia, & extinctum fuit vocis instrumentum, inflictis continenter colaphis. Ad hæc habebat quidem fratrem eam confirmantem, & incitātem, & audaciorem reddentem ad certamina. Erat autem ipsa quoquè virilis, quoàd eius fieri poterat, & generosis cogitationibus imbecillitatem naturę reficiebat. Sed hęc non erant omninò Pręsidi tolerabilia, videnti & meram sanctorum loquendi libertatem, & minimè cedentem tolerantiam. Vndè etiam rursùs noua excogitantur tormenta: lebesque protinùs paratus fuit bulliens, vt martyres exciperet. In quem Eulampius quidem confidenter est ingressus: Eulampia aūt (ità enim appellabatur & ipsa) tanquàm caligans, vt quæ esset natura mollior, & à maligno impelleretur ad timiditatē, labascebat. Sed frater, q idem erat socius certaminis, ab imo emergens, tanquàm ex aliquo cōuiuio & requie, vocabat sororem, & ei addebat animū, & hortabatur vt ingrederetur lebetem, dicēs: Nihil extimescas, solùm attendens id, quod videtur, & non ad Deum oculos animę defigens, cui & communiter credidimus, & à quo maximam inuénimus remunerationem. Si enim hanc bullientem aquam solùm attigeris, ab ipso magnum senties auxilium, cuius ego tuus frater sum testis, qui sic tibi cernor impatibilis, & nihil doloris sentiens. forſ. * Hæc Eulampiæ genæ contunduntur. Eam nōnihil trepidātē Eulampius confirmat.

His persuasa Eulampia, & omninò acquiescens eius suasionibus, protinùs prompto & alacri animo ingressa est lebetem. Deindè etiam communiter spiritu exultantes,

tes, læti susceperunt supplicium: & protinùs lebes euasit frigidus, & nihil mali passos continuit martyres. Neque verò eousquè constitit res admirabilis: sed etiam non paucos ex ijs, qui circunstabant, induxit ad pietatem. Porrò autem ipsum quoquè Tyrannum, etsì non purè traxit ad verum Dei cultum, illius tamen labefecit cogitationem, & fecit dubitare de sua religione. Aethiops tamen non fuit dealbatus, & cancer rectè ingredi non didicit. Cùm enim vincerent quidem athletæ, vinceretur autem impius, eos à se inuicèm & à fide in Christum non valens distrahere, redit rursùs ad consueta, & armatur denuò aduersùs solum martyrem: & iubet ei excindi pupillas oculorum is, qui cordis cæcutiebat oculis, & illum magìs cruciare procurans,& machinans, vt eius sororis per hoc frangeretur audacia. Sed in hoc quoq; fuit conuictus, vana & inania moliri aduersùs Christi seruos.

Eulampij pupillæ excinduntur.

Postridiè autem iubet martyrem Eulampiam sublimè suspendi capillis. Est autem hoc grauissimum supplicium: sed Christi ancillæ delicijs suauius existimabatur. Vndè etiam ei preces admiscens, dicebat: Ago tibi gratias, Deus meus & creator, quòd me tuam ancillam dignatus sis pro te susceptis ornare tormentis. Cùm autem per omne genus supplicij oporteret athletas peruadere, etiamsì tanquàm tela infantium reputabantur, quæ eis inferebantur, fornacem accendi iubet Præses, illa Chaldaica nihilò inferiorem: & ad eam ducta est materia, quæ erat alitura sic accensam, lictoribus omne studium ad hoc conferentibus. Cùm autem flamma esset adeò in altum sublata, vt etiam eos, qui procùl cernebant, stupefaceret, iubet Iudex adduci martyres, & trudi in medium fornacem. Adducti sunt ergò martyres: diuinus quidem Eulampius, propterea quòd fuerant ei eruti oculi, à quibusdam portatus: generosa autem Eulampia cum magna accurrens audacia, tanquàm thalamum, non fornacem, ingressura. Cùm autem igni fuissent traditi, flamma eos nihil læsit: sed statìm, instàr absidis, incuruata, & diligenter cauens nè medium interciperet, tanquàm in iucundissimo thalamo athletas continebat, & naturæ suæ ardorem in auram irrorantem conuertebat. Martyres verò tanquàm in prato roscido & amœno choreas agētes, illud descriptum & diuinitùs edoctum, puerorum, inquam, canebant canticum.

Eulampia capillis suspēditur.

Mittuntur ambo in fornacem ardentem.

Dan. 3.

Ad hæc rursùs Tyrannus & magìs dubitabat, & hoc prodigio planè euaserat solutus & imbecillus, & redactus erat ad extremam cōsilij inopiam. Deindè cùm omnem spem penitùs abiecisset, in athletas vltimum statuit supplicium, nempe vt vitam finirent gladio. Protinùs ergò vincti abducuntur ad mortem. Et martyr quidem cùm prompto & alacri animo subijsset gladio consummationem, in cælos coronatus extollitur: Eius autem soror & socia certaminum, etiam ante gladium consummatur, propositoque & animi instituto fit perfecta martyr. Hoc autem non ab re prouidit Dei sapientia, sed vt corpus mundum, & à vitiorum consuetudine intactum, manus immundæ non tangerent, atque vt sua spe impij frustrarentur, cùm ab eo inferendo excidissent supplicio, per quod putabant se punituros martyrem.

Eulampius capite punitur.

Eulampia reddit spiritum.

Hæc sunt inuictorum Christi martyrum certamina: & hic est optandus finis insignium athletarum. Illos beârunt quidem omnes virtutes intelligentes, benedixerunt Patriarchæ, laudârunt Apostoli & martyres, vt eis pares in laboribus, & æquales in confessione, sacrosanctum acceperunt additamentum. Ipse autem Agonotheta & Dominus, pro quo pati constituerunt, & quem coram hominibus martyricè confessi sunt, ipse, inquam, coram patre eos præconio honorauit, sicut est pollicitus, gloriæque & regni cælorum socios fecit: Quoniam eum decet omnis gloria, honor & adoratio in secula seculorum, Amen.

Matt. 10.

MAR-

MARTYRIVM SS. GEREONIS ET SOCIORVM EIVS, ITEM'QVE VICTORIS, CASSII ET FLORENtij, multorumq́ue aliorum, authore Helinando, teste Vincentio. *Habetur in perantiquis MS Codicibus.*

THebæorum martyrum ſacratiſſimā legionē hodierna die Octobris 10.
feſtiuis attollere laudibus admonemur, in qua precioſiſſima ſanctæ illi⁹ ſodalitatis pignora, Gereonē, Victorē, Caſſium & Florentiũ, cũ eorũ ſocijs veneramur. Neq; enim ſecernuntur in gaudio retributionis, q nullo modo diſſenſerāt glorioſę cōſtātia paſſionis. Nam quāuis nō vno die, nec eodem loco martyrij gloriā ſuſciperent, tamen, ſecundùm Apoſtolum, erat illis vnus Dñs, vna fides, vnum baptiſma, Ephe. 4.
vnus Deus & pater oīm, q eſt ſuper oēs & per oīa Deus in ſecula benedictus: cui ſimul oēs vno cōſilio, vna deuotione, felici perſeuerātia adhęrebāt, implentes actu Pſalmiſtæ verba, dicentis: Mihi aũt adhęrere Deo bonum eſt, ponere Pſal. 72.
in Domino Deo ſpem meam. In qua cōſtanter & vnanimiter ſummā charitatem, quæ Deus eſt, corde credentes ad iuſtitiā, ore aũt confitentes ad ſalutem, hanc Apoſtolicam conſtantiam ſedulò voluntate & moribus meditabantur: Quis nos ſeparabit à charitate Rom 8.
Chriſti? Tribulatio? an anguſtia? an perſecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Subſequentes etiam certam fiduciæ ſuæ cauſam: Sed in his omnibus, inquiunt, Ibidem.
ſuperamus propter eum, qui dilexit nos.

Nec moueat quenquam, ꝙ in hac noſtræ Thebaidis ſerie geſta beatorũ martyrũ, & ſacroſancta ꝓ fide Chriſti certamina, plena ratione ſecundùm morē hiſtorias texentium nō perſoluimus: cùm id nobis ſit in hoc ſermone ꝓpoſitum, vt nobiſcùm pariter ad ſpiritale gaudium corda ꝓuocemus audientium: quatenùs ſupernorum accenſi deſiderio, Cur in hac
plùs appetant p charitatem ædificantem ad martyrũ ſocietatem ꝓficere, ꝗ per ſciētiam hiſtoria cu-
inflantē, ab interni gaudij delectatione deficere. Sed qa mos eſt humani ingenij tarditati, rioſitatem
vt ab exteriorũ cognitione quærat, quod arcano cordis imprimat, quaſì aliter ad ratio- author vitārit.
nem niſì p ſenſibilium & imaginabiliũ rerũ ducatũ nō poſſit aſſurgere, vt hoc ſit, quod Apoſtol⁹ dicit, Nō prius, quod ſpiritale eſt, ſed quod animale: deindè quod ſpiritale: mo- 1. Cor. 15.
ueamus & nos, ſecũdùm quod audiuimus, quaſì hiſtoriā, nō qdē ex ordine cuncta complectentē, ſed ſummatim quædā neceſſaria Chronographiæ more perſtringentē de ſanctiſſimis huius legionis Angelicę tyronibus, Gereone videlicet, Victore, Caſſio, Florētio, & eorum ſocijs, vniuerſo orbi terrarum meritò venerandis, quibus ſua, vt ità dicam, mortis victoria, ſecuritatis & pacis ſucceſſus iucundiſſimos comparauerunt.

Hos inſignes triumphatores mirabilis & prouida omnipotentis Dei diſpenſatio, poſt victorioſiſſimā B. Mauricij paſſionē, ideò, quātùm humanæ datur indagationi cōijcere, ſpe gaudentes, in tribulatione patientes, mora qua voluit reſeruauit, vt quo plus in lachrymis ſeminarent, eo iucundiùs fructũ perennis lętitiæ meterent: & quāto latiùs exempla ſuſcepti ꝓ Chriſti nomine laboris in cōfeſſione ipſius extenderēt, tanto plures ad imitationem ſuę cōſtantię & magnanimitatis accenderent: cùm tamen ipſi corda ſurſùm habentes, Apoſtolico illo feruerent deſiderio, quo dicit, Cupio diſſolui, & eſſe cum Philip. 1.
Chriſto. multo enim melius eſt. Nam in breui poſt patratum eorum martyrium, pauciſſimi in ea, qua paſſi ſunt, prouincia remanſerunt, qui non hocipſum ardenter expeterēt, Multi accēdunt exem-
quod in eis dudùm obſtinatis pectoribus exhorruiſſent: quaſì arcta via ipſa priùs non eſ- plis ſancto-
ſet commeabilis, quæ tot fuiſſet præcedentium trita veſtigijs. rũ martyrũ.

Igitur dum incarnationis Dominicę annus ferè primus poſt ducenteſimũ & nonageſimum verteretur, Diocletianus Imperator trigeſimustertius ab Octauiano Auguſto primo, cuius Imperij anno quadrageſimoſecundò ſingularis eadē natiuitas per Mariā perpetuā virginē adminiſtrata eſt, Maximianũ, cognomēto Herculeũ, primò Cęſarē, deindè cōſortē ſibi toti⁹ regni fecit, & Auguſti nomine & potētia ſecũ pariter ſublimauit. Quo- Sæuiſſima
rũ ſęuitia cōtra Chriſtianos incāduit, vt ille in Oriēte, iſte in Occidēte circũquaq; Eccle Eccleſiæ ꝑ
ſias Dei vaſtarēt, nemini de grege Dñi parcerēt, nomenq; Chriſtianũ funditùs extirpare ſecutio.
ſtuderent. Sed diuino nutu quō laboratũ fuerit in ſemine, poſteà factum eſt manifeſtũ in

germi-

germine. Hæc enim persecutio à Nerone decima, cæteris immanior & diuturnior fuisse perhibetur, ità vt vsque ad decem annos, in incepta crudelitate permanens, extenderetur. Quam mox subsecuta est ruina vehemens & perpetua destructio idolorum, cùm per
Exod. 12. totum orbem pax Ecclesijs Dei reddita, ipsos etiam, quos dudùm inimicos asperrimos pertulit, iugo fidei catholicæ subdidit: in morem decimæ Aegyptiacæ plagæ, quæ sicut primogenitorum omnium subita morte sæuissima, ità & vltima, populum Domini nō solùm liberum abire permitti, verùm etiam auctum pecunia, vt festinaret, vehementissimè compelli fecit. Cuius rei si quid post hanc Christianorum persecutionem exemplatum fuerit, in antiquis ecclesiarum ædificijs apud nos cernere licet.

Cùm ergò in Gallijs perniciosus tumultus cōtra Romanum Imperium exercuisset, Maximianus apud Italiam collecto exercitu, Thebæos milites, Mauricium, Gereonem, Victorē, aliosq; eiusdem ordinis viros, iam sacramētis veræ fidei & salutaris baptismatis per Hierosolymitanū antistitem initiatos, in auxiliū accersiuit. Qui protinùs, vt erāt militari virtute exercitati, prçceptis Imperatorijs obsequētes, singuli cū suis sequacibus armis bellicis instructi, cōsilio diuino muniti, sese in eandem expeditionem vnanimiter cōtulerunt. Deindè colloquium expetentes B. Marcellini Romani Pontificis, qui post B. Petrum vigesimusoctauus, ante S. Syluestrum, eiusdē sedis Prçsulem, quartus, nauim sanctæ Ecclesiæ in medijs tempestuosi mūdi iactatam fluctibus gubernabat: ab eo, quomodò sub armis Romanç militiç, Christianç religionis cōseruanda esset innocentia, didicerunt, eiusq; doctrinç perspicuam veritatem, vsq; ad finem boni certaminis, inuicta fidei iustitia seruauerunt. O beatus & sacer ille conuentus expeditorum in procinctu militum, qui bellum quidem extrinsecùs per obediētiam, pacem intrinsecùs per innocentiam cogitabant: qui ad expugnandos Romanç pacis inimicos arma ferebant, ad resistendum cōtra p̄meditatas iniurias, nō ferri, sed fidei arma firmissima prçparabant. Nam
Sancti martyres cur arma susceperint. hanc suam Dn̄o generaliter dicauēre cōcordiam, vt cōtra hostes publicos edictis Imperatorijs obedirent: cōtra susceptæ fidei religionem, Imperatorem nullum agnoscerent: plusq; vellent pro Christo vitam temporalem perdere, quàm vitam æternam Christum Deū negando, temporaliter viuere. Nimirùm sancti spiritûs vnctione edocti, recolebant verba veritatis, quç de suis discipulis ad patrem loquitur, dicens: Hæc est vita æterna, vt
Iohan. 17. cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Optabant simul
Iohan. 12. anhelanti desiderio citiùs in se perfectum iri orationem illam Domini, dicentis: Pater, volo vt vbì ego sum, ibì sit & minister meus.

Deindè Maximianus Augustus, coadunato exercitu, permixto tamē fideliū & infideliū cœtu, festin⁹ Alpiū iuga trāsgrediens, Galliç appropinquabat, soloq; aduētu suo Amādo & Aeliano ducibus tumultûs memorati pterritis, seditionis illius tempestatē pertinaciter excitatā, fàcilè sine sui exercitûs damno sedabat. Comperto verò, q̄ Carausius quidam nobilis, insidias cōtra Romani regni fines moliretur, q tn̄ procurator cōstitutus erat prouinciæ, quç est iuxta Oceanū, vbì Frāci iam secūdò à sedibus suis expulsi, iuxta Gallorū & Saxonū cōfinia cōsederunt, misit illuc per Rheni fluminis alueum partem sui exercitûs, cuius militari virtute nefarius cassaretur inceptus. In quo itinere p̄cipuos belli Dn̄ici duces, Gereonē, Victorē, Cassium & Florentium felices turmç Christianorū militū sequebātur. Intereà Maximianus, ferocissim⁹ Christiani nominis persecutor, & tali tantoq; agmine indignissimus ductor, statuto iuxta radicē Alpiū zeli idolo, in loco, quē dicunt Octodorū, p̄cepit vt oīs exercitus viritìm festiua celebritate cōcurreret, & à supplicatione dijs, vt fatebat̄, immortalibus agēda, cōmuniq; lçtitia se nemo, velut alterius sectator religionis, exciperet. Iam verò Gereonium p̄cesserat agmen, & fidissimi comitatûs societatē prçsentia corporali reliquerat. Vndè factū est, vt nūciū scelestissimi sacrilegij nō audiret, seseq; cū sanctissimis suis corporibus nostrç pp̄etuç iucūditati seruaret. Ventū est ad locū constituti flagitij: vbì dū copiosus Romanç virtutis exercitus, quasì p̱ religione surdis & mutis idolis inclinaretur, S. Mauricius cū sua legione nō adfuit: qa interìm vt cōmilitones suos ad futura certamina roboraret, in locū spiritualis exercitij
S. Maurici⁹ cum socijs cæditur. secessit. Quod dū rex auidus bonorū exitij, referente p̄cone resciret, & persuasionibus callidis aciē diuinā flectere nō valeret, prçcepit eam semèl & iterùm decimari, & si adhuc q remanerēt, mori quàm cedere mâllent, omnem illam beatissimam legionem, vbicunquè fuisset dispersa, missis militibus statuit trucidari, hoc sanè lictorum laborem precio cōparans, vt quo qs plures occideret, eo amplioribꝰ spolijs se ditatū fuisse gauderet.

Hæc

Hęc primùm apud Agaunū oppidū, vbì maxima multitudo sancti resedit exercitûs, agebātur. Indè pcedentium secuti vestigia, repererūt primarios milites Cassiū & Florētium cū septē alijs similis cōstantiæ viris, iuxta Veronā ciuitatē in ripa Rheni fluminis cōsidētes, aliosq; cū eis quāplurimos, eiusdē agminis, sed nō eiusdē intētionis, satellites. Hos dū agnouissent de oriētali fuisse psidio, sequientes cōtra eos, de professione sciscitati sunt. Cumq; illi nec voluntate cordis, nec sententia responsionis à superioribus discreparent, submissis capitibus, in eodem loco pro Christi nomine perempti sunt. SS. Cassius & Florētius cū socijs trucidantur.

Mox ergò ad B. Gereonē eiusq; socios trecētos decē & octo, cum illo pariter fide veritatis armatos, persecutor nescio velociùs, an fama peruenerit. Progressi tamē paululùm ante subsequētes carnifices, in campis Agrippinæ magnæ ciuitatis martyrij gloriā, sese inuicèm cohortātes, pstolati sunt. Quibus cōtinuò superuenięntes hi, q missi erāt à iudice, nullā in eis defendēdi, vel à pposito deficiēdi voluntatē, sed cōstantissimā nominis Christi inuenerunt cōfessionē. Ibi B. GEREON, dux & martyr egregius, cum illis regis æterni vernaculis, edomitis oībus, quę ad hui⁹ vitę delectationē possent allicere, semetipsum spōtaneus obtulit hostiam viuam Deo. Insani verò tortores, sanctorum ibidèm corpora cruentantes, per campi illius planitiem traxerunt, & in puteum quendam maximum piecerunt. Monstratur autem vsque hodiè in loco, vbì S. Gereon trucidatus est, sanguinis ipsius spectaculum, & ipse locus, Ad martyres, ab incolis acceptum seruat vocabulum. S. Gereon cū suis perimitur.

Hęc itaq; dum agerētur, cohors illa, quę B. Victorē comitabatur, ad locum, cui destinata est, pperans, peruenit ad oppidum Frācorum, quod ex Maiorum suorum sedibus Troiam siue Xanthum nuncupabāt, ibiq; cum duce suo castra in pratis virētibus posuit. Nec minùs audaces illi cruentiq; milites adfuerunt, peremptoq; illic fortissimo Christi milite Victore cum trecētis triginta martyribus, sancta eorū corpora in locis palustribus submerserunt. Tādèm optatis locupletati spolijs, cùm exercitu reliquo, qā Carausius ille fugiens, sese in Britanniā trāstulit, per viam, qua venerāt, lęti pro scelere rediêrunt. Cędes S. Victoris & 330. martyrum.

Eodē verò tēpore de Mauritania, quę est pars Africæ, finitimisq; regionibus milites ab Imperatore, ppter frequētes Gallorum tumultus euocati, in Galliā nauigio venerūt: quorum trecenti quinquaginta p fide catholica trucidati, cum B. Gereone eiusq; socijs beatorū corporum quietem & venerationē perpetuā delegerunt. Post hęc Maximianus Augustus reuersus in Italiā, suadente Diocletiano, vt cum ipso se trāsferret in ocium, licèt inuitus, purpurā simul Imperiumque, sed nō tyrānidis vsum deposuit, & vice sua Cōstantium virū mitissimum, Italiæ, Africę & Gallijs Augustū esse cōstituit: Galerio verò cęterę prouincię delegatę sunt. Sed Constātius Gallijs Hispanijsq; cōtentus, has magna māsuetudine gubernabat, & Ecclesias Dei nullis molestijs infestabat. Cumq; adhuc Maximiano viuēte in Britānia diem obiret, Cōstātino filio suo puincias easdē regēdas dereliquit. Qui cōfortatus in Imperio, dum regni Romani monarchiā p bella maxima obtinuisset, legibus Christianę religionis per B. Syluestrū Papā initiatus, beatissimę Helenę matri suæ, honorādi & sublimādi sanctorum martyrū sepulturas ius & potestatem, ipse per omnem penè terram eodem studio occupatus, contradidit. Cuius Deo dignæ matronæ in beati Gereonis monasterio adhuc plurima seruantur insignia, & qualis ipsa fuerit, testantur ibidèm apud eius memoriam crebrò reperita miracula. Mauri 350. occidūtur. Collegiū S. Gereonis, olim fuit monasteriū.

Fecit sanè inter plurima spectabilia suę deuotionis opera, super eiusdem sancti martyris sociorumq; eius corpora, vbì etiā suprà memorati S. Mauri martyres ad singulare mœrentium & infirmātium refrigeriū pausant, insignē neminiq; prorsùs vel sciētia sermonis explicabilem, vel arte operis imitabilem structuræ mirificæ & sublimis ecclesiā, quā ità metallorum fulgore & artificij varietate decorauit, muris etiā validis excelsisq; firmauit, vt nihil suprà per oēs illas regiones vel fuisse, vel futurum esse, celebri sermone feratur. Pręter quod ligneam aliquā, vel quę facilè senio, vel negligētię cedat, materiam habuisse negatur, cùm marmoreę soliditatis ibì tāta copia fuerit, vt opus totū columnarum illius generis firmitudine & pulchritudine fulciretur: aurei verò fulgoris tantum in ea emicuit, vt musiua forìs & intùs fulgens elegātia, nomen, Ad aureos sanctos, sortiretur. Quæ quia per se summo rerum authori placere non potuit, vt adhuc ampliùs & digniùs resplenderet, plurimis idoneis laudis diuinæ præconibus & ministerijs sibi congruentibus adornata est. Ecclesiā S. Gereonis condit S. Helena.

Igitur S. Maternus Treuirorū Episcopus, Agrippinæ Coloniæ Ecclesiam primus pastor dignis gubernaculis rexit, cuius vitā multis claruisse virtutibus, gestorum eius scri- S. Maternus Coloniēs. prim⁹ Episcopus.

pta cōmemorant. Huius ſedis antiſtes nobis cognitorum tertius, S.Seuerini confeſſoris Chriſti ſucceſſor, nomine Euergiſlus, quadā die dum capitis dolore nimiùm cruciatus, ad memoriam beatorum martyrum, Gereonis & ſociorum eius, oratum accederet, & adhuc in ſancti illius theſauri indicium faſtigium nullū excelleret, verſiculum in laudem ſanctorum diei ſolitum, *Exultabunt ſancti in gloria*, ingrediēs eccleſiam, inchoauit: cui protinùs ex illo venerabili ſanctorum corporum adyto reſponſum eſt, *Lætabuntur in cubilibus ſuis*. Quod cùm pontifex ſtupefactus audiret, laudem Deo repentè cum omnibus, qui aderant, conclamauit: & appropians, de loci ipſius puluere capiti ſuo ſalutare remedium appoſuit, & conſignato cum ſumma reuerentia loco, receſſit.

Pſal. 149.

Ibidem.

S. Euergiſlus curatur in eccleſia S. Gereonis ex puluere.

Talia qdem plurima veridica relatione cōmemorari poſſent, ſi promiſſi compēdij ſtudia nō arcerent. Non enim exindè erāt ibi, vel ſunt rara virtutū opera, ſed penè quotidiana: quorum multitudinem ſimul & magnitudinem admiratur, quiſquis eiuſdem eccleſiæ cultori cuilibet religioſo colloquitur. Nam quicunq; fide nō dormitāte qualemlibet ibi medelam expoſtulat, ipſam illic ſanitatem voti compos ſemper adeſſe nō dubitat. Similia ſuorum meritorum indicia S.Victor, Caſſius & Florentius cum ſuis commilitonibus crebrò dare nō deſinunt, quæ nemo vtiquè verbis, nedùm ſcriptis ad plenum exequitur. In locis tamen ſuis, vbi mirabiliter frequentantur, vberiùs etiam ſermonibus & fidis teſtimonijs celebrantur: quanuis ea, quæ vulgantur à ſingulis actitari, rectè debeant meritis omnium ſimul adſcribi.

Colonienſis Eccleſiæ fides inuiolata.

Sancta verò Colonienſis Eccleſia per ſuffragia ſanctorū martyrum, quorū corpora in ſuo gremio meruit fouenda ſuſcipere, nō deſinit vſq; hodiè fidem inuiolatam excolere, quam à Materno primo ſuo Epiſcopo ſe meminit ſuſcepiſſe. Apud quam cōſuetudo celebris inoleuit, vt beatos martyres, Gereonem, Victorē, Caſſium & Florētium, eorumq; ſocios, trino martyrio coronatos, ternis locis venerabiliter cōditos, vna die, id eſt, ſexto Idus Octobris, feſtiuitate congrua veneretur, cùm tamen dubium ſit, vtrùm vno die an duobus eorum martyrium compleretur: quia Verona, ſummus memorati martyrij locus, nō minùs vigintiſex millibus ab elegantiſſima S. Victoris baſilica diſtans, aliter hoc vna die, niſi per feſtinum nimij furoris impetum, fieri poſſe, maximè propter moras in ſingulis locis neceſſarias, credere vetat. Huius itaque diei gaudia fratres ità celebremus annua, vt fiant nobis illorum interceſſione cōtinua: ſic illorum gratię congratulemur, vt quoſcunq; poſſumus, nobiſcùm pariter doctrinæ verbis & bonorum operum exemplis in charitate non ficta lucremur. Vt enim per quendam mundi huius ſapientem dictum eſt, amicos quoſlibet eadem velle, eadem nolle, ea demùm firma amicitia eſt. Et ſi nos ſancti martyres, patroni noſtri, in ea voluntate, qua ipſi fuerunt, ad ſe clamātes & de ſe loquentes inuenerint, profectò nos nō vt alienos, ſed vt proprios & domeſticos reſpicere non dedignabuntur, cauſamque noſtram dilectione, qua ſemper flagrare non deſinunt, ſuam arbitrabuntur. Ità fiet, vt & in præſenti ſeculo neceſſarijs nō deſtituamur auxilijs, & in futuro ſempiternis eorū iungamur cōſortijs, ad laudem & gloriā Dñi noſtri Ieſu Chriſti, q cū patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat Deus in ſecula ſeculorū, Amen.

S. Martyres, patroni noſtri.

HISTORIOLA SANCTI CERBONII EPISCOPI POPVLONIENSIS PER D. GREGORIVM PAPAM *ſcripta, Lib. 3. Dialog. Cap. 11.*

Octobris 10.

Humanitas eius erga milites quoſdam.

VIR vitæ venerabilis Cerbonius, Populonij Epiſcopus, magnā diebus noſtris ſanctitatis ſuę probationem dedit. Nam cùm hoſpitalitatis ſtudio valdè eſſet intentus, die quadam trāſeuntes milites hoſpitio ſuſcepit: quos, Gotthis ſuperuenientibus abſcondit, eorumq; vitam ab illorum nequitia abſcōdendo ſeruauit. Quod dum Gotthorum regi perfido Totilæ nunciatum fuiſſet, crudelitatis immaniſſimæ veſania ſuccenſus, hunc ad locum, qui octauo vrbis huius milliario Merulis dicitur, vbi tunc ipſe cum exercitu ſedebat, iuſſit duci, eumq; in ſpectaculo populi vrſis ad deuorādum proijci. Cumq; idem rex perfidus in ipſo quoquè ſpectaculo cōſediſſet ad inſpiciendum mortem Epiſcopi, magna

gna populi turba confluxit. Tunc Episcopus in medium deductus est, atq; ad eius mortem immanissimus vrsus exquisitus: qui dum humana membra crudeliter carperet, sæui regis animum satiaret. Dimissus itaq; vrsus ex cauea est: qui accensus & concitus Episcopum petijt: sed subitò suæ ferocitatis oblitus, deflexa ceruice, submissoq; humiliter capite, lambere Episcopi pedes cœpit: vt patenter omnibus daretur intelligi: quia erga illum virum Dei, & ferina corda essent hominum, & quasi humana bestiarum. Tunc populus, qui ad spectaculum venerat mortis, magno clamore versus est in admirationem venerationis. Tunc ad eius reuerentiam colendam rex ipse permotus est. Quippe cum quo superno iudicio actum erat, vt qui Deum sequi priùs in custodienda vita Episcopi noluit, saltem ad mansuetudinem bestiam sequeretur. Cui rei hi, qui tunc præsentes fuerunt, adhuc nonnulli supersunt, eamque cum omni illic populo se vidisse testantur.

Vrsus immanis mansuescit, & eius lambit pedes.

De quo etiam viro aliud quoque miraculum, Venantio Lunensi Episcopo narrante, cognoui. In ea nanque Populonij ecclesia, cui præerat, sepulcrum sibi præparauit. Sed cùm Longobardorum gens in Italiam veniens cuncta vastâsset, ad Helbam insulam recessit. Qui ingruente ægritudine ad mortem veniens, clericis suis sibique obsequentibus præcepit, dicens: In sepulcro meo, quod mihi præparaui Populonij, me ponite. Cui illi cùm dicerent, Corpus tuum illuc qualiter reducere possumus, qui à Longobardis teneri loca eadem, & vbiquè eos illic discurrere scimus? Ipse respondit: Reducite me securi: nolite metuere: sed festinè sepelire me curate: moxque vt sepultum fuerit corpus meum, ex eodem loco sub omni festinatione recedite. Defuncti igitur corpus imposuerunt naui. Cumq; Populonium tenderent, collectis in aëre nubibus, immensa nimis pluuia erupit. Sed vt patesceret omnibus, cuius viri corpus nauis illa portaret, per illud maris spatium, quod ab Helba insula vsq; Populonium duodecim milliaribus distat, circa vtraque nauis latera procellosa valdè pluuia descendit: & in nauem eandem vna pluuiæ gutta non cecidit. Peruenerunt itaque ad locum clerici, & sepulturæ tradiderunt corpus sacerdotis sui. Cuius præcepta seruantes, ad nauem sub festinatione reuersi sunt. Quam mox vt intrare potuerunt, in eundem locum, vbì vir Domini sepultus fuerat, Longobardorum Dux crudelissimus Gummar aduenit. Ex cuius aduētu virū Dei habuisse spiritū prophetiæ claruit: qa ministros suos à sepulturę suæ loco sub festinatione discedere pcepit.

Insigne miraculum.

VITA ET ACTVS SANCTI PAVLINI EPISCOPI EBORACENSIS, ET DEINDE RHOFENSIS, B. *Gregorij Papæ discipuli, per venerabilem Bedām descripta, Lib. 2. Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum.*

Octobris 10. Ex Cap. 9.

GEns Nordam Humbrorum, hoc est, ea natio Anglorū, quæ ad Aquilonarem Humbri fluminis plagam habitabat, cum rege suo Eduino verbum fidei, prædicante Paulino, (beati Gregorij discipulo) primùm accepit. Cui videlicet regi in auspicium suscipiendæ fidei, & regni cælestis, potestas etiam terreni creuerat imperij, ità vt (quod nemo Anglorum ante eum fecit) oēs Britannię fines, quà vel ipsorū, vel Britonū prouincię habitabātur, sub ditione acceperit. Quin & Meuanias insulas, sicut & suprà docuimus, imperio subiugauit Anglorū. Quarū prior, quę ad Austrum est, & situ amplior, & frugum prouentu atq; vbertate felicior, nongentorum sexaginta milliarium mensuram, iuxta æstimationem Anglorum: secunda, trecentorum & vltrà, spatium tenet.

Eduini regis potētia.

Huic adsurgenti occasio fuit percipiendę fidei, ꝙ pręfatus rex eius, cognatione iunctus est regi Cantuariorū, accepta in coniugē Edelburga, filia Edelberthi regis, quę alio nomine Tate vocabatur. Huius cōsortiū cùm primò ipse missis procis à fratre eius Eadbaldo, q tunc regno Cantuariorū pęrat, peteret: respōsum est, nō esse licitū, Christianā virginē pagano in cōiugiū dari, nè fides & sacramēta cęlestis Regis, cōsortio prophanarētur regis, q veri Dei cultûs esset prorsùs ignarus. Quæ dum Eduino verba nuncij referrēt, promisit se nihil omnimodis cōtrariū Christianę fidei, quā virgo colebat, esse facturū: quin potiùs permissurū, vt fidē cultumq; suę religionis cum oībus, q secùm venissent, viris, siue fœminis, sacerdotibus seu ministris, more Christiano seruaret. Neq; abnegauit, se eti-

am eandem subiturum esse religionem, si tamen examinata à prudentibus, sanctior ac Deo dignior posset inueniri. Itaq; promittitur virgo, atq; Eduino mittitur, & iuxta quod dispositum fuerat, ordinatur Episcopus vir Deo dilectus Paulinus, qui cum illa veniret, eamque & comites eius, nè paganorum possent societate pollui, quotidiana exhortatione, & sacramentorum cælestium celebratione confirmaret.

S. Paulinus ordinatur Episcopus. Ordinatus est aũt Paulinus Episcopus à Iusto Archiepiscopo sub die duodecimo Calendarum Augusti, anno ab incarnatione Dñi sexcẽtesimo, vigesimoquinto. Et sic cum præfata virgine ad regem Eduinum, quasi comes copulæ carnalis aduenit. Sed ipse potiùs toto animo intendens, vt gentem, quam adibat, ad agnitionem veritatis aduocãs, iuxta vocem Apostoli, vni viro virginem castam exhiberet Christo: cùm in prouinciam venisset, laborauit multùm, vt & eos, qui secùm venerãt, nè à fide deficerent, Domino adiuuante, contineret, & aliquos, si fortè posset, de paganis ad fidei gratiam prædicando conuerteret. Sed sicut Apostolus ait, quanuis multo tempore illo laborante in verbo, deus seculi huius excæcauit mentes infidelium, nè eis fulgeret illuminatio Euangelij gloriæ Christi.

2.Cor.11. 2.Cor.4.

Anno aũt sequenti venit in prouinciam quidam sicarius, vocabulo Eumer, missus à rege Occidentalium Saxonum, nomine Cuichelmo, sperans se regem Eduinum regno simul & vita priuaturum: q habebat sicam bicipitem toxicatã, vt si ferri vulnus minùs ad mortẽ regis sufficeret, peste iuuaretur veneni. Peruenit aũt ad regem primo die paschæ iuxta amnem Dorouentionem, vbi tunc erat villa regalis. Intrauitque quasi nuncium Domini sui referens: & cùm simulatam legationem ore astuto volueret, exurrexit repentè, & euaginata sub veste sica, impetum fecit in regem. Quod cùm videret Lilla, minister regis amicissimus, non habens scutum ad manum, quo regem à nece defenderet, mox interposuit corpus suum ante ictum pungẽtis. Sed tãta vi hostis ferrũ infixit, vt per corpus militis occisi etiã regem vulneraret. Qui cùm mox gladijs impeteretur, in ipso tumultu etiam alium de militibus, cui nomen erat Fordheri, sica nefanda peremit.

Eduino regi structæ insidiæ.

Eãdem aũt nocte sacrosancta Dñicę paschæ pepererat regina filiam regi, cui nomen Eanfled. Cumq; idem rex, pręsente Paulino Episcopo, gratias ageret dijs suis pro nata sibi filia, ecõtrà Episcopus gratias cœpit agere Dño Christo, regiq; adstruere, ꝙ ipse precibus suis apud illũ obtinuerit, vt regina sospes & absq; dolore graui sobolem procrearet. Cuius verbis delectatus rex, promisit se abrenũciatis idolis, Christo seruiturum, si vitam sibi & victoriam donaret pugnanti aduersùs regem, à quo homicida ille, q̃ eum vulnerauerat, missus fuerat: & in pignus promissionis implendæ, eandem filiam suam Christo cõsecrandam Paulino Episcopo assignauit. Quæ baptizata est die sancto Pẽtecostes, prima de gente Nordan Humbrorum cum duodecim alijs de familia eius. Quo tempore curatus à vulnere sibi pridèm inflicto rex, collecto exercitu, venit aduersùs regem Occidentalium Saxonum, ac bello inito, vniuersos, quos in necem suam conspiràsse didicerat, aut occidit, aut in deditionẽ recepit. Sicq; victor in patriam reuersus, nõ statìm & inconsultè sacramenta fidei Christianę percipere voluit: quanuis nec idolis vltrà seruiuit, ex quo se Christo seruiturum esse promiserat. Verùm primò diligentiùs ex eo tempore & ab ipso venerabili viro Paulino rationem fidei discere, & cum suis primatibus, quos sapientiores nouerat, curauit cõferre, quid de his agendũ arbitraretur. Sed & ipse, cùm esset vir natura sagacissimus, sæpè diù solus residẽs, ore quidem tacito, sed in intimis cordis multa secùm colloquẽs, qd sibi esset faciendũ, quę religio seruãda, tractabat.

Filia regis prima baptizatur.

Ex cap.10. Quo tempore exhortatorias ad fidẽ literas à Pontifice Sedis Apostolicę Bonifacio accepit, quarum ista est forma: Exemplar Epistolę beatissimi & Apostolici Papę vrbis Romanæ Ecclesiæ Bonifacij, directæ viro glorioso Eduino regi Anglorum.

Bonifacij Põtificis literæ ad Eduinum regem. Viro glorioso Eduino regi Anglorũ, Bonifacius Episcopus seruus seruorum Dei. Licèt summæ diuinitatis potentia, humanæ locutionis officijs explanari nõ valeat, quippe quę sui magnitudine ità inuisibili atq; inuestigabili æternitate cõsistit, vt eã nulla ingenij sagacitas, quãta sit, comprehendere disserereq; sufficiat: qa tamẽ eius humanitas ad insinuationem sui, reseratis cordis ianuis, quę de semetipsa proferentur, secreta humanis mentibus inspiratione clementer infudit, ad annunciandam vobis plenitudinem fidei Christianæ, sacerdotalem curauimus solicitudinem prærogare: vt perindè Christi Euangelium, quod Saluator noster omnibus pręcepit gentibus prędicari, vestris quoq; sensibus inserentes, salutis vestræ remedia * propinquaremus.

Matt.28. Marc.16. for * propinquaremus.

Su-

Supernæ igitur maiestatis clementia, quæ cuncta solo verbo præceptionis suæ condidit & creauit, cælum videlicet & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, dispositis ordinibus, quibus subsisterent, coæterni verbi sui consilio, & sancti spiritûs vnitate dispensans, hominem ad imaginem & similitudinem suam, ex limo terræ plasmatum, cõstituit: eique tãtam præmij prærogatiuam indulsit, vt eum cunctis præponeret, atq; seruato termino præceptionis suæ, æternitatis subsistentia præmuniret. Hunc ergò Deum patrem, filium & spiritumsanctum, qui est indiuidua Trinitas, ab ortu solis vsq; ad occasum, humanum genus, quippe vt creatorem omnium atque factorem suum, salutifera confessione fidei veneratur & colit. Cui etiam summitates imperij, rerumq; potestates submissæ sunt: qa eius dispositione omnium prælatio regnorum cõceditur. Eius ergò bonitatis misericordia, totius creaturæ suæ saluandæ causa, etiam in extremitate terræ positarum gẽtium corda frigida, sancti spiritûs feruore, in sui quoquè agnitionem mirabiliter est dignata succendere. Quæ enim in gloriosi filij nostri Audubaldi regis, gentiumque ei suppositarum illustratione, clemẽtia redemptoris fuerit operata, pleniùs ex vicinitate locorum vestram gloriam cõijcimus cognouisse. Eius ergò mirabile donum & in vobis certa spe cælesti longanimitate conferri confidimus: cùm profectò gloriosam coniugem vestrã, quæ vestri corporis pars esse dignoscitur, æternitatis præmio per sacri baptismatis regenerationẽ illuminatam agnouimus. Vndè præsenti stylo gloriosiùs vos adhortandos cum omni affectu intimæ charitatis curauimus: quatenùs abominatis idolis, eorumq; cultu, spretisq; fanorum fatuitatibus, & auguriorum deceptibilibus blandimentis, credatis in Deum patrem omnipotẽtem, eiusq; filium Iesum Christum, & spiritum sanctum: vt credentes, à diabolicæ captiuitatis nexibus, sanctæ & indiuiduæ Trinitatis cooperante potentia, absoluti, æternæ vitæ possitis esse participes. Quanta aũt reatitudinis culpa teneãtur adstricti hi, qui idolatriarũ perniciosissimam superstitionem colentes, amplectuntur, eorum, quos colunt, exempla perditionis insinuant. Vndè de eis per Psalmistam dicitur: Omnes dij gentium, dæmonia: Dominus aũt cælos fecit. Et iterùm: Oculos habent, & nõ vident: aures habent, & nõ audiunt: nares habent, & nõ odorabunt: manus habent, & nõ palpabunt: pedes habẽt, & nõ ambulabunt. Similes ergò efficiuntur his, qui spem suæ confidentiæ ponunt in eis. Quomodò enim iuuandi quenlibet possunt habere virtutem hi, qui ex corruptibili materia, inferiorũ etiam, suppositorumq; tibi manibus construuntur: quibus videlicet artificium humanum accõmodans, eis inanimatam membrorũ similitudinem cõtulisti: qui nisi à te moti fuerint, ambulare nõ poterunt: sed tanquàm lapis in vno loco positus, ità cõstructi, nihilq; intelligentiæ habentes, ipsaq; insensibilitate obruti, nullam neq; lædendi, neq; iuuãdi facultatem adepti sunt? Qua ergò mentis deceptione eos deos, quibus vosipsi imaginem corporis tradidistis, colentes sequamini, iudicio discreto reperire nõ possumus. Vndè oportet vos suscepto signo sanctæ Crucis, per quam humanum genus redemptum est, execrando diabolicæ versutiæ supplantationem, qui diuinæ bonitatis operibus inuidus æmulusq; consistit, à cordibus vestris abijcere, iniectisq; manibus hos, quos eatenùs materiæ compage vobis deos fabricãstis, cõfringendos diminuendosq; summoperè procurare. Ipsa enim eorum dissolutio, corruptioque, quæ nunquàm viuentem spiritum habuit, nec sensibilitatem à suis factoribus potuit quolibet modo suscipere, vobis patenter insinuet, quod nihil erat, quod eatenùs colebaris, dum profectò meliores vos, qui spiritum viuentem à Dño percepistis, eorum constructione nihilominùs existatis: quippe quos Deus omnipotens ex primi hominis, quem plasmauit, cognitione deductos per secula, innumerabilibus propaginibus pullulare constituit. Accedite ergò ad agnitionem eius, qui vos creauit, qui in vobis vitæ insufflauit spiritum, qui prò vestra redemptione filium suum vnigenitum misit, vt vos ab originali peccato eriperet, & ereptos de potestate diabolicæ nequitiæ, cælestibus præmijs muneraret. Suscipite verba prædicatorũ, & Euãgelium Christi, quod vobis annunciant, quatenùs credentes, sicut sæpiùs dictum est, in Deũ patrem omnipotentem, & in Iesum Christum eius filium, & spiritum sanctum, inseparabilem Trinitatem, fugatis dæmoniorum sensibus, expulsáque à vobis solicitudine venenosi & deceptibilis hostis, per aquam & spiritum sanctũ renati, ei, cui credideritis, in splendore gloriæ sempiternæ cohabitare eius opitulatione & munificentia valeatis. Prætereà benedictionem protectoris vestri, beati Petri Apostolorum principis vobis direximus, id est, camisiam cum ornatura in auro vna, & læna Ancyriana vna. Quod petimus, vt eo benignita-

Andubaldi regis conuersio.

Psal. 95.

Psal. 113.

tis animo gloria vestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.

Ex Cap. 11. Ad coniugem quoq; eius Edelburgam, huiusmodi literas idem Pōtifex misit. Exemplar Epistolę beatissimi & Apostolici Bonifacij Papę vrbis Romę, directę Edelburgę reginæ Eduini regis. Dnę gloriosæ, filię Edelburgæ reginę Bonifaci⁹ Episcopus, seru⁹ seruorū Dei. Redemptoris nostri benignitas humano generi, quod preciosi sanguinis sui effusione à vinculis diabolicę captiuitatis eripuit, multa prouidētia, quibus saluaretur, ꝓpinauit remedia: quatenùs sui nominis agnitione diuerso modo gentibus innotescente, creatorem suum suscepto Christianę fidei agnoscerent sacramento: quod quidem in vestræ glorię sensibus cęlesti collatum munere, mystica purgationis vestræ regeneratio patenter innuit. Magno ergò largitatis Dñicæ beneficio mens nostra gaudio exultauit, ꝙ scintillam orthodoxæ religionis in vestrî dignatus est cōuersione succendere. Ex qua re nō solùm gloriosi coniugis vestri, immò totius gentis suppositæ vobis intelligentiam in amorem suî faciliùs inflammaret. Didicimus nanq; referētibus his, qui ad nos, gloriosi filij nostri Audubaldi regis laudabilem cōuersionem nunciantes, peruenerunt, ꝙ etiam vestra gloria, Christianę fidei suscepto mirabili sacramento, pijs & Deo placitis iugiter operibus enitescat: ab idolorū etiam cultu, seu fanorum, auguriorumq; illecebris se diligēter abstineat; & ità in amore Redemptoris sui immutilata deuotione persistens inuigilet, vt ad dilatandam Christianam fidem incessabiliter nō desistat operam cōmodare. Cumq; de glorioso coniuge vestro paterna charitas solicitè perquisisset, cognouimus, ꝙ eatenùs abominandis idolis seruiens, ad suscipiendam vocem prędicatorum, suam distulerit obedientiam exhibere. Qua ex re nō modica nobis amaritudo congesta est ab eo, quòd pars corporis vestri, ab agnitione summę & indiuiduę Trinitatis remansit extranea. Vndè paternis officijs vestræ gloriosæ Christianitati nostram cōmonitionem nō distulimus conferendā, adhortantes, quatenùs diuinæ inspirationis imbuta subsidijs, importunè & opportunè agendum nō differas, vt & ipse, Saluatoris nostri Domini Iesu Christi cooperante potentia, Christianorum numero copuletur, vt perindè intemeratæ societatis fœdere iura teneas maritalis consortij. Scriptum nanq; est: Erunt duo in carne vna. Quomodò ergò vnitas vobis cōiunctionis inesse dici poterit, si à vestrę fidei splendore, interpositis detestabilis erroris tenebris, remāserit ille alienus? Vndè orationi continuò insistens, à longanimitate cęlestis clementiæ, illuminationis illius beneficia impetrare nō desinas: vt videlicet, quos copulatio carnalis affectûs vnum quodammodò corpus exhibuisse monstratur, hos quoq; vnitas fidei etiam post huius vitæ transitum, in perpetua societate cōseruet. Insiste ergò gloriosa filia, & summis conatibus duritiam cordis ipsius, religiosa diuinorū pręceptorum insinuatione mollire summoperè dematura, infundens sensibus eius, quātùm sit pręclarum, quod credēdo suscepisti mysterium, quantum've sit admirabile, quod renata præmium consequi meruisti. Frigiditatem cordis ipsius, sancti spiritûs annūciatione succende: quatenùs amoto torpore perniciosissimi cultûs, diuinæ fidei calor eius intelligētiam tuarū adhortationum frequentatione succēdat: vt profectò sacræ scripturæ testimonium per te expletum indubitanter perclareat: Saluabitur vir infidelis per mulierem fidelem. Ad hoc enim misericordiam Dominicæ pietatis consecuta es, vt fructum fidei creditorumq; tibi beneficiorū, redemptori tuo multiplicem resignares. Quod equidem, suffragante præsidio benignitatis ipsius, vt explere valeas, assiduis non desistimus precibus postulare. His ergò præmissis, paternæ vobis dilectionis exhibētes officia, hortamur, vt nos (reperta portitoris occasione) de his quæ per vos superna potentia in cōuersione coniugis vestri, summissæq; vobis gentis dignata fuerit operari, properè reueletis: quatenùs solicitudo nostra, quæ de vestra vestrorumque omnium animæ salute optabilia desideranter expectat, vobis annunciantibus releuetur: illustrationemque diuinæ propiciationis in vobis diffusam opulentiùs cognoscentes, hilari confessione largitori omnium bonorum Deo, & beato Petro Apostolorum principi vberes meritò gratias exoluamus. Pręterea benedictionem protectoris vestri beati Petri Apostolorum principis vobis direximus, id est, speculum argenteum, & pectinem eburneum inauratum. Quod petimus vt eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.

Edelburga regina conuersa, bonis studet operibus.

Gene. 2. Ephe. 5.

1. Cor. 7.

Ex Cap. 12. Hæc quidem memoratus Papa Bonifacius de regis Eduini, ac gentis ipsius salute solicitus, literis agebat. Sed & oraculum cæleste, quod illi quondàm exulanti apud Redualdum regem Anglorum, pietas Diuina reuelare dignata est, non mi-

nimùm ad suscipienda vel intelligenda doctrinæ monita salutaris, sensum iuuit illius.

Cùm ergò videret Paulinus difficulter posse sublimitatem animi regalis ad humilitatem viæ salutaris, & suscipiendum mysterium viuificæ Crucis inclinari, ac pro salute illius, simul & gentis, cui præerat, & verbo exhortationis apud homines, & apud diuinam pietatem verbo deprecationis ageret: tandèm, vt verisimile videtur, didicit in spiritu, quod vel quale esset oraculum regi quondàm cælitùs ostensum. Nec exindè distulit, quin cõtinuò regem admoneret, explere votum, quod in oraculo sibi exhibito se facturum promiserat, si temporis illius ęrumnis exemptus, ad regni fastigia perueniret. Erat autem oraculum huiusmodi: Rex Eduinus difficulter potest conuerti ad Christum.

Cùm persequente illum Edelfrido, qui ante eum regnauit, per diuersa occultus loca vel regna, multo annorum tempore profugus vagaretur, tandèm venit ad regem Redualdum, obsecrans vt vitam suam à tanti persecutoris insidijs tutando seruaret. Qui libenter eum suscipiens, promisit se, quæ petebat, esse facturum. At postquàm Edelfridus in hac eum prouincia apparuisse, & apud regem illius familiariter cum socijs habitare cognouit, misit nuncios, qui Redualdo pecuniam multam pro nece eius offerrent: neque aliquid proficit, misit secundò, misit tertiò, & copiosiora argenti dona offerens, & bellum illi, si contemneretur, indicens: Qui vel minis fractus, vel corruptus muneribus, cessit deprecanti, & siue occidere se Eduinum, seu legatarijs tradere promisit. Quod vbì fidelissimus quidã amicus illius animaduertit, intrauit cubiculũ, quo dormire disponebat, (Erat aũt prima hora noctis) & euocatum foràs, quid erga eum agere rex promisisset, edocuit, & insupèr adiecit: Si ergò vis, hac ipsa hora educam te de hac prouincia, & ea in loca te introducam, vbì nunquàm te vel Redualdus, vel Edelfridus inuenire valeant. Qui ait: Gratias quidem ago beneuolentiæ tuę: nõ tamen hoc facere possum, quod suggeris, vt pactum, quod cum tanto rege inij, ipse primus irritum faciam, cùm ille mihi nihil mali fecerit, nihil adhuc inimicitiarum intulerit: quin potiùs, si moriturus sum, ille me magìs, quàm ignobilior quisquam morti tradat: Quò enim nunc fugiam, qui per omnes Britannię prouincias tot annorum temporumq; curriculis vagabundus, hostium vitabam insidias? Edelfridus persequitur Eduinum.

Abeunte igitur amico, remansit Eduinus solus foris, residensque mœstus ante palatium, multis cœpit cogitatiõum ęstibus affici, quid ageret, quo've pedem verteret, nescius. Cumque diù tacitis mẽtis angoribus, & cæco carperetur igni, vidit subitò intempestę noctis silentio, appropinquantem sibi hominem vultùs habitusque incogniti: quẽ videns vt ignotum & inopinatum, non parùm expauit. At ille accedens, salutauit eum, & interrogauit, quarè illa hora cæteris quiescentibus, & alto sopore pressis, solus ipse mœstus in lapide peruigil sederet. At ille vicissìm sciscitabatur, quid ad eum pertineret, vtrùm ipse intùs, an foris noctem transigeret. Qui respondens, ait: Nè me æstimes tuæ mœstitiæ, & insomniorum, & forinsecę ac solitariæ sessionis causam nescire. Scio enim certissimè, qui es, & quarè mœres, & quę ventura tibi in pròximo mala formidas. Sed dicito mihi, quid mercedis dare velles ei, si qui sit, qui his te mœroribus absoluat, & Redualdo suadeat, vt nec ipse tibi aliquid mali faciat, nec tuis te hostibus perimendum tradat? Qui cùm se omnia, quæ posset, huic tali pro mercede beneficij daturũ esse responderet, adiecit ille: Quòd si etiam te regem futurum, extinctis hostibus, in veritate promittat, ità vt nõ solùm omnes progenitores tuos, sed & omnes, qui ante te reges in gente Anglorum fuerant, potestate transcendas? At Eduinus constantior interrogando factus, non dubitabat promittere, quin ei, qui tanta sibi beneficia donaret, dignis ipse gratiarum actionibus responderet. Tum ille tertiò: Si autem, inquit, is qui tibi tanta taliaque dona veraciter aduentura prędixerit, etiam consilium tibi tuę salutis ac vitę melius atque vtilius, quàm aliquis de tuis parentibus aut cognatis vnquàm audiuit, ostendere poterit: num ei obtemperare, & monita eius salutaria suscipere consentis? Nec distulit Eduinus, quin continuò polliceretur, se in omnibus secuturum doctrinam illius, qui se tot ac tantis calamitatibus ereptum, ad regni apicem proueheret. Quo accepto responso, confestìm is, qui loquebatur cum eo, imposuit dexteram suam capiti eius, dicens: Cùm ergò tibi signum hoc aduenerit, memento huius temporis ac loquelæ nostrę, & ea, quę promittis, tunc adimplere nè differas. Et his dictis, vt fertur, repentè disparuit, vt intelligeret nõ hominem esse, qui sibi apparuisset, sed spiritum. Et cùm re- Eduini regis magnæ angustiæ. Quidam ignotus ei apparet.

gius iuuenis solus adhuc ibidèm sederet, gauisus quidem de collata sibi pia ac benigna cõsolatione, sed multùm solicitus, ac mente sedula cogitans, quis esset ille, vel vndè veniret, qui hæc sibi loqueretur.

Venit autem prędfatus amicus illius, lętoque vultu salutãs eum: Surge, inquit, intra: & sopitis ac relictis curarum anxietatibus, quieti membra simul & animum compone: quia mutatum est cor regis, nec tibi aliquid mali facere, sed fidẽ potiùs pollicitam seruare disponit. Postquàm enim cogitatiõem suam, de qua tibi antè dixi, reginæ in secreto reuelauit, reuocauit eum illa ab intentione, admonens quia nulla ratione conueniat tanto regi, amicum suum optimum in necessitate positum, auro vendere, neque fidem suam, quę omnibus ornamentis preciosior est, amore pecunię perdere. Quid plura? Fecit rex, vt dictum est, nec solùm exulem nuncijs hostilibus non tradidit, sed etiam eum, vt in regnum perueniret, adiuuit. Nam mox redeuntibus domum nũcijs, exercitum ad debellandum Edelfridum collegit copiosum: cumque sibi occurrentem cum exercitu multùm impari, (non enim dederat illi spatium, quo totum suum congregaret atque adunaret exercitum) occidit in finibus gentis Merciorum, ad orientalem plagam amnis, q vocatur Idle. In quo certamine & filius Redualdi, vocabulo Regnheri, occisus est. Ac sic Eduinus, iuxta oraculum, quod acceperat, non tantùm regis sibi infesti insidias vitauit, verumetiam eidem perempto in regni gloriam successit.

Regina reuocat maritũ à magno scelere.

Cùm ergò prædicãte verbum Dei Paulino, rex credere differret, & per aliquod tempus, vt diximus, horis competentibus solitarius sederet, & quid agendum sibi esset, quæ've religio sequenda, sedulus secùm ipse scrutari consuêsset, ingrediens ad eum quadam die vir Dei, imposuit dexteram capiti eius, & an hoc signum agnosceret, requisiuit. Qui cùm tremens ad pedes eius procidere vellet, leuauit eum, & quasi familiari voce affatus: Eccè, inquit, hostium manus, quos timuisti, Domino donante, euasisti. Eccè regnum, quod desiderâsti, ipso largiente, percepisti. Memento vt tertium, quod ꝓmisisti, facere non differas, suscipiendo fidem eius, & pręcepta seruando, qui te & à tẽporalibus aduersis eripuit, & temporalis regni honore sublimauit. Et si deincèps voluntati eius, quam per me tibi prędicat, obsecundare volueris, etiam à perpetuis malorum tormentis te liberans, æterni secùm regni in cælis faciet esse participem.

Ex cap. 13.

Quibus auditis, rex, suscipere quidem se fidem, quam docebat, & velle & debere respondebat: verùm adhuc cum amicis, principibus & consiliarijs suis sese de hoc collaturum esse dicebat, vt si & illi eadem cum eo sentire vellent, omnes pariter in fonte vitæ Christo consecrarentur. Et annuente Paulino, fecit, vt dixerat. Habito enim cum sapientibus cõsilio, sciscitabatur singulatìm ab omnibus, qualis sibi doctrina hęc eatenùs inaudita, & nouus diuinitatis, qui prędicabatur, cultus videretur. Cui primus pontificum ipsius Coifi, continuò respondit: Tu vide, rex, quale sit hoc, quod nobis prędicatur: ego tibi verissimè, quod certum didici, profiteor, quia nihil omninò virtutis habet, nihil vtilitatis religio illa, quam hucusquè tenuimus. Nullus enim tuorum studiosiùs, quàm ego, culturæ deorum nostrorũ se subdidit, & nihilominùs multi sunt, qui ampliora à te beneficia, quàm ego, & maiores accipiunt dignitates, magisque prosperantur in omnibus, quę agenda vel acquirenda disponunt. Si autem dij aliquid valerent, me potiùs iuuare vellent, qui illis impensiùs seruire curaui. Vndè restat, vt si ea, quę nunc nobis noua prædicantur, meliora esse & fortiora, habita examinatione, ꝑspexeris, absq; vllo cunctamine suscipere illa festinemus. Cuius suasioni verbisque prudentibus alius optimatum tribuens assensum, continuò subdidit:

Rex Eduin' deliberat cũ suis de complectendo Christianismo.

Talis, inquiens, mihi videtur, rex, vita hominum pręsens in terris, ad comparationem eius, quod nobis incertum est, temporis, quale cùm, te residente ad cœnam cum ducibus ac ministris tuis tempore brumali, accenso quidem foco in medio, & calido effecto cœnaculo, furentibus autem foris per omnia turbinibus hyemalium pluuiarum vel niuium, aduenies vnus passerum, domum citissimè peruolauerit: qui cùm per vnum ostium ingrediens, mox per aliud exiërit, ipso quidem tempore, quo intùs est, hyemis tempestate non tangitur: sed tamen paruissimo serenitatis momento excurso, mox de hyeme in hyemem regrediens, tuis oculis elabitur. Ità hæc vita hominum ad modicum appáret: quid autem sequatur, quid've pręcesserit, prorsùs ignoramus. Vndè si hęc noua doctrina certius aliquid attulit, meritò sequenda esse videtur. His similia & cęteri maiores natu, ac regis consiliarij diuinitùs admoniti, prosequebantur.

Elegans similitudo.

Adie-

Adiecit autem Coifi, quia vellet ipſum Paulinum diligentiùs audire de Deo, quem prędicabat, verbum facientem. Quod cùm iubente rege faceret, exclamauit auditis eius ſermonibus, dicens: Iam olim intellexeram nihil eſſe, quod colebamus: quia videlicet quanto ſtudio ſiùs in eo cultu veritatem quærebam, tãto minùs inueniebam. Nunc autem apertè profiteor, quia in hac prædicatione veritas datur illa, quæ nobis vitæ, ſalutis ac beatitudinis æterna dona valet tribuere. Vndè ſuggero, rex, vt templa & altaria, quæ ſine fructu vtilitatis ſacrauimus, ocyùs anathemati & igni tradamus. Quid plura? Prębuit palàm aſſenſum Euangelizanti beato Paulino rex, & abrenunciata idolatria, fidem ſe Chriſti ſuſcipere confeſſus eſt.

In ethnicismo nulla cognitio veritatis.

Tandẽ rex Eduinus credit.

Cumque à prȩfato pontifice ſacrorum ſuorum quæreret, quis aras & fana idolorum cum ſeptis, quibus erant circundata, primus prophanare deberet: ille reſpondit: Ego: Quis enim ea, quæ per ſtultitiam colui, ad exemplum omnium aptiùs, quàm ipſe per ſapientiam mihi à Deo vero donatam deſtruam? ſtatimque abiecta ſuperſtitione vanitatis, rogauit ſibi regem arma dare, & equum emiſſarium, quem aſcendens, ad idola deſtruenda veniret. Non enim licuerat pontificem ſacrorum vel arma ferre, vel in * equo ſedere. Accinctus ergò gladio, accepit lanceam in manu, & aſcẽdens emiſſarium regis, pergebat ad idola. Quod adſpiciens vulgus, exiſtimabat eum inſanire. Nec diſtulit ille mox, vt appropiabat ad fanum, profanare illud, iniecta in eo lancea, quam tenebat: multumque gauiſus de agnitione veri Dei cultûs, iuſſit ſocijs deſtruere, ac ſuccendere fanũ cum omnibus ſeptis ſuis. Oſtenditur autem locus ille quondàm idolorum, non longè ab Eboraco, ad Oriẽtem vltra amnem Doruentionem, & vocatur hodiè Gotmũdin Gahan: vbi pontifex ille, inſpirante Deo vero, polluit ac deſtruxit eas, quas ipſe ſacrauerat, aras.

* equa equitare.

Coifi pontifex idolorũ cõuerſus deſtruit ea.

Igitur accepit rex Eduinus, cum cunctis gentis ſuæ nobilibus ac plebe perplurima, fidem & lauacrum ſanctæ regenerationis, anno regni ſui vndecimo, qui eſt annus Dominicȩ incarnationis ſexcenteſimus vigeſimusſeptimus: ab aduentu verò Anglorum in Britanniam, anno circiter centeſimo octuogeſimo. Baptizatus eſt autem Eboraci die ſancto Paſchȩ, pridiè Iduum Aprilis, in eccleſia ſancti Petri Apoſtoli, quam idem ipſe de ligno, cùm catechizaretur, atque ad percipiendum Baptiſma imbueretur, citato opere conſtruxit. In qua etiam ciuitate ipſi doctori atque Antiſtiti Paulino ſedem epiſcopatùs donauit.

Ex cap. 14.

Rex eccleſiã in honorem S. Petri apoſtol cõſtruit.

Mox autem vt baptiſma conſequutus eſt, curauit, docente eodem Paulino, maiorem ipſo in loco & auguſtiorem de lapide fabricare baſilicam, in cuius medio ipſum, quod priùs fecerat, oratorium includeretur. Prȩparatis ergò fundamentis in gyro prioris oratorij, per quadrum cœpit ȩdificare baſilicam. Sed priuſquàm altitudo parietis eſſet conſummata, rex ipſe impia nece occiſus, opus idem ſucceſſori ſuo Oſuualdo perficiendum reliquit.

Paulinus autem ex eo tempore ſex annis continuis, id eſt, vſque ad finem imperij regis illius, verbũ Dei, annuente ac fauente ipſo, in ea prouincia prædicabat: credebantq́; & baptizabantur, quotquot erãt prȩordinati ad vitam æternam. In quibus erant Osfridus & Eadfridus filij regis Eduini, qui ambo ei exuli nati ſunt de Quenburga filia Cearli regis Merciorum. Baptizati ſunt tempore ſequenti & alij liberi eius, de Edelburga regina progeniti, Edilhim & Ediltridis filia, & alter filius Buſefrea: quorum primi albati adhuc, rapti ſunt de hac vita, & Eboraci in eccleſia ſepulti. Baptizatus eſt & Iffi filius Oſfridi, ſed & alij nobiles & egregij viri non pauci.

Multos cõuertit S. Paulinus.

Tantus autem fertur tunc fuiſſe feruor fidei ac deſiderium lauacri ſalutaris genti Nord Humbrorum, vt quodam tempore Paulinus veniens cum rege & regina in regiam villam, quæ vocatur Adregin, trigintaſex diebus ibidèm cum eis catechizandi & baptizandi officio deditus, moraretur: quibus diebus cunctis à manè vſque ad veſperam nil aliud ageret, quàm confluentem eò de cunctis viculis ac locis plebem, Chriſti verbo ſalutis inſtruere, atque inſtructam in fluuio Gleni, qui proximus erat, lauacro remiſſionis abluere. Hæc villa tempore ſequentium regum deſerta, & alia pro illa eſt facta in loco, qui vocatur Melmin. Hæc quidem in prouincia Berniciorum: ſed & in prouincia Deirorum, vbì ſæpiùs manere cum rege ſolebat, baptizabat in fluuio Sualua, qui vicum iuxta Cataractam prȩterfluit. Nondùm enim oratoria vel baptiſteria in ipſo exordio naſcentis ibì eccleſiæ poterant ædificari. Attamen in campo Dono, vbì tunc etiam villa

Permulti ab eo in flumine baptizantur.

regia

regia erat, fecit basilicam, quam postmodùm pagani, à quibus Eduinus rex occisus est, cum tota eadem villa succenderunt. Pro qua reges posteriores fecêre sibi villam in regione, quæ vocatur Loidis. Euasit autem ignem altare, quia lapideum erat, & seruatur adhuc in monasterio reuerendissimi Abbatis & presbyteri Trunuuulsi, quod est in sylua Elmete.

Ex cap. 15. Tantam autem deuotionem Eduinus erga cultum veritatis habuit, vt etiam regi Orientalium Anglorum Carpualdo filio Redualdi persuaderet, relictis idolorum superstitionibus, fidem & sacramenta Christi cum sua prouincia suscipere. Et quidem pater eius Reduald iamdudùm in Cantio sacramentis Christianæ fidei imbutus est, sed frustrà. Nam rediens domum, ab vxore sua & quibusdam peruersis doctoribus seductus est, atque à synceritate fidei deprauatus, habuit posteriora peiora prioribus: ità vt in morem antiquorum Samaritanorũ, & Christo seruire videretur, & dijs quibus anteà seruiebat, atque in eodem fano & altare haberet ad sacrificium Christi, & arulam ad victimas dæmoniorũ. Quod videlicet fanum rex eiusdem prouincię Alduulff, qui nostra ętate fuit, vsque ad suum tempus perdurâsse, & se in pueritia vidisse testatur.

Reduald⁹ rex & Christũ & dęmones colit.

Erat autem prędfatus rex Reduald natu nobilis, quanlibèt actu ignobilis, filius Tytilli cuius pater fuit Vulfa, à quo reges Anglorum Orientalium Vulffingas appellant. Verùm Carpuald non multo pòst, quàm fidem accepit, tempore occisus est à viro gentili, nomine Richberto, & exindè tribus annis prouincia in errore versata est, donèc accepit regnum eiusdem frater Carpualdi Sibertus, vir per omnia doctissimus atque Christianissimus. Qui viuente adhuc fratre, cùm exularet in Gallia, fidei sacramentis imbutus est. Quorum participem mox vbì regnare cœpit, totam suam prouinciam facere curauit. Cuius studijs gloriosissimè fauit Felix Episcopus, qui de Burgũdiorum partibus, vbì ortus & ordinatus erat, cùm venisset ad Honorium Archiepiscopum, eique indicâsset desiderium suum, misit eum ad prædicandum verbum vitæ prędfatæ nationi Anglorum. Nec vota ipsius in cassum cecidêre: quin potiùs fructum in ea multiplicem credẽtium populorum pius agri spiritalis cultor inuénit. Siquidem totam illam prouinciam iuxta sui nominis sacramentum, à longa iniquitate atque infelicitate liberatam, ad fidem & opera iustitię, ac perpetuę felicitatis dona perduxit. Accepitque sedẽ Episcopatûs in ciuitate Dummock, & cùm decem & septem annis eidem prouinciæ pontificali regimine pręfuisset, ibidèm in pace vitam finiuit.

Sibert⁹ rex doctissimus & Christianissimus.

Felix Episcopus multos Anglos conuertit.

Ex cap. 16. Pręedicabat autem Paulinus verbum etiam prouinciæ Lindisi, quæ est prima ad meridianam Humbri fluminis ripam, pertingens vsque ad mare: Pręfectumque Lindocolinę ciuitatis, cui nomen erat Blecca, primum cum domo sua conuertit ad Dominum. In qua videlicet ciuitate, & ecclesiam operis egregij de lapide fecit, cuius tecto vel longa incuria, vel hostili manu deiecto, parietes hactenùs stare videntur: & omnibus annis aliqua miracula sanitatum in eodẽ loco solent ad vtilitatem eorum, qui fideliter quęrũt, ostendi. In qua ecclesia Paulinus, transeunte ad Christum Iusto, Honorium pro eo consecrauit Episcopum, vt in sequentibus suo loco dicemus.

De huius fide prouincię narrauit mihi presbyter & Abbas quidam, vir veracissimus de monasterio Peartan, vocabulo Deda, retulisse sibi quendam seniorum, baptizatum se fuisse die media à Paulino Episcopo, præsente rege Eduino, & multam populi turbam in fluuio Trehenta iuxta ciuitatem, quæ lingua Anglorum Trouulfingacestir vocatur. Qui etiam effigiẽ eiusdem Paulini referre est solitus, quòd esset lõgæ staturę, paululùm incuruus, nigro capillo, facie macilenta, naso adunco, pertenui, venerabilis simul & terribilis adspectu. Habuit autem secùm in ministerio & Iacobũ Diaconum, virum vtiquè industrium ac nobilem in CHRISTO & in Ecclesia, qui ad nostra vsque tempora permansit.

Forma corporis S. Paulini.

Tanta autem eo tempore pax in Britannia, quaquauersùm imperium regis Eduini peruenerat, fuisse perhibetur, vt (sicut vsque hodiè in prouerbio dicitur) etiamsì mulier vnà cum recèns nato paruulo vellet totam perambulare insulam à mari ad mare, nullo se lædente, valeret. Tantum quoquè rex idem vtilitati suæ gentis consuluit, vt plerisque in locis, vbì fontes lucidos iuxta publicos viarum transitus conspexit, ibì ob refrigeriũ viantium, erectis stipitibus ęreos caucos suspendi iuberet: neque hos quisquam, nisì ad vsum necessariũ, cõtingere prę magnitudine vel timoris eius auderet, vel amoris vellet. Tantũ verò excellẽtiæ in regno habuit, vt nõ solũ in pugna ante illũ vexilla gestarẽtur, sed

Sub Eduino rege summa Britanniæ pax.

ſed & tempore pacis equitantem inter ciuitates, ſiue villas, aut prouincias ſuas cum miniſtris, ſemper antecedere ſignifer conſueuiſſet: necnon & incedente illo vbilibèt per plateas, illud genus vexilli, quod Romani Tufam, Angli verò appellāt Thuuf, ante eum ferri ſolebat.

Quo tempore præſulatum ſedis Apoſtolicæ Honorius Bonifacij ſucceſſor habebat: qui vbì gentem Nord Humbrorum cum ſuo rege ad fidem confeſſionemque Chriſti, Paulino euāgelizante, conuerſam eſſe didicit, miſit eidem Paulino pallium, miſit & regi Eduino literas exhortatorias, paterna illum charitate accendens, vt in fide veritatis quam acceperat, perſiſtere ſemper ac proficere curaret. Quarum videlicet literarum iſte eſt ordo: *Ex cap. 17.* *Honorius papa mittit palliū Paulino.*

Domino excellentiſſimo, atque pręcellentiſſimo filio Eduino regi Anglorum, Honorius Epiſcopus ſeruus ſeruorū Dei, ſalutem. Ità Chriſtianitatis veſtræ integritas circa conditoris ſui cultum, fidei eſt ardore ſuccenſa, vt longè lateque reſplendeat, & in omni mundo annunciata, veſtri operis multipliciter referat fructum. Sic enim vos reges eſſe cognoſcitis, dum regem & creatorem veſtrum orthodoxa prędicatione edocti, Deum venerando colitis, eique, quod humana valet conditio, mentis veſtræ ſynceram deuotionē exoluitis. Quid Deo noſtro aliud offerre valebimus, niſi vt in bonis actibus perſiſtentes, ipſumque authorem humani generis confitentes, eum colere, eique vota noſtra reddere feſtinemus? Et ideò excellentiſſime fili, paterna vos charitate, qua conuenit, exhortamur, vt hoc, quòd vos diuina miſericordia ad ſuam gratiam vocare dignata eſt, ſolicita intentione, & aſſiduis orationibus ſeruare omnimodò feſtinetis: vt qui vos in pręſenti ſeculo ex omni errore abſolutos, ad agnitionem ſui nominis eſt dignatus perducere, & cæleſtis patriæ vobis præparet manſionem. Prędicatoris igitur veſtri, domini mei Apoſtolicæ memoriæ Gregorij lectione frequenter occupati, præ oculis affectum doctrinæ ipſius, quem pro veſtris animabus libenter exercuit, habetote: quatenùs eius oratio, & regnum veſtrum, populumque augeat, & vos omnipotenti Deo irrepræhenſibiles repræſentet. Ea verò, quę à nobis pro veſtris ſacerdotibus ordinanda ſperâſtis, hæc pro fidei veſtræ ſynceritate, quæ nobis multimoda relatione per præſentium portitores laudabiliter inſinuata eſt, gratuito animo attribuere illis ſine vlla dilatione prouidimus, & duo pallia vtriſque Metropolitanis, id eſt, Honorio & Paulino, direximus: vt dum quis eorum de hoc ſeculo ad authorē ſuum fuerit accerſitus, in loco ipſius alterum Epiſcopum ex hac noſtra authoritate debeat ſubrogare. Quod quidem tam pro veſtræ charitatis affectu, quàm pro tantarum prouinciarum ſpatijs, quæ inter nos & vos eſſe noſcuntur, ſumus inuitati concedere, vt in omnibus deuotioni veſtræ noſtrum concurſum, & iuſta veſtra deſideria præberemus. Incolumem excellentiam veſtram gratia ſuperna cuſtodiat. *Honorij Papæ literę ad Eduinum regem.* *Mittit duo pallia duobus Metropolitanis.*

Cùm autem Eduinus decem & ſeptem annis genti Anglorum ſimul & Britonum glorioſiſſimè præeſſet, è quibus etiam ſex ipſe, vt diximus, Chriſti regno militauit, rebellauit aduersùs eum Carduella rex Britonum, auxilium præbente illi Penda, viro ſtrenuiſſimo, de regio genere Merciorum, qui & ipſe ex eo tempore gentis eiuſdem regno annis vigintiduobus varia ſorte pręfuit. Et conſerto graui prælio in campo, qui vocatur Hethfelth, occiſus eſt Eduinus die quarto Iduū Octobris, anno Dominicæ incarnationis ſexcenteſimo trigeſimotertio, cùm eſſet annorum quadragintaocto, eiusque totus vel interemptus, vel diſperſus eſt exercitus. In quo etiam bello ante illum vnus filius eius Osfrid, iuuenis bellicoſus cecidit: alter Edfrid, neceſſitate cogente, ad Pendam regem trāsfugit: & ab eo poſtmodùm, regnante Oſuualdo, contra fidem iuriſiurandi peremptus eſt. *Ex Cap. 20.* *Eduin' rex cęditur cū ſuis.*

Quo tempore maxima eſt facta ſtrages in Eccleſia, vel gente Nord Humbrorum, maximè quòd vnus ex ducibus, à quibus acta eſt, paganus: alter, quia barbarus, erat pagano ſęuior. Siquidem Penda cum omni Merciorum gente idolis deditus, & Chriſtiani erat nominis ignarus. At verò Carduella, quanuìs nomen & profeſſionem haberet Chriſtiani, adeò tamē erat animo ac moribus barbarus, vt nec ſexui quidē muliebri, vel innocuæ paruulorum parceret ætati, quin vniuerſos atrocitate ferina morti per tormenta contraderet, multo tempore totas eorum prouincias debacchando peruagatus, ac totum genus Anglorum Britanniæ finibus eraſurum ſe eſſe deliberans. Sed nec religioni Chriſtianæ, quæ apud eos exorta erat, aliquid impendebat honoris: quippè cùm

Britones infensi sunt Anglis.

pè cùm vsque hodiè moris sit Britonum, fidem religionemque Anglorum pro nihilo habere, neque in aliquo eis magis communicare, quàm paganis. Allatum est autem caput Eduini regis Eboracum, & illatum posteà ecclesiæ beati Petri Apostoli, quam ipse cœpit, sed successor eius Osuuald perfecit, vt suprà docuimus. Positum est autem in porticu sancti Papę Gregorij, à cuius ipse discipulis verbum vitæ susceperat.

S. Paulinus cũ regina fugit Cantiũ.

Turbatis itaque rebus Nordhumbrorum huius articulo cladis, cùm nihil alicubi prçsidij, nisi in fuga esse videretur, Paulinus assumpta secũ Edelburga regina, quã pridèm adduxerat, redijt Cantium nauigio, atq; ab Honorio Archiepiscopo & rege Edulbaldo multùm honorificè susceptus est. Venit autem illuc duce Baasso, milite regis Eduini fortissimo, habens secùm Heanfredam filiam, & Vulcfream filium Eduini, necnon & Issi filium Osfridi filij eius: quos posteà mater metu Edboldi & Osuualdi regum, misit in Galliam nutriendos regi Decberto: ibique ambo in infantia defuncti, & iuxta honorem vel regijs pueris, vel innocentibus Christi congruum, in ecclesia sepulti sunt.

Crux magna aurea.

Attulit quoquè secùm vasa preciosa Eduini regis perplura, in quibus & Crucem magnam auream, & calicem aureum, consecratum ad ministerium altaris: quę hactenùs in ecclesia Cantij conseruata monstrantur.

Quo in tempore Rhosensis ecclesia pastorem minimè habebat, eò quòd Romanus præsul illius ad Honorium Papam à Iusto Archiepiscopo legatarius missus, absorptus fuerat fluctibus Italici maris: ac per hoc curam illius præfatus Paulinus inuitatione

Obitus S. Paulini.

Honorij Antistitis, & Eadbaldi regis suscepit ac tenuit, vsque dum & ipse suo tempore ad cælestia regna cum gloriosi fructu laboris ascendit. In qua ecclesia moriens, pallium quoquè, quod à Romano Papa acceperat, reliquit. Reliquerat autem in ecclesia sua Eboraci Iacobum Diaconum, virum vtiquè Ecclesiasticũ & sanctum, qui multo ex hinc tempore in ecclesia manens, magnas antiquo hosti prędas docendo & baptizando eripuit. Cuius nomine vicus, in quo maximè solebat habitare, iuxta * Cataractam, vsque hodiè cognominatur. Qui quoniam cantandi in ecclesia erat peritissimus, recuperata postmodùm pace in prouincia, & crescente numero fidelium, etiam magister ecclesiasticę cantionis iuxta morem Romanorum seu Cantuariorum, multis cœpit existere. Et ipse senex, & plenus dierum, iuxta scripturas, patrum viam sequutus est.

Ex lib. 3. Histor. eiusdẽ cap. 14.

Anno autem ab incarnatione Domini sexcentesimo quadragesimoquarto, reuerendissimus pater Paulinus, quondàm quidem Eboracensis, sed tunc Episcopus Rhofensis ciuitatis, transijt ad Dominum, sexto Iduum Octobris die: qui decem & nouem annos, & menses duos, & vigintiunum dies Episcopatum tenuit: sepultusque est in secretario beati Apostoli Andreę, quod rex Edilbertus à fundamẽtis in eadem Rhofi ciuitate construxit. In cuius locum Honorius Archiepiscopus ordinauit Ithamar, oriũdum quidem de gente Cantuariorum, sed vita & eruditione antecessoribus suis æquandum.

VITA S. IOHANNIS PRIORIS MONASTERII BRIDLINGTONIAE CANONICORVM REGVLARIVM

in Anglia, ex quodam MS. codice per F. Laur. Surium mutato stylo presśius & contractiùs descripta. Authoris nomen codex non habuit, sed est historia grauis, scripta ab eius æquali.

Octobr. 10.

SAcratissimæ recordationis Iohannes Prior Bridlingtoniensis, cuius grata solennitas mirifici splendoris radijs vniuersam illustrat & ornat Ecclesiam militantẽ, instàr immotæ cuiusdã columnæ, in base fidei firmiter collocatæ, mortalium omnium nutabundam confirmat instabilitatem, & benignæ intercessionis consolatione sustentat. Is enim prima florentis ętatis exordia virtutibus consecrãs, profligatis vitiorum tenebris, diuini timoris amplexus est itinera, & in Tobię vestigijs insistens, atque spei & charitatis multos proferens fructus, sancti spiritùs singulare quoddam sacrarium effectus est. A pijs verò parentibus enutritus, & studijs liberalium disciplinarum admotus,

Multùm profecit in stu-

breui

breui longo interuallo omnes post se reliquit suos condiscipulos. Neque tamen soli acquirendæ scientiæ deditus erat, sed cælestibus animo inhians, cùm esset in schola Oxoniensi, crebrò interruptis scholasticis disputationibus, interiori homini excolēdo vacabat, templum animi sui supremo principi dedicans, & in Dei ac proximi amore feruenti spiritu sese exercens, vt quidem ad nos perlatum est ab eius condiscipulis fide dignis: atque in ipsa iuuenili ætate Deo toto animo addictus, aduersùs illatas iniurias & contumelias placidum & tranquillum sese exhibebat. Leuitatem & petulantiam omnem perpetuò vitabat, suo potiùs & omnium cupiens militate creatori, quàm vanis & friuolis occupationibus tempus terere, & bonas horas malè collocare.

dijs literarum.

Hic Author indicat se eius fuisse æqualem.

Hunc verò in modum in virtutibus enutritus & educatus feliciter in comitatu Eboracensi in locis maritimis, nec multùm à monasterio Bridlingtoniensi remotis, cùm biennium exegisset Oxoniæ, ocyùs domum reuersus est, atque illic nō tam humana institutione partam, quàm cælesti vnctione infusam perquisiuit scientiam. Atque in ipsa iuuentute maturos annos induens, quod ętati deerat, virtutum studiosa conuersatione suppleuit. Cùm sic autem & scientia & honestis moribus ornatus esset, vir quidam celebris ac opulentus illum suorum filiorum voluit habere pædagogum, qui eos non solùm literas doceret, sed etiam à vitijs coërceret. At ille perpēdens teneram esse lilij substantiā, quæ spinatū aculeis facilè perforetur, timens etiam insanientis libidinis æstus, vicesimo ætatis suę anno, magno religiosę vitæ ardore correptus, virtutibus præclarè instructus, Christi sempiterno seruitio se constituit mancipare. Mouebatur enim etiam ijs rebus, quas partìm quotidiana discebat experiētia, tot inter hoīes existētibus cōtentionibus & discordijs diuturnis: partìm memoria repetebat è scripturis diuinis, Abel & Cain vno parente editos, columbam & coruum pariter in arca commorantes, Isaac & Ismaëlem inter se colludentes, ab ipsis primis creati orbis initijs improbos bonis admixtos: deniquè multos vndiquè malè blandientis mundi propositos esse laqueos. Horum igitur accurata consideratione incitatus, Bridlingtoniense cœnobium petijt, atque illic haud secùs atquè Angelus è cælo veniens, hilariter acceptus, monasticum habitum induit, multaque morum integritate conspicuus, & sancti spiritûs flamma incensus, regularis obseruantiæ admodùm studiosus fuit. Amabat Deum toto corde & tota anima, mente cælestia suspirabat, mundi huius res caducas omnes contemnebat, mirè perfusus gratia cælesti. Erat humilis, obediens, abstinentia rigidus, iustitię tenax, continentia insignis, in vigilijs frequens, strenuus in precibus, spiritu feruēs, in sermone circumspectus & maturus, spe firmus, perpetuò in Dei seruitutem intentus. Cùm alij more suo vanis oblectamentis sese dederent, ipse vel orationi, vel lectioni incumbebat. Disciplinæ monasticæ tam fuit exactus cultor, vt nec minimas constitutiones negligeret: quod idem etiam suis fratribus in supremo spiritu attentiùs commendauit. Tanta verò humilitate fuit, vt cùm diuina officia attentissimo corde persolueret, libēter totis viribus aliorum vices impleret: in incessu autem omnem mundanorum hominum pompam prorsùs fastidiret & negligeret.

Gen.4. 8.21.

Fit monachus apud Regulares Canonicos.

Catalogus virtutū eius

Propter eius eximias virtutes demandata ei fuēre Præcentoris, Eleemosynarij, & Supprioris ministeria, in quibus rectè atq; ordine sese gessit. Ab alijs functionibus, quę mundi huius tumultibus & tempestatibus expositæ sunt, ad tempus illum diuina prouidentia pręseruauit, nè animus recens, virtutum ornamentis pulchrè compositus, mundi huius occupationibus implicatus, fallaci rerum labentium amore obfuscaretur & execęcaretur. Ità ille protector noster Deus, vt quondàm Noë à diluuio, Lot ab cælesti incendio, Isaac ab impendente gladio, Ioseph à fœminę calumnia & carceris angustijs, Moysen ab ira Pharaonis, Rahab à ciuitatis excidio, Ionā à mortis periculo, Susannam à falsis testibus, Danielem à leonibus, tres pueros ab ignibus, sic monasticę disciplinę specimen à sæuientis seculi potestate seruauit.

Gen.8.19. 22.41. Exod.2. Iosu.6. Ionæ.2. Dan.13.6. & 3.

Sed cùm cresceret fama virtutum eius, accidit, vt monasterij Pręposito in fratrum manus suum munus resignante, vota omnium, sancto id agente spiritu, in eum conferrentur, quòd ea functione dignum eum existimarent. Sed ille, vt erat humilimus, ità ait ad eos: Ita'ne vos pygmęi imbecillas vires in ecclesię structura columnam vultis constituere? hominem cęcum hostiles dolos & machinas posse peruidere putatis? aut canē mortuum, latratu suo lupos gregi Dominico insidiantes abigere? An verò ignoratis, dum abest macetia aut idoneum munimentum, vineam Domini fraudulentas vulpecu-

Recusat monasterij pfecturam.

las demoliri? Itaque ego multa inuolutus ignorantiæ cæcitate, etiamsi ad columnam alliger,& multis conficiar plagis,non tamen ausus ero isthuc in me onus recipere. Ità illo sese excusante,alius electus est.At illo intrà annos non multos peste sublato,diuinæ sapientiæ prouidentia volens lucernam, tanta luce conspicuam, suis radijs etiam alijs prælucere,id effecit,vt denuò liberis fratrum suffragijs electus sit.Et quanuìs ille oneris eius immane pondus attendens,ægrè ad tempus animi sui æstus tolerârit, tandèm tamē diuina consolatione persusus, atque maiori ex ætate maturiori accedente iudicio, animaduertens quāto laboriosior est vitæ huius peregrinatio, tanto ex Dei gratia illustriorem quoque fore triumphum ex hoste tartareo,supposuit humeros sarcinæ,confidens in clementia & adiutorio Saluatoris.

Inuitus tādēm fit Prior sui cœnobij.

Eo autem honore sublimatus,quemadmodùm sese gesserit, ingenij nostri tenuitas pro dignitate explicare non potest. Esurientes pauit,nudos vestiuit, frigus temperauit, dolori consolationis fomenta adhibuit,lachrymas abstersit, oppressos subleuauit, carceres aperuit,pacem conciliauit,fœderatos confirmauit,consopiuit lites, remoratus est bella, produxit inducias, ægris salutem, seruis libertatem restituit, dilatanit mœnia, clementia profligauit crudelitatem,detexit fraudes quodam veritatis fuco illitas, destructa instaurauit,noua construxit ædificia,agris fœcunditatem,horreis vbertatem,attulit.Porrò verò quieti contemplationis feruentiùs operā dedit,cum fratribus nocturnis pariter & diurnis horis preces Canonicas tam accuratè persoluens, vt audito campanæ signo,negocijs secularibus occupatus si fuisset,voce lamentabili sæpiùs fratribus diceret: Nunc quidem animus cupit cum cæteris ire ad ecclesiam, sed heu aliundè impeditur: Ità nimirùm Rachelis castos amplexus expetens,vt tamen Liæ diligentiam sibi minimè putaret omittendam.

Eius eximia charitas erga omnes.

Solebat etiā frigidissimis anni temporibus in aurora Missæ sacrificium facere. Itaq; omnipotentis Dei amore accensus inexplicabili, ob nimium animi ardorem quædam deponebat vestimenta, frigori arcendo opportuna, nihil interim sentiens asperrimum gelu: immò verò ab eius vertice visebantur densi prodire vapores, perindè vt solet ex multùm bulliente aqua. Interim nonnunquàm rapiebatur spiritus eius in DEVM, corpus verò quasi exanime cernebatur,suoque pondere depressum, subsistere vix potuisset,nisi ab alijs esset sustentatum. Quodam die eiusmodi iucunda deuotione affectus, in sacello suo Missam celebrare voluit,ministro illius ei assistente cum homine quodam seculari. Præmissis igitur priuatis orationibus & meditationibus, mox sacerdotales induit vestes: cumque anhelo pectore cælestis patriæ gaudia contemplaretur, vsque ad Epistolam omnia ritè peregit.Tum verò clàm dixit ministro, vt secularem hominem è sacello iuberet abscedere. Quod cùm factū esset,vsqueadeò diuino est amore inflāmatus,vt præ multo lachrymarū imbre verba pnunciare non posset. Quod tamen ille non virtuti,sed infirmitati attribuit, nolens vt minister eius ad aliorum notitiā id gloriabundus perferret.Sed erat certè ille egregiè humilis,vt etiam eos diligeret, qui ipsum contumelia afficerent,ingratos beneficijs obrueret,vanas adulātium laudes odiret, honores fugeret,cum inferioribus ministraret,prouectioribus sociabilem se exhiberet.

Magnus feruor sacrificantis.

Magna eius humilitas.

Porrò gregi sibi commisso vigilanter intendens,aduersùm maligni dæmonis tentationes subditos suos & exhortationibus,& exemplis bonis egregiè animauit.Desides & pigros in præstando officio,castigabat:piè & religiosè se gerentes,fauore & amore prosequebatur.Diligenter admonebat fratres,vt à domibus officialibus mulieres excluderent,nè mente vacantes libidini,à beatorum consortio fierent alieni. Cum fratribus in refectorio cibum capere solebat,nisi hospites eiusmodi superuenirent, quibus cum adesse oporteret.Noctibus cubabat in dormitorio, nocturnisque precibus, quas matutinas vocant, peruigil intereraт, multùm reformidans,si secùs tempus expēnderet, cum lampade vacua non se peruenturum ad epulas cælestium nuptiarum. Aegrotos sollicitè visitabat, eis opportuno tempore res necessarias subministrans. Apud hospites iucundus erat, & sapienter alijs escas appositas distribuens, ipse inter delicata fercula solo pane sæpissimè vescebatur. Quod tamen nè alijs admirationem, ipsi gloriam inanem pareret,cibos concindebat ac particebatur,sed cautè in quodam vasculo eos reponens,cùm edere putaretur,Dei amore carnem abstinentia maccerabat.

Mira abstinentia inter epulas.

Sermo eius haudquaq̄ infructuosus fuit, nec delectabatur verbis friuolis & superuacaneis,sed vtilibus, ab ipsa scriptura diuina depromptis,cuius erat admodùm studiosus.

Sermo eius qualis fuerit.

Mos illi fuit, nocturnis precibus persolutis, reliquam noctis partem studio deuotionis impendere, solo Deo conscio, quid ab eo fieret: accurateque in suos actus quotidianos inquirere, idque non sine lachrymis & eiulatu. Ità meditando & contemplando vsque in auroram, qua sacrificium Missæ offerebat, præclarè occupatus erat: communitusque aduersùm viria, omnium cōditori multas gratias agebat. Tanto igitur deuotionis igne inflammatus, tot virtutibus instructus, precibus diligenter intentus, rara benignitate conspicuus, cælesti consolatione abundè fruebatur. Quàm verò insigni fuerit patientia, sequens historia declarabit.

Noctis exercitia.

Quidam è fratribus eius monasterij, magno furore commotus, procacitet ingressus in aulam, vbi vir mansuetus eum quibusdam familiariter cōferebat, multa in eum conuicia contumeliosè & impotēter iactitabat, minis & clamoribus id se effecturum sperans, vt ira permoueretur. At ille fellis expers, columbinæ simplicitatis amans, nè verbum quidem ei respondit. Id cernens quidam, pręceteris viro Dei familiarior, Cur tam, inquit, atrocia huius hominis dicta perfers, cùm verbo vno dicere possis, vt redeat ad cubiculum suum? Vides, quas suis verbis rationes prętexat, vtque ex latentis nequitiæ fouea tumens superbia, innocentiæ proculeatrix, caput exerat suum? Quid ità negligis existimationem tuam, honorisque tui iniuriam? Cur tantæ nequitiæ administrum non reprimis? Ei beatus vir sic respondit: Si flamma vorax ædificij tecta lambens, in sublime feratur, num tu consultè facturum putabis eum, qui plus etiam materiæ in flammam inijcere velit? Frater iste ad pręsens magno ardet furoris æstu, cui si ego comminationum faculas admouere velim, furor eius magis magisque inflammabitur, atque ità fiet, vt in rectam viam placidè & amanter reuocari non possit. Sed vbi hæc flamma deferbuerit, tum demùm ad opportuna remedia animo deliberato accedemus. His dictis, nihil commotus abscessit, eum Dauide sacrę scripturę pulsans citharam, atque ità Saulis insaniam tempetans. Ea enim suauissima harmonia didicerat inuidię vesaniam profligare. Quis, obsecro, tantam in eo non admiretur tolerantiam & æquabilitatem, cùm alioqui natura & habitudine esset cholericus, cuiusmodi homines solent facilè ira commoueri, & tamen naturæ propensiones comprimens, diuinæ gratiæ beneficio Christi se fidelissimum sectatorem comprobârit?

Modestissimè fert contumelias.

Elegans simile.

1. Reg. 16.

Porrò etiam probatissimorum Ecclesiæ Doctorum libros, scripturarum amator ardentissimus, studiosè perlegit, lectosque memorię commendauit. Rerum externarum ea moderatione curam gessit, vt tamen animæ cum D E O coniungendæ studia non omitteret. Ocium, viriorum omnium fomentum, strenuè à se repellens, aut in Marthæ labores actuosos, aut in Marię quietas & iucundas contemplationes, incumbebat.

Legit sanctos Patres.

Frater quidam à mercatore non paruo ære sibi cucullum comparauerat. Sed posteà conquestus est venerabili viro, mercatorem illum contra fidem datam intolerandà ipsum iniuria affecisse. Tum verò pijssimus pastor, eius fastum & superbiam sanare volens, cùm non esset nescius, quemadmodùm rubigo ferrum, & tinea vestem corrumpit, ità superbia religiosam vastari humilitatem: manum suo pectori admouit, sicque locutus est: Nimij precij est cucullus sex solidorum, vt illo tam putre cadauer obtegatur: his verbis fratrem cupiens prouocare, vt spreto superbo habitu, ipsius humilitatē imitaretur. Nam quidam multa instātia apud eum egerant, vt propter functionis suę dignitatem preciosis vteretur pellibus: sed ille modestissimè respondit: Agnorum pelliculę abundè sufficiunt arcendo à nostris corporibus frigori: videlicet nolens eorum ineptis persuasionibus obsequi, qui iam in sui contemptu perseuerans, secularis pompę fastum omnem protriuerat, & adulterantem superbiam eneruandi acceperat vires.

Superbia perniciosa monacho.

Respuit pōpam vestiū.

Cùm Vitas sanctorum Patrum legeret, diligenter obseruauit locum quendam, vbi impurus dæmon scribitur visibilis apparuisse cuidam eremitę. Quod etiam venerabilis memorię Vuilhelmum * Slegththolmensem, tum quidem Capellanum, vt vocāt, nunc verò miraculis celebrem, quibus illud monasterium egregiè cōdecorat & illustrat, cùm permouisset, sciscitatus est à beato viro, quid causæ sit, quòd non ità iam conspicuum se pręberet satan, vt olim consueuisset sanctis illis patribus. Ille verò respondit: Antiquorum Patrum animos non fallax splendor & inanis gloria, sed diuina gratia illustrârat. Itaque facilè illi fraudulentas inimici machinationes peruidentes, ceu pugiles inuicti illum fortiter expugnârunt. Quod ille superbus non ferens, difficilima tentationū certa-

Cur dęmones antiquis patribus visibiles apparuerint, nobis nō itèm.

mina illis obijciebat, monstrosas formas & tetetrimos impetus eis ingerens, vt vi illos protruderet in peccata. Nos verò qui facilè ei obedimus, occultis tentationum iaculis citò prosternit, etiamsi nullam nobis tetram speciem repręsentet.

Fama sanctitatis beati viri procùl euagante, perfectissimi quique Britanniæ viri, à finibus terrę properârunt ad eum, audituri sapientiam Salomonis, planè persuasum habentes, se felices rediturosin sua, si eius essent perfruiti colloquio. E quibus nonnullis sciscitantibus, cur perfectius institutum monasticum nō complecteretur, ille sapienter respondit: In quolibet monasticę vitæ genere possumus continenter animo cęlestis patrię gaudia contemplari, & in virtutibus progredi. Interìm tamen fateor me huius instituti ea, quę substantialia vocant, needùm impleuisse. Itaque temeritatis iurè arguendus sim, si laxioris vitę etiam minima non obseruans, arctiori disciplinæ me tradam, sublimia professurus. Quibusdam verò percontantibus, quis canon monasticus potissimùm consectandus sit, ille mox respondit, Euangelium secundùm Iohannem, Canones omnes excellere. Et certè ipse beatus vir inter huius procellosę vitę tam varios casus & innumera discrimina, diuini amoris pennis vltra sidera sublatus, atque indè contemplās quicquid hic orbis habet, id omne instàr aquę pręterlabentis euanescere, præclaram sancti Iohānis doctrinam, sibi ipsi vitæ normam delegit. Et sicut inter quatuor Euangelistas beatus Iohannes sublimiter ad cælestia instàr aquilæ euolans, summæ Diuinitatis mysteria euidentiùs pronunciauit: sic nostris temporibus alius Iohannes, cælestium mysteriorum probè conscius, eximio contemplationis volatu, calcatis terrenis, se cælestibus inseruit. Cui rei confirmandæ non parùm confert id, quod iam dicturi sumus.

Euangeliū S. Iohannis perfectissimas habet Christi institutiones, quibus oēs Canones monastici militant.

Cùm aliquandò ex officio inuiseret loca diuersa, q uę monasterij ipsius ditione tenebantur, ad quandam inclusam diuertit in comitatu Richemundiæ, vt inter tot externas occupationes spiritalibus colloquijs animum accenderet & inflammaret. Oblata autem fuerat illi inclusæ superiori nocte visio, illam consolansatque confirmans, quam ea beato viro exponens: Vidi, inquit, obscura nocte, nulla apparente luna, aquilam mirè formosam, expansis alis domum hanc circuuolitare, in cuius rostri acie chartula breuis hærebat, cui hæc verba erant inscripta: I E S V S est amor meus. addiditque inclusa illa: Tu verò pater, es aquila illa pro tuorum excellentia meritorum, qui magna animi constantia, mundi contempto amore, diuino fortiter inhæres. Ille verò ad hęc itā respondit: Nos quidem eo animo huc aeeessimus, vt mutuis colloquijs omnipotentis Dei gratiam & beneuolentiam nobis conciliaremus: at nunc, vt video, malus dęmon, vitiorum nostrorum sagax explorator, per tot inanes sermones sibi in animos nostros aditum parat. Atque his dictis, ocyùs abscessit. Eum autem subitum recessum inclusa molestè ferens, sępiùs conquesta est, se vix vllum vnquàm conspexisse, qui tam celeriter ab incauta laudatione sese subduceret.

Multùm abhorret a vana gloria.

Idem autem ipse beatus pater, animarum intrepidus & inuictus moderator, aduersùs monasterij quantumuìs terribiles oppressores clypeo fortitudinis sese armabat. Administer quidam Lancastrię illustrissimi ducis, exactor sęuissimus, illum suum dominū, tanquàm Assuerum alter crudelis Aman, in augmētum facinoris sui, in innoxium Mardocheum sceleratè incitabat: fretusque eiusdem principis authoritate, tumenti animo viro mansuetissimo multas intentauit minas in monasterij irreparabile detrimentum. Contrà verò sanctus vir, constantia armatus, nihilque eius furore fractus, studuit lenire eius commotum animum, copiosè ei satisfaciens de ijs omnibus, quę obijciebat: atque tandem in hęc verba prorumpit: Vide, nè pro vitioso erga dominum tuum studio & amore, qui te eò impellit, vt bona nostra quotidiè affligas & diripias, in tartarum detrudaris, pœnas illic datutus æternas. moxque recedens, à Domino opem & cōsolationem petijt. Et eccè manè sole illucescēte, qui paulò antè inflatus superbia, Luciferum quendam repræsentabat, magna cordis contritione immutatus, grauiter pollicetur, se perpetuum deinceps ei monasterio amicū fore: quod etiam reuerà pręstitit, in rebus agendis fidelem monasterio nauans operam. Ità nimirùm gratia sancti spiritûs mutat mentes improborum, efficitque vt bonos ament, quos antè stimulante inuidia persequebantur.

Quidā monasterij hostis, subitò mutatur in amicum.

Multa verò etiam miracula perpetrauit vir beatus, è quibus nonnulla his inseremus. Quinq; viri maris tempestate iactati, in summo discrimine versabâtur, ità vt se euasuros despe-

desperarent. Tandèm sua lugentes peccata, atque ad animum reuocantes præclarè gesta à beato Iohanne, etiamnùm in corpore de corpore egreglè triumphante, illum continenter inuocârunt. Interim vident quendam viro sanctissimo corporis lineamentis similimum, in habitu regulari ipsis apparentem, & nauis malum sua manu firmantem, ipsamque nauim ad optatum litus appellentem. Illi tanto beneficio affecti, lætabundi properant ad monasterium, beatum virum inuisere cupientes. Vbi ad ecclesiam ventum est, ille eis venit obuiàm: & cùm nunquàm anteà visus eis fuisset, ex imagine, quam in mari viderant, eum agnoscunt: aduoluuntur ad eius vestigia, gratias agunt pro liberatione suî à tam præsenti periculo. Sed vir Dei docet eos diuinæ benignitati id tribuere, nihil sibi: hac ratione inanis gloriæ fumos discutiens. Potest in hoc miraculo beatissimo Nicolao Episcopo comparari, cum quo tanquàm illustris lucerna lucens in hoc mundo, bestialis corporis motus edomuit. *Innocatus, liberat in maris picu. in versantes*

Famulo quodam cum illo familiariter colloquente, vir pijssimus de vxoris & filiarum eius valetudine percontabatur. Respondit ille: Vxor quidem rectè habet: sed iam grandæua, & filiarum solatio destituta, spem omnem fœcunditatis mihi abstulit. Tum vir Dei: Abi, inquit, domum. Dominus autem prosequatur te indeficiente gratia sua. Vbi proximè ad me redieris, indicare nè omittas, quo in statu sint res vxoris tuę. Et ecce concipit mulier, & duas in lucem edit filias: quarum alteram gibbus mirè deturpans, ipsam quoquè eius faciem horrendum in modum occupauit. Reuersus posteà vir ille ad monasterium, & cum sanctissimo viro colloquens, rogatur ab eo, quinam vxor valeat & filiæ. Tum ille: Vtinàm, inquit, sanctissime pater, alteram filiam mors ab hominum oculis auferret, quam gibbus adeò deformat, vt sine horrore adspici non possit. At vir DEI: Ab originis, ait, macula salutari lauacro repurgatam, non debes horridam dicere: sed tamen ocyùs domum te conferens, digitum ponas in gibbi summo vertice, quemadmodùm ego nunc digitum impono fronti tuæ: ego verò rogabo incessanter Dominum, vt sanetur. Redit ille domum, ter apponit digitum gibbo, atque intrà breuis horæ spatium puella curatur. Venit vterque parens ad virum DEI, pariter multis eum laudibus vehunt. Sed increpantur ab illo, perpetuumque eis indicitur eius rei silentium, donèc ipse superstes erit: monenturque laudare DEVM, & ei sine intermissione gratias agere. En alterum nobis Elisæum, Giezi puerum cum baculo mittentem ad excitandum mortuum: vbi tamen id interest, quòd Eliseo absente, nihil profecit Giezi: at nostro Iohanne etiam absente, ad famuli contactum restituta est puellæ sanitas. *Eius precibus anus parit duas filias.* *Curatur gibbosa puella.* *4. Reg. 4.*

Alio tempore fœminam è febribus valdè laborantem curauit precibus suis. Accessit quandoquè ad granarium, & cùm vidisset perparùm illic haberi frumenti, quod fratribus sufficere non posset, ait ad ministros: Frumentum isthuc diligenter asseruate, cui Deus larga manu addat benedictionem suam, illudque augeat & multiplicet. Non fuit inanis tanti viri deprecatio, frumento illo intantùm aucto, vt decem partibus priorem mensuram excederet. Eundem in modum posteà etiam hordeum auctum est. *Frumentum diuinitùs augetur, illo deprecante.*

Adueniente autem tempore, quo sancta eius anima post reportatam ab hoste victoriam, sedes æthereas penetratura erat, peste correptus est in latere. Venientes igitur ad se fratres, morbo ingrauescente, paucis hortabatur, vt humilitatis, concordię & obedientiæ iura semper illæsa seruarent, atque per charitatem vnanimes, statuta monastica etiam minima religiosè custodirent, ipso defuncto, concorditer eligerent pastorem, qui charitatis eloquijs gregem illum confirmaret, dirigeret ac tueretur. Et cùm in mentem ei venisset, noluisse Christum in domum reguli intrare, nè diuitias suspicere videretur: & diuitem epulonem cruciari apud inferos, Lazarum in sinu Abrahę quiescere, acriter in diuitiarum amorem inuectus, eas suo exemplo docebat cōtemnendas, ità subiungens: Auri copiam nostra crumena non habet, nec tamen, Christo nos adiuuante, quicquam vlli hominum debemus. Animaduerto quidem, nos non placuisse omnibus: sed tamen qua ratione functi simus munere nostro, certis indicijs, me defuncto, cognoscetis: res &c ipsa quorumcunque, infensis animis facta nostra carpentium, ora occludet. *Peste corripitur.* *Iohan. 4.* *Luc. 16.*

His absolutis, cùm magis magisque pestiferum virus incresceret, ille cilicio ad nudam carnem indutus, celeriter dissolui cupiebat, & esse cum Christo. Superuenit autem medicus quidam, qui hortabatur eum remedium accipere aduersùs morbum illum, non quòd speraret pelli eum posse, sed vt ad tempus mitesceret. Cui sanctus vir: Si omni-

omninò, inquit, sumenda est medicina, parati sumus humiliter obedire: memor enim erat regulæ, sic iubentis: Fiat sine murmure de consilio medicinæ. & sequitur: Faciat, quod faciẽdum est pro salute. Postquàm enim vsus est pharmaco illo, perspicuè animaduertit omnes spiritus interiores paulatìm reuiuiscere. Sed paulopòst cùm alij egressi essent, dixit ad Capellanum: Sentio iam, vt medicina vim morbi à corde depulerit, at tamen adest prę foribus mors. Sic igitur tribus continuis diebus decumbens, sæpè beatorum spirituum visitatione & cælestibus visionibus confortatus est, idque adeò, vt pro illorum supernorum ciuium reuerẽtia, quos sibi assistere cernebat, sursùm adspiciens, crebrò deponeret pileum, eosque hilariter salutaret. Tanta autem virtutum gloria cumulatus, decem & septem annis Prioris officio strenuè functus est, & anno ætatis suæ sexagesimo, sexto Idus Octobris, ea hora, quam capellano prędixerat, à corpore migrauit in cælos, & in diuinę lucis abyssum.

Sæpè cũ decumbentẽ inuisunt Angeli.

Obitus eius

Multis ille virtutum exemplis, tanquàm luculentis radijs, militantis ecclesiæ firmamentum, dum adhuc viueret, illustrauit, Innocentia Abel fuit, Enoch munditia, quandò proculcatis vitijs, per virtutum itinera cum Deo ambulauit. Spei certitudine Noë, ex virtutum materia arcam cordis fabricans, qua ab inferorum diluuio & fluctibus æstuantis gehennę liberatus est. Abraham fide, duos enutriens filios, qui eius vestigijs inhęrentes, illud monasterium miraculorum signis illustrârunt. Iacob labore, propter Rachelis obtinenda consortia, Lię actuosas occupationes non recusans. Iob & Tobias patientia, inimicorũ vexatus iniurijs, nec tamen peccans labijs suis. Humilitate Dauid, Salomon sapientia. dedit enim ei Dominus cor sapiens vltra omnes eius decessores. Ezechias poenitentia, etiam ob minima peccata multis se lachrymis afficiens, & non mediocriter dolens. * Iohannes Euangelista castitate, corporis luxum castigans, & omnia contemplanti DEO semper placere desiderans: Iohannes Baptista abstinentia, inter delicata fercula, contempto gulæ appetitu, paucis, ijsque minimè delicatis, contentus escis. Post obitum suum multis claruit miraculis, ab obsessis expellit dæmones, paralyticos sanat, claudis restituit gressum, cæcis visum, permultos vita functos excitat, leprosos curat: omnia morborum genera, si cum deuotione inuocetur, profligare nouit. Quòd si nos singulatìm annotare velimus, quæ virtus Diuina & in vita, & post obitum per illum operata est, lectori nimia rerum copia fastidium afferemus. Et tamen si quis nôsse ea velit, extant in eius monasteriò codices, in quibus innumera beneficiorum eius genera conscripta habentur. Obijt vir sanctissimus annò à partu Virginis millesimo trecentesimo septuagesimonono: regnante DOMINO nostro IESV CHRISTO, cui cum patre & spiritusancto est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

**Susannam habet Author.*

Multa post eius decessum miracula.

MARTYRIVM SANCTORVM ET GLORIOSORVM CHRISTI MARTYRVM, TARACHI, *Probi, & Andronici, vt habetur in Simeone Metaphraste.*

12. Octobris

Diocletianus tenens Romanorum imperium, vir, qui errori cultûs dæmonum erat mirum in modum addictus, volebat quenlibet Christianum abiurare pietatem, veramque religionem, literis & edictis per vniuersum orbem terræ spargens hanc impiam vanitatem. Ea de causa multis quidem ex fidelibus labefactabatur animus: alij autem metu tormentorum, quorum minæ fuerant intentatæ, in solitudinibus latebant & montibus. Pijs enim vbiquè erant tensa retia & laquei. Tunc verò fortissimi CHRISTI milites, qui tres quidem erant numero, & genere solo & differentia patriæ diuidebantur: (Taracho enim primo martyrum, patria erat vrbs Clau-

Multi defiiũt in psecutiõe Diocletiani.

Claudij Cæfaris: Probo verò,quæ ad Orientem fita eft,Pamphylia: Andronico autem ætate tertio, infignis metropolis Ephefiorum) in Deum autem charitate & fide, vnum effe apertè cognofcebantur: cùm vel folùm verfari cum impijs,reputâffent effe abnegare pietatem, feipfos feparantes à communi multitudine, tacitè, & per fe alebant fuum in Chriftum defiderium. Cæterùm vel ipfam vitam non putabant vitalem, nisì effent Chrifti paffionum propter Chriftum participes. Scopus autem erat eis fuæ ad Deũ orationis,à martyrio minimè excidere, & non facere Chrifti iacturam, quem pro omnibus habere delegerant. Horũ martyrũ patria. Pietas.

Cùm verfarentur in his beati athletæ, mittitur in partes illas quidam Pręfes ab Imperatore,nomine Maximus, vir, qui ad extremam processerat in dęmonibus colẽdis fuperftitionem,& cuius crudelitas iactabatur vulgi teftimonio.Is cùm ad Tarfenfium veniffet ciuitatem, protinùs ad examinationem fedit in excelfo tribunali iudicãs, aut certamen potiùs parans longè difficilimum. Illi autem affiftebat magna multitudo lictorum,qui illius nutibus & geftibus fe promptè parituros effe fignificabant.Cùm ergò ijs, qui tunc erant cultores dæmonum, martyres propter veram religionem euafiffent manifefti, & iam compręhenfi fuiffent, ij, quibus hoc incumbebat officium, Iudici de illis fignificârunt. Ipfe autem vetuit quidem eos fifti communiter, fed fingulatim potiùs introducens,eos examinabat, maligno hoc agens confilio,& cogitans fore, vt inuictos fic faciliùs expugnaret. Et primus quidem,videlicet ętate,Tarachus in medium accedens, cùm rogatus effet,quifnam vocaretur,feipfum confeffus eft effe Chriftianum, intrepidè dicens iniufto Iudici: Quod tu,tanquàm crimen,perfequeris,hoc eft mihi ornamẽtum, & nomen proprium. Quoniam verò id quoquè,quod à parentibus mihi fuit impofitũ, vis fcire,vocor Tarachus.Cùm autem effem miles,infernè abnegaui militare,quoniam arma noftra,qui fumus Chriftiani,nõ funt carnalia, fed Deo potentia (vt dicit Paulus) ad deftructionem aduerfarij. Fac ergò,quod velis: ero enim tibi per Deum, q eft in me, ftimulus & perturbatio. Et nec me fenectutis & canorum admoneas, qui fum iuuenis animi alacritate: neque quod inconfideratè,& pręter rationem fit à tuis Imperatoribus, id voces legem patriam. Vnus eft enim nofter & verus pater, Deus,qui nos etiam produxit ad effentiã.Tui verò dij,cùm fint ligna & lapides,funt abominationes. Talia funt, quæ à tuo Imperatore coluntur fimulacra. Compręhẽduntur fancti martyres. Tarachi cõftantia. 2.Cor.10.

His accendens iram Iudicis,vt qui dijs infultaret,& Imperatoribus,in maxillis protinùs fubijt iniuriam: deindè etiam in collo multis horis fuit verberatus. Quod fpectaculum ne poterant quidem ferre ij,qui aderant: quocircà aggrediebãtur etiam admonere, vt ftultè loqui, ficut eis videbatur,defifteret. Quibus martyr fcitè admodùm & appofitè: Cùm fexaginta,inquit,totos fex annos diligenter hanc ftultã exercuerim locutionem,hora vna,quod tam longo tempore eft acquifitum,expellam? Nequaquàm per hoc,quod pro pietate fufcipio certamen,& per meam in Chriftum verum Deum fiduciam,neque fi nobis alius minetur Maximus,hoc longè grauior & importunior. Harum martyris vocum libertatem non ferens iniquus Iudex, iubet ipfum virgis cædi crudeliter.Cùm autem poft plagas maneret animo immobilis,grauioribus quàm priùs ferreis adftrictus vinculis,abductus eft in carcerem. Cæditur in maxillis & collo. Virgis cæditur.

Deindè is quoquè,qui erat fecũdus ætate,productus eft ad tribunal. Ille aũtem citra moram, & paucis dixit omnia, nè differret pati. Diuina quidem, inquiens,& præcipua appellatione vocor Chriftianus,humana autem Probus. Sum Thrax genere,homo priuatus, Imperatorum & tuas aduersùs veram religionem voces, ô Iudex, execrans, & veftram maximè amicitiam,vt quę à Deo difiungit: magno enim precio emi effe Chriftianum, vt qui omnes, quas habebam, facultates, quæ erant non paucæ, contempferim, propter mandatum fpiritûs. Quæ cùm dixiffet, alligatus & extenfus accepit bouillorum neruorum ictus,vel niue cadente crebriores. Et cùm terra irrigaretur fanguine, & ftuperent, qui circunftabant,& ad eum clamarent: Vide hunc fluxum maximè terribilem, & tibi parce: martyr ad eos intuens, Quo qui certant, inquit, vnguntur, oleum aut vnguentum, hunc fanguinem reputo: & ideò ad cẽrtamina euado alacrior. Deindè etiam in ventre rursùs fimiliter verberatus, cùm terram abundantiori fanguine feciffet purpuream: Chrifte,fer mihi opẽ,folùm eft elocutus.Et cùm dixiffet pręfes: Si tibi opem ferret, te liberaret ab omnibus his tormentis: fapienter admodùm refpondit Probi eximia virtus. Verberatur neruis boũ.

Eius præclara vox. vir iustus: Non quæro non pati, sed fortiter ac constanter ferre perpessiones. Nemo enim ex ijs, qui decertant, si fuerit sanæ mentis, petierit auferri à certaminibus, quibus assequitur coronam & præmia. Verùm te latet, ô Iudex, me & valdè fuisse exauditum, & mihi datum fuisse auxilium. Tua nanque contemno tormenta, non victus ab ijs, per quæ putâsti te me esse victurum, & ex acerbissimis corporis doloribus animum nactus robustiorem. Cùm his simul cessisset, & eum dimisisset Iudex, eum quidem ferro vinciri, & in carcerem abduci iubet, & extendi in quatuor foraminibus ligni, ad torquendum constructi.

Post quem tertius fuit introductus Andronicus, corpore quidem iuuenis, ijs autem, qui priùs decertârunt, ingenio æqualis, & perfectus. Quamobrèm & constantiam, & dicendi libertatem, & eandem ostendit orationem, se Christianum vocans, & Christi seruum. Cùm autem post interrogationem iussus esset se non stultè gerere, sed sacrificare, alieniore simul & veriore modo respondit iudici: Rectè, ô Maxime, dicẽs, certamina nostra nominâsses stultitiam, si spe frustrarentur. Si quis autem adspexerit ad spem & remunerationem, quam Verbum promisit salutare, ipse quoquè omninò dicet cum Paulo: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad gloriam reuelandam in nobis. Ille autem morsus hac philosophia martyris, cùm vellet ostendere verba nihil aliud esse, quàm verba, inuenit res ipsas eis ferre testimonium, & ea confirmare. Nam cùm iussisset eum suspendi in ligno, imperat vt ferro eius imprimerentur tibiæ: deindè, vt eius latera pungerentur stimulis acutissimis, & sale affricarentur, & testîs lacerarentur: hoc moliẽs, vt deficeret athleta dolorum acerbitate. Sed ille dicebat salem reddere corpus firmum ac solidum, vt posset sufficere reliquis certaminibus. Quamobrèm rursùs defessus is, qui puniebat, iussit eum quoquè similiter custodiri in carcere.

(Andronici iuuenis egregia fortitudo. — Rom. 8. — Atrocissimè cruciatur.)

Cùm igitur horum trium fortissimorum virorum hanc pulcherrimam sumpsisset experientiam, rursùs eos singulatìm, priori quoquè tunc vtens ordine, produxit ad tribunal. Rursusque assistens Tarachus cum maxima dicendi libertate, Præsidem, Imperatores, ipsorumque deos esse maximè imbecillos arguit fortissimè. Vndè etiam corpus confringitur lapidibus, & ignem manibus accipit non pusillo & abiecto animo. Deindè sublimis præcepsque suspensus, ex fumo nares acerbissimè permeante excipit tormentum. Quinetiam huic rei tam graui adiungentes accessionem, cùm aceti, & salis, & acerrimorum seminum mixtionibus facta esset acrior temperatio, quod hinc fuerat contemperatum, per illius nares crudelissimè percolant. Ille autem hoc intolerandum tormentum fortiter ferens, & ignem quidem frigidum, si cum igne æterno conferatur, reputans, dulcem autem illam acerbam qualitatem, sic rursùs ferro vinctus conijcitur in carcerem.

(Tarachi summa dicendi libertas. — Dirè punitur.)

Secundus post eum Probus sistitur ante iudicem, ridiculos quidem illius deos ludificans ex ijs, quæ Græci de ipsis fabulantur: Imperatores autem, vt qui ex æquo nefaria simul facerent, & iuberent. Verberatus verò ipse quoquè in os, & hoc tormento velutì exultans & exiliens, condemnatur stare super ferrum candens. Cùm autem hoc tormentum videretur potiùs lætitia, quàm molestia afficere martyrem, iubet iudex ferrum magìs candefieri, & super id quamprimùm imponi athletam, & ex negligentia ministrorum, non ex diuino auxilio, existimans esse martyris fortitudinem. Illud autem frigidum vocabat athleta, & iudicis inuenta, tanquàm stulti, irridebat. At in dorso plagas is, qui irridebatur, contrà furiosè imponit: iubetque ei tonderi comam, & carbones ignis immitti in tempora, & linguã extrahi, vt amputaretur. Martyr autem, cùm priùs iudici dixisset: Est mihi lingua, quæ non potest excindi, & alioquì immortalis, quam audit Deus, qui etiam se vocem sanguinis dixit audire clamantem: eam protinùs porrexit. Quam cùm ille secari fecisset, eum transmisit in carcerem.

(Probi virt⁹ & supplicia noua. — Gene. 4.)

Cùm verò ad diuinum transijsset Andronicum, & experientia persuasum habuisset, quòd omne genus tormenti esset apud eum inefficax, cõuersus est ad deceptionem, & ei dixit: Gere te hac in re sapienter, & sacrifica, priusquàm grauissimum, & cui nullum erit remedium, quippiam patiaris. Quid enim commodi acceperunt amici tui ex vana sua constantia, qui tandèm post multa tormenta conuersi didicerunt, quod sibi expediebat, & deos coluerunt? Ad hęc autem Christi martyr: Si mihi quidem, inquit, persuasisti, illos quoquè credo fuisse persuasos. Sin autem ego non sum persuasus, (absit enim,

(Andronicò blanditur Iudex.)

vt

vt ego vnquàm ità à me discedam,& adeò insaniam) habeo meam sententiam pignus illorum constantiæ. Vna est enim in omnibus pia cogitatio, quoniam omnes quoq; vnũ sumus in Christo Iesu. His Tyrannus rursùs ira percitus, minatus est se eum in intolerabilia coniecturum tormenta. Et statìm duris simul neruis vehementer est flagellatus, & perpetua plaga factus per totum corpus. Tunc ridens, dixit athleta: Falsa fuerunt, ô Iudex, ea quæ es minatus, cùm nõ potueris aliquid noui excogitare ad superandum potens, sed rursùs circa paria verseris supplicia. Existimans itaque Iudex se sanctum maiori dolore affecturum, iubet plurimum muriæ effundi in plagas illius. Ei autem dicit martyr: Etiamsì acrem salem iubes meis plagis inspergi malo animo, scias tamen te non ideò acriorem mihi inferre dolorem,sed reddere meum corpus alienum à putredine.Nam ipse quoquè vides,quòd cùm sim totus vulneratus à prioribus plagis,alius nũc appareo, ne minimam quidem notam in me ferens, Christi mei virtute mutatus admirabiliter.

Sapienter inprimis respõdet Andronicus.

Irridet pœnas.

His verbis,velutì quodam stimulo, punctus Iudex,sæuiebat in ministros, nec poterat contineri. Existimabat enim medicos latenter ingressos, curam gessisse martyrum. Ipsis autem sua capita amputanda porrigentibus, si quid tale factum fuerit depræhensum, illorum defensionem arbitratus suî accusationem, Iudex grauiùs angebatur, non ferens videre vim veritatis, cui ipsi inimici ferebant testimonium. Quamobrèm in minas desinens,(quod solum,quid agant nescientibus,relinquitur confugium) iubet eum conijci in carcerem,reliquum certamen reseruans in diem sequentem. Quænam ergò sunt deincèps consecuta? Congregatur rursùs aliud theatrum hominibus frequentissimum: & tertiò sedens Iudex in excelso tribunali, duxit martyres ad tormenta, velutì in orbem choream circumagentes. Et cùm nullam priùs prætermisisset aut illiberalem assentationem,aut obscuram calliditatem,neque proficeret,egressus est ad modum belluinum, & eius planè, qui cædem spirat: & singulis tormentis, tanquàm quædam fera agrestis, sanctorum carnes mandidit: vt qui Tarachi quidem capitis pellem excoriauerit, & id ardentibus carbonibus consperserit, & aures nouacula execuerit, & labra mutilauerit: Probo autem oculos effoderit,& vinum aræ cruore permixtum,ori eius infuderit, & inuoluntaria hac participatione hoc maximè tyrannicum inuenerit supplicium.Cùm autem carnes execrãdis pollutas sacrificijs in os tertij iniecisset,& vinum inquinatorum libaminum admittere coëgisset, postremò oculos ei iubet effodi. Cùm omnium autem similiter mamillas, latera, tibias & digitorum intermedia candentibus verubus transfixisset,& ad ossa vsq; combussisset: vidisset autem omnia conuicta, & perijsse machinas suppliciorum, Probo & Andronico carnium in ara sacrificatarum, & profanorum libaminum gustum miser irridens exprobrabat.

Horrendũ in modum cruciantur martyres.

Tunc Andronicus valdè ridens illius amentiam, respondit pro se, Proboque: Post multa tua inuenta, & illos omne genus cruciatus, abiectis armis, te fateris esse victum. Si hoc enim pluris faciebas,non decertare,vt expugnares nostrum liberum animi arbitrium, & conuerteres ad id, quod tibi videbatur: sed solùm nobis inuitis ori admouere sacrificium, & videri vincere, oportebat te hoc facere ab initio, vt citò liberareris à negocijs. Quoniam autem cupiebas nostram vincere cogitationem per traductionem à vera religione ad impietatem, propterea à te vniuersus fuit in nos consumptus labor. Est verò animæ certamen martyrium, per labores corporis intermedios. Cæterùm didicimus à nostro DEO non timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: Sed si quid tibi videmur peccauisse, quòd in os nostrum, nobis inuitis, iniectum sit aliquid carnis in ara immolatæ, & cultûs idolorum nos criminis insimulas, labra quoquè adime, vt quæ tua libamina, licèt inuita, tetigerint. Sumus enim parati ad omnia, si exceperis, sacrificare dæmonibus, aut aliquid aliud facere ex ijs, quæ sunt prohibita. Bestias verò minans, nequaquàm nos terres. Nihil enim habebis tua anima agrestius, aduersùs quam ab initio decertauimus. Audiuit hæc Iudex: & tunc quidem athletas transmittit in carcerem, eorum corpora bestijs exedenda recondens. Crastino autem die in theatrum, quod erat extra ciuitatem, iubet præclaros fortesque portari sanctos, qui ampliùs non poterant ingredi. Positi autem in medio semimortui, mutilati, priuati membris, quæ se videnda offerunt, & per quæ homo cognoscitur, consumptique sectionibus & exustionibus, ostenderunt se esse integros & perfectos, vt qui participem rationis & internum hominem, qui factus fuit ad

Liberũ animi arbitriũ.

Matt. 10.

Gene. 1. Bestiæ non attingunt eos. ad sui creatoris imaginem, quique iussus fuit præesse bestijs, & reptilibus vniuersæ terræ, absolutum haberent, & nulla re defectum. Emissæ enim bestiæ, sancta corpora nequaquàm tetigerunt.

Vide rem miram in fera bellua. Maximus autem valdè indignabatur: qui minatus mortem ei, qui curam gerebat bestiarum, fecit emitti vrsum crudelissimum, qui cæteris præteritis, iuit ad sanctum Andronicum, & assidens, vulnerum saniem lambebat lingua. Sanctus autem suum caput subijciens eius dentibus, contendebat ad iram prouocare, studens à fera deuorari, & desiderans ad Christum resolutionem. Ille autem simul cum eo, qui vim afferebat, huc & illuc circumagebatur, & cum eo videbatur ludere, & agrestis naturæ erat quodammodò oblitus. Quem qui erat à ratione verè alienus Iudex, ratione magìs, quàm rationis egestate, vsum non sine Dei numine, condemnat vt interficiatur, illius opus esse credens id, quod factum fuerat, non autem Dei, qui facit mirabilia. Post hæc agrestis Itèm in altera. quædam & immanis leæna emissa est in sanctos. Quæ cùm totum theatrum maximo rugitu terrefecisset, & pernici cursu ad martyres accessisset, suum quidem refrenat impetum, prócidit autem ad pedes sanctorum. Tarachus autem cùm sanctam manum extendisset, & partìm quidem pilis, partìm verò aure illam appræhendisset, ad se trahebat. Illa autem cùm placidæ ouis instàr, contrectari non renuisset, ad portam posteà accurrit, & infixit dentes tabulis, & per vim conabatur egredi: nec priùs dimisit, quàm Epistola Ignatij ad Romanos. clamâsset populus, iubens eam foràs exire. Hæc autem & his similia nemo putârit non credenda, legens epistolam, quam scripsit ad Romanos diuinus Ignatius. Sic enim habet: Me iuuerint bestiæ mihi paratæ, quas etiam opto in me inueniri promptas. Quibus etiam blandiar, vt me breuiter deuorent. Quòd si etiam nolint, ego eis vim afferam.

Hinc Maximus animi dubius, planeque nesciens quid ageret, cùm videret sanctos martyres per omnia resplendere, & haberi in admiratione, eos morte condemnat. Martyres decollàtur. Qui cùm, tanquàm rem desideratam, hanc extremam accepissent sententiam, truncatis capitibus, coronati migrant ad veram vitam, fruituri præmijs immortalitatis, & ea, quæ est illic, beatitudine. Sed inuidus quidem, & sceleratus Iudex, nobis inuidens sanctorum reliquias, iubet corpora martyrum profanis admisceri corporibus, quæ fuerant interfecta à gladiatoribus, decem militibus mandans, vt ea seruarent. Deus autem rerum admirabilium, conuiuantibus custodibus, cùm iam rogum accendissent, magna vi repentè cadentiũ imbrium, & ingenti terræmotu, rogum quidem extinxit, cu-Nota de sacris reliqjs. stodes autem vertit in fugam. Cumque cum alijs permixta essent sanctorum corpora, & ignorarentur propter tenebras, stella lucidissima è cælo terram illustrans, & stans super vnumquodque corpus, præbuit lucem ad ea agnoscenda, illam fortè stellam imi-Matt. 2. tans, quæ in Christi ortu secundùm carnem, Magos ex Perside euocauit, & deduxit. Hæc autem facta sunt, cùm quidam fideles in monte genibus flexis Dominum supplices rogarent, nè priuarentur dono sanctorum membrorum, quæ propter eius gloriam supra modum decertârunt. Ea verò descendentes sustulerunt: & summo studio propter metum Præsidis, in monte in petra concaua condiderunt, glorificantes sanctissimum nomen Christi DEI nostri: Quoniam eum decet omnis gloria cum patre principij experte, & sancto spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

VITA

VITA S. GVMMARI PRAECLARI CONFESSORIS, AVTHORE, NI FALLOR, THEOBALDO.

Nam Codex nomen authoris non habet, cùm tamen constet Gummari vitam scripsisse Theobaldum ad Sigerum Lerensem Præpositum. Est grauis historia. Author copiosus est: aliquot locis stylum modicè correximus, quibusdam superfluis omissis.

CAP. I.

SAnctus Gummarus præclara stirpe ortus, apud Emblchem * Riensis prouinciæ vicum, natus est & enutritus. Qui sanctis pollens exordijs, sanctioribusq; postmodùm insistens studijs, sanctissimo fine cursum vitæ consummauit. Nam à cunabulis mācipatus Deo, tantùm crescebat fide & virtutibus, quantùm corpore & ætate. Auertens enim se à vanitate & ludis, ad cœlum suspirabat, illic patriam suam esse affirmans. Et quid me multa de principio sanctitatis eius dicere attinet? Lenis erat sermone, constans in bono opere, humilitate submissus, pietate siue benignitate profusus, vigilijs & ieiunijs castigans corpus suum, in præstandis eleemosynis largus ac liberalis. O virum sanctum, qui ad tantum perfectionis culmen absque scientia literarum pertigerit. Nō enim habuerat magistros, nec legere scripturas didicerat: legem verò Dei, scriptam in tabulis cordis carnalibus, circunferebat: magistrumque habebat, quem & metuebat, Deum. Ità enim Dominus in Euangelio dicit: Nec vocemini magistri. vnus est enim magister vester, qui in cælis est. Comparetur, si placet, quorundam hominum scientia cum huius viri inscientia. Multi literati, multi sapientes num ei poterunt æquiparari? Legunt antiquorum & recentium patrum scripta, & ex notitia scripturarum quasi semina concipiunt, vt fructum indè referant, & discant operari bonum: sed tamen ad bonum opus faciendum non exurgunt. Nónne igitur huius viri ignorantia, illorum videtur scientiæ anteferenda, qui Deum diligebat & proximum, declinans à malo semper, & faciens bonum?

Octobris 11. * Renensis. S. Gummari patria. Virtutes eius. Matt. 23. Literati, desides ad benè agendū, carpuntur.

CAP. II.

IGitur cùm bonorum operū flores sanctus Gummarus emitteret, ad aulam regis perductus est à parentibus suis: dignus quidem, vt regni principibus interesset, & negocia regni procuraret. Pipinus eo tempore regni habenas moderabatur: & ab illo quidem Gummarus susceptus est, sed mâllet vtiquè DEO seruire, quàm regi: mâllet priuatus viuere, quàm in aula versari. Cogitabat enim sese quasi procùl à litore abductū in procellas & turbines seculi, in quo tumultuantur vitiorum cunei, vbi superbia regnat, auaritia sollicitat, inuidia mordet, luxuria feruescit & ardet, cæteraque vitiórum acies hominem oppugnat. Sed voluntati Dei resistere quis potest? Ille eum in sublime voluït eleuare, cuius in Euangelio vox ista est: Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt. Pro sua verò industria non solùm regi gratus & acceptus, sed etiam cunctis optimatibus eius charissimus fuit. Sermo eius sapientia conditus erat: omnia opera eius Deo & hominibus placebant.

Degit in aula Pipini regis, sed inuitus. Matt. 5.

CAP. III.

NEc multum temporis defluxit, & magna præfectura honoratus est. Ità Deus, quos vult, viuificat: qui arbitrio suo & occulto iudicio alios humiliat, & alios sublimat. Sicut Ioseph quondàm de vinculis & carcere ad gratiam Pharaonis & ad principatum Aegypti prouexit: ità nunc ab Riensi prouincia sanctum Gummarum eduxit, & in palatio magnificè exaltatum, regia familiaritate honorauit. Prouidit ille, nè Aegyptus fame interiret: prouidebat iste, quantùm poterat, nè iustitiæ penuria pupillos, viduas & orphanos grauaret. Per oīa benedictus Deus, q superbis resistit, humilibus aūt dat gratiā.

Præfectura ei demandatur. Gene. 41. 1. Pet. 5.

CAP. IIII.

LIbet nunc breuiter recitare de sancto Gummaro rem quidem exiguam, sed magnæ pietatis plenam. Non vlla incitante libidine, sed cogente rege, vxorem duxerat Guuinmariam, longè à suis moribus discrepantem. Nam quantùm ille humanitate & mi-

misericordia, tãtùm illa crudelitate redundabat. Cùm ergò iussu regis ad expeditionem se pararet, domûs suæ totiusque familiæ curam potestatemque ei reliquit, admonens, vt erga subiectos multa vteretur mãsuetudine: & sic profectus est. Sed illa quadam belluina feritate post eius abscessum cœpit sæuire in suos, falsò illis quasdam affingens culpas, & eos negligentiæ insimulans, quòd debita non persoluerent: cõtemnebat eorum seruitia, & tanquàm qui nulli essent vsui, nec vllius precij, eos reprobabat. Atque sub hoc prætextu auferebat eis boues eorum & omnem possessiunculam, nihil eis relinquens pręter paupertatem & laborem, vitamq; cum summa miseria cõiunctam. Cumq; nihilo minùs absque vlla clementia exigeret tantundem ab illis, quantum anteà consueuerat, illi bobus spoliati, instàr iumentorum colla iugo supponentes, trahebãt plaustra onusta vsque ad domum illius gementes atque dolentes. At vide nunc animum nõ fœminæ, sed immanis belluæ. Rebus omnibus spoliatos, etiam duris affligit verberibus, & capillos illorum tonderi iubet.

Vxoris eius in familiã magna inhumanitas.

CAP. V.

Annis verò * nouem exactis, cùm dimissus à militia rediret exercitus, sanctus quoquè Gummarus remeauit ad sua. Et eccè apud riuulum, qui dicitur Diepennorch, quendam è seruis suis videt trahentem plaustrum, eundemque dirè cæsum, toto rasum capite, & miserè lachrymantem. Ad quem cùm propiùs accessisset, motus pietate, Quis te, inquit, frater, intantùm afflixit? Quis tibi caput rasit? Quænam est lachrymarum & tanti causa mœroris? Sed cùm ille nihil responderet, dominæ suę crudelitatem reformidans, multis minis ab eo tandèm extorsit, vt rei veritatem explicaret. Tum ille vir pius, audiens tantam vxoris suæ sęuitiam, ab imo pectore suspirans, iussit illum secùm reuerti. Nolentem reuerti præ timore, vi coëgit, dixitque ad omnes, qui illic aderant: Ingressus domum, iubebo mihi potum adferri. Quòd si illa potum vituperauerit, nos contrà eum laudemus, vt pudore afficiatur. Indè domum intranti occurrit tota familia, eiulant & clamitant omnes, se grauiter cæsos, iniustè spoliatos, modis omnibus miserabiliter vexatos. Ille hoc videns, animo conturbatus est, & versus ad vxorem: Conturbet te Deus, inquit, sicut alios perturbâsti. Oportebat certè bonum operari ad omnes, maximè ad domesticos fidei. Siue enim seruus, siue liber, omnes in Christo vnum sumus. Parce ergò seruis tuis, pone modum sæuitiæ tuæ. Eademque hora iussit pecus omne è pastu reduci, & singulis quod suum erat restitui. Deindè cùm sedisset, quasì sitibundus, potum afferri præcepit. Et cùm ceruisia allata, ab omnibus ex ordine biberetur, fœmina illa more suo nequiter illam vituperabat. Sed sanctus Gummarus, & omnes, qui cum illo venerãt, egregiè eam efferebant, atque ità mulierem pudore affectam tacere compulerunt. Post hæc cõuiuium lautum & copiosum apparari iussit, tam seruos quàm liberos ad illud inuitans: & cùm omnium animos paterna consolatione recreâsset, exhilaratos à se dimisit in domos suas. Atque hoc humanitatis exemplum ille sanctus vir posteris suis reliquit. Vos igitur, qui diuites estis in hoc mundo, qui domos habetis & familiam, nolite eos nimiùm dura premere seruitute. Misericordes estote, sicut & pater vester cælestis misericors est. Pensate vnam esse omnium conditionem, & vnum in cęlis regnare Deum, qui est Dominus vniuersorum. Ipsius omnes nos creaturæ sumus & serui: homines verò non sunt serui hominum, sed conserui. Ad sanctum ergò Gummarum oculos aduertite, factum eius memoria retinete, & erga subditos vestros, misericordes & humani estote.

* septem

Obiurgat vir sanctus vxorem ob eius crudelitatem. Galat. 6.

Familia vt tractanda. Luc. 6.

CAP. VI.

Porrò sanctus Gummarus magìs magisque Deo intendere, sanctioribusque in dies studijs vacare conabatur, sicut etiam omnium bonorum interest, vt de virtute in virtutem proficiscantur. Animum itaque vltra terrena & caduca erigens, toto desiderio cęlestibus inhiabat, vt videret Deum deorum in Sion. Igitur in sancto eius pectore an non tibi videtur versari consilium Dei? Hactenùs, inquit, militauimus regi terreno: deincèps militandum est regi regum Christo. Parùm est, pro labore præsentis militiæ capere pręmia peritura: optimum verò, sanctitate vitæ dona promereri sempiterna. Despiciendus est mundus iste, qui tamen alioquì fugit à nobis, & omnis gloria eius instàr fœni marcescit. In castra ergò summi Imperatoris deuotus miles venio: hunc sequor, hunc diligo, hunc constanti perseuerantia per fidem obseruo. Itaque commendans se Deo, cum nonnullis è vicinis suis Romam profectus est.

Romã proficiscitur.

CAP. VII.

ADuerte hîc, Lector, iucundum nonnumque miraculum. Primo suscepti itineris die, non longè à domo sua progressus, fixit tentorium iuxta fluuium Netam, arboremque pulcherrimam illic stantem, quòd ad fulciēdum tentorium esset necessaria, iussit succidi. Mox adest loci illius possessor rusticus, planeque iracundus in omnes inuehitur, nullique parcens, cunctos incusat: versusque ad sanctum Gummarum, multa verborum asperitate eum vexans, Cur, inquit, agrum meum peruasisti? En hîc iumenta & tentoria vestra: ità vobis aliena vendicatis, tanquàm propria. Omnia depascitis, omnia conculcatis, omnia prosternitis. Quid mihi & tibi, Gummare? Quid mali tibi feci? Neque te offendi, neque quicquam tuorum læsi. Quòd si nulla in me culpa hæret, quid ità innocentē contestis? Et vt cætera damna prætercam, hoc vnum præcipuè doleo, quòd arborem hanc, quam ipse plantaui, quam tot annis seruaui, succidi voluisti. Respondit placido vultu sanctus Gummarus: Agnosco peccatum meum: sed si iniuriam irrogaui, ità vt par est, satisfaciam tibi. Aut præcisam arborem restituam, aut iustum eius pretium persoluam. Saltem hac nocte, obsecro, quiesce. Vix multis precibus adduci potuit rusticus, vt vsque manè sileret. Illo aūt abeunte, cùm intempesta nocte oēs sopor & silentium obtineret, S. Gummarus ad consuetum præsidium & solita orationis arma confugit. Dñe, inquit, tu refugium factus es nobis, adiutor optimus in tribulatione. Nè auertas faciem tuam à clamore meo, nè claudas aures tuas ad preces nostras. Quòd si ego, Dñe, exaudiri nō mereor, saltem eos, qui mecùm sunt, attende. Si verò adeò peccatis nostris prægrauarur oēs, vt nō ascendant ad te preces nostræ, fac propter temetipsum Dñe, cuius nec benignitas habet finem, nec dona mensuram. Reueletur hominibus gloria tua, prædicetur ab incredulis nomen tuū: vt sciant quænam sit vna fides nostra, & vt nō deserat sperantes in se maiestas tua. Tu ergò Domine, qui de nihilo oīa cōdidisti, qui die tertio herbas, arbores & virgulta de terra produxisti: restitue arborem vt priùs integram, & aufer à seruis tuis, quam ignoranter incurrimus, cōtumeliam. Ità cùm orâsset iuxta arborem prostratus, surgēs collegit arborem, eamque zona sua colligauit. Res mira, & venturæ generationis memoria digna. Adeò cōsolidata est arbor illa, acsi nihil prorsùs anteà cæsa fuisset: atque etiamnùm in eodē loco illam sanam videmus, sola vestigia circunligatæ zonæ retinentem in gloriam Dei, & laudem serui eius. Manè rediit rusticus, vt conuentum erat, hesterna adhuc ira tumidus, & pro damno accepto iurgia repetens. At S. Gummarus blandis verbis & iucūdo vultu eum compescens, manu eius apprehensa, perduxit ad arborem, eamque inuiolatam ostendens: Ecce, ait, fili, arborem, quam tantoperè dolebas præcisam. Adhibuit Deus solarium dolori tuo, abstulit angorem cordis tui. Gratias age oīm largitori Deo, cuius benignitate munus memorabile percepisti. Cernens rusticus tantum miraculum, qui priùs impatienter tumultuatus erat, diuina inspiratione compunctus, ait: Virtus Dei hęc est. Nō est humani operis, vt arbor succisa, exiguæ noctis spatio in pristinum cōsurgat statum. Arbor hęc, quam hoc miraculo tibi dedicâsti, deinceps mea nō erit. Hanc ego tibi do, & quicquid hoc in loco mihi hęreditarium est, eius ego te volo perpetuū & stabilem esse possessorem. Ab illa die firma inter illos inita est amicitia, & post mutua oscula & amplexus pacificè discesserunt.

Psal. 45. Psal. 9. Gene. 1. Arbor præcisa, eius precibus restituitur suo loco illæsa.

CAP. VIII.

EAdem nocte, quæ prima fuit itineris sui, beatus vir in tentorio suo quiescebat. Apparuit autem ei in visione Angelus Domini supra tentoriū in columbæ specie, aitque ad eum: O Gummare, esto vigil. Ego enim nūcius à Deo missus sum, vt tibi aperiā mandata eius. Disposuisti quidem Romam ire, & orationes Apostolorum Petri & Pauli visitare. Sed Deus vbiquè pręsens est, & bonos & malos in omni loco contemplantur oculi eius, nouitque Dominus qui sunt eius. Tu aūt hoc itinere omisso, audi attentiùs, quid ille mandet tibi. Haud procùl abest locus, circunfluente amne conclusus, arboribusque consitus. Ex eo arbores extirpabis, & oratorium ibi cōdes. Hic tibi viuenti sedes, hîc defuncto erit requies. Nam cùm ex hac vita in cœtus sanctorum fueris assumptus, hîc tui artus pausabunt. Interim constanti animo esto, & bonis operibus vigilanter insiste, certissimè sciens, quia ad cōsortium Angelorum peruenies, & sempiternæ vitæ præmia pro labore temporali percipiēs. Post hęc egressus, vidit vir sanctus in apice tētorij Angelum in specie columbæ, mirabili splendore rutilantis, & gratias egit Deo: transiensque flumen, & in locū ingressus, cœpit cędere & extirpare arbores & frutices, nec cessauit, donèc plani-

Non hic reprehenduntur peregrinatiōes religionis ergò, sed sanctus vir ad sublimiora inuitatur.

ties amœniſſima effecta eſt. Exciſas aũt arbores in flumen coniecit, quarum tanta congeries eſt, vt etiamnũm videatur ædificiorum culmina æquare: & vbi hactenus fuerant ouium ferarumque domicilia, iam hominum commodiſſima habitatio eſt.

CAP. IX.

Deſcribit inſulam S. Gummari. *Renẽſem habet codex.

SED agè locum illum paucis deſcribamus. Nomen huic villę antiquum, Niueſdunt: quod mutatum, vulgus Ledonem appellauit. Hęc vno à latere reſpicit Taxandriam, ab altero *Rienſem prouinciam. Sed inter hanc & villam amnis Neta medius interfluit, qui eam ſuo ambitu complectens, ab vtraque ſeparat. Quæ in fluxu eius flexuoſo tanquàm inſula conſiſtens, vtrinquè pontem habet, altero venientes admittens, altero exeuntes emittens. Amnis iſte Neta, maris acceſſu creſcendo, implet alueum ſuum: receſſu maris imminuitur. Dulces ad potandum aquas ſemper habet, ſub quibus alit immẽſam piſcium copiam. Progreſſus autem, præterfluit caſas in ripis eius extructas, prata irrigat, fœcundat arua, per vmbroſas labitur ſyluas. Si qs in medio ſtans eius inſulæ, oculos circunferat, iucũdo ſpectaculo eius animus oblectatur. Adſpicitur enim vltra amnem planities lata & ampla, floribus & paſcuis vberrimis ornata. In circuitu ingens ſylua cernitur, in lõgum & latum diffusè ſeſe porrigẽs. Illic glandiferæ arbores, illic paſcua, ibi ferarum cubilia, vſuiq; hominum multùm neceſſaria. Quid de agrorum adiacentium fertilitate dicam? Illos prę cęteris laudo, quia coluntur illi quidem cum labore, ſed maximè redundant vbertate. In ea igitur regione locus hic ſitus, habet in medio ſui eccleſiam lapidibus extructã, & decenter perornatam: in qua S. Gummari reliquię aſſeruãtur, quę ſunt toti⁹ patrię munimentũ, liberatio hoĩm, ſpes benigna, laus iucũda, ſalus certiſſima:

CAP. X.

S. Gummarus condit eccleſiã in S. Petri honorem.

SED nunc ad inſtitutum reuertamur opus. Sanctus Gummarus poſtquàm arbores, ſpineta & frutices extirpauit, eccleſiam illic in honorem S. Petri condidit, atq; in ea iugiter orationibus inuigilans, ad ſupernam beatorum ſpirituum ciuitatem ardenter ſuſpirabat, oculos interiores nequaquàm ad vanitatem retorquens, ſciens ſcriptum eſſe:

Luc. 9.

Nemo mittens manũ ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei. Sanctorum verò geſta ſcrutabatur, & ad eorũ exempla vitam cõformabat ſuam. Pręcepta Dei auribus audiebat, opere exequebatur. dicit enim ſcriptura: Nõ auditores legis iuſti ſunt

Rom. 2.

apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Quotiès aũt viſum illi fuit ad villam ſuam Emblehem reuerti, eundo vel redeundo nullũ ſentiebat laborem: paruo enim interuallo indè aberat. Conſiderate hîc, fratres, temporalem huius viri militiam. Apud Emblehem actiuam exercebat vitam, nudis porrigẽs indumenta, eſurientibus eſcam, ægrotorũ gerens curam, peregrinos excipiens hoſpitio, pupillos defendens, viduas protegens, & id genus bonis operibus inſiſtẽs. Quotiès aũt à terrenis animo ad cęleſtia ſublato, ſoli conditori per contemplationem intendere voluit, ad locũ oratorij ſui recurrebat. Hæ ſunt enim duæ vitæ, actiua & contemplatiua, ſine quibus ad Deum perueniri non poteſt. His

Actiuæ & contẽplatiuæ vitæ viciſſim dat operam.

quaſi pennis quibuſdam fretus, ad ſublimia ferebatur, de quibus Pſalmiſta ait: Quis mihi dabit pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?

Pſal. 54.

CAP. XI.

SIlendum verò non eſt, quàm pręclara virtute S. Gummarus emicuerit. Nam meſſis tempore, cùm exirent homines vndiquè in agros, ait illi vxor ſua: En alij ad meſſem properant: quid nos deſidia torpemus? Exiuit ergò cum familia in agros: cumq; inſtarẽt operi, nimius iam media die ſolis æſtus erat. Petiẽrunt itaq; pauliſpèr dimitti, vt ardorem ſitis extinguerent. Sed mulier truculenta nullam cœpti operis intermiſſionem fieri ſinebat: immò delaſſatos vrgebat minis & acerbis ſermonibus. Cumq; iam præ labore & ſiti deficerent, ſanctus Gummarus venit in agrum. Cui occurrerunt omnes, & ad pedes eius procidentes, lachrymabundi dixerunt: Eccè, pater, deficimus. Labor iſte in tanto ſolis feruore intolerabilis eſt, & nos ſiti perimus. Rogauimus dominam noſtram, vt cõcederet nobis pauliſpèr reſpirare, & hauſtu aquæ nos refocillare, ſed prorsùs renuit. Miſerere ergò ſaltem tu pater, & ſerua nos. Ijs verbis cõmotus, ait vxori: O pectus ferreum & peruerſa mens, cur nõ flecteris miſericordia? Nihil tibi nobiſcùm rei ſit, quæ talem geris animum. Recede hinc inuiſa DEO, hominibus odioſa. Illa mox receſſit, repręhenſionem eius paruipendens. At vir ſanctus fodit baculo terram, & eruperunt aquæ largiſſimæ: quas omnes illi alacriter hauſerunt, magis pręſenti miraculo, quàm potu, refecti. Hodieq; manat fons ibidèm, vt ſit pręclaræ virtutis teſtimonium. Elias quondàm poteſtate

Fodit baculo terrã, & fons erumpit.

ſtate verbi cęlos aperuit,cùm fuiſſet clauſum annis tribus & menſibus ſex. Ille,inquam, 3. Reg. 17. & 18.
iuſſu è ſupernis pluuiam depoſuit,qua arētem terram irrigauit: Gummarus ictu baculi è profundo abyſſi aquam eduxit,qua ſitientes recreauit. Vtriuſq; miraculi idem Deus authoreſt,qui mirabilis eſt in ſanctis ſuis,quos adeò glorioſos efficit,vt ipſis elemētis poſſint imperare. Psal. 67. Compleri quidem cernimus,quod Dn̄s ait:Amen dico vobis,qui credit in me,opera quę ego facio,& ipſe faciet. Iohan. 14. Fiunt igitur ſigna per manus ſanctorum in gloriam Domini noſtri Ieſu Chriſti,qui erat,& qui eſt,& qui venturus eſt. Apoc. 1.

CAP. XII.

PORrò vxor beati viri domū,vt diximus,regreſſa, nimio ardore periclitari cœpit. Vltrix enim impietatis eius ſitis eam vexabat,quę pauloantè familiam ſitientem refocillari nō permiſerat:& iuſto Dei iudicio,quę per cōmiſerationem ſentire noluit,quantùm ſitis alios affligeret,cruciatum illum intolerandæ ſitis,in ſe tranſlatum malè experta eſt. Dicit enim Dominus in Euangelio: Eâdem menſura, qua menſi fueritis, remetietur vobis. Matt. 7. Nec potuit ardorem illum aqua extinguere: immò aqua, vi & natura ſua amiſſa,in eius pectore ſitim nutriebat. Sentiēs igitur illa ſibi mortē imminere, per nuncium deprecata eſt Gummari clementiam. Ille aūt animaduertens diuina vltione eam cruciari,& incidiſſe in laqueum,quem alijs tetenderat,noluit malum pro malo reddere: ſed domum veniens,eamq; propemodùm animam efflare cernens,ſigno ſanctæ Crucis conſignauit eam,& potum ſuâ manu porrexit. Et ſtatim quidem corpore reualuit, ſed animum tamen non mutauit. Signo Crucis ſanat cō iugem moribundam.

CAP. XIII.

ALio tempore cùm apud Lenchem familia eius meteret in agro ſecunda feria, fœmina quędam infantulum ſuum pannis obuolutū,in manipulo collocauit,vt dormiret,atq; indè ad laborem receſſit. Vbi obdormiuit puer,coluber per os in ventrē eius irrepſit. Interìm ſuperueniens S. Gummarus,videt infantem dormientem,& ab eius ore caudam colubri extantem. Mox igitur caudam perfodiens, retrahit ſerpentem: conuocanſq; familiam, Quæ eſt,inquit,mater huius pueri? Illa præ timore tacente, ait ad eam: Cur huc infantem attuliſti? cur nō potiùs domì eum reliquiſti? Sed gratias age Deo: en quāto ab hoſte eripui eum. Quòd adhuc viuit,donum Dei eſt. Extrahit ſerpentē ab ore infantis. Caput & totum ferè corpus ſuum coluber intulerat in ventrem eius,vix cauda ab ore prominente. Cunctis verò ſtupentibus, ad virgam ſuſpendit ſerpētem. Dicente autem matre infantis, ſine matre nō eſſe tutos infantes, vir pius miſericordia motus, omnibus ſuis eam præfixit legē, vt quæcunq; mulier lactentem paruulum haberet,ſecundis ferijs ab omni ſeruitio eſſet immunis. Ità ille imitabatur Chriſtum,dicentem: Dimittite,& dimittetur vobis. Luc. 6.

CAP. XIIII.

EOdem tempore fuit Rumoldus vir ſanctus, diuina gratia plenus, qui vitia penitùs mortificans, ad virtutum culmina in dies contendebat. S. Rumoldus. Non die,non nocte à bono vacabat opere: ſed carnem ſuam ieiunijs & vigilijs attenuāns, orationibus aſſiduis incumbens, Apoſtolicum nitebatur implere mandatum, Mortificate membra veſtra,quę ſunt ſuper terram: Coloſſ. 3. & illud, Sine intermiſſione orate. 1. Theſſ. 5. Ità virtutibus cunctis munitus, vbicunque aliquem bonæ conuerſationis eſſe nouerat, cum illo cupiebat de vita æterna conferre,& ſanctæ ſcripturæ ferculis pingueſcere. Audiēs igitur de S. Gummaro,videre illum ſummoperè deſiderabat. Gummarus quoquè eius fama comperta, non minori eius videndi deſiderio tenebatur. Cumque tandèm conueniſſent duo illa clariſſima eius prouincię luminaria,nō de vanis & caducis habuêre ſermonem, ſed mutua exhortatione ſe inſtruentes,iam cęleſtis vitę dulcedinem deguſtabāt. Colloquia Rumoldi & Gūmari. Loquebantur inter ſe, quàm multę ſint inſidiæ dęmonū, quę arma aduersùs eas Deus nobis cōtulerit: quę ſupplicia reprobis,quæ pręmia iuſtis parata ſint: quàm ſit hęc vita breuis, quàm ærumnis plena: quæ certamina ſancti pertulerint,quas in cęlis coronas acceperint. Hęc & id genus alia multa de ſcripturis diuinis in medium proferentes, etiam auditorum animos rigabant. Quandò aūt à ſe receſſuri erant, diem & locum conſtituebant, ad quem rurſùs pariter conuenirent: quo quidem die in loco,qui dicitur Stadeki,ſibi occurrerunt, vtriq; manu geſtantes virgam aridam. Vbi cùm more ſuo ſpiritalibus ſe viciſsìm epulis refeciſſent, eum locum, vt qui medio eſſet itinere, & æquali ſpatio ab vtriuſq; habitatione diſtaret, elegerūt: placuitq; illis ex inſtinctu diuino,vt ſingulis annis cum totius populi frequentia illic conuenirent cum Crucibus,& thecis,& ſanctorum reliquijs, Miſſaſq; pro communi

muni ſalute celebrarent. Quod cùm ità conſtituiſſent, vterque proiecit virgam ſuam quæ in vicinæ quercûs trunco conſiſtentes,in momento viruerunt,floresq; & folia protulerunt,quemadmodùm teſtantur multi.Hoc verò tam euidenti ſigno Deus declarare voluit,illud ſibi placere conſilium,talemq; conuentum ſibi gratiſſimum fore.ait enim: Vbì duo vel tres congregati fuerint in nomine meo,in medio eorum ſum.

Virgæ aridæ repentè vireſcunt. *Matt. 18.*

CAP. XV.

TAndèm adueniente tempore, quo emeritum militem ſuum Gummarum Chriſtus ad coronam euocare conſtituerat,morbo fatigari cœpit,ſenſitq; diem ſuæ reſolutionis adeſſe. Nec verò quicquam timuit mori, quod pleriq; oẽs timent:ſed erat de præmio ſecurus,ſciens cui à primis ætatis initijs ſeſe deuouiſſet, cui hucuſquè militâſſet, ad quem etiam ſe ſperabat cum victoria abiturum ex hoc mundo, cõfirmatus illa ſententia Saluatoris:Si quis mihi miniſtrauerit,honorificabit eum pater meus:& vbì ſum ego, illic & miniſter meus erit.Quod eſt contra homines huic mundo addictos,qui cùm leui pulſantur moleſtia,timent & trepidant,votaque & ſupplicationes pro vitæ prorogatione multiplicant,extremumque diem cum multa trepidatione præſtolantur.Dolent iſti de carne exituri:dolent iuſti diutiùs in carne victuri:quippe ſanctis omnibus hoc vnum votum atque deſiderium eſt, vt poſita carnis ſarcina, ad requiem, æternùm victuri,proficiſcantur.

Iohan.12.

CAP. XVI.

POſtquàm ergò morbo correptus vir Dei,in villa ſua decubuit,curſum mortalis vitæ abſoluit quinto Idus Octobris, ſanctamque animam per manus Angelorum in ſupernas tranſmiſit ſedes:vbì nunc fruitur perenni vita glorioſus Domini confeſſor,lętaturq; in cęleſtium ciuium contubernia ſe introductum. Sed & ſacer ille chorus gaudet numerum ſuum tanti ciuis acceſſione adauctum. Nos ergò,fratres,qui peccatorum mole premimur, diuinum imploremus auxilium, vt inter ſeculi turbines adhuc cõſtitutos nõ deſerat, ſed ſua nos benignitate tueatur, nobisq; remittat peccata noſtra. Rogemus etiam,vt apud Dñm nobis patronus ſit B.Gummarus,pręſtetq; nobis eius interceſſione pietas diuina,vt aboleantur peccata noſtra, Amen.

S. Gummarus abit in cælos.

Tranſlatio S.Gummari,per F.Laurentium Surium in compendium redacta.

COnuenerant ad exequias S.Gummari frequentes amici & cognati eius, viſumque eſt illis, ſanctas reliquias in ſupradicta villa condendas, vt in natiuo ſolo etiam monumentum haberent. Sed alia fuit Dei voluntas. Dormiẽti enim quadam nocte Vurachildi ſanctimoniali in oratorio S. Petri,quod S.Gummarus ædificârat,ità dictum eſt: Transferantur reliquię beati viri in eius eccleſiam. Tu verò hãc diuinam iuſſionem oĩbus reueles,vt cum omni deuotione eam exequi maturent. Quod ſemèl illa,iterumq; neglexit,verita neminem ipſi fidem cõmodaturum. Tertia nocte viſus eſt ei S. Gummarus adeſſe,atq; ità compellare dormientem:Cur ità negligenter agis?Tandèm indica omnibus,quod audîſti: Vt verò nõ dubitent te à nobis miſſam, ſignũ hoc,quod tibi imprimo, cõtemplentur in facie tua.Et hęc dicẽs,poſuit dexteram manũ ſuam ſuper faciem eius. Cuius attactu caro in candorem mutata eſt,& digitorũ impreſſa veſtigia retinuit.Manè indicat illa rem totam preſbytero,& alijs qui aderant,nec quiſquã auſus fuit in dubium reuocare,quod ſigni euidentia comprobabat. Venerunt itaq; ad monumentum, ſed eo aperto,nulla vi aut arte ſacras reliquias mouere potuerunt. Stupentibus cunctis,ſuperuenit cuſtos pecorum S.Gummari,qui ſuam quoq; operam eius extruendę eccleſię nauârat.Is facilè è ſepulcro ſanctiſſimũ corpus eleuans,vſq; ad amnem, vbì parata erat nauicula,illud deportauit. Quod vbì impoſitũ fuit nauiculæ, illa ſine vllo remige vel nauclero curſu velociſſimo,nõ ſine ingẽti miraculo,ad villam cõtendit,ibiq; ſubſtitit.Tum verò indè ablatum beati viri corpus,cum multa reuerẽtia in eius eccleſia humatum eſt, atque illic annis quadraginta quieuit.Poſtquàm autem conſtructum eſt monaſterium, quod ibì adhuc cernitur, in illo honorificè repoſitum eſt,& eleuatum: vbì etiam vſq; in præſentem diem multa fiunt miracula, & quicunque fideliter S. Gummarum inuocat, in omni neceſſitate eum propitium experitur : nec immeritò eius loci plebs, tanquàm cælitùs ſibi oblato tanto theſauro lætatur.

Viſio Vurachildis ſanctimonialis. *Sacrũ eius corpus moueri non poteſt.*

Sed

Sed iam paucis quædam ex ijs miraculis referamus, quæ ad eius tumulum facta sunt. Accidit quandoquè, vt propter multas hominum iniquitates, Nortmannorum gens ferocissima in eam regionem adueniret, omnia circunquaquè depopularetur, Antuerpiam inflammaret, & vbiquè luctu compleret omnia. Nortmanni Belgiū populantur.

Porrò per fluuium * Schindam ad villam Turninum peruenerūt barbari illi, vbì erat monasterium S. Fredegandi confessoris. Sed Deus propter iniquitatem habitātium exosus locum, reliquias eius iussit aliò transferri, vt nullum esset obstaculum aduersùs imminentem desolationem. Ijs sublatis, tanquàm muro & propugnaculis vrbis euersis, irruit barbara gens, & ædificia omnia atq; ipsum monasterium incendit, homines partìm trucidauit, partìm captiuos abduxit, nihil pręter humum relinquens. Indè progressi illi, apud Mechliniam S. Rumoldi ecclesiam exusserunt, villam & incolas gladio & igni perdiderunt. Vbì verò ad S. Gummari ecclesiam ventum est, vires suas eius meritis eneruari senserūt. Cùm enim in monasterij tectum ignem iniecissent, repulsus & extinctus est diuinitùs. Sed ea re magìs inflammatus est furor hostilis. Itaq; in templum irruunt, Fredegerū presbyterū sacrificium offerentem, & mortem expetentem potiùs, quàm reformidantem, ad sacram aram crudeliter perimunt. Sed nō dormitat vltio prępotentis Dei. Cùm enim prędam oēm ad nauim apportarēt, duo reges eorum Reolfus & Reginarius diuinitùs percussi sunt: Reolfus vētrem purgans, viscera oīa effudit: Reginarius & oculis captus, & dira morte extinctus est. Discant hinc homines impij manus abstinere à rebus Deo sacratis, nec manus inijcere in sanctos eius. Vide qd cōferant sanctorum patrocinia. Vltio diuina in reges sacrilegos.

Aliud quiddam nostris diebus factū est, cuius multi sunt testes fide digni. Iuuenis quidam Gerolphus, ab ipso ortu suo mutꝰ & surdus, cùm alioquì parētes haberet ingenuos, tandèm aliquandò ad villam S. Gummari peruenit. Vbì cùm oratorium frequentaret, & in monasterio sedulus esset atq; officiosus, aquam apportans & pauimentum verrens, S. Gummarus eius labori vicem rependens, aures eius aperuit, & diù tacentia ora laxauit, vt & facilè audiret, & sapienter loqueretur, non solùm Teutonicè, sed etiam Latinè. Vbì hoc insigne miraculum auditum est, accurrunt ad templum incolæ omnes loci illius, accedunt propiùs, adspiciunt, colloquuntur, gratias Deo agunt. Prima omnium vox eius fuit, semèl atque iterùm & tertiò repetitum S. Gummari vocabulum. Adeò autem locum illum dilexit, vt nec patriam, nec parentes reuisere vellet. Multa alia per S. Gummarum effecit miracula Christus Dominus ad laudem & gloriam nominis sui, qui viuit & regnat in infinita secula, Amen. Surdus & mutus mirè sanatur.

VITA BEATI BRVNONIS ARCHIEPISCOPI COLONIENSIS, AVTHORE ROGERO VEL ROTHgero *Benedictino, qui claruit Anno Christi* 1040.

PROLOGVS AVTHORIS AD FOLCMARVM Archiepiscopum.

DOmino in Christi gratia beatissimo, atque in omni splendore sapientiæ perfectissimo Folcmaro Archiepiscopo * Rothgerus seruorum suorum vltimus, verę claritatis gloriā sempiternam. Imposuit sanctitatis vestræ reuerentia super caput meum grauem quidem sarcinam, sed pro captu paruitatis meę dulcē admodùm & iucūdam: videlicet vt vitam mirabilis & magnifici Archiepiscopi Brunonis, qua potuerim sermonis facultate describerem, cui virtus laudem cōtulit, quam, vt ipse meruit, styli mei officium implere nō potuit. De ipso tamē quomodocunquè loqui, quia vos iussistis, delectabile fuit: qui ab initio sic fuit animatus, vt nō magìs sua causa se putaret natum, q̄ nostra reiq; publicę procreatum. Fecit omninò plurima, & propè infinita, quę digna fuerūt sempiterna memoria: sed nō expectet auditor à me, aut à quolibet hęc omnia explicanda. Quod si quis fideliter & verè agendum promitteret, singulos, quos pueritiam prætergressus vixit, annos proprijs & ijs vtiquè spatiosis codicibus insigniret. Aestimo igitur multos longè lateq; hac occupatos industria, vt gesta eius ijs etiam, qui pòst futuri sunt, partìm scribendo, partìm commemorādo transmittant. Non enim in vna prouincia, aut in vno negociabatur regno: omnium, quos adire poterat, salutem beneuolentię atque laboris *Rogerus. *Rogerius Brunonis innumeræ res præclarè gestæ.

ſtudijq́; ſui quęrebat commercio. Nec deſunt plurimi,qui hoc lautè & prudẽter exequi
Diſcipuli eiꝰ inſignes. poſſint,cùm etsì nulli alij tales valeant reperiri, in ſolis eius diſcipulis omne ſtudiorum
& eloquẽtię genus,adhuc recenti eius memoria, ità per multa terrarum loca floreat,vt
maxima rerum geſtarum inſignia nõ enarrare modò,verùm & exornare ſufficiat. Quot
quantosq́ue de alumnis tanti viri Epiſcopos,quantos in quacunque Eccleſiaſticæ pro-
feſſionis diſciplina probatiſſimos nouimus, qui eum & familiariùs nouerunt, & perfe-
ctiùs illuſtribus monimentis vitam eius declarare potuerunt? Sed qui ſum ego,qui vo-
tis veſtris,dominorum excellentiſſime,auſus fuerim contraire? Feci ergò,quod potui,
quomodò potui,nõ pręſumens de ſcientia, ſed fidutiam qualemcunq; retinens in obe-
dientia.In quo etsì minùs poſſibile mihi viſum eſt id explere,quod aggreſſus ſum: præ-
cepti tamen veſtri dignitatem ità venerari ſemper & amplecti animum induxi,vt impoſ-
ſibilitatis meæ oblitus,in manibus veſtris ſim oculis & animo totus.Hinc ergò largifluę
pietati veſtræ ſupplico,vt quod huic operi meo deeſt in pompa ornatuq́; ſermonis;ſup-
pleat in auribus veſtris eius commẽdatio, quem promerito virtutis tam ſuauiter amâ-
ſtis. Beatitudinem veſtram Deus omnipotens ad ſalutem noſtram, diutiſſimè incolu-
mem & benè valentem conſeruare dignetur.

VITAE HISTORIA.

CAP. I.

Octobris 11. Sap. 8. SApiẽtiæ nimirùm eſt,ſcire vndè ſit donum, quod quis ac-
cipit,nè à ſe ſibi hoc eſſe: aut à Deo quidem,ſed ſibi debi-
tum,putet. Si enim quærimus, quid nobis debeatur, nihil
inuenímus, nisì ſupplicium. Miſericordia autẽ Dei prę-
rogauit nobis gratiam, vt haberet, quibus redderet gra-
tiam pro gratia,& hoc iam eſſet debitum,quia Deus vo-
1.Cor.4. luït,nõ quia homo meruit. Quid enim habes,ait Apoſto-
lus,quod nõ accepiſti?Si autem accepiſti,quid gloriaris,
quasì non acceperis? Ineffabili igitur prouidentia bonita-
tis Dei collatum eſt electis eius, vt & gratìs copioſis gra-
tiæ muneribus ditentur, & tamen hocipſum,quo mune-
rantur, quodammodò per gratiam mereantur: alius ſic,
1.Cor.12. alius verò ſic: vnuſquiſque ſecundùm quod in eo operatur vnus atque idem ſpiritus,di-
Iohan.1. uidens ſingulis,prout vult.Soli vnigenito non ad menſuram dat Deus ſpiritum.In ipſo
Coloſſ.2. nanque,vt ait Apoſtolus, habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: membris
eius pro ſua cuique voluntate partitur: quibus abundanter omnia dat ad fruendum,vi-
1.Cor.15. delicet ſeipſum,vt ſit Deus omnia in omnibus. Diſpar hæc claritas, & diuerſa donorum
largitas, nunc eſt admirabilis quæſtio: quandoquè erit honorabilis pulchritudo, & or-
Pſal.64. natus domûs Domini, de qua dicitur DEO: Sanctum eſt templum tuum, mirabile in
æquitate.

CAP. II.

COmpertum eſt nupèr à plurimis in venerabili Coloniẽſis Eccleſię Archiepiſcopo
Brunone pię memoriæ, & ſatìs à prudentioribus intellectum, homo homini quid
pręſtet. Cuius pleriq; dicta & opera,qui familiariùs eum nouerant,ſatìs admirari nequi-
bant.Erant enim in illo vno homine res valdè diſſimiles:natalium nobilitas, honorum
1.Cor.8. Magna eius ſublimitas, & ſumma humilitas. Can.3. dignitas,atq; ſcientiæ,quæ inflare ſolet,tanta ſublimitas,vt nihil ſuprà:animi verò & ha-
bitûs humilitas,quãtùm à ſagaciorib⁹ diſcerni potuit,vt nihil infrà putares: media, cha-
ritate conſtrata ſunt.Arridebant ei omnia,quę ad faſtũ ſuppeterent,quę à ſe ſemper ſtu-
dioſiſſimè vigilanti manu diſcretionis abegerat: ità aliud ad oculos hominum, aliud ad
teſtem cordium exhibebat. Cuius conuerſationis exemplo plurimos ſalubriter inſtitui
poſſe credimus,ſi eandem ſtrictìm à pueritia repetamus.Habent enim in illa mediocres
Nobilitas generis eiꝰ. & humiles,vndè conualeſcant: elati cõtrà & diuites,vndè obſtupeſcant.Atauorum ei-
us atauí,vſq; ad hominum memoriam,oẽs nobiliſſimi: nullus in eorũ ſtirpe ignotus,nul-
lus degener facilè reperitur. Hic tamen omnes, ſalua Auguſtorũ & regum excellentia,
Quo tẽpo-re natus ſit Bruno. omninò perſpicaciſſimè lineamentorum gratia, artium gloria, & omnigena animi ſu-
perabat induſtria, natus eo tempore, quo pater eius Henricus rex glorioſus, perdomita
bar-

barbarorum sæuitia, represso etiam intestinæ cladis periculo, diruta magno studio reædificabat, & volentem populum iustitiæ frenis in tutissima & optatissima demùm pace regebat. Itâ natiuitatis eius tempus iam quasi futura bonę voluntatis eius insignia pręferebat. Nam cùm omne, quod bonum esset, viuacissimè semper appeteret, pacis donũ, quasi nutrimentum & ornamentum quoddam cęterarum virtutum, solicitiùs expetiuit, quod bonis omnibus profuturum pręsciuit. Tranquillitatis enim tempore nutriri debent & solidari virtutes, vt perturbatione qualibet ingruente, à statûs sui vigore hominem emolliri non sinant.

Pacis est studiosissimus.

CAP. III.

NImìs longum est persequi, quomodò memoratus rex, pater huius magni viri, de quo agimus, ad illam tam gratæ pacis serenitatem peruenerit, cùm ipse omnia regni sui spatia, & continuis finitimorum incursionibus, & grauissimis inter ciues etiam & cognatos dissensionibus concussa, & atrociter vexata repererit. Hinc etenim sæua Danorum gens, terra marique potens, indè centifida Sclauorum rabies barbárorum frendens inhorruit: Hungarorum nihilominùs insecuta crudelitas, trãsgressa terminos Marahensium, quos sibi longè antè impia vsurpauit licentia, plerasque prouincias regni eius ferro & igne longè lateque vastauit. Dies antè, quàm huius mali materies, narranti deficeret. Trans Rhenum Occidentem versùs, nobis omnia rebellabant. Ipsi certè regni adhuc augusti principes, in sua viscera penè irremediabiliter sæuiebant. Quæ omnia vel resecare, vel sanare nemo, nisì præcipua virtute & singulari præditus industria, posset. Sed post aliquantum temporis tantus timor per gratiam Diuinam inuasit extraneos, vt nihil vnquàm eis esset formidabilius: tantus amor colligauit domesticos, vt nihil vnquàm in quolibet potentissimo regno coniunctius videretur.

Barbari infestant regẽ Henricum.

Marahẽses, videtur Morauos dicere.

Formidabilius, pro timidius.

CAP IIII.

EO tempore generosa regum proles, annos circiter quatuor habens, liberalibus literarum studijs imbuenda, Baldrico venerabili Episcopo, qui adhuc superest, Traiectum missa est. Vbi cùm ipse disciplinabiliter, vtpotè bonæ indolis puer, ingenio sagaci proficeret, inuisa Nortmannorum tyrannis, quasi per huiusmodi obsidem, nonnihil refriguit, & ecclesiæ demùm cæteraque ædificia, quorum ruinæ vix extiterant, hac occasione restauratæ sunt. Itâ nulla ætatis suæ spatia absque vtilitate sanctæ D E I ecclesiæ trãsigebat. Per ipsum enim, licèt adhuc inscium, iam Christianus populus ab hostibus liber, in Dei laudibus exultabat. Deindè vbi prima Grammaticæ artis rudimenta percepit, sicut ab ipso in Dei omnipotẽtis gloriam hoc sępiùs ruminante didicimus, Prudentium poëtam, tradente magistro, legere cœpit. Qui sicut est & fide intentioneque catholicus, & eloquẽtia veritateque pręcipuus, & metrorum librorumque varietate elegantissimus, tãta mox dulcedine palato cordis eius complacuit, vt iam non tantùm exteriorum verborum scientiam, verùm intimi medullam sensûs, & nectar, vt itâ dicam, liquidissimum maiori, quàm possit dici, auiditate hauriret. Posteà nullum penitùs erat studiorum liberalium genus in omni Græca vel Latina eloquentia, quod ingenij sui viuacitatem aufugeret.

Bruno puerulus instituitur à Baldrico Episcopo.

Delectatur Prudentio poëta.

CAP. V.

NEc verò, vt solet, aut diuitiarum affluentia, aut turbarum circunstrepentium assiduitas, aut vllum aliundè subrepens fastidium ab hoc nobili ocio animum eius vnquàm auertit, itâ vt mundiciam cordis eius attestaretur iugis meditatio. & indefessum cõtinuę exercitationis studium, cùm iam penitùs omnis huiusmodi affectio transiret inhabitum, sicut scriptum est: Ex studijs suis intelligitur puer, si munda & recta sint opera eius. Huc accedit, quòd sicut feruorem animi sui non passus est aliorum desidia & leuitate extingui, aut superfluis vanisque corrumpi colloquijs: itâ libros, in quibus studuit, aut quoscunque pręoculis habuit, incautè refringi, aut corrugari, vel quomodolibèt minùs diligenter tractari, omninò ægerrimè tulit, nihil sanè in his, quæ ad se pertinebant, negligendum ducens: quoniamquidem, vt Salomon ait, qui minora negligit, paulatim decidit.

Prou. 20.

Eccè tanti principis studiũ erga codices cõseruandos.

Eccl. 19.

CAP. VI.

IGitur postquàm pater eius, fundato & ad vnguem pacato Imperio, rebus humanis concessit, Ottho filius eius maior natu, benedictione Domini auctus, & oleo lętitię vnctus, magna voluntate & consensu principum regnare cœpit anno ab incarnatione

Ottho Magnus Imperator.

Domini noningentesimo tricesimo septimo, vir, in quem spiritus Dei donum contulit singulare veritatis & fidei. Cuius virtutes si me narraturum promiserim, nimium mihi sumpserim, & ferēdus minimè fuerim. Excedit enim laus eius & gloria, qcquid vel ipse Cicero sibi promitteret in facūdia. Hic germanum suum Brunonem, Deo dicatum, adhuc adolescentulum, honorabiliter, vt par fuit, è scholis in palatium euocauit, locum videlicet tam lucidissimo aptum speculo, vbi quicquid deforme per totum penè mundum esset in studijs, liquidiùs appareret. Huc enim ex omnibus eius finibus confluebat totum, quod sibi aliquid esse videbatur. Nihilominùs ab omnibus, calumnia qualibet oppressis, hoc asylum vnicum petebatur. Exemplar ibi sapientiæ, pietatis & iustitiæ, supra hominum memoriam eminebat. Indè reuersi, qui sibi pauloantè domi videbantur doctissimi, rubore notati, rudimenta artium, quasi, Nunc cœpi, dicentes, aggressi sunt. Cui in læua parte mamillæ nil salijt, sese ab hoc quasi celso tribunali exindè verecundus abstinuit. Vas illud suum impleuit DOMINVS spiritu sapientiæ & intellectûs. Nec suffecit ei in gazophylacium cordis sui colligere, quod in promptu habebat: peregrina insupèr conduxit ænigmata, & quicquid philosophicum terrenisque sensibus remotissimum sensit, hoc vndecunquè contraxit. Obliteratas diù septem liberales artes, ipse retexit. Quicquid Historici, Oratores, Poëtæ & Philosophi nouum & grande perstrepunt, diligentissimè cum doctoribus cuiuscunque linguæ perscrutatus est, & vbi magister excelluit ingenij velocitate, ibi se discipulum præbuit humilitate. Sæpè inter Græcorum & Latinorum doctissimos, de philosophiæ sublimitate, aut de cuiuslibet in illa florentis disciplinæ subtilitate disputantes, doctus interpres medius ipse consedit, & disputantibus ad plausum omnium, quo nihil minùs amauerat, satisfecit. Non enim examen improbum in illa castigauit trutina, nec se quæsiuit extrà: gloriam sibi æstimabat esse testimonium conscientiæ suæ. Spectauit hoc frequentiùs iudex, in talibus falli nescius, rex orbis terrarum maximus: & qui regnum suum exteriùs fortitudinis & consilij vigore firmauit, interiùs illud tali splendore vestiuit. Horum spectator & ipse Deus creditur, cuius misericordia donum, quodcunque tribuit, custodiatur. Quis enim à tanta & tam incomparabili altitudine prohiberet arrogantiam, nisi priùs ipse suam adhiberet custodiam? Israël Episcopus Scotigena, sub cuius magisterio illustrissimus hic, de quo loquimur, plurimùm se profecisse testatus est, de moribus eius requisitus à quibusdam, quos ipsi audiuimus, hoc ipsum solicitiùs ruminantes, & quasi pro oraculo habentes, sanctum eum apprimè virum esse respondit. Satis laudabile scitumque doctoris de discipulo testimonium. Græci, quibus æquè magistris vsus est, ad tantam gratiam stupebant, digna nimirùm de illo problemata domum suis ciuibus reportabant, quorum studium quondàm fuisse dicitur, aut audire semper aliquid noui, aut inuenire.

Bruno in eius aulam euocatur. — *Mirè feruet studio sapientiæ.* — *Israël Scotus Episcopus, eius præceptor, qd de eo dixerit.* — *Act. 17.*

CAP. VII.

Millies intereà per dies cogebatur calamitosis patrocinari, consulere afflictis, opem ferre miseris. Quæ omnia sic administrabat, vt refugium factus egenis omnibus videretur. Ità cùm esset in ocio, nemo ferè magis videbatur in negocio: nec cùm esset in negocio, vnquàm cessabat ab ocio. Lucubrationibus intentissimus inueniendis, in dictatu, quæcunque sunt honestissima, acutissimus fuit. Latialem eloquentiam non in se solùm, vbi excelluit, sed & in multis alijs politam reddidit & illustrem. Nullo autem hoc egit supercilio, sed tum domestico lepôre, tum vrbana grauitate. Post epulas, cùm alij & maiores etiam, vt accepimus, paulò agunt remissiùs, ipse lectioni & meditationi vacabat attentiùs. Matutinum crepusculum nullo precio vendidit, nec tunc se somno solicitanti vllo modo credidit. Scurrilia & mimica, quæ in comœdijs & tragœdijs à personis varijs edita, quidam concrepantes risu se infinito concutiunt, ipse semper seriò lectitabat: materiam pro minimo, authoritatem in verborum compositionibus pro maximo reputabat. Translatitijs vsus est scholis, non corpore quidē, sed mente, quietus. Quocunquè enim circumagebantur tabernacula aut castra regalia, bibliothecam suam, sicut arcam Dominicam, circunduxit, ferens secùm & causam studij sui, & instrumentum: causam in diuinis, instrumentum in gentilibus libris: vtputà doctus paterfamiliâs, qui nouit de thesauro suo proferre noua & vetera. Nec in ipso itinere desidiæ locus erat. In turba, quod paucorum est, quasi solus erat. Confabulabatur nanque vtilimum aliquid cum quouis, aut meditabatur idipsum in quouis. Cùm ad

Studia optimi principis erga calamitosos. — *Comœdias & tragœdias vt legerit.* — *Mat. 13.*

ad diuinum ventum esset officium, animum gerebat intentum, breui quidem, sed pura se oratione Domino commendans. Ijs, quibus conuixerat, habitu & gestu aliquando, mente aliud actitans, satisfecit. Non enim aliter tam verè popularis esset, neq; tam multis meliora persuasisset.

In diuino officio vt se gesserit.

CAP. VIII.

QVicquid sacerdotum Domini, aut perfectorum virorum quispiam illo in tempore magnum in religione moliebatur, hoc quasi solo quodam comite nitebatur: nec rebatur authoritatem suam satis per se vehementem, nisi hunc quasi succenturiatum, nôsset se in Diuina acie sustentantem. Seruus autem DEI, non mediocriter in incepto profecit. Rumores vulgi pro nihilo duxit, nec quod ante pedes fuit solùm, sed multa quoquè in posterũ præuidit. Hinc est, quod de fratre suo, cognomento patris sui, & Cunone in affinitatem regiam assumpto, dum nimiam inter eos colloquij familiaritatem, & hoc maximè Missarum tempore cerneret, præsago spiritu fertur dixisse: O, in quantam inimicitiarum amaritudinem ista in hoc tempore tremendo malè parta contubernia resoluentur. Euentus rei, non multò pòst dictis fidem fecit.

Tremendũ tēpus dicit, cùm fit sacrificiũ, sicut & Chrysostomus, & alij patres.

CAP. IX.

PRima dispensatio credita est illi adhuc adolescēti in quibusdam monasterijs, in quibus degentes cum idoneo ecclesiæ testimonio, partìm volũtate, partìm vi ad regularem vitam constrinxit, sciens, quòd & inuitis bona præstantur, ipsaque post paululùm sacrata loca, annuente regia liberalitate, priuilegijs & immunitatibus pristinis reformauit, nihil sibi suis've exindè beneficij iure reseruans, nisì quantum cœnobiorum patres spontè causa charitatis obtulerant. In his extat Loresham, locus regum munificentia nobilis, adhuc in memoriam tanti viri retinens & prærogatiuam libertatis, & monimenta religionis.

Monasteriũ Loresham.

CAP. X.

DEindè cùm de virtute in virtutem gigantęis, vt ità dicã, passibus iret, & quocunq; pedem intendit, semper in voluntate Domini proficeret: orta est subita tempestas dissensionis in ecclesia, dormiente, credo, Iesu in pectoribus vigilum, ante fores domûs Domini excubantium, ità vt quidam satanæ socij, inuidiæ spiritu distenti, Imperatorem ipsum, per quem salus erat in populo, videlicet lumen orbis terræ, conarẽtur extinguere. Quarè hoc, nisì vt non arguerentur eorum mala opera? Nam teste Euangelica veritate, omnis qui malè agit, odit lucem. Cassato igitur per Dei miserationem hoc per serpentinum sibilum concepto cõsilio, nequitiæ suæ virus per totius eius regni viscera diffuderunt. Quod licèt vbiquè & legum minaretur silentium, & plebis per cędes & rapinas interitum: nusquàm tamen atrociùs, quàm in Occidentis partibus æstuabat. Ibì principes vi & rapto assueti, populi rerum nouarũ cupidi, ciuilibus omnes cladibus intenti, aliorum ditescere miserijs prçoptabant. Tunc sanctæ Coloniensis ecclesię pastor Vuicfridus, diù admodùm imbecillis, regiæ tamen maiestati & patriæ satìs fidus, fessis tandèm relictis terræ artubus, supernis spiritibus sociatus est.

Iohan. 3.

Magna Imperij perturbatio.

CAP. XI.

PLebs autem destituta pastore, in ipsa confusione nil anceps, nil varium molita, vnicum vnicè optatum in domino Brunone, magnifico viro & probatissimo sibi delegit solatium, secuta magnatum & totius Cleri consilium. Qui in iuuenili corpore moribus maturus, in maximo nobilitatis fastu humilis & mansuetus erat: in sublimitate sapientiæ, quam percepit, non plùs sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, animum induxit: in regali affluentia, parcus sibi, diues amicis fuit. In ea primùm electione præter cæteros Godefridus floruit Episcopus: sed quis alium voto præiret, difficilè quispiam expediret. Hoc vno inter spem metumque dubij ferebantur, quòd honoris dignitatem & viri gloriam metientes, indignum fore tantæ sublimitati metuebant, quod ei cum tanto ambitu præparabant. Et reuerà si quis in toto hoc regno locus esset augustior, aut certè Clero, populo, ecclesijs, omniquè apparatu elegantior, hic tanti pastoris receptui ab omnibus, qui eum nouerant, dignior putaretur. Conspirantibus itaq; omnibus, & idem in Christo sentiẽtibus, cùm adhuc inhumatum, & ad oculos positum, secundùm consuetudinem loci, corpus bonæ memoriæ decessoris eius adspicerent, electi sunt à senatu sanctissimo quatuor summi viri, & eodem numero laici, oẽs apprimè eruditi, qui oĩa hæc perferrent ad palatiũ, & patefacta post defletam destitutionem,

Nota cõstãtiam plebis Coloniẽs.

Rom. 12.

Eligitur Bruno in Coloniẽs Archiepiscopum.

nem, electionis vnanimitate, memoratum desolatis flagitarent solatium. Quid multa? Complacuit (Deo gratias) Imperatoriæ authoritati sic & tempori & loco consulere, vt petitum tanta constantia visitatorem, festinanter ad destituti gregis custodiam mitteret.

CAP. XII.

MIssus tandem è castris terreni Imperij, in cælestis regis tabernacula cum spiritualibus nequitijs pugnaturus intrauit, artes secum exercitationesque virtutum, arma fidei præ se ferens. In illo mox noui eius comites viderant & quod blandiebatur, & quod terrebat. Affabilem nanque se valdè & mitem præbuit, & cùm eius industriam in agendis nihil effugeret, requisiuit tamen vndecunque solicitiùs, quid agendum sibi esset, quibus consuetudinibus inniti debuisset. Erat ei comitate condita grauitas. ità confluenti turbæ modicùm hilaris, & per omnia mirabilis apparebat. Ventum est ad sacratissimam sedem, huic pio prouisori ab omnipotente Domino ante tempora præparatam, in ipso tempore præsentatam. Factus est concursus ingens populi, infinita trepidatio vulgi: nouis gaudijs exultauit ciuitas. Clerus ex monasterijs conuenit, sanctimonialium multitudo concurrit: conditio quælibet & sexus vterque plùs solito ad gaudia conuenerunt. Ecclesia læta prolem suam, maternis eatenùs lactatam vberibus, iam in Christi gratia adultam, in die tantę solennitatis ablactauit, & spiritualiter matrem esse constituit, quæ sibi postmodùm filiolos, in quibus Christus formaretur, affectu dulcissimo parturiret. Episcopi autem, qui frequentes aderant, & huius sancti Cleri Senatus, acclamantibus cunctis in voce exultationis & salutis, electum à Deo & hominibus virum, super cathedram pontificalem sedere fecerunt, & laudem simul Deo vniuersi clamore, quo quisque poterat, in organis, nihilominùs & cymbalis, & quocunque signo lætitiæ personuerunt. Exinde omnis eius intentio, omne studium sanctę matri Ecclesiæ aut munimento fuit, aut ornamento. Munienda scilicet erat exteriùs, ornanda interiùs: Munienda in secularibus, ornanda in spiritualibus. Dilexit ante omnia decorem domûs Domini, & locum habitationis gloriæ eius. Hoc se ardere desiderio multis modis perspicaciter ostendit, quod hîc scripto perstringere necesse non est, quoniamquidem illustrium eius factorũ memoria recens est, nec in eius populo de eo loqui cessabit omnis, qui veritatem & fidẽ amabit. Quędam tamen de his, vt proposuimus, propter exemplum & instructionem plurimorum, scriptorum silentio tegenda non sunt. Impossibile nanque est, tanti viri gesta, per quotidianos virtutum profectus euoluere, dignisque factorum laudibus magna eius merita congruenter attollere, quę longè lateque, mote prudentissimę apis, vt Christi bonus odor esse posset, benefaciendo & oppressorum inopiam sustentando, collegerat. Hoc nimirùm alijs ad vitam, alijs ad mortem erat. Nam qui amaritudinis zelo succensi, bonarum artium ignari, dissimilima suis factis studia, quæ nec immutare poterant, nec venerari nouerant, detrahendo & maledicendo peruertere conabantur, mortem sibi & væ perpetuum comparabant, secundùm prophetæ comminationem, dicentis: Vę, qui dicunt malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Qui verò sequitur me, dicit Dominus, non ambulat in tenebris. Hic profectò ante tempus non iudicat, nec quenli bet facilè ex sua sententia damnat. Bonis igitur propositum est, pessimis displicere: vndè vitam suam non popularium vanitate sermonum, sed conscientię veritate metiuntur.

Optimũ exemplũ, nè quis sibi præsidat.

Psal. 25.

Esa. 6.

Iohan. 8.

CAP. XIII.

ANtequàm in suggestum pontificalem vir iste in lege Domini eruditus ascenderet, seditiosis nostrę reipublicę ciuibus, quos inflammauit spiritus satanę, insurgere in Christum Domini, erat spes quędam Colonia potiũdi. Ità magnanimũ regni Lotharici populũ aut pacis sibi fœdere deuinciri, aut crebro belli impetu, propter opportunitatẽ loci, terreri posse arbitrabantur. Sed postq̃ illũ hic filius pacis, custos ecclesiarũ Dei peruigil, introiuit, dici nõ potest, quãto mœrore sint afflicti, quãta desperatione incepti sui perficiendi, obducti sint, quicunq; in hoc regno erãt pacis inimici. Hinc blasphemię, maledicta, probra & multimoda impietatis commenta. Sanè mentita est iniquitas sibi, vt qa pastorẽ nec corrumpi, nec vllo modo seduci posse sciebant, gregẽ saltem ab eius amore, si quis daretur huiusmodi fraudis processus, his mendaciorum ostentis auerterent. Docti nanque & magni viri, inuidiam promereri nôrunt, habere nolunt. Ea tempestate ab Imperatore & exercitu eius obsessa est Moguntia, vrbs nobilis & opulenta. Erat enim

enim referta hostibus & insidiatoribus regni: & vbi vigere solebat synceritas religionis, illuc maxima confluxit sentina dissensionis. De Archiepiscopo loci, varius principum, eque & vulgi, sermo fuit. Alij innocentiam eius in cęlum ferre, virtutes prædicare, ea quę passim, & in illis pręsertim partibus, per ciuile malum perperàm agebantur, ipsi prę omnibus odiosa dicere: quippe partes eum execrari testabantur. Idcircò è medio secedere, minimùm curare, cui vrbs pateret, cui milites obediret. Hęc ferè illorum erat sententia, qui coniuratione impia fœderati, eius iugi auxilio & consilio in omnibus se fretos esse iactabant: hoc solo causam suam defendentes, quòd nequaquàm reproba esse posset, cui talis vir communicare vellet. Alij verò, & penè omnes, quorum cordibus diuina gratia inspirauit, potestatem ordinatam à DEO venerari, Imperatorem omni deuotiōe sequi, tutorem opum, vindicem scelerum, largitorem honorum: ipsi etiam, quibus domi sua res familiaris, cōiuges & liberi curæ erant, aut pax & salus sua quomodocunquè dulcis extiterat, longè aliter huius viri merita æstimabant. Nos interim hæc Dei iudicio relinquamus, & à diuerticulo ad propositum redeamus. Moguntia obsidetur ab Othone Imperatore

CAP. XIIII.

NOuum itaque Agrippinæ ciuitatis custodem, & designatum antistitem Imperator ad nouum inuitauit consilium, expertus quid ante hanc iniunctam ei curam mente linguaque posset. Ibi varius altrinsecùs assentantium fauor, & propè cui meritò crederetur, incertum. Audire hoc erat frequentius etiam ab ijs, qui in castris regalibus militabant, laudare aduersæ partis fortitudinem, pręferre in eisdem innocentiam causæ, quòd coacti & nimis inuiti, hunc sibi laborem assumerent: & quandoquidem nec inter hostes quisquam tam demens inuentus est, qui maiestatem regiam blasphemaret, in Henricum fratrem eius Bauariorum Ducem & marchionem inclytum, barbaris & omnibus id locorum gentibus, ipsis etiam Græcis formidabilem, crudelitatis inchoatæ culpam omnem & malitiam retorquebant. Reuerà autem quo quis melior, & ad conseruandam Imperatori & regnō eius fidem promptior erat, hunc magis exosum habebant. In hoc impiè latrocinantis & periuræ partis odium, Bruno gloriosus & populo Dei optatus pręsul, semetipsum spontè libensque coniecit, nec duplici corde, nec labijs dolosis cuiquam occasionem præbens, aut dissimulare quod vellet, aut simulare quod nollet. Ità neque alium fallere animum induxit, neque ab alio se falli ipse consensit. Priùs tamen dura tentauit corda rebellium, si quo modo vllis salutiferæ suasionis eius & doctrinæ possent curari fomentis, vltimam cauterij differens medicinam, donèc pia sollicitudine diligentiùs experiretur, quid sibi hæc infrenis audacia polliceretur. Hēricus frater Othonis Imperatoris, Dux Bauariæ & Marchio.

CAP. XV.

ERat in ea coniuratione princeps, Imperatoris filius Ludolphus, vnicè clarus & spectabilis adolescens, qui non solùm ad conseruanda, verumetiam ad exornanda patriæ monimenta victoriæ sufficeret, si seductoribus minimè credidisset, & hæres esse, non proditor, voluisset. Sed quia festinans ditari, paternō non meruit obedire consilio, contigit illi secundùm veridicam Salomonis sententiam, vt hæreditas, ad quam festinauit in principio, in nouissimo benedictione careret. Egregius ergò & plenus consilij, futurus & iam designatus, vt diximus, sacerdos Domini, dolēs de contemptu fratris, de interitu nepotis, eundem accepta fide per obsides, in castra belluino animo venientem, eductum, vt fertur, de turba seorsùm, ità allocutus est: Nescis iuuenum omnium, quos terra tulit, clarissime, quantùm tibi tuisque profueris, si admonitionis meæ verba in pectoris tui secreta demiseris. Tu nanque maxima gloriosissimi patris tui cura, & nostra gloria, quid nobis sperandum relinquis, si teipsum nostris votis ademeris? Non respicis honorandam pij genitoris tui canitiem, quem te contristare, cui te iniuriam inferre non expedit? Non recordaris eius paternam erga te semperà puero pietatem? DEVM, mihi crede, offendis, cùm patrem contemnis. Non est quod te excuses. Ad iniuriam eius respicit, quicquid nouum contra hoc regnum absque eius voluntate moliris. Causam tuam tractas cum inimicis tuis, quod contrà decuit cum amicis. Illi enim non te, sed quæ sua sunt, quærunt in te: salutem tuam paruipendunt: verbis omnia, non rerum veritate, metiuntur. Vide, quęso, quò te ducant, nè fortè seducant. Qui eras gaudium & corona patris, spes & oblectatio totius regni, quomodò conuersus es in amaritudinem? Define tandèm esse Absalon, vt possis esse Salomon. Cogita quis

Ludolphus cōspirat cū alijs contra Othonē Imperatorē patrem suum.

Prou. 20.

Eū B. Bruno conatur in viam reuocare.

quis te tantùm exaltauerit, quis omnes regni huius principes tibi sacramentorum fide firmauerit. Quarè hoc fecit? Nunquid vt ingratus existas? Nunquid vt proditor esse discas? Verè insaniunt, qui te sic decipere volunt. Time quotidianos singultus, expauesce frequentes gemitus, horresce lachrymas patris tui. Minùs ęgrè ferret totum hoc sibi ab hostibus præripi regnum, quàm te, cui seruat regnum. Innocēs cor tuum venenosis heu blanditijs seductum est: paternæ pietatis patet sinus, in quo nullus est dolus. Dolet pius pater filium sibi corruptorum impietate præreptum: gaudebit ad reditum. Si paulò iratior est seductoribus tuis, citò mitescet, cùm te suas delicias receperit: nec scelere, sed errore hoc actum esse iudicabit, cùm te sibi restitutum senserit, quem etiam plùs quàm seipsum amauit.

CAP. XVI.

Sed surdo canit.

HAEC & his similia dominus Bruno vir bonus, dicendi peritus, de salute pulcherrimi iuuenis valdè solicitus, perorabat. Ille verò, quasi cuius mentem Erynnis ad coeptum nefas instigâsset, aurē cordis sui neutiquàm passus est huiusmodi monitis admoneri: vix auditu exteriori, nè videretur nimìs insolens, propinquauit. Innocens enim ab huius dissensionis miseria videri, quàm esse, honestius duxit. Mouit eius iuuenilem animum anxietas & metus elegantissimorum comitum: qui illius impiæ coniurationis tabe essent infecti vel adspersi, ornatus & iucunditas esse possent etiā Imperatoriæ dignitati. Et tunc vtiquè tam desiderabilem, tam manufortem, tam egregiam eius prolem decere hoc agmine stipari, de hac electa iuuenum excellentia gloriari. Erat prę omnibus in eius animo quasi quidam stimulus, dux paulò antè fortissimus, tūc autem prędo audacissimus Cuno, etiam parta, vt ipsi iactabant, diuitiarum & regni gloria: sed reuerà labor sterilis pro tranquillitate, solicitudo semper anxia pro securitate. Nam is, cui, vt ità dicam, omnia erant in manibus, agendo vt plus haberet, vt nihil haberet, omnimodis effecerunt. Intereà tamen modis omnibus, nec dolis minùs, quàm viribus certare, neq; dies neq; noctes requiescere, aduersarios inter se suspectos facere, nihil intentatum relinquere, neq; quicquam pensi habere, dummodò id efficerent, vt maximis intrà regnum vrbibus, & his opulentissimis, quocunq; ingenio potirentur, indè cunctis regni finibus facilè se imperaturos arbitrantes. Ac nè quid penitùs sine fraude fieret, cum Arnoldo, strenuo inprimìs viro, cui summa rerum per idem tempus in Bauarorum terra commissa fuit, secretiùs pollicitationibus infinitis, commemorando insupèr odium vetus, egérunt vt se primùm, deindè vrbem præclaram, postremò totum illud regnum Henrico Duci periurus abdicaret: tantum sibi roboris inter eos inuidia & odium vendicauit. Simul Hungaros, antiquam pestē patrię, solicitabant, vt regnū in seipsum diuisum inuaderent: arbitrantes hoc modo sibi solicitudinem, qua premebantur, aut penitùs adimi, aut aliquatenùs minui posse.

En quàtùm nocēt mali sodales.

Hostiū Imperatoris multimodę machinationes.

Ratisponā dicit.

En quò impellit homine ambitio & inuidētia

CAP. XVII.

HAc de re, vtputà tam subita & improuisa, commotus Imperator, & magìs illorum miseria, quàm suo damno dolens, obsidionem Mogūtię, accepto tandèm, quod petebatur, pacto, dimisit, è castris Orientem versùs cum his, quos fidos habuit, consultum partibus illis festinè proficisci disposuit, fratrem suum Brunonem Occidenti tutorem & prouisorem, &, vt ità dicam, Archiducem in tam periculoso tempore misit, cui talia mandata dedit: Vnum nos semper idemque sensisse, nec vnquàm vota nostra in quocunque negocio discrepâsse, dici non potest, frater dilectissime, quātùm delector. Et hoc est, quod in acerbis meis rebus me maximè consolatur, cùm video per omnipotentis Dei gratiam nostro Imperio regale sacerdotium accessisse. In te nanq; & sacerdotalis religio, & regia pollet fortitudo, vt & scias sua cuique tribuere, quod est iustitię: & possis aduersariorum siue terrori, siue fraudi resistere, quod est fortitudinis & * prudentię. Nec abesse tibi iamdudùm perpendi ipsam ingenuarum artium matrem, & veræ virtutem philosophiæ, quæ te ad hanc modestiam magnitudinemq; animi erudiuit. Scio itaque, frater mi, scio, quòd nemo prudentiæ tuæ persuadebit, id tua non interesse, quantùm peruersi de bonorum pernicie glorientur, quacunque id, quod intenderint, honestate verborum velent. Dicent fortasè, bellis hæc sedanda esse, quę ad te non pertineant, quæ tui ministerij dignitatem non deceant. Huiusmodi fraudulenta verborum iactantia istius metropolis pręsul vides, quantos seduxit, quātos ad ciuilis cladis rabiem illexit: qui si subducere se vellet à dissensione, quemadmodùm fingit, & bellorum periculo, vt religi-

Imperatoris Othonis & Brunonis semp. vnus animus.

* Exemplar habet, iustitię: sed mendosè, opinor.

religioso degere posset in ocio, nobis profectò & nostræ reipublicę meliùs id, quod ei regali munificentia contulimus, reddidisset, quàm hostibus. Hostes dico, vt ferè omnes sentiũt, nefarios ciuium prędones, patrię proditores, regni vastarores, militiæ desertores: qui meipsum vtiquè sacrilega audacia suis (credo) manibus necatum, aut quouis quamacerbissimo mortis genere perîsse vellent, cui filium sustulerunt, fratrem regno, liberis, ipsaque dulci coniuge, vita deniquè ipsa priuare contendunt. Tu solus mihi demùm es solidum, fidum, firmumque solatium, qui tantùm ab ineũte ætate in bonis actibus profecisti, vt benè facere, summaque beneuolentia omnia circunspicere, tibi iam ex consuetudine in naturam venerit. Te planè sospite si iucundè & ex integrò fruitus fuero, vt mens mea semper flagitat, desiderium postulat, animus implorat: tum dignitas, tum gloria, tum decus aderit. Pręsidij satis abundeque nobis est. nè nobis nos desimus, hoc verò summoperè nobis curandum est. Tu mihi, tu, inquam, testis, quãta cura, quantaq; beneuolentia fouerem, tuerer, amplecterer hos, quos modò tam crudeles patior: quibus tamen adhuc quamlibentissimè mederi vellem, si sibi ipsi parecere vellent. Ah quanta importunitate pręcipites perire festinant, secumque prolem meam innocenter educatam, in omnia scelera versant. Ità in potestatibus temperare sibi adeò illis difficile est, qui per ambitionem probos se non esse, sed videri, pręoptant. Nôsti dilectissime, quod quidem cum dolore recolo, eos mihi frequenter duriores & magìs infidos fuisse, quos ampliùs foui, quos in multis necessitudinibus fœderatissimos amaui, quos deniq; mihi coniunctissimos æstimaui. Graue hoc perpessu fuit: duplex miseria. Quod autem me vrget, mala superiora pręponderat, cùm ille, quem genui, pręreptus mihi, paternæ pietati didicit insidiari. Enitere igitur vir Deo dedite, non quomodò primùm, sed modò potissimùm enitere, quęso, consilio illo tuo, quo calles plurimùm, vt pro loco & tempore aut arma dissuadeas, aut quoquo pacto compescas. Absens tibi corpore, vbicunquè ero, gaudeam tibi, gratuler prouidẽtiæ & moderationi tuæ. Id mihi reputare libet, quod feceris: id etiã libeat tibi, quod fecero. Opto & cumulatè desidero, vt ea nobis sit votorum & oblectamenti summa, nõ tantùm coram Deo, sed etiam coram hominibus prouideri bona alterutrùm ea quę sunt, & si fieri potest, cum omnibus habere pacẽ. Deindè postquàm ruerunt in oscula, nõ sine lachrymis abinuicèm digrediẽtes, Imperator Orientem, frater eius Occidentem petiuit.

Optimus Imperator eos patitur infestissimos, quibus maxima præstitit beneficia.

Nota q̃ fuerit pacis studiosus tã potẽs princeps.

CAP. XVIII.

MOxque ad Aquas grani palatij properauit: ibì principes regni, quorum id intererat, conuénit, eos varijs multisque modis instruxit: atq; hoc cum eis potissimùm egit, nè seductoribus aut vanis eorum promissis crederent, nè minas timerent: regiæ maiestati & suæ ipsorum fidei pollicitationes nullas pręponerent, spondens se ante tempus & in tempore semper paratum fore, vt pacem ecclesię violatam, si sic necesse esset, vitę etiam suæ periculo reformaret. Hoc facto, Coloniam lætus adijt: expectabatur ordinationis tempus, & vnctionis lętitia salutaris. Hoc facto, innouatum est gaudium plebis, & refulsit in conspectu omnium, qui conuenerant, ornatus stola iucunditatis sacerdos Domini Saluatoris. Posteà nardus preciosa dedit odorem suum, in medio ecclesiæ aperuit os suum. Audiebatur, secundùm legale institutum, sonitus intrantis in domum Domini Dei: exemplum & documentum factus est omnibus obtemperantibus sibi in salutem. Quid autem fecerit, quomodò docuerit, qualiter pro pace ecclesiarum Dei seipsum impenderit, actu est mirabile, dictu difficilę. Tantùm enim superiorum insignia, huius quotidiana opera pręcedebant, vt totum quod in ecclesijs siue ampliandis, siue restaurandis, quod in reliquijs & corporibus sanctorum, in suam parochiam transferendis, quod in priuatis vel publicis ędificijs componendis, quod in ordinandis domibus, familiæque sanctę Dei ecclesię rebus fecerat, ad aliorum operam penè incomparabile videretur. Nam sicut super omnes docẽtes se intellexit: ità cordis sui aciem, ingenij acumen, animi vigorem, ad maiora sapientiæ & virtutis opera direxit.

Exemplum boni pastoris.

Exod. 28.

CAP. XIX.

DE religione primò & cultu Dei, quod Gręci θεοσέβειαν dicunt, secundùm datam sibi sapientiam, Canonicam & Apostolicam authoritatem secutus, instituit, vt multitudinis, quæ in diuersis congregationibus, ad eius honorabilem sedem pertinentibus erat, vnũ cor esset & anima vna: vt vestium superfluitas, morum inęqualitas, & quicquid hoc modo effœminatum & indecens in eius ecclesia videretur, vera & spirituali circun-

Act. 4.

Optimè instituit mores Cleri & monachorũ

cisione, quod est initium sapientiæ, diligentissimè abscinderetur: vt diuinis ministerijs omnes quorum id intererat, intentissimè secundùm præfixam sibi regulam viuerent, nec aliam sibi suæ salutis causam vllatenùs æstimarent. Hæc & his similia cum venerandis patribus & Cleri sui senioribus frequens egit, eosq; in custodia Dominici gregis secùm pariter inuigilare solicitus admonuit. Et quià culpa temporum vrgebatur, vt rariùs hæc cum illis ageret, quàm volebat, solicitiùs absens non minùs, quàm præsens, spiritu feruens, Domino seruiens, æstuabat. Erant ei foris pugnæ, intùs timores. Pugnabat contra luporum, Ecclesiam Dei deuastare cupientium, rabiem: timebat Domini ouium simplicitati, sicut Apostolus: Timeo, inquit, nè sicut serpens Euam seduxit astutia sua, ità corrũpantur sensus vestri, & excidāt à simplcitate, quę est in Christo. Ità exercitato pectore contra aduersa omnia robustissimus erat: in prosperis quoquè talis animus minimè vacillabat, rebus æquè & crebris exercitationibus docens omnes sibi subditos, solicitos seruare vnitatem spiritûs in vinculo pacis. Visus est singulari illa mentis suę agilitate penè excessisse generale illud, quod dicitur, mētem, cùm diuiditur ad multa, fieri minorem ad singula.

2.Cor.7.
2.Cor.11.
Gen.3.
Ephe.4.

CAP. XX.

COgente igitur Imperiali authoritate, suscepit, vt iam dictum est, tractare negocia regni apud Lotharicos: & cùm vnicuiq; de principibus & magistratibus suum partiretur onus, vnicuique sibi congruum imperaret opus: nihil tamen erat, quod non ipse obiret, hoc maxima consilij viuacitate prouidens, quod omnibus expediret. Causantur fortè aliqui, diuinæ dispēsationis ignari, quarè Episcopus rem populi & pericula belli tractauerit, cùm animarum tantummodò curam susceperit. Quibus res ipsa facilè, si quid sanum sapiunt, satisfacit, cùm tantum & tam insuetum, illis pręsertìm partibus, pacis bonum per hũc tutorem & doctorem fidelis populi, longè latequè propagatum adspiciunt: nè pro hac re, quasì in tenebras ampliùs, vbì non est pręsentia lucis, offendāt. Nec verò noua fuit huiusmodi gubernatio, aut sanctę Dei ecclesię rectoribus anteà inusitata: cuius exempla si quis requisierit, in promptu sunt. Nemo igitur super hac re culpabilem eum dicat, cùm Samuelem sanctũ, & alios plures, sacerdotes pariter legamus & iudices, & Danielem prophetam duos presbyteros ad mortem damnâsse legamus. Nos verò ad alia festinantes, quid quisque de pio hoc viro loquatur, suo ipsius iudicio relinquimus, scientes sani capitis esse neminem, qui bonum euidentissimum vllo maledicti opprobrio fuscare nitatur. Honestum enim & vtile nostræ reipublicæ fuit omne quod fecit. Factis verò suis hunc finem nequaquàm constituit, vt non nisì per hominum ora fauorem captando volarent: sed ità vixit, ità opera sua coram hominibus temperauit, vt pessimis horrori, bonis esset honori. His apertè cunctis innotuit, quòd in Episcopatu bonum opus desiderauit, in quo nec ab inuidis & æmulis suis facilè potuit repræhendi, nisì hocipsum in laude eius magìs proficeret, quòd talibus displiceret. Hac igitur mirifica occupatione detētus peruigil summi patrisfamiliâs operator & summus pręsul, lucernam ardentem, boni videlicet operis exemplar, in manibus ferēs, ad ea, quę Dei sunt, alios volentes duxit, alios nolentes traxit.

Pax per eũ conciliata.
Dan.13.
Summum pręsulē dicit, quia Archiepiscop⁹ fuit.

CAP. XXI.

SEd inter hæc, humani generis antiqua pestis non cessauit inuidiæ suę virus per opera pij doctoris, iam in bona spe germinantia, longè latequè dispergere. Nam cùm primùm Lotharici regni populus, multimoda magni huius viri exhortatione vix tandèm inductus, blandimēta pacis valdè sibi insueta tētaret, & ijs, qui sola ciuili dissensiōe tutũ sibi aliquid pollicebantur, assensum in suî perniciē ex parte plurima præbere respueret, sæua Hungarorum gens, & qualem nunquàm terra nostra sensit barbariem, à peruersis illecta ciuibus, transitis Germanię plerisque prouincijs, Galliæ, cui iam olìm nobilis Francorum populus insedit, omnia ferro & ignibus vastatura se totam infudit. In hac acie Cuno, qui priùs Dux erat egregius, cum suis sequacibus militauit: vtrùm ad hoc, vt odio suo, quod in virum Dei Brunonem, bonis certè mansuetissimum, conceperat, hac fera crudelitate satisfaceret, an vt quibus posset, in tanto periculo subueniret, incertum: sed illud prius, latiùs opinione disseminatum est. Nam & antè contra eum dura quæque fraudulenter, quia vires defecerant, tentauit, ità vt Metim vrbem opulentissimam dolo inuaderet, ipsi Coloniæ & cæteris regni munitionibus suspectum se faceret, probra iactaret, minas effunderet. Et posteà aliquantum temporis in hac eâdem, qua dudùm

Hungari vastāt Gallias

dùm erat, immanitate permansit: nihil reliquit intentatum, quo fœdus in populo nostro per sapientiam ductoris sui pactũ dissoluere se posse putaret. Homo nanq; erat pauloantè summa potentia, summaque fortuna, sed ignarus, quomodò secundis rebus vti conueniret. Has quoniam, postquàm abusus est, perdidit, in bonos vltra modum impatiens sæuijt: sed à nefarijs suis conatibus semper ità, DEO dispensante, repulsus est, vt hoc eum non leuiter pœniteret, quòd magnum facinus tanta leuitate aggressus est.

CAP. XXII.

PEpercit autem in omnibus sacerdoti suo & pio prouisori populi sui misericors & miserator Dominus, & ità omnia ordinauit, vt absque bello & humana pernicie, maxima sępè pericula sedarẽtur. Inter quæ frequenter ipse interritus, aut secùm intẽtus legit, aut de maximis quibusque rebus, quasì curarum instantium nescius, disputauit. Hoc apud Treuerim, hoc in Alisatio gentibus & populis innotuit, quãta cõstantia & securitate animi sui, incõstãtes & temerarios aduersariorũ motus redarguit: cùm eos, qui in alienis se fortissimos iactabant, in proprijs tam imbecilles esse mõstrabat. Et reuerà quos nulla vnquàm acies, nulla inflexit asperitas, hos huius viri pietas imbelles, & timidos faciebat. Consilio nanque & bonorum hominum multitudine, non sæuitia, timendus fuit, & quòd nemo hostium tam acriter vigilabat ad perniciem, quàm ipse ad salutẽ. Fama autem & multitudinis iudicio minimùm motus est: suo sibi iudicio vsus est, & in quo recta probauit, non vt sibi, sed Deo placeret, optauit. Itaque vt paucis multa comprehendam, plura omittam: intùs & forìs, domì militiæque indefessus Domini præliator, animi plùs quàm corporis viribus tandiù contra pestilentes & inquietos, tantumq; vitę etiam suæ plerunquè periculo decertauit, vt nominis quoquè eius, fama quousq; peruenit, bella sedaret, pacem formaret, studium in omnibus bonis artibus firmaret, sanctæ religionis & salutiferæ quietis gratiam ampliaret.

Contemnit sæpè etiam maxima pericula B. Bruno.

Sola nominis sui fama quantũ effecerit.

CAP. XXIII.

QVoniam igitur humilis iste philochristus, & meliorum ardens æmulator charismatum, seruus Domini Bruno, secundùm dignitatem sædis suæ, Romanæ quoquè sedis & Apostolicæ benedictiõis priuilegio debuit insigniri, & cum eis pariter, qui traditam à beato Petro Apostolo sanam seruauẽre doctrinam, catholicę fidei integritate in vera confessione & inuiolabili veritate prædicationis vniri: synodicam suam Epistolam per Hadamarum, venerabilem monasterij Fuldensis Abbatem, Romam ad Agapetum mirę sanctitatis Papam direxit: in qua, cuius spiritûs esset, & quia pastor ab ouibus electus, à Domino missus esset, innotuit. Appellatusque est ibì concors & cõciuis Apostolorum, princeps & propagator Domini præceptorum. Legatus indè cum magna mentis alacritate reuersus, pio pastori, cui antehàc gratia Dei collatum est, secundùm prophetam, oleum gaudij pro luctu, tunc attulit pallium laudis, pro spiritu mœroris. Spiritus nanque Dei cordato homini, & sacramenti huius magnificæ virtuti magìs quàm his quæ visibiliter gerebantur, intento diuinitùs inspirauit, vt erigeret cor suum in spem per gaudium spirituale, nè tristaretur in eo, quem sensit imminere, labore. Cor enim, quod nouit amaritudinem aĩæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Sapientiæ hæc verba sunt. Legatus ergò, vt loqui cœpimus, Roma rediens, bonum nũcium Coloniam ferre accelerauit, portãs sacrum habitum, ab vniuersali Pontifice missum, prætendentem iugum Domini suaue, & onus eius leue, & ipsum, quod sub eo dispensatur, humile ministerium, quod verba Domini testantur, dicẽtis: Qui maior est vestrûm, erit minister vester, ferens simul reliquias de proprio corpore S. Pantaleonis martyris, & priuilegium. Apostolicæ sublimitatis authoritate traditum, quo & eodem pallio præter consuetudinem sacerdos Domini, quotiès vellet, indui permissus, & cõcessis oĩbus quæ petebantur, ipse prę magnitudine virtutis & sapientiæ in participatum eius operis, & propè in consessum tantæ dignitatis admissus est. Properauit in occursum eius læta ciuitas, vndiquè iubilans accurrit multitudo, conuenerunt in suburbio prope antiquum locũ, vbì ecclesia eiusdem preciosi martyris erat inculta adhuc, & ruinæ proxima. Ibì depositæ sunt grata onera, deindè suo quęque loco reposita.

Innotuit actiuè.

Esa. 61.

Agapetus Põtifex mittit ei palliũ.

Prou. 14.

Palliũ Episcoporũ qd significet.

Nota antiquã Germanorũ religionem.

CAP. XXIIII.

MOnet me hìc aliquantulùm immorari festiuus ille, qui posteà in breui prohdolor factus est funerosus, eiusdem loci occursus. Ibì venerabilis iste amictus primò, ibì

 po-

postremò, semel lęto, semel lugubri carmine susceptus est. Corpus enim religiosi & Deo digni sacerdotis ibidem sepeliendum, officij sui insignia non amisit, quę tamen spiritualiter, & ideò feliciter, vt credimus, anima secum vexit. Arcano itaque omnipotentis Dei consilio prouisum est, vt idem locus ad declaranda sancti sui martyris merita, prima hac occasione illustraretur, & talis fieret, vbi vir iste Domini pacificus & mirabiliter humilis, potissimùm eligeret sub eiusdem pij martyris patrocinio tremendi iudicij diem, & futuræ resurrectionis gloriam exanimis prestolari. Non multò pôst ibidem, vtputà in loco secretiori, & ab vrbanæ inquietudinis molestia remotiori, fratres in laude diuina peruigiles & solicitos, sub monasticæ regula disciplinæ, Domino seruire instituit: quibus Abbatem præposuit, nomine Christianum, suæ videlicet professionis phoronomum, & in lege Domini, sicut hunc decuit ordinem, apprimè eruditum. Cui ordinato, hoc breue commonitorium de Occidentis partibus scripsit: Vt sis, quod vocatis, cura gentilitati nè degeneres. Id seriò triumpha, vt non sicut priùs antiquetur, sed de virtute in virtutem vt eatur, naua.

Christianus primus Abbas S. Pantaleonis.

CAP. XXV.

NVnquàm ità ciuilium negociorum occupatione detentus est, (ad quam eum non sua libido, sed populi necessitudo attraxit) vt animo illo ad omnia viuacissimo nô vigeret, intentus religioni pręcipuè & lectioni, in cuius studio moti videbatur. Ad id agendum exemplo suo & crebro monitu accêdit omnes penè, quos præ oculis habuit. His verò, qui hoc ità non amabant, vehementer indoluit, eosque, licèt aliàs familiares essent, à secreto tamen & amico mœroris loco, vbi se sibi libentiùs, & ideò diligentiùs, solebat explicare, remouit. Pectus cordati viri pertęsum fuit regifici luxûs, & consuetę, hoc pręsertim tempore, potentibus iocorum & voluptatum illecebræ. Vndè si quandò suis coactus quodammodò reddidit, quod non debuit, excessum hunc modicû fletu plerunquè largiore detersit. Vitam pręsentem & dulcem metuit, & amatam expertus est: de vita verò, omnis solicitudinis & languoris ignara, haud dubium, quin ante omnia plurimùm cogitauerit, qui de ea tã luculẽter multotiès & cû familiaribus, & cotã plebe sibi cômissa disseruit. Iuuenis, vt erat, omniq; pôpa circunfluus, audeo dicere, dissolui vellet, tãtùm vt cû Christo esset. Hinc lachrymę assiduę, suspiria ferè côtinua, furtiuę oratiôes & singultus in ipso etiã lecto clariùs pstrepentes, vt testãtur, quos id minùs celare poterat, etiã dum latére volebat. Quotiès diẽ mortis posuit ante côspectû cordis? quotiès ad hoc vocis quoq; prupit officio, quod corde molitus est? quotiès audiuimus eû vehemẽti gemitu pręoptâsse id, quod futurum, nô tamen sine graui trepidatione, sperauit, vt ęstuosum mundi huius naufragium, in Dei sola misericordia tutus, euasisset, & in litore tandem securitatis intimę constitisset? Elapsurus quodammodò putabatur, vt quasi mortem aufugeret totû, quod ei in huius mundi delicijs blandiebatur. Testes supersunt conuersationis eius quamplurimi: quotiès eum in secretis corde contrito & spiritu humiliato persensêrant, mirari plùs poterant, quàm imitari. Nam ille popularis, plerunquè quasi solitarius vixit. Mitum dictu: inter côuiuas lętissimos lætior ipse frequenter abstinuit. Molles & delicatas vestes, in quibus nutritus, & ad hominem vsque perductus est, etiam in domibus regum multotiès declinauit. Inter purpuratos ministros & milites fusos, auroq; nitidos, vilem ipse tunicam & rusticanas ouium pelles induit. Lectuli delicias vehementer aspernatus est. In balneis cum lauantibus, cutisq; nitorem quærẽribus, vix aliquandò lotus est. Quod eo magis mirum est, quia ab ipsis cunabulis eiusmodi munditijs & pompa regia educatus est. Hęc autẽ pro tempore & loco, modò palàm, modò secretiùs egit, vt & laudem humanam subterfugeret, & tamen subditis exemplû hoc agẽdo pręberet. Multi enim verbis, plùs exemplis proficiunt pleriq;. Apud mites & humiles nemo humilior: contra improbos & elaros nemo vehementior fuit. Hunc terrorem, qui beneficio obligari nô potuit, indigena æquè & alienigena formidauit, & recto conuenientissimoque ordine omnis, ad quem magnitudinis eius fama peruénit, primò eû timere, posteà consueuit amare.

Mirè addictus est lectioni.

Odit luxum & voluptates.

Vide piû pectus tanti viri.

Inter epulas abstinet.

Milites, pro nobilibus accipit, his vtendi.

CAP. XXVI.

SAnctorû corpora atque reliquias, & quælibet monimenta, vt suis patrocinia cumularet, & per multos populos vltrà citràq; hac celebritate gloriã Domini propagaret, vndecunq; collegit: ijs loca & ministeria omni sumptu & apparatu copiosiùs pręparauit. De quibus singulis plura essent dicenda, si paterentur promissa compendia. Indicia

Studiû eius erga conquirendas Sanctorum reliquias.

cia ſunt hæc inuictæ fidei,qua non ea,quæ ſua,ſed quę ſunt Ieſu Chriſti,quæſiuit.Baculum & catenã S.Petri qua diligentia,quo feruore, quo gaudio Coloniam,alterum Meti, alterã Roma adduxerit,omnes nouerunt. In cuius honore domum eius honoratiſſimam mirabiliter ampliauit,quam de pulchra pulcherrimam fecit. Inclytos & pręcellentis famæ martyres,Patroclum,Eliphium,Priuatum & Gregorium,quorum geſta ſunt permagnifica,merita glorioſa,patrocinia tuta:Chriſtophori,ſanctiq; Pantaleonis,vt iã dictum eſt,precioſas reliquias,quibus ſe patronis ſpecialiùs delegauit, vtputà gemmas gratiſſimas & dulciſſima pignora,ad ſanctiſſimam ſuæ eccleſiæ ſedem miro ambitu varijs de locis attraxit.De tranſlatione B.Euergiſli,tertij eiuſdem ſedis* Archiepiſcopi qd factum ſit huius pij prouiſoris diſpenſatione,ſilentio non duximus ſupprimendum. for.*Epiſcopi

CAP. XXVII.

CEnteſimo octogeſimo Dominicę incarnationis octauo luſtro,(id eſt,nongẽteſimo triceſimoſeptimo anno) ſexageſimotertio Indictionum circulo, regnare cœpit Ottho,vnctus lætitię oleo: qui Colonienſis gregis cuſtodem, ſe natu minorem conſtituit fratrem ſuum Brunonem,atq; Occidenti præfecit tutorẽ & Archiducem:ipſe verò pacare regnũ verſus eſt in Oriẽtem.Sanctus Bruno pijſſimus viceſimusſecundus ſancti Euergiſli ſucceſſor,oĩm factus eſt morum ſpeculũ bonorũ: nardus precioſa dedit odorem ſuũ.Verè dux populi,& ſolicitus paſtor gregis Dominici.Cùm cauſa colloquij habendi de ſtatu regni apud principes regionis illius, iter haberet in Occidentem, fortè in reuerſione,pacato regno, ad oppidum Tungrenſium deuenit, quod venerandos reliquiarũ cineres ſancti Euergiſli cõſeruauit. Nã peccatis exigẽtibus, ciuitatẽ totã longa vetuſtas & bellorũ tẽpeſtas cũ nomine penitùs deleuit,ac nouitas aliò ſedẽ Epiſcopalẽ trãſmutauit.Cumq; ibì ſummus prę ſul pernoctaret, illudq; aĩm eius multùm moueret, ꝙ tam ſacer locus ad nihilũ iam quasì deueniret,in ipſa nocte apparuit ei S. Euergiſlus quasì palliatus caſula conſciſſa, q ei dabat talia verba: Vides'ne,vt veſtimenta mea ſunt neglecta,& tinea conſumpta?Quoniã tu illuminabis lucernam meã: illumina tenebras meas.Nam hinc eripiar,& in Deo murum tranſgrediar.Nec mora,Epiſcopus ſomno ſolutus,rem voluebat tacitus.Facto autem manè,bonæ memoriæ ad ſe iuſſit venire Folcmarum œconomum, quem in omni negocio conſueuit habere cõiunctiſſimum,remq; illi ex ordine nunciauit,& vt ille in medium conſuleret,poſtulauit. Qui mox dicebat ad primam reſponſionem,S.Euergiſlum propriam debere reuiſere ſedem.Lætatus Epiſcopus,tam ſacri corporis reliquias ſua Imperiali potentia propriæ ſedi ſe velle reſtituere ſuis nunciauit omnibus.Hoc verò illi audientes,illud eis optabile fore prædicabant,& penè omnes præ gaudio flebant. Nec mora,cũ omni deuotione perrexit cũ ſuis Epiſcopus ad locũ, vbì iacebat ſanctũ corpus,& poſt quoddã altare de quadã fabrica,jam ſenio cõſumpta,cũ omni veneratione eleuauit,ac multùm flẽtibus incolis, cum ſuis *Coloniæ reportauit.Vbi ad ſanctiſſimam ſedem ventũ eſt,ingens concurſus populi factus eſt,clerus cũ ſanctimonialibus cõuenit,vterq; ſexus concurrit,tota ciuitas nouis gaudijs exultauit,ſicq; cum omni celebratione diuinæ laudis quinto Calendas Aprilis honorabiliter repoſitũ eſt in eccleſia S.Cęcilię virginis.Ibì verò tot Dominus quotidiana dignatus eſt per ſanctum ſuum conferre dona ſalutis, ſuæ ſacræ eccleſię filijs,vt præſentem credat vnuſquiſque adeſſe largioribus beneficijs.

Sũmus prę ſul,id eſt,Archiepiſcop⁹

Pſal.17.

S.Euergisli corpus trãsferr Coloniam.

CAP. XXVIII.

SAnctus etiã Patroclus quomodò ad nos venerit,reticendum non eſt. Nam ſicut per Salomonẽ dicitur,fama bona impinguat oſſa.Huiuſmodi adipe & pinguedine repleatur aĩa noſtra.Anno ab exordio ſalutis noſtræ,id eſt,ab incarnatiõe Domini noſtri IESV Chriſti ducenteſimo ſeptuageſimoquinto,Aurelianus principatũ Romani Imperij adeptus eſt,quinq; tantùm annis & ſex menſibus regnaturus.Sub quo glorioſus & ſanctus Dñi martyr Patroclus,victorioſi certaminis ſui curſum feliciter cõſummauit,& in curru Dei,decem millibus multiplici,hoc eſt,in millibus lętantiũ euectus in vrbẽ cæleſtis reipublicę triumphauit,ſtatuens in Trecaſſina vrbe trophæum glorię ſuę,corpus poſteris honorandũ,exteris etiam gentibus prædicandum.Exindè circiter ſexcentos octogintaquinq; annos,S.Bruno,reuerendiſſimus Colonienſis eccleſię Archiepiſcopus,ab Otthone Imperatore Auguſto,fratre ſuo,in Lugdunenſem Galliam miſſus eſt, nobis in tempore ipſo,populo illius prouincię penè ſerò: vbì diuerſæ voluntates ciuium, diſtractæq; fuerunt ſententiæ,velle ſuum cuiq;:nec conſilijs ſolùm & ſtudijs, ſed armis etiam

Prou.15.

Pſal.67.

diffidebant & castris Illic ergò duarum sororū eius filij summa rerū potiebantur. Hi ꝓpinqui inter se fœdere sanguinis, discordes animis, ludibriū auaris suis militibus erāt: q lucris tātùm diuitiarū intenti, neq; in hac, neq; in illa parte fidē habebāt. Vbi eñ regionis principes auaritiæ æstibus anhelant, pacis gaudia miseri quiq; frustrà expectant. Sed gloriosus Archiepiscopus, pacis nuncius, citiùs q̃ credi posset, calidę fecit silentia turbę maiestate manûs: deindè, qd vtile oībus esset, qd singulis expediret, edocuit: & recōciliatis inuicèm ciuibus, bonitate in suos vsus, iustitia in oēs, pacē integerrimā reformauit.

Pacē cōciliat in Gallia Lugdunēsi.

CAP. XXIX.

Ansgisus Trecassinus Episcopus.

HIS ità gestis, cùm iam redire disponeret, multis precibus obtinuit ab Ansgiso Trecassinę Ecclesiæ venerabili Episcopo, quem & paulò antè expulsum, inter alia insignia legationis suæ, cum ingenti plausu populi restituit propriæ sedi: vt donaret sibi secùm pariter absportādum corpus beati Patrocli martyris, cuius passionem legere, meritumque perpendere qui quęrit, in promptu habet. Episcopus aūt, qui plurima debuit, hac, vt ità dicā, occasione oppressus, coactus insupèr infinitis precibus, postulanti tandèm paruit, nè videretur ingratus: maximè quia exigentis animus huic muneri tātū m intētus, alia penitùs recusabat. Religionis enim amore captus, sicut exteriùs habuit per virtutem, quod superborum insolentiam nequitiamq; retunderet: sic per pietatem interiùs decorem domûs Domini diligenter administrare curabat. Cumq; se hoc gratum munus ab Episcopo consensu cleri totiusque populi promeruisse gauderet, ipse nè quid infectum relinqueret, adhuc in plurimis occupatus, misit acceptū reliquias virū omnī laude dignum, Euercharum Leodiensem Episcopum, & cum eo clericos ac monachos religiosos. Inter quos fidelis populi multitudo non minima, causa laudabilis spectaculi confluebat. Cumque ad locum destinatum venissent, videntes ibì pauimētum marmoreum perstratum, nullum verò certum recognoscentes reconditi signum thesauri, alij quidem adorauerunt, quidam autē dubitauerunt. Tunc admonēte Episcopo & exhortante eos, qui conuenerant, præmissa tandèm solenniter oratione, opus propter quod venerant, aggressi sunt cum fidutia. Confestìm autem vt aperuerunt sarculis terram, mirabile dictu, repleti sunt omnes odore vehementissimo, quo nihil vnquàm suauius sentiebant: & quo quis magìs proximus fuit sepulcro, eo magìs se odoris dulcedine affectum esse testatus est. Vndè factum est, vt oēs tūc religiosi, fossores esse cuperēt, quatenùs diuinæ fragrantiæ vim mirificā abūdantiùs caperēt. Nullus tamen, qui intrà parietes eiusdem ecclesiæ fuisset, expers huius suauitatis inuentus est: nec erat q̃squam qui vel tam dulce, vel huic simile aliquid se vnquàm olfecisse fateretur. Augebatur itaq; magìs & magìs aura delectabilis, dònec veniretur ad corpus sancti martyris. Tunc verò mirum in modum ità afflati sunt omnes, vt sibijpsis eo, quod senserāt, pleni omnimodis viderentur, & tamen adhuc velut sitibundi, haurire ampliùs niterentur. Verè mirabilis vir iste fuit, qui Christi bonus odor Deo in omni loco, secundùm Apostolū, mortuus ęquè vt viuus, apparuit. Eleuatę sunt igitur à sarcophago lapideo sancti martyris reliquiæ, indeq; prospero cursu cū frequētia exultantis populi Coloniā translatæ sunt. Vrbs ista metropolis & mater ecclesiarū fidelis populi, principatum authoritatis suæ hinc longè in Gallias, indè vsq; ad Oceanum extēdebat. Dignus profectò locus, qui custodiret in gremio suo perlatum ad se sancti martyris corpus: in quo non modò magnus sanctorum corporum & reliquiarum numerus, verūetiam numerosa millia martyrū expectant venturum in die iudicij Dominū suum.

Euercharius Leodiensis Episcopus.

Suauissimꝰ odor è tumulo S. Patrocli.

2. Cor. 2.

Encomion Colonię Agrippinæ.

CAP. XXX.

Hic summū pontificē vocat, id est, Archiepiscopum.

SEd solicitudo summi pōtificis nihil negligendū ducēs, vt perfecta quæq; de magnis maxima faceret, imperfecta suppleret, neglecta magnificè illustraret, modis oībus inuigilabat. Quocircà ratū duxit, vt locum quēdam Saxoniæ, Susatiū noīe, rebus seculi opulentū, populo plenū, lōgè lateq; circumpositis Saxonū gentibus, nihilominùs pronunciarum populis notissimū, sed religionis adhuc penè ignarū, his S. Patrocli pignoribus decorare, & quodammodò ad sacramenta futuræ salutis initiari debuisset: fiducialiter agens in illo, & credens quòd aromatizans fumus ille, qui in manifestatione sancti eius corporis, sicut suprà diximus, inuisibiliter adspersus, & sensibiliter cognitus est, per famā meritorū eius, multis foret ꝓfuturus. Vndè factū est, vt corpus beati martyris à venerabili Brunone Archiepiscopo Colonia deductū, cū honore magno & gaudio, occurrētibus cū clero populis, Susato inferretur: vbi repositū est in ecclesia cū diuinis

S. Patrocli corpus trāsfertur Susatum.

laudibus,quā idē pius antistes fundauerat,& donis cōpetentibus ditauerat: vbi etiam à ciuibus & incolis terræ in magna veneratione habetur & colitur vsq; in pręsentem diem. Nam & domus, in qua vncti sunt à Maria pedes Domini, repleta est ex odore vnguenti. Cuius rei mysterium quasi explanari videtur, cùm sponsa ad sponsum loquitur: Vnguentum effusum nomen tuum. Nam quod tunc vni domui contigit, nunc totus mundus in se completum nouit.

Iohan.12. Can.1.

CAP. XXXI.

CAEtera, quæ tam breui tempore suæ Ecclesię filijs oblectamenta contulit,&dona salutis,pensari nequeunt,æstimari non possunt,quæ ex omnibus penè mundi plagis & terminis religioso affectu & animo congregauit,quasi conijciens quod futurum erat,vt pro breuitate dierum suorum, gregi sibi commisso dona perennia confirmaret. Quo tamen studio id curauit potissimùm, vt & illis, vndè abducta sunt, desiderium, & ijs, quò adducta sunt, amplificaretur gaudium : quatenùs vtrique bono odore Christi, qui est in martyribus, immò quod ipsi sunt, licèt diuersis affectibus prouocati, & illi viuaciùs appeterent, quod negligebant: & isti perpetuò venerarentur, quod ad se translatum esse gaudebant. Nam qui nescit bonum amare, quod habet, si ablatum ab illo fuerit, discet fortassè bonum amare, quo caret: & habebit illud, dum aberit, fructuosiùs in memoria, quod sibi inutiliter habuit in pręsentia. Impletum est hoc modo Euāgelicum illud, quod dicitur, Omni habenti dabitur,& abundabit : ei autem, qui non habet,& quod habet, auferetur ab eo.

Martyres Christi bonus odor. Matt. 25.

CAP. XXXII.

INtereà certatìm multis in locis per parochias Episcopij sui, fidelis hic Domini seruus & prudens, ecclesias, monasteria,& cætera ędificia seruitio Domini Dei sui,& honori sanctorum eius apta, quædam à fundamentis erexit, quædam priùs fundata, nobiliter auxit, alia olìm diruta reparauit. In his singulis qui Deo omnipotenti sub regula vitæ canonicæ deseruirent, prouida ingenij sui arte disposuit: ac nè quid eis pro modo conuersationis suæ deesset, liberaliter disponendo prouidit. Cuius operis & saluberrimi studij monimenta perenniùs in ijs, vbì acta sunt, locis firmatà perdurant, ità vt in laudem & gloriam Iesu Christi, memoriam tanti viri nulla ætate obscuratum iri in perpetuum patiantur. Idem ad exteras nationes transfudit, & in regnǫ suæ prouidentiæ delegato, partim exemplo, partim opere proprio, partìm varia personarū qualitate & crebra admonitione diffudit. Non enim passus est suorum quęnlibet aut incassùm occupari, aut ocio torpere inerti: diffiniens, vt solebat loqui, ignauum pecus arcendum à pręsepibus, vt secundùm Apostolum, qui non laborat, nec manducet. Non possunt singulatìm conscribi bona omnia, quę fecit, quę docuit, quę amauit. Tantum semper materiei supererit id curantibus, vt ipsi profectò antè lassi cessauerint, quàm id, quod moliuntur, expleuerint. Iam verò in prædicatione verbi Dei,& in subtilitate disputationum de syncenitate scripturarum, qualis quantusque fuerit, admirari possumus, diffinire non possumus: quę tam copiosè sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi,& ea, quę secūdùm pietatem est doctrina, profudit, vt plenum eum esse sapientia Dei, per quam omnia facta sunt, nemo hoc audiens & rectè intelligens dubitauerit. Et vt nihil, quod diuini cultùs vsui competeret, sagax eorum, quę sunt Iesu Christi, scrutator intentatum relinqueret, si quos aut in suorum ouilium septis, aut extrà reperit, qui singulari acie contra diabolum dimicaturi, solitariam vitam appeterent, hos cum omni veneratione susceptos, suæ quoquè exhortationis charitatiua consolatione munitos, per diuersas monasteriorum & ecclesiarum cellulas, cum idoneo Ecclesiæ testimonio, & religioso, vt decebat, officio, alibi singulos, alibì binos inclusit: quibus tamen adinuicèm, nisi sermone tantùm & adspectu nullus pateret accessus. His sumptus, & quæcunque humanæ fraglitari necessaria videbantur, per fidelissimos suæ administrationis vicarios sollicitè ministrauit, & præcipuè per Apostolorum festa, quotquot in anno occurrerent, singulatim eos donis congruentibus visitauit. Ità secundùm perspicuam Apostolicæ normam doctrinæ, bona prouidere curauit, non tantùm coram Deo, sed etiam coram hominibus: vt cuiuscunque affectûs siue conditionis hòmines, si Deum quęrerent, inter eius discipulos aut probari possent, aut erudiri.

Templa & monasteria B. Bruno condit. Georgic. 4. 2.Thess.3. Prædicat verbū Dei. Psal. 103. Solitariā vitā expetētes præclarè fouet. Rom.12.

CAP. XXXIII.

Canonicos transfert ad S. Andreæ ecclesiam. De ancillis Dei, quæ in monasterio sanctæ Mariæ, diuinæ religioni fuerant deditæ, deque canonicis ad sancti Andreæ Apostoli ecclesiam translatis, & si qua erant huiusmodi, scrupulum quidem reliquit non modicum: sed ijs, quibus mentis acies ità non viget, vt synceram eius intentionem in diuersis operibus valeant perspicaciter intueri. Qui vtiquè si aduerterent nõ homines propter locum, sed locum à Deo eligi propter homines, & quia obedientia Deo placet super sacrificium: scirent fortasse oues vocem pastoris audire debere, & magìs id ratum acceptumq; Deo fore, quod per obedientiam, quàm quod per propriam voluntatem, sequuntur. Vbì aũt zelus & contentio, ait Iacobus Apostolus, ibì inconstantia & omne opus prauum. Similiter in eo, ꝙ nefarios quosdam patriæ ciuiumq; prædones de regno, vbì quieti & pacifici esse noluerũt, quasì pestem bonorum expulit, & exulare coëgit, ipsis licèt nescientibus profectò consuluit. Quo enim diuturnior nequitia, eo grauiorem & prolixiorem sibi comparabat pœnam. Quandò aũt boni quiescerent, si malorũ furori nemo resisteret? Nimirùm pepercit illis Deus, quibus hoc magna sua patientia & bonitate permisit, vt de pace & statu patriȩ suȩ absentes audirent, quod prȩsentes nunq̃ videre vellent. Felices, si bona sua saltem in peregrinatione cognouerint, & patriam cupierint, de qua expelli nõ possint: vbì beati oẽs pacifici, quoniam filij Dei sunt vocati. Talis itaq; per Dei omnipotentis gratiam vir iste fuit, vt nec odio, nec inuidia ad persequendum eos, qui tales erant, vllo modo excitaretur: nec à miserendo aut parcendo miseris duritia aut crudelitate aliqua restringeretur: sed vt pastor solicitus, & verè dux populi Dei, salutem oĩm & vtilitatem in omni quæsiuit negocio, & quos ipse in via Dei duxit & docuit, nè à peruersis seducerentur, & in errorem mitterentur, strenuè decertauit. Tantùm autem aberat à sæuitia, vt pro ijs etiam, quibus amarum aliquid pro qualitate factorum necessariò inferebat, ipse frequenter amarè fleret: ità gaudere cum gaudentibus, cum flentibus flere consueuit. Nam & qui hoc dixit, quendam satanæ in interitum carnis tradere iussit, vt spiritus in die Domini saluus esse possit.

2.Macha.5. 1.Reg.15. Iacob.3. Matth.5. Valdè cauet ouibus suis, nè à malis seducantur. Rom.12. 1.Cor.5.

CAP. XXXIIII.

IGitur cùm iam propè esset summa dies & ineluctabile tempus, quo Deus omnipotẽs, propitius terræ populi sui, vltus sanguinem seruorum suorum, vindictam retribueret in hostes eorum: aggrauata est vltra modum & omninò intolerabiliter superbia ferocissimæ gentis * Hungarorum, seducta (credo) superioris anni successu. Siquidem, vt veracissimè dictum est, ante ruinam exaltatur cor: ibì ceciderunt omnes, qui operantur iniquitatem. Præuénit hanc pressuram imminẽtem Ecclesiæ, pax in palatiò regali, quod in Arnstat habitum fuit, exintegrò condicta, & ex magna iam parte per Imperatoris nostri fratrumque eius sapientiam confirmata. Et reuerà tribubus & linguis innotuit, quia Deus dissensionis non est, sed pacis: tantam huius initio operatus est salutem populo suo. Imperatoris quidem spiritus agitabatur in ipso, quia non erat ei tempus exercitum congregandi: sed fiduciam habuit per Christum ad Deum, qui potens est saluare in paucis, sicut in multis. Aderat ibì Cuno, non iam Dux, sed miles, toto, vt putabatur, animo conuersus ad pacem, quam paulò antè atrociter impugnabat, cilicio membra domans, Deum gemitibus, vt fertur, exorans, vt si sic eius sancta voluntas existeret, permissa regi nostro & exercitui eius victoria, eum ab impijs, quibus se priùs malè coniunxerat, permitteret trucidari, vt possit in perpetuum ab eorum consortio liberari. Imperator indíci sanxit ieiunium ipsa, quæ tunc erat, in vigilia sancti Laurentij martyris, per cuius interuentum sibi populoque suo ipsum Deum poposcit esse refugium. Propositum suscepti operis negat expedire bellum, primo sanctæ festiuitatis diluculo susceptum, vixdùm vespertino crepusculo, Deo misericorditer dispensante & pro suis pugnante, satìs feliciter peractum, miserandum post victoriam Cunonis interitum, gloriosissimum Imperatoris triumphum, regem ipsum barbarorum, duces & principes captiuos, trophęa per totam regni ipsius latitudinem, vsque ad eiusdem gentis fines frequentissima: quæ omnia proprij industriam operis, ad laudem & gloriam nominis Dei omnipotentis, expectant.

*Vngrorũ, habet MS. codex. Prou.16. 1.Cor. 14. 1.Reg. 14. Mira mutatio Cunonis principis. Nota vt olim nostri Imperatores se ad bella parârint. Hungari egregiè domantur.

CAP. XXXV.

NOs, vt à quo paululùm deflexímus, ad ꝓpositũ redeamus, q̃d intereà pius Archiepiscopus Bruno, totius semper * perosus malitiæ, & indefatigatus iustitiæ executor fece-

fecerit, differamus. Cùm videret se ad præstitutum diem seniori & fratri suo magno Imperatori, cum auxiliaribus copijs non posse occurrere, simulq́; esset sollicitus, nè fortè barbari bellum vitantes, in Galliam suo iuri commissam prouinciam, declinarent: arbitratus sic se regno consulere, votisque Imperatoris sic ampliùs deseruire, Ludolphum prolem regiam, nepotem suum conuénit, ęgrum eius animum blanditijs melle dulcioribus deliniuit, statum pristinum, si, quę sua erāt, accuratiùs vellet attendere, repromisit. A quo postquàm medicinalia sermonum & exhortationum suarum antidota, nō vt priùs, obliquis ambagibus declinari, sed solito auidiùs prægustari, & ad interiora pectoris recipi sensit, cum mox in Episcopij sui locum venerabilem, Bonnam videlicet, iucundè satis inuitauit, iucundiùs suscepit, omni volnptate vtrisque digna & commoda, cunctisque, qui aderant, gratissima, non immemor regię dignitatis, affecit. Qui dum adhuc simul essent, de his, quæ in expeditione bellica, immò diuina virtute facta sunt, nuncios acceperunt. Institit nepotem patruus ampliùs consolari. Factum est in breui instinctu huius consiliarij, vt filio suo, qui periērat & inuentus est, Imperator totam Italiam delegaret, & quod maius fuit, paternam firmissimè pietatem impénderet. Vbi dum maximè placuit populo, viamq́ue affectauit olympo, repentè flos ille integerrimus, & robur regni tutissimum, è medio excessit.

B. Bruno Ludolphū Imperatoris filiū inuitat Bonnam.

CAP. XXXVI.

PAter autem eius Imperator, ac semper magnificus triumphator, post luctum consolatione accepta, cum fratre suo veterem necessitudinem noua consuetudine iunxit, Coloniam vénit: ibi se non tam fraternis delicijs, quàm mutuis cum illo adspectibus, affatibus & cunctis omninò iucundissimis vsibus oblectauit. Nec defuit ibidèm seuera in improbos & importunos ciues regni censura iudicij, blanda itèm in bonos & mites piæ dominationis liberalitas. De statu regni, rebusque eius tutandis & dilatandis, sedulò & strenuè in commune consultum: vt de sanciendis quibuslibet, alijs resecandis cautissimè ageretur, summo consilio prouisum est. Quæsiuit intereà summa diligentia pius pastor Bruno, veritatis assertor, Euangelij propagator, nauos & industrios viros, qui rempublicam, suo quisque loco, fide & viribus tuerentur. ijs vt neque consilium, neque copiæ deessent, sedulò curauit. Quotquot etiam de principibus & regionarijs prioribus, cæterisque, quorum dispositio regni intererat, saluberrimis suis admonitionibus ad communis bonorum omnium vtilitatis fœdus fide plena consenserant, hos ipse inter summos & familiares habebat, eisdem Imperatorem germanum suum apprimè conciliabat, pensans nō temerè à quodam sapiente dictum: Bonus, vbi negligas, segnior: at malus fit improbior. Archiepiscopum Treuirēsem Henricum, magni meriti & summę probitatis virū, qui Rutperto magnifico præsuli, Coloniæ in graui pestilentia, eùm & Imperator ibidèm esset, defuncto successit, Vuilhelmum quoquè præclaræ & gratissimę excellentię Archimandritam, nepotem suum, Frederici Moguntini antistitis successorem, ambos egregios, ambos in lege Domini perfectè instructos, Imperatori alterum consanguinitate, alterum probitate, vtrunque familiaritate coniunctissimos, ipse quoquè inprimis summa veneratione colebat. Hos igitur tales, tam illustres, tam certè sapientes, & religiosos, & in omnibus bonis artibus eruditos viros ad consilium, nè fortè ipse per se, vt sunt humana, à tramite veritatis vspiàm exorbitaret, frequenter adhibuit: hos cum ipso simul, non solùm in lectione, consilio & disputatione, sed etiam in acie vidimus, prouidentes bona, non tantùm coram Deo, sed etiam coram hominibus.

Ottho Imperator venit Coloniam.

Henricus Archiepiscopus Treuirensis. Vuilhelmus Archiepisc. Moguntinus.

CAP. XXXVII.

ERat nanque in Occidentalibus Lotharici regni finibus velut indomita barbaries, ea quæ videbatur Ecclesiæ proles, felicitati inuidens alienæ, nec minùs saluti suæ: despiciens paternæ blandimenta exhortationis, terrorem vix sentiens potestatis. Qui si iuri suo permitterentur, suis peruersi, sibimetipsis pessimi, viderentur. Illic verò ante omnia pronido vsus est moderamine discretionis, vt pro qualitate locorum & temporum, in prælatione pastorum, ad sapientissimi Imperatoris nostri imperium, Dominici gregis paci & tranquillitati consuleret: illos nimirùm cæteris præferens, quibus nequaquàm esset incognitum, quid pastoris esset officium, quid mercenarij esset vitium, quid in ministerio suscepto, qd in angaria aut agendū esset, aut sperandum: alios, vt quasi cortinę hyacinthinę interiora domûs Dñi ornarent: alios, vt quasi saga cilicina desoris violen-

Quales ecclesijs pastores præfecerit B. Bruno.

Exod. 36. & 37.

violentiam tempestatum arcerent. Libet meminisse quoddam huius pij patris pium & laudabile factum, quod in ipsis sacerdotij sui primordijs, vt pro luctu spirituque mœroris, in oppressorum cordibus excitaret spem salutis, effecisse cognoscitur: quanuis hoc ipsum ob inopiam rectè diuidentium, linguæ calumnianti fuit obnoxium. Quid enim non peruertit inuidentia, qua nulla maior videtur esse amentia?

CAP. XXXVIII.

Ratherus Veronen. Episcopus à sua sede eijcitur, & fit Episcopus Leodien.

SIquidem Ratherus Veronæ, quæ ciuitas est Italiæ, ordinatus presul, cùm ex quadam leui suspicione, vt mos est gentis illius, ab honore propriæ sedis esset expulsus, Leodiensi cathedræ vacanti magna eius industria secundùm statuta Canonum incardinatus est. Quod quidem propter abundantem doctrinam & eloquentiam copiosam, qua inter sapientissimos florere visus est, non eidem solùm Ecclesiæ, cui præfuit, sed & multis alijs circunquaquè valdè proficuum fore putatum est. Simul quia in illis partibus per zelum & contentionem, vndè fieri solet inconstantia & omne opus prauum, quidam etiam sacerdotes Domini plerunquè, quod dictu nefas est, terrenæ plùs iusto confisi potentiæ, populum imperitum scandalizabant: sæpè dictus sæpeq; dicendus dominus Bruno, cui iam totius regni dispensandi cura imminebat, ratus id, quod verum fuit, hunc eiectum antehàc & neglectum, hoc tanto beneficio ad illud fidei & veritatis fœdus adduci, vt a nemine posset seduci, ità demùm os loquentium inimica obstruere posse credidit, si nulla occasio scandali posset in eorum Episcopo reperiri. Sed ad suî perniciem pars sinistra præualuit: quicquid pro salute eorum gestum est, hoc sibi pestiferum æstimabant. Quid multa? Erratū est, sequitum est, nec cessatū est, donèc expulsione eius, crudelitati suæ & nequitię satisfacerent. Ablata est omnis spes restitutionis eius. conspiratio enim grauissima facta est, quæ, nisì & hic penitùs amoueretur, & eundem locum Baldricus, qui erat de magnatum terræ illius prosapia oriundus, subrogaretur, sedari non posse visa est. Ad hanc sentinam tempestates vndiquè innumeræ confluxerunt: nauis Ecclesię, laborante remige, fluctuauit: gubernator ipse procellosæ tempestatis impetum ferre non potuit. Cessit igitur, cessit, nè vinceretur à malo, sed vinceret in bono malum. Cessit aduersantium voluntati, vt suo eos gladio iugularet sibi. Obstricti sunt sacramentorum fidei spontanei, vt si accipere mererentur Episcopum, quem petebant, inuicta exindè firmitate authoritatē Ecclesię & ius Imperatorium tuerentur. At nè quid in eiusmodi negocio imperfectum restaret, quod curiosis alienarum rerum inuestigationibus scrupulum cōmoueret, cum Imperatore germano suo id effecit, vt Rathero Episcopo, bìs iam destituto, antiqua sedes Veronensis Ecclesiæ redderetur.

Iacob. 3.

Indè quoq; expellitur.

Restituitur sedi Veronensi.

CAP. XXXIX.

B. Bruno Lotaringiæ praeest.

MVlta sunt alia, & propè infinita, quæ in breui, non in Lotharicorum tantummodò populo, quem ipse exintegrò susceperat gubernandum, quem etiam, sicut inpræsentiarùm cernitur, ex inculto & fero pacatum reddidit & mansuetum: sed etiam per totum regnum gloriosissimi Imperatoris, in DEI rebus & salute totius populi strenuissimè operatus est. Erat enim eidem omninò cōmunis cura cum seniore & germano suo, quorum vterque de altero meritò gloriabatur in Domino. Prætereà Lotarium, sororis suæ filium, de antiqua regum prosapia ortum, cùm à sobrinis suis vehementer esset oppressus, mirificè eruit & exaltauit, nec cessauit, donèc in locum patris sui regem constituit, ac maiores ipso potentioresque Hugonis filios, omnesque illius regni principes sub iugum eius strauit: ità prospiciens vniuersis, vt sub vnius moderamine imperij, omnes pariter & ab hostibus tuti, & inter se inuicèm possent esse pacati. Imminet regno illi, quod reticendum non est, sæua clades, Nortmannorum gens, quibus in piratico latrocinio non sunt alij exercitatiores. His ex magna iam parte præda erat populus, * dissensione & ciuili pernicie assuetus. Quod illis superfuerat, inter se domestica seditione consumpserant. Egit autem prouida dispensatio rectoris nostri, (qui quoniam hominem se esse intellexit, humani nihil alienum à se putauit) egit, inquam, vt ad se, quasì ad tutissimum portum confugerent omnes, qui quietem & pacem amarent: ipsorum etiam barbarorum immanitatem & intolerandam dudùm ferociam mitigauit. Siquidem eodem tempore & rex eorum Haroldus, cum magna suæ multitudine gentis, regi regum CHRISTO colla submittens, vanitatem respuit idolorum.

Lotariū regem Fráciæ restituit.

Haroldus Danorū rex cū multis Danis credit in Christum.

CAP. XL.

Erat

ERat Imperatori filius adhuc tenellus, delicatissimæ indolis & integerrimæ * volnptatis, obses pacis & gloria plebis. Hunc Archiepiscopis, patruo, fratrique commendatum, ad custodiam regni Cisalpini reliquerat Imperator, profecturus Romam, & res totius Italiæ ordinaturus, Cæsar ipse futurus, electum summo cōsensu ab omni populo, regem esse cōstituit: vnxeruntq; Otthonem æquiuocum patris Bruno Archiepiscopus, Vuilhelmus & Henricus, cęteriq; sacerdotes Dn̄i, regem in Aquis grani palatij: & exultauit maxima gratulatione populus, dicens: Viuat rex inæternùm. Diuisi sunt deindè ab alterutrùm germani, par semper inuictum: & Imperatore Alpes Pœninas transeunte, remansit citrà spectatus, atq; incredibili pietate vtrobiquè desideratus, pius pastor & Archiepiscopus Bruno. Non longè pòst domino & fratri suo, quia ipsum per se ire non licuit, auxiliares copias nō leuem armaturam de Lotaricorum populo misit. Ijs præfuit Godefridus Dux, quem ipse nutriuit, vir sapiens & religiosus, amantissimus pacis, obseruantissimus æquitatis, Imperatori per id tempus ad votum seruiens, omnibus placens. Hic eodem tempore febre correptus, in magnam spem futuræ quietis expirauit. De cuius innocētia quodammodò securus, quasi testis & conscius vitæ eius pius pater Bruno, cùm de pecunia dispensanda ageretur pro remedio animæ illius, nón valdè illum talibus indigere asseruit. Imperatoris prætereà reditum frater eius noctedieque solicitus expectauit, redeunti in omni gloria lætus occurrit. Eius enim eximia virtus, dignitas, & in eo negocio, quod gessit, fides & continentia: simulque cum ipso spem ocij & tranquillitatem animorum, iudicia, leges, cum concordia populi, regis & principum authoritatem reductam æstimauit. Cuius consilijs omnibus, cùm ipse nihil aliud dies ac noctes, nisi de salute populi cogitaret, interfuit, & inter primos excelluit. Hic eidem grauissimus author ad constituendam, fidelissimus socius ad comparandam, fortissimus adiutor ad rempublicam perficiendam fuit.

*for. * voluntatis,*

Ottho 2. vngitur rex.

Godefridi Ducis Lotaringiæ laus.

CAP. XLI.

IGitur cùm in hoc sanctissimo studio Imperator tricesimum regni sui, germanus eius duodecimum pontificatùs sui ageret annum, nondùm nisi vix prę lapsus ætatis quadragesimum, sanctam Pentecosten simul Coloniæ celebrantes, qua maior mortalibus gloria concessa non est, sese inuicèm inter sancta solennium dierum officia, vnà cum diua matre, sorore regina, nepotibus, filijsque regibus, totaque illa Deo dilecta familia, & cunctis regni senatoribus adfuerunt. Constat enim, nullum aliquandò locum tanta celebritate, tāto splendore omnis generis hominum, ætatum, ordinum floruisse. Hanc itaq; gloriosissimi Cęsaris Augusti, & germani eius, summi & incomparabilis viri Brunonis Archiepiscopi, fidam. Deoq; placitam in omni voluntate & opere cōiunctionem, hanc cōspirationem in omni vtilitate & honestate administranda & benè gerēda, hanc iucundissimam vitę officiorumq; omnium societatem, mors sæua, mors horrēda, mors, inquā, sola diremit. Et reuerà quanuis nihil atrocius videretur, nihil tamē esse potuit, quod eam innocētiùs diremisset. Ergò cùm summus antistes Bruno senioris & fratris sui, Orientem versùs euntis cōtubernia, ruens priùs in oscula, & fleus largiter reliquisset, pacatą; omnia & quieta intrà metas regni sibi creditas, agens Deo gratias, adspexisset, iterùm iterumq; suos omnes Clerū populumque, quę agenda fuissent, admonuit, & mox in Occidēte Compendium adijt, vt ibidèm nepotes suos ab inuicèm dissidentes ad cōcordiam reuocaret, in fide & gratia stabiliret Ecclesię religionē, regi honorem, & quę sua essent, dictante æquitatis ratione, annuente Dn̄o, singulis cōfirmaret.

Ottho Imperator Pētecostē agit Coloniæ cū summa gloria.

CAP. XLII.

EO intentus negocio, infirmari cœpit, & sic in Rhemensium ciuitate graui corporis molestia detentum, quinto demùm die, postquàm inuasit, ægritudo eum præuénit. Quibus diebus in itinere non minùs, quàm in hospitio, lectione assidua, nullo penè alio cibo resocillatus est. Interrogatus autem familiariter ab ipso Episcopo Vuigfrido, vt ipse testis est, cuius morbi grauedine vrgeretur, non morbum, sed dissolutionem sui corporis esse respondit. Episcopus itaque supradictæ metropolis dignissimè eum recepit, humanissimè tractauit. Et in festiuitate quidem, quæ tunc inerat sancti Remigij, leuiùs aliquantulùm habuit, ità vt clientulis eius & socijs spes esset recuperandæ salutis eius. Ipse autem vocatis Episcopis, qui simul cum eo venerant, Theodorico & Vuigfrido, postulauit vt testamenti sui faciendi copiam ei facerent, & adiutorium ei adhiberent. Quod cùm perdolenter & lachrymabiliter valdè excusa-

Rhemis laborat aduersa valetudine B. Bruno.

excusarent, valetudinem optatam in breui pollicētes futuram, ille animi industria, qua semper viguit, econtrà renisus: Dum tempus est, inquit, hoc fiat: multa nobis alia post hæc restant agenda. Ingrauata est deindè infirmitas & inualuit: iamque anhelitus, intercluso faucium meatu, vitalium lassitudinem præmonstrauit. Tunc vocato notario, coram memoratis testibus testamentum suum ipse dictauit: res omnes, quas habuit, à se, dum adhuc in bona viueret spe, abalienauit, dispersit, dedit pauperibus: quodque ordinandis exterioribus ecclesiarum Dei ædificijs congessit, in breui secundùm collatam sibi sapientiam, facta & corroborata cautione sua, congruè & professione sua dignè diuisit. Hoc qui legere ipse quærit, inferiùs scriptum in promptu habebit. Ingenium, quod mundo corde & iugi exercitatione politum dono Dei reddidit & illustre, illum, vt liquidò apparet in eius verbis, non defecerat in extremis.

Condit testamentū.

CAP. XLIII.

POst hæc pauper Christi, collecta animi virtute, iterùm semotìm Episcopos aduocauit, Quibus assidentibus, & interioribus factis, hæc verba, gemitu exuberante & fletu inundante, profudit: Tria mihi videntur genera esse confessionis, quibus se cor hominis Domino Deo suo, renum testi, & scrutatori cordium patefacit: non vt ipsi, qui nihil non nouit, luciditùs innotescat: sed vt ille, qui se parùm nouit, veraciùs semetipsum agnoscat, & aut Deum in benefactis laudet, aut se in malefactis accuset. Hoc cùm semper fieri debeat, (sic enim vigilare præcipimur, nè fur veniat, nè quandò nobis incautis damnum illaturus irrepat) tum pulsante Domino domûs per infirmitatis molestiam, necesse est, vt mens se, quibus possit viribus, erigat: qua valeat intentione, iudici suo appropinquanti assurgat, sopitis terrenis desiderijs, spe ad superna flagret, bona perennia & si non meruit, minimè tamen desperet: sibi diffidat, in Domino confidat. Eccè fratres dilecti, sicut cernitis, pulsatur ianua pectoris mei: vocor ad reddendam rationem operis mei: si quid potestis, rogo, ferte presidium, orationis vestræ porrigite manum. Incertus inter spem metumque feror: vt in neutram partem pronior inflectar, id verò enitendum est. Sed quæ sunt vires meæ? Misericordiæ remedium presto lor: in manu creatoris mei sum: de me quod ipsi placet vt fiat, expecto. Bonum est confiteri Domino: Confessio & magnificentia opus eius. Non enim aliquid boni, nisì ipso operante, fieri potest. Est aūt quædam confessio, non peccata deplorans, misericordiam tamen implorans. De qua per Psalmistam ex persona Dñi dicitur: Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare meum. Hoc salutare, id est, Dominum Iesum, ore confiteor, & corde credo, quòd Deus illum suscitauit à mortuis. Hîc omnes thesauros sapientiæ & scientiæ abscōditos agnosco. Hunc Dominum Iesum nemo potest dicere, nisì in spiritu sancto. Ante illum est omne desiderium meum, & gemitus meus ab eo non est absconditus. Dixi, confitebor aduersùm me iniustitias meas Domino. quod est secundum genus confessionis, lamentabile in peccatis. Tertium, quod commendat B. Iacobus Apostolus: Confitemini, inquiens, alterutrùm peccata vestra, & orate ꝓ inuicèm, vt saluemini. Hoc vobiscùm, dñi & fratres mei, agere volo, hoc anxiè quæro. Spero autem, quòd aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

Tria genera cōfessionis.

Matt. 24. Luc. 12.

Beatus homo, q semper est pauidus.

Psal. 91. Psal. 110.

Psal. 49.

Coloss. 2. 1. Cor. 12.

Psal. 31.

Iacob. 5.

1. Iohan. 2.

CAP. XLIIII.

DEindè postquàm his se coram Domino totum effudit, corporis & sanguinis Dominici sacramentum, virtutis eiusdem sacramenti non inscius, expetiuit. Quod cùm fuisset allatum, vir ille Domini quid animo senserit, toto corpore prostratus ostēdit. Refectus autem hac vitali alimonia, spe validior, lectulo restitutus est, dies postquàm non minùs, quàm quinque, in eodem corporis languore & spiritûs feruore permāsit. Solenni verò die beatorum martyrum Gereonis & sociorum eius iam vergēte, subitò mentis excessu raptus, Episcopis, Ducibus, Comitibus, & cūctis, qui aderant, luctum mouit ingentem, quia dissolutionem optatissimi corporis instare putabant presentem. Ille, vt solebat, paululùm cōualescens, tumultum manu sedabat, fletus & rugitus adstantium mitigabat, maiores & hoc affatu vltimo digniores ex nomine vocabat. Nolite, inquiēs, nolite fratres hac mea sorte tristari. Diuinæ animaduersionis iudicio cunctis mortalibus imposita est ista conditio. Non licet nolle, quod omnipotens sanxit ineuitabile. tristibus istis in breui leta succedunt. Illuc non absumpta vita, sed mutata in melius, pergo, vbi viros longè plures & clariores, quàm hîc vnquàm viderim, citò videbo. Nec plura his lo-

Facta confessiōe, percipit Eucharistiam.

locutus,lectulo fessa mox membra reposuit. Consuetum paulopòst,luce adhuc integra, vespertinę laudis officium,nocte iam profunda Completorium ipse cum fratribus consummauit, Domino Deo suo sanctorumq; eius precibus sese quasi mox iturum attętiùs commẽdauit, iter suum magno illo viatico, sancto videlicet & vnico redemptionis nostrę pignore,muniuit,Episcopos,seipsumq; & eos,qui pręstò erãt, benedictione consignauit.Ità tremendam dissolutionis suæ horam animo intento ad creatoris sui imperium expectauit.Exin media nocte transacta,conuersus nisu,quo poterat,ad Episcopũ Theodoricum,nepotem suum,Domine,inquit,ora.& mox inter psallentes Domino & orantes,nimiumq; flentes,spiritum exhalauit.Quod in illo nõ potuit mori,redditum est creatori:Corpus autem eius exanime,sicut ipse viuus pręceperat,codẽ die,id est,quinto Idus Octobris,indefessi eius comites leuatum in feretro transferentes,octauo posteà die ad augustam sedis eius metropolim Coloniam peruenerunt.Quorum adhuc nonnulli iureiurando & mirum in modum affirmando testantur,in illo longo itinere nullam penè lassitudinem aut laboris molestiam se sub tãto onere pertulisse. Vndè autem ibant, quocunquè ibant, quascunque gentes, quascunque terras attigerant, omnes mirabiliter huius,vt eorum verbis vtar,digni Deo viri merita in rempublicam,in Imperatorem, in reges,in principes,in oẽm populum eximia,qua quisq; facultate poterat,ęstimabant.

Migrat à corpore.

Nota rẽ admiratione dignam.

CAP. XLV.

IAm verò cùm eiusmodi exequiæ Coloniam aduentarẽt,& hoc per omnem regni Lotarici populum fama nimìs odiosa dispergeret, ità dissoluti sunt omnes, præsertìm sanctissimæ sedis illius & Ecclesiæ alumni, quasì discessus tanti pastoris & obitus, eiusdem esset Ecclesiæ funus.Nam secundùm amplitudinem prioris consolationis,tunc inualuit vis & magnitudo doloris. Flebant igitur omnes,plerique donèc in eis exiccarentur lachrymæ : multi congelatis membris attoniti, in tanta orbitatis huius miseria semetipsis viuere obliti sunt. Ante omnes luctu se lachrymisque, magis autem interno dolore cordis affecit, qui hunc patrem patriæ præ cæteris amauit, Folcmarus memorabilis probitatis & industriæ Diaconus, ac prudens fidelisque huius sanctæ Ecclesiæ protus & œconomus, quo nomine eum ipse pater, vt putà vicarium suum, & sibi in omni negocio coniunctissimum, honorare consueuit. In quo solo tunc omnium desolatorum ora, oculi,& animi versabantur : quorum certè omnium voluntate atque desiderio iam electus, licèt nondùm designatus, fuerat præsul. Huic pater pius absenti, quòd eum nôsset ex nomine,res suas omnes egenis & ecclesijs Episcopij sui distribuẽdas,pręscius(credo)futuræ successionis,summo studio delegauit.

Mors eius summo oẽs dolore afficit.

CAP. XLVI.

EST prope muros ciuitatis Ecclesia, structura quidem & opere humilis, sed Apostolorum nomine, in quorum veneratione consecrata perhibetur, insignis. In ea depositum pastoris sui corpus exanime, sacerdotij velabant insignibus : quò paucis, nisì Episcopis & quibusdam secundi ordinis sacerdotibus, patebat accessus. Indè mox eleuatum, Clerus & populus cantum planctumq; permixtum ingeminantes, in ecclesiam beatissimi Petri Apostolorum principis, vbì sedes erat venerabilis, detulerunt. Noctem illam celeberrimè in vigilijs & psalmodijs, vix refocillatis corporibus, insomnem duxerunt. Manè autem facto, conuenit vniuersa ciuitas, & eorum, qui de diuersis prouincijs & regnis subita fama exterriti aduenerunt, innumerabilis multitudo. Adfuit Treuirensis Archiepiscopus, & Leodiensis antistes. Processerunt in medium Episcopi Theodoricus & Vuigfridus, testes vltimæ sanctionis eius & legationis, quam filijs suis ibidèm Deo militantibus misit. Lectum est testamentum eius in presbyterio venerabili, ante altare sanctissimi Petri : recensita sunt & ea, quæ pio quidem & solicito in Dei rebus animo rogauit & iussit, sed scribenda non censuit : videlicet vt anno illo toto per singulos dies nunquàm minus, quàm libra denariorum integra, in vsus pauperum erogari deberet. Deindè secundùm postulationem & desiderium cordis eius, quo flagrabat in extremis suis, suasum est Clero sanctissimo, vt volenti animo corpus eius transferri permitterent ad monasterium monachorum, quod in honore sanctorum martyrum Pantaleonis, Cosmæ & Damiani atque Quirini,extra vrbis muros non solùm tunc construxit, sed adhuc vsque consilio & prouidentia sua construit, & ordinare non cessat, gubernante DEO insignia bonæ voluntatis eius per sanctorum merita : quorũ illuc & reliquias aduexit, & patrocinia sibi religiosa & sedula supplicatione prouidit.

Ecclesia sanctorũ Apostolorũ Coloniæ.

Construxit monasteriũ S. Pantaleonis &c.

uidit. Assenserunt promptissima voluntate omnes ad omnia, quæ imperauit: solùm illud difficilimè persuasum est, vt de summo sacratissimæ sedis eius loco corpus abduceretur exanime. Lugebant quasi iterùm destituti, non audentes post longam deliberationẽm, vel in hoc resistere eius gloriosissimæ voluntati.

CAP. XLVII.

Corpus eius humatur in ecclesia S. Pãtaleonis.

DEductus est ergò pastor ab ouibus: dici non potest, quibus lamentis & questibus sepultus est in ecclesia beatorum martyrum, quartodecimo Calendas Nouembris. Vbi vsque hodiè perspicuè mõstratur, quantus fuerit in oculis bonorum omnium. Quem posteaquàm amiserunt, qualis fuerit, & boni & mali lucidiùs agnouerunt. Frequentant locum sepulturę eius, certatìm memorant quid fecerit, quid docuerit: qualis vixerit, qualis obierit. Modò pro illo orant, modò vt ipse pro se orare dignetur, rogant: signa nõ quęrunt, vitam attendunt, doctrinam recolunt, futurum in eo aut sibi, aut posteris suis magnum aliquid pollicentur. Deniquè omnes eius monimẽtis sicut olìm per viuum, ità nunc per mortuum ad Dei laudem & gloriam excitantur.

Fundite corda preces, lachrymosas mittite voces:
Ecce pater patriæ conditus in silice.
Regia progenies, terras memoranda per omnes,
Bruno pacificus, vir bonus atque pius.
Archos antistes, cui clara Colonia sedes,
Visus erat cunctis charus vbiquè bonis.
Offendit tenebras lux viuacissima tetras,
Inuida lingua tacet, laus modò vera placet.
Non fuit hic mundus tam raro munere dignus:
Raptus ab hoc æuo, iam fruitur Domino.
Idus Octobris quinto præsul duodenus,
Vitæ concessit, spes comes alma fuit.

VITA B. IACOBI ALEMANNI DOMINICANI,
AVTHORE IOANNE ANTONIO FLAMINIO.

Octobris 11. Cap. 1. B. Iacobi patria.

VLma Germaniç ciuitas est. Hanc beati Iacobi patriam perhibent, cui Alemanno cognomẽtum est inditum, viro hac nostra ætate, religione ac vitæ sanctitate memorabili. Ortum ex honesta familia duxit, patre Theodorico: qui quidem vitæ integritate ac moribus sanctissimis, magnum filio adiumentum attulit, vt in talem euaderet, qui non suæ tantùm familiæ, verùm etiam patriæ ac religioni, in qua enituit, & præsenti seculo splendori atque ornamento esse posset. Patrem ipsum accepimus cibi ac potûs fuisse parcissimi, ac magno in rebus omnibus per totum vitæ cursum fuisse vsum temperamento: quod maximè testatur vitæ longitudo. nam centesimum ac tertium implêsse annum memorant, corpore ità recto ac firmo, vt iuuenum esse solent, vt nec baculo vti opùs esset, nec exarmatas dentibus, quę prima senescentium iactura esse consueuit, fauces haberet. Liberos suos vtriusque sexûs ad religionem præcippè instituebat. Quarè frequenter ipse ad officia diuina & conciones sacras adducebat, atque ità assuefaciebat, vt nihil faciliùs aut libentiùs agerent. Quæ quidem tam diligens institutio quantam vim habuerit, vel ex beato Iacobo, cuius vitam scribimus, licet conijcere.

Patris eius encomion.

Optima liberorũ educatio.

Cap. 2.

Agebat is annum ætatis quintum atque vigesimum, cùm cepit illum ingens visendæ vrbis Romæ desiderium, quòd eam sciret esse Christianæ religionis caput ac sedem, quam principes Apostolorum Petrus & Paulus suo martyrio cõsecrâssent, & tot Christi athletarum certamina illustrem fecissent. Patrem igitur, quẽ mira pietate colebat, summis precib⁹ orauit, vt se sineret eò proficisci. Aegrè pater, nec sine multis lachrymis tandem permisit, vt iret. Dolebat enim obsequentissimũ filium à se diuelli, ad tam longinqua loca tẽdentem. Tamen ꝙ pia causa iuuenis animũ mouerat, nec iustis assensum votis denegandum arbitrabatur, exorabilem sese prębuit. Prouolutus igitur ad genua patris,

tris, inter fratrum, ſororum, ac propinquorum fletus, quibus ob eximias dotes erat chariſſimus, ſupplex petijt, vt ſibi benediceret: & ſic abijt. Initio Quadrageſimæ Romã peruénit, & priuſquàm aliò diuerteret, celebertimum toto orbe diui Petri templum inuiſit. Ibì aũt ad Dominicam reſurrectionem cõmoratus eſt: quo quidem tempore nullam neque intra, neq; extra vrbis muros ædem reliquit, quam nõ adiẽrit, tanto fruens gaudio, quantum verbis cõſequi nemo poſſet. Poſt Dñicam reſurrectionem cepit illum deſiderium in regnum Siciliç proficiſci. Vénit igitur Neapolim. Tunc fortè rex Alphonſus bellum gerebat, ſub quo militare decreuit. Credo diuinitùs factum, vt iuuenis optimus militari commercio grauiter flagitijs offenſus, quæ militiæ maximè vigent, conſilium ſalubre demùm caperet, vt tutiorem viuendi rationem iniret.

B. Iacobus Romã proficiſcitur.

It Neapolim.

Ad eam igitur militiã admiſſus, merere cœpit, nihil de ſanctis moribus, aut de priſtina cõſuetudine ſua remittens. Multa ibì videbat, quibus valdè offendebatur. Quarè occaſionem demùm indè abeundi ex re leui ac penè ridicula inuenit: quam ipſe iam ſenior factus, & monaſticam degẽs vitam, narrare ſolebat. Mos eſt militibus, pręcipuè belli tempore, de rapto viuere, & frequẽter prędas abigere, nec etiam amicis parcere: de quorum prædijs ſolent equis pabula rapere, gallinas & alia eſculenta aut vi, aut furto ſurripere. Ijs grauiter modeſtiſſim⁹ iuuenis & alieni abſtinẽs offendebatur, & cõmilitones ſuos liberiùs increpabat. Illi aũt deridere iuuenem, & accuſare tanq̃ ſuperſtitioſum. Et quia raptis nullo pacto velle vti animaduertebãt, dolo eum circumuenẽre. Ingreſſi ſunt in quodam oppido Iudęorũ ſynagogam quidam eius amici cõmilitones, & ex lampade, quę ibì ante Moſis libros die noctuq; ardebat, oleum vel ſurripuêre, vel ſe ſurripuiſſe finxerunt; ex horto quodã braſſicam (vulgò caules nuncupant) quam optimè cõditam, illi horum oĩm inſcio appoſuerũt. Cùm aũt ità ſimul veſceretur, & eo cibo valdè delectari videretur, ridere cõuiuę cœperũt. Quærens ille, quę tanti riſûs cauſa foret, audit braſſica ſe veſci ex horto quodam ſurrepta, quę oleo Iudaicæ lampadis condita eſſet. Non poſſet dici, quantoperè ſit ea re offenſus. Tum demùm decreuit prorsùs militiam relinquere. Quarè compoſitis rebus ſuis, & impetrata abeundi facultate, Capuam vénit.

Cap. 3. Militat Alphõſo regi.

Vide ſingularem integritatem in milite.

Ibì nactus eſt Campanum ciuem, pręclarum virum, iuriſconſultum & equitem. Qui vbì iuuenem cõſpexit forma pręſtanti, atque, vt ex clara indole & lineamentis oris colligebat, probũ, miro illius deſiderio tactus, & apud ſe retinere maximè cupiens, percontatus eſt, num in ſuo vellet cõtubernio reſidere. Annuit ille, & apud eũ morat⁹ eſt quinquennium tanta fide ac morũ integritate, vt eum patronus æquè ac filium diligeret, atque tractaret. Verùm exacto iam quinquennio, immiſit illi Deus ingens deſiderium in patriam redeundi, & genitoris ſenioris memoria multo vehemẽtiùs, quàm anteà, illum ſtimulare cœpit ad reditum. Sciebat enim patrem iam eſſe admodùm ſenem, putabatq; ingenti vidẽdi filij deſiderio teneri, cuius diſceſſum ægerrimè tuliſſet, ſeq; iam tot annos procùl à patria tanto terrarũ ſpatio diuiſum abfuiſſe: rationẽ ſibi patriæ pietatis habendam. Cùm igitur abire decreuiſſet, conſilium patrono aperuit. Ille aũt, qui eum amaret vt filium, & cuius diù fidem eximiam expertus eſſet ac integritatẽ, nõ dici poſſet, quantùm ea re turbatus fuerit: nec vllo pacto volens eum dimittere, ea cœpit omnia dicere ac polliceri, quę poſſent abire volentem retinere, niſì certa illi fuiſſet abeundi ſentẽtia. Iuuenis autem contrà orare obteſtarique, vt ſibi iuſtiſſimis de cauſis, quas afferebat, abire ſalua eius gratia liceret. Sed nihil proficiebat. ille enim pertinaciter in propoſito perſtabat, & rogabat nè ſe deſereret. Fluctuabat animus iuuenis, & præter modum angebatur, quòd intelligebat oportere ſe tandèm clàm diſcedere: neq; enim impetrare poterat, vt liberè diſcederet.

Cap. 4.

Capuæ ſeruit cuidam iuriſconſulto.

Cùm igitur hoc ſæpiùs, ſed nequicquàm, tẽtâſſet, demùm vel inuito patrono, ſed furtìm, abire decreuit. Obſeruauit igitur opportunũ ad id tempus, & relictis melioribus indumentis, quæ à patrono acceperat cum pecunijs, quas idem illi perſoluerat, & reſumptis veſtibus atque pecunijs, quas ſecùm ipſe attulerat, habita priùs ante Chriſti effigiem, quam in cubiculo habebat, diligenti oratione, vt propitio numine diſcederet, abijt. Tandèm Bononiam peruénit, & ingreſſus diui Petronij celebertimum templum, quod in ipſo ciuitatis foro eſt ampliſſimum, orauit, ac Deo gratias egit, quòd ſoſpes eò perueniſſet. Erat illi in animo, in Germaniam reuerti ad genitorem, ſed rem Deus aliter inſtituerat. Nanque in ea vrbe quidam ex comitibus, qui cum eo venerant, hortati ſunt, vt ſtipendia ibì faceret, & ſub quodam Thoma Tartario militaret. Conditionem igitur

Cap. 5. Mira hominis probitas & innocentia.

Bononiæ dat operam militiæ. accepit, atque in ea vrbe remansit. Incredibili autem voluptate afficiebatur, cùm tot ibi fratrum collegia cerneret: quorum loca quotidiè frequentabat, præcipueque diui Dominici templum, vbì maximè versabatur, tanquàm quod erat futurum, prçsagiret. Itá paulatìm & patris & patriæ oblitus est, nec iam aliud cupiebat quicquam, quàm in eo monasterio vitam agere.

Cap. 6. Tali igitur incensus desiderio die quadam, vbì illuxit, ad ædem diui Dominici venit, suum consilium cum eo communicaturus, qui primus factus esset obuius, & facturus quicquid ille consuluisset. Forte fortuna opportunè admodùm incidit in ipsum monasterij præfectum Nicolaum Carbonellum Catalanum, concionatorem eximium. Ad cuius genua prouolutus, rogauit vt sibi, cupienti maximè Deo famulari, consilium & opem afferret. Attulit ille continuò salutare consilium, & facunda oratione, quç ex illius ore diuinitùs manabat, accensum iam per se iuuenis animũ sic inflammauit, vt sublata omni mora, petierit in consortium Prçdicatorum admitti: quod postero die consecutus est. Erat beatus Iacobus literis mediocriter eruditus, & annũ agebat quartum atque trigesimum, quandò monasticam vitam ingressus est. Qui cùm inter alias animi plurimas dotes prçcipuè mitis ac mansuetus esset, cõsistere in humilimo gradu voluit, Amplectitur S. Dñici institutum. & ex eorum esse grege, qui Cõuersi vulgò nuncupantur. Sed exceptus est mira omnium lçtitia, quasi prçsagientium, qualis quantusq; iuuenis ille euasurus esset. nec quicquam fefellit opinio. Siquidem continuò totum se Deo tradidit, nec quicquam omisit, quod ad verum illius cultorem pertineret. Magistro tyronum, quos nouitios appellant, præcipuè vacabat: quem frequenter supplex orabat, vt se instrueret, ac ea doceret, quç sibi prçcepta religionis ac instituta patrum panderent. Quo studio atque solertia breuì mirè profecit, charusque omnibus & admirabilis esse cœpit.

Cap. 7. Prçclara ei⁹ humilitas. Adeò autem mitis, adeò mansuetus erat, vt cùm omnibus sanctior esset, omnibus se deteriorem putaret: quæ res tum maximè patuit, cùm decurso iam anno, de patrum iudicio ac volũtate dubitauit. Nam ad genua singulorum prouolutus, rogabat nè suis offensi criminibus, à suo contubernio & societate se repellerent. Verba aũt illa, quibus vti profitentes initam vitam solent, adeò tenaciter menti illius adhçserant, vt nulla diei elaberetur hora, in qua eorum non reminisceretur. Quæ autem profitendo promiserat, tam exactè, tamque constanter seruabat, vt mirabile omnibus obedientiæ, paupertatis Egregia pudicitia. ac patientiæ exemplum foret. Pudicitiam vsque ad exitum vitç seruauit, vt nihil illo purius ac mundius conspiceretur. Nam prçterquàm quòd suum corpusculum asperrimè domitabat, vigilijs quoquè, orationibus, ieiunijs & alijs multis macerabat modis: oculos suos diligentissimè custodiebat, nè quid intueretur, quod ad libidinem prouocaret. atq; ob eam rem nunquàm ociosus erat. Nunquàm illum sine negocio dies, nunquàm nox inueniebat. Quòd si quandò egredi in publicum cogebatur, impensè Deum rogabat, vt se custodiret, & suos auerteret oculos, nè vanitatem cernerent, quòd sciebat so-Ierem. 9. lere per fenestras mortem ingredi. Quòd si quandò vestigium aliquod fortè libidinũ excitabatur, continuò Christi cruciatus inenarrabiles ad memoriam reuocabat: quo quidem tanquàm subito imbre, illud quicquid erat incendij restinguebatur.

Cap. 8. Insignis obedientia. Philip. 2. Sed inter plurimas virtutes, quibus excellebat, prçcipua erat obedientia. Recordabatur enim semper Christum vsque ad mortem factum esse obedientem. Quæ res quidem adeò promptum reddebat illum ad parendũ, vt sçpissimè iussa prçueniret, & nõdùm benè auditis, quç sibi mandabãtur, tanq̃ audiuisset, illa cõtinuò exequi festinaret. Afferam huiusce virtutis memorabile exemplum. Prçfectus monasterij Michaël Holandinus, per monasterium ducebat magnum quẽdam antistitem. Incidit fortè in B. Iacobum, & conuersus ad prçsulem: Vides'ne hunc? inquit. Mira vitç integritate inter nos effulget, in quo prçcipua virtutũ enitet obediẽtia. Huius rei mox, si velis, periculum faciam. Annuit præsul. Prçfectus igitur accersito ad se B. Iacobo, Fili, inqt, opùs est, vt sublata omni mora, vsq; in Galliam te ad Parisinã vrbem cõferas. magni enim momenti literç tibi eò sunt Illustre eius obedientiæ exemplum. perferendæ. Lætus ille, repentè, Prçstò adsum pater, inquit. Sed licet'ne statìm me in cubiculum meum tẽdere, vt baculum ac pileum sumam? Stupuit antistes ille, nec satìs mirari poterat incredibilem in re tanti momenti promptitudinem. Ciuis quidam Bononiensis aliquot ex cœnobitis diui Dominici ad villam vrbi propinquam inuitauerat, præcipueq; rogauerat, vt B. Iacobum secùm adducerent. Profecti igitur, cùm iam pransi essent, vnus ex patribus, qui primũ ibì locum tenebat, vt summç illius obedientiæ periculum

lum faceret, iussit vt accepta funda (est autem id rete) ad propinquum * Rhenum iret piscatum. Paruit ille continuò, & vno iactu mirandam pisciculorum vim cepit, ità vt omnes obstupescerent, sed id cuncti illius obedientiæ adscripserunt. Quemadmodùm cùm præfectus monasterij quadam die illi iussisset, vt ad quærendum panem festinaret. Nam tum fortè quandam in vitro effigiem pulcherrimam pinxerat,(vitreas enim fenestras optimè cōcinnabat)& vt colores vitro tenaciùs inhęrerent,in paruo furno ex more posuerat: quæ res eius præsentia maximè indigebat. Attamen potiùs esse parendum suo præfecto ratus,sacculum arripuit, & ad mendicandum panem sese contulit. Reuersus post multas horas, tam benè decoctos in pictura colores offendit, vt nunquàm aliâs meliùs illi ars successerit.

Aliud.

Aliud.

Erat admirabilis quoquè in eo charitas. Nihil putabat antiquius, quàm præcipuè ægrotantibus in monasterio inseruire: qui quidem illius præsentia & ministerio ità recreabantur, vt non dubitarent se mox omni ægritudine leuandos. & certè plerique leuabantur. Quòd si qui fortè obibant, & ipse eos ex more lauabat, & proprijs humeris efferebat. Quarè ea resedit in animis hominum opinio, vt minimè dubitent nunc vita functum facilè ægrotantibus, si inuocetur, adfuturum, quòd tam promptam operam quolibet morbo laborantibus viuens exhibebat. Id ità esse,multis quidē exemplis postmodùm comprobabimus. Ad hanc verò eximiam virtutem amplexandam lenissimis verbis & efficacissimis assiduè alios hortabatur, eratque ipse præclarum omnibus specimen & exemplar. Solus deindè orationi & cōtemplationi totus erat intentus,Deumq; assiduè pro viuis omnibus atque defunctis precabatur. Frequenter primus omnium ad nocturnum officium surgebat:quod vbì celebratum erat,angulum quempiam remotiorem ac secretiorem deligebat. Ibì totus mente & corpore Deo vacabat. Nullus aūt elabebatur dies,in quo præcipuè Christi gesta non recenseret, & multis cum lachrymis diros eius cruciatus acerbissimamq; mortē repeteret. Cùm verò iam multùm oràsset,& finem faceret, illud deniquè dicere solebat: Gloria tibi Domine, qui natus es de Virgine: succurre mihi hodiè, cum patre & sanctospiritu in sempiterna secula, Amen. Et ad gloriosam Virginem, quam præcipuo cultu venerabatur,conuersus,aiebat: Aue regina cælorum, pro salute mea & omnium fidelium. Deindè ad sanctos omnes sese conuertens,dicere solebat: Sancti Dei oēs &c. Posteà verò ad oēs ecclesię aras accedebat,ibiq; à beata Virgine incipiens,orabat.Cùm verò iam illucesceret,totum officium suum horarium vsque ad vespertinum celebrabat: & vbì sacris altaris,quam Missam dicimus,semèl aut sæpiùs, prout ocium dabatur, interfuerat, ad opera manuum, quorum penè in omni genere monasterio erat vtilissimus, reuertebatur, vt sic diuinis functus, paratior esset ac expeditior,si qd sibi agendū mandaretur. Sed nullā orationē suauiorē sibi ac iucundiorē ꝑmebat,q̄ Dn̄icam.Tunc enim putabat sibi os melle ac omni nectare cōpleri.

Cap. 9. Eximia charitas.

Studiū precādi & cōtemplandi.

Meditatio vitæ & passiōis Christi.

Semper aūt sancti aliquid, vbì finem orandi fecerat, meditabatur, nec vllum sinebat tempus elabi vacuum: habebatq; illud frequens in ore, Qui non laborat, nō manducet.& insupèr illud addebat: Multa mala docuit ociositas.Taciturnitatis verò tātus erat cultor,vt nunquàm,nisì vsus exigeret,loqueretur.Sed & patientiæ atq; constantię memorabile erat exemplum. Tres grauissimas ægritudines passus est, quas intensi dolores exacerbabant.Eas tamen ità dissimulauit,adeoq; patienter tulit,vt nunquàm à consuetis actionibus fuerit retractus, nec alicui, quæ pateretur, ꝓdiderit. Erat pręterea mirè affabilis,placidus omnibus,salua grauitate, charus atq; amabilis, ac plurimarum virtutum splendore monstrabilis. Qua fama impulsus illustris princeps Calabriæ Dux, qui posteà Alphonsus secūdus Siciliæ rex fuit,cùm Bononiam profectus, diui Dominici sepulcrum viseret,beatū etiam Iacobū videre voluit: quem nunq̄ anteà sibi visum,vbì cum multis alijs cœnobitis ad se veniētem cōspexit, statìm cognouit,& honorificè salutauit,& amplexus est ac rogauit,vt pro se Deum precaretur,vt posset incolumis in patriam & ad genitorem suum reuerti.& factus est voti compos.Ad tantum aūt sanctitatis gradum euaserat, vt cęlesti circunfusum luce orantem noctù multi viderint. Infestum quidem per omne tempus dęmonem habuit:sed eius dolos,hucusquè latētes expertus est: deincèps verò aperto Marte multa cum eo certamina habuit.Nam fustibus sępè orantem cecídit, & alijs mille vexauit modis:semper tamen athleta fortissimus victor euasit.Mirificè aūt post discessum dęmonū cęlesti luce,quam diximus, recreabatur, & voce Angelica. Adhortans enim de cęlo missus Angelus,sic eum alloquebatur: Serue Dei, esto fidelis vsq;

Cap. 10.

2. Thess. 3.

Eccle. 33.

Silentium.

Patientia rara.

En quāti eū facit tantus princeps.

Dæmon ei valdè infestus est.

Angelus eū confirmat.

 ad

ad mortē.Expecta Dñm: viriliter age,& cōfortetur cor tuū. Ingētia sunt enim,quæ tibi ꝑ paruo labore atq; certamine prēmia ꝓponuntur. Ità melior in dies & sanctior fiebat.

Cap.11. Die quodam conatus est dęmon illum ab oratione retrahere.Orabat aūt ad aram diui Vincentij post Completorium. Venit igitur hostis antiquus in veste conscissa,& ad pudenda vsque subducta, vnicum habens in fronte vt Cyclops oculum.Vbì verò illum beatus Iacobus adspexit, signo se salutiferæ Crucis armauit, & statìm dęmon euanuit. Nocte autem quadam post celebratum nocturnū officium, cùm ad aram beati Antonij,quòd remotior erat & obscurior,orandi causa se recepisset,dęmonum caterua specie lętantium cum tripudio ingenti ad eum venit. Miratus ipse tantam in eis lętitiam, audacter ad se vocatos per sacrosanctum Iesu Christi nomen iussit, vt sibi tantæ lætitiæ causam promerent.putabat enim,quod erat,eos vel patrâsse ingens aliquod malum,vel quod mox patrandum foret,tantoperè lętari:nec eum fefellit opinio. Responderūt igitur,se idcircò adeò lętos esse, quòd postero die ciuium seditione ingens strages edenda esset.Quod vbì B.Iacobus accepit, continuò ad Deum conuersus, multis cum lachrymis ciuium pacem ab eo impetrauit & vrbis tranquillitatem. Cumq; ab oratione surrexisset, & cubiculum suum esset ingressus,quieturus aliquantulùm, ingentem ibì offendit teterrimorum coruorū multitudinem,crocitantium, & vnguibus ac rostris sese impetentium.Ille verò signo se Crucis repentè muniuit,& dixit: Deus in adiutoriū meum intende. quibus verbis fœdissimę alites cōtinuò euanuerunt. Sed quo magìs illum dęmones infestabant, & oppugnare conabantur,tanto illum ad certamina fortiorē & alacriorem Deus reddebat.

Precib⁹ suis auertit ciuium seditionem.

Cap.12. 2.Cor.12. Rapitur extra sese. Raptum illum aliquādò in cęlum Pauli more,accepimus. Nam cùm se die quadā orationi dedisset,sensit cōtinuò sese auferri,& tanq̄ cadauer corpus suum relinqui.Putauit aūt sese in quendam amœnissimū locum esse perductum, vbì ex variorū florum adspectu & odore incredibilem voluptatem caperet. Ibì se mirificos audîsse cōcentus, & oīa, quę ad explendam voluptatē pertinerēt,vberrimè fuisse.Ingressus est eo fortè momento temporis,illius cubiculum ex cœnobitis quidam, q vbì iacentem ac velutì mortuum vidit,exclamauit cōtinuò,& rem Pręfecto monasterij trepidus nunciauit. Accurrit ille cum caterua fratrū: qui eum statìm,vt mos est,cōfricare cœperunt,& aquam in faciem iacere,& omnia experiri, quę circa exanimatos fieri solent. Resipuit ille tādèm,velut ex graui quodam sopore excitatus, & conquestus est grauiter, quòd se incredibili suauitate ac voluptate priuâssent.

Cap.13. Prodigijs multis claruit adhuc viuus,è quorū numero quędam referam.Quidam Bononiensis sacerdos optimus,cui Hieronymo Auiolo nomen fuit, B.Iacobo familiaris & charus admodùm erat. Is fortè in grauem incidit valetudinem, vt minima de eius salute spes esset.Misit ille,qui B.Iacobum ad se perducerent. Venit continuò,vt erat benignus omnibus & expositus.Cumq; se mutuò salutâssent,& dulci colloquio paulùm se recreâssent,rogauit B.Iacobus,vt oēs cubiculum egrederentur.Quod vbì factum est,cōtinuò cœpit orare, ac pro salute sui familiaris precari. Mox assurgens, à capite ægrotantis ad pedes dexteram suam leniter duxit. Miram rem afferam. Prout manum per corpus ducebat,ità repètè ex illis partibus fugabatur morbus,vt subsecuta sit sanitas. Eiusdem sacerdotis soror grauiter ægrotauit: sperauit eandem opem, quā in fratre fuerat experta. Igitur ad se accitum rogauit,vt suis apud Deum precibus sibi adiumēto esset. Ille verò, habita breui oratione,frontē ægrotātis Cruce signauit, & sospitem extemplò reddidit.

Illustre miraculum.

Aliud.

Cap.14. Venio nunc ad eius felicem obitum. Annos erat natus quatuor & octoginta beatus Iacobus,cùm in valetudinem incidit, quæ illi suprema fuit. Intelligens ipse finem aduenisse suę vitæ,vocauit ad sese illum,cui ægrotantium cura commissa erat,& ait: Ego,frater,iam delibor,& tempus meæ resolutionis instat. Proin rogo te, huc voces insignem doctrina & religione virum magistrum Vincentium Castronouensem,monasterij huius Pręfectum,cui delicta mea generaliter cōfiteri volo.Quod vbì fecit,& plenā remissionem ex more assecutus est, accessit ad eū ex cœnobitis vnus, cui Dionysio fuit nomen, cui intestina fluebant,spei ac fiducię plenus,& ait: Dilecte frater,tu quidem ad patriam properas, ego aūt atroci morbo hìc crucior: nec cantare possum, nec concionari. Sed te per Deum rogo,ad quem tendis,vt cùm illi iūctus fueris, memineris meî, ac tuis precibus hanc à me molestiam depellas.qui se quidem id facturum spopondit.Cùm autem ad vltimum deuenisset,priusquàm expiraret,ipse sibi manus decenter & pedes cōposuit,

& ità

& ità felicem efflauit animam. Continuò autem color, qui morienti, vt solet, abierat, & vultûs quędam hilaritas, & per totum corpus candor eximius redijt, & claritas admirabilis, vt nulli dubium esset, quin rectà in cęlum migrâsset. Is autem, cui intestina, sicut modò dixi, fluebant, quique illius opem paulò antè petierat, accedens ad eius cadauer, & multo cũ fletu amplexatus, cœpit promissa reposcere, & rogare vt suî memor esset. Nec promissam ille opem distulit. nam priusquàm indè abscederet, sese diro prorsùs liberatum morbo sensit. Obijt autem beatus Iacobus anno ab aduẽtu Christi millesimo quadringentesimo nonagesimoprimo, quinto Idus Octobris.

Feliciter è corpore decedit.

Sanatur morbidus.

Statìm autem per totam vrbem visa est vox diuinitùs diffundi, quæ cunctos moneret, vt si sanctum virum, qui obîsset, cernere vellent, continuò ad ædem diui Dominici concurrerent. Repentè autem tota confluxit ciuitas, seque felicem putabat, quicunq; sacrum cadauer posset contingere. Puellus ibì annorum trium, qui nec firmis adhuc gressibus cõsistere, nec loqui poterat, per confertam multitudinem, & per medios psallentes patres ad sanctum cadauer diuinitùs euasit: cumq; illud tetigisset, stupentibus omnibus, & firmiter gradi, & rectè loqui cœpit: domumq; profectus, stupentem nouitate rei matrẽ admonuit, vt ad ædem diui Dominici properaret, & sancti viri corpus viseret mox sepeliendum. Pręfectus verò monasterij cum cęteris patribus, cùm eũ sepulturi essent, communi sententia diuerso in loco sepelire decreuerunt, nè cæteris cõmisceretur cadaueribus: cùm sic multorum, qui cum sanctitatis opinione decessissent, permixtione & confusione cadauerum, memoria perîsset. Separatìm igitur eũ in loco tumulârunt, quod paruum Capitulum appellant. nec ibì diù perstitit. Nam cùm incredibilis quotidiè magìs fieret ad eius sepulcrum populi concursus vtriusq; sexûs, & insolitum esset ac indecens, fœminas ad eam partem monasterij ingredi, vbì sepultus erat: necesse fuit post diem octauum, permittente id Bononiensi antistite, in ecclesiam transferre, & ad aram diui Thomę sepelire, sic integrum & incorruptum, àc si tunc primùm expirâsset. Vbì verò sepultus fuit, penè infinita secuta sunt prodigia, quorum partem aliquam commemorabimus.

Cap. 15.

Miraculum ad cõtactũ corporis eius.

Quidam Bononiensis mercator filium habebat infantem, vtpotè anniculũ: qui cùm grauissimè ægrotâsset, expirâsse putabatur. nullum enim in eo vitæ signum apparebat. Parentes igitur mœstissimi, confugientes ad opem B. Iacobi, cuius modò extincti fama sanctitatis erat celebris, vouerunt, si puer reuixisset, beati se Iacobi, hoc est, Prędicatorũ vestitu illum induturos. Continuò igitur oculos infans aperuit, atque conualuit: tabellaque ad sepulcrum B. Iacobi appẽsa est, cum inscriptione tali: Hic puer extinctus erat, sed meritis B. Iacobi reuixit. Mulier quædam desperata iam salute, & sacro inũcta oleo Christiano more, mox animã exhalatura videbatur. Propinqui eius, B. Iacobi opem implorârunt, & mira res continuò secuta est. Nam quæ loqui pauloantè non poterat, caput extulit: &, Deo, inquit, gratias ago, qui B. Iacobi meritis me à morte reuocauit. Vir clarus vita, literis & religione Hieronymus Bononiensis, ex diui Dominici Prędicatoribus, fortè concionabatur, & B. Iacobi sanctitatem & prodigia multa, quæ ad merita illius testanda quotidiè Deus edebat, quibus æquum erat laudibus efferebat. Aderat cõcionanti Bononiensis quidam ciuis, qui filium domì reliquerat grauissimè ægrotantem. Is accensus talibus, atque in magnam spem arrectus, Deum rogare cœpit, vt B. Iacobi meritis pręsenti ægritudine puerum suum liberaret. Factus est continuò voti compos, & postero die sospes cum patre epulatus est.

Cap. 16.

Infans, nuncupato à parẽtibus voto, reuiuiscit.

Itèm fœmina.

Pręclarum miraculũ.

Bononiensis matrona legerat ad idem sepulcrum in tabella, quendam monachum vehementissima febre beati Iacobi meritis esse liberatum. Hęc sororẽ habebat, iam tres menses tertiana & ingenti dolore capitis laborantẽ. Inuocauit illa beati Iacobi pro sorore auxilium, & statìm conualuit. Alia quoquè matrona, cẽtesimum transgressa annũ, diro & pudendo morbo laborabat: tacto illius sepulcro, liberata est. In eadem ciuitate puella dolore graui, qui totum corpus inuaserat, iam quatuor menses laborauerat. Magna fidutia impetrandi eius opem implorauit, & consecutà est. Nam statìm absq; vllius adminiculo surrexit è lectulo, & die postero eius sepulcrũ inuisit. Bartholomæus Genuensis, Ordinis Prædicatorum, monasterij Saonensis Præfectus, in grauem Bononię febrem inciderat. Qui admonitus à comite suo, vt ad B. Iacobi auxilium confugeret, confugit, & confestìm conualuit. Paulus etiam Boëmus, eiusdem ordinis, Bononiæ studens, & ipse grauissima febre laborabat, futura iudicio medicorum diuturna. Dolorem præ-

Cap. 17.

Aliquot miracula.

tercà capitis iam nouem annis patiebatur. Is ad B.Iacobi opem confugit, & extemplò vtráque molestia liberatus est. Vincentius Soncinensis in eodem monasterio ex eorũ numero, qui Conuersi dicuntur, familiaris admodùm B.Iacobo fuerat, & morientem in suo gremio fouerat. Is fortè in grauissimam febrem inciderat, adeò vt se non posse diutiùs viuere putaret. Beatum Iacobum precatus est, vt sibi adiumento esset, & extemplò affuit. Quidam ex agro Bononiensi, cui Magacaro fuit nomen, & ipse grauiter febricitans, B.Iacobi auxilium inuocans, ait: Si vera sunt, quę de tua sanctitate prædicantur, & ad opem ferendam implorantibus tam facilem te, sicut audio, exhibes, mihi quoq;, precor, súbueni. Non fuêre spes ac preces illius irritę, nam continuò febris eum reliquit.

Nota tam repentinas oẽs has curationes.

Nobilis matrona Bononiensis, graui terrore perculsa, ità exhorruerat, vt membra oĩa contracta essent. Venit illi in mẽtem beatus Iacobus, & eius opem rogauit, & mox pristinæ valetudini restituta est.

Cap.18.

Contracta sanatur.

Verùm non Bononię solùm, sed etiã in remotis Italię ciuitatibus claruit miraculis. Nã & Mediolani vxor eius, quem iustitię ducem vocant, cùm iam tres annos cõtracta habuisset crura, audita B.Iacobi fama, quæ iam celebris in plerisq; Italiæ locis erat, illius opem implorauit, & mox sanata est. Et in Venetis Murani quidam presbyter in æde diui Petri martyris depictam nupèr effigiem attentiùs intuebatur: cumq; perquisisset, cuiusnã esset, audiuit esse B.Iacobi, Bononiæ nupèr extincti, admirabili sanctitate viri, cuius meritis multa prodigia Deus ederet. Is iam multis annis ingenti dolore capitis laborauerat, tanto quidem, vt sæpè suspicaretur, nè mentem amitteret. Igitur spei plenus & fidei, B.Iacobum precatus est, vt sibi adiumento esset. Adfuit ille, ac diuturna valetudine supplicem suum liberauit. Ciuis quidam Bononiensis filium habebat diù calculi morbo laborantem. Accessit ad B.Iacobi sepulcrum, & rogauit vt filio opem afferret, & impetrauit. nam puer continuò liberatus est. Dionysius quidam Lucensis filium habebat Bononiæ grauiter ægrotantem, vt de eius salute medici desperarent. Ad sepulcrum B. Iacobi accessit, & filium illi suum commendauit. Quem, domum reuersus, incolumem reperit: & cum ingenti gaudio ad ædem diui Dominici rediens, & magna voce Deum laudans, multis audientibus impetratam opem testatus est.

Periculosus capitis dolor abigitur

Cap.19.

Alia miracula.

Puella Antonij tonsoris in eádem ciuitate vitam monasticam in monasterio diuæ Agnetis agens, iam tribus annis grauem capitis dolorẽ passa fuerat. Beati Iacobi opem implorauit, & sanata est. Nobilis in eádem ciuitate matrona, iam duos dies partûs doloribus cum magno vitę discrimine vexata fuerat. Hortantibus obstetricibus, vt B. Iacobum inuocaret, quanta potuit voce implorauit, & exaudita est. Eandem opem in simili discrimine plebeiæ mulieri attulit, & Calcaresio ciui Bononiensi, qui captus oculis, nihil cernebat, visum restituit: & Mutinensi cuidam, qui tanti beneficij memor, argenteos oculos ipsemet ad eius sepulcrum Bononiam pertulit: & cuidam calcis artifici, qui oculum ità calce oppleuerat, vt per multos dies nihil indè prorsùs cerneret. Is enim ad B.Iacobi sepulcrum profectus, priusquàm tẽplum ingrederetur, depulsis tenebris, visum recepit. Ancilla cuiusdam matronę Bononiensis, brachium diù inualidum ac inutile habuerat. Accessit ad eius tumulum, & brachio tetigit: momẽto temporis pristinum robur recuperauit. Quidam Bononiensis aromatarius, diuturnum in lingua morbum passus fuerat, sic vt difficilimè & cum magno cruciatu cibum caperet. Vouit is argenteam B. Iacobo linguam, si dirus eius suffragio morbus à se depelleretur. Mox liberatus est, & eodem die, quod vouerat, persoluit.

Voti beato viro nuncupati efficacia.

Cap.20.

Stephanus è numero Conuersorum diui Dominici, Placentia Bononiam veniens, vt clarum quendam concionatorem secùm Placentiam adduceret, nobili mulæ insederat. Hæc nescio quo casu in lethalem morbũ incidit, ità vt humì iacens, pabulo prorsùs abstineret: nec periti morborum talium medici, opem vllam spondebant. Ingenti curarum æstu fluctuabat Stephanus nobilitate mulæ ac precio, & eius, qui commodauerat, claritate. Relicta igitur illa in stabulo, tanquàm mox nullis proficientibus remedijs moritura, ad tumulum se beati Iacobi receperat, & eius opem implorauerat: reuersusque ad stabulum, sic affectam, vt antè, inuenerat & morienti similem. Fessus ingenti ægritudine animi, & curarum plenus, cubitũ se contulerat. Dormiẽti illi visus est B.Iacobus, qui monuit, vt continuò surgeret, & pabulum mulæ apponeret. Credidit ille diuinitùs se moneri, & paruit: mulã inuenit perquirentem pabulũ, & pristinæ valetudini restitutã.

B. Iacobus apparet Stephano Conuerso.

Anno millesimo quingentesimo, mense Februario, vir quidã hydropicus ad idem sepul-

pulcrum cum vxore venit, vt ibì vota persolueret: qui affirmabat se implorata beati Iacobi ope, quatridui spatio diro & exitiali morbo sanatum. Finem profectò non inueniam, si cuncta persequi velim. Sed hęc, nî fallor, satìs esse videri possunt, quę viri tanti apud Deum merita & sanctitatem eximiam abundè testari queant.

HISTORIA BREVIS S. VVILFRIDI EPISCOPI EBORACENSIS, EX HISTORIA ECCLEsiastica gentis Anglorum *Bedæ presbyteri.*

INtereà rex Alchfrid misit Vuilfridũ presbyterum ad regem Galliarum, qui eum sibi suisque consecrari faceret Episcopum. At ille misit illum ordinãdum ad Agilbertũ, de quo suprà diximus, qui relicta Britannia, Parisiacę ciuitatis factus erat Episcopus, & consecratus est magno cum honore ab ipso, conuenientibus plurimis Episcopis in vico regio, qui vocatur, in Compendio. Veniẽs quoq; in Britãniam Vuilfridus, iam Episcopus factus, & ipse ꝑ plura catholicę obseruationis moderamina ecclesijs Anglorum sua doctrina contulit. Vndè factum est, vt crescente per dies institutione catholica, Scoti omnes, qui inter Anglos morabantur, aut his manus darent, aut suam redirent ad patriam. 12. Octobris. Ex lib. 3. cap. 28. S. Vuilfrid. cõsecratur Episcopus.

Anno Dominicę incarnationis sexcentesimo septuagesimo octauo, qui est annus imperij regis Ecgfridi octauus, apparuit mense Augusto stella, quæ dicitur Cometa, & tribus mẽsibus ꝑmanens, matutinis horis oriebatur, excelsam radiantis flãmę quasì columnam præferens. Quo etiam anno orta inter ipsum regem Ecgfridum & reuerendissimum antistitem Vuilfridum dissensione, pulsus est idẽ antistes à sede sui Episcopatûs. Ex lib. 4. cap. 12. Pellitur à sede sua. Cap. 13.

Pulsus est autem ab Episcopatu suo Vuilfridus, & multa diù loca peruagatus, Romã adijt, dein Britanniam redijt. Etsì propter inimicitias memorati regis, in patriam siue parochiam suam recipi non potuit, non tamen ab euangelizandi potuit ministerio cohiberi. Siquidem diuertens ad prouinciam Australium Saxonum, quæ post Cantuarios ad Austrum & ad Occidentem vsq; ad Occidentales Saxones pertingit, habens terram familiarũ septem millium, & eo adhuc tempore paganis cultibus seruiebat, huic verbum fidei & lauacrum salutis ministrabat. Erat autem rex gentis illius Ediluuach, non multò antè baptizatus in prouincia Merciorũ, pręsente ac suggerẽte rege Vulhere: à quo etiã egressus de fonte, filij loco susceptus est, in cuius signum adoptionis, duas illi ꝓuincias donauit, Vectam videlicet insulam, & Meauarorum prouinciã in gente Occidentaliũ Saxonũ. Itaq; Episcopus, concedente, immò multùm gaudente rege, primos prouinciæ Duces ac milites sacrosancto fonte abluebat. Verùm presbyteri Eappa & Padda, & Burchelin & Oidda cęteram plebem vel tunc, vel tempore sequente baptizabant. Porrò regina, nomine Ebba, in sua insula, id est, Vicciorum prouincia, fuerat baptizata. Erat aũt filia Eanfridi, fratris Eanheri, qui ambo cum suo populo Christiani fuẽre. Cæterùm tota prouincia Australium Saxonum, diuini nominis & fidei erat ignara. Conuertit Saxones in Anglia.

Erat aũt ibì monachus quidam de natione Scotorũ, vocabulo Dicul, habens monasteriolum permodicũ in loco, qui vocatur Bosanham, syluis & mari circundatũ, & in eo fratres quinq; siue sex, in humili & paupere vita Domino famulantes. Sed prouincialium nullus, eorum vel vitã ęmulari, vel prędicationem curabat audire. Euangelizans autem genti Episcopus Vuilfridus, nõ solùm eam ab ęrumna perpetuę damnationis, verùm & à clade tẽporalis interitûs eripuit. Siquidem tribus annis ante aduentũ eius in prouinciã, nulla illis in locis pluuia ceciderat, vndè & fames acerbissima plebem inuadens, impia nece prostrauit. Deniq; fertur, quia sępè quadraginta simul aut quinquaginta hoĩes inedia macerati, procederent ad pręcipitiũ aliquod siue ripam maris, & iunctis miserè manibus, pariter oẽs aut ruina perituri, aut fluctibus absorbendi, deciderent. Verùm ipso die, quo baptisma fidei gens suscepit illa, descẽdit pluuia serena & copiosa, refloruit terra, Dicul monachus Scotus. Præ fame multi se ipsos miserè perdunt.

ra,redij tq; viridantibus aruis annus lætus & frugifer. Sicq; abiecta prisca superstitione, exufflata idololatria,cor oĩm & caro omnium exultauerũt in Deum viuum: intelligentes eum,qui verus est Deus,& interioribus se bonis,& exterioribus cęlesti gratia ditâsse.

S. Vuilfrid' docet eos piscãdi artẽ

Nam & antistes cùm venisset in prouinciam, tantamque ibì famis pœnam videret, docuit eos piscando victum quęrere. Nanque mare & flumina eorum piscibus abundabant,sed piscandi peritia genti nulla,nisì ad anguillas tantùm,inerat. Collectis ergò vndecunquè retibus anguillaribus,homines antistitis miserunt in mare,& diuina se iuuante gratia,mox cepêre pisces diuersi generis trecentos:quibus trifariàm diuisis,centum pauperibus dederũt,centum his,à quibus retia acceperunt,centum in suos vsus habebant.Quo beneficio multùm antistes cor omnium in suum diuertit amorem,& libentiùs eo prędicante cęlestia sperare cœperunt,cuius ministerio tẽporalia bona sumpserunt.Quo tempore rex Ediluuach donauit reuerẽdissimo antistiti Vuilfrido terram octogintaseptem familiarum,vbì suos homines,qui exules vagabãtur, recipere posset, vocabulo Seolesеu,quod dicitur Latinè,Insula vituli marini. Est autem locus ille vndiq; mari circundatus,pręter ab Occidente,vndè habet ingressum amplitudinis quasì iactus fundę: qualis locus à Latinis peninsula,à Græcis solet chersonesus vocari.Hũc ergò locum cùm accepisset Episcopus Vuilfridus,fundauit ibì monasterium, ac regulari vita instituit,maximè ex his quos secùm adduxerat fratribus,quod vsque hodiè successores eius tenere noscuntur.Nam ipse illis in partibus annos quinque,id est, vsque ad mortẽ Ecgfridi regis,meritò omnis honorabilis officium Episcopatûs & verbo exercebat,& opere .Et quoniam illi rex cum præfata loci possessione omnes,qui ibidèm erant,facultates cum agris & hominibus donauit, omnes fide Christi institutos vnda baptismatis abluit.Inter quos,seruos & ancillas ducentos quinquaginta, quos omnes non solùm baptizãdo à seruitute dæmoniaca saluauit, sed etiam libertatem donando, humanę iugo seruitutis absoluit.

Condit monasterium.

Ex lib.5. cap.20. Coënredus rex fit monachus. Itèm Offa rex, iuuenis florentissimus. Mat.19. Mat.10.

Anno autem Imperij Hofredi quarto,Coënredus,qui regno Merciorum nobilissimè tempore aliquanto pręfuerat,nobiliùs multo sceptra regni reliquit.Nam venit Romam,ibique attonsus,Pontificatum habente Constantino,ac monachus factus,ad limina Apostolorum,in precibus,ieiunijs & eleemosynis vsque ad diem permãsit vltimum: succedente in regnũ Coënredo filio Edilredi,qui ante ipsum Coënredum idem regnũ tenebat.Venit autem cum illo & filius Sigheri,regis Orientalium Saxonum, cuius suprà meminimus, vocabulo Offa, iuuenis amantissimę ætatis & venustatis,totique suæ genti ad tenenda seruandaque regni sceptra exoptatissimus. Qui pari ductus deuotione mentis,reliquit vxorem, agros, cognatos & patriam propter Christum & propter Euangelium,vt in hac vita centuplum acciperet,& in seculo venturo vitam æternam. Et ipse ergò,vbì ad loca sancta Romam peruenerunt,attonsus, & in monachico vitam habitu complens,ad visionem beatorum Apostolorum in cælis diù desideratam peruenit. Eodem sanè anno,quo hi Britanniã reliquêre,antistes eximius Vuilfridus post quadraginta & quinque annos accepti Episcopatûs, diem clausit extremum in prouincia, quę vocatur Fundalum,corpusque eius loculo inditum, perlatum est in monasterium ipsius,quod dicitur* in Hripum,& iuxta honorem tanto pontifici congruum,in ecclesia beati Apostoli Petri sepultum. De cuius statu vitaque,(vt ad priora repedantes, paucis quę gesta sunt,memoremus)cùm esset puer bonæ indolis,atq; ætatem moribus transiens, ità se modestè & circunspectè in omnibus gerebat, vt meritò à maioribus quasì vnus ex ipsis amaretur & veneraretur.Vbì verò quartumdecimum ætatis contigit annum,monasticam seculari vitam prętulit.Quod vbì patri suo narrauit,(iam enim mater obiërat)libenter eius votis ac desiderijs cęlestibus annuit,cumque cœptis insistere salutaribus iussit.Venit ergò ad insulam Lindisfarnensem,ibique monachorum famulatui se contradens,diligenter ea,quę monasticę castitatis ac pietatis erant,& discere curabat & agere.Et quia acris erat ingenij,didicit citissimè psalmos & aliquot codices, necdùm quidẽ attõsus,verùm his, quæ tonsura maiora sunt,virtutibus humilitatis & obediẽtię non mediocriter insignitus.Propter quod & à senioribus,& coętaneis suis iusto colebatur affectu.In quo videlicet monasterio cùm aliquot annos Deo seruiret,animaduertit paulatìm adolescẽs animi sagacis,minimè perfectã esse virtutis viã,q̃ tradebatur à Scotis:proposuitq; aĩo venire Romã,& qui apud sedem Apostolicam ritus Ecclesiastici,siue monasteriales seruarentur,videre. Quod cùm fratribus referrer, laudauerunt eius propo-

*In hypum

S. Vuilfrid' puer dat se vitæ monasticæ.

propositum, cumque id, quod mente disposuerat, perficere suadebat. At ille confestim veniens ad reginam Eanfledam, cui notus erat, cuiusq; consilio & suffragijs præfato fuerat monasterio sociatus, indicauit ei, desiderium sibi inesse beatorum Apostolorum limina visitandi.

Quæ delectata bono adolescētis proposito, misit eum in Cantiā ad regem Erconbertum, qui erat filius auunculi sui, postulans vt eum honorificè Romam trāsmitteret. Quo tempore ibi gradum Archiepiscopatus Honorius, vnus ex discipulis beati Papæ Gregorij, vir in rebus ecclesiasticis sublimiter instructus, seruabat. Vbi cùm aliquandiù demoratus adolescens animi viuacis, diligenter his, quę inspiciebat, discendis operam daret, superuenit illò alius adolescens, nomine Biscop, cognomento Benedictus, de nobilibus Anglorum, cupiens & ipse Romam venire, cuius suprà meminimus. Huius ergò comitatui rex sociauit Vuilfridum, vtque illum secùm Romam perduceret, iussit. Qui cùm Lugdunum peruenissent, Vuilfridus à Dalfino ciuitatis Episcopo ibi retentus est: Benedictus cœptum iter gnauiter Romam vsque cōpleuit. Delectabatur enim Antistes prudentia verborum iuuenis, gratia venusti vultûs, alacritate actionis, & constantia ac maturitate cogitationis. Vnde & omnia, quæ necessè habebat, abundanter ipsi cum socijs suis, quandiù secùm erant, donabat: & insupèr offerebat, vt, si vellet, partem Galliarum non minimam, illi regendam committeret, ac filiam fratris sui virginem, illi coniugem daret, eumque ipse loco adoptiui haberet. At ille gratias agens pietati, quam erga eum, cùm esset peregrinus, habere dignaretur, respondit, propositum se magis alterius conuersationis habere, atq; ideò, patria relicta, Romam iter agere cœpisse. Quibus auditis, Antistes misit eum Romam, dato duce itineris, & cunctis simul, quæ necessitas poscebat itineris, largiter subministratis, obsecrans sedulò, vt cùm in patriam reuerteretur, per se iter facere meminisset.

Dalfinus Lugdunēsis Episcopus apud se retinet Vuilfridum.

Veniēs verò Vuilfridus Romam, & orationibus ac meditationi rerum Ecclesiasticarum, vt animo proposuerat, quotidiana mancipatus instantia, peruēnit ad amicitiam viri sanctissimi ac doctissimi, Bonifacij videlicet Archidiaconi, qui etiā consiliarius erat Apostolici Papæ. Cuius magisterio quatuor Euangeliorū libros ex ordine didicit, computum Paschę rationabilem, & alia multa, quæ in patria nequiuerat, Ecclesiasticis disciplinis accommoda, eodem magistro tradente percepit. Et cùm menses aliquot ibi studijs occupatus felicibus exegisset, redijt ad Dalfinum in Galliā, & tres annos apud ipsum commoratus, attōsus est ab eo, & in tanto habitus amore, vt hęredē sibi illum facere cogitaret. Sed nè hoc fieri posset, Antistes crudeli morte pręereptus est: & Vuilfridus ad suę potiùs, hoc est, Anglorum, gentis Episcopatum reseruatus. Nanque Brunechilda regina, missis militibus, Episcopum iussit interfici: quem ad locum quidem, quo decollandus erat, sequutus est Vuilfridus clericus illius, desiderans cum eo, tametsi ipso multùm prohibente, pariter occumbere. Sed hunc vbi peregrinum atque oriūdum de natione Anglorū cognouêre carnifices, pepercêre illi, neq; eum trucidare cum suo voluêre pontifice. At ille in Britanniam veniens, coniunctus est amicitijs Aldfridi regis, qui catholicas ecclesiæ regulas sequi semper & amare didicerat. Vndè & illi, quia catholicum cum esse comperit, mox donauit terram decem familiarum in loco, qui dicitur Staford, & non multò pòst monasterium triginta familiarum, in loco, qui vocatur *in Hriphum, quem videlicet locum dederat pridem ad construendum inibi monasterium his, qui Scotos sequebantur. Verùm quia illi postmodùm, optione data, maluerunt loco cedere, quàm Pascha catholicum, cæterosque ritus canonicos, iuxta Romanę ac Apostolicę ecclesiæ consuetudinem recipere, dedit hoc illi, quem melioribus imbutum disciplinis ac moribus vidit. Quo in tempore ad iussionem pręfati regis, presbyter ordinatus est in eodem monasterio ab Agilberto Episcopo Geuissorum, desiderante rege, vt vir tantæ eruditionis ac religionis, sibi specialiter indiuiduo comitatu sacerdos esset ac doctor. Quem nō multò pòst, detecta & eliminata (vt suprà docuimus) Scotorum secta, in Galliam mittēs cum consilio atque consensu patris sui Osuui, Episcopum sibi rogauit ordinari, cùm esset annorum circiter triginta, eodem Agilberto tunc Episcopatum agente Parisiacæ ciuitatis. Cum quo & alij vndecim Episcopi ad dedicationem Antistitis conuenientes, multùm honorificè ministerium impleuerunt.

Vuilfridus Romę multa discit.

Lugduni tōdetur.

* In Hrypū

Ordinatur presbyter.

Item Episcopus.

Quo adhuc in transmarinis partibus demorante, consecratus est in Episcopatum Eboraci, iubente rege Osuui, Ceadda vir sanctus: qui tribus annis Ecclesiam sublimiter

miter regens, dehinc ad curam monasterij sui, quod est in Lestinga, secessit: accipiente
Pellitur Episcopatu. Vuilfrido Episcopatum totius Nordan Humbrorum prouinciæ. Qui deindè regnante Ecgfrido pulsus est Episcopatu, & alij sunt pro illo consecrati Antistites, quorum suprà meminimus. Romam itaque iturus, & coram Apostolico Papa causam dicturus, vbi
Multos in Frisia conuertit ad Christum. nauem conscendit, flante Fauonio, pulsus est in * Fresiam, & honorificè susceptus à Barbaris, ac rege illorum Aldgislo, prędicabat eis Christum, & multa eorum millia verbo veritatis instituens, à peccatorum suorum sordibus fonte Saluatoris abluit. Et quod postmodùm Vuilbrordus, reuerendissimus Christi pontifex, in magna deuotione cõpleuit, ipse primus ibi opus Euangelicum cœpit. Ibi ergò hyemem cum noua Dei plebe feliciter exigens, sic deniq; Romam veniendi iter repetijt. Vbi postquàm causa eius
Romana Synodus. ventilata est, pręsente Agathone Papa, & pluribus Episcopis, vniuersorum iudicio absq; crimine accusatus fuisse, & Episcopatu esse dignus, inuentus est. Quo in tempore idem Papa Agatho cùm synodum congregaret Romæ cœtum vigintiquinque Episcoporum aduersùs eos, qui vnam in Domino Saluatore voluntatem atq; operationem dogmatizabant, vocari iussit & Vuilfridum, atque inter Episcopos considentem, dicere fidem suam, simul & prouinciæ siue insulæ, de qua venerat. Cumque catholicus fide cum suis esset inuentus, placuit hoc inter cętera eiusdem synodi gestis inseri: scriptumque est hoc modo: Vuilfridus Deo amabilis Episcopus Eboracensis ciuitatis, Apostolicam Sedem de sua causa appellans, & ab hac potestate de certis incertisque rebus absolutus, & cum alijs centum vigintiquinque coëpiscopis in synodo in iudicij sede cõstitutus, pro omni Aquilonari parte Britannię & Hibernię insulis, quę ab Anglorum & Britonum, necnon & Scotorum & Pictorum gentibus incoluntur, veram & catholicam fidem confessus est, & cum subscriptione sua corroborauit.

Post hæc reuersus in Britanniam, prouinciam Australium Saxonum ab idololatriæ ritibus ad fidem Christi conuertit. Vectæ quoquè insulæ verbi ministros destinauit, & secundo anno Aldfridi, qui post Ecgfridum regnauit, sedem suam & Episcopatum, ipso
Rursùs à sua sede eijcitur. rege inuitante, recepit. Sed post quinque annos denuò accusatus, ab eodem ipso rege, & plurimis Episcopis, pręsulatu pulsus est. Veniensque Romam, eùm pręsentibus accusatoribus acciperet locum se defendendi, cõsedentibus Episcopis pluribus cum Apostolico Papa Iohanne, omnium iudicio probatum est, accusatores eius nonnulla in parte falsas contra eum esse machinatos calumnias: scriptumque est à præfato Papa regibus Anglorum Edelredo & Aldfrido, vt eum in Episcopatum suum, eò quòd iniustè fuerit condemnatus, facerent recipi. Iuuit autem causam absolutionis eius, lectio synodi beatæ memoriæ Papę Agathonis, quæ quondàm ipso præsente in vrbe, atque in eodem concilio inter Episcopos residente, vt prędiximus, acta est. Cùm ergò causa exigente, synodus eadem coram nobilibus & frequentia populi, iubente Apostolico Papa, diebus aliquot legeretur, ventum est ad locum, vbi scriptum erat: Vuilfridus Deo amabilis Episcopus Eboracensis ciuitatis, Apostolicam Sedem de sua causa appellans, & ab hac potestate de certis incertisq; rebus absolutus, & cętera, q̃ suprà posuimus. Quod vbi lectũ est, stupor apprę̃hendit audientes, & silente lectore, cœperunt alterutrùm requirere, quis esset ille Vuilfridus Episcopus. Tum Bonifacius consiliarius Apostolici Papæ, & alij perplures, qui eum temporibus Agathonis Papæ ibi viderunt, dicebant ipsum esse
Nota authoritatem Romani Pontificis. Episcopum, qui nuper Romam accusatus à suis, atque ab Apostolica Sede iudicandus aduenerat. Qui iamdudùm, inquiunt, æquè accusatus, huc adueniens, mox audita ac diiudicata causa & controuersia vtriusque partis, à beatę memoriæ Papa Agathone probatus est contra fas à suo Episcopatu repulsus, & tanti apud eum habitus est, vt ipsum in concilio, quod congregauerat, Episcoporum, quasi virum incorruptę fidei & animi probi, residere prȩciperet. Quibus auditis, dicebant omnes vnà cum ipso Pontifice, virum tãtę authoritatis, qui per quadraginta ppè annos Episcopatu fungebatur, nequaquàm damnari debere, sed ad integrum culpis accusationum absolutum, in patriam cum honore reuerti.

Qui cùm in Britanniam remeans, in Galliarum partes deuenisset, tactus est infirmi-
S. Vuilfridus in Gallijs grauissimè decumbit. tate repentina, & ea crescente adeò pressus, vt equo vehi non posset, sed manibus ministrorum portaretur in grabato. Sic delatus in ciuitatem Meldum Gallię, quatuor diebus ac noctibus quasi mortuus iacebat, halitu tãtùm pertenui, quia viueret, demonstrans. Cumque ità sine cibo & potu, sine voce & auditu quatriduò perseueraret, quinta demùm

mùm illucescente die, quasi de graui expergefactus somno, exurgens resedit, apertisq; oculis, vidit circà se choros psallentium simul & flentium fratrum: ac modicùm suspirans, interrogauit, vbi esset Acca presbyter: qui statìm vocatus, intrauit: & videns eum meliùs habentem, ac loqui iam valẽtem, flexis genibus gratias egit DEO cum omnibus, qui aderant, fratribus. Et cùm parùm consedissent, ac de supernis iudicijs trepidè aliquantùm fabulari cœpissent, iussit pontifex cęteros ad horam egredi, & ad Accam presbyterum ità loqui exorsus est: Visio mihi modò tremenda apparuit, quam te audire ac silentio tegere volo, donèc sciam quid de me fieri velit Deus. Adstitit enim mihi quidam candido pręclarus habitu, dicens se Michaëlem esse Archangelum, & ob hoc, inquit, missus sum, vt te à morte reuocem. Donauit enim tibi Dominus vitam per orationes ac lachrymas discipulorum & fratrum tuorum, & per intercessionem suæ beatæ genitricis, semperque virginis Mariæ. Quapropter dico tibi, quia modò quidem ab infirmitate hac sanaberis: sed paratus esto, quia post quadriennium reuertẽs, visitabo te. In patriam verò perueniens, maximam possessionum tuarum, quę tibi ablatę sunt, portionem recipies, atque in pace tranquilla vitam terminabis. Terribilis ei oblata visio.

Conualuit igitur Episcopus, cunctis gaudentibus, & DEO gratias agentibus, cœptoque itinere, in Britãniam venit. Lectis autem Epistolis, quas ab Apostolico Papa adduxerat Bertuualdus Archiepiscopus, & Edilredus quondàm rex, tunc autem Abbas, libentissimè fauerunt. Qui videlicet Edilredus accitũ ad se Coënredum, quem pro se regem fecerat, amicum Episcopo fieri petijt, & impetrauit: sed Aldfridus Nordan Humbrorum rex eum suscipere contempsit, nec longo pòst tempore superfuit. Vndè factum est, vt regnante Osredo filio eius, mox synodo facta iuxta fluuium Nidd, post aliquantum vtriusque partis conflictum, tandèm cunctis fauẽtibus, in pręsulatum sit suæ receptus Ecclesiæ. Sicque quatuor annis vsque ad diem obitûs sui vitam duxit in pace. Defunctus est autem, quarto Idus Octobris in monasterio suo, quod habebat in prouincia Vndalum, sub regimine Cudbaldi Abbatis, & ministerio fratrum perlatus in suum monasterium primum, quod dicitur * in Hripum, positus est in ecclesia beati Apostoli Petri, iuxta altare ad Austrum, vt suprà docuimus, & hoc de illo Epitaphium est scriptum: Edilredus rex, posteà Abbas. Obit. Vuilfridi. * Inrhypũ.

Vuilfrid hic magnus requiescit corpore pręsul.
Hanc Domino qui aulam, ductus pietatis amore,
Fecit, & eximio sacrauit nomine Petri,
Cui claues cæli Christus dedit arbiter orbis,
Atque auro ac Tyrio deuotus vestijt ostro.
Quinetiam sublime Crucis radiante metallo
Hic posuit tropheum: necnon & quatuor auro
Scribi Euangelij pręcepit in ordine libros,
Ac thecam è rutilo his condignam condidit auro.
Paschalis qui etiam solennia tempora cursûs,
Catholici ad iustum correxit dogma Canonis,
Quem statuêre patres: dubioque errore remoto,
Certa suæ genti ostendit moderamina ritûs.
Inque locis istis monachorum examina crebra
Colligit, ac monitis, cauit quę regnla patrum,
Sedulus instituit, multisque domique forisque,
Iactatus nimiùm per tempora louga periclis,
Quindecies ternos postquàm egit Episcopus annos,
Transijt, & gaudens cælestia regna petiuit.
Dona Iesu, vt grex pastoris calle sequatur.

VITA S. VENANTII ABBATIS, AVTHORE B. GREGORIO TVRONENSI EPISCOPO,

De vita Patrum Cap. 16.

18. Octobris

SOlitarium atque multiplex donum eccleſijs populiſque terrigenis cæleſtis potentia pręſtat, cùm largitur iugiter ſeculo, non modò peccatorum ſuffragatores, verumetiã vitæ doctores æternæ. quod vnicum cernitur, dum à maieſtate diuina tribuitur: multiplex, quia cunctis, qui expetere voluerint, affluenter indulgetur, iuxta illud: Petite, & accipietis, & reliqua. Vndè vigilanter inceſſanterque debet inueſtigare mens humana Sanctorum vitã, & hoc prouocata ſtudio, accenſa exemplo, ad ea ſemper extẽdi, quę Deo nouit eſſe acceptabilia, vt ab ipſo vel mereatur à malis ërui, vel poſſit exaudiri. Hæc enim ab eius maieſtate quærebant Sancti percipere, poſcentes iugiter, vt ipſe inſinuaret cordi, ipſe pficeret in opere, ipſe loqueretur in ore: quo faciliùs purgata mẽs, cogitatiõe, eloquio, actiõe, cogitaret ſancta, loqueretur iuſta, operaretur honeſta. Vndè factũ eſt, vt dũ in his, quæ diuinitati ſunt placita, famulabãtur: obtinerẽt ſibi remitti peccati debitum, eruërentur à cœni ſordentis contagio, cæleſte pro meritis inuitarẽtur ad regnum. Ponebant etiam & pręceſſorum exempla ante oculos ſuos, atque omnipotentem Dominum pro eorum affectibus collaudabant, quorum, vt diximus, exempla ſequi meditabãtur. Vndè & nos in præconio deuoti Deo famuli Venantij Abbatis effari nitẽtes, Diuinitati potiùs dona ſua referimus: quia dexteram eius manifeſtum eſt effeciſſe, quod ſanctos cõſtitit operatos eſſe: deprecantes, vt aperiat os muti ad publicanda opera antiſtitis ſui: quia ſicut eſſe nos recognoſcimus ſcientia tenues, ità nouimus conſcientia peccatores.

Iohan. 16.

Sãctorũ vitę accuratè inueſtigandæ.

Deo operatur in ſanctis.

Igitur beatus Venantius Biturigi territorij incola fuit, parentibus ſecundùm ſeculi dignitatem ingenuis, atque catholicis. Qui dum eſſet iuuenili ætate florens, à parentibus ſponſali vinculo obligatur. Cumque, vt ætati huic conuenit, amori ſe puellari præſtaret affabilem, & præter pocula frequentia etiam luxurioſè indueretur, contigit vt ad vrbem Turonicam, Domino inſpirante, veniret. Erat autem tunc temporis monaſteriũ baſilicę ſancti Martini propinquum, in quo Syluinus Abbas gregem DEO deuotum regulari ſceptro regebat. Ad hoc vir iſte deuotus accedens, virtuteſque cernens beati Martini, ait intrà ſe, vt conijcio: Melius eſt, ſeruire impollutum CHRISTO, quàm per copulam nuptialem contagio inuolui mundano. Relinquam ſponſam territorij Biturigi, & annectar catholicæ per fidem eccleſię, vt quæ credo corde, etiam opere merear effectui condonare,

Hęc intrà ſe voluens, aduenit ad antedictum Abbatem: prouolutuſque ad pedes eius, quid intimo corde gereret, cum lachrymis patefecit. At ille gratias agẽs Deo pro fide pueri, addita etiam prædicatione ſacerdotali, iuuenem totondit, & gregi monaſteriali aſſciuit. Exin ſe in humilitate fratribus exhibens, & charitatem cum oĩbus diligens, in tantum ſanctitatis apicem euectus aſſeritur, vt ab omnibus tanquàm parens ſummo ſtudio coleretur. Vndè factum eſt, vt decedente Abbate iam dicti monaſterij, ipſe in loco Abbatis, eligentibus fratribus, ſubſtitueretur. Deniquè quadam Dominica ad Miſſarum celebranda ſolennia inuitatur, dixitque fratribus: Iam oculi mei caligine obteguntur, nec poſſum libellum adſpicere. Presbytero igitur hęc alteri agenda mandate. Dicente autem presbytero, ipſe proximus adſtitit, ventumq́; eſt, vt ſanctum munus iuxta morem catholicũ, ſigno Crucis ſuperpoſito, benediceretur. At ille intuitus, vidit quaſi ad feneſtram abſidę ſcalam poſitam, & quaſi deſcendentem per eam virum ſenem, clericatûs honore venerabilem, atque oblatum in altario ſacrificium dextera extenſa benedicentem. Hęc autem agebantur in baſilica ſancti Martini. Quod nullus videre meruit, niſi ipſe tantùm. Reliqui verò cur non viderint, ignoramus. Ipſe tamen deincèps fratribus retulit. Nec autem eſt dubium, hęc fideli famulo Dominum demonſtrâſſe, cui etiam dignatus eſt arcanorum ſecreta cæleſtium reuelare.

S. Venãtius tondetur, & fit monachus.

Deindè Abbas.

Viſio eius ſub Miſſa.

Nam idem dum de baſilicis ſanctorum die Dominica, expleta oratione, reuerteretur, ſuper

super bacillum sustẽtatus in medio confessoris atrio, erectis auribus, oculisque ad cælum diutissimè attentis, stetit immobilis: deindè motus à loco, cœpit dare gemitus, ac suspiria longa producere. Interrogatusque à suis, quid hoc esset, aut si aliquid diuinum fuisset intuitus, respondit: Væ nobis inertibus & pigris: ecce iam in cælo Missarum solennia expediuntur, & nos segnes nec inchoare cœpimus huius mysterij sacramentum. Verè, inquit, dico vobis, quòd ego audiui voces Angelorum in cælis, Sanctus, in laudem Domini proclamantes. Et dicto citiùs, in monasterio Missarum solennia iussit expleri.

Secreta cælestia ei panduntur.

Sed nec illud prętereibo, quòd quadam vice, dum iuxta consuetudinem, vt suprà diximus, de basilicis, quas oratiõis gratia adierat, repedaret, & in basilica ad Missas Dominicæ orationis verba decantarentur, cùm illi dicerent, Libera nos à malo: audiuit è tumulo cuiusdã vocem dicẽtem similiter, Libera nos à malo. Quod non sine perfectionis merito cẽsetur, vt hęc meruerit audirę. Sed & ad Bassini presbyteri tumulum veniens, & qualitatem eius meriti, & quantitatem refrigerij, ipso docẽte, cognouit. Et licèt hæc magna sint, ad illam tamen sanitatum gratiam, quam per eum Dominus infirmis protulit, libet accedere. Non enim ambigitur, quòd per eum, sicut suprà diximus, operata sit dextera Dei, cui ista, quę memorauimus, tanta voluit reuelare.

Puerulus quidam Paulus nomine, crurum poplitumque graui dolore vexatus, sanctum adijt, prostratusque genibus eius, exorare cœpit, vt ei medicinam orationе sua à Domini misericordia obtineat impertiri. Qui protinùs, oratione facta, oleo benedicto palpãs membra infirmi, cum super lectulum suum requiescere fecit. Et cùm paululum quieuisset, post vnius horę curriculum surgere iubet. Qui consurgens, sanus matri suæ sancti est manibus restitutus. Pharetri cuiusdam seruus, cui dominus erat infensus, huius sacerdotis oratorium expetiuit. Quem ille elatus superbia, absente beato viro, abstraxit, cecíditque. Sed mox à febre correptus, spiritum exhalauit. Quartanarum tertianarum've, vel reliquarum ardores febrium, oratiõe facta, sæpiùs mitigauit. Venenum malæ pustulę, imposito salutari signo, restinxit. Obsessos à dæmonibus, inuocato Trinitatis nomine, emundauit. Surgente autem eo quadam nocte de stratu suo ad reddendum officium, vidit duos arietes magnos suis foribus assistentes, quasi præstolantes aduentũ eius. Quo viso, furibundi ad eum cum impetu valido diriguntur. At ille signum Crucis opponens, illis euanẽscẽtibus, absque metu oratorium est ingressus. Alia nocte regressus est ab oratorio, inuénit cellulam suam plenam dæmonijs, dixitque eis: Vndè venitis? Roma, aiunt, hesterna die egressi, ad hunc locum accessimus. Quibus ille: Abscedite, inquit, detestabiles, & nolite accedere ad locum, in quo nomen Domini inuocatur. Hæc eo dicente, sicut fumus euanuerunt.

Sanat puerum debilem.

Multa alia miracula.

His, & talibus virtutum magnarum gratijs pollens, impleto vitæ præsentis curriculo, vitam percepturus æternam, migrauit à seculo. Cuius beatum sepulcrum miraculorum illustrium effectu plerunquè redditur gloriosum. Mascarpionis serui ipsius monasterij mentem iniquus dæmon obsederat: qui per trium annorum curricula energumenus factus, ad sepulcrum beati viri debacchans, tandèm eius est (vt credimus) oratione, eiecto dęmone, expurgatus, multos deincèps mente integra viuens annos. Iuliani coniunx, quartanæ febris ardore laborans, vt sepulcrum beati viri attigit, compresso ardore ac tremore corporali, sanata discessit. Simili sorte & Baudimundi vxor ab hac febre laborabat, sed vbi ad lectulũ sancti viri prostrata fudit orationem, mox incolumitate restituta conualuit.

Felix obitus eius.

Miracula ad sepulcrũ eius.

Multa quidem & alia de eo audiuimus, sed sufficere ad credulitatem Catholicorum hęc, quæ scripta sunt, arbitramur.

MARTYRIVM S. COLMANNI SCOTI MARTYRIS AVSTRIACI, SAPPHICO CARMINE CONSCRIPTUM à Iohanne Stabio, Maximiliani I. Imperatoris historico.

Octobris. 13.

AVstriæ sanctus canitur patronus,
Fulgidum sidus radians ab Arcto,
Scoticæ gentis Colomannus acer,
Regia proles.

S. Colmannus Scotus, è stirpe regia.

Ille dum sanctam Solymorum vrbem
Transijt, dulcem patriam relinquens,
Regios fastus, trabeam, coronam,
Sceptraque tempsit.

It Hierosolymam.

Propter & Christum peregrinus exul,
Factus in terris alienus vltrò,
Cęlicam pura meditatus aulam
Mente, fideque.

Dumque diuersos populos pererrat,
Rheticas tandèm veniens ad oras,
Naue sanctum Danubius recepit
Gurgite vastus:

Perque formosas segetes, per agros
Deuehit lætos, & amœna prata,
Perque colles vitiferos secando
Norica rura.

Mirus in sanctis Deus es deorum.
Ille terrenam Solymam requirit,
Tu sed ęternam tribuis supremo
Martyri Olympo.

Psal. 67.

Austriæ terras agitabat amens
Tunc furor, fortes Morauos, Bohemos,
Pannones bello simul implicabat
Inferus hostis.

Ergò dum sanctum hospitio recepit
Oppidum nostro Stockheran vocatum
Patrio ritu, malè tentat illum
Dæmonis astus.

Spargit in turbas odiosa dicta,
Prodet hic vestram speculator vrbem:
Credidit vulgus, trahitur nocentis
More, modoque.

Iustus, & vinctus manibus catenis,
Et pedes pressus grauibus catastis,
Intrat horrendum tenebris situque
Carceris antrum.

Pro explorator capitur ac malè accipitur

Cæditur virgis sine fine martyr,
Vritur corpus crepitante flamma:
Septiès Christus probat hoc talentum
Igne manuque.

Nec quies vlla est: satanæ minister
Forpice ignita faber infidelis
Vellicat carnes, vorat ossa durę
Lamina serræ.

Sæuus vt nullam necis indè causam
Tortor inuenit, malè iudicatus

Innocens,

Innocens, inter medios pependit
Ecce latrones.
Mox sui Christu famuli reuelat
Gloriam signis, memoranda quę sunt
Seculis cunctis, veneretur omne vt
Martyr in æuum.

Crudeliter suspendio necatur.

Multis claret miraculis.

Hucusquè tantùm habuit Codex, vndè hæc descripsimus. Desunt autem adhuc nonnulla.

MARTYRIVM SEPTEM FRANCISCANORVM DANIELIS, SAMVELIS, ANGELI, DONNI, LEONIS,

Nicolai & Hugolini, à Saracenis occisorum Anno Christi 1221. Habetur in Vinea S. Francisci Teutonicè scripta, vndè id Latinè conuertit F. Laur. Surius.

Octobris 11. vt habet Martyrologium.

Proficiscuntur ad Saracenos.

FRater Daniel Minister prouinciæ Calabriæ, vir fuit admiranda sanctitate, & martyrio illustris. Is cum sex fratribus Ordinis S. Francisci, Samuele, Angelo, Donno, Leone, Nicolao & Hugolino, impetrata facultate ab Elia generali Ministro, beatissimi patris Francisci Vicario, è Tuscia in regionem Saracenorum profectus, ad vrbem Septam peruenit. Vbi cùm triduò mansissent apud mercatores Pisanos, Genuenses & Massilienses, verbum Dei prædicantes in vico quodam, extra vrbem Christianis mercatoribus assignato: sabbato indè sequenti peccata sua inter se confessi sunt, & sacrosanctam Eucharistiam admodùm reuerenter perceperunt. Vesperi autem inuicèm sibi lauerũt pedes, commemorantes eam Christi charitatem, qua ille, cùm esset rerum omniũ prępotẽs Deus, ante passionem suam lauit pedes discipulorũ suorũ, seq; mutuò pijs sermonibus confirmabant & animabant. Manè die Dominico cinerem capitibus imponẽtes, fidenter in ciuitatem ingressi sunt, confitentes Dominum nostrum Iesum Christum, & docentes palàm, in eo solo nostram constare salutem. Atq; ità in mediam progressi vrbem, arguebant gentilium cęcitatem, eisq; viam veritatis indicabant. Illi verò iniectis in eos manibus, compręhenderunt illos, & ad regem suum adduxerunt, interim cædentes, flagellantes, irridentes, & conuicijs eos proscindentes. Rex vt est conspicatus rasos pilos capitum eorum, illosque fidenter & feruenter eloqui, insanire eos putabat: at iussit tamen illos vinciri, & octiduò hac ratione affligi.

Palàm illis prædicant Christum.

Malè tractantur ab eis.

Octauo indè die, cùm essent in eius conspectum producti, sciscitatus est, num dicta sua reuocare velint: & abnegato Christo, Saracenorum complecti fidem. Illis id planè recusantibus, suaq; dicta magis etiã confirmantibus, disertisq; verbis asserentibus, nullam eis salutis spem reliquã esse posse, nisi in Christum credant, & baptizentur: singulos iussit separatim examinari, multasq; eis amplas promissiones offerri, si Saracenis morem gerere velint: quòd si nolint, acerbissimæ necis minas eis intentari. Sed illi præclari amici Dei, nulla fraude se passi sunt à sancto proposito reuocari, sed per gratiam spiritûs sancti in sua fide constantes permansêre. Id animaduertens iudex Arbaldus, ait ad Danielem Ministrum: Quid ità mori appetis, homo stultissime, & tum pręsentem, tum futuram vitam perdere? Beatus Daniel, sublatis in cælum oculis, ità ei respondit: O inueterate dierum malorum, tu potiùs reuertere ad viuum & verum Deum, Dominum nostrum Iesum Christum, qui hucusquè malè deceptus & euersus fuisti erroribus satanæ & maledicti prophetę tui Mahometis. Tum iudex ille iussit districtos in eos enses vibrari, vt terrore frangerentur. Cernens autem nihil eos commoueri, sed in sua sententia animo obstinato perstare, capite eos puniri pręcepit.

Promissis & minis tentantur.

Iubentur plecti capite.

Mox fratres sex ad pedes Danielis Ministri prolapsi, cum lachrymis dixerunt: Gratias

 agimus

agimus DEO & tibi pater, quòd ad martyrij percipiendam coronam perducti sumus. Nunc ergò benedic & benè precare filijs tuis. At ille vir sanctus complexans singulos, & piè admodùm exosculans, eis benè precatus est, omnesque confortans, ità ait: Gaudeamus omnes in Domino, diem festum celebrantes. Adsunt enim nobis Angeli, cęli ianua patet nobis, & hoc ipso die pariter accipiemus martyrij coronã in gloria cælestis paradisi. Ducti indè sunt in aulam regis, & prorsùs nudi educti sunt, vt gladio ferirentur. Ibãt autem illi gaudentes summoperè, Dominumque cum ingenti animi alacritate laudantes, perindè acsì ad opiparum essent inuitati conuiuium. Vbì autem ad supplicij locum ventum est, submiserunt ceruices suas, & Domino animas suas commendantes, capitis amputatione martyrij coronas adepti sunt. Sacra aũt illa capita cõminuta sunt, & corpora miserè discerpta à pueris & Saracenis. Posteà verò collecta sunt à Christianis, & honorificè tumulata Alsondegæ. Porrò regis Lusitanię filius magnoperè ea sibi donari postulauit, magni beneficij loco ea habiturus. Impetrauitque ea, & in Hispaniam transtulit, vbi Deus per merita illorum multa efficit miracula in honorem & gloriam suam, vtì in dies magìs magisq; comperitur. Vulgus hos sanctos reuerenter in primis habet, eorumque imagines in templis reponens, quotannìs solennitatem illorum celebrat die * octauo mensis Octobris.

Eunt iucundis animis ad mortem.

Caeduntur capite.

for. decimo tertio.*

Id verò animaduertentes patres Franciscani, sanctos ipsorum tãto in honore apud plebem haberi, cùm ipsi nullam eorum commemorationem facerent, quòd tamen minimè eos deceret, adeò illorum fidei & honoris ipsos esse immemores & incuriosos: anno salutis millesimo quingentesimo decimosexto, à Pontifice Leone X. id impetrârunt, vt liceat ipsis quotannìs nono die Octobris, intrà octauas B. Francisci, solennes ferias de his martyribus agere, quemadmodùm de alijs quinq; martyribus Franciscanis in Ianuario fit. Libenter enim assensit Pontifex, hosque septem sanctos fratres in martyrum numerum retulit, eorumque festum celebrandum instituit ipsis ferijs S. Dionysij, quòd tum lectiones supersint, quæ ex beati Francisci vita recitãtur. Publicatum isthuc est eodem anno Rothomagi in Capitulo generali fratrum de Obseruantia. Passi sunt autem sancti martyres anno ab orbe redempto millesimo ducentesimo vicesimoprimo, die * octauo Octobris, quinquennio antè, quàm è vita decederet beatus Franciscus.

Leo X. eos refert in sanctos

VITA S. FORTVNATI TVDERTINI EPISCOPI, PER D. GREGORIVM PAPAM SCRIPTA.

Lib.1. Dialog. Cap.10.

Octobris. 14.

Mira S. Fortunati virtus aduersùs dæmones.

VEnerabilis quidam vir in Tusciæ partibus fuit, Fortunatus nomine, Tudertinæ antistes ecclesiæ: qui in effugandis spiritibus immensæ virtutis gratia pollebat, ità vt nonnunquàm ab obsessis corporibus legiones dæmonum pelleret, & continuo orationis studio intentus, obiectas contra se eorum multitudines superaret. Huius viri familiarissimus fuit Iulianus, nostræ ecclesiæ defensor, qui ante longum tempus in hac vrbe defunctus est. Cuius ego quoquè hoc didici relatione, quod narro: quia sępè gestis illius vsu familiaritatis intererat, eiusque pòst memoriam ad instructionem nostram, quasì faui dulcedinem in ore retinebat.

Matrona quædam nobilis in vicinis partibus Tuscię nurum habebat: quæ intrà breue tempus, quo filium eius acceperat, cum eádem socru sua ad dedicationem oratorij B. Sebastiani martyris fuerat inuitata. Nocte verò eádem, qua subsequente die ad dedicationem prędicti oratorij fuerat processura, voluptate carnis deuicta, à viro suo sese abstinere non potuit. Cumq; manèfacto conscientiam deterreret perpetrata carnis delectatio, processionem verò imperaret verecundia: plùs erubescens vultum hominum, quàm Dei iudicium metuens, cum socru sua ad dedicationem oratorij processit. Mox verò, vt reliqui beati Sebastiani martyris oratorium ingressi sunt, eandem prędictam matronam malignus spiritus arripuit, & coram omni populo vexare cœpit. Eiusdem verò oratorij presbyter, dum eam vehementissimè vexari conspiceret, ex altari protinùs sindonem tulit, eamque operuit: sed & hunc similiter repentè diabolus inuasit. Et quia vltra

En vt punit Deus irreuerẽtiam loco sacro exhibitã.

vltra vites voluit quicquam præsumere, compulsus est & ipse cognoscere in sua vexatione, quid esset. Hi verò, qui aderant, puellam in manibus ex oratorio sublatam, ad domum propriam reportauerunt. Cumq; hanc antiquus hostis vexatione continua vehementer attereret, ꝓpinqui sui eam carnaliter amantes, & amando persequentes, ad obtinendum salutis remedium maleficis tradiderunt, vt eius animam funditus extinguerent, cuius carni magicis artibus ad tempus prodesse conarentur. Ducta est itaq; ad fluuium, atq; in aquam mersa: ibiq; diutiùs incantationibus agere malefici moliebantur, vt is, qui eam inuaserat, diabolus exiret. Sed miro omnipotentis Dei iudicio, dum arte peruersa vnus ab ea repellitur, in eam subitò legio intrauit. Cœpit ex hoc illa tot motibus agitari, tot vocibus clamoribusque perstrepere, quot spiritibus tenebatur. Tunc inito consilio, parentes eius suæ perfidiæ culpam fatentes, hãc ad venerabilem virum Fortunatum Episcopum deduxerunt, eiq; reliquerunt. Qua ille suscepta, multis se diebus ac noctibus in orationẽ dedit, tantoq; annisu precibus incubuit, quãto & in vno corpore contra se assistere legionis aciem inuénit. Quam post non multos dies ità sanam atque incolumem reddidit, àc si in ea ius proprium diabolus nunquàm habuisset. *Legionem dæmonũ à femina expellit S. Fortunatus.*

Alio quoquè tempore idem vir, omnipotentis Dei famulus, ex obsesso quodam homine immundum spiritum excussit. Qui malignus spiritus cùm vesperascente iam die secretam ab omnibus horam cerneret, peregrinum quempiam esse simulans, circuire cœpit ciuitatis plateas, & clamare, O virum sanctum Fortunatum Episcopum: eccè quid fecit: peregrinũ hoĩem de hospitio suo expulit. Quæro vbi requiescere debeam, & in ciuitate eius nõ inuenio. Tunc quidam in hospitio cum vxore sua & paruulo filio ad prunas sedebat: qui vocem eius audiens, & quid Episcopus ei fecerit, requirens, hunc inuitauit hospitio: sedere secùm iuxta prunas fecit. Cumque vicissìm aliqua confabularentur, paruulum eius filium idem malignus spiritus intrauit, atque in easdem prunas proiecit, ibique mox eius animam excussit. Qui orbatus miser, vel quem ipse susceperit, vel quem Episcopus expulit, agnouit. *Vide dæmonis malitiam.*

Petrus: Quidnam hoc esse dicimus, vt occidendi ausum in eius hospitio antiquus hostis acciperet, qui hunc peregrinum æstimans, ad se hospitalitatis gratia vocasset?

Gregorius: Multa, Petre, videntur bona, sed nõ sunt: quia bono animo non fiunt. Vndè & in Euangelio veritas dicit: Si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Quia cùm peruersa est intentio, quæ præcedit, prauum est omne opus, quod sequitur, quanuis esse rectum videatur. Ego nanq; hunc virum, qui dum quasi hospitalitatem exhiberet, orbatus est: non pietatis opere delectatum æstimo, sed Episcopi derogatione: nam pœna subsequens innotuit, quia præcedens illa susceptio, sine culpa non fuit. Sunt nanq; nonnulli, q idcircò bona facere student, vt gratiam alienæ operationis obnubilent. Nec pascuntur bono, quod faciũt: sed laude boni, qua cæteros premũt. Qua de re existimo hunc virum, qui malignum spiritum in hospitalitatẽ suscepit, ostentationem boni potiùs intendisse, quàm operam, vt meliora, quàm Episcopus, fecisse videretur, quatenùs ipse susciperet eum, quem vir Domini Fortunatus expulisset. *Matt. 6.* *Nota quàm malum sit derogare Episcopis.*

Petrus: Ità est, vt dicis: nam finis operis probat, quòd munda intentio operationis non fuerit.

Gregorius: Alio quoq; tempore, dum oculorũ quidam lumen amisisset, ad hũc deductus, intercessionis eius opẽ petijt, & impetrauit. Nam cùm vir Dei oratione facta, oculis eius signũ Crucis imprimeret, ab eo ꝓtinùs, luce reddita, nox cæcitatis abscessit. Præterea equus cuiusdam militis in rabiem fuerat versus, ità vt à multis teneri vix potuisset: sed quoscunq; potuit, inuaderet, & eorũ membra morsibus dilaniaret. Tunc vtcũquè à multis ligatus, ad virũ Dei deductus est. Qui mox eius capiti extẽsa manu signũ Crucis edidit, cunctam eius rabiem in mansuetudinem mutauit: ità vt posteà mitior existeret, quàm ante illam insaniam fuisset. Tunc idem miles equũ suum, quem celerrimè ex miraculi imperio à sua vesania vidit immutatũ, eidẽ sancto viro decreuit offerẽdum. Quem cù m suscipere ille renueret, ipse verò in precibus, nè despiceretur eius oblatio, perseueraret: sanctus vir mediam duarũ partiũ viam tenens, & petitionẽ militis audiuit, & munus recipere pro hac exhibita virtute recusauit. priùs nanq; dignum precium præbuit, & posteà equum, quem sibi offerebat, accepit. Quia enim si non susciperet, eum contristari conspexerat: charitate cogente emit, quod necessarium non habebat. *Cæcum vir sanctus illuminat.* *Signo Crucis sanat equum.*

Neque hoc silere de huius viri virtutibus debeo, quod ante dies ferè duodecim audi-

ui. Quidam nanque ad me deductus est senex pauper, atque vt mihi senum collocutio esse semper amabilis solet, studiosè hūc, vndè esset, inquisiui. Qui se esse de Tudertina ciuitate respondit: cui inquam, Quæso te pater, num Fortunatum Episcopum nôsti? Qui ait: Nóui, & benè nóui. Tunc ipse subiūxi: Dic ergò, si qua illius miracula nôsti, & desideranti mihi, qualis vir fuerit, innotesce. Qui ait: Homo ille ab istis hominibus longè fuit, quos videmus modò. Nam quicquid ab omnipotenti Deo petijt, ità dum peteret, impetrauit. Cuius hoc vnum narro miraculum, quod ad præsens animo occurrit. Quadam nanque die Gotthi iuxta Tudertinam ciuitatem venerunt, qui ad partes Rauennæ properabant, & duos paruulos puerulos de possessione abstulerant, quæ possessio prçfatæ Tudertinæ ciuitati subiacebat. Hoc cùm viro sanctissimo Fortunato nunciatum fuisset, protinùs misit, atque eosdem Gotthos ad se vocari fecit. Quos blando sermone alloquens, eorum priùs studuit asperitatem placare: ac pòst intulit, dicens: Quale vultis, precium dabo, & puerulos, quos abstulistis, reddite, mihique hoc gratiæ vestræ munus præbete. Tunc is, qui prior eorum esse videbatur, respondit, dicens: Quicquid aliud præcipis, facere parati sumus: nam istos paruulos nullatenùs reddemus. Cui venerandus vir blandè minatus, dixit: Contristas me, & non audis patrem tuum: noli me contristare: nam non expedit tibi. Sed idem Gotthus in cordis sui feritate permanens, negando discessit. Die verò altera digressurus, rursùs ad Episcopum venit: quem ijsdem verbis pro prædictis puerulis iterùm Episcopus rogauit. Cumq; ad reddendum nullo modo consentire voluïsset, contristatus Episcopus, dixit: Scio quia tibi non expedit, quòd me contristato discedis. Quæ Gotthus verba despiciens, ad hospitium reuersus, eosdem pueros, de quibus agebatur, equis superimpositos cum suis hominibus præmisit. Ipse verò statìm ascēdens equum, subsecutus est. Cumque in eádem ciuitate ante beati Petri Apostoli ecclesiam venisset, equi eius pes lapsus est: qui cum eo corruit, & eius coxa mox fracta est, ità vt in duabus partibus os esset diuisum: leuatusque in manibus, reductus est ad hospitium. Qui festinus misit, & pueros quos prçmiserat, reduxit, & viro venerabili Fortunato mandauit, dicens: Rogo te, pater, mitte ad me diaconum tuum. Cuius diaconus dum ad iacentem venisset, pueros, quos redditurum se Episcopo omninò negauerat, ad medium deduxit, eosque diacono illius teddidit, dicens: Vade, & dic domino meo Episcopo: Quia maledixisti mihi, eccè percussus sum: sed pueros, quos quæsisti, recipe, & pro me, rogo, intercede. Susceptis itaque puerulis, diaconus ad Episcopum reduxit: cui benedictam aquam venerabilis Fortunatus dedit, dicens: Vade citiùs, & eam super iacentis corpus proijce. Perrexit itaque diaconus, atque ad Gotthum introgressus, benedictam aquam super membra illius adspersit. Res mira, & vehementer stupenda: mox vt aqua benedicta Gotthi coxam contigit, ità omnis fractura solidata est, & saluti pristinæ coxa restituta, vt hora eádem de lecto surgeret: & ascenso equo, ità cœpit iter agere, acsì nullam vnquàm læsionem corporis pertulisset. Factumque est, vt qui sancto viro Fortunato pueros cum precio reddere obedientię subiectus noluit, eos sine precio, pœna subactus, donauerit. His igitur expletis, studebat adhuc senex de eo & alia narrare. Sed quia nonnulli aderant, ad quos exhortandos occupabar, iamque diei tardior hora incubuerat, venerabilis Fortunati facta mihi audire non licuit: quæ audire, si liceat, semper volo.

Nota hìc miram Pontificis Gregorij humilitatem.

Eccè pœnam sancti Episcopi preces contemnentis.

Nota hìc admirandā vim aquæ benedictæ.

Sed die alia idem senex rem de illo magìs mirabilem narrauit, dicens: In eádem Tudertina vrbe Marcellinus quidam bonæ actionis vir, cum duabus sororibus suis habitabat: qui eueniente molestia corporis, ipso sacratissimo vesperascente iam sabbato Paschali defunctus est. Cuius corpus cùm longiùs esset efferēdum, die eodem sepeliri non potuit. Cumque mora esset temporis ad explendum debitū sepulturæ, sorores eius morte eius afflictæ, occurrerunt flentes ad venerabilem virum Fortunatum, eique magnis vocibus clamare cœperunt: Scimus quia Apostolorum vitam tenes, leprosos mundas, cęcos illuminas. Veni, & resuscita mortuū nostrum. Qui mox vt cognouit earū fratrem defunctum, flere & ipse etiam de morte eius cœpit, eisque respondit, dicens: Recedite, & hæc dicere nolite: quia iussio omnipotentis Dei est, cui contraire nullus hominū potest. Illis itaq; discedentibus, tristis ex morte eius mansit Episcopus. Subsequente aūt die Dñico, ante exurgentis lucis crepusculum, vocatis duobus diaconibus suis, perrexit ad domum defuncti. accedensq; ad locum, vbì corpus iacebat exanime, ibì se in orationem dedit. Expleta aūt prece, surrexit, & iuxta corpus defuncti sedit: non autem grandi voce defun-

defunctum vocauit, dicens: Frater Marcelle. Ille aūt acsi leniter dormiens, ad vicinam vocem quanuis modicam fuisset excitatus, statim oculos aperuit, atq; ad Episcopū respiciens, dixit: O qd fecisti? Cui Episcopus respōdit, dicēs: Quid feci? At ille ait: Duo hesterno die venerunt, q me eijcientes ex corpore, in bonum locum duxerunt. Hodiè aūt vnus missus est, q dixit: Reducite eum, quia Fortunatus Episcopus in domum eius venit. Quibus verbis expletis, mox ex infirmitate conualuit, & in hac vita diutiùs mansit. Nec tñ credendū est, qa locū, quē acceperat, perdidit: qa dubiū nō est, ꝙ intercessoris sui precib⁹ potuit post mortē meliùs viuere, q & ante mortē studuit omnipotēti Deo placere.

Excitat defunctum.

VITA S. BVRCHARDI EPISCOPI HERBIPOLENSIS, VT IN ANTIQVO MS. EXEMPLARI HAbetur, *quod præ vetustate aliquot locis legi vix potuit. Author est, tametsi Codex nomen non habet, Egiluuardus monachus cœnobij S. Burchardi prope Herbipolim, teste Tritthemio Abbate Spanhemensi, libro de viris illustribus sui Ordinis.*

PROLOGVS IN LIBRVM PRIMVM.

SAluatoris mundi gratia, qui quos prædéstinat, vocat, & quos vocat, iustificat: verbo sui Euangelij, quod in toto orbe prędicādum promiserat, tandèm in insularum numero, quę per incredulitatis errorem diù fuerant longè à salute, per industriam sui fidelis dispensatoris Gregorij, etiam Angliam fructiferā terram, seminis Dñici capacem factam, per vniuersæ Christianæ religionis augmēta, suis doctoribus cooperante spiritu sancto, sibi fecit esse ꝓpinquam. Multum indè replicare nō indigemus, vtpotè quod in gestis Anglorū abundantissimè digestum nō ignoramus. Non tamen ociosè prætereundum, immò pro Christi amore toto cordis acumine speculandū, qualiter à solis ortu vsq; ad occasum fulgur Euāgelici iubaris pārēs, insulas occiduas illustrauerit, vt radiorum suorū splendoribus etiā nostrarum partium caligines, solem iustitiæ notificando, fugauerit, dum Scotia quondàm bruta, nunc in Christo prudentissima, nobis lumen nostrum primitiuum destinauit Kilianum, Burgundis Columbanū, Alamānis Gallum: Anglia verò vniuersæ Germanię magnū Bonifacium, & orientali Franciæ primum, satisq; idoneum pastorem, &, quod verissimè creditur, adhuc incultæ nimis Ecclesię valdè necessarium * speculum Burchardum. Quibus spiritualis militię ducibus eximijs, cuique sui magisterij sequax adhęrebat in Deo fortis exercitus: quorum singula qa nō vacat inuenire vocabula, libeat eorum exemplis potiùs studere pœnitētiæ, q̄ nominibus. His itaq; pro stamine telæ ꝓpositæ prętextis, Christo iuuante, iam tempus exigit vtcunquè subtegmen consequenter innectendum innodare, ad renouandam scilicet æternam memoriam primi nostri Mandritę pręnominati, sępiusq; nominādi Burchardi pręsulis.

Rom. 8. *Matt. 24.* *S. Gregorius Papa Anglos conuertit.* *for. * speculatorem.*

LIBER PRIMVS.

De religiosis parentibus S. Burchardi, & eius germano fratre S. Suuithuno. Cap. 1.

SIcut diuersa diuersorū patrum testātur scripta, dum Gregorianę signum plātationis, Anglorū nouella germināsset, pullulāsset, cresceret atq; floresceret Ecclesia, semper, vt de eodem dicitur doctore, venerabile meritum eius ibidèm accepit incremētum: fructificāte nimirùm eiusdem gentis fide per multas temporum successiones omni religionis deuotione, & fertilitate bonorū operū. Florebat intereà eādē in insula vel patria sub rege Christianissimo aromatica quædā Christi boni odoris accola, nobilis vtiquè nobilissimi Burchardi parētela: quę tam rebus, q̄ genere clara, diuini timoris insignibus notabatur ab omnibus præclara: seséque præcipuè per id, non tantùm conuicaneis & contribulibus, sed & vniuerso regno præbuit famosissimam, quòd in bonis actibus nulli generationi terræ illius, se patiebatur esse secundam. Qua de re non incon-

Octobris 14. iuxta Martyrologiū: tametsi historia habet 2. Februarij eum decessisse. *Praclarum S. Burchardi genus.*

Psal.111. cõgruè Dauidicum illud elogiũ diuinitùs ibi implebatur: Potẽs in terra erit semen eius: generatio rectorũ benedicetur. Ditauit quippè eos benedictio diuina, ple gemina nimìs eximia, quę patris simul ac matris, immò totius generationis illius vtiquè pręclara ex-celleret merita, Burchardo videlicet atq; Suuithuno, vtroq; cęlitùs sibi destinatæ vel pꝛ-uisæ cathedrę postcà põtifice futuro. O q̃ benedictus fructus ventris matris illius, q me-dicinam æternę salutis sufficienter ministrauit duabus seorsùm nationibus, Angliæ per indigenam suum Suuithunum, Orientali nihilominùs Francię per aduenã Burchardum. Porrò anteq̃ de eiusdem patroni nostri cõuersatione narrationi, cuius iam fundamenta iecimus, structuram pręmeditatam superponamus, pauca quæ de germano eius cõpe-rimus, æquè sanctissimo Episcopo, silentiò penitùs nõ pręter mittamus. Ex Anglia nati fratres Gutuuin & Adelmar, aliiq; quamplures indè huc aduenientes, aiunt, B. Suuithu-ni vitam miraculis plenam, in ecclesijs illius terrę circunquaquè scriptam reperiri, quæ tot tantisq; virtutum doctrinęq; splenduerit miraculis, vt etiam ipsa nõ impotens sit te-stimonium cõmendare germanę sanctitatis. Legitur, inquiũt, apud nos idem Dei famu-lus à primæua ætate cunctis Dei charismatibus, vnà cum literarum disciplinis apprimè imbutus, vniuersis: insupèr cęlibis vitæ munditijs pręcipuè candidatus. Et quanuìs nul-lius se pateretur expertem videri virtutis, misericordię tamen visceribus maximè nota-batur insignis. Omnibus qdem necessitatem patiẽtibus statìm ꝓ posse factus est *omnibus* ꝓximus. Sed nè multis immoremur, vndè panca ꝓmisimus, quique ad alia, iuxta propo-situm, potiùs festinamus, qualiter idẽ Dei electus, tam in practica, q̃ in theorica cõuer-satione perfectus, per gradus Ecclesiasticos ad Episcopatùs honorem canonicè sit ꝓue-ctus in ciuitate, quæ dicitur * & qualiter eandem Ecclesiam doctrinis & exemplis illu-strauerit, vtq; de huius mũdi transfatus angustijs, villicationis suæ mercedem fidelis dis-pensator & prudẽs cõsecutus, in gaudium Domini sui intrauerit: hęc, inquam, oĩa qui pleniùs nôsse cupit, apud Ecclesiam illam, quam texit, indagare valebit. Tradunt etiam nonnulli, hos germanos fratres Burchardum & Suuithunum, magni Bonifacij Episcopi nonsolùm conterraneos, sed etiam carne consanguineos fuisse.

Burchardus & Suuithunus nascũtur.

Historia breuis S. Suuithuni.

**Hoc loco nomen Ecclesiæ erasum fuit.*

Vt à primis ætatis initijs se gesserit S. Burchardus, & posteà peregrinationem susceperit. Cap. 2.

Venerabilis aũt Burchardus tam pręclaram, tamq; pręcelsam suæ prosapiæ ge-nealogiam haudquaq̃ passus est morum suorũ nebulis obfuscari: sed potiùs ab ipsis primęuæ ætatis annis, probitatis luce iam splẽdescere incipiẽs, qd, illum pręueniẽs misericordia Dei, in posterum in eo operatura esset, omnigenis co-naribus repręsentare videbatur. Traditus enim cùm fuisset à religiosis parentibus, vt fa-cilè creditur, literis imbuendus, vix eum quisquam, vel nunq̃ reperit puerilibus addictũ leuitatibus: sed aut studijs liberalibus intendentem, aut ecclesiarum limina terentem, seu quibuslibet alijs bonę indolis indicijs immorantem. Creuit etiã in eo cum corporis in-cremẽto misericordia, vt de seipso B. Iob testatur: &, vt ità dicam, in elegãti carnis mate-ria, paulatìm virtutũ cõpositio formabatur. Quid multa? Sic ieiunijs & eleemosynis, vi-gilijs & orationibus nõ minùs spirituales nequitias, q̃ carnis illecebras cõpressit, donèc dudùm per spiritum sanctum plantata, tãta in illo morum adoleuit honestas, vt iam il-lud vndiquè perfectum & ornatum Dei templum nil intrà se caducum haberi sustineret. Hinc deliberationem, quã Christo inspirante cœperat, spiritalium virorum cõsilio ro-borabat, & cõtra malè blandientis mundi lenocinia obfirmata animi sententia, tum di-uitijs & voluptatibus, tum sibiipsi ꝓpriæq; voluntati renunciauit, nudusq; nudam com-plexus crucẽ, eam post Christum quotidiè baiulauit. Considerãs aũt in hac ipsa vitę per-fectione nõnulla tentamentorum scandala sibi opponi, putà opes & delicias patriæ, ge-neris claritatẽ, affectus amicorum, spretorũ obiecta ꝓdiotum, aliasq; mundi fumãtis ne-bulas, aciẽ veræ theoriæ obnubilãtes: qd de ipso fieri vellet omnipotẽs Deus, sibi reue-lari aut inspirari cõtinuis preciꝰ ambiebat. Tandemq; spiritu cõsilij & fortitudinis ro-boratus, perpetuę peregrinationis studiũ modis oĩbus amplecti deliberauit. Deniquè na-tali solo pro terra viuentium relicto, nè quandoquè illum pericula inferni inuenirent, periculosos allicientis sali fluctus transfretauit, & Galliæ Comatæ limitem attingens, in quodam satis humili loco, verè non habens hic manentem ciuitatem, sed futuram in-quirens, aliquandiù sub habitu peregrini delituit.

Adhibetur literis puer Burchardus.

Iob.31.

Omnia relinquit propter Christum.

Dat se voluntariæ peregrinationi.

De

De magno Bonifacio Moguntino Archiepiscopo. Cap. 3.

RVtilabat his temporibus stella verè cęlesti fulgore, à multis, quę tūc temporis videbantur, stellis differens, Vuinfridus indigena nihilo minùs Angliæ, qui dudùm patria & parentibus, immò cunctis transitorijs pro Christo derelictis, ac per hoc sancti spiritûs prę participibus suis vnctus oleo, semina verbi Dei, ab Apostolica sede sibi tradita, iam Euāgelicę summoperè insudans agriculturæ, per vastissima regnorū Germanię deserta spargebat. Hic Domini electus, & inter suos primò per oīa laudatissimus, quemadmodùm literis Anglorū apud Ecclesiā Romanā cōmendatus, eiusdemq; cunctarū matris Ecclesiarum cōtubernio sit iunctus, adeò vt bonis ex factis suis, mutato nomine, per Gregorium Papam Bonifacius appellatus, & Pōtifex sit cōsecratus, atq; Legatus Apostolicus in partes Germanicas destinatus, plurimū Christo populum acquisierit, regum ac principum adeptus beneuolētiam, nobilis Moguntię metropolitanā susceperit cathedram, ipsamq; posteà Archiepiscopatûs pallio sublimauerit, generaliaq; cōcilia cisalpinis in Ecclesijs cōgregauerit, ibiq; multa corrigēda correxerit, sed & multiplicem prorsùs quæstum Domino suo de accepto talento longo tempore villicationis suæ lucratus sit: Hæc, inquam, multaque alia Deo digna, scituque necessaria, in plurimis, quæ eleganter de eo scripta reperiuntur, diligenter inuestigare quisque potest. Cooperabatur vtiquè in his omnibus huic fideli seruo suo, satisque prudenti dispensatori clemens ille paterfamiliâs & Dominus, in cuius manu cunctarum gentium stat salus, in cuius prędestinatione miserendi earum singulis suum disponitur tempus. De quo verissimam legimus prophetiam: immò iam non prophetiam, sed euidenter cernimus historiam: Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram, & cætera vsque ad eum locum, Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei. Quonam modo enim verbi seminatores, licèt infatigabiliter diù sterilibus gentium cordibus nunc seminando, nunc plantando, nunc rigando insistentes, per semetipsos incrementū aliquod extorquerent, nisì pluuiæ illius in virginale quondàm vellus descendentis stillicidia, terras huiusmodi cælitùs irrigando, fructificarent? Nam, teste Gregorio, nisì intùs sit, q doceat, sermo doctoris in vanum exteriùs laborat: & econtrariò nulla in discēdo mora est, vbì spiritus sanctus doctor adest. Ad hęc ꝓmissæ ortus iustitiæ, pacisq; nunq̄ posset abundātia stabiliri, nisì per ipsum, ipso mediante, qui solus est iustitia & pax omni credenti. Hac etiā arte suos semper nuncios Christi misericordia pręuenit, sic à mari vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarum, filio suo eidem verè pacifico dominatum pater æternus instituit ac dilatauit, & ab æterno vsque in æternum confirmauit. His per excessum, quanuìs necessariò, insertis, denuò ad beati Burchardi, à quo digressi paululùm sumus, conuersationem describendam stylum retrahamus.

S. Bonifacius prædicat Germanis Christum. *Psal. 71.* *Ibidem.*

Vt ad S. Bonifacium beatus Burchardus peruenerit. Cap. 4.

IGitur athleta Christi Burchardus, pubertatis floridæ tyrocinio iā fortiter cōtra potestates aëreas, & aduersùs mūdi rectores tenebrarū harum, cōtraq; spirituales nequitias per mortificationem membrorum, quę sunt super terrā, transcurso, in huiusmodi profectibus nequaq̄ more quorundam sibimet placētium, in se, sed in Domino gloriabatur, dicēs cum Apostolo, Gratia Dei sum id, quod sum. itemq;: Non ego, sed gratia Dei mecùm. Ecclesiasticis insupèr gradibus canonicè ꝓmotus, etiam ascensiones alias in corde suo disposuit, id est, vt de virtute in virtutē, de bonis ad meliora semper prouehi posset, cōtinua mentis reuolutione meditari cœpit. Ad hęc liberaliū scientiam artium, compositionem morum, sermonū facundiam, corporis elegantiam, cæteraq; sancti spiritûs charismata perpendēs nō sine causa percepisse, quonā modo potissimè talentum sibi creditū duplicaret, horis omnibus nō cessauit solicitè tractare, sciēs dictum à Domino: Cui plus cōmittitur, plus exigitur ab eo. Intereà peruenit ad eum, cunctas Europæ partes iam peruagata, fama illius, cuius nupèr mentionem fecimus, Archimādritæ Bonifacij, moxq; Christi bono repletus odore, & qa cum sancto sanctus, & cum electo electus esse possit, cōfisus, tanti viri pręsentiam, tanti doctoris audiētiam sitire, & ad tantę sanctitatis atque dignitatis cōuersationem non destitit ardenter anhelare. Accidit autem diuina, quæ disponit omnia suauiter, prouidente sapiētia, dum in agro Domini-

1. Cor. 15. *Psal. 83.* *Luc. 12.* *Psal. 17.* *Sap. 8.*

minico vir idem Bonifacius, per omnia Apostolicus, totis desudaret viribus, seges etiam verbi Dei multam iam in messem cresceret, pręcauens venerandus heros, nè paucitas operariorum feruens opus impediret, vt quamplures cooperatores à sua patria, quos idoneos nouerat, legatis atq; literis ad excolēdum nouale Dominicum, quod nouare iam cœperat, accersiret. Inter quos inclytus, & omni religionis testimonio nominatissimus presbyter Burchardus, ad nuptias agni vocatus, geminę charitatis bìs tincto cocco pręcipuè rutilabat indutus. Hoc modo semper corda probans arbiter internus, desiderium pauperum suorū exaudiuit, sic voluntatem timentium se perfecit, dum corporalem pręsentiam, quam spiritualiter in alterutrum vterque sacerdos ob suum perpetuum seruitium, multorumque populorum salutem, nuncijs vicarijs moliebatur, ipse mediante charitate colligabat.

S. Bonifacius multos ex Anglia euocat verbi Dei prædicatores.

Vt acceperit eum S. Bonifacius, prædixeritque fore eum Herbipolensem Episcopum. Cap. 5.

NEc mora, dum talia forìs operabatur sancti spiritûs gratia, in primo tantorum virorum cōuentu pręsentiam suam propalare nō dedignabatur per solita charismata. Nam mox post salutationē humilimā & oscula sancta, summus Christi Pōtifex Bonifacius, propheticę spiritu repletus, huiusmodi prorupit in oracula: Gaudeamus, inquit, fratres in Dño, qui benignitatis suæ manum porrigere dignatur labori nostro, fraterna nos consolatione frequentās, & rudibus Ecclesię filijs nouos semper eruditores ab insulis & à finibus terræ procurans. Gratias agamus ingenti eius prouisioni, qui societatem nostram ampliauit iam cōtubernio tāti viri. Isti proculdubiò custodiendum debetur ouile Dominicum, B. Kiliani sociorumq; eius instātia collectum, doctrinis & exemplis instructum, ac martyrio consecratum. Seruus aūt Christi Burchardus, humilitatis oculum in seipsum retorquens, licèt nil minùs se suspicaretur auditurum, vtpotè qui modis omnibus subesse venerat, nō præesse: tamē humilitatem sine obedientia sterilem vel nullam esse perpendens, tandèm post silentium stupore conceptum, in huiusmodi fertur responsum prorupisse. Credo, pater venerande, credo, quæ tua proposuit authoritas, ociosè te nequaquàm protulisse: me quoq; si intùs nosceres, scio nullatenùs prosecuturum fuisse. Ego verò si ad id, quod loqueris, etiam me idoneum non esse veraciter profiteor, tamen quodcunq; per tuam sanctitatem mihi imponitur, oneri nō obluctor. Deus enim si per te mihi misericorditer onus imponit, cōfido quia clementer leuabit. Adsum quippe per omnia tuo parére promptus imperio: & quia hoc pro nomine Saluatoris ago, per id me saluari cum eius gratia non ambigo.

Summus Pontifex, id est, Archiepiscopus.

Prophetia S. Bonifacij de S. Burchardo.

Modestia & obediētia S. Burchardi.

Vt communicato cum sanctis viris consilio, Bonifacius Burchardum Romam adduxerit. Cap. 6.

EX hoc tempore nobilissimo sanctorum virorum collegio sub magisterio summi pręsulis Bonifacij cōsociatus Deo dignus presbyter Burchardus, cœpit ab exemplis singulorū solitam suæ cōuersationis sanctitatem velutì quibusdam pigmentis accuratissimè condire, & illorum comparatione seipsum totamq; transactam vitam despicere. Indeq; factum est, vt pro morum honestate, vitaq; in omnibus vel maximè laudabili, in breui oībus esset amori & honori. Contrà verò ille beatus nō seipsum cōmendās, sed in Dño cum humilitate sibi inolita pro bonę cōscientiæ testimonio mediocriter glorians, illam semper Psalmographi ruminare solebat sętētiam: Non nobis Domine, nō nobis, sed nomini tuo da gloriam. Iamtunc nouum, immò primum se Christi tyrocinium profitebatur ingressum, in frequentia scilicet tot tamq; robustorum militum Christi, quorum etiam vestigijs proponebat adhęrere, quorū exemplis in montem Domini cōfidebat altiùs proculdubiò se posse repere, si tamen ea, quę retrò erant, oblitus, ad anteriora perseueranter extenderetur, donèc sic tandèm apparens cōspectui Dñi cum iustitia, de manifestata solis electis eius gloria satietur. Fuerūt tandèm sub magisterio pręfati doctoris Apostolici Bonifacij quamplures iam ad vnguē sancti viri, Lullus scilicet, ipsius posteà in pręsulatu successor, Vuillibaldus & Vuinnebaldus germani, Vuigbertus, Sola, Eobanus & Adelharius atque Vualtherus, cæterique cooperatores illius in verbo DEI, quorum vocabula, gestorum eius liber continet, monachica sub professione degentes, tamen Ecclesiasticis ministerijs atque prædicationi pariter inseruiētes. Quorum, vtpotè spiritualium per omnia virorum, crebrò tractare curabat

Psal. 113.

Philip. 3.

Psal. 16.

Nota vt olim Germaniā monachi conuerterint, nostra ætate apostatæ euerterint.

bat consilio, qualiter eandem lucernam diuini spiritûs tam sufficienter accensam igne,
Ecclesiæ superponeret candelabro, & quemadmodùm ad competentem perduceret ef-
fectum, quod de sancti Kiliani martyris populo acquisitionis, superna sibi gratia fuerat
reuelatum. Tandèm tot templorum spiritûs sancti concordantium roboratus oraculis,
Pipinum, qui Maior domûs dictus, tunc Francorum regnum sub Childerico, solo nomi-
ne rege, dispensabat, supplex adijt, eiq; super capitulo pręsenti, sui cordis secreta reuela-
uit. Qui clementer more suo pijs votis annuebat: neq; hęc solùm, sed etiam suam ac re-
giæ dignitatis legationem siue literas, ad Sedis Apostolicę Pontificem per eundem præ-
sulem destinabat. Assumpto itaq; prædicto Burchardo presbytero, niuosa præsul almus
Alpium iuga nō sine multis transcēdit periculis. Demùm quoquè, diuina eum gubernā-
te ꝓuidentia, saluo comitū & supellectilis suę numero, mœnibus p̄sentatur Romuleis.

Vt Pontifex Zacharias eos exceperit, & pium eorum precibus assensum præbuerit. Cap. 7.

PRæerat his tēporibus Romanę Ecclesię Zachatias Pontifex, summus ouilis Do- Zachatias Rom. Pontifex.
minici pastor, tam verbis q̄ exēplis aptissimus, ab Apostolo Petro huic Aposto-
lico Poutificatui nullo modo incongruus. Hic amplo sinu charitatis viros ex
Germanię partibus Romam aduentantes colligere solitus erat, satagens modis
omnibus nouellæ plantationis in fide Christi gētes elicere ad expetitionem loci, qui sic-
ut antiquitùs per secularem potentiam mundi caput extiterat, ità sub Euangelicæ gra-
tiæ tempore per susceptum Christi imperiū, & principis Apostolorū, gentiumq; docto-
ris martyrium ac sepulturam, in primatū vniuersalis Ecclesiæ ꝓfecerat. Cùm aūt eidem Romanę Ecclesiæ primatus.
Apostolico patri Moguntini Archipręsulis aduentus innotuisset, præmeditari cœpit, si
quid cum tāto viro dignū Deo cooperari valeret. Audierat enim iamdudùm sanctitatis
eius famam longè lateq; vulgatam. Veruntamen cùm ad hoc peruentū esset, vt post sibi
datos amplexus mutuis fruerētur colloquijs, cœpit Roman⁹ Pōtifex percōtari, quo ru-
dis adhuc Germanorū fides munimine fulciretur religionis, vtrum'ne gentibus sub di-
scipulatu ꝓficientibus nouę eruditionis, diuini respectûs lucerna semper resplendeat in
augmētatione populi fidelis. Hinc beatus antistes Bonifacius, cùm de his & de omnibus,
quę interrogatus fuerat, verā ac distinctā reddidisset tationē, in extremis fassus est hanc
sibi maximè fuisse veniendi causam, vtì Vuirciburgense oppidum, diœcesi suæ contigu-
um, Apostolicę authoritatis munimēto cathedram Episcopalē sortiatur. Retulit etiā
venetandus heros causam eiusdem teligiosæ intentionis in audiētia tam domini Apo- Synod⁹ Romana sub Zacharia Pontifice.
stolici, q̄ vniuersalis, quę tunc fortè cōgregata fuit, synodi, scilicet ꝙ quidam sanctissimæ
cōuersationis vir Scotigena Kilianus, olìm ab Apostolica sede Francis Oriētalibus prę-
dicatot directus, & apud ciuitatē prędictam martyrio cū socijs cōsummatus, modò mul-
tis miraculis ad tumbam suā clarescat, & ꝓpter ipsum diuini fauotis indicium, regi Fran-
corum cunctisq; suis optimatibus placere, vt ad incrementū Ecclesiæ, salutemq; tam
nobilis prouinciæ, sedes Episcopalis ibidèm fiat. Laudabant oēs Christiani regis deside-
rium, magnificabant ad hoc beneuolentiam principum, industriam pręsulis, ꝓfectum
Ecclesię crescentis. Tunc Bonifacium diligēter cœpit percontari primò, quænam huic
officio persona posset legari, dicēs rudibus in fide plebibus minimè cōgruere neophy-
tum, secundùm pręcepta Doctoris gentium. Dehinc si adhuc de fidelium collationibus 1. Tim. 3.
vel oblationibus Episcopio sufficerēt prędia, quibus pauperū necessitas, Clericorumq;
sustentaretur inopia: asserens Episcopum familiæ Christi dispēsatotem, sibi subiectis nō
solùm spiritualem, sed etiā victum prouisurum esse carnalem. Beatus igitut Bonifacius, S. Bonifaci⁹ qd largitus sit Ecclesiæ Herbipolen.
munificētia charitatis præditus, prædiorū Episcopij sui partem, Romano Pōtifici com-
placitam, Vuirceburgi Episcopio delegauit: vt futurus ibidèm Episcopus, sicut consors
existeret laboris Dn̄ici, ità etiam fieret temporalis particeps sustentationis, iuxta illud
Apostoli: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legē Christi. His ritè peractis, Galat. 6.
à Romano Pōtifice iterùm persona disquiritur, quę huic officio idonea destinetur. Tum
verò admirandæ prudentiæ vir Moguntinus antistes, omni honore dignū presbyterum
Burchardum in medium deducens, cœpit illum laudibus prosequi, suumq; probabile te-
stimonium illius superaddere probitati: asserens, hunc ab occiduis partibus ante annos
aliquot in suorum sociorum contubernium aduenisse, & ex hoc nihil vnquàm in eo,
quod pontificali dignitate videretur indignum, reperîsse. Ad hęc Papa glotiosus, corde

Rtt vultuque

vultuq; iam hilarior effectus, Agamus, inquit, fratres gratias prouidētiæ Saluatoris nostri: quia, vt verè dicitur, à solis ortu vsque ad occasum laudatur nomen Domini. Ab occasu venisse testatur, per quem diuina pietas veri solis ortum rudibus ministrabit populis. Prosequamur ergò alacriter per nostrum officium, quod diuina credimus ordinatione dispositum: sed anteà communi deuotione Christi pulsemus clementiam, quatenùs suam nostro ministerio porrigere dignetur dexteram.

Psal. 112.

Vt Pontifex Zacharias S. Burchardum primum Ecclesiæ Herbipolensis Episcopum consecrârit. Cap. 8.

POst hęc inito cōsilio coëpiscoporum, Cardinalium, totiusq; Romani Concilij, cunctorum corda simul & ora fauorabiliter concordantia sibi inuenit, quatenùs Vuirciburgensis ciuitas orientalis Franciæ, cathedra pontificatûs insigniretur: necnon & Burchardus, tam excellentis testimonij presbyter, ibidèm primus ab ipso summo sacerdote pręsul ordinetur & cōsecretur. Quod mox ipse cū omni deuotione & gaudio spirituali, tota Romana cooperante Ecclesia, festinauit adimplere, riteq; peractū Apostolica authoritate, ratis quoq; tam secularibus, q̃ Ecclesiasticis adstipulationibus, canonicè ac iure gentium modis omnibus curauit cōfirmare. Nam vbi S. Zacharias electum Burchardum, Christi chrismate proprijs manibus perfusum, Christo Christum Dñi satìs superq; mysticis imprecationibus Ecclesiastico more cōmendauit atq; sacrauit, priuilegijs eum Romanę authoritatis sufficienter cōtra improbitates reproborū armauit: monitis paternis, quomodò paternè nouellam Christi vineam excoleret, instruxit: qualiter etiā paruam adhuc & inexercitatā nauiculam inter immensos fluctus seculi gubernet, diligēter cōsolatione sancti spiritûs animauit. Ad extremū literis cōmendatitijs, suo nimirùm sigillo more Maiorū impressis, ad principis Pipini patrocinia, cunctorumq; fidelium Christi remisit: & quod omnibus his excellit, sanctorum reliquijs ad ædificationē & tutelam nouę Ecclesię copiosè ditauit. Deindè vterq; præsul facultatem recedendi rogāt à magistro, eiusq; pedibus aduoluti, benedictionis Apostolicæ cōtra oīa tam instantis itineris discrimina, q̃ vniuersa vtriusq; hominis in huius seculi pelago pericula, benigno muniuntur solatio. Sic vtiquè de cunctis, pro quibus venerāt, respōsis apprimè certificati, ꝓprias ad sedes redituri, cū maximo gaudio sunt iter aggressi. Quos Romanus Pontifex, nō sine lachrymis paternæ pietatis, huiusmodi prosecutus est vocib⁹ & votis: Ite, inqt, iam in pace Christi, fratres charissimi, cooperatores agri Dominici, seminatores verbi diuini. Crescat & multiplicetur fructus laboris vestri, rore vel imbre nutritus spiritûs sancti. Cauete, quęso, nè vobis, quod absit, torpentibus vel dormiētibus, in agro summi patrisfamiliâs zizania superseminet inimicus. Cōtinuò intendite tempus messis, quādò manipuli laborū vestrorū Dominicis cōdantur in horreis potiùs, q̃ fasciculi zizaniorū tradantur incendijs. Comitetur vos semper Angelicæ ꝓtectionis auxilium, quô perficere possitis omni tempore susceptum sacerdotale ministeriū. Suffragetur instāter & in dies vestræ solicitudini ianitor cęlestis aulæ, à cui⁹ sacratissima cathedra officiū suscepistis pastoralis curę. Ipsius & preces vitā vestrā tueātur, q tēpore tētationis, Saluatoris tutela defensus est, nè à satana velut triticū cribraretur.

S. Burchardus primus consecratur Herbipolēn Episcopus.

Pōtifex abeūtib⁹ Episcopis benè precatur.

Matt. 13.

Luc. 22.

Vt beatus Bonifacius, legatione fretus Apostolica, sanctum Burchardum in sede Episcopi collocârit. Cap. 9.

TRansmissa dehinc, gratia Christi eos ꝓtegente, absq; vllius lęsionis impedimento, Alpium difficultate, Dei quoq; cum laudibus & canticis spiritualibus, post lōga Bauarię prouincię siue Alemānię spatia emensa, gratos orientalis Franciæ fines attingunt, in cuius penè medio positū ad oppidum Vuirceburgense perueniunt. Quibus tam inibì inhabitantium, q̃ ex vicinis locis multitudo hoīm ingens occurrebat. nam fama pręueniens, huc illos cōgregauerat. Qui oēs ad fontem vitę corda sitientia Christi sacerdotibus offerebant, ac supplicibus admodùm clamoribus ipsum aërem vsq; ad sidera, vt ità dictum sit, implebant: Benè, inquiunt, venite patres benedicti à Dño, venite serui Dei excelsi, venite laboratores animarū nostrarum: augmētate diuini semina verbi, à B. Kiliano olìm nobis ministrata, quô vomere sermonū vestrorum exculta tellus nostrarū mentium, dignos queat ferre fructus fidei bonorū operum. Quibus auditis, vterq; pręsul præ gaudio lachrymas fuderūt: suisq; benedictionibus Christi gregem consignantes, eidem pastori pastorum tam deuotas oues intimis precibus commen-

Vide q̃ cupidè Christi fidem recipiant Germani.

mendârût.Inter hęc egregius Archipręsul Bonifacius,in exultatione spiritûs sancti iam hilarior factus,in auribus oīm huiusmodi benedictionis & vaticinij sermonem protulit: Felix eris amodò Vuirceeburgum,& inter Germanię nō ignobilis vrbes:& quanuis temporibus quarundam ciuitatum postrema habearis, tamen exornata corporibus martyrum,inferior vltrà nō habeberis.In numero Trinitatis martyribus tribus fulciris,ad supletionem te tradis:eccè probitas iam accessit Burchardi pōtificis. Intereà peruentum est ad locum orationis: vbì fusis precibus,arreptum manu nouum pontificem, Romanus Legatus,id est, magnus Bonifacius,cōspectibus p̄sentauit totius populi circunstantis. En, inqt, nostra solicitudine vobis fratres acquisitum,à Romana & Apostolica sede cōsecratum atque directum reprę sento pontificem, necessarium nouellæ fidei vestræ,à magistro meo Zacharia mihi cōmendatum exhibeó patrem.Huic nō adulatorium vel fictum,sed verum & experimētis probatum, in cōspectu & in auribus oīm vestrûm exhibeo testimonium,idipsum nimirùm,quod tam coràm principe Pipino,q̄ coràm vniuersali sacerdotum magistro me cōstat perhibuisse nupèr in Romano cōcilio, in medio fratrum nostrorum,videlicet ꝙ meritis, scientia, cōditione & ætate, omnimodaq; cōuersatione,pontificali est officio dignus & idoneus,sicutì iustum est ità me sentire de huiusmodi collaboratore,cui securus mei laboris impertiar onus.Neminem aūt vestrûm volo ignorare,filioli, causam istius, ꝙ hodiè in nomine Christi eiusq; spōsæ coniunctione initiamur,officij.Primus itaq; fundator vestrę fidei Kilianus,ab Apostolica vobis pastoralitate transmissus, fidē, quā verbis docuit, hocipso in loco martyrij testimonio comprobauit.Eccè idipsum pręsentis tumuli loquitur cōfessio, vbì ad eius sociorumq; illius corpora,per sanitates & miracula, credulitatis vestrę diuinitùs exercetur die noctuque cōfirmatio. Hęc mihi primùm gratia Christi per quendā fratrem nostrum innotescere voluit,Adelhelmum scilicèt presbyterum, q lumē oculorum,Dei iudicio sibi ablatum, hîc iuxta glebas martyrij meritis eorundem recepit. Deindè numerosis tāta sanctitudo signis in nostra dioecesi manifestata,visa est tam mihi,q̄ cunctis circunquaquè fratribus nostris,nō esse negligenda.Nunc verò virum hûc,omni honore dignum,cōsensu principum electū,Apostolica cōfirmatione consecratum,vice nostra & legatione Romana, qua fungimur,vobis hodiè ꝓprium cōstituimus & pręsentamus Episcopum : quatenùs ab hodierna die & deincèps vniuersa sacramēta Ecclesiastica,id est,chrisma,& cōsecrationes,& ordinationes,pœnitentiæ ac indulgētiæ,per hunc patrem vestrum,suosq; subiectos ac successores canonicè administrentur,neq; hęc vltrà,vt priùs,Moguntię vel vspiàm alibì,à nobis seu posteris nostris expetantur. Hunc vice Christi, cui credidistis,honorate. Huic Christi vobis pręcepta tradenti,ac de cęlis misso diligenter auscultate : ipsi etiam, vtpotè ꝓ vobis in die iudicij rationem reddituro, per oīa & in omnibus obedite. Decimas & oblationes, synodales conuentus, festiuitates & ieiunia, ac quaslibet alias Christianitatis obseruationes,vt verè Christiani Christique cohęredes,per ipsum vobis imposita,iuxta canonū decreta persoluite: sed & de his omnibus in illa æterna vita mercedem æternam à iusto iudice,eodemque pio remuneratore,certissimè sperate.

Prophetia S. Bonifacij de Herbipoli.

Rom. Pontifex vniuersalis Episcoporū magister.

Miracula ad tumulum S. Kiliani.

Quo tempore institutus sit Vuirceburgicus Episcopatus. Cap. 10.

HAEc multaque his similia postquàm perorauit,ilicò vox oīm quasì vox vna in electionem & susceptionem tanti pontificis vnanimiter cōcordauit. Tunc senior almus literas Apostolicas, Vuirceburgēsis Episcopatûs institutionē confirmantes,plebiq; pręsenti,necnon in futurū vsq; ad mundi finem ibidèm Christo crediturę,consolationem abundanter exhibētes,publicè recitari pręcepit: sicq; tam à Deo, q̄ ab hominibus electum antistitem Ecclesiastico more cum infinita cunctorum, qui aderant,alacritate atq; tripudio inthronizauit.Deindè plebem ad propria remittens, ipsè cum magnatibus cuncta, quæ ius Episcopij iuxta patriæ morem exigebat, per aliquot ibidèm dies commorans,venerabiliter disponebat:id est,terminum vndiquè nouæ dioecesi,prout cōpetens videbatur,distinguebat,parochias presbyteris per singulas plebes gubernandas diuidebat: & si qua præter hęc res expostulauit, vnà cum nouitio præsule constituebat. Tandèm vniuersis, quę ad pręsens negocium pertinebant,domì forisque,prout poterat, non segniter compositis, vnanimi valefecit amico & coepiscopo Burchardo; quem in propria sede relinquens, ipse Moguntiæ metropoli se pręsentaturus,post mutuas vtriusq; lachrymas,ad ꝓpria repedauit. Acta est hęc noua institutio noui pōtificatûs apud vrbem Vuirceburg, anno Dominicæ incarnationis septingētesimo

Dioecesis Vuirceburgicæ limites statuūtur à S. Bonifacio.

Episcopatus Vuirceburge

Se quidã in- ſeruntur. quinquageſimoprimo: anno verò ſexageſimoſecundo poſt paſſionem ſanctorum martyrum Kiliani ac ſociorum eius, quę incidit in annum incarnationis Dñicę ſexcenteſimum octogeſimumnonum: ad incremẽtum Eccleſiarum Germanię, maximeq́; ad ſalutem totius orientalis Frãciæ, authoritate nimirũ Zacharię Papæ, conſenſu quoq; Pipini iunioris Principis Frãciæ, mediãte Bonifacio Præſule Moguntino, beato verò Burchardo primo põtifice ad eandẽ cathedram cõſecrato, ad honorẽ ingeniti Dei patris altiſſimi, eiuſq; vnigeniti filij Ieſu Chriſti Domini noſtri, & ſancti ſpiritûs paracleti: Cui ſemper eſt laus & gloria in vna Trinitate, trinaque Vnitate, ante omnia & in omnia ſeculorum ſecula, Amen.

LIBER SECVNDVS.

PRAEFATIO.

QVia ſuccurrẽtibus primùm Deo placitis eximij pręſulis Burchardi meritis, deinde vrgentibus charitatis fraternæ ſtimulis, prout ſancti ſpiritûs gratia cõceſſit, ſtylo currẽte digeſſimus, qualiter idem paſtor huius Eccleſiæ primus, à primęua victitans ætate, poſteà ꝑ vitæ meritis ac ſapientiæ doctrina, perfecto iam hominis vtriuſq; robore, ad curam paſtoralitatis, ſiue culmẽ regiminis peruenerit: ſupereſt, & quod negare nõ poſſumus, cõſequens videtur, per ordinem vtcunq; proſequi, quemadmodùm ad hoc ritè perueniens, vixerit: & benè viuens, vtì docuerit: & item docens, qualiter infirmitatem propriam ſemper conſiderans, & in Dei ſacrificio caudam perſeuerantiæ, boni initij capiti non ſubtrahens, ſe ſuaq́; cuncta in eo, qui verè dicitur Alpha & O, ſicut cœperat, finiërit.

Vt ſanctus Burchardus Romam miſſus ſit pro regni negocijs.

Cap. I.

IGitur venerabilis antiſtes Burchardus, qui toto ineuntis ætatis ſuę tempore ſcuto
Epheſ. 6. fidei ꝓtectus, galea ſalutis & lorica iuſtitiæ indutus, ac ſpiritûs gladio, quod eſt verbum Dei, armatus, cõtra ſpirituales nequitias inexpugnabilis ſteterat: vbi ſe ſpecu-
Officium boni paſtoris. latorem domûs Iſraël in quadam Eccleſiæ turri poſitum conſpexit, ſic ſuper cuſtodiam ſuam totis noctibus ſtare ſatagebat, ſic vocem ſuam quaſì tuba ſuper montem excelſum cõtra gladium venientẽ exaltare curabat, vtì nè ciuitates animarum ſibi ſubiectarum, ſe dormitante, parcere neſcius hoſtis irrumperet, nec caulas ouium Domini-
Ezech. 18. carum lupi rapaces, ſiue leo circumiens inuaderẽt, & ob hoc ſanguinem pereuntium de manu eius ſummus paterſamiliâs poſteà requireret. Sedula quoq; cordis anxietate cœpit meditari, qualiter ſibi cõmiſſas Dominicas oues verbo Dei paſceret, & in omni fidelis prudentiſq; diſpẽſatoris cura tam ſe, q̃ Chriſti familiam regeret, ità vt in extremo ſu-
Matt. 25. perni iudicis examine, Eugè Dominicum poſſet ꝓmereri. Erat aũt Dei famulus eloquio
Virtutes & dotes S. Burchardi. valdè mitis, vultu venerandus & affabilis, in vigilijs ſedulus, in lectione aſſiduus, in eleemoſynis, quantùm facultas ſuppetebat, ſatìs benignus & beneuolus, ſolicitus de commiſſis, prouidus in conſilijs, in vniuerſis moribus compoſitus, in bonis actibus indefeſſus, in cõtemplatione præ cunctis ſuſpenſus. De tanti viri humilitate ſcribere quippiam omninò ſuperfluum fuerit, cùm necdùm nomen & officium Epiſcopale valuiſſet pompaticum, niſì ꝙ ipſa, quæ in loco ſepulturæ eius ſeruatur, virga ſambucea, ſemper nobis ad memoriam reducit humilitatis eius exempla. Vndè conſtat, quãto precioſior ſit co-
Pſal. 137. ram illo, qui humilia reſpicit, & alta à longè cognoſcit, paſtor Burchardus cum ſua paſtorali virga modernis paſtoribus, qui paſcentes ſemetipſos, vix in ipſis baculis ſuis aliqua carent pompa. Fertur etiam, quòd non minùs exterioris hominis compoſitio diuinitùs ſibi collato congrueret officio, videlicet cùm iam ætate matura vergere cœpit in ſenium, corpus gereret etiam ipſa ſtatura decorum. Quid plura? Dum per omnia & in omnibus officio pontificali dignus & idoneus videretur, nõ incongruè dicitur, quòd nõ ſine cauſa, ſed meritò ab omnibus amaretur. Quomodò enim poſſet non amari, quem tot chariſmata decorabãt cæleſtis beneficij? Adeò deniquè habitus eſt ab omnibus ho-
Mittitur Romam. norabilis, vt etiam totius regni conſilio vnà cum Folrado Abbate, eodemque Archicapellano ad prędictum Zachariam Romanum Põtificem mitteretur. Hinc vt altiùs non-
Breuis hiſtoria Gallica. nihil repetamus, ſolebant Franci ex antiqua regum ſtirpe reges habere, qui à Merouęo, Clodij ſecundi regis eorũ filio, Merouingi dicebantur: quorũ genealogia vſq; ad Chil-

dericum

dericum tunc temporis regem permanebat, in quo etiã deficiebat. Sed licèt in illo finita posset videri, iamdudùm tamen nullius vigoris erat, nec quicquã clarum in se, preter inane regis vocabulum preferebat. Nam & opes & potẽtia regni penès palatij præfectos, qui Maiores domûs dicebãtur, & ad quos summa imperij pertinebat, tenebãtur, nec aliud quicquam permittebatur regi, q̃ vtì regio tantùm nomine cõtentus, crine profuso, barba submissa in solio resideret, ac speciem dominãtis effingeret, legatos vndecunquè veniẽtes audiret, eisq́; ab euntibus respõsa, quæ doctus erat aut iussus, ex sua velut potestate redderet: cùm preter inutile regis nomẽ & precarium vite stipendium, quod ei prefectus aulæ, prout videbatur, exhibebat: nihil aliud possideret, q̃ vnam & eam parui redditûs villam, in qua domum, & ex qua familiam, necessaria sibi ministrantes, atq; obsequium exhibẽtes, paucæ numerositatis haberet. Quocunquè eundũ erat, carpento ibat, quod iunctis bubus, & bubulco, more rustico, agente trahebatur. Sic ad palatium, sic ad publicum cõuentum, qui Calendis Maij ob regni vtilitatem annuatim celebrabatur, ire solebat, & coram tota gente presidens, omnesq́; salutãs, & ab eis salutatus, debitisq́; obsequijs honoratus, sic domũ redibat, sicq́; secùm vsq; ad alium Maium domì residebat, ac regni administrationem, & oĩa, que vel domì, vel forìs agẽda erãt ac disponenda, prefectus aulæ ꝓcurabat. Quo officio tunc, cùm predicti legati mittebantur, Pipinus Caroli filius, id est, Caroli Magni pater, iam velut hereditario iure fungebatur. Zacharias Papa super huiusmodi negocio consultus, remandauit per Burchardum pontificem & Folradum Abbatem, melius esse vacari illum regem, apud quem summa potestatis cõsisteret. Dataq́; authoritate sua, Pipinũ regem cõstitui iussit. Qua legatione peracta, Pipinus per authoritatem Apostolicam, qua tam probabiles viri in audientia Primatum scriptis ac dictis deferebant, more Francorũ electus ad regnum, per manus S. Bonifacij Archiepiscopi Moguntiacensis eleuatus est in regni solium in Suessionum ciuitate. Qui pòst per Stephanum Papam vnctus in regem & confirmatus, atque à iuramento, quod Childerico regi cum cæteris primatibus fecerat, absolutus, posteà regnauit annis quindecim. Childericus verò, q falsò regis nomine fungebatur, tonso capite, in monasterium missus est. Sed de his iam dixisse sufficiat, quorum nunc mẽtionem prorsùs attingimus propter Burchardum nostrum, qui tantis negocijs strenuus omninò legatus & cooperator intererat.

Maiores domùs, id est, palatio præfecti.

Pipinus Caroli Martelli filius, & Caroli Magni pater.

Creatur rex Francorum.

Fusiùs hæc habet Aemylius Lib. 2. de rebus Francorum.

Vt sanctorum martyrum corpora B. Burchardus eleuârit. Cap. 2.

Beatus igitur Burchardus, cùm de die in diem, de virtute in virtutem, de bonis ad meliora proficere nõ cessaret, indeq́; fama ac memoria eius cunctorum lõgè lateq́; quasì meliora indulcoraret, anno secundo ordinationis sue tractare cœpit cum comprouincialibus Episcopis, multisq́; viris religiosis, sed maximè cum glorioso magistro suo, metropolitano Episcopo Bonifacio: vtì eorum cõsilio & adminiculo corpora beatorũ martyrum Kiliani sociorumq́; eius, è loco, in quo ab infidelibus temerè posita fuerant, leuaret. Collecto deniquè clero ac populo, indixit ieiunium, vt digni possent reperiri, à qbus sancti martyres permitterent sua corpora moueri. Cõstituta aũt die eleuationis martyrum, cõfluxit vndiquè multitudo maxima populorum: alij religionis studio, alij recuperãdæ sanitatis desiderio, nõnulli etiam curiositate miraculorũ, vniuersi tamen conuenerunt amore & veneratione martyrum. Tunc venerabilis põtifex Burchardus cum crucibus & thuribulis, omniq́; apparatu Ecclesiastice religionis ad locũ sepulture martyrum ꝓcessit, acceptoq́; sarculo primus fodere cœpit, subuenientibus sibi ministris, ad hoc opus anteà destinatis. Sed postq̃ tellus egesta est, nõ alta scrobe inuenta sunt martyrũ corpora ità fragrãtia, vt oĩm circunstantium nares suauitate tanti odoris replerẽtur. Carnibus quippe martyrũ iuxta carnis naturã in cinerem redactis, cætera, que cum illis fuerãt defossa, penitùs incorrupta inuenta sunt, adeò vt nec foliũ de libris, nec fimbria corrupta videretur de vestimentis. Ilicò venerande sanctorũ reliquiæ, cum maximo Cleri plebisq́; tripudio de terre puluere leuantur, ac sericis reuerenter inuolute pallijs, manibꝰ sancti presulis feretro, nupèr ad hocipsum opus ornatissimè præparato, membratìm cõponuntur: fitq́; denuò populi ingens cõcursus, & indè constipatæ multitudinis tumultu, tam Episcopi q̃ Cleri quodammodò prepeditur processus. Ambiebat nempè multimodis conatibꝰ popularis ille cõuentus, si qs posset manu feretrum tangere, vel transeunti succumbere, siue manibus in altum eleuatis Deo gratias referre, aut econtrà flexis poplitibꝰ seu ceruicibus, quicquã deuotionis Christi martyribus sup-

Nota antiquã Germanorum pietatem & religionem.

Odor suauissimus è corporibus martyrũ.

Res mira.

Luc. 2. pliciter impendere. Vox vna resonabat omnium, Gloria in excelsis Deo, Laus Domino nostro Iesu Christo: necnon Kyrie eleison, Christe eleison, & multa id genus. Tanta verò interim miraculorum insignia meritis Christi martyrum coruscare videbātur, vt si qui fortè aderant, qui exemplo nimirùm Thomæ Apostoli in fide titubarent, visis tot miraculis, solido robore credulitatis firmarentur.

Nota miracula.

Vt Ecclesia Vuirceburgica prædijs & limitibus aucta sit. Cap. 3.

GLoriosus aūt antistes Burchardus Christi martyribus dono dedit, immò sponsæ suæ Ecclesiæ Vuirceburgensi prędia in dotem contulit, quæ dudùm, cum S. Bonifacio cōmorans, & cum ipso palatium regale frequentans, vel parochias circuiens, conquisierat, seu precijs in suę ꝓprietatis ius ab ingenuis viris comparauerat. Illustres quippe Francorum & optimates, eundem virum in patria sua ex cunctis ꝓgenitoribus suis satis nobilitatum audientes, insupèr mores illius omni religione & sapientia pręcipuos considerantes, nonnulli de remedio animarum suarum cum tali seruo Dei tractare cœperunt, indeq; res suas, si quas Domino vouebant, per manus illius tutissimè consecrari vel dispensari credebant. Itaque villam, quę dicitur Michelnstat, quam ei Carlomannus princeps quondàm in proprium ius tradidit, ipse legitima inuestitura sanctis martyribus confirmauit. Similiter etiam Hohenburg, multaq; alia allodia, quę diuersis in locis à nobilibus viris quocunq; pacto susceperat, coram multis fidelibus testibus, & omnium orientalium Frācorum principibus, ad eorundem martyrum reliquias inuestiebat. Insupèr ad supplementum noui pontificatûs, & amplificationem Ecclesiastici cultûs, alimoniam quoquè Cleri tam futuri, q̄ præsentis, regia munificentia collatum est sancto Kiliano castellum, quod Karelburg vocatur, cum fisco regali, cunctisq; illò pertinentibus redditibus: ac eandem traditionem testamento regali, necnon priuilegio Apostolici pręsulis metropolitanus pontifex Bonifacius, vnà cum principibus & comitibus, regis Pipini legatione fungentibus, sancto Kiliano ritè confirmauit, ac beato Burchardo præsenti Episcopo dotes ac decimas, suæq; Sedi contiguas ecclesias, in nouam eius parochiam conterminauit.

S. Burchardus quæ largitus sit Ecclesiæ suæ.

*De * Immina virgine, & permutatione, quam ea fecit cum S. Burchardo.* Cap. 4.

EO tempore quędam virgo Deo deuota, natu simul & moribꝰ nobilissima, super montem, qui nunc S. Mariæ mons, siue Vuirceburg antiqua, dicitur, cōtinentissimam cum plerisq; voti eiusdē fœminis degebat vitam, nomine * Immina. Hęc habuit patrem filium Gosberti Ducis, Hettanum nomine: quę tam sapiētissimo nihilominùs cōsiliario cuncta cordis sui reuelauit arcana. Inter quę etiam huiusmodi subintulit labijs tremebundis elogia: Credo, inqt, & gaudeo, pater post Christum & in Christo dilectissime, ꝙ per tuę sanctitatis pręsentiam, Dn̄s noster Iesus Christus neophytam hanc ecclesiam sublimare modis omnibus, ante mundi constitutionem in suę maiestatis & æternitatis pręscientia proposuit, & idipsum nunc in oculis nostris manifestare cœpit. Quapropter de me, prout ipse humilitatem ancillæ suæ respicere dignatus fuerit, pro hoc ipso precum mearū instantia, quandiù his artubus vtor, nullatenùs deerit. Nec clam te, pater, esse patiar, ꝙ iam quadraginta & vno ampliùs anno eundem animę meæ sponsum, cum ancillis meis, quę se mecùm in eius pręparant occursum, sub ancipite carnis ac spiritûs luctamine, nimìs anxiè pręstolor: modò verò tuę paternitatis consolatione, quam tandiù ardenter desiderabam, abundè consolata, vellem, si fieri posset, propter vitādum tumultum, quem amodò forsitan populi venientis ad fidem hoc in loco frequentia parabit, potiora quęrere secreta. Opto etenim, ceu beatus & iustus ille Simeon, quia viderunt oculi mei salutare Dei, lumen videlicet gentis Israël, iam fatiscentibus membris, in pace dimitti. Est autem castellum, quod Karelburg dicitur, Ecclesiæ vestræ nupèr augmento per diuinam gratiam collatum, sanctæ nimirùm Gertrudis quōdàm, dum pro Christi amore procùl carnalem illecebram fugeret, latibulum, & eiusdem Dei famulæ, & cęterarū secùm cōuersantiū antiqua inhabitatione sanctimonialibus nō inconueniens habitaculū. Quòd si tuo, pater alme, consensui placuerit & industriæ, monasteriolum in beneficiū à te suscipiam: istam verò paternā hęreditatem meam iure gentium sanctę Vuirceburgensi Ecclesiæ perpetua proprietate stabilem atq; firmam ꝑficiam. Quid plura? Beatus Burchardus nactꝰ eā optionē, id quod rogabatur, volūtariè cōcessit, multaq; diligētia rataq; adstipulatiōe corā regni principibꝰ, & maximè Fran-

Immina sacra virgo, neptis Gosberti Ducis.

Luc. 2.

S. Gertrudis latitat in Karelburg.

Fraucis orientalibus, confirmauit eidem, vt venerabilis Immina Karelburg cum oibus illò pertinentibus prędijs, in beneficium vsq; ad vitæ suæ terminum possideret: mons verò Vuirceburg cũ suis appendicijs, id est, prędijs, redditibus & terminis, omnimodisq; vtilitatibus, perpetua proprietate Vuirceburgensi Episcopio subiaceret.

De felici obitu Imminæ virginis, & eius in Karelburg sepultura.
CAP. V.

Qva non tantùm precaria, verumetiam traditione potestatiua, legitimè testibus & scriptis delegata atque roborata, virgo Christi cum suis omnibus Karelburg cõtulit se, ibiq; deincèps cum multis consodalibus sponsi cælestis occursui vigilijs, ieiunijs & orationibus, cunctisq; bonis actibus se, quandiù superfuit halitus in ea, continuè præparare non desijt. Ad extremum verò post bonum certamen certatum, cursum cõsummatum, & fidẽ seruatam, iustitię coronam à iusto sibi iudice repositam recceptura, carnis suæ, quam totiès pro Christo crucifixerat, tãgitur molestijs, nec multò pòst ad cælestem thalamum se vocãtis vocẽ dilecti sui, cuius amore languẽrat, auribus audiuit interioris hominis: Veni de Libano ꝓxima mea, veni, coronaberis. Cui cùm lętissimo respondisset affectu, Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ità desiderat anima mea ad te, Deus: sumpto viuifici sacramenti viatico, socias ad bella spiritualia, quantùm valuit, viriliter vt ipsa catenùs virago fortis animauit, quibus & inter huiusmodi alloquia valc vltimum fecit: moxque sarcinulam lętabunda deposuit, & ciuibus iuncta supernis, ad agni Dei comitatũ, palma virginitatis & voluntariæ paupertatis martyrio pulchrè decorata, migrauit. Cuius venerãdam corporis glebam vir Domini Burchardus in eodem Dei genitricis tẽplo, quondã à B. Gertrude constructo, officiosè curatam, iuxta altare versùs Aquilonẽ, condignis cum exequijs animam Christo commendans, ritè recondidit. Extunc vsq; in hodiernum diem, vtrunq; de prænominatis castellis ex integrò S. Kiliani proprietati, sancto põtifice Burchardo prouidente, cessit, hocq; tam auspicato procurationis illius & conquisitionis initio, nouella plantatio Vuirceburgensis Episcopi modis omnibus, vt est dies hęc, ditari atque dilatari cœpit.

[Cant. 4.] [Psal. 41.] [Immina obitus.]

Vt sanctorum Kiliani & sociorum eius martyrum corpora S. Burchardus trienniò in monte seruârit. CAP. VI.

VEruntamen vt ad superiora parumpèr reflectamur, statìm post eiusdem concambij, quod præsul Burchardus cum generosa Christi sponsa Immina fecerat, euentum, conuocatis certo die tam Clero quàm populo, martyrum corpora nupèr de terræ puluere leuata, cum veneratione maxima super montem sæpè dictum, comitantibus populorum turbis, transportari fecit: sicque vt veterum cęli animal, antè & retrò oculatum, tam futura prospiciens, quàm pręterita custodiens, seu præsentia communiens, inuestituram eiusdem possessionis patrono suo martyri Kiliano perpetuò stabiliuit. Nam per continuum triennium ibi in basilica sanctæ DEI genitricis easdem sacratissimas reliquias indeficienti totius religionis officio, tam per seipsum, quàm vniuersum sibi adhærentem Clerum, reuerenter excubans custodiuit. Et quia locus idem sub antiquis olim Ducibus arx & caput fuerat totius orientalis Franciæ, nupèr autem ibidèm prima fundamenta sunt iacta nascentis Ecclesiæ, cunctis eum studijs amplificare, prout valebat, satagit: proposuitque principale illic suæ sedis instituere monasterium, vbi gentis illius & prouinciæ primitùs initiabatur salutis exordium. Cùm die noctuque talia meditando, solicitudinis anxiæ saxum ingẽs voluerет, præsertìm cùm asperitas montis, & arduus ascensus, atque penuria aquæ ijs, quos illic Deo militaturos congregare disponebat, importunitatem omnimodam generarent, tandèm ad solita precum solatia, atq; diuini consilij refugium, totam sui cordis intentionem transtulit: quatenùs ipse, qui Dauid in area Areuna locum suo tabernaculo designauerat prædestinatum, etiam nunc nascenti suæ ecclesiæ ad generandum semper nouam sibi sobolem, cæterisq; suis cæremonijs aptum demonstrare dignetur locum.

[S. Kiliani & sociorum reliquiæ in montẽ trãsferuntur.] [Nota de monasterio.] [2. Reg. 24.]

Vti per reuelationem ea corpora in vrbem reportârit. CAP. VII.

POrrò idẽ dux populi Dei, solebat cũ Moyse vel Aaron ꝓ oĩbus, qbus affligebatũ, solicitudinibus, à tabernaculo diuinę clemẽtię respõsa reqrere: nec hoc solùm, sed etiã

Gen.29. cũ Iacob post Liæ, id est, actiuæ vitę tædiũ, ad Rachelis, id est theoriæ amplexus recurrere: huiusmodi studijs dum aliquandò vigilantiùs insisteret, atq; verè membrum illius, de quo dicitur, Custos, quid de nocte? vigilias noctis super gregem sibi commissum custodiret, dicẽs in corde suo, nõ verbis, sed actibus, Super custodiã meam sum stans totis noctibus: dum, inquã, sic staret oculis ac manibus in cælum nimìs intẽtus, subitò corporalibus oculis cõspicit quasì tres cãdelas ardentes ab eãdẽ basilica, qua martyrum reliquię seruabantur, per aërem quadam diuina virtute deferri: quæ trans flumen in loco sepulturæ martyrij demissæ, post horæ vnius spatium super mõtem, vndè venerant, visæ sunt reuerti. Intellexit per spiritum sanctũ vir Dei, visionem ipsam sanctarum fuisse pręsentiã animarum, locum suæ passionis visitantium. Quod cùm fratribus & plebibus retulisset, visum est oĩbus, vt monasterium, quod in mõte constituere disponebat, circa sepulturã martyrum, vbì lumẽ cęlitùs descendisse cõspexerat, potissimùm fabricaret: quod & primùm de lignea materia initiatum, post hæc accuratiori lapidum structura per sanctum Dei pontificẽ ad vnguẽ est ꝑductum. Vbì & denuò sanctorũ corpora relata, & in operoso sarcophago gloriosè sunt recondita. In quo loco tam illorũ, quàm B. Burchardi meritis, noui nouæ sedis Episcopi, nunquàm beneficia Saluatoris nostri desunt ijs, quicunque credulo corde ea perquirere nõ desistunt. Deniq; Veritas, quæ dilectoribus suis pollicetur, Eccè vobiscùm sum omnibus diebus vsq; ad cõsummationẽ seculi, quod alibì tam factis q̃ verbis impleuit, hîc idem ad tumbas vel confessiones martyrũ tam corporaliter q̃ spiritualiter operari non desinit. Cæci vident, surdi audiunt, claudi ambulant, leprosi mundãtur, &c. Nam vt vbiq; scriptis patrum edocemur, dum increduli scientia veritatis & fidei illuminantur, quid nisì cęcis visus panditur? Dum diuini verbi occulta nescientibus per expositorum dicta reserantur, quid nisì surdis auditus aperitur? Claudi ambulant, dum bonorum operũ, viæq; rectitudinis expertes, iuxta pręceptum, semitas iustitiæ rectosq; gressus sub pedibus suis facere non dubitant. Mortui resurgũt, quotiès obruti culpis mortalibus, ad vitã ęternã capessendam afflati spiritu sancto, per pœnitentiã expergefiunt. Hos & huiusmodi diuini seminis fructus, in nouali Vuirceburgensis ecclesię, succrescentes, tam B. Burchardi, peruigilis nimirùm coloni, solicitudine nõ pigri, q̃ B. Kiliani, primi plantatoris industriæ non incõuenienter adscribimus. Ideoq; luce clariùs constat operæprecium esse, quãdoquidem vtriusq; meritis, si veraciter & dignè membris vtpotè membrella cõgloriamur, nè terminos, quos ipsi bonis exemplis suis posuerant, & nos laude dignos approbamus, quod absit, vt filij nequã transgrediamur, sed potiùs exemplis eorũ innitẽdo, cõfidendoq; precibus, fidẽ dictis nostris ꝑ opera faciamus.

Esa.21. *Ibidem.* *Visio S. Burchardi.* *Extruit monasterium.* *Mat.28.* *Miracula ad corpora sanctorum.* *Heb.12.* *Prou.22.*

Vt beatus Burchardus monasterium sub monte condiderit.

CAP. VIII.

INtereà sanctus Dei, quãuìs, vt sæpè diximus, actiuę vitæ solicitudinibus plurimis cũ Martha nonnunquàm ob incultæ adhuc Dominicæ vineæ curã turbaretur: tamen crebrò ad pedes Iesu refugium quærere, ibiq; cum Maria sub alarum Christi velamento protectus, in lectionibus assiduis verbum Dei, cuius se debitorẽ cæteris nouerat, intẽtiùs audire delectabatur, dicẽs intrà se: Audiã quid loquatur in me Dñs Deus. Vndè cùm Paulum sibi dicentem intenderet, Labora sicut bonus miles Christi IESV, & cætera talia, nullam villicationi suæ concessit ocij moram, quin, vt iam diximus, aut Marthæ ministerijs, aut Mariæ contemplationibus inuigilaret. Quapropter eiusdem exercitij sibi prouidere curauit officinã, exẽplo scilicet B. Martini, qui separatam ab Episcopij tumultibus eãdem pro causa construxerat cellam, in arcto procliui montis sæpè dicti, & allapsu Mœni fluminis, cœpit instituere cœnobium: quod in honorẽ Dei genitricis sanctiq; Apostoli Andreæ constructum, tanta dotauit quantitate prædiorum, quæ duodecim fratribus Canonicis, ibidèm Deo mìlitantibus, sufficerent ad victum & vestitum. Inter quæ dotalia eidem concessit monasterio prędictum montem Vuirciburg cum prędijs & redditibus, sicut acquisierat à pręfati Ducis Hettani filia: stabiliuitque donationem illam iure gentium coram cunctis prouinciæ primatibus, ordinatis ibidèm in seruitutem DOMINI duodecim sub Canonica vita fratribus. Ipse quoquè DEI famulus, quoàd vixit, locum eundem per seipsum, vtpotè à secularium turbine curarum, ad huiusmodi portûs tranquillitatem confugiens, incoluit, & pro facultatum suarum quantitate, necessarijs impensis summaque diligentia excole-

Psal 84. *2.Tim.2.* *Cõdit monasterium S. Mariæ.*

colere non cessauit: forsitan ob hoc maximè, quia spiritu sancto præmonstrante, corporis sui reliquias præsciuit ibidem quandoquè condendas fore, donèc altera stola, scilicet immortalitatis, indutum mortale hoc, incorruptione potiatur æternæ vitæ. Recondidit etiam in eadem basilica digna cum veneratione corpus cuiusdam martyris, Magni nomine. *Hunc quidā volunt esse Confessorem.*

Hoc loco sequebatur Cap. 9. & in eo quædam de Magno martyre, Authori incomperta, vt ipse testatur, quæ nos omisimus.

De viro religioso Gumberto Conuerso. CAP. X.

LVcebat inter hęc & post hæc sine intermissione lux tantæ lucernæ, ardentis fide & dilectione, lucentis verbo & actione, nec poterat abscondi supra candelabrū pontificalis honoris posita lampas, Saluatoris igne flammata. Vndè quamplures vndiquè confluebant ad tanti Doctoris audientiam, diuersi sexûs, ætatis, atque conditionis, fontem vitæ quæq; sitiens anima. E quibus vir illustrissimus, nomine Gumbertus, vniuersa morum ac generis nobilitate pręclarus, eius est contubernio coniunctus: vt illius conuictu atque colloquio, ceu quibusdam medicaminibus à secularis fastûs tumore mollitus, quandoquè summæ philosophiæ, quæ est mundi contēptus, compręhendere posset assensus. Verùm quia qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: sic econtrariò amicus stulti, efficietur similis ei: non multò pòst prędia sua, quibus præ cunctis hac in regione degentibus abundabat, in sancti Kiliani proprietatem delegauit, moxque depositis armis, seculo renunciauit: sicque nudus nudam Crucem suam baiulans post Christum, cœpit beatum Burchardum nullatenùs deserere. Hę sunt autem possessiones, quibus Episcopium Vuirceburgēse longè ditauit: *Eltimain, Ouelspach, vtrunque cum suis redditibus & appendicijs: quorum prius cùm olim castellum fuit munitissimum, modò magnificentiam suam ipsis tantùm ruinis declarat: sequens verò, quæ nunc Pręposítura Canonicorum est, olìm Abbatiam non ignobilem fuisse, hucusquè à maioribus per multas iam generationes hæreditatum, testimonium illius prouinciæ non celat. Porrò prædictus senior Gumbertus, extunc perfectissimè semper adhęrēs vestigijs magistri, bonis initijs suæ conuersationis adeò laudabiles adiunxit successus, vt semper eius conuersionem cunctorum vbiquè sonarent ora: Hęc mutatio dexteræ excelsi. Nempe multorum ad ipsius prouocabantur imitationem corda, intātùm, vt ex illo tempore plurimis donarijs & oblationibus fidelium, Herbipolitana ditari non cessaret ecclesia: donèc iam ex minima & paupercula, facta est per Dei gratiam ampla & magna respublica: nondumque crescere desistit copia rerum, crescente nimirùm numero fidelium. Cuius profectui videtur illud Apostolicum non inconuenienter aptari: Kilianus plantauit, Burchardus rigauit: CHRISTVS autem incrementum dedit. Sed enim vir idem egregius Gumbertus, vt olìm in secularium dignitatum fascibus se probauerat strenuum, ità post conuersionem in spirituali conuersatione nulli se passus est inter B. Burchardi sectatores haberi secundum, eius formam semper indeclinabiliter intendens, illud Euangelicum ruminabat frequenter: Perfectus erit omnis, si sit sicut magister eius. Hic etiam post pręsentis vitæ cursum, benè in Christi famulatu consummatum, iuxta beati Burchardi promissionem, in eodem monasterio, quod condonauerat ecclesię Vuirceburgensi, possidet sepulcrum. Ibì nonnunquàm ipso interpellante concessa manifestant beneficia, quantùm sibi profuerit, B. Burchardi secutum fuisse monita.

Summa philosophia, mundi contemptus. *Prou. 13.* *Psal. 76.* *Vuirceburgēs ecclesia augetur opibus.* *1. Cor. 3.* *Luc. 6.*

Vt B. Burchardus senio affectus, Megingaudum sibi substituerit. CAP. XI.

HAEc itaq; licèt pauca de multis B. Burchardi virtutibus, doctrinis & exemplis, iuxta facultatem pauperis ingenioli nostri digesta sufficiāt, quæ decerpta quidē à nonnullis antiquorum relationibus, satis simpliciter exaratis, nostras in manus deuenerant. Cęterùm si quis cuncta meritorū illius insignia scriptis condignis annotare tētauerit, proculdubiò tēporis aut ingenij defectū, materiei superabundās copia parabit. Quapropter vtì post prolōgati incolatûs sui peregrinationē iam emeritus miles velut ceruus vmbrā desiderans, de morte corporis huius liberatus, in gaudiū Dñi sui, ꝓ benè aucto talento sit introductus, lassabundū nihilominùs stylū ad id iā cōuertamus. Igitur gloriosus antistes Dñi Burchardus, postq̄ in vinea Dñi pōdus diei & æstus lōganimi patiētia, fide firma, spe certa, charitate feruētissima, iā à manè puerilis ętatis vsq; ad ve-

ad vesperam penè decrepitę senectutis portauit, vt de beato Martino dicitur, carnis fatiscens artubus, nec minùs vigore valens, quo propinquiùs dissolutionem sui corporis imminere prȩuidebat, eo magìs sibi commissis ouibus luporum incursiones formidabat, frequẽter illud Apostoli proloquens ad discipulos suos: *Philip. 1.* Cupio dissolui, & esse cum Christo. multo enim melius est: in carne aũt manere, necessarium propter vos. Tandèm cum senioribus atq; magnatibus ecclesię suæ inijt consiliũ, quatenùs per se, dum adhuc viueret, si fieri posset, successorem sibi ꝓuideret, Christi plebi satìs idoneum. Mox mœror & luctus, de vicina, quasì iam p̃senti patris orbitate, corda simul & ora cunctorũ, vt facilè creditur, impleuit. Ipse verò licèt illos à fletu cõpesceret, nihilominùs tamẽ compassio mutuæ dilectionis hoc habet proprium, vt in huiusmodi negocio faciat vtrunque suum: consilio tamen & consultu illorum, misit quendam Lintstidum Comitem ad Imperatorem Carolum, rursumq́; alios de clero suo ad Lullum Metropolitanum, tam verbis q̃ literis id agentes, quò Megingaudus per oĩa vir laudabilis, ægrotãti iam iamq́; deficienti præsuli Burchardo, in cathedra Vuirceburgẽsi subrogaretur: nè fortè decedente pastore, nouellus Christi grex ex improuisò rugientis leonis incursione acriùs disturbaretur. *S. Burchardus per legatos petit & impetrat, vt possit alium sibi subrogare.* Legatione peracta, missi redeunt, vtriq; consensum referentes tã regũ & principum, q̃ Archiepiscopi cȩterorumq́; Episcoporum. In quorũ prȩsentia, conuocato ad vrbẽ Vuirceburg vniuerso Clero & populo, B. Burchardus in medio positus, prout corporis imbecillitas pmisit, huiusmodi circunstantes affatur alloquio; Charissimi fratres & filij, audite nunc & intelligite nouissimũ patris vestri sermonẽ, intellectumq́; tenaci cordiũ vestrorũ cõmendate memorię decrepiti patris vestri clamorem. *Psal. 134.* Scriptũ est: Oĩa quȩcunq; voluït, Dñs fecit. & rursùm: *Luc. 1.* A progenie in progenies fecit misericordiã Dñs. Voluït Dominus per gratiam, & fecit per potentiã, vt ab idolorum cultura, qua patres vestri fuerãt irretiti, liberaremini, & in libertatẽ filiorũ Dei per fidẽ Christi, sicut in p̃sentiarũ cernere est, connumeremini. Fecit verò hoc à progenie in progenies, primò per B. Kilianum, à Scotia huc in Franciã, dehinc per magistrum nostrum Bonifaciũ ab Anglia nihilominùs ad vos, & ad oẽm Germaniã. *Franciã dicit, quam vulgò Franconiam.* Postremũ tanq̃ abortiuum ad vestrã me destinauit audientiã, nequaquàm dedignatus per tantillũ seruũ suũ vobis intimare voluntatem suã. Extunc vsq; nunc, vt nôstis, non subterfugi, quò minùs annunciarẽ vobis oẽm voluntatẽ Dei. *Gal. 4.* Nunc ergò, filioli mei, quos cũ Apostolo Paulo iterùm parturio, donèc formetur Christus in vobis, tales vos fide & opere semp exhibete, nè sine causa laborauerim in vobis. Ad hȩc si quis vestrûm aliquã cõtra me habuerit querelã, hãc in mediũ ista hora ꝓferre nõ differat, oẽm sine contradictione recepturus iustitiam. En ego in hac peregrinatione, quã pro Christo susceperã, longo confectus senio, vobis, mea viscera, prȩesse vlteriùs nõ valeo: verùm post modicum ingrediar viã vniuersæ carnis, mercedẽ sperãs à bono patrefamiliâs qualiscunq; meę seruitutis. Quapropter & pater fidus fidelibus filijs fidelissimũ & vtile consiliũ do, idipsum quoq; vt recipiatis, admonẽdo rogo, rogansq́; fideliter admoneo, vt vnũ è fratribus & cõmilitonibus nostris p spiritũ sanctũ cõcordi charitatis affectu vobis electũ, meę p̃lationis & magisterij faciatis obtinere locũ: nè fortè me repẽtè subtracto, ipsa sedis huius ad lȩsionẽ ꝓteletur vacatio, siue, quod periculosius est, per extraneũ & minùs idoneum fiat eius occupatio. Ad hæc dicta cunctorum vnanimiter acclamat vox populorũ, nunquàm ab illo fuisse lacessitũ, vel iniuria affectum: quinpotiùs oẽm animã tristẽ, ipsius consolatione semper ab angore fuisse releuatã, sicut & errantẽ ad viã veritatis reductã. De subrogatione tamen alterius Episcopi, quã prȩmonuerat, sola magnarũ & qui sanioris erãt cõsilij, responsio talis erat: Quãdoquidẽ, inquiunt, pater amantissime, lex iã carnis exigit nos tuo iucũdissimo destitui regimine, nequaq̃ nostræ electionis, quinpotiùs tuę ꝓuisionis esse perpẽdimus, immò per inhabitantẽ in te spiritũ Dei, disponi summoperè flagitamus, quẽadmodùm populo Dei, quę tot annis ad ꝓmissę ȩternæ hȩreditatis patriã deduxisti, ductor nũc alius substituatur idoneus. *In beati viri arbitrio ponitur designatio successoris eius.* Mox pastor egregius pijs ouium Christi desiderijs delectatus, nec minùs in fletũ cũctis prorũpentibus ipse collachrymatus, tandèm virũ per oĩa probabilẽ Megingaudũ ꝓduxit in mediũ, suoq;, totius etiã Cleri circũstantis testimonio cõprobauit eum Episcopatu dignissimũ: (Aderãt legati supradicti cum literis regis & principũ, necnõ & Mogũtini Metropolitani Lulli, cõfirmãtes in oĩbus electionẽ Megingaudi.) atq; sub testificatione Christi & ecclesię ritẽ cõmendauit, chartasq́; regaliũ traditionũ, siue priuilegiorũ sedis apostolicę, cum cũcta Episcopij rerũ inuestitura corã oĩbus ipsi p̃sentauit:

sicq;

sicq; illũ ecclesiastico more cũ maxima deuotione, necnon vniuersi, qui cõuenerant, Cleri populiq; fauore venerabiliter inthronizauit. Et nè qs hoc factũ quasi minùs Canonicũ fortè reprehendat, meminerit Apostolorũ principẽ suæ Cathedræ proprijs manibus Clementem imposuisse: Lullum quoquè, qui tunc temporis Moguntinam, tenuit sedem, viuenti adhuc Archiepiscopo & magistro suo Bonifacio subrogatum fuisse.

Vt beatus Burchardus se ad Hohenburgum contulerit, ibique obierit, corpus verò eius Vuirceburgum reportatum sit. *Cap.* 12.

His itaque transactis, beatus Burchardus omnem cateruam monachorum, per quos illo in tempore penè cuncta ecclesiastica administrabantur irrepræhensibiliter officia, Clericorum quoquè ac laicorum diuersę conditionis, sexûs & ætatis turbam paterna corroborauit admonitione, diuinaque consignauit benedictione. Post hæc assumptis sex tantùm ex omni multitudine discipulorum suorum monachis, nauim conscendit: codices etiam, quos vel ipse conscripserat, vel vndecunq; conquisierat, secùm deportari fecit: atque indè per decursum fluminis ad castellũ, quod Hohenburg dicitur, nauigio proficiscitur, ibique quandiù superuixit, in contemplatione diuina, vigilijs scilicet, ieiunijs & orationibus insistens, vnà cum prędictis fratribus continuè morabatur. Est autem viculus quidam Michelnstat nominatus, quem eidem Dei sacerdoti quondàm in proprietatem tradiderat pro remedio animæ suæ frater Pipini Carlomannus. Illuc se transferre, atque monachicam illic congregationem instituere, ibique pręsentis vitę terminum præstolari pater sanctissimus proposuerat: sed disponente prædestinatione diuina, præuenit humanæ deliberationis vota communis hæreditariæ mortalitatis occasus. Nam non multò pòst, quàm in prędicto castello vnà cum ijs, qui secùm erant, iam post multos actiuæ vitę sudores optimam partem elegerat, solitò grauius illum corporis incommodum inuadebat: sicque de die in diem exteriori deficiẽte homine, cœpit interior ad id, quod diù suspirabat, brauium percipiendum renouari, donèc, vt sibi longè antè spiritus sanctus reuelauerat, deincèps cum Christo mãsurus, mereretur feliciter dissolui. Qua vtiquè positus in agonia, per totum tempus ipsius ægritudinis tardãtem, &, vt sibi videbatur, migrare recusantem animam, Psalmographi consolabatur & hortabatur canticis: Quarè tristis es, inquit, anima mea, & quarè conturbas me? Spera in Deo: quoniã adhuc confitebor illi salutare vultûs mei & Deus meus. rursumque conuersus ad Christum: Sicut ceruus, inquit, desiderat ad fontes aquarũ, ità desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quandò veniam & apparebo ante faciem Dei? & illud: Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum? concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Cumque sic oranti, psallenti, gratiasque in infirmitatibus agenti, sępè etiam fratres & comperegrinos discipulos suos cõfortanti languor per singulas horas ingrauescere non cessaret, vicinum suæ transmigrationis iter tam viatico Dominicorum sacramentorum, quàm vniuersis, quæ religio deposcit vel pręstat Christiana, fidei, spei & charitatis solertia prouida pręmuniuit. Atque per hæc, & inter omnia commendatum in manus Domini spiritum, maxima alacritate, vtpotè cælestibus vltrà fruiturus conuiuijs, exhalauit. Quadraginta quippè per annos in vinea Domini Sabaoth pondus diei & æstus fidelis seruus & laborator indefessus portauerat. ideò sempiternæ remunerationis semper intendens brauio, non immeritò è carnis gratulabundus educitur ergastulo: & quia semper super pauca fuerat fidelis, iam supra multa cõstituendus, in gaudiũ Domini sui comitibus educitur Angelicis: quarto enim Nonas Februarij recipiens nimirùm à bono patrefamiliâs mercedem laboris sui, eo videlicet die lucidissimam ingressus mansionem, quo beata Dei genitrix in templo Domini cum nostræ carnis substantia lucis pręsentauit authorem. Obijt autem anno incarnationis Domini septingentesimo nonagesimoprimo: post acceptum verò Episcopatum anno, vt diximus, quadragesimo. Igitur Megingaudus Episcopus preciosum dilectissimi magistri corpus omni, qua valuit, veneratione curauit, atque confluentibus vndiquè fidelium turmis, qui prorsùs integro filiorum affectu lamentabantur sanctissimi & vnicè dilecti decessum patris, maximo cum comitatu & veneratione digna in ciuitatem sedis suę Vuirceburg deportauit. Hîc penè totius prouinciæ populus occurrit, hîc tota nobilitas cum plebe pastorem suum non, vt olìm, lætitiæ cãtu, sed amaro nimìs eiulatu suscipiũt, sicq; venerabilibus veneranter exequijs intersunt, donèc honore cõpetenti sanctũ corpus

Proficiscitur Hohenburgũ cum sex monachis.

Aduersa corripitur valetudine.

Psal. 41. & 42.

Psal. 41.

Psal. 83.

Ecclesiæ sacramẽtis se munit.

Abit è vita.

Eius celeberrimę exequiæ.

pus iuxta martyrum Kiliani sociorumque eius reliquias sepultum cōspiciunt. Hoc denique loco Dominus sæpenumerò plena fide se quęrentibus per sanitatum declarat miracula, quātùm eorundē electorū suorum apud se valeant merita, dum illos nec hîc quidē glorificare desinit, quos in ęterna iā secùm gloria collocauit. Glorificemus & nos atq; laudemus Deū gloriosum in sanctis suis: illos aūt in ipsius donis & beneficijs, q reddit eis gratiam pro gratia: pro meritis, quę cōcesserat, pmissa præmia. Insupèr ingentes Saluatori nostro gratias agamus, sine intermissione semp recolentes, quantum illi pro gratuita redemptione nostra debeamus: qui pręter innumera miserationum suarum beneficia, etiam de terra longinqua illum, de quo textum pręsentem contexuimus, virum voluntatis suę, ob dispensandum nostrę salutis effectum, vocauit, ac per eius ministeriū nos, qui aliquandò nec populus, nec gens eius eramus, in filios sibi adoptauit: postremò tam fidelem, tam prudentem eūdem suum seruum ad superos, id est, in gaudium Domini sui translatum, deinceps sibi præsentem, nobis constituit patronum: quatenùs huius ecclesiæ filij, tam pręsentes quàm posteri, meritis ipsius & precibus in perpetua Christi fide roborentur, & actione probabili, cuius doctrinis & exemplis ad eandem sumus fidem informati Iesu Christi Domini nostri: cuius Diuinitatis æternitas cum cọæterno Deo patre, sanctoque amborum cọæterno spiritu, manet ineffabilis & vnica, ante omnia & per omnia tempora: regit etiam & gubernat in infinita seculorum secula, Amen.

Miracula ad sepulcrū eius.

Sancti, sunt patroni nostri.

LIBER TERTIVS.

De Megingaudo discipulo & successore S. Burchardi.

CAP. I.

ADspirando pręueniente, cooperando concomitante, perficiendoq; nos subsequente gratia Dei, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectū est, iam beati protohierarchæ nostri Burchardi pconia pro possibilitate nostra digessimus, ea tantùm, quę cunctis hæc legere non dedignātibus, tam ad instrumentum credulitatis, perfectæque renunciationis, quàm ad exemplum bonæ actionis, summæque contēplationis ac veræ prædicationis, cum integritate geminæ dilectionis, generaliter sufficere non ambigimus. Nunc verò, quandoquidē id tuę, pater, placet almitati, duobus his libellis, qui iam dicta continētes negocia pręceduut, addamus & tertium: cuius nimirùm sit intentio simul & vtilitas, tam illius translationem, quàm nostri monasterij, quod ab ipso ptimò fundatum, posteà verò per sacri corporis eius pręsentiā sufficiemer est nobilitatum, pręteritum simul ac pręsentem posteris nostris notificare statum. Igitur post sepulturam eiusdem sanctissimi patris, quę, sicuti scriptū est, sanctorum martyrum reliquijs contigua fuit, multis miraculis Dominus tam beati Burchardi, quàm eorundē martyrum merita magnificè declarauit. & ideò fit ibidèm populi confluentia, nunc sanitatis obtentu, nunc pro diuersis necessitatibus quęrētium suffragia, quę tum, quanuis ob incuriam vel negligentiam Maiorum, descripta non reperiamus, veracibus tamen tradita relationibus nequaquàm difficilè credimus. Quapropter his intactis, nè fortè, sicut eiusmodi in re fieri solet, spontè detractoribus nostris ora recludamus, ad ea potissimè, quę nostris gesta sunt vel gerenda temporibus, ad reliquias sanctissimi patroni nostri Burchardi, stylum competenti narrationis ordine conuertamus. Itaque post beati Burchardi decessum, Megingaudus, vir, vt præmissum est, per oīa laudabilis, Episcopatum Vuirceburgensem catholicis & orthodoxis semper intendēs institutis, rexit quindecim annis. Hic igitur beatorū Bonifacij, Burchardi, Lulli, cæterorumque, quos huc de Anglia diuinus amor adduxit, cōperegrinus & compatriota, necnon professione monachus, sicut & illi, nullatenùs mutans vel inficiens rigorem propositi, semper irrepręhensibilis verbis & exemplis mirificè pollens, gubernacula tenebat pontificalis officij, vndè tam secularibus quàm Ecclesiasticis, cunctisque, qui ipsum nouerant, personis amori simul fuit & honori. Tādèm senio iam imbecillior effectus, insupèr etiam fortassè ad incrementum meritorum ægrotare se vehementiùs sensit: moxq; reminiscens exemplum prædecessoris & magistri sui, missis legatis tam ad principes regni, quàm ad sacerdotes ecclesiarum, consensu atque consilio cunctorum, quendam de suis Clericis, nomine Bernuuelphum, sibi in pręsulatu subrogauit, cooperantibus sibi in eádem ordinatione Lullo Metropolitano, & Vuillibaldo Eistetensi Episcopo, corā vniuerso

Iacob. 1.

Appáret hinc, authorè huius historiæ antiquum esse.

Megingaudus Episcopus, professione monachus.

Bernuuelphus succedit Megingaudo.

uerso ipsius ecclesiæ Clero populoque. Sicque rebus & possessionibus, mobilibus scilicet & immobilibus, quę ad Episcopium pertinebant, eidem successori suo relictis, ipse cum paucis ad locum, à quodam Hattone sibi donatum, commigrauit. Remanserunt autē apud monasterium sancti Kiliani * plùs quàm quinquaginta, vt alibi diximus, fratres, quos tamen non multò pòst Bernuuelphus cum iniurijs expulsos, ad magistrum suum Megingaudum nauigare coēgit. Ad hęc beatum virum idem Bernuuelphus multis inclamationibus vexauit pro diuersis supellectilibus, quæ Christi confessor Burchardus in vestitu sacerdotali, siue codicibus, nonnullisque rebus familiaribus reliquerat, cuius tamen disceptationis modum & finem si quis scire voluerit, à quodam monacho, qui tum intererat, conscriptum reperire poterit. Tantam denique, tamque diutinam inquietudinē patri quodàm & magistro suo subrogatus Episcopus inflixit, vt tędio affectus, sese suosque discipulos, ipsum quoque locum, qui tūc Rotinlatha, posteà verò Neuuuestat dictus est, Caroli regis patrocinio committeret, & eius adiutorio monasterium ibidèm à se suisque monachis inhabitādum institueret. Vbi dum aliquandiù laudabiliter ac religiosè sub sacratissimi Imperatoris alis ab omni sęculari molestia conuersarentur illęsi, vtpotè tam Deo placentes quàm hominibus, ingressus est viam vniuersę carnis Megingaudus Episcopus, bonis operibus plenus, ęternę remunerationis brauium recepturus. Cuius discipuli Vualtricum de suis mox Abbatem elegerunt, ipsiusque iussu pijssimi Caroli ad palatium deferentes, eius authoritate, iuxta quod Megingaudo promiserat, confirmārunt.

Valdè est motus Megingaudo.

Obitus Megingaudi Episcopi.

Contra eos, qui monachos aiunt Ecclesiasticis ministerijs fungi non debere. Cap. 2

INter hęc redit ad memoriam, quod silentio pręterire nullatenùs possumus, ob vitandum tamen proximorum scandalum, tuę dilectioni, quod dico, sit in aurem dictum. Ex tota pręsentis opusculi serie colligi valet, immò ipsa, quā literis vtcunq; tradidimus, historia luce clariori veritate subnixa, constanter edocet, sanctorū prædicatorum Kiliani, Burchardi, sociorumque eorum instantia, Franciam orientalē Christo conquisitam, Germaniam penè vniuersam magni Bonifacij doctrina in viam veritatis & salutis directam, Alemaniam Galli, Burgundiam Columbani, Bauariam Corbiniani, necnon Ruperti vel Emmerammi fructificatas seminarijs: quos vniuersos, paucissimis exceptis, vniuersalii ecclesiæ monasticę professionis atq; schemaris commendauit sanctitas, & quo per mundi cōtemptum in cælesti theoria facti sunt sublimiores, eo sacerdotali officio digniores, & in prædicationis ministerio apud homines habebantur aptiores. Cùm hęc ità sint, immò quia ità esse nemo ambigat, miror, quā fronte quidam monachis sacerdotibus quęlibet ecclesiastica officia interdicere pręsumant, si tamē eo ordine, quo prędiximus, per officia regenerationis, ab ijsdem prędicatoribus initiata, semetipsos ecclesiæ filios esse non abnegant. Hi ramen, nè nos partis nostræ quasi temerarios defensores acriùs impugnent, magni Gregorij decretum, contra idem schisma promulgatum, necnō Bonifacij, qui quartus ab illo sedem Apostolicam gubernauit, in idipsum consentientem sententiam relegant. Ait enim B. Gregorius Inter cętera: Videtur nobis, qui sua pro Deo relinquunt, & à passione & à morte eius sumunt exordia mutatæ conuersationis, digniùs liceat baptizare, communionem dare, pœnitentiā imponere, peccata soluere. & post pauca: Censemus ergò monachos prædicare, baptizare, communicare, pœnitentes soluere, iuxta constituta trecentorum decem & octo Patrū. Itèm prędictus Bonifacius de eādem re: Sunt, inquit, nonnulli stulti, dogmatizantes, magis zelo amaritudinis, quàm dilectionis inflāmati, asserentes monachos, quia mundo mortui sunt, & Deo viuunt, sacerdotali officio indignos, neque pœnitentiam, aut Christianitatem, seu absolutionem largiri posse per sacerdotalis officij iniunctam gratiam, sed omninò falluntur, &c. vsque ad id: Decernantes igitur contrà, monachos in hac re sacerdotali officio penitùs non carere pręcipimus, vt ab huiusmodi nefandis ausibus reprimantur in posterum: quia quanto quis celsior, tanto potentior. Nobis igitur, pauculis insertis contra eos duntaxàt, qui coram oculis nostris vestigia Patrum delere, vel laqueos pedibus nostris abscondere moliuntur: licèt multo plures Patrum abundēt sententiæ, quę huiusmodi repugnent inuidię: libet stylum ad omissa reflectere.

Nota per quos ad Christum adducta sit Germania.

Decretū S. Gregorij de Monachis.

Itèm Bonifacij Papæ.

Catalogus Episcoporum Herbipolensium.
CAP. III.

Bernuuelphus. Post successorem B. Burchardi Megingaudum, Bernuuelphus cathedram Vuirceburgēsem tenuit annos septem, homo, vt aiunt, præ cęteris, monachis religiosis infestus multùm: quod & colligi potest è superioribus. *Luitrigus.* Post hunc Luitrigus annis tribus, mensibus quinque. *Egiluuardus.* Post hunc Egiluuardus annis sex, mense vno, *Vuolfgerus.* diebus vigintitribus. Post hunc Vuolfgerus annis vigintiduobus, mensibus sex. *Humbertus.* Post hunc Humbertus annis decem, mensibus tribus, diebus octo. *Gotebaldus.* Post hūc Gotebaldus Abbas inferioris Altachij, peruetusti cœnobij apud Bauaros, annis vndecim. (Hūc Gotebaldum manuscriptus codex noster non habet, haud scio an librarij oscitantia, aut ipsius authoris voluntate.) *Arno.* Post hunc Arno annis trigintasex, mensibus sex, diebus duodecim. *Rudolphus.* Post hunc Rudolphus annis decem & septem, diebus tribus. *Diedo.* Post hunc Diedo, vel Thiedo, annis vigintiquatuor, mensibus duobus, diebus quatuordecim. *Burchardus.* Post hunc Burchardus annis nouem, mensibus tribus, diebus vigintiquatuor. *Boppo.* Post hunc Boppo, annis viginti, mensibus decem, diebus quatuordecim. *Item Boppo.* Post hunc Boppo alius annis vigintitribus, mensibus quatuor, diebus viginti & vno. *Hugo.* Post hunc Hugo annis sex, mensibus septem, diebus viginti & vnò. Hic cùm esset acceptus, & ad pontificalem infulam per omnia dignissimus, de reddenda villicationis suæ ratione momētis omnibus erat solicitus. Vndè inter cętera perspiciens monasteriolum, quod in honore B. Andreæ Apostoli, sanctique Magni martyris, à B. Burchardo consecratum in superiori libello descripsimus, ab omni religionis profectu defecisse, scilicet tam prelatorum negligentia, quàm subditorum insolentia, indeque (quod iusto Dei iudicio consequens videatur) victûs atque vestitûs necessaria ipsis paucis, qui remanserant, deesse: diuina instinctus prouidentia, monachicę institutionis illic fratres congregauit, atque locum eundem, & cuncta illuc pertinentia, honori non solùm, vt priùs, Andreæ Apostoli, sed & eximij confessoris Christi Burchardi, primi sui fundatoris, delegare proposuit. Electo deniq; ad huiusmodi negocium competenti tempore anni, conuocatis vndiquè tam principibus vicinis, quàm ipsis ecclesiæ suæ capitaneis, cuncto quoquè Clero atque populo, præmeditationis suæ coram omnibus intentionem exposuit, & quia hoc ipsum, quod proposuerat, per summum sedis Apostolicæ Pōtificem, qui tunc temporis Benedictus vocabatur, sibi consensum, neque Romani Imperatoris ad hoc consensus deesset, enarrauit. Consentientibus cunctis, & intentionem eius deuotam laude digna prosequentibus, triduanum statim ieiunium indixit: ipsoque peracto, cum ingenti fidelium multitudine, ad tumulum beati cōfesso-*Transferūtur reliquiæ S. Burchardi.* ris Christi Burchardi, deuotis laudibus personante, processit. Deindè leuatum digna reuerentia corpus sanctissimum, ad suprà memoratum reuerenter transtulit monasteriū. Reconditis ibidèm, vt decuit, venerabiliter reuerendis reliquijs, prefatus Pontifex Hugo locū eundē decimis ac terminis, quantumcunq; valuit, dilatauit, prędijs, redditibus, libris atque vtensilibus copiosè ditauit. Monasterium autem ipsum ex illa die tam beati Burchardi Christi confessoris, quàm B. Andreæ Apostoli patrocinijs regendum, tuendū, atque cognominandum instituit. Deindè cum consilio & consensu Cleri sui decreuit, *Ecce priscorū Germanorum feruorem.* atque banno pontificalis authoritatis confirmauit, vt deincèps quinta feria celebretur solennitas eiusdem translationis: prȩcedentibus verò tribus diebus, secunda, tertia & quarta feria, per totum Episcopium ab esu carnium abstineatur: synodus etiam ab Episcopo cum omni Clero habeatur: sicque finito concilio, à singulis parochianis cera duorum nummorum precij ad easdem reliquias offeratur. Corpus verò sancti martyris Andreę, siue Magni, cuius mentionem suprà fecimus, venerabilis Episcopus Hugo ab eodem monasterio, quo illud sanctus Burchardus olìm condiderat, in ciuitatem transtulit, & consocians sanctorum martyrum Kiliani sociorumque eius reliquijs, festiuum illi famulatum annuatìm exhibere constituit. Ex hoc tempore monasterium, S. Burchardi corporis prȩsentia beatificatum, ipsiusque vocabulo specialiùs agnominatum, prædijs, ædificijs atq; donarijs cœpit amplificari, & tam ab vrbanis, quàm à comprouincialibus amari simul & honorari: adeò vt nonnulli seculo renunciantes, seipsos cum rebus suis ibidèm Deo offerrent: nonnulli etiam filios suos cum oblatione Domino offerentes, sub regulari disciplina Christo deseruituros illuc manciparent.

Hæc sunt, quæ de vita & conuersatione ac obitu, siue translatione sancti patroni nostri Burchardi, per veridicam præcedentium patrum relationem, siue per exemplaria diuersa, inuestigare atque colligere pro modulo ingenioli nostri satęgimus.

DE TRANSLATIONE SACRI CORPORIS S. DONATIANI RHEMENSIS ARCHIEPISCOPI AD

Brugas Flandriæ: quam idcircò hîc poſuimus, quòd in diem 14. menſis Octobris incidat natalis beatiſsimi Epiſcopi huius, nè tantum virum prætery̆ſſe videremur.

ANno Domini ŏctingĕteſimo ſexageſimotertio, cùm iam tertiò Flándriam Normanni & Dani ferro & igni vaſtarent, Balduinus Ferreus (qui cum aliquot deceſſoribus ſuis iamindè à Carolo Magno Flandriæ foreſtarius, ſiue litoris Flandrici, tum Saxonici, cuſtos appellatus eſt) à rege Francorum Carolo Caluo, cuius filiam Iuditham rapuerat, atq; vxorem duxerat, dotis nomine totam regionem, Scalde, Somona, atq; Oceano terminatam, accepit, pace inter regem & ipſum compoſita interceſſione Pontificis Maximi Nicolai I. & Rhemorum Archiepiſcopi: appellatusq́ue eſt Comes regnĩ Frãcorum, & Marchio Flandrię, idq́; eo potiſſimùm noĩe, vt aduersùm Danos, omnemq́; Aquilonis barbariem perpetuus forer regni Francorum propugnator. Ebo quoq; Rhemenſis antiſtes, pacis Flandricæ confirmandæ cauſa, & vt ferocis gentis animi cultu religionis miteſcerent, ſancti Donatiani corpus Balduino Comiti, quem diximus, in Flandriam miſit: cuius Ebonis de eâ translatione literæ, quas mox ſubiungemus, inuentæ ſunt in priori theca cum ſanctis reliquijs, cùm ſecunda fieret tranſlatio ex veteri theca in aliam longè precioſiorem, annò Domini milleſimo nonageſimoſexto, octauo Idus Ianuarij, ſub Marchione Flandriæ Roberto, ac Præpoſito Bertulpho. Ebonis literæ eiuſmodi ſunt:

Octobris 14: quòd ad deceſſum ſanctiſſimi viri attinet.

Balduinus Ferreus appellatur Comes & Marchio.

Ego Ebo, indignus Rhemorum Archiepiſcopus, hunc theſaurum, ſuper gemmas & aurũ precioſum, tibi glorioſe Marchio Balduine, noſtrorũ cõſilio Clericorũ trãſmitto: Donatianum ſcilicet, ſeptimũ noſtrę ſedis Epiſcopum, mirę ſanctitatis virum, piũ exauditorem, & promptiſſimum apud Deum interceſſorem, tam ſecularibus anguſtijs occupatis, quàm peccatorum ſceleribus detentis, quod noſtris & anteceſſorum noſtrorũ temporibus ſatis probatum eſt. Eius, ſanctiq; Remigij, ac innumerabilium Sãctorum vitę ſcripta, Vandalorum vaſtatione ſcias eſſe deleta. Hunc atteſtatione diuina tuæ fidei committo, quatenùs eum diuino ſeruitio, inquantùm vales, honorifices, & ſecularibus dites. Vale dilectiſſime in Domino.

Literæ Ebonis Archiepiſcopi.

Tranſlatę ſunt aũt hæ ſacrę reliquiæ primò ad Turholtum monaſteriũ: deindè cum magna celebritate Brugas, iuſſu eius, quem diximus, Balduini Ferrei: qui ſacellum antiquum, in honorẽ ſanctiſſimæ Virginis dedicatum in Burgo Brugenſi, in baſilicam beatiſſimi Donatiani mutauit. Literę Ebonis Archiepiſcopi, quas paulò antè annotauimus, etiamnùm extant in loculo, quo S. Donatiani corpus integrum continetur: inſpectæ & attrectatę à multis eius eccleſiæ Canonicis, tùm tertiò transferretur ſacrum illud corpus à primo Brugarum Epiſcopo D. Petro Curtio, anno 1565. 13. Octobris. Porrò primæ tranſlationis, quæ ſub Balduino Ferreo facta eſt, feſtum celebratur Brugis 30. Augusti. Baſilica verò, olim collegiata, modò Eccleſia Cathedralis eſt. Hoc loco quędam liber miracula ſubiungere, quæ facta ſunt à tranſlatione prima, habenturq́ue in vetuſtis manuſcriptis codicibus: ſed nos ea nonnihil contraximus ob vitandam prolixitatem.

Baſilica S. Donatiani Brugis conditur.

In quodam Friſiæ oppido Ermengardis fœmina fuit. Ea quandoquè hauſtura aquam, cum hydria ad puteum abijt. Eccè autem à monte vicino melodia mirifica ad eius perlara aures, eam illexit, vt relicta hydria, properatet ad montem. Vbì cùm ſeſe proſtrauiſſet, animum oblectatura concentu illo muſico, blando ſopore correpta eſt. Cernens id quidam malignus homo, malo dęmone inſtigante, bullienti aqua eam perfudit. Vndè nõ ſolùm pili capitis omnes, carne & ſanguine permixti, cum ingẽti dolore defluxêre, ſed etiam oculorum lumẽ extinctum eſt. Ità miſera illa octo annis ea cęcitate laborans, alieno ductu, ſcipioni innixa, ſuos regebat greſſus. Anno nono ipſa nocte ſacratiſſimæ natiuitatis Chriſti apparuit ei ſenex quidam, canitie venerabilis, albis amictus veſtibus,

S. Donatianus apparet cæcæ fœminæ.

 pedum

pedum pontificium manu tenens, atque hunc in modum eam appellans: An'ne molesta tibi est, filia, tam diuturni temporis cæcitas? At illa: Ità ferè natura comparatum est, inquit, vt quæ molesta sunt, non sine molestia ferantur. Tum senex: Accingere, ait, filia, & Brugas ocyùs proficiscere. Illic, me patrono, cælestis tibi aderit medicina. Respõdit mulier: Quanam ratione, mi domine, Brugas ego petam, quę & viæ, & loci, & ipsius etiam nominis ignara sum? Tum senex appræhensa illius dextera, publicam ei viam humanissimè indicauit. Cumque abiret, illa sublata voce sciscitabatur, quisnam esset, & quo vocaretur nomine. Illo respondente Episcopum se esse, & Donatianum appellari, mulier expergefacta, tali visione lætatur. Sed cùm de veritate hæsitaret, iterùm ac tertiò apparuit ei sanctus Episcopus. Atque ità omni ambiguitate reiecta, fidelium fulta pręsidio, peruenit ad locum. Erat tum annus instauratę salutis millesimus & vndecimus. Fratribus autem Missarum solennia celebrantibus, alieno ductu in ecclesiam ingressa, ad locum, vbi sanctissimi Donatiani corpus conditum est, cum ingenti deuotione & perfecta fide accessit. Post prolixas preces, nerui contracti momento temporis, nõ sine dolore laxati sunt, & cùm ab oratione surrexisset, oculi stillabant sanguinem: illa verò magna voce Deum laudans, lumen amissum sibi sensit restitutum. In argumentũ fidei accurrens sacræ ædis Præpositus, & rem diligenter inuestigãs, fidele testimonium ijs, quę diximus, perhibuit: & omnis plebs, vt vidit, dedit laudem Deo & sancto Donatiano.

Mulier sanatur ad eius sacrum corpus.

Cùm inclytus Flandriæ Marchio Balduinus, cultor iustitiæ, pacis amãs, inter cætera bonorum operum studia, monasterium in castro Hasnoniensi fundatum extruxisset, eius dedicandi causa mirificos ex immensis opibus suis adhibuit apparatus, tantæque solennitati omnes Flandriæ optimates cum suis iussit interesse. Cunctorum quoquè sanctorum suæ ditionis corpora cum Episcopis, Præpositis, Abbatibus & subditis suis adesse voluit. Vndè factum est, vt etiam preciosus patris nostri Donatiani thesaurus, cum alijs reliquijs, magna procerum stipatus caterua, ad eum locum honorificę apportaretur. Et quia tot hominum millia is locus capere non poterat, fixis tẽtorijs, sanctorũ corpora custodientes, diuino cultui vacabant. Populus verò certatìm ad ea cum oblationibus accedebat. Inter alios etiam nobilis quidam ad S. Donatiani corpus venit, per tantũ patronum peccatorum suorum remedia expetens. Eccè autem post affixa loculo eius oscula surgente illo, quidam, cuius magno ardebat odio, cuique iampridèm necem moliebatur, ad genua eius prócidit, propter Deum & S. Donatianum sibi ab illo veniam dari petit: In te, inquiens, peccaui: miserere meî, vt etiam Deus misereatur tuî. At ille stomachabundus minatur, nî quamprimùm se dimittat, in sancti corporis pręsentia se illũ trucidaturum: quantoque alter in petenda venia erat constantior, tanto ille pertinaciùs eum repellebat. Mouit ea res Clerum & populum, qui aderat: simulque cum homine supplice abijciunt se ad pedes illius, orant multis modis, eum flectere cupientes. Sed ille nec precibus, nec lachrymis mouetur: immò maioris furoris œstro pércitus, obstinato animo à sancti corpore recedit. Non dormitat autem vltio præpotentis Dei: repentè vtroque lumine orbatur. Crescente dolore & timore, animi sui angores horrendo eiulatu prodere compellitur: Heu me miserum, inquit, qui Deum & sanctum Donatianum grauiter offendi. párensque aliorum consilijs, humiliter petit ad sancti corpus se adduci. Coram illo se prosternẽs, diù cum lachrymis & gemitibus deprecatur. Indè surgit à precibus, osculatur hominem, cui erat infensus, & redit amissum lumen. Clamor populi in sublime tollitur, Deus in sancto suo ab oĩbus collaudatur: Marchio Balduinus hæc audiens, mirificè exhilaratur, maiori diuini cultûs inflammatur desiderio, pijssimũ patronum sanctum Donatianum maiori veneratione complectitur.

Percutitur diuinitùs, nolens ignoscere veniã petenti.

S. Donatiani meritis sanatur.

In eiusdem beatissimi viri castro, (vt habet codex) id est, Brugis, mulier paupercula & senex adeò contracta fuit, vt multis annis miserandum in modum reptaret. Ea nocte quadam leuiter obdormiens, videt quendam niuea indutum stola, blanda voce sibi dicentem: Tempus est, filia, vt tantis malis finis imponatur. Itaque ad ecclesiam illam accedens, (eam autem digito demonstrabat:) illic à Domino consecutura veniam peccatorum, ob quæ ista pateris, & per eius ecclesiæ patronum sanctum Donatianum, perfectam corporis sanitatem recuperatura. Illa euigilans, laudat Deum, manè domesticis & alijs fidelibus indicat visionem, reptat ad ecclesiam plena fide, orat ibì cum lachrymis, surgit tam sana & incolumis, vt nulla morbi vestigia in corpore cernerentur. Agit

Fœmina contracta curatur.

qua

qua poteſt virium facultate, gratias S. Donatiano: omnis ciuitas hæc audiens, magnis vocibus laudat Deum.

Ea tempeſtate, quâ innumerus Chriſtianorum exercitus Hieroſolymam petijt, infideles è terra ſancta profligaturus, Marchio Flandriæ Robertus, vir forma corporis eximia, cum nobilioribus & optimatibus Comitatûs ſui eò quoq; profectus eſt. Eius verò gubernatione Flandria deſtituta, malus dęmon inter eos, qui remanſerant, pręſertìm verò Brugenſes, tantam excitauit animorum diſſenſionem, vt frater aduersùs fratrem tumultuari nõ vereretur. Indè verò bella extitêre inteſtina, quę ſine multo ſanguine ſedari non potuerunt. Illis malis increſcentibus, iubente eccleſię Brugenſis Pręposito, & fratribus id conſulentibus, corpus S. Donatiani extra baſilicam in plateam illi propinquam, cum multa deuotione exportatum eſt. Ibì tum ſacerdote ad populum cõcionante, mirum in modum per ſancti ſpiritûs gratiam adeò diſcordia omnis ſopita eſt, vt cuncti inter ſe pacis fœdera inirent. Atque vt dubium non eſſet, eam pacem diuinitûs conciliatam, puer quidam, toto vitæ ſuę tempore claudus, apud ſancti corporis loculum depoſitus, quanta potuit animi contentione opem poſtulauit: (Viderat enim in ſomnis, vt ipſe aiebat, à ſancto Donatiano ſe curatum iri) atque ibì ſanatus eſt. Eodem die, ſacro eius corpore in monaſterium reportato, quędam paralytica ad loculum eius eo morbo liberata eſt. Id verò miraculum idcircò factum creditur, vt populi incredulitas cõfutaretur, antecedens miraculum, quod in puero contigerat, non ſancto Donatiano, ſed ſancto libero tribuentis, vt cuius loculo puer ille propinquior fuiſſe videretur. Itaq; laudatur Deus ab omnibus, & S. Donatianus honoratur.

Tumultus ſedatur.

Puer claudus curatur.

Item paralytica.

In monaſterio Guatimenſi, à viro religioſo Odfrido conſtructo, in quo Clerici degunt, Apoſtolicę vitæ canonem ſectãtes, quidam Hermarus, vir fidelis, eidem ſacerdoti Odfrido duos paruulos filios obtulit, Domino illic ſeruituros. Dedit ergò operam Odfridus, vt in virtutũ ſtudio illi ſuos haberent progreſſus. In alterò verò illorum, cui Themardi erat nomen, memorabile Deus per S. Donatianum miraculum declarauit. Cùm enim nono ætatis anno oblatus eſſet in monaſterio, & religioſè viuẽs, de bono in melius ſemper proficeret: vbì adoleſcentiam attigit, occulto D E I iudicio adeò eſt paralyſi diſſolutus, vt à planta pedis vſq; ad verticẽ, dimidia ſuî parte membrorũ officio eſſet deſtitutus. Eo incommodo cùm iam triennio laboraret, & natalitio beati Nicolai die populus frequentior ad locum illum conflueret, quadam mentis alacritate petijt, vt cum cęteris fratribus communi celebritati & lætitię, ipſi intereſſe liceret. Nocte igitur adductus in eccleſiam, pro deuotione lectionem legit: ſed vim morbi non ferens, abſolutis laudibus, aliorum opera ad lectulum reductus eſt. Vbì cùm vix tenuiter obdormijſſet, repentina luce cubiculũ totum perfunditur, atque in ea duos quoſdam præclaros viros ad ſe aduentantes conſpicit. Antecedebat autem illos ſenex quidam, honoris, vt videbatur, & officij cauſa, propter illorum eximiam dignitatem: illis cum quadam ſingulari grauitate eum ſubſequentibus. Fratre autem ex ea viſione timore correpto, is, qui præcedebat, familiariter ad eum decumbentem acceſſit. Eum verò diligenter intuitus frater, animaduertit dñm Odfridum eſſe, qui ante biennium è vita migrarat. Eo igitur agnito, mirum in modum exhilaratur, & quibus poteſt modis, tres illos veneratur. Tum ſenex ad illum: Dormis'ne, inquit, fili? At ille: Itáne, mi pater, ait, dormire me poſſe credis, quem vſqueadeò debilem conſpicis? Tam abeſt ab oculis ſomnus, quàm à membris ſanitas. Et ſenior: Reſpice, inquit, fili, in hos: quorum alter eſt ſanctus Donatianus Brugenſis, qui te viſitatũ aduenit: alter verò Blandinienſis cœnobij habitator ſanctus Gudnualdus. In illorum igitur vltra humanum modum luculentos vultus & pontificias infulas frater ſuos intendens obtutus, eorum formas animo ſuo impreſſit, & fratribus poſteà expoſuit. Porrò Odfridus ad Donatianum conuerſus, En, inquit, vir ſancte, iubet Deus, vt hunc canonicum ſanes, qui ad proximum Chriſti natalem Brugas veniet, & ſuæ ſtaturæ filum argenteum, duos Anglicos valentem, pro munere tibi apportabit: atque eiuſdem precij dono, quotannis eò ſe conferens, tuum cumulabit altare. Reſpondit ſanctus: Placet, quod dicis. Apprehenſam ergò dexteram fratris ſenex beati Donatiani dexterę admouit, atque huiuſmodi verbis eum illi commendauit: Accipe, vir ſancte, hunc canonicum pro illo vno è tuis, quem tibi nomino, qui niſi ad meliorem frugem ſe receperit, damnationis ſententia ferietur. Huius nomen frater nulli vnquàm indicare voluit, at tamen ante obitum eum conuerſum ait. Intereà duo illi diſparẽt, relicto apud

Viſio fratris paralytici.

 fra-

fratrem Odfrido sene, qui eum, quid deincèps ageret, diligenter instituit, & multa ei arcana tanq̃ fideli fideliter enunciauit. Deindè etiã ille recedit, fratremque præ angustia multo sudore madẽtem relinquit. At ille fratribus visionem refert, seq; sanatum iri constanter affirmat. Circa festum natalis Christi non sine ingenti labore Brugas venit, beati Donatiani corpus inuisit, magnisque pressus doloribus, imminente Christi natiuitate perfectè reualescit, munusque à sene indictum offert. Accidit hoc anno salutis millesimo octogesimooctauo, eodemque tempore apud sacrum beatissimi Donatiani corpus cum magna Cleri populique exultatione fideliter recitatum est.

Paralyticus apud corpus S. Donatiani perfectè restituitur.

VITA VENERABILIS DOMINICI LORICATI, PER PETRVM DAMIANI AD ALEXANDRVM *Papam scripta. Habetur Tomo 8. Aloysij.*

Octobris 14.

ECcè sanctissime pater, dum Epistolæ, in qua vitam Rodulphi descripsimus, gerulus, qui ad vos veniat, quæritur, & non suppetit: repentè aliud, quod vberiùs ad ædificationem proficere valeat, si scribatur, occurrit. Et fortassis ob hoc nuncius mihi superna dispositione subtrahitur, vt interim vacantem me stylus ad aliud transferat.

Dominici sanctissima vita.

Vir itaque Dei Dominicus, pater & dominus meus, ante annum defunctus est: cuius vita si scribatur, vereor nè fortassis à quibusdam fratribus incredibilis iudicetur. Sed absit à me mendacium scribere. Nam qui veritatem pro viribus veraciter colo, commẽtum fallaciæ non admitto. Neque enim illud nos latet Apostoli, qui cùm præmisisset: Si Christus non resurrexit, inanis est ergò prędicatio nostra, inanis est & fides vestra: statim subiunxit; Inuenimur autem & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus aduersùs Deum, qui suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. In quibus Apostolicæ sententiæ verbis, vt diutiùs non immoremur, in promptu lector intelligit, quoniam qui vel Deum, vel Dei seruum mirabile quid fecisse confingit, non modò fabricati mendacij præmiũ non meretur, verumetiam aduersùs eum quem laudauerat, falsum testimonium protulisse conuincitur.

1. Cor. 15.

Dominicus itaque cùm esset in seculo clericus, quia tunc Simoniaca vigebat hæresis, quę & nunc vtinàm prorsùs esset extincta, vt presbyter fieret, à parentibus eius data est Episcopo hircinę pellis aluta. Sed quia, sicut ait Apostolus, diligẽtibus Deum omnia cooperantur in bonum: hęc vna beati viri culpa, multorum pòst bonorum probatur extitisse materia. Nam hoc pauore perterritus, contempsit seculum, induit monachum, arduumque mox eremiticæ vitæ, tanquàm bellator intrepidus, arripuit institutum. Sed quia malè promotus est, donèc vixit, sacrosancti altaris vsurpare ministerium non præsumpsit. Virgo vsque ad obitum fuit, vitam eremiticam non omisit: vbi nimirùm sub magisterio sancti viri Iohannis, qui dicebatur de Mõte Feretti, per plurimos vixit annos.

Rom. 8.

Fit monachus eremita.

In alia igitur eremo, quæ scilicet erat in regione, quæ dicitur Luceoli, constituta, decem & octo videbantur cellulę ad habitandum fratribus deputatę, vbi nimirùm sub hac regula viuebatur, vt nunquàm vinum biberent, nunquàm adipe alimenta condirent, vnũ in Dominica die, sed & quinta feria pulmentum sumerent, quinque per hebdomadam diebus in pane & aqua ieiuniũ celebrarent, solis aũt orationibus vacantes, vel manuũ operibus insistentes, non agriculturam exercebãt, non prędia, vel aliquã substantiã, pręter vnum saginarium, possidebãt. Cum quo scilicet asello, vel equo, vnus erat minister, qui vel ad acquirẽdas, vel ad terendas, fruges indeficiens discurrebat, solusque eos cunctis necessitatibus sustentabat, Iohannes scilicet; qui postmodùm loci Abbas factus, sub honesta rexit administratione conuentum. Tenebat autem per totam hebdomadam districta censura silentium, quod vtiquè Dominica die post vesperam, cibumque solutes, habebant loquendi inuicèm vsque ad completionis officium libertatem. Nudis præterea pedibus & cruribus iugiter in cellulis morabantur. Dixit autem mihi, quia cùm cohabitaret Ansoui, religioso videlicet viro, quem & ipse vidi, quotidiè per omnes canoni-

Nota, arduum vitæ institutũ.

Silentium diuturnum.

cas

cas* disciplinam sibimet inuicèm scoparum ictibus ingerebant. Qui videlicet Anso sibi *for.* horas.* aliquandò conquestus est, ꝙ nouem diarias panis pensas in ventre simul haberet. Tanta qppe macerabâtur inedia, vt aridus panis cõstiparetur in ilibus, ac digeri difficilè posset. *Mira inedia.*

Illic etiam quidam frater erat, qui sæpè vagabundus egredi de cella tentauerat, quem Iohannes Prior eremi, prout dignum erat, priùs austerè corripuit, deindè in sua præsentia vapulare præcepit. Cumq; iubẽte magistro, se cœpisset induere, superbè locutus est: quem rursùs magister exui, rursùs præcepit verberari. Sed adhuc etiam se vestire incipiens, superbum quid effluere non cessauit: sic tertiò, sic quartò, & si ritè teneo, vsque sexiès verberatus est, nec emendatus. Exutus enim, & reindutus, humilia respondere non potuit. Septima verò vice flagellatus, cùm se cœpisset induere, clara statim voce clamauit, dicens: Eccè diabolus abijt, eccè nequissimus cordis mei habitator aufugit, meque nexibus, quibus adstringebar, effractis liberum reliquit. Iam iam domino ac magistro meo libenter obtempero, eiusque me subdendum legibus per omnia repromitto. Hoc modo frater ille ad humilitatis custodiam redijt, & in cellula iugiter perseuérans, decæterò irrepræhensibiliter vixit. *Frater superbus flagellis tandem corrigitur.*

Longè verò pòst, magistro prębente cõsensum, dignatus est vir sanctus prędictus mihi misero, & quem ipse suscipere dignaretur, indigno, mira se prorsùs humilitate committere, & sicut Abbati monachum subiugare. Cui nimirùm præstitit,* non accepit. Et quem susceperam velut in subiectione clientem, gaudeo me in schola Christi verę philosophię percepisse * datorẽ. Ità quippè vita eius, prędicatio & ædificatio, doctrina erat, *for.* doctorẽ* & disciplina. Sed quia nos nonnulla huius sancti viri dicta, vel facta per diuersa dictatûs nostri iam opuscula sparsimus, non videtur absurdum, si eadem hîc, quæ tamen præ manibus habentur, eoipso stylo, quo scripta sunt, apponamus. Sanè facilioris est exitûs, ex dolatis lignis domum construere, quàm dolando simul & construendo laboris exercitium geminare. Nam & de templo Salomonis scriptum est: Domus autem cùm ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata est: & malleus, & securis, & omne ferramentum nõ sunt audita in domo, cùm ædificaretur. Habemus & nos, iuxta nostrę manûs impolitiem, politos lapides, quos vtiq; sufficit nobis, vt in structura duntaxàt, ità vt inuenti sunt, simpliciter ordinemus. *3. Reg. 6.*

In Epistola itaq; ad dominum * Teozenem inclusum missa, hoc me scripsisse reperio: Sed cur ego sanctos cõmemorãdo viros diuersa passim loca perlustro, quãdoquidem intrà limen, & præ manibus teneo, ad cuius dignè efferenda pręconia impar viribus non assurgo? Certè cellulis altrinsecùs constitutis, solo basilicæ mediantis interstitio, ego illeque diuidimur. Cuius si virtutibus enumerandis inuigilo, antè dies elabitur, quàm scribendi materia deficere posse videatur. Dominicum dico, doctorem videlicet, & dominum meum: cuius qdem lingua rustica est, sed vita artificiosa satis, & lepida. Quæ sanè vita satìs vtiliùs ad ędificationem viuis operibus prędicat, quàm sterilis quorundam lingua, quę accurata phalératę vrbanitatis verba inaniter trutinat. Longo iam annorum elabente curriculo, ferrea ad carnem loríca pręcinctus, infœderabilem pugnam cum iniquis spiritibus conserit, semperq; paratus ad pręlium, non solùm corde, sed & corpore pręmunito aduersùs hostiles acies feruidus bellator incedit. Hanc autem cõtinuæ vitę consuetudinem indifferenter habet, vt vix dies vlla pręteréat, quin duo psalteria modulando, vtraque manu scopis armata nudum corpus allidat. Et hoc remissiori quidem tempore. Nam Quadragesimalibus circulis, siue cùm pœnitentiam peragendam habet, (crebrò enim centum annorum pœnitentiam suscipit) tunc per dies singulos, dum se scoparum tunsionibus afficit, vt minùs, tria psalteria meditando persoluit. Centum autem annorum pœnitentia, sicut ipso authore didicimus, sic expletur: Cùm tria scoparum millia vnum pœnitentiæ annum apud nos regulariter expleant, decem autem psalmorum modulatio, vt sępè probatum est, mille scopas admittat, dum centum quinquaginta psalmis constare psalterium non ambigitur, quinque annorum pœnitentia in vnius psalterij disciplina rectè supputantibus inuenitur. Porrò siue quinque viciès, siue viginti quinquiès, centum faciũt. Consequitur igitur, vt qui viginti psalteria cum disciplina decantat, centum annorũ pœnitentiam se peregisse cõfidat. Quanquàm & in hoc oẽm modum Dominicus superet: quia cùm nõnulli vnam manum in disciplinis agẽdis exerceant, iste, vt reuerà Beniamin filius, contra rebelles carnis illecebras vtraq; manũ infatigabiliter pugnat. Hanc aũt centum annorum pœnitentiam, vt mihi ipse professus *Dominicus ferrea lorica ad carnem indutus.* *Nota vitæ austeritatem.*

 est,

eſt,facilè ſex diebus ex more conſummat. Memini quoquè, quia cuiuſdam Quadrageſimę imminentis initio,mille annos imponi ſibi per nos ad pœnitẽtiam petijt,quos certè omnes fermè,antequàm ieiunij tempus trãſigeretur,expleuit. Et paulopòſt hoc proſecutus ſum.

Magnus feruor in ſene. Nunc ad Dominicum,de quo cœperat,ſermo recurrat. Enimuerò cùm hunc iam & incurua ſenectus deprimat, & crebris inſupèr ſæpè laboribus contabeſcat, mirum vndè illi tantus feruor incandeat,vt in ſpiritualibus exercitijs ſe ſemper inuictum,ſemper infatigabilem reddat. Nam,vt ipſo referente cognoui, ſæpè duo pſalteria cum diſciplinis ſtando continuat,ità vt neq; interim ſedeat,neq; vel ad momentum à * perſecutionibus incredibili mentis feruore quieſcat.Inquirenti mihi aliquandò, vtrùm poſſet cum ferreæ veſtis pondere aliquantiſpèr genuum flexibus inſudare, ſub hac mihi dedit obſcuritate reſponſum: Cùm incolumitas, inquit,mihi votiua reſpondet,quandoquè per omnes totius pſalterij quindenos pſalmos centiès genuflectere conſueui. Quod quidem tunc non diligenter attendi, poſtmodùm verò quod dictum fuerat, mente reuoluens, à depreſſo homine mille in vno pſalterio † fieri admiratus expaui. Quadam die poſt veſperam,cellulam meam ingreſſus, Magiſter, inqt, (hoc enim indigno vocabulo me ex humilitate compellat) hodiè feci, quod hactenùs me feciſſe non memini. Octo nempè pſalteria inter diem ac noctem modulatus expleui. Videbatur autem tunc totus vultus eius, vt ſcopis attritus, ac ſuſcantibus quibuſdam vibicibus liuefactus, tanquàm ſi pila fuerit,ptiſanarum videlicet more,contuſus.Pſalmodia ſanè illi ideircò tam facilè prouenit,quia non tam verba,vt ipſe aſſerit,lingua perſtrepente reuoluit,quàm ſenſum mentis viuacitate percurrit.

* *percuſſionibus legendum puto.*

† *genuflexiones, hic deeſſe videtur.*

Aliquandò à me remotus habitabat, cumque ad me ingreſſum, quibus tunc ſe vitæ legibus regeret, inquiſiſſem, reſpondit, ſe carnaliter viuere, & quintis ſæpè ferijs cum Dominicis diebus,à ſolito ſe abſtinentiæ rigore laxare. Requiſitus,vtrùm quolibet pulmento, ouis, vel caſeo veſceretur, negauit. Rurſùs,ſi piſcibus,aut pomis: Piſces,ait,& poma, ſi qua ſunt, ægrotantibus præbeo, quorum non minimam multitudinem iacére in noſtris partibus ingemiſco.Cumque illum durus exactor in anguſto concluderem,dicens: Vndè ergò illis diebus remiſſiùs viuis, ſi nihil eorum comedis, quæ neceſſe ſit vel ignibus decoqui,vel arboribus inueniri? Reſpondit: Fœniculo, inquiens,cum pane libenter veſcor. Mox nimirùm peritè cognoui, quàm carnaliter homo viueret, qui ſuas delicias fœniculum conſtituiſſet. Habet planè vberem lachrymarum gratiam, ſed alternam. Cùm enim reclusus ſub diſtricto ſe ſilentio reprimit, mox vt voluerit, affluenter plangit.At ſi colloquio frequentetur, fletum ſe amiſiſſe conqueritur.Sed & ego illi ſępè penuriam meę ariditatis impropero,dicens: Heu,inquam,mi pater, iſtæ tuę lachrymæ infœcundæ ſunt,quę alias orando lachrymas parere nequeunt.Optarem nanque quod conſequens eſt,nimirùm vt ſicut tu mihi pater es,ità nihilominùs & tuæ lachrymæ mearum quoq; lachrymarum fierent genitrices.

Lautior cibus eius panis cũ fœniculo.

In Regula quoq; eremitica inſeruiſſe me recolo. Dicam: Sed quis ſcit, vtrùm fides aſſertioni fideliſſimæ præbeatur? At paruipendendum eſt, ſi humana temeritas arguat, quem ſumma veritas falſitatis excuſat. Eſt inter nos, qui nonnunquàm vno die continuato cum nocte, nouem pſalteria meditando decurrat, & interim penè ſemper vtraque manu,ſcopis armata,nudum corpus afficiat.Notandum autem,quia dum hęc peragere ſatagit,nocte,vel die dormire non vacat:ſed aliquandò genua flectens,dum caput terræ deponit,ſic nudo repentè ſomnus obrepit, eoque ſolo contentus eſt. Hic mihi aliquandò fraterna familiaritate conqueſtus eſt,quia cùm nouem ſic pſalteria ſæpè modulando perficeret,ad decimum nunquàm potuerit peruenire.

Nouem pſalteria dictim. & ſpatio 24. horarum meditando.

In Epiſtola quoquè, quam Blancæ Comitiſſæ direximus, hæc nos indidiſſe videmur. Vtinàm daretur tibi nunc dominum meum videre Dominicum,qui quod imperitæ linguæ conamur officio,ipſe te efficacioti luculentiſſimę vitæ doceret & informaret exemplo. Hic deniquè à tribus circiter annorum luſtris lorica ferrea veſtitur ad carnem, duobus autem ferreis circulis in corpore cingitur, duobus item per brachiorum armos arctatur.

Sed quia de illo in alijs noſtris opuſculis iam plura digeſſimus,nunc quod vix ante ſex dies ad nos veniẽs retulit,pſeramus.Ait itaque: Contigit me nôſſe,ꝙ ſcripſeris,nouem me vno die pſalteria decantâſſe cum corporalibus diſciplinis. Quod certè cùm audiui,

tre-

tremefaćtus expaui, & conſcientia remordente congemui. Væ, inquam, mihi: ecce hoc de me, neſciente me, ſcriptum eſt, & tamen vtrùm à me hoc fieri potuiſſet, ignoro. Ego rurſùs experiar, & an hoc implere potuerim, indubitanter agnoſcam. Quarta igitur feria me veſtibus exuï, & armata ſcopis vtraque manu, totam noćtem ducendo peruigilem, pſallere, ac me verberare nō deſtiti, donèc die altero decurſis duodecim ex more pſalterijs partem decimitertij vſq; ad pſalmum, Beati quorum, abſolui. Porrò quod nobis durum ſæpè videtur & aſperum, quàm ille puerile deputet ac deſpećtum, vno doceamus exemplo. Frater quidam cùm à ſcoparum ićtibus nimìs abhorreret, atque perferre grauiſſimum iudicaret; tandèm tamen domini Dominici crebriùs inſiſtentis adhortationibus acquieuit, ac per modulationem totius pſalterij, & inſupèr quinquaginta pſalmorum, ſibimet diſciplinam inferre proprijs manibus non ceſſauit. Erat autem nox illa præcedens Dominicam diem, & beati Michaëlis feſtiuitatem. Cumq; facto manè ad prędićtum ſenē frater ille veniſſet, timens nè de indiſcretione redargueretur, cùm quod egerat, per ordinem retuliſſet, hac ille voce reſpondit: Noli, frater, puſillanimis eſſe, vel pro hac tua, quæ nunc eſt, infirmitate diffidere: poteſt enim Deus ex imis te ad altiora prouehere, & huius lacteolæ tuæ conuerſationis infantiam, ad iuuenilis roboris incrementa firmare. Et adijciens ait: Nos etiam primò pedetentìm cœpimus, ſenſimq; ad quod nos diuina pietas perducere voluït, licèt imbecilles ac fragiles, edućti ſumus. Sicque factum eſt, vt non cum de immoderato feruore, ſicut ille timebat, argueret, ſed nè deſperationi ſuccumberet, tanquàm qui minimum quid egiſſet, animum refoueret. Huius itaque ſancti ſenis exemplo faciendæ diſciplinæ mos adeò in noſtris partibus inoleuit, vt non modò viri, ſed & nobiles mulieres hoc Purgatorij genus inhianter arriperent. Nam & relićta Techbaldi ſublimis vtriquè generis, & non infimæ dignitatis, mihi aliquãdò retulit, præfixam huius diſciplinæ centū annorū ſe pœnitentiam peregiſſe.

XII. Pſalteria cōtinuèter abſoluit, virgis interim ſe cædens.

S. Michaëlis feſtiuitas.

In Epiſtola etiam ad Iohannem Priorem eremi, quæ iuxta Suſa vicinum montem eſt conſtituta, cùm eum, eiuſq; ſubiećtos ad extenſionem in orationibus exhortatoriè prouocarem, dixi priùs de quodam feruentiſſimo in amore Chriſti fratre noſtro, Adam nomine, deindè Dominicum in exemplo ſubieci, ità inquiens: Habemus autem quendam iuuenculum fratrem, qui cōfeſſus eſt, à capite vſq; ad finem pſalterij eleuata ſe brachia tenere dum pſallit, ità vt laquear tabularum cellulæ manibus ſæpè cōtingat, hac tamen diſcretione ſeruata, vt per quinquagenos pſalmos ad momētū brachia extēta deponat, & ꝓtinùs erigat. Habemus & alterū proueǽtioris ætatis, incuruum videlicet ſenem, & vt ſecretè tibi confitear, hic Dñicus eſt. Is itaq; quandam ſcriptiunculam reperit, vbì dicebatur, ꝙ ſi quis duodecim illic notatos pſalmos viciès quatèr, erećtis in modum Crucis manibus, caneret, pro vno poſſet anno pœnitentiam regulariter compenſare. Protinùs ille in exercitium id quod dicebatur, arripuit, & duodecim illos pſalmos extenſis brachijs, ſicut dićtum eſt, viciès quatèr ſub nullo prorsùs interuallo, ſed vno dućtu quotidiè decantabat. Scripſi ſuper hoc & in alijs fortaſsè opuſculis, quę vel ad pręſens deſunt, vel facilè memoriæ non occurrunt. Itaque ab eorum replicatione, quę ſcripta ſunt, ad noua quælibet articulus transferatur.

Nota difficillimum laborem quotidianum.

Enimuerò quasì quidam diuinus ignis in eius pećtore iugiter æſtuabat, qui nunquàm permittebat eum à ſpiritualis exercitij labore quieſcere. Aliquãdò nanq; cùm ego perquirerem ſacroſanćto die Paſchali, cæteris fratribus, iuxta morem, meridie quieſcentibus, vtrùm & ipſe dormiſſet, ait: Certè, pater, dixi in corde meo: Quid mihi, tam lōgis adhuc noćtibus, in die dormire? Extenſis itaq; in Crucis effigiem brachijs, pſalterium cœpi: Quo me ſic ſtante decurſo, ſignum protinùs horæ Nonæ perſonuit. Hoc itaq; modo iunxit vićtoriam Crucis cum gloria reſurrećtionis. Aliquandò cùm de quotidianis, vt mos eſt, inuicèm cōfabularemur operibus, ait: Hac etiam noćte quid mihi cōtigerit, manifeſto. Nam dum ſolutus ſopore ſurrexi, mox brachijs in modū Crucis extenſis pſalteriū cœpi: cumq; pſalmis omnibus, & canticis, quę ſequūtur, hymniſq; decurſis, eò loci iam eſſem, vt ſolo catholicę fidei pſalmo, & litanijs deberem cūćta cōcludere, incidit in mentem, vt interìm iſta dimitterem, ac pro defunćtis pſalterium decantarem. Igitur brachia non deponens, ad defunćtorum pſalterium tranſij, quod iuxta morem per quinquagenos pſalmos trifaria lećtionum interpolatione diſtinxi. Quo ſic expleto, ad id protinùs, quod omiſeram, redij, atque hoc, quod de primo pſalterio reliquum erat, expleui. Cumq; de tertio cōſequenter aggrediēdo pſalterio cogitarē, benefaćtū, vt ità dixerim, ſignum

Diutiſſimè erat extenſis brachijs.

ſignum repentè nocturnę ſynaxis inſonuit, quod me depoſitis vlnis officium cum fratribus celebrare coëgit. & certè neſcio quo anni tempore noctes breuiores erant.

Scutica ſe mirè flagellat. Aliquantis porrò ante obitum annis, quasì nouum ſupplicij genus inueniens, virgarum ſcopas in corrigiarũ ſcuticas vertit, ſemelq; guſtato, quia duriores ſunt, in his verberandi conſuetudinem poſuit. Hoc flagellum, ſi quandò egrederetur ad ſeculum, portabat in ſinu, vt vbicunquè eum iacere contingeret, à verberibus non vacaret. Aliquandò verò cùm loci occaſio nō prębere t totum ſe poſſe exuĕre, per crura ſaltèm & femora, per caput atq; ceruicem, ſeſe nō ceſſabat affligere. Circulis quoq; ferreis quatuor, quia ſibi præ longa cōſuetudine iam viluĕrant, quatuor item ſuperaddidit, vt duobus in coxis, duobus cōſequenter in cruribus ſtringeretur. Enimuerò lorícam, & quibus vtebatur, tanquàm cilicijs, vel lanea quęlibet indumēta, poſt menſes, ſiue poſt ſpatium prolixius abluebat, vt rubiginē deponerent, & aridis ingerendam membris vredinem nō haberent. Porrò aũt cùm oēs, qui in cellulis habitamus, hoc laboremus, vt ꝓ muniendis à frigore pedibus veſtimēta vſq; ad imum defluant pauimentũ, hoc etiam nobis in eo intolerabile videbatur, quia cùm in eremo & ocreas neſciret & calceos, veſtes tamen eius ad tibias vix medias deſcendebant. Nudatus aũt ad ſuſcipiendã in capitulo diſciplinam, quod ſcilicet nunquàm omittere volebat, exeſis ieiunio membris, & amatę loricę mole detritis, Aethiopicam contraxiſſe nigredinem videbatur. Veſtimenta verò lurida, & carioſa, vt ità dixerim, videbantur vetuſtate conſumpta. Hoc mihi ſæpè dicebat: In hoc pſalmodia prouenit citò pſallenti, ſi corde verba teneat, ſi quæ lingua loquitur, mens veraciter comprę hendat. Alioquìn ſi cor vagatur, pſalmorum curſus ad finem, linguâ nũc

Nota vim cōſuetudinis. fallente, nunc tepeſcente, tardè perducitur. Aiebat etiam, quia ſomnũ ſomnus adeſcat, & vigilias vigiliæ pariunt. Nam corpus humannm, in quo paulatìm priùs enutritur, in hoc per incrementa poſtmodùm roboratur.

Sed hìc me quiſpiam fortaſsè redarguat, qui videlicet non tam, quem viuendi ordinem vir ſanctus habuerit, ſed quibus miraculis in hac vita claruerit, audire feſtinat. Cui me breuiter hoc reſpondere ſufficiat: Quoniam & Maria, & Iohãnes Baptiſta miraculum feciſſe nō legitur, cùm tamen eorum vita nō qualibet ſcriptura, ſed Euangelio teſtante

Partus S. Mariæ miracula omnia antecellit. narretur. Quanquàm Maria in ſolo partu, quem edidit, omniũ proculdùbiò ſanctorum virtutes ac ſigna præcellit. Hoc etiam inferam, ꝗa vberiorem fructum præbet audientibus ſanctorum virorũ mirabilis vita, quàm oſtenſa miracula. Illa ſiquidem exigit imitationem, iſta ſolam ingerũt admirationē. Miracula docent, quomodò illi, ſancti fuĕre: vita verò inſinuat, qualiter & nunc homines fieri valeant ſancti. Propterea qui miraculum quæris, non ne tibi videtur eſſe mirabile, hominem fragili adhuc carne circundatũ,

Angelitùs pro Angelicè. Angelitùs (vt ità loquar) viuere, adeò vt inter quamplurima hominum millia, vix vnum ei ſimilem valeas reperire? Et certè quamplures hodiè ſunt inferioris vitæ, per quos Deus omnipotens dignatur virtutem oſtendere.

Ieſu teſte, non mentior, quia needùm tres menſes elapſi ſunt, ex quo ad me in Samugni videlicet eremo diuerſantem, duo adoleſcentes monachi venerũt, quorum alter de Spoletina monarchia, alter verò de Venetiæ dominio, Polenſi videlicet vrbe, oriundos ſe eſſe dixerunt. Sed Venetus, vocabulo Michaël, ſicut nobis in confeſſione perhibuit, in ipſo ſuæ conuerſionis initio, circulo ferreo ſub hac deſiderij ſui pactione ſe conſtrinxit, rogans Dei omnipotentis obnixè clementiam, vt cùm locum ſaluti ſuæ congruum reperiret, confeſtìm ille circulus frangeretur. Porrò autem ipſo die, quo eremum nouus hoſpes ingreſſus eſt, vix poſt trium horarum ſpatium, dum beati Benedicti regulam, ſicut eſt idiota, vtcũquè ſyllabatìm legeret, repentè compunctionis eum ſpiritus in lachrymas ſoluit, eodemque momento circulus ille fractus apparuit. Quod miraculum quoniam alibì iam nos deſcripſiſſe meminimus, celeriter tranſcurrētes, ſequens aliud, quod needùm literis inſertum eſt, enucleatiùs digeramus.

En vt ſtudent ſancti homines domandæ carni. Paulopòſt nanq; Rauennam vrbem, me iubente, perrexit, vt ſarcinulas ſuas, quas ibi de naui prodiens reliquerat, exportaret. Illic itaque apud fabriles officinas noua ferreorum nexuum argumenta confinxit, multiſque ſe vinculis per diuerſa membra ipſe ſibimet iudex & reus, violenter arctauit. Nam duo pendebant vincula ceruicetenùs per humeros altrinſecùs, hinc ad ſexum, illinc ad femen: duos verò in coxalibus circulos, duos ſuſcepit in vlnis. Vndiquè igitur tam multiplici conſtrictione vallatus, ad nos redijt: ſecretè, quod circa ſe factnm fuerat, oſtendit: ne ve, quæ fecerat, immutarem, vix

tandèm

tandèm voti compos obtinuit. Sed cùm hęc illum vltra vires tormẽta grauarent, & ex attritis carnibus iam iam fœtor erumperet, insupèr accessit, quod cor fratris gloriam respuentis acriùs perturbauit. Cœpit enim huius mysterij fama prorumpere, & priùs per fratrum, deindè per ora superuenientium quorumlibet volitare. Rogauit itaque omnipotentis Dei misericordiam, vt quid sibi super hoc cœpto placeret, per suæ misericordiæ indicium euidenter ostenderet. Interim verò dum huiusmodi precibus frequenter insisteret, bis per somnium confortatus, audiuit, quia ferramẽta illa iam essent diuinitùs resoluenda. Porrò autem in festiuitate beatorum Apostolorum Simonis & Iudæ, quam nuperrimè celebrauimus, dum nocturno cum fratribus interesset officio, repentè duo illa ferramenta, quæ super humeros posita, vtrinquè inferiùs dependebant, ventremq́; cum renibus coarctabant, prorsùs effracta sunt, & vnum in duas, alterum in tres diuisum est partes. Cæteri verò circuli, non quidem per partes abrupti, sed ità laxati sunt, & quidam facti sunt tam mollita lenitate flexibiles, vt quodammodò nõ tam ferrei, quàm plumbei viderentur, adeò vt etiamsi vellet, defluentibus eis ac prolabentibus, adstringere se vltrà non posset. Sic frater, qui sanctæ deuotionis æstuanti fuerat ardore constrictus, pio Dei iudicio est mirabiliter absolutus. Quid ergò magnum, si per Dominicum, mirabilem videlicet virum, signum aliquod voluisset ostendere, cùm in ipso tyronatûs exordio per hunc iuuenculum duo miracula dignatus est exhibere, ac laudabilius sit fortia peregisse, quàm noua? Vndè Dauid cùm præmisisset, Mirabilis Deus in sanctis suis: protinùs addidit, Ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ. Non ait, Signa, siue prodigia: sed, Ipse dabit virtutem & fortitudinem. *Psal. 67.*

Cùm Romanus quidam, Stephanus nomine, iudex sacri palatij, summam præsidentatûs administraret Auximi, exigente causa, Dominicus ad eum venit, eumq́; super quadam eremi possessione, quã ex iure Sedis Apostolicæ detinebat, obnixè rogauit. Quem ille, vtpotè nulla vestium compositione festiuum, despiciens spreuit, eique nil eorum, quę poscebat, indulsit. Cumq́; sibi à circunstantibus diceretur, Noli eum tam durè suscipere, sanctus enim vir est: ille tanquàm euomens, ait: Sit sanctus, vt vultis: sed beatus Petrus certè sanctior est, cuius ego causam in hac administratione defendo. Igitur impos cœpti Dominicus, redit ad cellulam. Ille quoque post paululùm reuersus est Romam. Porrò puer quidam despicabilis, qui ad exequendum quodcunque negocium in administratione remansit, quicquid Dominicus petierat à iudice, cuncta reuerenter impleuit. Iudex autem non diù pòst, quàm ad propria repedauit, hostilibus gladijs perfossus interijt, multasque diuitias, quia sobolem non habebat, extraneis hæredibus dereliquit. Erat prætereà Dominicus valdè cautus in verbis, vt aptè sibi congrueret illa sententia, qua Iacobus Apostolus ait: Si qs in verbo nõ offendit, hic perfectus est vir. Nam si quandò quæreretur, quota diei hora esset, nunquàm absolutè dicebat, quota esset, sed cũ hoc additamento semper: Propè tertia hora est, propè sexta hora est. Inquisitus à me, cur semper ità diceret: In hoc, inquit, mendacium caueo: nam siue sit hora transacta, siue adhuc fortassis immineat, propinqua tamen est, quæ videlicet à momento, in quo loquimur, non elongatur. *Iacob. 3.* *Cautela magna viri Dominici in verbis suis.*

Habebat aliquandò cellulam iuxta monasterium, quod dicitur Coniunctuli. In vigilia itaque Dominicæ natiuitatis, cùm tota præcedenti quadragesima mansisset inclusus, tantisque ieiunijs atque laboribus esset vehementer afflictus, inuitante gloria solennitatis egressus, Abbati loci humiliter procidit, veniam petijt, actus suos & cogitationes lachrymabiliter accusauit. Ille autem, vt erat inexpertus, leuis moribus, & consilijs spiritualibus insuetus, cùm sibi sufficeret vnum psalmum, vel perexiguum quid imponere, præcepit vt pro his, quæ confessus fuerat, triginta psalteria decantaret. Qua nimirùm ille sententia, velut sagitta percussus, ad cor redijt, atque hoc prouenisse ex diuini dispositione iudicij deputauit. Itaque regressus in cellulam, nunquàm prodijt, donèc præfixum indictæ pœnitentiæ canonem instantissima sedulitate persoluit. *Magna humilitas eius.*

Solebat autem per interualla, licèt parcissimè, vinum bibere: sed longè antè, quàm defunctus est, decreuit ab eo penitùs abstinere. Vt itaque iam, omissis cæteris, ad obitum veniamus, patiebatur grauedinem stomachi, crebris insupèr capitis doloribus cruciabatur. Et quoniam alterum sæpè procedit ex altero, proposuit ad purgandum stomachum, antidoti sumere poculum. Sexta igitur feria per continuum diem vix desijt vel modulandis psalmis insistere, vel corrigiarũ se ictibus flagellare. Nocte verò, sopore depo-

[illegible] posi-

posito, suscepit antidotum: deindè cœpit angustiari, & de stomachi dolore grauiter conqueri. Post decursum itaque nocturnæ synaxis officium, post matutinos hymnos, cùm prima iam hora sibi à fratribus, qui aderant, cantaretur, sanctum Deo spiritum reddidit. Inuenerunt autem & alteram loricam, præter eam, qua indutus erat, lateribus eius sindonis more substratam. Vndè suspicati sunt fratres, hoc sibi præter consuetudinem nullatenùs accidisse, sed sub se eam sanum quoquè tenere consueuisse, super quam videlicet & in infirmitate iacebat. Somniauit autem tunc quidam frater de me, quòd oculorum lumen amiseram. Quod dum ego Hildeprando, venerabili Romanæ Ecclesiæ Archidiacono in Lateranensi palatio retulissem: Nequaquàm, inqt, vt times, hoc tibi propinquæ est mortis indicium: sed familiaris tibi aliquis extinguetur, qui tibi & charus sit sicut oculus, & lumen tuum ac splendor in bonis operibus videatur. O verum, sed amarius omni felle præsagium. Tertio die, postquàm Romanis mœnibus sum egressus, ecce mihi relatio crudelis occurrit, quæ mihi nil minùs opinanti, cæcatum me remãsisse perhibuit, dominum scilicet & illuminatorem meum Dominicum, ex hoc seculo nupèr egressum. Ilicò mihi liquidò patuit, dum ille petijt lucis authorem, in tenebrarum me remansisse caligine. Fratres autem corpus eius, nè à vicinis monachis eorum raperetur è manibus, in eadem, in qua defunctus est, cellula, defossâ humo celeriter obruerũt. Nos autem ipso die Dominico, quo eremum ingressi sumus, sanctum corpus indè sublatum reuerenter, vt dignum erat, in capitulo sepeliuimus. Et cùm nonus esset depositionis eius dies, prędictum corpus sanum illibatumque reperimus.

Felix eius exitus è vita.

Is Hildeprandus fuit postea Gregorius VII. Pontifex Romanus.

Eant nunc, qui carnis suæ delectantur illecebris, medullas absorbeant voluptatum, & occisionis victimæ ad æternum nutriantur incendium. In superbiæ se cornibus efferant, ventilent innocẽtes, ad votum molliter viuant, vt eorum postmodùm penitùs semper viscera amarescant. Nunc velut infrenes equi per voluptatum suarum prata discurrant, vt pòst corũ manus & brachia districtionis extremæ lorica cohibeant. Dominicus autem noster stigmata Iesu portauit in corpore, & vexillum Crucis nõ tantùm in fronte depinxit, sed cunctis etiam vndiquè membris impressit. Exustus & aridus ab humore calami & iunci vberibus, cælestis gratiæ meruit imbribus irrigari. Hic ferrea lorica pręcingitur, illic niueis Angelicæ gloriæ vestibus decoratur. Hic duritia cubilis atteritur, illic molli Patriarcharum gremio confouetur. Tota hæc vita facta sibi parasceue Crucis, illic autem festiuus & splendidus æternam celebrat gloriam resurrectionis. Nunc inter ignitos supernæ Hierusalem lapides emicat: nunc ornatus victoriarum suarum titulis, æterna laude triumphat, atque in illa beatorum ciuium iucunda societate coniubilat. Obijt autem beatus Dominicus pridiè Idus Octobris, regnante Domino nostro Iesu Christo, q cum patre & Spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

VITA S. OSVVALDI VVIGORNIENSIS EPISCOPI, QVAM QVIDAM AIVNT SCRIPSISSE SEnatum Brauonium, Vuigorniæ monachum, circa annum Domini 1170. sed eius nomen Codex noster non habet. Est autem fideliter conscripta. Stylum nonnihil correximus passim.

SAnctus Osuualdus Episcopus, nobilissima stirpe ortus, forma corporis eleganti fuit. Cùm adhuc puer esset, pueriles vitare ineptias, & ad sanctitatis opera arq; studia sese applicare cœpit. Patruum habuit sanctum Odonem Cantuariẽsem Archiepiscopum, prudentia & discretione sublimem, moribus grauem, iustitia insignẽ, & in omni actione sua circunspectum: cui etiam à parentibus suis Osuualdus commẽdatus est literis imbuendus, & bonis exemplis optimisq; moribus cõformandus. Cumque tum prophanis, tum Diuinis literis apprimè eruditus esset, Vuintoniensis Canonicus effectus est. Vbi cùm alij, posthabito vitæ & ordinis sui instituto, prauis animi cupiditatibus laxarent habenas, ille constanter ad præscriptum vitæ Canonicorum sese gerebat. Non multò

Octobris 15. iuxta Martyrologia. Obijt autẽ 28. Februarij, vel 29.

Odo Cantuariensis Episcopus, patruus Osuualdi.

multò pòst factus Decanus, licèt etiamnùm iuuenis esset, tamē senum deprauatos mores corrigere,& pueriles eorum sensus studio disciplinæ cęlestis reformare nirebatur. At illi mala consuetudine implicati, nullo pacto ei se obtemperaturos affirmabant. Itaque spreta ille pompa seculari & mundi huius opibus, Floriacense monasterium, in quo S. Benedicti corpus quiescit, petere deliberauit. Dedit verò ei sanctus Odo literas commendatitias & dona, quæ ferret ad monasterium, commendans eum patribus illius. Nanque etiam ipse in iuuentute illic monasticum habitum induerat. Postquàm ergò apud eos Osuualdus vestem monachi accepit, qui eò instituendus aduenerat, ità se comparauit, vt satis in eo haberent alij, quo erudirentur, quodq; imitandum susciperēt. Erat enim parci somni, modici victûs, verbis prudens & moderatus, in prece assiduus. Quàm verò patiēs, humilis, benignus, humanus & mansuetus fuerit, ex synceta charitate, qua, suprà quàm dici queat, ornatus erat, facilè æstimari potest.

Vide quàm noceat mala consuetudo.

S. Osuualdus fit monachus

Secretum quendam in ecclesia locum ei Abbas attribuit, in quo Deo liberiùs & familiariùs vacaret,& inhęreret. Ibi ergò orationi, meditationi, contemplationi rerum cęlestium & diuinarum, ab aliorum strepitu & inquietudine remotus, operam dans, magnam humani generis atrocissimo hosti liuoris & odij materiam suppeditabat. Cùm enim nocte quadam precibus & contemplationi incumberet, malignus spiritus, sonos excitauit horrificos, scilicet efficere volens, vt vir DEI aut incepto desisteret, aut certè segniùs id ageret, vel nulla deinceps ratione quippiam eiusmodi attentaret. Sed ille scuto fidei protectus, non magis ad leonis rugitum, vel serpentis sibilum, quàm ad ouis balatum exterritus est, diuersarumq; bestiarum voces, quas improbus ille effingebat, cum earum authore irrisit. Sentiens id dæmon, disparuit; sed mox in Angelum lucis se transfigurans, illi apparet. Ille verò signo Crucis se munit, sciens Angelum lucis id non molestè ferre, angelum verò tenebrarū, illo in fugam cōpulsum iri, quod etiā factū est. Nam simulatquè signū illud malignus tentator vidit, instàr fumi ab oculis eius euanuit. Sanctam eius conuersationem vbi cognouit B. Odo Episcopus, immensas Deo gratias egit,& missis ad monasteriū diuersis muneribus, Abbati & monachis nepotis sui nomine gratū se declarauit: simul significās, perquàm cupere se eius frui pręsentia, tum quòd iam senio fessus, mortem sibi propinquam sciret: tum quòd regulari seu monastica disciplina & conuersatione, gentis suæ homines per eum instituere decreuisset. Hoc verò nuncio non mediocriter consternati fratres, non tamen ausi Episcopi voluntati reluctari, parent ei, debitoque cum honore Osuualdum remittunt. Sed priusquàm venire posset Cantuariam, sanctus Odo excessit è vita.

Dæmon inuidet eius sanctis studijs.

Pręsidebat illis diebus Dorecestrensi Ecclesię Osketillus, audito q; aduentu Osuualdi, qui eius quoq; nepos erat, benignè accepit eum, inprimisq; charū habens, à secretis sibi esse voluit. Posteà verò eoipso Osketillo Eboracensis Ecclesię creato Archiepiscopo, S. Dunstanus Osuualdum regi Edgaro cōmendās, ei familiarem effecit, iussuq; illius Ecclesię Vuigorniensi pręfecit. Collegit autem Osuualdus in pago Vuestbyriensi duodecim monachos, quos crebrò solebat inuisere, optimas eis adhortationes proponere, illosque consolari, atque cum eis ieiunijs, vigilijs & orationi operam dare.

Oskatillus Episcopus Eboracensis.

Osuualdus fit Vuigorniensis Episcopus.

Per id tempus Ailuuinus Comes multis annis diros podagrę tolerabat cruciatus. Eius quidā piscator, Vulget nomine, cum nauicula sua ingressus aquam Raniesmere, (sic enim vocabatur) in vsum domini sui pisces capere conabatur: sed diù frustrà laborans, tandem nimio affectus tædio & lassitudine, obdormiuit. Apparuit autem ei S. Benedictus, altq; ad eum: Surge e aurora, mitte tragum siue rete tuū in aquas,& pro voto multos capies pisces: è quibus maximū, quem lupum vocant, Aluuino domino tuo meo nomine offeres, dicesq; ei, vt munus meum comiter accipiens, sanctissimæ matri Dei, mihiq; & omnibus sanctis virginibus, In hac insula monachorū cœnobium ocyùs exædificet. obseruet autem, vbi pecora eius & iumenta nocte incumbant, & quo loco viderit taurum surgentē dextro pede terrā percutere, illic aram construat. Vt verò certiorem hisce mandatis meis fidem cōmodet, digitum tuum incuruabo, quem ille podagra liberatus, mox reuocabit in locum suum. Euigilās homo, magnam vim piscium capit, pręcipuum apportat ad Comitem, indicans quid viderit & iussus sit dicere: simul orans, vt digitum curuum restituat. Comes mox eius erigit digitum: properat, quantùm potest, ad insulam; in eam ingressus, totus fit sanus, taurum è medio grege exurgentem, humum pede tundere cōspicatur: laudat Deum,& quamprimùm illic sacellum condit. Non diù

Visio piscatoris.

Comes liberatur podagra.

pòst eoipso amplas possessiones largiente, S.Osuualdus Episcopus intrà quinquẽnium insigne illic ædificauit monasterium, & anno Christi noningentesimo septuagesimo-quarto solenniter dedicauit, monachumq; suum Ednotum illi Abbatem præfecit.

Cōciliū generale Angliæ cōtra incontinentes Clericos. Per idem tempus authoritate Iohannis Papæ Dunstanus Archiepiscopus, coacto generali concilio, statuit, & decreto firmauit, vt canonici omnes, presbyteri, diaconi, subdiaconi, aut castè viuerent, aut ecclesias quas tenebant, dimitterent. Habebat autem regem Edgarum hac in re fidelem adiutorem & egregium defensorem. Porrò huius decreti executio demãdata est Osuualdo Vuigorniensi & Etheluuoldo Vuintoniensi Episcopis. Itaq; B.Osuualdus in sua diœcesi septem monasteria, eiectis Clericis insolẽter viuentibus, cõstruxit, Abbatesq; eis prę̨fecit. In ijs Abbas Persorẽsis Fulbertus, benè moratus & religionis monasticæ feruẽs zelator, sed tamẽ in subditos seuerus nimiùm, quod in eo valdè reprę̨hẽdebatur, cùm esset ad extrema perductus, & post obitum in feretro repositus, redeunte spiritu, erexit se, cunctis trepidantibus, aitq; se à B.Benedicto ad Dei cõspectum perductum fuisse, Deumq; ipsi peccata sua ob merita dilecti sui Osuualdi remisisse, eiusq; sanctitatis declarãdæ causa se reuixisse. Ijs dictis, cõticuit, & percepto Dominici corporis viatico, dimidiũ superuixit diem, rursumq; defunctus est. In alijs etiam Angliæ locis insignes ecclesias beatus Osuualdus ob eandem causam, eiectis Clericis, monasticæ institutionis viris tradidit: putà, ecclesiam S.Albani, sanctæ * Etheldræ virginis in Eli, & ea, quę apud Beamfledam honorabilis habebatur. In ecclesia S.Albani Elfricum Abbatem instituit, qui posteà factus est Cantuariensis Archiepiscopus: In ecclesia Eliensi Abbatem Brithnotum, in Beamfledensi Gotmannũ. Quæ verò monasteria constituit, ea inuisere solebat, & tum sermone, tum operę quæ ad animarum salutem pertinerent, illis paterno affectu ministrare. Porrò in monasterio Ramesieę Abbo Floriacensem monachum degere voluit, morum sanctitate prę̨clarum, & literis egregiè eruditũ, vt monachos doceret, scholis præesset, & tum regularem siue monasticam disciplinam, tum literarum scientiam promoueret. Is Abbo Dunstani hortatu beati Edmundi regis & martyris passionem accuratè conscripsit. Tandèm Floriacum reuersus, & illic Abbas effectus, à suis monachis occisus est.

** Ethelredæ legendum videtur.*

Abbo Floriacensis egregius monachus.

Abbas Tritthemius dicit eum à gentilibus occisum.

Cùm monasteriũ condere vellet Osuualdus Vuigornię in ipsa sede Episcopali, vt in eo cum monachis versaretur, nõ longè ab illo opere lapis quidã iacebat quadratus, illi structuræ, quã moliebatur, cumprimìs necessarius. Sed cùm artifices tollere eum conarentur, perindè acsì radicitùs terrę inhę̨reret, nihil eum mouere potuerũt. Stupor ingẽs occupat oẽs, res ad B.Osuualdum refertur. Venit ille, cernensq; magnam hoĩm multitudinem casso labore fatigari, admiratur: moxq; tacitas Deo preces offerens, videt lapidi Aethiopem quendam insidere, & obscœnis motibus laborantes irridere. Illicò Crucis signũ in eum vibrans, territum fuga sibi cõsulere compellit. Tum verò lapis, quem priùs octoginta viri mouere nõ poterãt, à paucis facilimè sublatus, & in structura locatus est. Absoluta tandèm ecclesia in honorem sanctissimę matris Dei, cõgregatisq; illic qbusdam monachis, nonnulli Clerici cathedralis ecclesiæ contempto seculo, monasticum accepêre habitum, & ab ecclesia beati Petri ad beatę Mariæ ecclesiam, à Clericis ad monachos, sedes Episcopi translata est.

S. Osuualdus creatur Eboracensis Archiepiscopus. Indè mortuo Eboracẽsi Archiepiscopo, B.Osuualdus, cogẽte Edgaro rege, & S.Dunstano Cantuariẽsi Archiepiscopo, omniq; Clero assentiẽte, Eboracẽsem Ecclesiam regendam suscepit. Nè verò monachi, quos instituerat, immodica tentatione pulsarẽtur, si pastorali cura destituti, non haberent quo niterentur, authoritate sancti Dunstani Episcopatum Vuigorniensem vnà cum Eboracensi solicitè gubernauit.

Monachi Ramesieæ, B.Osuualdo ad ripam stante, aquam nauigio transmittere volebant. Sed cùm nimiùm onusta esset nauis, mergi cœpit. Consternati monachi ad p̄sens mortis discrimen, sancti prę̨sulis opem implorant. Ille mox signũ Crucis edit, & nauis è profundo emergens, acsì nihil ferret oneris, prospero lapsu ad litus perfertur.

Magna vis signi S.Crucis.

Nunciatũ quandoquè ei fuit, monachum Eliensem, in ecclesię opere occupatũ, ruisse prę̨cipitem, & subitò expirâsse. Qua re nõ mediocriter perturbatus, ꝙ sciret monachum illum nõ planè inculpatam duxisse vitam, accitis Ramesieæ fratribus, exponit qd acciderit, hortatur, vt pro anima defuncti Dñm obnixè deprecẽtur. Itaq; vacant vigilijs monachi illi, psalmis & lachrymis dant operam, pulsant fores diuinę misericordiæ. Et eccè nocte quadã Episcopo orationi insistẽti, defunctus frater ille visibiliter appâret: rogatus

quis

quis sit, dicit eum se esse, pro quo Dñm ipse deprecetur. Tum verò suspirans Episcopus, Vt, inquit, frater, hactenùs habuisti, & etiamnùm habes? Respōdit ille: Hactenùs quidem valdè malè, at nunc valdè benè. Tuis enim meritis & precibus è pœnis, quibus cruciabar, per Angelum suum me Dominus hesterno die liberauit. Quod tibi nunciatum véni, simul & gratias tibi agens, teque admonere cupiens, quàm propter hoc & alia Deo gratus esse debeas. His dictis, euanuit.

Precibus suis vir sanctus fratrem è pœnis purgatorijs eripit.

Diœcesim suam sanctus Episcopus opportunis temporibus peragrās, quicquid comperire potuit in motib' subditorū suorum, quod oculos summi Dei offenderet, paterna castigatione corrigere satagebat. Intereà contigit eum quandoquè venire Ripum, vbi quondàm B. Vuilfridus, nobili cōstructo monasterio, humatus fuit: sed posteà locus ille à barbaris magna ex parte dirutus, in lustra & specus ferarū mutatus erat. Ibi tum pervigil ille in precibus noctù persistens, diuina reuelatione didicit sanctorū corpora condita illic esse, quæ si inuestigare velit, cum singulorū nominibus ea se proculdubiò reperturum. Manè foditur humus, sanctorū corpora inueniuntur cum tabula, cui hęc inscripta erant: Hic requiescit S. Vuilfridus antistes Eboracēsis, & reuerendi Abbates Tilbertus, Boruuinus, Albertus, Sigredus atq; Vuildenus. Eas reliquias interim apto reposuit loco: postmodùm verò corpus S. Vuilfridi in loculo, ità vt par erat, præparato, reuerenter condidit, vtpotè quem magno Vuilfrido, loci eius fundatori, cōsanguinitate iunctum nō ignoraret. Cuius quidem magni Vuilfridi corpus, à S. Odone Cantuariensi Archiepiscopo iampridèm Cantuariam translatnm fuerat. Porrò reliquias inuentas beatus Osuualdus feretro impositas, admodùm honorificè Vuigorniam misit.

Sacra corpora ei diuinitùs reuelātur.

Vir quidam potens acri correptus febre, per nuncium viro Dei malam valetudinem suam indicauit. Ille ergò benedictū panem ei misit, iussitq; eum illo vesci cum bona spe & fiducia recuperandę salutis. Fecit ille, vt iussus erat, seq; perfectè curatum sensit.

Benedicto pane sanat febricitantem.

Sedente ad mensam beato viro, panemq; benedicente, & assidentibus distribuēte, sorex casu superueniens, micas decidentes à pane illo auidè comedit, moxque præfocatus perijt, nec vllo pacto euomere potuit, quod ore vorauerat. Nè quis autem eius laudi id tribueret, sanctus Episcopus exanimem soricem iussit à conspectu intuentium remoueri, & proijci.

Nota vim benedictionis.

Monachus quidam è balneis veniens, in loco, vbi Episcopus crebrò sedere consueuerat, somnū capere cœpit. Et ecce adsunt multi teterrimi spiritus, seuerissimè ab illo exigunt, cur ausus sit in tanti pontificis dormitare loco: mox illum inuadunt, torquent, laniant, hàc illàc distrahunt, sursùm deorsùm eum iactant. Tandèm ille sic vexatus, horridis clamoribus, quid ipsi acciderit, omnibus palàm enarrat.

Nota pœnam irreuerentiæ.

Singulis diebus, prêter alios innumeros, quos quotidiè alebat, duodecim pauperum abluebat pedes, lotos osculabatur, capillis & linteo extergebat, manibus infundebat aquam, nummos largiebatur, cibum & potum ad mēsam sedentibus apponebat, in Paschate vestibus nouis indutos, ad aliquot dies secùm in aula sua retinebat. Nulla corporis infirmitas ab his officijs eum retardabat: immò verò quo se corpore sensit debiliorem, eo ad inseruiendum illis maiorem sibi ipsi vim adhibebat.

Insignis erga pauperes humanitas.

Die qnodam egressus cum suis ex oratorio, sub diuo stans, in cælum intētissimè oculorū aciem defixit, Christum, quem suspirabat, pio corde & ore attentiùs orans. Nec verò oculos, vt fit, citò retraxit, sed perindè acsi noui quippiam cum summa animi voluptate contemplaretur, diutissimè in eo, quod intuebatur, defixus fuit. Rogatus ecquidnam videret, ità respōdit: Contemplor id, quò tendo, idq; crastino die, etiam me tacente, res ipsa vobis declarabit. Aeterna nanq; beatitudo, cuius causa hucusquè in terris laboraui, nunc instat: nec antè crastina occumbet lux, quàm me in eam Dominus meus, sicuti est pollicitus, introducat. reuersusq; in oratoriū, conuocatis fratribus, hortatur eos, vt impendat ipsi ministerium sacræ vnctionis cum viatico Dominici corporis. Nocte sequenti, oblitus aduersæ valetudinis suæ, in templum se contulit, officium diuinum expleuit, & reliqua noctis spatia in Dei laudibus expendit. Manè solito more linteo pręcinctus, pedes pauperum lauit, & osculans eos atq; extergens, quindecim psalmis, quos in illo ministerio dicere solebat, persolutis, subiūxit, Gloria patri, & filio, & spirituisancto. Cumq; pauperes pro more gratias agentes surgerent, ille dicens, spirituisancto, ante illorum pedes in manus Christi spiritū reddidit. Cùm aūt corpus eius ad ecclesiam, quam construxerat, deferretur, niuea columba è cælo descendēs, expansis alis, lento volatu il-

In sancto ministerio feliciter animam expirat.

Ttt 2 lud

lud protegere visa est. Ignea quoq; sphæra cęlitùs lapsa super feretrum apparuit. Deposito indè ante altare sacro corpore, visio illa, tanq̃ locum sepulturæ eius designatura, in Australem ecclesiæ plagam iuxta altare diuertit, sicque ab oculis intuentium subducta est. Aluuinus quoquè Comes post obitum sancti viri ingenti cordis angore & dolore pressus, è vita abijt, & in Ramesciæ monasterio sepultus est.

Cùm B. Osuualdus adhuc iuuenis in Floriacensi, vt diximus, monasterio monasticam vitam sanctissimè coleret, iuxta locum, in quo orare solebat, crypta quædam erat, ad cuius fores duodecim pauperes quotidianum victum à monasterio percipiebant, atque ex ijs vnus sancto Osuualdo sacras hostias offerenti ministrabat. Quadam ergò die, cùm vir sanctus post Euangelium recitatum oculis in cælum erectis oraret, minister eius vidit reuerendi vultûs personam, candidissimum panem, sed exiguum, inter manus, quas vsque ad caput suum porrectas habebat, digno cum honore tenentem. Ea visione licèt mirè perterreretur, sustinuit tamen, nec subitam arripere fugam voluit. Sed cùm eundem panem cum sacerdotis in Missa processu paulatim crescere, atq; ad insolitam molem prouehi cerneret, vltrà illic hærere non ausus, extra ostium aufugit. Itaque solus remansit Osuualdus presbyter, & qui videbatur, à dextris ei assistens Angelus eius. Interim minister identidem caput ostio templi inferens, quid circa altare gereretur, trepidus explorabat: cumque seruus Dei, Per omnia secula seculorum, & quædam alia pro consuetudine diceret, nec ille respondere auderet, audiuit Angelum ad singula respondentem, eique officiosè ministrantem. Peracto sacrificio, minister introspiciens, & Angelum iam non videns, trepidus ad virum Dei accessit, causam fugæ suæ exposuit, sciscitans ab eo, num ipse quoquè Angelum vidisset. Tum ille: Equidem vidi, inquit, & audiui ea, quæ dicis. sit benedictum nomen omnipotentis Dei, qui me tua opera destitutum, in sacro ministerio suo non deseruit. Interdixit autem ei, nè, dum esset ipse in viuis, cuiquam eam visionem aperiret. Obijt vir sanctus anno gratiæ noningentesimo nonagesimosecundo, Episcopatûs sui tricesimo, pridiè Calendas Martij.

Visio cuiusdã eo ad sacrificiũ ministrantis.

Ab eius obitu anno duodecimo Adolphus Eboracẽsis Archiepiscopus, reuelatione diuina admonitus, Vuigorniam, vbi vir sanctus sepulturã elegerat, profectus, eius sacra ossa è terra extulit, & in theca summo cum honore collocauit. Aqua verò, qua ossa illa abluta erant, cęcis visum, surdis auditum, claudis gressum, & quibuscunq; morbidis sanitatem restituit. Vestimẽta omnia, integra & incorrupta in sepulcro reperta sunt, suauissimum spirantia odorem. Monachus quidam Ramesciæ cancri vlcere in maxilla ità percussus erat, vt consumpta cute & carne, nuda mandibula apparéret. Is ergò in festo S. Osuualdi è scypho, vndè vir ille sanctꝰ bibere solebat, magna animi pietate & fide potans, postquàm bibit, scyphum fortiter admouit maxillæ tabescenti. Deindè paulò pòst eum amouens, vulneris eius omnem saniem & putredinem adeò vidit poculo adhærere, vt redintegrata maxilla, nullum morbi eius vestigium posset in ea depręhendi: sed tamen vt aliquod extaret tanti miraculi & virtutis diuinæ testimonium, paulo semper rubicundior visa est, quàm altera.

En vt Deus illustrat sanctorum reliquias.

Cancri morbus curatur.

Quidam ab infantia mutus, in B. Osuualdi solennitate vidit quẽdam sibi ignotum reuerendi vultûs hominem, decora canicie conspicuum, sacerdotali amictum veste, pedum manu tenentem, à loco sepulcri sancti Episcopi ad se properantem: cumq; ei iuxta se transeunti caput humiliter inclinaret, ille eum pedo ad collũ percussit, & euanuit. Ad eum ictum territus homo, mox ex ore eius magna cõcreti sanguinis massa in terrã decidente, ità exclamauit: Succurrite, quæso, succurrite, & nè sanguine meo templum Domini violetur, ocyùs hinc me exportate. Eductus itaque extra ædem, multum à se dimisit sanguinem, modumq; curationis suæ illis, qui ibì tum aderant, indicauit.

Mutus loquitur.

Voraci flamma quãdoquè Vuigorniam depascente, simulatquè ad loculum beati viri incẽdium peruẽnit, cõfestim ignis tepuit, nec quicquam deincèps nocere potuit. Videre tum licebat pauperis cuiusdam tuguriũ, arundine cõtextum, media suî parte integrum & sanum, reliqua portione à culmine vsq; ad humum amussìm concrematum.

Insigne miraculum.

Alio tempore flammis eam vrbẽ vastantibus, cùm monachi loculum sancti Episcopi ad pagũ deportarẽt, occurrit qdam, qui nupèr elegãtes extruxerat ędes, exclamansq; ait: O sancte pater & pastor Osuualde, eccè domũ meã voracibus flãmis obnoxiam, tibi dono iure perpetuo possidendã. Tu eam, si placet, ab hoc periculo tuére. Introducitur indè loculus in ædes illas, & domo vicina prorsùs exusta, illæ beato Osuualdo commendatæ,

Idem aliud.

tæ, nec ab igne potuêre contingi, nec vllum in eis Ignis vestigium extitit.

Sæua pestis Vuigorniensem prouinciam populabatur, & indiscriminatim omni ætati & sexui repentinum exitium afferebat. Plerunque ambulantes vel stantes, subitò corruebant, & sine pœnitentia & confessione expirabant. Tum verò monachi sancti antistitis loculum gestantes, & per vrbis circuitum litanias cantantes, pro salute populi Dominum deprecabantur. Et eccè confestim omnis illa pestis non modò à Vuigornia, sed etiam à propinquis pagis, vndè ruricolæ, opem sancti Episcopi implorantes, aduenerãt, penitùs profligata est: præstante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen. *Pestis immane expellitur.*

VITA S. HEDVVIGIS DVCIS VEL DVCISSAE POLONIAE, BEATAE ELIZABETH, QVAE NVPSIT

Lantgrauio Turingiæ, matertera: Cuius Author testatur se eam ex gestis eius diligẽtissimè conscriptis, & summo Pontifici bona fide oblatis, atque in Trebnicensi cœnobio asseruatis contexuisse quædam etiam notatu digna ex Engelbertò Cistertiensi monacho, qui de ea scripsit, ijs adiunxisse. Stylum F. Laurentius Surius, vbi visum fuit, nonnihil elimauit.

PRAEFATIO AVTHORIS, INCERTI QVIDEM, sed grauis & fide digni.

SPlendoris æterni genitor, lumenque indeficiens, Dominus Deus omnipotens, qui nouissimis diebus in eodem filio suo illuxit mũdo, vitiorum tenebris obnubilatum iam seculum nouo quodam lucis suæ radio clariùs illustrauit, cùm beatam Heduuigem ceu ardentem faculam illi exhibuit, & vt prǽclaram lucernam super candelabrum posuit, vt luceret pulcherrimis virtutum meritis, & sanctæ cõuersationis exemplis, omnibus qui in sanctę matris Ecclesię magna domo sunt. Et ipse pater misericordiarũ, sicut eam in vita mirabiliter sanctitatis priuilegio extulit, ità etiam vita functam inæstimabili decore & miraculorum gloria ornauit, quemadmodũm ex ijs, quæ dicturi sumus, perspicuè innotescet. Ad Dei enim gloriam, ad ędificationem eorũ, qui hęc audituri & lecturi sunt, ad laudem quoq; ipsius sanctæ, de qua agimus, diligenter cõmemorabimus opera eius & merita, virtutũ exercitia, atq; etiam miracula, quę ob eius merita efficere dignatus est altissimus, quemadmodùm ea post accuratam examinationẽ diligentissimè conscripserunt, & scripta fideliter summo Pontifici obtulerũt, quibus id negocij ab Apostolica Sede datum erat. Quæ quidem scripta in Trebnicensi cœnobio asseruata, cùm studiosè perlegissem, cum illis sępè contuli, qui huius rei dicta factaq; nouerant. Atq; ità benè comperta veritate, historiã simplici stylo cõtexens, quanta potui diligentia, coniunctìm annotare studui, quæ eiusdem essent generis virtutes & miracula, quę illic sparsim & diffusè habentur. Ex ijs etiã, quę frater Engelbertus Ordinis Cistertiensis de hac sancta scripsit, quędam notatu digna illis adiunxi: totamq; historiam in capita distinxi, quibus pręfixi summaria, quę paucis indicent, quid in ijs tractetur.

VITAE HISTORIA.

De conuersatione eius in pueritia & matrimonio, amoreque castitatis & continentiæ.
Cap. i.

HEduuigis iam in cælis beata, in terris è stirpe illustri orta, nobilis quidem fuit genere & corporea propagine, sed ob morum elegantiam & honestatem atque integritatem, longè animo nobilior atque præstantior. Pulchritudo verò charismatum & donorum diuinitùs illi collata, ornabat in ea sublimitatem generis, & natalium splendor gratiorem efficiebat mentis decorem & prǽstantiam virtutibus conciliatam. Fuit autem filia magnifici principis Bertholdi, Marchionis Morauiæ, Comitis Tyrolensis. Matrem habuit *15. Octobris.* *Alij dicunt Bertholdum hisce fuisse Du[illegible]*

ex Carinthia & Marchionē Morauiæ. vide Cromerum de Gestis Polonorum. habuit Agnetem, nō minori generis dignitate illustrem, vtpotè filiam cuiusdam Marchionis & Comitis de Rotlechs. Illa verò tãquàm nobilissimæ arboris fructus egregius, de bonitate & suauitate saporis sui, temporis diuturnitate nihil amisit, sed diuinis potiùs auctum benedictionibus, posteris in Christo degustandum conseruauit. Ab ipsa enim pueritia cor gerens senile, vitabat leuitates omnes, & bonis sese assuefaciebat moribus, insolentesque eius ætatis respuebat ineptias. Studebat innocentis vitæ puritati, semperque honestati & grauitati diligentem nauabat operam. In his verò omnibus, & alijs operibus suis, prçter homines, quos eius parentes illi adhibuerant, vt bonis moribus ab eis instituerctur, doctorem habuit spiritum sanctum, qui ab infantia docuit eam timere Deum, & abstinere ab omni peccato, ità vt mundam seruârit animam suam ab omni concupiscentia, nec vnquàm cum ludentibus culpabiliter se miscuerit, neque cum ijs, qui in leuitate ambulabant, participem se præbuerit. In puerili enim ætate in monasterio * Lutzingensi sacras literas didicit, quarum studio & tempus suæ iuuentutis expendit vtiliter, atque ex earum intelligentia, postmodùm internarum cōsolationum & deuotionis gratiam hausit excellenter. *S. Heduuigis fratres & sorores.* Quatuor habuit fratres, sorores tres, quarum vna Philippo regi Franciæ nupsit, altera Andreæ regi Hungariæ, cui peperit laudatissimam illam & nunc in cęlis gloriosam Elizabeth Turingiæ Lantgauiam, cuius sanctissimum corpus Marpurgi quiescit. Tertia soror fuit Abbatissa sanctimonialium Ordinis S. Benedicti in Lutzingensi Franconiæ monasterio, de quo suprà diximus. Vnus fratrum eius Bertoldus, fuit Aquileiensis Patriarcha: alter Elebertus Babenbergensis Episcopus: reliqui duo Otho & Henricus militiæ dediti, patri in principatu successerunt.

Nubit Duci Poloniæ. Heduuigis verò, cùm esset annos nata duodecim, præclaro principi Henrico Duci Silesiæ & Poloniæ collocata est: quem illa instàr Saræ cum timore Domini, non cum libidine sua, consensit suscipere. *Tobi. 4.* In eo enim contrahendo matrimonio non tam suam, quàm parentum, voluntatem creditur secuta: id quod abundè constare potest vel ex eo solo, quòd posteà mira quadam continentia sese constrinxit. Coniugali alligata vinculo, studebat secundùm Apostoli doctrinam, *Hebr. 13.* honorabile connubium & torum immaculatum in omnibus custodire, leges ac iura matrimonij inuiolata conseruare, *1. Tim. 2.* sperans per filiorum generationem se saluam fore. At nihilominùs studio castitatis Deo placere desiderans, quantùm licuit ex mariti consensu, continentiæ legem sibi indicebat. Nam simulatquè se concepisse sentiret, à viri toro vsque ad puerperij completionem sese reuerenter abstinuit. Atque huius sanctę legis & honestæ consuetudinis vsum & cultum obseruandum suscepit à primæ prolis suæ conceptu, anno ætatis suæ decimo tertio, nec eum vnquàm intermisit, donèc parere desineret. *Proles S. Heduuigis.* Tres verò peperit filios, Boleslaum, Conradum & Henricum: totidemque filias, Agnetem, Sophiam & Gertrudem: quibus in lucem editis, deincèps perpetuæ se dedit continentiæ. Atque hunc modum, in ipso quoquè matrimonio continenter viuendi, à sancta Ecclesia approbatum, quascunque potuit edocebat: præcipuè dominam Annam nurum suam, quam haud vulgariter amabat, seipsam ei huius continentiæ exemplum proponens. Felices sanè matronas illas, quæ matrimonij legibus obligatæ, huius beatæ fœminæ conantur imitari exemplum: quæ quidem non solùm concepta, vt diximus, sobole, deincèps continenter vixit: sed etiam salutaribus consilijs & exhortationibus suis generosum maritum suum eò adduxit, *Continentia mariti eius Ducis Henrici.* vt cùm ipsa spontè studeret continentiæ, singulis annis toto Aduentu & Quadragesima, diebus quatuor temporum, & sextis ferijs, in vigilijs Sanctorum & ferijs eorum, atq; diebus Dominicis. Non enim putabat gratam eam esse sanctis venerationem, nec Deo acceptum ieiunium, quod cum carnis oblectamentis susciperetur. Itaque crebrò illa cum marito suo toto mense, nonnunquàm sex aut octo septimanis, tametsì vno lecto vterentur, à carnali copula penitùs abstinuit. Ex ea igitur tam sancta radice, sancti quoquè rami prodière: & bona arbor bonos fructus protulit.

Ducis Henrici filij eius encomium. Qui enim ex eis nati sunt, diuino cultui dediti fuère, eumque pro viribus augmentârunt. Filius eorum Dux Henricus, patri in principatu succedens, vir Deo deuotus, & bonorum operū studiosus fuit: idemq; vt fidelis & strenuus Christi miles, Tartaris pro Dei populo constanter se opposuit, fusoq; sanguine mortem oppetijt anno salutis millesimo ducētesimo quadragesimo primo, quinto Idus Aprilis. Filia eorum domina Gertrudis, piorum parentū sectata vestigia, in virginea puritate perseuerans, in Ordine Cistertiensi

Chri-

Christo seruiuit. Et quia felices hi coniuges pia mente huiusmodi castimoniæ laudabili exercitio, Deo benedicēte, iugiter vacabāt, & vitæ munditia consectāda sanctificabant corpora sua, ad maiora peruenire meruerunt diuinæ gratiæ incrementa: ità vt vno animo pariq́ue consensu, cum Episcopi benedictione solenni, perpetuam continentiam sese seruaturos promitterēt. Dei enim spiritu corroborati, triginta circiter annos solo toro separati, vitam duxēre castitatis pulchritudine mirificè decoratam. Toto verò hoc tempore Christi ancilla summoperè in eam curam incumbebat, nè ea continentia, quæ iam non paucis innotuerat, & sæpè declarabatur multis haud obscuris indicijs, vlla ratione in infirmorum animis sinistra aliqua suspiciōe obfuscaretur. (quippè qui facilè arripiunt scandali materiam, & tanquàm spinarum aculei tetra obtrectatione pungant & lacerēt bonorum operum rosas, quæ apud illos erescunt) Atque ea causa adeò vitabat mariti sui colloquia, vt sola eum non adiret, nec ei loqueretur, nisi cùm promouere cuperet apud eum opera pietatis, aut negocia religiosorū, vel miserabilium hominum expedire. Neque id tamen faciebat, nisi in loco publico, vel in ecclesia, & vel pluribus, vel vtminimùm duabus honestis personis præsentibus, & plerunquè etiam verba ipsius audientibus. Immò nè in ipsa quidem eius mala valetudine accessit eum, nisi adiunxisset sibi dominam Annam nurum suam, & alias quasdam dominas. Cumq́ue esset in Trebniciensi monasterio, non raro in dormitorio sororum cubabat, tum pro sedulo deuotionis studio, tum ob honestatis exemplum alijs præbendum.

Maritus eius & ipsa vouēt perpetuā continentiam.

Porrò famam bonam, quam in seipsa accuratè excoluit, etiam in alijs diligēter conseruauit. Religiosis enim hominibus ad eam venientibus, quietum & honestum hospitium procurabat, vbi extra secularium hominum tumultum & strepitus degentes, ora loquentium iniqua faciliùs possent declinare: totaq́ue vita sua operam dedit, vt sicut coram Deo sanctissimè, ità etiam apud homines honestissimè versaretur. Itaque semper honestam quoquè voluit habere familiam in tota aula sua, maximè qui specialiter eius ministerijs essent deputati: fœminasq; cubicularias, & alios officiales habuit bonis moribus & disciplina ornatos. Detractores, Deo odibiles, familiares habere noluit, eorumq; obtrectationes, duas pariter animas, loquentis & audientis, interficientes haud secùs àc virus quoddam & serpentinos morsus, atque instrumenta maligni dæmonis abominabatur. Et quia nouerat in carne præter carnē viuere, magni esse meriti & vitam Angelicam: ad complectendam conseruandamq́ue carnis integritatem & castitatem, quam ipsa à teneris annis semper amauerat, atque etiamnùm impensè amabat, quoscunque poterat inuitabat. Ea causa constructo Trebniciensi monasterio, multas illic collegit fœminas & virgines, quæ Domino seruirent in cordis & corporis puritate & castitate, ineffabilis gloriæ coronas recepturæ. Inter quas suam quoquè obtulit filiam Gertrudem, quæ illic posteà Abbatissa creata est. Multas quoquè puellas virgines nobiles, quasdam etiam humili loco natas, parentibus orbatas & destitutas opibus, curandas ac tuendas suscepit: è quibus alias tradidit monasterio, vt virginitatem perpetuò seruarent: alias iunxit matrimonio, vt coniugalem sectatentur pudicitiam: vt sic Christo fideliter seruientes, illæ centesimum, istæ tricesimum ab illo fructum expectarent. Quasdam prætereà apud se viduas habuit, ieiunijs & orationibus cum illa Anna Euangelica noctè ac die vacantes, vt fructum sibi sexagesimum compararent. Ità illa Christi ancilla non solùm seipsam, sed etiam coniugem suum diuino mancipauit cultui. Ità pia mater prolem suam in Dei laudem religiosè educauit. Sic humanissima domina familiæ suæ ministerium, Deo deuotum & gratum efficere studuit. Ità deniquè famula Dei, morum elegantia & honestæ ac inculpatæ vitæ exemplis mortales omnes, quantùm quidem consequi potuit, ad melioris vitæ studium prouocauit. Christi nanque charitate incensa, ad eius amorem & famulatum optabat omnes perducere. Et quia intùs conscientiæ puritate, & foris charitatis splendore egregiè enituit, fama nominis eius in dies crescebat, & odore bono sanctitatis & existimationis eius omnes vicinæ afficiebantur. Ità non solùm pro seculi dignitate, qua pollebat, sed magis etiam pro virtutum ornamētis, quibus fulgebat, habebatur venerabilis, non apud religiosos duntaxàt, sed etiam seculares homines: qui eius cognoscentes opera bona, glorificabant patrem qui in cælis est, qui tam præclaram sanctitate sibi elegisset famulam, in qua mūdo & solatium & auxilium paratum esse voluisset.

Monasterium Trebniciense extruitur.

Vide Cromerum lib. 7. de rebus Polonorum.

Luc. 2.

De eius humilitate Cap. 2.

AT illa sciens filium DEI, Dominum IESVM venisse in hunc mundum, vt homines nō modò verbis, sed etiam exemplis humilitatem doceret, quoàd poterat, in omnibus sese submissè & humiliter gerebat, ad illarumque se fœminarum mores conformabat, quarum est, secundùm Apostolum, in timore sancta
1.Pet.3. cōuersatio, & extrinsecùs non capillatura, aut circundatio auri, aut indumēti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritûs. Atque ea causa à iuuentute sua vestes coccineas aut pannos magni precij vel elegantiæ habere noluit: tametsì cùm adhuc iuuēcula esset, satis bonis vteretur indumentis: sed neq; in ijs tamen mūdi expetebat pompam aut fastum, neq; cultum corporis, neque mollitiem vllam, sed tantùm statûs sui decorum obseruabat. Quòd si verò cultiori quoquè vestitu, aut exteriori ornatu, eoq; modesto & ipsi congruenti, quòd tēpus sic posceret, ipsam inter homines apparére contigisset, nec sic quidem cordis pietatem & humilitatem deseruit. In eius capite non crocea vel crispata cernebantur velamina, non in pectore monilia aurea, gemmis radiantia, neque in digitis annuli preciosi. Omne enim superbiæ aut vanæ gloriæ signum cum Esther abominabatur, nec ferre voluit etiam in iuuentute. Postquàm autem nonnihil in annis progressa fuit, & continentiæ propositum iam ad effectum perduxit, omnem seculi ornatum contemnens, vestes seculares & coloribus tinctas prorsùs reiecit, & panno cineritij coloris se induit: interìm tamen in solennitatibus vndulata veste, eaque simplici vtens.

Vestium pompam respuit.

Esther 14.

Cupiens autem in pietatis & humilitatis studio proficere ac progredi, in feruore spiritûs post Christum exijt extra castra, & cum parua familia se contulit Trebniciam, atq; illic prope monasterium virginum Cistertiēsis Ordinis Domino seruiuit, marito adhuc viuente, eiq; tum in hoc, tum in alijs rectè factis annuente & assentiente: qui sanè eô feliciùs tum Poloniæ principatum administrabat, quòd tum sanctæ fœminæ nō solùm sanctitatem amaret, sed etiam virtutes sectaretur, atque in castitatis & humilitatis eius, quas ipsa à Christo didicerat, vestigijs, quoàd eius fieri posset, insisteret. Nam Deo adspirante, & beata Heduuige continenter adhortante, iam propè monachus effectus erat, nō quidem professione aut habitu, sed religiosa animi pietate & humilitate, quæ in eius operibus relucebat. Tondebatur enim in rotundum, & barbam ferebat, non promissam quidem, sed moderata pilorum præcisione decenter compositam. Atque ea causa in hūc vsque diem, cùm eius mentio incidit, Dux Henricus Barbatus appellatur. Et quanuìs princeps esset magnificus, adeò tamen ex humilitate sese ad pauperes & tenuis fortunæ homines accommodabat, vt nonnunquàm oblata ab eis parui precij munera comiter acciperet, & eis caput inclinaret, gratius illud munus existimans, si rusticus aut pauper quispiam scutellam cum ouis obtulisset, quàm si diues longè maiora: Cogitabatque intrà se vir pius: En hic pauper, vt nostram sibi gratiam & beneuolentiam conciliet, victum suum nobis offert: cui nos aliquod solatium referimus, si eius munus grato animo accipiamus. Non dubium, quin bonæ mulieris huius sit hic vir beatus: cui licèt ea pro sexûs & matrimonij conditione iure esset subdita, attamen in virtutum & religionis disciplina facta est magistra.

Heb 13.

Dux Henricus, cur Barbatus dictus.

Eccl.26.

Cùm sic autem beata Heduuigis in Trebnicensi monasterio degeret, illarum quidē monacharum induit habitum, sed institutum illud monasticum professa non est, vt misericordiæ operibus & consolandis pauperibus liberiùs vacare posset. Atque isthuc quidem filia eius, quæ in eo monasterio professionem fecerat, quoàd Dux Henricus superuixit, in ea dissimulauit. Illo verò defuncto, summoperè institit apud eam, vt obedientię votum nuncuparet. At illa respondit: Num ignoras, filia, quanti sit meriti præstare eleemosynas? atque ità filiæ instantiam nonnihil auertebat, non quòd paruum existimaret obedientiæ meritum: sed quia monasterium illud ipsa condiderat, cupiebat illud magìs magisque promouere, & propter Christum pauperes consolari. Interìm tamen in monasterio manens, in seruando silentio alijsque monasterij institutis & legibus, & vitæ asperitate monachas omnes anteibat. Non est autem silentio prætereundum, quandoquidem de vestium eius humilitate iam quædam diximus, vestimentum nouum haudquaquàm illam induere voluïsse, nisì priùs alia è sociabus, eo vsa esset, atque nonnihil illud detriuisset. Interdùm vsqueeò humilitatis causa vestem aliquam ferebat, vt iam stamina in ea perspicuè apparerent. Cùm aliquandò soror quædam ei famili-

Studium vilis habitus.

miliaris vidiſſet attrito admodùm pallio eam vtentem, ait ad eam: Vſqueadeóne delectat te, domina, huius pallij vſus? Sine me, obſecro, auferre illud, & dare pauperi. Reſpõdit illa blandè & ſuauiter, vt erat mitis & humilis: Si te offendit hæc res, ocyùs me corrigam. moxque aliud pallium ſibi comparãs, detritum illud amouit, hoc vno facto geminum pręſtans humilitatis officium, quandò Chriſti cauſa non erubuit vili veſtimento indui, & ad cõmonitionem ſimplicis ſororis illudipſum celeriter depoſuit: ſimul etiam eoipſo præclarè docens, debere hominem libẽter admittere ſana conſilia, & in ſuo ſenſu & ſententia haudquaquàm eſſe pertinacem.

Solebat etiã hęc Chriſti famula de ſe ſemper viliter, de alijs ſublimiter, ſentire. Nam ſuo iudicio non erat ipſa aliud quàm peccatrix, licèt reuerà conſcientiæ puritate coram DEO & Angelis eius vas eſſet omni ſanctitate plenum, & coram hominibus optimis vitę exemplis illuſtre ſeſe ſpeculum exhiberet. Sanctitatem igitur, qua ſe deſtitutam putabat, in alijs, quos bonos credebat, miro quodam ſtudio & affectu amplecti, & feruentiſſima animi deuotione imitari non deſtitit. In ſpiritu enim humilitatis & animo contrito ea loca, in quibus ſtantes aut precantes viderat homines religioſos, vel pro ſuo iudicio bonos, cùm eſſet data opportunitas, in genua humiliter ſe ſubmittens, labijs impreſſis exoſculabatur: ſororibus quoquè comedẽtibus, in choro adibat loca, in quibus illæ ſtare ſolebant, & ſingulis oſcula affigebat. Itemque ad dormitorium earum aſſcendens, omnes gradus, per quos illæ aſſcendebant, ſcabella quoquè ante lectos earum poſita, atque ipſas etiam virgas, quibus dabantur eis diſciplinæ, vt vocant, mira humilitate & animi deuotione exoſculabatur: quippe quę ſanctum putaret, quicquid tetigiſſent illę ſanctimoniales, & omnes Domino ſeruientes. Itaque quod illi pro ſuo vſu tractabant, id illa reuerenter deoſculabatur: vt bonorum & iuſtorum hominum, quos in rebus inanimatis venerabatur, meritis & peccatorum veniam, & gratię incrementa impetraret. Neque poterat hæc quotidiana humilitatis exercitatio abſq; admiranda interioris hominis ſuauitate fieri. Vt verò Dominus, qui in orationem humilium reſpicit, eam pręuenerit in benedictionibus dulcedinis, ex ſequenti exemplo ęſtimare licebit.

Viliter de ſe ſentit. — *Reuerentia eius erga homines religioſos.* — *Pſal. 101.*

Quadam die ſanctimonialis quędã in monaſterio Trebnicienſi ſcire cupiens, quemadmodùm Chriſti ancilla ſola remanẽs in eccleſia, ſe in diuino exerceret famulatu, cętęris ſororibus ad menſam diſcumbentibus, clàm intrauit in chorum: ibiq; deliteſcens, vidit illam poſt ſingula loca, in quibus monachę ſtare ſolebant, exoſculata, coram altari ſanctiſſimę matris Dei humì proſtratã, gratias agere more ſuo oĩm creatori. Ei verò altari imminet Crux non exigua, expreſſam habens Crucifixi imaginem. Ibi ergò ſic proſtrata, cùm prolixiùs oraret, vtì cõſueuerat, imago illa Crucifixi, à Cruce retracta manu & brachio dextro, illi benedixit, dicens clara voce: Exaudita eſt oratio tua: impetrabis ea, quę petijſti. Veriſimile eſt eam tunc oráſſe, vt & monachæ, quarum veſtigia crebrò exoſculabatur, in bonis perſeuerarent, & meritorum illarum ipſa eſſet particeps. Ad eiuſmodi humilitatis exercitia, quibus illa ſe ſciebat delectari, quoſcunque poterat, & exhortationibus & exemplis ſedulò inuitabat. Sępè veniens ad mantilia, quibus ſorores à lotione manus tergebant ſuas, vbì maiores vidit impreſſas ſordes, ibì prę amore & humilitate oſcula fortiùs affigebat, & cum illis mantilibus Crucis ſignum exprimẽs, oculos & pectus ſuum tanquàm cum precioſis quibuſdam reliquijs conſignabat. Illa etiam aqua, qua ſorores illæ pedes ſuos abluerant, crebrò contingebat oculos ſuos, & plerunquè faciem totam vel etiam caput totum & collum, nepotulorumque ſuorum, quos ex filio habuit, facies & capita non rarò lauit, planè ſibi perſuadens & firmiter ſperans, ſororum ſanctitatẽ, quam illa aqua attigiſſet, & ipſi, & pueris illis ſalutem allaturã. Nurum ſuam, dominam Annam, ad ſimilia facienda accuratè adhortari ſolebat: exemploque pijſſimi Saluatoris noſtri, abluentis pedes pauperum diſcipulorum ſuorum, nõ mediocriter incitata, flexis genibus ſępiſſimè lauabat pauperum pedes aqua calida, quam à miniſtris acceptam, famulę illi offerebant. Nec hoc contenta, lotos eorum pedes & exterſos linteo, exoſculabatur, itemque manus: dataque illis eleemoſyna, ſemper benè conſolatos à ſe dimittere ſtudebat. In cœna Dñi, amore eius qui ꝓpter nos voluit vt leproſus haberi, aliquot leproſorum pedes lauabat, & eoſdẽ nouis induebat veſtibus.

Nota de imagine Crucifixi. — *Iohan. 13.* — *Lauat & oſculatur pedes pauperum.* — *Eſa. 53.*

Porrò paupertatem Domini Ieſu, qui propter nos, cùm diues eſſet, egẽnus factus eſt, tanto cõplectebatur affectu, & ſtudio venerabatur, vt ſemp apud ſe pauperes habere vellet, *2. Cor. 8.*

præſer-

præsertim cùm discũberet, quibus etiam magna animi humilitate, priusquàm ad mẽsam sederet, sua manu, flexis genibus, cibos ministrabat. Deindè ad mẽsam residens, nolebat potum sumere, nisi priùs ex eius scypho bibisset pauper ille, qui inter alios deformior videretur. Loca etiam, in quibus pauperes sederant, quandò id secretò fieri potuit, appressis labijs suis osculabatur: atque ità Christum in pauperibus, tãquàm specialibus eius amicis, honorabat. Petebat quandoq; per sororem vel monacham pro pauperũ leuamento à mensa monialium afferri sibi fragmenta panis, pro quibus illa reddebat sorori ea apportanti integros panes similagineos. Monasteria religiosorum, possessiones habentium, sæpè liberali quadam pietate visitare solebat, & extra septa eorum degens, cauebat, nè quid molestiæ aut grauaminis caperẽt, nec quenquã è suis sinebat quicquã ex illorum rebus per vim cõtingere. Et quia cibos religiosorum hominum, sanctorum Angelorum escam putabat, fragmina panum à monachorum mensis collecta, à mendicis, quibus ea dabantur, precio redimebat, & priusquàm indè ederet, multa oscula eis imprimebat. Cumq; nollet diù carere eiusmodi pauperum epulis, quę ei dulces erãt, duas pauperes fœminas precio conduxerat, vt alternis hebdomadibus ad portam Lubensis monasterij accederẽt, & quicqd illic casei & panis à mẽsa monachorũ pro eleemosyna accepissent, ipsi apportarẽt, pro delicijs illud habiturę. A mensa etiam, ad quã monachi, ipsa interdùm eos inuitante, cibos sumpserant, præcisas panis crustas vel particulas ab illis relictas colligebat, & tanquàm sanctorum reliquias, admodùm reuerẽter pro cibo suo conseruabat. Malebat enim cum paupere Lazaro buccellis mendicorũ refici, quàm delicatis panibus & cibis saturari, animo retinens verbũ illius Chananeæ mulieris magnæ fidei, etiam catellos edere de micis, quæ cadant de mensis dominorum suorũ. Persuaserat enim sibi, pauperes omnes, & pręsertim religiosos, esse suos dominos, nõ quidem diuitijs, sed sanctitate. itaque delectabat eam vesci reliquijs ciborum, quibus illi vsi essent. Christi quoq; catulis, id est, verè humilibus & pauperculis, mũdo despectis, quoàd posset, sese conformare cupiẽs, crebrò ab illis, quos accuratiùs alebat, ciborum reliquias emendicare non erubuit. Eam verò humilitatem, quam in vita sua studiosè coluit, sub mortem quoquè sectata est. Cùm enim tum ageretur de loco sepulturæ eius, illa petebat humiliter in cõmuni monacharum cœmeterio, aut certè in humilimo ecclesiæ loco, sepeliri, qua de re dicetur infrà capite de spiritu ꝓphetiæ. Ità illa & viuens & moriẽs cõstanter inhęsit in vestigijs Christi, dicẽtis: Discite à me, qa mitis sum & humilis corde.

Vide studium erga pauperes. — *Luc. 16.* — *Mat. 15.* — *Mat. 11.*

De eius patientia. Cap. 3.

Patientiam quoq; humilitatis comitem & amicam, omnibus necessariam volentibus possidere animas suas, vt Christus ait, diligentissimè conseruauit, nulli vnq̃ irascens, aut duriter respondens: sed oẽs comiter appellans & alloquens, verbis consolatorijs cunctis se pręebat affabilẽ semper, quãtùm quidẽ fas esset, religiosa maturitate seruata. Quisquis ille esset, qui aliquid ei molestiæ aut quod perturbationem afferre posset, quauis ratiõe intulisset, nihil ab ea audiuit, nisi hoc duntaxàt, aut quippiam eiusmodi, placidè & leniter ab ea prolatũ: Cur hoc fecisti? Ignoscat tibi Deus. Ea illius fuêre erga eos, qui molestiam ei exhiberent, conuicia & improperia, atq; hunc in modum illos vlciscebatur.

Luc. 21.

Accidit quandoq;, vt vnus ex ministris eius, (dicebatur is Chnalislaus, posteà S. Dominici institutum cõplexus) tres eius elegantes scyphos argenteos perderet. At illa nunq̃ id ei improperauit, nulla cõmoti animi signa ostendit, nec aliud dixit, nisi, Abi, & quære diligentiùs, si fortè possis inuenire, quod negligenter custodiuisti: idq; tanta modestia ꝓnunciauit, vt ęgrè ferre non posset homo eius culpę reus, quemadmodùm ipse posteà testatus est. In ijs rebus, quæ magnam possent afferre perturbationem, virilem semper atque constantem animum, & iucundam faciem exhibebat, hoc ipso docens, patientia molestiam omnem superandam. Cùm nũcium accepisset capti & grauiter vulnerati mariti sui Ducis Henrici, quem Conradus * Cirnensium Dux ceperat, tranquillo animo mitissimè respondit: Spero breuì eum liberatum iri à Domino, & vulneribus eius integram adfuturam sanitatem: quod & factum est. Cùm enim Ducem illum Conradum nullis quanuìs ęquis conditionibus post multos tractatus quisquam permouere posset, vt captiuum principem dimitteret, tàdèm visum est, armis subditorum suorum vi illum extorquere, & in libertatem vindicare. Sed Christi ancilla Heduuigis, exhorrescens ad futurã Christianorũ stragem, fundendumq; sanguinẽ, pro oĩm salute sese exponens, ad Du-

Mira eius patientia in rebus duris. — * *Cirnensis*

ad Ducem Conradum profecta est. Qui vt eam conspexit, perindè acsì Angelum DEI vidisset, subito pauore corripitur, ferocem animum, hactenùs inflexibilem, deponit, init concordiam, & Ducem Henricum dimittit. Sic illa omnipotentis Dei amica, dum in seipsa præclaro conatu impatiētiæ & indignationis motus prorsùs edomat, in alijs etiam virtute mirifica eos comprimit. Sunt etiam alia patiētiæ eius exempla, tum nostræ ædificationis, tum eius encomij causa, haudquaquàm omittenda.

Liberat captiuum maritū suum.

Mortuo Duce Henrico eius marito, anno Christi millesimo ducentesimo tricesimo octauo, cùm sorores seu monachæ omnes Trebnicensis cœnobij, tanto patrono amisso, acerbissimè lugerent, vt præ lachrymis propemodùm deficere, & multæ ex eis velut exanimes viderentur, illa siccis oculis muliebris animi in eis mollitiem repręhendebat. Quid ità, inquit, turbamini? Adeóne diuinæ vos vultis resistere voluntati? Non sanè id expedit nobis, charissimæ, quādò creator & potest & debet facere de sua creatura absq; vllo tædio nostro, quod eius clementiæ visum sit: & quicquid ille de nobis & circa nos agit, id nobis præcipuo debet esse solatio, quippè quæ ab illo conditę sumus. Hæc & ijs cōsimilia dicens, nitebatur sororum compescere lachrymas, & earum immodicos dolores mitigare. Et cùm ipsi vel maximè adesset causa dolendi, illas consolabatur: non ꝙ mariti morte gauderet, quem in Domino impensè amabat, vtpotè virum virtutibus ornatum, & populo ac reipublicę vtilem: sed quòd diuinæ voluntati per omnia se vellet subdere, atque ità constantiæ & patientiæ exempla in illa sua afflictione sororibus præbere. Eundem in modum vbi comperit filium suum Henricum Ducem à Tartaris in pręlio occisum, sine vllis lachrymis, atque sine vllo doloris signo, filiam suam Abbatissam Trebnicensem, & nurum suam, eius Henrici coniugem, præ nimio dolore propè exanimatas, his verbis consolabatur: Voluntas DEI est, & nobis gratum esse debet, quicquid vult Deus, & illi placet. Eadem hora, exultante spiritu eius in Domino, in cælum sublatis oculis & manibus: Gratias, inquit, tibi ago Domine, quòd talem mihi dedisti filium, qui me, dum vixit, semper amauit, & magnam mihi pręstitit reuerentiam, nec vnquàm mihi vlla in re molestus fuit. Et quamuis libenter admodùm vellem eū habere superstitem, at tamen multùm gratulor ei, quòd profuso sanguine, tibi creatori suo iam est coniunctus in cælis. Ego eius animam tibi Domine Deus accuratè cōmendo. Huiusmodi patientiæ & humilitatis donis, quibus ipsa DEI benignitate excelluit, optima de se proximis exhibebat exempla, illosque nō modò in secundis rebus, sed etiam in aduersis confirmabat: humilitate sua docens, nè quem prospera efferrent: patientia verò, nè aduersa opprimerent.

Mariti obitū fert admodū moderatè.

Itemq; filij à Tartaris occisi.

De asperitate vitæ eius. Cap. 4.

VT Christo, qui pro omnibus mortuus est, viuere posset, beata Heduuigis mēbra sui corporis pœnarum flagellis iugiter mortificabat, quotidianæ castigationis Crucem tollens in humeros suos, & post Christum virili pectore incedens: pro cuius amore non formidabat occisionis ouicula fieri, cùm ille immensa charitate permotus, pro salute omnium voluërit crucifigi. In carne enim sua afflictionum mucrone trucidabat vitia, bestiales firmabat motus, sensuum exteriorum petulantiam domabat, & ad gratiæ capessenda incrementa, virtutumque profectum, hominem interiorem coaptabat. Quotidiano sese afficiebat ieiunio, exceptis tamen Dominicis diebus & præcipuis quibusdam solennitatibus, quibus nōnunquàm bis cibum capiebat. Ab esu carnium, & earum rerum, quæ essent carnis adipe saginatę, abstinuit omninò, idque annis plùs minùs quadraginta, nec vllius vnquàm vel precibus, vel obiurgationibus adduci potuit, vt tam bonam consuetudinē intermitteret. Eius enim frater germanus, dominus Elebertus Babenbergensis Episcopus, quem & reuerētia & amore prosequebatur, vtì par erat fratrem, quandoquè stomachabundus eam repręhendit, quòd eiusmodi cibis minimè vesceretur. Sed illa tamen eum morem & institutum suum relinquere noluit propter hominem quantumcunquè charum, cùm illud pro Christi amore iam olìm suscepisset, & eius freta ope, vsque ad extremum vitæ diem prosequi statuisset. Viuente adhuc marito eius, & necdùm satìs cognita eius abstinentia & veneranda religione, parciùs edebat illis diebus, quibus alij carnibus vescebantur, quàm quibus esset indictum ieiunium, vt ea sancta simulatione falleret ministros suos. Scindendo enim proposito cibo, atque hincindè in scutella voluendo, & perindè acsì ederet, carnes contingendo, mira cautione effecit, vt aduertere non possent,

2. Cor. 5.

Quotidiana eius ieiunia.

Perpetuò abstinet carnibus.

sent eam abstinere ab illis. Vndè fiebat, vt cibos ei non apponerent ieiunio congruẽtes, & illa à mensa crebrò surgeret ventre quidem vacuo, sed mente spiritali gaudio abundante, & in Deo benè iucunda. Cùm sic igitur in illa carnium abstinentia perseueraret, dominus Vuilhelmus Mutinensis Episcopus, Apostolicæ sedis legatus, in Poloniam veniens, ei tunc ęgrotanti pręcepit, vt carnes ederet. At illa fecit quidem, quod erat iussa, sed tamen asserebat se plùs animo grauari ob comesas carnes, quàm corpore affligeretur ex morbo illo, quo tum non parùm molesto laborabat.

In castigando corpore qua fuit moderatione vsa.

Porrò autem intelligens eadem ipsa à Deo docta, & superno illustrata lumine, discretionem siue moderatiõem, virtutum esse aurigam, nec bona opera Deo oblata, illi grata esse, si discretionis sale careant: in castigando corpore opportunam adhibebat moderationem, & quoàd fieri potuit, diligẽter operam dabat, vt asinum animę, id est, corpus suum & durè satis flagellaret, & tamen cibo necessario sustentaret: nè, si fortè pręter modum illud oneraret, priùs sub fasce corrueret, quàm pondus diei & æstum ferendo, vsque ad tempus remunerationis diuinitùs constitutum posset perdurare. Hanc proculdubiò ob causam sic abstinentię modum victúsque rationem per singulos dies sibi præscripserat, vt die Dominico, tertia & quinta feria piscibus & lactarijs, sabbato & secunda feria aridis leguminibus, quarto & sexto die pane & aqua duntaxàt vesceretur. Quam abstinẽdi rationem cùm aliquandiù in seruitio Dei obseruâsset, posteà spiritu magis corroborata, quotidiè aridis tantùm leguminibus & pane rudi similagineo victitabat, decoctam semper aquam bibens, demptis diebus Dominicis & quibusdam magnis solennitatibus: quibus, cogente eam Episcopo & confessarijs eius, bìs vtebatur piscibus & lactarijs, bibebatq; cereuisiam, interdùm tamen vix ad id inducta precibus cum ipsa commorantium dominarum.

Nota rationẽ victûs eius.

Multis diebus in Aduentu Domini & magna Quadragesima, multorum quoq; sanctorum & sanctarum, pręcipuè verò Apostolorum pridianis diebus siue vigilijs, sextaq; feria, pane & aqua contenta fuit: neque tamen de eiusmodi tenui victu, debili corpusculo suo, quod satis esset, suppeditauit, tres tantùm buccellas accipiens, panemque cinere permixtum non rarò ijs diebus manducans. Atque eiusmodi ieiunium nullo pacto intermittere voluit, donèc notabiliter deficere se sentiret viribus: tum verò vtebatur leguminibus, & pulte cereuisia excocta. Cùm aliquãdò ei diceretur, cur tot diebus, & in sanctorum peruigilijs tam durum sibi indiceret ieiunium, illa respõdit: Sancti nobis sunt necessarij, meritoque eos venerari debemus, vt nobis subueniant, & in morte assistant. Tum quoque corporali ieiunio constat vitia comprimi, mentẽ ad cælestia eleuari, virtutesque & æterna pręmia à Deo impetrari. Vndè etiam satis & vtile & necessarium duco, carnem macerare abstinentia. Iuuenes quidam nobiliũ filij, in eius aula degentes, interdùm dicere solebãt: Deus nos seruet à tali dominio, quale pręse fert domina nostra, quæ solo pane & aqua victitat. Dicebãt autem hoc illi, non quòd quicquam eis deesset, sed quòd tam durum dominæ suæ Heduuigis abstinentiam mirarentur.

Præclara vox tam illustris matronæ.

Accusata aliquandò fuit apud maritum suũ, quòd perpetuò aquam biberet. Id verò ille indignè ferens, & plùs satis immoderatum, atque earum, quas crebrò patiebatur, ęgritudinũ causam esse existimãs, indè eam reuocare voluit. Accessit igitur præter expectationem ad locum, vbi illa ad mensam, cibum sumptura, sedebat: tollensque scyphum coram illa positum, in quo aqua erat, bibit ex eo. Et eccè non nisi boni vini gustum percipit, cùm tamen reuerà aqua infusa esset. Ait igitur illi, qui eam detulerat: Dignus profectò esses, cui ob hoc mendacium oculi effoderentur. Nesciebat enim factum illud à Domino, quod ea causa mirabile erat in oculis illic ei ministrãtium, quæ sciebant quid ei bibendum obtulissent, nempè aquam puram: quæ tamen mox in vinum mutata fuit. Quod cùm certiùs cognoscere vellent, quę illi aquam apposuerant, posteaquàm Dux bibit, etiam indè biberunt: cognoscentesque diuinum miraculum, propter sanctę Heduuigis merita patratum, Deum collaudabant. In his, qui ex aqua illa in vinum mutata biberunt, fuit etiam Adelheidis, vxor quondàm Theodorici de Ianouis, equestris ordinis viri, fœmina in bonis operibus feruens, & quę bìs sanctorum Apostolorum Petri & Pauli limina Romæ visitârit. Cuius testimonium tanto plus debet habere ponderis, quanto eius vita fuit bonorum operum studio ornatior. Tali ergò miraculo Deus & delatores famulęsuę compescuit, & eius deuotionem ac pietatem magis etiam confirmauit.

Aqua mutatur in vinum.

Pręter ea verò, quæ iam dicta sunt de illius perpetuo & admodùm rigido ieiunio, illud

Illud quoquè eam admirabilem, etsì non omnibus imitàbilem, reddit, quòd licèt parùm ederet, & magna cibi parsimonia vteretur, adeò vt etiam permulti admirarentur eam in tanta abstinentia & inedia viuere posse: illi tamen sufficere videbatur hoc ipsum quod edebat, & poterat meritò sufficere, quandò eam virtus altissimi confortabat. Quamobrem etiam magistro Aegidio, Vratislauiensi Archidiacono, magnæ sanè seueritatis viro, obiurgāti eam, quòd tam parùm cibi acciperet, ità respondit: Ego comedo, quātum satìs est mihi. nouerat enim alimenta sic accipienda esse, quemadmodùm medicamenta. Tantum igitur edens, quantum sufficeret ad naturæ necessariam sustentationē, summoperè sibi à superfluo cibo cauebat.

In abstinentia propè intolerabili mirè cōfortatur à Domino.

Augustini hæc sententia est.

Etsì autem Christo, propter nos in Cruce nudato, omnimoda suî denudatione conformare se non posset, at tamen constantissimè eum imitari nitebatur in vestitûs tenuitate & penuria: ità vt vix ea sibi corporis indumenta retineret, quibus ad se contegendū carere non potest natura per peccatum deformatà. Abiectis igitur multiuarijs, quibus abundabat, vestimentis, itemque pelliceis & pellibus delicatis, vna sola tunica & pallio simplici, hyeme & ęstate, in frigore & calore, macie confectum tegebat corpusculum, adeò ieiunijs attenuatum, vt sub cute squalida & pallida, atque ob flagellorum ictus & algores liuida & hispida, non nisì ossa marcida relicta viderentur. Sed quia intùs feruebat charitatis ardore, non magnipendebat frigora, quę corpus extrinsecùs pateretur. Non raro visa est à fœminis quibusdam, asperiori presertìm hyeme, prorsùs gelida: quibus tamen rogantibus, vt nonnihil sibi indulgeret indutis calceis, illa respondebat se calceos induturam, cùm esset opportunū: atque ità nihilo minùs in oratione perseuerabat. Nec mirum, quòd seminuda & discalceata etiā in ipsis hybernis frigoribus, cùm alij etiam benè vestiti viderentur deficere, tandiù potuit in prece durare: quandoquidē intrà illam cor eius adeò incaluerat, atque in eius meditatione intantùm diuini ignis exarserat, vt indè ignea quædam vis foràs erumpens, non solùm illi, sed etiam alteri frigus corpori impressum temperaret. Accidit autem quodam hyberno tempore, vt cùm prolixiùs deuotionis suæ exercitijs inhæreret, famula illam expectans, nimio constricta algore, indicare ei cogeretur, se frigoris acerbitatem diutiùs ferre non posse. Illa hoc audiens, iussit eam loco illo, quo ipsa nudis steterat pedibus, consistere. Fecit sic ancilla, & mox pulso intolerabili frigore, suaui se calore affici persensit. Erat quidem illa tenero corpore, sed ambulabat vias duras, Christumque etiam corpore sequendo, nudis pedibus per niues & glaciem ingrediebatur. Interim nihilo minùs semper apud se calceos simplices, in quibus nihil panni, nulli socci inessent, sub axillis ferebat, eosque tum induebat tantùm, cùm eundum ei esset obuiàm personis venerabilibus. quibus abeuntibus, confestìm eos exuebat. Sed quia in factis suis soli Deo, qui videt in abscondito, placere cupiebat, humanasque laudes fugere, nè quis aduerteret crebrò nudis eam ambulare pedibus, cùm iret ad templum, nōnunquàm calceis vsa fuit: quò cùm peruenisset, mox detractis calceis, in nudo residens pauimento, in preces incumbebat. Atque hoc pacto intuentium oculos prudenter fefellit, maximè viuēte adhuc marito, quem initiò, cùm primùm ità se gerere cœpisset, non immeritò cum quadam erga illum reuerentia reformidabat, nè fortè huiusmodi bona studia ei interdiceret, præsertìm si quid humanum principiò pateretur, posteà vbi accessisset consuetudo ità faciendi, facilè illa dissimulaturus, eique permissurus, crescente in illo erga Deum pietate & deuotione.

Tenuitas vestium eius.

Etiā hyeme non vtitur calceis.

Nota rem miram.

Mirè celat sanctitatem suam.

Accidit aliquandò, vt illa more suo sine calceis incedente, præter opinionem maritus eius Dux Henricus ei veniret obuiàm, nec posset præ temporis angustia calceos induere. Sed quod humanitùs ipsa facere non potuit, ille, pro cuius amore nudis incedebat pedibus, non sine miraculo effecit. Mox enim coram marito calceata apparuit, atq; ità eius & indignationem, & improperia vitauit. Quandoquè vel obliuione, vel negligentia ambulanti illi calcei ab axillis decidebant, eosque famulæ aut aliæ eius familiares inuenientes, ei reddebant. Confessarij eius crebrò eam hortabantur, vt calceis vteretur, & dominus Guntherus Abbas, tunc eius confessarius, nouos ei calceos obtulit, præcepitq; grauiter, vt eos ferret. Illa grato animo accipiens, tulit eos, non in pedibus, sed suo more sub axillis. Euoluto anni circulo, Abbas eam inobedientiæ arguit, quòd non tulisset calceos. Tum illa eos, ità vt acceperat, nihil attritos, sed recentes atque integros proferens, submissa voce ait: Immò, pater, obediens fui. en hi sunt calcei, quos dedisti mihi, quos ego sæpè tuli.

En vt Deus approbat vitæ eius asperitatem.

Cùm iam post longam corporis macerationem admodùm fractis esset viribus, domina Anna nurus eius, rogauit fratrem Herbordum Franciscanum, tunc eius confessarium, vt eam præcepto adigeret ad calceos induendos. Illa hoc accepto mandato, pannos laneos imposuit pedibus suis: calceos verò, vt erat solita, sub vlnis portauit, donèc ad illum suum confessarium venit, & precum instantia ab eo impetrauit, vt liceret ipsi vsque in finem vitæ, ità vt consueuisset, nudis pedibus ingredi. Sæpè lutulentos habuit pedes, & tamen rarò sinebat eos ablui. Calcanei eius, quibus nudis terram terebat, crassi erant & duri, multis locis fissi, ità vt magna ijs scissuris posset festuca imponi, immò etiam digitis, quemadmodùm Iuliana monacha Trebnicìensis comperit, quę eas se inspexisse testata est apud examinatores. Cùm enim aliquandò in cœna Domini Gertrudis Abbatissa, filia sanctę Heduuigis, pedes sororum ablueret, vt habet mandatum Domini, atque tandèm ordine veniret ad matrem, quę ibì tum aderat, eam, vt sorores alias, flexis genibus lauare voluit. Sed ea humiliter recusante, Abbatissa surgere noluit, donèc maternos pedes reuerenter ablueret. Perseuerante igitur Abbatissa, & pia quadam pertinacia in proposito permanente, tandèm eius precibus victa mater humilima, pedes lauandos ei exhibuit. Tumque Iuliana soror, quę peluim, in qua erat aqua, tenebat, vidit tam magnas in eius pedibus scissuras, vndè sępenumerò cruor manabat frigido tempore: quem quidem, ipsa nesciente, in luto & niue familia eam subsequens, adhuc recentem, non rarò conspexit. Viderūt etiam fœminæ, ei familiariter ministrantes, quemadmodùm sanguis è plantis eius erumpens, illis inhæreret. Cùm post orationem quandoq; fatigata, quietem captura, sese ad hypocaustum contulisset, somno pressa obdormiuit. Soror verò Iutta, monacha Trebnicìensis, quę ei tum seruiebat, superueniens, vidit concretum sanguinem, qui de pedum hiantibus rimis effluxerat, ipsis pedibus nonnihil extra vestimentum prominentibus. Itaque admirans seueritatem pœnitentiæ, quam in sancta illa Dei famula cernebat, cautè alijs eam indicauit. Quantacunque esset frigoris asperitas, nudis semper manibus tenebat Psalterium, cùm illud legeret, & candelam. Orans etiam, nudis manuum articulis terræ sæpiùs incumbebat: quæ res in caussa fuit, vt & manus eius multis locis essent ruptę, è quibus sępè sanguis guttatim effluebat. Quę quidem sanctitatis signa licèt ipsa accuratè absconderet, at sæpè tamen visa sunt à famulabus ei ministrantibus, cùm aquam lauandis manibus eius infunderet: nec potuit diù latēte omnes, quod ad gloriam suam DEVS quandoquè voluit fieri manifestum.

Calcanei eius duri & hiantes.
Iohan. 13.
Cruor manat è pedibus eius.
Manus frigore ruptæ.

Asperum cilicium, è setis equorum confectum, ad nudum corpus ferebat cui manicas albas è panno assuētat, vt piè illuderet oculos intuentium, nè ab eis latens intrinsecùs vestis aspera cerneretur. Zonam quoquè nodosam, ex equorum setis contortam, ad lumbos suos ferebat, eis adeò adstrictam, vt è carnibus eius miserè laceratis, oportuerit per familiares ei fœminas ab eius corpore eā extrahi & auelli, & saniem ab ipsis putrefactis carnibus pannis mollioribus abstergi. Vir quidam religiosus ex Ordine Templariorum, zonam eius generis, diligenter sacculo inclusam, ei obtulit corde simplici & religioso, prę̨sente domina Anna nuru eius, quę specialis familiaritatis freta fiducia, oblatum ei sacculum aperuit: cernensque in eo tam dirum lacerandæ fragilis corpusculi instrūmentum, multùm animo commota, virum illum, qui zonam obtulerat, asperis obiurgauit verbis, quòd tale munus tali dominæ exhibere ausus esset. Quod Dei famula audiens, vt erat semper mitis & placida, blanda voce compescuit nurū: Desine, inquiens, filia stomachari, & hominem diuinum reprę̨hendere. Dei enim voluntas est, quod ille fecit. Si enim Domino non placeret, vt zona hac ego salutariter vtar, non fecisset vt pro munere mihi ab hoc homine offerretur. Illa enim zona, qua priùs lumbos strinxerat, quęque corpus eius diù corroserat, iam erat consumpta. Itaque nouam hanc, tanquàm à Domino missam, hilariter accepit. Verùm domina Anna secùm perpendens, in illa, diuturnis afflictionibus iamtunc penè cōfecta & viribus destituta, id quod supererat virium, eiusmodi zonæ cruciatu penitùs eneruatum iri: fratrem Herbordum eius confessarium rogauit, vt ei ob immoderatum rigorem, conscientiæ scrupulum & religionem inijceret, atque hoc cruciamenti genus seuerissimè interdiceret, compelleretque eam, reiecto cilicio & zona illa, corpusculo suo molliorem tunicam adhibere. Vbi verò confessarius in eam rem incubuit, consilijsque eam flectere instituit, illa tristis dixit: Deus ignoscat filię meę, quòd meum voluīt secretum prodere: nec tamen cilicinam deposuit

Cilicio vtitur
Vtitur zona nodosa ad lūbos.

fuit vestem, sed vsque in supremum vitæ diem se illa castigans, in ea defuncta est. Vt enim salutis fructibus opulenta foret, glebam corporis sui continuè conterebat, & agrum suum coluit diligenter, nullius neque precibus, neq; consilijs acquiescens, cùm ex ijs se sentiret pati impedimenta. Quamobrèm filius eius Dux Henricus ei, vt par erat, condolens, sæpiùs queribundus dicebat: Matrem meam nullis possum precibus eò adducere, vt velit aliquid remittere de corporis sui afflictionibus & cruciamentis. Sed poterat illa ex sententia dicere cum Apostolo: Omnia possum in eo, qui me confortat. *Philip.4.* vires enim, quas negabat muliebris infirmitas, virtus Diuina mirandum in modum illi suppeditabat.

Lectus ei ità, vt decebat principem fœminam & ducissam, præparabatur: sed illa in eo non cubabat, in tabulis ligneis, aut pauimento corio instrato, somno eam post diuturnas vespertinas preces & vigilias opprimente, sese reponens. Si verò debili & infirmo nimiumque defatigato corpori interdùm plusculùm indulgere vellet, in straminibus panno crasso opertis, aut in sacco ad tempus aliquod cubauit. In culcitra verò nunquàm, quantunlibèt ægrota, dormire voluit. Fuit aliquandò ægrotanti substrata culcitra: sed simulatquè sensit, eam iussit amoueri. *Vide tantæ principis molestratum.*

Porrò supra humanas vires sacris vigilijs insistebat. Ad nocturnas enim preces sæpè ante signum surgebat, nec posteà redibat ad lectum, vt somni beneficio se recrearet: sed peruigil in orationibus permanens, meditabatur nocte cum corde suo, & scopebat non solùm fusis lachrymis spiritum suum, sed etiam scoparum verberibus corpus suum, acerrimè illud flagellans. Sub illis enim nocturnis precibus, quas Matutinas vocant, in locum illum, qui Capitulum dicitur, ingrediens, vsqueadeò se cædebat virgis, vt guttæ sanguinis de eius corpore in corium manantes, ab alijs posteà viderentur. Nec contenta plagis, quas suisipsa manibus sibi inferrebat, etiam quasdam familiares fœminas permouit, vt ipsam crebrò vsque ad sanguinis effusionem flagellarēt, quemadmodùm posteà illæ cum lachrymis retulerunt. Rogata enim aliquandò domina Demundis, cur fleret, respondit: Et quî tandèm possim non flere, quandò cogor hominem flagellare, donèc erumpat sanguis, in qua non nisì ossa sunt, arida cute contecta? Dicebat hoc vtiq; de beata Heduuige domina sua, cuì semper familiarissima fuit, eamque, illa iubente, flagellis cecidit, idque præcipuè in Quadragesima, in sanctorum vigilijs, diebus quatuor temporum, & sextis ferijs ob memoriam Dominicæ passionis. Soror quoquè Victoria, monialis Trebniciensis, tum iussis, tum precibus eius compulsa, illam eundem in modum sæpissimè flagellauit, vtì pòst examinatores ab eius ore didicerunt. Ità nimirùm cælestis hæc colona, mente in cælis habitans, cultura spiritali carnis humum quotidiè virgis proscindebat, solennibus duntaxàt diebus exceptis. Sed neq; morbi eam reuocârunt, quô minùs etiam malè valens se virgis cædi iuberet. Et nitebatur illa quidem huiusmodi duras corporis castigationes, quas ab alijs clàm sibi volebat adhiberi, reliquos penitùs celare, sed tamen id obtinere non potuit, prǽsertìm quòd acres virgarum vel flagellorum ictus, pedisequarum eius, foris præstolātium, aures feritent Itaque nec fores diligēter obseratæ, nec custodes quę sufficerent, illis appositæ, id efficere potuerūt, vt ad hominum notitiam non peruenirent. Sed quia paucis explicari non potest, quemadmodùm hæc Christi famula carnem suam continenter crucifixerit cum vitijs & concupiscentijs, verba dominæ Annæ nurûs eius, caput hoc de asperitate vitæ eius absoluent. ea enim dicere solebat: Vitas multorum sanctorū cognitas habeo: sed nunquàm quicquam in illis tam durum & asperum didici, quòd non in Heduuige aut maius, aut consimile perspexerim. *Prolixæ eius vigiliæ.* *Psal.77.* *Dirè se virgis cædit.* *Nota hoc testimonium.*

De eius precibus & deuotione erga Deum.
Cap. 5.

SCiebat illa amica Dei, hominem, donèc in corpore est, peregrinari à Domino. Nè igitur in hoc exilio esset sine consolatione diuina, spiritu & animo semper conabatur se Domino exhibere præsentem, & dilecti, miris modis consolantis, & consolari scientis, præsentiam toto pectore suspirabat, vt arcanis eius frueretur colloquijs, amoris experiretur dulcedinem, salutaris gratiæ potiretur effectu, & cordis palato admirandæ suauitatis eius gustum hauriret. Id verò vt & secretiùs & quietiùs fie- *2.Cor.5.*

ret,certiusque ipsi contingeret,temporum & locorum captabat opportunitatem, dilectumque suum inquirendi diuersos sibi modos instituebat. Et quia iam certa experientia didicerat, omne tempus aptum esse & accommodum ad eum perquirendum, crebroque illum apparere vigilantibus,& ipsum quærentibus priorem se cupidè ostendere,prolixè, vt diximus, vigilare solebat, meditandoque & orando perpetim circuibat, quærens quem diligebat anima eius. Ardebat pectus eius, nec quiescere poterat præ amore Dei, quem amabat & cupiebat habere præsentem, quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum. Dies ergò noctibus,& noctes iungendo & continuando diebus,in sacris perseuerabat excubijs,præstolando consolatoris aduentum, vt venienti & pulsanti ad cordis ianuam,celeriter aperiret. Nanque à Completorio vsque ad profundæ noctis silentia,in preces prolixè incumbebat,vt quandò homines desides solet occupare sopor,ipsa vocem audiret dilecti pulsantis & dulciter alloquētis: Audiret,inquam, verbum illud à seculis absconditū, & à mundi tumultibus longè alienum: verbum vtiq; dulcissimum,delicijs affluens, & salutaribus redundās sacramentis. Cuius verbi suauitate illa perfrui valdè appetens, solicitè vigilabat cæteris dormientibus, vt quasi furtiuè susciperet auris illius venas susurrij eius. Dilectus verò hanc ei reddebat vicem,vt tam vigilanter ad vitam excubias agentem non transiret, nec declinaret ab ea. Subsistebat igitur,& amanter eam appellabat, corque illius incendebat, vt ex flammis amoris eius illum præsentē cognosceret,& ex ea, quam in se sentiebat, mutatione eum adesse intelligeret,quem amabat. Ecquis hodiè in nobis est adeò vigilans & obseruans tempus visitationis diuinæ,sponsumq; aduentantē momentis oībus eo studio sustinens,vt cùm venerit,& pulsauerit,cōfestim aperiat ei,sicut hęc beata? quę tū demùm paululū dormitabat,paululùm dormiebat,cùm post lōgas vigilias somnus irruēs eā opprimeret. O quotiès quædā ei familiares dominæ,apud eam manentes,somno benè refectæ surrexerunt, cùm eam adhuc vigilantem cernerent,& orantem in cubiculo ante lectum suum,& dulcia cum eo colloquia miscentem,qui est totus desiderabilis? Postquàm autem exiguo releuata erat somno,rursùs surgebat, vel mediæ noctis tempus expectās,vel certè diluculum anteuertens: vt cùm laudarent astra matutina Dominum,& iubilarent omnes filij Dei,ipsa quoquè deuotas Deo laudes persolueret. Sciebat enim docta diuinitùs, præueniendum esse solem ad benedictionem Domini capiendam,& ad manna cælestis gratiæ colligendum: atque eam ob rem perseuerauit in laudibus Dei, etiam per diem non cessans à diuinis colloquijs & precibus, nisi cùm esset sumendus cibus, aut quippiam de Deo audiendum,aut misericordiæ operibus vacandum. Sed neque tunc reuerà cessauit à precibus, quippè quæ à bono opere non cessaret. Neque cibum percipiens,diuina colloquia intermittebat. nam cùm benè literata esset,& scripturas intelligeret,sæpiùs ei ad mensam legebatur: cui sacrę lectioni non rarò tam auidè intendebat, vt morsellum manu appræhensum ori nō admoneret,vel mandendi eius obluta,ore retineret, lachrymasque funderet, vt posset iurè dicere cum Propheta: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua,super mel ori meo. Viuacior enim ei fuit gustus mentis,quàm ventris. Ità verò benedicebat illa Dominum in omni tempore, & semper laus eius in ore illius. Attendebat etiam locum omnem opportunum esse ad benedicendum Deo, sicque in omni etiam loco dominationis eius laudem Domini promebat anima eius. At tamen loca secretiora,& Deo dicata,plus compunctionis & mœroris afferre non ignorans, ad adorandum Deum libentiùs ea adibat & frequentabat,vt aliorum vitato adspectu,faciliùs & familiariùs scala deuotionis parietem carnis transcenderet, mente ad dilectum pertingeret, eique spiritu & animi feruore commodiùs coniungi posset. Hanc enim dilectus ei vicem rependit,vt cùm vlnis deuotionis & amoris ardentiùs eum stringeret, etiam ab externa, si qua interdùm incidisset,interpolatione vel interruptione eam virtute admiranda præseruaret.

Sap.6. Cant.3. & 5. Iob 4. Cant.5. Iob 38. Sap.19. Legitur ad mensam eius. Psal.118. Psal.33.

Orans, cernitur multa luce circumfusa.

Accidit quandoq;, vt illa sic separatìm orante in quodam domicilio, minister eius Boguslaus Sanonius,cui illa culinam pauperum commendârat peculiariùs curandam, ollam, in qua aqua pro ipsa coqueretur,quam pro consuetudine biberet,ex eadem domo vellet auferre. Cumque appropinquaret ad locum, vidit eam orantem, tantaque luce circunfusam, vt territus,multoque pauore compulsus, indè se ocyùs proriperet, neque rursùs ausus esset eò accedere,immò verò subducere potiùs se festinaret. Sed ab

illa

illa reuocatus, accepto vase, tremebundus abijt, vt ex illa luce visibili,& timore,quo vir ille correptus fuit,perspicuè liceret animaduerti,eam mente tunc proximam fuisse illi, qui lucem habitat inaccessibilem, eiusque lumine, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, specialiter fuisse illustratam. *1.Tim.6. Iohan.1.* Quamobrèm diuina prohibente virtute, nihil tunc extrinsecùs occurrere potuit,quod eam distraheret aut turbaret,quandiù Domino visum esset,vt somno contemplationis & requie frueretur, & in cordis lectulo dilecti consolationibus inhæreret. Quis verò nõ videat completum tunc in ea fuisse verbum illud sponsi suauissimi: Nè suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam, donèc ipsa velit? *Cant.2.& 5.*

Eius orantis facies. Cùm in templis interesset rebus diuinis, ab alijs se abscondebat sub quibusdam pannorum velaminibus,orãs & flens tam largiter, vt domina Anna nurus eius,pacis osculum sub sacrificio ab ea acceptura, oculos eius præ lachrymis quasì cruentos, & faciem præ fletu madidam viderit. Sæpiùs etiam, dum esset in precibus, vidit eam modò niueo,modò roseo vultu coruscam, & propemodùm Angelicam faciem repræsentantem præ iubilo, in quo versabatur. Eius enim Annæ conspectum non semper illa declinare, nec penitùs subterfugere potuit, quòd inter omnes fœminas ei esset præcipuè familiaris, & in templo ei proximè adstaret: quæ res in causa fuit, vt spiritales delicias & mentis lætitiam,quibus illa potiebatur,non rarò animaduerteret. *Mentis ecstasim sæpè patitur.* Vidit enim & illa, & exaduersò frater Herbordus, sæpè pro deuotione vsque adeò raptam spiritu, vt esset insensibilis. Cosmas quoquè strenuus miles,in eius ministerio sedulus,dicere solebat:Sæpenumerò cùm Dña mea beata Heduuigis esset in precibus, negocia quædã me illã adire cogebãt, reperiq; eã adeò à sensibus abstractã, vt me corã ipsa stantem non cerneret, donèc post longum temporis spatiũ ad se rediret. Surgebat animus eius à cognitis ad incognita, seq; de terrenis ad cęlestia trãsferebat,atq; à visibilibus ad inuisibilia se cõferẽs, in pulchris cognoscebat pulcherrimũ,nec satis poterat in creaturis magnificentiã creatoris admirari.Sępè oculis in cęlum intentis,studebat ex visa stellarum claritate & cæli specie,viuaciùs cælestis patriæ amore & desiderio inflammari. Et plerunquè sanè ex siderum & corporum cælestium contemplatione, animi obtutus in summę maiestatis thronum defigebat, diuinique splendoris radios tanta intùs copia percipiebat, vt etiam extrinsecùs posset animaduerti: siquidem corpus eius clara luce circunfusum,è terra in aëra sublatum cernebatur, vt fuit obseruatum à quibusdam. *Corpus in aera sustollitur.* Ità nimirùm lux illa exterior & visibilis pręsentiam lucis æternæ,in anima radiantis,& corporis subleuatio,mentis in Deum porrectæ eleuationem declarabat. *Nota, qui garris libenter in templis.* Sub diuinis officijs nulli faciebat copiam secùm loquendi, nisì fortè casus aliquis inopinatus, aut ineuitabilis necessitas incidisset: indecorum planè & indignum existimans diuinis eloquijs humanos intermiscere sermones, nulla rationabili vel vrgente causa diuersum opportunè exigente: cùm non debeat quisquam permittere,vt per alium frustretur ea consolatione,quam potest ex Deo capere.

Etsì verò beata hęc se diligenter celaret, nè secretum, quod inter DEVM & ipsam agebatur,vllo pacto cuiquam innotesceret, at per rugitus tamen & suspiria, quæ comprimere non poterat,præ amoris vi & deuotionis dulcedine, sæpiùs prodebatur. Et quanuìs ad orandum,loca secreta, quantùm fas esset, deligeret & optaret, vt suauitatem,quam diuinitùs percipiebat,citra impedimentum auidiùs haurire posset: at nihilo minùs diuina officia,quæ publicè peraguntur, nolebat priuatìm domì aut in conclaui suo audire, vt solent nonnunquàm principes & magnates: sed semper in ecclesia preces nocturnas, quas Matutinas vocant, itemque Vespertinas, & Missam, atque alias DEI laudes coram se volebat cum cantu solenniter celebrari. *Nocturnis interest precibus in tẽplis.* Itaque ad signum precum nocturnarum mox cum iuncta sibi familia ad ecclesiam properabat,non luto, non niuibus,non frigore, non pluuia,non asperitate vlla, vel aëris intemperie, nulla deniquè occasione eam retardante, nisì fortè aduersa laboraret valetudine, quò minùs ad templum se conferret,diuinum illic officium auditura, quantunuìs etiam ab eius hospitio procùl abesset. *Auidè Missas audit, quas impij execrãtur.* Quotquot habere poterat sacerdotes,qui Missas dicerent, eorum omnium sacrificijs singulari quadam animi deuotione interfuit, orans interìm vel toto prostrata corpore,vel procumbẽs in genua, vel vlnis incumbens humo, vbì tum præ deuotione & animi humilitate terrę puluerem crebrò exosculabatur.Qui-

cunque ad eius aulam venissent sacerdotes, siue seculares illi essent, siue religiosi, vix vnquàm subterfugere poterant, quin coram ipsa sacrificium offerrent. Quòd si in aula eius deesset copia sacerdotum, quantā ipsa vellet, vndecunquè haberi poterant, accersebantur, vt Missarum paucitas suppleretur, quam illa æquo animo ferre non poterat. Vt enim capellani & qui in eius ministerio erant, Missarum multitudine grauabantur: sic illa grauatè ferebat, si multas habere non posset. Vndè quidam è Clero hos de illa versus composuit:

In sola Missa non est contenta Ducissa:
Quot sunt presbyteri, tot Missas optat haberi.

Cùm vellet die quodam multis Missarum sacrificijs animum suum oblectare, Martinum capellanum tunc suum, posteà Vratislauiensem canonicum, misit ad accersendum quencunque sacerdotem, vt coram illa sacrificaret. Ille mandato eius, cui reniti nō posset, compulsus, abijt, casúque occurrentem ipsi caluum quendam monachum ex eorum numero, quos Conuersos vocant, qui tum expediendi cuiusdam negocij causa ad Ducis aulam venerat, ad eam adduxit. Tum illa pro suo candore & simplicitate non Conuersum ex habitu, sed tantùm caluum cognoscens, putansque eum esse sacerdotem, rogauit obnixè, vt Missam ipsi diceret. Illo obstupescente & dicente, quòd nec presbyter, nec literatus esset, beata Heduuigis se sentiens deceptam, humiliter ab eo veniam petijt, ostenditque se non illudendi animo, sed ignorantia id fecisse. porrò capellano comiter dixit: Parcat tibi Deus, qui mihi sic imposuisti. Huiusmodi enim verbis solebat repræhendere eos, qui illi molestiam aut verecundiam attulissent, vt iam suprà dictum est capite de eius patientia. Cum quanta autem animi deuotione diuinis officijs, præsertìm Missarum celebration i, interfuerit, satìs declarant non solùm lachrymæ & cor-
A sacrificante sacerdote vult sibi manū imponi. poris prostrationes, de quibus diximus, sed permulta etiam religiosa opera & pia exercitia. Ad omnes enim Missas, quas audiret, vel per seipsam aliquid obtulit, vel per alium: atq; à sacerdote, qui sacrificiū fecerat, petebat, vt manus suas capiti ipsius imponeret, & aqua benedicta conspergeret, sine vlla hæsitatione credens, per hoc specialem aliquam
Nota effectū. gratiam à Domino se percepturam, & mala valetudine leuatum iri: id quod etiam sæpiùs ità euenit, vt ipsa posteà familiaribus suis reuelauit.

Frater Herbordus confessarius eius de illa solebat dicere: Qua deuotione & fide fuerit beata Heduuigis erga officium Missæ & præstantissimum Dominici corporis sacramentum, nemo mortalium explicare posset. Sciēs autem illa presbyteros siue sacerdotes tantæ esse dignitatis, vt Dominum cæli & terræ tractent in sacramento altaris, atque ea conferant quotidiè sacramenta, quibus, diuina assistente virtute, fidelis sancti-
Reuerentia eius erga sacerdotes. ficatur & expiatur aīa: sacerdotes & oēs, qui in Clero sunt, tum seculares, tum religiosos multa reuerētia prosequebatur, nec paruo honore afficiebat, idq; adeò, vt illos etiā, qui emolumenti alicuius causa se sacerdotes fingerent, tanquàm veros presbyteros honoraret. Itaque ad mensam assidere nolebat, nisi priùs sacerdos, qui sacrificium fecerat, discumberet.

Coruscationes & tonitrua multùm formidabat, ꝙ his elementorum commotionibus extremi diei iudicium, & diuinæ vltionis gladium ad memoriam reuocaret, eaque
Iob 31. commemorans, tota contremisceret, & cum beato Iob quasi tumentes super se fluctus semper Dominum timeret. Nec cessauit is tremor, donèc accitus aliquis sacerdos, sacratas manus pro diuinæ protectionis scuto eius capiti imponeret. sub quarum vmbraculo tanquàm iam secura de periculo euadendo, genuflexionibus & orationibus durante tempestate insistebat. Tranquillitate post intemperiem reddita, pro gratiarum actione illas manus osculabatur: quas idcircò putabat posse resistere noxiæ potestati, vt iram Dei auertant, vel Deum iratum concilient, quòd sacratę sint. Peculiari verò afficiebatur amore erga illos, quos sciret studiosè interesse Missarum sacrificijs: nec dubium, quin plùs etiam dilexerit eos, qui parati essent ad Missas crebrò deuotè celebran-
Eucharistiam sumptura vt se cōpararit. das. Ad sacramentum Dominici corporis percipiendum accessura, tanto lachrymarum imbre faciem perfundebat suam, tanto precandi, genua flectendi, corpus prosternendi studio tum specialiter occupabatur, vt feruor deuotionis eius non immeritò intuentes ad deuotionem efficaciter permoueret. Permultas habebat sanctorum imagi-
Nota de imaginibus & reli- nes & reliquias, quibus congruam prēstabat reuerentiā, casq; sibi ad ecclesiā eunti voluit

præ-

præferri, & in loco orationis ſuæ reponi: vt earum contemplatione rediret in viuaciorem memoriam meritorum eorum, quos amabat, & per illorum ſuffragia, ad deuotionis feruorem magìs ſeſe præpararet. Porrò ſanctiſſimam Chriſti matrem inter alios ſanctos, ità vt par erat, ardentiùs amabat, atque ea cauſa illius apud ſe paruam ſemper ferebat imaginem, eamque ſępiùs geſtabat manibus, vt ex amore crebrò eam poſſet intueri, & inſpiciendo ad eius amorem ſe poſſet ampliùs excitare. Ea imagine cùm interdùm *Nota.* benediceret languidis, ilicò curabantur, vtì etiam miraculorum virtute cunctis innoteſceret, ad quantam meritorum celſitudinem illa iam perueniſſet, quæ feruẽti amore incitata, hanc matris Dei imaginem ſedulò circunferret.

Paſſionem quoquè Domini Saluatoris quanta animi deuotione in ſuo pectore verſârit, vel indè vtcunquè colligi poteſt, quòd etiam res minimas, quæ myſterium Dominicæ Crucifixionis repręſentarent, veneratione affecit. Nam vbicunquè humì conſpexit iacentes ſtipulas, Crucis imaginem referẽtes, genibus flexis adorabat: tollensq; eas & exoſculans, tali eas loco repoſuit, vbì non poſſent pedibus conculcari.

Diligebat etiam decorem domûs Dei: atque idcircò ornamenta precioſa eccleſijs & *Ornat tẽpla.* altaribus donauit. Veſtes quoquè ſacerdotales & Leuiticas atq; miniſtrorum altaris, ſuis impenſis comparauit, immò & parauit tum per ſeipſam, tum per alias cum ipſa manẽtes fœminas, quę ex auro & ſerico nouerãt egregiè operari. Ità ergò illa, vt diximus, & ad ſacramentum altaris accedebat, & ſacra myſteria promouebat. Ità cum fidelibus terebat limina domûs Dei: atq; eiuſmodi cum moderatione coram hominibus deuotionis ſuę ſtudia exercebat. Peractis aũt diuinis officijs, cunctisq; qui adfuerant, tempore opportuno domũ abeuntibus, vt corporis alimẽta perciperent, & res ſuas externas curarent, illa cum paucis pediſequis in eccleſia remanẽs, ad internas mentis epulas & ſpirituales delicias in domo Dñi captandas ſe diligenter accõmodabat, cupiens illa diuinarum cõſolationum ſuauitate vberiùs perfrui, cuius guſtum ſuauiſſimũ iam aliquotiès experta eſſet. Et quia tunc alijs abſentibus ſe ſolitariam ſentiebat & pręparatam, liberiùs *Alijs poſt di-* vacare potuit diuerſis modis quęrendi dilectum. Itaq; orando circumibat aras omnes, *uina officia* pectusq; tundens gemitus dabat & ſuſpiria: leuatisq; in cęlum oculis & manibus, atque *domũ abeuntibus, illa ma-* etiam mente ipſa, ſtans preces Domino ſupplices offerebat: tum quoquè humì ſe pro- *net in templo.* ſternens, ad pedes Domini Ieſu cum Magdalena humiliter ſeſe abijciebat. Etsì autem *Luc. 2.* Saluatoris noſtri pedes corporaliter iam oſculari nõ poſſet, at illorum tamen loco humum oſculabatur ſępiſſimè, nec raro pauimentum & terram lachrymis irrigabat: vtq; & amoris, quo ardebat, nec celare poterat, feruorem dilecto oſtẽderet, & peccatorũ veniam copioſioremq; gratiam impetraret, puluerem & cinerem ſe agnoſcens, os ſuũ humiliter ponebat in puluere, idq; ea ſpe & fiducia, ꝙ æternę pacis oſculum quãdoquè à di- *Thren. 3.* lecto acceptura eſſet. Quamobrèm etiã non mediocriter huiuſmodi proſtrationibus delectata, tandiù ſępè iacuit coram Dño in longum porrecta, vt tam debile corpuſculum nulla ratione id laturũ fuerit, niſi deuotionis feruore & ſpiritûs Dñi fortitudine corroboratũ eſſet. Soror Gaudẽtia aliquãdò curioſiùs explorare volẽs deuotionẽ illiꝰ & orandi modũ, à prãdio ſe ſubduxit, intransq; in templũ, vidit illã toto corpore ꝓſtratam, tandiù manere in precibus, vt ipſa interìm dimidiũ abſoluerit pſalteriũ. Porrò vt maiorem corpori fatigationẽ afferret, ꝑ admirãdo feruore diuini amoris, ꝗ eam ſemper ad ardua impellebat, cùm ſic orãdo humì ꝓſtrata iaceret, pectus & caput ſuſtollebat ad codicẽ coram ipſa expanſum, atq; in eo ſcriptas preces lectitabat. Surgẽs tãdèm, crebrò repetitis *Matt. 27.* genuflexionibus honorabat eum, qui ꝓ nobis flexis genibꝰ irridiculè adoratus eſt. Nunꝗ̃ interorandũ viſa eſt ſedere: ſed cùm aliquãtiſpèr ſtetiſſet, ſubitò in nuda genua ꝓcum- *Calli grandes* bebat, in qbus calli excreuerũt magnitudine duorũ ouorũ, aut, vt alij aſſerũt, ꝗ eos vide- *in genibus eius.* runt, duorũ pugnorũ, ijq; hyberno tempore magìs intumeſcebãt. ſed hunc theſaurũ illa ꝓ viribus occultabat, nec cuiquã cognitus fuit, illa viuente, niſi pauciſſimis fœminis illi famulantibus. Nimirùm his illa Dei amica charitatis ornata inſignibus, coram dilecto apparebat, his illa enitebat margaritis. Hęc amoris ſymbola, putà callos in genibus, fiſſuras in manibus & pedibus, plagarum liuores in reliquis membris apud ſe ſemper circunferens, dilecti ſe obtutibus pręſentabat. Eiuſmodi lętitiæ canticis & iucundis carminibus, nempe ſuſpirijs & gemitibus, regẽ demulcebat ſempiternum. Hoc decachordo Pſalterio, hac dulciſona cithara, videlicet deuota pſalmodia & attentis precibus, amãtiſſimo ſponſo iugiter canebat. Id genus cordis tripudijs, his corporis geſtibus, putà ge-

nuflexionibus & proſtrationibus ludebat coram throno Dei & agno, atq; ità ex omni corde ſuo laudabat Dominum. Eum in modum etiam adhuc viuente marito, quotidiè diuinas celebrauit laudes, vt ab hora matutina in templo perſeueraret in precibus, donèc à meridie, pediſequarum eam expectantium, volēs vitare tædium potiùs, quàm ſuo ſatisfaciens deſiderio, venit ad hoſpitium ſuum, exiguum illud, quod ſuprà diximus, corporis ſumptura alimentum. Superni enim illius conuiuij, cui tota mente inhęrebat, dulcedo adeò cordis illius guſtum affecerat, vt eam ſapores alimenti corporei minimè delectarent. Vndè penè quotidiè contemplationis ſuæ ferculis intenta, & internæ conſolationis vino refecta, vix ſub horam veſpertinam cibum corporis admittebat.

Prolixæ ad modum preces eius.

Tam verò ardenti deſiderio & flagranti amore ferebatur in Deum, vt non modò ſeipſam ei offerret per deuotionis incendium, verumetiam quoſcunque alios poſſet, hortaretur, vt ei piè & fideliter ſeruirent. Ea cauſa tam per ſe, quàm per adminiſtrum ſuum, cui id negocij dederat, homines ſimplices, ipſius aulam frequentantes, docebat confiteri peccata ſua, & orare, & cętera, quę ad animarum ſalutem pertinent. Inter alias ipſi miniſtrantes fœminas habebat Lauandriam, mulierem grandęuam, Dominicę orationis prorsùs ignaram. Eam tāto ſtudio ipſa docuit orationem illam, vt ad decem hebdomadas etiam noctib' eam ſibi adeſſe voluërit, & in cubiculo, quo ipſa cubabat, ante lectum ſuum permanere & ſomnū capere: idq; fortaſsìs, vt verba ſacrę orationis, quę interdiù ipſi inculcauerat, noctibus quoquè eam ruminare cogeret, atq; ità tenaciùs memorię commendare. Maritum quoquè ſuum, vt continuis pietatis exercitijs ſalutis fructum optimum ei cumulare, prçcipuè verò ad deuotionis ſtudium excitare eum poſſet, complures docuit preces. Hoc enim ſemper in votis illi erat, vt is, quem inter homines vel maximè diligebat in Domino, etiam Deo ſuo deuoto corde ſeruiret.

Ecce quod miserias in tanta principe.

De operibus miſericordiæ, & benignitate eius erga proximos. Cap. 6.

DOnum pietatis & miſericordiæ vſqueadeò ſibi vendicauit cor beatæ huius Chriſti ancillæ, vt ad gloriam Dei & ſanctorū eius, atq; ad ſubueniendnm proximis & animo & opere ſemper promptiſſima fuerit. Verbum illud Saluatoris noſtri, Eſtote miſericordes, habebat inſcriptū altiſſimè cordi ſuo, & factis accuratè compleuit. Erat illi innata clementia, quam augebat pietas Ieſu Chriſti: cuius gratia eam inſtigāte, ſtudebat quicquid boni poterat manus eius, inſtanter operari: quę verò per ſeipſam efficere non potuit, aliorum opera effecit. Inter alia miſericordiæ opera, ſummę pietatis exiſtimabat animarum promouere ſalutem. Eam ob rem maritū ſuum conſilijs & exhortationibus ſuis permouit, vt proprijs impenſis cōſtrueret Trebnicienſe monaſterium ſanctimonialium Ciſtertienſis Ordinis: quarum impenſarum ſumma, vt à procuratoribus compertum eſt, triginta marcarum millia plùs minùs collegit. Nam ſoli parietes prçter tectum, quod per totum clauſtrum hodieq; plumbeum eſt, viciès mille marcis cōſtitit. Fundatum eſt aūt hoc templum & monaſterium ad honorem omnipotentis Dei, & glorioſiſſimę Virginis Marię atq; Bartholomçi Apoſtoli, Anno Domini milleſimo duceteſimo tertio, & dedicatum anno milleſimo duceteſimo decimonono. Interìm aūt, dum eius monaſterij ſtructura fieret, nullum ſinebat cuiuſcunq; facinoris cauſa ſentētia principis vel curię eius morti adiudicatum interfici, ſed vita illi condonata, ad eam ſtructurā volebat eum ſuam cōferre operam, donèc ad prçſcriptum tempus pro facinore ſuo ea ratione ſatisfeciſſet. Ità prout quiſq; plùs minus ve peccauerat, huic mancipatus operi inſeruiebat. Conſtructum iam monaſterium Dux Henricus ex conſilio beatæ Heduuigis dotauit & auxit largiſſimis redditibus, qui ad omnes ſumptus neceſſarios ſufficerent mille perſonis, & perpetuę exercendę hoſpitalitati: ſua eleemoſyna promereri cupiens, vt dignus eſſet audire Dn̄m in extremo iudicij die dictum: Hoſpes fui, & collegiſtis me. Ipſa quoquè beata Heduuigis cōtulit eidem monaſterio bona ſua dotalia. * Sanons cum pagis adiacentibus, manſos, vt vocant, circiter quadringentos optimæ terræ. Porrò à Babenbergenſi ciuitate & diœceſi monachas Ciſtertienſis inſtituti acciuit, eaſq; in hoc monaſterio degere voluït, in quo temporis ſucceſſu ſanctimoniales centum incluſæ, vixerunt in ſeruitio Chriſti: atque hodièillic viginti ſuprà centum degere feruntur. Prima eius Abbatiſſa fuit Petriſſa, quam beata Heduuigis habuit magiſtram pueritiæ ſuæ, & à Babenberga cum alijs monialibus accer-

Luc. 6.

Eccleſ. 9.

Dux Henricus, hortãte S. Heduuige, cōdit Trebnicīēſe monaſteriū.

Largiſſimi prouentus eius monaſterij.

Matt. 25.

accersiuit. Quanuis autem monasterij eius sororibus abundè prouisum esset de ijs, quæ ad victum & vestitum, cultumque diuinum, eis necessaria erant, nec sic tamen benignitati eius fuit satisfactum, quin multa illis adderet, quibus ad eiusmodi res necessarias eis prospectũ esset. idque vel maximè, cùm eas putaret earum rerum pati defectum, quibus pro suo vsu indigerent.

Alijs quibusdam religiosis, quos Templarios vocant, à marito suo impetrauit magna quædam prædia, optimo terræ loco sita, vbì posteà multi magni * pagi sunt conditi. Non pauca sanè religiosis, id est, monasticen professis, præstabat beneficia, magnoque eos propter Christum honore afficiebat, vt etiam ab alijs eis honor haberetur. Cùm enim venirēt ad eam, assurgebat eis, comiterq; eos accipiēs, sibi ad mēsam voluit assidere: vtque ab obtrectatorum venenatis linguis famam illorum tueretur, non modò coram se illos honorificè tractandos curauit, sed etiam honesta, donèc illic morarentur, hospitia, inculpatosque ministros & socios eis adhibuit, misitque necessaria omnia, & apud Ducem illorum negocia accuratè promouit, & ocyùs expediuit. Cùm autem abituri essent, in saccis eorum clàm iussit reponi panes, pisces, & alios religiosorum cibos, vt haberent quibus in itinere vescerentur. Porrò quibus in locis eos stantes viderat, ibì post discessum illorum tanquàm ad Christi vestigia genua flectebat, Deum, quem in illis exceperat, adorans. Diuersis quoquè monasterijs largas pręstabat eleemosynas, putà Lubensi, Henrichouiensi, Vratislauiæ ad S. Mariam, sanctumque Vincentium Franciscanis & Dominicanis fratribus: itemque multis alijs, qui in religioso habitu Iesu Christi signum ferrent, compluribus quoquè miseris & calamitosis hominibus non cessabat benefacere & gratificari, perindè acsì illam Euangelij sententiam, Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis: semper ob oculos versaret, exequendamq; susciperet. Eremitas & inclusas, vbicùnquè adire potuit, per seipsam inuisere, & beneficijs afficere studebat: lōgè positis per nuncios vestes, esculenta, atq; alia necessaria suppeditabat. Leprosorum singularis ei cura inerat pro amore illius, qui propter nos quasì leprosus reputari voluit. Leprosas quasdam fœminas simul habitantes propè oppidum, quod Nouum Forum vocant, adeò sibi curandas suscepit, vt hebdomadatìm aliquotiès eis mitteret pecunias, carnes, etiam ferinas: vestes quoquè & alias necessarias res largiter pręberet, atq; vt peculiares filias foueret, de omnibus eis prospiciens. Mira quoq; commiserationis teneritudine mouebatur erga afflictos omnes qualicunq; corporali molestia, colliquescebatq; animus eius erga pauperes & ægrotos, quibus & beneuolentiam, & auxilium impendebat. Si quo defectu aut penuria laborare quempiam cerneret, pij cordis benignitate ei opitulabatur. Dormientibus pedisequis eius & ancillis, accuratè inspiciebat calceos earum, & si quid in eis fractum reperîsset, obiurgabat illas, quòd id dissimulâssent, ocyusque refici iubebat. Si qua in monasterio decumberet, quotidiè eam inuisebat, flexisque coram lectulo eius genibus, verbis consolatorijs eam cōfortabat, simul aliqua opportuna subsidia ei porrigens. neq; enim vnq̄ recessit ab infirmo, nisì priùs collato munere eum consolata esset. Aegrotos quoq; è familia sua adibat, medicamenta eis pręparabat, & medicos ad illos mittebat, instàr matris curam illorum gerens. Dominicę illius sentētię suauitate illecta, Infirmus fui, & visitâstis me, quoscunque comperire potuit infirmos, maximè pauperes, modò id fieri posset, visitauit. Si aliquò itura esset longiori itinere, vbì infirmum quempiam cognouit, ad eum, posthabito itinere, accedebat. Quos verò propter nimiam locorum distantiam visitare non poterat, ijs nummos transmittebat. Quanto quis inter ægrotos esset miserabilior, tanto ab ea potiora consolationis beneficia percipiebat. Fœminas in puerperio decumbentes, inprimìs pauperes, inuisebat, si qua ratione id fieri posset, eisque præbebat necessaria. In carcerem coniectos etsì per seipsam adire non posset, non tamen omisit magnis eos beneficijs inuisere. Ardenti enim desiderio cupiens quandoquè audire vocem Domini in iudicio, In carcere fui, & visitâstis me: quandoquidem ipsa in carceres ingredi non potuit, per nuncios suos mittebat eis esculenta & poculenta, satisq; vestium, nè frigore affligerentur: & nè pediculos nimiùm infestos sentirent, vestes lineas, aliasque mutatorias, quæ sufficerent, eis suppeditauit, addens etiam candelas, vt beneficio luminis, carceris horrores & tenebras sibi minuerent, omni studio præcauens, nè alicuius rei defectu periculum eis crearetur. Sed & altiores charitatis gradus ascendens, etiam hostes & aduersarios mariti sui, qui interdùm in carceres mitteban-

Templarios fouet magnis beneficijs.
** villæ*
Monachos reuerēter habet.
Matt. 25.
Leprosos humanissimè fouet.
Esai. 53.
Itemq; afflictos omnes.
Matt. 25.
Ibidem.
Diligit inimicos, eisq; gra-

tificatur. tebantur, eiusmodi beneficiorum non finebat expertes esse: sed necessaria liberaliter eis *Prou. 25.* porrigebat, conuenienter illi sententiæ: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, po- *Rom. 12.* tum da illi. Præter omnia aũt, quæ captiuis & in carceres detrusis beneficia præstitir, sua intercessione sæpissimè eos à vinculis liberauit, & in libertatem vindicauit. Illis etiam, qui in mala gratia erant apud maritum eius, non cessabat illius conciliare animum, flexis genibus & cum lachrymis tandiù pro illis orans principem, donèc se sentiret exauditam.

Afflictis, modò vlla suppeteret facultas, efficaciter subueniebat. Nunquàm plorantibus suam voluit deesse consolationem, neque indigētibus auxilium opportunum. Aere alieno oppressos, & qui propter æs alienum vexarentur, aut in custodia detinerētur, sua pecunia redimebat atq; subleuabat. Morti adiudicatos, aut alijs ob sua maleficia afficiendos pœnis, non rarò suis precibus eripuit. Quidam è Clero, Gallus genere, ob crimen sacrilegij ex iudicis sententia extremo supplicio afficiendus erat. Vbi illa pia matrona comperit, Clericum in sortem Domini electum, tam miserabili destinatum neci, magis etiam misericordia permota sunt viscera eius, ratione Cleri, quē censebat omni veneratione dignissimum. Itaque apud eum, qui erat in potestate, precibus institit, nec priùs orare destitit, quàm Clericum illum à tam præsenti periculo ereptum, incolumem conseruaret.

Pauperũ, viduarum & orphanorum est cõsolatrix. Mater erat omnium pauperum, & præcipuè viduarum atque orphanorum eximia cõsolatrix: quorum causas & negocia, cùm id res posceret, apud Ducem promouebat, exhibebatque se illis fidelissimam aduocatam. Non paucas quoquè puellas, parentibus & amicis orbatas, apud se humaniter fouebat, singulis prouidens, prout ei visum fuit saluti illarum præcipuè expedire, alias matrimonio, alias monasterijs tradens. Cùm sic autem perpetuis foueret beneficijs pauperes, quocunquè ibat, sequebantur eam vt matrem. Semper enim in ecclesia coram ea positus erat aceruus nummorum, qui distribuerentur egenis, è quibus multos ipsa sua manu elargiebatur. Nec ausus erat quisquam ex eius familia, eam subsequentes repellere pauperes, tametsi nimia illorum multitudo, non mediocrem sæpenumerò molestiam afferret plerisque ministris eius. Cùm die quodam coram altari, quod erat in conclaui eius, prolixiùs oraret, mendici more suo expectantes stipem, exclamare cœperunt: Hodiè domina nostris est subducta conspectibus: Hodiè pauperum consolatrix nobis vultum non ostendit suum, quandoquidem nullum adhuc eius percepimus beneficium. Id eùm ei mox indicâsset vna ex familiaribus eius, iussit eam abire properè, tollere pyxidem, in qua erant pro pauperibus nummi reconditi, dare indè singulis, quod diuinitùs ei esset inspiratum. Ità enim per alios *Liberalitas eius in Clerũ.* distribuebat eleemosynas: interdùm per seipsam erogabat. Illis qui in Clero erant, inopiam patientibus, tanquàm diuino cultui ampliùs addictis, & qui per vitæ munditiam præ populo ad Christum propiùs accedere debeant, multa beneficia peculiariter tribuebat. Quamobrèm ex locis remotioribus quandoquè venientes ad eam, à Vratislauia vsque in * Rochetins, quod est tredecim milliarium iter, receperunt ab ea argentum, vestes, & alia vitæ degendæ necessaria. Dominus Raslaus presbyter, & homo maturus, Vladislauiensis canonicus, testis operum pietatis & benignitatis sanctę Heduuigis, de seipso loquens: Pauper tytunculus, inquit, Vratislauiæ dabam literis operam. Audiens illic beneficia, quæ pro Christi amore daret egenis beata Heduuigis, cum socijs tèr me contuli ad eam, semperque argento ab ea accepto, læti ab ea reuertebamur. Quotiès autem ad eius aulam accederem, multam illic pauperum turbam conspexi.

Itèm in eos, qui sancta loca inuiserent &c. Ad loca vel limina sanctorum profecturis, itemque Cruce signatis, & alijs peregrinis larga præbebat subsidia, vt promouendo illos in via salutis æternæ, eorum meritorum particeps fieret. Vix quisquam vnquàm stipem petens, ab ea vacuus recessit. Vt enim magister Hermannus Canonicus Glogouiensis & pastor Suuidnicensis asseruit, ex copiosis prouentibus suis vix centesimam partem sibi suæque familiæ in vsus necessarios seruauit: quicquid reliquum erat, Ecclesijs & pauperibus elargiebatur. Deficientibus autem ipsi proprijs pecunijs, ad principem Henricum, maritum suum recurrebat, orans, vt ministrando egenis res necessarias, ipsius expleret vices. Chortem quandam benè magnam quatuor aratrorum habuit. Ea Zeuma dicebatur, vndè magnam annonæ & esculentorum copiam colligebat. Accidit autem quandoquè ingens annonæ caritas. Iussit tum illa locis publicis proclamari, vt egentes omnes ad eam chortem veni-

venirent, eleemosynam propter Deum reportaturi. Accurrerunt inopes grandi numero, iussit singulis distribui, quod corpori sustentando sufficeret. Frumento absumpto, carnes omnes, quæ illic essent: deindè & caseos, ad extremùm aruinas & salem ad condienda olera, & quicquid demùm esculentum eo in loco reperiri potuit, erogauit fidelis dispensatrix & prudens, familiæ Domini escam præbens tempore opportuno. Hunc verò modum & ipsa seruauit, & maritum suum seruare docuit, vt si multis pariter essent præstanda beneficia, æquales singulis portiones cederent, nè impares eleemosynæ apud accipientes inuidentiæ materiam excitarent. *Mira largitas in annona caritate.* *Nota.*

Habebat verò in aula sua speciales quosdam afflicta valetudine pauperes tredecim, quos in honorem Christi & duodecim Apostolorum eius, cùm aliquò proficisceretur, curribus impositos secùm vehebat, & vbi ad hospitium ventum esset, primò illorum suscipiebat curam: iubensque illos coram se discumbere, priusquàm ipsa mensæ assideret, illis ad mensam ministrabat, singulis apponens escas genibus flexis. Deindè etiam ipsa accumbens, edebat more suo cibos aridos, optima fercula carnium aliorumque lautorum eduliorum ipsi proposita, tum illis, tum alijs pauperibus iussit offerri. Ea re animaduersa, nobilium & principum filij, qui in eius aula versabantur, dicebant se mâlle mendicos esse, ferculis dominæ suæ Heduuigis alendos, quàm cum illa cibum sumere. Potum quoquè optimum sibi oblatum, illis pauperibus volebat apponi. Eam rem molestè ferentibus Capellanis alijsque familiaribus, & interdùm dicentibus, vt potum appositum permitteret coram se stare: ipsos daturos operam, vt pauperes habeant satis: illa respondit, Immò verò hac de causa meum ego illis volo porrigi poculum, quòd sciam eos alioquì tam bonum potum minimè habituros. Quicquid illi propositum esset, etiamsi non nisi pomum vnum esset, cùm pauperibus partiebatur: erga quos sanè tanta animi pietate & beneuolentia afficiebatur, vt si ità decuisset, & absque aliorum murmure fieri potuisset, libentissimè cum singulis ex illorum scutellis cibum sumptura fuerit. Pro illa autem pauperum turba, quæ coram mensa eius non versabatur, singularem habebat culinam, & quosdam ministros, illis specialiter deputatos: quibus in prandio & cœna pro ratione temporis victui necessaria præbebantur. Videat hîc lector, quàm pauper spiritu fuerit hæc ancilla Christi, quæ in rerum mundanarum affluentia, & in medijs epularum delicijs intantùm egére voluit propter Christum, vt famem, sitim, & in frigoribus nuditatem perpessa sit. Magnum enim illa sibi videbatur instruxisse conuiuium, si lautè aleret viscera pauperum: maiorique charitatis inflammabatur ardore, cùm egentium corpora vestibus confoueret. Est ergò non immeritò dicenda fortis illa mulier, quæ manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperes, risura proculdubiò ob tanta humanitatis & charitatis officia in die nouissimo. *Exemplis rara humanitatis in pauperes.* *Nota.* *Excellens humilitas & charitas.* *Prou. 31.*

Porrò etiam Dominum in Euangelio dicentem audiens, Date, & dabitur vobis: dimittite, & dimittemini: cupiensque per omnia obedientem se illi prębere, nō solùm res suas in pios vsus expendit, sed etiam liberaliter remisit, quę à subditis ei debebatur. Pensionum enim illis, qui eas persoluerent, bonam partem remittebat, adeò vt Otho capellanus eius, exclamârit quandoquè: Tam multa cōdonas rusticis tuis domina, vt nos qui tibi seruimus, vix habituri simus, vndè sustentemur. Cui tum illa suauiter respondit: Nè timeas: potest DEVS prouidere nobis. Et quia vel parùm, vel nihil à suis pensionarijs exigebat, scriptores eius dicebant ironicè: Nihil ex bonis dominę nostrę annotandum habebimus, nisi hoc, quod illa remittit. Nam quādoquè vno die pensionarijs suis in Sanon & Ianoz ad triginta marcas remisit. Cùm autem eiusmodi pensionarios atque alios pauperes non posset alia via à iudicum & aliorum officialium manu liberare, sua pecunia illorum vexationes redimebat. Scriptorem habuit dominum Ludolphum, virum prudentem & honestum. Eum sæpè rogauit cum lachrymis, vt erga homines suos humanitate & clementia vteretur, nec importunè exigendis pensionibus eos grauaret: & nè iudices fortasis seueri nimiùm essent erga tales, ipsa iudicijs sæpè voluit coràm interesse: neq; tum per iudicem, sed per aliquē ex Capellanis fiebat iudicium, vt pauperes humaniùs acciperentur. Quid plura? Fons iste benignitatis adeò communis erat, & omnes suæ dulcedinis intantùm volebat esse participes, vt quotquot ei propinquarent, hausta eius suauitate, bono animo recederent. Cunctis enim ad illam refugientibus, si interdùm non posset pro cordis affectu operis effectum impendere, *Luc. 6.* *Remittit subditis debita.*

ad

ad omnipotentis Dei gratiam se conferens, diuino miraculo impetrabat, quod homines ab ea expetebant.

De miraculis, in vita ab illa factis. Cap. 7. quod multis locis contraximus ob nimiam prolixitatem.

Animam huius dilectæ & electæ suæ Christus Saluator tanta impleuerat gratia, vt & continua animi deuotione sursùm ageretur in Deum, & benigna misericordia indesinenter afficeretur ergà proximos. Familiaritatem autem illam & amicitiam, qua erat coniuncta cum Deo, ea adhuc viuente, quędã signa haud obscurè declarabant. Ob eius enim amorẽ & merita, Deus miracula quędã effecit: multa quoquè ei futura reuelauit: vtì sic & per miracula ostenderetur non ei deesse virtutem Apostolicam, & per rerum futurarum, occultorumque actuum reuelationem, spiritu prophetico plenam esse.

Rassana sanctimonialis Trebnicensis admodùm familiaris erat beatæ Heduuigi, quæ eam à teneris annis educatam, in monasteriũ introduxerat, vbì posteà custodis functa est officio, & deindè in Onensconensi cœnobio Abbatissæ. Sedens illa quandoquè ad mensam S. Heduuigis, & os piscis incautè admittens, nec glutire potuit, nec reijcere. Sentiens sibi impendére periculum, surgit à mẽsa, conatur prouocare vomitum, vt vel sic extrudatur os gutturi affixum. Nihil se efficere videns, redit fidenter ad Heduuigem adhuc mensæ assidentem, índicat quid patiatur. Compatitur illa, benè precatur ei in nomine Domini, moxque signo Crucis edito, Rassana expuit os cruentatum, & mortis se discrimen euasisse lætatur.

Signo Crucis sanat periculosè laborantem.

Eadem dum nimiùm flet defunctum fratrem suum, albuginem permolestam cõtrahit in oculo. Vbì id conquesta est beatæ Heduuigi, iubetur ab ea tollere psalterium eius, & illo signum Crucis exprimere ad oculum malè affectum. Tollit codicem, cõsignat se, & miratur repentè suum sibi restitutum oculum.

Item caecutientem.

Alia Trebnicensis monacha lachrymis oculos perdidit. Multa adhibita cura est, sed frustrà. Venit tandèm ad beatam Heduuigem, rogat flexis genibus, vt cruce consignet oculos ipsius. At illa prę humilitate obstupescens, planeq; id facere recusans: Deus, inqt, parcat tibi, quòd rem tantam à me petere ausa es. Non cessat tamen soror, instat precibus, donèc illa pietate victa, Crucis signum ederet, dicens: Dominus tibi benedicat, soror mea. Confestìm ad Crucis signum decem hebdomadarum cęca nox, ab oculis eius depellitur, & redit serena lux. Sanata est etiam Germana quędam mulier, diù cęca: quæ cùm mirificè eius sanctitatẽ prędicaret, nõ paruam molestiam ei attulit, quippè quę laudibus haudquaq̃ delectaretur. Duos homines iam suspẽsos, & diuina virtute propter eius merita à morte seruatos, iussit à patibulis deponi, multis stupentibus, qui alterius supplicio interfuerant, cum manere incolumem & viuum. Iussit tum Henricus princeps, maritus eius, vt vbicunquè illa deincèps pręteriret publicas custodias, mox carceres & ergastula aperirentur, vinctiq; pro eius reuerentia à captiuitate & vinculis absoluti, suæ libertati redderentur.

Itèm planè caecam.

Duos suspẽsos seruat.

Mulier quędam die Dominico molens, diuina vltione percussa est, ligno, quo molam agebat, adeò manui eius adhęrente, vt nec mariti auxilio amouere illud posset. Amputato igitur supra & infra manum eius ligno, ducta est à marito ad beatam Heduuigem. Orat sancta Heduuigis Dominum pro ea: aperit manum eius, extrahit lignum, mandat vt rem apud se tacitam habeat. sed latére non potuit, quod Dominus ad suam gloriam voluit innotescere.

Fœminam liberat diuinitùs punitam.

Quadam nocte beata Heduuigis vigilijs & precibus defatigata, somno oppressa est; & lumen accensum, quod vigilans manu tenuerat, in librum, vndè legebat, décidit. & eccè rem admiratione dignissimam. Adhęret libro candela, & tota comburitur, nec quicquam tamen lęditur codex.

Insigne miraculum.

De eius spiritu prophetico. Cap. 8.

At verò non solùm admirandis operibus, sed etiam præclara cognitione admodùm conspicua fuit beata Heduuigis. Supernę enim lucis illustrata adijs, mente perspicuè cernebat, quæ corporeis oculis non videbat, multa quoquè diù pòst futura pręuidebat. Atque hoc dono ab ipsa iuuentute vsque in vitę finem prędita fuit. Cùm adhuc iuuenis esset, quodam Saluatoris natalitio die venit quidam

dam ad eam mensæ assidentem, qui diceret cerasum in horto florere. Mittit illa hominem, qui videat, qua parte arbor flores ferat. Renunciat is, in ramis inferioribus flores conspici. Tum illa: Signum est, inquit, multos pauperes hoc anno morituros. quod res ipsa confirmauit.

Maritum suum Ducem Henricum præmonuit, nè de castro Legniciensi exiret, sed diù intra illud sese contineret, breui alioqui moriturus, si ab illo aliò se transferret. Credidit ille, & trienniò mansit in castro illo. Tandèm indè recedens, & vsque in Sesincz perueniens, ibi decubuit, & intrà dies octo migrauit è vita anno Christi millesimo ducentesimo tricesimo octauo, sepultusque est in monasterio Trebniciensi. *Prædicit mortem mariti sui.*

Foemina quædam Catharina, natione Prutena, à beata Heduuige è sacro baptismatis fonte suscepta, nutrita & matrimonio collocata fuit: eique ob muliam familiaritatem non pauca futura prædixit, sæpè etiam occultas eius cogitationes illi exponens. Cùm enim aliquandò de vita præsenti animo versaret, Heduuigis ait ad eam: Quid tu frustrà præsentibus occuparis, Catharina, cùm tibi iam præ foribus mors immineat? Id illà audiens, expauit, sciens non nisi vera dicere Heduuigem. At beata Heduuigis immodicè consternatam consolans, Noli, inquit, Catharina, mœrore affici. morieris quidem, sed reuiuisces. & hoc tibi signum: Concipies & paries filiam, quæ morietur, & tu post eam decedes. Nondùm grauida tum erat mulier: sed posteà nata filia, defuncta est, & ipsa grauissimo correpta morbo, triduò visa est animam expirâsse: non tamen mandata est sepulturæ, quòd perexiguum quiddam vitalis spiritûs in ea superesse videretur, tametsì nec ignem corpori admotum sentiret. Reddita tandèm saluti est, vt piè creditur, per beatæ Heduuigis merita: vt & spiritus eius propheticus declararetur, & virtus diuina innotesceret, quæ ob eius merita vitæ restituisset fœminam illi valdè addictam atque familiarem. *Reuiuiscit fœmina mortua.*

Procuratricem beata Heduuigis habuit, inprimis sibi gratam & familiari consuetudine coniunctam. Demundis ea dicebatur. Huius absentis mortem S. Heduuigis non sine multa animi commiseratione prędicens, Demundis, inquit, ex hac vita morte odiosa discedet. Interim Heduuigis sanctè migrat à corpore, Demundis aliquot annis superuiuens, tandèm subitanea morte extinguitur.

Trienniò antè, quàm cæsus est Dux Henricus, sanctæ Heduuigis filius, ipsa Adelheidi sanctimoniali dixit: Sis memor filij mei. non enim lecto decumbens morietur. Territa illa ac stupens, Absit, domina, inquit. Vnicus tibi est, idcircò metuis, nè sic illi accidat. sed reijce hanc formidinem. Respôdit Heduuigis: Non timeo, sed certissimè sciò illum interfectum iri. Post annos tres, Tartari in Silesiam irrumpentes, intantùm grassati sunt, vt ipsa beata Heduuigis cum filia & nuru Anna in Crosnam castrum se transtulerit. Vbi cùm esset, quadam nocte ait ad Demundim: Nóueris me orbatam filio meo. Vnicus ille meus instàt auiculæ repentè auolauit à me. Princeps enim ille Henricus, qui patri successerat, collecto exercitu, occurrit Tartaris, à quibus occisus est anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimoprimo: sed cædis eius nuncius nondùm allatus erat. Demundis autem consolari eam volens, tanquàm quæ humana opinione id dixisset, Domina, inquit, missam fac hanc persuasionem. necdùm quicquam huius compertum est. At illa: Sic est, ait, vt dixi: tu tamen vide, nè filię aut nurui meę isthùc innotescat. Post triduum eius sententiam confirmàuit certus nuncius cæsi Principis. *Prædicit cædem filij sui.*

Domino Lutholdo Capellano & procuratori suo quādoquè dicebat: Miseret me tuî, domine Lutholde. nepos enim meus Dux Boleslaus multa mala tibi faciet: te tuosq; oēs rebus omnibus spoliabit. Sed quòd in magna Boleslai gratia tunc esset Lutholdus, propè indignè ferens beatæ Heduuigis dictum, ità respondit: Vtinàm tibi, domina, liceat semper pace frui: mihi & meis nihil metuendum est à Boleslao. Tum illa eum intuens: Ego quidem, inquit, pace fruar: sed tu senties me tibi vera prædixisse.

Cùm ad eundem Boleslaum Ducem adduceretur filia Comitis Anhaltani, eius futura vxor, excepta est à beata Heduuige: quæ simulatquè intuita est eam, dixit permulta eam à Boleslao toleraturam. De eodem Boleslao prædixit, eum è monasterio Trebniciensi duas sorores suas, quæ illic Domino traditæ erant, vi extracturum. Omnia hæc de Boleslao prædicta, rei probauit euentus: attamen altera harum sororum, domina Agnes, redijt ad monasterium, & in monastica professione defuncta est.

Quidam Fridericus beati Francisci institutum professus fuit. De eo sic dixit beata

Prædicit cuiusdam monachi apostasiã. 1.Cor. 10. Ephes. 5.

Heduuigis ad Annam nutum suam: Multùm doleo vicem dominæ Sophiæ. Video enim, pròh dolor, filium eius Fridericũ à suo instituto per apostasiam defecturum. Post annos decem Fridericus vilis apostata effectus est, suoque exemplo admonuit alios, vt qui stat, videat nè cadat, videat quomodò cautè ambulet.

Soror Raslaua in manica ferens hericium, ad beatam Heduuigem venit. Mox verò ab ea reprehenditur, quòd immundum animal apud se ferat. Illa oblita herieij, pudibunda recedit, perquirit intrà se, quid rei sit isthuc, cuius mentionẽ fecisset Heduuigis. Incidit ergò illi, fortasſìs hericium significare voluisse. Mox eo abiecto, redit ad eam. Tum illa: Sic, inquit, filia ad me accedere debebas. de cæterò vide, nè tam desorme animal circunferas.

Iuliana monacha Trebnicensis, dato signo, properabat ad ecclesiam, prætereunsq; locum, vbi nũc est altare beati Stanislai Episcopi & martyris, nullam præstitit reuerentiam, quippè cui nec causa appareret, cur id faceret, nullo illic altari extructo. Sic ergò properantem reuocat beata Heduuigis, locumque demonstrans: Filia Iuliana, inquit, hic locus magno cuidam sancto destinatus est, in cuius honorem altare hîc condetur. Quotiès igitur hàc transibis, non omittas exhibere reuerentiam. Defuncta beata Heduuige, cùm anni quatuordecim lapsi essent, in eo ipso loco ara posita est in gloriam Dei & honorem S. Stanislai.

S.Stanislai altare condendum prædicit.

Catharinam pedisequam suam hortabatur S. Heduuigis, vt disceret aureis filis operari, prædicens eam artem ipsi quandoquè magno vsui fore. Paruit Catharina, & eccè ab obitu beatæ Heduuigis * tertio rebus suis omnibus amissis, hoc artificio multas sibi parauit opes, ità vt & diuitijs & virtutibus esset locuples.

** anno*

Vénit quandoquè ad beatam Heduuigem Mileiza, nobilis & honesta fœmina, non mediocriter illi chara: cumq; aliquandiù apud eam mansisset, & iam domum cogitaret, vocauit eam ad se beata Heduuigis, aitque illi: Mileiza mea, accede me, vt te exosculer. non enim posthàc visura es Heduuigem in hac vita. Osculatur illa sanctam, hauddubiè non sine lachrymis, abit domum, Heduuigis non diù pòst obdormit in Domino.

Præscit obitũ suum.

Sciens illa imminere dissolutionem corporis sui, adhuc incolumi corpore acciuit ad se Catharinam, cuius paulò antè meminimus, mandans illi, nè moras nectat, sed ocyùs aduolet, seruitura ipsi in ægritudine imminenti. Non cunctatur fidelis famula, venit properè, videt sanam, nec recedit tamen, sed in omnibus officiosè ei suam nauat operam. Cùm autem beata Heduuigis in quoddam esset cubiculum ingressa, Catharina videt tres dæmones humana effigie cum ingenti strepitu in eam irruere, eamque atrociter flagellare, & dicere cum furore: Quid tu adeò sancta es? Cur tot sanctitatis opera efficis? Illa verò eam dæmonum vim & impetum sustinẽs, & cũ tremore Crucis signo se communiens, illæsa euasit. Cumque ab eo loco egrederetur, Catharina eam sequens, eiq; condolens, crebrò à tergo illius signum Crucis exprimebat. Quod quidem Heduuigis videre corporeis obtutibus non potuit: virtutem aũt crucis Christi sentiens, conuerso ad eam vultu, Catharina, inquit, semper hoc me signo munias. mirandam enim vim habet & efficaciam ex Domini passione.

Hanc vim nõ ignorant dæmones, & idcircò reformidant Crucis signum, & cupiunt vbiquè exterminatũ.

Priusquàm in eum morbum incideret, qui ei vitæ finem attulit, accito ad se fratre Matthæo Cistertiensis instituti, qui tunc ei à sacris confessionibus erat, extremæ vnctionis sacramentum ab eo sibi petijt ministrari. Id vbi sanctimoniales compererunt, non mediocriter consternatæ sunt, haud obscurè indè colligentes propinquare iam tẽpus migrationis eius à corpore: præsertim eùm non ignorarent illam non temerè id petere, quæ spiritu prophetico polleret. Dolebant igitur & perturbabantur, quippe quæ matrem, ipsas in Christo fouentem ac diligentem, perdere formidarent. At soror Adelheidis pro singulari familiaritate ad eam accedens: Domina, inquit, cur sacram vnctionem expetẽdo nostros affligis animos, cùm sis incolumis, nec vlla in te mortis signa visantur? neq; enim hoc sacramentũ ministrari solet, nisi vbi de ęgroti periculo metus est. Cui illa respondit: Scio Adelheidis, scio ità esse, vt dicis, & morẽ Ecclesię benè tu explicas: sed est tamen, quod hîc aduertere te oporteat. Cùm enim extremæ vnctionis sacramento homo moriturus tanq̃ armis spiritalibus contra spiritales nequitias muniatur, eiusmodi præsidium cum summa deuotione accipiendum est. Ego autem etsi incolumis adhuc sum, tamẽ mox secùs habitura sum, vereorque nè, increscente morbi dolore, tam salutare auxilium cum tanto possim deuotionis feruore percipere, quanto par

est

eſt animam ad Dominum properantem. Ità ergò ſatisfactum eſt eius deſiderio, & oleo ſancto vncta eſt: nec diù pòſt in morbum incidit, nec ſacramentum hoc denuò percipere voluit. Sed hoc tamen, quod hîc diximus, admirãdum potiùs eſt, quàm imitandum: cui ſpiritus Domini per reuelationem tribuit efficaciam, & in quo, vt piè creditur, ſancta deuotio diſpenſauit.

Poſtquàm autẽ iam decumbere cœpit, filia eius Abbatiſſa Trebnicienſis ſeuerè prohibuit cunctis ſororibus, vt alijs ei miniſtrantibus, nulla accederet, & nè grauarent eam, aut grauari permitterent. Interìm tamen multa ei pandebantur diuinitùs, quæ ab homine vllo nec audierat, nec didicerat: cognoſcebatq; ad ſe intrantes, cùm tamen auerſa facie iacens, eos non videret: præſentesque illos eſſe expreſſis eorum nominibus indicabat. Vndè etiam poſt Tartarorũ receſſum, ad monaſterium monialibus reuerſis, Vuenceſlanam ſororem ad ſe accerſiuit, quę poſteà eius monaſterij Prioriſſa fuit, cùm tamen nihil de eius reditu audiuiſſet. Sorores quoquè ei decumbenti miniſtrantes, dominę Annæ nurui eius, quę tum apud regem Boëmię fratrem ſuum erat, celeriter indicare ſtuduerunt, quo loco res eius eſſent. Sed id illa prohibuit: Nolite, inquiens, timere, nec laboretis mittendo aliquem ad filiam meam Annam. neque enim illa abſente ego moriar. quod etiam reuerà ità euénit. *Multa ei ſub mortem diuinitùs reuelantur.*

Eo tempore cùm ſic admodùm ægrota decumberet, duæ monachæ Trebnicienſes, Pinnoſa & Benedicta, eam viſitârunt. Illa igitur Pinnoſam propiùs aſſiſtentem intuens, inſtrumento quodam, quod tum manu tenebat, attigit eam, & ait: Te quidem abſque permiſſu Abbatiſſę huc veniſſe, negare non potes. Abi ergò, & pete huius delicti veniam: copiaque impetrata, vbi voles, ad me reuertere. Obſtupuit ſoror, & quanuìs multùm timeret Abbatiſſam, tamẽ parére volens beatæ Heduuigi, celeriter ad eam ſe contulit, quid feciſſet indicauit: agnoſcensque culpam ſuam, eum eius bona venia redijt ad Heduuigem: quę tum auerſo vultu iacebat, nec eam corporeis oculis intrantem vidit, ſed tamen ſpiritu cognoſcens pręſentem adeſſe, ei improperans dixit: Egredere pręuaricatrix inſtituti tui, egredere. At illa prócidens, petiuit veniam. Libenter autem ignoſcens beata Heduuigis, Poſthàc, inquit, filia nihil abſque permiſſu ſuperioris facias. magni enim meriti eſt obedientia. *Magni meriti eſt obedientia.*

Eugenia monialis Trebnicienſis hortabatur Gaudentiam germanam ſororem ſuam, eiuſdem loci ſanctimonialem, vt cum ipſa iret ad beatam Heduuigem decumbentem. Gaudentia verò reſpondit: Equidem id lubens facerem, ſed vereor nè mea mihi peccata improperet, quemadmodùm Pinnoſę fecit & Raſlanæ. Sed Eugenia eam excuſationem non admittens, inſtantia ſua tandèm vicit Gaudentiam. Abeunt ergò ſimul ad locum, in quo Heduuigis decumbebat: ſed ingrediente Eugenia, ad fores ſubſiſtit Gaudentia, præ timore non auſa ingredi. Nihil quicquam huius vel viſu vel auditu perceperat Heduuigis, cùm eccè ſpiritu reuelante dicit ad Eugeniam: Abi ad Gaudentiam, quæ ſtat pręforibus, & dic ei verbis Dei & meis: Tu hęc atque illa peccata admiſiſti. (ſingulatìm autem ea exprimebat Heduuigis) Citò ergò confer te ad pœnitentiæ lamenta, & peccatorum maculas deterge. Fecit Eugenia, vt erat iuſſa: Gaudentia verò agnoſcens vera, quę Heduuigis dixiſſet, valdè territa, confeſſione aboleuit culpas ſuas. Atque ità repurgata, quotiès poſteà viſum eſt illi, ſecura ad beatam Heduuigem acceſſit. *Indicat Eugeniæ peccata eius occulta.*

Morbo autem ingraueſcente, Gertrudis Abbatiſſa, filia eius, ſciſcitabatur ex ea, vbi vellet humari. Illa, quę iam olìm omnem reieciſſet faſtum, ſyncera animi humilitate reſpondit: In communi cœmeterio cupio ſepeliri: ſed cernens filiam non aſſentiri, in domo capitulari, vt vocant, elegit ſepulturam. At neque hoc probante filia, ſed dicente, In eccleſia te, mater, in patris mei ſepulcro reponemus, reſpondit: Si me omninò neceſsè eſt humari in eccleſia, conteſtor per Deum & obſecro te filia, nè in tumulo patris tui, à cuius toro multis annis ſeparata fui, deponas corpus meum. Nolo enim vel mortua mortuo coniungi, à quo caſtitatis amore, quòd ad cubilis conſortium attinet, diù ſeiuncta fui. Dicente rursùs filia, Condam igitur te in monumento fratris mei, filij tui, illa dixit: Cùm nullo volo habere ſepulcri conſortium: ſed ſi tamen planè decreuiſti me tumulare in templo, fiat id, oro, ante aram beati Iohannis Euangeliſtæ. In eccleſia enim illa coram hoc altari quidam nepotuli eius ſepulti erant: quorum amans innocentiam, illic humari voluit. Iterùm dicente filia, Coram altari beati Petri te ſepeliemus, vt monumentum tuum ſemper nobis ob oculos verſetur: illa reſpondit, ſpiritu prophetico il- *Eccè humilem principem.*

lustrata: Id quidem si feceritis, breui vos pœnitebit ob crebras molestias, quas meum vobis pariet sepulcrum. & planè sic accidit. Magnam enim quietis suæ iacturam fecêre sorores ex nimia hominum frequentia, eius monumentum visitantium. Sic illa beata multas res futuras, quas humana industria scire non potuisset, certò prædixit, docente illam intùs luce vera, cui familiaris erat: quanquàm non omnia alijs indicauit, quę intùs didicerat. Abbatissa quoquè, quantùm salua moderatione potuit, interdixit ei, nè reuelata alijs explicaret, verita nè quid indè incommodi acciperet in tanta virium imbecillitate.

At tandèm aduentante tempore, quo laborum suorum à Domino fructum perciperet, Dominus eam cęlestibus consolationibus affecit, æternę illius iucunditatis & beatitudinis pręludia quędam ei exhibens. In ipsa enim natiuitatis beatissimæ Virginis solennitate, cùm alijs sororibus ad Vespertinas Preces abeuntibus, sola Catharina apud eam esset, ipsa Catharina vidente, venerũt ad eam personæ quędam multa luce conspicuæ: eádemque Catharina audiente, Heduuigis ait ad illas: Gratus mihi est aduentus vester, dominæ meæ, sancta Magdalena, sancta Catharina, Tecla, Vrsula, & cæteræ, quas nominauit illa quidem, sed memoria non retinuit Catharina: quæ etiam audiuit eam Latinè cum illis loquẽtem. Finitis Vespertinis precibus, visio illa cum luce disparuit. In ipsis quoquè ferijs beati Matthæi Apostoli venerunt ad illam inuisendam sorores duæ Pinnosa & Benedicta, quas illa genua flectere & orare iussit. Sciscitantibus cur id facerent: An non, inquit, videtis sanctas Magdalenam & Catharinam? Quendam etiam sanctum martyrem nominauit, cuius vocabulum, quòd inusitatum esset, eis excidit. Tandèm vt esset finis laboris, quem tamen illa vix senserat præ amore, animam sanctissimam Christus transtulit in abyssum suæ claritatis, Anno salutis millesimo ducentesimo quadragesimotertio, Idibus Octobris sub horam vespertinam, vt quo tempore illa consueuisset cibo arido reficere corpusculum suum, transferretur ad immensas delicias paradisi, & ad interminatæ quietis sabbatum, cum sanctis omnibus celebrandum.

Sanctæ quædam appárent ei.

Alia apparitio.

Felicissimè reddit spiritũ.

Corpus exanime cùm abluere vellet Vuenceslana Priorissa cùm aliquot sororibus, inuenit asperrimo indutum cilicio, & zona ex equorum setis confecta cinctum. Quibus cùm illud exuïssent, quædam futuræ gloriæ signa in eo extitêre. Nam color eius, qui ex crebris ieiunijs & perpetuis castigationibus pallidus siue croceus fuerat, atque ob æstus & algores ad nigredinem declinauerat: cutis quoquè corrugata, sub omnium adspectu instàr niuis splendescere cœpit, lucisque repræsentare candorem. Facies ex morbo crocea, in defuncta visa est candida, genæ rubore perfusæ, labia rutilantia: ità vt quædam pulcherrima conspiceretur effigies, signa mortui hominis nulla præ se ferens. Pedes eius sæpiùs anteà squalidi, instàr lactis nitidi visebantur. Calli genuum eius, quos viuens diligentissimè absconderat, tum à fœminis circunstantibus pertractabantur, qui sanè adspicientes admiratione afficiebant & iubilo, cùm in tam illustri fœmina cernerent vestigia eximij feruoris in seruitio summi regis. Erant enim ij calli, vt testatur soror Iutta, quæ eos suis oculis conspexit, duorum pugnorum magnitudine: quædamque eis rupturæ inerant, & congeries pulueris arenosi. Orans enim sæpè nudis genibus, ex nudo pauimento, quibus ea affixerat, arenulas attraxerat, quæ fissuris illis adhuc inhęrere videbantur.

Color corporis eius exanimis.

Loto corpore, & in feretro ità, vt parerat, honestè composito, monachæ Trebnicienses cupidissimè accurrentes, singulæ quod poterant, de sacro corpore eius sibi vendicabant. Aliæ vngues è manibus & pedibus, pleræque capillos præcidebant. Ad extremùm cum congrua celebritate thesaurus ille inæstimabilis in ecclesiam deportatus, triduò illic inhumatus permansit, multis ad sacrum corpus vigilantibus & orantibus, cunctisque laudantibus Deum pro omnibus, quæ viderant & audiẽrant. Soror Iutta ex incisa vena manum habuit periculosè intumescentem & liuidam. Accessit ad corpus, in feretro iacens & cilicio obuolutum, admouit illi manum, sentiensque odoris miram fragrantiam, manum retraxit incolumem. Soror Martha, innaturali quadam & inextinguibili siti biennium & eo ampliùs vexata, crebroq; repræhensa quòd noctibus biberet nimia eam siti cogente, cùm ablutum esset corpus exanime sanctę Heduuigis, eius meritis non immeritò fidens, sic orauit eo in loco, vbì illa lotio facta fuerat: Domina mea beata Heduuigis, libera me ab hac molestia, & improperijs, quæ eius causa patior. moxque accedens ad peluim, cunctis absentibus, aqua loti eius corporis, quæ

Miraculum ad corpus exanime.

Aqua abluti

quæ illic relicta erat, os, collum & guttur suum abluit, & confestim curata est.

corporis eius sanat morbo dam.

Tertio ab obitu eius die, priusquàm sepulturæ mandaretur sanctum corpus, Abbatissa dixit Vueneeslanæ sorori, vt auferret ab eius capite velamen, & aliud reponeret. Hoc enim velamen fuerat beatæ Elizabeth, cuius matertera sancta Heduuigis, quoàd vixit, illud multa reuerentia prosecuta erat, & pro eius amore diligenter conseruârat. Volebat ea causa Abbatissa illud sibi retinere. Accedens igitur Vuenceslana ad feretrum, detecta facie sanctæ Hednuigis, videt eam aperto ore iacentem, & ab ore sentit proficisci odorem suauissimum : corpus quoque maiori candore infusum, vt dos claritatis & stola gloriæ in ea iamtunc quodammodò relucere viderentur. Hoc loco sequuntur in MS. aliquot terniones pleni miraculis, post eius obitum patratis, quæ nos studio breuitatis coacti sumus omittere. In sanctos autem relata est illustrissima matrona & admodùm venerabilis Heduuigis à Clemente Pontifice, eius nominis quarto, Anno Domini 1267. Idibus Octobris: qui cùm ante Pontificatum filiam ex legitimo matrimonio suscepisset, eaque luminibus orbata esset, cupiens ipse etiam aliquod beatæ Heduuigis miraculum experiri, rogauit pro ea intrà Missarum solennia, vt si sancta esset Heduuigis, ipsius filiam sanaret. quod etiam facilè consecutus est. Translatum est autem sacrum corpus Anno 1268. 16. Calendas Septembris : quo die aperto sepulcro eius, odor mirificus omnium nares compleuit, animosque stupore & gaudio affecit. Ossa autem sacti corporis cùm eleuârentur, consumptis carnibus & membrorum compage soluta, tres digiti sinistræ manûs eius inuenti sunt prorsùs integri & incorrupti, & intrà illos exigua imago beatissimæ matris Dei, quam illa viuens crebrò apud se ferre solebat, & cum ea tumulata fuerat, quòd moriens adeò eam digitis istis strinxerat, vt commodè indè auelli non posset. Cerebrum quoque capitis eius, quod ferè vigintiquinque annis humatum fuerat, innentum est recentissimum, & diuina virtute mirabiliter conseruatum. Liquor etiam purus & clarus, instàr olei oliuarum, suauissimi mirandique odoris, è capite erumpebat, sindones & pannos, quibus illud inuoluebatur, madefaciens, perindè ac si è flumine extracti essent. In fine historiæ Author orationem subiungit, quã nos ad verbũ descripsimus: Ora pro nobis supplicibus tuis, ó beata Heduuigis, vt Dominus Deus noster, qui te ad æternam transtulit gloriam, nos post præsentis vitæ miseriam, ad societatem transferat Angelorum : qui viuit & regnat per omnia secula seculorum, Amen.

Odor suauis sumus ex ore defunctæ.

Refertur in Sanctos.

Erubescat hæreticus iconoclasta ad tam illustre miraculum.

Mira sunt hæc.

Superiùs aliquanto, pàgina videlicet 788. linea 12. si tuus Codex aliter habuerit, legito sic : à monachorum & monacharum mensis
Itidèm paulò altiùs, pag. scilicet 760. lin. 52. legito sic : accedas, (eam

HISTORIA SANCTI ELIPHII MARTYRIS, AVTHORE RVPERTO ABBATE *Tuitiensi.*

PRAEFATIO AVTHORIS, AD ALBANVM Abbatem S. Martini intrà Coloniam Agrippinensem.

QVI primus, nostrisque temporibus longè anterior, martyrium scripsit preciosi martyris Eliphij, fundamentum posuit: vos autem, fratres charissimi, tu pater Albane, tecumque tui spirituales filij, paruitatem meam superædificare compellitis. Diutina excusatione charitati vestræ renisus sum, & excusationis meæ causa hæc summa fuit, quia fundamẽtum aliud, præter id, quod positum erat, ponere nõ potui. Neq; enim aliud inueniebam, pertinens ad memoriam eiusdem martyris & patroni vestri, cuius corporis thesaurum preciosum penès vos reconditum esse gaudetis, præter scriptum illud, quod vobis pariter ac nobis vsitatum, nõ satis iucundum, neq; satis idoneum æstimatis propter nimiam simplicitatem sermonis: qui rem gestam nõ solùm suo splendore nõ exornat, verumetiam quasi quodã fumo aliquantispèr obscurat. Recusabam ergò hactenùs, nimis difficile ac penè impossibile existimans id, quod vestra charitas efflagitabat: velut si architecto dicatur, Super hoc angustum ac tenue fundamẽtum, amplum & spatiosum, firmum ac splendidum superædifica nobis ædificium. Sed tamen occurrit, renitentique animo sese dictum illud ingessit: Omnia possibilia credenti. Itemq; illud: Aperi os tuum,

Corpus S. Eliphij vbi asseruetur.

Marc. 9.

Psal. 80.

ait in psalmo spiritussanctus: Aperi, siue dilata os tuum, & ego implebo illud. Igitur charitate victus, qua nimirùm vinci, pium & honorificum est, aperio os meum nunc, ab illo, qui iussit aperire, per orationes vestras implendum. vt religiosiùs loquendo, aurum & argentum & lapides preciosos superædificem super fundamentum hoc : quatenùs pulchritudinem materiæ non pauperet penuria facundiæ : immò dignitatem rerum quasì coronando ambiat compositio, siue conueniens appositio sententiarum.

NARRATIO.

CAP. I.

Octobris 16.

EA tempestate, qua Romani imperij mare turbauit impius apostata Iulianus, florebat secundùm seculi dignitatem gloriosus, & secundùm Christianam fidem clarissimus vir Eliphius in vrbe Tullensi, quæ ciuitas est Galliarum: cuius loci indigenæ prisco nomine Leuci dicti sunt. Habuit autem idem vir sanctus fratrem sanctissimum, tresque sorores virgines, omnes memorabiles supernæ ciuitatis Hierusalem municipes, quorum nomina, in libro vitæ scripta, hęc sunt: Frater eius Eucharius, episcopalis gratię functus honore, palmam quoquè martyrij feliciter adeptus est, corpusque eius in castro, quod dicitur ad * Liberdum, cōditum est. Prima sororum eius Menna, secunda Libaria, tertia dicta est Susanna: Fueruntque sicut vnius fidei, ità & vnius eiusdemque, scilicet monachicæ, professionis. Et prima quidem, videlicet Menna, sacra virgo vtrùm per martyrij palmam prę̨sentem vitam finiërit, antiquitas literis non expressit, nisì quòd in virginitate permanens defuncta, & in loco, qui Porces dicitur, cōdita est. Secunda Libaria, & tertia Susanna sanctę vitę propositū sanctiore martyrij gloria consummauerunt. Et Libaria quidem apud ciuitatem, nomine Grandem: Susanna verò in Campania tumulata est. His dictis, de huius sancti viri fratribus secundùm carnem, & cohæredibus secundùm fidem, dicendum est de illa tempestate iam dicta, quòd tam magna fuerit, vt non mirari debeat quis, quòd illa quoquè Galliarum loca turbare potuit.

Sorores S. Eliphij.

CAP. II.

Iulianus apostata cur initiò minùs fæuierit.

IVlianus iam dictus in initio quidem imperij sui parcens Christianis, clementior visus est. Sciebat nanque, quòd priores persecutiones nihil profuissent ad augmentum paganitatis : immò magìs indè creuissent Christiani, & pro vero dogmate moriendo, facti fuissent gloriosi. Fuerat nanque domesticus hostis, vtpotè Christianus fictus: quippè qui metuens Constantium, quia genere proximos tyrannidis formidine premebat, tonsus quoquè monachicam simulauerat vitam, & Lectorum sociatus choro, diuinos codices in ecclesia populo audiente legerat. Sciens ergò & inuidens Christianorum gloriæ, à tormentis abstinuit, iudicans esse necessarium, vt sermone potiùs & admonitione paganitatem colendam populo suaderet : credens etiam hinc se monstrare clementem. Sic enim putabat potiùs roborari paganitatem, si se patientem ac mitem Christiano populo demonstrâsset. Verùm sub hac simulatione philosophicæ mansuetudinis, cuius laudem nimìs ambiebat, non diù se crudelitas impij potuit continere. Auferebat enim subindè pecunias & ornamenta sacra, templaque sub Constantino & Constantio fundata, destruebantur : datæque ad ædificia pecuniæ, rursùs exigebantur. Hac occasione sacerdotes & clerici & populus Christianus crudeliter vexabantur. Omnes nanque possessiones atque pecunias ecclesiarum cum verberibus exquirens, ad medium iubebat afferri. Deindè scribens quoq; ad templorum pontifices & prouinciarum prę̨sides, manifestabat & erga Paganitatem quantū studium, & erga Christianitatē quantum haberet odium. Vndè & libertatē suę vesanię gentiles nacti, vindictam de Christianis exigebāt, querelam habentes aduersùs eos ꝓpter idolorum & templorum iniurias, quę destructa erāt temporibus Constantij & Constantini. Itaq; innu-

Iulianus simulator.

Iulianus admodùm infestus Christiani.

innumera in omni terra & mari ab impijs contra pios illo tempore sunt commissa malà, cùm apertè Deo odibilis Imperator contra pietatem leges poneret, fauore suffultus pontificum atque præsidum, maximeque Iuliani auunculi sui, in paganitate deuoti, & Christianos nimis odientis.

CAP. III.

TAli vento tam valido tamque contrario tempestas exorta, nimirùm sicut in omni terra, vt iam dictum est, ità & in Gallijs contra Christianos deionabat, & sanctæ Ecclesiæ nauicula quasi in medio mari iactata fluctibus, auxilio diuinitatis destituta esse videbatur: quemadmodùm Iulianus iam dictus, huius apostatę Iuliani auunculus atque pręfectus, insultans, & impudenter contra sacrum altare mingēs, dixisse fertur, quia religio Christiana esset diuina solicitudine desolata. [*Iuliani, Apostatæ Iuliani auunculi impietas.*] Sed reuerà inuisibiliter ambulans super aquas, aderat Dominus I E S V S, & Petrus more suo ipse quoquè [*Matt. 14.*] vt veniret ad I E S V M, super aquas gradiebatur, dum sanctæ Ecclesiæ fides victorijs martyrum coronaretur, inter quos iste cum germanis iam dictis victor claruit sanctus Eliphius. Profectò nisi Dominus Iesus breuiasset dies tyranni huius, optaret implere, quod comminatus fuerat, quia neque capita sua Galilęos habere permitteret. Sic [*Mine Iuliani Apostatæ.*] enim ob derisionem, Saluatoris nostri cultores denominare solebat. Sed iam tunc propter electos Dominus breuiauit dies, & sicut dixit beatus Athanasius, dum ab illo cogeretur ad fugam, videns circa se populum Christianorum lachrymantem: Habete filij fiduciam: nubes est, & citò pertransiet. ità factum est.

CAP. IIII.

IN tanto spiritu procellæ, tantisque fluctibus compræhenditur verus Christi cultor sanctus Eliphius. Compræhenderunt eum primò perfidi Iudæi, coniuncti paganis, [*S. Eliphius cōprehenditur.*] & recluserunt cum multis, scilicet cum trigintatribus Christianis, propter nomen Saluatoris nostri Iesu C H R I S T I eodem carcere conclusis. Diuina autem agente prouidentia, nocte patefacto carcere, sanctus Eliphius vnà cum illis iam dictis trigintatribus Christianis carcere egressus, Leucorum, id est, Tullensem ingressus est vrbem: ibi defunctam suam secundùm carnem genitricem sepeliuit, quo debuit affectu; extremum hunc ei impendens honorem. Ibi quoquè, sicut & in cæteris, non surdus fuit auditor legis, dicentis: Honora patrem tuum & matrem, vt sis longęuus super terram, [*Exod. 20.*] quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. Expleto itaq; hoc debitę pietatis obsequio, rursùs athleta Christi non solùm à Iudęis atque militibus paganis, verumetiam ab ipsis summis ac principalibus viris quærebatur, vt aut impietati consentiret, aut nō consentiens, mortem subiret.

CAP. V.

NOn abre quæritur, qualem per occasionem Iudæi tunc temporis vehementiùs atque procaciùs sese impénderint, aut impéndere potuerint eiusmodi actionibus, ità vt & in istum Christi martyrem, & in multos alios penè ipsis crudelibus paganis promptiores atque erectiores fuisse legantur. Ad quod respondendum, quia Iulianus impius impios illos erexit, illorum flatus extumescere fecit, illis arma porrexit, illos esse fortes & confidentes fieri voluit, eò quòd sciret illos potissimùm acerrimos esse inimicos nominis Christi. [*Iudæos fouet Iulianus Apostata odio Christi.*]

CAP. VI.

HInc Ecclesiastica narrat historia, dicens: Iulianus etiam Iudęos contra Christianos armauit, primùmque conuocans, requisiuit cur eis præcipiente lege sacrificare, nequaquàm immolationibus vterentur. [*Hist. Trip. lib. 6. cap. 43. Socrates Hist. Eccl. l. 3. ca. 17.*] Cùmque respondissent vno tantummodò loco sibi offerre sacrificium fuisse permissum: repentè iussit D E O odibilis destructum resuscitari templum, credens infelix Dominicum verbum se posse destruere, cuius per hoc veritatem ostendit magis. Hæc itaque verba Iudęi libenter accipientes, cunctis per diuersum orbem mandauêre Iudæis. Qui vndique concurrentes, pecunias ad ędificium alacriter offerebāt. Ministrauitq; plurimùm etiam Imperator non largitatis gratia, sed veritati repugnans: misitque pariter pręsidem, impiorum executorem dignissimum prçceptorum. Aiunt enim, quòd ad repurgatoriū faciendū, argenteas

*hamos *amas & cophinos & ſcaphas habuerint.Cumque iam fodere cœpiſſent,ſtatuto quidem die hoc multitudo plurima faciebat: nocte verò ſpontanea terra de valle creſcebat. Solutis itaque prioris etiam fundamenti reliquijs,noua omnia præparabant. Cumque gypſi & calcis multa modiorum millia congregâſſent,vis magna ventorum repentè reſpirans,tempeſtateſque atque procellæ ſubitò factę,quicquid congregatum fuerat, diſperſerunt.Adhuc autem inſanientibus eis, & nequaquàm diuina longanimitate correptis, maximus primò terrę motus factus eſt, & quiſquis myſterijs diuinis non fuerat imbutus,vehementer attritus eſt. Cùm verò neque hoc terrerentur iudicio, ignis ex fundamentis,quæ fodiebantur,egrediens,plurimos fodientium concremauit, aliorum membra diſſoluit.Nocte quoquè plurimis in vicina porticu dormientibus,cadens ſubitò cum tecto ipſa porticus,dormientes oppreſſit. Alia verò die ſignum in cęlo ſplendens Crucis apparuit: ſed & Iudęorum veſtes ſignaculo ſunt impletę,non tamen ſplendenti,ſed nigro colore ſignatę. Hęc itaque Deo rebelles conſiderantes, & diuina flagella cõtremiſcentes,ad propria ſunt reuerſi,cõfitentes eſſe Deũ, qui ab eorũ progenitoribus ligno probatur appenſus.Cùm hæc ità ſe habuerint,& Imperatori impijſſimo adeò placerent impij,quantum putas ſpiritum malignitatis ſibimet adſpirauerunt,& quibus modis quibuſcunque in locis erant, ſuum in Chriſtianos quasì naturale odium, coniuncti paganis perſequentibus,ădulantibus principibus edicta proponẽtibus,tanquàm benè facientibus,declarârunt?

Diſſipat Deus conatus Iudæorum, templũ ſuum inſtaurare volentium.

Signum Crucis apparet in cælo.

CAP. VII.

IGitur ſanctus Eliphius,diuina,vt iam dictum eſt, virtute carcerem egreſſus, dum funeris materni exequias de more compleuiſſet,rurſùs tam à Paganis militibus,quàm à Iudæis quęrebatur : & quia non latére volebat, quia martyrium non refugiebat, citò repertus eſt. Reuerſus nanque, ciuitatem Grandem intrauit, vbi tunc temporis Iulianus fuiſſe memoratur. Duobus ibidèm moratus diebus, multa non paucis beneficia pręſtitit infirmis. Tranſienſque fluuium, nomine Veram, offendit impios executores dęmonum thecas in litore colentes.Iudęos ibidèm in eodem ſacrilegio non defuiſſe, eſt narratum. Hoc autem friuolum, nimiſque ſimpliciter dictum nonnulli exiſtimant, pro eo quòd noſtris temporibus tale quid inter ſacrilegia Iudęorum non reperitur. Neque enim nunc Iudęi idolis immolant, ſed vnum & ſolum creatorem DEVM ſe adorare inaniter iactant. Optarent ergò ſtudioſi lectores, aliter ſcriptorem dixiſſe,quàm dixit aut ſcripſit. Pręmiſſo nanque, Offendit*in Iudęos, dęmonum thecas in litore colentes : erat autem ſabbatum, dies feſtus Iudæorum : Eccè, ait, quid nefarij Iudęi in ſuis ſabbatis agunt. Chriſtum DEI virtutem,& Dei ſapientiam contemnunt, & ad ſuam perditionem dęmonia colunt. Exigentibus enim ſuæ perfidiæ meritis, oracula prophetarum & pręconia Apoſtolorum recuſârunt: ſuas verò libenter aures dæmonijs accommodauerunt. Ego verò non omninò friuolum, immò ſolida veritate ſubnixũ eſſe potuiſſe arbitror iſtud,ab eo taliter dictũ. Non enim tunc temporis res ità erat, vt nunc eſt.Quarè hodiè Iudęi ſimulacra gentiũ non colunt?Nimirùm quia non ſunt.Quandiù erant,quàm diù fiebant hæc opera manuũ hominum, ſemper proni fuerunt ad cultum eorum, ſicut teſtantur libri ipſorum. Nunc autem, vbi ſecundùm prophetiam Eſaiæ,Dominus aſſcendens ſuper nubem leuem,ingreſſus eſt Aegyptũ huius ſeculi,& mota ſunt ſimulacra Aegypti à facie eius,& diſperiêrunt, fruſtrà volentibus ea retinere Aegyptijs,qualiũ iſte Iulianus notiſſimus,& verè Aegyptius fuit:nũc,inquã, quia non ſunt,idcircò non colunt Iudæi ſimulacra gentium : & illud, quod ſolum ſupereſt, & quod illa ſubuertit, omninò non pertinens ad ſimulacra gentium, idcircò non adorant,quia veritatem oderunt, ſecundùm myſticam ſimilitudinem ęnei ſerpentis,quem exaltauit Moyſes in deſerto,ante noſtros & ipſorum oculos exaltatam. Proindè nullius laudis eſt Iudæę ſiue Synagogæ, quod per Oſee prophetam dictum eſt ei: Dies multos expectabis me,& non fornicaberis,& non eris viro : quia quòd non fornicabatur cum idolis, non ex ſuę eſt continentię virtute, ſed ex defectu idolatriæ, quam poſt aduentum CHRISTI, neque Pagani principes,neque iſte apoſtata potuit reſuſcitare.

1.Cor.1.

Defenditur primus huius hiſtoriæ author.

Eſa.16.

Num.21.

Oſee 3.

CAP. VIII.

Igi-

IGitur beatus vir Eliphius, cùm vtrosq;, scilicet & gentiles & Iudęos, in eodem sacrilegio offendisset, verbum veritatis illis annunciabat, scilicet nihil esse, nisì perditionem in dæmonum phantasmate: potiùs viuum & verum Deum, creatorem visibilium & inuisibilium, eiusque filium Iesum Christum cum spiritu sancto Deum vnum crederēt, & colerent, quô peccatorúm indulgentiam & sempiternam animabus suis inuenirent requiem. Ferè sexcēti & viginti viri, exceptis mulieribus, per illam eius admonitionem, gratia Domini cooperante, credidisse & baptismum salutis suscepisse feruntur. Nunciantur autem hęc impijssimo Iuliano, qui tunc temporis, vt iam dictum est, in eadem Galliæ ciuitate Grandi morabatur. Incertum autem, vtrùm Cæsar tantùm, an etiam Imperator esset illis diebus. Nam cùm anno tertio imperij sui, septimo verò, ex quo Cæsar à Constantio fuerat ordinatus, vitæ autē anno tricesimoprimo defunctus fuerit, vtrùm tempore imperij sui aliquandò ad Gallias transierit, compertum ex historijs non habemus: sed cùm Cæsar esset, tunc eum in Gallias venisse non dubium est. Imperator quippe Constantius, vt Ecclesiastica narrat historia, constituens eum Cæsarem, contra Barbaros destinauit ad Gallias. Hi nanq; Barbari, quorū idē Constantius contra Magnentium tyrannum solatia petierat, cùm nihil profuissent contra tyrannum, Romanorum vastabant vrbes. Quocunque ergò tempore, siue quot per vices in Gallias venerit, quomodò aliquandò venisse dubium non est, in medio relinquentes, cætera prosequamur.

Multi credunt in Christum, prædicante Eliphio.

Hist. Trip. lib. 5. cap. 12.

CAP. IX.

ACcepta hac relatione, tyrannus oblítus est suam hypocrisim, id est, philosophicæ patientiæ simulationem, qua sese intendebat demonstrare clementem. Iratus est enim is, qui mansuetus & ab iracundia remotus, ab impijs vocari studebat, & hac opinione suî nimiùm delectabatur. Credo tantam gloriosi viri fuisse libertatem, & zeli boni tam vehemētem in eo feruorem, vt supra vires simulationis siue simulatoris esset pondus veræ virtutis, digna pro veritate verba facientis per os huius, in quo sine dubio Christus ipse loquebatur. Nec verò in isto solo, verùm & in alijs nonnullis patientiæ laudem perdidit, ità vt in furorem actus, eorum capita iuberet auferri: & licèt nonnullorum sanguinem fundi aliquandò prohibuerit, ductus inuidia, nè moriendo fierent gloriosi, non eos in ciuitate habitare permisit, quos fortiores, & in faciem sibi resistentes inuenit. Mirum, quòd circa tempus idem beatum Martinum nouum tyronem, & Christo militare cupientem, & dicentem sibi: Hactenùs, Cæsar, militaui tibi: patere, vt nunc militem Deo: viuere permisit, & infremuit quidem, sed non eum occídit. Hunc autem, quin Christi martyrem faceret, qui martyribus inuidebat, nullo patientiæ figmento sustinere vel differre potuit. Credo igitur, vt dixi, quòd magno zelo vir laudabilis tale quid fecisset aut dixisset, propter qualia Christianos ille vanus interficere solebat, tanquàm reos maiestatis, non tanquàm propter causam siue professionem, Christianitatis scilicet, aut propter destructionem templorum, aut propter aliquod verbum, quod imperiali honori videri posset iniuriosum. Exempli gratia: Cùm apud Daphnem duo iuuenes, quorum alter Iuuētinus, alter dictus est Maximus, militia clari, ingemiscerent videntes abominationes Iuliani, (nam fontes vrbis sacrificijs violauerat, & cūcta venalia in publico, scelerata adspersione contaminauerat, vt comedentes & bibentes polluerentur hoc modo) trium puerorum in Babylone splendentium sermonibus vsi sunt, dicentes: Tradidisti enim nos regi iniquo, qui recessit à te vltra omnes gentes, quæ sunt in terra. Hæc audiens ille, mitis atque philosophus à suî similibus nominatus, impietatis faciem protinùs enudauit, pręcipiens eis amarissimas plagas inferri: quos etiam luce priuauit: magìs autem, quòd verius est, illius temporis infelicitate liberans, eos ad coronas sempiternas transmisit. Sed & plurimi nobilium, & dignitate fulgentiū, vtētes tali fiducia, coronis æqualibus sunt coronati. Fingebat enim, se in eis quasì causam vlcisci imperialis iniuriæ, & hoc diuulgari iubebat, inuidens decertatoribus veritatis in appellatione martyrij pariter & honoris. Artemium quoq;, qui temporibus Cōstantij Dux fuit Aegypti, quoniā illius tēpore idola multa confregerat, non solùm facultatibus nudum reddidit, sed etiam capitis sectione mulctauit. Hæc pro exemplo dicta sint, quales ob causas ille sanctos interficere non fuisset insolitus, qui, vt iam dictum est, mansuetus & ab iracundia remotus, ab impijs vocabatur.

Inuidentia Apostatæ erga Christianos.

Histor. Tripa. libr. 6. cap. 34.

Dan. 3.

Iuuentinus & Maximus martyres.

Artemius martyr. Hist. Trip. lib. 6. cap. 36.

CAP. X.

Vtranque

Vtranq; causam, vt istum quoquè virum sanctissimum interficeret, illum habuisse simplex quoquè sermo testatur passionis eius. Nam illum, qui accusabat, inter cætera dixisse narrat: Considera Cęsar, quia tibi & semini tuo non prospera, sed aduersa prophetat, & sine vllo tuî timore contra tuã potentiam audacter rebellat. Ipsum quoq; Iulianum taliter contra eundem Christi martyrem loquentem inducit: Eliphi, quarè deos dissipâsti, & incantationibus nefarijs ad nihilum deduxisti? Nisi meo obtemperes præcepto, & renoues deos, atque colas, quos minutatìm confregisti, gladius meus caput tuum diuidet particulatim. Hinc manifestum est & illam, propter quam supradicti iuuenes Iuuentinus & Maximus similesq; illorum puniti sunt, & illam sanctum habuisse causam, propter quam Dux ille Artemius, alijque complures à tyranno interempti sunt: scilicet quia & impietati eius palàm ore libero vir egregius in populo refragari nõ timuit, & tẽpla siue idola, quæ ille colebat & coli iubebat, subuertit siue confregit.

CAP. XI.

CVm igitur ad restitutionem simulacrorum, quę confregerat, compellenti Iuliano nõ cederet, iustissimum esse dicens, propter fidem Domini nostri Iesu Christi gloriosè mori, & ità cum illo in ęterna felicitate lętari: tyrannus iam non valens continere belluinum animum in illa canea simulationis, quanuìs inuideret tantæ Christianorũ spei, scilicet glorię martyrij, capitalem eum sententiam subire præcepit: Flexis, ait, in terram genibus, extende ceruicem, & fulminantis gladij mortiferam, sicut tibi prædixi, suscipe plagam. Tunc martyr Christi paululùm induciarum, ad offerendam Deo orationem sibi dari flagitauit. Quo impetrato, prostrauit se in terram, & eleuans vocem, orauit, dicens: Domine Deus omnipotens, qui cęlum terramque & omnia, quæ in eis sunt, creâsti, & hominem ad imaginem & similitudinem tuam factum, in paradiso posuisti, eundemque suadente diabolo lapsum, per vnigeniti tui incarnationem & passionem reformâsti, & sanctos & electos tuos non ad huius mundi gaudia, sed ad labores & tribulationes misisti: supplicem serui tui exaudi orationẽ, & quia te solùm timeo, & tota cordis alacritate diligo, nunc pro tuo nomine non solum omnia corporis tormenta, sed & ipsam subire mortem desidero: animam meam iube suscipi per manus Angelorum in paradiso tuo cælesti cum corona martyrij: istis autem, à quibus interficiendus sum, quicunque ignorant & errant, cunctorum da indulgentiam peccatorum, & cum sanctis tuis in regno tuo portionem: qui viuis & regnas cum vnigenito tuo & spiritu sancto vnus & verus Deus Deus in secula seculorum. Cumque fideles, qui aderant, respondissent, Amen: surgens ab oratione, & stans in medio multitudinis: Rogo, inquit, ad Cæsarem, vt dum me interfeceris, corpori meo concedas locum sepulcri. Ille respondens: Concedo, ait, quẽcunque locum elegeris. Attollens ergò Christi martyr oculos, & circunspiciens, vidit à longè montem excelsum: & ad Iulianum respiciens: En, inquit, Cęsar, montem cernis ipsum, in quo, volente Christo, sepulturam habiturus sum. Cùm interim ad multitudinem conuersus fidelium, qui aderant, pro re & tempore loqueretur, adhuc quasi patiens expectabat tyrannus, nimitùm ad deuorandã animam potiùs, quàm ad occidendum corpus inhiante diabolo, qui per illum operabatur. Deniquè cùm iam ille testis Christi fidelissimus cum Apostolo diceret, aut reuerà dicere posset: Cupio dissolui, & esse cum Christo, multo enim melius. itemque illud. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: reposita est mihi corona iustitiæ: Iulianus ad blanditias sese callidè inclinans: Accipe, inquit, dignitates, accipe honores, accipe aurum & argẽtum, & omnia bona posside, quę nobis preciosa sunt, & esto amicus noster in eâdem scientia, in eodem sensu. Vir sanctus autem memor illius ostensionis, qua tentator diabolus Domino nostro Iesu Christo regna mundi & gloriam eorum ostendens, dixit: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me: dixit ad eum: Cæsar, à diabolo seductus es, & veritatis inquisitores Christianos seducere festinas. Pecunia tua & quæcunque promittis, tecùm sint in perditionem. Ideò enim terrena promittis, vt cælestia tollas: & vitam trãsitoriam promittis, vt ęternam subtrahas: & ad extremum sine dubio idcircò suades caduca gaudia, vt amoueas ea, quę sunt ęterna. Tunc in vocem exultationis & confessionis erumpẽs aduersùs impietatem paganicam, Iudaicam, atq; hęreticam, quę videlicet impietas, velut Cerberus canis infernalis triũ capitũ, catholicã tunc vexabat ecclesiã, clamauit & dixit: Ego in Deũ verũ credo, & ipsum adoro in substantia vnũ, in personis trinũ, creatorem totius mũdi atq; gubernatorẽ, initium & finem nõ habentẽ: cuius

Precatio sancti Eliphij sub mortem.

Philip. 1.

2.Tim.4.

Blanditur martyri impius Apostata.

Mat.4.

Egregia vox martyris.

Confessio martyris.

cuius regnum incorruptum permanet in ſempiternum. Credo vnigenitum Dei patris omnipotentis filium,patri conſubſtantialem,coęternum atque coęqualem,ſpiritu ſancto operante in Maria virgine conceptum,verum hominem ſine virginitatis corruptione ex ea natum, ſub Pontio Pilato crucifixum, à mortuis tertia die reſuſcitatum,in cælos receptum,in die iudicij viuos ac mortuos iudicaturum, & vnicuique ſecundùm opera ſua redditurum. *Rom.2.*

CAP. XII.

IGitur lachrymę intereà manabant ex oculis ab initio orationis, quam impetratis, vt iam dictum eſt,fudit inducijs. Et hoc infirmitatis eſſe videbatur illis, qui neſciebant, quid ſit illud,quod in Pſalmo dictum eſt: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum,Deus, nō deſpicies.Et alibi: Tribulationem & dolorem inuéni,& nomen Domini inuocaui: & quod de ipſo capite beatorum lugentium, qui propter hoc ipſum,quòd lugent,beati ſunt, Apoſtolus dicit: Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationesque ad eum, qui ſaluum facere poſſet illum,cum clamore valido & multis lachrymis offerens,exauditus eſt pro ſua reuerentia.Neſciebant hæc multi, qui aderant,maximeque tyrannus ille, cuius erat cor induratum,ſicut cor Pharaonis: & idcircò infirmus atque pendulus martyr Chriſti eſſe videbatur. Vndè & promiſſis ſuis conſtringere tentauit illum idem ineſſicax malitię artifex, ſicut iam dictum eſt. Vbi autem inter ipſas lachrymas hic Domini teſtis,tantæ exultationis & confeſſionis extulit vocem, tunc ille odibilis Iulianus, immò habitator cordis eius ſpiritus nequam, diutiùs ferre non potuit,iubensque caput eius abſque dilatione amputari, deridendo dixit: Videbo,ſi Chriſtus tuus liberet te,& ſurgere,atque tuis pedibus ambulare faciat te. Deridebat enim eum pro eo,quòd,ſicut iam ſuprà dictum eſt, poſtulata & conceſſa ſibi electione ſepulcri,dixerat illi: En Cęſar, mētem cernis ipſum,in quo, demonſtrante Chriſto,ſepulcrum habiturus ſum. Itaque propoſitum habēs in corde eius ſpiritus nequam, quòd aliter ſepulcrum illi non fieret,niſi ad montem longè remotum,quem ſibi elegerat,pedibus ſuis ambularet,deriſionem huiuſmodi locutus eſt. Dominus autem Ieſus gloriam ſuam econtrà manifeſtare dignatus eſt,vt videret,& confunderetur hoſtis eius Imperator impiorum,falſus & verus diaboli ſatelles, & ignis inuidiæ magis ac magis eum deuoraret.Martyris quippè corpus erexit ſe per virtutem Chriſti,& ambabus amplexum manibus caput ſuum,per vnum milliare, comitantibus vtiq; Angelis,& Chriſtum collaudantibus,deportauit,&ità vſque ad montem illum ſine vlla offenſione peruénit.Deindè ſubijt in montem ipſum,& ibi lapidem colore album, ſitu planum, inueniens,ſedit ſuper eum.Protinùs duritia lapidis officioſè ceſſit pio martyri. etenim quaſi cera benè mollis inſidēti gremium aperiens,concauum ſubſellium prębuit, ſecuturis memorabile ſeculis.Vndè hactenùs mons ille,mons dicitur ſancti Eliphij.Eſt autem inter Frumētoſam & Grandem medius, ab vtraque millibus diſtans ſenis: ab Aquilone Tullenſem vrbem,ab Auſtro verò Grandem habens.Intereà complures infirmi, diuerſis languoribus afflicti,paſſionem glorioſi martyris venerantes, & Chriſti nomen, in ea collaudantes,meritis ipſius ſanitati redditi ſunt.Hæc videntes pij, lętati ſunt: impij zelo maligno zelati ſunt,& orta inter vtroſque pugna, fideles martyris magnifici meritis adiuti,& Chriſto donāte victis infidelibus, glorioſam victoriam adepti,extinctorum corpora paganorum in proximum fluuium proiecerunt. Martyrizatus nempe eſt beatus martyr in prato amœno,quod ſitum eſt in ripa fluuioli ſuprà memorati, cui nomen Vera,decimoſeptimo Calendas Nouembris.Super ſacratiſſimum corpus eius ædificatum eſt à fidelibus oratorium,vbi fideliter petentibus multarum præſtantur beneficia virtutum.

Pſal.50. *Pſal.114.* *Matt.5.* *Heb.5.* *Exod.7.8.9.&c.* *Impia vox Apoſtatæ.* *Inſigne miraculum.* *Item aliud.* *Morbidi curātur.*

VITA

VITA DEOGRATIAS EPISCOPI CARTHAGINENSIS, AGONESQVE ET MARTYRIA MARTINIANI, Saturiani, Maximæ, Valeriani Episcopi, Armogastis, Masculæ & Saturi confessorum, per D. Victorem Episcopum Vticensem scripta.

17. Octobris, quod ad quosdam attinet. FActum est, supplicante Valentiniano Augusto, Carthaginensi Ecclesię post longum silentium desolationis Episcopum ordinari, nomine Deogratias. Cuius si nitatur quisquam, quæ per illum Dominus fecerit, paulatìm excurrere, antè incipient verba deficere, quàm ille aliquid valeat explicare. Illo igitur Episcopo constituto, factum est peccatis vrgentibus, vt vrbem illam quondàm nobilissimam atq; famosam, decimoquinto regni sui anno Geisericus caperet Romam. *Roma à Vandalis capta.* Et simul exindè regum multorum diuitias cum populis captiuauit. Quę dum multitudo captiuitatis Africanum attingeret litus, diuidentibus Vandalis & Mauris ingentem populi quantitatem, vt moris est Barbaris, mariti ab vxoribus, liberi à parentibus separabantur. *Deogratias Episcopus redimit captiuos* Statìm sategit vir Deo plenus & charus, vniuersa vasa ministerij aurea vel argentea distrahere, & libertatem de seruitute Barbarica liberare, & vt coniugia fœderata manerent, & pignora genitoribus redderent. Et quia loca nulla sufficiebant ad capessendam multitudinem tantam, basilicas duas nominatas & amplas, Fausti & Nouarum, eorum lectulis atque straminibus deputauit, decernens per singulos dies, quantum quis pro merito acciperet. *Summa eius humanitas.* Et quia plerosque insuetudo nauigij & crudelitas captiuitatis afflixerat, non paruus inter eos fuerat numerus ægrotorum, quos ille beatus antistes vt nutrix pia, per momenta singula cum medicis circuibat, sequentibus cibis, vt inspecta vena, quid cui opùs esset, illo præsente daretur. Sed nec nocturnis horis ab hoc opere misericordię feriabatur, sed pergebat excurrens per singulos lectos, sciscitans qualiter quisque haberet: ità se tradiderat omninò labori, vt nec defessis membris, nec cariosæ iam senectuti parceret. *Inuidentia Arrianorum.* Quo liuore Arriani succensi, dolis cum quamplurimis voluêre sæpiùs enecare. Quod (credo) præuidens Dominus, citò passerem suum de manibus accipitrum voluit liberare. Cuius exitum ità vrbici captiui planxerunt, vt tunc se putarent magìs tradi manibus Barbarorum, quandò ille perrexit ad cælum. Functus est autem sacerdotio annis tribus. Cuius amore & desiderio populus attentus, potuerat membra digni corporis rapere, nisì consilio prudenti dum auocatur, nesciente multitudine, sepeliretur.

Et quia tacendum semper non est de impietatibus hæreticorum, nec verecundum poterit esse, quod ad laudem proficit patientis: ordinator quondàm memorati sacerdotis nomine Thoma, dum varijs ab eis insidijs sępiùs arctaretur, quodam tempore venerabilem senem in publica facie catomis ceciderunt. Quod ille non ad opprobrium, sed ad mercedem computans gloriæ suæ, in Domino lætabatur. Vndè factum est, vt post obitum Episcopi Carthaginis, Zeugitanæ & proconsulari prouinciæ Episcopos interdiceret ordinandos, quorum erat numerus centum sexagintaquatuor. Qui paulatìm deficientes, nunc qui simul ipsi supersunt, tres tantùm esse videntur: Vincentius Gigitanus, Paulus Sinnaritanus, verè merito & nomine Paulus, & alius Quintianus. Qui nunc persecutionem fugiens, apud Edessam Macedoniæ ciuitatem commanet peregrinus. Sed etiam martyria quamplurima esse probantur, confessorum autem ingens & plurima multitudo, ex quibus aliqua narrare tentabo.

Erant tunc serui cuiusdam Vandali (fuit hic Vandalus de illis, quos Millenarios vocant) Martinianus, Saturianus, & eorum duo germani: erat & conserua eorum, quædam egregia Christi ancilla, nomine Maxima, corpore simul & corde decora. Et quia Martinianus armifactor erat, & domino suo satìs videbatur acceptus, & Maxima vniuersę domui dominabatur: credidit Vandalus, vt fideles sibi magìs memoratos faceret famulos, Martinianum Maximamque coniugali consortio sociare. Martinianus adolescentulorum

rum secularium more,coniugium affectabat: Maxima nanque iam DEO sacrata,humanas nuptias refutabat. At vbi ventum est, vt cubiculi adirentur secreta silentia, & Martinianus nesciens, quid de illo decreuerat Deus,maritali fiducia quasi cum coniuge cuperet cubitare,viua ei voce memorata famula Christi respondit: Christo ego, ô Martiniane frater,membra mei corporis dedicaui, nec possum humanum sortiri coniugium,habens iam cælestem & verum sponsum.Sed dabo consilium: si velis,poteris & ipse tibi præstare cùm licet,vt cui ego concupiui nubere, delecteris & ipse seruire. Ità factum est,Domino procurante,vt obediens virgini, etiam adolescens suam animam lucraretur. Nesciente igitur Vandalo,compunctus atque spiritualis secreti commercium mutuatus, etiam suis fratribus persuasit, vt thesaurum quem inuenerat haberet, vtpotè germani,communem,conuersus est itaque cum tribus fratribus suis.Dei puella comitante,nocte clàm egredientes,Tabraceno monasterio,cui præerat tunc nobilis pastor Andreas,sociantur.Illa verò haud procùl monasterium incoluit puellarum.

Christo dedicata non potest homini nubere.

Sciscitante igitur barbaro inquisitionibus & muneribus crebris, quod gestum erat, celari non potuit.Inueniens itaque iam non sua, sed Christi mancipia,conijcit in vinculis,& varijs tormentis Dei famulos insectatur,agens cum eis non tantùm vt pateretur misereretur, sed quod grauius est,per rebaptizationis cœnū fidei suæ ornamenta turparent. Peruenit hocipsum vsque ad notitiam Geiserici.Decernit rex,vt tandiù *implicabilis ferus seruos affligeret,quandiù illius succumberent voluntati.Iubet in modum serrarū fustes robustos velyti palmatos cum stirpibus fieri, qui quatientibus tergis non solùm ossa confringerent, sed etiam terebrantes aculei intrinsecùs remanerent.Qui dum sanguis efflueret, & dissipatis carnibus viscera nudarentur,sequenti die, Christo medente, incolumes reddebantur. Hoc sæpiùs ac multo factum est tempore, & nulla plagarum vestigia videbantur,sancto spiritu subindè curante.Post hoc arctatur Maxima duræ custodiæ,cuspidique crudeli extenditur. Cui cùm Dei seruorum nō deesset frequentia visitantium,videntibus cunctis,ingentium lignorum putrescens soluta est fortitudo. Miraculum hoc & voce omnium celebratur,& nobis,ad quem custodia pertinebat, cum sacramento testatus est ità fuisse.

*for. * implacabilis.*

Vide immanis supplicij genus.

Maxima dirè affligitur.

Liberatur.

Ast vbi Vandalus virtutem neglexit cognoscere diuinam,cœpit in domo eius vindicatrix ira grassari.Moritur ipse simul & filij,familiæ atque animalium quæcunque optima erant,pariter intereunt.Remansitque domina vidua, marito, filijs & substātia destituta: seruos Christi cognato regis Sesaoni gratia muneris offert. Qui cùm eos, vtpotè oblatos,cum gratulatione nimia suscepisset,filios & domesticos sanctorum merito malè cœpit dæmon varijs motibus agitare.Ex ordine ille cognatus,vt gestum erat,suggerit regi. Decernit statim rex,cuidam gentili regi Maurorum,cui nomen erat Capsur, relegandos debere transmitti: Maximam verò Christi famulam,cōsusus & victus,propriæ voluntati dimisit,quæ nunc superest virgo, mater multarum virginum DEI, nobis etiam nequaquàm ignota. Peruenientes autem traduntur memorato regi Maurorum,commanenti in parte eremi,quæ dicitur Caprapicti. Videntes igitur Christi discipuli multa apud gentiles & illicita sacrificiorum sacrilegia, cœperunt prædicatione & conuersatione sua ad cognitionem Domini Dei nostri Barbaros inuitare:& tali modo ingentem multitudinem gentilium Barbarorum Christo Domino lucrauerunt,vbi anteà nulla fama Christiani nominis fuerat diuulgata.Tune deindè cogitatur quid fieret,vt ager iam cultus & egraminatus vomere prædicationis,Euāgelicum susciperet semen,& imbre sacri baptismatis rigaretur.Mittunt legatos per itinera distenta deserti:peruenitur tandem ad ciuitatem Romanam.Rogatur Episcopus,vt presbyterum & ministros credenti populo destinaret.Explet cum gaudio,quod petebatur,pontifex.Dei constituitur Ecclesia, baptizatur multitudo maxima Barbarorum, & de lupis grex fœcundus multiplicatur agnorum. Hoc Geiserico relatione sua nūciat Capsur.De qua re surgens inuidia, iubet famulos Dei ligatis pedibus post terga currentium quadrigarum, inter spinosa loca syluarum pariter interire,vt ducta atq; reducta dumosis lignorū aculeis innocentium corpora carperentur,ità deligans,vt exitum suum inuicèm peruiderent.Qui cùm è vicino currentibus Mauris,sese mutuò conspicerent,vale sibi in angusto fugę vnusquisque ità dicebant:Frater,ora pro me.impleuit Deus desiderium nostrū. taliter peruenitur ad regnum cælorum.Itaq; orando atq; psallēdo,gaudentibus Angelis pias animas emisère.Vbi vsq; in hodiernum diem non desinit ingentia mirabilia Iesus

Maxima dimittitur, & fit Abbatissa.

Multi credūt in Christum.

Sancti martyres crudeliter vexantur.

Animas cœlo reddunt.

ſus Chriſtus Dominus noſter operari. Nam nobis beatus quondàm Fauſtus Buronitanus Epiſcopus atteſtatus eſt,cæcam quandam mulierem illuminatam fuiſſe,vbi ipſe aderat præſens.

Accenditur ꝓpter hæc aduersùs Dei eccleſiā Geiſericus.Mittit Proculum quēdam in prouinciā Zeugitanā, qui coarctaret ad tradendū miniſteria diuina vel libros cūctos Domini ſacerdotes, vt primò armis nudaret, & ità faciliùs inermes hoſtis callidus captiuâſſet.Quibus ſe non poſſe tradere clamantibus, ipſe rapaci manu cūcta depopulabatur,atque de pallijs altaris,proh nefas,camiſias ſibi & femoralia faciebat. Qui tamen Proculus huius rei executor, fruſtatìm ſibi comedens linguam, in breui turpiſſima conſumptus eſt morte.Tunc enim S.Valerianus,Abenſis ciuitatis Epiſcopus, dum viriliter, ſacramēta diuina nè traderet, dimicâſſet,foràs ciuitatem ſingularis iuſſus eſt pelli,& ità præceptum eſt,vt nullus eum neque in domo,neq; in agro dimitteret habitare. Qui in ſtrata publica multo tempore nudo iacuit ſub aëre:annorum erat plùs octoginta:quem nos tunc indigni,in tali exilio meruimus ſalutare.

Vide impiū conatū Arriani.

Nota lector

Valerianus Epiſcopus.

Quodam tempore paſchalis ſolennitas agebatur,& dum in quodam loco,qui Regia vocitatur,ob diem paſchalis honoris noſtri ſibimet clauſam eccleſiā reſerarent, compererunt Arriani.Statìm quidam presbyter eorum Andiot nomine, congregata ſecùm armatorum manu,ad expugnandam turbam accenditur innocentum. Introeunt euaginatis ſpathis,arma corripiunt,alij quoquè tecta conſcendunt,& per feneſtras eccleſiæ ſagittas ſpargunt.Et tunc fortè & canente populo Dei, lector vnus pulpito ſiſtens, alleluiaticum melos canebat. Quo tempore ſagitta in gutture iaculatus,cadente de manibus codice,mortuus pòſt cecidit ipſe.Nam & alij quamplurimi ſagittis & iaculis in medio crepidinis altaris probantur occiſi. Nam qui gladijs tūc interempti non ſunt,poſteà pœnis attriti,regio iuſſu oēs penè necati ſunt,pręſertìm maturioris ętatis.Alibì nāque, ſicut Thunazudæ contigit,Galibus,vico Ammoniæ,vel alijs in locis, tempore,quo ſacramenta Dei populo porrigebantur,introeūtes maximo furore,corpus Chriſti & ſanguinem pauimentis ſparſerunt,& illud pollutis pedibus calcauerunt. Ipſe enim Geiſericus pręceperat,ità perſuadentibus Epiſcopis ſuis,vt intrà aulam ſuam filiorumq; ſuorum non niſi Arriani per diuerſa miniſteria ponerentur. Inter alios ventum eſt tunc ad Armogaſtem noſtrum.Cuius cùm diù ac ſæpiùs tibias torquendo tumenribus confringerent chordis,& frontem,in qua Chriſtus vexillum ſuæ fixerat Crucis, rugatā magisq; aratam deſcendentes atq; mugientes oſtenderent nerui, vt fila aranearum,ſancto cælū reſpiciente,crepabant.At vbì tortores neruicas chordas diſruptas eſſe viderunt, allatis crebriùs fortioribus chordis atque canabinis,illo nihil aliud, niſì Chriſti nomen inuocante,illa omnia vaneſcebant.Sed & capite deorsùm dum ad vnum penderet pedē, dormire quaſi ſuper lectum plumis ſtratum,omnibus videbatur. Quem cùm Theodoricus regis filius,qui eius dominus erat,pœnis non valentibus,capite truncari iuſſiſſet,à ſuo ꝓhibetur Iucundo presbytero,dicente ſibi:Poteris eum diuerſis afflictionibus interficere. Nam ſi gladio peremeris,incipient Romani martyrem prędicare. Tūc Theodoricus in Byzacenam prouinciam ad fodiendas eum condemnat ſcrobes. Poſteà quaſì ad maius opprobrium haud procul Carthagine, vbì ab omnibus videretur, paſtorem eum pręcepit eſſe vaccarum.

Chriſtiani cæduntur.

Nota facin⁹ Arrianis & ſimilibus impijs dignum.

Armogaſtes inſignis cōfeſſor.

Inter hæc Dn̄o reuelante, cùm dormitionis ſuæ proximum cerneret diem, aduocat quendam Felicem venerabilem Chriſtianum, procuratorem domûs filij regis, qui Armogaſtem vt Apoſtolum venerabatur,dicitque illi:Tempus meę reſolutionis aduēnit: obſecro te per fidē,quam vtriq; tenemus, vt ſub hac ſiliquę arbore me ſepelire digneris,redditurus Domino noſtro,niſì feceris, rationē:non quòd ille curaret,vbì aut qualiter ſuum ſepeliretur corpus, ſed vt illud demonſtraretur, quod ſeruo ſuo reuelauerat Deus. Reſpondet Felix & dicit: Abſit à nobis, confeſſor venerabilis: ſed ſepeliam te in vna baſilicarū cum triumpho & gratia,quam mereris.Cui B.Armogas: Non, ſed quod dixi, facturus es. Ille timens Dei hominem contriſtare,veraciter,quod ingeſſerat,promiſit eſſe facturum.Statìm intrà pauciſſimos dies comes bonę confeſſionis de hac vita migrauit.Feſtinauit Felix ſibi delegatum ſub arbore fodere ſepulcrum. Cui cùm intextę radices & ſoliditas aridæ telluris moram facerent,& labore angeretur,quòd tardiùs ſancti membra corporis humarentur,tandèm abſciſſis radicibus, multo altiùs terram cauans,conſpicit ſarcophagum ſplēdidiſſimi marmoris præparatum,qualem fortè nullus

Obitus ſuus ei reuelatur

Nota rē admirandam.

omninò

omninò habuit regum. Sed nec quendam Archiminum,nomine Masculinum, debeo prçterire.Qui cùm multis insidijs premeretur,vt catholicã omitteret fidem, ipse eũ rex posteà blandiendo affatibus secularibus* mutabat,promittens multis eum diuitijs cumulandum,si volũtati eius auditũ facilem commodâsset. Qui cùm fortis atq; inuictus maneret,iubet eum subire sententiam capitalẽ, ità tamen callidus occultè præcipiens, vt si in illa hora vibrãtis gladij pertimesceret ictum,magìs eum occíderet,nè martyrem gloriosum fecisset.Si aũt fortem in confessione cõspiceret,à gladio temperaret.Sed ille vt columna immobilis,Christo solidante,fortis effectus,confessor reuertitur gloriosus. Etsi martyrẽ inuidus hostis noluit facere,confessorẽ tamẽ nostrũ nõ potuit violare.

Archimini Masculini constantia.

*inuitabat, legendum puto.

Nouimus & alium ea tempestate noĩe Saturum.Qui cùm lucidum esset membrũ ecclesię Christi,& prauitatẽ Arrianorum libertate catholica frequẽter argueret, (fuit hic procurator domûs Hunerici)conuenitur,accusante Mariuado quodam diacono,quem Hunericus infaustus singulariter honorabat,vt fieret Saturus Arrianus. Promittuntur honores & diuitiæ multę,si faceret: pręparantur supplicia dira, si nollet. Hac optione proposita,vt si regalibus iussis non obediret,primò facta discussione, & antè amissa domo vel substantia,distractis oĩbus mancipijs ac filijs,vxor eius,ipso præsente, camelario in coniugium traderetur. Quod ille plenus Deo,magìs vt velociter prouenisset, impios prouocabat. Ob quam causam vxor eius inducias visa est ab his, qui exequebantur, nesciente marito, petisse.Accedit ad maritum alia Eua,consilio magistrata serpentis. Sed ille,Adam non fuit,qui illecebrosa vetitę arboris poma contingeret: quia non indigẽs, sed Saturus ,vocabatur,saturatus ab vbertate domûs Dei,& torrente deliciarũ eius potatus. Aduenit mulier ad locum,vbì maritus singularis orabat, conscissis vestibus crineq; soluto,secùm comitantibus filijs,vnamq; infantulã,quæ tunc lactabatur,manibus gestãs,quę nesciẽtis ꝓijcitur ad pedes mariti. Etiã ipsa suis genua cõplectitur vlnis,sibilãs vociferatione draconis: Miserere meĩ dulcissime simul & tuĩ:miserere cõmunibus liberis,quos cõspicis ipse.Nõ subiaceãt cõditioni seruili,quos claros prosapia reddidit generis nostri.Nõ subijciar ego indigno & turpi cõiugio,viuẽte marito,quæ mihi semper inter coęuas plaudebã de Saturo meo.Cognoscit Deus,qa inuitus facturus es hoc,quod fortè volũtariè aliquãti fecerũt. Cui ille Iob sancti voce respondit:Tanq̃ vna ex insipientibus mulieribus loqueris.Formidarẽ,mulier, si sola esset huius vitę amara dulcedo: artificio,cõiunx,diaboli ministraris.Si diligeres maritũ,nunq̃ ad secundã mortẽ attraheres propriũ virũ.Distrahant filios,separent vxorẽ,auferant substantiam: mei Dñi ego securus de ꝓmissis verba tenebo:Si qs non dimiserit vxorẽ,filios,agros aut domũ,meus nõ poterit esse discipulus.Quid vltrà ? discedẽte muliere cum filijs refutata, cõfortatur Saturus ad coronã: discutitur, expoliatur,pœnis cõteritur,mẽdicus dimittitur. Interdicitur ei ꝓdeundi accessus:totũ ei tulerũt,stolã tamen baptismatis auferre non potuerunt.

Præclara virtus Saturi cõfessoris

Vxor eũ pilitur euertere.

Iob 2.

Luc.14.

Post hæc Geisericus ecclesiã Carthaginis claudi præcepit,dissipatis atq; dispersis per diuersa exiliorũ loca,quia Episcopus nõ fuerat, presbyteris & ministris. Quę vix reserata est,Zenone principe supplicante per patricium Seuerum,& sic vniuersi ab exilio redièrunt.Quę verò in Hispania,Italia,Dalmatia,Calabria,Apulia,Sicilia,Sardinia,Brutijs, Lucania,Epiro vel Hellada gesserit,meliùs ibì ipsi q passi sunt,miserabiliter lugẽda narrabunt.Sed etiam persecutionis nostræ à Geiserico,quanto sublimiter, tanto crudeliter gestę,iste sit finis.Durauit autem in regno annis xxxvij.mensibus tribus.

VITA S. GALLI ABBATIS ET CONFESSORIS, EDITA A VVALAFRIDO STRABO ABBAte Augiensi,non autem Abbate S.Galli, vt quidam non rectè aiunt.

PRAEFATIO AVTHORIS.

Nisì me sanctarum authoritas scripturarum,& pręcipuè illa veridici prophetæ sententia,qua sacrificio obedientia pręfertur, ad necessitatẽ obediendi cõstringeret,pręceptis vestris, ô sanctissimi patres,apologię huiusmodi genus opponerẽ:Si propheta,qui antè,quàm formaretur in vtero,à Domino electus est, & priusquàm exiret de ventre, sanctificatus est: dum eum Dominus spiritu suo illustrans, verbi officio manciparet, de ætatis infirmitate & ignorãtia conquestus est: quid ego peccator acturus sum,qui in

1.Reg.15.

Ierem.1.

Ibidẽm.

iniquitate conceptus,& in delicto profusus,propter sordes vitæ,incircũcisus sum corde & auribus:quia videlicet nec scientiam dignè percipio,nec audita deuotè conseruo. Quomodò institias Domini enarrabo,& assumam testamentum eius per os meum,cuius ætatẽ nec tempus adhuc impleuit,nec scientia cõmendauit? cuius dicta nec doctrina corroborat,nec vita confirmat? præsertim cùm ea scribere iubeatis & ordinare,quorum dignitatẽ vix animo torpente conijcio.Tres tamen ob causas audendi talia viã inuenio, scilicet quòd credo me à Domino subleuãdum,ob cuius iussa pariter ac promissa,quod virium consideratione exhorrui,obediendi cupiditate suscepi.Deindè quòd me confido B.Galli intercessione,vestrisq; precibus adiuuari,pro quorum veneratione ac amore grande onus humeris aptaui debilibus. Postremò, quòd alienis insisto vestigijs, veritatisq; tenendæ lineam nouis tantummodò cogor passibus demetiri. Vitam igitur sancti cõfessoris Christi Galli, patroni nostri, cuius corporis thesaurum fidelibus seruatis excubijs,sensu nobilem,scripto degenerem, vultis à me lumine rectæ locutionis ornari,& seriem confusam capitulorum distingui limitibus.

Ego cùm me nõ possim ab hoc excusare negocio, eligo potiùs pro ignauia lacerari,q̃ pro inobedĩẽtia condẽnari. Porrò dum pridẽm ipsum opus perlegerẽ,inuẽni ab authore eiusdẽ cõscriptionis terrã, quã nos Alemãni vel Sueui incolimus,Altimanniã sæpiùs nominari:sed ipsius nominis originẽ quærens,apud nullũ Scriptorũ,quorũ adhuc notitia nos respersit,eius reperi mẽtionem. Nisi fallor enim, ab alto situ prouinciæ idem vocabulũ à modernis confictũ est.Nam iuxta Scriptores authenticos, pars Alemanniæ vel Sueuiæ, inter alpes Pœninas & meridianũ litus Danubij sita, Rhetia dicitur. Porrò quod est ad Septentrionalẽ plagam Istri, Germaniæ deputatur.Et vt non nostra dicere existimemur,aliquos ipsius rei testes asseiscimus.Paulus Orosius,in cuius dictis fides oĩm cõcordat,de situ terræ scribens,hæc inter cætera ponit: Pannonia,Noricus & Rhetia habẽt ab oriente Mœsiam, à meridie Histriam, ab Africo Alpes Pœninas, ab occasu Galliam Belgicam, à circio Danubij fontem, à Septentrione Danubium & Germaniam. Cùm Noricus regio sit Baioariorum, & eius Septentrionalis terminus Danubius & Germania, necessè est Rhetiã, quæ simul ponitur, eisdem finibus Aquilonem versùs terminari. Solinus quoquè in Polyhistore, vbi Galliæ facit mentionem, has prouinçias vno terrarum tractu positas, his verbis designat: Ex isto sinu, videlicet Galliæ, quaqua parte orbis velis,exeas.Si Thracia sit petenda,excipit ager Rheticus, bonus frugibus,Brigantino lacu nobilis: Indè Noricus frigidus,parciùs fructuosus: qua subducitur à iugis Alpiũ,admodùm lætus.Dehinc Pannoniæ viro fortes,solo plano vbertoq;,,Drauo Sauoq; inclytis amnibus circunfluæ.Si Rhetia solummodò infra Alpes est,vt multi volunt, quæ consequentia est,vt Noricum à Gallia pergentes, asperitatem Alpiũ transcendamus, & non potiùs per maiorem Rhetiam recto itinere Noricũ vsq; tendamus? In qua etiã Rhetia,secundùm supradictam sententiam, Brigãtium oppidum, iam vetustate collapsum, lacu,qui Rheno intersluente efficitur,nomen dedit:qui alio nomine, iuxta Græcã etymologiam,Potamicus appellatur.Igitur quia mixti Alemãnis Sueui,partem Germaniæ vltra Danubium,partem Rhetiæ inter Alpes & Istrũ,partemq; Galliæ circa Ararim obsederunt, antiquorũ vocabulorũ veritate seruata, ab incolis nomen patriæ deriuemus, & Alemanniã vel Sueuiam nominẽmus.Nam cùm duo sint vocabula, vnã gentẽ significantia,priori nõie nos appellãt circunpositæ gentes,quæ Latinũ habent sermonem:sequenti,vsus nuncupat barbarorum. Similiter scimus Francos partes Germaniæ vel Galliæ,nõ solùm potestati,sed etiã suo nomini subiugãsse.Et quia prouinciarum descriptiones attigimus,liceat paucis Hiberniæ insulæ, de qua nobis tantum decus emicuit, iuxta eosdem authores,sitũ cõmemorare.Hibernia insula,vt scribit Orosius,inter Britanniam & Hispaniã sita,lõgiore ab Africo in boreã spatio porrigitur. Hæc propior Britanniæ,spatio terrarũ angustior,sed cæli solisq; temperie magis vtilis: & vt supradictus Solinus testatur,ità pabulosa,vt pecua ibi,nisi interdùm æstate à pastibus arceantur, in periculum agat saties.Illic nullus anguis,auis rara.Quàm horrenda verò ipse vel alij de moribus incolarũ eius testentur,fide Christi iam lucente,super sedendũ est: quia vbi superabũdauit peccatum,superabũdauit gratia:& à solis ortu Indis vel Aethiopibus, vsq; ad occasum Britannis vel Scotis,iam laudabile est nomen Domini.Excelsus enim est su per omnes gentes Dominus,& super cælos gloria eius.

Obsecro itaq; te,Gosberte charissime,Abba monasterij S.Galli,cunctosq; fratres,qui sub

Marginal notes: Altimannia. — Lacus Brigantinus, vel Potamicus. — Franci Gallias subiugant. — Hiberniæ descriptio. — Pecua, antiquè dictum, pro pecora. — Rom.5. — Psal.112. — Ibidem.

ſub te militiæ deſeruiunt ſpiritali, vt me orationibus adiuuetis, quatenùs & hoc opus, & alia deincèps dignè Deo merear explicare. Nam ſi gratanter rectè à nobis poſita ſuſceperitis, clemẽter verò titubãtia correxeritis, ſi Dominus permiſerit, huius operis agreſte pulmentum, poſtmodùm aliquibus metrorum condimentis infundam. Dignũ quippè eſt, vt noſtris laudibus per orbem celebretur, quem de extremis orbis finibus ad noſtram ſalutem Dominus deſtinauit. Benè valentem & noſtrî memorem paternitatem veſtram inæternùm ſancta Trinitas conſeruare dignetur, Amen.

O pater, ô patris proles, ô ſpiritus alme,
  Vne & trine Deus, nos miſerate rege.
Me tua iuſſa ligant, tua me promiſſa gubernent:
  Luceat in dictis lux tua, quæſo, meis.
In te Galle Deum, in Domino te Galle fatebor:
  Tu pro me ſacras funde preces Domino:
Vt veniam noxis, dictis moderamina præſtet:
  Quod nocet, euellat: quod iuuat, amplificet.

VITAE LIBER PRIMVS.

Quibus incrementis B. Gallus à puero vſque ad ſacerdotium ſub B. Columbano profecerit Cap. I.

CVM prȩclara ſanctiſſimi viri Coũlbani, qui & Columba, conuerſatio per omnem Hiberniam celebris haberetur, & veluti ſplẽdidum ignei ſolis iubar ſingulari decore omnium in ſe prouocaret amorẽ, ſicutì de eo, priusq̃ naſceretur, prouiſum eſſe liber geſtorum ipſius pleniter indicat: inter cȩteros, quos fama virtutũ eius attraxerat, parentes B. Galli, ſecundùm Deum religioſi, ſecundùm ſeculum nobiles, filium ſuum, primo ȩtatis flore nitentẽ, cũ oblatione Domino offerentes, illius magiſterio commendauerunt, vt in regularis vitȩ proficeret diſciplina, & inter plurimos ſpiritalis militiȩ ſectatores, obedientiȩ & arctioris propoſiti imitaretur exempla. Dumq́; bonæ indolis vir charo nutriretur affectu, magno virtutum creuit augmento. Superna quoquè gratia ſe prȩueniente, tanto ſtudio diuinas epotauit ſcripturas, vt de theſauro ſuo noua proferre poſſet & vetera: Grammaticȩ etiam regulas, metrorumque ſubtilitates capaci conſequeretur ingenio. Obſcura autem ſcripturarum tam ſapienter ſcire volentibus reſerauit, vt cuncti, qui eius prudentiam & ſermones audierant, admiratione eum & laude digniſſimum iudicarent. Qua ſapientiȩ maturitate factum eſt, vt vniuerſorum communi conſilio, & iuſſione Columbani Abbatis, per ſingulos ſacrȩ promotionis gradus aſſcendens, inuitus ſacerdotij ſuſciperet dignitatẽ. Ergò dum ſacris inſtaret officijs, die noctuq́; precibus Dominum placauit & lachrymis: & ſuperni inſpectoris oculis placere deſiderãs, pro virtutũ & vitȩ meritis amabatur ab omnibus, placuit vniuerſis.

Octobr. 16. — Parentes S. Galli cõmẽdant cũ S. Colũbano. — Mirè proficit literis. — Sacerdotio initiatur.

Vt ſancti viri, ſuſcepta peregrinatione, ad Sigebertum regem peruenerint, & Luxouium incolere cœperint. Cap. 2.

DVm hȩc agerentur quotidiè, B. Columbanus Euangelicã cupiens aſſequi perfectionem, vt videlicet omnibus, quȩ habebat, relictis, crucẽ ſuam tolleret, & nudus Dñm ſequeretur: conſilio ſuo egit cum fratribus, quorũ aĩos idẽ feruor accenderat, vt ſpreto propinquorũ & prȩdiorum dulcedine, mentis ardorem opere comprobarent. Aſſcendentes igitur nauim, venerunt Britanniam, & indè ad Galliã trãsfretârunt. Cumq́; vir Dei ad Sigebertũ regẽ cũ ſuis perueniſſet, rogauit eum rex, vt intrà Gallias reſideret, nec eis relictis, ad gentes alias commigraret: ſe verò ſpopondit omnia, quæ ſanctus peteret, prȩbiturum. Ad hȩc vir Dei reſpondit: Qui noſtra reliquimus, vt ſecundùm Euangelicam iuſſionem Dominũ ſequeremur, non debemus alienas amplecti diuitias, nè fortè præuaricatores ſimus diuini mãdati. Cuius obiectiõi rex ità occurrẽs, ait: Si crucẽ tollere, & Chriſtũ ſequi deſideras, vaſtȩ eremi ſectàre quietem: tantùm nè ſolo noſtræ ditionis relicto, ad vicinas trãſeas nationes. Poteris enim

S. Colũbanus cũ ſocijs venit in Gallias. — Mat. 19. — Luc. 9.

hoc consilio & tua præmia cumulare,& nostræ saluti prospicere.Itaque regis persuasioni consensit,& accepta optione,eremum,quæ Vosegus dicitur,cum suis intrauit. Inuenerunt autem locum, muris antiquitùs septum, calidis aquis irriguum, sed iam vetustate collapsum,qui vulgò Luxouium vocabatur.Ibì oratorium in honorem B.Petri Apostoli construentes,mansiunculas,in quibus commanerent,fecerunt.Illisq; ibì conuersantibus,& ipsum locum excolentibus,multi non solùm de genere Burgundionum, sed etiam Francorum,amore vitæ laudabilis ad ipsos confluxerunt: & monitis spiritalibus instituti,tantam compunctionis gratiam ex verbis eorum adepti sunt,vt omnia sua ad ipsum locum nonnulli contraderent,& coma capitis deposita, monasticæ vitæ habitum voluntaria paupertate susciperent.

Luxouiēsis cœnobij initia.

Vt S. Columbanus Theodoricum regem repræhenderit, & à Brunechilde è regno eiectus, ad Clotarium regem,indè ad Theodebertum cum suis venerit. *Cap.* 3.

CVmq; hæc tam felix commanentium semper in melius proficeret disciplina, singularis B.Columbani sanctitas, miraculis frequentibus comprobata, per totas cœpit Gallias vel Germaniæ diffamari prouincias. Laudabatur ab omnibus,colebatur à cunctis,adeò vt Theodoricus rex,filius Childeberti, nepos Sigeberti,qui eo tempore Burgundionibus regnabat, ad eum sæpè veniret, & precum eius suffragia summa cum deuotiōe deposceret. Quem cùm pater sanctus increparet, cur concubinarum pollueretur amplexibus,& non potiùs legitimę coniugis cōnubio frueretur, monitis eius obtemperans, cuncta huiusmodi illicita se vitaturum promisit. Sed Brunechildis auia regis, vidēs eum viri Dei consilijs obedire,stimulo malitiæ concitata,mentem serpētino furoris armauit veneno. Verebatur enim, nè si abiectis concubinis,regina in consortium regni assumeretur,dignitas sua honore subtracto vilesceret.Quo timore laborans,inuidiam contra virum Dei cœpit habere: & post multas iniurias, quas illi machinata est, vt scriptura sanctæ cōuersationis eius testatur, cōsilio cum rege inito,vt eum regno suo deturbaret,misit legatarios suos cum epistola ad sanctum virum,denuncians ei,nè deincèps in regno illo consisteret. Ille Iezabelis insidias vitans, iter cum suis aggressus,ad Clotarium regem peruenit. Apud quem cùm aliquāto tēpore moraretur, rogauit, vt illius solatio ad Theodebertum Austrasiorum regem peruenire potuisset. Ad quem cùm secundùm petitionem voluntatis suæ venerabiliter missus esset, susceptus est ab eo cum omni honore, & gaudio magno. Mansit itaque apud illum aliquot diebus,sacras scripturas aperiens, & insinuans ei veritatem. Cumque & ipsum rogaret, vt ad Agilulphum regem Longobardorum eius iussu per Alemanniam duceretur,molestè ferens rex tantorum discessum virorum,pollicitus est eis intrà terminos regni sui se reperturum loca venusta, quæ famulis Dei & ad incolendum essent commoda,& ad instruēdas verbo veritatis circunpositas nationes opportuna.Vir Dei semen verbi in cordibus gentium plantare desiderans,aliquantispèr moraturum se promisit,si regia authoritas factis dicta firmaret.

S Colūbanus Theodoricū regē obiurgat.

Brunechildis eum expellit è regno.

Vt data optione alicuius loci eligendi, Tucconiam venerint, & quid illic egerint. *Cap.* 4.

ACcepta igitur à rege licentia eligendi locum,vbicunq; voluissent,dum loca plurima perlustrâssent,venerunt intrà partes Alemanniæ ad fluuium, qui Limagus vocatur. Iuxta quem ad superiora tendentes, peruenerūt ad lacum Turicinū. Cumq; per litus ambulantes,venissent ad caput lacûs ipsius in locū,qui Tucconia dicitur,placuit illis loci qualitas ad inhabitandum. Porrò homines ibidèm commanentes,crudeles erāt & impij,simulacra colentes,idola sacrificijs venerantes, obseruantes auguria & diuinationes, & multa, quæ contraria sunt cultui diuino, superstitiosa sectantes. Sancti igitur homines cum cœpissent inter illos habitare, docebant eos adorare patrem & filium & spiritum sanctum,& custodire fidei veritatem. Beatus quoq; Gallus,sancti viri discipulus, zelo pietatis armatus,fana, in quibus dæmonijs sacrificabant,igni succendit,& quæcunque inuēnit oblata,demersit in lacum.Qua causa permoti, ira & inuidia sanctos insectabantur, & communi consilio Gallum perimere voluērūt:Colūbanū verò flagellis cęsum & cōtumelijs affectū, de suis finibus ꝑturbare. Beatus pater cognito consilio eorū,zelo iustitię imprecatus est eis talia,dicens: Deus,cuius prouidentia mundus subsistit,& cuncta reguntur: fac super caput generationis huius

Egregius B. Galli zelus.

Hęc nō dicuntur imprecandi animo.sed zelo iustitię.

us reuerti contumelias, quas famulis tuis parauerunt. Nati eorũ facilè pereant, & anteq̃ senescant, præ subitaneo stupore delirare cogantur: ipsiq; cum terra, quam incolunt, dura potentium dominatione premanrur, vt cunctis ignominia eorum pateat in æternũm, & sicut scriptum est, conuertatur dolor eorum in caput ipsorum, & in verticem illorum iniquitas, ab ipsis patrata, descendat. Psal. 7.

Vt ad Vuillimarum presbyterum venientes, humaniter accepti sint.

Cap. 5.

Post hęc non timore persecutionis perterritus, sed amore spiritalis lucri persuasus, contumacium sterilem turbam reliqnit, nè inaniter arida corda diutiùs irrigaret, qui beneuolis mentibus quamplurimùm ꝓdesse interìm potuisset. Perges ergò indè cum suis, peruenit in castrum, quod Arbona vocatur: & inuenit ibì presbyterum bonitate conspicuum, nomine Vuillimarum. Qui cùm intuitus eum fuisset, dixit: Benedictus qui venit in nomine Domini, & reliqua. Cui vir Dei ità respondit: De regionibus cõgregauit nos Dominus. Presbyter ergò appręhensa dextera eius, duxit eum in oratorium. & postq̃ pariter orauerũt, introduxit eos in hospitium. Qui pacem domui imprecantes, deposuerunt sarcinulas suas. Postquàm verò recubuerũt, iussione Abbatis Gallus diuina recitauit eloqnia, profunda referens veritatis. Inter sancta doctrinæ salutaris conuiuia, prudentiam viri sacerdos miratus, à fletu se continere non potuit. Toto aũt septem dierum circulo cum summo honore & diligentia illis ministrauit, & quos carnalibus souit delicijs, ab ipsis quotidiè pastus est dapibus scripturarum. Inter sacræ igitur ædificationis colloquia, Columbanus Abba presbyterum interrogauit, si sciret aliquem in solitudine locum, in quo cellula fieri potuisset, custodijs aliquantulùm regularibus opporruna. Hospes sanctorum huic inquisitioni respondit: In hac solitudine locus quidam est, antiquæ structuræ seruans inter ruinas vestigia: vbì terra pinguis & fructuarijs prouentibus apta, montes per gyrum excelsi, etemus vasta & imminens oppido: planities copiosa, victum quærentibus fructum laboris non negat. & cùm loci ipsius situm per multa laudâsset, indicauit nomen eius Brigantium. Psal. 117.

Vt Brigantium profecti, oratorium illic instaurârint: quid in conuentu populi beatus Gallus fecerit.

Cap. 6.

Illis igitut illuc ire cupientibus, parauit presbyter nauiculam, & imposuit remiges. Venerabilis autem Abba cum comitibus Gallo & quodam diacono nauem conscendens, inuocato nomine Domini, ad locum desideratum via recta peruenit. Egressi de nauicula, oratorium in honore sanctæ Aureliæ constructum adiêrunt, quod postmodùm beatus Columbanus in priscum renouauit honorem. Post orationem cùm per gyrum oculis cuncta illustrâssent, placuit illis qualitas & situs locorum. Deindè oratione præmissa, circa oratorium mansiunculas sibi fecerunt. Repererunt autem in templo tres imagines æreas deauratas, parieti affixas, quas populus, dimisso altaris sacti cultu, adorabat, & oblatis sacrificijs, dicere consueuit: Isti sunt dij veteres, & antiqui huius loci tutores, quorum solatio & nos & nostra perdurant vsque in præsens. Columbanus itaque beato Gallo id iniunxit officij, vt populum ab errore idolatriæ ad cultum Dei exhortatione salutari reuocaret: quia ipse hanc à Domino gratiam meruit, vt non solùm Latinæ, sed etiam barbaricæ locutionis cognitionem non paruam haberet. Cumque eiusdem templi solennitas ageretur, venit multitudo non minima promiscui sexûs & ætatis, non tantùm propter festiuitatis honorem, verumetiam ad videndos peregrinos, quos agnouerant aduenisse. Ergò dum ad horam orationis concurrerent, iussu venerandi Abbatis Gallus cœpit viam veritatis ostendere populo, & vt ad Deum conuerterentur, admonere: vtque vanis abiectis, adorarent Deum patrem, creatorem omnium rerum: & vnigenitum eius filium, in quo est salus, vita & resurrectio mortuorum. Et in conspectu omnium, arripiens simulacra, & lapidibus in frusta comminuens, proiecit in lacum. His visis, nonnulli conuersi sunt ad Dominum, & confitentes peccata sua, laudes Domino pro sua illuminatione dederunt. Alij propter imaginum comminutionem ira & furore commoti, graui indignationis rabie turbidi recesserunt. Beatus autem Columbanus iussit aquam afferri, Oratoriũ S. Aureliæ. S. Gallus cõminuit dæmonum simulacra.

& benedicens illam, adſperſit ea templum: & dum circuirent pſallentes, dedicauit ecclesiam. Deindè inuocato nomine Domini, vnxit altare, & beatę Aureliç reliquias in eo collocauit, veſtitoq; altari, Miſſas legitimè compleuerunt. Omnibus itaq; ritè peractis, reuerſus eſt populus in ſua cum gaudio magno. Poſt hęc permanſit ibì beatus Columbanus cum commilitonibus ſuis tribus annis: & ædificata inibì cellula, alij hortum laborauerunt, alij arbores pomiferas excoluērunt: beatus verò Gallus texebat retia, & miſericordia Dei cooperante, tantam piſcium copiam cepit, vt nunquàm fratribus defuiſſent. Quinetiam aduentantes peregrinos huiuſmodi iuuit ſolatio, & de eodem labore aſſiduas populo benedictiones exhibuit:

Nota antiquos Ecclesiæ ritus.

Quas dæmonum voces Gallus audierit, & de malignitate incolarum aduersùs ſanctos viros. Cap. 7.

Pelagus, pro lacu.

ET dum quodam tempore retia ſua mitteret in pelagus in ſilentio noctis, audiuit dęmonem magno vocis ſtrepitu de vertice montis proximi vocātem quendam alterum nominatìm quasì in pelago commorantem: cumq; & is, qui vocabatur, præſtò ſe eſſe quasì de lacu reſpōderet: Cōſurge, inquit ille, in adiutorium mihi, vt peregrinos iſtos eijciamus de his ſedibus: quia ipſi delongè venientes, me de templo meo expulerūt, ſimulacra mea cōtriuerunt, & populum, qui me ſequebatur, poſt ſe auerterunt. Commoueat te iniuria, quam patior, & hoſtes cōmunes vnitis viribus à noſtris terminis arceamus. & ipſe reſpōdit: Heu quod de tuis calumnijs narras, ex meo cōtemptu percipio. Nam vnus ex illis me in pelago premit, & mea deuaſtat: cuius nec retia vnq̃ corrumpere poſſum, nec ipſum decipere: q̃a inuocatio diuini nominis de ore eius nunquàm recedit. Qua munitus, cōtinua vigilātia inſidias noſtras cōtemnit. Quapropter tam cautos bellatores fidei, noſtrę nō ſuperabūt verſutiæ. His auditis, vir Dei muniuit ſe vndiq; ſigno S. Crucis, & dixit illis: In nomine Dn̄i noſtri Ieſu Chriſti adiuro vos, vt recedatis de loco iſto, & neminem hîc lędere pręſumatis. Deindè cùm ad litus feſtinanter rediſſet, Abbati ſuo, quę audierat, nunciauit. Ille hęc auditu percipiens, eccleſiam petijt, & ſigno pulſato, fratres cōuenire fecit. Priùs aūt, q̃ initium pſallendi feciſſent, auditę ſunt diræ voces dęmoniorum per mōtium ſummitates, & quasì diſcedentium eiulatus cum terrore cōfuſus. Hęc audientes ſerui Dei, proſtrauerūt ſe in orationem, Dn̄i poſtulantes protectionem, illiq; laudes & gratias perſoluētes, q̃a eos liberare dignatus eſt de terroribus malignorum. Intereà nōnulli ciuium ꝑpter idolorum ſuorū abolitionem, prædicationis eorum monita cōtemnentes, cœperūt cōtra eos odia cōcitare, inſidias machinari. Qua etiam intentione locorum ipſorum Ducem, nomine Gunzonem, adierūt, & apud eum accuſauerunt ſanctos, dicētes venationē publicam in eiſdem locis, ꝑpter illorum infeſtationem peregrinorum, eſſe turbatam. Quo audito, Dux furore ſuccēſus, miſſis nuncijs, famulos Dei de loco eodem diſcedere iuſſit. Sed neq; hoc ſufficit ſatellitibus dęmonum: quin etiā vaccam eorum furto abſtrahētes, in inuia ducunt ſyluarum. Quos cùm duo de fratribus eueſtigiò inſequuntur, cōſurgentes latrunculi, interficiunt eos, & auferētes ſpolia eorum, diſcedunt. Mirati aūt fratres, cur tādiù differāt redire, mittunt alios, qui eos requirāt. Illi veſtigia eorum ſecuti, occiſos eos inueniunt, & cadauera ipſorum ſuis humeris imponētes, ad Cellam reportāt. Inter hos anguſtiarum & triſtitiæ fluctus, nuncius Ducis adueniēs, de illo eos loco cōmeare pręcepit. nec immeritò: quia nō eſt ſocietas luci ad tenebras. Egit aūt hoc arte ſua diabolus, vt populū, quem in præſentia lucis amittere cœpit, diſcedēte ſanctitatis fulgore, tenebris occuparet antiquis. Sancti igitur viri moleſtè ferētes, ꝙ ſede pellerētur amabili, conſilio communi Italiam petere decreuerunt: & dum nimio tenerētur dolore, ſanctus pater Columbanus his verbis cœpit eos cōſolari: Inuénimus quidem, fratres, his in partibus auream concham, ſed venenatis ſerpētibus plenam. Cedat tamen triſtitiæ languor ex malis, quia certa eſt fiducia de auxilio protectoris. Deus enim, cui ſeruímus, Angelum ſuum mittet nobiſcùm, qui nos perducat ad Agilulphum Longobardorum regem, vbì eius clemētia præparante, humanos affectus & pace plenum habitationis locum inueniemus.

Terriculamenta dæmonum.

Munit ſe vndiquè ſigno S. Crucis S. Gallus.

Gūzo Dux iubet abire viros ſanctos.

Duo ex illis occidūtur.

2. Cor. 6.

Vt alijs recedentibus, Gallus ægrotans remanſerit, & à Vuillimaro presbytero peramanter habitus ſit. Cap. 8.

POST

Post hæc igitur cùm proficiſcēdi tempus inſtaret, B. Gallum repentina febris inuaſit. Vndè Abbatis ſui pedibus aduolutus, indicauit ſe infirmitate vehementi laborare,& ideò iter propoſitum non poſſe perficere. Ille verò exiſtimans eum pro laboribus ibidèm conſummatis amore loci detentum, viæ longioris detrectare laborem, dicit ei: Scio frater, iam tibi oneroſum eſſe tantis pro me laboribus fatigari. tamen hoc diſceſſurus denuncio, nè me viuente in corpore, Miſſam celebrare præſumas.& cùm ei licentiam per ſe conuerſandi dediſſet, viam ingreſſus eſt abeundi. Poſt diſceſſum magiſtri & ſociorum, Gallus retia ſua & ſagenam naui imponens, ad Vuillimarum presbyterū venit: & cùm obtuliſſet ei retia, inter lachrymas & ſuſpiria retexuit omnia, quæ geſta fuerant circa fratres ſuos. Deindè infirmitatis ſuæ cauſas apetiens, rogauit eum, vt ſui curam dignaretur habere. Qui ſuſcipiens eum cum omni charitatis obſequio, domū vicinam eccleſiæ eius neceſſitati conceſſit, & duobus clericis ſuis Magnoaldo & Theodoro hanc ſolicitudinem commendauit, vt cum omni diligētia eius recuperationi ſeruirent. Exactis aliquot diebus, Domino, qui medicus eſt verus, medelam impertiente, cœpit ſumere cibos,& per incrementa temporum confortatus, perfectam indeprus eſt ſanitatem. O Infirmitatem, omni humano robore fortiorem. O febrem, omni laude colendam. O languorem, ſanitati & gaudijs aſſcribendum. Exemplo enim Domini pro nobis Gallus doluit, vt animarum morbos prædicatione ſacra depelleret. Ire cum magiſtro non potuit, vt nobis viam veritatis oſtenderet. Verè patiens & miſericors Dominus, in prædicatoribus ſuis iampridèm contemptus, dum conuerſionem peccatorum ſuſtinet, doctorem, nè errantes deſerat, retinet.

S. Colūbano abeunte cum ſuis in Italiam, S. Gallū morbus retinet. *Vuillimar presbyter humaniter accipit S. Gallum.* *Eſai. 53.*

Vt B. Gallus ab Hiltiboldo diacono didicerit locum ſolitarium, quem expetebat. *Cap. 9.*

Diaconus itaq; ſæpedicti presbyteri, nomine Hiltiboldus, omnes eremi ſemitas notas habebat & receſſus. ſolebat enim piſcium & accipitrum cauſa capiēdorum ſępiùs ſolitudinē peruagari, & ſecreta locorū vſu quotidiano perdiſcere. Huic cùm vir ſanctus familiaritatis ſuę gratiam pręſtitiſſet, quęſiuit ab eo, an inueniſſet vnq̄ in ſolitudine locum, aquis abundantem puris & ſalubribus, planitie ſtratum,& humanis cultibus opportunum: Deſiderio, inquiens, animi feruētis exæſtuo, cupiens in ſolitudine ducere dies huic vitę conceſſos, iuxta quod Pſalmiſta pronunciat, dicens: Eccè elongaui fugiens,& manſi in ſolitudine. Expectābam eum, qui ſaluum me faceret,& reliqua. Diaconus reſpondit: Hęc, ô pater, ſolitudo aquis eſt infuſa frequentibus, aſperitate terribilis, montibus plena pręcelſis, anguſtis vallibus flexuoſa, beſtijs poſſeſſa ſæuiſſimis. Nam pręter ceruos & innocuorum greges animalium, vrſos gignit plurimos, apros innumerabiles, lupos numerū excedentes, rabie ſingulares. Timeo igitur, nè ſi te illuc induxero, ab huiuſmodi hoſtibus deuoreris. Ad hęc vir ſanctus: Apoſtoli, inquit, ſententia eſt: Si Deus pro nobis, qs contra nos? Et ſcimus, quoniam diligentibus Deum oīa cooperātur in bonum. Qui Danielem liberauit de lacu leonum, poteſt & me eripere de manu beſtiarum. Cui diaconus hęc reſpōdit: Mitte in peram tuam cibaria,& tere paruiſſimum. crās enim introducam te in eremum: & ſi inueneris locum tibi acceptabilem, age gratias Deo,& pręcepti Dominici comple rigorem. Deus aūt, qui eduxit te de regione longinqua, ipſe ſicut Tobię famulo ſuo comitē cęlitùs dedit, ità Angelum ſuum mittet nobiſcùm,& oſtendet nobis locum deſiderijs ſalutaribus aptum. Igitur vir beatus die eodem ieiunus permanſit, & vſque ad alterius diei diluculum in orationibus pernoctauit. Dignum quippe erat, vt quod diuino inchoabat amore, inſtantiſſima prece Domino commendaret.

S. Gallus appetit ſolitudinem. *Pſal. 54.* *Rom. 8.* *Dan. 6.* *Tob. 5.*

Vt locum in eremo optatū repererit, ſibiq́ delegerit: & de vrſi obedientia. *Cap. 10.*

Cum autem Lucifer ſuo proceſſu noctis latibula dereliquiſſet, & ſol inferiora dimittens, curſu conſueto ſuperiores orbis plagas inuiſeret, igneumq; iubar ab orientis axe mortalibus demonſtraret: athleta Dei ea, quę ductor ſuus dixerat, ſecùm ſumens, cum orationis benedictione, illo præeunte, viam aggreſſus eſt. Cumq; per totum diem iter agerent, circa horam nonam dixit diaconus: Pater, hora refectionis iam inſtat: ſumamus paululùm panis & aquæ: qa ità cōfortati, viæ quod reſtat, meliùs cōſumere poterimus. Homo Dei reſpondit: Tu iuxta neceſſitatem corporis refectionem percipe fili: ego non guſtabo quicquam, antequàm Dominus mihi locum deſi-

desideratæ mansionis ostendat. Et ille: Sicut, inquit, socij sumus passionis, sic erimus & consolationis. His dictis, cœperunt iter agere festinatò, quia dies iam declinabat, & solaris feruor appropinquabat occasui. Venerunt autem ad quendam fluuiolum, qui Steinaha nominatur: ambulantesque per decursum ipsius, dum venissent ad rupem, de qua idem cum impetu descendens, gurgitem facit speciosum: ibì viderunt plurimos pisces, & imponentes retia sua, ceperunt eos. Igni deindè succenso, diaconus pisces assauit, & panem posuit super petram. Beatus aũt Gallus dum orandi gratia modicùm ab illo diuulsus esset, inter condensa veprium fruteta ambulans, & pede hęrens, ad terram corruit. Quod diaconus videns, accurrit, vt subleuaret prostratum. Sed vir Dei præscius futurorum: Sine me, ait, hęc requies mea in seculum seculi: hîc habitabo, quoniam elegi eam. Et cùm post orationẽ surrexisset, sumens virgam colurnam, fecit Crucem, & fixit in terram. Habebat aũt pendentem collo capsellam, in qua cõtinebantur reliquię beatę Dei genitricis Mariæ, & sanctorũ martyrum Mauricij & Desiderij. Quam cùm in ipsa Cruce suspendisset, vocauit diaconum, & prostrauerũt se pariter in orationem. Tum vir venerabilis huiusmodi preces emisit: Domine Iesu Christe, qui pro salute humani generis de Virgine nasci, & mortem subire dignatus es, nè despicias desiderium meum pro peccatis meis: sed in honore sanctæ genitricis tuæ, & martyrũ confessorumq; tuorum præpara in hoc loco habitationem, tuis aptam seruitijs. Finita oratione, sole occumbẽte, finitus est dies, & ipsi tandèm cum gratiarumactione cibum sumpserunt: rursumq; Deo gratias exhibẽtes, strauerunt sibi in terra, vt aliquantulùm requiescerẽt. Sed vir sanctus cùm comitem suum alto teneri somno putaret, surgẽs prostrauit se in figuram Crucis ante capsellam, & preces Domino deuotas effudit. Intereà descẽdens vrsus de mõte, micas & fragmẽta, quę conuiuantibus ciderunt, cautè legebat. Hoc factum vt vidit homo Dei, dixit ad feram: Pręcipio tibi bestia in nomine Domini, tolle lignum & mitte in ignem. Ad cuius pręceptum bellua cõuersa, validissimum lignum attulit, & igni iniecit. At vir benignissimus ad peram accedens, de paruo cellario panem integrum famulanti porrexit, & accipienti ità prçcepit: In nomine Domini mei Iesu Christi ab hac valle discede, & hoc pacto montes & colles circunpositos habeto communes, vt nullum hîc hominem, nil de pecoribus lędas. Dum hęc agerentur, diaconus dormire se simulans, quod vir Deo charus gessit cum bestia, considerabat, & surgens prostrauit se ad pedes eius, & dixit: Nunc scio verè Dominum esse tecùm, quoniam & bestiæ eremi obediunt tibi. Ille autem dixit ei: Caue nè omninò hoc alicui dixeris, donèc videas gloriam Dei.

Psal. 131. | Crucem defigit in terram, & ad ipsam sacras reliquias appẽdit. | Eccè sancto viro immanis bellua páret.

Vt dæmones muliebri specie apparentes vir sanctus depulerit. Cap. II.

NOcte igitur exacta, cùm lux aurea syluarum illustraret opaca, diaconus ait: Pater mi, quid facturi sumus hodiè? At ille respondit: Obsecro te fili, nè molestè feras quod dico: Quia Dominus nos fecit, quod quæsiuimus, inuenire, hunc etiam diem in hoc loco ducamus. Tolle rete, & ad gurgitem vade: ego quoquè post te quantocyùs ibo. Forsan Dominus solitam nobis largitatem ostendet, vt regredientes ad castrum, offeramus patri nostro presbytero de hoc loco benedictionem, quam Dominus nos inuenire donauit. Diaconus respondit: Gratum habeo, quod præcipis pater. Et surgens citò cum inuocatione nominis Domini, assumpto retiaculo, perrexit ad fluuium. Cumque illud in gurgitem mittere voluïsset, duo dæmones in effigie mulierum steterunt in litore, ità nudati, quasì balneum intrare voluïssent. Et cùm turpitudinem sui corporis illi obijcerent, tollentes lapides, iactauerunt contra eum, & dixerunt: Tu induxisti virum istum in hanc eremum, virum iniquum & inuidia plenum, qui suis maleficijs semper nos vincere consueuit. Ille autem reuersus ad virum Dei, indicauit illi quæ viderat & audierat. Electus Dei bellator pariter cum diacono prostrauit se, & huiusmodi verbis Dominum deprecatus est: Deus omnipotens, ineffabilis bonitas, inæstimabilis maiestas, secundùm misericordiam tuam, non secundùm merita mea, auditu placido has suscipe preces. Iube hos dæmones hunc locum deserere, vt sit sanctificatus in honore nominis tui. Surgentes ab oratione, venerunt ad gurgitem, & continuò dæmones in fugam conuersi, ièrunt per decursum fluuioli contra proximum montem. Sanctus verò Gallus dixit illis: Præcipio vobis, phantasmata, per immensæ potentiam Trinitatis, vt hunc locum deserentes, in montes desertos eatis, & huc reuertendi vlteriùs non habeatis fidutiam. Deindè mittentes

Impudẽtissimi dęmones nudas fœminas repręsentãt. | S. Gallus profligat eos.

tentes in gurgitem rete, ceperunt pisces quantos volebant: & dum pisces de maculis lini absoluunt, audiunt in summitate montis voces quasi duarum mulierum defunctos plangentium, & dicebãt adinuicẽm: Heu quid faciemus, aut quò pergemus? Peregrinus hic inter homines nos habitare non sinit, in eremo quoque manere nõ patitur. Non solùm autem tũc hę voces auditę sunt, verumetiam postmodùm tribus vicibus, dum ipse diaconus saltum accipit ret ad capiẽdos intrauisset, audiuit dęmonia de quodam monte, qui Himilinberg dicitur, clamãtia, & vtrùm adhuc Gallus esset in eremo, sciscitantia, vel si iam discessisset.

Vt locum eremi elegerit, & serpentes indè aufugerint. Cap. 12.

IGitur post discessum dęmonum, dum fideles illi eremi dilectores vallem lustrarent, videntes inter duos fluuiolos multa desiderabilia, syluam speciosam, montes per gyrum, planitiem in medio, probauerunt locum ad ædificandum Cellam optimũ esse. Et recordatus vir sanctus sententię, quam Iacob post visionem scalę & Angelorum ascendentium & descendentium per eam protulit, dixit: Verè Dominus est in loco isto. Erat autem vsq; ad illud tempus in eadem valle plurima serpentium multitudo. Porrò ex illa die tam pleniter abscesserunt, vt posteà ibi non comparerent. Congruit hoc miraculum cum prioribus. Nam diabolo indè expulso, dignum erat, vt animal, per quod hominem deceperat, habitationi cederet sanctitatis. Gene. 28. Serpentes fugiunt S. Gallum.

Vt locum eundem ieiunio dedicauerit, & mortem Gaudentij Episcopi cognoscens, pro anima eius orauerit. Cap. 13.

CVmq; reuersi fuissent ad locũ primę stationis, vbi pridèm vir Dei Cruciculam defixerat, diaconus dixit ad eum: Sumẽtes peram & rete, regrediamur ad castrum. & ille: Tu, inquit, fili, vt placet, ad propria reuertere: ego verò his in locis aliquantispèr moratus, post triduum, Domino duce, te subsequar. Diaconus dixit: Nequaquàm te absente remeabo ad patrem nostrum, nè fortè dicat te ꝑpter spolia à me interemptum: vel si homicidium negare voluero, hęc mihi obijciat: Cur illũ dimisisti in solitudine? citò reuersus, educ eum ad me. Et erunt mihi duo pariter, labor duplicatus, & manifesta confusio. Ad hęc vir sanctus respondit: Vade fili: ego post vestigia tua quàm ocyùs properabo. Quo abeunte, athleta Dei toto triduo ab omni victûs adiumento corporei, ieiunus permansit: vt videlicet locum, quem spirituali militiæ prouidebat, parsimonię consecraret initijs. Quarto itaq; die eremo digrediens, domum reuisit presbyteri, & inter amicę salutationis officia, gratias Deo pro omnibus bonis, quę ei ostendit, cum debita laude persoluit. Presbyter aũt suscipiens illum cum gaudio, iussit mẽsam apponi: & cùm consedissent, benedicentes Deum, cum gratiarumactione cibum sumpserunt, & inter prandẽdum diaconus dicit presbytero: Si vrsus adesset, fortassis Gallus porrexisset illi benedictionem. Interrogantiq; vndè huiusmodi verba proferret, narrauit omnia, quę gesta erant in eremo. Ex illo die & deinceps habuerũt eum sicut prophetam & virum sanctum, quotidiè meritorum eius magnitudinem per vitę illius asperitatẽ & virtutum studia metientes. Intereà illis commanẽtibus, nuncius venit ad presbyterum, indicans Constantiensem Episcopum, Gaudentium nomine, de hac vita migrâsse. Hoc audito, vnanimo feruore pro requie defuncti pastoris precibus & lachrymis institerunt. S. Gallus triduana inedia se afficit. Gaudentij Episcopi Cõstantiẽs obitus.

A Duce accitus, non vult venire: sed abiens in Rhetiam, à Iohanne diacono officiosè excipitur. Cap. 14.

SEptima post hęc die Gunzonis Ducis epistola venit ad presbyterum, præcipiẽs illi, vt die duodecimo ad Iburningas villam veniret, & virum Dei secùm adduceret. Nam filiam eius, nomine Fridiburgam, quę illi erat vnica, singulari pulchritudine fulgens, spiritus inuasit malignus, à quo dum diuersis torqueretur molestijs, penè continuam tolerauit inediam: & sæpiùs terræ prostrata, inter spumas horribiles miserabili volutabatur insaniâ, adeò vt vix quatuor virorũ teneri posset instantia. Post triginta aũt dierum circuitũ, ex quo ei hoc accidit, cœpit ille habitator malignus per eam diras emittere voces. Hanc ob causam pater eius nuncios misit ad regem Sigebertum, Theodorici filium, qui eam habuit despõsatam, vt ei nunciarent, quicquid circa puellam agebatur. Rex verò cum omni festinatione misit duos pontifices, de quorum meritis potissimùm præsumebat, cum donis regijs ad puellam, vt eam medicamine orationum à furo-

S. Gallus non vult ire ad Ducem Gunzonẽ.

Iohannes diaconus eũ accipit hoſpitio.

furoris veſani languore ſanarent. Igitur Vuillimarus preſbyter, volens tẽpore per epiſtolam definito ad Ducem venire, dixit beatiſſimo Gallo: Scis Ducis mandatum: eamus ad illum. Et ille: Tuum eſt, inquit, hoc iter, non meum. Tu ergò proficiſcere. Quid mihi cum principibus ſeculi? nam in eremum, vndè exiui, reuertar. Noli, ait, ità agere, ſed perge mecùm, nè fortè Dux, qui in vexatione filiæ nimiùm cõtriſtatur, ira commotus mittat ſatellites, teque vinctum illuc faciat perduci. Vir Deo plenus, reſpondit: Vadam priùs ad Cellulam meam, vt prouideam vtilitatem & neceſſaria fratrum, qui ibì ſunt Domino ſeruituri. Hoc idcircò dixit, nè ad principem iret. Et conſurgens, ad electæ pridèm habitationis locum miles Domini tendebat egregius. Sequẽti die fratribus, qui ſecùm erant, interdixit, nè quis eorum cuipiam quò pergeret, indicaret. Sed etsì curioſiùs interrogati fuiſſent à quoquam, iuſſit vt eum per epiſtolam magiſtri ſui Italiam dicerent inuitatum. His dictis, ſumens ſecùm duos de diſcipulis ſuis, per ſolitudinem Rhetiam Curienſem commeauit. Cumque proximum montem tranſcenderent, venerunt in eremum, quæ Sennia nominatur. Indeque ad proximum vicum, qui dicitur Quaradanes, digreſſi, repererũt ibì Iohannem diaconum, virum iuſtum & Deum timentem. Isq; recepit eos hoſpitio, & omni fouit humanitatis obſequio. Finxerũt enim ſe delõgè tunc veniſſe, & apud eum manſerunt ſeptem diebus.

Vt Dux miſerit presbyterum, qui ſanctum Gallum adduceret, & vt duo Epiſcopi non potuerint eius curare filiam.

Cap. 15.

Procax dæmon ex obſeſſa inſultat Epiſcopis duobus.

En vt Deus vlciſcitur iniurias ſeruorũ ſuorũ.

PОrrò cùm ſæpedictus preſbyter, hoſpes ſanctorum, audiſſet virum Dei de Cellula diſceſſiſſe, nauem conſcendens, ad Ducem transfretauit, & quæ circa hominem Dei facta fuerant, indicauit. Dux verò vt citò reuerteretur, illi imperauit, & miſſis poſt virum Dei legatis, eum aduenire deuotè rogarẽt. & adijciens: Si enim, inquit, per eius orationes filiam meam Dominus à dęmonio liberauerit, dabo illi pontificatum Conſtantienſis eccleſiæ, & inſupèr eum copioſis præmiorum muneribus honorabo. Ille promittens ſe vt iubebatur acturum, ſicubì eum, qui deſiderabatur, inuenire potuiſſet, ratem petens, ad propria remeauit. Intereà pontifices à rege trãſmiſſi, venerunt, & inuenerunt ipſam quidem puellam nimio laborantem furore, parentes autem eius, omnemque familiam & propinquos flentes ſuper eam, & miſerabili mœrore depreſſos. Tota enim domus vna clade contabuit. Puella vexabatur inſania, cęteri torquebantur triſtitia. Poſtquàm ergò ingreſſi pontifices, munera à rege directa præſentârunt, preces in conſpectu puellæ fuderunt ad Dominum. Illa verò tenentium manibus ſe excutiens, vni eorum gladium abſtulit, volens Epiſcopos interficere: & cùm id non poſſet efficere, ſpiritus immundus vni eorum dixit: Si voluẽras me, ſicut regi promiſiſti, de hoc vaſculo propulſare, cur filiam tuam, quam nonna illa de te concepit & genuit, non feciſti tecùm venire? Deindè ad alterum: Et tu, inquit, cum tribus fœminis fornicationem commiſiſti. Veſtro quidem imperio, quod nullo ſanctitatis merito roboratur, nunquàm egrediar. Eſt verò quidam vir magnæ apud omnipotentem Deum virtutis, nomine Gallus, qui me de Tucconia, vbì diù optata quiete potitus ſum, potenter eiecit, domosque meas audenter deſtruxit. Poſtmodùm inueniens me apud Brigantium commorantem, eádem virtute exhęredauit. Porrò quia Dux iſte eum de eodem expulit loco, in vltionem eius iniurię puellam iſtam arripui: de qua poſſeſſione, niſì ipſe aduenerit, nullatenùs amouebor. Vnus deindè pontificum dedit furenti alapam, dicens: Obmuteſce ſatana, deſertor veritatis, falſitatis amator & auctor. Putauit enim eum de gallinacio dicere gallo. Et dum ſpiritus nequàm pluribus eos verborum iniurijs affeciſſet, manſerunt ibì tribus tantùm diebus: ac deindè ad ſua reuerſi, nunciauerunt omnia, quæ geſta fuerant, regi.

Vt vir Dei per presbyterum ſit adductus ad Gunzonem Ducem.

Cap. 16.

PReſbyter verò cùm ſecũdùm iuſſionem Ducis, virum Dei fuiſſet e veſtigiò proſecutus, reperit eum in ſpelunca, animum ſuum lectionis conſolatione paſcentem: & accedens, ſalutauit humiliter, & dixit ad eum: Nè timeas ſerue Dei ad Ducem venire. Sub teſtificatione enim iuriſiurandi promiſit, ſe nullam tibi irroga-

rogaturum iniuriam. Sed & cùm posueris manum tuam super caput puellæ, si ab ea per orationes tuas spiritus immundus abscesserit, in sede Constantiensi pōtificatûs te sublimabit honore. Dum de huiusce modi colloquium rebus haberēt, superueniens Iohannes diaconus, secundùm consuetudinem obtulit ei panes azymos & laguncŭlam vini, oleum & butyrū, & mel in vasculis cum piscibus assis. Vir Dei cùm eum venire cognouisset, gratias egit Deo, gaudio plenus. Discubueruntq́ue tres conuiuę fidissimè, & cum gratiarum actione dona Domini percepērūt. Inter hęc vir sanctus presbytero, Duc, ait, nobiscùm noctem instantem, & crastina die tecùm, Domino volente, ꝓficiscar. Cumq́; huic consensum persuasioni prębuisset, ad virum Dei diaconus dixit: Manè primo diluculo huc veniam, & adducam mulum meū stratum, vt simul ire possitis. Ego verò cultor ero speluncæ, & eam cura diligenti custodiam. S. Gallus respondit: Benè dixisti fili: & ego quidem via, qua veneram, per eremū regrediar ad cellulam meam, & visitabo fratres: postmodùm verò, quàm citissimè potuero, ad castrum properabo. Presbyter ergò adiuratione valida constrinxit eum, vt nequaq̄ faceret contraria dictis. Et abscesserunt pariter. Iohānes quoquè, accepta benedictione, redijt in domum suam. Cumq́; vir beatus recto itinere peruenisset ad cellulam, requicuit ibì nocte illa cū fratribus. Manè aūt sequenti, sumptis secùm duobus fratribus, perrexit ad castrum, reperitq́; inibì cum presbytero Ducis missum, qui eos cum omni festinatione ire deposceret: q̄ etiam indicauit puellam continuato iam triduo sine alimonia perdurare. At illi nauicula conscensa, totis nisibus ire festinantes, ligno natatili profundi terga sulcante, nocte proxima peruenerunt ad Ducem. S. Gallus venit ad Ducem.

Vt filiam Ducis à dæmone liberârit. Cap. 17.

CVmq́; deuictis profundæ noctis tenebris sol terris cum iucunditate serenū restitueret diem, iussit eos Dux venire in cubiculū, in quo arreptiria seruabatur. Iacebat aūt tūc in sinu matris suæ, oculis clausis, ore hianti. Membra quoq; eius ità erāt disiecta, vt quasì mortua videretur. Fœtor verò tam grauis oris prorupit ex adyto, vt sulphure locus ipse adspersus putaretur. Pater itaque cum domesticis suis intrauit, vt videret, quid vir Dei esset acturus. Ille de Domini largitate certissimus, humiliter se prosternens, has preces Domino cum lachrymis fudit: Domine Iesu Christe, qui pro salute humani generis carnem sumere, & per Virginem nasci dignatus es: qui ventis & mari imperâsti, diabolum etiam, calliditatis suæ fraudibus insistentem, retrò ire iussisti, quiq́; passione tua mundum redimere, & libertati restituere dignatus es, Matt. 8. Matt. 4. iube hunc immundissimum spiritum de puella hac pro tui gloria nominis exire: vt plasma tuum superbus inuasor deserat, & tibi creatori suo creatura tua gaudens deseruiat. Et cùm surrexisset ab oratione, appręhēsa dextera eius, alleuauit eam: spiritus enim malignus conturbauerat eam: & imposita manu super caput eius, dixit: Impero tibi in nomine Domini nostri Iesu Christi spiritus immunde, vt exeas & recedas ab hoc plasmate Dei. Et cùm hæc dixisset, aperiens illa oculos, respexit in eum, & spiritus malignus his verbis eum allocutus est: Tu'ne es, ait, Gallus, qui de habitationibus me expulisti prioribus? Ego planè ob vltionem iniuriæ, quam Dux iste tibi & socijs tuis irrogauit, filiam ipsius inuasi, & sic eijcis me? Si hinc exiēro, quò vadam? Illuc, ait, vbì tibi paratur in abysso supplicium sempiternum à Domino. Et statìm videntibus, qui aderant, exiuit de ore puellæ quasi auis nigerrima, & horrore terribilis. Hora eàdem sana surrexit, & à viro Dei gaudens gaudenti reddita est matri. Liberat à dæmone filiā Ducis.

Vt Episcopatum recusârit, pauperibus dona Ducis elargitus sit, & discipulum ad eleemosynam hortatus. Cap. 18.

HIS ità patratis, Dux iussit ei offerri dona, quæ rex puellæ transmiserat, & insupèr vt apicem pontificatûs gradûs dignaretur assumere, postulauit. Ad quod vir beatus ità respondit: Viuente domino & patre meo Columbano, Interdictum altaris officium non vsurpabo, nisì ab illo permissus. Quarè huius regiminis pondus, quod offers, subire non possum. Quòd si hoc indubitanter fieri cupis, sustine interìm, donèc mittam epistolam ad Abbatem meum, ad insinuandam illi voluntatem tuam: & si eius permissum cognouero, tunc demùm oblatum curæ pastoralis onus suscipiam. Et Dux ad illum: Benè, inquit, dixisti: fiat secundùm verbum tuum: & dimisit eum cum pace. Ille sumptis, quæ donata fuerant, remigando pelagus superauit: Dux Recusat Cōstantiensem Episcopatū.

autem sanctitatis eius tam manifesto compunctus indicio, iussit Arbonensi præfecto, vt cum omni plebis officio iret ad locum Cellæ, & quæcunque necessitas popofcisset ædificia, iuxta viri Dei dispositionem construeret. Venerabilis ergò pater post celeuma celebratum, cùm Arbonense castrum intraret, fecit conuenire omnes pauperes & egenos, & dona, quæ detulerat, illis distribuit. Hæc videns quidam discipulus eius, nomine Magnoaldus, dixit ad eum: Pater, habeo vas argenteum preciosum, celaturis insigne. Si vis, reseruabo illud, vt sacri vasa ministerij ex eo faciamus. Ille respondit: Fili, memor sententiæ beati Petri Apostoli, quam paralytico speranti pecuniam protulit, Argentum, inquiens, & aurum non est mihi: nè contrarius exemplo inueniaris salubri, vas, quod possides, pauperibus conferre curato. Nam præceptor meus beatissimus Columbanus in vasis æneis Domino solet sacrificium offerre salutis: quia fertur & Saluator noster clauis æreis Cruci confixus. His omnibus expletis, reuersus est ad dilectæ solitudinis aulam.

Munera Ducis elargitur pauperibus.

Acto. 3.

Vt Iohannem diaconum ad se accitum, sacris literis erudierit. *Cap.* 19.

DEinde misit epistolam ad Iohannem diaconum, rogans eum ad se venire. Qui cùm dilecti magistri literas accepisset, tulit quod ꝓ benedictione offerre poterat, & venit ad eum: & oblatis eulogijs, salutauit patrem, & salutatione paterna est honoratus. Cui interroganti virum sanctum de prosperitate itineris eius, ille respōdit: Diuina nos præueniente misericordia & subsequente, cuncta prosperè prouenerunt. Nam cum summa gratulatione suscepit nos princeps, & eripuit Deus filiam eius à dęmonio, & ipse dedit nobis dona non modica, & insupèr obtulit mihi Episcopatûs honorem. Ego verò non consensi suscipere ante pręceptum Abbatis mei. Ergò fili acquiesce consilijs meis: esto mecùm, & lege diuinę libros scientiæ, & docebo te, cooperante gratia Dei, intelligentiam scripturarum. Cecidit autem diaconus ad pedes eius, gratias agens, fecitque redire in sua pueros, qui secùm venerant: ipse verò remāsit apud virum venerabilem. & ille cœpit eum introducere in cellaria scripturarum, ostendens ei noui & veteris occulta thesauri. Superna itaque illustratus clementia, tanti magisterij profecit instantia, adeò vt in omni scripturæ diuinæ latitudine nobiliter eruditus, laboris paterni fructus ostenderit.

Iohannem diaconum docet scripta diuina.

Vt Ducis filia eius virtutes regi Sigeberto exponens, illius beneuolentiam ei conciliârit. *Cap.* 20.

SIgebertus igitur rex cùm audisset puellę redditam sanitatem, mādauit patri eius, vt eam suis conspectibus exhiberet. Qui sumens dona ingētia, & puerorum multitudinem ac puellarum, cum magno suorum comitatu duxit eam vsq; ad Rhenum: indeq; per comites ad regem transmisit. A quo dum gratāter suscepta fuisset, interrogata quomodò suę remedium consecuta esset infirmitatis, cùm per pontifices ad hoc missos sanitati nō posset restitui, hanc reddidit rationem: Domine mi, inquiens, est vir quidam in prouincia, quam huc ducta reliqui, e uiusdam incola solitudinis de gente Scotorum, nomine Gallus, tantę apud Deū virtutis & meriti, vt aduersùs dęmones singulari quadam vtatur potētia. Nam cùm ego ancilla tua graui vexatoris instantia periculosum vitę nutantis finē penè subirem, rogante patre meo, idem vir Dei superuenit, & signo vexilli salutaris me muniens, imperiosa voce iussit exire tyrannum. Et videntibus cunctis, q̄ aderant, exiuit dę meo ore quasi coruus colore piceus, horrore tartareus. Cumque sacrificij cęlestis me pabulo cōfirmaret, pristinę restituta sum sanitati. His ità relatis, puella prócidēs ad pedes regis, Obsecro, ait, domine, vt virum ipsum tuæ gratiæ foueas lenitate, & pro me dignas illi gratiarum actiones rependere non graueris. Interrogauit autem eam, in qua eremo vir mansitaret eximius, & illa respondit: In saltu, qui Arbonensi territorio adiacet, & est publici possessio iuris: situs aūt inter Alpes Rhetiarum & Brigantini marginem lacûs. Rex igitur vt audiuit in publicis eum commorari possessionibus, iussit fieri cōscriptionem firmitatis, vt vir sanctus locum, quem incolebat, per authoritatem regiam obtineret. Auri quoquè libras duas, & argenti pondo totidem cum epistola concessionis iam dictæ, per suos nuncios viro Dei destinauit, se sacris eius orationibus cōmendans attentiùs: Gunzoni aūt Duci pręcipiens, vt si solitudinis incola vellet, solatiorum ei copiam ad ædificandam Cellam subministraret.

Nota q̄ magna sit vis signi sanctę Crucis.

Sigebertus rex q̄d dederit S. Gallo.

Vt con-

Vt consilio B. Galli eadem Ducis filia, repudiatis nuptijs regis, sacrum velamen, rege assentiente, acceperit. Cap. 21.

NOn multis in medio reuolutis diebus, volēs rex idem puellam suis thalamis sociare, celebri edicto sacerdotum & principum suorum senatum, nuptiarū pręcepit adesse solēnijs. Cumq; stipatus agmine procerū, introisset vbi ipsa manebat, dixit illi: Accedamus in palatium. nam nuptię paratę sunt: sacerdotes & capita populorum eum benedictionibus cōgruis advenerunt. Quibus illa auditis, cecidit ad pedes eius, dicēs: Mi domine, quia pręterita passio suo me pondere tabefecit, vires absorbuit valetudo cōtraria, membrorum officia ægritudine sunt resoluta: da mihi vel septem dierum inducias, vt aliquatenùs virium detrimēta recuperem, & sic tuis possim applicari conspectibus. Quam petitionem dum rex piè susciperet, ad palatium remeauit, illa in priuato cōmorante cubiculo. Fiebat aūt vtroq; in loco ingens apparatus lętitiæ, admirantibus multis, cur tādiù diuisi, conuiuio distulissent connubia. Transactis intereà septem diebus, circa matutinum officium puella cum duobus viris totidemq; puellis ecclesiam B. Stephani protomartyris introiuit, & secedens post ianuas templi, exuit se vestimentis regalibus, & habitum propositi sanctioris assumpsit, nesciētibus hoc viris, qui pariter cum illa aduenerunt. Deposito ergò terrenę dignitatis amictu, sanctimonię nitorem cum quodam suî secura contemptu, accessit ad altare, & in faciem proruens, Dñm studiosiùs adorauit: ac deindè cùm se erigeret, cornu comprēhendit altaris, & huiuscemodi voces emisit: Beate Stephane, q sanguine tuo testimonium Christo perhibuisti, deprecationem meam tuis meritis Domino cōmendato, vt tua intercessione hodiè cor domini mei regis cōuertat secundùm voluntatem meam, nè velamen, quod amore Dei suscepi, auferat de capite meo. Viri ergò, qui erant cum illa, hęc videntes, venerūt ad regem, & nunciauerunt ei, quę facta fuerant. Et ille aduocans sacerdotes & quosdam principes suos, cœpit inquirere ab eis, quid super hac re faciendum censerent. Cyprianus Arelatensis regi respōdit: Quia, vt liquidò claret, puella hęc cùm à dęmonio erueretur, hoc se voto, quod perfecisse videtur, cōstrinxit, cauēdum tibi est, nè fortè si irritum feceris votū eius, rediuiuo dęmonū comprimatur incursu, & sint illi nouissima peiora prioribus, tu verò tanti criminis reatum incurras. Rex ergò iustitię tenax, & timore Domini plenus, huic consilio deuotę mētis pandit assensum: & ingressus ecclesiam, fecit afferri vestem nuptijs pręparatam, & coronam sponsæ nitoribus imponendam. His allatis, dum puellam ad se iussisset accedere, sponsa Dei iam Agni comitatibus hęrens, auelli non potuit ab altari: quia se timebat de ecclesia protrahendam. Cumq; instantiùs aræ cornibus inhęreret, rex eam, nè timeret, admonuit: Hodiè, inquiens, per omnia tuæ voluntatis videbis effectum. Porrò illa inter spem & metum posita, caput super altare reclināns, Eccè, ait, ancilla Domini: fiat mihi secundùm voluntatem eius. Rex verò iussit sacerdotibus, vt eleuarent eam, & ad se perducerent. Quo facto, induta est, illo iubente, veste regali, & sacro velamine coronata. Intuitus aūt eam rex religiosus, dixit illi: Eccè meis te nuptijs pręparatam, sponsi cęlestis, Domini nostri videlicet Iesu Christi cedo complexibus. & dexteram eius compræhendens, posuit in altari. deindè ecclesiæ limen excedēs, lachrymis abscōditum patefecit amorem. Post hæc vocauit eam, & iuxta se fecit in palatio residere, & donis ingentibus honoratam, prætulit monasterio ancillarū Dei, quod in honore B. Petri principis Apostolorum constructum est in Metēsium ciuitate, vbi gesta sunt vniuersa, quæ proxima narratione retulimus. In his autem omnibus perficiēdis secuta est puella consilium beatissimi Galli, q eam, Dño auxiliante, à dęmonio liberauit.

Insigne exemplū pudicitiæ & cōtemptionis huius mundi.

Religiosi se gis præclarum exemplum.

Aduertant hęc, q Christo sacratas virgines hortātur ad nuptias.

Quantùm ex beati Galli doctrina & exemplis Iohānes diaconus trienniò profecerit. Cap. 22.

PER idem tempus Iohannes diaconus perseuērans apud venerandum patrem, prudentiam, quæ in eo cælitùs abundabat, studio sitienti potauit, in absolutione duntaxàt difficilium scripturæ diuinæ quæstionum, & intemeratæ fidei ratione. Operis quoquè quotidiani, quod idem egregius Apostolicæ districtionis imitator sedula accelerārat instantia, non solùm dilexit scientiam, verumetiam compræhendit. Gratia enim illustratus diuina, quicquid vel visu vel auditu percepit, altæ memoriæ, &, vt ità dixerim, armario cordis celer inseruit: & sub huius magisterij disciplina, cum omni mansuetudinis & humilitatis custodia, triennium duxit.

Iohānes diaconus quātum profecerit apud S. Gallum.

Vt B. Gallus Episcopatum Constantiensem recusârit. Cap. 23.

POsthęc Dux sępè iam dictus, per epistolam suam virum Dei rogauit, vt ad Constantiam oppidum perueniret, ad eligendum qui eidem sedi præficeretur, antistitem. Aduocauit autem Augustudunensem & Virdunensem Episcopos cum multitudine clericorum. * Nemidone etiam, quæ à modernis Spira vocatur, venire fecit Episcopum: necnon per nuncios & epistolas suas totius Alemanniæ presbyteros, diaconos, vniuersasque clericorum copias, generaliter die denominata, id est, proxima Paschæ Dominica, apud Constantiam conuenire præcepit. Ipse quoquè cum principibus & comitibus suis huic intererat conuentui. Cumq; hæc synodus tantę multitudinis celebraretur accessu, & trium spatio denũciaretur futura dierum, beatissimus Gallus, diuino plenus cõsilio, assumptis Iohãne & Magnoaldo, diaconatûs officio sublimatis, perrexit ad oppidum: ingressoq; eo locum cõcilij, Dux huiusmodi verba ꝓfudit: Deus omnipotẽs, cuius ꝓuidentia totum corpus Ecclesię augmẽtatur & regitur per interuentionem & meritum B. Marię semper virginis, in cuius honore locus iste cõsecratus est, effundat hodiè super nos spiritum sanctũ ad eligẽdum pontificem, q̃ ad regẽdam plebem fideliũ sit idoneus, & ad gubernandã Ecclesiã Dei pastorali sit diligẽtia plenus. Admonuit deindè põtifices & oẽm clerum, vt iuxta saluberrima canonũ decreta, rectorem Ecclesię ꝓuiderent. Cœperunt aũt oẽs Clerici adinuicèm dicere: Gallus iste testimoniũ habet bonũ ab omnibus, q̃ eius vitam nouerũt. In scripturis diuinis sciẽtiæ culmen obtinuit, & in omni vitę honestate sapientiæ luce refulget: iustitiæ aũt vitæ, castitatem corporis sociauit, mãsuetudinem cum humilitate possedit: cõtinentiæ verò salutari patientiam iunxit. Largitor est eleemosynarũ, orphanorũ pater, in viduarũ solatijs alacer. Hunc oĩm sectatorem virtutum decet esse pastorẽ populorum. His auditis, Dux dixit ad illum: Audis, q̃d isti loquuntur & affirmãt? Sanctus pater respõdit: Benè quidẽ dicunt: vtinàm verum esset, quod fatentur. Cùm aũt inuicèm talia tractãt, nesciunt in canonibus esse prohibitum, nè aliqui de locis suis commigrantes, alijs facilè ordinẽtur in locis. Est verò mecùm diaconus quidã nomine Iohannes, vicinorum indigena locorum, cui meritò testimonium, quod isti mihi dederunt, potest aptari. Hunc diuino credens electum iudicio, vobis offero promouendum.

fol. * Nemetum

Dux hortatur Episcopos & Clerũ, vt iuxta Canonũ decreta eligãt antistitem.

S. Gall⁹ electionem sui transfert in alium.

Vt Iohannes diaconus creatus sit Episcopus Constantiensis. Cap. 24.

CVmq; hac attestatione vir sanctissimus in Iohãnem cunctorũ cõcitaret amorem, (neq; enim aliud de illo credere poterant, q̃ quod vir Deo charus asseruit) Dux diaconum venire fecit in medium: Tu es, inquiens, Iohãnes diaconus? Et respondit: Ego planè. Vndè, aìt, ducis propaginẽ generis? & dixit: In Rhetia Curiensi mediocri nataliũ dignitate sum ꝓcreatus. Dux verò ad illum: Potésne, inq̃t, pontificalis infulæ pondus subire? Tunc venerabilis Gallus se pro filio respõsurum promisit. Et dum hęc mutuo sermonum commercio pertractarẽt, subtraxit se diaconus, & fugiens, latibulũ quęsiuit in ecclesia S. Stephani martyris, quę est extra oppidum. Secuti sunt aũt sacerdotes cum plebe, & appręhensum lachrymis perfusum felicibus, licèt renitentem, in præsentiam põtificum pertraxerũt & Ducis: & leuauerũt oẽs pariter vocem, dicentes: Iohãnem elegit sibi Dñs pontificem hodiè. & respondit oĩs populus, Amen. Episcopi itaq; duxerunt eum ad altare, & solenni benedictionis officio ordinauerũt antistitem. Consummatoq; sacrę ꝓmotionis ministerio, rogauerũt eum sacrificij salutaris celebrare mysteria. Præmissis ergò ex more diuinæ libationis initijs, post lectionẽ Euangelij rogauerũt venerabilem Gallũ, vt multitudini, quæ aderat, verbi officio sacræ instructionis pabulum ministraret. Qui assumpto Iohãne Episcopo, gradum ascẽdit, eo videlicet pacto, vt ipse q̃dem ædificationis instrumẽta colligeret, Episcop⁹ verò ad vtilitatem barbarorũ benè prolata interpretãdo transfunderet. Cœpit ergò verbũ facere de initio creaturarum, & Adæ peccatũ, pro quo depulsus est de paradiso, cõmemorare. Transiẽs indè ad diluuiũ, patriarcharũ consequẽter tempora perstrinxit & actus. Egressum quoquè filiorũ Israël de Aegypto, & transitũ per mare rubrum, legisq; lationẽ per Moysen, & cælestis alimẽti miracula replicauit. Regũ deindè successiones & tempora prophetarum breuiter attingẽs, aduẽtûs Dñici tempus retexuit. Baptismũ etiã Saluatoris, & mirabilium eius gloriã cõmemorãs, Crucis ignominiã cum impijs insectationũ generibus veraci relatione subiunxit. Hęc audiẽtes Ecclesię pastores, cum populi multitudine lachry-

Iohãnes diaconus abscõdit se, nè fiat Episcopus.

Creatur tamen.

lachrymas fuderunt vberrimas,& adinuicèm dixerunt: Verè spiritus sanctus locutus est hodiè per os viri istius. Ille verò prędicationem perduxit vsq; ad resurrectionem Christi, & in cōmemoratione generalis iudicij terminauit. Oēs ergò, qui aderāt, alacri mentis exultatione repleti, benedicebāt Dominum, & ad sua cum gaudio remeabāt. Doctor itaque venerabilis manens apud Iohānem Episcopum septem diebus, inter multa salutiferæ consolationis verba, hęc sæpiùs inculcauit: Quem Deus elegit, homo nō despiciet: sed erit oīm veneratione sublimis, quem diuinum commendat iudicium. Deindè accepta ab eo benedictione, reuersus est ad Cellulā suam. Episcopus aūt iussit his, qui rebus Episcopij præerant, vt ad virum Dei cum sibi subiectis venirēt, & eius obtemperarēt iussioni. Post hęc tanto studio charitas mutua seruabatur vtrinquè, vt spiritalis glutino clientelæ sibi semper cohęrentes, solo corpore viderētur diuisi. Magister paterna solicitudine, precibus & consilio salutari matheten refouebat: ille verò paterno honore & omni necessitatum subsidio didascalum subleuabat. Sicque sacra piorum societas aucto crescebat honore, & multiplicato commendabatur amore.

S. Gall^o redit ad Cellam suam.

Matheres, discipulus: Didaical^o, præceptor.

Vt mortem S. Columbani S. Gallus & reuelatione, & ex nuncijs cognouerit.

Cap. 25.

TEmpore subsequenti cœpit virtutū cultor eximius oratorium cōstruere, mansiunculis per gyrum dispositis ad cōmanendum fratribus, quorum iam duodecim monastiei sanctitate propositi roboratos, doctrina & exemplis ad æternorum desideria cōcitauit. Quadam itaq; die, dum post laborē matutinalis officij quiescendi gratia lectos suos reulserēt, primo diluculo vir Dei vocauit Magnoaldū diaconum suum, dicēs illi: Instrue sacræ oblationis ministerium, vt possim diuina sine dilatione celebrare mysteria. Et ille: Num, inquit, tu pater Missam celebrabis? Dixit ergò ad illum: Post huius vigilias noctis cognoui per visionem dominum & patrem meum Columbanū de huius vitę angustijs hodiè ad paradisi gaudia cōmigrasse. Pro cuius itaq; requie sacrificium salutis debeo immolare. Et signo pulsato, oratorium ingressi, ꝓstrauerunt se in orationē, & cœperunt Missas agere, & precibus insistere pro cōmemoratione B. Columbani. Finito sacrę deuotionis officio, venerabilis Gallus dixit ad Magnoaldū diaconum: Fili, nō tibi graue videatur petitionis meę pondus: sed arripe viam, & Italiam petito, pertransiensq; vsq; ad monasterium, quod Bobium nominatur, diligēter perquirito, qd actum sit circa Abbatem meum. Nota ergò diem & horam, vt si eum compereris esse defunctum, possis agnoscere, vtrùm visio mea veritatis fulciatur effectu. Hęc ergò oīa solicita inuestigatione perdiscēs, regressus nunciabis mihi. Diaconus ad pedes magistri ꝓuolutus, ignotum sibi iter esse cōquestus est: sed vir beatus voce blanda eum, nè timeret, admonuit: Perge, inquiēs, & Dominus diriget gressus tuos. Hac cōsolatione roboratus pij doctoris alumnus, pręcepto paruit, & accepto benedictionis viatico, viam festinanter aggressus est. Cumq; peruenisset ad monasterium, vt volebat, inuenit oīa ità cōtigisse, sicut patri suo per visionem fuerant reuelata. Mansit aūt ibi vna nocte, & accepit à fratribus epistolam ad B. Gallum, cōtinentem venerandi transitum Columbani. Qui & baculum ipsius, quem vulgò cambotam vocant, per manum diaconi transmiserunt, dicentes S. Abbatem ante transitum suum iussisse, vt per hoc notissimum pignus Gallus absolueretur. Dimissus aūt ab illis, iter accelerauit, & prosperè in omnibus agēs, die octaua peruenit ad dominum suum & patrem, ferens epistolam relationis, & absolutionis indicium. Lecta epistola, S. Gallus charissimi patris amorem pleno retinēs corde, lachrymas ꝓfudit vberrimas, & collectis fratribus, causas mœroris aperuit. Deindè tanti patris memoriam precibus sacris & sacrificijs salutaribus frequentàrunt.

S. Gallus condit monasterium.

Decessus S. Colūbani reuclatur S. Gallo.

Bobiū, monasteriū S. Colūbani.

Miraculum, tabulæ cuiusdam incremento declaratum. Cap. 26.

COntigit aūt quadam die, dum in construendo oratorio cum fratribus laboraret, vt tabula quædam parieti imponenda, breuior cæteris mensura palmorum quatuor appareret. Quam dum eiusdem operis artifices vellent abijcere, beatus Gallus virtutis, quam in Domino habebat, sibi conscius, iussit eos ab opere disinngere, & domum ad percipiendam secùm refectionem, quam Dominus præparauit, intrare. Quibus secundùm iussionem eius facientibus, benedictum panem manu sua porrexit. Post prandium autem, cùm omnes opus repeterent imperfectum, inuenerunt tabulam, quam propter suī breuitatem pridèm abijcere voluērunt, cæteris omnibus

Asser S. Galli precibus diuinitùs fit longior.

bus longiorem mensura dimidij pedis: & admiratione de eo, quod euenerat, habita, lignum quod mirabili creuerat modo, in loco suo parieti aptauerunt. Quod ipsum longo deinceps tempore à fidelibus expetitum, Domino faciente, dentium doloribus efficaciter medebatur, præter antiqui commemorationem miraculi, nouis semper effectibus honorandum. In quo facto meritorum eius magnitudinem, & orationis possumus pensare virtutem: quia & lignum aridum contra naturam incrementis auctum est, & nè vetus aboleretur miraculum, rediuiua signorum attestatione semper est repetitum.

Nota hæc miracula.

Sanctus Gallus non vult esse Abbas Luxouiensis, & de piscibus alijsque rebus, quibus fratres refecit.

Cap. 27.

Abbatis Eustachij obitus.

POST hęc Abba monasterij, quod Luxouium dicitur, nomine Eustachius, quem bonæ memoriæ Columbanus eidē loco præfecit, ab huius exilio vitæ ad supernam patriam commigrauit. Fratres ergò in eodem cœnobio cōstituti, consilium iniērūt, vt venerabilem Gallum reuocarēt, & eius regimini se subdēdo contraderent. Miserunt itaque sex fratres ex his, qui ab Hibernia venerunt, qui epistolam ferrent continentem causas eiusdem legationis. Igitur illi recto itinere cùm ad viri Dei Cellam peruenissent, nunciati aduenisse, ducti sunt ad orationem. Qua expleta, domum ingressi, porrexerūt epistolam. Quam vt vir Dei sanctus perlégit, dixit illis: Ego quidem, ô fratres, verba prophetæ cupiēs imitari dicentis, Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ: deserui notos meos & propinquos, & vt liberiùs Domino possem vacare, solitudinis elegi secreta: vtque parentum & prædiorum dimissionem prętercam, Episcopatûs honorem & diuitias mundi suscipere non consensi. Et quo pacto post hanc renūciationem & voluntariam paupertatem, seculi implicabor negocijs, exaltabor honoribus, pōderibus aggrauabor? Absit, inquam, vt qui manum in aratrum misi, oculos ad relicta retorqueam, & sicut canis reuertar ad vomitum. Scitis ipsi, me inter vos positum humilitati semper dedisse operam & subiectioni: & quomodò creditis ad tanti culminis me prouocari posse fastigium? Innouate consilia, aliorsùm vos vertite: mihi quod animo semèl infixum est, Dominus immutari non sinet. His & similibus verbis animos eorum ab spe impetrationis huius amouit. Vocauit deindè vnum è fratribus, & eum interrogauit, quid essent tempore refectionis sumpturi. Cumque responsum esset, tantummodò sextarium farinæ ad vsum haberi cunctorum, iussit fieri panes, dicens: Potens est Deus parare mensam in deserto. Et cùm fecisset olera colligi, ipse sumens rete & vnum ex discipulis suis cum fratribus, qui superuenerant, iuit ad gurgitem, dicens: Videamus, vtrùm misericors Dominus aliquos nostris velit necessitatibus largiri pisciculos. Cumq; peruenissent ad gurgitem, viderunt piscem magnum in aquæ collectione natantem, duosque illum insequi lutras, quasi capere fugientem volentes. Immisso reti, captum eum traxerunt ad litus. Habebat aūt in longitudine palmos duodecim, in latitudine quatuor. Quo facto, lutræ se profundis immergunt: imposito rursùm reti, cùm piscatores sancti pisciū latebras pulsando inquietarent, iteratò lutræ apparuerunt, piscium tantam multitudinem propellentes in rete, vt id sua pluralitate per loca disrumperent. Prę da itaque ad litus perducta, vir discretione plenissimus, quosdam pisces, adiuuantibus qui aderāt, rursùs in aquam proiecit, & fratribus dixit: Hodiè propter aduentum vestrum, mirabilem suæ largitatis euidentiam Dominus manifestare dignatus est. Illi econtrà meritis eius, quod factum fuerat imputantes, eo alacriter prę euntc, domum redièrunt. Et eccè iuxta introitum Cellulæ vir vnus apparuit, ferens duos vtres vino plenos, & ternos farinæ modios, ob suæ deuotionis indicium. Quibus cum gratiarum actione susceptis, cibum sumpserunt: & post corporis refectionem, spiritalis colloquij dapibus animas suas pascere studuerunt. Detinuit autem eos beatus Gallus aliquantis secùm diebus, & charitatis intuitu omni humanitatis fouit obsequio. Narrauit quoquè de communi patre, beato videlicet Columbano, quod certa relatione didicerat. Deindè osculo pacis oblato, dimisit eos: & illi benedictione tanti patris armati, ad sua remeârunt.

Psal. 68.

Exemplum boni monachi.

Nō vult esse Abbas Luxouiēsis.

Capit ingētē piscem.

Vide diuinam prouidentiam.

Vt vir sanctus apud Arbonam migrârit ad Dominum. Cap. 28.

NEC

NEC multò pòst,cùm iam bonorum omnium author & propagator athletam suum,de mundi agone sublatum,præmiorum laureis vellet perennibus adornare,Vuillimarus presbyter veniens ad Cellam viri sancti, rogauit eum, vt secùm egrederetur ad castrum.Et vt obtineret quod voluit,huiusmodi voce flebili querimoniam submissus explicuit: Cur, inquiens,ô pater, me,qui tuorum monitis dictorum innitor, quasi despectũ dereliquisti,& doctrinæ tuæ salutaribus institutis auditorem fraudâsti beneuolum? Cui hanc obiectionem adscribere possum, nisi peccatorũ meorũ fœtoribus? Nisi enim vita mea tuo displiceret iudicio, amabili me ædificationis tuæ non priuares solatio.Nunc ergò noli nos pro peccatis nostris abijcere: sed Domini prouocatus mãdatis,viam veritatis desiderantibus aperi, & solitæ nobis benignitatis munus impende.Motus igitur hoc supplicantis alloquio pietatis amator, descendit cum illo,& venerunt in castrum.Vocata autem multitudine in die solenni,vir sanctus prædicationis dulcedine * auidorum corda refecit,& tanta,quę dixerat, sapientiæ luce vestiuit, vt summa omnium gratulatione auditus, & plena cunctorum veneratione sit honoratus.Biduo itaque ibidèm ducto, tertia die febre correptus, tantum in breui eius violentia depressus est,vt nec ad Cellam redire,nec cibi sustentaculum potuisset percipere.Cumque hac infirmitate per dies quatuordecim laborâsset,die sextodecimo mensis Octobris,id est,17.Calendas Nouembris, expletis nonagintaquinque annis suę ætatis,in senectute bona,huius vitæ liberatus ergastulo,animam meritis plenam felicibus reddidit, bonis inhæsuram perennibus. Cũ Vuillimaro presbytero proficiscitur Arbonam. * auditorũ Admodùm grandæuus cedit è vita.

Vt funeri eius Iohannes Episcopus interfuerit,didiceritq; eũ illic cõdi nõ debere. *Cap.* 29.

CVm igitur audisset Iohannes Constantiensis Ecclesiæ præsul, B.Gallum apud Arbonam infirmari,ascendens nauiculam,potuum & ciborum ea secùm genera tulit,quæ infirmitate laboranti nouerat congruere: vt videlicet sua visitatione fidissimum refoueret amicum. Cumque portui propinquaret, audiuit in domo presbyteri planctum magnum circa funus viri DEI celebrari, & interrogauit, quæ tanti esset causa ploratûs: Audiens autem Gallum venerabilem, firmissimum suę familiaritatis custodem,de huius seculi emigrâsse periculis,misit se in aquam: (Neq; enim poterat propter nimium dolorem sustinere, donèc nauicula litus attingeret)descendensq; cum his,qui secùm venerant,intrauit domum presbyteri,lugubri voce & corporis gestu mœrorem cordis insinuans.Inuénit autem corpus viri sancti inuolutum,& in loculo repositum:aperiensq; sarcophagum,& exanime amici cadauer inspiciens,amariores cum hac voce lachrymas dedit:Heu heu pater amate,heu doctor egregie,cur me de domo patris eductum, in his periculis quasi orphanum dimisisti,& confidentiam meam,qua de tuis consilijs plurimùm pręsumebam, immatura morte rupisti? Tibi quidem in perceptionem præmij,quod tam ardenter desiderabas,hæc tua mors est fructuosa:nobis autem in tot mundialium perturbationum procellis laborantibus,multipliciter est luctuosa. Sed qui de vitæ corporalis interruptione dolemus, de animę immortalis libertate gaudere debemus,certi quia orationibus non desinas adiuuare,quos consilio & exemplis roborare consueueras.Inter hęc verba presbyter eum,vt surgeret, monuit,& pro requie defuncti ambitiosiùs Dominum precaretur.Intrauerunt itaq; ecclesiam,& Episcopus pro charissimo salutares hostias immolauit amico. Finito autem fraternę commemorationis obsequio,respiciens post tergum,vidit fossam, in qua sanctum corpus humare volebant.Acceptaque Cruce,& his quæ exequijs exhibentur, intrauerunt domum,volentes thesaurum preciosi corporis ad locum sepulcri deducere. Cumque arcam, qua claudebatur cadauer feretro impositum,ad fossam sepulturæ conarentur deferre,nullis viribus vsquàm potuit commoueri. Quod noui genus miraculi dum mutuis mirando colloquijs retractarent, Iohannes Episcopus dixit: In veritate cognosco hanc sepulcri sedem patri meo Gallo non placere.Et iussit presbytero,vt duos equos inueniret indomitos,& faceret introduci. Quod cùm factum esset, strauerunt eos cum magno labore, & ad locum, vbi corpus iacebat, duxerunt: & Episcopus cum clero huiusmodi orationem dedit: Deus, qui per potentiam maiestatis tuę vbiq; totus es,pro cuius amore vir iste reliquit patriam suam,vt præcepta tua conseruaret: fac corpus eius ab his equis indomitis ferri in locum,quẽ tua voluntas meritis ipsius pręuidit. Cùmq; finita esset oratio,cuncti qui aderant,Amen responderunt. Dolet eius obitus plurimùm Episcopo Constantiensi. Non potest moueri exanime corpus eius.

Contractus quidam cùm induisset caligas sancti viri,mox curatus est. *Cap.* 30.

Congruum videtur, in hoc loco retexere miraculum, quod dominus inter sui confessoris exequias exhibere dignatus est: quò liquidò cunctis ostenderet, seruum suū secùm veraciter tunc viuere, dum carnis huius carcere liberatur. Erat ibi quidam mendicus, tanta per oēs membrorum iuncturas debilitate contractus, vt penitùs inter alias suæ infirmitatis molestias, incessu pedum careret. Huic, dum presbyter indumēta viri Dei distribueret pauperibus, caligas eius cum calceamentis dedit. Statimq; debilis pro accepto munere, summo repletus gaudio, vt sacras cruribus & plantis aptauit exuuias, per omnes artuum compages repentè solutus est: & exiliens, voce clamauit ingenti, & gratias egit Domino & beato Gallo, per cuius merita redditam sibi videbat sanitatem. Videns autem Episcopus & cuncti, qui aderant, sanitatis huius miraculum, vnanimiter glorificauerunt Deum, atque dixerunt: Manifesta virtute dignatus est Dominus hodiè gloriam serui sui nobis ostendere. Dederunt itaq; ei, qui sanatus fuerat, cereum, & prosecutus est funus cum cætero populo. Hoc primum signum post transitum eius Dominus ad memoriam illius declarauit.

Nota miraculum.

De cilicio & catena ærea, post eius obitum repertis. *Cap.* 31.

Inter easdem quoquè beati pastoris exequias, aliud non mediocre sanctitatis eius indicium apparuit. Habuit vir Dei capsellam de corio factam, diligenter seratam: cuius clauē sub tam vigili custodia ipse retinuit, vt nullus discipulorum eius, quādiù vixerat, quid intùs seruaretur, cognoscere potuisset. Hāc autem ex suis humeris pendentem ferre solebat, quocunquè ambulauit. At vbi de vita migrauit, sumpta claue aperuerunt capsellam, & inuenerunt in ea cilicium modicum, & catenam æream sanguine adspersam. Deindè corpus inspicientes magistri, inuenerunt locum catenæ, vbi sæpiùs pręcingi solebat, carnemq; ipsam in locis quatuor profundiùs catena sulcatam, adeò vt de eisdem vulneribus cruor decurrens, cilicium per loca perfuderit. Posuerūt autem capsellam cum cilicio ad caput eius in feretrum, & deportauerunt cum corpore ad locum monumenti, & suspenderunt hæc tria mortificationis eius indicia iuxta tumulum ad caput eius: per quę deincèps ad ostensionem meritorum ipsius, plurimas Dominus virtutes piè quærentibus exhibuit. Qua ex re intelligere possumus, quia idem vir etsì à persecutore sanguinis effusione non est immolatus, semetipsum tamen offerens Domino hostiam viuam in odorem suauitatis, & crucem suam tollens, quotidieq; Saluatorem secutus, martyrij laborem & palmam confessor adeptus est.

Dura catena castigauit vir sanctus corpus suum.

Vt ab equis indomitis sacrum corpus eius ad sepulturæ locum magno miraculo perductum sit. *Cap.* 32.

Postquàm sanctitas venerandi patris & miraculi magnitudine, & horum manifestatione signorum cunctis, qui funeris eius intererant negocijs, patenter ostensa est, Episcopus ad feretrum accessit, & ex vna parte illud subleuans, presbytero altrinsecùs sustollente, equis superposuit, & adstantibus dixit: Auferte frenos de capitibus eorum, vt libertate concessa, quò Dominus voluērit, pergant. Accepta ergò Cruce & candelis, psalmos & melodias concinentes, iter agere cœperunt. Equi autem in neutram partem declinantes, recto itinere perrexerūt ad Cellam viri Dei. Quò cùm peruenissent, depositum est feretrum ante oratorium. Discipuli autem eius, eleuātes pij doctoris reliquias, intulerunt & ante altare posuerunt. Deindè pariter cum Episcopo orationem pro illo facientes, fecerunt fossam sepulcri inter parietem & altare, ibiq; precibus huic rei congruentibus præmissis, sepeliērunt eum: omnibusque ritè cōsummatis, multitudo quæ ad tanti viri concurrit exequias, Episcopi benedictione communita, ad propria remeauit.

Pręclarum sanè miraculum.

Miraculum in cereis ostensum. *Cap.* 33.

Dum beati corporis thesaurum felix locus in pace suscepisset, volens Dominus de morte famuli sui mœrentibus consolationis præbere medelam, nouitate miraculi patefecit, qua apud se claritate spiritus fulgeret amici. Nā duo cerei in castro, dū corpus eius eleuaretur, accēsi, ità ardētes delati sunt vsq; ad locū sepulturæ. Positi aūt vnus ad caput, alter ad pedes, p triginta deincèps dies, mirabile dictu, non deficiēdo ardebāt, & ardendo nō deficiebāt. Et vt mōstraretur has durandi vires ceræ liquenti cælitùs attributas, de huius miraculi materia plurimę in posterū virtutes emanā-

Itèm aliud valdè illustre miraculum.

emanârunt. Nam quicunque dentium fatigati doloribus, vel oculorum lippitudine, vel aurium præclusione laborantes, de eisdem cereis quippiam ceræ tulerunt, & locis, quæ huiusmodi tenebantur incommodis, aptauerunt, optatę celeriter dona percepêre salutis. Post hæc tāta virtus ad sanādos varijs infirmitatibus depressos, apud sepulcrum beati viri cunctis illuc venientibus, & orationum eius suffragia fideliter postulantibus apparuit, vt & fama tanti meriti cunctis, quæ circunpositæ erant, regionibus innotesceret, & locus ipse non mediocriter frequentaretur à populis. Multa miracula ad sepulcrum sancti viri.

Quia igitur, ô beatissimi patres, vita & virtutes S. Galli, si in vnū compingantūr librū, possunt ob suî prolixitatem aliquod legenti ingerere fastidium: statui duobus hoc opus libellis distinguere: vt prior illorum vitam eius & actus vsque ad sepulturam illius veridica relatione perducat: sequens, mirabilia, quæ postmodùm pro meritis eius Dominus ostendit: Primò videlicet ea, quæ priorum ad nos scripto perlata sunt, retexat: Deindè, quæ à probatissimis testibus indicata, nostra ætate à Gosberto charissimo fratre literis mandata, subnectat: nè quod particulatim scriptum est, laciniosa diuisione disiungatur: sed potiùs quod iunctum est parilitate factorum, sit etiam copulatum compræhensione dictorum. Atque hic prioris libelli finis, quæ præmissa sunt, terminet: & sequenti, quæ restant, sine præiudicio comprẹhendenda reseruet.

LIBER SECVNDVS:

QVI EST DE MIRACVLIS, QVAE POST OBITVM sancti Galli Dominus ob ipsius merita dignatus est declarare.

Vt hostes sepulcrum B. Galli violârint, & quæ illos pœna consecuta sit. Cap. I.

MEritis beatissimi Galli quotidiè per miraculorum signa radiantibus, & longè lateq; circunpositorum aures famæ suæ dulcedine mulcentibus, cùm iam post transitum eius anni quadraginta fuissent euoluti, venit Othuuinus, partium earundem potestate præditus, cum exercitu magno, & ira intolerabili concitatus, deuastauit non minimam partem pagi, qui ab interfluente fluuio * Durgeuue nominatur: Constantiense quoquè territorium, & Arbonensis pagi confinia depopulari cœpit, & igni succendere. Viros, quicunq; inueniri potuerūt, gladio peremit: vxores & paruulos eorum in captiuitatem egit. Peculijs quoquè & omni supellectili sublata, fructus omnes penitùs demoliri fecit. Arbonēses itaque, huius terroris immanitate compulsi, cum omnibus quæ habebant, fugerunt in solitudinem, & ad Cellam viri Dei se contulerunt. Deindè facta in agro fouea, absconderunt ibì, quicquid habebant, & fossam terra cooperientes, nè secretum eorum depræhenderetur, lini semen desupèr insperserunt. Cumq́ue iam Arbonensem pagum hostes desolauissent, vestigia fugientium secuti, venerunt ad Cellam sancti patris, & fugitiuos, quos repererunt, vinctos abduxerunt, & iuuenes eorum in captiuitatem miserunt. Erchonaldus autem præfecti vicarius, cùm vicina solitudini inhabitaret loca, habuit res eiusdē Cellulæ notissimas. Is oratorium ingressus, inuénit mendicum quendam intùs sedentem quē benè nouerat, & dixit illi: Indica mihi, vbì isti, quos tam nudos & miseros inuenímus, vestes habeāt repositas & vtensilia, aurumq́; & argentum, quorum copia hactenùs fruebantur. Ille respondit: Nónne mihi melius est illorum denudare secreta, q̄ vestræ seueritatis iram incurrere? Si ità, inquit, égeris, eris in cōsortio nostro, & participio societatis nostræ gaudebis. Qua promissione persuasus, surrexit, & eum ad subterraneum duxit armarium. Quod cùm idem vicarius aperiri fecisset, species quas inibì reperit, his qui secùm erant, facta diuisione, distribuit. His ità patratis, putantes passìm tale quid occultari, discurrerunt, loca singula signis quibusdam solicitè explorantes. Eiusdem rei gratia Erchonaldus, assumptis secùm septem pueris, introiuit oratorium. Cumq́ue clausis ostijs pauimenti planitiem pulsarent, ob spem videlicet inueniendæ pecuniæ, vnus illorum post altare veniens, pauimentum percussit: & audiens à cauitate tumuli sonitum reddi, Hîc est, inquit, quod oppidò desideratis. Accurrentes igitur pollinctores infesti, cœperunt fodere: & cùm ad loculum peruenissent, Orthuuini sæua crudelitas. *for. *Turgoia

uenissent, extulerunt illum, dicentes: Quia isti Rhetiani calliditate naturali abundant, videamus, nè quippiam sub hac area occulti remaneat. Huic sacrilegio inseruientes, inuasit eos horror immensius. Qui in fugam conuersi, dum ostium oratorij singuli praeoccupare niterentur, insania agitati, euaginatis gladijs inuicèm se conciderunt. Etchonaldus verò, huius author sceleris, timore cogente, volens exilire per ostium, caput superliminari illisit, & ad terram concidens, alienatus mente iacebat. Cumque à suis perduceretur ad propria, nimia infirmitate & nouis doloribus cœpit vrgeri. Toto itaque ipsius anni curriculo fortissimis maceratus molestijs, capillorum honore & curis superficie spoliatus, etiam digitorum vngues amisit. Et vt omnibus longo tempore vltionis in eum diuinitùs collatæ signa paterent, cunctis vitæ suæ diebus hac deformitate notabilis fuit.

Vitio diuina in sacrilegos.

*Boso

*Vt * Buoso Constantiensis Episcopus, sacrum B. Galli corpus reposuerit.*

Cap. 2.

*Alij Bossonem dicunt cognominatum, vel Bosonem.

AVdiens Constantiensis ecclesiæ præsul, nomine * Buoso, sepulcrum beatissimi Galli violatum esse ab hostibus, nullumque remansisse in Cellula, præter duos fratres Magnoaldum & Theodorum, qui sacri corporis reliquias tumulo restituere potuissent, venit illuc cum clericis suis, & inuenit Cellulā desolatam, sancti patris corpus de sepulcro eiectum, altaria nudata, duosque fratres, qui remanserant, spoliatos iacentes in oratorio, & magnitudinem calamitatis gemitibus & lachrymis protestantes. Et misericordia motus, cœpit eos consolari multiplicibus verbis, illam replicans Psalmistæ sententiam, qua dicit: In tribulatione inuocaui Dominum, & exaudiuit me in latitudine. Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. His dictis, sumens loculum, in quo sanctum corpus erat, posuit super terram inter parietem & altare, & desupèr, vt moris est, arcam altiorem construxit: fossam verò terra repleuit. De suo quoquè fratribus vestimenta largitus est, & vndè alerentur disponens, ad Episcopium remeauit.

Psal. 117.

Qua pœna mulctati sint oratorij sancti Galli violatores.

Cap. 3.

POst multum verò temporis misit Pipinus Maior domûs, exercitum copiosum ad deuastandam Alemannorum prouinciam, & iteratò Francorum ditioni subiugandam. Cumq; tota terra hostili contereretur incursu, auidi prędones Arbonensem pagum percurrentes, ad Cellam viri Dei venerūt, & quoscunq; ibidem inuenerunt, (nam multi illuc confugerant, sperantes in Dei misericordia, & patrocinijs sancti illius) duxêre captiuos. Quinq; autem suprà memorati principis satellites ingressi oratorium, repererunt ibi quasdam ancillas eiusdem loci cum paruulis earum, & quæ essent, percontati sunt. Quæ dum se de familia ipsius sancti esse proclamarent, hoc à prędonibus audièrunt: Exite, egredimini. sanctum, quem dicitis, ignoramus. Et abduxerūt eas captiuas in Franciam. Eodem verò anno à malignis spiritibus arrepti, & amentes effecti, nudi circunquaq; discurrebant: & vbicunq; vel vicos ingressi sunt, cruciatûs sui causas retexebant, dicentes: Gallus Abba nos habet ligatos. & cum hac criminum misera commemoratione suorum, vitam infeliciter ducentes, flebiliter finiuerunt.

Diuinitùs puniuntur sacri loci violatores.

Vt palla partim exusta, redintegrata sit. Cap. 4.

ALio tempore diaconus quidam, nomine Stephanus, dum in eiusdem patris sancti ecclesia custodis fungeretur officio, quadam vespera incensam oratorio inferens candelam, posuit supra candelabrum iuxta beati viri sepulcrum. Quæ à rectitudine statûs vergens in partem, ardens cecidit super arcam sepulcri. Cuius ardoris violētia vnà cōpręhendens pallā, vsq; ad medietatē exussit, & ità restincta est, nihil lecto, nihil baculo, qui in eo pēdebat, vel alijs linteaminibus super sepulcrū expāsis inferēs læsionis. Qua ex re colligitur, ad declarationē virtutū beati viri potiùs, quàm ad damnū rebus eius inferendū, idem euenisse incendium. Quia vt in sequentibus appáret, pallā quam lenis flamma diminuit, virtus manifesta restituit. Manè itaque facto, fratres oratoriū ingressi, quid factū fuerat peruiderunt, & admiratione non minima sunt perculsi. Tertia verò die cùm ad matutinale conuenirent officiū, inuenerunt in oratorio cereos ardētes, & duos iuuenes stātes, vnū ad caput, & alterū ad pedes, distēdentes inter se pallā, q̄ pridèm fuerat ignis attacta vaporibus. Hoc viso, timore nimio conterriti, cū celeritate

Magnū miraculum.

egressi,

egressi,ad lectulos redierunt. Cumque se collocarent, ecclesiæ campanum insonuit, & auditi sunt duo chori, incredibili alternantium personarum dulcedine perstrepentes. Igitur die illa nequaquam ausi sunt oratorium introire. Die autem sequenti ante ostium eius vnanimiter conglobati, prostrauerunt se in oratione: & cùm surrexissent, cum magno timore intrantes, inuenerunt pallam, quam partim ignis absumpserat, super lectum expansum, sicut priùs expandi solebat, nulla imminutionis habentem indicia: sed potiùs latitudinem vel longitudinem eius trium auctum esse magnitudine cubitorum. Huius perspicuitate miraculi hilares facti, benedixerunt Domino, qui tam manifestis gratiæ suæ virtutibus, serui sui merita declarare dignatus est. Campanũ, neutro genere.

Miraculum missæ auis. & de multiuarijs beati viri signis.

Cap. 5.

ITem Stephanus dum quodam tempore cum his, qui simul aderant, carnem ad percipiendum in cuiusdam accessu ieiunij non haberet, resedit in Cellula, de eadem penuria cum cæteris locuturus. Dumque sermone vario paupertatis solatia mutuò ministrarent, auis quædam ignotæ formæ consedit in limine. Vnus assidentiũ torrem de igne rapiens, alitem percussit. Cuius carnes dum suis vsibus præparâssent, incredibilem saporis dulcedinem in gustu earum deprehenderunt: facientibus hoc, vt credimus, beati viri meritis, vt sicut famuli eius in similitudinem antiqui miraculi, quo populus Dei coturnicum carnibus in solitudine est refectus, auis incognita missa est: ità sapor procuratæ cælitùs escæ, nouæ dulcedinis delectamentum haberet. Tanta autem est miraculorum copia, quæ Dominus apud tumulum eius diuersis temporibus ostẽdit, vt non facilè scribendi studio comprehendi possit, ex quibus propter abundãriam multa omittuntur: pauca verò & eminentiora propter memoriam posteris commendandam huic inseruntur opusculo. Præter mortuorum enim resuscitationem corpoream, cæterarum infirmitatum remedia, creberrima mihi largitate à Domino præstita sunt & præstantur. Siquidem & dæmoniaci ibidèm curati, & languẽtes sunt recreati: aurium claustra reserata, oculorum detersę caligines, mutorum exclusa silentia, paralyticorum eliminata defectio. Sed & quicunque animæ vel corporis necessitate coactus, fide integra apud sepulcrum beati Galli instantiam orationis exequitur, Domino confessoris sui merita comprobante, precum suarum nullatenùs fructu priuatur, verùm sine tarditate diuinę largitatis sentiens dona, lætatur. Exod. 16. Innumera miracula ad tumulũ S. Galli.

Vt donum sancto Gallo deferendum, ab incendio seruatum sit.

Cap. 6.

TEmporibus igitur Carlomanni Maioris domûs, miraculum memoria dignum per merita sancti patris effectum, huic operi inserere vtile iudicamus. Vir quidam pauperculus in pago quodam, ex summa deuotione cum vxore sua ad Cellam beati Galli causa orationis properare disposuit. Cuius intentione deuotionis dum mulier pallulam, quam in loco sancto oblatura erat, contextam parauisset, inuoluit eam formella ceræ, quam simul oblatum ire cogitabat, & in arca sua inter alia vestimenta reposuit. Contigit autem dum ire pararent, domum illorum cum omnibus, quæ intrà illam erant, rebus igne cremari. Cumque consumptis omnibus, flamma cessante, sopitum fuisset incendium, cœperunt inter fauillarum cumulos ferramentorum reliquias quęritare. Et eccè inueniunt, mirum dictu, ceram pallula inuolutam inter cineres & carbones, nihilque in eis læsionis apparuit: cùm ipsam arcam, & quicquid aliud in illa repositum erat, penitùs consumpsisset incendium. Viso igitur tantæ virtutis miraculo, benedixerunt Deo, & iter quod disposuerunt, peregerunt. Et narrantes fratribus, quæ gesta fuerant, obtulerunt donarium, quod huic voto consecratum, in supremis nõ poterat petire periculis. Seruatę sunt autem ibi eædem res in testimonium pòst futuris, vsque ad tempora Othmari Abbatis. Haud vulgare miraculum.

Vt correctus sit, qui caballum, quem vouerat, fraude retinuit.

NEque illud silentio prætereundum videtur, quod in supradicto pago temporibus Pipini regis cõtigisse refertur. Quidam vir nomine Vuillimarus, graui infirmitate depressus, sub voto promisit, se equum vnum, duosq; boues, si pristinæ restitueretur sanitati, ad ecclesiã B. Galli donaturũ. Cumq; ex illa die cõfortare- Aegrotus nuncupat votum, & reualescit.

taretur,& plenam recepiſſet ſoſpitatem, contigit vt cum Birthlone domino ſuo cauſa orationis ad cellulam ſancti viri,eodem vectus equo,veniret.Igitur cùm poſt orationem oẽs illi, qui ſimul aduenerant,digreſſi,nõ longè eſſent ab eccleſia, equus quem ſponſor infidelis,poſtquàm vouerat,fraude retinuit, repentè ſubſtitit: & licèt eum ſeſſor calcaribus vrgeret,ac verberibus fatigaret, nuſquàm potuit commoueri. Videntes hoc qui aderant,cœperunt inquirere huius miraculi cauſas.At ille confuſione digna correptus, prodidit reatum, & fraudem, quam in voto fecerat, confeſſus aperuit. Reuerſi autem omnes pariter,equum obtulerunt ad limen eccleſiæ: & benedictione percepta, ad ſua ſine obſtaculo redièrunt.In quo facto & diuina pietas,& ſancti viri virtus apparuit,dum is,qui per ſe reſipiſcere noluit,per correptionem ad correctionem peruénit.

Votifragus caſtigatur.

Vt cera ex furto oblata, in lapidem verſa ſit.

Cap. 7.

ILlud quoquè miraculum,quod quarto anno Carlomanni regis in pago,cuius ſuprà mentionem fecimus,contigit,libet memoriæ commendare.Pauperculus quidam iuxta regiam poſſeſſionem,quæ Rotunuuila dicitur,commanens, dum ad Cellam ſancti viri Galli pergere voluïſſet,nec haberet aliquid,quod ob deuotionis indicium illuc deferre potuiſſet,diabolo ſuadenti conſentiens,atrium cuiuſdam diuitis irrupit, & aluear cum melle & apibus furtìm auferens,intulit domui ſuæ.Apibus deindè extinctis, ceram confecit,& non multò pòſt inter vicinos & amicos cum hoc furtiuo munere ad eccleſiam venerabilis Galli perrexit. Cumque ſinguli quod attulerant, obtuliſſent, is, qui contra fas offerre voluït de rapina donarium,ceram reperit in lapidis duriſſimi rigorem mutatam. Ingenti itaque timore perculſus,vni eorum, qui ſecùm venerant, reatũ ſuum confeſſus eſt.Qui deindè cùm cuſtodibus eccleſiæ quę facta fuerãt indicaret,famà huius miraculi mira celeritate cunctis innotuit.

Eccè rẽ admiratione dignam.

Quæ deincèps ſcripturus ſit Author in hoc libello.

Cap. 8.

DEſcriptis his,quæ priſcorũ ſolertia de vita,fine & virtutibus beati Galli ad nos vſque ſcripto tranſmiſit: hinc ea ſtylo compræhendere tentabimus, quæ à fidelissimis teſtibus indicata,à chariſſimo fratre Goſberto literis ſunt mandata. In quibus primò,quomodò vel quandò in cœnobio beati Galli regularis vitę inſtituta ſeruari cœpiſſent,liquidò declaratur.Deindè, quibus miraculis eiuſdem patris virtus cunctis effulſerit,probabiliter exponitur:commemoratis pariter ſingulorum quæ introducuntur,aſſertoribus. Quæ idcircò nouis dictionum poſitionibus ordinare voluïmus, vt cum prioribus aliquam ſimilitudinem locutionis habeant, & breuitatis compendio ſuccincta,faſtidioſis lectoribus oneroſa non fiant.Siquidem nomina eorum qui ſcribendorum teſtes ſunt vel fuerunt,propter ſuî barbariem, nè Latini ſermonis inficiant honorem,prętermittimus:ſcientes,de veritate dictorum à fidelibus non eſſe dubitandum: quippe qui nôrunt,nihil horum quæ referimus,Deo impoſſibile eſſe, in quo fit,quicquid per ſanctos mirabiliter & laudabiliter fit.Sed & ſi quis earundem rerum teſtes nôſſe deſiderat,in conſcriptione quam ſequimur,poterit inuenire.Inſerimus quoq; huic operi nonnulla,quæ non ſcripturę teſtimonio,ſed veracium virorum relatione didicimus. In quibus omnibus, quantùm ad nos attinet, veritatis lineam ſeruare ſtudebimus,neque per amorem falſi aliquid de noſtro inſerentes,neque per inuidiam,veri quippiam ex voto celantes. Et quia nos ſcripta vel dicta ſequimur aliorum, ad illos veritas rerum,ad nos pertinet abbreuiatio dictionum,& adunatio rationum.

Vt Cellam beati Galli Pipinus Othmaro cum priuilegio & donis commendârit.

Cap. 10.

POſt venerandi patris,beati videlicet Galli confeſſoris Chriſti,glorioſam depoſitionem,quotidianas excubias apud ſacri corporis eius reliquias quidam religioſi clerici,vel diſcipulatûs eius memoria,vel diuino amore ſuccenſi, per multa annorum curricula, ſcilicet quaſi à temporibus Dagoberti regis vſque ad Carolum patrem Carlomanni & Pipini,ad laudem Chriſti adminiſtrabant.Igitur cùm fama virtutum,quas Dominus per confeſſoris ſui merita piè quęrentibus exhibere dignatus eſt,longè lateque circumpoſitorum mulceret aures populorum, cœperũt vndiquè alacri

cri deuotione ad tanti patris suffragia postulanda concurrere, eundemq; locum ob suæ diuturnitatem memoriæ multiplicibus substātiæ & possessionum amplificare donarijs. Cumque res hac largitate fidelium collatæ, aliquantulæ monachorum congregationi viderentur suppetere potuisse, Vualdramnus quidam, ad cuius paternam possessionem termini vastæ solitudinis, in quibus vir Dei Cellam construxerat, pertinere videbantur, videns res collatas à quibusdam præsumptoribus inordinatè tractari, religiosum quendam presbyterum, Othmarum nomine, cui summam earundem committeret rerum à Victore tunc Curiēsium Comite impetrauit, & ei Cellulam cum omnibus ad eam pertinentibus commendauit. Postmodùm consilio cuiusdam Ducis, nomine Nebi, persuasus, ad præfatum principē Carolum cum eodem Duce properauit, ipsiq; eādem Cellam proprietatis iure contradidit, & vt Othmarum presbyterum eidem loco præficeret, exorauit. Annuens petitioni eius princeps, Othmaro ad præsentiā suam vocato locū commendauit, & vt regularem inibì vitam instituere studeret, præcepit. Qui regressus, arripuit statìm boni pastoris initia, & vndiquè versùm habitacula, monachorū vsibus congrua, dispositè construens, eiusdem sancti statum loci vtilitatibus diuersis aptauit. Sed cùm iam dictus princeps temporaliter regnandi & viuendi finem fecisset, duobus filijs Carlomanno & Pipino administrationem regni reliquit. Carlomannus itaque paucorum decursibus euolutis annorum, ob amorem regni cœlestis secularis gloriæ pompam deposuit: & cùm causa quietioris vitæ Romam tenderet, in viciniam supradicti loci deueniens, ad idem monasterium causa orationis accessit: audiensque assiduis signorum virtutibus eundem locum pro beati viri meritis à Domino illustrari, dixisse fertur: Tenuis quidem hic locus est facultate, sed pro meritis B. Galli, celebri diffamatus rumore. Cumque vellet ibidèm degentibus aliquod suæ largitatis conferre solatium, sed retractaret, à negocijs se regni disiunctum explere nō potuisse, quod voluït, fratri rescripsit, vt sui amoris intuitu eidem monasterio aliquod regiæ largitatis solatiū dignaretur impèndere. Cùm igitur ab Othmaro Abbate præsentatā Pipinus princeps accepisset epistolam, annuens petitioni fraternæ, libellum quem Benedictus pater de cœnobitarum conuersatione composuerat, eidem Abbati tradidit, & alia regiæ dignitatis impertiens dona, id ei sub omni diligentia iniunxit, vt in loco sibi commendato, ad supplendas beati Galli excubias, regularis ordinem institueret vitæ. Atque vt meliùs posset quod iubebatur efficere, concessit illi quosdam tributarios de eodem pago, vt & illis collaborantibus officinas fratrum vsibus necessarias construeret, & vectigalia, quæ annuatìm regijs redditibus inferre debebant, ad sustentationem fratrum sub commemoratione largitatis eius haberet. Inter cætera quoquè suæ munificentiæ donaria, rogante Abbate, vnum campanum ad sancti loci dedit ornatum: quod ad vsque nostræ ætatis tempora, in cœnobio eodem pro memoria beneficiorum eius permansit. Et nè cuiusquam auaritia tanti incrementis obsisteret boni, diuturnæ firmitatis epistolam fecit conscribi, & vt moris est, circūspecta roborari cautela, quò deincèps tam ipse, qui aderat, quàm successores eius idem monasterium per regiam obtinerent authoritatem, & nullius violentia pressi, solìs rerum principibus subiacerent. His regiæ pietatis Othmarus Abba donatus solatijs, & sublimatus honoribus, monasterium lætus regreditur: & ex illo tempore monasticæ vitæ in cœnobio S. Galli exordium quidem cepit: augmentum autem & profectus, hodieque laudabiliter dilatari non desinit.

Hoïes pij multa largiuntur S. Galli monasterio.

Suppetere, pro, Sufficere.

Victor, Curiensium Comes.

S. Galli cœnobiū monastico instituto accommodatur.

Regulam S. Benedicti dicit.

Campanū neutro genere, vti etiam superiùs.

De luce cælitùs radiante apud ecclesiam sancti Galli. Cap. II.

PRæmissa narratione, qua compræhensum satìs verè credimus, quomodò sacer locus immunitatis priuilegium meruerit, & quo in tempòre cœnobiali dignitate sit adornatus, liberiùs iam ad miraculorum beati Galli commemorationem stylum conuertimus. Victor Curiensis Rhetiæ Comes, cuius superiùs fecimus mētionem, cùm innumerabiles apud tumulum S. Galli per merita ipsius virtutes ostendi creberrimè didicisset, inuidia perurgente, tanta nouarum generositate virtutum nostram gentem insigniri perdoluit: &, vt tunc fama vulgauerat, latenter voluït per abdita eremi superuenire, & preciosi thesaurum corporis, si quo pacto potuisset, auferre. Qua malitiosi raptoris intentione comperta, hi qui in circuitu Cellæ viri Dei commanebant, custodibus vicisìm per turmas deputatis, eundem locum ab hostili incursione, nè videlicet tam chari fulgore margariti carerent, omni sagacitate defensare studebant.

Nota studium prisco.

rum erga cõseruãdas sacras reliquias. Igitur cùm quadã nocte custodes in summitate montis, qui monasterio superimminet, ad suspectos incursus armati residerent præcauendos, casu lucem cælo venire, ac totius ecclesiæ perfundere mœnia conspexerunt. Immensitatem itaque luminis admirati, ad ecclesiam citiùs concurrerunt, & dum trepidi stupentesque ibidem constituti, eundem intuerentur splendorem, paulatim se lux submissa recolligens, astris inseritur. At illi viso miraculo agentes Domino gratias, securi ad propria remeârunt, credentes corpus viri Dei per vim ab eo loco minimè auferri posse, quem illi Dominus ante secula prævidit, & suæ illustrationis honore temporibus istis decorauit. Vndè datur intelligi, quanti apud Deum meriti vir iste fuerit, cuius sepulturæ locum cælitùs contigit illustrari: vt videlicet lumen, quo eius anima perfectè fruebatur in cælis, etiam mortuo corpori non deesset in terris.

Qua animaduersione Victor Comes à sua temeritate sit repressus.

Cap. 12.

AVdiens itaque Comes prędictus à Cella sancti viri discessisse custodes, cupiens suos explere conatus, virorum turbam assumpsit: vt quod malè cogitauerat, repentino & latenti perpetraret accessu. Verùm quia non suæ deuotionis vtilitati prospiciẽs, sed alienæ felicitatis profectibus inuidens id moliebatur, Dei nutu citò repressus fuisse cognoscitur. Nam eodem momento, quo iter illud aggressus est, de equo, cui insidebat, corruit, coxaque illius eo casu contracta est, Domino beati viri merita in hoc quoquè remunerante, nè à loco, quem ipse elegerat, auferreretur, quem de vltimis Hiberniç finibus ad salutem multorum, Rhetiæ vel Germaniæ destinauit. Et vicini quidem exhibuerunt excubando suæ deuotionis obsequia: Deus verò cunctorum custos bonorum, ibi etiam ad coërcendũ raptorem vigilauit, vbi solicitudo alternantiũ non adfuit populorum. Et hoc quidem egit, vt credimus, nè fideles populi thesauro, quẽ feruentibus studijs ambiebant, fraudarentur, & nè is, qui per malitiam hoc decus attingere voluit, suç peruersitatis potiretur effectu: præcipueque præcauens, nè ablatis sancti viri reliquijs, monachorum cateruas, quæ inibi laudibus Dei seruituræ erant, deesse contingeret. Itaque Comes correptus, & domùm à famulis reportatus, per multa tempora nimijs doloribus est agitatus: vt intelligerẽt saltèm ex pœna, quàm superbè id cogitauerit, quod suis viribus effici potuisse credebat.

Victor Comes diuinitùs punitur.

Paralyticus quidam surdus & cæcus curatur. *Cap.* 13.

QVia igitur Domino custodiente, pij pastoris corpus à deuotarum septis ouium auferri non potuit, dignum fuit, vt miraculis fidem faciẽtibus, virtus meritorum eius ibidèm cunctis manifestè clarescceret. Quidam nanque de vicino territorio, cùm diuturna ægrotatione vexatus, lecto decumberet, subrepentè humore nociuo, oculorum lumen auriumque sensum amisit. Deindè plantis pedum retortis ad nates, tanta depressus est infirmitate, vt de solo pectusculo vitæ manarẽt fugacis indicia. Qui à suis ad monasterium vehiculo delatus, dum petentibus amicis in ecclesia beati Galli vnius spatium noctis ducere permissus à custode fuisset, solusque ibidèm pernoctaret, circa gallorum cantum in subito mentis excessu, quatuor viros candidissimis indutos vestibus, oratorium introire conspexit. Qui dum altari appropiantes, diutissimè dulci modulaminum alternatione concinerent, vnus eorum laudibus finitis ad lecticam, in qua clinicus decũbebat, accedens, Quid, inquit, causæ est, ô homo, quòd hîc pernox, tenebrarum transfigis solus horrorem? Crede tantùm, & ab hac infirmitate deinceps eris securus. Ergò sanus exurge, liber egredere. Qui protinùs surgens, & omni debilitate submota egressus, ad suos sanus abscessit.

Visio hominis cœlestis affecti.

Cælesti visione sanatur.

Vt Abbas Othmarus à quibusdam vexatus sit. *Cap.* 14.

IGitur Othmarus Abba cùm multis annis ibidèm cœnobium strenuè rexisset, possessiones ipsius loci, religiosis quibusque circunquaquè degentibus, ob amorem mercedis æternæ plurima suæ largitatis dona conferentibus, intantùm amplificatuit, vt intrà paucos annos, supperente exteriorum copia rerum, & vitæ eius clarescente mũditia, multorum pater existeret monachorum. Comites verò quidam Vuarinus & Ruadhardus, qui totius ferè Alemanniæ curam administrabant, cùm intrà ditionis suæ terminos ecclesiasticarum non minimam partem rerum suæ proprietatis dominio

Nota vndè creuerint opes monasteriorum.

minio pet potentiam subijcere niterentur, maximam de eiusdem monasterij possessionibus partem sibimet vendicârunt. Nam tributa, quę bonæ memoriæ Pipinus eisdem fratribus concesserat, abstulerunt, aliaque quamplurima, quæ ex donatione quorundam religiosorum eidem cœnobio fuerãt contradita, suę rapacitatis abstraxêre proteruia. Insupèr ipsum etiam Abbatem, cùm pro hac re apud principem illos accusâsset, vinculis iniecerunt, & in quandam Rheni fluminis insulam iuxta locum, qui Stein dicitur, in custodiam religârunt. Vbi cùm aliquantum temporis sub arctissima districtione mansisset, de carcere huius vitæ ad lætitiam commigrauit cælestem, expletis nõ minùs qu adraginta annis regiminis sui, quo sancti illius loci statũ & gloriam nobiliter amplificauit & auxit. Othmarus Abbas in carcere decedit.

Vt Comitum quorundam instinctu Sidonius Episcopus monasterium S. Galli inuaserit. Cap. 15.

HOC itaque ità rebus humanis subtracto, prædicti Comites sublatas sancti loci possessiones retinentes, Iohannem quendam monachum de proximo monasterio in eius locum subrogauerunt. Ac deindè, vt suæ tyrannidis crimen augmentarent, Sidonium Constantiensis Ecclesiæ pręsulem instigârunt, vt idem monasterium Episcopij partibus subijcere studeret. Et hoc idcircò fecerunt, vt eo licentiùs, ipso machinationibus eorum fauente, ea quæ iniustè abstulerant, retinere potuissent. Pontifex igitur cùm suasionibus eorum libenter præberet assensum, monasterium ingressus, fratres opprimere, & eundem locum Episcopij rebus subijcere molitus est. Porrò fratres dum potentiæ illius resistere non auderent, maluerunt eius ditioni parére, quàm tot aduersitatibus implicari. Sed sequẽtia probãt, quàm peruersè egerit, qui per auaritiæ morbum sacri loci priuilegium ausus est violare. Sidonius Episcopus Constantiensis.

Qua pœna Episcopus Sidonius mulctatus sit. Cap. 16.

FErtur siquidem, eundem Episcopum aliquandò ad iter hostile sibi de ipsius monasterij sumptibus viaticũ pręparare iussisse. Quod dum fratres ꝑtermittere nõ auderẽt, ea quæ iussa fuerant, naui imposita, per quorundã manus fratrũ ad episcopũ transmiserunt. Cumq; qui missi fuerant, nauigare cœpissent, auis quædã, vt sæpè ipsi testati sunt, ante eos apparuit, & quasi ducatûs officium esset præbitura, facili præibat volatu. Et dum per totius lacûs vastitatem ipsius incognito vterẽtur ducatu, prospero tãdem suc cessu ad portum venientes, quid hæc nouæ Ducis obsequia portenderent, mirabantur: illisque, quam partem peteret, diligenter notantibus, domum quandam litori contiguam, in qua res pręfato itineri aptæ seruabantur, intrauit. Mirum dictu, mox eandem cellam flamma corripiens, in altum prorupit, & omnia, quæ ibidèm congesta fuerant, penitùs consumpsit, vt nihil eorum omninò huic incendio superesset. fiebatque iusto Dei iudicio, vt qui aliena per potentiam rapuerat, suis per supernam iustitiam fraudaretur. Episcopus res monasterij sibi vendicans, punitur.

Quàm seuerum idem Episcopus fratribus S. Galli se præbuerit, quamque miserè perierit. Cap. 17.

TEmpore quoquè alio idem Episcopus ad monasterium veniens, dum quadam violentia eundem locum Episcopio subijcere, suęque tyrannidi non consentientes monachos, quasi iusto rebelles, iniurijs multiformibus afficere tentauisset, Tello quidam Curiensis ecclesiæ pręsul misit ad eum, humiliter deprecans, vt sui amoris causa, quoniam eorundem fratrum aliqui consanguinitatis vinculo illi erant coniuncti, ab eorum cessaret iniurijs, nihilque incommodi Dei famulis irrogaret. Quam petitionem, furore dictante, superbè contemnens, remandauit se illius precibus nullo pacto consensurum, verùm resistentibus sibi celerem pro contemptu illaturum vindictam. Et mox oratorium beati Galli confessoris quasi oraturus ingreditur, & ante aram ipsius nomini consecratam consistit: quique ad salutem non merebatur audiri, afflictiones quas alijs se irrogaturum iurauerat, conuenienti satìs talione recepit. Nam intestina eius more sartaginis igni superpositę feruere cœperunt, & tam dirę viscerum torsiones illum inuaserunt extemplò, vt sine aliorum adminiculo nequaquàm egredi potuisset, sed quod dicere pudet, egestio naturę turpi impetu prorumpens, cùm adstantes nimio fœtore grauaret, sine mora ab ecclesia eiectus, vehiculo quo decedere monasterio posset, sicut rogauerat, est impositus. Sicque inmoderato fluore, naturę consue- Tello Curiẽ. Episcopus. Vide terribile Dei iudiciũ in Episcopum Sidonium.

 tudi-

tudine carens, vasi, in quod egesta deflnerent, superfedens, egressus est,& ad vicinum monasterium, quod Anua nominatur, cui & tunc præerat, perductus est. Vbi etiam ingrauescente languore, tantùm sibimet famulantibus ob nimium fœtorē intolerabilis factus est, vt etiam penè nullus obsequia impèndere solitò potuisset. Tali itaque pœna mulctatus, cum hoc factionū suarum præmio post aliquot dies de cloaca corporis spiritum exhalauit.

Miraculum in fagina porcorum exhibitum. Cap. 18.

PEracta superioribus sententijs relatione, qua nos satis verè comprehendisse credimus, quomodò sacer locus per merita beati Galli sit diffamatus, & possessionibus dilatatus, necnon quibus sit maleuolorum quorundam molitionibus impetitus, & quæ quosdam humiliauerit vltio: nunc replicandum esse censemus, quanta beatus vir præsidia sibi famulantibus, ad res suas custodiendas vel defendendas accommodet, quaque authoritate se postulantibus, & de se præsumentibus mul tiformi genere virtutum succurrat, Domino meritorum eius magnitudinem signorū assiduitate mortalibus declarante. Quodam tempore dum sterilitas terræ fructus arborum non solùm porcis, sed etiam syluestribus feris vel animantibus denegaret, ità vt in proximis eremi partibus, nusquàm sagina posset inueniri, qua sues, qui in vsus monasterij nutriebantur, pasci potuissent: occulto quodam impulsu grex suillus per syluarum auia celeri cursu cœpit abscedere: trāsuadatoque Rheni fluminis alueo, remotioris eremi secreta penetrauit. Subulcus autem subitam sui pecoris fugam miratus, euestigiò insequitur, & gregem quem pessùm ire putabat, reperit copiosissimis pascuis immorantem. Cumque viam redeundi nesciret, mansit ibi, fructibus arborum & carnibus victitans, donèc grex totus affatìm carnibus grauaretur obesis. Itaque domum redire cupiens, cœpit anxiè cogitare, quo ingenio ignotum iter aggredi potuisset. Nocte igitur quadam vidit in somnio senem quendam reuerendi habitûs & vultûs, canitie venerabilem, dicentē sibi: Quia, vt video, porci quos sequeris, vbertìm sunt saginati, iam redire parato. Qui dum responderet se viam nescire, dixit illi: *Scrofam*, quam totus grex quasi ductricem sequi solet, cædito, & quocunquè illa præcesserit, tendito gressum. Quod dum ille faceret, & prętereuntem diligenter sequeretur, sine errore ad monasterium, cunctis aliud suspicantibus, exinopinatò peruēnit. Qua in re quid aliud, quàm beati Galli merita claruerunt, dum ad vsus sibi famulantium, ignotum animantibus pastum ostendit, & ea rursùs mirabili ordine ad propria reuocauit?

Magna annisterilitate insolita pascua adeunt nō sine miraculo.

Visio subulci.

Vt depræhensi sint, qui stabula incenderunt Cap. 19.

FRater quidam eiusdem monasterij possessiones quasdam sub sua cura habens, in quodam remotiori loco ob nutrimenta pecorum stabula construxit, & illic quamplurimum fœni recondidit. Duo itaque homines diabolica instigati persuasione, eadem repositoria cum omnibus, quæ inibi cōgesta erant, noctù igni apposito succenderunt. Sed dum iam penè toto anno huius authores facti laterent, vnus eorum arreptus à dæmonio, cœpit per vicina discurrere loca, publicè proclamans: Stabula pecorum beati Galli succendi, & ideò versa vice ab ipso inuisibiliter incendor. Cùm itaque diuinum in eo continuatìm iudicium patesceret, pluresque importunis eius clamoribus concitati, per loca singula ad hoc miserabile spectaculum conuenirent, rogauit omnes, vt eius incendia restinguerent. Illis autem certatìm in eum aquam mittentibus, pœna diuinitùs illata, humanis viribus extingui non potuit. Non paucis deindè diebus exactis, in hoc miserabili genere tormentorum insanus vitam finiuit. Alter verò cùm sui sceleris socium tali cruciatu vidisset damnatum, ad Præpositum supradictum venit, vltroque, diuinum horrescens iudicium, delictum confessus est, duosque boues pro debito obtulit, ac se voto constrinxit, quòd deincèps nunquàm rebus sancti Galli damnum inferret. Frater autem idem pœnitudinem eius agnoscens, boues non suscepit, sed abire eum cum suis ad sua permisit.

Maligni homines incēdūt stabula.

Punitur diuinitùs alter eorum.

Alter resipiscit.

Quas pœnas dederit, qui syluam monasterij sancti Galli læsit. Cap. 20.

IN

IN possessione quadam eiusdem monasterij quædam syluula ob porcorum pastum custodiebatur, nè passìm à multis consumeretur incisa. Hanc pauper quidam occultè solebat adire, & furtìm inibì multa præcidendo, grande damnum inferre. Itaq; die quadam cùm iuxta morem suum latenter intraret, & pauca succideret arbusta, gladius, quem tenebat, tam validè manui eius adhæsit, vt illum deponere nullatenùs potuisset. Agnoscens igitur, cuius rei causa mulctatus sit, ad basilicam in honore beati Galli constructam festinauit, diuque orationibus incumbens, manu resoluta, gladiũ ante altare dimisit. Egressus verò, cogitare cœpit nihil obesse, si ligna quæ præciderat, domum deferret: non autem prodesse, si putrefacta perirent. Subiunctis ergò bobus carpento, ad syluam remeat, & præcisa in vnum comportat. Quæ cùm vehiculo vellet imponere, dolore quodam prævalido, ceu stimulis vrgeretur, in posterioribus attractus est. Quò cùm sine mora manum protenderet, gladium quem coram altari dimiserat, fortuitò recepit. Digitis autem manubrium constringens, detestabile munus tam validè retinuit, vt articulorũ iuncturę inuicèm laxari putarentur. Tum miser dolore compulsus, ad ecclesiam recurrit, ibique prostratus, veniã pro commisso & absolutionem manûs deposcit. Cumque diù in oratione persisteret, & gladium nequaquàm dimittere potuisset, iuramento randèm ac voto promisit, nunquàm deinceps se damnum beati Galli rebus illaturum. Mox manus aperta gladium deposuit. Qui ob testimonium miraculi in eodem loco suspensus, multo tempore ibì permansit, inuasoribus ecclesiasticarum rerum grande timoris pondus incutiens.

Pœna furis. *Sanatur cōfugiens ad S. Galli ecclesiam.* *Rursùs punitur.*

Periurus quid perpessus sit. Cap. 21.

FRumoldus quidam nomine, de possessione quadam eiusdem monasterij ancillas duas vi abstulit, & suæ seruituti subiecit. Is ab aduocato pro eisdem fœminis sæpiùs interpellatus, tandèm censura iudicum coactus est, vt eas vel monasterio redderet, vel suo iuri cum sacramẽto in altari sancti Galli peracto firmaret. Itaq; auaritia impellente, iuramentum paruipendens, monasterium cum suis adijt, & vt dijudicatum fuerat, audacter peregit. Sed pro contemptu sancti, vltio Dei eum festina præuénit. Nam iuramento expleto, ad propria iturus, basilicam egressus est, iumẽtoque adducto, cùm super illud saliendo vellet ascendere, mente captus, faciem suam ad posteriora equi insidendo conuertit. Aestimans itaque id per famulorum contigisse neglectum, iratus valdè resilijt, & caballum regyrari citiùs iussit. Cumque secunda ac tertia vice ascendere cupiens, pari luderetur errore, tãdèm clientum adminiculo equo superpositus, monasterio cum rubore discessit. Non longè autem indè positum, subitò eum dirus oculorum dolor inuasit, ac deindè per momenta singula decrescente visu, cęcitatis horrore damnatum, materiali funditùs luce priuauit.

Periurus lu it pœnas. *Fit planè cæcus.*

Inuocatus beatus Gallus, quendam à nece seruat. Cap. 22.

INuocatus etiam venerabilis Gallus, quàm promptum impendat auxilium, sequenti liquebit exemplo. Quidam vir dum per syluam quandam iter faceret, ac circunspectè incursus latronum, qui in ea solebant commorari, multisque nocere, festinando deuitare conaretur, tantus eum subitò sopor inuasit, vt vix incedere potuisset. Cumque periculi metu suspectos haberet itineris casus, & dormiẽdi causa paulispèr diuertere vellet, rusticum quendam obuium habuit, eumque rogare cœpit, vt interim custos suî existeret, donèc importunitatem somni parumpèr quiescendo depelleret. At ille pacem simulans, fidem spopondit. Itaque modicùm diuertens, pallium capiti supponit, & se prosternens, beati viri suffragia his verbis implorat: Sancte Galle, tua me protectione custodi. Signaculo Crucis deindè munitus, cùm obdormîsset, infidus custos sponsionis immemor, sumptis armis soporatum quasì petempturus aggreditur: de collo vestem subtrahit, quò faciliùs vno ictu perimat dormientem. Sed cùm gladium in ictum vellet deponere, artubus rigore stupefactis, inflecti brachia nequiuerunt. Intereà dormienti quidam adstitit, & in somnio dixit: Quid somno deprimeris, quem ab imminenti interfectione modò tutatus sum? At ille euigilans, & fidelem socium nudato gladio cernens capiti imminere, exilit, & compræhensum, qua pro causa hoc scelus vellet admittere, percontatur. Qui cùm pro spolijs illius accipiendis se id facere voluisse fateretur, continuò brachia, quæ diuina obrigueraut iussione, deposuit. Perpendens itaque alter se diuina misericordia per merita beati Galli à nece seruatum, pacem cum illo fecit, & illæsum abire permisit.

Obseruata profit pia sanctorum inuocatio.

Puella quædam à dæmonio liberatur. Cap. 23.

Permulti curati à S. Gallo dæmoniaci.

PRæterea tam multi à furore dæmonum per eiusdem sancti patris merita sunt liberati, vt si omniũ curationem commemorare velimus, fastidiosis lectoribus occasionem murmurandi tribuamus. Vnum ergò ex pluribus replicamus, nè hoc virtutũ genus viro sancto defuisse putetur. Puella quędam, sæuissima hostis antiqui vexatione detenta, & non ignobilium labore parentum ad monasterium pducta, cùm oratoriũ beati Galli confessoris intrâsset, statìm horribili dæmonis infestatione agitata, ad terram cócidit, & miserabiliter se discerpẽs, horrendo clamore spurcissima verba cœpit effundere. Qua causa vnus è fratribus, Stephanus nomine, miseriæ illius compassus, tandiù super eam exorcismum recitauit, quoadusquè eadem vexatio finiretur. Resipiscenti autem puellæ modos pœnitentiæ indixit, seseque pro illa in orationibus ac ieiunijs exercere cœpit. At misera fœmina vt de prohibitis escis quidlibet vsurpauit, tam acriter eam continuò dæmon inuasit, vt vix à multis teneri potuisset. Cumque identidèm ad eundem locum perducta esset, & Stephanus supradictus iteratò super eam exorcismum recitâsset, animal paruulum in modum bruchi, nigerrimum ab eius ore prolapsum est. Hoc viso, cùm idem frater attentiùs adiurationi insisteret, tribus vicibus singulorum similitudo bruchorum ore éxcidit fœminę. Quæ animalia dum adstantes manu capere niterentur, subitò disparuerunt. Puella autem eádem hora surrexit incolumis, & reliquum vitæ suę tempus absque vlla dæmonis infestatione peregit.

Puellam nõ abstinentẽ à cibis veti. tis dæmon rursùs inuadit.

Miraculum in lampade declaratum. Cap. 24.

ILlud quoquè libet ostendere euidenti miraculo, quomodò vir sanctus quosdam in suo seruitio de penuria rerũ trepidantes corripuerit, & modicæ fidei pusillanimitatem cõfortârit. Ecclesiæ eius custos dum quodam tempore olei copiam ad luminaria instruenda non haberet, lumẽ quod in crypta omnibus ardere noctibus solebat, quadam nocte extinxit: quia lumen, quod ante superius altare & tumbam ardebat, per quandam fenestram radios suos ad altare, intrà cryptam positum, dirigebat, & sufficere vtrique loco credebatur. In eádem autem lampade vitrea, quam extinctam à custode retulimus, aqua inferiùs, & olei pinguedo desupèr erat. Mirabilem rem dicturus sum: ità totum oleum per rimam in fundo repertã, guttatìm ad terram defluxit, vt nil aquę deesse videretur. Idemque liquor per terram vsque ad altare decurrẽs, pallam eius lineam ascendendo occupauit, & ità vsque ad medietatem infecit, vt nunquàm deincèps ablui potuisset. In quo quid potissimùm mirer, inuenire non potero: Vtrum'ne, quòd oleum subtùs aquam depressum est, an quòd aqua per eandem fracturam non defluxit, vel certè quòd oleum de pauimento in pallam sursùm ascendit. In quibus tamen omnibus, & virtutem sancti viri ostensam, & stultam parcitatem ministri increpatam, non ambigo.

Nota rem admirandã.

Vt monachus apostata sit inuitus reuocatus. Cap. 25.

SIleri nõ debet, qua virtute seruitiũ suũ dimittẽtes, & fraudulẽter abscedẽtes beatus pater reprimat, & vel lapsos reuocet, vel pertinaces in malo feriat. Frater quidam de eodẽ monasterio fugam molítus, equũ furto rapuit, & per noctẽ abscessit. Cumque ad Rheni fluenta fugax venisset, transuadare in equo tentauit: & à medio aluei nescius ad locum, vbì intrauit, caballo deferente reuersus, cum magna festinatione ad monasterium redijt, putans se in alias longè partes abscedere. Manè facto, cùm se recognouisset frustrà laborâsse, confusus interdiù delituit. Noctù verò fugam arripiens, in fluuio, sicut priùs, salubriter errorem passus est, & stropha facta, per eandem viam nesciens remeauit. Confusioni igitur obstinationem iungens, ipsa etiam se die occuluit, & nocte insecuta tertiò notum iter carpens, modo quo diximus, itidèm reuocatur. Cumque iam tædio victus, die tertio se sopori in campo dedisset, à quibusdam equum cognoscentibus captus est, & in loco suo restitutus. Et quia effectum voluntatis suæ non inuénit, etiam nolens sancti viri virtute victus, ad viam peruénit. Solent autem plures testari, cunctos qui de sancti ipsius familia aufugerint, aut emendationem quantocyùs subire, aut manifestæ vltioni debere succumbere: neque cuiquam impunè cedere, qui fidem illi plenam seruare contempserit.

Apostata monachus sæpè frustrà aufugere conatur.

Notatu dignum.

Fulmi-

Fulmine deformatus, vt partim Romæ, partim apud S. Gallum curatus sit. Cap. 26.

QVod Dominus flagello suo quosdam à peccatis coërceat, & pro commissis affligat, restis est paralyticus, cui ante sanationem Saluator peccata dimittit. Luc. 5.
Sic autem aliquandò percutit, vt eos, sanctorum suorum meritis suffragantibus, sanitati restituat, vt & diuinæ operationis sit indiciū, cùm interiùs homo per flagellum à peccato compescitur: & virtus sanctorum liquidò comprobetur, cùm pro illorū meritis exteriùs sanitas exhibetur. Fit etiam interdùm, vt qui Dei occulto iudicio non vni, sed pluribus infirmitatibus subiacet, nō pariter omnia, sed diuersis temporibus & intercessoribus, debilitatis amittat incōmoda: vt dum alicuius remedium mali, per vnius merita sancti conceditur: redintegratio sanitatis, alterius precibus & honori seruetur. Quarum omnium rerum euidens indicium dabit subiecta narratio. Quidam violētia fulminis ictus, post ægrotationem diuturnam ità totius formam corporis & membrorum officia perdidit, vt monstrosum quiddam potiùs, quàm hominem videretur exprimere. Siquidem & statura flebili cōtractione deposita, & gradiendi facultas ablata est: facies verò, tanta combustionis est fœditate corrupta, & oculorum sedes ità sunt carne & cute superductis complanatæ, vt inspicientibus horribile ingereretur miraculum. Adminiculo igitur parentum Romam perductus, corporis quidem reliqui Fulmine resolutis nexibus pristinum vigorem recepit & statum, in cęcitatis autem squalore per- grauiter mansit. Is à suis reductus, cùm ad cœnobium B. Galli venisset, & quadam Dominica no- ictus, par- cturnis laudibus interesset, sopore depressus, quasi duas ardentes sagittas ab altari vi- tim Romæ dit emissas, & sibi in oculorum loca defixas. Statimq; tāta visione perterritus exclama- curatur. uit, & tremens ad terram concidit. Cumq; diù in pauimēto volutaretur, cute quæ oculis supercreuit, velut gladij sectione recisa, continuò de luminis amissi restitutione ga- Partim uisus est. Tempore deindè procedēre oculorum eius acies tam pura inspectantibus ap- apud S. Gal paruit, vt pueri perspicaces vincere videretur obtutus. Potuit quidem, vt indubitanter lum. credimus, ille Apostolorum eximius, cui à Domino ligandi atq; soluendi potestas collata est, meritis & precibus suis omni eum debilitatis genere liberare: sed diuinæ prouidentia virtutis constat actitatum, vt in eiusdem nouitate miraculi venerabilis Gallus Apostolicis actibus æquaretur, quatenùs hoc quoquè modo meritorum eius magnitudo clarescerer vniuersis. Matt. 16.

Surdus & mutus, sanitati redditur. Cap. 27.

INsequēti quoquè Dominica surdus quidam & mutus, multorum ibì fratrum cognitioni notissimus, vtpotè qui idem monasterium solitus fuerat frequētare, cùm nocturnis interesset excubijs, repentè impulsu valido in pauimentum deiectus est: Miraculū. statimque cùm ab eius ore & auribus plurimus sanguis prorumperet, sine mora vtriusque membri munia recepit, & sanus abscessit.

Furtum per visionem indicatum. Cap. 28.

VIdetur huic operi inserendum, quantùm Dei famulus inuigilet ad eorum res defendendas, qui eius suffragia deuotè postulare contendunt. Puer quidam, qui postmodùm corpori eiusdem congregationis insertus, hæc eadem attestari solebat, cùm adhuc primęuę ætatis flore gaudēs, inter scholasticos monasterij cuiusdam Dominicæ noctis solennijs interesset, quidam è vicino territorio mansionē eius irrupit, ipsiusq; codicem & quęcunq; inibì reperire poterat, furatus abscessit. Puer de basilica regressus, damnum quod illatum est, lōgo fletu perdoluit. Porrò fratri ipsius foràs monasteriū posito senex quidam eadem nocte vultu placido in somnijs assistens, cuncta quæ erga puerulum acta erant, indicauit. Nomen etiam furis, locumq; vbì cōmoraretur edixit, tempus pariter eiusdem furti depromēs. Ille fidem visioni ac- Furtū diui- commodans, ad monasterium regressus, quod in somnijs audiērat, factum inuenit: nitùs indi- moxque indicia, quæ perceperat, securus, absque difficultate furem appræhendit, & catur. omnia quæ ablata fuerant, recepit.

Sanctimonialis brachia restituuntur. Cap. 29.

ALio quoquè tempore sanctimonialis quędam fœmina de Episcopio Constantiensi, cuius brachia ad mamillas eum rigore contorta, ad nullius operis vsum deflecti poterant, cùm aduenisset, & ante sepulcrum sancti Galli aliquantisper orâsset, sanitatem indepta, gaudens abscessit.

Furtum diuinitùs proditur. Cap. 30.

Quidam non simplici, vt postmodùm claruit, animo adueniens, dum quosdam monasterij operarios à diurno agricolandi labore disiungentes, ferramēta in aratris ꝑ noctem dimisisse perspiceret, tempus tenebrosum fraudibus suis opportunum ratus, tot ferramenta sustulit, quot oneri sufficere proprio credidit. Cumq; fugam celerās, tota nocte vacuo laboraret conatu, in ipso lucis exortu ad portam monasterij eximprouisò peruenit. Et quia factum latére nō potuisse cognouit, confessione spontanea patefecit, quod præsumptione pestifera in rebus S. Galli, diabolo suadente, commisit. Sicque reddens, quod auferre molitus est, petita venia, vacuus repedauit.

Fur cælesti vindicta plectitur.

Debilis quidam sanatur. Cap. 31.

Debilis quidā ità membris omnibus contractus, vt nullo pacto per se quoquàm progredi potuisset, ad memoriam B. Galli à suis perlatus, & quotidiè iuxta sepulcrum in crypta collocatus, dum vsq; ad vesperam ibidèm orationibus insisteret, ab eisdem ad hospitiū reportabatur. Quod dum aliquot ageretur diebus, presbyter quidam eiusdem congregationis die quadam in ipsa ecclesia non longè sacris oblationibus operam dedit: subitoq; prçter illos eùm nullus adesset, æger cçlitùs per merita, vt credimus, S. Galli, cuius suffragia sedulò flagitabat, visitatus, confusa horribiliter cœpit voce perstrepere, ità vt idem sacerdos intrà sacra Missarum solennia, sicut sæpiùs testari solitus erat, nō minimo quateretur terrore & metu. Cumq; circunspiciens, oculis cuncta lustrâsset, & per alicuius prçsentiam magnitudinem timoris desideraret euincere, membris miseri ad statum suum redeuntibus, crepitum quasi virgarum in ariditate fractarū audiuit: & huc illucq; se præ angustia vertens, post paululùm eum, qui debilis fuerat, sanum de crypta prodire conspexit. Cui etiam tanta mox sanitatis accessit perfectio, vt sine infirmitatis obstaculo, optato deincèps potiretur incessu.

Contractus sanatur.

Nauseabundus quidam curatur. Cap. 32.

IN eádem Alemannorum prouincia quidam diues tantùm valetudine cōtraria tabefactus est, vt penè per annum integrum fastidio laborans deficeret, & solatia alimentorum, vt sanitatis recuperatio poscere videbatur, percipere vel continere nō potuisset. Is ad cœnobium B. Galli pro hac eádem causa perductus est. Post diuturnas igitur preces & suspiria, cùm sacræ oblationis consummaretur officium, benedictionis panem de manu sacerdotis accepit. Quo comesto, caruit fastidio, & desiderio victualium congruè percepto, benedicens Domino, & merita sancti Galli miratus, sanus cum gaudio ad propria remeauit.

Nausea pellitur.

A ferreis vinculis quidam absoluitur. Cap. 33.

Pauperculus quidam ꝑpter homicidij reatum circulis ferreis tam in collo, quàm in vtroq; cōstrictus brachio, quàm grauibus quotidiè supplicijs afficeretur, per sulcos, quos ferrum carnibus eius inflixerat, videntibus fidem fecit. Qui cùm multa sanctorum loca pro eiusdem cruciatûs remedio, & admissi sceleris abolitione lustrâsset, diuina tādèm miseratione respectus, nexus quibus in collo vel vno brachio stringebatur, amittere meruit: & cùm fortè in viciniam cœnobij S. Galli venisset, per visionem ei, sicut referre solitus erat, prçceptum est, vt sancti viri patrocinia quçrēs, monasterium adiret: pariterq; indicatum, quòd ibidèm circulum, quem vno adhuc ferebat in brachio, amissurus, & optatæ gratiam sanitatis esset adepturus. At ille desiderio promissæ sanitatis ardescens, vtpotè qui tāto tenebatur cruciatu, vt totum iam brachium ferro immerso in tumorem esset conuersum, iter ad monasteriū maturauit. Cumq; nocturnis ibidèm vigilijs interesset, alto sopore depressus, senem assistere videt canitie venerandum, casula indutum, sibiq; dicentem: Quid tu homo, cæteris laudem Domini celebrantibus, somni torpore deprimeris? Cuius præsentia perterritus, cùm responsum reddere non auderet, baculo senex, quem manu gestabat, locum ei vulneris tetigit. Dissiliente itaque longiùs ferro, præ dolore, quem ex attactu persensit, horrendis vocibus adstantes perterruit. Quibus percontantibus, qua pro causa psallentes inquietaret, cuncta per ordinem, quæ viderat, retexuit: & licèt recenti adhuc vulnere non careret, pro amissione tamen ferri, cuius nexibus cruentabatur, quia sanitas in promptu erat, gaudio replebatur ingenti.

S. Gallus in visione sanat miserum.

De

De miraculo in instrumento, cui lampades imponuntur, declarato. Cap. 34.

ALio quoquè tempore frater quidam, qui in eádem ecclesia custodis fungebatur officio, cùm farum, quæ ante altare sancti Galli pendebat, pro incendendis luminaribus ad inferiora deponere debuisset, incautè funem, quo ipsa farus dependebat, retraxit. Qui statìm è manu dilapsus, paxillum, cui insertus erat, de pariete extraxit. Cumque eadem farus sub nimia celeritate solo appropiâsset, repentè substitit, & absque vllo humanæ retinaculo artis, in aëre suspensa remansit. Custos igitur miraculi stupore perculsus, allato igni lampades omnes accẽdit, & plurimis hoc factum cernentibus, absque pinguedinis effusione seu diminutione lucernarum, altiùs ipsam farum, quàm pendère solebat, retraxit. Deo itaque laudes à cunctis, gratiæ referuntur ab omnibus, qui ad declaranda patris eximij merita, stupendi nouitate miraculi, lumen sanctis aptatum vsibus, vel ad horam loco venerabili deesse passus non est.

Farũ dicit instrumentum pensile, in quo lãpades reponũtur in templis.

Vide miri quiddam.

Lampades miro modo conseruatæ. Cap. 35.

IDem frater dum alio tempore lucernas vitreas in eádẽ lauaret ecclesia, alius quidam ibì incautè deambulans, cùm se aliò repentè vertisset, quasdam iuxtà positas veste attractas pauimẽto deiecit, ità vt violento eiusdem deiectionis impulsu vsque in ecclesiæ cancellos ferrentur: sed miro diuinæ operationis modo absque læsione repertæ, suis continuò non sine admiratione restitutæ sunt locis.

Non frangũtur lampades vitreæ repentino casu.

Vt curatus sit medicus periculosè laborans. Cap. 36.

FRater quidam eiusdem congregationis, medicinali scientia non ignobiliter instructus, dum quodam tempore incídi sibi cum phlebotomo venam fecisset, & præpropera festinatione post modicum quippiam operis incautè faceret, statim non solùm brachium, cuius venam incisio vulnerauerat, verumetiam totũ corpus eius tumore distensum est. Qua ex causa accidit, vt mortem suspectam habere cœpisset, quippe quia viderat suæ sibi artis industriam studiosiùs adhibitam, nihil prodesse. Sequenti itaque nocte vidit in somnio placidæ grauitatis senem sibimet assistere, causas infirmitatis blandis inquirentem sermonibus. Cumque interroganti totius ex ordine rei replicaret euentum, senex dixit ad eum: Memento fili, vt luce terris reddita, oleo quod in crypta ante altare consueuit ardere, vulneris locum perungas. nam cõtinuò sanitatem recipies. Itaque facto manè, quod in somnio audiẽrat, custodi ecclesiæ retulit: pariterque cum illo basilicam ingressus, vt edoctus fuerat, certus de promissione peregit. Nec mora: sacro perunctus liquore, toto corpore detumuit, & integerrimam affecutus est sanitatem.

Oleo lampadis restituitur periculosè laborans.

Puella à natiuitate cæca illuminatur. Cap. 37.

MVlier quędam vnicam filiam, ab ipsa, vt referebat, cęcam natiuitate, proprijs humeris monasterio aduexit, eamque ante altare sancti Galli deponens, solo prostrata, precibus pro illa diutiùs incubuit. Illaque orante deuotiùs, subitò puellula huc illucque in pauimento volutata, miserabiliter exclamat: & inter angustias ac gemitus optato visu donata, gratissimum omnibus, qui aderant, præbet signi perspicuitate spectaculum.

Videt, quæ nunquàm viderat.

Aegrotus quidam puluere tumuli & oleo curatur. Cap. 38.

IN eodem monasterio inter scholasticos tũc temporis erat quidam puerulus, pauperculis licèt parentibus oriundus, studio tamen discendi satis intentus. Cumque immatura morte vtriusque parentis solatio nudaretur, quanuìs quotidianum victum suis laboribus assiduè quæritaret, nequaquàm tamen boni studij, etiam necessitate compellente, instantiam dereliquit. Is lateris quodam dolore percussus, vsqueadeò graui per longa temporum spatia infirmitate contabuit, vt in vno latere, ab humero videlicet vsq; ad extremã corporis partẽ, vlcera saniẽ emittẽtia paterẽt quamplurima. Qua infirmitate intãtùm grauatus est, vt vix iam sine aliorũ adminiculo quoq̃ gressum mouere potuisset. Sed cùm corporale medicamentũ, quanuìs sæpissimè adhibitũ, nihil illi ꝓdesset, & iam iamq; desperaretur à cũctis, custos ecclesię in festiuitate B. Galli cineres de sarcophago illius collegit, & oleum, quod ante ipsum altare ardebat, admiscuit, adductiq; corpus pueri ea parte perunxit, quam dolor possederat. Qui die altera, vlceribus iam superductis, sanus inuentus, ob memoriam redditæ sibi sanitatis, reliquum vitæ tempus in eiusdem sancti loci excubijs fideli deuotione transegit.

En quanta vis sit pulueris & olei apud sepulcrũ S. Galli.

Puel-

Puellæ cuiusdam manus arida restituta. Cap. 39.

POst aliquantum temporis puella quædam iam multos per annos manûs aridæ & curuatæ pondus ferens inutile, ad monasterium cum matre peruénit. Cumq; pio voto manui torpenti globulum lini superponens, ad altare sancti Confessoris accederet, impositura quod attulit, continuò manus ipsa restituta est sanitati.

Cera à rustico è templo sublata, vertitur in lapidem. Cap. 40.

Cera furti- ua mutatur in lapidem. TEmpore verò alio rusticus quidam in eadem beati patris basilica ceræ particulam, suis aptandam vsibus, ab altari occultè diripuit. Indè regressus ad hospitium, dum de sinu ceram ad quodlibet opus ex ea faciendum protraheret, in duritiam lapidis conuersam inuénit. Continuoque recurrens ad ecclesiam, loco suo quod abstulerat restituit, & adstantibus suam salubriter cõfessus proteruiam, quod factum fuerat, indicauit. Qui rei nouitate stupefacti, dum inter admirationem eandem Lapis, in ceram. particulam, certiùs rem cognituri, tollerēt de altari, mirum dictu, in pristinam suæ naturæ mollitiem reperêre mutatam.

Muto vox reformatur. Cap. 41.

IVuenis quidam pauperculus, orationis causa monasterium adiens, fratrem suum iamdudùm amissæ vocis dispendia deplorantem, secùm adduxit. Cumq; altari sancti Galli appropinquâsset, presbyterum quendam, inibi sacrosancta tractantem mysteria, conspexit: & consummationem sacræ actionis opperiens, eiusdem sacerdotis ab officio redeuntis genibus aduoluitur, & vt pro muto dignaretur aliquas fundere preces ad Dominum, instanter exorat. Et ille huiusmodi desiderio satisfaciens, primò orationem ꝓ misero fecit: deindè Crucis eum muniuit signaculo, ac sic Dominici cor- Mutus loquitur. poris & sanguinis sacramento firmauit. Quo facto, resolutis linguæ vinculis, qui mutus aduenerat, pristinæ locutionis recepit officia.

Puer contractus reualescit. Cap. 42.

PVerum quendam membris omnibus, ità contractum, vt per se nullatenùs quoquàm progredi potuisset, non longè in itinere, quod ad monasterium ducit, hi qui eum ferre solebāt, solum dimiserunt. Armentarius autem quidam per eandem viam de sylua ad monasterium tendens, dum iacentem miserum conspexisset, ait ad eum: Quomodò & vndè, ô flebilis, aduenisti? quóve securitatis genere in hoc solitudinis horrore non timuisti remanere? Quò itaque venire desiderâsti? Et ille: Pro his, inquit, calamitatibus, quarum me numerositate septum vides, ad beati Galli patrocinia multo iam ex tempore peruenire cupiueram. Sed eccè hi, quorum me labore illuc deferri sperabam, modò vix lõgitudine fatigati, me miserum in hac solitudine reliquerunt fame cruciandum, & bestijs lacerandum. Hisque ille questibus per compassionem ad misericordiam flexus, puerum humeris impositum, per vnum milliarium ad monasterium portat. Quem deindè frater, cui suscipiendorum pauperum cura commissa est, assumens, congrua mansione refouit. Nocte itaque quadam circa nocturnas vigilias cæteris, qui similiter suscepti fuerāt, ad ecclesiam festinantibus, cœpit idem puer omnes attentiùs exorare, vt ad basilicam deferretur: cunctisque id quod petebat, denegantibus, cœpit crebris beati Galli nomen inuocare clamoribus: deindè etiam horribiliùs Miserè contractus S. Gallū implorans sanatur. perstrepere, ità vt non paruum audientibus terrorem ingereret. Itaque quibusdam vt causas angustiarum eius agnoscerent intrò euntibus, sanus inuentus est, & cum gratiarum actione ad ecclesiam properauit.

Puella paralytica curatur. Cap. 43.

PVellam paralysi multo tempore laborantem, sui ad monasterium detulerunt. Quæ in ecclesiam deportata, ad lectionem Euangelij, quæ in nocturnis secundùm consuetudinem regularis officij recitatur excubijs, circunstantes, vt se à terra sustollerent, & inter manus sustentarent, cœpit rogare. Cumque suble- Paralytica reualescit. uata fuisset, dimitti se postulauit. Illis autem id facere metuentibus, nè fortè casu subito læderetur, valere se confidentiùs affirmauit. Igitur dimissa, per se stetit, ac deincèps totius corporis resumpto vigore, sana recessit.

Fœmina cæca lumen recipit. Cap. 44.

Cuius-

CViusdam patrisfamiliâs non longè à monasterio commanentis ancilla, dum fortuitò domûs ianuas aperiret, turbo venti puluerem & paleas in faciem eius & oculos proiecit. Statimque crescente molestia, paulatìm ei visus decreuit, donèc horrẽdis penitùs tenebris cingeretur. Hæc ad ecclesiam beati Galli perducta, cùm eius suffragia primo ingressu deuotissimè precaretur, recepto quod amiserat lumine, gaudens abscessit. Redditur cęcæ lumen.

Candela cælitùs ardet. *Cap.* 45.

NOn multo interiecto tempore, dum festiuitas octauarum Epiphaniæ annuo celebraretur officio, cunctis tempore sacrificij ad Ecclesiam conuenientibus, luminaria & candelę incendebantur ex more. Vna autem candela sine lumine inter cæteras ardentes dimissa, inter sacra Missæ solennia principalis, primò cœpit paulatìm fumo tenui vaporare: deindè videntibus non paucis flammam concipiens, & cęteris clariùs rutilans, signi effectum splendoris singularitate commendauit. Illustre miraculum.

Scoti cuiusdam multiplex sanatur morbus. *Cap.* 46.

NVpèr quoquè de natione Scotorum, quibus consuetudo peregrinandi iam penè in naturam conuersa est, quidam aduenientes, vnum è suis conuiatoribus multiplici peste possessum, in eodem monasterio dimiserũt. Qui cùm aliquantis ibidèm moraretur diebus, & quotidiè infirmitatis suæ remedium plena fide deposceret, nocte quadam senem sibi per somnium vidit assistere, gestu & habitu venerandum. Quem, quis esset, interrogans, beatissimum Gallum fuisse perdidicit, & protinùs ad illum: Cernis, inquit, ô domine, toto me corpore dissolutum, meritorum tuorum quotidiè euidentiam præstolari. Noli ergò, quod te aliquandò credo facturum, differre diutiùs. Ad hoc enim vsque me reseruatum esse cognosco, vt sicut his barbaris virtus tua latissimè claret, itò etiam gentis tuæ hominibus meritorum tuorum fulgor innotescat & claritas. Scis ipse, scis, inquam, à natali solo quàm longè sim disiunctus, quantaque inter peregrinationis angustias corporis debilitate compressus. Succurre citiùs, opitulare quantocyùs. Qua ille motus querimonia, vultu placido paucis itò respondit: Die mortalibus reddita, ecclesiam petito, & videbis diuino te meliùs subleuari consilio, quàm patriæ vel parentum solatio. Manè facto, summo animi gestientis ardore ad basilicam properat, & iuxta tumulum beati Galli promissionis memor precibus insistit. Post orationem & lachrymas angulo sarcophagi adnixus, cœpit se sensìm erigere: nec priùs lecti angulum, cui innitebatur, deseruit, quàm statura erecta & accepto robore, per se ire & redire potuisset. Qui tempore procedenti plena sanitate donatus, in eodem monasterio precibus & sanctæ vitæ deseruiens, hactenùs conuersatur.

Scoti peregrinationi admodùm dediti.

Morbidus restituitur.

Operis Conclusio. *Cap.* 47.

HAEC de copiosissima segete beati Galli virtutum memoriæ horreis grana libuit commendare, & nostris & aliorum partibus profutura. Poterunt hæc enim plurimùm diligentibus iustitiam ædificationis conferre: quia & morum honestatem insinuant, & ad laudem Domini, quia itò sanctos suos glorificat, deuoti lectoris animum vel auditoris inflammant. Cæterùm tot & tanta sunt eiusdem sancti patris miracula, vt nec à studiosis scriptoribus propter copiam suî possint compræhendi, nec à fastidiosis lectoribus sine tædio & rugata fronte percurri. Ea verò huic operi tantùm inserta sunt, quæ & veracium relatione testium veritatem custodiant, & moderata breuitate nullius, quanuìs etiam vtilia nauseantis, mentem offendant.

Miraculorũ cõmemoratio qd cõferat.

PRECATIO.

OBsecramus itaque te, beate Galle, Christi Confessor, vt sicut sanitatem corporum meritis tuis multis te contulisse retulimus, itò nostris mentibus diuinæ miserationis medelam implorare digneris, Amen.

VITA

VITA BREVIS S. LVLLI ARCHIEPISCOPI MOGVNTINI, VT HABETVR IN BREVIARIO MOGVNTINO, *intrà paucos annos iussu Danielis Reuerendissimi Archiepiscopi Moguntini restituto & edito. Consentiunt MS. Codices.*

16. Octobr. LVllus apud Anglosaxones in Britannia natus, à primis annis Christum cum literis imbibit. Nam adhuc septēnis cuiusdam monasterij patribus commendatus, nihil omisit, quod ad promerēdam Dei gratiam pertinere posset. Corpus, cùm adoleuisset, assidua édomans abstinentia, spiritui subijciebat: in sanctarum verò scripturarum meditatione tanta diligentia versabatur, vt omnes in admirationem sui conijceret. Fama autem eo tempore per Britanniam crebrescente, de feliciter gestis rebus Bonifacij Moguntinæ vrbis Archiepiscopi, cui Lullus sanguine iunctus erat, ijsq; in locis messem quidem vberrimam, at operariorum maximā esse penuriam: cœpit animo võluere, quomodò tam sancta & necessaria functione occupato opem ferre posset. Itá iam Diaconatûs gradū adeptus, ex superiorum suorum voluntate iter ad Bonifacium suscepit.

S. Lullus è Britānia venit ad S. Bonifacium. Sic longo terra marique emenso itinere, Germaniam adijt: cuius aduētu Bonifacius mirificè est recreatus. Qui cùm sanctissimæ ipsius cōuersationis, affluentis doctrinæ, flagrantisq; in Deum animi certiora experimenta cepisset, inuitum ad Sacerdotij dignitatem prouexit, & lateri suo semper adhęrere voluit. Postquàm aūt diù prędicationi sedulò incubuisset, multisq; alijs grauibus negocijs obeundis fidem & industriam suam ꝓbâsset: Bonifacius iam in Frisiam iturus, ipsum pręsente Pipino rege, successorem sibi in

Fit Moguntin9 Archiepiscopus. Moguntina sede constituit. Quam ille prouinciam in decrepitam vsq; ætatem docēdo, monēdo, arguēdo sanctè & prudēter, tanq̄ boni patris haud degener filius, administrauit.

Tandèm per spiritum cognoscēs dormitionis suę instare diem, vocato coëpiscopo suo Alboino, viro valdè religioso, iniunxit, vt sacris priùs celebratis mysterijs, se ad Heresfeldēse monasteriū ꝑcederet. Ille sine mora sacrū perficiēs, etsì toto corpore incolumis videretur & sanus, cùm sacramētis Dñicis participâsset, vnà cū Missa finiuit & vitā. Nihil hoc casu motus Lullus, obitûs sui ꝓnuncium naui secùm impositum, per Moganū

Heresfelden cœnobium à quo extructum. in Heresfeldēse cœnobiū, priùs à se extructum, aduehēs, honorificè sepeliuit. Vbì etiam morbo ꝓtinùs correptus, Archiepiscopatûs sui anno trigesimosecūdo, placida morte in Dño defunctus est. Corpus ibidèm repositum, cùm post sexagesimū annū è terra le-

S. Lulli obitus, & corporis incorruptio. uaretur, eò membrorū oīm decore ac vestium quoq; nitore inuentū est, vt illo ipso die expirâsse, ac sopore potiùs, q̄ morte sepultus videretur. Hucusquè Breuiarium. Manuscripti codices addūt, eum decessisse decimoseptimo Calēdas Nouembris: vbì etiā hæc legūtur: Quātis emineret meritis apud altissimū, innumerabilia & quasì infinita, quæ ad eius memoriā sunt facta miracula, declarârūt. Viuēs enim multorum, ꝓpter virtutes & merita: mortuus verò, penè cunctorum, ꝓpter miracula, aures & mētes feliciter occupauit. Pręclarū quoq; est, quod ibidèm legitur, eum vt bonū pastorē, cùm esset institutus Mogūtinus pręsul, oēs intrà suam diœcesim sitas ecclesias & monasteria cœpisse visitare, & oīm mores in melius reformare: & cùm pridèm cęteros fide ac pietate superâsset, atrox cū animo suo gessisse certamen, ità vt in dies seipso religiosior, atq; in studio morum ꝓuectior haberetur. Deniq; miraculum illic habetur, quod tum perpetratū est, cùm post sexagesimum annum corpus eius è terra leuaretur. Saxum immane, tumulo eius impositum, cùm amoueretur, fortè manus fugit volutantium illud, & fratris cuiusdam propè adstantis ità pedem contriuit, vt ossibus cum carne pariter comminutis, forma etiam pedis amissa, fœdum ac miserabile spectaculum præberet circunstantibus. Sed citò beatus Lullus mœrentia fratrum pectora expediuit. Nocte enim proxima cùm languidum sopor oppressisset, ità repentè suis membris omnibus vigor redijt, vt hymnis

Miraculum ingens. quoquè matutinalibus interesset, nulla tantæ calamitatis ne cicatrice quidem superstite. De eodem beato præsule hi quoquè versus extant:

Antistes Lullus, quo non est sanctior vllus,
Pollens diuina, tribuente Deo, medicina,
Occurrit morbis, vt totus prædicat orbis.

VITA

VITA BREVIS SANCTI BERCHARII ABBATIS ET MARTYRIS, EX VINCENTII SPECVLO *Historiali Lib. 24. Cap. 114. & 115.*

SAnctus Bercharius sub sancto Niuardo Rhemorum pon- 16. Octobr.
tifice, moribus & sapiẽtia imburus, Luxouiense monaste-
rium expetijt, vbì sub Abbate sancto Eustachio mònasti-
cam vitam duxit. Cùm aũt in cura promptuarij, rectoris
nutu aliquandò esset implicitus, quadam die subitò iussu
eius est vocatus. Fortè ille tunc promptuarium ingressus, Egregia Berchari obediẽtia, magno miraculo illustratur.
ante vas steterar, & epistomium manu tenens, cercalem
amphoræ porum infundebar. Mirum dictu: ad vnius ius-
sionis nutum relictis, quæ habebat iñ manibus, cucurrit
cóncitus, ardore obedientiæ amphoræ custodiendæ oblí-
tus. Illoq; ante Abbatem stante, interim potus in vascu-
lum suppositum defluere nõ cessans, postquàm ad super-
ficiem vasis peruẽnit, in modum columnæ supernè cõstipatum, in gyrum coronari cœ-
pit. vltrò cerneres illud liquamen, quod vix clausum valet cõtineri, vt quondàm Dei po-
pulo transeunte absq; lintribus Iordanis flnenta, in sublime tolli: vt liquidò parescerer, Iosue 3.
quanta esset virtus obedientiæ, cuius fructus nullo modo possit in terra deperire. At il-
le, quod acciderat, non suo, sed Abbatis, merito deputauir.

Iam verò regularibus disciplinis institutus & eruditus, ad sanctum Niuardum reuerti-
tur. Qui cùm in quodam prædio suo cœnobium ædificare vellet, cum Berchario vicum
quendam Spernacum, quem beatus Remigius Ecclesię Rhemensi precio acquisiẽrat,
expetens, in ipso processu itineris graui sopore deprimitur, ità vr eundi facultare remo-
ta, omnem illum equestrem, qui se fortè comitabatur, ordinem stare pręciperet. Itaque
fagus frondosa eligitur, sub cuius tegmine recubans, Bercharij decumbenris gremio
vertice composito recipitur. Interìm eo quiescenre, sanctus Bercharius in cęlum defixis Visio Berchari vigilantis.
luminibus, adspicit subitò niueam columbam è sublimibus descendere, & arbori, cui
substrati erant, insidere. Quæ repentè ab arbore prosiliens, & rumpens aëra vacuum, fu-
turæ fabricæ sparium circunuolans, locum, quo cœnobium construi debeat, gyro desi-
gnat, præsentia sanctificar. Cumque eosdem sui ambitûs circulos tertiò repetisset, aper-
to cælo reconditur. Et quod idem Bercharius corporalibus depræhenderat oculis, hoc Eadem Niuardi Episcopi dormientis.
quidem quiescens pontifex senserat sopore cælestis visionis. Itaque à somno excitatus,
O, inquit, Berchari, votorum meorum compar fidissime, quàm gratum mihi est huc
paululùm soporis gratia diuertisse. Quod enim diù differens corde gestaueram, visionis
arcano maturiùs aggredi compellor. Illoque visum referenre, ait Burcharius: O pater
sanctissime, quicqnid in visione spiritûs diuinitùs tibi restaris indicatum, nóueris etiam
me conspexisse corporaliter. Tum verò præsul hoc sanctum opus eius Industriæ statuir
committere: qui in loco ipso, qui Altiuillare dicitur, cœnobij fundamenta iecit, nec Altiuillarẽse cœnobiũ conditur.
priùs ab opere destitit, quàm opus cœptum, ad laudem Dei compleret. Congregauitque
illic monasticæ conuersationis viros religiosos, & cuncta, quæ huic ordini commo-
da iudicantur, diligenrer impleuit. Obijt autem sanctus Niuardus Calendis Se-
ptembris.

Sanctus autem Bercharius, dum mnlta ordinat & disponir, fortè accidit, vt filiolum Ex Cap. 115.
suum Dagouinum, quem de sacro fonte susceperat, & monachum esse voluẽrat, ob cul-
pas eius verbere increpationis feriendum decerneret. Sed ille ob demerita sua cum Iu- Iohan. 13.
da satanæ traditus, patris obiurgationem indignè tulit. Itaque cùm ille defessus in le-
ctulo membra sopori dedisset, satanæ filius irruens in eum, lethale vulnus ei inflixit: S. Bercharius à suo monacho occiditur.
atreptumque ferrum, quo eum percusserat, in piscinam, quæ intrà monasterium erar,
celertimè demersit. Videres tum laticem, velur tanti sceleris conscium, ferrum illud in
se recipere detrectantem. Nam mox vt aquam attigit, ceu pluma leuissima super aquas
ferebatur. At nefarius homicida amens factus, ecclesiam petijt, cruentisque manibus
signum pulsare cœpit. Frarres non consueta hora cum admiratione surgentes, & san-
ctum virum interfectum audientes, ad lectum eius concurrerunt, & eum adhuc spi-
rantem repererunt. Compræhensum igitur Dagouinnm ei offerunt, scire cupientes,

quid de tanto scelere pronunciaturus sit. At ille Domini non immemor: Deum, inquit, tibi frater pœnitentia placatum reddas. Nam quantùm ad me attinet, omni te
Oleum manat è sepulcro eius. liberum impietate dimitto. Ex eius sepulcro longè pòst oleum visum est emanare, cunctis morbo correptis salubre.

MARTYRIVM SANCTI MARTYRIS ANDREAE, QVI EST IN CRISI:

Authore Simeone Metaphraste.

17. Octobr. EST magna diaboli malitia aduersùs Christi martyres, & maximè quandò eos videt pietatem constanter ingredi, & citra vllam offensionem: & cùm sit etiã varia, magno contra illam opùs est animo, & rectè armato in Christum charitate, vt non ab eo opprimatur, neque in execrandas illius manus incidat, qui hostib⁹ quibuslibet insultat impudētiùs, & partìm quidem per se, partìm autem per eos,
Varia dæmonũ malignitas aduersùs martyres. qui ipsi adhærent, multifariàm, multisque modis Christi seruos afficit iniuria. Nam alios quidem deturbat per præcipitia, alios autem obijcit ferarum dentibus: alijs accendit fornacem, alijs aperit barathrum: his machinatur rotam, illis acuit gladium: & alijs alias plagas parat, & mortes. Sed nihilominùs fuit irrisus, cùm martyres hæc omnia parua duxissent, & alia magìs noua tormenta requirerent, vt per hęc ostenderent magnum, quod in Christum habebant, desiderium. Nam etsi multos ex Christi seruis de medio sustulit inimicus, & ipsorum superauit naturam: at non etiam institutum, ac voluntatem, & mentem, quæ vincit omnia. Et ideò magìs fuit superatus, & demisit supercilium, quòd & carne, & natura humana laborante, esset illorum animus inuictus & immutabilis.

His, quæ dicuntur, ferunt testimonium generosi & beati martyris Andreæ certamina. Is enim cùm talia, & his multo grauiora sustinuisset, non solùm communem omnium inimicum abundè superauit: sed ijs etiam, qui ipsum consecuti sunt, maximum fuit argumentum, vt essent bono animo. Cuius non solùm sunt insignia admiranda certamina, sed sunt etiam eius rectè facta imitanda: nec solùm esse oportet auditores eorum, quæ de ipso dicuntur, sed etiam eius virtutis imitatores. Ipsum quidem tulit, quæ
Cretæ laus. omnium optimis regebatur legibus, Creta. Itaque autem ab ineunte ætate patriam imitatus pietatem, beatos quoque in ipsa ostendit labores. Non enim laudauit gloriam,
A puero vt vixerit S. Andreas. non diuitias est admiratus, non amauit delicias, non mollem & remissam vitam est consectatus: sed duram, rigidam & asperam, & quæ per omnia erat parata adire certamina. Cùm ergò esset ardentissimè virtutis amore captus, & mansisset liber à voluptate, præclara erexit trophæa aduersùs inimicos, qui mēte percipiuntur, & fuit omnibus optima via salutis: & multis persuasit, vt vitam pręsentē despicerent, & in cęlum currerent: quo
Philip. 3. in loco ab ijs, qui sapiunt, dicitur & creditur esse nostra conuersatio.

Atque illius quidem vita erat huiusmodi: dogmata autem Apostolica & patria accuratè tenebat. Quinetiam vniuersus orbis terræ tunc pura & syncera fruebatur religione, neque quicquam inimici zizaniorum tunc in eo nascebatur. Cùm autem iam lon-
Diabol⁹ nō fert fidei synceritatē. go tempore malignus hęc videret florere, & pura tranquillitate impleri Ecclesiam, perindè atque magna affectus esset iniuria, nequaquàm sustinuit: sed vt per dolum piam inuaderet religionem, magnum studium adhibuit. Nam cùm videret esse longè difficilimum persuadere Christianis, vt negarent diuinam Christi carnis susceptionem, quæ iam longo tempore apud eos erat firma ac stabilis, &, vt dicit diuinus Dauid, extende-
Psal. 78. rat quidem suos palmites vsque ad mare, & vsque ad flumina propagines: vmbra autem sua tegebat mōtes, & arbustis suis cedros Dei: tanquàm ferus aper è sylua, eam alio modo conatur perdere, qui propemodùm ferebat ad idem damnum: & per negationem ve-
Serit hæresim Iconomachorū. nerandarum imaginum, molitur inducere negationem carnis susceptæ œconomiæ. Siquidem quę sunt imaginis, scimus transire ad exemplar primarium. Itaq; sensìm eum sub-

subiens,cui obtigerat imperium,improbum,inquam,& infaustum Constantinum,in religionem secùs affectum, quàm Constantinus ille qui fuit eiusdem nominis, & primus plantator pietatis,ei persuadet,nefas esse Christianis,& ijs,qui sunt sub eius imperio,verè sacras honorare imagines. Quod quidem ille fieri prohibuit,existimando & dicendo hoc gentilis esse superstitionis, malè profectò intelligēs, & periculosè admodùm & insipienter(id,quod dicitur à veteribus)miscens ea,quæ misceri nō possunt.Nam quorum primum quidem exemplar est impium,eorum quoquè figura est æquè prophana ijs,qui volunt esse pij.Quorum autem illud est adorandum & venerandum, eorum quoq; imago consequenter digna est omni honore. Nota quæ imagines venerandæ sint, & quæ non.

Sic ergò ipse doctus à maligno spiritu,iussit per omnē terram, quæ est sub cęlo, procedere,& ad extremos fines transire alienum hoc edictum,omne genus supplicij omni generi & ætati asperè minitans, si quis suo decreto non parêret, promptoque & alacri animo illud non exeqeret: Immò si diuinam aliquam figuram vel verbotenùs videretur honorare, Grauiter verò & immaniter puniunt, & nullam dant veniam ij, quibus obtigit imperium,quandòijs,quæ ab ipsis sunt constituta,non obedientem aliquem acceperint,cùm præsertìm videatur iussus pertinere ad multorum vtilitatem. Irascenntur autem,non id curantes quod publicè conducit,sed suam explentēs arrogātiam.Propter has ergò asperas & sæuas minas, licebat tunc videre ciuitates effectas in solitudinibus: esse autem planè desertas ciuitates propter multitudinem eorum,qui ad eas veniebant solitudines. Nimis arctæ reddebantur custodiæ: replebantur carceres, non latronibus, pròh dolor, non expilatoribus, aut alijs eiusmodi maleficis hominibus: sed viris pijs ac religiosis, & Dominum timentibus, quorum erant pernoctes stationes, & qui sunt ex Deo sudores,& nocturnæ lachrymæ: & quos Hierusalem vocabat libera ciuitas, honorificè apud eam diuersaturos. Edictum Cōstantini Copronymi. Sæuit in Catholicos impius tyrannus.

Cùm ergò tam magnum & tam graue bellum esset excitatum, & multi statìm temporicessissent,seruiliterque & illiberaliter omninò loquererur,beatus hic Andreas,non ferens hunc nouum modum captiuitatis, neque pias animas, quæ superna ciuitate miserè priuabantur, despiciens: sed tempus aptum esse arbitratus ad zelum magno & excelso animo ostendendum, quem pro pietate iamdiù parturiebat, relicta terra patria & solo, quod eum aluērat, venit statìm Byzantium, tanquàm quispiam fortis & generosus athleta, qui in exercitatione satis studij posuerat, & in stadium sæpiùs descenderat. Itaq; nec metum magistratuum,neq; aliquid aliud graue reputans,in medium progressus,Imperatoris,& eorum,qui erāt ab eius parte,malam sectam liberè arguebat: & honorem,qui diuinis debebatur figuris,docebat & statuebat:Sic,dicens,debet coli Deus, sic venerari imagines.Porrò autem dicebat se eò venisse,vt tolleret,quæ à diabolo parabantur,insidias:& eos quidem,qui suam salutem prodiderant,adduceret ad pœnitentiam,& animum eis adderet, vt rursùs pugnarent: rursùs verò eos,qui stabant,precibus, adhortationibus & consilio muniret,tutosq; redderet. S. Andreæ insignis cōstantia & zelus.

Cùm is hęc publicè pędicaret, & ne tantillum quidem de dicendi libertate remitteret,ea significantur Imperatori. Qui cùm ante ciuitatem in martyris Mamantis, quæ dicitur, basilica, eum suo consueto pręsedisset supercilio: & magnum quidem ex scenica illa specie fastum, magnam autem ex assentante illo satellitio gloriam sibi induisset: & nec eos quidem,qui aderant,solùm intueri sustineret:orthodoxos verò toruè & ferociter adspiceret,& nihilo mitiùs,quàm fera agrestis,in eos ferretur:& alios quidem boum neruis crudelissimè cæderet:alios autem igni & alijs supplicijs traderet:multorum verò etiam ipsos oculos & linguam erueret, vt illis quidem aliorum athletarum nō adspicerent animi magnitudinem,nec hinc tolerantiæ magnum acciperent solatium: hac autem adempta non possent alios excitare ad certamen, neque eis veluti manum præbere per consilium & suasionem: alijs autem simul manus & pedes auferret, propter iræ vehementiam & acerbitatem: hic beatus Andreas animo sauciatus,& pro Domino spirās virtutem & animi magnitudinem, cùm è medio corde sibi esset precatus, & subindè dictasset: Domine serua,Domine dirige: seipsum in media inijcit pericula,& eorum,qui circunstabant, diuisa multitudine, latens eos,qui abigebant,cùm venisset in conspectum Imperatoris: Cur,inquit, ô Imperator, si es Christianus, hęc mala machinaris aduersùs Christi imaginem, & eius seruorum? Ille autem non ferens hanc loquendi libertatem, sed apertam contumeliam rem esse existimans, loquentem sanctum statìm interrum- Imaginum veneratores dirè cruciantur. S. Andreas liberè tyrannum præhcodit.

pit,& iubet ijs, qui adſtabant,eum comprehendere. Ij autem cædem ſpirantibus manibus in eum irruentes, & alij quidem eius caput, alij autem manus appræhendentes, alij verò ſuperhumerale,& alij tunicam, per ſummam contumeliam,& vt ei, qui iuſſerat,magis gratificarentur,eum humì deijciunt,qui erat animo excelſo:neque priùs ceſſârunt eum trahere, donèc ipſe Imperator, poſtquàm ſatìs vltus eſſet dicendi libertatem athletæ,volens vtiquè videri clemens, iuſſit eum relaxari.

Malè accipitur.

Cùm autem proximè adducendum & ſiſtendum curâſſet, vt cùm eum priùs terruiſſet ſæuitia,deindè etiam alliceret manſuetudine: Vndenàm,inquit,eſt tanta tibi audacia & inſcitia, vt iuſſis repugnes Imperatoris, & coram eo intempeſtiuè, & citra vllam rationem liberè,quæ vis,loquaris? Sed,vt videtur, volēs aliquo modo nobis notus euadere, hanc viam ingreſſus es. Voluntas itaque tua deducta eſt ad effectum, & tuus tibi rectè ſuccedet ſcopus,dummodò ſententiæ noſtræ aſſentiaris: & quæ valdè rectè ſe habet,confitearis religionem. tunc nanque tibi omnia euenient ex ſententia. Ad hęc Andreas ille admirabilis: Non,inquit,audacia,nec inſcitia motus,ô Imperator, nec vt tibi notus & tuæ euaderem potentiæ, huc véni. Quid enim mihi rei eſt cum tuis? ſimiliter autem poſſum omninò etiam dicere cum ijs, quæ ſunt huius mundi,à quo quidem iam olìm deſpecta ſunt,tanquàm ſomnium: ſola autem grata eſt quies, & ſeorsùm verſari cum Deo? Sed poſtquàm accepi te ſentire aliena à fide Orthodoxa, & priuare Christianos honore, qui debetur diuinis imaginibus: & ſic quidem perturbare eos, qui tuo párent imperio, conturbare autem etiam Eccleſiam: non potui hanc ferre iniuſtitiam: ſed patria relicta & meis,tantum maris ſpatium emenſus,venio magno cordis zelo incēſus,vel vos ab hoc errore liberaturus,vel pro meo Chriſto meam animam poſiturus, qui ſuam,etsì eſſet Dominus, pro me poſuit & ſua imagine. Imperator autem, Veniſti quidem certè,inquit, magna viſione appręhendens, & animo agitans, nempè vt ipſum Imperatorem,& omnes magiſtratus, & Pontificalis dignitatis venerādam,quantacunque ea ſit, canitiem traducas ad id, quod tibi videtur. Sed vt ꝓlixis vti verbis mittamus, audi me ea,quæ oportet, conſulentem, & ab hac profunda emergens caligine, páre ijs, quæ noſtra decernit potentia,& ipſe quoquè ſis contentus ſequi communem ſententiam. Sin minùs, te omninò docebit experientia, quantum malum ſit conſilij inopia, & vana de ſe perſuaſio, & ſuam tantùm ſequēdo ſententiam, ſe arroganter gerere aduerſùs Imperatores.

Audiuit martyr: & cęlos adſpiciens,Non te negabo,inquit,Chriſte Saluator: non te pulchra fruſtrabor confeſſione: non tuam contemptui habebo imaginem: Non deſpiciam,quòd ad me quidem attinet,malè patientem. Cædatur meum corpus,ô Imperator,lingua ſecetur, pedes excindantur. Nam ego quidem paratus ſum omnia pati potiùs, quàm meum Chriſtum vel vmbra tenùs vilipéndere, quem habeo pro omnibus,& quem olìm ſolum ſequi conſtitui. Ad hęc Tyrannus: Quænam eſt,inquit,tanta amentia, & quàm eſt craſſi & hebetis ingenij, craſſæ, & in quam cadit interitus, materiæ, Dei ab interitu remoti,& materiæ expertis,gloriam tribuere:& nec audire quidem, quod à Moſe prohibetur legiſlatore,qui dicit:Non facies ſimilitudines?Vndenàm ergò grauiſſimus hic morbus, qui menti veſtrę inſedit, effecit, vt non ſolùm ſcienter reſiſtatis: ſed vos etiam cōijciatis in periculum? Sed enim intellige: Non pro veritate,neq; pro Chriſto,ſed pro ipſa ſola,quæ eſt à ratione aliena,audacia,extrema patieris.

S. Andreæ animus inuictus.

Eccè tibi imperita Iconomachorum argumenta.

Hoc in loco cùm ferre non potuiſſet vir generoſus blaſphemæ linguæ contumeliam, ſed perindè atquè honeſti proditionem arbitratus, ſacræ imaginis pati contumeliam: Execrandum,inquit,caput,Non tibi videtur pati pro Chriſto,qui pro illius forma patitur: neque ad primum exemplar credis tranſire ignominiam, qua imago afficitur? Et quomodò vos eos ſæpè,qui Imperatorias cōtumelia affecerunt ſtatuas, perindè àc eos, qui vos probris ſunt inſectati, vltimis affeciſtis ſupplicijs? quos quidem ego nóui in ſtatuis æneos vel etiam aureos extrinſecùs, pice intùs eſſe repletos, & ſtuppis, & lignis, & alia vili & abiecta materia. Quòd ſi vos, qui nunc eſtis puluis, & cràs non eſtis futuri, ſic honoramini ſtatuis & imaginibus, & propemodùm tanquàm dij vultis adorari, & eos, qui in imperatorias peccauerunt ſtatuas, acerbiſſimè punitis: aduersùs Chriſti ſacram aliquid audere imaginem, non reputatis eſſe archetypi ipſius exemplaris ignominiam? neq; eos,qui ſunt parati pro eo pati omnia,exiſtimatis periculum adire pro veritate? Deindè cùm hęc iam dixiſſet martyr,& de Moſe vellet explicare,cuiuſnam iuſſiſſet non facere

Egregiè ea S. Andreas confutat.

Exod. 25. & 37.

ℓere similitudinem:& quomodò ille effinxisset * Seraphin,cùm ipsum etiam exemplar sit incorporeum: Imperator abrumpens orationem: Iam tempus est,dixit circunstantibus, docere eum esse moderatum ac temperantem, & temerariæ illius linguæ referre ei gratiam.Si enim ij,qui regias statuas,vt ipse dicit,iniuria afficiunt, acerbum & inexorabile supplicium subeunt,qui adeò impudēter & audacter sceleratam in nos linguam immittit,quasnam luens pœnas,punietur pro meritis? for.* Cherubim

Sic dixit,& irato vultu martyrem statim intuens,& manum de more mouens,& valdè exclamans,eum iubet nudari, deindè etiam extensum funibus vehementer flagellari.Ille autem ne sic quidem pusillo & abiecto animo se gessit aduersùs sententiam: neque eius promptum animi studium retardârunt, quæ iam expectabantur plagæ & flagella:sed id maius reddebant & ardentius,vt quod spiritu à ratione alienis appetitionibus, & Imperatoris minis accenderetur. Cùm ergò Imperator vidisset sic se habentem virum fortem,& nihil omninò formidātem:sed esse omninò paratiorem sustinere flagella,quàm dimittere illam rationem sententiæ: timens,nè si ipse sanctus tormenti faceret periculum, fieret indè in confessione constantior, & minimè traduci posset, quomodò fortia animalia post plagam: induens personam benignitatis, Priusquàm, inquit, facias periculum tormētorum,ad martyrem adspiciens,nostro párens decreto, liberare ab ijs, quæ te expectāt,malis. Martyr autem Christi,ad suum agonothetam sublatis oculis tam corporis,quàm animæ, cùm sibi esset precatus firmam & immutabilem diuinarū imaginum venerationem,& deindè etiam deorsùm adspexisset,& in Tyrānum parùm oculos coniecisset: O Imperator,inquit,missis bellis,quæ gereres contra barbaros,& ciuilium rerum administratione,totum, vt video, apertè tuum posuisti studium cōtra Christum & eius seruos: Et hæc agens, existimas te posse in pace tenere sceptra Romani Imperij? Nunquìd ne Dei quidem times iudicium, neque illum tuorum factorum expectas examinatorem? Tyrannus non fert recta docentē, sed iubet flagellari. Sancti martyris inuicta libertas.

Hoc in loco conuicta fuit ficta mansuetudo Imperatoris: & aperta fuit simulatio. nam solita detecta feritate,martyr vehemētissimè cædebatur boum neruis. Qui autem circunsistebant, volentes iræ regis morem gerere, partìm quidem iussi verberare, plagas crudeliter intentabant,& adeò crudeliter,vt fluerent riui sanguinis ex precioso illo corpore,& subiectum solum altè fieret purpureum: partìm autem gladios accipientes, irruebant ad interficiendum athletam: multi etiam lapides in ipsum iaciebāt,& omnibus modis iniuria afficiebant nō illum, sed seipsos, sic quidem Regi, qui est ad tempus, studentes coniungi:omninò autem ignorantes miseri,quantùm hęc agentes se procùl à Deo remouerent,& qualem in tempus iudicij illi quidem lætitiam,sibi autem lachrymas & dolores miserabiliter reconderent. Sed Imperator mouebat omnem lapidem, vt posset sanctum in sua habere potestate. Nescio enim quomodò,etsì esset insipiens, non ignorabat tamen, hac in re quidem certè se sapienter gerens, fore vt si illo potiretur, multos alios ex Orthodoxis statìm caperet,eū,tanquàm caput corpus & membra consequentes.Hęc cùm ille sciret,iubet ipsum rursùs relaxari à plagis,& rursùs persuasione & prætextu beneuolentiæ eum aggredi tentat. Cæditur durissimè boū neruis.

Cùm eum ergò curâsset propè sistendum, & suum sermonem mollijsset plusquàm oleum, acutum tamen iaculum aduersùs pios, & acutum gladium, postquam vidit virum ne tantillùm quidem illici blanditijs, sed cum maiore dicendi libertate eius arguere amentiam,deposita pelle,erat lupus manifestus.Iussitque lapidibus confringi maxillas martyris, hæc reddens pro verbis, quibus cor eius fuerat consauciatum. Ille autem erat planè alius Stephanus,ijs,qui illi iniuriam faciebant,preces reddens. Deindè martyrem qdem Imperator, tanq̃ reum cōdemnatum, misit rursùs in custodiam: sed ignorabat se ijs,qui in ea habitabant, Christianis valdè promptum mittere doctorem.Gaudebat autem ipse quoquè, sicut Paulus, propter Christum passionibus & afflictionibus, benignoque & clementi Deo magnas agebat gratias, quòd dignus esset habitus plagis & carcere propter illius nomen. Quamobrèm & ijs, quæ dicebat, eos, qui aderant, valdè instruebat & confirmabat, & eo, quòd quæ erant molesta & aspera, ferret cum gratiarum actione. Et corpus quidem erat vinctum in custodia, anima autem,etiam antequàm illinc resolueretur, iam cælestia visione intelligenter appræhendebat, adeò vt tyrannum propemodùm repræhenderet, quòd non ipsum citiùs liberaret à pondere carnis,& à vinculis naturalibus. Corpus enim erat illi carcer,qui eius arcebat animam, Tyrānus ei blanditur. Redit ad supplicia. Acto.7. Prou.5. Colos.1. Sanctus vir ardet moriendi desiderio.

& suo tegumento eam seiungebat à tabernaculis, quæ eam exceptura erant, & inenarrabili, quæ illic est, beatitudine.

Dies interim non multi preterierunt, & rursus accersit Imperator martyrem è carcere, metu eorum, quæ expectabantur, & dolore malorum, quæ aduenerant, fractum ad futura eius animum, & futurum multo molliorem & ignauiorem existimãs. Postquàm autem productum sanctum vidit audaciorem, & magis spirantem acrem propter Christum amorem, eum veste exuit, & propter eum lictores rursus iubet assistere, & flagellis vehementer cædere, adhuc priorum plagarum aperta per vniuersa membra ferentem vestigia. Illi autem laniabant quidem carnes, & fodiebant eius latera, & plurimam eius carnis partem auferebant. Sed ne sic quidem poterant suffurari thesaurum illius fidei. Postquàm ergò vidit Tyrannus oĩa à se sic temerè & frustrà fieri, iamq; esset planè animi dubius & perplexus, eò descendit, vt se fateretur superatũ, nempè vt eum morte deinceps damnaret. Et iubet, vt funibus alligatis beatis illius pedibus, in solo trahatur per totam viam publicam: deindè vt cùm deductus fuisset ad locum maleficorum, ibi iaceretur, qui Eden, qui supernis tabernaculis, qui erat dignus ipsis cælis. Cùm autem curreret martyr hunc cursum decertationis, & in terra per plenum vrbis forum traheretur, vir quidam, qui è mari fuerat piscatus pisciculos, & eos in foro proponebat venales, sedebat autem super cathedram pestilentiæ, cùm vidisset eum tam turpiter trahi, & quænam esset causa accepisset, exilijt statim, tanquàm à malo aliquo motus dæmone, & cùm è propinquo cultrum macelli arripuisset, eo & pedem sacri corporis amputat, & sistit martyri cursum decertationis, eique finem imponit certaminis. Nam simul cum pedis amputatione è vita quoque excedit vir generosus, vel potiùs ad cælum currit, & ad eum ascẽdit, qui posuit eius viam nulli reprahensioni affinem, & perfecit pedes eius tanquàm cerui, & collocauit super excelsa.

Rursùs atrociter flagellatur.

Trahitur per terram ad locum supplicij.

Cedit è vita.

Psal. 17.

Hic est cursus viri fortissimi, hoc est stadium eorum, quæ in terra fuerunt, certaminũ. Talis fuit virtus illius animæ, talis decertatio. Preciosum autem thesaurum, corpus, inquam, martyris, qui ipsum trahebant per medium forum, ij iam mortuum ferentes abiecerunt in loco maleficorum: Et sic diù mansit iacens in loco vili & probroso, quod erat diligentissimè custodiendum, dimissum vt comederetur à feris & volucribus: vt in eo impleretur rursùs, quod dicit Dauid: Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cęli, carnes sanctorum tuorum bestijs terræ. Effuderũt sanguinem ipsorum tanquàm aquam. (Nam hoc quoquè est illis consequens) & non erat qui sepeliret: donèc is, qui dedit illi auxilium in carnis imbecillitate, vt pulchrè decertaret, & non excideret à coronis gloriæ, is pijs quoquè præbuit animis, nè tali thesauro priuarentur: pulchro, inquam, illo & sacrosancto corpore. Non siuit ergò id latére perpetuò, sed id apertè efficit manifestum. Id autem facit hoc modo:

Psal. 78.

Duodecim viri, cùm mali olìm dęmones in eos insilijssent, alius aliundè veniẽtes, vt eius, qui inhabitabat, spiritûs vnumquenque agebat inclinatio, simul semelq; inter se conuenerunt: & cùm propter communem calamitatem communiter quoquè versari & errare statuissent, magnum terræ spatium transmittentes, repentè, tanquàm tracti ab vna anima, veniunt in locum maleficorum, vbi proiectum fuerat corpus martyris, & sanctum confusis & non significantibus inuocabant vocibus. Quinetiam terram fodientes manibus, & eum in apertum proferre contendentes, in corporum congeriem incidunt: sed alijs præteritis, (O miraculum) eum statim agnouerunt, qui ipsos vocabat, & sustulerũt corpus, quod ad ipsum aduolante gratia, fortè autem etiam mira fragrantia, obscurè ad se viros attraxerat. Sed id quidem ornatum conuenientem statim est assecutum: & desiderãtibus manibus in sacro loco fuit sacrosanctè depositum. Loco autem nomen est Crisis. Qui autem vexabantur à dęmonibus, cõsequenter adipiscebantur curationem, & domum redibant cum magna lætitia, accipientes sanitatem, tanquàm mercedem inuentionis. Et nũc est nobis ex illo tempore perpetuus thesaurus, & malorum, quæ nos semper comprehendunt, certum solatium. Nam seu morbo opprimitur aliquis, seu aliqua afficitur iniuria, seu aliquo alio casu vexatur, omnia deponet, si illuc cum fide accesserit, & gratiam consequetur vberiorem. Quæ detur nobis omnibus assequi gratia & clementia Domini nostri Iesu Christi: Quem decet omnis gloria, honor & adoratio cum patre principij experte, & sancto ac viuifico spiritu, nũc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Duodecim dæmoniaci curantur.

Vide quid præstẽt sancti, si piè inuocentur.

VITA

VITA SANCTI LVCAE EVANGELISTAE, PER D. HIERONYMVM SCRIPTA,

Libr. De viris illustribus.

LVcas medicus Antiochensis, vt eius scripta indicant, Gre- Octobris 18.
ci sermonis non ignarus fuit, sectator Apostoli Pauli, &
omnis peregrinationis eius comes. Scripsit Euangelium,
de quo idem Paulus: Misimus, inquit, cum illo fratrem, 2. Cor. 8.
cuius laus est in Euangelio per omnes ecclesias. Et ad
Colossenses: Salutat vos Lucas medicus charissimus. Et Colos. 4.
ad Timotheum: Lucas est mecum solus. Aliud quoque 2. Tim. 4.
edidit volumē egregium, quod titulo πράξεις ἀποστόλων prę-
notatur: cuius historia vsque ad biennium Romæ com-
morantis Pauli peruenit, id est, vsque ad quartum Neronis
annum. Ex quo intelligimus, in eadem vrbe librum esse
compositum.

Igitur περιόδους Pauli & Teclæ, & totam baptizati Leonis fabulam, inter apocryphas scripturas computamus. Quale enim est, vt indiuiduus comes Apostoli, inter cæteras eius res, hoc solum ignorauerit? Sed & Tertullianus vicinus eorum temporum, refert presbyterum quendam in Asia σπουδαστὴν Apostoli Pauli, conuictum à Iohan- 1. Tim. 1.
ne, quòd author esset libri, & confessum se hoc Pauli amore fecisse, & ob id loco excidisse. Quidam suspicantur, quotiescunque in epistolis suis Paulus dicit, Iuxta Euan- 2. Tim. 2.
gelium meum, de Lucę significare volumine: & Lucam non solùm ab Apostolo Paulo didicisse Euangelium, qui cum Domino in carne non fuerat, sed & à cæteris Apostolis, quod ipse quoque in principio sui voluminis declarat, dicens: Sicut tradiderunt no- Luc. 1.
bis, qui à principio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Igitur Euangelium sicut audierat, scripsit: Acta verò Apostolorum, sicut viderat, ipse composuit.

Vixit octoginta & quatuor annos, vxorem non habens. Sepultus est Constantino- Lucas vxorem non habuit.
poli, ad quam vrbem vicesimo Constantij anno, ossa eius cum reliquijs Andreæ apostoli translata sunt de Achaia.

ITEM VITA BEATI LVCAE EVANGELISTAE, PER SIMEONEM METAPHRASTEN scripta.

Extat 1. Tomo Aloysij, & in Oecumenio post Apocalypsin & vitam beati Iohannis Apostoli.

SI iusti memoriam cum encomijs celebrare diuinus quidam vir ac sapi- Prou. 10.
ens diuina lege statuit, quantam sanè conuenit apostolo Christi nos simul afferre laudem? Siquidem hunc iustitia mirum in modum fecit & Apostolatu dignum, & vt Paulo dilectus videretur. Verùm enimuerò quoniam hic in Euangelio laudem adeptus est, relictis omninò encomiorum legibus, quęcunque de eo narrare necessè est, per modum historiæ referemus.

Quis Antiochenam ignorat ciuitatem, quem situm ac magnitudinem, quosve terminos habeat? & quænam hæc sit, & quantam occupet terram, quòve irrigetur flumine? Orontes hic est, vbi primùm homo Christiani appellatione ditatus est, ex qua Act. 11.
diuus Lucas ortus est: & naturam quidem ac indolē habēs, vt quę generosa esset ac pre- Patria S. Lucæ.
ciosa, veluti ex hoc manifestum est, quòd & vita apparuit studiosissimus, & sermonem

Multas cal. let linguas. tradidit vitæ maximè conformem. Cùm autem omni disciplinæ generi vacâsset à puero, & Syriacam ac Hebraicam linguam exactissimè edoctus est, & velut arbor iuxta fontes floridus iam & augmentatus, diuinarum scripturarum studio mirum in modum profecit.

Eius eruditio varia. Adolescentiam itaque attingens, gymnasia frequentabat, quæ tum in Græcia erant, tum in Aegypto, ac pulcherrimam apud Græcos eruditionem collegit, Grammaticen quidem ac Poëticen perfectè assequutus: ad Rhetorices verò, artisque benè dicendi cacumen pertingens, neque in Philosophiæ dignitatibus alicui cedens, sed Logica quidem ad Ethicen, Ethice verò ad practicen tanquàm gradu vtēs, ità omnibus bonis incūbens, tandem pulcherrimam simul & humanissimam Medicinam assequitur, idque intantùm, vt ab hac vtplurimùm designaretur ac appellaretur. Est medicus insignis. Postquàm autem ingenij dexteritate ac magnitudine omnem artem citiùs percurrit, quàm volucris aëra, satisq; humanæ doctrinæ adeptus est, ad sublimiorem ac meliorem trāsit habitum. Quis autem fuit modus transitûs?

Christi fama celebertima. Habebat quidem interim de mundi salute disputationes ac congressus is, qui liber à peccato venerat, vt peccatores vocaret ad pœnitentiam, idque post luctam contra aduersarium & trophęa de illo relata, post auditum supernè patris testimonium, ac spiritûs descensum. Percurrebat autem fama vniuersam Iudæam ac Galilæam, & alicubi etiam extra terminos ea, quæ Euangelicæ prædicationis erant, sequebantur. Tunc multi sanè ad veram hanc doctrinam cordis aures obturabant, ac mentis oculos claudebant, neque vitę suscipere sermonem, neque veram lucem intueri digni erant. Hi autem, in quibus veritatis vestigium impressum erat, quique terræ bonæ rationem ac proportionem habebant, totis (quod aiunt) oculis intuebātur, & arrectas adhibebant animæ aures ad auscultationem, ac velocissimè ad veritatem transferebantur, nihilque, quod facere decens erat, prętermittebant, vt ad id, quod honestum erat, accederent, & ad ipsam nudam animam transmitterent certam veritatem.

S. Lucas credit, & oia relinqt. Horum vnus erat admirandus hic præco veritatis ac præceptor, qui ad piam prædicationem mentis oculo illustratus, despicit cognationem omnem, despicit & naturæ viscera, abijcit pecunias, possessiones, omnemque substantiam, ità vt nemo adeò facilè pedum puluerem, ac manuum sordes abijceret: vt ne vel hoc ipso præ festinātia occupari certè potuerit, quò facultates indigentibus distribueret. Vtque breuiter dicam, despectis cunctis inferioribus, superna velociter amplectitur, & ad Iudæam accedit, vaditque ad eum, quem concupiscebat, ac statim ad conspectum ac sermones Iesu, efficitur splendidum receptaculum ad preciosum gratiæ vnguentum. Neque tamen illi frequentibus fuit opùs sermonibus ac miraculis ad illius cognitionem, sed quanto doctrina ac prudentia, animique dexteritate in alijs præpollebat, tanto velociùs & ipsam purè veritatem, & prædicatum sermonem cognoscit.

Ab hoc tempore efficitur legitimus ac verus Christi discipulus. Cumque frequenter pręceptori adfuisset, & eius signa ac prodigia affectatus esset, ne in salutaribus quidem Luc. 24. ipsius afflictionibus deest. Et queādmodùm omnibus adfuerat, ità sanè & resurrectionis conspector fuit. Cum Cleopa enim ad agrum Emaus proficiscenti adstans post resurrectionē, Dominus, (ô horrore plenū illum accessum) tarditatem ac cordis eorum incredulitatem improperat, & scripturarum interpretationibus suam passionem, ac magnum resurrectionis mysterium confirmat. Veruntamen quæ fuit huius diuinæ collocutionis agricolatio? ignis diuinus iam in horum animis relucet, iamque die declinante, manere secū Dominum quodam modo coëgerunt. Porrò ipse maiori Dei cognitione illos afflare volens, non solùm vulgari modo congressus est, verumetiam ad mensam vnà recumbit, panisque fractione exactiùs agnitus hic idē, qui triduò mortuus fuerat, tandèm disparuit, nullo eorum sensu id percipiente, effecta hoc modo in eis firmiori resurrectione mortuorum.

Prætereà à Saluatoris in cælum assumptione, ac sanctissimi spiritûs indè descensione, hic duodecim Apostolis associatus, & eadem gratia ac potestate repletus, Gentium præceptor designatur, diuino modo docens dispensationis mysterium, & multos ad creatoris cognitionem ex errore manuducens, ac baptismate consecrans. Siquidem currebat diuinus hic Lucas, prædicationem vbique disseminans, & sermonum

num sagena plures ex profunda ignorantia ad D E V M adducebat, afflictus pro Euan-
gelio, cùm ad pessimos Græcos ad disseminandos sermones accederet. Multa aspera
sustinebat in terra, in mari, in singulis ciuitatibus. Desertum dicebatur ei amicum so- *Multa patitur S. Lucas dum prædicat Christū.*
lum, dummodò aliquos in eo inueniret, quos D E O adduceret, ac transferret ad pie-
tatem.

Vbi autem & Paulus cælestia conscendisset, vt intueretur veritatem, & apertè eam
prędicaret, ac abiectis erroris tenebris, veritati adhęsisset, & choro discipulorum annu-
meratus esset, Lucas ipsi socius itineris vbiquè constituitur, ac peregrinationis co- *Comes S. Paulo adiūgitur.*
mes, certamina pro pietate exoptans. & ob id se huiusmodi coniungens militi, & vnà
cum eo vsque ad vincula afflictus quasi maleficus, simulque cognitionis radios ad fi-
nes terræ emittens, adeò ipsi conformis ac domesticus, & per omnia gratus effectus,
vt Paulus scribens fidelibus, Lucam frequenter nominaret dilectum, qui à Hierosoly-
mis, & circumadiacentibus locis Illyricum vsque, vnà cum ipso impleuit Euangelium,
& à Iudæa Romam vsque vnà cum eo vinctus, eisdem laboribus, eisdem afflictionibus,
eisdem communicauit naufragijs, volēs omninò particeps declarari etiam coronarum,
propter hos labores recipiendarum.

Ità ergò vbi varijs modis in talento prædicationis simul cum Paulo negociatus
esset, atque tot gentes adduxisset ac irretijsset ad pietatem, totius dispensationis præce-
ptoris & verè amator, & amatus discipulus, sacrę scriptor historię, simul & Euange-
lista ostenditur, vt qui & priùs assequutus esset, & ab his, qui ab initio ministri fuerant, *Luc. 1.*
hæc cognouisset, aut etiam supernè in sacris edoctus esset. Siquidem hic Euange-
lista mysterium retexuit Gabrielis paranymphi delatum ad Virginem, qui commu-
nem mundo gratiam annunciauerat. Hic etiam C H R I S T I natiuitatem aper- *Luc. 2.*
tè exarauit, tanquàm recens in præsepi iacentem manifestans, & fascias, ac pastores,
gaudijque pręcones Angelos describens. Hic sententias ac doctrinas, omnem men-
tem excedentes, veri simul ac honesti amore manifestauit, rerum veritati sermonum in-
genuitatem commiscens, vt & mentis simul ac linguæ virtutem ob oculos poneret.
In parabolis quoquè doctrinas salutares retexuit, in hoc etiam copiosior cæteris. Vtq;
breuiter dicam, quemadmodùm verbi descensum in terram dilucidè cognoscendum *Luc. 24. Act. 1.*
dedit, ità & ascensum in cælos, & reditum ad thronum paternum, sicut quispiam è cælo
veniens, manifestauit.

Hoc autem inter cætera gratissimum est, quòd ipsum quoquè typum assumptę hu- *Pinxit imaginem Christi & S. Mariæ.*
manitatis Christi mei, ac signum eius, quæ illum pepererat, & assumptam humanitatem
dederat, primus hic cera ac lineamentis tingens, vt ad hæc vsque tempora in imagine
honorarentur, tradidit, tanquàm non satis esse existimans, nisi etiam per imaginem ac
typum versaretur cum his, quos desiderabat, quod feruentissimi amoris signum est. Ne-
que id solùm, sed & fidelibus omnibus, Christique amatoribus hæc, quæ maxima erant,
gratiosè donauit.

At non in his solis Lucas gratiam spiritûs, quę in se erat, coarctauit, neque ad
solum Euangelium hic ministrantem habuit linguam, sed post finem miraculorum
C H R I S T I, etiam Apostolorum exponit actiones: Et primùm Saluatoris diui- *Act. 1.*
nam in cælum assumptionem, deindè super ipsos in igneis linguis spiritûs descensum, *2.*
dehinc Stephani lapidationem, Pauli conuersionem, nempè per C H R I S T V M *7.*
factam de cęlis vocationem, & transitum à litera ad spiritum, huius in singulis locis *9.*
vincula, carceres, plagas, flagellationes, varias gentium insidias, quomodò à Hierosoly-
mis Romam peruenerit, labores in mari, afflictiones, pericula, calamitates, naufragia: *28.*
quorum non spectator tantùm, sed & particeps fuerat. Atque ob id diligens est horum
enarrator.

Sed Paulo quidem Romæ relicto, rursùm hic ad Orientem discedit, totamque Liby- *Annunciat Christum Aegyptijs.*
am percurrens, in Aegyptum peruenit. Et cùm superiorem Thebaida intrà suam doctri-
nam recepisset, ac ad magistrum per Euangelium adduxisset, inferiorem Thebaida se-
ptem portarum ciuitatem accedit, in qua etiam pontifex ac pastor à spiritu pręponitur. *Fit Episcopus.*
Statuis, impurisque dęmonum delubris in terram deiectis, (Id enim studio sibi erat, vt
errorem totis, quod aiunt, pedibus fugientem demonstraret) sacra templa contrà soli
Deo erigit, eisque qui in profundis ignorantiæ tenebris tenebantur, per Euangeliū ad
Dei cognitionem regeneratis, mites filios effici curat.

Hui-

Huiusmodi igitur fructibus magistro oblatis, impietate de medio sublata, erectis templis, altaribus stabilitis ac consecratis, & sub credentibus, presbyteris ac diaconis inter hos creatis, rectæque fidei præfinitione ipsis tradita: & nunc quidem à veteris instrumenti scriptura adducens testimonia, nunc verò ab eo, quod ipse contexuerat, Euangelio interpretans ipsis ea, quæ de Christo erant, & ostendens vetus instrumentum omninò consonum esse nouo, vnumque & eundem esse DEVM, qui & hoc & illud statuerat, plenus iam dierum effectus, redit in pace ad DEVM pacis, puluere quidem pulueri relicto, anima verò in manibus eius, qui dederat, commendata, illuc transiens, vbi regio est viuentium, vbi sonus festa celebrantium, vbi inhabitatio est omnium lætantium. Huiusmodi sunt certaminum Apostoli pro pietate narrationes: hic fuit ipsi finis laborum pro Christo perpessorum, quorum etiam manipulos nunc metit in lætitia, ità vt possit & ipse cum Paulo dicere: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: propter quę reposita est mihi corona iustitiæ.

Feliciter migrat ad Dominum.

Psal. 26. 14 86.

2. Tim. 4.

Veruntamen his nunc consequens esse opinor mentionem facere, vndè & quomodò, quibus've sanè temporibus sacræ huius reliquię ex Achaia, veluti diuinus quidam thesaurus reportatę sint, & claræ ac regiæ ciuitati redditæ. Transibat quondàm à Sirmio ad Istrum Constantius Constantini Magni filius, sed fratrum tertius: atque ad hãc Istri ripam non longo tempore castrametatus, audiuit Barbaros, qui vltra Istrum erant, conflicturos cum Romanorum principatu: & ipse formidans, nè quid mali in suo principatu facerent, confestìm ad Thraciam ac Byzantium equitauit. Cumque ad regionem Odrisiorum peruenisset, vbi Adrianus Romanorum Imperator extructa ciuitate, sui appellatiõem loco dedit, accedit ad eum quidam Episcopus, veluti donum quoddam ipsi gratissimum deferens, Andreæ ac Lucæ CHRISTI discipulorum corpora indicans in Achaia esse sepulta. Porrò ille & nuncio gauisus est, & Artemium, quo maximè vtebatur, & quem sciebat feruidum amatorem charitatis erga Christum. (Attestatur verò diuinum huius amorem certamen ac periculum, temporibus Iuliani propter CHRISTVM susceptum) Hunc ergò tanto feruore pro pietate spirantem amicum Artemium, ad preciosorum corporum reductionem confestìm emittit. Etenim erat hic Constantius & in cæteris moderatus, & moribus mitis ac modestus, & magno admodùm circa ecclesiarum ædificationem amore occupatus. Vndè etiam ad patris sui ciuitatem circa illius sepulcrum, veluti reddens patri honorem, templum ab ipsis fundamentis maximum ędificat: in quo etiam, vbi Artemius sacrorum Apostolorum reliquias ex Achaia retulisset, in ipso diuino altari sacra mensa reposuit: Andreæ quidem è ciuitate Patręorum, Lucæ autem ex Thebis Bœotiæ translatis corporibus. Ac breui tempore intermedio etiam Timotheum, qui in choro discipulorum CHRISTI velut perspicua quædam stella splenduerat, ex Epheso refert Ionlæ, ministro quoque rursùm ad hoc vsus Artemio. Sed habuit & ipsum sacræ mensę ambitus veluti reddentem debitum quoddam pietatis suis auxiliatoribus. Verùm Timotheus quidẽ huiusmodi habuit corporis reductionem: Porrò in diui Lucæ reductione tale editur miraculum, sermone ac memoria dignum.

Constantij laus.

Amplissimũ extruit templum, & in eo cõdit reliquias SS. Andreæ, Lucæ, & Timothei.

Anatolius quidam Eunuchus vnus eorum, qui tunc è regio erant cubiculo, miserò corporis morbo detentus erat. Vbi ergò maiorem nouit esse morbum, quàm qui medicorum posset arte curari, probè sciens ille, quòd quæ impossibilia sunt apud homines, DEO possibilia sunt, omnibus alijs relictis, ad Lucam CHRISTI discipulum confugit, & hoc auxiliatore vtitur aduersùs morbum. Vbi enim vrna, quæ preciosum continebat ipsius corpus, ad sacrum templum iam esset delata, quod à fundamentis Constantius erexerat, accedens hic dictus Anatolius, simulq; baiulans cum his, qui illam portabant, confestìm deprimente morbo absoluitur: & viuens ex mortuo tale adeptus beneficium, tota sua vita non intermisit gratias agere Apostolo ac Deo, qui per ipsum huiusmodi edebat miracula. Ità igitur primùm ex Thebis relatum diuinissimi Lucæ corpus, honorificè admodùm ac magnificè vnà cum Andrea ac Timotheo in templo reponitur, quod à Cõstantio ędificatum erat: cùm circa sacrarum reliquiarum repositionem fidei opera ac feruidum Constantij desiderium plurimùm demonstrata sunt. Quanquàm hic posteà maligni laqueis aliquantulùm captus, (ò casum miserum, heu turbulentam subuersionem) Arrianorum dogma ebibit.

Mat. 16.

Miraculum ad S. Lucæ reliquias.

Cõstantius Arrianizat.

Multis autem postmodùm temporibus, Iustinianus, assumptis Imperij sceptris, multo

multo adhuc amplificentiùs circa hęc sacra Apostolorum corpora afficitur, & theca
argentea hęc concludens, circa ipsum altare vehementi Dei amore reponit, nempè pre- Iustiniani studiũ erga sacras reliquias.
ciosa in precioso conditorio. Et quidem sacri altaris mensam theca constituit: porrò
communi Apostolorum nomine templum appellatur. Ad quod sanè omnes qui conue-
niunt fideles, laudant hunc tanquàm discipulum, celebrant vt Euangelistam, beatificāt
tanquàm eum, qui in sacris sudoribus ac laboribus diuino Paulo semper fuit socius. Et
indè sanctificationem participantes, spirituali implentur gandio: idque gratia ac beni-
gnitate Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria in secula seculorum, Amen.

BEATI PETRI DAMIANI SERMO DE SANCTO LVCA EVANGELISTA.

QVia per Euangelium, dilectissimi, de tenebris ad lucem re- Octobris 18.
ductus est mundus, meritò Euangelistarum gloriam cele-
brat populus Christianus. Sed inter cæteros beatus Lu-
cas, cui pręsens famulaturus est sermo, dum gemina styli
specie & Euangelicam, & Apostolicam contexit histori-
am, tanquàm diuersis agrum Ecclesię frugibus ditat, vndè
videlicet populus esuriens viuat. Hæ planè sunt fruges, Gen. 42.
quas Ioseph fratribus contulit: hęc pecunia, quam in ore & 44.
sacci pręcepit imponi. Hæc pecunia nunc in ecclesiæ men-
sa proponitur, vt * vsum postmodùm à negociatoribus re- for. * vsura
quiratur. Sed & Beniamin hoc etiā pręcæteris additur, vt Gen. 44.
in sacco eius etiā scyphus cum pecunia reponatur. Quem
enim Ioseph per mysteriū indicat, nisì redēptorem nostrū, quē suo iam tūc ille mysterio
p̄figurabat? Ait enim scriptura: Quia vertit nomen illius Pharao, & vocauit eum lingua Gen. 41.
Aegyptiaca Saluatorē mūdi. Quid p̄ fratres, nisì sancti designātur apostoli? Quid p̄ Ben-
iamin, nisì Paulus, q̄ de tribu Beniamin originē duxit? Oēs ergò fratres fruges p̄dicationis
accipiūt, quas serere per mundū debeāt: & pecuniā, quā ad vsuræ lucrū in mensa propo-
nant. Soli verò Beniamin etiam scyphus adijcitur, vt per Paulum, quem ille signabat, nō
tabernaculi cyathus Gentibus, sed amplum & patulum verbi poculum propinetur. Hinc
est enim, quòd ait: Os nostrum patet ad vos, ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est, non 2. Cor. 6.
angustamini in nobis. Acsì dicat: Quia me vobis verbi potum per vberem scyphum
largè videtis afferre, & vos sitibundi cordis ad hauriendum ora laxate, vt decurrens vn-
da non inaniter fluat, sed capacia vasa, in quæ transfundatur, inueniat. De quo videlicet
potu per Esaiā Dominus dicit: Glorificabit me bestia agri, dracones, & struthiones: quia Esa. 43.
dedi in deserto aquas, flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. Quid
enim bestia designat agri, nisì gentilitatem vtiquè rationis expertem? Quid per draco-
nes, nisì malitiosi? Quid verò per struthiones, qui pennati sunt, sed volare nequeunt, ni-
si hypocritæ figurantur? Hæ ergò bestiæ D E V M glorificant, dum Christus gen-
tili populo, qui desertus erat & inuius, exuberantis Euangelij verba propinat.

Scyphus itaque Euangelicæ prędicationis, in Beniamin datus est Paulo, vt ipse deser-
tum gentilitatis specialiter excolat, & ariditates eius largo sanctę prędicationis imbre
perfundat. De quo scilicet imbre scriptum est: Qui operit cælum nubibus, & parat terræ Psal. 146.
pluuiam. Vndè & ipse Paulus, qui se Apostolum, & magistrum gentium esse testatur, ait
ad Galatas: Cùm vidissent, quòd creditum est mihi Euangelium pręputij, sicut & Petro 2. Tim. 1. Gal. 2.
circuncisionis. Qui enim operatus est Petro in Apostolatum circuncisionis, operatus
est & mihi inter Gentes. Vbi notandum, quanta beati Pauli dignitas, quanta sit gloria.
Nimirùm qui beatum Petrum & cęteros Apostolos adhuc passibilis, ac mortalis edo-
cuit, ipse Paulum, iam glorificatus & super Angelos exaltatus, instruxit. Magister Apo-
stolorum extitit Christus, cùm hominum subiaceret iniurijs: Paulum docere non dedi-
gnatus est, cùm iam virtutū cęlestium vallaretur obsequijs. Cum alijs degebat Aposto-
lis, dum nostrę mortalitatis adhuc infirma perferret: Paulum sibi familiarem fecit, cùm
calcato ac potenter euerso mortis imperio, paternę maiestatis solio pręsideret. Hinc est
quod ait: Notum vobis facio, fratres, euangeliū, quod euangelizatū est à me, quia nō est Gal. 1.
secun-

secundùm hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi. Ideoque licèt sancti Apostoli per corporales obtutus cuncta Saluatoris nostri gesta perspexerint, in nullo tamen beati Pauli præcessêre notitiam, dum idem hûc de cælo Magister instruxit, qui antè cum illis in terra corporaliter habitauit. Vndè est, quod ad Corinthios per interrogationem dicit: Non sum Apostolus? Nónne Iesum Dominum nostrum vidi? Nónne opus meum vos estis in Domino? Deo itaque reuelante, ad tantam peruénit scientiæ plenitudinem, atque ità perductus est in omnem Euangelicæ regulæ veritatem, vt cùm omnes superessent, Apostolorum magisterio non egeret. Hinc est, quod ad Galatas dicit: Cùm autem placuit ei, qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suã, vt reuelaret filium suum in me, vt euangelizarem illum gentibus, continuò non acquieui carni & sanguini, neq; véni Hierosolymam ad antecessores meos Apostolos. Quandò autem iërit, aperuit cùm subiungit: Deindè post annos tres véni Hierosolymam videre Petrum: videre, non discere.

1.Cor.8. Gal.1.

Sed dicat aliquis: Hic sermo non Lucam Euangelistam, sicut promiserat, loquitur, sed in Pauli Apostoli disputatione versatur. Verum planè, nec possumus diffiteri. Sed cùm beatus Lucas eiusdem Apostoli indiuiduus comes extiterit, atque ab eo didicerit omne, quod scripsit, vbì dignitatem præceptoris exprimimus, alumni quoquè præconium non tacemus. Et doctoris laus redundat in discipulum, dum Euangelicæ veritatis historiam, quã ille diuinitùs didicit, hic ex eius ore percipiens, fideliter apicibus exarauit. Quantę ergò dignitatis, quantæque sit excellentiæ beatus Lucas, in hoc liquidò deprehenditur, quia cùm Marcus à beato Petro edoctus, & Matthæus atque Iohannes, qui Euangelium descripserunt, Redemptoris nostri gesta in terra didicerint, iste solus (vt ità loquar) hoc Euangelium scribere meruit, quod de cælo descendit, dum scilicet hoc Spiritus sanctus Paulo cælitùs reuelauit, & postmodùm per eundem Paulum, quasì per organum suum, beato Lucę Christus innotuit. Hinc est, quod ipse Paulus ait: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? De cælo ergò Christus in Paulum gestorum suorum sacramenta profudit, eademq; per Paulum in Lucam, velut aurea fistula mediante, transfudit, vt huic beato viro non immeritò congruere videatur, quod per Esaiam dicitur: Primus ad Sion dicet, Eccè adsum: & Hierusalem Euangelistam dabo. Ideoque non casu, sed spiritus sancti magisterio factum est, vt beatus Matthæus, qui à conuersante in terra Domino Euangelium didicit, quadraginta generationes enumerando descendat. Per quadragenarium quippe numerum labor exprimitur, quo videlicet Christus in corpore suo, quod est ecclesia, per diuersa vitę huius tempora fatigatur. Hinc est, quòd Moyses & Elias per quadraginta dies continuauêre ieiunium. Sed & ipse Dominus sub eodem numero abstinuit à perceptione ciborũ. Per Moysem itaque lex, per Eliam prophetia, per Christum verò, noui testamẽti patenter intelligitur gratia. Per afflictionem ergò legis, prophetiæ simul & gratiæ, labor innuitur vniuersalis ecclesiæ, per vniuersa mortalis huius vitæ secula fatigatę. Hinc est, quòd filij Israel ærumnis atq; laboribus diutinæ peregrinationis attriti, post quadraginta annos terram sunt promissionis ingressi: quia videlicet omnes electi post emensum huius peregrinationis excursum, mox hæreditario iure terram viuentium possidebunt.

S Lucas à Paulo Apostolo quid didicerit. 2.Cor.13. Esa.41. Mat.1. Exod.24. & 34. 3.Reg.19. Iosu.3.

Per numerum ergò, quem Matthęus ordinat, susceptio laboriosæ mortalitatis nostrę: per illum verò, quem Lucas posuit, indubitanter exprimitur mysterium nostrę redemptionis. Per illum similiter numerum edocemur, quia Christus iuxta prophetiam peccata nostra ipse portauit: per istum verò consequenter addiscimus, quia secundùm Apostolum omnia nobis delicta donauit. Ipse quippè est Agnus, qui oblatus est, quia ipse voluit: ipse est, qui & abstulit peccata mũdi. Septuagenarius qppè septimus numerus, quẽ Lucas posuit, remissionem significat peccatorum, sicut ipse Dominus innuit, cùm Petro quærenti, quotiès essent dimittenda fratri peccata, respondit: Dico tibi, non tantùm septiès, sed vsque septuagiès septiès. Nec mirum, si per hunc numerum, qui ab vndenario & denario nascitur, humanæ prauitatis abolitio designatur. Vndenarius quippè numerus, si septiès multiplicatur, profectò septuagintaseptem summa completur. Sed denarius, qui perfectus est numerus, decalogum signat. Per vndenarium verò, qui hunc transgreditur, quid nisì legalis transgressio figuratur?

Luc.3. Esa.53. Col.2. Esa.53. Luc.3. Mat.18.

Cùm ergò in tota illa summa legis simul & transgressionis, vterque numerus comprehen-

præhen-

præhendatur, quid mirum, si per eam scelerum remissio designetur? Septenarius planè numerus, qui supra Dominum in columba descendit, nostrę prauitatis vndenarium aboleuit. De quo scilicet charismatum numero per Esaiam dicitur: Requiescet super eũ Esa.11. spiritus sapientiæ & intellectûs, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & implebit eum spiritus timoris Domini. Vndè beatus Lucas, vt expiari nos à nostris sceleribus per aduentum nostri Saluatoris ostendat, non ab Euangelicæ narrationis exordio, sed à baptismo duntaxàt, Christi cognationis ordinem inchoat. Quod etiam in libro Geneseos euidenter ostenditur, vbì Lamech vxoribus suis dixisse narratur: Gen.4. Septuplùm vltio dabitur de Cain, de Lamech verò septuagiesseptiès. Vltio quippè de Lamech septuagiesseptiès danda dicitur, quia septuagintaseptem homines de femoribus eius perhibentur egressi, ac postmodùm diluuio vorante referuntur absorpti. Sed quia Lamech percutiens, siue percussus exprimitur, quid per hunc, nisì primus parens humani generis figuratur, qui nimirùm peccati telum, quo primus ipse percussus interijt, vniuerso quoquè generi successuræ posteritatis infixit? De hoc ergò Lamech septuagiesseptiès vltio data est, quia peccatum, quod primus homo contraxit, per septuagintaseptem generationes in humano genere viguit. vsque ad Christum siquidem peccatum originale permansit, quod ipse per baptismi sui (vndè Lucas incipit) sacramenta deleuit. Vbì videlicet de illo dicitur: Eccè agnus Dei: eccè qui tollit peccata mundi. Iohan.1.

Redemptionis ergò nostræ materiam vterque sanctus Euangelista sic inuicèm diuidunt, & narrationis partem sibi quisque congruam sumunt, vt Matthæus per generationum lineam descẽdendo, Christum ad nos peccatores de cælis aduenisse perhibeat: Lucas autem à sacramento baptismatis ad patrem vsque conscendens, traxisse nos secùm ad cælestem gloriam, peccatorum sordibus ablutos, ostendat. Ille siquidem adstruit Christum ad terram misericorditer descendentem: iste fatetur eum nos ad cęlestia subleuãtem. Ostendit ille pastorem nonagintanouem oues in deserti pascuis relinquentem: docet iste, quam perdiderat ouem, scapulis impositam, ad ouile proprium reuocantem. Matt.18. Luc.15. Ille perhibet descendisse medicum ad ægrotos: fatetur iste ad incolumitatis æternæ gaudia secùm nos reduxisse sanatos. Ostendit ille solum vnigenitum à patre ad nos missum: docet iste, quoniam ad cælestem patriam multitudinem transtulit electorum. Porrò vtriusque Euangelistæ intentionem vnà beatus Paulus compræhendit, dicens: Misit Deus filium suum in similitudine carnis peccati, vt de peccato damnaret Rom.8. peccatum in carne. Nam cùm dicit, Misit Deus filium suum in similitudine carnis peccati: ostendit susceptionem mortalitatis nostræ, quam Matthæus apertè declarat, cùm ab Abraham descendendo, quadraginta generationes enumerat. Cùm verò subiungit, Et de peccato damnauit peccatum in carne: abolitionem perhibet peccatorum, quam Lucas indubitãter exprimit, cùm septuagintaseptem cognationum lineã texit. Quam videlicet vtranque sententiam idem Paulus vno alibì versiculo complexus est, dicens: Iesus Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem Rom.4. nostram. Descendit enim Christus, vt nos à peccatis eriperet: surrexit autem, vt candore iustitiæ nitidos exhiberet.

Quæ nimirùm vtriusque beati Euangelistæ diuersitas etiam in hoc euidenter ostenditur, quia Matthęus per Salomonem, in cuius matre Dauid per adulterium corruit, Dominicæ generationis lineam descẽdendo producit: Lucas autem per Nathan ascendit, per cuius videlicet æquiuocum prophetam, hoc ipsum eiusdem Dauid peccatum Dominus expiauit, & sic quasì lapsum miseratus erexit. Ille itaque docet, Dei filium ad nos humiliter inclinatum: iste pronunciat nobiscùm simul cum triumphali gloria cęlitùs exaltatum. Descendit enim Christus ad iacentes, vt eos secùm proueheat in astra victores. Vndè non sine diuino factum præsagio creditur, quòd beatus hic Euangelista tali vocabulo nuncupatur. Lucas enim Hebraicè, Ipse consurgens, siue eleuans, vertitur in Latinum. Hoc igitur in proprio nomine pretulit, quod ipse postmodùm de Saluatore conscripsit. Redemptor enim noster & ipse de morte surrexit, & nos ad cælestia viuentes de mortuis eleuauit. Vndè & per Apostolum dicitur: Qui nos cõresuscitauit, & consedere fecit secùm in cælestibus. Ephe.2. Ipse itaque principaliter consurgens, siue eleuans dicitur: quoniã ad hoc de morte surrexit, vt nos in morte prostratos erigeret: ad hoc ascendit in cælum, vt secùm nos ad cęlestia subleuaret. Quod igitur beatus Lucas de Christo scribendo perhibuit, hoc quasì propheticè proprio nomine designauit. Et hoc magnum

certè myſterium, quòd beatus Lucas à baptiſmo Saluatoris incipit, & vſque ad Deum Patrem generationum lineam aſſcendendo producit. Per lauacrum quippe ſancti baptiſmatis à peccatis abluimur, & ſic Deo Patri per Mediatorem Dei & hominũ reconciliamur. In baptiſmo itaque eſt noſtræ aſſcenſionis initium, & ſic ad Deum à viuētibus peruenitur per boni operis incrementum.

Nec prætereundum, quia cùm redemptor noſter verus vtiquè ſit Rex & ſacerdos, ſicut beatus Matthæus regiam eius texuit deſcribendo progeniem, ſic ediuersò Lucas ſacerdotalem indicat per omnem textum ſui voluminis dignitatē. In ſacerdotali quippe plerunquè verſatur officio, & dum diuerſa Dominici operis geſta percurrit, ab his tamen, quę ad ſacerdotium pertinent, non recedit. Modò enim ſacerdoti delegatum narrat officium, modò progeniem, modò vicem, modò ſacrificium, modò nominat templum i & cùm plurima intrà ſacræ hiſtoriæ ſeriem comprehendat, in intentione tamen, qua cœperat, proſequendi ſacerdotij, perſeuērat. Nam in ipſo ſuæ narrationis initio ſic exorſus eſt, dicens: Fuit in diebus Herodis regis Iudæę ſacerdos quidam, nomine Zacharias, de vice Abia, & vxor illius de filiabus Aaron. Deindè ipſum ſacerdotem ad adolēdum ante altare ſacrificium ſtatuit. Poſtmodùm quoquè ad eiuſdem ſacerdotis domum Mariam Virginem dirigit. Tria quoquè cantica in eccleſia cantanda deſcribit, (quod nullum Euangeliſtarum præter eum feciſſe reperitur) vnum ſcilicet Zachariæ, ſecundum Mariæ, tertium Simeonis. Quadrageſimo verò die, poſtquàm natus eſt, Dominum eum muneribus in templo narrat oblatum. Deindè duodennem in eodem templo inter doctores conſtituit reſidentem. Parentes quoquè Domini narrat per ſingulos annos in ſolennitate paſchali orationis gratia Hieruſalem aſſcendere ſolitos. Poſtremò Euangelium ſuum hoc fine concludit, vt dicat: Ipſi adorantes, regreſſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno, & erant ſemper in templo laudantes & benedicentes Deum.

Lucas multus eſt in cõmemorãdo ſacerdotio. *Luc. 1.* *Luc. 1. & 2.* *Luc. 24.*

Vndè fit, vt beatus Lucas vituli ſpeciem teneat, ſicut & Ezechiel Propheta, & Iohannes Euangeliſta ſe vidiſſe pronunciant. Vitulus ſiquidem in templo ſolebat offerri. Et benè vitulus, quia ſacræ linguæ vomere cordis noſtri arua proſulcat, eaque Euangelici ſeminis iactu vitali fruge fœcundat. Vel certè ideircò beatus Lucas vituli prætendit imaginem, quia dum Euangelicam atq; Apoſtolicam deſcribit hiſtoriam, hoſtes Chriſti atque aduerſarios veræ fidei, tanquàm duobus cornibus ventilat, eoſque, nè aream catholicæ Eccleſiæ depopulentur, expugnat. His autem cornibus præmunitur, quibus & Iudęos feriat non credentes, & hęreticos hincindè concludat, à regula verę fidei declinātes. Scripſit itaque beatus Lucas Apoſtolorum labores & actus, quibus & ipſe collaborator interfuit. Scripſit & Euangelium, quod quasì ſignatum magni theſauri pondus, de cælo percepit. Cui videlicet illud Eſaiæ vaticinium congruenter aptatur, quo dicitur: Et erit vobis viſio omnium, ſicut verba libri ſignati: quem cùm dederint ſcienti literas, dicent: Lege iſtum: & reſpondebit: Non poſſum, ſignatus eſt enim. Quis eſt enim liber ille ſignatus, niſì ſanctum Euangelium, myſticis figurarum ſententijs obuolutum, & ab humanę mentis intelligentia procùl arcana quadam profunditate remotum? Hic profectò liber ille eſt, de quo Iohannes ait: Vidi in dextra ſedentis ſupra thronum, librum ſcriptum intùs & foris, ſignatum ſigillis ſeptem. Quę ſunt autem ſigilla, quibus liber Euangelicus obſignatus dicitur, niſì ſeptem illa ſacramenta, quibus vtiquè totus ordo Dominicæ diſpēſationis impletur, videlicet incarnatio Domini, natiuitas, paſſio, reſurrectio, ad cælos aſſcenſio, deindè iudicium, poſtremò regnum? His itaque ſigillis liber Euangelicus ità ſignatus eſt, vt niſì cum Chriſtus aperuiſſet, cuilibet omninò patére nō poſſet. Vndè ſubiungitur: Ecce vicit Leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum, & ſoluere ſeptem ſignacula eius. In actibus verò Apoſtolorum, dum quasì nudam narrat hiſtoriam, quodammodò naſcentis Eccleſiæ teneram lactat infantiam.

Ezech. 1. Apoc. 4. *Eſa. 29.* *Liber ſignatus.* *Apoc. 5.* *Septem ſigilla.*

Sed, ſi diligenter attendimus, quia medicus eſt ille, qui ſcribit, nil aliud in illa reperìmus hiſtoria, niſì duntaxàt animarum lāguentium medicinam. Humanæ quippe conuerſationi quasì quandam rectitudinis lineam tendit, & per eam nos quasì ſemitam dirigit: vt ſicut primitiuam Eccleſiam vixiſſe perpendimus, inquantùm facultas ſuppetit, & ipſi viuere ſtudeamus, quatenùs eadem puritas, quæ de origine fontis emanat, etiam p decliuia nihilominùs poſtrema decurrat: & qualis oriendo progreditur, talis in fine ſeruetur. Vnus eſt enim ipſe de quatuor fluminibus paradiſi, qui videlicet vberibus doctrinæ ſuæ

næ ſuæ fluentis vniuerſam mundi latitudinem irrigauit. De quibus videlicet aquis per Eſaiam dicitur: Sciſſæ ſunt in deſerto aquæ,& torrentes in ſolitudine:& quæ erat arida, in ſtagnum: & ſitiens,in fontes aquarum. Eſa.35.

Recurramus itaque,dilectiſſimi,ad innocentiam primitiuæ Eccleſiæ,vt diſcamus & poſſeſſa relinquere,& in regiæ paupertatis ſimplicitate gaudere. Non ad ima nos terrenæ ſubſtantiæ pondus deprimat, quos ad ſupernæ Hieruſalem gloriam Rex cæleſtis inuitat. Regia paupertas. Non nos ab hoc itinere carnalis illecebræ retrahat lenocinium,quibus vtique per præcedentis noſtri redemptoris introitum patet aula cælorum. Nam dum generationis eius ordo ab humilitate baptiſmatis ad Patrē vſq; producitur,liquer proculdubiò,quia patriæ cęleſtis ingreſſum ſe ſequentibus pollicetur:& quò prior introiuit,ſibi miniſtrantibus viam ſtrauit. Volo,inquit, Pater,vt vbi ego ſum,illic ſit & miniſter meus: vt nimirùm ad caput ſe membra colligant, & (ſicut eodem ſpondente promittitur) vbi fuerit corpus,& aquilę congregentur. Iohan.12. Mat.24. Adeamus ergò cum fiducia thronum gratiæ, vt miſericordiam conſequamur,& gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Nam (ſicut idem dicit Apoſtolus) talem habemus Pontificem,qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in cælis,ſanctorum miniſter,& veri tabernaculi,quod fixit Deus,& non homo. Heb.4. Heb.8. Illuc itaque ſe iam noſter ſpiritus dirigat,illuc diruptis terrenæ concupiſcentiæ vinculis ęſtuanter euolare contendat,& vbi caput eminere conſiderat,ſe quoq; ſecuturum eſſe confidat. De quo videlicet dicitur: Non in manufacta ſancta Ieſus introiuit exemplaria verorum,ſed in ipſum cælum,vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Heb.9. Illic ergò habemus Pontificem,qui iuſtificet peccatores: Illic habemus regem,qui coronet poſt victoriam triumphantes: qui nimirùm ad hoc dignatus eſt de ſummis ad ima noſtra deſcendere,vt nos ſecùm ab infimis ad propria ſubleuaret, Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui cum Deo Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

MARTYRIVM S. IVSTI SIVE IVSTINI, VT EVM HISTORIA VOCAT, NOVEM ANNORVM

pueri,ex venerabilis Bedæ Tomo 3.per F.Laur.Surium comprœhenſiùs deſtripta,cum illic habeatur non proſa oratione,ſed quæ carminis potiùs formam quandam referat.

CHriſto Domino ac Saluatore naſcituro,edictum exijt ab Auguſto Cæſare,vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Octobris 18. Luc.2. Ille enim,vt ait Gregorius Papa, apparebat in carne, qui electos ſuos adſcriberet in æternitate, quos ſacræ fidei profeſſio commendatet: Homil.8. in Euang. quam qui dignè colunt cum operibus bonis,quę ſunt ceu cenſus quidam Domino gratiſſimus, cæleſtis ciuitatis municipes fiunt. Quem cenſum vterque ſexus & ætas omnis ſoluit,vt teſtantur martyres innumeri, non viri duntaxàt,ſed & fœminę: nec ſolùm maturi ęui,ſed etiam permulti ætate tenera. In quibus ſanctus Iuſtinus nouem annorum puer, quo pacto per paſſionem migrauit ad Dominum,ſequens oratio explicabit. S. Iuſtinus puer annorũ nouem, fit martyr. Diocletiano & Maximiano ſęuiſſimis tyrannis Romani Imperij dignitatem obtinentibus, tam crudelis extitit perſecutio Chriſtianorum,vt omni ſuppliciorum genere affici iuberentur, qui Chriſtum profitebantur. Er nè quis latitandi ſupereſſet locus, vbiquè ſtruebantur inſidię,vt nulli fas eſſet emere quippiam,aut vēdere,vel etiam haurire aquam, niſi priùs infandis dęmonum idolis thura cremaret. Ea tēpeſtate fuit pręfectus quidam miſſus in Gallias,perfidioſus,ferox,immanis Chriſti & Chriſtianorum hoſtis,Rictiouarus nomine. Rictiouarus ſæuiſſimus præfectus. Is ſitiens innoxiorum hominum ſanguinem, cùm veniſſet Baſileã,multos illic Chriſtianos in aquas demergi iuſſit: edictoque locis omnibus propoſito,præcepit nè quiſquam Chriſtianus ſineretur viuere.

Per id tempus Antiſſiodori fuit Matthęus quidam vir bonus & iuſtus, filios habens Iuſtinianum & Iuſtinum: quorum ille ętate, hic morum maturitate anteibat,per vitã

 im-

Sap.4. immaculatam senectutem induens, & breuì consummatus, longa explens tempora, meritorum eius laude durante in secula, quandoquidem placuit Deo anima illius. Antè autem, quàm hic Iustinus in lucem ederetur, frater eius Iustinianus ab hostibus captus, & procùl abductus est. At beatus puer Iustinus à teneris annis rebus diuinis animum appulit, Domino illi quotidianæ gratiæ suæ incrementa largiente. Cumque esset virtutibus ornatus, etiam futurorum prænotionem & scientiam diuinitùs accepit. Itaque ex Domini reuelatione didicit fratrem suum agere in seruitute, atque eius herum Lupum Ambianis habitare. Idque mox refert ad patrem, adhortans eum, vt iter suscipiat ad filium redimendum. Respondente patre, se nescire iter illud, sanctus puer animo accensus, vrbem omnem Antissiodorensem peragrat, ducem aliquem eius itineris quæritans. Sed cùm nullus esset, redit ad patrem, indicat se neminem quidem inuenisse, qui eò velit proficisci: at nec sic tamen cessandum esse. Pergamus, inquit, pater Christo comite, qui non sinet nos votis frustrari nostris: nec quicquam illo præeūte nobis aduersi occurret: sed ibimus illęsi, incolumesque redibimus. Rursùs pater: Equidem fortasse, mi fili, tantum iter perferre potero, viribus fretus corporis: tu verò cùm sis tenellus puer, vereor sanè vt possis. Iustinus respondit: Christi ego seruus sum, cui ego benè confido, cuique me semper commendare soleo. Eamus, pater, in eius nomine, illi totius itineris effectum committentes, gratumque habentes, quicquid ei facere visum erit. Acquieuit pater, & rebus ad iter necessarijs comparatis, iter aggressi sunt. Ea nocte Meloduni manserunt, ad cuius portas pauper quidam eis venit obuiàm, & pedum officio, & oculorum lumine orbatus, ad ea incommoda accedente etiam dira fame & corporis nuditate. Petit miser stipem à Iustino. Iustinus indicat patri, & ab eo acceptas escas dat inopi. Porrò sua se tunica spolians, ea vestit nudum, gemino beneficio afflictum resouens. Ea re nonnihìl commotus pater, cœpit obiurgare eum, illud benignitatis & humanitatis officium, dispendium vocans. Contrà verò sanctus puer Iustinus, Noli, inquit, pater factum hoc dispendij loco habere, cùm nobis pro illo æterna in cælis beatitudo promittatur, dicente spiritu sancto per prophetam: Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus, & ab auditu malo non timebit. Mala dies erit impijs, cùm in extremo iudicio damnabuntur à Deo, arsuri cum diabolo igne sempiterno. A malo autem timebunt auditu, qui tunc audient vocem illam terribilem: Ite maledicti in ignem æternum. In hac die mala, qua damnabuntur impij, illi liberabuntur, qui præstant eleemosynam: nec eos auditus malus terrebit, sed potiùs audient à Christo: Venite benedicti patris mei, possidete regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: Nudus eram, & cooperuistis me &c. Quod enim vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Vides mi pater, quę bona reposita sint nobis, si ex ijs, quę suppetunt nobis, gratificemus inopi?

Magna animi virtus in tenero puero.

Liberalitas eius erga pauperem.

Psal. 40.

Psal. 111.

Mat. 25.

Ibidèm.

Cùm ergò noctem illam Meloduni exegissent, manè cœpto pergunt itinere: Christoque duce, Lutetiam Parisiorum perueniunt. Vbi Hippolytus quidam eos hospitio accepit, & humaniter tractauit, cùm ei causam aduentûs sui exposuissent. Ab illo autem dimissi, Isaram fluuium vt attigerunt, non inuenêre nauim, qua eum possent transmittere. Molestè id ferente patre beati pueri, ille perturbatum consolatur, indicans ei quod diuina reuelatione didicerat, quendam adfuturum propedièm cum naui, qui eos traducat. Adhuc puero hæc loquente, quidam nauta venit cum sua cymba. Ad quem accedentes, rogant vt ipsos euehat in aliud litus, iusta mercede accepta. Ille promptus annuit, nec tamen naulum recipere vult, gratis suam eis operam offerens. Traiecto flumine, Ambianos properant, vrbemque ingressi, sciscitantur quæ sit domus Lupi, apud quem Iustinianus seruiat. Reperta domo, accedunt Lupum, offerunt preces supplices, priorque Iustinus ità eum appellat: Venímus, Lupe, ad humanitatem tuam, orantes vt captiuum fratrē nobis restituas, quem scimus apud te seruire. Afferimus nostram substantiolam, vt accepto precio, pro tua clementia eum nobis reddas. Lupus verò rogat, quinam sint. Respondent se Christianos esse, ciuesque Antissiodorenses, fratrem suum Iustinianum dici, & apud ipsum commorari. Tum Lupus: Ego, inquit, vobis præbebo hospitium, & pueros meos omnes ostendam: in quibus si fratrem vestrum videritis, precio redimatis.

Vesperè igitur in Lupi domum intrant, & ille duodecim pueros suos in eorum conspectum adducit: sed in ijs non erat Iustinianus, quem quærebant. Itaque beatus Iustinus ocu-

Iustinus co-

oculos circunferens, videt quendam extra illos assistentem puerum, manu sua lampadem accensam tenentem. Is verò erat beati Iustini frater, ante eum diem nunquàm illi visus. Sed ille plenus spiritu sancto, nullo homine docente, eundem germanum fratrem suum hactenùs incognitum, ocyùs cognouit. Sanctorum enim animi Deo inhærentes, interna & arcana persentiunt, & prophetico spiritu res ignotas edocentur. Videmus hoc in Actibus Apostolicis, vt spiritus loquatur Petro, Paulo, & alijs. Cognito igitur fratre, Iustinus dicit ad Lupum: Meus iste frater est, qui manu fert lampadem. Huius redimendi causa pater meus ad te accessit. Tu, vt es pollicitus, benignum te nobis exhibe, vt illo comite possimus abire domum. Hæc vt audiuit Iustinianus, obstupuit, quòd nunquàm illi visus, tam facilè cognosceretur. Admirabantur etiam alij, qui aderant, ob rei inusitatam nouitatem. Gratulabantur fideles, in Domino lætantes, & pro tanta virtute Deo gratias agentes.

gnoscit fratrem suum, quē nunq̃ viderat.

Act. 10. 16. &c.

Aderant tum fortassis quidam Rictiouari præfecti retiarij: qui vt eos Christianos esse sensêre, properè ad dominum suum referunt. Is confestìm mittit, qui eos adducant, aut si nolint sequi, in custodiam abducant, donèc possint opportunè coram ipso sisti. Lupus verò, qui eos hospitio exceperat, noctù eos excitat, hortatur vt ante diluculum maturè proficiscantur. Adfuerunt enim, inquit, hîc Rictiouari administri, qui vt Christianos vos esse animaduerterunt, mox illi significârunt. Fratrem ergò vestrum vobiscũ abducite: nullum ego redemptionis precium expeto. Tantùm ocyùs hinc abscedite, nè vos persecutores comprænhendant. Illis itaque profectis, repentè aduolant missi à iudice: sed non inuenientes eos, redeunt ad illum, aiunt iam abijsse homines. Mox ille iubet quatuor equites summo studio eos insequi, & ad suum tribunal comprehensos pertrahere: si verò reluctentur, confestìm eos trucidare. Properant equites, abeũtium persequũtur vestigia: qui cùm iam ferè venissent ad locum, quem Lupecam vocant, non longè aberant illi, qui eos insequebantur, crudeles carnifices. Ait autem Iustinianus ad Iustinum: Locum hunc opportunum cernis & hauriendæ aquæ, & cibo sumendo. Si lubet igitur, paulispèr hîc assideamus, vt cibo & potu refocillati, expeditiores simus ad prosequendum iter. Iustinus iam futurorum præscius, respõdet: Si quippiam gustare hîc vultis, faciendum id est celeriter. Appropinquant enim missi à iudice, qui nos, modò id possint, ad illum adducãt pœnas luituros. Ocyùs ergò cibum capite: ego verò interìm contemplabor, num quis huc veniat, ex iudicis mandato nobis insidiaturus. Quòd si quem persensero eo animo ad nos accedere, ego cum illo colloquar, vos autem in hanc specum vos subducite.

Humanitas Lupi hospitis.

Hæc cùm prophetico spiritu sanctus dixisset puer, mox adsunt carnifices, quos ille adfuturos prędixerat. Ijs conspectis, cęteri in speluncam sese abdunt: beatus verò Iustinus stat intrepidus, ad martyrij gloriam à Christo prædestinatus. Ad eum igitur accedunt quatuor illi equites, sciscitantur quis sit, quæ eius sit professio, quinam illi aut vbi sint, quos habuisset socios. Ille per ordinem omnia explicans: Ego, inquit, Iustinus dicor, Christianum me liberè profiteor. Et quia Christiani nominis persecutores vos estis, non licet mihi vobis prodere comites meos, nè hac ratione pœnis illi subijciantur. At illi: Nisì, aiũt, illos citò prodideris, nos te quamprimũ gladio feriemus, tũ quòd indicare eos non vis, tum quòd Christianum te profiteris. Respondet Iustinus: Sanctum Euangelium promittit nobis, si quis propter Christum perdat animã suam, in vitam æternam custoditurum eam. Atque ea causa propter eum pœnas perpeti non recuso, eo dilecto malẽs emori, quàm offenso viuere. Quòd autem vultis à me prodi comites meos, id sacrosanctum vetat Euangelium, quandò ipse Christus Dominus noster in passione sua noluit prodere discipulos suos, sed captus, iussit vt eos finerent abire. Notum ergò sit vobis, me nec sanctissimum Christi nomen metu mortis abnegaturum, nec socios indicaturum.

Iustinus puer imperterritus, sese hostibus offert.

Iohan. 12.

Iohan. 18.

His auditis, ira perciti carnifices, sine vlla mora in eius necem conspirant, vnusque ex eis, cęteris hortantibus, caput illi amputat. Ità martyr Christi cum laude & gloria in cęlum proficiscitur, geminum percepturus brauium, quòd & in Christi confessione perduraret, & vsque ad mortem proximos suos dilexerit. Vt verò quæ eius esset gloria testatum fieret, insigne mox miraculum declaratur. Præcisum enim caput manibus appræhendit corpus truncum, & corã lictoribus illis immobile constitit. At illi ea re perterriti, fugam capessunt. Pater verò eius & frater è specu egressi, vident sanctum corpus

S. Iustinus capite truncatur.

Præclarum miraculũ.

eius ſtare immotum,miranturque ſuis manibus propriũ ferre caput. Variè interim animis afficiuntur,hortante martyrij gloria,vt exultent, natura inuitante,vt plorent. Maximè verò anxios eos habet,quòd neſciant,quomodò ſepulturæ mandandus ſit.Cumq; ea de re inter ſe conferrent,caput beati martyris eos diſertis appellans verbis: Abite,inquit,ad locum,quem Luperam dicunt, atque illic meum humate corpuſculum. Porrò matri hoc meum apportate caput, vt amoris erga ſe mei hoc apud ſe pignus habeat. Quòd ſi meî tenetur deſiderio, ſtudeat ſequi me in paradiſo iam degentem, vbì animæ ſanctorum feliciter quieſcunt.

Tum illi faciunt,vt erant iuſſi,corpusque ſepeliunt loco eis indicato. Caput verò adferunt matri,quę illud cũ gaudio excepit,Deo agens gratias, quòd innocentem eius animam ad ſe euocâſſet.Tibi,inquit,Chriſte honor,laus & iubilatio,qui dignatus es hũc aſſumere puerum,& adiungere beatis martyribus tuis.At tu B.Iuſtine,fili mi dulciſſime, qui in Chriſti regnum ingreſſus es cum palma victoriæ,ibì memor eſto meî in tuis ſuffragijs. Hæc illa cum lachrymis orante,lux ingens effuſa ęſt ſuper illud domicilium, in quo ſanctum Iuſtini caput repoſitum erat.Cumque ea luce omnia circunquaq; irradia-
Cæca illuminatur. rentur,idque in ipſis noctis tenebris,mirabãtur quotquot in ea vrbe erant.Tandèm Epiſcopo eius ciuitatis caput illud ſancti martyris honorificè condente, cæca quædam puella ſuperueniens, Adiuua me,inquit, beate Chriſti martyr,vt lumen diù negatum, Domino Chriſto præſtante,tuo patrocinio adipiſci merear,vt laudetur nomen eius in martyrio tuo.Sic illa orauit, & mox voto potita ſuo, laude & prædicatione effert inclytum martyrem,plebsque omnis exultans,gratias agit benigniſſimo Saluatori,cui eſt honor & poteſtas per ęterna ſecula, Amen.

Pauloantè,pag.ſcilicet 857.lin.24.legito ſic: quem Luperam vocant,

MARTYRIVM SS. PTOLEMAEI ET LVCII, AVTHORE B. IVSTINO PHILOSOPHO *& martyre, Apologia prima pro Chriſtianis,interprete Ioachimo Perionio Benedictino.*

19. Octobr. VT eorum omnium,quæ Vrbicio pręfecto geſta ſunt,cauſam perſpiciatis,rem,vt geſta eſt,narrabo. Mulier quædã viro,qui libidini deditus erat,nupſerat.Ea cùm anteà libidinosè vixiſſet, poſteaquàm Chriſti pręcepta & diſciplinã
En qd Euãgeliũ efficiat in ijs, qui verè credũt. cognita habuit, ſe ad meliorem frugem mentemq; conuertit,viroque vt idem faceret,ſuadere conabatur pręceptis proferẽdis,proponẽdaque pœna,quæ in æterno igne maneret eos, qui nõ pudicè, nec ex ratione recta degerẽt. Ille autẽ, qui in eâdem libidine perſtaret, factis ſuis vxorem à ſe abalienabat. Nefas enim & impium rata mulier, deincèps cum viro habitare, qui contra legem naturæ & cõtra ius,viam libidini ac voluptati omni ex parte patefacere ſtuderet,à coniugio diſiungi ſepararique conſtituit. Cumq; ab eo propoſito abduceretur à ſuis, qui ei etiam manendum ſuaderent,quòd ſpes eſſet, forè vt aliquandò vir eius vitam moresq; mutaret,vim ſibi inferens,inuita manſit.

Poſteà verò,quàm vir Alexandriã profectus,grauiora & indigniora ſcelera admittere renũciatus eſſet,nè ſocia & particeps eius ſcelerum flagitiorumq; fieret, ſi in coniugio maneret,victuq; communi vteretur, & in eodem lecto cubaret,dato eo, quod apud
Pudica coniunx ab adultero accuſatur. nos repudiũ dicitur,ſeparata eſt. Pręclarus aũt eius vir,qui lętari debuiſſet mulierẽ, quæ libenter iampridèm cum ſeruis ac cõductis operîs,ebrietate omniq; ſcelere ſe oblectãs feciſſet,ea quidẽ facere deſtitiſſe,ſeq; ab eis abſtinere voluiſſe, cùm ipſe nollet,eam ſe à coniugij nuptiarumq; iure ac fœdere diſtraxiſſe: eam in crimen vocauit, & accuſauit, ꝙ eſſet Chriſtiana. Ac illa quidem libellum tibi Imperator attulit, petens vt ſibi rebus ſuis conſulere liceret: deindè obiecto crimini ſe reſponſuram,cùm rebus ſuis conſuluiſſet, promiſit,idque conceſſiſti. Tum verò ille,qui aliquandò vir eius fuerat,cùm iam nihil in præſens in eam dicere poſſet,in Ptolemęum quendam,in quem Vrbicius animaduertit,
S. Ptolemęus in carcere degit. quemq; pręceptorẽ in Chriſtiana diſciplina illa audiuerat, impetũ fecit hoc modo: Cẽturioni,qui Ptolemæum in vincula cõiecerat,& quẽ amicũ habebat,perſuaſit vt ex Pto-

lemęo hoc vnum quæreret, num esset Christianus. Ptolemęum veritatis studiosum, nō fraudulentum, neque mendacem, cùm Christianum se esse professus esset, in vinculis Centurio esse voluit, cumq; in carcere diuturna pœna afflixit. Ad vltimum cùm in Vrbicij conspectum productus, simili modo hoc vnum rogaretur, num Christianus esset, rursùm sibi recti virtutisq; ex Christi doctrina cōscius, diuinę virtutis disciplinam confessus est. Qui enim se esse negat, is aut rem, quam improbauit, negat: aut certè re indignum se & ab ea alienum sciens, vitat cōfessionem: quorum neutrum in verum Christianum cadit. Cumque tum ad supplicium Vrbicius rapi iussisset, Lucius quidam, qui etiam Christianus erat, cùm ità contra ius & æquitatem iudicium fieri videret, his verbis cum Vrbicio egit: Quæ (malùm) ratio te eò insaniæ adegit, vt hunc, quem nec adulterij, nec stupri, nec cædis, nec furti, nec rapinæ, nec deniquè vllius sceleris crimine conuictum haberes, sed Christiani tantùm nominis appellationem profitentem, pœna capitis afficeres? Non iudicas, Vrbici, ex Pij Imperatoris, nec filij Cæsaris, qui est Philosophus, nec Senatûs dignitate. Ille Lucio, qui nihil aliud responderat, Mihi, inquit, tu quoquè videris esse huiusmodi. Qui cùm, maximè, respondisset, eum etiam rapi ad mortem iussit, gratiam ei se habere profitentem, quòd se ab improbis talibus dominis liberatum esse sciret, & ad parentem regemque cęlorum proficisci. Tertius etiam alius cùm accessisset, morte mulctatus est.

Rapitur ad suppliciū.

Lucij libertas.

Itèm martyrium.

MARTYRIVM SANCTI MARTYRIS VARI ET SOCIORVM EIVS,

Authore Simeone Metaphraste.

CVM Maximianus Tyrannus per vniuersum ferè orbem terræ impium edidisset edictum: misissetque etiam ad Præsides, qui erant in Aegypto, vt vel omnes in ea existentes Christiani, execranda gustarent sacrificia, & suam abiurarent fidem: vel varijs tormentis & supplicijs vita eis adimeretur: & hac de causa multi fideles fuissent compræhensi: & alij quidem pro Christo mortem gloriosè sustinuissent, alij autem in carceres & vincula coniecti essent, fameque & siti premerentur: vir quidam ex numero militum Aegyptiorum, qui in magno quidem erat precio apud Maximianum, & apud ipsum exercitum, erat autem terribilis hostibus, nomine Varus, genere insignis, gloria cōspicuus, ac virtute clarus. Is clàm singulis noctibus carcerem ingrediens, partìm quidem eos curabat, qui erant in vinculis: partìm autem eos rogabat, vt pro ipso orarent, quô ęquè, atquè ipsi, certamen perageret. Timebat enim adhuc suam aperire religionem, quòd satellites impietatis, cædem & furorem spirarēt aduersùs pios, & quos depręhendissent Christianos, alios quidem igni, alios autem alijs tormentis & morti traderent.

19. Octobr.

Persecutio Christianorū in Aegypto.

Var9 miles egregius, curat captiuos.

Cùm autem Præsidi fuisset renunciatum, quòd quidam ex fidelibus, qui habitabant in solitudine, compræhensi fuerant à ministris impietatis, nuncio lætatus, eos quidem iubet in præsentia includi in tuta custodia: die autem sequenti parari tormenta, & ipsos introduci ad habendam de eis quæstionem. Cùm res ergò venisset ad aures beati Vari, pecunia data ijs, qui præerant custodiæ, noctù ad eos ingreditur, & eos quidem soluit è vinculis, pedes autem è cippo amouet. Cumq; eos curásset, & vt cibum sumerent effecisset, qui totos octo dies iam ieiuni manserant, prócidens humì, obsecrabat: Rogo vos, dicēs, germani ac synceri Christi famuli, Deo pro me supplicate, vt me quoquè eádem, qua vos, parte dignetur, & aduersùs mala & aspera det mihi fortitudinem. Nam ego quoquè sum seruus Christi, & eius sanctorum: sed varia & acerba supplicia & Iudicum sæuitia me volentem prodire in medium, abducunt, & timorem incutiunt. Orate ergò pro me sancti martyres, orate. Vos enim cràs in Domino consummabimini. Ad hæc sancti: Nemo, aiunt, ô frater Vare, potest metere in exultatione, nisì priùs in lachrymis semina deiecerit, & qui in eis spargendis suscipiuntur, labores sustinuerit.

Nota incendiam.

Psal. 125.

2.Tim.2. nuerit. Similiter autem athleta quoquè non coronatur, nisi priùs legitimè certauerit. Agedùm ergò, ô frater, sis nobis comes itineris, & perfectus miles Christi. Habemus enim illum ipsum, pro quo supplicia suscipimus, nos benignè è superis defendentem, & latenter nobis magnum præbentem auxilium. Sanctis hæc dicentibus, veniunt quidam milites, quibus iussum fuerat, vt eos deduceret ad Præsidem. Qui cùm adspexissent beatum Varum iacentem ad pedes martyrum, & nouo spectaculo essent veluti obstupefacti, ideò benignis, vt sibi videbantur, verbis eum eo agentes: Insanis, ei dicunt, ô homo? Non times omninò, nè si hęc res nota fuerit Præsidi, eum militari dignitate vitam quoquè simul amittas? Ad quos beatus Varus: Vtinàm, inqt, inueniar perfectus Christianus, & liceat mihi esse horum sanctorum socium certaminis, & in eisdem habitare tabernaculis. Persuadet autem amicitia, vt ego vobis fidam, & eorum, quæ hîc dicuntur aut fiunt, nihil habeam suspectum.

His sic dictis, milites, sanctos, qui erant sex numero, (erāt enim omnes quidē septem, sed vnus iam mortuus fuerat in solitudine) catena vinctos adduxerunt ad Præsidem. Ille autem sedebat in excelso tribunali, & eum circunsistebat multitudo militum, qui omninò pendebant à verbis illius & nutu. Cùm ergò iussisset eos exutos introduci, statìm quidem rogauit: Quodnam est vobis genus, & quænam conditio, quænam antem vestra nomina? Et responsum mox ab eis exigebat. Præpotentem enim vobis iuro, aiebat, deorum virtutem ac iustitiam, quòd vos adhuc superstites apponam feris edēdos & canibus. Sancti autem neque fastum tantæ authoritatis, neque verborum sæuitiam extimescentes: Nobis, dicebant, ô Iudex, nulla patria est in terra. Sumus enim re vera hospites & aduenę. Nam Christianis vera patria & ciuitas in cęlis est ędificata. Crede nobis hęc ità se habere: minas autem tuas parùm curamus: immò verò optamus, vt minæ tuæ non se vsque ad verba solùm sistant, sed effectum etiam deducantur. Sic enim erit manifestum nostrum in Christum desiderium: & ipse scies omninò, quale auxilium ab ipso assequamur. Cùm sancti hęc dixissent, Tyrannus conuersus ad assessores: Video, inquit, hos infelices vnum & idem tanquàm ex consensu meditari. Parentur ergò flagella, & eos plagæ abundè excipiant. Cùm autem valdè quidem verberarentur, nihil autem responderent, Iudex intulit interrogationem, dicens: Qui maximè quæritur septimus ex vobis, vbi est? Hoc dicto, cursim statìm è turba egressus præclarissimus Varus, stans in medio dicit Præsidi: Ille quidem iam diù ab hinc ex hac vita excessit, me autem suum hæredem instituit. Si quid ergò ab illo debebatur, adsum ipse redditurus.

Sanctorum martyrum responsum memorabile.

Cæduntur flagellis.

Audiuit Præses, & totus ad iram est conuersus: Quis hic sit, inqnit, dicat, & è quanam sit legione. Ille autem: Ex legione quidem Tyanensi, miles verò clarus, respondit. Præses autem ea de causa obstupefactus: Quis malus dæmon, inquit, effecit, vt te in manifestum impelleres periculum, vt & gloriosam tuam militiam, & quam ex ea habes tesseram frumentariam, nihili facias, & tuam animam in tanta mala inijcias? Beatus autem Varus: Panem, inquit, qui de cęlo descendit, & diuinum calicem preciosi sanguinis Christi Domini mei prętuli tuis honoribus & stipendijs: gloriam, quę semper manet, ei quę fluit: & vitam, quę nunquàm desinit, ei in quam cadit interitus, & est breue tempus. Tunc Iudex apertè ostendens se esse animo perturbatū, adspiciens ad sanctos, concitatè & acerbè dixit: Testis sit mihi virtus maximorum deorum, vobis priùs adimam in malis vitam, qui me tali milite priuaueritis. Hoc enim fuerit vestrum, & non alterius. Martyres autem verba eius nihili facientes, Expecta parumpèr, dixerunt, ô Iudex: & videbis qualia sint arma huius militiæ. Ad ordinem enim Angelorum hominem adduximus. Hoc dicto, ille quidem conabatur persuadere sanctis, vt assentirentur impietati, & rebus vanis offerrēt sacrificium, ipse planè vanus & stolidus. Illi autem ne aurem quidem eius verbis præbentes, contrà referebant: Dij, qui cælum & terram non fecerunt, pereant. Post quos beatus Varus iram magìs accendens Iudici: Quid, dixit, sanctis exhibes molestiam, stulta dicens, & ad nihil vtilia? Stultus autem stulta loquetur: (Magnus Esaias hoc tibi dicit, & non ego) idque cùm nec eos quidem contrà intueri, nec eum eis omninò conferre sermonem velis, vel potiùs non possis.

Vari eximia constantia.

Ierem.10.

Esa.32.

Hæc cùm ille audijsset, non poterat ampliùs cohiberi, sed maiore ira plenus, iussit quidem Varum in ligno sublimem extolli. Sanctis autē dixit: Si fuero à vestra superatus

tus constantia,cultum quoquè deorum omninò abnegabo. Adeò res valida & acris est *Veritatis vis.*
veritas, & quæ sępè arguit animi imbecillitatem, qui non potest eius ferre libertatem.
Christi autem martyres: Experire, dixerunt, in hoc nostro fratre quid possis: & si eo fue-
ris superior, fortassis, vt speras, in nobis res quoquè rectè succedet. Ad hęc Iudex eùm
sanctis quidẽ esset minatus grauissima, iubet in cippum duci martyrem: & perindè acsì
existimaret non sufficere hoc supplicium aduersùs tam generosum, & tam benè instru- *S. Varus di-*
ctum animum, iussit, vt extensus loris in terra cęderetur crudeliter: deindè per quatuor *rè loris cæ-ditur, &c.*
viros tractum, validis clauîs conteri & confringi. Forti ergò & generoso animo hæc
mala ferens athleta, ad sanctos omnibus audientibus conuersus: Benedicite famulo ve-
stro, sancti patres, inquit, benedicite. Rogate, vt mihi vires confirmentur à Domino, &
me eius dextera suscipiat. Nouit enim humanam imbecillitatem, qui eam ipse quoquè
gestare voluït, & dixit: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Sancti igi- *Matt. 26.*
tur, cùm oculos in cęlum sustulissent: Deus, dixerunt, Deus virtutum, ipse emittet tibi
virtutenrex alto, & capiti tuo imponet galeam salutis, & te induet vestimentis vltionis.
Manus illius defendet te, & brachium te corroborabit, & pręclaras præbebit victorias
contra aduersarium. Exurge ergò, exurge, induere fortitudine brachij tui, hoc discens *Esai. 51.*
à diuina scriptura, & sciens qualis ab alto adsit nobis adiutor, & qualium bonorum per-
ceptio eos manet, qui propter illum hęc pati lubenter voluĕrunt. Martyr autem Chri-
sti cùm intereà verberaretur, & quodammodò sentiret manum opẽ è cęlo ferentem, in
exultatione animę dixit sanctis: Nulla ꝓpter me tristitia subeat corda vestra. Eccè enim *Diuinitùs mirè confortatur.*
vestrę preces, quæ Deo persuaserunt, aspera tormenta plana effecerunt & leuia, & mo-
lestiam mutârunt in recreationem, adeò vt nec plagas quidem sentiam.

Post hęc rursùs aggressus est Tyrannus persuadere, & athletam attrahere ad negan-
dum, bona ei pollicens, & horum ipsorum, quæ sustinuit, tormentorum, non in illum,
sed in alios Christi martyres culpam conferens. Postquàm autem vidit sanctum callida
illius inuenta ampliùs irridentem, ira magis accensus, iubet Varum rursùs suspendi in *Vngulis discerpitur.*
ligno comparato ad torquendum, & eum ferreis discerpi vngulis. Cùm autem martyri
dum cęderetur corpus, plurimæ carnes in terram caderẽt, & illius sanguine solum cru-
entaretur, bonus quidem Varus, tanquàm nihil patiens, erat quietus: sanctis autem gra-
uiter affectus erat animus, & eorum viscera laniabantur propter animi consensionem.
Non ferentes itaq; Iudicis crudelitatem: Quid verò nõ intelligis, inquiunt, ô tu, vel feris
ipsis agrestior, ꝙ & lapides & ferrum passa essent, percussa totiès? Ipse aũt ne sic quidem
potuit molliri: & eam rem quodammodò habuit ludibrio: Christus, inquiens, vester ac-
cedat, ipsumq; à meis liberet manibus: nesciens stultus, quòd hęc ferre posse magno &
forti animo, significabãt illum affuisse & liberâsse, & suum rorem dedisse dolorum me-
dicinam. Beatus aũt ille, etiam dum discerperetur: Nolim, inquit, liberari ab his, quæ ad
tempus durant, tormentis: sed ab ijs, quæ manent, meus me Christus liberauerit: te au-
tem, & tuam crudelitatem talibus meritò condemnabit.

Hanc iudex ipso facto vlciscens orationem, in viscera martyris intulit nouaculam: *Præses nouacula scin-*
Videat, dicens, execrandus ante oculos, tanquàm aquam, sua effundi intestina. Sed ne *dit eius viscera.*
huius quidem tormenti acerbitas effecit, vt Christi martyr aliquid remitteret de sua in
patiendo pro Christo constantia, nec vt molle aut ignauum aliquod verbum loquere-
tur, vel aliquod paruum, aut magnum ostenderet, quo significaret se cedere: immò ma-
iorem amorem ei in Christum accendit, & aduersùs graues cruciatus fecit eum ferire
iudicem responsis grauioribus. Nam tu quidem, inquit, ô maligne malorum dęmo-
num administer, & hostis hominum, & qui bonis valdè aduersaris, mea fortassè intesti-
na educere poteris: mei aũt cordis in Christum fides mihi eripi non poterit. Sancti aũt
cùm vidissent intestina martyris disrumpi, & per terram dispergi, tenerè & miserabiliter *Sancti præ cõmiseratione lachrymantur.*
flentes, Christi inuocabanr auxilium, pro quo hęc patiebatur. In quos eùm iudex conie-
cisset oculos, & humanitatis, aut potiùs amoris in fratrem, signum vidisset lachrymas,
quæ erant in oculis, velutì quadam repletus lętitia: Superati estis omninò, superati estis,
inquit vociferans. Huius autem indicium est hęc magna tristitia & lachrymæ. Si enim
posset, inquit, vester Deus hanc, quam vos fingitis, immortalem vitam vobis præbere,
quanam de causa lugeretis amicum, qui vobis malè perit? Illi autem ei dixerunt: Hæc
gutta lachrymarum naturalem significat commiserationem. Nam nos nostra sentẽtia
nũquàm defleuerimus fratrẽ, qui tali morte decedit: immò verò ꝓpter talem decessum

eum

cum beatum ducimus, & felicem vocamus, quòd hoc, quod est ad tempus tormento, illud, quod semper manet, regnum conciliauit. Non hunc ergò, vt diximus, sed tuum potiùs deflemus interitum, & grauia mala, quæ tibi sunt euentura. Christi enim lex nos iubet flere etiam pro nostris inimicis, charitatis lege & benignitatis.

Interim autem dum hęc dicebantur, sanctos quidem rursùs excepit carcer, donèc consideraret iudex, quibusnam eos traderet supplicijs. Beatus autem Varus sublimis adhuc pendebat in ligno: sic enim iussum fuerat vt maneret, donèc emitteret animam. Inuictus S. Vari anim. Postquàm autem vidit sanctos vinctos, & cum custodibus duci in carcerem, magna voce: Bono animo, inquit, patres mei, bono animo estote: ego enim nihili facio, quæ mihi inferuntur supplicia: Sed me meo Christo commendate, & Saluatori, & confidenter ad Abit in cælos. ipsum vadam vestrarum orationum munitus præsidio. Cùm ergò quinque horis se fortiter gessisset in hoc tormento, in pace spiritum Deo committit. Eum autem adhuc viuere putantes qui pręerant tormẽtis, ne decętero quidem cessârunt: sed instàr coruorum torquebant etiam post mortem. Postquàm verò ab ipsis cognitum fuit, & à tyranno, mortuum esse Varum, corpus deposuerũt: & cùm per mediam traxissent ciuitatem, canibus canes excdendum tradiderũt. Atq; Varus quidem talem, & tam felicem inue- Martyres varijs affecti pœnis, decollantur. nit exitum. Postridiè aũt cùm sistendos martyres curâsset parricida, neq; posset persuadere, (volebat enim, & omni ope cõtendebat conspici victor in persuadendo ijs, qui erãt tam cõstantes) post multa & varia supplicia eos cõdemnat, vt gladio mortem subeant. Martyribus autem læto & alacri animo consummatis, cùm sacras eorum reliquias noctù quidam Christiani sustulissent, in insigni loco sanctè deposuerunt.

Quædam autem mulier ex ijs, quę in solo Deo spem posuerant, orta in Palæstina, nomine Cleopatra, quę propè aderat, cùm decertaret martyr Varus, & videbat acerba illa tormenta, quę subierat propter Christum. & in corde grauem plagam accipiebat, & magna afficiebatur molestia, Deumque obsecrabat, ieiunio vacans & orationi, vt suam visitaret hæreditatem ad malorum reuocationem: Ipsa, inquam, cùm suum filium, qui primam agebat ætatem, noctù cum alijs assumpsisset, & venisset in locum, in quo iacebat corpus martyris, id tollit, ac preciosis vnxit aromatibus, & splendidis induit vesti- Honorifica S Vari sepultura. bus. Et quoniam vehemens erat fluctus impietatis aduersùs Christianos, & grauia tunc capiti imminebant, timens in aperto ostendere pietatem, cùm sub suum lectum rulisset quantum terrę sufficiebat, eum deponit reuerenter, accendens lucem, & suffitibus, vt potuit, ei honorem tribuens. Procedente autem tempore cùm idolorum marcesceret impietas, venit ei in mentem alienam dimitterre regionem, & redire in patriam. Cùm autem non posset corpus transferre martyris, nisi id priùs significaret Præsidi, rebus omnibus suis benè compositis, per quendam ex ijs, qui adscripti erant in numerum orarorum, accedit ad loci Præsidem, & cum pecunijs aggrediens rogabat, vt sibi corpus mortuum efferre concederet. Quodnam autem esset corpus, & quisnam modus mortis explicans, dicebat suum maritum, qui primas obtinuerat partes in exercitu, multaq; præclara & insignia trophea aduersùs hostes erexerat, cùm in eos multa strenuè & fortiter gessisset, ex hac vita excessisse, ne sepulturam quidem, quam par erat, cõsecutum. Huius, inquit, ego corpus valdè studeo in suam transferre regionem. Cedit itaque prouinciæ Præses petitioni, & permittit ei facere, quod postulabat. Illa autem sui quidem mariti corpus, qui in aliena regione diù antè è viuis excesserat, monumento mandauerat, in id iniecto puluere.

Cùm igitur martyris corpus sustulisset, & id rursùs vnxisset, & splendidiùs composu- Obserua veterũ Christianorum studium erga sacras reliquias. isset, & nè hoc Christian⁹ quispiam scire posset, in arca oleagina imposuisset, & abscondisset, (nam primùm quidem timebat gentium insaniam: deindè autem, & multò magis piorum feruorem, omnibus, vt par erat, maximo studio contendentibus, nè tollerentur reliquiæ eorum, qui passi erant pro Christo) venit in Palæstinam. Cùm illic autem fuisset, in quodam vico, qui situs erat iuxta Thaborium, cui nomen erat Edra, deponit diuinum corpus martyris, lampadesque accendens, & vrens multa odorifera, id habebat in omni honore. Posteà videns magnam hominum multitudinem venientem ad loculum, (Erat enim is iam omnium sermone celebratus, & odor eius gratiarum omnes citò vocabat, tam qui graui aliquo morbo laborabant, quàm quos maligni Miracula. spiritùs vexabat operatio: omnes enim per accessum ad loculum, mox liberabantur ab ijs, quæ eis molestiam afferebant) existimauit oportere martyri templum excitare ve-

venerandum, mulier amans martyrum. Cùm autem magno sumptu, & magna contentione vrgeret ædificationem, (quibusnam quidem gratijs, quanam autē cum voluptate, elegantia & specie illic non arridente?) ipsa referta lętitia (Lætatur enim anima, rei pulchræ curam gerens, partìm quidem, quòd bono natura sit insitum, vt ijs, qui id operantur, conciliet lętitiam: partim autem etiam propter eam, quæ speratur, remunerationem) pecuniam mittit ad eos, qui rerum potiebantur, petens vt honore suum dignarentur filium. Statìm autem ad eam sunt missæ literæ Imperatoriæ, dignitatem filio tribuentes.

Illa verò rem quidem differt interim, vt quæ in ædificando laboraret diligentissimè. Cùm autem finitum esset templum, idque staret extructum in honorem martyris, conuocat quidem prouinciæ Episcopos & presbyteros ad templi consecrationem. Conuocat autem monachos etiam, qui virtute resplendebant. Et cùm è loculo sacrum corpus martyris extulisset, id in magnifico lecto pręclarè deposuit. Imposuit etiā chlamydem, & zonam dignitatis, quam filius suus erat induturus, volēs vt primùm benedicerentur ab ijs, qui illuc conuenerant, deindè vtrunque indueret. Itaque cùm pernoctem simul cum toto populo fecisset glorificationem, ipsa & filius simul subeuntes primi corpus martyris, & id ferentes, sacrosanctè deponūt in sacra ara templi. Post hęc autem amans martyrum Cleopatra, ardenter instans & lachrymans, filio suo & sibi bona fideliter petebat à martyre. Interim autem diuino ministerio sacrosanctè peracto, varia quidem & splendida mensa accepit eos, qui illuc conuenerant. Quæ autem pertinebāt ad hoc ministerium, filio & sibi imponebat. Filio verò mater iusserat, vt nec cibum, nec potum sumeret, priusquàm finitum esset conuiuium. Deindè finito conuiuio, & die iam inclinante. (Sed id, quod nunc dicendum est, turbabit quidem aures, & animos eorum, qui sunt pusilli & abiecti animi: eorum autem, qui, quoàd eius fieri potest, Dei modum nôrunt, & magnæ illius sapientiæ prouidentiam admirabilem, magìs mouebit linguam ad benedicendum, & factum admittendum propter eam, quæ ex eo euēnit, vtilitatem.) Puer defessus in suo lecto recumbebat: Mater autem filij osculata oculos: Surge, fili, dicebat, & cum matre cibum sume. Quomodò enim defesso & ieiuno fuerit somnus iucundus? Ille autem cùm à vehementi & acuta febre detineretur, ne matri quidem poterat respondere. Tum mater: Certè, inquit, nec ego quidem cibum, aut aliquid aliud gustabo, nisi priùs intellexero, quomodò hæc res euenerit filio. Ei igitur assidens insomnis, & morbi ardorem, vt poterat, refrigerans, aut potiùs sibi ignem accendens è visceribus, circa mediam noctem, (qualia sunt Dei iudicia?) vidit filium morbo confectum, & iacentem mortuum.

Cùm ergò acerbum hunc vidisset euentum, primùm quidem caligans humì décidit, eamque statìm vox defecit, cùm repentinus dolor fuisset linguę instàr vinculi. Sed cùm parùm ad se redijsset, & nonnihil resipuisset, humeris tollens mortuum corpus filij, & ad sacram id aram ferens, ibi deponit: & capillos vellens, luget filium: Perdidi, dicens, ô fili, meam, quæ in te collocata erat, spem. Hei mihi, ô fili, hei mihi, ô chare flos, qui sic ante tempus marcuisti miserabiliter. Hei mihi, tuum ego finem video, quæ sperabam esse a te alendam in senectute. Talem nunc, ô charissime, alimentorum mihi vicem reddis? Tales ego misera spei meę colligo fructus? Quo ore, quanam lingua, qbus deflebo oculis? Vtinàm meam pro tua morrē adspexissem, & filij mihi charis manibus mandata essem monimento. Vtinàm ipsa tibi iacērem potiùs mortua, & honorarer tuo processu ad sepulcrum. Sic enim ego essem felix. Sic in me vtiquè conseruata esset lex matrum.

Sic dicebat, & prócidens rursùs lugebat: & tanquàm adhuc animatum alloquebatur corpus martyris: Quodnam tantum, dicens, ô Christi martyr, sceleris admisimus, vt in hanc tam acerbam incideremus calamitatem? Non, marito in externa regione relicto, pluris quàm reliqua omnia feci tuum exportare corpus? Non ab ipsis fundamentis tibi templum extruxi? Nō, si nihil aliud, tibi obtuli meum animi ꝓpositum? Quid autem hęc sibi volunt? Non, quod pro ijs petebatur, bonum erat, salus filij? Non, vt vsq; ad senectutem simul maneret cum parente? Hei mihi, à quāta spe décidi? pro qualibus qualia vidi? Sed ô martyr Christi, vel mihi filium redde superstitem, sicut Eliseus Sunamitidi: vel nè mihi mortem inuideas vtilem: sed quæ tam infeliciter peperi & aluï, fac me etiam interire cum filio. Interìm autem dum Cleopatra filium acerbè defleret, & eos, qui aderant, moueret vt & eius casus miserérentur, & profundam Dei iudiciorum abyssum ad-

Templi cō. secratio.

Grauis tentatio religiosæ matronæ.

4. Reg. 4.

admirarentur, somnus illi parùm obrepens, eam fecit quiescere: & filius ei omninò apparuit cum martyre. Nam & adstantem videbatur intueri athletam, eius filium suo sinu, tanquàm proprium, complectentem. Amictus autem erat vtrisque pulcherrimus, & splendidissimus: & coronę eorum capita ornabāt suauissimè. Coronarum autem dixisses esse diuinam quandam, & quę lingua non potest exprimi, pulchritudinem.

Visio eius matronæ.

Videbatur autem martyr dicere: Cur nō lętatis, ô mulier, sed tuus grauis luctus eot tuum afflixit? Num sum adeò ingratus, vt qui nihil senserim eorum, quæ à te facta sunt? Num pro ijs non sum te pręclarè remuneratus? Non vides qualem gloriam sit tuus filius consecutus? qualis eum circumfulget gratia? Cur non ergò, hac relicta tristitia, transis ad animi tranquillitatem? Sed si videtur, tuis oculis magis appropinquet filius, & eum diligenter contemplare, vt ipsa quoquè rectè intelligas, quomodò is se habeat. Sic dixit, & visus est vocare puerum: Accede, ô puer, ad matrem, vt eùm ea viderit, quomodò te habeas, tu eius multas consoleris lachrymas. Puer autem magis adhęrebat martyri, nolens eum omninò relinquere, nec volens omninò venire ad matrem: Sed, Abi, mater mea, abi, dicebat resistens: apud te mane, & minimè te dedas his luctibus. Malle enim vitam vestram, quàm hanc mortem, æquè absurdum existimo, atquè dolorem pręferre voluptati, quæ non desinit, & vitam breuem, & quæ est ad tempus, æuo sempiterno. Hęc cùm mater audiuisset à filio, & esset veluti oblita lamentationum, vt ipsa quoquè assumeretur ad filium, & ex ijs, quæ cernebantur, acciperet consolationem, vehementer rogabat martyrem. Ille autem suadebat, vt magis eam viam sequeretur, quæ ducit ad salutem. Tandèm autem, data pace, abijt ille cum puero ad suam habitationem: & vterque discessit ab illius oculis.

Sancti non ignorāt res hominum.

Illa autem statim experrecta, & ad se reuersa, quantam ob martyris & filij aduentum assecuta esset animi tranquillitatem ac lętitiam, narrauit ijs, qui aderant. Omnium autem animos inuasit admiratio ob admirabilem, & quæ opinionem superabat, narrationem. Deindè cùm filij sui desiderabile illud corpusculum beata illa splendidè vnxisset, & composuisset, id commendat martyri, tota nocte cum cōsanguineis, & ijs, qui ad eam attinebant, faciēs gratiarum actionem. Deindè etiam cùm mysticum curāsset peragendum sacrificium, in quo eam oportebat initiari, ad lautam inuitat cœnam eos, qui sacrorum hymnorum fuerant cum eâ participes. Deindè cùm sic mundum valere iussisset, & in thesauros, qui non possunt eripi, in pauperum, inquam, ventres, omnes suas contulisset diuitias, & se tenui induisset tunica, sepulcro ministrabat martyris: & sic ieiunijs vacans & orationibus, internum tantùm purgabat hominem, vt singulis Dominicis ei martyr appareret cum filio in eodem, in quo priùs, amictu, eius dolorem consolantes. Septimo autem anno suæ in melius vitæ mutationis, cùm plena esset diebus spiritûs, in pace pacis quidem Deo spiritum, corpus autem commendat filio, vt quos vna habebat domus, eos etiam vnus cōderet loculus, & ne ipse quidem amborum puluis disiungeretur. Cum quibus det quoquè nobis Deus esse partis eorum, qui seruantur, & videre regionem viuentium: Quoniam ipsum decet omnis gloria, & adoratio in secula seculorum, Amen.

Dolor matronæ mutatur in gaudium.

Mira eius conuersio & pietas.

VITA SANCTI AQVILINI EPISCOPI EBROICENSIS, SCRIPTA AD AVDOENVM.

Est historia grauis, sed Codices MS. nomen Authoris non habent. Stylum Fr. Laur. Surius passim nonnihil correxit.

PRAEFATIO AVTHORIS.

IN corpore nostræ congregationis honesto valdè & vtili membro domino Audoëno, inter cæteros penè vltimus frater N. quicquid cælo dignum mens sana in Domino arbitratur. Si quis in ouium grege positus, lanam à capris petat, is sanè aut ignorat quid habeat, aut alteri eius inopiam nesciens illam prodere conatur. Ità tua dilectio, dum me ad opus inuitat, quod virium mearum excedit facultatem, aut nescit ipsa, in

in quanta doctissimorum hominum frequentia versetur, aut imperitiam meam mihi ob oculos statuere vult. Porrò autem non ignoras, non esse speciosam laudem DEI in ore peccatoris, & eum qui soluit & docet vnum ex mandatis, in præsenti cęlorum regno minimum vocari, in futuro autem nullum prorsùs locum habiturum. Cuius enim vita despicitur, quid restat, nisi vt & prędicatio hîc contemnatur, & pręuaricatrix conuersatio illic puniatur, vbi non arbor ex folijs, sed è fructu æstimabitur? Indè igitur mihi animus quippiam scriptitandi desit & deficit, etiamsi videatur nō abesse facultas, quòd dum bona aliorum prędicare volo, meipsum accuso, vtpotè in quo nihil prędicādæ virtutis reperiam. Indè etiam ignauia quędam subrepit, qua libet silere potiùs, quàm aliquid dicere, vndè ego prior pudore afficiar, qui alijs viam ostendere nitor: ego ipse in foueam cadam, qui alijs lucernam præfero: ego maneam in tenebris, nihilque eius claritatis in me habens, ferar per præcipitia, dum alijs ducem exhibere me volo. Benè enim dicere, & viuere non benè, quid aliud est, quàm suo se ense iugulare? Longè ergò præstabilius mihi est intrà silentium me tenere, & in meo tuguriolo priuatam celare paupertatem, quàm oris aperto ostio alienas prędicare diuitias, & propriam inopiam detegere, dum ingenij tenuitas ipso sermone proditur, & vitæ ratio qualicunq; linguæ prędicatione discussa, à sua sententia discrepare sentitur. Sed fortassè dices omninò obtemperandum mihi esse, nec quicquam prodesse hanc verecundiam, ex qua taciturnitatis inertia proficiscatur: cùm præstet à seipso quempiam iudicari, & suaipsius voce obiurgatum, torporis somnum discutere, quàm sub silentij vmbra stertendo, nec de virtutibus alienis dicere, nec de proprijs obtinēdis meditari. Fit enim plerunquè, vt cùm ille, qui laude dignus non est, laude & prędicatione effert, quod ipse nō habet, sese contra se erigat, pudeatque diutiùs supinum iacere in illis, in quibus hactenùs iacuerit, incipiatque dare operam, vt idoneus laudator & encomiastes fiat, suisque dictis & adhortationibus primus ipse obtemperet. Forsitan etiam illud addes, seruum, qui talentum Domini sui in terram abscondat, non immeritò eum censendum esse, qui ingenium literarum studijs & cognitioni semèl applicatum, qua, si vellet, posset ad cęlestia sustolli, discussisque paleis, grana amplecti, & eadem piæ operationis studio molere, terrenis occupationibus, curis & commodis immergat. Vndè etiam me excusare non possum, qui cùm scripturis diuinis vacare deberem, crebrò alijs operibus occupo tempus mihi commodatum, potiùs quàm lectionibus sanctis. Quod quidem tum ex ea, quam diximus, ignauia proficiscitur, vt qualibèt potiùs non alta inquirēdo progredi libeat, quàm ampliùs onerari scientia veritatis: tum ex infirmitate carnis, quæ me perpetuò affligens, cogit eiusmodi amplecti opera, vt vtcunquè ægritudinis molestiam ferendo viuam, & ocium animæ inimicum euitem. Quin & illud forsan adiungere voles, ineptam verecundiæ speciem videri, si homo inops aliena domo vti erubescat, donèc possit habere propriam: atque ità non posse absurdum censeri à sapiētibus, si tantispèr ego immorer alienis prędicandis virtutibus, donèc proprias adipiscar: quemadmodùm pueri solent tādiù maternis pedibus prouehi, quousquè suis possint cōsistere. Ad extremùm, si sic necessè sit, obedientiæ fraternæ titulum oppones, eaque omnes excusationum mearum sepies vias, nec vllum relinques, per quod elàbi liceat, foramen. Quod quidem si facturus es, quid mihi cōferre possit ad obiecta respōdere? Tuis igitur precibus obsecundans, opus aggrediar, faciamque quod beatus Legislator noster etiam de grauibus & impossibilibus imperijs siue iussis præscribit, ingrediarque pelagus conscribendæ vitæ sancti Aquilini. Tu interim id impetra precibus tuis, vt possim attingere litus, ad quod tendo, adiutus meritorum eius suffragijs, de quo acturi sumus.

Eccl. 15.
Matt. 5.
Matt. 25.
S. Benedictum dicit.

VITA.

19. Octobr. ETiamnùm omnipotens Deus antiqua declarans miracula, nõ cessat multis tum corporalibus, tum spiritalibus signis & documentis testatum efficere, quàm immensa erga nos sit bonitas sua. Vt enim animorum nostrorum pellat fastidium, varia nobis proposuit virtutũ pharmaca, vt ex tam multiuarijs speciebus aliquã tollat, qui malè habet, & suæ infirmitati accommodum indè remedium adhibeat: vtì vel hoc, vel illo virtutis exẽplo inflammetur, quisquis ab Aquilonis frigida regione ad sanctispiritûs Austrum se transferre cõcupiscit. Hinc adeò in huius vitæ nocte tot nobis spiritalia oriuntur sidera, quot præclara sanctorum gesta nobis proponuntur diuersis illorũ solennibus ferijs, toto anno opportunè distinctis, vt alia recedẽte, ità alia succedat, quemadmodùm stellę fixę & inerrantes, diuinitùs instituta oriendi & occidendi vicissitudine, alię alias cõsequuntur. Legimus columnam ignis & nubis antecessisse, cùm populus Israëliticus mare transiturus, ab Aegypto pficisceretur, & primum phase felici initio dedicaret. quod quidem si recta nobiscùm via reputemus, etiam nunc fieri videmus. Quid enim aliud est, modò sanctorum martyrum, modò beatorum confessorum pia celebrare natalitia, nisi sequi columnam ignis & nubis, ad transmittendum huius seculi pelagus, tanquàm alterum quoddam rubrum mare: vt & ab illis accendamur, quorum sanguine iter nostrum rutilare videmus: & ab istis irrigemur, quorum doctrinis huius mundi ęstum nobis temperare debemus? Et nè nos consecuturos desperemus, quod illos iam adeptos legimus, nõ solùm triumphos virginum audimus, sed etiam promũtur nobis viduarum & coniugatorum palmæ: neq; id ex antiquis duntaxàt, sed etiam modernis temporibus, vtì nè vllo torpore deprimi nos sinamus, qui tot remedijs erigimur.

Sanctorum exempla qd conferant.

Exod. 13.

Nota de ferijs martyrum & confessorum.

S. Aquilinus ex marito fit Episcopus. En beatissimus cõfessor Domini, & Ebroicẽsis vrbis Episcopus Aquilinus, nobis imitandus exhibetur, qui de cõiugij extremitate sublatus, & ad pontificiæ celsitudinis gradum sublimatus, primùm ex Aegypto carnalis copulæ in desertum vidualis pudicitiæ, ac deindè per Iordanem Episcopalis gratiæ, in æternę promissionis terram ingressus est. Cui ipsum suum vocabulum quoddam videtur perhibere testimonium, quòd solem iustitiæ immota animi acie contemplatus, eius amore pennas mutârit, & instàr aquilæ instauratus, nouitatem vitæ in sanctitate & iustitia & veritate susceperit. Nam quasì carnis quadam vetustate incuruus incedere videbatur, cùm adhuc carnali coniugio deditus esset. Sed pennas in superiora se transferendo mutauit, quandò amorem coniugis, æternitatis permutauit amore: & filijs carnis filios spirituales anteponens, ex se defecit, vt in Deo proficeret.

Patria eius. Fuit ille Baiocensi ciuitate ortus, parentum nobilitate clarus, sed morum dignitate illustrior, antiqua insignia nouis virtutum ornamentis obscurans. Cumque sacris literis institutus, & summo studio enutritus esset, pluuiamque suo tempore effundendam ceu nubes matutina collegisset, transmissis adolescentiæ spatijs, ad iuuentutem pertigit: in qua pueritiæ marcescentibus floribus, humanæ probitatis & virtutum solẽt prodire fructus, & ad maturitatem segetes propinquare. Quæritur ei vxor, nobilitati eius congrua: inuenitur, ducitur, nuptiali celebritate coniungitur: proles terrena primùm gignitur, vt postmodùm cęlestis procreetur. Sentitur carnalis amor, vt eo propudiato, spiritalis feruentiùs sentiatur: quemadmodùm pueri cibo solido gustato, vbera respuunt. Enimuerò & proximi dilectio, quæ pręcedit, diuini amoris, qui præcellit dignitate, licèt ordine sequatur, nutrix esse solet. si tamen dilectio est dicenda, quæ carnaliter exhibetur. Altiori enim intellectu, nec seipsum, nec proximum tanquàm seipsum diligit, qui Deum diligere, seque in Deo amare nescit. At tamen iuxta quendam modum, discit vnusquisque in proximo, quid debeat Deo: & sicut seruus maior natu, domini adhuc paruuli pædagogus efficitur: ità fraternus amor, creatoris nutrit amorem. Aquilinus igitur post vnius sponsæ copulam, multarum animarum strenuam curam quandoquè suscepturus, & Christi vices impleturus, discit in coniuge, quam fidem, pręsul olìm effectus, Ecclesiæ sibi coniungendæ pręstare debeat.

Ducit vxorem, nobilis nobilẽ.

Inter-

Intereà accitus à Clodoueo rege, qui ea tempestate rerum potiebatur, cum cæteris vrbium præfectis aduersùm barbaros, qui in extremis regni Francorum finibus cœperant efferatis animis insolescere, proficiscitur. & antequàm spiritale contra spiritales nequitias bellum suscipiat, hostium visibilium pugnis & victorijs exercetur. Exacto indè triennio & mensibus sex, omnibus facta est domum redeundi potestas. Eius autem pia coniunx dum abesset ille, non cessauit à precibus, intantùm solicita pro reditu eius, vt etiam votum Domino nuncupârit pro illo, quod tamen quodammodò videretur esse côtra illum: putà si Dominus saluum & incolumem illum reduceret, se toto anno cum illo continenter victuram, de eius consensu vsqueadeò nihil hęsitans, (quippè quæ eius pudicitiam satis compertam haberet) vt etiam sine illo promittere non dubitârit, quod non nisi illo consentiente exequi posset. Vbi ergò optatum eius reditum cognouit, non potuit continere sese, quin ei obuiàm procederet, & animi sui gaudium anteuerteret. Assumpta igitur familia & commeatu, qui tantæ rei congrueret, vsqueadeò accelerauit iter, vt Carnotum veniens, marito prior adfuerit, eumque in alienæ ciuitatis hospitio, perindè atque in sua domo exceperit. Ibi tum se mutuis stringentes amplexibus, pariter admirabantur, Aquilinus coniugis pudicitiam & amoris integritatem, coniunx Aquilini synceritatem. Amor enim castus & pudicitia compulerant coniugem, vt reditum eius præueniens, priùs eum videre festinaret, quàm domum reuersus esset: cùm soleant infideles & impudicæ fœminæ redeuntium maritorum reformidare potiùs & horrere, quàm appetere, conspectum. Deniquè solenni illo congratulandi peracto officio, & colloquendi expleto vel temperato desiderio, corpora reficiuntur. Deindè familia, noctis inuitante silentio, abit cubitum, felices coniuges remanent in secreto cubiculo, vbi erant arcana explicanda consilia, quæ absente Aquilino pudica vxor eius non sine sanctispiritûs gratia conceperat.

A Clodoueo rege cũ alijs mitti. tur ad barbaros profligandos.

Votum côiugis eius.

Cernens autem illa oblatam sibi familiaris colloquij opportunitatem: Amantissime coniunx, inquit, quæso te nè me arguas temeritatis, nè grauiter feras quod feci, si cognoueris me id fecisse zelo amoris tui. Timens enim, nè te semper carerem, si accideret tibi quod nollem, mâlui Deo promittere, quòd anno vno à te præsente abstinerem, tuque interìm coniugij oblectamenta suspenderes, quàm te è medio sublato, perpetua viduitate afflicta discerem vel inuita, quod spontè non didicissem. Qua in re si quid videor egisse inconsultè, tua me charitas compulit, vt de te mihi pollicerer id, quod pollicita sum: nec eò me impulit propria temeritas, sed de tuo consensu nihil ambigens, tametsì eum ignorabam, illud voui, quod de mea mihi voluntate constabat. His auditis, Aquilinus quidnam ageret, aut quo pacto vicem redderet mulieri de sui mariti salute tam benè merenti? Non ille arguendam existimabat, quam seipso fideliorem sibi experiebatur, idque pro sua incolumitate promisisse sentiebat, quod ipse optârat, tametsì non promiserat. Gratias igitur agit omnipotenti Deo, qui talem ipsi dedisset coniugem, quæ castitatem, quam ipse animi studio iam complexus esset, licèt id verbis nondùm exposuisset, voluntaria deuotione offerret, cùm sibi vix promittere ausus esset, eam etiam rogatam id facturam fuisse. Miratur ergò Dei famulus suum in fœmina pectus: miratur se ab vxore præuentum, non potuisse primas sibi vendicare in ipsa virtute, qui prior esset conditione virili, & prior etiam esse putaretur desiderio castitatis, nisi posterior inuentus esset conceptę voluntatis significatione & enunciatione. Tu, inquit, charissima, me dicendo anteuertisti, quem desiderando anteuertere non potuisti. Hoc enim est, quod equidem iampridèm peroptaui, sed celaui interìm, tempus opportunum sustinens, quo tuum mihi assensum conciliarem. Ità nimirùm terram pectoris tui, quam ego colere volebam, diuinitùs cultam & compluttam video, multumque lætor, & summo cultori gratias ago. Vnum tantùm adijcere volo, quod à te sentio prætermissum, & tamen puto necessarium, Tu annuam promisisti continentiam, ego opto & polliceor perpetuam, vt pariter non annuam, sed sempiternam possimus coronam adipisci. Confido autem eum, qui omni habenti, nempè bonam voluntatem, etiam facultatem dandam pollicetur, nobis affectum pudicitiæ perseuerantem præbiturum: vt addatur gratia gratiæ, sicut additur promissio promissioni. Hęc cùm ille dixit, coniunx gratissimo animo assensit. O beatam copulam, in qua carnalis affectio abijt in spiritalem æmulationem, & terrena coniunctio in cælestem

Vxor ei indicat, quid promiserit.

Vide propositũ continentiæ in matrimonio.

Perpetuam S. Aquilinus promittit côtinentiã.

Idem facit eius côiunx.

commercium: vt qui hactenùs fuissent in carne vna, deincèps vna essent anima, & socij corruptionis, fierent æternitatis consortes. Diuiduntur ergò corpora, corda sociantur: iugum cōtagionis excutitur, suscipitur iugum sanctitatis. Nox illa in diem conuersa, spiritalibus consultationibus transacta est, carniq; renunciatum, & spiritui facta professio atq; mancipatio: felixque copula dissoluta, & felicior inita est.

Insequenti die suscepto itinere domum reuertuntur, ingens omnium lętitia existit, & tanto viro, postliminiò redeunti, debita præstatur gratulatio. Manent Aquilinus & coniunx sub vno tecto, animis coniuncti, carnali consortio separati. Impendunt sua post se, & vt perfectum sit castitatis sacrificium, elargiuntur res suas pauperibus, vt transeat in holocaustum. Magna fuit prior charitas, sed maior posterior, quæ priorem superauit, & vt mors corpus occídit, ità carnalia desideria in animis eorum extinxit & interemit. siquidem consentaneum id erat, vt plùs se spiritu diligerent, quàm carne dilexissent, qui illo flagrabant igne, quem Dominus misit in terram, & voluit vehementer accendi. Indè adeò factum est, vt nemo hanc in eis perciperet dexteræ excelsi mutationem, cunctis videntibus formam pristinæ conuersationis, & argumenta consuetæ societatis ex vnius tecti habitatione colligentibus. Sicque thesaurus ille soli Deo notus, furibus manebat occultus. Videres tamen sub habitu vetusto opus nouum, & sub seculari tegumento signa euidentissima gratiæ specialis. Enimuerò par illud innoxiæ consuetudinis & conuictûs certatìm feruebat studio pietatis, ità vt non immeritò admirari posses, quomodò sic illi repentè mutati essent, vt qui vultus eorum contemplaretur, ipsos agnosceret: qui facta inspiceret, alios existimaret. Deniquè adeò illi corpora sua ieiunijs & vigilijs exarabant, animas eleemosynis recreabant, vt ipsis quoquè monachis & crucis habitum gerentibus nihil eos cedere putares. Ità enim hospitibus ministrare, & in eis Christo cum omni humilitate seruire conspiceres, vt domum illam potiùs xenodochium diceres, quàm aliud quippiam: atque interìm tamen in laico habitu degere eos pariter, acsì etiamnùm carnali inter se consuetudine vterentur. Ecquis verò vel meliores cœnobitas quęreret, si castitatis eum secretum non lateret? Sed hic erat modius, sub quo ardentes lucernę delitescebāt, putà vestes seculares, quibus vtebantur, & humanas à se laudes repellebant. Verumenimuerò qui eos diutiùs latére noluit, occasionem obtulit, qua amator latibuli Aquilinus super candelabrum poneretur, sicque videretur ab omnibus, cunctisque spectandus & imitandus proponeretur.

Elargiūtur sua pauperibus.

Luc. 12.

Ieiunijs & vigilijs se macerant.

Magna eorum hospitalitas.

Beato nanque Aeterno, Ebroicensis vrbis Episcopo, ex hac luce ad æternam translato, vt re ipsa esset, quod verbo hactenùs dicebatur: totius Cleri & populi animi diuinitùs inflammantur, vt Aquilinus ille occultus Dei seruus, qui se abscondens, proximis negabat exemplar pietatis, ei substituatur. Non ibì vna vox, aut vnius partis personuit acclamatio, sed diuersarum vocum generalis electio adeò inter se pulchrè consensit & conspirauit, vt nulli esset ambiguum, quod vulgus peteret, id & inspirari & imperari diuinitùs. Nec quæsitum est ab electo, quid ipsi videretur: quandoquidem qui latére didicerat, Christoque contentus esse decreuerat, apparére vtiquè nollet, si quis eius consensum requireret. Sed rapitur ab omnibus & trahitur, quasì non suus deincèps futurus, sed communiter omnium. Primoque fit clericus: indè gradatìm promotus, ad Episcopale cacumen euehitur, vt totius Ebroicensis Ecclesiæ domum gubernet, & curam pastoralem ei impendat, qui suæ domui tam præclarè præfuerat, vt manens in seculo, etiam in ipso matrimonio iam mortuus esset mundo, & viueret Christo: qui vxori coniunctus spiritu, carne disiunctus, assueuisset spiritales procreare filios, & è vetustis vtribus nouum vinum depromere: id est, sub vetustatis velamine nouum pietatis exhibere gustum.

Aeterno Episcopo Ebroicensi succedit Aquilinus.

Cumque ordinatus, & tanti sacerdotij Apostolica benedictione consecratus esset, quod ei difficile non erat, vxorem mutauit, eamque quam iussus erat, sibi despondit, qui cum illa sine illa viuere didicerat, quam etiam retinendo reliquerat. Extitit verò in plebe mira exultatio, tamque iucunda eius aduentantis exceptio, cunctis ei obuiàm procedentibus, & eius laudes consonis vocibus celebrantibus: vt nulli dubium foret ignem illum è cælo missum, qui in tot cordibus isthoc excitárat incendium, vt tam generalis & concors, nullo discrepante, omnium concentus fieret, vbì Aquilinus in sua sede collocandus adueniret. Suscepto autem non coruino hiatu, sed columbina simpli-

A populo peramanter accipitur.

plici-

plicitate, sacerdotio, iam apertè vxor vertitur in sororem: in quam etiam antè transie- rat, sed occultè. Nec amoris casti ardor extinguitur, immò verò geminatur: tum quia pudicitia immobilis in promoto permanet, tum quia fœcunditas spiritalis multiplicata, ad vtriusque coronam referenda est, sicut & huius fœcunditatis causa promissa castimonia. Communis quippe vtriusque est vtilitas, vti etiam sacri conceptio propositi communis fuit: quæ cùm centuplicem protulerit fructum, ab vno patre tot filijs adoptatis, diligit soror tantæ benedictionis fratrem, per quem tantæ augmentationis consors efficitur, cuiusque manibus gratia sacerdotali perunctis, tam ipsa, quàm tota, cuius est membrum, Ecclesia Ebroicensis benedicitur & expiatur. Videt enim factum eum sequestrum & aduocatum populi totius, atque ad Deum quędam internuncium, qui fuerat quondàm ipsius vnius maritus. Videt in tam multos ramos diffusam arborem, quæ succisa videbatur, quandò ab eius connubio auulsus, atque ea re quasi truncus ille cernebatur. Neque verò illa sic diligens, minùs amatur: quandò flamma charitatis, licèt tam multas in partes distracta esset, non tamen illic imminuta est, vbi nata & vndè propagata fuit: immò potiùs tanto feruet magis, quanto fit auctior.

Vxorē mutat palàm in sororem, quod clam antè fecerat.

Iam verò qui etiam antè, quàm pastor esset, vigilare consueuerat, gregis cura suscepta speculator effectus, prolixiùs vigilabat, atque in preces incumbens, contemplationi dabat operam: vt tantùm sanctitate cresceret, quantùm creuerat dignitate: talemque se opere præberet, qualis & quàm nouus & perspicax ex suo nomine designabatur. Atque vt liberiùs posset contemplationi vacare, & pro peccatoribus, mundi huius tumultibus deditis, Dominum deprecari, non longè à muro ciuitatis, ab ecclesia verò centum passuum spatio distantem elegit cellam, in portæ Rhotomagensis regione sitam: ibique secretum, quod propter pastoralis curæ inquietudines amiserat, repetens, animarum causas & negocia tanto curabat meliùs, quanto plùs corporum declinabat: magìs proficiens in ijs, quæ ad populi causas attinerent, orando, quàm posset concionando. Est enim hoc peculiare electis, semper optare secretum, quemadmodùm reproborum est appetere turbas & tumultus. Illi enim mundum, quem non diligunt, nec videre volentes, vsqueadeò Christi vultum sitiunt, vt mortalitatis vincula, quibus se sentiunt obligatos, perrumpere cupiant: & quia non possunt semper animi obtutus in superna defigere propter corporis imbecillitatem, ad seipsos non sine animi dolore redeant, atque mundum hunc, quem propemodùm euasissent, si in illa claritate persistere potuissent, adspiciant inuiti. Isti verò semper videre cupiunt, quod nolunt deserere: atque ea causa si sint extra hominum frequentiam, eam inquirunt, vt semper adsint res vanæ, quibus suos oculos oblectent: qui cùm intùs tenebrosi & obscuri sint, nullam aliam nôrunt lucem pręter eam, quam foris spectant. Sed Aquilinus verus Israëlita, potiùs anachoreta effici cupiens, quàm instàr vilis margaritæ iacere in sterquilinio, secretum petijt oratorium, ibique latitans, Episcopalis frequentiæ strepitus vitauit: eo veriùs Episcopus, quo minùs frequentatus ab hominibus, & cęlestibus magis adiunctus. Ibi lectio & oratio vicissìm sibi succedentes, sine intermissione continuabantur: ibi psalmorum & canticorum spiritalium resonabat melodia, sancti spiritûs gratiam adducens. Ibi non abrupto ab Ecclesiæ suæ corpore, sed retorto ad pennulas capite, columbina illa anima immolans, pro sanguine lachrymarum imbres fundebat, non sine gemitu exprimens desiderium, quo cupiebat, nè incolatus eius prolongaretur: sed breuiato exilio, aperiretur ei aditus in patriam cęlestem.

Cellam solitarius inhabitat.

Discrimen inter bonos & malos.

Putas'ne autem lecti illum mollitiem illic cōsectatum, aut aliud sibi voluisse, in quo cubaret, substernere, pręter nudum pauimentum? Carnales pastores, vt sese vberiùs pascant, ipsa sua refectione pascendis ouibus Christi se prouidere simulant, & perindè acsi in domibus regum sint, mollibus se vestiunt, nè alij nudi remaneāt, qui meliùs in spiritu tegerentur. Si sunt pastores, minùs preciosis, magisque religiosis vestibus operiantur. Sed aiunt laborem se ferre non posse, nisi se reficiantur & induantur. Verùm dum necessitati consulere se fingunt, consulunt voluptati, & indulgent superfluitati: nō vtiquè imitantes vestigia magni illius Martini Turonēsis, aut Germani Antissiodorensis: qui non pro diurna, sed pro æterna mercede militantes, pauerunt gregem Christi ieiunijs, vigilijs & laboribus suis, vt eorum exemplo disceret eò redire ieiunando, vndè in primo parente excidit manducando. Nemo enim sic inuitat concionando, quantùm faciendo: nec benè ieiunia suggerit, qui sub quocunq; prętextu epulis vacat. Quod sanè

Lectus eius nudum pauimentum.

cauens Aquilinus, abstinendo & vigilando meliùs pascebat subditos, quàm si abstinentiam illis prędicans, ipse epularetur: alijsque mortificādæ carnis asperitatem commendans, ipse molliter & delicatè viueret.

Legitimum ergò ille Christo testimonium perhibuit, & Christus illi quoquè reddidit testimonium. Sicut enim ille quos poterat, intùs illuminabat, curabat, erigebat: ità Christus ei præstitit gratiam & facultatem etiam extrinsecùs illuminandi, sanandi & erigendi: adeò vt Crucis signo liberaret, quos per eam liberandos prædicabat: nec vlla corporalis infirmitas eius precibus resisteret, qui suis exemplis & doctrina spiritales ægritudines depellebat. Cur enim Christus ei argentum negaret, cui largiebatur aurum? Cui animorum curandorum gratiam contulerat, cur corporum non conferret, quorum & facilior est medicina, & iactura minor? Immò per euidentia, quæ præstabat, munera, latentia in eo charismata & confirmabat, & declarabat. Sed vir Domini in cunctis, quæ per eum Christus efficiebat, suî custodiam non omittens, intantùm timebat, vbì meritò timor adhibendus erat, vt illic etiam plerunquè trepidaret, vbì non erat timor. Eam ob rem semper Dominum precabatur, vt fenestras corporis sui aut obstrueret, aut custodiret, nè per eas noxia irreperet concupiscentia, cum qua mors solet ingredi. Mâlle enim se testabatur orbatum luminibus intrare in regnum Dei, quàm illis integris mitti in gehennam. Eius verò precibus annuens is, qui omnes in suo nomine, hoc est, veram salutem suam petētes exaudit, exteriores capitis eius fenestras, lucis ministras, qua pietate rogat' est, clausit: sed cumulatiùs cordis oculos aperiēs, multiplici fœnore lucis externæ orbitatem compensauit. Ità enim sine oculorum adminiculo ad ecclesiam veniebat, acsì illis planè integris viam cerneret, quā calcabat. Immò etiam hoc ipso, quòd lumen nocturnis horis non requirebat, sicut faceret, si videret, expeditiùs pergebat: & mirandum in modum se gerebat, vt nulli dubium relinqueret, quin Angelo lucis ductore vteretur. Securè itaque & misericorditer ei, vt erat rogatus, immisit oculorum cæcitatem, qui & videbat promptæ mentis eius synceritatem, & præuidebat duplicandam illi eam, quam amissurus erat, claritatem. Ità ergò qui cæcis reddebat lumen, ipse cæcitatem patiebatur, non minùs de se exauditus nè videret, quàm de alijs, vt viderent. Quid enim caligo exterior sensui peruigili & in diuinis perspicaci officiebat? quæ etsì mundi speciem ei subduceret, certè Christi vultum non subducebat: quinpotiùs tanto plus conferebat, quanto magìs visibilium rerum formas excludebat.

Signo Crucis morbos pellit.

Iohan. 14.

Orbatur oculorū lumine, vt petierat.

Porrò autem vir beatus, sedulus erat custos innocentiæ, amator continentiæ, cultor sobrietatis, cupiditatis hostis, obtrectationis inimicus, persecutor improbitatis: quas ad res multùm ei cæcitas corporis conferebat: sicut ad populum paterna pietate admonendum & exhortandum, pastoralique diligentia custodiendum, nihil impedimenti afferebat. Non enim segniùs vel orabat, vel vigilabat, vel minùs ad populum concionabatur: immò tanto feruentiùs in Christo cælestia meditabatur & tractabat, quanto à terrenis sensibus minus ponderis percipiens, ea ex parte liberior erat, qua homo terrenus procliuiùs & propensiùs peccat: atque ibì acutiùs cernere cœperat, vbì pars hominis excellentior habetur, atque vbì ad superna obtutus dirigitur, vt diuina claritas conspiciatur. Itaque quanto expeditiùs eò tendens, de ipso luminis potabat fonte, tanto splendidiores pro concione radios ad inferiora vibrabat, eoque suauiores suis in exhortationibus promebat sermones, quòd eos potiùs ab ipsa veritate, quàm à veritatis testibus, putà libris, quos legere non poterat, hauriret. nec verba eius cadebant in terram: quippè quem perspicua attollebat virtus, quam in morbis omnibus curandis exhibebat.

Catalogus virtutū ei'.

Tandèm bonorum operum, sanctarumque institutionum pijs exercitijs comprobatus, refocillandorū pauperū studijs elimatus, optatę cęcitatis medicinali cauterio ab omni mūdanę vanitatis sorde purgatus, cùm duos & quadraginta annos, tanq̄ mansiones totidem vsq; ad Iordanem suę euocationis exegisset, vbì iam transiturus erat ad patriam semper optatam, Christo reddidit illibatum & incōtaminatum spiritū, illi semper inhęsurum, illamque sine dubio vocem exultationis & benedictionis auditurum, quam meruerat seruus bonus & fidelis, q talentum à Dn̄o acceptum, tam multiplici auctum lucro redderet, ità vt integram ecclesię vnius custodiam Dn̄o suo consignaret, totq; parœciæ

Est in Episcopatu annis 42.

Moritur.

Matt. 25.

rocciç suæ populos, tam verbo conceptos, quàm exemplis suis editos, quot carnis suæ filios habere non potuisset, summo pastori præsentaret. Lætatus est certè ille beatus cælestium spirituum exercitus, olim quorūdam ruina mutilatus, paulatim multorum accessione instaurandus: lętatus est, inquam, eius aduentu, cuius opera non vnus, sed permulti peccatores pœnitētiam agētes, cęlestis patrię ciuibus sunt adiuncti. Si enim gau- Luc. 15.
dēt illi super vno peccatore pœnitentiā agente, multo magis illo lætantur & exultant, per quē non vnus, sed multi ē numero impiorū, ad electorū contubernia translati sunt.

Verumenimuerò quàm lætati sunt illi, ad quos beata illa commigrauit anima: tam afflicti & mœrore affecti sunt ij, à quibus tam bonus, pius, egregiusque pastor recessit. Mors eius dolet subditis.
Nollent enim præmittere patrem filij, sed potiùs subditi à suo præmitti pastore: mallentque in cælis carere nouo isto patrocinio, quàm in terris assueta consolatione destitui. Porrò cum omni reuerentia sacerdotum & populi frequentia celebratis exequijs, peractisque tanto funeri debitis vigilijs, sepelitur cælestis illa margarita in basilica, quā apud ciuitatis suburbium cōdiderat: atque illic reponitur depositum, cui debetur corona iustitię, donèc reddatur ei à iusto iudice in illo regenerationis die. Imploramus ergò 2. Tim. 4.
pietatem tuam, confessor beatissime & præsul eximie, sancte Aquiline, vt qui de paucis Precatio ad
acceptis multa & magna reddidisti, illamque sedem illustrâsti, quam rexisti, id nobis diuinitùs obtinere digneris, vt quod profitemur ordine & instituto, id ōpere exequamur, S. Aquilinū.
atque in nouitate vitæ ambulantes, & sicut aquilæ pennas vitiorum in virtutum mutantes, quemadmodùm habitum mutauimus, illi placere valeamus, qui viuit & regnat per omnia secula seculorum, Amen.

VITA SANCTI ETHBINI ABBATIS, INCERTO QVIDEM AVTHORE, SED FIdedigna. *Stylum passim elimauit F. Laurent. Surius.*

BEati Ethbini confessoris scripturus vitam, eum mihi oro adesse suffragatorem, quem ille sui pectoris habuit habitatorem. Fuit ille in Britannia minori natus patre nobilissimo, itemq; matre, eruditus liberalibus studijs in paterna domo vsque ad decimumquintum annum ætatis suæ. Mortuo autem patre eius Eutychio, mater Eula ad beati Samsonis Dolensis Episcopi præsidia confugit, rogans eū, vt sacro velamine ipsam consecraret. Assensit ille precibus & voluntati eius, eamq; Domino dedicauit: filium verò eius Ethbinum, tonso capite, in Clerum asciuit. Mansit autē Ethbinus cum beato Samsone Episcopo diebus aliquot, nocte ac die seruiens illi. Cumq; die quodam beatus Episcopus sacerdotali fungeretur officio, & Baumerus Diaconus lectionem Euangelij recitaret, audiens Ethbinus dicentem Dominum, Qui non renūciat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus: hac voce compulsus, omnia reliquit, & ad sanctū Similianum Abbatem se cōferens, monasticum ab eo habitum accepit, collumque suum diuinę seruitutis suaui iugo supposuit in monasterio, quod Tauraeum dicunt.

19. Octobris
Patria S. Ethbini.
Parentes.
Mater fit sanctimonialis.
Luc. 14.

In eo monasterio tum degebat Vuinuualocus presbyter & monachus, vir magnæ Vuinuualocus presbyter.
sanctitatis, qui B. Ethbinū sibi adiungēs, vt ppiùs cognouit eū superna gratia illustratū, perindè vt pater filiū, eum dilexit. Cōsueuerat aūt B. Vuinuualocus adire ecclesiā quandam, quę à monasterio milliari vno aberat, atq; illic iussu Abbatis pro viuis & defunctis offerre sacrificium. Eius itineris comitem sibi Ethbinum adhibuit iuuenem prçclarum, egregiumque diaconum, vt dignus presbyter sancto diacono vteretur. Accidit autem quandoque, vt, peracto sacrificio, iter per campos facerent ipso messis tempore. Ecce autem offendunt illic leprosum quendam humì iacentem, & miserè eiulātem, atq; cum lachrymis opem ab eis poscentē. Erat verò corpus eius omne vulneribus obsitum. Permotus eius calamitate & angore B. Vuinuualocus, ait ad Ethbinum: Ecquidnam, mi frater, daturi sumus huic inopi, nostrū auxilium imploranti? Aurum & argentū nō est nobis, nudi huius mundi pecunijs, quid acturi sumus? Sanctus Ethbinus plenus spiritu san-

 cto,

cto,respondet:Legimus,pater,in Apostolorum Actibus,B.Apostolis Petro & Iohanne
Act.3. in templum ingredientibus,claudũ quendam ab eis eleemosynã petijsse,& salutis beneficium impetrâsse.Tu igitur propiùs accede ad pauperem, & supernæ gratiæ munus ei impertire. Ait ergò B.Vuinuualocus adleprosum: Quis est,frater,morbus tuus,qui tam alta suspiria,tam debiles voces à te exprimit? Ille ab imo pectore ingemiscẽs, cum multa humilitate dicit: Magnæ angustiæ,multi,ijq; acerbi,dolores miserum corpus meum obtinent & premunt: sed in ijs dolor quidam pręcipuus est,adeò infirmitati meę perniciosus,vt nisì ille hocipso die curatus sit,mors mihi potiùs,q̃ vita,expectanda sit.Et beatus Vuinuualocus: Dic,inquit,frater,qua nostra opera leuari possis. testis est enim Deus,etiã carnis nostrę partẽ,si sic poscat necessitas,libenter nos tibi adiuuãdo impẽsuros. Tum ille: Nares,ait,meæ vulneribus corrosæ,à tanti morbi ardore sordes purulẽtas cõtrahunt.Hęc vt ille dixit,B.Ethbinus librum deponit è manibus, miserum hominẽ arripit per latera,pronoque vultu iacentem erigit. Porrò Christi sacerdos Vuinuualocus manum ad eius nares admoturus,audit pauperẽ lugubri voce dicentẽ: Noli senior,noli manibus appræhendere nares.id enim dolor non permittit: sed si in peccatorũ tuorũ remissionem dolorẽ meum lenire vis,os tuum admoueas naribus meis,atq; ità leniter exugas extrahasq; putorẽ,qui me cruciat.Id audiens pius sacerdos,inclinat sese,& dũ vult facere,quod pauper petijt,ore suo appręhẽdit carnẽ filij Dei,licèt ille se putaret leprosi horridas appręhendisse nares:dumq; exugere incipit illam saniem,lapillus mirabilis incidit in os eius.Beatus aũt Ethbinus Dominum per latera tenens,sursùm adspicit, cælũ apertum videt,atq; in capite Christi,quem tenebat,Crux appáret,Angeliq; è cęlis obuiàm ei veniunt.His cõspectis,ait Ethbinus ad Vuinuualocũ:Pater sancte,quem ego manibus teneo,& tu ore,non dubites esse Dominũ nostrũ Iésum Christũ. Cumq; magno afficerentur gaudio,cuperentq; illud apud se detinere, ille subuolauit in nubes,aitq; ad eos: Nõ vos puduit meî in angustijs meis,nec me vestrî pudebit in regno meo. Hęreditas vestra apud me est, & ijs,pro quibus petieritis, salus in regno meo. Sic dixit,& mox euanuit ab oculis eorũ, in cælũ cum magna voce receptus.Et vocẽ illi quidẽ audiêrũt, sed neminem viderũt.Stupefacti aũt,& immenso repleti gaudio, laudauerunt eum, qui ipsos intantùm dilexisset,vt in pauperis forma eis apparere nõ sit dedignatus. Dixit aũt B.Vuinuualocus ad S.Ethbinum: Tuis meritis,frater Ethbine,isthuc contigit nobis, qui tam singulari es humilitate & obédiẽtia,vt quicquid homo possit pręcipere, tu deuotissimo pectore exequaris.At contrà Ethbinus: Non ità est,pater,inquit:sed tu,qui quotidiè carnẽ & sanguinem Christi immolas,illum in suo corpore videre meruisti,quẽ semper animo circunfers. Vide autem,nè alijs innotescat,quandoquidem nemo huius rei pręter nos cõscius est. Deindè ad monasteriũ reuersi,nemini quicquã indicârunt,sed in cœpta orandi consuetudine,vsque ad eius ecclesiæ vastationem perseuerârunt.

Tẽtat Christus fideles seruos suos.

Visio Ethbini.

Christus est qui leprosus videbatur.

Porrò aũt superuenientes Franci,vastârunt non modò ecclesiã illã, sed etiã totã Britanniã minorẽ.Quæ res id effecit,vt B.Ethbinus in Hiberniã fugiens, in* sylua, quę Nectensis dicitur,paruũ sibi tuguriũ ceu pauper peregrinus cõdiderit, atq; in honorem S. Syluani martyris ecclesiã fabricârit,in eaq; perpetìm vt bonus seruus Dño suo militârit. Cùm aũt quodã die prę foribus monasterij sederet,claudus quidã ad eum venit, petens eleemosynam.Cui beatus Ethbinus ait:In nomine Domini Iesu Christi surge sanus, & pedibus consiste tuis,benedicens Domino,qui saluos facit sperantes in se. Confestim ille adeò surrexit sanus,acsì nunquàm laborâsset è pedibus.

Frãci vastãt Britanniã.

**insula*

S.Ethbinus sanat claudum.

Quædam mulier filium habens paralyticum,cùm ad virum Dei peruenisset, rogauit eũ,vt ad ipsius veniret ędes,& sanitatem filio à Domino impetraret. Ait autem ad eam B.Ethbinus:Nos peccatores sumus:non sunt apud nos vsitata id genus miracula. Sed si cupis filium tuũ habere incolumem,ad B.Brigidæ sepulcrũ perduc eum. Credo per Dei misericordiã,sanctę virginis meritis illic eũ curatũ iri. Respondit mulier: Ego verò, mi pater,iam eò illũ adduxi, & cùm nocte quadã vigilarem,somno obrepente obdormiui paululùm,atq; in somnis audiui vocẽ dicentẽ mihi: In sylua,quæ Nectensis dicitur,moratur seruus Dei Ethbinus. ad quẽ si filium duxeris, sanum eius meritis illum,Domino largiente, recipies. Et eccè viuit Dominus,non recedam à te,donèc filiũ meum saluum mihi restituas.Itaque beatus Ethbinus in oratorium ingressus,tandiù mansit in oratione prostratus coram altari,donèc puer à matre veniret,eique diceret: Gratias tibi ago, pater,qui me decumbentem visitâsti,& tuis manibus erexisti, tantumque morbum à me depu-

Itèm puerũ paralyticũ.

depulisti. Tum verò beatus Ethbinus surgens, benedixit Domino, qui in sanctis suis efficit mirabilia. Ad puerum autem sic locutus est: Vide fili, nemini dixeris. non enim meis meritis, sed gratia Dei salus tibi instaurata est. Psal. 67.

Vixit verò beatus Ethbinus illo in loco annis viginti, fideliter exercens opus Dei, morbosque curans. Tantę autem abstinentiæ fuit, vt per hebdomadam non nisi semel, idque quinta feria, cibum caperet, solo pane & aqua contentus. Vinum eo in loco non bibit, nisi cùm ad sacra mysteria accederet. Deniq; cùm iam ferè octoginta & tres ętatis annos exegisset, acri cœpit dolore fatigari: conuocatisque fratribus, qui in ea sylua degebant, obitum suum illis prædixit, ità dicens: Ego vos, fratres mei, omnipotenti Deo commendo, qui præstò est seruis suis in cunctis necessitatibus eorum. Me iam corpore moriturum noueritis. Defunctum ad dexteram altaris huius partem condite, sacras hostias in ipso altari pro peccatorum meorum remissione offerte. Ità pace omnibus data, ante altare spiritum reddidit decimoquarto Calendas Nouembris, sepultusque est honorificè eo loco, quo iusserat: Vbi, præstante Domino, fiunt miracula in laudem & honorem nominis eius, cuius virtus & potestas regnat per infinita secula seculorũ, Amē. Eius abstinentia singularis.

MARTYRIVM SANCTI ET MAGNI MARTYRIS ARTEMII, AVTHORE *Simeone Metaphraste.*

Post Domini & Saluatoris nostri in cælos ascensum, cùm eius discipuli & Apostoli vniuersum orbem terræ Euangelio comprę̄hendissent, & in omnes quidem partes iam distributa esset prædicatio pietatis: is autem, qui ab initio generi hominum aduersatur, intolerandis tormentis per eos, qui tunc rerum potiebantur, subijceret fideles: oportebat aliquandò Christianos solui à malis & molestijs, & cum acerba nube impietatis, solui etiam tē̄pestatem tormentorum, quibus afficiebantur, & sisti virgam peccatorum, quæ immittebatur aduersùs hæreditatem iustorum. Cùm autem ad hoc esset opùs viro, qui haberet insignem animi nobilitatem: talis autem erat Constantij & Helenæ filius, Constantinus Magnus cognominatus: is à patrio quidem recedit errore, atcano quodā & diuino consilio, & accedit ad veritatē. Vincit enim, vt omnes sciunt, inimicos per Crucis in cęlo apparitionem: & Magnus statim appellatur, & propter pietatis magnitudinem, & in hostes victoriam. Deindè etiam magno regi, & communi omnium Domino victoriæ reddens gratias, mittit per omnes partes orbis terræ decreta, quæ erāt contraria decretis priorum Imperatorum: nempe, vt diruerentur templa idolorum, & funditùs euerterentur: in Christi autem nomine rursùs ędificarentur, & eius discipulorum & martyrum ædes insignes: & quas priùs impij euerterant ecclesias, eæ rursùs priorem decorem reciperent. 20. Octobr. Cōstātinus Magnus. Cur sic cognominat. Eius decreta.

Quid ergò, qui bonis inuidet, diabolus? Non ferens tantam mutationem, & alioquì sciens fieri non posse, vt qui tunc tenebat imperium, rediret ad vanum cultum simulacrorum, aliundè in nos bellum excitat: & cùm in ecclesiam Alexandrinam impium Arrium induxisset, & tanquàm instrumento aliquo eius lingua esset vsus, audet prædicare, Dei filium esse creatum, & dogmata statuere, eum esse alienum à Dei & patris essentia. Hac autem mala Arrij opinione citò extincta, vtpotè quòd pius Imperator Niceæ diuinorum Patrum cōgregāsset synodum: & ipsum quidem Arrium mouisset è cœtu Sacerdotum: verum autem Deum & Dominum nostrum Iesum Christum, eiusdem esse cum patre essentiæ, & coęternũ, sicut priùs, prędicāsset: inimicus rursùs rabie agitabatur, & priorem suam religionem rursùs conabatur mouere: & qui pro dignitate ei rei inseruiret, diligenter inquirebat. Cùm magnus ergò & primus Christianorum Imperator, piè simul & pulchrè tricesimosecundo anno sui imperij, in prouincia Bithynorum, quandò expeditionem incepit facere contra Persas, deposuisset imperium, & Constantius filius patris successisset imperio, postquàm is quoque exoluit debitum, ipsius patruelis Iulianus Arrij impia hæresis.

nus,qui etiam transgreſſor,proptereà quòd veram fidem eſſet aſpernatus,& ſe ad gentilem traduxiſſet religionem,iure fuit appellatus,ſceptra tyranniceè apprehendit. Conſtantij autem patruelem eum diximus,quoniam natus fuit ex Conſtantio Conſtantini fratre,diuerſi tamen generis. Etenim ex verè beata Helena ipſe Conſtantinus ſolus natus eſt patri.Ex Theodora aũt filia Maximiani,qui etiam dictus eſt Herculius,hi tres nati ſunt,Dalmatius,Anaballianus & Conſtantius. Porrò ex Conſtantio.Gallus, & is,de quo in præſentia agitur,turpiſſimus Iulianus.Qui quidem eùm,vt diximus, ex tyrannide accepiſſet imperium, grauiſſimum rurſus bellum excitatur, & grauiſſima earum, quarum vnquàm fiat mentio,oritur perſecutio.

Iulianus trãſgreſſor vel Apoſtata.

Conſtantij Chlori vxores & liberi.

Quo quidem tempore magnus & pietate inſignis, diuinus, inquam, Artemius fuit martyrij corona redimitus. Id verò apertiùs docebit procedens oratio. Cùm Magnus Conſtantinus iam è vita exceſſiſſet,vt eſt præmiſſum,in tres partes fuit diuiſum Romanum imperium,eùm eius filij Conſtantinus, Conſtantius, & Conſtans id diuiſiſſent. Et primo quidem,nempe Conſtantino,ſuperiores Galliæ,& quæ ſunt vltra Alpes,& inſulæ Britannicæ vſque ad Occidentis Oceanum obtigerunt. Conſtanti autem, vt poſtremo,inferior Gallia,ſeu Italia,& ipſa Roma. Conſtantius autem ſecundus ex filijs Conſtantini,qui tunc rebus præerat Orientis, decertans aduersùs Perſas,partem Orientis accipit,& Byzantium,nomine mutato in Conſtantinopolim, & nouam Romam, facit regiam: & ab Illyrico vſq; ad Propõtidem omnem tractum,Aſiam deindè, Syriamque, & Palæſtinam, & Meſopotamiam, & Aegyptum omnesque inſulas, & quæcunque Romanis parebant,vectigalia ſuo reddit imperio.Magnus autem Artemius,cùm eſſet valdè notus Imperatori Conſtantio,in omni tempore,& omni negocio perpetuò cum eo verſabatur,vt qui eſſet amicus optimus,& ex ijs,qui erant virtute & doctrina inſignes, & ardẽs amator fidei Chriſtianorum, quo nomine eius amicitię & familiaritatis agnoſcebatur longè ſtudioſiſſimus. Eius autem patriam & genus nemo ſcriptis mandauit, niſi quòd erat magno & illuſtri loco natus vir beatiſſimus,& ex hominibus genere nobilibus genus ducebat,virtuteque & magnitudine animi erat inſignis. Vndè etiam hæc de eo ſcripta ſunt,quòd ſanctarum reliquiarum Chriſti Apoſtolorum,Andreæ, inquam, & Lucæ, & Timothei, ipſe eſt,qui à Cõſtantio iuſſus fuit facere exportationem: vt ſuo tempore ſignificabit oratio.

S. Artemius Conſtantio valdè familiaris.

Cùm ergò eſſent tres Imperatores,vt dictum eſt,& vnuſquiſq; eorum ſuæ partis tenetet imperiũ,primus Conſtantinus à ſua parte diſcedẽs,& vltimi fratris,quæ ei obtigerat,partem inuadens,eùm ille Romam eſſet profectus, aggreſſus eſt quiddam iniuſtum facere contra fratrem,ipſumq; abſentem eſt criminatus,quòd res non fuiſſent rectè diuiſæ,& quòd imperij,quod ad ipſum pertinebat,magnam partem frater vſurpâſſet.Regionis autem Duces & cuſtodes,quos Conſtans cõſtituerat,dixerunt ſe citra illius ſententiam & voluntatẽ nihil poſſe omninò mouere: eſſet enim impium. Ille autem ſe ſtatìm parat ad bellum,& arma mouet aduersùs eum,qui nullam fecerat iniuriam. Cadit itaque Conſtantinus in bello pugnans, & partem alienam cupiens, eam etiam amiſit, quam iuſtè videbatur tenere. Vndè etiam eius populus deficit ad Conſtantem: & in illius redigitur poteſtatem imperium Occidentis,cùm ad id nullum ſtudium poſuiſſet:Deus verò in iuſta ſtatera vniuerſum iudicâſſet: qui etiam non mouere terminos patrum, neque de ſulco propinqui aliquid detrahere,lata lege ſemel conſtituit,nè,dum improbè ſe gerit quis in propinquum, imprudens iuſta Dei ira cõdemnetur. Obtinet ergò Conſtans imperium totius Occidentis,duas partes in vnam coniungens, & ex ambobus vnũ faciens imperium.

Cõſtãtinus iunior cæditur.

Conſtantis imperio cedit Occidẽs

Non multum intereeſſit temporis,& Conſtans ad comeſſationes declinans & ebrietates,& alienos amores, ſegniter vniuerſum gerebat imperium, per ludum & ſaltationem tantam molẽ ſuſtinens. Ergò ei parãtur inſidiæ à quodam Duce exercitùs,nomine Magnentio: & cum imperio ſimul quoquè vitam amittit.Cùm is cecidiſſet, imperium occupat Magnentius,eum quo ſimul inuaſerũt tyrannidem Nepotianus & Brettanion. Hæc eùm accepiſſet Conſtantius ex literis ſororis, & ab Oriente veniſſet ad Occidentem,bello manus conſerit cum illis,& vi vicit,cùm Brettanion,ad eum defeciſſet. Quo quidem tẽpore ſignũ Crucis maximũ,& mirificè appárens,adeò vt admirabili ſplendore ſuperaret lucẽ diei, viſum eſt Hieroſolymis circa tertiã horam diei, cùm eſſet dies feſtus,qui dicitur Pentecoſte,pertingens à loco, qui dicitur Caluariæ, vſque ad montem Oliue-

Viuit diſſolutè.

Occiditur.

Crux ſplendidiſſima appãret.

Oliueti, vndè fuit assumptus noster Saluator. Imperium ergò tenet Constantius, relictus solus ex Magni Constantini filijs. Cùm ergò ad imperij magnitudinem defixisset oculos, & caligâsset, vt qui esset homo, & non haberet ex suo genere, qui eum defenderet, (neque enim ei natus fuerat filius, neque remanserat aliquis ex fratribus) & timeret, nè in eum rursùs aliquis insurgeret Tyrannus, statuit ex cognatis aliquem accipere cohęredem, & imperij defensorem: quod etiam fecit. Nam cùm Gallum Iuliani fratrem Sirmij Cæsarem creâsset, (Erat autem ei Gallus patruelis: Constantius enim Galli & Iuliani pater, frater fuerat Magni Constantini) ei dat vxorem, suam sororem Constantiam, vt res esset firmior & cautior: & præbet ei magistratus, quos ipse constituerat, (nō enim Gallo licebat id sibi assumere, cùm esset Cæsar) Domitianū quidem & Thalassiū emittens Pręfectos Prætorios: Montium autem Imperatorijs præficiens rationibus, quem etiam solemus vocare quęstorem, & simul eum etiam ornans honore Patricij. *Gallus fit Cæsar.*

Gallus autem, vt qui tunc à Constantio missus esset ad Orientem, erat intentus rebus gerendis. Quem cùm primùm accepissent Persæ venisse Antiochiam, timore sunt affecti, cùm audiuissent eum esse iuuenem, & ad res gerendas acrem & vehementem, nec fecerunt ampliùs excursiones in agros Romanorum. Et ille quidem erat Antiochiæ Syriæ, vt ostensum est: Constantius autem res constituebat in Occidente: & tunc erat maximè quietum Romanorū imperium, vt quod ab vtrisque custodiretur. Et hæc quidem hoc modo se habebant. Gallus autem cùm Cęsaris induisset purpuram, & iam cœpisset ascendere primos gradus imperij, non māsit in eadem sententia & fide, quam dederat Constantio, nimìs pro imperio res gerere aggrediens, & cum magna audacia & arrogantia constituens. Quos enim cum ipso magistratus emiserat Constantius, qui Imperialium & ciuilium rerum erant iudices, Prętorij Præfectum Domitianum (mortuus enim erat Thalassius) & Quæstorem Montium, quòd non parérent, & inseruirent à ratione alienis, & quæ cohiberi non poterant, eius appetitionibus, cùm iussisset militibus alligare funes eorum pedibus, iussit trahi per forum, & vtrunque occidit, cùm viri fuissent in gerendis magistratibus egregij, & quouis lucro & emolumento inuenti essent superiores. Quos cùm cōposuisset ciuitatis Episcopus, sepelijt, insignem eorum virtutem reueritus. *Gallus insolescit.*

Constantius autem cùm audijsset id, quod acciderat, Gallum ad se accersit. Ille autē cùm sciret quidem, se non vocari ad bonum aliquod, rursùs autē cogitaret, quòd si nollet parére, oporteret bellū facere, armis protinùs correptis, eligit potiùs pacem. Et pręmissa vxore ad mitigandum Constantium, ipse quoquè sua sponte adibat periculū. Atq; Constantia quidem statìm profecta est, vt fratrem prior conueniret, & in animo habens rogare pro marito, vt nihil graue in eum statueret. Cùm autem prompto & alacri animi studio iter inijsset, inter eundum incidit in morbum. Et cùm ascendisset in Bithyniā, in quadam eius statione, quę Gallicana dicitur, est mortua. Gallus autem etsi hoc, quod pręter opinionem acciderat, magnam reputâsset calamitatem, ibat tamē vlteriùs, non desistēs ab ijs, quæ statuerat. Postquàm verò venit ad Noricorū ciuitatem, quę vocatur Pytauiota, huc Mediolanō, cùm illic tum esset Constātius, mittitur Dux exercitûs Barbarion, qui Gallo aufert purpuram. Et cùm eum fecisset priuatum, relégat in quādam insulam Dalmatię. Cùm Gallus autem venisset in insulam, Eusebius Eunuchus, qui Prępositi tunc habebat honorem, & qui cum eo erant, persuadent Constantio, vt quamprimùm Gallum tolleret de medio. Ille verò persuasus, mittit qui ipsum interficerent. Cùm ij autem iam irent, Cōstantius rursùs motus est misericordia: & mittit ocyssimè literas, quæ Gallum à morte liberabant. Eusebius autem, & qui cum eo erant, persuadēt Magistrano, qui mittebatur, nè priùs veniret ad ostendendas literas, quàm audiuisset Gallum fuisse de medio sublatum. Hęc facta sunt, & Gallus fuit interfectus. *Pytauiota, vrbs Noricorum.* *Gallus interficitur.*

Constantius autem veritus, quòd non posset solus totum regere imperium, maximè cùm Galli, quandò vellent, promptissimè incitarentur aduersùs imperium, tam propter vires corporis, quàm propter leuitatem animorum, iam ducebatur pœnitētia, quòd Gallum de medio sustulisset. Et cùm reputâsset eos, qui sunt genere cōiuncti, esse externis & alienis longè tutiores ad regni societatem, Iulianum fratrem Galli ex Iōnia accersitum Mediolanum, creat Cęsarem: & cùm suam sororem Helenam ei dedisset in matrimoniū, fideq; ab eo accepta sibi cauisset, eum quidē misit in Galliā, illic futurum custodem imperij. Ipse autem in Illyricum veniens, degebat Sirmij. Cùm aūt audiuisset, *Iulianus Cæsar creatur.*

quòd

quod Barbari,qui agebant trans Danubium,essent ducturi exercitum contra imperium Romanorum, Sirmio profectus transijt Danubium.Cùm autem longo tempore ibì fuisset ad ipsam ripam,& rursùs intellexisset Barbaros non esse se loco moturos,profectus est in Thraciam.Postquàm verò fuit apud Odrysos,vbì Adrianus constructa ciuitate, ei loco suam reliquit appellationem, audiuit à quodam Episcopo, quòd corpora Christi Apostolorum Andreæ & Lucæ sepulta erant in Achaia, Andreæ quidem Patrîs, Lucæ autem Thebis Bœotiæ. Postquàm autem Imperator hæc audiuit Constantius, propter id est lętatus,& magna voce clamauit: & ijs,qui aderãt,dixit: Vocate mihi charum Artemium.Cùm is autem quamprimùm venisset: Gratulor tibi,inquit,virorum omnium religiosissime,& vnà tecùm lætor. Ille verò illi dixit: Mihi ꝑpetuò læteris, ô Imperator, nec te vnquàm aliquid molestum compręhendat. Imperator autem: Quęris ne aliquid, ô amicorum optime,gratius ac iucũdius inuentione corporum Christi Apostolorum? Magnus verò Artemius: Quisnam aut vndenãm,inquit, ô domine, est is, qui hunc hodiè thesaurum aperuit? Constantius autem: Achaiæ,inquit,Episcopus, qui nunc præsidet Patrîs.Sed abi,ô virorum amicorum optime, & ea quamprimùm exporta Constantinopolim.Hæc cùm ab Imperatore magnus audîsset Artemius,rectà iuit ad Apostolos, eorum sanctas allaturus reliquias. Quas quidem cùm valdè admirabiliter exportâsset, in templo,quod ab ipso Constantio extructum est à fundamentis in nomine Apostolorum,prope sepulcrum patris eas deposuit. Ei autem in præmium ministerij dedit Imperator,rogantibus Episcopis, munus rectionis Aegypti. Talis fuit Artemius etiam ante certamina martyrij,& adeò erat apud omnes venerandus.

Eccè q̃ chaṛę olìm fuerit sanctorũ reliquiæ.

Artemius Dux Aegypti fit.

Atque proficiscebatur quidem Magnus Artemius in Aegyptum, Ducis modò suscepta dignitate.Constantius autem profectus Constantinopoli,tendebat in Syriam: & cùm in magnam peruenisset Antiochiam , ibidèm figit tabernaculum, bellum parans aduersùs Persas. Cùm ibì autem maneret in ciuitate,venerunt ad eum literæ,insurrectionem Iuliani significantes.Iulianus enim,vt à me iam antè fuit declaratum,ad custodiam Occidentis in Gallia Cæsar creatus à Constantio,non ferens ampliùs esse in habitu Cæsaris,induit diadema,& se appellat nomine Imperatoris.Postquàm autem sibi imperium vsurpauit, nihil iam paruum cogitabat, neque statuebat sibi ampliùs esse cunctandum: sed volens in suam redigere potestatem totam Europam,quę obedit Romanis,instructo exercitu,per Germanos perrexit ad Danubium. Et cùm vlteriorem ripam appręhendisset,per loca illius ducebat exercitum.Latens verò præfectos, & Italiæ Taurum,qui vocabatur, & Illyrici Florentium,postquàm venit ad Pœonas,transiens ad alteram partem fluuij, statìm & vniuersam Illyricam regionẽ in suam redegit potestatem, & Italiam, & vsque ad Oceanum Occidẽtalem vniuersas gentes,quæ erant imperij Romanorum.

Iulianus arripit Imperatoris nomen.

Constantius autem cùm hæc audiuisset,fuit conturbatus,vt est consentaneum,& de Constantinopoli admodùm timens, nè quod ille animo cogitabat, eàm prior in suam redigeret potestatem, eam totis viribus festinabat præoccupare. Interìm autem dum ab eo colligebatur exercitus, dispersus per ciuitates Orientis, & se parabat ad tantam viam,significat Episcopis,vt eum pręcedentes veniãt quamprimùm Niceam.Erat enim in ea secundam Synodũ congregaturus,ab impijs Arrianis incitatus aduersùs Homousion.Cùm verò, transmissa Cilicia,venisset ad Mopsi,qui vocantur, fontes,quędã imbecillitas ei repentè accidit,nec poterat vlteriùs progredi. Postquàm autem sensit se iam malè habere, & non victurum esse ampliùs, Antiochiæ Episcopo celerrimè accersito Euzoio,petit vt baptizetur. Et cùm baptizatus, parùm fuisset supstes, illic è vita excedit, cùm imperâsset integros quadraginta annos, viginti quidem cum patre, solus autem reliquos.

Cõstantius baptizatur & moritur.

Cùm eum autẽ defleuisset exercitus,& iusta ei fecisset, in arca posuerunt, cùm corpus instruxissent ijs,quæ solent fieri ad hoc,vt duret,& cùm in currum imposuissent, tulerunt Constantinopolim,cum proprijs armis vnusquisque eum sequẽtes in eodem ornatu,quem,dum viueret,habebat inter principes.Atque ij quidem venerunt Constantinopolim,ducentes corpus.Venit autem & Iulianus,proficiscens ex Illyrico,& iam firmiter tenens vniuersum imperium, nullo post mortem Constantij auso ei repugnare. Cùm autem ferretur corpus in templum Apostolorum, vbì prope patrem eum erant posituri, Iulianus ipse pręcedebat lectum, capiti ablato diademate. Postquàm autem

Iulianus solus imperat

eum sepelierunt, iam veniens in regiam, tunc rursùs imposuit diadema,& rerum potiebatur, solus iam Romanorũ vniuersum adeptus imperium. Cùm ergò excessisset Constantius, in eos, qui restabant, & maximè qui propter inuidiam præbuerant causam Galli occisionis, iræ suæ feruorem ostendit Iulianus. Et statim Eusebio quidem præposito caput adimit, quòd omninò videretur suis calumnijs Gallo cædem adornâsse: Paulnm autem Hispanum, qui erat vnus ex scribis Imperatoris, tradit igni, vt qui in Gallum fuerat acerbè inuectus. Ambos nanque Chalcedonem misit, & illic vtrunq; suo affecit supplicio. Interfecit etiam Gaudentium Ducem exercitûs Aphricæ,& quosdam alios, qui ei insultauerant. Sed eos quidem punijt per literas: Christi autẽ martyrẽ,& fortem athletam Artemium, ipse per se Antiochiæ præsens præsentem propter Christi confessionem inhumanè punijt,& ea, quam habebat, priuauit potestate, non ferẽs eius dicendi libertatem & constantiam. Iulianus enim, cùm, vt ostensum est, Romanorum vsurpâsset imperium, maximè studebat gentium errorem in suum locum restituere. In omnes itaque partes mittens literas, iubebat deorum templa & altaria prompto & alacri animi studio extrui, & quoscunque redditus Magnus Constantinus attribuit ecclesijs, & eius filius Constantius, eos ademit,& templis consecrauit idolorum, pro Episcopis, Presbyteris & Diaconis constituens æditos, aspersores, sacrificos & canephoros, & quæcunque nomina nugæ imponunt gentilium. Hæc quidem & alia fiebant Constantinopoli. *Redditus ecclesijs attributi à Cõstantino & Constantio.*

Post hæc autem cùm matris suæ haberet fratrem, nomine Iulianum, qui vt illi gratificaretur, Christianismi fidem abiurauerat,& pro errore gentium ostendebat promptũ & alacre animi studium, emisit Orientis rectorem, quem vocant Comitem, iubẽs vt res quidem Ecclesiarũ vexaret & perderet, vbiq; autem & omni ratione errorem gentium augeret & extolleret. Ille igitur cùm venisset Antiochiam, conabatur reipsa plura præstare, q̃ ei fuerat imperatum. Et ecclesijs quidem aufert quęcunq; habebãt preciosa, tam in argento & auro, quàm in sericis vestimentis. Quinetiam claudit ecclesias, nè quis in eas ingrederetur precandi causa, claustris & vectibus ianuis impositis. Et hæc quidem Antiochię faciebat Comes Orientis. Imperator autem Iulianus Cõstantinopoli aliquod adhuc morabatur tẽpus, res confirmans & corroborans, prout ei maximè expedire videbatur imperio: & vt error gentium magnificè extolleretur, considerans & procurãs. Posteà verò discedens Constantinopoli cum vniuerso exercitu, iter faciebat in Syriam. *Nota ornamenta ecclesiarum.*

Cùm itaque vniuersam peruasisset Phrygiam,& ad eius vltimam venisset ciuitatem, quę vocatur Iconiũ, declinauit relicta Isauria. Et cùm Taurum, qui dicitur, superâsset, venit ad ciuitates Cilicię. Cùm verò accessisset ad stationem, quę est in Isso, illic castrametatur, Macedonem Alexandrum imitatus. Nam ille quoque in Isso, cum Dario rege Persarum cõmisit prælium. Quo victo, locum reddidit insignem. Illinc sinum transmisit Issicum,& venit Antiochiam, iram spirans aduersùs Christianos, & se eos esse omninò euersurum minitans. Cùm Antiochiam ergò venisset tyrannus,& in domum diuertisset imperatoriam, & nec vnũ quidem diem quieuisset, ad eum adducti sunt, velutì signo dato accusati, Eugenius & Macarius, qui ipsi quoq; erant pars presbyteratûs ecclesię Antiochenę. Quos cùm protinùs curâsset sistẽdos: Quinam estis, inquit,& quodnam est vobis vitę studium? Dixit Eugenius: Christiani sumus,& Christi gregis pastores. Hęc est nobis vita, hæc conditio, hoc studium. Dicit autem Imperator: Vbi est is, quem dicitis Christi gregem? Eugenius autem: Vniuersus, inquit, orbis terrę, quem sol adspicit,& qui in eo sunt homines. Iulianus autem: Nos, inquit, quibusnam pręsumus,& in quosnã hodiè obtinemus imperium, ô tu infelix & miser homuncule, si quancunq; terram Sol adspicit, Christus gregem possidet? Martyr verò: Eidem, inquit, gregi pręes, ô Imperator, cuius nos sumus pastores. Per Christum enim reges regnant, & tyranni in terra dominantur. Ipse quoquè Christus hodiè quidem tibi dedit imperium, etiam si apparueris ingratus in benefactorem: cràs autem dabit alij. Es enim vnius diei.& ipse imperas ijs, qui sunt vnius diei. Illi autem est regnum æternum,& quod nunquàm finem accipit. *Prou. 8.*

Qui autem defecerat Iulianus: Impie,& à deorum, inquit, aliene beneuolentia, cùm hesternus, inquit, sit Christus tuus,& vnius diei,& ab Augusti tempore cœperit, à quonam hodiè fuit creatus rex æternus? Martyr autem: Quòd ad humanitatem quidem attinet, ineffabilisque & inenarrabilis dispensationis, seu carnis susceptæ mysterium, ità habet, ô Imperator. Nam quòd attinet quidem ad eius diuinam, & quæ est ante secula generationem, nullum inuenietur tempus ea superius. Imperator autem existimans

 mar-

martyrem esse agrestem quempiam, & nulla præditum eruditione, irridens inquit: Tuus ergò Christus, ô infelix, bìs fuit generatus? Si verò propterea gloriaris, sunt etiam apud Græcos viri sapientissimi, non solùm bìs, sed etiam ter geniti. Nam & Mercurius, cognomine Trismegistus, ter venit se in mũdo ostendens, quomodò narrant eius sacri & admirandi libri: & ideò nominatur Trismegistus, id est, ter maximus. Similiter autem Pythagoras, qui hoc fuit posterior, ipse quoq; ter venit in vitam, vt qui primò quidẽ fuerit nauclerus Aegyptius: deindè Euphorbus, de quo Homerus meminit: postremò autem Pythagoras, Mnesarchi filius, Samius.

Iulianus nugatur.

Martyr autem suauiter irridens elegantias, vel potiùs nugas sapientis Imperatoris, & impiorum gentilium, quam verbis ostendunt, stultitiam, coniectans aũt Tyrannum per hæc verba conari irridere Christi generationem, acerbè ei dixit & fortiter: Oportebat nec tibi quidem omninò respondere, ô iniquissime, nec te vlla dignari allocutione: sed propter eam, quę adest, multitudinem, quoniam cõplures ex ijs sunt de grege Christi, dixi quæcunq; dixi, & nunc etiam dicã parumpèr, curã gerẽs eorum salutis: Christũ ab alto repetentes, multis antè seculis Prophetæ priùs annunciârunt, multaq; sunt eius aduẽtûs testimonia, tam ex ijs, quæ sunt apud nos oraculis, quàm ex ipsis scriptis Sibyllinis. Eius autem susceptæ carnis causa fuit propter salutem & reparationem lapsûs hominum. Nam cùm venisset in terram, omnem morbum expulit, & omnẽ infirmitatem: & admirabiliter vno verbo excitauit mortuos, qui fœtebant. Quod autem est oĩm maximè admirabile, pro salute mundi passus mortem per Crucẽ, tertio die surrexit à mortuis, testibus ijs militibus, qui seruabant eius sepulcrum, & plusquàm quingentis hominibus, nè locũ habeat, qui vult calumniari eius resurrectionẽ. Et cùm surrexisset à mortuis, visus est suis discipulis, totos quadraginta dies cum eis versans, eisq; videntibus & adspicientibus, fuit assumptus in cęlos. Deniquè eis sancti spiritûs donum demisit & virtutẽ, adeò vt loquerentur linguis alienigenarum, & non opùs haberent interprete. Loquebatur enim in eis sanctus spiritus, & dabat eis, vt viderent quæ erãt procùl remota, & futura prędicerent. Qui quidem egressi, ipsum vbiq; prędicârunt, & nihil inferentes, prę ter solam eius virtutem, quę non cadebat sub adspectum, neq; clypeum, lanceã aut ensem tenentes: sed nudi, inermes, & pauperes, mũdum ceperũt vniuersum, mortuos excitantes, leprosos mundantes, dæmonia eijcientes. Quinam autem hęc fecerunt? Piscatores, & ignari literarum, & qui mundi sapientię non erant participes.

Eugenius presbyter magna libertate respõdet illi.

Matth. 11.

Iohan. 11.

Matt. 28.

1. Cor. 15.

Act. 1.

2.

Mar. 16.

Quos autem ipse induxisti, ludificans Christi generationem, viros sapientes & maximos, vt nunc dixisti, etiamsì cõcesserimus verè fuisse has nugas, quid bìs, & ter, & quater geniti mundo profuerunt, vel mũdi paruę, atq; adeò minimę parti? Quis ex Mercurij & Pythagoræ libris mortuos suscitauit, aut leprosos mundauit, aut dæmones expulit, quos vos colitis? Sed Mercurius quidem, qui à vobis dicitur Trismegistus, fuit homo Aegyptius, & in legibus educatus Aegyptijs: & cùm duxisset vxorem, peperit filios, quorum natu maiorem Tat nominant, cum quo ipse loquitur, ei suas dedicans orationes, & cum Asclepio ex Epidauro, qui, vt vos vultis, fuit author & princeps scientiæ medicinæ: cui etiam suam explicat, quæ sic habet, Theologiam: Deum intelligere quidem est difficile, sed vt eum verbis exprimas, minimè potest fieri. Est enim in terna consistens hypostasi, essentia & natura, quæ non potest explicari, non habens apud homines assimilationem. Quos autem deos nominant homines, ij multas & periculosas ad se attraxerunt fabulas. Quinetiam de Christi aduentu ipse quoq; obscuram quãdam refert prophetiam, vt qui non ex se, sed ex Hebræorũ eam hauserit Theologia. Sed quid mihi cum putridis & malè olentibus Mercurij verbis, quæ à vobis quidem in honore habentur, iam autem diù antè putruerunt & effluxerunt? Neque enim de viuis fas est rogare mortuos ijs, qui ex diuinis eloqnijs habẽt veros martyres, qui aduentũ Christi & diuinitatẽ prænũciârunt.

Mercurius Trismegisti quis fuerit.

Pythagoras autem, qui sectæ Italicę fuit author & princeps, quid magnum & admirandum fecit, ter in vitam productus? An quòd cùm fuisset Olympiæ, vt vos dicitis, aureum suum femur ostendit Hellanodicis? Vel quòd mugientem bouem sacrificaturus: Habet, inquit, animã viri mihi amicissimi, & per mugitum mè salutat infelix? Seu quòd aquilam, quæ sublimè volabat, per incantationem fecit cadere in terram? Hæc miracula fecit, cùm esset Olympię ter genitus Pythagoras, insano gloriæ amore captus, & visione hæc appręhendens ter infelix, qui quaternionem iusiurandum constituebat, & eum dicebat fontẽ ęternæ naturæ, qui fabas colebat, propter quas perijt, cũ suis familiaribus simul

Fabulę de Pythagora.

ſimul expulſus à Tarentinis. Nam cùm nollet calcare locum, in quo fabæ erāt diſperſæ, ibidèm interficitur cum familiaribus & diſcipulis, & conſumitur ab inimicis. Theano autem eius vxor & diſcipula, cùm nollet dicere cauſam, propter quam faba nō veſcuntur, ipſa quoquè, ei lingua amputata, perimitur. Pythagoras quâ causa occiſus. Itèm vxor eius.

Hæc ſunt ſapientum Philoſophorum priuilegia, qui bis & ter ſunt geniti, vt ipſe dixiſti oratoriè. Illa autem ſunt mei Chriſti miracula, propter generis humani ſalutem & reſtitutionem. Et Pythagoras quidem & Mercurius hominum animas deducunt ad profundum inferorum, quaſdam earum tranſmigrationes & traductiones introducentes, aliquandò quidem in animalia rationis expertia, & beſtias eas traducentes: aliquandò autem in piſces & plantas: & alias quaſdam reuocationes, & ambitus fingentes. Chriſtus autem, vt Deus verus & æternus, cùm animam feciſſet immortalem, & ſenij expertē diuino, qui fuit ab initio, ſpiritu & inſufflatione, quandò fabricatus fuit primū hominem (vt diuini, & quos nemo poteſt calumniari, referunt libri Moſis) eam rurſùs per inobedientiam lapſam, & deceptionem ſerpentis, qui affert animis exitium, ipſe veniens in terram, & in ea degens, & viam ſalutis nobis oſtendens, per baptiſmum & reſurrectionem à mortuis, ab inferis reduxit ad cælos. Et rurſùs veniens ad iudicandum viuos & mortuos, faciet ſurgere corpora, & coniunget ſuis animabus, & reddet vnicuique ſecundùm ſua opera. Gen. 1.

Hæc cùm martyr fuiſſet philoſophatus, iniquus Iulianus: Videte, inquit, viri Romani & Græci hunc ſceleratum & execrandum hominem, quantas ex Græcis diſciplinis effudit nugas in noſtram religionem. Per ſolem mihi chariſſimum, non ampliùs feram Græcis diſciplinis inſtitui maximè impium genus Chriſtianorum. Ecce enim ſacræ doctrinæ aliqua ex parte effectus particeps hic canis, licèt nō rectè, multas tamen & inuerecundas ineptias effudit circa hiſtoriam. Hæc cùm dixiſſet, iubet martyrem tradi lictoribus, & flagris cædi ad quingentas vſque plagas. Illi autem eum acceptum flagris cædebāt inhumanè. Et præco clamabat: Fac quod vult Imperator: deſine ſtulta loqui, & liberaberis ab ijs, qui te puniunt. Martyr autem fortiter tolerabat, dum verberaretur, tacens, & nihil omninò loquens. In beatum verò Macarium oculos defigens Imperator, ei dicit: Tu autem quid dicis de teipſo, infelix homuncule? Beatus autem dixit martyr: Tu es re vera infelix, & omnium hominum miſerrimus: ego autem verè beatus, habens appellationem rei conuenientem, quoniam Chriſtum confitens adorō: ipſe autem eum negāſti, dæmonibus adhærens, & diabolo, qui te vel inuitum tranſmittent ad ignem æternum. Tranſgreſſor autem Iulianus: Scio, inquit, te mortē cupere, & ſtudere me ad iram mouere, vt te citò conſumam. Verùm non ità erit, vt ſperāſti. Quingentæ plagæ ſancto martyri Eugenio infliguntur. Macarij libera vox.

Sed hoc mihi primùm reſponde, quidnam vobis viſum ſit, ô execrandi, quòd cùm nulla vobis iuſſerit poteſtas, omnes partes obeuntes, magnorum deorum ſtudetis euertere libamina atq; ſacrificia, docentes homines, eos non eſſe deos, neque ſeruatores orbis terræ, nec humani generis curam gerere, quos ab æuo & multis retrò ſeculis, à patribus data hominum conſuetudo, colendos tradidit & adorandos: Chriſtum autem, qui herì cœpit eſſe, & non multùm ante noſtram ætatem, Deum ante ſecula, & Regem vniuerſorum prædicaris. Macarius autem: Non tibi ſuffecerunt, ô vir iniquiſſime, ſapientes Eugenij demonſtrationes, quòd eadem & de ijſdem ſemper interrogas? Cæterùm ego quoq; tibi eodem modo, quo ipſe, reddam reſponſa: Quòd Chriſtus, quem tu irrides ac ludificaris, ipſe ſuis dixit diſcipulis: Euntes in mundum vniuerſum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritūs ſancti, docētes eos ſeruare omnia quæcunq; mandaui vobis. Qui etiam profecti hæc docuerunt, fugere vana ſimulacra, & conuerti ad Deum viuum, qui creauit cælum & terram. Dij autem tui, quos ipſe adoras, ſunt figmenta dæmonum, & inuenta fabularum, diabolicæque fœtus operationis. De ijs enim dicit noſtra ſcriptura: Dij, qui cælum & terram non fecerunt, pereant. Nec hoc ſolùm, ſed alia quoq; lex Imperatoria à Cōſtantino tuo cognato lata, eos expellit ab adoratione, & diſſoluit eorū cultus: qui cùm in Chriſtum credidiſſet, idolorum tēpla euertit omnia, & quæ eis offeruntur, ſacrificia apertè fecit ceſſare. Quid ergò mali facimus, ô Imperator, ſi quæ Deus iuſſit, & magnus ſtatuit Imperator, ſeruamus, & homines ad ea hortamur: quę autem veterum, vt dixiſti, virorum ignorantia ex dæmonū inuēnit machinatione, interdicimus, & modis omnibus prohibemus? Matt. 28. Iere. 10.

Tranſgreſſor autem Iulianus: Sed Conſtantinus, inquit, cùm miſerrimè quædam in-

no uâsset propter ei grata scelera, defecit à dijs, deceptus à vobis Galilęis, vt qui esset nulla doctrina præditus, & nec Romanis, nec Græcis legibus ac moribus confirmatus. Ego autem, ô impie, qui peruéni ad summum Græcæ & Romanæ eruditionis, & in veterum virorum theologia, Mercurij, inquam, Orphei, & Platonis sum exercitatus, & in Iudaícis quoquè scripturis non parùm versatus, vestras nihilifaciens prestigias, iubeo homines redire ad morem & cultum à patribus traditum, & antiquissimū, & pium, multùm valere iubens inanes indoctorum opiniones. Sed hic quoquè veste exuatur, & flagellorū faciat periculū, vt ex hoc effectus modestior, vel inuitus nostris se submittat legibus.

Arrogantia impij apostatæ.

Cùm hi ergò inhumanè cruciarentur, & grauissimis afficerentur verberibus, beatus & pius Artemius, qui, vt priùs est ostensum, Dux & Augustalis Aegypti fuit à Constantio constitutus: & propterea quòd se rectè & integrè gereret in administratione, rerum quoquè Syriæ acceperat procuratione, postquàm audiuit imperium tenere Iulianum, & ad bellum Persicum properare, & accepit literas, quæ iubebant, vt cum toto exercitu ad Imperatorem accederet, ipse quoquè Antiochiam venit, vt iussus fuerat, & cum eo, cum quo par erat, honore & satellitibus adstitit Imperatori, quandò de martyribus habebat quæstionem. Hęc autem videns, & corde sauciatus, & se erroris esse defensorem, si tacitus ea, quę fiebant, pręteriret, arbitratus, liberè de pietate loquitur ac vera religione, & dicit ei: O Imperator, cur adeò inhumanè torques viros sanctos, & Deo consecratos, & cogis fidem suam abnegare? Scias te quoquè ipsum esse hominem, obnoxium ijsdem affectionibus, & participem eiusdem naturæ, & earundem perpessionum, etiamsi te Deus creauit Imperatorem, si modò à Deo accepisti imperium, & non potiùs malus dæmon te aduersùs nos petitum accepit, vt cribret Christi triticum, & superseminet zizania. Sed est vanus eius conatus. Non sunt enim ei vires, vt anteà. Ex quo enim venit Christus, & fixa est Crux, & in ea fuit Christus in altum sublatus, cecidit dæmonum supercilium, & sunt contemptui habitę eorum artes. Nè fallaris ergò, ô Imperator, neque dæmonibus gratificans, aggrediaris persequi pium genus Christianorū: sed disce Christi virtutem esse omni ex parte inuictam & insuperabilem. Ea autem, quæ dico, tibi sunt satìs cognita & persuasa, si te non vis decipere, ex responsis, quę ad te nupèr attulit Oribasius tuus medicus & quęstor à Delphico Apolline. Ego autem, etsi nolis, ipsum tibi legam responsum. Sic enim habet:

Macarius quoquè dirè flagellatur.

S. Artemius reprehendit tyrannum.

Dicite vos regi: Pulcherrima corruit aula.
Non tectum pulcher, nec laurum vatibus aptam,
Phœbus habet: fontisque extincta est lympha loquentis.

Hęc cùm audijsset Imperator, repletus fuit stupore & admiratione, iraque excitatus, ingenti voce exclamauit: Quisnam & vndè est iste sceleratus, qui tantam & tam sonoram pro tribunali edidit concionem? Nondùm enim eum viderat, eò quòd eum quidem prefecisset Constantius, cùm ipse intereà versaretur in Gallia. Dux est Alexandriæ, ait cohors militum, ô domine. Imperator autem eum agnoscens ex signis magistratûs: Artemius est, inquit, qui fratri meo mortem acerbam procurauit? Certè, ô optime Imperator, is est, respōdit cohors. Iulianus aūt: Gratias, inquit, ago dijs immortalibus, & Apollini Daphnæo, quòd hunc sceleratum virum & perniciosum, se suaque indicantem & profitētem, reddidêre manifestum. Et dicit: Auferatur ergò ei cingulum dignitatis, quo is est indignè cinctus, & det pœnas huius nunc audaciæ. Pro cæde autem mei fratris & sanguine, cràs, si dij velint, mihi dabit supplicium. Nō enim vna eum morte consumam, sed innumerabilibus, & eum puniam tanquàm parricidam: immò verò grauiùs, quàm parricidam, quoniam non viri communis, sed Imperatoris, fudit sanguinem, idque cùm nihil graue ab eo esset passus. Hæc cùm Imperator Iulianus oratoriè dixisset in martyrē, arripitur statìm à satellitibus: & zona priuatus, stat pro tribunali, & traditur lictorum manibus. Illi autem cùm manibus & pedibus eius funes annexuissent, à quatuor partibus extendunt, ventremque & tergum martyris boum neruis adeò crudeliter verberabant, vt ter mutati sint ij, qui percutiebant: licebatque videre eius nouam quandam & non humanam tolerantiam. Neque enim gemitus, nec vox, nec aliquid aliud ex ijs, quę accidunt hominibus, qui torquentur, ab ipso emittebatur: sed vultu penitùs immutato cernebatur. Terra autem, impleta erat sanguine, adeò vt omnes qui aderāt, quinetiam ille ipse Imperator miraretur. Iubet itaq; sanctum relaxatum cum alijs martyribus abduci in custodiam.

Artemius iubente tyranno malè mulctatur.

Incredibilis eius patientia.

Cùm

Cùm ergò abducerentur martyres Christi, psallebant: Probâsti nos, Deus, igne nos examinâsti, sicut examinatur argentum. Posuisti afflictiones super dorsa nostra. Imposuisti homines super capita nostra. Restat ergò, vt transeamus per ignem & aquam, vt nos educas in refrigerium. Precibus autem finitis, velutì secùm loquens, magnus dixit Artemius: Artemi, eccè Christi stigmata in tuo corpore sunt insculpta. Oportet itaque te pro illo ipsam quoquè profundere animam. Et adijciens: Ago tibi gratias, Domine, dicebat, quòd tibi placuerit, vt ego glorificarer, susceptis pro te perpessionibus, & me connumerari in chorum tuorum sanctorum. Sed, ô benigne Domine, consumma cursum meum in tua confessione, & nè me iudices hoc cœpto indignum. Ego enim me totum contuli ad tuas miserationes. Hæc cùm apud se esset precatus, venit in custodiam cum sanctis martyribus Eugenio & Macario, & traduntur custodi carceris: & sic erant communiter Deum glorificantes. Manè autem cùm Christi martyres curâsset sistendos fœdifragus Iulianus, & eos nulla dignatus esset interrogatione, nisì quòd solùm iussit magnum separari Artemium, fert in illos sententiam exilij. Emittit eos Oasim, qui est pestilens locus in Arabia, vt in quo venti spirant exitiosi. Vndè etiam nullus ex ijs, qui illuc mittuntur, durauit vsque ad annum: sed grauibus morbis correpti, omnes pereunt celerrimè. Cùm illuc ergò relegâsset sanctos Eugenium & Macarium tyrannus, ibì etiam iussit eorum amputari capita. Itaq; post aliquot dies vigesimo Decembris acceperunt beatum finem. Quo in loco factum est miraculum, dignum quod mandetur memoriæ. Nam cùm inopia aquæ laboraret locus, fons scaturijt, curans omnem morbum & ægritudinem. Qui etiam manet vsque in hodiernum diem.

Psal. 65.

Eugenius & Macarius mittuntur in exilium.

Capite cæduntur.

Miraculū.

Imperator autem diuino accersito martyre: Tua, inquit, temeritas me coëgit vel inuitum probro afficere tuum genus, & tuo splendori inurere ignominiam, & ipsas tuas carnes attingere. Sed si mihi morem geras, ô Artemi, & accedēs sacrificâris dijs immortalibus, & maximè Daphnæo Apollini, non solùm expiaberis à cæde fratris mei, sed maiorem rursùs accipies dignitatem, & magìs honorificam: & te constituam Præfectum prætorio, teque magnorum deorum creabo Pontificem, & appellabo patrem, & tenebis secundum locum in meo imperio, & eris nobiscùm toto vitę tuæ tempore, fruens felici & prospero rerum statu. Nam tu quoquè scis fratrem meum non rectè nec iustè fuisse occisum à Constantio: sed ipsum confecit inuidia, & omnium hominum maximè impius Eusebius, etiamsì non satìs pœnarum pro impio facinore luit vir sceleratissimus. Porrò autē hoc quoquè scis, quòd ad nostrum genus magìs pertinet imperium. Meus enim pater Constantius, natus fuit auo meo ex Maximiani filia Theodora: Constantinus autem ex Helena vili & abiecta fœmina, & obscuro loco nata, idq; cùm nondùm creatus esset Cæsar, sed vitam adhuc ageret priuatam. Constantinus autem cùm audaci animo rapuisset imperium, patrem meum & fratres eius iniustè interfecit. Eius quoquè filius Constantius se, sicut pater, gerens, fratrem meum Gallum occídit: idque cùm horribili iureiurando ei cauisset. Porrò autem nos quoquè ipsos ità affecisset, nisì seruati essemus deorum prouidentia. Sed ipsi prohibuerunt, nobis ante oculos ostēdentes salutem, quæ ab ipsis proficiscitur. Quibus ego fretus, abiurato Christianismo, declinaui ad Græcorum religionem: vt qui benè sciam, quòd Græcorum & Romanorum vita antiquissima, bonis vtens moribus & legibus, deos appellat, qui ex rerum ipsarum veritate sibi fidem faciunt.

Impius apostata falsos deos prædicat.

Quis enim animi fuerit dubius, qui viderit Solem in cælo equitantem: similiter autem & Lunam, quæ vehitur curru aurato? Nam ille quidem diem efficit lucidum, & homines excitat ad opera: hæc autem nocti præfert faces, vigilantibusque & iter facientibus ex se magnam prębet vtilitatem. Ea Gręci & Romani in deos referunt, & colunt, & spem in ipsis collocârunt, Solem quidem appellantes Apollinem, Lunam verò Dianam. Sed & ex stellis maximas, Planetas videlicet appellatas, pro dijs habent, quæ reliquas quinque zonas cælestes tenent: & aliam quidem Saturnum, aliam Iouem, aliam Mercurium, aliam Martem, aliam autem Venerem nominant. Eæ enim mundum vniuersum administrant, & earum virtutibus regitur vniuersa terra, quæ est sub cælo. Horum ergò statuentes imagines, homines eas colunt & honorant, simul etiam quasdam fabulas fingentes ad voluptatem. Non tanquàm deos autem colunt eorum imagines, (absit) hoc enim ità accipiunt agrestiores homines & simpliciores: Sed qui cupiditate tenen-

Apollo, Sol: Diana, Luna.

tur ſapientiæ,& res deorum accuratè inquirunt: ſciunt cuinam honorem tribuant, & ad quem tranſeat adoratio diuinarum imaginum.

Derogat Conſtãtino ſapientiſſimo Imperatori vilis Apoſtata.

Tuam ergò hortor prçſtantiam,vt ſtet à nobis,& viuat,vt nobis placet,& rectè Grçcam ſequatur religionem, & retineat mores & res veteres. Conſtantinus enim, ſicut ipſe non ignoras,erat omnium hominum deceptu facilimus: & cùm eſſet indoctus & amens,innouauit religionem,& dijs Græcorum abolitis,declinauit ad Chriſtianiſmum, cùm impiorum ſuorum factorum eum puderet,& quòd dij eum, tanquàm impurum & ſceleratum,à ſacroſancta ſua religione expulerant longiſſimè,vt qui cognatum ſanguinem fuderat.Nam & fratres occidit,qui nihil mali fecerãt, & vxorem Fauſtam, & ſuum filium Priſcum,qui erat vir frugi & bonus.Propterea,ô vir inprimis admirãde, cùm videam tuæ mentis grauitatem & conſtantiam,volo te eſſe noſtrarum partium.Agedùm ergò,ô Artemi,ad patriam & antiquiſſimam & maximè diuturnam Romanorũ & Grçcorum trãſi religionem, & nobiſcùm fruere bonis, quæ à dijs data ſunt.

S.Artemius ei reſpõdet.

Ad hæc Chriſti martyr,cùm ſe parùm ſuſtinuiſſet,reſpondit: Ego quidem,ô Imperator,de mea religione & fide nullam in præſentia afferam defenſionem, etsì ſatis promptas habeam demonſtrationes: De fratris autem tui morte illud tibi reſpondebo,me illius animam nulla vnquàm affeciſſe iniuria,nec facto,nec dicto,ſed nec vlla quidem cogitatione.Quantunuìs in eo inquirendo labores,veritas eſt immutabilis. Sciebam enim eum eſſe verum Chriſtianũ,& nulli affinẽ reprçhẽſioni, piumque ac iuſtũ, & Chriſti leges accuratè ſeruãtem. Sciat ergò cçlum & terra, & vniuerſus chorus ſanctorum Angelorum,& Chriſtus Dei filius,cui ego ſeruio in in meo ſpiritu,me ab illius cæde & morte eſſe purum: neque viris impijs, qui cçdem illius fecerunt, quicquam dediſſe auxilij, aut ad eam aliquid contuliſſe.Neque enim tunc aderam cum Conſtantio. Et de fratre quidem tuo hæc eſt mea defenſio.Quòd autem ad Chriſti attinet abiurationem,& ad vitam gentium amplectendam,hoc tibi reſpondebo, à tribus pueris,qui erant ſub Nabuchodonoſor,mutuò accipiens: Notum tibi ſit,ô rex,quòd deos tuos nõ colo,& tibi chariſſimi Apollinis auream non adorabo imaginem. Dan. 3.

Cõſtãtinus Magn⁹ cur occiderit fratres ſuos &c.

Quòd autem beatum Conſtantinum,ſummum omnium Imperatorum, & illius genus maledictis es inſectatus,vocans inimicum,& dijs tuis execrandum,præterea autem furioſum,& promptum ad cædem faciendam,hæc tibi pro illo reſpondebo. Pater tuus Cõſtantius, & eius fratres ei priores fecerunt iniuriam, vt qui ei malũ venenũ miſcuerint,nulla omninò ab eo affecti iniuria.Ille aũt vxorẽ Fauſtã iuſtè admodùm interfecit, vt q̃ priſcã Phædrã eſſet imitata, & eius filiũ Priſcũ eſſet calũniata, ꝙ eius amore captus eſſet,& vim ei conatus eſſet afferre, ſicut etiã illa Hippolytũ Theſei filiũ. Atq; primùm quidẽ,qui ſic in matrem inſaniẽrat, vt volebãt eius verba,ille,cùm eſſet maritus,punijt. Poſteà aũt cùm ſciuiſſet eſſe mentitã,ipſam quoq; occidit, in eam ferens ſententiã oĩm iuſtiſſimã.Ad Chriſtum aũt declinauit ab illo vocatus, quãdò difficilimũ cõmiſit præliũ aduersùs Maxentium. Tunc enim ei in meridie apparuit ſignum Crucis, radijs Solis ſplendidius,& literis aureis belli ſignificans victoriam.Nam nos quoquè ipſi ſignum adſpeximus,cùm bello intereſſemus, & literas legimus. Quinetiam totus quoquè id eſt contemplatus exercitus: & multi huius rei teſtes ſunt in tuo exercitu. Quid autem hæc dico? Chriſtum enim Prophetæ multis antè ſeculis prçnunciàrunt, vt tu quoquè ſcis optimè,niſi tua ſponte velis eſſe ſurdus. Sunt autem eius aduentûs multa teſtimonia: & vt alia omittam,eorum,qui à vobis coluntur,deorum reſponſa,& prçdictiones,& ſcripta Sibyllina,& Virgilij Romani poëſis, quam vos vocatis Bucolicam, hæc ſatis de eo ſignificant. Cçterùm ipſe quoquè Apollo,qui apud vos habetur in admiratione, cuius eſt propria diuinatio,de Chriſto talem effatus eſt ſermonem:

Signũ Crucis apparet Cõſtantino.

O vtinàm non extremo miſerande miniſter,
Quæſiſſes,quiſnam ille Deus,quis ſpiritus ille,
Inſtàr qui botri complectitur omnia circùm,
Lucem,aſtra,& fluuios,& tartara,& aëra,& ignem.
Inuitum qui me propellit ab ædibus iſtis.
Sola mihi tripodum nunc en aurora remanſit.
Hei hei me,tripodes,deflete.Extinctus Apollo eſt,
Extinctus.Vir me cæleſtis lumine perdit.
Et paſſus Deus eſt: deitas non paſſa ſed ipſa eſt.

Reſpon-

Respondens autem fœdifragus Iulianus: Exiſtimo, inquit, ô Artemi, te non veniſſe in Aegyptum Ducem exercitûs, ſed vatem potiùs quendam, aut Menagyrtem, ac circunforaneum nebulonem, & anuum temulentarum veteres atque adeò antiquatas narratiunculas & fabulas colligentem. Martyr autem: Non rectè exiſtimâſti, ô Imperator, nec vt tuam decet ſapientiam & virtutem. Ex tuis enim dijs, & ijs, quæ tibi ſunt gratæ, diſciplinis, facio demonſtrationes, vt ex ijs, quæ tibi ſunt cognita, diſcas myſterium veritatis. Neq; putes me mihi placere ornatis Græcorum verbis, (Oleum enim peccatoris non impinguet caput meum) ſed tuę animę curam gerēs, moueo omnem lapidem, vt tu perſuadearis. Exiſtimo nanque, quòd ſicut veterem Adam, & primum parentem excęcauit ſatan per inobedientiam, & eſum fructûs vetitæ arboris: ità etiam, ô Imperator, inuidens tibi ſalutem, te priuârit Chriſti fide. Quòd autem Solem, & Lunam, & ſtellas, deos vocas, pudet me tuæ ignorantiæ, nè dicam improbitatis, quòd & eas honorare cōſtitueris, & magìs quàm alias ſtellas Solem amplecteris, & per eum iuſiurandum concipis Imperatorium, ſusque deque, & in epiſtolis, & in ſermone, & collocutione ſępè vſurpas illud, Per Solem. Sed quid opùs eſt vti pluribus verbis? Non abiuro Chriſtum meum. Abſit. Gentium execrandam non admitto impietatem, ſed manebo in ijs, quæ didici, & paternas retinebo traditiones. Pſal. 140. Gene. 3. Apoſtatę Iuliano familiare iurare per Solem.

His Iulianus in ſummam adductus dubitationem, planè obmutuit, neſciēs quid ageret, ac valdè admirans martyris variam & multiplicem doctrinam, & ad reſpondendum facilitatem. Cui rursùs dicit Chriſti martyr: Dimitte, ô Imperator, iam mortuam & fœtidam gentium religionem, (ea enim iam diù putruit) & accede ad Chriſtum: eſt enim benignus, & clemens, & te non repellet, ſi ducaris pœnitentia. Sed fieri non poterat, vt martyr reſiſteret impetui animæ, quæ mala lubens ac volens ſequebatur, nec vt reuocaret animam, quæ ſua ſpontè tendebat ad interitum. Iulianus enim iam diù quidem animò parturiens falſam gentium religionem, quam conceperat in Iōnia ex ſua congreſſione cum Maximo Tyrio Philoſopho, quandiù quidem ſuperſtes fuit eius frater, & poſt ipſum Cōſtantius, nihil auſus eſt aperire propter illorum metum. Poſtq̃ aūt ij è viuis exceſſerunt, ipſe verò iam rerum potiretur: tunc ipſe ſe apertè exūens, repentè toto animi ſtudio erupit ad gentium vanitatem. Reſpondit itaque martyri: Quoniam mea verba contempſiſti, ô ſceleratum caput, auſus es autem vel facere periculum, vt conuerterer ad eundem, ad quem tu, Chriſti cultum, ego quoquè te dignis rebus viciſsìm remunerabor. Iubet itaq; exuï martyrem, & ſubulis ferreis candentibus eius latera configi, & acutis tribulis dorſum eius pūgi, & diſrumpi, dum ſupinus trahitur. His aūt quamprimùm illatis, erat ei eadem, ſicut priùs, conſtantia. Multis itaq; horis ſe martyre fortiter gerente in tormētis, & nullam emittente vocem aut gemitum, mœſtus ille & triſtis, tāquàm victus, ſurrexit è tribunali, & iubet martyrem rursùs abduci in carcerem, & neque panem, neque aquam ei præberi, nec quæcunque ad victum ſumunt homines. Ipſe autem profectus eſt ad Daphnem, qui eſt Antiochiæ locus iucundiſſimus. Iulianus à quo ſeductus. Atrociſsimis cruciamētis ſubijcitur S. Artemius.

Circa mediam autem noctem appáret Chriſtus martyri oranti in cuſtodia, animum ei addens, & ſe cum eo omninò futurum pollicens, & dicens: Quomodò ipſe me confeſſus fuiſti coram hominibus ſuper terram, ego quoquè te confitebor coram patre meo, qui eſt in cęlis. Hęc cùm martyr audiſſet à Domino, confidit, & tota nocte Deum glorificauit, & ei egit gratias. A plagis enim ſuis & vulneribus repentè fuit relaxatus, adeò vt ne vibicis quidem veſtigium appáreret in ſancto eius corpore. Spatio autem quindecim dierum manſit omninò ieiunus in carcere, nutritus pane Angelorum, ſeu gratia boni ſpiritûs. Iulianus verò cùm, ſicut diximus, veniſſet Daphnem, ſacrificia parabat Apollini, ſperans fore, vt ab eo citò acciperet reſponſa. Daphne eſt ſuburbanum Antiochiæ, ſitum in eius locis altioribus, & tectū omne genus arboribus: quo in loco & aliarum arborum, & pręſertìm cupreſſorum, maxima fuit plantata multitudo, pulchritudine, altitudine & magnitudine nequaquàm imitabilis. Labuntur verò in omnem partem fluenta aquarum poculentarum, ſcaturientibus indè maximis fontibus: quo fit, vt ciuitas inter cęteras aqua abundet maximè. Pręclaris quoq; extructionibus habitaculorū, & lauacrorum, & aliorum ædificiorum locus eſt magnificè inſtructus & ornatus. Hîc & aliorum quidem dęmonum templa erant & imagines, pręcipuè autem templum Apollinis colebatur ab initio. Hîc enim id, quod de Daphne virgine narratur, accidiſſe Grææ finxerunt fabulæ: cuius etiam cognomen maximè videtur ferre locus. Chriſtus ei apparēs, eū confirmat. Daphne deſcribitur.

Imago Apollinis Daphnaei qualis fuerit.

Imago autē Apollinis erat hoc modo constructa: Ei ex vite erat corpus compositum, admirabili quadam arte ità compactum, vt pręse ferret speciem vnius coalescētię. Auro aūt illitus totus, q induebatur amictus, nudatis, & nō auratis, corporis partibus, ostendebat quandam, quæ dici nō potest, pulchritudinem. Stanti verò erat in manibus cithara, & eam videbatur pulsare. Comę aūt & lauri corona, auro florebant permisto, vt magna effulgeret gratia spectatoribus. Duoq; magni hyacinthi implebant ei figuram oculorum, in memoriam Hyacinthi pueri Amyclęi. Et gemmarum pulchritudo, & magnitudo, imagini maximum afferebat ornatum, adeò vt quamplurimis in eo decipi cōtingeret, vt qui ꝓpter apparentis formę pulchritudinem, inescarentur ad eum adorādum. Quod quidē ipsi quoq; Iulianò euenerat. Maiorem certè ei cultū exhibebat, q̄ omnibus alijs imaginibus, ex singulis generibus ei millia sacrificans, & ab eo expectans responsa.

Cùm autem omnes imagines profundum teneret silentium, existimās opùs esse præstigijs, quas Gręci vocāt Hierurgiam, accersito quodam Eusebio, quem in gentibus fama erat hac in re multùm posse, ei iussit vt quammaximè spirantem & efficacem redderet imaginem, nulli rei parcendo, qua ad hoc opùs esse censeret. Cùm autem nihil non esset machinatus, & nihil prætermisisset, quod sibi in mentem venisset: ille tamen eodem modo tacuisset, neq; magis quàm anteà loqueretur, hic iam rogatus à Iuliano, cur maximè taceret, idque cùm facta essent omnia, quę de more fiunt, dixit, Babylam esse præcipuam causam silentij tam huius, quàm reliquarum imaginum, cùm is situs esset in Daphne, vtpote quòd dij eius cadauer abhorrerent, & ideò more suo venire nō sustinerēt. Nolebat enim ei causam dicere verissimam, ꝙ scilicet erat apertè maior virtus, quæ alligauerat dęmonū operationes: maximè cùm dęmon, qui agebat Apollinem, ei apertè respondisset, vt dicitur, se non posse loqui propter Babylam.

Ecce vt dæmones premuntur à martyrib⁹.

Hic enim Babylas dicitur quidem fuisse Episcopus Antiochiæ: Numerianum autem Imperatorem, volētem ingredi in Ecclesiam Christianorum, in quodam festo stāns pro foribus, prohibuisse ingredi, dicens se pro viribus nō despecturum esse lupum gregem inuadentem. Ille autem ab ingressu tunc quidem fuit deiectus, siue quòd suspicaretur futuram populi seditionem, siue ipse quoquè aliud cōsilium cepisset. Aegerrimè autem tulit constantiam Episcopi. Postquàm verò ipse discessit in regiam, iussit eum causam suam defensurum, coram se sisti pro tribunali. Cùm ipse autem esset productus, primùm quidem accusauit audaciam, quòd eum ausus esset prohibere: deindè iussit eum sacrificare dęmonibus, si effugere vellet pœnas criminationis. Ipse autem respondit quidem ad criminationem, reiecit autem exhortationem: illam quidem, dicens, se, cùm esset pastor, oportere velle omnia lubenter pati pro grege: hanc autem, se non admissurum, vt à vero Deo deficiens, sacrificaret ijs, qui falsò dij dicuntur, & sunt perniciosi dæmones. Deindè ille quidem cùm videret eum non parère, iussit, vt eùm eum ligāssent catenis & compedibus, ad mortem ducerent, caput amputaturi. At is cùm duceretur moriturus, assumens cecinit hæc dicta Psalmi: Conuertere anima mea in requiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi. Porrò autem dicunt etiam tres pueros genere fratres, qui ab infantia ab eo nutriti fuerant, ab Imperatore fuisse arreptos, & cùm nec illi quidem voluissent sacrificare, etsi eis afferretur omnis necessitas, ipsum quoq; iussisse Imperatorem, eis adimi capita. Quos, postquàm venerunt in locum propositum, Babylas ante se statuens, priores duxit ad gladium, nè quis eorum timore affectus, mortem recusaret. Cumque eorum capita fuissent amputata, postquàm hanc dixisset vocem: Ecce ego & pueri, quos mihi dedit Deus: ipse quoquè deindè suum porrexit collum, vt ense consummaretur, cùm priùs iussisset ijs, qui corpus eius erāt collecturi, catenas & compedes cum eo sepelire: Vt sint, inquit, hæc quoque mihi iacenti ornamēto. Atque cum eis quidem certè adhuc iacet, vt aiunt.

S. Babylæ cōstantia & martyriū.

Psal. 114.

Esai. 8.

Hunc aūt Babylam cùm ab Eusebio audijsset Iulianus esse impedimento statuis, quò minùs respondeant, iussit statìm eius capsam (est aūt è lapide maximo) à Daphne transferre. Statìm ergò ciuitatis profusa multitudo, vt quæ magna de causa accederet, trahebat capsam. Illa autem, tanquàm nō magìs traheretur ab hominibus, quàm à potentiore, quæ eam mouebat, virtute, celeriter mouebatur sequens eorum, qui ducebant, animi alacritatem. Cùm eam autem ipso die tulissent plusquàm quinquaginta stadia, posuerunt in cœmeterio, quod dicitur. Est autem ante ciuitatem domus, quæ suscepit corpora antiquorū virorum, & quorum fuerunt nonnulli martyres propter pietatem.

Atque

Atque tunc quidem capsam portârũt in eum locum: Iulianus autem parabat multitudinem victimarum & donariorum, vt qui esset postridiè cum eis Daphnem ascensurus, tunc quidem certè sperans omninò, si non alios, at ipsum Apollinem responsurum. Eò enim spectabat spes prompti & alacris illius animi, quòd locus ei magìs, quàm alij, videbatur præstare scientia diuinandi: & quòd ei soli consecrata erat Daphne. Eusebius autem, & qui priùs dicti sunt sacerdotes, & multitudo æedituorum, valdè laborabant & vigilabant circa imaginem, expectantes Imperatorem: & omnia agentes, vt, cùm venerit, eum habeat loquentem, cùm nulla excusatio esset eis relicta ad dilationem.

Cùm verò nox iam multùm processisset, ignis repentè è cęlo demissus, in templum cecidit: & cùm ipsum omni ex parte appręhendisset, ipsam exussit imaginẽ cum ipsis donarijs. Cumque omnia simul conflagrarẽt, & ignis valdè extolleretur, protinùs quidem fuit in templo magna vociferatio, & nulli similis tumultus. Tunc multi quidem parati erant opem ferre, nullus autem erat, qui posset igni resistere. Sed alij quidem currebãt ad ciuitatem, id significaturi Iuliano: reliqua verò multitudo stabat obstupefacta, contemplans calamitatem, quæ ipsos inuaserat. Ignis autem nihil aliud tangebat, cùm tanta & tam copiosa illic esset materia, nisì quòd solum cum ijs, quæ inerãt, templum comburebat: adeò vt imago quidem, & quæcunque illic erant donaria, fuerint omninò deleta: pauca autem ædificia Daphne remanserint, signa eius, quod acciderat: quæ etiam nunc quoquè apertiùs indicãt ignem, qui missus fuerat diuinitùs. Iulianus autem cùm audiuisset ea, quæ acciderant, ira repletur: & graue arbitratus, si propter ea, quæ acciderant, Christiani essent eum ludificaturi, iubet statìm eos è magna expelli Ecclesia, & prouideri, nè illis ad ipsam omninò pateat aditus, ac demùm quæ ibì erant preciosa, publicari. Dat autem gentibus potestatem, vt ingrediantur in Ecclesias Christianorum, & faciant quæ velint.

Ignis cælitùs lapsus perdit Apollinem.

Impi' Apostata nihilo fit melior.

Cùm ergò impius hęc iussisset Tyrannus, quod non maximum malum factum est? Quid non autem absurdissimum & turpissimum dictum est, omnibus lingua effrenata nefanda loquentibus aduersùs fidem Christianorum, nefanda loquentibus & blasphemantibus Dominum & Deum nostrum Iesum Christum in omnibus ciuitatibus? Nam in ciuitate quidem, quæ olìm vocabatur Samaria, posteà verò & condita fuerat ab Herode, & appellata erat Sebaste, ossa prophetæ Elisei, & Baptistæ Iohannis (vt putabant) e loculis educentes, & cum immundis brutorum ossibus commiscentes, exusserunt: & cinerem in aërem cribrârunt ac ventilârunt: Saluatoris autem statuam, quæ in Paneade ciuitate à muliere, quæ profluuio sanguinis laborabat, & à Christo curata fuerat, magnificè constructa, & in insigni ciuitatis loco posita fuerat: quam post tempus cognitam ex miraculo herbæ, quæ illic nascebatur, Christiani acceperunt, & posuerunt in Diaconico: eam gentes detraxerunt, & funibus alligatis pedibus traxerunt per forum, donèc paulatìm interijt, relicto solo capite, & rapto à quodam, dum gentes tumultuarentur, dicentibus ijs verba blasphema & abominanda in Dominum nostrum Iesum Christum, quæ nemo vnquàm homo audiuit.

Nota quos duces sequãtur, qui hodiè sanctorũ corpora exurunt.

Statua Saluatoris antiquissima.

Sceleratissimo autem Tyranno audienti erant hęc deliciæ, & ei magnam afferebant voluptatem. Vndè etiam post hęc iussit excitari templum Iudęorum, quod erat Hierosolymis: & è ciuitate expulsis Christianis, Iudęis reliquit habitandam. Quamobrèm quendam quoquè Alypium, falsæ religioni virum deditissimum, & Comitis dignitate honestatum, eò mittit, iubens vt magno studio templum rursùs ædificaret, quod Vespasianus, & eius filius Titus simul cum ciuitate destruxerunt & exusserunt. Oportebat enim ad effectum deduci verbum Christi, qui est ipsa veritas, nempe: Non manebit lapis super lapidem, qui non destruatur. Quod quidem studens falsum ostendere stolidus iste, contendebat templum rursùs ædificare, etiamsì frustrà laborabat, ea aggrediens, quę fieri nõ poterant. Nam cùm magno studio cõcurrissent, qui Deum occiderant, Iudęi, & magna manu & summa animi alacritate opus aggrederentur, & iaciendis fundamentis fossam foderent argenteis (vt dicunt nonnulli) ligonibus & hamis, essentque iacturi fundamenta, vehementissima irruens nocte procella, quod exinanitum quidem fuerat, rursùs aggessit. Cùm fulgura autem & tonitrua continenter demitterentur, & dies iam appropinquaret, fuit terræmotus adeò ingẽs, vt multi periêrint: & ignis emissus ex ijs, quæ iaciebantur, fundamentis, combussit omnes, qui sunt illic inuenti. Atque hęc quidem sic gerebantur.

Matt. 24.

Nota Iudęorum insaniam.

Iulia-

Iulianus autem cùm sedisset pro tribunali in loco, quem vocant Basilicam, & curásset sistendum martyrem: Audijsti omninò, inquit, ô tu quoquè vir maximè impie, ab ijs, qui ea, quæ tu, audent aggredi, quænam ausi sint infelices aduersùs Apollinem, qui est in Daphne, & quemadmodùm eum exusserunt cum ipsis sacris & donarijs, adeò vt opus admirandum, & maximè venerandum, fuerit ab igne consumptum? Sed non gaudebunt his nostra irridentes. Ego enim pro eo exigam pœnas septuagies septiès, quomodò dicunt vestra eloquia. Martyr autem: Audiui, inquit, quòd ira diuinitùs immissa, & ignis è cęlo missus, deum tuum occiderit, & totum eius templum consumpserit. Si ergò erat deus, cur non se seruauit ex igne? Fœdifragus autem Iulianus: Videris, ô maximè impie tu quoquè fortè his insultare, & lubēter irridere, tanquàm qui vindictam aliquam sis à Deo tuo consecutus. Martyr autem: Mihi omninò, inquit, venit in mentem ridere, & exultare propter lapsum tuorum deorum, ô stultissime: gloriari autem & lætari propter miracula, quæ Deus meus facit quotidiè. Vltionem verò eorum, quæ à te mihi intentantur, illic accipiam, quandò te ignis ille comprehenderit, & æternum supplicium. Porrò autem hîc quoquè, nō multo interiecto tempore, memoria tua peribit cum sonitu. Fœdifragus verò Iulianus: Cùm videam te supplicijs delectari, ego tibi accessionem afferam voluptatis. Sed tibi parco propter meam benignitatem, & volo te, dimissa ignorantia, sapienti vti ratiocinatione, & accedentem sacrificare dijs immortalibus. Nam & maxima dignitate es ornatus, & satis magnæ diuitiæ à tuis maioribus tibi sunt congregatæ, & multis virtutis dotibus te dij honestârunt, etiamsi conspectus sis ingratus in eos, qui te affecerunt beneficio. Martyr autem: Quid insanis, inquit, ô iniquissime, & immoraris in his, quæ nihil proficiunt? mittens autem aggredi barbaros, & bellum differens Persicum, propter quod vniuersum orbem terræ commouisti, in me Dei seruum totum consumis ocium? Quancunque ergò vis mortem in nos pronūcia. Ego enim neque deos tuos colam, neque tuis iussis parebo.

Gene. 4.

S. Artemius egregiè irridet Apostatam.

Hæc cùm audijsset Iulianus, & esset animus eius ira repletus, accersit lapicidas, &, Videtis, inquit, hanc petram? (ostendens quandam præruptam ex aduersò theatri) Eam in duas partes diuidite: & cùm alteram partem supinam in terram deieceritis, & eam desuper hunc maleficum extenderitis, altera parte cum impetu ipsum cooperite, vt is medius interceptus, simul habeat carnes & ossa corrupta: & factis ipsis discat, cuinam resistat, & an Dei sui fruatur auxilio. Eo autem facto dicto citiùs, & sancto in medijs petris intercepto, tanta erat vis, quæ eum premebat, vt cùm eius ossa confringerentur, quidam sonus & fragor à multis exaudiretur. Disrupta enim sunt omnia, quæ erant intrà ipsum, & contritæ sunt omnes compages eius ossium, & oculi excesserunt è sede propria. Sed quamuis esset ad hanc adductus necessitatem, non neglexit tamen ad Deum canere. Psallebat enim, In petra, dicens, exaltâsti me, & deduxisti me, quoniam factus es spes mea, turris virtutis à facie inimici. Statuisti supra petram pedes meos, & direxisti gressus meos. Accipe ergò, fili Dei vnigenite, spiritum meum, & nè concludas me in manus inimicorum. Sic ergò cùm in medio petrarum totum diem & noctem mansisset martyr: iussit sceleratus Iulianus disiungi petras, eum penitùs interijsse, & nullam spiritûs partem esse ei relictam præ illo nimio onere arbitrans. Ille autem amotus à petris, egressus est, incedens, & suis vtens pedibus, re vera miraculum maximè admirandum. Homo nudus, cui egressi quidem erant oculi, ossa contrita, membra & carnes petrarum complicatione compressa, eius autem intestina omnia miserè effluxerant: is (ô nouum & alienum spectaculum) ambulabat, & differebat, & loquebatur aduersùs Tyrannum. Vndè is quoquè stupore afficiebatur, vt qui martyrem tanquàm monstrum aliquod cerneret: & dicebat ijs, qui aderant: Videte rem planè nouam, & plenam prodigij. Non est iste veneficus & præstigiator? Per immortales & inuictos deos, non putabam, ô viri, hunc execrandum adhuc viuere. Is autem, & intestinis, & vniuersa compage ei dissoluta, & incedit, & loquitur. Sed dij eum reseruârunt ad multorum insipientum correctionem, vt esset terriculum ijs, qui eorum supermundanam non adorant potentiam.

Immanissimi supplicij genus.

Psal. 60.
Psal. 39.

Eccè stupēdum miraculum.

Impius cùm in profundū venerit malorum, contemnit.

Sic dixit, & martyri: Eccè miser, inquit, & oculis es priuatus, & sunt tibi membra omnia inutilia & perdita. Quænam ergò spes est adhuc tibi reliqua? In quem sperâsti inaniter? Sed deorum inuocata benignitate, ad eos accede. Fient tibi fortasse propitij, & nō tradent te ijs, quę sunt apud inferos, supplicijs. Martyr aūt Christi cùm audijsset suppli-

plicium, subrisit, & dixit Tyranno: Dij tui me tradent supplicijs? Et quonam modo illi, cùm suas pœnas nō effugerint, fient aliorum punitores? Illis paratus est ignis æternus: illis tartarus, & stridor dentiū. Cum quibus ipse quoq; traderis igni immateriali, in æternum puniendus, quoniam filium Dei conculcâsti, preciosum eius sanguinem, quem pro nobis effudit, communem existimans: & spiritum gratiæ affecisti contumelia, in quo fuisti sanctificatus. Mihi aūt pro paruo hoc labore & breui cruciatu, dabūtur multa dona & splēdida, & coronæ victoriæ. Sed quid hęc ad te, qui te omninò tradidisti dæmonibus? Discede ergò à me, discede operator iniquitatis: quoniam nulla est luci societas cum tenebris: & quamcunque velis, fer in nos sententiam. Iam enim & verbis, & factis es certior factus, me tuæ voluntati minimè esse cessurum. Hebr. 10. 2. Cor. 6.

Hæc cùm audijsset fœdifragus Iulianus, & esset omninò in summam adductus dubitationem: Artemius, dixit, qui deorum abnegauit religionem, Romanis autem & nostris relictis rationibus, pro Romano & Gręco maluit dici Christianus, & pro Duce & Augustali Galileus magìs studet nominari, gladio execrādum habeat caput amputatum. Hanc cùm sententiam accepisset martyr Christi, exijt lætus è tribunali, & alacriter sequens eos, qui abducebant. Postquàm aūt peruénit ad locum, ab ijs, qui eum volebant interimere, petit breue tempus ad orādum. Cùm ergò accepisset, & ad cęlum adspexisset: Deus, inquit, ago tibi gratias, ꝙ me corroborâsti indignum tuum famulum, vt conculcarem stimulos diaboli, & contererem eius laqueos, quos parauit pedibus meis: pudoreq; & ignominia affeceris eius vultum, qui te reliquit, mundi lucem, & eum secutus est, qui ipsum seduxit, diabolum. Ago tibi gratias, vnigenite fili patris, quòd me dignatus sis brauio supernæ vocationis, & choro sanctorum tuorum, & me cōsummaueris in tua cōfessione. Et nūc inuoco te, Dñe: adspice super me, & super humilitatem meam, & da refrigerium hęreditati tuæ, quoniam est imbecilla, & non perfecisti eam. Eccè enim inimici tui resonuerunt, &, qui te odio habent, sustulerunt caput, & consilium ceperunt cōtra sanctos tuos, dicētes: Venite, exterminemus eos, & nō fiat mētio nominis Christi ampliùs. Hęc iactat Iulianus: hęc blasphema lingua effutit: hęc minatur populo tuo Dñe, pro quo tuum sanguinē effudisti. Eccè enim altaria tua sunt effossa: sanctuarium tuum est incensum: & ablatus est decor domûs tuæ: & sanguis testamenti pro nihilo est habitus propter peccata nostra. Sed tu patiens, Domine, siste tuā in nos indignationem, & in ira memento misericordiæ, & extingue furorem tuum, quem nos accēdimus, dum te benignum & clementem ad iram ꝓuocaremus. Confringe superbum caput idololatriæ, quod nunc rursùs mouetur, & extollitur aduersùs seruos tuos. Da, vt humì allidātur mali eius infantes ab infracta petra tuę cōfessionis & fidei: vt in omni loco tui dominatûs, purū & nulli repręhensioni obnoxiū offeratur sacrificiū: & glorificetur tuum sanctissimū nomē, patris, & filij, & spirit⁹ sancti, nūc & semp, & in secula seculorū, Amē. Precatio martyris. Psal. 82.

Et cùm ter genua flexisset, & adorâsset ad Orientem: Deus ex Deo, rursùs dixit, solus ex solo, Rex ex Rege, qui es in cęlis, & sedes ad dexteram patris, qui te genuit, quiq; in terra es versatus propter oīm nostrûm salutem, corona eorum, qui pro te piè decertāt, audi me hodiè humilem & indignū tuum famulum, & in pace suscipe animam meam: & fac eam quiescere cùm sanctis tuis, qui tibi placuerunt à seculo. Vox aūt è cęlo extitit, dicens: Audiuit Dominus tuas preces, ô Artemi, & tibi donauit gratiā curationum. Festina ergò cōsummare cursum tuū, & accipere brauium paratū sanctis omnibus, qui dilexerūt aduentū Christi. Hāc vocem cùm audijsset beatus Artemius, & quodāmodò certior esset factus, apertè ostendebat se esse repletū gaudio, & iam visione appręhēdere delicias & gloriā, qua erat fruiturus. Vndè etiā cùm collū lubenter porrexisset, ictū accipit vigesimo mensis Octobris. Et ipse qdem ascēdit in cęlos, appariturus ante Christi faciē, ꝓ quo etiā mortē suscepit alacriter: Corpus aūt & caput in terra reliquit, magnū Christianis solatium, animî medicamentum, insidiarū omniū & damnorum remedium. Caput diuinitùs cōfirmato amputatur.

Quod qdem cùm sustulisset mulier, nomine Arista, quę erat Diaconissa Ecclesię Antiochenæ, idq; curâsset, & in capsam imposuisset, ad felicissimā trāsmittit Cōstantinopolim, studiū quidē ponēs, vt eo dignū templū ędificaret, feruētioris in eū charitatis indiciū. Cùm aūt nō potuisset, quod volebat, ad effectū deducere, eo factū est, vt in hodiernum vsq; diem in templo pręcursoris eius sacrę manerēt reliquiæ, quę cōseruantur sicut thesaurus, qui nō consumitur ad gloriam Christi veri Dei nostri: Quem decet honor, potentia, maiestas & magnificentia, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen. Sacrę reliquiæ thesaurus incorruptus.

VITA

VITA SANCTI HILARIONIS ABBATIS, PER D. HIERONYMVM SCRIPTA.

Extat inter Epiſtolas.

21.Octobr. SCripturus vitam B.Hilarionis, habitatorem eius inuoco ſpiritum ſanctum, vt qui illi virtutes largitus eſt, mihi ad narrãdas eas ſermonem tribuat, vt facta dictis exęquentur. Eorum enim, q̃ fecêre virtutes, (vt ait Criſpus) tanta habentur merita, quantum ea verbis potuêre attollere pręclara ingenia. Alexander Magnus Macedo, quem
Dan. 7. 8. vel arietem, vel pardum, vel hircum caprarũ Daniel vocat, cùm ad Achillis tumulum perueniſſet: Felicem te, ait, iuuenis, qui magno fruaris præcone meritorum, Homerum videlicet ſignificans. Porrò mihi tanti ac talis viri conuerſatio vitaque dicenda eſt, vt Homerus quoquè, ſi adeſſet, vel inuideret materiæ, vel ſuccumberet. Quanquàm enim ſanctus Epiphanius, Salaminæ Cypri Epiſcopus, qui cum Hilarione plurimùm verſatus eſt, laudem eius breui epiſtola ſcripſerit, quæ vulgò legitur: tamen aliud eſt, locis cõmunibus laudare defunctum: aliud, defuncti proprias narrare virtutes. Vndè & nos fauore magìs illius, quàm iniuria, cœptum ab eo opus aggredientes, maledicorum voces contemnimus: qui olìm detrahentes Paulo meo, nunc fortè detrahent & Hilarioni, illum ſolitudinis calumniati, huic obijcientes frequentiam: vt qui ſemper latuit, non fuiſſe: qui à multis viſus eſt, vilis exiſtimetur. Fecerunt hoc & maiores eorum
Matt.11. quondàm Phariſęi, quibus nec Iohãnis eremus ac ieiunium, nec Domini Saluatoris turbæ, cibi, potusque placuêre. Verùm deſtinato operi imponam manum, & Scylleos canes obturata aure tranſibo.

S.Hilarionis patria. Hilarion ortus vico Thabatha, qui circiter quinque millia à Gaza vrbe Palęſtinæ ad Auſtrum ſitus eſt, cùm haberet parentes idolis deditos, roſa, vt dicitur, de ſpinis floruit.
Adhibetur ſcholæ. A quibus miſſus Alexandriam, grammatico traditus eſt, ibique quantùm illa patiebatur ætas, magna ingenij & morum documenta præbuit in breui, charus omnibus, & loquendi arte gnarus. Quodque his maius eſt omnibus, credens in Dominum Ieſum, non Circi furoribus, non arenæ ſanguine, non theatri luxuria delectabatur: ſed tota illi voluntas in Eccleſiæ erat congregatione. Audiens autem tunc celebre nomen Antonij, quod per omnes Aegypti populos ferebatur, incẽſus viſendi eius ſtudio, perrexit ad
Manet duobus menſibus apud S. Antonium. eremum. Et ſtatìm vt eum vidit, mutato priſtino habitu, duobus ferè mẽſibus iuxta eum manſit, contemplatus ordinem vitæ eius, morumque grauitatem: quàm creber in oratione, quàm humilis in ſuſcipiendis fratribus, ſeuerus in corripiendis, alacer in exhortandis eſſet, & vt continẽtiam, cibique eius aſperitatem nulla vnquàm infirmitas frangeret. Porrò frequentiam eorum, qui ad eum ob varias paſſiones, aut impetus dęmonum concurrebant, vltrà nõ ferens, nec congruum eſſe ducens, pati in eremo populos ciuitatum, ſicq; ſibi magìs incipiendum eſſe, vt cœpiſſet Antonius: illum quasì virum fortem victorię prẽmia accipere, ſe necdùm militare cœpiſſe, reuerſus eſt cum quibuſdam monachis ad patriam. Et parẽtibus iam defunctis, partẽ ſubſtantię fratribus, partem pauperib⁹ largitus eſt, nihil ſibi omninò reſeruãs, & timẽs illud de Actibus Apoſtolorũ
Acto.5. Ananię & Saphirę vel exemplum, vel ſupplicium: maximeq; Domini memor, dicentis:
Luc.14. Qui nõ renunciauerit omnibus, quę habet, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. Erat aũt tunc annorum quindecim. Sic nudus & armatus in Chriſto, ſolitudinem, quę in ſeptimo mil-
Degit in ſolitudine. liario à Maioma Gazæ emporio per litus euntibus Aegyptũ ad læuam flectitur, ingreſſus eſt. Cumq; eſſent cruenta latrocinijs loca, & propinqui amiciq; eius imminens periculum denunciarent, contempſit mortem, vt mortem euaderet. Mirabantur omnes animum, mirabantur ætatem, niſì quòd flamma quędam pectoris, & ſcintillæ fidei in oculis relucebant. Lenes erant gęnę, delicatum corpus & tenue, & ad omnem iniuriam impatiens, quod leui vel frigore, vel æſtu poſſet affligi.

Veſtes eius. Igitur ſacco tantùm membra coopertus, & pelliceum habens ependyten, quem illi beatus Antonius proficiſcenti dederat, ſagumq; ruſticum, inter mare & paludem vaſta & ter-

& terribili solitudine fruebatur, quindecim tantùm carycas post solis occasum comedens: & quia regio latrocinijs infamis erat, nunquàm in eodẽ loco mansitans. Quid faceret diabolus? quò se verteret? Qui gloriabatur antè, dicens: In cęlum ascendam, super sidera cęli ponam thronum meum, & ero similis altissimo: cernebat se vinci à puero, & priùs ab eo calcatum fuisse, quàm per ætatem calcare potuisset. *Esai. 14.* Titillabat itaq; sensus eius, & pubescenti corpori solita voluptatum incendia suggerebat. Cogebatur tyrunculus Christi cogitare, quod nesciebat: & eius rei animo pompam voluere, cuius experimenta non nouerat. *Tentatur à satana.* Iratus itaque sibi, & pectus pugnis verberans, quasi cogitationes cæde manûs posset excludere: Ego, inquit, aselle faciam, vt non calcitres, nec te hordeo alam, sed paleis: fame te conficiam & siti, graui onerabo pondere, per æstus indagabo & frigora: vt cibum potiùs, quàm lasciuiam cogites. *En quibus modis sanctus puer domat libidinem.* Herbarum ergò succo, & paucis caryeis post triduum, vel quatriduum deficientem animam sustentabat, orans frequenter, & psallens, & rastro humum fodiens, vt ieiuniorum laborem labor operis duplicaret. Simulque fiscellas iunco texens, æmulabatur Aegyptiorum monachorum disciplinam, & Apostoli sententiam, dicentis: Qui autem non operatur, non manducet. *2. Thess. 3.* Sic attenuatus, & intantùm exeso corpore, vt ossibus vix hæreret, quadam nocte cœpit infantum audire vagitus, balatus pecorum, mugitus boum, planctum quasi mulierum, leonum rugitus, murmur exercitûs, & rursùs variarum portenta vocum, vt antè sonitu, quàm adspectu, territus cederet. Intellexit dæmonum ludibria: & prouolutus genibus, Christi Crucem signauit in fronte: talique armatus casside, & lorica fidei circundatus, iacens fortiùs præliabatur, amodò videre desiderans, quos horrebat audire, & solicitis oculis huc illucque circunspiciens. *Cruce Christi se signat.* Cùm interim ex improuiso, splendente luna, cernit rhedam feruentibus equis super se irruere: cumque inclamâsset Iesum, ante oculos eius repentino terræ hiatu pompa omnis absorpta est. Tunc ille ait: Equum & ascensorem proiecit in mare. Et, Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur. *Exod. 15. Psal. 19.* Multæ sunt tentationes eius, & die noctuque variæ dæmonum insidiæ: quas si omnes narrare velim, modum excedam voluminis. Quotiès illi nudæ mulieres cubanti, quotiès esurienti largissimæ apparuêre dapes? Interdùm orantem lupus vlulans, & vulpecula ganniens transiliuit, psallentique gladiatorum pugna spectaculum præbuit, & vnus quasi interfectus, & ante pedes eius corruẽs, sepulturam rogauit. *Dæmonum ludibria.* Orauit semèl fixo in terram capite, & vt natura fert hominum, abducta ab oratione mens, nescio quid aliud cogitabat: Insilit dorso eius festinus gladiator, & latera calcibus, ceruicem flagello verberans: Eià, inquit, cur dormitas? cachinnansque desupèr, cùm defecisset, an hordeum vellet accipere, sciscitabatur.

Igitur à sextodecimo vsque ad vicesimum suæ ætatis annum, æstus & pluuias breui tuguriunculo declinauit, quod iunco & carice texerat. *Tuguriolũ eius.* Extructa deinceps breui cellula, quæ vsque hodiè permanet, latitudine pedum quatuor, altitudine pedum quinque, hoc est, statura sua humiliore, porrò longitudine paulò ampliore, quàm eius corpusculum patiebatur, vt sepulcrum potiùs, quàm domum crederes. *Cellula.* Capillum semèl in anno die Paschę totondit: super nudam humum, stratumque iunceum vsque ad mortem cubitauit: saccum, quo semèl fuerat indutus, nunquàm lauans, & superfluum esse dicens, munditias in cilicio quærere. *Cubile.* Nec mutauit alteram tunicam, nisi cùm prior penitùs scissa esset. Scripturas quoquè sanctas memoriter tenens, post orationes & psalmos, quasi Deo pręsente recitabat. Et quia longum est per diuersa tempora carptìm ascẽsum eius edicere, compręhendam breuiter, ante lectoris oculis vitam eius pariter exponẽs, & deincèps ad narrandi ordinem regrediar.

A vicesimoprimo anno vsque ad vicesimumseptimum, tribus annis dimidium lentis sextarium madefactum aqua frigida comedit, & alijs tribus panem aridum cum sale & aqua. *Epitome vitæ eius.* Porrò à vigesimoseptimo vsque ad tricesimum herbis agrestibus, & virgultorum quorundam radicibus crudis sustentatus est. A tricesimo autem primo vsque ad tricesimumquintum sex vncias hordeacei panis, & coctum modicè olus absque oleo in cibo habuit. Sentiens autem caligare oculos suos, & totum corpus impetigine, & pumicea quadam scabredine contrahi, ad superiorem victum adiecit oleum, & vsque ad sexagesimumtertium vitæ suæ annum hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinsecùs aut pomorum, aut leguminis, aut cuiuslibet rei gustans. Indè cùm se videret corpore defatigatum, & propinquam putaret imminere mortem, à sexagesimoquarto anno vsque

ad octogesimum pane abstinuit incredibili feruore mentis, vt eo tempore quasi nouus accederet ad seruitutem Domini, quo cæteri solent remissius viuere. Fiebant autem ei de farina & comminuto olere sorbitiunculæ: cibo & potu vix quinque vncias appendentibus. Sicque complens ordinem vitæ, nunquàm ante solis occasum, nec diebus festis, nec in grauissima valetudine soluit ieiunium. Sed iam tempus est, vt ad ordinem reuertamur.

Cùm habitaret adhuc in tuguriolo annos natus decem & octo, latrones ad eum nocte venerunt, vel existimantes habere aliquid, quod tollerent, vel in contemptum suî reputantes fieri, si puer solitarius eorum impetus non pertimesceret. Itaque inter mare & paludem à vespere vsque ad solis ortum discurrentes, nunquàm locum eius cubiculi inuenire potuerũt. Porrò clara luce reperto puero, quasi per iocum: Quid, inquiunt, faceres, si latrones ad te venirent? Quibus ille respondit: Nudus latrones non timet. Et illi: Certè, aiunt, occidi potes. Possum, inquit, possum: Et ideò latrones non timeo, quia mori paratus sum. Tunc admirati constantiam eius & fidem, confessi sunt noctis errorem, cęcatosque oculos, correctiorem deinceps vitam pollicentes.

Error latronum tota nocte.

Contemnit mortẽ adhuc puer.

Viginti & duos iam in solitudine habebat annos, fama tantùm notus omnibus, & per totas Palęstinæ vulgatus vrbes, cùm interim mulier quędam Eleutheropolitana, cernens despectui se haberi à viro ob sterilitatem, (iam enim per annos quindecim nullos coniugij fructus dederat) prima irrumpere ausa est ad B. Hilarionem, & nihil tale suspicanti repentè genibus eius aduoluta: Ignosce, inquit, audaciæ, ignosce necessitati meæ. Quid auertis oculos? Quid rogantem fugis? Noli mulierem adspicere, sed miseram. Hîc sexus genuit Saluatorem. Non habent sani opus medico, sed qui malè habent. Tandem substitit, & post tantum temporis visa muliere, interrogauit causam aduentûs eius ac fletuum. Et postquàm didicit, leuatis ad cęlum oculis, fidere iussit: euntemque lachrymis prosecutus, exacto anno, vidit cum filio.

Marc. 2.

Impetrat partum sterili.

Hoc signorum eius principium, maius aliud signum nobilitauit. Aristæneta Helpidij, q postea Præfectus prętorio fuit, vxor, valdè nobilis inter suos, & inter Christianos nobilior, reuertens cum marito & tribus liberis à beato Antonio, Gazæ propter eorum infirmitatem remorata est. Ibi enim, siue ob corruptum aërem, siue, vt posteà claruit, propter gloriam Hilarionis serui Dei, hemitritæo pariter arrepti, omnes à medicis desperati sunt. Iacebat vlulans mater, & quasi inter tria filiorum discurrens cadauera, quem prius plangeret, nesciebat. Cognito autem, quòd esset quidam monachus in vicina solitudine, oblita matronalis pompæ, tantùm se matrem nouerat: vadit comitata ancillulis & eunuchis, vixque à viro persuasum est, vt asello sedens pergeret. Ad quem cùm peruenisset: Per ego te, ait, Iesum clementissimum Deum nostrum obtestor, per Crucem eius & sanguinem, vt reddas mihi tres filios, & glorificetur in vrbe gentilium nomen Domini Saluatoris, & ingrediatur seruus eius Gazam, & Marnas corruat. Renuente illo, & dicente, nunquàm se egressurum de cella, nec habere consuetudinem, vt non modò ciuitatem, sed ne villulam quidem ingrederetur, prostrauit se illa humì, crebrò clamitans: Hilarion serue Christi, redde mihi liberos meos: Quos Antonius tenuit in Aegypto, à te seruentur in Syria. Flebant cuncti, qui aderant: sed & ipse negans fleuit. Quid multa? Nõ prius mulier recessit, quàm ille pollicitus est, se post solis occasum Gazam introiturum. Quò postquàm venit, singulorum lectulos & arentia membra considerans, inuocauit Iesum. Et ô mira virtus, quasi de tribus fontibus sudor erupit: eadem hora acceperunt cibos, lugentemque matrem cognoscentes, & benedicentes Deum, sancti manus deosculati sunt. Quod postquàm auditum est, & longè lateq; percrebuit, certatim ad eum de Syria & Aegypto confluebant, ità vt multi crederent in Christum, & se monachos profiterentur. Necdùm enim tunc monasteria erant in Palęstina, nec quisquam monachum ante sanctum Hilarionem in Syria nouerat. Ille fundator & eruditor huius conuersationis & studij in hac prouincia fuit. Habebat Dominus Iesus in Aegypto senem Antonium, habebat in Palęstina Hilarionem iuniorem.

Hemitritæus, sesquitertiana febris.

Tres pueros à medicis desperatos sanat.

Hilarion primus in Syria monasteriorũ fundator.

Facidia vicus est Rhinocoruræ vrbis Aegypti. De hoc (sunt decem iam anni) cęca mulier adducta est ad beatum Hilarionem: oblataque ei à fratribus (iam enim multi cum eo monachi erant) omnem se substantiam expendisse ait in medicos. Cui respondit: Si quæ in medicis perdidisti, dedisses pauperibus, curâsset te verus medicus Iesus. Clamante autem illa, & misericordiam deprecante, expuit in oculos eius: statimque Saluatoris ex-

Cæca videt.

Marc. 8.

exemplum virtus eadem prosecuta est. Auriga quoquè Gazensis in curru percussus à dæmone, totus obriguit: ità vt nec manus agitare, nec ceruicem posset reflectere. Delatus ergò in lecto, cùm solam linguam moueret ad preces, audit non priùs posse sanari, quàm crederet in Iesum, & se sponderet arti pristinæ renunciaturum. Credidit, spopondit, sanatus est: magisque de animæ, quàm de corporis, salute exultauit.

Prætereà fortissimus iuuenis, nomine Marsitas, de territorio Hierosolymæ, tantùm sibi applaudebat in viribus, vt quindecim frumenti modios diù longeque portaret: & hanc haberet palmam fortitudinis suæ, si asinos vinceret. Hic afflictus pessimo dæmone, non catenas, non compedes, non claustra ostiorum integra patiebatur: multorum nasum & aures morsibus amputauerat: horum pedes, illorum gulam fregerat: tantumque suî terrorem omnibus incusserat, vt oneratus catenis & funibus, in diuersa nitentium, quasi ferocissimus taurus, ad monasterium pertraheretur. Quem postquàm fratres vidêre, perterriti (erat enim miræ magnitudinis) nunciauerunt Patri. Ille sicut sedebat, iussit eum ad se pertrahi, & dimitti. Solutoque, Inclina, ait, caput, & veni. Tremere ille, & ceruicem flectere, nec adspicere contrà ausus: omnique ferocitate depo- Dæmoniacus sanatur. sita, pedes cœpit sedentis lambere. Adiuratus itaque dæmon, & tortus, qui iuuenem posséderat, septima die egressus est. Sed nec illud tacendum est, quòd Orionus vir primarius & ditissimus vrbis Ailæ, quæ mari rubro imminet, à legione possessus dæmonum, ad eum adductus est. Manus, ceruix, latera, pedes ferro onerati erant, furorisque sæuitiam torui oculi minabantur. Cumque deambularet sanctus cum fratribus, & de scripturis nescio quid interpretaretur, erupit ille de manibus se tenentium, & amplexus eum post tergum, in sublime leuauit. Clamor ortus ab omnibus: timebant enim, nè confecta ieiunijs membra collideret. Et sanctus arridens: Sinite, inquit, & mihi meum palæstritam dimittite. Ac sic reflexa super humeros manu, caput eius tetigit, apprehensoque crine ante pedes adduxit, stringens è regione ambas manus eius, & plantas vtroque calcans pede, simulque ingeminans, Torquere dæmonum turba, torquere. Cumque ille eiularet, & reflexa ceruice, terram vertice tangeret: Dñe, inquit, Iesu, solue miserum, solue captiuum. Vt vnum, ità & plures vincere, tuum est. Rem loquor inauditam. Ex vno hominis ore diuersæ voces, & quasi confusus populi clamor audiebatur. Curatus itaque & hic, non post multum temporis, cum vxore & liberis venit ad monasterium, plurima, Legio dæmonum ab homine pellitur. quasi gratiam redditurus, dona afferens. Cui sanctus, Non legisti, inquit, quid Giezi, quid Simon passi sint: quorum alter accepit precium, alter obtulit: vt ille venderet gra- 4. Reg. 5. tiam spiritûs sancti, hic mercaretur? Cumque Orionus flens diceret: Accipe, & da pau- Acto. 8. peribus: respondit, Tu meliùs potes tua distribuere, qui per vrbes ambulas, & nôsti pauperes. Ego, qui mea reliqui, cur aliena appetam? Multis nomen pauperum, occasio auaritiæ est: misericordia verò artem non habet. Nemo meliùs erogat, quàm qui sibi nihil reseruat. Tristi autem, & in terra iacenti: Noli, inquit, contristari fili: Quod facio, pro me & pro te facio. Si enim hæc accepero, & ego offendam Deum, & ad te legio reuertetur.

Quis verò possit silentio præterire, quòd Gazanus Maiometes haud longè à mona- Paralyticus curatur. sterio eius, lapides ad ædificandum de ora maris cudens, totus paralysi dissolutus, & ab operis socijs delatus ad sanctum, statim ad opus reuersus est? Etenim litus, quod Palæstinæ Aegyptoque prætenditur, per naturam molle, arenis in saxa durescentibus, asperatur: paulatimque cohærescens sibi glarea, perdit tactum, cùm nō perdat adspectum. Sed & Italleus eiusdem oppidi municeps Christianus, aduersùm Gazensem duumuirum, Marnæ idolo deditum, Circenses equos nutriebat. Hoc siquidem in Romanis vrbibus iam indè seruatur à Romulo, vt propter felicem Sabinarum raptum, Conso, quasi consiliorum deo, quadrigæ septeno currant circumitu, & equos partis aduersæ fregisse, victoria sit. Hic itaque æmulo suo habente maleficum, qui dæmoniacis quibusdam imprecationibus huius impediret equos, & illius incitaret ad cursum, venit ad beatum Hilarionem, & non tam aduersarium lædi, quàm se defendi, obsecrauit. Ineptum visum est venerando seni, in huiuscemodi nugis orationem perdere. Cumque subrideret, & diceret: Cur enim non magis equorum precium pro salute animæ tuæ pauperibus erogas? Ille respondit, functionem esse publicam: & hoc non tam se velle, quàm cogi: nec posse hominem Christianum vti magicis artibus, sed à seruo Christi potiùs auxilium petere, maximè contra Gazenses aduersarios Dei, & non tam sibi, quàm Ecclesiæ Christi insul- Gazenses idololatræ.

tantes. Rogatus ergò à fratribus, qui aderant, scyphum fictilem, quo bibere consueuerat, aqua iussit impleri, eique tradi. Quem cùm accepisset Italicus, & stabulum, & equos, & aurigas suos, rhedam, carcerumque repagula adspersit. Mira vulgi expectatio: nam & aduersarius hoc ipsum irridens diffamauerat: & fautores Italici sibi certam victoriam pollicentes, exultabant. Igitur dato signo hi aduolant, isti præpediuntur. Sub horũ curru rotæ feruent, illi præteruolantium terga vix cernunt. Clamor fit vulgi nimius, ità vt ethnici ipsi quoquè concreparent: Marnas victus est à Christo. Porrò furentes aduersarij, Hilarionem maleficum Christianum ad supplicium poscere. Indubitata ergò victoria, & illis, & multis retrò Circensibus plurimis, fidei occasio fuit.

De eiusdem Gazensis emporij oppido virginem Dei vicinus iuuenis deperibat. Qui cùm frequenter tactu, iocis, nutibus, sibilis, & cęteris huiusmodi, quæ solent morituræ virginitatis esse principia, nihil profecisset, perrexit Memphim, vt confesso vulnere suo, magicis artibus rediret armatus ad virginem. Igitur post annum doctus ab Aesculapij vatibus, non remediantis animas, sed perdentis, venit præsumptum animo stuprum gestiens: & subter limen domûs puellæ, tormenta quędam verborum, & portentosas figuras sculptas in æris Cyprij lamina defodit. Ilicò insanire virgo, & amictu capitis abiecto, rotare crinem, stridere dentibus, inclamare nomen adolescẽtis. Magnitudo quippe amoris se in furorem verterat. Perducta ergò à parentibus ad monasterium, seni traditur, vlulante statim, & confitente dæmone, Vim sustinui, inuitus abductus sum. Quàm benè Memphi somnijs homines deludebam. ô cruces, ô tormenta, quæ patior. Exire me cogis, & ligatus subter limen teneor. Non exeo, nisì me adolescens, qui tenet, dimiserit. Tũc senex: Grãdis, ait, fortitudo tua, q licio & lamina strictus tenéris. Dic, Cur ausus es ingredi puellam Dei? Vt seruarem, inquit, eam virginem. Tu seruares proditor castitatis? Cur non potiùs in eum, qui te mittebat, es ingressus? Vt quid, respondit, intrarem in eum, qui habebat collegam meum amoris dęmonem? Noluit autem sanctus, antequàm purgaret virginem, vel adolescẽtem, signa iubere perquiri, nè aut solitis incantationibus recessisse dęmon videretur, aut ipse sermoni eius accommodâsse fidem, asserens fallaces esse dęmones, & ad simulandum esse callidos: & magìs, reddita sanitate, increpuit virginem, cur fecisset talia, per quæ dęmon intrare potuisset.

Dæmonis imbecillitas irridetur.

Liberat virginẽ à dæmonis vexatione.

Non solùm autem in Palęstina, & in vicinis vrbibus Aegypti, vel Syriæ, sed etiam in longinquis prouincijs fama eius percrebuerat. Nanque candidatus Constantij Imperatoris, rutilus coma, & candore corporis indicans prouinciam (inter Saxones quippe & Alemannos gens eius, non tam lata, quàm valida, apud historicos Germania, nunc verò Francia vocatur) antiquo, hoc est, ab infantia, possessus à dęmone, qui noctibus eum vlulare, ingemiscere, fremere dentibus compellebat, secretò ab Imperatore euectionem petijt, causam ei simpliciter indicans: & acceptis ad consularem quoquè Palęstinæ literis, cum ingenti honore & comitatu Gazam deductus est. Qui cùm à decurionibus illius loci quæsijssent, vbì habitaret Hilarion monachus, territi Gazenses, & putantes eum ab Imperatore missum, ad monasterium adduxerunt, vt & honorem commendato exhiberent, & si quid ex præteritis iniurijs in Hilarionem esset offensæ, nouo officio deleretur. Deambulabat tunc senex in arenis mollibus, & secùm de psalmis nescio quid submurmurabat. Vidensque tantam turbam venientem, substitit. Et resalutatis omnibus, manuq; eis benedicẽs, post horam cęteros abire pręcepit, illum verò cum seruis suis & apparitoribus remanere. Ex oculis enim eius & vultu, cur venisset, agnouit. Statìm ergò ad interrogationem suspensus homo, vix terram pedibus tangẽs, & immanè rugiens, Syro, quo interrogatus fuerat, sermone respondit. Videres de ore barbaro, & qui Francam tantùm & Latinam linguam nouerat, Syra ad purum verba resonare: vt nõ stridor, non adspiratio, nõ idioma aliquod Palęstini deesset eloquij. Confessus est itaque, quo in eum intrâsset ordine. Et vt interpretes eius intelligerẽt, qui Gręcam tantùm & Latinam linguam nouerant, Gręcè quoquè eum interrogauit. Quo similiter, & in verba eadem respondente, multasque incantationum occasiones, & necessitates magicarum artium obtendente: Non curo, ait, quomodò intraueris: sed vt exeas in nomine Domini nostri Iesu Christi impero. Cumque curatus esset, simplicitate rustica decem auri libras offerens, hordeaceum ab eo panem accepit, audiens quòd qui tali cibo alerentur, aurum pro luto ducerent.

Frãcia Germaniæ.

Francus dęmoniacus restituitur.

Parùm est de hominibus loqui: bruta quoquè animalia quotidiè ad eum furentia per-

pertrahebantur: in quibus Bactrum camelum enormis magnitudinis, qui iam multos obtriuerat, triginta & eo ampliùs viri distentum solidissimis funibus cum clamore adduxerunt. Sanguinei erant oculi, spumabat os, volubilis lingua turgebat, & super omnē terrorem rugitus personabat immanis. Iussit igitur eum dimitti senex. Statìm verò & qui adduxerant, & qui cum sene erant, vsque ad vnum omnes diffugêre. Porrò ille solus perrexit obuiàm, & sermone Syro: Non me, inquit, terres diabole tanta mole corporis: Et in vulpecula, & in camelo vnus atque idem es. Et interìm porrecta stabat manu. Ad quem dum furens, & quasì eum deuoratura bellua peruenisset, statìm corruit, submissumque caput terræ coæquauit, mirantibus cunctis, qui aderant, post tantam ferociam, tātam subitò mansuetudinem. Docebat autem senex, hominum causa diabolum etiam iumenta corripere: & tanto eorum ardere odio, vt non solùm ipsos, sed & ea, quæ ipsorum essent, cuperet interire. Huiusque rei proponebat exemplum, quòd antequàm beatum Iob tentare permitteretur, omnem substantiam eius interfecerit. Nec mouere quempiam debere, quòd Domini iussione duo millia porcorum à dæmonibus interfecta sunt. Siquidem eos, qui viderant, non potuisse aliter credere, exîsse de homine tantam dæmonum multitudinem, nisì grandis porcorum numerus, & quasì à multis actus, pariter corruisset.

Camelus à dęmone exagitatus, curatur.

Iob 1. Luc. 8.

Tempus me deficiet, si voluěro vniuersa signa, quæ ab eo perpetrata sunt, dicere. In tantam enim à Domino fuerat eleuatus gloriam, vt beatus quoquè Antonius audiens conuersationem eius, scriberet ei, libenterque eius epistolas sumeret: & si quādò de Syriæ partibus ad se languentes perrexissent, diceret eis: Quarè vos tam longè vexare voluīstis, cùm habeatis ibì filium meum Hilarionem? Exemplo itaque eius per totam Palæstinam innumerabilia monasteria esse cœperunt, & omnes ad eum monachi certatìm currere. Quod ille cernens, laudabat Domini gratiam, & ad profectum animæ singulos cohortabatur, dicēs pręterire figuram huius mundi, & illam esse veram vitam, quę vitę pręsentis emeretur incommodo. Volēs aūt exemplum eis dare & humilitatis, & officij, statis diebus ante vindemiam lustrabat cellulas monachorū. Quod postquàm cognitum est à fratribus, omnes ad eum confluebant: & comitati tali duce, circumibant monasteria, habentes viaticum suum: quia interdùm vsque ad duo millia hominū congregabantur. Sed & procedente tempore vnaquæq; villula vicinis monachis, ad susceptionem sanctorum gaudens, cibos offerebat.

Innumera monasteria in Palæstina.

Quantum autem fuerit in eo studij, vt nullum fratrē quanuìs humilem, quanuìs pauperem pręteriret, vel illud indicio est, ꝙ vadens in desertum Cades, ad vnum de discipulis suis visendum, cum infinito agmine monachorum peruenit Elusam, eo fortè die, quo anniuersaria solennitas omnem oppidi populum in templum Veneris cōgregauerat. Colunt aūt illam ob Luciferum, cuius cultui Saracenorū natio dedita est. Sed & ipsum oppidum ex magna parte semibarbarum est propter loci situm. Igitur audito, quòd sanctus Hilarion præteriret, (multos enim Saracenorū arreptos à dęmone frequēter curauerat) gregatìm ei cum vxoribus & liberis obuiàm processêre, submittentes colla, & voce Syra, Barach, id est, benedic, inclamantes. Quos ille blandè humiliterque suscipiens, obsecrabat vt Deum magìs, quàm lapides colerent: simulq; vbertìm flebat, cælum spectans, & pollicens, si Christo crederent, ad eos se crebrò esse venturum. Mira Domini gratia: nō priùs abire passi sunt, quàm futuræ ecclesiæ lineam mitteret: & sacerdos eorum, vt erat coronatus, Christi signo denotaretur.

Venerē colunt Saraceni.

Elusamitæ Saraceni cōuertūtur.

Alio quoquè anno, cùm exiturus esset ad visenda monasteria, & digereret in schedula, apud quos manere, quos in transitu visitare deberet, scientes monachi quendam de fratribus parciorem, simulq; cupientes vitio eius mederi, rogabant, vt apud eum maneret. Et ille: Quid, inquit, vultis & vobis iniuriam, & fratri vexationem facere? Quod postquàm frater ille parcus audiuit, erubuit, & annitētibus cunctis, vix a b inuito impetrauit, vt suum quoquè monasterium in mansionum ordinem poneret. Post diem ergò decimū venerunt ad eum, custodibus iam in vinea, qua venirent illi, dispositis: qui cùm lapidibus & glebarum iactu, fundæque vertigine accedentes deterrerent, sine esu vuæ manè omnes profecti sunt, ridente sene, & dissimulante scire, quod euenerat. Porrò suscepti ab alio monacho, cui Sabas vocabulum est: (debemus quippè parci tacere vocabulum, largi dicere) quia Dominicus erat dies, inuitabantur ab eo vniuersi in vineam, vt ante horam cibi, vuarum pastu laborem viæ subleuarent. Et sanctus, Maledictus,

Nota sancti viri piũ animum. ait, qui priùs refectionem eot poris, quàm animæ, quæ sie̅tit. Otemus, psallamus, reddamus Domino officium, & sic ad vineam properabitis. Completo itaque ministerio, in sublimi stans, benedixit vineę, & suas ad pascendum dimisit oues. Erant autē, qui vescebantur, nō minùs tribus millibus. Cumque centum lagenis æstimata fuisset integra adhuc vinea, post dies viginti trecentas fecit. Porrò ille parcus frater multo minùs solito colligens, etiam id quod habuerat, versum in acetum serò doluit. Hoc multis fratribus senex antè futurum prædixerat.

Itèm effectum benedictionis eius.

Detestabatur autem pręcipuè monachos, qui infidelitate quadam in futurum reseruarent sua, & diligentiam haberent vel sumptuum, vel vestitûs, aut alicuius earum rerum, quę cum seculo transeunt. Deniquè vnum de fratribus in quinto ferè milliario à se manētem, quia comperiebat hortuli sui nimis cautum timidumq; custodem, & pauxillum habere nummorum, ab oculis abegerat. Qui volens sibi reconciliari senem, frequenter veniebat ad fratres, & maximè ad Hesychium, quo ille vehementissimè delectabatur. Quadam igitur die ciceris fascem virentis, sicut in herbis erat, detulit. Quem cùm Hesychius posuisset in mensa ad vesperum, exclamauit senex, se putorem eius ferre non posse, simulque vndè esset rogauit. Respondente autem Hesychio, quòd frater quidam primitias agelli sui fratribus detulisset: Nō sentis, inquit, putorem teterrimum, & in cicere fœtere auaritiam? Mitte bubus, mitte brutis animalibus, & vide, an comedant. Quod cùm ille iuxta pręceptum in præsepe posuisset, exterriti boues, & plùs solito mugientes, ruptis vinculis, in diuersa fugerunt. Habebat enim senex hanc gratiam, vt ex odore corporum, vestiumque & earum rerum, quas quis tetigerat, sciret cui dęmoni, vel cui vitio subiaceret.

Hesychius Hilarioni charissim9.

Nota singularẽ gratiã.

Igitur sexagesimotertio vitæ suæ anno cernens grande monasterium, & multitudinem fratrum secùm habitantium, turbasq; eorum, qui diuersis languoribus, & immundis spiritibus occupatos ad se deducebant, ità vt omni genere hominum solitudo per circuitum repleretur, flebat quotidiè, & incredibili desiderio conuersationis antiquæ recordabatur. Interrogatus à fratribus, quid haberet, cur se conficeret, ait: Rursùm ad seculum redij, & recepi mercedem meam in vita mea. En homines Palęstinæ, & vicinæ prouinciæ existimant me alicuius esse momenti: & ego sub prętextu monasterij ad dispensationem fratrum, vilem supellectilem habeo. Seruabatur aūt à fratribus, maximè ab Hesychio, qui miro amore venerationi senis deditus erat. Cumque ità vixisset lugens biennium, Aristænete illa, cuius suprà fecimus mentionem, præfecti tunc vxor, sed nihil de præfecti ambitu habens, venit ad eum, volens etiam ad Antonium pergere. Cui ille flens: Vellem, ait, ipse quoquè ire, si non carcere huius monasterij clausus tenerer, & si eundi fructus esset. biduum enim hodiè est, quòd totus mundus tali parente orbatus est. Credidit illa, & substitit. Et post paucos dies, veniente nuncio, Antonij dormitionem audiuit.

S. Antonij obitum diuinitùs discit.

Mirentur alij signa, quæ fecit, mirentur incredibilem abstinentiam, scientiam, humilitatem: Ego nihil ità stupeo, quàm gloriam illum & honorem calcare potuisse. Concurrebant Episcopi, presbyteri, clericorum & monachorum greges, matronæ quoquè Christianorum, grandis tentatio, & hincindè ex vrbibus & agris vulgus ignobile: sed & potentes viri & iudices, vt benedictum ab eo panem vel oleum acciperent. At ille nihil aliud, nisi solitudinem meditabatur, intantùm vt quadam die proficisci statuerit: & adducto asello (nimis quippè exesus ieiunijs, vix ingredi poterat) iter arripere conaretur. Quod cùm percrebuisset, & quasi vastitas & iustitium Palæstinæ indiceretur, plusquàm decem millia hominum diuersæ ætatis & sexûs, ad retinendum eum congregata sunt. Immobilis ille ad preces, & * baculo arenas discutiens, loquebatur: Fallacem Dominum meum non faciam: non possum videre subuersas ecclesias, calcata Christi altaria, filiorum meorum sanguinem. Vniuersi autem, qui aderant, intelligebant reuelatum ei quiddam esse secreti, quod nollet cōfiteri: & nihilominùs custodiebāt eum, nè proficisceretur. Decreuit ergò, publica omnes voce contestans, non cibi se, non potûs quicquam sumere, nisi dimitteretur. Et post septem dies inediæ, tandèm relaxatus, ac valedicens plurimis, cum infinito agmine prosequentium venit Betilium: Vbi persuasis turbis vt reuerterentur, elegit quadraginta monachos, qui haberent viaticum, & possent ieiunantes ingredi, id est, post solis occasum cibum sumere. Quinto igitur die venit Pelusium, visitatisque fratribus, qui in vicina eremo erant, & in loco,

Nota lector de benedicto pane & oleo.

*bacillo

Migrat aliò.

qui

qui dicitur Lychnos,morabâtur,perrexit post triduum ad castrum Theubatum, vt videret Dracontium Episcopum & confessorem,qui ibi exulabat.Quo incredibiliter consolato tanti viri pręsentia,post aliud triduum multo Babylonem labore peruénit,vt videret Philonem Episcopum,& ipsum confessorem.Constantius enim rex,Arrianorum fauens hęresi,vtrunq; in ea loca deportauerat.Indè eg rediens,post triduum venit ad oppidum Aphroditon,vbi conuento Diacono Baisane, qui locatis camelis & dromedis, ob aquę in eremo penuriam,consueuerat euntes ad Antoniũ ducere, cõfessus est fratribus instare diem dormitionis beati Antonij,& peruigilem noctem in ipso,quo defunctus fuerat,loco à se illi debere celebrari.Tribus igitur diebus per vastam & horribilem solitudinem,tandèm ad montem altissimum peruenerunt,repertis ibi duobus monachis, Isaac & Pelusiano,quorum Isaac interpres Antonij fuerat. Dracontius Episcopus confessor. Itèm Philo Episcopus. Isaac monachus, interpres Antonij.

Et quia se prębet occasio,& ad id loci vénimus,dignum videtur breui sermone habitaculum tanti viri describere. Saxeus & sublimis mons, per mille circiter passus ad radices suas aquas exprimit: quarum alias arenę ebibunt,aliæ ad inferiora delapsę,paulatim riuum efficiunt: super quem ex vtráque ripa palmæ innumerabiles,multũ loco & amœnitatis,& commodi tribuunt.Videres senem huc atque illuc cum discipulis B. Antonij discurrere. Hic, aiebât,psallere,hîc orare,hîc operari,hîc fessus residere solitus erat.Has vites,has arbusculas ipse plantauit: illam areolã manibus suis ipse cõposuit. Hanc piscinam ad irrigandum hortulum multo sudore fabricatus est. Istum sarculum ad fodiendum terram pluribus annis habuit.Iacebat in stratu eius, & quasi calens adhuc cubile deosculabatur.Erat autem cellula non plus mensuræ per quadrum tenens, quàm homo dormiens extendi poterat. Pręterea in sublimi montis vertice, quasi per cochleam ascendentibus arduo valdè nisu,duæ eiusdem mensuræ cellulę visebantur: in quibus venientium frequentiam, & discipulorum suorum contubernium fugiens,commoratus est.Verùm hæ in viuo excisæ saxo, ostia tantùm addita habebant. Postquàm autem ad hortulum veneranr: Videtis, inquit Isaac, hoc pomarium arbusculis cónsitum,& oleribus virens? Ante hoc fermè triẽnium cùm onagrorum grex vastaret,vnum è ductoribus eorum stare iussit,baculoque tundens latera: Quarè,inquit,comeditis, quod non seminâstis? Et exindè,exceptis aquis,ad quas potandas ventitabant, nunquàm eos nec arbusculam,nec olera contigisse. Prætereà rogabat senex,vt sibi locum tumuli eius ostenderent. Qui eùm seorsùm eum abduxissent, vtrùm monstrauerint,nécne,ignoratur:causam occultandi,iuxta præceptum Antonij, fuisse referentes, nè Pergamius, qui in illis locis ditissimus erat,sublato ad villam suam sancti corpore,martyrium fabricaretur. Domiciliũ S. Antonij. Onagri obediũt sancto Antonio.

Igitur reuersus ad Aphroditon,duobus secùm tantùm retentis fratribus, in vicina eremo moratus est,tanta abstinentia & silentio,vt tunctunc primùm se cœpisse Christo seruire diceret.Porrò iam triennium erat, quòd clausum cælum terras illas arefecerat, vt vulgò dicerent,Antonij mortem etiam elementa lugere. Non latuit fama Hilarionis accolas quoq; illius loci,& certatim virilis ac muliebris sexus,ora luridi, & attenuati fame,pluuias à seruo Christi, id est,à beati Antonij successore,deprecabâtur. Quos ille cernens,mirè doluit: eleuatisque in cælum oculis,& vtrasque in sublimè erigens palmas,statim impetrauit,quod rogauerat. Ecce autem sitiens,arenosaq; regio,postquàm pluuijs irrigata est, tantam serpentum & venenatorum animalium ex improuisò ebulliuit multitudinem,vt percussi innumerabiles,nisi ad Hilarionem concurrissent, statim interirent. Benedicto itaque oleo vniuersi agricolæ atque pastores tangentes vulnera, certam salutem resumebant. Precibus impetrat pluuiam S. Hilarion. Vide mirã vim olei benedicti.

Videns etiam ibi se miris honoribus affici, perrexit Alexandriam, indè ad vlteriorem Oasim eremum transiturus.Et quia nunquàm, ex quo cœperat esse monachus, in vrbibus manserat, diuertit ad quosdam fratres sibi notos in Brurio, haud procùl ab Alexandria: qui eùm miro gaudio suscepissent senem, & iam vicina nox esset, repentè audiunt discipulos eius asinum sternere,illumque parare proficisci. Itaque aduoluti pedibus rogabant,nè hoc faceret: & ante limen prostrati,citiùs se mori,quàm tanto carere hospite,testabantur.Quibus ille respondit: Idcircò abire festino, nè vobis molestiam generem.Certè ex posterioribus cognoscetis, non sine causa me subitò ambulâsse. Igitur altera die Gazenses cum lictoribus profecti,(nam pridie eum venisse cognouerant)intrãtes monasterium,cùm illum minimè inuenissent,inuicèm loquebâtur:Nónne vera sunt,quę audiuimus?Magus est,& futura cognoscit. Vrbs enim Gaza, postquàm

Gazenſes à Iuliano apoſtata impe. trât copiam eũ perdẽdi.

profectò de Palęſtina Hilarione, Iulianus in Imperiũ ſucceſſerat, destructo monaſterio eius, precibus ad Imperatorem datis, & Hilarionis, & Heſychij mortem impetrauerat: ambo q; vt quærerentur, toto orbe ſcriptum erat. Egreſſus ergò de Brutio, per inuiã ſolitudinem intrauit Oaſim, ibiq; anno plùs minùs exactò, quia illuc quoq; ſua fama peruenerat, qua ſi iam in Oriente latére non poſſet, vbì multi illũ & opinione, & vultu nouerant, ad ſolas nauigare inſulas cogitabat: vt quem terra vulgauerat, ſaltem maria celarent.

Eodem fermè tempore Hadrianus diſcipulus eius de Palęſtina ſuperuenit, dicens Iulianum occiſum: Chriſtianum Imperatorẽ regnare cœpiſſe: reuerti eum debere ad monaſterij ſui reliquias. Quod ille audiens, deteſtatus eſt: & conducto camelo, per vaſtã ſolitudinem peruénit ad maritimam vrbem Libyę Parętonium: vbì Hadrianus infelix, volens Palęſtinam reuerti, & priſtinam ſub nomine magiſtri quęrẽs gloriã, multas ei fecit iniurias. Ad extremũ, cõuaſatis, quę à fratribus ei miſſa detulerat, neſciente illo, pfectus eſt. Super hoc, quia alter locus referendi nõ eſt, hoc tantùm dixerim in terrorẽ eorũ, qui magiſtros deſpiciunt, quòd poſt aliquantulum temporis computruerit morbo regio.

Hadriani diſcipuli S. Hilarionis furtum & pœna.

Habens igitur ſenex Gazanũ ſecùm, aſſcendit claſſem, quæ Siciliã nauigabat. Cumq; venundato Euangeliorum codice, quem manu ſua adoleſcens ſcripſerat, dare naulum diſponeret, in medio fermè Adriç, naucleri filius arreptus à dæmone, clamare cœpit, & dicere: Hilarion ſerue Dei, cur nobis per te & in pelago tutos eſſe non licet? Da mihi ſpatium, donèc ad terram veniam, nè hîc eiectus, præcipiter in abyſſum. Cui ille: Si Deus meus, ait, tibi concedit vt maneas, mane. Sin autem ille te eijcit, quid mihi inuidiam facis, homini peccatori atque mendico? Hoc autem dicebat, nè nautę & negociatores, qui in naui erant, ſe, cùm ad terram perueniſſent, proderent. Nec multò pòſt purgatus eſt puer, patre fidem dante, & ceteris, qui aderãt, nulli ſe ſuper eius nomine locuturos. Ingreſſus autem Pachynum, promontorium Siciliæ, obtulit nauclero Euangelium pro ſubuectione ſua & Gazani. Qui nolens accipere, maximè cùm videret illos, excepto illo codice, & his, quibus veſtiti erant, ampliùs nihil habere, ad extremum iurat ſe non accepturum. Sed & ſenex accenſus fiducia pauperis conſcientiæ, in eo magìs lætabatur, & quòd nihil haberet ſeculi, & ab accolis illius loci mendicus putaretur. Porrò recogitans, nè negociatores de Oriẽte venientes, ſe notum facerent, ad mediterranea fugit loca, id eſt, viceſimo à mari milliario, ibique in quodam deſerto agello lignorum quotidiè faſcem alligans, imponebat dorſo diſcipuli. Quo in proxima villa venũdato, & ſibi alimoniam, & his, qui fortè ad eos veniebant, pauxillulum panis emebant.

Curatur à dęmone arreptus.

Latitat in Sicilia.

Matt. 5.

Sed verè, iuxta quod ſcriptum eſt, non poteſt ciuitas latére ſuper mõtem poſita: ſcutarius quidam, cùm in baſilica beati Petri Romæ torqueretur, clamauit in eo immundus ſpiritus: Ante paucos dies Siciliam ingreſſus eſt Hilarion ſeruus CHRISTI, & nemo eum nouit, & putat ſe eſſe ſecretum: ego vadam, & prodam illum. Statimq; cum ſeruulis ſuis aſſcenſa in portu naue, appulſus eſt Pachynum, & deducente ſe dæmone, vbì ante tugurium ſenis ſe proſtrauit, ilicò curatus eſt. Hoc initium ſignorum eius in Sicilia, innumerabilem ad eum deincèps ægrotantium, ſed & religioſorum hominum adduxit multitudinem, intantùm vt de primoribus quidam tumens morbo intercutis, eodẽ die, quo ad eum venerat, curatus ſit. Qui poſteà offerens ei infinita munera, audiuit dictum Saluatoris ad diſcipulos: Gratìs accepiſtis, gratìs date.

Dæmõ expellitur ab obſeſſo.

Mat. 10.

Dum hæc ità geruntur in Sicilia, Heſychius diſcipulus eius toto ſenem orbe quęrebat, luſtrans litora, deſerta penetrans, & hanc tantùm habens fiduciam, quia vbicunquè eſſet, diù latére non poſſet. Tranſacto igitur iam triennio, audiuit Methonæ à quodam Iudæo, vilia populis ſcruta vendente, propheram Chriſtianorum apparuiſſe in Sicilia, tanta miracula & ſigna facientem, vt de veteribus ſanctis putaretur. Interrogatus itaq; habitum eius, inceſſum & linguam, maximeq; ætatem: nihil dicere potuit. Ille enim, qui referebat, famam ad ſe veniſſe tantùm hominis teſtabatur. Ingreſſus igitur Adriam, proſpero curſu venit Pachynum, & in quadam curui litoris villula, famam ſenis ſciſcitatus, conſona voce omnium cognouit, vbì eſſet, quid ageret: nihil in eo irà cũctis admirantibus, quàm quòd poſt tanta ſigna atque miracula, ne fragmen quidem panis à quoquam in illis locis accepiſſet.

Vide mirã animi puritatẽ, munera oĩa faſtidientem.

Et nè longum faciam, ſanctus vir Heſychius ad magiſtri genua prouolutus, plantaſque eius lachrymis rigans, tandèm ab eo ſubleuatus, poſt bidui, triduique ſermonem audit à Gazano, non poſſe ſenem iam in illis habitare regionibus, ſed velle ad barbaras

quaſ-

quasdam pergere nationes, vbi & nomen, & sermo suus incognitus foret. Duxit itaque illum ad Epidaurum Dalmatiæ oppidum, vbi paucis diebus in vicino agello mãsitans, non potuit abscondi. Siquidem draco miræ magnitudinis, quos gentili sermone boas vocant, ab eo, quòd tam grãdes sint, vt boues glutire soleant, omnem latè vastabat prouinciam, & non solùm armenta & pecudes, sed agricolas quoquè & pastores, tractos ad se vi spiritus, absorbebat. Cui cùm pyram iussisset præparari, & oratione ad Christum missa, euocato præcepisset struem lignorum scandere, ignem supposuit. Tum itaque cuncta spectante plebe, immanem bestiam concremauit. Vndè æstuans quid faceret, quò se verteret, aliam parabat fugam, & solitarias terras mente perlustrans, mœrebat, quòd tacente de se lingua, miracula loquerentur. Nota genus draconum.

Ea tẽpestate terræmotu totius orbis, qui post Iuliani mortẽ accidit, maria egressa sunt terminos suos: & quasi rursùm Deus diluuiũ minaretur, vel in antiquũ chaos redirent omnia, naues ad prærupta delatæ montium pependerũt. Quod cùm viderẽt Epidauritani, frementes fluctus, & vndarum moles, & montes gurgitum litoribus inferri, verentes quod iam euenisse cernebãt, nè oppidum funditùs subuerteretur, ingressi sunt ad senem, & quasi ad prælium proficiscentes, posuerunt eum in litore. Qui cùm tria Crucis signa pinxisset in sabulo, manusque contrà tenderet, incredibile dictu est, in quantã altitudinem intumescens mare ante eum steterit, ac diù fremens, & quasi ad opificem indignans, paulatìm in semetipsum relapsum est. Hoc Epidaurus, & omnis illa regio vsq; hodiè prædicat, matresque docent liberos suos, ad memoriam in posteros transmittendam. Verè illud, quod ad Apostolos dictum est: Si credideritis, dicetis huic monti, Transi in mare, & fiet: etiam iuxta literam impleri potest, si tamen quis habuerit apostolorum fidem, & talem, qualem illis habendã Dominus imperauit. Quid enim interest, vtrũ mons descẽdat in mare, an immensi vndarum montes repentè obriguerint, & ante senis tantùm pedes saxei, ex alia parte molliter fluxerint? Mirabatur omnis ciuitas, & magnitudo signi Salonis quoquè percrebuerat. Quod intelligens senex, in breui lembo clàm nocte fugit, inuenta post biduum oneraria naui, perrexit Cyprum. Cumque inter Maleam & Cytheram piratæ, derelicta classe in litore, quæ non antemna, sed conto regitur, duobus haud paruis myoparonibus occurrissent, & denuò hincindè fluctus occurrerẽt, remiges omnes, qui in naui erant, trepidare, flere, discurrere, præparare contos, & quasi non sufficeret vnus nuncius, certatim seni piratas adesse dicebant. Quos ille procùl intuens, subrisit, & conuersus ad discipulos, dixit: Modicæ, inquit, fidei, quarè trepidatis? Nunquid plures sunt hi, quàm Pharaonis exercitus? tamen omnes, DEO volente, submersi sunt. Loquebatur hic, & nihilominùs spumantibus rostris, hostiles turmæ imminebant, iactu tantùm lapidis medio. Stetit ergò in prora nauis, & porrecta cõtra venientes manu: Hucusq;, ait, venisse sufficiat. O mira rerum fides: statim resiluêre nauiculæ, & impellentibus contrà remis, ad puppim impetus redit. Mirabãtur piratæ, post tergũ se redire nolentes, totoque corporis nixu, vt ad nauigium peruenirent, laborantes, velociùs multo, quàm venerant, ad litus ferebantur. Terræmotus generalis. Vide quid efficiant Crucis signa. Matt. 17. Exod. 15. Insigni miraculo repelluntur piratæ.

Prætermitto cætera, nè videar in narratione signorum volumen extendere. Hoc solùm dicam, quòd prospero cursu inter Cycladas nauigans, hincindè clamantium de vrbibus & vicis, & ad litora concurrentium immundorum spirituum voces audiebat. Ingressus ergò Paphum, vrbem Cypri, nobilem carminibus poëtarum, quæ frequẽter terræmotu lapsa, nunc ruinarum tantùm vestigijs, quid olìm fuerit, ostendit: in secundo ab vrbe milliario habitabat ignobilis, gaudensque quòd paucis diebus quietè viueret. Verùm non ad plenum viginti transiêre dies, cùm per illam omnem insulam qui cunque immundos habebant spiritus, clamare cœperunt venisse Hilarionem seruum Christi, & ad eum se debere properare. Hoc Salamina, hoc Curium, hoc Lapetha, & vrbes reliquæ conclamabant: plerisque asserentibus, scire se quidem Hilarionem, & verè illum esse famulum Dei, sed vbì esset, ignorare. Intrà triginta igitur, nec multo ampliùs dies, ducenti fermè, tam viri, quàm mulieres, ad eum congregati sunt. Quos cùm vidisset, dolens ꝙ se non paterentur quiescere, & quodammodò in vltionem suî sæuiens, tãta eos orationum instantia flagellauit, vt quidam statìm, alij post biduum, triduum've, omnes verò intrà vnam hebdomadam curarentur. In Cypro cómoratur. 200. obsessi sanantur.

Manens itaq; ibì biennio, & semper de fuga cogitans, Hesychium ad se vêris tempore reuersurum, Palæstinam ad salutationem fratrum, & monasterij sui cineres visendos

dos misit. Qui cùm reuertisset, cupiēti rursùm ad Aegyptum nauigare, hoc est, ad ea loca, quæ vocantur Bucolia, eô quòd nullus ibì Christianorum esset, sed barbara tantùm & ferox natio, suasit, vt in ipsa magìs insula ad secretiorem locum conscenderet. Quem cùm diù lustrans omnia, reperisset, perduxit eum duodecim millibus à mari procùl, inter secretos asperosq; montes, & quò vix reptando manibus genibusque posset ascendi. Qui introgressùs, contemplatus quidem est terribilem valdè & remotum locum, arboribusque hincindè circundatum, habentem etiam aquas de supercilio collis irriguas, & hortulum peramœnum, & pomaria plurima, quorum fructum nunquàm in cibo sumpsit, sed & antiquissimi iuxta templi ruinā, ex quo (vt ipse referebat, & eius discipuli testantur) tam innumerabilium per noctes & dies dæmonum voces resonabant, vt exercitum crederes. Quo ille valdè delectatus, quô scilicet antagonistas haberet in proximo: habitauit ibì per annos quinq;, & sæpè inuisente se Hesychio, in hoc extremo iam vitæ suę tempore refocillatus est, quòd propter asperitatem difficultatemq; loci, & vmbrarum (vt ferebatur vulgò) multitudinem, aut nullus, aut rarus ad se vel posset, vel auderet ascendere. Quodam autem die egressus hortulum, videt hominem toto corpore paralyticum, iacentem ante fores. Interrogauitque Hesychium, quisnam esset, & quomodò fuisset adductus. Qui respondens, ait, procuratorem se fuisse villulę, ad cuius confinia hortulus quoquè, in quo ipsi erant, pertineret. Et ille collachrymans, tendensque ad iacentem manum: Tibi, inquit, dico: In nomine Domini nostri Iesu Christi surge, & ambula. Mira velocitas. Adhuc verba in ore loquētis voluebantur, & iam membra solidata ad standum, hominem surrigebant. Quod postquàm auditum est, etiam difficultatem loci & iter inuium plurimorum vicit necessitas: nihil æquè per circuitū cunctis illis obseruantibus, quàm nè quo modo elaberetur. Disseminauerat enim hoc de eo rumor, diù eum in eodem loco manere non posse. Quod ille non leuitate quadam, aut puerili sensu victus faciebat, sed honorem fugiens & importunitatem. Semper enim silentium, & vitam ignobilem desiderabat.

In loco penè inaccesso vltimam degit ętatē.

Sanat paralyticum.

Igitur octogesimo ætatis suę anno, cùm absens esset Hesychius, quasì testamenti vice breuem manu propria scripsit epistolam, omnes diuitias suas ei derelinquens: Euangelium scilicet, & tunicam sacceam, cucullam & palliolum. Nam minister eius ante paucos dies obiērat. Venerunt igitur ad ęgrotantem de Papho multi religiosi viri: & maximè, quòd eum dixisse audiērant, iam se ad Dominum migraturum, & de corporis vinculis liberandum. Sed & Constantia quædam sancta fœmina, cuius generum & filiam de morte liberauerat vnctione olei. Quos omnes adiurauit, vt ne puncto quidem horæ post mortem reseruaretur: sed statìm eum in eodem hortulo terra operirent, sicut vestitus erat in tunica cilicina, & cuculla, & sago rustico. Iamque modicus calor tepebat in pectore, nec pręter sensum quicquam viui hominis supererat, & tamen apertis oculis loquebatur: Egredere, quid times? Egredere anima mea, quid dubitas? Septuaginta propè annis seruîsti Christo, & mortem times? In hæc verba exhalauit spiritum. Statimque humo obrutum, antè vrbi sepultum, quàm mortuum, nunciauerunt. Quod postquàm Palæstinę sanctus vir audiuit Hesychius, perrexit ad Cyprum, & simulās se velle habitare in eodem hortulo, vt diligentis custodię suspicionem accolis tolleret, cum ingēti vitæ suę periculo post decem ferè mēses corpus eius furatus est. Quod Maiomam deferēs, totis monachorum & oppidorum turbis prosequentibus, in antiquo monasterio condidit, illęsa tunica, cuculla & palliolo, & toto corpore, quasì adhuc viueret, integro, tantisque fragrante odoribus, vt delibutum vnguentis putares.

Nota hìc vestes monachorum.

Felicissimè expirat animam.

Post decem menses integrū corpus eius &c.

Non mihi videtur in calce libri tacenda Constantię illius sanctissimæ mulieris deuotio, quæ perlato ad se nuncio, quòd corpusculum Hilarionis Palæstinę esset, statìm exanimata est, veram in seruum Dei dilectionem etiam morte comprobans. Erat enim solita peruigiles in sepulcro eius noctes ducere, & quasì cum pręsente ad adiuuādas orationes suas sermocinari. Cernas vsq; hodiè miram inter Palęstinos & Cyprios contentionem, his corpus Hilarionis, illis spiritum se habere certātibus. Et tamen in vtrisque locis magna quotidiè signa fiunt, sed magìs in hortulo Cypri, quia plùs illum locum dilexerit.

Miraculum post obitū.

VITA

VITA MALCHI MONACHI CAPTIVI, PER D. HIERONYMVM PRESBYTERVM SCRIPTA:

quam D. Hilarioni subiunximus, non quòd Malchi obitus in hunc diem incidat, sed propter authorem, cuius Hilarioni Malchum libuit adiungere, quòd certus obitûs eius dies ignoretur.

QVi nauali prælio dimicaturi sunt, antè in portu & in tranquillo mari flectunt gubernacula, remos trahunt, ferreas manus & vncos preparant, dispositumque per tabulata militem, pendente gradu, & labente vestigio, stare firmiter consuescunt, vt quod in simulacro pugnæ didicerint, in vero certamine non perhorrescant. Itá & ego, qui diù tacui, (silere quippe me fecit, cui meus sermo supplicium est) priùs exerceri cupio in paruo opere, & velutì quādam rubiginem linguę abstergere, vt venire possim ad latiorē historiam. Scribere enim disposui (si tamen vitā Dominus dederit, & si vituperatores mei saltem fugientem me & inclusum persequi desierint) ab aduentu Saluatoris vsque ad nostram ætatem, id est, ab Apostolis vsq; ad nostri tēporis fæcem, quomodò & per quos Christi ecclesia nata sit, & adulta, persequutionibus creuerit, martyrijs coronata sit: Et postquàm ad Christianos principes venit, potentia quidem & diuitijs maior, sed virtutibus minor facta sit. Verùm hæc aliâs: nunc, quod imminet, explicemus.

Ecclesiasticā historiā se scripturū promittit S. Hieronymus.

Maronia triginta fermè millibus ab Antiochia vrbe Syrię, haud grandis ad Orientē distat viculus. Hic post multos vel dominos, vel patronos, dum ego adolescentulus morarer in Syria, ad papæ Euagrij, necessarij mei, possessionem deuolutus est. quem idcircò nunc nominaui, vt ostenderem, vndè nôssem, quod scripturus sum Erat igitur illic quidam senex, nomine Malchus, quem nos Latinè regem possumus dicere, Syrus natione & lingua, & reuerà αὐτόχθων. Anus quoquè in eius contubernio valdè decrepita, & iam morti proxima videbatur: tam studiosè ambo religiosi, & sic ecclesię limen terentes, vt Zachariam & Helizabeth de Euāgelio crederes, nisì quòd Iohannes in medio non erat. De his cùm curiosè ab accolis quærerem, quęnam esset eorum copula matrimonij, sanguinis, an spiritûs, omnes voce consona, sanctos & Deo placitos, & mira nescio quę respondebant. Qua cupiditate illectus, adorsus sum hominem, & curiosiùs sciscitans rerum fidem, hæc ab eo accepi:

αὐτόχθων indigena. *Luc. 1.*

Ego, inquit, mi nate, Maroniaci agelli colonus, sed solus parentibus fui. Qui cùm me quasì stirpem generis sui, & hæredem familię ad nuptias cogerent, monachū potiùs me velle esse respondi. Quantis pater minis, quantis mater blanditijs persequuti sint, vt pudicitiam proderem, hæc res sola indicio est, quòd & domum & parentes fugi. Et qui ad Orientem ire non poteram, propter vicinam Persidem, & Romanorum militum custodiam, ad Occidentem verti pedes, pauxillulum nescio quid portans viatici, quod me ab inopia tantùm defensaret. Quid multa? Peruéni tandèm ad eremum Chalcidos, quę inter Immam & Essam magìs ad Austrū sita est. Ibì repertis monachis, corū me magisterio tradidi, manuum labore victum quæritans, lasciuiamq; carnis refrenans ieiunijs.

Malchus fugit parētes, nè cogatur vxorem ducere. *Fit monachus.*

Post multos annos, incidit mihi desiderium, vt ad patriam pergerem, & dum adhuc viueret mater, (iam enim patrē mortuum audieram) solarer viduitatem eius, & exindè venundata possessiuncula, partem erogarē pauperibus, partem monasterio constituerē. quid erubesco confiteri infidelitatem meam? partem in sumptuū meorum solatia reseruarem. Clamare cœpit Abbas meus, diaboli esse tentationem, & sub honestæ rei occasione, latére antiqui hostis insidias. Hoc esse, reuerti canē ad vomitum suū. Sic multos monachorum esse deceptos: nunquàm diabolum aperta frōte se prodere. Proponebat mihi exēpla de scripturis plurima: inter quę illud, quòd initiò Adā quoq; & Euam spe diuinitatis supplantauerit. Et cùm persuadere non posset, prouolutus genibus, obsecrabat nè se desererem, nè me perderem, nec aratrum tenens, post tergum respicerem. Væ misero mihi: vici monitorem pessima victoria, putans illum non meam salutem, sed suū solatium quærere. Prosequutus me de monasterio, quasì funus efferret, & ad extremum valedicens: Video, ait, te fili satanę cauterio notatum: non quęro causas, excusationes non recipio. Ouis quæ de ouilibus egreditur, lupi statìm morsibus patet.

Tentatur à satana sub pietatis specie. *2. Pet. 2.* *Gen. 3.* *Luc. 9.* *Nota q̄ etiā olim nefas putârint, monachum suū deserere monasteriū.*

De

De Berrhoea ad Essam pergẽtibus, vicina est publico itineri solitudo, per quam Sarraceni incertis sedibus huc atque illuc semper vagantur. Quæ suspicio frequentiam in illis locis viatorum congregat, vt imminens periculum auxilio mutuo declinetur. Erant in comitatu meo viri, fœminæ, senes, iuuenes, paruuli, numero circiter septuaginta. Et ecce subitò equorum camelorumque sessores Ismaëlitæ irruunt, crinitis vittatisque capitibus, ac seminudo corpore, pallia & latas caligas trahẽtes: pẽdebant ex humero pharetræ: laxos arcus vibrãtes, hastilia lõga portabãt. Non enim ad pugnandũ, sed ad prędã venerãt. Rapimur, dispgimur, in diuersa trahimur. Ego interim lõgo postliminio hæreditarius possessor, & serò mei cõsilij pœnitens, cũ altera muliercula in vnius heri seruitutẽ sortitus venio. Ducimur, immò portamur sublimes in camelis, & per vastam eremum semper ruinam timẽtes, pendemus potiùs, quàm sedemus. Carnes semicrudæ, cibus: & lac camelorum, potus erat. Tandem grandi amne transmisso, peruenimus ad interiorem solitudinem, vbi dominam liberosque ex more gentis adorare iussi, ceruices flectimus. Hîc quasi clausus carcere, mutato habitu, id est, nudus ambulare disco. Nam aëris quoque intemperies, nihil aliud pręter pudenda velari patiebatur. Traduntur mihi pascendę oues, & in malorum cõparatione hoc fruor solatio, quòd dominos meos & conseruos rariùs video. Videbar mihi aliquid habere sancti Iacob. Recordabar Moysi, qui & ipsi in eremo quondàm fuẽre pastores. Vescebar recenti caseo & lacte. Orabam iugiter, canebã psalmos, quos in monasterio didicerã. Delectabat me captiuitas mea. Agebamq́; Dei iudicio gratias, quòd monachum, quem in patria fueram perditurus, in eremo inueneram.

Malchus capitur ab Ismaëlitis.

Cogitur oues pascere.

Gen. 29.

Exod. 3.

O nihil vnqnàm tutum apud diabolum. O multiplices & ineffabiles eius insidiæ. Sic quoquè latentem me inuenit inuidia. Dominus videns gregem suum crescere, nihilque in me depræhendens fraudulentiæ (sciebam enim Apostolum præcepisse, dominis sic quasi Deo fideliter seruiendum) & volẽs me remunerare, quò fidum sibi magìs faceret, tradidit mihi illam conseruam meam, aliquandò captiuam. Et cùm ego refutarem, diceremque me Christianum, nec licere mihi vxorem viuẽtis mariti accipere, (siquidem captus nobiscùm vir eius, ab alio domino fuerat abductus) rursùs ferus ille implacabilis in furorem versus, euaginato me cœpit petere gladio. Et nisi confestìm brachia tendens, mulierem præoccupâssem, ilicò fudisset sanguinem.

Ephe. 6.

Herus eius cõpellit eũ vxorẽ ducere.

Iam igitur venerat tenebrosior solito, & mihi nimiùm matura nox: Duco in speluncam semirutam, nouam coniugem: & pronubante nobis mœstitia, vterque detestamur alterum, nec fatemur. Tunc verè sensi captiuitatem meam, prostratusque humi, monachum cœpi plangere, quem perdebam, dicens: Húccine miser seruatus sum? Ad hoc me mea scelera perduxerunt, vt incanescente iam capite virgo, maritus fierem? Quid prodest, parentes, patriam, rem familiarem contempsisse pro Domino, si hoc facio, quod nè facerem, illa contempsi: nisi quòd fortè propter eà hæc sustineo, quia patriam desideraui? Quid agimus anima? perímus, an vincimus? Expectamus manum Domini, an proprio mucrone confodimur? Verte in te gladium: tua magìs mors timẽda est, quàm corporis. Habet & seruata pudicitia suum martyriũ: iaceat insepultus Christi testis in eremo: ipse mihi ero persecutor & martyr. Sic fatus, eduxi in tenebris quoquè micantem gladium, & acumine contra me verso: Vale, inquam, infelix mulier: habeto me martyrem potiùs, quàm maritum.

Vult se interficere, nè prodat pudicitiam.

Tunc illa pedibus meis prouoluta: Precor te, inquit, per Iesum Christum, & per huius horæ necessitatem adiuro, nè effundas sanguinem tuum in crimẽ meum. Vel si mori placet, in me primùm verte mucronem: Sic nobis potiùs coniungamur. Etiamsi vir meus ad me rediret, seruarem castitatem, quam me captiuitas docuit: vel interire m potiùs, quàm perderẽ. Cur moreris, nè mihi iungaris? Ego morerer, si mihi iungi velles. Habeto me ergò coniugẽ pudicitiæ, & magìs animę copulã amato, quàm corporis. Sperẽt domini maritum, Christus nouerit fratrem. Facilè suadebimus nuptias, cùm nos viderint sic amare. Fateor, inquit, obstupui, & admiratus virtutem fœminæ, coniugem plùs amaui. Nunquàm tamen illius nudum corpus intuitus sum: nunquàm eius carnem attigi, timens in pace perdere, quod in prælio seruaueram.

Transeunt in tali matrimonio dies plurimi: amabiliores nos dominis fecerant nuptiæ. Nulla fugæ suspicio: interdùm & mense toto aberam fidus gregis pastor per solitudinem. Post grande interuallum, dum solus in eremo sedeo, & pręter cælum terramque nihil

nihil video, cœpi mecùm tacitus volùere,& inter multa,cōtubernij quoquè monachorum recordari,maximeq; vultum patris mei,qui me erudierat,tenuerat,perdideratque. Sicque cogitans,adspicio formicarum gregem angusto calle feruere,ferre onera maiora,quàm corpora.Aliæ herbarum quædam semina forcipe oris trahebant, aliæ egerebant humum de foueis,& aquarum meatus aggeribus excludebant. Illæ,venturæ hyemis memores, nè madefacta humus in herbam horrea verteret, illata semina pręcidebant.Hæ luctu celebri corpora defuncta deportabāt.Quodque magìs mirum est, in tanto agmine egrediens non obstabat intranti: quin potiùs si quam vidissent sub fasce & onere cōcidisse,suppositis humeris adiuuabant. Quid multa? Pulchrum mihi spectaculum dies illa præbuit.Vndè recordatus Salomonis, ad formicarum solertiam nos mittentis,& pigras mentes tali exemplo suscitantis,cœpi tędere captiuitatis,& monasterij cellulas quærere, ac formicarum illarum similitudinē desiderare, vbì laboratur in medium: cumque nihil cuiusquam proprium sit,omnium omnia sunt. Formicarū depingitur mira industria. Prou.16.

Regresso ad cubile occurrit mulier: tristitiam animi vultu dissimulare nō potui. Rogat,cur ità exanimatus sim.Audit causas,hortatur fugam. Peto silentij fidem,nō aspernatur: & iugi susurro inter spem & metum medij fluctuamus.Erant mihi in grege duo hirci mirę magnitudinis.Quibus occisis,vtres facio,eorumque carnes viatico præparo. Et primo vesperì,putantibus dominis nos secretò cubitare,inuadimus iter,vtres & partes carnium portantes.Cumq; peruenissemus ad fluuium,(nam decem millibus aberat) inflatis conscensisque vtribus,aquis nos credimus,paulatìm pedibus subremigantes,vt deorsùm nos flumine deferente,& multo longiùs, quàm conscenderamus, in alteram nos exponente ripam,vestigium sequentes perderēt.Sed inter hæc madefactę carnes, & ex parte lapsæ,vix tridui cibum pollicebantur.Bibimus vsque ad satietatem, futuræ nos siti pręparātes.Currimus,post tergum semper adspicimus, & magìs noctibus promouemus,quàm diebus: vel propter insidias latè vagantium Sarracenorum, vel propter ardorem solis nimium. Malchus fugit cū simulata vxore.

Pauesco miser etiam referens, etsì tota mente securus,toto tamē corpore perhorresco. Post diem verò tertium, dubio prospectu procùl adspicimus duos camelis insidētes venire cóncitos.Statimque mens mali pręsaga,putare cœpit*dominum meditari mortem,solem cernere nigrescentem. Dumq; timemus, & vestigijs per arenas nos proditos intelligimus,offertur ad dexteram specus,longè sub terram penetrans. Igitur timentes venenata animalia,(nam solent viperæ, reguli & scorpiones, cæteraque huiuscemodi,feruorem solis declinantia,vmbras petere)intrauimus quidem speluncā, sed statìm in ipso introitu sinistrę nos fouec credimus,nequaquàm vltrà progredientes, nè, dum mortem fugimus,incurramus in mortem: Illudque nobiscùm reputantes,si iuuat Dominus miseros,habemus salutem: Si despicit peccatores,habemus sepulcrum.Quid putas fuisse nobis animi,quid terroris,cùm ante specum haud procùl starent dominus & conseruus,& vestigio indice iam ad latebras peruenissent?O multo grauior expectata,quàm illata,mors.Rursùs cū timore & labore lingua balbútit, & quasì clamante domino,mutire non audeo.Mittit seruū,vt nos de specu trahat: ipse camelos tenet,& euaginato gladio,nostrum expectat aduentum. legendū fortassis * diē mutati in noctem. Abdunt sese in specum.

Intereà tribus fermè vel quatuor cubitis introgresso famulo, nobis ex occulto tergum eius vidētibus,(nam oculorum istiusmodi natura est,vt post solem vmbras intrantibus,cæca sint omnia)vox per antrum sonat:Exite furciferi,exite morituri.Quid statis? Quid moramini? Exite. Dominus vocat,patienter expectat. Adhuc loquebatur, & eccè per tenebras adspicimus lęnam inuasisse hominem,& gutture suffocato,cruentum intrò trahere. Iesu bone,quid tunc terroris nobis,quid gaudij fuit? Spectabamus,domino nesciēte,hostem nostrum perire.Qui cùm videret illum moras facere,suspicatus est duos vni resistere.Sed & iram differre non valens,sicut tenebat gladium,ad speluncam venit,& furore rabido serui increpans vecordiam, priùs à fera tenetur, quàm ad nostras latebras perueniret. Quis hoc vnquàm crederet,vt ante os nostrū, bestia pro nobis dimicaret? Sublato autem illo metu, similis ante oculos nostros versabatur interitus, nisì quod tutius erat rabiem leonis,quàm irā hominis, sustinere. Pauemus intrinsecùs, & ne mouere quidem nos ausi, pręstolabamur euentum rei,inter tanta pericula, pudicitiæ tantùm conscientia pro muro septi. Leæna insidias cauens, & visam esse se sentiens,appræhensos mordicùs catulos effert,nobisque cedit hospitium. Neque tamen satìs creduli, A leæna præfocatur seruus heri eos persequentis. Itèm herus ipse.

 sta-

ſtatìm erumpimus: ſed expectantes diù,& egredi cogitanres,illius nobis figurabamus occurſum.

Sublato ergò horrore, & illa tranſacta die,egredimur ad veſperam, vidimusq́ue camelos,quos ob nimiam velocitatem dromedarios vocãt,prçreritos cibos in ore vóluere,& in aluum miſſos,iterùm retrahere. Quibus aſſcenſis,& noua ſitarcia,id eſt, annona refocillati,decima randèm die ad Romana per deſertum caſtra venimus. Oblatiq́ue tribuno,rem ordine pandimus: indè tranſmiſſi ad Sabinum Meſoporamię ducem,camelorum precium accepimus.Er quia iam abbas ille meus dormierar in Domino,ad hęc delatus loca,me monachis reddo,hanc trado virginibus, diligens eam vr ſororem, non ramen ei me credens vr ſorori.

Hæc mihi ſenex Malchus adoleſcenrulo retulir.Hæc ego vobis narraui ſenex, & castis hiſtoriam caſtitatis expono. Virgines caſtitatem cuſtodire exhortor. Vos narrare
Pudicitia nunquàm captiua. poſteris, vr ſciant inrer gladios & inrer deſerta & beſtias,pudicitiam nunquàm eſſe captiuam: & hominem Chriſto deditum,poſſe mori,non poſſe ſuperari.

ILLVSTRE MARTYRIVM SANCTISSIMAE VIRGINIS VRSVLAE, ET VNDECIM MILLIVM

virginum, quemadmodùm in peruetuſtis MS. codicibus extat: incerto quidem,ſed docto Authore,eoq́; non ſanè recenti, ſed antiquo.

Octobris 21. REgnante Domino noſtro Ieſu Chriſto,cùm poſt paſſionē,
aſſcenſionem & reſurrectionem eius, conuerſis ad Deum
Pſal.18. Pſal.101. cũctis finibus terrę, nec Oceani angulus aliquis ſe à calore fidei eius abſconderer,in conueniendo populos in vnũ
& reges,vt ſeruirenr DOMINO: fuir in Brirannię
Deonotus rex. partibus rex quidam Deonorus, tam vira,quàm nomine,
qui religioſus in omnibus cęremonijs catholicæ profeſſionis,ſic principari nouir ſupra homines,vt non obliuiſceretur, qualē creatori ſuo ſubiectionem deberet: ſic à ſubdiris tributum exigerer,vr ſemper ſe meminerir regi ſuo cæleſti id, quod ab eo factus eſt,debere. Is ergò cùm ſub iugo Chriſti, ſub quo ipſe irrepræhēſibilirer militauerat, alijs irrepręhenſibiliter & iuſtiſſimè imperaret,in benedictione ſeminis Abrahæ ram ge
*ſpe nerositate,q̃ virtutum * ſpecie,compeтenrem ſibi accepit vxorem.Sed ſicut in vaſis iræ duplici contririone feriendis,ira iuſtitiæ Dei hic inchoat,vr ea in iudicio irreparabilirer diſperdat: irà miſericordia eius diligenribus ſe plerunquè etiam in hoc ſeculo diuitias
1.Cor.2. bonitaris ſuę concedir prægustare: vt inenarrabilem illam gloriam, quam nec oculus vidir,nec auris audiuir,nec in cor hominis aſſcendit,cum parienria diſcant expectare.

Iraq; cùm ſumma ſpe vtriuſq; parentis ſexus virilis expectaretur, qui terreni regni ſui ſucceſſor exiſterct, prouida Dei miſericordia, quæ eriam vota nouit excedere, dedit eis prolem fœmineam, quæ plusquàm virili animo ad regni cæleſtis hæreditarem eos
pręcederer,eisq́ue ſuccedentibus bona ſine fine manſura prępararet.Hæc itaq; quia ex-
1.Reg.17. emplo Dauid immanem vrſum,ſcilicer diabolum,quandoq; ſuffocarura erat, Deo diſ-
Rom.8. ponenre,(qui,quos prędeſtinat,vocat) à parentibus illi in baptiſmate prędſagum nomen Vrſula,inditum eſt. Quæ cùm,vt regiã prolem decuit, regali ambirione educata,naturalibus incremenris proficeret, teneros ætaris annos morum cœpit maturitare pręcedere,& cui iamtum mundus viluërat,Euangelicis imbura pręceptis,in lege Domini die ac nocte medirabarur: & quia ad ſpiritualem ſponſi ſui thalamum corde & animo ſu-
Pſal.44. ſpirauit,omnis compoſitio eius & gloria,non deforìs,ſed deintùs fuit: vt iamtum liquidò cunctis darerur aduertere,quòd ad magnum aliquem eccleſię ornarum, ſummus il-
Ibidèm. le artifex margarirum hoc veller expolire,acsì ei iamtum patenter dixiſſet: Audi filia & vide,& inclina aurem tuam, quia concupiuir rex ſpeciem tuam.

Pręter has aliasq́ue ſpiritualis gratię dores,erat eriam incomparabilis formæ & miræ pulchritudinis,& omnium oculis gratioſa. Sed virgo ſola, quę Domini erant, cogi-
1.Cor.7. rans,minùs hoc amabat in ſe,quod ſponſi ſui oculis ſciebar nō multùm placere. Cumq́;

de

de tanta nobilissimæ virginis indole longè latèque fama percrebuisset, ad aures gentilis tyranni cuiusdam permanauit: qui præpotens viribus, in robore militari gloriabatur, & barbarica feritate latiùs regnabat. Erat ei magnæ indolis filius, quem paterno affectu arctiùs, vt regni successorem, diligebat. Cui cùm summoperè ad regalem magnificentiam prospectum vellet, reputare secum cœpit, regnum suum propagari, nomen suum & posteritatis gloriam nobilitari, si filio suo tam celebris puellæ matrimonio contigisset copulari. Itaq; filius nō minùs puieax, vtpotè qui iam pubertatis annos intrabat, patre annuente, prosequentibusq; qui capita populi erant, legatos ad patrem virginis destinauit, multaq; preciosa transmittens, sed plura promittens, vrbes egregias, situs terrarum & tractus maris, totum deniquè patris regnum, & quicquid mundus deliciarum habere potest vel potuit, in dotis cōputationem dictauit. Minas etiam pro magnitudine nominis sui, quasi summam manum imposuit: vt saltem terroribus, quod volebat, exigeret, si blanditijs muneribusque minùs profecisset.

Mittuntur legati ad S. Vrsulæ patrē, qui eam petāt sponsam alteri regis filio.

At illi, acceptis à rege mandatis, profecti sunt, emensoque grandi itinere, ad patrem virginis peruenerunt: dataq; fandi copia, quę à domino suo iussi sunt, diligētissimè peregerunt: & post blanditias, quod efficacissimum arbitrati sunt, quasi scorpiones, minas & terrores bellicos subintulerunt. At senior prouidus, & totus charitatis visceribus diffusus, fluctuare cœpit intrà se, indignissimum reputans, filiam suam cęlesti sponso arctiùs inhærentem, ab æterni regis amplexibus renitentem auellere, & barbarę libidini polluendam iugare. At ex altera parte, etsì proprij sanguinis prodigus esset pro catholica religione & zelo iustitię, quippe cui viuere Christus erat, & mori lucrum: tamē quia sub illo cura regni erat, & tam efferā barbari illius violentiam suis viribus desperabat posse sustinere: iam sibi videre visus est, sub oculis suis cędes hominum promiscuę ætatis fieri, vrbes dirui, matronas & virgines cōstuprari, ecclesias cremari, sancta prophanari, & quicquid miseriarum aliquandò accidit victis, præsertìm Christianos vincentibus paganis.

In hoc ergò rerum cardine depræhensus rex pius, quod vnicum tunc perfugium parebat, ad diuinam misericordiam, quasi ad turrem fortitudinis à facie inimici cucurrit, totusque in lachrymas effusus, auxiliū de cælo indefessis precibus postulauit. Inter hęc cùm virgo Domini vultum patris, quanquàm dissimulantis, turbulentum depræhendisset, latére eam non potuit, quòd ipsa, perturbationis huius causa fuerit. Itaq; pro se nimis solicita, paternæ solicitudini condoluit: moxq; ad sua arma conuolans, sicut sancta Iudith & Esther, pro liberatione patriæ, ieiunijs & orationibus pernox incubuit, in auribus sponsi sui celeriùs obtentura, quod petijt, cū quo iam verè vnus spiritus fuit. Cumq; noctem diei, immò noctes diebus in vigilijs & ieiunijs continuaret, ex infirmitate humani corporis fatiscentibus membris, cùm in Deo cor eius vigilaret, ad modicum obdormiuit, & per visionem diuina reuelatione de toto vitæ suę ordine, de coagonistarum suarum numero, de gloriosa martyrij palma perdoceri meruit, quod posteà rerum exitus comprobauit.

Iudith 9. Esther 14.

Visio S. Vrsulæ.

Igitur sub primo surgentis auroræ diluculo, patris mœstitiam releuatura, (eo quippe die legatis tyranni responsurus erat) hilaris ad eum venit, blandeque arridens: Noli, inquit, mi pater super hac re aliquo vlteriùs mœrore contabescere: sed iacta cogitatum tuum in Domino, qui non dabit inæternùm fluctuationem iusto. Nè tamen ex puellaribus annis, quæ dico, ęstimes, scito quia præterita nocte per visum diuinæ consolationis vox ad me, licèt indignam famulam suam, facta est, iubens, vt iuuenem, qui me in matrimonium affectat, à spe nuptiarum non repellerem, ipsa tamen, conseruato virginitatis signaculo, ad innuptas transirem. Conditio autem coniugij, & conscriptio nuptialis hęc erit, vt tu pater & iuuenis, qui me in suum amorem allicit, decem primęuæ ætatis virgines, & forma & genere lectissimas perquiratis, & tam mihi, quàm singulis harum, mille virgines honestissimas subscribatis, comparatisq; ad numerum nostrum trieribus vndenis, triennij nobis ad dedicationem virginitatis nostrę dentur induciæ. quibus expletis, quod Domino placuerit, fiet. At tamen incommutabile diuinę pietatis consilium, quod disposuit super me, nemo est qui possit infirmare.

Psal. 54.

Cōditiones nuptiarum à S. Vrsula propositæ.

His filię vocibus exhilaratus pater, accitis coràm legatis, quod petebant annuit, præscriptamque quasi coniugij conditionem, quam virgo poposcerat, exposuit, id cautissimè quasi pro summa dotis conscriptione statuens, vt iuuenis salutari renatus lauacro, his

his tribus annis per fidem catholicam instrueretur in Domino. His auditis, legati iam quasì compotes voti sui, per viam, qua venerant, præpeti itinere alacres reuersi sunt ad dominum suum, vtpotè pro bona legatione honorem accepturi, gloriam & pręmium: expositisq; per ordinem mandatis, patre iam lętissimo, iuuenis prę amoris magnitudine modum excessit lætitię. Audita itaq;, vt fit, tanta exultatione principum, factum est totius regni generale tripudium. Conditione igitur nuptiarum libenter accepta, iuuenis cœpit patri ardentiùs insistere, vt ad satisfaciendum puellæ desiderijs, per Baptismi consecrationem legibus statìm initiaretur Christianis. Indicto etiã ad nouam militiã nouo delectu, vbiquè per duo regna quæsitę sunt ingenuæ & speciosæ virgines: adductæq; ad palatium, pro magnificentia regali muliebrem acceperunt ornatum. Nec minori sumptu, & vtriusque regis pari diligentia, nauium stetit fabricatura. Alij enim ligna in syluis cædunt, alij ad litus conuehunt: alij carinas, alij transtra fabricant, alij tabulata gracili iunctura coaptant: alij hunc, alij illum ornatum, auro, argento, ære, coloribus sculpturisq; parãt: singulisq; pro sua arte & officio satagẽtibus, certatìm vbiq; feruebat opus.

Sponsus eius fit Christianus.

Concordi igitur duorum regum studio, iuxta regalem magnificentiam mirificè perfecta classe, completoq; electissimarũ virginum disposito diuinitùs numero, inter innumeras nobilissimæ prosapiæ puellas, Pinnosa, maximi cuiusdam Ducis filia, tam genere quàm virtutum indole emicuit: quæ secunda post Vrsulam quasì magistra militię virginalis fuit, quã pater eius, vt nobile par, filię speciali dilectionis fœdere sociauit. Omnibus igitur magnificè perfectis, condicta die virgineę cohortes ad reginam conuenerũt, & quasì ad naualem palæstram succinctæ, iubentis imperium præstolatæ sunt. Tunc beata virgo Vrsula, quod diù desiderabat, virgineo vallata exercitu, hilari vultu & animo primùm debitas Deo gratiarum actiones exoluit: deindè quasì fidissimis commilitonibus suis, consilij sui arcanum innotuit, easque in diuini timoris, immò quia perfecta charitas foràs mittit timorem, in diuini amoris obseruantiam pijs exhortationibus erudiuit & corroborauit. Puellares autem cunei saluberrima reginæ suæ monita arrectis auribus auidissimè audientes, cordaque cum manibus ad cælum leuantes, quasì iam militari sacramento cõiuratæ in Christum, ad omnia diuinæ religionis munia deuotionem suam spoponderunt, mutuaq; alacritate seipsas in hoc studium cohortatæ sunt: vtpotè quibus iamtunc cor vnum & anima vna erat, supernaque dulcedine prægustata, in mentibus earum mundus & gloria eius viluerat.

Pinnosa, virgo eximia.

Innotuit, actiuè.

1. Iohan. 4.

Virgines oẽs credũt in Christũ.

Post hæc dato signo, quia mare cõtiguum erat, raptìm ad naues conuolant, armamenta explicant, altumque petentes, modò concursibus, modò discursibus, interdùm fugam, interdùm bellũ simulant, omnique ludorum genere exercitatæ, nihil quod animo occurrisset, intentatum relinquũt. Sicque per dies singulos puellariter palęstrizantes, aliquandò circa meridiem, aliquandò ad Nonam, aliquandò die toto in ludis absumpto, ad vesperam reuersæ sunt. Ad huiusmodi ergò spectaculum pius rex cum grandæuis patribus, cunctisque regni primatibus frequenter aderat: vulgus ętiam promiscuum (vt semper nouarum rerum cupidum est) postpositis serijs suis, virgineis lusibus applaudebat. Sed postquàm quotidianis exercitationibus assiduitas alit audaciam, longiùs à litore remigantes, cùm spectaculi gratiam populo subtraherent, quædam etiam naues flabris ventorum disiectæ, ante noctem minimè redirent, diutina expectatio & satietas ludorum spectatoribus fastidium genuit: singulisque ad sua opera discedentibus, paulatìm turba defluxit.

Mira sanctarum virginum exercitia.

Sic ergò cum multa iucunditate celebrato per trienniũ hoc martyrij preludio, cùm adornatis sponsalibus, cõdicta nuptiarum die, iuuenis in amorem virginis animum perurgeret, beata Vrsula, quanuìs diuinæ promissionis oraculo non incredula, pro humana tamen infirmitate solicita, conuirgines suas, quas iam in Domino tam verbis, quàm exemplis erudierat, vt in tali rerum articulo diuinæ misericordiæ ianuam instantiùs pulsarent, admonuit, nè castitatis procinctum perderent, sub quo regi suo cælesti irrepræhensibiliter militâssent. His dictis, cùm quasì iam currentibus stimulum addidisset, deuotæ Deo virgines ex toto corde in lachrymas effusæ, tam pro sua singulæ, quàm pro reginæ virginitate conseruanda, supernum cœperunt auxiliũ ardentissima spiritûs contritione inuocare.

Studiũ pudicitiæ ingens.

Psal. 144. Pius autem Dominus, qui semper propè est omnibus inuocantibus se in veritate,
Psal. 134. tam pia vota non distulit: sed ventum de thesauris suis produxit, impulsamq; classem, sub

vnius

vnius diei noctisque spatio, secūdo cursu in portum, qui * Tile dicitur, integro tam nauium quàm puellarum numero pertulit. Itaque arrepto litore, quod concupierant, tanti dux fœmina facti, quasi Maria prophetes Pharaonis exercitū per mare rubrum euasisset, sponso cęlesti debitæ laudis epithalamiū pręcinit. Quod cùm puellaris exercitus non clamoso strepitu, sed pari cordis concētu resonaret, canticū hoc lętitiæ vsq; ad aures Domini Sabaoth cum odore suauitatis peruēnit. Ibidèm ergò cùm nocte illa pausâssent, sequenti die comparatis vtensilibus, (nam mercatus ibi erat) ad naues reuersæ sunt: adductisq; ancoris, aduerso flumine subremigantes, ad insignem illam Germaniæ metropolim Coloniam, vbi nunc corpora earū in pace requiescunt, tandē peruenerūt. Exod. 15. Veniunt Coloniam.

Egressis itaque cùm post vespertinam refectionem somnus diurno labore fessis obreperet, beata virgo Vrsula, quæ iam Deo in Angelicæ castitatis professione cōplacuit, vidit in somnis Angelicę claritatis & authoritatis virum: qui assistēs, primò an vigilaret, inquisiuit. Quē cùm illa, vt virgo, subitò visu puellariter exhorresceret, ille timorem eius blādè compescens: Scito, inquit, filia, quia quod multùm concupieras, in protectione Dei cæli cum dulcissimo hoc sororū tuarum cōtubernio Romam peruenies: peractisq; votis, integro comitum tuarū numero, iterùm huc reuertētis in pace. Hic ergò vobis à Deo requies in seculum seculi pręedestinata est, hîc in pace pausabitis: & quia bonū certamen certâstis, cursum consummâstis, fidē seruâstis, decęterò superest vobis corona iustitiæ: quā vt à iusto iudice plenā accipiatis, pro bona nōis eius cōfessione ceruíces vestras persecutori dabitis, depositisq; hîc corruptibilibus corporum sarcinis, ad cęlestem thalamū cum gloria martyrij peruenietis. His dictis, vir qui loquebatur, disparuit. Visio alia Vrsulæ. 2. Tim. 4.

At illa nihil de tantæ authoritatis oraculo ambigens, mox vt dies terris reddita est, conuocata virginum cōcione, quæ audierit & viderit, in auribus omnium exposuit. His auditis, communis exultatio facta est, quia dignę habitæ essent pro nomine Iesu contumelias pati: immolarisque laudum hostijs, vnanimi deliberatione statuerunt iter hoc festinantiùs peragere, cupientes videlicet iam dissolui, & cum Christo esse. Et nè quam diuinæ pręedestinationi moram facerent, secundo vento velificantes, Basileam applicuerunt: religatisque ibi triremibus, pedestri itinere Romam peruenerunt. Vbi cùm per dies aliquot, perlustratis vbique diuersis sanctorum liminibus, peruigiles in oratione Deo animas suas commendarent, lachrymisque interiorem habitum, quasi iam ad æterni regis triclinium processuræ, studiosiùs componerent, peractis tandèm votis, itinere quo venerant, Basileam reuersæ sunt, ascēnsisque nauibus, per decursum Rheni prono alueo defluentes, & armis spiritalibus tam contra spiritales nequitias, quàm contra omnes persecutionum pressuras se pręmunientes, tandèm Coloniam applicuerunt. Desiderant mori pro Christo. Veniunt Basileam. Itèm Romam.

Aderat tum ibi barbara Hunnorum gens, quæ peccatis hominum exigentibus, tam Galliarū, quàm Germanię & Italię terras cædibus iam vastauerat & incēdijs: ità vt euersis vrbibus, ecclesijs crematis, religionis diuinę vix aliquæ tenues remanerent reliquię. Eadem itaque barbaries, cùm per idem tempus ingenita feritate etiam vrbē Coloniam arcta obsidione vallaret, nondùm hoc aduenientibus prodente fama, virgines iampridèm cognita humanitate incolarum, sine omni huiusmodi suspicione in terram egressæ sunt: & eccè barbari more suo per velocissimos discursores explorata re, subitò cum clamore super eas irruerunt, & quasi lupi in ouilia agnorum irruptione facta, infinitam illam multitudinem inhumana crudelitate peremerunt. Hunni vastât Gallias. Hunni sacras virgines trucidant.

Cumque belluina illa rabies ad B. Vrsulam iugulando peruenisset, satellites mortis admirabili pulchritudine eius conspecta, manum animumque repressērunt: ipseq; princeps scelerum, libidinis feruore quasi fulmine percussus, deposito paululùm rigore, cœpit ad blanditias & amatoria verba descendere: Verè, inquiens, forma tua magnum dat specimen, quòd de ingenuis magnisque puella natalibus orta es. iurauitque in dijs suis, dicens, quia si pridèm ad intercedendum ascendisses, nullam in comitatu tuo iacturam pertulisses. Sed consolare dilecta, & gaude sorte tua, & noli dolere de morte tuarum virginum: quia digna habita es, quę me totius Europæ victorem, quem etiam Romanum tremit Imperium, merearis habere maritum. Virgo autem cogitans quæ Domini sunt, cùm huiusmodi sponsum liberrima vocis & habitûs indignatione quasi principem tenebrarum exsufflâsset, barbara mens & effera, bile tumēs, bellue instâr infremuit, & repulsam suam non sufferens, in beatam virginem, quæ iam dissolui cupiebat & esse cum Christo, sententiam mortis dictauit: sicque candidissimi exercitûs regina, ictu S. Vrsula cōtemnit tyranni blanditias.

triumphales cateruas cum pari gloria martyrij subsecuta est. Sed nemo in hoc scandalizetur, quasi beata illa virgo coronę suæ patua hac formidine aliquid derogauerit: cùm nec Petrus negans, nec Thomas dubitans, ab Apostolatûs honore eiectus sit. Diuino enim nutu ad magnnm Ecclesiæ fructum Petrus de se, quasi de homine præsumens, & magistro commoriturum se asserens, ancillæ ostiariæ vocem vtiliter pertimuit: qui tamen posteà vsq; ad crucem peruenieus, nec Romæ vrbis principem expauit. Forsitan & beata illa virgo de anteactæ vitæ puritate & fidei constantia præsumens, ad tolerandam passionem aliquid in se fiduciæ habuit: ideoq; humilianda erat, vt non in se, sed in Deo gloriari disceret, & sic humiliata, ad cælestem thalamum gloriosiùs transiret. Sic & fidelis Dauid cùm Domino diceret, lutaui, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ: mox quasi in se reuolutus, subiecit, dicens: Humiliatus sum vsquequaquè. Nè autem infirma membra de salute desperarent, si quandò in passionis articulo pro humana infirmitate paululùm hebescerent, ipse mediator Dei & hominum, personam infirmantium assumens, dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Eccè qui potestatem ponendi animam suam & sumendi eam habuit, transite à se calicem passionis petiuit, nec filius à patre non exaudiri aliquãdò potuit: sed caput pro infirmantibus membris loquebatur, quorum sibi tunc personam assumpsit. Forsitan etiam supernus ille agricola fructificantem palmitem, vt fructum plùs ferret, adhuc purgare voluit: quemadmodùm cùm sigillum aliquod, sculptoris studio subtilissimè expressum, omnis iam populus videt & laudat, artifex tamen adhuc imperfectum videt & limat: vt quod oculis aliorum iam placuit, etiam suis in aliquo displicere non possit. Sed quis cognouit sensum Domini? Ideoque superuacuum est occulta Dei iudicia discutere, quæ, salua fide, sine periculo licet nescire: cùm liquidò hoc constet, semperque constiterit, quòd athleta DEI, ad probationem, non ad reprobationem, dilata sit.

Matt. 26. Iohan. 20. Psal. 118. Ibidem. Matt. 26. Iohan. 10. Iohan. 15. Rom. 11.

Longa igitur temporum serie euoluta, sancta, quam prædiximus, Cordula inclusæ cuidam, incomparabilis tunc vitæ & specialis meriti Helendrudæ per visum apparuit, eamque quasi contubernalem suam, an se agnosceret, requisiuit. Illa autem quanuis sancta, & mente Deo iam proxima, tamẽ adhuc corruptibilis, & quasi corruptio incorruptelam nõ sufferens, diuinę venustatis & grauitatis personam exhorruit. Erat enim virgo Dei vltra omne artificium hominis vestita mirificè, coronamque lilijs rosisque alternantibus intertextam gestans in capite. Famula ergò Dei ex pauore respirans, indignam se tantæ maiestatis agnitione esse respondit, cùm ego, inquiens, carnalis, peccati sim legibus obnoxia: tu autem iam in ordinem cælicolarum assumpta, totius sis corruptionis aliena. Tum illa: Nôueris, inquit, me vnam ex sacro Coloniẽsium virginum numero fuisse, quæ illis in agone Christi triumphantibus, vna nocte superuixi, sequentique die mortis cupida, vltrò me carnificibus obtuli: sicque in Christo moriens, nec sorores meas deserui, nec socialem martyrij coronam amisi. Itaque cùm illatum gloriosissimi transitûs diem debita iam deuotione tota Colonia veneretur, mei nominis nec breuis aliqua adhuc recordatio agitur. Proindè nunc veniens id tibi iniungo obedientiæ, quò sanctimonialibus, ad corpora nostra deuotè excubantibus, denuncies ex me, vt cùm sororum mearum triumphalem gloriam celebrant, proxima sequenti die & mihi aliquid venerationis impendant: quia minimè eis expedit, vt inter omnes, quæ illic pausant, mei tantùm nominis reuerentia nulla sit. Cumque illa de nomine eius requireret, iussa est à virgine frontem eius intueri, vt hoc sibi nomen fuisse indubitanter sciret, quod illic exaratum inueniret. Paruit illa, vidit & légit, discretisque syllabis, Cordula, distinctè scriptum inuénit.

Helẽdrudæ apparet S. Cordula. Sanctimoniales in collegio sanctarum virginum.

Famula igitur Dei ad sanctimoniales diuinum oraculum retulit, eruditumque est, ac deinceps statutum, vt cùm pridiè beatarum virginum celebritas agitur, sequens dies sanctæ Cordulæ laudibus impendatur. Sed nè cui visio hęc quasi minùs authoritatis, ludificante somnio dubia, habere videatur, reuocet ad memoriam, qã & Petrus dormiens, in disco vocationẽ gentiũ vidit, & Paulus virũ Macedonẽ in Illyriam se vocantem non dubius audiuit, & patriarchę nostri, Abrahã scilicet, Isaac & Iacob, Ioseph quoq;, Gedeon atq; Daniel, multa magna cęlestium mysteriorũ sacramẽta viderũt, Magi etiam de mutãdo reditu dormiẽtes edocti sunt. Ipse quoq; nutriti⁹ Dñi Ioseph ab Angelo admonitus est in somnis in Aegyptũ fugere: extinctisq; psecutoribus Christi, ppter metũ Archelai

Act. 10. Act. 16. Matt. 2. Ibidem.

Nazareth ſecedere, ibiq́ue habitare. Sed quid his aſſertionibus opùs eſt, cùm famula Dei, cui reuelatio hæc oſtenſa eſt, tam celebris vitæ, tamq́ue ſanctæ conuerſationis fuerit, vt ipſa pro certiſſimo veritatis teſtimonio habenda ſit? Eſt enim locus in Saxonia Herſe, ibiq́ue vſque hodiè glorioſa ſanctimonialium congregatio, vbì ſancta illa nata & nutrita, peracto ſanctiſſimæ vitę curſu, nunc corporaliter in pace quieſcit: quanuìs vltimi temporis ſui aliquantum in monte, quo ciuitas Iburg ſita eſt, in eádem ſanctitate exegerit. Hui⁹ vitę & ſanctitatis tot teſtes ſunt, quot vel hodiè Herſe ſanctimoniales ſunt, vel abindè fuerunt: & veriſſimæ, vtpotè Deo verbis hominum adſtipulante. Vſque hodiè enim ad tumulum eius frequenter redditur lumen cęcis, greſſus claudis, infirmi ad vſum vitę reparantur, & obſeſſi ab immundis ſpiritibus emundantur. Ideoq́ue competens eius teſtimonium fuit, & nefas eſt dubitare, quod de ſancta ſanctę, de ſponſa ſponſæ, de dilecta dilectæ ſuæ Dominus dignatus eſt reuelare.

Sanctitas Helēdādæ.

Glorietur ergò ſuperna Hieruſalem, & cęleſtis illa curia, tot ingenuis ciuibus ampliata: vbì non eſt ſeruus, aut líber, maſculus aut fœmina. Glorietur Britannia, quanuìs in Adam generans, virgineæ tamen indolis fœcunda. Glorietur Germania, tot lectiſſimos Oceani flores excipiens. Glorietur Roma, numerum virginum, quem acceperat, reddens. Glorietur Colonia, talem apud ſe theſaurum retinēs. Glorietur beata illa ſanctimonialium congregatio, tot ſanctarum virginum, quibus deuotè famulatur, patrocinijs de perpetua ſalute pręſumens. Benedicta igitur gloria Domini de loco ſancto. Vos autem ſanctimoniales, tot cęleſtium gemmarum ſeruatrices, fideli obſequio ſpecialiter ſatagite, vt ſi ad centeſimum vel ſexageſimum fructum non pertingitis, ſaltem poſt veſtigia earum diuinę miſericordiæ ſpicas legatis. Omnes etiam in commune ſanctiſſima earum patrocinia humilimè flagitemus, vt quia ad ſocialem cum ipſis gloriam adſpirare nec audemus, nec poſſumus: tamē quia in domo patris māſiones multę ſunt, earum meritis patrocinātibus, in cęleſti Hieruſalem vel noniſſimę ſortis municipatum capiamus: præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & gloriatur Deus in ſecula ſeculorum, Amen.

Galat. 3. Ezech. 3. Iohan. 14.

Hucuſquè hiſtoria ſanctarum virginum in vetuſtis manuſcriptis codicibus legitur. Viſum eſt autem huic ſubiungere nonnulla, quæ in antiquo ſanè codice manuſcripto habentur, quibus poſſunt confutari illi, qui fabuloſa eſſe putant, quæ de beatiſſimis his virginibus narrantur.

NON autem, inquit, prætereundum, nec ſilentio ſupprimendum eſſe videtur, quod in ore noſtratium (Colonienſium) tenaci memoria ſemper omninò diligentiſſimè ſeruatum, religioſis frequēter colloquijs voluitur, credibile etiam, & aut verum, aut veri ſimilimum nō negatur. Deniquè plurima per opinionis coniecturam probantur eſſe conſcripta, quibus tamen nulla vnquàm authoritas refragata eſt. Mendacij nanque notam rectè nequaquàm incurrit, qui veritatis indagini ex maiorum, horumq́ue admodùm religioſorum traditione, conuenientiſſimoq́ue rationis iudicio ſedulus cautusq́ue, quantùm ad ſe, librator inſiſtit. Nam cur cæleſtis huius exercitûs à principio geſta ſimul & prælia non ſcriberentur, vt ſic demùm puriùs & lucidiùs ad aures poſteritatis tranſmitterentur, quotus in omni gente mirari debeat, cùm cauſam huius negligentię communis penè omnium populorum afflictio per barbaros, his maximè regionibus debacchantes, inflicta perdoceat? Per quam etiam hoc factum eſt, vt earundem ſanctarum virginum memoria, poſt incenſam ſanctorum corporum cuſtodem eccleſiam, paulatìm ab ore primùm, deindè ab ipſo pectore religioſi dudùm populi laberetur. Hęc nihilominùs negligentia de honorandis theſauri precioſiſſimi loculis in noſtratibus adeò vehementer induruit, vt ex remotis valdè orientalium regionum partibus Clematius quidam, vir, vt rerum exitus docuit, clarus ſimul & religioſus, atque ad honorandas illuſtrandasq́ue fama pariter & munere ſanctarum virginum ſepulturas idoneus, crebris viſionū prodigijs, terroribus & documētis Coloniā inuitatus accederet, & quęcunq; coactus in ſuo loco primùm timore ſpoponderat, hîc in reintegranda beatarū virginum baſilica religionis deuotione perficeret. Cuius monimenta lapidibus iſthic ſeruantur inciſa, quę & huic operi verbis eiſdem putauimus inſerenda:

Nota virginū ſanctarū res geſtas fida relatione ad poſteros tranſmiſſas. Barbarorū vaſtatiōes.

DIVI-

DIVINIS FLAMMEIS VISIONIBVS FREQVENTER ADMONITVS, (VT VIRTVTIS MAGNAE MAIESTATIS MARTYRII CAELESTIVM VIRGINVM IMMINENTIVM) EX PARTIBVS ORIENTIS EXHIBITVS PRO VOTO CLEMATIVS VIR CONSVLARIS, DE PROPRIO IN LOCO SVO HANC BASILICAM VOTO, QVO DEBEBAT, A FVNDAMENTIS RESTITVIT.

Clematius consularis crebris visionibus admonetur instaurare ecclesiam sanctarum virginum.

Quod quia breuiter designari, paginæ veritas ipsa poscebat, quosdam minùs diligenter intendentes, sensus eius verus, & ad sententiæ totius solutionem omnimodis aptus, hucusquè latebat. Vndè propter id, quòd Clematius de proprio à fundamentis sanctarum virginū ecclesiam scribitur erexisse, putant eum proprium hîc prædium habuisse, in quo eandem reædificauerit, quam priùs ædificatam fuisse, quāuìs multo iam tempore destructam, nemo fuit qui vel hactenùs dubitauerit. Sed ex proprio pecuniæ suæ precio meliùs eam aliundè veniēs religiosus idem Clematius creditur recuperâsse: qui non solùm in loco proprio preciosorum corporum venerationem debitam redintegrauit & auxit, verùm etiam in exteras prouincias, vndè venerat, & per quas iter fecerat, famam tantam eundo & redeundo perduxit. Hactenùs ex codice supradicto, vbi etiam confutantur, qui putant eas ab Oriente venisse, asseriturque ex Britannia Coloniam eas accessisse.

Vuandelberti Prumiensis præclarum & antiquum de ijsdem virginibus testimonium. Claruit is Anno Christi 850.

TVnc numerosa simul Rheni per littora fulgent
Christo virgineis erecta trophæa maniplis
Agrippinæ vrbi, quarum furor impius olìm
Millia mactauit ductricibus inclyta sanctis.

Sigebertus monachus Gemblacensis, qui claruit anno salutis 1110. ità scripsit in suo Chronico circa annum Domini 453. admodùm consentiens historiæ, quam nos suprà posuimus: immò ad verbum in quibusdam eam secutus.

OMnibus bellis famosius fuit bellum, quod candidatus sanctarū vndecim millium virginum exercitus bellauit, duce sancta virgine Vrsula: quæ filia vnica * Noti nobilissimi Britannorum principis, cùm nondùm nubilis à filio cuiusdam ferissimi tyranni ad nuptias expeteretur, & patrem suum super hoc anxiari videret, (qui Deum metuebat, si filiam Deo iam deuotam nubere cogeret, & tyrannum timebat, si ei filiam denegaret) diuinitùs inspirata nutanti patri suasit, vt & tyranno assentiretur, ea tamen illi proposita conditione, vt ipse & tyrannus decem virgines genere, forma & ætate electas, sibi traderent, & tam sibi, quàm singulis illarum mille virgines subscriberēt: & comparatis ad numerum ipsarum vndecim trieribus, inducias triennij sibi darent ad exercitium virginitatis suę: nouo vsa consilio, vt aut difficultate propositæ cōditionis animū eius à se auerteret, aut hac opportunitate omnes coęuas suas secùm Deo dicaret. Et ex hoc condicto, virginibus trieribus & sumptibus comparatis, per triennium belli præludia, cunctis mirantibus, * celebrârunt. Tandem sub vno die, agente vento, ad portum Galliæ, qui Tila dicitur, & indè Coloniam appulsæ sunt. Ibique ex Angeli monitu Romam tendentes, ad vrbem Basileam nauibus, à Basilea Romam vsque pedibus profectæ, eodem eundi tenore Coloniam sunt reuersæ, ab Hunnis vndiquè obsessam. A quibus cunctæ martyrizatæ, nouo & mirabili modo triumphârunt, & Coloniam sanguine & sepultura sua clariorem reddiderunt.

for. * Deonoti

Prudētia S. Vrsulæ virginis.

Hæc dictio, aut cōsimilis, deest mēdosè in nostro codice.

Ex his Sigeberti verbis haud obscurè colligi potest, Historiam, quam nos hîc edimus, ante eius ætatem iam scriptam fuisse. Possent multi alij citari graues scriptores, qui harum sanctissimarum virginum partim etiam prolixè meminerunt, & nostrę historiæ adstipulantur, sed hęc sufficiunt. Haberemus autem proculdubiò plura de tam pręclaro & admirādo virginum exercitu, nisi barbarorum crebris irruptionibus multa deperijssent.

VITA SANCTI PATRIS NOSTRI ABERCII EPISCOPI HIERAPOLITANI,

Authore Simeone Metaphraste.

22. Octobr. MArco Antonino & Lucio Vero Romanum obtinentibus imperium, peruasit decretum in vniuersam terram, quæ parebat Romanis, iubens offerri publica sacrificia & libamina dijs, qui dicuntur. Cùm hoc ergò decretum tunc missum esset ad Publium paruę Phrygię Pręsidem, licebat videre omnes, qui erāt sub ditione Romanorum, celebrare festa & sacrificia: & diligēter inseruire iussui Romanorum: Senatusq; Hierapolitanus & populus nequaq̄ aberāt à sacro illo publico. Hic autem ipse, cuius est præsens argumentum, Abercius, cui erat commissus Episcopatus Hierapolitanorum, cùm vidisset ciues candidatos infesta illa festa peragere ad suę animę interitum: & verum quidem Deum contemptui haberi, surda autem adorari simulacra: falsam phantasiam (vt dicam cum diuino Habacuc) & erroris caliginem super multos infundi, rem arbitratus grauem & valdè absurdam, & tanquàm animo sauciatus pro fratribus, cùm lachrymis Deum seorsùm precabatur, dicens: Deus seculorum, & Domine misericordiæ, qui hoc vniuersum fabricatus, id cõtines: qui voluisti, vt vnigenitus tuus filius propter nos homo fieret, nunc quoquè adspice mundum, quem tu condidisti: neque hanc tuam ciuitatem, in qua me posuisti pastorem tuarum ouium, & cuius mihi indigno cõmisisti Episcopatum, despicias sic manufactis deditam abominationibus: sed eos liberatos à nube erroris, quæ eis offundit tenebras, adiunge tuo lumini.

Abercij Episcopi zelus.

Habac. 2.

Preces Abercij.

Visio. Hęc cùm magna diei parte esset precatus, & se somno dedisset, videt adolescentē elegantem ac speciosum, virgam ei in manum tradentem, & dicentem: In nomine meo, Aberci, nunc ambula, & hoc baculo contere authores erroris. E somno ergò excitatus, cùm rectè intellexisset, Dominum sibi apparuisse, statìm surgit, & impletur fidutia, & maximo ligno arrepto, abit ille, zelum spirās & iram, ad templum Apollinis, vbi peragebantur plura sacrificia & libamina. Erat autem circa nonam horam noctis. Itaque diuina fretus apparitione, primùm quidem ipsis manibus pulsat templi portas: & cùm claues & vectes ab eo essent contriti, & apertæ essent portæ, in mediū accurrens templum, Apollinis, quod illic stabat, simulacrum confregit ac comminuit. Deindè alia quoquè aliorum deorum simulacra obiens, affecit similiter. Dij autem non se defenderunt, & quæ sunt surda & inania, sic erant planè surda & muta, vocem tamen maximam rebus ipsis emittentia, insanos esse homines, qui eos colunt, & deos nominant: & quæ nunc patiuntur, illa quidem iustè pati, & valdè laudabiliter.

Destruit dęmonum simulacra.

Deorum aūt cultores, & templi ministri, cùm hęc magna audacia facta esse vidissent, erāt pleni stupore & dubitatione. Is verò ad eos cōuersus, & iusta cum ira, iustus intuēs: Abite, inqt, ad senatum, & toti populo renunciate, ꝙ dij vestri hesterno inebriati conuiuio & comessatione, se inuicèm cōtriuerunt, & sic in terram deiecerūt. Sed vos, si qd sit in vobis sensûs, cōfracta hęc simulacra camino mādate & igni. Sic enim dij vestri vobis fortè fuerint vtiles, per calcem, inquam, quę est ex illis facienda. Hęc cùm fecisset & dixisset Abercius, domum redijt, tanq̄ vir fortissimus, suis peremptis hostibus, qui erant reuerà authores exitij multarū animarum. Reuersus aūt docebat multitudinem, quę ad ipsum cōfluebat, veram sequi religionē, & moderatæ vitæ curam gerere. Sub ipsam aūt noctem, sacrifici & æditui accedunt ad senatum, & deferunt quidem Abercium: docent aūt ea, quę facta fuerant. Itaque cùm primùm illuxit, fama per oēs peruasit, ꝙ magnus quidem Abercius in magnum errorem incidisset, in deos aūt insurrexisset, & quòd ea de causa nō solùm dijs & Imperatoribus, sed etiam populo & vniuersæ ciuitati deberet dare pœnas. Properè ergò oēs in templum cōgregati, inter se disceptabāt, & de eo cōmunicabant. Et q erant quidem primi ex ciuibus, & longè alijs antecellebāt, consulebant mittere ministros publicos, & Aberciū adducere, redditurū rationē, quanam de causa hęc sit ausus, & quosnam habeat, q ei opem ferant. Neq; est enim, aiebāt, verisimile, cum, qui

Defertur ad Senatum.

qui talia aggreditur, non plures habere adiutores. Cùm ergò illos quoquè compræhenderimus, vinctos simul cum Abercio mittemus ad Præsidem, vt meritas luant pœnas suæ in deos ipsos iniuriæ, & in Imperatores.

Atque ijs quidem, qui cæteris præstabant prudentia, sicut diximus, videbatur hoc expedire: & sic, aiebant, erit nobis faciendum. Populus autem cùm vidisset manus & pedes, & deorum faeleshumì proiectas, & valdè commotus esset, amens, dixerit quispiam, pro amentibus, lignis & lapidibus correptis, (talis enim est vniuersa turba, ad iram commota, & ità impetu vtens inconsiderato) Eamus, inter se inuicèm clamabant, eamus, inijciamus ignem in eius domum, & eam quamprimùm accendamus, vt non ille solùm, sed etiam quicunque cum eo habitat, & eum eo sentit, malè pereat. Senatus autem timens, nè, si exustæ essent ædes Abercij, ædes quoquè vicinorum, & multorum nulli culpæ affinium, mali quoquè simul essent participes: & deindè de ijs pœnas sumeret Publius, quòd se adiunxissent multitudini, efferatos demulcebat, & æstuantes eorum animos conabatur comprimere. Interìm autem facta mora non modica, cùm hoc quidam audiuissent ex ijs, qui iam pietatem didicerant, celerrimè veniunt ad ædes Abercij: cumque illum inuenissent, eos, qui aderant, placido & læto vultu accipientem doctrina pietatis, perindè acsi nihil noui accidisset, ei dicunt paratas insidias, & rogant, vt parùm loci det insolenti populi tumultui, & statìm excedat è ciuitate, nè res duas præcipuas amitterent, patrem scilicet, & fratres, ipsum scilicet diuinum Abercium, quem eis in locum patris dedit spiritus sanctus, & fratres illos, quos, si is esset superstes, adduceret ad pietatem. *Populus in eum commouetur.*

Ille autem, Fugitiui, inquit, ô fratres, omninò existimaremur à suscipiēdis pro Christo perpessionibus, si propter ipsum pati tam turpiter declinaremus, idque cùm ille sacris iusserit Apostolis liberè prædicare gentibus verbum pietatis, neque timere aliquid graue, & quod nollent pro nomine eius non pati in tempore, quo intentantur ea, quæ vexant & cruciant. Nam & propter ipsum mala perpeti est iucundum, & pro illo mori, est quauis vita verè iucundius. Verumenimuerò parcendum est vobis sic volentibus: & fugiendi sunt ij, qui nos inuadunt. Nam hoc quoquè planè iubet lex Christi, fugere videlicet eos, qui persequuntur. Hæc dixit, & simul cum eis egressus, per mediam ciuitatem vadit in forum. Vbi etiam cùm sedisset in loco, qui apud eos vocabatur Fragellium, docebat eos, qui aderant, præconium veritatis, & eos dignabatur Dei cognitione, prout illi poterant esse digni: & dicebat, oportere eum, qui erat diuino baptismo initiatus, & dignus habitus, qui iam Christianus & esset, & nominaretur, quæ aderant quidem, iucunda despicere: esse enim breuia & caduca: expetere autem vitam solam immortalem. Nam ea sola est verè vita, quam Deus parauit ijs, qui ipsum diligunt. Interìm autem dum hęc disserebat, cùm quę in eum ferebatur, id resciuisset, multitudo: & quòd nō satis habuit domì verba facere de sua fide, sed etiam publicè prædicat, & liberè annunciat suam religionem, maiori insania pereiti, & feruentes acriori spiritu, non ampliùs contineri poterant, nec volebant optimatibus cedere ciuitatis: sed cum tumultu & clamore in eum impetum faciebant, ipsum, & eos, qui cum ipso erant, dentibus propemodùm volentes discerpere. *Matt. 10.* *Ibidem.* *Magna libertas & fiducia S. Abercij.*

Cùm autem iam ad ipsum venissent, & mox essent manus in eum iniecturi, ecce tres adolescentes, cùm maligni dęmones eos longo antè tempore inuasissent, repentè ruptis vestibus è populo excurrunt, suas manus mordentes & torquentes, oculos inuertentes, spumas in ore agentes, & confusam quandam alienamque vocem emittentes. Qui cùm accurrissent ad Abercium: Adiuramus te per verum & solum Deum, quem tu prędicas, vehementer clamabant, nè nos torqueas ante tempus. Hoc multitudinis quidem illum à ratione alienum cohibuit impetum: adolescentibus autem sedauit malum, aut potiùs, si veriùs sit dicendum, vtrisque repressit insaniam, adolescentibus quidem insaniam, quæ proficiscebatur à dęmonibus: multitudini autem eam, quæ ex inerudita & rudi natura commota erat aduersùs sanctum. Stabant ergò omnes eum fixis intuentes oculis, maxima eius moderatione & morum tranquillitate eorum impetu refrenato, atq; expectabant, quinam futurus esset exitus. Diuinus autem Abercius nihil cunctatus, cùm se conuertisset ad orationem: Sancti tui filij Iesu pater, dixit, qui etiam si milliès peccauerimus, ipse ea dispensas, quę pertinent ad salutem, rogo te & obsecro, vt dęmonum insultum soluas adolescētibus, vt ipsi quoquè decęterò ambulent, tuam se-

quen-

quentes voluntatem,& efficiant eo, quod in ipsis fiet, miraculo, vt multi alij tibi adiungantur,atque omnes cognoscant,te solum esse Deum,& non esse alium præter te. Hæc cùm Deum esset precatus,& adspexisset adolescētes,percutit eorum capita virga,quam habebat in manibus: In nomine mei Christi, dicens, exite ex his adolescentibus mala dæmonia, eos nihil offendentia. Et illa quidem visa vocem edere maximam, protinùs abiêrunt: Ij verò,depulsa ea, quæ tunc propter dęmones eos obsidebat, caligine, cùm parùm adspexissent, & veluti respirâssent, illius sanctos pedes osculantur, & nullam edentes vocem,eos diù tenent,adeò vt omnes existimarēt eos esse mortuos.Ipse autem cùm appręhendisset illorum dexteram, facit eos surgere sanæ mentis. Et illi quidem, quæsitis vestibus,cùm eas induissent,cernebantur deincèps vestiti,& sanæ mentis,& ab Abercio minimè recedentes.

Tres dęmoniaci curantur.

Cùm hæc autem vidisset turba,omnes veluti vna mente & vno ore: Tu es solus verus Deus,qui per tuum prędicaris Abercium,magna voce dixerunt.Ei rei fert testimonium repentina illa mutatio multitudinis,quæ vsqueadeò fuit capta miraculo,vt nullus defuerit,qui non haberet agnitionem:immò omnes ad diuinum baptismum accurrerint,ex paratis Abercio insidijs hoc pręclarum interìm consecuti,nempè suam salutem. Cęterùm dicebant esse aliquid, quod eos maximè conturbabat: se enim pertimescere, ne propter magnum dedecus,quo multitudo peccatorū eorum perfudit animam,sic permanerent nequaquàm Deo accepti.Accedentes itaq; dicebant: Doce nos,homo Dei, an sit nos Deus patiēter adspecturus:an nobis mala redditurus propter ea peccata,quę fecimus in ignorantia,quod etiam horremus,propter quod dolemus,quod timemus ac formidamus.Ille autem propiùs accedens,quàm potuit maxima & clarissima voce: Viri,inquit,qui nunc credidistis,si non perseueretis in veteribus vestris operibus,& paternis traditionibus,sed recedatis ab omni vitio, inuidia,inquam,odio, immūditia,& alijs, quæ priùs fecistis,cùm essetis in ignorantia, ipse erit vobis propitius,in quem nūc syncerè credidistis: qui etiam eos vocans, qui sunt aggrauati peccatis: Venite, inquit, ad me omnes,qui laboratis,& onerati estis: & ego reficiam vos. Habemus exempla innumerabilia eius benignitatis.Quamobrèm in ipsum credentes,vos omnes ei vestras dedicate animas,& spe non frustrabimini. Sed graues, dicebant, plagas accepimus, totos nosipsos anteà dedentes obscœnis corporis voluptatibus, & maxima ex parte seruientes corporis desiderijs, & adhuc malam habemus consuetudinem, tyrannidem in nobis exercentem.Ille autem:Accurrite,inquit,quamprimùm ad medicum,& ieiunium, labores,preces,lachrymas, peccatorum confessionem, & illarum ipsarum,quæ vos vexant,cogitationum,& ad malum faciendum impellunt: quod etiam per diuinum Osee longo antè tempore Deus,vtpotè non ab eis factum,exprobrat Iudęis: Cur, dicens,filuistis impietatem,& eius fructum vindemiâstis?Hęc vtilissima medicamenta ipsi vobis imponite: & nec vulnerum quidem vobis remanebit vestigium.

Populus cōuertitur ad Dominum.

Matt. 11.

Remedia aduersùs peccatum.

Osee 10.

Cùm eos sic diuinus alloqueretur Abercius, nona hora diei finita ei quoquè affert finem dicendi:& in his soluit sermonem, consuetis precibus eum trahentibus ad alium sermonem habendum cum eo,quem desiderabat. Ille ergò surrexit: & cùm sacras manus imposuisset ijs,qui malè se habebant,& eorum extinxit dolores, &ad perfectam reduxit sanitatem. Deindè cùm benè precatus esset omnibus, & benedixisset, quinetiam osculo in Domino impertijsset, & veluti quoddam signaculum eis imposuisset, vt quæ dicta sunt, rectè ab eis custodirentur, domum ibant cum fratribus: multitudo aūt eum sequebatur,& rogabat,vt ab illo baptizaretur. Ille aūt accipit qdem, vt par erat,promptum eorum animi studium,ipse quoq; in eo habens longè maiorem,quàm ij habebāt, animi alacritatem: Sed quoniam nō erat tempus cōueniens,baptismum differt in diem sequentem. Atq; multi qdem ex ijs propter magnum baptismi desiderium,cùm ne domum qdem redire sustinuissent,dormiērūt illic prope domunculam.Cùm aūt esset medium noctis,gratia resplendens Albercius,cùm Deum precatus fuisset,è domo egreditur:& cùm circunsistentem vidisset turbam,& sustinētem,sublatis in cęlos oculis: Ago tibi gratias, Dn̄e Deus,inquit, ꝙ misertus sis meî, qui sum pastor tuarū ouium rationis compotum:& ꝙ in nos vigilabat lupum,frustrà hiantē reddideris: & à veritate diuulsam hanc gregis partem reuocâris,& iam filiorum adoptione dignêris per baptismum.Hæc cùm dixisset Deo vniuersorum,iubet multitudinem eum sequi ad ecclesiam. Cùm aūt iam venissent,consuetis dictis precibus, baptismo initiat viros numero quingentos. Ex hinc

Morbidi sanantur.

500. baptizantur.

hinc autem multi ad illum confluebant, non solùm ex magna Phrygia,& vhiuersa finitima regione, sed etiam qui Asiam habitabant, & qui degebant in prouincijs Lydia & Caria. Etenim per vniuersam ciuitatem de ipso manabat sermo, qui non erat vanus & inanis,& ideò citò poterat extingui: sed qui ex veritate magnas habebat vires. Ad eum ergò confluebant,alij quidem vt discerēt,quæ erant salutaria: alij autem, vt liberarentur ab ijs,quæ eis afferebant molestiam: quos scilicet premebat morbus, aut etiam aliquod aliud tenebat malum. Erat enim aptissimus ad docendum verbum veritatis,& paratissimus familiares Christo reddere eos,qui accedebant.

Pauci dies præteriêrunt, cùm assumptis presbyteris & diaconis, & reliqua prætereà fraternitate,procedit: & sedens in eo loco,in quo consueuerat, tanquàm ex aliquo fonte suauissimo,ex ore profundit doctrinæ fluenta suauissima. Intereà autem accessit adducta illustris quædam fœmina,oculis orbata,nomine Phrygella,mater Euxeniani Poplionis. Is verò Poplion apud Imperatorem & vniuersam ciuitatem primum locum in honore obtinebat. Adducta ergò,sicut diximus,mater illius, postquàm audiuit magnũ Abercium hîc iam sedere & docere,magno studio ad eum accurrens,& illius pedes prę-hensans,vehementer eum precabatur,&,Miserere,dicebat,mihi hominum maximè venerande,solique vero Deo chare,miserere meî supplicis: redde mihi rursùs oculos magnum Dei opus: effice, vt iucundum Solem rursùs intuear : neque me despicias affectam tam miserabiliter: cōsolare meam calamitatem: moueat te maximus meus splendor. Est mihi filius Poplion,qui multùm potest apud Imperatorem,& ciuitatem: ego autem ipsum non video. Sunt mihi diuitiæ ingentes,& variæ,famuli,pecuniæ,pręedia: ego autem ad ea me peiùs habeo,quàm egentes. Nam illi quidem possunt frui adspectu illorum paucorum,quæ habent,& ea,quæ habent,vt volunt,administrare: ego verò nec ea possum videre,quorum credor esse domina. Et vtinàm priuata his omnibus,solos haberem oculos. Productà rogo tuam clementem animam,valdè,inquam, rogo & supplico misera, vt meos aperias oculos, & tua apud verum Deum fidutia eis vim videndi immittas.

Ille autem: At ego,inquit,ô mulier,sum peccator,& qui magìs egeo misericordia,& pendeo totus à Dei clementia. Si autem tu etiam credis in Deum, in quo ego confido, potest omninò sicut ei,qui erat cæcus ab ortu,tibi quoquè visum donare. Illa verò: Credo,inquit,in verum Dominum Christum: tu igitur meos credentis tangens oculos,iucundam & desiderabilem eis lucem largire. Hæc non nudis solùm dicebat verbis,sed & moribus confirmabat,& fontibus lachrymarum. Misertus ergò sanctus,& ad cælos adspiciens,qui erat cælis verè dignus : Veni,inquit, vera lux, Iesu Christe, & aperi huius oculos. Deindè conuersus,cùm eius tetigisset oculos: Si verè,dixit,in Christum credidit Phrygella, statìm visum recipiat. Cùm sic ergò dixisset, & soluta est ipsa orbitas, & patuit veram fuisse eius fidem in Christum. Visus enim oculorum corporis,significabat illuminatos esse animæ oculos. Porrò autem cognita est etiam in dono grata, dicens: Domine, ago tibi gratias,quòd mihi dupliciter lucem sis largitus. His enim,qui videntur oculis corporis, cordis oculos longè mihi magìs aperuisti. Vndè etiam mihi conuenit dicere, quæ tuus Dauid: Liberâsti oculos meos à lachrymis, & pedes meos à lapsu. Verè enim sum liberata ab offensione, neq; gressus animæ sunt minores gressibus corporis. Hinc vehementi capta amore Christi, cùm totam se contulisset ad seruanda eius mandata : Eccè,inquit, pater,ad sanctum adspiciens, pręsentibus his multis testibus, dimidium mearum facultatum tibi committo, vt distribuas indigentibus. Quæ ergò circunsistebat multitudo,admirata nouum hoc miraculum,ipsa quoquè exclamauit: Magnus es,Deus Christianorum. nam ij quoquè magnis verè fruuntur gratijs, qui tuum nomen inuocant. Tunc autem diuinus Abercius : Eccè, inquit, mulier cognouisti, quàm liberaliter ac munificè Dominus meus eos remuneratur, qui sperant in ipsum. Vade ergò in pace, tibi animum adhibens, & illi agens eas, quas par est, gratias. Hæc ille cùm dixisset, Phrygella recessit quidem in præsentia : rursùs autem redijt, & eum valdè colere perseuerauit. Atque rursùs quidem aggressus est Abercius consuetam doctrinam.

Iohan. 9.

Phrygella, illustris matrona recipit lumen.

Psal. 114.

Dimidiam partem facultatũ suarũ dat pauperib. Phrygella.

Cùm autem quod in Phrygella factum fuit miraculum, in multas terræ partes peruasisset, accedunt ad eum tres vetulæ, quę ipsæ quoquè erant orbatæ oculis, dicentes: Nos etiam credimus in Iesum, qui à te prędicatur. Appareat ergò in nos quoquè eius

clementia,& nobis lucem,ô vir admirande,ostende,sicut Phrygellæ.Ille autem,si fides vestra,inquit,vera est in verum Deum,sicut dicitis,cum videbitis cordis oculis,qui cadunt sub intelligentiam. Hęc dixit, & cùm sustulisset oculos. Domine Iesu Christe, inquit,rogo te,videant ipsæ quoquè lucem tuę agnitionis:& ab ea,quæ est eis offusa,liberatæ caligine,adspiciant,Domine,radios tuæ veritatis.Sic est precatus: & ecce locum, in quo stabant,magna lux circunfulsit desupèr:& omnes in terram ceciderunt obstupefacti spectaculo,quod pręter opinionem euenerat. Non erat autem lux, cuiusmodi ea est,quæ venit ex sole & fulgure,sed noua prorsùs, & stupenda, & insueta. Eæ ergò stabant immotæ,cùm omnes humi cecidissent: & lux illa,quæ apparuit, cùm valdè in eorum oculos incubuisset, eas statim fecit videre, & hanc suauem & hominibus gratam Solis lucem intueri. Ille autem cùm tam sanis eas vidisset oculis, Quid est,rogauit,quod vobis apparuit,& quid vidistis,cùm primùm adspexistis?Vna autem:Senem, inquit,vidi, cuius formæ non potest referri pulchritudo & alacritas. Altera autem: Visus est mihi adolescens.Tertia verò:Puer,inquit,meos attigit oculos.Hęc cùm audisset Abercius, & rerum admirabilium Deo egisset gratias,intermisit docere.

Tres aliæ cæcæ muo modo illuminantur.

Ex ijs autem, qui aderant, ijs assumptis, qui erant familiares, domum rediјt, & cùm horæ nonæ hymnos absoluisset, parùm panis assumit. Ità enim solebat, tanquàm aliud agendo,& in fine diei, corporis habere rationem. Hęc cùm ab ipso facta essent, licebat videre multos ex ea, quæ est circuncircà, regione ad eum confluere, & baptizari in nomine patris,& filij,& spiritùs sancti. Interìm autem cùm quæ matri euenissent,cognouisset Euxenianus, & quemadmodùm deducta accessisset ad sanctum, & quemadmodùm orbata visum recuperâsset, omnia ex ipsa sciscitatus, venit ad illum, ac, Si te scirem,inquit,ô pater,lubenter adspicere ad pecunias, non distribuissem tibi paruam partem mearum facultatum,quòd meę matri conciliâris tantum beneficium.Cùm autem cum alijs quæ tibi donauit Deus, te quoquè pecunijs fecit superiorem, quidnam, vt est consentaneum,tibi pro hoc dono reddiderimus? Quidnam aliud, quàm hanc gratiam tibi feremus acceptam? Cùm hæc quidem dixisset, sancti pedes præhendit. Sanctus autem,accepta eius dextera: Scias, inquit, ô optime, mihi nulla re alia tua opùs esse, nisi quòd cùm sis adeò prudens, fidelis fias ex infideli, & impia mutata religione, venias ad agnitionem veritatis. Volo enim te fidelem esse potiùs pauperem, quàm infidelem illustrem & diuitem.

Hymni horæ Nonæ.

Tunc respondit Euxenianus: Si vis igitur, ô sacrum caput, de hoc nobis est quærendum.Sæpè enim audiui matri assidens, se à te didicisse, Deum nũc quidem esse clementem & benignum, nunc autem terribilem & iustum: & alios vt valdè bonum bonis remunerari,alios vt potè iustum vlcisci & punire.Si ergò ex amore quidem existit beneficium & remuneratio,supplicium autē & pœna ab odio, quomodò fieri potest, vt idem sit bonus,& iusta inferat supplicia? Quoniam,inquit magnus Abercius,cùm vnicuique reddatur pro meritis,eos quidem, qui bona faciunt, tanquàm qui natura sit bonus, afficit beneficio. eos autem, qui mala exercent, punit, vt qui omnia iustè faciat, nemine effugiente eius cognitionem eorum, quæ nos facimus, & vel solùm cogitamus. Ipse est enim accuratissimus examinator eorum,quę sunt in profundo cogitationis, corda examinans, & renes peruadēs vsque ad diuisionem animæ & spiritûs, compagum quoquè & medullarum,& iudex cogitationum & conceptionum cordis.Euxenianus verò: Hoc quidem,inquit, rectè est solutum. Sed illud quoquè me doce: Si Deus bonis delectatur, cur non ab initio talem fecit hominem, vt bonum quidem possit operari, malum autem minimè possit facere? Sic enim & quę sunt ei grata,fecissemus, & mansissemus nullo affecti supplicio.Ille autem:Hoc quoquè est,inquit, eius,qui nostri magnam curam gerit, & qui omninò vult nostrum bonum.Si enim non possemus mala facere, nec bona quidem faciendo nihil lucraremur. Neque enim propterea laude digni essemus,nec commendatione. Tunc nanque quod factum esset, non fuisset factum nostro libero arbitrio,sed ex rei natura. Non enim qui non potest malum facere, is non faciens est laudandus: sed qui,cùm possit quidem facere, abstinet propter boni desiderium. Cùm autem vtrunque sit in nostra potestate,vt vel boni simus,vel mali,si velimus,cur tollis occasionem parandę bonę existimationis,& eijcis materiam coronarum?Ad hęc Euxenianus: Nunc,inquit,mihi satis est persuasum, hominem esse sui iuris, & liberum habere arbitrium, & sua sponte venire ad peccandum. Sed dum de his rebus inter se disce-

Hebr. 4.

Liberũ arbitriũ quid præstet homini.

disceptarent, hora nona rursùs veniens, finijt quæstiones. Statìm enim surgens diuinus Abercius, salutat eos, qui circunstabant: & cùm benedixisset, domum mittit cum Euxeniano.

Pauci dies posteà præteriêrunt, cùm vicos circuncircà positos, & ante alios, eos qui erât propinqui, obijt cum fratribus. Iam enim acceperat, multos varijs illic morbis laborare. Cùm autem abijsset, & eos curâsset precibus, & manuum impositione, postquàm vidit locum egere balneo, (quod quidem ægrotantibus est aptum solatium) veniens in quẽdam locum, qui appellatur Ager, fluuius autem prope eum fluit, flexis Deo genibus humì prócidit. Et eccè erumpit quidem tonitru cęlo sereno, emittit autem terra fontes aquarũ calidarum: & per omnia laudabatur Deus, qui iustos sic exaudit. Cùm beata autem illa lingua ijs, qui aderant, iussisset fodere cisternas, vt aquæ calidæ in eas confluerent, & eæ essent ad recreanda corpora laborantia, domum reuertitur. Interim autem tẽtationum & deceptionis pater malignus dæmon, indutus forma muliebri, venit ad sanctum, volens ab ipso consequi benedictionem. Ille autem coniectis in illum oculis, qui intùs latebar, lupum non ignorans, etiamsi ouis pellem induisset, protinùs auertitur, & lapide offendit pedem dexterum. Dolore ergò affectus, manu tangit talum: ipsum enim percusserat. Malignus autem rursùs in seipsum mutatus, suauissimè risit, & vehementissimè, & solita protinùs superbia: Nè me existimes, inquit, esse ex illis humilibus dæmonijs, quę tu scis sæpè fugare vel verbo solo: sed sum ipse centurio, cuius cùm nunc fecisti periculum, vides quàm grauibus sis affectus doloribus, qui liberâsti multos à molestijs. Sic execrandus ex eo, quòd lędat, nunquàm autem ex eo, quòd prosit, sibi laudem tribuit. Hæc ergò admirabili dixit Abercio, & impetum facit in quendam ex ijs, qui ipsum circunsistebant, adolescentibus: quem cùm grauiter discerpsisset, miserabiliter proijcit in medium omnium.

Precib' suis S. Abercius impetrat fontes aquarũ calidarum.

Vide dæmonis malignitatem.

Magnus autem Abercius statìm misericordia motus adolescentis, & Deum precatus, eum malo soluit, & execrandum illum dæmonem procùl expellit, re ipsa ostendẽs, quisnam sit boni discipulus, & qui benè facere didicerit: & quisnam is sit, qui est malus ab initio, & magister malè faciendi alijs. Ille autem non eò vsque constitit, neque semèl superatum esse satìs habuit: sed ei rursùs bellum denunciat, cuius primum conflictum non potuit sustinere. Quandò enim inuitus recessit, relicto adolescente, áspera & impudenti voce vsus: Citò te, inquit, ô Aberci, vel inuitum faciam videre Romanorum ciuitatem. Hoc autem nõ multò pòst euẽnit, vt deinceps ostendemus. Diuinus enim Abercius domum suam reuersus, totos septem dies transegit in ieiunijs & nocturnis vigilijs, simul cum fratribus, rogans nè esset tanta inimici in eum potentia, vt quò ille eum duceret, ipse sequeretur. Septima verò nocte ei in somnis apparens Dominus, dixit: Romam, ô Aberci, mea venies prouidentia, vt qui in ea sunt, meum nomen agnoscant. Esto ergò bono animo. gratia enim mea tecùm erit. Tunc sanctus è somno excitatus: Fiat, inquit, voluntas tua, Christe: & diuinam illam apparitionem renunciauit fratribus. Sed ei quidem sic prædictum est fore, vt veniret ad Romanorum ciuitatem.

S. Abercius expellit dæmonem.

Nota ieiunia, & nocturnas vigilias.

Malignus autem dęmon, qui paulò antè *eum eò vẽrutum est minitatus, nihil differens, venit Romam, & Imperatoris Antonini filiam iam nubilem, & sexdecim annos natam, quæ Lucio quidem Vero fuerat desponsa, vocabatur autem Lucilla, & cæteras suas æquales pulchritudine & magnitudine superabat, ingreditur: & statìm ciet furore, vt se discerperet, & deijceret, & dentibus morderet manus, & suas carnes mãderet. Mater autem Faustina (hoc enim erat nomen Augustæ) simul cum Antonino angebantur animo, & valdè erant dubij ac perplexi, & eam rem maximam ducebant calamitatem. Quod autem eis maximè augebat animi ægritudinem, erat, quòd puella fuerat desponsa Lucio. Nam eum qdem iam miserat Antoninus ad Oriẽtem, bellum gesturum contra regem Bulgessum. Inter eos autem cõuenerat, vt stato die Lucius quidem ab Oriente, Antoninus autem Roma venirent Ephesum: & in templo, quod ibi erat, Dianæ Antoninus, dea teste, traderet puellam, Lucius verò acciperet. Cùm ergò Lucius, vt cõuenerat, properè nauigaret Ephesum, nesciens quid ageret Antoninus, cùm esset eius filia à dęmone correpta, tempus protrahit excusatione, scribẽs ad Lucium, quòd Germani, traiecto Rheno, oppida Romanorum & vicos populantur: & ideò nõ poterat nũc cum filia venire Ephesum, vt conuenerat, sed tantùm anno sequenti. Ei autem cùm in media nauigatione redditæ fuissent literæ ab Imperatore, magno dolore affectus, idque fe-

fort. * secà

Imperatoris filia obsidetur à dæmone.

 rens

rens ægerrimè, reuertitur Antiochiam. Imperator autem Antoninus partim quidem sua sponte valdè de filia solicitus, partim verò à coniuge incitatus, omnia faciebat, & à nullo abstinebat, quod haberet rationem.

Adductis itaque Romanorum & Italorũ sacerdotibus, & ex Hetruria accersitis aruspicibus, per ipsos adiurabat dęmonem, & nihil non excogitabat ad mali curationem. Illa autem & inania esse conuincebantur, & malignum dęmonem magis efferabant in puellam. Cęterùm is talem quoquè vocem emittebat per puellam, quòd nisi veniret Abercius Hierapolitanorum, qui sunt in parua Phrygia, Episcopus, ex eo non exiret tabernaculo. Cùm hęc ergò multos dies vociferaretur, apud se dubitabat Antoninus, qdnam hoc esset, considerans: & aliquãdò accersito Corneliano pręfecto pętorij, rogauit an in parua Phrygia esset vrbs nomine Hierapolis. Is aũt: Maximè, inqt, domine: & ex ea ortus est Euxenianus, ad quẽ sæpè scripsisti de rebus publicis. Hoc cùm audiuisset Antoninus, lętatus est quasi à cura liberatus, nempè quòd Euxenianus, q illic degebat, hãc rem pulchrè ei ꝓcuraret. Et Valerio & Basiano Magistrianis mox præstò esse iussis, hęc sic scribit: Antoninus Imperator Augustus, Euxeniano Poplioni salutem: Ego tui ingenij solertiam re ipsa expertus, & maximè ijs, quæ iussu nostræ potentiæ nupèr fecisti Smyrnæ, leuata Smyrnẽsibus calamitate, quæ eis ex terręmotu euenerat, vt par erat sum lętatus, & tuam in rebus gerendis laudaui diligentiam. Omnia enim accuratè didici, perindè acsì affuissem. Nam & à te missa relatio, & q eam reddidit Cæcilius procurator noster, omnia mihi apertè narrauit. In pręsentia autem cùm sit potentiæ nostræ significatum, Abercium quẽdam Episcopum Hierapolitanum apud te versari, virum adeò pium in Christiana religione, vt medeatur dęmoniacis, & alios morbos curet facilimè, eo cùm nos necessariò opùs habeamus, Valerium & Basianum Magistrianos diuinorũ nostrorum officiorum misimus, vt eum cum omni honore & reuerentia ad nos adducant. Tuæ ergò iubemus pręstantiæ, vt ei persuadeas ad nos venire cum summa animi alacritate, sciens non paruam hoc nomine tibi futuram esse apud nos laudem. Vale.

Literæ Imperatoris ad Euxenianum.

Hanc cùm Magistrianis dedisset epistolam, Roma misit, dicens: Rem mihi longè gratissimam feceritis, si Abercium ad me quammaxima celeritate adduxeritis. Illi autem eis acceptis literis, nihil omiserũt celeritatis & diligentiæ. Sed cùm peruenissent Brundusium, & nauem paratam ascendissent, vento vsi secundo, septem diebus transmisso Ionio, appellunt in Peloponnesum. Illinc autem equis vsi velocibus, citò veniũt Byzantium. Deindè cùm ipso die traiecissent in Nicomediam, & vsi essent rursùs cursu publico, veniunt Synadem Phrygiæ metropolim: & acceptis viæ ducibus à Præside, qui illic erat, Spinthere dicto, vt fuerat ei imperatum à Corneliano, circa horam nonam veniunt in ciuitatem Hierapolitanorum. Ingredientes ergò ciuitatem, occurrunt Abercio, veluti optima data occasione. Solebat enim hora Nona domum redire à docendo, solitas preces Deo redditurus. Atque illi quidem ei facti obuiàm, rogârunt, vbinàm esset Euxenianus, & quonàm ire deberent, vt eum conuenirent. Postquàm verò ille rogauit, quid quærerent, & cur venirent, eius interrogationem ægrè ferens Valerius, & quòd non citò ad quæsita respondisset, audaciùs aliquid audet, fortè motus à maligno: & extendit dexteram aduersùs sanctum, volens eum flagello percutere. Manus autem, quæ eum desupèr seruabat, non fuit negligens: sed audax puniebatur dextera, & erat immobilis, tanquàm vincta aliquo compede. Inuadit alterum quoquè metus propter nouum hoc spectaculum: & ambo ab equis descendentes, procidunt ad sancti pedes, & fiunt ei supplices, vt manus, quę emarcuerat, & erat quasi mortua, efflorescer et rursùs & reuiuisceret, neque sic remaneret mortua.

Vide, vt vir sanct⁹ semper obseruet horam precandi Nonam.

Vltio diuina in temerarium.

Ille autem in hoc quoquè consueta vsus est misericordia: & tangit quidem manum malè affectam, sanam verò eam reddit protinùs. Deindè rursùs sciscitatus, quanam de causa esset eis opùs eum conuenire, & intellexisset quòd ad ipsum ferrent literas Imperatoris, fit eis dux itineris, & deducit quamprimùm ad ædes Euxeniani. Ille autem, acceptis literis, cùm quæ continebantur in eis, perlegisset, sancto statìm tradit epistolam, & rogat, vt nihil differat, sed sicut Imperator volebat, iter quamprimùm ineat. Quam cùm ipse quoquè legisset: Veniam, inquit, promptoque & alacri animo iter conficiam. Fit enim hoc Dei voluntate, vt mihi quoquè iam à Domino meo fuit significatum. Et Magistriani quidem præclarè deducti ad Euxenianum, & ab eo honorificè accepti hospitio, cùm duos dies apud ipsum mansissent, & ei totum iter, & nauigationem renunciâssent, abiẽ-

abiêrunt tertio die,acceptis ab eo literis: cùm eis esset pollicitus admirandus Abercius,post quadraginta dies,in Portu, qui dicitur, qui quidem est prope Romam,se esse inuicèm conuenturos, & sic simul cum illis Romam esse ingressurum. Illi autem cùm nō possent non credere,(rectè enim iudicabant ex ijs,quæ senserant, & viderant,quòd fieri non posset,vt vir, qui talibus & tantis erat dignatus, conscientiam & linguam haberet non sanam)publicos rursùs equos ascendentes,rediêrunt.

Diuinus autem Abercius cùm vinum,& acetum,& oleum in vnum & eundem vtrem iniecisset, & paucos panes prætereà sumpsisset, & deindè esset locutus cum fratribus, quæ par erat,& illius recessum miserabiliter deflentes pulcherrimè esset consolatus, ascendit vehiculum publicum,& egreditur è ciuitate.Cùm autem parùm processisset in via,videt quendam vinitorem fodientem, & vites diligenter colentem, (ei nomen erat Trophimion)Quo nominatim vocato: Agedùm,inquit,iter mecùm Romam confice. Audiuit ille, & ligone, & rastris relictis, & sua veste arrepta, quam propter laborem operationis humi deposuerat,sanctum est secutus.Iamque simul viam inibant.Sed nunc volo vos quammaximè attendere : audietis enim miraculum voluptate commixtum. Etenim quandò Trophimion ad communem vsum, sancto iubente, vtris operculum amouisset, idipsum solum, quod opùs erat in præsentia, egressum est haud mixtum : vinum,verbi causa,aut acetum,aut oleum,alijs in loco manentibus. Quandò autem ille rursùs aliqua re indigens,non è sententia sancti vtrem soluisset, admirabiliter egrediebantur contraria ijs,quæ volebat:acetum quidem,& oleum,si siti fortè laborans vellet bibere:sin verò his contrà opùs haberet,vinum purum effluxit ex vtre. Sic qui sua sponte fuit fraudulentus,inuitus fuit fidelis,cùm nihil tangeret ex ijs,quæ volebat ad vsum, re ipsa eum apertè docente,vt rectè se gereret & syncerè, & nihil faceret præter sententiam eius,qui commodâsset.Talia à Deo dona fuit consecutus Abercius.Cùm ergò totum iter facilè confecissent, veniunt in Ataliam Pamphyliæ ciuitatem.In qua cùm nauem conscendissent,quæ Romam proficiscebatur,in locum appellunt cōstitutum,cùm modò finem accepisset dictum conuentio. Insignia miracula, quib⁹ Deus declarauit beati viri sanctitatē.

Magistriani verò tribus posteà diebus ipsi quoquè appulerunt: fuit enim longa mora nauigationis propter tempestatem.Quocircà tarditatem suam valdè accusabant : quinetiam statuebant,nisi sanctum,vt conuenerat,inuenirent, vel sibijpsis mortem crudeliter consciscere.Nam si Imperatori vacuis,vt dicitur,manibus se sisterent,metuebant,nè ab illo interficerentur. Hæc apud se animo agitantes,cùm iam è naui descendissent & scrutarentur diuersoria, & litus obirent, sanctum inueniunt. Ille autem cùm manum porrexisset,& eos salutâsset, amicè eos adspexit, & placidè pactum conuentum reuocauit in memoriam. Cùm verò ipsi lubenter eum præter spem vidissent, protinùs adorabant,amplectebantur,& omnia alia faciebant,quæ sunt signa animi moti lętitia. Deindè cùm eum secùm assumpsissent, ingrediuntur Romam, & ad Prætorio Præfectum ducunt Cornelianum.Ille autem, cùm Imperator Antoninus expeditionem suscepisset contra barbaros,qui Rhenum transiêrant, & Romanorum agros populabantur, eum ducit ad Augustam Faustinam. Quem postquàm illa adspexit adeò honestum, & venerandum, & qui summam moderationem prę se ferebat, & tranquillitatem, impletur pudore,& eum salutat honorificè,&,Quòd sis boni quidem Dei,& qui omnia potest,seruus,inquit,est euidens,tam ex ijs,quę alij multi priùs,& nunc reuersi renunciârunt Magistriani, (etenim iam quoquè ex eis Faustina de illo acceperat)rogo igitur,vt nihil differas, sed beneficio afficias Imperatores, & humilem nostram serues & cures filiolam. Sic enim à nobis magni honores,& dona tibi collata referent gratiam. S. Abercius venit Romam.

Hæc illa cum magna dicebat affectione. Eam enim flectebat naturæ necessitas, & faciebat,vt illius postularet auxilium,quem(vt cum diuino dicam Dauide)odio habebant gratis,& non sustinebant adorare tanquàm verum Deum. Ille autem : Accepta quidem est,inquit,nobis tua voluntas:Sed nos nullo ex ijs,quæ sunt apud vos,delectamur,vt qui vanam hanc speciem iampridèm expuerimus:& alioquì nec mercede præbemus gratias, quę nobis à Deo datæ sunt,gratìs accepta,gratis quoquè dare iussi. Sed vbi est,inquit, filia? Faustina autem quàm potuit celerrimè currit in thalamum, & acceptam filiam attrahit ad sanctum quammaximo ardore & studio dici potest. Puellam verò inhabitans sceleratissimus dæmon, cùm cognouisset se ad eum abduci, à quo sciebat se priùs fuisse superatum,discerpebat puellam, & deijciebat: timere,conturbari, tremere, caligare Psal.34. & 68. Matt. 10.

Procacitas dæmonis. faciebat. Deindè etiam vocem ex ea emittebat, dicentem: Eccè, Aberci, ego te Romam duxi, ficut fum pollicitus. Ille autem, Certè, inquit: fed nequaquàm propterea gaudebis. Sic dixit, & iubet puellam duci fub dio. Ducta eft ergò puella per Hippodromum, cùm Imperatoris fatellites & cuftodes locum priùs occupâffent. Interìm autem cùm ille impudens & fceleratus dęmon difcerperet & deijceret puellam, & nihil aliud clamaret, nifì quòd folùm fignificabat fe gloriari, & iactare, quòd per fe duxiffet fanctum per tantum terræ & maris fpatium: fublatis in cælum oculis Abercius, cùm Deum effet precatus, puellam acriter intuetur, &, Ab ea, inquit, egredere, maligne dæmon, ipfam nihil offendens. Tibi hoc iubet Chriftus meus. Is verò, leonina illa audacia ftatìm mutata in vulpis timiditatem, Adiuro te ego quoquè, inquit, per ipfum Chriftum, nè me mittas in folitudinem, neque vllum alium locum, nisì in eum, in quo habitabam. Sanctus autem: Abibis quidem, inquit, non in folitudinem, fed in locum paternum. Propterea autem, quòd me feciſti videre Romam, ipfe quoquè tibi iubeo in nomine Iefu, vt hanc aram tollas, (ei manu oftendens aram lapideam) & feras vfque ad meam Hierapolim, & ftatuas proptèr portam Auftralem. Audiuit dæmon, & ftatìm tanquàm feruus, qui terribili domino didicit cedere in omnibus, recedit quidem à puella, nihil ei omninò mali faciens. Deindè innumerabilibus oculis videntibus (O quis tua omnia non admirabitur, Rex Chrifte?) aram fubit, & tollit grauiter gemens, & tranfit per medium Hippodromum, (quod quidem vifum eft nouum Romanis fpectaculum) & deponit Hierapoli in loco præftituto.

Vide quid poffint fancti viri in dæmones.

Imperatoris filia fanatur.

Puella autem liberata à dęmone, qui eam vexabat, muta longo tempore tenuit fancti pedes: quod matrem, & eos, qui aderant, maximè conturbabat, timentes nè puellæ animam abftuliffet dęmon. Fauftina autem non potuit hoc ferre filentio: fed habens cor plenum triftitia & angore animi, dixit fancto: Certè cum dęmone vitam quoquè ademifti filiæ. Ille autē cùm eam vidiffet fic affectam, & eius effet mifertus, puellæ manum præbens, tanquàm profundo fomno oppreffam, eam facit furgere fanæ mentis compotem. Et conuerfus ad Fauftinam: Eccè, inquit, adeft tibi puella neque vita priuata, & libera ab infultu dęmonis. Poftquàm ergò mater fic vidit filiam, eam complexa, & præ gaudio fundens lachrymas, genam genæ impofuit, & os ori, & manibus manus conferuit, & velutì cupiens eam intrinfecùs apprehendere, & cum nuda ipfa congredi anima, nefciebat quid ageret. Cùm autem puella quidem iam rectè fe haberet, diuinum Abercium vehementiffimè rogauit Imperatrix, nè recufaret ab ea accipere remuneratione̅, cui ipfe fuit caufa magnæ & neceffariæ gratiæ. Ille autem pecuniæ ne fuftinuit quidem vllam fieri mentionem, dicens: Quid ei opùs fuerit pecunijs, cui panis & aqua eft lautum & magnificum prandium? Petit autem, vt propè Hierapolim extruatur balneum in agro, qui eft proptèr fluuium, vbì ipfe orauit flexis genibus, & terra emifit fontes aquarum calidarum: & vt mendicis, qui erant in ea ciuitate, darentur tèr mille modij frumenti.

Nota in fancto viro pecuniæ conteмptū & victûs parfimoniam.

Hæc fimul atquè audiuit Imperatrix, lubenter concedit, quod fuerat petitum: & Cornelianum prætorio Præfectum quamprimùm accerfit, & iubet ad ea præftanda, quę funt petita, omne adhibere ftudium, nè citò promifforum gratiam hebetet & obfcuret tarditas minifterij. Tale eft hominum ingenium, & ità funt affecti. Ijs lubentiùs gratificamur, qui dona dubitant accipere, quàm ijs, qui funt prompti ad accipiendum: hos quidem defpicientes, quòd videantur victi à muneribus: illorum autem amplectentes animi magnitudinem. Præfectus autem prætorio nihil cunctatus, emittit architectum ad Pręfidem Phrygiæ, qui erat illo tempore, vt pecunias ab eo acciperet, quantis opùs erat ad balneum extruendum: & tèr mille modios frumenti diftribueret pauperibus, qui erant Hierapoli. Poftquàm autem fuit impofitus finis balneo, quod ædificabatur, ab illo tempore non vocabatur ampliùs locus ille Ager, qui eft proptèr fluuium, fed Ager calidarum. Durauit autem illius frumenti diftributio vfque ad tempora impij Iuliani. Ille nanque, quomodò alia bona, ità hoc quoquè inuidens Chriftianis, ftatìm ceffare facit fuppeditationem.

Nota Iuliani Apoftatæ inuidiā erga Chriftianos.

Diuinus ergò Abercius, vt ad eum reuertamur, cùm longo tempore fuiffet verfatus cum Romanis, & fanam fidei rationem tradidiffet Ecclefijs Chriftianorum, videt aliquandò in fomnis adeffe Dominum, & dicere: Oportet, ô Aberci, te curam quoquè gerere partium, quæ funt in Syria. A fomno ergò excitatus, petit ab Imperatrice, vt eum dimit-

dimittat. Illa enim eum detinebat vehementiſſimè,timēs nè poſtquàm ille abſceſſiſſet, libertatem aſſecutum dæmonium,filiam rursùs inuaderet. Verùm is,cùm, quod ad id attinebat,iuſſiſſet eam eſſe bono animo, rursùs rogauit, vt nauis ſibi pararetur, per quā ad partes Syriæ nauigaret. Tandèm ergò perſuaſa ab illius aſſiduitate, iubet Cornelianum ei parare nauigium,& quæ erant neceſſaria,quamprimùm imponere. Cùm ergò ei in Portum deducta eſſet nauis, illam conſcendens, ſeptimo die nauigationis peruénit in Syriam. Et primùm quidem verſatur Antiochiæ: deindè eum excipit Apamea: & illinc tranſit ad reliquas ciuitates,& reconciliat eccleſias inter ſe diſſidentes. Tunc enim per eas valdè ſerpebat malum hæreſis Marcionis.Tranſmiſſo autem Euphrate,venit ad eccleſias,quæ erant in Niſibi,& in tota Meſopotamia,easque eodem modo afficit. Hinc ad eum ab omnibus deferuntur pecuniæ,mediocris remuneratio magnę eius circa eccleſias malorum perpeſſionis. Ignorabant autem ſe perindè facere, acsì alicui ex ijs, qui poſſunt velociſſimè currere,prębere͂t compedes,præmium quoddam agilitatis,aut ſi mâuis, non ſecùs àc ij,qui eum qui nudus luctari pulchrè didicit,conantur docere,vt eum arripiendi anſam habeat aduerſarius. S. Abercius venit in Syriam.

Cùm ergò ille quidem recuſaret accipere,dicens fuiſſe plura,quę dabat Imperatrix, & quę iuſtiore de cauſa poterant accipi: illi autem inſtantes non poſſent perſuadere:ſtās in medio eorum vir quidam,nomine Barchaſanes,genere clariſſimus,diuitijs copioſiſſimus: Vim quidem,inquit,ei afferre propter pecunias,ô fratres,neque eſt ei decorum, neque nobis omninò vtile. Quod autem datum non licet deponere, & quod ei magìs dant ſuæ actiones, illud eſt à nobis præſtandum. Decernemus eum nominare æqualem Apoſtolis.Neque enim vllum alium ſcimus tantum terræ & maris obijſſe, vt curam gereret fratrum,niſi ſummos illos Chriſti diſcipulos, quos quidem ipſe eſt ſecutus. Hæc ille quidem: omnibus autem viſum eſt ità eſſe faciendum. Sicque ab illo tempore accepit hanc denominationem,qui etiam ante illorum ſententiam hanc erat ipſis factis ſortitus. Cùm illinc ergò receſſiſſet, & in vtraque fuiſſet Cilicia, & Lycaoniam obijſſet, & Piſidiam,venit Synadem Phrygiæ metropolim.Hoſpitio autem acceptus à quibuſdam ex ijs, qui illic erant Chriſtianis,cùm ſe parumpèr recreâſſet,ad ſuā cōtendit ciuitatem. Vocatur æqualis Apoſtolis.

Cùm itaque æſtate veniſſet ad locum, qui dicitur Aulon, ſedit in petra propinqua. Cùm autem & ventus ſpiraret ei aduerſus,& à ruſticis frumentum in area ventilaretur, & aura tenues paleas excitans,in ſancti vultum proijceret, rogat agricolas, vt laborem aliquantùm remitterent. Illi autem non exaudiêrunt.Deindè ſanctus quidem ſolìs precibus ſopit ſpiritum,illis autem vel inuitis ceſſauit ſtudium. Cùm ergò neſcirent quid agerent,ij ſe conuertunt ad cœnam: Ipſe autē aquam(ſiti enim laborabat) ab eis petijt. Sed agricolæ cùm eſſent valdè inhoſpitales, & planè agreſtes, deſpectui habebant petitionem,& rem ludificabantur: ſcilicet,propter vnum ſenem, dicentes, à menſa abſtinebimus.Aegrè tulit hanc inhumanitatem humaniſſimus virorum Abercius: & eis eſt imprecatus,vt nunquàm ſatiarentur. Quod etiam eis hucuſquè permanſit: humana planè pœna inhumanitatis.Deindè à petra recedens,venit ad ſuam ciuitatem.Cùm ergò ſenſiſſet populus eius aduentum,omni ex parte cōfluebant, cupientes videre dulcem vultum,& audire vocem deſideratam. Ille ergò cùm lubenter eis benedixiſſet, & eos ſalutâſſet, rursùs obibat ciuitatem, liberè docens verbum veritatis, & eos, qui accedebant, per diuinum baptiſmum initians,& dæmoniacis præbens mali ſolutionem: morbos curans,& quauis affectione fortiorem ſpiritûs,quæ in ipſo erat,virtutem proferēs. Cùm autem valdè quoq; vtilem doctrinę librum compoſuiſſet,eum dat ijs,qui ſub ipſo erant, Preſbyteris ſimul & Diaconis, vt eis vel poſt mortem loqueretur, & aliquo modo nunquàm eis ceſſaret prodeſſe. Redit Hierapolim. Cōponit librū quendā.

Aliquandò in montem excelſum, vſu ità poſtulante,aſcendit: ipſeque & qui cum eo erant,ſiti laborabant.Confugit autem ad eum,qui poteſt omnia. Itaque conuerſus ad orationem,humì inclinat genua: Poculentam autem aquā terra ſtatìm emiſit. Ab illo verò tempore locus ille deincèps fuit appellatus Locus genuflexionis.Cæterùm tūc quidem redijt in domum ſuam:non multò pòſt autem videt rursùs Dominum, qui ei in ſomnis apparuit,& ei dixit: Aberci, iam propè eſt tempus, vt ceſſes à longis tuis laboribus. Cùm autem à ſomno eſſet excitatus, & cognouiſſet deceſſum ſibi pręſignificari, narrat fratribus id, quod apparuerat: & quendam quadratum lapidem, longitudine & latitudine æqualem, ſibi ſepulcrum conſtruit : & aram , quæ,illo iubente, Roma Nota, Locus genuflexionis.

illuc translata fuerat, lapidi imponit, ei talem insculpens inscriptionem: Electæ vrbis
Epitaphiũ scribit sibi ipsi. ciuis hoc viuens feci, vt hic tempore habeam positurã corporis, nomine Abercius. Qui sum discipulus pastoris casti, pascentis ouium greges in montibus & agris, ac magnos habentis oculos, omnia intuentes. Is enim me docuit literas fideles, Romam qui me misit ad videndum imperium, & Imperatricem indutam aureis vestibus & calceis. Illic aũt vidi populum præclarum, insignes annulos in manibus gestãtem. Et Syriæ regionis campum vidi, & omnia oppida Nisibin & Mesopotamiæ, transmisso Euphrate. Habui autem omnes ad eandem venientes concionem, & Paulum intrinsecùs. Fides autem omninò produxit & apposuit nutrimentum, piscem ex fonte ingentem, quem purum apprehendit virgo casta: & eum perpetuò edendum tradidit amicis, vinum habens bonum, quod dat cum pane temperatum. Hæc adstãs Abercius iussi, vt scriberentur, septuagesimumsecundum annum verè agens. Hęc cogitãs orauerit pro Abercio, quicunq; nobiscùm sentit. Non tamen alterum tumulum mihi, neque hunc in superiori loco imponet aliquis. Quòd si fecerit, Romano ærario soluet bis mille aureos, & bonæ patriæ Hierapoli mille aureos. Inscriptio quidem sic se habebat ad verbũ, sed tempus ex ea aliquid detraxit, & effecit, vt nonnihil posteà desideraretur.

Ipse tandèm cùm Presbyteros simul & Diaconos, & quosdã vocâsset ex populo: Filioli, inquit, mihi quidem iam adest vitæ finis, & abeo, ó grex mihi dilecte: abeo ad id, quod vel ab ineunte ætate desiderabam, vitæ genus: & ad eum, cuius ego solius teneor desiderio, & cuius diuino amore vehementer incendor: abeo eum visurus. Vobis autem considerandum est, quemnam sitis vobis electuri Episcopum, qui & vos post me pascet, & cuius vocẽ pulchrè audient meæ oues, quæ, vt Deo placet, ab eo pascentur. Hæc cùm sanctus eis dixisset, illi cùm pauca inter se communiter locuti essent, Archipresbyterum ecclesię, cui etiam nomen erat Abercius, communiter elegerunt. Quinetiam cùm
Abercius ei succedit in episcopatu. ipse quoquè ei sua sententia confirmâsset Episcopatum, ei imponit manus: & cùm benedixisset, Tu, inquit, ô Aberci, nunc Episcopus constitueris, Deo dante, & me quoquè, quantùm est in mea potestate. Deindè cùm simul cum oculis manus in cælos sustulisset, & Deum orâsset, spiritu hinc recedit, & transit ad Christum, ad choros Angelorum trãs-
Obitus sancti viri. missus, qui re vera vixerat vt Angelus. Populus autem, qui habitabat ciuitatem, congregatus ad sacrum illud viri corpus, cùm illi sacra cecinisset cantica, & tanquàm communem aliquem thesaurum sustulisset, deposuit in lapide, vigesimosecundo mensis Octobris. Deindè cùm eum, qui ab ipso acceperat Episcopatum, in eius thronũ deduxissent, communiter magnificârunt Deum, qui est super thronum glorię regni: Quem decet omnis honor, gloria & adoratio, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

SERMO HISTORICVS ET ERVDITVS DE BEATISSIMO SEVERINO COLONIENSI EPISCOPO, EX

antiquis sanè MS. codicibus descriptus. Testatur S. Gregorius Turonensis Episcopus Fortunatum presbyterum huius beati Seuerini scripsisse vitam: sed vtrùm ea extet, incompertum habemus. Quæ autem idem Gregorius de hoc sanctissimo viro annotauit, ea nos Sermoni huic subijciemus.

Octobris 23

DOminus ac redemptor noster, caput totius vniuersalis ecclesię, corpus suum toto orbe dispersum sicut diuina potestate condidit, ità pijssima gubernatione custodit. Vndè & firmiora membra, * consultum imbecillioribus, infirmitatis humanę pręscius, in toto mundo præuidere dignatus est. Quibus etiam peregrinantibus, & capiti suo suspirantibus, nunquàm se defuturum esse promisit, dicens discipulis suis: Eccè ego vobiscùm sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi. Consolatur ergò infirmos, vt diximus, maiorũ adiutorio, vt eorum admonitionibus exercitati, discant peregrinationẽ suã cognoscere, & patriã cælestẽ desiderare. Hoc sanctos patres nostros, suo quenque loco, laudabiliter studio deseruîsse non dubitamus: quorum vt memoriam solenni-

for. * cõsulturus

Matt. 28.

Sancti quid nos doceãt.

solenniter celebremus, partim ex literarum commendatione, partim ex maiorum traditione in consuetudine habemus. Quos quia Dominus cęlesti gloria sublimauit, nostrę quoque inperpetuùm honorandos memorię commendauit. Tales denique in ædificatione sui sancti corporis ministros esse constituit, quorum solicitudine custodiantur electi, & ab aperta grassatione coërceantur peruersi. Qui videlicet gregem Dominicum à luporum insidijs prędicando, rectè operando & orando protegentes, suo Domino talenta credita cum lucro reportantes, non solùm pro suis meritis, sed & pro commissorum profectibus, sui DOMINI gaudium intrare merentur. Qui etiam sublimiora loca in sancta ecclesia sortiuntur, vt ab omnibus vel exempli, vel doctrinæ gratia videantur. Nemo enim, vt ait Dominus in euangelio, lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub modio: sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur, lumen videant. Matt. 25. Mat. 5. Luc. 8.

De quorum probatissima societate beatum Seuerinum, virum honestæ vitæ, & per cuncta laudabilem, cuius hodierna die festa percolimus, Agrippinensi prædestinatum ecclesiæ, electione & consensu Cleri totius ac populi pręesse misericorditer voluit. Qui tempore Arrianæ hæreseos lorica fidei Dominicæ indutus, in Dei opere spectabilis fuit, adeò vt conuenientibus ad synodale concilium ex tota penè Gallia, aliarumq; prouinciarum partibus, catholicis & orthodoxis fidei Christianæ doctoribus, Euphrata, memoratæ Agrippinæ Coloniæ nō pastore, sed mercenario, pro prælibatę pestis pfidia destituto, idem sanctissimus Dei famulus Seuerinus, vt infusam malitiam eliminare debuisset, à cunctis aptissimus acclamaretur. Quod quia periclitāti populo necessarium erat, Deo propitio, sancti concilij authoritate firmatum est. Actumq; est mira omnipotentis Dei dispensatione, vt nō Euphratæ, scelestissimæ peruersitatis doctori, Seuerinus æterni iudicis pręco succederet: sed pestiferi seminis auctore expulso & exterminato, Materni fortissimi Christianæ fidei propugnatoris, & vigilantissimi propagatoris, nec fidei nec doctrinæ perfectione dissimilis, successor existeret: quatenùs perspicacibus discretionis obtutibus, quod malè pullulauerat resecando, decessoris sui monimenta redintegraret, & impostoris mendacia, fide verissima reuiuiscente, repelleret. S. Seuerinus fit Episcopus Colonien. Euphrata pseudoepiscopus deponitur.

Quali autem vigilantia sibi & doctrinę suę post susceptum Episcopatum attendisset, vel qualiter in custodia ouilis sibi crediti desudâsset, corona iustitię, quam eum iam in Angelorū cōsortio suscepisse luce clarius est, manifestissimè pandit. Quòd si quis à nobis miraculorum eius virtutes exigit, sciat tunc temporis plùs fuisse necessariā sermonum interpretationem, quàm virtutum operationē: quia contra eos extitit pugna, qui non negabāt Dei potestatem in miraculis, sed æqualitatem sanctæ & inseparabilis Trinitatis in personis. Arriana ergò tūc cōtentio grassabatur: quæ eo crudelior, quo interior, ità totius penè ecclesię viscera serpētinis irrepsit insidijs, vt vix esset credibile, mūdum vnq̃ tantę pestis illecebris posse carere. & nisi suadente Domino, Christianę militię robustissimi bellatores, quorū Seuerinus non vltimus, labenti in tantis scandalorū turbinibus, sanctę ecclesię succurrerēt, peiora prioribus tēpora proculdubiò citiùs aduenirēt. Tales etenim tunc eam caninis morsibus lacerabant, quales ipsa veritas cauendos esse pręmonebat, dicens: Attēdite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouiū, intrinsecùs aūt sunt lupi rapaces: à fructibus eorū cognoscetis eos: Faciliusq; forta ssè foret, aut apertè contra veritatem debacchantes per rationem vincere, aut pro eâdem veritate corpus in mortē tradere, quàm simulantes iustitiam gladio rectitudinis expugnare, & infusum virus, quod iā per mēbra serpsit, interiùs medicinalibus sanctarum scripturarum poculis resoluere, & ad integrum exiccare. Quo virtutis studio sagacissimum athletam Christi Seuerinum decertâsse cognouimus. Cuius solennitati quanto deuotiùs insistimus, tanto nos eum, quem dilexit, & cuius munere ad tantam gloriam peruénit, ardentiùs & synceriùs diligere comprobamus. Arriana hæresis grassatur. Mat. 7. Sanctorū festa colere.

Signa autem non à fidelibus, sed ab infidelibus exigēda sunt: quanuis tot mortuorū resuscitator esse veracissimè pdicetur, quot animarum hæretica prauitate corruptarū, doctrinæ fidei catholicę & operationis rectę recuperator esse cognoscitur. Plùs est eīn, aīam in ęternū victurā, à vitiorū sordibus ad immortalitatis desideriū per dulcedinē pię exhortatiōis accēdere, q̃ corpus iterùm moriturū, de tumulo resuscitare. Quotiès ergò aliquē ad cognitionē veritatis à tenebris reuocauit erroris, totiès cęcis oculis fulgorem reddidit lucis. Quē dum ea, quę agenda proposuit, ad effectum operis assiduis admonitionibus perducere fecit, etiam manuū damna resoluit. Cui si de virtute in virtutē eūdi & cordis Miracula spiritalia.

cordis affectibus ad superiora ascendendi voluntatem & facultatem doctrina simul & precibus impetrauit, gressus pedum à debilitatis nexibus liberos dedit. Verùm omnipotens spiritus, qui operatur omnia in omnibus, diuidens singulis prout vult, tam forti sanctos & electos suos compage charitatis vniuit, vt nihil eorum, quæ alter merito * sanctitatis assequitur, alteri desit. Cùm enim quęcunque bona sic alter in altero diligit, sicut in semetipso, nimirùm per charitatem agitur, vt eisdem etiam cum ipso participetur. Quo fit, vt beatissimum Seuerinum antistitem, nullius omninò virtutis expertem meritò credamus, quem perfecta charitate bonorum omnium profectibus coniunctum esse non dubitamus.

1.Cor.12.

* bonitatis

Charitas qd efficiat.

Cuius vitę descriptionem nostrę nequaq̃ inertię commendamus, quia vel quātā ipse pro Domino egerit & pertulerit, vel quāta per eum Dominus operatus sit, nec historiæ narratione, nec testium veracium assertione perfectè didicimus: quamuis ea literarum commendatione, & congrua fidelium relatione dignissima credimus. Quomodò enim posset fieri, vt tam idoneus fidei catholicæ prædicator & doctor, memorabilibus nō fulgeret operibus? cui tamen laudabilius fuit labefactum sanctę ecclesiæ statum suo loco corrigere, & ad pristinam incolumitatem maximo sudore reducere, quàm recto statum ordine & non nutantem seruare. Sed post decessum doctoris religiosissimi, quandò grauissima inundatio gentis incredulæ totam penè Galliam & eius finitima cæde atque incendijs deuastabat, succedentibus & ingrauescentibus aduersis, sancti viri gloriosa facta vel miracula, partìm conscripta, partìm auidis scriptoribus casu inopinatæ perturbationis erepta, gratulationi nostræ cognitionis ablata sunt. Tantam nanque dominationis vim tunc temporis crudelitati tyrannicæ propter peccatum inobedientiæ vltio diuina concessit, vt in cunctis Galliarum prouincijs nec vna quidem ciuitas, nisi Metensis, inusta remaneret: quamuis in ea non nisi solum oratorium, S. Stephani nomine dedicatum, propter eiusdem protomartyris sanguinem ibidèm pullulantem, saluatū esse S. Seruatij gesta cōmemorent: vt videlicet populi, qui corde obdurato prędicatorū suorū blandis admonitionibus nō obtemperabant, in se cōpleri sentirēt, quod sancta scriptura de quibusdā peruersis dicit, quia tantūmodò sola vexatio intellectū dabit auditui.

Barbarorū vastatione perēpte scripta de vita S. Seuerini.

Esa.28.

Quam insanientis gentilitatis feritatem, omnipotentis Dei patientia non priùs Coloniēsem populū permittebat inuadere, quàm eius defensoris animam in electorū suorum consortium dignaretur accipere: vt apertè daretur intelligi, quanti priuaretur munitione patroni, qui & ipsam, quam ineuitabiliter merebatur, plagam pręsente corporaliter S. Seuerini patrocinio, videret esse dilatam. Sed fama mirabiliū sancti viri operum, certis vtiq; de causis ad nos vsque nō perducta, laudē sanctitatis eius non minuit: quia verę beatitudinis perfectioni non detrahit: in qua illum iam æterna securitate felicem, poscamus esse nostræ fragilitatis misericordissimum adiutorem.

In laude igitur huius Deo digni pontificis Seuerini non minimum sanctitatis indicium, quod contēporalis eius probatissimi Christi confessoris Martini miraculis inditum reperimus, nequaq̃ transeundum putamus: in quo lucidissimè demonstratur, vnū agone iam benè cōsummato coronā iustitię debitā percepisse, alterum adhuc in certamine positum, eandē fidei bonorumq; operum constantiā meruisse. Et vt apertè dicam, vnius ostēdit præmium, alterius describit miraculū. Quodam itaq; tēpore, dum solertissimus pastor ecclesię Seuerinus, gregis sibi commissi custodijs inuigilans, die Dominico expletis matutinalibus officijs, ex consuetudine loca sancta orandi gratia circuiret, audire meruit dulcisonam cęlestis militię melodiam: quæ illum afflatu sancti spiritûs docuit, quia Martinus Episcopus de seculo migrauit. Quam dum intentus ipse diligenti aure perciperet, secreti cęlestis testē secùm habere desiderās, vocato Archidiacono, requisiuit, si aures eius cantilena cęlitùs immissa pcuteret. Quo tale aliquid se audire negante, rursùs Episcopus, vt diligēter auscultaret, admonuit. Cumq; ille toto corporis & mētis nisu cęlestis cōcent ûs fieri particeps appeteret, & non impetraret, intellexit vir Dei à Deo implorandū fore, vt huiusmodi laudes diaconus audiret. Tunc pstrati simul in terrā Episcopus & Diaconus, vt harmonia, quā magister intētus audierat, etiā discipulū nō lateret, orabāt. Quibus erectis, cùm beatus antistes diaconū iterū interrogaret, si desideratā vocem auribus adhuc quodā modo sentiret, Voces, inquit, psallentiū tanq̃ in cęlo audio, sed qd sit, prorsùs ignoro. Cui secretorū cōscius cęlestiū, qd audita iubilatio designaret, aperuit, dicens: Dn̄s meus Martinus migrauit à seculo, & nunc eum hymnidici

S. Seuerin⁹ loca sancta inuisens, didicit diuinitùs obitū S. Martini.

ciui-

ciuium cælestium chori in suum consortium lætantes suscipiunt. Cuius sanctissimam animam carne solutam, diabolus cum suis angelis retinere curauit, sed nihil in eo suũ reperiens, confusus abscessit. Propter quod & paululum moræ fuit, quòd exequiarũ eius digna celebratio à nobis audiri non potuit. Requisitum est ergò diligentissimè, & inuentum, eádem die & hora sanctum Martinum æternum sui Domini gaudium intrâsse, quo hoc beatum Seuerinum contigit prophetiæ spiritu factum sensisse. Propheticę enim esse creditur, quòd diuinę virtutis mysterium per manifestationem spiritusancti cuilibet reuelatur. Quid ergò nobis de huius sanctissimi pōtificis Seuerini meritis dicendũ est, nisi quòd omnipotens Deus dum Martinum ad cælestem gloriam extulit, huic eius consessûs & consortij securitatem dedit: vt qui non dissimilis studij erant in contemptu seculi, æquali gloria fulgerent in ęterna lętitia contemplationis Dei?

Fertur etiam eiusdem gloriosi pontificis temporibus eremitam quendam pręcipuis virtutum operibus floruisse: qui cuiusdam magni principis fuisse filius, & in delicijs copiosissimis esse enutritus perhibetur. In quibus eousq; perductus est, vt parentes eius magnificas illi nuptias prępararent, & sponsam delicatissimam cum apparatu multo conducerent. Cuius dum coniugio potiturus cubiculum post cœnam opulentissimam intraret, subitò pauore nescio quo raptus, vidit quasi iuuenem speciosissimum, qui ei maiorem gloriam commodaturum sanctè promitteret, si sibi parére sequendo maluisset. Quod cùm tota ambitione iuuenis se velle dixisset, surrexit, & de omni supellectili, quã possederat, vasculum ligneum, quo vinum de situlis in vasa aurea & argentea mixtũ bibentibus fundi solebat, solùm secùm sumens, virum qui apparuit, secutus, abscessit. A quo in remotiora eremi loca ductus, vitam laudabilẽ & paucis imitabilẽ duxit. Cumq; ibidèm multos dies ad promerendum Deum continuis orationibus vacaret, supplicare magnoperè cœpit, vt cum quo ęqualitatem pręmij habiturus esset, iudex æquissimus aperiret. Cui dũ Coloniẽsis ecclesiæ pręsul famosissimus Seuerinus in huiusmodi consortio proponeretur, sibi eum, quis esset, ostendi precabatur. Nec mora, idem qui illuc eũ adduxerat, adfuit, & ei locum, in quo sanctus Episcopus illis diebus morabatur, ostendit. Fortè tunc instante quadam solennitate, multitudo populi confluebat, cui post diuinum officium à tanto pontifice conuiuium exhiberi honor impositus exigebat. Vbi dum prædictus solitarius deliciarum affluentiam cernens, se ei in pręmio sociandum esse pertimesceret, qui talia, qualia ipse quondàm dimisisset, haberet, seueritate correptionis à magistro imposita didicit, quòd minùs Episcopus omnem illam secularem gloriã, quàm ipse ligneum vasculum, quod sibi de cunctis suis opibus reseruauerat, dilexisset. Vndè Deo gratias agens, ad locum, vndè venerat, gratulabundus recessit, & vt promissum præmium cum Seuerino Dei famulo mereretur, quoàd vixit, instantissimè flagitauit. Hæc ergò duo beati Seuerini virtutum insignia, quæ proposuimus, ad exprimẽdum bonitatis eius meritum, vt puto, sufficerent, etiamsi plura non fuissent. In altero enim Dei, in altero intelligimus dilectionem proximi. Nam quòd humanam possibilitatem transcendens, supernorum spirituum laudes in beati Martini transitu audiuit, qualiter in dilectione Dei profecisset, ostẽdit. Soli enim syncerissimę charitati pręstatur, vt Dei, qui charitas est, arcanis admisceatur. Quòd autem contemplatiuæ vitę dulcedinem ad tempus deserens, proximorum infirmitati etiam in conuiuiorum apparatu condescendit, quàm forti fraternæ charitatis vinculo constringeretur, insinuat. Magnum est enim hæc habendo dispensare, & non diligere: & manifestũ est, quia hęc qui non diligit, etiam non habere velit. Sed hæc discretissimus sanctæ ecclesiæ prouisor Seuerinus, & sibimetipsi plùs cælestia desiderans, non appetijt, & commissorum necessitati, quandò tempus fuit, solicitè ministrauit, quasi suis subditis dicens cum Apostolo: Siue mente excedimus Deo, siue sobrij sumus vobis. Qua in re de sanctitatis eius merito certi, Coloniensem populum, Deo auxiliante, felicem fore credimus, si cuius studio reparatus est ad fidem, illius cum bonorum operum executione poscat sedulus intercessionem.

Corroborata igitur & benè stabilita Dei gratia Coloniẽsi ecclesia, sanctus vir Seuerinus, in Dei opere indefessus, per visionem monetur, vt Burdegalense oppidũ & partes Aquitaniæ, vndè etiam claram traxisse fertur originem, cęlestis lucri causa visitare non dubitaret. Quod statim, cognita Dei voluntate, licèt iam senili grauaretur ætate, perficere aggressus est. Intereà dum iter ageret, reuelatum est à Domino beato Amando eiusdem ciuitatis præsuli, Seuerinũ magnificæ sanctitatis Episcopũ, visitatũ Aquitanicos ciues

Marginalia: Filius cuiusdam magni principis eremitã agit. — Perfectus mundi contemptus in S. Seuerino. — 1. Iohan. 4. — 2. Cor. 5. — Proficiscitur ad oppidum Burdegalense.

ues aduenire,& se ei cum cleri populique cœtibus obuiare debere. Vndè repletus gaudio vir Dei,congregationem fratrum plebemque subditam conuocauit, & in occursum beati pontificis cum veneratione debita properauit. Quem mox vt appropiauit, prior proprio nomine,velut per reuelationē doctus fuerat,salutare curauit,prosequente Clero & dicente: Benedictus, qui venit in nomine Domini. Tum læto constipatus vtriusque sexûs agmine,ad ecclesiam honorificè cum canticis & hymnis deducitur, & consueta conuenientium fratrum vota soluuntur. Ibì sanè cōstantissimus Christi confessor velutì repuerascens, fidei virtutisque exempla simul & documenta cunctis proposuit,quibus incredulos salubri credulitati restituit,errantes ad viam veritatis reduxit, benè agentes in bonorum operum profectu firmauit. Non pauca quoquè miracula in eàdem prouincia Dominus per seruum suum operatus est. Et quia ibì dissoluenda corporis eius vincula diuina prædestinauit scientia, subitò vir DEI grauatus infirmitate, cōuocatis fratribus,prædixit se in eodem loco mortis debitum soluturum, & locum sedis propriæ corporaliter ampliùs nō visurum. Sicque sanctissimus pontifex, post datam exhortationem & benedictionem,cunctis onustus virtutibus, quibus promeretur Deus,consummato feliciter vitæ præsentis cursu,intentum supernis desiderijs creatori reddidit spiritum, coronandus cum confessoribus sanctis immarcescibili brauio perpetuæ retributionis.

Errantes reuocat in viā. *Miraculis claret.* *Felicē spiritum reddit creatori.*

Tunc venerabilis Amandus Episcopus, conueniente vtriusque sexûs innumerabili multitudine,susceptum sacratissimum corpus cum clericis in crypta suæ ecclesiæ fecit honorabiliter sepeliri. Vbì ex illo tempore tantas Dominus virtutes per beati Seuerini merita operari dignatus est,vt videretur incolis fidem mortuus custodire, quam viuus dicitur recuperâsse.Ex quibus vnum insigne miraculum explicabo, quod ideò famosiùs prędicatur à cunctis,quia communis erat causa salutis.Nam dum quodam tempore ad annuale festiuitatis eius gaudium plebs totius prouinciæ religionis amore conflueret,inopinata Gotthorum rabies cum exercitu copioso superuenit. Cumque se multitudo,quę conuenerat,inermem & resistendi impotem cerneret,ad eius consilium confugit,cuius eam gloriosa solennitas inuitauit.Nec mora,idem,qui prædaturus,quātum cædi superesset,hostis aduenerat,meritis sancti Seuerini immenso ex virtute Dei pauore perterritus,fuga se tātummodò vel latibulis,quibus quisque potuit,saluare quæsiuit: hisque quos prædari venerat,cum omnibus quæ attulerat,præda fuit. Vndè factum est, vt omnipotenti Deo eiusque militi Seuerino laudes Aquitania tota rependeret,& singulis exindè annis hanc solennitatem cum donis & muneribus copiosiùs frequentaret.

Preclarum post obitū eius miraculum.

Cætera,quę tamen nec modica, nec pauca esse comperimus, breuiandi gratia dimittimus: quia eos,inter quos facta sunt,nullo modo de his silere putamus. Nam sicut sacramentum regis abscondere bonum est, ità opera Dei reuelare & confiteri honorificum est.Ipse enim in sanctis & per sanctos virtutes quaslibet operatur,qui electis suis discipulis dicit: Sine me nihil potestis facere,de quo Paulus dicit,Christum Dei virtutem & Dei sapiētiam.Cui nos quoquè, fratres charissimi, pro modulo nostro laudes & gratiarum actiones in his gloriosissimi sui confessoris Seuerini solennijs deferamus: vt qui illum in sanctis suis mirabilem prędicamus, eisdem opitulantibus, nobis eum fore propitium sentiamus: Qui cum patre & spiritusancto viuit & gloriatur Deus in secula seculorum,Amen.

Tob.12. *Iohan.15.* *1.Cor.1.*

DE EODEM S. SEVERINO EPISCOPO, EX GREGORIO *Turonensi, De gloria Confessorum Cap.XLV.*

Sancti sunt patroni nostri.

HAbet & Burdegalensis vrbs patronos venerabiles, qui sępiùs se virtutibus manifestant,sanctum inprimìs Seuerinum Episcopum in suburbano murorum summa excolens fide. Et licèt iam dixerimus in prologo libri huius,quòd ea tātùm scriberemus,quæ Deus post obitum sanctorum suorum, eis obtinentibus, est operari dignatus: tamen non puto absurdum duci, si de illorum vita memoremus aliqua, de quibus nulla cognouimus esse conscripta.Sanctus igitur Seuerinus,vt ipsorum Burdegalensium Clericorum fidelis relatio profert,de partibus Orientis ad eandem destinatur vrbem. Dum autem

autem iter ageret, & ecclesiam Burdegalensem Amandus Episcopus regeret, apparuit ei Dominus in visu noctis, dicens: Surge, & egredere in occursum famulo meo Seuerino, & honora eũ, sicut honorari scriptura sancta docet Dei amicos. melior est enim te, meritisq; sublimior. Exurgens autem Amandus Episcopus, accepto bacillo in manu sua, perrexit in occursum eius, nihil de viro sancto sciens, nisi quę Dominus reuelârat. Et ecce S. Seuerinus veniebat quasi obuiàm ei. Tunc appropinquantes, ac proprijs se nominibus salutantes, ruũt pariter in amplexus, deosculatiq; ac fusa oratione, ecclesiam cum magno psallentio sunt ingressi. Quem deinceps intantùm dilexit, ac veneratus est Amandus Episcopus, vt eum in locum suum substitueret, ac ipse quasi iunior haberetur. Deniquè post paucos annos obijt beatissimus Seuerinus. Quo sepulto, Amandus Episcopus recepit locum suum, quem ei nõ dubium est per obedientiam redditum, quam in Dei sanctum exercuit. Illum igitur incolæ, cognita eius sanctitate, patronum sibi asciscunt. Quòd si quandoquè vrbem aut morbus obrepat, aut hostilitas obsideat, aut aliqua percellat calamitas, protinùs concurrentes populi ad basilicam sancti, indictis ieiunijs vigilias celebrant, deuotissimè orationem fundentes: & mox ab imminenti calamitate saluantur. Vitã tamen huius, postquàm hæc scripsimus, à Fortunato presbytero conscriptam cognouimus.

Amandus Burdegalẽ Episcopus. *Psal.138.* *S. Seuerinũ quãti faciãt Burdegalẽ & quid prę stet eis.*

DE TRANSLATIONE EIVSDEM BEATISSIMI PRAESVLIS SEVERINI, QVAE ETSI IN ALIVD *tempus incidit, tamen hoc loco cum superioribus eam coniungere voluimus, vt lector totam eius historiam coniunctam habeat. Extat in antiquis manuscriptis codicibus.*

Prologus Authoris, à quo etiam superiora scripta sunt.

QVia beatissimi põtificis & confessoris Christi Seuerini vitam vel gesta, prout nobis quasi per densissimam antiquitatis nebulã prospicientibus elucere potuit, ex parte cõtigimus, & licèt propter maiorum negligentiam, siue quod licẽtiùs dici potest, propter barbarorum, quorum suprà mentionem fecimus, hostilem potestatem quædam minùs vsitata, tamẽ propter indubitatam fidei constantiam, simplicemq; verę religionis affectũ, facile credibilia dilucidare curauimus: superest, vt quomodò diuina pietas plebẽ, quam subtracto pastore pro meritis castigauerat, reducto eius sacratissimo corpore lętificauerit, prout possumus, explicemus. Nec mirum cuipiam videatur, quòd post tãtum temporis spatium nonnulla, quæ priùs solicitudo styli non tetigit, posteritatis memorię per descriptionis certitudinem commendare satagimus: quia eorum assertionibus roboramur, qui sanctissimi custodes cineris, à religiosis audita parentibus, de memorabilibus beati viri factis vel miraculis, ad suî solatium diligentissimè seruauerunt, & quorum non admittebant scribendorum fidutiam, sæpiùs repetendorum in suis conuenticulis dulcem non admittebant memoriam, Euangelicum illud implendum expectantes oraculũ, quod veritas ipsa promittit, quia quod auditis in cubiculis, prędicabitur in tectis. *Luc.12.*

Huius historiæ fides.

NARRATIO.

POstquàm vir Domini sanctus, & pontifex gloriosus Seuerinus, seculi huius laborioso transcursu certamine, coronam iustitiæ, quã viuẽs promeruit, inæternũ iam victurus accepit, & orbatis vtrinq; tanti patroni pręsentia corporali Coloniensium & Burdegalensium populis, luctus diebus plurimis continuatus, pro humanæ leuitatis consuetudine paululùm refrigescere cœpit, infanda Hunnorum gens totam, vt prædiximus, Galliã hostili gladio deuastandam inuasit, & quanta pręsidij firmitate carerent, obliuiosis in memoriã reuocauit. Quibus gestis, cùm ecclesijs Dei pacis iterùm tranquillitas redderetur, Agrippinẽses quasi post flagella securi, iterùm sui pastoris immemores,

Hunni vastãt & populantur Gallias.

Ingens siccitas. preciosissimum sancti eius corporis thesaurum studio, quo decuit, non exquisierunt. Vndè factum est, vt per totam illius Episcopij latitudinem pluuiæ gratia penè per trienniū negaretur, congruo nimirùm castigationis exemplo, vt qui nubis obumbratione carerent, pluuiam non haberent. De illorum quippe vir iste sanctus numero proculdubiò

Esa.60. fuit, quos propheta per spiritum intuens, aiebat: Qui sunt isti, qui vt nubes volant? non solùm enim verbis pluerat, sed & miraculis coruscabat. Cumq; magna penuria loci illius ecclesia grauaretur, conuenerunt quique consilij sanioris, vt quid sibi tanti mali leuandi causa agendum esset, tractarent. Quo facto, omnes vnanimiter triduani ieiunij remedium quęsierunt. Quod cùm magna solicitudine à Clero simul & populo celebraretur, meruerunt Angelicę visitationis certitudine, cur talia paterentur, agnoscere.

Angelica visione discitur siccitatis ei^9 causa. Tertia nanq; transacta solennis parsimoniæ die, quendam eiusdem ecclesiæ clericū Angelus per visionem arguit, dicens: Pastorē & Episcopum vestrum non habetis, & causas tantę iracundiæ quæritis? Qua territus allocutione clericus, euigilauit, & quorsùm ista portenderēt, admodùm miratus, de incolumitate pontificis, qui tunc temporis ibì pręfuit, solicitè requisiuit. Sed cùm illum integra resciret sanitate vigere, primùm metuens narrare quod viderat, reticendum esse putabat, deindè quibusdam sibi familiariùs adhærentibus visionem quasì pro somnij phantasia pandebat. Sicque paulatìm illa omninò laudabilis fama per singulorum officia, cunctorum penè peruagabatur ora: fit conuentus Cleri totius ac populi. clericus velut huius oraculi vates, productus in medium, vt visa cunctis per ordinem exponat, rogatur. Qui cùm imperijs & votis sacerdotis suspensæq; plebis satisfaceret, clamor mox omniū vnanimus attollitur, Seuerinum sanctissimum & solìs vix perfectioribus imitabilem antistitē, hoc præsagio sedi propriæ

Vide priscorū studiū erga sanctorū reliquias. restituendum esse cōclamatum est. Ibì nemo, qui non annueret, nemo qui non hoc sibi optabile pręnedicaret, nemo penè, qui non pre gaudio fleret. Nec mora, diem cōstituerūt, quo ad hoc agendū necessarijs sumptibus pręparatis, idonei quiq; solicitè conuenirēt. Mox mirum in modum diù negata pluuia terris arescentibus reddita, se gratulantibus velut eiusdem consilij participem sociauit, & quia omnipotens Deus probauit quod præmonuit, cunctis absque vllius caligine dubietatis innotuit.

Tunc beata Coloniensium & vicinorum quoq; societas, prospero cursu per Gallias properans, Aquitaniæ partibus propinquabat, vbì Burdegalēse oppidum, iam à preciosi hospitis nomine S. Seuerini castellum vocitatum, venerādos reliquiarum cineres conseruabat. Principes autem prouinciæ, auditis causis itineris, magna primùm animositate resistere conati sunt. Vndè & multitudinē conuocantes, se nō solùm optata & longè q̄sita munera veniētibus nō daturos, sed ipsis, si nō citò recederēt, bellū illaturos esse minati sunt. Posteà verò cùm suggerētibus quibusdā, eorū ęquā & rationabilem, & nō sine Dei ꝓuidentia dispositā veniēdi causam agnoscerēt, & depositū eos exposcere, nō rapinā, nutu Dei, quāuìs inuiti, tacēdo plurimi cōsenserūt. Burdegalēses verò nimio infausti nūcij mœrore ꝑculsi, nulloq; ꝓuidentiæ Dei vel visitationis Angelicæ signo sibi delato, ad dandum suum solatium solicitati, cōuenerunt omnes in vnum, & vitam sibi sine defensoris sui corporali præsentia nullo modo prodesse conclamauerūt: adijcientes illam se magnoperè mortem optare, quam pro tuendis & retinēdis secùm beati viri reliquijs subire mererentur. Similiter illi, qui venerant, in cœpta debiti sibi muneris quærendi vel exigendi constantia permanebant. Cumq; pari studio diutiùs audientes & reddentes vtrinq; certarent, & Colonienses iam implendi desiderij sui causa totas vires expendere deliberâssent, tandèm Aquitanici spiritu consilij tacti, nè propter salutis suæ ministrum hi vel illi mortis sentirent dispendium, pia & non cōtemnenda esse vota venientium asserentes, pacis insignia prætulerunt: ea tamen conditione, vt si pijssimo amborum defensori propriam placeret reuisere sedem, ipsi ob eius perpetuam memoriam & solitā suę tutelam, sanctissimi mererentur habere corporis partem. Quod dictum cùm placuisset omnibus, inuisos priùs hospites cum gaudio susceperunt, ipsiq; quod petierant consecuti, cum honore eos maximo remiserunt. Quātus sanè tunc ibì dolor & gemitus, quantus præ gaudio flentium luctus, cùm membra sancta à loco pristinę quietis ablata sunt, nō est opùs verbis, vt credimus, explicare, cùm per se valeat hoc vnusquisq; pensare. Illi enim, quod vita charius habebant, amittere se flebant: isti, vndè salutem sperabāt, se gaudentes acquirere, lachrymabantur.

Coloniēses Præcedentes igitur thesauri sacratissimi portitores, secuti sunt omnes cum hymnis & lau-

& laudibus,quos aut ætas,aut infirmitas non retrahebat: & nunc quidem alij fessi discedentes,alij pijs exequijs succedentes,hymnum canebant & laudabant Dominum in excelsis,donèc recto itinere,ducente pacis Angelo,Coloniam peruenírent.Ibì verò exercitus innumerabilis ciuium & exterorũ,quos tãta felicis famæ gloria inuitauerat, confluebat.Suscipientes ergò diù desideratum sui pontificis corpus, in ecclesia beatorum martyrum Cornelij & Cypriani solenniter condiderunt:orantes, vt sicut eos quondàm doctorum solertissimus exẽplis & prædicationibus gubernâsset,sic intercessor & patronus pijssimus in perpetuum custodiret.Ipso autẽ anno tanta ibì fertilitas facta fuisse narratur,vt ipsa ex omnium ore patronum suum veraciter redijsse,sediq; propriȩ restitutũ esse testaretur.Vndè contigit, vt hoc verbum ab incolis vsitatum,etiam longinquos & exteros non lateret: factumque est quasì in prouerbium,domì esse sanctum Seuerinum Episcopum. *ex Aquitania reportant reliquas beatissimi Seuerini.*

Quod, vt aiunt, etiam beatæ memoriæ venerandus Papa Leo, quasì consuetudinis eiusdem oblitis suo impressit exemplo.Nam cùm Roma profectus propter pœnas iniustè sibi illatas,ad Imperatorem Carolum migraret in Franciam, deuénit in locum, quo viri Dei Seuerini corpus venerabile requiescit, ibiq; prȩter morem, quẽ in via seruauerat, oratum ecclesiam introiuit. Comites àutem eius mirantes,causam huiusmodi sciscitabantur:Quibus ille:Loci,inquit,huius defensor domì est: ideò non ausus sum illum præterite insalutatum. Hinc ergò consuetudo ciuibus inoleuit, vt vno die per singulas hebdomadas ad S.Seuerini sepulcrum veniãt, & vt per totam hebdomadam eius patrocinio fulciantur,supplici deuotione deposcant. *Nota morẽ Coloniensium.*

Meritis itaq; sancti huius & Deo dilecti pontificis,apud venerabilem ipsius sepulcri locum,plurima dignè petentibus præstantur beneficia:nullum nanq; salutis est signum, cuius ibì fides non inueniat emolumentum.Siquidem post reconditum ibì beati corporis thesaurum,Nortmanni ruptis habenis crudeliter sæuientes,& maximam regni illius partem incendijs ac cæde vastantes, nullo penitùs conatu valebant eius oratorium inflammare,cùm tamen nulla tunc in circuitu ecclesia flammis quiuerit superesse. Ibì totum maleuolentiæ suæ spiritum proferendo nihil proficientes,immò nõ modicum suî detrimentum in quorundam grauibus pœnis, quorundam mortibus sentientes, illius ȩdis custodem & dominum iratum esse,rusticè clamauerunt, & ab eius se vicinia quantocyùs rapuerunt.Quod,inquantùm audemus diuini iudicij secreta rimari,nostrȩ salutis causa credimus fieri : vt his admoniti crebrò miraculis, opem quæramus eius intercessionis apud misericordiam redemptoris : Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus in secula seculorum, Amen. *Nortmanni eius nõ possunt oratoriũ inflammare.*

MARTYRIVM S. FELICIS EPISCOPI AFRICANI, EX PERVETVSTO MS. CODICE DESCRIPTVM,

in quo tamen mihi quidam perperàm mutâsse videtur tempus passionis. Desunt autem hîc sancti, qui cum eo passi feruntur in Martyrologijs.

Diocletiano nouiès,& Maximiano octiès consulibus, exiuit edictum Imperatorum & Cȩsarum super omnem faciem terræ,& propositũ est per colonias & ciuitates principibus & magistratibus,suo cuiq; loco,vt libros Deificos legis peterent de manu Episcoporum & presbyterorum. Tunc programma positum est in ciuitate *Tibiurẽsi die Nonarũ Iuniarum. Tunc Magnilianus curator iussit perduci ad se seniores plebis.Eàdem die Felix Episcopus Carthaginem fuerat profectus:Aprum verò presbyterũ ad se iussit perduci,& Gyrum & Vitalem lectores. Quibus Magnilianus curator dixit: Libros Deificos habetis? Aper dicit: Habemus.Magnilianus curator dicit : Date illos igni *adurendos.Tunc Aper: Gyrulus Episcopus noster apud se illos habet.Magnilianus curator dicit:Vbì est? Aper dicit,Nesciọ.Magnilianus curator dicit:Eritis ergò sub officio donèc Anulino proconsuli rationem reddatis.Postera autem die Felix Episcopus venit Carthagine* Tibiuram. Tũc Magnilianus curator iussit Felicem Episcopum ad se per- *Octobr. 24. Is fuit anno Christi 304 *aduri, habet codex. Felix Episcopus non*

 duci

vult tradere sacros codices. duci per officialẽ.cui Magnilianus curator dicit: Felix Episcope, da libros vel membranas,quæcunq; habes.Felix Episcopus dixit:Habeo,sed non do. Magnilianus curator dicit: Prius est,quod Imperatores iusserunt,quàm quod tu loqueris: Da libros,vt possint igni aduri.Felix Episcopus dixit: Melius est me igne aduri,quàm scripturas Deificas: quia
Act. 5. bonum est obedire Deo magis, quàm hominibus. Magnilianus curator dixit: Prius est, quod Imperatores iusserunt,quàm id,quod tu loqueris.Felix Episcopus respondit: Prius est præceptum Domini,quàm hominum. Magnilianus curator dicit.Recogita tecũ.

Post tertium autem diem iussit curator Felicem Episcopum ad se perduci, & dixit ei:Recogitâsti tecùm?Felix Episcopus dixit?Quæ priùs locutus sum,ea & modò loquor, & ante proconsulem ea sum dicturus. Magnilianus curator dicit: Ibis ergò ad procon-
S. Felicis constantia. sulem,& ibi rationem reddes. Tunc assignatus est illi deductor Vincentius Celsini, decurio ciuitatis Tibiurensium. Tunc est profectus Felix Episcopus à Tibiura octauo Calendas Iulias: ligatus deductus est: ligatum verò iussit in carcerem trudi. Alia autẽ die productus est Felix Episcopus ante lucem,cui dixit: Quarè scripturas superuacuas non das? Felix Episcopus dicit: Habeo, sed non dabo. Tunc iussit eum ligatum in ima carceris mitti. Post dies autẽ sedecim Felix Episcopus productus est de carcere in vinculis hora noctis quarta ad Anulinum proconsulem,cui dixit Anulinus: Quarè scripturas superuacuas non reddis? Felix Episcopus respondit: Non sum eas daturus. Tunc iussit eum Anulinus proconsul ad præfectum prætorio mitti Idibus Iulij. Tunc præfectus
Multa patitur sanctus Episcopus. iussit eum in suo carcere recipi, & maioribus vinculis ligari. Post dies autem nouem iussit eum præfectus post Imperatores nauigare.Tunc Felix Episcopus ascendit nauim cum vinculis magnis,& fuit in capsa nauis diebus quatuor, volutans sub pedibus equorum,panem & aquam non gustauit,ieiunus ad portum peruẽnit,& in ciuitate Agrigento exceptus est à fratribus cum summo honore. Indè venerunt in ciuitatem nomine Catanam.ibi similiter sunt excepti. Indè Messanam venerunt, indè Taurominium. ibi similiter sunt excepti. Posteà fretum nauigauerunt in partes Lucaniæ, in ciuitatem nomine *Rulo.Indè sunt profecti Venusium,quæ ciuitas est regionis Apuliæ.

Tunc præfectus iussit Felicem Episcopum de vinculis eripi,& dixit: Felix,quarè scripturas Deificas non das? aut forsitan non habes? Cui respondit: Habeo quidem,sed non do.Præfectus dixit:Felicem gladio interficite. Felix Episcopus dixit voce clara: Gratias tibi Domine,qui me dignatus es liberare.& ductus est ad passionis locum(etiam ipsa hora
Hic locus videtur esse mendosus, legendumq; 9. Calend. Nouemb. luna in sanguinẽ est cõuersa)die tertio Calendas Septembris.Felix Episcopus eleuans oculos ad cælum,clara voce dicit: Deus,gratias ago tibi.quinquaginta & sex annos habeo in hoc seculo: virginitatem custodiui,Euangelia seruaui,fidem & veritatem prædicaui. Domine Deus cæli & terræ Iesu Christe, tibi ceruicem meam ad victimam flecto, qui permanes in æternum: Cui est claritas & magnificentia in secula seculorum, Amen.

HISTORIA EVERGISLI COLONIENSIS EPISCOPI, EX MS. CODICIBVS, MVTATO STYLO, *aliquanto contractiùs descripta per Fratrem Laurentium Surium.*

Octobr. 24. PRæclara sanctorum patrum merita pio affectu & studio par est ecclesiam catholicã iugiter venerari, vt fidelibus in memoriam reuocet, quemadmodùm illi salutari prædicatione & doctrina sua, veræ religionis & fidei semina per orbem sparserint, ac propagârint, antiquosq; ethnicæ superstitionis errores passim extirpârint.Erãt enim Christi summi patrisfamiliâs indefessi operarij, ad excolendũ amplissimum mũdi huius agrum ab illo destinati, vt vetbum,quod primus ille seminârat,peruigili cura conseruarent,nè diuturno situ neglectum, sentes & vepres suffocarent. Atque ad eiusmodi opus pastorũ ecclesiæ animus egregiè fuit intentus,& in hoc eorum feruebant studia.In
Patria san- eorum numero fuit etiam beatissimus Euergislus, ex nobili parẽtum stemmate secundùm

cti Euergisli.

dùm carnem ortus apud Tungros, tum quidem Belgicę Galliæ ingens oppidum, at nũc longè mutatum ab illa amplitudine. Ab ipſa autem pueritia quædam in eo gratiæ & virtutis inſignia relucebant, nec deerat elegans corporis forma. Parentes eius læti tam optata prole, Chriſti perpetuo ſeruitio eam addixerunt, vt in Clerum aſſcitus, illi more Eccleſiaſtico inſeruiret. Magna in eo adhuc puero diſcendi ſedulitas, pręclara morum ornamenta cernebantur: præterque tenerę ætatis modum, ſemper aut pij laboris occupatum exercitio, aut in preces incumbentem, vel ſacris lectionibus intentum, lectaque fideli memoriæ commendantem videre licebat. Aetate quidem puſillus, coætaneos pueros pia viuendi ratione & morum probitate longè anteibat, ità vt quoddam ſcientiæ & magiſterij priuilegium in eo elucere videretur, & teneros annos quadam ſenilis ætatis maturitate ornaret, hominemque perfectum benè moratę vitæ exemplis referret. Lectioni magna animi contentione incumbens, non ſine parentum offenſione prandiolum differebat in horam veſpertinam, cum ſancto Daniele abſtinens à cibis lautioribus, paruoque contentus, ſuſtentando potiùs, quàm alendo, corpori ſeruiebat: interìm tamen id, quod ſibi ſubtrahebat, impertiẽs inopi. Sic ille ætatula tenellus, religione grandæuus, mundi gloriam calcauit.

Pueritia ei virtutũ valde ſtudioſa.

Vide abſtinentiã pueri, Dan. 1.

Intereà vir Dei Seuerinus, Colonienſis ciuitatis Epiſcopus, nominis & meritorum ſplendore illuſtris, & per cũcta laudabilis, pro ſacerdotalis miniſterij debito officio, ſuæ parœcię eccleſias viſitabat, & ex ſacrorum canonum pręſcriptione, ſalutaris doctrinæ & exhortationis verba ſingulis proponebat. Graſſabatur enim tum etiã in Gallijs Ariana hæreſis, quam beatiſſimus Seuerinus paſsìm profligare nitebatur, & cõficere gladio oris ſui. Cumque ea animi intentione etiam Tungros inuiſeret, apud quos pròh dolor perfidioſus Euphrata impij dogmatis zizania ſanę doctrinæ tritico ſuperſeminauerat, primum è fratribus, qui illi eccleſię cura & dignitate præerant, ad ſe acciuit, ex illo diligenter inquirens de fide eorum & ſtudio cultûs diuini. Reſpondit ille ad ſingula, quod res poſcere videbatur, & inter cætera etiam Euergiſli religioſi pueri miras virtutũ primitias accuratè expoſuit. Mox epiſcopus Seuerinus exhilaratus, iubet puerum ad ſe adduci, & cum eo collocutus, ſpe & expectatione ſua maiora in illlo ſanctitatis indicia depræhendit. Itaque tenerrimè illum diligens, inter paternos complexus & oſcula hortatur eum, vt ſecùm proficiſcatur. Non recuſat ſacer Chriſti tyrunculus, vt poſſit fieri pars Domini & funiculus hæreditatis eius, mundanas gloriolas fallaceſque diuitias omninò cõtemnens, diuinorumque obedientiæ mandatorum ſeſe accommodans, ſimplicique victu & veſtitu contentus, nihil extra Deum poſſidere curat. Immò iam ſapienter diſcernẽs, quid placeret Deo, quid've diſpliceret, iuxta Apoſtolum, rationale Domino impendebat obſequium, totumque vitæ curſum ad eius inſtituebat & exigebat voluntatem. Atq; interìm bonæ conuerſationis ſucceſſibus vegetatus, & diuturnæ cõſuetudinis beneficio confirmatus, amore inſatiabili cæleſtis ſapientię fontibus inhiabat, & inſtàr apis ſedulæ, diuinorum eloquiorum floribus inſidẽs, intrà pectoris ſui aluearium, fidei virtutumque mella condebat.

S. Euergiſlꝰ adhæret S. Seuerino Epiſcopo.

Rom. 12.

Cernens autem beatus Seuerinus epiſcopus, & ætate & moribus benè idoneum eum eſſe maioris gratiæ capeſſendis honoribus, nè ſub modio tanta lucerna diutiùs lateret, prudenti ſanè conſilio ſacri altaris miniſterio eum admouere decreuit, ſicque per ſingulos gradus ad Diaconatum vſque eum prouexit. Quo in miniſterio qualem ille ſe præbuerit, dici vix queat. verebatur enim, nè tantam gratiam inaniter accepiſſe videretur. In Dei templo nocte ac die vigilare, & menſę Dominicæ citra repręhenſionem inſeruire nouerat, virtutũ exercitatione præclarus, percepto munere dignus, atque omni ex parte perfectus. Quodam Dominico die nocturnis horis pro conſuetudine cum ſancto epiſcopo Seuerino loca ſancta inuiſens, cum illo humì proſtratus, cæleſtem meruit audire melodiam: ſed cùm neſciret, quid ea ſibi vellet, à ſancto epiſcopo diuinitùs docto beatiſſimum Martinum didicit migrâſſe à vita, & deducentibus Angelis abire in cælum.

Ordinatur ab eo Diaconus.

Audit cæleſtẽ beatorũ ſpirituum melodiam.

Tandèm defuncto B. Seuerino, Clerus & populus Agrippinæ Coloniæ eũ ſibi elegit epiſcopum, quanuìs renitentem. Poſtquàm ergò eam adeptus eſt ſedem, ſtatum eccleſiæ Colonienſis quotidiè in melius prouehebat, eius familię cibum dabat opportuno tempore, oues ſibi creditas eleganter inſtituebat, modis omnibus à peccandi conſuetudine retrahebat, calamitoſis & afflictis omnibus humaniter ſubueniebat, vrbẽ ipſam intantùm ornare ſtudẽs, vt ab incolis aurea Colonia appellaretur. Porrò mentis oculos ſem-

Creat Epiſcopus Colonienſis.

Aurea Colonia.

pet referebat ad Dominum, quotidianisque auctus gratiæ incrementis, ibat de virtute
in virtutem. Postquàm autem consenuit, immodico capitis dolore vexatus, more suo
[Nota de tẽplo S. Gereonis.] sacrata circuiuit loca orandi studio. Cumque ad beati Gereonis sociorumque eius tem
plum, malè valentium refrigerium, peruenisset, flexis genibus in sanctorum memoriam
vtì consueuerat, versum illum dicere cœpit, Exultabunt sancti in gloria: moxque cæli-
[Psal.149.] tùs responsum est, Lętabuntur in cubilibus suis. Vndè ille intellexit, spiritu Dei id ei re-
uelante, illo ipso die sanctos martyres animas suas cælo reddidisse. Ab eo ergò tempore
vsque in pręsens eodem die quotannis, ipso agẽte, illorum celebratur solennitas. Acce-
pit autem puluerem è sanctorum templo, & sanctæ Crucis exprimens signum, cum ma
lè affecto capiti suo imposuit, sanusque recessit.

Deindè pastorali eum perurgente cura & solicitudine, fidei feruore inflammatus,
ad Tungros profectus est, idololatriæ sordes eliminaturus. Vbì eò peruénit, cum multa
[Inuisit Tũgros.] authoritate sacras habebat conciones, errantes reducebat in viam: malos hortabatur,
vt citò resipiscerent: bonos, vt studerent effici meliores. Cùm autem Dominus vellet
eum ad laborum capienda pręmia euocare, vt cursum vitæ feliciùs absolueret, quadam
nocte media surrexit, & ex more solus ad sanctæ Dei genitricis monasteriũ orandi cau-
[Psal.118.] sa se contulit, faciens quod propheta dicit, Media nocte surgebam ad confitendum tibi
super iudicia iustificationis tuæ. In ipso autem itinere psallente eo, Tu autem Domine
[Psal.3.] susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum, latrones accurrũt, ad iugulan-
dos homines intenti, magnam sibi ex illo prędam pollicentur, vnusque ex illis teli ictu
eum interficit. Sed cùm nihil apud eum pręter simplicem vestem inuenirent, ad locum
[Crudeliter interficitur.] secretiorem corpus exanime absportãt, virgultis operiũt, nè prodatur illorum crimen,
dolentesque se spe frustratos sua, aufugiunt, nihil pręter cruentam consciẽtiam secùm
auferentes.

Manè oriente die infaustus cædis eius nuncius perfertur ad vrbem, luctus & metus
omnes occupat, Clerus populusque properè aduolant ad locum, vbì sacrum corpus ia-
cebat vili opertum tegmine, reuerendo funeri debita persoluũt officia, orant loci eius
Episcopum, alioquì voluntarium, vt eo, quo par est, honore corpus exanime condatur.
Incredibili omnium dolore humantur sacri artus: sed interìm tanti eiuis aduentu lætan-
tur Angeli in cęlis, quò etiam nos eius intercessione venturos speramus, si fide & opere
in eius vestigijs insistamus. Ferebatur autem sacrum corpus, comitante Clero & innu-
mera populi frequentia, cum hymnis congruis ad beatissimę DEI genitricis Mariæ
oratorium, quod ea tempestate celeberrimum fuit. Celebratis indè, vt moris est, exequi-
[Cõditur in oratorio beatissimę matris Dei.] js cum Psalmodia & Missis, in occulto quodam loco eius ecclesię conditum est corpus
sacrum perquàm honorificè & reuerenter: tametsì eximia eius sanctitas humana offi-
cia facilè superaret. Quòd autem Tũgrenses loco abdito illum humârunt, ea causa fuit,
quòd vererentur, nè Colonienses eum vi quandoquè auferrent. Ex eo verò tempore
tantas virtutes per merita beati viri dignatus est Dominus illo in loco operari, vt di-
[Multa ad eius tumulũ miracula] cerent incolæ eam fidem illum ipsis seruare iam in cælis coronatum, quam erga ipsos
adhuc in terris degens declarâsset. Quicquid ab eius patrocinio pio sperabatur affe-
ctu, fideli effectu complebatur. Illuminabantur cæci, claudi rectè ingrediebantur,
paralytici curabantur, leprosi mundabantur, dæmoniaci liberabantur. Quæ
omnia si quis velit literis consignare, lectori fastidium pariet. Ecquis
verò dubitet, per eius merita, ingentia tum facta miracula,
cùm tanta hodieq; fiant, vt nemo possit pro digni-
tate diuinæ benignitati gratias agere?

Hoc loco sequitur in MS. codicibus de sacri eius corporis translatione: sed
eam suprà inueniet lector in Vita S. Brunonis Archiepiscopi
Coloniensis, Cap. 27. die 11. Octobris.

VITA

VITA SANCTI MAGLORII, SECVNDI EPISCOPI DOLENSIS IN BRITANNIA MINORI. HABETVR *in MS. codicibus, sed sine nomine Authoris. Videtur scripta bona fide. Stylum Frater Laurentius Surius mutauit, omißis quibusdam parùm ad historiam facientibus.*

EXimiæ sanctitatis vir Maglorius in Britannia maiori traxit originem ex parentibus generis nobilitate claris, patre Vmbrafelo, matre Affrella, ità vt etiã sanguinis coniunctione beatũ Samsonem Episcopum attingeret. Fuit verò monastici sectator instituti, sicut & beatus Samson, & vterque ab Heltuto, sanctissimi Germani Antissiodorensis Ecclesiæ Episcopi discipulo, & liberalibus disciplinis, & sacris literis egregiè est institutus. Germanus enim in Anglia, siue Britannia maiori Pelagianorum confutauit hęresim, eaque compressa, redijt ad sedem suam. Posteà verò beatus Samson, cùm semper esset diuinis rebus intentus, & religioni præcipuè addictus, à Clero & populo electus est Episcopus, & à quibusdam eius gentis præsulibus, licèt inuitus, iuxta sanctorum patrum decreta est ordinatus. Factus verò Episcopus, beatũ Maglorium, bonis ornatum moribus, ieiunijs, vigilijs, precibusque studiosè vacantem, corporis quoque castitate cõspicuum, ad inferendam mensæ Domini, & ad dispensandam viuifici corporis eius consecrationem (Sic enim loquitur Author, quemadmodùm etiam B. Ambrosius, ex gestis S. Laurentij martyris quędam citans in Officijs) Diaconum ordinauit, eumque ob meritum sanctitatis eius reuerenter habuit. Voluit etiam, vt in tempore plebi eius dispensaret tritici, id est, verbi diuini, mensuram.

24. Octobr.
Patria & parentes S. Maglorij.
S. Samson fit Episcopus.
Consecratio, pro, Eucharistia.
Lib. 1. Offic. cap. 41.

Cùm autem diù in ea gente versatus esset beatissimus Samson, & optimis exemplis, salutaribus institutionibus, nec paucis miraculis ei pręluxisset, tàdem diuinitùs permotus, memor illorum Domini verborum, Euntes in mundum vniuersum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritussancti: valefecit plebi suæ, & cum beato Maglorio nonnullisque clericis & laicis in Britanniam minorem prędicandi causa traiecit. Vbi cùm agente Childeberto Francorum rege, Episcopi ministerium accepisset, per omnem regionem illam longè lateque diffusa est fama nominis eius, ità vt plura maioraque, vt in eius gestis habetur, illic miracula ediderit, quàm antè. Multis autem vitæ annis ibidèm exactis, quibus ei semper Christus viuere fuit, febri tandèm correptus decubuit, sentiensque vicinam imminere mortem, beatum Maglorium & Ecclesiæ suæ fratres ad se vocat, dicit illis venisse tempus migrationis suæ, aitque ad beatum Maglorium: Nòui, frater charissime, te post decessum meum huius Ecclesiæ pastorem fore. Hortor igitur, vt in diuini amoris cultu propositoque, vt i cœpisti, magis magisque inardescas, & lumen diuinitùs haustum non ponas sub modio, sed super candelabrum, vt videant, qui in domo Dei sunt. Equidem hactenùs, prout Dominus dedit, prò viribus laboraui: tu porrò Dominici gregis tibi commissi curæ inuigilato, & solicitus esto, vt merearis quandoquè à bonorum omnium recompensatore audire vocem illam iucundissimam, Eugè serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam. intra in gaudium Domini tui. Hæc cùm audisset beatus Maglorius & alij, qui illic aderant, breuì scilicet illum moriturum, cum multo eiulatu dixerunt ad eum: Cur nos pater sancte deseris, aut quid ità nos derelinquis? Quibus ille ait: Nolite, fratres mei, contristari: facessant istæ lachrymæ. Elias bonum post se reliquit discipulum Eliseum: ego vobis Maglorium relinquo, à Deo vobis datum, qui à primis ætatis initijs summæ religionis & sanctæ operationis exemplis illustris fuit. His dictis, in præsentia omnium sancta sanctorum, id est, sacrosanctam Eucharistiam sumens, coronam iustitiæ, quæ ei reposita erat, percepturus, abijt ad sidereas beatæ patriæ mansiones.

Matt. 28.
S. Samson venit in Britanniam minorem.
Matt. 25.
4. Reg. 2.
Obitus S. Samsonis.

Eo sic defuncto, beatissimus Maglorius, iuxta sermonem eius, Dolẽsis Ecclesiæ regimen adeptus est, Christoq; adiuuãte, magnarũ virtutum de se exempla dedit, non segnis auditor

Ei succedit S. Maglorius.

Matt. 5. auditor factus illius Dominicæ sententiæ: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cęlis est. Cumque præclaris exemplis, sanæ doctrinę pijs institutionibus, & virtutibus in ea Ecclesia luceret, nocte quadam Angelus Domini adstitit ei dormienti, & ait: Hactenùs quidem Maglori ad pascendum Domini gregem in huius Episcopatûs publica luce versatus es: at nunc vt possis liberiùs vni vacare Deo, & eius laudibus totum te impéndere, remotioris loci pete secessum, vitamq; viuas solitariam. Hunc enim locum scias diuinitùs sancti Samsonis decessoris tui gloriæ deputatum: tibi verò Dominus Deus tuus alium præparabit, in quo pastor bonus multas habebis oues, vitæ monasticæ deditas, & innumeris clarebis virtutibus. Eam visionem vir sanctus valdè admirans, expergiscitur, aitque ad Dominum: Gratias tibi ago, bone Iesu, quòd per Angelum tuum admonere me dignatus es, vt quod iampridèm ardenti desiderio concupiĕram, re ipsa perficiam. Interìm cogitare cœpit, quemnam potissimùm locum sibi deligeret, illis studijs opportunum, quorū esset admonitus ab Angelo. Commodùm illi tum in mentem venit locus, quem rex eius sedi amplificandæ largitus erat. Non diù pòst Budocum, qui à puero sanctè & religiosè cum ipso vixerat, pro se Dolensis Ecclesiæ Episcopum consecrauit, Cleroq; & populo valedicens, abijt ad locum memoratum, cunctis incredibili quodam animi dolore tabescentibus ob discessum pastoris tam boni. Vbì aūt peruénit ad amicæ solitudinis locum, ieiunijs, vigilijs, precibus feruentissimè incubuit, sed tamen latére non potuit.

Budocū pro se consecrat Episcopū, & petit solitudinem.

Sanctitatis eius fama intrà solitudinis latebras coërceri non sustinens, pasśìm increbuit, atque ità ex diuersis regionibus varijs affecti incommodis ad eum aduolabant, cęci, claudi, leprosi, dęmoniaci, salutem expetentes. Multi quoquè animarum suarum remedia percipere cupientes, eius sapientiam audituri, ad eum accedebant: pleriq; etiam multa ei offerebant munera auri, argenti, rerumque aliarum, gratos se illi declarare volentes. Sed ea ille ceu stercora quædam contemnens, mox in pauperes, viduas, pupillos, captiuos, fame affectos liberaliter erogauit. Cernens autem tam multa sibi offerri, tantamq; hominum multitudinem ad se confluere, magno animi dolore correptus: Heu me, inquit, quid mihi prodest reliquisse propria, & aliena appetere? Maior mihi iam imminet populorum turba & frequentia, & immensæ accedunt opes. Ego verò iampridèm mundi huius cupiditatibus me volebam absolutum, & eccè magìs etiam ijs nūc videor implicari: cumque terrenarum rerum onera abiecerim, iam pròh dolor diues effectus sum. Sub his animi angoribus incidit illi, vt eum, quem Episcopum suo loco ordinârat, ad se accersiret. Fecit igitur sic, & ille ocyùs aduénit. Narrat ei cum lachrymis, quantam hominum multitudinem patiatur, ait sibi planè deliberatum esse ad desertum aliquem proficisci locum, vbì nulla hominis vestigia existant. Cernens Episcopus multum eius animi dolorem, præ commiseratione aliquandiù siluit: deindè blandè & familiariter cum eo colloquens: Scio, inquit, mi domine, propter turbas ad te salutis obtinendæ causa confluentes, magno te mœrore affici: sentioque ea causa relictis illis, ad loca auia te velle commigrare. Sed id si facias, valdè tibi formidandum est, pater, nè, dum Christi pauperibus subtrahis spiritalis doctrinæ triticum, quod illis vitam præstat, in discrimen te conijcias. Præstabilius enim est oues Domini colligere, quàm dispergere: contritosque corde sanare, quàm infirmos deserere. Olìm in tuam eras intentus messem: iam vt pastor bonus, debes etiam curare alienam, vt ad Christi honorem vtranque efficias cumulatiorem, atque ex ijs duplicia possideas: futurus hoc ipso Christi imitator, qui populo Iudaico primùm per seipsum, indè gentibus per Apostolos salutarem doctrinam proposuit. Quas autem nunc molestias capis ex his populis, quibus iugum Christi suaue est, & onus leue, eæ tibi magnam parabunt apud Dominum retributionem. Nôsti tuipse Christum Dominum, cùm in sinu patris quiesceret, venisse in huius mundi labores, vt infirmorum languores curaret. vndè ipse ait: Non egent, qui sani sunt, medico, sed qui malè habent: quos etiam non refugit, sed pro eis animam suam libenter posuit. Scis quid ex Esaia quandoquè turbis audientibus legerit: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, & cætera. Hæc illum dicentem beatus Maglorius grato animo audiuit, sciens à Domino dictum ad Apostolos: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

Episcop' eū dehortatur, nè deserat ad ipsum salutis causa confugientes.

Matt. 11. Matt. 9. Luc. 4. Esai. 61. Luc. 10.

Non multo autem interiecto tempore Comes Loiescon, valdè quidem opulentus, sed

sed septennio iam lepra infectus, frustrà in medicos magnis erogatis pecunijs, qui curare eum nō poterant: vbì in insula, in qua morabatur, celeberrimam comperit beati Maglorij famam, cum quibusdam è suis venit ad eum, rogās vt fusis ad Dominum precibus, faciat medicinam morbo tam infesto. Ad quem vir Dei: Quînam, inqt, fieri potest, vt immundus cnret immundum? Ego quoquè immundus sum corpore. Indixit verò triduanū ei ieiunium, & ipse qnoq; cum quibusdam sacerdotibus & Leuitis, religiosisq; viris triduò ieiunauit. Eo exacto ieiunio, adhibitis litanijs, iubet eum in cupam balneatoriam inferri, manusq; ei imponēs, sublatis in cęlum oculis, dicit: Domine Iesu Christe, per quem omnia facta sunt, qui Naaman per prophetam tuum in Iordane flumine à lepra mundâsti, q propter peccatores saluandos è cęlis in terras descendisti, non pro iustificationibus nostris, sed pro miserationibus tuis multis hominem istum, qui ad me venit tuam cupiens experiri clementiam, ad laudem & gloriam nominis tui purges à lepra, vt omnes, qui id viderint, te collaudent: qui viuis & regnas cum Deo patre & sancto spiritu per infinita secula seculorum, Amen. Hæc cùm dixisset, manu sua torum eius corpus attingens, adeò ab eo lepram omnem profligauit, vt nec cicatrix quidem vlla permaneret, & caro eius instàr pueri restitueretur. Ea tam repentina & admiranda curatio qnibus verbis celebrata & prædicata sit ab illis, qui viderunt & audiêrunt, nos satìs explicare non possumus. Iohan. 1. 4. Reg. 5. Sanat Maglorius leprosum Comitem.

Tum verò Comes Lolescon ad eius pedes aduolutus, non sine lachrymis pro tanto munere Deo & illi gratias egit. Multæ, vt diximus, opes & possessiones ei erant: è quibus terram quandam beato Maglorio dedit, sed partem illius dimidiam sibi reseruans. In ea terra multæ erant aues pulchræ, & magnitudine admiranda: ingens quoq; prouentus piscium ex sinu maris. Cùm autem beatus Maglorius perlustraret eam partem, quam Comes ei largitus erat, aues & pisces omnes alterius partis ad ipsius portionē se transtulerunt. Tulit id indignè vxor Comitis, hortaturque eum, vt beati viri portionem sibi vendicet, alteram ei relinquat. Facit ille, quod mulier improba suasit: sed ecce repentè aues & pisces omnes redeunt ad beati viri possessionem. Id conspicatus Comes, ductus poenitentia, vtranq; partem perpetuò retinendam illi assignat, moxq; aues & pisces pristina sua domicilia in vtraque repetunt, vt antea sub ipso Comite consueuerant. Eius rei fama procùl diffusa, omnibus non immeritò magnæ admirationi fuit. Porrò ea in terra vir sanctus ecclesiam condidit & collegium monachorum, quos illic habuit sexagintaduos, eosque vita & doctrina sua eruditos, Deo & sanctis eius debitæ seruitutis officia præstare docuit. Qualem autem ipse eo in loco se præbuerit, quibusque virtutibus enituerit, nullus facilè dicendo possit consequi: nos de eius sanctissima conuersatione pauca tantùm commemorabimus. Condit monasterium.

Ab ipso matris vtero vixit castissimus, virginitatis conseruandæ studiosissimus. Pane vescebatur hordeaceo & viliori legumine, eoq; parcè. Quarta & sexta feria prorsùs nihil sumebat cibi: quarta qdem feria, quòd tum impij Iudęi in necem Domini Iesu conspirârunt: sexta autem, quòd eum Cruci affixerunt. Carnem suam perpetuo cilicij vsu macerabat. Vestes exteriores habuit nec admodùm viles, nec sanè preciosas, sed mediocres, vt humanus applausus & gloriolam declinaret, quę est æternę mortis muscipula. Toto eo tempore, quo relicta Dolensi Ecclesia, solitudinem expetijt, nec vinum, nec siceram bibit. Perpaucis aūt pisciculis diebus solēnibus duntaxàt, idq; à monachis religiosis & diuinę contemplationi deditis coactus, pro magnis delicijs vescebatur. Cùm cæteri fratres nocturnis horis membra quieti darēt, ille clàm se recipiebat ad maris oram, illicq; vsq; ad noctis preces, quas Matutinas vocāt, peruigil Dominum orabat. Multam ad ipsum aduentātibus hospitalitatē prompto animo exhibebat, sciēs scriptū esse: Hilarem datorē diligit Deus. Deniq; vt multa paucis expediam, nulla nō virtute ornat' fuit. Eius castitas. Cibi parsimonia. Cilicium. Vestes. Luc. 1. Vigiliæ. Eccle. 35. 2. Cor. 9.

Accidit quandoquè, vt quidam ex famulis eius, pisces in vsus fratrum in mari capientibus, in aquas lapsus suffocaretur. Non latuit ea res beatum virum. Itaq; multùm flens & eiulans, dicit se reum mortis illius: moxque adiunctis sibi fratribus, tota die coram altari prostratus, obsecrat Dominum, nę propter hominis illius interitum in se effundat furorem suum. Deindè postquàm sol occubuit, cum monachis litanias & psalmos concinentibus ad litus maris accedit, prosternensque se, cnm lachrymis rogat Dominum, vt vel mortuum sibi reddant vndæ, quem viuum absorbuerant. Finitis precibus, mare tumescens euomit hominem, priùs quidem extinctum, at nunc planè redi-

Excitat mortuum. rediuiuum. Sentiēs vir Dei se tam liberaliter exauditum à Domino, sacrificium ei offert, polliceturque se propter illam hominis mortem, cuius, vt diximus, reum se arbitrabatur, nullum vnquàm piscem in cibum sumpturum.

Cùm sic autem innumeris clareret virtutibus & miraculorum signis, obitum suum longè antè præsciuit. Nam pridiè eius diei, quo sacrosancta Paschatis solennitas celebrabatur, illi in templo more suo nocte vigilanti, Angelus Domini candidissimus apparuit, aitq; illi familiariter: Sancte Maglori, age quod agis, operare quod operaris: nec dubites nomen tuum scriptum in libro cęlestis militiæ. Visum est altissimo, cuius voluntati ab ineunte ætate haud segniter obtemperâsti, dignā tuo certamine mercedem tibi in cęlis restituere. Audiens hęc Maglorius, lętus quidem ex promissione, sed incertus de visione, veritus nè angelus satanæ in Angelum lucis se transfiguraret, admodùm prolixè in precibus perseuerauit. Ijs absolutis, Angelus Domini volens eum de visione certiorem efficere, bìs terque sua verba repetijt, ità dicens: Nihil hæsites de hac visione Maglori. Sicut enim ego sum perpetuus minister summæ veritatis, ità legatio mea omnis planè falsitatis expers est. Certissimè igitur annuncio tibi, propediem te cum insigni ex hoste reportata victoria & triumpho, è corpore migraturum in cęlos, & pręsentem Dei vultum inter illos beatæ patrię ciues sine fine iucundissimè conspecturum. Tum verò beatus Maglorius rogauit sanctum Angelum, vt antequàm discederet, largam ipsi impertiret benedictionem. Sed Angelus respondit: Quonam modo ego tibi benedicam, cui benedixit is, à quo sancti omnes benedicti & sanctificati sunt? Atque ità post mutuam salutationem, Angelus cum multo lumine recessit ad superos: porrò Maglorius, vtì cœperat, noctem duxit peruigilem.

Angelus ei appàret.

Post dies paucos rursùs ei appârēs Angelus, iussit eum de suo obitu esse securum, dixitq; ei, quòd ob seruatam carnis integritatem centesimum in cęlis fructum esset percepturus. Tradidit etiam ei tanquàm breuì morituro viaticum. Atq; ab illo die de suo obitu solicitus, nisi causa ineuitabilis & multis profutura adesset, vsq; ad diem vocationis suæ semper versum hūc ore repetebat: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ: nec vnquàm visus est è templo recedere. Tandèm expleto labentis vitæ cursu, fratribus valedicens, & inter verba sanctæ exhortationis animam expirans, felici migratione peruēnit ad Christum. Eius pia intercessio nobis obtineat veniam peccatorum, cuius est preciosa mors in conspectu Domini, qui viuit & regnat per infinita secula seculorum, Amen.

Psal. 26. Feliciter abit ad Dominum. Psal. 115.

MARTYRIVM SANCTI MARTYRIS ARETHAE, ET EORVM, QVI CVM EO DECERTARVNT, *sanctorum Martyrum: & historia eorum, quæ tunc facta sunt in regione Homeritide, vel Sabæa: Authore Simeone Metaphraste.*

24. Octobr. Elesbaan rex Aethiopum Christianus.

INstabat iam quintus annus, ex quo Iustinus acceperat sceptra Romani imperij: quo quidem tempore imperabat etiam Aethiopibus Elesbaan, vir, qui propter pietatem & iustitiam, apud omnes maximum nomen fuit consecutus: in ciuitate autem Auxume regiā construxerat. Ditione tenebat Arabiā felicē, quæ olim quidem Saba, nunc autem vocatur Homeritis, Dunaan Hebræus, vir impius, & Christianorum generi inimicissimus: qui etiam omnes, qui erant in sua potestate, habebat circuncisos, partìm quidem Iudaicam sequentes superstitionem, partìm autem planè gentiles, Soli & Lunæ sacrificantes, & dæmonibus, quos etiam more gentis honorabant statuis & columnis. Porrò autem ab Elesbaan odio habebatur Hebræus, quòd omnibus ferè, qui sunt sub cęlo, Christum Deum prędicantibus, & verum Dei filium, & nobis factum carne similem, ipse eum vilipendens, inficiabatur hęc omnia, velans & adumbrans suorū maiorū scelus, quod in Cruce admiserāt: adeò vt rex pius sæpè cū eo bello congressus, vi fuderit ac fugârit, & tributū pēndere coëgerit. Verùm ille quidē non stans pactis conuentis, insurrexit cōtra regē Elesbaan. Elesbaan aūt eum rursùs valido adortus exerci-

exercitu,fortiter expugnauit, & in fugam conuertit. Deniquè ad illum cauendum relicto exercitu,in suam redijt ditionem.

Interim non poterat Hebręus quiescere, sed vt acceptæ cladis deleret ignominiam, cùm suos collegisset,& eos,qui erant in præsidio,inuasisset, omnes bello perdidit,& iussit omnes, qui inueniebantur Christum esse Deum confitentes, citra vllam interire misericordiam.Nullus autem fuit ex ijs,qui erant sub ipso,Christianis,qui se non huic impio edicto submiserit,illius animi formidans sæuitiam.Quædam tamen ciuitas frequẽs populo,sita in Homeritide,quæ vocatur Nagran, cùm iam longo ab hinc tempore venisset ad agnitionem veritatis, & pietatem suscepisset, nempe ex quo Constantius magni Constantini filius, ad Sabæos, qui nunc vocantur Homeritæ, orti verò sunt ex Cetura Abrahæ, misit legatos: & rege illius gentis muneribus sibi conciliato, ædificauit hac in ciuitate ecclesias: & quẽdam virum pium,qui ad vitam declinârat monasticam, & moralibus & actiuis virtutibus erat magnus, atque adeò omnibus sui temporis superior, misit, vt præesset ijs, qui ad veram accesserant religionem. Quo quidem tempore Iudęis resistentibus,& barbaro suadentibus,nè tam facilè hospitem admitteret in ciuitatem, neq; circa res diuinas aliquid innouaret, nisi priùs vir religiosus aliquod signum ostẽderet, (quomodò solent isti petere, vt qui sint increduli) quod quidem si pręstiterit, tunc ei concederet ingressum in ciuitatem: ille diuinis fretus promissis, quòd signa sequentur eos,qui crediderint,annuit citra vllam dubitationem: & eorum quæ petebantur,miraculorum magnam ostendit operationem. Ab illo iam tempore ciuitas Dominum purè colens, & Orthodoxa diuinorum patrum sequens dogmata,perseuerabat,si quid erat mali,repellere,& alienam effugere religionem,adeò vt ne fineret quidem eam ad aures peruenire.

Sabæi quãdò cõuersi ad Christũ.

Marc. 16.

Inuidens ergò malignus,totum,quantus erat,subiens Hebręum,eum armat aduersùs ciuitatem,partim quidem opinans fore,vt id esset molestum pio regi Aethiopum: partìm autem eò spectans,vt in Christum suam expleret insaniam,& genus Christianorum omninò euerteret.Itaque venit validum adducens exercitum: & cùm circuncircà esset castrametatus, valloque & fossa mœnia circundedisset, obsedit Nagran, minitans se illam expugnaturum, & omnes, qui in ipsa erant, interempturum, nisi Cruce Domini, à ciuibus in excelso posita,quam execrationis signum(pròh dolor)stultus vocabat,ad nihilum redacta,deindè Christum quoquè negâssent, qui fuerat in ea suspensus. Quod eo quidem consilio faciebat, vt cùm eos illo, quod indè veniebat, præsidio nudâsset, hoc tam valido defectos auxilio deindè inuaderet. Quidam ergò execrandi huius regis satellites,in orbem obeuntes ciuitatem,eadem vociferabantur: &,si parérent quidem,dicebant fore,vt dona & honores à rege consequerentur: sin autem non parérent,& Galilęo animum adhiberent, pro monarchia inducentes multorum principatum, igni & gladio traderentur. Porrò autem ipse quoquè Dunaan execranda & audaci lingua his falsa quędam addebat,& iactanter dicebat:Nullam potuit Iesus opem ferre Christianis in mea potestate constitutis,quos omnes, & ipsos illorum sacerdotes & monachos gladio & igne priùs consumpsi, ne parcens quidem sacris illorum templis: & nunc maximo coacto exercitu, nempè centum & viginti millibus hominũ, ad vos véni, aut omninò persuasurus,aut perditurus.

Dunaã Hebræus obsidet Nagran odio Christianæ religionis.

Quid gloriaris in malitia?

Ciues autem: Videmus,dixerunt,ô rex,te linguę multùm indulgere,& attribuere imbecillitatem ei,qui est solus Deus.Sed Rapsaces dux exercitûs Sennacherib nõ paruum tibi dederit exemplum: qui cùm ipse quoquè aliquandò in Deum, magna loquentem & iactantem vibrâsset linguam, quot hominum millia perdiderit, & cum quanto dedecore recesserit,pauci sunt qui nesciãt. Quòd autem nos accusas, quòd multorum principatum,& multos deos inducamus,nos, qui multis ab hinc seculis, tanquàm hęreditatem,à maioribus veram accepimus religionẽ, nec monarchia in arctum adducimus diuinitatem, nec abundantia personarum inducimus multorum principatum: sed vnam naturam citra diuisionem in tres personas diuidentes,patrem,& filium,& spiritum sanctum confitemur:filium verò ipsum,quem vos contumelijs incessitis,hominem esse factum,vt diuina pręedixerũt responsa, & à vestris maioribus actum fuisse in Crucem propter salutem omnium,cùm illi malè ignorâssent dispẽsationis diuinæ mysterium, & tertio die surrexisse à mortuis,& rursùs ad cęlum ascendisse,& in altum sublatum fuisse ad suum patrem & credimus,& pręedicamus.

4. Reg. 19.

Non

Non sustinentes autem hos sactos audire sermones aures profanæ, ad facta se contulerunt. Itaque ad obsidendum rex conuersus ciuitatem, aduersùs eam mouebat omnes machinas, omnes exitus diligenter custodiens & muniens, & putans fore, vt multorum dierum fame eos in suam redigeret potestatem. Et cùm collegisset omnes Christianos, qui erant in agris & suburbijs, alios quidem interemit, alios verò ijs, qui erant in eius ditione, vēdidit in seruitutem. Cùm autem pij ciues se aduersùs omnia fortiter defenderent, & tempus quod terebatur, Tyranno spem reddidisset valdè exilem, statuit dolo capere ciuitatem. Itaq; petit, vt ei liceret ingredi ciuitatem, vt videret scilicet ea, quæ ibi erant, priùs terribili prolato iureiurando, & ijs, quę dicebantur, interposito ipso legis Deo, se nihil eis esse facturum pręter ea, quę consueuerant: neq; coacturum, vt patriam abiurarent religionem: neque aliquod aliud malum magnum, aut paruum eis esse facturum: sed solùm ea visurum, quæ sunt in ciuitate, & annuum tributū accepturum, quod priùs dabatur: deindè autem se illinc statìm excessurum.

Christiani affliguntur ab eo.

Hæc cùm dixisset, & pacta conuenta inijsset, & postremùm iurâsset iusiurandum, persuadet ijs, qui sunt in ciuitate, cùm Deo vniuersum permisissent, qui est testis sacramēti, & hoc solum dixissent, regibus nós cedere didicimus. Quòd si tu secùs statueris facere, quàm nobis dixisti, Deus, qui est spectator iurisiurandi, id omninò vlciscetur: neque diù differet vindictam. Nobis enim, dicebant, ô Christe Saluator, & fili Dei, & Deus, pro te vel omnibus priuari facultatibus, atque adeò ipsa vita, non leue est lucrum. Absit autem, vt tuum nomen negemus, vt est impiorum institutum: nec si tale quid fecerimus, nos, ô Sol, adspicias. Quæ simul atquè dixissent, totas portas aperiunt, & intrà ipsam ciuitatem, tanquàm lupum in stabulum, malum regem admittunt. Ille autem cùm & figuram, & situm, & illam ciuitatis laudâsset frequētiam, & ciuium quoquè splendorem, egressus est, in eos, qui habitabāt ciuitatem, grauia versans, vt indicauit exitus, iusiurandum, & pacta conuenta, & quęcúnq; alia eis præbuit ad fidem faciendam, ea esse existimans puerilem deceptionem.

Nagrani nimis creduli intromittunt tyrannum.

Cùm autem iam se pararet ad eos euertendos, vocat extra ciuitatem. Aderant verò quicunque erant insignes opibus & gloria. Prę cęteris autem is, qui & canitie, & sapientia, & morum modestia erat præstantissimus, diuinus, inquam, Arethas, cui ipsi quoquè fuerat commissa rectio ciuitatis. Omnes igitur commendabāt, extollebant, laudibusq; celebrabant, & omnem honorem tribuebant ei, qui videbatur esse seruator & rex. Ille autem sibi culpæ dandum esse tribuens, quòd differret cerni malus, non ampliùs expectans aperit, qui intùs latebat, Dunaan. Et iussit protinùs omnes custodiri in vinculis. Deindè etiam priuauit facultatibus, & rogauit, vbinàm esset Paulus eorum Episcopus. Cùm autem iam duobus antè annis eum intellexisset esse mortuum, non habens in quem iram immitteret, contendit ad puluerem, & iussit sepulcrum effodere, & illius corpus comburentes in aërem ventilare. Aliud quoquè excogitat furiosa anima, nec eam capit satietas aliquid moliendi aduersùs Christianos: sed iubet accendi rogum, qui multa aleretur materia, & statìm ciuitatis, & eius, quæ est circuncircà, regionis sacerdotes, & monachos, & Deo consecratas virgines, quinetiam fœminas, quæ vitam elegerant monasticam, omnes simul in eum inijci. Ij enim, inquit, sunt planè causa aliorum interitûs, persuadentes Crucifixum colere, tanquàm Deum. Ad hæc perindè acsi non sufficeret, quod factum fuerat, ad eius incomparabilem ostendendam improbitatem, vt alios quoquè sibi subiungeret, vehementer contendit, & iussit præcones obire ciuitatem & regionem, proclamantes vt Christum negarēt, & viuerent Iudaicè, eadem quæ rex, sentientes.

Perfidia impij tyranni.

Vide immanē barbarum.

Nota quos duces sequātur, q hodiè Clerum & monachos ꝑsequūtur.

Porrò autem ipse quoquè rex Arethæ similia consulebat, adijciens, quòd ipsi quoquè nôrant Romani, illius maiores in Crucem egisse hominem. Quomodò enim, dicebat, fuisset flagris cæsus Deus, qui est natura incorporeus? Quomodò autem mortem adeò turpem & ignominiosam natura gustârit immortalis? Alioquì autem multi quoquè ex Romanis, qui sunt apud vos, iactantes se Nestorium habere magistrum, ipsi quoquè rursùs dicunt, se non vt Deum, sed vt hominem & Prophetam quēdam oportere Christum honorare. Quæ nisì vera essent, nec ego ad tantam processissem insaniam, vt ipse negarem in Christum fidem, & vos ad similem vocarem negationem. Quomodò enim, qui legem quidem teneo ac tueor, & patrios mores ac ritus valdè amplector, repello autem quicquid fuerit noui: & ideò Iesum quoquè odio habeo, hominem, qui diuinitatem sibi

impu-

impudenter attribuit? Neque enim Soli & Lunæ, neque alijs rebus creatis, neque dijs gentium rogo vos cultum tribuere, (absit, vt sim adeò emotæ mentis) sed Deo soli, qui omnia producit, & est pater rerum generatarum: qui cùm sit impatibilis, & expers materiæ, generare nescit patibiliter.

Cui generosus Aretha cum socijs: Cur hęc dixisti, ô rex? Neque nos dicimus Deum gignere patibiliter, sed impatibiliter, vt mens sermonem gignit. Illum autem asserimus nostræ naturæ motum misericordia, misisse filium, ad hominum, inquam, beneficium, adeò vt & carnem acceperit ex puella virgine, & per omnia nobis similis factus sit absque peccato, & omnia impleuerit, quę de ipso à Prophetis multis antè annis dicta sunt: quæ quidem tu quoquè scis, qui legisti illorum libros. Qui etiam sæpè per miracula quæ sunt supra hominem, ipsam ostendit diuinitatem: & se suscepisse carnem, non est inficiatus. Quid opùs est pluribus? Nos eum & Deum, & Dei filium confitemur, & pro vniuersa respondemus ciuitate, & alijs Christianis, qui sunt nobis subiecti: neque est vllum genus tormenti, quod non propter ipsum parati simus pati. Quid enim nos separauerit à charitate Christi? Nihil autem rei est nobis cum Nestorio, aut cum alijs, q eodem morbo, quo ipse, laborant, qui hominem, qui citra diuisionem, & per hypostasim vnitus est Deo Verbo, summa impudentia diuellentes à verbi diuina hypostasi, per se consistentem, & solùm hominem ausi sunt dicere verbum, quod in carne apparuit: qui etiam, vt merebantur, à diuinis patribus eiecti sunt à catalogo orthodoxorũ, & sunt in æternum traditi anathemati. Sed non prætermittet (hoc certò scias) qui maledictis à te appetitur Dominus, quin è vestigio pœnas sumat tuorum audacium cœptorum, cùm alterius, inquam, tuæ blasphemiæ, tum iurisiurandi, quod à te fuit conculcatum & euersum, ô inprimìs impie & scelerate.

Arethæ & sociorũ eius constantia.

Nestorij impietas.

Ille autem cùm eorum loquendi libertatem parùm sustinuisset, maximè autem Arethæ sapientiam, & alium omnem splendorem esset reueritus, benignis verbis eos cœpit lenire, eisque & dona, & honores proposuit, acrem ipsorum zelum in pietatem sic refrigerare machinans. Postquàm autem vidit martyres omninò aures non præbere promissis: contrà autem quàm poterant clarissima voce clamare: Non te negamus, qui es vnus Trinitatis, ô verbum Dei, & Christe: neq; tuam irridemus susceptę carnis dispensationem: neque tuis, quas propter nos passus es, perpessionibus & Cruci Iudaicè insultamus: eos quidem vinctos adhuc detinuit: in aliam autem multitudinem, quę collecta fuit ex omni genere & ætate, mortis tulit sententiam: Vxoribus verò & liberis eorum, qui detinebãtur, martyrum, ante oculos eorum adductis, prouocabat ad Christi negationem, partim quidem minis, partim aũt blandis verbis eas aggrediens, nonnunquàm omne supplicij genus in eas intentans, liberorumq́;, & parentum, & facultatum, & ipsius quoq; patrię eas terrens amissione. Illę aũt dicebãt: Omnibus, ô rex, quę à te offeruntur, siue ea sint bona, siue aliter se habeant, lubenter hodiè renunciantes, quę à te maledictis incessitur, Christi Crucem extollimus: & qui in ipsa nostram procurauit salutem, Christum sequimur. Esset enim à ratione alienum, & nimis effœminatum, ex nobis quidem alias, quæ cum talibus viris cohabitârunt, qui mortem propter Christum elegerunt: alias autem, quæ virginitatem exercent, vt quæ Christo sint desponsæ, non esse animo masculo, & vestram iram planè inconsideratam non nostro sustinere corpore.

Nota egregiam etiã fœminarũ virtutem.

Rex autem: O fœminæ, inquit, possum vos meritò magnæ accusare stultitiæ, quòd hominis plani, & præstigiatoris, & qui violenta morte perijt, gratiam eligitis, & voluptatibus præsentibus spem, cuius incertus est exitus, præferre statuistis. Quædam autem ex acrioribus matribus, & monachis, non ferentes Christi contumeliam, vsæ sunt in regem verbis asperioribus, cum ipsum, qui maledictis incessabatur, Christum vocantes ad vltionem. Quod quidem ægrè ferens Hebræus, in eas communiter pronunciat sententiam, vt gladio feriantur. Licebat ergò videre mulieres sanctas trahi crinibus, & sic duci ad supplicium, vel potiùs ferri promptis & alacribus pedibus, & sitire mortem propter Christum. Magna verò erat & præclara inter eas contentio. Monachæ enim virgines nequaquàm concedebant primas partes ijs, quę erant iunctę matrimonio. Recordemini, dicentes, quòd priùs vobis fuimus propositę & in templi ingressu, & in sacramentorum participatione, & in statione, & in sessione: & ideò oportet nunc quoquè nos ante vos & vestros maritos consequi martyrium. Martyrum autem vxores, quę iam etiam vocabantur matres, nequaquàm ferebant in præsentia habere

plani, id est, impostoris.

Vide q̃ antiquitas detulerit monialibus.

 bere

bere fecundas partes.Infantes quoquè balbutientes matres prætercurrebāt, & ipſi quo-
Cædes fœminarū & puerorum. què carnificem prouocabant ad mortem. Sciebant enim aliâs quoquè pueros fuiſſe
Chriſto propter ipſum ſacras oblatas victimas.Sic beatæ illæ mortem præripientes,ijs,
qui videbant, magnam afferebant lamentationem : adeò vt rex crudeliſſimus eum ad-
miratione talem vocem emiſerit: Qualem omnibus ferè hominibus errorem immiſit
Galilæus,vt qui vel ipſam mortem cōtemnere perſuaſerit,& pro illo prodere ſuas ani-
mas & corpora?

Interìm autem quædam quoquè fœmina, quæ duas filias habebat, & primas partes
inter eas,quæ erant in ciuitate,obtinebat,longeque præſtabat alijs genere, diuitijs,glo-
ria & pulchritudine,atque in iuuenili adhuc ętate vidua relicta fuerat,inſectatur Tyran-
num.Ille autem ſtatìm iuber ſuis miniſtris, vt eam ad ſe adducāt cum honore & reueren-
ria, & ei efficiant commodum aditum. Illa verò etsì hoc modo adduceretur, ægrè fere-
bat tamen ſe ab aliarum mulierum abeſſe martyrio. Tertio autem die poſt iuſſionem,
cum honore ad regem adducitur cum filiabus.Ille verò placidè eam intuens, & eam ab
initio incipiens allicere:Fama,inquit,annunciat te eſſe modeſtam,ornatam & pruden-
tem:quin etiam ipſe vultus & adſpectus fert ijs,quę dicūtur,teſtimonium.Præterea au-
tem vulgò fertur te quoquè eſſe genere claram, & abundare diuitijs, & tibi non deeſſe
ſplendorem. Nè ergò quomodò ſtultæ, quas ego perdidi, ſuſtineas ipſa quoquè Deum
Matt. 11. dicere eum,qui fuit crucifixus : fuit autem homo vorax,& vini potator, amicusque pu-
blicanorum & peccatorum,& nec patrijs fuit contentus legibus:ſed tuæ nobilitati fa-
ciens cōuenientia,renuncia quidem Nazareno: & velis nobiſcùm ſentire,& ſimul cum
regina verſati in regia.Sic enim viues deinceps liberiùs,& liberata à malis,quę oriuntur
ex viduitate, magis poteris alijs opem ferre. Venit enim ad nos fama, ipſæ autem
res quoquè teſtantur,quòd cùm & magnas habeas diuitias,& plurimas facultates acce-
peris à maioribus,& ſint multi,qui tibi ſeruiant,pudori tamen & virtuti omnibus poſt-
poſitis,in nullius alterius viri ne in conſpectum quidem veniſti,niſì eius, qui fuit tibi le-
gitimo coniunctus matrimonio.Nè nunc ergò,nè nunc(hoc ego tibi conſulo)pulchri-
tudinem tuam, & iuuentutem, & filiarum, virginitatem lictorum manibus tradideris,
quæ magìs contumelia afficiunt,quàm puniunt:ſed deſiſtens Crucifixo gloriam tribu-
ere,& noſtris cedens legibus,& tibi & liberis proſpice, quę ſunt vtilia.

Christianæ matronę præclarum reſponſum. Beata autem illa appoſitè & eruditè reſpondens: Cùm eum,inquit,ô rex,quem opor-
teret honorare,vt qui tibi dederit potentiam,& hanc purpuram, & hoc diadema, immò
verò ipſam quoquè eſſentiam,& vitam, tāquàm Dei filius & Deus, ingrato animo con-
temptum audaci lingua iniuria afficias,non timens nè fulmen deiectum te comburat,&
me honorare velis, veſtrum ego honorem ſummam duco ignominiam. Ceſſa gladium
in reipſum impellere.Abſit autem,vt ego à tali lauder lingua,quę ſe armauit cōtra De-
um.Neq; eò procedam amentiæ,vt verſer cum ijs,qui Deo ſunt adeò inimici, & in pec-
catorum habitem tabernaculis. Cùm rex hęc audijſſet, ira corde accenſus, adſpexit ad
Afficitur ignominia cū filiabus. eos,qui aderant,& cùm dixiſſet : Quàm impudenter in nos ſe gerit hęc execranda muli-
ercula:iubet eius capiti auferri tegumentum, & eius filiarum : & ſic eas nudo capite, &
promiſſa coma,in caſtra duci per ignominiam.

Egrediens ergò generoſa mulier, cùm vidiſſet magnam fœminarum multitudinem
flentem & eiulantem, quòd talis nobilitas afficeretur contumelia, illa eas ſeuerè & ma-
gnificè intuens:Scio,inquit,ô amicæ, quòd propter nos dolorem accipitis, partìm qui-
dem fortaſsè propter naturæ cognationem, partìm autem quòd indigna ac pudenda vi-
dear pati cum filiabus.Sed nè doleatis. Nos enim non ideò negauerimus effectorem cę-
Egregia ei fortitudo. li & terræ,neque quę ſunt ad tempus, æternis prętulerimus. Nam mihi quidem à maio-
ribus per ſucceſſionem pietas & vera religio : & à Chriſto denominari, & eum nôſſe
Deum,tradita mihi fuerunt in hęreditatem. Non mihi autem ſoli,ſed vniuerſæ quoquè
meæ cognationi.Propter quem ego amplexa continentiam, viduitatem prætuli matri-
monio : & ex facultatibus, quas habebam, plurimum diſtribui pauperibus. Sunt verò
adhuc mihi magnæ diuitiæ in auro & argento, & magna multitudo ſeruorum : multæ
autem poſſeſſiones & greges. Verùm licèt tot bona mihi ſuppetant, nolui tamen, vt
multę aliæ mulieres ſolent, ad alium maritum intueri, etiamsì cum multis caſibus & ca-
lamitatibus,quę viduis euenire conſueuerunt,ſępè ſim colluctata: quod quidem vel ſo-
lum ſufficit ad mollem adhuc & tenerum animum incitandum ad ſecundas nuptias. Et
fortaſsè

fortaſsè nullus meam damnâſſet inuentutem, quę ipſum ad hoc habebat patronum di- I. Tim.5.
uinum Apoſtolum. Sed hęc omnia paruifaciens, in hoc ſolùm animum intendo, vt cum Chriſto ſim vnà cum ſanctis, quæ præceſſerunt, mulieribus & martyribus. Ego autem vobis iam ſecundò appareo. Nam priùs in matrimonio ſponſi, qui erat ad tempus: nunc verò in nuptijs immortalis & alieni ab interitu, ad quem feſtino, & cui immaculatam conſeruaui continentiam, me videtis. Filias quoquè ipſi ſtudeo deſpondere, vt quæ earum hucuſquè integram ad hoc virginitatem conſeruârim. Hinc mihi plenus eſt animus voluptate, & bona ſpe. Rogo vos igitur, vt mihi potiùs congratulemini, neque tam abiecto animo lamentemini, & mihi tranſmutetis feſtum in triſtitiam. Porrò autem vobis quoquè conſuluerim, vt vos vndiquè muniatis, & magnam adhibeatis cautionem, nè vobis non aduertentibus, auferat fidei theſaurum, qui eſt callidus ſuffurandi artifex, & maximum vobis hoc damnum afferat, quod pertingit vſq; ad ipſam animam. Iam verò quæcunque hîc eſtis mulieres gentiles, & Hebrææ, (multę enim, vt video, hîc adeſtis ad ſpectaculum) vos quoquè depoſitis, Gentiles quidem, longis fabulis & nugis, & dijs, qui ſunt ſolo nomine: Hebrææ autem, vmbra tandèm & figuris & ænigmatibus, diſcite veritatem, & accedĕres ad Verbũ & Deum, qui eſt vnus Trinitatis, per eius cultum illuminemini, & diuini baptiſmatis regenerationem, neq; ſic ſimul pereatis in veſtris impietatibus.

Cùm martyr hęc & alia plura diceret mulieribus, quidam ex ijs, qui cum rege ſentiebant, illi hęc renunciârunt, & quòd peruerteret multitudinem. Rex itaque, ea rursùs accerſita, ſimulans manſuetudinem: Magna, inquit, vſus ſum in te patientia, hoc conſultò & non inconſideratè faciens propter benignitatem, vt fracta lachrymis, quæ propter te funduntur, & propter filias, nobis páreas. Illa autem: Quis me, inquit, ô rex, ſi tibi paruerim, liberârit ab igne, qui non poteſt extingui? Sic dixit, & cęlum ſtatim intuens: Abſit, inquit, ô Rex immortalis, vt te negem, qui es ſolus vnigenitus Dei filius, & credam viro, qui te habuit contemptui, & nos decepit periurio. Non ferens itaque Hebręus libertatem loquendi generoſæ fœminæ, ſed depoſita ſcena, & ablata fictione, torueque eam & furioſè intuens: Audaciſſima, inquit, mulier, ego tibi iam carnes diſcerpam ac dilacerabo, & inteſtina contrectabo: & ſi quid ex ijs fuerit reliquum, id apponam deuorandum canibus. Videbo autem, quiſnam te ſit è meis manibus erepturus, etiamsì maximè expectas fore, vt det tibi auxilium Nazarenus. Tunc execrandi Tyranni verba non ferens prima filiarum martyris, annum iam agens duodecimum, Tyranni oculos conſpuit. Qui autem circunſiſtebant, non zelum, & id, quod iure fuerat factum, laudantes, ſed tempori ſeruientes, ipſam & ſororem enſe mox conficiunt: & cùm ex defluente ſanguine manibus planè feri homines accepiſſent, eum matri offerunt. Rex enim irà iuſſerat. Illa verò (ô fortem & generoſum animum) & lubenter eum guſtat, &, cùm ad cęlum ſuſtuliſſet oculos: Tibi, inquit, Domine Chriſte, hoc meũ offero ſacrificium, & tibi martyres exhibeo eaſtas virgines, quæ egreſſæ ſunt ex vtero meo: cum quibus me quoquè connumeratam introduc in tuum thalamum, &, vt dicit diuinus Dauid, oſtende matrem propter filios lętantem.

Ecce puellę admirandũ zelum.
Cæditur cũ ſorore.
Pſal. 112.

Rex autem grauiſſimo ægritudinis animi ſtimulo ſauciatus, vt qui omnem ſpem planè abieciſſet, in eam fert ſententiam, cùm hęc dixiſſet ijs, qui ſimul erant: Eius quidem & filiarũ mirati ſumus pulchritudinem, (verum enim fatebor) multo autem magìs victus ſum ab earum temperantia & moderatione. Et ideò mihi venit in mentem admirari, ad quantam amentiam proceſſerunt Chriſtiani, vt colant hominem, qui morte petijt violenta, & ſuam ei permittant ſalutem, qui fuit planus & præſtigiator, & ſe Deum temerè appellauit.

Itèm caſa mater.
planus, impoſtor.

Sequenti autem die cùm in loco excelſo cõſediſſet, vocauit Aretham cum ſocijs, qui erant numero trecenti & quadraginta. Qui cùm adſtitiſſent, magnum intuẽs Aretham, qui erat affabilis, & moderatus, & moribus maximam oſtendebat virtutem: Cur tanta es, inquit, audacia, ô caput execrandum, vt in noſtram quidem inſurgas potentiam, toti autem ciuitati, & tantæ perſuadeas regioni, vt te ſolum colant tanquàm tyrannum, & verbis tuis vtantur, tanquàm legibus: noſtrarum verò legum & verborum nullam ducant rationem, & execrandum hominem Deum appellent, qui cùm ſibi auxilium ferre non potuerit, vos eum vobis adhibuiſtis adiutorem: & nec tuum patrem es imitatus, qui ante te imperauit Nagrę: ijs autem, qui nos pręceſſerunt, regibus fuit obedientiſſimus?

Sed nisì mutatus,& ad te rediens,hanc vanam repuleris opinionem,non te profunda senectus,nec simulatus hic habitus iuuabunt:sed tu & omnes tui,eadem patiemini,quæ viri & fœminæ priùs interfecti:quos quantùm iuuerit Mariæ & fabri filius,omnes sciunt. Senex autem stans cogitabundus, & apertè ostendens se ægrè ferre superbiam verborum regis,cùm se sustinuisset, & collegisset spiritū,& ex imo suspirâsset: Non es,inquit, ô rex,causa eorum,quæ dicuntur aut fiunt: sed nostri ciues, qui meam contempserunt sententiam, quæ tibi non permittebat ingredi ciuitatem: contrà autem, aduersùs te depugnare incitabat, & cum tuis tam multis millibus manus conserere, vt cum Madia-

Iudic.7. nitis olim Gedeon cum paucis, &, Christo, qui nunc à te contemnitur, vires addente & confirmante, te expugnare, & demetere, & omninò delere, virum impium & fœdifragum, & immemorem pactorum conuentorum, quibus te ciuitatem & nos seruaturum pollicebaris.

Quidam autem ex ijs, qui cum rege considebant, volens ingeniosè sancti verba re-

Exod. 22. præhendere, & tempori valdè seruiens: Sed non, inquit, sic vos docet lex Moysi, contu-

1.Petr. 2. melia afficere Christum Domini. Dicit enim: Principi populi tui non maledices. Porrò autem ipsa quoquè scripta vestra vobis iubent regem honorare, seu sit bonus, seu secùs. Cui sanctus:Tu autem,inquit,fortassè non audisti,quod ab Achab dictum est Eliæ,cùm

3.Reg.18. dixit eum euertere Israël.Cui ille sic respondit: Non ego euerto,sed tu,& domus patris tui:non vsque ad Achab solùm sistens contumeliam,sed eos etiam compræhendens,qui erant in ea domo. Quomodò ergò se quispiam in Deum piè gerens, & regem arguens, quòd se iniquè gerat, vnquàm offenderit ac violauerit legem, qui non est veritus os in cęlum ponere,& creatorem appetere maledictis? Sed,vt video,eius patientiam & tolerantiam cōtemnitis,& nos facere similia procuratis. Tu autem rex,cùm sis natura tam iniustus,& malè facere paratissimus,& nec sanctus in ijs, quę ad Deum pertinent, nec in

Rex qualis esse debeat. homines benignus,putas fore,vt illum lateas oculum,quē nihil latet? Atquì regem esse oportet veracem & benignum,vt verbis attrahat beneuolētiam eorum, qui sunt in sua ditione:rerum autem fine & euentu fidem facere veritatis,& quòd se diuinè gerat, gloriam habere: quales ego vidi in India & Aethiopia, & ante te in Homeritide: quos vera dicentes,& se benignè gerētes in subiectos,non, vt tu rex,peierantes, sed alijs promissa

Prophetia S.Arethæ. implentes,quasì vt Deum honorabat populus. Et Deus quidem eorum, quę à te fiunt; odio habens improbitatem,te,qui in eum fuisti impius & infidelis,mox deponet ab imperio,idq; tradet viro fideli & bono: roborabit autem & extollet genus Christianorum, magnamque suam efficiet Ecclesiam,quam tu igne consumpsisti,& humì deiecisti.Ego autem sum beatus, non ob id pręsertìm, quòd in hac vita in bona fui existimatione: sed

Aetas eius. quia in profunda senectute(iam enim ago nonagesimumquintum annum, videns filios filiorum, & filias filiarum) subeo martyrium,& tam magnam & populo tam frequentem ciuitatem, & totam regionis ipsius gentem Deo offero: qui etiam meî perpetuam conseruabunt memoriam,summas illi agentes gratias.

Oratio ad socios. Ad populum autem conuersus, & ad commartyres, (erat enim nō solùm visu iucundissimus, sed etiam in concionibus ad populum facundissimus) sic dixit: Viri ciues, & amici, & cognati, & quicunque propter consuetudinem & rerum communionem ad nos attinetis, quæ patriæ quidem & nobis ciuibus euenerunt, cùm non priùs considerauerimus,neque scrutati fuerimus id,quod erat futurum,sed fallaci homini, & qui nos fraude studebat capere,crediderimus,ipsa nouimus experientia,vt qui cum ijs,qui foris erant, molestiarum fuerimus participes. Quæ verò in Deum linguam mouens locutus est hic superbus, ipsis auribus audiuistis. Quòd autem ad Christi Dei prouocet negationem, testātur quidem eorum,qui pręcesserunt,plurimæ & omne genus cędes: testantur autem hæc quoquè vincula, quæ pro pietate nobis sunt imposita. Et fuisset quidem sapientium, non esse timidos, & vitæ nimìs cupidos, neque huic callido improbo veteratori credere,fidem adhibentes iusiurando,quod est promptissimum malorum artificium: sed bellum aduersùs ipsum suscipere, &, Deo pugnam nobiscùm capessente, vlcisci hunc impium. Cùm autem res nostræ ad eam adductæ sunt necessitatem, vt vel Tyranno parentes, & nos impiè gerentes, vitam agamus miseram: vel non parentes, & pietatem exercentes, beatum finem adipiscamur, studeamus immortalem gloriam consequi per martyrium. Nec me existimet aliquis, tanquàm iam senem, & plenum dierum,finem cupere, & ideò alios ad mortem incitare: sed consideret vnusquis-

que veſtrûm, mortem eſſe commune debitum & iuueni, & ſeni, & eſſe ineuitabilem corporis diſſolutionem. Itaque non expectetur finis communis, & qui ſua ſponte venit: ſed ſtudeat quilibet, vt ſit quàm fieri poterit glorioſus & beatus. Quidnam autem dixerit quiſpiam martyrio glorioſius, aut quæſtuoſius, aut pijs hominibus beatius? Ego enim, ſi fieri poſſet, propter Chriſtum mori ſæpè & ipſe eligerem, & alijs conſulerem: ſicque eſſet & maior gloria, & lucrum longè copioſius. Sed cùm hoc haberi non poſſit à natura, quod, vel inuitis nobis, illa ex ſe facit, præripiamus cum gloria: & id tanquàm proprium conſtituentes, aſtutè fallamus neceſſitatem. Nullus noſtrûm, ô fratres, ſit adeò vitæ cupidus, & adeò puſilli & abiecti animi, vt pro breui & miſera vita perdat æternitatem, &, quæ nunquàm ſoluitur beatitudinem. Communi omnium inimico à nobis haud detur pars aliqua, nè cùm vnum fuerit ſuffuratus, glorietur peruerſus, tanquàm qui omnes ceperit. Sed qui eſt quidem talis, procùl ſit à choro martyrum, neque ſit falsò nominis particeps. Si quis enim te, Chriſte & verbum Dei, negauerit huius vitæ deſiderio, ab ipſa éxcidat, & dehiſcens eum terra deuoret. Si quis autem ex mea cognatione, aut familiaritate, deſiderio bonorum præſentium, te relicto creatore, ſequatur hunc regem interitui obnoxium & impium: nè ei detur, ô Rex Chriſte, hîc frui ijs, quæ videntur iucunda & delectabilia, & tradatur ijs, quæ ſunt illic, tormentis.

Hæc dixit, & ſtatim vniuerſa multitudo calidas effundens lachrymas: Eſto bono animo, exclamauit. Nemo enim te deſeret. Nam tuî, vt vides, deſiderio omnes vel ante te mori properamus, & præripere hunc beatum finem & deſiderabilem. Ille autem ad hæc: Ego, ait omnibus, ego vos omnes præcedam, & ero vobis in Deo certus viæ dux. Vt vos mihi primas conceditis in omnibus, ità vos mihi concedite, vt primus ad Chriſtum accedam. Verumenimuerò hoc quoquè vobis vltimũ do mandatum: Si quis meorum filiorum, aut eorum, qui genere ad me attinent, relictus fuerit, permanens in hoc puro cultu Chriſtianorum, ſit hæres mearum facultatum. Porrò autem tres illas ex ijs, quę mihi reſtant, poſſeſſiones pulcherrimas volo attribui Catholicæ Eccleſiæ, quæ eſt ædificanda: quas etiam iam conſecro. Hæc cùm dixiſſet, & populo benedixiſſet, &, Sit tibi gloria, ô Domine, propter omnia, ſubiunxiſſet, conuerſus dicit regi: Laudo te, ô rex, quòd vſus ſis patientia, & non confuderis, aut interruperis meam orationem, vt mos fuit olìm regibus. Quoniam ergò nôſti noſtrũ ſcopum & inſtitutum, nempè quòd fieri non poteſt, vt, Chriſti cultu relicto, nos tibi aſſentiamur, fac quod ſupereſt, tempus non terens diutiùs.

Mirè cõfirmãtur eius verbis ſocij martyres.

Tres poſſeſſiones donat Eccleſiæ.

Cùm ſciret ergò rex eorum mentem eſſe immutabilem, nec fieri poſſe, vt eos ad ſuam traducat ſentẽtiam, iuſſit eos duci ad quendam torrentem, qui vocatur Odias, & ipſis illic amputari capita. Ad quẽ cùm veniſſent, & ſe prompto & alacri animo ad preces conuertiſſent: Domine Domine, dixerũt, virtus noſtræ ſalutis, obumbrâſti ſuper caput noſtrum in die belli. Nunc quoq; deduc nos in viam æternam: quoniam nihil ex omnibus nobis pluris fuit, quàm tuî dilectio, non patria, non genus, nõ diuitiæ: ſed omnia propter te prodidimus, etiam ipſam vitam, & tanquàm occiſionis oues ſumus reputati. Et nunc te ſupplices rogamus: fiat vltio ſanguinis ſeruorum tuorum, qui fuit effuſus. Extolle manus tuas ſuper iſtorum ſuperbiam. Suſcipe ac defende eorum filios, qui pro te moriuntur. Corrobora ciuitatem, quæ gloriatur tuo precioſo ſanguine & Cruce, & perpeſſionibus. Vides, quemadmodùm eam tui affecerunt inimici: attonderunt eius ornamentum: profanârunt ſanctuarium tuum: templum ſanctum tuum exuſſerunt: quod tibi placeat, vt rursùs extollatur & roboretur, dãdo ſceptra regibus Chriſtianis, eosq; magnos & amplos reddendo in tuo nomine. Qui aũt in honore noſtrum habebunt martyrium, da eis vitam citra vllam offenſionem, bonorũ copiam, & veniam peccatorum. Nos verò qui tuum aduentum dileximus, in æterna ſuſcipe tabernacula, & annumera inter eos, qui tibi ab æterno placuerunt. Hęc cùm dixiſſent, ſe inuicèm ſunt amplexi. Primus aũt diuinus Arethas ceruice inclinata, ictum gladij lętanter excipit, & ità ei caput amputatur. Porrò aũt reliquus quoquè chorus, iucunda & quę ſolui non poterat, ſodalitas, cùm quàm maxima potuerũt celeritate, ſe venerãdo vnxiſſent illius ſanguine, tanquàm vnguento aliquo precioſo, conſequenter ad mortem contenderunt, quam gladio properè acceperunt, ſibi inuicèm tempus propemodùm inuidentes, vtpotè quòd quid maius ad honorem tribueretur ei, qui priùs erat mortuus, prę illo, qui deindè ſequebatur.

Pſal. 139.

Pſal. 43.

Pſal. 78.

S. Arethas decollatur cum ſocijs 340.

Quædam autem mulier habens puerum prætercurrentem, non plùs quàm quinque annos natum, cùm videret ea, quę fiebant, & ad similem accensa esset æmulationem, citissimè accurrens, cùm ipsa quoquè accepisset sanguinem, se illo vnxit & filium. Deindè ipsum regem ludificabatur, eum vocans Tyrannum, & quammaxima poterat voce dicens: Erit Hebręorum regi, sicut Pharaoni. Illius verò satellites, ijs, quæ dicebantur, auditis, compręhensam statim mulierem ducunt ad ipsum regem, & maledicta, quibus

Christiana mulier flãmis exurit.

illum acerbè appetebat, renunciant cum magna accessione. Ille autem, cùm nec ei fecisset dicendi potestatem, & nec eam quidem interrogâsset, eam cõdemnat, vt igne moreretur. Statim ergò fuit congesta materia, & ignis ei subiectus: & flamma se in altum sustulit, sulfure & pice & sarmẽtis nutrita. Deindè fuit etiam alligata mulier: & eam lictorum manus complectebantur, vt cùm fuisset eis onus portatu facile, sic in mediam flammam rectà conijceretur. Puer autem, qui solus remanserat, dolebat, indignabatur, ægrè ferebat, non secùs àc recèns pulli, non ferens matris absentiam. Porrò autem in gyrum vertens oculos, & amicissima lingua matrem requirens, videt regem sedentem in excelso, & ad ipsum accurrit, oculos habens plenos lachrymis. Deindè se prouoluit ad illius pedes, pro matre rogans vt poterat. Ille autem eo accepto, & genibus imposito, (erat enim puer scitus & elegans, & qui, vt puer, suauiter balbutiebat) rogabat cum quo mâllet versari, & quem magis diligeret. Ille autẽ matrem, dicebat, matrem: & eam deflebat assiduè. Propter eam enim, inquit, véni, & rogo, ô rex, eam solui, vt me quoquè simul assumat ad martyrium. Illa enim me sępè ad hoc hortata est.

Nota verba pueri quinquennis.

Attendẽs autem rex verba pueri: Quid est autem hoc, inquit, quod dicis martyrium? O, quæ etiam infantes sapientes reddit, tuam Domine gratiam. Pro Christo, inquit, mori, & rursùs viuere. Sed quis est hic Christus, rursùs dicit rex. Puer autem: Véni huc, inquit, ad Ecclesiam, & eum tibi ostendam. Interim autem cùm matrem adspexisset, flens dixit: Sine, sine me venire ad matrem. Video enim eam trahi, & malè affici à lictoribus. Rex autem: Cur huc, dixit, venisti, matre relicta? Sed sis hîc nobiscùm, & dabo tibi quoslibet fructus pulcherrimos. Hoc ille quidem dixit, tanquàm cum simplici puero, atque adeò puero se loqui existimans. Ille verò longè supra ætatem prudentia præditus, planè tenuebat, dicens: Non hîc manebo: matrem desidero. Nam arbitratus te esse Christianum, véni pro ea rogaturus. Cùm Iudæum autem inuenerim, tecùm nec volo quidem versari, neque sustineo à te omninò aliquid accipere: hoc autem solum mihi concede, ô rex, vt ad matrem reuertar. Regem stupore affecit pueri sapientia. Quidam autem ex ijs, qui circunsistebant, excogitantes aliquid sapientius, censebant, vt infans abduceretur ad reginam, sic teneram ætatem conantes allicere. Nam cum rege quidem consuetudinem existimabãt esse puero insolitam, vt virilem & asperiorem: quòd si audierit reginam & mulierem, prompto & alacri animo eam secuturũ, vt qui adhuc apud matrem blandè educaretur, & molliori delectaretur consuetudine. Verùm pueri rursùs intelligentia superauit illorum calliditatem. Et nec eis quidem omninò ad hęc dabat responsum: sed vehemẽter solùm vocabat matrẽ, & in eam cum animo totos defigebat oculos.

Cùm eam autem vidisset inijci in ignem, vehementiùs inflammatus visceribus, audet statim puer aliquid fortius: & cùm stetisset ad genua tyranni Dunaan, se inclinans, acriter ipsum regem mordet in femore. Ille autem simulatquè sensisset morsum, & fuisset cõturbatus, eum repentè abijcit, & eum tradit cuidam ex Senatu, vt ab illo aleretur maximè Iudaicè, & abiuraret Christianismum. Et ille qdem abibat, accepto puero, admirans ea, quę facta fuerant, & simul etiam narrans alijs. Interim autem puer, eo inscien-

Puer quinquẽnis cum matre spõtè moritur.

te, cursu contendit ad matrem, & insilit in mediam fornacem, matremque, vt ei videbatur, complexus, & pulcherrimum bustum seipsum ei tradens, fit cum ipsa hęres coronæ martyrij. Cùm hęc sic fierẽt, patientium Christianorum moti misericordia ij, qui erant circa regem & ipse Senatus, rogabãt vt cęteros relaxaret, & nõ penitùs perderet tam magnam ciuitatem, & populo tam frequẽtem, & quæ quotannis magna pendebat vectigalia. Postq̃ aũt hac in re annuit dura illa anima, & Pharaonitica, crudelitatemque vicit auaritia, qd facit? Cùm huius ciuitatis, & totius regionis iuuenes tam masculos, q̃ fœminas redegisset in seruitutẽ, quotũ erãt multa millia, & alios qdẽ ipse retinuisset, alios aũt tradidisset qbus voluit, reuersus est in regiã, libera ciuitate effecta serua, quę dedicata erat soli Trinitati, quam ipse Christus redemit proprio sanguine, & quę ei obtulit tantã martyrũ multitudinẽ, corũ victorias & certamina pręclarè prędicãs orbi terrę.

Et

Et hęc quidem ità ſe habebant. Reuertente autem Hebræo, apparuit ignis aliquot diebus, tota nocte implēs aërem, qui ipſum Dunaan, & eius terrebat exercitum, & conijciendam præbebat Dei iram aduersùs impios. Deindè ignis quoq; deſupèr, qui etat perfecta plaga, pluit in terram. Sed ne ſic quidē potuit corrigi ſceleratus, neq; flecti ſub potenti manu Dei. Tanto autem furore erat accenſus aduersùs Chriſtianos, vt etiam ad regem Perſarum miſerit legationem, & rogauerit, vt ipſe quoquè faceret ſimilia, & omnes, qui in ſua ditione inueniebantur, Chriſtianos perderet fundirùs: ſi vellet, inquiens, ſolem habere propitium, & eius patrem: ſicut ille nugabatur eſſe Deum Hebræorum. Scripſit etiam ad Alamúndarum Ducem Sarracenorum, qui erant ſub Perſis, promittēs ſe ei etiam daturum pecunias, ſi moueat perſecutionem aduersùs Chriſtianos, qui ſunt ei ſubiecti. Sed ille quidem erat adeò infeſtus Chriſtianis, & ſic faciebat: Iuſtitia autem nequaq̄ ceſſauit implere ſuas partes in ijs, quæ ſic fiebant. Iuſtinus enim cùm ſic ei viſum eſſet, hortatus eſt Alamúndarum, vt fœdera pacis iniret cum Sarracenis Romanorum vectigalibus: & miſſus eſt Abraamius vir pius & presbyter, qui hac fungetetur legatione. Aderant autem illic quoquè à rege Perſarum, cùm alij quidam, tum Iſaaelus quoq; presbyter, qui præerat Chriſtianis Orthodoxis, qui in Perſide erant. Aderat autē Silas quoq; Epiſcopus Neſtorianorum, cum quibuſdam alijs, partìm quidem pro Hebręo fungens legatione, partìm verò volens conuenire Otthodoxos, & diſputare aduersùs recta dogmata.

Vltio cœleſtis ſeſe inci pit declarare in tyrānū

Cùm autem coram dictis Legatis legerentur literę regis Homeritarum, & Silas aſſentiretur ſcopo eius qui ſcripſerat, & diceret ſolùm eſſe hominem, & nō Deum. Quomodò enim, inquiens, qui naſcitur ex muliere, & componitur ex eo, qui eſt in ipſa, ſanguine, & inuoluitur faſcijs, & paulatìm accipit incrementum, deindè etiam laborat, & ſitit, & tàdem in crucem agitur, & moritur, Deus eſſe dicitur, vt citra rationem Abraamio videtur & Iſaacio? Hęc cùm ſic dicerētut, ij viri pij non ferentes diutiùs Deum affici cōtumelia, ſciſſis ſuis veſtibus, eos vocabant hæreticos, & magno animo eos expellebant ab eccleſia catholica, Neſtorium eorum magiſtrum damnantes, vt qui tales ſemināſſet zizanias. Deindè etiā fuſiùs perſequebantur ea, quæ pertinebāt ad diuinā carnis ſuſceptę diſpenſationem: ipſiq; orthodoxa diuinorū Apoſtolorum & patrū ſequentes dogmata, Deum perfectum, & hominem perfectum confitebātur Chriſtum, in vna hypoſtaſi duas naturas coniungentes citra confuſionem. Atque cùm ſic quidem Silas à ſcopo excidiſſet, inanibus (vt dicitur) manibus eſt reuerſus, & ſic vana ſpe eſt deluſus: Abraamius autem ipſe quoq; fœdere inito cum Alamūdaro, ſaluta toq; Iſaacio in Perſidem reuertente, redijt & ipſe, atque omnia expoſuit Iuſtino Imperatori, & præſertìm quæ à rege Homeritarum facta & ſcripta ſunt contra Chriſtianos.

Ille autem ſine mora ſcripſit ad Aſterium Alexandrię Epiſcopum, vt incitaret regem Aethiopum ad mouendum arma aduersùs Homeritas. Eadem quoq; ipſi regi Aethiopum per literas nunciauit, eumque docuit, quemadmodùm deleuiſſet Hebræus omnes Chriſtianos, qui erant in ſua poteſtate: & quemadmodùm Nagran ciuitatem populo frequentiſſimam, feciſſet inhabitabilem, omnibus puberibus partìm quidem interfectis, partìm autem redactis in ſeruitutem: quodque regem etiam Perſarum, & Alamúndarū idem ille incitāſſet, vt facerēt ſimilia. Poſtremùm adiecit, fore, niſi ipſe exurgeret ad vltionem, vt Deus è veſtigio ei iraſceretur. Et hæc quidem Imperator Iuſtinus. Ipſe quoq; Patriarcha Alexandrinus poſteaq̄uàm cum monachis orthodoxis, qui erant in Nitria, & in Scete, multas Deo fudit ſupplicationes, regi illi ea ſignificauit, quę pio videbantur Iuſtino. Non latebāt autem nec priùs quidem Aethiopum regem ea, quæ facta fuerant, ſed tempore anni prohibente, (erat enim hyems) vel inuitus quieuit. Itaque cùm validum collegiſſet exercitū tam ex ſuis, quàm ex auxilijs vſque ad centum & viginti millia, naues autem Indicas ſeptuaginta in ipſa hyeme conſtruxiſſet, quinetiam ex negociatoribus Perſis & Aethiopibus, qui illuc venerant mercaturæ gratia, naues alias collegiſſet ad ſexaginta: cumque eas, quæ ex ipſis collapſæ fuerant, inſtaurāſſet ac refeciſſet, & oīa parāſſet, vēris initio mouit exercitum, armiſque & equis, & alio apparatu properabat, vt prælio confligeret cum inimicis. Et per continentem quidem ab inferiori parte Aethiopię, miſit quindecim millia Aethiopum ad Homeritidis partes magis Occidētales, vt ipſe quidē per mare cū nauibus, illi aūt per terrā irruentes, hoſtes in mediū coërcerēt.

Nagrā vrbē frequētiſſimā miſerè perdit impius tyrannus.

Cæterùm illi quidē cùm multos dies iter feciſſent, per loca arida & trāſitu difficilia,

Exercitus regis Aethiopum perit.

omnes interiérunt,vt qui nec peruenire ad Homeritam,nec ad regionem suam potuerint redire.Rex autem eùm iam esset nauigaturus,venit ad templum,ad cuius fores regia veste,alijsque insignijs imperij depositis,ingressus quidē est in priuato habitu: stans autem ex aduerso aræ,eùm Deum multùm oràsset, & facta ab ipso in Aegypto miracula atque in ipsa solitudine pro Hebræis,in memoriam reuocàsset: Illi, dicebat, fuerunt ingrati in te benefactorem,neque illi solùm,sed ij etiam,qui ex eis nati sunt. Tu enim scis, Domine, quàm se malè gesserint in tua ciuitate, vt qui populum illum per dolum circumuenerint, & consilium inierint aduersùs sanctos tuos, & in eos, qui restant, adhuc mala machinentur. Quòd si nostra peccata id merentur,sed nè tu nos tradas illorū manibus: quod autem ipse volueris,hoc excepto,nobis impone supplicium,nè fortè dicāt, vbinàm est ipsorum Christus,propter quem gloriantur,& Crux eius? Hęc eùm precatus fuisset cum lachrymis,egreditur è templo,& è ciuitate, & ad quendam monachum, qui propter virtutis operationem dignus erat habitus, vt prę uideret futura, & in angusta turricula iam quadragintaquinq; annos fuerat inclusus,pedes venit in eodem habitu,de prælio sciscitaturus. Attulit aūt composita quoq; thymiamata, in quibus etiā aurum latenter immiscuerat. Quæ cùm tradidisset seni,quærebat preces, & significationē eorum,quæ erant euentura. Ille autem,dolo depręhenso, eùm quisnā esset,optimè nôsset: Sit tecùm,inqt,Deus, qui etiā tecùm regnat. Verùenimverò abi, munitus martyrū sacrificio,quod Deus est odoratus,& precibus Pōtificis Alexandrię,& lachrymis Iustini.

Rex Aethiopū cōsulit de belli euentu sanctū quēdam monachū.

Hęc eùm audijsset Elesbaan, & eum non tentâsset ampliùs, benedictione accepta, abijt lætus. Et eùm iussisset exercitui,nè ferrent viaticum plusquàm viginti dierum, nauigauit. Sed neque negligens fuit rex Homeritarum: nam ipse quoque & suis, & auxiliaribus collectis copijs,pręsidium tenebat in terra & in mari. Verùm eùm ille exercitum,qui erat in terra,ab afflictione & malorum perpessione audijt perijsse,non ampliùs timens hostem à continenti, in sola maris versabatur custodia. Itaque considerans angustissimum esse fretum,quod est inter Aethiopes & Homeritas,neque superare latitudinem duorum stadiorum, & alioqui habere etiam saxa, multis in locis latentia, eùm grauem ferream construxisset catenam,& quæ posset ferre vim ventorum & vndarum, & eam vtrinquè in terra alligâsset ipse Dunaan,vt existimabat,Elesbaan prohibebat aditum,vbi quidem erant latentes petrę,plumbum circulis catenę appendens,& ferrum faciens requiescere,vbi autem erat profundum,colligans cum lignis leuissimis, & subleuans catenam. Deindè etiam validum inducens exercitum, venit in eum locum, in quem expectabatur venturus esse rex Aethiopum.

Ille autem eùm vento vsus esset secundo, accessit ad locum speculandum, & præmisit decē naues: quæ eùm dolum nescirent,ex improuiso ingressæ sunt in angustissimum fretum. Quo in loco etiam Deus facit miracula, paruæ esse ostendens potentiæ humanam inuentionem,vbi ipse adiuuare & opem ferre voluerit. Magnus enim quidam fluctus incuruatus,eùm veluti refluxum quendam fecisset aquæ, pottans vnum ex nauigijs,posuit super catenam,adeò vt videretur nauis esse cuidam tupi innixa. Deindè exorta quędam procella eùm mare repentè conturbâsset,extollit fluctus montibus pares magnitudine: & vndarum aliæ quidem amouebant ligna catenę alligata, aliæ autē tollentes naues in altum,transmiserunt omnes supra catenam. Illa antem & à venti vehementia & à fluctibus,qui in eam irrumpebant, disrupta, prębuit cęteris nauibus inoffensum aditum aduersùs Homeritam. Decem igitur prædictæ appulerūt litori,quod aberat ducenta stadia, vbi rex erat cum exercitu. Reliquæ autem naues vento retroactæ, nihil poterant efficere. Emissis itaque triginta millibus cataphractorum equitum, Dunaan impediebat eorum,qui erant in decem nauibus, exitum in terrā. Viginti aūt ex dispersis nauibus,vbi erat ipse Elesbaan, haud multò pòst illuc ipsę etiā appulerunt. Tertio verò die reliquæ quoq; apparentes naues,appulerunt & ipsę lōgè inferiùs. Opinatus autem Dunaan inter plures esse regē,maiore accepto exercitu illuc venit, parua relicta custodia, vbi erat re vera Elesbaan. Cùm autē tererētur tēpus, nec è nauibus educerentur acies,defecerat quidem aqua & cibus ijs,qui erant in nauibus: equitibus autem Hebræis Sol erat molestus,totoque die eos vehementer impetebat.

Deus nō sine miraculo adiuuat regem Aethiopum.

Cęterùm eqtibus suis Dunaan magna machinatus est tabernacula, eorumq; vmbra depulit ęstū,qui afferebat molestiam. Porrò autem misit etiam quendā ex suis cognatis cum viginti millibus equitum ad speculandam partem illam,in qua erat Elesbaan. Quidam

dam autem ex Eunuchis regis arbitratus eum exite ad se exercendum, acceptis quinq; aureis lanceolis,cum eo est egressus. Cùm is aurẽ Elesbaan copias inuenisset vigilantes, quarum pars iam è nauibus egressa,locum in litore occupârat,accepto Eunucho,& tribus ex suis,abijt procùl ad venationem. Quidam autẽ ex Elesbaan exercitu oppressi fame,equos noctù conscenderant,vt hostes effugerent. Qui cùm in eos incidissent, alios quidem occiderunt, regis autem cognatum capientes, & aureas lanceas portantes, ad naues redierunt. Eas autem cùm accepisset rex pius, statìm Deo dedicauit. Ipse autem reliquo armato exercitu immissoq; in breuiores naues,egressus est ad hostes ,qui erant in litore,& pugna terra mariq́ue commissa, Hebræos, qui terga dederant, iure belli omnes occidit,adeò vt ne vnus quidem sit relictus rei gestæ nuncius. Cùm autem haberet cognatum regis, qui ei ostendebat viam, quæ ducit ad ciuitatem Phare, in qua erat regia Dunaan, ad illã ascendit. Qua potitus,vt qui incustoditam offendisset ciuitatem, capit omnes diuitias,quæ erant in regia,& ipsam etiam reginam.

Exercitus impij Dunaan interficitur.

Verùm cùm captam vrbem,& regiam occupatam,atque suos bello captos audijsset Dunaan, timens nè aliqui ex cognatis deficerent ad Elesbaan, mente ei à Deo ablata, cùm aurea catena se & illos alligâsset,sedebat nullam rerum curam gerens. Qui autem in pluribus nauibus erant Aethiopes,cùm nihil audiuissent de suo rege Elesbaan,aut de ijs,quæ gesserat,& laborarent inopia rerum necessariarum,essentq; animo dubij & perplexi,cõuersi sunt ad Deo supplicandum. Et cùm magnas quidem naues inter se alligâssent,& super oblonga ligna vela deindè vinxissent,& veluti quandam ciuitatem in mari essent fabricati:extrinsecùs autem breuiores naues,quæ quoddam murorum imitabantur propugnaculum,ordinâssent,omnes simul congregati,cum lachrymis Deo longam obtulerũt supplicationẽ. Deindè cùm sacra gustâssent mysteria,& se armâssent,descenderunt in naues breuiores: & stantes ex obliquo,nè acciperent aliquod damnum à telis hostium,eas ipsi maiores post se trahentes impulerunt ad terram, donèc appulsa eorum latera fixa fuerũt in litore, adeò vt naues essent ipsis pro muro. Hostes verò irruentes cũ lanceis,confringebant latera breuiorum nauium, & magna molestia afficiebant Aethiopes. Qui cum lachrymis rursùs Domini inuocabant auxilium. Ipse autem eos exaudijt: & statìm vox quædam fuit de cælo exaudita, quę dicebat: Gabriel, Gabriel, Gabriel: & quidam ex illis, qui naues impellebant, virgam ferens ferream,quę supernè quidem habebat Crucem, infernè autem lanceam, cùm enatâsset, & vnius equi caudam appręhendisset, in eius latus figit lanceam adeò, vt mox turbatus equus deiecerit hostem, & alij equites timore affecti,ceciderint in terram.

Cõfidentes itaq; Aethiopes cùm descẽdisent è nauibus, & manus cõseruissent cum hostibus, eos fuderũt, & oẽs interfecerũt, & regiũ ingressi tabernaculũ,inueniũt aurea catena vinctum cum ijs,qui genere ad ipsum attinebant, Dunaan regẽ Hebræũ. Cùm aũt intellexissent suum quoquè regem pręstãtissimum,& omni ex parte optimum Elesbaan illic occupâsse regiam,properè ad eum accesserunt, & omnia, quæ gesta fuerant, exposuerunt.Ille autem pręsidio relicto in ciuitate, maxima abijt celeritate. Et cùm inuenisset Dunaan aurea illa vinctum catena, ipsum interfecit & cognatos, Deum laudãs, & insultans Christi hostibus, pœnam dantibus audacium suorum facinorum, quæ admiserant in Christum, & Christi Crucem. Lætabitur enim iustus (inquit magnus Dauid) cùm viderit vindictam. Et ideò qui ex eis fuerunt vulnerati,non fuerunt vulnerati gladio, (vt dicit diuinus Esaias) neque mortui eorum, mortui bello.! Est enim res fortis & dura,ira D E I,(ipse me rursùs docet) vt grando,quæ deorsùm fertur,non habens tegumentum: vt aquæ magnæ multitudo,quæ trahit regionem.

Dunaan impius à rege Aethiopum interficitur.

Psal.57.

Esa. 22.

Esa.28.

Reuersus ergò Elesbaan ad ciuitatem Phare,omnes interemit, qui erant in regia,& cùm vellet ecclesiam in ea ędificare,fuit ipse primus opifex ędificij. Significauit autem oĩa,quæ gesta fuerant, Pontifici Alexandrię,& per illum Iustino Imperatori. Patriatcha autem Alexandrię,ordinatum Episcopum misit ad Homeritas. Qui cùm illis consecrâsset templum, quod fuerat ædificatum, baptizat quidem omnes,qui erant in ciuitatibus & pagis Homeritarum, in nomine sanctę Trinitatis. Ex eis autem ordinat Diaconos & Presbyteros: & ecclesijs, quæ erant in regione, reddit statum suum solitum.

Apud Homeritas instaurat Christianismus.

Diuinissimus autem rex ipse!Elesbaan simul cum eo venit Nagram martyrum ciuitatẽ: & cùm illic extruxisset ecclesiã, & quinq; possessiones regias ei attribuisset, & deindè etiã ex martyris Arethę possessiõibus tres addidisset, vt ille mãdauerat in fine martyrij,

tyrij,& collegiſſet omnes, qui fuerant redacti in ſeruitutem, & aliàs diſperſi in tempore perſecutionis,& Arethæ martyris filium Ducem gentis conſtituiſſet, & curam geſſiſſet loci,in quo iacebant ibi conſummatę martyrum reliquiæ, & ius aſyli illic conſtituiſſet, vadit irerùm in regiam.Vbi cùm Homeritis Abramium quendam virum pium,& Chriſti nomine glorianrem elegiſſet regem, & ſanctiſſimo Epiſcopo ad decem millia Chriſtianorum Aethiopum tradidiſſet, lætus redit in ſuam regiam cum præda & ſpolijs innumerabilibus,dans etiam exercitui non paruam pecuniæ portionem.

Deo autem agens gratias pro tanta victoria & gratia, volensque ſeipſum dignum reddere maioribus, cùm diadema quidem regium miſiſſet Hieroſolymam, ipſe indutus cilicio,& noctù egreſſus è regia & ipſa ciuitate, aſſcendit in vnum montem ad monaſterium virorum,qui exercebantur.Et cùm ſe in exigua clauſiſſet domuncula, & vouiſſet illinc non egredi toto tempore vitæ, regulam ſuſcepit monaſticam, ex ijs, quæ ſunt mundi,nihil poſſidens præter ſolam ſtoream,& poculum ad aquam bibendam,& pauco pane & aqua viuens,& oleribus viridibus,ſi quis afferret,cùm nullum ex mundanis viſiſſet rota vita, non ad aliquid aliud mentem habens erectam, niſi ad ſoli Deo vacandum. Deniquè cùm diù ſic ſe diuinè exercuiſſet,ſic etiam è vita excedit: In Chriſto Ieſu Domino noſtro: Quem decet omnis gloria,honos & veneratio,nunc & ſemper,& in ſecula ſeculorum,Amen.

[Margin: Optim⁹ rex Aethiopum monaſticā vitā cōplectitur ſanè arduam.]

VITA SANCTI SENOCH ABBATIS, AVTHORE SANCTO GREGORIO TVRONEN. *Epiſcopo,Lib. De vitis Patrum,Cap. 15.*

[Margin: 24. Octobr. Recēs 1.]

VAnitas vanitatū, dicit Eccleſiaſtes, & omnia vanitas. Verum eſt ergò, quòd omnia, quæ geruntur in mundo, ſunt vanitas. Vndè fit,vt ſancti Dei, quos nullus libidinū æſtus exuſſit, nullus concupiſcentiæ exagitauit ſtimulus, quos nullum luxuriæ cœnum nec in ipſa, vt ità dicam, cogitatione tētauit, aſtu tētatoris elati, viſi ſint ſibi eſſe iuſtiſſimi, & ab hoc iactantiæ cothurnoſæ perflati ſupercilio, ſæpiùs corruerint.Factumq́; eſt ità, vt quos non valuit maiorum criminum gladius trucidare, leuis vanitatis fumus addictos facilè peſſundaret:ſicut & ipſe ille,de quo nunc nobis ſermo futurus eſt,cùm multis virtutibus floruiſſet, penè in illo arrogantię barathro obrutus occubuiſſet,ſi eum non exhortatio fratrum fidelium attenta recuperâſſet.

[Margin: Valdè cauēda ſuꝑbia pijs.]

[Margin: Patria S.Senoch.] Igitur beatus Senoch Pictaui pagi,quem Theiphaliam vocant,oriundus fuit,& conuerſus ad Dominum,clericusque factus,monaſterium ſibi inſtituit. Reperit enim intrà territorij Turonici terminum parietes antiquos, quos eruderans à ruinis, habitationes dignas aptauit, reperitque ibi oratorium, in quo ferebatur celebrem noſtrum orâſſe Martinum : quod diligenti cura compoſitum, erecto altari, loculoque in eo ad recipiendas ſanctorum reliquias præparato,ad benedicendum inuitat Epiſcopum. Affuit tūc Euphronius beatus Epiſcopus,qui conſecrato altari, eū Diaconatûs honore donauit. Celebratis igitur Miſſis, cùm capſulam reliquiarum in loculo cuperent collocare, extitit capſa prolixior,nec recipi in loculum poterat.Tunc proſtratus Diaconus cum ipſo Sacerdote pronus ad orationem, lachrymas precibus mixtas effudit, obtinuitque petita. Mirum dictu: ità loculus diuinitùs amplificatus, capſulaque conſtricta eſt, vt in cum ſpatioſiſſimè non ſine admiratione reciperetur.

[Margin: Ordinatur Diaconus.]

[Margin: Magna eius abſtinētia.] In hoc loco collectis tribus monachis, Domino aſſiduè ſeruiebat, & in primis arcto vitæ tramite incedebat,exiguos cibos,& tenues potiones ſumens. Diebus autem Quadrageſimæ ſanctæ addebatur augmentum abſtinentiæ, ciborum diminutione. Nam eſus illi panis tantùm hordeaceus erat,& aqua, de vtriſque elemētis libras ſingulas per dies ſingulos ſumens.Rigorem verò hyemis ſine vllo pedū tegmine pati cōtentus erat, mani-

manibus ac pedibus, simul & collo ferrea catena reuinctus. Dehinc à fratrum contemplatione semotus, solitaria se reclusit in cellula, orans assiduè, atque in vigilijs & orationibus die, noctuque sine ambiguitate perdurans. Conferebat autem deuotio fidelium plerunquè pecuniam, quam nõ in abditis loculis, sed in pauperum marsupijs condebat, illud Dominici eloquij oraculum sępè commemorans: Nolite thesaurizare vobis thesaurum super terram: quia vbi fuerit thesaurus tuus, illic erit & cor tuum. Dabat enim hic, quæ accipiebat, pro Dei intuitu in diuersis necessitatibus indigentium. Vndè factum est, vt in vita sua de his ampliùs, quàm ducentos, à nexu seruitutis, debitique onere subleuârit. Matt. 6.

Cùm autem nos in Turonicum venissemus, egressus est de cellula, venitque ad inquirendos nos: salutatisque ac deosculatis, regressus est iterùm. Erat enim (vt diximus) valdè abstinens, sanans infirmorum languores. Sed vt de abstinentia sanctitas, ità de sanctitate vanitas cœpit obrepere. Nam egressus de cellula, iactantia cothurnosa ad requirendos visitandosque parentes, in pagum Pictauensem, cuius suprà meminimus, abijt. Regressusque tumidus atrogantia, sibi soli placere nitebatur. Sed o biurgatus à nobis, & accepta ratione, quòd superbi longè fiant à regno Dei, ità se purgatum iactantia, humilem reddidit, vt nulla in eo penitùs radix superbiæ remaneret, adeò vt profiteretur, dicens: Vera nunc esse cognoui, quæ beatus Apostolus sacri oris contestatur eloquio, dicens: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Arrogantia viro sancto imponit. 1. Cor. 1.

Sed cùm per eum Dominus super infirmos multas faceret virtutes, & illè ità se dixisset includere velle, vt nunquàm humanis adspectibus appareret, consilium suasimus, vt non se perpetuò in hac conclusione constringeret, nisi in illis duntaxàt diebus, qui inter depositionem sancti Martini, ac Dominici natalis solennitatē habentur: vel in illis similiter quadraginta, quos ante Paschalia festa in summa duci abstinentia patrum sanxit authoritas: reliquis verò diebus, infirmorum gratia, populis se pręberet. Audito autem consilio nostro, libenter quæ dicta sunt accepit, impleuitque sine ambiguitate. Deniquè quia de conuersatione eius pauca prolocuti sumus, ad virtutes, quas per illum medicabilis diuinæ potentię dextera operari dignata est, accedamus. Nota hic antiquitatē Quadragesimæ.

Cæcus quidam, Popusitus nomine, ad eum venit, (erat autē tunc beatus Senoch iam Presbyter ordinatus) qui dum aliquid alimenti postulat, tactis à sancti Sacerdotis manu oculis, vt signum salutare meruit, protinùs visum recepit. Alius quoquè Pictauiensis puer, huiusmodi morbo laborans, audita confessoris huius opera, pro luminis perditi receptione precatur. Non moratur ille, sed inuocato Christi nomine, Crucem oculis cæci imponit, statimque desłnente riuo sanguinis, lux intrauit, ac post viginti annorum curricula, orbatæ frōti geminorum siderum iubar inclaruit. Duo pueri membris omnibus debiles, & in modum sphęrę in rotunditate contracti, eius conspectibus sunt delati, quibus impositis manibus, redintegratis artubus, vnius horæ momento vtrunque reddidit absolutum. Geminauitque deindè geminæ virtutis beneficium. Puer cum puella coram eo contractis manibus adstiterūt, (erat autem tunc medium Paschalis festum solennitatis) cumque pro suæ directionis medela Dei famulo supplicarent, & ille pro ea, quæ ad ecclesiam conuenerat, populi frequentia hæc agenda differret, indignum se clamitans, per quem Deus infirmis præbere beneficia dignaretur, supplicantibus cunctis, manus eorū suis suscepit in manibus: quibus attrectatis, directisque digitis, sanos abscedere iubet. Benaia quoquè (hoc enim erat nomen mulieris) oculos deferens clausos, tactu salutaris dexterę benedicta, illuminata discessit. Cæcos sanat. Item duos contractus.

Sed nec illud occuli æquum puto, quòd sæpiùs eius oratio virus serpētium exinanite obtinuit. Duo enim tumidi morsu hydri, eius pedibus prosternuntur, deprecantes vt virus, quod mala bestia artubus moribundis iniecit, sua virtute discuteret. At ille orationem fudit ad Dominum, dicens: Domine Iesu Christe, qui in principio cuncta mundi elementa creâsti, & serpentem illum humanis dignitatibus æmulum, sub maledicto esse sanxisti, tu depelle ab his famulis tuis veneni huius malum, vt non angues de his, sed hi de angue valeant triumphare. Hæc autem cùm dixisset, palpauit omnē compagem corporis eorum, statimque compresso tumore, virus mortiferum nocendi perdidit vires. Virus serpētum pellit. Gen. 3.

Dies Dominicæ resurrectionis aduenerat, & homo quidam dum ad ecclesiam pergeret, vidit pecorum multitudinē, suam segetē depascentē: ingemuitq;, & ait: Vę mihi, qa annualis mei laboris opa ità depit, vt nihil ꝑrsùs ex ea remaneat. Et accepta securi, ampu-

amputatis ramis,aditum ſepis claudere cœpit,confeſtimque contracta manus inuita retinuit,quod voluntariè compræhendit. Dolore verò inſtigante, ad ſanctum confeſſorē mœſtus acceſſit, trahēs poſt ſe ramum, quem manu conſtrinxerat, narrauitque omnia, ſicut geſta erant. Tunc ille oleo benedictione ſanctificato, manum manu * fringens, abſtracto ramo,ſanitati reſtituit.Sed & deinceps multos à ſerpentium morſu,& puſtulæ malignæ veneno,ſigno Crucis locato deſupèr, reddidit ſoſpitati. Nonnullis autem obſeſſis dæmonis ſæui liuore vt manus impoſuit,extemplò fugatis dæmonibus, mentem eorum energia turbatam,ad integritatem intelligentię reparauit.Omnibus verò,quoſcunque per eum à diuerſis infirmitatibus dextera diuina ſaluauit, ſi inopes fuiſſent, ipſe cibum veſtitumque diſpenſatione hilari porrigebat.Tantaque ei cura de egentibus fuit, vt etiam pontes ſuper alueos amnium diligenter inſtrueret, nè quis inundantibus aquis naufragia ſæua lugeret.

Oleo benedicto manum læſam ſanat.

His ergò virtutibus clarus in populis declaratus, cùm eſſet annorum circiter quadraginta,modica pulſatus febre,per triduum lectulo decubuit. Nunciatumque eſt mihi,eùm trāſitus eſſet propinquus. At ego velo eiùs illuc properans,ad lectulum eius acceſſi,ſed nihil ab eo collocutionis elicere potui: erat enim valdè feſſus. Dehinc interpoſito quaſi vnius horæ ſpatio,ſpiritum exhalauit.Congregata eſt autem ad eius exequias multitudo illa redemptorum,quos ſuprà diximus ab eo vel è iugo ſeruitutis, vel à diuerſis debitis abſolutos,quoſque vel alebat cibo,vel veſtitu tegebat.Plangebant enim, dicentes: Cui nos,Pater ſancte,relinquis? Poſt hæc ſepulturæ locatus,ſæpiùs ſe manifeſtis virtutibus declarauit. Nam trigeſimo ab eius obitu die,cùm ad eius tumulum Miſſa celebraretur, Chaidulphus quidam contractus, dum ſtipem poſtulat,ad eius ſepulturā accedit:qui dum pallam ſuperpoſitam oſculis veneratur,diſſolutis membrorum ligaturis, directus eſt. Multa autem ibi geſta comperi, de quibus hæc tantùm memoriæ habenda notaui.

Obitus eius

Miracula poſt mortē.

SANCTORVM CHRYSANTHI ET DARIAE

HISTORIA, SCRIPTA A VARINO & ARMENIO.

Habetur in Metaphraſte: conſentiuntq́ antiqui MS. codices Latini.

25. Octobris iuxta breuiarium Romanum.

AD ædificationem,vtilitatemque noſtram Deo placuit, vt martyrum,qui ſuperioribus temporibus extiterunt, certamina literarum monumentis conſignarentur, non vt mortalium laudibus eos ſatiaret, quos conuiuio dignos fecit ſempiterno: ſed vt eorum exemplo nos commoneret,vt huiuſce vitæ voluptates aſpernaremur, & gloriæ ppetuæ gratia breues miſerias æquo animo perferremus. Omnis enim corporis dolor, ſi leuis eſt, facilè perferri poteſt: ſin grauis,celerem finem habet. Quamobrēm negligendus eſt & alacriter ſubeūdus,vt mors æterna vitetur. Quòd ſi dolores iſti, qui cùm hodiè ſint, cràs non erunt: cùm hodiè naſcantur,cràs extinguentur:ità moleſti ſunt, quanto illi acerbiores putandi,quibus nullus proponitur finis? Quid,quòd exempla non deſunt eorum,qui conualeſcendi cauſa ſe,ſuaque medicis dedunt, ſeque & ſecari & vri permittunt,& pocula ſumunt amariſſima,mortiſque metu nec amaritudinem ſentiūt, nec ignem reformidant,nec ferrum recuſant? Quòd ſi fallacis & incertæ iſtius vitæ ſtudioſi,quò mortem differant,& ferri & ignis moleſtias ſuſtinent,& amara hauriunt medicamenta: quanto alacriùs acerbitates illę ſunt perferendæ,quę nos exiguum ad tempus cruciant & premunt, vt in perpetuum extollamur? quæ amara nobis tormenta adhibent,vt ſempiterna dulcedine perfruamur?quæ breue præbent incendium, vt perpetuum refrigerium aſſequamur? Hęc Dei martyres conſiderantes, vt de hoſtibus victoriam reportarent,omnia acerbitatum tormentorumque genera pertulerunt. Sperabant enim,ſe,breui vita gloriaque contempta,æternam illam aſſecuturos: & vitaturos perpetuum ignem,ſi temporarium hunc pertuliſſent. Huius nos itèm veræ gloriæ cupidi, mundum mundique cupiditates contemnamus: & quę à ſanctis geſta ſunt, minimè obſcura

Dolores tēporarij fortiter perferendi.

Martyribus quid addidit animū.

ſcura fide celebremus: inprimisque ſanctorum martyrum Chryſanthi & Dariæ hiſtoriam non minùs illis, qui credituri ſunt, quàm nobis, qui credimus, profuturam, pura mente conſcribamus.

Vir quidam Alexandrinus, in ciuitate ſua illuſtris ac princeps, ordinisque Senatorij, nomine Polemius, Romam cum filio ſuo Chryſantho conceſſit. Qui à Senatu Romano amicè ſuſceptus, maximisque honoribus ab Imperatore Numeriano auctus, ſellam in Senatu Romanorum obtinuit. Hic filium vnicum Chryſanthum, quem diſciplinis omnibus imbuendum curauerat, Philoſophorum ſtudio tradidit. Erat autem adoleſcẽs ingenioſus, & ad diſcẽdum aptiſſimus. Quantæ autem prudentiæ fuerit, res ipſa indicabit. Cùm enim omne ſcriptorum genus diligenter conquireret, incidit in libros euangeliorum. Quibus accuratè perlectis, ſic ipſe ſecùm: Tandiù te decuit, Chryſanthe, tenebrarũ libros euóluere, quoàd veritatis lumẽ inuenires. Non eſt aũt ſapiẽtis, nec prudẽtis, vt à lumine rurſùm ad tenebras reuertaris. Perderes enĩ labores, quos ſuſcepiſti, ſi laborũ fructũ abijceres. Eſt aũt laborũ fructus, qui à Deo quærentibus datur. Sic enim ꝑcipit Deus, queadmodùm legiſti: Quærite, & inuenietis. Quamobrèm ſi quod quæſiſti, atq; inueniſti, reliqueris, amẽtibus ac ſtultis eris hominibus ſimilis. Studioſè igitur complectere, quod toto eſt aĩo cõplectẽdũ. Oĩa, quæ grauia moleſtaq; ſunt, deſere. Magnã iacturã facies, niſi id, quod tot laboribus pueſtigãſti, inuentũ generoſè retinueris. Aurũ inueniſti, inueniſti argentũ, inueniſti lapides precioſos. Idcirco q̃ſiſti, vt reperires: & ideò reperiſti, vt poſſideres. Caue ſinas à te ipſo diripi, quod inueniſti. Vtere, fruere primitijs laborum tuorum, & vide, nè, ſi eas reieceris, fruſtrà cõquiſiuiſſe, atque expetiſſe videare.

Polemius pater ſancti Chryſanthi. *Chryſanthus cognoſcit verũ Deum.* *Luc. 11.*

Hæc cùm ſecùm ipſe locutus eſſet, quæritabat, ecquis eſſet diuinarum ſcripturarum magiſter: & quemadmodùm eloquentes ac literatos homines audierat, ſic optabat magiſtros indoctos & piſcatores inuenire. Legerat enim Apoſtolum dicẽtem: Vbi ſapiens? Vbi ſcriba? Vbi inquiſitor huius ſeculi? Nónne ſtultã fecit Deus ſapientiã huius mundi? Nam quia non cognouit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credẽtes. Hæc ille cùm quotidiè cogitaret, & Chriſti ſeruos conquireret, cuidam occurrit, qui dicebat, ſe nôſſe virum quendam Chriſtianum, nomine Carpophorum, diuinarum ſcripturarum peritiſſimum: qui propter impiam perſecutionem, in montibus in ſpelunca quadam habitaret, qui ſanè locus perquàm paucis notus eſſet. His auditis, Chryſanthus valdè gauiſus eſt, & narrantis genua cõplexus, cum lachrymis ſupplicabat, vt locum ſibi, in quo vir ille Dei moraretur, indicaret. Dei autem prouidẽtia factum eſt, vt qui cum fide quærebat, ad eius notitiam mereretur peruenire. Cùm igitur ſanctum Carpophorum preſbyterum conueniſſet, paucis menſibus omnes diuinas ſcripturas didicit, & in fide cõfirmatus, perfectus euaſit in Chriſto, adeò vt ſeptimo poſt ſuſceptum baptiſmum die, Ieſum Chriſtum filiũ Dei publicè prædicaret. Quem cùm propinqui eius, quidam homines clari & potentes audiuiſſent, patrem ipſius conuenerunt, & reprehenderunt, dicentes: Tibi crimini dabitur, & recidet in caput tuum, ꝙ filius tuus audet contra deos loqui. Dicit enim quendam Ieſum Chriſtum eſſe verum Deum. Quod quidem ſi peruenerit ad aures Imperatoris, nec tibi parcetur, nec nobis. Quis enim auſit hæc dicere, niſi qui legibus Imperatorum impudenter aduerſetur?

1. Cor. 1. *A Carpophoro preſbytero diſcit ſacras literas, & baptizatur.*

Iratus igitur Polemius pater, eum in obſcuro fœdoque carcere includendum curauit, & pauciſſimo cibo veſperi tantùm nutriendum. At Dei vir Chryſanthus eam tem pro exercitatione, non pro ſupplicio, accepit. Idque vulgatum & omnibus notum fuit. Quidam igitur patri eius hoc conſilium dedit: Si filium, inquiens, cupis ab hoc propoſito dimouere, cura potiùs, vt in delicijs & voluptatibus verſetur: eique pulcherrimam aliquam ac prudentem puellam vxorem adiungat: vt dum ſe maritum eſſe intellexerit, Chriſtianum eſſe obliuiſcatur. Nam iſtas tenebras atque cruciatus, quibus tu illum affligis, Chriſtiani laudi potiùs ſibi, quàm ſupplicio, ducunt eſſe. Hoc audito, Polemius triclinium veſte ſerica ornari, & eò filium è tenebroſo carcere precioſis veſtimentis indutum duci iubet, è numeroque ſuarum ancillarum formoſiſſimas deligit, ornatasq; atq; eleganter comptas, cum filio concludit, procurans vt in omnibus ciborum verſetur delicijs, minitansque virginibus, niſi Chryſanthum à Chriſtianæ religionis ſtudio ad voluptates pellexerint. Degebat igitur inter puellarũ luſus vir Dei: ſed in ꝓpoſito ità perſtabat, vt & ciborum delicias contemneret, & virginum, tanquàm aſpidum, contactus euitaret. Humì cubabat, aſſiduè precationibus incumbebat, puellarum blanditias, tan-

Truditur in carcerem. *Magnus ſatanæ fraus.* *Ingẽs Chryſanthi fortitudo.*

Psal.34. quàm sagittas, fidei clypeo repellebat, & ad Deum clamabat: Surge, inquiens, Domine in auxilium meum: Dic animę meæ, salus tua ego sum. Quis enim bellum hoc, quod diabolus excitauit, sustinere queat, nisi pręstò adsit victrix dextera tua? Errat, qui se putat posse virtute propria libidinem superare, & castitatem seruare, nisi misericordiæ tuę imbre, carnis extinguantur incendia. Non poterit animus ad aulas tuas appropinquare, nisi te ducem præbueris. Voluptas enim est improba quędam fera, in vitæ nemore latitans, vt animas deuoret. Cuius si quis morsus effugerit, is tibi Deo saluatori debet ex animo gratias agere. Tuum est enim, nos ab eiusmodi periculis liberare.

Gen.39. Gen.36. Sic & beatus seruus tuus Ioseph meretricis, tanquàm immanis feræ, manus effugit auxilio tuo. Quem cùm pater Iacob deploraret: Improba, dicebat, fera deuorauit filium meum: neque vllam volebat admittere consolationem. Verè enim nihil eum celabas. Ibidem. Sed tamen eùm dicerent filij eius: Vide, vtrùm sit hæc tunica filij tui: non indicâsti ei: sed rem abscondisti, vt paternis lachrymis subuenires. Vxor enim Phutiphar, tanquàm fera crudelis, eum inuaserat, & vnguibus eum, quasi leęna quædam dilaniabat: &, quod grauissimum est, insidias tendebat, vt solus eum sola dormiret. Sed solus non erat, quoniam ope tua eum protegebas. Idcircò enim permisisti, vt eum ex profundo corde lugeret pa- Grauis tētatio S. Ioseph. rer, vt iusti precibus adolescentulus adiuuaretur. Quid enim aliud erat fera, nisi libido, per quam ipse diabolus & fœmina eum oppugnabant? Caro & sanguis adolescentiæ feruebat. Oculorum obtutus inuitabant. Accedebat herę potentia, & ad turpitudinem adhortatio. Ornatus muliebris, auro margaritisque distinctus, atque omni lapide precioso, oculorum aciem perstringebat. Aderat odorum suauitas, & blanditiæ, quę lapsùs, mortisque occasionem suggerebant. His omnibus Ioseph, velutì innocentem agnum, inuaserat, & tanquàm leæna detinebat. Sed eum ex ore ipsius manus tua, Domine, eripuit. Etenim eùm esset nunciatum Iacob, filium eius viuere, respondit, ma- Gen.45. gnum sibi esse, quòd filius viueret. mirum enim esse, quòd crudelem illam feram effu- Gen.39. gisset. Tu enim, Domine, eras cum illo, & omnia quę faciebat, ope tua in manibus eius prosperè succedebant. Nunc itèm ego te, Domine, supplex oro, vt mihi aduersùs istas feras opituleris, vt quemadmodùm serpentes dormiunt ad vocem incantantium, sic ipsæ, me precante, dormiant, nè mihi libidinis bellum inferre queant. Quoniam agnosco te verum DEVM, qui homines in te credentes defendis, & inuictam illis virtu- Vide rem miram. tem elargiris. Hęc ille eùm dixisset, tam ingenti virgines somno sunt oppressæ, vt nisì ex triclinio exportarentur, excitari non possent. Fotis igitur ceperunt cibum. Verùm, cùm in locum, vbi erat Chrysanthus, reuertissent, grauis eas rursùm somnus complexus est.

Nunciatur hoc patri ab ijs, quibus id erat curę: qui filium cœpit, vt mortuum, deplorare. Quidam autem ex amicis eius: Magicam, inquit, artem didicit à Christianis, & aduersùs simpliciores puellas facilè illi procedunt incantationes. Quamobrèm eruditam aliquam & prudentem introducito, & eum in sententiam suam adducet, & alliciet ad voluptatem. Vbinàm, inquit Polemius, puellam eiusmodi reperiemus, quæ id perficere valeat? Est inter virgines Mineruę vna, respondit amicus eius, ornatissima, quæ vultu est admodùm venusto, ingenij acumine, & prudentia atque eloquentia singulari, & iam nubilis ætate. Anteuertamus igitur, & petamus eam, indicemusque illi, quomodò sese Per Dariā tendūtur insidię sancto Chrysantho habeat adolescens, vt eum ab instituto remoueat, atque ipsi coniungatur. Perficiuntur hęc, atque ipsa Mineruæ virgo, Daria nomine, componitur: quę veste splendida, atque ornatu precioso fulgens, ad Chrysanthum audacter ingreditur, blandisque sermonibus, & dulci atque ornata oratione conatur adolescentem à proposito remouere. Verùm Chrysanthus Dei pręsidio munitus, diaboli iacula fidei scuto reiecit, & spiritum sanctū inuocans, sic eam est allocutus:

Si temporariæ coniunctionis causa, ô virgo pręclara, tam elegantem ornatum & tam dulcem orationis copiam adhibuisti, vt me hominem mortalem, alterius amore inflammatum, ab animi proposito abduceres, & mentem meam immutares: quanto magìs debes operam dare, vt immortalis regis filij Dei tibi amorem concilies? quod quidem si volueris, non erit difficile. Nam si animam simul cum corpore, mundam, & ab omni macula puram integramque seruâris: & cor tuum æquè, àc corpus, exornâris: & quemadmodùm extrinsecùs splendes, sic mores tuos intrinsecùs composueris: Angeli fauebunt tibi: Apostoli & martyres erunt amici: & operam dabunt, vt ipse Christus sit

fit ſponſus tuus: qui thalamum tibi incorruptis lapidibus & margaritis conſtruet in cę-lo, dabitque delicias in paradiſo perpetuas, & iuuentutis florem largietur immortalem, inſcribetque dotem in libro vitæ ſempiternæ. His Daria verbis commota: Nulla me, inquit, amoris cauſa hoc modo ornatam huc adduxit, ſed patris tui lachrymis impulſa veni, vt te parenti reſtituerem, & ad deorum cultum reuocarem. Si aliqua, reſpondit Chryſanthus, tenes argumenta, quibus id mihi verè perſuadeas, & conſilium mutabo, & te diligenter audiam. Itaque pro communi vtilitate de his diſſeramus: Nihil, inquit Daria, magìs vtile aut neceſſarium eſt hominibus, quàm religionem colere, & cauere, nè, ea neglecta, maximum deorũ numen ad iram concitemus. Quem, inquit Chryſanthus, ô virgo ſapientiſſima, cultum dijs exhibendum putas? Eum, inquit illa, per quem ipſi quoquè noſtri cuſtodes fiant. Quonam pacto, Chryſanthus ait, noſtri cuſtodes eſſe poterunt, qui canum ipſi egent cuſtodia, nè à nocturnis furibus diripiantur, quique & ferreis figuntur clauîs, & plumbo confirmantur, nè ab aliquo deiecti pręcipites ruant? Si imperita, inquit Daria, hominum multitudo ſine ſimulacris poſſet numina colere, non eſſet neceſſarium illa conflare, & conſtituere. Nunc autem ex marmore, & auro, & argento, atque ære conficiuntur, vt cultores proprijs oculis diſcant, quos cogitatione complecti, venerari, timereque debeant. Diſquiramus igitur, inquit Chryſanthus, quid referant iſta ſimulacra, vt intelligamus, vtrùm ijs adorationis cultus debeatur.

Colloquunt inter ſe familiariter.

In imaginibus id ſpectādũ, quod referunt.

Deus nec cenſendus, nec exiſtimandus eſt is, qui non omni ſanctitate, gloriaq; pręſtet. Quid igitur habet falcifer Saturnus probitatis, qui proprios filios vixdùm in lucem editos ſuſtulit, immò verò deuorauit, vt ipſius cultores conſcripsêre? Aut quid in ipſo Ioue laudandum putas, qui quot dies vixit, tot flagitia, tot adulteria, tot homicidia perpetrauit? Inſidiator patris, filiorum occiſor, ſtuprator matronarum, ſororis maritus, occupator regni, magicę artis inuentor, multiplicium formarum opifex, ſatelles dęmonũ, mortis conciliator, ijs deniquè criminibus obſtrictus, & eorum architectus facinorum, quæ ne audire quidem fas eſt. Qui igitur talis extiterit, eum tu'ne credideris eſſe deum? Quòd autem talis fuerit, ſcriptores ipſi teſtantur: qui, quos ſtulti ac dementes homines deos appellant, eos & reges fuiſſe, & in bellis gerēdis fortes ac ſtrenuos, & ſuo tempore interijſſe memorant. Oſtende igitur, quid in ipſo Ioue virtutis fuerit, qui ad mortem vſque tam inimicus extitit omnis honeſtatis, vt & ipſum aëra raptu Ganymedis coinquinârit, & terram, dum ſorores proprias, vt dixi, conſtuprârit. Iam in ipſo Mercurio quid depræhendis diuinitatis? Cuius forma capitis, porcum & monſtrũ imitatur, in vertice autem ſolùm capillos habet & alas? Hic magicis artibus abſconditas in terra pecunias indagabat: & incantationibus ac virga, ſerpentum virus extinguebat: idque dæmonum auxilio, quibus quotidiè vel ſuem, vel gallum mactabat. Quæ porrò in ipſo Herc ule ſanctitas fuit? Qui vicinis è medio tollendis fatigatus, ſeipſum diuino nutu viuum in ignem coniecit, & combuſtus eſt miſer cum claua & pelle, quas ipſe geſtabat. Quid? In ipſo Apolline quæ virtus extitit? Vel in arcanis ſacrificijs Dionyſiacis, vel in ebrietatibus & incontinentia? Reliquum eſt, vt ad reginam Iunonem, & ſtultam Palladem, Veneremque impudicam veniamus. Reperiemus autem ipſas inter ſe contendentes ac decertantes, quænam ipſarum pulchritudine cæteris antecelleret. Omnium poëtarum, & oratorum, atque hiſtoricorum libris iudicium illud decantatur, quod ob ſpretæ formę contumeliam vindicatum eſt. Cur enim indignatę ſunt illæ? Cur hæc lætitia geſtijt, niſì fœdæ voluptatis gratia? Probauit hanc paſtoris ſententia, illas improbauit. Cùm igitur omnes iſti ab honore diuinitatis exciderint, cuinam omnium populorum conſenſus diuinos honores adiudicabit? Nihil autem eſt, quamobrèm minutiores deos recenſeamus. Vnum enim eſt caput, cui reliqua membra aptè conſentiunt. Nam quis eorum tam ſtultus eſt, vt ſe deum, aut deam eſſe glorietur, cùm Saturnus, & Iupiter, & Venus, quibus maiorem impij arbitrantur eſſe neminem, dei non ſint? Quòd ſi iſti, qui primas obtinent, miſeri ſceleſtique ſunt, vt demonſtrauimus, quanto ſunt infeliciores, qui illos, vt deos, venerantur & colunt?

Iouis flagitia.

Hercules vt perierit.

Quandò, inquit Daria, poëtarum figmenta nullius ſunt precij, ad Philoſophos confugiamus, quorum prudentia, vitijs omnibus amputatis, virtuti ceruices ſubijcit. Hi varijs interpretationibus mundi gubernationem ſignificant. Nam deorum nomina allegoricè interpretantes, Saturnum dicunt eſſe tempus, Iouem caloris intenſionem, Iunonem aërem appellant, Venerem ignem, Neptunum mare, Cererem terram: idemque

Philoſophi vt deorũ nomina interpretentur.

 faci-

faciunt in reliquis dijs. Sed eorum, inquit Chrysanthus, imagines fieri solent, quæ semper adesse non possunt: terra autem nunquàm non adest: ignis itèm semper est præstò: & aër omnibus patet. Itaque cur hæc ex simulacris opera humana confectis adoranda censueritis, ignoro, & nullo pacto intelligo. Cur enim imagines & simulacra potiùs, quàm ipsas res, adoratis? Est'ne rex vllus aut princeps, qui seipsum despici contemnique iubeat, & effigiem suam adorari? Quòd si nemo est, qui ità præcipiat, nec vllus principatus id patiatur: confitendum est necessariò, statuis istis & imaginibus non elemēta, non deos exprimi, sed homines mortales. Argumenta tua, inquit Daria, rationem meam confirmant. Docui enim rerum imagines ab hominibus imperitissimis coli: nos autem res ipsas adorare. Scitè, inquit Chrysanthus, sententiam tuam conaris argumentis nostris confirmare. Omnes igitur elementorum cultores in medium adducamus. Ij si terram venerationis gratia tantùm colunt, dignum ac debitum illi honorem exhibeant: neque illam arent, aut alio pacto scindant & exerceant: sed ab aratro, ligoneque temperent. Alius autem neget esse deam, aratrumque & ligonem diligenter adhibeat, atque agricolæ munus impigrè obeat, nec vllum ei honorē, vt cultor aut adorator ipsius habeat. Cuinam, quæso, fructus vberes reddet? Nónne illi, qui eam citra vllam adorationem exercet? Atquì, si dea est, vt asseritis, cultoribus & adoratoribus suis deberet omnia bona largiri. Neptunum itidèm, si quidem est deus, sic adores, vt hyberno tempore nauiges: & cultu atque adoratione, non autem piscatione, confidens, pisces expectato. Alius autem elementum inanimatum, atque omni diuino honore putet indignū: sed opportuno tempore fluctibus sese committat, & obsonium, non mare adorando, sed piscando conquirat. Vtri prosperè cessuram nauigationem, aut piscationem putas? Nónne illi, qui rectè & opportunè munus illud aggredietur? Idem de reliquis elementis dicendum est. Nihil enim suis tribuent adoratoribus, quippè quæ non motu proprio, sed nutu diuino hominum necessitatibus seruiūt. Nam Dei iussu terra solis calore concipit, & cæli pinguedine gramina & plantæ nutriuntur, & temporibus opportunis augentur, & fruges fructusque ferunt. Quamobrèm ille solus meritò colendus & adorandus est, qui largitur hæc omnia: non autem res ipsę, quæ nobis ab eo donantur, adorandæ sunt. Neq; enim literarum elementa discipuli, nec tabulas aut libros, sed præceptores ipsos venerantur. Nec homines ægri, cùm à morbo fuerint liberati, medicamētis aut ferro, sed ipsi medico honorem habent.

Chrysanth. Dariā conuertit ad Christum. Chrysantho ità disserente, credidit Daria. Et de communi sententia constituerunt, vt coniugium inter se esse dicerent: sed tamen in timore Dei virginitatem seruarent. Cùm igitur sub matrimonij nomine Chrysanthus iam libente patre liber esset, Dariam domi suæ baptizandam curauit. Quæ, suscepto virginitatis velo, virgo sanctissima fuit:

Simulant matrimonium. & exiguo tēporis spatio scripturas diuinas omnes didicit. Beneuolè igitur inter se non corporea coniunctione, sed spiritussancti societate, versabantur. Et quemadmodùm per Chrysanthum innumerabilis virorū multitudo, sic per Dariam incredibilis fœminarum numerus ad Christi gratiam cōcurrebat, & multę virgines, dimissis sponsis, sese dicabant Christo. Multi item adolescentes, spretis mundi delicijs, ac voluptatibus superatis, castitatemque complexi, eidem Christo se consecrabant.

Multos Domino lucratur. Cæterùm in ciuitate seditio repentè orta est, publicèque populus Celerinum Prætorem adit. Clamant adolescentes, se desponsas sibi mulieres propter Dariam amisisse. Vociferantur fœminæ, sibi Chrysanthum maritos eripuisse, atque ità suscipiendæ prolis spem adimi. Odiosa igitur crimina obijciebantur: & magnus erat tumultus ac perturbatio. Itaque statìm eos prętor corripi iubet, & nisi dijs immolent, varijs tormentis affici. Tum Chrysanthus Claudio Tribuno traditur. Claudius autem eum militibus tradit: Abducite eum, inquiens, ex vrbe ad templum Iouis, vbi si inuicto Herculi sacrificare recusauerit, varijs eum, donèc obtemperet, cruciatibus torquete. Tunc eum milites neruis madefactis vinciunt, vt illis arescentibus, & ad ossa vsque penetrantibus, angeretur. Confestim igitur vinctus ità premebatur, vt neruorum tormentum oculus videre non posset. Milites enim neruos miro artificio, nouisque rationibus connectebant.

S. Chrysanthus durissimè ligatur. Verùm cùm vincientium manus quieuissent, dictò citiùs vincula sunt dissoluta. Quapropter milites indignati, eū in carcerem coniecerunt, & triplici compede strinxêre: quæ quidem cùm ipsi adstarent, & illuderent, in puluerem redacta est. Tunc milites sublatum lotio conspergebant, dicen-

centes: Maleficia tua nunc tibi non profunt. Sed fœtoris loco, odoris suauitas est consecuta, non aliter, quàm si roseus liquor diffusus esset.

Vitulo igitur excoriato, ipsum in eius pelle nudum incluserunt, & in sole collocârunt. Verùm cutis eius nihil est læsa, nec vllum vir Dei sensit incommodum, quanuis totum diem in vehementi calore, ardentique sole permansisset. Catenis igitur vinctum obscuro in loco concluserunt. Sed ilicò fractæ sunt catenæ: & tanquàm lampades accensæ forent, ibi splendor illuxit. Quamobrèm Claudio Tribuno cuncta nunciârunt. Qui cùm ad carcerem accessisset, & splendorem adspiceret, iussit, vt Chrysanthus foràs ad se veniret. Et, Quænam, inquit, est vis ista præstigiarum, quibus hęc efficis? Omnes ego magos, incantatoresque domui: nec vllam tantam magię potentiam inuéni. Omnes à me victi sunt: omnis eorum malitia meę cessit voluntati. Cæterùm cùm te videam virum pręclarum & sapientem, non aliud abs te requiro, nisi vt audax deseras Christianorum institutum, quo tumultus atque seditio in populo Romano excitatur, teque genere tuo dignum prębeas, & omnipotentibus dijs debita facias sacrificia. Si in te, inquit Chrysanthus, inesset scintilla prudentiæ, facilè intelligeres, me non magica arte, sed DEI virtute, adiuuari. Verùm tu me ità adspicis, quemadmodùm & deos tuos, quos iniquè colis. Nam si oculi tui rectè cernerent, cognosceres deos tuos videndi vim non habere. Et si veritatem aures audirent tuę, planè animaduerteres, eos vocem clamantium non audire. Si in animo tuo sensus aliquis esset intelligentiæ, perspiceres eos nihil intùs habere, pręter puluerem & plumbum. Tunc Claudius Tribunus eum palis alligatum, virgis cædi iussit. Allatæ igitur sunt virgæ, quę quidem in manibus militum erant admodùm duræ, sed viri sancti corpori admotę, instàr papyri, molles factę sunt. Quod quidem animaduertens Tribunus, eum solui atque erigi, vestimentisque indui imperauit. Et ad milites conuersus: Ego, inquit, vt scitis, omnes magorum & incantatorum fraudes depręhendi: hîc autem nullum esse humanum maleficiũ comperio: sed diuinæ virtutis potentiam. Nam & neruorum vincula spontè dissoluta sunt: & compedes confractæ, & corij humiditas in solis ardore per totum diem non exaruit: & locus carceris obscurissimus, luce illustratus est: & virgę, quæ in militum manibus erant asperrimæ, inter verberandum, veluti papyrus, effectæ sunt molles. Quamobrèm cùm synceritas in re, & iustitia, & veritas appareat, quid reliquum est, nisi vt nos omnes ad huius viri genua prostrati, veniam petamus eorum, quæ iniquè in illum patrauimus, precemurque, vt nos huic Deo conciliet, qui eos, à quibus colitur, in omni bello victores facit? Etenim quemadmodùm nos vicit, sic omnes principes nostros & Imperatores superabit.

Vide genus supplicij.

Virgę, quibus cędi iubetur, emolescunt.

His dictis, Claudius cũ omnibus militibus ad sancti Chrysanthi genua prócidit: Verè, inquiens, cognouimus, Deum tuum esse verum Deum. Quamobrèm oramus te, vt nos in eius cognitione instituas, eique quouis modo concilies. Si ad Dei cognitionem, inqt Chrysanthus, vultis peruenire, opùs est, vt rectè, non pedibus, sed animo, progredimini. Sic enim vnicuique nostrûm propinquus est Deus, vt eum corde, fideque conquirimus. Cumque multis verbis eos instituisset, credidit Claudius Tribunus, & Hilaria vxor ipsius, & duo filij Iason & Maurus, & omnes inimici cum tota familia. Crediderunt & milites cum omnibus domesticis suis: & vno omnes animo eodem die baptizati sunt, & in doctrina Chrysanthi permanebant, eius de fide in Dominum nostrum Iesum Christum sermones libentèr audientes: & omni cum timore & reuerentia cupiebant pro Christi nomine pati. Cùm igitur omnes in Dominum credidissent, res peruénit ad aures Numeriani Imperatoris, qui iussit Claudium Tribunum, lapide collo eius alligato, in medium mare proijci, & de omnibus militibus haberi quæstionem, vt qui abnegare CHRISTVM recusarent, capite plecterentur. Cæterùm tantam DEVS gratiam credentibus largitus est, vt ambo Claudij filij, sine vlla quæstione CHRISTVM confiterentur, & pro nomine eius libentissimè mortem appeterent. Quorum exemplum imitati reliqui, vno omnes animo eádem hora martyrij gloriam adepti sunt.

Claudius tribunus cũ militib. suis credit in Christum.

Occiditur cũ filijs & permultis alijs.

Erat autem in eo loco, vbi interfecti sunt, vetus monumentũ: in quo homines Christiani, cùm illud expurgâssent, nocte omnia sanctorum martyrum corpora posuerunt, haud procùl ab vrbe, iuxta viam, quæ Mauri nuncupatur. Cùm autem frequentiùs eum in locum ingrederetur Hilaria Claudij vxor, à quibusdam compręhensa est. Quę cùm

 abstra-

abstraheretur: Sinite me, inquit, precationem meam absoluere, & veniam quocunquè volueritis. Cùm igitur genibus flexis, expansisque manibus, oculos in cælum sustulisset: Domine, inquit, Iesu Christe, quem ex toto corde confiteor, nunc me filijs meis adiunge, quos ex ventre meo ad tuam religionem aduocâsti. Hęc cùm dixisset, tacitę precationi se dedit, atque inter precandum spiritum reddidit. Qui autem illam compræhenderant, repentinam ipsius mortem commiserati, duabus cum ipsa ancillis eius relictis, discesserunt. Illæ verò diligenter sepeliêrunt: & super ipsam paruum monumētum ędificârunt. Erat enim locus ipsius: & quia prope ipsum Sancti positi fuerāt, ex eo tempore illic sibi domicilium constituerat.

Hilaria vxor ei⁹ reddit spiritū.

At Numerianus Imperator iussit Chrysanthum in carcere profundissimo custodiri, vt simul cum Daria varijs cruciatibus afficeretur. Cōiectus igitur est in carcerē Tullianum, profundissimum ac teterrimum, atq; fœdissimum, nudus, & ferreis vinctus compedibus: Daria verò in lupanar detrusa. Quibus vario tormentorum genere affectis, varia Dominus gratia opitulatus est. Chrysantho enim odoris suauitatem & lumen attulit: Dariæ verò leo, qui è stadio fugerat, auxilio fuit. Domum enim, vbì illa erat & supplex precabatur, ingressus, sese in medio extendit. Quod ciues cùm ignorarent, salacissimum quendam iuuenem ac flagitiosissimum miserunt. Sed cùm esset ingressus, insilijt in eum leo, prostrauitque, & pedibus conculcans, Christi virginem intentis oculis respiciebat, vt quid fieri vellet, imperaret. At re cognita: Adiuro te, inquit sancta Daria, per filium Dei, vt permittas illi audire sermonem meum. Leo autem, ipso relicto, fores obseruabat, nè quispiam alius introiret.

Chrysanth⁹ & Daria multa patiuntur.

Tunc Daria ad iuuenem: Eccè, inquit, leonis feritas, Christi nomine audito, Deum colit: tu autem homo ratione pręditus, tot in flagitijs sceleribusq; versaris infelix. Quorum enim pudere te oportebat, in ijs te iactitas & gloriaris. At ille prostratus ad pedes eius, clamare cœpit: Iube, inquiens, me incolumem egredi, & ego omnibus prędicabo Christum, quem tu adoras, esse verum Deum, nec alium esse DEVM præter ipsum. Iussit igitur Daria leoni, vt eum exire sineret. Cumque leo ab ostio recessisset, egressus est: & per totam vrbem cursitabat magna voce: Cognoscite, inquiens, omnes Romani, Dariam esse deam. Cùm autem audaces è stadio homines accessissent, vt leonem corriperent, diuina virtute leo singulos humì deiecit, detinebatque eos ad pedes sanctæ Dariæ, nihil eis mali faciens. Dixit autem illis sancta Daria: Si in Christum credideritis, poteritis incolumes abire: sin minùs, dei vestri liberent vos. At illi vnà omnes clamârunt, dicentes: Qui non credit Christum esse DEVM viuum & verum, hinc nè discedat viuus. Et cùm hæc dixissent, discesserunt clamantes: Credite populi Romanorum, non esse alium Deum, nisì Christum, quem Daria prędicat. Tum Celerinus Prętor iussit ignem ad fores domûs, vbì Daria cum leone erat, accēdi. Igne autem viso, timuit leo, rugituque cœpit signa doloris dare. At Daria: Nè timeas, inquit, neque enim comburéris, neque capiéris vnquàm, aut occidéris, sed naturali morte interibis. Metu igitur deposito, egredere, & abi in pace: quoniam is, quem in me honorâsti, liberabit te. Ceruice igitur inclinata, discessit leo, & per mediam vrbem incedens, neminem lęsit. Qui autem ex ore eius erepti fuerant, baptismum omnes susceperunt.

Petulantissimus iuuenis mirè cōuertitur.

Itèm alij multi.

Hæc omnia Imperatori Numeriano nūciata sunt, qui* Pōto prætori iussit, vt Chrysanthum & Dariam, nisì dijs immolarent, varijs tormentis excruciatos morte acerbissima afficeret. Cùm igitur eos Prętor hortatus esset, vt immolarent, & multa vltrò citroque dicta essent, iussit Chrysanthum in armamētario suspendi. Sed confractum est lignum, & vincula dissoluta sunt, & faces extinctę. Quicunque autem sanctam Dariam contingebant, manuum ipsorum nerui obstupebant, & magnis doloribus cruciabantur. Quod quidem Prætor intuitus timuit, & celeriter ad Imperatorem accurrens, quod factum erat, nunciauit. Qui hæc nō virtuti diuinæ, sed magicis artibus attribuens, iussit eos extra vrbem abduci, & in via, quæ appellatur Salaria, effossa terra, viuos obrui. Illuc igitur sancti Chrysanthus & Daria perducti, cùm in foueam canentes & precantes descendissenr, congesta terra atque lapidibus obruti sunt, & martyrio coronati, mortem simul ac sepulturam inuenerunt: & quemadmodùm in hac vita spiritu coniuges extiterant, sic vnanimes ex ea discesserunt, & à Deo suscepti sunt sacrificium viuens, & meritis affecti præmijs immortalitatis.

f. *Pontio

chrysanth⁹ & Daria terra & lapidib⁹ obruunt.

Porrò

Porrò cùm Dei gratia multæ virtutes & curationes eo in loco fierent, & ſolennis martyrij ipſorum dies ab incredibili virorum & fœminarum, & puerorum multitudine celebraretur in ſpecu quodam propinquo, Numerianus, audita re, ſpeluncæ os atque aditum obſtrui iuſſit. Quod quidem celeriter factum eſt. Cumque vndiquè terra demitteretur, omnes diuinorùm myſteriorum communionem ſuſcipiẽtes, martyrij coronam ſummo cum gaudio perceperunt: inter quos erat presbyter Diodorus, Marianus diaconus, & clerici, atque alij quamplurimi fideles, quorum nomina conquirere ſuperuacaneum ducimus, cùm reperiri nequeant. Hęc autem omnia, vt geſta ſunt, nos Varinus & Armenius fratres conſcripſimus, iuſſu ſanctiſſimi Papæ Stephani, & in omnes ciuitates miſimus, vt cuncti intelligerent, ſanctos martyres Chryſanthum & Dariam, à Domino martyrij præmium in cæleſti regno percepiſſe: Cui gloria, & imperium, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Solẽnis dies martyrij eorum.
Multi martyres.

MARTYRIVM SANCTORVM MARTYRVM MARCIANI ET MARTYRII, NOTARIORVM,

Authore Simeone Metaphraſte.

25. Octobr.

VErſabatur quidem iam quoquè priùs dogma Arrianum in ditione Romanorum, & vaſtabat eius partes, nec ſinebat vulgus orthodoxos purè tueri homouſion. Sed nondùm id malum tanta vtebatur libertate, nec habebat tam multos, qui ei adhęrerent. Cùm autem iam veniſſet imperium ad Conſtantium, filium Magni Conſtantini, quem etiam ex rebus geſtis Magnum vocârunt, inuidiæ pater, & bonis ab initio inuidens inimicus, non valens perſuadere Chriſtianis, vt ea repellerent, quæ erant Chriſtianorum, per quoſdam, qui fuerant indignè adepti dignitatem Sacerdotij, ſe Conſtantio inſinuans, eum totum quantum inducit ad Arrianiſmum. Hinc illud impiũ dogma Arrianorum, tanquàm arma aliqua, impoſitum potentiæ Imperatoris, dilatabatur & augebatur, & quantamcunque regionem Romanorum tenebat imperinm, per vim contendebat ad ſuam adducere opinionem. * Id igitur, qui homouſij tenebant opinionem, & quę ſunt Chriſtianorum, exercebant, vt Chriſtianos decet, afficiebantur malis innumerabilibus, maximè cùm Euſebius & Philippus, (quorum alter quidẽ ornatus fuerat honore Præpoſiti, Philippus autem erat Præfectus prætorio) fuiſſent Conſtantio fomes amoris Arrianorum. Iſti & beatum Paulum expelli ab Eccleſia, & impium eius loco introduci Macedonium volebant, & omnia faciebant, à quibus quidem verbis, à quibus autem factis, à quonam denique damno abſtinentes aduerſùs eos, qui tuẽtur homouſion? Nam alios quidem effecerunt relinquere ciuitatem: alios autem damnârunt perpetuo, eoque iniuſto, exilio: Alijs verò procurârunt etiam à vita deceſſum. Hinc frontibus inſcriptæ turpes notæ, tacitæ fidem ſignificantes Orthodoxam, & alia mala innumerabilia excogitata fuerunt aduerſùs Chriſtianos: etiamſi parua videbantur pijs omnia propter Chriſtum, & cum ſpe futurorum non conferenda. Hinc ſecundus quidem hic Paulus, qui cognomen habuit à confeſſione, expellitur à Sede Pontificatûs: Illotis autem, vt dicitur, pedibus ſacra profanantur.

Cõſtantius Imperator Arrianizat.
*Legendum videtur *, Ob id*
Catholicorũ perſecutio ſub Cõſtantio.

Horum ergò Conſtantij temporum opus eſt & Marcianus, & Martyrius: quibus patria quidem eſt vrbs magna & regia: educatio autem & eruditio, qualem vir pius habere optauerit. Mores, benignitas & moderatio, eſt accuratum, quo illi cognoſcuntur, indicium. Si autem oportet breuiter & verè dicere, id erant inter cæteros virtute, quod eſſe imperio cognoſcebatur eorũ patria inter vrbes. Nam quomodò ipſa omnibus alijs præſidet ciuitatibus, & eò quòd regia & ſit, & nominetur, primum habet honorem: eodem modo hi quoquè in omnibus bonis obtinebant dominatum: nec erat præclarum aliquid omninò, in quo non iſti haberent primas. Apud diuinum ergò Paulum commorantes, cum ſcribæ eſſent eorum, quæ ab illo fiebant, & populo diuinos libros legerent, tam vehementem in Chriſtum amorem alebant, vt nihili ducentes inſaniam Imperatoris,

Marciani & Martyrij patria.
Virtus eximia.

Zelus fidei. vehementi impetu contenderent aduersùs Christi hostes,nec omninò tolerandum putarent Dei verbum eò deducere,vt censeatur res creata: sed esse quidem cum patre expertem principij,& eiusdem essentiæ ostenderent,Arrianorum autem profanas nouitates ad nihilum redigerent.

Illorum ergò verbis,non secùs àc telis,sauciati infelices, cùm nec possent eis resistere,nec eos sustinere in disputatione,non secùs àc ignem cinere,animo suo fraudem celantes,primùm quidem blandis verborum illecebris eos aggrediuntur: deindè se etiam esse pecunias daturos stulti sunt polliciti illis,qui ægrè ferebant,quòd non animæ statim auferrentur propter Christum.Ij ergò non illecti blanditijs, non victi pecunijs, sed pietatis & recti dogmatis volentes esse accurati custodes,contendebant ad brauium supernæ vocationis,quod etiam solum ab eis desiderabatur,& quod omninò cupiebant assequi. Cùm ergò & minæ Arrianorum, & adulationes, & bonorum omnium promissiones nihil haberent virium,& esse viderent inexpugnabilem martyrum constantiam,eos condemnant morte, quam propter Christum desiderabant. Damnãtur capite ab Arrianis.

Cùm autem iam peruenissent ad locum consummationis, tempus petunt ad orationem.Quod cùm accepissent,oculos & manus simul tollunt in cælum,& dicunt: Domine Deus, qui singulatim finxisti corda nostra, qui intelligis in omnia opera nostra,suscipe in pace animas tuorũ famulorum. Quoniam propter te mortificamur & reputamur, tanquàm oues occisionis: & gaudemus sic à vita præsenti discedere propter nomen tuum,&ad eam,quæ est apud te,pede alacri properamus. Has cùm preces fudissent ad Deum vniuersorum, &, Amen, subiunxissent, gladio plagam accipiunt: & Marcianus ac Martyrius finem accipiunt martyricum vigesimoquinto mensis Octobris. Preciosas autem eorum reliquias cùm sustulissent quidam Orthodoxi & fideles, & præclarè composuissent,in psalmis & hymnis ad mœnia ciuitatis honorificè deposuerũt in insigni tumulo: vbi etiam subierunt illam martyricam & beatam consummationem: Ad gloriam patris,& filij, sanctique spiritûs,nunc & semper,& in secula seculorum, Amen.

Psal. 32. Psal. 43. Cæduntur gladio.

MARTYRIVM SANCTI MINIATIS MILITIS ET MARTYRIS FLORENTINI, AB INCERTO QVIdem authore, sed eruditè, mutato prioris historiæ, quæ in vetustis MS. libris extat, stylo conscriptum.

25. Octobr. Cant. 8.

EO tempore, quo Romanum Imperium Decius tenebat, sæua persecutionis tempestas passim Ecclesias Dei populata est: nec tamen coniuratorum in Christi arma militum charitatem aquæ multæ potuerunt extinguere, aut flumina obruere. Siquidem spreta tormentorum immanitate, fortia credentium pectora felici vbiquè cruore rubuerunt. Et Roma quidem, quæ cunctis vrbibus caput altiùs extulerat, generosiùs quoquè ad martyrium plurimo cum milite processit. Illis sanè diebus beatus Sixtus Pontifex gloriosa ob confessionem Domini passione occubuit: Laurentius verò Archidiaconus eius, igne crematus, summum inuictissimæ fidei præbuit exemplum. Hoc sanguineo diræ mensæ epulo tyrannus non exaturatur: sed sicut tigris hausto semèl sanguine, pollutas non patitur mansuescere fauces, ardentiùs in necem Christicolarum, si quos ibì inueniret, ingreditur Florentiam. Quæ ciuitas odoranti quadam tunc vernabat rosa: quo flore ob rubeum purpurantis martyrum sanguinis colorem, in bello redimitur mater Ecclesia, sicut ob quietum confessionis candorem in pace habet lilia.

Passim sic legit apud diuersos, sed veriùs est, passos sub Valeriano.

Ecclesia in bello habet rosas, in pace lilia.

Habitabat enim ibì miles electus,thoracem fide textũ robusto gestans in pectore: qui in suburbio à ministris Decij comprehensus, conditionemq; ac nomen interrogatus, Christianæ, inquit, professionis sum: Minias autem mihi nomen est inditum. Itaque tam intrepida veri DEI cultús assertio, magnum sciscitantibus furorem accendit, gau-

gaudentq; scelerati satellites se inuenisse, quem Imperatoris crudelitas oblectetur punire. Retractum igitur ex itinere, ac statutum pro tribunali, Decius vultu & voce minaci compellans: Tu'ne es, inquit, Minias, qui mente sinistra immortalium maiestati deorum obtrectans, totam conturbas prouinciam, Christianam nescio quam ineptam persuadens religionem? Tum ille: Minias, inquit, ego sum, seruus ac vinctus Iesu Christi, viui ac veri omnipotentis Dei, qui te suæ contemptorem disciplinæ perpetuo destinabit incendio, nisi ab istorum discesseris cultura, quibus spiritu vitæ vacuis, tu profana cæcus dementia, preces fundis ac curuas genua. Etenim ea demùm extrema est insania, adorare metalla & ligna, in quibus etsi artifex humanam expressit imaginem, rationis tamen sensum & diuinitatis inspirare non potuit potentiam: quibus si honorem ac sacrificia voues, conuenientius multo maximè est, vt eorum adores fabros, nè his videlicet neglectis, non libeat numina formare, quæ, vt tu credis, te regnumq; tuum sub continua pace & incolumitate possint tueri. Libera vox S. Miniatis.

Tum tyrannus confusum se autumans, si fixam adolescentię & immobilem constantiam inexpugnatam relinquat, primò blandimentorũ armis succinctus, superare eam aggreditur, sicq; exorsus est: Annos viuidę iuuentutis tuę abrumpere horremus, florem speciositatis tuę pœnis afficere indignũ iudicamus: sed deorum iniuriæ, quibus pertinaciter ac blasphemo ore obloqueris, sacrilegum est nõ contraire. Consule ergò in medium, vt & in deorũ videlicet, qbus vniuersus subiectus est orbis, inclinéris culturã, & nobis inuisa de te sumẽdi exempla nõ inducas necessitudinem. Perpende patrum nostrorum te plùs vidisse prudentiam, nec friuolum esse potuisse, quod tam religiosè ipsi celebrauerũt. Si resipiscere voluëris, diuitiarũ tibi affluentiam ac glorię apponemus splendorem, omniq; quam desiderat cor tuum, te perfrui donabimus lętitia. Et quale, respõdit Minias, tu gaudiũ pręstabis, qui in siti impietatis durãs, terramq; sanguine sanctorũ inebrians, æterni miseriam luctûs euadere nõ potes? Tũc Decius effera corripitur ira, præcipitq; horribilem, cui deuorãdus obijciatur, adduci feram. Paretur ergò, immanisq; adducitur pardus. Nõ cessit seruus Christi terroribus, sed appręhendit scutũ orationis, dicẽs: Dñe Deus, esto adiutor meus, & nè derelinquas me Dñe Deus salutis meæ. Vix verba finiërat, & fera diuino telo tacta expirat. Arguitur vir sanctus maleficijs hęc effecisse: dicitur immundorũ spirituũ pręsidio confisus, cõtra deos pręsumpsisse. Sicq; fidei & virtutis meritum fœdę fit existimationis ac sęuitiæ argumentum, & quod incredulos ad fidem vocare, animosq; à ferocitate debuit mitigare, errorem adduxit, rabiemq; exacuit. Tyrãnus ei blanditur. Egregiè illi martyr respondet. Tyrannus sæuit.

Itaq; fornax succendi iubetur, vt nisi dijs credat & sacrificet, vir sanctus in eam protrudatur. Veruntamen Decius etiam tunc pollicetur, quòd si sibi consenserit, nihil ab eo de his, quæ prima mortales putant, frustrà petiërit. Tunc sanctus Minias proclamat, opes perituras se nolle habere, adijciens, eius qui fecit cęlum & terram, & omnia quæ cęli ambitu continentur, fidem se tenere, & mercedem per omne genus tormentorum expectare: asseritque se in tribulationibus nõ deserendum ab eo, qui filios Israël de terra egressos Aegypti, sicco per mare rubrum pede duxit, & Susannam de falso crimine absoluit, Danielemq; de lacu leonum, ac tres pueros de medio eripuit ignium. Iam maiori caminus, quàm solebat, lignorum strue exæstuat, frementesq; regis ministri sanctum nudãt, oleoq; perunctum in ignem pręcipitant. Angelus autem Domini cùm eo ingreditur, & flammæ tam fixa fide victæ cedunt: nec eum humanũ potuit attingere incendium, qui diuini feruoris gerebat signaculum. & dixit ei Angelus: Visitauit te Dñs, mittẽs me ad te, vt possis in tormẽtis nõ deficere: & ipse te hodiè induet corona iustitiæ. Procubuit ilicò martyr Christi, huiusmodi dans preces: Gratias tibi ago Domine Iesu, qui per Angelum cõfortare voluïsti me seruum tuum. Per te Domine Ananias, Azarias, Misaël vaporem camini, septiès quàm solebat ardentis, nõ senserũt: tu medius inter eos ambulabas, faciẽs refrigerium. Et nunc Domine potes & me ab omni pressura liberare. His dictis, signo sanctæ Crucis se consignauit, omnisq; ignis sic excussus est, vt nec tepor quidem incendij remaneret: liberatusque miles Domini, tripudians egreditur. Minis blãdimẽta permiscet. Exod. 14. Dan. 13. 14. 6. & 3. Dan. 3. Nota vim signi S. Crucis.

Dolet impius Imperator se vinci, iubetque multo horribiliorem adduci belluam, quę sanctum deglutiens, finem imponat altercationi. Statim adducitur leo sęuissimus, & paratur ad beati viri interitũ: qui & ipse signo Crucis cõtrà posito, extinctus est in ictu oculi. Igitur victor Minias libera proloquitur voce, se confisum in nomine Domini, feras & tormenta non timere. Augetur itaque sæuientis regis ira & furor, multiplicatur aduer-

aduersùs sanctum fremitus & terror: sed ille cælestia contemplans, immobilis columna perstat. Placet ergò crudeli tyränо suspendi eum & torqueri in eculeo, dicitque se experiri velle, num Deus, in quem credidit ille, se fortior sit, aut tandem de suis manibus ac pœnis cum liberet, in quo confidit. Non veritus est hęc Minias athleta fortis: quia recordatio priorum, & virtus Dei, qui mirabilis est in sanctis suis, pectus eius roborauit. Adstrictus ergò patibulo, & quæ fuerit eius, quem prędicat, potentia, sic interrogatus disseruit: IESVS, cuius seruum me confiteor, cęcos illuminauit, paralyticos curauit, claudos fecit ambulare, leprosos mundauit, dęmonia eiecit, mortuos suscitauit, de fluxu sanguinis mulierem sanauit, ventis imperauit, super mare siccis pedibus ambulauit, de duobus piscibus & quinque panibus quinque hominum millia saturauit, & vt ad summam redeam, beneficia eius nullus sensus sufficit explicare.

Psal. 67.

Miracula & beneficia Christi, quæ sparsim in Euāgelijs habentur.

Non tulit vltrà crudelis spectator gloriosum militem testimonium Christi tam libero ore præconari: sed deposito de eculeo, ligneisque verubus præacutis, sub vngues eius infixis, omnes digitos eius præcepit pertundi. Gaudet præliator Domini in tanto cruciatu, sciens quòd passiones huius temporis condignæ non sunt ad futuram gloriam. Facta est autem vox Angeli, dicentis ad eum: Constans Minias esto: quia Dominus non derelinquet te in tentatione sine adiutorio. Apposuit iterùm noui minis supplicij constantem virum tyrannus territare: sed ille fidentissimè protestatur, nunquàm se minùs timere, quia sciret maximè in tribulatione adesse Domini misericordiam. Inuanùm furibundus Imperator proclamat: Nostra abeunt studia: nisi altiori inuenimur ingenio, nos turpiter victos operiet confusio. In magica arte, qua Deus suus tormentorum hora eum instruit, hęc operatur ludibria. Feruens autem plumbum auribus eius infundite, nè vocem Dei sui maleficia docentis admittere possit. Obediunt ministri, condolere se dicunt & compati eius adolescentiæ: monent & obtestantur, vt dijs credens offerat sacrificia. Respondit sanctus, detestabilem eam esse sectam, cuius obseruatoribus id tantùm debeatur mercedis, vt sine fide pereant. & expansis manibus orabat: Domine Deus, nè longè facias auxilium tuum à me. Quid huic, ait Decius, adstrui potest pertinaciæ? Suspendite eum, & pedibus illius grauis molis lapidem alligate, vt vel sic diruptus, lacessere nos desinat. Et ille leuatis ad cælum oculis: Domine, ait, exaudi preces meas. Visus est autem sibi adstare Angelus, vultum habens iuuenis, & habitum tanquàm ad bellum processurus: hortatur ad fiduciam: quæ deindè ferenda sint, leuia promittens tentamenta.

Immanis cruciatus.

Rom. 8.

Angel' martyrē in pœnis confirmat.

Nunciatur regi, visum fuisse iuuenem iuxta eum in veste fulgenti, & micanti facie. Agunt ergò eum in diuersa pudor & ira: anxio pectore noua quærit consilia. Præcipit itaque ferro acuto aures eius perforari: tentat adhuc eum blandimentis flectere. Sed vir Domini nesciens cedere, fidem IESV extorqueri sibi posse negat: Angelum Domini, qui id suaserit, adstitisse affirmat. Videt Decius, quòd tormenta beatus martyr non expauescat, rursusque coràm positis thesauris, gemmis & preciosis vestibus, emollire parat. Tum beatus martyr Minias deos suos, vtpotè cæcos, mutos, surdos se aspernari, diuitias pro stercore deputare respondet: subleuatisque ad cælum oculis, dixit: Sitiuit in te Domine anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea. Iam corona martyrij dignum, iam dissolui & esse cum Christo cupientem Christus exaudiuit. Nam tandem capitalem iussus subire sententiam, de huius vitæ ærumnoso carcere feliciter octauo Calendas Nouembris exiuit, regnaturus perpetim cum eo, cui est honor, virtus & summa potestas in secula seculorum, Amen.

Psal. 62.

Capite punitus martyr, abit ad Christum.

MAR-

MARTYRIVM SS. CRISPINI ET CRISPINIANI MARTYRVM. EXTAT IN ANTIQVIS MS. CODI- cibus, *sed Frater Laurentius Surius & stylum mutauit, & nonnihil historiam contraxit, salua rerum fide & integritate.*

SVb Diocletiano & Maximiano Imperatoribus, q vna animi impietate Christi Ecclesiam oppugnandam suscepêre, beati viri Quintinus, Lucianus, Ruffinus, Valerius & Eugenius, Romæ claris orti natalibus, in Gallias, Christũ annunciaturi, sese contulerunt: felicique martyrio sancti laboris cursum consummantes, ad Christum commigrârũt. Eos secuti pari fidei deuotione & generis splendore Crispinus & Crispinianus, Suessiones venerunt. Sed cùm essent Christiani, ob persecutionis immanitatem, hospitij & humanitatis officia eis erãt interdicta. Volentes autem ex Apostoli præscriptione labore manuum victum sibi parare, artem sutrinam, quòd quieta sit, didicêre, facileq; Dei beneficio in ea sic cęteros antecelluêre, vt multis & chari, & admirationi essent, maximè quòd laboris sui nullum exigerẽt à quoquam precium, licèt artis elegantia penè omnes vincerent. Illexit ea res nonnullos, vt non tam artificij eorũ necessitate vel opera, quàm verbi Dei audiendi studio inuitati, ad eos crebrò conuenirent. Itaq; factum est, vt Christi gratia per eos id efficiẽte, multi relicto errore & cultu simulacrorum, Deum viuum & verum toto pectore colere & amare concupiscerent.

[Margin: 25. Octobr. — SS. Crispinus & Crispinianus veniunt in Gallias. — 2. Thess. 3. — Multos cõuertunt.]

Id vbì percepit impius Maximianus, confestim * Rictiouarum suæ crudelitatis administrum, ad eos perquirendos misit. Is verò apud Suessiones reperit eos pauperum calceos consuentes, sciscitatusque est ex eis, quos deos colerent. Respondent illi, se vnum eundemque verum Deum colere: Iouem, Apollinem, Mercurium, aliáve id genus portenta se nec colere, nec adorare. Itaque Rictiouarus catenis vinctos adducit ad Maximianum, qui eos vt edictorum imperialium cõtemptores, ad se iubet introduci, aitque ad eos: Genus vestrum religionemque edicite. Respondent sancti: Romæ non obscura familia orti, in Gallias pro Christi amore vénimus, qui cum patre & spiritu sancto vnus est Deus, creator omnium, regnans in secula seculorum. Cui seruímus in fide, prompta animi deuotione, cupimusque dum spiritus hos reget artus, in eius cultu & famulatu permanere. His auditis, ira permotus Maximianus, Per deorum virtutem, inquit, si in hac stultitia permanseritis, multis vos tormentis excruciatos malè perdam, & exempla in vos edam. Si verò dijs sacrificaueritis, multis vos opibus auctos, magnis curabo honoribus affici. Sancti martyres respondent: Minis tuis non terrebis nos, quibus viuere Christus est, & mori lucrum. Opes verò tuas & honores, quos polliceris, præbeto tuis: nos eiusmodi iam olìm Christi causa contempsimus, & contempsisse lætamur. Tu quoquè si nôsses Christum, & amares, non modò diuitias & ipsum quoquè imperium, sed vanos etiam dæmonum cultus facilè respueres, atque ab eius benignitate vitam reciperes sempiternam. Quòd si verò in hac vanitate perstiteris, cum malis dæmonibus, quorum colis simulacra, in tartarum demergéris. Maximianus dicit: Sufficiat vobis hactenùs multos vestris perijsse maleficijs & malis artibus. Respondent martyres: Ignoras miser benignum Deum, qui te indignum permisit euehi ad imperium: cùm tu illius immortale regnum in terris frustrà conéris euertere.

[Margin: *Ritiouarũ — Sistuntur vincti coram Maximiano.]

Tum Maximianus furore accensus, tradit eos Rictiouaro, obtestaturque, vt dirè eos excruciandos, teterrimaque morte perdendos curet. Mox crudelis immanis tyranni administer, iubet sanctos viros ad trochleam extensos fustibus cædi. Illi verò animis cęlestia contemplantes, Christi opem & auxilium implorant. Audiens Rictiouarus eos preces Christo offerentes, quos putabat præ doloris acerbitate eiulaturos, fert indignissimè, mandatque sudes inter digitorum vngues & carnem defigi, & ex pelle dorsi corrigias excindi. Párent satellites, acriter in digitos adigunt acutas sudes: martyres inter horrendos cruciatus spe gaudentes, in tribulatione patientes, orant Dominum, vt ab homine iniquo & doloso ipsos líberet. Non cunctatur bonus Domi-

[Margin: Sancti martyres cædũtur fustib. — Pœna atrocissima.]

Dominus: exiliunt è digitis sudes tanta vi, vt quosdam è ministris interfecisse, alios vulnerâsse ferantur. At Rictiouarus præ furore insaniens, molares lapides præcipit ad martyrum colla alligari, & in flumen eos Axonam demergi, vt glacie crucientur. Martyres læti & alacres, diuinæ virtutis scuto protecti, creatura seruiente suo creatori, nec aquis merguntur, nec saxis premuntur, nec frigore constringuntur: immò potiùs ceu æstiuis quibusdam lauacris recreati, abiecto molari pondere, ad vlteriorem fluminis ripam incolumes ènatant.

Merguntur in flumen.

Insigne miraculum.

Eo conspecto miraculo Rictiouarus à malo dæmone ira inflammatus, iubet eis vincula inijci, vinctosque custodiri, donèc plumbum colliquescat. Eo liquefacto, martyres iubet in illud deponi. Sed nihil lædit ignis, quos Christi inuicta seruabat dextera. Orant in medio plumbo sancti martyres, & tres pueros, in camino Chaldaico Dominum laudantes, imitantur, cantantesque dicunt: Adiuua nos Deus salutaris noster, & propter honorem nominis tui Domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum: nè fortè dicant gentes, Vbi est Deus eorum? Sub his precibus exilit gutta feruentis plumbi in oculum Rictiouari, & magno dolore excruciatum occæcat. At miser ille furore pércitus, cùm deberet corporis & animi expetere medicinam, picem, adipem & oleum commixtìm iubet feruefieri, & martyres in ea præcipitari. Ocyùs fit quod iubetur, sed beati viri immota animi spe alacres, fidenter aiunt ad Dominum: Potes Domine liberare nos ab his impij Rictiouari cruciamentis. Itaque sicut voluïsti nos pati pro confessione sancti nominis tui, ità ad ignominiam diaboli & satellitum eius, ab his pœnis illæsos nos educere digneris. His dictis, mox adest sanctus Angelus, & sine dolore extrahit eos ab igne.

Dan. 3.

Psal. 78.

Aliud diuinum miraculum.

Cernens impius Rictiouarus se nihil suis efficere supplicijs, furibundus in ignem sese præcipitat, & tali morte abit è vita, iusto quidem Dei iudicio: vt qui multos Christi martyres, ad cęlestia regna properantes, ignibus excruciatos interemerat, ipse ad æterni ignis flammas inextinguibiles, igne extinctus, proficisceretur. Id conspicati victores martyres, pijs animis Deum orant, vt ipsos de certaminis conflictatione ereptos, iubeat propitius ad se peruenire. Eádem autem nocte reuelatur eis diuinitùs, illucescente die percepturos eos laborum & confessionis suæ præmium. Visionem veram fuisse, rei mox declarauit euentus. Maximianus enim vbì didicit, quid Rictiouaro suo accidisset, sanctos martyres pręcepit capite puniri. Illi sub ipso mortis articulo gratias agunt Deo, quòd à seculo ereptos, ad se ipsos iubeat peruenire: sicque capite cæsi, octauo calendas Nouembris decedũt è vita. Corpora eorum relicta sunt canibus & auibus deuoranda, sed Christo ea custodiente, nihil mali passa sunt. Eádem autem nocte, vt ferunt, senex quidam pauper, cui erat soror grandæua, ab Angelo admonetur, vt sanctorum martyrum corpora colligat, diligenti curæ sepulturæ mandanda. Surgit senex nihil hæsitans, abit cum vetula sorore sua ad locum martyrij: & quia apud Axonam fluuium martyres perempti erant, facilè poterant eorum corpora nauigio perduci ad eorum domicilium. Sed quid facerent rebus inopes, viribus imbecilli, quibus nec cymba aderat, nec nauigandi industria, nec facultas virium, qua possent contra tractum fluminis ea ad se adducere? Vbi tandèm noctù ad sacra peruenêre corpora, prorsùs intacta, eccè nauiculam conspiciunt in litore, moxque multa concepta fidutia, singuli singula tollunt, & tam inoffenso gradiuntur pede, vt videri possint non ferre onera, sed ferri ab oneribus: imponunt nauiculæ corpora, eunt sursùm contra impetum fluminis, & quidem celeriter, nullo neque gubernatore, neq; remige freti: postquàm ad suum venêre tugurium, clàm illic ea cum multo gaudio sepeliunt. Nemo ambigit hãc virtutem senibus à Christo suppeditatam in gloriam martyrum suorum, qui eius causa libenter mortem pertulêre in hoc mundo, quosq; ille seruãdos futuris fidelibus populis in patrocinium, senum illorum ministerio paululùm occultare voluït: mox cessante ipsius iussu persecutionis tempestate, eos reuelaturus, sicut & fecit.

Impius iudex se mergit in ignẽ.

Capite cæduntur.

Aliud ingens miraculum.

Senes enim illi thesaurum hunc, quem impij absconderant, fidelibus cum ingenti deuotione prodiderunt, dicentes Crispini & Crispiniani martyrũ corpora se habere recondita in tugurio suo. Mox verò ea re cognita, fidelis populus piæ deuotionis affectu confluere cœpit ad senum domicilium, quod ex ea frequentia in oratorium versum videbatur, ipsá quoquè regis aula vel palatio honoratius. Porrò autem communicato inter se consilio, Clerus & populus sacra corpora indè transferre statuunt. Magno igitur populi

Nota antiquam deuotionem ergà sacras reliquias.

populi cœtu collecto, honorificè feretro imposita, cum ingenti exultatione psallentes, ad sepulcra iamdudùm preparata nauigio perducunt. Vt autem deuotæ plebis firmaretur fides, & augeretur exultatio, vbì litus attigit nauis, quę sancta ferebat corpora, oblatus est puer cæcus, surdus, mutus & claudus: qui cùm tactus esset fideliter opertorio feretri, ilicò totus sanatus est, iunctusque collegio fidelium, laudabat Deum, sanus ingrediens pedibus suis. Deindè condita sunt martyrum corpora in duobus tumulis: quo in loco posteà Christiani magnam ædificârunt ecclesiam: in qua Christus Dominus, & Deus Dei filius suorum martyrum precibus vota suscipit supplicum, salutemq; largitur infirmis: Cui est honor, imperium, gloria indeficiens cum summo patre ac sancto spiritu in secula seculorum, Amen. [Cōtactu feretri sanatur puer miserabilis.]

DE SS. ROGATIANO ET FELICISSIMO, ALIIS'QVE MARTYRIBVS EPISTOLA LXXXI. BEATI *Cypriani Episcopi & martyris: secundùm alios, Lib. 4. Epist.* 1.

SAluto vos, fratres charissimi, optans ipse quoq; cōspectu vestro frui, si me ad vos peruenire loci conditio permitteret. Quid enim mihi optatius & lętius posset accidere, q̃ nūc vobis inhærere, & complectere manus illas, quæ puræ & innocentes, & Dominicam fidem seruantes, sacrilega obsequia respuerūt? Quid iucūdius & sublimius, quàm osculari nūc ora vestra, quę gloriosa voce Dominū confessa sunt: conspici etiam pręsentem ab oculis vestris, qui despecto seculo, conspiciendo Deo digni extiterunt? Sed quoniam huic lętitiæ interesse facultas nō datur, has pro me ad aures & ad oculos vestros vicarias literas mitto, q̄bus gratulor pariter & exhortor, vt in confessione cęlestis gloriæ fortes & stabiles perseueretis: & ingressi viam Dominicæ dignationis, ad accipiendam coronam spiritali virtute pergatis, habentes Dominum protectorem & ducem, qui dixit: Eccè ego vobiscùm sum omnibus diebus vsq; ad consummationē mūdi. [26. Octobr.] [En quid in martyribus vir sanctissimus commendet.] [Matt. 28.]

O beatum carcerem, quem illustrauit vestra pręsentia. O beatū carcerem, qui homines Dei mittit ad cęlum. O tenebras lucidiores sole ipso, & luce hac mundi clariores, vbì modò constituta sunt Dei templa, & sanctificata diuinis confessionibus membra vestra. Nec quicquam nunc versetur in cordibus & mentibus vestris, quàm diuina præcepta & mandata cęlestia, quibus vos ad tolerantiam passionis spiritussanctus semper animauit. Nemo mortem cogitet, sed immortalitatem: nec temporariam pœnam, sed gloriam sempiternam, cùm scriptum sit: Preciosa est in conspectu Domini mors iustorum eius. & iterùm: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicit. & iterùm vbì loquitur scriptura diuina de tormentis, quæ martyres Dei consecrāt, & ipsa passionis probatione sanctificāt: Etsì coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est. Et in paucis vexati, in multis benè disponentur: quoniam Deus tentauit illos, & inuénit illos dignos se. Tanquàm aurum in fornace probauit illos, & quasì holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Fulgebunt iusti, & tanquàm scintillæ in arundineto discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit illorum Dominus in perpetuum. [Nota, vt instruat sanctos martyres.] [Psal. 115. 50.] [Sap. 3.]

Quandò ergò iudicaturos vos & regnaturos cum Christo Domino cogitatis, exultetis necessè est, & futurorum gaudio præsentia supplicia calcetis: scientes ab initio mundi sic institutum, vt laboret isthic in seculari conflictatione iustitia, quandò in origine statìm prima Abel iustus occíditur, & exindè iusti quique, & prophetæ, & Apostoli missi. Quibus omnibus Dominus quoquè in seipso constituit exemplum, docens ad suum regnum non nisì eos, qui se per viam suam secuti sint, peruenire, dicens: Qui amat animam suam in isto seculo, perdet illam: & qui odit animam suam in isto seculo, in vitam æternam conseruabit illam. & iterùm: Nolite timere eos, qui occídunt corpus, animam verò non possunt occídere. Magìs autem metuite eum, qui potest & animam & corpus occídere in gehennam. Paulus etiam nos adhortatur, vt qui ad Domini [Gene. 4.] [Iohan. 12.] [Matt. 10.]

Rom. 8. mini promissa venire cupimus, imitari Dominum in omnibus debeamus. Sumus, inquit, filij Dei: si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si quidem compatiamur, vt commagnificemur. Addit etiam comparationem præsentis temporis & futuræ claritatis, dicens: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturam claritatem, quæ reuelabitur in nobis. Cuius claritatis gloriam cogitantes, pressuras omnes & persecutiones tolerare nos conuenit: quia etsi sunt multæ pressuræ iustorum, ex omnibus tamen liberantur, qui in Deum fidunt.

Ibidem.

Fœminarũ constantia. Beatas etiam fœminas, quæ vobiscum sunt in eadem confessionis gloria constitutæ, quæ Dominicam fidem tenentes, & sexu suo fortiores, non solùm ipsæ ad coronã proximæ sunt, sed & cæteris quoquè fœminis exemplum de sua constantia præbuerunt. Ac ne quid deesset ad gloriam numeri vestri, vt omnis vobiscùm & sexus, & ætas esset in honore, pueros etiam vobis gloriosa confessione sociauit diuina dignatio: repræsentans nobis tale aliquid, quale Ananias, Azarias & Misaël illustres pueri aliquandò fecerunt: quibus inclusis in caminum, cesserunt ignes, & refrigerij locum flammæ dederunt, præsente cum illis Domino & probante, quòd in confessores & martyres eius nihil posset gehennæ ardor operari: sed quòd qui in Deum crederent, incolumes semper & tuti in omnibus perseuerarent. Et consideretis diligentiùs, peto, pro vestra religione, quæ apud illos pueros fides fuerit, quæ promereri Dominum pleniùs potuit. ad omnia enim parati, sicut omnes esse debemus, aiunt regi: Nabuchodonosor rex, non opùs est nobis, de hoc verbo respondere tibi. est enim Deus, cui nos seruímus, potens eripere nos de camino ignis, & manibus tuis, rex, liberabit nos. & si non, notum tibi sit, quoniam dijs tuis non seruímus, & imaginem auream, quam statuisti, non adoramus.

Item q; puerorum.

Dan. 3.

Ibidem.

Cùm se crederent, & pro fide sua scirent posse etiam de pręsenti supplicio liberari, iactare hoc tamen & vendicare sibi noluerunt, dicentes, Et si non: nè minor esset confessionis virtus sine testimonio passionis: Addiderunt, posse omnia Deum facere, sed tamen non in hoc fidere, vt liberari in præsenti a vellent, sed illam libertatis & securitatis æternæ gloriam cogitarent. Quam fidem nos quoquè retinentes, & dic ac nocte meditantes, toto corde ad Deum prompti, contemptu præsentium futura tantummodò cogitemus, fructum regni æterni, complexum & osculum Domini, conspectum Dei: vt sequamini in omnibus Rogatianum presbyterum, gloriosum senem, viam vobis ad gloriam temporis nostri religiosa virtute & diuina dignatione facientem: qui cum Felicissimo fratre nostro, quieto semper & sobrio, excipiens ferocientis populi impetum, primum hospitium vobis in carcere præparauit, & metator quodam modo vester, nunc quoquè vos antecedit. Quod vt consummetur in vobis, assiduis orationibus Dominum deprecamur, vt initijs ad summa pergentibus, quos confiteri fecit, faciat & coronari. Opto vos, fratres charissimi ac beatissimi, in Domino semper benè valere, & ad coronam cælestis gloriæ peruenire.

Commendantur Rogatianus presbyter & Felicissimus.

VITA ET MARTYRIVM SANCTAE MARTYRIS ANASTASIAE ROMANAE, AVTHORE SIMEONE *Metaphraste. Est autem hæc Anastasia diuersa ab illa, quæ celebratur 25. Decembris.*

28. Octobr. Duæ Anastasiæ martyres.

Literis mandatum est, duas fuisse Anastasias, ambas quidem genere claras, longè autem clariores confessione fidei: & eis patriam fuisse Romam veterem. Quarum altera quidem viro pietate nõ bono breui tempore coniuncta matrimonio, cùm nullam cum eo tori habuisset consuetudinem, sed adhuc cõseruaret pulchrum florem virginitatis, marito intereà morte amisso, vixit deincèps in casta viduitate, & virtutum exercitatione, totis manibus paternas opes effundens in egenos, & lubenter ventitans ad eos, qui propter Christum patiebantur, & carceres propter eos diligenter perscrutãs, & omnibus modis eorum curam gerens, & saniem abstergens, & facilè faciens ferre dolores

& ad

& adhuc quidem viuentes, doctrinis, consilijs, monitis confirmans, mortuorum autem corpora splendidè componens, & mandans sepulturæ, donèc seipsam quoquè pulcherrimum & funebrem ornatum illis præbuit, vt quæ per ignem fuerit oblata in holocaustum, & sursùm ad Deum lata sit in odorem suauitatis.

Altera autem vitam elegit monasticam & quietam, omninò expers nuptiarum, &, quæ ex eis oriuntur, tumultuum: sed cùm pulchrum iugum Domini subijsset, & leue eius onus portâsset, deindè etiam forti & excelso animo suscepit certamina pro pietate: & dupliei ornata fuit corona, virginitatis, inquam, & decertationis. Cuius ab ineũte ætate educationem & exercitationem, & maxima illa propter Christum certamina vult ab initio persequi oratio. *Anastasia sanctimonialis.*

Ipsa ergò, relictis parentibus, & necessarijs, & ijs omnibus, quæ pertinent ad hæreditatem, in quodam monasterio vicesimo anno ætatis seipsam collocat: in quo docta & instituta à sacrosancta Sophia, (sic enim vocabatur magistra) dignos etiam fructus, talibusque feminibus ac tali doctrinę conuenientes, & producebat, & erat productura. Inuidus autem & malignus, hęc sine inuidia ferre non poterat: sed primùm quidem ipsius domesticis eam aggreditur copijs, & ex carne eius in eam hostem excitat, contendens vehementem illam & intensam soluere exercitationem. Cùm autem illa inimici machinas facilè repulisset, nec ea ratione ab eo capi & expugnari posset, is se rursùs ad alias contulit insidias: & ipsam quidem defert ad suos & impietatis ministros, quibus valdè erat curæ perscrutari eos, qui Christi sectabantur religionem. Illi verò statim currentes ad Præsidem, (Is autem erat Probus, Diocletiano tunc administrante imperium) ipsi indicant eam neque deos, neque Imperatorem colere: sed quendam Christum prædicare Deum verum, vitamque solitariam, & coniugij expertem, ei, quæ versatur in societate & coniunctione, præferre, insolitam quandam viuendi formam ostendentem virginibus. Cùm ergò statim Probus theatrum coëgisset frequentissimum, iubet beatam adduci Anastasiam. Cumq; venissent ministri ad sacrum illud monasterium, cum ipsis vectibus & * clauibus fractis ianuis, maximo impetu ingressi, nominatìm quærebãt Anastasiam. *Tentatur à satana.* *for. * clauis*

Eius autem magistra Sophia cùm repentinam illam adspexisset irruptionem & causam non ignorâsset, sed rem statim, vt erat, coniecisset, à militibus postulauit hanc gratiam, vt parùm expectarent. Quæ cùm lachrymans accepisset Anastasiam, & eam statuisset ex aduerso aræ, secretò, & Deum testem adhibens eorum, quę dicebat: Ego quidem, inquit, ô iucundissima filia, cùm te puellam accepissem, nihil à primo die ad hoc vsque tempus prætermisi pro viribus, quod pertineret ad te instituendam in ijs, quæ ad Deum pertinent. Tu autem cùm iam peruenetis ad ætatem plenitudinis Christi, vade ad ipsum exultans. Te enim ei hodiè despõdeo, & offero, & trado. Ecce iam est paratus thalamus, & qui te vocat, est verax: & adsunt nuncij gaudij, vt te accipiant Christi sponsam, & deducant ad Regem in superna tabernacula. Vade ergò per hanc arctam & angustam viam, donèc per martyrium pro ipso susceptum, in latitudine statuat pedes tuos. Nam iustum est, ô filia, non solùm pro Christo pati, sed etiam sæpè, si hoc fieri posset, mori propter illum. Si enim cùm esset Dominus, mortuus est propter nos: quomodò non oportet nos, cùm simus serui, prompto & alacri animo imitari illius mortem? Verùm nec mors quidem est, ô filia, propter Christum decessus, sed lætitia, gaudium, voluptas, splendor, pulchritudo, lux longè hac luce dulcior & pulchrior. Omnia illic ab interitu libera: omnia firma ac stabilia: omnia perpetua, & nunquàm desinentia. Nè adspexeris, ô filia mea, ad acerbitatem Tyrannorum, & grauitatem suppliciorum. Ipse enim Christus spõsus tuus tibi aderit, dolores alleuans, & eripiens à necessitatibus. Quòd si etiam concesserit, vt tu malorum aliquid perpetiaris, quò tuam tolerantiam efficiat tuæ fidei probationem: at non in finem deseret & despiciet: sed te adhuc laborante, extinguetur quidem dolorum acerbitas: exorietur autem tibi consolatio & lux: & vita te amiciet, & gloria circundabit. Ad hęc virgo: Optandum quidem est, inquit, ô mater, & orandum, vt quod à diuino proficiscatur auxilio, nè ad tantam Tyrannorum crudelitatem & insaniam deficiam. Nam spiritus quidem est promptus, caro autem infirma: sed roga communem Dominum, & ei supplica, vt mittat ad me virtutem ex alto, per quam potero resistere tam grauibus, quæ infliguntur, malis: & studebo, mater mea, illius confirmata virtute, tua monita perpetuò conseruare, neque vllum eorum negligam, aut eius obliuiscar. *Sophia cõfirmat S. Anastasiã.* *Sæpè, si id fieri posset, pro Christo moriendũ.* *Matt. 26.*

Mmmm 2 Cùm

S. Anastasia sistitur ad tribunal.

Cùm hæc virgo diceret,& magistræ tam dulcia & iucunda faceret promissa,irruerunt repentè milites,& eam,tanquàm agnam,à matre auellentes,imponunt ei ferreum collare,& lætam adducunt ad Præsidem. Illa autem ei stans ex aduerso, mente multo magìs Christo adstabat suo sponso: & toto animi intuitu ad eum adspiciebat: & in eius speciem & pulchritudinem defigebat oculos intelligentiæ. Atque stupebant quidem quotquot aderant, & corporis eius pulchritudinem, eiusque moderationem & vultûs dignitatem: Probus autem eam primùm rogauit, quod esset ei nomen. Martyr autem: Vocor, inquit,Anastasia. Deus enim me fecit surgere, vt te, & patrem tuum hodiè pudore afficiam.Probus verò videns virginem in principio tam asperè respondisse, statuit eam aggredi blanditijs,& sic mollire asperitatem illius & duritiem,nesciens qualem frangere animum,& qualem circa fidem adamantem putaret se posse conterere. Dicebat itaque: Tibi consulo,ô filia, vt ea eligas, quæ sunt tibi vtilia,& magnis dijs te adiungas, & cis vnà nobiscùm sacrifices. Sic enim viro quidem iungéris matrimonio, cuius erit in ciuitate maxima authoritas: addentur autem tibi quoquè pecuniæ,aurum,argẽtum,vestes, multitudo mancipiorum, erisque splendida & insignis. Apud te ergò considera,id consilij capiens,quod & tuæ cõueniat pulchritudini,& animi nobilitati: neque velis iræ nostræ facere periculum,nec discere quantum sit malum impietas. Ego enim tuæ pulchritudinis,tanquàm eodem ortus sanguine, & tuus pater secundùm carnem,(deos testor) curam gerens, suggero quæ sunt profutura.Quòd si tu his non parueris,neq; meis cesseris suasionibus,necessè erit, vt meam deincèps tantam experiaris sæuitiam, quanta nunc benignitate frueris & mansuetudine: quo tempore & si ducaris pœnitentia,nihil fortassè tibi proderit.

Iudex primùm blanditur.

Constantia virginis eximia.

His verbis auditis, martyr statìm est recordata maternarum sapientis suæ magistræ admonitionum,& statìm respondens:Mihi quidem,inquit,ô iudex,& sponsus,& diuitiæ, & vita est Christus: Mors autem propter ipsum subeunda, est mihi vita longè preciosior,propter quem non aurum, non argentum, non aliquid aliud ex ijs, quæ sunt in terra iucunda,mihi iucundum fuit existimatum.illum enim solum,illiusque consuetudinem magnifacio,qua sum fruitura.Ignis autem & ensis,& ferrum,& membrorum abscissiones,& plagæ,& flagella,& si quid aliud à vobis excogitatum fuit ad cruciatum,ea sunt mihi voluptates potiùs,quàm tormenta,in illum solùm defigenti oculos, & non ea solùm pati pro illo cupienti,sed etiam,si fieri posset,mori milliès.Nè simules ergò te misereri speciei mei corporis, quæ flaccescit non minùs, quàm flores agri: sed fac potiùs id, quod est in tua potestate,aut situm est in morum tuorum crudelitate.Nam ego quidem ligneos aut lapideos deos nunquàm coluerim. His ad iram martyr incitat Præsidem. Et primùm quidem plagas eius genis infligit. Deindè etiam disrumpit tunicam, illam pulchritudinem,quæ vel ipsis erat Angelis reuerẽda,totam nudam ostensurus, absque vllo velo, aut operculo, vt vel maiori pudore afficeret virginem, quæ turbæ & hominũ oculis nõ erat assueta,vt quæ præter thalamum & quietem nihil nouerat. Sic,inquit,oportet te tanta affici turpitudine & dedecore ante omnium oculos. Sed resipiscens ab ea, quę te tenet,amẽtia,ad deorum accede benignitatem:nec velis videre tantam pulchritudinem miserè ante tempus efflorescentem,& marcescentem.Nemo enim te,si nõ páreas,potuerit à meis manibus eripere:sed te minutatìm dissectam,feris agrestibus apponam exedendam.Hoc velim sit tibi persuasum.

Cæsa in faciem,nudatur ab impuro præside.

Martyr autem: Mihi,inquit,ô Præses,non est turpitudo aut dedecus,esse nudatam vestibus: sed maximus potiùs ornatus, & elegantissimus. Nam veteri homine exuta, nouum induam in iustitia & veritate. Nõ me ergò, sed te potiùs oportet propter hęc erubescere,quòd, tanquàm vestem, indueris impietatem, & ingressa sit tanquàm aqua tua viscera,& sit tanquàm oleum in tuis ossibus.Intereà autem capta vehementiori amore decertationis,& timens, nè Pręses emollitus,iam in medio certamine eam excluderet à stadio, hęc quoquè adiecit: Crudelissime iudicum, minaris te mortem mihi esse allaturum: ad hoc sum tibi pręstò:hoc enim est mihi planè optandum.Quòd si etiam me in membra dissecueris,& linguam amputaueris, & dentes,manus,& vngues,tunc me afficies maiori beneficio.Me enim totam, quantacunque sum, debeo creatori: & hoc mihi semper est in votis, vt ipse glorificetur in omnibus meis membris, & sistam ante eius tribunal omnia mea membra nitentia ornatu confessionis. His Anastasia obstupefacit toto cum theatro iudicem. Qui, missis adhortationibus, processit ad supplicia. Et primùm

Prouocat insanum præsidem.

mùm quidem eam pronam à quatuor viris extensam, & quibusdam palis humì fixis alligatam, iubet tolli sublimem: & infernè qdem ignem oleo, & pice, & sulfure, & sarmentis vehementer accensum, eius substerni visceribus: à tribus autem rursùs desupèr hominibus simul vno impetu eius dorsum virgis cędi. Hæc quidem sic se habebant: & executioni mandatum fuit, quod iussit Præses. Horrẽda ei supplicia adhibētur.

Cùm ea ergò diù sic pateretur, & dorsum quidem flagellis desupèr laceraretur, viscera autem infernè conflagrarent, & venæ minuerentur in cinerem, & concresceret ac consumeretur sanguis supplicio, vel ipsis auribus grauem afferente dolorem, martyr (ô verè generosum propter Christum animum, & superiorem naturæ necessitatibus) solis precibus & Deo erat intenta: & quę sunt à seculo admirabilia, in memoriam & os redigens (erat enim valdè exercitata etiam in intelligentia diuinarum scripturarum) oratione, veluti quodam rore, extinguebat illum ignem dolorum. Quamobrèm defessa illa bellua in hoc genere supplicij, eam iubet extendi super rotam. Et fuit quidem iussus statìm mandatus executioni, & rota accepit virginem, insignis cruciatus, & malorum successio, quę secundis contendebat obscurare priora. Deindè cùm illa per quandam verteretur machinam, ossa quidem confringebantur, nerui autem & musculi extendebantur: & tota (pròh dolor) forma corporis excedebat à compage naturali. Illa autem eum rursùs inuocabat, qui eius exaudiebat orationem, & poterat eam defendere in tempore afflictionis, & eripere à manu inimicorum, dicens: Deus deorum, Deus virtutum, Deus salutis meæ, à quo est patientia mea, in quo confidit anima mea, turris fortitudinis meæ, & refugium meum, ipse da nunc quoquè auxilium ex afflictione: Deus, qui accingis me virtute: Deus, Deus meus, nè elongeris à me, quoniam defecit in dolore vita mea: Quoniam terræ adhęsit venter meus, & ossa mea tanquàm cremium aruërunt. Ea vincit precibus. Alia supplicia. Alijs vincuntur precibus.

Hęc precata, (ô celerem visitationem, ô velocissimum euentum) statìm quidem relaxatur à graui illa machina, ne plagæ quidem, nec ignis vestigium ostendens in corpore. Quod quidem cùm deberet obstupefacere Iudicem, & discutere nubem impietatis, quę eum detinebat, ille ne minimùm quidem potuit intueri ad eam, quę illa fecerat miracula, virtutem, neque cor ad eam conuertere: sed erat adhuc crassus & stultus, & adhuc implicatus illa ebrietate incredulitatis, & insania ac caligine. Cùm eam igitur rursùs in lignum sustulisset, ferreis ipsam vngulis laniat crudelissimè. Illa autem rursùs ad Deum tollit oculos: & statìm fuit tãtum adepta auxilium, vt cùm defessi essent satellites à continuò labore, ea affecta fuerit perindè, àc quę nullum dolorem sentiret penitùs. Propter quæ Pręses in summam adductus dubitationem, cùm nesciret quid ageret, & gestum, & habitũ subindè mutabat, è sede frequenter exiliebat, nec ipse se poterat ampliùs continere, nec manere in eo, quo par est, ordine & moderatione. Laniatur ferreis vngulis.

Cùm autem propter dubitationem à se adeò discessisset, & fureret, ei etiam tale quid suggerit, qui cum eo seorsùm loquebatur, diabolus: & iubet martyri vbera amputari nouacula. Res est autem grauissima mamillarum amputatio, & quæ potest afferre acerbissimos dolores, maximè cùm cor sit situm in ea parte. Sed martyr, quæ vehementiori affectione amoris in Christum tenebatur, id quod est minus, contemnebat. Tyrãnus autem rursùs insignem fortitudinem cõtendens superare immodicis supplicijs, ei euellit ipsos vngues. Sed illa, tanquàm nullum doloris habens sensum, adhuc vehementiùs Deo agebat gratias, quòd digna esset habita, quę fieret ei conformis, & socia perpessionum. Porrò autem deos quoquè Tyranni afficiebat contumelia, eos tenebras, errorem & dęmones, & si quid aliud fert ad animę interitum, nominans. Quæ quidem ille audire nõ sustinens, (quæ enim est omnibus iucunda lux, est inimica oculo ęgrotanti) iubet mediam ei linguam excindi extractam à gutture: cum ea aũt vnà quoquè dentes excuti: & pro ore libero tales stultus reddit remunerationes. Ipsa verò nihil de sua remittens constantia, neque se molliter aut delicatè gerens, tandiù distulit amputationem, quandiù cum vocis instrumento posset vltimas Deo preces fundere. Vbera eius nouacula excindũtur. Vngues euelluntur.

Cùm ei ergò, vt par erat, egisset gratias, & deindè rogâsset, vt bono fine terminaret martyrium: deincèps autem pro ijs quoquè, qui ægrotant, ad eam accessuris intercessisset, & vocem è cęlo audiuisset, quę confirmabat data fuisse, quę petebat: Agedùm, inquit carnifici, fac quę sunt imperata: & linguam porrigit martyr, quę diuina semper meditabatur, & loquebatur: & ferrum eam (pròh dolor) mediã excindit protinùs. Deindè autem dentes quoquè excutit: fitq; ei os fons sanguinis, qui sponsæ Christi totam vestem Lingua scissa extrahit. Dentes excutiuntur.

effecit purpuream, atque adeò quauis regia purpura preciosiorem. Quo tempore dicitur, cùm parùm defecisset, aquam petijsse, & accepisse. Qui autem præbuit, fuit vir quidam, Cyrillus nomine, cuius adeò non erat pietas manifesta, vt talis quidem putaretur ab impijs: alioquì autem, quòd ad animæ attinet affectionem, fidelissimus, & in primis pius. Atque ille quidem magnam accipit mercedem pro poculo aquæ frigidæ, & re adeò vili emit coronam martyrij. Nam cùm accepisset Probus, quòd is non solùm fractus naturæ misericordia, & quòd misereretur membrorum illorum amputationis: sed potiùs propter fidei societatem, & quòd non sustineret videre sic aqua indigentem communis Domini ancillam maximè germanam, martyri potum præbuisset, Dominicum in hoc implens mandatum, mortis ei affert supplicium. Deindè verò fert etiam vltimam in martyrem sententiam, & eam condemnat, vt vitam gladio finiat. Quod quidem cùm factum esset, & ante ciuitatem sacrum illius caput fuisset amputatum, corpus quidem aliquandiù iacuit humi neglectum, intactum tamen, atque adeò à cæli & terræ auibus ac bestijs custoditum, vt quæ quodammodò reuererentur, quæ pro illorum creatore acceperat stigmata & iniurias. Deindè Sophiæ, quæ eam erudierat & educârat, Dei nutu admirabiliter redditur eius planè effectus orationis, & requies materorum viscerum.

Cyrillus quàm martyrio coronatur.

S. Anastasia decollatur.

Cùm enim virgo comprehensa duceretur ad martyrium, pro ea quidem animo angebatur eius magistra Sophia, timebatque & contremiscebat, tanquàm non illa deinceps, sed ipsa in suis membris esset subitura martyrium: nè fortè emollita, acciperet miserabile illud damnum coronarum. Ideoque prona humi iacens, in igne orationis & calidis lachrymarum fluxionibus, Deum rogabat, supplicabat, obsecrabat, nè superaretur martyr à supplicijs. Postquàm autem Anastasia iam pulcherrimum finem imposuit martyrio, & transijt ad supernos thalamos, & ad firma illa ac stabilia, quæ desiderantur, bona, tunc accedens Angelus Domini, magistram Sophiam à metu liberat & à curis, &, quod maximè optabat, & erat ei auditu longè iucundissimum, eius auribus instillans renunciat, nempe virginis consummationem. Præterea autem eam quoquè deducit ad reliquias: & quod desiderabat consequi, & quemadmodùm optabat videre, ei tradit reliquias tali ornamento confessionis, & tali amictu ornatas martyrij. Atque illa quidem statìm circunfusa reliquijs, easque totas complectens, & vnumquodque membrum valdè exosculans, & præ gaudio ac desiderio calidas in eas effundens lachrymas, dicebat: Filia iucundissima, filia mihi charissima, filia, quam ego in exercitatione, in silentio, & in laboribus pulchrè educaui, ago tibi gratias, quòd materna præcepta nō contempsisti, quòd quæ pollicita fueras, obseruâsti, & stetisti promissis, nec es oblita monitorum. sed adstitisti Christo sponso tuo, vestimento virginitatis induta, variata stigmatibus martyrij, circundata corona ex lapidibus preciosis: & nunc habitas in loco tabernaculi admirabilis, in domo gloriæ Domini, vbi est habitatio lætantium. Propterea rogo te, chara filia, & mater spiritalis, (Sic enim te inuocare est mihi conuenientius) esto mihi in hac breui & caduca vita bona nutrix senectutis, & pro me ad æternam vitam transmigrante intercedas, communem mihi placans Dominum.

Sophia miro studio complectitur eius reliquias.

Hæc illa filiorum amans, piaque ac religiosa anus, quæ sciebat, ità vt oportet filias parere & educare, cùm dixisset martyri, & eam senilibus amplexa esset & composuisset manibus: egeret autem manu, quæ ei inseruiret in transferendis reliquijs, vt quæ esset, sicut diximus, vetula, & ipsi potiùs esset opùs manu & baculo: nullaque ipsi earum transportandarum suppeteret ratio, & ideò staret apud se ægrè ferens, & animo anxia, repentè duo quidam viri aduenientes, & forma & moribus reuerendi, sanctis manibus subiectis reliquijs, eisque cum ipsa sublatis, propè Vrbem Romam splendidè & honorificè deposuerunt: Ad gloriam Dei patris, & Domini nostri Iesu Christi: Cum quo, & cum sancto spiritu illi sit honor & potentia in secula seculorum, Amen.

Nota miraculū in eius reliquijs transferendis.

SER-

SERMO EGREGIVS MEGINHARDI MONACHI DE S. FERRVTIO MARTYRE. HABETVR *in antiquis manuſcriptis codicibus.*

Prologus Authoris ad Adelgerum Abbatem.

DOmino Adelgero cum grege ſibi credito, Meginhardus exiguus, omne Iacob.1.
datum optimũ, deſcendens à patre luminum. Iuxta laudem ſapientiæ
veridicã, qui propriam nouit occultare ſtultitiã, ſuam pręſtat abſcon- Eccl.41.
denti ſcientiam. Vndè ſæpè rogati in laudem ſancti Ferrutij ſcriptis
aliquid edere, maluïmus ſilendo latére, quàm palàm ſubſannationi nu-
gas promendo patére. Neque enim minimùm nos illa Tulliana decla-
matio terruit, quę tepidos ſic carpens ſcriptores, intonuit: Mandare quenquam literis Lib.1.Tuſc. Quæſt.
cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere, nec illuſtrare poſſit, nec delectatione aliqua al-
licere lectorem, hominis eſt intemperanter abutentis & ocio & literis. Diutina ſiqui-
dem deliberatione fluctuantes, vacaremus'ne an ſcriberemus, effectiua tandèm illa cha-
ritas vicit, quæ non niſì operando ardoris ſui flammas exerere nouit. Quî verò nos tan- Charitas operando ſe exerit.
tilli per ſubareſcentis ſtillam riuuli, quicquam nos præſtare putemus fluctibus Rheni,
qui quicquid natura precioſum, quicquid moralitate decorũ, quicquid ratione ſplen-
didum mundus quadrangulariter teres vſquàm mortalibus effert, diuę tumidus, totum Moguntiæ opes & copiæ.
Moguntiæ confert? Ambroſios enim gremio confouet, qui diuinum vertice melliflui
nectaris odorem adſpirent: Auguſtinos, qui diuinitatem inter Cherubim ſpeculando,
miris armaria tractatibus adaugeant: Gregorios, qui verbi diuini pabula vigilantiſſimè
ruminantes, in promptuarijs ex hoc in illud eructuantibus, opportunè promendo re-
condant. Ibì fons philoſophicus prata virentia riuis ſeptenis inundat, gratiſque potan-
tes dulcedine terni ſaporis inebriat. Vndè ſuppliciter imploramus culminis celſitudi-
nem veſtri, quatenùs inter aurea gemmeaque, quibus abũdatis, poculorum genera, cra-
teræ vilis vel guſtum non dedignemini, fraternæque mentis munuſculum, humilitatis
ſaltem gratia non aſpernemini. Sed eccè dum ſupra vires conamur, ſub onere labimur,
& ad greſſum liberum non valentes erigi, per terram trahimur depreſſi: vt in nobis im-
pleatur, quod beatus Gregorius humiliter de ſe profitetur, quia vires quas imperitia de-
negat, charitas miniſtrat. Ipſius ergò meritis interuenientibus, cuius in laudem ex infor-
mi materia ſermo cudetur, oculus noſter interior ſpiritu ſancto mundante purgetur, ari-
dumque cordis noſtri deſertum fonte in vitam æternam ſaliente rigetur: quatenùs quic-
quid dicetur, Deo gratum, egregio Ferrutio dignum, prudentiæque veſtræ placabile
reperiatur.

CVM per organum ſpiritusſancti familiare, mirabilem & Octobr. 28.
glorioſum Dominum in ſanctis ſuis admoneamur lau-
dare, non ſolùm quotidianis obſequijs, ſed & excellenti- Pſal.150.
ori quadã deuotione par eſt eos honorare. Summis enim
ſtudijs deuotionis obſequiũ videtur exequendum, quod Honor ſanctis habitus
ſanctis delatum, recurrit in Chriſtum. Verùm nõ homo redundat in
ſolus Diuinæ debitor prouocatur laudis, ſed creatura Chriſtum.
potiùs omnis, rationalis videlicet, irrationalis & inſenſi-
bilis. Per ſe quippe Deũ laudat creatura rationalis & in-
telligibilis: per hominem verò irrationalis & inſenſibilis,
dum eam homo conſiderans, vota conditori ſoluit iubi-
lationis. Laudant autem Dominum & ipſa, quoniam lau
dationem Domini eorum parturit cauſa. Quę autem dicuntur inſenſibiles creaturæ, ſi
vel ipſum conditorem valeant ſentire, paucis libet conſiderare. Si ſenſus à ſentiendo di-
citur, omnis creatura Deum ſentire probatur. Secundùm ſe nanque creatorem ſentit
creatura, vbì etiam ſe non ſentit vita. Eſt autem ſenſus à ſentiendo, quo creatura Deum
ſentiens, eius obtemperanter obedit imperio. Nam imperãte fide ſi transferantur mon- 1.Cor.13.
tes, inſenſibiles vtiq; Deum ſentiunt rupes. Omnis ergò creatura ſenſum habet in Deũ.
Martyrum autem Chriſti memoriam, omniũ fidelium deuotione recolendam, feſti- Martyrum

 uis

memoriam celebrare quid conferat. uis gaudijs laudibus've debitis venerari, quid ferat emolumenti, iuxta vires ingenioli nostri, in initio dicēdi operæ precium duximus perscrutari. Nam si desit emolumentum, ex superuacuo causæ tractatur negocium. Omnis itaque profectus, de causa parturiente progreditur. Sed omnis causa efficiens esse probatur. Omne autem efficiens, maius est eo, quod efficitur. Vndè rectè quærenda videtur causa gaudiorum, quô lucidiùs pateat emolumentum. Neque enim paruulorum more nos decet effluere: qui genuino mox ab vtero in incolatûs huius ærumnam profusi, sicut gratis vagitibus, nescijsque ploratibus ora rigantur, sic & in varios gratulationum gestus sine causa laxātur. Nos verò, qui iam quæ paruulorum sunt, euacuauimus, qui robur virile, solido cibo spiritualium pasti deliciarum, induimus, qui per speculum & in ænigmate videmus, quod facie reuelata (1. Cor. 13.) sumus visuri, gaudia nostra gaudiorumque prouentus ratione conducit contemplari. Quid autem rectiùs causam dixerim gaudiorum vel profectûs nostri, quàm bonitatem Dei? Ipse nanque bonitatis origo, profectusque totius perfectissima consummatio, iustus rerum dispensator atque moderator, humanæque salutis amator, electis suis agonizantibus gratiam largitur pro gratia, (Iohan. 1.) dum pro laboribus momentaneis præmia tribuit sempiterna, peccatores atque sceleratos, largus in misericordia, bonitate saluat gratuita.

Patrocinium Angelorū & hominū beatorum. Prospiciens enim fragilitati delinquentium, spirituum cælestium & hominum, vitæ puritate actionisque synceritate sibi placētium, nobis prouidit patrocinium: quatenùs erratis nostris innumerabilibus offensus, ipsis placaretur interuenientibus. Et hoc meritò gaudijs religiosis, officiosaque recolimus veneratione, sanctos videlicet gratia laboreque meruisse, vt apud iudicem districtum nobis valeant prodesse. Quod autem gratius emolumentum, quàm ipsorum interuentu nexibus exuï delictorum, diuersis mundi casibus eripi, post mortemque cum ipsis, si tamen fideliter eos imitemur, gaudijs sempiternis perfrui? Quid autem prodest eos magnoperè venerari, quos inquātùm carnalis conuersationis fragilitas admittit, non satagamus imitari? Ipsi quippe sumpta cruce Christum sunt imitando secuti: nos verò tardi atq; desidiosi, si Christum nō possumus sequi, forma sint nobis vel homines puri. (Martyrium ecclesiæ in pace.) Habet etenim moderna pax ecclesiæ martyrium suum, certamen habet proprium, quo contra multiformes versutissimi hostis insidias legitimè confligentes, sanctorum quoquomodò per gratiam Christi mereamur esse consortes. Si enim, vt ait Apostolus, passionum socij fuerimus, simul & consolationis erimus: (2. Cor. 1.) & si mortis Christi similitudini complantati facti fuerimus, simul & resurrectionis erimus. (Rom. 6.)

Est ergò facile, solenni celebratione martyres venerari: sed arduum atque difficile, martyres imitari. Abijciat autē Christianus, quod libet: vincat animo, quod terret, & imitationem plenariam exerceat. (Via ad vitā vndè arcta.) Arctum enim iter duæ res nobis faciūt & angustum, contemptus voluptatum atque tolerantia passionum. In his ergò si vicerimus, veri erimus Christi martyrumque laudatores, veri erimus & imitatores. Iam verò certaminis athletarum Christi materiam subtiliùs intueamur, quatenùs insignium contemplatione meritorum, laudibus eos venerabiliùs prosequamur. Vniuersitatis ergò conditor Deus, inter oīa quę bona creauit, & hominem bonum plasmauit, sed non summè: illius autem essentialis summique boni participatione, cuius immutabilis boni omne quod est mutabile, inquantùm est, bonum est participatione. Neq; enim summum potuit esse, quod est mutabile. (Homo vt à Deo cōdit.) Hunc deniquè, quem ad imaginem & similitudinem diuinam manus sacra confinxit, immortalitate decorauit, prudentia, ratione, consilio præmuniuit, arbitrij libertate donauit: vt pro dignitate conditionis imperaret mundo, soli seruiret Deo, pro famulatu spontaneo dignè remunerandus, vel pro contemptu voluntario meritò puniendus. Hunc igitur Angelus apostata beatitudinis locum, quem superbiendo perdiderat ipse, inuidiosè dolens subiturum, dolis circumuentum deiecit incautum: (A diabolo euersus.) sicq; cum omni prole posthuma possedit eum, quasì iure sibi subiectum. Iure quippè quodammodò possedit, quem sibi consensisse vi nulla coëgit, sed suggestione sola consentaneum subegit.

Cumque generalē totius humanæ propaginis massam, prænaricationis huius complecteretur reatus, Deoq; contempto, mūdus hosti maligno seruiret vniuersus, creator omnium Deus, natura bonus, voluntate potens, opere misericors, propter nimiam charitatē suam hoīs lapsi misertus, per ętates seculi cunctas, electionis quędā sibi vasa serua

uit,

uit, per quę pietate paterna cæteros ad originalem beatitudinem quandoquè respirare
monuit & instruxit. Verùm hoc seductor ille fraudulentus non æquanimiter tulit: sed Mali semp infestant
vasa misericordię, per vasa perditionis & iræ impugnare non destitit. Nam in Genesi qui bonos.
vocantur filij Dei, nisì iusti & timorati? nec immeritò, dum pro diuini cultùs obsequio Gen. 6.
filiationis illis proueniret adoptio. Et horum memoria benedicta, sic ex thymiamatis
Dauidici emanat fragrantia: Hæc est generatio quærentium Dominum, quærentium Psal. 23.
faciem Dei Iacob. &, Generatio rectorum benedicetur. & id genus plurima, quibus Psal. 111.
passìm redundat diuina pagina. Qui verò per filios hominum, nisì peccatores expri- Gen. 6.
muntur, qui carnis pro fragilitate in omnem lasciuiam dissoluti, detestandorum ope-
rum executione reprobantur? De his in thymiamate supradicto sic exhalatur, vbì iuxta
proprietates aromatum, cum dulcibus amara miscentur: Corrupti sunt, & abominabi- Psal. 13.
les facti sunt in studijs suis. & infrà: Contritio & infelicitas in vijs eorum. Sapientiæ Salomonē dicit.
quoquè sacrarium, licèt in fine pertusum, Christique vas electionis eximium, ijsdem pe- Act. 9.
nè verbis, sed eodem sensu, erroris eorum inter cætera sic describunt deuia. Qui com- Sap. 33. Rom. 1.
mutauerunt incorruptibilis Dei gloriam in imaginis corruptibilis hominis figuram, &
volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Et quia non in notitia Deum probauerũt ha-
bere, tradidit illos in passiones ignominiæ.

Sic ab initio duæ ciuitates, per multas constructæ sunt diuersitates: vna Dei, altera di- Duę ciuitates.
aboli: hac de virtute in virtutem proficiente, illa sacrilegijs omnique vitiorum imma-
nitate semper decidente. Ciuitas quippe Dei, Hierusalem est illa cælestis, veræ visio pa-
cis, quæ partìm adhuc in membris Christi peregrinatur in terris, partìm cum Domi-
no regnat in cælis. Ciuitas verò diaboli, Babylon est illa confusionis plena, quę seducen-
do fornicari facit omnes gẽtes in prostitutione sua. Studiorum ergò varietate, dum suo Apoc. 17.
quæque cresceret molimine, princeps huius mundi persequebatur in membris suis ci- & 19.
uitatem Dei. Aemulationis enim diuersitas virtutibus perpetem cum vitijs parit confli-
ctum: quoniam in vniuersali furore vitiorum, generalis non capit constantia virtu-
tum. Hęc igitur æmulatio, hæc innocentiæ conditio sanctum sanguinem à rerum ma- Gen. 4.
net initio. Deniquè protomartyr iustus Abel per Cain malignum necatur: Hebręi
Deicolæ in tribulationis camino per Chaldæos examinantur, filij Israël per Aegyptios Exo. 1. 2. &c.
affliguntur: per apostatantẽ populum Domini prophetę sancti mortificantur: cruentis-
simo genere mortis per Antiochum Machabæi trucidantur. Et hi quidem vocabulo tali 2. Mach. 7.
meritò videntur insigniri, qui certamine forti cum antiquo serpente congressi, glorio-
sissimi reportauerunt insignia triumphi. In his, vt ità dixerim, primùm animus enituit
militię triumphalis: quia licèt ante eos omnibus penè iustis, pro rectitudinis zelo perse-
cutionem passis, Deum tamen negare, & idolis manufactis inseruire cogebatur nullus, Dan. 3.
exceptis pueris tribus, fornacis per Nabuchodonosor probatis ignibus. His ergò tunc
nouum, & retrò seculis inauditum, dignè concessum est hoc victoriæ genus, quasì
iam instaret tempus, quo testium C H R I S T I victoriosissimus horum trita
vestigia sequeretur exercitus. Hinc inter cunctos veteris testamenti martyres, horum
tantùm cum Euangelicæ fidei triumphatoribus infra sacrosanctę actionis mysteria ve-
neratur memoria: vt quorum par extitit agonis materia, parque victoria, pari triumphi
decorentur & gloria.

Inter hæc, dilectissimi, dominator ille truculentissimus in omne mortalium genus
adhuc potestatis suę vires exercuit, nec vllo modo iugum captiuitatis excutere valuit,
qui libero pollens arbitrio, hosti se spontè per consensum subdidit. Hoc, inquam, iugum
ratione nulla poterat solui, donèc à facie computresceret olei. Ineffabilis igitur dispen- Esa. 10.
satione pietatis, & inenarrabilis gratia dilectionis, ad humani redemptionem generis
Deus pater ex cælestis militię virtutibus nullum, sed filium suum misit vnigenitum, vt
ex carne virginea carnem indueret, & eádem forma eádemque materia, quam vicerat,
hostẽ debellaret, hominemq; libertati pristinę restitueret. Hìc æquitatis magno iure &
incompræhensibilis opùs erat arte sapientię: quia quod malignus ille sub iuris sui iam-
diù possederat ditione, nõ potuit perdere, nisì eádem, quam vicerat, natura reuincente.
Hominis enĩ factor homo factus, in terris virginea suxit vbera, regens sidera, panis viuus Christi charitas erga
esurijt, fons vitæ sitiuit, lux dormiuit: ab itinere via fatigata, falsò veritas est accusata: iu- humanum
dex viuorum & mortuorum à mortali iudicatur, ab iniustis iustitia damnatur, spinis bo- genus.
trus coronatur, fundamentũ suspenditur, virtus infirmatur, salus vulneratur, vita mori-
tur.

qui populum Iſraël in gladio & igne iudicauit: ſic prophetarum plurimi repentè videntur induci: ſic in nono Thomas, Bartholomęus & Matthias Apoſtoli: ſic perplures martyrum Chriſti, quorum merita placeat non eô minùs venerari, quô cõſtat ortus eorum vel actus ſine periculo neſciri.

Quòd autem ſancti Ferrutij larent actus, ſiue Scriptorum penuria contigiſſe conijcimus, quos priſcis temporibus in Germanorum partibus non adeò floruiſſe cognouimus: ſeu certè ſi quibuſcunque ſtudijs exarati fuerunt, bellorum deperîſſe turbinibus. Sic quippe Hieroſolymis lex diuina flammis legitur Chaldaicis incenſa: ſic vr- 1. Mach. 1.
bium plurimarum & nobiliſſimarum credibile indicatur perîſſe monimenta. Neque enim facilè perſuaderi poteſt Moguntiam, excellentiſſimis Galliarum ciuitatibus con- Moguntiæ
ferendam, literalis immunem ſtudij tunc temporis torpuiſſe, gentiumque cuncta- encomion.
rum mercibus vberrimè refertam, liberalibus diſciplinis, quibus præſtantiſſimus omnium diuitiarum honor debetur, caruiſſe. Sed ex innumerabilibus fortè bellorum cladibus, quæ Galliam Germaniamque vaſtauerunt, cùm Moguntię, tum plurimarum vrbium, quę non extant, monimenta periêrunt. In Chronicis itaque curioſiùs requiſitis inuenimus Archadij, Honorij Theodoſijque iunioris temporibus, ſub Pharamundo, Clodio, Merouecoque Francorum regibus, Romanis adhuc imperantibus, Gallias à diuerſis Galliarum
attritas gentibus, vrbes ſolotenùs dirutas incolis captiuatis, villas exuſtas: vbì cum ſu- vaſtationes.
pellectili reliqua, liberalis etiam, ſi qua fuerat, poterat aboleri diſciplina. Vndè nè pro certis incerta probâſſe videamur, quod habemus in prõptu, ſequamur, magnaliumque Dei laudatores*, quàm iudiciorum eius incompræhenſibilium ſcrutatores, inueniamur. f. *potiùs, q

Propoſuimus autem hoc ſermone ad gaudium ſpirituale mẽtes audientium prouocare, quò plùs per charitatem ædificãtem, ad ſanctorum ſocietatem proficiamus, quàm per ſciẽtiam inflantem, ab interni gaudij delectatione deficiamus. Sed humani tarditas 1. Cor 8.
ingenij quia vix ad intellectualium perceptionem poteſt adduci, niſi cordis interna pri-
ùs cognitione paſcãtur exteriori, iuxta quod Apoſtolus air, Non prius quod ſpirituale, 1. Cor. 15.
ſed quod animale, deindè quod ſpirituale: dicemus ſecundùm quod percepimus, nõ quidem narratione plena martyris huius ſanctiſſimi certamina, ſed ſummatìm perſtringẽtes nouiſſima.

Ex literis itaque mauſolęi, quo ſacratiſſima medelęque ſcia reconduntur oſſa, vir iſte beatus cognoſcitur Moguntiæ demoratus, amoreq; diuino cingulum militare ſoluiſſe, altaribusque ſacris, Chriſto deincèps victurus, arma deuouiſſe. Hinc vrbis præfe- Hiſtoria
ctus ira commotus, incertum Chriſtianus an ethnicus, vltra Rhenum caſtello ſanctum breuis S.
transmigrauit exilio, ferroque vinctum carceri mancipauit tenebroſo. Diutina verò ma- Ferrutij.
ceratus inedia, per ſex menſes beneficia non experiebatur humana: ſed carnali deſtitu- Diù tenetur
tus iuuamine, ſpirituali diuinitùs ſolamine fulciebatur. Hinc itaque poçulum paſſionis in cuſtodia.
amarum non exhorruit: ſecurus autem calicem mortis exhauſit, quem priùs pro exemplo ſummus bibit medicus, nè lethalẽ eum, ſed medicinalem, crederet ægrotus. Securus, inquã, mortis exhauſerat calicem, quia per hãc amaritudinem ad inæſtimabilem
ſę peruenturum ſperauit dulcedinem. Pœnas igitur fortiter * currens, calicem Domini for. * ferens
lætus bibit, ſicque menſe ſeptimo felix in Domino quieuit. Pulchrè verò qui poſthabitis Decedit in
actualis vitæ laboribus, Deo vacare diſponebat in contemplationibus, impedimentis carcere.
abſoluitur popularibus, loco munitiori atq; ſecretiori deſtinatur, vinculis amoris Chriſti conſtringitur, tenebris mundanæ noctis addicitur, vt lumine veri ſolis indeficienti potiatur: materialis fame panis afficitur, vt verbi diuini pabulo ſatietur. Et hîc quidem ſenîs menſibus, quaſì ſex ſeculi huius ætatibus, varijs tribulationum preſſuris examinatus, mẽſe ſeptimo, vel n r ætate ſeptima cum electis omnibus requietionis ſabbatum ce-
lebrat feſtiuus, expectans feliciter octauam, ſolennitatem ſcilicet reſurrectionis cele- 1. Cor. 15.
berrimam, cùm corruptio mutabitur incorruptione, mortaleque veſtietur immortali-
tate: cùm Hieruſalem cæleſtis ciuis effectus, agnum quocunquè iërit, comitabitur: cùm Apoc. 14.
ſpiritibus Angelicis ſociatus, contemplatione diuina ſatiabitur.

Sed fortè quęritur ab aliquo, cur ſanctus hic inter martyres ſolenni glorificetur of- Martyrium
ficio, cùm ſanguinem non fuderit pro Domino? Huic autem facilis obijcitur à ſano ſapi- non ſola fa-
ente reſponſio, quia martyriũ ſola ſanguinis nõ facit effuſio, nõ etiã ſola carnis afflictio, cit ſãguinis fuſio.
ſed & mundi cordis contritio, ſalutariſque ſpiritûs humiliatio. Neq; enim minoris apud Deum meriti, ſqualoris carcerati, tenebrarũ, vinculorũ, ſolitudinis, longæq; famis mo-

rosa

ſermo, Vualbertum & Chalnoaldum: itemq; Faram filiam, multa probitate conſpicuam. Chalnoaldum pater voluit à beato Columbano, illuſtri ſanctitate Abbate, erudiri, cùm is in vaſta habitaret ſolitudine, cui etiam ad iuſſum beati Columbani fera bellua parére didicit, vt in eius geſtis habetur. Vualbertus à ſancto Columbano cum fratre Chalnoaldo & beato Agilo filio Agnoaldi, qui fuit Hagnerici frater, traditus eſt Euſtachio magnæ doctrinę & ſanctitatis viro, ipſiusque Columbani diſcipulo, inſtituendus: quibus & plerique alij adiūcti fuêre, qui poſteà eccleſiarum pręſules eximij extiterunt. Vualbertus quidem decimusnonus à beato Dionyſio pro vitæ ſuæ meritis creatus eſt Meldenſium antiſtes. Denique Faro à patre Hagnerico in aulam Theodeberti regis adductus eſt, ſperans ſe eum ſuę dignitatis ſucceſſorem habiturum, quemadmodùm etiam poſteà euénit. Nā quoàd Theodebertus regno potitus eſt, Faro ſanctus iuuenis militari habitu apud eum degens, inter palatij primarios viros haud vulgari eius familiaritate vſus eſt. *Vualbertus Epiſcopus Meldenſis.* *Viuit in aula Faro iuuenis.*

Porrò cùm Theodeberti & Theoderici regum ditiones Clotario ceſſiſſent, apud eū quoquè Faro pręcipuum gratię & amicitię locum obtinuit: atque ea fidutia fretus, admonebat regem mundi huius blandimenta & illecebras, cęleſtis beatitudinis contemplatione calcare, omnibus ſe comem & amabilem exhibere, actus & mores ſuos ad virtutis præſcriptum componere. Dabat etiam operam humanitatis & miſericordiæ officijs & operibus, ità vt reos capitis liberare ſtuderet. Nec deſunt, qui ſcribant miſſos tum ad Clotariū regem à Saxonū gente legatos, eosq; verbis iniurioſis vſos, vſqueadeò Clotarij animum exacerbâſſe, vt iuſſerit eos confeſtìm interfici, ira præcipite eum extimulante. Et quanuìs proceres eum à tali facinore dehortarentur, dicerentq; ſi legatis quanuìs inimicæ gentis eam vim afferat, eum ius gentium violaturum, & contra ipſas quoq; Francorum leges venturum, nihil tamen apud iratum regem efficere potuiſſe, quòd ruptis moderationis habenis, ſanum conſilium non admitteret. Tum verò magna vſum prudentia Faronem, dixiſſe vt fieret quod rex mandâſſet, ſed ità tamen, vt in poſterum diem legatorum cædes differretur. Eam ſententiam omnium ſediſſe animis, legatos ea nocte à milite cuſtoditos: ad eos autem acceſſiſſe Faronem, & tātum ſuis apud eos ſermonibus effeciſſe, vt Chriſtiana religione voluērint initiari: atque id cùm ille regi & aulicis indicâſſet, non ſolùm vita donatos, ſed etiam muneribus affectos, ad ſuos cum gaudio reuertiſſe. At poſteà tamen Saxonum gentem à Clotario, filio Dagoberto, qui ab eis vulneratus erat in capite, opem ferente vſqueadeò debellatam eſſe, vt neminem permiſerit ex eis manere ſuperſtitem, qui gladij eius menſuram excederet. *Clotarium regē optimè admonet.* *Faro ſua prudentia ſeruat mori deſtinatos.* *Saxonum dira cædes.*

Intereà autem, cùm apud Clotarium regem multa pręclarè gereret, ſororem Faram virginem ſanctiſſimam cognouit magno ipſius videndi deſiderio teneri. Acceſſit igitur ad eam, & intàtùm familiari eius colloquio ſapientique oratione permotus eſt, vt ampliſſimos palatij honores, regiſque ſingularem amicitiam ſibi negligēdam putârit, ipſiusque coniugij oblectamenta, adhuc vigente iuuētutis flore, reſpuerit, & conſentiente vxore Blidechilde, Eccleſiaſtico ordini ſe adiunxerit, eccleſiam beati Stephani Meldenſis, quæ tum magna premebatur paupertate, multis villarum opibus ditârit, ſanctæ quoquè Faræ cœnobium magnificè ſublimârit, & non ciues modò, ſed etiam peregrinos & exules ſuis facultatibus ſuſtentârit. Creſcente aūt fama ſanctitatis eius, gens Anglorū magno eius amore incenſa, puellas virgines mittebat, quę eius opera in monaſterijs Faræ & alio quodā, Chriſto militarēt. Porrò *Chillenū Scotū, virum ſanctum, ad Atrebatēſes ipſe miſit, quos ille ſana doctrina & illuſtribus miraculis ad Chriſtū traduxit. *Cōſentiēte coniuge, S. Faro clero ſe iungit.* **Quidam hunc aiunt fratrem Faronis fuiſſe.*

Sedente quandoquè eodem Chilleno ad menſam cum Farone, poculum vitreum è manibus pincernæ éxcidens, confractum eſt. Cernens ea re miniſtri animum perturbatum Chillenus, vultumque eius pallore perfuſum, clàm ei innuit, vt fragmenta poculi ipſi præberet. Quæ cùm accepiſſet, fuſis ad Dominum precibus, pro fragmentis redintegratum poculum homini mœrenti reſtituit. *Chillenus fractum vitrū precibus redintegrat.*

Cùm è vita deceſſiſſet Vualbertus Meldenſis Epiſcopus, beati Faronis frater, in eius locum, annuente Clotario rege, Faro ſubrogatus eſt. Ad eam autem dignitatem euectus, quanta vitæ ſanctitate virtutumque ſplendore claruerit, ſatìs declarant miracula, quæ per eum Chriſtus efficere dignatus eſt. Beatus Audoënus in fundo ſuo monaſteriū condidit ad torrentetm Reſbacenſem: cumque beati Petri Apoſtolorum principis oratorium cuperet dedicari, ei rei operam ſuam nauauit Faro ſanctiſſimus, quippè in cuius *S. Faro fit Epiſcopus Meldenſis.*

diœcesi extructum esset, atq; Audoënus eius loci ordinationem omnem ex eius consilio facere decreuerat. Ipso aũt dedicationis die paruum quidem, sed egregiè politum, marmor pontifices benedicentes, cùm deindè altari imponere vellent, humi collapsum, ità duas in partes scissum est, vt ferro sectum videri posset. Id conspicati antistites Faro & Amandus, proceresque Audoënus & Eligius, in terram sese prosternunt, Deoque preces offerunt. Indè ab oratione surgentes, marmor Crucis signo consignant, moxque adeò inter se partes coalescunt, vt nullum fracturæ vestigium cerneretur.

Marmor fractum instauratur diuinitùs.

Quodam Paschali tempore cùm sacro chrismate populum beatus Faro confirmaret, quidam puer cæcus inter alios accessit: qui vbi chrismate vnctus est, lumen cæli, quod nunquàm anteà viderat, iucundissimus adspexit, simulque sancti spiritûs gratiam ex confirmatione secùm reportauit.

Nota de chrismate.

Cùm beatus vir domesticatìm visitaret ouiculas vrbis suæ, paternam illis adhibens curam & solicitudinem, casu carcerem, in quo vincti homines detinebantur, pretenijt. Id sentientes miseri illi, petunt veniam facinorum, & vinculorum solutionem. Mox ille pietate commotus, Abite, inquit, liberi, quandoquidem factorum vos pœnitet. Ad eam vocem vincula confestìm soluta sunt, non ausa detrectare imperium sancti antistitis, in quo Christi virtutem sentirent.

Neque illud silentio premendum putamus, qua virtute animi & prudentia, cùm iam sacrum Christo seruitura accepisset velamen coniunx eius Blidechildis, beatissimi viri tentationem, ab inuido & maligno dæmone illi iniectam, extinxerit. Cùm enim illa sanctimonialis in propria quadam villa sua Deo famularetur, beatus Faro in memoriam redijt amoris & pulchritudinis eius. Itaque misit ad eam, iubens vt ad se veniret. Illa vt audiuit, non est mota loco. Misit iterùm Episcopus, & nec sic quidem venire voluit. Vbi autem tertius venit nuncius, sentiens illa sancti viri animum pertinacem, vt & suæ & illius pudicitiæ consuleret, deposuit vestes, quę cultiores videri possent: capitis totondit pilos, induensque se cilicio, ea deformitate se ei visendam obtulit. Ille verò tali eam habitu & specie cõtemplatus, vehementer exhorruit, dolens se tentationi eatenùs cessisse, multumque admirans, fœminæ singulari prudentia ab illicito opere sese reuocatum.

Mira arte tentatio beati viri extinguitur.

Egressus est quandoquè vir Dei ab vrbe Meldensi ad beati Remigij oratorium precandi causa. Cumque ab oratione surgeret, repentè ad eius aures perfertur clamor miserabilis, luctusque ingẽs hominum, in quadam naui medijs in fluctibus permultos perijsse dolentium. Tum ille conscenso ponte, prono vultu se prosternit, orat Dominum Iesum pro salute miserorum: post mediam ferè horam flumen baculo, quem tenebat manu, tangit: fit res admiratione dignissima: sine vllius rudentis aut remigis adminiculo, nauis ab vndis emergit, submersi omnes in litus exeunt, quorum iam erat vita planè deplorata.

Multi submersi redeunt ad vitã.

Multa sunt alia sancti Episcopi præclara opera, quę tamen, nè tædium lectori fastidiosò afferamus, prætermittimus. Fuit in Episcopatu à Clotario rege vsque ad Childericum annis sexagintasex. Migrauit autem post multos labores ad beatam requiem, ecclesia Meldensi lugente, lętantibus Angelis. Cæcus quidam ab ipso ortu, cùm in Rothomagensium finibus degeret, procùl à Meldensi ciuitate, nocturna visione admonitus est ædem beati Faronis petere, visum eius meritis impetraturus. Credit homo visioni, seque accingit itineri. Postquàm ad locum indicatum peruenit, omnibus tum diurnis, tum nocturnis horis monachis psallentibus se adiungit, auidissimè expectans promissum oculorum lumen. Et eccè eùm sub auroram quandoquè staret ad sepulcrum beati viri, monachis cantantibus versum illum, Deus misereatur nostri, & benedicat nobis, illuminet vultum suum super nos: palpebræ hactenùs semper clausę, stillantes sanguinem, aperiuntur: perspicueq; cernit, qui ad illud vsque tempus lumen ignorauerat: præstante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Fuit Episcopus 66. annis.

Psal. 66.

Hactenùs beati Faronis historia in MS. codicibus habetur, quam satis confirmant ea, quæ in vita sancti Eustachij siue Eustasij Abbatis Luxouiensis 29. Martij Tomo 2. leguntur. Fit enim ibi quoquè mentio Chagnerici, quem hæc historia Hagnericum vocat, qui fuit beati Faronis pater: itemq; Landegundę, siue, vt hîc appellatur, Leodegundæ matris eius: Burgundoforæ quoquè sororis eius, quam ego sentio eãdem esse, quam nostræ historiæ author Faram nominat. Tum etiam Chagnoaldi, siue, vt noster habet, Chalnoaldi, qui beati Faronis & Faræ frater fuit. Facilè autem ab alijs atque alijs aliter

Cap. 3. & 4.

atque aliter propria nomina ſcribuntur & pronunciantur, quæ tamen res nihil mutat perſonas ipſas. Malè autem in Hiſtoria beati Euſtachij cap. 3. non longè ab initio, pro Chagnoaldum, ſcriptum eſt, Magnoaldum: quo in loco puto mihi impoſuiſſe manuſcriptum codicem, minimè tunc obſeruatis ijs, quæ poſteà de Chagnoaldo eodem capite ſequuntur: qui tamen error leuiculus eſt.

HISTORIA BREVIS S. NARCISSI EPISCOPI HIEROSOLYMITANI, EX ECCLESIAST. HIſtoriæ Euſebij Cæſareenſis Lib. 6. Cap. 8. & 9.

Interprete Iohanne Chriſtophorſono Anglo.

Octobr. 29.

VBi Seuerus imperiũ ad annos decem & octo adminiſtrauerat, Antoninus eius filius, ad eum honorem euehitur. Eodem tempore vnus ex eorum numero, qui in ea turbulenta perſecutionis tempeſtate ſe fortes & inuictos præſtitiſſent, & poſt certamina, pro fidei cõfeſſione ſuſcepta, eſſent integri & incolumes diuina prouidentia ſeruati, nomine Alexander, quem modò Epiſcopum eccleſiæ Hieroſolymitanæ fuiſſe mõſtrauimus, propterea quòd confeſſione fidei Chriſtianæ temporibus perſecutionis nobilitatus erat, Epiſcopatu, quem dixi, cùm adhuc Narciſſus, qui cum in eo officio anteibat, ſuperſtes eſſet, dignatus fuit. Præter multas alias admirabiles res geſtas, quas qui ex ea eccleſia ſunt, ex ſermone ac traditione fratrum, gradatim & ordine ſuccedentium, de Narciſſo narrant, hoc prǫtereà miraculum ab eo editum referunt:

Nota de ſolẽni Paſchatis vigilia.

In magna & ſolenni Paſchatis vigilia, oleum diaconis & miniſtris eccleſiæ defuiſſe perhibent. Vndè cùm vniuerſam multitudinem grauis quædam ægritudo & demiſſio animi occuparet, Narciſſum ferunt his, qui luminaria apparabant, præcepiſſe, vt aquam ex puteo quodam, qui erat in proximo, haurirẽt, & ad ipſum afferrẽnt. Quo abſque mora peracto, eum ſuper aqua oraiuſſe, mandâſſeque vt eum vera & conſtanti in Dominum fide, eam in luminarium vaſa infunderent. Quod vbi fecerant, contra omnem rationem, incredibili quadam & Diuina virtute, naturam aquæ in olei naturam cõmutatam: & pro certo illius miraculi indicio, fratres complures, qui illic erant, eo quidẽ tempore permultum ex illo oleo reſeruauerunt, ex quo etiam aliquantulum ad noſtram vſque ætatem cuſtoditum eſt. Pleraque item alia, memoria quidem digna, de vita iſtius viri commemorant, in quibus einſmodi quiddam traditum eſt:

Luminariũ in templis vſus antiquiſſimus.

Cùm quidam nequam perditi homũciones grauem & ſeueram eam rationem, qua per vniuerſam vitam tum in hominibus acriter admonendis, tum in eorum vitijs corrigendis vti conſueuit, neutiquàm ferre poſſent prǫ metu, nè ipſi propter infinita ſcelera, quorũ ſibijpſis conſcij erant, iudicati ab eo pœnas luerent: cœperunt contra illũ confutis dolis conſpirare, & turpem quãdam criminationis calumniam in eum conijcere: deindè quo magis auditoribus criminationis falsò obiectæ fidem facerent, eam iureiurando confirmare, atque vnus ſic deierare: Si non verè dixerim, opto vt ignis incendio miſerè diſperéam. Alter verò ſic: Si nõ verè dixerim, opto vt fœdo ac ſæuo morbo corpus abſumatur. Tertius autem hoc modo: Opto, ſi non verè dixerim, vt luminibus penitùs orbatus ſim. Verùm quanuìs nemo ex fidelibus, propter nobilitatam ac teſtatam inter omnes omninò Narciſſi caſtimoniam, atque adeò ob vitæ rationem ex virtutis regula traductam, illis vel grauiſſimo iureiurando ſe obſtringentibus, animum aut fidem adhibuerit, ille ipſe tamen partim prǫ indignitate obiectæ criminationis, partim prǫ cupiditate vitǫ in ſapientiæ ac virtutis ſtudio degendæ, quam iamdiù optauerat, ab oculis vniuerſæ multitudinis ſe penitùs remouit, & in ſolitudine locisq́; deſertis ad multorum annorum ſpatium vitam tranſegit. Verùm ſublimis ille diuinǫ iuſtitiæ vltionisque obtutus, his ſceleribus patratis, minimè acquieuit: ſed quamcelerrimè impios illos & nequam homines, qui inter iurandum tam diris execrationibus ſe contra ſeipſos obligâſſent, grauibus calamitatibus oppreſſit.

Primus igitur illorum, ſcintilla perexigua noctù in ædes, quibus inhabitabat, ex nulla cauſa antegreſſa ſubitò ruente, miſerè cum tota familia & ſtirpe ſua rapido flammarum ardore omninò conflagrauit. Alterius corpus eodem morbo, quam ſibi tanquàm mulctam fore imprecatus eſſet, ab extremis pedū digitis ad caput vſque infectum, contabuit. Tertius ærumnoſos priorum euentus adſpiciens, & Dei, qui oculis omnia intuetur, ineuitabilem vltionē admodùm reformidans, palàm inter omnes maleficia, communiter à ſe ſuiſque ſocijs per fraudem contra Narciſſum admiſſa, confeſſus eſt: ſed tamen dum pro delicto grauiſſimè condoleſcebat, tantis & tam acerbis lamentis ſe afflictauit, & vſq; eò lachrymas effundere non deſtitit, quoàd vtrunque oculum ſibi penitùs extinxiſſet. Atque hi pro ea criminatione, falsò contra Narciſſum conficta, tales pœnas perſoluerunt.

Cap. 9. Vbì Narciſſus ſe in locum deſertum ſubduxiſſet, & à nemine eſſet pro certo cognitum, quò ſe recepiſſet, his qui finitimis eccleſijs præerant, viſum fuit, vt alterum Epiſcopum ſuffragijs crearent. Dius igitur (hoc enim nomine erat) delectus eſt: cui non longo tempore eccleſiam gubernanti ſucceſſit Germanion: quo mortuo, Gordius Epiſcopatum obtinet: Cuius temporibus Narciſſus, tāquàm ex mortuis ad vitam denuò reuocatus, à fratribus (quippe omnes illos deincèps, tum quòd tam placido ac quieto animo falsò accuſatus deceſſerat, tum quòd ſingulari diuinę ſapiētiæ & virtutis amore flagrabat, tum prętereà omnium maximè, quòd Deus de eius accuſatoribus debita ſupplicia ſumere dignatus eſt, in maiorem ſuî admirationem rapiebat) vt eccleſiæ gubernacula denuò ſuſciperet, vehementer rogatus eſt. Et cùm Narciſſus nō ampliùs propter ingraueſcentem ætatem miniſterio præeſſe poſſet, Alexāder, de quo ſuprà locuti ſumus, alterius eccleſię Epiſcopus, diuina prouidentia per reuelationem, quæ noctù ipſi ſecundùm quietem apparuiſſet, vt cum Narciſſo in miniſterio eccleſię fungendo coniungeretur, accerſitus eſt. Vndè Alexandrum, cùm tanquàm diuino quodam oraculo ex Cappadocum regione, vbì primùm in Epiſcopatûs gradu fuiſſet locatus, Hieroſolymam tum voti, tum locorum viſendorum cauſa contenderet, illius eccleſiæ fratres eum excipiunt benigniſſimè, & non ampliùs domum reuerti permittunt: idque propter aliam reuelationem, ipſis itidèm noctù viſam: quæ quidem voce euidentiſſima profuſa, eis qui erāt inter illos ob virtutē ſpectatiſſimi, perſpicuè ſignificauit, vt extra portas ciuitatis egreſſi, eum Epiſcopum admitterent, qui ipſis à Deo antè deſignatus erat. Quo ad hunc modum geſto, Hieroſolymitani communi Epiſcoporum conſenſu, qui finitimas eccleſias procurabant, neceſſariò illum apud ſe manere coëgerunt.

Peregrinatio religiōis ergō, vide q̃ antiqua apud Catholicos.

Idem ipſe Alexander in ſuis epiſtolis, quas ad Antinoitas ſcripſit, quęque adhuc apud nos extant, Narciſſi collegæ ſui in prętectura Eccleſiæ Hieroſolymitanę gerenda mentionem facit, iſta in extrema illa epiſtola ad verbum ſcribens: Salutat vos Narciſſus, qui hîc ante me Epiſcopatûs locum occupauit, & cētum iam & ſedecim annos prętergreſſus, mecùm in eodem miniſterio quorundam precibus coniūctus fuit: qui obſecrat vos, vt idem mecùm ſentiatis, eádemque ſitis voluntate.

Admodùm grādis etas S. Narciſsi.

MARTYRIVM S. MARCELLI CENTVRIONIS ET MARTYRIS, VT HABETVR IN ANTIQVIS *MS. libris, quibus antiquiſsima Martyrologia conſentiunt.*

Octobr. 30.

IN ciuitate Tingitana, procurante Fortunato præſide, aduénit natalis Imperatoris. Deniquè cùm omnes in conuiuijs epularentur, Marcellus quidam ex centurionibus ꝓ fana refutans conuiuia, reiecto etiam cingulo militari, coram ſignis legionis, quę tunc aderant, clara voce teſtatus eſt: Ieſu Chriſto regi æterno milito: amodò militare Imperatoribus veſtris deſiſto: ſed & deos veſtros ligneos & lapideos adorare contēno, quia ſunt idola ſurda & muta. Stupentes autem milites iſta audientes, appræhenſum eum in cuſtodiam coniecerunt, & euntes nunciauerunt Pręſidi. At ille hęc audiēs, iuſſit eum recludi in carcerem: finitiſq; epulis reſidens in cōſiſtorio, introduci eum ad ſe pręce-

præcepit: introductoq; Marcello ex centurionibus Astasianus Fortunatus Præses ei dixit: Quid tibi visum est, vt contra disciplinam militarem te discingeres, & balteum ac vitem proijceres? Marcellus respondit: Iam die duodecimo Calendarum Augustarum apud signa legionis istius, quãdò diem festum Imperatoris vestri celebrâstis, publicè clara voce respondi me Christianum esse, & sacramento hinc militare non posse, nisi Iesu Christo filio Dei patris omnipotentis. Fortunatus præses ei dixit: Temeritatẽ tuam dissimulare non possum, & ideò perferam Imperatoribus & Cæsari ipsi. Sanus transmittéris ad dominũ meum Aurelianum Agricolanum, agentem vices præfectorũ prætorio.

Vitis, gestamen est centurionis.

Die tertia Calendarum Nouembrium Tingitanam introducto Marcello ex centurionibus, ex officio dictum est: Marcellum ex cẽturionibus præses ad tuam potestatem transmisit. Præstò est epistola super nomen eius, quam, si præcipis, recito. Agricolanus dixit: Recitetur. Ex officio dictum est: Miles hic, reiecto cingulo militari, Christianum se esse testatus, coram omni populo in deos & in Cæsarem multa blasphema locutus est. Ideò eum ad te direximus, vt quod ex eodem claritas tua sanxerit, iubeas obseruari. Recensitis itaque epistolis, Agricolanus dixit: Locutus es hæc apud acta præsidis? Marcellus dixit: Locutus sum. Agricolanus dixit: Centurio ordinarius militabas? Marcellus dixit: Militabam. Agricolanus dixit: Quo furore ausus es, vt proijceres sacramenta, & talia loquereris? Marcellus respondit: Furor nullus est in eis, qui timent Dominum. Agricolanus dixit: Singula hæc locutus es, quæ actis præsidialibus continentur? Marcellus respondit: Locutus sum. Agricolanus dixit: Proiecisti arma? Marcellus respondit: Proieci. non enim oportet Christianum hominem molestijs secularibus militare, qui Christo militat. Agricolanus dixit: Ità se habent facta Marcelli, vt hæc disciplina debeat vindicari. Atque ità in Marcellum, qui centurio ordinarius militabat, qui abiecto publicè sacramento, polluisse se dixit, & insupèr apud acta præsidis alia verba furore plena deposuit, animaduerti placet. Qui cùm ad supplicium duceretur, dixit Agricolanus: Nè tibi Deus benefaciat. sic enim decebat martyrem de hoc mundo discedere. Et his dictis, capite cæsus occubuit pro nomine Domini nostri Iesu Christi, qui est benedictus in secula, Amen.

Sic hęc accipe, vt illud Apostoli 2. Tim. 2. Nemo militãs Deo, implicat se negocijs secularibus.

MARTYRIVM SANCTI MARTYRIS ZENOBII, ET ZENOBIAE EIVS SORORIS,

Authore Simeone Metaphraste.

AEGAE est ciuitas, quæ sita quidẽ est in sinu Ionico, habitatur autem à Cilicibus: cuius ea pars quidem, quæ vergit ad continentem, non est magna: latam autem & porrectam in satìs magnam latitudinem propinqui maris portus excipit. Ea tulit beatum Zenobium, natum ex pijs parentibus, radicis bonæ re vera bonum germen. Qui cùm decessissent, is relictus fuit apud patruum. Patruus verò, cùm esset re vera vir diuinus, & virtutis studiosus, videns puerum ritè sequẽtem paternam pietatem, & quomodò vniuersę eius hęreditatis, ità etiam virtutis factũ esse hæredem, affini suę Teclę eum despondit, par Deo gratum propter pietatem, & insigne bonis omnibus operibus. Ex eis ergò natus est Zenobius: deindè etiam soror eius Zenobia. (hoc enim eis nomen impositum fuit à parentibus) sanctum par, rami fertiles spiritalibus operibus.

Octobr. 30.

Parentes beatorũ Zenobij & Zenobiæ.

Cùm autem egregius Zenobius iam ad ephebi peruenisset ętatem, eis quidem moriuntur parentes: consumuntur verò facultates, partìm quidem in vẽtres pauperum, partìm autem ad curam infirmorum. Tam pulchrè enim medicinam didicerat Zenobius, & in ægrotos ostendebat tantam miraculorum effectionem, vt nec solum quidem eius manùs contactum possent morbi sustinere, sed eius sola fugarentur pręsentia. Hoc autem non erat opus artis, sed donum gratiæ, & præmium virtutis. Non solùm autem sanitatis, sed etiam victûs erat suppeditator Zenobius:, & omnibus, qui ad ipsum accedebant, suppeditabat tam quę ad morbi pertinebãt curationem, quàm quę ad alimentum corporis, quocunq; morbo detinerentur, & quibuscunq; cibis opùs haberẽt. Quin-

Zenobij virtus in depellendis morbis.

etiam non solùm dabat gratis,sed etiam ipsum præceptum longo interuallo superabat. Mat.10. Nam præceptum quidē dicit: Gratis accepistis, gratis date: Ille aũt præter medicinam adiungebat etiā alimentū ægrotorum, non solùm gratis curans, sed etiam cum curatione præbēs mercedem. Talis quidem sacrosanctus Zenobius obtigit Cilicum regioni: quo tēpore imperator Romanorum, deditus simulacris & impię ac falsæ religioni, mortuus est in impijs dogmatibus. Sed illius quidem tam imperij, q̃ furoris in Christianos,relictus est hęres Diocletianus.Statìm autem Lysiā pręficit Cilicię,qui & ad eruciandum erat violentissimus,& ad alliciēdum blanditijs maxima vi prædirus.Ille aũt cùm venisset ad Mopsi vrbem,excitat persecutionem aduersùs Christianos,eamq; grauissimam,& maximè horribilem.Tres aũt numero adolescētes,Claudius,Asterius & Neon, Claudius, Asterius & Neon,martyres. fuerunt etiam exerciti in illa persecutione:quos tulit quidem Isauria,Larandus aũt exercuit.Ij enim à Lysia vehementibus & multis subiecti cruciatibus,in crucem acti extra muros,subiêrunt mortem maleficorum: eorum aũt corpora proiecta sunt deuoranda à feris & volucribus.Et Lysias quidē talem ostendebat insaniam aduersùs Christianos.

Zenobius fit Episcop. Aegarum. Egregius igitur Zenobius cùm in tanta virtute vitam egisset,& diuina reuelatione Christi gregem pascendum suscepisset,& Cilicię fuisset creatus Episcopus,in posterum etiam duplicem ostendit curationem: vt qui non solùm corporibus,sed etiā animis mederetur,& illa quidem à morbis,has verò liberaret ab impietate. Hinc dicitur Indi cuiusdam Pręfecti coniugem incidisse in morbum immedicabilem. Is autem erat cancer, qui in interiorem partem thoracis incubuerat.Propter quē congregatę omnes manus medicorū,artesq; & medicamenta,confessa sunt illi morbo cedere. Vxoris ergò vicem dolēs Indus,&vndenàm tanti mali inueniret solutionem,diligenter perscrutans,à quodam mercatore accipit de Zenobio,eum multos curare ægrotos solo verbo, & manuū impositione.Ille autem statìm nihil cunctatus,sed statìm cum coniuge & liberis iter ingressus,venit Aegas.Talis enim est,qui affligitur,animus,& ad id,quod audierit exequēdum acerrimus propter spē meliorē libertatis. Cùm illuc ergò venisset,rogabat de Zenobio,vbinàm esset, & apud quem degeret: & omne ponebat studium, vt eum videret. Cùm hoc aũt modo se haberet Indus, & tam magni faceret illū videre, ei appáret visio, quę ei verè,& nō in somnis,iubebat accedere ad ecclesiā Christianorum. In ea enim,inquit,inuenies eum,quē quæris.Cùm is ergò surrexisset,cum vxore statìm venit ad templum.Et cùm in eo inuenissent sanctū,stantē in medio multitudinis, & ex ore suo emittentē doctrinæ fontes suauissimos,dimotis ijs,qui circunsistebāt,speciosos illius pedes, & bona reuerà euangelizantis ardētissimè appræhensant supplices, misericordemque & clementē illā aĩam orant & obsecrāt,vt à malo liberētur.Nam etsì in vxoris thorace inesset morbus, mariti tñ multo magìs tāgebat animū. Ille aũt curationis mercedē ab eis postulat pietatē, & vt à patrio errore discedentes, ad agnitionis veritatē transfugerent.

Matt.9. Quod quidem prompto & alacri animi studio se facturos eis profitentibus, excipiens Sanat fœminā cancere laborantem. sanctus: In nomine Iesu Christi,inquit,qui sanauit mulierem profluuio sanguinis laborantem,sana esto,mulier,& liberare à morbo. statimque grauis ille morbus verbo, tanquàm flagello aliquo,fuit expulsus: & diuinum baptismum & ipse,& vxor, & liberi fuerunt assecuti.Deindè etiam cùm fuissent participes sacramentorum,domum læti rediērunt,vt qui eum morbo mulieris,qui erat in thorace,vnà quoquè perdidissent morbum deceptionis,& sanitate animæ fuissent locupletati.

Alia quoq; mulier, quæ in virtute viuebat Antiochiæ, & opē ferebat multis indigentibus, in morbum incidit grauissimum. Eum medici nominant phagedænam. Exortus autem inter mamillas,vastabat omnia circunquaquè. Omnem ergò aliam desperans ipsa quoq; curationem,egreditur noctù è ciuitate:cumq; venisset per Seleuciam,& ad litus accessisset,& nauē quādam ascendisset,appellit Aegas.Et ardenti studio ad sanctum accedens,ei ostendit grauem illam affectionē, eumq; rogat & supplicat, vt vel ante illius oculos moriatur,& citò exoluat debitum,vel liberetur à malo,quod eā affligit. Morbus Signo Crucis & precibus curat phagedęnā. enim ei tātam afferebat necessitatem, & tantum dolorem, vt etiam mortem peteret loco beneficij,& ea videretur esse liberatio à malis. Cùm his motus fuisset sanctus, & manu Crucis signū fecisset,& deindè diuinum Christi nomē inuocasset(ó Dei iudicia,ó benignitatē,quæ nullis potest verbis exprimi) rumpitur quidē statìm morbus, qui solum impleuit saniē:soluitur autem mulier à doloribus,& reuertitur sana Antiochiam.

Quæ autem post hæc sequuntur, sunt Diocletiani persecutio aduersùs pietatem, & Deo

Deo inimicum ab eo profectum edictum, & Lysias illius sæuitię & inhumanitatis minister acerrimus. Qui cùm accepisset diuinum Zenobium prædicare vnum solum Deum, eiusque pręcepta & voluntatem studiosè & diligenter amplecti, & eius inuocatione morbos omnes facilè soluere, & manum abundè suppeditantem porrigere egentibus, eum statìm compræhendit, & cùm in media præsedisset ciuitate, & eum coram ipso curâsset sistendum: Sistitur ad tribunal. Sæpè, inquit, ô Zenobi, à me de te est auditum: sed cùm non facilè possem soli famæ credere, propterea te in meum adduxi conspectum, vt etiam oculos haberem testes eorum, quę audiui: &, vt paucis absoluam, hęc duo tibi propono, vt vel páreas pio edicto Imperatorum, & dijs nobiscùm sacrifices: quod quidem efficiet, vt tu maximum honorem assequaris, & magnas opes, & vitæ splendorem, & aliorum bonorum remunerationes tibi conciliabis: (hoc tibi potes certò persuadere) vel vt damneris ad plagas, vincula, cruciatus, & cętera tormenta. Quorum quisnam est alius finis, nisi mors omninò sæuissima, & plena maximo dolore? Ad hæc egregius Zenobius: Mihi, inquit, Cōstās oratio eius. vnus est verus Deus Iesus Christus, in quo ego confido, à quo est ipsa essentia & vita, & propter quem est mihi mori lucrum: neque enim quicquam ex ijs, quæ hîc sunt iucunda & delectabilia, est cōferendum cum ea, quę est illic, remuneratione. Quamobrèm sæuus indignatus Lysias, sublimè in ligno tollit athletam, & tormenta infert eius corpori: Videamus, dicens, an Christus sit venturus, vt ei opem ferat.

Intereà verò, currens alicundè, venit ad eum Zenobia soror eius. Quæ cùm eum adspexisset in ligno, & vel ex ipso spectaculo repleta fuisset audacia, &, si quid est molle, aut imbecillum, aut muliebre, id totum abiecisset, & se verè esse eius sororem ostendisset: Superbe, inquit, Tyranne, quidnam sceleris admisit frater, quòd tu eum sic torques? Ille autem, (ô sinistram, & dolosam, & illiberalem animam) ad mulieris dicendi libertatem placidissimè respondit & lenissimè, vt in eam, vtpotè fœminam, se blandis verbis insinuaret, & induceret, vt imbecilliorem. Sacrifica enim, inquit, Zenobia tu quoquè dijs, nec sustineas videre speciem ac vigorem & florem tui corporis, miserabiliter multis ac varijs tradi supplicijs: quorum, ô mulier, dedecus est longè ipso dolore grauius. Illa autem simul cum fratre loqui incipiens, velutì vno quodam motu animi & consensu: Itèm sororis eius Zenobiæ. Non nobis, dixerunt, persuadebis ô Tyranne, Deum verum & viuum permutare cum simulacris mortalium hominum, nec si fieri quidem posset, vt tu innumerabiles nobis mortes afferres, & non hanc vnam, quæ nobis vel ab ipsa natura debetur necessariò. Hęc ergò cùm dixissent, martyres statìm lecti excipiunt ferrei, & ignis sub lectis accenditur. Simul torrentur igni. Aderat autem Lysias quoquè acclamans: Veniat Christus, & opem ferat ijs, qui pro ipso patiuntur. Zenobius autem ei honestè dixit: En adest, suum rorem præbens nobis medicinā, etiamsì tu hoc non possis videre, cùm sis circundatus tanta caligine impietatis.

Tyrannus ergò cùm videret eos tam magno & tam forti animo prędito, in præsentia quidem cessare facit eorum cruciatum, simul quidem & ad sensum doloris eum nequaquàm sufficere existimans, & spe quadam sibi blandiens fore, vt ij persuadeantur, & conuertantur, nec perpetuò ità sibi nihil parcant. Cùm itaque è lectis ferreis eos fecisset surgere: Vestrî, inquit, modò miseremini, neq; sit alter alteri inuicèm adspectus miserabilis, frater ante oculos sororis atrociter interfectus. Illi autem moribus & animis magìs fratres, quàm corporibus: Tibi, dixerunt, ô iudex, potiùs consulimus, vt tuæ animæ aliquam curam geras: & timeas quidem gehennam, cuius minæ tibi intentantur, & supplicia illa immortalia: discedas autem ab hoc errore manifesto, & ad Deum verum accedas, & ad pietatem. Nos autem tibi erimus apud Deum intercessores, sponsoresque & fideiussores, quòd acceptam tuam habebit conuersionem, & te placidè excipiet, & dignabitur bonis ineffabilibus. Propter quę Lysias rabie quadam & furore factus acrior, Coniſciuntur in lebetes bullientes. iubet illud par verè bonum inijci in lebetes. Lebetes autem subtùs habebant ignem valdè accēsum. Illi verò stantes ante lebetes, cùm oculos simul cum anima in cęlum sustulissent, dicebant: Domine Iesu Christe Deus pacis, suscipe in pace animas nostras. Finitis precibus, eos statìm exceperunt lebetes: & quę erat in eis quidem aqua, vel ipso igne feruebat vehementiùs. Par autem martyrum, cùm diuinum quendam rorem ab alto sensisset, canens sensìm est egressus. Canticum autem erat: Seruâsti nos Domine ab ijs, qui Psal. 43. nos affligunt: & eos, qui nos odio habent, affecisti pudore.

Cæterùm Lysias cùm eorum mutationis omnem spem abiecisset, vltimam fert in eos sententiam, vt gladio vitam finiant. Cùm itaque extra muros ciuitatis Ægæo-

rum fuiſſent ſanĉti, vt iuſſerat Lyſias, & ſe rurſus dediſſent precibus: Agimus tibi gratias, Chriſte Deus, dicebant, quòd dignatus ſis efficere, vt bonum certamen decertaremus, curſum conſummaremus, fidem ſeruaremus. Tibi ergò placeat, O Domine, vt ſimus participes præmij ſupernæ vocationis: & nos referri in numerum eorum, qui placuerunt ſancto tuo & admirando nomini: quoniam es benedictus in ſecula. Statim autem preces effectus eſt conſecutus: & vox quædam reſonans è cælo, eis pollicita eſt coronas, & ad illa euocabat athletas, quæ illi conſequi optabant per martyrium. Cùm autem audiſſent vocem ij, qui aderant, humi cadunt proni & lachrymantes propter admirabilem illam auditionem. Atque triceſimo quidem menſis Octobris amputata fuerunt capita martyribus.

Audiũt cælitùs vocē.

Capite cæduntur.

Sacra autem illorum corpora ante vrbem proiecta, cùm Hermogenes & Caius preſbyteri profunda nocte cum ſuis ſuſtuliſſent, pieque admodùm & ſanctè loculis impoſuiſſent, condunt in ea, quæ illic erat, ſpelunca. Timebant enim inſultum impiorum, nè illis etiam ipſas inuiderent reliquias. Ità fuit ſanctis his fratribus in omnibus conſeruata fraternitas: & communem confeſſionem, communem etiam fecerunt decertationem: & quomodò ex vno vtero prodierũt, ità etiam vnus locus ſuſcepit vtriuſque corpora: Ad gloriam Domini noſtri Ieſu Chriſti: Cui gloria & potentia nunc & in ſecula ſeculorum, Amen.

VITA ET MARTYRIVM SANCTI MARTYRIS EPIMACHI, AVTHORE *Simeone Metaphraſte.*

31. Octobr.

Olim profectò impietatis caligo per totum orbem terrarum diffuſa erat, homineſque vniuerſi ad ſacrificium dijs offerendum compellebantur, imperantium minas, & iudicum ſæuitiam atque impetum formidantes. Quamobrèm natura ſeipſam denegabat: tunc enim cognationis Iura conculcata omninò euertebantur. Quinetiam veteris beneuolentię coniunctio in diſſidium conuertebatur.

Intereà verò tanquàm ſtella quædam inter Chriſti milites magnus effulgebat Epimachus: qui viuus quidem Aegypto tantùm cognitus fuit: poſt martyrium autem toti mundo euaſit manifeſtus. Eum enim tunc Aegyptus, velut lucernam quãdam ſub modio latentem, occultabat. Nam regio illa, eius viri educationis atque optimæ inſtitutionis particeps facta fuit: quippè quæ virtutis & ætatis ipſius progreſſum atque incrementa perſpexit. Is non ſolùm cum ætate virtute quoquè creſcebat, ſed etiam virtus ipſa in eo perſpiciebatur longè maior, quàm eius ætas poſtulabat: idque cùm nullo vitæ magiſtro atque duce vſus fuiſſet, ſed ipſe ſibi tanquàm regula quædam & forma extitiſſet, animum ſimul atque mores componens, illum videlicet mitem & tranquillum efficiens, hos prudentes ſemper, attentos & ſobrios. Hinc Peluſius mons incolam eum virum ſuſcepit, quemadmodùm eremus olìm Iohannem Baptiſtam, & Carmelus Eliam habuit.

Epimachus in Aegypto natus & educatus.

Degit in monte Peluſio.

Cùm igitur Epimachus ipſe in mõte Peluſio verſaretur, & in omni philoſophia ſe exerceret, omnemque victûs duritiem amplexaretur, vitam deniquè propter Chriſtum aſperam ac laborioſam viueret, Iudex quidã ſæuitia & ferocitate inſignis, Alexandriam venit. Iudex autem ille cętera quidem omnia pro nihilo faciebat: ſed omne tantùm ſtudium, induſtriam & artes adhibebat, quibus totam vrbem illam ſuis retibus caperet, & acerbam impietatis prædam colligeret: idque vt aſſequi poſſet, nullis machinis abſtinebat. Quamobrèm Chriſtiani omnes illius iudicis minas extimeſcẽtes, alij in ſolitudinem aufugiebant, alij ſe Chriſtianos eſſe diſſimulantes, impietatem ſimulabant. Quicunque verò pietatem profiteri volebant, acerbiſſimis cruciatibus tradebantur.

Tunc igitur Epimacho ſolitudo ipſa non ampliùs fuit optabilis, neque illa vitæ ratio grata erat, qua conſuetudinem & hominum ſocietatem vitabat: ſed amoris ardore in

Dei pietatem vehementiſſimè accenſus, & zelo quodam magno excitatus, vitam ſimul, ſolitudinem & quietem illam contempſit, & ab eremo in mediam vrbem deſcendit: quinimmò adijt ad tribunal Tyranni, nihil eorum metuens, quæ corporeis oculis cernuntur, neque his rebus, quæ terrorem inijciunt, perterrefactus. Qua re admirabilem animi fortitudinem indicauit. Deinceps idolorum aram euertit, eamque ſolo adæquauit, partim generoſa & forti manu, partim potentia quadam, non humana, ſed diuina vſus. Ad hęc & aduersùs iudicem impetum fecit, iuſto quodam furore illum vlciſcēs, qui Deum & eius ſacras leges violabat. Ac niſi ab ipſius ſatellitibus martyris impetus detentus fuiſſet, Tyrannus ille miſerabili caſu iacuiſſet. *Eximia S. Epimachi virtus.*

Quæ omnia cùm iudex non ferret, ſed ira excandeſceret, quòd homo tam vilis & abiectus, coma ſqualidus, toga miſer, tanto impetu in eum irruere auſus eſſet, in carcerem & vincula virum illum ſanctiſſimum iuſſit conijci, propterea quòd audaciam & temeritatem magnam præ ſe tulerat: quamobrèm & iuſtas pœnas ei perſoluendas eſſe decreuit. Multi quidem alij, & ipſi pietatis cauſa concluſi, carcere illo detinebantur. Sed illis omnibus multum adiumenti, magnaque ad martyrium libenter perferendum adhortatio erat Epimachi oratio atque alacritas, quippè quòd omnes cruciatus, quos ſibi paratos ac propoſitos videbat, negligens, de illorum ſalute tantùm erat ſolicitus. Ad hæc admonitionibus & doctrina multa eos inſtruebat atque confirmabat, vndiquè ipſos muniens, eisque perſuadens, vt vigilantes ac tales eſſe ſtuderent, qui omninò ab hoſtis diaboli machinis expugnari non poſſent. *Conijcitur in carcerem & vincula.* *Confirmat captiuos Christianos.*

Cùm verò iudex illos ad ſe duci iuſſiſſet, eosque multo cōſtantiùs, quàm anteà, Chriſti confeſſionem profiteri vidiſſet, eiusque rei cauſam Epimachi conſilia & adhortationes fuiſſe cognouiſſet, illorum omnium, poſt multos & intolerabiles cruciatus, linguas excindi iuſſit, (his enim vtebantur martyres ad veritatem defendendam, quæ res iudicis animum maximè cruciabat) deindè eorundem capita gladio amputari. Poſt hęc vinctum ad ſe duci iuſſit generoſum Epimachum, quem intuens: Quarè, inquit, tu vir ità grauis, & forma ſpectabili, ad eam impietatem prolapſus es, vt non ſolùm nos, ſed deos etiam ipſos & Imperatores contemneres? Homines quidem ſæpè ab officio aberrare neceſsè eſt: at non decet tamen in erratis permanere, ſed conſilium mutare & corrigere, quæ non rectè à nobis facta fuerint. Quamobrèm & tu, cùm humano more peccaueris, tandèm reſipiſcas, & noſtris iuſſis obedias, nobiſcùm vnà dijs ſacrificans, & in illos beneuolentiam oſtendēs: nè, ſi deos ipſos omnium dominos colere nolueris, tu quoquè ſceleratorum hominum mortem patiaris. *Multi martyrium obeunt.*

Ad hęc ardentiſſimus ille veritatis propugnator Epimachus, apertam illius temeritatem redarguens, quòd admonitionibus & doctrina ſua eum ad impietatem impellere conatus eſſet, ab exordio orationis ſuæ fecit, vt Tyrannus ipſe ſtatim eius animum perſpiceret, & ab omni ſpe decideret. Me, inquit, ô iudex, nunquàm ab ea pietate, cuius ego alumnus & amicus ſum, tu auertere poteris. Nè igitur ad negandam Chriſti confeſſionem dehinc prouoces, neque aliud quippiam me facturum, aut dicturum ſperes, quod animi aut mentis imbecillitatem ſignificet. Chriſtum enim confiteor, Chriſtum prædico, per quem creata ſunt omnia: per quem homo formatus, & lex data eſt: qui mentem nobis dedit omnium ducem ac magiſtram: qui pro noſtra omnium ſalute, quæ iam perierat, humana carne ſe induit, & crucifixus ac ſepultus fuit, reſurrexit, & in cælos aſſumptus eſt, atque iterùm venturus cum gloria creditur. Vtinàm & tu iſtam idolorum cęcitatem ab oculis animæ abijceres, & ſuauèm ac ſalutarem Chriſti lucem adſpiceres. Nolim enim putet aliquis, temerè ac fruſtrà nos corpora noſtra cruciatibus libenter tradere. Non ità ſumus nobiſipſis inimici & inſidiatores. Verùm quoniam altera quædam vita eſt multo præſtantior hac, quę videtur: alter quidam mundus, & ſempiterna rerum bonarum delectatio, nullo tempore circunſcripta, ſed perennem iucunditatem afferens: propterea mundum hunc ſpectabilem, & carnem hanc fragilem atque caducam deſpicimus. Talis eſt noſtra confeſſio. In hac firmi & ſtabiles conſiſtimus. Pro hac & ego quemuis cruciatum ſuſtinere paratus ſum. Tu verò ſi celerem mortem attuleris, pergratum mihi facies, & teipſum dedecore liberabis. Quo enim diuturniore cruciatu me affliges, eo promptior ad iuſſa tua contemnenda inueniar. Nam ſi nihil aliud eſſet, certè & martyres illos reuereor, qui ante nos certamen ſubiêrunt, & reliquos iſtos, qui nobiſcùm vnà carcerem rursùs habitant: ob idq; & ipſe illud ſtudeo, nè ſine corona diſce- *Conſtans vox S. Epimachi.* *Martyres cur hàc deſpiciant vitam.*

discedã: sed vt postquàm in illorum choro enumeratus fuero, istis optabilem certaminis mei cursum ostendam.

S. Epimachus ferreis vngulis laniatur.

Hęc martyris verba dubitationem magnam Tyranno attulerunt: qui cùm Epimacho persuadere non posset, eum in ligno suspendi iussit, ac ferreis vnguibus lacerari. Ille verò eo magìs eiusmodi tormento lætabatur, quo se ob eam rem beatiorem existimabat: quippè quòd imitator esset eorum, quæ Dominus Iesus passus fuerat. Itaque aiebat: Si Dominus noster Iesus Christus propter nos crucifixus est, & fellis atque aceti potionem accepit: si eius latus lancea percussum fuit, si palmæ clauis perforatæ sunt: quarè non debeo & ego illius seruus, magna cum voluptate in his ipsis cum Christo Domino meo cõmunicare? Certè martyr ille etiam lãcea percuti cupiebat: quinimmò fel ipsum appetebat: &, Veniant in me alapæ, dicebat: inijciantur sputa: circundetur caput meum corona spinea: detur in manus & arundo. Vbinàm sunt dedecora & irrisiones? vbi alapæ? Omnia enim præsentia hęc mihi ad futura illa bona spectanti, eaque appetenti, videntur parua quædam esse, ac pro nihilo facienda.

Iohan. 19.

En vt cupit Christo cõformari.

Acutis lapidibus cæditur.

Hęc cùm diceret martyr, prioribus tormentis noua quędam adijciebantur: & acutis lapidibus generosus ille athleta, Tyranni, hoc est, crudelis & inhumanæ prorsùs animæ iussu, feriebatur. Instabat enim ac vrgebat: Ità, inquiens, hominem percutite, vt eius corpore crebris ictibus perfracto, celerrimè animam ipsam abrumpat. Sed nõ videbat Tyrannus ille, martyrem ea re illustriorem effici, maioremque apud Deum fidutiam ipsi conciliari. Cæterùm eorum, quæ dicenda sunt, narrationem sequamur. Deincèps enim planum fiet, quemadmodùm Epimachus manifestiorem Dei gratiam & miracula consecutus est.

Lacerabatur ille quidem in ligno, & lapidibus ità feriebatur, vt eius ossa etiam ipsa frangerentur. Puella verò quędam illic adstabat, & ipsa vna ex eorum numero, qui spectaculo aderant. Erat autem oculo altero excęcata. Illa cùm ad martyrem intenta esset, & grauissimos eius cruciatus lamentaretur, pars quędam è martyris carnibus abstracta, & per aërem perlata, in illius puellæ oculum sanguinis guttam instillauit, quæ quidem (ô miraculum singulare, ô Dei benignitatem omni oratione maiorem) in lùmen statìm conuersa est, & puellæ oculum sanum effecit. Hoc Epimachi martyris miraculum quasì pertranseuntes diximus, vt ostenderemus vnam eius viri sanguinis guttam, subitò tantam curationem afferre potuisse.

Cæca videt tacta eius sanguinis gutta.

Cùm verò martyr in diuersam sentẽtiam flecti non posset, & Dei religionem nequaquàm negare vellet, vltima in eum sententia lata est, & sacrum illud martyris caput securi percussum fuit: & eius quidem venerandum corpus, fidelium hominum manibus religiosè curatum, illic conditum est, vbì & martyrij sustinuit consummationem. Eius viri certamen nõ Alexandrinus tantùm populus, quiq; finitimas ac feracissimas Aegypti regiones colunt, valdè admirati ac reueriti sunt: sed illud mundus nunc celebrat vniuersus. Eundem quoquè certaminum author & iudex Deus è cælo illustri corona donauit, propter quem Epimachus cruciatus omnes perpessus est: cuiusque imitator esse in tormentis perferendis maximè concupiuit ac studuit. Ipsi Creatori & Saluatori, Domino ac Deo nostro sit gloria, honor & adoratio cum Patre principij finisque experte, & sanctissimo atque viuificante spiritu, quę est vna Diuinitas in ęquali & indiuidua Trinitate, vitam præbens omni spiritui, & regnans nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Caput ei amputatur.

HISTORIA SANCTI QVINTINI MARTYRIS, DOCTE SANE ET GRAVITER CONscripta, *tametsì Authoris nomen vetusti MS. codices non habent.*

PRAEFATIO AVTHORIS.

SAnctorum martyrum beata certamina, & triumphos gloriosorum testium Christi prędicare, Christo est pręconia dicere: qa cuius illi membra extiterunt, ipse in eis vicerat, ac per hoc ad illum totius victoriæ laus palmaque redundant. Christus enim martyrum rex, martyrum est forma, martyrum virtus, martyrum victoria. Ipse pati permittit, & ipse patitur. Ipse vincit, & ipse coronat. Totum ergò sanctorũ martyrũ, totum

tum eſt Chriſti, à quo martyrij beata manauit conditio, quæ nunc ſanctorum multitudo
redimita coruſcat: quorum pia certamina, quanuis noſtra longè præceſſerint tempora,
ſacris tamen ſcriptis indita accepimus, & geſtorum ordinem, Chriſto fauente, cogno-
ſcimus. E quibus beati Quintini glorioſa facta recenſentes, ſanctam paſſionem eius codex habet
* ſcribere operæprecium ducimus, ſecundùm quod eiuſdem paſſionis ordinem fideli- * ſcribēdam
ter, vt credimus, ad nos vſque delatum accepimus: quem cum Chriſto & in Chriſto in- negocioſum
æſtimabili dignitate regnare & gloriari perpetuò confidimus.

NARRATIO.

CAP. I.

SAnctus igitur Quintinus Chriſti famulus, & martyr glo- 31. Octobr.
rioſiſſimus, quanuis Romana gente oriundus, & ſenato-
ria ſtirpe progenitus nobilitaretur, fidei tamen nitore in-
ſignior, regem ſuum Chriſtum deuotione, vt miles fidiſſi-
mus, ſecutus eſt. Pro cuius amore primò patriam, gẽtem,
parenteſq́; relinquens, relicto etiã mundialis monarchiæ
loco, Gallijs ſe intulit, & cum B. Luciano Ambianos vſq;
peruenit: ſed S. Luciano Bellouacẽſium vrbem adeunte,
beatus Quintinus agonis ſui tẽpus expectans, Ambianis
reſedit. Quod factum diuinitatis prouidentia credimus,
quatenùs verbi Diuini ſemina latiùs ſpargerentur fideli-
bus, & plura terrarum loca conſecrarentur eorum ſacris
Chriſto immolatis cruoribus.

CAP. II.

INtereà cœpit per eoſdem viros ſanctos Chriſti manifeſtari nomen, & virtutũ eius in-
ſignia propalari, nõ ſolùm eorum prędicationum documẽtis, verumetiam virtutum
& miraculorum teſtimonijs. Oriebatur enim noua lux cęcis, Crucis data ſignaculo: vi-
gorem priſtinum membra morbis feſſa reſumunt, lingua * balbutiens in verba prorum- * blaterans,
pit, & claudi curſus arripiunt, q antè nec greſſus nouerunt. Sed hęc miracula Chriſti, per habet codex
ſeruos ſuos exhibita, ſicut fidelibus ad emolumentum extitêre ſalutis, ſic infidelibus ad
augmentũ ſuſcitãdi furoris. Beatus verò Quintinus & Lucianus, ieiunijs & orationibus
inſtantes, agonum ſuorum certamina Domino cõmendabant, & laborum ſuorum ſtu-
dia vt à Domino dirigerentur, cunctis niſibus implorabant.

CAP. III.

IGitur tempore illo imperatoria ſceptra gerentibus Diocletiano & Maximiano, tãta Perſeque-
in Chriſtiani nominis religionem exarſit inuidia, vt circunquaq; Chriſtiani perſeque- rentur, paſſiuè.
rentur, & mortibus variarum pœnarum publicè priuatimq́; traderentur. Non enim pa-
ganorum veſaniã coërcere potuit populi multitudinis damnum, nõ ætatũ compaſſio,
neq; ſexuum diſcretio. Sed quanto acriùs iugulabãtur, tanto copioſiùs, Chriſti fauente Eccleſia per
gratia, ad eius fidei cõfeſſionem vndiq; confugiebatur, vt veraciter dicere poſſit Eccle- ſecutionibꝰ
ſia: Cùm inuocarẽ, exaudiſti me Deus: in tribulatione dilatâſti me. Principibus verò ſu- nõ minuit,
prà memoratis, primatus ſui inſignia gerẽtibus, * Ritiouatus quidã cõſtituitur pręfectu- ſed auget. Pſal. 4.
ræ in Gallijs agere iura. Qui tantę mox crudelitatis inſania aduersùs Chriſtianos exar-
ſit, vt eorum ſanguine rabiem ſuam nunq̃ ſatiari poſſe putaret. quod mox factis maniſe-
ſtè ſategit, in eorum videlicet beatorũ martyrum nece, quos, * Baſileam vrbem veniẽs, * Baſulam
inquiri fecit: & pro ſancti nominis Chriſti confeſſione, eo in loco, vbi * Arar flumen in * Arola
* Rheni alueũ ſe infundit, mergere & crudeliter necari pręcepit. Sed profundis gurgi-
tibus quãuis corpora ſęuus ſatelles immergeret, animę tamẽ Deo digniſſimæ, ſunt for- * Rhodani
te felici ad æthera tranſuectæ: & hoc magna miſeratione Dei, vt milites ſui aquis tumu-
lati, celſitudinem cæleſtis ſuſciperent regni, vbi iam * Ritiouarus eos funeſtè perſequi
non poſſet, poſſet autem pro delictis ſuis exorare, ſi vellet.

CAP. IIII.

FActa verò Chriſtianorũ circunquaque inquiſitione ab impio ſuprà memorato pręe-
fecto, ipſe ad caſtrum, quod * Somanobrium antiquitùs, modò Ambiani, vocatur, for. * Samarobriga
peruenit: vbi iam ſancti Quintini beata ſtudia in prædicationibus, ſignis & virtutibus
glorioſè parebant. Quæ ille cùm comperiſſet, altiùs indignatus, mox beatũ Quintinum
compræhendi, & catenatum in carcerem duci, ac illic retrudi pręcepit: quatenùs eius

sancta libertas coërcita, Christo lucrandi populos locum ampliùs non inueniret. Beatus autem Quintinus cùm à militibus duceretur in carcerem, lætabundus & exultans, Dominum, nè se derelinqueret, deprecabatur, Dauidicum illud dicens: Domine Deus, eripe me de manu peccaroris, & de manu contra legem agentis & iniqui: quoniam tu es patientia mea Domine, spes mea à iuuentute mea.

Psal. 70.

CAP. V.

SEquenti autem die *Ritiouarus sedens pro tribunali in consistorio, beatum Quintinum suis præsentari iussit obtutibus. Qui cùm ab apparitoribus fuisset adductus, ait ad eum Præfectus: Quod nomen est tibi? Beatus Quintinus respondit: Christiano nomine censeor, quia Christianus sum, & Christum credo corde, & ore profiteor. Propriè tamen Quintinus à parentibus sum vocatus. Cui Præfectus: Ex qua es progenie? Beatus Quintinus ait: Ciuis Romanus sum: filius autem Zenonis senatoris. Tunc Præses dixit: Quidnam est, quòd persona tam nobilis, & tãti viri filius, tam superstitiosis religionibus te tradideris, vt illum pro Deo te colere dicas, quem quondàm à Iudæis crucifixum audiuimus? Sanctus Quintinus respõdit: Nobilitas summa est Deum cognoscere, eiusq; deuotissimè obsequi mandatis. Nam religio Christiana, quam tu superstitionem nominasti, nõ tam ignobili subijci potest nomini, quæ ad summum beatitudinis gradum suos veraciter sectatores euehat. Hac enim Deus omnipotens cognoscitur, cęli terræq; creator, & filius eius Iesus Christus Dominus noster, per quem omnia facta sunt, siue in cęlo, siue in terra, visibilia & inuisibilia. Qui in omnibus est patri coæqualis, quia ab eo ante omnia secula genitus, sibi est consubstantialis, sibiq; coæternus. Pręses verò dixit: Quintine, recede ab hac stultitia tua, qua tenêris, & nostris sacrifica dijs. Beatus Quintinus respondit: Dijs tuis non sacrificabo: quia religio nostra deos tuos nobis dęmonia esse demonstrat. Stultitia verò, qua me tenêri asseris, non stultitia est, sed sapientia, à filio Dei nobis ostensa, qui est virtus & sapientia patris. Sed illi profectò stulti sunt, qui dijs tuis sacrificando tibi obediunt. Tunc præses dixit: Nisi nunc accesseris, & dijs nostris sacrificaueris, per deos deasq; nostras iuro, quia diuersis te cruciatibus ad mortem vsq; torquebo. Ad hęc beatus Quintinus respõdit: Et ego tibi per Dominum meum promitto, quia quod iubes, nõ facio: quod minaris, nõ timeo. Celeriùs fac quod vis: quicquid Deus permiserit, sustinere paratus sum. Corpori enim inferre pœnas potes: animæ verò Christus miserebitur.

Præclarum sanè respõsum, & Christi martyre dignũ.

Psal. 95. 1. Cor. 1.

CAP. VI.

HIs præfectus auditis, immani furore cõmotus, durissimis eum flagellis cędere præcepit. Sed beatus Christi martyr dum acriter cęderetur, paululùm oculis ad cęlum leuatis, gratias Deo agens, dixit: Domine Deus meus, gratias ago tibi, quia propter nomen sanctum filij tui, Domini mei Iesu Christi hęc me pati voluisti. Et nunc præsta fortitudinem Domine, concede virtutem, porrigens auxiliatricem dexteram tuam, quatenùs pœnas cum tyranno superare valeam ad laudem & gloriam nominis tui, quod est benedictum in secula. Et cùm huiuscemodi verba inter flagella orans compleret, vox fertur audita: Quintine, constans esto, viriliter age: ego adsum tibi. Confestim verò apparitores, qui nece crudeli eum cędebant, in terram ruentes, standi facultatem amiserunt, & spiritali se virtute acerrimè torqueri sentientes, auxiliari sibi præ fidem magnis vocibus exorabant, plagis se profectò immensis torqueri, & cremari ignibus confitentes, adeò vt consistendi ac penè loquendi amiserint officia.

Inter flagella durissima gratias agit Deo.

Diuinitùs cõfirmatur.

CAP. VII.

HIs præses auditis, cùm B. Quintinum fidentiùs semper agere, ac constantiùs in fidei suæ confessione persistere contueretur, truculentiori ira permotus, coram cunctis magno clamore dixit: Per sacros deos deasq; iuro, quia Quintinus iste magus est, & præcantaminibus vtitur, quibus eum manifestum est adiuuari. Nunc igitur magna eum seueritate extrahite, & eijcite à facie mea, recludentes in nimia carceris obscuritate: nec vlli Christianorum præbeatur solandi eum accessus, vt etiam sic stultitiarũ suarum pœnas exoluat. Sanctus verò Quintinus ad ergastuli caliginosissima loca dum contumeliosè duceretur, diuinæ semper miserationi gratias agẽs, Dominumq; intentissimis vocibus exorans, subueniri sibi, seq; adiuuari totis exorabat præcordijs: quatenùs ab homine illo malo & à viro iniquo citiùs, quibuscunq; Deo placuisset modis, liberaretur. In hoc itaque loco sanctus martyr Quintinus catenæ & tenebris immaniter damnatus, dum

In obscurissimum carcerem abducitur.

dum sibi solatia humana conspiceret esse negata, respectûs Diuini promeruit maiora solamina.

CAP. VIII.

NAm sequenti nocte, cùm beata membra, magnis doloribus afflicta, quieti dedisset, adstitit ei Angelus Domini per visum, & blandis eum sermonibus compellans, dixit: Quintine famule Dei, surge & confortare, & perge fiducialiter, & sta in media ciuitate, consolans & in fide Christi corroborans populum vniuersum, vt credant in Dominum Iesum Christum: & sanctifica eos baptismate sacro, qa appropinquat liberatio eorum, vt confundantur inimici Christiani nominis cum impio eorum Ritiouaro præfecto. Hęc sancto Angelo ità perorante, beatus Quintinus euigilans surrexit, & Angelico ductu vniuersas carceris transiuit custodias. Angelus eũ consolatur. Educit eũ è carcere.

CAP. IX.

CVmq; peruenisset ad locum, quem Angelico insinuatum cognouerat iussu, confluentibus ad eum vndiquè turbis, dixit: Viri fratres, audite me. vobis enim loqui me Dominus misit, vt veritatis fidei vobis vias ostendam, & Domino meo Iesu Christo Saluatori æterno vos lucrifaciam. Conuertimini igitur à vijs vestris malignis, & pœnitentiam agite, & baptizabimini baptismate salutis in nomine patris & filij & spiritussancti: in quo est ablutio & remissio omnium peccatorũ, credentibus in Deum patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis sunt, visibilia & inuisibilia. Et in Iesum Christum coæternum & consubstantialem & coomnipotentem filium eius Dominum nostrum: qui magno pietatis suæ consilio de cęlis descendit, & per virgineum vterum nascendo, formam serui suscepit, Dei virtute in eo manente & natura, in similitudinem hominum factus est, & habitu inuentus vt homo, humana in se diuinitati vnita natura, vt vna sit persona Dei & hominis, Iesus Christus. Quem sicut humana natiuitas, esuries, lassitudo, passio pro salute nostra, & mors, & sepultura verũ hominem ostendunt: ità diuinæ virtutis insignia, immutatione naturæ vinum de aqua factum, cæcorum visus, surdorum auditus, claudorum gressus, mutorum loquela, mortuorum resurrectio Deum plenissimè manifestant. Et in spiritumsanctum Deum ac Dominum colendum & adorandum, per quem sanctificatur omnis creatura, & per quem nobis remissio & emundatio delictorum tribuitur, indiuidua cooperatione patris & filij & eiusdem spiritussancti, qui est vnus æternus, & verus, & benedictus Deus in omnia secula seculorum. His & similibus à beato Quintino longa prędicatione peroratis, magna pars populi, fide Domini nostri Iesu Christi agnita, fermè vsque ad sexcentos crediderunt: vt ope Domini manifestaretur modicum semen verbi diuini, per beati Quintini ministerium seminatum, in quantam populi segetem fructificando exurgeret, & quatenùs militis Christi per gloriosam passionem agone finito, fructus operum suorum, paradisi mœnia ingrediens, ad augmentum gloriæ suæ conspectibus offerret diuinis. S. Quintin' côcionatur ad populũ. Philip. 2. Iohan. 2. Permulti credunt in Dominum.

CAP. X.

EXpergefacti verò custodes carceris, cùm clauso carcere beatum Quintinum deesse cognoscerẽt, ad inquirendum eum progressi, in medio eum populi stantem & prædicantem reperiunt. Quo medullitùs permoti miraculo, & ipsi conuersi ad fidem Christi sunt, adeò vt magnum Deum Christianorũ publicè profiterẽtur, quem B. Quintinus prędicaret. Nunciantes aũt pręfecto, quę de B. Quintino facta fuerant, dijs suis† cõuicia irrogare cœperũt, & vniuersis eorũ cultoribus: sibi etiam sufficere profitẽtes, vnum solum & verũ Deũ, quem per B. Quintinũ gloriosè cognouerant. Quibus Ritiouarus pręfectus, immani furore turbatus, dixit: Ergò, vt video, & vos magi effecti estis. Ad quem illi: Nos magi, inquiunt, nõ sumus, sed confessores vnius & veri Dei, qui fecit cęlum & terram, mare & vniuersa, quę sunt in eis. Quibus Ritiouarus: Insanitis, inqt. Nihil est enim vestræ credulitatis vana assertio. Abite à facie mea, & à conspectibus meis quàm citiùs abscedite. Illis ergò recedentibus & abeuntibus, Ritiouarus nimia indignatione stomachatus, anxiari & cunctis sensibus aduersùs beatum Quintinum sæuire cœpit, & eiusmodi truculentis minari sermonibus: Nisi, inquiens, Quintinum hunc magum & maleficum interfecero, & nomen eius extinxero, populum hunc vniuersum seducet, & deorum nostrorum culturam penitùs annullabit. Præcepitque mox beatum sibi exhiberi Quintinum: & conuersus ad callida versutæ fraudis commenta, blandis eum sermonibus compellare cœpit, dixitq; ad eum: Quintine, fateor, quia erubesco & admodùm † hæc dictio, aut cõsimilis, deest in exemplari.

Ritiouarus ex lupo fit vulpecula. confundor pro tua nobilitate, quòd de tantis opibus diuitiarum, quæ tibi dignissimè congruunt patentalis nobilitatis forte, ad tantam paupertatem causa vanissimæ sectæ tuæ peruenisti, vniuersa relinquens & omnia dimittens atque despiciens intantùm, vt egens & pauperrimus mendicus videaris. Audi ergò, & meis te accommoda consilijs. Vnum enim est tantùm vt facias, & largissimè nostris augeberis beneficijs: dijs videlicet nostris tantùm vt sacrifices, & tibi inuoces propiciatores: & ego mox mittam festinatò relationem ad sacratissimos Imperatores, vt opes tuas vniuersas, quas inconsultè reliquisti, restituant, & amplissimas, vt amico deorum & Cæsarum, insupèr conferant dignitates, videlicet vt purpura & bysso vestiàris, & aurea torque induaris, atque zona aurea circunderis. Tunc beatus Quintinus in sæuissimo præfecto commenta fraudis intelligens, respondit: Lupe rapax, & tanquàm canis vesania plenus, quàm stultè & insipienter sensus meos intelligis, quos putas te posse euertere multitudine promissorum munerum, & infelici opum congerie. Sanctꝰ martyr fraudes eiꝰ fortiter contundit. Sed opes tuæ tecùm sint in perditionem. Ego verò constantiam fidei meæ mutare non possum, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Nunquid cognoscis infelix, quia pauper non est, qui in Deo diues est? Nam mihi sufficit Christus, qui mihi viuere est, & mori lucrum. Illius ego diuitias concupisco, illius opes amplector, pro eius diuitijs paratus sum non solùm acriter affligi, verumetiam, si ipse iusserit, mori. Diuitiæ enim eius æternæ sunt, & q eas adipisci meruerit, nullis deinceps bonis indigebit, nec illis vnquàm carebit. Potrò honor & potestas & opes vestræ temporales & fugitiuæ sunt, & tanquàm fumus euanescunt, nec vnquàm permanere nouerunt. 1.Cor.2. Ea verò, quæ ipsum diligentibus Deus tribuit, æterna sunt, atque eiusmodi, qualia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt.

CAP. XI.

TVnc Ritiouarus insuperabilem in hac constantia sanctum Dei martyrem intelligens, dixit: Ergò Quintine hoc consilium elegisti, vt mori magìs, quàm viuere velis. Vox Christi martyre digna. Beatus Quintinus respondit: Mortem, quam tu mihi inferre potes, omninò non vereor: vitam autem, quæ tuæ non est potestatis, sed à Deo fidelibus tribuitur, hîc pro eius amore morientibus, totis exopto votis. Nam si à te morti traditus fuero, in Christo me victurum fidenter credo. Post quę Ritiouarus dixit: Iterùm iterumque tibi Quintine iuro, quia celeriùs te puniri iubeo. Cui beatus Quintinus illud beati Dauid intulit, dicens: Psal. 117. Dominus mihi adiutor est: nō timebo, quid faciat mihi homo. Tunc pręfectus tyrannico furore cōmotus, sanctum Quintinum intātùm trochleis torqueri pręcepit, vt membra eius à suis iuncturis vi durissima solui cogerentur: resticulis insuper ferreis eum cędi, & oleum candens, & picem, & adipem feruentissimum dorso infundi iussit, nè quid Dirissimè S. Quintinꝰ torquetur pœnę aut cruciatûs corporeis deesset doloribus. Sed cùm hęc necdùm satisfacerēt insanissimo Ritiouato pręfecto ad satiandam eius sitis immanissimam rabiem, applicari etiam faces ardentes iussit, vt vel flammis crematus, aliquandò assensum pręberet. Sed Christi martyr, qui nec blandimentis, nec terroribus cessit, cunctis ignibus insuperabilis constitit. Ardens enim interiùs flamma diuini spiritûs, corporeos exteriùs cōtempsit Inuicta animi eius virtus. cruciatus, dixitque ad Ritiouarum pręfectum: Sęuissime iudex, & fraudis diabolicæ fili, nunquid scis, quia hęc omnia, quę te iubēte patior pro nomine Domini mei Iesu Christi, tanquàm refrigeria æstimo, ac per hoc minas tuas & supplicia cōtemno, quia sentio mihi rorem consolationis miseratione diuina adesse de cælis?

CAP. XII.

Alia supplicia ei adhibentur. TVnc Ritiouarus furētissimo animo iram & sęuitiam augēs, Afferte, inquit, calcem, acetū & sinapim, vt infundatur in os eius: vt vel sic tacendo resipiscat à nostra deorumque nostrorum iniuria, cesse tque illudere falsis persuasionibus nostrorum fidelium multitudini. Beatus deniquè Quintinus pœnas suas augendas intelligēs, ad Dominum verba conuertit, dicens. Dulcia sunt mihi Domine omnia, quæcunque pro sancto nomine tuo ore & pręcordijs suscipio: & quanuis amarissima & exitialia sint, ori tamen meo pro mellis dulcedine & faui reputo suauitate. Sed Ritiouarus præfectus post hæc iurando protestatus est, dicens: Per potentissimos deos Iouem & Mercurium, Solem, Lunam & Asclepium iuro, qa vinctum te & ponderatis catenis adstrictum Romæ Augustis faciam pręsentari: coram quibus immanibus supplicijs arctaberis, idque dignè pro meritis, quibus fugam inire præsumpsisti. Adhæc præfecto sanctus Quintinus respondit: Romam, præfecte, ire non formido, quia Deum & hîc & illic esse non dubito, qui tuas & Cæsa-

Cæsarum, quibus aduersùm Christianos sæuitis, superabit insanias. Ego tamen confido, & spe certissima teneo, quòd mei cursum laboris hac in prouincia terminabo.

CAP. XIII.

TVnc Ritiouarus præfectus truci iussione præcepit, collum sancti martyris cæteraque membra ponderosis catenis & grauissimis nexibus circundari, militesque iussit eum diligenti cura seruare, ducereque eum, quousquè eos idem tyrannus consequeretur. Sed beatus Quintinus tanquàm animal simplicissimum ad victimam ductus, spe altiùs in Domino fixa, vias suas ab eo dirigi, & semitas eius se doceri precibus deuotissimis exorabat. Cumq; apparitores, qui beatissimum Dei militem, sicut eis fuerat imperatum, ducebant, in locum quendam, cuius vocabulum est Augusta Veromanduorum, peruenissent, præsidem iussi sunt expectare. Respexerat enim iamtunc Christus deuotissimi militis sui arctos durissimosque labores, & remunerandi eum tempus elegit, locumque nomini suo consecrandum instituit, quo longiùs eum progredi non passus, mox vt voluit, consistere fecit. Quò Ritiouarus præfectus sequenti veniens die, sanctum Quintinum sibi præsentari præcepit. Conuersusque iterùm, vt suprà meminimus, blandis eum commentis & fraudulentis sermonibus compellat, dicens: Frater Quintine, quia es bonæ spei iuuenis, adhuc patiens sum in te. Consenti ergò mihi, & sacrifica tantùm magnis dijs Ioui & Apollini, & Romam si nolueris reuerti, magnis te honoribus in hac prouincia ornabo, mittamque legationem ad sacratissimos Imperatores, nuncians eis, vt constituant te principem & magnificum iudicem in loco isto. Sanctus verò ad hæc Quintinus respondit: Sæpiùs tibi Ritiouare talia prosequenti respondi, & modò iterùm respondeo: Tuis omninò dijs non sacrificabo, quia deos tuos dæmonia esse scio, ad quorum tu honorem imagines & sculptilia fabricas: quæ cùm tu deos appellas, sine sensu sunt omnique ratione carentia: quia manufacta, nec sibi, nec alijs opitulari queunt: quibus similes fiunt, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis: quia mortui sensibus, mortua venerantur figmenta.

Catenis horrendis illigatur.

Rursùs ei blanditur tyrannus.

Psal. 113. & 134.

CAP. XIIII.

TVnc Ritiouarus præfectus, cernens eum constantia validiùs semper roborari, ad gloriam eius augendam cruciatus adhuc augere constituit. Iussit igitur vocari fabrum ferrarium, vt faceret duas sudes ferreas, quibus beatus Quintinus à ceruice vsque ad crura transfigeretur: aliosque simili modo decem clauos, qui inter vngues & carnem digitis omnibus crudeliter infigerentur: vt vel sic corpore confosso, membrisque vndiquè terebratis, aut deficeret, aut cederet superatus. Quibus omnibus completis, beatus Christi martyr, mira Dei virtute tantis irrogatis supplicijs adhuc durans & subsistens, nihil recusat: sed magni boni conscius, patientissimè tolerat: neque his crudelitatibus cessit, qui cæteras superiùs commemoratas æquanimiter pro amoris Christi magnitudine tolerauit. Ritiouarus verò cùm beatum Quintinum verubus ferreis confossum & rigidum factum conspiceret, insultans dixit: En videant hunc Christianum cæteri Christiani supplicijs meis taliter addictum, & ab huius pœnis exemplum capiant. Quibus verbis videtur præfectus nescîsse quid diceret, cùm ad martyrij exemplum, sancto Quintino in medio posito, Christianis spectaculū palàm monstraret. Ostendebatur enim imitabilis eius & veneranda passionis cōstantia, ad omnium Christianorum non parua emolumenta.

Vide q̄d satanas per suos administros cōminiscatur.

CAP. XV.

POst hæc præfectus, accepto consilio à quodam Seuero honorato, capitalem eum iussit subire sententiam. Cùm autem beatus Quintinus à carnificibus duceretur, ad locum suæ immolationis veniens, petijt ab eis, vt paululùm sibi orandi spatium concederent. Quo impetrato, cùm se in orationem prostrauisset, his precibus & vocibus, quibus poterat, Dominum orabat, dicens: Domine Iesu Christe, Deus de Deo, lumen de lumine, qui es, & qui eras ante mundi constitutionem: te deprecor in veritate tua: quem confiteor, quem corde retineo, quem videre desidero, pro cuius amore hoc corpus totum supplicijs tradidi, & nunc animam offero. Suscipe ergò spiritum meum & animam meam, tibi toto desiderio oblatam, & nè derelinquas me, rex pie & Deus clemētissime, qui viuis & regnas in secula seculorum. Et his dictis, sanctam ceruicem spiculatoribus offerens, Paratus sum, ait: facite, quod vobis pręceptum est. At illi gladio euaginato, sanctum martyris caput crudelissima percussione amputauerunt, & mox visa

Sub mortē preces martyris.

Caput ei amputatur.

est felix anima eius, carnea mole soluta, velut columba candida sicut nix, de collo eius exire, & liberrimo volatu cęlum penetrare: voxq; de cęlo fertur audita: Quintine famule meus, veni & coronam accipe, quam tibi pro tuis meritis præparaui. Sic igitur beatus Quintinus, acceptabile sacrificium & holocaustum Dei, cęlos ingreditur, & pro cruciatibus hîc patiētissimè toleratis, inæstimabiliter coronatus, in sanctorum martyrum sedibus collocatur.

CAP. XVI.

CORpus verò eius proprij sanguinis roseis vndis perfusum, à pręfecto seruari, & diligenter iussum est custodiri: nō ad debiti honoris reuerentiam, sed quousquè tempus id clāculùm perdendi locū tribueret. Nocte verò redeunte, corpus beatissimi martyris * Sommæ fluentîs immergere iussit: vt tam ingēs bonum, Deoq; dilectissimus thesaurus, Christianorum negaretur cōspectibus. Compleuit aūt beatissimus martyr Christi Quintinus, Deo tota deuotione militans, tempus suum & longas martyrij sui pœnas pridiè Calendas Nouembris. Et licèt in fundo aquæ per quinquagintaquinq; annos fuerit tumulatus, in regnum tamen Christi sacra inter beatorum martyrum consortia est gloriosè susceptus: vbì eū nūc ꝓ nobis tāto plùs apud Deū interuenire cōfidim⁹, quāto hîc plùs pio amore, vt sanctissimū martyrē decet, eius merita veneranda complectimur.

CAP. XVII.

POstquàm verò Ecclesiam suam, tot persecutionum turbinibus fluctuantem, Christus miserando respexit, extinctis iam Imperatoribus impijs, Christianos principes vniuersi monarchiam orbis regere cōstituit: quatenùs iam fidelium numerositas respirandi quiete adepta, multorū cruciatuum fine gauderet. Regnantibus ergò Cōstantio Cōstantini filio, eiusq; cum eo fratribus Cōstantino & Constāte, matrona quędam nobilis Romę erat, Eusebia vocabulo, dignitate & opib⁹ ditissima, sed ab annis nouē oculorū luminibus orbata: cui mos erat studiosè orationibus incumbere, & pro se Dñi clementiā deuotissimè exorare. Quadam verò nocte cùm pro suæ causa infirmitatis Dñm promptiùs oraret, per visum ei Angelus Domini apparuit, eamq; consolans, dixit: Eusebia, Preces tuæ exauditæ sunt, & coram Deo acceptæ. Surge itaq;, & perge in Gallias, & perquire locum, qui Augusta Veromanduorū dicitur, cuius situs est iuxta fluēta * Sommæ, vbì via publica transit ab Ambiensium ciuitate, veniēs cōtra Laudunum clauatum. Eo igitur loco diligenter perquire, & inuenies corpus B. Quintini martyris Christi, diù iam paludibus & aquis tumulatum. Quod vbì fuerit euectum, & per te populis manifestatum, oculorū tuorū recipies visum, & salutis corporeæ pristinum statum. His illa auditis, cùm ei iteratò visio eandem rem probabilem adstrueret, nihil nutabunda insinuatum arripit iter, & in partes Galliæ pergit, congruo suæ imbecillitati pręparato curriculo, cęterisq; tanto itineri necessarijs, atq; etiā linteaminibus mundissimis & congruentibus pręparatis, quibus reuelatum Domini thesaurum susciperet, & susceptum pio studio decenter inuolueret. Cumq; Angelico ductu ad locum sibi insinuatū peruenire cœpisset, senex quidam Heraclius nomine, in via ei obuius venit: Quem illa ad se vocatū interrogauit, vbinàm locus esset, qui Augusta Veromanduorum dicebatur. Cui ille respondit: In proximo est. Ad quem Eusebia: Dic, oro te, mihi, ait, si cognouisti aliquādò illo in loco virum quendam, nomine Quintinum, à paganis interfectum? Ad hęc senex respondit: Audiui certè, sed multum esse tempus eius facti pro certo nôueris. Tunc Eusebia: Corpus, inquit, illius vbì repositum fuerit, dic, si nôsti. Senex respondit: Nescio. Eusebia verò pleniùs iam ab Angelo edocta, Per Deum, inquit, te rogo, vt hoc tantùm mihi ostendas, vbì via publica Ambianis veniēs, & Laudunū pergēs, Sommam flumen transeat. Quò cùm pariter pergerent, senex dixit ad eam: Eccè iste est locus. Tunc Eusebia ad locum se peruenisse, quem Angelus dixerat, cognoscens, de spe vlteriori lętabunda, exultans de vehiculo descēdit, ac se eò duci iussit. Cumq; peruenisset, prostrata mox in oratione, Deum intentissimè exorabat, vt ei sancti martyris sui corpus ostēderet, & vbì tantus esset thesaurus, ipsi quanuìs peccatrici manifestaret: dixitque orans: Domine Deus pater omnipotens, te deprecor, vt exaudias humilem peccatricem, & ostendas mihi sancti martyris tui corpus: & sicut tu Domine compleuisti Helenæ famulæ tuæ desiderium, & ostendisti ei vexillum S. Crucis absconditū: itā mihi nūc ostendere digneris venerabilem thesaurum in martyris tui glorioso corpore, qui propter nomen sanctum tuum, totum se obtulit immanissimis cruciatibus. Et nunc, Deus omnipotens, nè me patiaris ab hoc loco discedere, quousquè desiderij mei indicia tribuas ad laudem & gloriā nominis tui,

Eusebia matrona Romana.

Monet ab Angelo, in Gallijs S. Quintini corpus quęrere.

tui, quod est benedictum in secula seculorum. Completa itaque oratione, moueri cœpit locus ille, vbi sanctum corpus sub aqua iacebat, & crispantibus vndis indicia dare: tandemque magna virtute Dei eleuatum est sancti viri corpus, & tergum vnda præbente euectum, ac secura natatione vsq; ad manus hominum deportatum. Caput verò, quod cum eodem corpore non iacuerat, per alium meatum exiliēs, ad corpus vsque suum, vnda portante & Christo fauente, mirabili modo perducitur. Quæ pariter suscipiens venerabilis matrona, cum gaudio de aquis eleuat, & tam sanctū pondus pannis inuolnēdum libenter deportat: corpus verò ipsum, nulla macula corruptum, sed integerrimum & incorruptum, Deo seruante, fuerat inuentum. Insolito etiam candore idem corpus fulgebat, & inæstimabili odore fragrabat, adeò vt circunstantes (quemadmodùm restatur is, qui huic rei coràm interfuit, qui etiam scripsit beatissimi martyris huius historiam priorem) ea odoris suauitate repleti, aliorum mundi oblectamentorum obliti viderentur. Porrò venerabilis matrona Eusebia, acceptum beatissimum corpus linteaminibus inuoluit, & ad Veromandensium castrum, quod ab eo loco quinq; ferè millibus distat, reuerenter tumulandum aduehere disposuit. Sed beatissimus martyr locum sanguine suo consecratum relinquere nolens, mox vt ab aqua montis summum ascendit, sui ponderis grauitate longiùs se proficisci nolle manifestissimè docuit. Portantium enim iam defecerant gressus, & vires lassitudine pressæ, martyris venerandæ cesserunt voluntati. Beata verò Eusebia talibus gestis voluntatem sancti intelligens martyris, ibi eum deponi fecit, & reuerenter secundùm loci & temporis cōcessum sepeliuit, cellulamque quibus tunc poterat nisibus gratanter ædificauit, atque mox pro sepulturæ beneficio amicum lumen olim amissum, virtute diuina densissimis fugatis tenebris, lætabunda recepit. Simili etiam modo, quotquot illuc eádem hora cōtigit venisse infirmos, ad cōmendandam Christi militis preciosam mortem, recipere & ipsi promeruêre pristinam sanitatem. Venerabilis autem fœmina sudes ferreas, quibus suprà beatum Christi martyrem confixum fuisse diximus, manentes adhuc in eius corpore cernens, extrahi eas curauit, & pro veneratione reliquiarum secùm Romam detulit. Quo facto, quod perfidia inflixit, fides congaudendo extraxit: & quod rūe augmentum extitit pœnæ, nunc testimonium extat gloriæ. Reuersa itaque est Eusebia mulier nobilis & veneranda, inuento Christi preciosissimo thesauro, cum suis omnibus, vndè venerat, ostendens in se magnalia virtutis Dei, & prædicans merita & gloriā testis & militis Christi, qui nunc & in æternū beata glorificatione muneratus, perpetuò victurus feliciter regnat in Christo. Huius inuentionis veneranda solennitas octauo Calendas Iulias colitur ob reuerentiam & laudem eius, qui taliter suum in terris etiam glorificat martyrem.

Margin notes: Vide insignia miracula in reuelatione corporis S. Quintini. — Pudeat hæreticos non honorare sanctorū reliquias, quas De ipse sic honorat. — Eusebia cæca lumē recipit.

Item alia inuentio eiusdem beatissimi martyris, quæ etsi celebratur 3. Nonas Ianuarij, tamen hoc loco adscripsimus, vt habeat Lector totam martyris historiam coniunctim.

Habetur ferè ad verbum in Vita S. Eligij lib. 2. cap. 6. 1. Decembris, Tomo 6.

SAnctissimo atq; religionis cultu deuotissimo Eligio * Nouiomensis Ecclesię Episcopo, inter cætera virtutum suarum miracula hoc à Domino cōcessum erat, vt sanctorum martyrum corpora, quæ per tot secula abdita populis habebātur, eo inuestigante, ac nimio ardore fidei inquirente, patefacta proderentur. Siquidem nonnulla venerabantur priùs à populo in locis, quibus non erant, & tamen quo in loco certiùs humata regerentur, prorsùs ignorabatur. Ex eo ergò tempore, quo Eligius fuerat consecratus Ecclesię pastor, ab eo nonnulla inuenta ac populis sunt declarata. ex quibus primū ac summum sanctum martyrem Quintinū in principio Episcopatùs sui grandi instantia, quasi thesaurū celatum, promouit palàm in publicum. Deniquè priusquàm Eligius eiusdem loci datus esset Episcopus, extitit quidā vir improbus, vocabulo Maurinus, vt videbatur populis, habitu religiosus, cātor etiā in regis palatio laudatus, atq; ex hoc, vt eius docuit exitus, mēte tumidus, corde proterus, atq; actione dissipatus. Qui audacia suæ prēsumptionis deceptus, cœpit verbis extollere, à se corpus martyris Quintini & inquiri posse, & inueniri. Sed vt eius proteruiā aliquādò & Eligij merita demùm Dñs declararet, mox vt terrā sarculo cauare cœpit, manubriū fossorij manibus eius inhęsit: sicq; miser opus prēsumptum relinquēs, sequēti die in manibus suis vermibus ebullientibus, miserabi-

Margin notes: * Nouiomacensis. — Nota S. Eligij studium erga Sanctorum inquirenda corpora. — Hominis temerarij mors horrenda.

 liter

liter expirauit. Ex quo facto tantus timor adoleuit in populo, vt nullus deinceps, quanuis probabilis vitæ, præter Eligium, huiusmodi negocium auderet appetere.

Hæc cõfirmãt superiorem historiam.

Eligius verò cura pastorali suscepta, statim in exordio suę ordinationis cœpit assiduus esse in loco illo. est enim haud procùl ab vrbe Veromãdẽsi, in eo scilicet loco, vbi quondàm martyr è fluuio eleuatus, ab Eusebia in monte fuerat tumulatus. Eligius itaq; diuino nutu instigatus, voluebat in animo, sed & liberè proclamabat in populo, nõ illic haberi corpus, quo loco venerabatur, sed esse potiùs in parte altera. Cumq; diù huiusmodi ✶ conditio mentem eius stimularet, cœpit tandem sagaci inquisitione per basilicę pauimentum huc illucq; tentare, sicubi sacratum tumulum posset depręhendere. Sed cùm nullatenùs indicium tumuli repetiret, cœpit à fratribus destitui, prosequẽtibus cum tremore interitum illius, qui dudùm huiusmodi inuestigatione, superba mente tumens, lugubri morte vitam finisset. Necnõ & antiquitatem corporis, longinquitate iam temporis consumpti, atq; ad nihilum & in puluerẽ redacti obijcientes, conabantur eum à cœpto mentis proposito reuocare. Cumq; ei eiusmodi impedimẽta à fratribus obijcerentur, altiùs ille ingemiscens, aiebat: Nolite fratres, quæso, nolite impedire deuotionem meam. Nam ego credo in creatorem meum, quòd tanto thesauro, tantumque mihi desiderato, haudquaquàm me fraudabit.

for. ✶ cogitatio

Eccè mirabile votũ, præ immẽso sacrarũ reliquiarũ desiderio nũcupatũ.

Tum ergò attentiùs persistens, suscepit triduanum ieiunium, atq; enixiùs Christi Domini diuinitatem cũ lachrymis exorãs, vouit nõ se priùs quicquã alimoniæ accepturũ, q̃ mereretur desideratum percipere votum. Tanta nanq; inerat ei fides, tantaq; cõstantia, vt pletunq; sic faciendo pręueniret, tanq̃ facta crederet, & nonnunq̃ ità cum Deo, quemadmodùm cum terreno suo loqueretur domino, propositumq; quod suscepisset, in Deo completurum se indubitanter crederet. Vndè etiã tunc, cùm multi eum dehortarentur, Tu, inquit, Domine Iesu, qui oĩa nôsti priusquàm fiant, tu scis, ꝙ nisi manifestatum ostenderis mihi corpus huius testis tui, qui propter nomen sanctum tuum passus est, quanquàm sim indignus, nunq̃ plebis huius Episcopatum geram, sed exul potiùs ab hac prouincia procùl secedam, vbi (vt dignũ est) inter bestias moriar. Quid multa? Cœpto operi insistens, cùm adiutores eius per diuersa ecclesię loca rentando discurrerent, nullaq; inueniendi indicia caperent, leniter ille omnes compescens, vnum eis locum, de quo nulla esse suspicio poterat, in posteriori ecclesiæ parte effodiendũ designat. Tunc oĩm labore eò conuerso, libenter iussis obtemperant, defossaq; iam in altum pedes decem seu ampliùs terra, ab spe iterùm inueniendi corporis destituuntur. Sed cùm tertia iam nox media fluxisset, arrepto Eligius sarculo, reiectoq; amphibalo, cœpit totis viribus cum cereis, cum lampadibus, terrã sanctis manibus effodere. Cumque paulùlùm ima fossæ declinãs, in latus cauernæ humum cœpisset fodere, mox reperit tumbam sanè vetetanam, tegentem corpus sacratum.

Rursùs Demirè cohonestat sacras beati Quintini reliquias.

Tunc gaudio magno repletus, cùm sarculo, quod manu gestabat, audacissimè latus ferisset sepulcri, cõfestim forato tumulo, tãta odor is fragrãtia cum immenso lumine ex eo manauit, vt etiã ipse S. Eligius fulgore luminis, odoreq; inenarrabili percussus, vix subsistere potuisset. Nam & globus splendoris, qui è tumulo ictu ferientis processit, tantam vim suę claritatis sparsit, vt cunctorũ adstãtium obtutibus oculorũ retusis, partem maximam regionis illius in diei claritatẽ mutaret. Vndè oẽs, quos eàdẽ hora vigilare contigerat, quiq; rei causam ignorabãt, magnũ quiddam datũ cælitùs signũ æstimabãt. Erat aũt transacta media nox, & nox quidẽ obscura valdè & caliginosa: sed procedẽte fulgore, quasi lux diei ad tempus resplenduit, & in tẽpore claritas recessit. Tũc ergò sacro inuento corpore, Eligius cũ gaudio lachrymabili exosculatur, ac de profunda tellure eleuatũ, reliquias sibi, vndecunq; cõcupiuit, segregauit. Dentes etiã pro languentiũ medela, ex maxilla abstulit, atq; ex radice dentis gutta sanguinis exiuit. Clauos quoq; miræ magnitudinis, quos tẽpore passionis eius persecutores corpori ei⁹ infixerãt, ex cerebro cęterisq; artubus abstractos, sibi pro reliquijs sequestrauit. Capillos etiã pulcherrimos in reliquas separatos delegauit. Deindè holoserico preciosissimo obuolutũ, cõpositumq; honestissimè corpus, summa cũ diligẽtia retrò altare trãsposuit. Tumbã deniq; ex auro, argentoq; & gemmis miro opere desupèr fabricauit: ecclesiã quoq;, quę exigua cõuenientibus populis videbatur, eximio opificio ampliatam decorauit. Ipse demùm ex reliquijs, quas à sancto corpore sequestrauerat, multa loca condiuit, multimodamque medelam diuersis ægritudinum morbis easdem impertiendo præbuit.

Insigne miraculum.

Obserua lector, vt sanctissimus q̃ reuerẽter & hooorificè habeat corpus S. Quintini.

VITA

VITA S. VVOLFGANGI RATISPONEN. EPISCOPI, BONA FIDE ET GRAVITER CONSCRIPTA,

ſed ſimplici ſtylo, quem in gratiam lectoris mutauit Frater Laurentius Surius. Habetur in vetuſtis MS. exemplaribus, ſed præfatio deeſt in quatuor codicibus, quos nos habuimus.

CAP. I.

Beatus Vuolfgangus natione Sueuus, parentes habuit ingenuos, & qui nec opibus nimiùm affluerent, nec inopia premerentur: (id quod Salomon ſibi precatur dari diuinitùs) ſed mediocritate ſubſtantiæ & facultatum prædíti eſſent, rectéq; vitam ſuam inſtituerent. Porrò ab ipſis primę ætatis initijs & ipſius infantiæ rudimentis Deum fontem vitæ ſitiens, & labentia quæq; pro nihilo ducens, magna meritorum prǽrogatiua cœpit eminere, quippè qui egregiam cumulandis virtutibus operam nauaret. Ferũt nonnulli, matri eius, cùm illo grauida eſſet, per viſum apparuiſſe, quòd ſtellam in vtero geſtaret: aptè ſanè & cõuenienter prǽclarę virtuti & ſanctitati eius, vt qui in eorum numerum adſcribendus eſſet, de quibus ſcriptura dicit: Qui docti fuerint, fulgebunt quasì ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quasì ſtellæ in perpetuas æternitates.

Octobris 31.
Prou. 31.
Viſio matris ſancti Vuolfgangi.
Dan. 12.

CAP. II.

Natus verò puer, non multò pòſt baptiſmi ſalutaribus vndis expiatus eſt, & Vuolfgangus appellatus. Confirmat hoc ipſe carmine quodam, quod in armario, inter reliqua ab eo conſtructo, (vt erat componendorum verſuum non mediocriter peritus) ità ſcriptum reliquit:

Struxerat ædiculam mandrita Lupambulus iſtam.

Quod tamen nomen non ab aliqua ignominia accepit, ſed quòd eſſet in eius familia vſitatum: quanquam poſſunt etiam malarum belluarum vocabula & bonam & malam præ ſe ferre ſignificationem. Videmus enim etiam in ſcripturis diuinis leonem quandoq; in malam accipi partem, vt cùm dicitur: Sobrij eſtote, & vigilate: quia aduerſarius veſter diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quẽ deuoret: quandoq; etiam in bonam, ità vt Christum ipſum ſignificet, vt in Apocalypſi: Eccè vicit leo de tribu Iuda. Ouium quoq; & bona eſt ſignificatio, dicente ſcriptura, Nos autẽ populus tuus & oues paſcuæ tuæ: & mala, cùm alibì dicit: Sicut oues in inferno poſiti ſunt. Patriarcha quoquè Iacob de filio ſuo, Beniamin, inquit, lupus rapax: & poëta de beato Paulo Apoſtolo:

O lupe Paule rapax, quid iam remanebit in orbe,
Quod non ore trahas?

Hęc & id genus alia permulta ſatìs oſtendunt, ex nomine ſuo neminem vel laudari, vel vituperari, probari, aut reprobari oportere.

Lupãbulus Latinè, idẽ quod Germanicè Vuolfgangus.
1. Pet. 5.
Apoc. 5.
Pſal. 78.
Pſal. 48.
Gen. 49.

CAP. III.

Creſcente aũt puero, cum ętatis acceſſione, ſancti quoq; ſpiritûs gratia in eo augebatur. Itaq; cùm ſeptem plùs minùs annos natus eſſet, parentes eius cuidam è Clero eum tradiderũt, vt ab eo literis inſtitueretur. Qua in re id illi ſpectabant, vtpotè hoĩes religioſi, quod poſteà re ipſa feliciter experti ſunt, vt filij aſſidua eruditiõe inſtructi, vinculis & nexibus peccatorum, quibus ſe implicatos ſentiebant, abſoluerentur. Tanta aũt animi auiditate puer præclarę indolis literas didicit, eáq; memoriæ tenacitate cõplexus eſt, vt intrà paucos annos non ſolùm earum externã ſuperficiem caperet, ſed ipſas etiã reconditorũ ſenſuũ & myſteriorũ medullas inueſtigaret. Quamobrèm non contentus ſcholis triuialibus aut priuatis erudiri, patre deducente, eò ſibi properandũ ſtatuit, vbì tum intrà Germanię fines maximè florerẽt ſtudia literarũ. Itaq; ad Augienſe monaſteriũ ſe contulit, vbì libenter & comiter exceptus eſt, quod fama ingenij eius iampridèm eò perueniſſet: breuiq́ue tempore tantos fecit in doctrina progreſſus, vt ipſis præceptoribus, qui acumen illius iam perſentirent, admirationi eſſet. Nec ille tamen ab eruditionis excellentia animo intumeſcebat, nec præ ſe alios contemnebat: ſed cum omnibus in domo Domini ſectabatur pacem & concordiam.

Literis eruditur puer Vuolfgangus.
Inſtituebãtur quidem in nõnullis monaſterijs adoleſcẽtes, ſed nõ erãt ſcholæ ipſa monaſteria, quod hæretici mentiuntur.

CAP. IIII.

PEr idem tempus eo in loco degebat studij causa Henricus quidam, illustri Francorum & Sueuorum stemmate clarus. Is Vuolfgangum præcipuo sibi amore deuinciens, obnixè eum precabatur, vt secùm Herbipolim, vulgò Vuirceburgum, proficisceretur. Eius enim Henrici frater Boppo, ecclesię Vuirceburgensis Episcopus erat, & Stephanum quendam doctum virum, ex Italia doctrinæ causa accitum, scholæ præfecerat, qui omnes illic literis operam dare volentes accuratè erudiret. Cumque in precibus suis Henricus persisteret, omnemque humanitatem, quæ homini studioso & peregrino præstanda esset, Vuolfgango liberaliter polliceretur, tandèm illi assensit. Venientes igitur pariter Vuirceburgum, Stephanum ludimagistrum adeunt, atque in eius se tradunt disciplinam, fruunturque aliquandiù eius beneuolentia & fauore. Sed cùm locum quendam in prælectione quadã non satis explicaret, adolescẽtes ità vt soliti erant, ad Vuolfgangum tanquàm eruditiorem perspicacioremque se conferũt, vnoque omnes animo ab eo petunt locum illum sibi exponi. At ille, vt erat humanus & benè peritus, non solùm id præstitit, quod rogatus erat, sed quidquid illi loco inerat difficultatis, luculenter edisseruit & explanauit. Id vbi Stephanus ludimagister resciuit, ira commotus, grauiter illi, nè prælectionibus suis adesset, interdixit. Atque ità malignus hostis, hac arrepta occasione, tam per se, quàm per complices suos, seruum Dei premere & obscurare conatus est. Sed sicut flamma multo ventorum flatu non solùm non extinguitur, sed magis magisque augetur: ità diuini sensûs ardor, qui ab ineunte ætate in pectore Vuolfgangi incaluerat, nullo tentationum imbre extingui potuit. Atque ex eo tempore (vt ipse fateri solebat, testis sanè fide dignissimus) non homine docente didicit arcana scripturarum, sed tanto sibi sensit maiorem ingenij vim & perspicaciam accessisse, quanto hybernos soles æstiui superant.

Hic locus in MS. exemplaribus obscurus admodũ est: nos sensum expressimus.

CAP. V.

CVM ergò in modum vir Dei quotidianis virtutũ auctus profectibus & incrementis, seipso in dies euadebat robustior, & iam in corde suo quasdam meditabatur & disponebat ascensiones in valle lachrymarum: & nisi amici Henrici precibus retentus esset, cum quo illi magna erat consuetudo & familiaritas, mundum planè contempsisset vniuersum. Sed illud animo versans, charitatem non quęrere quæ sua sunt, sed quæ alterius, ad tempus distulit, quod posteà prompta animi deuotione compleuit. Non multò pòst Henricus ab Othone Magno Imperatore Treuirensem accepit Episcopatum, vtque eò secùm iret, Vuolfgangum magna animi contentione rogauit. At ille aliquandiù difficilem se præbuit, sed cùm tandèm videret se benè non posse negare, noluit esse peruicax. Adiunxit igitur se illi huius quoquè itineris comitem. Tum verò præsul ille venerabilis magnum animi studium, amorem & beneuolentiam, qua illum complectebatur, re ipsa declarare cupiens, eiusmodi sacerdotijs siue beneficijs ecclesiasticis & dignitatibus eum afficere voluit, vt per omnem diœcesim ipsius secundum ab eo locum obtineret, aliosq; oẽs authoritate anteiret. Verùm ille bonus Christi seruus, mundi huius inanem gloriam fugiẽs, semperq; ob oculos versans illud Apostolicũ, Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec auferre quid possumus. &, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueũ diaboli: tanto honore se affirmabat indignũ. Tandèm verò in hoc cessit, vt pateretur scholasticos pueros & adolescentes suę curæ commendari: nimirùm prudenti vsus consilio, vt præclarum doctrinæ talentum, ipsi à Domino traditum, alijs impertiens, sicut bonus & fidelis dispensator vberes ad Dominũ suum referret fructus. Pro ijs autem docendi laboribus nihil lucri, nullamq; mercedem recipere voluit: sed operam dedit, vt alios posset lucrifacere: nec, vt plerique solent didascali, Satyricum illud decantantes, Nôsse volunt omnes, mercedem soluere nemo: à quouis quicquam exegit, tametsi à permultis cogeretur.

Psal. 83. 1. Cor. 13. Hẽricus fit Treuirorũ Archiepiscopus. S. Vuolfgãgus honores respuit. 1. Tim. 6. Ibidem. Docet discipulos suos gratis.

CAP. VI.

PORrò autem anteq̃ esset sacerdotio initiatus, à carnibus abstinuit, nec vestes magni precij expetijt, vigilijs, ieiunijs & precibus libenter incubuit, secularia negocia ità tractauit, vt corpore, nõ animo, illis esset implicatus. Adolescẽtes, quos erudiẽdos suscepit, non solùm liberalibus disciplinis, sed etiam bonis moribus instruxit. Adeò aũt se ad discipulorum captũ accõmodauit, vt cùm capacioribus difficiliora quæque, quæ in authoribus & disciplinis sese offerrent, explicuisset, mox ad rudiores se verteret, & instàr nutri-

Mores & vita eius ante sacerdotiũ.

nutricis lacteo cibo eos reficeret, qui solidiora capere necdùm possent. Si qui autem in eius discipulis essent tenui fortuna, & humanis auxilijs destituti, eos non solùm literis instituebat, sed etiam corporeis fouebat alimentis. Hac verò eius viuendi ratione partìm oculis, partìm auditione comperta, Henricus Archiepiscopus tum per seipsum, tum per alios suos familiares hortabatur eum, vt aliquod vel Clericorũ, vel monachorum cœnobium regendum susciperet. Ille verò more suo eam prętexens excusationem, quòd omni honore indignus esset, tandèm tamen Episcopi authoritate & pręcepto compulsus, consensit clericorum esse Decanus. Fit Clericorũ Decan⁹.

CAP. VII.

HOC verò honore suscepto ità se cōparauit vir sanctus, vt improbis & irreligiosis esset terrori & formidini, bonis & pijs amori. Effecit aũt apud illos tum minis, tum suasionibus, vt, quod priùs non fecerant, communi mensa & dormitorio vterentur, in cœnobio, siue, vt author loquitur, in claustro sederent, & lectioni incumberent: peramanterque eos hortabatur, nè interioris hominis cultum & spiritalia exercitia negligerent, cùm haberent carnalia, & quæ corpori sustentando sufficerent. In ijs verò omnibus seipsum eis præbebar exemplum, adeò vt iam ab omnibus non clericus, sed monachus diceretur. Intereà Henricus Archiepiscopus, iubente Othone Imperatore, Romam proficiscitur, & cùm aliquandiù illic moratus esset, admodùm incommoda cœpit laborare valetudine. Cumque spem recuperandę sanitatis abiecisset, Imperatorem ad se accersiuit, resque beati Vuolfgangi ei exponens, rogauit eum, vt Treuiros literas mitteret, quibus omnibus interdiceret, nè quam iniuriam seruo Dei irrogarent. Atque ità ille Romæ decessit. Clericos suos reformat. Obitus Hērici Treuirẽsi. Episcopi.

CAP. VIII.

CVM autem obitûs eius nuncius Treuiros allatus esset, beatus Vuolfgangus primò quidem summo animi dolore affectus est: sed deindè seipsum consolari & confirmare cœpit, quòd quæ iampridèm de mundi contemptu apud se statuisset, hac oblata opportunitate, in rem conferre posser. Postquàm igitur apud se deliberauit redire in patriam, Bruno Archiepiscopus Coloniensis, qui tum etiam ducatum Lotharingiæ administrabat, eum ad se accitum apud se retinere conatus est, liberaliter ei promittens oēm humanitatem, atque etiam Episcopi dignitatem. Sed vir sanctus maiora & ardua animo consectans, ea recusauit: aliquanto interìm tempòre nihilo minùs hærens apud illum, de quo posteà crebrò ipse referre solebat, raro se quenquam omni probitate Episcopo Brunoni parem conspexisse. Obiter autem hîc obseruandum venit, qua perfectione iam tum pręditus fuerit beatus Vuolfgangus, cui tam ampla promissa & mundi huius prosperitas, multaque alia, quæ longum sit commemorare, vltrò oblata cùm fuissent, planè recusata sunt ab illo. Magnæ enim virtutis & meriti est isthæc omnia relinquere, & in hoc seculo voluntariam complecti paupertatem. Sentiēs igitur gloriosus Archiepiscopus Bruno virum Dei arctioris vitæ teneri desiderio, peramicè & gratulabundus eum pro suo arbitratu à se permisit abire. Pręclara laus S. Brunonis Colonieñ Episcopi.

CAP. IX.

VEniens ergò ille domum, à cognatis & amicis peramanter acceptus est, sed ità tamen, vt velut alter Vlysses in Syrenes incidisse videretur. Hortabātur enim & obsecrabant eum parentes & propinqui omnes, poriorem ei substantiæ hæreditariæ portionem pollicentes, nè ipsos desereret, dicebantque: Authoris versus.

> Cùm sis cunctorum spes solamenque tuorum,
> Atque domûs nostræ vis omnis adhæreat in te,
> Nè procùl hinc abeas, nè nos, dilecte, relinquas:
> Nam tibi cuncta damus, quibus in vita est opùs ista.

Nec deerant, qui his adiungerent, scripta diuina iubere, vt parentibus mos geratur. Ephe. 6. Col. 3. Sed egregius Christi miles surdis hæc accipiebat auribus, & ipsius Christi sermones ijs opponebat, ità dicentis: Qui amat patrem aut matrem plùs quàm me, nō est me dignus. Mat. 10. Legerat quoquè fortassìs, quod beatus Hieronymus scribit cuidam amico: Licèt paruulus ex collo pendeat nepos, licèt sparso crine & scissis vestibus vbera, quibus te nutrierat, mater ostendat: licèt in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum Crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelē. Inspiciebat etiā beatissimũ Christi baptistā Iohannē: qui licèt domi sanctam haberet matrem & pa- Epist. 1. ad Heliodorũ.

trem sacerdotem, tamen vtroque derelicto, nè inter homines degēs aliqua labe adsper-
Luc. I. geretur, in eremum secessit. Id genus exemplis incitatus, parentes seorsùm ità fertur allocutus:

CAP. X.

Facultatum vestrarum meliorem partem, quam mihi dare vultis, inter vos diuidite. Est verò prępotens quidam ac prædiues Dominus, qui amplissimum mihi promisit
Psal. 15. patrimonium, si me ei seruum fidelē exhibere velim. Ille verò est pars hæreditatis meę, ille planè restituet hæreditatem meam mihi. Illi ego benè confido, fore vt tali me afficiat beneficio, vndè & vobis possim aliquid impertiri. Oro igitur vos, nè tantas mihi oblatas opes lachrymis & querimonijs vestris retardetis, sed mihi potiùs res illis obtinendis necessarias suggeratis. Non enim desidem atque negligentem, sed alacrem ac studiosum vult habere ministrum herus ille, de quo loquor. Ijs beati viri sermonibus exhilarati parentes, nomen heri & locum, quò sit iturus, ex eo percontantur. At ille respondet, inpręsentiarùm quidem scire id illos non posse, scituros tamen posteà. Porrò autem sciscitantibus illis, num quemè suis velit habere comitem itineris, prorsùs abnuit: atque indè paucis interiectis diebus, adiunxit sibi duos adolescentes, & spiritalem
Monasticū S. Vuolfgāgus complectitur institutum. filium suum Isaac, putà votum suum. Quod vt Deo pręstare posset, propter arctiorem monasticæ disciplinæ obseruantiā, ad monasterium solitariorum, in Hercynia sylua habitantium, profectus est. Ei monasterio tum pręerat religiosus & spiritalis pater ex Anglorum stirpe procreatus Gregorius: qui in iuuentute patriam, parentes & fœminam ipsi desponsam reliquerat, & monasticum vitæ genus complexus fuerat. Cuius vitam virtutibus ornatissimā, nè ab instituto deflectamus, hîc pertexere noluimus. Huius Abbatis magisterio seruus Christi Vuolfgangus se commendans, veterem cum suis actibus hominem deposuit, nouumque monasticæ vitæ & professionis habitum induit. In quo sanè qui eius vitæ rigor, quàm accurata monastiei instituti obseruātia & cultus fuerit, eius pręclaræ virtutes, & multarum salus animarum, abundè declarant. Exacto autem tyrocinij sui tempore, multi è vicinis monasterijs, probitatis eius fama illecti, ad eū venerunt, quos omnes ille, permissu Abbatis, bonis literis & honestis moribus instituebat.

CAP. XI.

Per id tēpus beatus antistes Vdalricus, cuius sanctitatis fama Europa omnis adspersa est, causa visitandi fratres pro more ad illud peruénit monasterium. Vbi cùm ad aliquot hæsisset dies, & de Vuolfgāgi vita & moribus cognouisset, magno eum amoris studio complecti ac venerari cœpit, ità vt non diù pòst etiam renitentem sacerdotio ini-
S. Vdalricus Episcopus eū inuitum ordinat presbyterum. tiârit. Quo ille honore auctus, muneri suo volens satisfacere, eū multa humilitate scopebat, vt propheta dicit, spiritum suum, & per vota, quę eius distinxerant labia, Domino fideliter offerebat holocausta medullata. Qua spiritûs contritione eùm seipsum Do-
Psal. 76. mino quotidiè mactaret, diuina est visione affectus. Cùm enim pro sua aliorumque salute iugiter Dominum deprecaretur, preces que suas sanctorum suffragijs magno studio commendaret, beatum Christi confessorem Othmarum, cui se suaque crebérrimè com-
S. Othmarus ei apparet. mittebat, sibi in somnis adstare vidit: iussusque ab eo in ipsum respicere, ità sibi dicētem audiuit: Quandoquidem rogâsti me, vt pro te intercederem, quædam tibi indicabo, pòst euentura tibi ob preces meas. Pauper quidem & inops ex hoc migrabis loco, sed alibi, vbì pro Christi amore deges peregrinus, Episcopatum mūdi huius opibus satis affluentem, diuina prędestinatione consequéris. In quo administrando si fidelem te præbueris, post annos vigintiduos ab hac vita temporaria feliciter proficiscéris ad illam sempiternam. Certus autem sis, te eo in loco animam Christo redditurum, vbi in Christi nomine à Christianis meî memoria celebratur. Ego verò in illa hora exitûs tui spero me venturum ad locum illum cum alijs beatæ patriæ ciuibus, quos tunc habebis consolatores.

CAP. XII.

Ab hac visione vir Dei, diuinæ contemplationi accuratiùs vacabat, quippè talibus
Cū licentia Abbatis sui proficiscit ad cōuertēdos infideles. promissis egregiè confirmatus: multusq; in ea erat cogitatione, quemadmodùm diuinitùs percepta talēta, in aliorum salutē duplicaret. Eaq; causa eū bona venia Abbatis sui, monasterium, non monachum, deserēs, immò secundùm Apostolū, maiora charismata æmulari cupiens, per Alemaniam venit peregrinus in Noricū, atq; ad eius partem orientalem cum aliquot comitibus pergens, prędicandi causa Pannonię fines petijt.

tijt. Vbi cùm veterum errorum frutices extirpare, steriles squalẽtium pectorum agros Euangelico aratro proscindere, & in eos fidei semina deijcere frustrà conaretur, à Piligrino Pataviensi Episcopo à cœpto est opere reuocatus. Dolebat enim Episcopo, tam egregium cultorem in sulcos steriles tantum conferre laborem. Mansit ergò apud illũ Episcopum, omni humanitatis officio ipsum prosequẽtem, dies aliquot, eius precibus obsecundans. Interim Episcopus mirè sagax, eius sententiæ Apostolicæ non immemor, qua monet probare spiritus, vtrùm ex Deo sint, tum clàm, tũ palàm obseruauit, quàm ille esset sedulus in cultu & seruitio diuino, quàm assiduus in sacra lectione & scripturę diuinę perscrutatione, atque indè pro sua singulari prudentia facilè animaduertit eum, quem vt peregrinum exceperat, non esse hominem leuem & vagabundum, sed veræ fidei domesticum firmum ac stabilem. Quamobrèm etiam quibusdam è suis dicebat familiariter: O felicem illam ecclesiam, quæ ex Domini prouidentia hunc virum merebitur habere sacerdotem. Mihi quidem hoc cumprimìs & vtile & necessarium videtur, vt precibus meis efficiam, quo illi Ratisponensis ecclesiæ regimen demãdetur. Aequissimum est enim, vt vbì abundat bona voluntas, congrua etiam illi exequendæ præstetur facultas. Bonum nanque semen, quod hic bonus vir iacere voluit in obdurata corda paganorum, & salutis ministerium, quod illorum cæcitas fastidiuit, eoipso agrum Dominicum excolente, fortassìs quandoquè fructum feret apud Christianos. Aderant autem tum quidam, qui dicerent: Quonam pacto homo iste inops & ignotus tanti Episcopatûs dignitati par & idoneus esse poterit, præsertìm cùm plerique alij celebres viri magisq; noti, iustiùs eam videantur apud Imperatorem impetraturi? Quibus Episcopus respondit: Permultùm interest inter diui. a humanaque iudicia. Scrutator nanque cordium & renum Deus, à mundi initio elegit contemptibilia & ignobilia, vt confunderet fortia: contrà autem mũdus, quod suum est, ad horam extollit, sed tandèm cum ignominia deijcit. Mihi igitur planè operæprecium facturus videor, si fretus auxilio Marchionis, cuius consilijs libenter vtitur & páret Imperator, precibus ab illo contendam, nè patiatur per ambitionem quenquam obtinere sedem ecclesiæ Ratisponensis: sed ob æternam remunerationem, si quem compererit humilem, modestum, eruditum & ecclesiasticis ministerijs aptum, eum, cuiuscunque sit conditionis, ad eam curet prouehendum.

Piligrinus Patauiensis Episcopus eum apud se detinet.

1. Iohan. 4.

1. Cor. 1.

CAP. XIII.

ITaque per legatos Episcopi & Marchionis suggestionem, Imperator Otho secundus & suæ & ecclesiæ vtilitati consulẽs, vel potiùs diuino permotus instinctu, quãdoquidem cor regis in manu Dei est, eos omnes, qui Episcopatum illum ambiebant, reiecit, tantumque se ad promouendum virum Dei Vuolfgangum contulit: misitque celeres nuncios, qui curarent quamprimùm illum eligi, ac deindè vel inuitum Francofurtum, vbì Imperator Christi natalem celebraturus erat, perduci. Abeunt legati Imperatoris, inueniunt beatum virum apud Episcopum supradictum, sed iam cogitantem in patriam, quippè qui nihil horum sciret, alioque animum suum intenderet. Legatis verò indicantibus ei causam aduentûs sui, primùm ille recurrit ad penetralia cordis sui, atque illic se & sua Deo commendat: deindè Episcopo Piligrino, cuius charitate illic detinebatur, ità dicit: Nouum hoc mandatum, quod ab Imperatore ad me affertur, tua, nî fallor, opera impetratum est. Etsì autem exiguitati meæ timorem inijcit, sed tamen bonæ voluntati tuæ, qua tantam rem molitus es, Deus præmium reddet.

Prou. 21.

Otho 2. Imperator curat eũ eligendũ Episcopum.

CAP. XIIII.

POst hæc cum legatis Imperatoris profecti sunt Ratisponam, vbì Clerus & populus, vt Imperator petebat, more ecclesiastico sanctum Vuolfgangum vnanimiter elegerunt, electumque cum Imperatoris nuncijs ad eius aulam dimiserunt. Cumque in eius venisset conspectum, ad pedes eius aduolutus, fatebatur se indignum, indoctum, ignobilem, & monasticam professionem consectantem, nihil absque sui Abbatis permissu debere suscipere: simulque orabat, nè sanctum locum ipsius fœditate cõtaminaret. Imperator autem cernens illum adeò renitentem, certiùs indè colligit integritatem eius, & quàm planè illo honore dignus sit. Itaq; speciale quiddam in eo agnoscens, quanuìs reluctãti multumq; ingemiscẽti, Episcopatum cõmendat. Multis indè adiunctis ei fidis itineris comitibus, Ratisponam eum remittit. Quò postquàm peruénit, cum canticis lętitię & voce exultationis excipitur, & more antistitũ inauguratus, summo pastori

Creat Episcopus Ratisponensis.

Fridericus Episcopus Salisburgensis eum consecrat.

stori commendatur, atque post dies aliquot à Friderico Archiepiscopo illiusque suffraganeis consecratur.

CAP. XV.

Adeptus igitur tantum ministerium, noluit inane Episcopi habere nomen, sed die noctuque illud diligentissimè excoluit, munus suum accuratè obeundo. Nec propter Episcopatûs fastigium, habitum monasticum mutare voluit: sed qua erat intrinsecùs animi humilitate, eam etiam foris præ se ferebat bonorum operum studio atque cultu. Memor quoquè sententiæ illius, Principem te constituerunt, noli extolli: sed esto in illis, quasi vnus ex illis: nõ cupiebat dominari in clero, sed conabatur forma esse gregi Dominico, illud assiduè mente versans, quod per Ezechielem prophetam aduersùs malos pastores dicit Dominus: Vę pastoribus, qui pascebant semetipsos, gregem autem meum non pascebãt. Perspectis autem & cognitis rebus Episcopatûs sui, cùm animaduerteret in vrbe Ratisponensi monasticæ vitę religioni multum decedere, crebrò suspirans, dixisse fertur: O si monachos haberemus, cætera satis suppeterent. Quibusdam verò è familiaribus eius dicentibus, multis locis magnam esse monachorum copiam, dolens & lachrymans dicebat: O quàm defecit sanctus? ô quàm diminutæ sunt veritates à filijs hominum? Quid prodest sanctitatis gestare habitum, operibus destitutum? Monachi, qui ad regulæ suæ præscriptum viuunt, beatis comparantur Angelis: qui verò seculares & mundo dediti sunt, apostatæ censentur. Dicebat autem hæc sanctus vir, quòd cerneret monachos in beati Emmerammi cœnobio Abbate carere, & ità velut oues sine pastore errare. Id verò indè acciderat, quòd Episcopi ab Imperatoribus vel regibus illud monasterium impetrantes, in suam ditionem redegerant, rebusque eius & facultatibus pro suo arbitratu vsi erãt. Illo igitur defuncto Abbate quem inuenerant, nullum deincèps curârunt substituere, veriti scilicet, nè, si monasterio, vt habet vitæ monasticæ vsus & consuetudo, Abbas pręficeretur, ipsorum vsurpata potestas vel obsequia imminuerentur. Cùm sic autem Episcopi monasterij res & bona sibi vendicarent atque distraherent, nec monachis res necessarias suppeditarent: permittebant eis vndecunquè possent, victum vestesque sibi comparare.

Eccl. 32. · Ezech. 34. · Psal. 11. · Episcopi quãdã vsurpât bona monachorum.

CAP. XVI.

Sed hæc omnia dolebant cordi beati viri. Itaque eis volens remedia adhibere, misit ad Treuerense monasterium, vbi corpus beati Maximini quiescit, atque indè acciuit Ramuoldum, virum in regulari disciplina strenuum, qui quondàm cum ipso Henrici Archiepiscopi capellanus fuerat. Eum primò instituit Præpositũ, deindè Abbatem pręfecit monasterio sancti Emmerammi. Sed id ex eius consiliarijs quidam indignè ferentes, dicebant ei: Quid ità & teipsum, & successores tuos fraudas S. Emmerammi facultatibus? Multi quidem te laudant, sed in hoc certè non laudant: immò verò vituperant. Fungaris ergò & Episcopi & Abbatis munere, vt tui fecêre decessores, nè quarundam rerum carerent emolumentis. Isthæc tua insipientia, quodam sapientiæ sale condienda est. Ijs vir sanctus respondit: Non me pudet stultum & insipientem dici propter Deum: sed interìm vos hoc scire debetis, Vuolfgangum nunquàm in humeros suos accepturum sarcinam, quam ferre non possit, nempè vt Episcopus pariter & Abbas dici velit. Sicut enim, teste beato Gregorio, indecorum est, vt in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio: ità nimirùm noxium, simulq; turpissimum est, si singula rerum ministeria personis totidem non fuerint distributa. Sufficit Episcopo, vt summa vigilantia incumbat pastorali officio: satisque negocij habet Abbas, si fratrum curet salutem, resque monasterij sui per omnia benè procuret. Quam ob causam debet etiam ille inter fratres officia distribuere, vt hac ratione de suis oneribus aliquid dettahat. Quòd autem me dicitis & successores meos fraudare facultatibus beati Emmerãmi martyris: equidem ea illi, cui donata sunt, & seruorum Dei vsibus modis omnibus conseruare volo. Ità enim mihi vel maximè vsui erunt & emolumento, si illis, quibus deputata sunt, quibusque constat indè prospici & prouideri oportere, abũdè impendantur. Hęc & id genus alia multa dicente beato Vuolfgango, adeò obstructum est os loquentium iniqua, vt quod prìus carpendum sumpserant, iam egregiè commẽdarent, ità dicentes: Humanis diuina, vt par est, prętulisti: satisque & nostras nugaces confutâsti rationes, & tuam eximiam sapiẽtiam declarâsti. Nihil iam superest, nisi vt pariter laudemus Deum, qui ecclesiæ suæ te dedit dignissimum pręsulem. Et iure quidem illum lauda-

Ramuoldus fit Abbas apud S. Emmerammũ. · Non vult S. Vuolfgãgus Episcopus simul & Abbas esse.

laudamus in secula,& tibi promptis animis ad omnia paremus. Cùm sic ergò Ramuoldum constituisset Abbatem,non passus est vel illum,vel monachos,eius curæ commissos, vllam victûs pati penuriam : sed tum animarum, tum corporum curam gerens, prædia omnia S.Emmerammo siue à regibus,siue ab alijs principibus collata, & ab eius antecessoribus vi monasterio ablata, monachorum & hospitum, pauperum quoquè & familię vsibus deinceps seruitura restituit.

Restituit monasterio oia,quę ab Episcopi ei abstulerât.

CAP. XVII.

POst hæc quoquè duo virginũ monasteria, quorum alterum superius, alterum inferius dicitur,intrà vrbem Ratisponẽsem ad regularis vitæ & disciplinæ normam conatus est reuocare.Canonicum enim institutum sequentes virgines illę, nihil lẽllicitũ admittere arbitrabãtur,si se passìm negocijs secularibus immiscerẽt.Vndè fiebat tamẽ, vt hac occasione magnam vitæ religiosę iacturam facerent.Id verò indesinenter considerans beatus antistes, cùm longo tempore frustrà illis corrigendis operam nauâsset, apud se constituit in aliquo suæ ditionis loco monastieę professionis virgines collocare, quarum religiosa conuersatione bonisq; exemplis aliæ illę ad eas imitandas inuitarentur.quod quidem etiam sic euénit.Nam cùm ad S.Paulum Deo sacratarũ virginum siue sanctimonialium monasterium instituisset,earum contemplatione alię mutari cœperũt. Cumque pro ijs sanctus Episcopus multas Deo preces offerret,tam diuina reuelatione,quàm humana authoritate meruit confirmari. De inferiori quidem monasterio eiusmodi ei visio oblata est: Solebat vir beatus tam nocturnis, quàm diurnis horis cuncta vrbis monasteria crebrò adire, ibique tum orandi causa, tum etiam explorandi, quemadmodùm diuina illic ministeria cultusque diuinus peragerentur, aliquandiù hęrere.Cumque hoc pacto nocte quadam esset in monasterio inferiori,vbi corpus S.Eratdi quiescit,repentino quodam sopore oppresso sanctus Eratdus ei appáret,madida veste indutus,aitque ad eum: Precibus illis,quas Deo pro communi salute iugiter offers,scias me fauere. Itaque sicut ego tuis,ità tu,quæso, meis obsecundes votis. Quòd me cernis madido tectum indumento, id ea nóueris causa accidere, quòd sanctimoniales hic degentes,assiduis quidem me infundunt lachrymis suis,sed ijs infrugiferis, quandoquidem iam multo tempore nihil se corrigunt,nihil ab ijs vitijs,propter quæ lachrymas & preces mihi fundunt,abstinere conantur. Tu igitur canonicę vitę institutum, quod eis tantæ incuriæ & negligentiæ occasionem præbuit,in monastieum commuta. Hac visione sanctus pręsul instructus, ad introducendam illic monasticam religionem summo animi studio & deuotione se accinxit.

Nota exemplum relõr mandi monasteria,vel collegia.

Adit crebrò monasteria S.Vuolfgangus.

Visio eius.

CAP. XVIII

DE superiori verò monasterio itidèm reformando tali est miraculo diuinitùs confirmatus.Cùm aliquãdò more suo eò accessisset,Missamque celebrare vellet,quasdam sanctorum reliquias,quæ illic celeberrimæ habentur,in eius altaris, in quo sacrificaturus erat,cornu sinistro deposuit.Deindè in oratione se prosternẽs,ardentissimis precibus à Domino postulauit,quandoquidem secularem vel mundo deditam vitam sinistra,spiritalem dextera significat,si illi placeret Canonicam illic vitam,quæ negligentes homines sinistrorsùm trahit, in monasticam,quę ad dexteram tendit, commutari, vt id ea ratione significet,testatumque efficiat, vt ante peractum sacrificium, eas reliquias à sinistro cornu transferat in dextrum. Ijs precibus absolutis, Missam celebrare incipit, atque sub ipso sacrificio absque vllo humano contactu reliquię illę à sinistra in dexterã altaris partem diuinitùs transferuntur. Eo viso miraculo, gratias agit Deo, & sine vlla hæsitatione illic quoquè vitam monasticam instituit.

De Canonica vita prolapsa à statu suo,hæc accipe.

Insigne miraculum.

CAP. XIX.

AD has autem reuelationes accessit etiam humanum auxilium. Eo enim tempore, quo hęc gerebantur,Henricus,Cęsaris Henrici pater,Bauariæ obtinebat principatum. Is cùm sedulus & solicitus esset cultor diuinæ religionis, id officij B. Vuolfgango tum petendo, tum imperando demandauit, vt in supradicta puellarum monasteria monasticę vitæ disciplinã inueheret.Hac ergò illi accedente authoritate & voluntate principis, vir Dei tanto studiosiùs, quanto maiori fretus facultate, in id incumbebat, vt in omnibus virginum monasterijs, quæ in ea vrbe vel sub ipsius, vel aliena ditione essent, (Duo enim illa iam crebrò memorata,Duci: tertium verò, quod est S. Pauli, Episcopo suberat) vnam eandemq; sanctitatis regulam ac disciplinam institueret.Intantùm autẽ, gra-

Laus Henrici Ducis Bauariæ.

Brigida Ducis Bauariæ filia, fit sanctimonialis.

gratia diuina largiente, & B. Vuolfgango corrigente, in ijs sanctimonialibus religio & studium castitatis, vitæq; regularis professio increuit, vt Dux memoratus, diuino cõpunctus amore, filiam suam Brigidam earum collegio adiungere non dubitârit. Atque etiã in hunc vsque diem, beati viri meritis suffragantibus, talia apud eas vigent virtutum incrementa, vt inter cæteras sanctimoniales tanquàm specula quędam sint. Idem potest etiam de S. Emmerammi monachis dici, q̃diù quidẽ Ramuoldũ habuêre Abbatẽ, quem sanctus Episcopus illis præfecerat. Sed illo decedente, alijsque quos ille instituerat, idem eis euénit, quod filijs Israel, quos post obitum Ioseph dura seruitute Aegyptij oppresserunt. *Exod. 1. &c.* Ità enim & hos monachos multi mali præpositi cum omnimoda religiosæ vitæ profligatione contriuerunt. Sed his omissis, ad rem redeamus.

CAP. XX.

Vitã Canonicorũ reformat S. Episcopus.

CVm eo, quo diximus, modo S. Vuolfgangus in monastica vita instituenda desudâsset, non minori studio se accinxit ad Canonicæ vitæ iura & instituta reformanda. Ea antecessoris sui Michaëlis mala valetudine destituta & labefactata vt vidit, multa sagacitate & industria instaurauit: primùm quidem in id intentus, vt haberent Canonici quæ ad victum vestitumque sufficerent: deindè, vt post se custodes idoneos illis prouideret: tum quoq;, vt simul in refectorio ederent, & extra claustrum horis incõgruis nè exirent, neque silentij disciplinam negligerent. Iuniores voluit scholæ studijs interesse, seniores psalmodiæ, lectioni, orationi vacare. Atque vt adolescentes magis feruerent ad capessenda studia liberalium disciplinarum, crebrò illorum tabulas vel ceras inspexit. Plerosque ex illis, ad discendum incitabat beneficijs, desides & negligentes obiurgabat.

CAP. XXI.

Plebs miro studio ad eius conciones cõfluit.

ITà autem monasticis & interioribus siue vrbanis rebus rectè atque ordine constitutis, prudens & circunspectus Dei cultor nequaquàm exteriorum curam neglexit: sed sicut oppidanis & cœnobitis optimas proposuit institutiones, ità etiam totam perlustrans diœcesim suam, omnes salutiferis concionibus erudiebat. Adeoq; cùm Missarũ erat solennia celebraturus, plebem assuefecit confluere ad ecclesiam, vt solennibus diebus vix ædium custodes domi relicti viderentur. Ad mellitas enim conciones & exhortationes eius sexus vterq; certatim aduolabat, cælestium aromatum suauitate illectus, perindè vt apes mellis allicit odor. Quibus pius ille pater & pastor modis omnibus prodesse, seseque ad eorum captum & vtilitatem accommodare desiderans, in proponendis regni cælestis sermonibus haudquaquàm vti voluit perplexis & sophisticis sententijs: sed ità melliti oris dulcedinem ineffabili quadam seueritate & grauitate temperabat, vt simplici & optimo dicendi genere cuiusq; intimas cogitationes attingere videretur, atq; ea ratione ex auditorum oculis lachrymarum imbres eliceret. Eam enim spiritus sanctus ei cõtulerat gratiam, vt qui concionantem eum attentè audirent, aut raro, aut nunquàm siccis oculis ex eius concione abscederent.

Vis & efficacia concionũ eius.

CAP. XXII.

Vide malitiã maligni dæmonis.

QVo insigni Dei beneficio pro sua malitia afflictus humanæ salutis inimicus, malignitatem & inuidentiam suam, quæ eum perpetuò cruciat, quibus poterat viribus in illum beatum antistitem declarabat. Cùm enim aliquandò in vrbe Ratisponensi suo more ad populum concionaretur, malignus dęmon derepentè concitauit aëra, excitauit turbinem & miram perturbationem, vndè sequebatur confusus populi clamor & murmur: in ipso quoq; ecclesiæ tecto ingentem effecit fragorem, atque intrà ipsius tẽpli parietes sparsit puluerem, & quorundam oculis terrã offudit caliginem. Quibus rebus abimprouisò accidentibus plebs perterrita, immò penè mentis inops effecta, cœpit vltrò citroque cursitare, incerta quam in partem tutiùs posset deflectere. Interìm verò audiebantur hincindè id genus voces: In vrbe grassatur dirum incẽdium, Populo in seditionem concitato multi iugulantur. Cumque in eiusmodi sedandis vocibus multum esset operę positum, nec tamen quicquam effectum, tandem illi, quos suis præstigijs ludificabat improbus satan, adeò è templo certatim aufugerunt, vt vix pauci relicti viderentur. Tum verò Episcopus, quem eius tempestatis commotio non latebat, in has erupit voces: Domine IESV CHRISTE, adsis nunc ea, qua soles, benignitate & gratia fidelibus tuis, vt videã gloriam tuam, & teterrimi dæmonis ignominiam. Ea verba mox secuta est serenitas aëris, & serenitatem, populi in templum recursus. Cui tum venerabilis antistes sacræ doctrinæ sermonem impertiens, sancto spiritu illi orationis singularem quan-

Magna efficacia precũ S. Vuolfgangi.

quandam suauitatem suppeditante, tantum dicendo profecit, vt manifestè inimicus ille victus, & in fugam compulsus sit, qui in illa immodica perturbatione ad horam excitata, penè omnibus aliquid attulerat detrimenti. Vndè etiam posteà apud fidelem populum ea consuetudo inoleuit, & pro lege cœpit haberi, vt in stationibus Episcopum turmatìm & antecedant, & sequantur, eiusque concionem cupidissimè complectantur.

CAP. XXIII.

ALio tempore beatissimo Episcopo in basilica S. Pauli Apostoli celebrante Missarū solennia, multa, vt solebat, populi illic frequentia cernebatur. Cùm autem miles quidam ineptus humili veste eum indutum, posteà verò sacerdotalibus indumentis ornatū cerneret, rustica stoliditate eum despiciens, & apud se murmurans, dixit: O quantùm desipuit tum Imperator, cùm pannosum hunc & abiectum hominē multis potentibus, quibus Imperium abundat, in Episcopatûs promotione voluït anteferre. Eam verò murmurationem is, qui nouit cogitationes hominum, eodem momento & clementer castigauit, & palàm prodidit: vt & ille corrigeretur, & murmuris vitium ab alijs caueretur. Nam confestìm immodico correptus terrore, alijs eum sustentantibus, vix residere potuit. Cumque eum dominus eius tremebundum & pallentem conspiceret, ilicò accurrens, sciscitabatur quid ipsi accidisset mali. Tum ille adhibitis sacerdotibus confessus est, se sinistras de viro Dei cogitationes in se admisisse, & ea causa in tam præsens incidisse periculum. Vbì id audiuit herus eius, existimabat facili remedio posse illum curari. Itaq; eum secùm abducit in ędes suas, & aliquot diebus curam illi adhibet. Sed cùm nihil omninò proficeret, reducit eum Ratisponam: veniensq; ad Episcopum, ei & ægroti hominis calamitatē, & suam querimoniam vult exponere. Sed vir Dei eum anteuertēs: Tace, inquit: scio quid velis. conuersusque ad Vicedominum Tagminum, ait: Accipe frater aquam benedictam, quæ est apud lectulum meum, & adsperge ea hominem, qui stat ad cubiculi fores. Facit ille, quod iussit vir Dei, adspergitq; miserum. Interìm sancto Episcopo contra ostium Crucis signum exprimente, & quædam salutaria verba proferente, homo ilicò sanatur.

Vltio diuina psequitur eū, qui sanctū virū despexit.

Vir sanctus sanat eum.

CAP. XXIIII.

IAm porrò dicendum videtur, quæ eius fuerit quotidiana vitę ratio & cōsuetudo. Nimirùm tanta ei fuit cura rectè viuendi, vt vita eius iure possit omnibus exemplo esse. Etsì verò omnes eius res gestas minimè compertas habemus, & ea ipsa, quæ nouimus, pro dignitate explicare nequimus: attamen damus operam, vt è pluribus vel pauca referamus. Postquàm igitur Episcopi dignitatē adeptus est, nec melioribus vti vestimentis, nec cibis lautioribus vesci, neq; cubile mollius sibi adhiberi voluït, quàm antè consueuisset. Ijsdem vigilijs & precibus, quibus ante Episcopatum, deditus fuit. Non rarò enim sub mediam noctem ità clàm surrexit è lecto, vt qui apud eum erant, id vix vnquàm perciperent: atque in templum ingressus, adeò fores obserauit, vt quid intùs ageret, nullus mortalium scire posset. Mansit autem illic vsq; ad preces matutinas: quibus persolutis, si nondùm illucesceret, vt fessos nonnihil foueret artus, vestitus parùm capiebat somni: idque cum ea silētij grauitate, acsì esset in monasterio. Si necessitas cogeret loqui post primam horā canonicam, (nam ante illam lectioni vacabat) in familiari colloquio fuit gratissimus, & in tractandis disponendisque rebus admodùm acutus, prouidus & circunspectus. Qua verò attentione corporis & sanguinis Domini sacramenta tractârit & celebrârit, quibus suspirijs & lachrymis, & quàm spiritu contribulato summo sacerdoti sese mactauerit, id omnem nostram excedit dicendi facultatem. Cùm esset ad mensam, non se duntaxàt, sed etiam alios à potu immoderato retrahebat, cęterisq; auidè comedentibus, ipse gaudebat cibi parsimonia, magìs intentus ad lectionem, quam semper voluït ad suam mensam adhiberi, quàm ad epulas. Mendici & inopes, quos ille vocabat dominos & fratres, corā illo sedebant in subsellijs, vt posset suis cōspicere oculis, quemadmodùm illis ministraretur. In quibus sanè Christum se excipere non dubitans, modis omnibus venerabatur & reficiebat eos. Quòd si plures essent, omnium pauperrimi ad illum introducebantur: nec tamen quisquam eorum, qui forìs manebant, absque eleemosyna dimittebatur. Ex ijs enim omnibus, quæ mensæ eius inferebantur, tanta copia seruabatur, vt non solùm pauperes forìs manentes, sed etiam circunquaquè habitantes indè recrearentur. Surgens autem à prandio, reliquum tempus lectioni impendebat. Post laudes vespertinas, nisì legitimum prohiberet ieiuniū, propter eos, qui apud ipsum dege-

Vitæ eius quotidiana institutio.

Vigiliæ & preces eius.

Vt tractârit diuina mysteria.

In mēsa qui se gesserit.

A prandio quid egerit.

Quid in cœna. degebant,cum multa grauitate,omni prorsùs vanitate exclusa,etiã cœnabat. A Completorio nihil prorsùs nisi precãdo loquebatur.Ea scilicet vitæ eius fuit institutio quotidiana.

CAP. XXV.

Rurales presbyteros explorat. INter hæc egregius presul accuratè perquirebat, quo studio,qua've cautiõe sacerdotes,qui in pagis morabantur,subditos baptizarent atque docerent: qua etiam cura & diligentia vasa ad vsum sacramentorum destinata, itemq; Missarum vestes atque libros & chrisma tractarent: ante omnia diligenter eis inculcans,vt castitati studerent:vbi etiam hæc subiungere solebat: Sunt quidam adeò mali dæmonis fraude occæcati,vt licèt flagitiosè viuant,illius sacrosancti cibi & potûs perceptione se purgari existiment: sed Ierem.11. audiant illi prophetam,dicentem: Quid est,quòd dilectus meus in domo mea facit scelera Malac.2. multa?Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas?itemque alium:Operiebatis lachrymis altare Domini,fletu & mugitu,ità vt non respiciam vltrà ad sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu vestra.Quisquis ergò in sordibus est,honorem habeat Deo, nec ausus sit ad eius sacramentum impudenter accedere,donèc pœnitentia expiet immunditiam suam. Accidit tum, vt ob vini penuriam quidam ex aqua vel alio Quorũdam temeritatẽ crassumque errorem castigat. potûs genere sacrificium offerrent.Quod vbi ille vir Dei comperit, tantam profudit lachrymarum vim,vt corporis malam valetudinem contracturus videretur.Deindè multa obiurgationis seueritate eos castigãs, qui id fecerant,friuolam eorum excusationem, quòd vinum non haberent,prorsùs reiecit,& nè id porrò prętexerent,iussit ad se singulis mensibus duodenos venire presbyteros,atque ex ipsius cella vinaria vinum accipere, & alijs distribuere.

CAP. XXVI.

CVm sic autem pastor egregius gregi suo inuigilaret,nec illos quidem benignitatis & misericordiæ suæ voluit expertes esse, qui aliorũ præsulum cura continebantur. Liberalitas eius in exteros. Si enim quisquã ex ijs indicâsset ei,aliquã se vel in diuinis,vel humanis rebus pati inopiã, magno dolore animi affectus, & verbis & beneficijs eũ subleuabat. Quod cùm familiares eius sæpè molestè ferrent, dicerentq; vnumquenq; à suo Episcopo adiuuari debere: iste respondebat: Eleemosyna Grȩca dictio est, significatque misericordiam, vel opus misericordiæ, possuntque eo nomine quæuis benignitatis opera comprætendi. Rectè enim ille opus exercet misericordiæ,qui primò seipsum sibique subiectos in Deo placita conuersatione non sinit egère: deindè conuenienter illi sententiæ Apostolicæ,Dum Gal.6. tempus habemus,operemur bonum ad omnes: suos quoquè proximos non cessat adiuuare. Cùm aliquandò dira fames multos premeret, atque ea causa infinita hominum In annonæ caritate mira eius humanitas. turba ad beatum Vuolfgangum confluerent,ille accitis pręposítis suis,iussit vt è longinquis regionibus venientibus tantum frumenti darent,quantum vellent: ea tamen conditione,vt domum reuersi, dimidiam eius partem in pauperes erogarent.Nè autem dispensatores eo nomine munera acciperent,terribilibus eos adegit sacramentis. Contigit tum,mercatores quosdam causa frumenti coëmendi illàc cum alijs transire,vbi sanctus pręsul degebat.Mox igitur quædam magni precij vascula pro munere ei mittunt: quæ ille,vt erat iucundo vultu, accipi quidem iubet, sed cibo potuque referta cum gratiarumactione remitti. Addito etiam frumento ea, qua diximus,ratione,hilares illos à se dimittit.

CAP. XXVII.

VT verò sancti Episcopi humanitas & benignitas testatior fiat,quoddam eius factũ memorabile annotabimus.Intrà vrbem Ratisponã semper apud eum pauperes morabantur.Ex ijs ergò vnus in eius cubiculum ingressus,de cortina ad lectum eius appensa partem non exiguam pręcidit,& ocyùs aufugit.Vidit id vnus è familia, eumque insecutus comprætendit: sed quia flagellare eum ausus non erat,ad beatum virum adduxit. Hortabantur, qui aderant,omnes, vt furcifer ille durissimè verberaretur. Sed vir pius, Tuetur pauperẽ,qui ei furatus erat cui derelictus erat pauper,& qui pupillo semper esset adiutor, quasi rhetorem quendam illis repræsentans,hominis suscepit patrocinium,ostenditque illos potiùs in culpa esse, quibus cubiculi custodiendi cura esset demandata. Indè conuersus ad pauperem: Quid ità,inquit,facere voluisti? Ille tremebundus,diras plagas metuens, respondit se penuria vestis adactum id fecisse.nec teste opùs erat, nuditate hominis sermonem confirmante.Tum vir Dei multa misericordia permotus,omninò purgauit eũ: Si benè,inquit, vestitus

ftitusfuiſſet, haudquaquàm hoc ſe furto obſtrinxiſſet. A noſtra igitur liberalitate, licèt ſerò, accipiat veſtiméta: quòd ſi verò etiam veſtitus tale quid poſthàc perpetrauerit, pœnas dabit. Iis verbis nō ſolùm commotos familiæ animos ſedauit, ſed etiam ad præſtandas eleemoſynas eos incitauit.

CAP. XXVIII.

Diximus iam nonnihil de miſericordia, humanitate & condolentia beati viri. His ſubiungimus quædam, vndè poſſit animaduerti ingenij eius acumen in hæreticis confutandis. Sicut enim ab exordio naſcentis eccleſiæ non defuerunt, quorum linguis malignus dæmon aduersùs catholicam fidem oblatrando, loqueretur vanitatem: ſic diuina agente prouidentia nec illi deſiderati ſunt, qui ſanctę fidei defendendam ſuſciperent veritatem. Itaque hæreticus quidam hac ratione conabatur euincere, verbum carnem factum nō eſſe: Si verbum eſt, inquit, factum non eſt: ſi factum, non eſt verbum: pergebatque multa loquacitate id adſtruere. Contigit tum eò accedere B. Vuolfgangū. Eum rogat Otho Imperator, vt reſpondeat homini. Ille, vt erat humilis & modeſtus: Monaſticum, inquit, habitum ferimus: contendere nobis non licet. Mox hæreticus maiori peruicacia repetit verba, quæ diximus. Tum vir Dei non ferens Chriſti iniuriam, compulſus ait: Quandoquidem non ſpiritali, ſed carnali curandus es pharmaco, dic mihi, Quid eſt accidens? Ille arrogantiſſimè reſpondit: Accidens eſt, quod adeſt vel abeſt prę-ter ſubiecti corruptionem. Rurſumque præſul, *Ecquid eſt, inquit, formarum accidēs? Ibi ille, diuino, vt credimus, iaculo confoſſus, obmutuit. Epiſcopus verò ab Imperatore & alijs rogatus, licèt multùm recuſaret, quòd impeditiori eſſet lingua, ſuccinctè expediuit: Accidens, inquit, eſt quadriforme. Vnum, quod nec accidit, nec recedit, vt incuruum aquilæ roſtrum. Alterum, quod accidit & recedit, vt ſomnus & ſaturitas. Tertium, non accidit quidem, ſed tamen recedit, vt infantia & pueritia. Quartum, quod accidit, nec recedit, vt ſenectus & canities. Ità ergò filius Dei, qui eſt virtus & ſapientia Dei patris, cui nihil eſt impoſſibile, quaſi per accidens inſeparabile induit humanitatem, non amittens diuinitatem. Sed eiuſmodi, oculis fidei conruenda ſunt. Vt enim B. Gregorius ait, Fides non habet meritum, cui humana ratio prębet experimentum. His atque alijs ſalutaribus verbis vir ſanctus adeò condiuit corda audientium, vt ille filius Belial pro errore ſatisfaciens, ab egregio doctore veniam petierit. At ille promptior ad ignoſcēdum quàm vlciſcendum, mulctam ei irrogauit, & nè prophanum illum ſermonem vnquàm iteraret, ſub Chriſti teſtificatione & ſub anathemate ei interdixit.

Hæretici inepta ratiocinatio.

*legendum videtur. Sed quotuplex eſt accidēs?

1. Cor. 1.

Corrigit vir ſanctus lo-quacem hæreticum.

CAP. XXIX.

HOC loco etiam dicendum nobis videtur, erga Boëmorum gentem vt ſe geſſerit. Erant Boëmi tum recèns ad fidem traducti, & dæmonum ſimulacra abiecerant illi quidem, ſed tepidè: vt verò colenda eſſet Chriſtiana religio, quandoquidem paſtore deſtituti erant, prorsùs ignorabant. Rogabant tum Othonem Imperatorem, qui diuinæ religionis erat cultor præcipuus, clariſſimus Dux Henricus & alij fideles, vt quod apud illam gentem inchoatum eſſet, pro Dei amore regia authoritate abſoluendum curaret. Ille tam ſanctis precibus libenter annuit, ſed quòd Boëmia ad Ratiſponenſis eccleſiæ parœciam pertineret, nihil abſq; eius Epiſcopi conſenſu effici potuit. Miſit igitur Imperator legatos ad Epiſcopū, orans vt pro parœcia acceptis prędijs, ipſi liceret in Boëmia Epiſcopum curare inſtituendum. Eo nuncio accepto exhilaratus vir Dei, cum ſuis proceribus deliberauit, quid eſſet Imperatori reſpondendum. Illis dicentibus, nè precibus eius conſentiret, reſpondit vir beatus: Videmus precioſam margaritam in huius prouinciæ humo reconditam, quam nos non comparabimus, niſi diſtractis rebus quibuſdam. Itaq; audite, quæ dicturus ſum: Equidem & me & mea omnia libens impendo, vt illic domus Dei, corroborata eccleſia, ſtabiliatur. His dictis, renunciauit Imperatori, ſe aſſenſurum precibus eius. Cumque tempus permutationis aduenisset, tam promptum ſe exhibuit, vt priuilegium ipſe compoſuerit.

Boëmi in religione rudes adhuc.

CAP. XXX.

PRophetię ſpiritum ei non defuiſſe, vel ex ijs ſolis ſatis conſtat, quę de pręſtantiſſimi Ducis Henrici liberis prædixit. Cùm enim ad eum ob impertiēdam benedictionem, vt crebrò ſolebat, adductus eſſet, ſpecioſiſſimā eius prolē Henricum, qui poſteà Dei nutu factus eſt Imperator, regem appellauit, fratrem eius Brunonem vocauit antiſtitem: ſororem eorum natu maiorem, reginam: minorem, quam ipſe baptizauit, & de ſacro fonte ſuſcepit, Abbatiſſam nominauit. Hęc verò, & multa alia, quæ ab ore eius accepi-

Prophetica S. Vuolfgāgi prædictio.

Hinc apparet Authorē

 mus,

Huius historiæ vixisse B. Vuolfgangi ætate. mus, sic euenisse videmus, vt ab illo pdicta sunt. Alio tēpore cùm vir sanctus sub vesperam in pagum Eglolfeshaim venisset, per legatum suum iussit indicari, si qui in vicinis locis confirmari vellent, vt quamprimùm ad ipsum accederent. Legatus mox exequi iussa volens, festinat ad sternendum equum suum. Eum verò ablatum cernens, incredibili cœpit mœrore affici, nesciēs qd ageret. Cupiebat enim ocyùs efficere, quod iussus erat: sed aberat facultas, cùm nec spes affulgeret alterius obtinēdi equi, nec vires suppeterent, vt pedes tam breui temporis spatio id, quod Episcopus mandârat, conficeret, maximè quòd humus imbribus immodicis irrigata, difficile præberet euntibus iter. His ille angustijs aliquandiù agitatus, tandèm concepta in Deum fiducia, statuit pedes exequi, quod Episcopus pręceperat. Cùm igitur in obscura nocte huc illucque graderetur, & in via lutulenta sæpiùs laberetur, ità exclamauit: Miserere meî Domine, miserere meî, & tu mi domine Vuolfgange, attendens quantum laboris perpetior, dum tua iussa capesso. Cumque identidèm hæc repeteret gemebundus, vidit cominùs caballum quendam, freno & ephippio instructum, adstare. Existimans autem illum non sine aliquo sessore illic subsistere, diligenter circumspexit num quis illic adesset: simul etiam exclamans, vt si quis adsit, sese declaret. Sed cùm diù clamanti nemo responderet, conscendit equum, & sui Episcopi iussa executus est. Altera luce multis ad percipiendam ab Episcopo confirmationem conuenientibus, inuentum equum legatus omnibus ostendit, diligenter inquirens, quis eius herus esset. Sed neque tunc, neq; posteà repertus est vllus, qui eum suum esse diceret. Indè verò colligebant tum legatus, tum alij, quanta diuinitùs esset collata gratia B. Vuolfgango, qui ipsum inuocantes etiam absens adiuuare posset.

Vide illustre miraculum, dū implorantur adhuc viuens & absens Episcopus.

CAP. XXXI.

CVM Otho secundus Imperator ob illatam ipsi iniuriam, Franciam hostili animo & manu ingressus, Lutetiam vsq; puenisset, in reditu ad fluuiū quendam peruenēre, cuius aquæ intumuerāt, ità vt multi illic submergerētur. Vbì verò beatus antistes cū suis eò peruénit, tam præsenti periculo commotus, suspexit in cælum, & tum sibi, tum suis benè precatus atque benedicens, iussit suos incunctanter transire flumen. Sed illis adhuc cunctantibus, & Francis interìm à tergo acriter instantibus, ille primus in nomine Domini, quod semper in eius versabatur ore, fluuium ingressus, suos animauit, nec quisquam eorum vllum expertus est periculum. Tum verò omnes id admirantes, præ gaudio in Dei laudes eruperunt. Sed vir humilimus, nè id in publicum efferrent, obnixè eos rogauit.

Per flumen cum suis illæsus trāsit.

CAP. XXXII.

ALiud hîc eius subijcimus factum memorabile, vndè subditi discāt parére prepositis suis. Cùm aliquandò de diuina religione suo more necessaria quædam conferret cum clericis suis, vnus ex illis (Busso is dicebatur) parùm cautè respondit. Cui vir sanctus ex naturali habitudine subirascens, ei dolorem oculorum imprecatus est. Mox ille grauiter doluit oculos: sed cùm posteà eum sanctus vir in choro sedentem videret operto capite, vt solent qui ex oculis laborant, misericordia motus, accedit ad eum, rogat quid molestiæ patiatur. Ille dicit se malè habere in oculis, & humiliter eius benedictionē expetit. Misertus ergò eius vir pius, oculos eius consignat, & dolor omnis abscedit. Sed nè ea res diuulgaretur, tanquàm remedij causa iussit eum faciem abluere.

Sanat diuinitùs mulctatum.

CAP. XXXIII.

SEdente quandoquè beato Episcopo apud cæmentarios in sancti Pauli monasterio, mulier quædam dæmoniaca ad eum adducebatur. Ea simulatquè in eius cōspectum venit, humì collapsa, cœpit miserandum in modum diuexari. Tum vir sanctus suspirans, ait ad eos, qui illi aderant: Si quidem dignus ego essem quippiam ab omnipotente Deo impetrare, nihil propensiùs ab eo peterem, quàm vt hoc plasma suum velit à mali dæmonis infestatione liberare. At nos hoc illis relinquentes, qui digni sunt, vel psalmos aliquot prę commiseratione interìm depromamus. Mox cœpit dicere psalmos quosdā, & pro illa misera supplex orare. Illa verò tanquàm dormiens iacebat, sed ità tamen, vt membris omnibus contremisceret. Absolutis precibus, dicit ad circunstantes: Domùm illam hinc abducite, &, si possit capere, cibū illi offerte. Pārēt illi, comedit illa, & mox restituitur sibi. Alia quoquè dæmoniaca ei oblata est: sed ille humanam gloriam fugiens, ait ad eos, qui illam adducebant: Cur ægrotos vestros ad me apportatis? Ducite eam in templum, & orate pro ea: fortasśìs Dominus exaudiet vos. Ducūt illi eam in ecclesiam, sed

Ecce modestiam sancti viri.

Curat dæmoniacam.

sed quòd hora opportuna esset offerendi sacrificij, ipse illos securus, Missam celebrauit. Peracto sacrificio, omnes, dempta illa dęmoniaca, exiêrunt è templo: at tamen vnus è capellanis, clàm se abscondit, scire volẽs, quid vir sanctus acturus esset. Ille verò post breuem orationem cœpit egredi. Tum illa dęmoniaca, suo more debacchãs, ei se opposuit. At ille Domino confidens, tanquàm percussurus eam, brachium extendit, clàm interim dicens, Exi, nequissime. Mox, vt fassus est ille, qui vidit, intolerabilis extitit fœtor, & mulier confestim liberata cecidit, & Deo gratias egit. Porrò sanctus Episcopus egressus forâs, dixit ministris: Fœminam hanc quamprimùm è templo educite, &, si velit, cibum ei præbete, paritérq; dicite, nè sit ausa posthâc ad nos tali ex causa accedere. Qua re satìs ille declarabat, quantoperè omnem inanem gloriã declinaret, mâlens interdùm quandam præ se ferre asperitatem, quàm se hominibus venditare. Item aliâ.

CAP. XXXIIII.

Nec hoc prætereundum putamus, quod eius accidit Vicedomino, cuius suprà quoquè meminimus. Præcipua ille beati viri familiaritate fruebatur, neque id immeritò, quippè qui cum multo fidei profectu ei se obsequiosum præberet. Cùm ergò ille esset in vrbe quadam æstiuo tempore, tonitrua & fulgura extiterunt intantùm, vt etiam ipse beatus Episcopus & qui eum illo erant, tetrore affecti, multo precandi studio sese communirent. Inrercà sæuiente ea tempestate, tam immanis quidam fulguris ictus insonuit, vt eius, in quo erant, domicilij murus magna ex parte scinderetur. Ea re adeò exanimatus est Vicedominus, vt, qui illic aderant, eum aut mortuum putarent, aut ilicò moriturum. Præsul autem apprehensa manu eius, erexit eum, admonens vt viriliter ageret, & confortaretur in Domino. atque ità semiuiuum restituit sanum. Is ipse Vicedominus posteà serenissimi regis Henrici opera factus est Magdeburgensis Archiepiscopus.

Author vocat Vueltsnopolim, si oò est mendũ in scriptura.

Penè exanimis, restituitur ab Episcopo.

CAP. XXXV.

In Rubilocensis Ecclesiæ territorio quidam diuturno vexatus morbo, integro ferè anno cibum omnem fastidiuit, ità vt alimenta saluti reparandæ accommoda percipere non posset. Misit igitur nuncium ad beatum Vuolfgangum, petens obnixè ab eo remedium aliquod sibi adhiberi. Sed vir Dei omninò recusauit, dicens se longè meritis inferiorem, quàm vt tale aliquid possit efficere. Interim dum & popularem vult vitare auram, & hominem adiuuare cupit, tanquàm pro alijs causis offert Missæ sacrificium, & per fidelem presbyterum ægroto illi Dominicum corpus transmittit. Quo ille percepto, paulispèr obdormit: deindè cibum potumque cùm accepisset, rursùs somno corripitur: sicque & mentis & corporis recuperata sanitate, gratias agit Deo, ac deincèps incolumis permanet. Hic si ego commemorare velim, quàm multi, quibus ille manum imposuit, quique benedictum ab eo panem gustârũt, à morbis curati sint, tædium fortassis lectori allaturus sim. Ijs igitur omissis, ad eius è vita excessum transeamus.

Mira cautione sanat morbidum.

Multa eius miracula.

CAP. XXXVI.

Igitur post multa pietatis & iustitiæ opera, quibus Deo placere contendebat, & suam gubernare Ecclesiam, venerabilis præsul Ratisponæ manens, rerum necessitate poscente, ad Orientalem Bauariæ regionem decreuerat proficisci: sed febri correptus, eam corporis malam valetudinem vigilijs, precibus & ieiunijs, tanquàm futurorum præscius, studuit anteuertere, ità vt, quicquid habere posset, per manus pauperum in Christi gazophylacium transmitteret, precibusque sedulis Domino vitæ suæ exitum commendaret. Indè per Danubium proficiscens, vbi ad eum peruénit locum, quem * Puppingam vocant, vlteriùs progredi non potuit, quòd iam tempus resolutionis eius instaret: Cumque diuinitùs intelligeret citò euentura, quæ olim in visione ei prædicta fuerant, iussit se deferri in beati Othmari oratorium, quod illic erat, & ante eius aram deponi. Id cùm factum esset, nonnihil conualescens resedit, primumque per confessionem sese expiauit: deindè omnes, qui adetant, de fide, spe & charitate sectanda, luculenta oratione admonens, eos, omnesque ipsi commissos, cum suspirijs ab imo pectore adductis, D E O & sanctis eius commendauit. Pòst accepto viatico, humi se prostrauit. Cumque æditui & cubicularij eius, omnes è templo, præter eius familiares, vellent eijcere, vir D E I illos prohibuit, aitque ad eos: Aperite ostia, nec quenquam ingredi volentem excludite. nos enim mortales homines, non nisi malefactis erubescere debemus. Mortis autem debitum necessariò soluendum nobis est.

Sub mortẽ oia sua cõfert in pauperes.

* for. Bopfingẽ

Itaque cùm etiam CHRISTVS ipſe, qui nihil morti debuit, penè nudus in Cruce mori non erubuërit pro humani generis ſalute, adſpiciat quiſque in morte noſtra, quid reformidare & cauere debeat in ſua. Deus verò pius & bonus miſereri dignetur & meî miſeri peccatoris, nunc mortem obeuntis, & omnium id cum timore & humilitate adſpectātium. His dictis, reuerēter oculos clauſit, & tanquàm ſopori ſe dans, in pace quieuit, animamque feliciſſimè in cælum tranſmiſit, pridiè Calendas Nouembris. Manè alterius diei exequias funeri apparantes, angi animis cœpêre, vndenàm poſſent obtinere Epiſcopum aliquem, qui funus celebraret: Et eccè commodùm ſuperuenit Hartuuicus Saliſburgenſis Epiſcopus, & Aribo Comes, vir Dei inter laicos clariſſimus. Eos aduenturos nocte ſuperiori B. Vuolfgangus ſignificârat, poſt longa ſilentia & quandam morbi remiſſionem, ad adſtantes ſubitò dicens: Repurgate domum, pręparate hoſpitium. veniēt enim hodiè ad nos hoſpites boni. Vera aūt me dicere hoc ſigno cognoſcetis: Nauis, qua vehebantur bona Hartuuici Archiepiſcopi & Aribonis pręfecti, in Danubio naufragium perpeſſa eſt: ſed Dei benignitate homines ſeruati ſunt, ijdemq́; domini mox poſt obitum meum huc accedēt. Hoc quidem ità factum eſt, & ab illiſipſis & multa populi fidelis turba ſacrum corpus ſeptimo ab obitu eius die Ratiſponam honorificè eſt trāſlatum. Vbi cùm ad S. Petrum eſſet exceptum, & vigiliarum Miſſarumq́; celebrationibus anima Deo commēdata, admodùm reuerenter corpus per cuncta vrbis monaſteria circūtulêre, ad extremum illud inferentes in cœnobium B. Emmerāmi, quem, dum in humanis eſſet, pręcipuo honore habuerat. Ibì Miſſarum ſolennijs & exequiarum officijs ritè peractis, præclarè atque honorificè tumulatum eſt. Fuit vir ſanctus ordine * duodecimus Ratiſponenſis Eccleſiæ Epiſcopus. Poſt eius obitum multis Dominus miraculis declarauit, cum ſe collocâſſe cum principibus populi ſui.

Suauiter & tranquillè reddit Dño ſpiritum.

Hartuuicus Epiſcopus Saliſburgenſis.

In hoc numero mendum eſſe ſentio.

CAP. XXXVII.

EOrum autem miraculorum quędam nō ſunt in ſcripta relata. Quæ autem fidelium relatione comperta ſunt, ex ijs nonnulla referemus. Hoc verò inprimìs dicendū venit, cùm prouinciales vnà cum ciuibus Ratiſponēſibus meliorem atq; auguſtiorem vellent baſilicam conſtruere, (prior enim ex lignis condita erat) & iam muri extruerentur, quendam tum adductum eſſe dęmoniacum, eumq́; artifices miſericordia permotos, in eo loco, vbì ſanctus præſul ſpiritum exhalârat, proſtrauiſſe, moxque eius meritis curatum eſſe. Deindè verò locum illum à diuerſis malè habentibus frequentatum, multoſq́; ſanatos eſſe.

Dæmoniacus liberatur.

CAP. XXXVIII.

HOmo quidam pauperculus, ob multa admiſſa flagitia in vtroque brachio circulis ferreis cōſtrictus, quę res acerrimos quotidiè dolores ei afferebat, cùm multa ſanctorum loca ob eos tollendos dolores & crimina expianda adijſſet, tandèm S. Adelberti meritis vnius brachij ferreo ligamine eſt abſolutus: alterum verò ablatum eſt ei, Ratiſponæ ad beati Vuolfgangi monumentum oranti.

Ferrea ligamina diſſoluuntur.

CAP. XXXIX.

HEnrico regi, antequàm eſſet Imperator, S. Vuolfgangus apparuit dormienti. Videbatur ille ſibi in S. Emmerammi eccleſia eſſe, atq; orandi cauſa B. Vuolfgangi adire ſepulcrum. Ibì verò Deum & ſanctum Vuolfgangum orans, viſus eſt ſibi videre eum adſtare, & hunc in modum ipſum appellare: Adſpice diligēter characteres in muro, qui eſt apud tumulum meum, exaratos. Vidit ille, nec aliud legit, quàm, Poſt ſex. Expergefactus verò, ſummoperè incumbebat in earum dictionum apprehendendam ſignificationem. Primùm igitur ſuſpicatus ſe poſt ſex dies moriturū, multa largitus eſt pauperibus. At ſex euolutis diebus, cùm nihil in corpore ſentiret moleſtiæ, ad ſex menſes pertinere arbitrabatur, tumq́; ſe obiturum credebat. Sed neq; tum malè ſe valere ſentiens, ad ſex annos earum dictionum ſignificationem retulit. Porrò autem etiam ſex annis iam exactis, ſeptimo anno à Pontifice Maximo Imperator vnctus eſt. Atque tum demùm animaduertens, quid ſibi ea verba vellent, gratias egit Deo & beato Vuolfgango, qui ipſi reuelare dignatus eſſet ea ſe dignitate potiturum.

Viſio S. Henrici Imperatoris.

CAP. XL.

CAecus quidam apud B. Vuolfgangi ſepulcrum diutiſſimè orans, repentè lumen recepit. Alio tempore mulier ægrota ſpe ſalutis obtinēdæ à ſuis deportata eſt in beati Emmerammi martyris eccleſiam. Vbi cùm illa ad ſanctorum aras reptando potiùs,

Cæcus recipit lumē.

quàm

quàm incedendo, sedulis precibus eorum expeteret suffragia, tandèm vel labore, vel morbo defatigata, apud beati Vuolfgangi tumulum humi resedit. Cumque & animo & corpore depressa, eius meritis & precibus sibi peteret opem ferri, subitò cōtracta membra soluta sunt, tantaque vi separata, vt sanguis indè in humum dimanaret. Primùm igitur territa mulier, exclamare cœpit præ timore: deindè exiliens sana, gratias egit Deo & beato Vuolfgango. Alius quidam grauissimè laborans, orandi causa venit ad beati Emmerammi ædem. Cumque diù pro suî liberatione rogaret, sanctorum merita implorans, tandèm iuxta beati Vuolfgangi tumbam felici oppressus somno, virum quendam statura procérum & canitie venerabilem, adstantem videt, eumque sibi audit dicentem: Quid tu hîc agis, aut qua causa huc venisti? Respondet ille: Miser ego, mi domine, huc aduéni salutis impetrandæ causa, qua multos iam annos careo. Tum heros venerabilis virga pastoritia, quam tenere videbatur, eum attingēs: Surge, inquit, ocyùs, sanus enim effectus es. Confestìm ille, qui iam exanimis ferè iacebat, per merita beati viri morbo liberatus exilit, & præ gaudio clamitans, qua potest vitium facultate, Deum & sanctum Vuolfgangum laude & prædicatione effert.

Contracta sanatur.

Alius æger curatur.

SERMO DE TRANSLATIONE EIVSDEM SANCTI EPISCOPI, AB ALIO QVODAM

editus: cuius stylum non mutauimus. Est in antiquis MS. codicibus.

PRæsentis diei festiuitas ad virtutum nos accendit gaudia. Hodiè nanque beatus pater Vuolfgangus de terra leuatus, & inter sanctorum numerum adscriptus, pietati radicare & fructificare virtuti nos admonet: vt de terra, cui dictum est, Terra es, & in terram reuertéris, liberati, vtilitate suadente, amore cogente, humilitate leuante, labore comitante, virtute ducente, ad spirituales beatitudinis æternæ mansiones peruenire mereamur. Nos enim non impedit possibilitas, si plena tantùm charitatis nos excitauerit voluntas. Hodiè de mortuis ad viuos rediit, qui mortuis nunquàm, sed viuis, studuit operibus. Rediit ex mortuis viuus. Viui, gaudete. reddidistis enim ex vestro numero, qui viuentium iurè magnificatur obsequio. Sed qui mortui? Preciosa, inquit Dauid, in conspectu Domini mors sanctorum eius. Hodiè in columna nubis & in flamma ignis de terra Aegypti beatus pater Vuolfgangus transiit, cùm de sepulcri tenebris & de corruptionis angustiis exiens, inter cælestes nubes, & igne fornacis comprobatos, corpore ac spiritu consors inuentus est. Hodiè terram repromissionis intrauit, quandò de sepulcri angustia terram repetebat viuentium, iure possidens hæreditario plagam, quam prostratis vitiis, per virtutis obtinuit victoriam. Hodiè Iericho destructa, locum habitationis verus intrauit Israëlita, cùm defectu totius discisso corporis, corpus possidet locum lucis. Si teuerenter attenditis, totius sanctitatis lætabunda solennia beatus pater Vuolfgangus præsenti die nobis repræsentat.

Gene. 3.

Psal. 115.

Natiuitas est, cùm terræ visceribus refusus, ad lumen de tenebris renasci meruit. Circuncisio est, cùm in consolatione multorum, vnum corpus reliquiarum incisum est. Apparitio est, quia post multa temporis interualla sanctum hodiè mundo corpus apparuit. Purificatio est, quia manibus pontificalibus membra lota, nitoris æterni purificationem consecuta sunt. Cœna est, quoniam ad se suspirantium translatus hodiè refecit desiderium. Pascha est, eò quòd de mortuis transierit ad viuos. Ascensio est, quia de inferioribus terræ visceribus, sancti altaris summitatem ascendit. Paradisus est, cù m tam dilectæ solennitatis gaudio diuina nos hodiè consolata sit pietas. Tantæ quippè solennitatis accendamur lætitia, vt deuota Domino præparemus seruitia.

Redit ad memoriam beati Ionæ prophetæ mirandum venerandumque exemplum, quemadmodùm in mare proiectum piscis ille deuorator absorbuerit, Deoq; posteà iubente, ventris infernalis sepulcrum mortuum reddiderit. Quid hoc, quæso, docet exemplum? Vuolfgangus, est iste deuoratus, quem communis naturæ cetus, mors scilicet naturalis, absorbuit ad tempus: sed hodierna die, CHRISTI volente gratia, mundo vit sanctus ex ventre terræ redditus est. Ad tempus enim inter mortuos virtute viuum reti-

Ionæ 2.

retinens, multis hodiè sarculorum ictibus iustas iniustæ præsumptionis pœnas dedit.
Gene.49. Hodiè patriarchę Iacob benedictio dedit effectū, cùm leonis de tribu Iuda catulus Leo
Leo Papa eleuat sacrum corp' S. Vuolfgangi. Papa ad prædam ascendit, & Leoninis effossum manibus beatum Vuolfgangum, deprędato tumulo, lętus victor transtulit. Transtulit confessor confessorem, sacerdos sacerdotem, Papa pontificem, pius pium, dilectus Deo comparem. Victor victorem terrenorum transtulit: iacentem in tenebris luci reddidit: quia veræ lucis eum amatorem nouit. Dat alter alteri testimonium: ille diligens leuandum, ille leuatorem.

for. * veneremur Memoriam igitur tanti talisque patris * venerantes, agendam exemplorum eius lumine, luceatque cordibus nostris virtutum eius radius: vt non tantùm corpore intersimus tantæ solennitati, sed & mentis intentione. Hortetur etiam hodiernæ festiuitatis nos amor & timor. Amor pro patre, quia de eius gloria gaudemus: timor pro pastore, quia pietatis præcedētem gressibus, nullis meritorum assequimur vestigijs. Laudemus eum, qui fecit illum laudabilem: quodque ipse dignis consecutus est meritis, & nos eius precibus assequamur, præcedentis insistentes vestigijs: Attendamus excitantem, qui dicit:
Ephes.5. Exurge qui dormis, exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Quam vocem quia beatus pater Vuolfgangus non surdus auditor audierat, sed cordis oculos à somno acediæ manu solicitudinis castigabat, à mortuis exurgens operibus, vitæ immortalis particeps effectus est.

Et nos quoquè tanti patris accensi exemplo, torporem negligentiæ spernentes, sanctarum vigiliarum studijs insistentes, illuminationem cælestem crebro cordis impetremus clamore. Peccator es? clama, vt salueris. Iustus es? clama, quò salueris. Tribulatus
Nullū tempus ocio trāsmittendum. es? posce leuamen. Securus es? gratias age. Non sit tempus, quod vacet negligentiæ: sed insumatur labor continuus pijs operibus, & in omnibus, quæ agimus, laudetur Dominus. Sit nobis ante oculos labor pij patris: sit ante oculos merces laboris. Suo nanq; corpori non pepercit, vt animam saluam faceret: & delicias paruipendens corporeas, societates promeruit Angelicas. Iste labor, merces ista: felix labor, & merces felicior. Aestimate ergò, quanti sit apud Deum meriti, qui vt patefaceret dignitatem, quam in cælo habet eius anima, terram de terra leuari voluït laudis gratia.

HISTORIA SANCTAE NOITBVRGIS VIRGINIS, EX QVODAM EGREGIO MS. CODICE per Fr. Laur. Surium alio stylo succinctè descripta.

31. Octobr. FVit apud Francorum gentem Pipinus, Ansigisi Ducis filius, equitū magister, siue, vt tum dicebatur, Maior domus. Is in matrimonio habuit fœminam nobilissimam Plectrudem, ex qua suscepit duos filios, Drogonem, quem Campanis ducem dedit, & Grimoaldum, quem regiæ aulæ pręfecit, vt is quoquè ea causa Maior domûs sit appellatus. Cùm autem animum ad Alpaidem pellicem adiecisset Pipinus,
Plectrudis extruit Coloniæ virginū monasterium. Plectrudis eius legitima cōiunx cum multis opibus Coloniam Agrippinam se contulit, atq; illic in honorem sanctissimæ matris Dei insigne virginum monasterium condidit, idemq; amplissimis muneribus auxit & dotauit, cum nepte sua Noitburge virgine religiosè & piè viuens. Quam quidem virginem Noitburgem cùm illa sanctè institueret & educaret, filij eius Drogo & Grimoaldus volebāt puellam cuidam nobili despondere, nisi morte impediti essent: alter quidem febre abreptus, alter à Rangario quodam, apud aram S. Lamberti orans, crudeliter interfectus.

Sed quod illi facere non poterant, cognati virginis exequi constituerunt. Id verò vbi illa apud materteram suam Plectrudem degens percepit, prorsùs abnuit: mortalesque sponsos omnes fastidiens, totam se ad deprecandum Dominum contulit: confidensque
Iohan. 14. sermoni eius, quo ait, Quodcunque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam: obnixè illum rogauit, vt priùs ipsam à vita tolleret, quàm sineret vim à cognatis perpeti. Magna sanè & eximia virtus in tam delicata & nobili puella, vt florente ætate, Christo immor-

immortali ſponſo, cuius ardebat amore, regnum mundi & omnem eius ornatum atque oblectamenta longè poſthaberet, Chriſtusque ei vita eſſet, & mori lucrum. Nec defuit Chriſtus deprecanti, qui nunquàm deſerit ſperantes in ſe: ſed incontaminatam atque ſanctiſſimam animam eius ex huius vitæ laboribus & anguſtijs ad ſe in ſuum regnum celeriter euocauit. Porrò ipſum etiam exanime corpus cohoneſtauit inſigni miraculo, duobus luminaribus, altero ad caput, altero ad pedes eius diuinitùs ardentibus: fortaſsis ſignificare volens, quàm illa fuiſſet intellectu excellenter illuminato, & affectu repurgato. Solet enim in diuinis literis per caput intellectus, per pedes affectus accipi. Ad tam diuinum autem & inuſitatum ſpectaculum populus frequens vndiquè accurrit, & plerique eius materteræ illud indicârunt. S. Noitburgis impetrat à Chriſto corporis ſui diſſolutionem.

Ea verò cum ſuis aduolat, videre cupiens tantum miraculum. & lætatur quidem ſingulari Dei beneficio, ſed non minùs dolet tam repentino ſanctæ ac Deo dilectæ virginis deceſſu. Manant ab oculis lachrymæ, rebus planè contrarijs, gaudio & mœrore eas exprimentibus. Accedebat certè nouus hic dolor ad ſuperiores eius calamitates multiuariasque afflictiones, orbitatem mariti Pipini & duorum filiorum Drogonis & Grimoaldi. Vnicum ſolatium in Noitburge relictum videbatur, quod cum illa extincta pariter ablatum eſt. Sed probabat eam Dominus, vt ſolet electos ſuos. Porrò autem Colonienſes ciues, diuulgato eo, quod diximus, luminarium miraculo, ità vt par erat, ſacrum virginis corpus honorabant vigilijs, precibus & accendendis luminibus. Cumque ad templum deportaretur, magna acceſſit populi frequentia, congruis & debitis officijs illud proſequens, vt opportuna eius ſuffragia impetraret. Colonienſiū ſtudiū erga ſacrū eius corpuſculum.

Accidit tum res admiratione digniſſima. Cùm enim inter ſacri funeris exequias, alterius defuncti cadauer in templum inferretur, & iuxta eius feretrum deponeretur, vt præclara virginis merita elucerent, ad vitam defunctus ille redijt, palàm affirmans, ſe ſanctæ Noitburgis meritis & precibus à mortuis excitatum. Quæ res omnibus non immeritò ſummæ admirationi fuit, coëgitque eos laudare præpotentem Deum, qui eſt mirabilis in ſanctis ſuis. Celebratis funeri eius exequijs, in beati Petri Apoſtoli eccleſia coram ſummo altari corpus humatum eſt. Crebreſcentibus indè ad tumulum eius miraculis, tam celebre nomen eius effectum eſt, vt illa eccleſia ſanctę Noitburgis à Colonienſibus diceretur. Floruit ſacra virgo anno Chriſti plùs minùs ſeptingenteſimo. Poſteà autem virgineum corpus eius tranſlatum eſt in Carthuſiam Confluentinam, vbì hodieque reuerenter aſſeruatur, in laudem & gloriam Chriſti ſponſi virginum & Virginis filij: Qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen. Mortuꝰ eiꝰ meritis redit ad vitā. Pſal. 67.

FINIS.

DEO LAVDES ET GRATES.